
3 1761 08116919 5

LUMÍR

ČASOPIS ZÁBAVNÝ A POUČNÝ

ROČNÍK DESÁTÝ

1882

REDAKTOR A VYDAVATEL

JOS. V. SLÁDEK.

V PRAZE
NÁKLADEM VLASTNÍM. — KNIHTISKÁRNA J. OTTY.
1882.

Obsah.

Básně původní.

Básně přeložené.

Povídky a básně dramatické původní.

Povídky přeložené.

Články.

Drobné články feuilletonní.

Úvahy literární atd.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, tykající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. ledna 1882. ČÍSLO 1.

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

En la confusion del mundo
Siempre el hombre vive inquieto,
Y solo en las soledades
Es donde vive sereno.
ARRELLANO.

Osoby:

Fridrich, nově volený král český, falckrabě při Rejnu, kurfiršt Německé říše a t. p.
Alžběta, jeho choť, dcera anglického krále Jakuba I.
Václav Vilém z Roupova, nejvyšší kancléř království Česk.
Bohuslav Berka z Dubé, nejvyšší purkrabí.
Václav Budovec z Budova, president nad appellacími a místokancléř král. Českého.
Kašpar Kaplíř ze Sulevic, nejvyšší písař zemský.
Hrabě Jáchim Ondřej Šlik, nejvyšší zemský sudí a landvogt v Hořejších Lužicích.
Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka, komorní pán a prokurátor.
Otta Henrich z Vartenberka, příjmím Kulhavý, při straně katolické.
Mikuláš Dačický z Heslova a na Kbele.
Kateřina Smiřická, provdaná za Henricha z Vartenberka.
Salomena Smiřická, provdaná za Jindřicha Slavatu.
Jindřich Smiřický, obou bratr (šílený).
Albrecht Eusebius Valdštýn, Smiřických strýc a velitel cís. jízdeckého pluku.
Jareš Bukovský, vrchní regent všech panství Smiřických.
Páter Kajetán, jezovita a důvěrník paní Kateřiny Vartenberské.
Kunrat Friclar, hejtman Vartenberských mušketýrův.
Vojta Blud, kastelán na zámku Jičínském.
Jetřich, Adamec, Bartoš, sluhové v domě pánů Smiřických.
Rudolf ze Šumberka, Adam Bohdanecký z Hodkova, královští komisaři.
Jakub Mirek Otecký, primátor na Jičíně.
Jošt Kopidlanský, Remig Lapucha, Václav z Rohoseče, Vulf Benáček, obecní starší tamtéž.
Páni a dámy ode dvora. Královští komorníci. Pážata. Trabanti královského hradu. Měšťané Jičínští a jich ženy. Mušketýři ve službě paní Kateřiny z Vartenberka a její sluhové a služky. Kyrysníci Valdštýnova pluku. Korneta královská.

Děj se koná v prvních dvou jednáních v Praze, v domě pánů Smiřických a na hradě královském, v posledních dvou jednáních v Jičíně na zámku paní Kateřiny z Vartenberka. — Rok 1620.

Jednání první

Velká gotická, černým přístrojem pokrytá klenba. V zadním středu velký oblouk, zastřený černou oponou. Po obou stranách oblouku velké kandelabry, na kterýchž velké plápolající plameny. Uprostřed klenby visí velká, temně ozářená lampa. V pravo a v levo vchod. Zdaleka ozývá se hluboké zvonění pohřebních hran.

Výstup 1.

Jetřich, Adamec, Bartoš (v černých oděvích rozestavují stolice a kladou před každou černé polštáře).

Jetřich. Šeredné to kmitání světla na těch dlouhých svícnech zde, jakby duše zemřelých pánů v podobě komárů je obletovaly. — Ba, skorem chápe se mne mráz. – Co vlastně mimo pohřeb bude zde se dít?

Adamec (vážný stařec). U přítomnosti příbuzných a přátel bude zde před katafalkem nebožtíka pána jeho závěť dnes prohlášena. Aj, mladíku, mráz by ti kosti polámal, kdybys znal osudy všech pánův Smiřických, co jeden za druhým už klesnul do hrobu.

Bartoš. Requiescant in pace.

Adamec. Ano, requiescant, to poslední naše latina.

Jetřich. Tys starý sluha toho domu, Adamče. Lid a zběhlá lůza po ulicích, po krčmách mnoho roztrušuje povídaček o pánech Smiřických. Zda vše to pravda? Pověz, Adamče, ty to nejlépe znáš.

Adamec (smutně kývaje hlavou). Znám, znám — každá ale zpomínka klade mi šrouby do mozku. Osud, zlý osud nad tím rodem vznáší neustále svou metlu plamennou, a předčasná smrt z každého konta naň číhá. Už můj děd mi vyprávěl o Janu Smiřickém, jenž na obžalobu pana Jiříka Poděbradského pro zradu zemskou byl sťat na

staroměstském trhu. Pozdější však páni Smiřičtí, jichž já naučil se znáti, kletbu vlekou v patách za sebou. Ach, nešťastná to rodina!

Bartoš. Requiescant in pace.

Adamec. Ano, requiescant — Amen. Co na plat slavné urození, chlouba a vznešenost rodinná, kopce zlata a klenotů, kdy červ zlého svědomí hlode na duši, a i zlá pověst člověka provází do hrobu. — Tak i zde s těmi pány. Bych vám to už pověděl. — Bylť jsem již v službě pana staršího Jaroslava Smiřického, kterýž byl zakladatelem a šiřitelem ohromné té majetnosti, jakouž nyní spatřujem. Umřelť bezdětek a zůstavil celé své bohatství strýci svému Sigmundovi Smiřickému za tou jedinou výminkou, že vždy jenom nejstarší potomek celého rod má slouti nápadníkem všech statků a vládnouti celým domem slavných Smiřických. Ale týž pan Jaroslav zlý byl zakladatel a šiřitel svého majetku.

Bartoš. Requiescat in Gehenna.

Adamec. Ano, ministrante Bartoši, pověst také tak hlásá, že odpočívá v pekelné Jeheně. Zakládal a rozšiřoval své statky zloupeným majetkem vdov a sirotků. a když posléze nešťastného pana Jiřího Popela z Lobkovic u císaře Rudolfa slavné paměti byl zahubil. podivným způsobem zrostl jeho majetek a zrostla jeho důstojnost, a do hrobu vzal s sebou kletbu, že po něm celý ten statek, jejž nahromadil, jeho nápadníkům nemá sloužit k potěše.

Jetřich. Nu, stalo se tak?

Adamec. Ba, stalo se tak. Strýc jeho Sigmund nedlouho panoval. Rozmnožilť ovšem velkou řadu statků svých zakoupením zámku a města Jičína. umřel ale záhy. bídně, jaksi zdivočilé, bez náboženské potěchy. Zůstalo zde po něm pět dětí, tři synové: Jaroslav, Jindřich a Albrecht, — pak dvě dcery: starší Žofka Kateřina a mladší Markéta Salomena. nyní provdaná za pana Jindřicha Slavatu, pána na Chlumu a Košumberku.

Jetřich (s ousměchem). Pan Jindřich Slavata — toť strýc bývalého v Praze gubernátora Viléma Slavaty, jenž byl s panem Bořitou Martinicem z královské kanceláře oknem vyhozen. Ti páni musili míti křídla, že tak bez velkého ourazu slítli do jelenního příkopu.

Adamec (k zastřenému oblouku ukazuje). Tam nyní odpočívá, jenž byl s Matesem Turnem hlavní původce toho neblahého skutku.

Jetřich. Pan Albrecht Smiřický?

Adamec. Ano, pan Albrecht Smiřický, poslední to větev toho kmene po meči. Zde v zadní věži toho domu měli poradu s Kolonou Felseckým o utracení pánů místodržitelů.

Jetřich. Vždyť ještě jeho bratr Jindřich na živu.

Adamec. Ano, na živu, ale šíleností sevřen na hradě Hrubé Skále střílí šípy po divokých kavkách. Sestry jeho však, kynoucí v bujarém květu mladosti, servou se nyní o bohaté dědictví. Mladší, Salomena, již dříve za živobytí ještě otcova, na starší sestru Kateřinu sočila, obvinila ji ze smilství s jakýmsi sprostým rodákem, z které příčiny dal otec Sigmund dceru Kateřinu na hradě Kumburku uvězuit. Po jeho smrti však Otta z Vartenberku ubohou šlechtičnu ze žaláře násilně vysvobodil. unesl ji na hrad svůj Vartenberk, a tam na překot dal s ní se oddati.

Jetřich. Tož s její vůlí?

Adamec. Ano, z vděčné vůle, že jím byla osvobozena. A nyní počne tuhý zápas o posloupnost dědičnou. Však zticha, pan Jareš přichází.

Jetřich. Čertův pták.

Bartoš. Mala avis veniens.

Výstup 2.

Jareš Bukovský (muž to poněkud ještě mladistvého, ale velmi zsinalého, oulisného obličeje, černých vlasů a řídkého vousu — v černém oděvu). Předešlí.

Jareš (hrubě a pánovitě). Nu, čeládko, kam došly vaše přípravy? — Je všecko hotovo?

Adamec. Hotovo, milost pane regente.

Bartoš. Requiescat in pace.

Jareš. Svíce rozžaty?

Adamec. Rozžaty.

Jareš. Věnce složeny?

Adamec. Složeny.

Jareš. Erby vypnuty?

Adamec. Vypnuty.

Jareš. Mrtvola — mrtva?

Adamec. Čeká svého z mrtvých vstání.

Jareš. Hlupáku! Toho už se více nedočká.

Bartoš. Requiescat in aeternum.

Jareš. Ano, requiescat in aeternum. Tys pravý mudrc, Bartoši. Tys přec ve škole něčemu se naučil, o čem nelze pochybovat. Teď ustupte, rozžehněte pochodně, panstvo bude zde co nevidět.

Adamec. K službám, pane regente.

(Všichni tři sluhové se ukloní a odejdou.)

Výstup 3.

Jareš (samoten zamyšlen, hledě k zastřenému oblouku).

Tak kmene toho ratolesti lámu
a ve prach metám jednu po druhé.
Prv Sigmund, tří zdárných synů otec,
mnou poslán do nebe neb do pekel —
pak Jaroslav, syn jeho nejstarší,
strýc jeho Albrecht, syn i Albrecht Jan,
tož větev poslední hrdého toho kmene,
ti všichni rychlou smrtí zhynuli,
jak zhoubným bleskem jeden za druhým.
Jsemť toho rodu Joviš záhubný.
A pro koho jsem zdvih' tak hroznou bouři?
Ne pro svou vlastní spásu — při sám Bůh!
ni duševní, ni tělesní, — leč pouze
pro tebe, Salomeno, diblice,
bys vládla celým statkem Smiřických,
bys skvěla se co první hvězda země
v zářícím lesku drahokamů svých,
a mohutně se vznesla nad tím davem
zde hrdopýšků novozrozených.
A přec, proč tolik zločinů do nebe volajících
na duši svou jsem uvrhnul, proč takto
pekelným mocnostem zotvíral jsem
své duše brány, hříchu každému
dopřál jsem přístupu, citelnost lidskou
jsem šlapal nohama, a ochotně
popudy ďábla v duši pěstoval?
Aj, Salomeno, tys ta mocná páka,
jež v bytosti mé hloubných základech

hru divnou provodí, mou pění krev,
můj mozek rozpaluje varem
snů horečných, a v srdce ostny bode
roztouženosti neukojené. — Ó, Salomeno,
již poznej vroucnost vášně divoké,
jakáž mi v srdci plane, jež mne hnala
v tvůj prospěch tolik zlého spáchati,
že svět by ztrnul nad tím lotrovstvím,
jakéž mou duši tíží. Budiž však.
Jeť skutek minulý na stěně upomínek
jen mimojdoucí stín zaniklé tělesnosti,
nežalet ničeho, co stalo se,
počátkem jest pravého mudrctví.

Výstup 4.

Salomena (též v černém, smutečném, velmi skvostném oděvu, kvapně od strany vystoupí). Předešlý.

Salomena. Jareši!
Jareš. Milostivá paní!
Salom. Zda žijou posud v kleci tvého mozku
myšlénky divoké, ty dravé šelmy,
jež naplnily hrobku předků mých
kořistí bohatou? — Jeť doba zde,
bys zas je vyštval k novým zápasům,
ba mnohem horším, než jsme překonali.
Aj, víš-li pak, co v Jičíně se zběhlo?
Jareš. Nu, starší sestra vaše, Kateřina,
tam s Ottem z Vartenberků veselou
prý svatbu slavila.
Salom. Co mnohem více —
hned po úmrtí Albrechtově v Plzni
prohlásila na zámku Jičínském,
že ona jedinou jest dědičkou
všech statků Smiřických, že pouze ona
má právo k poručenství nad blbým
svým bratrem Jindřichem, že já co mladší sestra
musím jí ustoupit a v službě stát,
že ona erbem Smiřického domu
má vládnout jediná, — a hle, i úřad
i město ochotně jí složili
slib člověčenství, věrnou poddanost.
Jareš. Toť ovšem také moje regentství
na statcích pánů Smiřických kloní
se k úpadu.
Salom. (prudce). Musíš je opět zpřímit.
Jareš. U sestry vaší se to nezdaří.
Ta mě už skopala a vyhnala,
když na Kumburku jsem jí donášel
medové mazance. — Ty milý Bože!
Musím se přiznati, — moc dobrého
též já jí neuštědřil. Dělo to
se ovšem všecko vaším návodem,
vám k prospěchu a v šťastnou budoucnost.
Tak před otcem mnou byla zlehčena,
z hrubého smilství jsem ji obvinil
a naveď k tomu sluhu sprosté látky,
by složil přísahu, že on to byl,
jenž k mladé šlechtičně svou lásku vznes'.
Tak přišla do vězení. — Výborně
nám kvetlo osení. Tři dědicové
šli jeden za druhým překrásně v hrob,
až na Jindřicha, jenž tu blbý zbyl.
Též Albrecht, poslední to dědic po meči,
napil se malvazíru v předvečer,
než k Mansfeldovi odjel do Plzně,
jejž nalil já mu v pohár stříbrný.
Tam náhle zemřel. Teď zde odpočívá,
vystrojen k odjezdu na onen svět.
Tak zdařilo se, že vy jediná
jste zbyla, paní to v mohutné síle,
v úplném květu ctností duševních,
krás tělesných, a v blahé naději,
že neobsáhlým statkem svého rodu
si zvelebíte život vezdejší.
V tom náhle osud na nás vyřítil
divého toho Ottu z Vartenberků,
by osvobodil z vazby vaši sestru,
by s ní se zasnoubil, a v prospěch svůj
obrátil výsledek všech našich snah.
Salom. My však svých snah zcela se nespustíme.
Jedinou platnost v těchto svízelech
má Albrechtova vůle poslední.
Jareš. Ba, platnost má, a platnost také nemá.
Salom. A proč by neomylně neměla?
Jareš. Vždyť víte přec, že jsem — ji zfalšoval.
Salom. To nelze nikomu dokázat zde.
Pan Vilém z Roupova, tož nejmocnější
důvěrník králův, této závěti
za vykonavatele stanoven.
Jareš. Nu ano, ano milostivá paní,
komora královská v té velké při
má platnost nejmocnější. Ano, ano,
pan Vilém z Roupova jest nyní velký,
převelký, přemohutný pán, a král
jest zcela vůli jeho nakloněn.
Salom. Nu tedy — co tu žvatláš o nezbytné ztrátě?
Což ty a já jsme náhle zpitoměli,
což vyrvali jsme z prsou srdnatost
a zaječí tam bázeň vklopili?
Chcem smutně snad se na pokání dát,
sem kapucína v zpověd zavolat
a vše mu zjevit, co jsme spáchali?
Aj, Jarši, Jarši, v kterou kapsu as
kabátce svého rozum zastrčils,
že takto hovoříš? Sem přistup blíž
a do oka mi pevně pohledniž,
bys čerpal z mého zraku mohutnost
a odhodlanost ženy srdnaté.
Svět praví, že jsme slabé pohlaví,
jen v lásce, v jemnostech se kochající,
že pouze pláč a nářek naší zbraní,
kdy s mužským pohlavím nám hrozí boj.
Aj, směšnosti! To vždy tak nebývá.
Markéta Salomena jest mé jméno!
A při sám Bůh! Pokud mi bude přáno
svým neoblomným zrakem v slunce zřít
a pevně zatnout pěst, — Markéta Smiřická
v nejhorší bouři hrdě bude stát
a samému se ďáblu nepodá. (Odkvapí.)
Jareš (pohnut za ní pohlížeje).
Ó kéž jsem bůh, bych mohl blesky metat
na bídnou spřež, již člověčenstvem zovou,
a tebe, božská ženo, mocnou paží

unésti v sídlo světlooděnců,
jiným pak plemenem bych zeměkouli
zas zalidnil a svět ten zvelebil.
Toť stála amazonka přede mnou,
jíž mužské pokolení musí holdovat,
a takž i já se z kruhu jejích kouzel
nemohu vyprostit. A nechci také.
Snad přijde přec ta chvíle blahostná,
že vypnu na cimbuří vášně své
korouhev vítěznou. (Odejde touž stranou za ní.)

Po malé přestávce započne opět zvonění hran, hned na to žalné troubení a pohřební chorál. Opona oblouku v pozadí se rozhrne, a viděti jest nádherný katafalk, hojnými svícemi ozářený a ozdobený květinami a erby.

Výstup 5.

Dva komorníci. Čtyři sluhové, nesouce svíce v ramenatých svícnech. Šest pážat. Celé to služebnictvo v černých smutečných oděvích. Na to Vilém z Roupova vede Salomenu. Václav Budovec, Berka z Dubé, hrabě Šlik, Kašpar Kaplíř. Jareš. Za ním sluhové Jetřich, Adamec a Bartoš s pochodněmi. Všechno panstvo v skvostných smutečných oděvích. Všichni dle pořádku zasednou a bez hnutí naslouchají chvilku zpěvu pohřebního chorálu. Když pohřební chorál skončen a zvonění hran utichlo, vstane Roupov ze svého sedadla a vstoupí ve střed kruhu.

Roupov. K smutnému, přátelé, jsme obřadu
sem vstoupili, želíce velkou ztrátu
nejvěrnějšího syna naší vlasti.
Zde odpočívá větev poslední
slavného rodokmene Smiřických,
předčasnou smrtí ve hrob sklácena.
Mladík to byl v tělesní bujarosti
jak palma rostoucí, skvělého ducha,
jejž mnohou vědomostí zbohatil,
čackého srdce, jehož popudy
vždy věrně přátelům svým věnoval,
obhájce vřelý svobod této země,
a víry naší mocná záštita.
Do Plzně přišed v tábor Mansfeldův
v poslání zemských záležitostí,
přenáhlou chorobou zachvácený
v mém skonal náruči. — Té smrti příčina
jest zahalena rouškou tajemství,
a utrhačný jazyk sprosté lůzy
podivné o tom šíří výmysly.
Tu praví kdos, že stal se obětí
neukojených v pomstě papežníkův,
jiný zas dí, že zhynul návodem
vlastního příbuzenstva, ba i šept
slyšán, že bezbožně sám sebe utratil.
Ve všech těch domněnkách chtít skoumati,
co pravdou a co lží, marná jest práce,
a nám jen souzeno ten případ neblahý
tak přijmouti, jak osud nám jej podal.
Tou smrtí však povstává nyní spor,
kdo má teď vládnout statkem ohromným
a velkým pokladem, jenž na zlatě
a drahokamech v zámcích odpočívá.
Zde žije ovšem ještě potomek
tož po meči, pravý to všeho dědic,
pan Jindřich Smiřický. Ten v šílenosti však
přehluboké celý svůj život tráví,
naděje nemaje se uzdravit,
a proto neschopen, by vládnul dědictvím.
Dvě sestry však jsou posud na živu,
v úplném květu ženské spanilosti,
tož starší Žofka Kateřina, mladší pak
Markéta Salomena. — Starší, Kateřinu,
prý otec vydědil, že v smilné lásce
k sprostému zahořela sluhovi,
a mimo to, — že přísná katolička
nepřátel našich chce být podporou,
i Albrecht bratr v poslední své vůli
z požitku dědictví ji vyloučil.
Protož jen Salomena musí vládu
Smiřických statků nyní nastoupit.
Nuž, přistup, pane Jarši z Voseče,
Smiřických panství moudrý regente,
a oznam přítomnému panstvu zde,
k čemu se v poslední své vůli rozhodnul
zde nebožtík pan Albrecht Smiřický.
(Roupov zas sedne.)

Jareš (stoupí v střed s pergamenem v ruce a rozvinuv jej, čte:)

„Ve jménu našeho všemohoucího stvořitele a trojjediného Boha, pána na nebi a na zemi, všem milým příbuzným a přátelům nejsrdečnější pozdrav a blahopřání. Poněvadž každému smrtelnému člověku toliko nejistá lhůta a doba jeho na světě obcování dopřána a zabezpečena, — taktéž i já, Jan Albrecht Smiřický, minulý spolugubernátor a direktor království českého, nynější tajný radda a komoří jeho Milosti krále českého Fridricha, — totiž já pán na Jičíně, Starém Dubu, Černém Kostelci, Oulibici, Fridrichšteině, Hořici, Kumburku, Hrubé Skále a t. d. před svým odchodem na věčné odpočinutí, nařizuji a ustanovuji, že veškeré statky, movité i nemovité mých otců a předkův, všecky poklady a majetky, kdekolivěk uloženy a ukryty, jediný nerozdílný činiti mají celek, hmotnou totiž hromadu, kteréž nemá a nesmí se odciziti a umenšiti ani částka jediná. Ten nerozdílný celek v rukou má býti zachován a v držení rodu Smiřického, a kdyby i dědicové po meči vymřeli, nastoupnou dědicové po přeslici, — a v nynějším tom pádu jmenuji a ustanovuji milou svou sestru Markétu Salomenu, provdanou za Jindřicha Slavatu, pána na Chlumu a Košumberku, co jedinou dědičku a nápadnici všech statkův, majetkův a pokladův rodu Smiřického, kterýmiž má vládnouti až do smrti, a po ní potomci rodu jejího. Za vykonavatele toho ustanovení jest přítel můj, pan Václav Vilém z Roupova, toho času kancléř království českého, jmenován.
V Plzni dáno a zpečetěno dne —"

Výstup 6.

Kateřina (v černém smutečním oděvu objevila se v posledním odstavci toho čtení na lešení katafalku — nyní rychle sběhne po stupních dolů). Předešlí.

Kateřina (divoce zvolá). Dáno a zpečetěno podvodným způsobem! (Vytrhne Jareší, jenž obrlen na ni hledí, list z ruky, roztrhne jej a hodí na zem.) Hanebný lháři, tys to zpečetil, tys to zosnoval a zfalšoval.

Všichni (v ustrnutí povstali). Kateřina Smiřická!

Kateř. Ano, Kateřina Smiřická, nyní provdaná paní z Vartenberka, paní na Jičíně, na Kumburku, na Hrubé

skále, a majetnice celého pokladu na zlatě a drahokamech, jak byl uložen a uschován od našeho otce v potajných sklípkách hradu Kumburka.

Salom. (stoupí jí vstříc). Aj, sestro Kateřino, vrazilas proto sem tak neočekávaně do síně, bys tou loupeží se mohla vychloubat?

Kateř. Přišla jsem na pohřeb bratra Albrechta, jenž smrtí násilnou se světa byl sprovozen.

Všichni. Smrtí násilnou?

Roupov. Paní Kateřino, skroťte divokost svého jazyka. Pan Albrecht Smiřický umřel v mém náručí.

Kateř. Umřel otráven již ve vašem náručí; otráven přijel k Mansfeldovi do Plzně.

Salom. (ostře k ní přistoupí). Otráven? — Koho chceš vinit z toho zločinu?

Kateř. (ukáže prstem na ni a pak na Jareše). Tebe, — a toho zde.

Jareš (sebou trhne). Paní z Vartenberka!

Salom. A jakého máš na to důkazu?

Kateř. (divoce na ni pohledne). Vidění! — Tajné vidění! — Osvícení ducha!

Salom. Toť snad blbost šíleného bratra tebe osvítila.

Kateř. Ano, — blbý Jindřich mě osvítil, blbý Jindřich měl vidění, žes ve svém domě pod hradem veselý slavila banket, právě v předvečer, když Albrecht do Plzně měl odjíždět. Nu ano, ples byl to divoký, — vždyť známa tvoje zhejřilost, tvá prostopášná mysl, tvá rozháranost libůstek smyslných, tvá přítulnost k rozkošechtivým dámám a pánům ode dvora, — tvá lakotnost po celém majetku rodu našeho. Na tvém banketu byl Albrecht omámen, k zhotovení jakési poslední vůle zaveden, — ubožák — a když odjížděl, měl již utrejch ve svých útrobách.

Všichni. Paní Kateřino!

Kateř. Divíte se, pánové, že mě vidíte v takém rozhořčení. To však není vám zcela vědomo, že celé mé živobytí bylo doposud nepřetrženou řadou útrap a žalných svízelů. A původcové těch mých muk byli sestra má, a nástroj její Jareš Bukovský.

Jareš (jízlivě k ní přikročí). Paní Kateřino, do vaší hlavy vlítl jakýsi brouk zmatečného zpěvu.

Kateř. (uhodí jej v tvář). A tobě vlítl políček do hlavy.

Jareš (u vzteklé zarytosti ustoupí). Hrom a peklo, vzteklá dámo, na tento políček vás bohdá upomenu.

Kateř. Padouchu! Zalez v záhyby šatu sestry mé

Salom. Dost těch výtržností, kterýmiž zlomyslně míníš nás zde ohlušit, abys v povšechném tom zmatku své bezpráví rouškou práva mohla zahalit. Marně se namáháš nás klamati. — Tys soudem otce vyděděna, vyděděna usnešením celého rodu Smiřických, vyděděna poslední vůlí bratra Jana Albrechta, jehožto mrtvolu v poklidné rakvi svárlivý tvůj outok znepokojuje a hanobí, — tys i vyděděna právem zemským, jelikož pomocí divokého tvého manžela Otty z Vartenberků, loupežným přepadnutím a násilím města Jičína a hradu Kumburka se zmocnila, — ano, tys i vyděděna soudem božím, jelikož co nástroj strany papežnické pokladů Smiřických k tomu účelu chceš použít, bys svrhla prapor svaté naší, hrdly a životy pracně vydobyté církve do prachu, a našeho zvoleného krále Fridricha vypudila ze země.

Roupov. Poslední provinění jest vaše nejhorší.

Ostatní. Ba že tak, paní Kateřino.

Kateř. (vážným důrazem). Takové provinění pouze vy jste spáchali. — Tobě ale, sestro, dím, že všecko zlo, jež kdy mě stihlo, všecka křivda, jež mně činěna, oulisných tvých piklů byl výsledek. Pravíš — otec prý mě vydědil? — On mě přenáhleným slovem, nikoliv kšaftem vydědil, tož z tvého návodu oklamán, jelikož vtrousilas mu do ucha lživé nařknutí, že prý jsem mne nedůstojné lásce hověla; — pravíš, že jsem vyděděna usnešením celého rodu Smiřických? — Kdy a kde dělo se také usnešení? — Kdo byl přítomen? Byl při tom nejstarší bratr Jaroslav, strýc můj Albrecht, bratr Albrecht Jan, a strýcové páni z Valdštýna? — Ty lžeš, v hrdlo lžeš, že jsou se v tom byli usnesli. — A zemské právo chtělo by mě vydědit, že jsem se dle božského a lidského práva svého majetku zmocnila, kterýž ty bezprávně, chytrými praktikami snažíš se uchvátit? Konečně i soudem božím mám býti vyděděna, že jsem zůstala věrna víře svých praotců, a že neuznávám toho krále hejřila, kterýž byl pouze zvolen a korunován přičiněním pánův odbojných?

Roupov. Pánů odbojných? Aj, paní Kateřino, toť urážení majestátu nynějšího pána našeho, kterýž byl zvolen a korunován přičiněním pánův ne odbojných, nýbrž práva koruny české hájících.

Budov. A tato práva i vaši předkové a otcové věrně hájili.

Slavata (předstoupí). Mlčky, v úžasu pohřížen stál jsem po celý čas vášnivé vaší rozmluvy, — neb co manžel Salomeny Smiřické nechtěl jsem vám objevit pohoršení, jakéž vaše nesesterká prchlivost ve mně zbudila, oddávaje se naději, že snad přec přátelským narovnáním spor ten časem zanikne. Bohužel ale znamenám, že se to nikdy nestane. — Nyní ale dotkla jste se v svárlivém přepychu samého krále, kterýž volbou sněmu zemského na trůn dosedl, a co prokurátor královské komory kladu vám ku vědomí výstrahu, že přečin takový přísným podlehá pokutám. Protož odejděte, dokud vám ještě času zbývá, bez úkoru, a střezte od té chvíle lépe jazyk svůj.

Kateř. Ty, Slavato, měls lépe střežiti svou poctivost, neb nevěrně odpadls strýce svého, Viléma Slavaty, jenž vždy věrně stál při straně císaře a náboženství. (Přistoupí odhodlaně k Salomeně a chopí ji za ruku.) Pojď, sestro, my poslední dvě větve rodokmene Smiřických budem přes ulici kráčeti za rakví, nesouce na bedrách přeslice jak tichá, smířená jehňátka, se sklopenou hlavou, v rukou majíce dlouhé růžence, brebencujíce modlitby a vzdychajíce v žalné skroušenosti, aby lidé na ulicích myslili, že se obapolně vroucně milujem, že jsme o dědictví sestersky se srovnaly a rozdělily, — že bratr Albrecht nebyl otráven, nýbrž že blaze zemřel v našem náručí, — že ďáblu jsme se nezapsaly, že nelpí kletba na bohatství rodu Smiřických, a že snad se opijem na kvasu pohřebním. — Fi! — Tvá ruka páchne krví. — Nechť zvony zahučí, nechť pohřební zpěv započne, za mnou, za mnou, smrt otevírá brány své říše dokořán! (Odchází na taras ku katafalku. V tom započne opět zvonění hran a chorální zpěv.— Ona se zarazí, naslouchá, zachvěje se a sklesne mdlobou zmožena na stupně katafalku. Ostatní v předu bez hnutí zádumčivě před sebe hledí. Opona zvolna padá.)

(Pokračování.)

Píseň.

Nic netěší, co těšívalo,
teď těšíš jedně ty;
je skutkem, co se mi dřív zdálo,
že by se štěstí ukrývalo
v tak malé rty?

A přece! Vše, co srdce hněte,
tvůj, Lilo, plaší ret;
a pohled tvůj tak mile svítá,
že z úhoru mých ňader zkvitá
krvavý květ!

Adolf Heyduk.

Z románových studií maloměstských.

Od *Fr. Heritesa.*

Dne dvacátého ledna 187* objevil se v městě našem cizí pes.

Byl to velikán, jakým bez skutečné znalosti věci obecně říká se bernardýni, ačkoli vlastně labradorské ledové skály neb Newfoundland hostily předky zvířete a ono nečítá k nejbližšímu příbuzenstvu svému slavného Barry, člena hospice svatého Bernarda, psa, jenž zachrániv na čtyřicet lidských životů, po smrti poctěn byl od nás, vždy vděčných, pomníkem, k němuž však přispěti musil vlastní svou kůží; zdobí totiž vycpaný museum v Bernu.

Rozumí se, že neznámý, který tak nenadále navštívil město, vzbudil v domorodém obyvatelstvu značný ruch. Nejen členové jeho druhu, psi, dostavili se v plném takřka počtu, aby vetřelce si prohledli, také rozumem obdaření tvorové boží, maloměšťáci obojího pohlaví a každého stáří počali ochotně jím se zaměstnávati.

Bylo krátce po čtvrté hodině odpolední a tu a tam v oknech i krámech rozsvěcovali již, ačkoli venku, na ulici, bylo ještě světlo; obloha byla jasná, mrzlo.

Pes v trysku odběhl až na náměstí a zde uprostřed zastavil se pojednou. Počal zděšeně, plaše rozhlížeti se kolem, jakoby někoho hledal. Učinil několik skoků a zase se zastavil, patrně nevěda, co počíti. Z hrdla jeho vydral se podivný plačtivý tón.

Na náměstí bylo živo; v tu dobu, v zimě, veškerá, zejména dámská honorace města odbývá zde své corso, procházejíc se po novém dláždění a bavíc se v onom barbarském jazyku, kterým výhradně jen naše sličné vlastenky hovoří a který jest zajímavá, zdánlivě nepravidelná smíšenina obou zemských řečí s vetknutým tu a tam slovem strašně franconzským.

Není k podivení, že celý proud procházejících se zastavil a zvědavě pohlížel na psa. Několik bázlivějších ohledlo se sice v strachu za sebe, ale poznavše, že do nejbližších domů není daleko a že by pro případ potřeby ústup dobře byl kryt, vytrvaly taktéž hrdinně na místě.

Pes zatím vzpamatoval se a bylo viděti, že rozhodl se na určitém plánu. Skokem octl se u nejblíže mu stojícího člověka a postaviv se na zadní nohy, opřel přední tlápy na prsa jeho. Člověk v leknutí couvl a také pes odskočil nazpět, ale pak poskočil zase proti člověku i počal žalostně a spolu jaksi prosebně štěkati. Muž couvl ještě o několik kroků a opatrný ten ústup provedla zároveň s ním, jako na povel, celá řada procházející se honorace. Pes však nepřestával na toho, kterého si byl zvolil, doražeti. Běžel proti němu s hlasitým štěkotem a zas se vracel, aby se znova obrátil a útok svůj opakoval.

Poznav konečně marnost a úplný nezdar tohoto počínání, dal se do pronikavého kňučení a oběhl letem několikrát náměstí. Zmrzlý a udupaný sníh svištěl a hvízdal pod hbitě naň se kladoucími tlapami, a když se po chvíli pes opět zastavil, chvěl se únavou na celém těle a od tlamy valily se mu kotouče páry. Kňučení jeho stupňovalo se v nevýslovně zoufalé vytí.

V zmatku, nevěda co počíti, rozletěl se poznovu a tu přihodilo se, že několik dětí porazil a také v úprku zavadil o několik zevlujících tu ženštin, které se zbytečně daly do křiku.

Dostavivší se na místo hlava obce počala již zcela opravdově o tom přemýšleti, jakým způsobem by se proti výtržníku zakročiti a řádění jeho přítrž učiniti mělo a co by vůbec v tomto případu prospěšným bylo podniknouti na ochranu veřejného pořádku a obecné bezpečnosti. Potřeba, aby se rychle něco rozhodného stalo, ukázala se po chvíli co nejnaléhavější; pes stanul opět a opakoval do podrobností útok, který byl dříve učinil na muže z lidu, ale teď vyvolil si k svým pokusům nešťastnou náhodou samého pana purkmistra, kteráž okolnost málem byla by se mu stala osudnou. Městský dráb spatřiv představeného svého v tísni, učinil hned s několika ochotnými pomocníky náležité opatření, aby první osobu v městě před úrazem a škodou zachránili a rušitele klidu nějakým dovedným způsobem se zmocnili. Avšak pes zavrčev zlostně, vycenil na muže pořádku ostré zuby i podařilo se mu pak brzo, svírající jej kruh prolomiti.

V tom objevil se na rohu náměstí vozík, kterého městský lékař užíval k vykonávání venkovské své praxe.

Doktor Volný vracel se právě odkudsi od nemocného a udiven nad shlukem lidu na náměstí zastavil neprodleně koně, kterého vlastnoručně řídil, i tázal se po příčinách neobyčejného v tichém městě vzrušení.

Dříve, než jediný z tázaných s to byl pro samé „pes“, „nebezpečí“, „pan purkmistr“ učiniti se poněkud srozumitelným a než tazatel z objemného kožichu, v němž vězel, se vyloupl, stalo se, že zděšený a uplašený hrdina okamžiku sám přikvapil k doktorově vozíku a položiv přední tlápy na okraj sedadla, žalostně zaskuhral, načež odskočiv, úprkem uháněl přes náměstí, nevšímaje si nikoho více.

Někomu ze shromážděných podařilo se konečně několika jasnými slovy vylíčiti nejvýznamnější momenty celého dobrodružství, způsob útoku psova na muže z lidu a pak na hlavu obce, a doktor zvěděv tak, co se vlastně stalo, mžikem pochopil situaci. Vztyčiv se na voze, zahvízdal.

Pes zahýbal právě do ulice, chtěje patrně již město opustiti; zaslechnuv hvízdot, zastavil se a vrátil se zas nazpět.

„Sem! sem! příteli!“ volal doktor i zahvízdal znova. „Sem!“ — A sklesnuv na sedadlo, zabořil se zas do kožichu i zatáhnuv oprati, ujížděl psu naproti. „Ku předu!“ zvolal naň, mávaje bičem.

A pes porozuměv, uháněl před vozem radostně štěkaje a často starostlivě se rozhlížeje, jestli snad se nemýlí a jestli opravdu vůz jede za ním. Za chvíli pes i doktor zmizeli.

Náměstí počalo se rychle vyprazdňovati; zšeřilo se zatím úplně a všechny krámy i okna byly již osvětleny. Rokování o události se psem uchýlilo se za zdi, do domů; v rodinách i v hostincích, všude byl předmět zábavy tentýž. Teď nebylo ovšem pochybnosti o tom, že pes přiběhl do města, aby vyhledal lidskou pomoc. Ale komu? Kam? A nevězí-li za tím vším nějaký úskok? Několik příliš zvědavých běželo sice za doktorovým vozem, hotovi následovati jej na místo činu, ale když doběhnuvše k mostu, octli se hodně pozadu a konečně i obrys doktorova kožichu splynuv úplně s temnem noci zrakům jejich, zmizel, zůstali nerozhodně státi. Naslouchali chvíli do dálky, ale neslyšeli nic než rachot kol a štěkot psa. Prvnější z jmenovaných zvuků utichly brzo docela a také hlas psův stával se slabším a slabším, přicházeje z větší vždy vzdálenosti. Mrzutě vrátili se do města.

Také učiněn návrh, aby za doktorem vypravil se jeden z omnibusů, udržujících město naše v pravidelném spojení s blízkým nádražím a tím se světem vůbec. Ale návrh rozbil se jednak o zarputilost majitele dotyčných povozů, který nechtěl koně své tak na nejisto, k vůli nějakému snad žebráku, zapůjčiti, jednak shledalo se, že z dobrovolných hasičů, jež dle návrhu tuto odvážnou výpravu v omnibuse vlastně měli podniknouti, jest dobrá polovice dobrých manželů a svědomitých otců rodin a že tudíž bylo by hříchem, aby se tak nerozvážně vrhli vstříc možnému nebezpečí.

Dle toho snadno lze pochopiti, s jakým úsudkem potkal se doktorův čin. Nalezlo se ovšem několik pošetilých blouznivců, kteří jeho odvahu a svědomitost, s kterou odhodlal se tak na rychlo k plnění třeba jen tušené povinnosti, přibližně pochopili a jaksi ocenili, ale většina pokrčila útrpně rameny, pohlížejíc zbožně k nebesům, kývajíc vážně hlavami a usmívajíc se shovívavě; byl doktor v městě znám jako člověk výstředních zásad, zejména lásky k bližnímu až směšné a jako muž, rozumu někdy dle všeobecně u nás platných názorů docela převráceného...

Konečně proměnilo se veškeré účastenství s dobrodružnou záležitostí v spoustu slov, v potopu chlubných řečí a pedivných rad. Pan purkmistr zejména u „bílé růže“ dával k lepšímu, co by byl učinil, kdyby pes byl se opravdu naň vrhl, i naplnil posluchačstvo své němým úžasem, když v ohnivé řeči živě vylíčil, kterak by rychlostí blesku byl protivníka uchopil za chřtán a strhnuv jej k zemi, učinil rázem konec jeho dravému životu. Z dobrých rad vynikala nejvíce páně poštmistrova, vrcholící v tom, že měl býti pes na útraty obce ihned při svém nezákonném objevení se v městě chycen a odevzdán pohodnému k čtrnáctidenní karanteně, aby zjistilo se, nebyl-li snad vzteklý. Tento nápad nalezl sice mnoho odpůrců, ale ještě více zastánců; proveden ovšem nemohl již býti — nebylo zde zločince, psa.

Pozdě v noci objevil se „u růže“ člověk, který svým vzezřením všeobecné vzbudil leknutí. Vyrazil dvéře hostinské síně a celým tělem vpadl do vnitř, udýchán, nemoha dlouho slova ze sebe vypraviti. „Vrátil se — s mrtvolou —“ podařilo se mu konečně z hrdla dostati.

Celá společnost mžikem octla se na ulici a když byl posel té překvapující zvěsti taktéž za nimi vyběhl, obstoupil jej dav zvědavců a rychlým krokem ubírali se všichni v ukázanou stranu.

Před zasmušilou budovou, nalézající se na samém konci města, stanul doktorův povoz. Pes, který nedávno klid města pobouřil svým divokým počínáním, stál teď tiše, pokojně vedle kol, vzhlížeje němě k doktorovi. Tento seskočiv s vozu, popošel k budově a zaklepal na okno, načež vrátil se k vozu a nahnul se pečlivě nad sedadlo, kde zabaleno v kožichu spočívalo lidské tělo.

Z budovy vyšel muž s lucernou a také z domů blízkých vyběhlo několik lidí; brzo pak dostavila se in corpore „bílá růže“, jakož i společnosti několika jiných hospod.

„Teď zdvihneme ji opatrně a doneseme spolu nahoru,“ zašeptal doktor, obrátiv se k muži s lucernou, který byl vyšel z budovy na jeho zaklepání.

„Ano — nahoru!“ potvrdil muž. „Do světnice číslo první?“ otázal se pak.

Doktor přisvědčil.

Na to rozbaliv kožich a pomalu opatrně vynořil obsah jeho. Vyzdvihli tělo šetrně z vozu a nesli je do zasmušilé budovy.

Ale když přiblížili se k samému prahu, otevřela ženština, která dosud dlela v mrákotách, oči a — snad že v záři lucerny spatřila nad vraty nápis, označující účel budovy, snad že dle jiných okolností poznala pravý stav věci — vzkřikla zděšeně.

Doktor i pomocník jeho zastavili se.

„Já nechci do nemocnice — jen do nemocnice mě nenoste — probůh —“ volala namáhajíc se, aby z náruče ochránce svého se vymknula.

„Utište se, má drahá, — nic se vám nestane,“ těšil ji doktor vlídným svým hlasem. „Máte zapotřebí odpočinku...“

„Jen do nemocnice ne...“ přerušila jej ženština.

„Potřebujete klidu, ticha, pohodlí,“ pokračoval doktor, snaže se slovy přesvědčujícími přemluviti nemocnou. „Zde nikdo vám neublíží — budete pod mou ochranou.“

Ale ona nedala se slovy jeho ukonejšiti. „Jen tam ne — jen ne do nemocnice! Proč jste mě nenechal raději umřít, zmrznout...“

Lidé, kteří nikdy příležitost neměli seznati zařízení některého z těchto humanních ústavů, zejména venkované, mají před nimi nepřemožitelnou hrůzu a při pouhém vyřčení slova „nemocnice“ zalomcuje jimi zima — mají neurčitou, ale dle jejich mínění věrnou představu o tom, kterak nemilosrdní krvežíznivci na prahu přivítají tam každého nově přibylého hosta, přicházejíce mu naproti s pozdviženýma do výše rukama, v nichž lesknou se obrovské nože, nůžky a kleště, rovné i zahnuté, podivných, báječných tvarů, pohotově v každém okamžiku z pouhé rozkoše některý úd ubožákův na tisícíc kusů

rozkrájeti, rozstříhati nebo rozštípati. Takové ukrutné představy o nemocnici snad zneenáhla mizejí již i mezi obecným lidem — ale naprostou vzácností nejsou dosud ani v společnosti lepšího vzdělání.

Patrně i nemocná neznámá podlehla podobným děsícím ji myšlénkám. (Zkušený romanciér ve velkém slohu mohl by ovšem scénu tuto zcela jinak vysvětliti a zavěsiti na ni několik nejzajímavějších, nejnapínavějších kapitol svého života.) „Jen ne do nemocnice — jen do nemocnice ne,“ volala téměř zoufale.

Doktor byl v rozpacích nevěda, co počíti. Také pes počal ke všemu teď štěkati. Učinili krok přes práh, ale ženština vzchopila se vší silou v náruči doktorově a upřela na něho pohled bázně a zároveň prosby.

„Utište se,“ pravil doktor s obyčejnou svou vlídností. „Byla byste tu dobře ukryta; nutit vás však nechci a nebudu. Ale co počnem?“

Nemocná položila si ruku na čelo, jako by také o této otázce přemýšlela. „Co počnem?“ opakoval doktor.

„Zahřála jsem se cestou — mohu odejíti,“ zašeptala nemocná.

Doktor odpověděl nepřímo, napomenuv svého pomocníka, aby poškozenou nohu nemocné nesl co nejopatrněji, co nejjemněji, chráně se dotknouti se jí.

Ubohá svěsila smutně hlavu a zavřela oči; nepromluvila více slova — snad že omdlela, snad že konečně s tupou resignací odevzdala se v nezbytný a neodvratný svůj osud.

„Co počíti?... co počíti?...“ šeptal doktor sama sebe se tázaje, hlasem poněkud stísněným a učinil vždy krok sem a zase zpět, nenalézaje odpovědi určité na neodkladnou otázku. „Ke mně — do mého — do mého - bytu!“ zvolal konečně rozhodně po krátkém váhání.

Pomocník jeho pohledl tázavě k němu a učinil pak odhodlaně krok směrem k světnici číslo první.

„Do mého bytu!“ napomenul doktor vážně i přísně a za chvíli provázeni houfem lidu ubírali se nerovní nosiči, doktor a sluha nemocnice, se zajímavým břemenem, ulicí, zabočili do jiné a zmizeli konečně i se psem za dveřmi domu, v němž doktor bydlel...

Doktor Volný byl ženat. Paní jeho zpravena o tom, co se s večera stalo na náměstí, byla by málem omdlela. Již pouhá zvěst o objevení se cizího psa, jehož velikost od úst k ústům sdělována rostla do ohromné výše — docela postačila, aby otřásla slabými ženskými nervy. Paní doktorová, hrůzou jata, odvlékla hned oba neméně zděšené a plačící hochy do nejzadnějšího pokoje, aby lépe ukryti a před úrazem chráněni byli, kdyby snad divokému zvířeti napadlo rozběhnouti se i do domů za lovem po ubohých obětech pro své tesáky. Kterak zděsila se dobrá paní, uslyševši v tom, jakou vynikající úlohu v dobrodružství převzal její muž, její milovaný manžel... Že také ve všem musí míti ruku a kde jaké nebezpečí, všude on první a často jediný postaví se mu naproti!

Taková neohroženost líbila se jí náležitě při hrdinovi románu, který právě četla, ale jako vynikající vlastnost manželova naplňovalo ji vždy hrůzou. S neznámým a k tomu zdivočilým psem odejeti sám a sám, v noci, nevěda kam a proč — z pouhé svědomitosti v plnění povinností! — Tleskejte hlučnou pochvalu takovému poctivci, ale nedivte se ubohé ženě jeho, odsoudí-li naprosto tento mravní důvod, nazve-li jej pošetilým a činí-li v duchu muži svému výčitky, že jiné zájmy jdou mu nad rodinné štěstí... A klesne-li pak na kolena, aby pomodlila se k bohu za odvrácení všeho zlého...

Zdlouha, zdlouha ubíhal paní doktorové čas. Hoši její oba už spali, usnuvše se slzou na tváři a na rtech s prosbou za tatínka. Seděla u dětské postýlky a měla ruce sepjaté na klíně. Na stole hořela lampa a vedle byla rozevřená kniha, ale paní nečetla v ní jako obyčejně činívala večer, čekajíc na muže — četla dnes ve vlastních svých myšlénkách. Hodina za hodinou ubíhala. Každý šumot, který se venku na ulici ozval, napnul pozornost čekající — každý hlas lidských kroků, každé zaúčení větru, rampouch se střechy spadlý a roztříštivší se dole na dláždění, jí zachvěl.

Konečně vrzly domovní dvéře... „Václave!“ — A paní bez dechu běžela již po schodech. „Václave!“ —

První, koho spatřila, byl sluha z nemocnice; šel po zpátku — viděla, že něco nese — tělo nesou, lidské tělo! Musila zachytit se zábradlí. Myslila nejinak, nežli že manžela jejího takto jí přinášejí — raněného, mrtvého snad. „Václave!“ volala plna hrůzy.

„Upokoj se, ženuško“ — ozval se klidný hlas doktorův — „mně nic není; já jsem zdráv. Čeho se lekáš?“ — Také se v okamžiku tom objevil již manželce. Vrhla naň pohled plný radosti a zároveň láskyplné výčitky. „Jen ticho — ticho — teď žádné vysvětlování!“ — napomenul doktor. „Odestel postel v mé studovně — rychle, buď tak laskava — jest toho zapotřebí!“ — —

Paní doktorová byla by zas málem omdlela, spatřivši teď huňatou postavu psa, který vynořil se za doktorem a pomalu, vážně, konče průvod, vystupoval po schodech. Vzpamatovala se však rychle. „Což nepřichází se mnou?“ řekl doktor, ukazuje na zvíře. A tato prostá slova postačila úplně k ženině utišení. Přítomnost mužova byla jí dostatečnou zárukou bezpečnosti; v společnosti tisíci lidí cítila se osamělou a lekala se každého pohybu travky, ale byl-li muž její při ní, nebála se ničeho více, stala se skorem hrdinkou. —

Studovna doktorova nebyla temná a příšerná síň, jaké líčívají nám často romanciéři, vypůjčivše si k vyzdobení jejímu kytici hrůzu vzbuzujících předmětů — anatomické obrazy po stěnách, na almaře mrtvola děcka schoulená v sklenici lihem doplněné, na stole sněžně bílá lebka, jejíž temení kosti dají se nadzdvihnouti, aby viděti bylo, že uvnitř v schránce mozku nalézá se tabák; k dovršení dojmu vloží se někdy doktorova dýmka s dlouhým troubelem do rukou kostry lidské u okna v koutě stojící a chřestící zděšeně při každém dotknutí.

U doktora Volného nalézalo se snad také několik menších památek z dob studijních a několik lékařských zvláštností, lihových a jiných praeparátů — ale ty ukryty byly v dobře zavřené dubové almaře a nebylo jich nikdy užito k účelům profanujícím. Na stěně viselo sice několik obrazů, ale byly to podobizny, jež by zdobiti mohly a měly (nemůžeme říci: zdobí) každou českou domácnost — Hus, Žižka, Poděbrad atd.; nad psacím stolkem pak bělela se na černém podstavci sádrová poprsí dvou mírumilovných učenců, jichž doktor zvláště ctil — Alexandra Humbolta a Isáka Newtona. V knihách doktorových nalézalo se snad také dosti příšerných obrázků vysvětlujících lidské nemoci a jiné hrozné a ošklivé věci — — ale jak tu stály ty vážné lékařské knihy, pěkně seřaděné,

za sklem. nevzbuzovaly nijaký pocit nepříjemný, ano, v kožených hřbetech se zlatými písmeny a pestrou ořízkou vypadaly tak vesele, jako by v nitru svém ukrývaly samé bujné historky rozmarných básníků staré Provençe.

Nemocná uložena pečlivě a když byl doktor Volný raněnou nohu znova obvázal, naklonil se nad obličej neznámé. „A teď nejlépe prospěl by vám spánek," řekl starostlivě, položiv konejšivě ruku svou na její čelo.

Otevřela oči a rozhledunouc se po světnici, usmála se spokojeně. Zde jest mi dobře — zdálo se, že praví její zářící oči, ale ze rtů nevyšlo ani slova; chopila se něžně doktorovy ruky a tiskla ji pevně a významně.

„Jen klid zachovejte — jen klid! — Tak jest dobře. A teď dobrou noc," promluvil doktor, chopiv se bledé ruky pacientky. „Nechám vám zde spolehlivého strážce, který na vás zlého nedopustí." Pes, jako by byl porozuměl, lehl si těsně k loži, natáhnuv se tu pohodlně na tmavý koberec s jakousi fantastickou, značně již vybledlou kyticí.

„Dobrou noc!" opakoval doktor a odešel pak. Nemocná pohlížela chvíli ještě na dvéře, za nimiž zmizel, pak zavřela oči...

Paní doktorová očekávala již netrpělivě manžela svého. Zařídila v studovně vlastnoručně, co na rychlo možným bylo učiniti pro pohodlí neočekávaného hosta; pak vidouc, že není jí tu více zapotřebí, odešla k dětem, které neobyčejný hluk z šťastného spánku neprobudil.

„Co se vlastně stalo?" otázala se, když muž její konečně opustiv studovnu, vcházel do rodinné ložnice. Otázkou tou vybuchla pojednou v celé prudkosti dlouho tajená zvědavost. Ale doktor jakoby oprávněnost této přirozené vášně ani nechápal, přistoupil k postýlce dětí a nahnuv se nad spící tělíčka obou hochů, naslouchal jejich pravidelnému dechu a pak pomalu a klidně, jednoho po druhém otcovsky v čelo políbil.

„Ale, muži," ozvala se konečně paní doktorová udiveně. „Jak tomu mám všemu rozumět? Kdo jest ta ženština?"

Doktor pokrčil rameny.

„Jak? — Ty nevíš?"

„Nevím opravdu," odpověděl doktor s věčně pokojným svým úsměvem. „Slyšela jsi z ulice o události se psem —"

Doktor nepronesl tu větu jako otázku, věděl dobře, že není ani jinak možno; paní však proto přece přikývla přisvědčujíc.

„Nuže," mluvil muž dále, „jel jsem tedy za psem. Vedl mě po silnici a několik kroků za druhou kapličkou uhnul se na cestu v pravo i zamířil do lesa...

Panička zachvěla se ještě teď, ačkoli měla již jistotu, že dobrodružství šťastně skončilo.

„Vozík klátil se po mizerné cestě," pokračoval doktor po malé přestávce, „kůň sotva mohl z místa se dostati — ale šlo to přece. Ostatně netrvalo to věčně — za druhou křižovatkou, při cestě, na samém kraji lesa jsem ji nalezl."

„Ženštinu?" zvolala paní napnutě.

„Ano," odpověděl. „Ležela na zemi, v sněhu; došla až sem, ale poranic si nohu, nemohla dále; vlekla se snad chvíli ještě cestou, ale pak přemožena únavou, ulehla si pod strom, netušíc snad ani nebezpečí — nebo snad byla si vědoma všeho, ale nevidouc pomoci, odevzdala se osudu... Bez pomoci psa — —"

„Dále — dále — —" pobízela paní doktorová; zvědavost její stupňovala se každým manželovým slovem.

„Byla by ztracena bývala," řekl doktor a zamlčel se, jako by se byl octl již na konci své povídky. Počal zamyšleně choditi po pokoji.

„A tys ji naložil na vůz a odvezl do města?" otázala se paní neuspokojena valně náhlým ukončením.

Doktor přisvědčil a pokračoval ve své procházce.

„Ale — snad jsi přece nešťastnou poznal — dověděl se od ní, kdo jest — — jak by jinak byla přišla sem, do domu našeho — cizinka, úplně neznámá, snad tulačka, snad — — —"

„Pst!" zašeptal doktor, přistoupiv k ženě své a chopiv se obou rukou jejích. „Ať před ní neprojevíš slova pochybnosti, slova nedůvěry, slova nelaskavého..."

„Tedy mně přece pověz..." počala se panička opravdu již durditi.

„Co ti mám pověděti?" zvolal doktor. „Nevím ničeho více. Řekl jsem ti vše. Prohledl jsem zběžně její nohu — nic nebezpečného; za tři neděle bude dobře. Zahalil jsem ji do teplého kožichu — —"

„A sám jel jsi v obyčejném šatě, nedbaje nočního chladu, nastuzení, nemoci — —"

Doktor se usmál. „Ne, ženuško — nedbaje ničeho než povinnosti," řekl líbaje ženiny rty. „A abych tedy sdělil ti i zbytek vlastních vědomostí: ubohá zahřála se cestou a zkřehlé údy její rozmrzly; nabyla opět vědomí úplného — trochu má teď horečku, ale doufám, že netřeba se obávati..."

„Tedy neznámá! Docela a každému neznámá!" zvolala panička v značném rozčilení. „Ale proč jsi pak umístil ji právě u nás! Kterak my k tomu přijdem? — Což nejsou veřejné ústavy?..." Hlas její zněl rozhodně. Manžel pohledl na ni s podivením. Nepoznal dosud, že by mohla proti němu míti také vlastní svou vůli. Teď byl překvapen tím objevením.

Jal se procházeti zas po pokoji. Jak jednati? — tázal se sama sebe. Odporem roznítil by ženin hněv — slovo dá slovo a na důvod jeho odpoví ona důvodem svým. Konečně on zvítězí, není pochyby — ale mezi ním a ženou zůstane aspoň stín trpkosti... a stín ten padl by na tu, která bezděčně nehodu zavinila...

„Ženuško," pravil konečně doktor přistoupiv k manželce a něžně ji obejmuv. „Věděl jsem, že srdce tvé jest dobré a že ubohá, nešťastná vzbudí tvé smilování. Poznal jsem z několika slov, jež zaslechl jsem z úst jejích, že více snad nemocnou jest na duši než na těle — a shledav odpor její k vlastnímu mému dílu, k naší nemocnici, obával jsem se účinků, jež by násilné tam dopravení na postup její choroby mohlo míti — a proto jsem odhodlal se zaklepati na tvou lásku, ženuško, na tvoje milosrdenství..."

Paní doktorová visela již na maželově šíji a vzlykala; z očí draly se jí slzy. Doktor uhodil na nejjemnější struny ženského srdce, které se rozechvějou vždy, zazvučí vždy souhlasně. Láska, smilování, milosrdenství... která žena dovedla by odříci, zaklepá-li kdo s těmito hesly na její srdce...

* * *

Netřeba rozepisovat se o tom, kterak město naše dobrodružnou událostí bylo pobouřeno. Výsledek doktorovy večerní výpravy letěl ještě v noci od úst k ústům a mnohý manžel, přijda domů z hospody hodně po půlnoci a v stavu podezřelém, zachránil se před ostřím čekajícího naň kázání drahé polovice sdělením některých podrobností důležité této noviny. Již časně ráno nebylo v městě živé bytosti, jíž by všechny okolnosti dokonale nebyly známy.

Doktor netajil se s tím, co skutečně se stalo nikomu a vyprávěl v lékárně i před obecním domem shromážděným úředníkům, učitelům a jiným vynikajícím členům městské aristokracie, jakož i paní purkmistrové, která pod záminkou migrény dala jej k sobě zavolati — vypravoval všude stejně a souhlasně co věděl, opakoval skorem doslova to, co sdělil v noci také své ženě.

Ale bodrým maloměšťákům nestačilo takové chladné a střízlivé vylíčení, jemuž nehrubé věřili. Každé rty, které sdělovaly doktorovu zvěst dále, přidaly o své újmě aspoň jednu zajímavou okolnost a tak stalo se, že od hodiny k hodině materiál výpravný rostl jako lavína.

Nescházela ani báje o vznešené přebohaté princezně, která uchýlila se cestou tajemnou pomocí k tomu zvláště vycvičeného psa k doktoru Volnému, známému široko daleko svou mlčelivostí a svědomitostí, aby u něho v zátiší očekávala jistých událostí; nescházelo ani zlých jazyků, jež celou nedělní událost na náměstí prohlásily za pouhou komedii vypočtenou na zmatení lidí a umluvenou mezi doktorem a — jeho dávnou milenkou.

Rozumí se, že ti, kteří přidali se k prvnímu výkladu, počali před doktorem smekati daleko ochotněji než činili dříve; záři vysoké milosti, která, jak myslili, na jeho plebejskou hlavu padla, stal se v očích těchto bodrých občanů mnohem úcty hodnějším než všemi dobrými skutky, jež opravdu konal. Mnozí také blížili se k němu pojednou přátelsky, kteří do nedávna stáli rozhodně v táboru jeho nepřátel. Známost s člověkem, jemuž mocná osoba jest díky zavázána, není nikdy k zahození — nikdo neví, kdy bude mít zapotřebí vydatné protekce!

Za to lidé, klonící se k druhému krajnímu názoru věcí, odvraceli se od doktora v mravním rozhorlení a s tváří plnou zbožné ctnosti zlomili nad ním třtinu. Ne snad, že by se byli na doktora opravdu hněvali; v očích některých dám nabyl ledový tento patron, známý dosavad svou báječnou až lhostejností k vnadám všech místních krásek, dokonce i jisté zajímavosti. Byly by mu snad v tajnosti odpustily i mnohem více, než z čeho byl vlastně viněn — ale veřejně nemohly se k tomu přece přiznati! Paní doktorové v celku také přály domnělého ponížení a v skrytosti duší svých radovaly se z něho s pravou maloměstskou škodolibostí — avšak střežily se tyto šlechetné pocity dát na jevo. Neopominuly při každé příležitosti ubohou spolusestru soucitně politovati a v neděli, když paní Volná objevila se v kostele, na deváté, přicházela jedna přítelkyně po druhé i tiskly jí němě ruku, vzdychajíce významně a rozpačitě od ní se vracejíce.

Zatím co fantasie maloměstská zabíhala v říše nejvýstřednější romantiky, panoval v doktorově domácnosti klid dokonalé idylly.

(Pokračování.)

Šumavská idylla.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

Na práci odešel až do Tyrol,
neb co zde velký tunel vrtali,
na nevázaný sobě život zvyk',
jejž vedou dělníci: hluk v kantině,
třesk džbánků, hlahol písní veselých
líp znělo mu než biče praskání,
jímž v službě druhdy voly poháněl;
i nechal v bídné horské chatrči,
jež na skalnatém srázu visela
jak hnízdo dravce, Martu, ženu svou,
ač útěžkem se právě čekala
a zima hleděla již do oken.

V čas první pamatoval na ženu,
psal řádků několik, ba jednou též
jí poslal peníze — a naposled.
Vír života jej divě s sebou strh'
a opříti se jemu neuměl.
On neměl srdce zlé, byl ale z těch,
jenž dojmům jako třtiny vichřici
v ráz podlehají, stejně za dojmem
však u nich v patách kráčí nepaměť

To jiný život byl, jejž nyní žil:
tam v pravém klínu nebetyčných hor
byl celý tábor, na sta dělníků
tam hemžilo se: ve dne kladiv ruch,
třesk motyk, dynamitu výbuchy,
kar skřípání a rachot rumpálů
a povely a hrubé zaklení,
vše v jednu hroznou vřavu splývalo.
Však v noci všecko zpěvu ustouplo;

zvlášť v sobotu, kdy byla výplata,
dne všecken ruch pak oživ' u karet
neb u kostek a často krvavě
to skončilo, než jitro zasvitlo.

On horlivě se pitek súčastnil
a nemoh' dočkati se soboty,
by mozoly svých dlaní krvavých
zas vínem vzpružil k nové klopotě,
však nestálý, jak býval, brzy dost
jej omrzelo pusté hýření,
zvlášť jednou, když vše v kartách promrhal,
co poslati chtěl ženě k vánocům.
Na tvrdém loži bídné chatrče
sám sedával až dlouho do noci
a přemýšlel o Martě, ženě své,
že doma zůstat měl, a v snění tom
zřel svoji Marty velký, vlhký zrak,
jak na něm s jemnou stanul výčitkou
a slyšel povzdech: „Zůstaň, Jene můj!"

Tak jednou, byla opět sobota,
na domov myslil, bylo po práci;
šer pochmurný se skláněl na hory,
jež ledné ve závojích sněhových
z mlh trčely jak děsné příšery.
V tom s rachotem se dvéře rozlétly
a soudruh, s kterým sdílel chudý byt,
stál na prahu, zrak jeho skleněný,
vous pocuchán byl, vínem potřísněn
a v smíchu pravil k němu: „Jene, pojď,
nač civět doma?"
On řek': „Nepůjdu,

chci ženě psát, mně není do smíchu
a nejmíň do hry.“
Soudruh odešel.

Sám seděl po tmě, z venku hlučel řev,
on k peru sáh' a zas je odložil,
a v krátké chvíli vzchopil se a šel.

V kantině bylo divě veselo,
tam pilo se i hrálo, tančilo,
sbor cizích hudebníků přibyl sem
a do bručení omrzelých dud
se mísil párek citer nyjících,
a tabáku dým plnil jizbu kol,
že s těží bylo věru rozeznat
směs postav této divé orgie.

Jan sedl stranou, dal si naliti
a klidně patřil v hluk a řev a kouř.

U stolu hlavního tam veselá
se usadila Vlachů společnost,
ti nejmíň dívali se na haléř
a nejvíc ze všech korbel prázdnili
a často prali se až do krve.
Pietro Salvi z nich byl nejhorší,
znám jako křikloun veliký a rváč;
hrál zoufale a proléval si chřtán,
tlouk' pěstí na stůl, házel výhru svou
do kmeta klobouku, jenž k citeře
pěl písně oplzlé a s ním se smál.

Zas prohrál Pietro. Ve chvíli té,
kdy začal zuřit, krčmy na prahu
se objevilo děvče; zdlouhavým,
leč pevným krokem k stolu kráčelo,
zrak černý, v kterém mocný oheň plál,
na hráče upřelo a poklidně,
že mohl pouze on to slyšeti,
rty pravily: „Zas hraješ, šílený,
co zítra jísti budem, kdož to ví!“

Pietro vybuchl v smích divoký:
„Co budu jísti, to je starost má,
hej, kamarádi, prohrál, prohrál jsem,
má kapsa jako žebrákova dlaň,
však neodejdu, musím vyhrát zas,
kdo půjčí z vás mi jednou do sázky?“

Tři nabídli se (každý se ho bál),
i vsadil, prohrál, třikrát za sebou.

Tu divoce hned začal láteřit,
džbán vyprázdnil a zoufale se smál.
„Hle, tady Nina, rád ji odprodám.
Kdo koupí ji? Chci míti do sázky,
dám lacino ji za pár soldi jen,
vím jistě, tenkrát všecko vyhraju,
dám Ninu rád, neb jsem ji sytý již
a dosti mám těch věčných kázání.
Kdo koupí ji? Co chcete, slevím vám,
pět soldi jenom, věřte, přátelé,
že koupíte a hodně lacino!“

A smál se, pil a třískal korbelem.

Řev utich' v krčmě, každý zvědavě
se díval ku velkému stolu, Nina pak
tu stála hrdá, terčem zraků všech
ač byla zde, přec nesklopila zrak.
Ač bída a ten život potulný
ji zhnětly, byla krásná dost,
i stála v středu krčmy beze slov,
rty hněvem se jí chvěly zimničně
a ňader bouře více mluvila
než příval slov.
„Jsi, brachu, opilý,“
děl jeden hlas, „já koupím Ninu hned;
však zítra přijdeš, začneš láteřit
a odvedeš ji — s tebou nehrajem.“

„Fi, hanba, tak svou ženu prodávat,“
děl druhý.
„Nina není ženou mou,
jest poběhlicí dobře jako já,“
řval Pietro, „leč já mám právo k ní;
však vykládat vám nejsem povinen
to ostatní; buď kup anebo mlč!“

V tom z kouta svého pozvedl se Jan,
šel klidně k stolu, sáhl do kapsy
a Pietrovi vrhl do tváře
svou celou mzdu: „Zde máš, však pravím ti,
když jedním okem na ni pohledneš,
žes propad' smrti — slyšels, rozuměls?“

Pak obrátil se k Nině
— „Nino, pojď!“

Ta mlčky posud stála u stolu,
bouř ňader jejích rostla víc a víc,
slz příval dral se oči plameny,
rty cukaly se hroznou bolestí
a mlčky ruku svou mu podala
a dala odvésti se, kam on chtěl.

Smích Pietra je cestou provázel,
shráb' peníze, hrál znova, prohrál zas,
dal do hádky se, rvačka začala
a konec smutný byl, neb do lebky
Pietro těžce raněn konvicí
byl od soudruhů zpilých vyhozen;
víc nikdo o něho se nestaral
a ráno mrtvého když nalezli,
bez řeči hodili jej do šachty,
byl opilec a rváč.
A s Ninou Jan
ve chatě žili jak muž se ženou,
on vážný byl a ona podajná,
jak zkrotlá lvice tichá, pokorná,
však nemluvná. — Tak zima uprchla
a v dlouhé době sotva deset slov
ti spolu promluvili.

Zprvu Jan
si nedovedl nijak vysvětlit,
co lákalo jej k Nině; v chvíli té,
kdy prodával ji zpilý Pietro,
zřel postavu jen její před sebou,
rtů záchvěvy a ňader vlnění
a hrdost nepodajnou, očí žár,
a doma na svou Martu zapomněl,
řek' slovo osudné a stalo se.
Žil jako ve snách, často myslíval:
Víc nevrátím se domů, zůstanu
zde na práci — toť cesta nejlepší;
až omrzí snad Ninu život ten,
mne opustí, snad jiný zalíbí
se časem jí — pak snad se navrátím.
A ve dne pracoval, a v noci snil,
zřel uplakané oči ženy své
a na kolébce slyšel děcka pláč,
jež opustil, než spatřilo ten svět.
Pak viděl drahé hory domova,
tak nízké proti těmto obrům zde,
však věčně svěží, věčně zelené,
zřel tanec mlh po kmenech zvětralých
a slyšel zvonců cinkot kovový
a hukot lesů, jezer tajný šum,
a když se vzbudil, vlhké oči měl

*

a hlavu těžkou. Šel zas do práce
a Nina domácnost dál hlídala,
vždy mlčelivá, tichá jako dřív.

Čas přecházel, sny Jana bouřněji
se ozývaly, jeho naděje,
že Ninu omrzí, že jiný snad
ji zamiluje a ji odvede,
se rozplývaly víc a více v dým.
Tu mučen jednou hlasem svědomí,
po práci vypověděl, sebral vše
a pravil Nině klidně jako muž:
„Mně, Nino, po domovu stýská se,
já vypověděl, půjdem!“
Mlčela,
pak zvedla k němu velké oči své:
„Jak libo tobě, půjdem, třeba hned.“

A ráno, dřív než začla práce zas,
již byli na cestě; šli pospolu,
na plecích v ranci všecko jmění své.
Jan nesl na srdci svůj výdělek,
jejž do podšívky jeho kabátu
před jitrem Nina jemu zašila.

Šli dlouho mlčky. Čím blíž k domovu,
tím teskněj v srdci bylo Janovi,
on neměl síly Nině povědít,
že doma ženu má, a čím byl blíž,
tím trpěl víc; jak odsouzenec šel
a ona mlčky jeho po boku.
Pouť tato byla cestou křížovou
a horší než jsou muka v očistci:
on nepromluvil slova, kráčel sám
vždy napřed v dešti, bouři, ve větru
a v noci kdesi v kůlně na slámě
sny divné měl; pak vybuch' v hněvu zlém
a dále kráčel jako šílený.
Snad myslil, Nina jeho chováním
že odvrátí se přece od něho,
jej opustí — však darmo, jako stín
ta němá věrně šla mu po boku;
čím chmurnější byl — tím víc jemnější
naň byla, tak že nemoh' odolat
a často bylo mu až ku slzám.
A hrozná skutečnost se blížila
dnem každičkým a každý jejich krok,
jejž urazili spolu na cestě,
veď' hroznějším jej pochybnostem vstříc.

Za nimi hranice, jsou doma již.
Šli spolu lesem, náhle mýtina
jim kynula, na jedle pahýlu
byl přibit kříž se svatým obrázkem
a kolem plno prken hnijících,
na kterých druhdy mrtví leželi:
teď nápis jména jich smyl dávno déšť,
jen na některých hlava umrlčí
též spola smyta divně šklebila
se z dálky na chodce. Kol vládl klid,
nad západem se chvělo slunce již
a velké, dlouhé svity házelo
do mechu, jahůdí a kapradin,
svět byl tak sličný jako v chvílích těch,
kdy s žalem v duši jdem tou nádherou,
by dvakrát bolněji jsme v srdci svém
tu chladnou jeho krásu cítili.

V té chvíli došli kraje paseky.
Jan zastavil se náhle u kříže,
svrh' s beder břímě své, seď' pod jedlí
a hlavu ukryl svojich do dlaní.
A Nina zvyklá všecko dělati,
co dělal on, též učinila tak,
a mlčeli, jak jejich obyčej,
až těžké vzdechy ňader Janových
ji vyrušily. Hleděla na něho,
to nebyl on — byl celý zsinalý,
teď teprve si všimla, jeho vlas
za dobu cesty jejich zšedivěl,
a slzy velké bohatý jak hrách
mu tekly po tvářích a hlasitě
on vzlykal jako děcko zbloudilé,
když večer již a les je bez konce.

Pak vstal a hlasem přísným hovořil:

„Hleď, Nino, já tě trpce oklamal,
jsem ženatý — já zapřel ti tu věc,
proč, ani nevím. Tenkrát v chvíli té,
když Pietro tě v krčmě prodával,
já nemoh' ani jinak jednati,
než jednal jsem, snad ďábel svedl mne.
Pak domů když jsem tebe odvedl
a s tebou sdílel tvrdé lože své,
já více neměl síly, odvahy
ti všecko říci. Nyní musím již,
jsme každou chvílí cesty u cíle.
Mám ženu, Martu, ta je předobrá,
mám dítě snad, jež neznám doposud
Jsem velmi nešťastný. Co činil mám,
to nevím, věru bylo by mně líp,
bych odpočíval na tom prkně zde,
jež hnije v trávě. Nino, musíš jít.
Má žena Marta jako anděl jest;
však neodpustí žena nevěru,
byť sebe měkčí byla v srdci svém.
Vše odpustí, žes na ni zapomněl,
žes prohýřil, co bylo věnem jí,
žes zanedbával ji, ba žes ji bil,
však jinou žes měl, nemůž' odpustit.
Hleď Nino“ — při tom sáhl za ňadra,
kde ukrýval své práce výdělek —
„zde polovička tvoje, vezmi to
a s bohem jdi a odpusť, na tobě
čím hřešil jsem jen svoji slabostí.
Já dříve měl ti všecko povědít,
však nemoh' jsem — to celá vina má,
a nyní, když se loučiti s tebou mám,
tu teprv cítím, kterak tě mám rád.“

Co mluvil takto, Nina vztyčila
svou krásnou hlavu, těžce vzdychala
a hluboce mu zřela do očí.
„Máš pravdu, Jene,“ tiše pravila,
„když musím, půjdu; já to tušila,
já viděla, cos tíží duši tvou.
Já dluhuju ti dík, tvá upřímnost
mou vyžaduje v stejnou odvetu.
Když koupil jsi mne z rukou Pietra
já tebe nenáviděla jak smrt,
a ví to bůh, já byla hotova
tě zabiti při první urážce,
již čekala jsem od tebe; jen žert
a hrubý šprým a bití, zima, hlad
byl úděl můj, já stejně čekala
jsem z rukou tvých — však jaké sklamání!
tys byl mi chotěm, bratrem, podporou,
byls otcem mým a velké zášti mé
se brzy rozplynulo, jako led
na slunci taje, ano v srdci svém
mám pouze lásku teď, když musím jít.
Je dobře tak, já půjdu“

Hořký pláč
jí přerval slova; kol jas západu
tkal v křoví svoje žhavé zázraky
a nachem zbarvil každou holou snět,
a kapky v trávě měnil v rubíny
a jisker snopy sypal v jehličí
a horám hořel vážných na skráních
jak diadem; kol nezachvěl se list,
jen společný pláč jejich časem zněl
a hlubé štkání těžce tajené.

On povstal zas a podal ruku jí,
pak roztrh' šat a vyňal tobolku
a počítal svůj skrovný výdělek,
by část jí dal, a ona mezitím
kol zrakem plným slzí těkala
po stráních lesních, temně zelených,
po haluzích, kde západ umíral,
po jahodách, kde můra bloudila,
po jedli, z které sbitý byl ten kříž,
a po umrlčích prknách ve trávě,
již tlících s vybledlými nápisy.

Pak trhla sebou náhle zimničně:
„Jak jmenuje se, Jene, žena tvá?“ —
On: „Marta“ pravil, počítaje dál
a neodvrátil tváře své víc k ní.

„Jak, Marta?“ — ona znova promluví,
„hleď toto prkno, čti to jméno zde.“

On pustil vše, co na svém klínu měl,
hle, před ním prkno v trávě leželo
a nápis na něm, protíral si zrak,
čet' jméno ženy své, čet' příjmení
a připomínku tklivou: Poutniče,
kdo kolem jdeš, se za mne pomodli!
A na kolena kles' a doplížil
se ku kříži, to prkno líbal, zas
proud slzí jeho tek' a „ženo má“
mu pracně dralo se z úst štkajících.
A ona stála nad ním bojácná
a čekala, až bol svůj vypláče,
a chvěla se, až ústa otevře;
a byla noc a hvězdy plály již,
když utřel slzy své a klidně vstal,
jí podal ruku a děl: „Ženo má,
pojď, půjdem zpátky, snad to mělo být,
a Marta v nebesích se usmívá!“

Pan Albrecht ze Šternberka.

Napsal *Ant. Rezek.*

Mohl jsem také napsati „O odpovědnících a zhoubcích země české“. — Byla to zvláštní společnost, ne česká, ne nečeská — kosmopolitická. Úcta před králem a zákonem zmizela, domnělé neb skutečné právo vymáháno násilím. Ale pán neb rytíř nechtěl býti sprostým loupežníkem; násilným skutkům, jež vykonati se snažil, dal vždy formu právní, ovšem právní toliko dle svého názoru. Poslal totiž tomu, jehož přepadnouti chtěl, odpověď, ohradil proti němu čest svou i služebníků svých, oznámil, že ničímž nechce dále vinen býti, co by proti němu, jeho lidem a statkům učinil, a boj mohl začíti. Odpovědníků známe několik druhů. Jedni nejraději odpovídali městům a pak obírali jich kupce na veřejných silnicích. Někdy ovšem šlo to dále. Pan Jiřík Kopidlanský, jenž 1507 Pražanům odpověděl, neloupil toliko jich majetek, ale obyvatelům pražským, „kdekoli kromě zdí městských se ukázali, osekával bez milosrdenství a bez rozdílu ruce, nohy, chřípě, zapaluje a drancuje městečka i vesnice, a zmizívaje vždy zase, kdykoli moc veřejná sbírala se ku pronásledování jeho“. Kollegy Kopidlanského o něco mladšími byli dva zemané z Písecka a Prachenska, Václav Sádlo z Kalenic a Václav Přech z Češtic. Opatrní páni sousedé z Budějovic, z Písku, z Tábora a Vodňan nemohli ani k sobě vzájemně dojížděti, onino dva zemánkové odpověděli jim a pak pobírali, kde co našli. Rozumí se samo sebou, že všechna ta drobná šlechta v okolí pod rukou neb veřejně podporovala boj proti městům: vždyť kynul jí z toho hmotný užitek a pak to náleželo k politickému programmu šlechty vůbec. Takovýchto drobných odpovědníků bylo v Čechách i ve všech zemích sousedních celé hejno, týž proti nim jeví se všude jednotvárný zápas a konečně se měšťané s nimi vždy zase narovnají.

Ale mezi šlechtou, jež odpovědnictvím se živila, přivedli to někteří hodně vysoko; neloupili měšťáků, nýbrž odpovídali králi i celé zemi a uměli si hledati i spojenců zahraničných jako válečná moc první třídy. Kosmopolitismus těchto „suverenů“ jevil se v tom, že znali se v zahraničné politice, věděli, kde král český koho má přítelem neb nepřítelem, podle toho osnovali své záměry a pak byli obyčejně mnoho let postrachem pro své okolí. Připomínám Sigmunda Kauffunka a Václava Šárovce. Ti bojovali v Rakousích, ve Slezsku, v Míšni a v Sasku; zejména odtud, z říše, kde odbojnictvo bylo v nejkrásnějším květu, vodili si tlupy ozbrojencův do — Čech. Zde loupením země a odíráním obyvatel se podle svých theorií mstili na — králi; ba Václav Šárovec v listech, jež pro obranu svých skutků po světě rozesýlal, uměl i také hodně vlastenčiti! Teprv král Ferdinand učinil konec jejich hospodářství; Sigmund Kauffunk r. 1534 chycen a ve Vídni přivedl to velmi vysoko, takže „níže nemohl pro provaz a výše pro hřebík“. Nesnadněji bylo zmocniti se Václava Šárovce. Popis osoby jeho rozeslán sice po všech zemích koruny české a i do krajin sousedních, povídá se v něm všechno podrobně a za zvláštní znamení doloženo, že Šárovcovi následkem jistých nemocí chybí celý nos; ale přes to teprv r. 1537 podařilo se chytiti jeho v Lorci u Kutné Hory; pak odvezen do Prahy a zde po krátkém processu 1538 na Pohořelci sťat.

Ale všecky své soudruhy předčil velikolepou koncepcí i smělostí svých plánů pan Albrecht ze Šternberka a na Zelené Hoře, a přece se zdá, že potomstvo až posud nenáležitě „ocenilo“ jeho „zásluhy“.

Albrecht ze Šternberka, nejmladší tuším syn páně Petrův, vychován byl v Mnichově, při dvoře vévod bavorských, kamž otcem svým byl 1491 poslán. Mnichov byl tehdáž Mekkou četných pánů českých, zejména z krajů západních; odtud brali platy a přijímali dary, bavorský kníže byl jim milejším pánem než vlastní pán a král český. Zde přiučil se pan Albrecht nevážnosti k svému domovu, zde také zasvěcen byl v tajnosti politiky evropské. Rodu jagajlovskému, jenž v Čechách a v Uhrách vládl, nepočítal nikdo dlouhého věku; kdo se stane pánem zemí těch, tázáno se a rozbíráno již na samém počátku století šestnáctého, již tehdáž na dvoře mnichovském vidíme počátky oné rivality proti rodu habsburskému, která Bavorsko později vrhla v náruč Francii. Pan Albrecht musil býti velmi vtipným pozorovatelem všech těchto věcí a sotva že do Čech, na Zelenou Horu, se vrátil, již počal ukazovati, že směřuje k cílům vyšším. — Roku 1504 vznikla v Bavořích válka o tak zvané dědi-

ctví landshutské, které na sebe táhli jak kníže bavorský Albrecht tak falckrabí Ruprecht. — Král český Vladislav podporoval v této válce stranu bavorskou a přál si, aby pro ni sbíralo se v Čechách vojsko. Ale panu Albrechtovi ze Šternberka hrozně málo na tom záleželo, co jeho král a pán si přeje; on věděl, že falckrabí Ruprecht jest velkým boháčem a že spojení s ním poskytne větších výhod a proto jal se v Čechách podporovati stranu falckou i dosáhl toho, že pro Ruprechta sebráno v Čechách hojné vojsko, kdežto vůle královská o podpoře straně bavorské zůstala až na malé výjimky nesplněna. Ale naděje Šternberkova se také nesplnila. České vojsko bylo od Bavorů u Schönberku poraženo, falckrabí Ruprecht i manželka jeho Alžběta před skončením války zemřeli, bavorský kníže nabyl Landshuta, a pan Albrecht ze Šternberka vrátil se domů s prázdnýma rukama. To podráždilo jeho velice. Pohledával napřed odměny u otce Ruprechtova, starého falckrabí Filipa, a když byl odbyt, přistoupil ke straně bavorské, sbíral vojsko a začal proti němu válčiti. Zcela jako suverén. Ovšem tento obrat králi Vladislavovi protimyslným nebyl, poněvadž i při dvoře jeho pomýšlelo se na vyhlášení války proti falckraběti; avšak páni čeští odboje Šternberkova se lekali; znaliť ho velmi dobře a tušili, že on, maje za sebou moc brannou, snadno může vyhlásiti válku nejen falckraběti, ale třeba i celé české zemi. Proto nejvyšší kancléř český Albrecht z Kolovrat hleděl prostředkovati, až přispěním mocného Petra Rožmberského podařilo se přiměti Šternberka, aby ustal od boje na vlastní pěst. Pan Albrecht ze Šternberka měl však válku již v krvi. Stálými a nejdůvěrnějšími společníky jeho byli všickni toho času odbojníci zemští, Heřman z Janovic, Petr Janovský ze Soutic, Herkules Trčka a Sigmund Kauffunk. S těmi obcoval, ale vždy velmi opatrně; sám nevystupoval příliš, postačiloť mu, že udával směr a ctil odpovědníkům zemským a že byl jich tajným podporovatelem a dle potřeby i ukryvačem. Tím se stalo, že vyjímaje muže podrobných známostí, velkému světu zůstávalo tajno, co se děje, a pan Albrecht ze Šternberka nejenom stal se hejtmanem kraje plzeňského a královským hejtmanem na zámku tachovském, než po jistou dobu byl také vrchním správcem čili fojtem v Horní Lužici. Ovšem tento úřad si pan Albrecht od předchůdce svého Krištofa z Vartemberka koupil r. 1515, dav mu 1000 kop hotově a slíbiv mu z výtěžku ročně 200 kop odváděti. Smlouva o to učiněna byla zcela veřejně na veliké pohoršení Lužičanů i četných pánů českých. Pan Albrecht však, jehož vlastní bratr Ladislav byl toho času nejvyšším kancléřem, zcela klidně, jakoby se nic bylo nestalo, ujal se správy země hornolužické tak, že sám zůstal v Čechách a do Budišína si dal — pachtýře! Když to působilo příliš velkou nevoli a zejména po smrti krále Vladislava (1516) stavové prohlásili, že nikdo nemá míti dva úřady, odhodlal se pan Albrecht fojtství hornolužické pustiti, ale jen za peníze. Roku 1517 prodal úřad ten Vilémovi z Ilburka za 7000 kop a prozatímní vláda na místě nezletilého krále Ludvíka vskutku prodej schválila a kupce ve fojtství potvrdila. Šternberk několik tisíc kop při tom vydělal. Toho roku byla v Čechách nová domácí válka, mezi Hynkem Bočkem z Kunštatu a rodem Trčkovským. Příčinu zavdal spor zcela soukromý; když soud zemský neměl se k tomu, aby právně věc vyřídil, pan Boček Trčkům odpověděl. Válka z toho vzešlá způsobila mocné pohnutí v Čechách i na Moravě; pan Boček všechny v odpovědnictví proslulé muže získal pro sebe, na konec také Albrechta ze Šternberka, který zjednal Bočkovi lidí boje a loupeže chtivých množství odevšad, z Uher, Rakous i ze Slezska. Zuřivý boj ještě téhož roku skončil mírným narovnáním, ale pan Boček z Kunštatu ne nadlouho s ním se spokojiv, statky své postoupil panu Ludvíkovi Zajímačovi, a sám stal se zjevným odpovědníkem zemským přilnuv zejména k Heřmanovi z Janovic, dobrému příteli Albrechta Šternberského. Bočkovi z Kunštatu přezdíváno v Čechách Suchý čert; přesného významu přezdívky té neznám, vím však, že Boček byl v pravém toho slova smyslu divochem. Doložím to příkladem úplně zaručeným. V lednu r. 1517 umřel v Kunštatě rychtář, poddaný páně Bočkův. Poněvadž byl podobojí, nechtěl ho katolický farář kunštatský pochovati na hřbitově a odpověděl prý s ostatními kněžími svými, že kacíř má býti pohřben pod šibenicí nebo-u stínadel. Pan Boček kázal nyní potají umrlého rychtáře rozsekati a nadělali z něho jídel vařených a pečených. Pak pozval faráře s kněžími k obědu a dal jim toho rozsekaného, vařeného a pečeného rychtáře k jídlu. Po obědě pak žádal jich znova, aby rychtáře dopustili na hřbitově pohřbiti; ale oni zase toho odepřeli. Tu pan Boček lál jim a řekl: „Jste sami kacíři zvyvedení! Nechtěli jste ho pohřbiti na hřbitově, a žrali jste jej a pohřbili ve svých břiších.“ Po té vyhnal je ze zámku a ostatky toho rychtáře kázal na hřbitově pohřbiti, jsa osobně přítomen, až se to vše skonalo. — Zajímavo jest, že o této události sepsána byla „písnička“ dosud neuveřejněná. Ballada tato zpívala se podle noty „žalostné kvílím na tento bídný svět“ a počíná se veršem:

„Umřel v Kunštaté pana Bočka rychtář,
ač nedal jeho pochovati farář;
byl pravdy boží milovník,
faráře protivník.“

Panu Albrechtovi ze Šternberka nastala zatím doba nejslavnější. — Moc rodu habsburského vzrostla tou měrou, že vnukům císaře Maximiliana I., Karlovi i Ferdinandovi, náleželo Španělsko, Nizozemsko, Neapolsko, země německorakouské, ba brzo také Virtembersko, vévodovi tamnímu Oldřichovi odňaté, mimo to pak četné bohaté země v nově objeveném dílu země v Americe. Moc habsburská šla ještě dále. Karel stal se císařem německým a Ferdinand uzavřením šťastného sňatku s Annou Jagajlovnou měl nejkrásnější příležitost dostati království české i uherské do svých rukou. Proti této moci vystoupil král francouzský František, jenž všemi prostředky hleděl vliv rodu habsburského zničiti a ve všech zemích vyhledával přátel k provedení svých záměrů. Rivalita rodu bourbonského a habsburského od této chvíle po více než dvě století rozhoduje ve všech záležitostech v celé Evropě. — Král francouzský František spojil se s papeži, v Němcích podporoval vyhnaného Oldřicha virtemberského, přivedl k sobě knížata bavorská, v Uhrách záhy vstoupil ve styky s Janem Zápolským, v Polsku čelní páni a v Čechách zejména Albrecht ze Šternberka a Jan z Valdštejna stali se jeho následovníky. Na Zelenou Horu přicházeli poslové z Uher od Zápolského, sem dojížděli agenti bavorští, sem také zajížděl největší podpůrce francouzských snah v Braniborsku Joachym Malcán.

Tento, aby agitaci byl blíže, koupil si v severních Čechách panství Krupku, odkudž bylo snadno možno dohodnouti se. Albrecht ze Šternberka zasvětil do všech plánů francouzských také nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitála, který úplně je schválil i přidal se k nim.

Francouzský král jedním rázem chtěl na všech stranách začíti boj proti rodu habsburskému; r. 1524 mělo rozhodným skutkem zničeno býti panství Karlovo a Ferdinandovo. Panu Albrechtovi ze Šternberka připadl tu úkol rozsáhlý. Král František toho roku měl vtrhnouti do Italie, kníže Oldřich měl se znova zmocniti svého bývalého panství Virtemberského a Albrecht ze Šternberka měl vtrhnouti do Rakous proti Ferdinandovi, aby jemu zamezil cestu do Virtemberka proti Oldřichovi, chorvátský šlechtic Krištof Frankopan zatím měl povzbuditi Turků k výpadu do Štýrska a Krajiny. Albrecht ze Šternberka vypracoval podrobný plán vojenský, který předložen byl králi francouzskému i také papeži; aby hojně peněz dostali, namluveno, že prý v Čechách seženou nejméně 50 až 60 tisíc vojska, na tehdejší časy počet velmi přehnaný. Ještě počátkem roku 1524 dojel Šternberk do Budína nepochybně k nějaké úmluvě se Zápolským; a co se týče boje do Rakous, vyhlásil již roku 1521 Ferdinandovi odpovědnou válku, udávaje za příčinu, že poddaným jeho zelenohorským stalo se v zemích rakouských nějaké příkoří. Tak to vypadalo, jakoby ze příčiny soukromé nevražil na arciknížete Ferdinanda, an zatím činil to jsa ve službách francouzských. Roku 1524 vskutku boj na všech stranách začal, ale v Čechách plán Františkův proveden nebyl. Výpad do Rakous neučiněn a kníže Oldřich se Virtemberska nezmocnil. Páni Rožmberkové, největší nepřátelé purkrabího Lva, dali totiž v čas o všem zprávu do Rakous, Ferdinand veřejnými listy do Čech poslanými rozhlásil, že záminky, za jakých se vojsko v Čechách sbírá, jakoby se měl do země nějaký vpád státi, jsou bezpodstatné; tím způsobena straně francouzské diverse, a když mezitím došly špatné zprávy v Italii, boje s Ferdinandem úplně zanecháno. Jen Albrecht ze Šternberka neustal. Pořád potají se sbíral a shromažďoval, učiniv toliko Zdeňka Lva a Vojtěcha z Pernšteina důvěrníky kroků svých. Roku 1526 právě když se volil nový král v Čechách a největších nadějí měl arcikníže Ferdinand, poručil Šternberk rotám svým, aby se sešly u Deštné blíže Jindřichova Hradce, a chtěl odtud v rozhodné chvíli vtrhnouti do Rakous. Úmysl skutku toho byl na jevě. Novou válkou měl se sněm volební v Praze k rozchodu přinutiti a tím také naděje rodu rakouského přijíti ke zničení. — Ale i to se neprovedlo. Dosavadní přátelé Šternberkovi se zatím za jeho zády s arciknížetem Ferdinandem dohodli a Šternberk najednou zůstal sám. I uchýlil se na Zelenou Horu. Sem k němu přišli ještě poslové z Virtemberska, z Bavor a z Uher. — Oldřich Virtemberský žádal, aby pan Albrecht sprostředkoval přátelství mezi ním a Zápolským k nabytí zpět ztraceného knížetství, ale Šternberk odmítl jednati o to; Zápolský potřeboval nyní, když prohlásiti se dal králem uherským, pomoci sám, a proto zde na Zelené Hoře, na české půdě, po odbytí posla Oldřichova učiněny první kroky k alianci bavorsko-uherské proti novému králi českému i uherskému Ferdinandovi. — Za předešlých slabých panovníků pan Albrecht ze Šternberka mohl kouti plány své v zemi bez bázně; ale nyní dalo se sotva očekávati, že energický Ferdinand bude trpěti ve své zemi muže placeného žoldem francouzským a mimo to zjevného odpovědníka svého. To také tušil pan Albrecht. Zůstával však po volbě české v zemi; vždyť bavorská strana snažila se překaziti králi zvolenému korunovaci a tu ještě nebylo vše ztraceno. Ale když Ferdinand již i korunován byl, pan Albrecht ze Šternberka v prvních dnech květnových r. 1527 prchal do Uher k Zápolskému. Tam stal prý se vojenským hejtmanem jeho na Trenčíně. V Čechách statky jeho byly od komory královské skonfiskovány; největší až dosud tajný přítel Šternberkův, Zdeněk Lev z Rožmitála, obrátil se na oko po větru a skonfiskované statky svého kdys přítele dostal sám do rukou. Šternberkovi se zatím v Uhrách valně nedařilo. Roku 1530 rád byl by se vrátil do Čech a byl hotov o panu Lvovi před králem „mnoho pěkných věcí“ pověděti, když za to dosáhne statků svých a volného pobytu v Čechách. Ale když od přátel byl opuštěn, chybil, čekaje velkomyslnosti od těch, kteří právem mu byli protivníky. Král Ferdinand o nekalých záměrech páně Lvových nepotřeboval se dovídati teprv od Šternberka; věděl o nich s jiných stran: sesadil i tohoto pána z úřadu a Albrecht ze Šternberka měl aspoň tu útěchu, že oběma dle zásluh naměřeno. Do Čech se pan Albrecht více nevrátil; co dále se s ním potom dělo, jak a kde skončil bývalý suverén Zelenohorský, zůstává neznámo.

FEUILLETON.

Ve prospěch českého čtení.

V zápasu o zachování a utužení naší české národnosti jest pěstování a podpora našeho písemnictví pakou nejmocnější. V nejtrudnějších dobách našeho národního života jediná kniha zůstala nám přítelkyní vždy věrnou udržujíc paměť na lepší minulost, povzbuzujíc k naději a sílíc nás v utrpení nejkrutějším. Doba beznaděje minula, český národ přetrvav nepřízeň věků stojí tu opět ve své mužné bujaré síle dychtiv práce na poli osvěty a lidského blaha, roli to, na které podávají si ruce všichni vzdělaní národové bez rozdílu jazyka a plemene. Co naši otcové zaseli v potu tváře a v očekávání spíše zhoubné bouře nežli pohody pro vzcházející osení, vyráží nyní v bohaté klasy, na které pohled naplnil by křisitele naše radostí. Čilý ruch, který zvláště v posledních letech zavládl v českém životě duševním, v literatuře i umění, jest tak jarý, opravdový a krásný, že nikdo z našinců nemůže ubrániti se pocitu hrdosti nad tím, že národ nepodporovaný nikým, ano zápasící o každý krok na cestě svého vývoje vlastním nadáním, vlastní silou a vlastním přičiněním řadí se opět důstojně mezi vzdělané národy světa. Český národ nechce býti déle popelkou; on rukou pevnou ujímá se své vlastní domácnosti, myslí, tvoří, pracuje a co krásného vzejde z jeho dílny, o to začíná se děliti s jinými ne jako někdo z podruží, ale rovný s rovnými. Národ, který již tolik svízelů překonal vítězně a tak statečně si vede ve své duševní práci, dobude si, ať chce kdo nebo nechce, místa, jež mu přísluší. Jest-li národ ve světě, jemuž všechny poměry velí, aby spoléhal na sebe, jenom na sebe, aby přičiněním společným, jednomyslností a vroucností ku věci národní zasazoval se o svůj byt a blaho své, jest-li národ ve světě, který, chce-li velikým býti před světem, musí býti dříve v sobě jedinou rodinou milující a podporující se ve všem dobrém, velkém a ušlechtilém, jest to

národ náš, národ český. Jest-li národ, jemuž, co má, nepřinesly šťastné poměry, nýbrž jenom vlastní klopotná práce a vlastní nadšení, jest to opět národ náš. My nikdy od nikoho ničeho nedostali: vše, co máme, jest naše tím božským i lidským právem v potu a krvi dobytého majetku. Kde český pluh nezoral brázdu, tam nevyrostl český klas. Rodáci, zachovejme to, co zdědili jsme po otcích, nestenčené, přičiňme se, aby půda boje změnila se v půdu úrody pro nás i pro naše potomstvo! Ať jakákoli různost nás dělí v smýšlení a citech, v tom jsme si všichni za jedno, že vlast potřebuje synů uvědomělých, hrdých na svůj národ i jeho čest, v tom jsme si všichni za jedno, že takých synů se neodchová bez vzdělání, všechny vrstvy našeho lidu pronikajícího. Zde každý může býti vojínem, každý ochrancem, každý dělníkem. Povinnost jest jedna, hlasme se k ní všickni! S týmže zápalem, který projevili jsme již na stokrát ve věcech národních, přistupme k dílu nejskvělejšímu, ku šíření osvěty mezi svým lidem. Zde jest ještě mnoho neblahých mezer. Nikdy dříve nevycházelo tolik dobrých knih jako nyní, nikdy nebylo naše časopisectvo na stupni tak dokonalém. Spisovatelstvo činí plnou měrou svou povinnost k národu. Nechť národ koná k sobě povinnost svou! Česká kniha a časopis proklestětež si dráhu do všech našich rodin, po celé zemi buďtež zřizovány obecní knihovny přístupné každému i nejchudšímu. Odbírání dobrých českých spisů přestavši býti obětí, staň se potřebou i povinností. Jednoho jest potřebí: aby vzbuzena byla ve všech vrstvách české rodiny, od posledního vesničana do prvního vzdělance ta vroucnost k české mluvě i věci, s jakou pracovali pro ni Kollár, Jungmann, Čelakovský, Palacký a sta jiných méně proslavených, ale neméně vřelých srdcí, jimž národ náš byl první myšlénkou ve všem jich konání, a myšlénkou poslední! Každý z nás má kolem sebe kruh, v kterém může působiti slovem i příkladem, jeden více, druhý méně; ale všichni s tou velkou vroucí láskou, která činí i v neštěstí národ šťastným, neboť staví jeho bytnosti baštu nerozbornou! Kde jest kdo v českých vlastech, ku komu tato slova promluví pravdou, nechť ujme se odporučování a šíření českých spisů ve svém okolí. Nezáleží na tom, která kniha, který belletristický nebo odborný časopis to bude, jen když jest dobrý a vlastenecký. Každý nový čtenář jest novým české věci získaným bojovníkem. Vlast musí nás míti celé, uvědomělé, hrdé. Vyhosťme konečně od sebe nerozhodnost a polovičatost, jako ze srdcí svých vyhostiti musíme vlažnost. Napřed svou věc, pak cizí, napřed knihu českou, pak teprve jinou! Ty doby minuly, kde knihy a časopisy cizí poskytovaly více poučení a zábavy než naše. Naše spisy jsou stejně dobré; cizí však berou si naši českou věc až příliš často za terč své zlovůle a svých útoků. Toho nesmíme déle trpět mezi sebou. Kdo knize a časopisu z cizí ano z nepřátelské strany dává přednost před našimi, není našincem: neboť zrovna tak snadno bude mu pak milejší cizota v smýšlení než ryzí české vlastenectví. Plňme svou povinnost k národu plně a cele! Vše, co jest národům velkým podporou přirozenou, nám schází; dobuďme si podpory té v sobě a bude nezlomna! My podepsaní zástupcové českých politických kruhů, žurnalistiky, spisovatelstva i knihkupectva měli jsme za svou povinnost, promluviti tato slova k české veřejnosti vůbec a každému věrnému Čechu zvlášť. Vyšla ze srdce českého, nesoucího trpce každé zanedbávání naší národní věci a prahnoucího po tom, aby lid náš věrně a pevně stanul pod národním praporem, při národním díle jako jeden muž. My napsali slova ta v naději, že najdou ohlasu ve všech, kdož s naší národní věci vřele cítí, přejíce jí zdaru a rozkvětu, ve všech, jimž naše věc jest drahou, naše minulost svatou a blaho vlasti a její šťastná budoucnost tím nejvyšším a nejkrásnějším cílem života.

V Praze o svátcích Vánočních 1881.

Karel Adámek. — *J. Arbes.* — *J. Barák*, redaktor „Národních listů“. — *Frant. Bartoš.* — *Václav Beneš Třebízský.* — *Vinc. Brandl.* — *Svatopluk Čech.* — Dr. *Lad. Čelakovský.* — Dr. *Jar. Čelakovský.* — Dr *Tomáš Černý.* — *Ot. Červinka.* — *Fr. Doucha.* — *Frant. Dvorský*, starosta literárního odboru „Umělecké Besedy“. — Dr. *Jos. Emler.* — Dr. *Ant. Frič.* — *Jos. V. Frič.* — *B. Frida.* — Dr. *Edv. Grégr.* — Dr. *Julius Grégr.* — Dr. *S. B. Heller.* — *Fr. Herites.* — *Adolf Heyduk.* — *Jos. Holeček* — MUC *V. Hübner*, starosta „Akadem. čten. spolku“. — *Fr. Chalupa.* — *Ed. Jelínek.* — *Al. Jirásek.* — *Alojs Kalenda*, redaktor „Čecha“. — Dr. *Jos. Kalousek.* — *J. J. Kořán.* — Dr. *J. Kučera*, předseda „Národ. klubu“. — *Jan Lier.* — *Jan Neruda*, předseda „Spolku českých žurnalistů“. — Dr. *Jan Podlipný.* — *Sofie Podlipská.* — *Rudolf Pokorný.* — Dr. *Lad. Quis.* — Dr. *Antonín Rezek.* — Dr. *Fr. Lad. Rieger*, předseda státoprávního klubu českých poslanců a starosta „Svatoboru“. — *Ant. Rybička.* — *Ferd. Schulz.* — *Fr. Schwarz.* — *J. V. Sládek.* — *J. Šmolík.* — *Primus Sobotka.* — *A. H. Sokol.* — *Ad. Srb*, redaktor časopisu „Politik“. — *Antal Stašek.* — Dr. *Jan Strakatý*, starosta „Uměl. Besedy“. — *Alojs Studnička.* — *Karolina Světlá.* — *Frant. Šimáček.* — *A. V. Šmilovský.* — Dr. *Jindřich Šolc*, nám. starosty „Čes. klubu“. — *Ervín Špindler.* — Dr. *Z. Strobach.* — *Václav Štulc.* — *Fr. Ad. Šubert.* — *W. W. Tomek.* — *Em. Tonner.* — Dr. *Pravoslav Trojan.* — *J. L. Turnovský*, redaktor „Pokroku“. — *Fr. Tilšer.* — Dr. *M. Tyrš.* — *J. R. Vilímek.* — *Vácsl. Vlček.* — *Jaroslav Vrchlický.* — *Fr. Zákrejs.* — *A. O. Zeithammer.* — *Jul. Zeyer.* — *Fr. J. Zoubek.*

Za spolek českých knihkupců a nakladatelů: *Jaroslav Pospíšil*, předseda; *Antonín Řivnáč*, místopředseda; *J. Otto*, jednatel. — *J. Kytka.* — *Ferd. Dattel.* — *Em. Petřík.*

— Konec roku přinesl nám tři krásné knihy: velkou epickou báseň J. Vrchlického „Hilarion“, Heydukova „Dřevorubce“ a Heritesovy, J. Maudrem illustrované kresby „Z mého herbáře“. Všechna tři díla vyšla nákladem Jana Otty.

Intimní listy, básně od Ant. Šnaidaufa. (V Praze nákladem A. Reinwarta 1882.) Dvojí skutečně u sbírky této zajímá a vyžaduje úcty: hluboký, pravdivý cit a jemný smysl pro genrové obrázky často několika málo verši vykouzlené: dvojí ale opět zaráží a mrazí vřelejší úsudek: místy přílišná spousta slov a utkvělá skoro manýra ve formě, hlavně pak v rýmování. Šnaidauf je básnická hlava, o tom sporu býti nemůže, k plastice se bohdá brzy dopracuje a onu manýru, na niž narážíme, může si, bude-li chtít, snadno odvyknouti. Kniha jeho neobsahuje mnoho básní, ale každá váží, byť ne vždycky celá, alespoň v detailu některém. Tak v první básni na př. „Dětská láska“, utopil pěkný motiv v 51 slokách! Pěkný, vřelý cit dýše z básní „V zákulisí“, „Po letech hněvu“, „O dušičkách“, kteréž zůstanou literatuře i v této formě. „Tatranské idylle“, ač má své krásy, bez obrázku, jenž jí podnět dal, nerozumíme. Pěkný dojem básně „Mně bude teskno . . .“ seslabil básník tím, že opustil náhle v prostřed básně refrain. Úplně nejasná jest nám báseň „V žárlivosti“. Jednou z nejlepších v knize jest „V bouři“. „Odpověď na list“ by mnohem získala, kdyby byla úsečnější. Zvlášť poslední sloka této básně, dýšící hlubokou pravdou a výtečná prostotou svou, by zasluhovala, by k vůli ní místy báseň se zkrátila. V posledním oddílu je trochu mnoho slov ve „fare well“, trochu nejasnosti v „Dřímající“ a trochu délky v „Neznámé“, která báseň zevnější formou trochu Farysi Mickiewicze podobna, na mnohých místech zvedá se k hymně a klesá zpět k rozkošným idyllickým obrázkům. Z básní Šnajdaufových dýše cit samostatnosti, a ten jest dobrým znamením pro budoucnost. Ať píše každý dle svého vnitřního pudu, ať hraje na svých strunách, škol nějakých, kam by rádi mnozí básníky škatulkovali, nemáme potřebí — neprospěly by nám. Dnes v poesii hledá se individualita přede vším, a Šnajdauf je svým a to u první knihy postačí. — Ještě slovo o formální oné manýře, je to záliba v rýmech, jako: ukryta je, věše si, kol ní, cítilo v ní, jeho dně, kladouc se, slušelo jí, uhasla mi, po tichu si (!), přestavši jí, páni ti, vyruší tě, se kmital (daktylický) atd. Místy též rhytmus je těžký a někde jsou slova nepěkná, jako: hlinný, hřivý atd. Zdrželi jsme se do podrobnosti u knihy té, protože vítáme v Šnaidaufovi opravdový talent, vytkli jsme, co se nám zdálo pochybeným, ať se to již komu líbí nebo ne. Jsou to celkem věci formální, které při dobré vůli básníka jistě nenajdem v druhé jeho knize.

J. Vrchlický.

Redaktor a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze. — Papír z továrního skladu Al. Wiesnera v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. ledna 1882. ČÍSLO 2.

Zpěv o pomstě za Igora.

Báseň *Julia Zeyera.*

I.

Hustá mlha leží nad Kyjevem,
krvavě zapadá v sněhu slunce,
pošmurně se dívá zlatý Perun,
jehož hlavu obletují vrány,
dolů s chlumu na udatné reky,
kteří zbraně svoje, štíty, skvosty
k nohám jeho kladou, přisahají
bledé Olze poddanost a věrnost.
Bílá labuť Olga beze slova
stojí podepřena o veřeje
vysokých vrat knížecího dvorce;
obě ruce tiskne silně k srdci,
avšak oči nevlhnou jí slzou.
Nepohnuta jako kámen slyší
smutnou zvěst o smrti Igorově,
jemuž byla milující ženou;
slyší, jak jej krutě zavraždili
Drevané, odvěcí nepřátelé
Kyjeva a jasných jeho knížat,
slyší, jak jej nectně zahrabali
beze tryzny, bez oběti bohům
v širé pláni, na niž bujný vítr
burácí a lká, kde metelice
z černých lesů bouří, bludné duše
s vyjícími vlky při měsíci
v divém reji po bahnech se honí,
slyší vše a tlumí výkřik hrůzy
sevřeným a cukajícím retem.
Věnčili ji na to zlatým věncem,
vhalili ji v nachový plášť dlouhý,
podali jí v bílou ruku žezlo,
nazvali ji vládkyní a paní.
Vedli ji pak v staré hradu síně,
které podobné jsou velkým slujím,
v jejichž temnu jako hvězdy hoří
chvějné paprsky, když zachytí se
v hranolech nesmírných drahokamů,
zasazených v začernalé stropy.
Usadili Olgu, bílou labuť,
poblíž ohně na dubový prestol,
klekli kolem, klonili se k zemi.
Těžké dvéře teď se rozletěly,
vešly děvy s poděšenou tváří,
vešly ženy, bledé, uplakané;
jedna nesla Igorovo dítě,
zlatovlasé, s blankytnými očmi,
Svatoslava, pozvedla jej k matce,
ostatní pak tlumenými hlasy
zalkaly a trhaly svá roucha.
Přistoupíce tázaly se děvy:
„Bělolící Olgo, jasnozraká,
otevři svá ústa, pověz, kněžno,
mešká choť tvůj v dálné, cizí zemi?
Slaví dlouhé hody s bohatýry
daleko za lesy, za horami?“

Olga zaúpěla, těžce klesla
hlava její v třesoucí se ruce.
Zvolaly pak ženy takto s pláčem:

„Běda! Mroucí tvoje oko hlásá
neblahou nám zvěst, že siné hory
loučí na věky nás od Igora!
Avšak mluv, ó bílá naše labuť,
pověz nám, jak bledý smrti přízrak
přiletěl a učinil tě vdovou.
Přišla neúprosná smrt jak žena
žebrající chléb pro svoje děti?
Nebo přišla jako chrabrý vojín,
nebo vzala na se podobu snad
kupce, který z dálných končin chodí,
honě za zlatem se neustále?
Nemohla jsi odvrátiti osud?“

Vstane Olga s dubového stolce,
vrhne zlatý věnec v popel krbu,
vryje bílé prsty v plavé vlasy.
Výkřik bolný zazní temnou síní,
třikrát selže kněžně slovo na rtech,
stáhne křečovitě bílé hrdlo;
posléz ale plyne mocným proudem,
rozvlní se síní, vniká sluchem
hluboce všem v rozechvělé duše:

„Kdyby kruté smrti temný přízrak
nenasytný, osudný a kletý
ve dvorec byl vešel v tvaru ženy
shrbené a umořené hladem,
byla bych hned vystrojila hody,
celý Kyjev zaplavila medem!
Kdyby kruté smrti temný přízrak
silnější než všechny řeky světa
ve dvorec byl vešel v tvaru reka,
táhnoucího v dobrodružné boje,
zlatou zbraní, pestře tkaným rouchem,
byla by jej oděla má ruka.
Kdyby kruté smrti temný přízrak
ve dvorec byl vešel v tvaru kupce,
který z dálí chodí v dál a hledá
chtivě bohatství a drahé zboží —
byla bych jej přesytila zlatem,
skrušila jej k zemi šedým stříbrem,
perlami a tíží drahokamů!
Byla bych snad odvrátila osud,
dadouc vše, krom toho, co mi vyrval
bohů hněv neb závistivých běsů.
Ale kruté smrti temný přízrak
zrádně skryl se v lůno černých mraků,

letěl za Igorem širou plání
letem obromného bouře ptáka,
náhle zatřepetal zhoubným křídlem,
vyjel bleskem z valících se mračen,
zaťal spáry s děsuplným skřekem,
vytrh' duši z bílé reka hrudi.
Zaduněla země mocným pádem,
kolíbaly lesy šumné hlavy,
náhle postrašeny divým smíchem
jásajících mužů v Korostěnu,
v hrdém městě kletých reka vrahů

Bole můj, ó rosti vzhůru k nebi
jako hora, která zemi tíží,
bole můj, ó šžirej jako oheň,
jehož jícen celá města hltí
Zařvi hukem sbouřeného moře,
zavyj stádem neskrocených vlků,
jejichž vřavou temná noc se leká,
zaduj vichrem, který lesy kácí!
Zlom a znič mne, bídnou, sirou vdovu!"

Těmi slovy lkala Olga v síni
veliké a temné, v kterou západ
hasnoucí své rudé světlo házel.
Těmi slovy lkala Olga v síni,
zalomila ruce, padla k zemi,
zahalila tvář si v plavé vlasy.

Přistoupila k Olze žena stará
vysokého vzrůstu, nezlomená
tíží roků ni břemenem žití,
přistoupila k Olze, promluvila:

„Vzhledni, kněžno, držím Svatoslava,
tvého syna, syna Igorova,
v náručí jak držela jsem tebe
někdy na rukou tam v rodném kraji
v Pskově, v starém hradě tvého otce,
který jako ptačí hnízdo trčí
z ostružin, v těch velkých, vlhkých lesích,
hnízdo omšené a tulné, kolem
jehož vetché střechy celé mraky
holubů a vlaštovek se nesou.
Vzhledni, kněžno, nejsi osiřelá,
dokud syn tvůj, Svatoslav ti žije!"

Přistoupil pak k Olze Svěneld chrabrý,
jehož sláva celým ruským krajem
jako hukot mocné řeky šumí:

„Kněžno," pravil, „zvedni zlatý věnec,
posaď jej na hrdou svoji hlavu,
pomni, že jsi matkou svého lidu.
Neleží tam v šíré pusté pláni
v sněhu, v mlze za smutnými lesy
Igor sám, též mnohým ruským mužům
zapadla tam síla, štěstí, mladost
v bařiny, kde bludná světla skáčou.
Jejich matkám, vdovám, malým dětem
sluší tobě horké slzy stírat."

Posléz přistoup' ku zlomené Olze
bledý muž, jenž vyšel z končin řeckých,
snivě zasvitlo mu temné oko:

„Olgo," pravil, „podrobit se Bohu
jedinou jest pravou cestou k blahu,
podrobit se tomu Bohu, vdovo,
jehož slovo po měsíce hlásám,
tobě, všem vám. Zapomnělas, kněžno,
srdce tvé jak mnohdy zachvělo se,
když o jeho mukách jsem ti mluvil?"

Vzpřímila se Olga, odvětila:

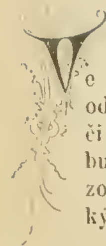
„Nemluvte mi o tom, že jsem matkou,
nemluvte mi o tom, že mám vládnout,
a ty, bledý muži z řeckých končin,
nepřipomeň neznámého boha,
který smír a odpuštění hlásá.
Přede vším jsem Igorovou vdovou,
přede vším mi tane na paměti,
pomsta že mi sluší neslýchaná,
pomsta rovná Igorově slávě.
Přede vším mi tane na paměti,
že mi sluší usmířiti duši
Igorovu, který bez obřadu,
beze žertvy zahrabán je v zemi.
Povinnost tu až jsem vykonala,
přijďte zas a přineste mi dítě,
budu mu pak matkou, něžnou, věrnou.
Povinnost tu až jsem vykonala,
zvednu z popele zas zlatý věnec,
vsadím na skráň, chci pak slavně vládnout.
Přijď pak též, ty muži z řeckých končin,
připomeň mi neznámého boha,
který smír a odpuštění káže
otevru své srdce tvému hlasu!"

Osušila slzy, pokynula.
Odešli a Olga stála sama
poblíž okna, temná v šeré síni,
vysoká a hrdá jako sosna
Hvězd nebylo; nad sněhem se rděla
slední stopa slunce, které spělo
k luhům drevanským, kde Igor ležel.
Olga zírala na rudou stopu;
snivým hlasem, jako šelest větví,
lkala tiše, pak zas vzpřímila se:
Temným hlasem jako sosna v bouři
slibovala Igorovi pomstu.

(Pokračování.)

Alchemista v haleně.

Stínová kresba ze „zlatých" časů od *Václ. Beneše Třebízského.*

Ve Slatině vycházeli staří, zkušenější sousedé už od několika dní vždycky pod večer buď za humna či na náves a dívali se upřeně k nedalekému Hanžburku. Nějakou chvíli tak postáli, jakoby cos pozorovali či na něco čekali, a potom hlavami divně kývajíce vrátili se zase do svých statků a chalup.

Chalupník Podlaha usedl si však i ve světnici k oknu, odkud prý bylo viděti zrovna k purkrabským pokojům. A nehnul se, ani když střechy, věže a hradby splynuly s vrchem v jedinou, tmavou hmotu. Aby mohl tím bystřeji pozorovati, nesměli na krbu ani rozsvítiti, ačkoli měla panímáma peří kolik kadeček a dcera na vdavky, jíž přece musila nehystati slušné věno, aby nebyla jako podružská.

Na hradě kmitlo se tu světlo, tam se něco zablesklo, chvilkami jakoby se byly také ozářily panské komnaty, a Podlaha vždycky okno otřel, aby mu neušlo, co se bude díti. Ale nedělo se zhola nic. Mohl tak zůstati na lavici do rána a nebyl by spatřil ničeho.

Druhý den si však položil přece prst pravé ruky na čelo a řekl vážným, důkladným hlasem: „Není tam všecko v pořádku! — Však uvidíme. — Ani to zlý duch nevydrží, aby tak dlouho byl s pokojem. — Však se přesvědčíme."

„Viděl-liž jsi co?“

„Viděl — neviděl. — Jsou věci, které člověk vidí a o nichž přece nemůže mluviti. — Jsou věci, které člověk vidí jako v knize písmena a o nichž by za všecko světa zboží nejmenšího nemohl pověděti. — Jsou věci, které se ale také člověku kolem očí jen zakmitnou a po nichž by mohl dostati nemoc, od kteréž není pomoci.“

Chalupník Podlaha si pořád za těchto výkladů držel ukazováček pravé ruky na čele.

„Měli jsme tu pokoj už hezký čas; ale jak se zdá, dlouho už tak trvati nebude.“

Chalupník Podlaha ledacos, jak lidé měli a mají podnes ve zvyku říkati, uměl, a proto také věděl, o čem jiní neměli ani tušení.

„Tamhle na Barchánkově střeše hnízdili čápové, co já pamatuji. — Hnízdo si založili na vozovém kole, jež jim nebožtík Kobylák podstrčil. — Ve Slatině ostatně mívali mladé od nepaměti. — Jen ten rok, když se v Praze sešel sněm, při němž tekla lidská krev, o zdejší vesnici ani nezavadili; do Slatiny zabloudil mor a na každé dvéře zaklepal, všude práh překročil a než se kde nadáli, už měli nebožtíka pod střechou. — A letoškem tu po nich také ani pohádky. Povídá se arciť, že když prý letěli přes to druhé moře, kteréž jest o několik dní cesty delší, že jich mnoho do vody spadalo; ale, jak pravím: jsou věci, na kteréž ledajakýs rozum nestačí! — Kdo má uši k slyšení, slyš, a kdo má oči k vidění, viz!“

Podlaha se potom vážně obrátil a zmizel ve vratech, na nichž příčné trámce už prohnívaly.

„Kdybys raději šel na mlat a nechal takových planých řečí. — Beztoho nejsou k ničemu. — Strhne si z toho každý za zády ještě smích.“

Panímáma do oukropu právě chleba krájela, když vešel chalupník do světnice.

„Hleď si raději svého a cepy potáhni, strůněnku poprav a připrav se do mlýna.“

„Slyšíš, ženo? — Dlouhé vlasy — krátký rozum! — A tobě se vrkoče vlekou, až — — odpusť mně Pánbůh hříchy!“

„S tebou si ujede!“

Panímáma musila míti poslední slovo.

Podlaha již stál zase u okna a pohlížel upřeně k Hanžburku. A v sousedních statcích si vyprávěli, že Podlaha přece jen něco musil viděti, sic by se byl tak zhola a pro nic za nic nedal do řeči. A o těch čápech měl pravdu. V celém okolí nebylo pro ně lepšího revíru než Slatina, kde před každým statkem neb chalupou rybníček či aspoň louže.

Podlaha si takto hospodářství příliš nehleděl. Říkával, k tomu že dost rozumu sprostého a z mozolů a poctivé práce že nezbohatl ještě nikdo.

„Co z toho, má-li kdo o několik kop více! — Nikomu na to nedám ani, co by se vešlo za nehet. — Tuhle!“

A při tom si opět položil ukazováček pravé ruky na čelo.

S takovými lidmi se ostatně setkáváme do dneška; jen třeba vzíti do ruky péro a rys za rysem kresliti jejich povahy.

Za tehdejších časů, tak asi začátkem století sedmnáctého, pronikly noviny, jak prý všude na panských zámcích a rytířských tvrzích i v domech měšťanínských dělají zlato říkajíc z ničehož, i pode střechy doškové a do nejodlehlejších dědinek. Arciť také přidávali, že než kdo začne, musí se upsati duchu zlému; ale potom na zlatě vstává, po zlatě chodí a na zlato lehá.

A o tomhle umění chalupník Podlaha přemýšlel, kudy chodil a kam si usedl. Už se i po knihách takových leckde pozeptal, ale všude ho odbyli a nad jeho rozumem ramenoma krčili. Kdysi vážil i cestu do Prahy a zbůhdarma tolar utratil. V Praze mu řekli, že prý takové knihy jsou psány řečí latinskou, a ještě někde se dověděl, že do takových knih ani za mák pravdy nedají, protože prý by to potom uměl ledakdos.

A kde ve hlavě takovéhle myšlénky, tam ovšem na polích zlato sveřepcem, svlačcem, ostem i „pampuliškou“ zarůstá. Slatinská pole bývala a jsou prý do dneška úrodna, že jen ledabylým zděláním nesla užitek desateronásobný.

Chalupník Podlaha dosud u okna ve světnici jakoby přimrzl a jakoby se byl na Hanžburku zhlídl. Ale nade hradem jen hejno kavek kroužilo. A s šedých oblak začínal se poprašovati sníh a zcela proti pranostikám, jichž Podlaha věděl z paměti na kolik set. Když chtěli ve Slatině síti, přišli k Podlahovům, zdali není nešťastná hodina. Jinak bývalo známo, že nešťastny jsou pouze dny, a sice vždycky dva, tři v jednom měsíci; ale Podlaha znal zevrubně i hodiny. Podle větrů, červánek uhodl časy na vlas. Jinde také o tom věděli; ale tak důkladně nikde. — Panímáma se jen vždy obávala, aby muž těmihle věcmi nepřišel o rozum; ale Podlaha byl den ode dne moudřejší. Však se říká, někomu že všickni svatí...

Jen ta políčka jeho scházela a chalupa pustla. Už se i doškovou střechou svítilo.

„Slyšíš, ženo? — My musíme býti bohati! — Jářku: takhle to dále jíti nemůže! — K čemu bych měl tuhle svou hlavu a v té hlavě rozum — rozum, ženo!“

Podlaha si nyní zaťukal na čelo, až se mu mezi očima zajiskřilo.

„Já říkám, že pro tu tvou hlavu přijdou na nás časy zlé! — Pomysli na dítě; říkávals, že ti roste příliš pomalu, že už se nemůžeš ani dočkati, kdy bude nevěstou...“

„Já ledacos myslíval... Ale co by z toho měla, kdyby se vdávala a já jí nemohl dáti než tyhle prohnilé snopky na střeše? Rozumíš, co znamenají slova: chudá svatba, chudá nevěsta? — I v tom božím kostele to jen odbudou, i vody svěcené prý šetří... Chudý člověk! — Chudá svatba, chudý život, chudé děti a zase jako z počátku!“

„Jen když spokojený — —“

„Inu arciť — vy s dlouhými vlasy!“

„Mluvíš jako neznaboh!“

„Nech Pánaboha na pokoji! — Než chudá svatba, žádná svatba!“

Do světnice vešla stepilá dívčina s lícemi, jež jí severní vítr až do tmava zruměnil, a očima, v nichž se jiskřilo, jako když umrzlým sněhem perlička za perličkou svitem měsíce vyskakuje... Starosvatí říkávali, že na Poohří jsou nejhezčí nevěsty, není prý na nich chybičky, leč že jim někdy scházívají dukáty... Tak prý v těch milých našich Čechách všecko spravedlivě rozdě-

leno: někde chmel, jinde réva, někde hezké tváře, jinde penize, někde žitný kraj, jinde pšeničný, ovesný na jihu...

„Dobře holka, že na ženicha ještě nemyslíš..."

„Tatíčku!"

„Inu — nic platno! — Musila bys nechati tak! — Ať to víš: než chudé vdavky, žádné vdavky!"

Podlahova slova zněla určitě, úsečně; myslil tak z nejvnitřnějších útrob podivínské duše své.

Voršilka se zachvěla, ruměnec na tváři vybledl a v očích se jí cos zalesklo, tak jako když z rána rosa květinkám do kalíšků padá.

Chalupník vzal potom s kolíku plášť, přehodil jej přes ramena, na hlavu si dal beranici, podvázal si uši, pak se sehnul po dřínkovce a vydal se kamsi na cestu.

Když za ním volala žena, že nemají semleto, že v moučné truhle už jen několik přehouslí zadiny, ani se neohledl; měl v hlavě myšlénku býti bohatým. — Umějí-li páni zlato dělati, proč by toho nedovedl on, jehož hlava jako panská hlava, rozum však bystřejší než deset panských a jehož důvtip proti panskému tolik jako štika proti mřence.

A což kdyby se byla chalupnice podívala v dubové skříni do přihrádky, kde měli pro všecku nejhorší příhodu nějaký ten ústřádek! — Nebylo tam ani jediného grošíku, tím méně tolar; pouze dva váčky z hrubě vydělané kůže na dně se černaly.

* * *

Hanžburk se tenkrát kvapem rozpadával.

Tu a tam byla už i okna vytlučena a tohle bývá vždycky znamením zpouště. K některým dveřím neměli ani klíčů a u jiných opět nemohli zarezavělé zámky otevříti. — Dříve sem páni ještě tak na kratochvíli jezdívali; ale od nějakého času do hradu panská noha ani nepáchla. Lidé si začali sice vypráveti, proč. Ale příčina toho byla asi zcela jeduoduchá. Na svých zámcích měli všemožné pohodlí a na Hanžburku mezi začernalými stěnami s uzounkými okny, s točitými, neschůdnými chodbami, kde schody každým krokem sténaly a skřípaly, pochmurno — příšerno. Za těch časů mívali čeští páni namnoze pakostnici a proti takovéhle nemoci prý nejsilivějším lékem — nerušený spánek. A v hanžburských věžích všecka možná noční havěť...

V okolních vesnicích si naříkávali, že prý nelze ani pokojně usnouti. Za posledních let ptačí čeledi všeho druhu tu ještě přibylo a v celém hradě jen tak čtyři či tři duše živé zůstaly.

Až tu najednou se rozuesly noviny, že na Hanžburku opět páni, k večeru že vždycky přijedou, na hradě se uzavrou a z rána opět odjedou; že s nimi přijíždějí cizinci se škraboškami na tvářích v přepodivném kroji, v Klapém že slýchati cinkot a bušení celou noc; jednou z věží že vystupuje chvíli zelený, chvíli modrý a chvíli červený plamen, a první čtvrt každého měsíce že slétá dolů pták s ohnivými perutmi a poslední čtvrt že se zase ztrácí... A co jiného by všecko tohle mohlo znamenati, než že na Hanžburku zlato dělají!

A proto vycházeli ve Slatině i staří, zkušenější sousedé vždycky podvečer buď za humna či na náves a dívali se upřeně k blizounkému hradu.

Trochu pravdy na těch řečech však bylo přece.

Pan Jan Zbyněk z Hazmburku přilnul k alchymii nejen s celou svou duší, ale i se vším svým zbožím. Na Budyni veliké knihy psali, kamene mudrců hledali, nejmožnější tinktury připravovali a skorem všickni z míry štědrého bohatýra k holi žebrácké přiváděli blíž a blíže. Co snad jich bylo na císařském dvoře, všickni buď dříve či potom zavítali do Budyně a dobrodružného pana Zbyňka hlouběji a hlouběji zaváděli.

Asi přede dvěma měsíci usadil se na Hanžburku alchemista, zavázav se panu Zbyňkovi hroznou přísahou, že do dne Adama i Evy zázračnou tinkturu musí vynalézti stůj co stůj. Na pustém hradě prý samoten, nikým nerušen. Tenhle pocházel ze Vlach a ti prý bývali nejprohnanější.

Hanžburk tenkrát už sice panu Zbyňkovi nepatřil; ale nic neškodilo. Alchemistovi se tu líbilo a budyňský pán mu dovolení, aby se v pustnoucím hradě mohl usaditi, od knihovních pánů vymohl.

Hanžburskými branami, z nichž už jen jedna dobře zapadala — most nebyl vyzdvižen dobrých padesát let — plíživaly se nahoru postavy ve tmavých, kolem boků chatrnými šňůrami stažených kaftanech, na hlavách s nejpodivnějšími pokryvkami. Starý vrátník zdejší, jemuž podle dřívějška říkali „klíčník", poznával v nich včera libochovického Eliakima, předevčírem třebenického Eliuda, dnes litoměřického Arona...

A mezi lidem se ihned rozneslo, že prý se chodí učit zlatodějství už i židé, bohatí židé, k nimž se nejeden pán, rytíř i zeman utíkal o půjčku.

Libochovický Eliakim dlel u alchemisty dnes již od samého poledne. Seděli spolu v uzounké světničce, jejíž stěny s klenutím byly kouřem jako uhel zčernalé. Okrouhlým otvorem, že bys jím sotva dvě pěsti mohl prostrčiti, vnikalo do tajemné prostory jen tolik světla, že si oba muži mohli tak viděti do tváří a jeden druhému z rysů v obličeji vyčísti, zdali se navzájem neobelhávají.

„Jde to s ním v posledním čase horempádem dolů."

„Jak dlouho se může ještě udržeti?"

„Podle našich kapes! — A podle tvého umění!"

Eliakim se při posledních slovech ke zlatoději nahnul blíže.

„Spoléhá úplně na příznivý výsledek!"

„Tedy jsem bezpečen?"

„Bezpečnější než pod otcovským krovem."

„Vymluvím na něm lhůtu do jara."

Eliakim se nyní zamyslil; zdálo se, že počítá, protože se mu prsty u obou rukou pohybovaly.

„Do těch dob ho založíme. — Musíme však sáhnouti až ke dnu."

„Ale nějak se mi tu stýská — rozumíš?"

„Nu?" Kolem vyschlých rtů Eliakimových zakmitl se úsklebek.

„Máš mnoho známostí. — Abys se mi o křepelku postaral, tak na chvíli, rozumíš?"

Pod hradem zařičeli náhle koně.

Eliakim vzchopiv se prudce ostřížím zrakem vyhledl otvorem k cestě vedoucí ku bráně.

„Pan Zbyněk sám!"

„Nesmí tě tu viděti. — Nevyzradí-li mu toho ten morous ve bráně!"

„Buď beze starosti! — Medovina, jíž jsem mu dnes přinesl hezkou láhvičku, ještě zítra dobře poslouží."

Žid se nyní odstranil dýmem, a když zlatoděj vykládal panu Zbyňkovi, jak noci temné v díle mu překážejí, jak oheň z nenadání shasíná, ad tincturam auri že musí míti ještě plných tři sta dukátů, po čtyři neděle že nesmí viděti lidskou tvář, že kruhem s ondřejskými kříži se musí obtočiti, byl již Eliakim dobrou půl hodiny na cestě ke Slatině.

* * *

Žid Eliakim znal celý zdejší kraj tak důkladně, jako v talmudu nejnepatrnější poznámku či vysvětlivku.

Nebylo ho tajno, jak kde kdo zanešen či zazobán; rodinné poměry v celém Poohří jako kniha ležely před ním rozevřeny. Jen třeba listy obraceti a čísti pozorně. I to věděl, kde by si snad chtěli pomoci k lebčímu živobytí.

„Aj, sousede Podlaho! — Pozdrav Bůh!“

Eliakim zaměřil k Litoměřicům a náhodou potkal se s Podlahou, jenž dle všeho tihl k Hanžburku.

Chalupník se zastavil, poděkoval a zdálo se, že mu na jazyk přišla otázka. Ale rozmysliv se, nakročil a chtěl dále.

„Jako bych ti do duše viděl, kam chceš a kam dnes máš zaměřeno?“

„Ty — mně?“

Chalupník Podlaha se rozkročil a po svém zvyku položil si ukazováček pravé ruky opět na čelo.

„Arciže! — Máme oba stejnou chtivost!“

„Já a ty!“

Podlaha pronesl tato slova hrozně opovržlivým zvukem.

„Chceš věděti, jak se dělá zlato — Nemůžeš spáti a hospodářství ti prý schází. Dceru máš na vdavky a věno — — Nevím, dostal-li bys ji s věnem, jaké jí chystáš, do chalupy, nevím, sousede Podlaho!“

„Ty že se po tom také pachtíš?“

„Pachtí se po tomhle umění císařové, na jichž hlavách tolik korun, že bys je stěží na zádech unesl. Pachtí se po tomhle umění panstvo, kteréž má tolik dvorců, jako na tvé chalupě došků, a já chudý žid že bych nesměl — nemohl? — Tys přece, Podlaho, v celé Slatině nejchytřejší, slýchám o tobě často, co všecko víš, tvé dnešní cestě se nedivím a ty bys se mi mohl diviti? — Nemám-li i já dětí, o které se musím starati?“

Výsměšný ton Eliakimovy řeči přešel nyní v důvěrný, skorem přátelský, až se tomu Podlaha zdivil.

„Co bych zapíral; jdu se na Hanžburk podívat, ale jen tak...“

„Podívat? — Zdá se mi, že jej okny vidíš lehaje vstávaje!“

„A tak se trochu pozeptat...“

„Milý brachu, marný každý krok, vrať se s Pánembohem; takové učení trvá dlouho, tuze dlouho.“

Eliakim byl každým druhým slovem přítulnější a důvěrnější.

„Už se tomu učím hezký čas... A co musím platit! Bože otců mých!“

Eliakim vypadal s tímhle výrazem v obličeji jako nejupřímnější duše.

„A nepřivedl jsem to než k téhle smíšenině!“

Podlahovy oči zasvítily nezvyklým plápolem a trvalo mu příliš dlouho, než vytáhl žid odkudsi kus kovoviny, po níž zrak až přecházel. Zlato nejčistší nemohlo se lesknouti třpytivěji.

„A tohle že tys dovedl?“

Podlahovi se třásly rozechvělostí všecky údy.

„Co za to, žide, chceš...?“

Podlaha vyňal z hluboké kapsy v plášti patnáct tolarů.

„Šeří se, do Litoměřic ještě daleko; necháš-li mne u sebe, povím ti víc!“

Chalupník by si byl nejraději z plna hrdla nyní zahoukl a pravou nohou zadupl. Eliakim měl příliš bystré oko, aby si toho byl nepovšiml, jak v Podlahovi každá žilka hraje samou radostí.

„Slýchám, žes poctivý, u tebe mohu ulehnouti bezpečně, jinde bych nemohl; mají mne za boháče a já jsem chudý, stokrát chudší než Jakub, když s holí v ruce přebředl Jordan na útěku před silným bratrem svým.“

Než došli do Slatiny, již se hezky setmělo.

Panímáma uviděvši muže oddychla si z hluboka; spadlť jí opravdu kámen se srdce. Ani si šerem nevšimla, že přichází ještě kdos.

„Vedu ti, ženo, nocležníka.“

„Pánbůh požehnej!“

„A rozsvěť přece! Něco k večeři také budeš mít!“

„Ochotu vaši vám Pánbůh odplať nastokrát! Kousek chleba pro všecku potřebu vždy s sebou nosívám!“

Panímáma Eliakima přivítala jen, jak se říká, na půl slova, a nevím, koho by byla raději ve stavení viděla.

„A jak hezkou dceru máš! — Takové lepší věno také musíš dát!“

Eliakim prohlížel si Voršilku se všech stran. Byla bez kazajky a žid si spokojeně přikyvoval.

„Velicí páni by ti ji záviděli! — Sám jsem se ani nenadál!“

Žid si nyní i pomlaskoval a hladil neurovnanou bradu.

Voršilka se pejřila jako šáteček křížem jejíma ňadroma přeložený a hlavu do stínu obrátila, aby ji tenhle umouněnec neuřkl. Měl oči jako jehly.

Podlaha se však již nemohl dočkati, kdy začne nocležník o svém umění. Eliakim zase jakoby schválně otálel.

„Jářku, abyste se na zítřek prospali. Musíme do toho mlýna namlátit.“

Žena Podlahova se již ani nepamatovala, kdy by si byl takhle muž sám bez říkání vzpomněl na hospodářství. A samou radostí vybídnuvši Voršilku, že už skoro čas, odešla do komory.

Podlaha uzavřel okenice, bedlivě ucpal všecky štěrbiny a potom si usedl s nocležníkem až k samému krbu, kdež za několik okamžiků kmital se také modrý plamének se zelenými a červenými jazýčky. Mluvili tak tiše, že nebylo slova srozumitelného slyšeti, a oba zdřímli teprve k ránu, když už na dvoře kohout kokrhal.

A když Eliakim od Podlahů odcházel, stiskl starému ruku, jakoby bývali přátely odjakživa a usmíval se nejspokojeněji. Bylť také těžší o patnáct tolarů a několik starodávných grošíků, jež za dřívějších časů po venkově chovali od rodu do rodu jako památku po předcích.

Podlaha však od toho dne ze světnice takřka ani nevyšel a nebylo s ním rozumné řeči. Celé hodiny proseděl nehnutě u krbu, na němž neustále cosi hořelo sko-

mírajícími světélky. Skorem ani nejedl a také se přepadl, že nebyl hnedle k sobě ani podoben.

A po Slatině si povídali, že Podlaha zlato dělá. I záviděti už mu počali jeho umění.

Sama žena muži uvěřila a mnohé chvíle prostála u něho sledujíc všecko s neunavnou pozorností. Jen Voršilka na zápraží plakávala a k Pánubohu za otce, jak uměla nejvřeleji, se modlívala.

Libochovický žid přišel ve třech dnech zase, aby prý se přesvědčil, zdali Podlaha všecko činí podle jeho návodu. A byl se svým učněm opět spokojen; jen nepatrné dodatky připojil k onehdejšímu svému výkladu.

(Dokončení.)

Z románových studií maloměstských.

Od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Paní doktorová s celou vrozenou sobě vroucností vzala na sebe hodnost milosrdné sestry. Ne že by byla své vkusné domácí šatičky zaměnila za pochmurný šedý hábit a těžké bohaté vrkoče snad ukryla pod černou kápi s bílým okrajem. Nikoli — její kypré tělo neodělo se rouchem pokání a když sklonila se nad ložem nemocné, stalo se nejednou, že spona držící pletence její v závitku se vysmekla a na podušku rozletly se širokým proudem mohutné vlny kaštanového vlasu. Ale jinak celý zjev paní Volné, její starostlivá péče o nemocnou, ochota, s kterou prokazovala jí každou službu — jí neznámé — vše to vyzývalo k dotčenému porovnání.

Nedůvěra, zdrželivost, již s počátku ještě chovala k vetřelkyni do svatyně její domácnosti, ano i jistá hořkost, již navzdor všem pokusům, aby nebylo jí znáti, nemohla přec úplně zakryti — vše to mizelo kvapem z duše i s tváře paní doktorové.

Hned prvního dne zrána, když přistoupila ku své chráněnce a tato upřela k ní vděčně své tmavé oči — porozuměla ona němé té řeči a jiskry ctností, jež rozdmychal manžel v srdci jejím, vzňaly se v plný plápol . . . brzo nezbyla v duši její špetka malicherného smýšlení . . .

Obě ženy rozuměly si úplně a poznaly se dokonale, ačkoli závoj, život cizinky zastírající, nebyl odestřen. Zvědavost paní Volné byla ovšem příliš mocná, než aby dovedla zapříti zcela Evinu dceru. „Slečno — nebo mám snad říci: paní . . .“ otázala se významně hosta svého, hovor s ním zapřádajíc.

„Pepina,“ odvětila kvapem nemocná, „říkejte mně Pepina.“ A to bylo vše. Výraz v tváři ubohé byl tak bolestný a spolu tak prosebný, že každou další otázku na rtech umlčel. Paní doktorová měla tolik šlechetnosti, že dovedla jí zvítěziti nad přirozenou lidskou zvědavostí — nemluvila více o minulosti. Za to hovořily spolu důvěrně o všem jiném. Pepina udeřila na ten pravý ton, aby získala si už docela srdce své hostitelky. Jaro a Vláďa, oba ti rozpustové, stali se pramenem zábavy nevyčerpatelným. Která matka neslyšela by ráda o svých dětech? Také paní doktorová nemohla nalézti konce takového hovoru. Pepina zvěděla brzo každou nepatrnou událost ze života obou dvojčat. A pak manžel! Žena, jejíž celým, jediným štěstím byla rodina, jak byla by mohla promluviti deset slov, aby nepromluvila o něm? — Není na světě člověka lepšího, dokonalejšího, láskyhodnějšího nad doktora Volného! — Pepina s okem zaroseným a vděčností zářícím, naslouchala těm slovům. Nikdy však nedávala průchod citům svým, a kdykoli paní Volná rozplynula se v projevech podobných, zamlčela se Pepina a hleděla na ni mlčky, nikoli závistivě, ale s oním bolestným výrazem, který vídáme v tvářích lidí nešťastných, mluvíme-li jim o vlastním našem štěstí! . .

Raněná noha hojila se sice pomalu, ale nemocná snášela bolest trpělivě. Dokud poutána byla na lože a později na lenošku přistavenou těsně k posteli, mohouc sotva několik kroků po pokoji učiniti, neměl v duši její místa pocit jiný, než pocit slabého, který podává se úplně a ve všem vůli svých ochránců. Přítomnost poskytovala jí útulku bezpečného a péče laskavé — nemyslela na budoucnost.

Uzdravujíc se tělesně, nabývala také síly duševní. Čím méně skutečné ochrany potřebovala, tím zdálo se jí, že nemůže déle přijímati laskavostí, jimiž ji obsypávali.

Konečně noha její byla zhojena úplně. Proč zde ještě mešká? — — Byla nešťastnou vědomím toho, že přijímá dobrodiní, nemohouc ničím je splatiti. Myšlénky ty pobuřovaly značně mysl její. Jaký jest důvod jejího dalšího pobytu v hostinné domácnosti? — —

K štěstí svému neslyšela, kterak na tyto otázky odpovídalo za ni město. K uchu jejímu nedostalo se ani slova ze všeho, co maloměstský svět o ní mluvil a bájil Byly to věci hrozné; třetí díl všech uvalených na bedra její hříchů byl by stačil, aby celé město jako biblická Sodoma zasloužilo trestu sirného deště.

Také paní doktorová k neuvěření dlouho dovedla ubrániti se zlomyslným klepům z ulice, hledajícím k ní škodolibě cestu. Rozumí se, že projevy veřejného mínění konečně přece dovedly k ní se vetříti, dostati se k jejímu sluchu. Byla hrdinkou dosti, aby nesčíslné ty žaloby a pomluvy odmítla s ošklivostí. Láska její k muži byla příliš mocná, než aby uvěřiti mohla jedinému slovu ze všeho, co se o něm vyprávělo. Ale tomu nedovedla zabrániti, aby v srdci jejím nevznikla přece aspoň jiskřička nedůvěry, pochyby.

Doktor, jako vždy jindy, větší část dne byl vzdálen, zaměstnán plněním lékařských svých povinností. Okamžiky, které věnovati mohl Lárům své domácnosti, bývaly mu vždy drahocennými; všechna břemena povinnosti a práce zdálo se mu, že spadla s beder jeho. „Teď patřím sobě a ne lidem,“ říkával, „sobě a rodině.“ Nyní ovšem k rodině patřila také Pepina.

Přicházeje domů, zaměřil vždy rovnou nohou do studovny a zabořiv se do křesla s onou spokojeností, kterou pociťujeme po vykonané svědomitě práci, zapálil si doutník. Ženuška vesele jej vítajíc, usedla obyčejně vedle něho, stopujíc láskyplně každý pohyb jeho, hledíc k němu s obdivem, s onou vroucností, která zářívá z tváří těch, jež se opravdu modlí. Láska ženy této nebyla také

nic jiného než stálá modlitba; muž její byl jí vyšší bytostí a každý dech její vrcholil v úctě k němu.

Naproti doktorovi, v lenošce, schoulena do černého šátku, sedávala Pepina, tichá, málomluvná. Hoši, byli-li doma, vytratili se brzo z pokoje, kde bylo tak málo místa pro jejich skotácké kousky, a uchýlili se do kuchyně nebo na chodbu v průvodu psa Uhla, s kterým byli již seznámeni velmi důvěrně.

Někdy odešla také paní doktorová z pokoje, když totiž venku ozval se hlomoz příliš hlučný — pestrý zmatek dvou dětských hlásků a psího štěkotu. Pravidelně trvalo to hezky dlouho, než se jí podařilo udělati pořádek a roztrhnouti klubko obou rozpustů válejících se po zemi a v huňaté srsti trpělivého Uhla.

Doktor osaměl s Pepinou. Hovor pokračoval vždy v proudu a v tempu, kterým bavili se všici vespolek; ale někdy stalo se, že pojednou zabočil směrem docela jiným. Pozbyl lehkého konversačního rázu a utkvěl na některé významné a vážné látce. Nějaký krásný a vznešený zjev přírody, otázka o poměrech člověka k přírodě neb k bohu neb k samému sobě, někdy též o význačném místě v tom onom básníku neb filosofu, rozpředlo se několik vět. Doktor v domácnosti své do takových říší duševních nikdy nečiníval výlety, ony bývaly výhradně předmětem jeho osamělého přemýšlení... byla to Pepina, která jej vylákala tam svýma velkýma očima, jež žíznivě tak upírala na něho, jako by vpíjela se v celou bytost jeho...

A doktor v okamžicích takových, zdálo se, že roste do výše. Teprve, když odhalil tuto stránku duše své, když na jevo dal své smýšlení o všelidských snahách a ideálech, své všeobecné názory o přírodě, o světě, objevil se v plném významu, v celé kráse své povahy.

Také stalo se někdy, že oba se odmlčeli. Doktor namáhal se patrně, aby přetržené niti hovoru zase se uchopil, ale nenalézal slov; také Pepina nedovedla jiného, než sklopiti krásné své oči.

Paní Volná, vracejíc se z venku se smíchem na rtech, s veselou historkou o obou malých skotácích a o tom, jaké kousky s Uhlem provádějí — stanula překvapením na prahu.

„Co jste tak oněměli?“ otázala se.

Žádný z tázaných nedovedl dáti odpovědi.

Ale jí, ubohé paní, zdálo se, že čte odpověď zřetelnou právě v tom jejich mlčení. Jiskra nedůvěry, pochyby vzňala se v plný plápol žárlivosti — ale nevyšlehla na povrch, nikdo nezvěděl o tom plameni: — v skrytě, v prsou ubohé paní hořel a zde pálil a zžíral duši její.

Mám počítati snad slzy paní doktorové, vytryskující kolikrát za den, při práci, uprostřed hovoru, z očí jejích a stírané pak leckdes v koutku, aby nikdo nepozoroval, že pláče? — A prsa její mám otevříti a popsati do podrobna každý záhyb její duše a ty nesčíslné dojmy zde registrovati, jež dorážely na to ubohé ženské srdce, které dosud znalo jediné štěstí a teď se mu zdá, že vidí, jak ono štěstí boří se, kácí, pod rukou jí na světě nejdražší?...

Zkušený romanciér nedal by si ujíti té příležitosti a dovedným líčením situace naplnil by zajisté hravě kolik zajímavých kapitol. A nejméně tolik jiných věnoval by řešení úlohy, kterak doktor Volný pojednou byl zachvácen bleskem vášně, na okamžik úplně jím byl zaslepen a — člověk tak dobrý, jak on a tak svědomitý, jak on — se srdcem všeho soucitu prázdným, odvrátil se od těch, již mu neublížili ničím, své rodiny, a dovedl naprosto zapomenouti svých povinností...

Příležitost zajisté jest lákavá, avšak skutečnost, sloužící za podklad této studii, nepodala látku v takové pikantnosti. Doktor Volný, zdá se, že neměl v sobě ani zbla z požadavků, které klademe do moderních románových hrdin. Nemohl a také ani nesnažil se ukrýti, kterak osoba Pepiny byla mu sympatickou, jak milou se mu stala. Jeho duch, nalezنuv v duši její ohlasů tak souzvučných, rád u ní prodléval. Ano zamlčeti nelze, že často zamyslil se nad projevy úcty a oddanosti, jimiž obsypávala jej žena jeho, a obrátil se k Pepině, mající pro myšlénkový jeho svět plné porozumění...

Doktorův poměr k Pepině stával se sice den ode dne vřelejším, důvěrnějším, meze však tajemných těch krajin, jež nazýváme láskou, zůstaly netknuty; doktorovi snad nepřipadlo ani, že by mohly býti mu blízkými a že by on mohl je kdy vůbec překročiti. Přilnul k ženštině, jež přinesla mu naproti tolik duševní příbuznosti, celým srdcem svým, ale nepocítil v tom srdci jiných žádostí než jako přítel k příteli.

Doktor Volný od skončení studijních let žil na venku. Mladý muž, plný vroucnosti citu, ideálných snah, chuti k duševní práci v nejvyšších směrech, zapadl do vod maloměstské pohodlnosti, nepřístupnosti, lhostejnosti ke všemu na světě.

S počátku snažil se vybřednouti z těch obkličujících a dusících jej vln, vyplovati na břehy úrodné práce — okolnosti, poměry soukromé nepřipustily tomu. Byl pobouřen s počátku, vzrušen až k zoufalství jako každý podobný mu člověk, octnuvší se v boji s nepřemožitelnými poměry, stavící se v cestu jeho životním záměrům. Konečně — podal se; lépe řečeno: stišil se. Vzdal se dalekosáhlých úmyslů, o jichž uskutečnění kdysi snil, a — spokojil se s menším kruhem pro činnost svoji. Přestal přemýšleti o tom, co by byl snad vykonati mohl, a ustal na pevné vůli, činiti to, co může. Člověk i v malých poměrech, vyplní-li řádně své místo, jest člověkem ctihodným a může v práci své nalézti plné uspokojení, nabýti i úcty k této práci — třeba by duch jeho byl toužil dále a výše a také opravdu měl dosti síly, aby k cíli onomu byl doletěl — za větrů příznivějších.

Šťastným ten, kdo uzná a pozná vše to dosti záhy. Doktor Volný dovedl býti takovým filosofem. Osud neurčil mu více, než aby byl lékařem na venkově — stal se jím co nejlepším, co nejdokonalejším, co nejvzornějším. Konal s neumořitelnou pílí svou povinnost; soustředil v tom směru všechny své snahy, všechny své myšlénky.

Ale uveda tak život svůj v harmonii s poměry skutečnými, ano spřáteliv se s nimi — nesplynul přece nikterak se svým okolím, neuvázl v duševní pohodlnosti, zkrátka nesevšedněl.

Činnost jeho vlastní byla odkázána na úzké hranice, avšak on proto všechny vymoženosti, jichž dobývá si všeobecnost, lidstvo, v nejsvětějších statcích, krok za krokem, nepřestával stopovati se zápalem, s nadšením. V maloměstském světě, v kterém žil, nenalezl nikoho, kdo by je s ním sdílel, kdo by na všem tom, co v lidstvu se děje a dálo, měl skutečného interessu... v maloměstském tom světě hluchém a prázdném neobráželo se

nic, než zas ta hluchota a prázdnota; pro ně, dobré sousedy obou pohlaví, nebylo jiného pod sluncem, než záležitosti a události jejich vlastní a lidí žijících v okresu, na prostranství několika mil.

V domácnosti své, při rodinném krbu svém nalezl nejzvučnější ohlas lásky své — na jiné zavolání však nedostal odpovědi — — ony zvuky byly jedinými, jež se tu ozývaly — — — svět citu trůnil zde v celém půvabu, v celé lahodě — ale pro jiný, pro myšlénkový svět ani zde nebylo porozumění.

A teď pojednou potkal se s duší, jež přinášela mu vstříc plný souhlas s duševním jeho životem, jež nemohla sice opláceti mu stejné stejným, aby mohl snad těžiti navzájem z jejích vědomostí, ale která vnímavá pro každý záchvěv myšlénkového zápasu lidstva, přístupná každé kráse, dychtivá a žíznivá po poučení a poznání, povzbuzovala jej k blahodárné a v osamělosti jeho maloměstské tak těžce pohřešované, každému tak potřebné sdílnosti... Bylo to náhoda, že člověk, který způsobem takovým jej k sobě upoutal, byla žena.

* *
*

Přišlo jaro. Olše odkvetly a také jilmy dávno již nevábily včely do svých korun. Též fialek doba byla přešla — v přírodě jest to jako v dějinách; doby střídají se a s nimi vládcové jejich. Po fialce přijde narcis a hyacinta k žezlu, pak konvalinka dosedne na trůn a kraluje v hajích a lesích, co zatím v zahradách chystá se příchod růže. To jest doba plné krásy — renaissance přírody.

Vlaštovky přiletěly a kroužily kolem domů, hledajíce opuštěná vloni hnízda. Jak vesele švitořily ty ptačí hlásky! Pepina sedávala u okna a s okem zaroseným sledovala šťastné párky. Opustily teplé jižní kraje, aby podnikly dalekou pouť, plnou nebezpečí a překážek... také jí bude brzo opustiti hostinnou střechu, teplý krb, u něhož nalezla útulku a zahřála srdce své zmořené zimou a bouří... také ona, jako ti ptáci na březích Nilu, nemůže zůstati zde, kde bylo jí tak milo a tak posvátno... pryč — pryč... na cestu! — Jenom kdyby tou cestou vedla ji naděje, důvěra v budoucnost... ale jí na konci nečeká tiché hnízdo jako ty ptáky... A pak — oni letěli druh tule se k druhu, a ona půjde sama... sama! — Kdož by ji provodil? — — Uhel jakoby byl četl její myšlénky, položil v klín její huňatou svou hlavu a pozdvihl k ní moudré své oči. „Půjdeme spolu," zašeptala Pepina.

Myšlénky na odchod nepřestávaly zmítati její myslí. Vždyť zde nemůže přece zůstati věčně na obtíž vlídným těm lidem, kteří ji přijali! Stálou trýzní podobných myšlének ztrácel se zponenáhla zase klid, kterého nabyla v ochranné domácnosti doktorově rozechvělá její duše. Stále a stále vracely se ty myšlénky, dorážejíce na její rozhodnutí — ale síly neměla, aby provedla, co uznávala za nutné.

„A kam byste odešla?" otázal se doktor, zamítaje důvody jejích úmyslů.

Kam! Ke komu!...

Ke komu?! Což má někoho na světě, ke komu by chtěla jíti? Nepronesla se dosud ani slovem o své minulosti, ale doktor poznal ovšem znaleckým svým okem, že události, předcházející onu chvíli, v které se ubohá dívka octla, klesajíc umdlením na kraji lesa, do sněhu, zajisté byly rázu takového, že způsobem hrozným zranily její srdce, rozechvěly mysl její až k zoufalství...

Co stalo se, nevěděl a nepátral po tom, ale z tváře ubohé poznal, že zakusila ve světě hrozného, něco, co s to jest otřásti duší lidskou až do základů... Proto obával se s počátku více nemoci duševní, výbuchu zoufalství než následků v celku bezvýznamné, třeba bolestné pohromy na noze. Znova propukující rozechvění a rozčilení po krátkém, stěží nabytém klidu tím více jej teď znepokojovalo.

„Chcete se vrátit," tázal se doktor dále, snaže se upokojiti ji, „v poměry ony, jež poutaly vás v minulosti...?"

„Ne, ne, nikdy — nikdy!" zvolala živě Pepina. „Raději zahynu..."

„Nuže tedy?" řekl doktor. „Máte příbuzných, přátel, známých?"

„Nikoho — nikoho..."

„Co chcete tedy činiti?"

Mlčela.

„Na co pomýšlíte?" pokračoval doktor, poráženje vítězně její námitky. „Jaké máte plány?"

Styděla se vyznati, že na nic jiného vlastně nemyslila než na let, podobný onomu vlaštovek, jež vrátily se právě z jihu...

„Ne, má drahá," řekl doktor, chopiv se chlácholivě její ruky. „Z tohoto přístavu míru, do něhož vás osud uvedl, nepustíme vás bez vesla na moře života rozbouřené, bez cíle plavby... Či schází vám něco v domě našem?" doložil starostlivě.

Ó bože — zde! Může-liž býti koutku líbeznějšího na světě, nežli v prostém tom pokojíku s vyhlídkou do zahrady plné pestrých květů!

Utišila se na chvíli, ale ne na dlouho.

Paní doktorová byla ženou příliš dobrou a povahou příliš trpnou, než aby hosti svému jakýmkoli způsobem dala na jevo, že pobyt jeho v domácnosti její stal se jí pramenem četných muk. Kdykoli city její hrozily prozraditi se nestřeženými slovy a z tónu řeči její k Pepině zavanul chlad — vždy byla paní doktorová mžikem odzbrojena smutným a upřímným pohledem, který chráněnka její k ní upřela a který, zdálo se jí, že nemůže a nedovedl by lháti... Paní doktorová často sama pokárala se za nedůvěru svou a nazvala se pošetilou. Vždyť nemůže vlastně podezření, jež vkradlo se bez její vůle do srdce jejího, ničím sama před sebou omluviti. Muž její choval se k ní s nezměrnou laskavostí a neranil jí nikdy jediným pohledem... Dobré a dobrým skutkům všem tak přístupné jeho srdce poutáno jest k cizince zajisté jediné poutem milosrdenství!

Tvář panina vyjasnila se docela a duší její rozhostil se zas pocit nezměrně blahý, nerušený žádným stínem. Ale při nepatrné a bezpodstatné, nahodilé události zaryl se červ podezření na novo zas v její důvěru. Paní doktorová zbožňovala muže svého příliš, než aby mohla připustiti, že on jest vinným. V očích jejích byl by zajisté čistý, bez poskvrny nejmenší i kdyby skutečně byl se odvrátil docela od ní a kdyby ji byl i opustil... Za to však ona! Jakým právem vkročila noha její přes tento šťastný rodinný práh, aby pošlapala všechny květy lásky, jež zde kvetly!...

Tyto myšlénky nabývaly konečně vrchu v duchu jejím. Tak zmítajíc se neustále mezi důvěrou a pochybností, nedovedla ubrániti se hořkosti, nedovedla opanovati se více a — Pepina četla z tváře a z pohledů rozhněvané ženy, jak pobyt její zde v domě jejím stal se jí nemilým. Nechápala pravou příčinu toho chování — vlastně zdálo se jí, že dobře pochopuje ten obrat v přátelské laskavosti obětovné paní, ale v skutečnosti byla na cestě pochybné, bludné. Nepřízeň. unavenost, omrzelost konečná ... jak nepravé podněty paní doktorčiny změny proti ní, zdály se jí pravdivými! Nevědoma si žádné viny, netušila, jakým podezřením stíhá ji pohněvaná její přítelkyně ... Rozhodla se nezvratně, že odejde.

Ale mezi vůlí a silou její nebylo poměru. Každý den zbudovala tisíc plánů pro budoucí svůj život a tisíc jich zase zavrhla.

Doktor marně tišil její pobouření. Nemůže zůstati! Ona půjde, nedá se zdržeti! Půjde kamkoli — kam ji oči ponesou — — Bůh ji neopustí a věrný Uhel ...

A zatím nešla, nemohla jíti. Ten stálý boj, který se dál v její duši, byl jí zhoubným. Rozčilení, z něhož nemohla nikterak se vybaviti. ztravovalo rychle její slabé beztoho síly. Byla umdlenější den ke dni, matnější, sklesleiší na mysli a ruka její nepřestala se chvěti. Musila ulehnouti konečně.

Doktor zkoumavě hledíval v její obličej. Oko její v lesku rozšířených zřítelnic těkalo plaše kolem a rty pozbývaly barvy a tiskly se k sobě zimničně a na těch hubených jejích tvářích kvetly ohnivé dvě růže, jež po chvíli zas se ztratily a ustoupily děsící zsinalosti.

„Kdy pak konečně dáte mi rozhřešení, vy neúprosný strážce mého zdraví?“ usmála se, netušíc jeho myšlénky. Také on pokusil se stáhnouti rty k veselému úsměvu, ale pak hbitě se odvrátil a úsměv jeho změnil se ve výraz smutku. Ani nemusil přiložiti hlavu k jejím prsům, aby věděl a poznal, jaké v nich dějou se pohromy ... Jeho zkušené oko lékařské nedalo se klamati ... Zdálo se mu, že na každé tváři rozvíjí se horečný ten květ v tisíce listů a — každý z nich padal těžkou váhou jistoty na němé jeho otázky a dusil i poslední ostýchavě vznikající jiskřičku naděje ... Hlavou jeho kmitl se obraz, který vídal za své lékařské prakse tak často — lože a na něm tělo vysilující se každým okamžikem, slábnoucí, vzpírající se marně, posledním napnutím sil a podléhající pak — —

„Host náš odjede,“ řekl své paní. A ona zajásala v duši. Netušila, jaký odchod manžel její myslí.

A Pepině bylo asi tak, jako bylo jí s počátku, když doktor zadržev ji na prahu hrobu, vzal ji do své ochrany a poskytl jí bezpečného útulku. Žila zas jen přítomnosti jsouc za ni ochráncům svým vděčnou a nežádajíc si ničeho jiného. Nemyslila na budoucnost a přestala mluviti o odchodu. Podávala se slabosti své, malomocnosti své. s tupou resignací.

Bylo vše jako tenkráte. I paní doktorová, dobrá a šlechetná, zapomněla opět na vše, čím tolik trpěla a neviděla nic než nemocnou, pomoci potřebující přítelkyni... Opatrovala ji s péčí vzornou a neměla pro ni jiného než vlídnosti.

Byl krásný den, plný lahody a vůně a ptačího zpěvu, plný kouzla. Půl roku uplynulo od oné noci, v které neznámou cizinku vnesli přes práh doktorova domu. Jak podivno bylo jí u srdce, když práh jeho poprvé opět překročila. Vyšla opřena o rámě doktorovo; zotavila se poněkud i svedl ji dolů do zahrady při domě. aby okřála na čerstvém vzduchu. A jí se zdálo, že vychází z ráje.

Zastavila se těžce oddychujíc i pronesla hlasitě tuto myšlénku. Doktor dal se do smíchu. „Nuž,“ řekl, „za hodinu vrátíme se zpět v brány toho ráje! Či vidíte někde anděla, který vás odtud vyhání?“

Pepina neodpověděla. Neviděla ničeho než několik lidí sběhnuvších se před domem a zevlujících kamsi. A přece zdálo se jí, že slyší šelest křídel anděla toho blížícího se k ní s neúprosným svým plamenným mečem.

Procházeli se chvíli po zahradě a pak usadil doktor chráněnku svou na sedátko; nad hlavami jejich rozkládala se kytice třešňové koruny, plná vesele červených plodů. Usedl vedle ní a počal mluviti o květinách obracejících se všech stran k nim úsměvné své hlavinky, o ptácích ozývajících se z koruny třešní, kde probíhali mezi listím a skotačili po větvičkách, ochutnávajíce mlsně nejzralejší bobule; mluvil o hvězdách a nekonečných prostorách. v nichž obíhají ohromné ty světy ... Pepina naslouchala slovům jeho a zapomněla úplně na únavu, jež dostavila se, když vkročila ze svého žaláře ven na vzduch, a churavé její tělo ovanuto bylo poprvé jeho dechem. Doktor nemluvil nikdy tak krásně. Zdálo se jí, že nikdy ještě nezažila okamžiku šťastnějšího. Zapomněla na svou minulost, zapomněla na budoucnost; žila jen přítomnosti a vhroužila se plně v její štěstí. Zapomněla na loučení, na odchod a na každou možnost jeho, na vše, co zmítalo kdy její duší — bylo jí tak teplo zde vedle toho muže, který jí opuštěné se ujal, zoufalou povznesl.

Hleděla k němu tak vroucně, jak jen může žena k muži pohlednouti. A také doktor hroužil se v celý půvab té slasti, kterou pociťujeme, když duše naše nalézá se v stavu onoho blouznění, které z nás činí básníky — — kdy objímali bychom celý svět a k srdci přitiskli — — — když není v nás rozumu a náhledu soudného, není myšlénky na skutečnost, není zbla střízlivosti ... když zachváceni jsme jediné citem a jemu ochotně podáváme se ... Jak nebezpečno, když v okamžicích takových vedle nás sedí žena, jež nám rozumí a pochopuje nás a my slyšíme tlukot jejího srdce souhlasně se záchvěvy srdce našeho.

A Pepině se hlava zatočila — — — Svět celý řítil se před ní do propasti a ona letěla za ním, za tím světem — — neviděla nic — nikoho. než jeho — — zavřela oči — — — hlava její sklonila se k doktorovu rameni.

Umlkli. Nepromluvili více jediného slova.

Doktor vzchopil se náhle a ulekl se. Slunce již zapadalo, zdvihl se chladný větřík. Hodil šátek přes ramena Pepiny a pobízel k odchodu. Vstala i učinili několik kroků.

„Co jest vám?“ otázal se pojednou doktor.

Pepina přitulila se k němu; cítil, jak prudce bije jí srdce.

Houf lidí, který sestupujíce dolů do zahrady spatřili před domem, na náměstí, posunul se zatím sesílen četnými jednotlivci obou pohlaví a různých stavů, kolem rohu doktorova domu, do ulice, a zde se zastavil. Pozornost houfu platila vozům, které městem měly dle

předběžného oznámení jeti a také konečně přijely. Zvědavostí puzeni, nemohouce se dočkati, vyšli jim shromáždění několik kroků vstříc, když se byly v ulici objevily. Nechali první články vozového toho řetězu minouti a když pak řetěz byl ukončen, a v dáli z prachu silnice vynořila se pestrá směs jízdeckých koní a lidí, tu unešeni zvědavostí popošli znova o něco do ulice a setkali se s táhnoucím tudy cirkem u mříží, jež tvořily s té strany vchod do doktorovy zahrady prostírající se za jeho domem.

Nikdo nepohledl do zahrady; všechna pozornost soustředila se k cirku. Až když poslední jezdec táhnoucí kolem tlupy pojednou divokým trhnutím oprati zastavil koně a přes hlavy zevlujícího naň shromáždění zadívav se skrze mříž do vnitř zahrady — hlasitě se zachechtal a hned na to s ironickou patrně uctivostí sundal svůj ošumělý kalabréský širák — — tu mžikem obrátilo se vše od divadla, dosud výhradně je poutajícího.

Tam za mříží objevilo se divadlo nové, pro mlsné jazyky maloměstské ještě zajímavější a vábnější. Nikdo nepovšiml si jezdce, že on již opustil scénu, bodnuv koně směrem k náměstí, za ostatními soudruhy; oni stopovali dále a napnutě každý krok učiněný na jevišti, které se zvědavosti jejich nenadále tak a neočekávaně otevřelo.

„Co jest vám?" opakoval doktor s rostoucí úzkostlivostí.

„Nic — nic — — —" odpověděla šeptem Pepina, skrývajíc se bojácně za něho. A pak vzkřikla zděšeně. „Chraňte mě!" zaúpěla bolestně, zakrývajíc si tvář.

„Před kým? — Čeho se lekáte?" tázal se doktor; spatřil před dveřmi zahradními houf lidí, ale jezdcovo počínání bylo mu ušlo.

„Pojďte, prosím vás! — pro Boha!" šeptala Pepina, pobízejíc doktora k rychlému kroku. „Skryjte mě!" Napínala patrně všechny síly, aby udržela se na nohou; chvěla se zimničně na celém těle.

„Upokojte se," chlácholil ji doktor, „což nejsem při vás? — Já vás ochráním! Před každým! V každé hodině! Ó, vy nevíte, čím jste se mně stala — Pepino . . ."

Cítila stisk jeho ramen, ale neslyšela jeho slov. Byla tak pohřížena v myšlénky, že se zdálo jí, jakoby duše její byla za nimi uletěla . . .

„Ó Pepino!" . . . mluvil doktor dále a s vroucností, ale pojednou umlkl. Došli až skorem k domovu a pozdvihnuv očí, spatřil v okně své studovny půvabné poprsí své ženy. Hleděla k němu okem uslzeným a tázavě . . . s výčitkou, ale bez odsouzení . . . Doktor mžikem se vzpamatoval . . . „Nahoru a hbitě na lože!" řekl k průvodkyni své; viděl před sebou již jenom pacientku potřebnou lékařské jeho rady. Sen zmizel . . . doktor nemohl se hned ani upamatovati na jeho podrobnosti.

(Dokončení.)

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

(Pokračování.)

Jednání druhé

Velmi vyozdobená zahrada na hradě Pražském. V pozadí sochy a velké vásy. V předu besídky, květnaté keře, a na levo velká zlatá klec, v kteréž velký papoušek. Nejzáze vidíu Ferraboskův letohrádek, z jehožto strany lahodná hudba se ozývá. Páni a dámy ode dvora v skvostných veselých oděvích laškujíce přicházejí a odcházejí, též pážata nesoucí zlaté a stříbrné nádoby s pokrmy a konvice s vínem. Při vyhrnutí opony ozve se bubnování a troubení a volání: Vivat! Vivat! Fridericus rex!

Výstup I.

Václav Budovec, Ondřej Šlik a Kaplíř ze Sulevic (od strany hradu v rozprávce přicházejí).

Šlik. Král dnes pod nebesy plesu se houpá na oblacích růžového rozmaru.

Budovec. A nad polem válečným rozkládají se nebesa plna černých mraků, a snad i blesku a hromu.

Šlik. Bohužel, Budovče. Zlá docházejí poselství ze všech stran. Stav věcí válečných se velmi zhoršil.

Kaplíř (kmet vysokého stáří). Král při každém přípitku činí libaci na zdar země, ale ničeho na zdar její nečiní.

Budovec (starostlivě). Ovšem, ovšem, milí přátelé. Důtklivě včera jsem se tázal poslance anglického, zdali králův tchán Jakub, král Anglie, na pomoc zeti svému pošle peníze a branný lid, — on ale pokrčil jen rameny, zíval při tom, jakby mě v udivení chtěl pohltit, a potom doložil, že jeho král bez povolení obou sněmoven ničeho nemůž' učinit.

Kaplíř. S Betlenem Gaborem, knížetem Sedmihradským, v Košici, kamž od pánův stavův jsem byl poslán, též ničeho pevného nemohl jsem vyřídit, ode dne ke dni odpověď odkládali, a bez výsledku zas jsem odejel. Něco jízdného vojska poslal nám, luzu to loupežnou, jež hůře než nepřítel v našich zemích řádila.

Budovec. Betlen Gabor jest obojetník. Mámť jistou vědomost, že potají vyjednává s císařem.

Kaplíř. To nedejž Bůh, pane Budovče.

Budovec. Na Moravě, ve Slezsku, v obou Lužicích též velká panuje liknavost v zasýlání potřeb válečných.

Šlik. Knížata evangelické unie v německé říši též jak mrtvá nehýbou se ku předu.

Kaplíř. Tož že Spinola s vojem španělským jim zatarasil cestu.

Budovec. Všude vůkol samá nejistota, nouze, nedostatek lidstva a zásob válečných, ale na hradě zde hejří se a peníze takřka vyhazujou oknem. Tolik nepřátel stojí proti nám, král hispanský s celým domem rakouským, papež i čtyři kurfirsti německé říše, a v čele té katolické ligy kníže Maximilian Bavorský, — ale král náš na to nemyslí, by se cvičil ve vojenských příbězích, by se staral a pečoval o lid svůj válečný, by příkladem byl národu v obhájení české koruny. Zde v Praze lenoší, veselé provádí mumraje a divadla, hojné slaví bankety

a pitky, a galantně hezkým dámám ode dvora sype kytky do cesty.

Šlik. A polní jeho hejtmané, tož nejvyšší pán Kristian z Anhaltů, jeho jenerallejtnant hrabě z Hollachu, bez výsledku semotam po krajích harcujou, sám náš Mates Turn, maje těmi pány ruce vázané, trvá v nečinnosti, a Mansfeld, obsadiv s lidem svým Plzeň, lenivě tam si hoví, jakby nebylo ani války. Tak každý z jenerálů jedná na svůj řád, čehož následek jest neposlušnost, zmatek a jednotlivé porážky.

Budovec. Ó běda, — mámť tušení, že zlou jsme ku škodě země nastoupili cestu, když jsme Fridricha Falckého zvolili za krále. Ano i k výsadám našeho náboženství pod obojí a Moravských bratří, jsa kalvinistou, nešetrně se chová, jakby je chtěl potlačit.

Kaplíř. V tom ho nejvíce podporuje kazatel jeho Skultetus, jenž k jiným náboženským stranám nemá šetrnosti. Zde ale přichází milostpán purkrabí, jaksi u velkém pohnutí.

Výstup 2.

Berka z Dubé (od hradu). Předešli.

Budovec. Aj, pane Berko, vidím vás bledého a jaksi zděšeného.

Berka. Zlé poselství právě rozléhá se po Praze. Kníže Bavorské Maximilian s ligistickou armádou vtrhl už do Čech, spojil se s Bukvojem a Dampírem, zmocnil se strašným útokem pevného města Písku, kde jeho rozvzteklení vojáci všechny měšťany povraždili, nešetříce ani žen ani dítek, a konečně celé město až na grunty položili popelem.

Budovec. A kde bylo naše vojsko? Kde byli naši jenerálové, pan Anhalt, Hollach a Mates Turn?

Berka. Poslední posel přinesl zprávu, že ustoupili až k Rokycanům, snad v úmyslu s Mansfeldem se spojiti.

Šlik. Ustupujou, ustupujou jak zbabělci.

Kaplíř. Budou snad ustupovat až ku Praze a nepřítele sem zavlekou, by nás zahubil.

Budovec. By nás zahubil? Tomu snad spravedlivý Bůh nedopustí, bychom my, vyznavači pravé v něj víry, hajitelé svobod a práv slavné této země, bídně zahynuli v tom zápasu, jenž na nás uvržen, by opět duchové temnosti dosáhli vrchu v naší otčině. V tom křivém směru božská vůle nemůže se projevit! — Pane hrabě Šliku, starý Kaplíři, podejte mi své pravice! Jak druhdy ve Švýcarsku na hřebenu skály vysoké tři starci se zapřisáhli osvobodit z jařma cizáctví vlast milenou, taktéž i my svatou se zaříkáme přísahou, že budem hájit drahé vlasti své. Chopíme se zbraně, v čelo se postavíme celého národa, z Prahy učiníme opevněný tábor, ženy a dítky postavíme na cimbuří našich měst a hradů, by smolné věnce na nepřátele metaly, a nebude-li jinak, Bůh-li tomu přec dopustí, bychom zhynuli — nuže, pod zříceninami tohoto našeho rodného města klesnem do hrobu.

Šlik. }
Kaplíř. } Šlechetný Budovče! Ano, to přísaháme.

Berka (k nim přistoupiv). A já, mladší muž, otcovsky musím vás požehnat.

(Od hradu ozve se bubnování a troubení a volání: Ať žije královna Alžběta!)

Berka. Toť přípitek. Královna nyní zlatý pohár pozvedá, by připíjela na zdar národu. Vraťme se, pánové, k hostině, by aspoň s kancléřem jsme se poradili o možné napravení těchto svízelů.

Budovec. Kdykoliv stoupám v kruh těch dvořanů, jest mi vždy okolo srdce, jak bych se nalézal v cizině. (Vrtě hlavou.) Ne, ne, pánové, to není, není samorodý, český král, to není našinec. (Odejdou.)

Výstup 3.

Jareš (z protější strany vystoupí a pohlíží za odcházejícími pány).

Těm pánům velmožům, co v horlivém
zde stáli hovoru, už záhy snad
jich velebnosti slunce zapadne,
a věčná noc je pojme v náručí.
Aj. podivní jsou přec to státníci.
Jich moudrost podobá se zdání bláznův,
jenž do svých snů si kladou skutečnost,
a na skutečnost hledí jako v sny.
Můj zrak jest bystřejší. Ač nejsem zaplaven
tou učeností jak pan Budovec,
ni obratný v těch státních praktikách
jak věhlasný pan kancléř z Roupova, —
to přec za jisté mám, že nynější ta vláda
kloní se k úpadu, a Fridrich král
že bez koruny půjde, odkud přišel.
Teď, Jareši, svůj všechen seber vtip,
a rozvaž, kterak bys v tom zmatení
nejlepší kořist mohl ulovit.
Jeť patrno, že paní Salomena
jakýmsi tvářením se náklonnosti
a chtivé lásky tebe klamala,
bys stal se jejích plánů nástrojem.
Tvá horká krev šla na lep — hlupáku!
Nu, stalo se. Však nyní jinak soudím.
Po velkovládě chtivá Salomena
chce sestře všecky statky vyrvati —
a jelikož se zdá, že Fridrich král
jí jaksi náhle vlezl do srdce,
chce penězi trůn jeho upevnit.
Nu, staniž se — v tom chci jí pomáhat.
Když ale jest dosáhla toho cíle,
pak já se pokusím, bych vyrval jí
té kořisti as hezky valnou část.
V tom soudím takto. Padne-li král Fridrich,
toť jeho přívrženci padnou též,
propadnou svými statky ba i hrdly,
a do vyhnanství budou nuceni.
Též paní Salomena, kteráž zdárně
v tom odbojnictví měla ruku svou.
Já nyní přičiním se, abych o všem,
co při dvoře, co v radě českých pánův
ku škodě císaře se osnuje,
do Vídně tajné zprávy odeslal,
a tak se osvědčil co věrný poddaný.
Tak, Jareši, se na vrch dostaneš
a budeš pánem.

Výstup 4.

Salomena (v skvostném oděvu kvapně ze strany hradu vystoupí, ohlížejíc se na všecky strany). Předešlý.

Jareš. Hle, hyena, tak milostného zjevu,
že s ní by ďábel sám chtěl v kostel jít.

*

Salom. (pološlasně).
Hoj, pane regente, proč nepřišels
do mého domu dnes?
Jareš. Raděj sem přicházím,
bych spatřil roztouženost vašich citů
za králem harcovat.
Salom. Toť žárlivost
již z tebe hovoří. Nu, neděs se.
Jáť tvému chtíči též se podrobím,
ba snad se stanu i tvou — manželkou,
mé rozkazy-li všecky vykonáš.
Jareš. A manžel váš?
Salom. Můj manžel — nu, jest živ,
a — neživ též. — kdy bude potřeba.
Jareš (oulisně na ni se dívaje).
A já váš manžel? — Touto nadějí
už dlouhý, dlouhý čas mě klamete.
Salom. (přítulně chopí jej za ruku).
A přec tě nesklamu. Však dojdeš cíle,
do mých-li rukou statky Smiřických
se záhy dostanou.
Jareš. V tom dostihu
stojí vám v cestě balvan ohromný,
tož Kateřina, vzteklá vaše sestra.
Salom. Na balvan ten musíme nasadit
vydatnou páku — bude odvalen.
Tou pákou zovu tebe; — pouze ty,
ty Jareši, mně byls vždy podporou.
I nyní doufám sáhneš na uzel
těch věcí zmotaných, a chytrým hmatem
jej rozpojíš, neb nelze-li to jinak,
jej na dví smělou rukou rozpoltíš.
Jareš (lstivě). A kterak to?
Salom. Nu, musíš do Jičína —
Jareš. Já do Jičína? Toť bych hloupě vlez'
sám kočce do drápů.
Salom. Však dovedeš
se v městě chytře skrýt. Hojnými dary
a slibem větší přízně komorníka
mé sestry našim snahám naklonís,
že snad se odhodlá náš dobrý lék,
jenž všechnu bolest těla zničuje,
jí vtrousit do polévky.
Jareš. S tímto lékem
jsme ovšem posud měli zdaření.
Jak ale, jestli Vít, pan komorník,
dar nepřijme, a k tomu nesvolí, —
když budu přepaden, zatknut, vlečen
i na zámek?
Salom. Tvá opatrnost přec
snad s takou náhodou se nepotká.
Jareš (po krátkém přemýšlení).
Nerad se pouštím v zápas s náhodou.
Jeť náhoda nestvůra ouskočná,
jež náhle do cesty nám zaskočí,
kdy zrovna k cíli chceme doniknout,
a palmu vítězství nám vyrve z ruky.
V tom pádu nikomu se nesvěřím,
sám musím jednat, sám vše vykonat.
Nuž, staniž se. Chci, božská Salomeno,
anť mocným pudem vášně tebe ctím
co světici mé víry jedinou.
chci, Salomeno, v této odvaze
tvou lásku získat aneb zahynout.
Salom. Mou všechnu lásku získáš — nezahyneš.
(Lichotivě.)
Můj Jareši, ty milý důvěrníku
mých tajných žádostí a podniků —
svatým se slibem tobě zapřisahám,
že veškerým tě blahem zasypu,
jež moje láska může uštědřit.
(Sejme sobě prsten s prstu a podá mu jej.)
Zde vezmi tento prsten v závazek,
že slovu dostojím, když vykonals,
co tobě uloženo v prospěch můj.
Jareš. A kdybych musil s Bohem zápasit,
já vykonám, co žádá prospěch tvůj.
V tom ale, Salomeno, chraň se klamu,
bych nemusil se pomsty uchopit,
jež nás by oba vedla v popravu.
Ba půjdu do Jičína, navštívím
tam paní Kateřinu, řeknu jí,
kterak ji milujem, a políček,
jejž mně tak mrštně ve tvář hodila,
jí vrátím takým mocným úhozem,
že musí klesnout v propast pekelnou. (Odkvapí.)

Výstup 5.

Salom. (s ousměchem za ním pohlížejíc).
Hle, kterak dvojí vášeň v tomto bloudu
mohutným ohněm plá, — tož láska a pak pomsta.
Čin vykonej buď z lásky aneb z pomsty,
mně dobře posloužíš. Nedoufej však,
že já se láskou za to odměním.
V to nízké objetí sprostého sluhy
neklesne Salomena Smiřická.
Mé vede jiný cíl. Mě vede láska,
tož láska k tobě, králi Fridriše,
jenž naší snahou na trůn dosedls.
Své vydobyté poklady chci ráda
ti k nohám dát, bys trůn svůj upevnil,
a za to-li vyzískám lásku tvou,
zmizí snad Alžběta, tvá královna,
a Salomena zajme její místo.

Výstup 6.

Slavata (od hradu). Předešlá.

Slavata. Aj, paní Salomeno, vy zde sama
bloudíte mezi květin záhony,
s papouškem hovoříte. Král i dvořané
vás pohřešují v kruhu veselém.
Salom. Mně jiné ptactvo v hlavě švitoří,
Záhada o dědictví.
Slav. Nechtějte
tou záhadou si stále mozek mást.
K vašemu prospěchu soud královský
již zakročil. Pan Vilém z Roupova
na vaši ochranu tu celou při
k samému králi vznes', a proto též
pán z Vartenberka na hrad obeslán,
že zrušil země pokoj obecný.
Salom. Že zrušil pokoj země! Co mi na tom!
Ať vydá statky, hrady, poklady,

tož vše, co dědictvím se zove Smiřických,
pak teprv usnu klidně na loži.
Slav. Vám spaní neslouží, mně žaludek.
Ten zmatek státních zájmů, úřad můj,
ten dvorní řád, to vše jest na újmu
dobrému zažívání mého těla.
Salom. Váš úřad? — Ten vás mnoho netíží.
Slav. Jsemť prokurátor, a co prokurátor
mohutnou rukou sahám v mnohou při.
Salom. Co prokurátor na rozhodnutí
mé velké pře posud jste nesáhnul.
Slav. Jen zticha, Salomeno — sáhnu, sáhnu,
na pána z Vartenberka nejprve.
(Za scenou intrada pak hudba na pochod.)
Král od tabule vstal. Toť znamení,
že kráčí na procházku v zahradu.
Mě volá úřad v novou lískovnu,
by hra tam míčová se zdařila,
jak naše panstvo nejvyšší si přeje.
Vám krále odevzdávám, snad i on
se míčem stane v rukou obratných.
(Odejde pravou stranou.)
Salom. Ba snad se stane, nač ty nepomýšlíš,
až ty co míč sám budeš zahozen.

Výstup 7.

Šest pážat vystoupí z pozadí od hradu a zajdou na protější stranu. Na to hned: královna Alžběta (v bohatém, velmi koketním oděvu). Vilém z Roupova. Dámy a kavalíři v živém hovoru a smíchu. Salomena stoupí královně v ústrety a hluboce se klaní.

Alžběta. Ah — Madame la comtesse Slavata — vous avez quitté la table — Ici, au parterre des roses votre présence ajoute au parterre une rose de plus.

Salom. (Ukloní se). Trop de grâce, Madame. — Mais il faut dire: La reine est la rose, qui vient embellir ce jardin.

Alžb. (s pokynem na pána z Roupova). Voilà seigneur Ruppa, mon maître de la langue bohème. — Ano, ano, si fait — tak jest — to můj učitel českého jazyku — a jeho — conduite — vedením v mluvení té krásné řeči učinila jsem — velké pokroky.

Roupov. Tak duchaplná žačka, jakouž ráčíte být, královská Milosti, rychle chápe a rychle vítězí.

Dvořané. Ano, ano, milostivá paní.

Dámy. Vraiment — vous parlez déjà à merveille.

Alžb. Flatteurs — pochlebníci. Mais — malou zkoušku. Voilà — vše už mi známo v té zahradě. — Zde záhony růžové, — fialky a tulipy — tam pažit zelený — tam vodomet — stromy lipové a jilmové — nejdále hrad a klenby velebného kostela.

Dvořané. Ó výborně! výborně!

Alžb. M' écoutez-vous seigneur Ruppa?

Roupov. Oh oui Madam, avec attention.

Alžb. Attention — en bohème?

Roupov. Pozornost.

Alžb. Pozor — nos. Eh bien seigneur Ruppa. Pozornos! — (Zastaví se u klece). Ici la cage d'or? — En bohème?

Roupov. Zlatá klec.

Alžb. Zlatá — kles.

Roupov. Non, non Madame — klec.

Alžb. Ah ça — klec. Et le perroquet? (Ukazujíc na papouška.)

Roupov. Papoušek.

Alžb. Ah — papoušek. Papoušek — c'est un mot très delicat — papoušek — ça me plait, comme le mot „láska". Messieurs et Mesdames, voyez, comme j'ai recité ma leçon, et voilà les progrès, que j'ai fait. Allons, allons au jeu de paume! Aux plaisirs du jour, et puis aux plaisirs de la nuit.

Roupov. Vous comprenez Madame, que la langue bohème est vraiment douce et musicale.

Alžb. Si fait seigneur Ruppa. Český jazyk, krásný jazyk, — vraiment douce et musicale!

Dvořané (v živém hovoru). Vraiment douce et musicale! — (Všichni v pravou stranu odejdou.)

Výstup 8.

Král Fridrich s družinou. Budovec, Berka z Dubé, Šlik, Kaplíř, Dačický a více dvořanů ve skvostných oděvích. Všichni bez klobouků u veselém hovoru a smíchu.

Král (mladý muž, rusovlasý, veselostí a vínem rozčilen, ve skvostném oděvu, maje na plášti velkou zlatou hvězdu, řád anglického podvazku pod levým kolenem, v pravici facilet, kterýmž si ovívá tvář). Vous avez raison — pravdu máte sieur Dačický. — Mělnické vaše víno jest v skutku nápoj olympický, jenž unáší ducha až daleko k výši hvězdnaté, a s usměvavou tváří hledíme dolů na to bludiště lidských zmatků a pošetilostí, a pijeme dále a dále, až i hvězdy nám počnou do paty svítit.

Dačický. Král Karel Čtvrtý, jehož nazýváme otcem vlasti, kázal dar ten boží pěstovat, tož révu burgundskou, by poněkud pivem zmalátnělou krev českého národa ohnivějším tlakem oživil, a aby v Čechách bylo veselo dle návodu starořeckého boha Bakcha. A ejhle, Bakchus, bůh vína a nadšenosti, nám požehnal a blahobyt, jakýž za Karla Čtvrtého v Čechách panoval, v hojné míře na návrších Mělnických zvelebil.

Král. Eh bien! I já chci se starati o váš blahobyt a vaši veselost. Můj učitel českého jazyka v Heidelberku Pavel Ješín moc dobrého o králi Karlovi mi vyprávěl a chci příkladu jeho následovati. Z dědičné mé vlasti na Rýně rýnské révy do Čech zavezu, a vinný keř krve červené s keřem krve bílé zasnoubím. Ba, postarám se, by v Čechách vždy bylo veselo.

Dačický. Kéž by pán Bůh dal, bys byl dobrým českým králem. Ta naše česká vlast už dlouho dobrých králův neměla, a tak veselého krále jak ty též v Čechách nebylo. Jáť bych ti k veselosti pomáhal vtipem, moudrostí, ano i prostopášností, jakouž jsem ve svém mládí hojně pěstoval. Nyní na svá stará kolena stal jsem se mravokárcem, ačkoliv pohár dobrého vína doposud nezamítám.

Budovec. Ano, milostkráli, náš Mikuláš Dačický co mravokárný básník slavně se osvědčil. Jeho báseň o zlých lidech, jménem „Prostopravda" na všecky strany vydatné rozdává poličky. Ostrý to mravokárný básník.

Dvořané. Ó ano, ano, ostrý to mravokárný básník.

Dačický Metla má už otupěla.

Král. Pan Dačický básník mravokárný? Que cela veut dire?

Budovec. Poëte moraliste, Monseigneur.

Král. Ah ça! — Učiňte nám ňáké čtení, ňákou orací z vaší básně.

Dačický. Milostivý pane, moje „Prostopravda“ není psána ad usum Delphini. Moje mravokárné písně, veršované rozmluvy a průpovědi nehrubě se hodí v paláce velmožův a pánův, neboť v každém článku vypínají bodavé rohy a ostny, a skorem každého čtenáře se dotýkají. Sám náš Lomnický často mi vytýkal, že prý jsem příliš hrubý, zvláště ku kněžstvu, k náboženství pod jednou a k ženskému pohlaví. O králích ovšem ničeho jsem nenapsal, tož s dobrou rozvahou, neboť, co jsem doposud při nich spatřoval, nezasluhuje mnoho pochvaly. Ty, milý králi, jsi mlád, můžeme tedy doufati, že tvoje povaha ke všemu dobrému se nakloní, že národ náš dobře budeš spravovat, protož napsal jsem k tvému napomenutí následující didaktiku:

Rozvaž dobře, milý králi,
k čemu Bůh tě povolal,
musíš o to péči míti,
abys dobrý příklad dal.
Celý národ k tobě hledí,
zdalis v skutku spravedliv,
zdalis také na svém trůně
jako hodný člověk živ.
Člověka vždy musíš hájit,
sprostého i chlapouna,
starat se, by v boží svátek
sedlák jídal kapouna.

Všichni (v smíchu.) Výborně, pane mravokárče!

Král. C'est bon! Kapouna! Kapouna! C'est le chapon! N'est ce pas! (V smíchu.) Oui, oui, sieur Dačický, budem se starati, by sedlák též dostal kapouna à manger, à manger.

Všichni (v smíchu). A manger, à manger!

Výstup 9.

Slavata. Předešlí.

Král. Pan Slavata! Aj, jaké poselství?

Slav. Pan Otta z Vartenberka právě nyní na hrad se dostavil a vzkazuje, že nepřišel co poddaný krále Fridricha, nýbrž doposud co poddaný císařův, a že žádá bez odkladu osobně s králem promluvit o rozhodnutí v dědičné při manželky své, Kateřiny Smiřické.

Král (zlostně). Ventre Saint Gris! Smí tak hovořit i par distance s králem poddaný? Est ce que je suis le roi! Jsem král, jsem pán zde, jsem korunován? Que dites-vous Messieurs?

Slav. Onť vrazil do zahrady již a zlostně šlape u mramorového vodometu pažit a květiny.

Král. Ventre Saint Gris! Toť musím s ním promluvit a objevit mu krále.

Slav. Netřeba jej volat. Zde právě jak divoký sup letmo spěchá sem.

Král. Zavolejte stráž, pane Slavato.

Slav. (odejde).

Výstup 10.

Otta z Vartenberka (kvapně vystoupí, ohlíží se na všecky strany, spatřiv krále, sejme klobouk a stoupí do předu lehce se ukloniv). Předešlí.

Vartenberk. Nejjasnější kníže, pane kurfirste —

Král. Halte! — Jsemť kurfirst říše německé, mais principalement nyní král český, tvůj seigneur, tvůj pán.

Vartenb. Nu ano, pod titulem a pečetí krále Fridricha byl jsem na hrad Pražský obeslán, bych se zodpovídal z hrubých přestupkův, jichž prý jsem se dopustil na úkor práva zemského, na úkor obecného míru a na úkor vašeho královského majestátu.

Král. Bys viděl, že jsem milostiv a spravedliv i k straně katolíkův, chci žalobu tvou vyslechnout. C'est votre affaire sieur Budovče — na vás kladu vyjednávání.

Budovec. Zde není místa, pane z Vartenberka, při vaši vyřídit a obtěžovat Jeho Milost krále. Na kanceláři se dostavte.

Vartenb. Tam se nedostavím. Neuznávám půhonu, kterýž byl na mne vznešen, já sám jsem žalobníkem, a král váš, v skutku-li jest spravedliv, v můj prospěch musí rozhodnout. Jakým právem, jakým soudem spis byl mi doručen, že moje choť, Kateřina Smiřická, jest vyděděna a vyloučena z nápadnictví statků Smiřických, jehožto rodu ona přec v tom právě okamžení nejstarší jest dědičkou?

Budovec. Za mého předsednictví nad appellacími z bedlivého rozvážení celou radou soud ten byl uzavřen.

Vartenb. To soud byl nespravedlivý, nemůže nikdy dojít k platnosti, pokud naše staré zemské právo není zrušeno.

Budovec. Kdo ale ruší obecný země mír —

Král (ostře). Si fait, sieur Vartenberku.

Budovec. By krále vnově zvoleného mohl svrhnout s trůnu —

Král. C'est votre crime sieur Vartenberk.

Budovec. By konečně blahobyt a budoucí spásu celého národu v niveč uvedl, hrdla i statky svých spoluobčanův a stavův nejvyšších vydal v nebezpečí, by propadly soudem krvolačných papežníkův — výtržník takový nemůže očekávat, by moudrá vláda cestu mu nezamezila a neučinila jej neškodným.

Král. Si fait. Té velezrady jste se dopustil.

Vartenb. Pane Budovče, znám jste co moudrý, věhlasný státník, co osnovatel celého nyní v zemi pořádku; — to však není dosud na jevu a zjištěno, kráčí-li vaše moudrost cestou k zdaru této země, nebude-li blahobyt a budoucí spása národu v á m i zničena.

Budovec. Přečiny vaše však jsou již na jevu. Zemský obecný mír jste zrušil, an jste násilím Jičína se zmocnil, branným svým lidem hrady Kumburk a Hrubou Skálu obsadil. Známo jest, že podtají s císařským jenerálem Bukvojem vyjednáváte, že paní Kateřina peněz poskytla strýci svému Valdštýnovi, by mohl zřídit pluk kyrysníkův na podporu armády císařské, ba víme též, že na zámku Jičínském Jezovité našli útočiště, že tam odbývají porady, kterak by mohli provést své staré praktiky.

Vartenb. Tak neb onak — v koleji protiv točí se celý svět, — na jedné straně Bůh, na druhé ďábel vládne. Protož, pane Budovče, nechci se déle příti, co právo mé a co právo vaše jest. Bude-li s vámi Bůh, pak zvítězíte a my s ďáblem slítnem do pekel. — Vám ale, králi Fridriše, dávám výstrahu, že s císařem v nerovný jste se pustil boj, že v nebezpečí vydal jste zem svou dědičnou, knížecí svou v říši důstojnost, šťastnou přítomnost své manželky a budoucnost svých dítek, neb mohutná jest ruka císařova, mohutné paže jeho přívrženců a nejmohutnější pravé jeho víry záštita. To rozvažte a dokud vám zbývá času, smiřte se s císařem, odřekněte se ko-

runy české, spěchejte k svému pánu do Vídně, poklekněte u jeho trůnu a proste o milost.

Budovec. Z vás mluví páter Lamormain, — či vlastně jeho duch.

Vartenb. Duch ze mne mluví, jenž běh vašich bludů předzvídá, jenž vidí hrozící vám záhubu. To moje poslední slovo. Byl-li jsem na hrad Pražský obeslán, bych zde se pokořil, bych donucen byl tobě, králi, holdovat, a k tomu svolit, by choť má, Kateřina Smiřická, byla oloupena o dědičný její majetek, — vězte, že toho všeho neučiním, že při svém právu peven zůstanu a hájiti je chci až do poslední krve krůpěje. (Chce odkvapit.)

Král. Halte là! Traître à ton pays! — Stůj! Tys zemězrádce! — (Volaje). Pane Slavato! — Tys zde zajatý!

Slav. (vystoupí kvapně, s ním šest královských trabantů).

Vartenb. Já zajatý? (Sahá na meč.)

Král. Stůj! — Traître à ton pays! Ano, zemězrádče! — Votre épée! Tvůj meč! — Tys můj zajatý! — A při sám Bůh! Poznati máš, že jsem nyní pánem této země, poznati, že umím hájit velebnost své koruny a trestat i pohanění mého královského práva! Au château Messieurs! (Kvapně odchází, všichni dvořané za ním.)

Slav. (se stráží předstoupí). Složte svůj meč, pane z Vartenberka.

Vartenb. (zádumčivě zvolna snímá svůj meč a podá Slavatovi). Pod bezpečným glajtem pánů stavův zajat! Zde stáli a všichni mlčeli. Což skutečně přec jsem se provinil, že nebylo v jich sboru poctivce, kterýž z dobrého svědomí mne by se byl ujal? Zatknut, zatknut na rozkaz krále větroplacha? — Aj, pane Slavato, to vše jest výkon choti vaší, kruté Salomeny, jež nyní doufá snadněji zvítězit. (Prudce.) Však nezvítězí. Cit vnitřní praví mně, že hrdé stavení všech jejích piklů na ni se sesítí a sebou i vás strhne do propasti. Pojďte, Slavato, jste prokurátor; — přidejte k tomu důstojenství ještě žalářníka a hotovým jste katův náhončím.

(Odchází. Slavata se stráží za ním.)

Výstup II.

Salomena a Jareš (z protější strany).

Jareš. Hle, tam divokého odvádějí túra,
ó kéžby vedli jej už na porážku!
Teď svobodna jest cesta na Jičín!
Ó Salomeno, na slib pamatuj,
a statky Smiřických ti k nohám položím.

Salom. Má všechna láska, milý Jareši,
se k tobě nakloní, když vykonals,
po čem má touha prahne.
(Obejme jej.)
Tím polibením dám ti posilu,
bys nehrozil se ani pekel moci,
bys vítězně se vrátil v náruč mou.

Jareš (divoce). Tím polibením plane ve mně síla,
že celý svět bych v chaos rozbořil!

(Odkvapí Jareš — Salomena s vítězným pohledem za ním pohlíží.)

(Pokračování.)

FEUILLETON.

V temnu.

Obrázek od *Al. Jiráska.*

Letní noc daleko v polích, je temna, tepla a ticha.

Šerým závojem svým zahalila temena hor. Po širošíru kol nikde ani střechy obydlí lidského, ani rudého světla. Všude táhlé, obilné lány; moře klasů jejich pozvolna stoupajíc, zaniká ve stínu pod hustými lesy, jež tam na konci, kam oko dozírá, se černají, mlčí a jsou děsny.

Křástal ozval se hlubokým tichem kdesi na zarosenėm palouku mezi obilím. Ale již umlkl, jakoby jej veliké, širé ticho zarazilo. Vzduch čistý pln je lahodné vůně z obilí a doušky mateři. Letní noc daleko v polích, temná, teplá a tichá. — Na nebi ve tmavu zamihlo se slabě, tresavě jako na zachmuřené, pohnuté tváři, pak žlutavě zasvitlo na obzoru, a nad světlostí tou zjevily se černomodravé, měkce vlnité mraky; v tom blýskavice svit zašlehl zářivým sloupem vysoko, skoro až k vrcholu nebes, a zasmušilá nebes tvář zarděla se jako ruměncem. Když zardí se nebe, i země zahoří.

Projasnělý obilí lán zjevil se v růžovém zásvitu, klas na klasu do nesčísla, a les v tom neobyčejném světle byl bez hrůzy, ale tajemný, jako z pohádky. A jak rudý ten zašleh doplanul, hloub země stáhla si tmavý svůj závoj, a vládla zase noc temná a tichá. Kdyby teď z nedalekého lesa srna vyšla, nebo jelen svou rodinu vyvedl, byl by šelest křovin, kterými by harašili, byl by hlas jejich a všecken ruch tonem harmonie té konejšivé noci, která spojila stichlou zemi s nebem, a dává mír a rosu.

Ale člověk se zbraní v ruce na zkroceném, ujařmeném koni, kteréhož opatrně zdržuje a sám slídivě kolem se rozhlíží, ten ruší kouzlo a lad, jež snesly se na dřímající kraj pod čarovným závojem královny noci, ten plaší klid a budí bázeň.

Zjevil se tam za nehnutou hladinou dozrávajícího obilí, jež ho do polovice zakrývá. Za jezdcem druhý, třetí, čtvrtý, pátý, a snad jich ještě více. Noc, obilí dobře halí a tají. Zvolna za sebou jedou; měkká tráva, plná vůně, tlumí ohlas koňských kopyt, jež ji drtí. Tak sunou se jezdci opatrně ku předu jako noční zjevení, jako černí stínové.

Divné ty silhouetty však určitěji se rýsují za chvilkových zákmitů na planoucím pozadí zářivé blýskavice. Již vynořili se jezdcové, vyjeli na travnaté, holé úbočí, jež zvolna k černému lesu se táhne. Zastavili se na chvíli, jakoby naslouchali nebo čekali, pak změnivše směr, nejedou více svahem nahoru, ale na příč, podél lesa, kterého se snad bojí. Kol kolem ticho, i v lese.

Znova se zastavili, neboť opodál před nimi zakmitly se šerem jako bělavá roucha kmeny březového háje, z něhož — hle — tam rudě se zablesklo — a tam, tam! A již rachot četných výstřelů hřmí nočním tichem a zvučí temné dál ouvaly probuzeného lesa. Ale již divoký skřek lidských hlasů rachot přehlušil. — Z bělavého dýmu, jenž před hájem se válí a vine, vyrazili četní jezdcové, četnější prvních, kteří vzpamatovavše se, zbraně se chápou.

Znova živý oheň blýská se tmou, výstřely hřímají — ze druhé strany, odkud i válečný křik odpověděl nepříteli ze zálohy se vyřítivšímu.

Již na se vrazili. Boj strašný, nerovný, ve tmě.

Na šavle došlo. Zvoní, řinčí, míhají se jako černé blesky, a jiskry z nich prchající kmitají se jako svatojanské mušky. Koně supou, řičí, hryžou, jezdci klnou, volají, křičí. Na chvíli všechno v jedné kupě, koně, jezdci jediná spousta za té tmy, jako černý netvor, jenž se prudkostí zmítá a strašný hlas vydává, pustě se nesoucí tichou nocí. A jak blýskavice chvílemi zazáří, viděti v sinavém svitu její míhající se, sekající ruce, rozvášněné, zuřivé tváře, koňské hlavy s vyvalenýma, divýma očima, vlající hřívy a divě se vzpínající těla.

Teď se boj dělí a trhá.

Tu jezdec z něho vyrazil, a za ním dva, jimž marně se brání; tam jiný do trávy sletěl, a kůň jeho uhání svahem dolů a zaniká v obilí jako v širém, černém jezeru. Již za ním jezdec, dva, již také ostatní se ženou, prchají v divokém zmatku, majíce v patách vítězného nepřítele a jeho divoký, vítězný ryk. Několik

ran zahřmělo poznovu, tam nad obilím vzepjal se vysoko kůň na smrť raněný, a již střitiv se zapadl v pohnuté vlny klasové.

Boj rozhodnut.

Jezdcové, kteří prve k boru tak opatrně se blížili, jsou rozehnáni. Březový háj skryl a choval jejich zábubu, přesilu nepřátelskou, již nezmohla statečnost sebe větší. Teď tam stichlou zase krajinou zahlaholila polní trouba; třepetavý hlas její volal do daleka, a nebyl oslyšán. Jezdci, kteří rozjeli se za prchajícími, vracejí se, ale s prázdnou. Jen jeden z nich žene před sebou nepřátelského jezdce — bez koně.

Chvíli je tam níže na svahu blíže obilí viděti černé stíny, any se hemží. Snad mrtvé pochovávají. Z temna i hlasy slyšeti, a zdá se, jakoby směsicí jejich pronikl bolestný hlas. Ale již opět ticho.

Jezdcové za svitu blýskavice do sedel se vyhoupli a zvolna sjíždějí níže k polím a zanikají na úzké, tmavé, travnaté stezce mezi obilím. A jak opět tiše, bez zahřímání se zablesklo, neviděti než polí lán, klas na klasu, do nesčíslna. Zase noc temná, tichá, plná lahodné vůně z obilí a doušky mateří.

Daleko, již daleko ozval se opět polní trouby hlas, avšak jinak než prve. Snad poražené, rozptýlené jezdce svolává. Zvuk jeho, hyna, slabě dozníváje, donesl se až tam pod les ku mrtvým druhům, kteří ve zdupané a zkrvavené trávě leží Neslyší — a přec!

Tam ze tmy, obilí opodál ozval se hlas, jakoby člověk zasténal. Ale noc neslyší, je hluchá, tichá.

Tu pojednou na druhém konci lánu jakoby divná postava v bělavém rouchu nad obilí se vyšvihla, jakoby z pod nohou se jí zajiskřilo, zašlehlo. Zášleh ten ji strávil od zpodu, ona však roste do výše. Nač světlo blýskavice? Země oheň vydala, a ten tráví její plod.

Obilí chytlo, hoří.

Oheň jako hladový hltá ourodu a prudko se dere hustým lesem klasů. Stvoly bleskem se nítí, a řeřavé se vinou, kroutí, černají, bělavým popelem se rozpadajíce. Klasy, žárem pohnuté, jako úzkostí se chvějí před plápolem, jenž na ně se žene, kloní se, smahnou a padají s planoucích stvolů do rudého, stojazyčného žáru, jenž od spodu zuří i po klasech letí. Je slyšeti sykot i slabý praskot. Zrno, jež mělo býti chlebem, praží se. Vzduch, prve tak vonný, pln je zápachu z hořící ourody a černavého dýmu, jenž početnými sloupy k nebi stoupaje, letí před plameny.

Oheň úžasně rychle se šíří. Obilí, suché jako trn, ihned chytá a hoří jako troud, a není nic a nikoho, kdo by tu ohně zátopu zadržel, zastavil. Prut žita hoří po celé šíři, a teď přes ouzkou mez plameny skočily a vrhly se na sousední lán. A již meze zmizela. Plameny podél se ženouce nad ni se klenou a pojí. Černá, nehnutá prve hladina klasu je živým, ohnivým jezerem, jehož vlny se dmou a padají a bleskem dále se ženou.

Kde se zastaví?

Z plamenného jezera slyšeti sykot, praskání i živý hlas. Nejedna lasička, nejeden křeček pištíce smrti utíkají, a tam liška se mihla, jež na lup vyšedši, sama prchá před strašlivým lovcem.

Tichá noc ustupuje, závoj její se tratí. Záplava vyšlehla vysoko do vzduchu nad požár a kolem, a rudá zář padá na palouk před lány, osvětlujíc ty, kteří ji roznítili: houfec jezdců v kalpaku, v bílé attile se žlutými šňůrami, v bílých nohavicích a v červených botách. Ziethenovi husaři, vítězové v boji právě pominulém.

Ti, kteří z nich plápol v boží požehnání a naději ztýraného rolníka uvrhli, stojí dosud u koní. Zplodili zkázu tu za souhlasu všech ze surové bujnosti a zpupnosti, z nelítostné a nelidské mstivosti. Smáli se a pokřikovali, když oheň zplanul; teď nad hrozným i krásným divadlem umlkli. Růžová zář chvěje se na bílém šatu jejich i na osmahlých tvářích, přes jejichž spánky spadají rubky vlasů ku dlouhým knírům. V záři té lesknou se jejich zbraň i kov na řemení koňů, kteří lesklým, velkým okem před se hledíce, ušima stříhají.

Ale svit ten bledne, níž se posouvá, tmě ustupuje, an spěchá za ohněm, jenž obilím dále k lesu letí. Zář mihá se ještě po trávníku, teď přes spáleniště kvapí po bělavém popelu, jehož tu husto, a zanechává palouk i jezdce šeru, tmám. Oheň už konce lánu dobíhá. Travnaté úbočí i les už jsou v plném, krvavém světle.

Lesní holub probuzen, oklamán září zahoukal; i jiné hlasy ptačí zavzněly, ale zanikly neslyšány. Ale tam dole, u samého obilí, ozval se výkřik lidského hlasu, děsný a strašný, jenž jistě nebesa pronikl. Na zemi však nikdo ho neslyšel, a kdo ho zaslechl, nedbal. Tam odtud zavzněl — co ta boží muka stojí na mezi. — Rudá, přejasná zář je polila a probuší — ku sloupu někdo je, zrovna pod svatým obrazem, tuho přivázán.

Červený plášť s ramenou mu visí, pod pláštěm dolman se modrá. Hlava bez čapky na prsa skleslá, teď se pozvedla. — Stará hlava se šedivým knírem, a rulíky na skráních jsou již bílé. — Sám jediný, ubožák, padl do zajetí, a vítězové tak ho zanechali. Na tomto jediném, starém bojovníku mstili se strašnému Trenkovu sboru, jenž už tolik soudruhů jim ubil.

Znova starý pandur vykřiknul.

Darmo se hlasem i svaly namáhá. Pevně ho přivázali. Vzduch už je dusný, horký, pln zápachu, a jezero plamenů žene se blíž a blíže syčíc a praskajíc. Před ním dým se valí. — Sloup vedle sloupu, sloup nad sloupem, a vše se slévá v jeden dusivý, hustý mrak. Naposled zakmitla se v plné, rudé záři boží muka a na nich starý pandur — a již zaniklo vše, i les v pozadí ve spoustách hustého dýmu.

V tom hojný déšť se s tmavých mraků spustil. Nebe vyslyšelo zoufalý výkřik — ale pozdě. V ten okamžik také zavzněl kdesi daleko žalobný zvonů hlas. Volal na poplach a vyzváněl zároveň starému panduru, jenž v tu chvíli sám, opuštěn tak bídně skonával.

Stalo se za letní noci l. 1745 nedaleko hranic našeho království na straně kladské.

— Z mého herbáře. Kresby od Fr. Heritesa. Illustroval J. Mauder. (V Praze 1882. Nákladem J. Otty.) Humor, opravdový, hluboký, sršící vtipem a dojímající opět svou tklivostí, jest hlavní podstatou spisu Fr. Heritesa. Jeho črty čtou se jako letem, ale zůstavují dojem trvalý. Není tu prací zběžných. Spisovatel mnoho přemýšlel a mnoho procítil, než chopil se péra. Herites uvádí nás do svých skizz hravě, laškovitě; vychází s námi z krajiny slunečné; pojednou však, nevíme ani jak, cítíme, že zabočuje z nálady hravé do vážnosti; cítíme jiný, chladnější vzduch, až pojednou náhlým obratem vidíme před sebou scenerii noční. Ve skizzách „Z mého herbáře“ nestal se spisovatel sobě nevěrným. Jest to ten samý, podstatně individuelní ton, jaký ovládá jeho „Kresby a Arabesky“. Veselého rozmaru tu dost, k smíchu nic. Jádro jest těžké a dává mnoho látky ku přemýšlení. Nejsou to pouhé práce novellistické určené pro zábavu. Spisovatel chce učit i činí to hlavně ve dvou směrech: učí lidskosti a učí lásce k vlasti. On nemoralisuje, nedeklamuje; učí příkladem. Nechceme práce uveřejněné v této nejnovější knize tříditi: tvoří jeden celek, jednu kytici živého herbáře. Ani lístek není tu zvadlý; jen barvy jsou jiné a podstata květů; vůně splývá v jednu. K nejdojemnějším kresbám z tohoto dílu náležejí: „Rváč“, „Pohanka“, „Rostliny tajnosnubné“, „Zvonečky“, „Třeslice“ a „Kytice podzimních květin“. „Svlačec“ a „Kokotice“ týkají se našich národně společenských poměrů, a zvláště poslední měl by čísti každý „také“ Čech, celá ta řada lidí vlažných, lhostejných, kteří vlastně zaviňují vše zlé, které jako národ tak těžce nesem. Skizzu tu, zrovna jako „Zvonky“, mohlo napsati jenom věrné, poctivé české srdce. Pokud drží se spisovatel pouze společenských poměrů, zvláště pak maloměstských, nelze si představiti rozkošnější kresby, nežli jest „Dmuloret“. „Herbář“ získal velice také illustracemi Maudrovými. Spisovatel může býti s nimi spokojen: viděl, jak jeho práce působí na mysl umělce jiného a myslíme, že kresby Maudrovy jsou sbírkám Heritesovým nejlepší kritikou. Mauder pochopil intence spisovatelovy a dal jim výraz svými obsažnými náčrtky. Jsou to obrázky duchaplné a čtenář se nad nimi zamyslí, zrovna tak, jako nad tím, co byl mezi nimi četl. Mauder vybral si vždy hlavní myšlénku a vyobrazil ji hluboce poeticky a tklivě. To se musí hluboce procítiti, aby malíř jen tak několika čertami nakreslil ta suchá a přece tak děsně výmluvná akta na konci „Rostlin tajnosnubných“, neb tu samotinkou berlí pod „Třeslicí“. A jiné ty obrazy zrovna dýchají vlahým vzduchem a slunečným svitem. Sešli se zde dva praví poetové. Myšlénka a cit v české belletrii tou knihou nabyly. S.

Redaktor a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze. — Papír z továrního skladu Al. Wiesnera v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. ledna 1882. ČÍSLO 3.

Vesnický román.

Jest mi tě věru líto, ty starý Ještěde!
Opěvají-li naši básníci hory české, nikdy
nezazní jméno tvoje v písních jejich;
líčí-li nám krásy naší otčiny, nikdy
se při tom nezmiňují o zelených tvých
stráních, ni o tvých lesích, kde se
prohání „štvaní“ za bouřlivých nocí,
ni o stříbrotekých tvých studánkách,
kde tancují podvečer malé vodníčkové
vedle bledých lesních panen, česajíce
si tam svoje dlouhé zlacené vlasy
při svitu vycházejícího měsíce ......

Karolina Světlá

Alchemista v halené.

Stínová kresba ze „zlatých“ časů od *Václ. Beneše Třebízského.*

(Dokončení.)

U Podlahů zapomněli, že mají peří ke draní kolik kadeček, úpluč. Týdny nad doškovou střechou chalupy jejich zrovna jen letěly a nemohli se tu ani dočkati Adama i Evy, kdy prý budou moci zlato sítkem čistiti.

Panímáma tomu všemu přiložila již také úplnou víru.

Přicházeli sousedé jeden po druhém, co prý s tím zlatem a jak; ale Podlaha o svém umění mlčel jako hrob. Aby však nebyl vytrhován, upravil si krb v komoře a dvéře zastrčil na závory.

Jen Voršilčino věno, ještě nevysoké na posteli postranní, nezvyklým „čmoudem“ načichalo silněji a silněji, a na bílých povlacích usazovala se kouřem hustší a hustší čerň.

Podlaha zapomněl samou prací i na kostel, a na veliké bibli, uložené v polici, rozestřel své sítě pavouk křížový.

Panu faráři slatinskému se za ten čas značně ulehčilo. Měl s kázáním méně práce. Beztoho mu už paměť přestávala nějak sloužiti a nejhoršími bývají citáty, zvlášť je-li třeba vštěpiti si je do hlavy důkladně.

Podlaha chodíval do kostela vždy s onou biblí pod paždí a seděl již ve své lavici, když odzvonili poprvé. Jakmile pan farář vystoupil na kazatelnu, svaté písmo rozevřel a kdekoliv se kazatel dotkl starého či nového zákona, rychle listy obracel a buď přikyvl či pohodil hlavou záporně. Pan farář věděl podle toho okamžitě, řekl li co dobře či chybil-li; ale milé mu to nebylo nijakž. A když dořekl „amen“, Podlaha bibli také uzavřel a potom si zazpíval, že ho bylo slyšeti přese všecky: „Pochválen budiž Pánbůh náš . . .“

A co se dal do zlata, o kostelní práh ani nezavadil. Ve Slatině si vypravovali, že po devět neděl nesmí se takový člověk modliti, mýti se, česati a nehty u prstů si stříhati . . . Podlaha s učazenými tvářemi pravdě těchto slov nasvědčoval úplně.

Libochovický Eliakim dlel u něho návštěvou dnes opětně. Ale výraz obličeje jeho byl nesmírně vážný, odpovědi jeho skorem jednoslabičné a vyschlou pravicí neustále si jezdil po vráskovitém čele.

„Neměla tvá dcera nikdy s nikým co?“

Eliakim tuto otázku ze sebe takměř vyhrkl.

„Má dcera, ty žide?“

Podlaha se od krbu, na němž živou mocí, jakoby s učarováním, nemohl dnes plamen rozdělati, prudce odvrátil, až se třínožka s několika kusy různých smíšenin kovových převrhla.

„Otázka má předůležitá. — Hnedle uvidíš!“

„Co — co — co chceš s dcerou mou?“

Podlaha přimhouřil jedno oko a druhým změřil žida od hlavy do paty. Otázku Podlahovu musil by člověk slyšeti, aby si mohl o její ostrosti i hlasu, jakým byla pronešena, učiniti představu.

„Měsíc jde nahoru. — Tyhle rudy, jež se ti podařilo slíti dohromády, jsou šťastnou smíšeninou.“

Eliakim se na několik okamžiků odmlčel. Potom vzal dva kusy do ruky a přiložil si je až k samým očím, jak na nich každinkou trhlinku bedlivě prohlížel. „Vyhráno!“

Židovy oči zaleskly se radostným plapolem.

„Ještě jednou, Podlaho: nebyla-liž nikdy tvá dcera nikým dotknuta?“

Eliakim položil Podlahovi pravici na rameno.

„Však se dovtípíš, co tím myslím!“

„Ručím za svou dceru, jako za svou vlastní duši!“

Při posledních třech slovech se Podlaha poněkud zajíkl.

„Tedy poslechni! — Na Hanžburku je zlatoděj, jemuž dosud nikde roveň nebylo a také asi nebude. Vrchnost mu platí summy, po nichž by se ti hlava zatočila. Avšak pobytu jeho zde již na dlouho nebude. Vzkázal si pro něho sám císař pán. — Téhle tvé smíšenině schází už jen, aby práškem divotvorným byla posypána.“

„A ze všeho toho, žide, že by zlato bylo?“

„Ryzí zlato, Podlaho!“

„Z těch kusů ze všech?“

Podlahovi div že zraky z podřasoví nevystouply.

„Ze všech, příteli! — Jen to musí v hedbáví žlutém donésti k němu panna, na jejímž věnečku neuvadl ještě ani jediný lísteček! — Tvá dcera, jak pravíš, pannou bezeskvrnnou. — Až vzejde večernice, ať pravou nohou překročí práh!“

„Potom že z toho ze všeho bude ryzí zlato!“

„Z takového ani dukáty nerazí! — Kam pak by také přišli?“

„A co za to?“

„Zaplať Pánbůh, sousede Podlaho; nic jiného za to. — Proč mají býti šťastnými jen boháči; proč také ne chudáci?“

Jindy by si byl Podlaha nikým nedal říci: chudáku, byť se s ním rváti měl. Dnes si toho však ani nevšiml.

Z téhle židovy řeči mu hlava šla kolem, jako když si někdy přihnul silnějším douškem „litoměřického“.

„Možná, že bude musit čekati déle. Dnešní noc zkoumání nejpříznivější v celém roce. Zítra připadá sv. Spiridiona. — Můžeš si však ulehnouti s pokojem.“

Za takovéhle kusy zlata celý dvorec si bude moci koupiti. Na prodej jest jich dosti; zemané i rytíři brodí se v nejednom kraji dluhy až po krk.

„Tedy pravou nohou, rozumíš? — Až vyjde večernice; dej si dobrý pozor!“

Eliakim zaměřil ze Slatiny přímo k Hanžburku.

A Voršilka? — S pláčem brala svátečního šatu kus po kuse, chystajíc se na cestu pro zlato. Musila poslechnouti stůj co stůj; i matka jí domlouvala. Už tenkrát dovedlo zlato klamavým svitem svým oslepiti i nejvěrnější srdce mateřské. Voršilka, co do ruky vzala, slzami horkými skropila, až hnedle ani neviděla.

Na polích leželo sněhu jako bílého atlasu. Na blízkých i dalekých vrších také všude bílo; jen věže, budovy a hradby hanžburské co chvíli černější. Ob čas vrány do ouvozů sletěly, kde se co dalo, sezobaly, pronikavým krákotem cos pověděly a zdvihše se, letěly k půlnoční straně do temných borovin.

A vozovou cestou kmitala se od Slatiny k Hanžburku Voršilka. Každou chvilkou se ohledla a za každým krůčkem slza jako perla do sněhu jí s očí zapadla.

Za humny, zdálo se, že černala se mezi stromy postava ženská, — matka Voršilčina, jež dceři na zahradě potřetí na bílém čele křížek udělala, na tváře ji políbila, svatému andělu strážci poručila a jako kdyby šla z domova na věky, s ní se rozloučila. A nechtělo se jí ani nějak pod střechu, když už zbělenými polmi dcera zrakům jejím naprosto zmizela.

Panímámě bylo náhle tak nevýslovně úzko, ve hlavě tak divno a u srdce, jakoby se o ni křeče chtěly pokoušeti.

Jen Podlaha si pohvizdoval, ruce mnul spokojeně, i do veselého popěvku se dal a div že si neposkočil.

Na dvoře vyl smutně i cikánek, vzpínal se, škubal sebou a nemíti až k obojku řetízek, zajisté by se byl utrhl a Voršilce cestu na Hanžburk zabránil sám jediný z celé Podlahovy chalupy.

* * *

Podlaha čekal do půlnoci; několikrát vyšel i vstříc, jednou skoro čtvrt hodiny ode vsi; ale Voršilka se dosud nevracela. — Po půlnoci si ulehl; panímáma však ani oka nezamhouřila a cikánek chvilku nebyl s pokojem. Takhle psi vyjou, když někde ve stavení dobrý člověk loučí se se světem. Leckdy i na dřeva vyskočí a do oken se dívají.

V sousedních statcích také na dnešek spáti nemohli. Jinak prý ani býti nemůže, než že Podlaha v radu vchází s duchem zlým. —

Už svítalo a o Voršilce dosud nikde ani vidu.

Otec se ráno pustil k Hanžburku sám.

Dolejší brána byla otevřena do kořán. Podlaha vešel do hradu, aniž by kde živé duše byl uviděl.

Brána poslední však byla zatarasena. Podlaha zprvu tloukl volně, jakoby se ostýchal, potom silněji a prudčeji, konečně se dal i do volání; ale všude ticho, pusto, prázdno... I okénko hlásného ve bráně okenicí přivřeno. — Podlaha nyní začal dceru volati plným hrdlem; ale z kulovaté věže, do níž se shora vedla pavlač dřevěná, vyletěla pouze sůva a příšerně za bílého dne zahoukala. — Podlaha až ochraptěl. Neodpověděla mu ani ozvěna.

A když šel nazpět ku Slatině, dělaly se mu před očima mžitky, jedva viděl na cestu a několika dobrým známým ani k pozdravení nepoděkoval.

Na dvoře jej cikánek přivítal s žalostivým štěkotem a žena dosud ani ohně nerozdělala. Teprv nyní zarazil Podlahu podivný zápach, jenž prorážel všemi štěrbinami z komory do síně, ze síně do světnice a odtud po celé chalupě. Hospodář si ho všiml dnes poprvé a takový asi čmoud zůstává také, odkud vyletí duch zlý. Chalupník Podlaha se touhle myšlénkou zachvěl po celém těle. — On ho přece nikdy nevolal; říkal ovšem slova, kterýmž nerozuměl a jež měl na papíru napsána. Ale i papír jakoby větry byly odnesly a zbytky rudy zdály se pojednou oku jeho tak na vlas, jako štěrk, jejž minulým rokem začali lámati pod Hanžburkem na správu silnic i cest, jediné že byly poněkud očazeny.

U Podlahů čekali dceru do večera a ještě o ní nikde ani pohádky.

Starý byl už na Hanžburku podruhé; ale brána dosud uzavřena, okénko nad průjezdem zastřeno a na hradě ještě tišeji, prázdněji...

Druhý den se pustil do Libochovic k Eliakimovi; ale také ho nezastihl. Odejel prý kamsi na velký trh výroční. Jmenovali mu schvalně hodně vzdálené a neznámé město. Zašel si i do Budyně, aby se po divotvorném umělci pozeptal. Ale panská čeleď vysmála se mu nejjizlivějším posměchem do očí. Ať prý raději kopá, oře, dříví štípe, řezanku řeže a do žlabu volům zakládá!

A vrátiv se z cesty, neodpověděl ani k jediné otázce ženině.

Nejspíš Voršilku bludičky zavedly. Na močálech za Slatinou jich bývaly celé roje. Podlaha chodil, jakoby na minulých cestách rozum do poslední špetky roztrousil. A žena jeho den s pláčem začínala a s pláčem končívala.

Asi za týden přinesli z Budyně novinu, že umělec, jenž své „kunšty“ posledním časem provozoval na Hanžburku, uprchl se vším všudy, že žádný neví kam.

Chalupník Podlaha si položil pouze ukazováček pravé ruky na čelo, zasyčel, levé oko přimhouřil a neřekl slova jediného.

„A potom tam někde rybáři vylovili vaši Voršilku. — Stará Kobyláková ji na své oči viděla, jak ležela v lodičce už celá chudinka rybami ohlodaná. Zavedly ji bludičky. Tak to bude! — Proč jste ji jen samotnu večerem pouštěly!“

„Tak je to! — Tak!“

Podlaha tato slova ze sebe vyrazil, že soused Barchánek, jenž mu tuhle zvěst pověděl, o pět kroků uskočil, poněvadž jej napadlo, že Podlaha může býti zlým duchem posedlý. Za chvilku přišla i Kobyláková; zprvu se rozmýšlela, ale pak si přece dodala chuti a odvahy. Zvědavost bývá mnohdy u člověka podnětem k nejkrkolomnějším skutkům. A Kobyláková by se byla přec jen velmi ráda něco o tom dověděla, jak se zlato dělá a kdy se pantátovi jeho umění povede.

Lidé bývali, jsou a budou mnohdy z míry lehkověrní. Přečasto dají za pravdu pohádce a skutečnost tvrdošijně šlapou nohama.

Ale stará žena pro samé bědování se panímámy po zlaté zeptat ani neodvážila.

Mohla však dobře pozorovati, že Podlahovi umění jeho asi nevynáší. A Kobyláková na svých sedmdesát let měla ještě bystré oči. Všimla si všeho na vlas, jak tu hospodářství za několik neděl sešlo; a což jak se kravičky zhubly ve chlévě! Prsty by jim mohl klásti mezi žebra, — jeden vedle druhého.

* * *

V Budyni bylo hlučněji než o nejživějším trhu výročním. Zvláště v zámku člověk svého slova neslyšel. Na nádvoří stály dlouhé řebřinové vozy, do nichž nejrůznější předměty nakládali. Bylo běhu, zmatku, rozkazování, klení, ržání koňstva a skřípotu vozů, až se z toho všeho hlava točila. Drahocenné knihy nosili v náručích, skvostné obrazy na hlavách, mramorové sochy v každé ruce po jedné a jak co hodili, tak to hodili... A s oblak se ještě spouštěl zvolna déšť.

Staří budyňští měšťané pozorovali tenhle zmatek s rukama sepjatýma a v očích se slzami. Nikdo z nich ani slova nemluvil.

*

Pan Jan Zbyněk z Hazmburka prodal prý poslední statek a stěhoval se z Budyně. Měšťané čekali, zdali pána svého ještě jednou neuvidí.

Na zámeckém nádvoří stál již od samého poledne jakýs muž s beranicí přitaženou nízko na čelo a přes ramena maje přehozený plášť někdy tmavohnědé barvy. Ani se nehýbal, jakoby ke sloupu, o kterýž se opíral, byl přivázán. Se vším, co ze zámku vynášeli, kolem něho musili. Cizinec se ode chvíle ke chvíli usmíval blaženěji. — Jen někdy mu zraky vzplanuly děsným svitem. Za všeobecného spěchu i zmatku nevšiml si ho nikdo.

Tak ke druhé hodině odpolední vyšel z vnitra mezi čeleď pán ve tmavém kabátci veda za ruce dva mládenečky, — roztomilé hošíky. Oba pacholíci měli očka zčervenalá.

„Aspoň toto mi ponechte!"

Obstárlý pán ukázal na skvostný meč, jejž právě ošumělec jakýs ukládal poněkud opatrněji než ostatní předměty.

Jilec měl podobu kříže a pochva všecka byla ze zlata ryzího, posázena nejvzácnějšími drahokamy. Tento meč obdržel někdy darem pan Mikuláš z Hazmburka od jeho svatosti papežské za služby věrné a k trvalé památce.

„Nemožno, pane! — Čtvrt svého jmění dal jsem úředníkům pana Adama!"

Ošumělec se potom k obstárlému pánu zády obrátil a smlouval se oč se svým soudruhem. Takovýchto postav, na vlas si podobných, hemžilo se tu, kam se člověk podíval, a mohli si nohy uběhati a plíce vykřičeti. A jak rukama proti sobě rozkládali!

„Jsi ty pan Jan Zbyněk z Hazmburka?"

Oslovenec této otázky, jež přešla rty onoho muže, jenž dobré dvě hodiny dlel již u sloupu kamenného jako připoutaný, asi pro hluk neslyšel, protože kráčel nádvořím ke hlavní bráně, kde koně zapřaženi do krytého povozu netrpělivě frkali a předníma nohama hrabali.

Podivný muž pustil se však za ním.

„Čekám tu schválně na tebe. — Ani bych tě byl hnedle nepoznal."

Pán s oběma hošíky se nyní zastavil.

„Já také vší mocí chtěl věděti, jak se zlato dělá. A oba stejně daleko jsme to dotáhli. Ty jsi žebrák, já — jsem žebrák, já tím přišel o dceru, ty o všecko... Ale jsem v tom přece lépe! Má dcera mne aspoň klíti nebude, protože chalupu dosud mám, ale tebe tihle hošíci, kdykoliv si jen na otce vzpomenou! — Ty trpíš více, protože chudobě boháč tak lehce neuvyká, ty pane jsi v tom hůř, tisíckrát hůř...

„Pomoc, lidé! — Pomoc!"

„Neboj se, pane! — Tohle jsem ti chtěl jen tak říci, protože si ulehčím!"

Obstárlý pán otevřel dvířka do prostého povozu, v jakémž do nedávna jezdívali jen jeho služebníci, pomohl oběma hošíkům do vnitra a ještě mu k uším přiletěla slova chalupníka Podlahy: „Ať ti, pane, svědčí ta žebrácká hůl!"

Povoz ujížděl Budyní tryskem.

Z měšťanů, kteří stáli před svými domy a pozorovali ohavnost zpuštění z pozdálí, nikoho ani nenapadlo, v tomhle voze že by mohl seděti pan Jan Zbyněk se dvěma svými syny a takhle že by se odtud mohla stěhovati vrchnost, kteráž byla seděním na Budyni dvě stě sedmdesát a osm let a předkům jejich i jim samým bývala štědrou a opravdu milostivou.

Podlaha se potom sebral k domovu a dorazil do Slatiny ještě za šera. Ale promokl až na tělo. Z drobounkého deště učinil se pravý liják.

„Poslechni, ženo: Jsou v tom lidé hůře než my; tamhle budyňskému pánu prodali za to, že chtěl zlato dělati, — poslední peřinu. A my jich máme přece ještě několik. On přišel o nejlepší panství v českém království a my? — O několik tolarů..."

„A což dcera? — Nesmrtelná duše Voršilčina? — Ty..."

„Co — ty? — O tom teprv budu mysliti. Do setí ještě dlouho!"

Potom si usedl Podlaha za stůl, hlavu si opřel oběma rukama a přemýšlel, kdo přišel o více, zdali on či pan Jan Zbyněk z Hazmburku.

~ ~

Zpěv o pomstě za Igora.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

II.

Přišlo jaro, Kyjev tonul v písních,
které drozdi v lesích šveholili,
které mocně šuměl modrý Dněpr,
které kolem hradu vítr zpíval.
V stinné síni, kam ten soulad vnikal,
zahalená v černá vdoví roucha,
Olga na prestole spočívala
bledá hořem, unylá a krásná.
Snivě bloudily jí zraky v dálku
k siným horám splývajícím s mlhou.
Zpomínala na den onen vlahý
plný zpěvů, paprsků a vůně,
v který poprvé se střetla v lese
s Igorem, jenž nyní byl jí vyrván.
Zpomněla, jak tenkrát Igor zbled nul
divou vášní, velkou, náhlou láskou,
když ji uzřel sedět na jelenu,
který jezerem ji nesl k břehu
v šero střemchy, která nakloněna
k šumné vodě, větve plné květů
tápic do vln, střechou byla hnízdu
bílých labutí, jež Olgu znaly,
v ústrety jí s křikem přiletěly,
aby tulily se k jejím ňadrům.
Poprvé tak byl ji viděl Igor,
lově kolem hradu v modrém hvozdě.

Toho dne si Olga připomněla,
sedíc na prestolu v rouše vdovím,
naslouchajíc snivým jara zvěstem.
V této chvíli objevil se Svěneld,
udychán na prahu síně zvolal:

„Drevané ti posýlají posly,
silná buď a vyslyš, co ti hlásí.
Spěchal jsem, bych připravil tě rychle,
aby nikdo neuzřel tě slabou.“

Bílá labuť Olga sebou trhla,
vzpřímila se, padla v křeslo nazpět,
třásla se jak strom, když blesk ho mine,
kyvla hlavou, zdála se zas klidná.

Vešli posli, stáli v šeré síni,
smělost jejich zmizela, když zřeli
Olgu sedět bílou v černém rouše,
zahalenou jako v zlatý závoj
v dlouhé, plavé vlasy, které spěly,
liják světla, na kamennou dlažbu.
Byla Olga krásná ve svém bolu,
hrdá jako orel nad oblaky,
velebná jak zora na severu.
Posli schýlili své bujné hlavy,
dlouho mlčeli, až jeden posléz
takto mluvil přitlumeným hlasem:

„Nekaboň své hrdé čelo, kněžno,
uslyšíc, co drevanská ti země
ústy vyslaných svých poslů hlásá.
Jestli vhod ti naše slova budou,
odměň úsměvem nás zlatozářným,
jestli nelibost ti zbudí v ňadrech,
nezapomeň, že jsme pouze posly,
v svatém míru dej nám odejíti.
Nuže takto mluví naše země:
„Ubili jsme proto muže tvého,
„proto, že jak vlk nás napad' dravě,
„v porobu nás uvrh', těžké daně
„krutě na nás žádal, neúprosně.
„Zabili jsme vlka, avšak lásku,
„úctu nesmírnou a obdiv vřelý,
„chováme, ó paní, k tobě v srdci.
„Kněžno Olgo, ó labuti bílá,
„rozevři svá sněhotřpytná křídla,
„dej se unést modrým proudem Dněpru
„v květné luhy drevanského lidu.
„Korostěn, ó bílá labuť Olgo,
„ladné naše město, zlatým hnízdem
„bude ti, tam zapomeneš strastí.
„Zorala nám zem knížata naše,
„krásně jako vonný sad nám kvete,
„sladce se ti bude žíti paní,
„v zahradách a zlatých našich polích.
„Nuže promluv, bílá labuť Olgo,
„jestli Mala přijmeš za manžela,
„drevanského knížete a reka.“

Ukončivše vzhledli posli k Olze,
mlčeli a čekali na odvět;
jeden z nich však, junský bratr Mala,
přiblížil se ku prestolu o krok,
blouznivě mu zazářily zraky,
sladkým hlasem jal se takto mluvit:

„Věru, Olgo, jestli s námi půjdeš,
nebude ti pouť tvá dlouhá steskem.
Odpočineš na palubě kryté
sněhem květů lákajících včely,
které bzučíce ti mračno tvoří,
chráníce tě před úpalem slunce.
Plachty lodi tkaly kouzelnice,
svaté duhy když na nebi plály,
vtkaly měnící se jejich světla
v látku, která jako letní oblak
sluncem ozářený vzduchem vlaje.
Stožár lodi tak jak její boky
velikým jsou, nevyzpytným divem.
Daleko za horami a mořem
jantarový leží ostrov rajský,
neduje tam vítr, sníh nepadá
nikdy na zářící jeho květy.

Tamo letí v podjeseni ptáci,
aby mhám unikli, burným vichrům,
zpívají tam, blazi, svoje písně,
ozářeni věčně mladým sluncem.
S jarem vrací se zas v naše luhy,
neradi, však bohy přinuceni,
aby chmury plašili nám z duše.
Vzpomínka na jantarový ostrov
budí v hrdlech jejich sladký klokot,
který jako stín je oněch písní,
které pěli za dalekým mořem.
Jednou padl štíhlý, jarý javor
v siné proudy nesmírného moře.
Příliš hluboko do tmavé tůně,
neblahý, byl zahleděl se; touha
nesmírná po utajených divech
schvátila jej, vrh' se v klamné vody.
Smavé jsou, však kruté; laškujíce
házely mu perle, avšak přístup
v tajeplnou hlouh mu zabránily;
sladce šumíce jej nesly v dáli,
jantarový ostrov až mu zmizel.
Pak se zdmuly jako divé šelmy,
potřásaly pěnou bílé hlavy,
s děsným smíchem hodily jej větrům.
Zahnán vichrem vplul do ústí Dněpru.
Vylovili jej tam naši muži,
přinesli do Korostěna města,
urobili pro knížete Mala
lodní boky a strmící stožár
z neblahého, přelstěného stromu.
Šplounají-li vlny kolem boků,
zaduje-li větřík nad stožárem,
vzpomene si javor na svůj ostrov,
zachvěje se něhou, sladkou touhou,
z nitra jeho zazní zlaté zvuky,
které ohlasem jsou rajských písní,
v koruně jež zpívali mu ptáci.
Takto, Olgo, pluješ jako ve snu,
srdce se ti divnou něhou chvěje,
tušení o blahu neskonalém
stříbrnou ti mlhou v duši stoupá.
Jestli ale unaví tě snění,
zahraju ti, sedě u kormidla,
zahudu ti na veselé housle.
Písně znám, jež naučila bříza
v háji mne, kde po celé se léto
v slunci smála, shlížejíc se v řece.
Při těch písních vynoří se ryby,
zablýskají perlovými očmi,
kolem kormidla se hrnou, skáčou,
v divém reji směšné žerty tropí.
Dlouho, věru, neodoláš smíchu.
Odpusť, že v té vážné chvíli mluvím
o věcech, jež postrádají váhu
v očích mnohých. Ptačím ale zpěvem,
šumem bříz a čarnou mocí pěvců
kojena je snivá moje duše ...
Nuže mluv, má paní, půjdeš s námi?“

Dlouho neodpoví Olga slovem,
sedí tiše jako vytesaná
z tvrdé skály, pouze v modrých očích
příšerně jak bludných světel plamen
skáče divoce jí oheň, hasne,
opět vzplane, rudou jiskrou hraje.
Strachem, jak před blížící se bouří
všichni zachvěli se v tiché síni;
náhle ale usměje se Olga,
poprvé po smrti Igorově,
skloní hlavu lehce ke Drevanům,
promluví pak takto pevným hlasem:

„Pláčem nevzkřísím již svého muže,
osiřelá stojím jako vrba,
kterou libovolně vítr klátí.
Co mi dělat? Mal ať je mi chotěm!

Ctíc vás dokážu, jak jej si vážím.
Vraťte se na modré vlny Dněpru
v čarnou loď, jež sladké písně hude,
vpleťte květy ve vlající vlasy,
odějte se zlatotkaným rouchem.
Přijdou pro vás věrní moji Rusi,
donesou vás v lodi na ramenech
v stinné sady kyjevského hradu,
důstojně kde pohostí vás Olga.
Touha jala mne, když bratr Malův
blouznil o korábu, chci jej vidět.
Spěšte, abych ukojila touhu!“

Divili se věrní rušti muži,
potřásali v nedůvěře hlavou.
Drevanům však radost v srdci hárá,
činí, jak jim povelela kněžna.
K večeru pak přišli rušti muži,
vzali čarný koráb na ramena,
nesli jej a drevanské své hosty
v starý sad, jenž kolem hradu kvetl.
Pod hradbami, kam se sady táhly,
zela propast hluboká a úzká,
temná, děsuplná jako hrobka.
Ze dna rostla k světlu štíhlá jedle,
nevysoko nad propastí krajem
třásl vrchol její bledé jehly;
výška jedle byla jámy hloubkou.
Pověst hlásala, že kdysi Perun
v divém chvatu jel na černém mračně
velký zástup honě vzpurných běsů,
mrštil mlatem, který k zemi padl,
vyřkl zároveň však tvůrčí slovo,
které jako zlaté zrno vzduchem
zamihlo se, ponořilo v půdu:
rozstoupla se tíží mlatu země,
tvůrčím slovem vyrostla však jedle.
S hradeb dívala se nyní Olga
stojíc v začernalém sloupořadí
vytesaném z dubového dříví,
klonila se dolů k bledé jedli,
šeptala cos tajuplně stromu,
upírajíc oči v temno bezdna.

Šerým vzduchem zazněly teď zvuky
bujné, divé, jásající hudby:
proti sloupořadí stáli reci,
silní jako tuři, na ramenou
koráb nesli drevanský, a bratr
Mala knížete stál u kormidla,
šmytcem kouzlil jásající písni.
Vzpřímila se Olga vidouc koráb,
divý úsměv hrál jí kolem retu,
příšerně jí plála hrůza v oku,
schvátilo ji krvelačné záští,
lomcovalo celým vnadným tělem,
krylo bělmem jasné její zraky,
pěnou rty a zježilo jí vlasy.
Hlasem, znějícím jak štěkot vlků,
zvolá Olga hromně tato slova:

„V sítě vešli Igorovi vrazi,
v ruce mstící vydali je bozi.
Moji věrní, vrzte koráb v propast,
zasypte jí těžkou, černou hlinou,
vlastní krev ať zalije jim hrdla,
chlebem buď jim dusící je hrouda,
moje kletba při tom kvasu hudbou!
Důstojné to hody milým hostům!“

Výkřik hrůzy nes' se šerým sadem,
okamžik a koráb letěl v propast.
Zašuměla jedle truchlým vzdechem,
koráb když se o peň její lámal,
rázem drtě štíhlé její tělo,
z hloubi bezdna zazněl ston a nářek,
úžas vázal ruským mužům ruce,
ale Olga děla s chmurným čelem:
„Zasypte přec temný hrob ten živých!“
Pak se smála, jak se vichr směje,
zběsile když nebem mračna honí,
klonila se níž a zavolala:
„Moji hosté, jak se hod vám líbí?“

Děsili se toho smíchu muži,
rychle konali svou krutou práci.
Proudy hlíny sypaly se v propast.
Slabě jako tiché vání větru
nesly se teď vzdechy vzhůru k Olze,
umlkly pak Duněly jen hroudy
těžkým pádem valící se v jámu.
Byla plná, ztráceli se muži
mezi stromy, odcházeli tiše.
Šero houstlo, usínaly sady.
Olga stojí sama, podepírá
hlavu těžce o sloup, velké slzy
vstupovaly pomalu jí v oči.
Vzhledla vzhůru k večernímu nebi,
které bílé hvězdy květem kryjou.
Nočním tichem line v sluch jí hudba
plna touhy, sladká, dojímavá —
hude loď to zasypaná v hrobě.
„Igore můj,“ šeptá bledá Olga,
„pluješ sinou pouští širých nebes,
bílým proudem hvězd, na čarné lodi,
kterou poslala ti tvoje vdova?
Tiše pluj tam k blahým věků břehům,
ptačí zpěv ať kolíbá tě sladce!
Jestli unaví tě snivé pění,
zahude ti u kormidla jinoch.
Bujným šmytcem vylaká ti z tůně
bezdných nebes bledé vlasatice,
mraky pestře ozářené lunou,
povětroně, které jiskry srší.
Kolem kormidla se budou hemžit
mátožné ty stvůry temné noci,
pobaví tě divé jejich reje . . .
Žehnej mi, ó Igore, můj choti!
Přinesla jsem za tě zemi oběť,
siré zemi, věrné naší matce,
která prach tvůj něžně v klíně chová!“

(Pokračování.)

Byron a Lamartine.

Studie *Jaroslava Vrchlického.*

Ty, jehož pravé jméno svět posud nezná, tajemný duchu, smrtelníku, anděle neb démone, čímkoli jsi, Byrone, genie dobrý neb osudný, já miluju divokou harmonii zpěvu tvého jako rachot hromu a vichru, když se mísí v bouři v hlas ručejů! Noc je tvé obydlí, děs je říše tvá: tak i orel, král pouští, pohrdá plaininou a volí jako ty jen servaná skaliska, bílá jiním a zbrázděná bleskem, břehy, pokryté trosky lodí neb pole, tmící se zbytky válečné seče. A zatím co pták, jenž zpívá bolestí, staví si hnízdo své nad vodou mezi kvítím, on přeletá Athosu děsnou výš a zavěšuje na boky hor zpěv svůj nad propast a tu sám obklíčen masem ještě teplým v skalách, zbrocených černou krví, kochaje se ve výkřicích nad svou kořistí, bouří kolébán, usíná v radosti své. Tak tys, Byrone, roven tomuto loupežníku vzduchu, výkřiky zoufalství jsou nejsladší tvůj zpěv, zlo

je divadlo tvé a člověk je obět tvá... ty zpíváš hymnu slávy chmurnému bohu zla...“

Tak oslovuje v druhé své meditaci Lamartine lorda Byrona. Stanovisko dnes, řekněm překonané, ale zajímavé vždycky. Dva geniové šli v životě vedle sebe, a jak to bývá již, neviděl jeden druhého v pravém světle. Oba stanuli na počátku našeho bohatého věku, jeden s písní vzdechů na rtech, druhý s písní vzdoru, jeden měkký a ohebný všem vlivům vychování a společnosti, druhý kalená ocel a tvrdý mramor, nepodajný ve všem v nesmrtelné dokonalosti antického boha.

Stojí věru za to, přihlednouti k zvláštnímu poměru těchto dvou veleduchů.

Úsudek Lamartineův nás nijak nepřekvapí, uvážíme-li, že jest jen poeticky vysloveným úsudkem celé doby jeho. Tak, jak jej líčí Lamartine, stál Byron před většinou svých současníků. Básník satanský, tvář Musy zohyzděna šklebem Medusy, vtělené zlo, negace idealu. Lamartine ovšem jakožto duch vyšší cítil sílu tohoto neobyčejného genia, nazývá jej „králem nesmrtelných zpěvů“, ale jménem doby své polemisuje s jeho směrem a dělá tomuto velkému synovi světla pravé kázání: „nech synům noci rouhání a pochybování a zhrdni falešným kadidlem, jež se ti podává, sláva nemůže být, kde není ctnosti... kdo chce pět, musí věřit a milovat!“

Osobně Lamartine Byrona nepoznal. Sám přiznává se, že mnoho děkuje poesii jeho. V mládí seznal některé zlomky, byl tak zanícen a zaujat novou touto písní, že „chtěje kráčeti v stopách jeho, byl by musil přestati být originálním“. Nejdříve slyšel mluviti o něm roku 1819. Znal tehdá špatně anglicky a Byron se ještě tenkrát nepřekládal. V létě žil Lamartine v Ženevě a tu viděl jednou večer na břehu jezera, jak vystoupil mladý muž z parníku, sedl na koně a ujížděl směrem k jedné z rozkošných vil na pobřeží. To byl Byron. Lamartine viděl jen mihem „bledou a fantastickou tvář jeho“ mlhou večerní. Byl tenkrát chud a neznámý, sám toulal se světem bez jasného cíle, sám byl životem znechucen. Zjev lorda Byrona jej nesmírně poutal. Několik dnů později našel v jednom genevském měsíčníku zlomky Korsara, Lary a Manfreda. Byl jako opilý touto poesií. Později přemýšlel o ní a brzy ozvaly se jeho pochybnosti. Vychování jeho zvítězilo. Vliv zbožné jeho matky působil velice na směr jeho poesie, snad přispělo k tomu i běžné mínění o Byronovi, a Lamartine brzy vystřízlivěl ze svého nadšení. Ještě v zimě téhož roku pod střechou rodnou v Milly vůči Montblanku, jenž se mu díval do oken, napsal tužkou skoro v jednom tahu dlouhou meditaci, jejíž počátek jsme právě uvedli. Matka básníkova, znepokojena, že nejde k večeři, několikrát jej vytrhla z práce a konečně přinesla mu kus chleba a hrsť suchého ovoce, by se posilnil v psaní. Deset hodin potřeboval nežli ji dopsal. S potem na skráni vstoupil pak do salonu, kde předčítal svému otci báseň, která tomuto zdála se býti krásná, ale podivná.

Četl Byron tuto báseň? Zmiňuje se o ní ve svých dennících, ale nečetl jí, neznal francouzsky. Někdo upozornil jej na ni, ale řekl současně při tom, že jest báseň ta rejstříkem jeho zločinů a náplastí jejich. Byron se srdečně smál.

Lamartine četl dále, později v originálu, Byrona, ale nezměnil nijak úsudek své první mladosti. Jemu byl Byron vždy zástupcem „poesie přesycenosti, sklamání, sešlosti stářím; jej poesie ta bavila, ale nepokazila jeho „bon sens naturel“. Lamartine se přiznává, že trpěl, když Byron parodoval v Donu Juanu lásku, genia a lidskost“. Později smířila jej s ním rekovná Byronova smrt, a Lamartine viděl více poesie pravé a nevyčerpatelné ve stanu v Missolungi, kde zemřel Byron zimnicí, než ve všech jeho spisech dohromady.

Při veškerém uznání velkého básnického talentu Lamartineova musíme vytknouti mu přece jen nedostatek pravé soudnosti. Spadá to na vrub doby, jež ho chovala, na ticho reakce, v kterém vyrostl, na společnost, jež ho rozhejčkala. Mluvil jsem již dříve na témže místě o tom, jak Lamartine nepochopil velkou poesi Danteovu. Dodávám, že i pro Rabelaise neměl smyslu a pochopení. Vytýká Byronovi, že v Donu Juanu se snížil až k Rabelaisovi. Současně nazývá Goetheho německým Byronem a praví, že chtěl lord Byron v sobě zosobniti jakéhosi básnického Fausta, lyrického Dona Juana.

Z toho zřejmo, že pro poesii velkých rozměrů, pro poesii, která, aby vyjádřila všecko, užívá prostředků všech, Lamartine nebyl. I tam, kde se rozpíná k nejvyššímu, chtěje dostihnouti vzletu bible (v Harmoniích), i tam, kde napodobí přímo mysteria Byronova (Pád anděla), ztrácí půdu pod nohama. Lamartine jest velký lyrik malého obzoru. Jeho nejkratší lyrické básně jsou nejlepší. Dopouštím se kacířství, ale tvrdím po dlouhém čtení jeho děl, že z celé řady básní jeho dá se vybrati dvacet poesií, které v lahodě jazyka, vzletu lyrickém, v pelu svého naladění patří k nejvyššímu, co kdy vytvořilo básnické umění. To jest pravý Lamartine „Jezera“, Lamartine „improvisace když vycházel z vězení Tassa ve Ferraře“. Dlouhé filosofující reflektivní psalmodie jeho zastaraly, ne snad, že by směr jejich myšlénkový nechutnal vkusu našemu, ale prostě proto, že rozvlečenost jejich jest prohřešením na uměleckém tvoření, jež ani sebe větší lahoda veršová neodčiní. Srovnáme-li dvě velké básně Lamartineovy „Pád anděla“ a „Jocelyn“, naskytnou se nám stejné resultáty. Co jest na Jocelynu velké, pravdivé, v skutku lidské, to jest na Pádu anděla falešnou romantikou.

Lamartine vytýká Byronovi affektaci. Na to jest jediná odpověď — čtěte poznámky a komentáry, jež psal k ostatním básním, čtěte jeho konfidence a změníte tento úsudek velmi záhy. Hřích tento zavinila u Lamartinea doba jeho. Parfum salonů, v nichž se pohyboval, žádal tuto oběť slz, vzdechů a tužeb. Manfreda a Kaina, tyto pomníky poesie lidské XIX. věku, Lamartine nepochopil, jej zaráželo vše, co bylo grandiosní. Chtěl-li to napodobiti, upadal v grotesknost a bizarrnost, jak nejlépe ukazují některé partie jeho „Pádu anděla“. Rovněž mu chyběl úplně smysl pro humor, tento nejvyšší výkvět objektivnosti básnické. Odtud vysvětlíme si, proč jej urážel Rabelais, tento Homér rozmaru a filosofického humoru, proto nesnesl Dona Juana, tento báječný mikrokosmos veškeré poesie, kde souverenní genius mísí všecky zvuky a barvy, by stkal ze vzdechů i posměchu kolossální epos nové doby. Na takové výši, kdy genius pohrává si vším a probíhá celou stupnici lidského cítění a chtění v stejné bravuře, octnulo se i z nejvyvolenějších duchů málo básníků. Byron má jediné soupeře — Ariosta a Shakespeara.

Přes to, že Lamartine na Byrona se díval se stanoviska jednostranného a úzkoprsého byla moc genia jeho přece tak veliká, že mu neodolal. Smělé apostrofy některých básní jeho, zvláště začátek „Zoufání“ ukazují vliv Byronův, tak i velká mystická báseň „Pád anděla“. Ano Lamartine byl tak dojat osudem Byronovým, že napsal velkou báseň, kterou chtěl zakončiti — Child-Harolda. Leč velká jest tato báseň pouze rozměry svými, duch Byronův jest v ní ještě méně pochopen než jinde v spisech Lamartineových. Lamartine se vmyslil do situace Byrona v posledních dobách jeho života. Tak povstala báseň, kde místo jména Harold můžeme směle položit Byron. Ale zbude nám tam jen to jméno. Jsme-li upřímni, musíme čísti — Lamartine. Tak jako v básni líčeno, byl by jednal, cítil a mluvil jediné Lamartine v situacích Byrona, nikoli Byron sám. Třeba jen srovnat poslední proslavené sloky Byronovy v jich velkolepé lapidarnosti s touto bolestnou unavující psalmodií. Byron umírající věru by nežebral potomstvo o jednu slzu, jak to činí Harold Lamartineův. Ani nemůžeme přistoupiti k odsuzujícímu výkřiku poesie Byronovy, jakým jest zakončení celé básně. Význam Byronův jest pro poesii XIX. a XX. století příliš positivní, než aby částečná negace neb chvilkový skepticismus jeho mohly býti příčinou, že by se velké dílo jeho mělo nazvati krásným, ale velikým klamem.

Báseň tato stala se osudnou Lamartineovi, který, když vyšla, byl sekretářem vyslanectví v Neapoli. Bylo to roku 1822 po uveřejnění „Smrti Sokratovy“ a „druhých meditací, kdy napsal Lamartine brzy po smrti lorda Byrona poslední zpěv o pouti Child-Harolda. Hrdina básně vytýká Italii hluboký její politický spánek, její zženštilost a její otroctví. „Půjdu hledat jinam lidi, a nikoliv popel lidský,“ praví Harold. Ovšem byla to pravda tenkrát, a Lamartine se vymlouvá, že Dante i Alfieri říkali ostřejší invektivy své vlasti a že prý tuto větu neřekl on, nýbrž rek jeho básně — Harold-Byron. Zajímavé jest, že italští současníci Lamartinea pojímali věci jinak, jim to řekl Lamartine a nikoliv Byron. Národní pýcha se ozvala. Italie není země mrtvých! znělo se všech stran. Passus básně té byl vyrván z celku, otištěn a rozšiřován. Obecenstvo se vzbouřilo proti Lamartineovi. Časopisy přinášely ostré články, vycházely i celé pamflety, ano vytýkáno Francii co urážku, že sekretářem jejího vyslanectva byl muž, jenž veřejně urážel zemi, v které žil co státní úředník. Ve Florencii žili tenkrát exulanti političtí z Říma, Turinu a Neapole. Mezi nimi byl plukovník Pépé, člověk rázného činu, jeden z nejlepších vojáků, spisovatel nadaný. Napsal ostrý pamflet, odpověď mohla býti jediná, vyzvání. Souboj odbýval se na břehu Arna půl míle za městem. Oba byli výteční šermíři. Pépé byl jako Vlach odvážný a prudký v útoku, Lamartine chladnokrevný. Souboj trval deset minut. Při druhém jeho obnovení byl Lamartine, který naschvál byl passivním, raněn do ruky. Odvezen do Florencie, kde měsíc zůstal upoután na lože. Souboje v Toskaně se tenkrát trestaly smrtí. Lamartinea chránil jeho úřad, tím horší byla situace exulantova. Zde objevila se velkomyslnost a krásná povaha Lamartineova. Psal sám velkovévodovi Toskánskému a přičinil se, by plukovník Pépé nebyl stíhán, což se mu podařilo. S plukovníkem Pépé, jenž stal se později jenerálem, zůstal Lamartine napotom pro vždy v styku přátelském.

Takové byly styky Lamartinea s Byronem. Škoda věru, že tenkráte u jezera ženevského neseznali se osobně a nepřišli do styku bližšího. Lamartine byl by tím jistě získal, byl by se mu objevil Byron bez předsudků a lživých pověstí přebnané pseudoromantiky, jež všude věšely se mu na paty, byl by zajisté při šlechetné povaze své poznal v Byronovi vedle velkého poety též velkého člověka a poznání to bylo by při ocenění prací Byronových ano i při původním tvoření Lamartinea mělo zajisté účinek blahodárný.

Z románových studií maloměstských.

Od *Fr. Heritesa.*

(Dokončení.)

Zatím zvědavci shromáždění v ulici sledovali prchající párek, tlačíce se jeden na druhého ke mříži zahradních dveří. To jest tedy ta vznešená princezna, kterou spoluobyvatel města před půl rokem za událostí tak dobrodružných uchvátil! Krásná princezna mající důvěrnou známost s ošumělým bajazzou potulného cirku! Myšlénka ta polechtala maloměstské smíšky tak, že celý sbor propukl v rozpustilý jásot. Vždyť mohlo tenkráte již každého napadnouti, že osoba, která se způsobem tak komediantským uvedla do města, nemůže býti nic pořádného, nic usedlého — či přistěhoval se tak do obce kterýkoli měšťan?... Jenom člověk tak lehkovážný a tak málo bohabojný jako doktor mohl prohnané té osobě sednouti na lep! Usadil v teplém hnízdě svém pěknou kukačku! Půl roku živí ji a krmí, aby na konec obdržel odměnu podobnou té, jíž dostává se drobným pěvcům našich lesů a drzé její okřídlené sestry... Ta se mu asi teď hne z domu! Jak prchá před svými soudruhy!... Dobře se ostatně stalo mravokárnému takovému bláznu, jakým jest doktor! Láska k bližnímu, soucit a útrpnost s každým tvorem, odpouštění hříchů, obětování se nezištné... Krásné to biblické ctnosti — ale jak špatně se vyplácejí! Hle, kam apoštolské ty zásady zavedly jejich kněze! Oni, měšťané mají, bohudíky, jiného na práci...

Myšlének těchto pronešeny ovšem jen úryvky. Pokrytství a nic než pokrytství! — ozývaly se jiné hlasy. Měl ten čistý pták asi dávno už známost s tou komediantskou sběří, a kdo ví, jakými díky z minulosti jest jim zavázán! Že by byl nevěděl, koho u sebe hostí? — Jděte! Který z měšťanů byl by u sebe přechoval člověka neznámého, nepoptav se ani na křticí jeho list? Kdo ví, není-li ta ženština dokonce pohankou!... Že byla nešťastná, opuštěná, na kraji zoufalství... dejte pokoj!

Našinci také nejsou nemilosrdní, rádi udílí žebráku almužnu a hladovému dají konečně i chleba a nechají ho třeba i přespat někde v kolně, na slámě... ale uvésti si tulačku do rodiny! — Hahaha... Aspoň doktorová měla mít rozum a neměla ji přijmout, měla se proto manželovým choutkám s počátku hned důrazně ohradit... však se jí oba odměnili!... Obecné mínění octlo se tím zas na jiné stopě. Spatřili v okně paní doktorovou. „Chudák!" — ozvalo se z četných úst, a nebylo jisto, bylo-li v sboru tom více tónu politování než škodolibosti. „Jak starostlivě si ji vede, ruku jí tiskne — — ještě aby ji objal... tak neskrytě! Před tváří města! Hanba!"

„Doktorova milenka!" — vzkřikl někdo, když byl šumot na chvíli umkl. A několik jiných hlasů opakovalo si slova a několik jiných proneslo obžalobu uloženou v nich výrazem opovržlivějším, surovějším...

Nevím, slyšela-li více Pepina to všecko. Slyšela jen dvě ona slova a byla raněna jimi, do hloubky duše, schvácena k nepopsání. Obrátila hlavu v tu stranu, odkud slyšela hlas, a spatřila řadu tváří upřených posměšně k ní a k doktorovi — — vzhledla pak nahoru a postihla hlavu své ošetřovatelky a přítelkyně — obrácenu k ní, němou a slzící... četla hroznou žalobu v těch výmluvných slzách, v tom pohledu plném neštěstí!...

Také paní doktorová byla uslyšela ta slova z ulice a mžikem dostoupila všechna její nedůvěra, všechny pochybnosti, jež, nemohouc nikterak jim uvěřiti, vítězně dosud vždy přemáhala... dostoupily na důkaz jistoty... Hlava paní doktorové zmizela od okna; ubohá žena sklesla k zemi a bylo slyšeti jen bolestné štkání...

A žena druhá, dole pod oknem, sklonila hlavu k prsům pod těžkou žalobou... A přece necítila v duši viny. Bylo jí asi jako obžalovanému, jemuž slavnostně zvěstovali ortel smrti a zdrtili jeho vědomí odsouzením jej ze zločinu — který nespáchal...

Což po tom surovém davu tam venku! Ať si odsuzují ji! Ať ji opovrhují! Ale dobrá a krásná duše jeho ženy... Zbledla na smrt a upřela oči k doktorovi. Což na tom všem slova pravdy? Což opravdu hřešili?... ó Bože!...

Pustila se mžikem doktorova ramene a sepjala ruce na prsou a chopila se jimi za hlavu i tiskla ze všech sil dlaně své na spánky, jakoby za nimi tam vznikající myšlénky násilím chtěla udusiti...

„Ó, kam jsem došla? Kam jsem došla?" volala bořekujíc. „Což přišla jsem pod hostinnou tu střechu, abych nevděkem splatila za lásku a potupou za důvěru?... Ó, že jsem dávno již neodešla odtud za hlasem, který mě v zlém tušení odtud pobádal!... Kam jsem došla? — Ach, kam jsem došla!... Každý můj krok jest provázen kletbou! Že nezmrzla jsem raději v lese, na rozcestí... ó pse! věrný pse! tys prokázal mi málo přátelskou službu!... A právě do tohoto domu musila jsem přijíti — do toho ráje plného zlatých hroznů blaha... a já musila zavražditi jejich štěstí...

„Ne, ne! — paní!" — vzkřikla pojednou. Nabyla síly netušené. Vytrhla se z doktorových rukou ji zdržujících a kvapem skočila do domu a běžela po schodech. Octla se v studovně.

Paní doktorová seděla spola, spola ležela na zemi, čelo tisknouc na chladící zeď a ruce sepjaté svislé ke kolenům. Pepina sklesla k ní a chopíc se ruky její, počala ji líbati vášnivě. „Nevěřte těm slovům hrozných těch lidí!" — volala v zoufalství. „Na mně není viny a také ne na něm, a jenom stín přeletěl přes cestu naši, kdež duch náš bdělým nebyl a spal... Ó paní! Za jak nevděčnou máte mě stvůru! Za jak bídnou a podlou! Ale já vám přísahám na spasení své duše, přísahám na vše, co jest svatého..."

„Že jste jej nemilovala —" dokončila větu paní doktorová s trpkým úsměvem.

Pepina oněměla. Zavřela oči a hlava její udeřila těžce o zem. Že jej nemilovala! Jak mohla by vyslovit tak hroznou lež! V okamžiku tom cítila a viděla jasně, že obraz jeho vyplnil její srdce...

Že jej nemilovala! Ó, ano! Ona jej miluje! — Miluje s celou vroucností a s celou něhou, jaké schopna jest duše lidská! Miluje nevýslovně — — více než sebe! Z celého srdce svého, ze vší síly své, ze vší duše své, miluje jej více nežli Boha, k němuž se modlí!... Teď teprve poznává sama city své a čte v knize svého nitra... Miluje! Miluje jej! Ó ano! — Ale hříchu na ní nelpí... Čistá a bez žádostí jest její láska...

Paní doktorová držela Pepinu v objetí; z duše šlechetné té ženy zmizela všechna zloba. Tiskla ruce její konejšivě. „Ubohá! Nešťastná!" —

„Ó, uvěřte mně!" — úpěla Pepina — „uvěřte mně! Nečiňte mě bídnou pro všechny pusté hodiny mého trapného života! Řekněte, že jste mi uvěřila a — odpustila mně... Ať mohu odejíti!"

„Nepustíme vás odtud — —" pravila paní doktorová dojata. „Zůstanete nám tím..."

„Ó, nikdo mě nezdrží zde více!" — přerušila ji Pepina. „Já nemohu vám býti ničím více. Znám nejbližší svou povinnost! Pobyt můj zde byl by zločinem..."

„Utište se —" řekl doktor, který zůstal státi u dveří a s pohnutím sledoval celý výjev. „Co se vlastně stalo mezi námi, v našem vzájemném poměru? Co po tom, kterak lidé o nás soudí!... Teď ze všeho nejdříve vy ulehnete o odpočinete si, zotavíte se... Kam byste šla a s kým?" — — Přistoupil pak k své ženě a také jí konejšivě položil ruku na čelo, pohladiv ji po vlasech. Byl klidným a ovládal se docela.

„Kam? — S kým?" — opakovala Pepina. „Mnoho, mnohokráte položila jsem si tu otázku a nevěděla na ni odpovědi. Teď vím, kam jíti a také s kým. Teď děkuji Bohu, že seslal mně právě v okamžiku tomto jeho tvář — — Tak protivnou mi jindy — tvář, jíž jsem kdysi prchla, před níž jsem utíkala jako štvaná," doložila, zachvějíc se mrazivě.

„A s ním že byste odešla?" otázal se doktor nemoha ji pochopiti — „před nímž žádala jste mne za ochranu? — — Vy blouzníte — — jste rozčilena..."

„Jsem povinna vám tu oběť i sobě!" řekla Pepina hlasem pevným. „Musím jíti! A kam jinam mohla bych uchýliti se? — Ó, dosti vytrpěla jsem, že jsem svrhnouti chtěla jařmo, jež mě tak tížilo... K nim, k lidem toho druhu přikoval mě osud v minulosti — u nich jest mé místo... A jsem-li nešťastna — jsem jí sama a nestrhuju jiné ve vír záhuby!..."

„Johne Riwer!" — Přiskočila k oknu vedoucímu na ulici a chvatnou rukou je otevřela. „Johne Riwer!" opakovala volajíc na ulici. „Sem! Sem! Půjdu s tebou!" — —

Muž s ošumělým širákem stál nehýbaje se ze sedla uprostřed náměstí a díval se, obklopen zástupem dětí odrostlých, upřeně na doktorův dům, jakoby o něčem přemítal, nemoha se rozhodnouti. Uslyšev jméno své, zabořil ostruhy do plecí koně a několika skoky stanul před vraty.

„A jaké právo má na vás ten muž?“ — otázal se doktor, zastoupiv cestu Pepině, která odcházela, i snažil se chopiti ji za ruku.

„Právo manžela!“ řekla Pepina.

Doktor ustoupil překvapením.

Pepina sběhla kvapem se schodů a vystoupila před dům. Jezdec s úsměvem posměšným obnažil svou hlavu a nakloniv se s koně uchopil ženu svou v pasu.

V mžiku seděla Pepina v sedle před mužem svým, který ji silnou paží byl k sobě vyzdvihl. Klusem uháněli za město, za vzdálivší se dávno zatím tlupou. Za koněm vyje žalostně a ohlížeje se zpět běžel Uhel...

* *
*

Snadno pochopitelno, že město bylo události onoho letního dne pobouřeno, rozechvěno do základů.

Davy lidu provázely jezdce ujíždějícího z města a unášející odtud tajemnou bytost za okolností dobrodružnějších ještě než byl kdysi její vstup do starožitných našich bran.

Mluveno a báječno o poměrech a vzájemných stycích páru, který se brzo zvědavým očím obecenstva v prachu silnice nadobro ztratil, až do únavy a s fantasií rozměrů zrovna orientálních. Rozumí se, že se všech stran vylévána spousta rozhořčení a opovržení, zejména na tulačku, jež na tak dlouhou dobu dovedla se ve zdi zbožného města vetříti a tak okázale vzbouřila klid a mír klevetivého ráje...

Nevím, je-li na světě viny a hříchu a zločinu, jež by nebyla vržena bývala na bedra ubohé té ženy. Matky úzkostlivě jaly se počítati své děti, aby přesvědčily se, že žádné neschází i nebylo uloupeno, násilím odvlečeno kamsi do otroctví. Také ztráta zlatého náramku a dvou kapesních šátků, jež nedávno opravdu se stala, připočtena směle na vrub a na účet pohanské cizoty... ano i ubohý Uhel obžalován z nedovoleného zadávení a přivlastnění si dvou slepic, jež předešlé noci místnímu drábovi se ztratily...

Takové směšnosti vypravovány a rozšiřovány s tváří zcela vážnou a opravdovou. Několik nejtučnějších kachen vylíhla společnost „bílé růže“. Pan poštmistr navrhnul, aby důstojný pan farář byl zvláštní deputací požádán, cestu, kterou zlopověstný pár s ostatní pěknou společností se ubíral, žehnající svou rukou vykropiti, aby tak všechna stopa jejich byla zahlazena a nadobro neškodnou učiněna...

Ovšem, že náležitou mírou spravedlivého hněvu dobrých občanů a občanek v městě postižen také doktor. Vždyť on to byl vlastně, který vše zavinil a na město pohromu takovou, jejíž následky dnes nikdo dostihnouti nemůže, přivolal. On to byl, který tak špatný příklad podal mládeži i mužům...

Za živý svět nebyl by chtěl dnes nikdo stonati a přemýšleno na mnohých stranách o tom, kterak by doktor z města mohl býti vůbec odstraněn... Spravedliví ti lidé činili i představenstvu obce trpké výčitky, že tenkráte hned před půl rokem nezakročilo rozšafně na ochranu dobré mravné pověsti a cti města... Od nepřátel purkmistrových vedeno při té vhodné tak příležitosti proti němu i radě několik dobře mířených, nebezpečných ran... Se stran jiných, příznivých, přišlo hlavě obce povzbuzení, aby zápětně ještě něco v záležitosti tak naléhavé podnikla a podezřívanou ráznost svou osvědčila... Kterak by se to státi mělo, ovšem nikdo nevěděl. —

Druhého dne dostoupilo rozčilení všeobecné vrcholu a ještě dne třetího udržovalo se na výši. Očekávány s hrůzou následky události, které však nedostavily se. Tajemná cizinka i s únoscem svým a celou provázející je tlupou zmizeli na dobro a nevrátili se více; ani slechu o nich nebylo, jakoby byly padly do vody. Pak přihodilo se několik jiných zajímavých událostí v městě, které pozornost obecnou dovedly na se strhnouti...

Bílá růže měla plné ruce nové práce; přetřásala s báječnou marnotratností myšlének záležitosti měšťanského pivováru, jehož účetní překvapil interessenty zajímavým schodkem a sebevraždou...

Na odpoledne nedělní v doktorově zahradě nikdo více si nevzpomněl.

A doktor byl městu tím, čím byl jindy. Jakýmsi druhem přemrštěnce, blázna, jehož nápady a náhledy dlužno shovívavě přijímati; jistým zlem, které se stalo však nevyhnutelným a bez něhož není lze se obejíti.

Konal dále lékařské své povinnosti s onou svědomitostí, jíž nikdo neuznával a která uznání nehledala, majíc dosti ve vlastním uspokojení. Byl jako vždy na místě všude, kdekoli pomoci jeho bylo zapotřebí — sloužil všem a každému, vždy ochotně a s rozvahou, jíž naučila jej dlouholetá jeho praxe...

První dny po událostech v domě jeho sběhlých byl poněkud bledým, vyhýbal se styku s tak zvanou společností více než jindy, a pozorován na něm násilně potlačovaný smutek, ano, do jisté míry i jistá nervósnost — ale v poměru jeho trpící části lidstva nezměnilo se pranic.

A vlastně nezměnil se také pranic bývalý jeho poměr k rodině.

Když Pepina opustila studijní síň, učinil doktor Volný rozběh, jakoby běžeti chtěl za ní a násilím zadržeti ji zpátky. Zastavil se a několikrát prudce přešel po pokoji a stanul pak u okna. Viděl ji odjíždějící... Sevřel rty a přitiskl hlavu na chladné sklo...

„Byla ti zajisté —“ promluvila paní doktorová měkce, k němu přistoupivši, „byla ti zajisté — velmi drahou...“

„Přítelkyní“ — doložil doktor. „Drahou přítelkyní.“

Paní doktorová klesla vzlykajíc na jeho prsa. Doktor políbil ji v čelo. Mluvili o Pepině již jen jako mluvíváme o zemřelých, s nimiž prožili jsme mnohou sladkou a mnohou také trpkou chvíli...

Manželství jejich vráceno v bývalou harmonii nezcela přerušenou v posledních dobách, ale přec otřesenou, rozladěnou. Vzájemná důvěra i úcta byla podkladem jejich rodinného klidu jako dříve i nadále a láska prýštící se z obou srdcí setkávala se jako vždy v jednom nejsouhlasněji — v dětech.

Jaro a Vláha s celou opravdovostí děckého žalu pohřešili doma tvář Pepiny, jíž byli tak uvykli; bolest jejich skončila ovšem právě zas tak, jak dětské slzy

vždy končívají. Déle vzpomínali Uhla, jehož trpělivá bytost byla jim pramenem tak četných radovánek.

Léto přeletělo a bylo již pozdě na podzim. Stromy byly holé a pusté a jenom v korunách lip šustěly suché lísteny a na ně zavěšené uzralé oříšky neveselou, dumavou píseň. Vrány slétaly se do houfů.

Jednoho dne povolán byl doktor Volný kamsi do vesnice i odejel z domova hned po poledni ve svém vozíku, řídě, jak v obyčeji míval, sám si pokojného a vytrvalého svého hnědouše. Vraceje se pak, jel — není jisto, vedla-li tudy právě cesta nejkratší — kolem místa, na němž byl kdysi nalezl bytost, jež byla by málem porušila duševní jeho rovnováhu. Doktor vzpomínaje na dny minulé, nemohl ubrániti se pocitu trpkému a zároveň tesknému … zastavil koně a díval se chvíli na tu obrovskou sosnu s klikatými větvemi a obrázkem Matky Boží na rezavém pni. U nohou stromu klesla ubohá …

Zde ji nalezl; zde ji zdvihl ze země a odvezl domů … Vzpomněl na všechny podrobnosti vzájemného jich styku … neodvážil se ani zde vysloviť to, co cítil od okamžiku jejího zmizení — cítil v duši velké a nevyplnitelné prázdno … Tisíc obrazů letělo jeho myslí … a nejvíce viděl ji, jak sedí vedle něho, tichá, naslouchající vnímavě jeho slovům, zářící oním kouzlem, v které odívá se tvář, jež rozumí nám, pochopuje nás — žije s námi souhlasný duševní život … Vášeň nevířila duší jeho nižádná — nálada mysli jeho byla elegická. Hlasný štěkot vytrhl jej ze zamyšlení. Vedle vozu stál pes, vztyčen, přední tlapy položené na kola.

„Uhle! — Uhle!“ — — Doktor vyslovil to jméno po dlouhém namáhání, nemoha dostati je z hrdla. Pohledl na psa a zdálo se mu, že v moudrých jeho očích čte, co se sběhlo …

„Mrtvá! — Mrtvá! — — zašeptal i sklonil hlavu k prsům. Vyhoupla se před ním do vzduchu postava její, jak si častěji zobrazilo ji v představách svých lékařské jeho tušení … bledá, klesající, ztrácející se každým okamžikem do sebe, umírající znenáhla …

Ale snad trpící její stav nedospěl ještě k takovým koncům a ona jest někde na blízku i posýlá mu jen věrného strážce svého, aby přivolal jí pomoc jeho, jako tenkráte! …

Doktor trhnul opratí a popojel několik kroků. Ohledl se — Uhel kráčel za vozem, pomalu, se svislou hlavou …

Vůz opět zastaven a doktor přivolal psa k sobě. Vztáhl ruku po huňaté jeho hlavě. „Tys vytrvalo při ní, věrné zvíře, zajisté do sledního jejího vzdechu … Nebyl bysi zde, kdyby nebyla mrtvá!“ — řekl s klidem, kterým uvykl dívati se v tvář smrti, ale skráně jeho pohybovaly se v lehkém chvění. Pohladil srst psí hlavy — nad níž srážela se vycházející z ní teplá pára v hustou mlhu — patrně byl ubožák vykonal dalekou cestu a nehleděl únavy, nešetřil svých sil. Doktorova ruka zastavila se náhle na hebké šíji jeho i nahmátla řemen, pás … na něm zavěšen byl lístek. Odvázal jej a rozbalil. Nebylo v něm napsáno jediného slova; skrýval jen svadlou a uschlou růži …

Doktor chopil se nemotorné tlapy psí a zdálo se mu, že tiskne ruku přítele. Bylo mu podivno v duši … Rozuměl němému vzkazu a zadumal se … Sklonil hlavu k prsům …

Konečně vzpamatoval se z myšlének. Vyzdvihl psa k sobě na vůz a pobídl koně. Bylo se již dávno setmělo …

Doktor zamířil s vozem přímo k svému domu nevšímaje si, že soudruh jeho vzbudil obecnou pozornost a způsobil značné leknutí. Napolo zapomenutá historka vynořila se zase na povrchu maloměstských rozprav a pes stal se předmětem různých výkladů. Neopovězená návštěva odmítnuta všeobecné co nejrozhodněji, ale v celku malomocně.

Za to doktorovi hoši přijali huňatého svého kamaráda s jásotem nekonečným. Spatřili z okna z daleka již přijíždějícího otce a poznavše vedle něho vztyčující se hlavu dobře známou, běželi hlučně se schodů nedbajíce matčina volání a napomínání. Paní doktorová vyšla za nimi, nechtíc pravdivosti příčiny jásotu jejich uvěřiti. Přesvědčila se brzo, spatříc Uhla vstupovati již do domu v triumfu připraveného mu oběma mladými přátely.

Ubohá paní sepjala ruce na prsou a byla blízka tomu dáti se do pláče. Zdálo se jí, že za huňatým hostem vynoří se po boku muže jejího známá jí tvář, na niž vzpomínala bez nenávisti, ale kterou nepřála si spatřiti nikdy více. Zdálo se jí, že přišla, aby hrozně postavila se mezi ni a jeho … a zdálo se ubohé paní, že všechno štěstí její řítí se dolů a tenkráte nezvratně, beznadějně dolů do propasti i pochovává ji ve svých ssutinách …

Doktor, snad že uhodl, jaké myšlénky hlavou ženy přeletují — „Nepřijde nikdy více“ — řekl.

Paní doktorová chopila se ramene mužova, aby dovedla jej nahoru do útulné domácnosti, kde bylo jí tak teskno bez něho. Ale s povzdechem, sklamána, pustila zas manželovu ruku. Nemělo býti mu přáno, aby zbytek dne mohl si odpočinouti, ztráviti večer v kruhu svých milých … Za to vždy, bez reptání, ochotně a vlídně vyslyšel hlas volající po jeho pomoci …

V sousedství doktorovy zahrady nalézal se domek, nízký, dřevěný, se střechou šindelovou a úzkými, malými okny. Obyvatelé chalupy vyšli doktorovi vstříc, nemohouce se ho dočkati; prosebně vztahovali k němu ruce. Byli to staří lidé, muž a žena, osmahlí sluncem a vysíleni namáhavou prací, již od rána do noci konali, klesajíce často pod břemenem takového života, ale nikdy si nestěžujíce, nikdy neomrzelí, s tváří vždy jasnou a úsměvnou. Jak rádi pracovali ubozí ti lidé! Tam uvnitř chalupy chovali poklad, pro který činili vše a trpěli všecko, který by nebyli dali za všeho světa skvosty; pro něho střádali, namáhajíce se v potu tváří a utrhující si od úst často nejnutnější sousto … pro své dítě.

Po čtvrt století trávila tam u vnitř osaměle, v odloučenosti od světa, jejž nikdy nepoznala, bytost ubohá … Od narození neduživý, nemocný, nemohoucí se z místa hnouti, mrzák. Tam přikován na lože prožil dětský svůj věk, tam dospíval v mladíka — tam dlí muž v letech, síly ale nemaje, síly vlastní tolik, aby učinil několik kroků po světnici. Řídký černý vous, jenž vypučel mu na bradě a lících, tvoří ke křídové barvě obličeje vhodný rámec. Hodinu po hodině sleduje v jediné společnosti vlastní bídy a rozhled jeho není větší než jaký poskytují mu obkličující jej stěny a kam až dovoluje mu vniknouti úzký otvor okenní do zahrady — den za dnem —

rok po roce zde žije — živoří bez naděje a bez radosti...

Doktor vstoupil do světnice a k loži nemocného. Znal jej z dřívějších dob a s počátku zkoušel všechny prostředky vědy, aby stav jeho učinil trochu snesitelným. Ale o tuto chorobu rozbíjely se a odrážely bez úspěchu všechny snahy.

„Zemru! Smrt se blíží!“ — volal nemocný příchozím naproti. A doktor stanul udiven. Jindy prosíval jej ubohý ten mrzák, aby jen umříti mu nenechával, prosíval se sepjatýma rukama, až doktor často musil se usmáti. Jakou cenu má život pro člověka! A dnes — kterak se změnil! Ovšem nenavštívil jej málem celý rok v návalu práce jiné a více ještě v bolestném vědomí, že pomoc jeho zde nedostatečná. S jakým jásotem pronesl to jméno smrti, jež tak jej děsívalo!... „Dostavila se hodina mého vykoupení!“ mluvil nemocný dále radostně. „Ona mě čeká...“

Doktor zadíval se na něho zkoumavě; chopil se jeho ruky a sáhl mu na čelo. Nebyl v horečce, neblouznil; mluvil jen jako ve snách.

„Ó, věděl jsem —“ hovořil pološeptem a k sobě, nevšímaje si přítomných — „věděl jsem, že nemohla opustiti mě na vždy... Proč by se jinak byla mně zjevila, jitřenka smutných, opuštěných mých dnů, aby ozářila temno mě obklíčující od první hodiny života... Ó, jak jsem býval šťasten jejím pohledem! Srdce mé vzplanulo ohněm, který v zúžené té schránce mých prsou nemohl vzniknouti než božským jejím úsměvem! Ó, bílá hvězdo má! Jediný květe na pustém stromě mého života!... Ó, já tě miloval! Ó, já tě miloval! A když odešla jsi pojednou, ztratila se, zmizela, zapadla a já z hloubky světnice, z lože svého neviděl jsem tě více naproti v okně, v rámci kvetoucího hlohu a zelených listů... ó blaho mé! kterak jsem si zoufal! kterak jsem si zoufal!...

Co byly všechny dny předcházejícího mého utrpení proti dni jedinému, kdy jsem tě nespatřil... Ó proč jsi ztratila se mi? Proč jsi mne opustila? Proč jsi nepřála mi déle svého pohledu?... Jak rád byl bych žil s jediným tím blahem dívati se na tebe!... Ale ty jsi nevyšla mi více! Ó jitřenko! A teprve dnes zjevila jsi se mi ve snu — ne více jitřenka ... ale večernice! Zvěstuješ západ, sklon, konec dne, smrt ... ach jak rád umírám, odvolán tebou ... jak rád shazuji ty okovy života...

Ona čeká na mě! Jdem spolu, v nekonečno, ve světlo nehasnoucí, věčně zářící, v ráj, v štěstí... Sem! Sem! Ke mně! Mně... patří ta růže...“

Doktor přistoupil k oknu a zahleděl se ven. Viděl okno své studovny otočené větvemi šeříku a hlohu, byly pusté již, bez listů. Bylo mu v duši podivno... Jak démonická byla moc v té klidné její tváři! v tom snivém oku! — zašeptal a myslil snad také trochu na sebe.

Nemocný byl již klesl nazpět, do peřin; s úsměvem na rtech ležel bez hnutí. Doktor s pohnutím stiskl stydnoucí jeho ruku... „Budiž tvojí!“ — řekl a stiskl do dlaní jeho svadlou růži, poslední pozdrav její...

Několik dní později dostal se doktorovi do rukou jeden z venkovských našich časopisů, známých tak dobrou vlasteneckou vůlí jako uměleckými nedostatky. List tištěn v krajině města našeho vzdálené mnoho mil.

V listu nalézala se zpráva o tragedii v cirku; tak byl totiž článek nadepsán. Obsah jeho byl krátce ten, že oblíbená krasojezdkyně jménem Pepina o představení svém beneficiním, schvácena chrlením krve, spadla s koně a odnešena — za krátko vypustila duši. Lékař poskytnuvší jí neprodleně pomoc prohlásil prý, že ubohá trpěla plicní chorobou, vyvinutou na stupeň tak vysoký, že nepochopitelno, kterak síly její stačily až do posledního okamžiku na krkolomné evoluce, jež provozovala.

„Chléb jest ovšem chléb“ — poznamenal referent časopisu — „a hlad jest zlá věc; pohání často člověka ke skutkům zdajícím se nadlidským. Ostatně —“ pokračoval jakoby lékařské vědě příliš nedůvěřoval — „Na tvářích nemocné nebylo chorobu nijakou znáti, ačkoli — jak známo prý — (doložil spisovatel v návalu lyrismu) pod svěží barvou tváří a za úsměvem divadelních princezen skrývá se často i zoufalství...“

Článek vzpomněl také psa a jeho věrnosti, apostrofuje člověčenstvo, aby z němé té tváře vzalo si příklad. Přeskočil bariéru, jakmile paní jeho s koně se skácela a nehnul se od ní — — a ona, když otevřela oči, nepohledla na nikoho kolem a jen na psa se usmála — — Vyslovila přání, zůstati o samotě — po některém váhání vzdálili se všickni přítomní — — — Když se vrátili zpátky, ležel pes na zemi u lože, kňuče pohnutlivě a lízaje ruku svislou na pelest postele... Ráno byl pes pohřešen...

Spisovatel nemohl ovšem odolati, aby nepřipojil několik trochu hřmotných vět o nezřízených poměrech sociálních, jež možnost takovýchto příhod vůbec připouštějí; promluvil ještě dosti rozvláčně o pohřbu nešťastnice a vybojoval ostrou šarvátku s místním kaplanem, který zdráhal se mrtvolu pohřbiti, nedůvěřuje pravosti náboženského jejího smýšlení za živa...

„A minulost? — Tajemná nám dosud minulost její?...“ tázala se paní doktorová napnutě, když jí byl doktor přečetl úryvek venkovského listu.

Článek obsahoval i s této stránky dosti zajímavého a romanciér sleduje pokyny tu dané dále, mohl by, podporován jen poněkud bujnou fantasií vlastní, vykonati dílo obsažné a obsáhlé...

Únos dívky — násilné její připoutání k muži jí protivnému — — vychování v nadbytku a slepé vržení se v náruč lásky, jež brzo ukázala se klamem (jiná variace) — — nesnesitelnost stavu — — útěk v průvodu psa — — — Vilný Faun stíhá prchající Nymfu (obraz líbí se tak, že se několikrát opakuje) — — — — nalézá ji konečně opředenou sítí násilníka — — souboj — — vítěz odnáší vzpírající se, omdlelou... V těchto místech ztratila se fantasie referentova v několika takových protivách známé skutečnosti, že i lehkověrná s počátku k jeho povídce paní doktorová nedůvěřivě potřásla hlavou.

Doktor pokrčil jen rameny. Co mu konečně po její minulosti? Co mu potom, kterak dostala se mezi lidi, již nebyli lidmi jejími, kterak stala se potulnou umělkyní cirku... Jemu utkvěla v mysli krásná duše, jež mohla snad kráčeti cestami bludnými, ale nikdy zajisté nezabředla v životní kal... Šlechetná její duše, schopná nejideálnějšího vzrušení, vnímavá pro krásu i vše dobro... Nešťastná duše klesající tragikou svého osudu...

Uhel považován za přátelský odkaz, za dědictví. O bezeslovném ale výmluvném vzkazu umírající po věr-

ném poslu doktor pomlčel, nepromluvil k své ženě. K sokyním, jež nežijou více, pohlíží i žena shovívavě, ale ku památkám na ně upomínajícím a uschovaným nikdy nezbaví se docela nedůvěry a — žárlivosti... Ostatně doktor uložil růži na místo nikomu nepřístupné. Tam to srdce, na kterém nebíjícím, mrtvém ji spustili do země — neznala dárkyně její ani — ale dar její přinesl mu okamžik v životě nejkrásnější... Avšak zkušený romanciér mohl by právě této episody využitkovati způsobem dovednějším k vyšňoření svého zmateného pletiva...

Studie končí.

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

(Pokračování.)

Jednání třetí.

Předhradí na zámku Smiřických v Jičíně. Na pravé straně k pozadí velká část zámku v slohu renaissančním. Docela v předu na téže straně ve zdi železné dvéře, do sklepa vedoucí. Vedle stůl dubový a dvě lavice v malé besídce. Na levé straně docela v předu otevřená kaple, ve kteréž velká dřevěná socha sv. Kateřiny. V zadu po celé délce jeviště zeď, na konci věži opatřená, u prostřed té zdi velká mřížová brána, kterouž vyhlídka na taras, též zdí obehnaný. Nejzáze zánebí a část města. Vedle vrat do zámku zátažka ke zvonu.

Výstup 1.

Jindřich Smiřický. Friclar a Blud.

Jindřich (sedí na levo na klekátku před kaplí v jednoduchém oděvu. Mladík to zsinalého obličeje a rozcuchaných vlasů. V levici má stříbrný koflík s mýdlovou vodou, v pravici stéblo od slámy, kterýmž vyfukuje bublinové kuličky do vzduchu. Vedle na klekátku leží velká otevřená kniha s malbami).

Blud (přichází z hradu nesa velkou konvici a koflíky — postaví obé na stůl v besídce, pak jde k otevřeným sklepním dveřím a volá:) Pane hejtmane Friclare! Víno zde! Ryzé staročeské! Jste už s prachem hotov?

Friclar (ve sklepě). Hotov. To balík poslední. Už jdeme, kasteláne. (Vystoupí ze sklepa, za ním tři mušketýři, nesouce tmavé balíky.) Mějte pozor, jouáci, byste z luntů ňákou jiskru neutrousili. (Mušketýři odejdou mříží. Friclar zavře sklep.) Klíč, pane kasteláne, odevzdejte paní. (Dá mu klíč.)

Blud. To dlouho trvalo.

Friclar (sedaje ke stolu). Teď máme ve sklípku prachu zásobu, že bychom mohli celý zámek až ku měsíci vyhodit. — Po práci bude mi volno dobře pít.

Blud (pozvedaje koflík). Ať žijem, až do blahého skonání.

Jindřich (na svém místě vyfouknul bublinu). Jsem stvořitel — tvořím světy, zeměkoule, hvězdy, a pouštím je do vzduchu, by se neudusily.

Friclar (u stolu, za ním se ohlídnuv). Ubohý mladík, on tvoří světy, a svět na něho s politováním se dívá. Tak bohat byl by na statky, kdyby se mu zdravý rozum z mozku nebyl vystěhoval, který teď v povětří za jeho bublinami se vznáší.

Blud. Inu, pane hejtmane, on tvoří světy, a zlý svět ho přetvořil, aby je z bublin tvořiti mohl. Byl zdráv, byl při rozumu, ale spadl prý se skály, poranil si hlavu, a od toho času blouzní. Mnozí lidé praví, že nespadl, nýbrž že ho někdo se skály shodil. (Pije.)

Friclar (pije). Shodil? — Kdo by ho byl shodil?

Blud. Pan regent Jareš prý více o tom věděl, když ještě na Hrubé Skále regentoval.

Jindřich (blbě do větru se dívaje). Komáři a brouci do mých světů putujou, by je opanovali — tu brouček světluška, komár kapustník, zde brouček slunečníček, tu muška větruška, a tancují, a tancují kolem těchto světů. (Vyfoukne bublinu.) To jsou moje planety, hlava má jest slunce, okolo hlavy mé se točí, a pán bůh — to je můj strýc — kouká se z okna a směje se. (Vezme knihu a kouká do ní.)

Friclar. Tu slyšte jen — kterak rozum s nerozumem zápasí.

Blud. Nu ano, mnohému se naučil, a to mu v mozku hraje muzikou. Už mlčme — tam přichází tichošlápek, páter Kajetán, paní Kateřiny důvěrník. Jděme mu raděj z cesty.

Friclar. Proč bych šel? Jsemť také pán jak on. On opatruje duševní její statky, já její světské statky. Jsemť hejtman Vartenberské na Jičíně posádky, přímý vojín, a nebojím se čerta ani jezovity.

Blud. Inu, pane hejtmane,jáť přec bych myslil —

Friclar. I nemyslete nic, raději pijte.

Výstup 2.

Kajetán (v černém, na polo řeholním oděvu, bledého, přistárlého, poněkud oulisného obličeje, lysé lebky a zcela bez vousů, velmi tich v pohybech a chůzi). Předešlí.

Kajetán (pohledne na pijáky). Chutná ten boží trunk?

Friclar. Jeť dobrý, chutnal by i pánu bohu.

Kajetán. Nu ano, vždyť je to boží dar. Ale duši měli byste také napájet vínem božím.

Friclar. Duše nemá žízně, vždyť jest syta a naplněna.

Kajetán. Ano, naplněna hříchy, hejtmane, nejste už k polepšení. Vy ale, pane kasteláne, jděte do hradu a oznamte paní Kateřině, že všecko připraveno k večeři Páně, a že ji očekává bratr Dobroslav.

Blud. Ano, velectěný pane, vyřídím. (Odejde do zámku.)

Friclar (vezme pod paždí konvici a koflík.) Já též jdu k večeři na dobrou pečeni, a budu tam za vás se modlit. (Odejde mříží.)

Kajetán. Zlý hejtmane — však po smrti jiný kuchař strčí vás do pece, a udělá z vás také pečeni.

Výstup 3.

Kajetán. Jindřich.

Kajetán. Milý Jindřichu, četls v legendách?

Jindřich. Četl jsem, a přec ničeho jsem se nedočetl. Ti svatí otcové, když nejvíc po nich slídím, vždy uklouznou mi do nebe. (Plačtivě.) Ach, otče Kajetáne, kde je Kateřina, moje máť?

Kajetán. Tvoje máť též na nebi. Ale sestra Kateřina nyní o tebe se stará a tebe ošetřuje mateřsky.

Jindřich. Ach ano, ano, — mé matince je také podobna. Ó kéž bych mohl všecky ty světy s sebou vzít, kteréž jsem pouštěl do vzduchu, pak bych mou milou, milou Kateřinu jimi zasypal a ona byla by šťastná. Nyní jest velmi nešťastná.

Kajetán. V bázni boží nemůže nikdy býti nešťastná.

Jindřich (náhle divoce). Hoj! — Jsem stvořitel! — Já jí svět lepší utvořím, a ona bude šťastná. Zlou sestru má, velmi zlou — ta jí sype pelyněk do polévky a písek do nápoje. Však to bude jiné, až jen ten Jareš zas se vrátí k nám a v zahradách to bejlí vyplení. To byl můj učitel a přítel, vodil mé po lesích a po skalách, ale jednou, — bylo to pod večer na vysoké baště, uhodil mě sem do hlavy, a já padl, padl — padal jsem mnoho dní, nežli jsem k zemi dopadnul, a procitnul pak v jeho náruči. — Ach Jareš! Jareš! Ten mě miluje.

Kajetán. Jareš, Jareš — ano. Jareš tě miluje.

Jindřich (pojme Kajetána za ruku). Pojď, svatý Augustine, půjdem do kaple na ten nový obraz se podívat.

Kajetán. Aj, pamatuj přec, synu, že jsem Kajetán, nyní tvůj učitel. Augustin již odešel, byl dřív zde kaplanem.

Jindřich. Ach, ano, ano, ano — jste páter Kajetán — a zde v té knize máme Augustina. Kdybyste chtěl vlézt do té knihy, já bych z ní Augustina vyhodil. Jeť muž to škaredý — má velké, vypouchlé oči, velká ústa, husté obočí a žádné vlasy na hlavě. (Mrští knihou o zem.) Nechci ho, toho černokněžníka v tom černém plášti — on očaroval matinku, že umřela, a sestru mou, že každého večera chodí sem do kaple a pořád se modlí. — Jdi mi s očí, ty černý muži! Zticha kráčíš s křížem shrbeným, zatáčíš oči, jak bys chtěl je spustit za paty, a rukama lomíš v stálé modlitbě — tys zlý, zlý, zlý lidstva podvodník! (Odkvapí do zámku.)

Kajetán (samoten, oulisně za ním pohlížeje). Hle, kterak vyšší prozřetelnost dobře činila, že ho zbavila zdravého rozumu. Chorý jeho duch dává na jevo, že v něm již od přírody vložen zárodek, jenž naší vůli by se protivil, že kdyby zdráv byl a pánem těchto statků, s čertem by se spolčil, tož s kalvinisty, by moh' nás vyhubit.

(Silné udeření za scenou jak na vrata. Na to ozve se Dačického hlas: „Kde jest kdo? Pekelný vrátný, aneb kastelán! Otevřte!“ Tlučení se opakuje.)

Blud (a dva sluhové ze zámku). Hoj! Jen malé ztrpení, pane! Už jdeme otevřít! (Zajdou mřížovými vraty za taras.)

Kajetán. Hlas ten jest mi povědom z minulých let, když jsem ještě na Kutné Hoře v sodalitě našeho řádu za plnými mísami sedával.

(Na to ozve se rachocení spuštěných řetězů u zevnější brány.)

Výstup 4.

Dačický (v plášti zaobalen). Blud. Předešlí.

Kajetán (stranou). Ba ovšem, nemýlil jsem se — to starý Dačický, divoký to druhdy výtržník.

Dačický (v chůzi ku předu). Aj, Blude, posud zde kastelánem? Nos váš, jak vidím, jest dosud tak měděný, jak druhdy býval za časů Kutnohorských. Prosím vás, pošlete ho do Prahy do mincovny, král náš potřebuje peněz. Nyní ale ošetřte mi dobře mého koně, milý Blude, a nezbloudíte na cestě k přízni mé. Jeť to ovšem stará už kobyla, ale dobře kluše. Z Kopidlna, kde jsem pana Šlika navštívil, přec jsem do Jičína před večerem dorazil. Čí jsou ti mušketýři, co na náměstí hrajou v liskavku?

Blud. V službě pána z Vartenberků, by zámek opatrovali.

Dačický. To proti zemskému řádu. Páni na statcích nemají své vlastní vojsko mít. Nu ale, děje se to přec. Ten zemský řád u nás teď tak kulhá jak pán z Vartenberků, nazván Kulhavým. — Jděte, oznamte paní Kateřině, že jsem přijel v důležité záležitosti, by snížila se a ke mně sešla dolů z komnaty, že mě moje staré nohy po těch šnekovitých schodech nahoru dobře nenesou.

Blud. To učiním, vzácný pane, a opatřím pak koně vašeho. (Odejde do zámku.)

Kajetán (předstoupí a zvědavě na Dačického pohlíží). V důležité záležitosti jste přišel, pane Dačický?

Dačický (ohlídne se). Kdo to? — I co vidím? Toť náš starý professor, pan páter Kajetán. Na Kutné Hoře chodil jsem na vaše kázání.

Kajetán. Chodil, pak jste ale utek' a stal se utrakvistou.

Dačický. Inu, pane Kajetáne, jiné slunce mě osvítilo.

Kajetán. Jen jestli vás to slunce nespálí.

Dačický (v smíchu). Byl by to z mého břicha hezký škvarek. Inu, pane Kajetáne, já vždy dobře jed' a pil, — tož blaze žil, a doufám také blaze umříti.

Kajetán (zvědavě). Nu a — jaká as důležitá příčina vede vás na Jičín? — Jsemť paní Vartenberské důvěrník, — a, kdybyste mně svěřil svou záležitost, mohl bych vám snad dobře poradit.

Dačický (usmívavě naň mžourá očima). Paní Kateřina jest mi příbuzna — ovšem jen z daleka, ale s jejím otcem, panem Sigismundem Smiřickým jsem mnoho obcoval, tož při poháru a protož přišel jsem jí dobrou radu dát.

Kajetán. Dobrou radu? — Hm! Nu a — jakou?

Dačický. Aby nevěřila oulisným pokrytcům a lichotníkům, kteří jí chtí ducha zmást, by velký majetek, jímž ona nyní vládne, strhli na sebe. Pan Valdštýn prý v těchto pletichách též jaksi zamotán. To chci jí povědít. Rozumíte, pane Kajetáne?

Kajetán. Hehe! — I ano, rozumím. Vy však nerozumíte, že paní Kateřina svůj majetek jen v úkon dobrých skutků obrací.

Výstup 5.

Kateřina (ze zámku). Předešlí.

Kateř. Ach pane Dačický — starý příteli domu našeho, co vás přivedlo sem na Jičín v době ne tak veselé, jakž druhdy bývala za živobytí mého otce?

Dačický. Ba v skutku, doba to neblahá. (Podávaje jí ruku.) Všichni svatí s vámi, třeba bych jich neznával. Musím s vámi soukromě promluvit. (Obrátí se ku Kajetánovi.) Pane Kajetáne — tam venku podél bašty viděl jsem už krásné hrozny zrát, nechtěl byste je okusit a mně pak povědít, kterak se letos víno vydaří?

Kateř. (dávajíc Kajetánovi znamení k odchodu). Pane Kajetáne!

Kajetán. Rozumím. — Již jdu a kousnu do kyselých hroznů, jež mi podáváte. (Odejde stranou.)

Výstup 6.

Kateřina. Dačický.

Kateř. Musí to být něco důležitého, že jste se odhodlal mne navštívit.

Dačický. Ano, něco důležitého. — Předně — váš manžel — jste paní silného ducha, a mohu vám to bez velkého otáčení se povědít — váš manžel v záležitosti vaší na obeslání královské komory na hradě Pražském velmi rozčilen se dostavil, ale tak divoce před samým králem si počínal, že byl zatknut a do Bílé věže uvržen.

Kateř. Můj manžel zatknut? — Do Bílé věže uvržen? — To nemožné. Vždyť pod bezpečným glajtem pánův stavův se dostavil.

Dačický. Bohužel stalo se to i pod bezpečným glajtem pánův stavův, jelikož důstojnost našeho nynějšího krále hrubě urazil.

Kateř. To mohlo jen se stát přičiněním mé sestry Salomeny.

Dačický. Paní Kateřino — jsem starý přítel domu vašeho. Co mladý muž ucházel jsem se o ruku vaší matky, — pan Sigismund Smiřický, váš otec, ji však ulovil, a já s mou láskou zůstal mládencem. Protož — ačkoliv nás dělí rozličné náboženské vyznání, zůstal přec jsem vaším přítelem. — Podivno! — Jste tak nebožce své matce podobna, že veškerých mých citů minulost se opět v mém srdci probouzí, že bych vám padl okolo krku a vás zulíbal co starou milenku.

Kateř. Jeť patrno, že jste skutečně mou matku miloval. — Můj manžel tedy uvězněn? — A jaký osud jej očekává?

Dačický. Osud jeho v rukou vašich jest. — Kdybyste se odřekla všech nároků na dědictví rodu vašeho, — kdybyste —

Kateř. Kdybych co žebračka se vystěhovala ze svého majetku — nu dále.

Dačický. Kdybyste se odebrala do Prahy a k nohám krále poklekla —

Kateř. Krále! Jehož neuznávám —

Dačický. A prosila o milost —

Kateř. A snad i vlečku mé sestry zlíbala —

Dačický. Pak — za jisté mám, že manžel váš z vazby byl by propuštěn, a že byste pak blaze na Vartenberku mohli žít.

Kateř. A k tomu, příteli mé matky, chtěl byste mě přemluvit?

Dačický. Nikoli, nepřemlouvám. — naopak. Přišel jsem, bych vám řekl, že ten návrh bude vám učiněn, abyste ho odmítla.

Kateř. A kterak osvobodím svého manžela?

Dačický. Nuže slyšte. Zmocnila jste se pokladu, — nesmírného toho pokladu na penězích, na zlatě a drahokamech, jenž byl otcem Sigismundem uložen na hradě Kumburském a odvezla jej na Jičín. — Podržte všecky statky Smiřických, vydejte jen peníze a poklad, ne své sestře Salomeně, nýbrž králi — ne co dar, ale co zálohu a půjčku na jistý čas, a manžel váš bude propuštěn, a vy obdařena jeho milostí.

Kateř. Jakže? Peníze a poklad měla bych vydati králi Fridrichu, by mohl svou válku dále vést, a zničit moji víru a církev mou?

Dačický. Je-li vaše náboženská víra silnější nežli láska k manželu, pak ovšem poklad nevydáte.

Kateř. Nevydám. — Zaplatím králi výkupnou pokutu, by manžela mi propustil a dále nic.

Dačický. Znamenám, paní Kateřino, že jste zcela v rukou důvěrníka svého pátera Kajetána, a to mě bolí, že svými penězi podporujete nepřátely naší víry pod obojí, a i nepřátely, co mně více k srdci jde, nepřátely našich národních svobod. — Tento hluboký stesk vlastně k vám mě přivedl, abych vás od takého počínání odvrátil; vidím ale, že se marně o to pokouším.

Kateř. (podávajíc mu ruku). Pane Dačický, věrný příteli mé matky, — nechtějte mě proto nenávidět, že já na svém stanovisku činím to, co vy na svém taktéž byste učinil. Náboženství mé jest vaším zvoleným králem ohroženo, že je zcela hodlá vyplenit, ohroženo dědičné mé právo praktikami sestry mé, a jejího příznivce Viléma z Roupova, ohrožena znova moje čest uvězněním mého šlechetného manžela, ohrožena budoucí spása vlasti mé, kterouž vroucně miluji.

Dačický. Všecko to, co vám leží na srdci, jest králem Fridrichem lépe zabezpečeno. Ta budoucí spása vlasti však, kterou vám páter Kajetán zabezpečuje, dostane docela cizácký kabát, a bude jak liška bez ohonu kusá po vlasti běhati. Vyhlazením víry naší evangelické bude též vyhlazeno národní vědomí, bratří Kajetánovi zasednou na učitelské stolice, budou hranice strojiti knihám, které naše věda vypěstovala, nejvýtečnější naši mužové budou nuceni stěhovati se do ciziny, aby uchránili, když jich duch zde zabit, aspoň těla svá před záhubou, hrozící jim od jich protivníků, a z těchto všech svízelů vyloupne konečně se doba, ve kteréž jména Čechův, jež doposud v dějinách člověčenstva slávou slynulo, nebude více s úctou zpomínáno. To, paní Kateřino, rozvažte a vymkněte se z bludu, kterýž ušlechtilého vašeho ducha zatemnil. Již s Bohem! Sednu raděj opět na koně, — a těžké, žalostné své srdce zpět doma ponesu. (Odkvapí.)

Kateř. (samotna, zádumčivě před sebe hledí).

Aj podivno! Řeč jeho srdce mé
jak dýka bodným hlasem pronikla.
A přec — nelze se mýlit. Tajný hlas
mi praví, bych se práva nevzdala,
kterýmž mi možno rod svůj zvelebit,
i vlasti ohroženou budoucnost.
Rod můj se nyní zove Vartenberský.
Jím vyproštěna z vazby žalářní,
kamž otec mě a sestra uvrhli,
k žití novému zas jsem povstala,
a vděčna manželu, chci jeho kmene
památku zúrodnit a k výši vznést.

(Počíná se tmít, a podél následující sceny tmy přibývá.)

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Jaro v zimě.

Sluneční jarní den
ve zvučném ptáků pění
nám k lásce nesouzen —
my začali se milovat
už v podjeseni.

List s hlohu opadal
a jiným šedla luka,
vlaštovky táhly v dál,
když dotkla se mne na čelo
tvá věrná ruka.

Vlaštovky táhly v dál
a léto na vždy s nimi,
chlad od strniští vál
a s ním ty chmurné pohádky
ledové zimy.

Nebe je mrak a tíž,
duch nejináče,
přitul se ke mně blíž,
ty poslední má pohádko,
mé jarní ptáče.

J. V. S.

— Číslem tímto začínáme otiskovati novou řadu rukopisů českých spisovatelů, jakož činili jsme r. 1879, myslíme, že ku vděku mnohým čtenářům, které rukopisy našich autorů zajímají.

— Illustrovaného díla „Národní divadlo v Praze“ vyšel s textem od Fr. Ad. Šuberta a nákladem J. Otty sešit 5. Vypravování o přípravách ku stavbě sahá v tomto sešitu až do r. 1860. Část obrázková jest bohatá, obsahujíc kromě drobnějších kreseb a překrásných iniciálek Maudrových dvě další lunety z Alešova cyklu „Vlast“, a sice „Žalov“ a „Na Jizeře“, druhou Šnirchovu trigu, podobiznu M. Aleše, hlavici sloupků na třetím pořadí, dále pak rozličné plány pro národní divadlo a jiné skizzy. Umělecká cena tohoto díla vystupuje čím dále tím více na jevo, a jest pro nás tím větší, jelikož vidíme tu ve všem jenom českou původní práci.

— Dřevorubec. Kresba ze Šumavy. Od Ad. Heyduka. Nákladem J. Otty. V Praze 1882. — Jest to výpravná báseň, v níž šumavský dřevorubec kolem ohně shromážděným soudruhům vypravuje šťastné i nešťastné příběhy ze svého života. Heyduk nazval ji kresbou, a to vším právem — užilť děje toliko k tomu, aby nabyl lepší příležitosti ku kreslení netoliko přírody, ale i jednotlivých postav z lidu a klopotného života na Šumavě vůbec. Až dosud nenakreslil nám Šumavu tak poeticky šťastně nikdo jako on. Ať popisuje samotu na horách, ať temno v lesích, nebo zvláštní scenerii Šumavy protkanou pověstmi lidu: čtenář zapomínaje na verše, má před sebou jen přírodu, a to tak úchvatně živě, že i maně s básníkem zvolá: „Ó Šumavo, v tvém svatém dómu chce písněmi se modlit ret!“ V tom ohledu vyniká zvláště mistrný popis východu slunce a blížící se bouře. Jak při líčení osob básník dovede líčiti i přírodu — důkaz to, že povahy v jeho „Dřevorubci“ vzaty jsou z lidu — viděti na překrásně zbásněném loučení se mladého syna dřevorubcova s otcem a drahým rodným krajem. Nejvíce však síly a dovednosti básnické uložil Heyduk do popisu namáhavého svážení dříví po zasněžených strmých svazích, jež zde vede k osudné katastrofě. Toť vrchol celé básně a Heyduk osvědčil se v něm co mistr kresby vyššího slohu. A dojem ten v čtenáři trvá přes celou druhou polovici objemné knihy, v které by ho jinak unavilo hromadění nešťastných příhod, jež pak jako nepřetržitý řetěz táhnou se celým životem mladého dřevorubce. Ale na úchvatné popisy přírodní, pěkné rysy povahopisné a šťastně zachycené stránky šumavského života jest i druhá část bohata, tak že nelze než vysloviti přání, aby Heyduk brzo opět obohatil literaturu naši novou básní výpravnou. *D.*

— „Na bludné cestě“ nazývá se nová povídka Karoliny Světlé, začínající vycházeti v Ottově „Laciné knihovně národní“, jakožto první sešit nové řady této bibliotéky. Práce tato, určená pro český lid zvláště na pohraničí, mluví vroucím vlastenectvím pro český jazyk i českého ducha, nabádajíc k vytrvalému hájení naší národnosti proti všemu, co ji ohrožuje — hlavně z vlažného nitra našeho. V době, kdy, jak doslýcháno, jeden německý pražský nakladatel dává v Lipsku tisknouti v 35.000 exemplářích „Německou národní knihovnu“ určenou pro odnárodnění českého živlu v pohraničních okresích, jest tato povídka Světlé tou pravou odpovědí.

— Knihkupectví Al. Hynka začalo vydávati v úhledné a praktické formě sbírku cizojazyčných novell v českém překladu pod názvem „Česká bibliotéka rodinná“. První svazek obsahuje „Historii Pařížanky“ od Octava Feuilleta a „Blížence z hotelu Corneille“ od Edmonda Abouta, práce to výborné. Pro svazky další připraveny jsou dvě novellety od polské spisovatelky El. Orzeszkové, autorky to duchaplného románu „Mayr Esofovič“, novelly Salvatora Fariny, „Prababička“ od Dostojevského, „Legendy Alfonsa Bequera, dále novellistické práce od Pavla Aréna, D. V. Grigoroviče, Aldriche a jiných, jichž jména jsou ovšem u nás většinou ještě prázdným zvukem, ačkoliv jsou to novellisté první třídy. Považujeme tento podnik za velmi záslužný; vkus pro dobré čtení získá jím nad míru.

— Angličané rozumějí tomu, jak vychovávati svou mládež nejenom v domácnosti a ve školách, ale i dobrými knihami. Literatura pro děti tvoří tu zvláštní odvětví, kterému věnuje se péče největší. Zvláště trh vánoční jest bohat na spisy tohoto druhu. Výkazy o prodeji, které se nyní uveřejňují, jsou úžasné. Jediné obrázkové knihy „At Home“ (Doma), vyšlé ku konci roku 1881, odbyto 90.000 výtisků, ačkoliv cena byla poměrně dosti vysoká (3 zl.). Knížky „Veselé děti“ prodáno 20.000 výtisků. Počet časopisů dětských jest v Anglii veliký, i pracují pro ně nejpřednější spisovatelské i kreslířské síly. Příčina hledanosti těchto spisů jest kromě všeobecné touhy po vzdělání mládeže zajisté jen ta, že spisy dětské jsou skutečně také psány pro děti. Jest radost i pro člověka dospělého probírati se takovou knihou. Jsou to spisy svěží, plné zdravého veselí, jakéž jen jest přirozené neutýrané dětské mysli. U nás se literatuře pro mládež dařiti nechce, a není divu. Až na málo výminek budí české knihy tohoto druhu v dítěti nechuť; jest to samé kázání o „hodných dětech“, za nimiž číhá metla. Dítě se knihou takovou více utýrá než osvěží. My ve svých spisech učíme děti býti starými: umění psáti pro děti jest však to, vžíti se do mysli děcké a býti sám dítětem. Mluvilo se jednou před lety o tom, že vydá se k vánocům kniha pro děti, kterou sepíšou nejlepší naše síly a budou illustrovati přední naši umělci. Myšlénka ta usnula. Je jí škoda.

— Nové knihy: „Jedenácté přikázání“, veselohra od F. Šamberka. Nákladem Brožíka a Janke. — „Slovanské kvítí od V. Černého. („Matice lidu“ ročníku XV. číslo 6.) — „Výklady prostonárodní zoboru jazykozpytu, bájeslovi, psychologie národní“ od Prima Sobotky. Nákladem spisovatelovým. — „Slovanský katalog bibliografický za r. 1880“ redakcí J. Hovorky a J. Záruby. Nákladem spolku českoslov. knihkupeckých účetních v Praze. — „Mayr Ezofovič“, román od El. Ořeškové. Z polského přeložil F. A. Hora. Nákladem Aloise Hynka. — „Kniha pamětní král. města Plzně od r. 775—1870“. Od Mart. Housky. — G. Sallustia Crispa „O válce Jugurthinské“. Přeložil Fr. Kopta. Nákladem Al. Storcha. — „Sedm let v jižní Africe“. Od dra. Emila Holuba. (Dokončení.) Nákladem J. Otty v Praze.

Při objednávání desek na „Lumíra“ z r. 1881 budiž laskavě vždy udána barva.

Admin. „Lumíra“.

Redaktor a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. února 1882. ČÍSLO 4.

Tucha minulosti.

Ó jistě starou naší zemí tíhne
tlum sladkých snů, že v mladé jaro jihne
ten krunýř nudy, jímž ji spjaly věky;
kdy znova procítí ty plesy všecky,
jichž byla svědkem, když ještě duch řecký
lil blahý život v stromy, skály, řeky.

Tu břečťan, zvyklý kol thyrsu se pnouti,
zas hledá stvolu, labuť na své pouti
se rozepěje tuchou minulosti,
zem cítí se být slokou v epopeji
celého kosmu; ba jí v ňadru chvějí
se starých titanů všech tlící kosti.

Tu dosti vůně má i síly, mízy
a paprsků postříbřiti kmen břízy,
zas růží dost kol rakví i kol číší;
leč sílu tu má pouze z upomínky
dob antických — tak pohled na lupinky
kdes v knize zvadlé, které vůni dýší,

Nás činí mladými a dětmi zase.
Tak celý život v sluncích, lidech, řase
jest odleskem jen dávné minulosti.
Ó plese života, jenž prcháš plaše,
zda v hloubi země jak titanů naše
se rozkoši kdys zachvějí též kosti?

Jar. Vrchlický.

Výlet do mladosti.

Od *Svatopluka Čecha.*

„Tatínku!"

Hlas ten zastavil jeho kroky. Byl to krásný svěží hlas altový, jaký zazvoniti může jen z hebkého hrdla dívčího. Ale nebylo to pouhé kouzlo libozvuku, co spoutalo nohu vážného chodce, zahýbajícího právě kolem rohu vesnické školy. Hlas ten byl mu jaksi známý. Rozpomínal se, vrtal deštníkem do koleje, v níž se posud třpytila vláha nedávného jarního deště. Eh, co... nevzpomene...

Pozornost jeho byla zaujata jinou věcí. Stoupaje před tím do vrchu mladým březovým lesem, viděl před sebou pouze rudou báň kostelíka a šindelovou střechu školy, stojící na začátku vesnice. Nyní, když zahnul za roh tohoto stavení, objevila se před ním pojednou širá krajina s modravou spoustou hor v pozadí. Říp — Radobyl — Hanžburk — Ostrý — Milešovka — jiné davy — všichni ti staří dobří známí stojí tam ve sboru velkolepém a vítají ho vážně po dlouhém rozloučení. Deset — patnáct — dvacet — ano, plných dvacet roků je tomu, co ztápěl naposled jinošský zrak toužebně do modrých jejich stínů. Jak prchá čas! Kdož by řekl, že tomu dvacet let, co naposled odcházel z rodné vesnice — hle, tam z údolí kyne mu kostelní vížka její — a co zde, u této školy naposled se ohledl po milém horstvu.

Po dvaceti letech teprve uchvátila jej touha, aby se opět podíval na tento kraj. V rozšafném, střízlivém člověku, shrbeném nad akty v dusné městské kanceláři, probudila se z čista jasna, nezdolnou mocí pošetilá touha po minulosti, po jaru a mladosti. Byla podobna záchvatu nějaké nemoci. Odhodil akta, setřásl se sebe kancelářský prach, zanechal svůj byt se vším hamparátím staré hospodyni a vydal se na cestu pěšky, toliko s lehkým cestovním vakem po boku a s důkladným deštníkem v ruce. Chtěltě se vrátiti v bývalý domov tak, jak z něho odešel. A když daleko za městem kráčel pěšinou podél silnice do zeleného kvetoucího kraje jarního, tu zdálo se mu, jakoby se vracel do zašlé mladosti, jakoby se stával opět veselým, bezstarostným studentem, jenž tudy častokrát s písničkou na rtech putoval k domu otcovskému. Nyní tam v té vísce nemá již nikoho, přichází cizí mezi cizí — jen krajina usmívá se mu vstříc povědomou lící a šeptá mu o časech minulých.

Sňal široký slaměný klobouk a setřel si šátkem bohaté krůpěje potu s mocně vypouklého, několika ostrými vráskami zbrázděného čela, jehož původní meze hrabivý čas vysoko pošinul do oblasti zřídlého, tu a tam již lehce pojíněného vlasu. Pak zamával rozestřeným šátkem, jako na pozdrav, směrem k modrým horám.

„Západní máme, západní," promluvil za ním kdosi.

Ohledl se. Ze zahrádky před školou, opřen lokty o laťový, zeleně natřený plot, pohlížel naň s přívětivým úsměvem obstárlý člověk v dlouhém šedivém kabátě, bílé kvítkované vestě a s černou domácí čapkou v prosivělých světlých kadeřích. Hubená, hladce oholená tvář složena byla v ty přesné, důstojné záhyby, jakými se často honosívá obličej vesnických paedagogů.

„Ano, západní,“ potvrdil muž na cestě, jsa patrně spokojen, že si učitel poetické hnutí jeho šátku vysvětlil způsobem tak střízlivým.

„Z daleka?“

„Z Prahy.“

„Až z Prahy! A snad pěšky?“

„Pěšky. Ale jsem druhý den na cestě. Jdu co noha nohu mine.“

„Zajisté malíř.“

„Ó, nikoli.“

„Soudil jsem tak, poněvadž si pán před chvílí s neobyčejnou pozorností prohlížel kamenného žáčka, jímž ozdobil copařský nevkus nějakého venkovského stavitele průčelí naší školy. Bůh ví, jak dlouho tam již straší. Při mém nastoupení byl již na spadnutí. Chtěl jsem jej odstranit a postaviti tam poprsí Komenského neb jinou přiměřenou ozdobu; ale ne, ani vlásku nesměl jsem nestvůrce zkřivit. Střechu mi nechali děravou a žáčka vyfintili novým nátěrem: klobouk černě, kamizolu zeleně a kabelu žlutě — není-li to k smíchu? Což má člověk dělat? — Venkovské poměry. — Tedy professor?“

Inu, třeba professor, zvědavý Comenie! pomyslil si poutník a ledabylo přisvědčil.

„Za výzkumy botanickými —? zoologickými —? geologickými —?“

Oho, do té pasti nevlezeš! — pravil si v duchu cizinec. — Mohl by tě podrobit řádné zkoušce a z té bys málo cti odnesl.

„Hm, filolog,“ pravil tedy.

„Filolog. Ah, to je pěkné! — Ale nebylo by libo, pane professore, oddechnouti si trochu v mém skromném libosadě? Je zde příjemno. Všechno v plném květu.“

Chodec neodolal pozvání. Zahrádka smála se sterým květem. Povíjivé rostliny s různobarvými zvonci, v nichž se většinou až po okraj blýskala rosa nedávného deště jako průhledný nápoj v barvitých pohárcích, pjaly se nad sedátkem učitelovým v nejpěknější baldachýn, jaký si lze pomysliti, a proplítaly se bujně celou zahrádkou, ba jedna z nich plazila se mezerou plotu úlisně až k nohám poutníkovým a vzhlížela k němu prosebně modrým kvítkem jako loudivým okem dívčím. Byl to pozev minulosti. Škola tato byla mu dobře známa. Nesedával sice za dětství ve škamnách jejích, ale záviděl jí vždy hochům této sousední vsi — pro pestrého kamenného žáčka na průčelí jejím. Líbíval se mu nesmírně. A za let jinošských býval zde často hostem. O prázdninách scházelo se několik mladých lidí pod hostinným šindelovým krovem k tanečním hodinám a jiným nevinným zábavám, jejichž pořadatelem byl tehdejší podučitel. A sám veselý starý učitel přával těmto schůzkám a nejednou obstarával na klavíru taneční hudbu. Ó, chvíle božského veselí! První milostné vlnění rozechvívalo mladou jeho hruď, a něžnou Afroditou toho moře snů a citů byla krásná učitelova dcera, modrooká Julinka — —

Oj, nyní poznal sladký hlas, jenž zastavil jeho kroky. Vyzněl rázem jako ponořený stříbrný zvonek z tůně minulosti a schvátil mu srdce dávným tajemným kouzlem. Ten hlas byl vlastně prvním předmětem jeho mladé něhy. Přijal úřad napovědy při studentské besedě ve svém rodišti. Proslov přednášela dívka, tehdáž jemu neznámá. Seděl za záclonou, s knihou v ruce. Před ním zašustily šaty — neviděl dívku — uslyšel pouze její libý zvonkový alt, jenž linul se jako čarovný, sladkozvučný pramen do srdce a rázem opojil jinošskou duši. Do hlasu toho se zamiloval, než spatřil milou tvář — hlas ten zůstal vždy podstatnou částí jejího vděku, jako líbezná hudba, jež provázívá zjev dobrých víl. Divil se nyní, že nepoznal mžikem tento hlas. Ovšem láska jeho k Julince neprobrala se téměř z mlhavého vlnění mladistvých citů; následovaly opravdovější, hlubší, vášnivější a zastřely mu obraz její jako polozapomenutý dávný sen. Teď vznáší se opět zřetelně před okem jeho duševním — ale odkud vzal se tu Julinčin hlas? Vždyť otec její dávno zemřel a dcera mešká bůh ví kde — možná, že se již odebrala za otcem —

Tyto myšlénky proletěly hlavou cizincovou, zatím co vstupoval do zahrádky. Usadil se vedle učitele na kamenné sedátko pod známými slunečními hodinami, hrubě vymalovanými na stěně školního stavení. Vlhké zvonce zeleného baldachýnu dotýkaly se osvěživě odkryté hlavy. Vůkol dýchalo jaro.

„Tedy filolog,“ začal učitel. „Krásné povolání. Ale měli byste se trochu mírniti ve své horlivosti, pánové. Vždyť nestačíme měniti svou češtinu dle posledního vašeho střihu. Mám na příklad trápení s mladším učitelem. Hltá každý brus, kde jakého se dopídí, a umí hledati nejskrytější germanismy jako vycvičený pes tartofle. Psal jsem dříve spůsob — *s* — tu mi začal dokazovati, že sluší psáti *z*. — Nu, dobrá, pomyslil jsem si, budu psáti *z*. Ale za krátkou dobu syčí zase *sss* — *s* má se psáti. Zavrtěl jsem hlavou a psal *s*. Ale sotva že napíšu po desáté *s*, již je tu zase s vítězoslavnou zprávou, že prý se píše nejnověji *z* — není-li to hrozné? Ubezpečuju vás, že jsem nyní všecek popleten a že zpytuju úzkostlivě svědomí nad každou písmenkou. — Jste ženat, pane professore?“

„Nejsem.“

„Zvolil jste si lepší stránku. Člověk je vždy otrokem. Vizte mne! Měl jsem ženu nejlepší, jaká snad byla na světě, a přece jsem vězel trochu pod pantoflem a nyní, když mi zemřela, mistruje mne dcera. — Hle, očitý důkaz mého otroctví! Volala mne oknem, a že otec hned neuposlechl, přichází si pro něho sama. Popatřte jen, jak je rozdurděna!“

Samozvaný professor pohledl směrem, jímž učitel ukazoval. Ze stavení přicházela dívka a stanula teď zaražena při pohledu na cizince. Ten se zachvěl a spočinul na sličné podobě zrakem široce otevřeným, radostně užaslým. Toť ona! Toť Julinka sama! Toť její postava, kadeř, oči, tvář — nechybí ani ty něžné skrýše Milkovy uprostřed lící jemně uzardělých a půvabně zaokrouhlené brady. Jest mu, jakoby hejno roků, přeletší nad jeho hlavou, bylo pouhým těžkým snem, jenž obestřel na chvíli jinocha, usednuvšího na známé kamenné lávce školní zahrádky a z něhož se nyní probouzí příchodem dívky milované. Bezděky sáhl si na hlavu — ale ach! ruka tam cítila hladkou stopu, vyšlehanou perutěmi času! Ne — zapomene, že sestaral — oddá se na chvíli sladké víře, že procitl ve květech mladosti a lásky!

Dívka pozdravila cizince vděkuplným úklonkem hlavy a chtěla se navrátit do stavení. Ale učitel přivolal ji do zahrádky.

„Sem pojď, sem! Nesluší se, abys utíkala před hostem jako plaché děcko. Představím tě pánovi.“

S plamenným ruměncem a rozpačitým úsměvem stála před cizincem, jenž povstal a s obdivem na ni upíral zraky.

„Pan professor —“

„Starý.“

„Pan professor Starý z Prahy a moje dcera Julča. Tak! A nyní pověz panu professorovi, proč jsi vyšla za mnou —“

Dívka mlčela v rozpacích.

Bože, i jméno stejné! — myslil si zatím Starý. — Jaká to podivuhodná shoda! Sním či zavedlo mne nějaké kouzlo opravdu nazpět do ztraceného ráje mladosti?

„Nuže, povím to sám, abyste poznal mé otroctví,“ durdil se žertem učitel. „Vězte, že vlastní dcera učinila ze mne na stará kolena šumaře, jenž hráti musí — nad to bezplatně — k nerozumným skokům několika mladých lidiček, scházejících se k té mrzké kratochvíli pod mou vlastní střechou. Jmenují to taneční hodinou. Tanečníci jsou bezpochyby již pohromadě — na programu je tuším čtverylka nebo beseda — nuže, šumaři, pospěš a zahraj!“

„Nikoli, není třeba —“ mluvila trhaně dívka, — „beztoho nepřišel pan Brůžek — jeden tanečník chybí do páru —“

„Ó, tak se mi nevykroutíš! Proč jsi tedy přišla?“

„Proč? — Chtěla jsem — Nevěděli jsme, že tu sedíš s tímto pánem —“

Pán klonil hlavu v roji myšlének. Maje oči sklopeny a slyše pouze ten stříbrojasný sladký hlas, tím hlouběji se zapřádal do zlatého přeludu, že stojí před ním skutečně Julie zašlých let a že vrátila se s ní celá krásná minulost. Všechno podporovalo přelud ten. Teď i taneční ta hodina — všechno právě tak jako před lety. A jeden tanečník chybí — je to zajisté on, jenž usnul zde venku a jemuž se zdálo, že opustil navždy rodnou krajinu, že zemřeli jeho milí, že zhasly jeho ideály, že plahočil se všedním životem za skývou chleba, že sestárnul o dvacet let. Nyní jest opět mlád. Všechno, všechno se shoduje. Stal se zázrak?

„Přiznej se jen,“ pravil učitel k dívce, „že jsi trochu posedlá rarachem tance. Právě jako tvoje nebožka matka. Jsi ve všem nebožce podobna, i v tom. Také za její mladosti nejednou prý tu ve škole hopkovala společnost mladých lidí. Když jsem se jí začal kořiti, přestaly ovšem ty zábavy — byl jsem ukrutně žárliv a také jí nechtělo se společnosti jiných lidí. — Přiženil jsem se jaksi do této školy,“ obrátil se k hostu; „pojal jsem za ženu dceru dřívějšího učitele zdejšího, svého předchůdce. Jmenovala se také Julie. Byl to sňatek z upřímné lásky. Žel jen, že tak záhy — — Odmlčel se.

Zázrak je vysvětlen. Její dcera!

„Však nechme toho,“ pokračoval po chvilce učitel. „Co jsou platny stesky?! Nechme toho. Jsem nepřítelem sentimentálnosti, jako zajisté i vy. Mluvme o veselejších věcech!“

Ano, vari, sentimentálnosti! — dumal Starý. — Nebudu bolestně sníti o tom, co uprchlo. Chytím vesele v lokty přelud mladosti, jenž se tak divně přede mnou vynořil, obemknu jej pevně a horoucně, třeba jen na chvilku. Budu hodinku opět mlád, vesel, šťasten! Cítím opravdu, že padá se mne břímě let a že zjařená krev hraje žilami jako rujné víno.

„Bude-li vám a ostatním vhod, slečno,“ pravil cizinec dvorně, „vyplním rád mezeru ve vaší čtverylce nebo besedě — jsem přítelem tance —“

„Oh, vy byste —“ šeptala dívka.

„Snad byste se nechtěl trmácet ve spolku s tou nerozumnou mládeží?!“ zvolal učitel. „Po cestě — unaven —“

„Nejsem pranic unaven a k cíli dnešní pouti nemám daleko. Tančil bych třeba do rána.“

„Ale, ale, pane professore! Kárám tu dceru pro její nezřízenou tance chtivost a takový vážný pán zkazí dojem kázání mého svým vlastním špatným příkladem. Nu, chcete-li mermomocí — jak vidím, neujdu dnes již svému osudu. Pojďme tedy!“

„Dovolíte snad, abych byl *vaším* tanečníkem?“ tázal se Starý Julie, nastavuje dvorně rámě.

„Oh ano, s radostí!“ odvětila a přijala ostýchavě nabídnuté rámě.

Beatrice vede jej do ráje mládí.

Vstoupili do přívětivého pokoje, kde tři mladé párky s podivením vítaly neznámého rytíře, jehož si získala opuštěná krasavice. Učitel představil společnosti hosta a tomuto na vzájem vesnické slečny a kavalíry jejich: pana hospodářského praktikanta, pana lesnického příručího a — „zde, zde stojí ten žárlivý strážce čistoty jazykové, ten hrozný bijce všech kazimluvů. Potěšíte se z něho!“

Drobounký podučitel uklonil se skromně a čechral si v rozpacích řídké světlé kudrny. Mladá společnost byla jaksi stísněna nesourodým členem. Seděli obřadně a zdrželivě kolem stolu, v jehož čele host uvelebiti se musil do staromodní lenošky.

„Odpusťte, že nemohu vám posloužiti elegantnějším sedadlem,“ omlouval se učitel. „Jsem zařízen prostě, nu po venkovsku. Většinu toho starožitného nábytku zdědil jsem po svém předchůdci. Nebožka žena nechtěla se od těch věcí odloučiti a také já přivykl jsem jim později tou měrou, že asi mezi nimi umru, nerozpadnou-li se do té doby v prach a popel. Jsou ostatně důkladné — stará poctivá práce. Dal jsem je pouze opravit a nově natřít. — Ale teď přines, Julčo, především nějaké občerstvení! Pan professor je zajisté po cestě při chuti a žízni a musí se náležitě posilniti k nastávající lopotě. Ne, neodmlouvejte! Mám doma právě několik láhví slušného vína.“

Tak a podobně mluvil dále hovorný učitel a host mohl se zatím rozhlednouti po světnici. Vypadala téměř úplně tak jako v dávné době. Byl tu posud vysoký prádelník s divnými stojacími hodinami pod skleněnou záklopkou; na stěnách visely povědomé, stářím sežloutlé obrazy; navzdor novému povlaku poznal starou pohovku, na níž tak často sedával; piano stojí, jako tehdáž, v rohu při okně. Každý předmět kolem vypravuje mu tolik milých věcí. A ta klenotnice skvostných vzpomínek mládí prosycena je svěžím dechem jara. Okna jsou otevřena; jimi line se do pokoje ze zahrádky vůně květin. Na jednom sedí motýl, skládaje a rozkládaje modrá křidélka. Lesklá jakás muška bzučí tu kolem čerstvě natrhaných květů, jimiž ozdobeny jsou kadeře dívek...

„Prosím, poslužte si laskavě!“ Přívětivým tím vyzváním vytrhl jej z myšlének stříbrozvučný hlas a před ním stála Julie, jak často stávala, Julie navrácená mu ve dceři své, držíc v hebkých rukou známý, jasně zele-

nými hrozny a temnomodrými slívami pomalovaný tác a na něm povědomou sklenku, zdobenou v okolku zlatým révovým lupením. Ve sklence perlil se jasný mok leskem topasovým.

Přijal víno s díky. Nebylo to víno. Byl to čarovný, omlazující onen nápoj, po kterém se již tolik bláhových lidí shánělo a jehož zázračný pramen prýští se dosud jen ve vzdušné říši básní a pohádek.

Zdálo se mu, že nápojem tím vlévá se do těla jeho mladistvý oheň, že srdce po každém doušku lehčeji bije, že s obličeje stín za stínem, vráska za vráskou mizí, že vracejí se do hrudi sladké blouznivé city a do hlavy růžové naděje. Pohlížeje stranou na něžnou ruku Julčinu, spočívající přátelsky na rameně jeho sousedky, vzpomněl si na políbení, které kdysi rychle, potají vtiskl na ruku dávné Julie. Byl to nejsmělejší čin, jehož se tehdáž odvážil v ostýchavé a přece tak blažené lásce. Láska tato vkrádá se nyní znova v jeho prsa a loudí z nich toužebné vzdechy.

(Dokončení.)

Renan a „Počátky křesťanství“.

Renan náleží v jisté míře mezi nejpopulárnější spisovatele tohoto století. Pravím v jisté míře: jméno Renana zná skoro každý, ale jeho spisy málo kdo. Když v roce 1863 vyšel „Život Ježíšův“, první to svazek onoho velikého díla, jehož ukončení právě nyní slaví vzdělaný svět, pobouřil téměř všecky vrstvy společnosti. K nám došly jenom slabé dozvuky oné bouře, jakou vyvolala kniha ta ve Francii. Renan, který byl tehdy professorem hebrejštiny při Collège de France, byl zvláštním výnosem vládním ihned suspendován, „poněvadž jeho přednášky mohly prý by způsobiti politování hodné nepokoje...“ A co více: biskup Marseillský nařídil prý, aby každý pátek ve všech kostelích jeho dioecese v určitou hodinu se zvonilo, aby věřící měli neustále na paměti onen hrozný útok, jaký učiněn byl na „jejich boha“. Ve Florencii, v Santa Maria Del Fiore, slavili dokonce triduum na vyhlazení tohoto nového kacířství. Nelze upříti, že právě tato persekuce rozšířila pověst Renanovu daleko více nežli všecky ovace, kterých se mu dostalo z tábora druhého. Těch nebylo mnoho; ani sami stoupenci Renanovi nebyli se svým učitelem docela spokojeni: byl jim málo energickým, málo smělým a vždycky příliš shovívavým. Ona pieta, s jakou se blížil k oné posvátné minulosti, ona láska, s jakou sbíral všecky staré legendy, ta je urážela. Přáli si, aby ke své učenosti přidal vtip Voltaireův, aby polemisoval, aby karikoval, — ale v tom jich Renan neuspokojil. Jeho kniha není spisem tendenčním v obyčejném slova smyslu, je to dílo vážné, přísné, založené na rozsáhlých studiích vědeckých, s celým tím bohatým materiálem, jakého podobná práce nutně vyžaduje. Samy studie autorovy objasňují nejlépe jeho stanovisko. Již v mladém věku umínil si Renan, že popíše první počátky křesťanství. „Co jest veliký život?“ praví Alfred de Vigny, a odpovídá si sám: „Míti v mládí myšlénku, a provésti ji ve věku pozdějším.“ Zdá se, že tato slova velikého básníka byla Renanovi pravidlem života. Všecky mladistvé síly svoje věnoval prácem přípravným. První jeho dílo jest známá „Všeobecná historie jazyků semitských“. Ozbrojen rozsáhlým vzděláním filologickým, jež si osvojil v letech mladších, jeví se zde Renan již co muž zralého úsudku, co přísný historik a při tom hotový poeta, co učenec zvyklý klidné, solidní práci a při tom schopný nadšení a blouznění, jaké by ke cti sloužilo každému mladíku. A jaká jest jeho povaha, takový jest jeho styl. Renan jest z řady oněch učenců, kteří při každé svojí látce dovedou nalézti něco, co vzbudí jakýsi interess i v obecenstvu širším; kteří při studiích ryze odborných neztrácejí z mysli kulturní význam onoho předmětu, o němž píší, a tak dovedou vždypředvésti čtenáři obraz svůj v pravém rámci. Jaký div, že měla jeho historie jazyků semitských hned v letech padesátých, kdy vyšla, kolik vydání za sebou.

Teprve v letech šedesátých přistoupil Renan k sepsání hlavního díla svého, jemuž věnoval od té chvíle celý život. Je to veliká historie prvního křesťanství v sedmi mohutných svazcích, kde stopuje autor rozvoj a šíření se křesťanství od narození Ježíšova až do konce druhého století.

První svazek obsahuje onen vůbec známý „Život Ježíšův“. Kdyby byl Renan na místě Ježíše obral si kteroukoliv jinou osobnost historickou za předmět svých studií a kdyby byl k tomu užil stejně bohatého materiálu a stejně bystré a svědomité kritiky, nebyl by snad ani s polovice tak známým a slaveným, ale s druhé strany byl by šel klidně životem, ctěn a vážen každým, kdo by vůbec jeho knihu vzal do ruky. Látka, každému tak blízká a více méně drahá, bývá vždycky autorovi jaksi nebezpečnou. Nejlepším důkazem pro to, co právě jsme vyslovili, jest různý osud, s jakým se setkala jiná díla Renanova, zvláště ostatní svazky téže veliké historie, o níž právě mluvíme: polemiky ustávaly a kritika protivného tábora, dříve i ve věcech formálních tak zuřivá, stávala se vždy mírnější. Nyní vyšel sedmý a poslední svazek téhož díla, nadepsaný „Marc-Aurel, čili konec světa antického“, kterým „Počátky křesťanství“ jsou ukončeny. Již sám titul této poslední práce Renanovy ukazuje poněkud vzácnou jeho methodu; on pak sám v předmluvě vykládá čtenáři, proč dal knize své onen titul; praví takto: „Druhému století naší éry dostalo se té dvojí slávy, že upevnilo definitivně křesťanství, totiž onen veliký princip, který napravil mravy vírou v svět nadpřirozený, a pak že bylo toho svědkem, kterak stoicism beze všech divů a zázraků hleděl založiti školu ctnosti na základě úplně světském, ten nejkrásnější pokus toho druhu na celém světě. Tyto oba směry si nejen nepomáhaly, nýbrž si i překážely navzájem; ale vítězství křesťanství nelze si vysvětliti, leda když uvážíme, co bylo v onom pokuse filosofickém síly a slabosti zároveň. Marc-Aurel jest v tom ohledu nad jiné důležitým předmětem studia, tak že se musíme neustále k němu vraceti. V něm sešlo se vše, co bylo v antickém světě tehdáž dobrého a on sám poskytuje kritice té výhody, že se jí vystavuje beze všeho závoje, tak, jaký byl —

míníme jeho soukromé zápisky docela authentické, které vynikají neobyčejnou upřímností. — V roce 180, kdy Marc-Aurel zemřel, jest první perioda křesťanství, totiž jeho počátky, již ukončena; v době té má to novorozeně všecky svoje orgány, jest odloučeno od matky a bude žíti dále svůj vlastní život. Smrt Marc-Aurela můžeme tedy považovati za konec antické civilisace. Od té doby ustupuje vždy více princip hellénsko-římský vlivu židovsko-syrskému a jakkoliv uplynulo ještě více nežli celé století do jeho úplného vítězství, nelze více pochybovati, že budoucnost náleží jemu. Třetí století jest agonií světa, který ještě v druhém století jest plný života a síly." — Renan, chce-li vylíčiti některou dobu, volí si vždy nějakou postavu, která určitý směr nejlépe zastupuje; kolem té pak shrne všecko světlo, tak že vystoupí i celé její okolí. Výtečný portrait dovede charakterisovati nejen jednotlivou osobu, nýbrž i její dobu. Je to methoda, jaké užívali mnozí historikové a vždycky s prospěchem.

Podáme aspoň některé rysy z tohoto věru zdařilého portraitu. Hned na počátku líčí Renan, čím bylo císařství, když Marc-Aurel nastoupil na trůn: „Ani dětinská pompa království orientálních, jichž základem jest nízkost a hloupost lidská, ani pedantická hrdost království středověkých, jež založil přehnaný smysl pro dědičnost a naivní víra kmenů germanských v ono právo, jehož nabýváme pouze příbuzenstvím, nemohou nám býti nijakým obrazem oné vlády docela republikánské, jakou vidíme za Nervy, Trajana, Hadriana, Antonina a Marc-Aurelia. Nikdo z nich není králem dědičným, nebo z milosti boží, nikdo pouhým velitelem vojenským: nýbrž každý z těchto panovníků jest pouze vysokým úředníkem, velikým občanem, který nemá ani jakéhokoliv dvora, ani čeho jiného, co by odnímalo císaři ráz soukromníka. Zvláště Marc-Aurel nebyl ani za mák králem v obyčejném slova smyslu: jeho bohatství bylo nesmírné, ale docela po otci; jeho nechuť k „Caesarům" — tak nazývá totiž nástupce Augustovy — v nichž vidí jakési Sardanapaly, prostopášné a ukrutné, vybuchne každou chvíli. Jeho chování bylo nanejvýš zdvořilé; on vrátil senátu všecku jeho bývalou vážnost· když byl v Římě, nechyběl ani v jednom sezení a neopouštěl nikdy místa svého, dokud konsul nepronesl známou formuli: Nihil vos moramur, patres conscripti!

Filosofie byla tehdáž jakýmsi náboženstvím, předpisovala přemáhání těla a jeho chtíčů a ukládala svým vyznavačům pravidla skoro až klášterní. Marc-Aurel oblekl již ve dvanácti letech plášť filosofa, zvykal si ležeti na tvrdém loži a žíti jako pravý stoický asketa. Teprve na dolehavé prosby své matky odhodlal se prostříti si několik kůží na lůžko. Tato přílišná přísnost ubližovala kolikráte i jeho zdraví; ale nicméně účastnil se všech slavností a plnil všecky svoje povinnosti, jaké mu ukládalo jeho vznešené postavení mezi římskou mládeží. Jeho čas byl rozdělen jako v klášteře. Zdraví byl slabého, ale poněvadž vláda jeho byla mírná a mravy jeho co možná bezúhonné, mohl přece věnovati život svůj jediné práci. To, co nazýváme vtipem, toho právě neměl, také vášní měl co možná pořídku. Nade všecko šla mu povinnost. Když se narodil, nepřišla dobrá víla, aby jej zlíbala a to políbení chybělo mu po celý život: on neuměl poddati se přírodě a býti tak z duše veselým, on nevěděl, že „abstine et sustine" člověku nestačí a že život může také býti „radostí a úsměvem". Marc-Aurel byl přísným, ale jenom k sobě; k jiným byl nekonečně dobrým. Po celý život cvičil se v tom, kterak lze spláceti za zlé dobrým. Jednou večer, když ucítil, jak lidé jsou zlí, poznamenal do svých zápisků pouze tato slova: ‚Můžeš-li, naprav je; nemůžeš-li, pamatuj vždycky, že máš k nim býti přece laskavým. Bohové sami jsou k nim dobří: dávají jim zdraví, bohatství i slávu. Hleď, můžeš jednati jako sami bohové.' Jindy, když mu někdo asi hodně ublížil, napsal tyto řádky: ‚Takový jest řád přírody: lidé toho druhu musí takto jednati. Chtíti, aby dělo se jinak, je zrovna tolik, jako žádati, aby fík dával něco jiného nežli fíky. Pamatuj si zkrátka toto: Za krátký čas oba zemřete, ty i on; a brzy nezbudou po vás ani vaše jména.' — V životě soukromém choval se uhlazeně, ačkoliv trochu naivně, jako to vídáme obyčejně u dobrých lidí. Byl pokorný, a to upřímně, beze všeho pokrytství a přetvářky. Jednou z jeho zásad bylo, že lidé zlí jsou nešťastni a že člověk nemůže býti zlým leda z nevědomosti; měl soucit s každým, kdo nebyli jako on, ale nechtěl se jim nikdy stavěti za vzor.

Nikdo neupře, že to byla veliká duše. Byl to však také veliký duch? Ovšem, poněvadž jeho svědomí a jeho povinnost byly mu jediným zákonem. V jedné pouze věci byl málo energickým. Nikdy totiž se neodhodlal, zříci se víry ve svět nadsmyslný. Věru, my sdílíme s ním jeho bázeň před atheismem, my mu rozumíme, co asi chce říci, když se hrozí světa bez boha a jeho prozřetelnosti; ale nikdy nepochopíme, jak mohl mluviti zcela vážně o tom, že bohové zasahají podle své vůle v osudy lidí. Jediné snad slabé jeho vědecké vzdělání dovede to nějak vysvětliti. Nicméně však nebyla víra v svět nadpřirozený nikdy základem jeho zbožnosti. Jeho náboženství záleželo v několika lékařských pověrách a pak v jakési shovívavosti věru vlastenecké ke starým domácím zvykům. Jeho ctnost, jako naše, spočívala na rozumu a přírodě. Svatý Ludvík byl člověkem velice ctnostným a podle názorů své doby výborným panovníkem, poněvadž byl křesťanem; Marc-Aurel byl mužem svrchovaně dobrým a zbožným, ne proto, že byl pohan, nýbrž proto, že byl pravým člověkem. Byl chloubou lidstva vůbec a nikoliv ozdobou nějakého náboženství. Ať přijdou v dobách budoucích jakékoliv revoluce náboženské a filosofické, jeho velikost jimi neutrpí; neboť ona spočívá úplně na tom, co neztratí nikdy svoji cenu, a to je dobrota srdce."

Nejraději bychom citovali celou knihu, zvláště zajímavé jsou kapitoly líčící různé reformy Marc-Aurela a zejména jeho mocný vliv na rozvoj římského práva; dále nalezneme zde věrný obraz tehdejší církve, jejího života a jejího zřízení; její vnitřní boje s různými sektami a konečně její poměr k moci státní. A tu hovoří autor o té záhadě, kterak císař tak dobrý a laskavý a příliš snad shovívavý k opravdovým slabostem a vinám lidským, mohl dovoliti takové útisky, jaké dály se křesťanům za jeho vlády. „Řídil se v tom ohledu politikou svých předchůdců," praví Renan, „Trajan, Antonin i Adrian viděli v křesťanství tajnou sektu, společnosti nepřátelskou, s tendencí revoluční; a jako všichni lidé věrní starým zásadám římským hleděli je potlačiti. Nebylo třeba za tím účelem žádných zvláštních ediktů; zákonů proti nedovoleným spolkům byly celé řady. Věru, že moudrý císař, který zavedl tolik humanních oprav,

měl tyto zákony proti křesťanům tak nespravedlivé a ukrutné odvolati. Nesmíme však zapomínati, že toho ducha pravé svobody, kterak my jí rozumíme, tehdáž nechápal nikdo, a že křesťané, když stali se pány situace, počínali si podobně jako císařové pohanští; a pak odvolání oněch ediktů proti nedovoleným spolkům bylo by podrylo existenci státu, založeného právě na zásadě, že stát trpěti nemá žádných jiných společností samostatných ve svém středu. Zásada tato byla úhelným kamenem římského státu. Marc-Aurel oněch ediktů proti křesťanům tedy neodvolal, za to však vydal přísné zákony proti udavačům.“ Mimo to všecka vyznání starého světa byla v Římě trpěna, která chovala se snášelivě k bohům jiným a zvláště k náboženství státnímu; křesťanství však chovalo se vždycky výbojně proti všem jiným názorům i v dobách těch, kdy v Římě co nepatrná sekta trpěno bylo. Jaký tedy div, že panovníci římští hájili svoje bohy, s nimiž dějiny Říma tak úzce byly spojeny. A konečně lze-li pak vyčítati císaři, co dálo se v Gallii, v Hispanii, Africe nebo Asii? Vždyť to ani nebylo možno, podřízené úřady při takových nesmírných rozměrech říše ve všem kontrolovati. Ostatně sami křesťané a mezi jinými i Tertullian, jehož příkré stanovisko vůbec známo jest, dávají císaři v tom ohledu krásné svědectví.

Na konci svého velikého díla líčí Renan ještě přehledně celou tu sociální i politickou revoluci, kterou způsobilo ve světě křesťanství. Při té příležitosti dotkl se též otázky o jeho budoucnosti, a tím pobouřil také kritiku, která mu jinak přeje. „Království boží,“ praví Renan v posledních řádcích svých, „není-liž to vlastně vyplnění toho, po čem touží každý idealista? Kristovo kázání na hoře jest dokonalý zákonník pro tuto novou říši; vzájemná láska, dobrota, vlídnost a obětovnost budou vždycky podstatnými zákony dokonalého života. Spolčení slabých jest zákonným rozřešením tak mnohých problémů naší společnosti; křesťanství může v každém století býti toho příkladem. Křesťanský mučedník bude vždycky obráncem svobody svědomí. Vlast a rodina jsou ty dvě přirozené formy lidského spolčování. Obě jsou nutné, ale nepostačují; jeť potřebí ještě instituce jiné, která by se starala o potravu duše, která by poskytovala útěchy a rady, která by řídila skutky lásky. A tou je církev; bez té nelze žíti, nemá-li život býti suchým a zoufalým zvláště pro ženy. Hlavní věcí však jest to, aby tato společnost církevní nebyla nijak na újmu společnosti státní, aby to nebyla moc světská, aby se stát o ni nestaral, jí nekontroloval, ani nepodporoval. Křesťanství v prvních dvou stech a padesáti letech bylo by těchto malých, svobodných spolků výborným modelem!“

Laskavý čtenář pochopí z těchto několika řádků, co mu asi i jeho vlastní ctitelé vytýkali. E. Renan dojista nikdy nebyl nepřítelem křesťanství. *B. Frída.*

Zpěv o pomstě za Igora.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Pokračování)

III.

Ráno potřásalo zlaté kštice,
z kterých rosa perlami se lije;
vyšla Olga mezi lid svůj věrný,
děla takto s úsměvem na tváři:
„Beřte k Drevanům se rychlí posli
rcete jim, že Olga takto mluví:
S radostí chci vaší kněžnou býti,
avšak valný sbor ať pro mne přijde,
abych s velkou slávou podstoupila
cestu z Kyjeva v hrad korostěnský.
Nové posly poctím jak ty první
podle lásky, kterou v srdci chovám
k drevanskému knížeti a lidu.
Jsou tak drazí mi ti první posli,
pustit že je od sebe mi nelze,
dokud neznaví je dlouhé hody.
Kníže Mal a milí jeho druzi
v ústrety ať přijdou nové kněžně
k místu, kde můj manžel Igor leží.
Popláču tam, ulehčím si srdce,
vystrojím mu tryznu, rozloučím se
s památkou na zabitého muže,
abych klidně s novým chotém žila.“

Nedivili nic se ruští muži,
věděli, že Olga pykle kuje,
věděli, že snuje temné sítě
záhubné a nenasytné pomsty.
Činili, jak byla povelela:
rychle pluli modrým proudem Dněpru,
hustým lesem káceli si cestu,
jako vítr hnali květnou stepí,
přirazili k městu Korostěnu,
vyřídili slovo kněžny Olgy.

Jásot zatřás' městem Korostěnem.
Než se plná luna proměnila
v zlatý koráb, který modrem pluje,
chvátal výkvět korostěnských mužů
v Kyjev hrad a nesl skvostné dary
kněžně Olze, ruským bohatýrům.

Olga stála klidně u vrat dvorce,
zahalena v černá vdoví roucha,
vítala je s zářícími zraky,
slyšela, co Mal jí po nich vzkázal,
v stepi kvetoucí jak na ni čeká
s duší plnou radostného chvění.
Pravila jim Olga, bílá labuť:

„Přijměte můj dík, ó drazí muži,
radost čeká na vás pod mým krovem,
pohostinnost otevírá náruč,
dary sypou zlaté její dlaně,
ze rtů jejích paprsky se linou,
vonné květy pod nohy vám stele.
Slyšíte ten šum ve velké síni,
která stinná jako sluj se klene?
Hodují tam vaši milí bratří,
posli, které Mal mi poslal kníže.
Nuže vzhůru! Avšak dříve ještě,
nežli zasednete za stůl k hodům,
lázeň zve vás, by vás občerstvila.
Smyjte umdlení své v jasné vodě.
Jako stříbro teče z tvrdé skály,
bublá jako rusalka se směje,
perlami se pění, duhou hraje
tříštící se v krásném vodojemu
vytesaném z lesknoucí se žuly.
V páru vřelou pak zas promění se
v žhavých břichách z kovu litých zmijí,

které z tlam ji chrlí jako v hněvu.
Pyšně, hle, se třpytí lázeň v slunci,
stěny dřevěné jsou potaženy
pryskyřicí borovic a sosen,
celá koupel voní vlahým lesem.
Hleďte, zástup otrokyň vás čeká
v stínu lip; až znamení jim dáte,
vejdou k vám, by z mocných tuřích rohů,
okovaných stříbrem, olej lily,
vonný, třpytný, na zářící údy.“

Drevané se mlčky poklonili,
vešli vysokými dveřmi v lázeň.
Poslední když zmizel za veřejí,
přikázala Olga závorami
pevně uzavříti těžká vrata,
kolkolem pak narovnati dříví
v hranice, jež k samé střeše strmí.

Tiše konají, co kněžna káže;
zatím ozývá se smích a hovor
mužů drevanských, již netušíce
blízkou smrt se v jasné vodě baví.

Dokonali robi rychle práci,
kyne Olga sličným otrokyním,
které zadumány pod lipami
s tuřím rohem v bílých rukou stojí.
„Lijte vonný olej na hranice,“
dí jim Olga přísně, hlasem tvrdým,
„plameny, ne jemné vaše prsty
silných těl se budou dotýkati
mužů drevanských, prokletých vrahů!“
Loudavě se děvy přiblížily,
mlčky konaly, co kněžna káže,
mnohá z nich však padá Olze k nohám
obě ruce k prosbě spínající,
neboť v duši mnohé padl obraz
krásných junů, kteří hrdí, silní
byli vešli v zrády plnou lázeň,
aby sílu svou a krásu, jarost
v šedý popel zahrabali mrzký.
Olga ale nepohnuta stojí,
vlastní rukou zhoubný oheň vzníti.

Černý dým se sloupem k nebi valil,
žlutý plamen skákal kolem lázně,
obrovskými snopy nesou jiskry
vzhůru se do poledního modra.
Z ohnivého hrobu rozléhá se
srdcervoucí, zoufalý křik mužů,
marné hrozby, chrapot těch, jež dáví
trpká smrt již, slitovnější Olgy,
která posměch, krvavý a divý
v praskot mísí padajících břeven.

Poslední když uhas' žlutý plamen,
bílé kosti když jen z kupy čněly
popele a zářícího uhlí,
vzbledla Olga vzhůru ku blankytu,
v kterém dým se rozplýval a hynul,
zavolala velkým, slavným hlasem:

„Nebi, kterým zlaté slunce spěje,
měsíc jasný a stříbrné hvězdy,
přinesla jsem oběť za Igora.
Obřad pohřební jsem vykonala
věrně, jak na jeho vdovu sluší.
Nyní vzhůru! Ustrojím mu tryznu!“

IV.

V květné stepi, jež se k lesům táhne,
čekal kníže Mal a jeho druzi,
čekali, kdy dostaví se Olga.
Třetí den, když slunce zlatou hlavu
klonilo již k břízám unaveně,
zjevila se posléz na pokraji
modrých hvozdů s družinou svou Olga.
Zamihla se družina ta pestrá
jako oblak, který v zlatě tone
zbarven všemi světly, všemi stíny
zářícího večerního nebe.
Zadul větřík, zčeřila se tráva,
mořem žlutých hvězd a modrých zvonů
plula blíž a blíže labuť Olga,
jak by nešena tím tichým větrem.
Deset bílých ořů táhlo povoz;
na chomoutech, které nad hlavami
obloukem se vysoce jim klenou,
ukované ze zlata a stříbra,
sedí po desíti plavých drozdů,
šveholících bez únavy písně,
jimiž naslouchají bujní oři,
potřásají hrdě lesklou hřívou,
sypajíce z očí zlaté jiskry.
Každého z těch koňů štíhlá panna,
vysoká a vnadná jako bříza,
za zlacenou, volnou uzdu vede,
pohání ho prutem plným květů,
hlas svůj zvučný mísí v švehol ptáků
Medvědí se měkká kůže vleče
bujnou travou, splývající s vozu
tesaného z lipového dříví,
kovaného rudě třpytnou mědí,
stíněného ratolestmi dubů,
perutěmi orla, temným nachem.
V prostřed vozu sedí Olga, bílá,
zahalena v černém vdovím rouše,
plavé vlasy jako zlatý věnec
kolem čela vinuté a skryté
závojem, podobné ranní páře,
která zastírat chce mladé slunce
Za vozem jak husté bouře mraky
zástup vraných, bujných koňů hřímal
hrdě nesoucích na silných hřbetech
výkvět ruských bohatýrů chrabrých,
krásných junů, též i moudrých starců.
Tak se nesl s kraje modrých hvozdů
květnou stepí průvod kněžny Olgy
jako barev proud a ladných zvuků,
jako sen, jenž luzný se ti zjeví.
Obdiv zmocnil drevanských se mužů,
zatřás' vzduch se jejich divým rykem.
Letí Mal a chrabří jeho druzi
kněžně vstříc jak tlupa pyšných orlů,
dupot jejich koňů snící stepí
zaduněl jak rachocení hromu.
Vítali se Drevané a Rušti,
Olze ale kníže Mal tak pravil:
„Bílá labuť s věncem zlatých vlasů,
s očima jak blankyt hvězdokrytý,
vítám tebe v stepi, která volná
jako nebe bez konce se šíří,
oživena pestrobarvým květem.
Netruchli již dále, bílá labuť,
nasypal jsem Igorovi kurhan
čnící jako ostrov z měkké trávy.
Stromy kolem na něj stíny tkají,
jeho chlum je ptákům milé místo,
večerem když slétají se v tlupu.
Povedu tě, chceš-li, k tomu hrobu.“

Vede mlčelivou Olgu stepí
k mohyle, jež celá ověnčená,
pozlacená klonícím se sluncem,
jako do sna pohroužená leží,
do sna krásnějšího všeho bdění.
Na vrcholu sedí deset panen
holubičích zraků, temných vlasů,
zpívajících sladkobolné písně
o smrti a dlouhé pouti duší,
deset panen, lepých sester Mala.

Padla Olga na tvář před mohylou,
divý pláč jí bouřil v bílých ňádrech,
ryla prsty v rozvlněnou trávu,
štkala, jak by plakalo jí srdce.
Muži schýlili, pohnuti, hlavy,
tiše odcházeli, byla sama.
Lepé panny, útlé sestry Mala,
tulily se k sobě, holubice,
hlasy jejich, mísící se v nářek
siré vdovy, zmíraly jak dozvuk
chvějných strun, a konejšivá slova
plynula jak léčných bylin šťáva
v rozervanou duši kněžny Olgy
Vstala tiše, obrátila líci
k pannám lepým, čarně zpívajícím,
jak by dík jim poskytnouti chtěla.
Chtěla mluvit, ale ret se svíral,
vyšleh' blesk jen z blankytného zraku,
který nenávist, ne lásku hlásal.
Tulily se těsněj' holubice
jedna k druhé, útlé sestry Mala,
ustrašeny, udivením němé.

Olga ale obrátila kroky
k stanu, který strojili jí muži
nedaleko Igorova hrobu,
kde dvě břízy bělokoré větve
v lásce splítaly v krov pohostinný.
Zvučným hlasem promluvila Olga,
pod nachovou stojíc řasnou clonou:

„Tíseň mého mučeného srdce
těžkým deštěm slz mých pominula
jako oblak, jenž se v rosu změní
Nuže, teď ať vzejde bujná radost
jako duha, která jasně vzplane,
mračna když dobouří nad krajinou!
Hleďte k lesu! Drahou, jíž jsem přišla,
valí proud se věrných služebníků,
blízko medovina, sladké víno,
které vezou kupci z Cařihradu.
Plňte číše! Reje, chorovody
veďte kolem Igorova hrobu,
pijte na věčnou mu, slavnou paměť!“

Domluvila. Zatím s lesa lemu
přibliží se hustá tlupa rabů;
vezli víno, sladkou medovinu,
číše z mědi, ze stříbra a zlata.
Těžké vozy bořily se v hlínu,
pomalu je táhli silní voli.
Hlučně vítali je Korostěnští.

Olga sama naplnila číši
sladkým vínem, podala ji Malu.
Třikrát Mal ji vylil na mohylu
mezi tím, co sestry jeho pěly
tiše, smutně tak, jak holub brouká,
když mu milá uletěla družka.

Na to začly bujné chorovody;
divý ples a jásot, bouřná vřava,
výskot rabů, smích a třeskot štítu,
jimiž muži v počest bohatýra,
v hrobě spícího, při tanci hřměli,
hlučely jak rozpoutaný vichr.
Celá step se zdála pohroužena
v tůně nesmírného vytržení,
radost jako rozpěněné moře
vlnila se, v šílenost se měníc.
Lidé berou na se cizí vzření
zraky bloudí, hlas se mění v chrapot,
roucha v cáry, rozkrušené číše
míhají se temnícím se vzduchem.

V horečném tom plesu stojí Olga
nepohnutě jako sloupy stanu,
neodvrací zraky s kraje lesa,
jakby koho ždála s oné strany.
Dvakrát přišel Mal pod řasnou clonu.
Jednou pravil: „Smutno mi a teskno
v tomto víru zběsilého smíchu
Olgo, hleď, jak bílé holubice,
útlé moje sestry, polekány,
leží na mohyle jako kupa
ostrým větrem přivátého sněhu.“

Děla Olga: „Raduj se a plesej!
Prázdni číš na své a moje zdraví!
Zaplaš chmuru, tížící ti duši.“

Zase přišel Mal a pravil Olze:
„Teskno mi a smutno. Pověz, Olgo,
kde jsou posli, kteří z Korostěnu
v Kyjev táhli? Kde můj mladý bratr?
Zaplašil by hudbou těžkou chmuru.“

Děla na to Olga konejšivě:
„Zírám k lesům; muži nejvěrnější,
ti, co byli s Igorem, když padl,
v zimní noci drevanskými meči,
reci, kaleni jak ocel v boji,
slíbili mi s nocí přijet k místu,
smířiti se s tebou u mohyly.
S těmi muži přijdou tvoji posli,
bratr tvůj, jenž sladké písně hude.
Raduj se a plesej, prázdni číši!
chvíle blízká, která dá mne tobě.“

Nyní po třetí Mal k Olze mluvil:
„Dávno uprchlo již zlaté slunce,
polekané nesvatou tou vřavou.
Přišla noc již. Kde jsou tvoji muži?
Bratr můj kde mešká? Moji posli?“

Vztáhla Olga ruku k temným lesům,
zavolala chvějícím se hlasem
radosti, jež utajena dlouho
nyní vyšlehla jak velký plamen:
„Male, hleď, co od lesa se valí!
Spása moje blíží se a chvíle
nadešla, jež dá tě v moje ruce!“

Pohleď' Mal a pravil udiveně:
„Nechápu, co slova tvoje tají.
Nevidím než temné, těžké mraky,
které deštěm hrozí nám a bouří.“

Domluvil, a mrak se roztrh' ve dví,
žlutý blesk mu vyjel z temna klínu,
krajina zaplála siným světlem,
chápal nyní Mal, co Olga děla:
viděl Mal při náhlém osvětlení
muže v plném trysku z lesa chvátat,
zjevily se žasnoucímu zraku
napřažená kopí, břitké meče,
luky mířící a šípy v letu.
Zahlíď' Mal, jak na pokraji lesa
Ruští vraždili a ubíjeli
ty, již omámeni sladkým medem
klidně v měkké stepní trávě spali.

Malu zježily se vlasy hrůzou,
mžikem viděl nesmírnou tu zradu,
která kolem z černé noci zela.
Plnou silou svého hlasu zvolal:

„Chopte mečů se, ó moji věrní!
Vzhůru, korostěnští bohatýři,
střeste z údů zhoubné omámení,
vražda přikvačila, ostří spáry,
aby vyrvala nám život sladký!“

Ale hlas ten zanik' v dvojí vřavě,
která na nebi a stepi duní;

dvojí bouře řítila se z lesu.
Na nebi řve hrom jak tisíc turů,
stepí bouří ruští bohatýři,
vichrem kvačí, blesky z nebes výše
křižují se s blesky jejich mečů.
Vražda kasala si rudé roucho.

Ohledl se Mal, chtěl Olgu prosit,
aby ztrnula se nad tou bídou —
ale kněžna zmizela již v stanu,
clona shrnula se těžce k zemi,
dvanáct mužů s napřaženým mečem
brání neúprosně příchod k Olze.
Zašla Olga za nachovou stěnu,
jako slunce za hory se skrývá,
temné noci vládu zanechajíc.
Zašla Olga, vzešla bledá hrůza,
která v kámen lidská srdce mění.
Děsná vražda, ohromná a krutá
dupala teď vztekle lidské žití,
plným proudem spájela se krví,
řvala radostí a hnusným smíchem,
přehlušila rykem hlasy hromů.

Viděl Mal, jak kosila mu reky,
viděl při blescích a hromobití,
na mohyle jak mu rdousí sestry,
bílé holubice, plny vděků.
Viděl svého lidu pád a zkázu,
s úsměvem pak vítal krutý čepel,
který v útroby mu posléz vnikal,
černou mrákotou mu zastřel zraky . . .

Dobouřila vražda, shasly blesky,
bílý měsíc vyplul, stál nad lesem
jako hrůzou zsinalá tvář obra.
Matné jeho světlo jako příkrov
padalo na chvějící se stromy,
rozdupanou step a na mohylu.

Rozhrnula Olga těžkou clonu,
vyšla tiše, bílá jak ten měsíc,
zraky bloudily po širém kraji.
Zachvěla se, pravila však klidně:

„Slavila jsem za Igora tryznu,
přinesla jsem raby, koně v oběť,
bez čísla jich leží pod mohylou.
Poslala jsem Igorovi reky,
aby sám nebloudil osiřelý.
Devět panen na chlumu tam leží,
bílých jako sníh, ty poslala jsem,
aby Igorovi mohly sloužit.
Duše jeho je teď usmířena.
Nyní vzhůru! Korostěn nás čeká!“

Zvolala tak Olga, sedla na vůz.
Květnou stepí táhly její voje
k temným lesům, směrem ku západu.
Ticho vládlo zase květnou stepí,
pouze vítr mezi mrtvolami
sténal tiše, svištěl křovinami.

Kníže Mal však nebyl posud mrtev,
slova Olgy zbudila jej k žití.
Vražda letěla teď k jeho městu,
dechem posledním teď bylo nutno
zachránit hrad slavný jeho otců.
Nedaleko bloudil kůň po stepi,
který ušel vítězící seči,
chytil Mal jej za plynoucí hřívu,
druhou ruku přitisk' silně k ráně,
která žití vychrlit mu chtěla
s černým proudem lijící se krve;
sed' mu hřbet, pohāněl jej hlasem.
Krytou stezkou, vlekoucí se lesem,
letěl větrem k hradbám korostěnským.
Sběhl lid se, hrůza jala srdce.
Sledním dechem Mal jim vypověděl
zradu Olgy, nesmírnou tu vraždu,
kterou zahynuli jeho reci.
Domluvil a vyletěla duše
bílým hrdlem k blednoucím již hvězdám.
Zazněl pláč a truchlý, dlouhý nářek.
S rykem zavřely se města brány,
zbraně chopil všechen lid se věrný,
přísahaje brániti se chrabře.
Přísaha ta létla hromem k nebi,
první voj když Olžin objevil se,
temně rysuje se na obloze
při zaplání rudé zory ranní. (Dokončení.)

Rybáci.

Charakterní kresba od *Ladislava Stroupežnického.*

Obyvatelé samoty „na Pařezi“, ležící v lesnaté jihočeské krajině a sestávající z pěti nízkých, z otesaných kmenů sroubených a slamou krytých chaloupek, svítí loučí, hořící v krbech. Rudá její zář třepotavě proráží malými okénky chýžek, které za červencového večera úplně ztrácejí se ve tmách onoho období, kdy měsíc teprve po jedenácté hodině nad lesnatý, nyní temný obzor se vynese. V chýžkách jakož i v krajině vůkol nich, těsně sevřené černými lesy, jest ticho. Dosti silný větřík přehání potrhané mraky po obloze.

V malé, nízké světničce v jedné z těch pěti chaloupek, nejkrajnější směrem k východu, sedí kol stolu hrubě sroubeného čtyři mužové a hrají v karty při světle louči, plápolající v krbu. Všichni jsou skorem stejného stáří — mezi čtyřiceti a padesáti lety — všichni sluncem a větrem osmahlí, bezvousé tváře jejich proryty jsou vráskami. Vlasy mají krátce přistřižené a ježaté. Oděni jsou kazajkami a kalhotami z hrubého domácího plátna; jsou bosi. Kouří z krátkých dřevěných dýmek.

V koutě nízounké, začazené světnice, ozdobené dvěma hrubě na skle malovanými obrazy Panny Marie a svatého Josefa, sedí na široké posteli žena a houpá nohou kolébku, v níž dřímá dítě. Na posteli za ženou spí jiné již odrostlejší dítě a na širokých prejzových kamnech leží třetí. Žena drží v ruce růženec a modlí se. Muži nemluví více, než co hra žádá; hrají o čárky, jež dělají křídou na stole. Jednotvárná tato zábava trvá hodinu . . . dvě . . . Žena položila se zatím na lože a usnula.

Staré, začaděné, dřevěné hodiny s puklým skleněným zvonkem chřastivě bijí jedenáct.

Jakoby hodina ta byla rozkazem, zdvihnou se mužové s lavice a šourají se tiše ze světnice.

Poslední z nich, muž prostřední postavy a kulhající silně na pravou nohu, uhasil opatrně oheň v krbu, než opustil světnici.

Jest to majitel chýžky, Kopřiva.

Soudruhy své zastal na dvorku; jeden z nich držel v ruce čtyry asi půl druha sáhu dlouhé pruty obloučitě ohnuté a tyč asi tři sáhy dlouhou. Všichni mají bedra opásána něčím, co valně podobá se pytlům. Když byl kulhavý Kopřiva vyhledal pod doškovou stříškou malé kůlničky svazek prutů a dlouhou tyč, obvázal boky své velkým pytlem; pak odepjal malého psíka od budky, načež opustili všichni tiše dvorek, jehož vrátka Kopřiva zavřel na řetěz, aby nemohl psík vyběhnouti. Uchýlivše se hned s cesty, pustili se přes pole a lučinu směrem východním přímo k lesu. Nepromluvili cestou ani slova. Vešli v temnou klenbu mohutných borovic, jichž vrcholy větrem rozhoupány šuměly jim nad hlavami. Asi půl hodiny ubírali se lesem brzy vysokým, brzy zase mlázím, následujíce Kopřivu, který zdál se býti vůdcem této malé tlupy. Chůze byla dosti obtížnou zvláště mlázím, jehož pichlavé větve často švihaly je do obličejů... Hrbolatá, suchým špendličím postlaná půda činila nejistým každé došlápnutí jejich bosých nohou. Tápajíce rukama před sebou, dostali se konečně k malému potoku, vinoucímu se hustinou.

Zde zastavil se Kopřiva.

„Kamarádi," promluvil přitlumeným hlasem, „odpočineme si, abychom nebyli uhřatí."

Všichni posadili se na kyprý mech, ale pro tmu jeden druhého neviděl.

„Poslyšte, bratři," pokračoval Kopřiva, „doslechl jsem nějaký klep... To víte, držíme už dohromady aspoň dvanáct let a ještě nás nikdy nechytili; ale včera slyšel jsem divnou řeč."

„No?" ozvaly se dva hlasy — třetí z mužů mlčel.

„To víte, že slouží Františka Novákovic, bývalá kamarádka mé ženy, u direktora našeho panství?"

„Nu bodejť," přisvědčily zase dva hlasy.

Včera se s ní sešla moje žena o požehnání; Františka jí přála, aby prý jsme si dali na tebe, Liško, pozor, že prý jsi měl ráno na kanceláři s direktorem a fořtmistrem nějaké ušpejtání."

Muž, který byl dosud mlčel, promluvil nyní chvatně: „Byl jsem na kanceláři platit činži z gruntu."

Samota „Pařezí" jest totiž dominikální — půda, na níž chalupy stojí, je panská a majitelé chalup musí platit z ní roční činži.

Děj tuto vypravovaný udál se totiž roku 1846, tedy za doby patrimoniální, za panování direktorské všemohoucnosti — a mušketýrovy lískovky.

„Ale ty prý jsi dlouho mluvil s fořtmistrem a s direktorem, prála Františka."

„Snad by vás nepoblázníl ženský klep," bránil se nařknutý. „Tolik let už táhneme za jeden provaz a najednou byste mi nevěřili! Fořtmistr tam byl jen náhodou."

„Abych spravedlivě řekl, považoval jsem to hned za ženské šplechty a strašidla," ujišťoval Kopřiva.

„Já tomu také nevěřím," přisvědčili druzí dva.

„Vždyť jsem to také jen povídal, aby byla nějaká řeč, než vychladnem a se pustíme do rybníka," prohodil upokojený Kopřiva.

Mužové ti jsou r y b á c i — zlodějové ryb, ne rybáři k lovu oprávnění — a jejich vůdcem je Kopřiva. K hodnosti té vyšvihl se svojí chytrostí.

Rybáctví jest právě tak náruživostí jako pytláctví a karban, provozujíť je dosti často lidé, kteří by mohli klidně a bezstarostně žíti z výtěžku svých polí a lučin. Náruživost ta však pudí je za noci z lůna rodiny, z tiché chýžky pustými lesy do panských rybníků, odkudž vracejí se k ránu domů promočeni, zimou zmodralí a zkřehlí buď s pytlem kaprů na zádech — anebo někdy také s ranou panských broků v zádech, zanechávajíce za sebou na mechu, lučině a cestě krvavou stopu. Někdy se rybák nevrátí vůbec. —

Z těchto čtyř rybáků jest nejodvážnějším, ale také nejobratnějším kulhavý Kopřiva. Co ten člověk odvlekl již na svém hřbetě kaprů z panských rybníků! Několikrát přinesl si ovšem také on ránu broků, zarytých více méně hluboko pod jeho vypranou kůží, ale ty zarostly jako hřebík, zaražený do zdravého kmene lípy, a Kopřiva rybačil dále. Žena jeho roznášela potají panské kapry na prodej — kupovali je sousední páni faráři „na pátek" a učitelové, pak honorace v blízkém městečku. Tímto obchodem s panskými kapry zahospodařil si Kopřiva i jeho soudruzi do roka nějakou tu hromádku stříbrných dvacetníků. Nadbáňky panských myslivců, zmocniti se Kopřivy při rybačení nebo mu „odzvoniti", byť vše sebe chytřeji bylo nastrojeno, selhaly vždy. — —

„A teď, kamarádi, pustíme se k rybníku," pokynul Kopřiva Liškovi, Bořovákovi a Kodádkovi a dodal: „Jsme právě na průseku — tuhle přeskočíme potok."

Rybáci vstali a tápali se tmou na pokraj potoka, sledujíce směr průseku, uličky to, zřízené k vůli honbě tím způsobem, že se oklestí postranní větve vyšších stromků, kdežto nízký podrost se při zemi poseká

Rybáci znají ta místa výborně; tři již přeskočili potok — jediný Liška byl ještě na této straně. Pak skočil také on, ale doskočiv na pravou nohu, vykřikl bolestně, ihned však výkřik svůj zdusil a přitlumil. Zároveň svalil se na zem.

„Co se ti stalo?" tázali se jej soudruhové chvatně.

„Skočil jsem na přiseknutý podrost a prorazil jsem si nohu."

Liška opravdu skočil bosou nohou na šikmo přiseknutý asi jako ukazovák silný pahýl smrče a prorazil si šlapadlo.

„To je strašná bolest," zaúpěl Liška a slzy vyhrkly mu z očí.

Jeden z rybáků uřízl okraj svého pytle asi na čtyry prsty zšíří a dal jej Liškovi, který si jím obvázal ránu, načež se vzchopil a opíraje se o své pruty, belhal se za svými soudruhy.

„Ve vodě se mi rána vypere a za několik dní bude zahojena," těšil se, snášel však bolest, jakou dovede klidně trpěti toliko člověk tělesně velmi otužilý. Duševní jeho nálada se však tou bolestí velmi změnila, jest zasmušilý a rozčilen. Považuje náhlé poranění své za trest, jehož se mu dostalo za podlý skutek, za zradu, kterou v této chvíli páše na svých dávných soudruzích. Vždyť vede své přátely, s kterými již jako výrostek rybačil, hlavně ale starého, spolehlivého a věrného kamaráda Kopřivu v zálohu, již nastrojili panští myslivci.

Direktor panství volenického obeslal si totiž na včerejší dopoledne Lišku na kancelář a řekl mu suše a přísně: „Liško, celý svět ví, že s Kopřivou rybačíte — neprozradíte-li mi, kdy a kam půjde Kopřiva na ryby,

abychom jej mohli při skutku přistihnouti, tedy vězte: za týden je na panství odvod k vojsku — váš jediný syn se staví a já ho dám bez pardonu assentovat! Čtrnáct let ho, Liško, okem nespatříte — ba možno, že nikdy, neboť noviny píšou, že se schyluje k vojně.“

Jakoby byl vedle Lišky z čista jasna hrom udeřil, tak ulekl se výhrůžky direktorovy. „Prozradíte-li nám však,“ pokračoval všemohoucí direktor. „kdy a kam půjde ten starý šibal rybačit a my jej přistihneme, pak pomohu vašemu synovi na vždy od vojny.“

Liška i jeho žena měli svého jedináčka Tomáška ze srdce rádi a často si povídali, že mu dají chalupu, že ho ožení, a počítali, mnoho-li asi vyžení. Měli už také některé chalupnické dcerky vyhlídnuty, které by se tak pro něj hodily — ale „assentu“, toho se báli. Čtrnáct let na vojně!

Liška dobře věděl, že je za své rybačení u direktora špatně zaznamenán a že mu dá syna ze msty odvésti k vojsku... Nyní by mohl zachrániti své dítě před tím neštěstím, ale musil by zraditi starého věrného kamaráda. Krásti kapry z panského rybníka — v tom nespatřoval Liška pranic nepoctivého — zraditi ale kamaráda, který s ním kapry krade, to zdálo se mu bídáctvím a podlostí největší!

Divě to vířilo v duši rybákově: v pocity přátelství ke Kopřivovi usilovně mísily se otcovské city, které velitelsky mu opakovaly, že povinnosti k vlastní krvi jsou prvními. Ale přece se ještě rozmýšlel.

Direktor zpozoroval ty rozpory v duši rybákově; aby dohnal otce k vítězství nad přítelem, jal se líčiti tvrdými slovy útrapy a bědy čtrnáctileté vojanské služby; vypravoval, jak za malé zanedbání musí voják „běhati ulicí“ a že mu rozsekají tisíci šlehy plece a záda, až se za ním táhne stopa krvavá... Pak vykládal, jak snadno se může voják vrátit z vojny co mrzák o jedné noze nebo bezruký...

„Milostpane!“ přerušil ztýraný rybák direktorovu řeč, „děj se vůle boží! Je to ode mne bídné, lotrovské jednání, já to vím — ale učiním to, abych své dítě zachránil. Žena by z toho měla smrt, kdyby ho odvedli!“

Direktor se spokojeně usmál, potřepal rybákovi na rameno a řekl: „Vy jste dobrý a hodný poddaný své milostivé vrchnosti, že její škůdce prozrazujete... Nyní mi povězte, kdy a kam půjde Kopřiva na ryby.“

„Milostpane, zítra po půl noci půjdeme dolů na počápský rybník,“ zrazoval rybák chvějícím se a stísněným hlasem své soudruhy, a bylo mu při tom, jakoby měl srdce sevřené rozžhavenýma kleštěma.

„Dobře — pan fořtmistr se postará, aby byl Kopřiva chycen — vás nechají uklouznouti.“ A dodal: „Vždyť poznají z daleka Kopřivu dle kulhání!“

Pak změnil přísný ton v laskavý a ubezpečoval rybáka: „Vašeho syna dám zapsati do assentních listin jako krátkozrakého a plochonohého a bude na vždy vojny prost.“

Liška děkoval třesoucím se hlasem za tu milost; musil však ještě vysvětliti, s které strany vejdou rybáci do rybníka, načež jej direktor propustil.

Na cestě k domovu brzy litoval Liška, že zradil svého kamaráda a hned zase snažil se potěšiti a upokojiti se vědomím, že zachránil svého Tomáška od útrap vojny. Sám před sebou styděl se za svou zradu a přece cítil, že vykonal, čím byl svému synovi povinen.

„Bylo by toho chlapce věčná škoda, aby ho na vojně zabili,“ šeptal si, když jej synek vítal při návratu z volenické direktoriální kanceláře. Ale ani slovem nesvěřil rybák synovi, co pro něj vykonal, ba ani ženě o tom nepověděl.

Nyní kráčí lesem se svými soudruhy; s přítelem, jemuž dostalo se výstrahy, který však, spoléhaje v starou jeho věrnost, nedal víry té výstraze.

Též ostatní soudruhové mu důvěřují — Liška je o tom přesvědčen, a tím více jej bolí, že je zradil.

Tiše kradou se nyní rybáci houštím z malého návrší dolů... Po několika stech kroků zastavili se na pokraji houští... Před nimi rozkládá se úzký pruh palouku a za ním černá se hladina rozsáhlého rybníka, obrostlá hustými křovinami a rákosím; černá se, poněvadž je obloha zastřena hustým, těžkým mrakem, jímž paprsky měsíce, který před malou chvilkou nad obzor se vynesl, jen málo kdy na okamžik matně probleskuou.

Dva z rybáků rozvázali svazky prutů, jež si přinesli, svázali vždy dva v půli křížem přes sebe a připevnili na jich konce pevně pletené sítě, jež vytáhli z pytlů, které měli kol beder ovinuty; obratně upevnili pak čeřeny takto uchystané na dvě tyče, jež si byli přinesli. Několika slovy tiše promluvenými dohodli se, kdo s které strany zabrodí se do rybníka, načež se po dvou tiše rozešli.

(Dokončení.)

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

(Pokračování.)

Výstup 7.

Kajetán. Hned na to Valdštýn. Předešlá.

Kajetán (spěchem se strany bedlivě se ohlížeje).
Postůjte, mocná paní! — Dobroslav
již dlouho, skryt v mém bytu, očekává
příhodné chvíle vám se objevit.
Kateř. On zde? — Zda možno? — Nespatřil jej nikdo?
Kajetán. Vždyť přišel tajnou fortnou, ku kteréž
klíč jsem mu zjednal, a jest přestrojen.
(Šeptem v stranu volaje.)
Již vstupte, pane hrabě!
(Odejde v pozadí — často zmizí a zas se objeví.)
Valdštýn (v přestrojení obyčejného měšťáka, zahalen pláštěm, spěchá ke Kateřině a obejme ji).
Milá teto!
Kateř. Můj strýče Valdštýne! — Zda nikdo vás
v Jičíně nepoznal? — Jeť mnoho zde
Fridricha krále mocných přívrženců,
jenž ochotně vás by se zmocnili
a odevzdali v tábor Mansfeldův.

*

Valdštýn. V tom přestrojení, jež mám na sobě,
netuší nikdo, že jest Valdštýn skryt,
jenž vede císaři pluk udatný,
by proti jeho škůdcům bojoval.
Přicházím z Bukvojova tábora,
a v skok jsem spěchal s nebezpečím sem,
bych osobně věc s vámi vyjednal,
jež netrpí žádného odkladu.
Kateř. Toť na zaplacení snad císařského
mám vojska opět poslat podporu?
Valdštýn. To vydatně posud jste činila.
Dík vzkazuje vám kníže Bavorské
i Bukvoj za poslední zásilku.
Větším se díkem císař odmění.
Teď ale jiná, rodinná to věc
mě vede k vám. Jáť nyní nepřišel
co sluha císařův, bych v jeho zájmech
měl s vámi vyjednávat, přišel jsem
co strýc, co věrný přívrženec Smiřických,
jejichžto rod mě matkou obdařil.
Kateř. Ba rodu našemu jste přivtělen,
co příbuzný a vzácný ochránce.
Valdštýn. I nyní k vám mě nese ochotnost
o vaši ochranu se pokusit.
Jeť známo mi, a vůbec všemu světu,
že velký poklad rodu Smiřického
váš manžel, když jest dobyl Kumburka
a osvobodil vás tam z vězení,
dal zavézt na Jičín, kdež nyní skryt
a vámi střežen v skříních odpočívá.
Kateř. Část toho statku již obětována
na zájmy válečné, a v prospěch jich
i déle chci se štědře zachovat.
Valdštýn. Ten poklad váš jest nevyčerpatelný,
v jedné-li ruce bude zachován.
Však nyní více rukou po něm sahá —
tož ruce bezbožné a loupeživé,
by z jeho hojných zlata důchodů
uchvatitele trůnu zpřímili,
a kacířských nesvarů blouznivost
po celých Čechách mohli rozšířit.
Mámť jistou vědomost, že samozvanec,
tož ponoukáním sestry Salomeny
a pána z Roupova, chce přísným soudem
vás Smiřickou a pána z Vartenberka
pro zradu zemskou ztrestat pokutou,
tož odejmutím všeho majetku
a přiřknutím jej sestře Salomeně.
Kateř. Takému bezpráví se opře panstvo,
jež posud ctilo právo rodinné.
Sám Budovec, jenž stojí v čele soudu,
ač náboženství dělí oba nás,
musí se práva mého zastati.
Valdštýn. On snad se zastane. Zda ale též
nepřátel vašich roj se podrobí
spravedlivému soudce výroku?
To nedoufejte, teto Kateřino. —
zlé okolnosti jsou vám na odpor.
Kateř. (povážlivě před sebe hledí).
Nu ano, okolnosti — zlé to okolnosti —
tož lidé zlí. — Já ale setrvám
přec na svém právu, a chci zápasit
s tím rozezleným světem veškerým.
Valdštýn. Ctím vaši srdnatost a obdivuji
vašeho ducha neohroženost.
Zdaž ale vaše neohroženost
i s vyšším protivníkem obstojí,
jenž nad zemským se vznáší údolím?
Kateř. Kdož by to byl? Protivník nadpozemský?
Valdštýn (s napnutým pohledem do výše).
U výši tam, v tom kruhu věčných hvězd
osudů lidských cesta změřena.
Kdo umí plamenné to písmo čísti,
pozná zdar neb zkázu cílů svých.
Z té knihy čerpat lze i naučení,
kterak se vyhnout zlému osudu.
Kateř. A tam bych měla hledat protivníka?
Valdštýn. Tož protivníka — škodnou planetu.
Kateř. Ta hrozí mně?
Valdštýn. Ba hrozí. Hvězdář můj,
věhlasný Seni zkoumal horoskop
vašeho domu. Hvězda škodná Mars
zde stojí nad Jičínem.
Kateř. Mohu-liž
s nepřítelem tak dálným zápasit?
Valdštýn. Ne zápasit, však uhnouti se v stín,
kamž jeho škodné světlo nesahá.
Seberte na ručest své poklady,
peníze, drahokamy, klenoty,
vše pohyblivé zboží, jež se odvézt dá,
a na bezpečné místo utecte.
Co nemovité, — statky, lesy, hrady,
zanechte krutým nepřátelům svým,
zachraňte života, a v poklidném
si zrobte útulku svůj blahobyt.
Kateř. Ten velký majetek, své statky, hrady,
bych měla opustit a zanechat
v rukou mých nepřátel, by s ousměchem
na útěk hleděli můj zbabělý?
To vaše rada, strýče Valdštýne?
A kam mám odvézt ten svůj velký poklad?
Valdštýn. Na hrad můj rodinný do Heřmanic,
jenž vojskem císařským jest obsazen.
Kateř. (záporně hlavou kroutíc).
Ne, strýče Valdštýne, to neučiním.
Jsemť paní, vladařkou těch velkých statků,
jež právo dědičné mi poskytlo,
a za svatou uznávám povinnost
je zachovati svému potomstvu.
To moje potomstvo teď zve se Vartenberské,
a dlužna jsem to svému manželu,
jenž z tuhých okovů mě vyprostil
a na výsluní života zas vznes',
bych zvelebila jeho blahobyt.
Těch hvězd, co hrozivě se vznášejí
nad domem mým, se valně nelekám, —
jsouť příliš daleko, jsouť pouze hvězdy,
a světlo jich až ke mně nesahá,
by mohlo ohřát mě neb zcela ztrávit.
Své poklady však též zde na Jičíně
chci ponechat, je šetřit, hájit, množit,
a pakli někdo přijde, jenž by chtěl
snad loupeživou rukou na ně sáhnout. —

ten pozná, že jsem žena mohutná,
jež u vědomí svatých povinností
hodlá i s hvězdami se pustit v boj,
a neděsí se ďábla, nýbrž boha.
S tím, strýče Valdštýne, vás zanechávám
a v domě k večeři vás očekávám.
(Odchází do zámku.)

Valdštýn (za ní volaje).
Dík, teto Kateřino! Syt jsem krmem,
jejž jste mi právě nyní poskytla.
Za dobré tmy zas na cestu se dám. —
To nezdařilo se. Můj všechen vtip
tou odhodlanou ženou poražen.
Na jiný úskok musím pomyslit,
a v tom mi Kajetán snad bude rádcem.
(Docela se setmělo.)

Výstup 8.

Kajetán (spěchem se strany). Předešlý.

Kajetán. Nuž, hrabě, kterak se vám zdařilo?
Valdštýn. Až doposud se nezdařilo nic.
Král Fridrich dřív snad zlapne majetek,
jenž v truhlách leží pevně uzavřen,
a bude-li v té válce překonán,
unikne se vším v dálnou cizinu,
a nám jen zbudou bídné paběrky.
To, Kajetáne, musíš zamezit.
Kajetán. Šíp výmluvnosti mé již otupěl.
Valdštýn. Na její zbožnost musíš vložit šroub,
jenž zámky k pokladu by otevřel.
Kajetán. Dost již jsem šrouboval, — k těm zámkům však
nelze mi nikterak se přitočit.
Valdštýn. Nesmíš se unavit v té krušné práci,
a pakli v čas se zdaří podnik náš,
zde na Jičíně vystavím ti dům,
v němž tvoje řehole se pozná v ráji.
Teď ale čas, bych v tábor zas se vrátil.
Mám cestu dalekou. (Odchází.)
Kajetán. V mém bytu dřív se trochu zotavte,
než nastoupíte cestu zpáteční.
(Odejdou stranou v levo.)

Výstup 9.

Dlouhá přestávka. Na zámku ozve se zvonění večerního klekání, a v dálce z města troubení ponocných. Měsíc vystoupí na obloze z oblak a ozáří levou stranu jeviště, zvláště kapli a v ní bělící se sochu. Posléze přijde ze zámku Blud a dva sluhové — odejdou prostředkem a spouštějí za scenou řetězy.

Jindřich (vyjde ze zámku po stupních, zvolna sestupuje a oddychuje si). Ach, zde mi volno — v světle měsíce
cítím se znovuzrozen, tak mi lehko,
jak ptáku v povětří, a zdá se mi,
že moh' bych lítat, kdybych ve vzduch skočil.
Toť divno. Hle, — nepřítel můj jest slunce.
Ba na slunci mi mozek vysychá,
a lebka má se počne v kousky drobit,
tož rozpukřena palem slunečním.
Za dne jsem hlupec, blbec, šílenec,
a každý sluha v zámku na mě hledí
jak na člověka, jemuž tento svět
se zbatil v myšlénkách a v pocitech.
Však na měsíci, — aj, jsem zdráv a vesel,
ba na měsíci cítím, že jsem pánem,
tož pánem těchto statkův, Smiřickým,
a zpomínám, že Jareš, regent náš,
mě v hlavu uhodil, mě s kopce shodil,
a že jsem z toho zblběl. — Běda mi,
že na mě chvíle jdou, tož při měsíci,
kde jsem si vědom, že můj rozum skles',
a nelze mi jej zpřímit. — Také bůh
to nechce napravit. — Zde sednu do besídky.
Teď půjde Kateřina do kaple,
by modlila se za mě a své hříchy.
Tak každou noc zde skryt ji očekávám,
a bdím, by mohla ona lépe spát.
(Sedne do besídky zakryt křovím.)

Výstup 10.

Jareš (z pozadí v černém plášti, maje malou svítilnu v ruce. Opatrně plouží se do předu, na všecky strany se ohlížeje). Předešlý.

Jareš. Zde jsem. — Můj starý klíč mi dobře sloužil,
a tajná fortna tentýž zámek má
jak v onen čas, když jsem zde vladařil.
Vše vůkol ticho. Na paláci též
kmit světel uhasíná — tam jen v okně
od její ložnice mře lampy zář.
Tam chci ji navštívit. — Znám tajnou chodbu,
jež vede přímo v onu komnatu,
tož do výklenku, v kterémž oltář stojí,
a lože její vedle oltáře.
Až odbudu svou práci, touž zas cestou,
kterou jsem přišel, mohu uprchnout.
A byťby někdo dřív mě poznal zde
a podnik zastavil — mám v kapse list,
že král mě posýlá, bych s paní vyjednával.
To však si nepřeju. Neznán a neviděn
až k loži jejímu chci doniknout,
tam tvář svou hrozivou jí objevit,
a v rozdmýchaném pomsty plápolu
jí ostrou dýku vrazit do prsou.
Svou zastři tvář, měsíci, jenž mi často
na cestu svítils k lásky požitkům. —
na úkon nenávisti netřeba
mi tvého blahostného záření.
Přicházím, Kateřino, bych ti vrátil
zas políček, kterýmž mě znectilas,
a krví tvou chci tak jej obestřít,
že na tvém hrobě růžový jak keř
má objeviti pomsty poupata.
Co to? — Tam dvéře vrzly! — Někdo jde! —
(Zámecké dvéře se otevrou.)
To ona! — Ha, to ona! — Šťastná chvíle! —
Snad zde můj čin se lépe podaří,
a cesta volnější mi k útěku.
(Ustoupí v stín za kapli. Jindřich v besídce mezi křovím svou hlavu objeví a pozorně se dívá.)

Výstup 11.

Kateřina (v bílém nočním rouchu s malou lampou v ruce, kráčí do předu, zastaví se, vzdychne, pak postoupí ku kapli, postaví lampu na výklenek, klekne na klekátko, ozářena světlem měsíce.)

Zde klečím v pokoře svých zbožných citů,
a o tvou, mučennice velebná,

v své modlitbě se snažím ochranu,
bys vyvedla mě z tlaku svízelů,
kteříž mě od dětinství svírají.
Nechť tak se rozpadnou jak ono kolo.
v něž ty jsi měla býti vpletena,
že nechtělas se víry odřeknout.
Též já se neodříkám víry v tebe.
a doufám —

Jareš (vyskočí ze zálohy).
Doufej, že tě rychle skolím!

Kateř. (vstane a uhne se za klekátko).
Ten hlas! — Toť Jareš!

Jindřich (na svém místě). Jareš!

Jareš. Ano, Jareš!
Chci tebe zbavit všechněch svízelů
a do nebe ti bránu otevřít!

Kateř. Co obmýšlíš?

Jareš (zuřivě). Tvou smrt, bych odplatil
ti políček, kterýmž mě obdařilas
v den pohřební Albrechta Smiřického!
(Žene se po ní za klekátko.)

Kateř. (vyběhne, utíkajíc volá:)
Toť vražda! Vražda! — Jareš! Jareš zde!
(Ubíhá k zámku.)

Jareš (s obnaženou dýkou za ní).
Zhyň, vzteklá ženo! —

(Jareš chce ji nyní uchopit, zvedne dýku, by ji zbod', — v tom ale okamžení vyskočil Jindřich z besídky, chytí Jareše od zadu za hrdlo, a vymknuv mu dýku, k zemi jej strhne, a Kateřina doběhla dveří zámeckých, na překot zvoní. Celý ten děj odbude se velmi rychle a takřka v jednom okamžení.)

Jindřich (maje pravou nohu na prsou Jarešových dýku nad ním třímá). Hoj, černý ptáku! Černý Augustine!
Tys dal mně druhdy také políček
a nyní já ho vrátím!
(Chce Jareše zbodnout.)

Kateř. (volajíc). Zadrž, Jindřichu!

Jindřich. Aj, sestro, nemám bodnout? — Regenta
já nemám probodnout, jenž tebe vraždit chtěl?

Kateř. (opět zvoní.)
Nemá být zbodnut rukou šlechetnou,
on propaď katanu!

Jindřich. Hoj, katanu!
Slyšíš to, Jareši? Hle, světla jdou!
Tvé svíce pohřební! — Uhoďte na zvon!
Padouchu tomu zvoňte umíráčkem!

Výstup 12.

Blud (ze zámku a šest služebníků s pochodněmi. Čtyry služky). Friclar (přikvapí mřížovým vchodem, za ním deset mušketýrů, z nichž čtyři nesou pochodně). Kajetán (z pozadí levé strany. Jeviště na polo se osvětlí. Skupení kol hlavních osob. Měšťané a jich ženy.)

Blud. | Probůh! Milostivá paní, co se stalo?
Friclar. | Regent pod nohama pana Jindřicha?

Služebnictvo. Toť regent Jareš!

Jindřich (trhne Jarešem vzhůru). Vstaň, regente, a postav se své paní na oči.

Kateř. Ano, regent Jareš! Regent mých panství a statků, o kteréž chtěl mě oloupit, a aby dosáh' toho cíle, chtěl mě nyní zavraždit.

Všichni (v zděšení). Zavraždit?

Kateř. Ano zavraždit, a bylo by se také stalo, kdyby mě bratr Jindřich nebyl zachránil.

Kajetán (k Jareši se zblíživ). Aj, pane Jareši, kam zavedla vás hříšná vášnivost?

Jareš (zarytě). Ne do nebe, hloupý mravokárce.

Kateř. Touž rychlostí, jakouž on se snažil se světa mě sprovodit, budiž on se světa sprovozen. — Pane hejtmane Friclare! — Zde vám odevzdávám zločince — a z práva svého, kteréž vykonávám na svém majetku a na svých panstvích, co vládkyně a paní domu Smiřického, vynáším nad ním ortel smrti bez dalšího soudního jednání a průtahu, a poroučím, by hned v tom okamžení na baštu toho zámku byl vyveden a od vašich vojínů tam zastřelen.

Friclar (předstoupí). Dle rozkazu vašeho se zachovám. (Dá znamení mušketýrům, by Jareše zajmuli.) Již pojďte, pane regente — pokud měsíc svítí, musí ten smutný obřad být vykonán. Páter Kajetán bude snad vás provázet a dá naučení, kterak byste se na onom světě lépe zachoval.

Jareš. Báchorky a onen svět přejte dětem, a k nim pošlete otce Kajetána. Poshovte, kapitáne. (Přistoupí ke Kateřině.) Ano, paní Kateřino, zlým byl jsem duchem domu vašeho, a pakli mě na onom světě budou vítat duchové rodu vašeho, kteréž jsem se světa sprovodil, — duch Sigismundův, otce vašeho, duch Jaroslavův, nejstaršího bratra, duchové Albrechta Václava a Jana Albrechta, — řeknu jim, že se mi nezdařilo i vás k nim připojit, že posud žijete a tyjete na tom krásném světě pod ochranou (ukáže na kapli) vaší kamenné tam patronky. Nu ano, nemělo to být. — To ale věřte všichni zde, z vrozeného pudu nechtěl jsem vrahem být, — divoká láska mě k všemu zavedla, tož horoucí, pekelná vášeň k sestře vaší Salomeně, — a Salomena, sestra vaše, byla ta vábná, čarokrásná vzteklice, jež ke všemu mě vedla. Již s Bohem, krásný světe, nemělo to být, bych pohár tvých rozkoší až k poslednímu doušku vyprázdnil. Pojďte, kapitáne, — vám jsem neublížil, protož kažte svým mušketýrům, by dobře mířili. (Odchází s Friclarem a se stráží.)

Kateř. (v hlubokém zamyšlení). Salomena! Osnovatelka veškerých mých zlých osudů, má i Jarešovou smrt na svědomí. Jdi, Blude, do zámku a kaž, by zvonilo se v úmrtí neblahého toho člověka, jenž nástrojem jsa jiné zlovůle, svou vlastní vůli v tůni hříchu utopil. (Blud odejde.) Jindřichu! Ty milý, ubohý bratře! (Obejme jej.) Svět tě zove blbcem, šílencem, a právě v nejrozhodnější chvíli hrozící mně záhuby umořený tvůj rozum náhle procitnul, nebyl zmaten, poznal opravdivost nebezpečného záměru, jakýmž vrah zuřivý ouprkem mě chtěl v lůno smrti odeslat — tys ruku jeho mocně zadržel a mě zachránil. Tys byl nástrojem mé ochranitelky, před jejíž kaplí jsem právě v modlitbě poklekla, ona tvou soudnost zbudila, zbystřila tvůj zrak, posilnila rámě tvé, a já byla zachráněna, — zachráněna tebou, Jindřichu — moudrý ty šílenče! —

(V tom ozve se za scenou vystřelení z několika pušek jedním rázem. Všichni na jevišti v ustrnutí obrátí se v pozadí. — V tom počne i na zámku zvonění umíráčkem.)

Friclar (vystoupí na tarasu s mušketýry a zvolá): Jareš Bukovský z Voseče, vrchní regent všech statků a panství

domu Smiřického, jest z rozkazu nejvyšší paní a vládkyně, Kateřiny Smiřické a z Vartenberka, pro podnik vraždy odpraven a — dokonal. (Umiráček.)

(Kateřina s Jindřichem kleknou před kaplí k modlitbě, služebnictvo a měšťané kleknou v kruhu. Kajetán bez hnutí stojí vedle kaple.)

Všichni. Dokonal.

Kateř. Dokonal! — Neunavný ten zhoubce mého rodinného blaha — a nad jeho snad hrobem šťastnější mi vzejde budoucnost.

(Opona zvolna padá.)

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Capo d'Istria.

Z cest *Jos. Wünsche.*

Divoká bora včera celý den honila se za špinavými mraky. Měla to práci věru klopotnou. Přes noc vyzuřila se a dnes odpočívá asi někde v temných slujích krasových.

I vody přes noc utišily se, uhladily a vyjasnily. Po modravé Adrii usmívá se teplý, zlatý svit sluneční jiskrami tisícerými. Krásný boží to den, neděle lahodného pozdního podzimku.

Na moře, na moře!

Bije jedenáctá. Parník píská k odchodu. Vstupme, ač místa už není valně. Je to malý místní parník, který spojuje Terst s protějším břehem istrijským. Na palubě jak by nabil. Usadily se tu hlavně selky Istrijanky. Vracejí se z trhu. Jest jich tu jako kachniček černě a bíle kropenatých. Usedly těsně vedle sebe a štěbetají a štěbetají. Vypravují si všecky ty předůležité příhody a náhody dnešního dne. Cena mléka a másla, ovoce a vína, zde nový šáteček, tam prostinký prstének — to vše veliké jsou události tichého jejich života. Odečteš-li obě sestry, které usadily se právě proti mně, mladých a hezkých děvčat tu valně nenajdeš. U obličejů převládá jemný, táhlý ovál, oči a vlasy hnědé i černé. Ani kroj nevyniká. Na košili oblékají bílý vlněný živůtek a na živůtek dlouhý, volný jakýsi kabát s kratinkými jen rukávy. Kabát je barvy černé a obyčejně prošívaný. Ale ozdob vyšívaných má pramálo a ty jsou velmi chudé. Na nohou mají široké, neforemné punčochy vlněné a veliké rozpláčané střevíce. Hlavu kryje lehký, bílý šátek. Jako zvláštní okrasu na ňadrech upevněny mají umělé kytice z pestrobarevných peříček, květin a skleněných jahodek. Okrasu tu má každá a kdyby byla sebe chuději oblečena.

Plnou parou ženeme se z terstského přístavu. Zahýbáme kolem majáku a míříme k jihozápadu. V levo Valle di Muggia vrývá se hluboko do pevniny. Tam rozsáhlé strojírny a loděnice terstského Lloydu. Trochu výše táhnou se oblíbené procházky San Andrea a nad nimi ve věnci krásných zahrad lepotvárné letohrádky terstských velmožů. Na druhé straně od nového přístavu snoubí se dědina s dědinou, tu Gretta, dále Barcola a v pozadí Miramare u Punty Grignano. Odtud po stráních vápencových vzhůru táhnou se vinice s bílými domky a nevelké vesnice: Contovello, Terstice a Terstenik vysoko až k obelisku občinskému. Šedé Castello trůní nade Terstem, bolestná myšlénka pro Italii Irredentu.

Za stráněmi přímořskými táhne se nová řada horských velikánů, za těmi pak prozírají z mlhavé dálky ještě vyšší, bělostná temena.

Proti nám na pevnině zvedá se pevnůstka Forte Olmi a pod ní vystupuje Punta Sottile. Za ní nevelikký chobot a při něm nový lazaret. Dále na jihu opět staví se nám do cesty Punta Grossa. Vlny mořské narážejí tu tak prudce, že velikou část pevné skaliny vápencové dávno již podemlely a proudem zanesly. Břehy istrijské jeví se tu jako úrodná pahorkatina. Rolí plodných a hájů stromoví ovocného všude hojnost. Mezi stromovím úhledné byty venkovanů a stavení hospodářská.

Na parníku budeme míti bál. Našel se tu totiž člověk dobrý s nevelikou harmonikou. Ten puzen jsa bud velikou touhou po výkonech uměleckých nebo pobádán snad mrzkým mamonem, zanotoval několik akkordů jen tak na podrážděnou a ubíral se do lodního podsvětí. My mládež ženeme se za ním. Volím stanovisko povýšené, abych vše mohl přehlednouti. Špinavý salon brzy se naplnil. Harmonika vřeští, uprostřed otáčejí se čtyři páry. Umytý dnes topič s vlasy načechranými má tu veliké sólo. Je zajisté nejlepším tanečníkem a patrně je si této nadvlády své vědom. Také ji často zneužívá. Kdykoli zbujníkovi se zachce, vždy někoho z kola vyrazí. Veliká nevrlost vyrušených a chechtot panstva se dívajícího. Tančí se především valčík a to dosti dobře. I sousedská hezky jim jde, ale s polkou to trochu vázne. Hudebník vybral peníze a nechce už hrát. Krásná pleť velice je rozezlena. Trpkými výčitkami pronásledují jej. Div že nepláčou, chudinky! —

Opět na palubě. V pravo rozkládá se nepřehledná Adria a po ní člunů rybářských s velikými, třírohými plachtami jakoby nasel. Větších lodí plachetních viděti jen málo na obzoru. V nedozírné dáli zjevuje se černá jakási čárka a za ní táhne se špinavý čmoud. Toť parník nad obzor se vynořující. Za námi již Punta Grossa. Opět vniká do pevniny širý chobot, objatý krajinami úrodnými a ověnčený šedými horami. Tu výšiny Ancarana, Sermina a Ganzana, onde Tonia, Tribano a Maresego. Z tichých vln chobotu nejzáze noří se skalnatý pahrbek a na něm město s přístavem a pevnůstkou, s řadami domů kamenných, s věžemi a vížkami chrámů a chrámečků. Je to Kopar, Capo d'Istria, hlava Istrie. Ale jaká to hlava! Sešlá a zpustlá, sešedivělá vlasy sporými, — tvář uvadlá, rozjizvená a rozbrázděná bouřemi divokými, jež se tu přeháněly.

Žvatlavá pověst vypravuje, že prý Kolchové, nabaživše se konečně pronásledování ubohého Jasona, — byltě ženou tak násilnickou beztoho již dosti potrestán! — zde se usadili a založili město Palladii. O pravdivosti těchto povídaček pochybovali již staří kronikáři, my pak následujme jejich příkladů. Za Římanů Palladia již se překřtila, slulať tu Aegida. I jméno Kapreria a Kapris bylo již v obyčeji. Tenkráte byla to zámožná osada římská. V pátém věku jako Aquileia tak i Capo d'Istria od Hunů z kořene je vyvrácena. Justin I. i II. znova dali ji vystavěti. Po nich pak zvalo se město Justinopolis, kteréžto jméno Vlachové i v novější době opět zavádějí. Ale když stala se hlavním městem benátské Istrie, tu starší jméno Capo d'Istria opět je obnoveno. Další osudy města jsou dosti smutny. Stáloť jaksi mezi dvěma soupeři, mezi Benátkami a Terstem. Obě tato města a jiní ještě sousedé mocní rvali se o Capo d'Istria, ukládali jí povinnosti, někdy drsné a přece nikdy dosti vydatně jí nebránili, když s druhým sokem válkou se utkala. Z toho ustavičné boje a války, ve kterých Capo d'Istria ku smrti se vykrvácela, kdežto sokyně její, hrdá Tergeste, co den se zmáhala a rostla obchodem. —

Kopar je poloostrov vodou kolem oblitý. S pevninou souvisí jen dvěma pevnými náspy, asi 1 km. dlouhými. V této straně leží též rozsáhlé saliny koparské, ve kterých však příliš mnoho se nepracuje. Největší znamenitost nového Koparu je veliká trestnice. Nedávno teprve je založena na pahrbku mírně vyvýšeném, odkud je krásný rozhled po chobotu a úrodném okolí.

Kopar má malý přístavek, ohrazený silným molem. Když vjížděli jsme do přístavu, bylo právě poledne a krásné pohlaví koparské přišlo nám v ústrety. Mrou tu patrně dlouhou chvílí. Příjezd a odjezd parníku jest jediná důležitá událost celého dne. Kopar míval dvojí pevnost uvnitř města a sám pak býval ohrazen trojí hradbou. Ale obě pevnosti teď dávno již jsou rozkotány a i hradby srovnány jsou se zemí. Jen tu a tam viděti ještě sporé památky po nich. Za to pak bran a branek starých zachovalo se dosti.

Od přístavu hlavní ulicí přímo béřeme se na náměstí. Tam viděti lze všechny znamenitosti a starožitnosti, jimiž se Kopar posud honosí. Je to především chrám alla beata Vergine, založený dle jedněch v šestém, dle jiných v osmém věku. Ale znamenitý není chrám ten ničím jiným než svou strakatinou. Spodek façady totiž je gothický, svršek pak lombardský. Oboje pak je náramně ošumělé, odřené a pusté až běda. Vnitřek chrámu pak není ani gothický ani lombardský, nýbrž upomíná na slob dorický. Na dorický sloh alespoň upomínají silné pilíře, na kterých spočívá mocné klenutí a báň chrámová. Je tu též několik

starožitností, několik drahých monstrancí a ciborií, jakož i několik obrazů od mistrů více méně neznámých. — Když vstoupil jsem do chrámu, dával pan páter po hrubé právě požehnání. Několik babiček pospíchalo k obědu, já pak za krátko za nimi se vytratil ze chrámu osamotnělého.

Druhá znamenitost Koparu je radnice, druhdy palác benátských vládců. Ze staré doby viděti tu ještě starožitné schody, několik oken a sloupů slohu maurského a na střeše několik ghibellinských střílen. Zde bývala síň a úřadovny veliké rady, věznice a soudnice. Posud viděti tu zvonky, jimiž se ku soudu dávalo znamení. Stavba ta zbudována prý na základech chrámu Palladina. Tak alespoň psáno zde stojí pode sochou Spravedlnosti. Na průčelí viděti je mnohé podobizny slavných vládců benátských a jiných znamenitých mužů koparských, jako na př. kevové poprsí dožete Pietra Gradeniga.

Proti radnici stojí pěkná loggia se štíhlými sloupečky a ostrými oblouky. Celá ta prostora je však již zasklena a proměněna v kavárnu. Tak kde dříve scházeli se nobilové a umlouvali se snad o obraně rodného města svého, tam pije se teď dost bídná černá káva za osm krejcarů a mládenci z krámů střižného zboží proháněji se teď za otřískaným kulečníkem. Sic transit gloria — —

Tak bychom byli se všemi znamenitostmi Koparu šťastně hotovi. Teď ještě velice poučná procházka městem. Ulice úzké, špatně dlážděné i nedlážděné. Všechny však zapáchají strašlivě. Domy jedno- i dvoupatrové vídaly patrně kdysi mnohem lepší časy. Ve mnohé postranní uličce viděti ještě tu i tam starý, sešlý palác benátský. Lev benátský alespoň velmi často se tu zjevuje. Je viděti, že mnohé domy mívaly velmi mnoho ozdob mramorových. To všecko však teď již dávno oprchalo samo sebou a nehodami povětří, anebo to pozdější schátralé obyvatelstvo samo prodalo. Tomu alespoň všecko nasvědčuje. Ve mnohých domech mají ve přízemku jenom chlévy. Jiné domy nejsou již ani obydleny a mnoho jiných se rozpadlo již v ssutiny. V oknech suší se prádlo a provětrávají se kužičky, všude zápach a křik dětí upšpiněných a umrněných. Tu a tam oblizujíc se mečí koza a osel v uzavřené společnosti literním studiím svým se oddává a odříkavá si pronikavé své i-a. Dále to jako pravý osel ovšem nepřivedl.

Koparští jsou prý výborní plavci a pilní rybáři. Sta barek a člunů rybářských houpá prý se ve přístavu. Budiž! — Také loděnice koparská je prý velmi důležita. Prof. Benussi s velikou pilí vypočetl, že prý tu od roku 1871—75 vystavěli skutečně — osm lodí celkem asi 3210 tun a jiných šestnácte bylo prý tu opraveno. Toť práce ovšem přímo báječná!

Když Istrie k Rakousku připadla, tu i Kopar přestal býti hlavním městem Istrie. Po jasném dnu přišla temná noc, paláce drobí se v rozvalinách, ze zlatého hávu cáry zůstaly špinavé. Koparu zůstal jen temný stín a smutná upomínka ve zlatém jménu — Capo d'Istria.

— Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního a společenského života. Ročník I. Redaktor Edvard Jelínek. Nakladatel J. Otto. Myšlénku vydávati „Sborník slovanský" vítáme s upřímnou radostí, jsouce přesvědčeni, že podnik ten pro obsah i tendenci svou nezůstane mrtvou literou, nýbrž s výsledkem blahodárným se potká. Svazek právě vydaný vyniká vzornou solidností, pečlivou úpravou materiálu, a jest nám pevnou zárukou, že redakce vědoma si jsouc vážné úlohy své, přičiní se i nadále ze všech sil, aby „Sborník slovanský" důstojně representoval nás Čechy před světem slovanským ve snahách našich o duchovní pospolitost slovanskou. Byly doby, kdy jsme my byli prvými na tom poli, dnes však zůstali jsme daleko pozadu, davše se předstihnouti jinými. Ačkoli si přejeme, aby tu hlavně zastoupena byla původní práce česká, přece též vítáme rádi zvučná jména jihoslovanských spolupracovníků, kterých redakce pro „Sborník" získala. Řadu rozprav a studií otvírá učenec polský A. H. Kirkor přísně vědeckou statí archaeologickou: „Hroby a mohyly předhistorické v Polsce, na Litvě a na Rusi"; Vl. Lewický vypravuje o ethnografické výstavě v Kolomyji, vynikající vlastenec chorvatský, tající se pseudonymem Stanislav Brežki, poutavě líčí poměry Jihoslovanů v Istrii, a Michal Hórnik, neúnorný lužicko-srbský bojovník, líčí nám „poslední pětiletí lužických Srbů". Nejvíce článků věnováno bylo Polákům, což je nám velmi milo. Ed. Jelínek svou statí o „Polských paních a dívkách" zajisté se čtenáři zavděčil. I ostatní články Poláků se týkající vynikají vnitřní svou cenou, tak že tu zastoupena polská věda, umění i společenský život. — Z jiných prací jmenujeme příjemnou procházku po „carské veřejné knihovně v Petrohradě" od J. K. Staňka, Josefa Holečka poetický obraz z Černé Hory „Souboj Marka Miljanova s Pekem Pavlovičem", J. Miena stať „V jakém styku stojí literatury evropské, zvláště slovanské k Francii", vzácný příspěvek bibliografický syna Mickiewiczova Vladislava „Seznam bibliografický nových francouzských prací o národech slovanských" a j. Též je tu umístěno mnoho drobnějších článků a přehledů. Co do zpráv literárních nejvíce jsou zastoupeni Chorvaté. — Přáli bychom si, aby redakce pro příště o to pečovala, by se nám dostalo důkladných přehledů o všech slovanských současných literaturách, což by bylo tím záslužnější, ježto by tak odpadla úloha ta listům jiným, které buď vůbec nemohou aneb jen velmi nepatrně a povrchně seznamují nás s nynějším stavem literatur slovanských. Ale vše to bude možno, když „Sborník slovanský" aspoň čtvrtletně vydáván bude. Tu by také úlohou jeho bylo, jednotlivé znamenité zjevy v literaturách jihoslovanských kritickými posudky čtenářstvu doporučovati, jednotlivá díla důkladně probírati, abychom tak hlouběji nahlédali do duchovní činnosti našich bratří slovanských. Ve „Sborníku" mějtež své místo studie o současné poesii ruské, polské, srbské atd., o literatuře krásné vůbec a pak o literatuře vědecké. Po takových statích zajisté každý vzdělaný čtenář český marně jich hledaje v našem časopisectvu, s dychtivostí sáhne. Povrchné přehledy tu ovšem naprosto nedostačují, ano jsou škodlivy. — Také vítali bychom stati cestopisné, v nichž by se nám líčily současné kulturní snahy slovanských větví. — Ostatně přejeme „Sborníku" z plna srdce, aby byl apoštolem slovanské myšlénky u nás, aby ve kruhu svém nejlepší české i jihoslovanské přispěvatele shromáždil a pracoval na vděčném poli svém ku blahu našeho národa, jenž byl od dávných dob prvním nositelem a šiřitelem slovanské myšlénky. Nechť „Sborník" pomáhá nám k novým a trvalým stykům s našimi pobratimy, upevní stará, snad místy již uvolněná pojidla a přičiní se, aby se zapomnělo na malicherné spory, za to ale tím vřeleji a vzájemněji se pěstovaly společné směry vzdělanosti a osvěty.

Josef Kouble.

Pro filology a celý vzdělaný svět nadmíru zajímavou zprávu přináší „Messager d'Athènes", oblašuje, že nalezen byl na hoře Athos papyrus, obsahující přepis Iliady asi z r. 308 před Kristem. Rukopis pochází od Atheňana Theophrasta. Andronicus, synovec posledního byzantinského císaře Constantina, přinesl jej do knihovny athoské. Rozumí se, že učený svět očekává potvrzení se této zprávy s netrpělivostí.

Knihy redakci „Lumíra" zaslané.

Z potulného života hereckého. Napsal J. L. Turnovský. Nákladem Jarosl. Pospíšila v Praze.

„Matice lidu". Ročníku XVI. č. 1. (Běžné č. 91.): Levohradecká povídka od Václ. Beneše Třebízského.

Zlaté klasy. Dárek dospělejším dívkám do Zlaté knihy čili Dědictví sv. Ludmily zapsaným. Spořádal prof. Jan Vaclena.

Zlaté lístky. Dárek útlovčkým dítkám do Zlaté knihy čili Dědictví sv. Ludmily zapsaným. Spořádal prof. A. K. Madiera.

Bajky Aisópovské z řečtiny přeložené a novým pořádkem upravené od Františka Lepaře. Větší vydání. (S předmluvou a poznámkami.) Nákladem knihkupectví J. Paška v Jičíně.

Émile Zola. Nové povídky vypravované Ninoně. Přeložil Ladislav Tesař. Nákladem A. Storcha v Praze.

Listárna redakce.

P. „V. F." Karlovo náměstí č. 33

Redaktor a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány. Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROCNÍK X. 10. února 1882. ČÍSLO 5.

U kolébky pohádek.

Z cesty po Dánsku.

Když Odin opustil Asgard a krajinu mezi mořem Černým a Kaspickým, táhl s květem Aesirovým střední Evropou. Štěstí přálo všude jeho zbraním a královstvím po království poděloval své věrné. Konečně dostižen Holstýn a pak Jutsko, odtud přeplul Odin na Tünen i založil tu město, jež nazval jménem svým, Odense. Z nového sídla svého činil výboje dále na sever. Svého syna Skjölda učinil králem dánským, Yngui stal se králem ve Švédsku a Saemingovi odevzdáno Norsko Když Odin cítil, že se život jeho chýlí ke konci, svolal své přátele a soudruhy. Hrotem svého oštěpu probodl se devětkrát, tak že rány činily kruh, potom zasadil si ránu mečem řka, že zasedne ku věčnému stolování s bohy a bude odměňovati hrdiny, kteří padnou v bitvě; a tak zemřel. Tělo jeho doneseno do Sigtuny, města, jež byl založil ve Švédsku, i spáleno tam s velkou slávou.

Tato pověst dodává městu Odense první zajímavosti. Podruhé, a to v novém věku, poutá Odense jakožto rodiště miláčka dětí, nejroztomilejšího, nejhlubšího a největšího pohádkaře Jana Kristiana Andersena. Otci jeho, ševci, nebylo ještě dvaadvacet let, když pro velkou lásku a pro málo peněz postavil si svůj verpánek v jedné síni vedle svatebního lože; toto zhotovil si sám z podstavce, na kterém odpočívala rakev nebožtika hraběte Trampe, když bylo jeho tělo v smutku vystaveno; zbytky černého sukna na prknech upomínaly na to ještě stále. Na místo vznešené mrtvoly, obklopené krepem a svícny, leželo tu dne 2. dubna 1805 slaboučké, plačící dítě, Jan Kristian Andersen. Otec seděl v ten den na pelesti a četl hlasitě z Holberga mezi tím, co dítě plakalo. „Budeš spát, nebo tiše poslouchat?“ řekl prý, ale dítě plakalo dále i v kostele, kde je křtili, tak že kněz, popudlivý muž, zvolal nevrle: „Ten kluk mňouká jako kočka;“ slov těch nemohla matka nikdy zapomenout. Nějaký chudý vystěhovalec, Comar, stál za kmotra a těšil ji zatím, že čím více bude dítě křičet nyní, tím hezčeji bude později zpívat.

Malý domek stojí těsně vedle kathedraly sv. Knuta. Na průčelí čte se následující nápis:

Til dette Hus
Knytte sig
Digterens
Hans Christian Andersen
Kjaereste Barndomsminder.

Odense Commune satte denne sten
Den 2. April 1875,
Digterens 70. födselsdag'

t. j.: „K tomuto domu poutají se básníka Jana Kristiana Andersena nejdražší upomínky z dětství.“ — „Obec odenseská zasadila tento kámen 2. dubna 1875 v den 70. narozenin básníkových.“ Jedna jizba sloužila za dílnu a příbytek; v druhé byly police na nádobí, knihy a písně. Zde hráväna v neděli malá divadla, kteráž byla Andersenovi prvním dramatickým pozbuzením; zde naslouchával budoucí básník pohádkám z „Tisíc a jedné noci“.

Jednou za rok býval v rodině zvláštní svátek. Na prvního máje vzala si matka své svatební šaty a vyšli si s Janem i mužem na celý den do lesa. Večer pak ozdobena kamna čerstvými březovými „májemi“ a s bělostnými záclonami a jako sníh bílými povlaky na postelích bylo v té malé jizbě tak přívětivo, jak jen možná. Babička Janova s otcovy strany přišla se denně na vnoučka podívat. Zakládala si velmi na svém dobrém rodu; vždyť bývala její babička vznešenou dámou z Casselu, provdala se za herce a utekla s ním z domova. Babička Andersenova žila u velké chudobě; živila se hlídáním zahrádky u odenseského chudobince; a když dvakráte do roka pálila suché větve, byl tam vždycky malý Jan, hraje si v hromadách suchého listí. S babičkou bylo v chudobinci ještě několik jiných starých žen a ty bavily se s dítětem a vypravovaly mu pohádky.

Za dětství Andersenova nebylo ještě parníkův a spojení s přátely poštou bývalo vzácné. Cestovatel, jenž náhodou zabloudil do Odense, mohl se domnívati, že je někde jako před sto lety; tak mnoho starých zvyků tu ještě převládalo. O zvláštních svátcích vycházely cechy v processích a před nimi nešen byl harlekýn s fibulí a zvonečky. Na zelený čtvrtek prováděli řezníci ulicemi nejtučnějšího vola, ozdobeného květinami, a na něm jel chlapec v dlouhé, bílé košili a s velkými křídly na ramenou. Námořníci kráčeli městem s hudbou a vlajícími prapory, a konečně dva nejsilnější dali se do zápasu na prkně, jež položeno mezi dvěma loďkami, a ten, kdo nespadl do vody, byl vítězem. Ale co nejvíce vtisklo se v paměť malého chlapce a bylo tam oživováno stálým vypravováním o starých časech, byl pobyt Španělů ve Tyersu r. 1808. Hošíkovi bylo tenkráte tři léta, avšak přece „pamatoval jsem se,“ vypravuje sám, „na ty osmahlé

cizí muže, kteří hlučeli po ulicích a vypalovali svá děla. Viděl jsem lidi spáti v polo rozbořeném kostele. Jednoho dne vzal mne španělský voják do náruče a přitiskl stříbrný obrázek, jejž nosil na prsou, k mým ústům. Pamatuji se, že se má matka na to zlobila, neboť bylo to něco papežeuského, avšak obrázek i ten cizí muž, jenž tančil se mnou, líbal mne a plakal, se mi líbil; zajisté že měl také sám děti doma ve Španělsku. Viděl jsem, jak jednoho z jeho soudruhů vedli na popravu; byltě zabil nějakého Francouze. Za mnoho let potom napsal jsem o této události svou báseň „Voják", kterou zpívá teď náš i německý lid."

Velký Napoleon stal se modlou odenseského ševce; zanechal verpánku, ženu i dítě, dal se naverbovat a vytáhl jako voják do Holštýnska. Avšak jeho válečné naděje byly tu zmařeny; učiněn mír a švec vrátil se ku svému potěhu, Holbergovi a svému nadanému dítěti, kteréž ve chvílích zábavy učil slovům podivných řečí, kteréž zaslechl na své hrdinské výpravě.

„Jsi šťasten, chlapče," říkával častěji, „že tvůj otec viděl kus světa, kdož ví, jestli se sám tak daleko dostaneš. Dbej, aby se tak stalo." Avšak válečná výprava, krátká jak byla, podryla otcovo zdraví. Ledová panna přišla si proň, jak pravil sám, že jistě přijde, když jednou z rána ukázal ženě a dítěti na zamrzlém okně sledy jejích rozepjatých rukou. Po celou tu noc zpíval cvrček.

Janova matka provdala se opět. Když bylo chlapci čtrnáct let, vypravil se do Kodaně za štěstím. Matka propustila ho jenom na velké doléhání nějaké moudré ženy, která si vyčetla z karet a sedliny kávy, že se z něho stane něco velkého, a že bude Odense jednou k jeho poctě osvětleno. Matka i babička vyprovodili jej až do města. Babičky více nespatřil.

Andersen vrátil se teprve za několik let opět domů. Vypravuje o tom sám:

„Přeplul jsem Belt," praví, „a šel jsem pěšky do Odense; čím více jsem se blížil a když pak viděl jsem vysokou kostelní věž, bylo mi čím dále, tím podivněji. Pocítil jsem hluboce péči, kterou bůh o mne měl; slzy vstoupily mi do očí. Matce učinil můj příchod velkou radost; rodiny Iversonova a Guldbergova přijaly mne vlídně; v malých ulicích viděl jsem, jak lidé otvírají okna a dívají se za mnou; věděliť již všichni o tom, jak se mi dařilo ve světě. Když pak jeden z předních občanů, který si byl přistavil k domu věž, vyvedl mne tam a já rozhlížel se po městě a kraji a pojednou spatřil dole tu malou zahrádku u chudobince a v ní starou ženu ukazující prstem ke mně — tenkráte, myslím, že byl jsem na vrcholu svého štěstí." — —

Odense jest i nyní ještě městem zvláštním. Jest docela dánské. Němčiny sotva zaslechneš. Mnoho Dánů umí německy, ale nemluví. Čechovi je tu podivně. Zde má vše tak ostrý, určitý, hrdý ráz: — nic než dánsky.

Chrám sv. Knuta, po jehož levé straně byl pohřben otec Andersenův, pochází ze třináctého století, avšak tu byl již vystavěn na místě starší budovy, založené od světce samého. Bylo to čtrnáct let po dobytí Anglie Vilémem Normandským, když Knut usedl na dánský trůn; záhy začal konati přípravy k zápasu s novým anglickým vládcem o korunu, která náležela kdys jeho prastrýci. Avšak Vilém měl své náhončí i u dvora dánského. Proti Knutovi sosnováno spiknutí a skončilo zavražděním krále před oltářem sv. Albana roku 1086. Léta 1100 byl Knut prohlášen za svatého a jeho rakev jest do dnešního dne nejposvátnějším předmětem v jeho vlastním chrámu. Skrze sklo vidí se jeho lebka i kosti.

Vůdce, s nímž procházíme kostel, láme trochu němčinou. Dovídáme se vše, co ví o zavraždění Knutově, vidíme obrazy některých králů — a je nám tu chladno. —

Venku svítí slunce, zlaté a jasné; vzduchem jde vůně růží. Dánové milují tak květiny a mají je všude. Jdeme ještě jednou kolem rodného domku Andersenova Také on byl pln růží.

W. G. B.

Rybáci.

Charakterní kresba od *Ladislava Stroupežnického.*

(Dokončení.)

Rybník rozlit jest v nížině v obrysech nepravidelného trojhranu, jehož nejostřejší cíp míří k západu, nejužší jeho straně; hráz leží na východě. Rybáci vyšli z lesa právě proti cípu rybníka. Se severní strany belhal se k rybníku Kopřiva, za ním plížil se Kodádek s čeřenem; k jižnímu břehu vlekl se Liška, Bořovák šoural se za ním s čeřenem na rameně. Všichni zamířili v místa, kde mezery v křoví usnadňují přístup do vody.

Tři z rybáků netušili v té chvíli, že jsou v hustých, košatých keřích olší, černajících se na okraji hladiny a v stínu řasnatých vrbin ukryti panští myslivci a hajní — o tom věděl jen Liška, jejž výčitky svědomí krutě trýznily. Ať by si raději toho chlapce odvedli, pomyslil si rybák v některém okamžiku. ale hned zase zachvěl se při vzpomínce na čtrnáctiletou vojanskou službu, na běhání ulicí, na ustřelené nohy a ruce. Třel si oběma rukama hlavu, v níž mu mozek prahnul zimničním žárem.

Příjemně účinkoval na něj chlad vody, když zabrodil se do rybníka, zarostlého z kraje vysokým sítím a rákosím. Asi patnáct kroků za sítím byla již čistá voda, v níž se kapři za noci rozptýlí, aby si vyhledali potravy. Rybáci ponořili zde své čeřeny, v nichž, když je po chvilce z vody vytáhli, mrskalo se vždy několik velikých kaprů.

Liškovy ruce chvěly se, když vybíral kluzké kapry z čeřenu a dával je do pytle; očekával každým okamžikem, že se vyřítí myslivci a hajní z příšerně se černajících olšin. Tváře Bořovákovy hořely radostí nad výnosným lovem.

Také Kopřivovi a Kodádkovi dařil se lov znamenitě — na obou stranách putovali kapři z rybníka jeho milosti pana hraběte do rybáckých pytlů.

V údolí kol rybníka neozvalo se ani hlásku živé bytosti, toliko větrem klácené rákosí šelestilo o sebe... šelestily šeré listy olší a šuměly řasnaté větve vrbin, sklánějících se k rákosí... Vůkol za rybníkem hučel tajemný hlas borů... Ale ostražité oko rybáků, uvyklé šeru a cvičené v rozeznávání předmětů i za tmy, slídivě těkalo vůkol i při nejpilnější práci, špehujíc, podporováno jemným sluchem, zdali neblíží se nebezpečí...

Náhle ozve se nočním klidem příšerné houkání sůvy, zalétajíc v Liškův a Bořovákův sluch ze severu... oba ihned jakoby byli trefeni šípem bez hluku vymrštěným, zanechali lovu, přikrčili se až po krk do vody a skrývali se za vysoké rákosí.

Po chvilce opakovalo se houkání příšerného ptáka. Bořovák přitáhl, skrčen jsa za sítím, rychle a tiše čeřen k sobě, uřízl nožem síť a ovinul si ji kolem krku, pak pustil tyč i s pruty tiše do vody. A zase zahoukala sůva či vlastně zahoukal Kopřiva, který zahlednul bystrým okem svým při matném záblesku měsíčních paprsků, jež prokmitaly roztrhanými mraky, v hustém keři olše lesklou hlaveň pušky. Ihned hádal, že je rybník obsazen panskými myslivci a dal soudruhům výstražné znamení výtečným napodobením příšerného houkání sůvy.

Přikrčeni za vysokým rákosím, neviděli rybáci, co nyní děje se na okraji rybníka; neviděli myslivce a hajné, vystupující z hustých křovin na severní i jižní straně poblíž cípu rybníka... neviděli, že obstupují břehy, aby zamezili jim cestu k lesu...

Myslivci i hajní, v jejichž rukou leskly se dlouhé pušky, čekali tiše, kde v rybníku voda zašplouchne... poznali, že je sůví houkání napodobeno a že jím dali si rybáci, jež viděli přicházeti a zabroditi se do vody, znamení k útěku. Číhali nyní, aby je přistihli a chytili při skutku; kdo z nich by však spatřil a poznal kulhavého Kopřivu, ten směl dle výslovného povolení fořtmistrova, který osobně řídil honbu, po něm střeliti. Po ostatních nemělo býti v žádném případě střeleno.

Rybáci však snadně uhodli, že myslivci číhají na ně v cípu při sítí u mělčiny, kamž kapři za noci z hlubin na pastvu vyrážejí; proto plazili se přikrčeni po krk ve vodě těsně při rákosí směrem na východ, tedy dolů ke hrázi, aby tam vybředli z rybníka a prchli do lesa...

Na zachránění pytlů naplněných kapry nebylo lze mysliti; ponořili je do vody a kapři motali a třepali se v pytlích tak dlouho, až se dostali konečně tudy ven, kudy prve cpáni byli tam.

Volně a opatrně vlekli se rybáci vodou, aby ji nerozčeřili, by je šplouchánım neprozradila.

Kopřiva a Kodádek, plazivše se nejprve asi tisíc kroků dolů při sítí, pustili se pak do hlubiny; kryti tmou a parou, vystupující z rybníka, plavali tiše prostředkem ve tmě, jíž oko lidské s břehu nebylo s to proniknouti, dolů ke hrázi. Tam vklouzli do hustých olšin a protáhli se tak na hráz, jíž o čtyrech přelezli, načež zmizeli dole v houštině, kdež jsou úplně v bezpečnosti. Prodrali se asi dvě stě kroků do houštiny a položili se na zemi, naslouchajíce téměř bez dechu, co dále díti se bude. Nebyli však pohromadě — jeden o druhém ani nevěděl; kulhavý Kopřiva se totiž při plování opozdil.

Zatím rozprášil vítr na okamžik mraky na obloze a měsíc zplna zazářil nad rybníkem a širými lesy.

Na jižní straně rybníka daleko na východ od jeho cípu vydrápal se Bořovák ze sítí, vyskočil na břeh a jako vyplašený jelen prchal divými skoky přes palouk k lesu, v jehož stínu zmizel.

Myslivci jej sice spatřili, ale uznali, že není vůbec možno dostihnouti jej... Střeliti po něm nechtěli — vždyť nekulhal.

Také Liška doplazil se daleko dolů od místa, kdež ryby chytali, a sedě po krk ve vodě, čekal, až zakryjí mraky měsíc, aby pak šerem prchnouti mohl do lesa. Byl velmi rozčilen obavou o soudruhy a bolestí, kterou působila mu rána, s níž smekl se obvazek, tak že vniklo mu do ní bahno a písek. Noha mu silně otekla a bolela jej tak krutě, že až závrati dostával. Omýval si chvílemi obličej vodou, aby zahnal mrákoty.

V zimničném rozechvění očekával každým okamžikem střelnou ránu, která srazí některého z prchajících soudruhů buď k zemi nebo do hlubiny rybníka... Kleče po krk ve vodě za vysokým rákosím, sepjal ruce chladem vody otrnulé a pohlížeje k obloze, po níž posupným letem hnaly se roztrhané černé mraky od západu k východu, jal se odříkávati v duchu modlitbu... S horoucností tak žhoucí dávno, dávno již se nemodlil. Prosil boha, aby dopřál soudruhům jeho příležitost k šťastnému útěku...

„Ó bože,“ šeptal, „jen neuval na bídnou duši mou smrt některého z nich!“

Zatím zahalil těžký mrak krajinu v neprohlednou tmu. Rybák se vztyčil, chystaje se k útěku do lesa; ale sotva že se na nohu postavil, pocítil palčivou bolest, která mu až k hlavě stoupala... nemohl nohou tou došlápnouti. Ale prchnouti musil... věděl sice, že by jej myslivci propustili, kdyby se prohlásil, leč nesměl tak učiniti, aby soudruzi nezvěděli, že je zradil.

Hodlaje použiti okamžitého šera, brodil se obezřele vodou a hustým lepkavým bahnem; rozhrnuje rukama šelestící sítí, vydrápal se konečně na nevysoký břeh a kulhaje, prchal dlouhými skoky k lesu.

V horních vrstvách atmosféry vzedmul se zatím silný vichr a potrhal mraky... měsíc celou svojí září osvětlil zadumčivou a pochmurnou lesní krajinu a shlížel se v postříbřených, vichrem rozčeřených vlnách rybníka.

Náhlé to jasno zachvělo prchajícím rybákem... zrychlil napjetím všech sil kulhavé své skoky... v tom zablesklo se mu v očích rudé světlo a zahřměla střelná rána... příšerně zahučela tichou nocí a ozvěnou lesů opětována dlouho temně hučela, než úplně vyzněla.

Hned po ráně svalil se Liška jak by bleskem byl zachvácen... ve svitu měsíce černalo se jeho tělo na šerém palouku poblíž houštiny... několikrát sebou trhavě pohnulo... převalilo se... přitlumené zastěnání vydralo se z úst zabořených do kyprého mechu a pak bylo zase úplně ticho... tělo nepohnulo se více.

V místech, odkud zahřměl výstřel, ozvalo se úsečné, několikrát opětované písknutí... totéž dáno za odpověď na severní straně rybníka. Bylo to znamení myslivců, že je honba na rybáky ukončena.

Nahoře nad cípem rybníka sešli se pak myslivci i hajní, jakož se byli umluvili, a všichni shlukli se kol jednoho, který jim šeptal přitlumeným hlasem:

„Teď nám dá ta kulhavá bestie pokoj — má dost.“

*

„Kopřiva?“ tázal se některý.

„Svalil se — ani nehles'!“

„Konečně,“ těšili se ostatní.

Ku střelenému rybákovi nepřiblížil se nikdo z nich; činí tak myslivci v podobných případech vždy, aby je snad raněný rybák nebo pytlák nepoznal. Mohl by pak buď proti nim svědčiti nebo se na střelci mstíti.

Myslivci i hajní ubírali se šerou lesní cestou k domovu a nacpávali si klidně dýmky, po nichž se jim už stýskalo, ježto nesměli při číhání kouřiti, aby je zápach dýmu neprozradil. — —

Přemnohému člověku, kterému bije v ňadrech srdce, prodchnuté citem k lidstvu, zachvěla by hrůza každým čivem, kdyby měl příležitost seznati, s jakým klidem zastřelí panští myslivci pytláka a rybáka!

Ale oni konají svoji povinnost a svědomí jejich je klidné.

* * *

Ostatním třem rybákům, skrytým v houštině, zachvěla střelná rána hlubinou duše... cítili všichni, že byla vypálena po některém z jejich soudruhů.

Kopřiva a Kodádek, ukryti jsouce pod hrází snadno uhodli, že rána vypálena byla buď po Liškovi nebo po Bořovákovi — Bořovák však jsa na blízku ihned byl přesvědčen, že střelili myslivci po Liškovi.

Když pak zaslechli rybáci hvízdání myslivců i odpověď druhých, uhodli ze zkušenosti dávné, že se tito svolávají k rychlému odchodu, že tudíž někoho buď docela zastřelili nebo nebezpečně postřelili.

Setrvali však všichni v bezpečných úkrytech svých... nikomu z nich nepřipadlo na mysl uprchnouti — cítili přirozeně, že jest jejich povinností pátrati, byl-li některý z druhů raněn a přispěti mu ku pomoci. V takých okolnostech jsou rybáci i pytláci velmi spolehliví.

Po trapné hodině čekání, ozve-li se snad ještě někde hlas myslivců, odvážil se Bořovák z houštiny; jsa všecek promoklý, chvěl se zimou a strachem. Rozhrnuje rukama pichlavé větve smrčin, prodíral se k palouku... nahnul se ze šera houštiny a mráz projel mu tělem, hrůza jím zalomcovala.

Asi čtyřicet kroků na pravo spatřil ve svitu měsíce člověka s nepokrytou hlavou, sedícího na palouku při houštině... člověk ten tiskl si obě ruce na obličej a plakal... úpěl...

Bořovák zachvěl se hrůzou.

Namáhavě zdvihla se pak pravice plačícího toho člověka a prsty její projely ježatými vlasy... načež zase zakryl si oběma rukama obličej a houpaje se klátivě s pravé strany k levé, úpěl:

„Ó bože, bože!“

Opětuje slova ta několikrát, položil se volně na znak na mechovitou a zkrvácenou půdu palouku... umdlené ruce jeho klesly bezvládně vedle těla...

Z roztrhaných mraků vybleskly jasněji paprsky měsíce a Bořovák poznal rysy Liškova obličeje. Několik skoků bez rozvahy, vrhá-li se v nebezpečí či ne a klečel vedle raněného Lišky.

Stísněným hlasem zašeptal ono děsné: „Ježíš Maria Josef!“ jež volá se v nejkrutějších chvílích.

Ale hned zase vrátila se v mysl zkušeného rybáka obvyklá ostražitost... spěšně vzal Lišku levicí pod koleny, pravicí pod rameny, zdvihl jej snadně jak dítě a zmizel s ním rychle v houštině. Asi po stu kroků chůze složil raněného na kyprý mech a tázal se:

„Kam zasáhla tě rána?“

„Na pravý bok a do žeber,“ šeptal raněný a dodal: „Jen když se vám nic nestalo — zaplať pán bůh.“

Po chvilce zašeptal stisknuv si ruce na prsa:

„Já živ nebudu — tentokrát mám dost.“

Zatím přitisknul Bořovák duté sevřené ruce k ústům a přesně napodobil volání sejčka, to jeho mrazivé, posupné: půť... půť...

Schýliv se pak k raněnému, vyňal z kapsy dobře zakorkovanou láhvičku, otevřel ji a řekl:

„Polkni, bratře, trochu střelného prachu, aby ti rozehnal „prant“.

Usláblou levicí sevřel Liška láhvičku, nahnul ji ke rtům a vysypal si na jazyk trochu střelného prachu, jejž slinou rozpustil a polkl.

Jest to obyčejný prostředek, jejž užívají rybáci a pytláci, když jsou postřeleni. Myslivci i pytláci tvrdí totiž, že pouhé vniknutí broků do těla zvířete nezpůsobí okamžité smrt, byť sebe hloub se zaryly — hlavní prý věcí jest, má-li puška, z níž střeleno bylo „prant“. Tak prý z některé pusky jediný brok, byť vryl se v nejtužší část těla, usmrtí zvíře okamžitě, kdežto zvíře, střelené z pusky, která nemá „prant“, uteče nebo uletí i kdyby bylo provrtáno třeba dvaceti broky. A proti tomuto „prantu“ užívají ranění pytláci a rybáci střelného prachu.

„To mi už nepomůže,“ šeptal raněný rybák polykaje prach a s trpkým úsměvem dodal:

„Ty broky my rozvrtaly plíce,“ zachroptěl a z úst vyřinula se mu krev. Bořovák napodobil zatím příšerné volání sejčka a volání to se na blízku opakovalo...

Zašelestily nedaleko větve smrčí houště v sebe srostlé. Kopřiva, sleduje směr, odkudž zaznívalo volání sejčka, uhodl hned, že to znamení... po delším plazení se, motání, naslouchání a prodírání houštinou nalezl oba soudruhy...

„Liška dostal celou ránu do prsou,“ zašeptal Bořovák příchozímu do ucha; „zdá se mi, že má dost.“

Kopřiva se zachvěl a poklekl k rybákovi, řka:

„To jsem já, bratře, já Kopřiva.“

Liška ťapaje levicí ve tmě, dotknul se Kopřivova obličeje... bylo to dotknutí ruky ledové. A šeptal přerývaně:

„Bratře... tys... živ... zaplať pán bůh... Odpusť... já jen k vůli Tomšovi... jediné dítě... čtrnáct let na vojně... běhat ulicí...“

Více nemohl promluviti... zachroptěl temně...

Kopřiva nerozuměl významu těchto slov; nachýliv se k Bořovákovi pošeptal mu:

„Už ani neví co mluví... chytá se ho fantaz. — Prostři čeřen, doneseme ho domů.“

Odvázali sítě, jež měly uvázané kol krků, prostřeli obě na sebe na mech, přeložili je na půl velikosti a složili na ně bezvládného Lišku; zdvihli pak sítě a prodírali se houštím k vysokému lesu, kdež dostali se na úzkou pěšinku, která vine se hadovitě brzy klenbou mohutných sosen, brzy zase bujarým mlázím a pasekou. Stokrát tudy již kráčeli potíce se pod tíží nalovených ryb... pětkrát nesli nebo vedli již tudy raněného soudruha.

Liška z pola seděl a z pola ležel v čeřenech... chvílemi z hluboka vydechl a zachroptěl.

Rybáci ušli asi půl hodiny cesty. Kráčeli právě zase vysokým lesem, jehož hustými korunami nemohly proniknouti paprsky měsíce, chýlícího se valně k západní obloze, an jal se Liška náhle mručeti nesrozumitelná slova.

„Buď jen, bratře, tichý,“ domlouval mu Kopřiva, „vše bude zase dobře.“

Zdálo se, že Liška uposlechl... stišil se.

Rybáci pospíchali, co jen možno bylo... konečně před nimi svítalo... po malé chvilce byli na pokraji lesa a z oblohy zářil na ně mlhavým svým světlem měsíc. Vítr se docela stišil a obloha byla jasná.

Na rozhraní lesa a louky složili své břímě ve kvetoucí vonné traviny, svlažené rosou. Paprsky měsíce padly přímo na Liškovu tvář... a ta byla bílá jako plena, jako plátno na bělidle. Tak by asi vyhlížel obličej, vyřezaný z kosti.

Křečovitým chvatem sáhl Kopřiva na tu pobledlou tvář... byla jak led studená... ztrnulá, tuhá. Ve skleněném vypouleném oku obrážel se matným pableskem paprsek měsíce.

„Ježíš Maria, vždyť je po něm!“ zaúpěl Kopřiva.

Bořovákovi uvázla slova v hrdle; vjel si toliko rukama do vlasů, jako by si je chtěl jedním škubnutím z lebky vyrvati.

Liška byl opravdu mrtev. Oba rybáci, jejichž tváře zesinaly zděšením, nachýlili se k mrtvole a pohlíželi zachmuřeně ve vytřeštěné její zraky. Bolest a hrůza svírala jim prsa.

„Ta žena a ten chlapec... oni se zblázní,“ zabědoval Bořovák. Zamlčel se a tázal se spíše sama sebe, než svého soudruha: „Kterak se ale myslivci dověděli, že dnes půjdeme...“ odmlčel se, načež šeptal přitlumeným hlasem, jako by se obával, že by mohl mrtvý slova jeho slyšeti:

„Ty, Kopřivo, snad přece měla Františka pravdu...“

„Napadlo mi to také... Ale nesáhejme mu do svědomí — ať je tomu tak nebo tak: už je na boží pravdě,“ odvětil Kopřiva doloživ: „Bylo mu to souzeno.“

První záchvat zděšení ustoupil klidnější rozvaze. Kopřiva pokračoval:

„Tys silnější... dones jej domů, nemáš už daleko, jen přes palouk. Já půjdu napřed a řeknu Liškové, že se stalo neštěstí, že je starý postřelen.“

„Jdi.“

Kopřiva se zdvihl ze země a belhal se lučinou k západu, kdež tmělo se skupení chalup... v brzku ztratil se v mlze, která srážela se nad vlhkou loukou...

Bořovák sebral všechny čtyry cípy obou sítí do rukou, poklekl před mrtvolou, pak odvrátiv se od ní vzal ji na záda, vyzdvihl, vzpřímil se a kráčel s břemenem svým lučinou k chalupám.

Po jeho pravici vyčnívala ze sítí hlava a jedna ruka zastřeleného rybáka a po druhé straně klátily se jeho bosé nohy.

A za ním v šeré hlubině lesa zahlaholily melodické zvuky drozda, vítajícího zpěvem svým blížící se svítání... v blízké pšenici tloukla křepelka... na pravo v poli skuhrala příšerně a mrazivě rolní žába... Měsíc skláněl se volně k západu...

* * *

Bořovák dovlékl mrtvolu k chalupám... krůpěje potu bloudily ve vráskách osmahlé jeho tváře.

Již v půli cesty spozoroval, že rozdělali v jedné z chalup oheň na krbu... K té zamířil.

Několik divě štěkajících psů vyjelo si proti němu, ale poznavše jej, stišili se... pak očmuchávali jeho břemeno.

Z chalupy vyběhl mu vstříc Kopřiva a oba vzali mrtvolu do náruče.

„Oni myslí, že je toliko raněn,“ šeptal Kopřiva chvatně.

Polonahá, bosa a s rozpuštěnými, divoce vlajícími vlasy přiběhla v patách za ním Liškova žena a s ní její syn. A z útrob jejich, sevřených bolestí, vydralo se zase to děsné, mrazivé, srdce rozrývající:

„Ježíš Maria Josef!“

Naříkající syn pomohl hned rybákům nésti otce.

„Já to vždycky říkala, že to jednou takhle skončí,“ bědovala úpěnlivě Liškova žena a volajíc:

„Josefe, Josefe,“ sáhla na jeho obličej; utrhla však prudce ruku zpět a vzkřikla:

„Pět ran Krista pána, vždyť už je studený jak led!“

Rybáci donesli soudruha svého do malé nízké světničky, kdež plápolal na krbu mihavý a nepokojný plamen smolné louče. — Složili rybáka na postel.

Jediný pohled ve skleněné, z důlků vytřeštěné Liškovy oči, v nichž jako prve paprsky měsíce, nyní kmitavě a blýskavě obrážel se rudý plamen louče — a Liškova žena i syn, jakby blesk je k zemi srazil, padli na kolena vedle postele a drsným, ba až chraptivým hlasem spíš zařvali než vzkřikli: „Ježíš Maria, vždyť už je po něm!“ Nářek beze slov, křečovité a trhavé vzlykání rozléhalo se ve světnici...

U krbu stáli oba rybáci promočení, strnulí, chvějící se zimou a mrazivým dojmem dějů právě se sběhších a upírali zakalené a zachmuřené zraky na mrtvého soudruha, na ženu naříkající, na vzlykajícího syna a bylo jim, jakoby kladl se led na jejich srdce. Duší proletěla jim chmurná myšlénka... mrazivá předtucha: Snad i my jedné noci tak skončíme...

Míjely minuty za minutami... ve světnici se šeřilo... Kopřiva obrátil se obličejem ke krbu a pohlížeje zádumčivě, ba strnule ve žhavé uhlíky a těkavě pohasínající zamodralé plaménky, přiložil několik kusů smolné louče... plamen znova vytryskl a vzplanul...

Zase zaštěkali psi... na dvorků došlapovaly kroky, pak vešel do světnice Kodádek. Nemoha nalézti soudruhů, vrátil se sám domů; světlem přilákán, vešel do Liškovy chalupy.

Liškova žena i syn nespozorovali jej. Pokynem a dvěma slovy vysvětlili rybáci soudruhovi, co se stalo, pak se chvilku tiše radili, načež odešli Bořovák a Kodádek.

Kopřiva posadil se na lavici ke kamnům a v zamyšlení pohlížel střídavě do krbu na oheň a zase na mrtvolu soudruha...

Plamen louče, nestejně plápolající, vytryskoval a pohasínal a v jeho měnivém světle zdálo se Kopřivovi, že se tvář mrtvého rybáka brzy klidně usmívá a hned zase mračivě a hrozebně svrašťuje. Mihly se okamžiky, kdy se rybák až hrůzou zachvěl. —

Po půlhodině přišoural se tiše a zamlkle Kodádek, převlečený v suchý plátěný oblek a zasedl na Kopřivovo místo ke krbu... Kopřiva pak belhal se domů...

Východní oblohu zbarvily rudou září paprsky slunce, k němuž se země v otáčení svém ve všemmíru touto částí přichylovala.

Kodádek, sedě u krbu, udržoval oheň, jímž si také zapálil tabák ve své krátké jalovcové dýmce a zadíval se zamyšleně v modravé mraky dýmu, jež z úst vypouštěl.

Liškova žena i syn dávno již vyplakali slzy z očí zanícených... Stále však u postele klečeli, vzlykajíce bolestně... Liškův syn ovšem netušil, že byl do jisté míry příčinou smrti svého otce...

Časně z rána mluvilo se již ve všech chalupách na Pařezí hlasitě o tom, že je Liška mrtev, a šeptem se dokládalo, že jej zastřelili panští myslivci... znaliť obyvatele samoty případy takové dobře — vždyť jsou všichni dobromady buď rybáci, nebo pytláci anebo obé: v létě rybačí a v zimě pytlačí. —

„Však on můj také jednou takhle skončí, já mu to vždycky prorokuju."

Tato slova pronesly ženy ostatních obyvatelů samoty a s upřímným soucitem dokládaly: „Chudák Lišková."

* * *

V patrimoniální kanceláři volenické šeré to, křížovým klenutím přepnuté síni v přízemí zámku, naplněné starobylými almarami, stoly a palicemi, seděl direktor pročítaje spisy...

Jest to muž vysoký, asi šedesátiletý, suchý, s parukou na hlavě. Zažloutlý a scvrklý jeho obličej, v němž jiskří se dvě hluboko v důlky zapadlých očí, jeví odměřenost, přísnost, ba až bezcitnost.

Muž ten jest pravzorem oněch karabáčníků z dob patrimoniálních, kteří tvrdili, že jsou mezi panskými a selskými pozemky meze jen proto, aby bylo kam položiti poddaného, zorávajícího panskou půdu, když direktor poručí, aby mu za nějaké nepatrné zanedbání robotních povinností vysázel panský mušketýr tolik a tolik ran lískovkou na záda.

Do kanceláře tohoto muže, který pomocí lískovky svého mušketýra vládne nad třemi tisíci poddanských duší, vešel panský fořtmistr, statný, rudovlasý a rudovousý muž, a svěřil svému pánovi, panu direktorovi, že se této noci konečně zbavili té kulhavé rybácké bestie, Kopřivy, jemuž jeden z myslivcův ranou dobře namířenou „odzvonil".

„Liška nás tedy nesklamal..." promluvil suchým s skřiplavým hlasem direktor a dodal:

„Za to nebude jeho syn vojákem."

„Snad nyní také starý Liška zanechá rybačení," mínil fořtmistr.

Tím byla záležitost ta vyřízena. Direktor a fořtmistr vešli pak do sousední kanceláře, kdež úřadoval důchodní; měli s ním nějaké jednání. Ale sotva že prošli dveřmi, zůstali státi, jak by byli náhle skameněli.

Oba zbledli a zachvěli se až do hlubin duše...

U stolku, na nějž kladou obyčejně poplatníci peníze, stál s jedné strany důchodní a s druhé sázel na stolek stříbrné dvacetníky — rybák K o p ř i v a.

Prohnaný ten šibal, aby zdálo se, že neví praničeho o události, jež té noci se sběhla, přibelhal se klidně a poníženě do patrimoniální kanceláře a platil činži „z gruntu", pak z drůbeže a prádla.

Číhavé jeho oko jediným mrsknutím dobře spozorovalo, že se direktor i fořtmistr zarazili... pravou příčinu toho ovšem nevěděl...

„Poníženě ručičku líbám," pozdravil milostpány a vyhrbiv hřbet k hluboké pokloně, belhal se k nim, sahaje nejprve po ruce direktorově, pak fořtmistrově, aby jim je po způsobu poddanském pokorně políbil.

Ale oba utrhli ruce, což nikdy nečinili; tak poděsil je rybák, o němž myslili, že je mrtev!

„Poníženě prosím," škemral úlisný, hluboko skloněný rybák, „přišel jsem zaplatit kontribuci a činže..." A ustoupil uctivě až k samým dveřím. Obraceje chlupatou čepici v rukou, sklopil oči, jakoby si ani netroufal pohlednouti ve tvář vznešeného panstva... díval se na suky v podlaze.

Důchodní zapsal zatím do Kopřivovy kontribučenské knížky splátku, načež rybák, zastrčiv si knížku do kapsy své usmolené plátěné kazajky, poníženě se ukláněl, slovy „ruce líbal" a vyšel samou pokorou po zpátku ze dveří kanceláře.

Direktor vrátil se s fořtmistrem do své úřadovny kdež rozzlobený myslivec spustil:

„Je to prohnaný lotr tento Kopřiva! Ten belhoun! Sám jsem viděl, jak po něm zářecký revírník střelil! Patrně chybil, ale chlap se z taškářství svalil, jakoby byl trefen, jen aby nikdo víc po něm nepálil! Tolik let ho už stíháme!"

Rozhovořili se o rybácích... v tom zaklepáno na dvéře. Vešel panský lékař, jemuž říkali páni doktor a prostý lid „ferčal", a oznamoval, že byl povolán k ohledání mrtvoly Václava Lišky, chalupníka na samotě Pařezí, který zemřel následkem střelné rány do pravé strany plic... mimo to prý měl pravou nohu ze zpodu proraženou, nejspíš došlapnutím na něco ostrého.

Direktor a fořtmistr pohledli významně na sebe... záhada byla rázem vysvětlena...

„Velká škoda ho není," ušklíbl se fořtmistr..., „byl beztoho zloděj a rybák..."

Ferčal posadil se ke stolu, nasadil si brejle a psal úmrtní list. Uhodl ostatně snadno, kdo Liškovi „nasypal broků". —

Na základě ferčalova udání zavedl direktor ihned přísné vyšetřování, aby vypátráno bylo, kde a kým byl připraven Liška o život. Ještě téhož dne vyslýchal na Pařezí rodinu Liškovu, ale nevyšetřil nic, než že se Liška v noci odněkud domů vrátil postřelen a že po malé chvíli skonal.

Tak udali totiž žena Liškova a její syn, aby neprozradili ostatní rybáky. Aktuar zapsal to do protokolu. Ani o slovo víc nedověděla se komise, vyslaná krajským úřadem z Písku, která třetího dne na kanceláři volenické případ ten vyšetřovala. Čtvrtého dne odložili úředně rozřezanou mrtvolu rybákovu na volenickém hřbitově „ad acta" a na fascikl, obsahující spisy a vyšetřování původce smrti rybákovy napsali slovo: „Reponatur", jímž složili případ ten do hrobu zapomenutí.

Podnes dřímá ten fascikl pod těžkou vrstvou plísně a prachu v archivu bývalého panství volenického a pavouci rozpřádají po něm své sítě.

Zpěv o pomstě za Igora.

Báseň *Julia Zeyera.*

(Dokončení.)

V.

Celé léto oblehala Olga
město Korostěn, a její voje
podrobily zatím celou zemi.

Zlaté listí počalo již pršet
s bříz, a dumné duby šatily se
v hnědý oděv, který podobal se,
zvlhlý mlhou, při zásvitu slunce
rozhřátému kovu brunátnému.
Dlouhou řadou táhli ptáci k jihu,
veslovali modrem, ztráceli se
v šeré mlze, jak se lodi tratí
v tumanech, již clonou visí
v sklonku nebes k siným vlnám moře.

K městu odeslala Olga posly,
promluvila takto jejich ústy:

„K čemu chcete dále se mi bránit,
k čemu krev prolévat, hladem hynout?
celá vaše země jest již mojí,
platí daň a žije opět v míru,
role svoje vzdělává i sady
jako dříve, zpěv a smích již zase
v každé chýži ozývá se kolem
planoucího krbu bez starosti.
Přijďte též a smluvíme se k smíru.“

Vyšli Korostěnští k Olze v tábor,
bledi byli, umoření bídou,
zoufale své zraky upírali
k zemi, pevným ale dělí hlasem:

„Nechceme se v milost tvoji dáti,
vítězně jsme posud odráželi
vojsko tvé, a brzy spásy pošlou
pomoc nám. My víme, že se pomstít,
krutě pomstít chceš za svého muže,
víme, že máš kámen místo srdce
v bílých ňadrech, víme, že jsi vlkem,
který ženy naše, malé děti
sdávit chce a napájet se krví.
Vytrváme v boji do posledku!“

Tichým hlasem odpoví jim Olga,
mezi tím co zraky její bloudí
smutně obzorem, kde řada čápů
zobci chřestajících v dál se nese:

„Nemám kámen místo srdce v ňadrech,
mocně mne to táhne v hrad můj tichý,
v kterém malý syn můj po mně touží.
Denně vzdychám po něm, denně pláči!
Teskno mi, když vidím holubice
v slunci kroužit nad střechami města,
vesele se vracet v tulná hnizda.
Slzy moje tekly, vlaštovice
když jsem uviděla k jihu táhnout,
modrolesklé, sladce šveholící.
Zpomněla jsem planoucího krbu,
zatoužila vrátiti se k němu.
Nemluvte mi o mstě! Dokonala
dávno jsem ji v Kyjevě a v stepi
obětujíc vaše bohatýry.
Přesycena krví je má pomsta.
Plaťte daň mi malou, nepatrnou,
těžkou ne, jak na vás Igor žádal,
pouze na důkaz, že uznáváte,
Kyjev že je vodicí vám hvězdou.
Dejte daň, a navrátím se domů,
dejte daň, a nepřekročím práhy
Korostěnských bran! Chci odejíti.
Místo mne tam vkročí bujná radost,
přilítne na zlatých křídlech v město.
Spása kyne bohy uštědřená,
neplašte ji vrtkou od svých prahů!
Plaťte daň a dopřejte si míru!
Dopřejte mi návrat v milý domov,
dolétnout chci v Kyjev jak ti ptáci,
kteří v slunné kraje, šťastni, táhnou!“

Snivě zasvítilo Olze oko,
slza chvěla se na temné řase,
tekla pomalu a padla k zemi.

Korostěnští na to odtušili
hlasem, který pohnutím se třásl:

„Blaze nám a blaze, Olgo, tobě!
Slyšíme již radost zlatokřídlou,
letící k nám s květnou ratolestí.
Rádi zaplatíme daň, již žádáš.
Silné raby, útlé otrokyně
rukou dovedných a sladkých hlasů,
zlatý med a vosk a měkké kůže,
bujné oře, vše ti pošlem v tábor,
pouze čas nám dopřej k vyhledání
všeho toho, co ti slibujeme!“

Zdržela je Olga těmi slovy:

„Nelze vám, co slibujete, skytnout,
ouly vaše nemají víc medu,
stáda vaše zhynula a raby
shltil boj a umořila bída.
Vím, že schudli jste při obležení.
Nuže dejte, co vám snadno dáti;
poskytněte z každého mi domu
vrabců tří co hnízdí mezi krovy,
každý dvorec ať tři holubice
výplatou dá. Zlatými chci nitmi
ptáky všechny spojit v živý oblak,
který šveholící, třepetaje křídly,
v Kyjev se mnou potáhne a v sadu
mého syna na stromy se snese.
Zaplesá mé dítě při pohledu.
Nezdá se ta daň vám mírnou býti?“

Děkovali muži korostěnští,
odešli a tábor kněžny Olgy
zdvihl se a hnal se blíže k lesům.

Přiletěla radost zlatokřídlá,
zamávala květnou ratolestí,
zaplesali muži, ženy, děti,
stáli na hradbách a pozdvíhali
žehnajíce ruce vzhůru k nebi.
Otevřely s rachotem se brány,
útlé děti nesly v klecích z prutů
celá stáda polapených vrabců.
Dětí smích a ptáků štěbetání,
pojily se v jásající hudbu.
Za dětmi zas přišly lepé panny,
hlavy měly kvítím ozdobené,
na ramenou bílé holubice
seděly jim, tiše broukající.

Přišel průvod v tábor kněžny Olgy,
s úsměvem přijala daň a štědře
častovala děti, obdařila
šperkem panny nebo řasným rouchem.
Kázala pak každé holubici
k noze tenké nit přivázat zlatou,
stříbrnou na hnědou peruť vrabcům;
posléz kývla pannám, dětem rukou,
s úsměvem jim děla odcházejíc
v stan svůj stojící na mírném chlumu:
„Vraťte se; až vzejde soumrak šerý,
odejdu do klína modrých lesů,
abych spěla domů k mému synu.
Buďte všickni na hradbách a hleďte
směrem sem, a uvidíte oblak
plachých ptáků vylétnouti k nebi —
poslední můj pozdrav Korostěnu!“

Vzešel soumrak a na hradbách města
stáli muži, ženy, malé děti,
všichni s bušícími srdci zřeli
k lesům, čekali na oblak ptáků,
který oznámit jim měl, že Olga
v Kyjev vrací se, že volnost kyne,
dlouho postrádaná v Korostěnu

Náhle zdálo se, že šedou mlhou
liják modrých hvězd se z lesa žene,
metelice jisker že se valí,
ohnivé že se snad včely rojí.
Pršely to jasné hvězdy z nebe?
Zroskotala se to bílá luna?
Padaly to její trosky k zemi?
Blíž a blíže nesl vítr světla,
spouštěla se níž a níže k městu,
zdálo se, že ptáci měla hlasy,
plnil vzduch se divným štěbetáním.
Němě zřeli Korostěnští vzhůru —
ale náhle zmocnil se jich úžas,
bolný výkřik, srdcervoucí, děsný
zazněl jako z jediného hrdla,
jedním vzdechem zaúpělo město,
poznali ten slední pozdrav Olgy.
Ptáci, které pro ni nachytali,
vraceli se nyní v stará hnízda
k vetchým krovům, odkapům a římsám;
s nohou holubic a křídel vrabců
vzňatá síra visela na nitech!
Proto vrátila jim Olga volnost,
Korostěnu aby zkázu vnesli!
Mžikem vzplanul na sto místech požár.
Slepý zmatek zastřel mlhou zraky,
bystrým pomocníkem stal se plamům.
Oheň jako vítězící obr
hrnul rudý plášť svůj kolem budov,
město leželo jak padlá oběť
čekající smrt u jeho nohou.
Jako šelma vyřítil se náhle,
skákal divoce až ku oblakům,
hučel, bouřil, sypal jiskry kolem,
zbarvil rudou září celé nebe
jako krví, osvětloval lesy,
zastřel černým dýmem širou stepi,
jak by rozestřít chtěl po ní příkrov.
Všechno spělo zachránit se v pole,
ale v branách s kárajícím brotem
pomsta číhala, tam ruští muži
použivše zmatku, byli vnikli.
Litovali trpce Korostěnští,
Igor že byl padl jejich meči.
Mroucí zraky obraceli k nebi,
hledali tam v prázdnu bohy spásy,
avšak to, co zřeli na obzoru,
bylo jim jak slední rána k srdci:
zřeli, jak se Olga na povoze,
klidně sedíc, v temném vdovím rouše,
v prostřed vojů hnala ku Kyjevu.
Korostěn na tmavou dráhu svítil.

VI

Zlaté slunce stojí nad Kyjevem,
hvězdojasně třpytí sníh se kolem,
vrhá paprsky své vzhůru k síni,
v které Olga na prestolu sedí.

Nehalí jí více temné roucho,
nachem hoří vlekoucí se říza,
plavé vlasy vinou se kol čela
pod závojem perlami se skvoucím.
Vejde zástup hrdých bohatýrů,
jako laně vejdou plaché děvy,
jedna vede tiše Svatoslava.

Vstala Olga, vyhrkly jí slzy,
spěchá k dítěti a líbajíc je
mluví takto něhyplným hlasem:
„Svatoslave, chci ti matkou býti
věrnou, něžnou! Nejblíž mému srdci
státi budeš vezdy, lid můj pouze
tebe dražší bude mojí duši!“

Z popele pak zdvihla zlatý věnec,
sedla opět na prestol a děla:
„Přisahám, že slavně budu vládnout,
slzy stírat chci a nezapláče
nikdo mojí vinou v širém kraji,
jemuž od pradávna Kyjev velí.“

Zamyšleně zůstala tak Olga
vedle krbu sedět s věncem zlatým
kolem čela, tisknouc dítě k srdci.
Vyšli muži, vzdálily se děvy,
ticho vládlo v staré, hrdé síni.
Náhle ale ozval hlas se snivý
nedaleko krbu v stínu sloupu:

„Olgo,“ pravil, „zapomnělas na mne?“

Vzhledla Olga, vztáhla obě ruce,
zavolala hlasem plným touhy:

„Bledý muži z dalných končin řeckých,
čekám tebe, mluv mi o svém bohu,
který smír a odpuštění káže.
Celou duši přináším mu v oběť,
poznat chci jej, celá jeho býti!
Lesť a úskok budou ode dneška
neznámými hostmi pod mým krovem.
V mohylu, kde spí zabitý Igor,
moje minulost ať propadne se!
Pouhým snem je velká moje pomsta,
kterou smířila jsem jeho duši!
Pouhým snem je velká moje láska,
která vzplanula v těch starých lesích,
v kterých Igor poprvé mne uzřel.
Zbuď mne, muži, ze sna, k velké pravdě!“

Děla tak a dodržela sliby,
které složila, když vrátila se
dokonavši pomstu za Igora:
Nejněžnější byla synu matkou,
veleslavně vládla nad Kyjevem,
širý svět ji zove posud matkou!

Výlet do mladosti.

Od *Svatopluka Čecha.*

(Dokončení.)

Učitel sedl k pianu. První zvuk preludia zaplašil zdrželivost, která dosud poutala společnost kolem stolu. Pokoj oživil se hovorem a smíchem, šustěním oděvů a šelestem tancechtivých nožek. Mžikem stály páry v bitevním šiku.

Starý podivil se sám sobě, jak svižný a lehounký byl jeho krok. Vznášel se téměř jako motýl. Křepčil s jinošským ohněm a se všemi ozdobami tanečního umění, jimiž bývala vyšperkována čtverylka mladých jeho let.

Julča mohla být se svým tanečníkem spokojena. Bavil ji také horlivě; ale nikoli otřepanými sladkými průpovídkami, jež rovnají se vnitřní cenou veršíkům na cukrovinách. Mluvil k ní s nenuceným rozmarem, a z ostýchavé dívky vyloupl se za krátko roztomilý diblík, těkavý a dovádivý, zvonící stříbrnými rolničkami smíchu — zkrátka Julinka jeho mladosti stála před ním v plném veselém vděku svém. Ale blouznivý jinoch odpovídal k jejím žertům vzdechy, k laškovným úsměvům unylými pohledy. Muž dospělý otáčí se nyní dychtivě po těch jarních paprscích veselé dívčí duše — vždyť ví, že bláhovcem je každý, kdo nelapá s díky každý ten zákmit, jímž nebe rozptyluje na chvilku matný soumrak života.

Kdyby tak mohl zlatým deštěm podobných paprsků rozplašiti všední nudu své pošmourné domácnosti! S hrůzou vzpomíná teď na ni. Vidí v duchu střízlivý pokoj, kde z každého kouta hledí naň omrzelost — vidí zívající lidi v protějších oknech — vidí vráščitý, mrzutý obličej hospodyně a slyší její protivné broukání — ó, kdyby se tak místo něho ozýval stříbrný zvonek tohoto smíchu! Ožil by znova. Domov stal by se mu zelenou oasou věčného jara, kam by chvátal pro osvěžení z pouští kancelářského prachu, v němž tráví větší polovici dne uprostřed suchých akt a sušších ještě kollegů. Koupil si jednou lesního zpěváčka, aby alespoň chvilkou rozháněl nudu a všednost jeho bytu, ale když pohledl do klece a viděl, jak tam ptáče na bidélku smutně schyluje křídla a teskně pohlíží na žalářníka, jakoby s výčitkou v černém očku — tu otevřel dokořán klec i okno a zvolal za ulétajícím zpěváčkem: „S bohem, poesie!“

Ale zdaž by nebylo stejným hříchem, přenésti tohoto krásného diblíka v dusný pokoj starého mrzouta? Ostatně — chytej takové ptáče! Ale což kdyby se nechalo chytit? Kdyby rádo spočinulo na mé hrudi? Slyšel jsem o leckterém člověku v mých letech, který žije zcela šťastně po boku paničky tak mladé. Zdaž by neštěstím bylo, kdyby ozařovala úsměvem svým léto a podzimek, muže, který by ji upřímně miloval a který by jí mohl ze slušných příjmů svých v městě opatřovati sterý požitek, o němž by se jí nezdálo na vsi, po boku bůh ví koho — třeba tam toho podučitele, nota bene, až se stane učitelem... až!

Zdá se, že venkovský ten puléř mateřštiny poněkud na mne žárlí. Stíhá mne pohledy nehrubě přívětivými, jakobych byl zosobněný poklesek mluvnický. Snad bývá obyčejným tanečníkem Julčiným a zlobí se, že mohu chovati ve své její teplou, pružnou ručku. Což kdyby věděl, že jsem tu ruku právě stiskl — jen lehounko sice, ale přece stiskl! Cítím to stisknutí až v srdci! Ó krásná mladá dívka je málem jako Midas: dotknutím ruky rozsévá kolem sebe zlatou záři štěstí!

„Oh, pane podučiteli,“ ozvala se Julie, „pěkně jste nám zas touru zamodrchal! Bůh ví, kde se toulají vaše myšlénky!“

„Odpusťte zamilovanému, slečno,“ zvolal mladý lesník.“ Láska přivedla již mnohého z taktu.“

„Já? — Láska?“ — koktal podučitel, jehož pihovatý obličej zruměněl až po světlé kudrny.

„Sama vaše tvář kárala by ze lži ret, kdyby se osmělil zapírati,“ žertoval dále Nimrod. „Vzpomeňte si jen, kterak jste mi ondy vyznal, že jste po uši zamilován do — do — ne, nevyzradím, do koho.“

„Já pravil, že jsem do někoho zamilován?!“ bránil se podučitel. „A nad to — po uši zamilován?! Já že bych mluvil takovým nemotorným hnusným germanismem?! Do někoho zamilován! Po uši! Proč nepřekládáte alespoň věrně z němčiny: nad uši nebo přes uši! Což miluje Čech s menší vroucností?“

„Takový je, takový!“ zvolal starý učitel od piana, okazuje pražskému hosti v žertovné chloubě na svého pomocníka. „S ním neradno lámati dřevce!“

Smějí se, smějme se také! — pomyslil si Starý. — Zdejší vtipy jsou, pravda, velmi nevinné. Ostatně mám sto chuti, lámati dřevce s tímto rytířem smutné postavy o cenu z této hebounké dívčí ruky. Jedinou jeho výhodou jest mladost. O kráse nelze mluviti; o důvtipu snad ještě méně. Postavení, potřebné k zařízení vlastního krbu, vznáší se ještě v mlhavé dálce. A komická příchuť není také lákadlem pro čipernou dívku. Bylo by dosti humoristické, kdyby ve chvíli milostného opojení šátek před sebou rozestřel, na koleno před ní poklesl a s toužebným vzdechem vyznal: Velice mi se ve vás zalíbilo!

V tanci nastala přestávka. Starý nachýlil se s Julií k otevřenému oknu, jímž viděti bylo právě na malebné Středohoří, táhnoucí se obzorem jako ztrnulá spousta nebetyčných, různotvárných, temnomodrých vln. A v popředí vynikal ostrým kostrbatým obrysem romantický zasmušilý Zajícov, jakoby jej byla ruka malířova jediným smělým tahem načrtala na siné půdě.

Nyní pohlížel Starý na hory tyto jinak, než před hodinou. Již nekývaly mu smutně do minulosti; zdálo se, že spřádají ve svém modrém klíně neurčitou tuchu budoucího štěstí.

„Jaká krása!“ zvolal. „Jak závidím vám, slečno, takovou vyhlídku!“

„Mně by zase byla milejší vaše pražská vyhlídka: krásné domy, veselé hemžení lidstva, skvostné povozy, drahocenné oděvy —“

„Toužíte tedy po městě?“

„Byla bych šťastna, kdyby mne tam osud zanesl. Ale myšlénka taková je prázdný sen.“

„Kdož ví, nebude-li vaše přání vyplněno?!“

„Oh, nikoli! Jakž bych se tam dostala? Musím vzíti za vděk útěchou, že se neodloučím od těchto krásných

hor. Jsou dnes opravdu čarokrásné. Jakobys je z blankytu vytesal. Počkejte — podívám se, je-li kostelíček na Řípu bílý — víte, slouží nám jaksi za proroka povětrnosti —“

Vyhnula se z okna, aby pohleděla stranou k Řípu; ale v tom vypadl jí do zahrádky prostý vějíř, jímž si pohrávala.

„Neštěstí!“ zabědovala žertem.

„Mžikem bude vám nevěrník vrácen.“

„Ó, netoužím po něm... Nechte jej tam... Ale, pane professore —“

Starý byl již ve dveřích. Spěchal do zahrádky pro vějíř. Jda kolem prvního otevřeného okna, doslechl konec nějaké poznámky podučitelovy: „— jako David před archou“ a tlumený smích.

Jako David před archou! Zarazil se. Slova ta zasáhla drsně do jeho myšlének. Dle zkušenosti, že mluvívá se ve společnosti obyčejně o členu, který ji právě opustil, vztahoval ono porovnání na sebe. Krev rázem vstoupila mu do tváře. Královský pěvec tančil před archou! Jak tančil, není povědomo, ale jisto jest, že si bude málokterý tanečník pokládati přirovnání k tančícímu Davidovi za zvláštní poklonu.

Ale snad se ta poznámka vztahovala na jinou osobu nebo na jinou věc. Nemožné to není; avšak první výklad jest mnohem podobnější pravdě. Patrně ulevila si žárlivost nejapným tímto posměškem. Že zbudil smích, rozumí se při těchto mladých lidech samo sebou; zdaž zazvonil také její smích do tichého toho sboru? Snad je jim opravdu směšné, tančí-li kdo jinak, než ledajakým, neumělým jejich způsobem!

Eh, co... Starý přejel si dlaní čelo a zašel do zahrádky. Tvář jeho rozjasnila se úplně, když spatřil v okně svěží postavu Julie, ukazující mu dolů mezi orosené zvonce.

„Tam! Tam!“

Zdvihl vějíř, ale nepodal jej vzhůru. Nesl tu hříčku nazpět do pokoje. Cestou rozestřel ji: vějíř byl úplně bílý, jen uprostřed měl za ozdobu jediný něžný modrý kvítek. Pomněnka lásky! Vtiskl na ni rychle vroucí políbení.

Když vykročil opětně k tanci, rozhledl se pojednou bystře kolem: zachytil několik posměšných pohledů, upřených v očekávání na jeho nohu, a podučitel, přistižený při významném mrknutí, sklopil zrak a zapýřil se. Starý parodoval na to tanec ostatních pánů, kolébaje se nedbale s místa na místo chodem v skutku medvědím. Ale při tom šlehla mu znova krev do tváře: zamihlať se před okem jeho duševním hopkující postava královského žalmisty...

Konečně prohlásil starý učitel, zavíraje hřmotně piano, že je taneční hodina u konce.

Avšak rozjařená společnost neměla chuti k rozchodu. Pánové navrhli, aby se beseda zakončila hrou v zástavy. Dámy ochotně svolily — s jedinou podmínkou, aby při vyplácení zástav vyloučena byla úplně měna hubičková.

Směšno je o vás psáti, vy nicotné, ducha i poesie prázdné, v blbých „galanthomech“ s útrpnosti hodnou svědomitostí sestavené hry pro dvacetileté děti! Směšno je psáti o vás a přece sloučeny jste tak těsně s milými upomínkami naší mladosti, té skromné mladosti střízlivého století, jež nezná pestrých sedání před očima hrdých krásek, dobrodružných bohatýrů s dárkem drahé ruky na přílbici, dvorů lásky, bludných pěvců milosti!

Starý vnořil se poněkud váhavě do skotačivých vlnek této zábavy. Ale brzy uchvátil jej proud pošetilosti. Dováděl s nimi, smál se s nimi nevěda čemu. Ustavičný styk s Julií naplňoval mu srdce blažeností. Podváděli spolu ostatní v tajném srozumění. Jak rozkošné je takové spiknutí s hezounkou dívkou! Ty důvěrné veselé pohledy, jichž smysl známe jen my dva, ty ukryté styky loktů neb rukou, ten tlumený smích, jehož příčina je společným naším tajemstvím! Je to arci tajemství velmi malicherné, ale okoušíme v něm sladkou předtuchu důležitějších a rozkošnějších tajemství.

Došla řada na vykupování zástav. Pan professor měl si zástavu svou vysloužiti nedůstojnou úlohou slepé báby. Posadili jej s očima zavázanýma, zády ke společnosti, a dívky dorážely naň jako drobná ptáčata na uvázaného výra; tak měl strádati, dokud by se mu nepodařilo polapiti mrštným obratem některou pokušitelku. Ale výr věděl napřed, kterou lapne. Dovolil si lesť: uvolnil si nepozorovaně pásku na očích tou měrou, že viděti mohl do velikého zrcadla, jež viselo právě naproti němu. Snášel trpělivě štilce ostatních a číhal ve blahém očekávání pouze na jedno krásné ptáče — to schvátí do náručí, přitiskne pevně na srdce a snad, bude-li přáti štěstí, odnese s sebou na vždy.

Konečně vynořil se v zrcadle její hezounký obličej. Blížila se k němu od zadu po špičkách, s nachýlenou hlavou, s ústy pootevřenými, s laškovným bleskem v oku. Již se chtěl obrátit po ní; ale pojednou sklesly mu ruce. Spatřil v zrcadle, jak růžovým prstíkem opsala nad hlavou jeho ve vzduchu lehounký kruh, jakoby nastiňovala gloriolu světce. Učinila to s posměšným posuňkem, okázale, patrně pro tichou zábavu celé společnosti a obrátila smavé oko zvláště stranou, kde setkalo se s důvěrným pohledem pana podučitele, smějícího se potichu do hrsti.

Obyčejně rýsují čarodějové kruh na začátku svých nadpřirozených výkonů; zde ukončil však ten lehounký vzdušný kruh rázem opojné kouzlo, jež opřádalo dotud pražského hosta. Kruh ten pálil jej na hlavě, jakoby tam byl přímo narýsován plamenným prstem. Zlaté myšlénky se pod ním rozprchly, blažené city zanikly. Zmizel přelud lásky a mladosti — byl opět starý mrzout. Srdce sevřelo se bolestně. Ten posměch na jejím rtu, ten pohled —! Ukrutnice! A přece, kdož může se horšiti pro takový rozpustilý kousek na roztomilou diblici!

Starý vstal a strhl si šátek s očí. Obrátil se s úklonkem k společnosti a pravil, nutě rty do úsměvu: „Vzdávám se. Nechytil bych žádnou. Jsem již starý nemotora. Děkuju vám zároveň, pánové a dámy, srdečně za krásnou, příjemnou hodinku, kterou jsem ztráviti směl ve vašem středu. Čas již, abych putoval dále.“

„Již, pane professore?!“ litoval učitel. „Ale — alespoň sklenku musíte ještě vypiti na cestu.“

„Díky. Mám-li přijmouti něco na rozloučenou, prosil bych pouze o jedno. Slečna Julie sdělila mi, že také zpívá. Nuže, prosím o jednu píseň.“

Po krátkém zdráhání odebrala se dívka k pianu.

Starý usedl k oknu a pohlížel snivě na ni, ana těkala útlými prsty po klávesech. Laškovnost zmizela s jejího obličeje. Zvolna rozkládal se po něm stín, právě

tak, jako vkrádával se časem do tváře milé nebožky. Byla nevýslovně spanilá v okamžiku tom. Po chvilce odvrátil host obličej a položil čelo na dlaň. Chtěl nyní jen ještě jednou, naposledy slyšeti v plné kráse ten líbezný alt, ten stříbrný zvonek z báječné tůně minulosti. V bolnosladkém očekávání pohrával si vějířem, jejž byla dívka na okno odložila, a zahleděl se v dálku do modrých hor...

„Zahučaly hory, zahučaly lesy:
Kam jste se poděly, kam jste se poděly, moje mladé časy?"

zaznělo tklivě pokojem, zalkalo čarokrásně z těch libých dívčích rtů, zazvonilo stříbrozvučně s nevýslovnou něhou. Ano, zahučaly hory, zahučaly lesy! Hučely, šuměly z daleka, z hluboka o zvadlých květech, o prchlých písních, o zhaslých hvězdách, o mrtvé lásce, o zmařených nadějích, o kleslých ideálech, o ztraceném ráji, o lichém snu štěstí, o krátkém jaru života... o marnosti — marnosti — marnosti... Šuměly, hučely a dozněly lahodným stonem z útlého mladého hrdla:

„Ještě se ten kámen v té vodě obrátí,
ale moje mladost, ale moje mladost, víc se nenavrátí!"

Krůpěj rosy zatřpytila se na pomněnce minulosti, na tom osamělém modrém kvítku uprostřed bílého vějíře.

Starý vstal a tleskal s ostatními. Pak vzdal ještě zpěvačce vřelý dík, stiskl jí ručku a rozloučil se také s ostatními.

Vyšel ze stavení. Ale nedal se k rodné vesnici. Pohledl jen ještě na modré hory v dáli, na pestrého kamenného žáčka v průčelí školy a bral se nazpět s vrchu, cestou mezi mladými břízami, po které byl nedávno přišel. Kráčel spěšně, jako by prchal před někým. Zastavil se udýchán teprve na úpatí vrchu a odtud ohledl se ještě vzhůru na rudou báň kostelíka a šindelovou střechu školy. Pak sňal klobouk, otřel si krůpěje potu s obličeje a hladkého temene, máchnul deštníkem a zabručel: „Morálka všeho: S holou hlavou nepodnikej výlety do mladosti!"

~~~~~~~

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

(Pokračování.)

Jednání čtvrté.

Tatáž místnost na zámku Jičínském, totiž předhradí, jak v minulém jednání. V kapli před sochou hoří velká, silná svíce.

Výstup 1.

Kajetán. Friclar (prostředkem).

Kajetán. Jaké to zprávy v městě, hejtmane? — Vrátil se už z Prahy primátor Mírek, kam byl s konšely poslán?

Friclar. Právě na náměstí vítalo je celé měšťanstvo, ale zdá se, že s neradostným vrátili se poselstvím, neb lid se rozešel do všech ulic se sklopenou hlavou, a primátor pak kráčel, jak zmoklé jehně, k svému příbytku.

Kajetán. Slyšel jste něco, jaký jich vyřízení mělo v Praze výsledek?

Friclar. Nehrubě, — jen tak zdaleka. Nechtěl jsem se v jich shromáždění mást. Však za nedlouho budou zde na zámku, by se paní z Vartenberka vyzpovídali. Zlé zprávy ale nás došly z pole válečného. Též od severu valí se na nás bouř. Valdštýn prý od Plzně divnou oklikou s jízdným svým plukem až k saskému skorem pomezí dorazil, pak ale couv' zas zpátky a Mnichův Hradec obsadil.

Kajetán. To v naději, že se snad spojí s kurfirštem saským, kterýž, ač zlý evangelik, přec císaři věren zůstal, v jeho prospěch již Budišína dobyl a v obou Lužicích se upevnil. Je pověst zde, že překročil též české hranice a tíhne ku Praze. Ano, ano, metla boží rozkládá se už v široké koště nad kacířskou čeládkou.

Friclar. To koště smete snad i mnohého poctivce, a dosáhnou-li vaši bratří zas vrchu, musí lidský rozum ze země zas se stěhovat.

Kajetán. Vy, kapitáne, jste také kacířstvím načichlý — ba skorem bych řekl, že jste úplný neznaboh.

Friclar. Nu — pána boha zrovna nehledám, ale víru evangelickou vážím v té samé ceně, co vaši. Hle, zde přichází Jindřich — zádumčivě hledí před sebe.

Kajetán. On myslí víc v svém šílenství, než zdravý rozum může pochopit. (Oba ustoupnou stranou.)

Výstup 2.

Jindřich (přijde ze zámku, kráčí zvolna do předu, u kaple zůstane stát a hledí na hořící svíci.) Předešlí.

Jindřich. Až tato svíce dohoří, dohořela i duše Jarešova. — Přistupte, přátelé a vizte. Obětní tu svíci, tak silnou, já jsem věnoval ochranitelce mé sestry Kateřiny — za Jareše, jenž byl zastřelen, a když duše jeho z těla vylítla, spadla k zemi, propadla se do pekla a tam hoří, hoří, dokud ta svíce zde v kapli hoří, — a, až dohoří ta svíce v kapli zde, dohoří i Jarešova duše v pekle, a rozpadne se v troud a popel.

Kajetán (stranou k Friclarovi). Slyšíte? — Jaký to mocný obraznosti tlak!

Friclar. Mocný ten duch v plevy rozdroben.

Jindřich. Ta krátká doba našeho živobytí bude nám nahražena na věčnosti — tam budem dlouho žít, co světlí, průhlední duchové, dlouho, dlouho, až nás to omrzí. Ale zde nás míjí omrzelost života, — chytáme se stébla, bychom se udrželi nad hrobem, a největší mudrcové jsou blbci.

Friclar (stranou ku Kajetánovi). Co je pak blbec, otče Kajetáne?

Kajetán. Vždyť slyšíte — mudrc přírody.

Jindřich. Nechtějte mě proto nenávidět, přátelé, že jsem mudrcem. Na onom světě se polepším. Na onom
~~~~~~~

světě budu zírat do světla, a byťbych nic neviděl, budu přec bez těla a bez bolesti živ. Zde tento svět jest mučírnou, živí se pouze čirou tmou, a když chcem boha hledati, aby nám pomohl, a do výše upnem zrak, tož k nebesům, tu vidíme, že to nad námi visí černý závoj, jenž nám zastírá pohled na boha, a slunce jest jen bídná pochodeň, jež brzo uhasne.

Friclar. Toť divné náboženství v něm živoří.

Kajetán. Zpomínky to z knih, jež zlověřící jeho otec Sigmund z Vlach nakoupil; — často jsem mu je vymknul z ruky, on ale vždy se jich zas dopídil.

Jindřich. Půjdu na zahradu šlapat květiny, tož z pomsty, neb sestra Kateřina z květin se už netěší, — je smutná, často pláče a vzdychá, že jí v Praze chtějí utratit manžela. (Hledí nahoru do vzduchu.) Počkej, počkej, ty krásný motýle, nechtěj mi uletět, půjdu za tebou, a když budeš mezi květinami hledat svou milenku, přinesu ti růže, fialky, nezabudky, violy, a před tebou je vysypu, bys nemusil svá křídla unavit. Již jdu, již jdu, motýlku, zvolna, zvolna litej přede mnou. (Odchází v pozadí na levo vždy do výše hledě.)

Friclar. Jsemť vojín, mohl bych říci, skorem kovové povahy, ale musím se přiznati, že jeho šílenost mě jaksi bolestným citem projímá.

Kajetán. Z jeho šílenosti patrně vysvítá, že nebyl nikdy opravdu nábožným.

Friclar. Co vy však náboženstvím zovete, vystrkuje v skutku někdy rohy šílenství.

Výstup 3.

Blud (mřížovým vchodem). Předešlí.

Blud. Primátor Mírek s konšely a zástup jiných zdejších měšťanů do zámku právě přibyli a chtějí milostivé naší paní zjevit své poselství.

Kajetán. Otevřte jim bránu a pusťte je sem, — paní jich s toužebností očekává. Jdu jí to oznámit. Zde v tom předhradí chce je uvítat a s nimi vyjednávat, jelikož na palác zakázala každého přístupu.

Blud. Jsouť jaksi velmi skormouceného pohledu, jak by jim mnoho nemilého leželo na srdci. Již jdu, bych je sem uvedl. (Odejde mříží.)

Kajetán. Jsouť jaksi v skřipci páni měšťané, aniž obojetně pod obojí pijou z kalicha. Zde na Jičíně zavázali se paní z Vartenberka a panu Ottovi slibem člověčenství a v Praze bezpochyby kalvinistská kancelář jiné břemeno vložila jim na bedra. Zlé, zlé se na nás valí nebezpečí, kapitáne, bojím se, že nám tuhý zápas i na Jičíně nastane. (Odejde do zámku.)

Friclar. Tuhý ten zápas mě nezleká. Jsemť ovšem panu Ottovi a jeho choti též slibem člověčenství zavázán, ale nevím, zdali slibem svým vystačím vládu její zde uhájit, nebudu-li donucen složit zbraň a nebudu-li vyzván, bych se též na hrad Pražský do vazby odebral. To ovšem neučiním. Raději seberu svou chásku mušketýrů a někam v tábor císařský se uteku. Vždyť prý Valdštýn Mnichův Hradec obsadil. Nebude-li jinak, musím-li Jičín opustit, kde ovšem dobrý žold a hojnost vína bylo. — za půl dne tam k němu dorazím. (Odejde v pozadí na levo.)

Výstup 4.

Blud. Primátor Mírek. Konšelé Lapucha, Kopidlanský, Rohoseč, Benáček a zástup měšťanů. (Mřížovým vchodem.)

Blud (vcházeje). Zde, pane primátore Mírku, račte se s pány konšely a měšťany seřadit a čekati, až milost paní přijde, by vás vyslechla. Na paláci panuje smutek, co nás pan Otta v Praze uvězněn. Velká jizba a všecky komnaty jsou uzavřeny a paní Kateřina meská jen ve svém klosetu, kde nebylo by místa pro tak četnou návštěvu.

Mírek (muž vážného zevnějšku). Ach, pane kasteláne, zde pod širým nebem také obtížená naše srdce volněji mohou dýchati.

Blud. Toť z Prahy nenesete blahé ovoce.

Mírek. Ba ovšem neneseme. V Praze strom blaženosti nyní nekvete. Panuje tam velké jitření a nepřízeň proti naší paní z Vartenberka. Na kanceláři královské zlé na nás dolehaly výčitky, zvláště pan kancléř Vilém z Roupova zlostně se na nás osopil, že se odporně k nynější zemské vládě chováme.

Kopidlanský. Pravil, že jsme rebellové.

Lapucha. Jezovitův náhončí.

Rohoseč. Dal nám na srozuměnou, že budem zbaveni práv a výsad občanských.

Benáček. A jiné ještě vyhrůžky na nás vykydal.

Měšťané. Ba zlý, zlý to pán.

Mírek. A ku králi nebylo dopřáno nám přístupu.

Blud. Snad bůh to napraví. Zde paní přichází.

Výstup 5.

Kateřina a Kajetán (ze zámku). Předešlí.

Kateř. (majíc k pasu zavěšený svazek klíčů, po stupních ze zámku kvapně sestoupí). Zdař bůh, primátore Mírku! Vítejte mi, milí sousedé!

Všichni (s poklonou). Vám k službám, milostivá paní, vaši poddaní!

Kateř. Moji sousedé, poddaní a přátelé, jenž, doufám, věrně budou při mně stát, kdyby zlí protivníci mně chtěli ublížit.

Všichni. Ano, ano, vždy věrně budem při vás stát.

Mírek (povážlivě). Jen jestli naše síly k tomu dostačí.

Kateř. Nuž mluvte, Mírku, kterak se vydařilo naše poselství? Co se stane s mým manželem a na Jičíně vaším pánem? Bude z vazby propuštěn za mé výkupné?

Mírek. Pan kancléř důtklivě o tom hovořil, že král milostivě k němu se nakloní, vydáte-li, tož do komory královské, dědičný poklad rodu Smiřických.

Kateř. Toho neučiním. Manžela svého jsem nekoupila, aniž chci jej prodávat. Nebude-li jinak, vyprostím jej jiným způsobem, tož pomocí voje císařského. Na živobytí mého manžela nesmí nikdo sáhnout, aniž ten jejich samozvanec král. Tomu se v Praze všechno panstvo musí protivit.

Mírek (rameny krčí). Jestli ale panstvo tomu se nesprotiví — nevím, nevím, milostivá paní — pán z Roupova nám zamračeně pohrozil, že bychom jinak pána našeho ztratili.

Kateř. Oulisný ten lichotník mé sestry živí se pouze slovy, mámí, hrozí, válčí slovy — ale rámě jeho vždy tak

daleko nesahá, kam jazyk jeho sahá. Slovy vydobyl nám krále, slovy jej podporuje, a jelikož slova jeho nehmotná jsou podpora, pouze dech a dým, chce sáhnout loupežívou rukou na můj majetek, aby moh' vojsku královu žold zaplatit, jež hladové a v rozervaném šatě liknavě se plouží do boje. A toho švástala měla bych svými penězi podporovat? — Podporovat odbojné přívržence kurfiršta Fridricha? Podporovat nepřátele císaře a mého náboženství? Při sám bůh, Mirku, toho neučiním, a manžel můj musí už čekati, až ho válečné štěstí ze žaláře vyprosti.

Mírek. Pak-li ale přec král Fridrich zvítězí?

Kateř. (zádumčivě). Pak — pak vydám poklad a statky, a všechen majetek, a co chudá Smiřická se svým manželem na hrad Vartenberk se uchylím. Co dále? — Proč jste byli obesláni do Prahy?

Mírek. Zlá, zlá to věc, k zodpovídání byli jsme zavoláni, že jsme slib člověčenství vám co naší vládnoucí paní složili, a pan kancléř z Roupova nám pohrozil, pak-li v tom slibu setrváme, že na nás velká bude uvalena pokuta.

Kateř. Co hodláte učinit?

Mírek. Dle možnosti v slibu setrváme.

Měšťané. Ano, milostivá paní, setrváme, setrváme!

Mírek. V nemožnosti však —

Kateř. Každou pokutu já zaplatím.

Mírek. Jak ale, přijde-li na nás výprava vojenská, naše město obsadí, z příbytků nás vyžene, a i zámek váš obklopí?

Kateř. S mečem v pěsti proti takové exekuci budem se bránit. To však se nestane.

Mírek. Ba stane se. Ta exekucí je už na cestě. Hned za námi v patách z Prahy vyjela v průvodu dvou kornetů jízdného lidu, a chce město i zámek na Jičíně obsadit.

Kateř. (u velkém rozčilení). Co? Chce město a zámek na Jičíně obsadit? Že chce? — My ale nechceme. Chopíme se zbraně, zavřeme brány, na bašty postavíme náš branný lid, ženy a dítky, by smolné věnce a kamení na nepřítele metaly! Při sám bůh! Já v čelo se vám postavím, a jak druhdy bojovaly ženy našich předkův pro kalich a svobodu své vlasti, taktéž i já chci s mečem v pěsti hájiti práva svého náboženství, hájiti práva svého majetku až do posledního vzdechnutí. Jste-li mužové poctiví a věrní, obnovte slib člověčenství a poddanosti své — zde, hned na místě pod širým nebem přísahejte, že chcete spravedlivě a mužně se zachovat, a za mnou kráčet do tuhého zápasu, jejž zarytý vztek nespravedlnosti chce na nás uvalit. — Přísahejte!

Kajetán (oulisně k nim přistoupí). Rozvažte dobře, že každá přísaha volá boha za svědka, a že se musíte podle ní zachovat.

Všichni. Přísaháme! (Pozvednou pravice.)

Mírek. Ano, přísaháme — ale jsme otcové, jimž jest se starati o ženy a dítky, a z této přísahy musíte nás propustit, pak-li shledáme, žeby zápas a odpor marný byl.

(Z daleka ozve se troubení a bubnování. Všichni v leknutí naslouchají.)

Kateř. Co znamená hluk ten válečný?

Měšťané. To lomoz vojenský.

Kajetán (stranou). Kéž by to Valdštýn hlásal příchod svůj.

Mírek. Toť odpověď na naši přísahu. To znamená, že vojsko krále Fridricha vtrhlo do města, a že marná byla by to práce sáhnout ku zbrani. Náhlé to přepadnutí jsem očekával.

Kateř. Očekával? An jste věděl, že nepřítel je na cestě, hned jak jste se z Prahy vrátil na Jičín, měl jste brány města zavřít a upevnit, měšťanstvo ozbrojit, a nikoli si sednout za pec, a při pečeni v křesle lenivosti slib člověčenství žvejkat chlubivě. — Co platna vaše přísaha, kdy srdce skleslo pod váš tučný břich. — Kde jest můj hejtman Friclar, moji mušketýři? — Město jest ztraceno, zde na zámku však tak snadně se nepoddám.

Výstup 6.

Friclar a sbor mušketýrů (vstoupí v střed jeviště. Měšťané postoupnou na levo). Předešlí.

Kateř. Nuž Friclare! Chystejme se k boji!

Friclar. Nerovný to boj, vzácná paní. Velké sbory královského vojska rychlým pochodem do města vrazily, na náměstí zarážejí stany své a s rozžatými lunty stojí u pušek, jakby chtěly město rozstřílet.

Kateř. A kterak vy, hejtmane, hodláte se zachovat?

Friclar. Co poctivý vojín, milostivá paní, podle slibu, jejž jsem vám učinil.

Kateř. Tož — chcete zámku hájit?

Friclar. Ano, — ale v táboře císařském.

Kateř. (rozhorlena). Tam můj zámek nestojí. Toť nevěrně ode mne jste odpadl?

Friclar. Musím své mužstvo zachránit. Velitel obou královských kornetů volný odchod mně povolil a zajistil, pak-li se neprotivím jeho poslání. Zde byli bychom zajati v marném odporu. Odvedu svůj lid v tábor císařský, tož k Valdštýnovi do Mnichova Hradce, a s lepší posilou zas na Jičín se mohu vrátit. (Podávaje jí ruku). S Bohem, statečná, ušlechtilá paní, — nežádejte boje, jenž bez prospěchu nás by zahubil, v táboře císařském lépe se o vás postarám. (Odejde. Za ním mušketýři.)

Kateř. (za ním pohlížejíc). Prodejná udatnost jest bez ceny — to ovšem mohla jsem očekávat.

Kajetán (líbaje Kateřině ruku). Odpusťte, vzácná paní, že pod záštitou hejtmana Friclara též se vydám na Hradec. Zde od kalvinistické té velké roty hrozí mi příkoří.

Kateř. Mileráda vás propouštím — duchovní vaše podpora v nesnázi mé nynější jest mi zcela neplatná. Na onom světě snad lépe dovedete mě chránit. S bohem, kaplane.

Kajetán. Bůh vás chraň a pamatujte, že moje modlitba skutky vaše provází. (Odejde.)

Mírek (k měšťanům). Co myslíte, sousedé? I nám velí nutnost paní naši opustit a jíti opatrovat domova.

Měšťané. Co nám zbývá jiného? To pán bůh na nás dopustil. Ano, půjdem, půjdem.

Mírek. Bůh s vámi, milostivá paní. Musíme k domovu se uchýlit, bychom v takém nebezpečí chránili svých žen, dítek a svého majetku.

Měšťané (klonice se). Bůh vás račiž chránit v těchto svízelech. (Mírek s měšťany odejde.)

Blud. Půjdu do města, bych viděl, co tam se bude dít. (Odejde.)

Kateř. (zádumčivě před sebe hleděla — samotna). Všichni odporučují mě v ochranu boží a utíkají — jelikož nebezpečí jich mazance ohrožuje, jak zbabělci domů a budou zalízat do sklepů. Déšť a bouř hůře je nyní děsí, nežli povodeň, kteráž se později na ně přivalí a je zaplaví.

(Opakuje se silnější troubení. Na taras v pochodu vystoupí sbor král. vojáků.)

Kateř. (ohlednouc se). Co to? Aj hle — toť z Prahy hrne se tlupa dravých šelem, a hrozí mi záhubou. Jsemť odhodlána nejhorší podstoupit.

Výstup 7.

Slavata, Salomena (v cestovním oděvu). Kommissaři: Rudolf ze Šumberka, Bohdanecký z Hodkova a dva písaři. Čtyři sluhové. Na tarasu vojáci. Předešlá.

Kateř. Aj, vzácní hosté přišli na Jičín
za šera večerního k svačině,
jak vidím v průvodu tak bojovném,
že soudím z toho velké násilí.
(Prudce.)
Co libo vám?
Slavata. My přišli k vyrovnání
nezbytné záležitosti, jež dlouho
a jízlivě rozvírá klínem svým
klid našich společenských poměrů.
Soud nejvyšší i vůle králova
v tom srovnali se platném nálezu,
že rodu Smiřického dědictví,
tož v movitém i nemovitém statku
má bez průtahu hned se odevzdat
zde paní Salomeně, choti mé,
jež k tomu oprávněná Smiřická.
Kateř. (s ousměchem).
Že má se odevzdat bez průtahu
zde paní Salomeně, choti tvé?
Že oprávněná k tomu Smiřická?
Což ona jediná zde Smiřická?
Což já jsem pavučina v staré klenbě
našeho zámku, kterouž možno smést,
neb jak pramáti obraz červivý,
na nějž lze plivnout, neb jej rozkopat?
Aj, pane Slavato, tvá Salomena
jest moje mladší sestra — dále nic.
Salom. Že dále nic? — Jsemť nyní paní zde,
a ty se musíš odtud stěhovat.
Kateř. Tak snadně nechtěj doufat v odchod můj.
Salom. Pak důtklivější prostředek tě stihne.
Slavata. Dost, paní Kateřino, marných slov.
Zde páni kommissaři královští,
pán ze Šumberka a pán z Hodkova
vám naše postavení lépe vysvětlí.
Šumberk (podá Kateřině zapečetěný list).
Zde nejvyššího soudu rozsudek,
a spolu potvrzení královo.
z Hodkova. Zde jiný list truchlého obsahu,
kterýž vám odevzdat se zpečuji.
Kateř. (otevřela první list, čte, zachvěje se a ruka s listem jí klesne). To rozsudek spravedlivého soudu! —
A král to potvrdil, jenž v pravici
má držet váhu spravedlnosti!
Kde byl pan Budovec, ten nejvyšší
všech soudců? — On zde není podepsán.
Šumberk. Pan Budovec soud radč zůstavil.
Kateř. (roztrhne list a hodí sestře před nohy).
Ten rozsudek byl tebou vymožen,
tvé pletichy ten zosnovaly soud,
a kancléř z Roupova, tvůj náhončí,
všem soudcům vložil hlasy do hrdla.
Ó hanebnosti! Já mám odevzdat
ten všechen majetek, jenž právem mně,
mně pouze náleží, a odtud jít'
co žebračka?
Šumberk. Však nejste žebračkou,
váš manžel —
Kateř. Manžel můj — nu, co můj manžel?
Proč vázne vaše řeč?
Šumberk. Pán z Hodkova
přináší jeho závět —
Kateř. (zkřikne). Jeho závět?
Jste, pane, šílený? — Což umírá
můj manžel Otta Jindřich z Vartenberka?
z Hodkova. On umřel již — zde jeho odkaz vám.
(Podá jí list.)
Kateř. (sáhne si na čelo, zoufale hledíc před sebe).
On umřel — umřel — všemohoucí bože!
On umřel již — můj vysvoboditel,
můj přítel jediný na tomto světě —
(v hořkém pláči)
on umřel — umřel — a já ještě žiju! —
(Po dlouhé přestávce.)
A kterak stalo se, že umřel již?
z Hodkova. Horeční chorobou byl zachvácen.
Dle vůle jeho poslední jste paní
na Vartenberku, jeho majetku.
Kateř. Horeční chorobou byl zachvácen?
Horeční chorobou! — Ó zmatku světa!
On umřel, že šel proti vůli mé,
by hájil mého práva, do Prahy,
že na hrad královský se dostavil,
v to lesknoucí se doupě vzteklých dravců,
a zde, — zde vidím jeho vrahy před sebou!
(Ukáže na Salomenu a Slavatu.)
Slavata. Ustaňte, paní Kateřino, takto lát.
Salom. (jízlivě). Však vraždy vina lpí víc na tobě.
Kateř. (v zoufalé lhostejnosti před sebe).
A koho byla bych já vraždila?
Salom. Věrného sluhu nám, Jareše Bukovského.
Kateř. Jareše Bukovského — ano, ano, —
to věrný sluha tvůj — ten věrný sluha
byl zastřelen, že *mě* chtěl zavraždit.
(Vypukne opět v pláč.)
Můj Otta! Otta! — Ach ten ubožák!
Že neposlechl výstražného hlasu —
že dal se zavést horkou krví svou —
že důvěru měl v spravedlnost boží —
tak stalo se — že musil zahynout.
A přec, nad všechen žal se v srdci mém
počíná zmáhat hněv, hněv neukrotitelný,
že nepravost nade mnou vítězí,
že právo nohama se šlapat smí,

že lebka hříšná vavřínem se věnčí,
že bůh nevládne víc, leč pekla moc.
(S šíleným ousměchem.)
Nu ano, sestro, ano, tys teď paní,
vševládnoucí to paní Smiřická
všech statků, panství v české naší vlasti,
a hrabati se budeš v pokladech,
jež drubdy nahromadil otec náš.
V truhlách tam železných jest tolik zlata,
že můžeš zlatou věž jím vystavět,
a na cimbuří této věže stát
poseta drahokamy na celém svém těle.
(Sejme s pasu svazek klíčů, vymknouc jeden klíč pro sebe, jejž podrží.)
Zde vezmi klíče od všech pokojů,
a od všech pokladů, — jen tento klíč
si ponechám; — je klíč to od kaple,
od této kaple, v kteréž socha stojí
mé světice, — mé ochranitelky,
a jelikož mě nechce více chránit,
nuž — nebudu se více modlit k ní,
a kapli uzavru.

Salom. (vezmouc klíče).
Bys, sestro, viděla, že nejsem tak
příkrého srdce, jak se tobě zdá,
že nemám v úmyslu tě zcela zničit,
alebrž vznést zas k světa požitku,
chci k doživotnému ti užívání
postoupit hrad i panství Hrubou Skálu.
Snad opět manželem se opatříš,
a klidnější si zjednáš budoucnost.

Kateř. (zádumčivě před sebe).
Na Hrubé Skále sup a sejček hnízdí —
to dobří přátelé — a ozvěna
tam ve skalách můj nářek ponese
až v lesní doupata dravého ptactva.
To dobře, štědrá sestro, — dřív však půjdu
na Vartenberk — nu ano, za svým manželem.

Slavata. On v Praze pochován u karmelitů.

Kateř. (poněkud blouznivě).
Vždyť není těžká jeho mrtvola,
na Vartenberk ji snadně dovezou.
Již s Bohem! S Bohem! Půjdu do kaple.
(Uchýlí se ku kapli a sklesne na klekátko.)

Slavata. Teď, pánové, se v zámek uchylme,
by zhotoven byl popis potřebný.
Vojenský průvod náš snad najde místa
v dolejší jizbě a i v konírnách.
To obstarejte, pane z Hodkova.

(Slavata, Šumberk, písaři a sluhové odejdou do zámku. Bohdanecký z Hodkova jde na taras k vojákům a s nimi v pozadí zámku odejde.)

Salom. (odcházejíc k zámku, pozastaví se a hledí na Kateřinu).
Tam leží protivnice sklácena,
jež horujíc snahu plánů mých
svou mocnou duší chtěla zastavit,
a ponížit mě ve prach chudoby.
Já zvítězila. — Nyní, Fridrichu,
své bohatství ti nesu v oustrety,
bys upevnil svůj trůn a vládu svou.
Pak snad se podaří, že Salomena
památku vznese rodu Smiřického
k nejvyšší hodnosti, a snad i v čas
na hlavu sobě vloží korunu.
(Odejde do zámku.)

(Dokončení.)

FEUILLETON.

Valčík.
(Sully Prudhomme.)

V hedvábí a krajek řase
bledé párky mlčenlivé
točí se, zem prohýbá se;
k lustru, jenž plá v plné kráse,
oči obracejí snivé.

Já myslím na Bretaň, na skal divoké srázy,
kam příboj zapadne a vždy se točí v kruh,
kde stálý jeho vír dnem, nocí doprovází
stejný ruch.

Měkký valčík v sobě tají
touhyplné lásky zvěsti,
duše křídla pozvedají,
potkají se, unikají,
návrat, útěk věčný jesti!

Já myslím na Bretaň, na skal divoké srázy,
kam příboj zapadne a vždy se točí v kruh,
kde stálý jeho vír dnem, nocí doprovází
stejný ruch.

Mladík cítí svoje mládí;
„mám milovat?“ děvče praví,
rty jich k polibku se ladí,
sladký slib však dále pádí,
polibek se nedostaví.

Já myslím na Bretaň, na skal divoké srázy,
kam příboj zapadne a vždy se točí v kruh,
kde stálý jeho vír dnem, nocí doprovází
stejný ruch.

Orchestr mdlý, valčík zmírá,
zhasínají bledé svíce,
na zrcadlech mha se sbírá,
pláč; do kola tma čirá,
párků v sálu není více.

Já myslím na Bretaň, na skal divoké srázy,
kam příboj zapadne a vždy se točí v kruh,
kde stálý jeho vír dnem, nocí doprovází
stejný ruch.

J. V.

— Dvě povídky od Al. Jiráska. Salonní biblioteky č. XXI. Nákladem J. Otty. Četli jsme „Dvě povídky“ s vroucím účastenstvím — jsouť obě vyňaty ze srdce českého a tak opět k srdcím našim mluví. V prvé povídce „Filosofská historie“ rozhaluje Jirásek před námi živými barvami, tu vesele, tu tklivě líčený obraz života studentského za doby národního znovuzrození českého na tehdejších filosofických školách v Litomyšli. V ten obraz pojat je však též společenský život v krajském městě, různé třídy měšťanstva, jež jsou markantně vylíčeny jednotlivými charakteristickými postavami, a ráz celé tehdejší doby podán jest s nepopiratelnou dovedností a s uschvacující živostí, jak to sama vděčná látka a pohnutá doba povídky básníkovy sebou nese. Děj povídky jest dosti jednoduchý, čerpán ze samého života bez umělých přeměn, ozářený svěžím kouzlem bujarého, poesií oplývajícího života studentského; místy sice rozvoj děje zdržuje

se delšími dialogy, episodickými vložkami, snad se zvláštním úmyslem vypravovatelovým, což však bývá na újmu skladné komposici povídky. Ostatně jsou psychologické kresby velice krásné a tolikéž popisy z přírody; Jirásek líčí, co sám pozoroval a procítil bledě na přírodu i lidi s poetickým, t. j. přirozeným jemnocitem. Při líčení některých osob, které představují tehdejší zpátečnictví u nás, nalézají se snad některé méně vkusné, poněkud tendenční črty, nejčastěji však shledáváme se s uhlazeným humorem a jemným satyrickým tonem, jenž obzvláště přísluší geniálnímu a čistě lidský cítícímu spisovateli. Co jsme zde pravili, platí též o povídce druhé „U rytíře“, v níž dokonává poslední ratolest starobylého českého rodu šlechtického a toto elegické pozadí vane celým dějem, jenž technicky dokonale jsa proveden osobami mistrně, ano fotograficky věrně kreslenými vyniká. Rekyně povídky, šlechtična Zárubová, lidumilý a vlasti své milovný kněz Dupal, kontrast jeho škodolibý Gaus, tklivé líčení tajné lásky vnučky Zárubové — nešťastné Irenky, a konečně s bujarou živostí kreslená postava mladistvého bratříka jejího Antonína, jenž zmužilostí a odvahou svou zachraňuje dům rodinný — to jsou postavy vesměs s neobyčejnou umělostí provedené, svědčící o hluboké znalosti života lidského. Jako v prvé povídce, i zde proniká místy přirozený humor, jenž vrcholí v postavě mistra Potůčka, vylíčeného nadmíru plasticky. Kromě bohaté fantasie svěží poetičnosti a zvláštní snahy neodbočovati od půdy reálné, musíme zpomenouti ještě vzácné vlastnosti spisovatelovy, a ta jest, že vládne švarným, vybroušeným, ano přímo elegantním jazykem, při tom pak slohem průzračným, jednoduchým, jenž pro českou povídku jakoby stvořen byl.

J. K.

— Nejrozšířenější český denník „Národní Listy“ nedobře činí, když tak úplně zanedbává zprávy o české literatuře, jako děje se již skoro po celý rok a nejnápadněji v době poslední. Pohled na oddíl „Literatura“ je v tomto listu zrovna trapný. Čtenář, odbírající jenom tyto noviny, musí se domnívati, že duševní život český úplně utuchnul, že nevychází jediné dobré knihy, a jestliže vyjde, že jest to věc docela zbytečná. Žurnalistika má pro každý národ svůj velký význam kulturní. Denní list má býti obrazem veškerého národního života, a on jím u všech vzdělaných národů také skutečně jest. Angličan, Francouz, Polák, Rus atd., čta některý ze svých dobrých denníků, doví se všeho nejen o politice, událostech denních, hospodářství, ale také o literatuře a umění. Denní list má a musí vyhověti čtenářstvu všeho druhu a všem národním potřebám. Naše „Národní Listy“ počínají si velmi jednostranně. Pro člověka vzdělaného učiněno tu nejméně. Většinu obecenstva baví denní zprávy, události pouliční, pohoršlivé výstupy atd. O ty je postaráno s dostatek. Jest však otázka, zdali množství místa událostem takovým věnovaného není přílišné, a vypisování věcí takových přímo zhoubné. Na veřejnou mravnost nemá to blahých účinků. Nám aspoň je to protivno, čísti den co den o masopustních rvačkách, splašených koních a rafinovanostech zlodějských. Také to musí být, ale věnovati událostem takovým denně tři, čtyry sloupce a zanedbávati při tom ten nejvyšší duševní interess národní, duševní vývoj náš, je hříšné. To prozrazuje k naší věci pramálo toho pravého vlasteneckého citu. Za poslední dva měsíce vyšla celá řada nejlepších knih. „N. L.“ se o nich slovem nezmínily. Výjimkou udán snad titul a bylo dost. Každý darebák, jenž spáchá něco proti společenskému řádu, nalezne v denních zprávách místa. Česká kniha, český spisovatel marně je tam hledá. Je to poměr převrácený, je to nerozum. Naši Němci velmi dobře tomu rozumějí, jaký jest úkol žurnalistiky národní. Vezměme do ruky „Bohemii“, „Tagblatt“, „Pr. Abendblatt“. Jsou to listy eminentně politické, ale na literaturu mají místa. Ony upozorňují na každý dobrý spis, šíří německé čtení a s ním německé vědomí. Listy německé čte mnoho Čechů, koupí si tedy odporučenou knihu německou, neboť o české nedoví se ničeho. Čtenářstvo i česká věc má právo žádati na redakci „N. L.“, aby začala k národnímu písemnictví konati svou povinnost. Bez této není to list národní, nýbrž zcela soukromý podnik s národní firmou. Dr. Jul. Grégr nemá k literatuře sympatií, avšak jeho list má jich míti v míře nejvyšší. Scudili bychom křivě, kdybychom „N. L.“ upírali velkých zásluh o naše umění vůbec. Divadlo, hudba, umění výtvarné jsou tam pěstovány široce. Divadlo má však svůj hlavní interess v Praze a stačilo by úplně, místo celých sloupců věnovati mu polovici a druhou pojednání o našich knihách. „Nár. Listy“ přinesly koncem roku minulého také od nich podepsané provolání o českém čtení. Má tu svou povinnost k českému čtení konati jen obecenstvo? Proč nedávají „N. L.“ samy příklad? Majíce svého referenta hudebního, divadelního, referenta pro umění výtvarné, proč nemají jedné síly pro literaturu? Dokud psával literární referáty nyní bohužel již tak dlouho churavý Neruda a jeden čas Schulz, bývalo to v pořádku. Literární rubrika byla zajímavá. Tak, jak psala se v „N. L.“ potom, byla jednou z nejslabších a z nejnechutnějších. Nejmenší český lístek stojí v tomto ohledu výše „Nár. Listů“. To neslouží jim ke cti, naší národní věci pak jest to naprosto zhoubné.

J. V. S.

— Dne 8. t. m. slavil J. J. Kolár své sedmdesátileté narozeniny. Co učinil tento muž pro naši dramatickou literaturu, je dávno zaznamenáno v srdcích našeho lidu i bude písmem nesmazatelným v literární historii. Jako herec byl nejprvnějším a největším, kterého jsme kdy měli. Správa českého divadla neuznala za dobré věnovati mu v památný den jednu vzpomínku. Je to od družstva i ředitelstva neprominutelná — surovost.

— Josef Kajetan Tyl. Obraz z našeho života ve třech odděleních. Napsal Ferdinand Šamberk. Hudbu složil Ant. Dvořák. — Minulý pátek slavili jsme v divadle 74leté narozeniny Josefa Kajetana Tyla, a to způsobem velice dojemným. Viděli jsme jej před sebou, tak jak žil, jak pracoval, jak trpěl, jak se obětoval až do posledního vzdechu svého za naši svatou věc. Šamberkův kus ani nemůžeme posuzovati obyčejným měřítkem dramatu; celý ten děj jest nám příliš blízký a příliš drahý, než abychom s klidnou myslí jej stopovati mohli. Býti zde divákem úplně objektivním jest věcí nemožnou. Ostatně neměl autor sám jiného úmyslu nežli podati věrný obraz tohoto pravého národního hrdiny, vylíčiti jeho naskrz ideální povahu, jeho boje, jeho utrpení a smrt. Šamberk nestavěl tenkráte žádné drama, ale líčil řadu zajímavých scen, tak jak ve skutečnosti opravdu za sebou následovaly. Pravdivost šla mu nade všecko; každý detail sebe menší byl mu svatým. Povíme několika slovy obsah kusu. První akt jedná v Praze, kde Tyl co dramaturg a režisér našeho divadla uprostřed nejlepšího působení svého najednou jest propuštěn. Jeho přátelé mu záviděli jeho báječnou plodnost a popularnost a postarali se o to, aby jej z Prahy odstranili. Tyl odchází se svými přátely na venkov, kde za velikého účastenství pokračuje ve svých hrách. Když se jim vede nejlépe, přijde ta hrozná zpráva, že jsou další hry zakázány. Tyl loučí se se svými přátely způsobem velice dojemným, rozdá těm ubohým všecko, co má, až na svůj vlastní plášť. Všichni jsou žebráci a Tyl mimo to velice churav. Již delší čas trpěl, ale přemáhal se; láska k jeho svaté povinnosti jej sílila. Tato zpráva však jej zničila. Chřadnul vždy víc, až se rozloučil s životem. Celý třetí akt není nic jiného nežli jeho smrt. — Děje málo, ale mnoho utrpení. Autor to cítil a proto přimísil do svého kusu některé velice komické živly, které jako vždy se mu výborně povedly. Bez těch komických scen by asi kus Šamberkův unavil i silné nervy. Zvláště poslední akt, kde Tyl umírá, byl vypracován a sehrán s takovou pravdivostí, že bylo člověku až úzko. Ovšem, že Dvořákova hudba přispěla nesmírně k zvýšení dojmu. Ta překrásná hudba! Jsou to všehovšudy asi dva motivy z našich národních písní, a to je vše, ale co z toho Dvořák udělal! Již ta ouvertura! Je v ní myšlénka celého našeho národního probuzení. Melodie naší národní hymny tlačí se vždy více v popředí a když na konci pak z největší bouře určitě vynikla, tu rozlehl se divadlem hromový potlesk, který ani nemohl se utišiti. Jakoby každý říci chtěl: „Ano tak jsme bojovali, ale vítězství je naše!“ — Co se provedení týče, bylo krásné; herci hráli všichni s velikou chutí, vždyť mnozí z nich sami pamatovali všecky ty bolestné scény; zvláště p. Seifert dobyl si v titulní úloze všeobecné pochvaly. Mimo to jest kus p. Šamberkův znamenitou apologií našeho divadla vůbec a našeho herectva zvlášť a tak mnohá smutná pravda tam vyslovená podržela bohužel až posud svůj význam a vzbudila mezi obecenstvem živý souhlas.

—a.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. února 1882. ČÍSLO 6.

Při objevení nové pyramidy v Meydunu.

Báseň *Jaroslava Vrchlického.*

I.

Wsvé ruce lampu, která sluje věda,
duch lidský neunavně dále kráčí,
tmou dere se a zápasí a hledá;
břeh moře, dálné písky, skála šedá,
vše látkou mu, řev hromů i zpěv ptačí.

Tu podstať svého žití poznat chtěje,
cíl touhy své a svého zápolení,
sfing kamenného ptá se obličeje,
jak chaldejský mag počítá hvězd reje;
tam vniká, pravdy den kde tají snění.

Dnes novou pyramidu našel v písku.
Ó dive! co dřív bylo věkům horou,
teď výše pne se hranou obelisku!
Tam Osiris svou zlatou zvedá misku
a diví se, že vyplašen jest zorou.

A člověk, jehož touha jako moře,
teď na brány té dávné hrobky tluče,
zní motyk ruch ve faraonů dvoře,
a slyšíš vozy skřípat, ržáti oře,
sta kladiv hřímá v tuhý granit ruče.

A jako bůh, jejž zloba lidí malých
ve hmotu spjala, rozbíjí své kruhy,
tak pyramida v ranách kladiv stálých
se odhaluje, jak z vln lotos kalich
své témě noří i svůj pancíř tuhý.

Zas jedno okno do neznámých světů
se, duchu lidský, tobě odhaluje!
Zas krůpěj tvému žíznivému retu!
A měsíc hvězdy zastavuje v letu
dí: Nový, neznámý svět vstříc nám pluje!

II.

Zřím ještě dále. Jižní noc je ztmělá.
A pyramida ční již k hvězdám celá,
k ní člověk troskami se dere s tíží,
a tluče na vrata té hrobky němé.
Ó tajemství! Ó stíne, v kterém jdeme!
Vzplá jitro přec tím dnem, který se blíží?

A na zdi, které věkům vzdorovaly,
teď člověk hřmí, až ohlasem zní skály;
zeď povolí, vchod objeví se úzký,
a zvědav, těmto mysteriím cizí,
již nové doby člověk ve tmách mizí,
jde, hmatá, stěn i půdy lem je kluzký.

Tu náhle ostrý svit. — Mha mizí šedá.
Ó hrůzo, před ním z rakve svojí zvedá
se postava v svůj byssus zahalena:
kol čela svatých písmen plné stuhy
se vinou přes obličej siný, tuhý.
Byl král to, kněz či faraona žena?

A hlasem divným k smělci vážně praví:
„Já nedivím se, že vnikáš až v tmavý
hrob minulosti; otázku však jednu
mi zodpověz, než pustím tebe dále.
Chceš moři vyrvat jeho taj i skále,
rci, nahleď hloub jsi, než já, všeho ke dnu?

Sta věků prchlo, co mne uložili
při zpěvu kněží v tento byssus bílý
po strašném soudu v tato svatá místa;
však odpověz, tvá duše plna snahy,
jež za božství až vniknouti chce prahy,
jest aspoň jako moje pevna, čista?

Jste králi světa, vesmír jak lev zkrocen
váš líže trůn, jenž lidskou krví zbrocen.
Věř, čistější svit kanul na mé líce!
Ty celý svět máš, rovník, moře, hvězdy . . .
leč staré sfingy báj tě hlodá vezdy,
co po smrti jest, rci, oč ty víš více?“

A nové doby člověk mlčel, zpátky
strach hnal jej divý. — „Mlč, jsi z téže látky
dum, pochyb, tísně, jak já byl jsem stvořen!
Meť dříve, otroku, práh svého domu!“
A tělo kleslo v rakev s třeskem hromu.

III.

V tom procit' člověk strašným snem tím zmořen
a pravil klidný:

IV.

„„— Já vím, kam se snažím;
dnes Osiris jsem já a já svět vážím,
jdu k světlu tmou, jsa hmota chci být duchem!
Dnes jedno mi, co hrob v svém lůně skrývá,
mně na dně jeho naděje pták zpívá,
mně celý vesmír života zní ruchem.

Ta smrt, pro kterou žils, mně hračkou pouhou,
mně život cílem, nadějí a touhou,
bůh je-li, jeho soud mne nepoleká;
můj rýč zas v zem, má myšlénka zas v bezdna
se taje ztrácí, zlatá záře hvězdná
jak valná řeka do duše mi stéká.

Žit. pracovat, chtit, myslit — to je všecko!
Mně člověk minulých dnu jest jak děcko;
má práce teprv z něho muže děla,
a v snaze této, věř, mne nezastavi
tvá bázeň před smrti, ni purpur tmavý,
jimž často věštců skráň se zkrvavěla.

Jdu dále, stále dál! Dnes pyramida
a zitra nová vlasatice hlidá
práh mého badáni, mez mého chtěni.
Jsem zoři! Já jsem ibis, pravdy zrnem
chci živen být a ne mystickým trnem!
Ne šero večera, chci světlo denni!

Ta vira pavézou jest moji sily!
Tou hymny žiti zpivám u mohyly!
Jsem fenix báje, Herkul budoucnosti,
prach mohyl i prach hvězd mně jednou látkou;
vše zladim v souzvuk a vše v piseň sladkou,
až zatřesou se plesem mrtvých kosti.

Znám cesty své, a znám též svoje pouta;
leč blesky šlehnou z lebky moji kouta,
kde přestanu, syn mého syna začne,
tvář země obrátim od pólu k pólu,
jak vichr proletim ji, aureolu
až slákám na své čelo z tůně mračné.

Ten úpis rájů přištich metám v plamen:
svůj mozek znám i rozpjeti svých ramen,
být velkým pouze člověkem mně stači;
hrst hliny své rád jednou zemi vrátim
v té myšlénce, že v hmotě když se ztratim,
můj syn nepůjde k světlu přes bodláči.

Nuž, zvedejte se chrámy, obelisky,
trofeje minulosti! — Den jest blizký!
Dnes moře neděli nás, nýbrž váže!
a mlečná dráha s Oriona sponou
jest řasnatého roucha pouze clonou,
zkad bohů neznámých nam kynou páže!““

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

Minulého léta navštivil jsem kukský klášter Milosrdných bratří, založený šlechetným lidumilem, Františkem Antonínem, svaté římské říše hrabětem ze Šporků, na poloviční cestě mezi Jaroměří a Králové Dvorem. Byl jsem zde starým známým a proto srdečně uvítán.

Tu ve veselé společnosti zmínil jsem se pánům páterům, že jsem jim přede dvěma lety odnesl francouzský rukopis jakéhosi otce Cyrina, bratra a lékaře téhož řádu, jenž žil na konci předešlého a na počátku tohoto století. Nyní, když jsem si byl věc onu, velmi zajímavou to historii z dob „bramborové vojny“ v roce 1778, dávno opsal a přeložil, nabízel jsem se, že jim ji vrátím.

„I jen si ji s pánem bohem nechte!“ smál se starý páter B. „A chcete-li, já bych vám ještě něco přidal!“

Rozumí se, že jsem chtěl.

„A co jest to?“ tázal jsem se.

„Na to se musíte zeptati někoho jiného. Já tomu nerozumím, jest to také francouzské!“

Seděli jsme v stínu lip v kukské restauraci, pod šedými zdmi starého zámku Šporkova, či vlastně skvostné lázeňské síně bývalého slavného Kuksbadu. Bylo nám zde velmi příjemně, ale po mém klidu bylo nyní veta. Nedal jsem dříve pokoje, dokud jsme se neodebrali zpět nahoru do kláštera, kdež mi páter B. rukopis onen vyhledal. Byl bedlivě svázán v zaprášených silných deskách a proto nepřišel k rozmetání a zničení.

Ano, bylo to ono drobné, ozdobné písmo pátera Cyrina Wagnera, jež jsem již znal. Titul vypravování byl týž, jaký podávám, a jen formu musil jsem poněkud změniti. Páter Cyrinus nerozděloval na kapitoly a psal v hrozně dlouhých periodách.

Přečetl jsem rukopis ještě téhož dne v Jaroměři. Jen v jedné věci byl jsem na rozpacích. Páter nezmiňuje se nikde o své první historii, kterou jsem nalezl v klášteře již r. 1879 za podobiznou neznámého kyrysnického důstojníka. Nevím, proč se tak stalo. Byl si Cyrinus vědom uměleckého svého tvoření, chtěl snad skutečně psáti povídku? Pochybuji velice. Spíše se mi zdá pravděpodobnějším, že ukryv historii bratra svého za obraz, nechtěl páter Cyrinus na ni upozorniti, ponechávaje nalezení její náhodě. Vypravování toto pak asi skrýti nemohl, neboť zemřel téhož roku, 1812, kdy poslední řádky jeho jsou psány. Tušení smrti ho tedy nesklamalo!

Vypravování bratra Cyrina začíná jak následuje:

„I ti jsou svatými, kdož trpí za viny cizí a přece nářkem svým nechtějí rozdírati sluch vinníků.“

Písmo.

I.

„Račte jen jíti se mnou, pane...“ pravil jsem ochotně, a zamlčel jsem se nevěda, kterak cizince pojmenovati.

„Poručík Roedl z Rodewaldu!“ představoval se mi s lehkým úklonem hlavy rychle mladý muž.

Bylo mu kolem dvaceti a několika let a na sobě měl sappeurskou uniformu. Byl prostřední postavy a chodil poněkud, ne však nápadně, skloněn. Vůbec nebylo vzezření jeho přísně vojenským. Cop neměl napudrovaný a uvolněné kaštanové vlasy spadaly mu trochu do obličeje, přikrývajíce vysoké čelo. Uniforma pak byla poprášena a jaksi bez toho obvyklého lesku, jenž tak zaslepuje dívčí oči.

Obličej, pokud jsem ho na chodbě pozorovati mohl, byl bledý a dosti zajímavý. Pleť bílá, na muže a zvláště na vojáka až příliš bílá, modré, trochu snivé, jak se mi zdálo, oči, římský nos. Kosti v obličeji poněkud vystávaly jako u člověka, jenž mnoho přemýšlí. Vousů neměl, až na malé, zcela malé knírky. Na ústech hrál mu stále zdvořilý a milý úsměv. Žensky jemná, malá ruka spočívala na jílci kordu, ozdobeném perletí.

Všecky tyto podrobnosti jsem ovšem nepřehledl najednou, když stáli jsme na chodbě. Mnohých všiml jsem sobě později. Pro tu chvíli mi však také neušly vysoké, uprášené boty s ostruhami a zastrčeným bičíkem, což dokazovalo, že poručík přijel do Kuksu na koni.

Vzal jsem klíče z celly kostelníka a zároveň vrátného a bral jsem se rychlým krokem dlouhou chodbou ku dveřím sakristie. Poručík spěchal za mnou.

Byly asi dvě hodiny odpoledne a venku všecko dýchalo vedrem. Slunce pražilo do bílých kamenů dláždění před klášterem, takže byly celé rozžhaveny. Nehnul se ani větřík. Tak to trvalo již po kolik dní! Pohoda na žeň byla tedy krásná, ale lidé div nepadali úpalem.

A v takovém červencovém a k tomu poledním vedru přibyl asi důstojník až z Plesův, přes hodinu cesty vzdálených do Kuksu, a odtud musil spěchati příkrým kopcem do našeho kláštera. Nyní si nestačil utírati šátkem zapocený obličej.

„Přijeli jsme tři," vypravoval německy, „setník a ještě jeden poručík. Jedeme do Králové Dvora. Zde v okolí slyšel jsem vypravovati o vašem klášteru jako o pravém divu umělosti a proto jsem si vyžádal od svých soudruhů hodinku času, abych se mohl aspoň zběžně dnes podívat. Podruhé, dovolíte-li, pobudu zde déle!"

„Ovšem, budete-li s dnešní svou návštěvou spokojen!" smál jsem se. „Klášter náš je sice hezký, ale nic velkolepého, a jen v této krajině, na umělecké památky velice chudé, jest něčím znamenitým."

„Myslím, že mluví z vás jen neobyčejná skromnost," odpověděl poručík. „Již ty sochy před klášterem stojí za podívání, a hrabě Špork neměl asi svou pověst jako umění milovný kavalír jen tak zbůhdarma!"

Mezi tím jsem byl otevřel sakristii a šli jsme jí nyní do velkého chrámu postranním jeho vchodem.

Venku takové vedro a zde hrozný ledový chlad. Celý chrám zbudován je z pískovce a pod ním nalézá se hluboká hrobka.

V největším úpalu se zde člověk chvěje zimou. I mně zacvakaly zuby, když jsem vkročil.

Vstoupil jsem s poručíkem do prostřed chrámu a rozhledl jsem se, čím bych začal svůj výklad. Zrak můj spočinul na krásné tváři Panny Marie v „Zvěstování", od Braudla, visící na postranním oltáři.

„Zvěstování Panny Marie, jeden z nejzdařilejších obrazů Brandlových," pravil jsem, ukazuje na oltář.

V tu dobu opíralo se slunce, prodravši se kulatým oknem do chrámu, právě na obraz. Hlava světice, obklopena oblaky, takřka zářila z obrazu, rozesýlajíc na vše strany od sebe jas. Živé, doposud čerstvé barvy, jako by je byl včera umělec na plátno nanesl, se zaskvěly a ta krásná, bělostná tvář, ty modré oči, upřené k nebesům, dýchaly téměř životem.

Nikdy jsem byl dosud obraz v tom osvětlení neviděl. V tuto hodinu nebývá nikdo v kostele. Zadíval jsem se naň, zapomenuv na okamžik na vše ostatní.

V tom cítil jsem, kterak mi padla na pravé rameno jakási tíže. Trhl jsem sebou a vzpamatoval se. Na mém rameni spočíval celým tělem poručík a jeho zrak tkvěl s vytřeštěným výrazem na obraze, na spanilé té tváři . . .

Náhle zavřel oči a sklesl jako bezvládná hmota k zemi . . .

Jakkoliv jsem lékařem, byl jsem pro první okamžiky celý vyděšen. Vše to stalo se tak náhle, tak neočekávaně, že jsem se musil uleknouti. Stál jsem nad poručíkem, pohlížeje hned na něho a hned opět k obrazu, a nejsa schopen jasné myšlénky. Zdálo se mi, jako bych mimovolně hledal příčinu té náhody v obraze a nemoha jí nalézti, byl jsem tím zaražen.

To však netrvalo než několik vteřin, pak náhle vrátila se mi paměť. Posud si vzpomínám na tu dutou ránu, jak hlava poručíkova udeřila do dubové lavice, a posud se vždy při tom zachvěji. Kdyby byl upadl rovně, byla by hlava roztříštěna.

Poručík ležel zde u mých nohou na znaku. Jeho hlava, opírajíc se o kostelní lavici, byla poněkud pozdvižena. Ruce byly křečovitě zaťaty a pysky, celá tvář přijaly na se onu zvláštní, šedomodrou barvu, jakou vídáme jen na osobách, které padly do mdloby hněvem. Důstojnická čapka byla spadla a ležela podle hlavy. Kord byl pod ním a kusy perleti z jeho koše se rozlétly po podlaze.

Dlouho jsem však prohlížením neprodléval. Běžel jsem k hlavnímu oltáři, za nímž v malém výklenku nacházely se konvičky pro obětní víno, a nabral jsem do jedné z nich z kropenky vody. Tou počal jsem omývati poručíkovy skráně.

Voda neměla ani nejmenšího účinku. Poručík byl stále stejně sinavý, a oči se ani nepohnuly.

Chvěl jsem se nyní po celém těle nejen tím chrámovým chladem, ale i rozčilením. Nevěděl jsem, co bych si počal. Nechtěl jsem zbouřiti klášter, mysle, že by to asi bylo poručíkovi velmi nemilo, a doufal jsem, že tak zle nebude, abych potřeboval prostředků ze své lékárny.

Rozhlížel jsem se po chrámě, co by mohlo míti lepší účinek nežli voda, třeba studená. Spěchal jsem pro druhou konvičku a v té bylo ještě několik kapek vína.

Podíval jsem se na ústa. Ta byla rovněž tak křečovitě zaťata jako ruce. Vytáhl jsem z kapsy kleriky svůj silný nůž a s namáháním pootevřel jsem je, načež jsem vlil do nich víno.

Účinek byl týž, či vlastně nebylo účinku. Musil jsem se vzdáti naděje, že ho zkřísím sám, a spěchal jsem tedy co nejrychleji ven na chodbu, abych přivolal pomoc. Zde stál starý strávník klášterní.

„Pospěšte rychle do kostela k tomu pánovi, já doběhnu zatím do lékárny!" poroučel jsem mu a již jsem běžel, pokud mi moje staré nohy dovolovaly.

Vytrhl jsem, spíše než otevřel, přihrádku své skříně, kdež se nalézaly potřebné léky. Vzal jsem aether a již jsem opět spěchal zpátky.

Stařec byl zatím položil s velkým namáháním bezvládné poručíkovo tělo na stupně oltářní na koberec a rozepjal těsnou uniformu. V tom spěchu mém mne ani první tato starost nenapadla.

Přiblížil jsem se s aetherem k nosu a ústům omdleného a pak natíral i skráně. Uplynulo několik minut, dlouhých, jako sama věčnost.

Konečně, konečně otevřel pomalu víčka a bezvýrazně rozhledl se kolem. Oči jeho byly jako ze skla a podivně se leskly. Zřítelnice byla se nadmíru rozšířila.

Snažil se povstati, v čemž jsem mu pomáhal. Konečně se mu to za přispění i starcova podařilo. Posadil jsem ho však ihned opět do pohodlného převorského křesla po straně oltáře.

„Kde to jsem? Co to?" tázal se slabým hlasem, a hlava, kterou chtěl povznésti, aby se rozhledl po chrámě, klesla mu zpátky.

*

„Jste v kukském klášteře, pane poručíku," pravil jsem mu pomalu a hodně hlasitě: „Vaši páni soudruhové vás snad čekají?"

Poručík slabounce přikyvl.

„Mám pro ně poslati?"

Poručík zavrtěl hlavou.

„Chce se mi spáti!" zašeptal a sáhl si namáhavě na hlavu.

Když odtáhl ruku, byla tato plna krve. Uleknutě prohledl jsem hlavu. Mezi vlasy byla otevřená rána a krev vytékala v praméncích a stékala v zadu ukrytá copem pod uniformu. S potěšením jsem spozoroval, že rána jest sice bolestná, nikoli však těžká a nebezpečná.

„Musíte ke mně, pane poručíku!" rozhodl jsem se rychle. „Jsem mimo průvodce po klášteře též i lékárníkem a lékařem zde. Cella má je dole v přízemí. Odvedeme vás!"

„Nemohu jíti!" šeptal poručík a stále zavíral oči jako ospalý.

„Zde nemůžete spáti, pane poručíku," pravil jsem mu.

Poručík však již nedal odpovědi. Oči měl zavřeny a těžce oddychoval.

„Běžte a zavolejte několik silných lidí," obrátil jsem se k starci, jenž bázlivě hleděl na neznámého důstojníka. „Dám ho odnésti i s křeslem!"

Opět několik dlouhých okamžiků, okamžiků to samoty s raněným. Mohu říci, že po celá léta mé trudné praxe nenaskytlo se mi něco podobného za takových zvláštních okolností. Neznámý důstojník omdlí a poraní se v chrámě, patře na krásný obraz, a já samojediný v jeho společnosti.

Mimovolně pohledl jsem na obraz. Slunce se do něho opíralo ještě a obličej byl posud ozářen. Poručík pak vypadal v polovičním šeru a v tom okolí svém, v červeném křesle a rozepjaté uniformě až příšerně. Bylo něco přes dvě hodiny odpoledne, ale ani v noci by se mne nyní nezmocnily podobné myšlénky jako tehdáž.

Konečně přišlo několik strávníků a pak zahradník se svými pomocníky, jakož i dva bratři a bez dlouhého vyptávání chopili se křesla, jak jsem ukázal.

V tom, jakmile bylo křeslem hnuto, opět poručík procitl a rozhledl se.

Dříve stálo křeslo po levé straně oltáře a obličej poručíkův byl odvrácen. Nyní však bylo otočeno, aby se ubírali s ním kratší cestou přes sakristii a byt vrátného a kostelníka na chodbu. Skelný zrak poručíkův spatřil opět obraz.

Náhle a rychle, jak bychom byli nikdy nečekali, přikryl si poručík oči oběma rukama, jakoby ho v nich píchlo. Pak klesly ruce samy, bez vlády dolů. — Poručík byl opět omdlel a v křesle musili ho držeti, aby nespadl.

Dal jsem ho, ani sám nevím, za jakou příčinou, donésti do své celly. Pojala mne jakási zvědavost, jakož i chtěl jsem, pokud možná, skončiti vše bez velikého hluku a shěhu.

Tato poslední věc však se již stala nemožnou. Již se bylo všecko rozneslo mžikem po klášteře a kde kdo mohl, vybíhal na chodbu. Když byl však poručík donesen až do mé celly, zavřel jsem si dvéře a nechal jsem si jediné mladšího jednoho bratra, aby mi pomáhal v poručíkově obsluze. Ostatním jsem nakázal, by mne nevytrhovali.

Zdráháno se sice, ale proto přece všichni odešli. Znali mou rozhodnost.

Nyní tedy použil jsem prudších prostředků proti mdlobě, která byla snad ještě tvrdošíjnější nežli první. Namáhání moje potkalo se s výsledkem teprve po chvíli. Poručík opět procitl.

Tentokráte se již zpamatoval snáze. Když jsem mu řekl, kde se nachází, naříkal si opět na hlavu. Vymyl jsem mu ránu a přiložil obkladek.

„A kolik je hodin?" tázal se náhle, když bylo po té, pro něho velmi bolestné práci.

Vypadal při tom uleknutě.

„Musím být za hodinu nazpět u svých soudruhů, a hodina již asi minula?" pravil a v obličeji jeho jevil se neurčitý, podivný cit, směs to bázně, bolesti a mdloby, jenž jest častým u nemocných osob, které jsou si při malomocnosti své vědomy povinnosti.

„Schází ještě deset minut, pane poručíku," odpověděl jsem mu, dívaje se na staré své hodiny, dílo to bratra Renáta zde v klášteře.

„Musím odejíti!" vzdychl si poručík a snažil se povstati s pohovky, na níž jsme ho byli uložili.

„Nemůžete odejíti," pravil jsem mu určitě. „Jste příliš sláb a kromě toho ta rána na hlavě! Chcete-li, vzkážu to vašim pánům soudruhům. Kde čekají na vás?"

„Dole, ve vesnici, v hostinci pod starým zámkem! Ale já přece odejdu!"

Při tom se vzchopil a chtěl jíti. Klesl však ihned opět zpátky.

„Vidíte, že je to nemožno!" podotkl jsem.

Poručík pokynul smutně hlavou na důkaz, že tomu tak. „Nuže, pak vás prosím," šeptal, zatínaje bolestí zuby, „byste poslal do vesnice někoho se zprávou ode mne, aby přišel pan setník nahoru, sem!"

„To se stane v okamžení!"

Poslal jsem tedy zahradníkova pomocníka, jenž uměl německy, pro setníka, poručiv mu, aby spěchal.

Zatím hovořili jsme s poručíkem o lhostejných věcech, pokud ho to nenamáhalo. Vytáhl jsem také láhev vína a příkusek, věda dobře, že to jest nejlepším prostředkem proti mdlobě.

„Máte asi důležitou věc v Králové Dvoře?" vyzvídal jsem na něm.

„Ano, či ne, poněkud ..." mluvil spleteně. „Není mne tam skoro potřeba, ale když jsem vyslán, musím jeti. Proto musí mi také sám setník dosvědčiti, že jsem byl opravdu tak těžce nemocen, že mi nebylo možno usednouti na koně. Ručí pak za mne svým slovem! Podle tolika předpisů a tolika opatření musil by člověk souditi, že je na vojně velmi málo poctivých, povinnosti své úplně oddaných mužů, takže nutno vždy přibírati svědka, by dokázal nevinu naši, když jsme nemohli dostáti úloze. — Náš stav to s sebou přináší, že je v něm mnoho lidí lehkomyslných. Každý voják musí býti lehkomyslným, mimo ty, kdož mají za povinnost nad armádou bdíti. Ti jsou odpovědnými za všecky!"

„Trochu divná morálka!" podotkl jsem.

„Mluvím tak, jak jsem toho až dosud zakusil. Snad je to mínění mylné, ale pochybuji."

V tom ale zaklepal někdo na dvéře. Tyto se otevřely a do nich vstoupil sappeurský setník. Byl si pospíšil a popadal sotva dechu.

Uklonil se vážně a zamračeně přede mnou a spěchal ku pohovce.

„Co se stalo?“ tázal se drsným hlasem.

Poručík Roedl snažil se povstati, ale setník ho zadržel, aby zůstal sedět.

„Přišla na mne náhlá mdloba. Nevím, čím to jest!“

Pozoroval jsem při tom, kterak nějak zvláštně se na setníka podíval.

„Velebný pane!“ obrátil se ke mně tento se zdvořilou úklonou. „ráčil byste býti tak laskav a zanechati mne zde s panem poručíkem Roedlem o samotě? Všeliké služebné věci, které nutno zachovati v tajnosti...“

„S největší ochotou,“ pravil jsem, ačkoliv jsem při těch slovech lhal.

Pokynul jsem druhému bratru a odešli jsme. —

Rozmluva netrvala dlouho, sotva deset minut. Na to setník vystoupil a nejpřívětivějším hlasem zval nás opět do vnitř.

Poručík Roedl ležel nyní opět zcela na pohovce a byl bled jako stěna. Zuby mu zimničně jektaly a oči stály v sloupu.

„Delší rozmluva ho as unavila,“ vysvětloval setník. „Přišlo mu opět zle. Nevím, co se to s ním děje!“

A vrtěl při tom hrozně hlavou.

Přistoupil jsem opět k poručíkovi a počal jsem ho tříti octem na prsou a rukou. Tím po chvilce ze své ztrnulosti procitl.

„Co si máme s ním počíti?“ pravil zatím setník.

„Co počíti? Co byste s ním počali. Musíte ho zanechati zde, v naší nemocnici!“

„Máte zde nemocnici? Ah, toť výborné!“

„Jsme klášterem Milosrdných bratří.“

„Nuže, pak odpadá i má poslední starost, kterak totiž by mohl pan poručík zaplatiti. To víte snad, že důstojníci, kteří nemají příjmů vedlejších, nebývají snadno při penězích. A pan Roedl, pokud soudím, nemá takových příjmů!“

„Nemějte žádných starostí, pane setníku. Kdyby náhlá ta choroba trvala sebe déle, jak tomu asi, chvála bohu, tak zle nebude, jest pan poručík naším hostem!“

V tu dobu se byl poručík již opět tak dalece vzpamatoval, že mi stiskl slabě ruku, jako na znamení díků. Setník vida, že oči pozbyly své ztrnulosti a do těla že se opět vrátil život, rozloučil se a odešel, slibuje, že nepojede-li zpět příliš pozdě v noci, že se v klášteře zastaví, aby se poptal na stav poručíkův.

Když setník byl vykročil ze dveří, sebral poručík všecky své síly a pravil:

„Děkuji vám! Nevyženete mne od sebe? A mohl bych nyní spáti?“

Rozumí se, že jsem svolil. Což může býti lepší posilou než spánek? Prohlédl jsem ještě obvazek na ráně. Byl v dobrém stavu. Na to jsem poručíka s pomocí řeholního bratra svlékl a uložil do své postele. Zdáloť se mi býti příliš proti mysli, abych ho dal přenésti do nemocnice, byť i do zvláštní celly. Nevím ani, proč jsem tak jednal, ale myslím, že člověk ten patřil mezi lidi takové, kteří se hned na první spatření každému zalíbí. Zdál se býti velmi dobrým.

Sotva byl položen na lože, hned usnul. Dýchal velmi odměřeně, čehož jsem ani nečekal. Myslil jsem spíše, že se o něho pokusí horečka. Upokojil jsem se tedy v tom ohledu o něho, za to však v jiném šlo to tíže.

Když byl poručík usnul, poslal jsem pryč i bratra, svého pomocníka, a usedl jsem na pohovku. V celle byl velmi příjemný chládek, zatím co venku hrozné vedro posud neulevilo. Ani lístek se tam nehnul. Vše pod parnem téměř klesalo. Keře v zahradce pod mými okny měly listy celé poprášeny a květiny na okně hynuly. Hleděl jsem na ně smutně, byli to moji miláčkové.

V celle neozývalo se nic jiného než slabé oddechování poručíkovo a tikot hodin. Z venku nezaléhal sem otevřeným oknem ani jediný jasnější zvuk. Slyšeti bylo jen šum parného dne, kdy všecky ty slabé zvuky, jako cvrkání kobylky, praskot stebel, šumění listí splývá v jednu směsici, kterou slyšíme i neslyšíme. Slyšíme, všímáme-li si jí; neslyšíme, upoutáme-li jen poněkud myšlénky své jinam.

Také já je připoutal k jinému předmětu. Díval jsem se nyní bedlivě na poručíkovu tvář. Nevypadal sice již jako mrtvola, byl ale proto přece posud bled. Vlasy splývaly v nepořádku po čele. Pravá ruka ležela na prsou, druhá byla pod lehkou letní pokrývkou.

Zamyslil jsem se. Co se může v jedné hodině přihoditi! Bylo nyní půl čtvrté. Ve dvě hodiny neměl jsem posud o nějakém panu poručíku Roedlovi z Rodewaldu ani zdání. Pak přišel a byl mi lhostejným, jako která jiná uniformovaná návštěva kláštera, kterých nyní přicházelo sem hojně.

Císař Josef založil před čtyřmi lety, v roce 1781, o něco dále než hodinu od nás novou pevnost, na ochranu hranic proti pruskému vpádu, jakého jsme zažili v roce 1778. Zakoupil od knížete Jana Václava z Paarů, tehdejšího držitele panství smiřického, celou rozsáhlou vesnici Plesy i se všemi pozemky k ní patřícími a počal stavěti. Vesnice koupena byla již v roku 1780, hned po „bramborové vojně“, kdy se Josef dlouhý čas zdržoval v naší krajině a zde měl také svého času hlavní stan v našem klášteře. A tomu již bylo nyní šest let, právě nyní, v červenci. Čtyři léta pak již uplynula od velikolepé slavnosti dne 5. května 1781. Můj bože, jak ten čas ubíhá! Pomalu ani nechce člověk věřiti, že jest všemu tomu tak dlouho.

Kraj se nyní hemžil vojskem a pracovním lidem. V neděli býval Kuks pln důstojníků, kteří řinčeli šavlemi po klášteře. Bylo to jejich oblíbené výletní místo.

Pomalu počaly myšlénky mé nabývati určitějšího směru. Myslil jsem na poručíka a zabředl jsem do takového labyrintu otázek, že jsem se brzo nemohl z něho ani vyplésti. V hlavě povstal pravý chaos, pravý vír.

Věc tak jednoduchá jako je náhlá mdloba, připadala mi nyní tak podivnou, tak zvláštní! Proč omdlel? Proč právě při pohledu na obraz? Proč jsem se já na tu spanilou tvář panny Marie právě dnes tak upjatě díval? To jindy nevídané rozčilení! A pak ty stálé mdloby poručíkovy! Nebylo možno ho z nich probuditi. Ten zvláštní pohled, to tajemství mezi ním a setníkem! Proč na něho přítomnost setníkova tak účinkovala, že upadl v ten stav ztrnulosti? Proč mi děkoval?

A tak to šlo stále, až jsem se octl v onom druhu spánku, při němž bdíme a přece sníme. Jest to jakési otupení mysli, kdy přestane pracovati rozum a působí na člověka jen podrážděná fantasie...

(Pokračování.)

Jan Žižka a František Sickingen.

Nechci psáti parallelu; jenom několik zajímavých podrobností, jak měl býti Žižka kopirován v XVI. století v Německu.

Čím byl Žižka pro Husa, jest obecně známo; on neptal se dlouho, sluší-li pro věc víry chopiti se meče, vyzbrojil sedláky a stal se „božím bojovníkem“. Jak se mluvilo o Husovi po Evropě, jest též známo; že o Žižkovi ještě mnohem hůře, ukázal Tomek ve svém životopisu Jana Žižky. Že tak jednostranně pohlíženo na skutky velikého válečníka českého, vězí v té okolnosti, že celá Evropa byla zemí katolickou, římské stolici úplně oddanou: a tudy ovšem Žižka dle líčení papeže Pia II. (Aenea Sylvia) byl toliko „loupeže dychtivým, nešlechetníkem, rouhačem, každého zločinu schopným, ano příšerou ohavnou, strašlivou, ukrutnou, kterou, když ruka lidská nedovedla skoliti, prst boží konečně zhubil“. Tak pojímán a posuzován Žižka od vzdělaného, humanismem napojeného papeže Pia II., který poměrů českých dosti byl vědom a mohl také věděti leccos lepšího; jeho názor stal se v XV. století po celé Evropě dogmatickým.

Teprve za sto let, když v Německu za podobných, leč nepoměrně příznivějších okolností počala vznikati touha po opravách v církvi, teprve když vystoupil Martin Luther, veřejné mínění v sousední nám říši začalo zponenáhla sice, ale jistě nabývati o Husovi a Žižkovi jiných pojmů. Zajímavo jest, jakým způsobem u Luthera samého pojem o Husovi se měnil; i Lutherovi byl Hus „kacířem odsouzeným, jehož jméno hrůzou ho naplňovalo“, ale za nedlouho přišla doba, kdy německému reformátoru „české kacířství jeho“ bylo vytýkáno a on s Husem identifikován. Luther zahloubav se více do učení předchůdce svého, mluvil o něm pak ovšem jinak, hájil jeho učení, zatracoval způsob jeho odsouzení; konečně (1520) pak pravil v listu k Spaldinovi: „Já nevědomky všecko jsem i učil i držel co Jan Hus, taktéž choval se i Jan Staupic; zkrátka my všickni ani toho netušíce jsme Husité; konečně i sv. Pavel i sv. Augustin byli Husity.“ *)

Týž obrat stal se také v mínění o Janu Žižkovi, jenom že není nám možno stopovati průběh jeho do takových podrobností jako u Luthera, na kolik se týče Husa. Strach byl mezi přívrženci Lutherovými, aby se neopakoval na něm soud kostnický; cítěno obecně, že reformátor německý potřebuje ochrany světské, má-li s prospěchem bojovati proti církvi. Té se mu také dostalo od kurfirsta saského Fridricha. Ale leckde jinde disputováno též, zdaž neměl by býti zdvižen boj proti všem nepřátelům Lutherovým, zdaž neměla by se mečem rozhodnouti otázka víry v Německu. Nejhorlivěji baveno se o podobných otázkách na hradě Ebernburce, v sídle Františka ze Sickingen. Sickingen byl posledním rytířem německým. Pro panstvo drobnější přestávalo býti v říši místo. S jedné strany tísnili rytířstvo bohatá knížata, dychtící po suverenitě na svých územích, s druhé strany města obchodem a průmyslem zbohatlá ujímala půdy rytířům na všech stranách. A nikdo rytířstva nelitoval, nikdo se jeho neujímal. Ono vinou předků svých i vlastní chýlilo se k neodvratnému pádu. František Sickingen, současník císaře Maximiliána, jemu v nejedné věci velmi podobný, pokusil se ještě jednou o to, aby rytířstvo zregeneroval a pak zjednal jemu lepšího postavení v říši. Tenť jest význam Sickingenův, jak viděti, hlavně sociální a politický. Ale humanista Oldřich Hullen přivedl Sickingena také na dráhu reformace. Na Ebernburce s největším nadšením stopována činnost Lutherova, tam přemítáno, zdaž by Sickingen neměl vojensky vystoupiti k jeho prospěchu.

Tím ovšem mimovolně obrácena pozornost k Žižkovi. S českým husitstvím se tehdáž v Němcích vůbec mnoho zanášeli. Oldřichu Hullenovi nebyl již Žižka bezbožnou šelmou, než mužem dokonce spravedlivým, „který vlast osvobodil od tyranství, který ničemníky, lenivé mnichy ze země vyhnal, zboží jich ve prospěch obecného dobrého zabral, bídnou smrt Husovu pomstil a přes všecku příležitost sama sebe nikdy neobohatil, zůstav nezištným až do smrti“. Tento názor Hullen hleděl vštípiti zejména Sickingenovi, v něm viděl muže povolaného k hájení reformace Lutherovy, před ním rozpřádána zásada o navrácení církevních statků k účelům světským: saekularisace církve vyslovena zde záhy a velmi přesně. Sickingen brzo pokládal se za nástroj vůle boží a chtěl býti Lutherovi Žižkou. A tak mu též říkáno. Jako Lutherovi říkalo se, že je Husem, tak Sickingen přezděn na „německého Žižku“.

Ale „německý Žižka“ byl méně šťastným. Pro pokusy své o sociální a politické vymožení rytířstva byl od knížat nenáviděn; když dal se r. 1522 v boj proti arcibiskupovi trevirskému, knížata všecka, i ta, která sama klonila se k reformaci, rozhodla se pomoci jemu proti nenáviděnému Sickingenovi, Luther sám proti boji s kurfirstem trevirským se vyslovil a „německý Žižka“ ztrativ pole, obrátil se rychle domů, neboť knížata jala se obléhati i jednotlivé hrady Sickingenovy, chtíce zničiti ho docela. Sickingen sháněl pomoc u krále francouzského a pak — v Čechách. Sem poslal nejvěrnějšího přítele Hartmuta z Kronberka počátkem roku 1523. Zde byly poměry naprosto jiné, než jak sobě snad Sickingen představoval. Od přívrženců učení Lutherova nebylo se nadíti pomoci, ti stáli věrně při králi Ludvíkovi a choti jeho Marii, nechtíce se plésti do jakékoliv záležitosti zahraničné; jediné u katolíků a starých utrakvistů mohlo se snad něco podařiti. Kronberk strávil několik dní (počátkem dubna) na Blatné u Zdeňka Lva z Rožmitála a pak odebral se na Krumlov k starému pánu Petrovi z Rožmberka. Co mu slíbeno, nevíme. Jisto jest, že Kronberk zejména ukazoval ku přátelství Sickingenovu s Francií, neboť jen tím způsobem dalo se něčeho získati u pana Lva, který byl horlivým katolíkem a luterány přezval lotry. Kronberk tudy reformační stránku boje Sickingenova nechal stranou a účinkoval jenom se stanoviska politického. — Spojení s Francií líbilo se již proto pánům českým, s nimiž vyjednáváno, že bylo proti císaři Karlovi a arcikníželi Ferdinandovi, bratřím české králové Marie. — Pan Lev na příštím sněmě českém také veřejně hlásal, že by měl král Ludvík proti Turkům

*) Obšírně o tom, jak soudil Luther o Husovi, viz v Gollově článku „Č. č. M.“ 1880.

spojiti se s Francií a najmouti do služeb Františka ze Sickingen. Účel těch slov byl patrný a pomoc krále polského jim nescházela. Dvůr krále Ludvíka měl býti stržen do koalice franconzské proti Habsburkům a choti své Marii. Zdali by byl pak Sickingen táhl proti Turkům anebo bojoval v Němcích proti duchovním kurfirstům, o tom nemluvilo se; tu se ovšem cíle pánů českých a „německého Žižky“ rozcházely na dobro. — Dříve však, než od řečí přišlo ke skutkům, byl zatím Sickingen od knížat německých na Landshuthu obležen, v boji těžce poraněn a zahynul již 7. května 1523. Úkol „německého Žižky“ prodělav toliko stadium akademických disputací na Ebernburce zůstal od Sickingena nevykonán. A Luther také kolkolem vzato neměl Žižky zapotřebí.

A. R.

Komtessa Teréza.

Napsal *Polykarp Starý.*

Hrabě Horty opustil o půl dvanácté rozjařenou společnost. Učinil tak způsobem „franconzským“, neporoučel se nikomu, neloučil se s nikým, ač by byl měl tak učiniti, aby odchodem jeho nebyl způsoben tichý skandal. Neuznal potřebu ani toho, aby předstíral lehké onemocnění nebo bolení hlavy, kterýmž by se byl mohl velmi snadně u domácí paní omluviti. Právě před kotillonem, na nějž byl ode čtyř měsíců s komtessou Terézou zadán, odešel. Komtessa spozorovala jeho odchod, zbledla, pak zrůžovatěla, zahryzla se do korálových rtíků a pohodila tvrdošíjně svou koketní hlavinkou. Baron Gyetes, rytmistr u husarů, stál u ní; shýbl se a zdvihnul rozvíjející se kamelii, která byla komtesse při jejím prudkém pohybu hlavou z vlasů vypadla; s úsměvem galantního kavalíra vracel komtesse kamelii.

„Nechte si ji, barone, v upomínku na mne, na rozmarné dítě, které se baví jen rozbíjením svých nejmilejších hraček. Pozoroval jste, že Horty již odešel?“

„Nemožno, komtesso; vždyť je zadán s vámi na kotillon.“

„Chcete ten kotillon tančiti se mnou?“

„Činíte mne šťastným, — avšak Horty se vrátí!“

„Ručím vám za to, že se nevrátí. Chcete se mnou tančiti?“

„Jaká to otázka! Zajisté, — a tím spíše, že nejsem z porculánu!“

„Jak tomu mám rozuměti?“

„Porculánové hračky se snadno rozbijí!“

„Myslíte, že Horty je z porculánu?“

„Alespoň z jemné, křehké látky, — s takovými panáčky třeba zacházeti opatrně, aby se nerozbili.“

„Myslíte, že jsem Hortyho urazila?“

„Toho se nechci domýšleti, ale zajisté měl příčiny k odchodu.“

„Myslíte onoho napudrovaného vyžilého tatrmánka, který tamto Else říká nyní tytéž věci, jaké před půl hodinou říkal mně?“

„Hrabě Ebersburg?“

„Ano ten, který se učí svým vtipům z vídeňských humoristických listů.“

„Byla jste neopatrnou, komtesso.“

„Chtěla jsem, aby Horty naň žárlil.“

„Bolívá nás to tím více, vidíme-li, že dáma našeho srdce zasypává svou přízní nehodného.“

„Horty je dětina!“ — pravila komtessa znepokojena.

„Kdybych směl, odporoval bych vám v tomto náhledu.“

„Ach, proč se hned tak rozčilil! Vždyť to byl jen žert.“

„Bolestný žert. Žertujete s Hortym již dva roky takovým způsobem.“

„Ale vždyť ten lístek byl prázdný!“

„Jaký lístek?“

„Vy nevíte? Myslila jsem, že jste to také spozoroval.“

„Nevím pranic podrobného.“

„Podstrčila jsem Ebersburgovi obálku s jeho adresou, v ní byl ale lístek prázdný; učinila jsem to naschvál tak, aby to Horty zahledl.“

„A co řekl?“

„Přiběhl v několika sekundách jako litý ke mně, — seděla jsem na oné červené pohovce u okna, — a tázal se mne, co jsem podstrčila Ebersburgovi. Řekla jsem mu, že to byla má podobizna.“

„A proto se tak zlobil?“

„Vězte, že nikdo na světě nemá mou podobiznu mimo něho a mne samu. Řekla jsem mu kdysi, že svou podobiznu dám jen svému milenci. Později jsem mu dala skutečně svou podobiznu, — to bylo dost zřetelné. On na základě toho choval se ke mně důvěrněji a také upřímněji, chtěl velmi rychle přijíti k cíli, tázal se mne hned třetího dne na to, smí-li mou matku požádati o ruku. Já však chtěla a chci ještě trochu užívat světa co dáma neodvislá, a proto jsem se mu vysmála; řekla jsem mu, aby ještě trochu sečkal, ostatně, že má mou podobiznu, a to že je jedno. On tehdy s důrazem opakoval má slova, ‚tedy podobizna vaše a vy jste jedno‘? — řekla jsem na to — ano, — on od té doby pokládal tu nepatrnou fotografii za směnku na mou ruku.“

„Pak ovšem měl dosti příčiny rozčiliti se, když jste mu řekla, že dala jste svou podobiznu Ebersburgovi.“

„Což pak se nemohl domysliti, že jej chci pouze škádliti?“

„Co řekl vám, když jste mu onu nepravdu pověděla?“

„Pravil, že toho ode mne neočekával; já pak mu na to řekla zcela nahlas, že je blázen, který bere ženská slova na zlaté vážky.“

„To byl dost nebezpečný výrok! — měl jsem za to, že hrabě Horty se horšil jen proto, že jste se tak charmantně bavila s Ebersburgem a tohoto nad něj vyznamenávala. Avšak rcete, komtesso, nehnĕte vás trochu svědomí, zpomenete-li si, kterak pro nic a za nic toho statného jinocha trápíte; nepociťujete aspoň lítost nad ním, jestliže ho nemilujete?“

„Já že ho nemiluji? Vlastně, — odpověď na takové otázky jest věcí, jež sem nepatří. Anebo ne," — komtessa se zaplétala v rozpaky, — „ano já s ním sympathisuji, já si ho vážím . . ."

„Nejsem tak zvědavým, milostivá komtesso, abych na vás vyzvídal tajemství srdce vašeho, on jest sice hezký, ba krásný mladý muž, má znamenité vzdělání a výtečné vychování, jest bohat, má velikou karrièru před sebou, jest velmi dobrého srdce; ale má své slabosti: on vám nedovede učinit ve všem dle vašeho přání, on jest poněkud tvrdošijný, snad i nedůtklivý, snad — i příliš poctivý!"

Komtessa Teréza pohledla při posledním slově na rytmistra, byl to pohled, ve kterém byla z polovice otázka a nedůvěra, z polovice podrážděnost a nepokoj.

„Jak si mám poslední váš výrok vysvětliti?" tázala se rytmistra, když tento klidně pohled její snášeje, jí neodpovídal.

V tom šla paní domu kolem fauteuilu, v němž její dcera Teréza seděla.

„Kam zmizel pan hrabě Horty, milá Terézo; postrádám ho zde již skoro tři čtvrti hodiny. Co nevidět počne kotillon a o něm, jenž měl býti předtanečníkem, není ani slechu ani vidu." Tak pravila hraběnka Pavelićová ku své dceři.

„Pardon, mama, odpusť, že jsem ti zapomněla vyříditi: hrabě Horty odebral se již na lůžko, byl postižen náhlým bolením hlavy, prosí tebe mnohokrát za odpuštění, omlouval se u mne . . ." Teréza se při této lži silně červenala, což rytmistrovi nikterak neušlo.

„Ubohý hrabě, jak ho lituji!" děla hraběnka Pavelićová a ubírala se dále s provázejícími ji dvěma kavalíry.

Brzo na to zazněla předehra ke kotillonu. Páry se zvolna scházely. Komtessa Teréza zavěsila se na rámě barona Gyetese. Její oko těkalo plaše po ostatní společnosti, tváře její jenjen hořely, bylo na ní znáti veliký nepokoj.

Po první figuře pravil rytmistr ke komtesse: „Komtessa ráčí býti poněkud roztržita." — Byla figuru popletla.

„Nejsem dnes v dobré míře!" odpověděla krátce.

„Prosím za odpuštění, jsem-li já tím vinen; hrabě Horty by zajisté vás dovedl lépe pobaviti. Ubožák, jeho poctivost mu kazí jeho štěstí. Škoda, že se již nikdy více nespatříte!"

„Co pravíte? On že by . . .?"

„Znám jej příliš dobře, milostivá komtesso, jsem jist, že nyní koná ve své komnatě přípravy ku svému odjezdu ze zámku. Zítra, časně ráno, když ještě vše bude v spánku pohříženo, odjede."

„To nemůže býti?"

„On jedná jako kavalír a jedná správně. Proč jste jej tak násilně vyhnala!"

Komtessa Teréza zbledla a zkazila třetí figuru kotillonu.

„Ha, když já jej a on mne více neuvidí, — tedy je to vše jedno," pravila komtessa, nutíc se k smíchu, „on má mou podobiznu a to má právě tolik, jakoby měl mne . . ."

Bylo po kotillonu; Teréze se zdálo, že ten kotillon trval půl věčnosti, byla roztržita, smutna, rozčilena, zmatena. Nevyrušujíc společnost v dobrém humoru, poroučela se pouze nejužšímu kruhu hostův a odešla.

Komorná ji doprovodila do jejích komnat.

„Louiso, jdi spat, nebudu se svlékati, budu čísti, nebo hráti na piánč, nemám chuti jít spát."

Komorná se tvářila udiveně, ale odešla mlčky do druhého pokoje.

Komtessa přecházela rozčilena po pokoji. „Co as dělá? Zdali se skutečně chystá k odjezdu? Snad mi píše list! Zdali mne jen nyní nepočal nenáviděti."

Z vedlejšího pokoje oznamovaly pravidelné oddechy, že komorná byla usnula. Noc byla tichá, občas jen zaznívaly slabé zvuky hudby v sále hrající.

Komtessa Teréza přistoupila k oknu, odkud bylo možno přehlednouti celý zámecký dvůr. Na nebi se jiskřily hvězdy, zdálí zaznělo kokrhání kohouta.

„Hle tam, — ah, on má dosud světlo, v tom opuštěném křídle je jen on sám ubytován, ano to je jeho pokoj." Komtessa nahlížela pátravě k odlehlému křídlu zámku, kde byl hrabě Horty po dobu své návštěvy u hraběnky Pavelićové ubytován.

Komtessa se pojednou lehce tleskla do čela. „Ano, to učiním; celá řada opuštěných pokojů je otevřena až k pokoji, kde bydlí on. On sám o tom neví, on vstupuje do svých pokojů a do ložnice z chodby.

Komtessa Teréza naslouchala pravidelnému dýchání spící komorné. Vzala do ruky svícen s hořící svíčkou a odešla ze své ložnice, aniž by se komorná probudila . . .

Když byl hrabě Horty o půl dvanácté všecek rozčilen vstoupil do své ložnice, sáhl do záňadří a vyndal červené aksamitové pouzdro. Otevřel je a vyňal z něho fotografii. Položil ji před sebe na stůl a dlouho, dlouho na ni pohlížel. Zadumal se v myšlénky, plakal, zlobil se, pak přecházel dlouho po pokoji.

„Jak krásna, tak zrádna!" šeptal Horty, pohlížeje na fotografii. „Jsi pro mne na vždy ztracena. Nebyla jsi hodna mé lásky!"

Horty usedl opět ke stolu. Chtěl psáti na rozloučenou a zejtra odjeti aniž ji byl více spatřil. Hrabě namočil péro a chtěl psáti; pojednou zasáhl jeho hled lesklý revolver, který ležel na stole.

Vstal. — „Tak to učiním, to bude výmluvnější nežli deset dopisů."

Nabil revolver chvějící se rukou.

Pak přecházel opět po pokoji.

Pokoj, jeho ložnice, nalézal se v odlehlém křídle zámku, kde stále nebydlel sice nikdo, ale hraběnka Pavelićová vykazovala v několika znovuzřízených pokojích tohoto křídla byt svým hostům. Ložnice hraběte měla troje dvéře, jedny byly do salonku, druhé na chodbu, třetí byly zamčeny; kam vedly, hrabě nevěděl, bezpochyby do některého z neobydlených, zpustlých pokojů.

Hrabě vzal do ruky fotografii a připevnil ji pomocí perořízku na třetí dvéře ve výši as půldruhého metru od podlahy. Pak šel opět ke stolu, kde ležel revolver. Pojednou se zastavil. Zdálo se mu jakoby byl v opuštěném pokoji zaslech lehýnký šramot. Naslouchal. Nic však se více neozývalo. „Mýlil jsem se," pravil.

Přistoupil as na čtyři kroky ode dveří, kde byla perořízkem připevněna podobizna, pak pozdvihl zbraň a namířil . . .

Rána houkla. Podobizna krásné Terézy byla prostřelena. Kule šla přímo krásnou hlavinkou. Hraběti se zdálo, že slyšel ještě jednu ránu, jakoby se něco těžkého svalilo na zemi. Byl ranou téměř ohlušen a nesmírně rozčilen.

Z vedlejšího pokoje přiběhl polovysvlečený sluha Ondřej...

„Pro boha, co se stalo panu hraběti?“

Hrabě neodpovídal ihned. Po několika vteřinách pravil: „Ondřeji, jdi spat, byl to jen žert.“

Ondřej chtěl se opět vzdáliti, pojednou se zarazil.

„Pane hrabě,“ pravil ulekán, „slyším nějaké sténání z vedlejšího pokoje.“

Hrabě zbledl. Divné tušení se ho zmocnilo. Slova Terézina: „Já a má podobizna jsme jedno!“ zazněla mu v uších jako zahučení hromu.

— — — — — — — — — —

Kdo zná hraběnku Hortyovou, ví, že jí nezná, neboť ona má tvář neustále zakrytou závojem. Bývala prý velmi krásná, ale jakási příhoda zanechala ošklivou jizvu na té krásné tváři. Není více rozmarnou, ani koketní. Domácnost hraběte Hortyho jest velmi šťastnou.

Filipina Velserova.

Ještě jednou v blýskotavém zlatu
zaplanuly věže hradu Křivoklátu.
Slunce haslo; do lesů a houští
soumrakem již snivá noc se spouští.
V hradní jizbě, na západ co leží,
krásná žena v loktech dítě svěží,
jako paprsk slunce zachycený,
houpá, chová klenot drahocenný.
Podál z šera, jako pavouk z příze,
lehce hlavu v ruce složenou
statný muž k té ženě v bílé říze
ve snách lásky zvedá blaženou;
její zrak však růži přelet stíhá
ve vlnivém rouně oblaků:
„Choti můj, dnes stín za stínem zdvihá
slzu maně žhavých do zraků.
dech se tají, minulost se vtírá,
studená jak křídlo netopýra.“
„Snílku můj, ať minulosti clona
strhána jest bouří přemnohou,
přítomnost hle, růže plná, vonná,
dítko smavě našich u nohou. —
Vzpomínáš, jak v německém kdes kraji,
krásou zářic hvězda vítězná,
zvábilas mne lesklém při turnaji
v kouzla lásky sladká, libezná?‘

„Vzpomínám, ba vzpomínám i dále,
jak té lásky bílé plachtoví
doplout, přistát k nebetyčné skále,
nemohlo se blížit otcovi.
Vzpomínám, jaks vyděděn byl z rodu
lichých mravů krutým příkazem,“
‚tys jak opět vše uvedla v shodu
liček svých a oček obrazem
na otcovském, na Ambraském hradě.‘
„O té cesty příkré, trnité!
Jako dnes žár zmíral na západě,
hvězda první plula v blankytě,
v duši mé však, v srdci ženy tvoji
vlny šumné plny úskoků,
žal a strach a láska v divém boji
k slednímu se hnaly útoku.
Celou noc jsem z chatky u horala
prosby zbožné k nebi vysýlala;
a když slunce na Alp bílém sněhu
zjevilo se v oranžovém šlehu,
silná láskou s hor příkrého svahu
kráčela jsem k otce tvého prahu.“

„A můj otec brzy mračné tahy
v úsměv smíru povyjasnil blahý,
kdy tě v šatu poutnice jen prostém
na svém hradě nezvaným zřel hostem.
kdy tvá slova v lásky žhavém proudu
vzývala jej k poslednímu soudu
nad námi; bůh pohnul srdce jeho
v milost přijal syna ztraceného.‘

Za té řeči, z hloubi jako země
přitlumená bouře vichoru,
zpěv zazníval dusivě a temně
zevnitř hradu v jizbu nahoru.
Zachvěl ret se v lásky palném dechu:
„Co to za zpěv?“ — ‚Kacířů dvou Čechů.‘ *) —
Právě luna na svém nočním letu
nade jizbou stála v blankytu,
v oku ženy, jako rosa v květu,
zachvěla se slza soucitu.

* * *

V těsné kobce na slámě a zemi,
bez hnutí jak živá mrtvola,
Jan Augusta v dumách sedí němý.
V husté tmě zrak jeho plápolá.
jak dvě uhlů, jež mu v konec zbyly
z ohně nadšení a jaré síly.
Černá říza vlaje kolem boků,
černá jako chmura v jeho oku.
jehož řasa zpola přimklá jemně
množí stínů křivolakých plémě
slétajících oknem, děrou úzkou
na zeď kobky černavou a kluzkou.
Temněji však hlavou zšedivělou,
než ty stíny, stvůry temnoty,
k mozku žene krev mu v žilách vřelou,
osud bratří, osud jednoty,
drahých bratří po způsobu šelem
od svých krbů štvaných nepřítelem.
Třináct let již v okovů zde trýzni
marně po svobodě marně žízni,
třináct let již drahých vzdálen bratří,
zda je vůbec v životě kdy spatří?

Zachyť vězeň těžkou hlavu dlaní,
minulost jak tepna bije v skráni.
Nadšen věrou obrozenou, čistou,
jako plavec loď svou jedinou,
obec chránil rukou pevnou, jistou
před nástrahou, lestnou piščinou.
Jaké štěstí! celé svoje žití
v jedinou jen vtělit naději:
bratrstva že jednou v šlepěji
celé Čechy pravdou tou se vznítí.
která bratří nehynoucím světlem
dávno vedla v nauky jejich Betlém.
Ovšem nyní naděje, ta tuchá
ratolest je uvadlá a suchá.
zastánce pak její k smrti zmořen,
jako dub, jenž podťatý má kořen.
Ale přece v upomínek noci
bílá hvězda plane s vysoka,
v zlatou síť jej obepřádá moci,
z duše loudí slzu do oka.
Vidí ve snách, v dětství svého záři,
temné oko, řasy hedbáví,
smavé rty a bílou, dívčí tváři,
vlasů příval černě blýskavý —
Byla krásna; jako útlé snítky
rostly spolu, znaly se co dítky,
což tu divu, že jak horský pramen
z jejich duší lásky šlehl plamen?

Než on záhy v blaženosti míru
jinou viděl hvězdu v obzoru,
viděl v boji uhnětenou víru,
tyče klesat svého praporu
v houfech vrahů bojujících kolem —
zřek' se lásky, stal se apoštolem,
až se octnul v koby této plísni. — —

Ale její srdce nadšené
zalehlo, jak bouře divou písní,
v sklepení až toto kamenné.
Jednou v noci jako anděl boží
skláněla se v slzách k jeho loži,
od jednoty, bratří zprávy nesla
a pak v pláči k nohám jemu klesla.
Nyní zvěděl, jakou ona cenou
dobyla si k němu přístupu,
ze žoldneřů v hradě zástupu
jednoho se družkou stala ženou.

Od té doby posel věrný, jistý
na jednotu obstarával listy,
biskup opět řídil obec radou,
až vše náhle objeveno zradou.

Neuzřel ji více: ale sedm roků
horká slza pálila jej v oku,
až tu výheň čas hojivý zhasil,
sněhu bělostného u vlas nasil.

Dnes však opět po tak dlouhé době
tváře její krásná, nevinná,
u větší se zjevuje mu zdobě,
duch nadšený, mysl hrdinná.
Přemítá, zda štěstí volil pravé?
s takou láskou, s takou bytostí,
vzdálen boje, nenávisti dravé,
mohl žíti v blahé milosti,
mohl klidně modliti se k Bohu,

*) S Janem Augustou, starším jednoty bratrské, uvězněn byl na Křivoklátě, ovšem v jiném sklepení, Jakub Bílek věrný jeho pomocník.

aneb v cizí stěhovat se lán,
kdežto nyní spoutanou má nohu,
k smrti jest již znaven, udolán.
Pojednou slyš! před sklepením hlasy!
to snad pochop — doba večeře,
zaskřip' zámek, v záři plné krásy,
vlasů plavých slunné nádheře,
v záři smolnic, v zlatotkaném kroji
Filipina jak sen živý stojí.

„Muži nešťastný! znám tvoje žaly,
úděl žití tvého žalostný —
pro ten život strastí neskonalý,
v svátek velkonoční, radostný,
ulevit chci okovy, tvou bídu!“

Vypjal vězeň vráskovité čelo,
slovo na rtech šeptem se jen chvělo:
„Paní mocná! v židovském kdys lidu
každoročně o Veliké noci
jednoho vždy vězně ze své moci
pouštěl vladař; za to prosím tebe,
krále svého, milostivé nebe.“

Brzy potom v slunný, jarní den
Augusta byl opět svoboden.

Karel Kučera.

Mamuti.

Od *Michala Bałuckého.*

Byli dva, chodili vždy spolu — oba stejně stáři, stejně nachýleni, ba ani šatem nerůznili se mnoho od sebe, neboť sloužící dotrhával kabát pánův. Na první pohled bylo těžko uhodnout, který je pán a který sluha, — zvláště proto, že poměr mezi nimi byl přátelsky důvěrný. Ale jestliže jsi přihlednul bedlivěji, viděls veliký rozdíl. Sloužící, kromě důvěrnosti, ku kteréž ho pán osmělil, zachovával k němu jakýsi nádech poníženosti: činilať mu přízeň pánova rozpaky. Chodil s ním jako zároveň, ale jeho krok byl plachý, nepevný; nohy měly patrnou náklonnost zůstávati pozadu ... z úcty. Ještě více byl tento rozdíl patrným na tvářích staroušků. Sloužící nedostatkem výrazu v tváři připomínal na staré, otřené grošíčky, kdežto jeho pán přes pokročilý svůj věk zachoval dokonalý ráz, jak vídáme jej na zlatých mincích. Jeho drobná tvář, s neobyčejně jemným profilem, byla jako vyřezaná ze slonové kosti podle starožitných vzorův. Husté, jako sníh bílé vlasy, krátce přistřižené, ještě zvyšovaly tuto podobnost; musilať na sebe obrátit pozornost každého ta pěkná hlava, zrovna jako vzatá z dílny sochařovy, nasazená na postavu malou, útlou, oděnou v staromodní zelený kabát a modré spodky. Představte si dále tuto antiku v popelavém cylindru a vysokých stojatých límcích, do nichž hroužila se brada i ústa, kdykoliv spustil hlavu k zemi. Tvář upomínala na sochu a vetchá postava i oděv — na úředníka na pensi. A přece nečinila tato podivná směs v ničem dojem směšný, — stroušek imponoval výrazem obličeje, na kterém četl jsi, že zvyklý byl rozkazovat. Obzvláště v očích soustřeďovala se tato síla. Byly to oči velké, tmavomodré, temné a tak pronikavé, že pohledem zarážely; avšak on málokdy obracel je na mimojdoucí; — míjel jich lhostejně a vybíral si ku procházkám místa málo navštěvovaná. Nad svá léta držel se svěže, krátkýma nohama vykračoval si zostra, po vojensku; a hůlky užíval více ze zvyku nežli z potřeby. Chodil drobným, ale bystrým krokem, zastavuje se časem a rozhlížeje se po okolí. Sloužící, jako protichůdce, posouval se podél něho, přisvědčoval mu, když něco povídal, smál se, když se pán usmíval a zamračil se, když mu povídal něco vážného neb smutného. Potkával jsem je dosti často na různých místech v městě neb na procházkách za městem, a to nejenom za krásného počasí, nýbrž i za sloty a chumelenice, že bys byl psa z domu nevyhnal; a tu brodili se blátem nebo sněhem držíce se pod ruce, aby se ve dvou lépe mohli opříti vichřici, kteráž vanula jim do očí, chtějíc jim servati s hlavy popelavé cylindry. Kdykoliv na své cestě nalezli nějakou novou budovu, nově založenou ulici nebo čerstvě zasazené stromky, obešli je zvědavě dokola, prohledli si všechno vážně a pohovořili o tom, vyslovujíce si vzájemně své náhledy: očividně těšila je a zajímala každá věc, která přispívala k okrášlení města; jenom lidé je docela nezajímali; šli kolem nich lhostejně, jakoby jich tu ani nebylo. Neviděl jsem, že by byli s někým rozmlouvali, s někým se pozdravili, nebo cos podobného. Byli vždycky sami, nikdo jich neznal a oni nikoho; na předměstí, kde zůstávali, říkali jim oběma: pensisté; povídáno, že kdysi oba nebo jeden z nich býval nějakým úředníkem nebo professorem, a souzeno tak z toho, že jeden z nich chodíval každý měsíc na faru, dávati si podpisovat kvitanci do kasy pensijní; ale více o nich nevěděno. Ti, s kterými byli někdy žili, pomřeli; staroušková přežili svých známých, přátel i příbuzných, zůstali jako propadnuvší se stráže pokolení, které zaneseno jest v jiné strany; opozdili se odchodem, a nová vrstva lidí zasypala je jako předpotopní mamuty. Neznaje jich pravých jmen, nazýval jsem je mamuty. Náhoda chtěla, že jsem se s nimi sešel v jisté jídelně. Byla to jídelna také ne dnešní, a její hospodář také mamut svého druhu, velký to originál a typická figura z mých vzpomínek ze starého Krakova.

Můj přítel zavedl mne tam jednou na drůbky, kterýmiž byla jídelna „Pod schody“ proslavena. Tam tedy seznal jsem blíže své mamuty, kteří také přišli pochutnat si na drůbkách. Jak jsem se později od hospodáře dověděl, byli stálými jeho hostmi a jakmile odzvoněno u otců reformátův poledne, zjevili se oba pravidelně jako hodinky, přisedli ke stolu pod oknem a než dán jim oběd, četl pán noviny, opakuje znamenitější zprávy nahlas svému sloužícímu. Dověděl jsem se také, jakým způsobem sloužící i pán přišli k sobě do takového poměru.

Známost jejich datovala se teprve od několika let i měla původ svůj nahodile v nějaké kavárně, v které živil majitel onoho sloužícího více z milosrdenství než z potřeby; směšně a podivně vypadal stroušek mezi načesanými, ve fracích si vykračujícími sklepníky; byl také neustálým předmětem jich žertů a vtipů; o něho každý se otřel, každý na něm něco k smíchu viděl. Ploužil se po síních s utěrákem, odklízel náčiní se stolů, podával hostem noviny a chodil pro ně na poštu.

Nynější jeho pán, — mamut číslo první, — býval často v oné kavárně; táhl ho tam výběr novin, kterých byl milovníkem; starý Anton uhodl tu jeho slabost i lovil pro něho vždy nejnovější listy po stolkách i nosil mu je ke čtení. Činil tak bez všeliké vypočítavosti a nikoli v naději na jakousi náhradu, neboť novin lačný stroušek

nebyl tuze štědrý; ale cítil k němu sympathii jednak proto, že byl tak starý jako on, a hlavně pak, že si z něho nikdy netropil smích jako jiní hosté. Stalo se jednou, že nesa zásobu novin pro svého privilegovaného hosta, zavadil náhodou trochu neopatrně o jakéhos mladíka, hrajícího na kulečníku, a překazil mu tak provedení opovězeného doublé neb triplé; — to byl zločin k neodpuštění. Mladík dal se strhnout náruživostí a přiskočiv k neohrabanému sloužícímu, udeřil jej v tvář a k tomu ještě jal se mu spílati:

„Ty starý mamute! co se tu tak nemotorně belháš?“

Majitel, který v tom okamžiku přiběhl, také se své strany přidal své a osopil se na starce, který ztrnulý nad tím dvojím útokem, stál tu jako pitomý, hledě tu na rozkaceného hosta, tu na peskujícího jej pána a sivé jeho oči zakalily se slzami.

Starý pán, sedící nedaleko odtud, viděl všecko, a když za chvíli potom Anton přišel k němu s novinami, zadržel ho, tázaje se, mnoho-li mu zde platí.

„A nic,“ odpověděl sloužící, „dávají mi jíst, oblek a nocleh; potom, co časem od hostí přijde.“

„A kdyby ti někdo jiný dal to samé, šel bys odtud?“

Anton si povzdechnul a pravil do sebe: „Bože — kdož pak by si vzal starého člověka.“

„Také starý mamut jako ty — já. Vidíš, také mně řečeno, že jsem příliš stár, že mladší budou umět lépe pracovat než já a dali mne do výslužby. Mám tolik, že to stačí pro nás oba. Budeme dva mamuti,“ dodal s trpkým úsměvem, „a bude nám snesitelněji. Kolik je ti let?“

„Dva a sedmdesát.“

A mně tři. — Dohodli jsme se. — Pojď!“

I vzal ho s sebou a od těch dob se už nerozloučili.

Antonín sloužíval druhdy v panských domech, viděl mnoho a bavil svého pána vypravováním. Také pán dělil se s ním časem o své vzpomínky. Povídali si nejednou do pozdní noci a hovor nahražoval čtení novin, kterým si pán poznenáhla odvykal, čím milejší stávala se mu společnost sloužícího. Toliko „Času“ nedovedl se zříci, i čítal jej pilně od začátku do konce, ne tak ze zvědavosti, jako spíše ze sympathie, kterou cítil ke všemu, z čeho vanula starobylost.

Život vedli pravidelný jako na hodinkách. Vstávali dosti časně a chodili na ranní mši k sv. Mikuláši; potom šel sloužící pro housky do města a pán vrátil se domů vařit kávu. Po snídani sloužící uklízel a pán dal se do čtení nějaké staré knihy; potom natáhl hodiny, — měl jich patero, — nasypal kanárkům, nalil jim čerstvé vody a sloužící zatím zaléval květiny. A tak ušel jim čas až k poledni, kdy odešli k obědu; po obědě vydali se na procházku, každý den jinam, nejčastěji však pod zámek nad Vislu, kde prostáli nejednou celé hodiny opřeni o zábradlí, dívajíce se na klidný běh vody, na loďky, převážející lidi na druhou stranu, aneb na slunce, zacházející za bielaňský les a klášterní vížky. V neděli bylo je vždycky možná potkati v hlavním chrámu na Wawelu.

Chodili po špičkách, potichu od kaple do kaple a rozmlouvali spolu šeptem jako z úcty k těm velikánům, spícím pod mramorovými deskami; i ačkoliv snad více než tisíckrát viděli ty staré oltáře, ty porfyrové pomníky, přece dívali se na ně vždy s tím samým interessem a dychtivostí, jakoby ponejprv stáli před nimi. Zašli si také do jiných kostelů a veřejných budov, i s otcovskou pečlivostí prohlíželi si tu každý koutek, jakoby to všecko svěřeno bylo jejich opatrování. Jestliže někde co nového přibylo, hned obraceli na to pozornost; pán, jako znající se ve věci, pronášel úsudek, kritisoval, a sloužící přisvědčoval. Když obnoven náhrobek Kazimíra Velkého, vypravili se staroušskové jednoho dne po poledni na prohlídku. Pán dlouho obcházel kolem, díval se, prohlížel a konečně obrátiv se ku sloužícímu, řekl vrtě hlavou:

„Náhrobek pěkně obnovili, není čeho namítat; ale ten baldachyn, to je strakatina — co? — není-li pravda, strakatina?“

„A to se ví.“

„Ó strakatina. A ty železné tyče, fi! — to je až hanba ohyzdné. Možná, že je to pevnější, ale ošklivé je to; člověk než aby myslil na minulost, na krále, mimovolně musí sobě vzpomenout na zámečnickou dílnu. — Ó, nepěkné — ne, ne, — nepěkné.“

Jednou opět potkal jsem je v sadech, právě v té době, kdy se začaly okrašlovat a za tím účelem vysekali několik starých kaštanů. Staroušek očividně nemohl toho zažit, — chodil co den na místo, kde vykonána ta strašná poprava a jež pro nepoznání zasypáno pískem — i naříkal.

„I bohdejž jich —“ pravil, „tak krásné stromy, — pamatuješ se? — sedávali jsme tu nejednou po poledni, stín byl až milo. No, popadli si ty naše přátele jako nějaké chrastí; a třeba čekat tolik let, než se takový strom odchová, neboť ten kaštan byl sotva o třicet let mladší než já. Za mne jej vsadili — no i porazili. Kéž by do nich — do těch lotrů! Nu, to jim třeba přiznat, že lepší pořádek tu v sadech udělali, ale nač porážet staré stromy? Toť nesmysl. Anebo ty ploty, co zde nadělali okolo každého trávníku — ohyzdy. Co mi z toho za radost, dívat se na hole? A když chce člověk spatřit trochu zeleni, tu aby na špičky vystoupil. — Fi, ošklivé!“

Za to bylo jim obnovení dominikánského kostela velice po chuti. S podivem patřili na smělé oblouky a mroukali potěšením při pohledu na kapli sv. Jakuba — i chválili otce dominikány pro jejich vkus a horlivost.

Některých podrobností ze života mamutův dostalo se mi prostřednictvím paní Jakubové, od které si byli pronajali polovici domku v zahradě. Paní Jakubová pěstovala zeleninu, prodávala ji na Štěpánském náměstí a byla kmotrou Františkové, která mi prala. Tak tedy z třetí ruky, nebo lépe z úst docházely mne časem zprávy o mamutech. — Mívali ve zvyku, když vrátili se z procházky domů, hovořit večer o tom, co viděli, a pokuřujíce z dýmečky, probírali se opět v celodenních dojmech; a že měla paní Jakubová dobré uši, mysl zvědavou a paměť výbornou, došla mne tedy nejedna věc touto cestou.

Bylo toliko třeba, trefit jí na dobrý humor, nastrojit ji, naladit a potom vyzpívala všecko, co věděla. Jednou pak ani neprošena, ani netázána začala sama rozmluvu o mamutech.

„I aby tak pán věděl —“ zamluvila se do mne, „co se tam u nás ten týden dělo, je to celá historie!“

„Což? Snad že jeden z vašich nájemníků neonemocněl?“

„Kdež pak, — jsou zdrávi, díky bohu; jenom s nimi, to jest s tím starším, vyváděli až strach!“

*

„Kdo že s ním vyváděl?“

„A kdož pak to ví? Nějací pánové, lidé velmi pořádní. Pozorovala jsem, že se po celý týden otáčejí kolem domu jako vlaštovky před deštěm — tu jeden, tu druhý se tam podíval a ptal se, zdali tu nezůstává pan ... pan ... zapomněla jsem, jak to říkali, bylo to nějaké podivné jméno. Mne hned napadlo, že se to snad ptají po mém staroušskovi, ale dělala jsem se hloupou, neboť si myslím: snad že se nestrojí něco zlého? možná, že se tu staroušek schoval před dluhy, neboť neštěstí po lidech kráčí. Tak jsem se tedy měla k těm pánům, co mi do domu chodili, a pověděla jim, aby zase šli, neboť že zde žádný takový nezůstává. Ale to nic nespomohlo. Chodili pořád, až ho jednou doma dopadli a pak začali s ním něco rebentit, z čeho jsem nemnoho rozuměla; nebylo to ani po francouzsku ani po německu, ale tak nějak divně, tak že jsem jen málo z toho všeho zachytit mohla. Jenom to jsem viděla, že ho strašně o něco prosili a mluvili do něho ... Staroušek se z počátku durdil, ano i nevrle jich odbýval, bránil se, jak mohl, ale konečně změknul a přivolil. K čemu přivolil, jsem nevěděla, a ptát se, škoda dechu, neboť ani pán, ani sluha nepoví. Nevěděla jsem tedy o ničem. Až tu jednoho dne přijelo, svatý Pane, před dům tolik panských kočárů fiakrův, jako na svatbu a z nich vysypalo se množství pánů, všecko ve fracích, jako družbové, jenom kytice scházely, a vtlačilo se to všecko do pokoje mého staroušska. Přistoupila jsem ke dveřím, ovšem ne ze zvědavosti; ale opět nemohla jsem ničeho porozumět; mluviliť tak nějak učeně. Potom vyšli všichni, vedouce mého nájemníka pod paží jako nějakou mladou pannu; a byl oblečen tak parádně, jak jsem ho ještě nikdy neviděla. Usmíval se dobrotivě, ale byl bledý, třásl se jako rosol a měl vlhké oči ... Starý Anton šel za ním a plakal ... Bylo mi líto staroušků a byla jsem si jistotinká, že mu ti vyfintěnci ve fracích chtějí udělati něco zlého; nic se tedy nerozmýšlejíc, pustila jsem se do nich: a co sobě, pánové, myslíte, pravím, napadati tak pokojných lidí? pravím. A což, povídám, zlého vám učinili, povídám, že je tak trápíte? A tak jsem jim vymluvila, co mě napadlo, neboť nerada si nechám, co mám na jazyku. A oni dívají se na mne jako na zblázněnou a začali se mi posmívat, že mne popadl ševcovský fantas. Teprve starý mne upokojil i řekl: ‚Dejte pokoj, paní Jakubová,‘ povídá, ‚ti pánové,‘ povídá, ‚nechtějí mi udělat nic zlého, ale uctít mne, vyčastovat. Odvádějí mne na velkou hostinu.‘ Zamknul mi tím ústa, prosím vás, pane.“ pokračovala Jakubová v jednom proudu dále, „ale přece jenom zdálo se mi to býti věcí ošklivou; nebo, jestliže ho chtěli pohostit, tu přece nemá proč se dávat do pláče, — není-li pravda? Když mne na příklad kmotra na kofliček pozve, tu bych zrovna rozumu neměla, kdybych se rozbečela, jako tito zde. Není-li pravda, milý pane? A při tom vrtalo mi to hlavou, že můj staroušek dělal obličej, ne jakoby šel na oběd, ale jakoby ho vedli na stinadlo; proto tedy, ačkoliv mi řekl, abych se o něho nebála, nemohla jsem se nějak upokojit a dívala jsem se stále ven, brzo-li se vrátí od té hostiny. Přišel večer a jich nevidět a nevidět. Ba ačkoliv už odpískali desátou kolem sv. Lazara, o nich ani slechu ani dechu. Byla jsem přesvědčena, že se jim něco zlého státi musilo, neboť v noci přece nikdo neobědvá; kdo ví, myslím si, co ti vyfintěnci s ním učinili, a kdo ví konečně, co to bylo za vyfintěnce, myslím si. Pán ví, co se to teď děje na světě, netřeba pánu povídat, a o zlé lidi není nouze. A tak tedy snad ti hrdlořezové vyčenichali, že má starý nějaké peníze a oklamali ho fraky a parádou, aby ho jen snadněji odpravili někam do polí. To, pane, musíte znát historii o tom loupežníku, který se až za hraběte přestrojil a ve strašné parádě zajel si pro mlynářovu dcerku, která potom jeho kumpánům sekyrou hlavy usekala. Myslím sobě, tu se stalo něco podobného, a již měla jsem chuť, oznámit všechno policii, když to o půlnoci v ulici zadrnčelo a před domem zastavil se kočár s lucernami; vyskočilo z něho dvé takých hejsků ve fraku, jako ráno, vzali mého staroušska pod paží a vedli ho do bytu. On se usmíval příjemně a měl také barvičku na tváři, což se u něho nikdy nestalo, neboť, prosím vás, pane, on je vždycky tak bledý, jakoby ho, s odpuštěním, křídou pomazal. A teď byl tak nějak veselý, rozjařený. Starý Anton byl také v dobré míře; ba až se mi zdálo, že se nedrží tuze pevně na nohou; měl v obou rukách ty nejkrásnější kytice a věnce — i ačkoliv to vždycky takový brouk, že z něho těžko slova vypravit, usmíval se teď na mne, ano šťouchnul mne loktem, jak šel kolem a řekl hlasitě, ukazuje na kytice: ‚A co, paní Jakubová, podívejte se, jak nás uctili.‘ Krásné mi to uctění, pravím, květinami a zeleninou — něco pro králíky. — A on mi na to — povídá — že tam byla také jídla ne k zahození a šampaňské a zmrzlina — a našeho staroušska že tam pánové na rukou nosili, povídá.

A odkud jim to, ptám se, do hlavy přišlo? — Neboť věděla jsem, milý pane, že u něho nikdo nebýval; za tolik let, co u mne zůstává, živá duše se u něho nikdy neukázala, — bylo mi tedy divno, odkud se tak náhle k němu sletěli a proč ho odvedli k tak parádní slavnosti.

Antonín mi vysvětloval to proto, že je tak starý, že mu vystrojili jubileum a pletl páté přes deváté, že se ani steh na stehu nedržel. Patrně měl v hlavě a mluvil, co mu slina na jazyk přinesla; neboť to přece vím, že teď žádné jubileum s kazatelny neohlašovali, a že by ho měli oslavovat proto, že sestárnul, to ať někdo mluví hloupému, já tomu nevěřím. Toť by se našlo mnoho takových starých, kterým by to patřilo. A netřeba daleko hledat: bábě od sv. Mikuláše je už skoro sto a nikomu nepřipadlo koupit jí za to kalíšek vodky, což teprve oběd vystrojit. Ale ani jsem nehlesla; myslím sobě, až ráno vystřízliví, bude mluvit moudřeji a dovím se pravdy. Ale, kdež pak — jak mu z hlavy vyšumělo, zamknul ústa, jako by je zazdil a slova nebylo možná z něho dostat. Spozorovala jsem toliko, že se těch dob choval milý Antonín k staroušskovi ještě s větším respektem a když mu tento po snídani řekl, aby si sedl vedle něho na lavičku před domkem, nechtěl a nechtěl.

„Za nic na světě bych to neudělal,“ povídal. — Dokud člověk myslil, že to pán jako pán, byl člověk důvěrnější, ale teď, když jsem se dověděl, čím pán jest, byla by to urážka panské důstojnosti, kdyby se mizerný sluha tak opovažoval. Pánu sluší sedět s takovým panstvem jako včera a ne se mnou chudákem.

Staroušek se jenom usmál, poklepal Antona na rameno a řekl mu: „Tam ti, můj Antoníne, tolik let mě neznali, mohl jsem umřít a snad by byli o tom

nevěděli. Vzpomněli si na chvíli a zapomenou zas, a ty byls mi věrným přítelem a zůstaneš jím do smrti. No, sedni, starý," a posadil ho mocí vedle sebe a Anton začal mu líbat ruce a rozbrečel se, že mne to u srdce popadlo."

Tu paní Jakubová ulevila svému rychlému jazyku i utřela si rukávem oči, které se jí zaleskly slzami při vzpomínce na mamuty. Z jejího vypravování mohl jsem se snadno domysliti, že starouškovi vystrojeno jubileum, že někdy asi zastával nějaký úřad, že si někdo naň vzpomenul, snad taký, jenž sám čekal netrpělivě, až naň řada přijde, — že jej vyhledáno a učiněna mu ovace.

V místních novinách nalezl jsem také potvrzení svého domyslu. Stála tam v denní kronice zpráva začínající slovy: „Včera oslavilo shromáždění vynikajících mužů hostinou padesátileté jubileum zasložného atd. Bylo proneseno několik přípitků, vzpomenuto stříbrné tabatěrky, kterou jubilát obdržel darem..." a na tom dost.

Veřejnost, která znala mamuta sotva podle jména, přijala tuto zprávu lhostejně, pořadatelé slavnosti odbyli potom několik ještě návštěv u jubiláta — a koncem stalo se, jak byl staroušek předpovídal, že se opět nikdo cizí neukázal v jeho domku, a toliko starý Antonín zůstal mu společníkem jako dříve.

Potkával jsem je opět obadva na odlehlých procházkách, co rok schýlenější k zemi a s tvářemi stále žlutějšími a svraštělejšími od věku.

Jednoho dne večer, — bude tomu brzo rok — vracel jsem se z daleké procházky předměstím, na kterém bydleli mamutové. Byl to večer červencový, teplý, krásný; dýšící vůně bezu naplňovala vzduch. Neobyčejně osvětlené okno domku mamutův upoutalo mou pozornost. Okna byla otevřena a skrze ně padal na trávník velký lesk od několika svíček hořících v pokoji.

Myslil jsem si, že jest to opět nějaká slavnost, ale v domku bylo tuze ticho; a když jsem se přiblížil, spatřil jsem mezi svícemi voskovou tvář ležícího v rakvi. Byl oblečen v granátový frak, se žlutými knoflíky, měl bílé bavlněné rukavice, bílou kravatu a bílé spodky — celkem podle kroje elegantního světa z doby královské republiky. Ale to nebyl jubilát — nýbrž toliko jeho sloužící Antonín. Staroušek seděl při něm uchřadlý s hlavou dolů svěšenou. V rukou bezvládně spuštěných na kolena držel větvičku bezu, kterou čas od času odháněl mouchy s čela zemřelého.

Neplakal, nezoufal, ale v jeho mlčení bylo tolik smutku, že lítost na to pohlednout. Domyslil jsem se, jaká strašná poušť musila nastati v duši starcově úmrtím sluhy-přítele.

V osmdesátém a několikátém roku života těžko již sobě hledat druhého!

Večer byl tak tichý, že navzdor odlehlosti zalehal hlas starouškův do mého sluchu. Patřil na nepohnutou tvář sluhy a stále naň cos mluvil. Ubožák chtěl se ještě naposled vyhovořit, neboť věděl, že potom už nebude míti s kým.

Od té doby také jako by byl oněměl, toliko někdy požádal něčeho od Jakubové, která mu po smrti Antonínově posluhovala. Chodil potom samojediný po procházkách a nezajímaly ho ani novosti a okrašlování Krakova, ačkoliv v té době mnoho pěkných domů přibylo; staroušek chodil kolem nich lhostejně a nejčastěji obracel se procházkou stranou hřbitova.

Nejednou vídám drobounkou tu jeho postavu, ubírající se odměřeným krokem po široké aleji nadvislanských topolů. Chodil na hřbitov navštěvovat hrob Antonínův a pokaždé, když měl odejít zatepal hůlkou o zemi a pravil: „Na shledanou, starý!"

Dosud se to přání nesplnilo; zbytek starého Krakova žije ještě, ač málo kdo ví o něm, jenom snad strážníci, kteří ho vidí co den vcházejícího za město a stará prodavačka pod botanickou zahradou, od které kupuje dědoušek tvrdé housky, když jde krmit zlaté rybky v nádržce. A pravda! ví o něm ještě úředník u kasy, který mu vyplácí pensi, a posluhovačka Jakubová. Toť celý svět mamutův.

Přežil všechny, — a na světě nezůstalo mu ničeho, — ničeho již nemůže doufat kromě nekrologu, který na zejtří po jeho smrti přinesou noviny začínajíce slovy:

„Opět nám ubyl jeden ze zasloužilých mužů, kteří atd., atd...."

Smiřičtí.

Historické drama ve čtyrech jednáních. Od *Josefa Jiřího Kolára.*

(Dokončení.)

Výstup 8.

Kateř. (samotna, zvolna vstoupí do předu).

To odbyto. — Písečné hodiny
už sypou chvíle mého života
vždy hloub a hloub, až padnou do věčnosti,
a na věčnosti vzejde opět den
nového života, v němž tento svět
jak zrno písečné se rozdrobí.
Tam na věčnosti slavná hostina
mě očekává. — Při stole tam sedí
můj otec, matka, bratři, strýcové,
i manžel můj v jich přijat společnost.
Však neúplný jest ten hostí kruh,
já posud scházím, schází moje sestra,
ta hrdá Salomena, ježto nyní
na stolci Smiřických v svém přepychu
pohrdavé své oko ke mně sklání,
že ležím zničena jí u nohou.
Na Hrubou Skálu mám se odebrat,
ve hrob ten žulový, a žíti tam
v zpomínkách na ztracenou minulost,
na úkoří, jakýmž jsem schvácena,
na manžela, jenž pro mě žil a umřel,
a s žalem, jak by šašek si tam brát,
a slzí cezením si krátit čas?
(U velkém rozčilení.)
Co? Žebrat — žebrat tobě u nohou.

bys přijala mě opět na milost?
Vzít růženec za svoje klenoty?
za palác svůj na skále smutnou věž?
Žebrácký plášť za roucho knížecí?
A ty bys v smíchu na mne hleděla
kývajíc hlavou, že se ti to líbí?
Když pak bych v šílenosti zemřela,
vystrojila bys pohřeb nádherný,
a v hrobku otců mých mě složila?

(Ze zámku ozve se hovor a smích.)

Hoj! Jak jsou veselí, že bohatá
jim kořist šťastně padla do rukou, —
sud vína vyvalen, pohár se pění,
má čeleď nevěrná jim holduje,
a andělíčky hrají v nebesích! —
Však já vám fortnu v nebe otevru!
Zde klíč, jejž vymknula jsem ze všech klíčů,
tož klíč, jenž otevírá svatou kapli,
kde svěceného prachu zásoba.

(Otevře sklep, a nakloní se do klenby.)

Hle, v klenbě černé kobky oušklebné
se hemží tváře všech mých protivníků!
Zde — Salomeny jedovatá tvář, —
tam v koutě usměvavá úlisnost
Viléma z Roupova, — tam na tom sudě
houpá se vykrmený Slavata,
nejzáze pod korunou Fridrich král,
a strká moje měšce do kapsy —
a všude vůkol divní šotkové
a trpaslíci v tanci divokém.
Již nelze déle meškat! — Rychle pryč
vás všechny smetu jako pavouky! —
Tam v kapli hoří Jarešova duše,
kteráž vždy na mou zkázu zplanula, —
nuž, staniž se! —

(Kvapí do kaple, vymkne ze svícnu hořící svíci, divoce ji pozvedne.)

Na křídlech této duše
Jičínský zámek k nebi vyletí —
tak skončí se můj žal a vaše sláva!

(Odkvapí do sklepa. — Opona rychle spadne. Po malé přestávce ozve se z daleka výbuch zničení zámku Jičínského, a hned na to rachocení a lomoz velké bořící se stavby. Pak následuje temné hlučení a volání lidstva, troubení ponocných a zvonění na poplach. Po chvíli hluk unikne, a jen zvonění a troubení pokračuje až k proměně.)

Výstup 9.

Proměna.

Zříceniny zámku Jičínského, v nichž posud požár zcela neuhasl, tak že jeviště napolo odleskem ohně ozářeno. V předu na márách, zeleným suknem pokrytých, vedle zbořeného sklepa, leží mrtvola Kateřiny. Vedle ní klečí Jindřich, maje v pravici věnec z kytek. Blud, Mírek, zástup měšťanů klečí v kruhu, jak v modlitbě. Zvonění hran i umíráčku. Po vyhrnutí opony celé skupení chvíli tak setrvá. Když zvonění umlklo:

Blud (vstane; všichni po něm). Kmen Smiřických i v ženských ratolestích pod zříceninami hradu Jičínského zahuben a pochován — a jediný šílenec zde zbyl, by plakal nad jich hrobem. Kterak as to se událo?

Jindřich (povstane a jak u vidění před sebe hledí). To skutek rekovné mé sestry Kateřiny. To ona zbořila ten hrdý zámek, co já na zahradě honil ptáky a věnce vil, a Blud tam ke mně přikvapil a děl, že sestra Salomena přijela. Přijela a zas odjela — za hvězdy. Ó sestro, sestro! Statná Kateřino! (Klesne jí opět k nohám.)

Mírek. Podivno! Ubohý mladík, anť to neviděl, mluví přec, jak by měl o tom vidění.

Blud. A jinak se to také nestalo. To jest skutek paní Kateřiny. Ona pouze měla klíč od sklepa, do něhož hejtman Friclar zásobu prachu uložil. A v kapli zde není úmrtní svíce, jež zde hořela za Jareše až do příchodu panstva z Prahy.

Jindřich. Ten požár způsobila Jarešova duše — Jarešova duše vystoupila z pekla, a dala sestře Kateřině svíci do ruky — Jarešova duše otevřela sklep, kamž mě Kateřina nikdy pustit nechtěla — Jarešova duše kázala Kateřině, aby uvrhla pochodeň do prachu — a hle, zámek vyletěl a vzal sestru Salomenu s sebou do oblak. Tam lítá — lítá — až posléze do naší hrobky zapadne.

Blud. Ba, tak se to musilo přihodit, jak to vypravuje ten šílenec. Duch jeho hledí v dálku, a vidí, při čem tělo jeho nebylo.

(Z daleka ozve se vojenské troubení.)

Mírek. Probůh! Co znamená zas ten vojenský hluk?

Měšťané. To královské snad vojsko vtrhlo opět do města, by vymáhalo na nás pokutu.

Mírek. Královské vojsko, co už zde bylo, to nebude. To v strachu při výbuchu zámku rozprchlo se na všecky strany.

Blud (stoupí na taras a hledí k městu). Císařští kyrysníci vjíždějí do rynku. Mámť tušení, že je statečný náš hejtman Friclar přivedl. — Vůz v rychlém cválu přijíždí zrovna sem — na koních více důstojníků. — Šero-li mě neklame, tam z vozu vylízá páter Kajetán. Ó běda! Přicházejí už pozdě.

Mírek. Kterak je vítat? Stojíme pod přísahou krále Fridricha.

Měšťané. Co si počneme? Císařské vojsko. Ó běda, běda nám!

Blud (sestoupí s tarasu). Nelekejte se, sousedé, — nepřišliť do města výbojem a nemohou tedy míti v úmyslu nepřátelsky k nám se zachovat.

Výstup 10.

Valdštýn (v oděvu císařského plukovníka). Friclar. Kajetán. Kyrysníci.

Valdštýn (kvapně vystoupí). Tedy přec to pravda? — Pravda! — Celý zámek zbořen — celý poklad zničen — zlato, drahokamy, všecko, všecko obráceno v plevel a dým! Kterak se to stalo? Kdo toho původcem? To snad byl Jindřich, šílený můj strýc?

Jindřich (povstane u mrtvoly). Ticho! — Zde Kateřina spí! Nechtěj ji zbudit, hrdý jenerále! Ano, stál jsem na zahradě, když zámek vyletěl, a chtěl jsem jej chytit a tobě donést do tábora; on ale se rozpad' v prach a popel, a Kateřinu zasypal.

Valdštýn (předstoupiv). Kateřina mrtva?

Friclar. }
Kajetán. } Mrtva?

Blud. Ano, pane hrabě; zde ve sklepě byla nalezena — téměř celá popálena, a nedlouho před vaším příchodem zde skonala. Patrno, že ona vmetala pochodeň v prachárnu.

Friclar. Neblahá paní, že nedočkala našeho příchodu.

Valdštýn (s pohledem k nebesům). Neklamné jest písmo věčných hvězd. — Pravdu měl můj Seni. Ouskočná hvězda stála nad domem Smiřických, ale Kateřina s ousměchem zamítla výstrahu, jakouž jsem s nebezpečím života jí donesl. — Jindřichu, neblahý jinochu, — opuštěn stojíš nyní nad hrobem svých sester, a zatemnělým zrakem duševním hledíš zpátky v minulost, a doufáš odtamtud svou spásu přivolat. Ta zahynula s tvou sestrou Kateřinou. Já, tvůj strýc a nyní tvůj poručník, lépe o tebe se postarám.

Jindřich (upřeně naň hledí). A co hodláš, strýče, se mnou učinit?

Valdštýn. V lůno poklidu tě uvedu. Staneš se řeholníkem — tož oné svaté řehole, kterouž hodlám na Jičín sem povolat. Klášter nejzdárnější pro tebe útulek. Tam bude zahrad, ptactva, květin dost. a v stínu smutečného vrboví bude sestra Kateřina odpočívat, a ty tam budeš hrobu jejího strážníkem.

Jindřich. Ano, ano, dokud žila, byl jsem jejím strážníkem. A nyní, nyní sklesla v hrob, (s pláčem) a já musím jíti za ní, bych ji střežil dále. Když ale odejdu ji střežit, kdo bude opatrovat moje statky, panství, zahrady a zámky?

Valdštýn. Co tvůj strýc a poručník budu tvého majetku obhájcem — a na něm založím i základ svého bohatství.

Jindřich (žalostně hledí před sebe). A i základ tvé záhuby. Zpomínej na kletbu, jež uvržena na bohatství Smiřického rodu.

Valdštýn. S tou kletbou dovedu já pouze zápasit.

Jindřich (k nebesům hledě). V zápasu s kletbou Smiřických nezvítězíš. Ty budeš pánem všech mých statkův, hradův knížecích, a za tebou bude se ploužit ještěr nenávisti, až posléze tě uštkne do nohou. Co, strýče? Opustit mám to jasné poněbí, své zahrady a lesy, a v tmavou kobku černých řeholníkův se uchýlit, a dle rozkazu Kajetánova kuličky na růženci přebírat? Moje snaha výše. výše horuje — k oněm hvězdám, po nichž kráčí Kateřinin duch, tam opět co její strážník chci ji hlídat — zde ale na té blátivé zeměkouli s ní stejně klesnout do hrobu! A tak — a tak — (vytasí rychle dýku z ňader a bodne se do prsou) to vykonám!

Friclar. Probůh! Co činíš, Jindřichu? — (Zachytí klesajícího.)

Valdštýn. } Nešťastný jinochu!
Kajetán. } Toť hříšná šílenost!

Měšťané. Ó hrozný osude! Kletba to Smiřických!

Jindřich (sklesnul vedle Kateřiny s dýkou v ruce). To Jarešova — dýka — již jsem mu vyrval z ruky — když chtěl — Kateřinu probodnout. — To dobrá — dobrá dýka — trefila mě — zrovna do srdce — a Kateřina mě přijme — v své náručí. (Umře.)

(Dlouhá přestávka. Všichni smutně před sebe hledí.)

Valdštýn. Tak skonal poslední zde Smiřický.
Bylť šílený, — v té šílenosti však
vždy tkvěla jiskra mohutného ducha,
jež na výsluní zdravé bytosti
jej k slavným činům mohla roznítit.
Nuž, nemělo to být. Jsemť nyní pánem
všech panství Smiřických. a v zdaru tom
chci dráhu nastoupit, jež palmovím
jest vyzdobena slavných výbojů.
Nad domem Valdštýnovým slávy hvězda plane,
co stát se má, nuž, — nechť se to i stane.
Již trubte, kyrysníci, na pochod, —
nás volá válka — válka jest nám vhod.

(Troubení. Valdštýn s kyrysníky rychle odchází. Opona kvapně spadne.)

FEUILLETON.

Kříž na pražském mostě Karlově.

Na témž místě mostu Karlova, kde nyní stojí kovový kříž se sochami Matky boží a sv. Jana evangelisty, postaveny byly již před bitvou bělohorskou podobné obrazy dřevěné. Ale poněvadž tyto za krátkou dobu deštěm a větrem dílem nahnily, dílem byly poraženy, měl na témž místě vedle rozkazu císaře Ferdinanda I. 1622 daného postaven býti k slávě boží a věčné památce císaře Ferdinanda, jakož i pro povzbuzení lidí tudy jdoucích k pobožnosti kříž kovový, který by též byl zvláštní okrasou mostu daleko široko známého a slavného. K tomu účelu vykázána byla od císaře suma peněz, kterou měl v pokutě složiti Bohuchval Valkoun z Adlaru k skutkům pobožným za to, že jemu jakožto katolíku z milosti vedle císařské výpovědi ze dne 8. prosince 1622 ponechány byly v dědictví statky jeho Šťaf, Poštovice, Račiněves a Vraškov, které pro jeho účastenství ve zpouře stavů českých l. 1618 dle rozsudku komise konfiskační v léno měly býti přenešeny. Valkoun pak za perdon jemu cís. resolucí ze dne 27. ledna 1623 udělený zvláště proto, že všecky poddané své přivedl k náboženství katolickému, uvolil se k dotčenému účelu složiti pokutu 3000 zl. rýn., kterou v dobrých penězích dne 18. listopadu 1627 odvedl do král. komory české, od níž však tato suma na nějaký čas byla půjčena Pavlovi Michnovi, hraběti z Vacinova, k zapravení proviantu pro cís. vojsko potřebného, a potom l. 1628 navrácená císařovně na její deputát byla vydána (dle zprávy komory české na cís. komoru dvorskou dne 20. září 1629 podané). Pročež na zprávu král. místodržících císaři o tom dne 1. září 1629 učiněnou poručeno bylo od císaře dne 13. září t. r. cís komoře dvorské, aby dotčená suma peněz co nejdříve byla nahražena a k účelu vytčenému obrácena.

Zatím však vedle cís. poručení a nařízení král. místodržících dne 28. srpna 1629 purkmistr a rada Starého města pražského dali zase postaviti na most pražský dřevěný obraz ukřižovaného Krista, též obrazy (sochy) Matky boží, sv. Jana evangelisty a sv. Maří Magdaleny. Když pak dne 19. dubna l. 1657 při témž krucifixu hřeb pravé ruky a klinek pod pravým ramenem přibližený a téměř na polo shnilý pustil a tou příčinou tělo Ukřižovaného něco jinak než předešle na kříži pnělo a k Starému městu se obrátilo, z čehož sobě lid obecný divadlo učinil a k němu ten i druhý den v nemalém počtu se sbíhal (a tím i nepodstatná pověst se rozšířila, že i dřevěná socha Jana Nepomuckého, tehdá již na mostě postavená, obličejem k Malé straně města pražského se obrátila): tu purkmistr a rada Starého města k nařízení král. místodržících krucifix bedlivě prohlídnouti dadouce žádali, aby konečně pokuta fiskální, kterou někdy Valkoun složil, k postavení kovového krucifixu byla vynaložena. A tak ještě téhož léta (1657) nákladem z král. důchodů kovový (bronzový) obraz Ukřižovaného u kupců Hyllingerovských v Drážďanech byl koupen a postaven na mostě na témž místě, kde podnes stojí. — L. 1666 dekretem komory české ze dne 6. srpna žádost purkmistra a rady Starého města, aby vedle krucifixu dotčeného na místě předešlých soch dřevěných Matky boží, sv. Jana evangelisty a Maří Magdaleny též

sochy kovové z důchodů královských byly shotoveny, odmítnuta jest s tím doložením, aby obrazy dotčené Pražané staroměštští z důchodu statku svých shotoviti dali. Zdali tak Staroměštští učinili, není v aktech vytčeno; avšak jisto jest, že na místě dotčených soch dřevěných později sochy olověné byly postaveny, které teprve za nynější doby (1861) kamennými, od M. Maxe shotovenými jsou nahraženy. Konečně poznamenati dlužno, že dotčený krucifix bronzový dle nápisu při něm se nacházejícího l. 1707 byl obnoven (bezpochyby nově pozlacen): pak že tři desky kovové s nápisem „Trojnásobné sláva“ atd. v jazyku latinském, českém a německém, pod křížem připevněné, zřízeny byly od král. soudu apelačního dne 14. září 1696 z pokuty, jistému židu pro rouhání se sv. kříži uložené. *Tom. Bílek.*

— O Janu Husovi a Jeronymu pražském přináší „Ruská Mysl“ ve svém lednovém dílu zajímavou stať jakožto pokračování článku o husitismu, jenž vyšel již v čísle prosincovém jmenovaného listu. Článek je psán velmi nadšeně; spisovatel p. Venger horuje pro Husa, nazývaje ho jedním z největších lidí všech dob. Dokazuje, že z úsudku dvou osobností Höflera a Hilferdinga, stojících tak daleko od sebe, jako oba póly, se dá nejlépe souditi o osobnosti Husově, o jeho mravní, ethické povaze, která ozdobila jej věncem mučednickým, o jeho snaze, uskutečniti ideály dobra a pravdy. Spisovatel dokazuje, že Hus jest proto tak velikým člověkem, že nejeví se nikde a nikdy exaltovaným fanatikem, který by hledal příležitosti ukázati své neobyčejné náhledy, který by hleděl hráti roli, naopak že Hus ve všem všudy se jeví člověkem úplně normálního rozumu a úplně zdravých smyslů. Hus je veliký jako člověk, hájící mravnost. Spisovatel srovnává Husa s Galileem, Sokratem i křesťanskými mučedníky, kteří se všichni octli v takovém položení, že musili dáti svůj život za své přesvědčení; právě z té okolnosti, že Hus mohl jenom odříci se toho, čemu on ani nenčil, že on byl přesvědčen, jak umírá nepravě nařknut, že nechtěl se přiznati k jakékoli chybě a že se cítil dobrým, pravověrícím křesťanem, dá se tvrditi, že Hus jest z největších mučedníků lidstva za mravní přesvědčení spravedlnosti. Rovněž vysoko staví spisovatel mistra Jeronyma. Celá práce je proniknuta láskou k velikým těmto mužům a poslouží dobře ruskému obecenstvu k pochopení obou českých mučedníků. Ruská literatura je již dosti bohata spisy o veliké době husitské; tento traktát nepodává mnoho nového, avšak v populárním a velmi lehkém slohu poskytuje velkému obecenstvu dobré poučení. My můžeme býti vděčni p. Vengerovi za tu lásku, s kterou se obírá husitským hnutím. *F. J.*

V „Ruské Mysli“ čteme nově nalezenou báseň Lermontovu „Saška“. Básník psal ji v devatenácti letech svého věku

— Literatura francouzská zabývá se nyní velmi mnoho studiemi o Goetheovi a jeho poesii. Zdá se nám, jakoby zničující kritika Barbeye d'Aurevilly, o které jsme se svého času též zmínili, vyvolala odpor. Právě vydal Paul Stapfer knihu „Goethe a jeho arcidíla klassická“. Stapfer není pouhým fanatickým obdivovatelem genia Goetheova, vidí dobře i stinné stránky velikého tohoto ducha, ale činí vše s láskou a zápalem. „Mne Goethe nudí,“ znělo poslední slovo Barbeye d'Aurevilly — to ovšem může být pravda, ale kritika to není. Analysa Stapferova jest pečlivá a hluboká.

— „Odetta“. Komedie ve čtyřech jednáních. Napsal V. Sardou Přeložil A. Pulda. (Hráno poprvé dne 10. t. m. ve prospěch sl. M. Pospíšilovy.) Již dávno nerůznily se hlasy kritiky takovou měrou, jako při „Odettě“. Vytýkají autorovi celou řadu věcí: staré figury, staré situace, a co nejhoršího — děj jest prý chudý a celý kus je prý psán pouze k vůli poslední scéně. Povíme několika slovy obsah. Hrabě de Clermont-Latour vrátí se náhle z venkova do Paříže a pozná, že jeho žena Odetta jest mu nevěrna. Vyžene ji z domu a sice v téže chvíli. (První akt.) Mají však tříletou dcerušku, jménem Bérangèru; soud přiřkne ji hraběti a ten hledí jí něžnou láskou a péčí nahraditi matku. Bérangèra pak vyrůstá v tom přesvědčení, jak jí namluvili, že její ubohá, dobrá matka utonula na moři, a vzpomíná na ni s dětinnou láskou, v čemž hrabě, nechce-li se prozradit, musí jí přizvukovati. Zatím zamiluje si osmnáctiletou Bérangèru pan de Meryan a chce ji pojati za ženu; ale jeho matka, přísná aristokratka, nechce dáti svolení a ukazuje k tomu, jaký život vede hraběnka de Clermont-Latour. Ta ujela totiž po oné bouřlivé noci z Paříže, provázená svým milencem, bloudila po světě ve společnosti různých kavalírů, klesala vždy více, až se stala milenkou jakéhosi Frontenaca, ruinovaného to šlechtice, který žije pouze z toho, co si svojí nepoctivou hrou v kartách vydělal. Za těchto poměrů přijede hrabě s Bérangèrou do Nizzy. V tom vrátí se pan de Meryan od své matky a přináší podmínky, za kterých byla by matka jeho volna svoliti k jeho sňatku: hraběnka de Clermont-Latour má se zříci svého jména a slíbiti, že opustí navždy Francii. Karneval přilákal do Nizzy dobrodružného Frontenaca a s ním zároveň přijela hraběnka. Její muž se o tom doví a chce se s ní domluviti, zdali by nesvolila k tomu, čeho si paní de Meryan přeje. (Akt druhý.) Frontenac najal si zatím v Nizze veliký byt, kde paní hraběnka de Clermont-Latour přijímá společnost, již Frontenac ovšem bez jejího vědomí nemilosrdně okrádá. Najednou to hosté poznají, shrnou se bouřlivě na Frontenaca a odvádějí ho na policii. Na scéně zbude pouze hraběnka, která v největším zoufalství klesá na sedadlo, volajíc: „Kdo mne zachrání?“ — „Já — chcete-li!“ ozve se jí známý hlas, a když zvedne oči, spatří před sebou svého muže, který byl před chvílí vstoupil a byl svědkem toho, co se stalo. Hrabě nabízí ženě své velikou sumu peněz, kdyby byla ochotna neobjeviti se více ve Francii a odložiti titul hraběnky de Clermont-Latour. K prvému Odetta svolí, druhé však slíbiti nechce. Když hrabě vidí, že všecky hrozby i sliby jsou marny, začne ženu svou prositi, aby nekazila život ubohému děvčeti. „Vždyť jest to naše dítě!“ úpí zoufale. Slova ta probudí v hraběnce matku: chce svoje dítě aspoň jednou spatřiti. Hrabě donucen jejími hrozbami konečně svolí. (Akt třetí.) Hraběnka představena jest Bérangèře jakožto přítelkyně její nebožky matky. Bérangèra vyptává se jí na svou matku; mluví o ní s nesmírnou láskou, jak byla milá a dobrá a jak všichni pro ni truchlili, když jim utonula. Slova její jsou Odettě tou nejhroznější výčitkou: ráda by věděla, jak by asi soudila o ní její dcera, kdyby znala pravdu, a vypravuje jí svoji vlastní historii pod cizím jménem. Bérangèra oné ubohé ženy sice lituje, ale soudí přísně: měla prý se polepšiti a nahraditi muži svému všechen zármutek, který mu způsobila. A hned zase vrací se k památce své ideální matky. Odetta cítí tu propast, která ji dělí od jejího dítěte. Byla připravena vzdorovati hněvu i chladnosti svého muže, jenom kdyby ji milovala její dcera. Vidí, že vše je ztraceno. Opouští zničena dceru svou a neprozradí ji, s kým mluvila. Brzy na to ozve se z ulice povyk. Jakási dáma najala si lodku, aby se projela po moři. Pojednou se plavec obrátí a vidí, že loďka je prázdná. Volá o pomoc, ale když vytáhli ubohou na břeh, byla dávno mrtva. Laskavý čtenář pozná hned, že byla to hraběnka. Přítel hraběte, který byl svědkem oné smutné scény, kázal ji přinésti do jeho pokoje. Hrabě s dcerou odcházejí ji pozdravit, a tím končí drama. (Akt čtvrtý.) — Ať se vytýká této novince Sardouově cokoli, tolik je jisto, že ona rozmluva mezi Odettou a Bérangèrou patří mezi to největší, co kdy na scéně bylo. Nesouhlasíme nijak s těmi, kteří vyhlašovali „Odettu“ za slabší práci Sardouovu, není tomu tak; druhý akt zdá se slabým, pouze však tím, že jest hned první neobyčejně silný, a uvážíme-li, že jest v třetím aktu ona bouřlivá scéna mezi hrabětem a Odettou a ve čtvrtém ona překrásná rozmluva Odetty s dcerou, musíme uznati, že jest „Odetta“ prací znamenitou, jedním z nejlepších dramat, co vůbec známe. Zasloužený věru dík musíme vzdáti hercům a přede všemi pí. Sklenářové-Malé, která hrála titulní úlohu: řekněme to upřímně, že můžeme býti s naším personálem činoherním úplně spokojeni. Ke konci ještě jednu věc: některé kritiky tvrdily, že „Odetta“ jest kusem nemravným! Co na to říci? Odetta je sice nevěrná žena a z toho to pohoršení, ale je to zvláštní: v operetě snese naše obecenstvo všecko, každý hloupý kuplet se odpustí, ať je sebe neslušnější, jen když se při tom zpívá a tančí, ano musí se ještě opakovat — mluviti frivolně a žertovati o věci tak vážné, snese každý, ale práce tak přísná jako jest „Odetta“ budí pohoršení. *—a.*

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. března 1882. ČÍSLO 7.

Z básní Adolfa Heyduka.

I.

Usmívá se rosa z květů,
v každé rose celý svět,
bože, co tu krásných světů
píti může ret!

Skloň jen v pokleknutí na zem
ke kalichům svoji tvář,
sdílnou duši zjasní rázem
starých sluncí zář.

II.

Šterou slunce střelou protkán cele
letní den a brzy dokrvácí,
ba již večer, hvězdu na svém čele,
klidně v horský útulek se vrací.

Pod oblázky šípem pstruh se vrývá,
v nebi jas se množí, stíny v houšti,
ba i žití upomínka tklivá
těžkou hlavu pod perutě spouští.

Javor šepce s břízou prostovlasou,
jíh rozvíjí květy na klokoči,
a ta bystřeň temných olší řasou
zaklopuje vlhké svoje oči.

Kolem ticho, z doliny se páří,
noci dech se v květech rosou taví —
tak bych někdy, smír a poklid v tváři,
v hrobu klín chtěl uklonit své hlavy.

III.

Napadaly perly v trávu
s nebeského čela,
by mi stezka na Šumavu
kvítím vypučela.

Tam mě krása do úkoje
slibá slunným retem,
a to staré srdce moje
obalí se květem.

IV.

Čím více zhasíná můj zrak,
čím více se kloní týl a prsa ouží,
tím víc jak onen družný Zevu pták
po světle duch, po kráse srdce touží.

Leč marno všecko, dobře vím,
těch tužeb ukojit mi jinak není, —
jen do očí-li svého dítka zřím
a kytku viju z jeho políbení.

V.

Hledím v kraje, venku bílo všecko,
hledím v ňádro, všecko v sněhu leží,
krajem zlatou nožkou slunce těká,
ňádrem dětská upomínka běží.

Běží, letí, — tma se šíří kolem, —
až ubohá v dum tajemném stínu
jako psanec v koutek duše sedá
na dětského štěstí rozvalinu.

VI.

Zastírá mně horské cesty
Šumava svou kštici vranou,
nedbám! však mi zpěvné zvěsty
čarodějně v srdci planou;
jako hvězdy večer zdobné
na obloze boží,
tak se mi ty písně drobné
v duši množí.

A těch prostřed v milém vzniku
dvojí jitřenka se jásá:
ty má žínko sladkých rtíků,
ty, má dcerko zlatovlasá;
sprovoďte mne jenom všude,
vždyť co srdci zbylo,
jsou ty rtíky vaše rudé,
Milušo a Lilo.

Slibka.

Nástin povídky z Moravy od *Fr. Heritesa.*

Rožnovský můj přítel vraceje se z cesty do Čech, zajel ke mně a přinutil mě takřka, abych na několik aspoň dní užil známého mi pohostinství jeho domu. Blížil se již podzim a nebyl bych snad z vlastního popudu odvážil se více opustiti jihočeské své zátiší; trpívám nemocí stěhovavých ptáků jediné z jara.

Také jsem opravdu první dobu pobytu svého v Rožnově toho skorem želel, že jsem k cestě poměrně tak daleké dal se svésti. Pršelo a Radhošť ukrýval téměř své neustále do sivých mračen.

Hosté byli již léčební místo opustili a sotva deset zbývalo jich, několik paní a dva mužové; jakýsi „pan baron" a s ním mladík, kterého za poledne vždy zabaleného do plaidů a peřin před práh dřevěného domku, v němž bydlel, vyvážela valašská dívka, tvořící buclatou svou tváři k vyzáblé jeho postavě zdrcující protivu.

Hudba hrávala, vázána smlouvou, do určité doby, každého rána v léčebním domě, kde však nebylo než zimy, vlhké a pronikavé, a někdy zvědavý vrabec odvážil se vniknouti do vnitř budovy i poskočil si tu na prázdné podlaze dle veselého taktu „Boccaccia". Kdo přišel, vstrčil jen hlavu do dveří a uchýlil se raději do parku, kde koruny topolů a olší netvořily klenbu tak hustou, aby nepropustily aspoň několik teplejších paprsků slunečních, jež pokoušely se každého rána rozraziti závoj mlh a par vlekoucích se po zemi.

Jednoho dne ustoupil s jeviště mých opozděných známostí mladík; vymazán byl ze seznamu hostí léčebních tiše a bez hluku a rovněž tak tiše zanešen do knihy jiné, chované na faře. Útulný hřbitov horský přijal jej v náruč svou vlídnou. Zároveň odvezla rožnovská pošta do Polomi poslední rodinu, sestávající ze čtyř smutečně oděných dám, jež jsem zběžně znal z parku.

Rozešla se i kapela do všech světa koučin, když byla rožnovskou honoraci poctila ještě zastavenéčkem, a jen tlustý basista zůstal o něco déle, nemaje na cestu pro sebe a bručivou svou družku. Chvatem odváženy březové lávky i sedátka z parku kamsi do obecní kolny, a také sličná Hebe od ohniště, u něhož v krátkých valašských sukních půvabně se točila, odvolána lázeňskou správou, nemajíc více komu žinčice nalévati, i zmizela kamsi beze stopy.

Tak proměnilo se slavné léčební-město úplně již v malé horské městečko. Baron a moje maličkost byli jsme jedinými cizinci.

Sešli jsme se každého dopoledne na náměstí v miniaturních sadech Štěpánčiných, čekajíce, až ve dveřích poštovní budovy objeví se muž s obrovskou na šíji klátící se taškou; jindy za květu saisony obsahem svým nadmuta až k prasknutí, scvrkla se teď na pouhou mumii. Přejmouce došlé listy a časopisy, opět jsme se rozešli se zdvořilou, ale máloslovnou poklonou. Zvěděl jsem jen, že zemřelý mladík byl baronův bratr, k vůli němuž trávil on zde léto, vzdav se obvyklých velkoměstských požitků. Obětovná ta láska bratrská mě baronu naklonila.

Tu přivítaly mě jednoho dne čtyři vejmutské borovice sadu Štěpánčina smutným kýváním svých listových vějířů; přišlo několik chův s dětmi pod zvoucí červenobílou plachtu altánu, stojícího v budoucím stínu (stromy jsou totiž teprve stromky) zmíněných vejmutovek; baron nepřišel.

Pozdě na večer objednal na ráno kočár a odejel ještě za šera. To ovšem bylo poněkud nápadným, ano nebývá ve zvyku; spojení s nejbližším nádražím nevyžaduje takového spěchu, vlak nejede před polednem ani ku Praze ani k Vídni, ani ke Krakovu. Mnoho se však o tom nemluvilo. Až teprve k večeru, když vrátil se z Polomi prázdný kočár a kočí Jezoťek s potutelným úsměvem vyprávěl listonoši, že s baronem odejela — Hanča, věnováno záležitosti té pozornosti. Několik paniček, jež toho dne právě provázely muže své do hostince k jakémusi dýchánku, zvolily únos dívky za předmět zábavy dosti živé, vyrušujíce ctěné a velectěné své manžely k malé jejich radosti z obvyklé tarokové partie.

„Nic neobyčejného," řekl pan notář mrzutě, ačkoli zajímal sousedovi kartu; „opakuje se v posledních letech dosti zhusta."

„A tato Hanča," vyzvídal jsem, nestydě se v této věci postaviti se na stranu zvědavých dám, „co jest to za dívku?"

„Jak? — Nepovšimnul jste si jí? — Kvetoucí tvář v průvodu umírajícího . . ."

„Snad mladíka, kterého jsme před třemi dny pohřbili? . . ."

„Ovšem — byl boháčem, a baron, který byl dříve své jmění promarnil, dědil teď po něm vše."

„A dědil také chůvu —" podotknuto opodál uštěpačně.

Dámy daly se do tlumeného smíchu.

„Zamiloval se do ošetřovatelky nemocného?" otázal jsem se. „Tedy to nebyla pouhá bratrská láska, která jej zde zdržovala?"

„Předně neužívá se na Valašsku slova ‚zamilovati se', říká se ‚oni se zachtěli'," vysvětloval mi pan učitel K., výborný můj přítel.

„Není to první Nymfa našich hor, která vábena svůdným Faunem je opouští," podotknul v návalu jakýchsi, nevím zda zcela jasných gymnasiálních upomínek, doktor od hráčského stolu, vmísiv se s cynickým úsměškem do naší rozmluvy k nemalému pohoršení protějšího svého spoluhráče, který měl ohlášené ultimo za tak důležité zajisté, aby věnována byla zdárnému provedení úmyslu celá pozornost.

„V bájesloví slovanském," pokusil se K. mně k poučení mythologickou tu odchylku uvésti na půdu národní, „zastupuje Fauna . . ."

„A co se stane z dívky?" přerušil jsem nevděčně výklad.

Následovalo ticho rozpačité.

„Ano, ano," oděl po chvíli panáček veřejné mínění v důstojné slovní roucho, skláněje blouznivé oči své skorem stydlivě, „dívka omámena sliby odejde, opustí rodinu svou, přízeň veškerou, odejde jako sběh — (význam specielní pro děti, jež opustí rodinu, upozornil mě laskavě přítel učitel; v sousedním Slovensku říká se také

chudá dívka, chudý syn) — a vrátí se dříve, později opuštěná, sklamána, bez připletku ve vlasech, s hlavou zavitou — závitka...“

„Víte, co jest to závitka?“ zvolal můj ochotný poučovatel a chystal se snad k dalšímu výletu do říše půvabů filologických a národopisných.

„A nevrátí-li se?... Zahyne-li v cizině?...“ otázal jsem se živě, s účastenstvím a nikoli bez obyčejné zvědavosti.

„To jest něco pro tebe, poutníče za novellou!“ zvolal rozmarně můj přítel důvěrný, který právě vstoupil. „Zapřeď několik těch nití prostých fakt, jichž jsi v zákoutí našem horském stal se svědkem, v pletivo zmotané velice velmi... a máš román znamenitý, v několika svazcích.“

Za několik dní obrátila malá episoda myšlénky mé zpět ku příběhu polozapomenutému, osvítila jej světlem novým, pro mne čarovně krásným... Odpověděla na poslední mou otázku způsobem, k vůli němuž zdá se mi moravský můj příběh hodným opravdového básnického spracování, k němuž však, bohužel, skromné péro mé nestačí...

Vrhám na papír pouhou črtu...

Zdržel jsem se déle než jsem obmýšlel. Na domluvu hostící mě rodiny odkládal jsem cestu den ode dne, i decimovali jsme zatím vražedně všechnu domácí drůbež. Konečně se počalo jasniti! Mlhy, za něž ukrylo se prchající léto a v jejichž studený plášť halil podzim první své dny, trhaly se kvapem. Svatý Václav přijel do hor s tváří úsměvnou a zářící. Poslední mračné tumavy zmizely v noci, převalivše se těžce přes starobné hlavy Beskyd. Vzduch byl čistý a svěží. Jitro plné lahody.

Vyšli jsme ozbrojeni torbami, skrývajícími v nitru svém pestrou mosaiku chutných soust, řádný sklad uzenin a různých pečiv v sousedství pravého tokajského.

Nejdeme obyčejnou cestou na Radhošť přes „černou horu“. Zaměřili jsme v rozkošné údolí „Butyrky“ a odtud pomalu stoupáme do vrchu.

Nálada krajinná jest podzimní. Z luk vynořují se růžové hlavinky ocúnu a po pastvištích roztahuje se „babí hněv“, drze vytlačuje a duse opozděné kvítky mochny a petrklíčů, jež svedeny mámivými paprsky podzimního slunce nesměle otevřely očka. Mile usmívají se na chodce jasně žluté tvářinky devaterníku, který jest na Valašsku symbolem štěstí.

Stoupáme výše. Jdeme lesem, v němž tmavé jehličí střídá se se světlejšími partiemi, jež tvoří klen a hrab (habr) a dub cer. Leskle zelené koruny limby (pinus cembra) shlukly se tu onde, prorývajíce jako ostrov moře, utvořené statnými otužilými „smreky“. Z mechu pozdvihují se sytě modré zvonce gentianů a na tenkých stonkách houpá se květenství horských druhů máčky a jarmanky, podobné plesovým kyticím s krajkovou manšetou. Kolem bílých březin vinou se úponky divokého chmele a šedý, vrásčitý peň ojedinělé lindy, jež zabloudila až sem z níže ležících vlhkých hájů a houštin, otáčí svlačec šípovitými svými listy, ztráceje se v koruně stromu a vynořuje se zas na povrch ze stříbrolesklých listů velkým svým bílým květem. Také barvínek na všech stranách opírá listy své o kmeny a kameny, a plody jeho jakoby lehce zpředeny byly z hedbávných nití, třpytí se na slunci a hrají v paprscích tak proměnlivých, že chápeme, proč Valach a snad i Slovák oblíbenou a v bájích svých tak tajuplnou květinu nazývá také „svit“.

Obědvali jsme ve stínu starých buků na Kněhyni před útulnou poustevnou, a pak postupovali jsme po hřbetu horském až k známému kříži, pozdviženému na vrchol Radhoště. Rozhled čarokrásný!...

Několik kroků dolů, směrem k černé hoře, a krajina „po za Radhoštěm“, strana uherská, zmizí zrakům našim, ale pod námi jako v kolébce dřímá útulný Rožnov a v četných ráztokách horských malebně rozkládají se vesnice, paseky, a Bečva vine se mezi břehy, jež divokostí jarních jejích vod místy k nepoznání jsou zpustošeny. Tam v dáli slezské hory ztrácejí se v šedých oblacích, jež počaly se opět hrozivě kupiti na obzoru...

Nespěchali jsme; nohy volně kladly se na hladký, hebký hedbáv horské travky. Bylo již šero, když jsme došli cíle pouti své, salaše. Ztrávil jsem kdysi několik dní a nocí mezi valašskými pastýři v horách a k nim vedla mne touha.

Pan bača seděl před kolibou. Povážlivě kroutil šedivou hlavou, divě se návštěvě neočekávané, která na salaš přišla poslední večer před návratem s hor do údolí. „Na zlezlí“, zavtipkoval si pastýř, ukazuje do vnitř chaty, kde shromážděno bylo několik osmahlých hostů, aby dali počastovati se kyselou žinčicí a společně zapípali si z krátkých dýmek, jalovcovek. Na lavě (lavici) povalovaly se kusy oděvu, nechávající tušiti i blízkost slabšího pohlaví; mladá chasa obojího pohlaví dostavuje se na salaš první noci z jara a poslední na podzim, aby obětovala bohům lásky.

Pomocníci bačovi, valaši, přihnali právě ovce, a bača odešel k nim, aby posledně vykonal důležitý úřad dojení. Díval jsem se chvíli na jeho počínání, vyptávaje se na mnohé, co budilo můj zájem, a pak jsem uchýlil se do koliby za soudruhem, který umístiv se blíže vatry (ohniště) pustil se již s chutí do večeře.

Šero proměnilo se zatím skorem ve tmu a fičel ostrý vítr. Nepohrdnul jsem zahřátím z láhve, ani teplem praskajícího ohně.

Bavili jsme se společně se statnými horaly, jejichž počáteční nedůvěru k našim panským oblekům překonal dar „suchého nápoje“, tabáku. Po delší době vstoupil k nám také opět pan bača se svými pomocníky, kteří přinesli mléko a jali se zavěšovati kotel nad vesele šlehající plameny.

Se zalíbením díval jsem se na mrštné ty hochy s rukama svalovitýma a nahýma, opálenýma prsoma. — „A což Júra?“ otázal jsem se. Přede mnou vyhoupla se mladá tvář ostrých, ale nikoli hrubých rysů, s okem jiskrným, šlehajícím blesky, avšak stínem řas skorem snivě přitmělým. Spatřil jsem tvář tu před lety zde na salaši. „Kam jste dal Júru, valacha, bačo?“

„Ej — ej — —“ odpovídal stařec, škrábaje se za uchem po způsobu i našich venkovanů, jsou-li v rozpacích, dotkneme-li se přímo něčeho, co by neradi nám svěřili. „Milúnci ludkové,“ začal pak hodně ze široka, chtěje patrně rozmluvu jinam obrátiti, nebo aspoň času získati k lepšímu rozmyslu.

„Je živ? — zdráv?“ přerušil jsem starce.

„Ó bože!“ odpověděl. „S tým už je zle. Ten už dlúho nebude dělať.“

*

„Jak to? Nemocen snad? — A není mu pomoci?“

„Šlapať nebude už dlúho zeleného trávníka,“ mluvil valach jako pro sebe.

„A což lékař? Ptali jste se...“

„Nepomože mu doktor,“ odpovědělo najednou několik hlasů tonem tak rozhodným, že všechnu odmluvu s mé strany učinili nemožnou. „Nepomože mu felčar. Už hútnul třikrát vody Jordánky...“

Usmál jsem se. Ovšem! Když nemocnému nepomohly ani čáry, kterými božec některý (zaklínač) proměnil kalnou vodu Bečvy v zázračný pramen pod Libanonem!... „Což schází vlastně?“ vyzvídal jsem; zvědavost probudila se ve mně. Při nejmenším získám několik slovních příspěvků pro své zápisky. „Jakýsi vřed? — Chudák Juříček! — Zatíná ho vředisko?“ Snažil jsem se vpadnouti ve způsob hovoru svého okolí. Vředem jest na Valašsku každá nemoc i vnitřní i zevnější.

Můj útok potkal se se zdarem.

„Ni —“ ozval se kdosi v shromáždění. „Dívka!...“

Zaslechl jsem to slovo, pološeptem, tajemně jaksi pronešené.

„Zemřela?“ otázal jsem se. „Brání snad někdo jejich lásce?...“

„Hanča!“ odpověděl zase hlas.

„Kterak — Hanča! — Která Hanča?“

„Víte-liž — dole pod kopcem. Slyšeli jste?“

„Dívka, jež uprchla...“

„To je ta, to je ona.“

„S baronem?...“ zvolal jsem napnutě, vzpomenuv na událost nedávných dnů. „A pro ni se Juříček trápí!“

„To je myslím pěkný baron!“ ozval se bača, odplivnuv si. Zadíval se na mne úsměšně, asi jakoby chtěl říci: Znáš ty svět! To musíš přijít sem k nám, do hor, brachu... My nevěříme tak hned každému!...

Vzdal jsem se každého pokusu hájiti civilisovaného soudruha před těmi divochy. Musím vyznati se, že jsem na celou událost hleděl zvědavě, ale v celku chladně, jak už v naší společnosti na podobné věci se pohlíží. Nám synům blaseovaného světa není nevěra něčím tak hrozným, aby vzbudila více než útrpné pokrčení ramen a snad trochu závisti, byla-li hříšnice hezká. A také pro svůdce neměl jsem slovo příliš odsuzující... Možná, že prostí ti synové hor mají pravdu! Snad vzal na sebe masku barona, poněvadž dívku naší doby spíše takto oklame, než kdyby napodobil předchůdce v ráji, vezma na sebe podobu hada...

„A což tedy on — Juříček?“ ukončil jsem chvat svých myšlének. „Jaké pro něho nebezpečí? Snad se přece neutrápí k smrti?...“ Nevím, nedal-li jsem se do smíchu.

Ulekli se skorem. Myslili, že jsem na věc zapomněl a nevrátím se k předmětu více.

„Zapomene!“ pokračoval jsem důrazněji, nehodlaje vzdáti se tak snadno kořisti, již jsem doufal zde naleznouti pro své valašské studie. „Dívka jej oklamala, zrušila mu slib. Sama utkala si budoucnost. Ona je snad ztracena. A dále? — Co dále?...“

V tom ozval se venku z lesa podivný zvuk. Ohledli jsme se, odkud hlas přicházel, já i můj soudruh, ale zůstali jsme klidnými. Valaši však zachvěli se všickni. Bača poznamenal se křížem. Mladý párek, který se byl nepozorovaně vplížil za našimi zády do koliby, přitulil se k sobě v bázni; dívka držela šuhaje svého pevně za ruku, jakoby se bála, že někdo jí ho odloudí.

Zase ten hlas. Uhú! Uhú!...

„Výr!“ zvolal můj společník, a puzen vášní, jsa starým Nimrodem, vyskočil a běžel ven.

„Neozývejte se! Neodpovídejte! Pro boha!“ šeptal bača, vycházeje taktéž po mém boku.

Uhú! Uhú! znova a znova.

„Tam v tu stranu —“ zvolal soudruh, ukazuje k lesu v určitý směr, „tam musí někde sedět ve větvích.“

„Ovšem že tam! Tudy půjde Juříček, tudy vede jeho cesta...“

„Juříček? Co je s ním? Kam má jíti?...“

„Kam?“ odpovídal bača. „Sem na salaš k nám, aby ráno hnal s námi s hor...“

„A jakou moc má k němu výr?“

„Výr! Což nepoznáváte rozdíl zvuků?... Slibka volá!... Tak brzo mrtvá!“ doložil bača. „Kdo by to byl řekl... Zemřela v cizině a přišla teď do hor, vrátila se — pro něho, kterého opustila... Ztracený! — Pojď sem! Pojď sem! — Neslyšíte?...“

Pověra jest nakažlivá. Zdálo se mi skutečně, že hlas zní zcela jinak než houkání sovy. Snad pták vyletěl a usedl na jiném místě, odkud vítr volání jeho v jiném tonu k nám zanáší. Táhlejší jsou ty zvuky, ovšem, ale jest to ozvěna, jež je dlouží. Vysvětloval jsem, jak viděti, vše přirozeně. Uhú! Uhú!... Pojď sem! Pojď sem!... Klam jest opravdu dokonalý...

„Poznáváte již?“ šeptal bača; „volá na něho... Ó nešťastný člověče! — Přišla již! Není pochyby! Čeká na něho! — Tiše! — Neozývejte se!... Valšo sem!“ zavolal na psa a pes plížil se po zemi, kňuče bojácně.

Pošli jsme zatím několik kroků od koliby.

„Vidíte?“ zvolal bača, po jehož boku jsem se držel. „Henkaj! Tam! Hleďte...“

Spatřil jsem zář, osvětlující v tmavém jinak lese jedno místo.

„To je ona!...“

„Slibka?...“

„Tož! Chodí po horách v bílém rouchu, které však v noci září jako hvězda. Tam! Hle! Jak se kmitá!...“

Světélko se opravdu kmitalo. Pátral jsem opět po přirozeném vysvětlení úkazu. Aj! — pomyslil jsem si — shnilý pařez jest to, jehož dřevo svítí ve tmě. Jak dovede si lidská fantasie zjev tak obyčejný obléci v roucho báječné, tajemné, nadpřirozené...

Chránil jsem se však výsledek těchto pátrání svěřiti bačovi; byl by ode mne se odvrátil. Tvářil jsem se, jakobych považoval jej za svého učitele. Ostatně se přiznám, že i se všemi přirozenými výklady nebylo mně zcela volno. Ty dlouhé stíny stromů a šumění jich korun, a to temno a obloha nad námi mlčelivá... ovíval mě vzduch báje.

Uhú! — zase hlas, ozval se poněkud dále. „Tam musí teď býti!“

„Šálí,“ řekl bača určitě. „Chce uvésti ostatní s pravé cesty. Naší krve se jí nechce, našeho života. Má ona jinou kořist...“

„A nemůže se jí vymknout?“ vyzvídal jsem.

„Mohl by! Ale on — Juříček! Ó kdyby zde byl! Násilím bych mu zandal ústa...“

„Proč pak?“

„Aby se neozval. Neozve-li se slibce, musí ona těkati sama po horách až do dne posledního. Ozve-li se, ztracen jest. Přivábí jej k sobě, zavede až na místo pusté, bohopusté, a potancuje s ním do smrti...“

Uhú! Uhú! ozvalo se zas v lese. Uhú!...

Zdálo se mi opravdu, že přítel ztratil stopu, jda za hlasem ptáka. Teď ozval se hlas opět v místech, kde plála záře... Byl to klam smyslů pobouřených, není pochyby.

A nedaleko, zdálo se, jakoby šustot kročejů byl se ozval...

Bača chytil mě za ruku. „Juříček! — On neodolá! Ó on se ozve!... Ztracený!“

Uhú! Uhú! Uhú!...

A opodál ozval se skutečně hlas člověka. „Sem! — Sem! — Sem!“ To ovšem nebyl a nemohl být žádný klam...

Vrátili jsme se do koliby. Také soudruh vrátil se s nepořízenou zpátky z loveckého svého výletu. Položil pušku mrzutě vedle sebe a jal se vypravovat veselé příhody myslivecké.

Valaši neposlouchali. Seděli mlčky, slova nemluvice, na lavici.

Bača s pomocníky svými dal se do práce; bylo jim naposledy připraviti žinčice.

Ulehl jsem konečně poblíže ohniště, ale spánek můj netrval dlouho, sotva dvě hodiny.

Vstali jsme; zvuk fujary nás probudil. Svítalo. Nebylo ještě slunce na obzoru, ale záře, jež je předchází, líbala již nás nahoře i vrcholky kopců a vrchů, rozložených pod námi; v údolích byla ještě čirá noc.

Šli jsme kus cesty s pastýři za stádem, před nímž kráčel jeden z Valachů, a Vakša obskakoval, udržuje pořádek mezi ovcemi. Pak jsme se rozloučili. Zaměřili do horní Bečvy, kde jim odevzdati jest ovce jednotlivým majitelům. My se soudruhem, který laskavě podnikl se mnou procházku na salaš, šli jsme zpět k Rožnovu.

Večer dne následujícího odejel jsem; musil jsem rozloučiti se s hostiteli svými, byv náhle odvolán neodkladnou záležitostí. Mraky, jež v noci strávené na Radhošti viděli jsme vystupovati, srazily se již a padal sníh. Radhošť ukrýval starou hlavu svou kvapem v bílý závoj. Dostavil se první mráz a země utuhla. Dole v údolích roztaje sníh snad opět, ale nahoře, na výše položených ráztokách a v horách zůstane do jara již ležeti...

Sedaje v Polomi do vagonu, myslil jsem na únos dívky, lépe snad řečeno na útěk dívky z horské její idyly. Ovšem jsem pousmál se teď pověrčivým Valachům, již viděli ji v lesích na Radhošti... Ó nespatřila je více, ubohá dívka, rodné své lesy!... Setkal jsem se s ní mnohem později ve Vídni. Žalostný byl její život. Bylo by lépe bývalo jí, kdyby opravdu byla mrtvá, kdyby třeba jako slibka byla vrátila se k svému hochu, kterého zradila...

A ubohý Juříček zmizel beze stopy. Uchvácen horečným snem, šel za vidinou, jež zjevila se nemocnému jeho mozku v podobě milované dívky... Snad opravdu zdálo se mu, že drží ji v loktech, a ulíbán jejími polibky, zdusen objímajícími jej bílými rameny, klesl k zemi konečně vysílen a utýrán...

Nalezli jej z jara, když sníh počal opět táti a cesty do hor staly se schůdnými. Nalezli ho v údolí zvaném Pindule, které tvoří rozhraní evropských vod, ano jest kolébkou dvou pramenů, z nichž jeden ubíhá do řeky Moravy a druhý na sever, k Odře spěje. Tak do dvou moří zanesly vlnky poslední vzdech ubohého valašského šuhaje...

Tělo jeho zakryto bylo ještě zpola zimním rouchem, ale nad zasněženým hrob vztyčoval se květ čemeřice, krásný bílý zvon s jemně jako tvář dívky zarůžovělými listy, skrývajícími na dně kruh žlutých prášníků jako zlatý vínek...

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování)

II.

Nevím, jak dlouho můj polosen trval. Když jsem se však z něho probudil, bylo již v mé celle šero. Vedro dne bylo ulevilo, a ze zahrádky vál sem večerní větřík s vůní karafiátů. Za zahradní zdí, pod sochami Nepravostí, které ji zdobí, sedělo pod obrovskou lipou několik našich starců v zeleném svém oděvu a hlučně hovořilo drsným svým německým nářečím. Od Brodu pak slyšeti bylo cinkání malého zvonku, klekání.

Nevím, zdali malý šramot mnou způsobený, nebo hluk zvenčí, anebo onen čistý večerní vzduch byly toho příčinou, že se poručík probudil.

Když jsem se totiž obrátil od okna, měl oči již otevřeny a přívětivě na mne kýval.

„Nu, jak je, pane poručíku?“ tázal jsem se dychtivě.

„Jak jinak než dobře?“ usmál se. „Byla to pouhá mdloba. Bál jsem se, že to bude tentokráte horší!“

„Míváte podobné záchvaty častěji, měl jste již nějaký?“ pravil jsem chvatně.

Poručík se zarazil a zpytavě, pronikavě se na mne podíval. „Ne, ne!“ odpověděl kvapně. „Nikdy!“

Někdy jest zapírání přisvědčením, a tak bylo i zde. Poznal jsem ihned, že poručík nemluví pravdu.

„A což rána na hlavě?“ tázal jsem se dále, nechtěje na něho doléhati. Viděl jsem, že se ho byla má předešlá otázka nemile dotkla.

„Nebolí. Nebude na ní také asi mnoho.“

Sňal jsem mu opatrně obvazek a podíval jsem se.

„Veliká boule!“

„Není-li tak veliká, aby se nevešla pod čepici, pak je vše dobře,“ usmál se poručík. „A což moji soudruzi? Nebyli zde posud? Nezastavili se pro mne?“

„Ani vidu ani slechu posud o nich!“

„Nu, pak je tedy všecko dobře, nehněváte-li se, velebný pane... nevím ani posud vašeho jména... na mne!“

„Proč bych se hněval? Není k tomu pražádné příčiny. A jmenuji se páter Cyrinus, Cyrinus Wagner, lékař bez doktorátu ve zdejším klášteře!“

„Máte-li tolik štěstí s každým svým pacientem jako se mnou, pak jste i bez doktorátu lékařem znamenitým! Ale nyní musím vám říci bez obalu, že mne bolí silně hlava, ne však od rány, nýbrž od toho odpoledního spánku. Nejsem mu zvyklý.“

„Přál byste si studený obkladek?“

„Ah, studený obkladek. Nejmilejší by mi byla nějaká procházka venku, v přírodě. Jak cítím, vedro poněkud ulevilo a nastal chládek. Jsem velikým přítelem večerních procházek, zvláště pak v nějakém parku nebo podle řeky. V lese mne to netěší, tam je večer podivně těsno a všecko takřka na člověka padá. Les jest nejpěknějším z rána, jako park podvečer.“

„Sdílím náhled váš úplně. Mám také ve zvyku večer se procházeti,“ pravil jsem.

Poručík byl zatím shodil se sebe přikrývku a vyskočil lehce z lože. Trochu zavrávoral a musil se chytiti rámu okna, podle něhož lože stálo, ale závrať ta, prostý to následek dlouhého spánku, ihned opět pominula. Rychle se sám oblekl.

„Musím na procházku!“ pravil určitě. „Musím ven, ať je to kamkoliv!“

„Dovolíte-li, nabízím se vám za společníka,“ podotkl jsem.

„Chtěl jsem vás o to sám prositi, nedůvěřoval jsem si však zneužívati ještě více vaší laskavosti!“

„Pravil jsem vám, že se večer také rád procházím a při tom nejsem člověkem samotářským, jak by se zdálo tomu, kdo mne pozoruje v obcování s mými klášterními soudruhy. Mám rád společnost, ale takovou, kde člověk uslyší něco nového, nikoli však mrzuté klepy bratří, hubování na převora, povídání o jídle a pití, vypravování otřepaných anekdot. A zvláště s cizinci si rád porozprávím. Ukážu jim klášter, vypovím jim, kde co pamětihodného, ale rád zase slyším popis jich otčiny neb rodného města. A slýchávám pak vše dopodrobna. Kdo by nevypravoval rád o svém domově, když vidí, že má pilného posluchače?“

Poručík přisvědčil.

„Nuže, já jsem Slezan, narozený ve Vratislavi.“

„Budete mi musit také o ní vypravovati.“

„S velikým potěšením!“

Za rozprávky této ustrojil jsem se i já a uklidil několik těch věcí, jichž jsem upotřebil při obsluze poručíkově, na místo.

„Kam tedy půjdeme?“ tázal se poručík.

„Kam jinam než do zahrady? Jest ve své zpustlosti pravým anglickým parkem, ačkoli je založena v zahradním slohu Ludvíka Čtrnáctého!“

Vyšli jsme na temnou chodbu, v níž kroky naše dutě se rozléhaly. Těch několik svítilen tam zavěšených se v létě nerozsvěcovalo. Špinavými okny s barevným sklem vnikalo sem i za dne velmi málo světla. Nyní zde panovala úplná tma. Znal jsem však celý klášter tak dobře, že jsem ihned nalezl dvéře do dvora, proměněného v zahradu, kteroužto přešedše, octli jsme se ve velké zahradě.

Nad vchodem do této nachází se veliká socha Dionysa. V soumraku jevily se jen neurčité její bílé obrysy. Bylať celá pěkná ta práce, jakož i ostatní četné kamenné postavy v zahradě, jednoduše obílena vápnem. Tím měla býti po náhledu našeho převora zvýšena krása jejich. Každý jemnější záhyb šatů, každý menší sval, čímž právě vynikají sochy ze Šporkovy doby, doby rokokové, byl tím zničen.

Ubírali jsme se širokou cestou přímo do prostřed zahrady, k obrovské soše, nazvané „Miles christianus“. Na mohutném podstavci stojí veliký oděnec v bojovném postavení, vytesaný z jediného balvanu. V pravici třímá krátký, silný meč, levice drží malý štít, na němž skvějí se slova: „Omnia propter istum“. Veliký helm kryje hlavu, celé tělo je v brnění. Po stranách sochy stojí pak dva vysoké, štíhlé obelisky, pokryté od paty až ku špičce polosmazanými černými a červenými nápisy v ozdobném švabachu a již nečitelnými.

Kolem do kola nacházejí se sochy nižší, samé to mythologické postavy, jež umělecký smysl páně převorův pokryl silnou vrstvou vápna. Nad každou sdělán je ze křoví výklenek. Na sochách upevněny jsou dráty, určené pro úponkovité rostliny. Bylo však na nich sotva zeleného lupínku.

Poručík prohlížel si vše s nelíčeným obdivem.

„Zvláštní, zvláštní!“ slyšel jsem ho opakovati několikráte za sebou.

Večer byl překrásný. Od lesů nad Štanovicemi nesl se sem mírný vánek, jenž sotva zachvěl korunami stromů. Zahradou proháněli se netopýři, chytajíce večerní mury, jež se slétaly k hojným keřům. Tam v dálce nad Betlémem vycházel měsíc.

Až sem bylo slyšeti hučení Labe ze štanovického údolí, kde se celý proud tříští ve skalách. Lomoz lidský utichl, venkovský lid jde spat záhy, jsa zmožen prací dne. Jen písek po cestách chrupal pod nohami pozdních procházeců, kteří mluvili téměř šeptem.

Poručík jakoby byl na svou odpolední slabost úplně zapomněl.

„Nuže, jak se vám líbí to, co jste posud v Kuksu spatřil?“ tázal jsem se.

„Jak se mi líbí? Ten výraz nepostačí. Jsem tím opravdu uchvácen! Již ta krásná cesta sem. Nejdříve náš ruch kolem Plesů, tisíce pracovného lidu, který se hemží jako mravenci, a pak opět ty ohromné lány nejúrodnějších polí. Po pravé straně krásná vyhlídka na Jaroměř, jež se z polovice skrývá v houštině zahrad, pod námi, pod příkrou skalou líné Labe mezi rozsáhlými tmavými olšinami.“

„A což labské údolíčko za Heřmanicí?“

„K tomu teprve přijdu,“ usmál se poručík. „Samy Heřmanice jsou velmi krásny. Tak a nejinak představuji si pohled na vesnici. A k tomu jsme nalezli tam na hřbitově náhrobní kameny rodiny Wallenštejnů.“

„Waldštejnů, Waldštejnů,“ opravoval jsem.

Poručík si však opravy mé nepovšiml.

„Pak tedy to labské údolí. V skutku, není to krajinka, ale jest to album několika pittoreskních scen. Kůň udělá deset kroků a máme vždy před sebou zas krajinku novou. Tu jsou rozsáhlá luka, pole, a deset

kroků od toho nalézáme se v nejpěknější lesní krajině a pak zase hned uprostřed vesnice. Až konečně objeví se na kopci šedá, smutná, ale velkolepá budova vašeho kláštera a naproti němu amphitheatrální Kuks."

„V skutku, velmi hezky líčíte!" smál jsem se, potěšen tou chválou naší krajiny, v níž jsem tolik let svého žití ztrávil.

„Znám velmi dobře Rýn i s jeho četnými vychválenými zříceninami, ale mohu říci, že se mi tento kousek labského údolí v mnohém ohledu více líbí. Rýnské krajiny jsou velkolepé, vypravují nám slávu našeho národa a připomínají nám tisíciletí. Zde však jsou tyto krajinky tak příjemné, tak útulné, že si velkoleposti nepřejeme. A když pak přijedeme do Kuksu, tu dojmou snad každého, jako dojaly mne, ty nové zříceniny mnohem více než staré rýnské hrady. Pokolení, které bydlelo v těchto, jest nám přece již cizím, kdežto ti, kdož postavili Kuks, odděleni jsou od nás jen krátkou řadou let, my viděli je takřka klesat v hrob. A za ten krátký čas, za tu kapku do moře věčnosti, taková zpousta a zkáza na budoucích, které zdály se vzdorovati věkům! Zde právě cítíme zřetelně to hrozné, ale pravdivé slovo: ‚Všecka krása, všecka sláva — polní tráva'."

Slova poručíkova se mne velmi dotkla. Pozoroval jsem, kterak se hlas jeho ku konci nápadně chvěl, což při člověku uniformovaném bylo tím nápadnější. Bylo mi to podivné a cítil jsem se hnán k poručíkovi jakousi tajnou mocí. Konečně také jala mne proti vůli mé veliká zvědavost. Nebyl jsem zvědavým nikdy, nevěděl jsem takřka, jaká vášeň to jest, a proto se mi to zdálo v tom okamžiku jako nějakým vyšším rozkazem, vyšším vnuknutím. Mysl mnichova, a třeba tak svobodomyslného, jako já byl vždy, mívá často podivné záchvaty.

V tom, co jsme se tak chvíli mlčíce, ubírali podél nejzadnější zahradní zdi, zaslechli jsme hlasy a dusot kopyt.

„To jsou oni!" vykřikl poručík a chopiv mne za ruku, silně ji stiskl. Cítil jsem, kterak se celý chvěje.

„Chcete s nimi?" tázal jsem se, hledě upřeně na něho.

„Musím!" vzdychl si smutně.

„Nemožno, dnes nemožno," pravil jsem, uhodnuv tajné přání jeho. „Jste posud sláb, pak jste si také posud neprohledl Kuks!"

„Ovšem, mám ještě zítra dovolenou..." šeptal pomalu poručík.

„Nuže, pak jste mým hostem i na zítřek. Bez odmluvy! Dnes vás nepustím!"

„Díky!" zvolal poručík opět jako odpoledne a stiskl mi prudce ruku.

„Jdu jim to oznámit!"

„Kam?"

„Před klášter, aby nedělali zbytečný povyk!"

A spěchal jsem, co jsem nejvíce mohl, ze zahrady. Poručík se ubíral pomalu za mnou. Proběhl jsem rychle tmavým korridorem, a odstrčiv závoru, seběhl jsem po kamenných, mechem porostlých stupních dolů. Na prostranství před chrámem řinčely již ostruhy a duněly po kamenných dláždicích těžké jízdecké boty.

„Nemožno mu odejeti," pravil setník, když jsem mu vše vyřizoval. „Myslil jsem si to! Zítra však musí býti v Plesích, — musí tam býti!"

„Učiním, co možného, aby se tam dostal. Snad mu bude do té doby úplně dobře!"

Setník neodpověděl ani slovem, švihnul jízdeckým bičíkem, což snad mělo býti pozdravem, a odešel se svým průvodcem opět dolů před hrobku, kdež na ně čekali koně.

Vrátil jsem se na dvůr. Zde čekal na mne poručík, nevěda, kudy by měl jíti dále.

„Když však jste mým hostem, musíte spáti v mé celle!"

„S největší radostí, nebude-li vás to obtěžovati."

„Ani sebe méně!" pravil jsem a tak jsme ulehli.

III.

Já ležel na pohovce, poručík na mé posteli. Okno jsme nechali otevřeno, aby svěží noční vzduch měl volného přístupu. Vzdor odpolednímu spánku jsem brzo usnul, uslyšev přece ještě dříve odměřený dech poručíkův, což bylo neklamnou známkou, že on již spal.

Nemohu říci, co se mi zdálo, ale pamatuji se, že to bylo něco o poručíkovi a o chrámu, o sličné tváři božské Panny, o setníkově zamračeném obličeji. Vše to táhlo hlavou mojí jako v divokém víru.

Nevím, byl-li toho příčinou chladnější noční vzduch, či nějaký ruch z venčí, jenž byl umlkl, dříve než já se z mrákot probral, či těžký můj sen, jenž mi vyhnal krůpěje studeného potu na čelo, že jsem se probudil. Bolela mne hlava, jako kdybych byl pil před spaním nějaký silný líhový nápoj. Cella se točila kolem mne i se mnou a po několik okamžení nemohl jsem se vzpamatovati, na kterém místě se v ní nalézám. Konečně spatřil jsem okno, ucítil chlad a probudil se docela.

Ležel jsem tak chvíli, nemysle na nic jiného, než abych opět usnul. Uplynulo tak asi čtvrt hodiny, ale já neusínal. Byl to následek dlouhého odpoledního spánku. Poručík byl na svém loži nepokojný, ale zdálo se, že pevně spí.

V celle panovala tma skoro úplná. Noc byla temna, měsíc již zašel, musilo tedy býti po půlnoci. Jen okno tvořilo světlejší místo a dle toho počal jsem se po celle rozhlížeti. Noční lampu jsem byl dnes nerozsvítil, nevěda, spí-li poručík rád při světle.

Najednou zapraskalo pod poručíkem lože. Obracel se. Něco zamručel a pak se na chvilku utišil. Hned na to však počal něco mluviti, přerývaně, slabým hlasem, sípavě. Mluvil ze spaní.

Z počátku snažil jsem se, abych slovům jeho porozuměl se svého místa. Nebylo možná, mluvil příliš slabě. Zdálo se mi však, že slyším jméno „Maria".

Tu zmocnila se mne zvědavost, jíž nemohl jsem přemoci. Vzchopil jsem se tiše s pohovky a přistoupil jsem po špičkách k loži.

Poručík ležel na znaku, ruce měl skříženy přes prsa a pokud jsem ve tmě mohl spatřiti, byly pěsti zaťaty.

Mluvil dále. Naklonil jsem se k němu a poslouchal jsem.

„Ida — Marie — nemožno!" šeptal se zvláštním výrazem. „Ida není Marií, ne, ne! — Toť omyl!" — Co se mi to zdá? — Ido, Ido! — Ido moje!" — Co trpím pro tebe! — Ne, ne, — plán nedám! — Odpusť mi! — Vždyť ty nemůžeš milovat bídníka! — Nikdy! — Můj bože, můj bože!"

V tom přikryl si křečovitě rukama obličej a počal hořce plakati. Věděl jsem, jako zkušený lékař, že se při tom musí probuditi a odstoupil jsem rychle od něho.

Sotva jsem opět ulehl na pohovku, již se také skutečně probudil. Poznal jsem to dle jeho zmítání se. Přestal plakati a z prsou jeho vydral se dech. Pak utichl, jakoby chtěl poslouchati, zdali spím. Začal jsem tedy, pokud možná silně oddychovati.

Za chvíli, spokojen jsa asi výsledkem svého pozorování, obrátil se a netrvalo to dlouho, usnul opět.

Po mém spánku bylo již však veta až do rána. Nejasná slova poručíkova uvedla mne částečně na zcela jiné pole přemýšlení, a pak téměř potvrdila mé předešlé, třeba posud nejasné domněnky, aneb ještě lépe, uvedla je v tím větší zmatek. Na sta nejrůznějších kombinací jsem si utvořil za těch několik hodin, které scházely do východu slunce.

Svítalo již, když jsem na malou půlhodinku konečně usnul.

IV.

Když jsem otevřel oči, byl se již poručík Roedl probudil a stál u otevřeného okna napolo ustrojen. Vida, že vstávám, obrátil se ke mně, přeje mi dobrého jitra, a tu spatřil jsem, že je velmi bled. Nebyl jsem nad tím ovšem udiven, vzpomínaje na divoké sny, jež poručíkovu mysl po celou asi noc týraly.

Posadili jsme se k snídani, kterou dal jsem přinésti do celly, a poručík jedl se vší chutí. Bylť včera při večeři takřka ničeho neokusil.

„Den je velmi pěkný, zvláště pak z rána je venku příjemno," pravil jsem. „Nechtěl byste, pane poručíku, podívati se dnes lépe na Kuks!"

„Jsem-li jednou zde," odpověděl Roedl, „bylo by to hříchem, abych nepoužil té krásné příležitosti a vaší laskavosti, jež obojí se mi zde naskytá! Půjdeme, máte-li času!"

„V kterém pak klášteře je zle o čas?" smál jsem se. „Náš pan převor..."

„Apropos, abych nezapomněl," vskočil mi poručík do řeči, „posud jsem se panu převorovi nepředstavil. Nyní, kdy mi opět je úplně dobře, jest to mou první povinností..."

„Půjdeme tedy nyní do kostela na mši a po té odebéřeme se k panu převorovi!" navrhoval jsem.

„Odpusťte, velebný pane," pravil s jakýmsi ulekaným výrazem, „odpusťte mi, že jako voják, pravím vám přímo, že kostel nemiluji!"

„Proč?" tázal jsem se zúmyslně, stavě se udiveným.

„Totiž, chci říci jen kostel váš!"

„A proč právě náš?"

Při těchto slovech jsem se musil na poručíka podívati, neboť trhl sebou, trochu se za červenal a opět zbledl. Pak teprve, po chvilce přemýšlení, pravil:

„Jako každý chrám katolický. Jsem evangelíkem." Řekl jsem vám, že jsem z Vratislavi!"

Neodpovídal jsem mu. Snad jsem se i trochu zamračil. Čekal jsem vskutku na nějaké přiznání se poručíkovo, a nyní jsem byl sklamán.

„Hněváte se snad proto na mne, velebný pane?" pravil poručík jemně, měkkým hlasem. „Ovšem, měl jsem vám to hned říci... neměl jsem choditi hned včera do vašeho chrámu. Odpusťte!"

A podával mi ruku.

„Co si to myslíte?" patřil jsem naň v udivení. „Proto, že bych se na vás hněval? Vždyť jsem milosrdným bratrem, a tomu jest i Mohamedán jako ten nejpravověrnější katolík. Myslím, že řád náš jest založen na nejkrásnější myšlénce Kristově, na bratrství a jen proto jsem se také stal jeho členem!"

Stiskl jsem mu srdečně ruku.

„Jděte, prosím, tedy jen do kostela sám a ohlašte mne laskavě u pana převora!"

„Chcete-li, s největší radostí, ačkoliv ubezpečuji vás, že jest to zbytečno. Jste nyní hostem mým a ne hostem kláštera!"

Šel jsem do kostela s jakousi nechutí. Nechtělo se mi do těch míst, kde jsem byl včera zažil takových hrozných chvil a takového leknutí. Mše pak byla k nepřečkání. Zpěv starců zdál se mi býti dnes zvláště neharmonickým. Páter Sebaldus jakoby spal u oltáře a varhany jen temně hučely. Žádná moc pak by mne nebyla přiměla k tomu, abych se podíval na levo, na veveliký Brandlův obraz.

Konečně bylo po mši. Sdělil jsem žádost poručíkovu převorovi a pak spěchal jsem k tomuto.

Byl se zatím úplně ustrojil a probíral se v mých několika knihách, ležících na stole. Uměl latinsky, a to bylo u důstojníka zvláštností.

Návštěva byla odbyta co nejkratčeji a již spěchali jsme ven z kláštera.

Ukázal jsem poručíkovi bohatě tesané průčelí chrámové s kolosálními sochami, v jichž záhybech kamenného šatu sídlí hejna holubův, upozornil jsem ho na překrásnou sochu „Náboženství" před chrámem, dílo to vysokého vzletu, na sedmero „Skutků milosrdenství", znázorněných kamennými velikány, nad hrobkou, na sochy na zahradní zdi, představující jedenácte „Ctností" a tolikéž „Nepravostí" s truchlícím obrovským andělem u těchto, veselým u oněch.

Pak upozornil jsem ho na podivínskou myšlénku Šporkovu, aby viděl z okna své pracovny na druhém břehu Labe, v zámku, kmitati se věčnou lampu ve hrobce, by mu stále připomínala pomíjejícnost věcí světských, načež teprve jsme šli do vesnice dolů s kopce, na němž klášter leží.

Poručík byl celý udiven tím, co byl právě spatřil. Nemluvil mnoho. Pamatuji se však, že řekl se zvláštním přízvukem:

„Špork byl dokonalým šlechticem a dále již ničím. Tenkráte byla v modě dobročinnost a podporování umění. Špork, chtěje vyniknouti, musil podnikati věci veliké. Toť celé tajemství vašeho Kuksu!"

Zahleděl jsem se tenkráte na něho velmi podivně. Bylť jsem tím slovem zbaven velké části úcty k památce hraběte.

Při pohledu pak na budovu zámku a bývalé lázeňské síně pokrčil jen rameny. (Pokračování.)

Básník Bretaně.

Studie *Jaroslava Vrchlického.*

S úžasnou rychlostí mění se básnická fysiognomie století. Básníci, s kterými jsme se seznamovali při vstoupení svém v život literární, jsou dnes buď kmety, neb, a to z většiny, není jich více mezi živými, idey, které tenkráte byly heslem dne, o které se bojovalo s fanatickou vášní, jsou dnes překonaným stanoviskem, dějiny literární vykonaly u většiny svou obligatní povinnost registrujíce s povrchní netečností u jednoho a s blahosklonnou přízní u druhého práci celého života zvučnou, ale často dosti prázdnou frasí, která dědí se z knihy do knihy, ze slovníku do slovníku jako svaté evangelium. A doba nová nemá času opraviti ustálený jednou náhled; jsou tu nové zjevy, o nichž dlužno šířiti se dithyrambem nebo zabíjením, jsou tu nová hesla, pod jejichž zástavami dlužno bojovati. Pravé ryzí charaktery básnické doby starší mají při tom osud polních květin vyrostlých v kolejích prašné silnice. Bývají udupány anebo v příznivějším případě pokryty prachem až k nepoznání.

Zvučná frase knihy neb slovníku zní nad nimi jako ironický výsměch.

Nejhůře se vede těm, kteří umírají mladí. V prvním okamžiku jímá jich osud bolestně, později se přičítají slabší stránky jejich na vrub tohoto mládí a dobré se přehlížejí. Básník, jemuž přáno vysoké stáří, má zaručené jakési posvěcení, jeho dílo jeví se, byť i v posledních letech ani činným nebyl, býti výsledkem celého života, a to přece trochu imponuje.

Co zde úvodem praveno, dotýká se také Augusta Brizeuxe. Z těch, již byli přátely jeho mladosti a současníky činnosti jeho, z hrdých těch jmen francouzského Parnassu žije dnes pouze stařičký Aug. Barbier, Viktor de Laprade a nejmladší z jeho přátel Aug. Lacaussade. — Světu mimofrancouzskému jest dnes jméno jeho více méně pouhým zvukem. Byl „básníkem Bretaně", tím odbývají ho dost povrchně různé slovníky a podobné encyklopedie; fráse ta se snadno pamatuje a jest přece aspoň v jednom směru význačnou. Hlubších studií o něm, vyjma sem tam některou tklivou vzpomínku z let padesátých psanou v čerstvém dojmu jeho smrti, nenajdeš. „Šel mimo hlučné cesty literárního života", praví jiná kniha a logicky myslí každý, že má právo nechati jej v tomto ústraní a nestarati se o něho déle.

Proud nynější poesie nevalně jest příznivý tomu vyhrabati jeho díla a postaviti je vlastně tam, kam právem náležejí. Nejedná se zde snad o jich souborné vyjití tiskem, to se již stalo, tu povinnost alespoň vykonala Francie — jde více o to, aby poesie jeho zasáhly hlouběji v život, a to myslím se nepodaří. Ukážeme jeho exklusivnost v ohledu tom v řádcích nejbližších.

Nad to jest proud současné poesie jiný, daleko jiný než úbělové roucho čisté, étherické duše jeho. Široce rozvodněné řečiště francouzské poesie novověké často zakalí se rmutem bahna a hřímá divokými kaskadami, tu není ovšem místa pro kalichy lilií, tu zanikají žalobné zvuky putujících labutí.

Kdyby některý literární historik napsal prostě pod jméno Brizeuxovo: byl pravý poeta, lépe by jej charakterisoval než když opakuje stereotypní frási, byl pěvcem Bretaně, anebo: šel cestou vedlejší daleko od hlučné dráhy současné produkce.

Pokusíme se v několika črtách povědět, co myslíme o tomto pravém básníkovi.

* * *

Aleardi rozděluje v předmluvě k svým básním umělce na dvě velké kategorie; jedni plní olympického jasu, básníci všech časů i národů, klidní mudrci — druzí vášniví přívrženci rodného domu, zakořenění v půdě domoviny, vyrostlí v stínu kostelní věže rodného místa; k prvním čítá Homera, Fidia, Vergila, Tassa, k druhým proroky, Danta, Shakespeara a Byrona.

Brizeux patří oběma kategoriím. Celý život zasvětil své vlasti, vlastně jednomu koutu své vlasti, ale současně klidným okem plným jasu patřil v zřitelnici idealu a stopoval s tichou moudrostí, jak zrají sny umělecké, jak stává se život vnitřní člověka výrazem veliké myšlénky, řekněte božské neb kosmické, já řeknu všelidské. Kdo chce, ať obdivuje v něm básníka, jenž jako Burns ovil skráně rodného svého kraje nejsvěžejšími květy domácí, národní jeho poesie, ale ať nepřehlíží, jak básník tento ryze národní patřil spolu velké rodině umělců, kteří shlukli se na čas pod prapor tak zvané romantiky, umělců, jimž nade všecko ve všem byla živá, horoucí tepna cítícího a bojujícího srdce lidského. Říci o Brizeuxovi „byl básník Bretaně" jest jednostranné. Básník ten má strunu, s kterou souvisí s celým lidstvem. Chvěje se, jak ukážeme v knize „Zlatý květ" tak stejně a čarovně jako ve „Vnitřních hlasech" Viktora Huga, jako v písních Mussetových, jako v žhoucích satirách jeho přítele Barbiera.

Brizeux není básník rozměrů neobvyklých, velikých, ale jest pravý básník. Naivní víra, klid venkova, kontemplace idealu, sen mladosti pozlacený hasnoucím červánkem milující duše vtělily se v jeho píseň. Jest vždy a především čistý. Lidstvo má někdy záchvaty bahna, připouštíme, dnes má pro ně poesii Maurice Bouchora; až bude cítiti potřebu dívati se na stříbro jitřenky a jas lilií, najde si v zaprášených knihovnách poesie Brizeuxovy. Brizeux je zde pro tuto potřebu. Myslíme, že tu není nadarmo.

Výtka či lépe poznámka, že spěl stezkou vlastní dál od hlučné dráhy současníků, netýká se ani tak jeho záliby v látkách z jeho rodného kraje, ale spíše této ryzí, řekněm andělské čistoty jeho poesie. Musset, tato plamenná duše zpitá závratí nekonečna a mučena idealem své smyslnosti, podobá se ohnivé, z bařiny vyrostlé kaktusovité květině, porovnáme-li jej s Brizeuxem. O Baudelairovi nelze ani mluviti, ten jest velký jako příšerná bezhvězdná noc, ale ani nejmenší špička černých jeho perutí netřpytí se tím nekonečným jasem, jenž svítí z útlých kalíšků poesie Brizeuxovy. Lapradeova lyrika je také čistá, ale to jsou dělané kostelní lilie v rukou svatých na oltáři. Jsou hezké, místy i dost přirozené, ale ty chudobky, ty polní, vonné lilie Brizeuxovy — jsou jen jemu vlastní. Vedle něho voní Banville parfumem

boudoiru a Lamartine kadidlem zákristie, vedle něho zpívá Gautier jako perský slavík a Hugo hřímá jako orkán valící se přes moře: on pouze sám má tajemství toho étherického zvuku, jaký letí v poledne přes vřesem v slunci kvetoucí step — něco čarovně duchového. Krátce Brizeux jest individualita — a pakli dle toho ceníme básníky, stojí vysoko, hodně vysoko v řadě svých současníků.

* * *

Pravá mimosa mezi básníky! Chtěl žíti jen sobě, jen svému umění jakoby byl tušil, že nebude dlouho žíti a že třeba rychle využitkovati svou hřivnu. Oblíbil si chudobu, povrhal úřady neb jinými místy výnosnými, která by jej činila otrokem všední práce. Z malé pense, již mu dávalo ministerstvo vyučování, žil v chatrči vesnické v Bretani a jen jednou se vydal na cestu do Italie, a to jen na doléhání přátel svých, by snad předešel chorobě a hledal zotavení. Zdržel se tam rok, přeložil Danteho prosou a napsal největší část krásných, zlatým svitem renaissance ozářených básní sbírky „Zlatý květ“.

Všude vyhýbal se prose života. Byl chudým před tváří přírody, před lidem, jehož mravy a obyčeje, jehož půdu opěval. Daleko bylo mu vzdáleno, co zve se obchodem s literaturou. Jeho čistá duše by ani neuvěřila, že lze státi se boháčem z mozku a srdce svého.

Byl svým ve všem. Člověk jako umělec. Pohleďte na jeho podobiznu a zachvějete se. Chorobný dětský obličej bezvousý, s hořkým melancholickým tahem kol úst, se špičatou bradou, vlasy visí do čela a na skráně, upjat jest až po bradu, v samých šálech obvázán, v kabátu s vysokým, staromódním límcem. Byl jistě velmi bledý. Pochopíte, že v Paříži mu nesvědčilo a že se rychle vrátil domů mezi své sedláky.

Řekl jsem, že byl svým ve všem. Ale někdo přece vedle stepi rodného kraje měl vliv na jeho poesii. Byl to Vergil. Zůstal jeho miláčkem pro vždy. Vliv ten byl přirozený, Brizeux nebyl žákem neb nohsledem, byl přímo jeho bratrem.

Pohleduěme krátce na díla Brizeuxova.

* * *

V pařížských salonech četl některé elegie a zlomky z knihy nadepsané „Marie“, která vlastně založila jeho slávu literární. Nemůže být nic jednodušších nad látku těchto písní. Mladá láska a nic víc — ale v jaké formě! Elegie zněla zde měkkým, harmonickým tónem, a jaká elegie, prodchnuta vůní stepi, silným dechem moře! Kniha tato jest jaksi signalem ohlašujícím celou poesii jeho. Moderní idylla slavila své vzkříšení. Vzpomínky dětství protkávají tento kruh erotických básní, jimž jest Bretaň rámcem.

V druhé knize své „Zlatý květ“ (původně les Ternaires) odhalil Brizeux světu celou svou poetickou duši.

Kniha ta nechala obecenstvo chladným. Toto namlsalo se na elegiích a idyllách bretaňských a očekávalo novou jich řadu — místo této dostaly se mu verše ovšem ryze umělecké, ciselované, zářící, ale obracející se více k rozumu než k srdci, více ke rozboru kontemplativnému než k prostému citu.

Za to básníci ocenili tuto knihu. Stala se brevířem umělců a v skutku zaslouží jím býti až podnes. Bretaň ustoupila trochu do pozadí, noří se jen ob čas z upomínek básníkových cestou po Italii — ale tichá, vroucí, myslící duše umělcova zrcadlí se v těchto polo mystických písních v největší ryzosti. Těmito básněmi souvisí Brizeux s ostatním světem poetickým. Kdyby nebylo této struny, škodila by mu exklusivnost jeho ještě více. Vliv umění italského byl na Brizeuxe příliš veliký, vedl jej k Danteovi, a že podnikl básník Bretaně práci tak těžkou a nevděčnou jako převod „Božské komedie“, ukazuje pouze, jak velká umělecká duše v něm vřela. Brizeux dal si také nejvíce záležeti na své knize „Zlatý květ“, již lze považovati za denník jeho cesty italské. Často vracel se k ní a doplňoval a piloval s čistým uměleckým svědomím. Bretaň dostala relief v Italii, básník národní byl doplněn básníkem všelidským.

Třetí kniha „Bretaňci“ splnila dávný jeho sen: Vesnické epos bretaňské. Báseň ta, psaná s velkou láskou a ještě s většími studiemi, nechá cizí svět chladným. Kraj a zvyky starých Bretaňců jsou líčeny způsobem mistrovským, ale celek přes všecku krásu detailu jest monotonním.

Brizeux rozpjal se dál, než stačila jeho křídla. Jakoby to sám byl ucítil, vrátil se v básni „Primel a Nola“ k živlu svému, k idylle. Struna z první knihy jeho „Marie“ zní touto básní opět v plné síle. Táž chyba jako v „Bretaňcích“ jest i v některých jeho „Povídkách bretaňských“. Menší část jich jest v duchu ryze jeho. Řekněm to krátce, básník velkého rozpjetí křídel Brizeux nebyl. Zmíniti se musím ještě o dvou sbírkách psaných francouzsky a kelticky: Telen Arvor (harfa Armoriky) a Furnez Breiz (Moudrost Bretaně). První jsou písně v duchu národním pro rodáky jeho v keltickém nářečí psané a ty znárodněly, druhá sbírka národních přísloví, jež sebral z úst plavců a sedláků a k nimž přidal francouzský překlad. O nešťastném pokusu jakési básnické „Nové poetiky“ šířiti se nechceme, báseň ta byla jeho bludem, možná že právě zamilovaným, ale bludem byla, nebo odchovati básníky může jediné jejich talent a život — ale žádná theorie.

* * *

Řekli jsme, že byl Brizeux básník čistý. Taková čistota předpokládá naivní víru. Víme však určitě, že Brizeux této víry neměl, alespoň ne v té míře, aby mu příslušel po výtce epithet básníka „katolického“. I on prošel boji skepticismu, ale starostliv o celkovitý ráz poesie své nedovolil uveřejniti své skeptické poesie, své boje, své zápasy duševní. Našlo se mnoho rukopisů jeho, ale na kraji neb dole stálo připsáno pevnou rukou: „Spálí se“. — Přátelé jeho vyplnili poslední jeho přání. Dílo jeho zůstalo čisté i v tomto ohledu. Umělecké svědomí Brizeuxovo cítilo, jak trefně praví Louis Ratisbonne, že by pochybnost Voltairianská špatně se vyjímala v rámci té tklivé prostoty bretanské, jakou dýše celé jeho dílo básnické. Moudrost Platonova, umění středověké a renaissanční — ano, ale pošklebek filosofů XVIII. století byl by znetvořil tento harmonický celek. Se stanoviska uměleckého chápeme tuto úzkostlivost, ale neomlouváme ji se stanoviska psychologického.

Jsme všichni děti neznáma a jsme si na vzájem povinni upřímnost právě v těchto choulostivých otázkách.

Ať každý ukáže jen rány svoje, ať je ukáže krvácející a hnisající. Nejsme vinni. že je nesem, ale jsme lidmi a proto je nesem s hrdostí a jásáním.

* * *

Ještě slovo o jeho tvoření básnickém. Psal těžce a namáhavě. Ve snaze koncentrovati se, býti stručným a určitým dospěl místy k nejasnosti a k nucenosti. Lehkost a hravost inspirace byla mu cizí. Tím větší bylo jeho svědomí umělecké, tak že i ustavičným předěláváním škodil někdy původní inspiraci. Repertoire jeho byl větší, než by se zdálo na první pohled. Četl mnoho, ale bez soustavy. Anglická ano i německá poesie nebyla mu neznáma, ale nejvíce miloval Orient a jeho moudrost, Mahabarathu, Odysseu a hlavně Vergila. Prosu přímo nenáviděl. Málo řádků jeho některých předmluv ukazuje, jak neobratně si vedl, jak kroutil fráse a divně stavěl slova. Milenec čisté dikce básnické souvisel právě touto stránkou se školou Huga a Gautiera a s celým hnutím nové poesie francouzské. Vedle této formální stránky měl však hloubku, jež zůstane všedním duším tajemstvím. Měl mnoho plánů, ale neprovedl jich většinu, nebo vždy lákala jej poesie ryzí, poesie citu a myšlénky. Mám za to, že jeho vášnivý život duševní, který hluboce utajen vřel v něm, a jeho dlouhé potulky po Bretani přispěly k podkopání slabé jeho konstituce. Mohl snad napsati více — myslím ale, že řekl vše, aby zůstal vyvolencem a miláčkem duší delikatních.

Ve starém šerém dómu.

Ve starém, šerém dómu
spí králů našich květ.
Ach, dávno, dávno tomu,
co posledního ret
se zachvěl naposled.

Jich těla v hrobkách dusných
už rozpadla se v prach,
a času příval roznes'
korunu, žezlo, nach.

Když bouřlivá noc halí
Libuše město v stín,
těch králů duch se snáší
nad věží jeho týn.

A tehdáž vichr kvílí,
jak o poslední soud,
a s měsíce kanou slzy
ve svaté řeky proud.

Ve starém, šerém dómu
tlí králů našich řad,
a lid, jenž nemá komu
svou bídu žalovat,
k jich hrobům chodí lkát.

Bartoš Bittner.

H a š i š.

Od *P. P. Gnědiče.* Z ruského přel. *Ferd. Marjanko.*

I.

Strýce svého, Alexandra Nikolajeviče Togajeva, o němž jsem do té chvíle jakživ neslyšel, spatřil jsem poprvé na začátku let šedesátých. Tehdy žil jsem u své tety, sestřenice Alexandra Nikolajeviče, v Petrohradě. On k nám přijel, jak se pamatuji, z rána, sňal v předsíni pestrou šálu, jež vypadala jako šerpa, vstrčil ji do své bobrové čepice a vešel do komnaty. Byl to mladý muž, čtyřiadvacetiletý, vysoký, statný, hezký, s hustými světlokaštanovými vlasy za uši učesanými a nevelkou kozí bradou, která trochu zapadlé líce jeho zdobila jako rámec obrázek. Mně bylo tenkrát asi deset let a právě jsem kladl hustou barvu na karikaturu koně, kterého jsem maloval. Když vstoupil, vstal jsem podiven a tázal jsem se poněkud vážně: „Čeho si přejete?“

On však místo odpovědi nahledl do mého malování, zavrtěl hlavou a podotkl: „Žlutých koní, mladý příteli, není na světě!“

V tu chvíli vešla teta. Alexandr Nikolajevič přistoupil k ní, udal své rodné jméno a políbil jí ruku. Teta vzkřikla radostně, políbila ho na čelo, pohledla mu do očí, ještě jednou jej políbila a pak pravila se slzami v očích:

„Hle, Pavle, můj bratranec a tvůj strýc!“

Podali jsme si ruce a pocelovali se, při čemž část barvy, již jsem měl na tváři, zanechala na nose strýcově žlutou skvrnu.

„Že mi ti lidé nic neoznámili,“ pravila teta, posadivši jej na pohovku. „Jak ráda vás vidím, vaše ubohá matka, má teta, tedy zemřela? Ach, jak jí lituji,“ a teta při tom zakryla si batistovým šátkem oči. „Povězte — co vaše vysoké školy?“ zde teta mluvila skoro šeptem. „Vy prý jste z nich vystoupil?“

Strýc se usmál.

„Vystoupil,“ pravil. „Staly se jakési nepořádky . . .“

„Můj bože,“ žasnula teta.

„Přijel jsem do Petrohradu, abych tu ve studiích pokračoval.“

„Ano, ano, slyšela jsem o vašem neobyčejném nadání. Vstoupíte snad na fakultu východní?“

Strýc přisvědčil.

„Ano, slyšela jsem, slyšela . . . Chcete čaj nebo pijete kávu?“

Mezi tím, co teta zvonila a volala přísluhu, prohlížel jsem si strýce. Čemu jsem se nejvíce divil, byl rozdíl let mezi ním a tetou. Tetě bylo tenkrát asi čtyřicet let a byla už pět roků vdovou a on byl ještě jinochem. Strýc měl na sobě modravý svrchník a šedé spodky, šátek na krku byl jaksi nedbale zavázán, ale boty jeho byly vyleštěny — to jsem viděl nejdříve. V celé jeho postavě jevilo se cosi milého a zaujímajícího. Když hovořil, ústa se usmívala a konce vousů se chvěly. Hlas jeho shodoval se s postavou — byl měkký a zněl jako zvonek. Sedě, hladil strýc chvílemi kožešinu své čepice, a jen zřídka pohledl na mne. „Jak je mlád,“ myslil jsem si, „strýci se nijak nepodobá — jaký to strýc!“

*

Mladík upřímně vyprávěl, kterak pro nepokoje uvázl v nepříjemném položení a na konec na radu rektorovu odešel. Při tom zlehka zmínil se, že zde v Petrohradě kromě tety nemá známých.

„Měl jsem potěšení viděti vás jednou ve svém dětství na cestě Moskvou, když jste navštívila mou matku…"

„Pamatuji se, pamatuji," pravila teta a při tom opět zvedala šátek k očím.

„Třeba naše známost byla jen krátká," pokračoval strýc, „dovolte, abych směl se nadíti, že dvéře domu vašeho nebudou mi uzavřeny…"

„Co to mluvíte!" vzkřikla teta a spráskla ruce úžasem.

„Tolik jste mou nebožku matku milovala…"

Strýc nedomluvil, neboť viděl, že teta opět utírá si oči. Po krátkém pomlčení pravila teta slavnostně:

„Můj dům je domem vaším, kdykoli vám bude vhod, každý čas budeme vás rádi vidět."

Byl jsem přesvědčen, že teta mluví ze srdce. Žilit jsme tak osamoceni a přátel měli jsme tak málo, že mladý muž a ke všemu takový, jako strýc, byl nám pravým štěstím.

Takovým způsobem jsme se seznámili. Hovor přešel brzy na jiné věci a konečně i na mou osobu.

„Slyšela jsem, že výborně kreslíte," vzpomenula náhle teta. „Prosím, dbejte trochu na něho. on má vlohy."

Strýc pohledl na mne.

„Ukažte nám, co tam mažete?" pravil.

Donesl jsem mu stydlivě svou malbu, s níž tekla voda jako se střechy při dešti.

„Což je dřevo červené?" tázal se strýc.

„Toť slunce," vysvětloval jsem. Strýc se smál.

U oběda byli jsme už přátely a tykali si, po obědě pak docela vylezl jsem na jeho kolena a žádné napomínání tetino nemohlo mě přiměti, abych se s toho místa hnul.

II.

Strýc celý večer přednášel z paměti básně a verše, do nichž teta strašlivě byla zamilována. On znal nejenom z paměti skorem celého Někrasova a přednášel se zápalem i novinku „Na Volze", ale znal i některé svobodomyslné verše (tenkráte to bylo něco nevyhnutelného) ze zahraničních ruských časopisů. Tím uvedl dobrou tetu do takového nadšení, že musil ihned všecky ty verše opsati jí „na kousek papíru". Když pak pozdě večer od nás odjel, zanechav u nás modravou mlhu průzračného dýmu, rozhodli jsme se s tetou, že je to nejlepší člověk na světě.

Od té doby býval u nás každého dne. Mně vůbec nebylo ani lze odervati od něho a neustále seděl jsem mu na klíně a houpal se mu na kolenou. A nebylo také divu: umělť výtečně kresliti židy, Čerkesy, státní rady, Turky, nebývalé ptáky a ryby, tak že jsem ze smíchu ani nevycházel. S večera zase obyčejně vyprávěl nějakou báchorku anebo slepoval z lepenky pevnosti, perské vojsko s kizilbaši v červených spodkách a debelbaši v bílém šatě. Všechno se vyřezávalo, slepovalo, trhalo a naposled putovalo do kamen. Krátce, byl bych za strýce dal duši. Ale tak nevedlo se jen mně a tetě, ale všem našim přátelům.

Hlavně stýkal se strýc s jedním z nich: s Pelejevým, bývalým soudruhem mého otce, mužem to sice starším, ale velice ohnivým a nadšeným básníkem. Strýc, jenž jeho verše i prosu znal, uvítal ho uctivě a oni brzy spolu čítali, hovořili, procházeli a přeli se. Pelejev říkal, že se vrací k bývalým časům moskevské university.

Jednou při čaji zahovořil strýc perským jazykem.

„Jakže — znáte východní jazyky?" divil se Pelejev.

Alexandr Nikolajevič vyprávěl, že žil v Moskvě s Peršanem jakýmsi, kterého prý později pro jakési zamilované dobrodružství vypověděli.

„Znáte-li tak dobře východní řeči," pravil Pelejev, „radil bych, abyste nevstupoval na universitu…"

„Kam tedy?"

„V Petrohradě jest zvláštní ústav… Obstojíte-li při zkoušce, je budoucnost vaše zabezpečena: za tři roky budete při zahraničném vyslanectvu. Kromě toho opatřil bych vám dobré doporučení od slovutného Alexandra Kasimoviče…"

Strýc oněměl nadšením.

„Alexandr Kasimovič! Znáte se s ním?"

„Víc než to: jsme skoro přátelé. Chcete, abych vás představil?"

„Prokažte mi tu laskavost! Kdy myslíte?"

„Třebas zítra! Oblecte frak a pojedeme."

Na tom zůstalo. Ostatně návštěva musila se odložit, poněvadž bylo třeba dříve ušit frak. Strýc vyptával se Pelejeva po onom ústavě. Objevilo se, že Pelejev zná skoro všechny orientalisty a slíbil seznámiti strýce se všemi.

„Jen buďte pilen — všude vás doporučím."

„V tom ohledu nemějte starostí. Nosem do bláta nepadnu. Učil jsem se kromě starých jazyků také tureckému a arabskému."

Takovým způsobem ustanovena dráha, po níž se strýc měl bráti.

III.

Pelejev brzy uvedl strýce do společnosti, o níž tento snil již v Moskvě. Přijali ho velice přívětivě; sám Alexandr Kasimovič, ačkoliv byl zanešen prací, choval se k němu přátelsky a daroval mu svou mluvnici. Strýc na vzájem velice ho potěšil tím, že Schillerův „Pohár" přeložil na jakýsi východní jazyk… Strýc ujišťoval, že Alexandr Kasimovič daroval mu za to kořenáč s jakousi neobyčejnou cibulovitou květinou, již věnoval tetě. Ale nebylo pochyby, že on sám cibuli kdesi koupil a že Alexandr Kasimovič byl v tom ohledu úplně nevinen.

Strýc žil takměř u nás a odjížděl jen domů, aby se převlekl anebo odbyl nějakou spěšnou práci. Nezřídka u nás také nocehoval, zvláště když jsme se pozdě vraceli z divadla nebo jiné zábavy a kdy mu hrozilo nebezpečí, že ho domovník, sluha nebo domácí paní špatně uvítají. Pak mu ustýlali vždycky na pohovce v komnatě nebožtíka muže tetina, na níž také okamžitě usínal. Z rána vstával vždycky nejraněji ze všech, kdy dle slov naší služky čerti ještě se nervali. Z rána sedával u otevřeného okna a hovoříval s dětmi islamu mimojdoucími a plným hrdlem křičícími „chalat-chalat". Oni laskavě kývali hlavou, ukazovali nejen zuby. ale i dásně a rozhazujíce rukama, ptali se po jeho zdraví. Jiní přiváděli schválně k nám Tatara z druhého konce města, aby jej ukázali „otci", jenž jim všem rozumí. V hovoru s nimi strýc se učil a často mu také v mnohém prospěli. Pa-

matuji se, že jednoho rána zval starého, tlustého Tatařína se zaslzenýma očima k nám do komnaty, kde ho usadil na pohovku a žádal, aby mu vysvětlil nějaké slovo v koranu. Dlouho ukazovali prstem v ohromné knize, psané od konce ku předu a v neobyčejné koži vázané. Bylo zjevno, že se prou, a také křikem vzbudili celý dům. Když však se vyvadili, rozešli se přátelsky a potomek hrozné hordy, jenž nyní prodával vesty, stiskl budoucímu konsulovi velmi srdečně ruku. Strýc smál se pak ještě dlouho do vousů, a bruče tatarská slova, zapisoval je do knížky.

Brzy naše komnaty nabyly divného rázu: na všech stolech ležely arabské, perské, turecké časopisy s podivuhodnými nápisy a možná ještě s podivnějšími feuilletony a články. Na přístěnném stolku ležel koran a skvostné vydání arabských básní, svitky psané zlatem, karmínem a ultramarinem. Hosté naši s udivením prohlíželi ty háčky a závitky a prosili strýce, aby jim je přečetl. Strýc vážně rozevíral folianty a četl znamenitou báseň o lvu a býcích: „Asadun marat charadža aljan saurejni...“ Příklad jeho také mne roznítil a já počal se učit perské abecedě: elif, be, pe, te, se, džim, čim, che...“

IV.

Žili jsme spokojeně a tiše. Strýcova vážnost vzrůstala každým dnem. Pelejev dobrácky kýval hlavou a hleděl na něho laskavě. Zdálo se, že bouře života o naše pokojné zátiší na věky věků nezavadí. Bývajíť opravdu v životě doby, kdy člověk žene se po vyměřené pouti jako na kolejích, kdy strasti utichují, moře a oceány zůstávají stranou a kdy člověk vidí před sebou i za sebou — tišinu, hladinu a božské požehnání.

Dost možná, že by tato tišina byla u nás i nadále potrvala, kdyby bylo pouze mne a tety. Ale tu byl mimo nás ještě strýc — a v jeho letech nemilují lidé pokojný přístav.

Jednou před vánocmi přijela z venkova od své vzdálené příbuzné dcera Pelejeva, vnadná a štíhlá to rusovláska, s černýma zářivýma očima a světlými hustými vrkoči, sáhajícími až po kolena. Nazývala se Marie Alexejevna či prostě Mařenka a považována byla za mou budoucí nevěstu, ačkoli byla skoro o osm let starší nežli já.

První setkání se její se strýcem bylo poněkud výstřední. Chtěla mě totiž dohonit, já pak ubíhaje před ní vrazil jsem do komnaty a vskočil strýcovi, jenž seděl na pohovce, za krk. Mařenka, jsouc v běhu, vrazila do strýce a octla se mu na klíně. Byla pomatena, začervenala se, potom se usmála a urovnávajíc si vlasy, pravila: „Jakýs to nezbeda.“ Strýc taktéž byl překvapen, usmál se a vstal.

„Můj strýc,“ pravil jsem, „jenž mi maluje vojáky...“

„Nemýlím-li se,“ přerušil mě strýc, „jste dcera Alexeje Michajloviče. Jste otci svému velice podobna.“

„Jsem prý spíše matce podobna,“ pravila Marie, urovnávajíc si šat. Po chvilce dodala: „Otec mi včera vyprávěl mnoho o vás...“

„Špatného nebo pěkného?“

„Pěkného,“ odvětila dětinsky a hleděla mu přímo do očí.

„A váš otec se mi ani jednou nezmínil, že má dceru tak...“

„Ošklivou?“ dodala Mařenka.

Strýc se usmál a dodal neméně naivně: „Nikoli, hezkou.“

Mařenku polil lehký ruměnec.

V tom vešla teta a bylo po hovoru. Po celý ten večer nepromluvili k sobě už ani slova. Pozoroval jsem však, že strýc pohlíží ze svého kouta na ni velmi zkoumavě. Na tváři jeho jevil se nový, mně posud neznámý výraz. Když jsem mu chtěl vlézti na klín, odstrčil mě rukou a podotkl: „To se nesluší.“ Mařenka taktéž časem vzhledla na něho a byla rovněž zdrželivější než obyčejně. Když vstala, aby odešla (přišel pro ni otec) a kladla si klobouk na hlavu, tázala se strýce:

„Znáte dobře perský jazyk?“

„Ano,“ odvětil strýc.

„Já také trochu žvatlám, ale špatně... Čemu se divíte? Prosím — promluvte něco.“

Strýc jí položil jakousi otázku; ona odvětila dost plynně. Strýc ji poněkud opravil.

„Trochu mě poučíte... Ráda bych mluvila plynně.“

Tím se rozešli. Když Pelejev s dcerou svou odešel, rozčechral si strýc vlasy a chodil po komnatě.

V.

Mařenka bývala u nás nyní častěji než dříve. Obtíže perské mluvy přemohla velmi brzy a hovořila se strýcem bez namáhání. Netrvalo dlouho a oba zvykli si tak, že viděti strýce bez Mařenky anebo Mařenku bez strýce bylo zvláštností. Buď on byl u nich, nebo ona u nás. Strýc při ní četl a pracoval. Ona obyčejně cosi vyšívala a bylo-li jí třeba vybrati si květ, vždycky volávala strýce a prosila, aby určil, který květ má být první a který druhý. Strýc při tom klonil se ke vzorku nízko, tak nízko, že tvář jeho dotýkala se skoro její tváře, a vždycky přebíral lístky tak dlouho. Musila-li Marie něco kupovat, neprovázel jí nikdo jiný nežli strýc. Nepřišla-li Mařenka někdy, anebo zdrželo-li ji cosi, chodil strýc po komnatě jako strápený, koukal neustále na hodiny nebo na okno. Sedl-li si a kreslil, každá hlava, kterou vykreslil, podobala se Mařence. Mne si vůbec nevšímal: říkával, že ho bolí hlava. Pakli zase on v určitou hodinu nepřišel k nám, byla Mařenka jako nafouklá, seděla celá mrzuta a kromě „ano“ nebo „ne“ nebylo z ní dostati slova. Na konec udála se příhoda, která vzájemný jich poměr ještě více vysvětlila.

Jeden vzdálený příbuzný daroval mi vzácnou a drahou hračku, parostroj, jenž se nahříval lihem a jezdil po komnatě. Hračka tato nadmíru mne těšila, já ji střežil jako oko v hlavě, a kdykoli jsem chodil spat, stavěl jsem ji na stolek vedle postele. Tetě se hračka pranic nelíbila, protože, jak říkala, jen pila. Skutečně také spotřebovala tolik lihu, že mi na konec přikázáno, pouštět parostroj jen tehdy, jsou-li u nás hosté. Já ovšem vykořisťoval každý příchod Mařenčin, neboť jsem byl přesvědčen, že je naším hostem a pouštěl stroj vždycky, kdykoli přišla.

Všickni sedávali u kulatého stolu a bývali unešeni parostrojem, jenž jezdil po podlaze a zanechával za sebou mokré sledy ochlazené páry. Rozumí se, že jsem

byl vlastně unešen jenom já. Strýc a Mařenka hovořili sice persky, ale já dobře tušil, že předmětem zábavy jejich není vždycky parostroj. Jednoho dne byli všickni zvláště veselí. Parostroj byl ohřát a naplniv se parou, počal jezditi po stole. Asi dvakráte objel dráhu svou zcela pořádně, ale najednou stalo se cosi neobyčejného... Stůl nestál nepochybně rovně, neboť parovůz náhle zajel k okraji a než jsme se mohli nadíti, převrhl se na Mařenku. Modravý plamen vzňatého lihu zachvátil šaty její. Mařenka vyskočila leknutím, chtěla utéci a dala se do křiku. Na štěstí strýc nepozbyl duchapřítomnosti. Rychle strhl se sousedního stolu pokrývku a bystře udusil plameny hořících šatů.

Teta nebyla doma. Strýc rozervan, bled volal o pomoc. „Lékaře," křičel, přiveďte rychle lékaře!" Potom nakloniv se, zvedl dívku ležící na podlaze a uložil ji na pohovku. Podloživ jí pod hlavu polštář, chtěl jí rozepnouti šaty, hned toho však zas nechal a křičel na služku, aby to učinila za něho. Na konec popadl klobouk a vyběhl ven. Já, postrašen vším tím, taktéž se spěšně oděl a běžel za strýcem.

VI.

„Strýčku, kam pospícháš?" tážu se ho na ulici, popadnuv ho za rukáv.

„K lékaři, kam jinam," odvětil prudce. „Pojeďme."

Vskočili jsme do prvního vozu, který jsme napadli a ujížděli. Brzo potom vyskočil strýc z vozu do průjezdu a hnal se po schodech nahoru. Tam prudce zatáhl za zvonec, jenž měl podobu lastury. Netrvalo dlouho a ve dveřích objevila se svraštělá hlava stařeny s bradavicí na bradě.

„Není doma!" zavrčela stařena na otázku strýcovu a chtěla zavříti. Ale strýc odstrčiv ji stranou, jak byl, v plášti a čepici na hlavě, nevšímaje si tří psů, prudce štěkajících, vrazil do komnaty a odtud do jídelny, odkud k nám doléhaly hlasy. Jedva jsem mu stačil, žena se s ubláceným botami po parketách za ním. Konečně vpadli jsme do pracovny lékařovy. Těžko vypsati povyk a zmatek, jaký naším příchodem povstal. Všichni křičeli, látrosili, hrozili policií a křik skončil tím, že strýc hroze lékaři vznešenými osobami, zdrží-li se jen ještě minutu, násilně vyvlekl ho na ulici a vsadil do kočáru. „Pospěš pěšky," volal na mě strýc, když kočár úprkem odjížděl.

Když jsem se vrátil domů, ošetřovali již Mařenku lékař i teta. Objevilo se, že není popálena, nýbrž jen postrašena. Lékař předepsal jí několik utišujících kapek a vypiv sklenici kávy, zase odejel. Mařenka skoro celý den strávila u nás, nevstávajíc s pohovky a pociťujíc slabost. Teprve k večeru nabyla zas veselejší mysli.

Strýc jezdil za jejím otcem, ale ten byl v Kronštatě. Když pak chtěl tam za ním odjet, přemluvila ho Mařenka, aby zůstal. Vůbec byl strýc více rozčilen než my všickni a více než sama Mařenka. V jeho spěchu a starostlivosti, s jakou sháněl lékaře a léky, nejevila se už jen soustrast s trpícím bližním...

S večera vešel jsem do komnaty, v níž byla Mařenka. Alexandr Nikolajevič seděl vedle ní. Dvě svíce hořely pod zeleným železným stínítkem v druhém koutě, osvětlujíce jasně stůl, ale nechávajíce v pološeru ostatní komnatu. Právě když jsem vešel, zaslechl jsem mlasknutí. Zarazil jsem se a naslouchal: mlčeli, ona byla bleda a opírala se o lenoch pohovky a on seděl na židli u ní. Stanul jsem a stál chvíli za záclonou, pak jsem se vykradl po hebkém koberci ven.

Hned po této události přestali Marii nazývati mou nevěstou. Pelejev pohlížel na strýce ještě dobromyslněji než dříve a nic neříkal, když dcera jeho chodila se strýcem do města. Od té doby jakoby Mařenka byla náležela k naší rodině. Jako bylo u nás bez ní smutno, tak bylo všude veselo, když přišla. Ona přilnula ke strýci tou měrou, že důvěrnost, kterou sami ani netušili, stala se i cizím hostům nápadnou. Asi dvakráte zaslechl jsem také slůvko „ty". Slovíčko to učinilo na mne zvláštní dojem a já uhodl, že jsou ženichem a nevěstou. Také teta nazvala jednou Mařenku paní konsulovou. Od té doby byl jsem přesvědčen, že strýc naši rusovlásku pojme po skončení běhu za ženu.

VII.

Ale proč až po skončení běhu a nikoli teď? Bylo tu mnoho příčin. Nejprve nechtěl se strýc oženit, pokud seděl na školní lavici, a za druhé Pelejev sám den svatby odkládal, jakoby snad zkoumal jejich lásku, anebo že čekal, až si jeho zeť získá postavení. Marie byla nebohatá a strýc neměl nic. Posud žil ze stipendia a podpory, kterou mu poskytovala starší sestra. Otec nezůstavil mu jmění žádného.

Otec jeho, Nikolaj Maximovič Togajev, byl podivín a divoký. On náležel k nyní již docela vymřelému druhu statkářů, kteří v mládí sloužili při gardě, pohybovali se ve vznešené společnosti velkého města, platili za hledaného ženicha, zatím však se oženili s některou tanečnicí nebo komornou, byli pro nějakou skandální příhodu vyhostěni z města, uprchli na svůj statek a tam rok od roku tloustli a tučněli. Co mohl mladý Alexandr doma získati, vida, kterak otec s důstojnými sousedy svými lovil slepice a krocany, jež vyháněl do parku, aby tam zdivočeli, anebo honil medvěda proto, že mu v pokoji snědl džbán pomády a tak upadl v jeho nemilost? Ačkoli se mohlo očekávati, že se z něho vyvine surová, hrubá povaha — nestalo se to přece.

Z Alexandra vyvíjel se skromný, vnímavý člověk. Bůh ví, kdo do duše jeho vložil semeno všech těch jeho, pro něho samého smutných ideálů — jeho matka sotva, neboť byla stvoření všední a dávno zapomenuta. Semeno to potřebovalo jen tepla a světla — na štěstí dostalo se mu obého.

Alexandr prospíval hned z mládí. Skvělá paměť získala mu první místo ve škole, ačkoli nikdy pilností nevynikal a usilovnou práci nemiloval. Přes všechen výborný úspěch nezůstal za svými lehkomyslnými tovaryši a sám jednou pustil z okna školní ložnice raketu v tom okamžiku, když rektor pozdě vracel se z klubu domů a stanul před dveřmi svého obydlí. Když ohnivý had s lehkým šumem vznesl se do výše a tam praskl, rozsypav se na malé hvězdičky, byl stařec neobyčejným zjevem tím tak udiven, že dlouho stál na místě a mučil si hlavu tím — „co by to mohlo být". (Dokončení.)

FEUILLETON.

Limba.

Z básní „V Tatrách“ od *A. Asnyka.*

Vysoko na srubu skály
svou limba korunu v snění
svěsila nad tůň, rej stálý
kde vod se řítí a pění.

Jen sama na žule vzrůstá,
poslední svého již rodu —
a nedbá, zloba vln pustá
že skálu podryla v spodu.

Tak vážna, plna však stesku
se nad sráz chýlí tam blízký,
i vidí dole jen v lesku
tlum smrčin křivý a nízký.

Ti chodci zakrslých paží
vždy v těsném šiku jdou k předu —
ten s dávných sídel ji sráží
do krajin věčného ledu.

Nechť zpupní cizinci kletí
dál zrádně rozhostí sebe —
ta v mracích koupá své sněti,
má volné nad hlavou nebe!

K nim nikdy neshledne v pýše,
o život nechce se bíti —
jen čelo zvedá vždy výše
hran, štítů nad sráznou sítí.

Se vzhrdou slyší, ne v hoři
té chátry jásot a vřesky —
chce sama s lazurných moří
padnouti, zdrcena blesky!

Přel. *Fr. Kvapil.*

Na venkově.

Napsala *Marchesa Colombi.*

Byl jasný den ke konci srpna. Nebe bylo temně modré, docela klidné, beze všech bílých a šedivých mráčků, které svým černým stínem zastírají skalné svahy hor; ani ony růžové pruhy se neukázaly, které svým teplým leskem září na širém, jasném nebi jako výraz lásky na krásné tváři.

Slunce stálo vysoko — byloť poledne — a rozlévalo po daleké rovině Brianzy své bílé, oslňující, jednotvárné světlo, a pouze nesmírné spousty hor stínily temně nižší pahorky. Okolí mojí villy bylo svěží a zelenalo se po minulých deštích; květů bylo, jak by nasypal, a každý z nich s oním zbytkem vůně, která v něm zůstala po těch všech velikých deštích, lákal hejna bílých motýlů, aby v jeho kalichu strávili chvíli svého krátkého života.

Vyšla jsem ven a dýchala do sebe plným douškem ten dobrý, svěží vzduch a myslila si, kterak sedláci se sice špatně živí, kterak se napracují jako otroci, mají nepříjemnosti všeho druhu, za to však že mají onen širý, čistý vzduch, v kterém není žádných nezdravých výparů, jako v městech bývá. Mají světlo, mají ten daleký prostor a nesmírnou krásu přírody...

V takových myšlénkách kráčela jsem vždy dále od villy, která stála mezi samými zahradami, loubími a hájky, a blížila jsem se k několika osamělým chalupám, na něž slunce neobyčejně pražilo. Vzpomínala jsem na krásné obrazy Santora Rubense, jež vzbudily na výstavě turinské takový obdiv a kterých si kritika málo všímala; bylo to několik bílých chalup, trochu rozpukaných a trochu oprýskaných, s parným, poledním sluncem, chalupy chudé a bídné, jichž veliká krása záležela právě v oné pravdivosti, s jakou byly malovány. A myslila jsem, právě jako před těmi obrazy Santorovými, že bych chtěla žíti v oněch chalupách, že krása není domovem pouze v městech a domech panských; že snad ta smutná villa, kterou jsem měla za zády, byla méně malebná nežli tyto bídné chatrče, k nimž umění nemusilo přidati již ničeho více, ničeho, leda to hluboké, nekonečné, modré nebe, aby to byl hotový obraz.

Při tom všem záleží krása jenom v té prostotě a přirozenosti. Sedláci mají se nejlépe na celém světě: žijí sice život primitivní, ale to je právě ten pravý život, přirozený, beze všech přetvářek, jsou zdravější a silnější nežli my a mají méně všelijakých ohledů a mrzutostí; nemají srdce otrávené našimi pochybnostmi a naším skepticismem, a dovedou si tak zachovati city zdravé a mocné. Ach, jakým to sladkým mírem dýše ten venkov!...

Krok za krokem a v různých myšlénkách došla jsem až na dvoreček mezi chalupami. Měla jsem šaty krátké, nicméně však musila jsem je každou chvíli nadzdvihovati, abych se nepomazala v kalužinách, kde husy celé šťastné se brodily, roztahujíce spokojeně křídla i ocas.

Řada kurníků a chlívků — několik kolíků a prkének co nejhůře dobromady sbitých — táhla se v polokruhu zrovna před chalupami. Každá rodina měla svoje, čímž dvorek byl sice ohražen, za to však velice súžen. A každá rodina měla také svoje hnojiště a to zrovna přede dveřmi. Vzduch byl tu děsný. A mezi každým domkem houpala se pásma konopí, aby uschla, a zapáchala, možno-li, ještě hůře nežli kurníky a chlívky. Ošklivý ten vzduch dral se mi do úst, nosu a všech porů, a bylo mi tak úzko, že se mi až tajil dech, jakoby při každém vydechnutí vnikal do mne zárodek nějaké nemoci.

Ale sedláci si toho nevšímali. Ženy seděly na zápraží a chovaly malé děti; větší děti válely se na zemi v tom blátě a hltaly trochu polívky, uvařené z kukuřicového chleba, vody a slaniny. A muži, kteří již si odbyli tuto hostinu, buď rovnali scuchané konopí, nebo dělali jinou práci po dvorku. Mladá žena, silná a snědá, s očima jasnýma, ale bezvýraznýma, navíjela pásma hedbáví a tiše plakala; byl to pláč sice tlumený, ale vášnivý, ne dramatický, ale v pravdě bolestný; byl to pláč matky.

Nemohla mluviti; jiné dvě ženy z jejího domu, Maddalena, sestra jejího muže, a pak stará bába odpovídaly za ni. Umírala jí holčička.

„Bude to k zubům,“ pravila bába. „Trvá to již přes měsíc, co je jí tak špatně; ale teď bude brzy po všem...“

„U nás se daří hochům, ti jsou silní, ale děvčata umírají,“ dodala Maddalena. „Já jich ztratila šest... či sedm?...“

„Sedm,“ rozhodla bába.

„Je pravda, sedm. Všecky mi pomřely. Co dělat? Co se má státi, stane se.“

„Pán bůh nám je dal a zase si je vzal,“ přisvědčila bába, které snad ten smrad z hnoje vdechl apatickou resignaci Jobovu.

Zoufalý nářek ubohé, opuštěné matky byl odpovědí na tuto hroznou sentenci. Pracovala dále, ale jen jednou rukou; druhou zvedla zástěru a utírala si řinoucí se slzy.

Vešla jsem do vnitř, abych viděla nemocné děvčátko. Okno světnice, kde leželo, bylo zavřené, a mimo to zvenčí přes ně visela jakási slaměná stříška, aby zadržela i to slabé světlo, které mohlo vnikati malým okénkem. Zápach kukuřice a melounů, mýdla a prádla naplňoval světničku. Umírající dítě leželo na kolébce, zabaleno v celou haldu plenek, hadrů a šátků. I tvář mělo zahalenou roztrhaným ubrouskem.

V tuto parnou hodinu, v tomto psím vedru, čeho se nejvíce hrozilo srdce matky, byl vzduch; v té hrozné atmosféře dusila to ubohé stvoření, jenom aby se nenastudilo.

Dítě bylo celé rozpálené a neumyté. Musila jsem to matce říci a tázala jsem se jí, zdali dcerušku svou myje.

Odvětila mi, že jí myla nožičky asi před měsícem, hned v červenci ve studničné vodě a od toho asi že se rozstonala.

Dala jsem se s ní trochu do řeči; hleděla jsem ji přesvědčiti, že voda nikomu neublíží, že čistota je první podmínkou zdraví, že děti mají se mýti často, atd. atd.

Ženy mne poslouchaly celé udivené a Maddalena pravila:

„Vida! My se bojíme jen se jich dotknouti studenou vodou, a páni se toho nebojí. Snad by jim to tedy neškodilo, kdybychom je také myli, jak praví paní.“

A bába chvíli se rozmýšlela a dodala pak tuto moudrou větu: „A byly by také čistší!“

Sešla jsem opět s oněch špinavých schůdků a vrátila se na dvoreček; všechny tři přišly za mnou.

Maddalena držela v náručí dítě, jež si vzala na vychování z nalezince, když pochovala, jako matka Makkabejů, svou sedmou

dcerušku. Bylo to dítě slaboučké, zrovna průhledné, útlé a bílé jako jasmín, ale krásné, jaké se zřídka kdy lidem narodí.

„Svatá Panno! Vy pravíte, že tohle dítě je hezké?“ zvolala bába. „Vždyť je víc mrtvé nežli živé!“

„Bylo by dosti hezké,“ ozvala se Maddalena, které to lichotilo, „kdyby nebylo tak churavé a mělo lepší barvu.“

„Ale jak pak chcete, aby děti byly zdravé při tomhle vzduchu, co zde je? Nač pak jste pověsili to konopí zrovna sem? Což nevíte, že kazí vzduch a činí jej nezdravým?“

„Myslíte, signoro?“ pravila nedůvěřivě. „My jsme tomu zvykli a necítíme ničeho. Ovšem, mohli bychom dáti je trochu dále.“

„A což to hnojiště?“ dodala jsem, povzbuzena touto povolností její. „Proč pak je nepřenesete tam doleji do polí, dále od domu?“

„Můj ty bože!“ zvolala bába se smíchem. A všichni smáli se s ní; pak opřel se jeden z mužů, co zde pracovali, o svou lopatu a pravil ke mně s tváří učenou:

„Dala byste vy do polí svou špižírnu? Myslete si, že hnojiště to je tak naše špižírna, a odtud právě máme ten svůj kus chleba. Dáme-li je někam dále, nebudeme ani vědět, a někdo nás okrade.“

„Ale zde je špatný vzduch a děti umírají.“

Vzdychla jsem si, zaražená jeho důvodem, který bohužel byl pravdivý.

„To je pravda, že jich dosti umírá,“ potvrdila matka Makkabejská. „Ale co dělat?“

A stařena doložila: „Je jim lépe nežli nám. Aspoň se již netrápí.“

Matka nemocného dítěte pracovala v tichosti dále a potlačila časem nějaký vzdech; a každou chvíli pohledla na mne svýma kalnýma očima, jež, jsouce plny slz, nutily člověka k pláči. Neviděla jsem nikdy bolesti tak némé a potlačované a přece tak veliké a mocné. Styděla se za to a namáhala se, co mohla, aby ji zatajila.

Druhého dne, když jsem zase přišla na dvoreček, dítě bylo mrtvo.

„A kde je Tereza?“ tázala jsem se. „Je snad u své mrtvé dcerušky?“

„I ne,“ odvětili mi. „Šla k Madonně del Bosco. Pravila, že tam bude až do večera.“

Odešla a mrtvola jejího dítěte ležela dosud v kolébce.

„Šla sama?“ tázala jsem se. „Její muž s ní nešel?“

„Ale, signoro! Její muž pracuje na poli.“

„Ubohá žena!“ vzdychla jsem si, dojata jejím neštěstím.

„Víte, mne to také netěší!“ pravila bába, jaksi pochybujíc, že bych mohla věřiti takové citlivosti.

„Matku mrzí to ještě více,“ dodala Maddalena, která došla k tomuto poznání svojím sedmerým zármutkem.

Později viděla jsem muže Terezina seděti na kamenech přede dveřmi; měl na klíně svého prvorozeného syna. Hladil ho laskavě svýma hrubýma rukama a mluvil k němu skutečně jako milující otec; myslím, že jím také byl tomuto silnému dítěti; ale děvčátko sotva několikaměsíční je pro tyto drsné lidi věcí příliš nepatrnou a křehkou. Není to ještě člověk; zdálo by se jim to dětinstvím, plakati pro to malé stvoření, jež dosud němé a nečinné leží ve svých plenkách — vždyť to není dospělý člověk! Ptala jsem se ho po ženě a on odvětil mi s tváří člověka velice zkušeného:

„Řekl jsem své ženě, aby nedělala hlouposti: není to k ničemu. Či se chce také sama rozstonat?“

„A necháte ji tam u Madonny samu?“

Pietro se na mne podíval, pak pohledli jeden na druhého, totiž on, bába a jeho sestra a byli jaksi v rozpacích. Nevěděli, co vlastně chci.

„Kdy pak se vrátí?“ tázala jsem se.

„Ale!“ pravila bába. „Neřekla nám ničeho. Má rodiče v tu stranu; snad půjde k nim.“

„Ale přijde ještě do večera?“

„Kdo pak ví!“ odvětil muž. „Možná, že u nich zůstane na noc.“

Byli všichni docela klidni. Nikdo nebyl zarmoucen pro to dítě, nikdo se nebál o matku, jejíž bolest, uprostřed té drsné lhostejnosti, zdála se všem jakousi chorobou a přepjatostí. Hleděli ji také vymlouvati, že prý je ještě mladá, a že to bylo její první dítě, co jí umřelo, a že ji to potkalo, když tomu nebyla ještě zvyklá. A opakovali, aby ji jaksi omluvili přede mnou: „Za nějakých pár dní si na to ani nevzpomene.“

Myslila jsem neustále na tu ubohou ženu, která byla sama se svou bolestí daleko svých, na místě osamělém. Vzpomínala jsem na některé přítelkyně svoje, které nemohly nikde nalézti útěchy a ještě po mnoha letech oplakávaly trpce svoje mrtvé děti a bývaly vždycky k slzám dojaty, když viděly nějaké dítě v tom věku. Myslila jsem na to, s jakým soucitem, s jakou šetrností a úctou chováme se k bolesti matky a přece se nám zřídka podaří ji umírniti. A chvěla jsem se při vzpomínce na onu opuštěnou duši, která neslyšela přátelského slova, které by ji potěšilo, aniž viděla kolem sebe vlídné oči, které by nad ní bděly. Kolem Madonny del Bosco proudí Adda; věděla jsem, k jakému zoufalství může člověka dohnati přílišná bolest.

Celý den strávila jsem v úzkostech; a když se začínalo stmívati, poslala jsem Pietra, aby se podíval po své ženě. Šel, když jsem si toho přála, ale nechápal, proč se vlastně bojím.

Byly tam pouze dva kilometry cesty a vrátil se brzy klidný, jak odcházel.

„Šla k rodičům,“ pravil. „Řekl jsem jí také, aby si to tak nebrala. Ještě by si něco přitáhla. Mému bratru zemřela tuto zimu také holka; a byla hezká! a zdravá! Stonala jenom dva dny, měla něco v krku, a byly jí již čtyry roky...“

„Ale on se přece také rmoutil...“ podotkla jsem.

„Nu ovšem; zprvu ho to náramně mrzelo; ale co naplat? Přišel na den ke mně, a byli jsme až do večera v Lecco...“

Nežli jsem opustila venkov, šla jsem ještě navštívit Terezu. Vrátila se již, ale doma nebyla. Tázala jsem se, jak se jí daří.

„O, již to přešlo,“ řekli mi; a pak dodala Maddalena:

„Snad ji to ještě trápí, ale je už rozumná.“

Když jsem šla zahradou, viděla jsem Terezu shýbnutou k zemi; vybírala brambory. Zavolala jsem ji a vztyčila se, aby mne pozdravila. Měla oči zardělé a slzy tekly jí po tváři. Utřela si je rychle obrácenou rukou a nutila se k úsměvu:

„Dobrý den, signoro.“

Pláč svíral jí hrdlo a chvěl se jí hlas, té ubohé ženě.

V tom přicházeli k nám dva sedláci, jeden mladý a jeden starý, a každý nesl na hlavě padesát kilogramů sena; byli ohnuti až k zemi. Ta těžká tráva, která je dusila, visela jim přes oči; tváře měli lijalové, žíly naběhlé a oči namáháním zarudlé. Kapky potu řinuly se jim s čela přes oči a nežli skanuly, houpaly se na brvách jako slzy. Když šli kolem nás, ohledl se starý na Terezu a chtěl zavrtět hlavou — v čemž ovšem přílišná tíže jemu překážela — a pravil hlasem, který se chvěl mdlobou:

„Je ještě mladá, ubohá holka. Za několik let pochopí také ona, že těm je lépe, co šli do ráje.“

Sledovala jsem očima toho starce shrbeného pod tím nelidským břemenem. Bůh zachovejž mu vždycky pro útěchu tu jeho víru v ráj!

— Levo-hradecká povídka od Václava Beneše Třebízského. Matice lidu. Ročníku XVI. číslo 1. — Co kdy dobrého bylo řečeno o pracích Beneše Třebízského, platí o této povídce měrou nejvyšší. Beneš Třebízský dovede vždy, ať se dotkne kterékoliv bolestné struny naší minulosti, mluviti k srdci zvukem plným, opravdovým a mocným. V Levo-hradecké povídce uvádí nás péro Třebízského v trpkou a beznadějnou dobu české vlasti po bitvě bělohorské a staví nám ji před oči v celé té bídě, hrůze a utrpení, jakou skutečně byla, ta země napojená slzami. Tak se zdá, když čteme Levo-hradeckou povídku, jakobychom byli sami občany žalovskými, kterým Větrovec vypráví o jich otcích a dodává: „Vás všecky pomstí nejlépe láska potomků vašich vzájemná a z té lásky vzešlý květ!“ — Levo-hradecká povídka nemohla nalézti lepšího místa než v Matici lidu, v níž bychom rádi častěji vídali práce tak zřetelně a tak z české duše k českému srdci mluvící. *—n—*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. března 1882. ČÍSLO 8.

Kroesus.

Arabeska od *Jana Liera.*

1.

„Nepůjdeš tedy?“

„Ne.“

„S bohem. Příště si choď tudy za rýmou sám.“

„Jak je libo. Servus.“

Ztrnuv nad neslýchanou rozhodností svého přítele zarazil jsem krok, namířený již do betlemské ulice.

Před mými udivenými zraky vykračovala si podél brlení nábřeží směrem k řetězovému mostu štíhlá, drobná postavička mladého muže, upjatého v chatrný svrchník, jehož otřená zadní strana s urážlivou lhostejností ode mne se vzdalovala.

Byl to skutečně malíř Julius Vinař? Můj přítel Julius, jejž den co den po obědě míti musím tak nezbytně jako černou kávu?

Plavé kučery a pohmožděný umělecký klobouk na nich svědčily naň s jistotou zatykače, sonorní a přece milý zvuk jeho slov, jež mi hučely hlavou, přesvědčoval mne —; nebylo možno pochybovati. A neobrátil se ani. Učiniv již nejméně padesát kroků, nechával mne pořáde státi!

Toť ostuda, — ponížení — —

Rozběhl jsem se za ním.

„Člověk, bydlící na Újezdě,“ osopil jsem se na něho, vsouvnuv mu zhurta ruku pod paží, „a chodící letní dobou přes kamenný most na Vinohrady, může býti dobře při smyslech. Týž člověk jest však na téže cestě za mizerného podzimku čirý ztřeštěnec!“

„Ale nenamáhej se. Mne nerozhněváš,“ odpovídal přítel, tiskna mi srdečně ruku a hledě na mne dobrácky. „Bylo by mi bez tvého průvodu vždy, jako bych měl jíti nahý, nebo tak nějak teskno a hanba — —“

„Dobře, dobře. Rozumím ti, leč za to si vyprosím, abys také ty rozuměl mně.“

„Nu, — zatřešti si také trochu se mnou. Ty bydlíš na smíchovském nábřeží, já na Újezdě, ty musíš den co den odpůldne na Staré město, já na Vinohrady, — máme tedy stejnou cestu. A mně se na Malé straně velice líbí, zejména rozkošný labyrint zajímavých koutů mezi újezdskou branou a biskupským domem!“

„Rozkošný! Dnes! Vítr vymetá vlhké ulice, čeří hladinu řeky, pod nohou ti chřestí lístky ledu, plovoucí v kalužinách, a skrze mřížoví holých větviček stromů zeje na nás žlutavě šedé podzimní nebe tak morousovitě, že mi je stále do utíkání. Jindy, příteli, jindy!“

„Šlaka! I dnes, pokaždé jest levý břeh k zulíbání. Podívej se na Kampu. Mrzí mne nad pomyšlení a hned bych se pustil do ní,“ blouznil Julius.

„Kam? Jakže? Co chceš zase?“

„Všechno tam obrátit v rumy a troskami vyrovnati ostrov tak asi do výše kamenného mostu. Pak na vrch zahradu, samý trávník, vodotrysk, obrovitý košatý strom, přítmí modravých stínů a do parku palác, napolo villu, napolo alkazar, maursko-renaissanční skvost, jako rusalkami vynešený z hlubin vodních a skrytý v houštině zelené oasy, již proud řeky objímá a chrání od všeho znesvěcení. Mysli si nad rájem mého štěstí noční nebe a kolem něho vřelý vonný dech červnového podvečera, jehož stíny vedle jasna, rozsévaného měsícem, jsou dřímavě něžné jako lehká, čistá duma nezkalené duše. V zelené, z řeky se vynořující houštině sadu, závodícího luzností se sadem Armidiným, polo se skrývají, polo koketně vyzírají a třpytí se kytice bílých stalaktitů, štíhlých vížek a fiál, houpajících se na guirlandách, uvitých ze zkamenělých krajek. Mezi nimi tu a tam září světlo, padající na hladinu řeky, po níž běží dlouhým, tetelivým pruhem jako pásmo zlata až k tobě, přinášejíc ti pozdravem slabý odlesk mé blaženosti. Stoje zde na půdě všedního světa, zalétáš obdivem a tužbami své žasnoucí duše k štítům mého rajského sídla, do něhož mne začarovala moje — —“

Překvapen prudkým zaražením Juliova dithyrambu, pohledl jsem naň. Přítel se tvářil zčista jasna jako divadelní habitué, zočivší svoji oblíbenou baletku na výši její slávy půldruhého metru nad zemí, nebo jako muž, vsadivší svou poslední tisícovku na terno, které se před ním náhle třpytí zlatem a mašličkami co báječná výhra, — nebo —

„To jest ona!“ vydralo se z Juliova stísněného hrdla.

Ona! Přítelova ona! Bylo mi pojednou o deset stupňů zimněji a maní přitiskl jsem Juliovo rámě pevně k sobě, abych zmařil osudný krok jeho na sráznou dráhu, na níž kyne každému mladíkovi — ona.

„Nešťastníče —“ chtěl jsem jej osloviti, leč přítelův naivní, k pláči slastný pohled udusil moje kárná slova i pohnul mne k šetření jeho záliby v politování hodném bludaření.

„Hezké děvče, plnokrevné, nevšední obličej," podotkl jsem.

„Krásný, olympický," vzdychl si Julius. „Pohleď na rázovitý profil její božsky modelované hlavy!"

„Hm, — budsi. Pěkný vzrůst, vynikající rozhodně v šatě, přizpůsobeném bez koketnosti, avšak se znalostí tvarům těla, barvě vlasů a očí, pleti —"

„Ó, kdybys ji znal! Kdybys den co den jako já poznával na ní, jak můj vkus, tvůj vkus, všechno, co umíme, jsou pouhé nemotornosti, mizející před vznešeností jejího tvůrčího krasocitu!"

„Ale — dovol — poněkud statná by byla pro tebe. Výška okolo 165 centimetrů jako tvoje, šířka v prsou rozhodně větší, váha nepochybně také —"

„Vari od mé lásky s tvou šábovkou a decimálkou!" durdil se Julius.

„Promiň! Za to ti dosvědčím roztomilost jejích nožek. Cape a proplétá se kalužinami jako v tanci. Čistá chůzička. Bravo! Hop! Už je za rohem. — za ní!"

„Ani na krok!" ozval se rozhodně přítel, strhnuv mne zpátky.

„Nu, — mne se přece nebudeš báti!"

„Inu, — což o to! Jsem o tvé diskretnosti přesvědčen, — ale, — já nechodím za ní — ze zásady."

„Hm. A vyžádal jsi sobě už patent na svůj nový druh lásky?"

„Neposmívej se mi. Jsem k ní v tak mladém, zvláštním, čistém poměru — —"

„Píšete si tedy?"

„Ba ne."

„Tedy mluvíte spolu ve společnosti pod dozorem?"

„Dokonce ne!"

„Co pak? Telegrafujete si, dáváte si spolu znamení, prostředkují mezi vámi známí, dohazovači, — nebo jak se u všech všudy dorozumíváte?"

„Nijak," vzdychl si přítel z hluboka.

„Přece jste spolu nějak musili začíti!" zlobil jsem se. „Ptám se, kterak?"

„Já jsem ji hanebně urazil."

„Jdi k šípku! A na tom jste zůstali?"

„Ano."

„Vypravuj, dětino. Pomohu ti snad dobrou radou z úzkých," vybízel jsem, dychtiv poznati Juliovy hříchy.

„Hledal jsem před nějakým časem živý model, imposantní a spolu graciosní postavu pro hlavní figuru vašeho obrazu — —"

„Náš obraz! Julie, připomínáš mi, že jsem právě vyslán s důtklivým napomenutím k tobě, abys déle s nákresem neotálel. Kdy budeš hotov? — Poslední slovo!"

„Počkej, až dopovím. Nepracoval jsem již delší dobu podle živého modelu a neznal jsem žádný klondný, — neníť jich beztoho v Praze valně. Tu potkám Zvědínka, mluvím s ním —"

„A on si z tebe ztropil blázna. Tak jedná se svými přátely na potkání. Mne týrá již delší dobu dotazováním, kolik litrů vody se nepromění v páru při prasknutí lokomotivy," vypravoval jsem.

„A mne vybízí, abych mu pomohl zjistiti, zdali si Fornarina nehty ustřihovala či uřezávala."

„Hahaha, — všetečka!"

„To se ti směje, — počkej, jen až ti povím, co mně vyvedl. ‚Snadná rada,' řekl, ‚vím o modelu, že lepší neseženete. Pojďte se mnou, tam a tam, v tu a tu hodinu, ukážu vám dívku, již pak můžete jen stopovati a na vhodném místě uloviti.' Poslechl jsem, ukázal mi ji —"

„Kterou?" vpadl jsem Juliovi do řeči.

„Nedoslýcháš? Vždyť pravím — ji!"

„Aha — ji!"

„Mžikem jsem byl okouzlen. Šla, šla daleko a já, netroufaje si ji zastaviti, pořáde pryč za ní až do Hroznové ulice —"

„Prosím tě, kde vězí ulice toho jména?"

„Na Kampě."

„Mhm! A vše to se událo dne 27. října běžícího roku okolo poledne," usmál jsem se.

„Kdo mne vyzradil? Zvědínek?"

„Ba ne. Ty, kterýž od řečeného dne jsi do Malé strany po uši zamilován a zarputile mne vláčíš oklikou po kamenném mostě."

Přítel se zapýřil.

„Vešla do průjezdu," pokračoval, „a já sebrav veškeru svou zmužilost, odhodlaně za ní. ‚Slečno, — doslechl jsem, — račte prominout — potřebuji model!' zajíkal jsem se. ‚Těší mne,' odvětila konvenienčním tónem a nebyla ani za mák překvapena. Ulehčilo se mi. ‚Avšak já nemohu sama nic zadávati,' pokračovala dívka, ‚navštivte závod mé paní.' — Závod — paní — aby mi vnutila po případě jinou? Ne, já jsem chtěl ji. ‚K čemu takových oklik,' namítal jsem směle, ‚smluvme se spolu, běží mi výhradně o získání vás, krásná slečno, za model.' Dívka ztratila poněkud barvu, couvla, zachytila se zábradlí schodů. ‚Pane!' ozvala se pak, planoucí ruměnec na lících a blesky v očích. ‚Poznávám, že se mnou si tropíte lehkovážný žert, — nechť zúmyslně či bezděčně. Jste na omylu, pamatujte si to.' — Zůstal jsem jak opařený, a než se mi vytratily mžitky z očí, byla ta tam!"

„Dále."

„Dále už nic. Od těch dob chodím povzdálí za ní, ležím před ní v duchu na kolenou — desetkráte za den a odprošuju ji, a ona snad nemá tušení, jak blaženě i smutno zároveň mi bývá na její drahé stopě."

Ferdinandovou třídou a Ovocnou ulicí lámali jsme si společně hlavy louskáním patrného nedorozumění, domysly o paních, modelech, závodech a podobném. Úplně nerozhodnutí jsme se pak rozešli. Já zahnul na Můstek, přítel odbočil po Václavském náměstí vzhůru.

V tom jsem se rozpomněl na nevyřízenou věc: náš obraz, veliká poptávka po něm, přísný rozkaz, dobyti ho od Julia — —

Pustil jsem se za ním.

Již jsem jej doháněl, když právě mi uklouzl, vešed do velkolepého kočárnického krámu.

„Počkám."

Přecházel jsem, obdivoval se děvčatům, poslouchal drnčení skel v lucernách a čtvrt hodiny mi uběhlo. Dýchal jsem si do dlaní, stíral jinovatku s knírů, pozoroval, jak mne vždy více bolí nohy, a půl hodiny minulo. Rozzlobiv se, vrazil jsem do krámu.

Julius byl překvapen, nedal se však rušiti. Proplétaje se mezi skvostnými kočáry a kupami nádherných postrojů koňských, rozmlouval horlivě s továrníkem.

„Co kupuješ?"

„Ah, — tentoc, — poptávka z venkova, — velký pán —" odbýval mne.

„Komu se propůjčuješ za agenta?“ ptal jsem se znova, když jsme se konečně ocitili na ulici.

„Nikomu. Vytáčka před továrníkem. Podívej se na zem. Takové bláto, kalužiny, sychravo, podešve přimrzají na dlažbě a ona chudinka musí se svými sylfidími nožkami až z Kampy tou nepohodou bůh ví kam! Kočár, kočár pro ni, — vybíral jsem a nic tam neměli dost pěkného. Samá chamraď!“

Pro smích a úžas opět jsem zapomněl na náš obraz. Umínil jsem si, že zítra —

II.

Zítra, pozejtří, nikdy cestou nebylo s Juliem řeči. Učiniv mne jedenkráte podílníkem svého tajemství, pouštěl na mne od prvního do posledního okamžiku každého našeho setkání takové spousty báječně důležitých podrobností ze svých pouličních studií jejího klobouku, chování, nosíku, způsobu pozdravování, deštníku a t. p., že nezbylo chvilenky na slušné přednesení mého malicherného poslání.

Proto vypravil jsem se k němu v příhodnou chvíli na zvláštní úřední návštěvu.

„Prosím vás, domluvte svému příteli, panu Vinařovi,“ žádal mne obecní inženýr Novák, zastaviv mne cestou.

„Čím pak vám ubližuje?“

„Tuším, že nás na radnici chce oblažiti nějakým návrhem na zvelebení Prahy. Máme jich, až nás hlava brní. Pan Vinař vyzvídal u nás onehdy velmi dopodrobna všechna dáta o Kampě, výměru, výšku nad vodou, kubaturu návozu potřebného na zvýšení — —“

„Upokojte se. Můj přítel kupuje Kampu, zřídí si na ní plovoucí park a postaví do něho palác.“

„Je-li možná!!“

Nechav udiveného inženýra státi, šel jsem dále.

„Račte jen vejíti!“ pobízela mne „kvartýrská“ Juliova. „Pan Vinař bude zde okamžitě.“

„Což není doma?“

„Ba že je. Ale hodil dolů na dvůr slepému kolovrátkáři peníze a poněvadž je stařec nemůže nalézti, běžel mu na pomoc.“

Vyhlednuv oknem, spatřil jsem přítele, podávajícího kolovrátkáři svitek a vybírajícího pak ještě nádavkem krejcary z několika kapes.

Úprava Juliovy pracovny překvapila mne nad míru příjemně.

Velikým oknem, ověšeným drahocennou záslonou a těžkými, skvostnými draperiemi vnikalo plným proudem světlo do nádherného kabinetu, lámajíc a odrážejíc se stonásobně o třpytivé náčiní ze vzácných kovů, dřev, křišťálu, jímž pokoj byl naplněn. Ve výklenku okna, mezi měkkými sedadly, na nichž v malebném neladu spočívaly loutny, toiletní hračky a květiny, zdvihalo se krásné sousoší, Eros a Psyché od Canovy, a o několik měkkými koberci vystlaných stupňů níže stál elegantní malý stůl práce umělé, pokrytý pestrou směsí vybraných nippes, obrázků, skřínek se šperky a listy, flaconů a vás, nad něž zvedala se štíhlá, ozdobná, mnohoramenná girandola. Měkké křeslo starožitného rázu před stolkem, stejně vybízející k pohově jako k obdivu mistrností svého provedení, sousedilo středověké skříni, obstoupené exotickými květinami a naplněné vzácnými nádobami, hodinami a podobným. Znamenitý lustr, obrazy, zrcadla benátského díla, pohozené knihy v těžkých, vkusných vazbách, skvělé nástolky, okázalý velkolepý krb a mnohé jiné výtvory uměleckých řemesel doplňovaly půvabnou scenerii.

Nebyl jsem ještě u konce se svým úžasem, když vešel Julius.

„Děkuji ti srdečně,“ pravil jsem, podávaje mu ruku. „Jak vidím, pustil jsi se konečně do komponování našeho obrazu. Nesl jsem ti poslední upomenutí a hrozbu, — podržím je nyní pro sebe. Řekni mi jen, kde jsi sebral všechny ty vzácnosti?“

„S velkým namáháním vypůjčil od milovníků antikvit, za drahé peníze najal od obchodníků, něco také jsem musil koupiti —“

„A kdy budeš hotov?“

„Již skoro jsem.“

„Tyť jsi čaroděj. Kdy nám přineseš obraz?“

„Ach, božínku,“ usmál se přítel, „na ten si ještě počkáte. Nesáhl jsem téměř ještě naň.“

„Takto mne máš za blázna? Čím ti jest tvůj závazek? Čím moje záruka za tebe vůči našemu ústavu? Nyní přec musím konečně věděti, pro jakou jinou práci sebe a mne vydáváš v nebezpečí!“ rozkřikl jsem se, opanován hněvem a ruka moje strhla mani pokryvku s papíru na velikém prkně.

Spanilému, s nevšední pílí a jemností pracovanému akvarelu, zobrazujícímu nádherný budoir, v němž si na křesle před stolem hověla krásná dáma, pohrávající sobě s knihou a zírající v polosnění na sousoší před oknem, nemohl jsem se dlouho obdivovati. Julius přiskočiv, zakryl opětně obraz.

„Ale dovol,“ bručel zle, „tys příliš dotěrný!“

„Patrně hříčka, jeden z malovaných nápadů, které ti slouží k mrhání času,“ podotkl jsem kousavě.

„Mýlíš se. Tento akvarel musil býti namalován.“

„Proč?“

„Pro mne a pro ni. Pohleď,“ mluvil horlivě, odkrývaje nyní sám obraz, „poznáváš ji, postihl jsem její krásu?“

„Hm, — snad. Zeptej se na kompetentním místě, jí samé. Jaký účel má však tvůj obraz, čemu slouží?“

„Mé lásce. Tak, jak zde ji vidíš, ustýlám své dívce v lůně přepychu, skvostů, pohodlí a statků skvělého žití.“

„Inu, — stačí-li jí malované — budiž. Ale kdybys pracoval na místě svého blouznění štětcem, mohl bys jí už něco pořiditi. Leč vůči tvé lenosti mohu tě ubezpečiti, že za týden obdržíš od nás nezdvořilý list, jímž budeš zbaven vší, tobě patrně nepohodlné práce pro nás.“

„Přítelíčku,“ žádal Julius, poněkud zaražený, „ještě týden tedy. Já svému závazku dostojím.“

„Práce kvapná málo platná, říkávají. Upravoval jsi po plných minulých čtrnáct dní své milé budoir?“

„Ach nikoli. Toť práce čtyř, pěti dnů.“

„A co jsi dělal po všechen ostatní čas?“

Julius se zamyslil; rozpomínal se.

„Mluvil jsem s ní,“ řekl mi za chvíli.

„Skutečně? Kdy? Kde? Kolikrát?“

„Přecházeje záhy ráno na čekané po můstku, vedoucím z Kampy na Velkopřevorské náměstí, spatřil jsem ji nad očekáváuí brzy vycházeti z domu a krom všeho obyčeje obraceti se k Malé straně. Ulekl jsem se ne-

smírně, přitiskl se k mlýnu a ruče pospíchal jsem pryč; v zmatku mi nepřipadlo, abych se skryl do zákoutí k Bouquoyskému paláci a po několika krocích nabyl jsem přesvědčení, že na tichém, jako vždy prázdném plácku nemohu pozornosti mé zbožňované ujíti. Pomysliv si ‚děj se co děj‘, pozdravil jsem uctivě, nechal ji předejíti a pak jsem na ni u velkopřevorského paláce, před vchodem do Lázeňské ulice promluvil. Co jsem jí řekl, nevím; můžeš mne rozkrájet, nevím. Ale řekl jsem jí něco.“

„A ona?“

„Odpověděla — pamatuji si a opakuji ti každou slabiku, jak ji pronesla: ‚Na ulici není místo, na němž neznámí lidé se slušnými děvčaty hovořiti mohou!‘“

Julius poskakoval po pokoji, mna si ruce a směje se celým obličejem.

„Řádná odpověď. Jak a kde jste pak dále spolu jednali?“

„Již nic víc. Nikde. Od těch časů vídal jsem ji zase jen z povzdálí, nejvýše na padesát kroků blízko.“

„Takovým způsobem, brachu, dříve sešedivíš a vystřízlivíš, než se ti podaří dopustiti se obvyklé lidské chyby, jíž nazývají manželstvím.“

„Oho! Pomýšlím na brzkou ženitbu.“

„Pozoruji. Ženeš se do ní úprkem. Palác, kočár, boudoir již máš — —“

„Budu jí psáti,“ vypravoval přítel, neznamenaje posměšnost mých slov. „Pohleď.“

„Co to?“ ptal jsem se, obraceje v rukou podaný korespondenční lístek, jehož rub byl pokryt jakýms vzorkováním, skládajícím se z jednotvárných šiků mikroskopických čárek a teček.

„Devatenáct vybraných básní, vhodných k mému účelu. Víš, co dokážu v drobounkém písmě. Pošlu jí je.“

„Kdes je vzal?“

„Zde.“

„Básně o Eulalii. Od Stanislava Chytráčka. Ve prospěch ‚Matice školské‘ v ***,“ četl jsem na obálce objemné knihy.

„Chytráček — Chytráček —“ přemýšlel jsem, všímaje si některých veršů. „Pseudonym nepochybně. Chytráček se utíká se svými špatnými skutky pod ochranný štít ‚Matice‘, — co soudíš?“

„Jdi ke všem všudy. Mně se líbí a na tom je dost, a ji budou těšiti bezpečně také.“

„Možná, zmámené oko lásky kochává se v lesku mnohého poetického škváru jako v záři drahokamu. Kdo ti knihu poradil?“

„Zvědínek.“

„Aha. Dobrý pramen. Četl ji?“

„Chválil, ale nečetl. Vůbec nezná Chytráčkovy básně nikdo. koho se zeptám.“

„Věřím.“

Přítel vyškubl mi knihu z ruky. Při tomto prchlém skutku vypadlo z ní množství papírů.

Zdvihnuv je a přebíraje se v nich, couval jsem před Juliem, kterýž mi chtěl papíry mermomocí uzmouti.

Měl jsem v rukou množství ceníků modistek, lahůdkářů, skladů drahého nábytku, bijouteristů, vinárníků, čalouníků, pak „seznam hostí, již mohou býti zváni k našim dychánkům“, a konečně dlouhý, zevrubný „rozpočet mé domácnosti“. — „Suma kuchyně 4800, celkem vydržování povozu 1966, mé ženě k volné dispoci 1800, — úhrnem 13.752 zl.“, pochytil jsem z nekonečného sloupce cifer. Více nebylo možno, neboť přes moji obratnost zmocnil se Julius přece konečně důkazů a výsledků svého namáhání.

„Nesměj se mi,“ omlouval se nevrle, zarývaje prsty do svých kučer. „Jak vidíš, odvažuji se pro ni nejtěžšího a z toho těžím nejmilejší vděk své lásky.“

„Lituji tě.“ Bylo mi nechutno do hovoru, vzchopil jsem se a zapínal zimník. „Tedy za týden?“

„Jistě.“

„Poslyš,“ obrátil jsem se, jsa na odchodu. „Což abychom tak zběžně spočetli, na čem si můžeš rozumně založiti svou domácnost, i když podobně si hovíš, jako na příklad vloni.“

Počítali jsme.

„Přes dva tisíce,“ konstatoval jsem výsledek.

Julius pohledl s úžasem na svou chatrnou toilettu, do svého nuzného pokojíku.

„Ku podivu! To jsem nevěděl!“ přiznával s roztomilou upřímností.

„Zřekne-li se tvá příští milostivá paní paláce, kočárů, komorníka, pak si ji namluv. Radím ti k tomu. Radím ti, ač vím, že to zoufalý prostředek k napravení tvého rozumu. Ale pochybuji už o působivosti jiného.“

Na schodech zaslechl jsem volání Juliovo.

„Bez mála bych byl zapomněl,“ šeptal, dohoniv mne. „Opatři mně u vašeho ústavu nějakou zálohu. — Podívej se.“ dodal. rozvíraje přede mnou prázdnou tobolku.

Hezký obličej přítelův byl tak nevinný — dobrácký — mohl jsem odepříti?

(Dokončení.)

Marie Stuartka.

Napsal *Ant. Rezek.*

I.

Je vinna čili nic? Zasloužila hanebnou smrt, či stala se obětí politických i náboženských poměrů Anglie a Skotska? Toť jsou otázky, o jichž zodpovídání s menším neb větším štěstím pokusil se velký počet dějezpytců; ba nejenom těch, u Stuartky jako u Valdštýna vmísili se do boje o vinu či nevinu i nejpřednější básníci Evropy! — U Schillera ku příkladu nalezeno viny dost na Stuartce. vždyť žádají toho zákony dramatického básnictví; ale celkem jest nám jeho Marie Stuartka osobou velmi sympatickou, a tuším, že odtud po světě více známou než by byla z dlouhé řady učených prací. Nicméně i podle názoru Schillerova děje se Marii Stuartce křivda; výše nežli předpis o tragické vině stojí p r a v d a a ta mohutným krokem přiblížila se ke straně Stuartčině z tábora dosud nepřátelského.

Marie Stuartka byla katoličkou, její největší protivnice Alžběta, královna anglická. náležela k církvi reformo-

vané. Odtud až do nejnovější doby zdroj všech sporů a nedostatek objektivné kritiky! I nejduchaplnějším spisovatelům z tábora reformace byla konec konců Marie Stuartka ženou ničemnou, která, byť i se přiznávalo, že politické poměry k tomu přispěly, smrt na popravišti plnou měrou zasloužila. A badatelé katoličtí tvrdili zas opak; kde pak nemohli ho dokázati, tam aspoň nešťastnou královnu omlouvali.

Hanba dost, ale bylo tomu vskutku tak; jen zrcadlem vlastního náboženského přesvědčení autorova hleděli jsme na tragoedii o Marii Stuartce; teprv naše doba učinila tomu konec rozhodný, ba šla dále ještě, než kam odvážil se Hosack, nejlepší z dosavadních obhájců Stuartčiných.

Dva badatelé protestantští, kteří s přesvědčením o vině Stuartčině začali svou práci, — jako spravedliví mužové vědy nad úzkoprsé názory povznešení — na konci prohlásili, že Marie Stuartka nezasluhuje pouze omluvy, ale že jest úplně nevinnou, poněvadž prostou vší ničemnosti, a že odpravení její bylo vykonáno z příčin čistě politických; všecky ničemné skutky, které se jí za vinu kladly, že byly vymyšleny a v padělaných dopisech Marie Stuartky na světlo vyneseny, aby se zakryla vlastní příčina politické vraždy.*) — Bez námitek tvrzení to nezůstalo a nezůstane. Nicméně jest zjevem tak pozoruhodným, ve vědeckých listech, revueích a časopisech tolik přetřásaným, že zdá se nám za potřebno, aby i u nás toto nejmodernější stanovisko v otázce Stuartčině vešlo v širší známost.

Marie Stuartka, dcera Jakuba V., krále skotského, a Marie z Guisu, narodila se 8. prosince 1542 v paláci Linlithgově. Jsouc děvčetem pětiletým, poslána byla v srpnu r. 1547 do Francie, kdež na skvělém dvoře Jindřicha II. prožila šťastné mládí; vždyť sotva že dětským letům odrostla, považována za nejpřednější krásku Francie, jíž i Ronsard v nadšených básních opěval. V dubnu 1558 zasnoubena byla mladá královna skotská s dauphinem francouzským, později králem Františkem II. Ve Francii tento sňatek pokládán za skvělý triumf diplomacie. Marie Stuartka byla nejenom královnou skotskou, ona byla po královně Alžbětě, dosud neprovdané, i nejbližší dědičkou trůnu anglického. A poněvadž Alžběta, jakožto dcera na popravišti zemřelé Anny Boleynové, nebyla ve Francii vůbec uznávána za královnu Anglie, tudy na dvoře pařížském Marie Stuartka již nyní jmenována královnou anglickou i skotskou, čímž Alžbětu anglickou popudila k hněvu nesmiřitelnému, ba k nenávisti, jež Marii r. 1587 přivedla na popraviště. — Smrtí krále francouzského, Jindřicha II. (v červenci 1559), stala se Marie Stuartka, jako manželka Františka II. také královnou Francie, spojujíc na hlavě své tři skvělé koruny evropské. Bylo však této slávy na krátko. František zemřel již 5. prosince 1560 a osmnáctiletá Marie byla vdovou; brzy musila i opustiti Paříž, jednak pro nepřízeň Kateřiny Medicejské, jednak pro osudy říše skotské. Tam totiž po smrti krále Jakuba V. vládla po čas nezletilosti Mariiny matka její Marie z Guisu, zápasíc neustále s hrdou šlechtou i národem, který toho času přestoupil skoro veskrz ke kalvinismu. Četné statky církevní dostaly se šlechtě do rukou, která se tím stala mocnější i neodvislejší než kdykoliv před tím. V tom, 11. června 1560, Marie z Guisu zemřela a moc vládní ve Skotsku dovedla si osvojiti strana kalvinská zúplna; v čele této strany stál nemanželský syn Jakuba V., James Stuart, později hrabě Murray zvaný. Legitimní dědička trůnu skotského na zprávy o tom rychle se ubírala do Edinburku, aby sama ujala se vlády. — Dříve než přišla, provedena již na sněmu šlechty skotské reformace kalvinská zúplna, a kalvinismus učiněn náboženstvím státním; mše byla odstraněna. Kdo by se proti tomu prohřešil, ponejprv měl ztratiti statky a čest, podruhé měl býti poslán do vyhnanství a potřetí měl ztratiti život. Zároveň vydán rozkaz, aby všechny pozůstatky modlářství (t. j. katolictví) v zemi byly zničeny, což vykonáno se surovostí neslýchanou; všechno zlaté a stříbrné náčiní, obrazy a sochy byly roztřískány; náhrobky porušeny a mrtvoly obírány, knihovny klášterů i kapitol na ulicích a náměstích spalovány. Všechno, co náleželo kdysi k církvi, přešlo v ruce světské; ztrátou jmění, vyhnanstvím i trestem smrti hrozilo se každému, kdo by se veřejně opovážil zastávati starou církev, staré náboženství modlářské a papeženské. — A do této země, tak fanaticky kalvinské, vrátila se Marie Stuartka, aby se ujala vlády; žena, vychovaná v zásadách přísně katolických, jež nenáviděla reformaci a měla za svou nejsvětější povinnost, postarati se o navrácení své říše v lůno církve katolické. — Tudy byl ovšem konflikt nezbytný. Kalvinisté skotští, aby mu předešli, poslali vyslance do Londýna, nabízejíce Alžbětě za manžela hraběte Arrana, který byl blízkým příbuzným rodu Stuartovského a hojně oprávněných nároků na trůn skotský měl: sňatkem tím měly Anglie a Skotsko spojeny býti v jedněch rukou, a Marie vyhnána býti ze země otcovské dříve ještě, než se byla do ní navrátila. Ale Alžběta zamítla nabízený sňatek a kalvinské šlechtě nezbylo nic jiného, než Marii Stuartku uznati; poněvadž pak se obávala, aby nová královna úplně nepřilnula k těm několika katolickým šlechticům, kteří ještě v zemi zůstávali, snažila se sama Marii pro sebe získati. To se jí také povedlo. Marie lnula láskou sesterskou k nelegitimnímu bratrovi svému hraběti Murrayovi; on zdál se jí býti nejlepším přítelem, jemu nejvíce důvěřovala, — a on právě byl mužem nejničemnějším. Působením Murrayovým se stalo, že Marie Stuartka, královna katolická, spravovala se radou ministrů kalvinských, z nichž nejpřednějším byl Murray, druhým hrabě Morton a třetím státní sekretář lord Maitland. Za těchto okolností navrátil se do země klid. Marie to, co se stalo proti katolíkům, mlčky uznávala, proti reformovaným ničeho nepodnikala, — a tak to trvalo do r. 1565. Marie byla mladou, krásnou vdovou, královnou skotskou a nápadnicí trůnu anglického, což divu tedy, že nebyla nouze o nápadníky. O její ruku stál don Karlos, infant Španělský, o přízeň její ucházelo se více princů z kontinentu, ale Marie zvolila podle srdce svého za manžela lorda Darleye, syna hraběte Lennoxe, příbuzného s anglickými Tudory. Darley byl katolíkem, a proto zpráva o sňatku s ním, vykonaném 29. července 1565, radostně přijata v Římě a ve Španělích, s největší nenávistí v Londýně a mezi dosavadními ministry Stuartčinými. Nejvíce znepokojen byl Murray, jakožto náčelník kalvinské strany ve Skotsku. On doufal vždy, že se mu podaří královnu zasnoubiti s některým reformovaným šlechticem angli-

*) Oncken a Bekker: Maria Stuart, Darley, Bothwell 1881.

ckým neb skotským; ale Marie s takovou láskou vzplanula k Darleyovi, že úskoky Murrayovy nebyly s to sňatek překaziti. Proto zdvižen prapor odboje: Darley živý nebo mrtvý měl býti vydán královně anglické, Marie pak na tak dlouho uvězněna, až by se podrobila vůli povstalců. — Povstání však se nepovedlo. Lid skotský s dosavadní vládou Mariinou spokojený nevěřil, že náboženství jest v nebezpečí a nepřidal se proto k povstalcům. Murray byl poražen a prchal se soudruhy svými do Anglicka. Když muž, který až dosud měl největší vliv na Marii, byl ode dvora vzdálen, nastal zde obrat rozhodný. Hrabě Morton a Maitland podrželi sic i na dále své úřady, ale Murray, strůjce politiky kalvinské a vůdce Mariin, scházel. Marie Stuartka nemohla neviděti, že sňatek její s katolíkem pobouřil reformovanou šlechtu proti ní, nemohla nespozorovati, že i Alžběta anglická potají podporovala povstalce, a proto nyní zcela přirozeně hledala ochranu u mocností katolických, u Filipa II. španělského a u papeže, proti nepřátelům svým. Tím obnovila se stará touha po restauraci církve katolické ve Skotsku, a Marie, která pro osobní mírnost nebyla by dovedla věc tu vykonati zúplna, dostala přispěním papežovým výborného pomocníka. Již v prosinci r. 1561 přišel na dvůr skotský tajný agent dvora papežského David Riccio, který vstoupil za komorního pěvce do služeb královniných a dovedl si tou měrou získati přízeň Mariinu, že již r. 1564 stal se sekretářem pro zahraniční korrespondenci. Když Murray po nezdařeném povstání proti Marii prchnul do Anglie, nastoupil Riccio jeho místo a stal se státním sekretářem, to jest ministrem zahraničných záležitostí. Šlechta katolická, pokud ještě ve Skotsku se udržela, neodvážila se až dosud zjevně ve prospěch svého náboženství vystoupiti, ze strachu před fanatismem lidu kalvinského a dosavadních rádců královniných; nyní však, když manželem Stuartčiným byl katolík a státním sekretářem David Riccio, zaujala bývalé místo v parlamentě; nemáme za to, že by byla chtěla provésti obrat tak násilný, jako se stalo od reformovaných, neboť to bylo nemožno pro velkou příchylnost lidu skotského ke kalvinismu; ale zajisté chtěla, aby statky bezprávně odňaté církvi byly aspoň vráceny korunč, které v tomto případě a po právu náležely.

Avšak nepřátelé Ricciovi nelenili také. Šlechta zosnovala nové spiknutí, jehož účelem bylo, dostati vládu ve Skotsku opět do rukou protestantských. Sám manžel Mariin Darley stal se hlavou toho spiknutí; slíbil, že po odstranění Riccia přestoupí k vyznání reformovanému, aby se při vládě udržeti mohl. S tímto nabídnutím se šlechta spokojila. Záměr vykonán 9. března 1566 na večer. Marie Stuartka seděla ve své komnatě při večeři s Ricciem a několika dvorními dámami. Zcela neočekávaně vešel tajnými dveřmi do pokoje Darley, posadil se vedle královny, objal a políbil ji. Hned po něm týmž vchodem vešel do pokoje lord Ruthven s četnou, dobře ozbrojenou družinou, žádaje mluviti se sekretářem. Královna udivena, že Ruthven tajným vchodem do komnaty vešel, tázala se Darleye, ví-li něco o tom. Darley zapřel, pravě, že neví ničehož. I vstala královna a pravila, že Riccio má býti potrestán, dopustil-li se něčeho zlého, oni však aby v okamžení opustili její pokoj, sic že je stihne trest za velezradu. Ale ozbrojenci neposlechli, nýbrž jali se meči dorážeti na Riccia, který se ukryl za královnou. Nastala scena, již nelze popsati. Převržený stůl se zbytky večeře padl na královnu, jí pohroženo dýkou, ba na prsa jí položena i bambitka; konečně byl Riccio odtržen od šatů královniných, a nyní vykonána divá orgie; dle původní úmluvy měl býti Riccio toliko zatčen a druhý den popraven, ale rozvzteklení ozbrojenci chtěli nasytiti touhu po krvi ihned; zbodán 56 ranami zahynul Riccio v ložnici Mariině a svržen pak s okna do dvora paláce. Vášeň vrahů byla tak veliká, že i sami sebe pobodali, když o mrtvolu Ricciovu zápas vedli. Mezitím Darley držel Marii pevně v objetí; ona nacházela se tehdáž v stavu pokročilého těhotenství a bylo se obávati, že scena tak strašná nezůstane bez hlubších následků; ale na štěstí nestalo se tak. Lord Ruthven oznámil hned po dokonaném skutku královně, že strach před protireformací katolickou přiměl je k odstranění Riccia, který prý Marii pobuřoval proti poddaným a chtěl povolati i cizí vojsko do země proti přívržencům učení Kalvinova. Taktéž vyložili spiklenci sběhlou událost shromážděnému před pavlanem lidu skotskému. — Proč ale Darley, muž Marie Stuartky, zúčastnil se vraždy Ricciovy? Marie přece tolika poctami jeho obmýšlela, již před sňatkem učinila ho vévodou a po svatbě přiřkla mu i titul královský. Darley byl mužem krásným, pyšným a ctižádostivým, ale duchaprázdným. Přes to chtěl býti skutečným a jediným králem skotským, a Marie měla býti toliko jeho manželkou. Tomuto přání královna se vzpírala, a poněvadž Darley měl za to, že David Riccio Marii k tomu má, aby přání svého manžela nebyla po vůli, přidal se ke spiknutí proti Ricciovi; slíbil spiklencům, že pomůže Murrayovi a soudruhům jeho z vybanství, a spiklenci dali své slovo, že opatří za to jemu samojedinému korunu skotskou. Ale Darley byl nespolehlivým; předně lekal se brzy učiněného kroku a za druhé mezi schopnými hlavami spiklenců neschopnému králi uložen úkol příliš podřízený, což pýchu jeho popudilo. Když tedy po zavraždění Ricciově královna několik dní byla v paláci ovládána spiklenci, jichž nenáviděla, odhodlala se prchnouti a pomocí brannou zprostiti se svých nepřátel. Darley, který nyní se spiklenci měl vykonati, co bylo prve umluveno, neměl se k tomu, ba královně do očí upřel jakékoliv účastenství při zavraždění Riccia; královna, jsouc o jeho nevině přesvědčena, vyzvala ho, aby utekl z Edinburku s ní. Darley bez otálení svolil. Útěk proveden v noci ze 12. na 13. březen 1566 a královští manželé šťastně dostali se do Dunbaru. Zde pomocí hraběte Bothwella, protestanta sice, ale věrného přívržence královnina, sebráno 8000 mužů a s nimi taženo proti hlavnímu městu. — Na to spiklenci připraveni nebyli; ve spojení s Darleyem měli za to, že převrat státní vykoná se bez vojska; ale nyní Darley byl při královně a oni zrazeni; neboť na zjevný boj nebyli připraveni.

Darley v těchto okolnostech počínal si zbaběle. Rozumné a čestné bylo by bývalo, aby se přiznal k svému účastenství ve spiknutí; jen pravdou čistou a pokáním mohl poměr svůj ke královně pro budoucnost nezkalený si zachovati; ale on jako obelhal Marii, tak i 20. března veřejně prohlásil v radě královské, že neměl ani nejmenšího účastenství ve spiknutí; jen k tomu prý se dal navésti, že nezpraviv o tom manželku svou, dal svolení,

aby Murray a jeho spojenci se směli navrátiti. Královna, potěšena tímto veřejným vyznáním, přála si, aby také obyvatelstvu všemu bylo oznámeno, a Darley úplně k tomu svolil. Byla to neslušná zbabělost k manželce a nízká zrada k spoluspiklencům. Ti, sotva že dověděli se, co se stalo, odevzdali všechna akta spiknutí královně, aby poznala, jak byla od manžela obelhána.

Ti, kteří jsou přesvědčeni o vině Marie Stuartky, vypravují, že od této chvíle nenáviděla ona svého manžela tou měrou, že konečně dala rozkaz k jeho zavraždění. — Ale tomu není tak. Marie Stuartka — a to jest její největší, ba jediná vina — byla důvěřivá až k lehkomyslnosti. Spiklenci proti jejímu sňatku z r. 1565 dostali brzo milost, ba Murray těšil se brzo téže přízni u královny jako prve, spiklenci proti Ricciovi byli též od smrti osvobozeni a toliko vyhnanstvím potrestáni, vyjímajíc dvě podřízené osoby, které se zvlášť surově v paláci královském chovaly. Tak mírně se královna zachovala také k manželu svému Darleyovi. Kterak bylo mezi nimi i potom dobré dorozumění, jest hlavně z toho patrno, že královna při svém slehnutí jediné Darleye, a vedle něho Murraye a Argyla do komnat svých pouštěla, kdežto jiným i nejvěrnějším lordům, jako Bothwellovi a Huntlymu nebylo dovoleno nemocnou královnu navštíviti.

Murray užíval přízně sestry své k tomu, aby vymohl amnestii pro vypovězené spiklence proti Ricciovi, zejména pro přítele svého Mortona. Marie byla volna tak učiniti, ba ještě více; ona snažila se narovnati přátelsky největší protivníky mezi šlechtici, Murraye s Bothwellem a Atholla s Argylem, doufajíc tak zbaviti se pro příští doby stále se opakujících intrik a konspirací šlechtických. Ale Darley byl nad tím celý nešťasten. Bránil se všemožně, aby spiklencům proti Ricciovi nebyl dovolen návrat do Skotska, z dobrých příčin. On lhal královně, že neměl ve spiknutí účastenství, oni vydáním akt dokázali opak toho; Darley měl dosti důvodů ke strachu, že spiklenci se za jeho zradu ještě nějak pomstí. Proto chtěl rozhodným skutkem pozbaviti se strachu svého. Navrhl královně, aby hrabě Murray „pro blaho státu a bezpečnost královské rodiny“ byl zabit. Marie zděsila se návrhu, jehož provedení by bylo mělo v zápětí občanskou válku, nebo celá kalvinská strana v zemi byla by mstila smrt svého vůdce proti komukolivěk, třeba i proti královně a králi. Poněvadž se však obávala, že Darley, když ne s její vůlí tedy proti ní, se k zabití Murraye odhodlá, povolala oba k sobě, sdělila šetrně Murrayovi „nepředložená slova“ svého manžela, a Darley vyjádřil lítost, že tak byl učinil. — Rozumí se samo sebou, že mezi oběma dávnými protivníky vzniklo nepřátelství ještě větší než kdy dříve. Nicméně zůstával Darley při dvoře královnině až do konce září, a teprv když první ze spiklenců Ricciových, Maitland, byl amnestován, vzdálil se ode dvora a dal svým otcem oznámiti Marii, že opustí Skotsko. Téhož dne (29. září 1566), kdy královna list tchánův obdržela, Darley přibyl do Edinburku; do paláce nechtěl však vstoupiti, dokud královna ministry své, především Murraye a Maitlanda, z něho nevypoví. Marie v noci zdráhala se tak učiniti, i vyšla sama ven, a uvedla manžela do svých komnat. Příštího dne požádala Darleye před svědky, aby pověděl, jaké příčiny nutí ho k odjezdu ze Skotska a zejména se slzami v očích, zapřísahajíc ho ve jménu božím, tázala se, zdaž ona se něčím proti němu provinila? Darley po delším váhání vyznal, že královna ničím nenutí ho, aby opustil Skotsko, a teprv později písemně dodal k tomu, že nepřátelství ke šlechtě jest hlavní příčinou, proč se straní dvora. — Ale toto nepřátelství způsobil si sám. Choval se k šlechticům země s velmi příkrou hrdostí, urážel jich na potkání, dával zejména Murrayovi na srozuměnou, že jeho statky ve Skotsku jsou pro šlechtice příliš rozsáhlé; šlechta skotská hrdá na své výsady a rovna králi původem splácela mu týmž způsobem; když konečně spojil se se spiklenci proti Ricciovi a pak je zradil, nenávist mezi šlechtou a manželem Stuartčiným dostoupila vrcholu.

Darley zatím neopustil Skotsko; pobýval u svého otce hraběte Lennoxe, a snažil se svrhnouti Maitlanda ze státního sekretářství. Přitom přál si, aby se mohl ještě sejíti s královnou, k čemuž brzo naskytla se příležitost. Marie počátkem října 1566 jela do Jedburku, předsedat soudům, navštívila těžce nemocného Bothwella a pak chystajíc se k návratu, sama těžce se rozstonala, takže o uzdravení jejím pochybováno. Darley byl ihned o tom zpraven, ale nepřišel dříve, až již královna krisi přestála. S ministry se nestýkal, obcoval jen s vyslancem francouzským Du Crocem. Za několik dní opustil Jedburk a sešel se s královnou teprv koncem listopadu v Craigmillaru, kdež pobyl osm dní. Tam zase vybýbal se státní radě královnině, ba nejistým chováním prozrazoval, že od záměru svého, zabiti Murraye, neupouští. Murray a jeho přátelé Maitland, Argyle, Huntly sešli se vespolek, aby se uradili, co počíti? Výsledek porad byl, že se má královna prositi, aby amnestovala všechny spiklence proti Ricciovi a aby pro svornost v zemi a zamezení řečí, které Darley svým chováním vzbuzuje, dala se se svým manželem rozvésti. Když byl záměr do podrobna vypracován, pozván k účastenství i také Bothwell, který mezi protestanty nebyl sic oblíben, poněvadž přes to, že sám byl přívržencem reformované církve, vždy zachovával nezlomnou věrnost královně. Teď ovšem zapomenuty staré kyselosti, poněvadž Bothwellovo účastenství bylo při celé věci velmi důležité. On také svolil; za jakou cenu byl získán, nevíme, ale podstatně lze tvrditi, že za nemalou. Když se tak stalo, ihned odebrali se jmenovaní šlechtici ke královně a přednesli svou žádost. Marie odepřela. O rozvedení s manželem nechtěla slyšeti, pravíc, že on se jistě polepší a k lepším náhledům přijde. Šlechtici odešli s nepořízenou, ale nezůstali na poloviční cestě státi; když nemohli se Darleye zbaviti rozvodem, usnesli se zabiti jeho, a ihned sepsati dali u advokáta Balfoura smlouvu k tomu účelu, kterou všickni, vyjma Murraye, podepsali. Ten nedal svého podpisu jen proto, aby měl volnou ruku k jednání mimo Skotsko.

Královna zatím odjela z Craigmillaru do Edinburku a odtud 11. prosince do Stirlinku ke slavným křtinám synáčka svého nedávno narozeného. Veškerá šlechta a cizí vyslanci sešli se na oslavu křestu, i Darley přišel, ale choval se tak, že i francouzský vyslanec Du Croc hněvivě se o něm vyslovil, a královna, jak týž vyslanec domů sděloval, často plakala. Křestu princova užito k dobytí amnestie pro vypovězené spiklence; když tentokráte i vyslanec anglický se přimlouval, ba i Bothwell, za vysokou cenu od Murraye získaný, královnu prosil, povolila amne-

stii pro 78 účastníků ve spiknutí proti Ricciovi, ovšem s jistými výhradami a klausulemi. Jakmile se o tom Darley dověděl, prchl ještě téhož dne ze Stirlinku, s královnou ani se nerozloučiv. Na cestě do Glasgova, kamž se ubíral, onemocněl neštovicemi; královna pro zdraví synáčka nemohla se k němu odebrati, ale ihned poslala ku pomoci svého lékaře. Ze Stirlinku pak sama počátkem roku 1567 vrátila se do Edinburku. Tam hned došly pobuřující zprávy, kterak Darley zamýšlí královnu sesaditi a nedávno narozeného prince Jakuba korunovati. Marie, ač to byly pouhé pověsti, lekla se, poněvadž dobře znala Darleyova otce Lennoxe, který vždy pomýšlel na násilné převraty v zemi. I odhodlala se jeti za Darleyem do Glasgova, promluviti s ním rozumně a vyvésti ho ze společnosti otcovy, která mohla býti nebezpečnou i zemi skotské i trůnu královskému. K večeru 24. ledna 1567 vydala se na cestu a 25. ledna odpoledne byla v Glasgově. Darley, pořád ještě churavý, přiznal se zde královně zcela otevřeně, že se svým jednáním několikráte proti ní prohřešil, prosil úpěnlivě, aby mu odpustila, a aby s ním zase žila tak jako žena s mužem; když ona ho bude milovati, že chce všem odpustiti a jíti s ní kamkoli by chtěla. Tedy ne Marie prosila jeho, nýbrž on ji. Královna ráda vyslechla Darleye, ihned se s ním smířila, jen toliko si přála, aby to na některý čas zůstalo tajno před šlechtici, kteří Darleye nenáviděli a snad by užili smíření královských manželů k veřejnému vystoupení proti nim oběma. Proto zvolila za sídlo Darleyovo zámek Craigmillar dvě hodiny od Edinburku vzdálený, tak aby měla příležitost často jej navštěvovati. Ale Darley sám, rozradostněn smířením, přál si bydleti v Edinburce, ovšem ne v paláci královském, kde by se musil ustavičně stýkati se státní radou královninou. Marie tedy k vlastní žádosti Darleyově jela s ním do Edinburku a sice hned 27. ledna 1567. Cesty ubývalo pomalu, poněvadž nemocný Darley nesen byl v nosítkách, tak že do Edinburku přijeli královští manželé 31. ledna. Státnímu sekretáři Maitlandovi již z cesty nařízeno, aby vyhledáno bylo pro krále přiměřené obydlí. Maitland zjednal tedy dům zvaný Kirk of Field, který koupen od Roberta Balfoura, bratra onoho advokáta, u něhož uzavřena smlouva o zabití Darleye. Královna dala druhé poschodí toho domu s nádherou nevídanou zříditi pro svého manžela a v prvním zařídila pokoje pro sebe, poněvadž často trávila v domě svého manžela, a tam i státní záležitosti vyřizovala.

V neděli dne 9. února 1567 šla do Kirk of Fieldu navštívit chotě svého, sprovázena jsouc členy státní rady Argylem, Huntlym, Bothwellem a Maitlandem. Zůstala u něho v komnatách až do půlnoci, a pak v největší laskavosti se rozloučivši odešla na chvíli do maškarního plesu, pořádaného na počest sňatku jednoho z dvorních pěvců, jemuž byla slíbila, že do plesu přijde. Ani ne za dvě hodiny po jejím odchodu se strašnou detonací vyletěl Kirk of Field do povětří s takovou silou, že nezůstal kámen na kameni. Darley však přitom nezahynul, nýbrž mrtvola jeho nalezena v zahradě, 80 kroků vzdálí od zřícenin domu. Šramotem spiklenců probuzen, prchal nepochybně z domu, ale byl zachycen a uškrcen.

Královna uslyševši co se stalo, byla přesvědčena, že to byl attentát na její život. Vždyť chtěla zůstati v Kirk of Fieldu přes noc, to bylo známo u dvora a známo i státní radě, která královnu doprovázela k osudnému domu. Že zůstal úmysl královnin nevyplněn, přičísti sluší jen té náhodě, že slíbila přijíti na chvíli do plesu jednoho ze svých služebníků. To zase státní radě, která attentát sama nastrojila, známo býti nemusilo a také nepochybně nebylo.

(Pokračování.)

Z ruských zpěvů knížecích.

(Z cyklu: „Ilja“.)

Poutníci.

Bez hnutí seděl třicátý rok třetí,
ni nezvedl se, kroku neučinil,
ať vůni jaro dýchlo na poupěti,
ať sníh a mráz a mrak step širou stínil:
tak bez ruchu se ztápěl v těžké dumy
a nedbal, o štěstí že větřík šumí,
jenž líbal zemi letního dne v žáru.
Čas prchal dál, jak krůpěj do poháru,
den mijel za dnem do věčnosti moře.
On nevěděl, co den, co noc, sám tvoře
si vlastní svět jen myšlének svých v hloubi.
Jak všecko vzniká, žije, zmírá, snoubí
svůj osud s člověkem, jen stále bádal,
zřel v minulost, sny budoucnosti spřádal,
a ptal se, co jest žití cílem vezdy.
Když soumrak ztál a v dálce blýskly hvězdy,
se tázal, kdo je sázel po obloze,
kdo slunce řídí na ohnivém voze?
A když zas oči svoje snížil k zemi
a bídu zřel, jež strasti perutěmi
vždy osud lidský objímá a dusí,
se ptal, proč žije ten, kdo mříti musí,
proč za hřích lidský černý svatá, čistá
štít Golgothy krev zruměnila Krista?
Leč odpovědi nenacházel žádné,
zřel jenom žal a srdce lidské chladné,
zřel násilí a zločin, útisk všudy.
Tak Ilja snil a zatím jeho údy
vyrostly v obra, svět se mu zdál malý
v té míře, v jaké myšlénky v něm zrály.
V železné svaly pučela v něm síla
jak haluz po haluzi v mocném kmeni,
sám nevěděl, jak vznikla, rostla, žila,
on stále seděl nepohnut a v snění.
Hruď býčí, tvrdá v šíř se rozevřela,
líc vousem hustým zarostla mu celá,
vlas rudý splýval ku zemi lví hřívou.
Leč nezřel toho, necítil, jen snivou
zalétal duší za myšlének mukou,
nevládl ani nohou, ani rukou,
jak skála trčel, kol níž věky letí,
a snil a dumal třicátý rok třetí.

Do dálky patřil neobsáhlou stepí. —
Jak moře odlesk valný, velkolepý
se táhla před ním bezmezná a širá.
Nechť po buřanu letí zrak a zírá,
přec nedolétne konce, zemdlí touhou,
jen bílá města najde pouti dlouhou,
jen lesy prastaré, jež síly věky,

a rýby v této dlani obra, řeky.
Pak zase dál a dál a v každou stranu
a nikdy nikde hranic po buřanu. —
Den červencový hořel v západ zlatý.
Zřel krásu jeho Ilja z oken chaty,
zřel, slunce jas jak v červánky se chýlí,
jak stíny temné v buřan zapadají
a noci v černou kštici motýl bílý,
sléť plápol hvězd, jichž žár se v šeru tají.
Zamyšlen sklonil hlavu Ilja k hrudi.
V tom z venči hluk se zveď a hlas jej budí:
„Muromče Iljo, otevři nám vrata!
Jsme poutníci a krok náš k Lavře chvátá,
přej odpočinku na noclehu jistém!“
(A byl to, div — sám Petr svatý s Kristem.)
Leč Ilja stená, s pláčem odpovídá:
„Jak dubová mi otvírati vrata?
Odešel v dálku otčík i máť zlatá,
mně nelze, údy krutá nemoc hlídá,
sedáčkem sedím třicátý rok třetí!“

„„Jen vstaň a choď, je volno ti k nám spěti!““

A Ilja vstal, jak hora když se přimí,
a střásl jarmo, které dříve nosil,
spěl k poutníkům, je vítal, nazpět s nimi
do chýže vkročil, za stůl sednout prosil.
Poutníci vešli, ikonám se klaní,
kříž dělají též podle předepsání,
a usedají k stolu na lavici.
Hned Ilja přines' chléb i krušec soli
a číši vína, rubínem se rdící.
„Bůh s vámi, bratří! Žebrák jsem jen holý,
zde jezte a zde pijte k slávě boží!“
(A v síni, hle, zář roste a se množí
od prahu k oknům, k stropu jako ve dne,
a hvězdu zřel, kde stopy po nich jedné.)
Ten, kolem jehož svit zřel náhle hlavy,
vstal ze zástolí, k Iljovi tak praví:
„Pojď, s námi pij též ohnivého vína!“
Pil dobrý mládec, a jak tvrdá křídla
když nejprv orlí mládě rozpíná,
tak zdálo se mu, z tajemného zřídla
že v divný žár mu srdce hoří mžikem,
krev hárá, k mozku rozlévá se, pálí,
a hřímá, bouří vodopádů rykem,
v žulové svazy tuží jeho svaly.
I zřel, jak vzrostl, hlavu zvedl tuři,
kosmatým vlasem třásl jak strom chvojí:
v něm s mdlobou vůle zápasí a zuří
a vítězí. Tak v hrozném, divém boji
on rozkročil se, obří vztáhl páže
a slyšel v sobě hlahol strašné síly!
Leč ten, jenž dal mu pít, se opět táže:
„Co cítíš, Iljo?“ — Klesl v prach v té chvíli
a děl: „Tak v sobě cítím sílu smělou,
že zvrátil bych v ráz posvátnou Rus celou!“
I dal mu píti poutník zas, řka znova:
„Bohatýr z tebe, Iljo, bude statný,
svět rovného ti reka nedochová
a v boji skon ti neusouzen chvatný.
Bij se a válči s každým silou, vzdorem,
jen v zápas nechoď s rekem Svatogorem,
tíž jeho sotva celá nosí země.
Též se Samsonem střez se půtky, sváru,
pět vlasů andělských mu kryje témě.
I s Volhou sdruž se, chceš-li ujít zmaru,
ne silou, chytrostí tě zmůže vždycky!“
Tak děl a ve stín rostl gigantický,
a mizel v páře, kterou západ zlatil,
až s druhem s očí Iljovi se ztratil
jak fantom vzdušný, po němž sledu není.

Do zlatých růží jitro plane v snění. —
Z modravé dálky čilá trojka chvátá,
hle, Iljův otčík vrací se, máť zlatá.
Práh překročili — prázdna, pusta chýže.
Leč přes dvůr do sadu když přišli blíže,
div, zázrak uchvátil je nenadálý!
Hle, nejvyšší to jilmy Ilja zvrací,
s kořáním trhá, na němž leží skály,
v žár noří, okovává zručnou prací.
Též ocelový, tuhý luk si chystá,
v toul kalených si šípů vložil tři sta,
pak navrátil se, k jejich nohám padá
a požehnání na rodičích žádá.
Hoj, rozplakal se otčík i máť v lkání,
pak dí: „Bůh žehnej tobě bez ustání!
Za svatou Rus a její slávu dávnou,
za Kyjev zlatý, víru pravoslavnou
ať neumdlí tvá ruka, vždy nechť žije
a krve křesťanské ať neprolije!“

Jak Ilja zahořel, jak blýskl okem!
Jich ruce zlíbal, na koně vseď skokem,
zavýskl turem, ostruhy vboď oři. —

Zník — prach jen za ním zdvih' se po nádvoří.

František Krapil.

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

V.

Rozmrzen poněkud chováním se poručíkovým, vedl jsem ho nyní z Kuksu dále, podél labského břehu, po lukách ku štanovickému lomu. Zde se jen hemžilo lidí. Bylo zde zaměstnáno na sta vojáků i civilních kameníků, kteří lámali a přitesávali stavivo pro novou pevnost. Až do Kuksu bylo slyšeti klepání jich palic na dláto. Veliké kvádry vozily se pak po dřevěném mostě u Štanovic přes Labe a na silnici, kdež byly nakládány.

Přešli jsme ten ruch a šum co nejrychleji. Člověku, nezvyklému na ten hluk a rej, div sluch nepřecházel, a konečně nebylo to právě nic příjemného. Vystoupili jsme tedy za štanovickým mostem na kopec a zde ubírali jsme se po pěšině, vysoko nad Labem, v prostřed lesa, nazpět ku klášteru, vzdálenému odtud asi čtvrt hodiny.

V lese bylo překrásně. Ptactvo, vyplašeno jsouc hlukem, z protějšího břehu utíkalo se na tento a plnilo celý les písněmi. Z dálky pak zaznívalo sem mezi stromy volání vozků a praskot bičů při povozech, jež se ubíraly po silnici k Jaroměři a Plesům.

Náhle však uslyšeli jsme z dálky i jiné zvuky, příjemnější. Poručík chopil mne za ruku a přetrhnuv můj nějaký výklad, na kterýž se sám již nepamatuji, kynul mi, abych mlčel.

Byl to příjemný zpěv, jenž zdál se vycházeti z mladých mužských prsou. Když jsme se utišili, slyšeli jsme zřetelně slova:

Ó, Amore, kde jsi,
srdce se děsi,
že umřít v trápeni
bez tebe musí.
Tělo jest bez moci,
pojď, neprodlívej,
pojď, přispěj k pomoci,
moc neodjímej!
Však jsem já byl Tvůj,
Kontent jsem měl svůj,
Kontent s Kontentem
proč nespojilas Tvůj

Intent můj kvílí
na každou chvíli,
že nemůže přijít
k šťastnému cíli.
Jestli mne miluješ,
proč lásku tajíš?
Jestli nenávidíš,
proč déle raníš?
Milovat věrně
nemůž' být tejné,
kdo věrně miluje,
miluje zjevně.

Usmíval jsem se. Zpěvák zpíval pěkně a pak byla to milostná písnička! Chtěl jsem se zeptati poručíka, rozumí-li tomu, ten mne však opět chopil za ruku, abych mlčel. Píseň pokračovala:

Co láska jest, znám,
zkusil jsem vše sám,
však přece od lásky
nebyl jsem poznán
Mnozí, když milují,
jsou milováni,
když já chci milovat,
láska se brání.
Však přece nedbám,
Kontent svůj hledám,
kdo ví, co přes časy
s Fortunou zjednám!

Teď se zpěvák na okamžik zarazil, jakoby nemohl si na pokračování vzpomenouti. Hned ale zas opět vpadl:

Svět stejný není,
štěstí se mění,
přichází, odchází
jak světlo denní.
Mnozí si slibují,
pak sliby ruší,
byť třebas nechtěli,
milovat musí.
Ten tomu přeje,
však bez naděje,
ta láska nejčastěj'
k sobě se sejde.

Zpěvák poslední čtyři verše opakoval a pak již umlkl. Bylo po písni. Popošli jsme asi třicet kroků a spatřili jsme učitelova mládence, asi dvacítiletého mladíka, ležícího na mechu. Obešli jsme ho, nechtějíce se s ním dáti do řeči.

„Ubohý hoch!“ pravil jsem. „Zpívá velmi citupIně a zajisté mu ta píseň šla z duše. Nejspíše jest také jejím skladatelem! Lidé aspoň povídají o něm, že skládá písničky.“

„Litujete takových lidí?“ tázal se mne poručík, hledě na mne zpytavým zrakem.

„Kdož by nelitoval!“ odpověděl jsem. „Nezakusil jsem nikdy podobného citu, o jakém mluví píseň ta, ale musí to býti hrozné!“

„Ano, hrozné!“ vzdychl si poručík. „Ano u mne tím hroznější!“ dodal smutně.

Mlčel jsem, nevěda, co bych na to řekl.

„Proč mlčíte, proč neodpovídáte, proč se neptáte?“ pravil náhle vášnivě poručík. „Což nepoznáváte, že tato slova má byla nepřímým pobídnutím k otázce? Věřte mi, velebný pane, vám bych mohl říci vše, vše, a jsem jist, že mne nevyzradíte, že mne neodeženete od sebe, že vezmete účastenství na mém osudu!“

„Zajisté!“ svědčil jsem, podávaje mu ruku. „Věříte na sympathii. Nevěřil jsem nikdy, ale nyní počínám. Přes všechen rozdíl našeho věku a různé povolání naše přilnul jsem takřka na první pohled k vám!“

„Díky, díky!“

„Což tedy vás tíží tak hrozného?“ usmíval jsem se. „Tajemství to asi tak velké nebude! Zde můžete povídati, zde vás nikdo mimo mne neuslyší. Posaďme se však!“

Posadili jsme se do kyprého mechu, a poručík chvíli mlčel, mna si čelo. Nevyrušoval jsem ho, čekaje, až by sám začal.

„Víte, co mne dohnalo k úmyslu, abych vás učinil svým důvěrníkem?“ tázal se konečně.

„Myslím, že uhodnu; není to tak těžko. Ona píseň —“

„Ano, uhodl jste!“ přerušil mne. „Vskutku, píseň ta dotkla se mne více než si snad myslíte. Neumím vaši řeč, sotva jí porozumím u svých vojáků, ale zde porozuměl jsem všemu. Nápěv vykládal mi na mnohých místech smysl! I já hledám spokojenost svou i moje duše kvílí, a onu naději, o které mluví píseň, v srdci nechovám. Jest to tak hrozné!“

„Pane poručíku,“ pravil jsem, „odpusťte, že vás vyrušuji. Myslím však, že mluvíte právě jako každý zamilovaný o bezuadějnosti tam, kde jí není. Naděje se spouštěti nemáme nikdy. Nemáme-li naděje, nesnažíme se a proto také ničeho nedosáhneme. Neznám sice váš poměr, ale myslím si...“

„A myslíte nepravě! Nevíte, jakým zlým osudem jsem stíhán!“

Poručík svěsil hlavu smutně k zemi.

„Nějaká nedostižitelná?“ tázal jsem se.

„Ano!“

„Proč?“

„Předně jsem důstojníkem!“

„Nepochopuji, proč by to bylo překážkou!“

„Za druhé jsem úplně chud a zlo ono tedy tím zvětšeno! Žiji nyní sotva sám, tím méně mohl bych uživiti rodinu!“

„Vystupte tedy. Jděte do jiné císařské služby, nebo chopte se jiného zaměstnání. Jakožto člověk vzdělaný naleznete všudy místo, kde byste mohl schopností svých použíti!“

Poručík vrtěl hlavou.

„A myslíte,“ pravil, „že bude ona čekati tak dlouho, než já budu s to nabídnouti jí tolik jako plukovník, který — který — je mým sokem?“

„Miluje-li vás?“

„Zde právě nastávají pochybnosti!“

„Přesvědčte se. Nebyl jsem nikdy v podobných okolnostech, ale zdá se mi, že není nic snadnějšího!“

„Někdy a někomu. Mně však to dělá obtíže téměř nepřemožitelné!“

„Ví ona, že ji milujete?"

„Myslím, že neví!"

„To jest to!"

A usmíval jsem se. Zdáloť se mi vše tak jednoduchým! Divil jsem se skutečně poručíkovi, že dělá z věci tak nepatrné takové tajemství.

„A nyní mi přece povězte," pravil jsem, „kdo jest ona?"

„Nuže, jest dcerou našeho setníka, onoho setníka, jenž přišel pro mne do kláštera! Ten ví, jak miluji Idu, ale zdá se mi, že jí toho nesdělil. Jest neúprosným ke mně!"

„A sok váš?"

„Jest plukovník uherského pluku, Arpad Tothfalusi! Člověk to v nejlepších letech, pán rozsáhlých statků. Mohu se mu někdy rovnati?"

Nyní svěsil jsem hlavu i já. Chtěl jsem mu dodávati naděje, pozbuzovati jej, ale nešlo mi to.

Jedna věc mi stále tanula na mysli.

„Pane poručíku," pravil jsem konečně, „dovolte mi jedinou poznámku!"

„Prosím!"

„V noci jste mluvil ze spaní!"

Poručík sebou trhl.

„Tedy přece?" šeptal jako sám k sobě. „A co jsem mluvil?"

Opakoval jsem mu několik těch slov, jak mi v hlavě uvázla. Poručík nejevil při nich žádného udivení.

„Velebný pane, nevysmějete se mi?" počal po chvilce mlčení, jež nastala, když jsem skončil.

„Nevysmívám se nikomu!"

„Pak se svěřím vám i s tím. Včera padl jsem v chrámě vašem do mdlob. Hned jakmile jsme vstoupili, padl můj zrak na obraz, který visí na pravo od hlavního oltáře."

„Zvěstování Panny Marie od Brandla!"

„Nezáleží na tom, od koho je, ale," a při tom sevřel mi poručík silně rameno, „ale tvář Marie podobá se na vlas té, o níž jsem vám právě vyprávěl, totiž Idě!"

„Tolik jsem mohl pochopiti již z vašich slov v noci!"

„Ano, snad. Ale bylo to hrozné podívání! Víte, jaká panuje pověra mezi katolíky? Že ten, kdo podobnost onu shledal, do roka zemře! Náhle při pomyšlení tom zatočila se mi hlava, v chrámě kolem udělalo se temno a já klesl..."

„Následkem náhlého přechodu vedra do toho chladu, který panuje v našem kostele. Byl jste upocen a tam jest jako v lednici."

„Ne, nikoliv. Vím to jistě, že to způsobil onen mocný dojem!"

Nasadil jsem veškerou výmluvnost svoji, abych poručíku domnění to vymluvil, ale opět se snaha má nepotkávala s výsledkem. Ba mluvil jsem skoro proti svému přesvědčení. Můj bože, jak působí ten neveselý život v klášteře a blížící se stáří na mysl člověka. Jen mládí nezná pověrečnosti. Mládí jenom věří na ideály a věci nadsmyslné. Muž nevěří v nic, vida jen skutečnost, až konečně stařec počíná opět mysliti na věci za hrobem a jímá ho strach před tím, co není ze světa tohoto, jejž má brzo již opustiti. Pomalu opouští ho bystrá soudnost, smysly a rozum se zatemňují a nemožno již nalézti tak - přesně příčinu mnohých zvláštních zjevů, které upoutaly naši pozornost. Vidíme v nich pak buď prst Všemohoucího nebo stáváme se pověrečnými. Mnozí lidé překřtívají pověrečnost na „víru v osud" a stávají se fatalisty, pověrci největšími...

Seděli jsme s poručíkem ještě chvíli, aniž bychom dále mluvili. Bylo k polednímu, vrátili jsme se tedy do kláštera, kdež na nás již čekali.

Odpoledne dal převor zapřáhnouti do svého kočáru.

„Mám k vám prosbu, velebný pane!" pravil mi poručík, než usedl do kočáru.

„Mluvte, pokud mi bude možná, učiním vše."

„Kdybych jednou potřeboval při něčem vaší pomoci, neodepřete mi jí?"

„Ah, únos!" zvolal jsem.

„Nechť jest to cokoliv, slíbíte mi?"

„Slibuji."

„Díky. A nyní zvu vás také na brzkou návštěvu k nám! Co nejdříve!"

„I to slibuji!"

„Tak tedy s bohem!"

Poručík vsedl do kočáru a odjížděl. Jeden čeledín z kláštera vedl pak do Plesů jeho koně, jehož mu byl setník zanechal ve vesnici v hostinci.

Ještě s kopce za klášterem mi poručík kynul.

VI.

Po odjezdu poručíkově bylo mi, opravdu řečeno, velmi smutno. Někteří lidé mají štěstí, že si každého získají za krátký čas a zanechají po sobě všude dobrou vzpomínku. A podivnou náhodou bývají to po většině lidé spíše nešťastní než veselí. Na člověka veselého snadno zapomínáme, kdežto neštěstí u nás způsobí trvalý dojem.

Tak bylo i se mnou ohledně poručíka. Rozvažoval jsem si nyní každé jeho slovo a tím více u mne získal. Svými poznámkami o hraběti Šporkovi zmenšil sice obdiv můj pro zakladatele našeho kláštera, ale musil jsem uznati, že obdiv ten byl příliš veliký, než abych skutky hraběte mohl posuzovat objektivně, jak jsem činil nyní. Konečně mne v několika hodinách, jež zde strávil, uvedl na docela jiná, nová pole přemýšlení, než ona, po nichž jsem kráčíval jindy.

Poručík byl u nás v úterý a ve středu. Čtvrtek uplynul v samých vzpomínkách na něho a tak bylo tomu i ve dnech následujících. Hodiny zdály se mi býti nekonečně dlouhými a dny přece ubíhaly. Uplynul týden a poručík nesešel s mysli mé ani na okamžení. Kdykoliv přišel jsem do chrámu, vždy jsem si s podivným pocitem připomínal, jak jsme zde spolu byli, jak zde omdlel a jak jsem jej křísil. Pak opět zadíval jsem se na obraz božské Panny, na ty čisté tahy, na ty modré oči a po chvíli sklonil jsem hlavu v myšlénkách na tvrdou lavici kostelní, jakoby v hluboké modlitbě. Zdáloť se mi býti nemožným, by bylo na světě něco tak krásného, jako tento mistrovský výtvor Brandlovy ruky, jakož aby v těch půvabných očích, dyšících láskou, měla se skrývati tvrdost, nesrdečnost. Bylo-li tomu tak, jak líčil poručík poměr svůj k Idě, tu se mýlil buď tam, anebo obraz tento nebyl setníkově dceři podoben.

To trvalo chvíli, načež jsem opět zvedl hlavu a musil se usmáti, či vlastně nutil jsem se k smíchu. Nechtěl jsem se jaksi přiznati, že klesám v pověrečnost.

*

Konečně uplynul týden a já si poněkud oddechl. Zároveň pomýšlel jsem na to, abych poručíka navštívil.

V pondělí ráno oznámil jsem převorovi, že odcházím do Jaroměře. Postavení moje, jakožto lékaře a jednoho z nejstarších bratrů, bylo dosti samostatným. Nemilovali mne jako já jich, ale snad mne ctili, jak jsem byl o tom ujišťován. Žil jsem vždy sám o sobě, nevšímaje sobě převora a ten se opět neodvažoval mi poroučeti.

Nevím ani, proč se mne zmocnila taková touha, když jsem opustil klášter. Spěchal jsem co nejrychleji s kopce dolů a podle Labe po lukách k Jaroměři. Šel jsem tak ostrým krokem, že němečtí sedláci v Slotově, Brodě a Heřmanicích se na mne velmi udiveně dívali. To nebyla chůze pohodlných pánů bratří. Luka od Heřmanic až ku kapli nejsvětější Trojice před Jaroměří jsem takřka přelétl a pak již spatřil jsem v dálce návrší, kde se hemžilo lidí jako v mraveništi. Přešel jsem rychle Jaroměř a blížil jsem se již ku Plesům.

Již v Jaroměři panoval čilý ruch, jaký zde nebyl od času války bramborové, kdy rozbil zde císař svůj hlavní stan. Obyvatelstvo města stouplo rázem o několik tisíc hlav, o něž ovšem později, kdy bylo po práci, zase přišlo. Sídlelo zde několik vyšších důstojníků různých zbraní. Úzkou branou, vedoucí z města k Labi a po mostě, krytém z nevyzpytatelných důvodů střechou, jezdili nyní často ordonanční husaři a kočáry vysokých vojenských hodnostářů, kteří přijížděli podívat se na stavbu a užívali v Jaroměři pohostinství.

Teprve však za Jaroměří rozprostřel se přede mnou úplný obraz mravenčího ruchu, jaký panoval kolem nové pevnosti. Po pravé straně, podél silnice vedoucí ku Králové Dvoru, povstalo celé město baráků, ledabylo sbitých z prken, a mezi tím vlnil se dav roztrhaných, umazaných mužů, ponejvíce v starých vojenských uniformách, bosých, hrozně špinavých žen a nahých dětí. Rozkládalyť se tu ohromné cihelny. Veliké, vysoké pece vysýlaly černé sloupy dýmu, jenž někdy zatemňoval až celou oblohu, nebo plnil Jaroměř. Mezi tím rejem pak proplítali se stále na pěkných svých koních husaři, aby zabraňovali častým v cihelnách rvačkám. Byl zde lid sehnaný ze všech konců říše. Kolem celého tábora vinul se řetěz vojenských stráží, jež nesměly pustiti zběř tu volně do okolí. Bylo to živé, ale nemalebné podívání. Červená země, červené cihly, šedivé baráky, roztrhaný lid, uprášení vojáci, všude mraky černého prachu, dusný kouř a nad tím žhoucí slunce. Nikde pak mezi tím ani kousek zeleni, kde by mohlo oko s potěšením spočinouti.

Pokračoval jsem, podívav se na ten neveselý obraz, ve své cestě dále. Za Labem již zvedaly se valy pevnostní. Posud však nebylo na nich ani traviny. Vypadaly právě tak červeně, právě tak špinavě jako celá krajina kolem cihelen. Tisíce koleček vyváženo bylo stále nahoru. Oba mosty přes Labe byly posud prozatímními. Jezdilo po nich denně na sta povozů s kamením a cihlami. Kámen byl lámán za naším klášterem v Štanovicích a pak v proslaveném Šporkově Betlémě, k nenahraditelné škodě tohoto krásného místa. Divoká chasa roztloukla mistrovské sochy Brandlovy, roztroušené po lese a tropila si z nich smích. Z Betléma pak byla vystavěna přes lesnatý hřbet krkonošského předhoří nad Žírcem k snažšímu vožení kamene pohodlná cesta, vyložená samými kmeny. Kolik tisíc stromů padlo zde za oběť!

Také kolem hradeb stály stráže, jichž povinností bylo, aby zabraňovaly nepovolaným osobám přístupu do vnitř. Šat náš má však tu výhodu, že nám zjednává přístupu všude. Tak dostal jsem se také do nové pevnosti, do Plesů.

Přistoupil jsem k jednomu z vojenských dozorců a tázal jsem se, zná-li poručíka Roedla z Rodewaldu. Přisvědčil mi.

„Víte, kde bych ho mohl nalézti?“

„To půjde nyní asi z těžka, velebný pane! Musíte jít se poptat do hlavní stavební kanceláře.“

„Kde jest?“

„Až nahoře!“

Poděkoval jsem a ubíral jsem se dále. Cesta vine se mezi hradbami a po mostech přes Labe a Metuji nahoru do příkrého kopce. Sotva jsem dechu popadal, než jsem dostoupil nahoru.

Zde, na místě, kdež povstaly později pevnostní domy, uvnitř hradeb, stálo tehdá jen několik bídných stavení, pořízených na rychlo pro dobu stavby. Zde byly také umístěny kanceláře a byty nižších důstojníků, kteří zde vedli hrozný život. Bylo to asi velmi nudné, býti neustále mezi tou luzou a neviděti třeba celý týden poctivého člověka.

Nalezl jsem konečně nápis „C. k. hlavní stavební kancelář“ a dověděl jsem zde, že poručíka Roedla nalezuu v kanceláři na baště, číslo druhé.

„Kde jest číslo druhé?“ tázal jsem se vojáka, vyšed ven z kanceláře.

„Jest to nejvyšší bod hradeb, směrem ku stoku Labe s Metují,“ a ukazoval mi rukou.

Za deset minut byl jsem u poručíka. (Pokračování.)

Hašiš.

Od *P. P. Gnědiče*. Z ruského přel. *Ferd. Marjanko*.

(Dokončení.)

VIII.

Pokud se Alexandr učil a postupoval z třídy do třídy, rozhazoval otec jeho nerozumnými hostinami a orgiemi obromné jmění v prach a zastavoval perle, rodinné brilianty a svou duši. Byl již přesvědčen, ne-li dnes, zítra že bude žebrákem.

Tato myšlénka spolu s nesmírným pitím zbavila ho konečně rozumu. Zprvu rozbíjel nářadí a sklo, potom hrabal se v písku, hledaje jakési diamanty a žebroně se slzami v očích, aby mu je vydali. Na konec už před samým vystoupením Alexandra z gymnasia spatřil jednoho rána tak veliký houfec krkavců usadivších se na plot před jeho okny, až se lekl a nabyl přesvědčení, že jdou pro něho. Z leknutí toho následovala pak smrť.

Vzpomínky Alexandra Nikolajeviče na dětství a mládí byly pošmurné. Rodný jeho dům, vyčnívající s červenou svou střechou nad zelení sadu, jarní povodně bystré řeky, plynoucí modravou stužkou kolem oken,

otec brzy zuřící, brzy naříkající, lesy, step, ubohé dědiny, žalostný motiv písně — vše to vybledlo, ustoupilo do pozadí a zkalilo se jako zanedbaný obraz v sešlém rámci, na němž nelze na ztemnělé půdě rozeznati ani rysy tváře. On si nepřál návratu prošlé doby dětské, aniž chtěl žíti v této pustině, jemu bylo třeba vzduchu. a návrat k těm nyjícím písním, policejním sluhům a venkovským sudím zdál se mu býti nemožným.

V městech té doby proudil nový život. Kdo nevzpomíná let šedesátých, té „požehnané chvíle plné nadějí“? Ale strýc pobližel na nový ruch ten jako na staré, jemu již z dětství známé vidění. „Bože — jací to bláhovci!“ říkával se smíchem Pelejevu. „V těchto dnech studenti trhali a pálili podobiznu Turgeněva proto, že prý nekráčí s duchem času!“

„Ještě několik měsíců, jen několik měsíců — pak budu svoboden a ujedu odsud!“

„Kam?“ tázávala se teta.

„Pryč odtud — zde je dusno. Někam hodně daleko — co nejdále!“

„A co Marie?“

Strýc k otázce takové neodpovídal. Jednou tázala se teta Mařenky:

„Slyšelas, že Alexandr odjede z Rusi?“

Marie pokojně vzhledla na tetu. „Vím.“

„Nebude ti za těžko, rozloučiti se s ním?“

„Smutno mi bude, ale jaká pomoc.“

„Možná, že se nerozloučíte?“

„Mýlíte se — pokud je otec zde...“

„Ah, ty jsi pro otce!“ uhodla teta a více se o věci té nezmiňovala.

IX.

Ačkoli strýc zjevně se nevyslovil, přece se všickni chystali k svatbě — jezdili, kupovali, šili. Ku zkouškám zbývalo již jen několik neděl. Strýc skorem nepracoval, po celý čas jen jezdil a hledal postavení. — „Kam neustále jezdí?“ divila se teta.

Konečně jednoho večera, právě když jsme všickni seděli za čajem, vletěl strýc do komnaty se zářícím, radostným obličejem.

„Dosáhls — kam?“ tázali se všickni.

„Dosáhl,“ odvětil strýc sotva dechu popadaje „a jsem určen...“

„Kam — kam?“

„Do Rio-de-Janeira.“

Všickni jako hromem omráčeni umlkli.

„Do jižní Ameriky?“ ozval se po přestávce Pelejev.

„Ano...“ Strýc přistoupil k Mařence a nevidě sklamanou tvář Pelejeva, ptal se jí: „Nebojíš se, že tak daleko?“

Rusovláska váhala a hleděla se vzpamatovat. Asi po minutě leželi si v náruči.

My dlouho nemohli se spřátelit s novou myšlénkou, že budou tak daleko. Naší slovanské povaze se už myšlénka o podobném přeložení protiví. Jinak je Angličanu, býti dnes zde a zítra býti protichůdcem znamená mu tolik, jako snísti kus rostbeafu. Jsou prý i takoví podivínové, kteří přijíždějí každého roku z Londýna do našeho Finska na táčky. Ale nám Rusům, máme-li vykonati cestu do Ameriky, zdá se býti cesta přes moře cestou se světa. Ale, Bože můj, k jaké změně nelze přivyknout! Co se na první pohled zdálo nemožným, počalo pomalu bráti na sebe určitý tvar a podobu. S „nemožnou“ myšlénkou počali jsme se přátelit, nenalézali ji více tak strašnou a těšili se tím, že neodejdou na věky a že se za pět let zase vrátí. Strýc dal své slovo, že se jistě vrátí.

X.

Jsou tedy ženichem a nevěstou. Před nimi zabezpečený, samostatný život, mladost, zdraví, láska. — „Nezasluhuji toho, co mi osud dává,“ říkal nejednou strýc. Osud je vždycky nelogický a nedůsledný... To jest, on má jakousi logiku, ale svou, zvláštní, pro nás nepochopitelnou... Bojím se opravdu jeho logiky.“

V našem saloně počaly se objevovati nové, nebývalé knihy: německé, francouzské a anglické folianty a cestopisy o Brasilii. Mluvilo se a četlo jen o Brasilii. Také se kupovaly věci určené k přepravě přes moře a přehlížely se rytiny.

Jednou seděli jsme za ohromnou knihou vypisující Ameriku a přeplněnou krásnými vyobrazeními. Mařenka byla nadšena obrovskými stromy, bezkonečnými pampasy, městy a obyvatelstvem, které mělo svůj vlastní ráz a postrádalo nepřirozeného šablonovitého souladu a okrouhlenosti. „Ah,“ vzkřikla Mařenka, „což opravdu vše to před jesení neuvidíme?“

„Tam bude právě jaro,“ připomenul strýc. „A mnoho času už nezbývá, sotva čtyři měsíce.“

Pelejev přecházející z kouta do kouta náhle stanul.

„Víš-li,“ pravil k dceři své, „že lze spatřiti Ameriku zde z této komnaty?“

„Na rytině?“

„Nikoli!“

„Kterak tedy?“

„A nejen Ameriku, vše dle libosti... Víte,“ obrátil se ke strýci, „co je h a š i š.“

„Vím, ba více, sám ho mám několik uncí.“

„Zkusil jste ho snad?“

„Ne — sbírám ho jen.“

„Účinek jeho je prý neobyčejný...“

„Ano, můj tovaryš, Peršan, s nímž jsem žil, časem ho užíval.“

„Co pak je to?“ tázala se Mařenka.

„Je to narkotický prostředek — na způsob opia a budí blouznění... Mohli bychom ho společně okusit.“

„Netoužím po tom a také vám neradím.“

„A což vy, Alexandře Nikolajeviči, nebojíte se?“ tázal se Pelejev.

„Čeho?“

„Že by mohl škodlivě na vás působit?“

„Vím dávku a znám, mnoho-li se ho smí bráti.“

„A kterak byste mohl spatřit Ameriku?“ nedůvěřovala Marie.

„Tím, že na ni neustále myslím... Co nejdříve tedy upravíme schůzku.“

Po několika dnech přinesl k nám strýc krabičku s hašišem.

XI.

Schůzka, tuším, ustanovena byla na sobotu večer a všechny velice zajímala. „H a š i š“ — nové to slovo každý opakoval. „Hašiš!“ — co to bude! Já přesvědčoval tetu,

že strýc, jakmile požije hašiše, dostane křeče a dá se do tance. Teta sice pravila, že mluvím nesmysl, přec však se zlobila.

„K čemu hašiš?“ říkala. „Prožila jsem celý věk bez hašiše a teď najednou je prý ho třeba. Jakživa jsem ani neslyšela, že by ho kdo byl užíval. Je to bláznovství!“

Proto přece připravovali jsme se ke schůzce, chystali lampy, postavili na stůl vodu (strýc si to určitě vyžádal), nařídili, aby nikdo nebyl připuštěn a vůbec čekali dychtivě, co se bude dít.

Strýc upraviv hašiš, pozvedl ho k ústům: „Přejte mi šťastnou cestu,“ pravil. Teta pohlížela na něho jako na umrlce, povstávajícího z hrobu, a pokřižovala se. Strýc usadil se do křesla. Kolem bylo tak ticho, že bylo slyšeti i nejmenší šramot. Hodiny na stěně slabě tikaly a nad námi slyšeti bylo dutý zvuk kročejů.

„Jak jsi zbledl,“ šeptala bázlivě teta.

Strýc se smál. „To se vám zdá, neboť já opravdu nic nepociťuji.“

Tak uplynulo půl hodiny. Pozornost naše povychladla a už jsme nesledovali každý pohyb strýcův s takovou pozorností jako dříve. Počali jsme se nudit. Strýce také omrzelo dlouhé čekání a proto požil novou dávku. Tenkráte se účinek ihned objevil.

Na tváři strýcově rozložila se temná červeň a na čele a spánku vystoupil pot. Oči zaleskly se jakýmsi zvláštním leskem a na celém obličeji objevil se nepochopitelný výraz tesknoty a nespokojenosti. Strýc, jejž dle všeho obešla hrůza, shrnul si zpocené vlasy s čela, a počal se procházeti po komnatě.

„Ruce mám zcela vychladlé,“ pravil k Pelejevu. Ten je ohmatal a zkoumal tepnu. — „Bije vám jako při horečce — nejméně stokrát.

„Tepna?“ opakoval strýc netečně. „Co praví o ní Shakespeare?“

... Má tepna hraje ladným taktem jako tvá, —
zpěv její libozvučný jako tvé...

„Ameriku ještě nevidíš?“ ptal jsem se já.

„Jakou Ameriku — v mé hlavě jakoby celá armáda bubnovala čepobití. Zůstane-li jen při tomto účinku — pak to věru nestálo za to.“

Strýc se počal potáceti a na konec klesl na pohovku.

Mařenka upravila sklenici limonády a podala mu ji. Strýc vyprázdnil sklenici, vzal nevěstu svou za ruku, zasmál se a přitáhnuv ji k sobě, políbil ji na tvář. Mařenka se zapýřila a odskočila.

„Zase ten nekonečný šum,“ pravil strýc, „jakoby stříleli, křičeli, vyli, řvali. Kéž by tomu byl konec.“

Tvář jeho přijala bolestný výraz a oči upřely se k jednomu místu. Strýc si zakryl oči, jakoby chtěl usnouti.

„Ajhle,“ zvolal po přestávce. „Již to počíná! Ah — jaké to množství...“

„Čeho?“ tázala se teta.

„Jich... Točí se, skáčou, září... Ah, jaká to krása, jak čarovné!“

Strýc umlkl. My seděli ani nedýchajíce. — „Jak spličné,“ opakoval, „překrásné!“

XII.

Druhého dne cítil strýc strašné bolení hlavy a byl tak zemdlen, že nebyl žádné práce schopen. Bled a s očima zarudlýma bloudil jako stín z komnaty do komnaty a ulehl zase. Teprve k večeru cítil se zase bodrým a zdravým.

„Viděls Ameriku?“ ptali se ho všickni.

Strýc se usmál a odvětil, že viděl.

„Vypravuj...“

Strýc pokrčil ramenoma. „Nemohu. To nelze líčit — to se musí vidět... Pamatuji se, že vše počalo s šumem a hrozným praskotem. Zprvu se mi zdálo, že se ženou kočáry, tisíce kočárů po dláždění. Potom hučely kolem vodopády a celý svět jakoby byl hučel... Byla to celá směsice zvuků. Pak vše umlkalo a utichlo. Nenáhle rozestřela se před mým zrakem jakási zamžená rovina, šedá, ale průzračná. Na ní objevila se světlá tečka jako od paprsku, jenž se obráží o hranol; tečka ta se počala pohybovati a měniti se v živoucí tvar, jenž se krčil a zmítal sebou se strany na stranu, vrtěl se chvíli a na konec zmizel. Na místě něho vyproudilo se cosi nového, chvělo se a potom celá řada, celý průvod malinkých, lesklých postav bez obrysů, kroužících se kolem. Vše mizí, otevru-li oči, a přimhouřím-li je, opět se zjevují, jen lesk jich se mění.

Potom se mi zdálo, že jsem kdesi daleko země, že na ni pohlížím se strany a že je země malým, temným chuchvalcem čehosi. Země se točí na jednom bodu, jsouc připoutána k jakémusi stéblu, na němž visí a k ní protahuje se z dálky ohromný, neforemný list, jenž ji zachvacuje a tiskne...

Dále nevím, měl-li jsem oči rozevřené či jsem snil, ale komnatu jsem neviděl. Viděl jsem města, moře, hory a byl všude. Viděl jsem věčné ledy, živoucí lesy. Viděl jsem pustinu, skutečnou africkou poušť. Kráčel jsem po ní a cítil jsem celým tělem teplotu horké noci, slyšel řev lva a viděl, kterak záře měsíce obrážela se o jeho srsť. Spatřil jsem karavany, pyramidy, dvorce, pevnosti, minarety. Vše se měnilo a střídalo jedno po druhém. Zrak nestačí, sotva pohlednu na jednu věc, již vyplývá druhá. Viděl jsem národy, vozy, slavnosti, vroubkované zdi, chrámy... A tak to šlo bez konce.

Pak jsem spatřil Newtona. Ano, nesmějte se — Newtona, živoucího Newtona. Vstoupil sem a usedl na toto křeslo a hovořil se mnou. Potom tu byl Napoleon, Sokrates. Konečně viděl jsem ženy. Takových žen ani není. To nebyly tváře Rafaelovy, ale zjevy daleko půvabnější, postavy božské. Nelze jich krásu vypsati žádným slovem. Mluvil jsem s nimi. Jeden duch zjevil mi, že budu-li užívati hašiše dále, uhlídám ještě podivuhodnější věci. Věřím tomu...“

XIII.

Uplynuly dvě neděle. Strýc jakoby byl zapadl do vody, ani u nás se neukazoval, ani u Pelejeva. Marii zaslal lakonický lístek: „Jsou zkoušky, jakmile budu svoboden, přijdu.“

Ale dni plynuly a strýc nepřicházel. „Něco se stalo,“ pravila Marie.

Konečně zajel jsem s Pelejevem k němu. Když nám strýc vyšel vstříc, stanuli jsme jako přimraženi. Byl bled, sešlý, oči měl zapadlé a pod nimi temné kruhy.

„Co se s vámi stalo?“ tázal se Pelejev.

„Jsem churav,“ odvětil, namáhaje se k úsměvu.

„Od čeho?“

„Užíval jsem — hašiše v sesilených dávkách.“

„Pošlete pro lékaře!“

„Byl jsem u všech.“ Při tom pochybně vrtěl hlavou. „Podrobím se co nejdříve zkouškám a potom pryč odtud. Cítím, že mořský vzduch mě občerství... Čas zdá se mi být dlouhým, nekonečným a vleče se jako želva. Připadá mi, jakoby vše kolem spalo a pokryto bylo bahnem. Nesnesitelný to pocit! Ale doufám, že za tři dni se pozdravím.“

A skutečně před zkouškami stal se Alexandr Nikolajevič svěžejším a bodřejším a oči jeho nabyly zase dřívějšího lesku.

Když nastaly zkoušky, slíbil, že po první zavítá k nám. Ale nepřišel. Uplynulo několik dní a když jsme zajeli k němu, nenašli jsme ho.

Konečně jednoho dne přišel. Oči všech upřely se na něho. On vešel, stanul uprostřed komnaty a pohledl na svou nevěstu dlouhým, nekonečně něžným pohledem.

„Alexandře!“ zvolala Marie přistupujíc k němu.

Strýc se zachvěl, tvář jeho škubala sebou křečovitě a ruka jeho zvedla se odmítavě.

„Neobstál jsem při zkoušce,“ zalkal strýc.

„A proč?“

„Nemám paměť — všechno jsem zapomněl!“

Strýc zavrávoral, zakryl si tvář rukama a počal hořekovati jako děcko.

XIV.

Vše rozletělo se jako dým. Vzdušné zámky, jež se počínaly uskutečňovati, rozsypaly se jako stavba kartová, do níž zadul vítr.

Pro naši domácnost bylo toto neštěstí hroznou ranou. Všechny linguistické vědomosti jakoby se v mozku strýcově byly pomísily a srazily v neforemnou, bezdušnou směsici. Co z toho vzejde? Vrátí se jeho paměť, je toto zatmění časové? K tomu lékaři neodpovídali.

Nejhůř bylo, že vše událo se neočekávaně a náhle. V několika dnech, sotva ve dvou nedělích minulost, budoucnost i přítomnost je zapomenuta a život jako peří vyschl, opadal. A tento člověk, ač zbaven života, zůstává uprostřed lidí, je zbytečným, mrtvým chodcem, břemenem sobě a ostatním. „Náhoda“ odnesla jeho štěstí, jeho život a vzala s sebou i část druhého, mladého života. Toť byla ona logika osudu, proti níž se strýc vždycky vzpíral.

O svatbě se nemluvilo. — Jednou Mařenka přece přistoupila k němu, tiše pohladila ho po tváři a ptala se: „Kdy bude svatba?“ Strýc pohledl na ni, zkřivil ústa k úsměvu, pak popadl klobouk a vyběhl z domu.

„Co ti je platen muž hlupec a děcko?“ odvětil jí podruhé.

Ubožák sedával po celé dni v koutě, bled a sežloutlý, díval se do stropu a kolébal se linivě, ospale jako opozdělá moucha v pozdní jeseni. O knihy a rukopisy své se více nestaral. Mařenka plakala ve dne v noci. Pelejev chodil zamračen, teta vzdychala a já utichl, zahloubal se do svých mluvnic... Nás všechny tížilo olověné ovzduší.

Uplynul měsíc, druhý. Strýc oznámil, že odjede k sestře do Moskvy, a skutečně také brzy odejel. Tam stal se písařem s platem pětadvaceti rublův, ale brzy i té služby musil se zříci.

XV.

Prošla léta mých studií a já odcestoval za hranice. Nové dojmy zapudily staré, dětské i jinošské. Obraz strýcův bledl, ustupoval do pozadí, až zmizel.

Teta, pokud byla živa, zřídka mně psala o něm. Věděl jsem, že není zdráv a že hašiš či co jiného podťalo jeho život, že se živí bídně vyučováním, že nám zřídka píše a že se za své položení stydí.

Na konec předešlého roku vrátil jsem se do Petrohradu. Vzdálená příbuzná, přistěhovavší se po smrti tetky do našeho domu, doručila mi celý balík dopisů mezitím došlých. Jedno psaní bylo od strýce obsahu následujícího:

„4. listopadu 187*.

Milá a drahá sestřenko!

Dávno jsem Vám nepsal a dlouho otálel, neboť život můj je tak bídný a neutěšený, že ani nevím, co o sobě psáti. Nemoci a nedostatky jsou smutným předmětem dopisů. I teď nepíšu Vám proto, že snad se život můj změnil, ale že cítím, že toto psaní mé bude asi poslední. Z jara se mi trochu ulehčilo, a měl jsem také lepší zaopatření, tak že jsem si mohl volněji oddechnout a žíti pohodlněji. Ale nastala jeseň a opět jsem onemocněl. Zdraví mé tak se zhoršilo, že myslím, že se více nepozdravím. Opět se vrátily srdeční křeče a úplná čivní rozervanost. Utekl jsem se v těchto dnech k specialistovi Č. Ten slíbil, že mě úplně vyléčí pomocí elektromagnetismu, ale žádal napřed peníze za léčení. Rozumí se, že jsem se léčení nemohl podrobit, poněvadž jsem byl bez hodin a prostředky životní velice se ztenčily.

Teď můj konec... Nebyl jsem na to připraven. Proč jsem žil? Snad jsem musil vyplniti nějaký nevýzpytný zákon přírody. — Jedinou světlou vzpomínkou je mi obraz Mariin. Ona je mým andělem strážným, ačkoli vzpomínky na ni rány mé znova rozjitřují, přece mě udržují na světě.

Žijte blaze a nevzpomínejte na mne s hněvem. Přeju Vám v životě všechno dobré. Pavlovi (to jest mně) vyřiďte mé pozdravy, líbám ho — přál bych si viděti ho: vzrostl již asi od těch dob, co jsem odejel. Odpusťte, že tak špatně píšu, zrak můj oslábnul. Chcete-li mi psáti — velice byste mě potěšila — pište do Moskvy, Smolenský boulevard, atd. Váš A. Togajev.“

Psaní bylo odesláno před rokem. Je živ? Sehnal oněch nešťastných sto rublů na léčení?

Pátral jsem po něm a dověděl se, že zemřel. Zemřel v městské nemocnici.

Snad se tážete: a co Mařenka? Je šťastna, odpověděl bych. V prošlé zimě viděl jsem ji v divadle. Byla tam s mužem, s vysokým, hubeným, ještě nepříliš starým pánem veselých očí. Ona s ním v meziaktí hovořila tak živě a s tak milým úsměvem, že se zdálo, že posud sličná hlavinka její žádných bouří neprosnila. Nevím, vzpomněla-li si se mnou v ten večer na chudý kříž na dalekém hřbitově moskevském, sněhem zavátý a opuštěný.

Ostatně neviděl jsem ji dlouho... Také pak nechodíme do divadla, abychom vzpomínali na smrť...

FEUILLETON.

Hlemýžď.
(G. Giusti.)

Zdar budiž hlemýždi,
příklad nám strojí,
jak pěkně k zásluze
skromnost se pojí,
neb hlemýžď hvězdaři
i staviteli
ukradl myšlénku
i nápad skvělý:
tubus a dále
schody v spirale.
Hlemýžď buď pozdraven,
zvířátko malé!

Spokojen s pohodlím
tiše tak žije,
a jak Diogenes
v domku se kryje;
pro čerstvý svěží vzduch
nevyjde z vrátek,
po zvyku drží se
pěkně nazpátek,
slovíčka nedí,
sebe jen hledí.
Hlemýžď buď pozdraven,
doma jenž sedí.

Pokrmy z ciziny
přeostré chuti
žaludek zkažený
ať k jídlu nutí:
hlemýžď je spokojen,
výtečně tráví,
trávu kol kousati
jej neunaví,
ve svojí díře
je v stejné míře.
Hlemýždi, zdar ti buď,
skromné ty zvíře!

Prostředek každý dnes
za dobrý platí,
na lvy si oslů dost
počíná hráti,
hlemýžď v své povaze
stále jsa hladký,
táhne pln ohledu
růžky vždy zpátky,
neví, co pýcha,
sotva jen vzdychá.
Hlemýžď buď pozdraven,
potvůrka tichá!

Příroda v cestách svých
různě se brala,
výsadu hlemýždi
převzácnou dala,
proto, vy katani,
slyšte má slova,
sražte mu hlavu a
vzroste mu znova;
divné to věci,
leč pravé přeci.
Hlemýždi zdar v jeho
blažené kleci!

Vy, jež tu kážete,
učené sovy,
že bližní zhloupne vždy
vašimi slovy,
podlí vy lajdáci,
vy žvavé baby,
duševní mrzáci,
mdlý rode, chabý,
bez vzdoru, sporů,
zapějte v sboru:
Hlemýžď bud pozdraven,
ten vzor všech tvorů!

Jar. Vrchlický.

— Šubertovo drama „Probuzenci“, které přijato bylo od obecenstva i kritiky s úspěchem velice čestným, vyšlo nyní o sobě nákladem J. Otty.

— Knihkupectví I. L. Kobra v Praze vydalo první sešit „Slovníku jazyka českého i anglického“ prací prof. V. E. Mourka. Vítáme toto dílo s upřímným potěšením. Kdo poněkud jenom nahledne do bohatství anglické literatury každého oboru, musí si přáti, aby se nám stalo přístupným prostřednictvím našeho vlastního jazyka a nikoliv jen stále pomocí překladů německých. Prof. Mourek vykonal svým slovníkem kus veliké a záslužné práce. Skladatel jest dokonalým znalcem obou jazyků. Slovník jeho jest úplný, i anglické významy, přidané ke slovům českým, naskrze případné a všestranné. Jest to ovšem ovoce dlouholeté práce, neodměněné téměř ničím, než vědomím vykonané povinnosti a vděkem všech, kdož prostřednictvím jejím budou z literatury anglické čerpati poučení pro sebe a pro náš národ posilu na poli jeho duševní práce. Jest si jenom přáti, aby mohlo dílo co nevidět vyjíti úplné. V tom ohledu zasluhovalo by nakladatelství podpory některého veřejného sboru, neboť na širší prodej díla nelze prozatím pomyslit a oběti s tiskem spojené jsou veliké.

— Opětný požár v českém divadle měl by rozhodující kruhy důrazně přiměti k uvážení otázky, jestli by se neměl z nového národního divadla plyn odstraniti zcela. Buh ví, co jest to ve všem u nás za liknavost. V Londýně mají nyní elektrickou výstavu a všechny časopisy píší o skvělosti a praktičnosti jednotlivých systemů elektrického osvětlování. Proč by se tam nemohl vyslati zkušený muž, aby na vlastní oči viděl, co dá se pro naše divadlo upotřebit? Avšak je téměř jisto, že se tak neučiní, — plyn bude opět zaveden, a stane-li se zase něco — vinen nebude pak — nikdo!

— Armand Renaud, básník „Nocí perských“, v nichž ukázal neobyčejnou vlohu k imitaci poesie východní, vrátil se nejnovější knihou svou „Intimní sbírka“ nadepsanou v kruh vlastní bytosti, na půdu poesie domácí. Jeho verše jsou tentokrát prosté, dojemné, nehledané a dodávají básnické fysiognomii jeho zvláštní tah, mísíce něhu snilka s energií zápasníka pro nové myšlénky pokroku a humanity. Neopomineme v jednom z příštích čísel uvésti obecenstvu našemu básníka, jenž tak vyniká nad davy pouhých napodobitelů, jimiž zvlášť v poslední době francouzský Parnass jest zaplaven.

— Jean Fleury vydal pod titulem „Marivaux et le Marivaudage“ studii o básníku, jehož právě poslední doba snaží se vyrvati zapomnění, který pod maskou zdánlivé frivolnosti je výtečný pozorovatel, psycholog, ano myšlénkový revolucionář. Voltaire říkal o něm s úsměškem, že váží nic na vážkách z pavučin. Nejnovější studie, i tato, ukazují, že velký filosof podceňoval básníka, který na oko hověl choutkám doby své, v jádru však byl svůj a patřil rozhodně ku škole budoucnosti.

— Staří bozi nazývá se kniha Štěpána Mallarmé. Celá historie starých bohů Egypta, Indie, Hellady a Říma uložena je v této knize. Je to vlastně historie ducha lidského, který vždy cítil potřebu tvořiti si nové bohy dle svého obrazu. Pro kulturní dějiny jest kniha tato významu velikého.

— Paul Aréne, duchaplný tento vypravovatel, jehož dobře znají čtenářové „Lumíra“ z geniální povídky „Zátiší“, vydal svazek drobných novel s názvem „Au bon Soleil“. Převládá v nich kolorit jižního slunce a nejlepší chválu můžem jim říci, když řeknem, že vyrovnají se nejlepším drobným pracím Daudetovým téhož druhu. Tím ovšem nechceme říci, že by byly pouhými jich napodobeními.

— Učený kritik a essaysta Francisque Sarcey vydal zajímavou knihu pod názvem „Slovo a věc.“ Na základě pozorování Duclose, že mnohá slova ztratila původní svůj význam, tak že zbyla jako na láhvi pouze etiquetta, kdežto obsah dávno zaměněn jiným, prozkoumal Sarcey jazyk moderní alespoň v některých nejinteressantnějších případech. Resultáty jsou zvláštní. Některé slovo původu a významu nepatrného dostalo se časem mezi aristokracii slovníků, u jiného přišel úpadek po dnech slávy, jiné vymřelo docela jako mnohý rod šlechtický. Mnohá slova nemají ani genealogie, narozená rázem jak naléhavá potřeba neb fantasie je vykouzlila. Vláda některých slov a obratů udržela se léta, jiná netrvala ani rok, zmizela jak povstala. Pro filologa zvlášť tu žeň vydatná a k porovnávání s jazykem naším přímo vybízející.

— Mme. Jaubert vydala své memoiry a vzpomínky. Děje se tam čestná zmínka o Berangerovi, Mussetovi, Heinem, malíři Delacroix atd. Kniha vyznamenává se upřímností a taktem, jehož jen schopno jest pero ženské. Důkazem, že chvála tato jest pravdivá, jest 5té vydání této knihy.

— Známý slavista p. Chodzko přednáší letos v Collège de France o dramatické literatuře slovanské.

Listárna redakce.

Neuveřejníme rukopisů zaslaných nám pod těmito jmény a chiframi: J. Mělický, Dobroslava, M. Cotte a Rek, K. Raný, Rosaldo, „Kass“, K. Z. na Vackově, J. Braun, „not N“, „Hyper“, „S“, „T. T“, „J. L. Lenský“, „Lesnický“, „A. V. Svoboda“, „Jar. Havlíček“, „Jan Havránek“, „Ot. Koutský“, „Dvořák“. — Pány: Dvořáčka, Koznavského a Angera žádáme o laskavé udání adressy.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. března 1882. ČÍSLO 9.

Hymna.

Jak příroda jest dobrá!
Vše můžeš od ní chtíti,
dá víno tobě píti,
dá květy na tvou skráň,
dá vše, bys vyrosť v obra,
jenž šíré její kraje
svým duchem objímaje
jen k žehnání a blahu
svou otevírá dlaň.

A jestli někdy hněvem
v svém nitru lávou vzkypí,
a vzteku svého šípy
jak slepá metá kol;
těch nocí, ptačím zpěvem
jenž prochvěny a vůní,
je víc než těch, v nichž duní
zlá bouř, a proto ctíti
má člověk její bol.

O nechtěj býti více,
než krůpěj v prsou matky,
než částí věčné látky,
než měsíc, lesů host,
než zákmit blýskavice,
než hloh je májem zkvetlý,
než slídy lístek světlý,
než hvězdný paprsk snivý,
jenž zbloudil v tmavý hvozd!

Měj na tom dost, že všecko
to víš a můžeš cítit
a lačným uchem chytit
ves tvořcí shon a ruch,
zřít na vše jako děcko,
jak hmoty ve přerodu
se nelad mění v shodu,
jak stále v novou masku
se halí život — bůh.

Jar. Vrchlický.

Kroesus.

Arabeska od *Jana Liera.*

(Dokončení.)

III.

Tentokráte stál mi Julius v slově.

Za týden poslal obraz, allegorickou komposici, určenou k ozdobení naší zasedací síně, v zmenšeném měřítku pak na diplom a v nejmenším na okrasu všech našich publikací. Hlavní postava, vítězící a odměny rozdávající Industria, byla patrným důkazem, že můj přítel kýžený model neulovil; poněvadž však byla dobrá, nechtěl nikdo, aby byla lepší, ani já jediný zasvěcenec nepohřešoval jsem životnost a portretnost, jaké Julius dosíci chtěl.

Z výzkumů přítelova milostného šukání bylo nám během téže doby zaznamenati jediný, poněkud závažný.

Vyzvěděl nějak, že jeho anděl sluje Regina Fuksová a matka neb teta, či vůbec žena, u níž bydlela, jmenuje se Opatovská.

Jméno Reginino zajímalo jej; byl unešen, roznícen tímto jménem, kochal se v jeho zvuku a významu, odříkával, maloval, zpíval je, zdálo se mu o něm, bádal ve starých legendách o životopise sv. Reginy a t. p.

Opatovská zajímala mne. Jméno mi nebylo cizí a mojí paměti se podobalo, jakoby nějací Opatovští bývali k mé rodině v bližším poměru.

I sáhl jsem do archivu, v němž chovám listinné památky své rodiny.

Můj archiv obsahuje jeden fascikul a tyto desky jedinou listinu, kteráž zní takto:

„Quittancze. Na dwanáczt zlatich Renczkich id est 12 fr, kterež že Sem Gá njže podepsani Eduard Opattowsky mandatario nomine me Tety panj Gabrieli Loskottowe co z gegjho Capitalu per 200 fr wiplegwagjcy celoročznj Interes za rok 1824 od zdegssjho Městťana a Sauseda pana Quida Prusjka . . . . . .“

Této listiny vážil jsem si velmi.

Předně proto, že pro foro externo sloužila mi za pragmatický důkaz blahorozenosti a starožitnosti mého původu, jakož i měštěnínství a sousedství mé rodiny.

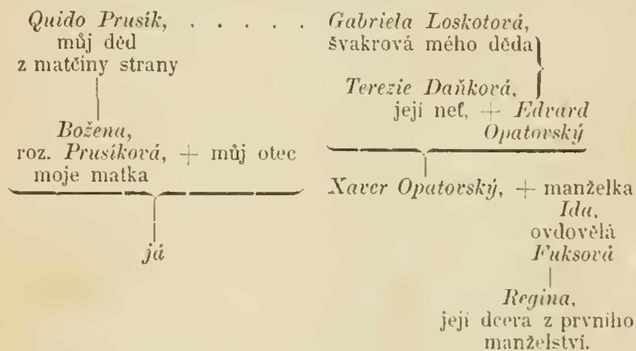
Na druhé straně sloužila k upokojení mého svědomí, neboť z listiny té šlo zřejmě na jevo, že také moji předkové mívali dluhy a neměli nijakého práva, pro některé mé maličkosti v hrobě se obraceti.

Konečně pak pomohla mi nyní k vykonání přátelské služby Juliovi.

Dopsal jsem hrstce svých vzdálených strýců a tet, jejichž genealogické znalosti jsem mohl důvěřovati. Neočekával jsem z toho valných příjemností pro sebe; býváť pokoušení mých strýců a tetiček zdrojem mnohých

a dlouhých psaní, jež obsahují jednak napomínání, abych a jak bych se neuchyloval od dráhy ctnosti, jinak i upomínání v příčině splátky jistých laskavostí, v jichž kontování jsme se nikdy nemohli shodnouti; já jsem je kladl na účet příbuzenské šlechetnosti, oni však pod záhlaví „má dáti“ — —

Obdržev kromě těchto očekávaných pokynů žádaná dáta, srovnal jsem jedno k druhému a pod rukou, mimo nadání objevil se mi takový rodopisný obrazec:

Regina byla tudíž bezpečně a jasně moje příbuzná.

Nemoha zjistiti přesně stupeň našeho příbuzenstva, přijal jsem ji za svoji milou sestřenku, neboť teta její nevlastní babičky byla švakrovou mého děda. Toť bylo zřejmo. A nabytím spanilé kuzinky nelze povrhovati, jmenovitě je-li tato sestřenka milou mého přítele.

Chodívám si dosti slušně; vydávaje se však na cestu do č. p. 645-III v Hroznové ulici, obmyslil jsem svůj zevnějšek obzvláště skvěle. Nabyl jsem přesvědčení, že tak lze otevříti mnohé dvéře a všechna téměř ženská srdce; mimo to bylo dlužno míti na zřeteli, že putoval jsem s první poklonou k nově nalezeným příbuzným a polo jsem se pouštěl na námluvy.

Maje svou chůzi po schodech zařízenou na třetí poschodí, v němž bydlíme já, moji známí a valná většina české literatury, vyběhl jsem mechanicky do nejvyššího patra domu č. p. 645-III, kdež jsem se podivil nemálo, zvěděv, že paní Opatovská bydlí v prvním poschodí. Větší nájem, větší páni; moje vzdálená teta nesloužila mi po této stránce k necti.

Úpravnosti a čistotě bytu mých nových příbuzných podivil jsem se méně; na všem lpěl znak výlučné ženskosti a vím ze zkušenosti, že dbalá ženská ruka do podlahy a do oken vydrhne spíše díry, než by ztrpěla na nich poskvrny.

„Přicházím jako neznámý sice, avšak s vřelým poručením od našeho strýčka pana Daňka v Nové vsi,“ hlásil jsem se paní Opatovské, vráskovaté a veselé v tváři, objemné v půli a těžké na nohy.

Můj úvod stačil. Paní teta znala veškeré své příbuzenstvo po meči a po přeslici zevrubně do čtvrtého kolena zpátky, objala mne, vyslechla mé noviny, rozmnožila mé vědění sbírkou starých i nových svatebních i křestních historek a za čtvrt hodiny jsme si bezmála tykali.

„Moje dcera, Regina, po otci Fuksová, — tvůj bratránek Adam Zero,“ seznamovala nás, jedva že očekávaná dívčina se ukázala ve dveřích. „I co mi to děláte za cavyky,“ durdila se pak, pozorujíc s nelibostí naše vzájemné pozdravení se. „Podejte si ruce, vykejte si, když nedáte jinak, ale jmenujte se křestními jmény a buďte k sobě upřímni jako děti z jedné rodiny. Regino, odlož a pohovoř si s Adámkem, — mne omluvte, musím do kuchyně. Odcházím v naději, že mladý pán nezhrdne naší skrovnou tabulí?“

„Prosím —“

„Prosím —“

Nepovolila. Neubránil jsem se. Vůči poctivým ženským povahám s upřímnými slovy na jazyku jsme rozhodně slabým pohlavím.

Až do polévky bavili jsme se kriminalisticky, vzájemným vyslýcháním. Zvěděl jsem, kterak Regina jest dbalá podpora své matky, vdovy s malou pensí; byla zaměstnána co první modelérka v závodu dámských konfekcí madame Uhrové, kteráž podle návodu Reginina shotovovala „původní“ pařížské modely.

Odtud modelové nedorozumění s Juliem!

Při polévce zbystřovali jsme si chuť vyprávěním, co kdo rád, a já z diplomatické úskočnosti připouštěl jsem výbornost skopové pečeně a zelníků, ač obojí svým pouhým zápachem jest mi do duše protivné.

Získav si takto dvojnásobnou důvěru, byl jsem již při pečené šunce účasten pikantních laskavostí tety Opatovské, kteráž vzala lehkým, žertovným tónem v úvahu jednak mé panictví, jinak panenství své dcery; Regina měla již mnoho nápadníků, avšak — — a t. d.

Ubožátko, — nepřišla také nikam!

Chtěl jsem jí pomoci. Slovo, a již byl jsem přijat za kavalíra své sestřenky, již smluvena společná návštěva jistého blízkého maškarního plesu, na nějž k mé radě Regina si vyhledla kostum flamandské patricijky ze 17. století.

„Přijedeme pro vás dva,“ podotkl jsem jako mimochodem, když uklízejíc teta odešla.

„S kým?“

„S přítelem, jemuž jsem dal již své slovo. Netřeba však, abych vás obšírně s ním seznamoval, — znáte se již.“

„Nevím skutečně, o kom asi byste mohl mluviti. Slyšel jste od matky, že nemám žádných známých,“ bránila se Regina, poněkud rozpačitě.

„Spoléhejte na mou šetrnost, Regino. Neví-li matka něčeho, nevím já také. Domníval jsem se pouze, že vám prokážu vděk vypuštěním formalit z jednání s milým člověkem, s nímž mluvívám já každý den a vy někdy.“

„Nevím věru, o kom vypravujete,“ prohodila Regina, vztyčila hlavu, založila ruce a upřela na mne pevně hled svých černavě hnědých očí.

Mé čelo zůstalo však drzé, moje slova důvěrná a sladká. Byl jsem pevně odhodlán, uspořiti sobě a příteli dlouhých oklik vpravením Reginy do hotové události.

„Tuším, že na tichém Velkopřevorském náměstí uštědříte ob čas mému příteli několik milých slov, jež on ve své skromnosti čítá k darům přelaskavého osudu.“

„Tento pán o mně roztrušuje —“

„Pst! Tento pán jest přílišný sobík, než aby komu popřál pouhé potěchy ze svého štěstí. Tento pán —“

Jal jsem se skládati chválu Juliovu ze samých superlativů a neustal jsem dříve, pokud na lících Reginy neustoupil výraz trapných nesnází klidu, s nímž zírala oknem na most a na sešlé průčelí Buquoiského paláce, podobného zaklenému zámku.

„Cizí lidé, kteří vždy ochotně pečují o dobro svých bližních, šuškají si leccos, a od nich jsem zpraven, milá Regino. Pokud mé zkušenosti však sáhají, mohu ubezpečiti, že otevřené a přímé jednání bývá z pravidla ochranou proti nedorozuměním, vznikajícím z polovičatostí, jimiž se můj přítel až posavade těšil. Nevím, z jakých důvodů bych měl skrývati Julia před tetinkou —“

Regina, neposlouchající již moje slova příliš pozorně a zaměstnána patrně svými myšlénkami o Juliovi, usmála se.

„Toť směšné,“ řekla s dovádivým zajiskřením očí. „My v závodě považovali jsme jej za komisionáře veliké dámy, jíž nemožno nikterak uspokojiti —“

„Vy v závodě? Což jej znají také vaše družky?“

„Vždyť navštívil naši madame nejméně čtyřikráte a pobyl vždy déle než hodinu. Dal si předložiti pokaždé množství nejdražších vzorků a modelů, nic se mu nelíbilo a madame si již stěžuje.“

„Jeho návštěvy svědčí snad vám?“

„Pochybuji. Vedlejším a hořením místnostem, z nichž do salonu vidíme, nevěnoval nikdy pozornosti. Mimo to vypravovaly nám známé, jedna z prvního pražského kloboukového, druhá z klenotnického krámu, kterak váš přítel svým přeptáváním učinil se již postrachem jejich paní —“

Z dalších, nikoli zlých slov Regininých srozuměl jsem, že šelmička dobře ví, kdo nejraději chodí v jejích šlepějích. V těchto kusech má krásné pohlaví zvláštní, neobyčejně bystrou vnímavost pozorovatelskou!

Navedl jsem Julia, aby do plesu zvolil kroj flamského patricia ze 17. věku, a přítel poslechnuv, přijel pro Reginu v malebné masce Rubensovské, maje po boku mne co věrného Merkucia.

Svoji k svému; není-li na maškarních plesech s podivením, když cikáni hlásí se k cikánkám a krajané z některé opery ke svým krajankám, nemožno také považovati dvornou pozornost Antorfana ke Flamandce za neslušnou.

O půl noci měl jsem již důkazů své zbytečnosti vedle Julia a mé sestřenky. Bylo mi na dále baviti se na vlastní vrub. Nedařilo se mi však.

Nanudiv se dosti, přitulil jsem se znova do teplého, jasného ovzduší, v němž moji chráněnci se rozplývali; byv svědkem Juliovy blaženosti a Regininy laskavosti k jeho dvornostem, zvýšené dívčím ješitným potěšením z prvého většího plesu, domníval jsem se, že netřeba mi, abych já jediný odcházel z plesu se škodou. I vznikla ve mně šťastná myšlénka, užiti práva bratránků k políbení spanilých, rozjařených, nezdržovaným žárem sálajících kuzinek, — ovšem na vhodném místě v odloučené besídce a v okamžiku, na který mi důvěřivý přítel svěřil ostříhání svého pokladu. Než na neštěstí nebyl jsem ještě dosti cvičen v zachovávání přesných způsobů bratranských při takové ceremonii, a moje ústa musila se dotknouti na místě vřelých rtíků dívčiny chladné slonoviny vějíře, jejž mi Regina poněkud zhurta na kníry přitiskla. A na vrch vyzval mne žárlivý rytíř této dámy na místě na souboj, kterýž jsme po vyspání břitkými a ráznými slovy vyřídili.

Takový jest vděk lidský!

IV.

Julius byl manželem, já kmotrem a malá buclatá Miladka mazlíčkem své švarné matinky.

Docházel jsem k nim, nikoli však přílišně. Byť bys, laskavý čtenáři, novomanželům byl sebe milejším, budeš jimi přece považován skrze dvanáct, někdy také o několik více měsíců za obtíž. A nelze jim činiti proto výtek. Leč i tobě nemožno vykládati za zanedbávání, straníš-li se jich; neboť člověk samotný cítí se právě mezi blaženými, své štěstí ani neskrývajícími ani nelíčícími lidmi hanebně opuštěným.

Na místě Julia tovaryšil mi nyní Zvědínek; nebyl přítelem mnou zvoleným, náhoda postavila mi jej po bok ve zlé té chvíli, kdy nástraha Hyménova odloudila mi soudruha, hlavou, srdcem, duší mně blízkého a milého.

Z nouze XX dobrý, pomyslil jsem sobě a jmenovitě v první mé roztrpčenosti lahodila mi Zvědínkova zlomyslnost nad míru.

Těšili jsme se spolu důsledným předstihováním se v úsudku o malichernostech a slabostech tohoto světa, v osvědčování kousavé kritičnosti a tytýž zjevné neváženosti k P. T. krásné pleti, jak závistiví staří mládenci z přirozené kyselosti své činívají.

„. . . vedle všech výborností,“ rozčiloval se Zvědínek, „jaké — objektivně prý — na Vinařových návrzích velebíš, spatřuji na nich značnou vadu, patrný nedostatek invence v charakterisování. Nábožné duše v Újezdě budou míti v oknech podobizny jedné osoby v rozličném přestrojení; v jednom en face s nápisem sv. Anežka, v druhém s pravé strany co sv. Kateřinu, v třetím na půl profilu s názvem sv. Markety, ve čtvrtém s levé strany jako sv. Irenu a tak ad infinitum. A Jezulátka, andílky všechny podle šablony. Kam tou cestou?“

„Za to hraje tímto svatým příbuzenstvem skutečný život, daleko rozdílný od suzdalského majestátu, jímž vynikají mnozí polobohové jiných mistrů, někdy také přítele Zvědínka.“

„Oho!“

„Oho, můj zlatý, nezapomeň, že mluvíš s literátem, kterýž podobně jako ty tvoří dokonaleji, maje před očima určitý model, než tehdy, kdy své postavy uměle skládá z porůzných upomínek. A tím lépe, čím silněji se myšlénky naše k milému modelu nesou.“

„Mám sestru a mám ji rád. Maloval jsem ji také jednou co Auroru a nepochodil jsem valně, právě proto, že byla příliš portretní. Co vyčítáš Makartovi? Že bez vlastního umění otrocky vypodobňuje subjekty, jež do jisté situace vpravil. A dále: Jsou choulostivé předměty, na příklad Vinařova ‚rusalka‘. Každý z nás ví, že tato pramálo ošacená, půvabem bohatě nadaná dáma jest jeho žena! V cinquecentu a ještě za Rembrandta v dobách menší vybroušenosti společenských ohledů mohl si malíř podobného dovádění s ženskou polovicí svého blízkého přátelství dopřáti. Ale dnes!“ horšil se Zvědínek.

„Nu arci. Dnes co pokročilejší obskakujeme po kocourkovsku podobný obraz a každému cizímu, známému, starému, mladému vnucujeme pikantní zvěst: Hihihihi! Toť ta a ta, hihihi! — Chceš-li však Julia zachrániti, — můžeš. Hledá si pomocných přátel, jsa zanešen tou měrou pracemi, že přes všechnu svou nynější velikou píli nemůže postačiti.“

*

„Vždyť strhne všechno na sebe! Všude konkuruje, každého obloudí svými pracemi, sypaje obrazy z rukávu, a zastíní nás na všech stranách samými Vinaři.“

„Množstvím a propracovaností. Pouhou pohodlnou závistí nevypudíš jej z obecné obliby, kteráž stále ještě se zmáhá,“ podotkl jsem klidně.

„Ach, já mu nezávidím. Naopak, byl mi vždy milým, nyní stal se mi vzácným přítelem, jehož přízně vyhledávati není hanbou. Jsem ochoten mu přispěti.“

„Smluv se s ním.“

„Raději bych viděl, kdybys ty chtěl se za mne přimluviti,“ přiznával se Zvědínek.

„Fuj! Spřízněné mužné duchy nesváže, ale poníží lízavé kmotříčkování.“

„Ne tak. Pamatuj se, že dříve mnohdy z bujnosti jsem brousil svůj vtip na Juliovi, kteréhož si nikdo nevšímal.“

„O tom Vinař již neví; nedostává se mu i času i malichernosti k podobným vzpomínkám.“

„Skutečně?“ ptal se Zvědínek starostlivě.

„Přesvědčíš se. Jen o něco bych tě ješté žádal: Neukvap se příliš se svým opravářstvím u Julia. Hleď zvolna na něho působiti —“

„Ale jdižiž! Což opravdově béřeš moje kritické poznámky o pracech našeho všeobecně uznaného přítele za důkaz mé domýšlivosti? K člověku proslulému jdu, abych se něčemu přiučil a jeho doporučením zaměstnání si zjednal —“

„Uvedu tě ještě dnes. Večer máme u Julia přátelský petit souper v malé, nenucené společnosti. On, ona, jeden, dva malíři, některý sochař, dvě dámy od divadla, já za literaturu — ty — a dost. Stačíme si, může nás však býti také méně neb více, Vinař jest ke všem táž sdílná, měkká, v pravdě umělecká povaha.“

Julius přijal mého odporučence s otevřenou náručí. Od vkročení do rozsáhlého skvělého bytu přítelova nevyšel Zvědínek z úžasu; solidním přepychem, sdruženým s vybraným vkusem a prodchnutým uměleckou vynalézavostí, obrácena řada velikých pokojů, běžících prvním patrem nádherného domu, v rozkošný mon repos, jehož lesk oslňoval a jehož milá útulnost vřele jímala.

Na prahu zarazila Zvědínka Juliova štěstím a zanícením zářící tvář, ve společnosti jej okouzlil imposantní zjev srdečně přívětivé, v bujnou krasavici rozkvetlé Reginy; uvedli jej ovšem také v svatyni rodiny, ukázali mu svého andílka, dali mu jej potěžkávati, za ručičky potřepávati, se smavými, rozpustilými očky drobounkého výskavého stvořeníčka koketovati.

„Jaké zázraky, můj zlatý?“ smál se Julius, vzav divícího se Zvědínka pod paží. „Až budeš v moci podobných dvou čarodějek, jakým já sloužím, své milované ženy a svého zbožňovaného dítěte, dovedeš také kázati každé mlhavé hříčce, jíž bavila se posud žádostivá tvoje fantasie: Staň se! Vykonáš všechno, poněvadž se všeho odvážíš se znásobenou silou, či, jak náš Adam říkává, napnutím deseti atmosfér. Jediný dík mé ženy neb mého dítěte jest mi stem nových žádostí a žene mne v před. Pracuji arci mnoho, horečně, leč vzlet a energie chtění, jakých jsem prve neznal, dodávají mi sil za tucet jiných, a věř, že moje snaživost živí se sama sebou, jsouc sama zdrojem nových snah a nového úsilí. Před chvílí vtipkoval náš přítel Adam o skvostném spřežení, v němž vás dám dovézti domů; poručí-li moje žena, stane se tak. Týž vtipkář má za to, že naší zbožňované Miladce neschází již praničeho, kromě snad cukrového chrámečku na ni — —“

V.

Vinařovic Miladce, dítěti něžnému a čistému co první jarní květ, smavému jak božské neviňátko, modle a geniovi svého otce dostalo se chrámečku, pracovaného „jak z cukru“.

Bílý a étherický jako dítě, jež bez viny a bez stesku pod ním ulehlo, zvedá se na jednom z hřbitovů volšanských, uprostřed tichého hájku z chvojek a smutečních vrb.

Štíhlé, palmovitě z plateformy vyrůstající sloupky nesou na svých korunách baldachin, sestrojený z gotických štítků s jemným mřížováním a vysoko se pnoucími fiálami; v rozích baldachinu usedli truchlící geniové, držící ve svislých ručkách zvrácené uhasínající pochodně, a pod ním na tumbě dříme krásné robátko, zastíněné perutěmi dvou andělů, již u jeho hlavy se modlí.

Byl jsem svědkem stavění nádherného pomníku, kterýž Julius sám navrhnul. Neplakal, nemluvil, leč když s horečným spěchem poháněl práci a když po zasazení posledního kamene klesl na hrob svého miláčka s nářkem takovým, jakoby teprve skutečně byl pochován.

Do pomníku zazdili Juliovu duši a tvrdým, chladným kamenem náhrobku neprostoupila naše slova útěchy.

Tím více podivil jsem se, nalezmuv na Žofíně řadu přítelových obrazů ve výstavě.

Nevěděl jsem o tom, nebyv již dlouhou dobu u nepřístupného soudruha.

„Promiňte, pane,“ ozvalo se za mnou, „jsem cizinec, nikoli ignorant, jak byste z mé otázky mohl souditi. Tyto obrazy jsou z pozůstalosti malíře?“

Vyrušen, ohledl jsem se; vedle mne stál starý pán s duchaplným, příjemným obličejem, mluvící němčinou skandinavského přízvuku.

„Malíř Vinař posud žije,“ odvětil jsem.

„Aj! Pak oblíbil si zvláštní zvyk, obesýlati výstavu obrazy více méně nehotovými. Nu, co škodí, mistr může podobným choutkám hověti. Nevím, co by se mi ze všeho více líbilo. Tam dětské genry, rozkošné ve své naivnosti, nebo tu roj andílků, odnášejících si ze země nového soudruha, či zde opět nastíněný otec Neilos, obklopený svými šestnácti loktovými caparty — — Apropos, — pan Vinař maluje se zvláštní zálibou děti?“

„V poslední době.“

„Podobá se, jakoby mu o všechny ostatní postavy a štafáž na obrazech nešlo, jakoby neuměl, pardon — chci říci nechtěl, vedle svých půvabných drobných kuřátek všední opravdovost odrostlých tvorů strpěti. O umění nemožno pochybovati, zíráme-li na tuto velikou komposici.“

Zvedaje svůj zlatý pince-nez, pohrávaje jím, přecházeje, hlavou potřásaje a své rukavice poškubávaje, prohlížel cizinec největší z prací Juliových.

„Kronos hubí své děti,“ mluvil více pro sebe než ke mně. „Velký sujet, zvláštní pojmutí, řekl bych skoro Maxovské, kdyby tu malíř více meditoval než elementárně cítil. V nastíněné postavě Kronosově vře ďábelská síla, příbuzná té, již vtesal Michel Angelo do krve, do

svalů, na čelo svému Mojžíšovi. A v rukou zběsilého titana cape a dýše posledním svým dechem robátko, zářící jako hvězda ze tmy, jíž propadá, smějící se růžovými tvářinkami a skvělými modrými očky na svého tvůrce a vraha. — Obraz jest jako zoufalou obžalobou nemilosrdného stvořitele —“

„Tak jest,“ vyhrklo ze mne.

„Ah!? Víte něco bližšího?“

„Nemohu říci. Znám toliko malíře.“

„Tím lépe. Pane, tento obraz koupím. Měl bych rád všechny, leč tento musím míti. Cena není udána, nesejde mi také na ní —“

Podlaha zaduněla pod kvapnými, hřmotnými kroky několika osob a prudká slova živého hovoru zarazila cizince.

Z pozadí vyběhl Julius, bledý, uřícený, s vytřeštěným zrakem a v hrozném rozčilení. Za ním spěchala třesoucí se Regina a bručící dozorce.

Julius stanul uprostřed mezi obrazy a přelétl je bleskovým zrakem.

„Všechny!“ vzdechl z dmoucích se prsou a vděčný, jasný úsměv uhostil se na jeho rtech.

Přistrčil jsem vrávorajícímu příteli rychle židli.

„Pane,“ obrátil se Julius k dozorci, „mé obrazy, — všech sedm — dány na výstavu proti mé vůli a bez mého vědomí. Dám si je okamžitě odvézti.“

„Nemožno. Bylo by potřebí svolení —“

„Musí se tak státi!“ rozkřikl se Julius.

S velikým namáháním přiměl jsem společně s Reginou přítele, aby povolil a posečkal do zavření výstavy odpoledne.

„Ale nehnu se od nich,“ rozhodl konečně Julius.

„Pohovoř si zatím s přítomným cizincem, který by rád tvého Kronosa kou — —“

„Nemluv zbytečně. Řekni mu, že své dítě neprodávám.“

„Odpusť mi, Julie!“ šeptala Regina; její zkalené, prosící oči setkaly se s přítelovými v dlouhém, upřímném pohledu a pak vtiskl muž své ženě vřelý polibek na útlou ručku.

Ztišil se úplně.

Vyprovázel jsem Reginu, po jejíchž tvářích sklouzla chvílemi slza.

„Nebylo by lépe, abyste u Julia zůstala?“ ptal jsem se.

„Není potřebí. On zapřede se ve své snění a nebude ve společnosti své Miladky nikoho pohřešovati. Nemohu také otáleti,“ dodala Regina v odpověď na můj, poněkud káravý pohled. „Musím do závodu. Jsem opět modelérkou u madame Uhrové. — Pojďte, pro boha, pojďte jen, nezůstávejte se svým úžasem státi a nevracejte se k mému muži! Nepověděla jsem vám posavade ničeho, abyste Juliovi nedomlouval; já toho nedopustím!“

„Ubohá Regino!“

„Neurážejte mne jarmarečními frásemi. Julius jest šťasten a já z něho. Nepřejete nám?“

„O tom nebudu ničeho vykládati. Ale rcete mi, jak a proč k tomu došlo?“

„Pozoruji, že naivností rovnáte se poněkud Juliovi. My ženy jsme značně střízlivější. Ptáte se proč? Miladka stonala měsíc a Julius necouvl dnem a nocí od jejího lůžka. Půl roku chodí za dceruškou na Volšany a vrací se s ní, blažen v její společnosti, již na okamžik se nevzdá. Hýčká mi ji, jako snad nikdy před tím a v mazlení, v laškování se svou vidinou maluje stále ji a jen ji.“

„Toť přílišné poddávání se bolu, s nímž každý muž musí se porovnati.“

„Nechte mi ho na pokoji. Věřte, bolí mne někdy, že jsem silnější povahou; opozďuji se za jeho poetickým vzletem a jsem jako těžkým kamenem pod mocným proudem jeho bohatého pramene zlatého citu. Tak jej miluji, v mých rukou jest chorým děckem, na něž nic nedopustím. Co mám ještě vypravovati? Zbytek své hotovosti dal Julius kameníkům a sochařům za náhrobek, přišla nouze, dluhy, a věřitelé nám zabavili vše. Julius neví o tom, neříkejte také ničeho. Ráno záhy jsem jej poslala na Volšany a než se vrátil, byli již pochopové se svým dílem hotovi. Šla jsem mu vstříc a uvedla jsem ho do nového našeho bytu, vlastně do starého matky Opatovské; byl náhodou od jejího úmrtí ještě prázdný a velký pokoj se mi výborně hodil za Juliovu pracovnu, pro niž jsem zachránila s pomocí známých veškeré jeho nářadí. Věřil všechno, co jsem mu namluvila a nepohřešoval pranic. Miladku mu nikdo nezabavil.“

„Jak si mám pak vysvětliti dnešní událost?“

„Dopustila jsem se z ješitnosti chyby, jíž si nepromimu. Po opětovném zvaní a naléhání příbuzných měl se můj muž vypraviti na venek. Zželelo se mi již jeho práci a toužíc pochlubiti se jimi, upozorniti na ně a na Julia opět širší kruhy, vyjednala jsem pod rukou potřebné, a sotva že jsem se s mužem rozloučila, odvezeny obrazy. Ale Julius zapomněl cestou k nádraží úplně na venkov a srdce i nohy nesly ho za naším dítětem. O polednách vrátil se jak obyčejně z Volšan. Bylo, jako když blesk do něho udeří, když stanul ve své prázdné pracovně. Odprosila jsem ho na kolenou a dalšího byl jste sám svědkem.“

Políbil jsem Regině ruku také.

V hodinu zavření výstavy byl jsem na Žofíně a pomáhaje Juliovi při dopravě obrazů, vyprovodil jsem ho.

Nevšímal si mne valně; nechal mne ve svém atelieru seděti stranou a přihlížeti, kterak své obrazy znova rozvěšoval; nesměl jsem mu na žádný sáhnouti. Obíral se každým zvláště, prohlížel je zevrubně se všech stran, zadíval se na mnohý drahnou dobu a na jeho bledých lících a v jeho smutných očích byla jako přičarována táž stejná, neustupující, tklivá, něžná spokojenost slastné vzpomínky.

Prostranným pokojem těkaly paprsky zapadajícího slunce, líbajíce reliquie Juliovy, pečlivě rozestavené zbytky dětských hraček, bezruké loutky, potrhané knihy obrázkové, zcuchané stužky, kteréž si dítě ve smrtelném zápasu s hlavičky bylo rvalo.

Ztrácel jsem odvahu. Svraštiv nejednou čelo a odfouknuv si, chtěl jsem několikráte spustiti rozumnou řeč, ale pokaždé uvázlo mi vůči tolika blaženosti zármutku slovo v hrdle jako surová profanace.

„Poslyš,“ vypravil jsem konečně mezi pokašláváním ze sebe. „Baron — tentoc — nezpomenu si, nyní nesejde také na tom, — časem si vzpomenu, — říkal mi, abych tě upozornil na jeho zálibu v tvých pracech. Mohl bys prý ho příště s něčím navštíviti.“

„Rozumím ti, příteli. Rozumím také dnešnímu pokusu Reginy. Ale nespěchejte se mnou; dovolte, aby si

památka mého miláčka vyryla v mé měkké duši sama pevnou dráhu, jíž mne povede dále, netrhajíc více svůj břeh. — Vždyť nesmím zoufati, vždyť v poslední své chvíli otevřel můj andílek z mrákot ještě svá nevinná očka, z nichž na mne zíralo nebe lásky, a potěšil mne. Její třesoucí se ručinky objaly mou šíji a blednoucím rtem šeptala: ‚Miladka tě má ráda, a bude hodná Tatínku, neplakej, víckrát ne!‘ Později jedenkráte snad pochopíš, jak takový poslední vzkaz dětské, tebe opouštějící dušinky může ti býti biblí pro celý život —“

Regina vstoupila; poznavši mžikem, co se děje, přiskočila uleknutá k Juliovi.

„Moje zlatá žena ví a promíjí,“ řekl vroucně, uchopiv ji za obě ruce.

„Nepromíjím, nemám čeho, leč bych chtěla odpustiti kazimírovi, který nevolán se svou všedností vtírá se mezi nás!“

Hněvivý, majestátní pohled Reginin ukázal mi dvéře. Odešel jsem velmi nuzný od Julia, od svého přebohatého, šťastného přítele.

H o u s l e.

Struna dříme, tady snite,
smyčec leží, mrtev, tiše:
ale když se probudite,
rozbouříte světa říše:
letí duše ze sna v sen!!

Říše zvuku! velký světe,
bezdný, širý okeane!
stinný ráj v tvé číši květe,
plný hvězd tam blankyt plane:
rozkoš, bolest, člověka...

Vodopád tu zaburácí,
tichý šepot břehu šumí,
hrom a blesky, křoví, ptáci,
květy, jejichž dechy tlumí
temný ohlas pralesa.

Mořská bouře, samum pouští,
ševel křídel, bzukot včely,
jásot lva a skřivan v houšti,
pohled k nebi orla smělý,
kouzliš, hudbo, kolem strun...

Ve paprsku slunce šírém
ozve lira se na šalmaje
časů dávných kraje mírem:
na píšťalu pastýř hraje
v nejtklivější selance...

Pračlověka mysl divá,
jeho boje s lesní zvěří...
...modla stromy hvozdu kývá...
v tvém objetí duch můj změří
lehkým letem tisíc let...

Na tvých vlnách bůh se zmilá,
neobsáhlý, nekonečný ..
smírný smrti stín mne vítá,
poodkrývá závoj věčný
s čela velké přírody.

Tebou lidské srdce bije,
v hrozném žalu umírání...
v dlouhé touze pláče, žije,
ve snu krátkém tu se sklání
lidské šíje nadarmo...

Je-li nebe — slib to boží,
bledomodrým nade vzduchem:
v štěstí duše tělo složí,
aby mohla žíti ruchem
ve všenmíru tónů tvých!!

...Struna dříma... tady snite!
Smyčec leží, mrtev, tiše —
ale když se probudite,
rozhárate světa říše,
letí duše ze sna v sen...

V. Chmelař.

Marie Stuartka.

Napsal *Ant. Rezek.*

(Pokračování.)

II.

Známo jest, že v pozdější době, když bylo třeba najíti vinu na Marii Stuartce, vykonání ohavného skutku na Darleyovi sčítáno j e d i n ě na Bothwella, který prý tak učinil v dorozumění s královnou. To podle nových zkoumání není pravdou. V prosinci 1566 učiněn spolek k zabití Darleye; pravili jsme, které osoby se ho súčastnily, a víme, že p a k t e p r v, když všechny podrobnosti byly ustanoveny, požádán také Bothwell, aby se stal členem „bondu“. To jest pravdou, jakož i ta okolnost, že Bothwell potom hleděl získati k témuž účelu i z vyhnanství se vracející spiklence proti Ricciovi; když vyjednával s Mortonem, pravil on, že by přistoupil ke spolku, v í - l i o t o m k r á l o v n a! A Bothwell byl nucen odpověděti, že n i k o l i v, t a ž e b y o t o m v ů b e c s l y š e t i n e c h t ě l a. Tato slova, i odpověd k nim, jsou úplně zaručena. Nicméně většina bývalých spiklenců proti Ricciovi přistoupila brzy k bondu proti Darleyovi, jíž z pomsty k nenáviděnému zrádci při zabití Ricciově. Spolek proti králi nabyl tím velkého rozsahu, zaujímaje skoro všecky kalvinské šlechtice v zemi, ba z katolických i také hraběte Athola. I tážeme se zcela rozumně: byla-li vskutku Marie tak zaujata proti Darleyovi a zamilována do Bothwella, jak později se udávalo, nemohla se zbaviti muže svého po-

hodlnějším způsobem než spiknutím, do kterého potažena byla veškerá šlechta kalvinská v zemi? Vždyť mohla se dáti s Darleyem rozvésti; ale to ona, jsouc za to žádána, rozhodně zamítla.

Byla-li Marie Stuartka vinnou, proč lordové o několik měsíců později obžalovali jenom Bothwella z kralovraždy? Proč neospravedlňovali sesazení Marie r. 1567 důkazem o její spoluvině? Proč protestantská šlechta, která celá byla v bondu proti Darleyovi, když r. 1568 zdvihla odboj proti Murrayovi, jakožto usurpatoru moci královské, žádala bouřně, aby Marii byl trůn vrácen? A proč Murray v tomto kritickém okamžiku neukázal veřejnosti papíry, z nichž na jevo šla vina Mariina? Vždyť tím by byl mohl povstání proti sobě jedním rázem potlačiti! Jednoduše proto, že ony papíry nesměly uviděti světla světa, dokud by byla Marie se mohla brániti, proto, že ještě tehdáž nebyly ani všechny udělány, nýbrž teprv o něco později, o čemž se záhy přesvědčíme.

Z toho plyne, že bond proti Darleyovi učiněn toliko od kalvinské šlechty v zemi, bez vědomí královny; Darley musil se státi neškodným a tím spíše pak, když se znova smířila s ním Marie, a byl strach, že on vystoupí rozhodně proti dosavadním nepřátelům. Nyní bylo potřebí přichvátnouti si; skutek vykonán, jak praveno, 9. února s půlnoci. A také není pravda, jak obyčejně tvrzeno, že Bothwell sám jediný s několika svými sluhy podložil prach do Kirk of Fieldu; neboť dokumenty nefalšovanými jest dokázáno, že veliký počet pánů, zejména těch, kteří královnu v osudný večer 9. února do bytu králova vyprovázeli, osobně se zúčastnili na vykonání ohavného skutku; ba jisto jest, že Darley, utíkaje s komorníkem svým z domu, uškrcen byl ne od lidí Bothwellových, neboť ti měli na starosti zapáliti prach, ale od Huntlyho, Balfoura, Maitlanda nebo Douglase, o nichž positivně víme, že se svými lidmi zahradu byli obsadili. Teprv později povstala zpráva, že Marie Stuartka dovolila prý nasypati hromadu prachu ve svém pokoji v prvním poschodí, zrovna pod ložnicí Darleyovou; ale to jest pouhý klep pozdější doby, neboť s dostatek jest dokázáno, že Marie Stuartka k vlastnímu přání svého manžela jela s ním do Edinburka, že v čas rozkázala sekretáři Maitlandovi, aby pro krále najal nějaký pohodlný dům; Maitland, spolučlen bondu, koupil dům Kirk of Field od Balfoura; s místnostmi jeho byli tudy spiklenci dobře obeznámeni, ba od sklepů opatřili si i klíče, a brzo na to začali ve sklepě ukládati prach v takovém množství, aby celý dům mohl býti rozbit na kusy.

Nejvíce však jest zajímavé a důležité, že až do 9. února 1567 není jediné nepodezřelé zmínky, jediné podstatné zprávičky o jakémsi nedovoleném poměru královny k Bothwellovi. Až dosud víme jen to, co vypráveno; vše ostatní jest dílem pozdější doby. Vždyť ani vyslanci katolických dvorů ve Skotsku nic nevědí o nějaké tajné lásce Mariině; oni ovšem pokládají zabití katolického krále Darleye za neštěstí, ale vykládají celý případ zcela jinak; ba i tam, kde pověsti roztrušované domů sdělují, mluví nanejvýš o podezření proti Marii, která prý jednak chtěla pomstiti vraždu Ricciovu, jednak prý se klonila ke kalvinismu! — Vyvraceti podobné zprávy, o nichž vyslanci savojský a španělský sami praví, že na pouhých pověstech jsou založeny, není potřebí.

Marie na zprávu o smrti Darleyově onemocněla. — Odstěhovala se do nejzazších komnat hradu edinburského a následkem tolika ran úplně byla zničena. Rozstonala se povážlivě, každou chvíli padala do mdlob; anglický vyslanec, který přišel vyřídit soustrast královny Alžběty, nalézal, že jest bledá, přepadlá, ba velmi nemocná. Darley byl pochován vedle otce Mariina, beze všech ceremonií a to proto, že královna pohřbu se nezúčastnila, a její státní rada dala vystrojiti pohřeb po způsobu kalvinském. Marie 11. února svolala státní radu, poručila, aby 2000 liber odměny slíbilo se tomu, kdo přispěje k odhalení vrahů: — ale členové státní rady, Huntly, Argyle, Bothwell, Maitland, James Balfour se ovšem nestarali, aby vrahové byli objeveni. Vůbec ocítila se Marie v postavení děsném. Neměla nyní nikde přítelíčka, postrádala rady i v nejnepatrnější záležitosti, byla přitom rozčilená a nemocná! Takový duševní stav omluví zajisté nepředložené skutky, jichž se pak dopustila; vždyť byla slabou, až k lehkověrnosti důvěřivou ženou, se všech stran obklopenou zrádci a vrahy Darleyovými. Toužila po hraběti Murrayovi, po svém bratrovi, od něhož nadála se pomoci s nynějších smutných časech; ale on krátce před smrtí Darleyovou odjel do Paříže. Tam odívaje se rouchem nevinnosti byl v důvěrných rozpravách s předními státníky největším škůdcem cti a dobrého jména nešťastné sestry své! Marie chtěla již vzdáti se vlády, odejíti do Francie a tam žíti v soukromí na věnných statcích svých. Ale dvůr francouzský přál si, aby vytrvala. Mezitím hrabě Lennox, otec Darleyův, žádal, aby vrahové byli před soud postaveni, a v listu ke královně Marii jmenoval několik účastníků, kteří by prvně měli býti zatčeni. Marie upozornila sic, že jest těžko na pouhou pověst a podezření co dáti, žádala od Lennoxe, aby podal důkazů ke svému tvrzení; ale nicméně osoby v jeho listu za podezřelé označené dala zatknouti a před soud postaviti. Mezi nimi byl i Bothwell. Hrabě Lennox byl požádán, aby nyní podal důkazů, ale on se k přelíčení nedostavil. Nevěděl nepochybně o celé věci nic více, než co pověstí se roztrousilo; to pak ovšem nedostačilo k důkazu. Zatčení byli tudíž uznáni za nevinny a propuštěni na svobodu. Že Marie zúmyslně byla ponechávána v číré temnotě, jest z toho patrno, že za soudce v processu ustanoven státní radou hrabě Argyle, jeden z účastníků na vraždě Darleyově. Brzo po tomto processu sešel se parlament, 14. dubna 1567. Tam kalvinská šlechta využitkovala příznivých okolností v míře nejvyšší, a Marie bolestí jsouc otupělá, bez rady i ochrany, nebránila v ničem. — Zde viděti nejlépe, že zabití Darleye bylo skutkem politiky kalvinské a ničehož jiného. Snešením parlamentu od katolické královny potvrzeným, dána svoboda svědomí všem nekatolíkům v zemi, a loupeže církevního jmění prohlášeny za dary od královny šlechtě učiněné. Tím konečně dosáhli lordové, čeho míti chtěli. Vždy ještě obávali se, že jmění, jehož nabyli způsobem nesprávným, bude jim od koruny odňato, ale nyní byli pojištěni v držení jeho snešením parlamentu! Murray, Morton, Maitland, Huntly byli nyní většími boháči v zemi než královna. Pro Bothwella bylo to celkem bezvýznamné, poněvadž on a jeho rodina nezúčastnili se nikdy v zabírání církevního jmění k vlastnímu

prospěchu. Ale byli-li takto odměněni všickni účastníci bondu Craigmillarského, musilo i jemu něčeho se dostati, když na jeho získání tolik péče naloženo. A to se stalo. Po skončení parlamentu sešli se spiklí šlechtici 19. dubna večer k banketu v hostinci u Ainslieho. Odbýván tu v dějinách proslulý „Ainslie supper". Tam ustanoveno, že všemi prostředky, krví a statky, se mají lordové o to postarati, aby čtyřiadvacítiletá královna nezůstala dlouho vdovou, nýbrž pojala za manžela — Bothwella. Všickni účastníci večeře podepsali listinu o tom, ba i Murray v Paříži dlící jest na ní podepsán. Ten učinil tak již v Craigmillaru: neboť tam za cenu ruky Mariiny získán pro spiknutí Bothwell; tam již „Ainslie supper" napřed umluven. Byl to plán přímo ďábelský! Byla-li Marie přinucena od lordů vzíti si kalvinského Bothwella, zabránilo se tím nějakému sňatku s katolíkem, ale ještě více, Marie tím upadala v nenávist u svých katolických spojenců, Francie, Španělska i Říma, když brala si za muže „kacíře"; odtud nemohla se pak nadíti podpory nižádné. Ale ještě více. Pověst ve Skotsku stále se udržující jmenovala vrahy Darleyovými Murraye, Maitlanda, Mortona a Bothwella. Zasnoubí-li se nyní Marie s Bothwellem, přivede to lid do spojení s pověstmi dosavadními, a brzy řekne: „tedy Bothwell zabil Darleye, aby se mohl zasnoubiti s vdovou. A ona, ona o tom také jistě věděla." — Podezření z vraždy smekne se na královské manžely, nenávist proti nim vzplane mezi obecným lidem, katolické dvory ucujmou se Marie; aby se jí neujaly dvory protestantské, o to postarají se jiní lidé. — Jednou ranou zničena bude katolická královna a nenáviděný mezi kalviny Bothwell, který získán jen proto k bondu Craigmillarskému, aby dostalo se mu nejvyšší odměny, ale přitom také daru danajského! A kdo byl pak pánem Skotska? Nelegitimní bratr Mariin James Stuart, hrabě Murray, náčelník kalvinské politiky v zemi. Sňatek Marie s Bothwellem byl jeho dílem, a všechny konsekvence toho skutku, jak tuto zkrátka vypsány, od Murraye podrobně a napřed byly uváženy. Tomuto ďábelskému záměru za oběť padl krátkozraký Bothwell a ubohá Marie! Zdaž jest to tak velikou vinou, že tuto špatnost neprohledla, ba prohlednouti ani nemohla?

Bothwell hned druhého dne (20. dubna) po „Ainslie supper" šel ku královně a oznámil jí vůli šlechty, aby jeho za manžela pojala. Marie ho však odbyla velmi rozhodně. I překročil Bothwell k činu. Marie 21. dubna sprovázena jsouc Huntlym, Maitlandem a Melvillem odebrala se do Stirlinku navštívit svého synáčka. Za dva dni (23. dubna) jela odtud na Linlithgov, kdež přenocovala; 24. dubna měla vrátiti se do Edinburku. Ale asi v polovici cestě přišel jí vstříc Bothwell s tisíci jezdci, prohlásil královnu za zajatou a odvezl ji do pevnosti Dunbaru, kdež byl velitelem. Královna byla tímto skutkem velice překvapena; Bothwell byl jí vždy věrným, a nyní dopustil se skutku špatného. Ale hrabě prosil za odpuštění. Pravil, že nenasytná láska k Marii přiměla ho ke kroku takovému, a prosil, aby ho neoslyšela. Marie ho podruhé odbyla. Tu předložil jí Bothwell listinu podepsanou při „Ainslie supper", v které žádáno, aby královna si jeho vzala za manžela. Marie považovala listinu za falešnou, a byla pevně přesvědčena, že šlechtici skotští seberou četné vojsko, aby ji ze zajetí v Dunbaru osvobodili. Uplynulo však mnoho dní, a nikdo se nehýbal. Marie nabývala přesvědčení o pravosti listiny, a když Bothwell prosbami a hrozbami žádal vyslyšení, Marie neodbyla ho více a sice v uvážení dosavadní věrnosti Bothwellovy a toho, že veškerá vynikající šlechta v zemi si přeje sňatek tento a že ona tím tedy vůli národa dosti učiní. — Mezitím co královna byla v zajetí v Dunbaru, postaral se Bothwell o to, aby byl rozveden se svou nynější manželkou. Způsob, jakým se to stalo, jest velmi charakteristický. Hrabě Huntly, jehožto sestrou Bothwellova žena byla, přinutil ji, že sama obvinila manžela svého z cizoložstva a žádala za církevní rozvod. Pro případ potřeby byla získána jakás lady Buccleughová, která měla veřejně Bothwellovu vinu dosvědčiti. Nápadno jest, že na základě pouhého udání bez vyšetření a s největší rychlostí rozvedení Bothwellovo provedeno.

Když Marie dala svolení k novému sňatku, odejel Bothwell s ní 3. května do Edinburku; ale Marie byla i nyní vězněm svého ženicha. Nikdo nesměl bez dovolení Bothwellova s královnou mluviti, nikdo ji navštíviti. Dne 12. května oznámila Marie státní radě, že odpouští Bothwellovi násilí, s jakým ji na cestě zajal a do Dunbaru odvezl; zároveň odpustila všem šlechticům, kteří podepsali bez jejího vědomí listinu při „Ainslie supper"; 15. května slaven sňatek u přítomnosti všech skoro účastníků smlouvy Craigmillarské. Bothwell neobdržel titulu královského jako kdysi Darley, než stal se toliko vévodou Orkneyským; neměl práva účastniti se státních záležitostí, nesměl rozdávati ani milostí ani privilegií. Marie ještě při sňatku veřejně prohlásila, že činí tak proto, aby vykonala vůli svých poddaných, a tak též oznamovala i do Španěl a do Říma.

Jak se vedlo Marii po sňatku, o tom máme vážná svědectví nepředpojatého vyslance francouzského Du Croca. Tomu pravila Marie téhož dne, kdy byla oddávána, že by si nejraději přála smrt! Du Croc píše také domů, že královna jest na nejvýše nešťastná, bledá a uplakaná, jistého dne že hlasitě volala, aby jí byl zapůjčen nůž, kterým chtěla konec učiniti životu svému. Bothwell byl nedůvěřivý jako žárlivý manžel, který je si vědom, že není milován a přece nechce choti své se vzdáti. Z těchto zpráv Du Crocových jest patrno, že Marie Bothwella nikdy nemilovala; ona vážila si jeho jakožto věrného poddaného, jehož i matka její Marie z Guisu měla ve velké úctě. Dále však její vážnost nešla; že si ho za muže vzala, toho příčinou bylo stálé jeho zapřisahání o lásce, nedostatek dobrého rádce, který by byl čtyřiadvacítileté vdově ukázal na nebezpečí sňatku takového, a pak žádost předních šlechticů země, kterou chtěla Marie vyplniti, poněvadž nade všecko toužila po klidu, jehož tolik měla potřebí po tolikerých starostech a utrpeních. Za klid svého království prodala klid svého srdce, zasnoubivši se s mužem, jehož naprosto nemilovala. — Ale klidu v království skotském nenabyla, ba sňatek s Bothwellem byl počátkem bouří ještě větších.

Téhož času, kdy šlechta nejpokorněji prosila Marii Stuartku, aby pro blaho státu pojala Bothwella za chotě, sešli se účastníci bondu Craigmillarského, aby se umluvili, jak začíti druhý akt dramatu. Stalo se snešení, „že má býti královna osvobozena ze zajetí Bothwellova, že šlechta má se starati o vychování syna královského

a shledati i strestati vrahy Darleyovy". Murray ihned o tom zpraven, aby mohl v čas se navrátiti z Paříže. Pak roztrušováno mezi lid a voláno od puritanských kněží z kazatelen, že Bothwell zavraždil krále a uloupil královnu, že vychování syna královského zanedbává, a z toho pak ukazováno, jaké hrozí nebezpečí svobodám a víře skotské. Lid v Edinburce se bouřil proti kralovrahu, Bothwell s chotí svou prchl do Borthwicku a když tam nebyl bezpečen, do tvrdé pevnosti Dunbarské. Šlechta zmocnila se pomocí lidu hlavního města Edinburku a vydala charakteristické provolání. Každý by očekával, že zde odhalí příčiny povstání proti dvoru, králi a královně, ale to se nestalo. Vzbouřenci neměli té zmužilosti, aby dokazovali účastenství Stuartčino ve vraždě Darleyově, ani aby snad vylíčovali nedovolený poměr její k Bothwellovi již za života králova: naopak, šlechta snažila se povstání učiniti tím populárním, když provolala, že chce královnu osvoboditi z rukou Bothwellových, který prý prchl s ní a uvěznil ji nyní v Dunbaru; Bothwell že jest vrahem Darleyovým a drží královnu ve svých rukou, aby nemohla vykonati trest nad ním a jeho spoluvinníky! Zároveň sestoupila se prozatímní vláda, která měla jménem „zajaté" královny vládnouti a svolávala všechny vasally země, aby v rychlosti se sjeli a pomáhali osvoboditi pravou dědičku a královnu Skotska, jakož i strestati Bothwella a jeho pomocníky. Marie Stuartka k těmto proklamacím odpověděla velmi řízně 14. června. Předně ukázala na lživost šlechtického tvrzení, jakoby vychování syna svého zanedbávala, pak pravila, že právě šlechtici Bothwella, nynějšího manžela jejího, na veřejném soudě za nevinna smrtí Darleyovou uznali, ba že oni jí ho za manžela vnutili pro spásu vlasti, národa a dynastie. Z těchto příčin zdráhala se manžela svého, ač stal se chotěm proti její vůli, zraditi, ba ona veřejně, kavalírsky chtěla ho chrániti, jsouc přesvědčena, že šlechtické spiknutí zastírá se na venek lživými proklamacemi a má něco zcela jiného na zřeteli. — Francouzský vyslanec Du Croc, jemuž za zprávy o těchto událostech děkujeme, veřejně vyčetl šlechticům ramenářství, řka, kterak mohou nyní proti „vrahu" Bothwellovi horliti, když on sám toho byl svědkem, jak ho z nařknutí vraždy osvobodili a královnu veřejnou listinou, od nich všech podepsanou, žádali, aby jeho za manžela pojala. Ale vzbouřenci vylámali mincovnu edinburskou, najali za peníze armádu a vytrhli proti Bothwellovi k Dunbaru. Bothwell s vojskem svým a s pomocí od katolických Hamiltonů královně poskytnutou šel jim vstříc; asi dvě hodiny od Edinburku se vojska sešla. Du Croc chtěl zabrániti krveprolití a vyjednával. Marie nad zradou šlechty trpce plakala, ale konečně když žádáno na ní, aby se oddělila od Bothwella, svolila; manželu jejímu, s vůlí stavů s ní oddanému, nemělo však býti ublíženo; proto Marie chtěla vzbouřeným se poddati, když Bothwellovi a jeho vojsku popřán bude svobodný návrat do Dunbaru. Podle toho, co až dosud bylo vypráváno, mělo býti přáním revoluce, aby jí do rukou vydán byl Bothwell „vrah královský a utlačitel královny"; na tom nejvíce záleželo, pro něho a jemu k vůli se válka v zemi vedla.

Ale když Marie vyslovila výminku, vzbouření ihned ji přijali a Bothwell rozloučiv se s královnou — viděli se této chvíle naposledy — jel do Dunbaru; Marie pak táhla s vojskem vzbouřenců do Edinburku. Šlechticům se nad obyčej podařilo. Jen nezналec mohl věřiti stavům, že jim šlo o Bothwella; o vládu běželo, o zničení Marie Stuartky! — Bothwell mohl jim býti velmi nebezpečným, neboť on když viděl, že jeho spoluspiklenci proti němu povstávají, byl s to odhaliti tajemnou roušku vraždy Darleyovy, on byl s to, ukázati na celé pásmo rafinované ničemnosti, s níž šlechta vystupovala proti královně. Nyní když dosáhli rozdělení královských manželů, bylo vyhráno; Bothwell stal se neškodným. Byla v tom ovšem nekonsekvence proti tomu, co dříve šlechta tvrdila, nebo zajmouti jeho bylo heslem revoluce; ale stavové nic si z toho nedělali; zbaviti se Bothwella nadobro, nebylo teď za těžko; i mohlo se přistoupiti k dalšímu aktu dramatu: zničiti královnu a zjednati vládu náčelníkovi kalvinské politiky Murrayovi!

Marie také poznala, co učinila, když se vydala do rukou šlechty, která před chvílí ještě tvrdila, že ji chce osvoboditi, aby mohla prý na kolenou vyslýchati rozkazy své legitimní, milované královny!

Tažení vojska šlechtického s královnou do Edinburku bylo pro ubohou Marii spojeno s velkým potupením. Fanatisované od kněží vojsko pokřikovalo: „zabte vražednici svého muže", „zabte kuběnu" a jiné sprosté nadávky. Co neodvážila se vysloviti šlechta, k tomu popuzen lid, který tuto prvně naznačil, co vzbouřenci zamýšlejí: obžalovati Marii z nemravného způsobu života a z královraždy. — V Edinburce byla královna uvězněna a druhého dne odvezena v průvodu dvanácti set mužů na zámek Locheven, kdež svěřena dozoru bývalé maitressy svého otce, krále Jakuba V., a lorda Ruthvena, známého ze spiknutí proti Ricciovi. Jediný šlechtic protestantský, který proti tak bezectné zrádě protestoval, byl lord Kirkaldy of Grange. Jak ospravedlnili šlechtici před světem toto nakládání s královnou? Dvěma proklamacemi. V první, pouze pro státní radu určené, pravili, že královnu musili zatknouti a s Bothwellem roztrhnouti, poněvadž ona vší silou se bránila, původce vraždy na králi spáchané trestati, ba Bothwella i sama chránila. Tento spis podepsán těmi osobami, které právě Bothwella přiměly, aby se stal členem bondu Craigmillarského. Druhá proklamace určena pro obecný lid a šlechtu, která se revoluce nesúčastnila, jest vzorem nejmistrnější přetvářky. Po zabití Darleye dopouštěl se prý Bothwell jedné ničemnosti za druhou, konečně násilím unesl královnu, násilím ji pak přinutil k nezákonitému sňatku: a oni prý se usnesli, královnu z tohoto ponižujícího postavení vysvoboditi. Že ji sami potupně uvěznili, to ovšem nedodáno. — Ale zajímavá jest tato proklamace přec, neboť zde tvrdí se veřejně, že Bothwell unesl Marii násilně, a za krátko titíž mužové tvrdili, že to byla nastrojená komedie, poněvadž mezi Bothwellem a Marií byly nedovolené a nepočestné styky již dlouhý čas, zejména ze života Darleyova.

(Dokončení.)

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

Poručík byl ve své kanceláři, když jsem ho nalezl. Rýsoval na plánu.

Přivítal mne s velikou radostí a hned mi počal ukazovati, co myslil, že by mne zajímalo. Vykládal mi veselým způsobem některé zajímavé partie hradeb, ukazoval místo, kde budou státi jednou důležité budovy nového města, chrám, škola, velitelství, zbrojnice. Několika slovy uměl mnoho pověděti. Výklad tento mu šel hravě, mnohem snadněji než před týdnem vypravování o jeho lásce.

„Já vás však zdržuji, pane poručíku!" namítl jsem po chvíli.

„Ah, ani v nejmenším. Týdenní účty po dnešek mám již hotovy a opět několik volnějších dnů mi nastává. Jsem zaměstnán stále jen v kanceláři!"

„Pozoruji to na tom, že nejste tak opálen jako vaši soudruhové, kteří musí po celý den snášeti úpal žhavého slunce na hradbách!"

„Jest to často k nesnešení," přisvědčil mi poručík. „Paprsky slunce jakoby se odrážely od té sypké, vyprahlé půdy a působily s dvojnásobnou intensitou! Nelekal-li byste se však jich, velebný pane, navrhuji krátkou procházku po hradbách!"

Svolil jsem. Za poručíkova výkladu o plánech byl jsem si již dosti odpočinul a víno, jež dal mi hned po mém příchodu přinésti, mne občerstvilo. Bylo teprve kolem jedenácti a na oběd tedy dosti času.

Nebudu se zmiňovati déle o celém tomto dni, ztráveném u poručíka. Ukázal mi celou novou pevnost, místo, jež ponecháno na park, ohromné kasematy, podkopy. Obědvali jsme v improvisovaném důstojnickém kasinu a odpoledne šli jsme do Jaroměře, kde se vše hemžilo vojskem.

Zde také sešli jsme se s rodinou setníkovou. Ubírali jsme se právě přes náměstí; kolem vysoké mariánské sochy, když v tom trhl mnou poručík a táhl mne mocí za sebou.

„Pan setník Theumer! — Páter Cyrinus!" volal poručík, představuje nás.

Setník podal mi blahosklonně ruku a promluvil se mnou se své výše několik slov.

Odpověděl jsem na ně několika zběžnými frásemi. Mysl má upoutána byla něčím jiným, než zamračeným setníkem. Patřil jsem s udiveným zrakem na setníkovu dceru, k níž přistoupil celý zardělý poručík. Vskutku, byla to celá podoba v Brandlově „Zvěstování". Tentýž ovál, tytéž modré oči, tentýž výraz, plný něžnosti a přímosti. A těsně za ní postavil se vysoký plukovník v ozdobném kroji maďarské pěchoty, měře hrozivě poručíka. Poznal jsem ho ihned. Byl to plukovník Arpad Tothfalusi.

Rozešli jsme se opět a opět pustili jsme se s poručíkem v ten dav.

„Pane poručíku," pravil jsem ihned, jakmile jsme se byli od setníkovy rodiny vzdálili, „jest to vlastní dcera setníkova?"

Poručík se zarazil.

„Není," odpověděl. „Byla opuštěným sirotkem, když se jí před desíti lety setník, či spíše choť jeho ujala. Setník aspoň velikou lásku k ní neukazuje. Choť jeho jest však dobrá a nahražuje Idě úplně ztracenou, nebo snad ani nepoznanou matku.

„Obraťte se tedy k ní, by vám byla pomocnou!"

„Nemožno!"

„Musíte. Jest to jediná možná cesta!"

„Kterou nenastoupím!"

„Tedy ji nastoupím já!"

„Toho nedovolím!"

Konečně podařilo se mi jej přemluviti, že svolil, když jsem se zaručil, že budu jednati tak, jakoby poručík o úmyslu mém ani nevěděl.

VII.

Noci podobné, jakouž jsem zažil tenkráte, nezažiju snad již nikdy a nechtěl bych také více ani zažiti.

Bylo kolem sedmé hodiny, když jsme se vrátili do Plesů, či spíše tam, kde nové Plesy měly povstati, a odebrali jsme se přímo do důstojnického kasina, kdež hrála vojenská hudba.

Ve veliké, prozatímní místnosti té, postavené právě na místě, kdež později vypnul se ohromný, nový pavillon, obydlí to pro důstojníky, bylo již živo. Ti, kdož nemohli z pevnosti až teprve po šesté hodině, pohrdli již procházkou a unaveni prací avšak proto přece v parádních uniformách, sešli se již sem zároveň s hudbou.

Poručík to zařídil, jakož se i také slušelo, abychom se octli blíže setníka a jeho rodiny, kteří také záhy přišli. Vždyť byli to jediní lidé, jež jsem viděl ve svém životě podruhé, kdežto ostatní viděl jsem poprvé.

Po nemilém představování se důstojníkům, kteří s námi seděli u jednoho stolu, rozpředla se konečně přece poněkud živější zábava. Seděl jsem vedle setníkovy choti a mohl jsem tedy již pomýšleti na to, abych pracoval ve prospěch poručíkův.

Z počátku mluvili jsme o lhostejných věcech. Nabízelo se mi pohostinství pro dnešní noc u setníků. Rozumí se, že jsem ho nepřijal, jsa hostem poručíkovým, s nímž sdíleti jsem chtěl jeho kancelář a spolu ložnici, jako on sdílel se mnou moji cellu.

Poručík Roedl, ve spolek s druhým poručíkem Rittrem, starali se o zábavu slečny Idy. Plukovník Tothfalusi se mrzutě díval na to skupení, avšak nemohl se vzdáliti ze svého místa, jsa v hovoru s nějakým jiným plukovníkem. Posílal však tam pohledy podobné bleskům, jimiž ale oba poručíkové nebyli zastrašeni, poněvadž si jich nevšímali. Také nezdála se ani Ida jich pozorovati. Měl jsem tu nejlepší naději, že se mi podaří poručíka přesvědčiti o jeho bludných náhledech, ačkoliv z nehybného jinak Idina obličeje nemohl jsem vskutku vyčísti, chová-li pro poručíka nějakého vřelejšího citu. Byla jako velmi umělá mramorová socha. Usmívala se sice, ale nesmála. Nebyla zamračena, ale pohlížela stále s jakýmsi snivým výrazem do dálky. V tom

ohledu podobala se poněkud poručíkovi, při němž jsem chvílemi pozoroval tentýž pohled.

Díval jsem se schválně chvíli upřeně na ty tři mladé lidi. Druhý poručík Ritter byl nějaký veselý hoch a vypravoval samé anekdoty, a jak se mi zdálo, i nějaké menší klepy z garnisony. Měl pěkné oči, kníry a rád se smál plným hrdlem. Poručík Roedl mluvil pomalu, vážně, ačkoliv s tím svým obvyklým úsměvem a přes tu chvíli zadíval se na několik okamžiků do tváře Idy, která při pohledech těch nehnula ani brvou.

Setník Theumer seděl po druhé straně své paní a zamyšleně hleděl na stůl před sebe a mračil se, jakoby černé myšlénky přebývaly v jeho hlavě. V celém vzezření jeho jevila se velká přísnost a jakási ukrutnost. Člověk ten měl do sebe cosi odpuzujícího, nemilého.

„Šťastná mládež,“ prohodil jsem k setníkové po oné chvilce pozorování.

„Někdy!“ podotkla tato.

„Proč? Myslím, že doby mládí jsou pro každého člověka doby nejšťastnější!“

„Připustíte však, že mají všecka pravidla lidská své výjimky, a takovouto výjimkou jsem byla také já!“

„Vy, milostpaní?“

„Ano. Byla jsem také chudým sirotkem jako Ida, ale neměla jsem ani toho štěstí jako ona. Osiřelost její trvala do desíti let, moje však až do dvaceti, doby to, kdy jsem se vdala!“

„Nu, pak ovšem připouštím! Ale kdo ví, nebude-li toho při slečně Idě právě opak. Ta tedy prožila mládí šťastně a ten kalich hořkosti, který jste musila, milostpaní, vypiti právě tak jako každý člověk, bude snad pro ni přichystán teprve pro doby manželství!“

„A proč? Myslím si vždy, že je Ida narozena na šťastné planetě. Uchází se o ni muž šlechetný, všeobecně vážený, velký boháč, plukovník, pan Tothfalusi, jehož tamto vidíte. Jest to partie, jaké tak hned nenalézáme!“

„Ovšem, milostpaní,“ odvětil jsem, „máte pravdu, vážíte-li štěstí lidské podle peněz a důstojenství. Mladá dívka mívá však své ideály a nepřiblíží-li se aspoň k některému z nich, bývá pro celý život nešťastnou. Pan plukovník Tothfalusi však se nepodobá těm ideálům, jaké si tvořívají o budoucích manželích svých dívky tak snivého pohledu jako slečna Ida! Tu bych spíš chtěl se vsaditi, že by mnohem lépe se jí líbil pan poručík Roedl!“

Dovedl jsem tedy hovor tak daleko, že jsem se mohl dotknouti poručíka. Tento však asi byl dávno při pohledu na Idu zapomněl, jakou důležitou missii mám právě na starosti, a měl oči jen pro věrnou tu podobu Matky Kristovy v Kuksu.

Za to však setník zanechal poněkud svých trudných myšlének a obrátil se k nám. Byl jsem tomu rád. Mohl jsem po případě vyzkoumati smýšlení i setníkovo v té věci. Chtěl jsem tedy s větší ještě odvahou pokračovati dále.

„Poručík Roedl?“ usmála se paní setníková nějak opovržlivě. „Jest viděti, velebný pane, že znáte velmi málo vojenský život. Kam pak s takovými myšlénkami! Jest to největším neštěstím pro chudé děvče, zamiluje-li se do nějakého ubohého poručíka. Dvacet let uplyne, než může pomýšleti takový důstojníček na výživu ženy. Nyní již nemáme ty časy, jako bývaly. Můj manžel dobyl si svého setnictví ještě v sedmileté válce, ale nyní, bez války, málo naděje na povýšení!“

„A přece ještě,“ vmísil se setník také do hovoru, „dere se do císařské armády tolik cizinců! Poručík Roedl jest také takovým. Já na jeho místě zůstal bych pěkně zpátky doma, kde by se svými vědomostmi mohl mnohem více prospěti a dále přijíti než zde. Pomýšlím docela sám na to, že bych přijal cizí službu, když by se mi dostalo vhodných podmínek!“

Byl jsem takto poražen, aniž bych byl promluvil slova. Než nechtěl jsem posud ztráceti naděje, že bych aspoň něčeho dosáhl pro ubohého Roedla.

„Ovšem,“ pravil jsem, „tak smýšlejí lidé rozumní, zkušení, zdravých náhledů. Poručte však mládeži, aby řídila se dle týchž zásad jako staří. V mládí nemluví nikdy rozum, ale srdce, tu otupují všecky smysly mimo cit, či spíše rozvíjejí se jen v jednom směru. Což kdyby se tak ti mladí lidé, mající dosti příležitosti často se viděti, ba téměř pospolu žíti, do sebe zamilovali?“

„Nesmysl!“ pravil příkře setník.

„Nemožnost,“ dodala jeho choť. „Ida jest příliš dobře vychovanou dívkou, než aby neposlechla naší rady, naší vůle, o nichž ví, že jsou dobře míněny!“

„Láska nezná mezí, jaké klade vychování. Jest to horský ručej, jenž řítí se bez rozmyslu, kde jen trochu volnosti vidí, až vplyne do toho oceánu manželství!“ usmál jsem se. „A což kdyby zamiloval se poručík Roedl nebo poručík Ritter do slečny Idy, zamiloval šíleně!“

„To se na štěstí také posud nestalo a nestane, jak se snad o to postará pan plukovník Tothfalusi,“ pravil setník rozhodně.

„Myslíte-li? Já však myslím, že pan Roedl šíleně do slečny Idy zamilován již jest!“

Setník i choť jeho sebou trhli.

„Přece tedy!“ zvolala setníková.

Setník ponořil se opět do svých myšlének a zamračil se ještě více.

(Pokračování.)

Velkonoční prázdniny.

Od *Jamese Payna.*

Jednou — je tomu dávno, byl jsem tenkráte ještě mladý a krásný — měl jsem tři svobodné tety, z nichž sice nebyla žádná ani jedno ani druhé, ale od nichž jsem mnoho očekával. Jsou nyní nebožky a nezanechaly mi než upomínku, ale dokud žily, nemohl jsem si naříkat, že zanedbávám své povinnosti vzhledem k dobývání jejich přízně. Samy vyznávaly ne jednou, že není na celém světě takový střenec, jako „zlatý Tom“ a že (tak dalece, jak se jeho týče) také nebude. Teď jsem již všech tet a strýců zbaven — ale to je digresse, jedná se o to, abych popsal malou cestu, která, nepatrná věru, přece měla vážné následky, a kterou jsem konal v oné dávné době, když mladost a naděje si ještě podávaly ruce, aby mne podporovaly po kostrbaté stezce povinnosti.

Teta Betsy byla mým miláčkem — ačkoli se mi

*

nyní zdá, že byla nejhorší z nich, neboť ujišťovala mne vždy, že jsem jejím miláčkem, a odkázala pak celý svůj majetek jistému žaponskému missionářství. Byla velká a statná a nosila vždy (i v zimě) ohromný vějíř, a byla zvykla jím svým známým čtveračivě přes prsty klepat, když je chtěla příjemným způsobem pokárati. V pozdějších letech klepala mi tak rozmarně na prsty, volávajíc při tom: „Oh, ty zlý Tome!“ V dřívějších letech ale cítily moje klouby toto klepání dosti bolestně; ale byl jsem slabý a zapomínal a odpouštěl jsem vše v naději, že mi někdy vše vynahradí.

Teta Betsy vypadala nejelegantněji z tří sester, oblíkala se v toiletty, které zajisté někdy bývaly nejnovější módou, v našich časech arci vypadaly trochu podivně. Mezi dnem ověšovala se ocelovými šperky a skleněnými perlami, které při každém pohybu chrestily jako zbroj Foiba Apolla a v slunci jako drátová košile svítily, za to měla na večer velmi málo na sobě — myslíval jsem vždy, že až moc málo (kéž bych jí to byl řekl! Bylo by jí to prospělo a mně to už více škodit nemohlo, jak se později ukázalo): avšak byla nejmladší z nich o několik let, a obě ostatní, hledíce rády na ni jako na holčičku, schvalovaly, že se tak — lehce drapovala. Pravda vyžaduje, abych se o tom zmínil, že nosila, nejspíše co náhradu, několik pštrosích per ve vlasech, které dodávaly její hlavě podobu hnízda, ale chatrného a příliš malého pro ptáky, kteří v něm hnízdili.

Teta Rhoda byla geniem rodiny; ačkoli se nezdála tělesnému oku krásnou, věřil každý, že duch její sídlí v říši vznešenosti. V „Keepsaku“ z roku 1822 nacházelo se několik veršů jejího péra pod titulem „Hmyz a vlaštovka“. Doufala, jak se mi jednou v chvíli špatně volené důvěry svěřila, že svět jim dobrovolně v zapomenutí zaniknouti nedá. Aby tomu věčnému jejich trvání napomáhala, nosila knihu, která ty verše obsahovala, vždy a všude s sebou, a předčítala je ochotně „dle přání“. Naučil jsem se jim k vůli její přízni nazpaměť, ale díky všehojivému vlivu času zapomněl jsem je dávno. Teta Rhoda byla pro licenci — rozumí se, že jen v poesii — a rýmovala „vlaštovka“ a „zítra“.

Byla tlustá a krátkodechá — tato okolnost skracovala, bohu díky, aspoň její deklamace — a poněvadž byla náhledu, že verse potřebují vždy podpory lidského hlasu, žádávala mne často, abych jí předčítal ze „Ztraceného ráje“ a z Youngových „Nočních rozjímání“, které básně velmi milovala a za stejně krásné pokládala.

Teta Rahela byla nejlaskavější a nejženštější z tří sester, ale měla velmi mužské chování a docela i kníry. Byla nad míru vyčouhlá a tenká, pročež teta Rhoda, když v sensitivní své povaze se uraženu cítila, a když nikdo cizí přítomen nebyl, ji ráda „mají“ přezdívala. Tyčkou byla ovšem při své ztepilosti, ale o jaru se při pohledu na ni nikomu nezdálo; její šedohnědé vlasy byly v dlouhé kadeře uspořádány, a měla podivný návyk, že polykala kousky papíru, z čeho, myslím, mrtvolovité její vzezření pocházelo. Před cizími tuto výstřednost tajila, já ale nebyl pro ni cizím, a viděl jsem ji, jak jednou papírové proužky s římsy vysokého krbu „spásala“, zrovna jako když žirafa v zoologické zahradě mladé listí na jaře s vysokých stromů česá.

Co protiváha té slabosti byla u tety Rhody skutečně celá zásoba způsobilostí: uměla stínidla malovati a okrašlovati je pozlátkem, domnívajíc se upřímně, že to čínský způsob, dělala všelijaké druhy krajek, a k tomu účelu brávala na své cesty podivné nástroje s sebou, které v duchu panských v hostincích udivení vzbuzovaly; ale nade vše uměla dle přírody kreslit, a z této nehody plynulo velkým dílem mé otroctví. Neboť ačkoli i teta Betsy ráda se toulala, a teta Rhoda si namlouvala, že cestování duševní její obzor rozšiřuje, bylo to přece jen hlavně prahnutí tety Rahely po nových předmětech pro její tužku, co ty tři sestry bez ustání k potloukání se po kraji pobádalo, a ačkoli jejich stáří, — aspoň spojené jejich stáří, — se mohlo dobře bez mužské ochrany obejíti, žádaly si jí přece pokaždé, a volba jejich padla vždy na nehodnou mou osobu.

Na štěstí nedovolilo mi moje zaměstnání, abych jim vždy vyhověti mohl, a v létě letěl jsem jako pták na druhou stranu kanálu La Manche, přes který se nikdy neodvážily, ale za to se ode mne očekávalo, že krátké svoje prázdniny velkonoční v jejich společnosti ztrávím.

Toto jejich očekávání nebylo sklamáno, činil jsem vždy dle jejich přání, a byly to melancholické prázdniny. Byl jsem jejich kurýr a rytíř zároveň, a spousta zavazadel, které jsem měl na starosti, byla ohromná. Teta Betsy měla celé archy Noemovy naplněné modními obleky, teta Rhoda celé stohy knih (rozumí se, že mezi nimi nescházel Walkerův „Slovník rýmů“), a teta Rahela vozila vedle malířského lešení a pláten také ještě svoje nástroje a látky k fabrikaci krajek s sebou. Samy volívaly si místa k vycházkám; stalo-li se ale, že nebyla taková, jak byly očekávaly, pak jim to bylo vždy „tak divné“, že jsem já se dříve nepoučil o tom kraji a jim „výlohy a nepříjemnosti“ neušpořil. To byla stálá jejich fráse, a poněvadž vždy i za mne platily, byla mi fráse ta nadmíru nepříjemná, a jen cit povinnosti (a naděj, božská naděj) dodávaly mi síly takové chování snášeti.

Jednoho osudného jara, když se v mé přítomnosti o své velkonoční toulce radily — říkaly vždy „toulka“, jako bychom byli tři holčice a hoch bývali, kteří si na ostružiny vyjít chtějí — měl jsem to neštěstí, že jsem prohodil, že prý Ripstone v Devonširu je velmi malebným místem. Nevím, kdo mi to řekl, a nechci si ani vzpomínati, neboť dosáhl jsem nyní stáří, v kterém člověk rád zapomíná křivdy, které se mu děly, a v kterém touží žíti v míru se svými spolutvory, dosti na tom, že nějaký blbec tak tvrdil a že jsem to opakoval.

„To je as to místo, odkud pocházejí Ripstonská jablka,“ zvolala teta Rhoda unešena. „Oh těch kvetoucích sadů, oh těch úrodných niv!“

„Nevím,“ pravil jsem, „ale zdá se mi, že onen Ripstone se píše s ‚b‘;“ měl jsem přílišné zkušenosti odporučovat jakoukoli krajinu, a tak nedal jsem si ujíti, abych nadšení tety Rhody neochladil poznámkou, že na začátku dubna asi s takovou jistotou na kvetoucí sady počítati nesmíme. A dále, na čestné své slovo, nemíchal jsem se do ustanovení jejich „toulky“.

Za týden došlo mne poučení tety Rahely (která co nejstarší měla podrobnosti na starosti, kdežto Betsy dávala iniciativu), že Ripstone na jisto ustanoven co místo velkonočních našich prázdnin. „Dověděly jsme se,“ psala, „že to místo rozkošné, že tamější podnebí jest zázračné pro tuto dobu roku, osm mil je k nejbližší železnici, tedy jistota klidné odloučenosti. Popisy vypravují o ‚600 stře-

víců vysokých, kolmých útesích z rudého pískovce', vyrůstajících po obou stranách městečka, o ‚starobylém hostinci' s útulnými pokojíky, které nám tam laskavě zamluv jako obyčejně; doufám, že bude dům ten hoden mého alba na skizzy, doufejme, drahý Tome, že bude s lomenicí, ku které se břečtan vine; dále činí se zmínka o ‚nevyrovnatelném šampaňském'. Jsme všechny tři plny nedočkavosti. Jistě ti to nebude obtíží, abys k nám trochu před odjezdem z domu — snad tak asi hodinu před tím — zašel, víš, abys mohl naše impedimenta dopravit do drošky."

Nebylo mi to obtíží, toť se rozumí, ale to nebylo nic, aspoň jim; psal jsem a zamluvil jim pokoje, „jako obyčejně", totiž „velký salón s krásnou vyhlídkou a čtyry ložnice, z kterých dvě se otvírají jedna v druhou" — neboť v noční osamělosti byla teta Rhoda nervosní. Obratem pošty došlo mne ujištění — užívám toho slova s rozmyslem — že pokoje budou pro nás připraveny, a ve čtvrtek ráno jsme jeli. Vlaky tenkráte nejezdily tak rychle jako dnes a byli jsme mnoho hodin na cestě, a cestování s mými tetami mělo své nepříjemnosti. Byla-li okna zavřená, přišlo tetě Rhodě povážlivě nanic — nevím věru, jak to říci, ale moc nanic: otevřelo-li se některé oko, pak ujišťovala teta Betsy v krátkých intervalech s nesnesitelným nátěrem odříkání se, „že ví, že to bude její smrt". Tak naříkala jedna za druhou, a co jsem mezi nimi trpěl, když v nejšpatnějším rozmaru na mne, co na jedinou příčinu všech těch nesnází hleděly, nedá se ani popsat.

Na stanici na Ripstonské silnici vynesli tetu Rhodu v křečích z vagonu a tetu Betsy oněmělou hrozící bronchití. Na takové věci byl jsem zvyklý, ale to mne překvapilo, že na nás nečekal žádný poštovský rychlík „Královského Hôtelu" z Ripstonu; příčina velmi prostá, neměli ho tam vůbec; nevěděl jsem to a musil se tedy podrobiti výčitkám tety Rahely. To se přece dalo „od sebectví Toma očekávat, že se nepostaral o zvláštní povoz! Ovšem, co jemu na tom záleží, jestli obě ubohé jeho tety v tom hrozném omnibusu zemrou, jen když bude moci venku svou dýmku kouřit".

Ale já ji venku kouřit nemohl, tu dýmku, k vůli záplavě vaků, zvláště těch mých tří panenských tet, tlumoky jejich a škatule neměly dosti místa na střeše omnibusu a sypaly se také ještě na místa na kozlíku. Tedy musil jsem sedět uvnitř a ani jediné křečovité škubnutí tváře tety Rhody mi nezůstalo uspořeno, při každém sesutí se hor z kartánů a vaků nad naší hlavou zaúpěla: „Achych, achych! Zas' už! Hlava se mi rozskočí!"

„Je to hanebné," odpověděla teta Betsy chraptivě (čípek její otekl tak, jistila, že nemohla promluviti, ačkoli prahnouc po soustrasti, nás několikráte prosila, abychom se přece podívali. Řekl jsem jí: „věru, je velmi oteklý," ale neviděl jsem nic, než její jazyk).

„Je to hanebné, že nás zde v té zimě čekat nechají, což nemohli pro zavazadla zvláště poslati? Oh, nemůže Tom v té věci něco učinit?"

Tu zvedla teta Rahela oči a ruce k nebi, jakoby říci chtěla: „Tom učinil již dost — totiž v zlém smyslu — jen od něho žádné pomoci neočekávejte!"

Když jsme konečně myslili, že již pojedem a když se zdálo, že je malý omnibus úplně plný, vyskytl se najednou jakýsi nemocný pán, kterého dva muži ze stanice k nám do vozu cpali.

„Toť nesnesitelné!" šeptala teta Betsy. „Něco podobného může se jen ve veřejném povozu stát," odpověděla teta Rahela, a teta Rhoda mumlala cosi o „nakažlivých nemocech", co tak obě její sestry pobouřilo, že by byly pěšky šly, kdyby věc byla možná bývala. Když k nám přišel ten nemocný pán, nemohl se nikdo z nás ani hnouti; jeli jsme jako fíky v sudě.

Osm mil cesty byla strašná úloha a děkoval jsem bohu, když náš povoz po Ripstonské dlažbě hrkotal, ale konec naší cesty dal ještě dlouho na se čekat, poněvadž omnibus, co veřejný povoz, brzy sem, brzy tam k soukromým bytům zajížděl, kde cestující vyklopil, a mimo to brzy u pekaře, brzy u kupce balíky odevzdával; činil to vše s největší chladnokrevností, přes všechno úpění a vřelé přání tří důležitých osob, které do „Královského Hôtelu" vezl. Po celý ten čas sypala teta Rahela, která jediná k tomu síly měla, takové výčitky na mou hlavu, jako kdybych byl nějaký vražedník z řemesla býval.

Když jsme se zastavili u „Královských", stála teta na tom, abychom jeli dále.

„To není možné, že toto jest naším hôtelem, v tom vězí nějaké hrozné nedorozumění! Musíme hledat něco lepšího!"

„Nu, milá paní, to nenajdete v Ripstonu," řekl kočí prostě, „není to pouze nejlepší, ale taky jediný hostinec."

„Královský Hôtel" byl snad starodávný, jak popisy jistily, ale lomenici neměl a ještě méně byl břečtanem obrostlý, jak si v zaujetí teta Rahela domyslila. Plesnivě vypadal sice dost, ale malebně ani trochu. Žádný hospodský nečekal nás na prahu domu, a to z té prosté příčiny, poněvadž mu nebylo možné býti na dvou místech zároveň, byl náhodou také kočím omnibusu; za to vedla hospodská, velmi ostrá paní, moje tři tety do velmi nízkého pokoje v přízemku, jehož atmosféra tabákem zapáchala.

„Ale kde je náš soukromý salón?" tázala se teta Betsy s vysoka.

„To je on, nejlepší pokoj v domě, madame," odpověděla hospodská neohroženě.

„Tome," zvolala teta Rhoda, dusíc se a padajíc na žíněné sofa, „řekni jí — řekni té" — v tom zahlídla pohled hospodské a sklopila před ním zrak — „řekni té dobré paní, že jsi sem psal a pokoje pro nás zamluvil — psal si jí přece, doufám?" přidala náhle a docela jiným tónem.

„Ovšem, drahá teto, že jsem psal. Zde vládne zajisté nějaký omyl. Není pochybnosti, že toto je kavárna." Nemohlo o tom býti pochybnosti, stálo tam osm malých stolů.

„Nemáme žádnou kavárnu v ‚Královském', všechny pokoje jsou zde soukromými," odpověděla neohrožená ženština. „Pokoje v prvním poschodí jsou již déle než měsíc pronajaty."

Zaznělo zaúpění od okna, z kterého teta Rahela uměleckým okem krásnou vyhlídku hledala. Bylo odtamtud moře vidět, šedivé a jako olověné, dále nějakou lavici s třemi dřevěnými nohami, na ní seděl člověk s jednou dřevěnou nohou (jako klassická hádanka)

a pod lavicí hrála si dvě štěňátka. Bylo jisté, že až muž a štěňata odejdou, nic z té „daleké vyhlídky“ nezůstane než olověné moře.

„Naše ložnice!“ vzkřikla náhle teta Betsy tónem, jakoby chtěla slyšeti to nejhorší.

Delikátnost mi bránila, abych šel s sebou, ale duševní můj zrak je viděl, ty ložnice, úzké, vlhké, s vyhlídkou na dvorek. Nejlepší v domě mohly býti sotva dobrými a nejlepší byly ztraceny se salónem v prvním poschodí. Panovalo dlouhé, zlověstící ticho, posléze ale pronikal ostrý hlas naší hospodské všechny překážky a prodral se až dolů do kavárny: „Jestliže se vám nelíbí, můžete je nechat!“ (Nevím, neřekla-li docela „nechte tak“.) „Bude dosti jiných lidí, kteří je rádi hned vezmou.“

Pak přišly moje tři tety dolů, skroceny naproti naší hospodské (které se na milost a nemilost vzdaly), avšak docela jiné mysli ke mně. Teta Rhoda plakala, poněvadž její pokoj se neotvíral v pokoj jejích sester, a Tom „přece slíbil, že to tak bude“. Její dvéře neměly docela ani závory, a byla jista, „že oka nezamhouří“. Co se pak *mé* ložnice týče — ačkoli na tom, toť se rozumí, nezáleželo — byla jednoduše pažením pod střechou a nedala se jinak provétrat než otevřením okénka ve stropě.

Oběd byl strašný, a jedli jsme v slavném mlčení. Tenkráte mne ani nevybídly jako obyčejně, abych se pomodlil, chování moje bylo dle jejich náhledu takové (ačkoli jsem vinu všeho toho neštěstí tak málo nesl jako ta kočka, která mne o něco později okénkem ve stropě navštívit ráčila), že by to byly zajisté za blasfemii měly, poctiti mne tak svatým úřadem.

Po obědě cítila se teta Betsy, která byla přece vždy vrcholem slušnosti, tak unavena, že se musila na sofu položit, kde si kotníky antimacassarem přikryla a kde pštrosí její péra, kývající nad žíněným polštářem, se vrbě nad hrobem truchlící podobala. Teta Rhoda dala se do básnického komponování, do začátku ódy na „krví potřísněné útesy“, které jsme zítra uviděti měli, a teta Rahela pokračovala v dělání svých nikdy nedodělaných krajek. Zpozoroval jsem, že si zula střevíce, ale na štěstí, jak se okázalo, nemohl to každý uvidět, kdo vešel do pokoje. Nebylo ničeho slyšet než skřípání péra básnířky a klepání deště venku — večer stal se deštivým — když najednou se otevřely dvéře bez zaklepání, a jakýs pán v pantoflích a s něčím v ruce vstoupil, co u ohně rozvěšovati počal, aby to usušil (myslili jsme z počátku, že to jsou punčochy, ale ukázalo se, že to byly jeho rukavice); potom se postavil ke krbu a začal sušit sebe. Teta Betsy neodvážila se sebou pohnouti, aby antimacassar její kotníky nezjevil, ale pštrosí péra se podivně klátila a čelist její klesala jako člověka i n e x t r e m i s. Teta Rahela, polita purpurem, snažila se „opunčošenýma“ nohama svých střevíců dosáhnouti. Já nemohl potlačeným smíchem promluvit, kdybych byl slova pronesl, byl bych vypukl do hřmícího smíchu a to by mi tety nebyly nikdy odpustily. Vstal jsem tedy a vyšel z pokoje „nejzbabělejším způsobem“, jak mi později pravily, řekl jsem sklepníkovi, co se děje, že totiž nějaký pán omylem soukromý náš pokoj za kavárnu považuje, a sklepník jej vyvedl z bludu. Potom pozdvihla se proti mně bouře, a uprostřed hromobití objevil se opět cizinec, aby se omluvil a rukavice svoje odnesl. „Byla to zde vždy kavárna,“ pravil, „až teprve dnes na večer.“

Viděti moje tety, jak přijímaly tyto omluvy milostivě, připomínajíce si v duchu své d i s h a b i l l e, bylo takovým obrazem, že se nikdy nevytratí z mé paměti (věru, jak by také mohl! Stál mě asi 15.000 liber!) Teta Rahela, která byla toliko jeden svůj střevíc obula, byla obzvláště přívětivá — až když ten pán vyšel, a mne něžné její milosti ponechal.

Na zítřek vstal jsem záhy ze svého lůžka a vyšel na mořský břeh. Byl krásný den, ale kolem obou útesů visela neproniknutelná mlha. Třásl jsem se, když jsem viděl, jak si teta Rahela po snídani tužky připravovala, neboť nebylo lze něco jiného naskizzovat než třínohou lavici. Teta Rhoda sáhla též po svém poetickém albu, ale to mne tak nepolekalo: nepotřebovala předměty svých popisů viděti, vždyť božské nadchnutí její přicházelo z duše.

„Domnívám se, že se ta mlha postupem dne rozplyne,“ pravila teta Betsy, „jinak mohli jsme zrovna tak dobře v městě zůstati.“

„Zrovna tak dobře?“ ozvala se teta Rhoda ozvěnou s úšklebkem na mne mířeným, „myslím, že by to bylo desettisíckrát lépe bývalo; jen obzvláště krásná scenerie byla by s to nahradit nám, co jsme zkusily.“

Teta Rahela mumlala něco o „šlapání slušnosti nohama“, — myslím, že se to vztahovalo na zutý její střevíc.

Na neštěstí měl jsem nápad navrhnouti procházku po břehu, než se mlha rozplyne; břeh byl plný velkých kulatých kamenů a neměl za mák zajímavosti. Hlavní příkop, odvádějící vodu z města, byl tak založen, že tvořil umělý vodopád do výmolu v skalách, ale nepoštěstilo se mu zakrýti pravé své povolání. Nebylo nikde ani písku ani škeblí. Pozoroval jsem jediné dva staré plechové čajové kotlíky v ustrnutí budícím stavu bídy, a po těch házeli obyvatelé ripstonští od rána do večera kamením. Tety moje poděkovaly vřele za podobnou zábavu a naříkaly, že si poraňují kotníky o balvany břehu. Navrhoval jsem procházku do polí. Na neštěstí šly všechny cesty z města do kopce a kdekoli se půda vznášela nad dvacet střevíců nad moře, ležela mlha. V poledne byla tak hustá jako ráno. (Prošli jsme značný kus krajiny, ale neviděli nikdy více než několik střevíců kolem sebe na jednou.)

Druhý den byl na vlas jako první, nepršelo, lidé v Ripstonu chválili si to, že u nich málo deště, ale útesů také nebylo. Moje tři tety byly zoufalé. Toiletta tety Betsy byla v takové místnosti jako by zahozená, mohla kolem jdoucí obdivovatele jen na okamžik oslniti, vždyť zazářivši zmizela hned v nic.

Teta Rhoda odolala stydlivě pokušení, útesy ony, které nikdy nebyla uviděla, nesmrtelným svým veršem popisovati, když j s m e v š i c k n i v ě d ě l i, že je neviděla; kdyby nám bylo dopřáno bývalo jen jediným mrknutím některý z těch „krví potřísněných útesů“ uhlídati, bylo by to geniu jejímu postačilo, ale ne a ne. Měli v městě jejich fotografie, jak ale k těm přišli, nevím. Nu věda má nevyčerpatelné prameny, jeden vynález nazývá se „okamžitý process“, snad to šlo tím způsobem. Když jsme neměli originály, napověděl jsem tetě Rhodě, aby se k své

projektované ódě dle fotografie nadchnula, tím jsem ji ale jen rozzlobil. Teta Rahela seděla po celé hodiny s albem na třínohé lavici, doufajíc, že se vhodná chvíle dostaví, ale ne a ne.

Popuzen výčitkami svých příbuzných obrátil jsem se konečně k obyvatelstvu, bych vyzvěděl, kam dle jich náhledu asi zdejší útesy se poděly, a zdali je lze přece někdy viděti. Odpověděli různým způsobem. „Někdy je vidíme a někdy ne," mínil jeden.

„Příteli," pravil jsem, „nejedná se o to, kdy je neviditelné, ale o to, kdy jsou viditelné."

Řekl: „Nemožno říci."

Trpěl nejspíše na mozku následkem té atmosféry. Jiný poučil mne: „To závisí na době roku. V červenci — nejspíše — byste je uviděl, ty útesy."

Děkoval jsem mu, ale v hloubí duše byl jsem přesvědčen, že není žádné pokušení dosti silné, aby mne opět do Ripstonu zlákalo. Třetí ujišťoval, že zná pravdomluvného muže, který ty útesy prý jednou viděl, on sám ovšem že je nikdy jasně neviděl.

„A jak dlouho zdržujete se již zde?" tázal jsem se.

„Zdržuju, pane? Bydlím zde, jsem zdejším farářem."

Ať měl onen muž jakékoli chyby co kněz, zasluhoval víry. Jen jeden muž svědčil, že ačkoli zde bydlí po léta, že takovou mhu nikdy před tím neviděl na těch útesích, že byla docela výjimečná, že svým slovem zato stojí, že zítra mhy té již nebude — ale muž ten byl náš hospodský.

Šestý den opustili jsme zničeni Ripstone. Známé účinky mhy, kterými se předměty křiklavě zvětšují, našli jsme s bolestí v účtech hôtelu, a za jaké věci musili jsme to platit! Tety nemluvily mnoho, jen teta Rahela prohodila jednou: „Do pěkného místa jsi nás to přivedl." Věděl jsem, že všechnu vinu na mne uvalily a sedl jsem si tedy na kozlík omnibusu. Aspoň na té osm mil dlouhé cestě mohl jsem si domysliti, že jsem volným člověkem, a mohl jsem se vynasnažit na to zapomenouti, co na mne čekalo.

Vedle mne seděl člověk, který se mi zdál, že ho tíží svědomí, snad on to byl, který zabil albatrosa, následkem čeho Ripstone zapadl do věčné mhy. Na polovici cesty pozvedla se trochu mha, a v jedné chvíli bylo předměty na obou stranách vozu rozeznati, a na okamžik zahlídl jsem jeden z útesů. S výkřikem nadšení zaklepal jsem deštníkem na okno omnibusu, abych tety na ten fenomén upozornil.

„Netřeba, abyste měl takovou radost, mladý muži," vyčítal mi můj soused, „je to zlé znamení."

„Pro boha!" zvolal jsem, „co to znamená?"

Vypadal tak vážně, že jsem byl jist, že má nějakou apokalypsi na mysli.

„Nuž, kdykoli se jeden z útesů ripstonských ukáže, znamená to vždy déšť trvající aspoň měsíc."

Teta Betsy ho slyšela.

Byl jsem záhy přesvědčen, že tyto velkonoční prázdniny (s jejichž návrhem jsem měl tak málo co dělat, jako vy, pane nakladateli) mne oloupily o moje naděje. Pamatuji se, že na zpáteční cestě, když oko moje bloudilo od jedné tety na druhou, mně mimo napadl citát z Sheridana, týkající se někoho, kdo „tvářil se tak, jakoby chtěl někoho vyděditi", citát ten vracel se mi s pohoršlivou zatvrzelostí stále na mysl, a štěstí neusmálo se na mne tak, jako na osobu v Sheridanově komedii.

J. Z.

FEUILLETON.

— Divadlo. Zaznamenáváme událost. Vlastně dvě a jednu zajímavější i významnější než druhou. Činíme tak s potěšením, jakého projevy našeho národního života zřídka nám dopřávají. Netřeba šíře dovozovati podstatu vědomí, které nás všechny tíží, vědomí, že kapitola o dramatě v naší novověké literatuře není z nejskvělejších ani z nejbohatších. Hřešili bychom na své náladě i na vzácném zjevu, o němž se rozepisujeme, kdybychom znova doličovati chtěli příčiny tohoto úkazu, s dostatek a stále přetřásané. Leč s faktem jest nám počítati a přiznati sobě, že vedle poesie a novelistiky dramatická Musa u nás popelkuje, že s přeskrovnými asi výjimkami básníci pro české divadlo píšící na diletování přestávají, — přestati musí! Na divadlo divadlem. Avšak tato cesta jest českému autorovi se zvláštní péčí zatarasena a neúspěchy bývají jaksi velice vítané, značně zábavnější a uspokojivější než úspěchy; k nevděčným pokusům o ně odhodlá se nekaždý a obyčejně s reservou. — Tím oprávněna byla otázka, kterou kladla nám cizina s útrpností a my sobě sami s obavou: Komu staví národ asi nádherný stan, na němž soustředil v posledních letech péči a lásku, kteráž sama o sobě byla národní manifestací, přesahující svým významem daleko značení jednotlivé monumentální budovy? Odpověď zněla: Sobě. Lidem úzkostlivějším podobalo se však, že prve třeba míti, ne-li skvostný, aspoň slušný obraz, než pořídíme skvostný rámec. Nuž, obavy naše jsou valně otřeseny a dobře lze tentokráte říci, že v pravý čas zasáhnou v běh události také praví lidé; slabý ruch v dramatickém písemnictví zmohutněl i rozšířil se poslední dobou valně a vrcholí v triumfu Vrchlického, jehož jsme byli v těchto dnech svědky a vděčnými účastníky. Vzali jsme nejprve v úvahu všeobecné poměry našeho divadla, poněvadž úspěch „Drahomíry" mimo své zvláštní značení má důležitost i širší a skutečně radostnou. Opět nový dramatický básník, který platně rozmnoží řadu těch, kteří před ním kráčeli — to je vždy vzácná událost. Máme jich celkem dosti málo a sotva víme, jak si jich vážiti máme. A je-li tento nováček na poli dramatickém básníkem tak báječně plodným, jest to událost tím radostnější. Vrchlického první, veskrze oprávněné a veskrze dokonalé vítězství jest i naším vítězstvím, v pravdě národním, neboť jím prvním zapuzeny výtky a pochybnosti, jimiž česká produkce dramatická stíhána a z vlastního svého bytu vyháněna: prapor vítězův bude pak vnadou i povzbuzením jiným, kteří s lepší odvahou se pustí v závody průlomem, jejž skrze hradbu, dvojí hradbu, ostychu na jedné a předsudků na druhé straně razil — Vrchlický. Nechtíce však dáti se na veliké prorokování, jež přehorlivým pěstěním mezi námi valně diskreditováno jest, přihlédneme ke kusu samému, a tu naskytá se nám druhý zjev pozoruhodný. — „Drahomírou" vstoupila tvůrčí individualita Vrchlického v novou fási, nejskvělejší snad ze všech, rozhodně však na samém počátku tak oslňující a což výše klademe i roznécující, že dnes již vedle geniálního lyrika a epika Vrchlického v dějinách české literatury máme nemenšího dramatika Vrchlického; zapsav se do nich „Drahomírou", přihlásil se básník ku práci, při níž mistr námi se svrchovaným vděkem bude pozdraven. Je-li s pravdou výrok jistého estetika, že lyrika, epika a drama rovnají se k sobě jako cit, reflexe a čin, byl by Vrchlický na postupu svou poutí básnickou dospěl ke stupni, vedoucímu ještě přes výšiny, na nichž jsme se posavade jemu

obdivovali. K činu, jakým jest drama, třeba ovšem i básníkovi „z boží milosti“ značné odvahy, tuhé práce a bystrého, řekli bychom skoro střeleckého oka, což vše jinak podmínkou poesie právě není a proto básníkům jinak znamenitým v sepisování dramat neb při účinnosti sepsaných bránívá; tím výše jest ceniti zdar prvního divadelního kusu Vrchlického, jehož premiéra byla již hotovým dílem sebevědomého a zručného tvůrce. Zvolená látka dopouštěla ve své mythické mlhavosti velikou volnost u volbě pointy a ve spracování, při němž pomíjel však Vrchlický, — nejsa ovšem povolán, podávati nám dialogisované kroniky — i některé z nemnohých, dějinami zjištěných momentů ze života Drahomířina. Pro Vrchlického, co dramatika, jest využiti zvolené látky charakteristické, jež snadno mohla svésti ke spracování na „historický“ kus, v němž pro mnohé vlastenecké a politické deklamace, vložené na bedra vzorně dobrých neb vzorně zlých lidí člověk a skutečná lidskost pouhými episodními výstupy spokojiti se musí. Historická Drahomíra jest v té příčině dvojnásob nebezpečna, neboť majíc jednak účast v rodinných pletichách i svárech Přemyslovců jest jinak zastupitelkou slovanského pohanství s německým křesťanstvím zápasícího. Vrchlický nespustil posledníější postavu Drahomířinu vysoko nad prostřednost rekyně běžných dějin povznášející význam matky Václavovy se zřetele; dav mu však přirozeného, neschematického výrazu, ponechal Drahomíře dosti volnosti, býti ženou, ba v první řadě matkou a v druhé teprve kněžnou. A tím zajistil dramatickou účinnost své tragédii, kteráž jinak byla by znamenitou básní epickou, nikoli však divadelním kusem po odborném rozumu tohoto slova. Rekyně první výborné tragédie Vrchlického stojí co náruživá, rozhodná kněžna, co štít národní a spolu pohanské samobytnosti, co matka dědicu koruny naproti šlechetné, avšak slabé rozvaze křesťanské, voděné cizáckými, ve svých koncích zištným a vlastizrádným novověrstvím. Naše sympathie jsou s ní, náš soucit, stržený rázovitým individualisováním a úchvatnou dikcí básnikovou, provází nešťastnou ženu, která pro kněžnu nemůže býti matkou, a zase pro mateřství povrhuje korunou, avšak — již pozdě. Opuštěna svými dětmi, svým národem klesá, sprovázena klethou kněze a hezkými slovy syna, jenž jí nejprve byl odcizen a podruhé jejím činem, její tragickou vinou, zavražděním Ludmily, odpuzen.

Nelze nám tuto šíře vypravovati děj, v němž básník se vzácnou umělostí a prostou, jednotnou povahou koncepce, cenu jeho tragédie zvyšující, rozvedl základní myšlénku a událost o sobě uzavřenou v oslňující řetěz výtečně stupňovaných a seřaděných scen. Obratnost v stavbě a technická úprava „Drahomíry“ jsou na prvotinu dokonalosti až překvapující a přes to provedeny kusem s uměřeností pravého básníka, jemuž zručnost nevtírá se náhradou za umění. Neméně čestným svědectvím pro eminentní dramatické nadání Vrchlického a pro jeho úžasně pokročilou předpravu jest dialog, prostý všech obrazů, líčení a šířek, jimiž lyrik a epik ve svých básních scenu, mimiku a děj nahražovati musí, jimž jest uvyklý a jež bezděčně s ním i na jeviště aspoň při prvním pokusu se přenášívají. Vystříháním se archaismů způsobil pak Vrchlický, že Drahomíra mluví od srdce k srdci a nezní jako „starobylá skládanie“. — Dychtivé a slibné očekávání, jímž hleděli jsme „Drahomíře“ vstříc, jest daleko předstiženo; na místě poetického pokusu, určeného spíše k seznání terrainu a ku zkoušení se a sledovaného každým zajisté s vřelým účastenstvím, uštědřil nám Vrchlický dokonalou dramatickou báseň trvalé ceny a téže hloubky i síly, jež proudem jeho básní nás unáší. Vedle našeho obdivu není místa pro výtky; za ně jest nám pronésti přání, aby plodnost Vrchlického přinesla nám žeň skvělých dramat tak hojnou jako v básnictví. — Co do provedení jest nám podotknouti, že převahou největší podíl na hře a cti připadl paní Sklenářové-Malé, znamenité Drahomíře, na níž ovšem Vrchlický soustředil sílu, barvitost a zářivost svého dramatického tvoření. *J. L.*

— Auguste Barbier, slavný básník „Jambův“, zemřel nedávno v Nice, co kmet skoro osmdesátiletý. V řadě básníkův první polovice tohoto století zaujímá jedno z míst nejčestnějších, v satiře jest přímo jediný a nedostižný. U jiných básníků se počítají knihy, u Barbiera pouze jednotlivé básně, ale věru každá platí za knihu. Psal ovšem mnoho vedle těchto v železo bleskem rytých run, ale to neobstojí před soudem budoucnosti, kdežto „Jamby“ a málo veršů s „Lazara“ zůstanou nesmrtelné. Barbier má sílu invektivy, žár hněvu, sílu žluče jako málo kdo. Jeho satira stojí mezi Juvenalem a Dantem. Několik básní, jak je po sobě uveřejňoval, bylo několik ran dělových, ale zní věčně a neutuchnou. Barbier o sloh se nestará, i formu zanedbává, a věru vášeň a indignace, jež vedly péro jeho, neměly ani času starati se o uhlazenost formy. Barbier není ani filosofem, je prostě básníkem a co taký jen pouze konstatuje. On neokouzlí, on udeří, on neunese, on mění v kámen. Jako z mračna krupobití, tak vysype zástup drsných, divně nahromaděných, barbarsky zvučících slov a obrazů a vždy raní do krvava. „Můj hrubý verš jest v jádru svém přece jen poctivec,“ praví sám o své poesii. Lépe věru nemohl charakterisovati své básně. Na první pohled zdá se, že básník jistě počítal na effekt — není tomu ale tak; jemu se vyrojilo vše to z duše jako horká láva, a vedle zlata plamenů octl se i mnohý hrubý štěrk, i těžké zrno písku v tekuté, horoucí té směsi. Jeho poesie ohromuje. Málo jeho básní týče se, co jsme tu řekli, ale těchto málo platí za epopeje. Obyčejně dominuje hlavní jeden obraz, tomuto ustoupí i myšlénka základní a obraz ten proveden markantně, a v konturách geniálních zabývá čtenáře a vyzniva v jeho duši pro vždy. Přečtěte jen z jeho básní, co máme v češtině „Štvanice“, „Populárnost“, „Idol“ a přisvědčíte. U první dominuje hltavý shon neúprosné zvěře vrhající se na kouřící se krví kořist a sápající kusy masa, u druhé zůstane vám v mysli biblický onen obraz nevěstky, u poslední pak šílený běh hřebce, jenž zdrtí i odvážného jezdce v divokém trysku. Zmizí i satira na úřednictvo, muže z lidu, zmizí i Napoleon a zbudou v mysli jen krvavé, děsné obrazy. V tom jest Barbier mistrem první velikosti a vše pozdější, co psal, zůstává za malým počtem těchto básní, ač rádi uznáváme jemnou melancholii jeho básní z Italie (Pianto) i pochmurné naladění jeho „Lazara“, líčícího trudný život anglického proletariatu. Je to básník v málo básních neobyčejně silný a realistický, neštítí se ani sprostoty a bahna, ale tyto nabývají u něho rozměru velkých. Může říci o sobě jako Isaiaš: „Mám lejno na rtech svých a slunce v očích svých“. Barbier zůstal i přes neúspěchy pozdějších publikací velkým poetou Jambův — nepatřil k žádné škole, mohl říci jako Dante: „Dělám stranu svou.“ K vůli úplnosti budiž podotknuto, že byl též členem akademie. *J. V.*

Gabriel Liquier vydal svazek novel se zvláštním titulem „Nouvelles bigarrées“. Zajímavé jest, že spisovatel jest kreslíř, hudebník i spisovatel dramatický stejně nadaný. Humor, vřelý cit i fantasie odporučují novely jeho, které nevyhledávají látek zvláštních, ale vynikají spíše intimností a lahodou slohovou.

— Gabriel Marc vydal větší sbírku básní svých. Co učinil Brizeux pro svou Armoriku a Aicard pro jih francouzský, pokusil se s úspěchem znamenitým činiti pro rodný kout svůj — Auvergne. Charakteristika kraje lidu, jeho obyčejů a zvyku je výtečná a celek protkán jest některými lyrickými skvosty, které zustanou poesii i když od vlastního účelu knihy — oslavy rodného kraje básníkova — upustíme. Gabriel Marc posunul se publikací tou na jedno z předních míst na nejnovějším Parnasse francouzském.

Vergiliovy „Bucolica“ vyšly nově v znamenitém překladu André Lefèvra a jsou věru skvostem typografie moderní.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám pod těmito jmény a chifframi: T. Hrubý, Vlasák, „Šumava“, „V-n. A-p“, K. Vek, S M 15, K. J. Šumavský, a Fr. Kudrna.

Na časopis „LUMÍR“, ročníku X. čtvrtletí druhé, předplácí se v Praze na celý rok 6 zl., na půl roku 3 zl., na čtvrt roku 1 zl. 50 kr. — S poštovní zásylkou na venkov: na rok rok 7 zl., na půl roku 3 zl. 50 kr., na čtvrt roku 1 zl. 75 kr. „LUMÍR“ vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce v číslech o dvou arších a dnem 21. každého měsíce v šestiarchových sešitech.

Administrace „Lumíra“,
Jungmannova tř. č. 22.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplací se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . 1 zl 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » - »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. dubna 1882. ČÍSLO 10.

Z básní H. Wadsworthe Longfellowa.

Přeložil *Jar. Vrchlický.*

Ranní vítr.

Od moře ranní vítr tiše vál
a pravil: Mhy mně z cesty jděte dál!

A lodi pozdravil a křikl: Vpřed,
vy lodníci, již jitro vzplane hned!

Ku zemi pak se šinul v letu svém
a křičel: Vzhůru, jitra posel jsem!

Vpaď v les a pravil: Spusť své hovory,
vztyč listnaté své všecky prapory!

Lesního ptáka peruti se tknul
řka: Čas jest, abys s písní procitnul.

A v dvory volal: Vstaň, kohoute, slyš,
duj v zvučnou polnici svou, den tu již!

A v žitných polích šeptal zlatohlav:
O klase, skloň se, nové jitro zdrav!

Pak projel starou u kostela věž:
Vstaň, zvone, čas již zvěstovati spěš!

A hřbitovem jel jeho vzdech a sten
a pravil: Ještě ne! dál spěte jen!

Jugurta.

(Ultima Thale.)

„Jak chladné jsou tvé lázně, Apolline!“
tak zvolal africký ten vládce skvělý,
když pro smrt svoji stoupal v sluje stinné,
ve římský žalář nízký, dusný, ztmělý,
bez trůnu, nevšímán a osiřelý.
„Jak chladné jsou tvé lázně, Apolline!“

„Jak chladné jsou tvé lázně, Apolline!“
tak básníku rty výčitkou se chvěly,
když viditny zjev, jež tak svůdně kyne,
tmu s mlhou jen v zrak nasypal mu smělý,
když jeho žití sen ukončen celý.
Jak chladné jsou tvé lázně, Apolline!

Sníh.

Hle z ňáder vzduchu, z mračen řas,
z jich šatů větrem provanutých
na hvozdy hnědé, pusté zas
na poušť strnišťat zimou tknutých
tak jemně, zvolna, tich
se spouští sníh.

Jak naše mračné představy
v ráz v božském tvaru vzplanou záři,
jak srdce zápas mlhavý
se náhle jeví v bledé tváři,
tak zjevuje nám nebe kol
svůj těžký bol.

To tklivá báseň vzduchu jest
tak v tichých hláskách vyslovená,
to zoufalství je tajná zvěst
tak dlouho v mračnech utajená,
teď zná ji, co sníh kles',
i luh i les.

Endymion.

Skryl měsíc hvězdy spěje výš,
jichž paprsky jak zlatá mříž
do hnědých stínů po kraji
na nivy padají.

Jak stříbro svítí řeky běh,
jak Dianě by v sladkých smích
luk stříbrolesklý spaď
do stínů luk a lad.

Tím skvěla se noc půvabem,
když v háji jejím políbkem
se Endymion probudil,
ač sotva o ní snil.

Jak líbá sama Diana,
tak láska přijde nežádána,
hlas nezradí, ni žádný zvuk,
čím buší srdce tluk.

Tak volná, krásná splývá sem
ona, jež lidstva diadem,
a koho touží ráda mít,
jde sama vynajít.

A zdvihá větve, v jejichž stín
paď mnohý život zapomnín,
ku spícímu se nahýbá,
zrak jeho zulíbá.

Mdlá srdce! oči znavené!
ó siré duše ztrápené,
jichž osud žal a starost jest,
vám kyne lásky zvěst!

Tak sotva koho osud stih'
a ve všech sklamal nadějích,
by srdce mu, jež nezná teď,
nedalo odpověď!

Jak tajná peruť anděla
by struny jeho rozchvěla,
že zašeptlo by v jeho sen:
„Kdes dlel tak dlouho jen?“

Blaho v zahradě kvetoucích broskví.

Podivná povídka od *Julia Zeyera.*

Panu Vojt. Náprstkovi.

Dovolte, pane, bych Vám tuto povídku věnoval. Vy, jenž každou práci a každou snahu ctíte a oceniti dovedete, neurazíte se zajisté její nepatrností.

Byla by to neoprávněná pretense, kdybych se domníval, že povídku mou snad proto byste čísti měl, poněvadž ji s Vaším jménem ve spojení přivádím. Vím, že Vás směr Váš jinam nese, a že čas Vám drahý. Soudě tedy, že Vám obsah mé novely cizím zůstane, chci Vám vysvětlit, proč právě *ji* Vám připisuju. Jedná v Číně, a já děkuji celou svou skromnou vědomost o tomto zvláštním, tak důležitém a u nás tak málo známém světě téměř jediné paběrkování v orientálském oddělení Vaší vzácné a bohaté knihovny. Přijměte tedy laskavě chudé toto kvítko, jež Vám z dalekého kraje „synů černovlasého národa“ přináším. Je to arci malý vděk za velkou Vaši vlídnost a ochotu, ale podává mi aspoň příležitost, bych Vám řekl, co již také dávno na srdci mám: jak opravdově Vás ctím a jak velice si Vás vážím!

V Bonnu v únoru 1882.

J. Z.

Umbriani byl jeden z nejzajímavějších a nejzábavnějších lidí, co jsem jich vůbec poznal. Zaujal pozornost hned na první pohled a oslňoval svou konversací, jiskřící se jako karbunkul a lahodící jako hudba. Pocházel prý ze staré římské rodiny a skrýval se pouze z jistých neznámých příčin pod pseudonymem. Jeho nepřátelé tvrdili, že to vše jen výmysl, že vůbec ani Italem není. Nevím, co bylo pravda. Nechci říci, že bych tomu dopustil, že Umbriani snad lhal. Byl pouze jeden z těch, kteří vždy všemu upřímně věří, co povídají. Aspoň dle typu krásné své hlavy byl Umbriani nepochybně Vlachem, a mimo to mluvil tím sonorním, čistým římským přízvukem, který se hrdě i nad toskanštinu povznáší. Ovšem tvrdili i Atheňané, které jsem v Oděse znal, že mluví Umbriani, jako by byl jejich krajanem, a ubozí rybáři v malé vesničce na krymském pobřeží, do jichž středu mne s Umbrianim jednou vítr zahnal, vítali ho též co rodáka; tak výtečně rozmlouval s nimi v jejich podivném nářečí, které oni sami za jedinou možnou řečtinu považovali. Ostatně reklamovali ho ještě Tataři a Turci v bazarech ve Feodosii a Bachčisaraji za svého soukmenovce, soudíce dle znalosti dotyčných jazyků.

Málo mi konečně na tom záleželo, odkud pocházel, byl jsem tomu rád, že jsem ho vůbec poznal. Přilnuli jsme hned k sobě: nebylo to vlastně žádné přátelství, co nás poutalo, byla to spíše jakási alliance, kterou jsme mlčky uzavřeli proti obklopující nás společnosti. Cítili jsme, že jsme si příbuzni v jedné aspoň věci, totiž v náruživé lásce k tuláctví. Oběma nám bylo nevolno ve středu těch usedlých, více méně ctnostných a střízlivých lidí, kteří vesměs měli povinnosti, povolání a cíle života. Nám scházel oběma smysl pro krásné a vážné ty věci, byli jsme tak tupí, že nechápali jsme vznešenost těchto narážek v hereckých úlohách oněch dobře po občansku smýšlejících měšťanů. Odměňovali se nám opovržením. Ale co na tom! Říkali též, že jim závidíme reální jejich půdu pod nohami, a měli snad více pravdy, než tušili. Jak bohatou náhradou byla mi společnost Umbrianiho za mnohé to postrádání! Taková dobrodružství jako on nebyl ještě nikdo na světě prožil, a nikdo nedovedl tak úchvatně, neodolatelně o nich vypravovat jako on. Sám jeden z jeho odpůrců kdysi tvrdil, že když byl Umbrianiho slyšel, jak popisoval krušení korábu na sicilském břehu, při které příležitosti by byl málem utonul, on, ten odpůrce nejen že byl tak dojat, že se mu dech tajil, ale cítil prý docela tak živě čich mořské vody, že se mu zdálo, že hruška, kterou právě k desertu jedl — se mu v ústech v ústřici proměnila. A pak ať kdo tvrdí, že nemá šosák fantasii! Jak dovedl Umbriani oslniti, když ku příkladu líčil svůj život v Cařihradě, kde prý za svého jinošství býval jakýmsi pážetem u dvora padišaha! Jak znal okouzliti, když zazpíval arii z „Aidy“, v které opeře prý později na oděském divadle co tenor debutoval, a jak bledl jsem mnohdy závistí, když blouznil o slastech prožitých u nohou všelijakých exotických princezen, s očima, v kterých prý „bílé“ bylo jako ze safíru, a zřítelnice jako z černých plamenů; když zpomínal těch syrských tanečnic, které ho byly milovaly a které unylé jako holubice a snivé jako Sulamita, jej, když usínaly, dlouhými svými modravými vlasy prý k sobě vázaly, aby jim neunikl!

Co ten Umbriani vše znal! Kde všude se potuloval! na Nilu byl, na Dunaji, na Jankcekiangu, na Volze a což já vím, kde ještě! Umbriani byl vším a ničím. V Simferopoli, kde jsem ho poznal, prodával ráno mléko, pak vyučoval na gymnasium tělocviku, pak zpíval v ruské kathedrále při mši, pak byl zahradníkem, pak zpíval nešpory v arménském kostele a na večer dával taneční hodiny. Mimo to stavěl loďky a velocipédy a maloval podobizny. Scházeli jsme se obyčejně u mne, ale jednou navštívil jsem ho v malém jeho domku v tatarské čtvrti; byt jeho zdál se mi prostě krásným. Byl naproti staré, polorozpadlé mešitě, zarostlé až po samá okna ohromným bodláčím. Mohli jsme z jeho divanu slyšet, jak mullah z minaretu věřící k modlitbě volal. Pokoj byl úzký a chladný a úplně prázdný až na onen malý divan, kde jsme seděli, a starý spinet, který bůh ví jakou náhodou až na Krym zabloudil a který Umbriani byl za několik rublů koupil. Umbriani nebyl tenkráte sám, měl návštěvu; jistý tanečník na provaze, který právě městem táhl, taktéž Vlach, přišel si k němu co krajanu peníze dlužit. Umbriani dal, co měl, nebylo to právě mnoho. Pak nás oba častoval kávou, připravenou po turecku. Přinesla nám ji malá, tlustá, nehezká ženština, dle obleku selka z kurské gubernie.

„Moje žena,“ představil nám ji Umbriani.

Byl jsem tak překvapen, že bych byl málem koflík, který jsem právě v ruce měl, na zem pustil. Obával jsem se okamžik, že bude žena Umbrianiho tím pře-

kvapením uražena, bylo to pro ni málo lichotivé, ale viděl jsem brzy, že byla tupá a přihlouplá a že ničeho nebyla zpozorovala.

Umbriani pravil nám mezi rozhovorem, že neumí jeho žena ani číst ani psát. Na tom záleželo ovšem málo, ale nebyla v ní jiskra ducha, nebylo na ní stopy krásy. Co jej mohlo k ní poutat? Jej krásného, duchaplného, jej, který neznal Danteho a Platona pouze nazpaměť, ale který až do dna duše jimi prosáklý s nimi byl prožil a prosnil vše, co oni zlatým dlátem byli vryli v nehynoucí kov své věčné slávy! A tentýž Umbriani, jenž Aspasii miloval a k Beatrici se modlil, dovedl žít s touto ženštinou, tentýž Umbriani, který se byl napil z kouzelného zřídla lásky pod palmami a granáty! Umbriani, který unesl španělskou markýzu, jež šla do kláštera, když jí zanechal! Umbriani, který byl zbožňován anglickou básnířkou, která na něj dříve dithyramby a později ze msty hanebnou knihu napsala. Ne, to nebylo možno! Byl jsem podobnými myšlénkami tak roztržit, že jsem raději domů odešel.

Druhý den byl jsem na procházce za městem ve společnosti jistého starého professora, Švýcara, který též Umbrianiho znal, ale k přátelům jeho se nepočítal. Šli jsme k starým valům, porostlým nyní travou, které prý někdy chránily tábor Mithridatův. Chvilku mluvili jsme přirozeně o nešťastném králi, brzy ale převedl jsem rozmluvu na Umbrianiho, který mne konečně více zajímal. Tázal jsem se Švýcara, zdali zná jeho ženu.

„Ženu!“ zvolal. „Jsem jist, že to žena jeho ani není. Ten sňatek je lež jako vše, co ten italský komediant povídá.“

„A já věřím mu vše,“ odpověděl jsem. „Divím se pouze, jak tu tupou ženštinu za ženu pojmout mohl.“

„Za prvé to není jeho žena, jak vám pravím,“ řekl Švýcar, „za druhé jedná Umbriani jako někdy velký Molière: Il prend son bien où il le trouve, a za třetí byla by to věc jemu konečně docela podobná. Proč? Nu proto, že by to byl bláznovský kousek. A váš obdivovaný Umbriani nejen že je, co se obyčejně polovičným bláznem nazývá, ale byl před několika lety prý skutečným bláznem, i v pathologickém smyslu slova. Trpěl na fixní ideu nejpodivnějšího druhu a snad trpí na ni posud.“

Sotva že Švýcar domluvil — stál náhle Umbriani před námi. Vystoupil z jednoho z dolíků, kol valů následkem častého kopání a hledání starožitností povstalých. Musil tam každé naše slovo slyšeti, nezdál se však ani trochu uražen, ale poněkud rozechvěn zdál se mi přece. Sedl beze slova vedle mne do bujné trávy. Mlčeli jsme rozpačitě všickni tři. Vítr zasvistěl kolem nás, letěl dolů mezi staré stromy, rostoucí na břehu Salgiru, zaklátil jimi mocně, a voda zablýskla se dvojnásobnou září, odrážejíc sluneční paprsky, sypající se na ni rozčeřenými korunami bílých topolů a oliv.

Švýcar vstal za chvilku a rozloučil se s námi. Když byl odešel, obrátil jsem se k Umbrianimu; ale nevěděl jsem dobře, jak začíti nějaký rozhovor. Umbriani pozvedl ruku a řekl krátce: „Hleďte, co jsem našel!“ Byla to malá skleněná vásička, jedna z těch, které se obyčejně v museích nazývají „láhvičkami na slzy“. Byla neobyčejně krásná. Vzal jsem ji a pozvedl proti slunci, zaplála jako nejkrásnější opál, jako nejvzácnější perla.

„Ó vy šťastný člověče!“ zvolal jsem se zápalem, který by byl každému archaeologovi ke cti sloužil, „kdo ví, nechoval-li Mithridates v této sklence onen slavný jed, jímž se vysvobodil ze starostí tohoto žití! Vás políbila patrně blahodárná sudička v kolébce na čelo. Já mohl bych po léta převracovat celý tábor Mithridatův a nenašel bych ničeho. Vy zahrabete trochu holí v hlíně a již máte bohatou žeň. Mohl byste jako Schliemann nalézti, co byste jen chtěl, kdybyste se do hledání dal!“

„Ano,“ odpověděl s trpkostí, „vše mohl bych nalézti, co jen chci, vyjma ji, ji, ji…“

„Ji? Jakouto ji?“

„Mingeu.“

„Mluvíte záhadně.“

„Mingea!“ opakoval sám sobě a zahleděl se dumavě do krajiny, která na se právě brala večerní, slavnostní vzezření. Pahrbky zamodraly se do temna, horizont byl bílý, vzdálený Čatyrdag koupal se ale ještě v růžovém světle, a kol jeho vrcholku sbírala se oblaka z bledého zlata. To jméno „Mingea“, tak jak je Umbriani vyslovil, splynulo pro mne s tou čarovnou náladou večerní, zaznívalo z něho cosi elegického, smutného, kouzelného. Nejspíše následkem hudby v jeho hlase.

„Mingea,“ opakoval ještě jednou, a pak přidal klidně: „To je ta fixní idea, to moje šílenství, o kterém se vám před chvilkou ten Švýcar zmínil. Moudří a rozumní praví nám bláznům: „Vše, čeho se domníváte, je pouhý sen.“ Ale ptáme-li se my blázni těch rozumných, čím vlastně bdění je, čím sen — tu nemohou nám podat určité odpovědi. A tak my blázni tedy nevíme, kdy vlastně žijeme, zdali ve snu anebo když bdíme, tak tedy nevíme, co je vlastně pravdou, zdali sen či to, co rozumní nazývají skutečností. A což kdyby oboje bylo pravdou?“

Chtěl jsem se v jeho očích zdáti filosofem, a proto, řídě se dle známé průpovědi, — mlčel jsem.

Umbriani neočekával odpovědi, vstal a já též. Šli jsme mlčky s vrchu.

„Povězte mi někdy něco o Mingei,“ řekl jsem nesměle, když jsme už byli blízko města. Umbriani se usmál.

„Chcete mého vypravování použiti k povídce?“

Vzrušené svědomí mi nedovolilo lhát.

„Píšete rozumně nebo bláznivě?“ tázal se Umbriani dále.

„Nevím, ale mnozí v Čechách tvrdí to poslednější.“

„To vás spasilo,“ odpověděl. „Nezáleží mi na tom, jestli napíšete, co vám povím nebo ne. Připomeňte mi někdy můj slib — ale v příhodnou chvíli.“

Zvědavost moje ponoukala mne často, bych Umbrianiho k vypravování o Mingei přiměl, ale potlačil jsem to hnutí vždy, nezdál se mi nikdy v náladě. Býval mrzut a já též. Ani já ani on necítili jsme se volni, žili jsme již příliš dlouho na jednom místě, a ta pedantická spořádanost našeho života nás tížila. Neřekli jsme si to, ale uhodli jsme jeden druhého. Na jaro pak, když ptáci již zpívali a stromy vyrážely, bylo nám oběma, jako kdyby se otvírala těžká nějaká brána před námi, a celá příroda, voda, stromy, oblaka jako kdyby na nás volaly: Vyjděte přece z úzkého žaláře!

Bylo to jako vnuknutím, když jsme, setkavše se k večeru na břehu Salgira, oba stejným časem zvolali: „Toulejme se!“

*

Setřásli jsme ten všední život tedy se sebe jako prach s oděvu, a šli jsme, kam nás nohy nesly. Toulali jsme se stepí, prošli téměř celý Krym. Ó krásné upomínky, chvíle plné slasti, jak plníte mi duši touhou! Jak mohl bych kdy zapomenouti vás, vy doubravy a bukové lesy, odívající se v jarní roucha, vás, vonící fialkami a hřebíčkovým parfumem planých pivoněk, otvírajících růžové své kalichy v hlubokém stínu vašich tišin! Klenuly jste se nad bublajícími vodami, šířily jste se až k moři, brzy plačícímu, brzy hřímajícímu u vašich nohou! Nad vámi kroužili orlové, čněly k nebi trčící hory, růžové v červáncích, modré v poledne a fialové, když se slunce k západu sklánělo. Někdy jste se rozstupovaly před námi a ukázaly jste nám pak v dlouhých vyhlídkách tichá údolí, kde vísky a městečka při měsíci dřímaly, kde mešity s graciosními minarety, vroubené temnými cypřišemi pod hvězdami snily, kde bílé villy v stínu magnoliových stromů, granátů a metalicky se lesknoucích laurů se v moři shlížely. A mezi tím, co jsem takové pohledy v sebe ssál, zněly mi Umbrianiho sladké sicilské písně v uších, a fantasie moje zalidňovala paláce a mešity, zahrady a pustiny postavami, jež hrály hlavní úlohy v dobrodružstvích, které mi Umbriani bez únavy od rána do večera vypravoval. Věru, žil jsem ve vidinách „Tisíc a jedné noci“.

Jednou zabloudili jsme úplně a zdálo se nám, že chodíme od rána kruhem. Stoupali jsme tedy, abychom došli vrcholku hory, odkud bychom se zorientovati mohli. Našli jsme konečně úzkou cestu, tesanou v skálu. Vyvedla nás brzy z lesa a hle u našich nohou ležela široká krajina, vlnící se daleko až k moři pahorky a horami, porostlými doubravami. Měsíc stál na nebi a v jeho světle viděli jsme stádo ovcí, pasoucích se na louce, která se od cesty v dolinu táhla. Z úvalu vystupovala lehká mlha, a z tichých lesin zaznívalo ob čas volání ptáků. Na cestu padaly velké stíny jako obrů a šlehy rudých plamenů.

Zahledli jsme nedaleko velkou sluj, v které se při ohni tatarští pastuši ohřívali. Byla zima a byli jsme umdleni, ten oheň nás vábil. Sluj byla vysoká a jako složená z balvanů, pravá jeskyně kyklopů. Umbriani rozmlouval s Tatary, a nedůvěřivé jejich zraky zářily brzy vlídností. Zvali nás, abychom přisedli. Měli pestré, laciné koberce, jaké se vyrábějí v Bachčisaraji, nabídli nám jeden z prostomilou pohostinností. Podali nám též zelenou, baňatou nádobu s dlouhým hrdlem, plnou „búzy“, sladkého to piva uvařeného z prosa. Umbriani koupil od nich kus skopce, kterého jako připravenou oběť z hloubi sluje přinesli, a řekl jim, že připraví večeři pro nás i pro ně. Alexandre Dumas sám nemohl zajisté s větší grácií a elegancí svým hostům večeři připravovat, než to Umbriani učinil. Krájel a navlékal malé kousky masa na dlouhé pruty a upekl ty nejlepší „šišliky“, které jsem vůbec kdy okusil. Tataři byli unešeni, když jim jich národní jídlo tak klasicky dokonale připravené podával. Samou radostí dali se přemluviti, aby přes zákazy proroka zbytek našeho krymského vína vypili. Pak lehli a spali s otevřenýma očima, jak se mi zdálo. Možná ale, že se modlili, nebo snad přemítali o pijáckém svém přestupku. My dva hleděli dlouho mlčky do ohně. Byli jsme unaveni, ale spánek se nedostavil. Dojem krajiny, lunou kmitající celé stříbrné a jako zahalené v dým kadidla, působil příliš mocně na nás. Vstával jsem každou chvilku a hleděl od prahu sluje v bíle šeřící se dál. Vracel jsem se pak vždy s novým nadšením k ohni, kde Umbriani dumal. Nikdy nebyl mi tak milý jako v onu noc. Tulil jsem se k němu jako k bratrovi; když jsem jej viděl smutného, chtěl jsem jej probudit z upomínek, které se zdály, že jej zasmušují, a řekl jsem tedy, jak jsem to často činival, chtěl-li jsem některé z jeho dobrodružství slyšeti: „Umbriani-Šehezeráde, povídej nám jednu z těch krásných bájí, které znáš.“

Podporoval jsem v tom okamžiku hlavu o jeho rameno.

„O čem bych vypravoval?“ tázal se.

„O Miugei,“ odpověděl jsem tiše. Cítil jsem, jak se silně zachvěl, řekl ale pouze krátce „ano“.

Vzpřímil jsem se a sedl mu naproti, abych mu viděl do očí, tak dělalo jeho vypravování vždy mocnější dojem. Čekal jsem s napnutím.

„Ještě několik slov, než začnu,“ pravil Umbriani. „Slyšel jste, že jsem byl, neb že jsem snad posud bláznem. Musím vám vysvětliti tu věc. Byl jsem co dítě nad míru dráždivým a příliš brzo zralým. Fantasie moje byla chorobná. K tomu hltal jsem všelijaké knihy do sebe, jimž jsem jen na polo rozuměl a které jsem si vykládal a přetvořoval dle vlastních náhledů. Jednou dostaly se mi náhodou zápisky jednoho missionáře do ruky. Byl to bratr mého dědečka. Cestoval v Číně, a ty zápisky psal na cestách. Nevyšly nikdy tiskem, nevím, jakou náhodou. V těch pamětích našel jsem suše vypravovanou historii jednoho mladíka, jménem Hoangti. Na to jsem se zbláznil — ztotožňoval jsem vlastní svou osobu s tím mladíkem. Tvrdil jsem, že jsem sám tím Hoangti, který žil snad více než století před mým dědečkem... Nuž, teď mluvil jsem přec rozumně? Předložil jsem vám chladně fakta, jako kdybych mluvil o cizí osobě. Teď slyšte ale můj pravý, jediné pravdivý náhled: Byl jsem tím Hoangti v předešlé některé své existenci. Jakmile jsem pouhé jméno četl, zpomněl jsem si na vše, co jsem byl před stoletími v Číně s krásnou Miugeou prožil. Je dosti lidí, kteří věří na metempsychosi a považují se pouze za snílky a nikoli za blázny. Já ale nevěřím pouze na stěhování se duše, nýbrž osudnou, nevysvětlenou náhodou pamatuji se docela na dřívější svou existenci. Je to snad neslýchaná výjimka — a proto jsem v očích střízlivých bláznem. Ale nechci se o to, co jsem a nejsem, ani s vámi, ani s jiným hádati, chci vám jen pouze říci, že nedovedu sebe a Hoangti rozloučiti v dvě osobnosti; musím vypravovat jako o sobě, vypravuji-li o Hoangti. Tedy reete, mám vůbec vypravovat? Pak ale to bude jako o vlastní osobě. Považujte to třeba za výpar chorého mozku.“

Hlava šla mi po té předmluvě trochu kolem. Pohledl jsem ostře na Hoangti-Umbrianiho. Byl hrdý a klidný. Ohlížel jsem se kolem, jestli spím, či bdím. Kyklopická sluj se klenula temně nade mnou, jiskry sypaly se z jejího otvoru ven v lunou zářící noc, v jejímžto klíně dřímaly lesy a hory a moře. Celá ta nepopíratelná skutečnost dýchala nejideálnější pravdě nepodobností. „Život je snem a sen je životem,“ šeptal jsem sám sobě. „Kde je hranice mezi vidinou a skutečností?“

Pak prosil jsem Umbrianiho, by vypravoval. Vyhověl mému přání. Hlas jeho přicházel tiše a sladce ke mně,

jakoby zmírněn a očistěn těmi plameny, které ob čas vysoko vyšlehovaly mezi ním a mnou. Oči jeho svítily snivě jako hvězdy, a hvězdy dívaly se jako oči do sluje. Kouzlo k nevypsání jímalo mne po celou dobu jeho vypravování, které asi takto znělo:

* * *

Narodil jsem se v malém městě v kraji kianském, slavném pro své výtečné víno. Otec můj byl sice chudý, ale dostalo se mi přece nevšedního na naše poměry vychování. Otec prodával tkaniny, které se vyrábějí v Kalachánu ze srsti bílých velbloudů. Jsou to tkaniny tak měkké a jemné jako peří, bílé jako sníh. Přinášel je jeden muž z Kalachánu k nám a ten vypravoval mi mnoho o těch zvláštních velbloudech barvy labutí s očima jako rubíny. Mimo ty tkaniny měl otec ještě obchod s vějíři, čalouny a průhlednými záslonami, které sám maloval a vyšíval. Vyučil mne též tomu umění, a brzy vládl jsem tak dovedně štětcem, že se o mně v městě říkalo, že mladý Hoangti, který zná písma jako učenec, též jako umělec maluje. Říkalo se dále, že zpívám a hraju na loutnu jako dáma. Loutna moje z bílého agathu byla jediným mým dědictvím po matce, která sama se jmenovala Laochyn, co právě „loutnu z agathu“ znamená. Nikdo v celém městě nebyl matku mou znal, já sám se na ni nepamatoval, a otec nikdy o ní nemluvil. Snil jsem mnoho o ní, domýšlel jsem se, že vězí nějaké tajemství v poměrech otcových k ní. Snad byl jsem synem dcery samého císaře? Takové myšlénky působily mi závrať. Zdálo se mi někdy, že se přede mnou otvírala dlouhá perspektiva blaha, byl jsem jist, že osud můj bude skvělý, neobyčejný. To poslední se mi vyplnilo. Ale štěstí? Jak mohu o něm mluvit, neznal jsem je, vyjma několik okamžiků, arci uchvacujícího, dokonalého blaha! Zatím žil jsem klidně s otcem. Byli jsme chudí, ale spokojeni. Oddělen od krámu pouze hrubou záslonou byl náš pokoj; tam visela malá moje klícka, v které zpívaly veselé a harmonické cikády, tam byl můj malý stolek, na kterém jsem si pořádal vonné tuše a barvy, na kterém jsem maloval a verše svoje psal. V bílé váse v koutku kvetl můj čajovník, o kterém jsem věřil, co se praví, totiž že napomáhá dobrému rýmování, a malý skořicovník, jehožto vůně prý pochází od měsíce. K večeru sedávali jsme na ulici a mezi tím, co sousedé nám vypravovali, co nového se na světě událo, jídali jsme své skromné obědy z rýže a dušených kořenů liliových. Pak lehli jsme a s východem slunce počali jsme opět pracovat. Tak plynul náš život jednotvárně sice, ale příjemně, až ke dni, kde mi bylo sedmnáct let. Tu stala se velká, náhlá změna, rozhodující pro celý ostatní běh mého života.

(Pokračování.)

Marie Stuartka.

Napsal *Ant. Rezek.*

(Dokončení.)

III.

Prozatímní vládě šlo o získání obecného lidu. I užito zajetí Marie k úplnému převratu kalvinskému ve věcech světských i církevních. Slavný Knox a učený Buchanan, hlavy skotské církve reformované, svolali synodu, aby mohli se usnésti o zákonech, jimiž by na věčné časy kalvinismu byla pojištěna budoucnost. Reformované církvi měla se popřáti neobmezená svoboda politická a náboženská: tím vysloveno již, jaká budoucnost chystá se katolické královně Marii. Ale způsob, jakým naloženo s královnou, nemohl zůstati tajným u dvorů evropských. Francouzská vláda vypravila do Skotska maršála Villeroya jakožto plnomocného vyslance; ale on nemoha s Marií mluviti, poněvadž prozatímní vláda toho nedopustila, odcestoval s nepořízenou. I také v Anglii mocně pohnut byl dvůr i lid, když rozšířena zpráva, že Marie jest zajata a šlechtici ze sebe zřídili vládu. Angličtí ministři Cecil, Bacon, Leicester byli z toho rádi; v zájmu politiky anglické dobře bylo, když reformovaná církev ve Skotsku vítězila nad katolickou panovnicí. Ale Alžběta — protivnice Mariina — soudila na tu chvíli poněkud jinak. Nenáviděla vzpouru proti legitimní vrchnosti: skrze vyslance svého Throgmortona dala zpravit vládu skotskou, aby Marie hned byla propuštěna, sic že o to postaráno bude brannou mocí. Ale šlechtici skotští se nelekli. Předně věděli, že za královnou v té příčině nestojí její ministerstvo, které naopak kalvinskou stranu ve Skotsku podporovalo, a za druhé pak Alžbětě pověděli, kdyžby ona stavěla se proti nim, že se spojí s Francií, s tou zemí, kde Alžbětě nedostalo se dosud uznání za královnu anglickou. — Touto hrozbou měli ji v rukou, a to tím více, když u Alžběty rozhodovala ne láska k příbuzné královně, než toliko odpor proti revoluci. Throgmorton ke královně Marii zrovna tak nepuštěn, jako o něco dříve vyslanec francouzský a tudy ovšem úloha jeho, jednati mezi královnou a šlechtou, zmařena. Alžběta dala mu nyní nařízení, aby se zmocnil aspoň Mariina syna a odvezl ho s sebou do Anglie, což nejlépe ukazovalo, jak smýšlela neupřímně se zajatou Stuartkou, které na oko propůjčovala se k pomoci, ale ve skutečnosti, ze strachu, aby revoluce nespojila se s nenáviděnou Francií, spojila se s ní sama. Zatím vášnivostí kalvinských kazatelů lid počínal si proti královně skoro zběsile, nejsprostší urážky dávány uvězněné, a státní rada k tomu mlčela, mluvíc sama na venek o zajaté Marii s největší úctou, ač bylo již viděti, že nehrozí se skutku nejhoršího. Tak sám vyslanec anglický Throgmorton líčí situaci v Edinburce. Na budoucím sněmě, ke 20. červenci svolaném, bylo již pozorovati čtyry strany. První chtěla restauraci moci královské, ale Marie Stuartka měla se napříště spravovati jediné radou kalvinskou: druhá chtěla přenésti vládu na synáčka Mariina, v jehož jméně vládl by až do plnoletosti princovy jakýsi výbor šlechtický, Marie měla jíti dobrovolně do vyhnanství, buď do Anglie nebo do Francie. Třetí strana přála si téhož jen s tím rozdílem, že Marie měla býti na doživotí držena ve vězení; a čtvrtá konečně strana chtěla na Marii vznésti obžalobu a odsouditi ji k smrti: neboť „dokud ona bude živa, není pro víru jistoty,

a královna uvězněná vždy si získá lidí dosti, kteří z útrpnosti k jejímu osudu budou jednati o její restauraci". Strany radikálnější měly ve shromáždění většinu, s těmi tedy jednal anglický vyslanec Throgmorton, ukazuje jim k nebezpečí, do jakého se vrhají, když královnu chtějí obžalovati a usmrtiti bez positivních důkazů o její vině; neboť, a to zvláště jest důležité, v celém tomto shromáždění mluvilo se jen a zase jen o politickém bezpráví, jehož se Marie prý na národě dopustila, což jest tím významnější, protože později, když královna v Anglii byla uvězněna, tvrdili její protivníci, že ony listy, z nichž na jevě jest, že Marie byla cizoložnicí a vražednicí muže svého, nalezeny byly hned po zajetí královnině 20. června! Ale na tomto shromáždění, koncem července odbývaném, kde přece stranám musilo o to jíti, aby zejména anglickému vyslanci vyložili právo své ke skutkům násilným, nikdo ani stínu špatnosti o Marii pověděti nedovedl. Ba ještě více. Když Throgmorton žádal od shromáždění odpověď pro svou královnu, proč zbavena byla Marie Stuartka svobody, bylo mu řečeno: My nikdy nechtěli jsme obmezovati svobodu královninu, a proti její osobě nemáme, čeho bychom namítati mohli; ale že držíme ji zajatou, toho jiné jsou příčiny. Ničemným způsobem zabit byl král, ještě ničemnějším stalo se, že kralovrah nejenom bez trestu vyvázl, ale, ač sám mužem ženy své, přinutil násilně a jinými nezákonitými prostředky královnu, aby si ho vzala za manžela, a to ani ne za tři měsíce po spáchané kralovraždě. Pak ji mučil, obkličiv ji stráží ve dne i v noci, tou měrou, že nikomu možno nebylo s ní mluviti. A když jsme chtěli manžela Stuartčina za ohavné skutky trestati, on, zastíraje se autoritou choti své, prchl s ní, a když viděl, že je zle, sama sebe zachránil a královnu vydal do rukou našich. I snažili jsme se v Edinburce přiměti ji, aby se dala rozvésti s Bothwellem, ale ona zdráhala se učiniti po naší vůli, a proto musili jsme ji zatknouti, aby muž její, nepožívaje její ochrany, mohl tím snáze chycen a trestán býti!

Tedy téže královně, které krátce na to líčila se věc zcela opačně, nyní jenom špatnost Bothwellova představována, ač přece již od 20. června prý listy o spoluvině Mariině byly v rukou prozatímní vlády. Proč jich nevydali veřejnosti? Poněvadž to bylo ještě nebezpečno, dokud Marie byla s to se hájiti, a dokud mohl také Bothwell mluviti.

Když dána anglickému vyslanci tato odpověď, rozhodnuto také, co se má státi s Marií. Posláni 23. července lord Lindsay a Robert Melvil do Lochlevenu, aby ji oznámili, že nemá více býti vladařkou v zemi, ale spokojiti se tím, aby syn její byl korunován a s dorozuměním jejím ustanovena zvláštní rada, která by v jeho jméně vládla. Přijme-li královna toto nabídnutí, má býti o její život a čest dostatečně postaráno, ale nepřijme-li, má býti do těžkého žaláře uvržena a syn její, třeba i násilně králem korunován. Než poselství se vrátilo, učiněno 25. července ve sněmovně další snešení, jímž i poslední zbytek statků církevních se konfiskoval, náboženství katolické se ve Skotsku vůbec zapovídalo všem lidem bez rozdílu stavu (tedy i Marii) a zároveň pohroženo, když by Marie nepřijala toto snešení, že má býti obžalována předně jako rušitelka zákonů a za druhé jako vražednice svého muže, „k čemuž lordové mají důkazů psaných vlastní rukou královninou". — Zde, 25. července, prvně vyslovena vina královnina na základě důkazů její vlastní rukou psaných, ale neukázáno z toho na tu chvíli ničeho, nýbrž teprv při konferenci ve Westminstru v prosinci 1568 tvrzeno, že hrabě Morton zachytil stříbrnou kassettu s dopisy Mariinými, která prý odňata byla zajatému sluhovi Bothwellovu, Jiřímu Dalgleishovi. Podivno dosti, že v podrobné deposici o odpravení tohoto sluhy (27. června 1567) se zpráva tak důležitá nenachází, nýbrž jen tak pod rukou se roztrušovala, a teprv za půldruhého roku jako faktum dokládala.

Dne 24. července byli lord Lindsay a Robert Melvil v Lochlevenu; královna, s níž tam nakládáno bylo barbarsky, se slzami v očích a s protestem, že vše se děje proti její vůli, podepsala tři listiny: svolila ke korunování syna svého Jakuba, vznesla prozatímní vládu po čas nezletilosti nového krále na — hraběte Murraye, a schválila, aby ustanovena byla několikačlenná státní rada, kdyby Murray sám regentství nechtěl přijmouti. — Brzo po té, 29. července 1567 byl 13 měsíců starý princ korunován jakožto Jakub VI., král skotský. Přitom lord Lindsay a Ruthven veřejně odpřisáhli, že Marie Stuartka vládu dobrovolně na syna přenesla. Hrabě Morton odříkával na místě králové korunovační přísahu, že má pravé evangelium býti rozšiřováno, a falešné, zemi nepřátelské náboženství hubeno i vymýtěno! Z toho je viděti pravý program skotské revoluce, v němž byl vznik a vývoj její, a ostatní všechno že bylo pouhou zástěrou!

Za několik dní po korunovaci Jakubově hrabě Murray najednou z Paříže se vrátil, a když mu bylo odevzdáno regentství nad Skotskem, licoměrně stavěl se překvapeným a nechtěl zdánlivě o tom ani slyšeti, až konečně byl hotov přijmouti je s tou výminkou, bude-li Marie Stuartka, jeho drahá sestra, za to žádati, aby vládu nad nezletilým Jakubem VI. na sebe vzal. A vskutku ďábelskou lstí dovedl toho, že královna jej prosila za to, oč Murray stál již dlouhá léta a čemu obětoval i lid skotský, čest i život „drahé sestry" své. On po čas pobytu svého v cizině, v Londýně i v Paříži, nejpodlejší lži roztrušoval o Marii Stuartce, nejraději vyslancům mocí katolických, a při tom vždy dělal, jakoby nad tím, co vypravuje, byl nejvýše nešťastný. O tom, co se ve Skotsku po čas jeho nepřítomnosti dálo, výborně byl zpraven: korrespondenci mezi ním a skotskými spiklenci sprostředkoval — anglický ministr Cecil! A toť jest zajisté také faktum velmi povážlivé. — Ano Murray to byl, který, vraceje se z Paříže do Skotska, zastavil se v Londýně, kdež královně Alžbětě vypravoval, že našel se jeden list Stuartčin k Bothwellovi, z něhož jest zřejmo, že ona s ním byla dorozuměna, zabiti Darleye. Podivno sice jest, že Murray znal toliko jeden list, kdežto později se tvrdilo, že 20. června 1567 bylo jich zachyceno v kassetě Stuartčině několik, ale co nejvíce provenienci tohoto jednoho listu činí podezřelou, jest následující zaručené faktum. Španělský vyslanec na anglickém dvoře Silva podle Murrayova vypravování zaznamenal úplný obsah onoho listu, v němž Marie Stuartka prý píše, aby Bothwell jen přijel, že dá Darleyovi jedu, a kdyby neúčinkoval, aby pak dům, v němž král bydlí, vyhozen byl do povětří. Mimo to prosí v něm Bothwella, aby se hleděl nějak své ženy zbaviti, třeba i jedem, neboť Stuartka prý jemu k vůli zapomněla se nad svou ctí a královstvím! Když pak po zajetí Marie Stuartky

v Anglii předložili její protivníci v konferenci westminsterské všechny domnělé listy Mariiny, — tedy tento, o němž Murray v červenci 1567 vypravoval královně Alžbětě a jehož obsah Silva podrobně zaznamenal, se mezi nimi nenacházel. I to dá se dobře vysvětliti. Tento „jediný“ list byl prvním padělacím pokusem, ale, jak se potom vidělo, příliš patrným a nejapným, proto musil zmizeti ze světa a nahražen býti jinými, v nichž se s Marií přece poněkud mírně nakládá, kdežto v tomto „jediném“ listu jed a prach se střídá na každém řádku. — Že Murray toliko o jednom psaní toho času věděl, má příčinu svou v tom, že ostatní nebyly ještě udělány!

Než vraťme se k Murrayovu regentství. On nechtěl je přijati, leč bude-li od Marie za to žádán; a proto vypravil se 15. srpna s Athollem, Mortonem a Lindsayem do Lochlevenu. Marie po společném obědě přála si mluviti s Murrayem o samotě. To se stalo. Murray byl zamračen a stavěl se skoro nepřístupným, neřekl sestře své nic příjemného, nýbrž v dlouhé ostré řeči vytýkal jí všechny přestupky, jichž se za vladaření svého dopustila lehkomyslností a lehkověrností svou. Nedal jí přijíti ani k slovu, nýbrž když domluvil, o první hodině s půlnoci, opustil její komnatu, zanechav Marii bez naděje a bez útěchy. Tak strávila noc. Z rána hned zase prosila, aby Murray k ní přišel, chtěla mu vysvětliti, proč to neb ono učinila, co za vinu se jí klade; ale Murray přišed neposlouchal ji, než obnovil včerejší výčitky a když jí vylíčil, co z toho všecko může pojíti, když ji až k smrti poděsil, pak najednou obrátil a řekl, že on jediný stará se o zachránění jejího života a pokud moc jeho stačí, o zachránění její cti. Marie bolestí přemožena padla bratrovi svému kolem krku a prosila ho, aby přijal regentství a zbavil ji tak ponižujícího vězení. Murray váhal, a teprv když královna s pláčem, znova jej objímajíc, prosila, dal si říci. Stuartka žádala ho potom, aby se ujal také správy jejího jmění i skvostů, aby vyjdouc z vězení měla od čeho živa býti; ale to jí Murray odřekl. Po velmi přátelském rozloučení opustil Murray Lochleven a převzal v Edinburce vládu zemskou na místě nezletilého Jakuba VI. Ubohá Marie, ona mu věřila, ona doufala ve své vysvobození, ba ona Murrayovi psala laskavé listy, v nichž znova nabízela mu plnomocnou správu svého jmění. Nyní Murray, když to měl od ní písemně, přijal; — peníze Stuartčiny skonfiskoval pak pro sebe, skvosty její částečně prodal královně Alžbětě a několika kupcům a částečně dal své vlastní choti darem!

Prozatímní vláda vedla si úplně ve smyslu kalvinské reformace, s největší příkrostí proti katolíkům a se stálým štvaním obecného lidu proti Marii. Kdo bezvýminečně se nepoddal prozatímní vládě, byl prohlášen za rebella, zbaven jmění a byl-li chycen, i života. — I také Bothwella zbavila se prozatímní vláda způsobem, který jí byl nejpříjemnější. On vystrojil si malé loďstvo a pustošil pobřeží skotské. Ale loďstvo jeho bylo rozprášeno, on sám na jedné lodi zachránil se na březích Norvežska, kdež od Dánů byl zajat, na zámku Malmö věžněn a tam také 1577 zemřel, přísahav ještě na smrtelné posteli, že Marie Stuartka jest nevinna vraždou Darleyovou. — Nepřátelé Stuartčini tvrdili vždy, že královnu jen proto drží v zajetí, poněvadž jest se čeho obávati, aby neupadla opět v moc Bothwellovu. Ale ten byl nyní v zajetí dánském a proto mohlo se mysliti, že Marie bude propuštěna a bude moci po své vůli odejíti ze země po libosti. To se však nestalo. Nicméně cítil Murray toho potřebu, aby něčím ospravedlnil další věznění Stuartčino. I bylo to nastrojeno následovně: Shromáždění kalvinských kněží podalo parlamentu petici, v níž žádalo, aby buď pravé příčiny, proč královna se u vězení drží, byly veřejně oznámeny, anebo ona propuštěna. Následkem této petice předčítána v parlamentě 15. prosince 1567 zpráva, ve státní radě napřed vypracovaná, v níž se potvrzovalo, že královna proto se drží ve vězení, poněvadž následkem její vlastní rukou psaných listů k Bothwellovi jest v podezření z vraždy na Darleyovi spáchané. Listy ty byly také v parlamentě ukázány, ale nic více: čtení, srovnání jich a provedení důkazu vyhnuto se velmi podezřele. Dvě věci jsou při tom zajímavé. Že v parlamentě nepověděno, jak tyto listy dostaly se do rukou státní rady; ona historka o kassettě Stuartčině, která o rok později v konferenci westminsterské tolikrát byla opakována, nyní nebyla snad ještě úplně vynalezena, anebo ostýcháno se lží tak patrnou přijíti před parlament; a pak, ač Marie s Bothwellem o zabití Darleye byla dle přednešení státní rady dorozuměna, tož tento parlament a tato státní rada o tajné lásce Marie Stuartky k Bothwellovi ničehož nevěděli, nýbrž veřejně dokládali, že Bothwell Stuartku násilně unesl a násilně k sňatku přiměl. — Tedy ani v prosinci 1567 nebyly ještě ony listy na světě, dle nichž se o rok později ve Westminstru dokazovalo, že únos do Dunbaru byl komedií mezi Bothwellem a Marií nastrojenou. — A jak se to pak všecko shoduje s tím tvrzením, že 20. června 1567 lapena kassetta se všemi listy Stuartčinými k Bothwellovi? Jediný rozumný důvod proti tomu byl by, kdybychom věřiti mohli, že snad Murray a Maitland schválně zdržovali uveřejňování těchto listů, aby ušetřili čest královninu! Ale tomu věřiti nemožno, vždyť právě za prozatímní vlády Murrayovy napadána Marie nejsurovějšími řečmi z kazatelen a pamflety po ulicích rozhazovanými — a vláda k tomu mlčela. A dále tomu věřiti nemožno, poněvadž zničení Stuartky bylo záměrem kalvinské politiky skotské, bylo, jakž ukázáno, záměrem Murrayovým! Tudy viděti jest, že padělání listů o vině Mariině v prosinci 1567 postoupilo sice o něco dále, ale všechno že také ještě hotovo nebylo. Ostatně přesvědčení to jevilo se také v národě. Bylo dost pochybovačů, kteří chtěli míti lepších důkazů, než jaké podávala státní rada: a když ještě vláda Murrayova byla nad obyčej sobecká a ukrutná, vzpomínáno si dosti hojně na vládu královny sice katolické, ale při tom mírné a laskavé. Připravoval se obrat.

Přátelé Mariini dovedli se potají s ní dorozuměti o útěk z vězení. První pokus, 25. března 1568, nepodařil se. Marie, za pradlenu přestrojená, byla poznána a dovezena do Lochlevenu zpět. Ale hned 2. května pokus Vilémem Douglasem obnoven, který se výborně povedl. Marie prchla do Hamiltonu, kdež za několik dní shromáždilo se kolem ní do šesti tisíc věrných vojáků. Zpráva o tom způsobila u prozatímní vlády zděšení. Špatné svědomí a nejistota budoucích věcí jevila se na všech tvářích. Murrayovo regentství považováno za skončené. Jedni veřejně a druzí tajně přestupovali k Marii.

Jen Murray neztrácel mysl. Neprchl do Stirlinku, jak mu radčno, nýbrž zůstal v Glasgově a shromažďoval brannou moc. Přátelé Marie Stuartky dopustili se osudné chyby, že Murraye, dokud byl nenchystán, nepřekvapili. Tímto skutkem mohl býti osud Stuartčin na dobro a skvěle pro ni rozhodnut. Ale nejkrásnější čas v Hamiltonu zmařen pěkně sic, než z vojenského stanoviska ničemně. Dne 8. května 35 biskupů, hrabat a lordů zřídili spolek k podpoře Stuartčině a k zničení Murraye. Mužové tito většinou náleželi k církvi reformované, z čehož viděti, že surová vláda Murrayova, třeba byla kalvinská, nenalezla v zemi obliby, a pak že veliký tento počet reformovaných šlechticů tak slepě nevěřil tomu, z čeho Marie od prozatímní vlády byla obviněna. Marie doufala, že s Murrayem urovná se po dobrém; vyjednávala, aby se vlády vzdal; on jednání protahoval, až byl připraven vojensky. Ale vždy ještě měl vojska dosti málo, což protivníky jeho naplnilo přemrštěnou sebedůvěrou. To když zpozoroval Murray, rozhodl vystoupiti offensivně a překvapiti protivníky neočekávaně. U vesnice Langsidu srazila se 13. května vojska. Jakub Hamilton hnán touhou po vítězství nad Murrayem provedl ukvapený útok, byl poražen a celou ostatní armádu Mariinu strhl s sebou na útěk. Královna, obávajíc se, aby podruhé nepadla do rukou svých protivníků, prchala s rychlostí velikou, nezastavíc se dříve, až ujela 90 anglických mil od bojiště. V Gallwayi odbývána porada, co by se dále díti mělo. Rozumné rady neměl nikdo pohotově; vojsko Stuartčino nebylo vlastně poraženo, rozběhlo se toliko po nezdařeném prvním útoku, i mohlo snadno býti zase dohromady sebráno; mimo to proti Murrayovi zrovna teď byl v zemi největší odpor: ale poděšení rádcové královnini toho všeho stranou zanechavše radili se toliko o to, kam by nyní měla prchnouti. Do Francie, odkud Marie před několika lety se slávou se byla vrátila, nechtěla utéci nyní jako ubožák, i rozhodnuto se pro — Anglii. Osudné rozhodnutí, které více než co jiného svědčí, že Marie byla žena dobrosrdečná až k největší lehkomyslnosti. Ona byla by uprchlíka, třeba byl i nepřítelem jejím, se ujala, ale mohla-liž téhož očekávati od chladné, vypočítavé Alžběty a od jejích ministrů, s Murrayem ve všem dobře srozuměných? Na to zapomenuto: a když Marie Stuartka 16. května přistála na půdě anglické, mohl Murray říci, že úplně zvítězil, neboť věděl, že osud Marie Stuartky jest rozhodnut.

IV.

Zbývá říci jen ještě málo slov. — Alžběta chovala se k Marii obojetně; slibovala všechno dobré, ale dala Stuartku v Carlislu 200 zbrojenci hlídati; když skotská královna žádala za osobný sjezd, bylo to odmítnuto, dokud se neočistí z podezření kralovraždy. Murray nyní vyzván, aby předložil důkazy o vině Mariině. On se obával, že nedostačí; ale když mu Alžběta, dříve než jich viděla, slíbila, že za dostatečné budou uznány a že Marie nebude dosazena zpět do Skotska, předložil je, jak byly za času uvěznění Mariina v Lochlevenu a Carlislu shotoveny. Přes to ale konference v Yorku, která se o těch papírech radila, byla pro Marii příznivější než pro její protivníky. Alžběta proto konferenci prohlásila uprostřed jednání za skončenou. Murray a jeho společníci padělali nyní ještě větší počet listů Mariiných, a královna anglická mezitím snažila se pohnouti Stuartku k tomu, aby se vzdala koruny dobrovolně. Když Marie odmítla, svolána koncem listopadu 1568 nová konference do Westminstru. Marie žádala, aby jí bylo dovoleno osobně se hájiti, což zamítnuto. Ale Murray a všickni ti, kdož mluvili proti skotské královně, byli připuštěni a od Alžběty vyslyšáni. Když plnomocníci Stuartčini to zpozorovali, prohlásili konferenci za strannickou a odjeli. Ještě nyní snažila se Alžběta pohnouti Marii, aby se trůnu vzdala: ale ona obžalovala Murraye samého jako vraha králova i velezrádce a žádala, ba úpěnlivě prosila, aby jí byly ukázány ty listy, z nichž se čerpal důkaz, že s Bothwellem byla dorozuměna. Ale i to jí bylo také odepřeno; nicméně i konference westminsterská přes to musila uznati, že listy Murrayem předložené k dokázání Mariiny viny nedostačí. — Proč tedy ještě nebyla propuštěna? Alžběta neváhala se k tomu přiznati. Bezpečnost vlastního trůnu a interess reformace prý toho žádal, aby Marie pod rukou skrze vyslance anglické byla pomlouvána a zneuctívána, ač se jí ani ve Westminstru nic positivního dokázati nemohlo, ba ani netroufáno sobě listy Murrayem předložené Marii ukázati. Následky této jednostranné procedury záhy se jevily; osud Marie Stuartky přetřásán na všech dvorech a stal se otázkou evropskou. Katolíci angličtí i skotští bouřili se, ba chtěli Alžbětu s trůnu svrhnouti a Stuartku učiniti královnou anglickou i skotskou. Tím postavení Mariino horšilo se: dosavadní strannictví proměnilo se v úplnou nenávist. Z nařízení anglické vlády vydal Jiří Buchanan, jehož kdysi Stuartka laskavostí a přízní poctívala, brošurku zvanou „Detectio“ (v několika jazycích), do níž pojaly se padělané listy Mariiny, aby celému světu bylo známo, „že zabiti dala muže svého, poněvadž cizoložila s Bothwellem, jehož za to, že ji zbavil Darleye, pojala za manžela“. Tato brošura byla také podána Marii Stuartce do vězení jejího v Sheffieldu. Tudy viděla ona, z čeho vlastně jest viněna, četla dopisy, které prý sama psala, ale jichž, aby jí byly ukázány, nikterak dovolati se nemohla. Bylo těžko je předložiti. Vždyť, když o nich mluveno ponejprv ve Skotsku po zajetí Marie v Lochlevenu, byly psány francouzsky, a když předloženy při konferenci ve Westminstru, byly psány skotsky! Brošura „Detectio“ byla z nařízení ministra Cecila, ba samé královny Alžběty v mnoha exemplářích rozeslána anglickým vyslancům u cizích dvorů, s rozkazem, aby ji všude dali rozdávati, ale tak opatrně, aby nebylo pozorováno, odkud to vychází. Zneuctiti Marii v očích současníků, třeba se to soudně dokázati nedalo, bylo nyní předním účelem vlády anglické. Ale ještě více, brošurka ta poslána byla i těm všem mužům, o nichž se vědělo, že píšou současné dějiny; dostal ji Montaigne i slavný jeho přítel de Thou (Thuanus), dostal ji Belleforest i vydavatelé memoirů Karla IX. Tím postaráno se také o budoucnost. Po vydání latinském a anglickém uspořádáno taktéž vydání francouzské dvojí, jedno jakožto pouhý překlad, druhé jako nové, obšírnější zpracování zvané „Sommaire de conspirations“. I také to tisknuto a vydáno bylo v Anglicku z nařízení Cecilova za redakce Buchananovy. Tento muž zdá se také, že byl i mistrným autorem padělaných listů Mariiných; znal dobře ruku Stuartčinu a byl v napodobování cizích pí-

sem mistrem. Rozumí se samo sebou, že všechny brošurky o Marii Stuartce s velikou pílí šířily se o její listech k Bothwellovi, vykládajíce hltavému čtenářstvu mnohem více, než v nich bylo obsaženo. Jak Marie uměla připravovati jedy — ale musily býti přece velmi slabé, když ani „Detectio" neví povídati, kdo jimi byl otráven — jak měla pro tajné schůzky s Bothwellem kuplířku, zvanou Reresovou, jak slavívala s milcem svým divoké orgie, mezitím co Darley ležel těžce nemocen a podobně. Buchanan sám brošurek těchto, které k nařízení vlády anglické sepsal, užil doslovně ve svém díle: „Rerum Scotticarum historia" (Dějiny Skotska).

Z toho všeho jest viděti, že pro Marii se v Anglicku nedalo očekávati nic dobrého. Četná spiknutí a povstání k jejímu vysvobození podnikaná horšila trpký osud nešťastné, za bezectnou vražednici prohlašované ženy. K úplnému zničení však odhodlala se Alžběta teprv, když uplynulo od jejího zajetí téměř dvacet let. Koncem roku 1586 postavena jest před soud a usvědčena, opět skoro docela strannicky, z velezrády, jíž se dopustila tím, že prý podporovala spiknutí k jejímu osvobození podnikaná; počátkem roku 1587 potvrzen rozsudek smrti, který vykonán na Marii Stuartce 18. února na zámku řečeném Fotheringhay.

Spojené činnosti skotských kalvinů, anglické vlády a všech reformovaných církví evropských podařilo se, že všechna budoucí pokolení o ničemné nemravnosti Marie Stuartky byla přesvědčena. Při známé nenávisti k církvi katolické, dařilo se takovým pokusům velmi dobře, ač, jak ze životopisu, námi dle nových bádání protestantských vypravovaného, jest patrno, dělo se to nespravedlivě a na úkor pravdy. — Nemáme ovšem za to, že tento novější názor zůstane bez námítek, ale tolik jest jisto, byť i několik jednotlivostí musilo se pozměniti, že Marie Stuartka utrpěla za života hanbu, smrt na popravišti a špatnou pověst po smrti ne pro své špatné činy, ale pro své náboženské přesvědčení, což ovšem bylo možno v oné době, kdy tolerance ve věcech svědomí byla pojmem naprosto neznámým!

Přílba.

Rzi pokrytou a znešvařenou plísní
tě na odiv co hračku staví spíš,
koł níž tlum zvědavců se denně tísní,
by cenil velkost tvou a kovu tíž. —
Mně minulosti hovoříš!

Tak vhod. Rád unikám z dnů všedních nudy
v ten zašlý, mlhou zahalený svět;
náš věk už nechce, posvěcením chudý,
myšlénkám obrů dávných rozumět.
Jak stará's? Tři sta, více let?

Ba víc — na hřebenu tvém zřejmě psány
jsou mečů tesy, časem nesmyty.
Jen jednou dopadaly také rány!
Znak slávy skvělé neseš vyrytý —
tys kryla hlavu Husity!

Ó jaký žár as vzplanul v tvrdé lebi
a v prsou ocelových jaký vzdor,
když pokřik válečný se vzepjal k nebi,
jak bouř se tříští o skaliska hor,
když kalich vznesl kněží sbor!

Tu stařec v žilách jarou krev plát cítil
a mladicky zas křepkým každý sval,
on první byl, jenž palcát v dlaně chytil,
a druzí za ním jako zástup skal —
„Za pravdu v nepřátelský val!"

Za pravdy volnost, popel mučedníků,
jak sloužili jste ideálům svým!
Památku hrdiny, jenž padnul v šiku,
jste uctívali novým vítězstvím:
Nám vše to snem, jenž prchá v dým . . .

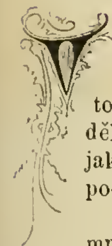
Ty kove němý, svědku mrtvé slávy,
zda naši mdlobu, pláč i hanbu zříš?
Šij skloněnou a zmalátnělé hlavy,
jež nehodny jsou nésti tvoji tíž! — —
Ó smutek jest, co hovoříš!

Bartoš Bittner.

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

V tom okamžení přistoupil ku stolu, kdež jsme seděli, důstojnický sluha a podával setníkovi nějaký list. Setník vyskočil se sesle a pobledl nějak podivně na oba poručíky. Na to rychle odešel ven.

Jeho odchodem nastalo náhle ticho, jak mezi mnou a setníkovou chotí, tak i u společnosti mladých lidí. Bylo to až nápadné. Zdálo se mi, jakoby se byl poručík Roedl bolestně na mne podíval. Poručík Ritter nejprve trochu zbledl a pak se opět zarděl. Zpozoroval jsem na něm, kterak se nutí ku klidu. Obě dámy však seděly úplně klidně, a na jejich obličejích nejevila se ani nejmenší stopa nějakého překvapení neb uleknutí, jako na obou poručících a setníkovi.

„Nějaká náhlá věc, týkající se služby?" tázal jsem se, abych přerušil mlčení své sousedky.

„To víte, velebný pane!" odpověděla mi. „Voják nemá klidu ve dne ani v noci. My nemůžeme nikdy dělati plány do budoucnosti. Zazvučí trubka třeba v nejlepší zábavě a my musíme jíti, je po všem! A celá ta věc, jež právě došla setníka, je třeba pouhá maličkost,

nějaký ten otrhaný dělník přeje si peněz, jak se často stává!"

Za malou chvíli se setník vrátil. Byl velmi bled a měl zaťaty zuby. Oči jeho se divoce leskly.

„Odpusťte, že mne služba volá na okamžik odtud," pravil s úklonou a třesoucím se hlasem. „Pane Rittře, račte jíti se mnou!"

Poručík Ritter pohledl významně na setníka, vzal šavli a vyšel za ním.

Roedl mohl nyní mluviti s Idou sám. K velikému mému podivení však příležitosti té, jak se zdálo, nechtěl užiti. Obrátil se k nám. Kynul jsem mu pohledem, ukazuje mu na Idu a připomínaje mu jeho povinnost, by ji aspoň bavil. Uposlechl.

Obrátil jsem schválně hovor se setníkovou na lhostejné věci, abych tím spíše mohl pozorovati párek. Byl jsem v rozmluvě jistě velmi roztržitý, neboť jsem se musil ptáti na několik otázek dvakráte, čehož u mne nikdy nebývá. Choť setníkova, neznajíc mne než po tu chvilku, co jsem zde seděl, neviděla v tom ovšem nic podivného.

Z počátku se poručík červenal a opět bledl. Proměnil tak barvu obličeje několikráte za sebou. Bylo zřejmě viděti, s jakými obtížemi zápasí. Zdálo se, že chce něco důležitého vysloviti a stále váhá, slovo nemůže se rtů.

Slečna Ida patřila stále nehybně vpřed, jakoby řečí poručíkových ani jeho rozpaků si nevšímala. Pak ale obrátila se náhle k němu a podívala se na něho se zvláštním hlubokým výrazem. Ve zraku tom leželo ono kouzlo, s nímž vyobrazil umělec svou božskou Pannu! Poručík pak byl smrtelně bled a patřil tupě před sebe jako člověk, jenž jest připraven na vše.

Setník a poručík Ritter se vrátili. Setníkovo obočí bylo nyní hrozivěji staženo než kdy jindy, ale ten blesk v oku vyhasl. Hleděl nějak strnule. Veselý Ritter pak ztratil svůj úsměv. Jeho rty na smích tak zvyklé chvěly se křečovitě.

„Prosím, velebný pane," obrátil se setník ke mně, „abyste mne ráčil míti omluvena, že vás odvádím z této společnosti. Volá nás však důležitá věc, která se vám později vysvětlí. Dnes jest to tajemstvím, zítra však bude to ve všech ústech. Pan Roedl vám sdělí, oč se jedná!"

Zvedli jsme se všichni a tiše odešli, abychom nevzbudili příliš veliké pohnutí. Ostatně bylo se již několik menších společností z kasina vzdálilo.

„Račte se, velebný pane," pravil mi poručík Roedl, „odebrati jen do mé kanceláře. Budu zpět za několik okamžiků!"

Poroučel jsem se tedy oběma dámám a vešel jsem do kanceláře a zároveň bytu poručíkova. Dali mi sem rozsvícenou lampu a já se posadil, abych si zkrátil chvíli, ku pevnostním plánům a bedlivě si je prohlížel, pokud jsem jim rozuměl. Hradbám jsem ovšem nerozuměl, ale snažil jsem se utvořiti si z plánu aspoň nějakou představu o budoucím městě, o jeho ulicích, náměstí, budovách.

Pozoroval jsem, že domek ten, v němž jsme se nacházeli, slouží také za příbytek setníkově rodině. Stavba jeho byla jednoduchá. Byt nacházel se asi po levé straně vchodu, kanceláře po pravé.

Vedle za zdí slyšel jsem nějaký lomoz. Napjal jsem pozornost a poznal, že se tam vede prudký hovor. Zdálo se mi, jako bych slyšel zlostný hlas setníkův a nějaký tišší, jenž podobal se hlasu poručíka Roedla. Snažil jsem se, abych něco pochytil, ale nadarmo. Stěna, v prozatímním stavení sice tenká, dusila přece velmi dobře hlasy.

Zmocnil se mne v té chvíli pocit, jenž mi byl, až na malé výjimky, téměř neznámým, zvědavost! Celá záležitost byla tak tajuplná, že se mi nemůže nikdo diviti, kdo se kdy octl v podobné situaci. Lhostejnými zůstati můžeme jen tehdá, jedná-li se o osoby nám úplně cizí neb o věc, již se dříve nebo později úplně dovíme. Zde však nevěřil jsem mnoho ujišťování setníkovu, že mi bude vše pověděno. Lež se dá pověděti snadně, snadněji mnohem nežli ta nejjednodušší pravda.

Hovor stával se vždy hlučnějším, nicméně však nerozuměl jsem ani slova. Zvědavost má rostla každým okamžením. Slyšel jsem i několikráte netrpělivě zadupnouti. Odhodlal jsem se k činu. Kanceláře nalézaly se podle sebe. Dvéře jich byly oboje na malé chodbičce. Za dveřmi bylo by snad lépe slyšeti.

Sotva mne myšlénka ta byla napadla, již jsem ji také provedl. Svlékl jsem tiše boty a kráčel ke dveřím. Otevřel jsem, a zavrzly trochu. Vyzvedl jsem je tedy poněkud z jich závěsů a tak jsem je bez hluku otevřel úplně. Byl jsem na chodbě a slyšel nyní, stoje za dveřmi kanceláře setníkovy každé slovo.

Nemýlil jsem se. Hovor byl veden prudce. Přišel jsem právě, když mluvil setník ostře, velitelsky.

„Pravím vám," bylo ho slyšeti, „že musíte vzíti na se všecko vy! Vy máte největší naději, že vyváznete zdravě a beze všech následků!

„Proč?" tázal se stísněným hlasem poručík Roedl.

„Proč?" opakoval setník. „Poněvadž jste předně cizozemcem, Prušákem, a vláda vaše nebude vás přece trestati za to, co jste chtěl vyvésti k jejímu prospěchu. Uprchnete a vstoupíte do pruské služby k svému štěstí zajisté, jak jsem vám byl dávno již radil!"

„A za druhé?"

„Máte zde dobrý úkryt v okolí pro dnešní noc, a o to se hlavně jedná. Bez dobrého úkrytu pro první čas nedostane se přes branice ani myš, a o ten je tedy u vás postaráno, u nás pak nikoliv!"

„Kde?"

„V Kuksu!" pravil setník přímo.

VIII.

Trhl jsem sebou při těchto slovech, jakoby mne byl had uštknul. Tedy na mne počítal setník v plánu svém, jak bylo již zřejmo, nekalém.

„V kukském klášteře!" pokračoval dále setník. „Ti páni klášterníci mají ve svém černém hnízdě zajisté dosti temných koutů, kde by vás ukryli! Je tu páter Cyrinus kterého samo peklo, jež špatné chlapy jako my chrání, poslalo nám k pomoci!"

„Vždyť jsi se chlubil," vmísil se do řeči nyní také třetí hlas, Rittrův, že nalezneš v klášteře vždycky jisté útočiště u toho pátera!"

„Ano, jakýmsi tušením byl jsem k tomu puzen, a dobrý ten člověk slíbil, nevěda, že by měl jednou posloužiti zrádci!"

„Zrádcem nikdy nebudeš,“ zvolal Ritter, „zrádci jsme my, a ty jen zůstaneš velkomyslnou duší, jež zachrání své přátely!“

„Proč ale mám já snášet hanu a opovržení celého světa pro vás, kteří jste hráli se mnou falešnou hru, kteří jste mne chtěli strhnouti k tak hrozné zrádě, zkaziti mi poklid celého života, přinutiti mne k spoluvině, abyste v případu potřeby mohli obětovati mne a tak zachrániti sebe?“

„Navrhovali jsme vám,“ pravil setník, „stejný podíl ve výdělku i v nebezpečenství. Nechtěl jste se dopustiti spoluviny a dopustil jste se jí přece, poněvadž jste jednání naše zatajil! Trest tedy stihne vás zároveň s námi!“

„Nelekám se ho,“ pravil rozhodně Roedl. „Pravda si zjedná průchodu, ukáže se, že jen jisté okolnosti přinutily mne k zachování tajemství vašeho, a doufám pevně, že se mně dostane trestu, jaký mně přísluší jen pro shovívavost moji!“

Nastala chvíle mlčení, vzbuzená asi mocným dojmem poručíkovy řeči.

„Roedle!“ promluvil opět setník, chvějícím se, jako zdrceným hlasem, „chcete nás tedy skutečně uvrhnouti smrti v náruč!“

„Nemohu jinak!“ pravil temně poručík.

„Nuže tedy, nemáte-li slitování vy, nebudeme míti ani my! Nepomůže vám vaše pravda! Máme-li být zastřeleni, budete zastřelen i vy! Slyšíte, Rittře, on měl plány pod dohlídkou, a jeho povinností bylo, aby je uschoval tak, by nemohly býti kopírovány!“

Poručík Roedl vzkřikl.

„Toť bidáctví!“ zvolal rozhořčeně.

„Toť trest na vás!“ zahřměl setník. „Můžete spasiti sebe i nás, a nechcete. Zasluhujete jiného jednání?“

A opět na chvíli všecko ztichlo.

„Můj bože, můj bože!“ zalkal poručík Roedl konečně.

Někdo z nich přecházel hřmotným krokem po kanceláři. Byl to nejspíše setník.

„Poručíku Rittře!“ zvolal tento najednou. „Jsou naše přípravy pro útěk hotovy?“

„Ano!“

„I červ se brání smrti!“ mluvil temným hlasem setník. „Půjde to ztěžka, ale přece lepší pokus než čekati, až ho dostanou! Do Náchoda je odtud něco přes čtyry hodiny. Do rána můžeme býti v Prusku anebo — mrtvi!“

„Jest to marným, pane setníku!“ pravil Ritter. „Než nalezneme koně, mají nás dávno husaři. Neznáme ani krajinu, aniž máme jakého úkrytu!“

„Zlořečeně!“ zaklel setník.

Na to nastalo zase ticho. Bylo to děsné ticho! Zdálo se mi, jako bych slyšel těžký dech všech tří mužů. Pak zachrastil papír.

„Čas ubíhá,“ pravil opět setník. „V tu dobu snad již vjíždí kurýr do brány s doklady našeho činu. Snad za čtvrt hodiny bude již pozdě! Kdo byl as naším zrádcem opět?“

„Naše vojenská ústřední kancelář má asi právě tak své lidi v Prusku, jako jsme my v císařském vojsku,“ podotkl Ritter.

Tu se setník zastavil.

„Poručíku Roedle!“ pravil odhodlaným hlasem.

„Čeho si přejete?“

„Vy milujete mou schovanku, Idu!“

„Ano!“ odpověděl smutně mladý muž.

„Ona vás ale nemiluje!“

„Jsem přesvědčen nyní, že ano!“

„Jakže!“ zněl udivený hlas setníkův.

„Miluje mne! Odpověděla příznivě na moji otázku!“

Hlas mladého muže zněl nyní tak odhodlaně, že jsem jej téměř ani nemohl poznati. Tak změnila neodhodlaného, nesmělého mladíka jistota lásky. V takových okamženích cítíváme se tak silnými, že bychom zápasili s celým světem.

„Hahaha!“ smál se divoce setník. „Tím lépe pro mne! Nejdříve ji zastřelím před vaším zrakem a pak se nechám klidně vedle vás s vámi zároveň třeba oběsit!“

„Toho neuděláte!“

„Udělám! Mám-li klesnouti, tedy se pomstím na těch, kdož jsou toho příčinou. To bude trest pro vás nejkrutější!“

„Můj bože, můj bože!“ zalkal opět poručík.

„Nenaříkejte, nevolejte, bůh vám nepomůže, kde si můžete pomoci sám!“

„A kterak?“

„Prchněte, skryjte se v Kuksu! Váháte? Nuže, dám vám i odměnu! Dám vám Idu!“

„Co pravíte?!“

„Slibuji vám, přísahám vám, že vám ji pošlu do Pruska, dostanete-li se zdráv tam, jak o tom nepochybuji! Přijímáte?“

„Přísahejte!“

„Přísahám!“

„Nuže, pak ano!“ vyrazil ze sebe poručík Roedl.

IX.

Měl jsem nyní čas, abych se dostal opět zpátky do svého kanceláře nepozorován. Slyšel jsem ještě jen výkřik poručíkův.

„Rychle, rychle odtud!“

Přirazil jsem kvapně dvéře, nestaraje se o šramot, jejž působí. Nyní to bylo již jedno. Sotva že jsem se pak chopil knihy, vrazil sem Roedl.

„Velebný pane,“ zvolal chvatně a oči se mu leskly jako oči opilcovy, „slíbil jste mi předešle útočiště u vás, kdybych je jednou potřeboval!“

„Nuže?“ tázal jsem se na oko pokojně a srdce v těle div prsa nerozbilo.

„Čas ten nyní nadešel. Vysvětlím vám vše! Musím odtud, hned, rychle! Půjdete, skryjete mne?“

Nebyl jsem posud sám u konce se svojí nerozhodností. Ale oči mladého muže zalily se při tom slzami.

„Ida...“ pravil a zajíkl se.

„Vím vše!“ řekl jsem rozhodně. „Půjdeme! Odtud!“

V tom vešli setník s druhým poručíkem.

„Přijmete ho na dnešní noc?“ pravil setník ke mně, ukazuje na Roedla. „Jedná se zde o...“

„Nelžete!“ zahřměl jsem na setníka, vida jeho snahu, aby mi věc křivě vyložil. „Jsem muž a umím mlčeti. Panu poručíku pak splním svůj slib!“

„Nebudete ho nikdy litovati, nelitujete ho snad již teď?“

*

„Nikdy! Váš jemnocit je v těchto okolnostech směšným!“ pravil jsem a usmál jsem se k poručíkově obavě. „Vím, že jste nevinen, že na této chvíli záleží štěstí života vašeho a trvání života jiných dvou lidí a proto jdu s vámi!“

Poručík byl zatím přehodil na sebe svůj plášť a já dal na hlavu klobouk.

„A vy, pane setníku,“ obrátil jsem se k tomuto, „běda vám, nesplníte-li, čím jste se zavázal! Varujte se také další zrády! Myslím, že nepokusíte se podruhé o nic podobného!“

Setník se jen němě uklonil a sklopil ty své černé, pronikavé oči. V tom okamžení pozbyl svého zamračeného výrazu.

„Nuže, pojďme!“ pobízel Roedl.

„S bohem!“ pravil Ritter.

Poručík Roedl obrátil se ještě naposledy na setníka, stiskl ruku Rittrovi, ohledl se tam, kde byl setníkův byt, a již jsme odcházeli.

„Budu hledět, abych vše zdržel!“ pravil setník ještě na prahu. „Pospěšte však, každá minuta může státi se osudnou!“

(Pokračování.)

Z básní Augustina Mužíka.*)

Májová.

K čemu ten svět zde plný krásy,
pro koho stvořen máje čas?
S našimi city chvilku hrá si
a přejde — ony schladnou zas.

V co doufat? Kráčím květným ladem —
dnes plno květu — krátký čas,
a záhy nad tím Eldoradem
se mrtvé prázdno prostře zas.

Jak těšit má mne doba máje,
ten klamna opojení čas,
když vím, že vše to k smrti zraje,
že zítra budu sám tu zas?

Nač trhat růži? Zírej na ni,
však rychle!... již sem kvapí čas,
jenž svadlou růži ve hrob sklání,
a hleď — tvá dlaň je prázdná zas.

Leč v čistou duši básníkovu
přec úlevu vlil jednu čas —
on každým májem nechá znovu
se smát naň růži zas a zas.

Zvon.

Náš denní život okem duše vidí
a vlídným hlasem mluví k srdcím lidí:

„Svět dozrál k žatvě, k svému pádu letí,
ó milujte se, milujte se, děti!

Nechť v milosti vám dnové žití minou,
když parní jsou a příliš záhy zhynou.

Nechť ženy lidstvo se ztraceným rájem
se sblížit snaží svaté lásky tajem.

Nechť růže bílé nad zločinců rovy,
a z každé dcery vzejde kvítek nový.

Tím květem dětí zúrodní se země
a vydá nové, blaženější plémě.

Já zřím, jak vzduchem diví ženci letí —
ó milujte se, milujte se, děti!“

To slyšel básník, hořký vínek z hloží
nes' na čele a posvěcení boží.

V jasné noci.

Jasný kraj, jak z jiných světů za dne,
jasné světlo, ale ach, jak chladné!

Ticho kolem, němy všecky rety,
jakby vymřel člověk před sty lety.

Průhledný kraj celý a tak čistý,
jako knihy nedotknuté listy.

Děsně prázdný — — ustaň! Marná snaha
hledati v něm jednu známku blaha.

*) Ukázka z celé sbírky „Jarní bouře“, která nalézá se v tisku.

Krajkový límeček.

Od Ivana Sapožnikova. — Z ruského přel. *F. Marjanko.*

Jednou k nám přijela paní Vratislavská, Barbora Jegorovna. Byla to paní vzácná, neboť jí náležely dva tisíce duší a také měla peníze. Přijela, milý pane, s mužem, najala si nejlepší dům v městě, opatřila nejhezčí koně a kočáry zahraničné a zařídila si skvělou domácnost. Nad příchodem jejím bylo celé město u vytržení a nebylo nic jiného slyšeti než otázky: byli jste u Vratislavských? viděli jste Vratislavskou? Upřímně řečeno, ačkoli paní ta byla bohatá, nebyla krásná. Byla nehezká, tak nehezká — ale jaká pomoc, ne všechny ženy jsou sličné a konečně: do hrubé půdy seje se obilí... Při tom však měla vystřižené šaty a byla samé hedbáví a samý kment, ke všemu pak chovala se tak, aby se líbila. K čemu to všechno, nevím: žilať s mužem první rok, muž byl sličný, sloužil v gardě a pravilo se, že se za něho provdala z lásky. Nerozuměl jsem tomu. Ponětí její a názory byly prazvláštní. Mně, jak víte, svěřovali

všeliké záležitosti a často dostávalo se mi štěstí, býti u nich v domě. A tu bylo mi slyšeti prapodivné věci. Doma měli jakousi pohovku, nazývali ji „atamanskou“. snad že byla široká. Na té pohovce sedávala tak, že viděti bylo podešve jejích střevíců. Zde se obyčejně loktem opřela a spustivši hlavu do ruky takto počinala:

„Jací jste to muži? Citu u vás není, lásky, čisté lásky u vás není, ani skutečného přátelství. My ženy — oh! my jsme docela jinačí. Miluje-li žena, miluje vřele, ohnivě. Láska její je čistá, svatá a ne jako vaše — sem tam —. Vám je láska rozmarem a kratochvílí.“

Muž její vždy se slovům těm smál.

„Přál bych si,“ říkal, „znáti toho hlupce, který by se spokojil s tvou čistou láskou.“

Tak mluvila, milý pane, vždycky od plic. bez obalu, ať byli cizí přítomni či nic. A co ještě jiného mluvila! Ještě hůře však bylo, když se potýkala s domácími. Tuť často takých slov užívala, že až bylo poslouchajícímu stydno.

V domě u nich bydlela jakási dívka, služka, neslužka, schovanka, neschovanka. Bylo jí šestnáct let a byla velmi hezounká a hodná. Říkalo se, že je dcerkou nebožtíka otce Barbory Jegorovny, ale jistit to nemohu. Jeden tvrdí to, druhý ono, kdož ví. Dívka ta měla u své paní trpký život. Nemluvím ani o domácích pracech, které všechny musila zastávat a jež přesahovaly její síly. Ale oni ji zrovna smýkali a tahali sem tam a i ten nejmenší červík v domě číhal jen na příležitost, aby se jí mohl vysmáti. S dětství svého žila ubohá u svých pánů v přepychu a nevěděla, co je to práce. I sama Barbora Jegorovna po smrti svého otce chovala ji jako loutku i u stolu s ní sedávala. Jen že to dlouho netrvalo.

Počala, milý pane, pozorovat, že její muž často se po Věročce ohlíží, tak se totiž dívka nazývala. Muž její ležel na pohovce a nemluvil, ale jeho oči se jiskřily jako kočičí, tvář zahořela a prsa těžce oddychovala. A co byste myslil? Barbora Jegorovna se smála a škádlila jej Věročkou. Stalo-li se, že se muž trochu podnapil, přiváděla k němu Věročku a říkala: „Viz, jak je hezký.“ Muž při tom jen kroutil si kníry a řekl-li slovo, hned se zajíkl. Byl dobrák a třebas pil. přece pochopoval, že jmění je ženino a že se s ní nemůže příti. Ale to nebyla nejhorší rána pro ubohou dívku, která musila celý den snášet úsměšky. Byl tu, pane, úředník nepatrný a bůh ví, jak od svého platu byl živ. Ale byl vždy čistě oděn a choval se tak, jakoby měl tisíce. Byl-li kam pozván, nikdy společnost nezarmoutil. Ostatně zřídka kde býval, nikdo ho nezval. V gubernii, jak známo, zadarmo nic se nedělá; je-li člověk řádný, zvou jej na oběd i večeři; k tanci nikdo se nezve, takoví přicházejí sami. Poněvadž Tichonravov neměl nikoho za sebou a žádných vyhlídek, vždycky na něj zapomínali. Ano, svět se vůbec převrátil a vidno. že se blíží jeho konec.

Kde Barbora Jegorovna poprvé Tichonravova spatřila, nevím. Ale jakmile se dověděla, že tu slouží a jak se jmenuje, zavolala si mě a ptala se:

„Znáte Tichonravova? Kdo je to?“

„Ah,“ povídám, „je to skromný, mladý člověk.“

„Má jmění?“

„Kde by je vzal! Nevím ani. jak je vůbec živ.“

„A! Víte-li pak, že je záhodno, povzbuzovat tak skromné lidi?“

„Povzbuzujem, paní, co můžem.“

„Ano, je to třeba. Ale slyšte, seznamte nás s ním. Vidíte. mému muži je potřebí pomocníka, domácího tajemníka. Plat mu dáme slušný. Co myslíte, bude srozuměn?“

Muž Barbory Jegorovny byl právě přítomen.

„Dovol, dušinko, k čemu mně takového pomocníka?“ ptal se.

„Což není dost práce s psaním a opisováním? Ty celý den ležíš a ničeho si nevšímáš.“

„Rád bych. dušinko, pracoval, ale není co, a ke všemu mám dostat ještě pomocníka?“

Mně nepřipadlo ani na mysl, že by ten hoch byl paní padl do oka. Tichonravov byl hezký jinoch, vysokého vzrostu. černých vlasů, měl hladké, bílé líce, zdravý ruměnec a oči jiskrné.

„Což, pravím, proč by nebyl srozuměn? Vždyť tím ubohému prokážete dobrodiní.“

A co myslíte, jak přijal Tichonravov mé poslání? Místo aby byl mi děkoval a s radostí přijal mé nabídnutí, škubl sebou a děl: „Odpusťte, nemohu, nijak nemohu.“ — Proč nemůžeš? — „Jak pravím,“ tvrdil Andrej Ivanovič, „nemohu.“ — Jsi hlupec. povídám, že své štěstí zahazuješ. Představenstvo se o tebe stará, na to pamatuj a to uvaž. Jinak tě nechci znáti. — On chudák přemýšlel a pak pravil: „Děkuji vám srdečně, a kdy se mám představit?“ — K čemu odkládat na dlouhé lokte? Pojďme hned. — Nu a šli jsme. Tichonravov byl celý spleten: „Paní, pokládám si za čest... za štěstí to považuji... S největším svým...“ — Barbora Jegorovna velmi líbezně ho uvítala. „Pane Tichonravove, jednejte s námi bez okolků, jsme prostí lidé.“ Umluvili se, aby on žil v jich domě, každý den aby chodil do úřadu, a spolu ustanovili slušný plat.

I nastalo u nich psaní: ona mu diktuje, on píše. Když tak asi půl hodiny píšou, ustává paní. „Fuj, jak jsem unavena. Musíme si oddechnout.“ On jí praví: „Dovolte, paní, sám...“ — „Jak to možno! Vidím, že jste také zemdlen. Nesmíme vás mučit.“

Z počátku bývala i Věročka s nimi, sedíc a cosi vyšívajíc. Později Barbora Jegorovna posýlala ji ven: „Jdi, Věročko, do své světničky, abychom tě nevytrhovali.“ Tak zůstávali samotni. Když ona počala mluvit, odpovídal Tichonravov pouze „ano“, „ne“, „ba“ a nic více. Barbora Jegorovna viděla, že je to člověk nezkušený a že potřebí jej povzbudit, i dávala mu čísti knihy, rozumíte. bláznovské knihy. Při tom vždycky říkala: „Jak příjemno musí být milované ženě! Miloval jste už někdy, pane Tichonravove?“ — Ne. — „Milujte,“ odpovídala paní a při tom pohlížela na něho jako koťátko, když se dráždí papírkem. Nic to však nepomáhalo. Barbora Jegorovna pozoruje, že mladík nejde na udici a zároveň vidí, že šilhá po Věročce. Proto jí ukládala práci na celý den. Tak uplynuly tři měsíce. Vymyslila si konečně Barbora Jegorovna přivábit si Tichonravova penězi. Jednou přinesla storublovku. „Zde je vaše mzda.“ — Ne, paní, vždyť jste mi hned třetího dne zaplatila napřed a ještě tyhle dni... — „Přijměte ty peníze za to, že...“ — Ale dovolte, paní... — „Prosím vás. beřte a nehněvejte mě.“

Co dělat? nebrat? Nevezme-li, pohněvá ji. A vzíti?

Přišel ke mně: „Co se to děje, Barbora Jegorovna je tak štědrá, že ani nevím“ . . . Já mu domluvil. Tichonravov konečně prohledl, že jeho položení je velmi choulostivé. I styděl se a mrzel se, styděl se za Barboru Jegorovnu a mrzel se, protože už přilnul k Věročce a věděl, že mu přeje.

Tichonravov rozhodl se učiniti všemu konec jedním rázem. Kde se, pane, ta smělost a odhodlanost u něho vzala? Otevřeně přistoupil k Barboře Jegorovně a spustil přímo:

„Dovolte mi, paní, několik slov.“

Pohledla na něho a kolem rtů objevil se posměšlivý úsměv.

„Velmi ráda. Pojďte.“

Když vešli do její komnaty, odvaha jeho rozplynula se v dým.

„Posaďte se na pohovku. Vyhovím ochotně každé prosbě vaší.“

„Paní, kladu na vás všechnu svou naději. Mohu říci, že na vás závisí celý můj život, paní . . .“

„Prosím mluvte. Nebojte se, mluvte otevřeně. Sedněte si zde, blíže ke mně.“

„Já, paní, odpusťte, paní . . .“

„Ah, jak jste směšný, pane Tichonravove! Pořád paní a paní, buďte smělejší.“

Při tom naklonila se k němu, tak že hlava její skorem spočívala na jeho rameni.

„Paní, prosím . . . Věřte, je to beze všeho . . . Nic si nežádám, je to jen z pouhé lásky . . .“

„Věřím vám a vím, že jste řádný muž a každá žena ocení vaše city.“

„Paní, dejte mi Věročku.“

„Cože? Věročku! Pro boha, co to činíte? Vy úředník — vždyť je Věra služka.“

„Nic na tom nesejde, sám jsem také nepatrný člověk. Prokažte mi tu milost . . .“

„Nikoli pane, odpusťte, nemohu dopustit . . .“

„Paní, to . . .“

„Ukvapil jste se. Jste nezkušený mladík, neznáte společnost — nerozum, že se vám zalíbila první žena, s kterou jste se setkal. Chcete se odvážiti tak rozhodného kroku beze všeho rozvážení?“

„Ne, paní, vše jsem uvážil a proto prosím . . .“

„Fuj, že se nestydíte! Věrte mi, že je to nerozum od vás. Uvažte, budu-li ochotna vyplniti vaše přání, neuplynou ani tři měsíce, a již zmoudříte. Pak už by bylo pozdě. Koho byste jiného vinil než mne? Věřte, že tomu tak.“

„Nikoli, věčně vám budu vděčen a modliti se za vás k bohu.“

„Hlouposti, hlouposti, pane. Ostatně jsem přesvědčena, že Věročka nemůže nabídnutí vašeho přijmouti, nechce-li jednat neopatrně.“

„Řekl jsem již Věročce . . .“

„Ah — už jste tedy s ní hovořil. A což souhlasí? Které pak dívce nechtělo by se muže! Ale nemyslete, že se hněvám, bůh uchovej. Divím se jen, jak se může tak člověk zapomenouti . . . Slyšte, jděte a upokojte se. Věřte, že se mi později ještě poděkujete.“

Tichonravov svěsiv hlavu a sotva zdržuje slzy vyšel z komnaty. Sotva byl za dveřmi, vyskočila Barbora Jegorovna jako zběsilá a křičela: „Lidé, kde kdo, zavolejte Věrku.“ Vesedší sluha nepochopoval, koho má zavolati, protože v domě nebylo Věrky, ale Věročky, kterou všickni zvali Věrou Nikolajevnou.“

„Co tu stojíš, hlupáku? Neslyšíš, co se ti praví? Táhni a zavolej Věrku.“

Přišla Věročka.

„Kladu si za čest pozdravit vás Věro Nikolajevno, budete se vdávat? Vezmete si úředníka? A mně, své paní a dobroditelce neuznala jste za vhodné, zmíniti se o tom? Ah, ty žebroto! Fuj!“

Věročka, milý pane, poslouchala, poslouchala a svalila se na zem.

„Oj, ještě mdloby? Počkej, proklatá licoměrnice, myslíš, že nenaleznu prostředek, abych tě zvedla? Zmrskám tě tak, že se ti mdloby hned tak nevrátí.“

Strhl se hrozný povyk, tak jakoby Mamaj byl přišel s celým svým vojskem. Rozumí se, Tichonravov přinesl všechny peníze, jež byl obdržel: „Odpusťte paní, nemohu déle zůstati u vás, zde jsou peníze . . .“ Barbora Jegorovna peníze vzít nechtěla, křičíc za ním: „Počkejte, však mě brzo poznáte.“ A poznal ji.

Od té doby, pane, trpěla Věročka pravé muky. Věrko, přines to, Věrko! Vše, co je a není, Věrka. Ale to nebylo vše, kdyby ještě nebylo lidí. Víte, co jsou lidé, co je svět. Jeden volal za ní: „Věročko, Věro Nikolajevno, živote můj, jak jsi sličná, poceluj mně,“ druhý zase: „Věročko, jak jsi ohebná, točíš se jako paní.“ A nikde nemohla dojíti ochrany. I pán sám zastavoval ji slovy: „Věročko, neboj se, poceluj mě.“ Nikde neměla pokoje a v noci bylo jí ještě hůře. Ostatní dívky ze závisti k sobě jí nepouštěly a jen posměch si z ní tropily.

Jednou přikázala jí paní, aby vyprala a vyžehlila krajkový límeček. Když ho žehlila, přišel k ní Felegon Thadeič tu s pravé, tu s levé strany a neustával ji škádlit. Věročka jej prosila: „Nechte mě, vidíte, že mám na pilno, ještě práci zkazím.“ A on pořád vedl svou: „Hleďme, jak je hrdá, ani s ní nelze žertovat; když se jí čest dělá, ohrnuje rty.“ Věročka, milý pane, točila se, točila, až ji slzy polily. Kdo ví, jak se to stalo, při tom žehličkou připálila límeček, tak že sežloutl. V tu chvíli jako na zavolanou přišla Barbora Jegorovna. — „Co opět křičíš jako tetřevice? Kolikráte jsem ti už řekla . . . Ah, cos to zas vyvedla? Spálilas mi límeček?“ Tu ji chytla za vrkoče a škubla jí tak, že spánkem uhodila se o cihličku. Vyřinul se proud krve a Věročka nevědouc, co činí, vyběhla na ulici s křikem: „Pomozte, zachraňte mě!“ V tu chvíli setkal se s ní Tichonravov. „Co se s vámi stalo?“ Dívka polekána nemohla mu dáti odpovědi, ale Tichonravov uhodl všechno. „Pojďte ke gubernatorovi.“ Když ji dovedl na schody, vyšla právě dcerka gubernatorova. Ta se lekla spatříc pokrvácenou dívku, a když vyslechla, co se zběhlo, vyprovodila Věročku k otci. Tichonravov rovněž šel s nimi. „Ujměte se jí, prosil, neopouštějte jí, buďte jí otcem.“ Gubernatorem byl u nás tehdy zesnulý Ivan Ivanyč, muž znamenitý, neobyčejně spravedlivý, jenž také jevil při celé záležitosti živé účastenství. „Dobře,“ pravil, „spolehejte na mne, učiním, co bude možno.“

Celá záležitost způsobila mnoho hluku. Jedna strana křičela: „Musí dostati poručníka!“ Druhá zase: „Pro výstrahu ať se Věrka pošle na osadu.“

Víte, pane, jak se vše skončilo? Skončilo se tak, že Věročku vyhnali do Sibiře. Ano. V ten čas zemřel Ivan Ivanyč a druhý, nástupce jeho, byl přítelem Vratislavských.

A Tichonravov?

Tichonravov dán byl na odpočinek. Ale nezůstal dlouho v našem městě, nýbrž brzy odstěhoval se do Sibiře.

FEUILLETON.

Malá Karin.

(G. Snoilski.)

Má Karin, teď nech smutku být,
žes moje choť, zví všechen lid —
„Ach, pane králi, co to díš,
jsem prostá dívka, umru spíš.“

Zde zlatý vínek v okrasu
tvých bujných, plavých do vlasů —
„Ach, víc než vínek takový
mne blažil by květ chrpový.“

Teď do tvé bílé ručky dám
ti žezlo, samý drahokam —
„Ach, víc než toho žezla jas
mně byl by rosou těžký klas.“

Teď na podušky purpurné
usedni na trůn vedle mne —
„Tvůj trůn-li sudba podryje,
má náruč tebe ukryje!“

Ze švédského J. V. S.

— Básně Emanuela Miřiovského (1869—1881).*) Již mezi básníky „Ruchu“ vynikal Miřiovský svou individualitou a byl čítán k těm, v které se kladly určité naděje, že poesie nebude jim pouze hříčkou vzniklou z mladistvé nálady, ale věrnou družkou a cílem celého života. Sbírka básní, kterou později vydal, potvrdila na novo jeho talent, ukázala však scesti, na jakém se básník octnul. Přílišná hovornost a rozpoutanost formální udušovala dobré zrno myšlénky a citu. Miřiovský jako pravý poeta cítil to sám — umlkl na čas, že zdálo se, jakoby ustal v činnosti básnické. Co po čase v listech uveřejňoval, bylo již rázu jiného, ceny hlubší, formy dokonalejší. Můžeme říci, že přísnou autokritikou Miřiovský znova se narodil a přísným zkoumáním sebe stal se básníkem hotovým, jak dnes před obecenstvo vystupuje. Je to kus poctivé práce, co podává Miřiovský, co takřka kondensoval z básnické své činnosti od r. 1869 až 1881. Nechceme ani nesmíme týrati maličkostmi formálními básníka, který jest tak dávno doma na českém Parnasse, a proto zdržíme se hlavně u jádra jeho poesie, které jest chutné a zdravé. U Miřiovského proudí poesie dvojím směrem vydatně a původně. Je genrista a elegik. V obojím směru dostupuje výše znamenité, jak ukážeme. Miřiovský zná lid český a umí poeticky reprodukovati se zachováním všeho, co typické pro život vesnický. Málo je těch básní; ukazují, co by Miřiovský ještě ve směru tom mohl konati, ale i ukázka tato jest rozhodující a potěšitelná. Celý cyklus „Z kraje“ zahrnující delší poetickou povídku „Kamarádi“ a výtečnou báseň „Jakub“, jež ze svazku ceníme nejvíce, je těžištěm knihy. V každé básni té urval Miřiovský kus života skutečného a podal jej s plnou plastikou. Lepší jsou z básní těchto ovšem ty, kde epický ton převládá — lyrika přílišná jako v „Chaloupce“ vadí poněkud druhu těchto básní. V pravé míře jest ovšem lyrického naladění užito v pěkných básních „V horách“, „Vesnická idylla“ a „Ze vsi“. Miřiovský elegik podává druhou stránku svého básnického tvoření. Je to elegie sice bolná, ale celkem vlá z ní smíření a tichá resignace. Básník neztrácí se v labyrintu sentimentálního rozjímání, vždy se třímá základní myšlénky své a jen málokde zabíhá v mlhavost, která místy se ovšem dá u básní elegických omluviti. Zvlášť krásné a bytost Miřiovského nejlépe ve směru tomto charakterisující básně jsou „Pouť“, „O samotě“ a zvlášť „V dýmu“. V cyklu nadepsaném „Dojmy“ vyznívá tato struna měkčeji a v kratších melodiích. Místy vyznívá případně zachycený tón písně národní, místy prostý cit hovoří, ale vždy v umělecké míře a pěkném zaokrouhlení. Co zvlášť krásné uvádíme básně „Z ciziny“ a „Zimní projížďka“. Tato poslední je nejen původní pointou ale i znamenitá harmonickým zakončením. Z příležitostných vyniká báseň napsaná památce Calderona, dávající nové svědectví, že poesie česká byla s to u příležitosti známého závodu vytasiti se celou řadou básní skutečných. Že jsme si naposled nechali cyklus nadepsaný „Básně výpravné“, stalo se úmyslem. Máme za to, že název ten dostal se cyklu tomu omylem. Jsou to rozhodně dobré básně — ale výpravné nejsou. Některé jsou allegorie (Královna) i jiné motivy elegické (Bratr Jan Augusta na Křivoklátě, Zpěvák beze slov) a jen dvě jsou plastičtěji podané epické látky: „Nevěsta a Legenda“. Škoda, že „Růže severní“ zůstala zlomkem. Čekali jsme velkou báseň rázu severního, koloritu Tegnerovského — a zůstalo to jen při zlomku. Leč zlomky ty jsou krásné a zajímají i takto jedno z předních míst v poesii Miřiovského. Snad někdy ve vydání příštím doplní básník „výpravné básně“ své novými čísly a vřadí některé z uvedených na místa ve sbírce jim svědčící. Celkem je sbírka Miřiovského poetickým činem. Je to resumé dlouhé práce básnické a dělo se svědomitě co do jádra, až snad příliš svědomitě, nebo známe z časopisů některé básně Miřiovského, jež tu, zvlášť v lyrice, neradi postrádáme. Trochu té svědomitosti měl básník přepustiti formě — leč i to se jistě stane při vydání druhém, kterého se kniha brzy dočká. Těšíme se jí upřímně a očekáváme novou a rozsáhlejší činnost od poety v sobě tak ustáleného a harmonického, jakým jest Miřiovský. *J. Vrchlický.*

*) V Pardubicích, nákladem F. & V. Hoblika.

— Tyto dny vyšel v Kyjevě překlad Jiráskových „Tři povídek z hor“: Ančar, Prutovský a Za statek otců. Přeložil je Štepovič a slibuje v úvodě, že bude pokračovati v překladech charakteristických povídek Jiráskových hlavně proto, aby obeznámil ruské obecenstvo se skutečným životem českého lidu. Při té příležitosti horší se překladatel velice na ruskou společnost, která se tak málo stará o jiné Slovany.

— Malířství. Z hlavního města arcknížectví dolnorakouského, jehož zajímavým příznakem jest zvláštní impotence v umění, ať již výtvarném, slovesném neb i hudebním, impotence taková, že bývalé hlavní město svaté německé říše jest v té věci zastíněno mnohými sídelními městečky rozličných německých vévodství, poslal nám Makart „veliký“ svůj nejnovější obraz rovněž „veliký“. Velikost jest tu měřiti na čtvereční metry — Srdce i mysl soudného a od Makarta již nic neočekávajícího diváka zůstávají před tímto obrazem klidny. Starý známý, na němž znova poznáváme, že pořád ještě do školy nechodí, ač jest již „professorem“; malované maso, měkké, vřelé, fascinující barvitosti jako vždy, nechť již jest vystaveno v plné své nahotě „v létě“ nebo „in abundantia“ či u příležitosti „vjezdu Karla V. do Antorf“ a podobném; situování osob, seskupení a podání hlav bez významu, bez výrazu, — samá němá tvář; přiznání malířovy neznalosti perspektivy přilepením skupin na blízké pozadí; útrpnost vzbuzující končetiny, po nichž poznává se, že Makart není mistrem. To vše vidíme opět na nejnovějším obraze Makartově, jímž tento malíř nechtěl říci nic, jak obyčejně pranic, nemá-li rafinované sestavení skvoucích barev považováno býti za výtvor umělecký, za obraz. Nelze neuznati, že Makart jest bohem nadaný kolorista, jenž v některé kartounce nebo při výrobě koberců velmi platných služeb konati

by mohl a také co dekoratér slušně by se uživil. Z této jednostrannosti vyplývají chyby i přednosti tvoření vídeňského umělce, jehož nejvyšší, nejvzletnější a nejhlubší myšlénkou jest — dosažení effektů barevných, světelných a masových. S touto „tvůrčí" myšlénkou přistoupil Makart i ku komponování svého nejnovějšího obrazu, jejž nazval „V létě"; odtud podařila se mu — jak obyčejně — komposice ryze mechanická. Zavěsil a zastavil kout své dílny skvostnými koberci a pěkným nářadím a pozval si do tohoto kouta osm svých chvalně známých ženských andělů; tři dámy ošatil a vmačkal do kouta v pravo kolem šachovnice, čtvrtou zahalil do prostěradla a postavil s bosýma nohama blíže k hrajícím, pátou úplně svlečenou i se šněrovačky, která na ní patrných stop zanechala, položil u prostřed na pohovku a přehodil jí přes koleno kus drahé látky, šestou postavil (také dokonale deshabillée) vedle, sedmou a osmou komandoval k vodojemu v levo; pak velel jedné, aby vztáhla ruku, jiné aby pouštěla papírové motýlky do výše, opět jiné aby si držela šat nad hlavou jako při svlékání a děvčeti v bassinu svěřil k opatrování Herkulátko, jedno ze svých ubohých dětí, které veskrz trpí vodnatelnosti a pravidelně mívají některou tvář oteklejší než druhou; konečně rozkázal, aby se usmívaly. Modely vycenily zoubky a tak je Makart vypodobnil. Toť vše. — K vymalování svých mrtvých a živých dekorací použil arci barev, jež co do sálavosti, živého a měkkého tónu i šťastného srovnání nelze nikomu předstihnouti; po této stránce jest Makart podobným mistrem jako Haimerdinger v malování šťavnatých hroznů na víka beden. Řekli jsme již svrchu, že s Makartem jsme hotovi; od něho nelze nic více již očekávati. Škoda! Kdyby tento kolorista (jemuž přísnější lidé než my dokonce vysvědčení pouhého barvíře vydávají), uměl vynalézati, komponovati, kresliti, charakterisovati a ještě některé jiné maličkosti, jež od každého žáka kterékoli malířské školy žádány bývají, vyrovnal by se snadno velikým flámským a vlaským koloristům 16. století. Vídeňáci činí toto porovnání bez rozpaků. Chápeme to; jeť hračkou jednookému mezi slepými králem býti. Někteří vydávají jeho dekorační výrobky za symfonie barev, za hudbu světel; neodporujem, neboť známo nám, že i janičarská hudba nazývá se hudbou. — S potěšením zaznamenáváme, že „veliký" mistr vídeňský, jehož efemerní sláva mnohého svádí, nikoho ještě nepřipoutal k sobě co žáka. Bylo by také velice litovati, kdy zanechal nějakou „školu": výtvary její byly by obílenými hroby umění a vkusu. *J. L.*

— Divadlo. V zápětí za J. Vrchlickým vstoupil na české jeviště první svou větší dramatickou prací Julius Zeyer. Jako u Vrchlického tak i zde byl to krok rozhodně šťastný. Máme o dva dobré dramatické spisovatele více. Zeyerova „Stará historie" jest pro naše jeviště něčím novým, neboť kusy renaissanční se u nás nepěstují. Jest to ovoce všestranných a hlubokých studií, které provázejí Zeyera na každém kroku i co novellistu i co básníka epického. Děj položen jest do sedmnáctého století a odehrává se v Italii. Kolorit času i místa zachován jest věrně a prostý, nehledaný děj sestrojen s umělostí na jevišti již zdomácnělého dramatika. Scéna zasáhá v scénu s úsečností hodin; dialog jest jiskrný a oplývá bujným, perlivým vtipem. Celý pak kus prodchnut jest nevšední poesií. Zeyer nazval svou dramatickou práci „komédií". Jest to komédie v nejlepším smyslu, poutavá, bavící a místy oslňující svou barvitostí. Jaký to rozdíl viděti takový kus na jevišti a porovnati s ním rozličné ty mělké moderní frašky, které za posledních let nejen divadlo naše, ale skoro všechna středoevropská jeviště zaplavovaly! Zeyer unáší nás do lepších dob divadelních dějin, do časů, kde podle tragoedie velké kráčela stejně ušlechtilá musa zdravého, jarého vtipu, musa to uhlazená, se zářícími zraky a s bičíkem satiry v ruce. Pro obecenstvo literárně vzdělané byla „Stará historie" Zeyerova dvojitě příjemným zjevem. Avšak i sama o sobě postavena do doby, jež spokojena sama sebou zvyklá jest na hrubší stravu, působí svou neodolatelnou bystrostí. Děj, jak jsme pravili, jest jednoduchý a nehledaný; to ovšem samo o sobě není zásluhou, ale způsob, jakým na tak prosté osnově složen jest kus tak veskrze účinný jako Zeyerův, svědčí o mistrovství. Toho neupře Zeyerovi nikdo, jakož neupře mu ušlechtilosti, hloubky a zlatého zrna ve všem, co kdy napsal. Aby se tomu však porozumělo, jest třeba hloubky v diváku samém. Jen kdo této hloubky nemá, může nazvati kus Zeyerův všední burleskou, jak stalo se od kritika „Českých Novin", autora bohužel příliš zapomenutých „Zlatých laurů". Oko všední vidí všude jenom všednost. Té v kuse Zeyerově není naprosto. Kritikům jistého druhu jest ovšem stejno, jedí-li bodlák — nebo květinu. Obecenstvo přijalo „Starou historii" nelíčeně vřele. Bohdá, že uvidíme Zeyera brzo jako autora velkého dramatu. Ten, který dal české literatuře jednu z nejvelikolepějších epických básní, „Vyšehrad", dá nám zajisté rovněž takové drama. *R.*

— Dne 24. března t. r. zemřel ve věku 75 let americký básník Henry Wadsworth Longfellow, autor „Písně o Hiawatě" i Evangeliny, které vyšly také v překladu českém. Málokterý básník mluví tak sympaticky k lidskému srdci jako Longfellow. Smír a resignace a naděje mluví z každého jeho verše. Každý jeho tón jest plný něhy obsahem i formou a tisícové čtenářů nalézali v něm těšitele i povzbuditele. Byl básníkem od začátku do konce. Budoucí pokolení podiví se, jak na půdě americké, na pokraji pralesů, lidskými šledy netknutých praerií a valných, neskrocených řek mohl povstati básník, dýchající veškerou civilisací mysle i citu světa starého, jak uprostřed hluku a dravého proudu amerického života nalezl místa tento slavík plný lahody. Longfellow jest básníkem čistě evropským. Jeho stará vlast, jak nazýval Evropu, dala mu všechno a pravzory její poesie byly mu posvátnými zřídly, z kterých čerpal své nadšení i svou sílu tvůrčí. Autochtoní vuně, jaká vane nám vstříc z básní Whittiera, Bryanta, zde nenalézáme. Americky filosofická suchost, ostrá, chladná, ocelově logická, s jakou potkáváme se u Waldo Emersona, není jeho vlastností. Longfellow jest veliký filosof citu a dospěl dále než Emerson, neboť kde kalkulace tohoto ovanuje nás ovzduším ledových krů nepřestupného arktického pásma, kde dí nám sám „až potud, lidská myšlénko, a nic dále", cítíme v básních Longfellowových teplé, vlahé, čekající nás jaro. Longfellow píše to, čemu rozum zdráhá se uvěřit. Jako každé náboženství tím rychleji opanovalo lidstvo, čím šířeji mluvilo k citu, tak nalézá také poesie druhu Longfellowova rychleji přístupu do srdcí tisíců. Z básníků anglických nečten snad žádný tak hojně jako on od těch němých milionů, kteří vzdáleni jsou literárního proudu, pokud zabývá se tříděním osob i poesie, ale berou z něho jako bereme ovoce z boží zahrady rostoucí pro všechny. Kritika nevidí v Longfellowovi básníka z největších, čtenářstvo klade jej vedle Bunyana, jako my kladli bychom jej vedle Komenského v tom, co poesií jest v Labyrintě světa. Jest otázka, kdo oblažil a posilnil více lidských srdcí, zdali Bunyan nebo Shakespeare; mezi básníky tohoto druhu, mezi těšiteli a povznašiteli lidstva bude jméno Longfellowovo z největších, bude jím dlouho, neboť lidský cit nepodléhá tak brzo změně. Parnass americký posledním tímto zástupcem velké školy, která naplňovala tam nynější století zpěvem svým, osiřel. Jsou jiní a přijdou zase jiní, ale jakého druhu budou? Mnozí vidí ve Walt Whitmanovi žulový základní kámen příštího chrámu americké poesie. Byl by to základ mohutný, avšak sympathickým není. Celá řada mladších realistiků zvrhajících se buď již v samých sobě nebo v nejbližších svých nástupcích v odpudlivé extremy rovněž nebudí velkých nadějí. Avšak poeta přijde nevolán a vzlétne sám směrem svým vlastním za zády literárních proroků. Longfellowem prožila americká poesie idyllu tu nejkrásnější, jaké kdy poesie kteréhokoliv národa jen mohla míti. *J. V. S.*

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „J. R. N. v D. H.", „Sub rosa", „J. M. Sedlecký", „E. Mtký", „J. Fel. Tuh . . .", „F. J. Har . . . wicz", „A. K.". — „Sl. A. F." Vaší zásylky, která je velmi pěkná, užijeme v některém z příštích čísel. — Žádáme ještě jednou pány: Koznawskiho, V. Dvořáčka a Schlegla o laskavé udání adressy.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. dubna 1882. ČÍSLO 11.

Blaho v zahradě kvetoucích broskví.

Podivná povídka od *Julia Zeyera*.

(Pokračování.)

Toho dne totiž jel jakýsi bohatý mandarin naším městečkem. Žena jeho byla s ním a vítr odnesl jí vějíř do řeky. Mandarin vstoupil do krámu mého otce, aby jí koupil nový. Slyšel jsem ho jen jako v polosnu o tom otci vypravovat. V ten den byl jsem totiž velmi umdlen, ne studiemi, ale neurčitými city, které již od nějaké doby ve mně zápasily a bouřily. Cítil jsem jakousi žízeň lásky v sobě a nevěděl jsem ani určitě, co láska jest. Jako v mlhách viděl jsem často obraz krásné ženy se vznášet, ale unikl mi vždy jako dým. Míval jsem ob čas jakousi horečku, a toho dne právě byl jsem jí více než kdy znaven. Ležel jsem za záslonou na koberci a slysel jsem, jak již praveno, jako ve snu vše, co cizinec, vybíraje vějíř, s otcem mluvil. Tu stalo se, že vítr, pojednou poněkud prudký, záslonu povznesl a já zahledl tím způsobem před krámem na ulici nosidla, v kterých žena mandarinova na polo seděla, na polo ležela. Slony nosidel povznášely se, též větrem schváceny, nad ní jako zlaté oblaky, a spatřil jsem obličej její bílý jako měsíc; stříbrné jehly zastrčené v tmavých vlasech tvořily jako aureolu kolem její hlavy. Krása její byla opojivá jako vůně květu „lan“, toho symbolu veškeré ctnosti v poetické mluvě Li-saoa. Měla skutečně také kytici těch vzácných květin, růžových a bílých v ruce. Hleděla na mne jako večernice, v pohledu tom bylo vše, co uchvacuje, majestát, snivost, smutek, nadšení! Klesl jsem jako zničen na svůj koberec zpět; — obraz ideální ženy, neurčitě dosud v mlhách mých představ tonoucí, byl se mi teď náhle zjevil! Zavřel jsem oči. Když jsem je opět otevřel, byl vítr záslonu pustil, visela těžce mezi mnou a oblažující vidinou. Ležel jsem tiše a slyšel, jak otec můj pravil: „Když se vám nelíbí, vznešený pane, žádný z těchto vějířů, najde snad tento poslední, dnes dohotovený, milosti ve vašich očích.“ Věděl jsem, který vějíř to byl. Byl jsem ho časně zrána dohotovil. Byl z bílého hedbáví Namaloval jsem naň, dle podání, zahradu císaře Vuti, který se snažil vynalézti nápoj nesmrtelnosti. Potřeboval k tomu rosy červánků a u prostřed posvátných stromů a divuplných květin dal proto postaviti pozlacený kovový sloup, sáhající až do oblak. Pro jemnost práce a poměrnou tenkost, jmenoval se ten sloup zlatým stvolem. Nahoře stála nádoba z bílého nefritu podivuhodné krásy, určena, by rosa do ní padala. To vše vymaloval jsem na bílý hedbáv zlatými a purpurovými barvami a drobnými perlami naznačil jsem rosu. Na druhou stranu ale napsal jsem stříbrem do fialového pruhu verše, jimiž jsem tísněnému srdci svému ulevil, a které v tento asi smysl zněly: „Tak jako ona drahá nádoba, jež na zlaceném stvolu roste do nebe, by do ní rosa z oblak skrápala, jež nesmrtelnost nese Vutimu, — tak moje srdce, urna z rubínu, se k tobě vznáší v závratnou tvou výš, když z mlhy neurčitých, sladkých tuch, se tvoje, květu rovná, vynořuje tvář! Ó padej světlo z očí paní mé, v tu chvějící se urnu z rubínu. Já napiju se. — budu věčně živ!“

Mandarin prohlížel vějíř a četl verše hlasem, v kterém se jevil obdiv. Krása těch veršů ležela totiž v hudbě slov a v umělosti rhytmu, který se žádným druhým jazykem mimo čínský napodobiti nedá.

„To malovals sám? A ty verse psals sám k tomu a složils je?“ tázal se mandarin.

„Vše je dílo mého syna.“

„Ty verše též? Kde je vzal?“

„Složil je.“

„Vezmu ten vějíř,“ řekl mandarin, a netázav se, co stojí, podal otci hrstku peněz. Pak slyšel jsem ho vycházeti z krámu. Rozhrnul jsem docela málo, jen na dva prsty, záslonu a hleděl za ním. Zastavil se u nosidel, podal dámě vějíř a četl jí mé verše.

„Jsem okouzlena,“ pravila a nyjící její pohled zazářil na mne a hudba jejího hlasu a vůně její kytice nesly se vánkem ke mně. Zatím byl otec peníze počítal; položil tolik, co vějíř stál, na stolek, s ostatním vyšel na ulici a vrátil to mandarinovi.

„Předal jste se,“ řekl suše.

„Ale ty verše stojí za mnohem více, než co zde dávám.“

„Prodávám vějíře a ne verše.“

„Dej ten přebytek svému synovi.“

„Nemá žádný obchod na svůj vrub. Pomáhá mi toliko malovat.“

Dáma dotkla se kyticí hlavy mandarina a ten jako by mu byly vonné květy vůli krásné paní šeptaly, vrátil se s otcem do krámu a pravil: „Slyš mne, starče. Zdá se mi, že syn tvůj je dobře vychován; stavba té básně není snadná, ani obyčejná, písmo je nad míru elegantní,

malba prozrazuje jemný cit a vkus. Zajímá mne ten mladík. Jak je stár?“

„Minul jej dnes sedmnáctý rok.“

„Nuž, co řekl bys, kdybych jej k sobě vzal? Nebylo by ti líto se s ním rozloučit?“

„Myslím jako přísloví, které dí: V době dětinství jsou lidé podobni ptákům žijícím v tlupě v lesích. Jak vyrostou, letí každý na stranu jinou.“

„Chválím tě za ten náhled. Tedy jej pošli ke mně hned zítra. Jsem náměstník Panju. Bude-li tvůj syn, jak si jej myslím, a bude-li chtít, ať žije v mém domě. Mám děti, kterým společnost jeho bude prospěšná. On sám může prospívati v moudrosti v mém domě, mnoho přichází ke mně znamenitých mužů. Sám uvedu jej někdy na dráhu života. Ostatně ti ho neodjímám, nebude míti k tobě daleko a může tě navštěvovat dle tvé libosti.“

„Buď tobě dík a štěstí, pane,“ klonil se můj otec hluboce. Mandarin a jeho žena zmizeli a nezůstalo po ní než jemná vůně květů „lan“ a světlá zář na dně mého srdce.

Druhého dne dal jsem se na cestu, a srdce mi tlouklo slastí, když jsem v slunci zahlídl vysoký dům mandarinův s věžmi, krytými zlatou střechou, pod kterou se zvony houpaly, zvučíce v tom okamžení jako ohlas jarní bouřky. Myslil jsem na tu, která dlela v pyšných těch stěnách z bílého mramoru, a zdálo se mi, že jsou příliš chudé v poměru s tou krásou, jížto za obydlí sloužily. Mandarin Panju přijal mne přívětivě. Činil jsem patrně dobrý dojem, neboť zval mne, bych s ním obědval. Pak zavolal své děti a řekl mi, bych se s nimi bavil. Těkali jsme po zahradě, byly jako motýli. Miloval jsem je hned k vůli jejich matce. Povídal jsem jim pohádky, jezdil s nimi po loďce, vil jsem jim věnce nejrůznějších a nejpodivnějších tvarů, co je velmi zajímalo. Vedli mě na to do věže, kde otec jejich své zbraně, skvostná roucha a množství starých nádob z porculánu skrýval. Nemá nikdo pojem v Evropě o kráse a vzácnosti těch vás; schovávají je Číňané před cizinci, aby oči barbarů je neznesvětily, a zákon trestá smrtí zrádce, který by se tak dalece prohřešil, že by je Nečíňanovi prodal nebo za hranice vyvezl. Byl jsem oslněn velkolepostí těch sbírek. Tak utekl mi den a k večeru zval mne Panju do zahrady s přáním, bych mu zazpíval. Měl jsem svou agathovou loutnu s sebou a šel jsem nesmělým krokem k pavillonu, kde mne očekával. Staleté ořechy šířily tam stín a trpkou vůni. Temnomodrá voda umělého jezírka, pokrytého vodními liliemi, šplouchala tiše pod oknem pavillonu, a naproti na malém ostrůvku stál jakýsi stan z ebenového žerdí a gázových záslon, třpytících se jako jíní. Za stanem zapadalo slunce do lesa modrých pivoněk, a rudé jeho paprsky profilovaly na průhledné cloně stanu divukrásnou postavu dámy, v které jsem ihned ženu mandarina Panju poznal.

Neodvážil jsem se pozvednouti zraků svých, chvějícími prsty zasáhl jsem do strun a zazpíval několik veršů nesmrtelného básníka Li-tai-pé, které takto asi znějí: „Večer již halí v šero zemi. Já s hory stoupám sinavé, a tiše doprovází plný měsíc loudavý můj krok. Já ohlížím se, by zrak můj změřil dokonanou pouť, však noční pára zastřela kraj již závojem... Zde šeptá hustý bambus. Nízkou chatu skrývá tajuplně v temný stín. Tam čeká přítel. Spěchám úzkou stezkou, traviny kvetoucí o hedbávné mé roucho s jemným šelestem se trou. Ó vítej, příteli! Chci s tebou pohár prázdnit až do blednoucích hvězd! Chci s tebou pět pod mléčnou drahou, bíle planoucí. Chci pěti píseň větru, jenž duje sosnami.“

Nepěl jsem dále, byl jsem mimovolně zrak pozvedl a viděl jsem za mlhami gázových záslon ženu mandarinovu, jak proti mně s otevřeným touhou náručím stála! Zapomněl jsem slova velkého básníka mžikem. Vlastní moje city mě příliš uchvátily, a vášnivým zápalem zvolal jsem tato slova, doprovázeje je akordy své loutny:

„Ne sosnami to duje noční vítr, dech modrých nebes šlehá o mou tvář a šeptá mi, co safírová klenba před okem smrtelným ve hloubi kryje: Co živých žen na zemi bydlí, tolik je v nebi drahocenných vás, a z každé vásy pne se čarokvět. A velkým domem z opálu je luna, v ní dumá mudřec odvěký, a snuje tkání sňatků budoucích, on soudí, komu patří každý květ... Před sebou vidím vásu bělostnou, jak stan se vznáší, slony průzračné jsou její stěny, květ mně určený tam nyje žízní v plenu truchlivém. Mně určen jsi, ty dive přesladký, já vyrvu tě tvým krutým katanům.“

Sotva dozněla má slova, tu cítil jsem živě šílenství svého počínání. Třásl jsem se na celém těle. Myslil jsem, že mne Panju k smrti odsoudí za mou neslýchanou odvahu a smělost. Avšak k nejsvrchovanějšímu mému překvapení pravil klidně a laskavě: „Hlas tvůj je věru lahodný, a s pravým porozuměním pěl jsi tu píseň Li-tai-pé. Nermuť se proto, žes zapomněl další sloky. Přičítám to tvé ostýchavosti. Chválím tvoji skromnost, nic nenávidím více u mladíků než drzé počínání.“

Bylo to možné? Byl by šílenství mé přeslechl? Byla to velkodušnost? Měl se mnou útrpnost jako s dítětem a dával mi pouze důtku? Soudil jsem to poslední. Byl jsem pohnut, padl jsem mu k nohám a slzy mi vytryskly. Panju mne zvedl laskavě a pravil: „Nuž, líbí se ti u mne? Tedy zůstaneš v mém domě.“

Tak byl jsem tedy přijat. Ještě toho dne psal jsem tu zprávu otci a poslal mu nikoli malý dar, který mi Panju pro něho doručil. Nebyl jsem po laskavém počínání mandarina již zraku k bílému stanu pozvedl, přísahal jsem si, že na ženu svého příznivce již ani nevzpomenu, že budu pracovat a povinnosti své přísně konat. Nebyl to planý slib, spravoval jsem se dle svého předsevzetí a život můj plynul dlouho klidně. Prospíval jsem ve vědách, psal jsem verše, maloval, vyučoval a bavil jsem děti svého dobrodince a nevzpomínal více, nebo aspoň poměrně chladně a rozumně na jeho ženu. Byl jsem jist, že to byl hříšný sebeklam, když jsem si nyjící její zraky a toužebný posuněk vykládal tak šíleně. Ostatně jsem ji nikdy nepotkával. Nikdo v domě ani jednou o ní nepromluvil, děti se o ní nikdy nezmínily, a neměl jsem odvahy, se kohokoli na ni vyptati. Za několik měsíců pravil mi Panju: „Nechtěl bys navštíviti svého otce? Pracoval jsi mnoho, slušno, abys pookřál. Blíží se slavnost květin, užij toho dne k svému veselí.“

Přijal jsem nabídnutí jeho vděčně. Na večer přede dnem svého odchodu procházel jsem se zahradou. Bral jsem se k jezeru, ku kterému se bujná louka táhla. Slunce bylo právě zapadlo a celé nebe plálo temnou žlutí. Ponořil jsem se v skvělý ten pohled. Tu vyrušil mě dívčí smích, podobný štěbetu mnoha ptáků. Zastavím se zaražen. Přede mnou seděla žena mandarinova,

oděna v temně fialový šat, který bělost jejího obličeje ještě zvyšoval. V ruce měla svůj vějíř. Oči její byly obráceny k nebi. Dívky její pouštěly na zlaté niti draky z růžového a modrého atlasu, jimž stříbrné, jemně chřestící řetězy z tlam plynuly. Zdálo se, že chrlí draci hvězdy. Žena mandarinova nesdílela hlučnou radost dívek, hleděla s truchlivým okem za atlasovými stvůrami, ztrácejícími se v mlze večerní a zaslechl jsem jak šeptala: „Tak minou růžové a azurné sny našeho mládí v mlze sklamání.“ Vstala a kyvla svým dívkám, aby zanechaly hry. Pomalu braly se kolem mne. Zdálo se, že mne nikdo z nich neviděl, stojícího v stínu osamělého stromu. Přišly mně tak blízko, že vlečky jejich o nohu mou zašustily, ale nikdo se mne nevšiml. Jen zrak ženy mandarinovy zavadil o mou tvář, ale jako by jen náhodou. „I ona,“ myslil jsem, „mne nevidí.“ V tom okamžení padlo mi něco k nohám. Byl to vějíř, který byl mandarin u mého otce koupil. Píchlo mne v srdci, zdálo se mi, že mnou dáma opovrhuje, že zahlídnouc mne, zahodila schválně před mýma očima věc, která pocházela ode mne. Byl jsem až k smrti smuten. Nepohnul jsem sebou, až když se byla se svými společnicemi v zahradě ztratila. Zdvihl jsem vějíř. Bylo mi rozkoší dýchat z něho vůni, která ho byla prodchla dotknutím její ruky. Chtěl jsem jej přitisknouti ke rtům. V tom okamžiku viděl jsem, že byl na příč přes mé verše popsán. Písmo bylo elegantní, ale zastaralé, nikdo jím více nepsal, a nebyl bych je čísti dovedl, kdybych náhodou nebyl poslední dobou starodávnou listinu prostudoval. Četl jsem následující slova: „Ó sněhobílý měkký hedbáve, jak jiní třpytný, vonný růžemi! Tvar plné luny ruka přítele ti dala, vějíř z tebe utvoříc. Ty každou chvíli kouzlíš libý van, kdykoli ruka má tě požádá. Mým společníkem věrným stal jsi se, ať doma dlím, ať bloudím zahradou. Ty z nevděku bys jistě káral mne, kdybych tě zahodila v zimní čas, když chladu tvého není potřeba. Já neblahá však taký osud mám. Já byla libým vánkem příteli, když sirým v širém světě cítil se. Teď zapomnění jest mým údělem! Mingea.“

Slova ta vylákala mi slzu do očí. Byla ohlas opuštěné milenky císaře Ceng-ty. Nebyla to ale pouhá básnická hříčka, byly to výčitky, jež mi Mingea činila, byly to její vzdechy! Tedy jsem se nebyl mýlil, milovala mne! A jméno její bylo tedy Mingea. Dělalo na mne dojem, jako když hvězda vychází. Štěstí mé padlo mi jako ohromná tíž na srdce. Co měl jsem nyní činit?

Z mého dumání vyrušil mne lehký krok. Viděl jsem jednu z dívek. Vracela se z paláce a hledala něco v trávě. Zajisté vějíř své paní. Chápal jsem vše. Proto byla Mingea tím zastaralým, pro nezasvěcence nečitelným písmem psala. Můj vějíř jí byl drahý. Dala mi času přečísti její verše a žádala ho zpět. Položil jsem ho pod strom a ukryl se v křoví. Dívka našla vějíř a já zůstal do svítání v zahradě. Bdě, snil jsem o Mingei. Ráno dal jsem se na cestu k otci.

Měl velkou radost, když mne viděl, zkoušel mne z různých předmětů a kladl mi otázky toho způsobu, by dle mých odpovědí mohl o zralosti mého úsudku a o směru mých myšlének souditi. Zdálo se mi, že byl se mnou spokojen, neboť řekl mi, že se mu nyní zdám již mužem, ne více dítětem.

„Jsi dle mého náhledu střízliv a bez vášní,“ pravil mi, „a kráčíš drahou moudrosti.“

Začervenal jsem se, svědomí mi dělalo výčitky, ale mlčel jsem.

„Povím ti něco o tvé matce,“ pokračoval otec, „je slušno, abys znal příhody svých rodičů. Ostatně ti budou též naučením.“

Byl jsem dychtiv jej slyšet.

Vedl mne před starý čaloun visící ve stínu v pozadí krámu. Pamatoval jsem ten čaloun od nejútlejšího mládí. Mnoho a mnoho lidí bylo již otce žádalo, by jim ho prodal, ale odepíral vždy určitě a tvrdošíjně. Byl neobyčejným uměním proveden. Malba na něm představovala zahradu s jezírkem, na kterém nenufáry všech barev kvetly, a v pozadí byl zlatoskvoucí palác. Pod pivoňkovým stromem seděla krásná dívka a hrála si s pávem. Otec ukázal nyní na ni a pravil krátce: „To je tedy tvoje matka.“

„Jak,“ zvolal jsem, „tak krásná byla? Zemřela záhy? A ty sám maloval jsi její podobiznu?“

„Nemaloval jsem na tom čalounu. Přinesl jsem ho z opuštěného domu, v kterém zemřel starý jeden muž. Neměl dědiců a dlužen mi něco peněz. Vzal jsem si čaloun v souhlasu s úřady. Ostatně neřekl jsem ti, že matka tvoje zemřela.“

„Kde tedy je?“ tázal jsem se radostně.

„Zde,“ odpověděl a ukázal na obraz.

„Toť její podobizna, ale kde je ona sama?“

„Co blouzníš pořáde o podobiznách? To zde je tvoje matka sama a žádná její podobizna.“

„Nerozumím.“

„Slyš tedy vysvětlení. Jednou seděl jsem zde v soumraku na tomto nízkém sedadle cele sklíčený. Byl jsem zavřel krám a cítil jsem se tak opuštěn od celého světa, že mi bylo teskno. Byl jsem skoro zoufalý a schopný všeho bláznovství. Dopustil jsem se tenkráte poprvé a naposled ve svém životě dělání veršů. Můj tehdejší stav duševní omlouvá vše. Nebylo dosti jedné směšnosti, korunoval jsem ji druhou. Recitoval jsem totiž nahlas co jsem složil a byl jsem až k slzám pohnut. Při tom upíral jsem oči na čaloun, neboť báseň moje opěvovala namalovanou tuto dívku — jedinou, kterou jsem vůbec znal. Tu pohnul sebou náhle obraz, dívka dala se do hlasitého smíchu.

Byl jsem tak zaražen, že jsem se nad zázrakem ani nepodivil. Dívka ale vstala, odehnala páva od sebe a pravila sladkým hlasem, vztáhnouc ke mně ruku: „Ty ubohý člověče! Cítím s tebou, zmírám nudou jako ty. Jsem věčně ve společnosti toho hloupého páva. Jak jsi mne pobavil! Pojď ke mně!“

Zapomněl jsem na učiněnou urážku a chopil se ruky, která byla měkká jako péra toho páva, kterého dívka právě pomlouvala. V okamžiku byl jsem jakousi tajemnou mocí od podlahy pozvednut a stál jsem po boku dívky pod kvetoucími pivoňkami. Malovaný horizont se počal prohlubovati a měl jsem pocit, jakobych padal do propasti. Měl jsem závrať. Ale to přešlo rychle. Slyšel jsem teď ptáky zpívati a voda v jezírku se rozčeřila. Vše dýchalo skutečným životem. Dívka vedla mne do paláce a po cestě mi řekla, že se jmenuje Laochyn. Nevím, proč mi to hned řekla, neptal jsem se na to. Laochyn mi zpívala hned nejkrásnější písně a hrála při

tom na loutnu, kterou ty nyní nazýváš svým majetkem. Pak ptala se mne, jestli bych chtěl s ní zůstati. Cítil jsem, že přišla doba pomsty za výsměch, jenž se byl mým veršům dostal, a odpověděl jsem tedy, že bych byl ochoten k dalšímu pobytu, kdyby mi dala záruku lepší zábavy než jsou ty písně, které jsem právě byl slyšel. Zarděla se zlostí, pak ale vypukla v upřímný smích. „Má se ti dostati lepší zábavy, nezdvořáku," pravila. Vedla mne do vedlejší síně, otevřela okno a řekla mi, bych přistoupil. Tenkráte vykřikl jsem překvapením, které jsem déle netajil. Z toho okna viděl jsem totiž celý svět jako mapu před sebou ležet. Neviděl jsem pouze krajiny, ale též vnitřek měst, domů, a co bylo nejzábavnější vnitřek lidí! Slyšel jsem, co mluvili, a viděl zároveň, co myslili. Nemohl jsem se ani dlouho dívat, hlava šla mi kolem.

„Nuž, zůstaneš?" tázala se Laochyn.

„Jsem na věky tvým!" zvolal jsem.

„Dobrá!" radovala se a pak přidala: „Musím tě ale varovat. Jsi neviditelný pro celý svět, když hledíš z toho okna, ale jen dotud, pokud na nikoho se svého vyvýšeného stanoviska nepromluvíš. Jediný výkřik, platící někomu kolem jdoucímu a sen tvůj je vysněn. Byli bychom pak na vždy jeden pro druhého ztraceni."

Děkoval jsem osudu, že mohu být s tak snadnými podmínkami šťastným. Slavili jsme hned svatbu, a za tři dni měli jsme se opravdu rádi. Nemohu bez toužebného vzdechu zpomínati tehdejšího života, plynul mi jako sen plný rozmarných a příjemných vidin. Jak dlouho jsem žil v zemi bájí po boku krásné Laochyn, nedovedu určit, nemyslil jsem na to počítati dni, co by bylo ostatně dosti nesnadné bývalo, neboť byl vlastně bez ustání den. Slunce tam nikdy nezacházelo. Musilo to ale býti přes rok, neboť byla mi Laochyn tebe porodila a začínal jsi se již téměř rozumně po svém okolí rozhlížeti, když mne osudný příběh, nebo lépe řečeno, vlastní moje pošetilost, mého štěstí náhle zbavila.

Musím ti říci, že jsem se začínal považovat za velkého filosofa. Hledě ze svého očarovaného okna na lidský svět, zdál jsem se sám sobě nesmírně vznešeným. S pohrdáním hleděl jsem na to pachtění, ten shon, ty ustavičné přetvářky a lži lidské společnosti. Cítil jsem se, jak se říká, z docela jiného těsta. Zapomínal jsem, jak snadně mi bylo se toho všeho vystříhat, když jsem neměl vlastního zájmu ve světě pozemském, a když vlastní moje já nepřišlo do žádných vztyků a poměrů s ostatními lidmi. Moje domýšlivost došla trestu. Smál jsem se ustavičně ješitnosti druhých a vlastní moje ješitnost mne přivedla k pádu. Jednou totiž, když jsem se z okna díval a tebe choval, napadlo mi ukázat ti ulici, v které jsem byl žil. Tu vidím právě u našeho domu mladou dívku, rozmlouvající s mladým mužem. Ucházel se o její přízeň. Viděl jsem, jak jí srdce skákalo radostí a triumfem, a slyšel zároveň, jak lhala chladnost.

„Nejsi první, který tak ke mně mluví," odpověděla úsečně. „Jsem zvyklá slyšet podobné řeči, kdekoli se ukážu." Mladík svěsil hlavu, a viděl jsem, jak si myslila v úkrytu srdce: „Bude si mé lásky více vážit, když uvěří, že i jiní mne cení vysoce. Vymyslím si něco, co mne učiní zajímavou."

Zrak její padl na opuštěný můj dům.

„Vidíš zde ty zavřené dvéře a ta okna, z kterých prázdnota zírá?" pravila. „Muž, který zde žil, miloval mne až k šílenství. Odmítla jsem jeho lásku. Zmizel. Snad si pro mne udělal smrt."

Dal jsem se do smíchu. Mladík ale vzhledl na ni žárlivě. „Říká se ale, že byl sličným," zvolal, „odmítla jsi jej opravdu? Nebylo mezi vámi bližších styků?"

„Šla jsem příliš daleko" myslila si teď dívka. „Nutno abych mu pochlebovala, tím napravím vše

„Sličný?" smála se nahlas. „Ten hastroš? Měl dobře, že se usmrtil. Nebyl jako ty, sic bych byla snad méně krutou bývala. Na něho, prosím, nežárli! Žádná ženská by jej nebyla milovala. Byl si jist, že ho odmítne každá, že zůstane opuštěn po celý život, že zemře bez potomstva. Proto si udělal smrt!"

„Lhářko!" vzkřikl jsem rozzloben celou silou svého hlasu. „Nejkrásnější žena světa pojmula mne za muže, a hle můj syn!"

Pozvedl jsem tě výš, abych tě s hrdostí celému světu ukázal, ale v témž okamžení ležel jsem již také zde na nízkém svém sedadle před malovaným čalouněm. Horizont se splostil, ptáci nezpívali, květy nevoněly více, a matka tvoje hrála si namalovaná opět s malovaným pávem. Byl bych myslil, že vše bylo pouhým snem, ale držel jsem tebe, skutečného, živého a nikoli namalovaného v loktech. Ty usmíval jsi se, jako by se nebylo ničeho stalo, a brnkal jsi růžovými prstíčky na loutně, kterou ti byla matka krátce před naším pádem na zlaté stužce ověsila kolem krku, abys si chvíli krátil. To bylo mimo upomínky vše, co jsem si přinesl ze země bájí, leda mám-li k památkám několik těch odřenin připočísti, které jsem si nárazem o sedadlo stržil. Dal jsem se lítostí do hlasitého pláče, co přilákalo nejdříve několik zevlujících lidí a posléz celou ulici. Bylo to vyptávání a divení, kde že jsem se tak dlouho toulal, odkud to dítě pochází, kdo mi tu loutnu dal a podobně. Nabyl jsem rychle rovnováhy, zastyděl jsem se před sebou za svou slabost, a stal jsem se tak dalece filosofem, že jsem se trpělivě tomu podrobil, co jsem změnit nemohl. Nikdy nepověděl jsem živé duši své dobrodružství, dnes poprvé jsem o tom promluvil. Myslím, že můžeš mnoho naučení z toho čerpat, aspoň snad poznáni, že bývá mlčení mnohdy první ctností v životě. Obzvláště snad jedná-li se o ženské."

Děkoval jsem otci za jeho vypravování a za naučení, ale jak málo jsem si právě toto naučení k srdci bral vysvítá již z toho, že jsem se ho v témže téměř okamžiku vyptával, zardívaje se až po uši, jestli neslyšel nikdy o ženě mandarinově, krásné Mingei, o poměrech, v jakých s mužem svým žije a jaký dojem na něho tenkráte učinila, když se v nosítkách před našimi dveřmi zastavila a do krámu hleděla, mezitím co její muž pro ni vyhledával vějíř. Srdce mi bušilo, byl jsem jist, že otec ihned nešťastnou a hříšnou moji vášeň uhodl, a očekával jsem se strachem káravá jeho slova. Avšak odpověděl docela klidně: „Vidím, že jsi se nevyptával v domě, kde žiješ, na věci, které se tě nedotýkají, a chválím tě za to. Panju je dávno vdovcem, a věren své první ženě nechce se již ženit. Před našimi dveřmi nezastavila se vůbec žádná nosidla. Vějíř koupil Panju pro svou malou dcerku a ztratil jej po cestě. Poslal druhý den pro jiný, který jsem mu dle vlastního vkusu vyhledal."

„Žádná nosidla!“ zvolal jsem udiven. „což neviděl jsi, jak Panju každou chvilku z krámu vyšel, s Mingeou se radil.

„Co máš pořáde se svou Mingeou?“ mrzel se otec. „neslyšel jsem to jméno nikdy. Panju vyšel ovšem několikráte z krámu na ulici, ale jen proto, aby na slunci lépe malování viděl.“

„Nemluvme tedy o tom dále,“ pravil jsem na oko kliden. „Mýlil jsem se patrně.“ Zatím měl jsem závrať. Jak ti bylo vše možné? Usmál jsem se posléz. „Což není otec můj podivínem?“ šeptal jsem si. „Což nestal se pro roztržitost svou pořekadlem v celé naší ulici? Nebylo to, co mi byl právě o mé matce vypravoval, nejlepším důkazem, že se živil více fantasií než chladným pozorováním skutečnosti? Nevěřil jsem té jeho bájce. Buď to byla halucinace nebo si tropil otec ze mne blázna. Poslední tato myšlénka mne trápila. Ne, otec nebyl ani šaškem ani bláznem. Vyčítal jsem si trpce takové podezřívání a byl jsem zarmoucen. Otec vyrušil mne z dumání. „Jdi, milý synu,“ pravil, „a bav se.“ „A což nebaví-li mne, co baví celý ostatní svět?“ odpověděl jsem sebevědomě. „Neříkej mi podobné věci,“ rozehřál se otec. „Nedělej výjimky. Podezřívám takové lidi. Drž se dle toho, co Mencius praví: Žij v souladu s dobou, v které jsi se narodil.“

Váhal jsem ještě.

„Nudíš mne,“ řekl otec. „Dávno již nemluvil jsem tolik co dnes, a to tvojí vinou. Dělej, co chceš. Vidím dle tvého chování, že myslíš, že ti nutno vyhledat si ‚zvláštní‘ dráhu života. Dělej, jak rozumíš. Ale to poslední naučení přijmi ode mne: Věř, že tací lidé šťastnými nebývají.“

Zdálo se mi, že ta malichernost nestála za tolik řeči, a že otec používal jaksi příležitost k filosofování. Činil jsem si opět výčitky za příkrý ten soud a uposlechl jsem tedy. Šel jsem a zůstavil otce sedícího před malovaným čalounem v šerém krámě.

Cesta.

Ku blízké vesnici jde cesta skrze les,
po stranách jalovce a v mechu plný vřes,
nad cestu ujetou se chýlí sosny niž
a v tlumu lipovém je sešlý, malý kříž.

Na cestě malokdy se vleče povoz jen,
neb lidé nábožní jdou ve sváteční den,
neb děti do školy se ubírají k nám.
Za noci vyzlatí tu cestu měsíc sám.

Je jako drahý skvost, jenž k sobě pojí nás,
jenž druží vesnice po dlouhý, dlouhý čas!
Za noci hvězdný svit jde zašeřenou tmou
a padá ve stopy, jež děti vyšlapou.

Arnošta Farkačová.

Prchlý čas.

Dlouhý život! Pusta jeho pláně.
Poušť tahne větrů žalný svist
a v mé dlaně
zvadlý padá list.

Někde rosa daleko se svítí:
mlčky kráčí bledý, veliký stín,
nese kvítí
plný klín.

Cítím vůni, vidím růže zase,
slyším známé kroky, drahý hlas . . .
Kolem ubírá se
prchlý čas — —

Arnošta Farkačová.

Obec dělnická.

Fragment cestopisný. Podává Dr. *A. Bráf.*

Vyjíždíme z ústředního nádraží basilejského ve směru severozápadním. V pravo zakmitlo se nám ještě na chvíli nad budovami gothické zdivo dómu z červeného pískovce zbudovaného a různobarevnými křidlicemi krytá střecha jeho, několik věží a věžiček týmž způsobem krytých, a již poslední budovy města zmizely. Jedeme chvíli rovnoběžně s Rýnem, který tu právě mohutnou zátočí v severní směr se vpraviti snaží; na protějším břehu jehoční vysoko poslední výběžky švarcvaldské a na jejich úpatí tu i tam problýskávají bílá stavení. Dojedše do první stanice octli jsme se na půdě požehnaného Elsasu, půdě druhdy francouzské, jež nedávno stala se „říšskou zemí“ německou. Vlak pílí po prostranné rovině obraničené k jihu pahorkatinou, k severu pak takřka do nedohledna zdánlivě stále se zúžující mezi Rýnem a šedomodrým horským pásmem, jež před námi obzor vroubí: šedomodré to pohoří jsou Vosgy, my se jim stále více blížíme. Dlouhá, rovná řada vysokých topolů až na nejzazším obzoru zrakům se ztrácející, takměř rovnoběžně s Rýnem se táhnouc, rovinu protíná a naznačuje směr velkého průplavu rhonsko-rýnského, který počíná až u Strasburku a končí kdes u Montbéliardu, maje několik větví pobočných. Dříve byl průplav tento částí velkolepé francouzské soustavy průplavů, kteráž více než pět tisíc kilometrů umělých drah vodních zabrnuje a s nákladem asi osmi set millionů franků z části na náklad státní, z části i na náklad soukromníků a to ponejvíc v našem století byla zbudována; hospodářské její prospěchy ve Francii tak objevily se vydatnými, že neváhala přímo po svízelích války přikročiti ke zbudování nových na doplnění dosavadní soustavy.

Však tu jsme průplavu již zcela na blízku: dráha železná zatáčí se, jedeme chvíli podle něho a brzo ohla-

šují nám četné, mezi zelení se prodírající vysoké komíny, že jsme u cíle cesty a touhy své. Slézáme na nádraží mulhouském, na jehož staré, začazené budově nic nás nezajímá, leda ten špatně zabílený nápis francouzský, jehož litery vedle písmen nového německého dosti znatelně skrze nedostatečný příkrov vápenný jako zpod závoje vykukují. Po můstku lehce a pěkně vypnutém přešli jsme přes průplav, který přímo u nádraží v prostranný přístav se rozšiřuje a jsme již v městě samém. I kdybychom napřed toho nevěděli, poví nám za krátko tvar a rozsah budov, velké nápisy na štítech a tabulích i celé vzezření ulic a lidí, kdeže jsme se octli.

Mulhousy jsou moderním městem továrním ve vlastním slova smyslu. Týž duch velikých převratů, jehož mocným působením netoliko formy výroby, nýbrž i celý sociální život nové doby tak podstatně jiné tvářnosti nabyl, učinil i zde z nepatrného bezvýznamného druhdy městečka za půl století důležité středisko onoho průmyslu, jehož nejúčinnější prostředek zove se „stroj", jehož organisační princip je dělba a kombinování úkonů, hlavní tendence: levná výroba velikého množství výrobků, a základní podmínka jeho zdaru: rozsáhlý odbyt. Ještě v předešlém století, když r. 1798 ku Francii se dostaly, čítaly Mulhousy sotva 6000 obyvatelů; od těch dob se obyvatelstvo jejich zdesateronásobnilo. Počátek jejich vzrůstu nastal v téže době, z týchže příčin a za týchž podmínek, za kterých vyvinula se přední města velkoprůmyslnická na západním kontinentě evropském a hlavně v Anglii. Památná tato doba přechodu, která vyznačena jest řadou vynálezů, o něž celý nynější úžasný rozvoj techniky se opírá, byla tak zvláště příznivou vítěznému vyšinutí se silných, energických a podnikavých povah z obmezené sféry maloprůmyslnické neb přímo dělnické k všeovládnému postavení velkých podnikatelů, že nebylo pro podobné vyšinutí se nikdy doby příznivější. Poukazování k příkladům oněm i pro dobu naši, když poměry už dozrály a nové formy sociálního života, které tehdá teprve vyvíjeti se počaly, dávno pevného nabyly tvaru, nepřestává dosud býti oblíbeným receptem dobromyslných „rádců" a „reformatorů" netušících ani, jakého dopouštějí se anachronismu. V pravdě, kdyby ještě v nynějším životě hospodářském tak snadné bylo vyšinutí se jednotlivce pouze vlastní silou, energií a dovedností na vydatného konkurrenta velkého podnikatele, pak byl by méně obtížným úkol, jehož dosud přes všechno úsilí se skrovným výsledkem rozluštiti se snaží vážní badatelé o velkých našich záhadách společenských, úkol totiž, kterak zříditi vhodně most, jímž by trvale a bezpečně překlenula se propast mezi „kapitálem" a „prací" zející, která během času tak velice se prohloubila a rozšířila. Západ evropský, kde věci dříve se vyvinuly a oba tábory přísněji jsou omezeny, vzdal se illusí podobných, poznav, že léků lze navrhovati teprve tehdy, když předcházela správná diagnosa, a postarav se, aby pro diagnosu svoji vskutku měl dostatek náležitých dokladů pozorováním samým nabytých.

Doklady tyto uloženy jsou v oněch přečetných zprávách parlamentárních enket, inspektorů továrních, konferencí, sjezdů, meetingů, jež tak bohatého materiálu poskytují, že i sami středoevropští badatelé o otázkách oněch, nemajíce ve vlastech svých ničeho podobného po ruce, považují je za první pramen poučení svého. Z nich seznali jasně, že čím více vyvinula se ta která země na stupeň země velkoprůmyslové, tím také nesnadnějším je menšímu živnostníku, neřkuli dělníku, vyšinouti se na stupeň podnikatele ke konkurrenci schopného, že případy podobného vyšinutí se nemohou než zůstati řídkými výjimkami a předpokládají kromě vysokého stupně osobní zdatnosti i dostatečnou přízeň zevních poměrů. Nebylo neplodné toto poznání. Vidělo se, že pro rozluštění otázky dělnické v celku musí hledati se jiných cest. Hledalo se. Nebudovaly se více ideálné plány na pohodlných křeslech u psacích stolků, ale šlo se tím pilněji badat a těžit z pozorování života samého. Výsledek je aspoň takový, že smí se zas směleji vysloviti naděje, že pozvolné zmírnění dosavadních příkrých protiv dá se provésti i bez podvrácení základů našeho státního a společenského života, bez „sociální revoluce", kteroužto naději byly před tím argumenty socialistů dosti povážlivě otřásly. Než my vracíme se opět k Mulhousům.

Tam tehdáž podařilo se hloučku malých průmyslníků, jichž potomci jsou nyní majiteli největších průmyslových závodů tamních, vyšinouti se a v čele jich stkví se jména: „Dolfuss" a „Köstlin". Dědové nynějších Dolfussů a Köstlinů byli hlavními zakladateli průmyslového zkvetu mulhouského. Počaliť tenkráte s výrobou tištěných kartounů; postupem času rozšířil se sice průmysl v městě stále rostoucím na všechna podstatná odvětví průmyslu textilního, ano i na jiné druhy průmyslu, avšak velké tiskárny a barvírny na látky bavlněné, hedbávné a soukenné zůstaly jeho specialitou, že bylo mu druhdy v ohledu tom právě tak první místo přiznáno ve Francii, jako nyní v Německu. Zde byli a jsou zaměstnáni oni pověstní „vynálezci vzorků" — mající často ročního služného až i do 20—30.000 fr. — v jejichž invencích nezlomená dosud převaha vkusu francouzského tak byla mocna, že neváhali i sami továrníci angličtí zaříditi si zvláštních agentur, pomocí kterých kopie každého nového vzorku, jakmile na trhu se objevil, ještě „za tepla" si opatřili, aby v průběhu tří, čtyr neděl s napodobeninami jeho na trhu se objevili, a protože náklad jejich byl menší, často dosti citelnou soutěž způsobili továrníkům mulhouským, takže oni neustále měli příčiny stýskati si na nešvar tento. Před svým připojením k Německu požívali oni alespoň ve Francii samé vydatné „ochrany vzorků", kteráž jest jen obdobou ochrany práva autorského. Připojením k Německu zhoršil se stav jejich, anť stát v Německu vévodící nejsa vůbec ochraně autorství průmyslového ve způsobě ochrany technických vynálezů a vzorků valně nakloněn, zejména vzorkům veškeré ochrany odepíral. Podařilo se však úsilné agitaci průmyslníků, kterou mulhouská „Société industrielle" i probudila i hlavně vedla, že za málo let zákon na ochranu vzorků se vymohl.

Že zevnějšek obce tak výhradně průmyslnické bude asi pro cestovatele, jenž by aesthetických požitků hledal, málo míti pamětihodného, je pochopitelno. Když od průplavního přístavu vcházíme do města, octneme se brzo na trojhranném náměstí, v jehož čele velká táhlá budova je sídlem mulhouské jednoty průmyslové, jmenované již „Société industrielle", důležité a staré to společnosti, která rozdělena jsouc na více odborů vzorným a všestranným způsobem o prospěchy průmyslové veškerého horního Elsasu se stará a věnuje kromě otázek technických a

obchodních pozornosti i otázkám poměru dělníka a zaměstnatele se týkajícím. V budově její kromě síní bursovních a písáren nalézá se i obrazárna, takměř výhradně malby Elsasanů obsahující, bohatá knihovna, museum přírodovědecké a sbírka technická. Vzezření města je francouzské, aspoň co se nápisů a ohlášení veřejných týče — vyjma vládní budovy a úřadní proklamace; vskutku pak je zamožné měšťanstvo továrnické velkou převahou francouzské, za to dělnictvo valnou převahou je německé a hovoří oním libým švábským podřečím, které známo jsouc jménem „basler Dütsch“ jen o něco málo je méně lahodné, než pověstný dialekt našich kuřívodských Němců za Bělou. Německé obyvatelstvo zdá se býti většinou protestantským, čemuž nasvědčují i výhradně německé nápisy v novém velkém chrámě protestantském, který ostatně od téhož stavitele pochází, od kteréhož zároveň i nový nádherný gothický chrám katolický a taktéž nová synagoga zbudovány byly.

Po shlednutí ústřední tržnice, světlé a prostranné budovy z železa provedené, jakéž by i u nás již bylo valně zapotřebí, jen ještě staré radnice za návštěvu stojí, která kromě starobylé formy a zachovalého sgraffita vyniká ještě tou zvláštností, že na její zdi průčelní visí na řetěze kámen, jehož někdejší důležitou úlohu vzhledem na zachování míru a veřejného pořádku v obci v úsečných jambech čtyřřádková německá strofa vykládá. Jmenoval se „Klapperstein“ a musívaly prý ho na trest za „zlou hubu“ majitelky ostrých jazyků nositi městem na krku, což s objektivností historika zaznamenáváme in usum delphini, t. j. našich vykonavatelů tržní policie. Ostatní vzezření města je tak jednotvárné, jako vzezření každého výlučně továrního města. A protože se dosah a význam průmyslové a obchodní činnosti takového města pouhým pohledem na jeho dílny a závody nanejvýš jenom zcela povrchně poznati dá, nebyl by pro navštěvovatele, které nevábí odborné studium technické, prospěch z návštěvy nikterak podstatným, kdyby právě Mulhousy neposkytovaly ve své „cité ouvrière“ pohled a příklad na jiné vzácný a neobyčejný.

Projdeme-li město směrem od jihu k severu, dostaneme se přešedše přes mnohá umělá ramena a raménka řeky Illy, jimiž přivádí se potřebné množství vody závodům uvnitř města se nacházejícím, konečně k hlavnímu kanálu řeky Illy a zajisté že mimovolně staneme, dotknuti pohledem na protější břeh. Před námi rozkládá se na široké prostoře „obec dělnická.“ Je tomu bezmála čtvrt století, co povstaly první domky její, teď zaujímá prostor větší, než leckteré z větších našich měst okresních a je samo o sobě svou existencí a svým neustálým vzrostem až k nynějšímu rozsahu již živým svědectvím, že uhodilo se zde na strunu dobrou a že podařilo se zde podati uspokojivého rozluštění jedné z vážných otázek společenských.

Otázka bytů dělnických ne posledního zaujímá místa mezi oněmi, které souborným názvem otázky dělnické zahrnujeme. Středověk i věk nový až po vznik nové éry velkoprůmyslové jí neznaly. Teprvé když počala výroba tovární těsné meze někdejší soustavy cechovní prolamovati, a když stalo se fakticky nemožným, aby četné dělnictvo, jakého vyžadoval nový způsob výroby průmyslové, u zaměstnatele obydlí mělo, tu také kromě mnoho jiných i záležitost bytů dělnických stala se vážnou otázkou časovou. Nový průmysl ve velkém především rád rozbíjel stánky svoje ve velkých střediscích hospodářského hnutí, ve velkých městech a kde jich nebylo, tam právě on nezbytně vznik jejich vyvolal, takže často nová města tovární v průběhu několika desitiletí předstihla počtem obyvatelstva i významem svým hospodářským nejedno z měst, která od staletí vynikala mocí a významem. Ale se vzrostem velkých měst průmyslových rostla i drahota stavenišť a drahota bytů, ona vypudila dělníka především do odlehlejších, spustlejších a nezdravějších čtvrtí, jimž zámožnější třídy obyvatelstva rády se vyhýbají, a do vzdálených předměstí, v dalším pak postupu často buď do bytů podzemních jej vyštvala anebo přinutila, aby o prostor jediné světnice dělil se s jinými, cizími. Účinky dostavily se brzo, především co se poměrů zdravotních a úmrtnosti dotýče, byly tu však i účinky jiné, kterých jen poznenáhla odkryla bedlivá pozorování statistická, jež s památnou souhlasností resultátů z těch nejrůznějších míst řadou suchých fakt a nezvratnou logikou čísel nejednou zdravotní účinky obydlí ale i jeho účinky mravní objasnila. Jaké mohou vyvinouti se poměry tam, kde slova „domov“, „krb domácí“ pozbyla libozvuku i významu, kde „domov“ stal se jen nezbytným zlem a „útulek u krbu domácího“ ironií; vždyť i žena, která prý má býti jeho strážkyní a která dosud nikým rozumným nepopřený úkol jeho kulturní stříci měla, musila pryč od něho, nesouc na trh práci svoji, a stala se u něho jen hostem. Kde ale domácí krb v ceně klesne, tam stoupne v ceně hospoda, kde není zdravé půdy života rodinného, tam není zdravého vychování, tam ušlechtilejší hnutí mravní ani nevyklíčí a dostaví se ona bezstarostnost o budoucnost, která je charakteristickou známkou toho, co nazýváme proletariátem, ono vymizení všeho pocitu mravní zodpovědnosti jednotlivcovy, které netoliko vzhledem na vlastní osobu jeho v užším smyslu, ale i vzhledem na uzavírání sňatků, zakládání rodin a péče o vypěstování budoucí generace zavládne. Kdo může se tedy diviti, že staly se v tak mnohém městě průmyslovém ona špinavá nezdravá doupata, jež obývali v divé směsi rodin a pohlaví dělníci, pařeništěm zločinů, semeništěm prostituce, ohniskem podvratných agitací socialistických a vůbec všeho onoho zla, které je neblahým reversem skvělého, zářícího aversu, který nazýváme novověkým zkvetem průmyslovým. Konečně poznalo se, že upravení poměrů bytů dělnických je nezbytné, nemá-li i samo podnikatelstvo dojíti odtud velikých škod. Jen dobře pochopený prospěch vlastní vedl podnikatele tu i onde k uchopení se iniciativy ve věci té, ač ovšem i pohnutek čistě humanních nescházelo namnoze. I jednalo se toliko o několik zdárných pokusů a příkladů. Ze všech pak druhů toho zařízení právě Mulhouská obec dělnická i co do času i co do významu je z nejpřednějších.

(Dokončení.)

~~~~~~
~~~~~~

Staré podobizny.

Napsal *J. S. Turgeněv.*

Asi čtyřicet verst od naší vsi žil, již je tomu mnoho let, Aleksej Sěrgejič Télegin, strýc mojí matky, bývalý poddůstojník v gardě, dosti bohatý statkář — na dědičném svém statku Suchodole. Sám nedojížděl nikam a proto také nás nenavštěvoval; mě však posýlali naši dvakráte do roka k němu na návštěvu — na počátku s vychovatelem, ale později samotna. Aleksej Sérgejič uvítal mě vždy velmi vlídně — já pak byl jeho hostem po tři i čtyry dny. Když jsem jej poznal, již byl starcem; při první mé návštěvě bylo mi, tuším, dvanácte let; jemu však minulo již sedmdesát. Narodil se ještě za císařovny Alžběty, v posledním roce její vlády. — Žil samotem s chotí svojí Melanií Pavlovnou, která byla o deset let mladší. Měl s ní dvě dcery, tyto však dávno se již provdaly, potom jen zřídka navštěvovaly Suchodol. Mezi nimi a jich rodiči se něco pohatilo, Aleksej Sérgejič tedy nikdy se o nich skorem nezmínil.

Vidím, jakoby to bylo nyní, onen starý, pravý šlechtický dům na stepi o jednom poschodí s ohromným hořejškem, vystavěný počátkem tohoto století ze sosnových břeven úžasně tlustých — taková břevna dovážela se tehdy ze žizdrinských*) borů — nyní si na ně nikdo ani nevzpomene! — Byl velmi prostranným a měl mnoho jizeb, ovšem poněkud nízkých a temných: okna do stěn prolámaná byla malinká, aby v jizbách bylo teplo. Jak bývá zvykem — (za nynějších časů dlužno již říci: jak bývalo zvykem) — obkličovaly byty služebníkův a robotníků dům se všech stran, vedle něho pak byl sad sice neveliký, ve kterém však byly dobré stromy ovocné se šťavnatými jablky a chudozrné brušky; na deset verst kolkolem táhla se žírná, černá zem. Žádného vysokého předmětu neshledl zrak· ni stromu, ni vížky; jen tu nebo tam trčí větrný mlýn s děravými křídly; ba je to pravý Suchodol! — Uvnitř domu byly jizby naplněny prostým a neumělým nábytkem; něčím neobyčejným zdál se verstovní sloup stojící při okně síně, na kterém byl tento nápis: „Obejdeš-li 68kráte kolem této síně — projdeš jednu verstu; půjdeš-li 87krát od krajního úhlu hostinské jizby ku pravému úhlu kulečníku — urazíš verstu“ — atd. Více však nežli všechny jiné věci zarazil každého, kdo to poprvé viděl, veliký počet obrazů rozvěšených po stěnách a většinou pocházejících od mistrův italských, — tak nazvaných; byly to samé neobyčejné krajiny, pak obrazy s látkami bajeslovnými nebo náboženskými. Poněvadž pak tyto všechny obrazy byly velmi začazeny, ba docela zohybány — tož bily v oči jediné skvrny tělové barvy, mimo ty pak řasnaté, rudé roucho na neviditelném těle, — neb oblouk visící takořka ve vzduchu, nebo rozervaný strom s modravým listím — anebo prs nějaké Nymfy s velikým kolečkem, podobný pokličce na polévkové míse, nakrojený meloun s černými semeny, turban s pérem nad koní hlavou, — nebo náhle vyčnívala noha nějakého apoštola barvy skořicové se svalnatým stehnem a vystrčenými prsty. V hostinské jizbě na čestném místě visela podobizna císařovny Kateřiny Druhé, malované v celé velikosti; byl to snímek známé podobizny Lampiovy; hospodář ji netoliko zvláště ctil, ale možno říci, zbožňoval. Se stropu visely skleněné svítilny v bronzových okrajích, velmi malinké a velmi poprášené.

Aleksej Sěrgejič byl malý, přitloustlý stařec s napuchlým, ale příjemným obličejem, se vpadlýma rtoma a velmi pohyblivýma, dobrýma očima pod vysokými brvami. Česával si prořídlé vlasy své nazad; vždyť se přestal líčiti vlásenkou teprve r. 1812. Aleksej Sěrgejič chodil neustále v šedém kabátě, k tělu přiléhajícím, se třemi límci spadajícími na ramena, v pruhované vestě, v koženkách a temnočervených safianových botách, na nichž byly výkrojky v podobě srdce a třapce nahoře na holinkách; nosil bílý tenký nákrčník, náprsní šátek, rukávníky a dvě zlaté anglické „cibule“, po jedné v každé kapse vesty. V pravé ruce držel obyčejně emajlovanou tabatěrku se „španělským“ tabákem, levou pak opíral se o hůl se stříbrným knoflíkem, který byl dlouhým užíváním již celý otřený. Hlas měl Aleksej Sérgejič nosový, písklavý — a neustále se usmíval laskavě sic, ale jako by s vysoka, dodávaje si při tom jakési samolibé vážnosti. Smál se také laskavě tenkým, jako perly se proudícím smíchem. Klidným a přívětivým byl měrou největší, — podle starého způsobu Kateřinského, — ruce pak pozdvihoval pomalu a sličně — také po starém způsobu. Jsa sláb na nohy, nemohl choditi, — přebíhal však spěšnými krůčky s křesla na křeslo, do kterého si sedl náhle — spíše padal — měkce, jako poduška.

Jak jsem již pravil, Aleksej Sěrgejič nikam nedojížděl a znal se jen málo se sousedy, jakkoli miloval společnost — neboť byl hovorným! Pravda, společnosti bývalo u něho doma také s dostatek: všelijací Nikanorové Nikanoryčové, Savastějové Savastějičové, Fedujičové, Michejičové, samí chudí potulní šlechtici v obnošených kabátech a pláštících, jež měli často po pánovi, žili pod jeho krovem, nemluvě již o chudých šlechtičnách v cicových šatech, v černých svrchních plenách, které tiskly neustále mezi prsty bavlněné kabelky na práci — všelijakých Avdoťjách Savišných, Pelagijách Mironových a jiných zovoucích se pouze Teklnška, Arinka, kteréž útočiště našly v ženském oddělení. Za stůl u Alekseje Sěrgejiče nezasedalo nikdy méně lidí nežli patnácte... Takovou měrou byl pohostinným! — Mezi všemi těmito cizopasníky zvláště vynikaly dvě osoby: pidimužík, nazývaný Janus nebo Dvoulící, dánského — jiní však pravili — hebrejského původu; pak potrhlý kníže L. Proti tehdejším obyčejům, nebyl tento pidimužík nijak obveselovatelem pánovým a nebyl ani šprýmařem; právě naopak neustále mlčel, tvářil se pohněvaným a morousovitým, zachmuřoval brvy a skřípal zuby, jakmile jen kdo se ho na něco otázal. Aleksej Sěrgejič zval jej také filosofem a také jej ctil; za stolem podávali mu jídla hned prvnímu po hostech a hostiteli. — „Pán Bůh mu ublížil,“ říkával Aleksej Sěrgejič; „to je božská jeho vůle; mně však se nesluší mu slovem ublížiti.“ — Proč je filosofem? tázal jsem se kdysi. (Janus neměl mne v lásce; sotva že jsem k němu jen popošel — tu hned se na mne zaškaredil a zabručel chraptivým hlasem: Cizáče! nevtírej

*) Žizdra v gubernii kalužské při řece Oce.

se ke mně!) — „Jakže, pro pána boha, že není filosofem?“ — odvětil Aleksej Sěrgejič. „Pohledni, panáčku, jak pěkně mlčí!“ — „Proč se zove dvoulicí?“ — „Proto, panáčku, poněvadž má jedno lice vně — toho vy lidé, hledící pouze na povrch, nevidíte... Druhé však, to pravé skrývá. Toto lice znám já sám — a pro ně jej miluji... Neboť: lice toto je dobré. Ty na příklad hledíš, ale nevidíš ničeho, já však, byť ani nepromluvil, poznávám je: kárá mě z něčeho; neboť je přísným! A vždycky je v právu! To ty, panáčku, nepochopíš; ale věř jen mně starci! — Pravé historie Dvoulicího Janusa — odkud pocházel, jak se dostal k Aleksejí Sěrgejiči — neznal nikdo; za to byla historie knížete L. všem dobře povědoma. Jsa dvacetiletým mladíkem, pošlým z bohaté a slavné rodiny přišel do Petrohradu sloužit v gardovním pluku; hned při prvním slyšení spatřila jej císařovna — zastavivši se pak před ním ukázala naň vějířem, potom obrátivši se k jednomu ze svých průvodců pravila hlasitě: „Viz, Adame Vasijeviči, jaký je to hezký člověk! Pravá panenka! — Nebohému mladíkovi drala se krev ku hlavě; vrátiv se domů, dal zapřáhnouti ku kolesce — potom obleknuv si stuhu řádu Anenského dal se voziti městem, jakoby vskutku něco zvláštního se mu bylo přihodilo. — „Potluč všechny lidi,“ křičel na vozku, „kteří nepůjdou s cesty!“ Vše to bylo hned oznámeno jejímu veličenstvu; byl vydán rozkaz — aby byl prohlášen šíleným a dán byl v poručenství svým dvěma bratrům; ti pak ni maličko neprodlévajíce jej odvezli do vsi, kdež posadili jej spoutaného do kamenného kumbálu. — Chtějíce pak užiti jeho jmění, nevypustili nešťastníka ni tehdy, když byl se vzpamatoval a nabyl rozumu; — chovali jej tedy ve vězení potud, pokud skutečně rozumu nepozbyl. — Tento zločin jim však nikterak neprospěl: kníže L. přežil své bratry — a mnoho se nabloudiv, ocitl se v domě Alekseje Sěrgejiče, s kterým byl spřátelen. — Byl tlustý, zcela lysý člověk s dlouhým, tenkým nosem a modrýma vypoulenýma očima. Mluvit odvykl si docela — bručel si toliko cosi nesrozumitelného; pěl však výtečně staré ruské písně, zachovav si do pozdního věku zvučnou svěžest jasného hlasu — pěl-li však, vyslovoval každou hlásku jasně a čistě. Někdy přicházelo naň cosi jako vzteklost — tu pak stával se strašným; stoupl si do koutku tvář obraceje ku stěně — a celý zpocen a se červenaje — červenaje se po celé lysině a po šíji, hlasitě a hněvivě se chechtaje, dupaje nohama, poroučel někomu — nejspíše bratrům. — „Per do nich!“ — sípěl, dávě se a zakuckávaje se smíchem, — „lupej do nich, nelituj, per, per, per do nich! Jsou to výrhelové, moji škůdci! Takhle! takhle!“ V předvečer svojí smrti způsobil Aleksejí Sěrgejiči nemalý podiv a poděs. Vešel k němu do jizby, celý bledý a klidný, poklonil se mu po pás, z počátku poděkoval mu za přístřeší a za péči, pak poprosil ho, by mu poslal pro kněze; přišla prý k němu smrť — viděl prý ji — musí se prý se všemi rozloučit a sprostiti se hříchů. — „Jakže, ty žes ji viděl?“ zamumlal Aleksej Sěrgejič uslyšev od něho prvněkráte souvislou řeč. — „Jaká pak je? S kosou, pravda-li?“ — „Nikoliv,“ odvětil kníže L. — „prostinká stařenka v živůtku — toliko na čele má jedno jen oko — toto oko však je věčné.“ Na zítří kníže L. vskutku skonal, učiniv dosti všem svým povinnostem a se všemi se rozloučiv, se srdcem skroušeným a jasným rozumem. — „Takhle také já zemru“ — prohodil Aleksej Sěrgejič. A vskutku cosi podobného se s ním událo — leč o tom později.

Nyní však se vraťmež ku věcem dřívějším. Se sousedy, pravil jsem již, Aleksej Sěrgejič neobcoval; ni sousedé jeho neměli v lásce, nazývali jej podivínem, hrdopýškem, posměváčkem, Martinistem,*) který neuznává moci vládní, — ovšem nerozumějíce významu tohoto slova. Nějakou měrou sousedé byli v právu; skoro sedmdesát let za sebou prožil Aleksej Sěrgejič ve svém Suchodole, neměl však skorem pražádných řízení se svrchovanou mocí, s vládou nebo se soudy. „Soud je pro loupežníky, vojenské velitelství pro vojáky,“ říkával: „já však, bohu díky, nejsem ani lupičem ani vojínem.“ Arci, trochu byl podivínem Aleksej Sěrgejič, — duše jeho však nebyla nepatrna. Povím o něm něco.

Opravdu nikdy jsem se nedověděl, jakým je politické jeho smýšlení — možno-li při něm užiti takového nového slova: sám však byl šlechticem — více šlechticem nežli pánem. — Nejednou toužil na to, že mu bůh nedal syna následníka, „který by rodu ku cti byl a rodinu rozmnožil“. — V jizbě jeho visel na stěně rodokmen Téleginých, velmi rozvětvený, s množstvím kroužků v podobě jablek, v zlatém rámci. „My Téleginové,“ říkával — jsme rod od věkův, od nepaměti žijící: kolik nás Téleginů bylo, žádný nevysmýčili jsme přijímacích síní, nekřivili jsme zad, nestáli jsme si nohou na schodištích, nestloustli jsme při soudech, nenosili jsme řádů, netlačili jsme se do Moskvy, nekuli jsme piklů v Petrohradu: seděli jsme neustále při práci, každý na svém kousku půdy, svůj člověk, na své zemi... a dbali si, panáčku, hospodářství! — Tak také já sám, ačkoli jsem sloužil v gardě, bohudíky však ne dlouho.“ Aleksej Sěrgejič více si cenil starých časů. — „Bylo tehdy volněji, krásněji, dokládám se svojí ctí! — po roce tisícím osmistém však —“ (proč právě po tomto roce? nevysvětlil), „počala se, bratříčku, vojenčina, počal odvod k vojsku. Vojenští pánové oblekli si na hlavu jakési chocholy z kohoutích ocasův a připodobnili se sami ke kohoutům: krk si zatáhli do tuha... chroptí, vytřešťují oči — jak by nechroptěli? Kdysi přijel ke mně nějaký policejní desátník: — „Rád bych vás, Vaše blahorodí... (víš, tím usmyslil si vzbuditi můj podiv!... vždyť sám přece vím, že jsem blahorozen)... rád bych vás o něco požádal.“ — Já však mu pověděl: — Ctěný pane, napřed rozepni si pásky na límci. Jak pak, pro boha nebeského, to kýcháš? Ach, co to s tebou bude! co s tebou bude! — Pukneš jako pýchavka... Já pak budu zodpověden! — Ti vojenští pánové pijí jak houby — ohoho! Já jim raději vždy naliti dám donského vína; neboť jim je donské jako pontské — všechno jedno; právě tak rychle a hladce projde jim hrdlem — jak by je tu rozlišili? K tomu však ještě tohle: počali z cumlu cumlati, kouřiti tabák. Vecpe si vojenský člověk takový cumel pod licous do huby — pouští dým nozdrami, rtoma, ba též ušima — při tom si myslí, že je hrdina! Také moji zeťové — ačkoli jeden z nich je senátorem — a druhý někde jakýmsi kurátorem — cumlají z toho cumlu — při tom se také počítají k rozumným lidem!...“

*) Martinisty zvala se konec minulého století zvláštní strana na Rusi.

Aleksej Sergějič nemohl snésti kuřlavého tabáku, mimo to pak ještě psů, zvláště malinkých. — Jsi-li Francouzem, nuže, pak si chovej boulogneského psíka; ty běháš, ty skáčeš tam a sem — on pak za tebou vrtí ocasem... ale našinci nač je mu ho třeba? — Hleděl si velmi čistoty a byl citlivým. O císařovně Kateřině nemluvil jinakým způsobem leč s nadšením a hlasem zvýšeným, poněkud knihovým: „Byla jako bohyně a ne jako jiná žena! — Pohledni, panáčka, toliko na ten úsměv," podotkl uctivě ukazuje na podobiznu Lampiovu, „doznáš pak sám, že byla jako bohyně! — Byl jsem v životě svém tak šťasten, že jsem byl uznán za hodna, bych pohledl na ten úsměv, a věčněvěků nebude vyhlazen mi ze srdce!" — Při tom sděloval anekdoty ze života Kateřinina, kterých jsem nikde se nedočetl ani nedoslechl. Následující jest jedna z nich: Aleksej Sěrgejič nedovoloval ani nejmenší narážky na slabosti veliké cařice. „Konečně," zvolal, „je-li pak možno soudit o ní jak o jiných lidech? — Sedíc kdys oděna v pláštík, jejž mívala při pudrování, dávajíc se právě strojiti, poručila, by se jí vlasy rozčesaly... Co pak, myslíte, že se stalo? Komorná protáhne hřeben a jisker elektrických se jenjen sype! — Tu dala hned povolati k sobě osobního lékaře Rogersona, který toho dne měl službu, tomu pak pravila: Vím, že mě lidé z některých skutků kárají; nuže vidíš tuto električnost: při takové povaze tedy a takovém zdraví — ty sám posoudíš, neboť jsi lékařem — že mě kárají neprávem — že mi nerozumějí!" — V paměti Alekseje Sěrgejiče zůstala nevyhladitelnou vzpomínka na tuto příhodu. Kdysi stál uvnitř dvora na stráži — bylo mu však teprve všeho všudy šetnácte let. Ejhle, jde císařovna mimo něj — on vzdá čest... „ale ona" — pohnutlivě zvolal Aleksej Sěrgejič — „usmávši se mojí mladosti a mé horlivosti, ráčila dáti mi ručku svoji k pocelu, poklepati na tvář a tázati se: kdože jsem? odkud? z jaké rodiny, a potom..." tu starci hlas obyčejně selhal... „potom poručila, bych matičku svoji jejím jménem pozdravil a jí poděkoval za to, že svoje děti dobře vychovává. Byl-li jsem při tom v nebesích či na zemi — jak a kudy ráčila zas odejít, odebrala-li se do nebes či zašla-li do jiných pokojů... nevím do těch čas!"

Častokráte jsem se tázal Alekseje Sěrgejiče po dávných oněch časích, po lidech, kteří žili kolem císařovny... Než on většinou se odchyloval od otázky. „Nač bychom rozjímali o dávných časích?" říkával... „člověk se jen mučí tím, pomýšleje, že byl tehdy mladíkem — ale že nyní nezůstal mu v čelisti ani poslední zub. To však ti pravím: krásny byly staré časy... však dej jim pán bůh dobrou noc! Ale co se týče oněch lidí — vždyť se mi zdá, rozpustilče, žes počal hovor o milostnících? — nuže, neviděl-lis pak, jak na vodě vyskočí bublina? Pokud je celá — jakými hraje krásnými barvami! Červenými, žlutými, modrými — člověk takořka řekne: duha, nebo: tohle je démant. — Ale rychle počne pukati — po chvíli pak po ní není sledu. Takovými byli též oni lidé."

„Nuže, což pak Potemkin?" tázal jsem se kdysi.

Aleksej Sěrgejič počal se vážně tvářiti. — „Potemkin, Grigorij Aleksandrovič, byl státníkem, bohoslovcem, Kateřinin vychovanec, možno říci: její dítě... Než dosti již o tom, panáčku!"

Aleksej Sěrgejič byl člověk velmi nábožný. K bohoslužbě docházel řádně, jakkoli se při tom velmi namáhal. Pověrčivosti se však při něm nepozorovalo; posmíval se příznakům, uhranutím a jiným „nesmyslům", ale přece nebyl tomu rád, přeběhl-li mu zajíc přes cestu — a setkati se s popem nebylo mu docela příjemno. Přese vše to byl k osobám duchovním velmi uctivý, dal se jimi žehnati, ba také vždycky ruku políbil; ale rozmlouval s nimi nerad. — „Jde od nich tuze zápach," vysvětloval; „já hříšník jsem již přes míru se rozmazlil — jich vlasy jsou velmi dlouhy a mastny, rozčesávají je na všechny strany — myslí si, že mi tím projevují poctu, mezi hovorem pak velice krákorají — nevím, je-li to ze strachu, či chtějí-li se mi také tím zavděčiti. Ba připomínají mi též okamžik smrti. Já však, jaký jsem, taký jsem, ještě bych rád žil. Ale jen ty, panáčku, neopětuj po mně takových řečí; — cti duchovní stav — jen hlupci ho nectí; — jsemť i já hříšníkem, že na stará kolena žvastám takový tlach."

Aleksej Sěrgejič nebyl valně vzdělán — jako všichni tehdejší šlechtici; nějakou měrou však vyplnil čtením teuto nedostatek sám. Knihy čítal jedině ruské z konce minulého století; novější spisovatelé zdáli se mu nudnými, jich sloh pak chatrným. Četl-li, postavován byl vedle něho na jednonohý, kulatý stolek stříbrný džbán s jakýmsi zvláštním větrovým pěnícím se nápojem, od něhož rozšiřoval se příjemný zápach po všech jizbách. Nasadil si pak při tom na konec nosu veliké kulaté brejle. Poslední čas však ani mnoho nečetl; toliko zadumčivě pohlížel nahoru přes obrubu brejlí, pozdvihuje brvy, hryzl si rty a povzdychoval si. Kdysi zastal jsem jej, an drže knihu na kolenou plakal; vyznávám, že jsem se tomu velmi podivil.

Vzpomněl si na tyto verše:

Ó přenešťastné lidské pokolení!
Co poklid je, ti povědomo není!
Neb klidu teprv dostane se tobě,
až prachu nalokáš se v temném hrobě...
Jak trpkým, trpkým jesti poklid ten!
Spi mrtvý, spi — kdo živ, je nešťasten!

Tyto veršíky byly sepsány jakýmsi Gormič-Gormickým, kočujícím pěvcem, kterémuž Aleksej Sěrgejič dopřál útočiště ve svém domě — poněvadž se mu zdál člověkem něžným a jemnocitným, nosil střevíčky se stužkami, mluvil *o* místo *a*, a vzdychal často pozdvihuje při tom oči k nebesům: kromě všech těchto zásluh mluvil Gormič-Gormický výborně francouzsky, neboť byl vychován v jesuitské koleji — Aleksej Sěrgejič však toliko „rozuměl". Než opiv se kdysi na mol v krčmě, týž jemnocitný Gormický osvědčil neobyčejnou prudkost: zbil komorníka Alekseje Sěrgejičova, kuchaře, dvě pradleny k tomu se nahodivší, ba také docela cizího truhláře — potom rozbil několik skel v oknech křiče při tom vztekle: „však já jim ukážu, těm ruským darmožroutům, těm neotesaným Kacapům!" — Jaká síla ukázala se v onom slabém tvoru! Stěží jen spořádalo jej osm lidí! — Pro touže prchlivost poručil Aleksej Sěrgejič veršovce vystrčiti z domu, dav jej dříve posaditi do sněhu — stalo se to v zimě — aby vystřízlivěl.

„Ba," — říkával Alexej Sěrgejič; „můj čas minul; byl jsem koněm, ujezdil jsem se však. Choval jsem si

veršovce na svůj vrub, obrazy jsem kupoval a knihy u židův a moje husy nebyly horší než Buchanovy — holubi, pravé hlinobarvé hrdličky... Všeho toho byl jsem milovníkem! Leč milovníkem psů jsem nebyl — neboť z toho pojde chlast, zápach, šprýmařství! Byl jsem prudkým, neskroceným. Čeho by nebylo u Tčlegina, a k tomu všeho vždy nejlepší druh!... ba též, odpusť mi to bůh, slavný hřebčinec jsem měl... Odkud pak, mysliš, byli ti koně, panáčku? — Z nejvýtečnějších hřebčinců caře Ivana Alexejiče, bratra Petra Velikého... Pravdu ti pravím! Všichni hřebci tmavohnědí, hladcí jako máslo — hřívy po kolena, ocasy po kopyta... Lvi!... Leč vše to bývalo; — všechno zarostlo býlím. Marnost nad marnost — a všechno je marnost. Každému člověku vyměřen jest úděl jeho. — Výše nežli k nebesům nevzletneš, ve vodě živ nezůstaneš, hrobu neujdeš... Žijme ještě, seč jsme!"

A stařec usmál se zas a šňupl si svého „špauského" tabáku.

Sedláci jej milovali; pán byl, podle jich řečí, dobrým a srdce neprchlivého. — Též oni však opětovali, že jest ujezděným koněm. Dřív Alexej Sěrgejič všude docházel — i na pole vyjížděl, i do mlýnův, i v olejnu — do skladišť, i do selských bytů dohlížel: všem lidem známa byla jeho závodní drožka, pobitá látkou barvy malinové, do které zapřažen byl urostlý kůň se širokou lysinou po celém čele, nazvaný „Svítilna" — pocházející z téhož slavného hřebčince; Alexej Sěrgejič sám jej řídil ovinuv si konce oprati kolem rukou. Když však ohlásil se u něho sedmdesátý rok — hodil stařec vším, poručil správu jmění svého starostovi Antipu, kterého se tajně bál a kterého zval Mikromegasem (upomínka na Voltairea) — také však prostě lupičem. — „Nuže, lupiči, co mi oznamuješ? Mnoho sis do kolny navlekl?" — říkával usmívaje se a pohlížeje v oči lupičovy. — „Všechno z vaší milosti" — vesele v odvěť pravil Antip. — „Nech sobě svých milostí — jen ty si mi hleď sedláků mých, ani se neopovaž na ně sáhnouti! — Počnou si na tebe stěžovati... hůl, vidiš, u mne není daleko!" — „Na vaši hůlčičku, pantatínku Alekseji Sěrgejiči, já vždy dobře pamatuji" — odpověděl Antip-Mikromegas a hladil si bradu. — „Jen pamatuj." — A pán i starosta smějou se druh druhu v tvář. — S čeledí, zvláště s nevolníky, „s poddanými" (Aleksej Sěrgejič zamiloval si toto slovo) nakládal vlídně. — „Neboť posuď sám, synovče, svého nemá nikdo z nich ničeho na sobě, mimo kříž na krku — a také ten je z mědi — po cizím jmění zabažiti jim nelze"... Kdež by se tu dobrali rozumu? — Nikdo tehdy si nezmanul ani promluvit o tak zvané záležitosti nevoluiční; nemohla tedy znepokojiti ani Alekseje Sěrgejiče: vládl zcela klidně svými „poddanými"; surové statkáře však káral a nazýval je nepřátely svého stavu. — Vůbec rozlišoval šlechtice do tří druhů: řádné — „kterých je malouninko"; nepořádné, „kterých je dosti"; zlořádné, „kterými by se mohly zastavovati řeky". — Byl-li pak některý k poddaným krutý a potlačoval-li je, ten prý neprohřešuje se toliko proti bohu, nýbrž proviňuje se také proti lidem! — Ba, dobře se žilo čeledi u starce: hůře však bylo poddaným, kteří byli mu s očí, třeba si hrozil holí Mikromegasovi. — A kolik jich bylo, týchže robotníků v jeho domě! — Většinou sami staří, žilnatí, vlasatí, bručiví, se schýlenýma ramenoma, v nankinových dlouhošosatých kabátech oděni — se silným, zákyslým zápachem! V ženském oddělení pak bylo lze slyšeti jen, jak našlapují bosé nohy, jak tleskotají sukně. — Hlavní komorník se zval Irinarch: Aleksej Sěrgejič volal jej vždy táhlým hlasem: I-ri-na-a-arch-e! — Na jiné volal: Maličku! Chlapečku! který poddaný je to tam! — Rolníček nemohl snésti: pán bůh rač nás ochrániti, toť by bylo jako v hospodě! Podivil jsem se, že kdykoli zavolal Aleksej Sěrgejič svého komorníka — hned neprodleně se objevil, jako by ze země byl vyrostl, a sraziv podpadky a založiv si ruce nazad, stál před pánem jsa zasmušen, jako by byl rozezlen, ale byl horlivým sluhou!

Štědrým byl Aleksej Sěrgejič více, než byl s to; nebyl však tomu rád, nazývali-li jej dobrodějem. — „Jaký pak jsem to, pane, dobroděj! Sobě činím dobrodiní — nikoli vám, milý pane." — (Hněval-li se nebo byl-li nevhodným, vždycky „vykal".) „Chuďasovi" — říkával — „dej jednou, dej dvakráte, dej třikráte... Nuž — a přijde-li po čtvrté, bys mu dal — podej mu přece ještě — jen podotkni při tom: bratříčku, ty bys mohl jednou také něčím jiným pracovati — ne pořád ústy." — „Strýčku," tázal jsem se ho kdysi: „což přijde-li potom ještě po páté!" — „Nuže, pak mu též uděl po páté." Nemocné, kteří přiběhli k němu prositi ho za pomoc, dal léčiti na svůj účet — ačkoli sám lékařům nedůvěřoval — a nikdy si pro ně neposýlal. — „Nebožka maminka," tvrdil mi — „léčila si všecky bolesti provenckým olejem se solí — vnitř užívala, vně jím natírala — vše se překrásně vydařilo. Matička má však jaká to byla žena? Narodila se za Petra Velkého — pomysli jen to!"

Rusem byl Alexej Sěrgejič ve všech věcech; miloval jen ruská jídla, miloval ruské písně — natahovací harmoniky však — „tovární výmysl" — nenáviděl; rád pohlížel na sborový tanec dívek, na ples žen; z mládí prý sám pěkně pěl a hbitě tančil; rád koupal se v parní lázni — ba docela v tak horké, že Irinarch, jenž byl jeho lazebníkem a lupal jej březovým chrastem do piva namočeným, třel víchem z lipového lýka, třel soukenným cárem, drhl údy pánovy namydleným měchýřem, že tento věrně oddaný Irinarch pokaždé, s potuice slézaje byl, jak říkával, červený jako „nová měděná socha". — Tentokráte jsem já, boží tvor, Irinarch Tobolejev unikl živ... Ale jak bude příště?

Aleksej Sěrgejič mluvil výtečným ruským jazykem, trochu staromodním, ale vkusným a čistým jako pramenitá voda, někdy do řeči míse oblíbená úsloví: na mou čest, rač pán bůh chránit, jaksi taksi, pane a panáčku..."

Leč ostatně dosti bude již o něm. Promluvme o choti Alekseje Sěrgejiče, Melanii Pavlovně.

(Dokončení.)

*

O zapadlém kříži.

Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

Ubírali jsme se rychlým krokem hradbami. Nemluvili jsme. Lidé, kteří prchají, nemilují dlouhých rozhovorů. Po celé cestě až na labský břeh promluvil jsem jen jedinou větu.

„K čemu ty pistole?“ tázal jsem se, uzřev pár těch zbraní pod pláštěm.

„K obraně!“ pravil jen temně poručík a opět jsme se zamlčeli.

Poručík Roedl znal hradby velmi dobře a vedl mne cestou, kde stála jen jediná stráž. Tato ustoupila, vidouc císařského důstojníka, a my byli za pevností.

Octli jsme se u Labe.

„Znáte cestu?“ tázal se poručík.

Přisvědčil jsem.

„Pojďme jen podél řeky až k Jaroměři,“ pravil jsem, rozmýšleje se na okamžik. „Toť bude cesta nejkratší a v případu potřeby máme tam také nejvíce úkrytů!“

Ubírali jsme se tedy hustým vrbovým proutím, které roste po vlhkých lukách mezi Plesy a Jaroměří. Jest to zúžené labské údolí. Řeka má zde nízké břehy a při nejmenším vzrůstu vody luka potopí. Stavitelé nové pevnosti zamýšleli okolnosti té použiti za ochranný prostředek, jak mi vykládal poručík odpoledne.

Bylo kolem desáté hodiny. Od kladských hor vanul větřík, jenž pohyboval dlouhými vrbovými pruty, tak že časem zasahovaly i nás obličej. Labe šumělo, vrby šuměly. V močálech kolem spustily tisíce žab svůj koncert.

Měsíc nesvítil, byltť právě na nově, ale tma přílišnou nebyla. Rozeznávali jsme velmi dobře stezky, ušlapané v tomto křoví, již na několik kroků před sebou. Bylať to nejpříjemnější cesta z Jakubského předměstí v Jaroměři do nové pevnosti.

Hovor náš byl jednoslabičný. Nikomu se do řeči nechtělo.

Vystřídali jsme sotva deset slov po celou tu čtvrt hodiny, jak dlouho trvala naše cesta po lukách až k mostu přes Oupu u samé Jaroměře.

„První polovice nebezpečenství jest šťastně za námi,“ pravil jsem poručíkovi.

„Proč?“

„Zde se dělí cesty. Budou vás spíše stíhati ke hranicím než kam jinam!“

Pustili jsme se nejkratší cestou přes Jaroměř ku kapli sv. Trojice na cestě k Heřmanicům. Nyní byla již cesta snazší. Luka odtud jsou rovná, cesta široká. Kráčeli jsme tak rychle, pokud nám dech stačil. K celé cestě až do Heřmanic nepotřebovali jsme více než deset minut od sv. Trojice.

Když jsme se dostali do vsi, oddechl jsem si hluboce. Dvě třetiny cesty byly za námi. Věžní hodiny v Heřmanicích bily právě půl jedenácté. Mohli jsme býti s chůzí svou spokojeni.

X.

S novou silou ubírali jsme se dále, nyní však již volněji. S našich čel řinul se pot, že oba nestačili jsme si jej stírati.

„Vysvětlete mi, prosím,“ obrátil jsem se k poručíku, „některé stránky tohoto podivného děje, které mi zůstaly posud temnými, ačkoliv, jak myslím, většinu vím!“

„Kterak to?“

Vypravoval jsem mu celou svou příhodu večer na chodbě.

„Nuže,“ pravil, „pak mi nezbývá mnoho k výkladu. Jednalo se o to, aby byly plány nové pevnosti prodány Prusku. Slíbeno za to čtyřicet tisíc tolarů. Setník a jeho pomocníci měli plány okopírovat. Ty však se nalézaly pod mou ochranou, jakož i bylo nemožno, aby se něco podobného dálo bez mého vědomí. Tak se stalo, že se musil setník obrátiti o pomoc i ke mně. Přemlouval jsem ho, chtěl jsem ho odvrátiti od zlého předsevzetí, avšak nadarmo. Byl zaslepen odměnou a nechtěl upustiti od svého úmyslu!“

Poručík na chvilku utichl, jakoby sbíral myšlénky. Řeč jeho zdála se mu přicházeti velmi za těžko. Mluvil pomalu a s namáháním. Nekvapil jsem naň.

„Jsem Prušák,“ pokračoval dále, „jsem člověk, jehož neváže k této zemi nic jiného než žold, který je zde o několik grošů větší než u nás. Doma bych měl snad také větší naději na povýšení, ale mně jedná se o výdělek. Mám matku, kterou musím podporovati. Pro ni jen přijal jsem obtížnou, neveselou službu při stavbě nové pevnosti. Zde pak spatřil jsem Idu. Pochopíte, že se mi jednalo o to, abych o vše to nepřišel, a přece nechtěl jsem pozbyti také své cti. Rozumí se, že jsem nepřijal setníkovo nabídnutí k účastenství v zločinu, ale zraditi ho ihned, zdálo se mi krutým. Byl bych tím také přišel o Idu. Kterak by mohla milovati toho, kdo zničil jejího dobrodince? Nechtě zrádu odhaliti, byl jsem přinucen ji trpěti. Těšil jsem se stále nadějí, že se mi snad podaří úmysl setníkův překaziti jinak, že mi snad přispějou samy okolnosti. Čekal jsem však nadarmo. Zrádná práce pokračovala, plány byly horlivě v noci okreslovány. Za příčinou nějakých úmluv podniknuta byla vyjížďka do Králové Dvora, při níž mne potkala známá vám nehoda!“

A opět se poručík zamlčel. Mluvil rozhořčeně a při tom přece zas jaksi s bolestí. Věci takové, o jakých mluvil, nezvon právě k vypravování a k dlouhému líčení.

„Proč jste jel vy s nimi?“ tázal jsem se schválně, abych přece něco promluvil.

„Doufal jsem, že se mi snad zde naskytne kýžená příležitost, bych vyjednávání zmařil, jakož mi běželo také o to, bych poznal důkladně celou věc, o níž se setník od té doby, co jsem návrhu jeho nepřijal, skorem ani nezmiňoval. Tu však byl jsem nehodou onou zdržen. Připadalo mi toto jako pokyn osudu, abych se do celé věci více nemíchal. Zdálo se mi vždy, že za svou nej-

lepší vůli obdržím zlou odměnu. K tomu zjevila se mi i spanilá tvář Idina ve vašem chrámovém obrazu. Bylo mi, jakoby Ida uvrhla mne v celou tu nehodu v klášteře vašem, na pohled nepatrnou, ale mající veliký dosah. Byla to podivná hra osudu, že dílo velkého umělce vašeho podobá se právě té, jejíž obraz chovám v srdci. Snad to bylo řízení boží. Jest mi až děsno, vzpomenu-li na to. Tvář ta zdá se mi opravdu jen zlověstnou, ale nemohu, nemohu se od ní odtrhnouti. Poutá mne pravým kouzlem!"

Poručík silně oddychoval a utíral si stále šátkem čelo.

„Vrátil jsem se do Plesň," pokračoval nyní rychle, „a učinil jsem rychlý krok. Bylo ho potřeba. Za čtrnácte dní, ode dneška za týden měla býti zráda dokonána, plány odevzdány. Nedbal jsem na onen pokyn osudu a jednal jsem dále. Věc, kterou jsem provedl, chystal jsem jen pro krajní případ a ten nyní nastal. Zaslal jsem vojenské dvorní radě ve Vídni anonymní přípis v tom ohledu. Nejmenoval jsem nikoho, zpravil jsem toliko o úmyslu a poukázal, kde nutno hledati. Anonymně pak také zaslal jsem přípis setníkovu bratru, vojenskému úředníku při ekonomickém odboru vojenské dvorní rady, a sděluje mu čin ten, vyzýval jsem ho, by dal bratru v čas výstrahu. Myslil jsem, že kopie možno jen zničiti a celé vyšetřování pak bude marno. V tom ohledu byl jsem na omylu. Výstraha sice došla na několik hodin před příjezdem vídeňské kurýrní pošty, jež dojíždí do pevnosti o desáté hodině večerní, ale setník nebyl dlouho k nalezení. Když ji konečně dostal, tu v přílišném spěchu a rozčilení spálil vespolek s poručíkem Rittrem i některé archy originálů, jichž nemožno v té chvíli nahraditi. Vina aspoň nějaká jest tedy dokázána. Tím jsem přinucen vzíti vše na sebe a pro vinu jejich nalézám se nyní na útěku!"

„Myslím, že při těch poklescích, jichž jste se dopustil, choval jste se vždy jako muž poctivý," odpověděl jsem mu, vida, že skončil. „Nemůže nikdo za citlivější svou povahu, jakož i za lásku svou; protož, ačkoliv poněkud vinen jste tím, že jste celou věc tajil, vzbuzujete vždycky mou velikou soustrast. Nyní však jednu důležitou otázku! Jaká opatření učiněna jsou v pevnosti pro případ útěku?"

„Jest to zostřené nařízení, podobné onomu ve válce. Pro případ desertace přichystána je celá škadrona husarů, kteří při prvním poplachu rozjedou se po krajině. Střílení z děla, jak bývalo dříve zvykem, se nyní neužívá. Byloť to jen dobrým pokynutím pro uprchlíka, jenž se tak dověděl, kdy útěk jeho vešel v známost!"

„A v tomto okamžiku snad se oni husaři již rozjeli? Nemyslíte?"

„Jistě, nezpozdila-li se kurýrní pošta z Vídně, což bývá málokdy. Asi v této chvíli, počítám-li dobře, mohli vyjeti. V tomto případě pak vyšle velitel na stíhání každého koně, který je po ruce, aby jako mravenci rozptýlili se po kraji. Za čtvrt hodiny můžeme jich míti zde celý houf."

„Bohu díky," odvětil jsem, „jsme již od kláštera sotva osm minut!"

„Tím lépe pro mne!" vzdychl si.

Bylíť jsme za tu chvíli, co trval hovor náš, prošli celý roztroušený Brod a Šlotov a octli jsme se pod vrchem, na němž stojí klášter. V Brodě přešli jsme přes most Labe a dostali se tak na pravý břeh. Hned na to počali jsme již stoupati do vrchu.

Noc byla tichá a klidná. Měsíc nesvítil, ale zářily hvězdy. Labe hučelo mezi břehy a v okolních vesnicích vyli psi, až bylo hrozno poslouchat.

Tu mnou škubl poručík a pravil tichým hlasem: „Poslyšte!"

XI.

Zastavil jsem se a poslouchal. Slyšel jsem z dálky zmatený hluk a křik, temné dunění. Zdálo se, jakoby v to zařinčela někdy i zbraň.

„To jsou oni!" zvolal poručík zoufale.

„Pak rychle do kláštera!"

Stáli jsme právě u dvora, jenž hraničí s klášterem. Zbývalo jen jíti kolem stájí a pak podél zahradní zdi, oné, na níž stojí ony proslavené sochy.

„Kam vás skryji? napadlo mi teprve nyní. Posud jsem byl na to nemyslil."

„Kam chcete, toť jedno, jen abych nebyl nalezen!" pravil poručík úzkostlivě a sepjal ruce. „Byl bych zastřelen, a já chci přece žít, žít!"

„Pojďme jen, něco vynajdu!" řekl jsem a táhl ho za sebou, abychom se jen octli v klášteře.

„Vy však jste uprchl se mnou!" zvolal poručík. „Velitel vás viděl v mé společnosti, tázal se, kdo jste, a nyní, když vás nenaleznou v pevnosti, půjdou prvně hledat sem!"

„Pravda, pravda!" šeptal jsem, „ale jen pojďte!" A táhl jsem ho vší silou za sebou.

Najednou napadla mi hrozná myšlénka.

„Pane poručíku!" zvolal jsem co možná klidně, „nejste pověrečným?"

„Můj bože, proč?" tázal se udiveně.

„Stojíme právě před oknem hrobky, kterou si dal Špork postaviti již za živa. Nechtěl byste tu za úkryt? Zde, ve společnosti mrtvých budete nejspíše v jistotě!"

Poručík se zachvěl a na okamžik neodpovídal. Pak ale pravil pevně:

„Jsem spokojen i s tím úkrytem. Pro Idu všecko! Jen rychle, rychle!"

Vedl jsem ho po několika stupních prostranství chrámového dolů před dvéře z venčí do hrobky.

„Co chcete? Proč dolů?"

„Klášterem a chrámem vás vésti nemohu, chci-li, aby přítomnost vaše zůstala bratří tajnou. Jen tak budete jist. Jdu do kláštera pro klíče!"

„Do kláštera!"

„Ano, vrátím se však hned!"

„A což husaři? Přikvapí-li sem dříve než vy?"

„Jsouť posud příliš daleko. Potřeba jim desíti minut nejméně a já potřebuji jen pět. Sečkejte tedy zde na schodech!"

Poručík usedl a já odkvapil.

Věděl jsem, že vrátný náš má vzdor svému značnému stáří velmi tvrdé spaní. Mnohdy nás to stálo v noci velké práce, abychom ho probudili, by nám otevřel, když jsme se zdrželi dole ve vesnici. Na to jsem se spolehal a plán můj byl jednoduchý.

Potřeba, naléhavá potřeba a strach propůjčují člověku křídla a učiní pro ten okamžik svaly jak ocel. Jediným téměř skokem dostal jsem se vzdor nepohodlnému šatu svému přes zeď malé zahrádky. Přeběhl jsem ji takřka letem a uchytiv se římsy okna v mé laboratoři, zavěsil jsem se tak na výstupek zdi. Pak udeřil jsem silně do skleněné tabule, že se rozsypala na tisíc kusů. Chytiv se rámu, vysunul jsem se výše, až jsem dosáhl háku, jímž bylo okno uzavřeno. Vytáhl jsem ho a nyní měl jsem cestu volnou.

Octl jsem se ve své laboratoři. Klíč ode dveří měl jsem v kapse a nebylo tedy žádné překážky více pro mne. Přeběhl jsem temný koridor a otevřel cellu podle dveří na venek, kde bydlil vrátný a kostelník kláštera. Zde hořela mdle olejová lampička, při jejímž kmitavém světle uzřel jsem starce ležeti na bídném lůžku. Nad jeho hlavou, na železném věšáku visely klíče. Viděl jsem ihned veliký klíč od zevnějších dveří ku hrobce. Znal jsem ho velmi dobře, chodě často dolů k nebožtíkům, k popelům mocných hrabat, vzpomínat na slávu jejich a na jich nynější nicotu.

Uchopil jsem klíč a spěchal dále. Vedle celly kostelníkovy byla sakristie. Dvéře k ní nebyly na klíč a bez hluku jsem je otevřel. Za sakristií byl pak chrám. Klíč k němu vězel na dveřích. I zde podařilo se mi všecko bez šramotu.

Tak octnul jsem se v chrámě, poprvé opět od oné scény s poručíkem. Před hlavním oltářem svítila věčná lampa a rudé její sklo barvilo paprsky světla krvavě. V každém tmavém koutě chrámu zdála se skrývati nějaká příšerná postava. Ze studených zdí jakoby vanula smrt.

I při tom kvapu svém nemohl jsem se zdržeti, abych nepohledl aspoň zběžně na ten obraz, jehož jméno jsem již tolikráte zde opakoval. A podivno! Ta krásná tvář božské Panny zdála se mi býti hrozně zohavena, mračící se na mne. V celém těle proběhl mi mráz a již otevřel jsem dvéře za oltářem a sestupoval po kamenných točitých schodech dolů do hrobky.

Světla jsem nepotřeboval. I v hrobce hořela věčná lampička na poprášeném oltáři, ozdobeném napodobenými, ze dřeva řezanými lebkami a hnáty. Úprkem běžel jsem dlouhou chodbou, vedoucí k venkovským dveřím.

Vrazil jsem klíč do rezovatého zámku a se vší silou se naň opřel. Péro povolilo, dvéře poněkud zaskříply a pootevřely se.

„Pane poručíku!“ zvolal jsem, vystrčiv poněkud hlavu.

„Bohudíky!“, vzkřikl a jediným skokem octl se u dveří. „Však byl již čas! Tam dole!“

A ukazoval dolů mezi stromořadí velikých třešní, vroubící cestu od vesnice a labského mostu ke klášteru.

XII.

Tam bylo viděti rudou záři, kmitající se mezi stromy.

„Co to?“ tázal jsem se.

„Pochodně!“

„Ah!“

A vtáhnuv poručíka dovnitř chodby, uzavřel jsem dvéře, u nichž zůstali jsme státi, hledíce dolů na ono světlo.

„Jsme zde v bezpečí!“ vysvětloval jsem poručíkovi. Věčná lampa sice kmitá za námi, ale ta nás nemůže prozraditi. Jsou posud pod kopcem!“

Poručík kývl mlčky hlavou.

V dálce však, před Kuksem, na druhé straně Labe, kmitlo se v tu chvíli světlo druhé. Husaři se byli asi rozdělili na oba břehy. Světlo to však ihned zase zaniklo v kukských zahradách.

Za to však první světlo přibližovalo se rychle ku klášteru. Bylo zřejmo, že husaři jedou do příkrého vrchu na koních. Slyšeli jsme jich křik a volání, řinčení zbraně, dusot a cvakot kopyt po kamenné cestě.

„Pojďme, pojďme!“ pobízel jsem poručíka dále, když se byli přiblížili tak, že nastala obava, aby nás nespatřili. Vedl jsem ho dlouhou chodbou do hrobky.

Krypta kukská nachází se právě pod klášterním chrámem. Jest to veliká místnost klenutá, ze samého pískovce zbudovaná, určená k tomu, aby na věky ukrývala prach bohatého zakladatele tohoto kláštera a příbuzných jeho. Ven z ní vybíhá dlouhá rovná chodba, sloužící také částečně za světlík, ale vedena hlavně za tím účelem, aby hrabě Špork viděl ze své pracovny v zámku vždy kmitati se světélko v hrobce a mysl svoji obrátil na věci za hrobem. Chodba tato uzavřena je pak zvenčí mřížovými dveřmi umělecké práce.

Vlastní hrobka přepažena je dřevěným vysokým plotem na dva oddíly. Větší jest kaplí a zmíněný onen umrlčí oltář nachází se právě naproti mřížovým dveřím. V menším oddělení za oltářem leží pak veliké rakve, po většině bronzové. Do této zadní částky padá světlo dvěma vysokými okny.

V hrobce bylo skoro temno. Lampička osvěcovala celou velikou prostoru jenom spoře. A za oltářem bylo temno docela. Jen málo paprsků prodíralo se sem mezi řezbami oltáře. I mně, jenž jsem byl mezi zde starými známými, bylo poněkud úzko. Poručík pak byl bled co smrt a viděl jsem dobře jeho chvění.

Nebylo pomoci, musili jsme dále do tmavého oddělení mezi rakve. Zde byl by nás mohl přece někdo zahlednouti, kdyby se pozorně díval u mříže. Mimo to dostavilo se nyní unavení. Chodili jsme celý den a noční cesta vyžádala si posledních našich sil. Stál jsem sotva na nohou a poručík taktéž. Otevřel jsem tedy dřevěná dvířka a vedl poručíka s sebou, abychom se posadili na rakve.

Venku panoval křik. Husaři seskákali před hrobkou s koní a hnali se po schodech nahoru. Šavle jejich řinčely po kamenných stupních. Několik jich zůstalo u koní a ti každou chvíli maďarsky hrozně kleli.

Nebylo pochybnosti. Husaři prohledávali klášter, doufajíce zde najisto nalézti toho, jehož hledali. Poručík se byl nemýlil. Nyní nás mohla ochrániti jen ona posvátná hrůza, jakou chová i ten nejpustější voják o půl noci před hrobkou.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

— Kus české práce. Váženému spolku českých architektů a inženýrů máme co děkovati, že viděli jsme v těchto dnech v Praze světlo elektrické v té podstatě a dokonalosti, jaké dospělo za posledních málo let energií a důvtipem mnohých pracovníků, mezi kterými jako v každém oboru práce stala se některá jména epochálními. Jsou to v první řadě Edison, Siemens a Čech Křižík, kteří přenesše otázku elektrického osvětlování na pole praktické, zbavili je těch vad, které jeho vniknutí do poměrů společenských bránily. K nám do Čech dostala se otázka elektrického světla poměrně pozdě, obmezujíc se na fysikální laboratoře a na pracovnu inženýra Křižíka, o němž v Čechách téměř nikdo ničeho nevěděl, až přinesly o něm zprávu anglické a francouzské listy odborné. To, co k nám o rapidním šíření se tohoto nového osvětlovacího prostředku novinami docházelo, považováno za přehnané, a jsou mnozí, kteří ještě dnes pokládají elektrickou svítilnu za dítě v plenkách, dítě od přírody neduživé, které v brzku vysílením zabyne. Zatím osvětluje se tímto způsobem čítárna britického musea již po tři léta ku všeobecné spokojenosti učeného anglického světa, který více než která jiná společnost chce a umí spojovati užitečnost s příjemností. Zatím jalo se několik menších anglických měst osvětlovati své ulice elektřinou, jež vzbuzena jest silou vodní, zatím dal Siemens veškeré své hospodářské stroje hnáti z ústřední stanice silou přenášenou po elektrických drátech, zatím uvedla společnost železnice brightonské do svých vagonů elektrické světlo vzbuzované otáčením koles vlaku v jízdě, zatím vynořila se na povrch Faureová podružná batterie, jakési to shromaždiště energie, z kterého se elektřina vyvinuje opačným postupem, jak tam byla vnikala, učinivši v látkách batterii tvořících jisté chemické změny — a vše to a mnohé jiné stalo se, a v Praze musili jsme za poslední doby slyšeti, že nekyne světlu elektrickému žádná budoucnost. Tentokráte přesvědčili jsme se na vlastní oči, co vlastně na elektrickém světle jest, a na první pohled viděl každý, že máme tu před sebou faktor nedostižného dosahu. Výčitky elektrickému světlu činěné rozpadají se v niveč, aspoň vůči těm důkladným a důmyslným přístrojům, jakými vypravil je Křižík. Jest to světlo jasné, bílé, měkké, nevrhající neprůhledné stíny, neobtěžující oči, nekmitající, neměnící barvu předmětů a neměnící tedy lidské tváře v larvy, jak se tvrdilo. Jest to, jako bychom se procházeli v mírném svitu jarního, trochu zastřeného slunce. Kromě toho dají se svítilny Křižíkovy dokonale regulovati; svítí jich více neb jedna, podle vůle a intensivněji nebo slaběji. Konečně dají se do téhož elektrického spojení zasaditi malé drobounké lampičky, ne větší než jablko, a ty září silou jednoho neb více plynových plamenů podle vůle a sestrojení. Kdežto lampy velké výborně se hodí k osvětlování rozsáhlých místností, mohou malé žehací svítilny viseti nad psacími a pracovními stolky, neobtěžujíce zrak tím protivným a unavujícím kmitáním plamene plynového, který kromě toho otravuje a znečišťuje vzduch, zvláště v místnostech, kde mnoho lidí pohromadě pracuje, a stává se nesnesitelným a zdraví podrývajícím. Na první podívání napadla každého otázka osvětlování divadel. Není zajisté světla k tomu účelu lépe se hodícího a bude to pozoruhodná netečnost a nedbalost, jestli se k tomuto osvětlovacímu prostředku v našem novém národním divadle nesáhne. Ba již do divadla prozatímního by se zavésti mělo. Jde to poměrně snadno. Jsou-li oba dráty dostatečně a řádně isolované, což může se státi, nestačí-li hedbávný povlek, kaučukem, jest nebezpečí zapálení naprosto odstraněno. Malé lampičky žehací zavěšené mezi sufity nezapálí nikdy. Co se týče toho, že třeba přes jeden elektrický drát jen klopýtnout a druhého se chytit rukou, aby člověk přišel o život, jest pravda zrovna tak, jako že by člověk zahynul, kdyby vlezl do gasometru nebo přiblížil se ucházejícímu plynu svíčkou, avšak nikomu nenapadne tam lézt a nikomu nenapadne dráty neisolovat. Praha chce zatím za 500.000 zl. rozšiřovat plynárnu. Lépe by bylo užiti jich k položení elektrické sítě, která začala by práci svou na ulici a vnikala poznenáhla do místností veřejných a soukromých. Již nyní mohly by se konati práce přípravné a k provedení mohlo by se přikročiti do roka, až přijde k nám batterie Faureova. Touto zajisté jest odstraněna poslední námitka činěná světlu elektrickému: co činit se silou pracujícího parního stroje, když náhodou nesvítí se v takovém množství, jak se očekávalo, co činit, když se stroj poruší? V těchto dnech měl prof. E. Ayrton, člen královské společnosti londýnské, o tomto předmětu zajímavou přednášku. Celý večer sviceno elektřinou, vycházející z batterie Faureovy. „Energie, v tomto přístroji se nalézající a měnící se v elektrické světlo, které vidíte,“ pravil professor, „byla tam uložena včera na druhém konci Londýna.“ V skutku jest práce tohoto přístroje úžasná. Elektřina, vycházející z Faureovy batterie, osvětlovala při této přednášce nejen místnosti, ale hnala šicí stroj, cirkulární pilu řezající dřevo přes palec silné. Pila hnána byla Grammeovým elektromotorem a tento živen elektřinou, vycházející z Faureovy batterie. Tímto jest otázka elektrického osvětlování rozluštěna na dobro a neúprosně. Jest věru nedaleká budoucnost, kde i každé menší město, ležící na vodě, bude si moci opatřovati svítivo vodním kolem za mzdu jednoho člověka, dohlížejícího na stroj, a za cenu spáleného kousku uhlí.

Na konec dlužno říci, že kdo viděl světlo Křižíkovo, musil vynálezci vysloviti neobmezené uznání. On rozluštil otázku týkající se udržování stejné vzdálenosti od sebe obou uhlíků, na kteréž stejnoměrnost elektrického světla tak velice závisí, způsobem geniálním. Bylo to Kolumbovo vejce, ten kousek železa do sebe vsouvající selenoid, tisíce fysiků obcházelo kolem něho a nikdo nepadl na myšlénku užití této vlastnosti k automatickému sbližování se uhlíků. Křižík začal se zabývati důkladnými studiemi elektřiny teprve r. 1878 po pařížské výstavě a jiskrou genia uhodil na pravou páku.

Z celého světa.

— Romantika v bankéřství. Pozorujeme-li bankéřství se stránky praktické, zdá se nám býti hotovou prosou; přihledneme-li však blíže, poznáme, že i v hlavní knize i v denníku nalezneme více zajímavosti, nežli na první pohled se nám zdálo. Čítáme-li tak různé zprávy z dějin bankéřství, tak jak se vyskytují dosti často v knihách a listech, vidíme ihned, že láska, ctižádost, šílenství, darebáctví, pletichy a dobrodružství všeho druhu bývají zde často důležitými faktory zrovna jako v jiných oborech příbuzných, jako jsou válka, zákonodárství a politika. Moderní literatura se často zabývala s bankéři všeho druhu, ale obyčejně pouhá skutečnost zastínila snadno veškerou fikci. Bankéřství objevuje se ve společnosti v nejrůznějších formách: někdy jsou bankéři společníky, druhy a přátely panovníků a jindy zase půjčují na zástavy a žijí v bídných kramářských boudách. Tak Fuggerové vydržují Karla V. a spálí všecky jeho úpisy — věru v pravdě královský to dar! tak Baring a Goldsmid pomáhají Pittovi, a což Rothschildové! Některý obchodník založil si bankovní dům, poněvadž statkáři bojíce se loupežníků uschovají si k němu hotové peníze. Jiný zase zbohatl, poněvadž zástavy, o něž se nikdo nehlásil, zůstaly mu v rukou. Mohli bychom vypravěti celou řadu historií věru tragických, kterak některé bankovní domy se samy zničily lehkomyslnými spekulacemi; jiné zase přišly o všecko docela nevinně. A jaká to opět řada zajímavých lidí jest mezi nimi! Jeden z nich, Samuel Rogers, jest básníkem; jiný, George Grote, jest velikým znatelem řečtiny a znamenitou kapacitou v historii; podobně Prescott jest velikým spisovatelem historickým a Sir John Lubbock vzácným učencem i státníkem. Není pravdou, že jest život bankéře tak suchým a střízlivým a mechanickým, jak se obyčejně za to má. Štědrost bankéřů a pak ona zvláštní jemnocitnost, s jakou dary svoje udíleti znají, staly se skoro příslovím; ba mnohý bankovní dům přivedl se na mizinu jenom svou velikou solidností. Již tyto některé věci, které jsme právě uvedli, dokazují, že historie bankéřství má v sobě opravdu velmi značnou dósi romantiky. Všeobecně má se za to, že Italiani, totiž kupci z Benátek, Janova, Lukky a Florence rozšířili po světě tuto novou živnost; nicméně však lze se domnívati, že synové Israelští znali bankéřství ještě dříve nežli kupci italští. Obyčejně bývali zlatníky a klenotníky; první bankovky byly jakési kvitance na věci nebo peníze deponované u těchto bankéřů a cirkulovaly ihned jako peníze z ruky do ruky. Ale banky rozšířily od té doby velice svůj program; nyní staví dráhy, továrny, kanály, celá města; jindy zase mají nějaké doly ve své správě. — Mnohé ban-

kovní domy měly začátky velice skrovné. Tak firma Smith, Payne & Co. Zakladatelem bohaté firmy této byl soukenník, který byl za dobré s okolními pachtýři. V celé krajině panoval tehdy veliký strach před loupežníky, a statkáři ukládali si svoje peníze u zmíněného soukenníka; ten pak maje obchodního ducha, dovedl výborně operovati s kapitalem sobě svěřeným, tak že v krátce velice zbohatl. Když pak nabídl ještě úroky za schování peněz, hrnuly se mu kapitály ze všech stran a pan Smith stal se opravdovým bankéřem. Velice zajímavá a poučná kniha dala by se napsati o rozných svízelích bankéřů i těch, kdo u nich deponovali. Jediné slovo tu a tam neopatrně nebo zlomyslně pronešené může učiniti ohromný poplach a strach bývá zde nakažlivým daleko více nežli kde jinde. Někdy končívá taková hrozná scéna dosti šťastně. V máji r. 1866 zastavila jakási banka v Anglii placení. Po šesti nedělích byla zase otevřena a všecky požadavky byly vyplaceny i s úroky. Stalo se to jenom na základě všelijakých pověstí, které se o ní roztrušovaly. Jedna banka padla způsobem velice podivným. Dva věřitelé jeli do anglické banky a vezli s sebou papíry v ceně sto tisíc liber v malé příruční tašce. Tato taška se však ztratila, jak, těžko říci. Byla však opět nalezena, a nechybělo v ní ničeho; ale banka tím přece již byla ztracena. Nepatrný mráček nedůvěry, tak maličký jako dlaň, a je po všem; anebo papíry trochu klesnou, obilí stoupne a ve světě bankovním jest nesmírný poplach. Velice romantickou historii má firma Jones, Loyd & Co. Tato banka splynula nyní s londýnskou a westminsterskou. Můžeme říci, že jejím začátkem byla láska mezi mladým knězem z Manchestru a dcerou jednoho z předních členů kongregace. Pan James Loyd kázal tak krásně ve své kapli v Manchestru, že Mary Jonesová se do něho zamilovala. Její otec byl muž velice bohatý, neboť byl zároveň bankéřem i továrníkem. Jednou se tak potěšil z jeho kázání, že mu daroval padesát liber; a kněz když mu děkoval, slíbil, že se bude za něho každou neděli modliti. Náš mladý párek obávaje se, že by otec k lásce jejich třeba nesvolil, dal se potají oddati. Pan tchán se s nimi pak smířil, ale soudil, že by jeho zeť mohl dělati něco lepšího nežli kázati, jako činil až dosud. Pan Loyd který, mimochodem řečeno, nebyl knězem anglikánské církve, stal se tedy společníkem svého tchána, otevřel veliký bankovní dům v Londýně a vedl jej s mnohým zdarem po kolik let. Podobných historií mohli bychom vyprávět celé množství; skoro každý větší bankovní dům má ve své historii tak romantické episody. Celé bankéřství při vší své rozsáhlosti jest přece jenom velice jednoduché. Několik zásad a postulátů je základem celé věci. Papíry nejsou peníze; representují pouze jejich hodnotu. Ba můžeme říci trochu paradoxně, že ani peníze nejsou peníze; a zlato zase representuje práci. Bankovky pouze representují zlato, tedy zastupují něco, ale peníze cizí, kterouž výhodu pochopí ovšem každý obchodník. Systém bankovní jest jako ohromný strom, který rozložil svoje kořeny po celé zemi; a kdyby bylo možno, aby byl vyvrácen — což ovšem se ani mysliti nedá — zachvátil by jeho pád to, co již samo zastupuje něco jiného. Zlato samo jest zbožím zrovna jako obilí, víno, nebo vlna, nebo cokoliv jiného. Skoro všecky katastrofy bankovní zaviněny byly tím, že se zapomnělo na tuto prostou zásadu. Obchod bankéřský jest nejvýhodnější a jaksi nejlehčí ze všech. Bankéř má v rukou ne své vlastní peníze, nejen jediný národ, ale všecky. Velmi dobře pravil jeden francouzský autor, kdyby byl Napoleon I. ruinoval Anglii, byl by ruinoval také Francii. Celý ten finanční systém jest jako hladina, kterou rozechvěje každý větřík a v níž se odráží každá fáse národního blahobytu i neštěstí. Je to barometr, který ukazuje svědomitě, jak se které zemi vede. Je to stavba, která, ačkoliv věže její strmí vysoko k obloze, spočívá v základech svých na delikátní struktuře obecné důvěry. Její historie jest bohatým pramenem a dovede objasniti tak mnohé historické faktum a mnohý charakter, a její osudy zasluhují, aby zachovány byly ve stejné paměti jako války, vítězství a různé smlouvy, které vyplňují stránky naší historie.

(Dle „London Society“.)

* Veřejná diskuse o otázkách vědeckých a společenských jest v Anglii věcí netoliko rozšířenou, ale i oblíbenou. Súčastní se jí každý, kdo o věci něco nového neb zajímavého říci může a i vědecké časopisy otvírají takovýmto sdělením a náhledům rády své sloupce. Jednotliví šermíři potýkají se tu často velmi ostře a obecenstvo se baví i poučuje. Zábava jest ovšem často dosti drastická, ale nikoho neuráží, poněvadž jest přirozená. Nejnověji došlo na — prasata v písmě svatém. Celá veřejnost anglická pobouřena byvši zprávami o ukrutnostech páchaných v některých fysiologických pracovnách na živých zvířatech, kterážto krájí se, řezají, injektují a moří ve službě vědy, přetřásá po dlouhou již dobu otázku, je-li takové týrání živých tvorů oprávněno i nejvyššími účely vědy, slovem, není-li ukrutenstvím neomluvitelným. Oba tábory, pro i proti párání zvířat za živa, jsou ve vědeckém světě asi stejně silné a potýkají se velmi živě v jednotlivých revuích. Nejnověji napsal lord Coleridge do Fortnightly Review následující: „Co by náš Spasitel řekl, jak On by se podíval na síň naplněnou tvory, kteří nikomu neublížili, které On miluje a kteří umírají mukami zúmyslně jim činěnými.“ Na to odpověděl lordovi učenec Ch. A. Stevenson: „Jest ve svatém písmě místo vztahující se velmi blízce na pytvání zvířat za živa, totiž vyhojení člověka posedlého ďábly (Marek V, v. 26—32) — „a nečistí duchové vyšli a vstoupili do prasat; a stádo vehěhlo úprkem se srázného místa do moře a utonulo. Bylo jich asi dva tisíce.“ — Jestliže tedy Spasitel uznal za prospěšné, dovoliti zahubení celého stáda prasat, čítající 2000 kusů, jenom aby ulevil útrapám jednoho ďáblem posedlého člověka, jsou zajisté oprávněny práce mužů jako Hunter, kteří svými výzkumy na zvířatech za živa pytvaných zachránili sta lidí před smrtí.“ Na to odpověděl A. Stevensonovi jiný učenec, že se velice mýlí, domnívaje se, že byl onen nešťastník uzdraven přejitím zlých duchů zrovna do prasat. Spasitel mohl je zajisté poslati kamkoliv chtěl a člověk býval by byl také uzdraven. Avšak jak z písma vysvítá, oni zlí duchové o dovolení, aby směli do zvířat vstoupiti, sami prosili — i dovoleno jim to — ex gratia. Do otázky o vivisekci přišly ostatně také dámské muffy a klobouky. „Co ubohých zvířat musilo dáti své kožichy a peřatý oblek na Vaši okrasu, krásné dámy!“ volá zlomyslný professor H. H. Johnson. „Brasilianské rajky, kterými se tak zdobíte, daly vám celý svůj kožich, z něhož se vysvlékají za živa, a s pštrosem není to jinak. Škubání peří působí mu často tak osudné následky, že zahyne.“ K upokojení útlocitných dam budiž řečeno, že se pštrosům nyní péra stříhají! Jak to je s rajkami, nevíme.

* Malá sbírka suchých rostlin asi půlčtvrta tisíce let starých jest zajisté věcí velmi zajímavou. Takový herbář složil si Dr. Schweinfurth z věnců nalezených na prsou mumií, jež objeveny byly minulého roku v Deir el Bahari od Dr. Brugsche a Maspera. Dva věnce ležící na těle krále Aamesa I. sestávaly z lupenů egyptské vrby (Salix safsaf) přišitých ku větvici datlové palmy. Mezi těmito lupeny sevřeny byly květy vodních růží a pantoflíčků (Delphinium), dále akacie nilské (Acacia Nilotica). V rakvích jiných králů nalézaly se květiny jiné, jako Carthamus, tinctorius, Mimusops Kumel. Zajímavo jest viděti, jak zachovala se modrá barva pantoflíčků a zeleň v lupenech kdyňových. Všechny jmenované druhy rostou dosud na východě — a v jejich ústrojí nenalézá se za půlčtvrta tisíce let — žádné změny!

* Na meteorologické observatoři pařížské odbýváno dne 13. března soirée, při kterém jeden salon osvícen byl od 10 hod. večer do 7 hod. ráno nepřetržitě elektřinou, vycházející z batterií Faureových. Dvacet pět lamp soustavy Swanovy živeno bylo z týchže shromážďidel obsahovavších podle výpočtu admirála Moucheza v celku síla 40 koní.

* Ruský námořní důstojník vynalezl velmi důmyslný přístroj, kterým dají se ustanoviti hloubky moře bez provazce. Hřídelík s přítěží olova pustí se do vody a otáčením jak padá naznačuje ručkou prošlou svou dráhu. Jakmile přístroj narazí na dno, odpadne olovo a přístroj vyplove na povrch, kdež pak se hloubka, do které byl padl s indexu sečte.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. dubna 1882. ČÍSLO 12.

Ballada horská.

(Z veršů Jana Nerudy.)

„Řekněte mi, babičko má, co že rány svírá,
po čem člověk, těžce raněn, přece neumírá?"
„„Rány hojí odevřené na tom lidském těle
jenom čarodějná jarní šťáva z jitrocele.““ —
„Řekněte mi, babičko má, co se dobře dává,
je li ochořelá hlava bolestí až žhavá?"
„„Na tak těžký úpal hlavy pomoc jiná není
nežli mladé jarní listí z lesní jahodení.““

Dítě z chaty vyskočilo, do sousedních polí
„Daruj šťávy, jitroceli, na vše, co kde bolí!"
s pole spěchá ku lesině, přes trní a bloží —
„Dej mi to své mladé listí, jahodino boží!"
Co kde chtělo, rychle mělo, ke kostelu běží:
na kříži zde pod oltářem Kristus rozpjat leží.

„Potírám Tvá svatá prsa, myju bok Tvůj svatý,
tělíčko zas uzdraví se, Ježíšku můj zlatý —
kladu čerstvé listí lesní na hlavu a líce,
nebude Ti hlavičku Tvou bodat úpal více!"

Nad kostelem velké zvony do vůkolí zvoní,
lid se sbíhá, v prsa bije, zázraku se kloní:
jak to dětská duše snila,
vůle boží vyplnila.

Podnes mají v horské vísce obraz Trpitele,
nemá rány ve svém boku, nemá trnu v čele,
bílá lilje v ranní záři po celičkém těle.

Blaho v zahradě kvetoucích broskví.

Podivná povídka od *Julia Zeyera.*

(Dokončení.)

Slavnost květin byla již v plném proudu. Všude visely girlandy, pestré lampiony, všude stály vásy s kytkami, na střechách, v oknech, na ulici podél chodníků. Vzduch byl naplněn vůní a světlem. Bylo hlučno, veselo, slavno po ulicích i v domech. Zpěv a hudba opojovaly sluch. Bylo jaro v srdcích lidí jako v přírodě. I moje krev proudila jarejší, i mě unášela brzy všeobecná radost. I spěchal jsem, kam proud procházečů se ubíral. Přišli jsme k řece. Šedomodře valila se mezi nízkými břehy, pokrytými zahradami v květu. Lodi všech velikostí a tvarů ji brázdily. Ověšeny girlandami, naplněny pestře oděným obecenstvem, zdály se ty lodi v šeru ohromnými kyticemi plujícími k moři. Nebe bylo jako z šedého krepu, a v okamžiku, když jsem k řece přišel, zaplálo na něm tisíc ryh, tisíc ohnivých hadů, nesčíslná rudá světla na něm zahořela. Byl to ohňostroj, který právě byli vypálili. Hukot jako bouřky duněl od řeky. Byla to vřava tisíců a tisíců lidí, kteří se na mostě tlačili, na lodích jásali, na břehu tleskali. Bylo pak cosi okouzlujícího, cosi unášejícího v tom divadle; bez přestání, hustěji a hustěji stoupaly jiskry k nebi, zem pršela oheň na nebe, jako toto jindy deště na ni lilo, zem házela žhoucí květy, pestré hvězdy, malá slunce granátových barev vzhůru k sedé klenbě. Byly to jako zářící pozdravy, jako planoucí polibky, které lidé posýlali nebi, děkujíce za vzácný dar jara, povstalého z polibku, jejž bylo zemi vtlačilo. Upíraje oči k nebi, bych se nabažil krásného pohledu, šel jsem pořáde bez zvláštního cíle po břehu dálc, a přišel posléz na konec města mezi zahrady. Tam bylo poměrně pusto. Po vodě ale plovaly „květinové koráby", velké to barky, na kterých ve vystrojených stanech z hedbáví, nebo v pozlacených malých domcích dívky seděly, nastrojeny jako k slavnosti, ověšeny zlatými šperky, ověnčeny květy. Líčené jejich obličeje usmívaly se neustále při záři houpajících se lamp, a mnohá hrála na flétnu neb na loutně.

Odvrátil jsem tvář od lodí prodajných těchto kurtyzáu, lákajících muže k sobě, by plynouce s nimi po vodě se opojovaly láskou, vínem a vůní parfumů. Přišel mi nápad přeplavit se na druhý břeh, odkud byla krásná vyhlídka na město.

Volal jsem na přívozníka. V tom okamžení vyplul měsíc z moře kvetoucích broskví a proměnil celý kraj v ohromnou stříbrnou báj. Zároveň s měsícem zjevil se na řece malý koráb, neobyčejně krásný. Zdál se celý ze slonové kosti a ze stříbra, byl celý liliemi a bíle

kvetoucími nenufáry ověšen, na přídě houpala se lampa v tvaru velké hvězdy, paprsky její byly jako třpytivé jiní, a mimo ni hořel na palubě ještě celý řetěz malých, bílých lamp, útvarem lotosovým květům podobných. Mezi sloupy, nesoucími nad palubou postříbřenou střechu, hrál večerní vánek bílými jako sníh záslonami z nejjemnějšího hedbáví. U kormidla seděla velká, silná ženština, dle vzezření Tatarka, a vesly, blýštícími se perletí, vládly mladé, bíle oděné otrokyně.

„Voláte na převozníka, pane?“ zvolala na mne Tatarka, vzmáchla kormidlem a hbitá loď stála u velkého kamene, na němž jsem v řece nedaleko břehu stál.

„Vstupte, pane,“ řekla Tatarka. „Převezeme vás z ochoty na druhý břeh, loď naše je prázdná.“

Mluvila klidně, vzezření její bylo skromné.

Nemohl jsem dobře nabídnutí její bez nezdvořilosti zamítnout. Vstoupl jsem na palubu.

Nedovedl jsem výkřik potlačit. Pod baldachýnem, stříbrem protkaným a perlami jako slzami posetým, ležela ženská postava, oblečená celá v bílém hedbáví. Lotosové květy skrývaly částečně temné její vlasy, a nohy její v brokátových střevících podobaly se stříbrným liliím. Záslony byly na té straně, ku které obracena byla, rozhrnuty, míska ze sněhotřpytného nefritu, naplněna vonnou pěnou, stála vedle ní na koberci; vnořila občas stříbrné stéblo do ní a pouštěla bubliny do lunné noci. Zahořely tam jako duhozářící opály a zmizely rozplynuvše se v noční mlze. Vzdechy její letěly za nimi a přesladkým hlasem, jehož známý zvuk mnou až v základech duše zatřásl, zašeptala: „Tak plyne život můj — lesklý a prázdný.“

Byla to skutečně ona? Nemohl jsem dlouho pochybovat, ohledla se na mne, byla to Mingea! Smutně a něhyplně hleděla mi v oči, zdálo se, že očekává, že na ni promluvím. Neměl jsem dosti odvahy, držel jsem se sotva na nohou. Když jsem jediného slova nepromluvil, odvrátila se a pouštěla vzdychajíc, opět bubliny do vzduchu.

„Jsme u břehu.“ pravila drsně Tatarka. Vzala mne za ruku, když jsem sebou nehnul, a stál jsem, nevím sám jakým způsobem, opět na břehu. —

„Bloude!“ šeptala Tatarka.

„Proč je tak smutná? Proč kolem ní vše bíle, v barvě smutku? Proč je nešťastná?“

Tatarka vracela se pomalu ku kormidlu, a ohlížejíc se pravila pak: „Krásní muži mají krátký život, a krásné ženy nejsou šťastnými. Staré to přísloví!“

Loď sebou hnula. Několik okamžiků viděl jsem ji nocí plouti jako výtvar bílé pěny a měsíčních paprsků, pak se ztratila.

„Já bloud!“ opakoval jsem po Tatarce a vracel se pomalu domů. Slavnost květů neměla pro mne více ni zajímavosti, ni významu. Rozumí se samo sebou, že jsem nespal po celou noc. Druhý den trávil jsem ještě s otcem, a když vedro pominulo, dal jsem se na cestu k mandarinovi Panju zpět. —

Šel jsem velmi pomalu a zamyšleně hleděl jsem pořáde téměř k zemi. Když šero již se stávalo hustším, pozvedl jsem hlavu, bych uviděl, jestli věže paláce se ještě nerýsují na nebi. Tu zpozoroval jsem, že jsem byl zabloudil. Dal jsem se totiž nevědomky pěšinou, která od silnice odbočovala a kterou jsem posud nikdy nebyl šel. Malý pahrbek ležel nyní mezi mnou a městem, a pěšina vinula se kolem jeho paty dál. Chtěl jsem se již vrátit na silnici, ale zvědavost mne přiměla, bych ještě trochu po pěšince kolem pahrbku šel, chtěl jsem viděť, kam asi vede. Jakmile jsem zabočil za vršek, spatřil jsem skupinu prastarých, květem pokrytých broskví. Vítr táhl korunami stromů unylým vzdechem a několik ptáků mango vydávalo usínajíce tiché, zmírající zvuky. Lákalo mne to pod květokryté větve kývající jakýmsi, jak se mi zdálo, elegickým rhytmem. Sedl jsem pod nejstarší z broskví, jež byla zároveň nejhustěji oděna v sníh a červené jiskry květů. Měl jsem svou loutnu s sebou, hrál jsem několik okamžiků na ni, hledě k hvězdám vzhůru, jež tu a tam se již slabě motanicí haluzí kmitaly. Snivý jakýsi klid zmocňoval se mé duše. Podepíral jsem hlavu o peň a umínil si, že zde ztrávím noc. V tom okamžení zaslechl jsem za sebou jakési skřípnutí dveří. Ohlídl jsem se a tu viděl jsem, že za mnou nebyla skála, jak jsem se byl domníval, ale vysoká zahradní zeď. Byly to vskutku stěžeje skříply, dvéře byly teď na polo otevřeny, a viděl jsem do zahrady. Byla plna prastarých stromů, malý, ale nad míru elegantní dřevěný dům stál uprostřed, průčelí jeho, pestře omalované a bohatě zlacené, bylo pokryto nejjemnějšími řezbami, porostlé růžemi. Před domem byl velký, mramorem roubený rybník, a Mingea krmila tam zlaté ryby. Zdálo se, že mne nevidí. Krev mi zakypěla. Jak přicházela Mingea sem? Proč potkával jsem ji na každém téměř kroku? Cosi nutilo mne k útěku. Cítil jsem, že neodolám, pozvedne-li jednou ještě ty nyjící své zraky ke mně. Neváhal jsem s útěkem, učinil několik kroků. Vábilo mne to se ještě jednou aspoň na ni ohlídnout, ale neučinil jsem tak. Za chvíli slyším však za sebou kroky, zastavil jsem se mimoděk. Po boku mém stála Tatarka, kterou jsem byl včera u kormidla viděl.

„Pane,“ pravila klidně, „Mingea, moje velitelka, posýlá mne za vámi. Ve svém zmatku pověsil jste loutnu na větev broskve a zapomněl jste ji tam.“

„Nezapomněl jsem svou loutnu,“ odpověděl jsem, snímaje prsten a dávaje ho otrokyni za odměnu. „Pověsil jsem ji co dar pro tvou paní. Je slavnost květin, a starý zvyk opravňuje v ten den i těm dárky přinášet, kterým bychom v jinou dobu cos takového se nabízeti neodvážili.“

„Jste dvorný a štědrý,“ odpověděla Tatarka, „vyřídím to své paní, ale slušnost žádá, byste jí to též opakoval sám.“

Viděl jsem, že jsem svou zdvořilou lží byl se sám do sítě lapil. Lekl jsem se poněkud, ale šel jsem s náhlou smělostí za Tatarkou.

Vedla mne do malého pokoje, který byl celý z perleti růžového lesku, tak že se mi zdálo, že jsem uvnitř ohromného lasturu. Dvéře, které se za mnou někde otevřely, vydaly zvuk jako struna, a když jsem se ohlídl, stála Mingea na prahu. Měla mou loutnu v ruce a zářila radostným úsměvem. Ale i tím úsměvem prodíral se jakýsi nyjící smutek, který jí dodával něco nevýslovně snivého.

„Dík za tvůj dar, můj Hoangti,“ pravila blížíc se mi. „Konečně je mi dopřáno s tebou mluvit! Ó jak toužila jsem po tomto okamžiku!“

Srdce moje tlouklo divoce, cítil jsem jakousi mdlobu samou vášní. Ale svědomí moje káralo mne: Jak mohl jsem se přiblížit ženě svého dobrodince?

Sebral jsem veškeré síly a pravil jsem po velkém přemáhání: „Paní moje, kdy vrátíš se k svému manželu Panju, k mému dobrodinci?“

Mingea se usmála.

„Znáš jemně vyčítat,“ pravila, „ale mýlíš se. Panju mým manželem? Mohl by býti mým otcem. Jsem ovšem jeho příbuzná, téměř jeho přijatá dcera, a zavítám občas do jeho domu. Viděls mne tam několikrát a z toho pochází tvůj omyl. Žiju vždy zde v té samotě.“

„Tys volná, ty nenáležíš nikomu?“ zvolal jsem a slzy radostí mi vyhrkly z očí.

„Nenáležím nikomu — než tobě, kterého duše moje zvolila,“ šeptala Mingea. „Ano,“ přidala za chvilku, „náležím tobě — nebo hrobu!“

Klesl jsem jí k nohám a líbal lem jejího šatu.

Klonila se ke mně, položila vzdušnou svou ruku na mou hlavu.

„Ah,“ šeptala tiše, tak tiše jako nejjemnější vánek a hlasem tak hlubokým, jako by přicházel z nesmírného bezedna: „Ah, jak tě miluju, jak tě miluju!“

Klesla mi na srdce. Byl jsem jako šílen, cítil jsem, jako by mně srdce mřelo; mráz mne pojal, když jsem polibek na čelo její vtiskl. Láska moje měla cosi podobného smrti, tak nepochopitelná, silná, ba příšerná zdála se mi v tom okamžení. Tím polibkem zdálo se mi, že veškerý můj život přešel v její bytnost a já že zůstal bez vůle a bez duše jako mrtvola.

Mingea za to byla jako plamen.

„Nyní jsi věčně můj!“ zvolala. „Chceš býti mým manželem?“

Život vracel se opět v chvějící se moje tělo. Odpověděl jsem jí pouze divokým výkřikem.

„Zařídíme vše dle starého zvyku, šetřme dávné podání,“ řekla Mingea vesele. „Zde vedle je lázeň, najdeš tam šaty hodící se k nastávajícímu obřadu.“

Vyšla rychle z pokoje. Vešel jsem v lázeň, převlíkl se do zlatotkaných rouch, která tam ležela, postříkal se voňavkami. Když jsem se vrátil do pokoje z perleti, byly dvéře do zahrady vedoucí dokořán otevřeny, bubny a rohy zahřměly a sbor dívek, nesoucích hořící svíce z růžového vosku, vešel pro mne do pokoje. Vedli mne do zahrady. Tam čekal velký uzavřený palankýn, pokrytý broskvovými květy a stříbrnou tkaninou. Jedna z dívek dala mi zlatý k němu klíč. Znova zazněla hudba hlučná, ohlušující. Otroci, nesoucí palankýn, se dali na pochod, já, dívky se svícemi a hudebníci kráčeli za palankýnem. Cesty zahradní byly tmavé, neboť prastaré stromy, nejvíce cypříše a ořechy, nepropouštěly paprsky hvězd. Zdálo se, že bloudíme lesem. Čím dále jsme přicházeli, tím tlumeněji zněla hudba, až konečně na dobro umlkla. Též dívek bylo pořáde míň, ztrácely se jedna po druhé a svíce jejich shasínaly, ale cesta stala se přece světlejší, neboť ořechový les řídl. Pojednou vkročili jsme v ohromný sad broskví, dřímající v čarovném svitu hvězd, jež jsem posud nikdy tak krásně hořet, tak jasně kmitat neviděl. Rosa kapala s broskví, které tak bohatě kvetly, že se zdály obalené jíním. Nikdy neviděl jsem krásnějšího pohledu. V prostřed sadu stál malý dům, bílý jako lotos, vzdušný jako ptačí hnízdo. Lesk zářících na nebi konstelac odrážel se od stříbrných jeho stěn, v nichž se jako na vodě zhlížely. Před tím domem postavili otroci palankýn. Zůstal jsem posléz sám, všickni, otroci, dívky a hudebníci byli zmizeli.

Z palankýnu zazněl sladký, snivý, tlumený hlas Mingee: „Jsme u cíle. Jsme u pavillonu, jenž nese jméno ‚Blaho v zahradě kvetoucích broskví‘.“

Vyňal jsem klíč a otevřel palankýn. Něco jako záblesk bílých paprsků padlo mi v náruč — Mingea zahalena v závoj. Nesl jsem ji v pavillon. Vešli jsme v malý pokoj, který se mi zdál potažen látkou utkanou z nitek broskvových květů a z umrzlé rosy. Poklonili jsme se sedmkráte krbu, na kterém mírný, bledě modravý oheň hořel. Pak sňal jsem jí závoj. Byla oděná v bílý hedbáv, pokrytý broskvovými květy. I vlasy její byly týmže květem věnčeny. Na stolku stál stříbrný pohár s vínem. Napili jsme se z něho společně.

„Nyní jsem tvá, můj manželi,“ šeptala Mingea a klekla přede mnou. Trhl jsem ji na své srdce. „Ó ty blaho v zahradě kvetoucích broskví!“ zvolal jsem. Více nedovedl jsem říci.

Otevřeným oknem svítily hvězdy na naše štěstí a větev kvetoucí broskve, která oknem do pokoje rostla, zachvěla se, jako by nám žehnala, když jsem Mingeu za hedbávnou záslonu nesl, která nás skrývala i před hvězdami. Sami, sami chtěli jsme býti i bez těch věčných, svatých svědků, kteří již tolik blaha viděli — a tolik pláče! . . .

Když ráno svítalo, zbudil mne déšť žhoucích slz, tekoucích na mou tvář z očí Mingee.

„Jest čas, abys šel,“ pravila štkajíc.

„Proč mne odháníš od sebe? Zůstanu s tebou. Aneb pojď se mnou. Ať se doví celý svět o našem blahu a štěstí.“

Mingea zbledla smrtelně. Usušila slzy a pravila slavně: „Je-li ti život můj drahý, není-li láska tvoje lží, pak tě zaklínám při našem blahu, aby jméno moje nikdy nepřešlo ve společnosti lidské přes tvoje rty. Nikdo na širém světě nesmí štěstí naše ani tušiti. Netaž se, proč se skrývám. Dovíš se to někdy, ale prozatím mně důvěřuj. Promluvíš-li, pak zemru, ztratíš mne na věky!“

„Jak mohu ale bez tebe žít?“

„Vrať se domů. Kdykoli se ti podaří v noci uniknout, přijď ke mně. Budu tě vždy, každý večer očekávat, a ráno se vždy zas se mnou rozloučíš.“

Poslechl jsem. Mingea vedla mne od pavillonu „Blaha v zahradě kvetoucích broskví“ k domu, kde jsem se převlekl do svých šatů, pak doprovodila mne až ke dveřím zahradním, kterými mne včera byla Tatarka vpustila. U dveří dala mi skřínku z drahého dříví, vykládanou zlatem, posázenou perlami.

„Na památku na první noc, ztrávenou v ‚Blahu v zahradě kvetoucích broskví‘,“ pravila.

Jako ve snu kráčel jsem domů. Mandarinovi Panju řekl jsem, že jsem byl do rána s otcem, a uvěřil to snadně.

*

Počal pro mne život nový, plný blaha a svrchovaného štěstí. Téměř co noc kradl jsem se z domu mandarinova a letěl k pavillonu „Blaha v zahradě kvetoucích broskví“. Mingea očekávala mne vždy u dveří. Byli jsme pak až do rána spolu, rozkoš, hudba, poesie nás opojovaly. Takové písně, jaké ona zpívala, nebyl jsem nikdy slyšel. Básně její tak jako hudba měly zvláštní, neslýchaný ráz, jakási velkolepost a prostota je vyznamenávaly vesměs. Někdy mi dala rukopisy s sebou, bych je pročítal, byly zažloutlé a starým neobvyklým písmem psané. Pocházely se sbírky Mingeiných předků. Také skvosty, které mi občas darovala, byly nejen cenou ale též starožitným rázem znamenité. V skřínce, kterou mi byla dala co památku na první noc, nalezl jsem překrásný, velký drahokam nesmírné ceny. Byla to jakási miniaturní hora ze žlutých křišťálů, plna točitých jeskyň a slují. Občas vystupovaly jakési vonné páry z těch jeskyň, shlukovaly se v oblaka, v kterých se z paprsků, linoucích se z křišťálů, malé duhy tvořily. Na patě hory byly překrásně pracované broskvové stromy s květy ze stříbra a rubínů.

Nemohl-li jsem k Mingei, postavil jsem si drahokam před sebe a rozjímal jsem aspoň o ní, upíraje oči na umělý broskvový sad. Tak myslil jsem neustále na ni, a nebylo divu, že jsem se stal roztržitým, že jsem své povinnosti zanedbával, že jsem ustal úplně v studiích.

Štěstí mé trvalo již přes měsíc, když se jednou stalo, že jistý mudřec, všeobecně za svatého považovaný, k mandarinovi Panju zavítal. Byl jsem přítomen mnohých jeho učených rozmluv. Mezi jiným přišla též řeč na blaho člověka a na cestu, kterou ho dosáhnouti lze. Filosofické té rozepři, které jsem jen roztržitě naslouchal, bylo mnoho osob přítomno, a po dlouhé rozpravě obrátil se onen mudrc blahosklonně ke mně s otázkou: „A jak ty, mladíku, soudíš o blahu?“

„Znám jen jedno, blaho svrchované a nechci jiné znáti, totiž ‚Blaho v zahradě kvetoucích broskví‘.“

Mluvil jsem jako šílenec a cítil jsem ihned tu prohlubeň pošetilosti, do které mne vášeň a netrpělivost byla dovedla. Nerozuměl mi sice nikdo, ale od onoho dne začal mandarin Panju cosi tušit a začal mne pozorovat. Nebyl jsem si toho ale dříve vědom, až když jednoho rána, když jsem se vracel od Mingee, na mne takto zahřměl: „Kam se uchylueš noc co noc, lehkovážný smělce? Sluha můj špehuje tě již deset dní.“

Zůstal jsem jako omráčen. Rychle ale zpamatoval jsem se a zalhal bez rozpaků.

„Nuž vězte,“ pravil jsem, „stýská se mi po otci. Vím, že je osamělý a churavý, trávím tedy noci s ním. Bál jsem se vás o dovolení prosit, abyste snad nemyslil, že se mi v domě vašem již nelíbí.“

„Pak chválím tvůj přestupek,“ odpověděl mandarin laskavě. „Nekladu nic výše lásky synovské.“

Byl jsem tou nezaslouženou chválou zdrcen, a myslím, že mandarin mne uhodl a že znova mne podezříval. Zůstal jsem asi tři dni doma, ale čtvrtou noc byla touha moje tak mocná, že jsem musil Mingeu viděť stůj co stůj.

Pokryla tvář mou plamennými polibky, tiskla mne mocně k sobě.

„Myslila jsem, že již nepřijdeš!“ štkala a padla při té myšlénce jako zničena na sedadlo.

Pověděl jsem jí vše. Tu schvátil ji takový bol, že jsem myslil, že zemře. Byla dlouho němá a chladna jako kámen. Když se konečně poněkud utišila, tak že zase promluviti mohla, pravila mi zádumčivě: „Věděla jsem že to tak přijde. Ó ano, temný můj osud se vyplní. Ty budeš mi vyrván! Hrob zeje mi tmavě a mrazivě vstříc.“

Na to padla opět do hluboké mrákoty, z které ji slzy moje a polibky posléz probudily. Tak silná, ohromná, sladká a trpká jako v onen večer nebyla posud naše láska bývala. Slzy a celování, jásot a pláč, rozkoš a bol, život a smrt, vše splynulo nám tenkráte v jediné závratné šílenství. Byli jsme oba k smrti umdleni, když jsme se ráno loučili. Mingea již nepromluvila, nejevila již žádné obavy, ale smutek v jejím zraku krušil mne jako skála. Doploužil jsem se s tíží domu.

Panju mne očekával v mém pokoji; ráno bylo již značně pokročilo.

„Tys spal dnes tedy opět mimo dům?“ tázal se klidně.

„Ano, byl jsem s otcem.“

Sotva že jsem domluvil, otevřely se dvéře a otec můj stál na prahu.

„Bídný, nevděčný lháři!“ zahřměl na mne.

Musil jsem se držeti stěny, abych neklesl. Tak byl jsem sláb a překvapen.

„Vyznej, kde se touláš noc co noc?“ tázali se oba muži zároveň.

Mlčel jsem tvrdošijně.

„Ah,“ zvolal otec, „proč musil jsem se dočkati na svém dítěti, že pravdu dávám přísloví, jen dvojí že jsou hodní lidé na světě, mrtví totiž a ti, kteří se ještě nenarodili! Kéž bys byl z jedněch nebo z druhých!“

Mlčel jsem dále.

„Můžeš zapírat,“ pravil mandarin, „žes padl v sítě mrzké kurtizany?“

Tu vzpřímil jsem se.

„Mluvte s úctou o té, kterou miluji a která je mou ženou,“ zvolal jsem. „Věz, mandarine Panju, že haníš vlastní příbuznou.“

„Blouzníš? mluvíš v horečce?“ tázal se Panju.

„Mluvím střízlivě a pravdu. Je to Mingea, kterou jsem po tvém boku poprvé spatřil, která používala pohostinství v tvém domě.“

„Tys zbaven rozumu,“ odvětil mandarin. „Neslyšel jsem nikdy to jméno a nikdy nehostil jsem jakoukoli příbuznou v svém domě.“

„Je to nedůstojné zapírati pravdu,“ zvolal jsem.

„Což není Mingea tak ušlechtilá, že by měla býti chloubou tvého rodu? Nebyla tenkráte s tebou, v den, když jsi mne poznal, když si vějíř pro ni kupoval? Nenaslouchala v stanu gázovém na kvetoucím ostrově v tvé zahradě mé písně, tenkráte, když jsem poprvé u tebe zpíval?“

„Nikdy neslyšel jsem tolik nesmyslu a lží s tak drzým čelem pronášet!“ zlobil se mandarin.

„Hle jaké to skvosty!“ vykřikl nyní otec. Byl mezi mou řečí dary Mingeiny v jejich úkrytu nalezl a táhl je nyní na světlo.

„Odkud máš převzácné tyto starožitnosti, ty skvostné rukopisy dávných věků?“ divil se mandarin a hleděl přísně na mne. „Ty věci byly zakopány v zemi,“ pokračoval, „nesou toho patrné stopy. Bylo by možno, žes se dopustil snad svatokrádeže, vyhrabaje je z úkrytu některého starého chrámu? Věru ten zločin byl by horší lehkovážného záletnictví!“

Vypukl jsem v pláč, zdálo se mi, že mne mučí.

„Ó Mingeo,“ zvolal jsem, „ó slyš, drahá, jak toho pokořují, jehož čistá duše tvoje miluje!“

„Slzy tvoje zdají se mi býti pravdivými,“ pravil na to mandarin mírně. „Snad křivdil jsem ti, a litoval bych upřímně. Veď nás k té dívce. Je-li taková, jak o ní blouzníš, nač se skrývá? Nikdo by sňatku tvému nebyl na odpor.“

Zajásal jsem a žehnal mandarinovi za šťastný ten obrat. Sedli jsme na koně a jeli k Mingei. Přišli jsme na pěšinku, zahlídli pahorek a konečně kolíbající se broskve. Jak ale popisovati ohromné mé překvapení, když jsem ani sad, ani dům, ani „Blaho v zahradě kvetoucích broskví“ nenalezl!

Pusto, prázdno bylo kolkolem, jen několik těch prastarých broskví tam stálo a v jejich stínu ležel polozapadlý hrob. Dlouho nevěřil jsem očím svým, tloukl jsem hlavou o peň, až krev mi z čela tryskala, myslil jsem, že se mi zdá hrozný sen, a chtěl jsem se z něho probudit. Ale, ah, byl to pravý opak: ze sna rozkoše a lásky byl jsem se probudil k bolestné, zoufalé skutečnosti. Padl jsem do mdloby na rozvalený rov. Když jsem se k smutnému životu vrátil, pravil mandarin Panju: „Znám toto místo, vím, kdo se rozpadl v prach pod touto mohylou. Před třemi stoletími zemřela divukrásná dívka v paláci císaře žalem, že vadla bez lásky, že žízeň vášně její se nikdy neukojila. Když umírala, prosila, by kolem hrobu ji vysázeli broskvové stromy, symboly lásky a jara; chtěla, aby bílé hvězdy jejich květů co rok pršely na její rov. Stalo se, jak si byla přála, a lid útrpností jat věnčil dlouho drn, pod kterým spala, pod kterým našla klid. ‚V hrobě je klid a klid je blaho,‘ říkalo se, a proto nazvali toto místo ‚Blahem v zahradě kvetoucích broskví‘... Ó nešťastný mladíku, miloval jsi příšeru! Poznáním té pravdy rozplyne se v nic, a pokoj tvé duše zmizí s ní!...“

Vrátili jsme se domů. Otec a mandarin mne těšili dle možnosti, byl jsem tupý jako skála. Panju prohlížel dary ve skříni, která mi byla na památku na první noc v zahradě broskví dána, a vykřikl překvapeně: „Hle, zde jsou vyrytá slova! Dovedeš staré to písmo čísti?“

Přistoupil jsem a četl, čeho jsem si dosud nebyl všiml: „Tyto skvosty kladu do hrobu neblahé Mingee, na kterou jsem v životě byl zapomněl...“ podpis nebylo již lze rozeznat. Byl nejspíše císařův... Co se se mnou dále stalo, nevím, ale to vím, že jsem dlouho své sklamání nepřežil, že jsem žalem zhynul, když jsem zoufale ji hledal po širém světě, a nikdy více nenalezl!

— — — — — — — — — — — — — — —

Tak končil Umbriani. Oheň před námi byl dohořel, nezbylo z něho než kupa řeřavého uhlí. A venku svítalo již. Mlčeli jsme oba. Věřil jsem Umbrianimu každé slovo, tak jak on sám sobě věřil. V tom polosvětle, kde vše mělo neurčité obrysy, kde vše se zdálo tak cizí, zdálo se to nejnemožnější právě nejvíce možným a pravděpodobným...

Vyšlo slunce, Tataři vstali, rozmlouvali s Umbrianim, a vše bralo opět všední své vzezření na sebe. Dali jsme se na cestu. Nemluvili jsme dlouho, byli jsme oba ještě v poutech kouzla, které jen pomalu jako zmírající akkord se rozplývalo. Když jsem úplně vystřízlivěl, pravil jsem svému spolupoutníkovi: „Rcete mi, Umbriani, jak můžete s takovými upomínkami, ať jsou již přeludem či pravdou, srovnávati lásku k jiným ženám.“

„Nemiloval jsem nikdy více,“ odpověděl. „Ani v předešlé existenci ani v přítomné.“

„A ty španělské markýzy? ty nubské princezny, syrské tanečnice atd.?“

„Sdílíte omyl všeobecný. Zatracujete co lehkovážnost tak zvanou nestálost, a ta přece není ničím jiným než novým a novým hledáním ideálu jediné ženy. Po každém sklamání začíná znova mučící ta žízeň, nalézti ji, tu jedinou, nikdy nenalezenou, tu věčně blízkou a nikdy přítomnou! Tak lze aspoň u některých vysvětliti to zdánlivé záletnictví. Já jsem z těch některých. Já hledal Mingeu dlouho v každé ženě. Žiju nyní proto s tou tupou Aňatou Vasilevnou, poněvadž mi bez ženy vůbec žíti nelze. U ní nalezl jsem jakýsi klid. Proč? Proto že mě nikdy nemůže napadnouti ji s Mingeou porovnávati. U ní není sklamání možné, poněvadž nebylo nikdy illuse. Aňuta mne miluje jako mne pes můj miluje, a v tom je cos dojemného. Suďte, jak chcete. Aňuta je posledním článkem řetězu. Začal jsem s nadzemskou chimérou a končím s němou tváří. Nemyslete, že tím slovem tupím Aňutu. Vím, že miluje bůh někdy psa více než mnohého člověka.“

Neodpověděl jsem na to, ale za chvilku řekl jsem Umbrianimu: „Zdá se mi, že jsem četl v nějakém starém cestopisu legendu, která měla mnoho podobnosti s vaším vypravováním.“

Usmál se.

„Chcete tím říci, že jsem vás mystifikoval? Takových legend je množství. Slyšel jsem sám v Čtuči, kde jsem předloní hrob Mingee hledal a nenalezl, jakéhosi improvisátora v Honkongu, který cos podobného na veřejném náměstí přednášel. Možná docela, že to byla moje nejvlastnější historie. Kolem jdoucí literáti a „krásní duchové“ se pohrdlivě usmívali. Lid ale poslouchal pohnut. Proč? Protože má hlubší náhled o životě a smrti, o lásce a přírodě než v průměru se u tak zvaných vzdělanců nalézá. Vidí, že strom, s kterého listí padá, strom, který umírá, se na jaře opět květem kryje, opět miluje. Láska je mu tedy silnější než smrt.“

„Ó Umbriani,“ zvolal jsem, „i já věřím tomu unylému vzdechu kvetoucích prastarých broskví, který byl jaksi duší vašeho dnešního vypravování. Kéž bych jen jediného čtenáře nalezl, až to vše napíšu, který by tak četl, jak já vám naslouchal! Ale je to neskromné přání. Čím nahradím mu hudbu vašeho hlasu, kouzlo italského jazyka a mohutnost scenerie, jež zároveň s vaším slovem unášela mne v bájné luhy poesie?

Umbriani se zasmál. „Nuž,“ řekl, „jen když vás to bavilo. Považujte to třeba za tisíc a druhou noc.“

— — — — — — — — — — — — —

Toulali jsme se ještě nějaký čas po Krymu. Pak vrátili jsme se opět v život všední, kde trpkost a smutek na nás čekaly. Odjel jsem do Čech a ztratil jsem Umbrianiho se zřetele. Nevím, kde se toulá, snad sejdeme se opět někdy na některé lesní cestě, nebo v horách, nebo na stepi. Upomínka na něj je pro mne nerozlučitelná s lunnou nocí, zírající modravě do kyklopské sluje, a s bělostnou vidinou Mingee, nyjící v hrobě ještě láskou! Ó Mingeo! Ó prachu ubohý, zachvíváš se ještě, když pučí jarní poupata, anebo došlas konečně klidu, pravého toho „Blaha v zahradě kvetoucích broskví?“

Na kraji háje.

Úval stlaný měkce travou
a dvě bílé, útlé břízy
šeptající nade hlavou —
oh, jak se to blaze dívá
vzhůru, plna jarní mízy
jak se kadeř listů kývá,
jak se nebe v modro stmívá,
a jak jeho plání smavou
zticha čisté mráčky plavou...

Kolem hlavy rozesněné
bzučí čmel a zlatá včela,
potok hrčí u kamene,
sasanka se v drnu bělá;
sněžnokřídlí motýlové
v zářícím si vzduchu hrají,
a mé touhy a mí snové
jejich křídel na okraji
vznášejí se tiše vzhůru,
k Pánu Bohu, do azuru!

Alois Škampa.

Obec dělnická.

Fragment cestopisný. Podává Dr. *A. Bráf.*

(Dokončení.)

Theorie rozeznává dvojí způsob obydlí dělnických, t. zv. soustavu kasární a soustavu domků. Slova naznačují rozdíl dosti jasně, kdežto při užití oné budují se velké budovy o více poschodích pro značnější počet rodin, zařizují se při soustavě domků samostatné domky pro jednu, nejvýše dvě rodiny. I ta i ona soustava má obhájce, kteří mohou odvolávati se ke zdařilým příkladům a platným zkušenostem. Jeden z nejhlavnějších důvodů, které pro soustavu domků se uvádějí, bývá, že poskytuje se jí možnost dělníku, aby splátkami vlastnictví domku si opatřil; kromě toho předpokládá se i pravidelně, že s domkem spojena je zahrádka, jejíž vzdělávání poskytuje pro prázdné chvíle příjemnou změnu zaměstnání, podává jisté výhody domácnosti a nad to ke zvýšení zdravosti obyvatelstva platně přispívá. V obojím ohledu je sice převaha soustavy domků nad soustavou kasární zřejma, nicméně dá se i proti ní leccos podstatného namítnouti. Především ovšem nesnadnost provedení, kteráž vyplývá z drahoty míst stavebních právě v oněch velkých městech, kde otázka bytů dělnických je nejpalčivější. Chtíti v nich stůj co stůj soustavu domků provésti, znamenalo by tolik, jako buď zdražiti výhodu tak, že výhodou býti přestane, anebo nezbytně pošinouti obydlí dělnická až na nejzazší okruh města, kde drahota stavenišť není citelnou, ve kterémž případě vzdáleností od dílen a závodů výhoda se vyváží. Nad to může i prospěch z nabytí vlastnictví domků býti někdy dosti pochybným. Zdaž nestěží se, když krise propuknou nebo trvalá zastavení výroby nastanou, dělníku, jenž jest vlastníkem domku, odchod za prací jinam? Kdož tu koupí hned za slušnou cenu domek jeho, zvláště když v takových dobách nebude on sám jediný domek svůj nabízeti, nýbrž nabídka domků bude četná a velmi důtklivá, poptávky ale nebude?

Ve velkých městech, jako na př. v Londýně, Paříži, Amsterodámě atd., buď převahou anebo i výhradně užilo se soustavy kasární, která poskytuje kromě větší levnosti i výhodu, jíž nijak nesluší podceniti, totiž možnost poměrně nejlevnějšího provedení důležitých zařízení všem vespolek prospěšných, jako vodo- a plynovodů, koupelen, prádelen, sušíren, pekáren, skladišť potravin, knihoven a čítáren, opatroven dítek atd. V Mulhousích však od prvopočátku byly všecky okolnosti tak příznivy zřízení soustavy domků, jako snad v té míře nikde jinde. Však pohleďme sami.

Před námi rozkládá se obec bezmála z tisíce úzkých, nejvíce jednopatrových domků úhledných, avšak beze všech architektonických okras, před každým zahrádka. Lépe řečeno: před námi rozprostírají se pravidelné obdélníky a čtverce ze samých malých zahrádek složené a v každé z těchto zbudován je domek dělnický.

„Cité ouvrière de Mulhouse“ je zcela pravidelně založena, jak vídáme to na příklad na plánech měst amerických; přísně rovnoběžně jdou v určité vzdálenosti od sebe prostrannější ulice č. silnice („routes“) a vždy mezi dvěma z nich rovnoběžně s nimi jde více užších uliček („passages“), jen pro pěší určených, na příč pak docela v pravých úhlech protínají je opět široké ulice a užší uličky přiměřeně se střídajíce. I pojmenování ulic a číslování uliček i číslování domků v nich je jednoduché a příhodné, aby bylo snadno v nich vyznati se; dlažby nemají, však půda je dobře štěrkována a pevna. Domky jsou zbudovány dle dvojího základního modellu. Jedny — těch je celkem méně — mají jen přízemek a světnici podkrovní. Druhé mají přízemek a jedno patro; ony pak buď jsou zbudovány vždy ve dvou delších nepřetržitých řadách, tuším po osmi až desíti, kteréž zadními stranami o sebe se opírají, tak že každý domek, není-li právě z krajních, v pravo a v levo o sousedící domky téže řady, v zadu o korrespondující domek druhé řady se opírá; celek tvoří pak obdélník; na přední volnou stranu každého domku připojuje se obdélníková za-

hrádka ohraničená plotem s obou stran od zahrádek sousedních a v předu od ulice; — nebo jsou jen vždy čtyry domky pohromadě postaveny, tak že každý z nich dvěma v pravém úhlu se stýkajícíma stranama s ostatními souvisí a druhé dvě strany jsou volné a čtverec ze čtyř domků docela obklopen je zahrádkami. Tento způsob stavění převládá a i domky dle prve uvedeného modellu zřízené takto se budují. Vždy v přiměřené vzdálenosti nachází se v ulici nízká pumpa na vodu a ulice osazeny jsou stromovím.

Je poledne a v proudech přicházejí dělníci a dělnice z továren do svých příbytků. Muži oděni jsou nejvíc modrou blusou a nosí nízké čapky. Vzezření skoro všech je zdravé, veselý hovor a smích zní tu i tam, jednotlivci oddělují se stále od ostatních a loučíce se s pozdravem odcházejí do bytů svých a za krátko je prázdno a ticho v ulicích a uličkách, za to tím živěji zní hovor ze zahrádek a z otevřených do zelena oken, jichž má každý domek jednopatrový v průčelí dvé v prvním poschodí a jedno v přízemku. Je velmi zajímavo kráčeti kolem zahrádek; na každé takměř lze poznati povahu osob, kterým ona náleží. V přemnohých pěstuje se zelenina, v jiných zbyl kousek na pěstování květin, onde aspoň záhonky zeleniny vroubeny jsou květinami, v největší části zahrádek stojí stromy ovocné, v mnohých pěstuje se víno, ano v některých celá loubí vínem krytá od branky uliční až ke vchodu domovnímu se táhnou; zahrádek zanedbaných nalezneš málo. Tak má se to i s ostatním vzezřením budov; u některých i pěkná zábradlí kovová, onde také bílé krajkové opony skví se v oknech. Zapomínáme docela, že nacházíme se v místě továrním, vzduch veský nás ovívá.

První podnět k založení dělnického města v Mulhousích, jehož obyvatelstvo nyní asi 8000 hlav čítá, dal Jean Zuber, chef firmy Jean Zuber fils, vrátiv se z první světové výstavy londýnské, kdež byl princ Albert, tehdy předseda společnosti ke zbudování bytů dělnických, domek dělnický na vzor vystavil. Byli sice před tím již jednotliví továrníci Mulhouští pro dělníky svoje byty zbudovali, tak zejména André Köchlin již r. 1835, později André Rieder a Jean Zuber fils, však vždy jen právě pro dělníky svoje. Teprve r. 1852 ujala se na návrh jmenovaného továrníka sama „société industrielle“ iniciativy ku provedení plánu rozsáhlejšího. Zvláštní jeden odbor její — le comité de l'économie sociale — po předchozích úvahách, úradách a zkoumáních vyslovil se proti soustavě kasární, zároveň pak prohlásil, že jest radno ponechati provedení bytů dělnických spekulaci soukromé a že dostačí, jestliže obmezí „société industrielle“ sama působnost svoji jen na to, aby soukromou spekulaci na pravou cestu přivedla a na ní udržela, což bylo myšlénkou zdárnou, neboť se dosud při zřizování bytů dělnických způsob tento lépe osvědčil, než forma spolků čistě dobročinných. Však Jean Dolfuss z rodiny výše zpomenutých Dolfussů urychlil věc vystaviv v blízkém Dornachu vlastním nákladem čtyry domky na zkoušku, a když ony se brzy pronajaly a praktičnými osvědčily, přikročil k založení společnosti se jménem: „société Mulhousienne des cités ouvrières“ se základním kapitálem 300.000 franků na 60 akcií rozděleným. ze kterých ale on sám se synem svým 45 upsal a nad to ještě pozemek daroval. Vydatnou podporou stal se příspěvek vlády francouzské, který celkem 300.000 franků obnášel, avšak s podmínkou poskytnut byl, že musí užiti se jeho ku provedení obecně prospěšných ústavů, kterých potřeba se objeví, dále pak musila se společnost zavázati, že větší dividendy než 4% bráti nebude a že nejméně 900.000 franků na zbudování obydlí dělnických obětuje. R. 1854 byly první domy zbudovány, r. 1866 bylo jich asi 800, nyní dle výkazů na r. 1876 podaných jest jich již 948. majících cenu asi tří millionů franků; letošním rokem opět asi 30—40 se jich vystavěti hodlá. Bylo výslovně účelem zakladatelů, aby poskytla se nájemci možnost, pozvolnými splátkami domek si zakoupiti, menší domy přízemkové stály dříve něco přes 2600 franků, větší 3300—3400. při uzavření smlouvy splatilo se 200 až 300 franků, pak měsíčně u menších 20, u větších 25 franků, v čemž zahrnuto je i nájemné i splátka na kupní cenu, v 15 letech byla tato cena nadobro splacena a nezvratné vlastnictví nabyto. Nynější cena domků mezi 3—4000 franků kolísá. Splátky docházely obyčejně co nejpřísněji, a společnost s velikou liberálností ustanovila podmínky, za kterými domek prodaný zpět koupí, nemohl-li by kupec podmínek platebních dodržeti. Koncem června 1866 byla za 200 ze 645 prodaných domků cena úplně splacena a veškeré splátky dohromady obnášely přes million franků, nyní je jen těch domků, za které je kupní cena zcela splacena, 461, tedy bezmála polovice všech, a za ostatní dluhuje se 796.470 franků. V dělnictvu touha po zakoupení domků záhy se vzbudila, ba zpráva o světové výstavě roku 1867 veřejně vyložená obsahovala i zajímavé sdělení, že do oné doby též asi 20 mladých vojínů, kteří byli za jiné na vojnu se dali, užilo peněz, kterých za zastoupení to obdrželi, k zakoupení domků v obci dělnické pro staré rodiče své.

Čilý pak ruch při koupích a splátkách způsobil, že společnost, která dříve musila za účelem nových staveb peněz si vypůjčovati, nyní s příjmem ze splátek úplně vystačí pro další budování. Příjmy její jsou nyní ovšem značné, poslední dvě léta obnášely vždy okolo 200.000 franků.

Podmínka, za kterou byla druhdy vláda francouzská podporu svoji udělila, byla vyplněna úplně. Užilať se onoho obnosu jednak k upravení ulic, osázení jich stromy, k zařízení studní a stok, dále pak k založení velké restaurace, kde po způsobu našich obecných kuchyní za levnou cenu oběd se prodává; ke zbudování pekárny, kde prodává se chléb za cenu nákladu; ke zřízení velké koupelny a prádelny se sušírnou spojené; kromě toho založena byla z něho opatrovna (salle d'asile) na 250 až 300 dítek, kdež opatrují se 3—6leté dítky dělnic zaměstnaných v továrnách po čas jich zaměstnání; konečně veřejná bibliotéka, která už r. 1866 na 70.000 svazků obsahovala, z níž knihy zadarmo se půjčují.

Několikrát v témdni poskytuje se v „cité“ bezplatně porada lékařská, řeholnice, ošetřování nemocných se věnující, jsou vždy po ruce, bydlíť jich několik v obci dělnické samé. Několik domků zvlášť je zařízeno ku pronajímání osobám svobodným. Společnost od prvopočátku hleděla podporovati návštěvu škol, prodávavši domky jen těm rodičům, kteří výslovně se zavázali, že děti svých do školy posýlati budou; ona prémiemi podněcuje k péči o dům a zahrádku a t. d. a zřídila vzájemné poji-

štění domků proti ohni. Zisk společnosti, jejíž členové jsou vesměs továrníci, jest sice vemi mírný, čeho však v ohledu tom se nedostává, vyváží stonásob prospěchy členů jakožto zaměstnatelů, které plynou z vysokého stupně fysické a mravní zdravosti dělnictva.

Dělník, který byl domek na splátky koupil, vystříhá se hospody, domov je mu vskutku „jeho“ domovem, poměry rodinné netrpí a zvyk spoření potrvá i pak, když na splácení spořiti více netřeba. Za to není však také v Mulhousích půdy pro utopické plány socialistické, není tam stávek a žádného tak vyvinutého kastovního vědomí na obou stranách, jako jinde bývá. Rozumná humanita továrníků elsaských nikomu nevyplatila se více nežli jim samým a skvělé výsledky její vysvětlí, proč byla tak namnoze netoliko v Elsasu, nýbrž i jinde napodobena.

Mnoho od založení jejího povstalo obcí a čtvrtí dělnických, ona však dosud je příkladem nejskvělejším. Není také pochyby, že shlukly se právě zde mnohé zvláště příznivé momenty, jednak vládní podpora, jednak ale i šťastné spekulování společnosti s pozemky, jež lacině byla koupila a pak při zakládání nových továren s prospěchem odbyla, tak že octly se nové továrny v nejbližším sousedství u obce dělnické k velikému pohodlí dělníků tam bydlících.

I jinak stalo se a děje se v Mulhousích mnoho ve prospěch dělnictva, ono pak samo není nečinno. Již dříve byly některé firmy úmluvami s poctivými firmami dohodly se o levném prodeji dobrého zboží dělníkům, dělníci pak sami mají nyní sedm konsumních spolků v předměstích mulhouských.

V červnu budoucího roku slaviti bude „společnost ke zřízení obce dělnické v Mulhousích“ pětadvacetiletou památku založení svého. Nevíme, učiní-li tak způsobem okázalým. Zapotřebí toho nemá, neboť bude asi málo příkladů, kde činnost lidská v oboru otázek sociálních v průběhu jediného čtvrtstoletí tak makavých dodělala se úspěchů. Její dílo aspoň jest s to, aby potvrdilo naději těch, kteří domnívají se, že přece snad možným bude rozluštění otázky sociální bez sociálního převratu. A to není úspěch právě nejmenší.

Psáno r. 1876.

Sotva že první paprsk spad'…

Myšlénko sniva z dětských chvílí,
ty růže s keřem do zlata!
v tvá jarní sotva poupata
se dnes již mráz a šero chýlí,
a na sta mílí
je k tobě cesta zavátá.

Myšlénko snivá, smavé dítě,
cos chtěla v cestu květ mi stlat,
pohádkou v duši mladé hřát!
Jak fiadka jsi zvadla v skrytě,
tak na úsvitě,
sotva že první paprsk spad'…

A. Jar. Klose.

Staré podobizny.

Napsal *J. S. Turgeněv.*

(Dokončení.)

Malania Pavlovna byla rodilá v Moskvě. Tam byla první kráskou, „la Vénus de Moscou“. Když jsem ji poznal, byla již obstarožnou, hubenou ženštinou s jemnou, ale všední tváří, se zaječími, křivými zuby v malých ústech, s množstvím žlutých kučer nad čelem a k tomu nosila barvené brvy. Chodila neustále v jehlancovém čepci s růžovými stužkami, ve vysokém límci kolem šíje, v bílých, krátkých šatech a brynelových střevících s červenými podpatky, ale přes šaty nosila živůtek z modrého hedbáví s rukávem s pravého ramene splývajícím. Právě takový šat měla roku 1789 v den sv. Petra! Šla toho dne, jsouc ještě pannou, s rodiči na chodynské pole podívat se na znamenitý pěstní zápas, kterýž pořádal Orlov. — „A hrabě Aleksej Grigorjevič…“ (Ó kolikráte slyšel jsem o té příhodě!)… „spozorovav mě, přišel ke mně, poklonil se hluboce, vzal klobouk v obě ruce a pravil takto: Sličná krasavice, proč spustilas tento rukáv s ramene? Či snad chceš bíti se se mnou také pěstí?… Rač; ale pravím ti ihned: překonala jsi mě — poddávám se! — Jsem tvým zajatcem!… A všichni hleděli na nás a žasli.“ — Týž oděv od toho času nosila neustále. — „Čepce jsem však tehdy neměla — nýbrž klobouk à la bergère de Triauon; ačkoli pak jsem byla napudrována — přece vlasy mé jenjen se leskly, jako zlato!“ — Malania Pavlovna byla roztomile hloupá, tlachala ledabylo, jakoby sama dobře nevěděla, co jí z úst vychází — pořád a pořád jen o svém Orlovu. — Orlov byl, možno říci, nejdůležitějším bodem v jejím životě. — Obyčejně vešla… nikoli! vplynula poněkud pozdvihujíc hlavu jako páv do jizby, stanula prostřed vykročivši zvláštním způsobem jednou nohou a držíc dvěma prstoma konec spuštěného rukávu (nejspíše také toto postavení někdy zalíbilo se Orlovu); hrdě, nevšímavě hleděla kolem, jak se sluší krasavici, — ba také oddychovala si šepotajíc: Tohle ještě! právě jakoby ji byl obtěžoval nějaký dotěravý kavalír jí pochlebující — a náhle odešla, dupnuvši podpatkem a pokrčivši ramenem. — Ona též šňupala španělský tabák z malinké tabatěrky, vybírajíc jej malinkou zlatou lžičkou — chvílemi pak, zvlášť objevila-li se nová osoba — pozdvihovala — nikoli k očím, ale k nosu — (viděla výtečně) — dvojité kukátko mající podobu nakřiveného stromu, vrtíc a honosíc se bělounkou ručkou, malíček držela vždy zvláště. — Kolikráte líčila mi Malania Pavlovna svoji svatbu v chrámu Nanebevzetí, co je na Arbatě — onen krásný chrám! — a jak celá Moskva byla přítomna… Kolik tu bylo lidí! strašně mnoho! Povozů celá řada,

zlacené kočáry, běhouni... jeden běhoun hraběte Zaradovského padl pod kolo! Sám arcikněz nás oddával — a jaké měl kázání! všichni plakali — kam jsem pohledla — všude slzy, slzy... koně generálního guvernéra měli tygří barvu... Co přinesli květin!... Zasypali nás jimi! A jak při této příležitosti jakýsi cizinec, velmi bohatý, pro lásku se zastřelil — a jak Orlov také tady byl přítomen... A přiblíživ se k Alekseji Sěrgejiči, pozdravil jej a nazval jej šťastným člověkem... Šťastným jsi člověkem, děl, kamaráde z Hňupovic! A jako v odvěť k těmto slovům, Aleksej Sěrgejič máchl, nějak podivně se pokloniv, chocholem svého klobouku s levé strany na pravou... Vaše jasnosti, děl, nyní je mezi vámi a chotí mez, které nepřekročujte! — Aleksej Grigorjevič Orlov ihned mu porozuměl a pochválil jej. — Ó to byl člověk! jaký to byl člověk! Jindy zase byli jsme s Aleksejem u něho v plesu — byla jsem již provdána — jaké to měl podivuhodné brilantové knoflíky! Nemohla jsem se přemoci a vychválila jsem je. Jaké krásné, pravila jsem, máte, hrabě, brilanty. — On pak vzav ihned se stolu nůž, odřízl jeden knoflík a nabízeje mi jej — pravil: vy, holubinko, máte v očích svých brilanty stokráte lepší; postavte se před zrcadlem a pohleďněte jen. Postavila jsem se, on stanul vedle mne. Nuže? kdo děl pravdu? pravil, — ale sám očima stále kolem sebe pohlížel. Aleksej Sěrgejič byl proto celý rozjitřen; já však mu pověděla: Alekseji, — prosím tebe, nezlob se; měl bys mě lépe znáti! On odpověděl mi: Buď pokojna, Malanie! — Tyže brilanty mám nyní kolem medailonu Alekseje Grigorjeviče, vždyť jsi jej viděl, drahoušku, nosívám jej o svátcích kolem šíje na stuze řádu Řehořova — neboť velice chrabrým byl hrdinou kavalír Řehořovský: Spálil Turky.

Přese vše to byla Malania Pavlovna ženština velmi dobrá, a bylo velmi snadno jí vyhověti. — „Neublíží ti, ani se neposmívá“ — říkali o ní služky. — Malania Pavlovna milovala vášnivě všechny sladkosti — a stařena, která se zabývala také vařením, a proto se nazývala kuchařkou, přinášela jí desetkrát za den čínskou mísku — brzy s růžovými listy v cukru, brzy s dřišťálem v medu nebo s ananasovým šerbetem. Malania Pavlovna bála se samoty — člověku se při tom prý namanují strašné myšlénky — a byla skoro neustále obklíčena cizopásnými návštěvami, kterých prosila snažně: „Mluvte co mluvte, co tak sedíte — nic neděláte, sedíte jenom abyste místa zahřály!“ — ty pak počaly štěbetati jako kanárkové. Nejsouc méně pobožnou než Aleksej Sěrgejič velmi ráda se modlívala; poněvadž však, jak sama pravila, v modlitbách dobře čítati se nevyučila — tož byla k tomu chudá vdova po kostelníkovi, která jaksi vkusně se modlila! Nezajikla se nikdy! A v skutku: tato kostelnice uměla bez překážky odříkávati modlitby, — Malania pak poslouchala jsouc velmi dojata. Bydlela při ní ještě jiná vdova, jejíž povinností bylo vypravovati jí na noc pohádky, — jen však staré, prosívala Malania Pavlovna, ty, které znám již; nové jsou všechny smyšleny. Malania Pavlovna byla velmi lehkomyslna — jindy však opět nedůvěřiva: náhle projelo jí někdy něco mozkem! Nemohla, na příklad, trpaslíka Janusa ni viděti; stále se jí zdálo, že pozdvihna se náhle vykřikne: „Víte-li vy, kdo já jsem? Burjácký kníže! Pokořte se mi tedy!“ — Nejen to, ze samé melancholie zapálí někdy dům. Štědrá byla Malania Pavlovna touže měrou, kterou též Aleksej Sěrgejič; nikdy však nerozdávala peníze — nechtěla si pomazati rukou — nýbrž náušnice, šátky, šaty, stuhy; nebo poslala se stolu pečiva, ba někdy kousek pečeně — někdy docela láhvici vína. O svátcích také pohosťovala ráda stařeny: ty počnou tančit, ona pak dupne k tomu podpatky a vykročí si jako k tanci.

Aleksej Sěrgejič věděl dobře, že je žena jeho hloupá, leč ihned v prvním roce po svatbě hleděl to maskovati a říkal, že prý má velmi ostrý jazyk a že ráda pichlavě mluví. Někdy, sotva že počala přílišně tlachati, pohrozil jí hned malíčkem a prohodil: „Ach, jazýček, jazýček! však on již v onom světě dostane co proto! Protknou jej rozpálenou jehlicí!“ — Malania Pavlovna však neurážela se takovými slovy, naopak — lichotilo jí jaksi, slyšela-li taková slova; co z toho, pravívala, není to mojí vinou, že jsem se narodila moudrou!

Malania Pavlovna chotě svého zbožňovala — po celý život zůstala vzornou, věrnou ženou; leč též ona měla v životě svém „něco“ — totiž mladého bratrovce, husara, který byl, jak sama se domnívala, v souboji pro ni zabit — ale podle zpráv víry hodnějších umřel ranou, kterouž obdržel v hospodě tágem do hlavy. Akvarelovou podobiznu jeho chovala v tajné skřínce. Malania Pavlovna zarděla se vždy po uši, jestliže jí vzpomněli na Kapidona — tak se totiž jmenoval; — Aleksej Sěrgejič však úmyslně vždy se zaškaredil, pohrozil opět malíčkem ženě řka: „Koni v poli, ženě doma nevěř! Ten Kapido, toť byl nějaký malý Kupido!“ — Tu pak Malania Pavlovna se zachvěla i vykřikla: „Alekseji, nebojíte se hříchu, Alekseji? — Vždyť sám jste se v mládí nejspíše asi bavíval s různými ženštinami — tu pak si myslíte“... „Ustaň již, ustaň, Malaňuško,“ přerušoval ji Aleksej Sěrgejič usmívaje se; — „tvůj oděv je čist — ale duše tvoje ještě čistější!“ — „Čistější, Alekseji, čistější!“ — „Ach jazýček, na mou čest jazýček,“ opětoval Aleksej — a potřepal jí na ruku.

Líčiti nějak „smýšlení“ Malanie Pavlovny bylo by ještě nemístnější než líčiti smýšlení Alekseje Sěrgejiče; přece však byl jsem kdysi svědkem zvláštního projevu tajných citů mojí tetinky. Kdysi v rozmluvě připomenul jsem známého Šeškovského; Malania Pavlovna náhle zesinala v líci — zbledla jak mrtvola, zezelenala přese všechno bílé a rudé líčidlo — a dutým, opravdovým docela hlasem — (což u ní dělo se velmi zřídka — neboť obyčejně vždy se jaksi trochu přetvářela chrčíc, mluvila-li) — pravila: „Ach! koho jsi to jmenoval! A k tomu ještě v noci! — Nevyslovuj toho jména!“ Žasl jsem; čím asi bylo toto jméno nevinnému tvoru, který nebyl s to, by co nedovoleného pomyslil, neřku-li činil? — Tento strach, projevivší se skorem po půl století, vzbudil ve mně podivné myšlénky.

Aleksej Sěrgejič skonal maje let 88 v témže roce 1848, který patrně také jej rmoutil. Také jeho smrt byla dosti zvláštní. Ráno ještě bylo mu dobře, ačkoli křesla již ani neopouštěl. Náhle zavolal na ženu: „Malaňuško, pojď sem.“ Čeho si přeješ, Alekseji? — „Poslední hodinka se blíží, holubinko, to je to.“ — Pán bůh s námi, Alekseji Sěrgejiči! Proč to? — „Inu, proč: nejdřív a předně člověku se nesluší, žádá-li přespříliš; potom: pohlednu já ti právě sobě na nohy... jsou to cizí nohy — docela cizí! — Hlednu na ruce... také ty

jsou cizí! Podívám se na břicho... také to je cizí! — To je tolik, jako: žiji cizí život. Pošli mi pro kněze; zatím však — ulož mě na postýlku — se které již nevstanu.“ Malania Pavlovna se poděsila — přece však uložila starce a poslala pro popa. Aleksej Sěrgejič se vyzpovídal, přijal poslední pomazání, rozloučil se s domácími lidmi — a počal spáti. Malania Pavlovna seděla při jeho loži. — Alekseji! vykřiknula náhle — nelekej mne, nezakrývej očí! Bolí tě něco? — Stařec pohleděl na ženu. — „Nikoli, nebolí nic... ale těžko... těžko se mi dýše.“ Potom pomlčev poněkud — „Malaňuško,“ promluvil — „život můj je v koncích — ale pamatuješ naši svatbu... jaký to byl páreček!“ — Byl drahoušku můj. — Stařec opět umlkl — „Malaňuško, vždyť se v onom světě zase setkáme!“ — Budu za to boha prosit, Alekseji. — Stařena se dala do usedavého pláče. „Nu, neplač, pošetilá; snad nás tam pán bůh učiní mladými — a budeme zase párkem!“ — Učiní nás mladými, Alekseji! — „Jemu, Hospodinu, je vše možno,“ podotkl Aleksej Sěrgejič. — „On koná divy! — učiní tě rozumnou... Nu, dušenko, žertoval jsem; podej mi ruku, bych ji poceloval.“ — A já tvoji. — A oba staří lidé pocelovali druh druhu ruku.

Aleksej Sěrgejič utichl a usnul. Malania Pavlovna naň unyle pohlížela, stírajíc si koncem prstu slzy s řas. Proseděla takto dvě hodiny. „Usnul?“ tázala se šeptem stařena, jež uměla se dobře modliti, vystupujíc za hrnarchem, který stál nehnutě jako sloup u dveří, pohlížeje upřeně na dokonávajícího pána. Spí, odvětila Malania Pavlovna také šeptem. Náhle Aleksej Sěrgejič otevřel oči. — Družko moje věrná, pravil, ctěná choti má, poklekl bych před tebou za všechnu tvoji věrnost a lásku — leč jak bych vstal? Dovol aspoň, abych tě křížem požehnal. — Malania Pavlovna přistoupivši naklonila se k němu... Než pozdvižená ruka klesla mdle na pokryvku — a po několika minutách Alekseje Sěrgejiče více nebylo.

Dcery jeho přišly s muži teprve k pohřbu, dětí neměly — ni ta, ni ona. V závěti své jim Aleksej Sěrgejič neublížil, ačkoli si na ně na smrtném loži nevzpomněl. — „Mé srdce se jim zamklo,“ — pravil mi kdysi. Znaje laskavost jeho, podivil jsem se jeho slovům. — Je těžko rozsuzovati rodiče a děti. — „Veliká rokle počíná se malou trhlinou,“ pravil mi jindy při stejné příležitosti; — „rána třebas loket široká se zahojí, utrhni si však třeba jen nehet — nepřiroste.“

Mně se zdá, že se dcery styděly za své podivínské rodiče.

Měsíc potom nebylo Malanie Pavlovny. Hned ode smrti Alekseje Sěrgejiče skorem nevstala, ni se neustrojila; a tak pohrobili ji v modrém živůtku s medailonem Orlova na krku, leč bez brilantů. Jimi podělily se dcery předstírajíce, že se dostanou tyto brilanty na rámy obrazů svatých; v skutku však užily jich, by se jimi zdobily samy.

Myslí mou táhnou jako živí ti staří lidé — chovám je v milé paměti. Při poslední mé návštěvě však u nich — (byl jsem tehdy studentem již) — udála se příhoda, která rozladila jaksi harmonicko-patriarchální klid, kterým působil na mě dům Těleginův.

Mezi dvorskou čeledí byl jakýs Ivan, s přezdívkou „Suchých“ — vozka či vozečka, jak jej nazývali pro nízký jeho vzrůst — přes to, že nebyl již mlád. Byl to malinký človĕk, vrtkavý, s vyhrnutým nosem, kudrnatý, s obličejem věčně se smějícím a mladickým a myšíma očima. Ivan byl veliký šašek, uměl všecko: pouštěl ohňostroje a draky, hrál ve všecky hry, skákal stoje na koni, na houpačce vyletoval výše nežli všichni, ba také čínskou hru stínovou pořádat uměl. Nikdo nebavil dětí lépe než on — a sám vozil se s nimi třeba celý den. — Jestliže se zachechtal, rozesmál celý dům... Spílali mu, smáli se mu však. — Tančit uměl Ivan ku podivu krásně — zvláště „rybku“. — Sbor počne nápěv — chlapík postoupí do středu kruhu — počne sebou vrtěti, skákati, nohama dupati, potom však mrskne sebou na zemi — ba líčí také pohyby rybky, kterou vyhodili z vody na souš: všelijak se kroutí, ba také podpatky na zad obrací k týlu! — brzy zase si poskočí, zahuláká — jako by se země pod ním zachvívala! Někdy Aleksej Sěrgejič, veliký milovník sborových tanců, jak bylo již pověděno, nijak se nemohl přemoci, by nezvolal: „Vaňušo, pojď sem! zatancuj nám ‚rybku‘, ale svižně!“ — a po chvíli volal již u vytržení: „Ah, to je kos!“

Při poslední návštěvě mé týž Ivan Suchých vešel do mé jizby a nepromluviv ani slova vrhl se přede mne na kolena. — „Ivane, co se ti stalo?“ — Zachraňte mě, pane!“ — Proč pak? — I vypravoval mi teď Ivan svoje neštěstí.

Byl vyměněn, — dvacet let je tomu již, — pány Suchými za jiného nevolníka Těleginova; byl zcela prostě vyměněn beze všech listin a formálností; muž za něj daný zemřel — a páni Suší zapomněli na Ivana — zůstal v domě Alekseje Sěrgejiče jako jeho; toliko jeho příjmí připomínalo jeho původ. — Tu však umřeli také bývalí jeho pánové; jmění jich dostalo se do cizích rukou — a nový majitel, o kterém šla pověst, že je člověkem surovým a krutým, dověděv se, že jeden z jeho nevolníků zdržuje se beze všech průkazův a práv u Alekseje Sěrgejiče, žádal, by mu byl nazpět vydán; jinak hrozil soudem a trestem — a nehrozil do větru — neboť byl sám tajným radou a měl proto v gubernii veliký věhlas. Ivan celý poděšený vrhl se k nohám Alekseje Sěrgejiče: a tomu szelelo se jeho tanečníka — i navrhl tajnému radovi, že velikými penězi Ivana od něho koupí; tajný rada však ani slyšet o tom nechtěl; byltˇ on Malorus a jako čert svéhlavý. Bylo tedy nutno nebožáka vydati. — „Zde jsem již doma, zde jsem uvykl, zde jsem sloužil, zde jsem chléb jedl a zde si přeji zemříti“ — pravil mi Ivan — a již nebylo úsměvu na jeho líci; naopak — ono takořka zkamenělo... „Nyní abych šel k onomu zlosynu... Což jsem pes, který provazem kolem krku zadrhnutým se vodí z jednoho psince do druhého?... Zachraňte mě, pane; poproste strýčinka — vzpomeňte si, jak jsem vás vždy rozveseloval... Sice bude zle: bez hříchu se ta věc neskončí!“

„Bez jakého hříchu, Ivane?“

„Sice zabiju toho pána — Tak tedy půjdu — hned však mu řeknu: pane, propusťte mě nazpět: nepropustíte-li — buďte pozorným, střezte se... zabiju vás.“

Kdyby pěnkava nebo čížek uměli mluvit a počali by mi tvrditi, že zabijí jiného ptáka — nepodivil bych se takovým úžasem, jak v tu chvíli jsem podivil se Ivanu. — Cože! Váňa Suchých, onen tanečník, fraškář, šprýmař, milovník dětí — a sám dítě — onen nejdobrodružnější tvor — vrahem! Jaký to nesmysl! Nevěřil jsem

jemu ni chvilenku; již to mě velice překvapilo, že mohl takového něco vysloviti! Přece však odebral jsem se k Alekseji Sěrgejiči. — Neřekl jsem jemu vše, co mi pravil Ivan, prosil jsem ho však, nemůže-li tu věc nějak srovnati? — „Milý panáčku," odvětil mi stařec, „srdečně rád bych tak učinil — ale jen jak? — Podával jsem tomu chocholu velikou náhradu — tři sta rublů jsem jemu nabízel, na svoji čest pravím ti to! leč on — darmo mluvit. Co si počneš! Postup stal se proti zákonu, čestným slovem, podle starého způsobu... a nyní, jaká z toho pošla potíž. Onen chochol je s to, by mi násilím vzal Ivana — jeho ruka je mocna, guvernátor u něho jídá — vojáky pošle ten chochol! a vojáků těch se bojím! Dříve, řekni si co řekni, byl bych jinak uhájil Ivana; — nyní však — pohledni na mě, jakým jsem se stal churavcem. Jak bych bojoval?" — Skutečně: při poslední mé návštěvě zdálo se mi, že Aleksej Sěrgejič neobyčejně sestaral: ba také panenky očí jeho přijaly mléčnou barvu — jak u nemluvňat — a na rtech nejevil se již dřívější sebevědomý úsměv, nýbrž vynucený, mimovolný, který nezmizí u lidí velmi chorých ani v noci ve spaní.

Oznámil jsem Ivanovi, jak Aleksej Sěrgejič rozhodl. Stál, mlčel, vrtěl hlavou. — „Nuže," pravil konečně, — co komu souzeno, toho neujde. Ale slovu svému dostojím. Zbývá mi ještě jediná věc... stropiti na konec nějakou hloupost. — Račte mi, pane, dáti na vodku!" Dal jsem jemu: spil se na motyku — ještě téhož dne však takovou „rybku" zatančil, že děvy a ženy jen jen se řehtaly — tolik toho natropil!

Nazítří odejel jsem domů, po třech měsících pak — byl jsem již v Petrohradě — dověděl jsem že, že Ivan přece dostál svému slovu! — Vyslali jej k novému pánovi; pán zavolal si jej do jizby, kdež mu pravil, že bude jeho vozkou, že se mu svěří trojka s vjatskými koni, že jej velmi přísně potrestá, bude-li s nimi zle nakládat a nebude-li vůbec pořádným. — „Nemiluji žertův." — Ivan vyslechl pána, nejprve se mu hluboce poklonil — potom prohlásil, že se stane, jak si jeho milost přeje, že však jeho sluhou býti nemůže. — „Propusťte mě," pravil, „na obrok, vaše blahorodí, nebo mě vřaďte mezi vojáky; sice to smutně skončí."

Pán se rozhněval. — „Tys tedy takový! Co žes osmělil se mi říci? Za prvé věz, že se mi neříká vaše blahorodí, nýbrž excellence; za druhé, vyrostl jsi již z let a nejsi tak urostlým, bych tě vřadil mezi vojáky; konečně — jakým jsi mi to hrozil neštěstím? Zapáliš mi, co, snad jsi myslil to?"

„Nikoli, vaše excellence, zapáliti ne."

„Zabiti tedy, co?"

Ivan mlčel. — „Nejsem vaším sluhou," pravil konečně.

„Však já ti dokážu," zařval pán, „jsi-li mým sluhou či nejsi-li!" — Dav Ivana surově potrestati, poručil, by se jeho rukám svěřila trojka vjatských koní.

Ivan na oko se pokořil a počal jezditi. Poněvadž byl v té věci kosem, zalíbil se brzo pánovi — tím více — že si počínal velmi skromně a tiše, a že se koně u něho polepšili; opatroval je — byli tlustí jak soudky! Pán počal s ním vyjížděti častěji nežli s ostatními vozky. Někdy se ho tázal: „Pamatuješ, Ivane, ještě, jak jsme se spolu prvněkráte setkali? Nechal jsi již oněch hloupostí?" Než Ivan neodpovídal ničeho k těmto slovům. — Tu však kdysi, bylo právě přede Třemi králi, odebral se pán s Ivanem do města se svojí trojkou s rolničkami; saně byly vystlány koberci. Koně právě cupali do vršku — Ivan slezl s kozlíku a zašel za saně, jakoby byl co ztratil. — Byl silný mráz: pán seděl zahalen maje bobrovou čapku na uši staženu. Tu vytáhl Ivan zpod kabátu sekyru, popošel v zadu k pánovi, srazil mu čapku a pravil: „Varoval jsem tě, Petře Petroviči, — nyní pykej sám!" — na to rozpoltil mu hlavu jedním rázem. Potom zastavil koně, oblekl zabitému pánovi sraženou čapku — a sednuv si zas na kozlík dovezl jej do města přímo do soudního domu.

„Tohle je Suchynský generál; zabil jsem jej. — Jak jsem jemu pověděl — tak jsem též učinil. Spoutejte mě!"

Jali jej, soudili, odsoudili jej ke knutě, potom do káznice. — A tak dostal se do dolův onen veselý hoch, který tančil jako pták a tam zanikl na věky...

Ba věru; mimovolně — třebasi v jiném smysle — řekneš s Aleksejem Sěrgejičem: Krásné to byly časy... leč zaplať pán bůh, že jsou již pryč.

Přel. *J. Penížek.*

O zapadlém kříži

Napsal *Pavel Albieri.*

(Dokončení.)

Rakve leží podél všech stěn a pak jedna v prostředku. U hlavy této rakve stojí na zvláštním podstavci pod skleněným příklopem lebka.

„Co to?" tázal se poručík, rozhlídnuv se po hrobce a ukazuje mi na lebku.

„Toť lebka choti hraběte Waldštejna!" odpověděl jsem. „Rakev tato pak," doložil jsem, ukazuje na rakev stojící uprostřed, „kryje v sobě tělesné pozůstatky velikého jenerála, zmužilého bojovníka, otce slavného hraběte, zakladatele tohoto chrámu, Jana Šporka. Jméno to proslulo v dějinách tureckých válek v předešlém století, jakož i ve válce třicetileté. On založil moc a bohatství našeho zakladatele. A přece praví zde jeho nápis na rakvi:

„Čím byl jsem, tomu smrt již konec učinila;
pros, by to boží láska mně k spáse obrátila!"

„Toť velmi hezký nápis!" prohodil poručík.

„Jest jich podobných zde ještě více," pravil jsem rychle, vrhaje se s radostí na tento předmět hovoru, v němž doufal jsem nejlépe odvésti mysl poručíkovu od té hrozné obavy, jež ji stále zaměstnávala. I sám bleděl jsem se zprostiti tím způsobem neveselých myšlének, jež na mne stále dorážely.

*

Poručík měl asi tentýž úmysl.

„Znáte snad ještě některý z nich?“ pobízel mne.

„Ah, všecky!“ usmál jsem se nuceně. „Zde na rakvi proslaveného Františka Antonína hraběte Šporka můžeme i v tomto polotemnu čísti:

„Ke cti a chvále boží jsem vše to zbudoval,
a odpočívám zde, jak povždy jsem si přál.“

„Toť slabé pro takového ducha, jakým byl Špork,“ podotkl poručík. „Ten měl právě i v nadpisu na rakvi vyniknouti!“

Pokrčil jsem jenom k poznámce té rameny.

„Za to snad tím významnější jsou verše na rakvi jeho manželky Apollonie,“ pokračoval jsem. „Čtemeť zde:

„Dejž, Kriste, nechať ti, kdož tuto spočívají,
na lásce k lidstvu také podíl mají.“

„Toť hezké. A dále?“

Četl jsem dále nápis, jakým opatřena je rakev dcery Šporkovy, Marie Eleonory, jež tolik mravokárných a pobožných spisův přeložila z francštiny na jazyk německý. Bylať to abatyše kláštera Celestýnek v blízkém Chustníkově Hradišti, jejž hrabě, otec její, také bohatě nadal. Nápis zní:

„Neleňte, křesťané, se za mne pomodliti,
když nyní souzeno mi svět váš opustiti.“

„Jak se vám ten líbí?“ obrátil jsem se k poručíkovi.

Tento neodpověděl. Přistoupil ku krátké rakvi a ukazuje na ni, tázal se:

„A kdo v této rakvi odpočívá?“

„Ubohý mrzák, Agnetis Tarnówská z Tarnówa, příbuzná hraběte. Praví o sobě významně a téměř v triviálním žertu:

„Mé údy sice s lety nesouhlasí,
však duši mé to bude jedno asi!“

„Nejkrásnější nechal jsem sobě na konec,“ pravil jsem a ukázal jsem na rakev slečny Adriany Kunzové, také příbuzné hraběte. „Proti tomu nebudete snad ničeho namítati.“

„Kterak zní?“

„Všecka krása, všecka sláva jest jen přece polní tráva.
Buď proto ctným a miluj Boha,
by klidně mohla ve svět onen zamířiti tvoje noha!“

Poručík se příšerně usmál, když jsem dočetl.

„Ano, ano,“ zvolal, „polní tráva!“

A svěsil smutně hlavu k prsům. Mohl jsem poznati, jaké myšlénky víří jeho myslí. Nicota světa! Nevyrušoval jsem ho dále.

Úmysl můj, abych ho vytrhl z jeho obav a temných myšlének, měl právě opačný účinek, než na který jsem počítal.

Byli jsme tedy tiši. Husaři před klášterem stichli také a nechavše již klení, klidně hovořili. Prohlídka tedy nebyla posud ukončena. Hledali důkladně, a strach můj vzrůstal, aby úkryt náš nebyl prozrazen.

XIII.

Za našeho hovoru byla již dávno odbila půlnoc, aniž bych si toho byl povšiml. Zdali poručík, nevím, ale pochybuji. Po dlouhé chvíli odbila pak první hodina jitřní.

„Již jedna!“ zvolal jsem s radostí. „Za dvě hodiny máme už světlo!“

„Kdo ví, nebudu-li světlo to proklínat!“ pravil temně poručík, a opět mlčel.

Seděli jsme na rakvích, opírajíce se zády o zeď. Zrak náš byl si uvykl již dávno tomu šeru, tak že jsme se mohli volně rozhlížeti. Lampa se stále kmitala, jak z venčí vanul sem proud vzduchu. V hrobce pak panoval nemilý chlad, proti němuž nás šaty naše jen velmi nedostatečně chránily.

Uplývala tak minuta za minutou, pomalu, děsně pomalu, k zoufání pomalu. Nemluvil jsem, nechtěje vyrušovati poručíka z jeho myšlének. Sám pak vzpomínal jsem si na všecko, co mne potkalo od té doby, kdy jsem seznal poručíka. Připomínal, předváděl jsem si před oči jednotlivé ty výjevy, opakoval v duchu naše rozmluvy, přemítal, rozvažoval jsem, myslil na budoucnost a snul nový plán k útěku poručíkově přes hranice. Jednalo se jen o to, abych zaopařil mu civilní oblek a nepozorovaně vyvedl ho z hrobky. Měl jsem tu nejlepší naději, že se mi vše podaří.

Venku strhl se hluk. Pochodeň opět zazářila a husaři sedali na koně. Bylo po prohlídce kláštera. Slyšeli jsme nové klení a pak nějaké maďarské rozkazy, kterým jsme nerozuměli. Za chvilku na to ozval se dusot koní, pádících opět dolů s kopce.

„Vyhráno!“ zvolal jsem. „Jste vysvobozen, pane poručíku!“

„Vysvobozen?“ pravil s trpkým úsměvem. „Posud není tomu tak, jak se domníváte. Krajina bude se i zítra po celý den hemžiti husary. Věc, o niž se jedná, má velikou důležitost a bdělost tedy bude ohromná. Jsem jist, že nyní letí již jezdec s rozkazem k pohraničním strážím, aby zostřily svoji pozornost.“

„Podařily se nebezpečnější útěky, podaří se i tento!“ těšil jsem poručíka. Pak vyložil jsem mu svůj plán. Poručík byl spokojen.

Ve své celle měl jsem několik obleků, které nebyly právě přísně pro duchovního. Užíval jsem jich na delších cestách. Běželo tedy nyní o to, abych některý z nich poručíkovi přinesl. Spoléhal jsem opět na ospalost vrátného, který probuzen byv noční hlídkou, nyní si bude bdění své asi nahražovati. Vystoupil jsem tedy opět do chrámu.

Do sakristie jsem však nemohl. Dvéře byly zavřeny. Pochopil jsem, co se asi stalo. Stařec vida přicházeti vojáky, zavřel rychle dvéře do chrámu, aby nebyl plísněn převorem pro svoji nedbalost, a tím byl zničen i můj plán.

Vrátil jsem se k poručíkovi a sdělil mu vše. Poručík nepromluvil k tomu ani slova. To mlčení hnětlo mne více než cokoliv jiného.

Odbila hodina druhá a mohlo již býti nedaleko do tří. Přiblížil jsem se pomalu opět k zevnějším mřížovým dveřím a hleděl ven. Tma počínala se tratiti a nad Kuksem v dálce táhl se dlouhý, světlý pruh, zápasící s ní. Pomalu mohl jsem i rozeznati šedé obrysy zámku v tomto bílém pruhu, značícím den. Svítalo.

Zima nyní byla hrozně pronikavou a lámala až kostmi. Při svítání bývá zima největší. Poručík, jenž byl přišel za mnou, chvěl se po celém těle.

Patřili jsme tak chvíli dolů ke Kuksu, kamž bylo sotva pět set kroků.

„Jsme tedy zde zavřeni?“ pravil posléze poručík.

„Nikoli, pane poručíku!“ odpověděl jsem. „Zavřen jest pro nás jenom chrám. Na tuto stranu máme východ volný! Vždyť klíč vězí posud v zámku, jak jsem ho zanechal zde pro případ nutného útěku tímto východem.“

„Pak se pokusím, abych se dostal dolů do vesnice nebo kamkoliv jinam, kde bych mohl se zahřát a počkat na civilní šaty, které jste mi slíbil!“

„Jest to ale snad spojeno s nebezpečenstvím!“ namítal jsem.

„Což nebezpečenství! Na nebezpečenství jsem si již uvykl!“

„Kdyby však byla dole ve vsi hlídka?“

„Musím se jí opatrně vyhnout, nebo po případě i zastřelit. Mám, jak víte, pistole!“

„Tedy počkejte, až se více rozední!“

„Tím hůře bylo by pak pro mne. Takto snad proklouznu nepozorovaně!“

V tu dobu bylo již dosti světlo, ale světlo posud matné, zápasící se tmou, jež pomalu ustupovala za klášter a do lesů.

Smluvili jsme se tedy o bližší podrobnosti poručíkova útěku. Usnesli jsme se na tom, že dovedu poručíka k známému svému, na něhož jsem se mohl spoléhati, do vesnice, a zde přestrojí ho buď on nebo se vrátím já do kláštera pro šaty. Chtěl jsem vejíti opět hrobkou do chrámu, zde skrýti se za oltářem a až přijdou ostatní pátéři, nebo po případě za příchodu kostelníkova, doufal jsem dosáhnouti své celly.

Poručík uznal, že proti úmyslu mému nedá se ničeho namítati a odhodlali jsme se tedy k činu.

Tiše otevřel jsem mřížové dvéře, jež jen slabounce zavrzly. Vystoupil jsem první na dva kroky před hrobku a rozhlížel jsem se. Nikde nejevil se život. Postoupil jsem na deset kroků. Ani tu ničeho podezřelého jsem nezahledl.

Kynul jsem poručíkovi, aby mne následoval. Dvéře do hrobky nechal jsem přivřeny, abych měl při návratu svém práci uspořenu.

Ubírali jsme se tedy rychle stromořadím dolů s kopce. Chůze naše podobala se téměř běhu.

Učinili jsme však sotva dvacet kroků, když v tom zaznělo za námi mocné:

„Halt!“

„Pryč, rychle!“ zvolal poručík a dal se do běhu. V tom okamžení zatřeskly dvě rány z různých stran.

Poručík udělal ještě asi tři skoky a pak se skácel k zemi, zasáhnut jsa olovem.

Vyrazil jsem ze sebe zděšený výkřik...

XIV.

Někdo držel mne za krk a v nejbližším okamžiku na to ležel jsem již na zemi a na prsou cítil jsem špici šavle. Otevřel jsem oči a nade mnou shýbnut byl zamračený husar hrozivého pohledu.

Poručík ležel opodál asi o deset kroků a také u něho stál husar s vítěznou tváří.

V tom již také bylo slyšeti řinčení šavlí před chrámem a rachot jich po schodech. Asi deset husarů přiběhlo sem n velikém chvatu.

„Jest jen raněn!“ zvolal důstojník jejich, pozoruje poručíka. „Odneste ho do kláštera a svolejte ostatní mužstvo v okolí!“

Po krajině zatřeštěla husarská polnice a několik táhlých zvuků jiných polnic ozývalo se zpět. Hned pak vyrazilo z Kuksu a od štanovického lesíku několik jezdců a pádilo ku klášteru.

Husarský důstojník kroutě si kníry přistoupil ke mně.

„Jste také mým vězněm,“ pravil.

Na to odvedli mne do kláštera, jenž byl celý takřka v pozdvižení. Kde kdo byl, kdo jen na nohy se postaviti mohl, spěchal před chrám, když mne husaři vedli. Nikdo si nemohl posud vysvětliti události hrozné noci.

Poručík byl dopraven do kláštera na nosítkách a zavřen v zamřížované celle, kdež se mu dostalo mnou prvního obvazku.

Rána byla těžká. Byl střelen do lopatky, která byla celá roztříštěna. Koule z karabiny druhého husara ho nezasáhla.

Asi v sedm hodin byli všichni husaři, vyslaní na tuto stranu, již pohromadě. Bylo jich kolem sta mužů. Halili se těsně do svých krátkých kožichů před ranním chladem a šikovali se. Rytmistr pak hovořil živě s převorem, jak jsem viděl z okna celly, vedoucího na prostoru před chrámem.

Pak mne vyvedli dva husaři s vytasenými šavlemi ven za klášter. Zde byl kočár převorův, přichystaný k jízdě. Usedl jsem a husar naproti mně. Za chvilku pak přinesli poručíka, zahaleného ve veliký rytmistrův plášť. Posadili ho podle mne, bledého, že se podobal více mrtvole než člověku živému, ještě jeden husar sedl na kozlík k našemu kočímu a již jsme jeli, obklopeni celým houfem husarů po silnici k Jaroměři.

Musili jsme jeti zvolna. Raněný hrozně sténal a rytmistrovi jednalo se o to, aby ho dovezl do pevnosti živého. Nemluvil, mluviti nemohl.

Po cestě bylo mi vysvětleno, že rytmistr, odjížděje po marné prohlídce z kláštera, zanechal zde husarského poručíka s několika jezdci, aby dávali pilný pozor na vše, co se v klášteře bude díti. Kolem všech zdí stály stráže. Rytmistr choval oprávněnou domněnku, že poručík Roedl v klášteře býti musí.

Tak padl Roedl pronásledovníkům svým do rukou a stal se prvním vězněm v nové pevnosti.

XV.

Proces?

Dopadl tak, jak se mysliti dá. Byli jsme vyslýcháni každý zvlášť, ale poručík mi pravil ještě před rozchodem, sebrav poslední své síly k tomu:

„Velebný pane, přislibte mi při spáse duše své, při všem, co vám na světě i za ním drahého, že povíte při výslechu, že jste nevěděl nic o příčině mého útěku, že jsem zachoval před vámi úplné tajemství o všem!“

„K čemu to, pane poručíku?“

„Zachráníte tím pověst mou jako pověst muže, jenž zná zachovati tajemství. Nechtějte zhanobit mou památku!“

Přísahal jsem mu. Nebylo příčiny, proč bych toho neučinil. Viděl jsem na poručíkovi, že dny jeho jsou spočteny. Rána byla smrtelnou.

Po výslechu svém, kdež jsem dle slibu daného poručíkovi ničeho o tomto nevyjevil, byl jsem propuštěn na svobodu, ovšem obmezenou. Musil jsem se odebrati do kláštera, jenž se byl za mne zaručil. Judiciale, nejvyšší vojenský soudní dvůr, odevzdal mne jakožto kněze mé pravomocnosti.

Z výslechu poručíkova nedostalo se nic do veřejnosti. Jisto jest, že neřekl ničeho, ani slovem nehleděl svaliti vinu se sebe. Setník Theumer a poručík Ritter vyvázli.

— — — — — — — — — — — — —

Dne 16. srpna léta Páně 1786 mělo okolí nové pevnosti zvláštní podívanou. Toho dne, ačkoliv nebyla neděle ani svátek, se nepracovalo. Luza z tábora měla volno vyjíti a také celá Jaroměř spěchala k plesským hradbám.

Byla poprava.

Soud byl rychlý. Mělo-li býti té hrozné, neúprosné Justicii učiněno zadost, musili si páni v zlatých límcích pospíšiti. Velitel nové pevnosti měl neobmezenou moc a nemusil žádati do Vídně za potvrzení rozsudku.

V pevnostním rozkaze ze dne 15. srpna toho roku stojí zvláštní poznámka tohoto znění:

„Smutný obřad konán bude na místě, kde má býti budoucí park, a tam také budiž vykopán hrob, by parku onomu dostalo se i poetických upomínek atd.“

Jest to surové, měl-li to býti vtip, a děsně směšné, myslilo-li se to opravdu!

V osm hodin ráno viděti bylo na širém prostranství, na vysoké skále nad Labem, na vyprahlé pláni husté řady vojska tvořící veliký čtverec, jehož strana obrácená k řece pod skalou, byla otevřena. Kolem čtverce kupilo se mnoho tisíc lidí, čekajících na nezvyklé divadlo, těšících se z toho, že uvidí krev. O čtvrt na devět začaly v Jaroměři vyzváněti umíráčkem. Tklivý hlas zvonku zalétal až sem. Průvod se ubíral.

Poručík oděn byl v kroj vojenských trestníků, bílý to šat bez výložek. Hlava byla nepokryta. Vezli ho na dvoukolém vozíku a podle něho seděl kněz, jenž podporoval ho stále, aby neklesl slabostí. Nebyl to již člověk, byl to jen stín. Kosti vysedly, oči se zvětšily. Panoval strach, aby nezemřel ještě na cestě ku popravě.

Bylo to ukrutenství, vražditi člověka, jenž by byl snad za několik hodin skonal tiše sám! A člověk tento trpěl, umíral pro vinu jiných!

Přivedli ho do čtverce, sňali s vozíku a zavázavše mu oči, vedli ho ke hrobu, před nějž si klekl. Nemohl však setrvati tak bez podpory. Jeden důstojník zarazil tedy do země svoji šavli podle něho a na tu se poručík podepřel.

Pak zahouklo dvanácte ručnic...

Když kouř těch ran se rozptýlil, nebylo poručíka již viděti. Nalézal se v hrobě...

Koho z vás povede jednou cesta do pevnosti, nazvané později po zakladateli svém jménem Josefov, navštivte tam vyprahlý, chudý park.

Dole u Labe, blíže mostu, nachází se polozapadlý kamenný kříž, bez nápisu, bez letopočtu. Ten tam postavil památce nezapomenutelného přítele svého páter Cyrinus Wagner, kněz a člen řádu Milosrdných bratří v klášteře kukském.

S pomocí boží dokonáno léta Páně 1810 na den Zvěstování Panny Marie.

P. S. Dnes, pročítaje starou historii tuto, vidím, že zapomenuto na věci mnohé. Co se stalo s Idou, co se setníkem, s poručíkem Rittrem? Co s Roedlovou matkou?

Setník i poručík byli z pevnosti přesazeni. Ačkoliv nebylo jim nic dokázáno, vzbuzovali přece nedůvěru. Za nějaký čas vrátila se však Ida zpět jakožto nevěsta — plukovníka Arpada Tothfalusiho. Podobala se nyní tím více oživené soše. Za několik měsíců na to, když pevnost byla dostavěna, přišel i pro pluk jeho rozkaz k odchodu.

Ostatní pak zmizeli s obzoru mého úplně. Člověk jest velmi malomocný a klášterník tím více. Já pak byl docela vězněm ve svém klášteře a jsem jím až posud do konce svého života, jenž snad již brzy nastane, což jest jedinou mojí útěchou.

Můj bože, co jsme přetrpěli, Roedl i já, pro vinu těch lidí! Začínám někdy pochybovati, že spravedlnost vládne nad námi. Ostatně — přesvědčím se brzy, brzy...

P. C. W. 1812.

FEUILLETON.

Zvadlé listí.

Od *A. L. Kiellanda.*

Můžeme se unaviti díváním se na jediný obraz, avšak unavíme se dozajista, prohlížíme-li jich celé množství. Proto bývají skla tak těžká v těch velkých obrazárnách a židle tak hustě obsazeny jako nedělní omnibus.

Šťastným ten, kdo má dosti sebeopanování, že vybere si z velikého množství malý počet obrazů, ku kterýmž se může každodenně opět vrátit.

Tím způsobem můžeme si, — aniž toho strážce pozoroval — přivlastniti malou soukromou gallerii, kteroužto máme sami pro sebe — rozdělenou po velkém sálu. Vše, co nenáleží do této soukromé sbírky, klesá na pouhé plátno a pozlacené rámy — na dekoraci, kolem které se ubíráme, která však neunavuje oči.

Tu a tam stane se, že nalezneme obraz, jejž jsme byli až dosud přehledli, který však nyní po bedlivém prohlednutí přijme se mezi vyvolené. Sbírka se takto ustavičně rozmnožuje i jest možná, že bychom si důkladným a systematickým způsobem učiniti mohli z celé obrazárny jakýsi druh osobního majetku.

Avšak obyčejně nemíváme k tomu času. Jedná se o to, abychom se rychle rozhledli; poznamenáme křížkem v seznamu obraz, který si hodláme osvojiti zrovna jako lesník poznamenává své stromy, mezitím co jde lesem.

Takové soukromé sbírky bývají přirozeně velmi rozličného druhu. Často hledáme v obrazárně takové nadarmo velká, uznaná díla mistrovská, zatím co můžeme nalézti na čestném místě nějaký drobný přehlednutý obraz; abychom se v tomto podivném uspořádání mnohých z těchto sbírek vyznali jest nejlépe, když dáme se vésti tím, kdo volbu tu učinil. Zde jest jedna taková malba ze soukromé gallerie.

V koutě salonu z r. 1878 visel obraz anglického malíře Evertona Sainsbury. Nebudil téměř žádnou pozornost. Nebyl ani dost velký, ani dost malý, aby upoutal všední zvědavost; aniž pak bylo tu stopy nějaké moderní výstřednosti buďsi v manýře, nebo v barvě. Kdo šel kolem, věnoval mu dobromyslný pohled, poněvadž činil dojem harmonický, a předmět, jejž představoval, byl známý a pochopitelný.

Byli to dva milující, kteří se trochu pohněvali; lidé se usmívali, neboť si každý v duši pomyslil na tyto roztomilé malé neshody, které bývají tak prudké a tak krátké; které povstávají z těch nejrůznějších a víře nejnepodobnějších příčin a nezměnitelně končívají se hubičkou.

A přece nashromáždil tento obraz poznenáhla kolem sebe zvláštní společnost; mohlo se pozorovati, že byl přijat do mnohých soukromých sbírek.

Při vstoupení do známého koutku nalezlo se místo často zaujaté osamělou osobou, kteráž stála tu pohroužená v dívání se na malbu. Bývali to lidé nejrozmanitějšího druhu, ale všichni činili jakýsi zvláštní všem společný dojem před tímto obrazem, z kteréhož jakoby byl na ně padal umdlévající žlutavý odlesk.

Když někdo přistoupil, vzdálil se dobrovolně ten, který dříve se díval; zdálo se, jakoby vždy jenom jeden touže chvíli mohl tohoto uměleckého díla užiti, jakoby každý chtěl s ním býti jenom sám.

V koutku zahrady téměř u samé vysoké zdi stojí otevřená besídka. Jest zcela prostě sroubena ze zelených latí, které tvoří velký oblouk s pozadní stěnou. Celá besídka jest pokryta divokým vínem, kteréž se po levé straně šplhá přes vyklenutou stříšku a visí na pravo dolů v dlouhých útlých třásních.

Jest pozdě v jeseni; besídka pozbyla již své husté listnaté krytby. Jenom nejdolejší, útlé haluzky divoké révy podržely ještě své lupení. A dříve než opadají, darovalo jim léto mezitím, co odchází, všechny ty barvy, které mu zbyly: a jako lehké guirlandy ze žlutých a červených květin visí tu ještě nějaký čas a zdobí zahradu těžkomyslnou nádherou jeseně.

Vůkol po zemi leží opadané listí, a uprostřed, zrovna před besídkou navanul vítr s velkou pílí nejkrásnější z nich v okrouhlý, hezounký malý rov.

Stromy jsou již očesány a na jedné holé větvi sedí len malý zahradní zpěvák s těma jako hrudka červenýma prsoma — tak zrovna jako uvadlý list, jenž zůstal viset, — a opakuje si neunavně drobounký nápěv, jakoby vzpomínal na svůj jarní zpěv.

Jediné, co vypadá radostně na celém tom obrazu jest břečtan. Neboť břečtan jest jako zármutek: stejně čerstvý v létě i v zimě.

On přichází útulně se svými jemnými tykadly, on přilne do nejmenších puklin, on vtiskne se do nejmenších otvorů a teprv když jest velkým a silným, pozorujeme, že se již nedá vytrhnouti a že neúprosně pustoší celou stavbu.

Ale břečtan jest jako zármutek dobře vychovaný; on pokrývá svou spoustu hladkými, pěknými listy. A lidé usmívají se s hladkou líci a dělají, jako by nevěděli, že se procházejí mezi troskami pokrytými břečtanem.

Uprostřed otevřené besídky sedí mladistvá dívka na slaměné židli; její obě ruce spočívají v klíně. Sedí s hlavou schýlenou a s podivným výrazem v krásném obličeji. Není to ani tak zármutek nebo hněv, tím méně pak všední kyselost, kteráž mluví z těchto rysů: jest to více nevýslovné, hluboké, hořké sklamání. Ona vypadá, jako by v té chvíli měla něco ztratit, co zadržeti pevně nemá síly — jako by něco pro ni uvadalo.

Ten, který opírá se jednou rukou o její židli, začíná chápat, že jest chvíle i věc vážnější, než byl myslil. On se pokusil o všechno, aby ten z počátku tak nepatrný spor se vyrovnal a byl zapomenut; on mluvil k rozumu, on to zkusil žertem, on prosil za odpuštění, on byl tak pokorným — snad více ještě než sám chtěl; — ale vše nadarmo. Nic nezdá se, že by ji mohlo vytrhnouti z té jako polou mrtvé nálady, v kterou je pohroužena.

Proto tedy ten výraz úzkosti, s kterým se on k ní sklání:

„Ale ty přece víš, jak se oba rádi máme."

„Proč se tedy tak lehko rozdvojujem, proč jsme tedy tak trpkými a zlými k sobě?"

„Ale, miláčku! to celé bylo z počátku tak pouhá maličkost!"

„Právě proto! — pamatuješ se, co jsme jeden druhému řekli? jak dychtivě jsme hledali, abychom jenom nalezli slovo, o němž jsme věděli, že zraní nejvíce? Ó — jen si pomyslit, že užili jsme znalosti jeden druhého k tomu, abychom nalézali ta nejcitlivější místa, kde by zlé slovo bodnouti mohlo! — a tomu říkali jsme láska!"

„Má drahá — neber to teď tak vážně," odpověděl on pokoušeje se dáti všemu lehčí obrat; „byť se lidé sebe více rádi měli, přece jenom někdy se trochu rozdvojí; tomu již jinak ani nemůže být!"

„Ano, ano!" zvolala ona, „snad, že jest lásky, u které každý svár jest nemožný: — jinak také já — také já se sklamala, a to, co jsme nazývali láskou, není nic jiného, než —"

„Nepochybuj o lásce!" zvolal on ohnivě; a líčil vřelými a výmluvnými slovy onen cit, jenž člověka zušlechťuje tím, že učí nás býti snášelivými ke slabostem jednoho i druhého; onen cit, jenž dává nám nejvyšší blaženost a přes všechny malé neshody váže nás k sobě páskou nejkrásnější.

Ona poslouchala ho jenom na polo. Její zraky byly se přesmykly přes napolo zvadlou zahradu; ona vdechla ten těžký vzduch umírajícího lupení — a vzpomněla si na jaro, naději a na tu všemocnou lásku, která končí jako květina v podzimku.

„Zvadlé listí" — řekla pokojně a zvednouc se rozhrnula nohou všechno to krásné lupení, kteréž byl vítr s tak velkou prací nanesl.

Potom dala se alejí vedoucí k domovu; on šel něco málo za ní. On mlčel, neboť neměl ani slova. Těžký, umrtvující cit úzkosti a zemdlení dolehl naň; tázal se sama sebe, zdali se jí může ještě někdy přiblížit, nebo zdali jest od něho na sta mil vzdálena.

Ona šla se schýlenou hlavou a dívala se dolů na květinové záhony. Stály tu astry jako pocuchané papírové květy na zvadlé nati, visely tu jiřiny s hloupými kramářskými hlavami na podlomených stvolech a růže mající malá zakrslá poupata nahoře a velké, mokré, namrazené květy dole na prutech.

A sklamání a hořkost zarývaly se hluboko do toho mladého srdce. Mezitím, co květiny umíraly, dozrávala ona v zimu života.

Tak zašli alejí. Ale prázdná židle zůstala státi v polou zvadlé besídce a vítr dal se opět do práce, aby upravil z toho lupení svůj malý růvek.

A během života my všichni — jeden po druhém — dojdeme tam, že usedneme na prázdnou židli v koutě zahrady a zahledíme se upřeně na malý rov zvadlého listí.

Z dánského *J. V. S.*

— Brožíkova „Slavnost u Rubensa" jest osvědčením znamenitého, sebevědomého a jistou rukou dokumentovaného pokroku u porovnání s předcházejícím obrazem „Poselství krále Ladislava" od téhož proslulého malíře. Pustiv se za hranice oboru národních sujetů, zabrousil si Brožík do Nizozemí pro látku z bohatého a pestrého života olympické republiky velikých mistrů flámských. Tito Olympané rovnali se řeckým jmenovitě svou upřímnou lidskostí; byvše nadáni mnohými křehkostmi pozemskými, proslulí co pijáci, hýřilové a rváči, jimž bylo značně volněji při lulkách a pitce v krčmě než mezi žehlenými a škrobenými dekoracemi salonu, k nimž čítáme předměty živé i hmotné. K těmto vlastnostem slavných malířů holandských a belgických přihlíželo především umění výtvarné a slovesné, čerpajíc rádo a hojně z vděčné kroniky uměleckého ruchu starého „Nydrlantu". Významné jest pro dočasný směr tvoření Brožíkova, že tento umělec nepřipadl na genrové zobrazení některého flámského příběhu ze 17. století, v němž by mocnější vzrušení lidské povahy v plné své upřímnosti proráželo, jímajíc tak bezprostředně jako výtvory slavných Nizozemčanů samých, zrcadlíc je ve spůsobě jim vlastní. Brožík, libující sobě nyní ve velkých a právě slavnostních scénách, obsáhlých, pestrých komposicích, obral si nádherný výjev, na němž mohl ukázati veškeru zvláštnost svého velkého pojmutí a skvělost svého provádění, kteréž tentokráte beze vší reservy dlužno nazvati přímo a úplně mistrovským. Chtěje představiti nám vzácnou družinu nizozemských umělců přiměřeným způsobem okázale representovanou volil Brožík šťastně, sezvav ji do skvostných síní domu Rubensova, seskupiv ji kolem tohoto mistra, jenž asi jediný kromě van Dycka polo byl dvořanem a hověl si v nedemokratickém přepychu. Zobrazený výjev zasluhuje jméno slavnosti vším právem; jeť pouhá schůzka tolika velikánů sama o sobě událostí, jaká se v Antorfu za doby Rubensovy právě snad jednou sběhla. Postačí, jmenujeme-li ze 40 umělců shromážděných Brožíkem v saloně Petra Pavla

Rubensa nejznámější, Snydersa, Mola, Halsa, Brouwera, oba Teniersy, du Ponta, Jordaensa, van Dycka. Při komposici, tolik postav v sobě zahrnující, jest nad míru nesnadno uvarovati se u vyhovění dvojímu požadavku: soustředěnosti a přec i živé nenucenosti, bud akademického odměřeného uspořádání, v němž účastníci jsou degradováni za divadelní komparsy neb rozdrobenosti děje, v němž pak musíme hledati a odvažovati přední věci vedle podružných neb nahodilých. Brožíkovi nebylo toto choulostivé dilemma překážkou, již by byl nedovedl s rozmyslem a velmi případnou volbou momentu překonati. Uváděje purkmistra a paní purkmistrovou do společnosti, rozdělené souměrně a přec nehledaně ve dvě skupiny po obou stranách síně, způsobil přerušení pospolité zábavy, zaražené a stlumené příbytím nového živlu, jejž domácí pán a paní jeho formálně vítají; tím dal Brožík svým skupinám střed, svedl svou komposici v jedno ohnisko, aniž by ji byl proměnil v ztrnulý výjev chladné ceremonie. V levo (po ruce divákově) řadí se k domácí paní její děti, ženská společnost, manželky malířů a neť Rubensova, skvoucí se v plném světle na ně padajícím a v jasných barvách nádherných kostumů; světlo jdoucí přes tuto skupinu ztrácí se k pravé straně, kdež koloristická rovnováha zjednána sytými, plnými barvami šatů společnosti, výlučně téměř mužské a plnými, řekli bychom skoro rembrandtovskými stíny, kdyby tato temnější partie obrazu nebyla novější technikou podmíněna. Hlavní skupina, Rubens a manželé purkmistrovští jest v světelné a barevné rovnováze, k níž přispívá nemálo výborně malované pozadí, na němž vynikají postavy s živostí a plastičností podivuhodnou. Perspektivická hloubka, průzračnost a vzdušnost obrazu náleží k jeho nejznamenitějším přednostem, jíž si jest nad míru važiti u malíře, tak brilantním štětcem vládnoucího, jako Brožík. Vidíme, že nehledá svou velikost jediné v koloristické působivosti, ve svém oslňujícím způsobu malování vzácných, barvou sálajících látek, krásně, nenuceně splývajících i upravených, že bedlivě dbá o všemožnou správnost kresby a že netlačí v popředí nábytek, čehož mnozí, kostumními a starožitnickými studiemi se zabývající malíři rádi se dopouštějí. Z obličeju známých nám flámských malířů a ženských příbuzných jejich jde na jevo, že Brožík portretoval, jakož činívá také Matejko; rozmanitost výrazu tváří a charakterisování jsou stlumeny okamžitou konvenční náladou, způsobenou uváděním purkmistra velikého bohatého města, což arci některým bodrým mistrům jako Jordaensovi, oběma Vosům, Brouwerovi a Halsovi nepřekáží, aby se přece poněkud bavili na vlastní vrub. Zmiňujíce se konečně o svědomité propracovanosti všeho a všudy (kromě nepatrných výjimek) na obraze Brožíkově, zavíráme svoji zprávu, již dáváme s potěšením, které ne vždy při chvalném uznávání předností novějších mistrů pociťujeme. Brožík nám jest ke cti, k plné a i jinde uznané cti; Brožík svou zřetelnou českou visitkou ohlašuje se všude, kde posud jiní kosmopoliticky dávali se vřaďovati do šiků německých. V posledních dobách měli jsme již mistra světového jména, Čermáka, který také neponížil se v názoru, že by všeobecné hledisko a světový význam dosíci bylo možno zapřením svého původu.

„Pane Bože, houšť!“ — říkávají; nevíme o lepším přání.

J. L.

— V Londýně u Trübnera a spol. vyjde mluvnice českého jazyka pro Angličany, sepsaná Drem. W. Morfillem, professorem v Oxfordu. Ten samý horlivý a upřímný slavista sepisuje gramatiky polskou, ruskou, bulharskou a srbskou, které také vyjdou nákladem Trübnerovým. V Oxfordu bude Dr. Morfill míti letos přednášky o staroslovanském právu.

— Angelo de Gubernatis dokončiv před nějakým časem svůj životopisný a literárně historický seznam současných spisovatelů, chystá do tisku „Všeobecnou literární historii“ všech vzdělaných národů od prvotních dob až na naše časy. Dílo rozvrženo jest na tři části, z nichž každá bude obsahovati šest svazků. Ku každému svazku literárních dějin bude připojena kniha ukázek italským překladem.

— Louis Leger vydal ve zvláštním otisku svůj článek v Revue d'Histoire „Esquisse Sommaire de la Mythologie Slave“, v kterém důrazně varuje ty, kdo studují slovanskou mythologii před falsifikovanými glossami v Mater Verborum, kteréž, jak dí, se tam dostaly „z dosti bizarního vlastenectví“. Leger odvolává se k publikaci p. Patery z r. 1877 o tomto předmětu.

— Velké a skvostné dílo „Hrady a zámky české“ vydávané prací prof. Augusta Sedláčka a nákladem knihtiskárny pana Šimáčka dospělo sešity 14. a 15. k ukončení části první, obsahující hrady, zámky a tvrze obvodu chrudimského. Jest to dílo v pravdě monumentální a plné rozmanitosti a bohatství i v textu i v obrazích. Píle, s jakou prof. Sedláček ohromné množství látky sebral i opanoval, jest hodna obdivu a nejhlubšího uznání. Spisovatel věnuje práci svou „Obci národa českého“. V tomto věnování jest něco dojemného. Lid český, čeho se tu dočítá, měl by vrýti do srdcí písmem tak hlubokým, jakým psal a cítil spisovatel o dobách starých i trpkých. Přejeme prof. Sedláčkovi síly k pokračování ve velkém díle, které započal. Jest to kus práce velké a skutečně národní.

Z celého světa.

Na elektrické výstavě v Londýně činí velkou sensaci nová podružná batterie sestrojená od E. Volckmanna a J. S. Sellona. Třiatřicet článků živilo tu 201 svítilnu soustavy Lane-Foxovy, z nichž každá má sílu 20—30 svící, po celých 7 hodin. Každý článek obsahuje energii 5 koňských sil pracujících jednu hodinu nebo 1 koňské síly pracující 5 hodin atd. Váha každého článku jest ovšem značná, páčíc se na 375 liber. „Nature“ považuje pokusy s tímto přístrojem činěné za dokonalé v každém ohledu.

— V londýnské Society of Arts měl prof. Barff přednášku, o nalezené od něho látce, již nazval boroglycerid a jejíž složení jest $BO_3 C_3 H_5$. Látka tato zabraňuje hnilobě a hodí se výborně ke konservování organických látek. Při výkladu nošeny na stůl rozličné druhy pokrmů z Jamaiky, Falklandských ostrovů, Zanzibaru atd. a všechny měly původní svou čerstvost, barvu, chuť a vůni. Ústřice otevřené v září m. r. a chované v otevřené sklenici byly od pochutnávajících si učenců uznány za výborné. Čerstvé maso želví, sardinky, mořští raci, smetana, vejce, holubi, bažanti, maso hovězí i skopové překládány jsou syrové i vařené v ničem se nerůznice od pokrmů čerstvých, ačkoli byly 3—12 měsíců staré. Průběhem hovoru, který následoval, poukazováno na mnohé druhy upotřebení této látky. Zejména anatomové, jimž kyne vyhlídka, že zachovají si své praeparáty čerstvé po celé měsíce, byli spokojeni. „Athenaeum“ dokládá, že ještě spokojenější budou hospodyně, kteréž prý nyní podle potřeby budou moci vařit jenom jednou za týden, věnujíce ostatní čas bez vydávání se hněvu bručivých manželských tyranů, hraní piana, k navštěvování koncertů, výborování v rozličných spolcích a podobným nutnostem.

— Ve Feilově dílně v Paříži ulili právě flintové sklo, z něhož vybrousí se čočka pro velký teleskop na Lickově observatoři v Kalifornii. Tento kus skla vážící 170 kilogr. a mající 55 ctm. tloušťky a 97 ctm v průměru zakoupen jest za 20.000 zl. Lití trvalo 4 dny, při čemž spotřebovalo se 160 centů uhlí. Chlazení dokonáno za 30 dní. Čočka bude broušena v světoznámé dílně Clarkově.

Listárna redakce.

Neužijeme příspěvků, zaslaných pod těmito jmény a chifframi: „A. Moll“, „Ludv. Dvořák“, „Hornoveský“, „Snad“, „V. Budil“, „M. F. Pláček“, „Skála“, „V. Skd.“, „+“, „E. R.“, „Slané“, „Les“. — „A. F.“ („Kříž atd.“): Dáme do tisku. Udejte laskavě adressu k vůli malé změně.

Redaktor, majitel a vydavatel: **I. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. | 1. května 1882. | ČÍSLO 13.

Bludné duše.

Vy milé, vy prosté české dědinky! Kdo pak by vás neměl rád a kdo pak by o tom lidu pod vašimi krovy rád nevypravoval a ještě raději neslýchal? —

Vy Podlešáci! Nestyďte se za ty své lesy, jen přilněte k těm statkům svým, k těm milým chaloupkám s větší ještě láskou a starý ráz své české povahy si zachovejte, aby jej dědili vašich vnuků vnukové! Buďte na to hrdi, že vám tak říkají a jen zůstaňte „Podlesáky" na všecky příští dni!

Václav Beneš Třebízský.

Baroni z Matermoru.

Vzpomínka z mého života. Napsal *Ladislav Stroupežnický.*

Nad Prahou burácela za podzimního večera roku 1870 divá vichřice, přeháněje po obloze od západu k východu rozdrásané černé mraky ... příšerně vyl a skučel v ulicích vichr, jehož prudké záchvaty, jako by nadrženy byly, chvílemi tak mocně udeřily v okna mého pokoje, že je div neprolomily ... trhavě míhaly se v lucernách na ulici proti mým oknům plynové plameny, jejichž zápas s vichrem chvílemi jsem pozoroval.

Pochmurná bývá to nálada, jíž taková vichřice obestírá duši člověka, žijícího osaměle; mysl starého mládence, který při svitu lampy bludně přechází po svém pokoji, hledaje marně bodu, v nějž by soustředil své myšlénky, které tak plaše poletují, jako by je ta vichřice štvala ...

Bylo mi chvílemi až úzko ... knihy neměly toho večera onu půvabnou moc, která jindy ducha upoutává. Mechanicky jal jsem se skládati listy porůznu na stole rozházené, pak otevřel jsem svůj psací stůl, abych je uložil.

Psací stůl starého mládence — toť malé museum, v němž bludné toto individuum chová sbírku předmětů, jež byly svědky jeho minulosti, jeho radostí i žalů ... vzpomínky na doby slastí i strastí ...

Sotva jsem do svého stolu pohledl, ihned nalezly moje dříve rozptýlené myšlénky pevný bod, v němž se soustředily ... strhl je na sebe mocí téměř kouzelnou malý balíček listů staromodního drsného papíru, svázaný vybledlou, původně snad červenou stužkou ...

Neslyšel jsem více vichřici ... duch můj zaletěl zpět v pomželou minulost, v doby mládí, ve věk dětských her, tajeplných pohádek a bájek ... Dětství moje sáhá ještě v ony časy, kdy vypravovaly se pohádky při bručící přeslici a při nepokojném plameni louče v krbu ... dospěl jsem, probíraje v myšlénkách šeré ty doby, k onomu svému rozvoji duševnímu, kdy již pohádky tratily pro mne půvab a kdy dostavil se interess pro různé události ze života skutečného.

A před mým duševním zrakem vystoupila z šera minulých časů postava statného myslivce, který mi tenkrát tolik zajímavých příběhů ze života různých lidí vypravoval ... Mnohé jsem již zapomněl zcela, jiné oživují se v paměti mé jen jako po různu vytrhané listy z větší dávno ztracené knihy — jediný však utkvěl hluboko v duši mé tím, že byl tajeplný, nedokončen a že týkal se osob, jež jsem znal.

Myslivec, o němž jsem se zmínil, byl ve službě barona z Matermoru na panství jeho v jižních Čechách a v téže vesnici Supí hoře, kdež jsem prožil bezstarostná léta svého dětství.

V paměti venkovského lidu, v níž pojišťuje si každý skutky svými na několik pokolení pověst dobrou či neblahou, zachovala se mrazivá vzpomínka na otce tohoto barona — zaslechl jsem o něm úryvkovitě zvěsti podivné.

Tázal jsem se jednou myslivce po tomto divném muži. Zdálo se mi tenkrát, že si myslivec na barona příliš rád nevzpomíná ... teprve po malém váhání vypravoval mi tonem poněkud zasmušilým následující:

„Baron sloužil ve válkách s francouzskou republikou u kyrysníků co rytmistr ... Byl neobyčejně vysoký, hubený, ryšavý, pihovitý ... oči jeho byly značně vypoulené, nosil vždy ohromné rudé kníry. Doslouživ, zakoupil roku 1799 panství Supí horu ... byl tenkrát teprve rok ženat. Hrozná byla jeho vláda nad poddanými. Nevycházel jinak než s velkým karabáčem v ruce a za nejmenší porušení svých rozkazů zmrskal třeba uprostřed vesnice nejen poddaného, čeleď a šafáře, nýbrž i myslivce a správce. Muž ten ubil několik lidí k smrti. — I samu baronku, tichou, zamlklou paní, prý bil a též svého synáčka, sotva že mu byla tři léta, prý již mrskal ... Jezdíval vždy na neobyčejně velkém divokém bílém koni, jakýchž měl celé plemeno, a jel vždy jen v nejdivějším trysku ... Ohnivý hřebec jeho spíš letěl než běžel a kam zaletěl, necnť k robotou pracujícím na poli nebo ve dvůr poplužní, všude jezdec divě řádil, vzteklil se, proklínal a karabáčem svým lidi týral. — — Když bylo hošíkovi, který narodil se roku 1800, pět let — matka jeho byla již mrtva — zjednal mu baron někde v cizině vychovatele, Francouze, o němž po letech šla pověst, že prý byl v době, kdy francouzská revoluční vláda odpraviti dala krále i královnu, vydavatelem nějakých pařížských novin. Člověk ten byl téměř němý; neublížil nikomu, ba často prý se přimlouval za poddané, když hrozil jim baron trestem tělesným ... Od pátého do dvacátého roku vyučoval nynějšího barona. Několikrát, když jej starý karabáčem udeřil, chtěl prý odejíti, ale mladý, který jej velice miloval, vždy jej zase uprosil, že zůstal. Konečně když jej starý jednou zase a jako vždy bez příčiny ztýral, že až ochuravěl, opustil Supí horu a stal se sekretářem hraběte z Pirkštejna ... Brzy potom seznámil se mladý baron s dcerou panského poklasného, nynější baronkou. V krátké době na to zajel si starý baron jednoho dne do lesů, z nichž se nikdy více nevrátil ... zmizel i se svým divým bílým ořem ... Kam se poděl, podnes nikdo neví. Poddaní, jež zmizelý baron tak krutě týral, věřili v pověrčivosti své pevně, že jej sám ďábel zanesl i s koněm v plameny věčného zatracení.“

Až potud oživlo v duši mé vypravování myslivce ... zde vyrušil mne z těchto obrazů minulosti prudký náraz bouře, která zatřásla domem až do základů a v jejíž divé skučení mísil se řinkot tabulí skla, vyražených z plynové lucerny na ulici a tříštících se o dlažbu na tisíce kousků ...

Leč hned zase vrátil jsem se duchem v šeré ty vzpomínky a zraky mé pevně utkvěly na onom balíčku listů, jež obsahují částečné vysvětlení oněch podivných příběhů, které udály se v rodině baronů z Matermoru.

* * *

Roku 1865 byl jsem zaměstnán na zámku hraběte z Pirkštejna v západních Čechách zakládáním panského archivu. Haldy rukopisů svezeny tam z jiných zámků téhož šlechtice a nakupeny v jednu hromadu. Plíseň, hmyz

a čiperné myšky hubily po drahnou dobu tyto svědky několika století; spisy, v nichž mnohý tragický běh lidského života byl zaznamenán. Ve společnosti pavouků, upínajících své pletivo od zápisů ze století čtrnáctého na svazek trhových smluv ze století sedmnáctého, ve společnosti molů, rozvrtávajících kožený hřbet vazby obnoveného zemského řízení, vydaného Ferdinandem II.; ve společnosti myšek, které na padrť rozhlodávaly hrdelní rozsudky, vynešené nad vzbouřivšími se poddanými, aby vystlaly třepením z nich pelíšky pro svá mláďata — v této společnosti ztrávil jsem celý rok a žil jsem v duchu s lidmi ze století minulých.

Prohrabávaje se jednou v staré bedně, naplněné různými, plísní páchnoucími papíry, vylovil jsem z ní balíček psaní s adressou:

„Monsieur Arnauld Duport, secrétaire du comte de Pirkstein.“

Napadlo mě v prvním okamžiku jméno Duport-Dutertre... jméno muže, který byl za velké francouzské revoluce ministrem spravedlnosti a který zároveň s Barnavem zemřel na popravišti... V tom blesk vzpomínky projel mi pamětí — Duport jmenoval se někdejší vychovatel barona z Matermoru!

Spěšně otevřel jsem první list, německy psaný a podepsaný „Štěpán baron z Matermoru...“

Nyní jsem si připomenul, že Duport přestoupil ve služby hraběte z Pirkštejna. Později dověděl jsem se vyptáváním, že nalezli jednoho rána starého sekretáře v posteli schouleného a — mrtvého. Bylať jej ranila srdeční mrtvice. Patrně pohodilo pak netečné služebnictvo papíry zbylé po zesnulém cizinci někam do archivu a tak převezením dostaly se na zámek, kdež archiv jsem zakládal.

V paměti mé oživly vzpomínky na tajemné osudy starého barona z Matermoru a jeho syna, kterýž tento první list psal jsa jedenadvacet let stár.

Z listu toho vynikajícího z počátku vřelostí citu a později plastickým líčením děje poznal jsem, že pisatel chová zvlášť vřelé city přátelské a úctu ku svému bývalému vychovateli.

„Jste jediný člověk,“ psal mladý baron, „který ducha mého zaváděl v onen širošírý svět humanních myšlének, jež velcí duchové zrodili k usmíření příkrých protiv ve smýšlení lidském. Jste mým otcem, neboť jste mne miloval, šlechtil ducha mého, kdežto pravý můj otec mne týral... bil... kopal...

P r a v ý o t e c m ů j? Napsal jsem ta slova, ačkoliv vlastně sám nevím, kdo jest mým otcem? Či není tato v duši hraběte z Matermoru stále hřímající otázka: k d o j e t v ý m o t c e m, kdo? Z d a j á, č i k d o? — není-liž tato otázka též pro mne otázkou?

Ó pane, děsná ona scena, která již tolikrát v životě mém se opakovala, zase onehdy se udála, když baronovi z Matermoru ke dni narození mnohých ještě let jsem přál. Zase, jako stokrát dříve, pohledl divoce ve tvář mou, hledaje v ní podobu se svou vlastní... Vytřeštiv pak oči krví naběhlé, udeřil mne v prsa, že jsem se až potácel a zachroptěl:

„Pryč! V peklo s tebou! Nejsi můj syn! Zda máš ryšavý vlas po mně? Ani jediný! Zda ty pihy, jež hyzdí tvář mou, hyzdí také tvou? Ne! Ani jediná! Tys sličný! Proto nejsi můj syn! Tvůj ret podobá se rtu tvé matky, s jejíž hlavy splýval vlas světlý jak rozčesaný len... Ale tvé čelo... tvé oko... ty jsou cizí! Kdes vzal ten černý, kadeřavý vlas, přisámbůh, mluv, po kom máš ty černé kadeře? Který pekel stín vkradl se za mé nepřítomnosti v manželské mé lože a zplodil tebe?... Matka tvá, zbita mojí rukou, nejednou stéuala u mých nohou a přísahala, že jsi můj syn! Ale ona lhala!... Pryč... pryč!...“

Potácel jsem se ze síně. Bylo mně muže toho nevýslovně líto... cítím, že ukrutná muka prouikavou žíravostí rozrývají jeho ňadra... a též má. Vždyť sám v tomto sporu nemám jistoty, kdo je otcem mým. Snad baron z Matermoru tuší pravdu... Pojal za choť matku mou, chudou dceru po generálovi, který zhynul na bojišti, a myslím, že ji miloval celou vášní divoké své povahy, která v okamžicích zanícení srážela jej k zemi, že před matkou mojí klekal jako věřící před obrazem světice... již ale, vzplanul-li v něm plamen pochybnosti a nedůvěry, bil a týral. — — Mnohé hodiny stál jsem před podobiznou své matky a pohlížel v tu snivou tvář, obestřenou oním jemně utkaným šerým závojem smutku, o němž jste mi pravil, že jej po tváři sličné ženy rozprostírá utrpení — pak zase zkoumal jsem v zrcadle útvar a rysy tváře své, srovnávaje je s tváří matčinou. Ret můj i moje brada podobna jest těmto partiím jejího obličeje ... ale nikoliv nos ... oko ... čelo ... Ó baron má pravdu — zde i mému oku jeví se útvary cizí, nespřízněné ani s rysy mé matky, ani s rysy barona z Matermoru, z jehož tváře ani jediný neobráží se v obličeji mém... A ten můj černý vlas! Hledal jsem obžalobu proti počestnosti matky své ve své vlastní tváři... Ale zda mohu říci, že jsem nalezl vinu? Stojím tu před velkou otázkou, již zodpověděti si netroufám — nemohu! Či mám obviniti ženu, která zemřela, když byl jsem dítě tříleté? Zbývá mi jen otázka, zdali tajemná ona tvůrčí síla přírody ve své dílně nevytvořila sama rysy mého obličeje tak, že neobrážejí se v nich rysy obličeje mého otce?

Ó pane, jak šeré jest jaro života mého, mé mládí! A cítím, jak kruto jest nevěřiti ve všemocnou bytost nadpřirozenou! klekl bych, modlil bych se k ní, prosil bych, aby vševidoucností a spravedlností svou rozřešila tento spor. — Ale rozum praví mi, že není věčné bytosti, která by vědomě a svrchovanou moudrostí zasahovala v osudy lidí, a to vědomí činí mne nešťastnějším ubohých těch otcem mým ztýraných poddaných, již v prostotě své věří a v modlitbě útěchy nalézají. A proto jsem časem blíže zoufalství než oni!“

Moc tohoto listu, písma, psaného rukou rozechvěnou a tajícího myšlénky a city duše zmítané divou bouří, vzedmutou osudem tajemným a snad na vždy nevýzpytným, učinila na mne dojem přímo ohromující... Když pročetl jsem tyto řádky, sevřela bolest moje prsa... Rázem však vyjasnil se mi původ děsného onoho sporu, který zuřil mezi — netroufám si říci — otcem a synem. — Onoho sporu, jehož zevnější stránku z různých pověstí jsem znal, poznal jsem nyní vznik a původ sice nejhlubší, ale ničeho nevysvětlující.

A tu nový shledal jsem doklad pro velkou tu, ale neuznávanou pravdu, jak těžko, ba nemožno jest pronésti spravedlivý a bezpečný úsudek o povaze a původu skutků různých lidí... kdo by byl z daleka jen mohl tušiti, co

jest původem sporu mezi starým a mladým baronem z Matermoru?

Instrukce v příčině založení archivu činila mou povinností, zachovati toliko listiny a kontrakty, týkající se práv a závazků rodiny a statků hrabat z Pirkštejna — vše ostatní měl jsem vyloučiti; nejednal jsem tedy zajisté nikterak proti své povinnosti, že podržel jsem soukromé, pořadem časovým pečlivě složené listy Arnaulda Duporta pro sebe...

V druhém, třetím i čtvrtém listu, jichž doručování opatřoval patrně některý mladému baronovi věrně oddaný sluha, líčil mladík podobným způsobem jako v prvním své utrpení a divokost otcovu — pátý list však, psaný v měsíci srpnu roku 1822, již úvodem svým prozrazoval, že duši pisatelovu prochvívá dech vřelejších nějakých pocitů, budících lásku k životu, a že rozptyluje ty ledové mraky, jež tak dlouho tížily tu mladou trpící duši.

Psal po úvodu do slova:

„Potuloval jsem se v neděli odpoledne s puškou na rameně vysokým lesem, v nějž jen místy vnikal paprsek slunce. Chtěl jsem zastřeliti některého z ostřížů a jestřábů, kteří na blízké pasece rychlostí vystřeleného šípu vrhají se na lesní skřivánky a linduška a uchvátivše je klikatým spárem, vyrvou jim hákovitým zobákem srdíčko z útlého těla. Kdykoli spatřím některého z těch dravců, jenž vrhá se po bezstarostném skřivánku, který potřepávaje křidélky vznáší se a vesele prozpěvuje nad zasmušilou lesní plání, tu vzplane ve mně vždy nenávist proti přírodě, která je stvořila, a jsou-li v dosahu mé pušky, bývá to obyčejně jejich poslední lup...

Bloudím tak lesem — náhle zaslechnu při jeho pokraji pronikavý křik, úpěnlivé volání — kvapím tam... Na pasece spatřím dívku vesničanku, která zdála se mi v první chvíli šílenou. Divě pobíhajíc po pasece sevřené vůkol chmurnými bory, oháněla se červeným šátkem, jejž si patrně s hlavy strhla, jako by bojovala s neviditelnými nějakými obludami, jež vytvořila chorobná její fantasie. Avšak po několika krocích přesvědčil jsem se, že bojuje ubohá s nepřítelem skutečným, děsným, který v divém roji krouží ve vzduchu kol ní a může ji v malé chvíli jedem svým až i usmrtit — bylť vyřítil se z některého dutého kmene dubu na dívku roj ohromných sršňů, přilákaných — jakož později jsem poznal — lahodnou vůní sladkých lesních malin, jež ve žbánečku nesla, ale příliš pozdě odhodila.

A čím více tepala dívka šátkem v podrážděný roj, tím vztekleji sršni na ni dořáželi...

„Neulekněte se, pomohu vám!" zvolám, přiskočím k dívce a již zahřměla rána z mé pušky, rána, již ozvěna lesů několikrát opakovala. Dívka klesla na zem. — Jediné, čím lze zapuditi rozdrážděné sršně, jest dým. Po ráně z pušky vypálené do suché lesní trávy, která se od hořící koudelové zátky náboje vzňala a plazivě doutnala, zahalil bílý štiplavý dým dívku i mě a tak rychle na vztekle bzučící sršně účinkoval, že se v široký kruh rozlétli a jen v dálce několika kroků vůkol nás kroužili, bzučíce své pronikavé dzrr... dzrr...

Vysypal jsem ihned dobrou polovici prachu na doutnající koudel... prach se vzňal a dým z něho vzniklý ještě dále zapudil rozzuřené sršně... Na štěstí vzňala se tryskavým plamenem suchá, vichrem na paseku zanesená větev smrče... zdvihl jsem ji rychle a oháněje se plápolající tou pochodní, spražil jsem asi padesáti sršňům síťová jejich křidélka, ostatní pak, ohněm rozplašeni, vraceli se k lesu... dívka zatím ukrývajíc obličej ležela na zemi a úpěla bolestí — několik sršňů zabodlo jedem naplněné své žihadlo do kyprého jejího těla.

Ušlapav rychle hořící suchou trávu, zdvihl jsem ležící dívku a více vlekl než vedl jsem ji k lesu, oháněje se stále plápolající a kouřící větví, čímž zapuzoval jsem poslední z rozvzteklených a dotěrných sršňů.

Vniknuv asi dvacet kroků do stinného lesa, položil jsem dívku poblíž malého potoka na hebký koberec kyprého, kvetoucími sasankami prorostlého mechu.

Ubohá bolestí a zděšením ztýraná dívka pohledla na mne.

„Milostpane barone," zaúpěla, přitrhla ruku moji ku svým rozpáleným rtům a políbila ji dřív, než jsem se nadál.

„Ubohá, zbodali vás sršni?" tážu se spěšně.

Ale dívka trpěla již ukrutné bolesti a palčivou žhavost, pronikající celým tělem, palčivost, již zná toliko ten, v jehož krev vbodnul sršeň své jedem nasáklé žihadlo.

„Ó bože," zaúpěla bolestí, slzy vyřinuly se jí z očí, jež pak zavřela a klesla polo v mdlobu polo v strnulost.

Vím, že lidé zbodaní žihadlem sršňů někdy až i zemřeli otrávením krve, slyšel jsem však též, že na rány, způsobené jejich žihadlem, klade lid mokrou hlínu, bahno nebo prostě bláto.

Snadně nalezl jsem místa, kde sršni dívku bodli, dle otoku, který vzedmul se jí na pravém rameni a na levé ruce v zálokti a sice tak mocně, že se jí až rukávy kazajky páraly. Marny byly pokusy mé svléci dívce, bolestí omráčené, kazajku — chopil jsem tedy chvatně nůž a rozřízl oba rukávy, pak prořízl jsem tkanice, jimiž stažena byla její šněrovačka... živůtek se rozletěl.

Dvěma skoky byl jsem u potoka, který vleče se od nedalekého lesního rybníčka bažinatou půdou, nabral jsem do obou rukou hustého, lepkavého, černého a jak led studeného bahna a vrátiv se k dívce v mrákotách pohřížené, jal jsem se přikládati je na zarudlý vzedmutý otok.

Několikrát vrátil jsem se pro čerstvé bahno a setřev s ran jejích ono prvé, přikládal jsem nové, studené. Pak umyl jsem si ruce, namočil svůj šátek do tůně potoka, zastíněného korunami staletých borů a hustými keři kvetoucí střemchy, a přiložil jsem jej na čelo dívčino.

Dlouhou chvíli byla bez vědomí — těžký dech vysoko dmul její labutí ňadra.

Teprve nyní, když poskytnul jsem jí pomoci, jakéž v lesní pustině poskytnouti bylo možno, pocítil jsem, že se mi krev vehnala ve tvář a že se zardívám, pohlížeje na tu dívčí krásu... A hned zase zdálo se mi, že hřeším tím pohledem do svatyně dívčí nevinnosti... Chvěl jsem se... pak svlékl jsem rychle kabát a přikryl jsem prsa dívčina...

Obnoviv pak obklady, poklekl jsem vedle dívky a zrak můj utkvěl na jejím obličeji.

Nebylo jí víc než osmnáct let... zvlášť půvabný a souladný byl štíhlý vzrůst její vysoké postavy. Vlas její, na temeni rozčesaný a černý jak lesklá peruť havraní, zapleten byl v zadu ve dva silné, neobyčejně

dlouhé vrkoče, které na dvě strany rozhozeny a hadovité zklikatěny spočívaly na hebkém, žlutě zeleném mechu. Černé obočí klenulo se vypnutým obloukem nad jejím zavřeným, silnou řasou přistřeným, slzou zaroseným okem. Nozdry její byly rozevřeny — dýchala jimi, poněvadž byly její masité, jako zralá malina a půvabnými rysy kreslené rty těsně sevřeny. Pleť její, úpalem slunce jemně nahnědlá, byla v té chvíli rozžhavena do krvava. Měla na sobě krátkou suknici, červeně a modře dolů pruhovanou, na nohou pěkné bíle punčochy a střevíce zavázané nad kotníky širokou černou tkanicí. —

V samotě, v jakéž dosud jsem žil," pokračoval baron v dopisu svém k bývalému svému vychovateli, „nepoznal jsem dosud lásku jinak, než z Vašeho líčení, z knih a z nejasných tužeb a svého blouznění — v okamžiku však, když klečel jsem u té dívky, poznal jsem rázem onen divukrásný, ňadra mohutnou vlnou dmoucí, sladkobolný pocit, který zachvátí všechnu duševní činnost člověka tak, že soustředí ji jen v jednu touhu — a jedno prahnutí... Vzplanul v mých útrobách omamující žár... les vůkol mne míhal se prudce, jako by byl náble nějakou probudivší se tajemnou mocí ve zvratném víru do kruhu otáčen... Krev pálila mě v srdci — v ňadru, v mozku a pudila mne, abych zlíbal její tvář... ten její rozpálený ret.

Pokračování.)

Z básní Emila Zoly.

Co bych rád.

Co rád bych měl, to chatrč jest
na pahorku, když máj se blíží,
která se v čistém zřídle zhlíží,
když počíná kol pažit kvést.

Tož hnízdo, větví ve hloubku
jež ztraceno bez cesty sledu,
to malé hnízdo bez sousedů,
to hnízdo bílých holoubků.

Co rád bych, lem kde obzoru
u paty mechem šedé skály
by černé sosny v tlumu stály
vždy večer větrem v hovoru.

Dál výhled dlouhým údolím,
kde zřídla v bílou jata páru
přes luka bloudí ve rozmaru
pod listím čerstvě zeleným;

Kde zamyšlené olivy
své šedivící hlavy kloní
a révy úponky se honí,
jak chce jich rozmar blouznivý.

Co rád bych měl za svoji říš,
tož svěží stezku u mých dveří,
kolébku, hlob již délku měří,
tři stébla slámy její výš.

A mechu vonný koberec
tkán levanduli, dymiánem,
mé království, kde byl bych pánem;
zahrádka dětská větší přec!

Co chtěl bych ve svém úkrytu,
v své poušti světy sobě tvoře,
zřít, jak se vlní v celé moře
sny pěvce v listí, v pažitu!

Však především bych sobě přál,
bez čehož vlády chci se zříci,
v své říši děvče milující,
vlas jejíž by jak zlato plál.

Královnu lásky já bych rád,
se sladkým hlasem, v oku něhu,
pod jejíž malou nožkou v běhu
by nikdy mech můj neuvad'.

Nina.

Ty, druhu, vzpomínáš na černý hrob
na kraji aleje půl skrytý v kvítí,
nás dlouho jal a dlouho nechal sníti;
jest celý ohlodán od větru, deště zlob
Tam tiše spí a pod travou se tají
to děvče veselé kdys v slunném máji.

Tam pod travou spí od mnohých již dob
a více nezradí těm, jenž kol spějí,
než polosmyté „Nina" ten hrob její.

Ó svoje tajemství si podrž, kameni!
Ať bratrů tvých se jinde pyšní sláva,
prach slavný že snad kryjí věnčení,
tvé ticho víc dí než jich slova lhavá.
Mám dost těch, na hřbitovech pohřbeni
jenž v hlučném pláči krátkou žijí dobu,
věř, na tobě já miluju stud hrobu.

To bledé děvče slulo kdysi Nina.
Rci, kolik polibků jí vtiskla vesna v ret?
Ký sen to byl, který ji věčně spíná?
Kdo politoval jejích patnáct let?
To neví nikdo. Dítě spí a země
mu rubáš cudný z mechu stkává jemně,
a hrobu ptáš-li se, dí hlasem truchlivým:
Že slula Nina vím, jen toto jméno vím!

Však srdci básníka to stačí zcela.
To jméno veselé a láskou vonné jest,
snů, úsměvů svět on v něm vidí kvést,
smrt zmládne, hrobu řeč když oněměla.
Snad nedávno spí teprve v tom vřesu,
na cudném čele ještě věnec z plesu.

Ó nech, ať urvu hrobu kořist jeho!
nech, desko chladná, pod níž dřímá ona,
chci čekat do rána, až tvoje clona
se otevře, chci s retu studeného
jí slíbat úsměv, chci ji milovat,
má zlaté vlasy mít, zrak černý, ústa malá,
chci, aby na polo se v hrobu vzpjala,
jak sestru v čelo chci ji zulíbat!

Jak sličná jest, my snili, příteli!
Jak často, byť i rety mlčely,
děl pohled náš a v sledním vzdechu lkal:
„Ó Nina žila by, jen kdybych ji byl znal!"

Hlas boha.

(Úryvek z větší básně: „Náboženství“.)

Ó duše lkající — děl božský hlas ten ke mně —
proč šíliš ztýraná pod tíži lásky muk?
Nech ať žar ňader tvých v modlitbu změněn jemně
se v slzy roztaví a božský ve souzvuk!

Nechť jako kadidlo, jež na oltáři dýmá,
tvá duše zaletí ku nebes klenbě výš!
Ať země, oblohy se v bolu málo všímá,
a stoupá v tajů zem k neznámým zdrojům blíž!

Co na tom, tvůj-li bůh chaosu jesti synem,
zda k žití volána jím hmota netečná?
Čím zla a dobra směs a záře tkaná stínem,
v nichž zdá se blouditi má moudrost odvěčná?

Čím lidé tobě jsou, čím jejich mdloby malé?
Čím nebe nesmírnost, jež němá, bez hrází?
Čím tajů hlubiny tak chmurné neskonale,
když jiskra rozumu v nich matně zachází?

Čím tobě neznámé, čím nic ti zoufající?
když celé přírodě jest zákon láska jen,
když hárá v srdci tvém jak plamen sžírající?
Jeť pouze pro lásku tvor každý narozen!

Ó miluj, miluj zas! toť tajná ona slova.
proud spěchá za proudem, a hnízdo vlaštovic
zří v každém jaře zas, jak v chmýří vajec znova
má nová matka zas o jednu naděj víc!

Zde růže uvadne, a tam zas poupě pučí,
když ztratil vůni svou umírá větru hlas,
kde jeden zhasíná tam nový zpěv zas zvučí,
vše velký zákon čti: Je, miluje, mře zas!

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Rozpravy krasoumné.

Studie *Jos. Jiř. Kolára.*

I. Poesie.

V nedlouhém postupu času přečetl jsem nejnovější díla čtvera našich básníků — v skutku milostí boží zastíněných — Svat. Čecha („Nová Sbírka veršovaných prací“), Jana Nerudy („Písně Kosmické“), Jar. Vrchlického („Pouti k Eldoradu“) a Julia Zeyera (epickou báseň „Vyšehrad“) — přečetl jsem je proto v nedlouhém postupu času, poněvadž okouzlen obsahem i formou těchto básní dal jsem se ochotně upoutati dojmem, jakýž stejnou měrou na ducha a na cit byly učinily.

Takový dojem nasvědčuje právě hloubnému významu a vzácné ceně básnických těchto plodů, probouzí a vede ducha ku kritickému rozjímání o mohutnosti a působení básnické činnosti vůbec.

Umění básnické jest neukojitelnou snahou vyjádřiti slovy skrytého ve viditelných věcích ducha. meze hrubé hmoty překročiti, a s veselou důvěrou, třebas by i hladový žaludek trápil, vyzkoumati původ jich života.

Děje se to způsobem intuitivním (Schelling), v chmatu názoru bezprostředního, — čili pudem démonickým (každý pravý básník jest padlý démon), a takž i stane se, že básníkovi takřka každé slovo v báseň vyrůstá a návalu hrnoucích myšlének chvat skřípajícího péra jedva stačit můž'. Takž jest umění básnické soubor všech sil duševní obrazotvornosti — imaginaci — a všechna mohutnost básníkova zakotvena jest pouze v tomto zřídle, z něhož se nezkaleným proudem žhavé myšlénky rozlévají v ledovou hmotu zevních předmětů, a roztavivše jich tuhou prvkovou (atomistickou) spojitost, uvádějí jich látku v popel a pýř, a pro potěchu zívajícího člověčenstva urvou jich vnitřní bytost na výsluní vezdejšího blouznění. Nejlepší definici básnictví podal již prastarý Chaldejčan, Peršanů nejvyšší Mág Zerdušt (Zoroaster): „Básníci jsou prostředkující jednatelé mezi otcem Ormuzdem a jeho odpadlým světem, oni vykládají slovy jeho poměr k světu, a sice viditelným napodobeuím podstat (věcí) neviditelných, takto věci neviditelné mluvou do světa viditelného uvádějíce.“ — Krátkými slovy řečeno: „Svět stvořen k úkonům myšlení, stvořen, by vše, co v něm tajného, slovem uvedeno bylo na světlo.“ — Podobného něco pronesl též Bacon (Verulamský): „Poesie podrobuje zevní zdánlivou podobu věcí požadavkům ducha.“

Medle, kdožby neslyšel v Zerduštově výroku o básnictví rachotit jinotajitelná podání Jana Apokalyptika: „Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Bůh. — Všecky věci skrze ně učiněny jsou, a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest. — V něm život byl, a život byl světlo lidí. — A to světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly.“ Kterakým způsobem sáhne tehdy básník v neskonalý, velepestrý rej zevních, buďsi již přátelsky či nepřátelsky dorážejících naň předmětů (věcí viditelných)? Kterak doufá je překonati a podrobiti činnosti ducha?

Z počátku přezvědem učebným (empiricky), poznávaje předměty v potahu, rozdílu a souvislosti mezi sebou, na vrcholu pak toho poznání s určitostí už chápe, že všechna viditelná podstata (substantia) symbolem jest podstaty neviditelné, že veškerá příroda ohromným jest stínem člověka.

S tímto vědomím kráčí básník co věštec světem, veškerá jeho tajemství odhaluje, směle snímá hustě utkanou roušku s tváře lsidiny, objevuje potajné tepny jejího srdce, maluje na oponu věčnosti budoucí divadlo, to bezejmenné, jehož tušená významnost myšlení a činění naše věčně jakž u vědě takž i v umění rozdvojuje, — a jestližeť rozum světlo jest, křivolaké cesty života osvěcující, a ctnost rámě z oblaků vypnuté, kam jíti poukazující, — básnictví naposledy jest jasným, mile kynoucím, blaze usmívajícím se okem, jež skalnatou cestou vezdejšího života unavené poutníky s vysokého okna nebeské báně vítá.

Přese všechnu však touhu básníkovu, vniknouti na peruti Pindarově v Olymp bohův, a chtíti je v teplé své náručí přivinouti, jest přece jen skutečnost nejúhlavnější pákou básnického výkonu, ona skutečnost, jež zřetelnou jeví známku rodu nebeského, nesoucí na svých bedrách obraz svého tvorce, — a protož básníkem naprosto zopětována býti nesmí, nýbrž vyložena býti musí.

K takovému rozjímání byl jsem povzbuzen čtením básní na počátku toho úvodu jmenovaných čtvera básníků, a rozjímání to, tvrdím, jest snad závažnějším kritickým měřítkem, ať nedím chvalozpěvem jich výkonů, nežli všeliké podrobné rozbírání látky a formálního jejího útvaru.

Svat. Čech podal v nejnovější své sbírce čtyry básně výpravné („Evropa", „Čerkes", „V stínu Lípy", a „Žižka" — ostatní tři básně: „Zimní noc", „Handžar" a elegie „Na hrob Havlasův" mají ráz subjektivně-visionářský), velmi zajímavé již důkladným pojmutím a uspořádáním látky — mnohem pak zajímavější poetickým vylíčením a stupňováním obrazné reality. Mohutným ruchem obrazotvornosti sahá básník v ohromnou spoustu přírodních zjevů, odhaluje potajnou skrýš lidských tužeb a zámyslů, a štědrou rukou sype nám v cestu hvězdnaté pršky velkolepých myšlének —

Ó duchu člověctva, kdy dojdeš míru?
Kdy svěsíš křídla v blahém pokoji?
Kdy nohu vzneseš z krouživého víru,
bys odpočinul stálém po boji? a t. p.

jakby byl obdařen dvojím videm, kráčí přírodou, pronikaje zrakem prostor nebeské báně a jemné živoření nejútlejších kvítků v úkrytu lesního pažitu, naslouchá hovoru ptactva z hustých haluzí se ozývajícího; temnému burácení hromonosných mračen, a na hroby umořené lásky klade slzou skropenou palmovou ratolest míru. „Evropa" jest úchvatné vyobrazení děje na korábu (Evropa zvaném) do vyhnanství psance (snad francouzské komuuardy) dopravujícím, místy velmi zdařile dramatickými výstupy pošinuto, plno pravdivých, andělskou i démonickou vášní rozechvělých charakterů, s katastrofou tragického dojmu. Mluva ryzá, ke všem situacím přítrefná, a zvláště metonymie (tak i ve všech ostatních básních) znamenitě průhledná a přiměřeně s postupujícím básnickým pathosem rostoucí.

Klidnější, skorem poloviční selankou jest druhý obraz „Čerkes" — vypravování to mladého kozáka staršímu druhu o dívce z české osady Metodějovky na Kavkaze, — o jeho lásce k ní, kterak náhle zmizela z chaty otcovské — v tom

Náhle za balvanem v listu směsi
zablesklo se, rána houkla v lesy;
kůň se vzepjal; těsně kolem čela
junákovi koule zafičela.

Byl to Čerkes. Kozáci tuhým bojem jej překonají, a on pak co jich zajatec vypravuje o výkonech své mstivé prchlosti, až i k tomu se přizná, že českou dívku, jež láskou puzena za ním toužila, a v dobrodružné půtce raněného ošetřovala, v okamžitém záchvatu své divoké krvelačnosti, zavraždil. Nedomluvil. — Zbodnut mladým kozákem hrdě umírá, a oba kozáci podle jeho přání hrob mu vykopali a čestně pohřbili. — Všecko vše krásně vypravováno — mistrně. „V stínu Lípy" rozkošná prostomalba (genre), báseň „Žižka" však — sine praejudicio — snad nejkrásnější skvost celé sbírky. Ostatní básně, jak již podotknuto, mají zcela ráz subjektivních záchvěvů a první dvě („Zimní noc", „Handžar) vynikají úchvatným líčením visionářských přeludů.

Sbírka lyrických básní „Poutí k Eldoradu" *Jarosl. Vrchlického* opět novým jest důkazem o mohutnosti a pružnosti básnické jeho žíly, ba skvělý to zjev, že bohatost jeho nadání vzdor neunavné štědrosti, jakouž nás překvapuje, nikterak neumenšena, ba že doposud hlavní činitelové ideálního tvoření, fantasie a cit, imperativu ethické jeho vůle podrobeni. Vrchlický tuším vládne neobmezeně okamžikem nadšenosti — Musa musí se na zavolání dostavit, políbiti jej v čelo, tož sídlo myšlének, ba jak úslužná milenka blaženou strojiti mu domácnost, jakž to líčí v přerozkošné básni: „Poesii".

Kdo řek', že zmizelas? Jsi stále u mne,
svou ruku kladouc na mé čelo dumné,
dnes anděl ve snu, zítra žena v bdění,
šer večera i jitra probuzení,
šum v rákosí, stín mraků nad vodami.
Já nevěřím, že jdeme světem sami.

Náladu okamžiku zručně uchopiti a v básni ztělesnit, jest výkon lyrického nadšení, — chtít však náladu v šťastné chvílí poskytnutou dlouhou reflexí o vhodné látce, o jejím přístroji, metrické formě a t. p. natahovat na skřipec, dle Boileauova návodu (Art poetique) s Musou, jež právě v básníkovu komůrku byla přiletěla, se příť, co dle tabulatury akademické na parnasse dovoleno a co zakázáno — takové choulostivé rozpaky uvedou všechnu náladu ad absurdum, a z alambiku svého mozku vyklopí básník alchymik místo zlata hrubé šedé olovo.

Ejhle, náš Vrchlický! — Z rohu hojnosti, jakýž mu „Eros" (1. odděl. sbírky) vložil do rukou, sype na cestu klopotného našeho života pršky nejlíbeznějších květů, páchnoucích olympickou vůní, zářících lepostí pestrých barev, a když pak s „Panem" (2. odděl.), dryopským to pastýřův ochráncem, kráčí po nivách a lesích, rozechvěn hovorem přírody, staví nám nejkrásnější obrazy tvůrčí její činnosti před zraky. V Erosu plane svatojemný žár láskou zblaženého citu, dojemnou mluvou nás okouzlujícího, manou a medem na rtech oplývajícího, — v Panu ozývají se švitořivé hlasy Dryad a Hamadryad, polních a lesních skřítků, nesoucích na bedrách krásně pletené koše, stříbrné nádoby, plny vonných květů a chutného ovoce, až posléze Erosovou milenkou, tož Psychou unešený básník pouť svou zakončí v Eldoradu zlatoskvoucích myšlének, kdež jej velebná Pallas Athena v panenské své pojme náručí. (Nikdy spát. —

Poesii. — Lampa. — Pro věčnost. — V Letnicích Ducha — etc. Epilog.)

„Pohled na neobmezené dálky a nedohledné výšky, širý okeán u nohou člověka a rozsáhlejší okeán nad ním, unášejí ducha jeho z těsného oboru skutečnosti a z kruté vazby hmotného života.“

Tak praví Schiller. — *Jan Neruda* pozvedl však k tomu neobsáhlému, nad hlavami nám rozprostřenému okeánu poetický svůj zrak, a nezděsiv se jeho rozsáhlosti, bez obrovského tubusu Herschelova vniknul v nitro plamenných na obloze světův, sundal je z kosmických hřebíkův, a rozvěšel jak perličky na obzoru naší kvetoucí literatury.

„K o s m i c k é p í s n ě“ zove se jeho nejnovější básnické dílo. Kosmos jest ohromné, pojmem nedostihlé slovo, název to neobmezeného obsahu všehomíra. a chtíť je vtěsniti v skromný mikrokosmus lyrických neb didaktických písní, vyžaduje ducha zvláštního nadání — ducha, jenž vyrozuměl vzájemnosti, jakáž panuje mezi skromnou fialkou v stinném úkrytu polního keře a planoucím záchvěvem hrdé stálice Siria, jemuž nezůstalo tajemstvím zkoumání nejnovějšího přírodozpytu, jež založeno na fysikální zásadě, že všechny ty zjevy viditelného světa toliko jsou články řetězu v nekonečný kruh sloučeného, z něhož nám nelze ani jediný článek odčiniti, nechceme-li tím zrušiti souvislost celku. Titánská mohutnost lidského výskumu vyslala svůj koráb důmyslného rozumu na objevnou cestu nebeskou, připevnila naň kormidlo mathematiky, a kovovým náčiním spektrální analysy rozhrabala nitro slunci a lůno planoucího moře v ložišti mléčné dráhy. Hvězdářství nad to vyžaduje co věda již hojného užívání podobenství, mají-li jeho úkazy státi se rozumu pochopitelnými — básník pak, jenž sobě zvolil za předmět básnického výtvoru hvězdnatou klenbu nebes, musí umět vládnouti celou zásobárnou podobenství a metonymických výrazů v elegickém i komicky hravém způsobu. Jest to stupeň onoho humoru, jenž bez zlomyslného žihadla se usmívá z obláčku slzí. jest to komika, jejímž otcem bol, a sice bol světový (Weltschmerz), jenž přes smetiště vezdejšího života lehounce skáče, by ani červa v prachu se plazícího neušlápnul.

Na této výši stojí ve svých k o s m i c k ý c h p í s n í c h N e r u d a. Jsouť to básně vynikající původností myšlének, krásnou rozmanitostí formy a hloubně vřelým citem oné lidskosti, jež tuší (co slavný přírodozpytec Oersted ve spise „Der Geist in der Natur“ snažil se odůvodnit), že i ty planoucí světy na obloze dle zákona analogie též tak zalidněny, a sice, jelikož všehomírem jediný jen rozum vládnouti může, podobnými nám tvory zalidněny, jež rodí a pohrobuje ta naše plačtivá matička země.

V šedé dávnověkosti naší vlasti, když bardův slavné plémě nepřetržený činilo řetěz pěstitelův ústního dějinného podání, když i další tradicí v lidu jména Lumír a Záboj postoupila v zpomínky písemných památek (jinak by se nám jich jména nebyla zachovala), povstaly nepochybně též u našeho národa, přírodou již k zpěvnému vypravování zvláště nadanému písně epického (vypravovacího) obsahu, jejichž odleskem poněkud zpěvy kralodvorského rukopisu, co do pravosti ovšem nyní z mnohých stran kritickou nevěrou ohroženého.

Chceme-li poznati pravý charakter básnictví epického, musíme se vpraviti v zkoumání básní Homerových (Iliadu a Odysseu), básní indických „Ramajana“ a „Mahabharata“ a poněkud i v germanskou báseň „Nibelungy“, — a pilným čtením těchto básnických pověstí zmocní se nás záhy přesvědčení, že povstaly ze zpěvného vypravování lidu, že založeny jsou na široké půdě národního života, zahrnujícího v sobě zájmy jeho veřejné jakož i soukromé činnosti. Jinak rodil se epos pozdějších, kulturou obroušených národův, když péro převzalo úkol lyry a varita, když knihotisk své lisy zakotvil v průmyslnou účinlivost spisovatelskou, když bard v županu posadil se do křesla, a při požitku dobré pečeně a dobrého vína kapitoly epické básně zosnoval. Tak nastala epická báseň u m ě l á, Vergiliova Eneida, eposy Danteovy, Ariostovy, Tassovy, Miltonovy a t. p. — a následovně i za našich časů pohybuje se každá epická báseň méně více ve formách těchto slavných básnických velmožů. Takž Byronovy epické básně pouze jsou veršované novelly (Don Juan ovšem v obrysu velkého románu), takž podal i Puškyn, zvláště v „Oněginu“ stejnou, ovšem velmi duchaplnou tvořivostí podobné výtvory.

Jinak objevuje se výtečné epické dílo velenadaného našeho básníka *Julia Zeyera* „V y š e h r a d“. Jest to též umělé epos. Ale ve všech pěti obrazích toho díla zakotvena nálada (Stimmung) našeho národního vědomí, jež přes všechnu báchorkovitou, ba i fantastickou dějinnost naše myšlení i náš cit mohutným unáší křídlem v nejnevinnější doby národní naší minulosti. Není v tom ovšem základu historického, ba aniž oprávněně mythického, nýbrž pouze fantastického, není v celku spojení organické, nýbrž rhapsodické — ale poetický ruch celého díla unáší nás na svých křídlech v říši oné básnivosti, v kteréž není žalu a kalu přítomných společenských nesrovnalostí, nýbrž horování velebně rozechvěné fantasie, rozehřáté teplotou národního citu a vědomí. Jest to doposud nejskvělejší epický plod našeho českého Parnassu, vynikající, anižby hudební kouzlo rýmu napomáhalo, vzletnou pružností básnické mluvy, mohutností bájetvořící obraznosti, částečně lepotou mírných, částečně úchvatem děsných výjevů přírodních, skvěle zářícími charaktéry (Libuša, Chrudoš, Trut, Zdirad, Vlasta a t. p. až na Přemysla a obě sestry Libušiny, jichž básník poněkud láskou otčíma byl obdařil), nad míru ale musíme se podiviti umělosti, jakouž dlouhý řetěz báječných povídek zosnoval a přes všechnu hojnost krásných arabesk přec tak pevně a souvisle v články spojil, že jasnost a srozumitelnost celku a jednotlivých oddílů nikterak nepřerušena.

Komplikovaná rozsáhlost patero těchto epických zpěvů vyžadovala by ovšem širšího rozjímání a vhloubání se do podrobna — básník ale bohdá takové zanedbání věci kritikovi odpustí, jenž návalem dojmů z toho díla se proudících jaksi schvácen, klidného nenalezl okamžiku pro rozvahu povážlivější, a protož k malichernému rozbírání celku neschopen. — Nechť Kalliopa provází Zeyera na všech cestách vezdejšího jeho života!

Kříž.

Je nad ním stín
dvou starých jasanů a dole travnatý
je měkký klín;
a sedni níž,
nic tobě nepoví,
ni slovo jediné, ten starý, sbitý kříž
a mlčí hluboce; jen věnec chrastí sám,
jejž někdo nábožný již dávno snad
pověsil tam.

Den za dnem v let
a s nocí zase noc a s jitrem jitro zas
opouští svět;
a každý den
zde někdo schýlený
svůj trapný vyšeptá a bolný, tklivý sen;
dnes žebrák churavý, jenž nastavuje dlaň,
a zítra paní zas ukláni níž
horoucí skráň.

Než sejde krov
a jeho podstata, co asi uslyšel
hlubokých slov!
Co viděl ran,
co slzí, úsměvů,
co plachých pohledů, co tmavých, černých vran!
Nic světu nepoví, co slyšel, viděl tam, —
a starý naposled pod tíží slov
upadne sám.

Ar. Farkačová.

V topírně.

Povídka lokomotivy od *Irmy Geisslovy.*

Bylo to ještě v onom zlatém věku dějin parostrojových, kdy jsme se — my lokomotivy, jmenovaly jako lidé krásným a důstojným příjmením, — buď názvem měst a nebo něčeho jiného významného, a ne holým nynějším číslováním, jakobychom byly nějací policajti, nebo dokonce voli, po dráze transportovaní! Těžce oddechujíc po několikahodinném rychlíkovém trmácení klusala jsem nicméně dokonale pevným krokem k topírně, k odpočinku. Dozorce strojů mejknul mnou na otáčecí desce, že jsem hned koukala k půlnoci místo k jihu, potom hajdy se mnou do rotundy k ostatním parostrojům, seřaděným těsně podle sebe a obráceným cylindry ke vratům, aby ten který na zavolání mohl se rychle vyhrabat ven. Můj vůdce a pán, strojvodič Šinovec, prohlednul si mne ještě — jak vždycky činil, a pak volným krokem se vzdaloval. V mocném vzrušení touhy chtěla jsem zahvizdnout, čemuž ovšem zabránilo správné utažení parního kohoutku, ale on jako magnetem vábeu ke mně, ohlednul se a chvíli smutně na mne se dívaje, s povzdechem odešel. Brzo potom dozorce topírny ohledav všechno všude, vyšel ze vrat, zavřel je z venčí, a vůkol rozložila se tma a ticho, přerušované toliko z venku dolehajícím burácením vichřice.

Dřímota prchala od černé hlavy mé. Drsní soudruhové moji bavili se vespolek způsobem neobyčejně hrubým, totiž „Vídeň“ a „Berlín“; bylo zřejmo, že by nejraději jeden druhého překotil koly vzhůru. Naopak zase malý „Rakovník“ ušklíbal se šibalsky a dobrácky na společný polokruh a jevil tisíc chutí zarejdovat si tak ode dlažic (podlahy tam nebylo). Zamračený „Kostelec“, mezi námi obecně známý to starý mládenec, pohlížel hněvivě na mne a bručel potichu mrzutě: „To bude čistá noc, ‚Praha‘ se krmila celou cestu nejtučnějším uhlím, a teď nám tady bude horkem funět.“ A „Týnice“ mu přizvukovala: „Ovšem, poctivá lokomotiva nemůže si zde ani pokojně zdřímnout.“ Podobné malicherné hádky předeny dále, ale netrvaly věčně, neboť u nás na nádraží buď se vyřizuje všechno rychle, anebo se vůbec nevyřizuje. Za to se ozvalo od pravé strany milostné bručení „Děčína“ s „Trojou“. Oba ti sliční parostrojové byli do sebe rozžhaveně zamilováni. Ujisťovali se o železné trvanlivosti své lásky a vzývali svatého patrona všech drah, Stevensona, aby spolu, dokavad budou na těch kolech stát v tomto začouzeném životě, směli stále v téže rotundě státi, do téže stanice dojíždět. Neboť když na příklad „Troja“ pošinovala na stanici vozy, a „Děčín“, ohnivý a nadšený, — ač toliko s nákladním vlakem, od východu přivál — ó jak radostně zapískl a div nevyskočil z koleje bouřlivou radostí. Inu, dejž vám všemohoucí direkce v nebeské Vídni všeho štěstí! přála jsem jim. Tu zavzdychal „Cheb“ vedle mne tak z hluboka, jakoby kotel explodovati měl.

„Stýskáme si, že jsou lidé krutí, bezcitní, a zatím je to mezi stroji zrovna tak. Proč mne, ‚Praho‘, odmítáte?“ vyčítal mi. Chtěla jsem pokrčit ramenoma, ale nemám jich, a nemohla jsem se vůbec pohnout, protože pán a vůdce můj byl všechny regulatory uzavřel, nežli mne opustil.

„Neodmítám vás,“ pravila jsem mu v nářečí, jen nám strojům srozumitelném.

„Neodmítám!“ opakoval trpce ‚Cheb‘. Bylo mi ho líto — lokomotiva kontrastem ku své železné soustavě tělesné je uvnitř velmi útlocitna, což je ovšem lidem neznámo.

„Vy nemáte žádné srdce,“ mínil ‚Cheb‘.

„Mám.“

„Vždyť nechcete milovat.“

„Toho netvrdím.“

„Ha, tedy snad jiného?“

„Ach ne, žádného z vašich soudruhů.“

„Co vám tedy vězí v kolečkách vašeho mozkového ústrojí?“

„Ideály.“

„Ideály! máte o kolečko víc?

„Neurážejte dílnu, v níž jsem stvořena.“

„Musím znát váš ideál, sice“ —

„Nerozčilujte se. Já nejsem při tom šťastna. Jak víte, i mnohé dívky nechtějí se z principu vdávat, nemohouce milovat všední lidské stvůry a zbožňujíce nějaký vyšší zjev, jenž žije třeba někde nad hvězdami. Podobný osud stihnul mne. Znechutili se mi strojové, také to povahy někdy zcela všední, a já zatoužila po bytosti vznešenější.“

„Po člověku — hádám dobře?“

„Ano, miluju člověka.“

„Ó! — a jak se nazývá?“

„Je to můj pán a vůdce můj, strojvodič Šínovec. Vizte, že vámi nepohrdám, když si z vás činím důvěrníka. Hned od počátku vždy v jeho přítomnosti všechno ve mně a na mně hrálo, a jakmile jsme dojeli a on mne opustil, stuhla jsem tesknotou a vychladla na led; každý myslí proto, že dohořelo ve mně palivo, a pravou příčinu toho netuší. Vy nevíte, jak něžně se mnou zachází, jak na mne mluví — zrovna jakoby mne považoval za lidskou bytost. Já ovšem nejsem tak domýšliva jako lidé bývají, a nedoufám, že by mne můj pán a vůdce snad miloval, ale hostím v rozpálené hlubině srdce svého nesmírné přání, abych mu mohla nějak prospět a pak aby on mne drobátko — jen jako svého koně, měl rád. Dovedete pochopit, jak se vždy o svého pána bojím, když s ním chvatem rychlíkovým nad vodními propastmi uháním, a jak si dávám pozor — jak dalece vliv můj sáhá — aby se všem přechmatům, všem nedopatřením předešlo. On zdá se tušiti, co proň činím, jeví mi vděčnost a příchylnost dojemnou.“

„To mi věřte, ‚Praho‘, vy jste potrhlá, a je mi líto, že vás musím z opojného toho klamu vzkřísit, že vás nemohu ušetřit. On má už nevěstu, onehdy si můj vůdce s topičem povídali, že strojvodič Šínovec se bude ženit.“

Běda, běda! roury se trhají, šrouby povolují — všechno ve mně praská, a strop rotundy řítí se na mne! „Ó ‚Chebe‘, ‚Chebe‘, pročs mi to povídal... avšak nikoli. Je lépe znáti pravdu. Lokomotiva je silna a strpí i povážlivé nárazy krom pohmožděnin bez poškození. Je dobře, že to vím.“

Nastalo ticho jako v tunelu mimo čas jízdy, když ani myška nepřeběhne po kolejích. „‚Praho‘, odpusťte, mne hryže hrozně svědomí za to, že jsem vám to řekl.“

„Jaké hryzení?! o tom se ještě přesvědčím, zdali jste mluvil pravdu, ale teď si vyprosím ticho, chci mít pokoj.“

„Cheb“ uposlechnul. Oddala jsem se zcela svým myšlénkám. Venku dosud bouřila vichřice, ale přec mírněji, a rozehnanými kotouči mraků objevoval se chvílemi usmívavý měsíc, a svítil úzkými vysokými okny do topírny. Některá mašina měla na sobě rozkošnou čabraku, již tvořil stín mříže v okně a svit luny, hezounké arabesky vyskakovaly v začouzených koutech a po dekorovaném — pavučinovými baldachýny — stropě topírny. Myslila jsem první dobou, že vnitřní moje ústrojí musí v něčem doznati porušení. Avšak co mi bylo do toho, že můj pán a můj milovaný vůdce měl nevěstu? vždyť jsem nedoufala, že bych sama... Já nevím věru, proč jsem žárlila, ale bylo to asi tím: já ho milovala tak náramně a cítila s ním a rozuměla mu jako žádný člověk — a kdo ví, jakou je ta ženská... bude-li ho hodna. Arci, o mém duševním životě nikdo nevěděl, ani on sám ne. Lidé vůbec málo vědí, málo zpytujou to, co se zrovna jich samých netýká. Lidé mají za to, že jen oni myslí a cítí. A mnozí, kteří věří ve stěhování duší, nepřipouštějí, že by jako v koze nebo žábě tak dobře mohli žít také v cedidči anebo — v lokomotivě. Když tak některý topič na nás si vleze a mysle, že ho nikdo neslyší, hovoří nahlas, anebo když jiní zřízenci neb lidé vůbec něco potajmu tropí, a my to vidíme a posuzujeme, zdaž se necítíme často povznešenějšími — my tak zvané bezživotné hmoty, — nad velebené a přece často tak zkažené člověčenstvo?

Minula noc, a minul den, a zase jedna noc, a přišel topič, opatřil mne dřívím a uhlím, abych měla dosti sil, vytopil mne důkladně, a pak se dostavil Šínovec, můj drahý vůdce, abychom zase jeli. Když jsme už stáli úplně připraveni k odjezdu, ubírala se po peronu dvojice osob, ženština a muž. Nebyla zrovna ošklivá, ale z pohledu jejího vyzíralo cosi tak odporného, cosi, jež je zrovna corpus delicti určitého čehosi zlého.

Se smíchem přiběhla až na dva kroky od nás, a mermomocí chtěla na mne vylézt; byla bych ji svatosvatě shodila.

„Je pozdě,“ pravil Šínovec dosti nedbale. V tom na staniční zvon udeřeno třikráte, nejzadnější konduktér volal, že je vše hotovo, vrchní konduktér dal trubkou znamení, — já zapískla — trhla sebou — a dala se do trysku, že se po mně ani nezaprášilo. Tvář Šínovcova nebyla rozjařena shledáním se s nevěstou, byla spíše zachmuřená a bledá. Bylo mi strašně smutno, prahla jsem sděliti vůdci svému svůj soucit neskonalý. On se tak díval stranou do polí, a pak zase na mne, a k udivení mému šeptal: „Proč nejsem bez citu a vědomí jako tato hmota! pak by mi snad bylo jedno žít tak či onak, oženit se s tou či onou. Ale takto, ženit se bez chuti — ne, myslím, že to přece neudělám.“

Plakala jsem, a slzy moje tekly ve způsobě páry po kotli dolů. Můj ubohý pán! ó kdybych mu mohla připomenout, že je člověk, jenž má vůli, jenž není hmotou, aby sebou dal vládnout.

Nevím, kterak jsem se octla zase v rotundě. Můj neblahý nápadník „Cheb“ nebyl přítomen, a to mi lahodilo. — Jednou slyším vyjednávati s dozorcem topírny svého pána. Žádal ho, aby mu bylo dovoleno několik hodin posedět na „Praze“; doma prý není o samotě, a do procházek nemá chuti, a něco si prý musí stůj co stůj promyslit.

„Mně se zdá, že Šínovec počíná trojčit,“ bručel do vzduchu bezvousý dozorce, kyna žadateli nazad, ke mně.

Ach, to byl nejkrásnější večer v mém životě! Můj milovaný pán a vůdce nemluvil nahlas, mlčel vážně, a přemýšlel hluboce, ale já tušila, o jakých asi důležitostech. Pořád jsem mu šeptala, že je člověk, aby se ne-

připoutal k nehodné ženské. Zůstane mi ovšem až do mého rozpadnutí se tajemstvím, jestliže mi tenkráte rozuměl, jisto však, že to mělo přece naň vliv, že v pohledu na mne napadly jej blahodárné myšlénky.

Posléze skanula vzácná jeho slza na jednu moji část, na páku, a na věky ji posvětila.

„Ne, nebudu se ženit, nejsem k tomu vyvolen," pravil vesele, oddechna si, „ale tebe neopustím, ‚Praho' moje, jsem tvůj. Až zítra pojedem — zítra je prvního máje, — dostaneš zelený věnec z chvojí okolo komína, kotle, hrdloviny a nálevky, a já si také připnu kousek na kabát." — A to byla naše svatební cesta.

Musám.

Díky, ó díky,
harmónické musy,
za zpěvu dar!

Vždy lidské styky
hlavou Medusy
nesly mi zmar;

Vaše však hlasy,
z Hymettu rosa,
spasily mne!

Noha sic bosa,
bez lauru vlasy
po zápasu dne,

žebrák jen sedím
na stupních chrámu
kde aedi se ctí,

přec v síň jejich hledím,
kde trůn jejich z plamů
paprsky dští!

Z ambrosických hodů
kus bajného chleba
přec padl mi v klín.

A že z jejich jsem rodu,
ač poslední třeba,
přece jen vím!

Co tedy mi ryky
profánní jsou luzy,
co její svár?

Vám díky, ó díky,
harmónické musy,
za zpěvu dar!

Julius Zeyer.

Svend Föyn.

Norsky napsal *J. Lie.*

Na březích Varangerfjordu vídá se od jara do podzimku brzo tu brzo tam venku na moři parník asi dvaceti koňských sil činiti prapodivné pohyby. Námořník, který by neznal blíže souvislost, dozajista by myslil, že kapitán na palubě pozbyl rozumu, neboť pohyby lodi mění se a přecházejí jeden v druhý nejopačnějšími směry. Brzo jde to docela rozumně přímo ven z Fjordu, ale jedním rázem obrátí to zas jako na nějaký náhlý nevysvětlitelný nápad plnou parou ku břehu. Na půl cestě zarazí opět v tomto běhu a zabočí zase ve směr nový. Parník má očividně v hlavě o kolečko více, neboť pojíždí jako beze smyslů sem i tam a přece zdá se mezi tím, jakoby chtěl opět vraziti přímo na břeh. Něco málo před parníkem vynořuje se velryba i tryská mohutný paprsk vody do vzduchu; v tom okamžiku blýskne to z boku lodi a je slyšet výstřel; konec sceny vysvětlí člověku, co se tu děje: jest to moderní lovení velryb. O kapitánu tam na lodi nejednou řečeno, že je potrhlý — míval tak smělé nápady; jméno jeho jest Svend Föyn a rána, která zahučela, pochází od vystřelené z jeho děla třaskavé granátové harpuny, kterou on sám vynalezl a kterýžto vynález podle jeho vlastního vyprávění se všemi pokusy, zdokonalováním a nevýnosnými plavbami na zkoušku nestál ho o nic méně než 40.000 norských dollarů.

Finmarkská velryba má dvě vlastnosti, které by ji vlastně měly chrániti před veškerým pronásledováním. Jest nejsilnější a zároveň nejhubenější velrybou na světě, což znamená, že jest honba na ni nejobtížnější a nejméně kořistná ze všech lovů na velryby. Aby stala se honba ta výnosným a trvalým zaměstnáním, musil by se vymysliti způsob lovení u velkém množství a výtěžek tak doplniti počtem — a to jest to, co provedl Svend Föyn.

Finmarkská velryba dá asi 60—70 soudků tuku a připočte-li se k tomu cena několika centnýřů kostice, vynese od 1000—1200 norských dollarů kromě toho, co poskytne na mase, kosti a jiných odpadcích do Föynovy továrny na guano. To jest ale přece pouhá maličkost u porovnání s výtěžkem z tučné velryby gronské, který páčí se na mnoha tisíc dollarů.

Velryby jsou rybami velkého oceánu; zaujímají v říši ryb asi to místo jako parníky mezi lodmi, a jak známo, jsou honby velrybí na jižní točně jiné nežli nahoře na polu severním. Horký ekvátor leží mezi nimi jako nepřestupná zeď a brání jim přiblížiti se do říší jedněch i druhých a sloučiti se v jeden rod. Velrybě náleží také čest, že byla prvním objevitelem, jenž nalezl severní průplav kolem Ameriky. Chytily se totiž na západní straně americké, u ostrovů Kurylských velryby, v kterýchžto vězely známé harpuny velrybolovců na straně východní tam nahoře v úžině Davisově, a poněvadž přirozenost velryby nesnese, aby vytrvala pod vodou déle než půl hodiny bez dýchání, soudilo se z toho, že zajisté nalezla ledu prostou cestu kolem severní americké pevniny. Avšak nejsou to tyto zajímavé okolnosti, na kterých nám zde záleží; chcemeť jenom dotvrditi jedno faktum, že totiž ze všech velryb na světě jest velryba finmarkská bez odporu nejsilnější a nejbystřejší; a tyto vlastnosti učinily honbu na ni úlohou pro hlavy geniální.

Jak silna jest, může se posouditi z následující události, která, ačkoliv jsme o ní mluvili s hodnověrnými očitými svědky — a mezi jinými s panem Föynem samým — a ačkoliv jsme i jinými způsoby věc zjistiti se snažili, přece stojí před námi jakožto téměř víře nepodobná. Aby se všemu porozumělo, předešleme zde malé objasnění způsobu lovu, jak jsme se sami o tom dozvěděli.

*

Z příhodné vzdálenosti vystřelí se z děla na předu parníku po velrybě harpuna, nesoucí za sebou provazec. Jakmile se velryba pocítí zraněnou, spustí se do hloubky, a nyní začíná honba o závod, v kteréžto parník mezitím, co se provazec tuze odvíjí, bývá vlečen ohromnou silou velryby. Druhdy jednávalo se o to, přijíti velrybě znova tak na blízko, aby se mohlo do ní střeliti granátem. Nyní užije se k tomu málokdy více než jediné harpuny, před jejímž pohyblivými zubci nalézá se na špici třaskavý granát, jenž vybuchne v samém hřbetu zvířete. Vada dřívějších třaskavých granátů, kterých užíval Föyn podle vzoru honeb na velryby gronské, také zde byla, že se velryba ovšem roztřískala, avšak následkem své hubenosti často i s granátem klesla na dno, a byla pro lovce ztracena. Föynova myšlénka, kterou letos uskutečnil, byla tedy nyní, naplniti vnitro velryby plynem třaskavé bomby, kteráž vnikne do ní zároveň s harpunou. Tím způsobem udrží se velryba nad vodou a plove na povrchu jako každá velryba gronská.

Stalo se jednoho dne, že velryba s vstřelenou harpunou v těle ujížděla táhnouc za sebou Föynův parník o dvaceti koňských silách. Šlo to proti větru a Föyn dal vypnout přední plachtu, aby prudkost běhu zdržovala; avšak plachta se utrhla mocným tlakem, neboť vítr proměnil se ve vichřici a moře začalo se válet. Stroj nemohl ve vlnách ženoucích se naproti lodi zachytit a tak trvalo to v roztoucí bouři celých deset hodin, mezitím co vody zaplavovaly přední palubu. Byli někteří na lodi, kdož myslili, že by nyní snad radno bylo lano přetnouti. Starý Svend Föyn chodil mezitím beze slova nahoru a dolů po palubě a co chtěl, to se vědělo. Jeho žena jsouc také na lodi, ležela dole v kajutě a Föyn nalézaje se takto u svého rodinného krbu, byl teprv tak ve svém živlu. Stav věcí stával se zatím méně a méně potěšitelným; bylo to, jako by bývali harpunovali samého boha moře a ne velrybu, — tak neustálý a neunavný byl ten běh. Když se provaz konečně přetrhl, ulehčilo se dozajista mnohému srdci na palubě — snad ve vší tichosti také srdci Svenda Föyna; neboť povětří bylo nyní bouří. Ale kolik že koňských sil nebylo v těch velrybích žebrech! — Poněvadž se takto ukázalo, že ani stroje, ani plachty, ani moře samo dohromady nemohou dodati parníku té pravé síly, aby se udržel proti velrybě, vynalezl Föyn letošního roku padák, sroubený z trámů, který mezi jízdou za velrybou spustí se do vody a jako široká stěna se do ní opírá; a nyní přístroj svůj zkouší.

Takový sport v plně dobrodružném způsobu starých mořských reků mohli by mu záviděti císařové i králové země!

Avšak nikoliv co sport provozuje Svend Föyn tuto honbu, jakkoliv jsme dosti přesvědčeni, že dobrodružnost a smělost měly zajisté vlivu na jeho směr. U něho jest to zaměstnání pro zisk vlastní i země.

Šťastný výsledek musil takto záviseti na dvou otázkách: zdali jest k finmarkskému pobřeží stálý a dostatečně velký tah velryb, a zdali se lov a zužitkování dají zařiditi, abychom tak řekli po strojnicku neboli továrnicku.

Na prvější pochybnost — o množství velryb — dostal Föyn uspokojivou odpověď z rozmluv se starými zkušenými lidmi nahoře ve Finmarkách, ačkoliv se zajisté také netajilo, že i poměry ledové a vůbec roční počasí mohou míti v tomto ohledu nad míru proměnlivý vliv.

Otázku druhou rozluštil dílem novým způsobem lovu pomocí parníku a granátové harpuny, dílem zřízením továrny na guano.

Lov byl provozován s měnivým štěstím, — nejčastěji vyjížděl Föyn v únoru s parníkem a plachetním korábem ku břehům gronským a lovil mrože. Za jeden rok ulovil 32 velryb svými třaskavými granáty, jedné však nedostal. Letos ulovено dvěma parníky až do 21. září všehovšudy 36 velryb v ceně více než 20.000 dollarů čili počítaje v to kostici 30.000 dollarů a k tomu výtěžek z guanové továrny ve Varangerfjordu.

Tato továrna jest na velké míře založený závod, který zajisté musí přestáti také svou začáteční krisi, avšak Föynova mohutná vůle ve spojení s jeho kapitálem a známostmi zdá se, že jí pojistí šťastnou budoucnost.

Svend Föyn jest dobře rostlý muž šedivých vlasů jako led modrých nebo šedých, docela nesentimentálních očí a tváře, která jest tak ostře vykrojena jako těleso železného parníku. Když jsem vstoupil k němu a on se zvedl s pohovky, podobal se nemálo bílému medvědu na ledové kře; má také na sobě něco té medvědí lehkosti a pružnosti. Svend Föyn jest muž, který chce to, co chce; avšak míval vždy velkou potíž, aby jiní správně porozuměli jeho myšlénkám dříve, než byly korunovány výsledkem. V jisté strojírně, kde stavěli theorie oprotiv jeho objednávce, ukoval konečně sám vlastní rukou objednaný šroub k parní lodi v tom úhlu, jakého si od oka navzdor všem theoriím míti přál a takto věděl si rady nejednou v životě. Člověk musil býti sám kusem genia, aby jej vždy mohl sledovati, co vlastně svou věcí myslí, a jeho granátová harpuna by jej zajisté nebyla stála 40.000 dollarů, kdyby byl měl hned po ruce důvtipného člověka, který by byl mechanicky rozluštil jeho myšlénku. Föyn jest, krátce řečeno, muž geniální vůle a nedrží mnoho na velké řeči. On chtívá často to, co se jiným lidem zdá býti nemožné, avšak omračuje a překvapuje zrovna tak stále stavěním proti tomuto zdání svých nových zdánlivých nemožností; — a proto jeho velké jméno mezi lidem; neboť on jest, jak řečeno, mezi našimi námořníky oním, jenž zbudil největší obdiv od starých námořských hrdin. Jeho povaha stvořena jest k odporu a když už chce bojovati s překážkami, bojuje raději s těmi, které jsou těžší než obyčejné. Proto vyhledal si také své vlastní rejdiště: své plavby do ledového moře; moře obyčejné nebylo mu dobrodružným dost.

Byl čtenář někdy na palubě ledomořského korábu? Jest k tomu příležitost, když v zimě leží doma v přístavu u Nötterö poblíže Tönsbergu, kde bydlí Föyn, a odvážný kapitán Bruun s Jakubem Melsomem, tito tři naši plavci po ledovém moři.

Spisovatel tam byl i dal si od nejznalejšího ukázati všechno v pevné stavbě těchto mědí obitých krásných lodí, zároveň pak i materiál ke stavbě ještě solidnější lodi s přídou a žebry z afrického dubu, kterýžto materiál ležící na břehu stál, již nemohu se ani upamatovat kolik tisíc. Příďa ledomořských lodí jest trojitá a celé těleso jest dvakrát tak mocně spažené jako u ji-

ných korábů. Stožáry jsou jako zakotveny, zatesány a zaklinovány ve svých sedlech a celá důmyslná stavební úprava jak nad palubou, tak pod ní čelí očividně ku dvěma cílům: pevnosti a úspoře místa. Jsou také některé mezi nimi opatřené parním strojem. Počet mužstva na takové lodi jest od 50—60 hlav.

Ledomořské lodi nemohou vlastně býti nikdy dost pevně stavěny. Mocný tlak na plachtoví zažene je na sta mil daleko do ledových ker, kteréž leží nakupeny jako cukr. Loď narazí během na ledový balvan; zalomcuje to celým korábem od vrcholu stožáru až dolů k poslednímu žebru a jest těžko udržeti se na palubě na nohou. Opět rozjede se loď pod plachtami napjatými k utržení, opět narazí na kru a opět to samé otřesení. Takové pojíždění ledem není patrně pro lidi nervosní a když byl spisovatel tenkráte na palubě, přemýšlel s žasnoucím obdivem o lebce námořníka, jenž spal tam dole hlavou blízko přídy mezitím co tyto nárazy do lodních stěn dějí se na loket od něho. I slon by dostal konečně z toho bolení hlavy; avšak plavec po ledovém moři má ve všem jinak spaženou přirozenost.

Vlnami rozdrcenou tříští propracuje se loď ku pevné hraně polárního ledu, pluje severozápadním směrem na mnoha set mil projíždějíc širokými fjordy neb trhlinami, kteréž se v něm tu a tam utvoří.

Plavbou mezi ledem zažijí se mnohá arktická dobrodružství. Vůkol vidíme kolem sebe množství šedých kajek a ku podivu krásnou kajku s peřím jako slonovina, jejíž jeden exemplář dostalo konečně také christianské museum, a na ledových krech vidíme mrože a tuleně a bílé medvědy honící svou kořist. Nic netušící tuleň jest pojednou uchvácen tlapou, která se vynoří z pode kry; jest to bílý medvěd, který se přiblížil své kořisti a poslední kus cesty proplaval pod vodou. Lední medvěd, když nyní máme své nové ručnice, přestal již býti tím starým nebezpečným vrahem, ačkoliv zajisté zle se děje s neozbrojeným lodníkem, kterého přepadne. Jak dravčí, divokou přirozenost má ledový medvěd, můžeme si učiniti pojem z následujícího: Velryba jest trýzněna zvláštním cizopasníkem, který zaryje se do její kůže a živí se jí. Zvíře to, tak zvaný Cyamus, co nejciteluěji na ni dotírá; jest často vídati ohromné velryby, jak pozvednuvše se svým obrovským tělem napolo z vody, trou se o hráně ledu, aby se jen zbavily svého nesnesitelného nepřítele. Při takové příležitosti vrhá se často zarputilý číhající lední medvěd jako bleskem na velrybu, zaryje se svými tesáky a drápy do jejich tučných boků a vyrve jí z těla těžké kusy, dříve než nabude mořský leviathan času potopiti se. Takto harpunuje se mnohá velryba, nesoucí na sobě stopy útoku od medvědů.

Jedním z nebezpečí v pohyblivém ledu jest, že se v něm loď zatarasí. Otázka, zdali se loď rozkruší nebo ne, závisí tu nejčastěji toliko na poměrně šikmé stavbě lodního tělesa pod vodou, a mnohý plavec měl za svou spásu děkovati jen tomu, že jeho loď tímto šťastným poměrem sklonu stěn odolala ohromnému tlaku ledu. Před několika lety stalo se tak jednomu z kapitánů Föynových na vysoké severní šířce. Loď vězela po celé neděle jako osamělý, malý ostrůvek uprostřed nepřehledné sněhové pláně a zvedla se po hrozném praskání v žebrech a prknech a po velké přestálé úzkosti konečně s ledem. Kapitánova pozorování ukazovala, že se led hnul k jihu a že celá kra musí konečně naraziti na Island a zde se rozděliti. Bylo jen o to, zdali půjde loď s ledem, jenž se dá kolem Islandu dolů k východu a bude tak brzo vyprostěna, a nebo zdali obrátí se s krou směrem západním a více se nespasí, nebo aspoň bude musiti přezimovat v ledu.

Týden po témdni míjel v očekávání a úzkosti, bylo také o to, aby se lidé udrželi při zmužilosti a stálém zaměstnání; avšak mnohý večer, když kapitán seděl při světle ve své opuštěné kabině a z venčí ve tmě snad lední medvěd díval se po světle vycházejícím z okénka, nebyly myšlénky velitele lodi asi nikterak tak světly. Za takovýchto okolností, na tisíce mil od lidské pomoci, uprostřed pusta a nebezpečí, daleko od země, stává se, že lodník pozná blíže svého Boha a bible že se čte v tom pravém velkém naladění, neboť člověk sám jest tu jako jepice. Jednoho dne konečně zaslechnut třeskot věštící, že omračující katastrofa nastala a že led narazil na Island. Střelba z děl nebyla by se slyšela v tomto velkolepém krušení se světů, jež nyní nastalo a které vylíčiti není v silách lidských. Bylo to jako v jeden z prvních dnů stvoření. Ledové kry vzepřely se pod tlakem do výše hor a ledová pole trhala se s rachotem na sta mil daleko. Zatím ukázalo pozorování, že loď nesena směrem východním kolem Islandu a že s pomocí boží může očekávati brzkého osvobození ze zajetí.

Avšak nebudeme se zatím zdržovati líčením dobrodružství plavců po ledovém moři; půjdeme raději za nimi až k pevné hraně polárního ledu, tam, kde jsou mrožové a lovců pravé zaměstnání. Jest to ve velkých fjordech, nebo průlinách, mezi tím, co podél nich pluje, kde odbývá se honba na mrože a tuleně. Tu leží jich na ledě po tisícech a tisícech, nejvíce mladí, a živí se hlavně malými, garnelám podobnými zvířaty, jimiž se tu moře hemží.

Staří mroži chytají se v jinou dobu než mladí a také způsob honby jest rozdílný. Starý mrož jest na sebe opatrnější a střílí se ručnicí, která v tomto severním studeném vzduchu dává jenom nepatrnou ránu. Jedná se o to, aby bylo na palubě nových, rychlostřelných pušek a spolehlivých střelců. Aby si takových zjednal, pomýšlel Föyn na zaopatření si jich z údolí glommenského, poněvadž tito lidé mimo to, že výborně střílejí, jsou uvyklí na tuhou zimu a otužilí nebezpečnou plavbou na řece Glommen. Když jsou postříleni stáhnou se tuleňové, tuk se ořeže a naloží do sudů, železných beden a vůbec všude, kde je místa. Přítulný mladý tuleň se nestřílí, ale zabíjí ranou do hlavy okovcem, nástrojem to, který má námořník vždycky při sobě, když vyjede vzhůru na led, a který jest mu zrovna tak nezbytným jako alpskému horalu okovaná hůl, když vyjde na ledovce. Mladý tuleň má prý ve svých krásných modrých očích výraz tak podivně měkký, důvěrný a výmluvný, zrovna jako dítě, a tento pohled, dříve než stalo se vraždění zvykem, trýznil mnohého námořníka, který jinak nebyl příliš jemnocitným. Lov na tuleně a mrože má kromě jiných rozmanitých vlastností také své zvláštní zákony a zvyky, tak na př. že, kde jedna loď loví, není slušno, aby lovila tam také jiná. Avšak počestnost v tomto ohledu se často neudržuje a naši kapitáni mívají mnoho příčin ke stížnostem.

Myšlénka na výpravy do ledového moře vznikla prý ve Föynovi tím, že počátkem let čtyřicátých přišel do Tönsbergu nějaký muž z Tromsö i vypravoval mu zde o poměrech na oněch severních vodách i o práci, která by se tam dala dělat. Několik lidí bydlících poblíže Tönsbergu, kteří byli tam na hoře na honbě s Angličany a Hollanďany, přispělo k tomu také svým vypravováním.

Vedle nezbytného kapitálu jest k takovéto výpravě především zapotřebí nalézti pracovních sil, které se hodí k tomuto zaměstnání. Plavec do ledového moře musí spojovati v sobě mnohé vzácné vlastnosti, totiž kromě skalopevného zdraví, vytrvalost, poslušnost, hbitost, neobyčejnou zmužilost, zručnost a otužilost při práci na ledu. Teď to ale zařídil stvořitel zatím pro Föyna tak, že se kolem fjordu a zvláště u Tönsbergu řadou let vychovalo takové tuhé plémě plavců, které přivyklo si odvážnosti a nebezpečí ještě více, než kdekoliv jinde v našich poměrech. Starodávný obchod s kožešinami provozovaný z Drammen do Hollandska a dějící se za nejkrutějších ročních dob, z jara i na podzim uprostřed každodenních bouří a často na prachatrných lodích, vypěstoval během dlouhých let zvláštní raçu námořníků, kterým za dobrou mzdu na nebezpečí a úrazu nezáleží, a z těchto lidí podařilo se Föynovi a jeho švakru kapitánu Bruunovi utvořiti si tam dole ve fjordu christianském námořnický kmen, jenž nyní provozuje cesty na ledové moře. Zjednati si dobrých střelců byla také obtíž, kterou konečně překonal.

Bylo to po r. 1844, když se byl Föyn vrátil z výpravy na velryby, kterouž byl podniknul s kapitánem Mikkelsenem k Spitzbergům, kdy jeho vlastní loď jménem „Naděje" vyjela dne 1. října 1845 na vodu a potom každoročně do ledového moře až do r. 1854. Od r. 1854 až do 1865 vyjížděl potom co rok s novou lodí „Eliezerem"; a r. 1863 připojila se k tomu ještě jedna loď, svědčíc o znamenitém rozkvětu jeho jmění i zaměstnání. Loď ta nazývala se „Spes & Fides" a po jejím návratu r. 1864 podniknul Föyn svou první cestu podél pobřeží Finmarkského i zahájil tak svou novou zamýšlenou práci: lov finmarkských velryb, kterým se nyní zabývá.

Jakého rozsahu dospěla honba na tuleně od začátků Föynových r. 1848, lze si učiniti pojem, když v lednu nebo v únoru cestujeme na Nötterö. V malém přístavu Vraengenském a v několika chobotech vedlejších leželo letos neméně než 16 lodí, z nichž ale všechny nebyly norské. Jedna, řízena zkušeným kapitánem Johnem Melsonem, byla z Brém a ještě jedna ze Skotska. Cena každé z těchto velkých i menších lodí, tvořících toto malé loďstvo, páčí se průměrem na 30.000 dollarů. Kromě toho vydá se ročně na opatření potravinami, loveckými nástroji a na jinou výpravu 4000 dollarů. Mužstva bylo na tomto loďstvu celkem 800 hlav.

Angličané, Němci a Severoameričané vzdali se jeden po druhých lovu na tuleně v těchto končinách a výpravy do ledového moře octily se tak téměř výlučně v norských rukou. Příčina jest zajisté jenom částečně ta, která se udává, že se totiž počet tuleňů kolem severního pólu ustavičně tenčí následkem neustálého hubení, tak že viděli se plavci nuceni vyhledávati zcela nová loviště v úžině Davisově, neb severně od Sibiře kolem Nové Země, nebo konečně až na pólu jižním. Větší nebo menší počet mrožů a tuleňů na nepřístupných, tisíce mil rozsáhlých ledových polích závisí zajisté na docela jiných poměrech, než jest honba sama; každým způsobem podporuje bohatá kořist, s kterou se i posledního roku naše lodi z ledového moře vrátily u vysoké míře tuto domněnku. Důvod, pro který se jiní národové honby vzdali, jest s jistotou asi ten, že nemají k tomu dobrých námořníků a střelců. Proto opatřily se obě jmenované cizí lodi ležící v Tönsbergu norskými námořníky a norskými zkušenostmi a byl to tedy fakticky jenom peněžní kapitál, ležící v podniku, který náležel cizozemcům.

Za co má v těchto věcech vlast co děkovati Föynovi jest, že vztyčil norskou vlajku pracně a v nebezpečí na novém, nepřehledném působišti a dal našemu námořnictvu příklad takový, že před žádným jiným na světě necouvne.

Ještě v jiné věci, která slibuje těmto krajům velkou budoucnost a která teprve v posledních letech vystoupila v popředí, stál Föyn v čele · myslím snahy Rusa Sidorowa, otevříti cestu po karském moři a zahájiti obchodní spojení mezi ústím obským a Trömsö. Lidé zkušení myslí, že se tu zajisté otevrou pro Föyna nová a bohatá loviště.

Svend Föyn jest nyní 61 let stár. Jeho otec, kapitán Lorenc Föyn, utonul na vyjížďce k Mossu a zanechal vdovu s pěti nezaopatřenými dětmi, z nichž Svend byl dítětem čtvrtým. Záhy jevila se u něho neúmorná pracovitost a horlivost k stálému se zdokonalování. Měl přirozené vlohy k mechanice a stával jako hoch od rána do večera při soustruhu. Vynalezl zvláštní stroj rýhovací a mnoho jiných přístrojů k lití, pilování a hlazení kovu. Ve skole, jak sám se přiznal, nebyl k ničemu a odbyl své zkousky chatrně; ale za to stal se tím lepším námořníkem. Jako kormidelník uhospodařil si tolik, že se mohl nějaký čas zdržeti v Londýně a později s nějakou pomocí, k vůli jazyku, v Paříži. Jeho mechanické vlohy přispěly mu za plaveckého života často ku pomoci v hodinách potřeby. Neohrožený a smělý byl vždycky tak, že i zbytečně vyhledával nebezpečí, i jest o tom dosti vypravování, při kterých se však nebudeme zdržovati. Na rejdě u Narvy doveslovał jednou loď ke břehu za hrozné bouře a téměř s jistotou, že zahyne.

Dlouhé a krušné namáhání celého života mělo také svůj vliv na jeho železné tělo; trpívá nyní krutou dnou. Také oslabení zraku odleskem sněhových polí bráni mu účastniti se nyní osobně honeb na tuleně. Byl již dávno znám svou neobyčejnou zdatností a rázností, když, jak již řečeno, vypravil r. 1845 částečně s pomocí jiných svou první loď do ledového moře. O tom, jak si vedl, doslýchají se mezi plavci mnohá vypravování, kteráž, byť i všechna pravdiva nebyla, souhlasí přece v tom, že podávají vždy o něm ten samý obraz. Vidíme tu vždycky muže vůle železné a neodolatelné rázností, který se pro svou podnikavost sotva sám udržeti může na uzdě. Nemá tedy, jak se povídá, oné potřebné trpělivosti, aby dal tomu, kdo mu jest podřízen času, rozvinouti své vlohy podle svého vlastního směru i povahy, neboť všechno, až do nejmenšího musí se vykonati tak přesně podle hlavy Föynovy, že vykonávající sám nepotřebuje namáhati hlavy vlastní. Následek toho bude, jak mnozí praví, že až někdy Föyn umře, nebude míti hned náhradníka.

který by dovedl v jeho činnosti pokračovati v témže samostatném duchu.

Jeden rys, který mám ze spolehlivého pramene, líčí nám neskrotnou vůli tohoto muže, vůli ve svém způsobu velikolepou. Jako kapitán lodi vězel jednou za svých mladých let v bezvětří a v husté mlze v severním moři. Když mlha neřídla, nemohl toho Föyn déle vydržeti v tomto šedém žaláři ale navrhl, aby někteří z mužstva sedli na loďku a hleděli se, jestli možná, dostati z mlhy ven, aby loď pak vyjeti mohla za nimi. Uprostřed divokého moře, kde nevidělo se na ruky zdéli, zdál se tento návrh býti všem zjevným šílenstvím, vedoucím k jisté záhubě. Poněvadž nikdo neměl tolik smělosti, aby se toho odvážil, vsedl Föyn do loďky sám a odrazil. Štěstí tomu chtělo, že se mlha hned potom zvedla a tato zoufalá jízda stala se tak zbytečnou.

Jako starý plavec, který mnoho zakusil, jest Svend Föyn bohabojný muž a ráno i večer jest na jeho lodi modlení. Také jména, která dává svým lodím, svědčí o tomto jeho smýšlení. Na druhé straně pak není také prost své námořnické pověrčivosti. Své akcie na jistý parník prodal pro to, že tato loď vyjela v neděli. Na nový kostel v Tönsbergu daroval 7 neb 8 tisíc dollarů; 4000 dal pod tou výslovnou podmínkou, aby se kostel vystavěl docela podle jeho vlastní hlavy. Föyn daroval také nedávno několik set dollarů na novou školu v Nöterö, s tou výhradou, aby byla budova tak rychle postavena, jak on bude chtít, to jest ještě téhož roku.

Za jedné z honeb na velryby ve Finmarkách stalo se nešťastnou náhodou, že lano, s kterým velryba ubíhala, zašlehlo se Föynovi kolem nohy a strhlo jej přes palubu. Ve vodě se smečka syčícího provazu na štěstí hned uvolnila, jinak bývala by tato plavba starého Svenda Föyna jeho poslední.

Föyn jest ženat po druhé, ale nemá zase žádných dítek. Jeho výpravy a velká, pro vlast tak blahodárná působnost, budou však žíti dlouho po něm a Föynovo jméno se nezapomene, dokud norské lodi budou plouti.

„*Fortaellinger og Skildringer fra Norge.*“

Přel. *J. V. S.*

~~~~~~

FEUILLETON.

O rozšíření a užívání telefonů.

V únoru bylo tomu pět let, co Bellův telefon zkouškami mezi Bostonem a Maldenem (ve vzdálenosti 9·6 kilometrů) pozornost americké společnosti na se upoutal. Zatím co u nás dobýval si místa jen ve skříních fysikálních kabinetů, rozšiřován v Americe stále více pro potřeby praktické. Jediná Bell Company do roku 1879 prodala 12.000 telefonů a počátkem září 1880 obnášel počet jí prodaných telefonů 85.000.

Jednoduchý a pohodlný rychlozvěst elektrický našel místa nejdříve ve větších továrnách a závodech; potom zprostředkoval spojení mezi dělníky v podzemních dolech s úředníky nahoře; velmi dobře osvědčil se v nemocnicích a konečně nastoupil z části místo telegrafu.

Nikoli soupeřem anobrž pomocníkem telegrafu stal se zejména po takovém zdokonalení, které dovolilo zřetelné dorozumívání se do vzdálenosti přes 70 kilometrů. Německý říšský úřad telegrafní velmi činně v té věci si vedl a průběhem dvou let (1878—1880 neméně než 1000 míst v telefonickou síť svou pojal.

Avšak telefonu budoucnost teprve se otvírá. On získává si v kruzích nejširších přívržence své, a to jmenovitě od té doby, kdy zařízením ústřední stanice Telephon-Exchange umožněna byla spojení telefonu jednoho se značným, do set jdoucím počtem telefonů druhých. Ovšem máme tu na mysli Ameriku, kde široké a většinou přímé ulice dovolují, aby množství drátů nad zemí se vedlo a spojení soukromníků se závody průmyslovými, se sklady, s kupci atd. zprostředkovalo.

Velmi zajímavé zprávy o rozšíření telefonu ve větších městech Ameriky s 100—200.000 obyvateli podal loni inženýr Weber. Dle jeho zpráv vypadají mnohé ulice tak, jako by řidší pavučinou přetaženy byly, neboť přes hřebeny střech veliké množství drátů telefonů se pne a na vše strany rozvětvuje.

Ovšem nezůstává telefon bez vlivu na utváření se společenského života, o čemž výmluvného svědectví podává návštěva téhož Webra u jisté zámožné rodiny v jednom z větších měst státu newyorkského. Vypravuje o tom, jak následuje:

Domácí paní příjemně překvapena uvítala mne co nejlaskavěji, ale ihned, sotva ruce jsme si podali, nahnula se po telefonu a zvolala: „Pro dnešek jste mým, vyjedeme si, abyste město poznal; u nás budete obědvati, abyste poznal několik pánů, již vám mohou prospěti; odpoledne podíváme se na mém parníku na Niagaru, zítra ráno pojedete do okršku petrolejového, pozejtří a potom budete hostem na naší ville. Nyní zavolám svého muže z bureau, představím vás, dohodnu se o našich plánech, pak objednám equipage, kterou po zavedení telefonu z domu jsem odstranila, pozvu k obědu hosty, umluvím vše potřebné pro vyjížďku a večeři na lodi; potom zařídí vám muž všecko pro vyjížďku k pramenům petrolejovým, a posléze musím vyjednávati s našimi lidmi na ville!“

„A kdy to vše má se obstarati?“ tázal jsem se.

„Ach, jen prohlížejte si tam to album, projděte se zahradou; nejsem ráda, když někdo při telefonování na mne se dívá. Vypadá to tak ošklivě! Potom bude vše obstaráno,“ pravila roztomilá panička, usmívajíc se.

Já však přece zůstal a viděl i slyšel žasna, jak s manželem svým zevrubně se umlouvá. Pak vyměnily si na stanici ústřední adressy a pozvány byly tři, čtyři rodiny k obědu; jejich obydlí dohromady byla na 28 anglických mil vzdálena, dvě z nich hned odpověděly. Potom objednána equipaže, dále vyjednáváno s mužstvem malého parníku a ustanoven podrobně jídelní lístek pro večeři. Dále přišla na řadu villa, jejíž hospodyně musila býti teprve telefonem jinым přivolána — a konečně oznámil pán domu, že na dráze okrsku petrolejového vše obstaráno.

Po 20—25 minutách odložila panička telefon, oddychnouc si. „To bylo práce! Nyní se ustrojím a telefon svěřím kuchařce své.“ Odskočila, a k telefonu přisedla ctihodná kuchařka, vedouc si při tom neméně obratně než její elegantní paní. K svému podivení jsem slyšel, jak u velkoobchodníků ve městě objednává pečeně, ryby, zeleninu, ovoce pro oběd, rozmlouvá s každým o kvantitě a kvalitě věcí — všecko to po telefonu.

Zatím co paní a kuchařka rozkazovaly, vyjednávaly, vyřizovaly v ploše více čtverečných mil, seděl jsem tu a přepočítával, mnoho-li času bylo by u nás potřebí, aby napsala se psaní, zavolali poslubové, vykonaly objížďky drožkou a vyřídilo se vše, co zde ústa provedla za 40 minut — i přišel jsem k mínění, že by u nás bylo potřebí summou okrouhlou k tomu ke všemu — 40 hodin.“

Potud Weber o zařízení telefonů amerických, jež pozvolna začaly šířiti se po pevnině evropské, takže v roce 1881 měly ústřední stanice Londýn, Manchester, Glasgow, Liverpool, Stockholm, Christiania, Brüssel, Antverpy, Verviers, Lüttich, Zürich, Berlin a Mühlhausen. V Mnichově, Stuttgartu, Augsburku, Lipsku zřízení ta se připravují, nejsou-li již tou dobou hotova. I v Rusku podařilo se International Bell-Telephon-Company založiti společnost s kapitálem tří millionů rublů, aby telefony zřídila v Petrohradě, Moskvě, Kievě, Charkově, Oděse a jinde.

V Americe nenašel telefon přízně také v kruzích úředních a správních; za to v Anglii použilo se ho výhodně k dávání
~~~~~~

signalů; telefonům slouží tytéž dráty, po kterých se telegrafuje. Velkolepé užívání telefonů v tiskárně Timesů je známo: způsobily, že zprávy o zasedáních parlamentů jsou vytištěny za hodinu potom, co řeči mluveny byly.

Telefon ve spojení s mikrofonem osvědčil se při hledání podzemních pramenů v jisté krajině innské; v Ženevě použil obou přístrojů dr. Meyer k tomu, aby přenášely rázy hodin normálních do více místností; ve Spojených Státech užito telefonů k tomu, aby zjištěna byla rychlost koulí ručničních, které bijí do terčů příliš vzdálených, takže nelze zrakem okamžik nárazu koulí zjistiti. Dále navrhuje se, aby mikrofonu s telefonem použilo se při hájení tvrzí v ten způsob, že by ze vzdálenosti 200 metrů bylo lze poznati, blíží-li se k pevnosti člověk jediný, nebo pěchota, jízdectvo, děla nebo mineuři; potom uvažuje dr. Meyer prospěšnost mikrofonických depeší o rázu hodin při stanovení zeměpisné délky a drah hvězd atd. atd. (Dle zpráv Gretschlových.)

Patrně zmocňuje cizina se telefonu a mikrofonu jako výborných prostředků k upohodlnění společenského života a jako mnohostranných pomahačů při pracích vědeckých a průmyslových. K nám dostaly se telefony úpravy chatrné, byly ukazovány a vysvětlovány v místnostech nepříhodných a proto nenabyly u obecenstva nijaké větší důvěry. *Jos. Klika.*

— Ve dnech svatojanských bude na Karlově náměstí odhalen pomník nezapomenutelného Vítězslava Hálka slavností prostou velkých okázalostí, ale zajisté za vroucně cítěného účastenství všech, jimž tento pěvec stal se drahým svými spisy i osobně. Hálek byl velký syn svého národa a žil svému lidu i poesii každým hnutím srdce svého. Jeho vlastenectví, přímost a mužná prostota, jíž jevil v životě, přísnost, jakou vyžadoval od každého, kdo v jeho očích měl vlastencem slouti, zůstavily nesmazatelné stopy v myslech všech, kdož s ním kdy přišli do styku. Jeho básně, jež psal tak přirozeně jako zpívá pták, učinily jej jedním z největších našich lidí. Žil svému lidu celý a byl by zaň dal poslední krůpěj krve své. Ten pomník, který se mu nyní staví, jest splacení jenom malé části dluhu, jenž mu jest český národ povinnován. Větší vděk k jeho památce byl by ten, aby dle jeho spisů přetvořila se srdce valné části našich lidí i aby z nás vypuzena byla vlažnost, polovičatost a neupřímnost, jíž Hálek ze všeho nenáviděl nejvíce.

— „Karthaginka.“ Tragoedie v pěti jednáních. Napsal Josef Durdík. Dávána poprvé dne 25. dubna ve prospěch pana Šimanovského. Povíme ihned svým čtenářům, že Karthaginkou není zde nikdo jiný nežli Sofonisba v dramatické literatuře dobře známá, kterou u nás pracoval Guldener a jinde ještě několik básníků. Již tato okolnost, pak zajímavá osobnost autorova, jakož i čestný večer jednoho z předních herců našich přivolaly četné obecenstvo do Nového divadla, které ještě samo bylo jakousi novinkou, neboť bylo k letní saisoně vkusně zřízeno a právě v těchto dnech otevřeno. Děj nového kusu Durdíkova co možná věrně podle historie zosnovaný jest asi tento: Sofonisba, dcera karthaginského vůdce Hasdrubala, zasnoubí se s Masinissou, králevicem Východní Numidie. Tím nabude Masinissa spojence proti Syfaxovi, králi Numidie Západní, který hrozí jeho říši, a zároveň s Karthaginou veliké posily proti společnému nepříteli, totiž Římanům. Syfax zvítězí však nad Masinissou a zažene jej na poušť; nyní pak hrozí také Karthagu. Při schůzi s posly karthaginskými spatří Sofonisbu a zamiluje se do ní. Upouští ode všech hrozných podmínek a žádá pouze Sofonisbu za choť. Ta obětuje, ač s velikou bolestí, lásku svou, stane se jeho ženou a pomůže tak svým krajanům z nebezpečné situace. Masinissa, jak se o tom doví, myslí na pomstu; spojí se s úhlavním nepřítelem Karthaga, totiž s Římany; s jejich pomocí porazí Syfaxe, kterýž těžce raněn octne se v římském zajetí. Masinissa přepadne hlavní město jeho Cirtu a setká se zde se Sofonisbou a přemožen starou láskou, nabízí jí znova srdce i trůn. Sofonisba nemůže mu sice zapomenouti, že je spojencem Římanů, ale vidouc v tom jediný prostředek proti potupě, která by ji čekala v římském zajetí, stane se jeho ženou. Scipio, vůdce římský, bojí se však Sofonisby, věda, že ona Syfaxe získala Karthagu, a žádá, aby byla Římanům vydána; Masinissa brání ji pokud možno, ale vida, že jí před smutným osudem římského zajetí zachrániti nemůže, pošle jí číši napuštěnou jedem, kterou ona skutečně vypije. Jak vypustí ducha, přijde Scipio a koře se této hrdinské ženě položí jí na čelo svůj vlastní vavřín. — Jak viděti, jest látka svrchovaně dramatická; konflikt u Sofonisby mezi dvojí láskou, srdci jejímu tou nejbližší, jest velice mocný: s jedné strany volá vlast a s druhé její láska, ať rozhodne se jakkoliv, vždy jest ubohá. Stavba celého děje jest ovšem co možná korrektní, dikce krásná, ač se nám zdá, že by mnohá scéna ještě získala, kdyby některá digresse, o sobě sice pěkná, byla vynechána, tak aby děj ještě rychleji se rozvíjel; psychologický process u jednotlivých figur pečlivě sice kreslený a pravdivý by snad ještě více vynikl, kdyby byl místy trochu skizzován, tak aby myšlénky rychleji se honily.

Politický moment, který při podobných kusech historických snadno strhne básníka, tak že někdy až opanuje situaci, byl zde šťastně opanován, ač se nám zdá, že zejména v prvním aktu mohl ještě více ustoupiti v pozadí, neboť milenci, jsou-li sebe lepšími vlastenci, aspoň v takových sladkých chvílích rádi zapomínají na celý svět. A konečně ještě něco: více lokálních studií bylo by kusu také prospělo; je to sice věc nanejvýš choulostivá operovati na jevišti s velikým materiálem kulturně-historickým, ale spisovatel tak soudný jako Durdík byl by i zde nalezl pravou míru. Co se provedení týče, dlužno na prvém místě zmíniti se o pí. Sklenářové-Malé, která v titulní úloze jako vždy vynaložila celou svoji píli, ač každý uznati musí, že byla to role velice obtížná, neboť hrdinka mnoho trpí i v té chvíli, kdy rozhodnutí a obrat celého děje spočívá v její ruce. Velmi dobrý byl též Masinissa, pan Seifert, který v některých tónech byl opravdu takovým africkým hrdinou; p. Šimanovský hrál Syfaxe a byl nejlepší v oné scéně, kdy jedná s karthaginskými posly; konsula Scipiona hrál šťastně p. Bittner, ač tento obor není jeho vlastním; spíše p. Slukov byl by takovým Scipionem. Vůbec co se p. Slukova týče, bylo by na čase, aby mu častěji dopřáno bylo ukázati obecenstvu, jaké učinil v poslední době pokroky; toho vysoce nadaného a neobyčejně pilného herce mělo by ředitelstvo co možná si hleděti. Vymezení určitých oborů by našemu celému personálu znamenitě posloužilo. — Ještě několik slov o „Karthagince“. Výprava byla velmi slušná, že bylo vše tak egyptské, nelze ovšem v našich poměrech příliš vytýkati. Obecenstvo se bavilo a volalo autora, který však nebyl přítomen. *R.*

Náš mladý literární svět chystá se v roji k prvnímu výletu do světa. V řadě za sebou vyjde po oceněných již básních Šnajdaufových, svazek povídek od Pavla Albiera, rázovité novellety Jana Červenky, básně Aug. Mužíka a básně Aloisa Škampy. Přejeme všem těm bujarým mladistvým silám šťastnou pouť. Začali dobře, jsou plni odvahy a nadání a vykonají zajisté kus zdatné práce pro naši literaturu.

— Velkého illustrovaného díla „Národní divadlo v Praze“ vyšel prací Fr. Ad. Šuberta a nákladem knihtiskárny J. Otty sešit šestý, obsahující vypsání stavby divadla prozatímního a řadu vyobrazení, mezi nimiž uměleckým provedením první místo zaujímá „Foyer národního divadla“ od B. Roubalíka. Dílo to ubírá se statně ku předu i jest hodno nejvšestrannější podpory.

— Nákladem knihkupectví G. F. Šaška ve Vel. Meziříčí a redakcí p. Fr. Bayera, býv. redaktora olomúcké „Koledy“, začne se v květnu vydávati dílo „Moravská bibliotéka“, výbor to spisů čelnějších spisovatelů moravských i českých bledíc zvláště k potřebám lidu našeho na Moravě a ve Slezsku.

Listárna redakce.

„P. Arène“: Máme již. — Neužijeme příspěvků, zaslaných pod těmito chiframi; „A. S . . . l“, „Auředninský“, „K. Hutě“, „Z“, „Cyr. Meth“, „—a—“, „R. Muchovský“, „j. v. 3.“, „Jan Paul“, „Naděje“, „Vin. A. p.“

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

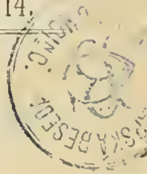
LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. května 1882. ČÍSLO 14.

Z knihy: „Sonety samotáře“

od *Jar. Vrchlického.*

Zlatý prach.

Jsem v jizbě sám, přivřenou okenicí
hle, prachu sloup se prodírá a třese,
i zavru oči a sním, že jsem v lese;
jak stromů šum zní hluk mi na ulici.

Jen v prachu jiskry zlaté, tancující!
Za každým atomem se zrak můj nese,
a myslím: stejně, jak ten prášek hne se,
též plují bezdnem světy putující;

A myslím dál, že jsem tu bohem malým,
jak v hvězdy on, já v zlatý prach se halím.
ty hvězdy jednou budou také prachem;

A moje sny jsou rovněž jen prach zlatý
v mou duši s čela poesie svatý,
když z ráje spěla na zem v letu plachém.

Cicisbeo.

Nás zapřáh' život, v zákonitý sňatek
jsme vešli s ním a věrně každodenně
mu sloužíme, my odvykli již změně
a šťastni jsme, když neděle a svátek.

Však pozdě večer kdes u zadních vrátek
náš cicisbeo čeká neprodleně:
jak přítel domácí, jenž chodí k ženě,
se tiše vloudí, by neztropil zmatek.

A jako tento denně dětem nosí
kornouty bonbonu a cukrovinek
a s mužem v karty hrá — Ideal věčný

Dnes píseň pro nás má, jíž pějí kosi,
pak sonet plný zlatých upomínek,
vše strpí, jen když zůstat smí, je vděčný.

Život duše.

Máť duše vlastní život: v světa víru,
ve hluku událostí sama spřádá
své sny a dumy, hned svá křídla skládá,
jest jako po dešti květ tichý v míru.

A náhle rozletí se po vesmíru,
hřmí vulkánem a se živly se hádá
a děsně vzkřikne! křik ten v prázdno padá,
zní, jak by struna praskla na klavíru.

Z ní obrazy se cizích krajů noří,
jež viděli jsme někdy v prvním žití,
znáť duše ticho pouští, hudbu moří.

A v pralese jak noha kde se boří
ve shnilém listí, tak i duše cítí
ty vrstvy, z nichž se jádro její tvoří.

První člověk.

Tej často duše ve svém snění vidá:
Kmet obrovský, stín jeho tmavý halí
vchod ráje, trpké jeho slzy valí
se do vrásek, jež ryly trud a bída.

Sám pláče svému pláčem odpovídá:
„Že nerozšláp' jsem život, prášek malý,
teď v obra vzrosť již a v trest neustálý
můj fantom příšerný svět starý hlídá.

Já jediný moh' jediným vzmachem ruky
zde učiniti konec žití všemu
a ušetřiti lidstvu příští muky!“ —

Proč nesmírný mne soucit jímá k němu?
Co dí, jeť pravdou! Ale v slzách zraky
lkám: Otče, jak ty byl bych dál žil taky!

Věčnost lásky.

Když smrti zmar, jenž hranicí jest všemu,
se netkne ducha, kterému z hvězd blýská
vstříc nové žití, o tu jistě stýská
se v říši hvězd po zdejším žití jemu.

Tam prostoru v tvář patří nesmírnému,
z hvězd myriad kde život věčný tryská,
ó jaký div, že ducha touha stiská
zpět dolů k tělu v hrobě zemdlenému.

Jak Hero s Leandrem zas znova žili
v Romea něze a v Julie plání,
v nás zbytky lásek z dávných věků klíčí.

A polibky, v nichž oni vyměnili
své duše v nesmrtelném objímání,
jsou naše. Věčnosti duch po nich křičí.

Sotto voce.

d' altro non calme
Dante. Purg. VIII. 12.

Rád spěchám denně z hlučných ulic vřavy,
kde tichý domov s družinou snů čeká,
ve starých knihách motýlem duch těká,
než v myšlénky květ klesne plápolavý:

Kde všecko smíří jeden pohled smavý
dvou sladkých očí, z kterých míru řeka
mne stápí v hloubku něhy, kde mne leká
jen hodin ruch, jež spějí kol mé hlavy.

Jak v zámek zakletý po dlouhé pouti
bych šťastně dojel — nechám bouři douti,
bít v okna sníh a vichrů lkání vzrůstat;

A myslím: To jsou bouře dne a vřeni,
zášť, urážky a tíha práce denní:
teď doma jsem — ty musí venku zůstat.

Závěť Štěpána z Pálče

od *Václ. Beneše Třebízského.*

I.

„Když vás vy mladí čeští páni jinak nemůžeme vyburcovati ze života rozmařilého, snad to půjde takhle! — Pak by už ty vaše ruce nebyly věru k jinému, než aby ve vrhcáby hrály, kostkami házely a karty míchaly, poháry nápojem cizokrajným přetékající ke rtům zdvíhaly a ke krkolomným skokům potulných komediantů tleskaly! — Tenhle patří ještě k těm ryzejším, v jejichž hlavách přece paměť, pod jejichž hrudí dobré srdce a z jejichž jazyka řeč nebývá zbůhdarma; ale málo při něm zkušenosti! Kde pak jí také za dnů těchto nabyti! Vidí-li člověk kolem sebe den ode dne tytéž tváře, nepřišel-li ani za záhrobec, domnívá-li se, že svět přestává za humny, chyba věčitá, byť i na zlatě vstával a na zlatě lehal."

Pan Jeronym Hrobčický, seděním na Velkém Pálči ve kraji rakovnickém, tato slova, jež jsme byli právě z jeho úst slyšeli, přečasto opětovával. A vzpomněl si jich leckdy, i když seděli za stoly, jež se až tíží nejrůznějších lahůdek, za něž by do dneška dal labužník celou duši svou, prohýbaly; vstal a když se všickni domnívali, že pronese přípitek, začal svou... I nepřišel vhod skorem nikdy nikomu. Starší odvraceli se mrzutě, mladším jevil se kolem rtů posměšný úšklebek a nejmladší se nezřídka dali do hlasitého smíchu.

„Ano — tak!"

Pan Jeronym udeřil nezřídka pěstí o stůl, že navěžené cukrovinky rázem se sesypaly.

„Shnije ve vás takhle všecka krev! — Však by mi mohl někdo z vás přijíti, abych mu dceru dal. A kdyby proti vám, vy hejskové, všude do mé noty spustili, však byste přišli k sobě."

Potom obyčejně pan Jeronym se opásal těžkým mečem, na jehož rukověti byla vryta celá řada číslic, věštících, ve které bitvě jej předkové jeho tasili, hlavu si pokryl aksamitovou čapkou, za níž se houpalo rezovité hnědé péro sokolí, a ostruhami stříbrnými cvrnkaje prosil pánů hostů o laskavé odpuštění, že by se tu prý snadince mohl zalknouti a místo hodů že by pohřeb strojiti musili.

Když se zbyli karatele, teprve si, jak se patří, připíjeli, posvícení zapíjeli, posměšných přezdívek mu dávali, až jim k tomu jazyk nechtěl nijakž sloužiti a někdy ze samé radosti pro slovíčko nepatrné ocel tasili a sekali do sebe jako sběsilci. Ale tnutí, byť i až do kosti, přece nikoho tak hluboce nezasáhlo jako předhůzka Hrobčického, jenž nemíval zvyku šetřiti, ať byl kdo byl. Kdysi pověděl ostrou pravdu do očí samému Ferdinandovi, krátce po krvavém sněmu... Panovníkova tvář prý zesinala, rty jeho se prudce sevřely, oči přimhouřily a pravice jeho mimoděk octla se na jílci ozdobného kordu španělského. A kolovaly o tomhle případě mezi královským dvořenínstvem dlouho až neuvěřitelné řeči.

A dnes panu Jeronymovi přicházely k šedivé hlavě ještě podivnější myšlénky. I bylo slyšeti pádné kroky jeho celou tvrzí a břinkot stříbrných ostruh jeho podobal se zvukům zvonce zavěšeného ve vratech ku tvrzi, když někdy starý rousňák zkoušel na litině ostrost svého zobáku.

Odjeltě před nějakou hodinou z Velkého Pálče pan Albrecht Pětipeský, byv tu u panny Salomeny na námluvách. A podle toho, jak Páleč opouštěl, mohla čeleď zcela spolehlivě hádati, že mnoho asi nepořídil. Také se zde dlouho nezdržel.

Starý Hrobčický ho odbyl po svém způsobu, ne sice nevlídně, ale také ne příliš zdvořile.

„Dovolíš-li, pane Albrechte: kolik že ti let?"

„Táhne mi třicítka."

„Arciť — arciť; už tu k ženitbě čas!"

Pan Jeronym se podivně usmíval.

„Ale cos, pane Albrechte, za těch třicet let dokázal? — Jářku, brachu?“

Pětipeský se pohledu pana Hrobčického vyhýbal.

„Když mně bylo třicet let, — nechci se chlubiti, jen svatou pravdu dím — podívej se na tenhle můj meč!“

Pan Jeronym sejmul se stěny zbraň, o níž jsem již pověděl, že na její rukověti byla vryta celá řada číslic, a pravil dále: „1542 — 1543 — 1544 — podtrhnuto pětkráte... Rozumíš těmhle cifrám? — Tolikrát jsem tasil tuhle ocel za slávu svého rodu, za čest země české a pro vítězství kříže nad proklatým půlměsícem... Ukaž mi, pane Albrechte, tvou ocel! — Není třeba, abych z téhle rukověti dále i více četl...“

Pan Albrecht Pětipeský poslechl jako žáček svého praeceptora. Jilec ozdobného meče jeho byl silně zlacený a jen se svítil, jak byl bezeskvrnný, ostří pak samo nějak otupělé, jakoby ze dřeva hlazeného... Pan Jeronym přejel jím několikráte levicí, ostřím zrovna do dlaně a hezky přitlačil.

„Když jsem se ženil já. již jsem měl zkušenosti, jako v kosmografii učenosti... Dříve bych si byl musil vyčítati, že nejsem hoden, abych mohl užiti rodinného štěstí. Proto se tak často zahrádka manželská zalévá slzami, po nichž vadne všecken květ, když muž ničeho nezkusil, nikde nebyl a nic neviděl... Všaktě mne přece znáš, slýchávals nejednou, co říkávám, pokud jsem ještě mezi vás jezdíval, a přece jsi se k tomuhle kroku odvážil?“

„Mám, pane Jeronyme, pannu Salomenu z duše rád!“

„Věřím — věřím — nepochybuji — i tomu dám za pravdu, že by snad ani ona tebou nepohrdla — ale ještě jsem tu také já — se mnou pak jde všecko jednání tíže a zdlouhavěji — stará hlava myslívá také zdlouhavěji — kdo za to může, milý pane — !“

Pan Jeronym zase svůj meč zavěšoval na stěnu přímo nad lůžko.

„Řeknu ti to bez obalu, tváří ve tvář, od srdce. — Prokaž se mi něčím, ať to cokoliv, žes podnikl jen jediného, — pravím, jen jediného skutku, buďsi pro čest tohoto našeho království, buď si pro povznešení svého rodu vlastního, a já ani okamžik nebudu přemýšleti, mám-li tobě dáti svou dceru či nikoliv. — Přijď, pane Albrechte, kdy chceš, prokaž se a Salomena bude tvou! — Zatím, chceš-li, jsi mým hostem jinak velmi vítaným!“

Za deset minut po těchhle slovech pan Pětipeský z Pálče odjížděl. Nemohl se opravdu prokázati skutkem nejnepatrnějším, kterého by byl podnikl za účelem, jak od něho žádal pan Jeronym, — ač mu bylo skorem plných třicet let.

„I tomu žes, tatíčku, odřekl?“

„Je ti snad, Saluško, ostatních milejší?“

Panna Salomena zarděla se až po oči.

„Je sice spořádanější, takto bych proti němu neměl ničeho, Pětipeští jsou odjakživa dobrý, šlechetný rod, s námi vždycky upřímní sousedé, umím si toho vážiti...“

„A přece jsi ho odbyl...“

„Je ti toho líto, Saluško? — Já ho zavolám zpět! — Otevru okno, zahouknu a máš ho tu okamžitě!“

Pan Jeronym začínal býti nevrlým.

„Ale tohle ti ještě dopovím: Ke člověku, kterýž svůj mladý život z počátku prosedí ve školních světnicích prach polykaje, potom když čísti, počítati, psáti a trochu latině i řečtině se snad přiučí, domů jede, aby na své tvrzi od rána do večera dlouhou chvílí zíval, po lovu, když se mu udá příležitost, běhal, po sousedech, když ho zvou, jezdil, do města rozkohoutěné ševce dráždit zacházel a lid poddaný, kde a jak by mohl, týral, z poslední košile odíral a vdovího či sirotčího peníze utrácel — k tomu bych se, Salomeno, co živ nehlásil!“

„A je-li, otče, pan Albrecht z takových?“

„Nejedna z vlastností, o nichž jsem se zmínil, při něm, byť i ne poslednější!“

„Tak příliš přísně ho posuzuješ?“

„Však se mohl brániti a nenalezl k odpovědi vhodného slova, — ani jediného! — Škoda, žes nebyla přítomna.“

„A což kdybych, tatíčku drahý, řekla, jinému žádnému že já zase ruky nepodám, — nikomu?“

Panna Salomena přitulila se k otci, jak uměla nejlichotivěji; ale pan Jeronym nechtěl dnes ani takovéhle lásce dětinné rozuměti.

„Několikráte jsem ti, Saluško, vypravoval, jak tvrdá ocel tamhle na tom meči. Sekal do tureckých hlav jako do žita, do železných krunýřů jako do vosku a neudělalo se na něm ani zubu... Bylo k večeru třeba vždy koží ho přetáhnouti a druhý den mu opět nic neodolalo. Ale slovo mé tvrdší, — mnohem tvrdší. — Pamatuj si to!“

Potom si pan Jeronym vyšel do dvora.

Ale ženiši jakoby si byli dnes řekli; ještě ten den přijel nějaký pan Zikmund Prašingr odněkud od Oharky. Měl prý tam rozlehlý dvůr s celou spoustou lučin. Společník jeho vychválil na něm každičký vlas. Zdálo se, jakoby se na tuhle řeč byl důkladně připravil. Nezajíkl se ani jednou a když přicházel ke konci, kde žádal pro urozeného i statečného pána, pana Zikmunda Prašingra urozenou i vzácnou pannu Salomenu Hrobčickou, o jejíž kráse i spanilosti zanesly větry noviny milé až na břehy Oharčiny, pan Jeronym netrpělivě přešlapoval z jedné nohy na druhou. Ale ani jediným slovem výmluvného starosvata nepřerušil.

„Už nevíš více ničeho?“

„Na našich lukách otava větší vydá užitek než ve zdejším kraji celá boží úroda!“

„Slýchám, že u vás slepice zlatá vejce nesou?“

„Arciť že, statečný pane! — Nebožtík otec můj sám mi o tom nejednou povídal.“

Panu Jeronymu nepohnul se v bílém obočí ani jediný vlásek.

„A ku ledakterémus dvorci patří i kus řeky, z níž zlatý písek prý mohou do klínu sbírati.“

„A jsou prý ve vašich roklích granáty jako dětské hlavy?“

„Tak jest, urozený pane, zvláště po deštích, když přívaly půdu rozryjou...“

„Poslechni, ty tlučhubo: štěstí pro tebe, žes pod mou střechou! — Jinak bys ucítil, jak v téhle ruce mé umí ještě žíla švihati! — A ty pane, mohls si uspořiti cesty úplně!“

Pan Jeronym se potom od obou odvrátil a když vraty projížděli, prohodil hodně hlasitě, že to mohli zcela dobře slyšeti: „Kdo se kdy Zikmund jmenoval, nikdy za grešli nestál, — ani za tu zlámanou!“

*

A tomuhle ženichu i s jeho starosvatem dala se všecka čeleď do smíchu, že Martin Čahoun z toho až osípěl.

Aby však krev zdejšího pána byla pobouřena i rozkvašena do poslední krůpěje, dověděl se téhož večera, jak prý se o něm nečestně pan Bohuchval Valkoun z Adlaru, pán na Šťaffu, Zlonicích, Poštovicích a Račiněvsi vyjádřil. Bývalť Hrobčičtí v ustavičném sporu se svými zlonickými sousedy. Tu se jejich chasa nepohodla, tu jedni druhým pustili do jetele stádo, či cestu si navzájem zakazovali a tak vznikaly i vlékly se spory do nekonečna. A jak už bývalo odedávna, že menší vždy musí škodu vzíti a strpěti nejedné křivdy, nejinak se vedlo Hrobčickým, kterýžto rod měl mezi sebou rozděleny mimo jiné Budeničku, Hospozín, Velký Páleč, samé statky, hraničící ponejvíce se Zlonicemi. A ke všemu i víra ještě byla u nich rozdílnou.

A potom bylo teprve kroky jeho celou tvrzí slyšeti a ostruhy mu zvonily, až uši z toho přecházely.

„Já Jeronym Hrobčický, kterýž cizího zboží nedotkl se po celý svůj věk, kteréhož ani haléř nebude páliti na svědomí, — kterému platí čest nepoměrně více než všecko vaše bohatství, vy Valkounové, — já že bych dělal se svou dcerou drahotu, abych přilákal ženicha? — Já že bych tě mohl, Saluško, prodati za . . . Vy nenasytci, — vy své děti hůře než němou tvář prodáváte, kdo přinese o kopu či dvě víc! — Kdyby přišel člověk, jenž by neměl, než čím by přikryl tělo své a přesvědčil mne, že nebyl živ zbůhdarma, a dcera má chovala k němu příchylnost, oběma okamžitě požehnám, — okamžitě!“

Panna Salomena nemohla a nemohla starého otce uchlácholiti. Vzkázali mu Valkounové, že prý bude od zítřka za týden na Mělnice jarmark, aby vedl svou dceru na prodej.

II.

Pan Jeronym vychoval své dítě, že by jen přibližné starostlivosti daleko široko po vůkolních tvrzích i zámcích musil pohledati. Pravidla vychovatelská čerpal ze zlatých knih: moudrosti, přísloví a Jesusa Siracha. Znalť v listech starého i nového zákona každičkou řádku, věděl i o kapitole, i o verši. Potom měl starou knihu psanou na pergaméně při jednotlivých kapitolách s písmenami začátečními, velice vkusně malovanými. Koupil ji za peníz nepatrný od potulného potomka Abrahamova. I dočetl se na těchto listech, kterak starý jeden zeman vyučuje dítky své, aby živi byli ctnostně, šlechetně, střízlivě i spravedlivě. A vzal tuhle knihu do ruky, když dcerušce zamýšlel radost učiniti. I nebylo konce vyptávání a dotazování se, co tohle a co opět toto. Někdy si starý otec opravdu ani rady nevěděl, jak odpověděti. Znal se mnohem lépe v umění válečném, šermu i útočení, než v methodách praeceptorských a vysvětlování rozkošných iniciálek. A potom rozevíral dvéře z veliké jizbice do výklenku vedoucí, kde byly umístěny a dobře uschovány mnohé vzácné pamětihodnosti ze starých dob.

„Podívej se, Saluško! — Tuhle ten list poslal tvému předku a mému pradědu bratr Jan z Kalicha; tuhle ten proužek pergamenový památka na mistra Jana, když bydlel na Krakovci; zde zase modlitební knížka magistra Štěpána, jenž z téhle tvrze pocházel a potom přítele nejvěrnějšího zradil hůře než Jidáš Iškariotský svého pána i mistra nebeského!“

Saluška brala do ruky každou tuhle památku, jako když za časů našich matka dceři šperky ukazuje, kteréž jí uchystala pro první ples, a prohlížela je bedlivě a důkladněji než nevěsta zlaté náramky, do nichž vryty nejtklivější veršíky na křídlech holuběnčiných. A zase nebylo konce vyptávání se i dotazování. Tentokráte však pan Jeronym dovedl odpověděti ku všemu nejpodrobněji . . A když za řeči přišel na Štěpána z Pálče, nejednou se hluboce zamyslil, a potom mohla Saluška mluviti do něho, jak chtěla, nedostala z něho přece ani jediného slova.

„Tady ostruha krále Jiříka, zde knížečka psána od začátku až do konce Petrem Chelčickým, tamhle pohár po králi Vladislavu Jagellonci, když ve Slaném z něho připíjel stavu rytířskému, s tímhle mečem praděd můj přirazil od Lipan, je ho již polovička, podívej se však, dobře tu ještě znáti na oceli, jak prudce se s jinou křížila, tyhle skvrny věrná, bratrská krev . . . tadyhle sudlice, palcát i šipky také z těch časů . . .“

Saluška se nikdy nemohla a nemohla dosti vynadivati. Znala sice mezi těmihle památkami každičkou, kolikrát je v ručce na všecky strany jen převracela, všeho si bedlivě všímala, a přece kdykoliv tatíček výklenek otevřel, jakoby do svatyně vstupovala, kde ji ovívá vzduch, jejž dýchali všickni tihle, z nichž po každém tu něco . . .

Už se šeřívalo a pan Jeronym ještě vypravoval; už se měsíc díval tabulkovitými okny do jizbice a zdejší pán nebyl dosud u konce. Těžko se také tak věrné hlavě české, jako byla páně Jeronymova, odloučiti od těch postav, kterýchž srdce byla ryzejší zlata, duše čistější křišťálu a povahy pevnější slivenecké mramoru. Hledalo-li oko jeho mezi současníky hlavy aspoň poněkud podobné, v ruce se svítilnou za dne bílého by hledati musilo. V těch časech minulých všecko samý drahokam, a za dnů jeho padělány i ty české granáty.

Jedině jedné té tváře, které se mu tak často kmitaly přede zrakem a na mysli zatanuly tak živě, jakoby byl všecky znal očitě, — by se byl sprostil, aby i jejího jména zapomněl. A nezřídka bývá, čemu se kdo v myšlénkách jak může vyhýbá, věší se na něho přece nezbytněji než klíště. A byť by dělal, co dělal, zří ji před sebou, ať pokročí kamkoliv, a sklání se nad ním i v dřímotách.

Byla to tvář s bradou zarostlou, žlutavé barvy, jakouž se zatahuje obličej, když závist ďábelská i ledví proniká, se zrakem zapadlým, kterémuž taže dcera pekla nejhoroucnějšího ani spánku nepřeje, se rty promodrávajícími, jimiž neustále zaškubává vnitřní nepokoj, hlava zakryta biretem mistrovským, šatem skvostná černá říza s vytlačenými lesknoucími se květy téže barvy, v rukou rozevřena kniha, do níž ob čas zrak nahlédá, chvílemi lze pozorovati v obličeji jízlivost, která nezná mezí, rty se ob čas pootevírají tak, jakoby se jimi dralo hrozné, těžké slovo . . .

Pan Jeronym se vždy vzal oběma rukama za hlavu a sevřel oči, jak mohl těsněji, i uši si zakrýval a přece zdálo se mu, že slyší tak zřetelně, jakoby někdo před ním stál: „Vidíš na čele mém to děsné znamení? — Jen si mne dobře prohledni. — Pozoruješ již? — Jesti

to znamení Jidášovo. — My byli druzi nejupřímnější, my jeden za druhého život bychom byli dali, my jeden s druhým své spasení bychom byli rozdělili, my byli srdce jedno — jediné, on šel potom výš a výše, lid jej velebil, vavřínovými věnci ho obsypával, byl by jej nosil na rukou, a mne — si nevšímal — nikdo — leda těch několik žáků v koleji, — on se hřál na výsluní přízně krále i královny — kde začal mluviti, nepostačila žádná prostora — když kázal pod širým nebem, lidu nebyla kolikamílová cesta dosti dalekou, až si podešvy u obuvi rozedřeli — a já — já se zavíral ve své jizbičce, zapíral jsem se před ním, já studoval celé noci, za kuropění jsem nade knihou ještě sedával, já mu začal jeho slávu záviděti... V srdci mém klíčil strašný úmysl, strašnější než ten, jenž Jidášovi vnukl na jazyk slova: „co mi dáte a já vám ho zradím“... A když se najednou začali ozývati proti němu hlasové, já vzal škrabošku na tuhle svou tvář nejpřátelštější, já si zašel k němu, abych ho v záměrech jeho utvrdil, abych ho podráždil, abych mu našeptal slova lži, že za ním všickni, co nás při vysokém učení jazyka českého, půjdeme jako jeden muž, já v něm pochybnosti rozdmýchal v nejprudší žár, já ho navštěvoval potají den co den — a potom — potom — jsem k jeho hranici přiložil poleno největší, kteréž vyšlehlo do jeho tváře prvním plamenem. — — A žár ten mne pálí do dneška, a už tomu přece přes půldruhého sta let. — Nemám klidu, nemám nikde pokoje, nejčastěji zacházím sem, kde někdy stála má kolébka a zde proklínám hodinu svého početí, zatracuji den svého zrození — — kdo mne osvobodí — kdo mi dá, může dáti pokoje...“

„Kdo ti vnukl tenkrát, nešťastníče, abys se takové zrády dopustil?“

Panu Jeronymovi vyklouzla skorem pokaždé otázka tato rty mimoděk a zase zdálo se mu, že slyší v odpověď: „Ptej se, kdo závist černou po zemi od pradávna rozsévá, taž se, kdo ji zalévá, kdo ji pěstuje jako květinu nejvzácnější, a potom ti řeknu, že duch zlý, když měrou nejvyšší rozdrážděn; není při člověku vlastnosti horší nad tuto. pýcha sice prý všeho zla pramenem, obžerství kořene lidského nejostřejší kosou, lakota štěstí i pokoje hrobařem, ale závist — závist zla všeho korunou...“

Pan Jeronym krokem rychlým opouštíval tvrz, aby na svěžím vzduchu pookřál a zbavil se myšlének, jež nitrem jeho bouřívaly jako vichr v zahradách, viklaje i staletými kmeny, zkoušeje na nich vzteklou sílu svou, zvlášť přicházíval-li z Němec, — od vrchů. Tenhle po Čechách natropil vždychy spousty nejvíce. Pálečská tvrz mu bývala v cestě pokaždé.

A čeleď si potom vyprávěla, že prý opět s někým mluvil jejich pán a že přece nikde po chodbách živé duše neviděli. Byl prý všecek ustrašen a dýchal, jakoby někdo zrovna hrdlo mu svíral a na čele prý mu vystupovaly krůpěje potu jako hrách, — ten nejvařivější od Ceradic. A z těchhle řečí povstaly pověsti o zakletci, kteréhož pan Jeronym vysvobozuje. Proto nemiluje zábav, směje-li se po svém zvyku, každý se třese, proto vězí ve veliké knize mnohdy přes půlnoc a žaltář odříkává.

Na Štěpána z Pálče, jenž proti mistru Janu na sněmu kostnickém kladl na váhu svědectví nejtěžší, nikdo ani nevzdechl. A tím méně, aby byl kdo uhodl, že tenhle muž panu Jeronymovi přichází na mysl nejčastěji. Beztoho tu již snad nikdo nevěděl, že kolébka jeho ve tvrzi velkopálečské stávala. Mistra Jana sice mívali ještě tu a tam v ústech; ale do srdcí se jim vplížil sběhlý a rozmařilý mnich wittenbergský či zasmušilý reformátor ženevský. A to zase jen s těmi větry, jež do milých našich Čech od patnácti set let navály už tolik semene cizího, že vyrostši zadusilo potom skorem všecko, co mělo kořeny domorodné.

„Je mi tě líto, — z duše líto; ale zasluhuješ toho měrou nejplnější. Když ho zahalovaly oblaky dusivého dýmu, tys mnul si ruce a zpíval ‚Te deum‘; proto nebudeš míti pokoje do dne soudného, nesmíš... Když chtěli propustiti Jeronyma lidé, kteří neměli v sobě české krve ani krůpěje, nebyl-lis to ty, jenž hadím syčotem namlouval jsi jim: nevěřte mu — nevěřte! Kdy Čechu příkoří učiněno kde největší, stávalo se a je tak do dneška, že podílu na ponížení i hanbě jeho či záhubě největšího krajan míval!“

A ten den býval pan Jeronym rozmrzen a nevlídným i ku Salušce. A čeho by se byl pod'jal všeho, aby, kde který škůdce českého jména i české cti, propadl se za živa do nejhlubších útrob zemských! Propadávali se za stara a proč toho nyní není? Tu teprve potom ostruhy na botech mu zvonívaly a kroky jeho, zdálo se, že v chodbách praskají i dlaždice. A pokaždé při tom opakovával svůj slib, dceru svou že nedá nikomu, kdo by se před ním neprokázal skutkem bohatýrským.

Škoda, že nemohl pravou rukou vládnouti, jak by vždycky chtěl, a že na levou nohu pokulhával. Ukázal by tomu dorostu českého rytířstva a zemanstva přese svou šedesátku, jak dříve paže cvičívali. Neduh nohy a neohebnost pravé ruky v lokti přinesl si z turecké země, kde prý přes něho jelo mohamedánských jezdců jako kobylek. Už myslili, že to smrtí zaplatí; ale pan Jeronym se smával později, vždycky však tím podivným svým způsobem: na kopřivu, jakou on, že bude musit přijíti trochu ostřejší mráz, aby ji popálil.

III.

Ve Dřínově, tak asi půl hodiny od Neprobilic, chystal se téhož času do Turek na vojnu pan Jan Poplužský z Poplužan. Učinil již pořízení o veškerém zboží svém a sice, kdyby se snad nevrátil, aby se o statek jeho rozdělili usedlící dřínovští, s tím však závazkem, aby faráři dotyčnému, bydlel-li by ve Dřínově, vždy třetí mandel z úrody odváděli; kdyby však státi se mělo a oni k jiné osadě byli přifařeni, budou povinni faráři tomuto dávati z polností darovaných každý mandel desátý.

Pan Jan Poplužský z Poplužan byl neženat a rodu svého poslední. Poddaní si nemohli přáti vlídnějšího pána a také nikdy lepšího neměli. Obvyklé dávky jim pravidelně odpouštěl; přišel-li kdo a žádal-li o pomoc, ať peněžitou, ať obilím, sýpky pana Poplužského nezavíraly se před nikým a ruka štědrá byla otevřena každému. A kdo jen jazykem mohl hýbati, blahořečil mu každý a večer přidali k obvyklým modlitbám ještě jednu za dobrého i milého pána.

Znějí tahle slova skorem jako pohádka; ale jsou pravdiva do jediné písmenky.

Pan Jan Poplužský však měl přece jednu vlastnost, kterou se lišil snad ode všech svých současníků. Nemohl snésti ženské tváře. Těžko pověděti, co toho bylo příčinou. Ode mnoha let neslyšel nikdo z jeho rtů slova: žena, panna...

Nejlepším jeho přítelem byl pan Jeronym Hrobčický. Zajížďival si k němu do Dřínova třeba dvakrát i třikrát za týden. Za posledních dob však poněkud zapomínal. Někdy mu překážela churavost a jindy zase byla nepohoda a ještě jindy nebyl dobré mysli. Ostatně přibývá-li člověku let, bývají mu obtížnými i nejmilejší vycházky či vyjížďky. A tak skorem ani nevěděl, jaké záměry v jeho hlavě uzrály. Mluvívali sice spolu o podobných výpravách nejednou, ale jen tak všeobecně. Panu Jeronymu nepřišlo ani ve snách do hlavy, co by Poplužský obmýšlel.

Ode Dřínova ku Třebízi vine se rovina jako stůl pouze k jihu přervána jsouc návrším. Březí nazvaným, kde prý někdy zlatou rudu dobývali. Svou jednotvárností až unavuje; nikde ani stromečku, jen v dálí několik topolů, uprostřed vozové cesty, jimiž se za blátivého počasí kola zarývají až po nápravy, že bývá slyšeti hýkání na čtvrt hodiny; ale za to pole z míry úrodná, pšenici zlata lepší rodící.

Nade Dřínovem vrch Dřínovák, odkudž lze přehlednouti všechen kraj na míle daleko i široko, ale také bez jediného kmene, pod jehož korunou mohl by se člověk uchýliti před žhavými paprsky slunečními za parných letních dnů.

Panu Poplužskému však tahle jednotvárnost, zdálo se, že lahodila, protože v tuto stranu nejraději si zacházíval hlavu maje sklopenou k zemi, jen občas nazíraje k modrým horám, jež celinký obzor malebnými homolemi k severu lemují. A utkvělo-li oko jeho na výšině, za níž mírnou úžlabinou Velký Páleč rozložen, zastavil se, ruce si přeložil křížem přes prsa, zadíval se k červenavé půdě, jež každým stem kroků mění se ve žlutavou či prohnědlou a těsně sevřenými rty proklouzlo takořka bezděky: „Ani já se nemohu ničím vykázati, kdybych byl co učinil pro čest rodu svého či pro slávu své otčiny, — ani já! — A jak bych se tam odvážiti mohl!“ — A potom se střežil, aby ani jediným pohledem nezavadil o hřeben, na němž nejdále k západu Panenská Tejnice s chrámovou nedostavěninou, Perne se studánkou Boženinou, Vrané se zámkem Doupovců, lunkovská tvrz a dva černé pruhy borovin.

Asi dva dni před tím, než se vydal na cestu, zařičel u vrat kůň, starý čeledín otevřel, protřel si oči, levou ruku si položil na čelo, aby mu nepřekáželo slunce, chvilenku tak stál nehnutě dívaje se na jezdce a teprve potom ho přivítal. Zdálo se, jakoby ho byl nemohl poznati. Nebylo by také divu. Do Dřínova i ze sousedních tvrzí či dvorců cesta trávníkem zarůstala. Co také s člověkem, který málo mluví, ke smíchu se nutí a o hezké tváři nechce ani slyšeti, tím méně vyjel-li by si někdo s dvojsmyslným vtipem, v jakýchž si tehdejší panstvo mladé i staré dobře zalíbilo.

„Slyším, pane Jene, že se chystáš na vojnu! — Je-liž pravda?

„Doufám, že záměr můj pánům sousedům naprosto lhostejným, pane Albrechte Pětipeský?“

Poplužský prohlížel si dvě pistole, jež mu starý čeledín vyleštil, že se v nich mohl zhlížeti jako v zrcadle, a právě je chtěl zkusiti.

„A kdyby nebyl, pane Jene?“

„Musí býti!“

Poplužský upřel nyní ostře na příchozího zrak.

„Jdu k tobě se žádostí...“

„O svém zboží jsem již učinil pořízení důkladné a jiného věru nevím, čeho bys ode mne mohl žádati!“

„Pojedu s tebou!“

„Ty?“

„Já — Albrecht Pětipeský!“

„A proč?“

„Stejně i tebe bych se mohl tázati!“

„Povím ti příčinu okamžitě. — Život náš ode mnoha let podoben vodě stojaté, zatažené žabincem a vydávající ze sebe protivný zápach. Člověk by se z toho mohl zadusiti. Lenost se zahálkou bývají podnětem nejednoho hříchu těžkého!“

„Za tou příčinou i já se odhodlal.“

„Jen za tou, pane Albrechte Pětipeský?“

„Což! — Povím ti všecko. — Starý Hrobčický nedá nikomu dcery...“

Pan Jan Poplužský odvrátil obličej a zraky jeho si prohlížely na kování u pistolí každičký nýtek.

„Vsak to víš!“

„Jak bych mohl věděti? — Jdu-li kam?“

„Byl jsem na námluvách.“

Poplužský zašel si až k oknu a zadíval se do nádvoří. Ale buď se tak příliš okno náhle zapotilo, či mu na oči mlha sedla. Neviděl a neviděl; až se toho zalekl. Slepota prý přichází na člověka nejednou z nenadání. Večer ulehne zdráv a ráno vstává, — vstává a kolem něho černá, neproniknutelná noc.

„Odbyl mne; až prý něco dokážu, abych přišel zase. — Chceš-li, vyjedeme si tam spolu, třeba ještě dnes a dáme mu s Pánembohem!“

„Já nemám nikoho, abych se s ním musil rozžehnati!“

„Byli jste se starým nerozlučitelni!“

„Časem i na přátelství, byť by bylo nejupřímnější, rez se usazuje, zrovna jako na oceli, byť byla kalena až v Damašku!“

„Mohl bys přece; slušnost...“

Pan Jan na Pětipeského pouze pohledl a potom zavadil jeho zrak, jen tak jakoby náhodou, o meč, jenž ležel na dubovém stole obnažen.

„Přeřekl jsem se; odpusť... Myslil jsem, že u tebe netřeba slov vážiti a vybírati.“

„O úmyslu mém nezmiňuj se slovem, ani narážkou, rozumíš? — Jinak bychom, ač jsme sousedé nejbližší, každý jinou cestou jeti musili — Zítra tě ve Slaném o hodině sedmé z rána u Pražské brány budu čekati, ač jestliže mou vůli vyplníš!“

Pan Albrecht Pětipeský potom odjížděl k Velkému Pálči, aby se starým se rozloučil a Salušku poprosil, zdali na něho bude čekati, dokud se z vojny nevrátí.

(Pokračování.)

Baroni z Matermoru.

Vzpomínka z mého života. Napsal *Ladislav Stroupežnický*.

(Pokračování.)

Ale jediné pomyšlení, že dívka ta trpí bolesti kruté, že osud učinil mne jejím strážcem, že složil ji do rukou mých jako dítko, jehož mám býti ochráncem — toto pomyšlení zapudilo rázem každý jiný cit, který již v nejbližším okamžiku jevil se mi býti nešlechetným popudem sobectví. Duševní moje síla a pevná vůle, že zůstanu toliko tím, čím učinila mě náhoda, totiž ochráncem a strážcem ubohé té dívky, mne celého opanovaly.

Lehounce a procitavě zachvěla se slzou skropená řasa oka jejího, pak zdvihala se volně vzhůru... zřenice zajiskřila se mezi řasami leskem broušeného topasu a hluboké její černé oko upřelo se na mne.

Strnul jsem při tom pohledu a pohroužil jsem zraky své v hlubinu jejích očí.

Chvilku pohlížela na mne upjatě, pak jakoby probudila se ze snů, chvatným vzmachem skřížila ruce své na prsou.

Porozuměl jsem tomuto instinktivnímu hnutí; poznala, co se jí bylo stalo, a zarosené oko její upřelo se v oči mé, jemný úsměv rozlil se po její tváři, úsměv vděčnosti, jímž děkovala mi za to, že jsem ušetřil jí zardění.

Tisknouc kabát můj na svá prsa, posadila se. S radostí jsem pozoroval, že otok s rukou jejích, chladem přikládaného bahna rozháněn, valně zmizel.

„Ubohá dívko, trpíte krutou bolest," oslovím ji.

„Ó jest mi mnohem volněji, ale kdyby se mne byla vaše milost neujala, byly by mě ti sršni k smrti ubodali."

„Chcete-li si s rukou bahno smýti, ... jsme blízko potoka."

Dívka se zdvihla, upravila svůj oděv a odebrala se k potoku. Poklekla k malému, bublavému vodopádu a umyla si vodou, v stínu lesa jako led studenou, ruce i obličej, otřela se sukní a vracela se rozpačitě ke mně, klopíc oči k zemi. —

Dívku tu spatřil jsem již několikrát, ale vždy jen z pozdálí. Jest dcerou poklasného na odlehlém poplužním dvorci mého otce.

Osmělivši se poněkud, děkovala mi pokorně za službu, již jsem jí prokázal. Uchopil jsem její dosud ještě rozpálené ruce, s nichž visely rozřezané rukávy, zadíval jsem se v její černé oči a tázal jsem se:

„Jak se jmenujete?"

„Marie," odvětila ostýchavě. Ruce její nebyly tvrdé, aniž mozolovité — postavení otce jejího, vdovce, jehož byla jediným dítětem, nenutilo ji k těžší práci.

Tlukot srdce mého se zrychlil... stáli jsme tak několik okamžiků proti sobě... ruce její, jako by pozbývaly vlády, vysmekly se z rukou mých. Objal jsem ji vášnivě... Omamující žár, který vzplanul v mém ňadru v okamžiku, kdy přitisknul jsem ret svůj na žhoucí ústa její, nelze mi popsati... okamžik ten nezapomenu nikdy. Srdce mé bušilo divoce, oheň plál mi v prsou i mozku, oheň, který vedle žhoucí palčivosti budil ve mně zároveň pocit sladkého, mrákotného opojení a usínání... srdce její bušilo téměř o srdce mé...

Paže její, svislé z počátku, zdvihaly se volně... objala mě a tiskla mě silou k srdci svému. Ruce její, křečovitě sepjaté, trhavě se chvěly...

Nad našimi hlavami snivě šuměly temně modré koruny obrovských staletých borů... slunce chýlilo se k západu... z dáli zazníval zpěv drozdů...

Tak poznal jsem poprvé onu vášeň, která od pravěků silou stejně mohutnou plápolá v duši člověka...

V korunách borů nad našimi hlavami šumících zakrákal mrazivě a chraptivě havran.

Dívka vymknula se mi prudce z náručí, — zavzlykala, jakoby jí byla náhle palčivá bolest srdce sevřela, zakryla si zástěrkou obličej a usedavý pláč trhavě zmítal celým jejím tělem...

Když prve tak vášnivě mne obejmula, tu poznal jsem, že i v duši její vzplanul žár lásky ke mně; lásky, která zapomněla na okamžik rozdíl stavu — ale náhlý pláč její byl projevem bolestného probuzení ze sladkého sna.

Já však v tomto okamžiku jediným vzbleskoutím ducha pojal jsem pevný a nezvratný záměr na celý svůj život. — Jaký cíl konečný vyhledává vlastně člověk v rozvoji života svého? Štěstí! Já je nalezl! Zlíbal jsem slzy s jejích lící a řekl pevně: „Marie, odeberte se domů a povězte otci svému vše, co právě mezi námi se událo, nezatajte ničeho. Oba však zachovejte události dnešního dne v nejhlubším úkrytu srdcí svých."

Toužebně a udiveně zadívala se dívka zavlhlým zrakem na mne... četl jsem v její tváři, že vzpomíná si na divokou a prchlou povahu mého otce...

Objal jsem ji a řekl:

„Doprovodím vás až na pokraj lesa..."

Volně kráčeli jsme stínem borů, volně a zamlkle...

Po chvilce jsem pozoroval, že se dívka chvěje chladem; zastavil jsem se, opřel pušku o kmen jedle, svlékl kabát a přehodil jej přes její ramena. Povolně jako tichá ovečka dala se obléci.

Po půlhodinné chůzi průsvital les... na blízku v dolině před námi bělaly se za vysokým vlnícím se žitem a bujaře zelenou jaří zdi poplužního dvora, jehož střechy zastíněny byly košatými korunami lip a kaštanů... Z komínů dvora a blízké vesnice vystupovaly kotouče bělavého dýmu, jež v bezvětří rozkládaly se široce nad vesnicí a táhly se na východ k pomželým lesům, uzavírajícím obzor krajiny, stopené v klid večerní. Na pokraji lesa svlékla dívka můj kabát, podala mi jej a chtěla něco promluviti, ale pláč zdusil její slova. Políbil jsem ji vřele a cítil jsem, že polibek můj horoucně opětuje — pak vymkla se mi z náruče a pospíchala uzounkou polní pěšinkou, vinoucí se s návrší dolů vysokým vlnícím se žitem ke dvorci. Po několika okamžicích kmital se již jen červený její šátek nad vymetanými klasy žita, pak i ten zmizel, jako by se byla pohřila ve vlny žitných klasů. Přehodil jsem pušku

přes rameno a v rozechvění z pola sladkém, z pola toužebném ubíral jsem se šerým lesem k domovu a snil jsem v prvních blahých chvílích, jež zasvitly mi v pochmurném životě mém, v životě, který tímto dnem přesmekl se na dráhy jiné.

Pozdě v noci došel jsem domů, do šerých těch siní odlehlého přístavku zámku, jež otec můj za obydlí mi určil, abych vzdálen byl, pokud možno nejvíc od oněch, v nichž sám bydlí.

Nespal jsem tu noc. Stále pohlížel jsem k šerým lesům, nad nimiž vynesla se krvavá luna — k lesům, v nichž vykvetly první kvítky štěstí mého, jež převážilo utrpení celého mého dosavadního života...“

Tím končil pátý list mladého barona z Matermoru; v duši mé vzbudil mocný interess, poněvadž objevil mi zcela nové stránky v tajemném a pro zevnější svět vší souvislosti postrádajícím osudu rodiny z Matermoru.

Nalezne-li člověk, stopující s interessem osudy jistých osob, nitku, kteráž, byť sebe klikatěji byla zamotána, přece postupně vede k vyjasnění záhad, pak věru sleduje ji zimničně a bez oddechu.

Na této cestě byl jsem já... nedbaje, že půlnoc dávno již minula, sáhl jsme dychtivě po dalším listu mladého barona a četl jsem dále.

Listem tím vane jasná duševní nálada... pisatel líčí vřelými slovy štěstí své v lásce, líčí prostou přítulnou a důvěřivou povahu Marie. Jsou to projevy překypujících blahých pocitů duše mladé a jen tu a tam v několika slovech zrací se ledový stín vzpomínek.

Několik listů v době jednoho roku psaných následovalo... ve všech zrcadlí se štěstí mladého muže a občas probleskává naděje, že pojme za choť dívku, již mu jak do slova píše, „vehnal roj podrážděných sršňů v náruč“.

Pak rozevřel jsem list, psaný v červnu roku 1823 písmem divoce zklikatěným, písmem, jež psala ruka, chvějící se následkem mocného duševního vzrušení.

To písmo mě přímo bodlo — ráz jeho věstil zprávy neblahé. Tušil jsem, že v osudech nešťastné té rodiny nastal v té době nový obrat. Uvádím list ten do slova:

„Můj otec obeslal si mne onehdy... pospíším k němu... Divoce plálo oko jeho; přemáhaje vztek, bouřící v jeho ňadru, kroutil si trhavě kníry. Zahřměl na mně:

„Pochybuji-li zde mezi čtyrmi stěnami, že jsi můj syn, že jsi krev z mé krve, tož nesmí nikdo třetí o tom zvěděti. Před celým světem jsi mým synem — tak vyžaduje toho čest rodiny z Matermoru. Naše okolí nesmí nikdy zvěděti, že stále zžírá nitro mé otravující pochybnost, mám li tebe co syna svého milovati, či nenáviděti co bastarda!“ Pak vzkřiknul divoce:

„Ty máš milenku!“

Přisvědčil jsem.

„Ale miluješ ji jen, abys sobě v nečinné samotě chvíli ukrátil, viď?“

Jakoby sup zaťal spár svůj v mé srdce — tak zabolela mě tato slova.

„Nikoli, pane,“ odpověděl jsem.

Příčilo se mi, zneuctiti ryzí city své lží.

Vztekle zahřměl otec můj:

„Ty ji tedy miluješ jako ženu, jíž míníme zadati ruku svou i své jméno na celý život?“

„Ano,“ přisvědčil jsem.

Baron z Matermoru přiskočil ke mně, chopil mne za prsa a vytřeštiv krví zalité oči soptěl:

„Ty nejsi můj syn! Ku sprosté krvi může takto přilnouti zase jen sprostá chámská krev. Kdyby ve tvých tepnách proudila krev moje, nikdy nechtěl bys ji míti za ženu!... Ty nejsi můj syn! Kliď se, nebo přisámbůh, opozdíš-li se, zabiju tě!“

Odkvapil jsem. A litoval jsem z hloubi duše onoho muže nešťastného i sebe. — Zda sepjala kdy krutější pouta dva lidi takto k sobě...? Jeho ňadra zžírají krutá muka — cítím to sám, vždyť tatáž muka rozrývají srdce mé... A východiště z útrap těchto není a nebude nikdy! —

Co tuto dále Vám, příteli můj, líčím, zakládá se na pozdějších výpovědích Marie

Téhož dne k večeru zaletěl otec můj na divokém svém bílém koni do poplužního dvora. Znáte divý ten trysk jeho hřebců, jichž dlouhá řasnatá, na dvě strany rozčesaná hříva vzduchem vlaje jako peruti oněch draků, jež vytvořila fantasie lidská.

Vrazil do dvora, skočil s koně a vešel, maje v ruce karabáč, do klenuté předsíně příbytku poklasného, v jejímž pozadí jsou dvéře a kamenné schody do hlubokého sklepa... Dvéře sklepa byly právě otevřeny a u nich stála Marie se svým otcem.

Ulekli se barona, který zahřměl polo divoce a polo se smíchem na Marii:

„Holka, tys hezká a dospělá — musíš se provdati!“

Marie i otec její strnuli; oko jejich zastavilo se v důlku jako oko mrtvol.

„Vyhlíď jsem ti ženicha! — Doufám, starý, že budeš se svým zetěm spokojen! Nebudeš-li — mne znáš!“

A zapráskal karabáčem; pak za příšerného smíchu pokračoval:

„Je to švarný hoch... věru, mohl by býti kyrysníkem! A mám ho rád! Tys hezká holka a zasluhuješ statného muže a ne jen sprostého robotníka.“

Starý poklasný i dívka strnule pohlíželi na barona z Matermoru.

„Nu, co tak pitomě na mne zevlujete? Není to čest pro vás, že přicházím sám co námluvčí?“

„Vaše milost,“ koktal starý muž.

„Mluv tedy honem, děvuško, chceš hocha, kterého ti dávám za muže nebo ne?“

Marie i otec její mlčeli, chvěli se strachem.

„Znáte tohle?“ tázal se baron, zdvihnuv svůj karabáč. A pokračoval za divého smíchu: „Kdož z mých poddaných nezná můj karabáč! Tobě však, děvuško, namlouvám hocha na mém panství jediného, jemuž jsem dosud karabáčem svým hřbet nevypráskal. — Víš, kdo to je? — To víte, že mám na světě nejradší své stádo bílých koní! Pavel, jejich pasák, ošetřovatel a pěstoun těchto větrných bestií, je jediný člověk na mém panství, který nezná rány mého karabáče. Ten bude tvým mužem! Rozumíš, děvuško? — — Aj u všech čertů, dědku pošetilý, ty se mi nějak škaredíš? — Také ty, děvuško! Ó rozumím tvým pohledům! Tys počítala, že budeš jednou baronkou z Matermoru! Mířila jsi vysoko, holka! Ne! Ty budeš ženou mého pastucha a ne mého syna!“ —

Marie i otec její marně snažili se vypraviti slovo ze stísněných hrdel.

„Nuže,“ hřměl baron dále, „jakou odpověď mám co námluvčí přinésti Pavlovi?“

„Milosti,“ prosil starý poklasný, klesnuv na kolena; „smilování.“

„Svoluješ nebo ne?“

„Milosti, svolí-li dcera, svolím také.“

„Nuže mluv, děvuško, svoluješ?“

„Poručí-li otec — svoluji.“

„Starče, u všech čertů, poruč jí!“

Stařec chvěl se, jakoby prudký mráz lomcoval vetchým jeho tělem... tázal se dívky:

„Chtěla bys býti jeho ženou?“

„Marie potřásla odmítavě hlavou.“

„Ona nechce,“ tlumočil starý muž ten posuněk.

„Dobře. Nezlomíš-li do tří dní její vzdor, tedy tě vyženu ze služby a jsi žebrákem! A za Pavla ji provdám přece!“

„Milosti, to se nestane,“ odpíral starý muž; „moje dcera nemá zletilosti a žádný kněz jí neoddá, pokud nedám od sebe písemně, že svoluji.“

Tento odpor popudil divokou a surovou povahu otce mého tak, že zasoptěl:

„Chátro, ty se opovažuješ mé vůli vzdorovati?“

Zaklel divoce, nepřáhl karabáč a ťal jím vztekle po starém muži — ale Marie vskočila mu do rány a karabáč dopadl na její plece a sice tak prudce, že zůstavil krvavý pruh. Dívka však, ačkoli bolestí div neklesla, zaskřípěla toliko zuby a nezaúpěla ani.

Baron rozzloben a popuzen, že rána jeho nezasáhla starce, po němž ťal, odstrčil prudkým vzpružením svalnaté své levice Marii a ťal znova po jejím otci... ubohý ten muž uskočil, ale nohy jeho nenalezly víc pevné půdy — došlápl pravou nohou v prázdno a převáživ se hlavou, sletěl po zpátku po kamenných schodech dolů do sklepa, otloukaje si o ně lysou svoji lebku.

„Ježíš Maria Josef!“ vzkřikla zoufale Marie, rvala si vlasy z hlavy a skokem zmizela v šeru sklepa. Baron z Matermoru zarazil se poněkud, ale divoká jeho povaha ihned zase zdusila pablesk citu, který na okamžik míhnul se v jeho duši... Nahnul se a volal dolů do sklepa:

„Zítra přinese ti správec k podpisu svolení ke sňatku dcery tvé s Pavlem! Uděláš mi na tu listinu své pitomé tři křížky, rozumíš?“

Z hloubi země vyznívala odpověď pronešená hlasem přerývaným bolestí:

„A kdyby mi Vaše milost useknutím pravice hrozila, neudělám ty tři křížky...“

Baron jí však více nezaslechl — bylť zatím pospíšil na dvůr, vyšvihnul se na vzpírajícího se a zpěněného bělouše — země zaduněla pod jeho podkovou a kůň divým tryskem uháněl ze dvora.

Čeleď dvorní, vidouc páditi jej z nádvoří, žehnala se křížem.

Druhého dne z rána dověděl jsem se, co se událo v poplužním dvoře. Ihned spěchal jsem tam... První, co při otevření dveří ratejny zrak můj upoutalo, byl malý kmitavý plamének lampičky, hořící za lysou, krví podlitou hlavou mrtvoly Mariina otce, přikryté bílým prostěradlem.

Roztříštil si včera o granitové schody lebku a zemřel časně z rána. Vůkol mrtvoly klečela čeleď a modlila se... Marie ležela na zemi před začazeným, hrubě řezaným krucifixem... byla téměř bez vědomí. —

Avšak tento den zrodil ještě jednu událost... Můj otec vyjel si téhož jitra na divém svém bělouši... lidé v polích pracující viděli jej pádit, jak by vichrů let chtěl předstihnouti... zajel do rozsáhlých, hlubokých našich lesů... ale od té chvíle nikdo nespatřil ho více...

Čeleď čekala den... dva... tři... čtyry dni, ale baron z Matermoru se nevracel. A nevrátil se podnes, ačkoliv již patnáct dní uplynulo ode dne, kdy do lesů zajel...

Čeleď prohledala lesy, ale po jezdci a koni ani stopy — jako by jej byla země pohltila. —

„Příteli můj,“ končil mladý baron z Matermoru svůj list, „prosím Vás snažně, navštivte mne brzy... co možno nejdříve. Vy, jenž jste ducha mého zaváděl v širošíré světy lidského vědění, jenž jste se snažil ušlechtiti moji povahu — pospěšte, prosím, ke mně, abyste seznal a soudil z mých skutků, zda hodným či nehodným stal jsem se učitele svého...“ —

Když jsem poprvé pročítal tento list, zachvěl jsem se nejednou až do hlubin své duše. Cítil a poznával jsem, že náhoda učinila mě do jisté meze důvěrníkem jedné z oněch milionů divných a divných událostí, jež tají v sobě neprůzračné hlubiny lidského života... Nesčetněkrát od té doby pročetl jsem tento list, ale vždy zdálo se mi, že mladý baron ví, co stalo se s jeho otcem. Doklad pro to jevil se mi ve slovech, jimiž horlivě zve bývalého vychovatele svého k návštěvě. Soudil jsem z toho, že chce starému svému příteli svěřiti nějaké nebezpečné tajemství, jež netroufá si vepsati v list. Myšlénka ta ustálila se v duši mé prodlením doby v pevné přesvědčení.

Z listů však, v nichž obrážela se šlechetná povaha baronova, povaha, již ostatně vlastním názorem jsem poznal a co zvlášť humanní ctil a vysoko cenil, soudil jsem, že baron, byť i věděl, kde a jakým způsobem otec jeho zmizel, přece nikterak zmizením tím není vinen ani direktně ani indirektně. —

Po přečtení tohoto listu chvatně sáhl jsem tenkrát po dvou posledních, jimiž končila korrespondence mezi baronem a jeho přítelem.

První z těchto posledních dvou listů psán byl asi rok po zmizení starého barona z Matermoru.

Z úvodu jeho vyrozuměl jsem, že Arnauld Duport meškal několik měsíců v Supí Hoře u mladého barona z Matermoru, na něhož spadly statky po zmizelém jeho otci, a že pak vrátil se zase ve službu svoji co sekretář hraběte z Pirkštejna.

„Užívám statků barona z Matermoru,“ psal Duportův vychovanec v tomto listu, „co zákonem oprávněný dědic, ačkoli často v duši mé opakuje se otázka, jsem-li jeho synem či ne. Ale užívám statků těch s klidem.. zděděv je, neukřivdil jsem nikomu, kdož by měl k nim většího práva: otec můj i matka má byli na tomto světě úplně osamělí — neměli pražádných příbuzných. Statky barona z Matermoru byly by spadly v ruce prací, necitelné k těm, jimž otec můj tak často křivdil... A kdož může dnes rozsouditi, zdali nebyl skutečně otcem mým? Snažím se však napraviti křivdy, jež divoká povaha jeho spáchala na poddaných. Těm, kdož ukrutností jeho zhynuli, nemohu ovšem ničeho více nahraditi — bolesti lidí zesnulých nemožno více hojiti — splácím tudíž aspoň

dětem jejich dobrým všechny ony útrapy, jimiž otec můj je týral. — "

List tento končil sdělením, že mladý baron pojme Marii za choť.

„Ke hluboké a vřelé lásce, kteráž v srdci mém plane k Marii, k její opravdivé, tiché a vážné povaze, druží se pocit povinnosti, abych napravil ukrutný skutek otce mého... Svěřil jsem jí všechny útrapy svého života, všechny své skutky, jak jen Vy, příteli můj vážený, je znáte a tázal jsem se jí, chce-li býti mojí ženou... Přitulila se ke mně." —

Poslední list psán byl roku 1824.

„V duši mojí," píše baron z Matermoru, „zavítal konečně po tolika bouřích a krutých událostech mír a klid, jejž poruší jen někdy na okamžik chladné stíny vzpomínek, které ledovou rukou sáhají z minulosti v přítomnost...

Avšak též na mých statcích, v chýžích lidu poddaného zavládl klid od oné doby, kdy neproletuje více nivy a lesy naše děsný onen jezdec na divém svém bílém koni... jezdec, o němž lid tajemně si pošeptává, že pohltil jej jícen pekel..."

Obšírně pak líčí baron své manželské štěstí... bylať se zatím stala prostá dívka ze dvora popložního baronkou z Matermoru.

„Jsem jejím milencem, manželem a učitelem," zavírá baron svůj list; „a jsem šťasten. Nahraženo mi touto láskou vše, co dříve jsem vytrpěl. Ale stíny z minulosti, jež co vzpomínky vkrádají se za noci v duši mou... ty neopustí mne zajisté po celý můj život. Jediným však v těch událostech z minulosti uspokojením jest mi, že svědomí mé nečiní mi výčitek pražádných..."

Z poslední věty posledního tohoto listu zdála se mi vyznívati zase vzpomínka na zmizelého jezdce. —

Tímto listem končila korrespondence, jejíž čtením ztrávil jsem tenkrát, roku 1865, celou noc.

Interess můj pro osudy barona Štěpána z Matermoru vzrostl ve mně tím více, ježto dvě věci i po přečtení těchto listů zůstaly mi otázkou: byl-li totiž pisatel jejich opravdu synem divokého onoho jezdce a... jak zmizel starý baron z Matermoru. —

K mému vyptávání sdělili mně druhého dne úředníci hraběte z Pirkštejna, že zemřel sekretář Duport na podzim roku 1821... Baron Štěpán z Matermoru byl prý na jeho pohřbu a poptával se také po jeho papírech, z nichž některé si vzal — jiné již čeleď při uklízení bytu po zemřelém pohodila do tmavé komory, v níž nakupeny byly různé staré papíry. —

Dokončiv upravení archivu, odebral jsem se za novým povoláním do Prahy.

* * *

(Dokončení.)

Persekuce v Čechách po bitvě bělohorské.

Vypisuje *Jos. J. Kořán.*

I. Trestání šlechticů pokutami hmotnými.

Příčiny a důvody, za kterými v zemích koruny české předsevzata byla po bitvě bělohorské pronikavá persekuce hmotná, byly několikeré. Přede vším běželo o to potrestati provinilce politické, k čemuž užívalo se důvodu toho, že se na ně uvalují takové tresty, jakými že oni za povstání stíhali katolíky: statky jejich zabavujíce a pokuty peněžní jim ukládajíce. Theorie o trestání politických provinilců a velezrádců až na naše dni praktikovaná, že totiž provinilec také hmotně má býti potrestán, jevila se tehdáž v celé své bezohledné krutosti, neznajíc a nedbajíc žáduých ohledů práva soukromého a lidskosti. Druhou vodící zásadou při tom bylo: zbaviti oposici politickou, kteráž se byla na uhájení svobod zemských a svobody víry až branného a velmi tuhého odporu odvážila, všech prostředků hmotných, aby neměla více síly hmotné k samostatnému a ráznému jednání. I za naší ještě doby síla hmotná mnohým myšlénkám k vítězství pomáhává, ačkoliv nyní duševní činnost řídí pokrok obecný; tím více tehdáž vznik a zdar každé snahy mravní závisel na hmotných prostředcích. Španělští státníci to věděli velmi dobře ze zkušenosti, že hmotnou persekucí podťata bude žíla oposici politické, a proto naléhali na pronikavé trestání hmotné, přesvědčeni jsouce, že oposice bude na dlouho schromena, ne-li naprosto zlomena. Dále se vědělo a vidělo, dokud Čeští bratří a evangelíci drží veliké statky a mají na nich právo patronátní všech kostelů, že dotud nelze pomysliti na vyhubení víry nekatolické. V zemích koruny české však měl býti jeden ovčinec a jeden pastýř a proto patronáty a statky s nimi měly se dostati do rukou katolických. Konečně vítězové postavili se na stanovisko takové, že povstalci, kteří že jsou vinni všemi škodami a útratami strany druhé, kteří že zavinili dlouhou a nákladnou válku se všemi zhoubami tehdejšími, jsou povinni katolíkům u vůbec straně vítězné náhradu dáti. Pokladny císařské a státní naprosto byly vyprázdněny, dluhů byla suma veliká, štědrost císařova byla neobmezená a nevystihlá, celá hejna cizích a domácích dobrodruhů, nabyvše za války některých statkův a jiných věcí, dostali laskominy na kořist další: a tak předsevzato hmotné pokutování.

V radě císařově spravováno se zásadami nahoře vytknutými a šetřeno požadavků práva a slušnosti, ale organové nižší a podřízení, lidé výkonní a jejich pomahači, přátelé, kmotři a strýčkové nedbali ani práva a zákona, nevšímali si ani rozkazů císařových, nýbrž jen po kořisti sáhali beze všech ohledů, vybírajíce si statky, které se jim nejlépe líbily, nebo jim nejpříležitější byly, a dosahujíce jich pomocí a přímluvou mocných přátel buď zadarmo nebo za ceny neslýchané nízké, jak dole bude ukázáno. A tak přemnozí tito hladoví a nenasytní kompetenti a uchazeči jako supové na Čechy a Moravu

se vrhli, při čemž zkráceni ne pouze provinilci a jich příbuzní, nýbrž způsobem a měrou k víře nepodobnou i královská komora i panovník sám.

S takovými zásadami, takovými prostředky, takovým směrem a k takovému účelu dělo se hmotné pokutování. A proto musilo míti veliké a dalekosáhlé následky politické, národní a národohospodářské.

K formálnímu vedení pře s provinilci ustanoven byl zvláštní mimořádný soud, který nazývati chceme soudem konfiskačním. Hlavou jeho na Moravě byl správce zemský kardinál kníže František z Dietrichšteina a v Čechách místodržitel kníže Karel z Liechtenšteina. V Čechách pak jmenováni členy tohoto soudu Adam z Valdšteina, nejvyšší hofmistr, Fridrich z Talmberka, president nad apelacími, a Sezima z Vrtby, cís. hejtman Nového města pražského. Tomuto soudu bylo souditi provinilce. A provinilcem byl každý, kdo byl zastával v minulém povstání nějaký úřad vojenský, zemský, dvorský nebo městský, kdo konal nějakou komisi v zemi nebo mimo zemi, kdo přísahal na spolek s jinými zeměmi nebo takovýto spolek podepsal, kdo býval ve schůzích a poradách povstaleckých, nebo usnesení jejich schvaloval, kdo jiných k stejnému jednání povzbuzoval, o císaři a o rodu Habsburském potupně se vyslovoval a kdo vůbec v povstání měl nějaké účastenství.

Věc zdá se býti na první pohled přirozeným následkdem vítězství a přiměřeným a obyčejným krokem. Avšak již zřízením tohoto mimořádného soudu naprosto protrženo ústavní řízení české. O povstání a o velezrádě v Čechách jen soud zemský měl rozhodovati. Tím tedy upuštěno od zemského práva ústavního a sáhnuto ku prostředku moci neobmezené. Na druhé straně ani to nebyl soud řádný, nýbrž spíše jen komise konfiskační, jak také v pramenech současných jest nazýván. U tohoto soudu konfiskačního nemělo býti řádného přelíčení, aby totiž obžalovaný byl pořadem práva před soud pohnán, aby řádní a hodnověrní svědci vinu jeho dokázali a aby pak podle provinění svého byl souzen a odsouzen. Celá věc byla tak zvaným „generálním pardonem“ napřed rozhodnuta; soud konfiskační pak měl rozsudky vynášeti.

Generálním pardonem čili všeobecným odpuštěním se vyhlašovalo, že stavové povstáním o čest, hrdlo a statky všecky se připravili. Ale z milosti císařské udělena všem, kteří ještě nebyli zvláště a citelněji potrestáni, ta milost, že cti a hrdla osvobozeni, že pouze na svých statcích mají býti pokutováni a že do komory královské berou se statky jejich, poněvadž všecken ten nepokoj od nich pošel a na zaplacení dluhů od císaře na tuto válku zdělaných mnoho peněz jest potřeba. Jakmile pardon byl vyhlášen, byl každý povinen do šesti neděl pod ztracením pře, čili celého svého majetku u místodržitele se oblásiti, a čím se králi provinil, písemně se přiznati. U komise konfiskační a pak u těch, kdo statky zabavovali a k ruce královč ujímali, měl každý všecken svůj majetek movitý a nemovitý přihlásiti; rovněž měli pod pokutou trojnásobnou všickni se přihlásiti, komu povstalci něco byli dlužni nebo něco u něho si uschovali: z věcí takových nic se nemělo zamlčeti.

Tento způsob byl nejen velmi jednoduchý a pohodlný, nýbrž také vysoce praktický a důmyslný. Stavové všickni byli vinni; soud jak praveno, nevedl teprve důkazy, aby vinu dokázal, nýbrž kdo chtěl býti pokuty a trestu osvobozen, musil sám hodnověrnými svědky dokázati, že v povstání neměl účastenství žádného, naopak že ho neschvaloval a povstalcům odporoval. A hodnověrným svědkem byl jen katolík od nekatolíků nenáviděný a pronásledovaný. Kdo tedy takových svědků opatřiti si nemohl, musil se obávati, že bude přísně potrestán, kdyby se v čas nepřihlásil; musil se toho obávati tím spíše, poněvadž každý udavač obdržel třetinu odměny, aniž by jméno jeho bylo prozrazeno. A kromě toho, kolik pak lidí zámožných dovedlo se tehdáž ubrániti všeobecnému proudu? Ti nejnevinnější nejvýše mlčeli a platili, poněvadž povstalci měli dostatek prostředků donucovacích. Známeť celou řadu katolíků, kteří v tehdejším ruchu politickém měli činné účastenství, vyhradivše sobě pouze, co by bylo proti náboženství katolickému. I přihlašovali se statkáři a majetníci zboží movitého šmahem: napočítaloť se 728 pánů a rytířů, kteří takovýmto způsobem za vinné se dávali. A měli-li někteří tolik odvahy omlouvati se nebo dokazovati, že jsou nevinni, soudcové ještě žert sobě z nich tropili, pravíce: „ač nemáš hříchů skutečných, avšak poněvadž jsi nakažen hříchem prvopočátečným, totiž kacířstvím a bohactvím, nemůžeš pokuty osvobozen býti“. Kdo tedy byl stížen „prvopočátečním hříchem“, že měl statky nebo peníze, byl vinen a hmotně potrestán.

Bude-li tedy komise konfiskační zásadami tuto vylíčenými se spravovati, bylo se obávati, že snad v Čechách převráceno bude všecko na ruby; a komise pohříchu hroznějším a krutějším způsobem konala úlohu svou, nežli od ní požadovali rádci císařovi ve Vídni, z cizinců se skládající. Na sta případů bychom mohli uvésti, kdy císař trest a pokutu vyměřenou značně snížil. Ve Vídni samé pozastavovali se nad tresty tak přísnými a je snižovali; jen v Čechách synové domácí, obyvatelé této země neznali milosti, necítili ponížení a netušili zhouby, jakou tím uvalují na vlastní krajany, na vlast ubohou!

Trestání samo dělo se tímto způsobem:

Jakmile někdo vinu svou přiznal, nebo jakmile na někoho bylo udáno, že se nějakým způsobem provinil, zabaveno bylo všecko jeho zboží movité a nemovité: statky a domy, úroda polní sklizená i na stojaté, dobytek a nářadí hospodářská, všeliké svršky, kapitály a dlužní úpisy a vůbec také všecky požadavky za jinými.

Komisaři k tomu ustanovení přijedouce na statek se silným oddílem vojska, aby nikdo úkolu jejich překaziti nemohl, zabavili nejprve hotové peníze na statcích, skvosty, nářadí a vzácné šatstvo, což nazýváno „kontrabant“. Šatstvo a skvosty se prodávaly a peníze odváděly se do komory královské, jiné věci uschovávaly se na místech bezpečných, nebo se také na požádání až do Vídně posílaly. Věcmi z kontrabantu také dluhy upláceny. Po věcech ukrytých bedlivě se pátralo, tak že někteří zvláště čiperní slídiči, „špioni“, smutné pověsti tím nabyli. Jsouť příklady, že na př. v Praze i v místech pro výkaly veliké sumy peněz a drahých skvostů byly nalezeny a že až v daleké cizině odvezené poklady byly vypátrány. Dále komisaři bedlivě vyšetřovali, jaké na statku vězí dluhy a závady a za kým má co požadovati. Požadavky zabavených statků obyčejně hned vymáhány nebo, poněvadž byly pokládány za majetek státu propadlý, postupovány státním věřitelům. Požadavky za komorou tím způsobem vyrovnávány, že

*

za propadlé prohlášeny. Komora způsobem tímto smazala 1,137.530 zl. dluhu státního. Konečně statek se vším příslušenstvím prohledli a vycenili a spis o tom do Prahy místodržiteli odeslali.

S tím zabavováním a ujímáním statků zaváděla se zároveň, pokud to šlo, víra katolická. Komisaři totiž měli se podle možnosti postarati, aby jen katolické služby boží na zabavených statcích se konaly; ano měli si potvrzení, že se tak stalo, od úředníků a osob výše postavených vymoci.

A tu již počíná se nám jeviti pásmo pletich, úskoků a podvodů, kterými klamán byl panovník sám, kterými zkracována byla pokladna státní a královská, a kterými okrádáni byli provinilci, jejich příbuzní, dědici a věřitelé a kterými země česká o značnou část majetku svého byla připravena.

Již odhadování statků a svršků bylo nespravedlivé a strannické. Mohli bychom na sta dokladů uvésti, na př. některý statek byl tak nízko odhadnut, že samo obilí na špýcharech mělo tu cenu, nebo že se za svršky samé více mohlo stržiti; zkušenost nás učí, že na cenu přiměřenou odhadovány pouze takové statky, o které se žádný mocný pán neucházel; jiné statky vyskytují se v odhadní ceně nápadně, ano až k neuvěření nízké. Jsouť příklady, že byly statky pouze na šestinu své skutečné ceny odhádány. Jeden statek na př. byl na 6998 kop míšenských odhadnut a za tuto cenu také skutečně prodán. Ale věřitelé, již měli na statku mnohem více peněz pojištěno, dovedli se pletichám tak vydatně opříti, že k důraznému jejich naléhání statek znova odhadnut na 36.900 kop míšenských.

I musíme a podle všech okolností také můžeme za to míti, že mezi odhadci, konfiskační komisí a mezi mnohými nápadníky statků panovalo dobré, avšak nedovolené srozumění, že jeden druhému pomáhal, jeden druhého podporoval, tak že vidíme před sebou hotový *chabrus na zkupování statků českých*, jak bylo praveno, na újmu ne pouze provinilců a jich příbuzných a věřitelů, nýbrž i na újmu fisku a pokladny královské utvořený a bezohledně a nesvědomitě pracující. I není divu, že král Ferdinand v přečetných případech byl nucen při potvrzování smlouvy o takovýto statek cenu trhovou značně zvýšiti, a že v mnohých případech, když na kupci nebylo čeho vzíti, nebo když to byla osoba mocná, zkráceným dostalo se pak dodatečně náhrady z komory královské. Dvojí však okolnost jest přímým důkazem, že mnohé statky zúmyslně nízko byly odhadnuty, aby lidé z chabrusu lacino k nim přišli. Dva statky prodány Marii Eusebii hraběnce z Martinic za 56.000 kop míš.; avšak když paní Alžběta Popelová z Lobkovic za ty statky o 32.000 kop více nabídla, paní z Martinic přidala k sumě trhové 33.000 kop míš. V jiném případě však manželky nebo příbuzní nadarmo mnohem více nabízeli za statek prodávaný. Některý člen chabrusu jej koupil, nebo dobrému známému dopřáti chtěl a tu ovšem musil býti prodán hodně lacino.

Konečně jsou ještě i jiné přímé důkazy, že exekutivní orgány nepoctivě si vedly. Královský rychtář v Starém městě pražském Osterštok ponechával pro sebe svršky zabavené. Dva takovíto pobertové v jediném případě na 10.000 kop získali.

Tím jsme však naznačili pouze, co se dělo při odhadech. Pravé a hromadné rozchvacování statků a neslýchané plýtvání jměním cizím nastalo pak, když konfiskační komise rozsudky svými a laciným prodáváním statků počala drážditi a ukájeti hrabivé choutky všelikých nápadníků, již se na cizí útraty obohacovali.

Provinilci větší a bohatí odsuzováni všeho svého majetku, jiným jenom polovička zabrána, třetí odsouzeni třetiny, jiní pátého dílu svého majetku. Osobám katolickým a provinilcům nekatolickým, byli-li nemajetní, z pravidla vina promíjena; ukládáno jim pouze, aby složili větší nebo menší pokutu peněžitou, tu do komory královské, nebo k dobrému a náboženskému účelu, na př. na alumnat kláštera u sv. Jakuba na Starém městě pražském. Jest to nový důkaz, že běželo o zničení nekatolíků a oposice majetné. Kdo méně měl, mohl býti jist, že menší vina bude na něm shledána. Jsouť příklady, že provinilci neměli-li žádného jmění, obdrželi úplné odpuštění beze vší pokuty. Provinilci, již známi byli svým smýšlením oposičním a kteří byli povstalcům vynikající služby konali, osvobozeni, byl-li statek jejich nad cenu zadlužen. Takovým byl statek také ponechán. Někteří provinilci byli již odsouzeni, ale poněvadž přestoupili na víru katolickou, podrželi jmění své a také pokuty osvobozeni. Provinilec odsouzen všeho svého majetku, ale statek jeho z milosti ponechán nezletilému jeho synovi s tím vyminěním, aby byl dán na učení do škol jesuitských. Dále provinilci odsuzováni k manství; který takovýto man chtěl statku svého nabyti dědičně a zpupně, musil se státi katolíkem.

Jelikož při soudech a trestání takovém nerozhodovala spravedlnost, nýbrž pouhá libovůle, přiházelo se zhusta, že odsouzeni byli lidé úplně nevinní. Obviněný ani nebyl odsouzen a ani potom žádná vina nebyla na něm shledána, ale přece byl statek jeho prodán a on nadarmo se ucházel, aby mu byl navrácen. Ani královská komora neposkytla mu náhrady. Byl-li případ příliš křiklavý, statkáři alespoň částečně se poskytla náhrada. Takováto pohroma stihla jmenovitě statkáře v jižních Čechách, kde vojsko císařské již dávno před bitvou bělohorskou bylo se pevně a trvale usadilo. Velitelé jeho, majíce rozsáhlé plnomocenství, mnohé statky ujali a pořízení o nich učinili. A takovéto statky bylo velmi nesnadno vybaviti z rukou nynějších jejich držitelů, zvláště byli-li to lidé mocní a milci. Původní majetníci, i když nevinu svou dokázali, k statkům svým více se nedostali. Ano jsou případy, že i lidé naprosto nevinní, kteří dobrými svědky se očistili, dodatečně byli odsouzeni, poněvadž se mocným pánům statků jejich zachtělo.

Vedle toho však někteří známí a vynikající provinilci vší pokutě unikli a všeho trestu byli osvobozeni, poněvadž si dovedli přízeň rozhodujících pánů — koupiti. Na př.: Jáchym Seltenschlag z Friedenfeldu prodal své dědiny, louky, zahrady a vinice u Košíř Pavlu Michnovi z Vacinova za nepatrnou sumu, a z této příčiny na přímluvu Michnovu nebyl odsouzen při komisi konfiskační. Zdislav Hřáň z Karasova prodal statky své Lanškroun a Lanšperk knížeti Karlovi z Liechtenšteina nejméně o 100.000 kop levněji, nežli zač stály. Nejen Hřáň, nýbrž i bratří jeho při komisi konfiskační úplně byli osvobozeni, tak že všecky své statky podrželi. V jednom i v druhém případě oba jmenovaní mocní pánové přijali

hmotnou odměnu za svou přímluvu, jednali strannicky za úplatek.

Jakmile provinilec byl odsouzen, starali se výkonní orgánové, aby byl statek jeho prodán, v čemž pobádáni byli k zimničnému přímo úspěchu od těch, kdo některý statek již měli vyhlídnutý, a vůbec od těch, kdo toužili laciných statků nabyti. A tak si naše obecenstvo nynější ani nedovede představiti, jaký to byl spěch a shon, kterak se to v Čechách přímo hemžilo dohazovači, jaký tu nastal zmatek, nářek a všelikých živností zkrácení, když celá sta statkářů nevěděli, kam zítra hlavu složí, co budou jísti a čím se budou odívati, když celé tisíce živnostníků a lidí poddaných najednou nedostávali práci a příslušné mzdy a platy.

Prodal-li se tedy některý statek, odpočítaly se dluhy komoře nebo králi povinné, které vůbec uznány za neplatné. Dále se odrazily věno manželčino, pohledávky bratří a sester nevinných a ty dluhy, které na statku byly pojištěny a za platné uznány; a teprve zbytek rozdělil se podle toho, jak soudem bylo ustanoveno. A tu opět se nám naskytuje celá řada případů, že z takového prodeje nezbylo nic ani na provinilce, ani na komoru královskou. Při tom zabavovaly a prodávaly se ovšem také statky dílné, když jeden ze spoludržitelů byl odsouzen. Že ostatní nevinní spoludržitelé takovýmto prodejem velice byli zkráceni, rozumí se samo sebou.

Věkové pozdější nedovedli by si ani vysvětliti, že mohlo se díti takovéto hromadné prodávání statků, s čímž zajisté nebylo tak na spěch, a že se takovýto šlendrián vůbec mohl trpěti. Věc dá se zajisté jen tím způsobem vysvětliti, že nebylo nikoho, kdo by tomu byl bránil, naopak že všickni, kdo jen mohli a chtěli, kořisti se chápali, a čím kdo výše stál, že tím více mohl uchvátiti a zabrati. Ani bychom sami nevěřili, že i fiskus tak vůčihledě, tak směle a tak rozsáhlou měrou byl při tom zkracován, kdybychom neměli toho číselné doklady před rukama.

(Pokračování.)

Pitalugueovy fisole.

Napsal *P. Arène.*

I.

V Pertuis sázeli fisole!

Po celém svahu hor až dolů k oblázkům Durance chodili v polích lidé bez bluzy i kazajky, jen tak v košili, potili se a pracovali; a v městě měšťané sedíce v chládku platanů a dívajíce se v dálku na ty červené a bílé skvrny v polích, říkali:

„Přijdou-li deště v čas a vzejde-li to všecko, bude míti letos Francie fisolí dost a dost!“

Neboť Pertuis chlubí se, a to vším právem, že zásobuje celou Francii fisolemi. Pertuis mohlo by ve své půdě a při svém podnebí pěstovati mořenu jako Avignon anebo soukenický bodlák jako Saint-Remy; Pertuis mohlo by míti zlatou pšenici jako Arles, nebo červená jablíčka rajská jako Antibes; ale Pertuis vybralo si fisole, nepatrnou zeleninu, která však jest dosti graciosní a koketní, když její úponky a její listy tak hezky vykrojené hrají větrem.

Ze všech těch, co seli fisole s největší vášní, beze všeho odporu, dělal to Pitalugue. Na lýtkách kamaše, pás kolem těla, oháněl se s motykou, hlavu maje sklopenou. Když v půdě sem a tam překopané nezbylo ani oblázku, ani kořínku, urovnal obrácenou motykou pěkně stružku, aby mohla voda z nádržky sem přitékati. A když tak půda byla dobře upravená, vzal provázek opatřený na obou koncích kolíky, zarazil je do země, napjal provázek a naznačil v kypré půdě jednu, dvě, tři, pět, deset brázdiček tak pravidelně běžících jako linie na notovém papíru. Na to poklekl na koleno u jedné z nich a sázel pozorně; a tak šel od jedné k druhé.

„Hoďme něco do větru,“ bručel, „ať si říká pan farář co chce, je to přece jenom ten jediný prostředek proti bouři.“

A Pitalugue opravdu házel do větru: každou chvilku sáhl do pytlíku, ale nevzal z něho ničeho; to, co ukládal pečlivě do brázdy, nebylo opět nic, a když jeho levice urovnávala pak kyprou půdu, nebylo pod ní žádných fisolí.

Zatím asi sto kroků přes pole ležel v lesíku muž, jehož Pitalugue neviděl: ten však sledoval upjatě každý jeho pohyb.

„Ah!“ pravil spokojeně, „Pitalugue pracuje!“

Jak tak ležel schoulen v trávě s tím ohnutým nosem, zlatými brejlemi a šedivým, kropenatým kabátem, každý myslivec byl by ho měl za velikou sovu.

Nebyla to ovšem sova, ale něco lepšího: byl to pan Cougourdan, vážený pan Cougourdan, přísežný měřič, který půjčoval peníze, ale, jak vyprávěla pověst, někdy na báječné úroky.

Poněvadž toho dne měl prázdno, přinesl si pan Cougourdan své účty na venek. Pan Cougourdan miloval přírodu; krásná krajina přivedla jej v nadšení, zpěv ptáků jej ovšem nevytrhoval, ale naopak činil jej k jeho práci ještě bystřejším, a tak ve stínu stromů vymýšlel své nejjemnější plány.

Pohled na pracujícího Pitalugue a byl mu hotovou idyllou, a pan Cougourdan se věru potěšil.

„Jaká to myšlénka! Jak pak abych se podíval na účty tohohle Pitalugue a!“

A pan Cougourdan viděl, že mu půjčil před rokem pět set franků, a že tedy Pitalugue je mu nyní dlužen zrovna sto tolarů.

„Ah! ty fisole mi to zaplatí; zabavím žeň.“

Na to vyšel pan Cougourdan z lesíka a kráčel k poli, kde Pitalugue pracoval, nemoha odolati touze, viděti aspoň již to pole trochu z blízka.

V téže chvíli ostrý stín protější hory padl zrovna na jednu rokli, znamení to, že jsou tři hodiny; Pitalugue zdvihl hlavu a spatřil Zounu, svou ženu, která mu přinesla svačinu. Urovnal si trochu oděv, šel si umyt ruce k studánce, otíral o kámen své hrubé, děravé škorně,

aby s nich dostal suchou hlínu, pak se usadil před svou chalupou do besídky, která byla porostlá hustými turky, otevřel si nůž, postavil si košík a slamou opletenou láhev mezi nohy a dal se jídla.

„He! Zouno, nevyhlížím-li pak jako p. Cougourdan?“

„Dobrý den!“ ozval se také nosový hlásek vlídného lichváře, který ohlednuv se trochu na pole dodal:

„Dobře zaseto, jen aby vám nezmrzly!“

„Nebojte se, je to dobře zděláno,“ odvětil filosoficky Pitalugue. A klidně dojídal svůj chléb; pak zavřel nůž, dopil a šel zase do práce. Zouna a p. Cougourdan také odcházeli.

„Tak, ještě jednu a ještě jednu!“ bručel si, pokračuje ve své illusorní práci: „Dneska jistě sousedé neřeknou, že Pitalugue nic nedělá, a že lenoší neustále pod svými turky.

A tak se namáhal až do slunce západu.

„Hé! hola!“ křičeli na něho sedláci z cesty, kteří s pytlíkem na rameni a motykou v ruce vraceli se houfně do města.

„Ty budeš síti až do rána!“

„Zítra jest také den!“

Konečně Pitalugue se odhodlal vrátiti se z pole. Nežli odešel, ohledl se ještě jednou na svoje dílo.

„Hezký kus práce!“ bručel s tváří zároveň šibalskou i spokojenou, „hezký to kus práce!“ A věru měl se čemu smáti.

II.

Snad byste rádi věděli, kdo byl Pitalugue a proč způsobem tak podivným sázel fisole.

Pitalugue byl filosof, pravý venkovský filosof, který spokojen byl s počasím, jaké právě bylo; život vedl co možná nepořádný a věru bylo to větším uměním žíti z té chudoby na vesnici nežli hromaditi v městě bohatství.

Pitalugue se rád baví, nechá žně i vinobraní, loví ryby i zvěř; má psa, jemuž říká Brutus, jiný pes, vyžel, válí se na sýpce a osel ve stáji před jeslemi často prázdnými pozoruje udiveně, jak veliká sova v kleci se čepejří a baví.

Nejhorší však jest to, že Pitalugue je hráč: ale takový, že, jak říkají lidé, prohrál by ženu i dítě, že by hrál třeba na dně řeky, když je nejvíc zamrzlá.

A proto Pitalugue jindy tak spokojený se cítí nyní jaksi nevolným. Žeň je dávno pryč nežli dozraje, půda je zadlužená a pak ty scény, když se vrátí trochu rozjařený a s kapsou prázdnou do svého domečku! A jaké výčitky si dělá sám: neboť v jádru jest Pitalugue dobrý chlap.

Ale ani ty scény ani výčitky nezmohou ničeho proti kartám. Pitalugue přísahá každý večer, že nebude více hráti, a ráno hraje zas.

Rovněž tak dnes vstal ten dobrý Pitalugue a měl tu nejlepší vůli.

Když se rozednívalo a kohouti ještě zpívali, byl již venku a nakládal na osla pytel fisolí.

A jaké fisole! Pravé semeno, jako emaillované, těžké jako koule, kulaté a bílé jako holubí vejce.

„Dobře je zasij a šetři s nimi,“ napomínala ho Zouna, plácajíc na pytel, „víš, že jsou to naše poslední.“

„Ať mne vezme čert, nebudes-li tentokráte spokojena! Tedy večer na shledanou! Hí, osle!“

A Pitalugue odcházel za svým oslem, věru hodný to muž!

Na neštěstí potká u brány parukáře Fra, který se vracel domů s očima zarudlýma, neboť celou noc hrál v karty.

„Ty jdeš hezky pozdě,“ oslovil jej Pitalugue.

„A ty zas hezky časně,“ smál se Fra. „Nechtěl bys si trošku hodit? Já bych měl chuť.“

„Ani za milion.“

„Ale jen jednou!“

„A což moje fisole?“

„Ty počkají.“

Nešťastný Pitalugue zprvu odporoval, pak ale nechal se svésti. Fra vytáhl karty. Sehráli jednou, dvakrát, a fisole čekaly.

Zkrátka: Skřivánek vylítl z osení a první paprsky zbarvily do růžová malou zídku, na níž oba hráči seděli jako na koni, když v tom Pitalugue obrátil na rub kapsy a viděl, že prohrál vše.

„O pět franků,“ pravil Fra.

„Dobrá, pět franků!“ odvětil Pitalugue.

Odkryli karty a Pitalugue prohrál.

Hráli znova a Pitalugue prohrál zas.

„A teď o ty fisole!“

Pitalugue svolil; byl blázen do hry a ruce se mu chvěly.

„Ne!“ bručel dávaje karty, „teď neprohraju, to by nebylo spravedlivé.“

A prohrál přec; a šťastný Fra chytil pytel a pravil: „Budoucně budeme hrát o toho osla.“

Co dělat? Vrátit se domů a říci vše Zouně? To se bál, vždyť míra byla již naplněna. Koupiti nové semeno? Ale zač? Vypůjčiti se? Každý by se o tom dověděl. Jedno věděl a sice to, že to holič nikomu neřekne (hráči se nezradí) a tak po pěti minutách hrozného zoufalství rozmyslil si to, jak jsme viděli, zcela dobře:

„Sázet fisole nemohu, poněvadž je nemám,“ pravil se smíchem, „ale mohu dělat, jako bych je sázel. Zouna uvidí, jak pracuju, kdo ví, co se může státi a do žní je daleko.“

A věru do té doby dály se věci, které způsobily v Pertuis veliké podivení.

Předně Pitalugue se docela změnil. Trápen výčitkami a boje se, aby se nevyzradilo, co učinil, nechal hry i hospody.

On, jemuž se jeho nejlepší přátelé vysmívali, že má v břiše kosti, kopal celý den a hrabal a pracoval až do únavy.

Nikdy nebyly žádné fisole lépe pěstovány jako tyto jeho, kterých vlastně nebylo.

Každý večer při západu slunce je zaléval a vyprázdnil tak pokaždé celou studánku, která do rána byla zase plná čisté vody. Mezi dnem zase, když slunce tuze pražilo a země dostala kůru, zkypřil ji lehce Pitalugue, aby semeno mohlo vzejíti. Někdy též oblékl si koženou rukavici, šel skrz brázdy a trhal pichlavé bodláky, starček a drzé pýří.

Jeho sousedé se jen divili, jeho žena nevěděla, co se to děje a zářící p. Cougourdan snil celé noci o těch fisolích, těšil se, jak je zabaví a jak si koupí nové brejle.

Po čtrnácti dnech tu a tam kolem Pertuis začínaly fisole vylézati ze země: nejprve bílý klíček, zakroucený jako berla biskupská, dva lístky nesoucí ještě kousek hlíny, kterou nazvedly: pak ta suchá hlína odpadla a ty dva lístky srdčité se rozvily, a brzy byla celá ta půda od města k Duranci krásně zelenou.

Jenom pole Pitalugueovo bylo vždy stejně prázdné.

„Co pak dělají tvoje fisole?“ tázali se ho sousedé.

A Pitalugue odpovídal:

„Rostou pod zemí.“

Zatím ostatní fisole začínaly se již pnouti a musily dostati tyčky, aby se nelámaly. Na všech stranách v rákosí rostoucím kolem polí řezali sedláci prouti. Pitalugue dělal to po nich. Ořezal je, ohladil a postavil vždy čtyry od sebe a svázel je nahoře tenkým sítím, tak aby fisole měly pak dosti vzduchu a světla a nemusily plaziti se po zemi.

Uplynulo opět čtrnáct dní, fisole v celém okolí se pěkně pnuly, a celá krajinka kolem Durance byla plná malinkých zeleňých pavillonů.

Ponze fisole Pitalugueovy ještě nelezly ze země. Pole mělo neustále tu rudou barvu a vyhlíželo ještě smutněji než kdy jindy, poněvadž ty žluté proutky nebyly mu právě k okrase.

Zouna pravila:

„Mně se zdá, že ty naše fisole se jaksi opozdily.“

„To je zvláštní druh,“ odvětil Pitalugue.

Ale když po celé krajině vypučely fisole v bělounké květy, když z těchto květů vyrostly křehké lusky a když pouze fisole Pitalugueovy ani nekvetly ani nerostly, divilo se celé město.

Uštěpáčkové, nevědouce ani proč, ale tušíce jakýsi veselý kousek, začínali se již smáti. Uličníci chodili v procesí dívat se na to očarované pole.

P. Cougourdan byl jaksi nepokojným. A Zouna se od fisolí ani nehýbala a klnula zemi i slunci.

III.

Jednou večer přišla také teta Dide, matka Zounina, a tudíž Pitalugueova tchyně, jedna z nejváženějších matron, podívat se na to pole, ačkoliv stářím sotva se vlékla; pozorovala chvíli půdu, zamyslila se a konečně prohlásila, že to někdo očaroval. Pitalugue jí přizvukoval a když celá rodina až do patnáctého stupně příbuzenství se sešla, usoudili, že druhého dne budou „vařit“.

Teta Dide, která byla vdovou, šla ukradnout hrnčíři na náměstí nějaký nový hrnec, neboť podle pravidel musil být hrnec nový, ukradený vdovou. Hrnčíř znal ten starý zvyk; a věda, že dostane pak náhradu, odvrátil se, aby neviděl tetu Dide, když ukryla hrnec pod svůj kožíšek.

Hrnec takto získaný byl postaven na oheň u přítomnosti celého příbuzenstva.

Teta naplnila jej vodou a bručíc jakási kouzelná slova, házela tam staré hřebíky, staré rezavé nože, všecky jehly bez dírky a všecky bezhlavé špendlíky z celého sousedství. A když se to začalo vařiti, když všecky ty hřebíky a nože a jehly a špendlíky daly se do tance, byli všickni přesvědčeni, že každou chvilku vbodnou se do masa tomu, kdo to očaroval, ať je kdekoliv.

„Dobrá,“ bručela teta, „ještě kus dřeva pod to a ten ničema hnedle přijde prosit nás za milost.“

„Však my jej přivítáme!“ zvolala celá společnost.

Zatím zchytralý Pitalugue, který se tím vším dobře bavil, běžel pošeptat o tom několik slov svým přátelům v městě a celé Pertuis mělo velikou radost, když slyšelo, že rodina Pitalugueovic „vaří“, aby nalezla toho, kdo očaroval její fisole. Starý zvyk žádal, aby, když se někde „vaří“, někdo tam poslán byl, jemuž se ovšem pak dobře nevedlo. A ten někdo byl p. Cougourdan! Řekněte potom, že není ve světě Prozřetelnosti!

Veden svým nešťastným osudem p. Cougourdan měl tu nešťastnou myšlénku zastaviti se před krámem známého nám holiče. Právě před chvílí potkal Pitalaguea neobyčejně veselého.

„Viděl jsi Pitaluguea, ten je vesel, co?“

„Však byste byl také vesel, kdybyste byl na jeho místě.“

„Vyhrál snad?“

„Něco lepšího.“

„Zdědil snad?“

„Něco lepšího: dláždil si sklípek a nalezl tam tisíc zlatých peněz.“

„Tisíc!“ divil se p. Cougourdan, „a dnes právě má mi platit.“

„Pitalugue běžel domů, jděte za ním, nežli to propije a prohraje,, a chcete-li poslechnouti dobré rady, pospěšte si.“

V hrnci se to stále vařilo a netrpělivost všech dostoupila vrcholu, když v tom nejmladší hošík, jehož postavili na stráž, zvěstoval, že jakýsi starý pán v zlatých brejlích, s nějakým papírem v ruce, jak zdá se, kolkovaným, zahnul kolem rohu do ulice.

„Pan Cougourdan!“ zvolala Zouna, „ano, on byl při tom, když jsme je sázeli.“

„On je očaroval, já si to myslila,“ přizvukovala teta Dide. „Vzhůru, děti, každý na své místo a zmalujte ho, jak náleží!“

Patnáct mladých a starších Pitalagueů postavilo se do řady podle zdi; každý držel hůl. Bylo to rozčilení! Nikdo ani nedýchal, jen voda šplíchala a železo zvonilo, když kroky pana Cougourdana ozvaly se na dřevěných schodech.

Rány padaly jako kroupy a lidé měli se dlouho čemu smáti. Ale p. Cougourdan, muž velice opatrný, si nestěžoval. A Pitalugue naleznuv večer v koutě svůj dlužní úpis, který tam p. Cougourdan ztratil v té bitvě, zapálil si jím dýmku a pravil k své ženě tónem důrazným:

„Hleď, Zouno, staří měli pravdu. Dobré semeno nikdy se neztratí a země oplatí vše stonásobně, co se jí svěřilo.“

Tato ušlechtilá a moudrá slova mohou býti, přeje-li si čtenář, morálkou naší historie.

B. F.

FEUILLETON.

— Jubileum „Prodané nevěsty". V pátek dne 5. května slavilo naše divadlo, a co pravíme divadlo, celý národ slavil veliký svátek. „Prodaná nevěsta", snad nejpopulárnější kus našeho repertoiru, dočkala se stého představení. Krásné této příležitosti užilo naše divadlo k velkolepé oslavě váženého skladatele, a této slavnosti účastnilo se veškeré obecenstvo naše s celým srdcem. Nebylo třeba žádného provolání, žádného vyzývání, a divadlo bylo toho dne ve všech prostorách tak přeplněno, jako nikdy před tím; celé zástupy lidí vracely se smutně domů, neboť nenalezly již dlouho před sedmou více místa. Čím jest Bedřich Smetana naší opeře, našemu hudebnímu umění, čím byla jeho všecka díla a mezi nimi zvláště „Prodaná nevěsta" našemu životu národnímu, cítí každý; důkazem toho bylo to nesmírné nadšení, s jakým vítalo jej obecenstvo, když se hned na počátku představení co beneficiant objevil na jevišti. Celou slavnost toho večera nebudeme ovšem čtenářům svým popisovati; četli to beztoho již v denních listech; nesčíslné deputace, věnce květinové i stříbrné, čestné dary provázené neúmorným potleskem a jásotem měly milovanému mistru tlumočiti nadšenou vděčnost české veřejnosti. Jubileum „Prodané nevěsty", jubileum mistra Smetany bylo zároveň jakýmsi jubileem naší opery; neviděli jsme nikdy tak animované herce jako toho večera: tiskli si na potkání ruce a gratulovali si na vzájem, a zpívali opravdu ze srdce. Divadlo bylo slavnostně osvětleno, orchestr i sbory rozšířeny, výprava nová, velmi vkusná. Tenkráte není to frásí, řekneme-li, že zustane každému z přítomných večer ten na vždy nezapomenutelným. V dějinách našeho národního, uvědomělého života bude míti tato slavnost vždy své čestné místo.
R.

— Pohostinské hry slečny Deryngové. V těchto dnech vystupuje na našem jevišti vzácný a milý host, totiž slečna M. Deryngová, tragedka varšavského divadla. Naše obecenstvo zná ji velmi dobře; v prosinci roku 1879 hrála u nás s úspěchem věru neobyčejným a všichni vzpomínali jsme neustále na ni a těšili se, až se opět vrátí, jak byla přislíbila. Ponejprv vystoupila v neděli, posledního dubna co „Julie", na to v úterý, 2. května, co „Marketka" a ve čtvrtek v menší úloze „Ofelie". Pravíme v menší úloze, neboť bychom si ji přáli neustále na jevišti. Za to nahradila nám to bohatě na to v sobotu, kde v její prospěch dávána „Adrienna Lecouvreur", snad nejkrásnější role její, co jsme viděli. Jednotlivé úkony její rozebírati nebudeme; řekli jsme již při první návštěvě její vše a musili bychom to jen opakovati. Škoda jen, že takové pohostinské hry mívají ten osud, že hercům domácím tu i tam vadí paměť, jak se to ukázalo hned v „Romeu a Julii". Výprava byla jako při všech klassických kusech špatná, zvláště představení „Romea" dělalo na nás dojem takový, jakoby se schválně vybíraly ty nejhorší dekorace na ty nejkrásnější kusy. Ta dekorace před Kapuletovou zahradou na počátku druhého aktu byla k zoufání a což ta Mantova! Připomínáme, že se obecenstvo hlasitě smálo, když opona se vyzvedla. Snad by se ve skladě přece něco lepšího nalezlo! Ale musilo by se něco dělati a nejen vždy tak lhostejně bráti, co se bere vždy. Konečně ještě vážné slovo: bylo by na čase, aby se aspoň ty Shakespearovy kusy, které se u nás hrají (není jich tak mnoho!) trochu upravily, jako se to stalo jinde: tu a tam nějakou méně důležitou scénu vypustiti, dvě, tři obratně stáhnouti a bylo by hotovo. Ovšem že, kdyby se nechtělo užiti upravení cizího, musilo by se to svěřiti dramatiku obratnému, a schopnému. Aspoň to víme, že by to bylo obecenstvu velice milé.
R.

— Koncem května nebo začátkem června bude se na českém jevišti dávati ve prospěch paní Sklenářové-Malé nová tragedie od Jar. Vrchlického „Smrt Odyssea".

— V londýnském „Křišťálovém paláci" dávána Dvořákova Symfonie v D Op. 60. „Athenaeum" píše o tom, jak následuje: „Od onoho večera, kdy před dvěma lety hrán byl šmytcový sextet Antonína Dvořáka v jednom z pondělních koncertů, může se říci, že proslulost českého skladatele v naší vlasti byla založena a každý nový úkaz jeho nadání byl očekáván s dychtivostí a ve většině případů uvítán byl s vřelým oceněním. Za obyčejných okolností bývalo by provozování poslední symfonie Dvořákovy v Křišťálovém paláci shromáždilo velký počet hudebníků. Avšak nehodou stalo se, že dávány také jinde velmi interessantní produkce a tak byl hudební náš svět jen málo zastoupen; avšak ti, kdož přítomni byli, neměli čeho litovati. Symfonie v D Op. 60. jest první dílo tohoto druhu z péra Dvořákova, avšak on očividně nepřistoupil ku své práci v náladě nejisté, neboť jeho symfonie jest založena na velkých rozměrech a s bezvadným držením se pevných zákonů formy tohoto druhu komposice, ano až do samých opakování, která se nyní často zanedbávají. V prvním oddílu „Allegro non tanto" upoutá svěžest themat ihned pozornost, cítíme, že skladatel ví, co říci, ačkoliv nevyslovuje to docela, jak by snad chtěl. Hlavní melodie v „Adagiu" v B-moll jest okouzlující a pikantní uvádění dřevěných dechových nástrojů odčiňuje každý pocit neurčitosti v pohybu. V Scherzu, Furiantu to v D. jest skladatel, abychom tak řekli, na své rodné půdě, a bujarost a síla hudby jsou neodolatelny; účinek zvyšuje se poměrným klidem a umírněností tria. Finale daleko jsouc toho, aby jevilo ubývání síly, jest v jistém ohledu nejlepší částí symfonie. Skladatel se ve své práci rozechvěje a pracuje široce a plně; vše jeví plno života a nad míru smělé užívání thematického materiálu. Coda jest nevýslovně krásná a důstojně končí dílo, které i přes některé vady musí býti považováno za jedno z nejdokonalejších tohoto druhu, která již po delší dobu byla napsána. Provedení bylo charakteristické nesmírným ohněm a bravurou, a obecenstvo bylo touto produkcí strženo k neobmezenému uznání."

Hynkova „Česká bibliotéka rodinná", výbor povídek a novel literatur slovanských a západních, dospěla ke svazku třetímu, jenž obsahuje práci italskou „Z mořské pěny" od Salvatora Fariny, překladem V. Veverky. Přinesši ve svém prvním díle „Historii Pařížanky" a v druhém krásné polské povídky Oreškovy, plní tato sbírka svůj slib, že bude přinášeti belletristické práce druhu nejlepšího. „Z mořské pěny" jest práce rozkošná, thema vzato ze života uměleckého a provedeno s tou jemností, elegancí a duchaplností, jaká jest v dramatu charakteristickém u Ferariho a v malbě u Almy Tademy. Salvator Farina působí na čtenáře celkem i podrobnostmi jako pravý, dokonalý umělec. Jest to kniha zábavná i zušlechťující. Překlad jest pečlivý i znamenáme tu pokrok, jenž za posledních let v tomto ohledu u nás učiněn. Nevíme, jak se Hynkově „Bibliotéce" daří hmotně, nalézá-li odbytu a přízně u obecenstva, jaké plnou měrou zasluhuje, avšak bylo by si přáti, aby tomu tak bylo. Literatura měla by se státi částí našeho života, naše domácnost měla by jí vykázati ten nejjasnější a nejteplejší koutek, do kterého by se v starostech životních každý rád uchyloval. Jest pak záslužno, že co jinde mají krásného, přenáší se také k nám. Povšechný rozhled tím získá a produkce domácí se osvěží. Nakladatelé, spisovatelé i překladatelé činí co mohou, kéž se jim obecenstvo vyrovná v tom, co na něm jest.

— K oslavě Viktora Huga spojily se nejpřednější umělecké síly francouzské a hodlají vydati pamětní knihu nazvanou „Le livre d'or". Hlavní ideou díla bude oslava básníka dne 26. února 1881 a bude tudíž kniha obsahovati studie nejprvnějších spisovatelů francouzských o dílech Hugových, dále historický pořad slavnosti té, nejčelnější adressy a gratulační přípisy, jichž se za této příležitosti dostalo básníkovi z celého světa, jakož i vyobrazení darů a upomínek, jež v ten den byly mu doručeny. K tomu co nejvzácnější část přidruží se velká řada krásných illustrací ku spisům jeho od nejlepších mistrů francouzských. Kniha vyjde ve dvojím vydání v 40 sešitech, jež budou týdně vycházeti každý čtvrtek, začínajíc 15. květnem. Redakce celého díla svěřena jest básníku Emilu Blémontovi.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumira« buďtež adresovány Časopis »Lumir«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. května 1882. ČÍSLO 15.

Závěť Štěpána z Pálče

od *Václ. Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

IV.

Divno, tatíčku, nepochopitelno! — Hledati jménu českému čest na tureckých bojištích, rodu svému slávu v boji proti půlměsíci!"

„Tomu ty, Saluško, nerozumíš, — rozuměti ani nemůžeš. Pochopuji však tvé pochybnosti úplně!"

„Bude-liž koruna svatováclavská světlejší, když se drahokamy její odrazí v potocích krve z českých životů?"

„Arciže nebude! — Ale přijdou dnové, kdy české paže budou potřebovati bleskotné svižnosti, kdy síla jejich se bude musit až zdesateronásobniti! A možno-li to za mravu, jakýž vládne ode dvaceti let a někde i mnohem déle na hradech, zámcích i tvrzích? — Třeba nám cviku, aby potom tnutí jedno jezdce i s koněm rozpůlilo, aby mušket k líci nasazený ani jednou nezahřměl nadarmo, aby pistole pokaždé zastihla svůj terč... Rozumíš mi nyní, Saluško? — A takovémuhle umění nejlépe učí se mládež, když se před očima kmitá ocel, když kolem hlavy koule sviští, když se rachotem děl země třese a trubky jezdecké či vlaské kotle pobízejí prudčeji a prudčeji: „útokem v před!" — Šlo-li by to takhle dále, ani těch krbů svých bychom nedovedli uhájiti, natož celé té milé země naší. Rozprchla by se ta mládež naše prvním rachotným výstřelem... Vždyť ani těch mečů starých neunesou! A potom by jimi měli mávati nade hlavami, sekati kolem sebe a vrahy psí vejpůlky roztínati. Už je každému nevolno i pod tím krunýřem a pod helmicí na čele mu horké krůpěje potu vyvstávají! — Zvykati musí o vodě i chlebě, hlavu třeba na kámen ku spánku položiti, třeba také koni do hřívy, když ostré větry fičí, den i dva hladověti; a kde jinde k tomu příležitost?"

Saluška se již neodvážila otci ničeho namítati. Umřela jí na rtech i otázka: což kdyby se pan Albrecht nevrátil? — Až se děvušce mladá hlavinka touhle myšlénkou už po třetí dnes zatočila a jakoby se jí do očí vkrádaly mlhy listopadové, v nichž slétají ke hrobům dušičky...

Pan Jeronym se taktéž odmlčel. Ani jemu nebylo dnes do hovoru, ačkoliv si přičítal za zásluhu, že přece dovedl svou řečí dvě hlavy, jednu v posledním jaře a druhou již v podletí, z obvyklých polodřímot vyburcovati. Co platno však, že ku paměti přivedl pouze dvě, z nichž na jedné zásvitem slunce zatřpytily se pokaždé již nitky stříbrné, — z celého kraje širého pouze dvě!

A potom se mu zdálo, že cos jiného ještě vypudilo Poplužského z teplého hnízda. Nejednou přemýšlel, proč se asi Pálči vyhýbá, ač mohl věděti, že by Hrobčickému vždycky byl vítaným. Aby snad příčinou toho byla Saluška? — Tahle otázka mu přilétala od nějakého času ku hlavě pokaždé, kdykoliv se ke Dřínovu podíval. Staří mládenci se neradi svěřují komusi se svými sny, zvlášť když se vyplnění jich už předkem rozplývá v dým. A mívají často nejpodivnější nápady. Vše kolem, zdá se jim, že pochmurným, mnohdy i úsměv na dětských rtech v očích jejich úšklebkem jízlivým, i ten smích s dětských rtů do uší jim zní posměchem; a jindy opět s unylým výrazem ve tváři naslouchávají hovoru, za jehož každičkým slovem skrývá se licoměrnost či potměšilá narážka střídající se s kousavým vtipem... Poplužskému táhla už pátá desítka, kdy se před člověkem skrývá i ta květinka opuštěnka na zemi či ve příkopech podél cest. Třeba se vydal na vojnu i z omrzelosti života. Pan Jeronym hádal, zpytoval, mohl si ve hlavě mozek rozmysliti... Uslyšev o jeho odjezdu, ani pro okamžik nechtěl uvěřiti. A což teprve, když dověděl se o jeho pořízení, že by se snad z ciziny nevrátil! Téhle uzavřelosti mu nemohl a nemohl odpustiti. Říkávají arciť, učiní-li kdo nadání kostelu, že si pojistil na všecky časy nejtrvanlivější pomník. Ale na fundace podobné od jakživa míval duch zlý namířeno nejostřeji. A co jich časem zašlo, že po nich ani památky! Na zakladatele potom živá duše nevzpomene a kdo všecko žije a tyje z nadání, jež by již stonásobným býti musilo! A neporadil se s ním, ani se s ním nerozloučil...

Pan Jeronym bledou tvář se zapadlýma očima viděl dnes, kamkoliv pokročil, určitěji a určitěji, mohl pozorovati každou brázdu na čele, mohl počítati, kolik vlásků i v obočí; a slyšel bědování úpěnlivé neodbytněji a neodbytněji...

„Nejhůře trestáno přátelství zrazené, — hadi kolem hrdla se ovíjejí, upíří jeden po druhém na hruď usedají, ruce svázány, aby je nemohly odpuditi, až u srdce cítím

bodání jejich spárů... I ledví mi rozedírají... A pomoci nikde, vysvobození od nikoho..."

Pan Jeronym sáhl rychle po čapce a kvapným krokem spěchal ze tvrze pod širé nebe, aby se zbavil téhle postavy, jež se mu kmitala před očima v jeho komnatě nejčastěji, zrovna jakoby před lety dávnými v duši Štěpána z Pálče zde byl vzklíčil záměr jidášský.

Ale zdejší pán zarazil se již ve vratech, jakoby náhle nohy jeho byly zdřevěněly. Nemohl živou mocí učiniti ku předu ani jediného kroku.

Vcházelť do nádvoří stařec jakýsi ve svrchním šatě, podobném z části klášterskému habitu a dílem dlouhé, selské haleně, kolem boků sepjaté hrubým provazem. Postava za tehdejších časů nevídká, i s těmi bílými vousy a ještě bělejšími vlasy, s hlavou nepokrytou a na nohou kříž na kříž obtočené řeménky s podešvem dřevěným. Stařec kráčel těžkým krokem, opíral se silně o hůl, a chůzi jeho bylo podle klapotu slyšeti, než ho kde uviděli.

Čelo páně Jeronymovo se svráštělo. Nebylť Hrobčický takovýchhle návštěv nikdy přítelem. Podobní hosté toulali se tenkrát od kraje ke kraji, všecko uměli, ode všeho a ke všemu pomáhali, za každého, kdo prý jim jen sousta podá, celou kopu modliteb slibovali, všude přáli na zemi zdraví, jakož i štěstí a na věčnosti království nebeské, nikoho nikde nezarmoutili, o všech známých i příbuzných věděli, pozdravení od nich vyřizovali a když se poohřáli, poohledli a když si tak od srdce pohovořili, šli dál a všude na rtech s pozdravením od urozeného pána, kde byli naposled...

„Pokoj, požehnání, zdraví a štěstí, pane Jeronyme!"

Stařec se zastavil a upřel na zdejšího pána své zraky, jakoby v každém jehla byla.

„Odkud a kdo?"

Pan Jeronym, zdálo se, že nemá chuti pouštěti se v rozhovor s návštěvníkem. Otázka jeho zněla úsečně a ne příliš vlídně.

„Z prachu země, z černé hlíny, ze společnosti červů stučnělých příšernou stravou."

Panu Jeronymovi zakmitl se kolem rtů soustrastný úsměv.

„A kdo? — Mistr Štěpán z Pálče!"

Stařec se nyní vzpřímil, jak mohl nejrovněji. A také postava jeho vzrostla ku podivu. A jakoby náhodou opět ozval se o zápraží klapot nezvyklé obuvi.

„Mistr Štěpán z Pálče přichází do svého dědictví, aby v rodné kolébce uložil uštvanou hlavu k odpočinutí věčnému."

„Mistr Štěpán z Pálče už mrtev přes půl druhého sta let... Od těch časů již čtvrté pokolení —"

Pan Jeronym nemohl nějak dopověděti; zdálo se mu, že hrdlo jeho vysychá a ouží se.

„Zmýlil jsi se... Jen na mně utkvěj dobře očima. Trochu mi vlasy s vousem zbělely; ale jinak jsem si podoben úplně. i ten jazyk, kterýž svědčil křivě, i to oko, kteréž záštím se kalívalo, i ta tvář, kteráž nepřízní sežloutla barvou pergaménovou... Což nevidíváš té postavy, jak se plížívá kolem zdejší tvrze?"

„A co ode mne chceš?"

Panu Jeronymovi se nějak třásl i hlas.

„Vysvobození!"

„A proč zrovna ode mne?"

„Tys mistra Jana po Čechách ctitel nejvěrnější, tys českého jména nejhodnější a za čest svého národa horlitel nejvytrvalejší... Ty mne musíš osvoboditi!"

Stařec mluvil zvukem nevypověditelným.

Čeleď se ukryla do stájí, do síní a Martin Čahoun utíkaje klopýtl, až si zvířetinky na koleně prorazil. Kde pak bylo kdy také slyšeti, aby člověk byl živ stosedmdesáte let a bezpochyby že ještě více! V písmech svatých starého zákona ovšem na prvních listech řeč o životech skorem až tisíciletých; ale tenkrát byla všecka země mladá, v lidu ještě kořen ze samého ráje, smrt nezmohla se svou kosou ničeho, až teprve, když už míza vyschla, svěžest svadla a tělo obtíženo mnohým stem let stalo se křehkým jako nahnutá vrba nad potokem.

„Jedině ty mne můžeš vysvoboditi."

„A jak?"

Pan Jeronym se nutil do smíchu.

„Ty mi nevěříš a domníváš se viděti před sebou šílence, jehož rozum po horách i lesích bloudí? — Však, pane, uvěříš, až se přesvědčíš? — Jen mi tu popřej přístřeší! — Na dlouho pobytu mého na zemi už beztoho nebude."

Podivný stařík nečekaje ani, zdali prosbě jeho zdejší pán vyhoví, šel dále do vnitra, jakoby do svého. Pan Jeronym se za ním obrátil mimoděk. Pro okamžik nevěděl, kterou jizbu by mu měl vykázati; nazbyt jich ve tvrzi ostatně nebylo, jen tak pro nejnutnější potřebu. Pan Jeronym nádhery a okázalosti nemiloval od maličkosti. A na zdejší tvrzi se ode sta sedmdesáti let, kdy ji husitské houfce za vedení Jana Abatyše i Obrovce zapálili a pan Zikmund poznovu vystavěl, nezměnilo skorem ničeho, leda že tu a onde opravili stáje, někde silné stěny opatřili obmítkou a k severu okna nová zasadili.

„Semhle — příteli — semhle!"

Pan Jeronym si za hostem nenadálým pospíšil vida, kterak zaměřil ku dveřím, kde byla ložnice Saluščina.

„Však jdu po paměti, byť bych tu byl už nebyl drahně času... Zrovna tady stála má kolébka; když tenkráte házeli na střechy smolné věnce, chytila ze všeho na zdejší tvrzi nejdříve... Ještě tu zdi očazeny... Na těchhle místech jsme si slibovali přátelství na věčnou až věčnost! — Hu!"

Stařec se chytil oběma vyschlýma rukama za hlavu a zuby zadrkotal. Potom otevřel prudce dvéře; ale zůstal na prahu jakoby přimrazen.

U okna klečela s rukama sepjatýma a na růžových rtících s nejvřelejší modlitbou Saluška. Zdálo se, jakoby dušinka její na sta mil odtud byla daleko, protože sebou ani nepohnula.

A vznášela se opravdu nade mladým mužem, jenž na vojnu odjel, aby si jí zasloužil.

„Chváliti tě budu, Hospodine, Bože můj, z celého srdce svého a oslavovati budu jméno tvé na věky; nebo milosrdenství tvé veliké jest nade mnou, a vytrhlo duši mou z propasti nejhlubší. Učiň se mnou znamení k dobrému, aby to viděli, kteříž mne nenávidí, a zahanbeni byli, žes ty mi, Hospodine, pomohl a mne potěšil."

Tato slova prodírala se z hrdla starému muži vší silou, sotva že zočil Salušku se modlící. A již také

klečel na kolenou, jakoby jimi na věčnou paměť prahové dřevo chtěl prohloubati.

„Spomocník můj a vysvoboditel můj jsi ty! — Ne nadarmo hledala tě duše má a ne nadarmo prahla po tobě jako jelen žíznící po vodách!“

Stařík ještě tak klečel ve dveřích a Saluška vzchopivši se před okamžikem nemohla úžasem ani slova promluviti. Spatřivši však otce za podivným šedivcem, oddychla si volněji.

„Ó já nešel do Pálče nazdařbůh. Já věděl, že tu anděl, kterýž před Hospodinem přednáší modlitby smrtelníků a proto všech sil jsem napjal, abych se zde octl co nejdříve... Pane Jeronyme i ty anděle světlý, přijmětež můj neskonalý dík!“

Starci, jenž zatím již zase byl vstal, hlas vnitřní rozruchou v hrdle nyní selhával a také se kmet veskck chvěl jakoby zimnicí.

„Jsem, pane, unaven, — sláb, — vysílen. — Kde pak také po více než dvoustoletém životě. — O nocleh prosím, — zde — zde, — stála tu má kolébka!“

„Ložnice mé dcery, starochu!“

Pan Jeronym vzal neobyčejného staříka za ruku.

„Pro Bůh, pane, jsem na prahu do ráje, a ty bys mne chtěl svrhnouti nazpět do nejhlubších propastí, kde peklo nejhoroucnější? — Promluv za mne slovo, — aspoň slovíčko — ty anděle dobrý; — jsem Štěpán z Pálče!“

„Štěpán z Pálče!“

Saluška uskočila až ku protější stěně, zrovna jakoby proti ní zmije byla zasyčela.

„Pro můj pokoj, — pro mé spasení, — pro smíření mé i očistu; — vždyť jsi ty, anděle světlý, strážnou bytostí mou!“

Stařec sepjal nyní ruce proti dceři Jeronymově jako ku světici.

„Přimluv se u otce za nešťastníka, jehož duši tíží skorem ode dvou set let hrozný, těžký hřích! — Aspoň ty mi podej ruky, abych nalezl vysvobození, u něhož jsem tak blizounko, od něhož dělí mne už jen jeden, jediný krok. — — Zde, v téhle jizbici budu obmyt, nade sníh zbělen, spadne se mne všecka vina... Právě zde — tuto — stála kolébka má, byla ze dřeva dubového...“

Stařík vešel nyní do prostřed prostičké, ale čistoučké komnaty.

„Tys panna čistá, jíž podobné by kraj světa musil pohledati, tvůj otec mistra Jana po Čechách ctitel nejvěrnější, českého jména nejhodnější, jen pod vaší střechou, jen mezi vámi, jen tu, kde jsem uzřel někdy světla božího poprvé... Jsem unaven, ku smrti vysílen, prosím vás...“

Saluška dlela již po boku otcově na chodbě našeptávajíc mu: „Nech ho, nech, tatíčku, ať on kdokoliv... Ať si odpočine!“

Pan Jeronym se mlčky obrátil a dcera jej sledovala také beze slova.

A sotva že stařec dvéře zavřel za sebou, rozlehl se tvrzí táhlý, smutný zpěv, kterým se posluchačům tajívá pod hrudí dech a jehož hlaholům by nejraději unikli a přece nemohou, protože se jim zdá, jakoby nohy měli spoutány řetězy...

„Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea... auditui meo dabis gaudium et laetitiam et exultabunt ossa humiliata... averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele...“

Ve tvrzi bylo, jako když kněží přicházejí s kantory a tito začnou se truchlozpěvy ještě na zápraží.

Chasa se z čeledníku na nádvoří ani neodvážila, protože se už smrákalo, a nahoře, v kterési jizbici příšerný kajícník prosí Pánaboha i všecky lidi dobré, aby se za něho modlili; nemůže prý umříti, ač život jeho již více než dvoustoletý. Dlouhé umírání pokutou na zemi nejhorší. Martin Čahoun si pamatoval do slova staré jedno kázání, jak přicházejí k lůžku takového nešťastníka všecky hříchy jeho, aby mu učinily poslední výčitky a potom se s ním rozloučily...

Už se setmělo a tvrzí do té chvíle zněl dumný zpěv: „— et os meum annuntiabit laudem tuam.“

„Ký to, tatíčku, člověk?“

„Těžko, milé dítě, věděti... Neměl jsem příliš chuti...“

„Bída duše jeho vyzírala mu každým rysem ze tváří. Neodpudíš ode svého prahu žebráka, neodpudil bys ani nepřítele...“

„Ale tohohle nevím, zdali bych byl neposlal o práh dále!“

„A nikdy že jsi ho v životě neviděl?“

„Nikdy, Saluško! — Nepamatuji se!“

„Štěpán z Pálče!“

Děvuška se nad tímhle jménem zamyslila.

Panu Jeronymovi pořád určitěji a určitěji vtírala se podobnost téhle tváře s obličejem, jenž se mu kmitával před očima, i když byly uzavřeny dřímotami, a jejž dnes viděl nejzřejměji, tak že mohl spočítati, kolik na čele brázd, kolik vlásků v obočí... Však si s ním zítra pohovoří důkladně; dnes nebylo možno, protože chvílemi probleskovalo cos zrakem jeho, tak jakoby šílenost. A potom byl tak příliš unaven, opravdu k smrti vysílen; potřeboval oddechu a klidu nejvyšší měrou. Jak by byl mohl vůči němu odepříti také prosby Saluščiny! Přimlouvala se tak vřele, s takovou srdečností! I své komnaty nešťastníku postoupila.

Pan Jeronym nemohl jinak. Za celý život opravdu nikoho ode prahu svého neodpudil. A nebylo by radno se člověkem šedivcem činiti počátek.

V.

Druhý den zůstala v pálečské tvrzi vrata zavřena i o polední, jakoby půlnoc byla. Na dvou baštách byla proti všemu obyčeji rozestavena čeleď, kdo jen ručnice mohl udržeti. Muškety se leskly, jakoby z rukou ani nevycházely.

Pan Jeronym byl milovníkem pořádku ve všem. Na baště západní měli i staré jedno dělo, jež zdejší pán zakoupil před lety od královského města Slaného, více pro podívanou než pro potřebu. Martin Čahoun stál u něho dnes s hořícím doutnákem; neustále pohlížeje v tu stranu, kde leží Panenská Tejnice.

Už se setmělo a čeleď se dosud nehýbala. Martin Čahoun dělo obkročil a sedl si na ně. Bolely ho nohy, jež jevily nepoměrnou délku k celé jeho postavě; odtud také jeho přezdívka.

Pan Jeronym zahaliv se ve plášť těsněji, opřel se o meč, chvilkami okem šlehaje po okénku, kde podivný

stařík do té chvíle. ale stichlý, jakoby opravdu po tak dlouhé pouti odpočíval a pohroužen byl ve hluboké dřímoty, jimiž se někdy člověk uspí i na věky.

Když mu tam z rána a o polední donesli pokrmu, ani prý hlavy nepozdvihl a také nepoděkoval. V rukou svíral nějaké listiny, jakoby z nich nejhedlivěji četl. Saluška se k němu chtěla už dvakráte podívati; ale pan Jeronym nedovolil.

„Chtěl si odpočinouti! — Neruš ho tedy! — Kdo ví, zdali za ním neštěstí v patách nepřijde! — Vždycky se musí cosi mrzutého přihoditi.“

Otec si právě připínal meč, aby se ohledl tvrzí, zdali vše v pořádku a čeleď na svých místech.

„A potom prý máme svatý pokoj!“

Těžká ocel páně Jeronymova zazvonila o dlaždice k těmhle slovům jako výsměšek.

Panoval v Čechách zevnějškem opravdu svatý pokoj: ale co kdo měl, musil na svém jmění takořka seděti, zuby nehty se toho držeti a každým okamžikem býti připraven, že přijde násilník, nasadí mu panditku na prsa. či na čelo a bude od něho požadovati poslední košile. Na selských statcích. zemanských dvorcích a někde i na rytířských tvrzích některý čas neměli pokojné ani jediné noci.

Bylať do Uher proti Turkům svolávána se všech konců světa nejzlotřilejší sběř; jednotlivé houfce valily se celým královstvím a řádily stokrát hůře než celá hejna kobylek, když padnou na zelenající se osení.

Předevčírem a včera táhli říšskou silnicí od Loun ku Praze Vallouni; ku dnešku byl do Slaného opovězen nový houfec. Zajíždějí prý od silnice na dvě až tři hodiny daleko a běda, kam zaměří. Neodolají náběhu jejich ani dosti silné tvrze. V Kadani sedm sousedů hrozně ubili a v Lounech zavraždili čtyři vážené měštěniny. Sedláčka jakéhos, jenž obilí na trh vezl, zastihli za Hořešovicemi ku Třebízi, všecko, i koně mu vzali. a na hrušce*) jedné ho oběsili; ale tenhle ještě šťastným byl. Sotva že od něho odjeli, větev, na které visel, s ním se utrhla a on na zem spadna, přišel k sobě i ožil.“

Na dnešek zčervenala obloha požárovou záplavou na několika místech najednou. A nebylo to dle všeho příliš daleko. protože zcela zřetelně slyšeli temné dunění zvonů kostelních na poplach. Mohlo to tak býti v Tejnici či některé nejbližší vesnici. A proto ve Velkém Pálči dnes od rána táhle hotovost. Pan Jeronym prohodil, že sem živá noha vallounská nesmí páchnouti, pokud v ruce meče bude moci udržeti. Aby prý ledajacís poběhlíci si mohli zahrávati s českým rytířem! Kdy tak bývalo? Však jsou tím v Lounech i v Kadani sami vinni. Měli před nimi zavříti brány a nepustiti jich, byť se vykazovali nevím koho podpisem. A nechtělo-li by se jim ode hradeb, pustiti přes jejich hlavy dvě, tři koule; však by jich přešla chuť po drancování.

„Ale co ti královští měšťané — co? Vyšňořeni o slavnostech pod prapory cechovními si vykračovati, v hospodách jeden na druhém každičký vlas přetřásati, po cizotě se opičiti, hádati se, kdo má pravdu v religii, o nýdrlendské modě či francouzských mravech rozumy vykládati ...

*) Bude to asi tatáž hruše prastará, jež nalézá se na dotčeném svahu do dneška se zavěšeným obrázkem, ovšem již sešlá a práchnivějící.

K tomu jste vy páni královští měšťané! Po otcích domy dědíte, synům je odkazujete. ale málokterý z vás co jiného, trochu té někdejší zmužilosti, trochu toho starého udatenství. trochu té bývalé cti ... Kde pak vy?“

Meč páně Jeronymův zvonil prudčeji a prudčeji; nevím, jestli by panský či měšténínský kordík těmhle nárazům odolal.

„A potom není divu, že na ně dost takového Vallouna, který v královském městě, kde tolik tisíc duší, tolik zmatku a příkořenství natropí. — Hoj. Martine! — Doutnák vzhůru! — Chaso, pozor!“

Na nedalekém návrší zdvihly se náhle kotouče prachu, tak jakoby kornetou jezdců způsobeny; ale okamžitě se zase ztratily ...

Mohla tak býti druhá hodina po západu slunce, když znova rozlila se tmavým nebem krvavá záře a vyšlehly ohnivé sloupy z vyschlých doškových střech. Návrší kolem tvrze byla osvětlena jako za bílého dne. Za malou chvilku sjíždělo k dědince svahem asi ke stu jezdců za strašlivého lomození.

„Pozor! — Muškety k lícím! — Doutnák na pánev!“

Požárovou záplavou zaleskl se meč páně Jeronymův jako ocel v ruce Cherubína střežícího vchod do ráje.

„Ať dobře míříte a nechybte ani jednoho!“

Na tvrzi zahoukaly výstřely, jakoby se byla zdejší čeleď den co den cvičila. koně zaržáli. proklínání jezdců na okamžik utichlo a když se dým rozplynul, bodali Vallouni své koně vší silou ostruhami, aby se octli co nejdříve z dostřelu.

„Ještě jednu, chaso!“

A sotva že pan Jeronym dořekl, znova rány zahoukly, až se všecko ve tvrzi otřásalo.

„Jdu pane, — jdu, na pravici mne posaď.. Dies irae, dies illa ... teste David cum Sibylla — — Liber scriptus proferetur, unde mundus judicetur — Smiluj se nade mnou Pane Bože můj ...“

Po těchhle výkřicích, jež se rozlehly srdcelomným zaúpěním z okénka, jež vedlo do jizbice, v níž odpočíval stařec návštěvník, dopadlo cos na zápraží. tak jakoby tělo lidské.

Pan Jeronym se zachvěl, jakoby kolem uší svištěly mu koule z vallounských panditek a jedna z nich se mu do hrudi zarývala; prudkým krokem seběhl s bašty a Saluška již také pospíchala otci vstříc. Zděšením ani promluviti nemohla.

Podivný host ležel na zápraží se zlomeným vazem.

„Lépe, mnohem lépe nešťastníku takhle, než se hroznou mukou vléci se ještě dále životem!“

„Slyšels ho, tatíčku?“

„Houkání z našich mušket bylo mu troubením andělů ku poslednímu soudu. — Chtěl býti vší silou na pravici!“

„Aby se mu toho jednou dostalo!“

Za chvilku odnášeli dva čeledínové ubožáka do přízemí nízounké komůrky, kde si ze zdejší chasy každý vždycky odpočinul naposled.

„Tam ty necháme zatím tak do rána!“

Pan Jeronym ukázal mečem za tvrz do ouvozu, odkud před okamžikem asi pět lupičských duší zlý duch odnášel do pekelských říší svých. Čeleď pálečská mířila znamenité. Ne nadarmo se tu cvičívali i za nejhlubšího pokoje.

Tu chvíli klečeli ve vesnici pode tvrzí pod každičkou střechou majíce ruce sepjaty a modlíce se k Pánu Bohu za šťastné odvrácení nepřítele i za pana Jeronyma, aby mu i dceři jeho na věky dlouhé měrou nejhojnější požehnal. Spoléhali úplně, že, pokud pán zdejší živ, jsou jisti životem i statky, a také se zdálo, jakoby se všecky doškové střechy ku tvrzi tulily po zvyku kuřátek ke kvočně.

Ale ani ve tvrzi, ani v dědině nikdo celou dnešní noc oka nezamhouřil. Ve vesnici proto, že v dáli obzor každou chvílí rděl se krvavěji, a ve tvrzi že v klenutém přízemku ležel sestydlý kmet, z jehož úst na vlastní uši slyšeli, jak mnohá léta na jeho bedrách spočívají a že se Štěpánem z Pálče jmenuje.

Saluška se od otce nehnula ani na okamžik. Pomyšlením na poslední slova starcova vždy se zachvěla, jakoby jí byl až do kostí projel studený vítr prosincový, jejž na Pálči, jak se říká, z první ruky mívají, protože se letem od vrchů pokaždé na několik chvil na zdejších střechách usadí a všecko všudy, i nejmenší skulinu projezdí.

(Pokračování.

Óda slavíku.

John Keats.

V mém srdci bol a v duši ustalost,
tíž mrakotná, jak bolehlav, či moku
bych býval pil, jenž budí ospalost
a nyní v Lethe pohroužil se toku.
To není, že bych v šťastné tvojí sudbě
ti záviděl, — však žes tak šťastna zcela,
ty lehkokřídlá stromů Dryadko,
jak v melodičné hudbě
v bukovou houšť, do stínů osamělá
o letě zpíváš si tak přesladko

O doušku vína! který věky chlad'
hluboko někde země ve skrytosti
a chutná květem, zeleností lad
a tancem, zpěvem, bujnou veselostí!
O jenom pohár plný teplā jihu
té pravé, ruměncem se rdící Hypokrény,
jež perlí se až samý na pokraj,
jej třísnic nachem: — tíhu
bych každou svrhnuv pil, a neviděný
uniknout mohl s tebou v šerý háj.

Uniknout v dál a zcela zapomnout,
co nepoznals ty nikdy v listů tiše,
tu mdlobu, horečnost a dravý cit
zde, člověk člověka kde stenat slyší,
kde bolest rve poslední šedé vlasy
kde mládí bledne, nehřádá a zmírá,
kde pouhá myšlénka je strast a vzkřik,
a zoufání, kde krásy
zrak světlý jenom na mžik lepě zírá
a milován můž' být jen v okamžik.

Jen dál, jen dál! Já chci za zpěvem tvým,
ne Bacchova jsa tažen od spřežení,
leč s poesie křídlem nevidným,
ač tupý mozek vzpírá se a lení. — —
Jsem s tebou již! Noc vlahá, na zenytu
královna luna ve svém lesku vládne
čarovným kruhem obklopena hvězd:
leč tady není svitu
krom toho, který rozhrnutou padne
od větru snětí do mechových cest

Rozeznat nelze květu u mých noh,
ni jaký visí na sklenutém suku,
leč v balšamovém temnu poznat moh'
bych každou vůni, kterou doba puku
rozdává trávě, houšti, plavé snětí,
tu bílý hloh, tu šípky růženosné,
violky skryté v listí zášeru
a máje krásné děti,
mechové růže, plny vláhy rosné
a vzukotu za letních večerů.

Zadumán slouchám: na smrt ve mžik ten
jsem hleděl polo s láskou, v klidném smíru,
a v mnohém verši dal jí sladkých jmen,
by tichý dech můj vzala do všemíru.
Teď, víc než kdy, se zdá to sladko mříti,
bez bolu přestat být v půlnoční tiši,
když ty svou duši vyléváš jak snem
v to zpěvu vlnobití!
Ty pěl bys dál, — ač sluch můj neuslyší
už nikdy víc tvé velké requiem.

Tys nesmrtelný v smrt se nezrodil!
v prach nešlape tě věku lačná zloba,
ten hlas, jejž nyní slyším, slyšán byl
za dávných dnů od císaře i roba:
snad tentýž hlas nalézal jednou dráhu
do srdce Ruth, když teskná po otčině
plakala v zemi cizí, vzdálené;
i zněl na zlatém prahu
kouzelných zámků, mořské při hlubině
kdes v pohádkové zemi ztracené!

Aj, ztracené! Jak zvon mne volá zpět
to jedno slovo k sobě z tvého báje.
Buď zdráv! Tak nemůž' fantasie vzlet
klamati přec, jak vypráví to báje.
Buď zdráv! buď zdráv! tvá hymna tesknic bolem
zaléhá v luka, přes řeku a v chvění
utichá svahem; a teď hlubokým
pohřbena lesním dolem.
Bylo to vidění? — či sen to v bdění?
Zanikla hudba: — bdím, anebo spím?

Přeložil *J. V. Sládek.*

Persekuce v Čechách po bitvě bělohorské.

Vypisuje *Jos. J. Kořán.*

I. Trestání šlechticů pokutami hmotnými.

(Dokončení.)

Komisi konfiskační a místodržiteli Liechtenšteinovi podle všeho méně na tom záleželo, sejde-li se suma trhová, nežli na tom, kdo statek kupuje. Dáť se dokázati, že komora královská potom dlouhá léta musila na kupcích peníze vymáhati, značná část sumy trhové nemohla se ani vydobyti a někteří kupci vůbec ani krejcaru za statek nezaplatili. I shledáváme, že celá řada statků prodána byla, jak již naznačeno, za odhadní ceny báječně nízké a jako by na tom ještě nebylo dosti, prodána ještě celá řada statků hodně hluboko pod takovouto cenou odhadní. Pokud jsme mohli zjistiti, některé statky měly až šesteronásobnou cenu. Poctivě se tu nemohlo jednati, zvláště když jsou případy, že se za takovéto statky nadarmo mnohem více nabízelo. Jeden příklad takovéto frejmarčení dostatečně objasní. Statek mající skutečnou cenu 78.502 kopy míšenské, odhadnut na 41.200 kop a prodán za 34.692 kopy; ale cena tato vyplacena penězi lehkými, které měly pouze osmý díl ceny peněz dobrých. Poctivě při tom zajisté nebylo jednáno, poněvadž provinilec nadarmo za statek nabízel sumu svrchu uvedenou, t. j. 78.502 kopy a poněvadž kupec sám díl statku prodal pak za 30.000 kop dobrých peněz. A takových případů, že pak statky koupené byly buď hned neb alespoň za krátký čas s mnohonásobným výdělkem dále prodány, mohli bychom celou řadu uvésti.

Zmiňujíce se o placení lehkými penězi, musíme velikou váhu na to položiti, že valná část sumy trhové takovýmito lehkými, špatnými penězi byla zaplacena. Statků drobnějších prodáno takovým způsobem velmi mnoho; ano jsou příklady, že až 233.445 kop zaplaceno bylo takovouto špatnou mincí.

Takovýmto způsobem fiskus byl zkrácen zajisté o statisíce peněz, což jest skutkem téměř nepochopitelným, máme-li na paměti, že pokladny zemské a královské byly prázdny a že již tehdáž dluh státní značné sumy peněz obnášel. Setkáme se však s věcmi ještě podivnějšími, jak hned bude ukázáno.

Takovéto lehkomyslné a trestuhodné odhadování a prodávání statků zabavených bude nám okamžitě jasným a pochopitelným, pohledneme-li se po těch znamenitých vlastencích, již na sebe tak obětovně vzali skupování statků zabavených. I shledáváme, že více nebo méně statků skoupili takřka za babku: Cizozemec Jiří Benedikt Beník z Petersdorfa, bratr nebo blízký příbuzný císařského rady a hormistra Štěpána Beníka z Petersdorfa; Lev Burian Berka z Dubé, nejvyšší maršálek království českého; Antonín Binago a František Chiese, císařští radové a výběrčí nad vinním a pivním poplatkem v Čechách; Heřman Černín z Chudenic, cís. hejtman Starého města pražského; cizozemec Jan Oldřich kníže z Eggenberka, přední ministr krále Ferdinanda, koupil kromě jiného rozsáhlé panství orlické a zvíkovské v ceně 227.353 kop míš., které však zaplatil lehkými penězi, tak že za to panství dal vlastně jen 28.420 kop dobrých peněz; Filip Fabricius z Rosenfeldu (potom z Hohenfallu), cís. sekretář české kanceláře dvorské, který byl r. 1618 s Martinicem a Slavatou z okna české kanceláře shozen; cizozemec Matiáš Arnoldini Hartman z Klaršteina, cís. dvorský rada říšský; cizozemec pověstný don Martin Huerta, cís. plukovník a reformační komisař; Přibík Jeníšek z Újezda, král. prokurator, jenž byl státním zástupcem při komisi konfiskační a vůbec při soudech nad povstalci českými; Heralt Václav Libšteinský z Kolovrat, cís. rada a komorník; cizozemec Jan Filip Krac z Scharfensteina, cís. plukovník; místodržitel kníže Karel z Liechtenšteina; cizozemec Timon Lindlo z Lindelau, bavorský plukovník; Polyxena z Lobkovic, manželka Vojtěcha Zdeňka z Lobkovic, nejvyššího kancléře, paní prý velice krásná. Kdož by byl mohl svůdným jejím požadavkům odolati, když uměla tak koketně vlevo vpravo po statcích se ohlížeti! Vůbec i ten zjev musíme zaznamenati, že mnozí hodnostáři státní nechtějíce pro pomluvy lidské statky kupovati, manželky nebo příbuzné své nastrkovali. Vilém mladší z Lobkovic, nejvyšší komorník; cizozemec cís. plukovník don Baltazar de Marradas; Jaroslav Bořita z Martinic; Jan Mencl z Kolsdorfu, rada nad apelacemi; Jiří Vilém Michna z Vacinova; Pavel Michna z Vacinova, reformační komisař a cís. rada; Jan Arnošt Plateis z Platenšteina, kanovník olomoucký a pražský, jeden z vůdců katolických a reformační komisař; Karel Bedřich Plateis z Platenšteina, cís. vojenský sekretář; cizinec Heřman z Questenberka, cís. dvorský rada říšský; cizozemec rytíř Alexandr Regniers z Bleileben, cís. podplukovník; cizinec Petr Jindřich ze Strahlendorfa, místokancléř říšský; Adam ze Šternberka, nejvyšší purkrabí; Severin Tahlo z Horšteina, sekretář komory české; Fridrich z Talmberka, president nad apelacími a člen komise konfiskační; cizozemec hrabě Krištof Šimon z Thunu, nejvyšší hofmistr krále Ferdinanda III.; Marie Majdalena Trčková; Adam z Valdšteina, nejvyšší hofmistr a člen komise konfiskační; Albrecht z Valdšteina, jenž strhl na sebe velkou část statků Smiřických a kromě toho skoupil nepřehlednou řadu statků, za které buď jen část sumy trhové zaplatil, nebo ničeho za ně neodvedl nebo je hned za vyšší cenu dále prodal; cizozemec Bohuchval Valkoun z Adlaru, cís. rada; cizozemec doktor práv Pavel Wencelius, rada při král. apelacích; cizozemec don Vilém Verdugo, krále španělského válečný rada; pověstný pletichář Václav Vchynský ze Vchynic; Krištof Vratislav z Mitrovic, nejvyšší písař; Vilém Vratislav z Mitrovic, maršálek dvoru království českého; Adam starší a Zdeněk Vratislav z Mitrovic; Kateřina Vratislavová z Mitrovic; Vilém Ilburk z Vřesovic, president komory české; Volf Ilburk z Vřesovic, cís. rada a komorník; cizozemec Jan Zeidler, kurfiřta saského rada, koupil statek v ceně 34.650 zl. rýn., které prý mu byl

císař povinnován; i jsme přesvědčeni, že si jenom bral odměnu za služby, které byl císaři vykonal pracuje k tomu, aby kurfiřt saský se postavil proti povstalcům českým. Cizozemec Michal Bohuslav Zučjovský z Korkyně, sekretář komory české.

Z přehledu našeho, který jest však velmi stručný a daleko ještě neobsahuje jména všech, kdo tehdáž statky laciuo kupovali, zajisté dostatečně jest viděti, kterak úředníci zemští a dvorští v Čechách a ve Vídni, císařští válečníci a jiní ochotní a zasloužilí pomahači vítězů o kořist českou bratrsky se podělili. Kořist byla velmi hojná, na všecky se mohlo dostati a tak nemusil jeden druhému překážeti a záviděti.

Vedlo-li se při tom fisku nevalně, utrpěli tím více provinilci a jich dědici a věřitelé laciným prodáváním statků zabavených a pak dalším porovnáváním o podíly příslušné. Byl-li statek lacino prodán a nedostál-li kupec všem svým závazkům a povinnostem, rozumí se ovšem samo sebou, že to mnohem více provinilci a jejich dědici a věřitelé pocítili nežli král. komora. Její podíl nejdříve musil býti vyrovnán; neplatil-li kupec, komora obyčejně alespoň tolik na něm vynutila, že podíl její byl uhražen. A bylo-li tomu zadost učiněno, o zapravení ostatní sumy trhové již tak pečlivě a přísně se nestarala.

Tím však nebyly skončeny útrapy provinilců, že statek jejich lacino byl prodán. Peníze hotové, byly-li složeny, odvedeny do komory královské a tu nastávaly dlouhé, nekonečné cesty. Přešťastní provinilci a přešťastné manželky a věřitelé, kterým příslušné částky hned byly vyplaceny! Jenom náhodou nebo ještě spíše na dobrou přímluvu někteří dostali všecko a brzy, co jim náleželo, ať již to byli provinilci nebo jejich dědici, nebo manželky se svými věny nebo věřitelé; ale těch byl počet praskrovný. Obyčejně se věc vlekla dlouhou dobu. Často dědicové a věřitelé dlouhými a nákladnými procesy požadavků svých se domáhali; velmi zhusta veškeré sebe oprávněnější požadavky po dlouhých letech naprosto odmrštěny; v případech příznivých dědicové nedostali žádných úroků z peněz; obyčejně však buď sami nuceni byli z pohledanosti své značnou částku sleviti, aby k svému přišli, nebo jim jednoduše menší částka byla přisouzena při komisi likvidační a revisijní, které všecky požadavky účtovaly, přehlížely a kontrolovaly. Ve stu případech dostalo se místo peněz písemného pojištění, pochybujeme však, že každý držitel takovéto písemné jistoty také dostal peníze takto pojištěné.

Co tuto pravíme, mohli bychom celou řadou příkladů doličiti; chceme alespoň všeliké ty způsoby zkracování ilustrovati.

Opomenul-li někdo u komise likvidační v čas se přihlásiti, požadavkem svým propadl. Provinilec před povstáním manželce své pojistil větší věno v ten způsob, že jí statek v té ceně postoupil. Statek tento však zabaven a manželka a dcery její nadarmo se domáhaly navrácení jeho: byly odmrštěny, poněvadž nemohly dokázati, že matka jejich nějaké věno manželu svému byla přinesla. Na jednom statku přisouzena byla fisku třetina. Cís. rozhodnutím bylo pak z milosti nařízeno, aby statek byl vdově proti odvedení třetiny trhové sumy postoupen; avšak ačkoliv to bylo nařízení královské, přece se tak nestalo, poněvadž člen chabrusu nechtěl pustiti statek za třetinu odhadní ceny koupený. V jiném případě prodán statek za šestinu ceny skutečné. K naléhání věřitelů však statek odhadnut dosti spravedlivě; avšak ačkoliv poslední instance rozsoudila, že kupec jest povinen ostatek provinilci a věřitelům nahraditi, přece nedostali ničeho, poněvadž kupujícím byl — místodržitel kníže Karel z Liechtensteina.

Již takovéto věci poskytují nám velice neutěšený obraz tehdejší společnosti; obraz ten však není celý a úplný, jelikož mu ještě scházejí některé děsné črty a stíny.

Statky zabavenými a penězi za ně strženými bylo plýtváno, jako by byl Kolumbus odkryl novou nějakou Ameriku, kde bylo země nazbyt.

Celá řada osob uchvátila již za povstání a potom po bitvě bělohorské celé statky neb alespoň dům, zahradu, pole, louku nebo vinici nebo svršek. Mnozí zboží takto uchvácené podrželi, ačkoliv praví majitelé nebo komora sama o ně se hlásili. Jmenovitě osobám duchovním takováto výbojnost se promíjela. Vůbec bylo pravidlem, že osoby a korporace duchovní zvláštní milosti a podpory zasluhují. Vinen byl tedy každý, kdo za povstání byl koupil nějaký statek, nějaké zboží duchovní: takové věci majetníkům bez okolků a bez náhrady zabavovány a osobám a sborům duchovním navracovány.

Dále se nám objevuje, co jsme byli již nahoře pověděli, že nastal veliký shon po laciných statcích v Čechách a na Moravě, že každý viděl v sobě pána a velkostatkáře českého, kdo jen byl za povstání přímo nebo nepřímo císaři sloužil nebo vůbec nějakou úsluhu vykonal. I bylo takových výprosníků celé davy. Jedni byli skutečně půjčili peníze na vedení války, k rozličným potřebám válečným, ale byli to učinili penězi lehkými: nyní měla se jim i s dobrými úroky poskytnouti náhrada statky v Čechách a na Moravě zabavenými. Jiní byli poskytli špíži nebo všeliké potřeby válečné in natura: tučné účty za to měly uhraditi české statky. Třetí si počítali vysoké sumy za své služby úřední nebo vojenské a za to, co prý ze své kapsy vojsku na žold vyplatili: a ti všickni ve své občanské skromnosti byli ochotni ano odhodláni přijmouti za své vysoké požadavky laciné statky, jakých v Čechách bylo na vybranou.

Jenom několik příkladů na doličení toho.

Hrabě Adam z Herbersdorfa, cís. rada a komorník, cizozemec, půjčil na válečné potřeby 134.000 zl. Za tyto peníze nakoupil v Čechách statků ovšem za cenu velmi nízkou. Pavel Michna z Vacinova, pokud víme, počítal si 227.353 kopy za proviant prý vydané. Marie Majdalena Trčková, která taktéž hojně statky kupovala, půjčila na statky zabavené 100.000 zl. rýn. Albrecht z Valdšteina koupil tři statky za 170.000 zl.; na této sumě však porazil si 100.000 zl., které prý byl půjčil ku potřebám válečným. Cizozemci Maximilianu Pechlarovi rytíři z Meminko, cís. podplukovníku, poražena trhová cena za statek, 14.000 kop obnášející, na službě vojenshé. Cizozemec hr. Arn. Monte-Cuculi koupil statek za odhadní cenu 45.000 kop; z toho bylo mu poraženo 39.861 zl. za služby vojenské a zbytek byl mu darován cís. rozhodnutím. Cizozemec Kristian Illo obdržel roku 1623 v zástavu město Stříbro v sumě 70.000 zl. na srážku útrat válečných, které sobě za komorou českou pokládal. Baltazar Marradas obdržel dva statky za služné jeho pluku zadržané. Také Martin Huerta obdržel dva statky

na srážku ze své pohledanosti za služby vojenské. Cizozemec František de Couriers, cís. plukovník, počítal si za císařem nákladů válečných 100.000 zl., za kteréžto peníze nakoupil si statků v Čechách. Hrabě Vratislav z Fürstenberka koupil statek za 198.154 zl., kteroužto sumu prý měl za císařem. A podobné větší nebo menší pohledanosti skutečné nebo domnělé jak osob vojenských tak civilních na statcích v Čechách koupených poráženy.

Neméně veliké, ano ještě větší sumy peněz rozešly se na dary a odměny za všelikými záminkami, za služby vojenské, úřední, diplomatické a politické. A jakoby za statky v Čechách hodně málo se mělo stržiti, jakoby z toho v pokladnách nic zůstati nemělo: statky celé malé a velké rozdávány tak štědře, jakoby o všecky potřeby do budoucnosti dostatečně bylo postaráno. Sama tato okolnost zasluhovala by obšírného vylíčení; na místě tomto však musíme se obmeziti podáním několika dokladů.

Statky po V. Berkovi z Dubé na 310.863 kop odhadnuté prodány hr. Ad. z Valdšteina za 260.000 zl. rýn.; na to zaplatil pouze 20.000 zl., ostatních 240.000 zl. z milosti císařské mu darováno. Vůbec panoval ten obyčej, že lidem, kteří měli dobré přátele, a všelikým milcům, když nějaký statek zabavený koupili, buď celá suma tržní nebo větší část z milosti byla darována. Kdož by pak nedostal chuť býti českým statkářem, když tímto způsobem se kupovalo! Hertviku Vratislavovi z Mitrovic povoleno 20.000 kop náhrady za jeho utrpení a za věrné služby v čas vzpoury. Suma tato byla mu na statku koupeném poražena. Filip Fabricius Platter z Rosenfeldu koupil statek a porazil si při tom 25.714 kop, od císaře z milosti jemu darovaných. Hrabě Vilém Vratislav z Mitrovic koupil statek za 26.958 kop; ze sumy trhové poražen mu dar z milosti 25.149 kop. Vojenský kapitán Jeronym della Porta, cizozemec, obdržel darem, avšak ne na hotovosti 60.000 zl. rýn. za to, že posádka plzeňské Mansfelda opustila a město toto císaři vydala. Na srážku z této sumy koupil v Čechách statek za 28.000 zl. Verdugo koupil statek ze 49.894 zl.; ze sumy této bylo mu poraženo 35.000 zl., které mu císař daroval za zajetí mladého knížete z Anhaltu v bitvě bělohorské. Při jiném statku téměř 17.000 kop sleveno, tak že ani účtovány nebyly. Cizozemec hr. Volf z Mansfeldu koupil statek za 105.000 kop míš.; z toho však byl mu poražen cís. dar 50.000 zl. a pak 10.750 zl. za jeho služby vojenské. Cís. plukovník Jindř. Paradis della Saga, cizozemec, koupil statek za 109.956 kop; z toho byl mu poražen dar 20.000 zl. a za službu vojenskou 22.000 zl. Panství hlubocké prodáno Marradasovi za cenu báječně nízkou 200.000 zl. beze všech závad. Na sumu tu darováno mu z cís. milosti 80.000 zl. za jeho platné služby a ostatních 120.000 odečteno na srážku peněz, jež sobě pokládal a zadržalé měl za komorou král. za své služby vojenské.

Statků beze vší náhrady rozdaných byla řada nekonečná. Chceme pouze některé takovéto dary připomenouti. Cisterciácký klášter v Pohledě dostal darem dva statky na vystavění kostela a nově zařízení kláštera. Arcibiskupství pražskému darovány statky Řečice Červená (na 104.429 kop odhadnutá), Rychnov Nový (91.927 kop), Kletečná se Zachotínem (21.444 kopy). Rožmitál (63.111 kop). Hněvkovice (u Týna nad Vltavou. 10.958 kop). Dále obdržely darem větší nebo menší statky, domy, vinice a j. v.: jezovitská kolej u sv. Klimenta na Starém městě pražském, klášter Strahovský, klášter dominikánský na Malé straně, proboštství vyšehradské, klášter u sv. Jakuba na Starém městě pražském, klášter plasský, klášter teplský, jezovitská kolej v Chomútově, a v Kutné Hoře, klášter kladrubský.

Ze světských nápadníků nejvíce obdrželi vrchní velitel císařské armády na Bílé Hoře cizozemec hrabě Karel Bonaventura Buquoy, obdrželť darem statky Cuknštein, Nové Hrady, Rožmberk, Liběјice a Žumberk. Dále Julius Jindřich, kníže saský, plukovník vojska bavorského, cizozemec, a j. v.

Uvedli jsme již celou řadu cizinců, kteří v Čechách hojné statky zakoupili nebo darem obdrželi. Vedle těch však jeví se nám ještě celá legie jiných cizozemců, kteří se stali českými velkostatkáři; uvésti chceme ještě alespoň ty, kteří rozsáhlejších statků nabyli: Rytíř Jan z Aldringen, cís. rada vojenský a plukovník František Clary de Riva, Jan Hegner z Rösselfeldu, král. sekretář při české kanceláři dvorské; dobrodruzi vlastí bratří z Magni, bratří z Metternichu, Vinc. Mueschinger z Gumpendorfa, Ota Nostic z Nostic, Jan Krištof z Paaru, Aug. Schmied z Schmiedbachu, hr. Filip ze Salmsu, hr. Maxm. z Trautmansdorfa a j. množství. Někteří z těch pánů statky zase s dobrým výdělkem prodali, jiných rodové vyhynuli, některých potomci však až na naše doby se zachovali.

Čtenáři laskaví zajisté znamenali, že na rozličných úřadech v Čechách cizinci se vyskytují. Bylo to nové protrzení zřízení zemského, podle něhož jenom domorodci úřadů takových mohli docházeti. To však byl jenom skrovný počátek těch věcí, které přijíti měly, to byla pravá maličkost proti převratu, jakýž byl způsoben osazením statků českých cizinci.

Osazením tímto učiněn počátek děsného onoho mravního, duševního a hmotného úpadku v zemi české, jaký pak následoval. Bývalí majetníci, lidé domorodí stěhovali se ovšem s velice těžkým srdcem ze statků, s nimiž byli srostli, na nichž byli radostné a strastné dni života svého prožili. Obyčejně odcházeli s prázdnýma rukama jsouce na obtíž ostatnímu obyvatelstvu neméně sklíčenému, jmenovitě však příbuzným a známým o málo šťastnějším. Jako by zlý čarodějník šlehl do zdravého stromu českého života a v kámen jej proměnil, tuto najednou všecken život duševní, obchodní a průmyslový se zastavil a klesl. Statkáři a měšťanstvo byli středisky všeho života a pokroku: všeliké tehdáž obvyklé způsoby zemědělství jimi docházeli podpory a zvelebování, hojnými potřebami života vezdejšího průmysl a obchod rozkvétal, domácí lid docházel výživy a zaměstnání výnosného a jmenovitě úřady zemské a jiná místa čestná otevřena byla české inteligenci. A také duševní plody literární a umělecké docházely uznání a přiměřené odměny, čímž dá se jmenovitě kvantitativní výsledek duševní činnosti vysvětliti. Nyní však tento proud pokrokový zastaven a násilně utlumen.

Na místo činitelů všeliký tento ruch umožňujících, udržujících a podporujících nastoupili skoupením a obsazením českých statků dobrodružní a předpojatí cizinci, kteří neznali země a lidu, kteří neměli smyslu pro jeho snahy a tužby, kteří neměli citu pro jeho strádání

a utrpení, kteří pohlíželi na ten lid jako na kacíře nenáviděné, které dlužno jenom bezohlednou přísností pokrotiti a vyhubiti.

Peníze a krvavý pot lidu českého vyváženy do ciziny, na lid uvalována nová břemena bez rozpaků a rozmyšlení, k hubení literárních a uměleckých památek ochotně svolováno, a podpora a pomoc k tomu poskytována, lid domácí odstrkován a z ciziny služebnictvo, úřednictvo, řemeslníci a umělci voláni a lákáni. I hemžilo se tehdáž v Čechách ne pouze německého cizího lidu, nýbrž také Italů, Francouzů, Španělů a jiných cizinců, kteří jen to měli na zřeteli, aby dobře a pohodlně byli živi z práce a porobenosti lidu domácího. Proto ochotně svolováno a pomáháno ke zničení svobod a práv zemských, proto co cizinec to ochotný nástroj snah absolutistických.

Takový význam má hromadné zabavení statků šlechtických: ono bylo základem a počátkem všeobecného úpadku duševního, politického a národního, národohospodářského.

~~~~~~

Baroni z Matermoru.

Vzpomínka z mého života. Napsal *Ladislav Stroupežnický.*

(Dokončení.)

Prosím, aby si čtenář laskavě připomenul, že jsem dosud vypravoval toliko vzpomínku, která oživla v paměti mé, když jsem za bouřlivé podzimní noci roku 1870 na novo vzal do ruky balíček dopisů barona z Matermoru, který té doby ještě žil, dočkav se sedmdesáti let věku svého. Též baronka byla ještě živa. Představil jsem si je v duchu oba, jak znal jsem je za svého dětství a jak změnili se, když spatřil jsem je posledně před několika lety.

Jméno barona z Matermoru nevnikalo nijak jinak do veřejnosti, než v seznamech příspěvků k šlechetným účelům. Za svého mládí žil buď na svých statcích, nebo podnikal s baronkou delší cesty. Měli několik dítek, každé však pokosila smrt, když z let dětských v jinošská nebo panenská přecházelo, a tak byli u vysokém stáří úplně samotni...

Také starý myslivec roku 1870 ještě žil a sice na odpočinku v malém panském domku v Supí hoře. — S pocitem touhy a stesku vzpomínal jsem na muže toho, přemýšlel jsem o tajemném, dosud nevysvětleném zmizení divokého jezdce na bílém koni a teprve když k ránu stišila se vichřice, která ještě příšernější mi činila vzpomínky na divné ty události, odebral jsem se na lože. Ale moje duševní činnost, tímto směrem nesena, nezastavila se ani když jsem usnul... stále viděl jsem ve snu vysokého, ryšavého jezdce ujížděti na bílém koni v divokém trysku šerým hvozdem... hříva koně divě plála vzduchem, jakoby ji vichřice cuchala... náhle pak zdálo se mi, že se země rozstoupila a pohltila jezdce i s koněm. — Byl to příšerný sen.

Uplynula zima.

Dvacátého pátého dne měsíce června roku 1871 obdržel jsem jako pravidelně každého roku v týž den list ze Supí hory.

V širokém, velkém a roztřeseném písmě adressy poznal jsem ihned rukopis starého myslivce. Bylo to přání k mému svátku, plné sice pravopisných a slohových chyb, ale také plné vřelých a srdečných projevů přátelství. Přání končilo porovnáním: „Nás starých dubů je zde už velmi málo... Prořídli jsme. Každý rok padne některý, vyvrácen buď bouří nebo roztříštěn bleskem. Také do mne může při nejbližší bouři udeřiti — anebo z čista jasna. Přeji si upřímně spatřiti vás ještě jednou, navštivte starého pensistu, zajdeme si spolu jako před lety ještě jednou do lesů, kdež na místě staletých kmenů zelená se bujaré mlází.“

Toto přání kmetovo vzbudilo ve mně touhu spatřiti jej... touhu spatřiti rodný kraj, v němž prožil jsem v úzkém obzoru života doby dětství, doby štěstí a snů... večery, kdy při ohni v krbu plápolajícím naslouchával jsem pohádkám o ryšavém jezdci na bílém koni. Přál jsem si spatřiti ještě jednou ve svém životě barona z Matermoru a jeho choť Marii. Vždyť poutalo mě k nim interessem hlubokým pásmo dějů sympatických a tajemných.

Pátého dne po obdržení listu ubíral jsem se se starým myslivcem na toulku do lesů barona z Matermoru.

Společník můj, jehož hlava bělela se jako posněžená hlava staré zvětralé granitové sochy, opíraje se o hůl, vykračoval dosti pevně.

Změnily se ty lesy!

Zmizely omšené kmeny obrovských borovic a smrčí, v jichž temně modrých, vždy šumících korunách sedával luňák, odpočíval po záletu do polí dravý krahujec a poletoval plachý divoký holub... všude vůkol nás bují mlází. A všude v lese ruch a život... Sta lidí hemží se tu — sta kladiv buší v dláto, trhající obrovské bludné balvany modravého granitu a černého porfyru... sta rýčů a motyk rozrývá lesní půdu... Vozy s kamením, otesanými kvádry a dřívím ku stavbě potkávali jsme na pustých jindy cestách lesních, kdež před časy hravě poskakovaly čiperné veverky, poletovaly houfy neposedných sýkorek, plaché kukačky a divoké hrdličky.

V lesích barona z Matermoru stavěli železnici.

Cestou vypravoval mi starý myslivec, že baron i baronka, kteří prý jsou na své stáří ku podivu statní, denně přicházejí podívat se, o mnoho-li vyrostly násypy a jak hluboko v boky strání zaryly se průkopy.

Zastavili jsme se na malém pahorku, odkudž byl rozhled na pahrbkovitou lesní, k severu se sklánějící krajinu, prorytou roklemi a porostlou smrčmi, sosnami a v nížinách olšemi různého, ale nevelkého stáří... nepříliš rozlehlá plocha dozoru našeho sevřena byla na obzoru vyšším lesem.

U prostřed lesní krajiny na návrší při mírném srázu vypínalo se k obloze tré šerých obrovských dubů velikánů, pamatujících nejméně půl čtvrta století... posledních to svědků z dob dávno minulých.
~~~~~~

Poblíž dubů hemžili se v rozryté zemi dělníci jako mravenci ve svém kopci, pracujíce na hlubokém průkopu.

Mlčky, skoro zádumčivě pohlíželi jsme na ty smělé vetřelce porušující klid jindy tak tiché a zamlklé krajiny lesní.

Náhle zdálo se mi, že starý myslivec mocně vydychuje, jakoby byla nějaká bouře zdvihla se v jeho ňadru. Ohlednu se po něm.

Vráskovitý, věkem zpopelavělý jeho obličej byl přistřen šerem jakési zvláštní, snivě teskné truchlivosti. Z oka jeho, upřeného na ztrnulé, svalnatá ramena vypínající k obloze duby, na nichž v podvečerním bezvětří ani lístek se nepohnul, vyperlila se slza a bloudíc klikatými vráskami zapadla v husté bílé kníry.

Snad v té chvíli oživly v duši starcově vzpomínky na doby mládí...

Šetře této duševní jeho nálady, nepromluvil jsem.

Po malé chvíli dotkla se jeho kostnatá a chladná pravice ruky mé... rozhledl se starostlivě vůkol, jakoby pátral, není-li někdo na blízku, a řekl pak přitlumeným hlasem:

„Tam poblíž prostředního dubu vykopají dělníci kostru jezdce i s koněm.“

Kdyby byl z podvečerní jasné oblohy, jež klenula se nad zasmušilou lesní krajinou, náhle hrom zarachotil a blesk před nohy mé udeřil, nebyl bych se více ulekl, než ulekl jsem se těchto slov. Krev stydla mi v žilách, dech můj váznul... tlukot srdce mého proměnil se v nepravidelné ba křečovité cukání. V duši mé bleskem oživla pověst o ryšavém jezdci, který zajel si jednou na bílém koni do těchto lesů, aniž se byl kdy z lůna jejich vrátil...

Dlouhou chvíli obmykaly kostnaté prsty starcovy ruku mou, nepromluvil však ani slova.

Mně nedostávalo se síly k otázce... cítil jsem však, že blízek jest okamžik, kdy vysvětlí se mi tajemné zmizení starého barona z Matermoru.

„Pojďme do průkopu, dělníci zakopali se tak hluboko ve stráň, že musili již dokopati se koster,“ oslovil mne náhle starý myslivec.

Kráčeli jsme mlčky nizoučkým mlázím k průkopu, který poblíž dubů tvořil záhyb.

Stařec opíral se o mne celou tíží svého těla, které se chvělo...

Došli jsme v záhyb průkopu, nad nímž ční tři duby, a zrakům našim objevil se obraz příšerný.

Nad houfem shluknuvších se dělníků vypínala se u prostřed průkopu pyramida země a hlíny asi půl třetího sáhu vysoká a v eliptickém půdorysu asi pět sáhů v obvodu čítající, na jejímž temeni bělela se lidská lebka a kus páteře s lopatkami...

Osmahlý inženýr, který řídil práci v průkopu, uvítal a uctivě pozdravil starého myslivce, jejž dobře znal, a vypravoval nám, že dělníci objevili při kopání v zemi lidskou lebku. Poněvadž ale inženýr, intelligentní muž, který se nám ihned prohlásil, že je pilný sběratel starožitností a zvláštností, nařídil svému dělnictvu, aby při každém významnějším nálezu zastavilo práci a jej zavolalo, učinili tak dělníci při nálezu lebky. Inženýr dal pak opatrně kopati do kruhu. Objevili lidskou kostru s vyhrbenou páteří a schýlenou nad koňskou hlavou: a když opatrně za inženýrova dozoru obrali zem do kruhu, tu objevila se jim stlačená kostra koně, na němž v pozůstatcích sedla ležela ku předu nahnutá kostra lidská.

Inženýr poručil dělníkům, aby odstoupili a my spatřili jsme zvláštní ten nález, jenž podobal se téměř soše.

Zásluhou inženýra, který chtěl poznati polohu jezdce i koně, bylo, že udržely se kostry, vnitř hlinou a zemí vyplněné, v původní poloze a v celistvosti.

V hubě koně vězela mezi zuby uzda rezem rozhlodaná, a na ní visely pozůstatky řemenů. Šaty jezdce byly ovšem úplně zetlelé, tak že nezbylo z nich než několik knoflíků a přesky; ale boty s ostruhami rezem rozežranými pokrývaly dosud bílé kosti holení. Na kopytech koně, jehož hnáty byly přelámány, nalézaly se dosud podkovy.

V duši mé vířící myšlénky a kombinace zkrystalisovaly v pevné přesvědčení, že jezdec není nikdo jiný, než starý baron z Matermoru.

Vzpomněl jsem si, jak na podzim roku 1870 zjevil se mi ve snu ryšavý jezdec na bílém koni, a jak země, která se náhle rozevřela, jej pohltila... Rozumí se, že jsem snu tomu nepřikládal významu nějakého nadpřirozeného zjevení — byla to prostě snem vykouzlená illustrace starého přísloví: ztratil se, jako by jej byla země pohltila. Ale v této chvíli objevil se duševnímu zraku mému tento sen tak živě, jako bych pohlížel na děj skutečný. —

„Kdo byl asi tento jezdec?“ tázal se polozamyšleně inženýr, upíraje zraky na bělavou lebku. Byltě z jiného kraje Čech jakož i dělníci a tudíž nikdo z nich neznal pověst o zmizelém jezdci.

„Nesnadno souditi,“ odvětil starý myslivec polozamysleně k té otázce, posadil se na žulový balvan, vyčnívající ze stěny průkopu a zadíval se na kostru.

„Pan baron s paní baronkou přijeli,“ hlásil dělník inženýrovi.

„Dal jsem baronovi zprávu o tomto nálezu,“ vysvětlil nám inženýr a spěchal, aby uvítal své hosty.

Zimničné napnutí lomcovalo mnou... umínil jsem si, že budu bedlivě pozorovati tvář baronovu, abych vyčetl z ní dojem, jejž vzbudí v duši jeho první pohled na kostru.

Z mlází, jímž klikatě vleče se lesní cesta, vyšel baron, sedmdesátiletý kmet vysoký, suchý, oděný elegantním černým oděvem nejmodernějšího střihu. Na hlavě pokryté hustým bílým vlasem, měl cylindr. Obličej jeho, zvráštělý sice, ale barvy zdravé, jevil neobyčejný klid, ale nikoli klid ledový, nýbrž klid, který se jevil shovívavým, jemným úsměvem, v nějž občas vmísil se lehounký, přeletavý rys trpkosti. Chvilkama hladil si pravicí své šedivé kníry. O levici jeho opírala se baronka, oděna též v černý šat... Byla o málo nižší postavy než baron. Také její vlas byl bílý. Z jejího obličeje zářila dobrota srdce... srdečně a laskavě děkovala dělníkům, kteří ji uctivě pozdravovali. Inženýr vedl je k průkopu a líčil jim nález.

Myslivec té chvíle vstal, postavil se ke mně a pošeptal mi:

„Všimněte si baronova krku po pravé straně.“

Pokynutí to mě ovšem překvapilo — jevilo se mi co nové zauzlení všech těch příběhů, po jichž vysvětlení jsem toužil.

Zadíval jsem se na stařičký ten párek.

Tak tedy vyhlíží nyní onen muž, nad jehož listy probděl jsem v rozčilení a přemyšlení tolik nocí! A stařičká ta elegantní paní, jejíž každé pohnutí jeví soulad, ušlechtilost a klid, jest tatáž prostá vesnická dívka, jíž baron zachránil snad i život před rojem rozvzteklených sršňů...!

Baron a baronka přiblížili se asi na osm kroků před podivnou tu sochu, již pečlivost inženýrova vypravila z archivu země, která svým způsobem zaznamenává a potomstvu zachovává události z dob dávných.

Okamžik, kdy přiblížil se stařičký párek kostře, nezapomenu v životě svém nikdy.

Zastavili se a zadívali se upjatě a snivě na bizarní ten zjev, na vybílené ty kosti... dlouhou chvíli pohlíželi ztrnule na lebku jezdcovu... po obličejích jejich rozestřel se šerý mrak zadumčivé bolesti... oba utajeně povzdechli, pohledli na sebe a z šedých jejich řas vyperlila se slza...

V průkopu bylo hrobové ticho... vůkol na stráních rozléhal se hlahol dělníků, v nějž mísily se rány kladiv.

Baron první procitnul z myšlének, které snad zanesly ducha jeho do minulosti, a oslovil inženýra: „Račte mi, prosím, sděliti své domněnky, jak se asi tato kostra dostati mohla do hlubiny země.“

„Ráz půdy, pak poloha jezdce,“ odvětil inženýr, „nasvědčují tomu, že nebyl zde jezdec ten se svým koněm zakopán, spíš zdá se mi, že se na něho sřítila s hůry nějaká podkopaná stráň, úbočí nějakého lomu na kámen, kdež snad ukryl se před bouří nebo deštěm.“

„Pane inženýre, myslím, že jest vaše domněnka pravdiva — v těchto místech býval za mého mládí lom — není-liž pravda...“ Poslední slova platila starému myslivci, který přisvědčil:

„Hluboké lomy na stavební kámen.“

„Zdá se mi, pane,“ pokračoval baron v hovoru s inženýrem, „že jste nálezem svým objasnil tajemství z minulosti mé rodiny. Roku 1823 zmizel náhle můj otec, když si byl do těchto lesů na koni vyjel...“

V obličeji inženýrově obráželo se podivení.

Baron pokračoval:

„Zbývá toliko pátrati po nějakých předmětech, jež patřily mému otci... Nosíval velké stříbrné hodinky...“

„Zde, pane barone.“ A inženýr podal baronovi pozůstatek stříbrných hodinek, dokládaje:

„Nalezli jsme je mezi žebry jezdce, kamž dostaly se patrně průběhem času tlakem země.“

Pak podal baronovi velkou bambitku, jakých užívala na počátku tohoto století kavalerie. Dřevěná pažba bambitky zmizela úplně, ale hlaveň se zámkem a kohoutkem, v němž vězel ještě křesací kámen, zachovány byly dosti dobře. Nalezli ji v pozůstatku koženého pouzdra.

Baron prohledl bambitku, vykládanou stříbrem, a prohlásil ji se vší určitostí za majetek svého otce. Pak dodal hlasem, jímž chvělo pohnutí:

„Díky vám, pane inženýre, za péči, již jste věnoval pozůstatkům muže, který před dávnými lety zde zhynul — není více pochybnosti — byl to můj otec.“ —

Domněnka inženýrova, jak dostal se jezdec do lůna země, zdála se mi tak pravdě podobnou, že bych ji byl považoval za konečné vysvětlení; že ale starý myslivec se vší určitostí věděl, kde kostra leží, v tom tušil jsem další nějaké tajemství. —

Prohlášení baronovo naplnilo inženýra úžasem, ba zdálo se mi, že jej i dojalo. Vždyť zjevila se mu zde náhle jaksi poslední scéna nějaké tragedie, jejíž předchozí dějství neviděl.

„Opětuji, pane inženýre, vroucí svůj dík za péči, již jste věnoval pozůstatkům muže nešťastného, a prosím, abyste dal je ošetřovati ještě do zítřejšího jitra. Dám zítra kostru odtud vyzdvihnouti a uložiti ji ve hrob vedle mé matky... Dík vám, pane.“ Podal inženýrovi ruku; též baronka učinila tak...

Inženýr ubezpečil, že dá kostru po celou noc bezpečnými dělníky hlídati. Baron a baronka pozdravili nás všechny velmi přívětivě a ubírali se klidně z průkopu. Pak vstoupili do kočáru, který byl pro ně zajel, a v brzku zmizeli v záhybu cesty za mlázím, na něž kladlo se již večerní šero.

O čem asi bude stařičký párek vypravovati si dnešního večera? Ta otázka tanula mi na mysli, když odcházeli.

V okamžiku, když se baron z Matermoru uklonil na rozloučenou, nachýlil hlavu tak, že se krk jeho poněkud vypnul z bílého límce. Maje stále na mysli tajemné pokynutí myslivcovo, pohledl jsem letmo na baronův krk. Spatřil jsem na pravé jeho straně táhlou jizvu.

Rozloučili jsme se s inženýrem a ubírali jsme se mlázím směrem západním zpět k Supí hoře.

Slunce ponořilo se právě v krvavé červánky za obzor...

Po celou půl hodinu, co kráčeli jsme lesem, nepromluvil starý myslivec ani slova — trval v zamlklosti přemítavé, ba skoro až mračivé... teprve když vyšli jsme z lesa na bujaré kvetoucí lučiny, zastavil se a řekl:

„Překvapilo vás prve zajisté, že jsem naznačil místo, kde nalezena bude kostra.“

„Přiznávám se,“ přisvědčím.

„Vyřknul jsem ta slova poprvé ve svém životě — sedmačtyrycet let tajil jsem je v nejskrytějším koutku svého srdce... Pokud jsme lesem kráčeli, nechtěl jsem o tom promluviti — mohl by snad někdo některé slovo zaslechnouti. Nyní vysvětlím vám vše za slib, že zachováte tajemství tak dlouho, pokud tři osoby budou na živě, totiž baron z Matermoru, baronka a já.“

Zaručil jsem se čestným slovem a podáním ruky, doufaje, že konečně vysvětlí se mi tajemné ty děje, které již tolik let ducha mého zaměstnávají.

Volně kráčeli jsme lučinou k Supí hoře, zámek i vesnice přistřeny byly večerní mlhou...

Stařec jal se vypravovati:

„Jest vám známo, že jsem již za svých dětských let ztratil otce i matku... zámožní příbuzní dali mě do Písku, kdež jsem navštěvoval třetí a čtvrtou třídu tehdejší hlavní školy, pak dali mě — jak se tenkrát říkávalo — do učení na myslivost k polesnému nebožtíka barona z Matermoru. Bylo mi devatenáct let. Tenkrát již, jakož vůbec po celý můj život, bylo mojí zálibou cvičiti špačky v mluvení. Učil jsem jich vždy kolik najednou. Dne sedmadvacátého června roku 1823 vyšel jsem si do lesa, abych vybral z hnízd mladé špačky — věděl jsem o několika hnízdech na prostředním z oněch dubů, jež dnes osaměle stojí poblíž průkopu... tenkrát byl vůkol rozsáhlý dubový a borový les. V místech, kudy projížděti bude v brzku průkopem železnice, byla hlu-

boká rokle, z níž vylámali roku 1821 mnoho kamene na stavbu shořelého kostela, zámku, fary a části blízké vesnice Tuhanic. Dělníci podebrali stráň, takže přečnívala jako střecha nad lomem. Nahoře na ploše stráně rostly lískové keře, mladé dubce a hlohy. Pomocí kotví, jež jsem si na nohy přivázal a pomocí provazu, jímž jsem obmykal obrovské tělo dubu, jejž by byli sotva čtyři muži rukama obepjali, vyšplhal jsem snadno do mohutné, ramenaté a tmavozeleným listem obrostlé koruny dubu, pak usednuv jízdmo na větev, odpočíval jsem, pohlížeje na malou lesní pláň, jejíž severním okrajem vlékla se již tenkrát tato cesta, po níž právě přicházíme... Vůkol pláně byly obrovské lesy... bory, smrčí i duby... Na pustou pláň vyšel od východní strany člověk s puškou na rameně... poznal jsem ihned nynějšího barona, tenkrát mladíka dvaadvacetiletého. Přicházel patrně od poplužního dvora, kamž docházel za nynější baronkou. S hlavou svěšenou kráčel volně pasekou, v tom vynesl se před ním tetřívek... baron strhl pušku s ramene, ale na ránu bylo již pozdě — tetřívek byl již z dostřelu. Zároveň zaduněla na blízku půda pod kopytem divě pádícího koně a z lesa vyřítil se tryskem starý baron na svém bílém hřebci. Zahlednuv svého syna zajel si k němu několika skoky.

„Stůj!“ zahřměl a zapráskal karabáčem — dlouho vyznívalo zapráskání to v ozvěně lesů. Mladý muž se zastavil.

„Toulal jsi se zase za tou děvkou!“ zahřměl starý baron.

„Pane,“ odvětil mladý teskně, „právě viděl jsem blikati lampičku za hlavou mrtvoly poklasného — roztříštil si včera pádem do sklepa lebku, uskočiv před vaším karabáčem.“

„Pošel,“ zachechtal se pekelně ryšavý jezdec... Mrazivý byl ten jeho smích a příšerná ozvěna lesů, která jej opětovala. Bůh jest mým svědkem — ještě dnes vyznívá mi v uších a mrazí mě v těle ten ledový jeho smích. Ó, to nebyl člověk — to byl sám satan. Pak zasípal zuřivě: „Zdá se mi, že mě viníš z jeho smrti? Prokleté hádě!“

Napřáhl obrovskou svoji pravici a ťal vztekle karabáčem po svém synovi, který bolestí zaúpěl až lesy zaúpěly s ním. Otočil se mu karabáč několikrát kol nahého krku, jejž proťal po pravé straně tak, že jsem zahledl proud krve... pak vztekle strhl syna svého, který dosud pušku v ruce držel, karabáčem, obpínajícím jeho krk, ku svému koni... V tom však vyšlehl z ústí pušky rudý blesk a zahřměla střelná rána. Starý vzepjal se v sedle, vytřeštil krví zarudlé oči, vzpřímil se ve třemenech, zdvihl, aniž by byl karabáč pustil, ruce vzhůru, jako obr, který chce klenbu nebes prolomiti a zařval: „Zatracený bastarde!“

Zároveň však vzepjal se jeho kůň střelnou ranou poděšen a dal se v divý slepý let... čtyry skoky a sletěl i s jezdcem se stráně dolů do lomu. Temně dopadlo a zadunělo to v hlubině lomu a ještě jedno: „Zatracený bastarde!“ zaznělo z útrob země...

S rozepjatýma rukama stál ztrnulý mladík na pasece a vytřeštěným zrakem pohlížel do vzduchu v ona místa, kudy letěl bílý kůň... Puška, z jejíž hlavně se ještě kouřilo, ležela u jeho nohou.

V tom zaslechnu nad lomem podivné nějaké hučení, které zdálo se vycházeti z hlubin země... pak následovalo šumění, šelestění listů, chřestění keřů lískových, praskot, a mně ztrnulému svědkovi těchto příběhů objevil se nový překvapující a neméně hrozný zjev. Stráň nad lomem, snad následkem otřesení, způsobeného dopadem koně, utrhla se s celou hořejší plochou zšíří mnoha sáhů a posupně šumíc, svalila se jako obrovská vlna dolů do lomu, jejž téměř celý zasypala... jezdec i s koněm byli hluboko v zemi pohřbeni. Závrať pojala můj mozek, který mi v lebce hořel prudkým úpalem, srdce bušilo mi v ňadrech... napnutím všech sil musil jsem se přidržeti drsné větve dubu, abych nesletěl střemhlav s jeho koruny.

Mladý baron, zesinalý ve tváři jako mrtvola, ztrnule patřil udiveným zrakem na stráň, která, jako by ji byla nějaká tajemná moc silou obrovskou z pravěkého lože vymknula, mocným vzedmutím převalila se do lomu...

Stál nyní téměř na pokraji utržené stráně, a pohlížel na hrob svého otce. Tiše a nepohnutě ležela země, leželo kamení v novém svém loži a nezachvěla se již ani jediná větvička, ani jediný lístek vyvrácených a polámaných keřů lískových, hlohových a mladých dubců...

Mladý muž promluvil několik vzlykáním přerušených nesrozumitelných slov, jako by hovořil s neviditelnou nějakou bytostí, pak zdvihl pušku, přitiskl si šátek na krvácející ránu, a vrátkým, potácivým krokem motal se po pláni k lesu, ohlížeje se stále, jako by se byl děsil, že snad z lůna země vyjede náhle zase divý ten jezdec na svém bílém koni.

Sotva že jsem se poněkud zpamatoval z hrůz, jichž jsem byl svědkem, ihned jal jsem se přemýšleti, zdali mladý baron v návalu bolesti úmyslně střelil po starém baronovi, či zdali snad vyšla rána náhodou v okamžiku, když jej starý, maje karabáč kol jeho krku ovinutý, k sobě strhl. Možno, že vyšla rána tím, že zachytil kohoutek s křesacím kamenem za šat mladého barona, že se napjal a udeřil v ocel nad pánvičkou... Otázka ta však zůstala pro mne tenkrát a je až podnes otázkou a také nepochopil jsem nikdy, proč nazval starý divoch svého syna bastardem. Ostatně vůbec ani nevím, kam jej rána zasáhla a byla-li smrtící... Pakliže ale mladý baron úmyslně vypálil ránu po starém, nepokládám mu to za žádný hřích... pravdu v této věci ví toliko on a bůh. —

Po této události, o níž jsem dosud s nikým na světě, ani se svou nebožkou ženou nemluvil, churavěl jsem po delší dobu a několik let vyhýbal jsem se zasypanému lomu... Po půl druhém roce po tomto příběhu stala se dívka z poplužního dvora baronkou z Matermoru. —

Teprv po pěti letech, když stal jsem se placeným mysliveckým mládencem, odhodlal jsem se k návštěvě hrobu starého barona z Matermoru. Jak změnilo se to místo. Na sřícené stráni, porostlé travou, ujaly se lískové i hlohové keře, dubce i smrčí a bujaře se zelenaly ve svitu jarního slunka; v trávě kvetly bleděmodré lesní fialky, prvosenky, petrklíče a vonné konvalinky... Pod tímto příkrovem dřímal jezdec i se svým koněm a teprva stavba dráhy vyrušila setlelé jeho pozůstatky po sedmačtyryceti letech z tohoto odpočinku.“ — — —

Konečně tedy vysvětlilo se mi tajemné zmizení barona z Matermoru...

Během hovoru došli jsme zhoustlou mlhou, vystupující z lučin a mísíce se s večerním šerem, do Supí hory do příbytku starého pensisty, jemuž jsem mezi večeří a po té dlouho do noci vypravoval obsah listů barona z Matermoru. Nerozluštěnými však zůstaly nám oběma dvě otázky: je-li nynější majitel Supí hory skutečně pravým synem barona z Matermoru a střelil-li tenkráte úmyslně, či byla-li to pouze nešťastná náhoda. Otázky ty zůstanou bez odpovědi a vysvětlení na věky. — — —

Druhého dne vyzdvihli baronovi lidé kostru z průkopu. A na dosvědčení, že kostra jest opravdu pozůstatkem barona z Matermoru, zachovala příroda v archivu svém neklamný jeden doklad: Při rozbírání kostry koně nalezen pozůstatek — k o ž e n é h o k a r a b á č e. Ještě téhož dne pohřbena byla kostra na hřbitově u kostelíka, který stojí na malém návrší uprostřed vesnice Supí hory . . .

Následujícího jitra rozloučil jsem se se starým myslivcem . . . Vřele a se slzami v očích tiskunl mě k srdci svému stařičký ten muž. A když volal za mnou ze síně svého domku poslední své: „S bohem“, tu poslední špaček, jejž žvatlati naučil, několikrát opětoval to jeho srdečné a opravdu poslední: „S bohem“ . . . neboť o vánocích téhož roku pomáhal jsem na hřbitově v Supí hoře zasypávati hrob jeho zmrzlou, sněhem zavátou zemí . . . A nad hrobem jeho spatřil jsem posledně v životě svém barona z Matermoru a baronku . . .

V měsíci únoru roku 1872 zemřeli oba . . . baronka žila toliko o tři dni déle než její manžel . . . Věrni byli sobě v neštěstí, věrni za dnů štěstí a téměř společně opustili tento svět. — —

Teprv po uplynutí desíti let odhodlal jsem se napsati tyto vzpomínky ze svého života, vzpomínky, které vždy zhluboka mnou zachvějí, kdykoli v paměti mé oživnou, a které v duši mé nevyzní nikdy.

Na dálném východě.

Z cestopisu A. M a k s i m o v a. Z ruštiny přel. *F. Marjanko.*

Ussurijský kraj naplňuje úžasem cestovatele netoliko krásou a malebností polohy, nýbrž i neobyčejným bohatstvím a rozmanitostí říše živočišné a rostlinné. Kamkoli obrátíme pohled svůj, všude nás poutají nepřetržitá pásma vrchů a chlumů, tvořící luzný obraz svou jemností a úhledností obrysů, všude nás nadšením naplňují velkolepé skály a strže, mračné, neznámé propasti a tajemné jeskyně.

Vystupuješ-li na ten či onen vršek chlumu, spouštíš-li se v tu či onu tajemnou roklinu, na všech místech vystupují před tebou nové a nové obrazy, jeden skvostnější druhého. Šumí tu nekonečné, temné lesy, jež sestupují takořka s vrchu do propastí a pokrývají celou horu věčně zeleným příkrovem jedlí, cedrů a sosen, a vlní se v údolí háje rozvětvených, obrovských jilmů, lepotvárných ořešin a palmovitých dimorfantů. Čím dále proniká oko, tím větší nalézá rozmanitost: palmovitý dimorfant zakrývá korkový peň svůj peřestými listy, úhledný ořech ustupuje obrovskému jilmu, stoletému dubu a lípě, jež vzbuzuje údiv dutým svým a objemným kmenem; velikolepá jedle a bujarý tis dolehají na sosnu a jasan, bříza, klenka jakoby chtěly vypuditi topol, akácii a višeň . . . Celá ta směsice stromů marně se tísní k sobě a marně zastavuje drábu mladším svým bratrům: z každé volné pídě půdy zvedá se k nebi bez, jasmín, azalka, šípek, kalina, lískové oříší a vše to tvoří neproniknutelnou, tajemnou houšť.

I zdá se, jakoby tu nebylo více místa; ale vinná réva razí si dráhu všemi směry, věšíc se s jednoho stromu na druhý, s keře na keř a vlekouc se po zemi, již pokrývá rozkošným zeleným příkrovem. Vinná réva proniká i nejhustším křovím, obepíná jedli, cedr a modřín, a spouští se se stromů k zemi co libý věnec.

Vedrati se do tohoto klestí a křoví, tvořícího neprostupnou, kvetoucí stěnu, není možno, a vnikneš-li přece do této tajemné houštiny, sotva učiníš několik kroků, již se v bludišti tom ztrácíš. Sluneční paprsky nepronikají hustou zelení a zanikají kdesi vysoko nad hlavou. Temno a ticho je v čarovné této jeskyni a vkročivšího sem zmocňuje se pocit hrůzy. Bojíš se čehosi neznámého, bojíš se této zlověstné tišiny — ale zároveň s rozkoší a z hluboka srkáš do sebe opojnou vůni. Země je vlhká a chladná, slunce není s to, aby tuto hustou záslonu zeleni proniklo. V největší letní vedro poskytuje tišina tato útulek před žhavým sluncem. Kdesi v houští bublá jen ručej lesní, ostatně je tu jako po vymření, nikdež ani zvuku ani sledu života . . .

Ale nevěřte zrádnému tomu tichu! Ačkoli je houšť ta člověku nepřístupna, obývá ji zvěř i ptactvo. Vetřelec, který sem vkročil, octl se netuše toho v říši živočišné, v níž šelma i dravec proto ztichli, že zaslechli těžké, nezvyklé kroky lidské. Kolkolem kypí život: žijí tu tisícové opeřenců od vrabce a černého krkavce až do čínského kosa a bengalského rybaříčka. Ve vysoké trávě skrývají se losi, jeleni, zubrové i divocí kanci, pardál, divoká kočka a rys plíží se v korunách obrovských stromů číhajíce na sojky a pižmoně; hymalajský tchoř a sobol lezou po kmenech a větvích, šplhají se do korun cedru, ořešin a jedlí a stíhají sibiřskou veverku; bázlivý medvěd ochlazuje se v chladné chvoji a naslouchá každému podezřelému šramotu a křiku, přichystán k útěku. Celé této říši vládne bengalský tigr,*) jenž je postrachem celému kraji. Bengalský tigr je smělý, odvážný a silný a působí rolníkům a kozákům velké škody dávením koní, býků a krav. Tigři nezřídka přicházejí i do stavení a odvlekají z nich skot, při čemž s kravou nebo koněm přeskakují ploty a ohrady. Nejvíce nevraží na tigry lovci, kterým vraždí lovecké psy zrovna před očima. Pes je vždy tigru lahůdkou.

Zvláštní lov na tigra se nepořádá; každému je život příliš drahý, než aby jej vydával v šanc za kůži tigří.

*) Rusové nazývají jej „tigra“ nebo prostě „ona“.

Podniká-li se však přece výprava proti němu, děje se tak nejvíce ze msty, že některému lovci udávil psa, jenž zde má značnou cenu.

Ussurijský tigr napadá člověka jen v mimořádných případech, dohání-li ho hlad anebo je-li raněn. Zvláště je-li raněn, je velmi rozlícen a sápe se na každého.

* *
*

Slunce právě vycházelo nad okolními vrchy a lehce zvedalo se v temném modru červencového nebe, když se po nízké, točité, divokou zvěří prošlapané stezce brali dva lovci. V čele kráčel mladý, ještě útlý jinoch a za ním vysoký, zdravý muž, jehož rázné líce jevily mužnost a odvahu. Nevelké, ale bystré oči jeho bedlivě pozorovaly každý okolní předmět a namáhaly se, aby pronikly zelenou stěnu houštiny. Lehká, smělá chůze jeho svědčila, že je to zkušený lovec a zná les, kterým se ubírá. Celá zbroj lovců sestávala ze špatné, vojenské ručnice a z nevelkého nože zatknutého v koženou pochvu zavěšenou za pasem.

Na první pohled lze uhodnouti, že oba lovci jsou bratří. Oba kráčeli mlčky a namáhavě plížili se k nevelké, tajemné peřeji, oblíbenému místu srn. Čím více se blížili k naznačenému místu, tím opatrněji vykročovali. Konečně octli se u vody, která pod hustou klenbou bujné zeleni s lehkým šumem obrývala nevysoký břeh. Kolkol panovalo hluboké ticho, jakoby nikdež nebylo živoucího tvora. Lovci marně zírali podél břehu — srn nikde nebylo, aniž slyšeti lehký odstražitý jejich krok.

Netrpělivý mladý lovec chtěl již vstáti, ale mocně stržen byl do trávy bratrem, k jehož jemnému zkušenému sluchu dolehl známý zvuk. Lovci ztajivše dech a přilehnouce úplně k zemi pozorně naslouchali. Brzy ozval se lehký třeskot pohnutých větví a na strmém břehu objevila se sličná srna. Srna povznášela vysoko hlavu, naslouchajíc pozorně každému šelestu, při čemž velké, tmavé oči její bloudily po okolí a růžové nozdry lehce se chvěly. Náhle zahučely současně dva výstřely . . . Srna, která chtěla odběhnouti ode břehu, klesla na kolena a s žalostným stonem spadla do peřeje. Lovci vyskočili a spěchali k raněné srně, která marně snažila se postaviti na nohy a na blížící se lovce pohlížela laskavým pohledem, jakoby prosila o milost. Starší lovec seskočil do vody, vytáhl nůž a vrazil jej až po rukojeť do hrdla srnky; ta sebou trhla a z očí vytryskly jí dvě slze, jež se smísily s proudem řinoucí se krve.

„Dobrá kořist — bez mála tři pudy!“ pravil Dmitrij.

„Zasáhl jsem ji?“ tázal se netrpělivě Petr stojící na břehu. „Podívej se, Dmitriji, kam kule zaletěla; mířil jsem pod lopatku . . .“

„Jedna koule vnikla do pravého boku a vyšla levým,“ odvětil starši bratr, „druhá uvizla v ledví.“

„Bok prorazila moje koule,“ podotkl Petr pyšně. „Patří tedy tobě. Dříve však třeba ji vyvrci.“

Dmitrij vyskočil z vody a stáhl zkrvácenou kůži.

„Oddechneme si a pak se vrátíme domů,“ pravil Dmitrij skončiv svou práci.

Po půl hodině vraceli se lovci touže pěšinkou domů; napřed kráčel jako dříve Petr a za ním Dmitrij, jenž nesl na ramenou ukořistěnou srnu.

Na jedné zatáčce stanul Dmitrij, aby si zapálil dýmku. Petr mezitím ubíral se dále, až pak pozoruje nepřítomnost bratrovu, taktéž se zastavil . . . Brzy slyšeti bylo opět známé kroky, a Petr chtěl právě bratra okřiknouti, když se v houští ozval náhle silný třesk a cosi těžkého padlo na stezku; lesem zazněl srdce rozrývající výkřik a hned v zápětí udušený ston, tak jakoby křičícího kdosi dávil. Petr ztrnul, zbledl jako plátno a hnal se zpátky, neučinil však ani deset kroků, když se zraku jeho objevilo děsné divadlo. Bratr jeho ležel na stezce s tváří k zemi a na něm zaryv zuby své do šíje nešťastníkovi seděl ohromný tigr, jenž klokotem srkal vřelou krev nešťastníkovu . . .

Petr vzkřiknuv divoce a odhodiv ručnici vrhl se k bratrovi, nevěda, co činí. Sotva přistoupil, zvedl se tigr a couvl od své oběti, zdáloť se, že je udiven smělostí touto a že bojí se podstoupiti s ním skutečný boj.

Petr sklonil se k bratrovi a nadzvedl zkrvácenou jeho hlavu, nevidě před sebou a kolem sebe nic jiného než rozervaný trup bratrův. Mezi tím co tigr ve vzdálenosti pěti kroků se krčil, líbal Petr zohyzděnou tvář Dmitrijovu a ovazoval mu ji šátkem, jejž si strhl s krku. Když byl takto učinil vše, co vůbec bylo možno, vstal opět Petr a vrávoraje, padaje a opět vstávaje ubíral se domů.

Petr vrátil se domů tak zděšen, rozervá́n a zamračen, že domácí ihned tušili neštěstí.

„Kde je Dmitrij? Kde bratr?“ ptali se s bázní otec, matka, žena Dmitrijova.

Petr mlčel a pohlížel na všechny tupým divokým pohledem, jakoby svou rodinu ani nepoznával.

Marně dolehali na něho otázkami domácí lidé i přiběhší zvědavci. Petr vyjeven chytal se za hlavu a v obličeji jeho zračila se němá bolest.

„Chlapec pozbyl smyslů,“ pravil kdosi z tlupy. „Nepochybně, že se setkal s tigrem.“

„Tigr, tigr!“ vzkřikl Petr divoce a svalil se beze smyslů s lavice . . .

Domácí ihned uhodli, že lovci setkali se s tigrem a že Dmitrij podlehl drápům krvožíznivé šelmy.

„Dobří lidé, zachraňte syna!“ naříkal otec, šedesátiletý stařec, a kleknuv na kolena, počal objímati nohy všech přítomných.

„Zachraňte našeho živitele!“ plakala matka i žena Dmitrijova.

Sebrala se celá ves a staří i mladí počali se zbrojiti: jeden ozbrojil se ručnicí, druhý toporem a jiný docela i prostou dubinou. K vyslídění šelmy vzati byli všickni psi z vesnice.

Slunce již zacházelo za hory, když tlupa došla k místu, na němž Petr ostavil svého bratra. Tráva byla tu ulehlá a krví potřisněna a kolem zjevny byly okrouhlé sledy mohutných tigřích tlap. Ležely tu také dvě ručnice i šátek, kterým Petr ovázal hlavu bratrovu, ale Dmitrije zde nebylo.

„Pojďme po stopách,“ navrhoval jeden.

„Pojďme, pojďme!“ hučela tlupa, hoříc pomstychtivostí.

Dav hnul se do křoví, dral se houštím a přelézal skácené kmeny. Psi pozorně obcházeli každý keř a s hněvivým vrčením hledali svého nejhoršího nepřítele. Tak uplynulo asi půl hodiny, když náhle psi vrátili se mezi lid a počali jeviti neobyčejný strach. Nebylo pochyby, že ucítili tigra.

„Tigr je na blízku,“ šeptali přední zadním a všickni stanuli nevědouce, co teď. Nikdo nechtěl jíti dále, každý strachoval se o svůj život. Vědomí, že mohutný, bezohledný tigr je na blízku, dolehalo na všechny jako těžké olovo. Mnozí ztráceli i mysl a radili k návratu.

„Hoďme kamenem do křoví,“ navrhl jeden z tlupy, ozbrojený ručnicí. „Snad tigra vyplašíme!“

Několik mužů počalo házeti kameny do křoví. Kameny odrážely se o husté větve a kmeny, ale tigr se nehýbal. Když už se za to mělo, že není čeho se strachovati, vystřelil jeden z vesničanů na zdařbůh do křoví.

Neprozřetelný výstřel ten jevil divotvorný účinek: v husté zeleni cosi prudce zašumělo a očím lovců a honců objevil se náhle ohromný tigr. Několik vesničanů střelilo po něm, ale chybilo, načež tigr divoce zařval a jedním obrovským skokem octl se vedle samých střelců. Zde na okamžik stanul a přisednul, pohlížeje krví podlitýma očima na své nepřátele, jakoby si vyhlížel oběť... Pak opět se rozehnal a povalil hnutím svých drápů jednoho z vesničanů k zemi. V tom na štěstí padlo ještě několik výstřelů; tigr odtrh se od své oběti, vyskočil a pak sklesl zrovna uprostřed svých vítězných nepřátel.

Skolivše tigra pátrali lovci po ostatcích nešťastného Dmitrije. Po delším hledání nalezli konečně jakousi zkrvavenou hmotu, v níž bylo nesnadno poznati silného, hezkého muže. Hlava byla od trupu utržena, kosti ohlodány, ruce a nohy polámány. Vesničané složili ostatky nešťastníkovy na nosidla a odnášeli je ve smutném průvodě domů. Za mrtvolou Dmitrijovou vlekli lovci ohromného, pestrobarevného tigra...

FEUILLETON.

O látkách pasvitných a jich užívání.

Každý z nás za mládí svého pozoroval, že čáry namalované fosforovou hlavičkou sirky na prstech, stěnách a jinde ve tmě po delší dobu svítí z počátku silněji, pak stále chaběji, až zmizejí. Tento výjev přesnadno vyložiti lze tím, že částečky fosforu slučují se s kyslíkem vzduchovým a spalujíce se vydávají světlo, jehož tou měrou ubývá, jakou ubývá částeček fosforových. Od světélkování fosforu ve tmě dostaly název fosforescence č. pasvitu všechny výjevy podobné.

Příčiny pasvitu jsou velmi rozmanité. Tření křesivců, lámání křídy, štípání slídy, krystalování některých kyselin a solí ve tmě jest provázeno pasvitem. Jisté druhy diamantu, kazivce i jiných nerostů svítí ve tmě, byly-li před tím zahřáty. Světélkování zvířat mořských, hmyzu, hnijícího dříví a j. má asi svou příčinu (jako světélkování fosforu) v pochodech chemických.

Avšak ani chemické, ani mechanické, ani tepelné proměny nepůsobí pasvit v míře tak značné jako paprsky sluneční nebo paprsky světla elektrického, jež nechají se dopadati na látky pasvitné (insolace). A zase působí insolace nejmocněji na strojené látky pasvitné, jež připravují se na suché cestě při vysoké teplotě a obsahují buď sirník vápenatý, nebo sirník strontnatý, nebo sirník barnatý.

Druhdy ukazovávaly se ve fysikálních kabinetech látky pasvitné v ploských trubkách skleněných, v nichž zůstaveny insolaci, načež ve tmě svítily oranžově, zeleně, červenožlutě a fialově. Nyní přicházejí stále četněji v oběh skřínky na sirky, manžety ke svícím, číselníky nebo ručičky hodinové, sošky, těžítka, obrazy atd. atd.

Zatím co u nás slouží pasvitné předměty (se světlem fialovým) za hračky a ozdůbky, rozšiřuje se v Anglii užívání jich k účelům vážným, zejména od té doby, kdy podařilo se připraviti pasvitný prášek barvy bílé, ve vodě nerozpustný, vlivům povětrnosti vzdorující. Tento prášek lze nanésti na předměty z papíroviny, na strojenou slonovinu a tlakem jej upevniti; dále lze jej smísiti s kollodiem, klihem, stearinem, vodním sklem, se sklovinou a jinými látkami, které jím pasvitnými se stanou.

Ještě důležitější pak jsou nátěry pasvitné, které nanášejí se pakostem lihovým nebo terpentýnovým na rozličné předměty. Roku 1880 nátěrem pasvitným Pařížan Němitz opatřoval ciferníky hodin; roku 1881 podobné nátěry shotovili anglický chemik Balmain a německý chemik Gädicke. Půl kilogrammem nátěru Gädickova (za 20 marek) lze potříti více než dva čtverečné metry plochy, pro kterou se odporučuje podklad bílý, způsobený klihovým roztokem plavené křídy nebo kopálovým roztokem běloby zinkové. Světélkování nátěrů potrvává až devatenáct hodin; posléze může pasvit pozorovati jen oko neunavené v místnosti úplně tmavé.

Dle zpráv Webrových natřely se pasvitně v Anglii poplavky č. boje přístavů perthského, eritského; boje při ústí Temže a Medwaye. Bylo je na vzdálenost více set metrů dobře viděti i za tmavých, mlhavých nocí a při bouřlivém moři. — Tamtéž oděv a náčiní potápěčů opatřují pasvitným nátěrem; před potopením ostaví se potápěč insolaci za dne nebo působení světla hořčíkového v noci. Dle jistých zpráv stačil pasvit nátěru k tomu, aby ve hloubce osmi metrů potápěči zřetelně rozeznávali i hřeby a šrouby potopené lodi a s prospěchem mohli pracovati. — Bezpochyby osvědčí se znamenitě natírání ochranných pasů, jež se házejí se břehu tonoucím a jež za tmavých nocí míjely se účinkem, ježto nebyly spatřovány.

Výborně mohou posloužiti větší plochy pasvitné k osvětlování skladů prachu, ligroinu, étheru, petroleje a jiných látek snadno vznětných. I v dolech uhelných bylo by zavedením pasvitných ploch úplně zamezeno neštěstí výbuchů bicích větrů: bude jen potřebí ony plochy po přestávkách silným světlem insolovati.

Velmi dobře osvědčily se v Anglii nátěry pasvitné ve vozech železničních; při jízdě dlouhými tunnely dávají jemné, dostatečně silné a oko nedráždící světlo, které pranic nestojí. Weber doporučuje, aby takovými nátěry opatřily se i kameny, označující vzdálenosti větší, zahrážky, číslice strážných budek, části opatření signalových, části kolejí atd.

Znamenité služby prokáží nátěry pasvitné cestujícím; kříž na stěně skalní natřený ukáže nebezpečné místo za tmavé noci; stezky lesní a polní poznají se po pasvitných čarách na stromech, skalách, meznících i v zimních nocech, kdy sníh je pokrývá atd.

Větroplavci na svých poutích vzdušných nebudou stupnice přístrojů za noci osvětlovati světluškami svatojanskými v lahvičce uschovanými, jak činil Flammarion, neboť stupnice budou na kompasu, hodinách, teploměru, tlakoměru a vlhoměru zářiti samy.

Také k upohodlnění a větší bezpečnosti života ve velkých městech výborně pasvitné nátěry poslouží. Nad schodištěm vedená čára pasvitná bude nočnímu chodci vodítkem i tam, kde po desáté hodině večerní plyn zhasínají; pasvitný nátěr štítků se jmény na dveřích a okolo dírek klíčních uspoří dlouhé hledání a mýlky. Zrovna tak snadno nalezneme, kde stojí schránka na sirky, kde svíčka, kolik hodin na pasvitném ciferníku ručička ukazuje atd. Že pasvit jest dosti účinlivý a mocný, o tom mnozí Pražané měli příležitost přesvědčiti se v průmyslovém museu páně Náprstkově, kde celá sbírka pasvitných předmětů se nalézá.

Praktický význam pasvitných nátěrů jest tím větší, že snadno naplní se jednoduché podmínky, jichž potřebí. Předně musí pasvitné věci za dne zůstaviti se působení denního světla, které není oslabeno zelenými záslonami nebo několikerým odrazem. Za druhé pasvitné věci musí v noci nalézati se na mí-

stech vskutku tmavých a nesmí jim býti konkurentem světlo plynové. Kyselina solná, dusičná i sírová a chlór svítivost ruší; nátěry, v nichž obsaženo olovo, za přítomnosti pasvitného prášku černají; také železo nesmí se stýkati s pasvitným práškem, aby nesežloutl.

Složení chemické u rozličných pasvitných práškuv a nátěrů jest rozličné; mimo sirníky již jmenované obsahují také sirníky uranu, hořčíku, hliníku, vápna ze skořápek mušlí, sódu, síru, fosfor z rostlin mořských a j. Sirníky samy o sobě nesvítí, a svítivost těch rozmanitých sloučenin nespravuje se jenom jejich chemickou povahou, ale i vnitřním složením molekulárním; není na př. lhostejno, dává-li se do směsi, z níž látka pasvitná se připravuje, vápno z perleti nebo jen skořápek ústřičných, ač chemická povaba obou vápen jest jednostejná. Zahřátím pasvitné látky jejich svítivost se zvyšuje, ale zkracuje se doba trvání. Svítivost může býti vzbuzena i světlem petrolejovým, plynovým, ano i hořící sirkou; ovšem lépe insolují látku světlo hořčíkové a elektrické, nejlépe pak světlo denní.

První, kdo pasvit pozorovali, byli Aristoteles a Plinius; oba píší o světélkujících živých rybách a hmyzech i o hnijících látkách pasvitných. Plinius zmiňuje se také o svítících nerostech, jež byly carbunculus, chrysolampis, selenites. Za času Galileiho boloňský švec Cascariolo připravil pověstný bononský nebo boloňský kámen pasvitný (1630); zvláštní spis o tomto kameni vydal Liceti (1640). Abertus Magnus bollstaedtský znal světélkování zahřátého diamantu (1651). Sestrojování svítivých kamenů pak se rozšířilo, roku 1675 podařilo se Balduinovi, roku 1693 Hombergovi, roku 1768 Cantonovi; fosfor objevil Brand roku 1669. Světélkování ve vzduchoprázdnu nad rtutí ve tlakoměru objevené roku 1675 Picardem, připisováno merkuriálnímu fosforu a teprve roku 1762 fysik Deluc zjistil elektrickou povahu tohoto zjevu. (Dle Poggendorffa). Pasvitojevem č. fosforoskopem zjistil Becquerel (1858) pasvitnost skla, zejména olovnatého, látek uranovitých, korundu, safíru, rubínu, spinellu, disthenu a topasu. (Dle Müllera.)

Přívrženci hypothesy, že světlo vzniká výronem částic svítícího těla, úkazem pasvitu dostali se do úzkých. Zastanci theorie, že světla původem jest chvění étheru, vykládají pasvit tím, že chvění étheru uvádí do spoluchvění částečky pasvitného těla; tímto spoluchvěním vzniká nové chvění étheru a tím nové světlo. Obdobný úkaz nalezneme při zvuku; i zvuk ladičky se prodlouží, postavíme-li ji na ozvučnou desku pružnou, která ladičkou se rozechvěje. I v oboru tepla sálavého naleznou se úkazy pasvitnosti podobné. Ale odkažmež již theoretické úvahy odborníkům a těšme se, že za nedlouho četnější poptávkou a zdokonalenou i rozšířenou výrobou bude možno, aby „nový světlonoš“ nalezl místo své všude, kde pro vzácné vlastnosti své toho zasluhuje. *Jos. Klika.*

Pomník Hálkův odhalen byl v neděli dne 14. t. m. za vřelého účastenství obecenstva. Slavnost začala hned v sobotu večer v divadle: dávali Hálkova „Záviše z Falkenšteina“. Herci, zvláště pan Slukov v titulní úloze, paní Sklenářová co Kunhuta, paní Bittnerová co Jitka a pan Bittner co Ruperto přičinili se ze všech sil, ale divadelní správa neučinila pro oslavu téhož večera téměř ničeho. To osvětlení a ta výprava vůbec — darmo mluviti. Kdyby nebylo studentstva, jež ve svém nadšení promíjelo vše a hlučným potleskem provázelo každou scénu, nebyl by nikdo hádal, že je to slavnostní představení. — V neděli ráno byl pomník odbalen a předsedou „Umělecké Besedy“ obci pražské odevzdán. Slavnosti té účastnily se četné spolky a korporace pražské i venkovské na mnoze s prapory a tu i tam i v stejnokrojích — ač bychom k takovým miniaturním slavnostem národním neradili — a pak hlavně zase studentstvo, jež v počtu několik set tvořilo jádro celého průvodu. Odpoledním promenadním koncertem na Žofíně, který i při nejistém počasí byl hojně navštíven, byla slavnost ukončena.

Divadlo. Poslední čas byl nepřetržitou řadou samých slavností. Po veliké slavnosti Smetanově přišla slavnost Hálkova: hned na to dni svatojanské, a ke konci května bude se odbývati v Praze ještě sjezd přírodozpytců a lékařů, kde se uspořádá v divadle k jejich poctě opět slavnostní večer. Letos připravila správa divadelní venkovským hostům opravdu vybraná představení: večer před sv. Janem, dne 15. t. m. dávali Šamberkova „Tyla“, který za ten krátký čas stal se jedním z nejpopulárnějších kusů českých; šestnáctého pak viděli jsme odpoledne Vrchlického „Drahomíru“ a večer Smetanovu „Libuši“. Představení „Drahomíry“ se nám tak zvláště nelíbilo: jednak denní osvětlení nepůsobilo příznivě na ty krásné dekorace, s nimiž „Drahomíra“ byla do světa vypravena, a pak ten zimničný spěch, s jakým kus sehrán byl, kazil ty nejhezčí scény. Z toho nelze ovšem nikoho viniti, neboť večerní představení nemůže čekati. Nicméně pozorovali jsme s potěšením, že obecenstvo přijalo „Drahomíru“ i za těchto poměrů velice vlídně, neboť po každém aktu byli herci i dvakráte voláni. Večer na „Libuši“ bylo úplně vyprodáno. Mezi tím týdnem viděli jsme také novinku — a jakou! Jmenuje se „Muž z měsíce“ a je to veliká fraška se zpěvy v pěti aktech. (Napsal Costa a Jacobson.) Můžeme říci s dobrým svědomím, že něco tak hloupého jsme již dávno neviděli. Nějaká komedie dobrá byla by se ovšem hodila mezi ten vážný repertoir, ale „Muž z měsíce“, nemotorná směsice starých anekdot, vtipů a nápadů a k tomu ještě v německém kabátě s dlouhými šosy — to si mohla věru divadelní správa ušetřiti, — zvláště tento týden. *R.*

„Z českého jihu.“ Krajinné, místní a historické obrazy. Napsal Fr. Ad. Šubert. Nákladem J. Otty v Praze. Illustrace kreslili Vojtěch Brechler, Edv. Herold, K. Liebscher, J. Mauder, B. Roubalík. Literatura cestopisná není u nás právě bohatá; zvláště pak o našich krajích domácích psalo se až dosud tak málo, že vždy jsme musili sáhati k týmž několika pramenům. Teprv nyní nastal v té věci trochu čilejší ruch a již máme i v literatuře cestopisné několik zdařilých publikací. Šubert jest v tom ohledu silou nad jiné způsobilou: je publicistou a má tudíž široký obzor a interes co možná všestranný; je básníkem a dívá se na vše s pravým porozuměním. Jeho krásné historické studie oživují místa dávno pustá a křísí zase celou minulost. Kde by jiní minuli lhostejně, on se zastaví, pozoruje a přemýšlí, pohrouží se docela do té místní nálady a dovede ji pak také vylíčiti docela prostě, ale věrně. Podáme malou ukázku, jak líčí Starý Tábor, bývalé Ústí Sezimovo: „Vstoupíš do obce a vidíš, že kráčíš po hrobech. Všude až teskně klidno, jakoby ani lidí nebylo v těch staveních, podle kterých jdeš. Nikde života, nikde ruchu, žlutolící nedostatek zeje na tě se všech stran. A po několika krocích seznáš, že kráčíš po městě mrtvém. Všude rupe ti pod nohou malta z budov, které tu druhdy stály, malta, kterou nedovedlo na prach zetřít ani půl století! Všude ti ji prozrazuje bělavá půda, písek vápnem promíšený, a vstoupíš-li na místa, kde druhdy zdvíhaly se k nebi zdi kláštera a klášterního kostela, uvidíš pole, jehož země či prsť, může-li tak slouti, není nic jiného nežli množství rozmělněné malty, jen s malou trochou černé země smíšené. Ta černá země je prach vynešený z hrobů na povrch…“ Šubert jako pravý cestovatel vidí vše a mnoho tuší, ale vždy tak, že mu dáme rádi za pravdu. Mimo to jest tak bedlivým a svědomitým v shledávání detailů, že se lze úplně na něho spolehnouti. Dosud vyšel první sešit líčící Ústí Sezimovo a Tábor. Můžeme říci, že se opravdu těšíme na příští sešity. Táž opravdu podnikavá firma svěřila mu též redakci velikého illustrovaného díla „Čechy“, jehož podrobnější prospekty naše obecenstvo co nejdříve uvidí.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „Kaminský“, „A“, „Slané“, „M. F. Plaček“, „V-n a-p“, „Václ. Vondrák“, „A“, „—o“, „Vašek Zabuda“, „Radouš Rosický“, „c a d“, „J. Mourek“.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. června 1882. ČÍSLO 16.

Závěť Štěpána z Pálče

od *Václ. Beneše Třebízského.*

(Pokračování.)

VI.

Na těch místech, kde nešťastník vrhl se oknem na zápraží, nalezl ráno pan Jeronym svazeček nějakých listin. Byly zavinuty černým hedbávím na kolikero a se dvou stran bělela se stužka, z čehož možno souditi, že ubožec závitek nosíval na holém těle, maje jej kolem hrdla zavěšený.

Pan Jeronym ostýchal se zprvu svazečku se dotknouti. Bývalť za tehdejších časů pověrčlivými mnohem učenější lidé než zdejší pán. Co by to také mohlo býti než nějaký prostředek „spolehlivý" proti konzlům a čarám, proti nepřátelským mocnostem zemským, podzemským i nadzemským? A takových věcí nejmoudřeji se nedotýkati; nejlépe hoditi je do ohně či zakopati hluboko do země, — pod okap.

„Slyšíš-li, Martine? — Ulož tohle k nebožtíkovi! Co s takovým dědictvím?"

Však ani čeledínovi se nějak nechtělo, aby se sehnul po závitku. Stalo se už nejednou, že, dotkl-li se kdo čehos podobného, dostal do rukou suché lámání, až mu i ruka slábla, usýchala, až uschla dočista. Ale vztáhl levici po téhle pozůstalosti přece, aby se neřeklo, že jest bázlivec. On — starý Martin Čahoun a bázlivec!

„Je tu nějaké říkání, řádka na řádce!" prohodil čeledín blíže ku svazečku přihlednuv. — „A kolik listů? — A kterak hezky psaných?"

Martin Čahoun balíček rozvazoval, ale opatrně jedva prsty se toho dotýkaje.

„Ukaž přec!"

Pan Jeronym sáhl po prvním listě, na němž pevnými tahy dosti ozdobným písmem bylo napsáno: „Závěť mistra Štěpána z Pálče, zrádce!"

„Nepochopitelná věc! — Dej to sem všecko zpět!"

Čeledín se na pána podíval nějak nedůvěřlivě. Jaktěživ si pan Jeronym kouzly a čarami nepomáhal, a tentokráte by snad chtěl? — Nebožtík, jemuž tyto listy patřily, dle všeho asi mnoho věděl; proto byl také tak stár; a chtěl by si zdejší pán život také na tak mnohý čas prodloužiti? — Kdož by si nepřál, aby smrt přiblížila se, jak možno, nejpozději? I on — Martin Čahoun — by ji, jen kdyby mohl, zaklel až na konec světa; a přece život jeho neznal přerozličných světských radostí už pro tu přezdívku. Ani oženiti se nemohl. Jednou měl ku svatbě tak blizounko; ale nevěsta si ho důkladně prohlídla, znaleckým okem změřila a do očí bláznů bláznovitých mu nadala.

Pan Jeronym si zašel nahoru do své světnice, nejdříve list za listem zběžně prohledl, potom všecky srovnal, usedl do lenošky, hlavu si opřel o levou ruku a začal čísti od začátku řádku za řádkou, ani jediného slova nevynechávaje, jak následuje:

„Testament tento napsal jsem vrátiv se nazpět do vlasti z Kostnice. Na smrtelné posteli jsem všecko ještě pročetl, tu a tam ledacos opravil, nejednu větu připojil, některou zase přeškrtl, podpisem svědků hodnověrných opatřil a mému bratru, synu jeho, vnuku jeho a synu tohoto zanechal, aby poslední vůli mou vykonali, jak budou moci nejsvědomitěji.

Zhřešil jsem, zradiv krev spravedlivou. I tuším, že ve věčnosti nepoznám, co to pokoj, klid a smír. Mé bydlo po smrti bude, kde nápis: „trýzeň Jidášů všech věků, všech stavů a všech národů." Ale možno-li spravedlnost nepodplatitelnou čímsi obměkčiti, prosím pro Boha milosrdného, pro Syna jeho jednorozeného, pro Ducha posvětitele, pro Matku boží, Jana Křtitele, pro sv. apoštoly Petra i Pavla a všecky svaté, bratra mého milého: ať syna svého dá na učení, kteréž jest písem svatých vykládání, všech mých thesí i proposicí i argumentací zkoumání nejpřísnější, jež nezná ohledů a strannictví. Ať syn ten po bedlivém pročítání lež od pravdy liší jako oheň od vody. Najde-li lež, ať ji do všech světa končin rozhlásí, ať ji mistrům všech učení, co jich na světě, předloží a potom ať navštíví za mne svaté město Jerusalem s Nazaretem i Betlémem, ať za mne i pro pokoj hříšné duše mé tuhé pokání vykoná u prahů apoštolských. Najde-li však pravdu, ať tohle české království kříž na kříž proputuje, všude ve městech královských, věnných i ostatních, po vesnicích, zámcích a tvrzích jméno mé očisťuje, každému pravdu pravdivou vykládá, každého poučuje, ať chudý, ať bohatý, ať učený, ať neučený, byť byl i jen pouhý sedláček... Vyžadovala by toho rodu našeho pověst dobrá a jméno až do mne poctivé. Jáť již pak sám nevím, zmotán jsa a v sobě rozdělen, kde pravda či lež, kde ctnost či hřích,

kde láska či závist, kde modlitba a kde proklínání. Tak jesti kolotáním světa tohoto ochuzena i ve psí přivedena nebohá duše má. A k tomu ke všemu — — chtěla ruka toto psáti: A k tomu ke všemu dej mu Pánbůh milý náš požehnání a své milosti — — ale ústa má nehodna o požehnání pro někoho prositi a ruka má nehodna milost boží někomu, by i jen na papíře bylo, odkazovati."

Tuto Štěpánova závěť přestávala. Ke konci byla přitištěna i pečeť, ale černá a nerozeznatelná, podpisy svědků taktéž nečitelny, že se zdálo, jakoby ani péra nikdy byli v rukou neměli.

Na prvním listě přišitém k téhle neobyčejné vůli poslední toto četl pan Jeronym ničeho si kolem sebe nevšímaje a hlavy ani nepozdvihnuv.

„Hledal jsem v thesích, proposicích i argumentacích strýcových, až mi oči zčervenaly a všecky sloupce ve tmavou hmotu přede mnou splývaly; o hlavu pokoušela se zprvu závrať jen chvilkami, později pokaždé, kdykoliv jsem papíry vzal do ruky; já pročetl summu Tomáše Akvinského, jakožto měřítko pravdy a lži, probral jsem akta kostnického koncilu den za dnem. řeč po řeči. nad jednotlivými výpověďmi proseděl jsem mnohdy kolik hodin, nedaly mi pokoje, ani když jsem ulehl..."

Náhle všecky zprávy od synovce Štěpánova končily: bylo znáti, že ruka přestala psáti, jakoby nad samým papírem mečem byla uťata, kolem jevily se dosud vybledlé skvrny inkoustové, jak asi péro prudce zaskřípalo. Potom začínalo písmo ruky jiné, zběhlejší i dovednější, o čemž svědčily umělé iniciálky vždy v čele jednotlivých odstavců.

„V díle strýcově pokračoval sestřenec. jenž nabyl vědomostí svých na vysokém učení bolognském, florentinském i v Padově, jenž výkladu písem svatých v samém Římě se učil a puzen vědychtivostí putoval až do Paříže, aby od mistrů slavných naučil se řešiti otázky, z nichž synu bratra Štěpánova rozum se popletl nadobro... Když slovutným magistrům kladl thesi za thesí vždy jednu z traktátů Janových a hned druhou z proposicí a argumentací Štěpánových, hádali, um svůj zkoušeli, ku pomoci hrozné knihy brali, až prohlásili za pravdivé these Štěpánovy. Já tenkrát si zavýskl, prsty u rukou zaluskl a jak jsem jen mohl nejrychleji, spěchal jsem do vlasti, abych všude pravdu zvěstoval. A ne bez obtíží velikých dostal jsem se do svého domova. Ale sotva, že v prvním městě začal jsem vykládati, kdo měl pravdu, zdali Štěpán či mistr Jan, vzkřikli všickni hlasem velikým: ejhle ancikrist! zadupali nohama i sápali se po mně, že jsem jedva se životem unikl. A kdekoliv jsem chtěl činiti výklady své a hlásati lidu výsledky badání mnoholetého a neúmorného zkoumání, všude vedlo se mi tak. I pomyslil jsem si nejednou: Už, pane bratře děda mého, sotva dojdeš pokoje; nechtějí mne nikde slyšeti a jméno tvé v paměti prokleté... Až tu kdysi muže prastarého jsem uviděl, jenž mne vyslechl pozorně, jakoby o samu duši jeho se jednalo. On jediný, co jsem jich kdy slyšel, mistra Štěpána litoval, že ho tak daleko zavedlo záští jedovaté; i zdálo se, jakoby za mlada také byl vědomostí ssál do sebe z pramenů křišťálových, protože měl řeč vybroušenou, každou větu uhlazenou, hovor propletený sentencemi ze starých i nových knih, z křesťanských i pohanských, římských i řeckých, Aristotela. Sokrata, Demosthena, Livia, Cicerona, Vergilia, Horacia, Origena. Tertulliana, Augustina, Lactancia... Po šatě by takového repertoria hrozného v šedivé hlavě jeho nikdo byl nehledal, ani po prvním slově, teprva proudem rozmluvy. Jsou lidé na světě do dneška, kteříž hrozný rozum svůj ukrývají a nevykládají před každým, jako kramář zboží své na prodej a k obdivu. učenosti své... A prastarý ten muž žil o samotě, jako někdy Jan Křestitel, živil se kořínky a medem lesním a od let čtyřiceti neměl v ústech ničeho jiného i rtů neovlažil leč vodou pramenitou. „Tohle bych jediné věděl, co by pomoci mohlo duši jeho a očistiti ji. Až na těch místech, kde se narodil, vykvete růže živá, kteréž větry palčivé neováły, a nade růží tou rozklene korunu mocnou strom, jemuž široko daleko rovného nebude a nebylo, pod jehož stíny ctnosti rozpučí, z nichž každá perlou drahocennou, — až ta růže rozvine se nejsvůdněji, potom — možno, čeho dosíci chceš. Ale očistě klesne za oběť všecken její květ do lístečku nejposlednějšího. A když jsem tenkrát do Pálče dorazil. byl tam jen samý babí hněv; o růži nikde ani pohádky... Rod náš již vymírá; na živě pouze už jen bratra mého syn. Nedokázal-li jsem ničeho já. kterýž jsem na knihách vstával. na knihy lehal, mezi knihami rostl, knihami se živil, nevím, co dokáže on. Dejž mu Pane Bože vytrvalosti, síly a umění!"

List následující byl prázdný; teprva na třetí stránce ruka již opět jiná pokračovala. Ale tahle byla neumělá, každá řádka šla jiným směrem, písmeny veliké střídaly se s maličkými, sotva čitelnými... Panu Jeronymovi se ruce třásly, přecházel ho zrak, kalil se mu; ale nedalo mu to a nedalo, aby nedočetl.

„Co uložil hlavu svou k odpočinutí můj strýc, uplynulo mnoho let. Z rodu Štěpána z Pálče stál jsem tu já sám, — já jediný, chud, jako žebrák, s odkazem, na němž lpěla kletba, v ruce s několika lístečky, na nichž byly zaznamenány veškery neúspěchy mých předchůdců, za bdění i dřímot s podobou předka mého před očima, jak proti mně ruce vyschlé spíná, abych pomohl, protože nepomohu-li já, už nikdo mu nepomůže, jak mi rány ukazuje, kde ho všude hadi uštkávají, kde mu vlkodlak srdce rozedírá... Nedokážu-li toho, že budu trpěti s ním, proklíná mne, zatracuje, vchází ve mne, vzpírám se, bráním rukama nohama, zuby nehty, volám o pomoc, jsem sám, v kraji pustém, nikde človíčka, nikde vesničky, jen vlci vyjí, jen sovy houkají, hlava se mi točí, oči mne pálí, nohy pode mnou klesají... Jsem nešťastný mistr sám... Nade mnou větry hučí, kolem vlny se víří, chci mezi ně a nemohu, jsem sláb, tuze sláb..."

Pan Jeronym se nemůže a nemůže ode čtení odtrhnouti, tak jakoby ho cos železem k těmhle listům bylo přikovalo.

„Na Velkém Pálči žije muž, kterémuž se v kraji slanském co do cti nikdo nevyrovná. Pochází z rodu starého. Erb čtverým polem rozdělen, se dvěma hady pod korunkami, jeden stříbrný a druhý zlatý přes kříž se točí, nad helmem ocas paví červenou a modrou barvou opět na čtvero rozdělený. u prostřed něhož tolikéž hadi dva na kříži jako ve štítě."

Tato slova psána rukou pevnou, ačkoli nikoliv písmem ozdobným. Písař dle jednotlivých tahů byl tentýž,

jediné že mysl jeho se již upokojila, oko že vidělo jasně před se a ruka že perem jistě uměla vládnouti.

„A dcera jeho podobna růži, když rozvita nejsvůdněji. Tam musím doraziti, kdybych si měl nohy rozedříti, plíce vydychati, kdybych celé noci spáti neměl, celé dni si neodpočinul... Pokud jí starý nevdá, protože hlásí se prý ženichů se všech stran; jeden až do Turek si jí šel dobývat; mohl by se vrátit snadno s ostruhami zlatými, se řetězem kolem krku jako klanečník, se zvučným predikátem... Ó kdybych já byl mohl mistru Štěpánu hledati očisty na bojištích, s mečem v ruce, na bujném oři, vůči půlměsíci... Už bys byl svoboden, usmířen; ale v knihách mezi thesemi, argumentacemi a proposicemi... Kde pak ve knihách! — A čekati, až na Velkém Pálči růže se rozvije, až tam ctnosti rozpučí, z nichž každá perlou drahocennou. Jak snadno jsem mohl zajíti. Byl jsem u bran pekelných tak blizounko... Přiletím tam jako pták, jenž nese neštěstí, usadím se tam jako netvor, kterýž očima příšerně svítícíma všecko kolem sebe na smrt uřkne, kterýž dechem svým všecko kolem sebe otravuje, jenž nezná smilování... A budu se brániti všemi silami, kdyby mne vpustiti nechtěli, nedám a nedám se odbyti, až se octnu na těch místech, kde stála Štěpánova kolébka, abych uviděl dceru jeho se modlící... Život časný vždycky stojí za život věčný; co mi potom, že jim přinesu smrt... Budu zachráněn já i on, vytržen z muk pekelných vejdu do lůna Abrahamova; mámtě již mnohem více než padesátku... A tak ve jménu Páně na cestu poslední!“

Pan Jeronym už hezkou chvíli dočetl; ale zraky jeho ještě tkvěly neustále na tomhle odstavci, jehož každičké slovo bylo ostřejší než nejlepší damascenka a zabodalo se hlouběji pod jeho hruď než kalené kopí spahiů tureckých. — Proto že i on vídal tedy tu tvář se zapadlýma očima, se znakem pekelné závisti na čele, na rtech s hadím sykotem za posledních dob častěji a častěji, určitěji a určitěji? Proto že se jí nemohl ani on vyhnouti nikde, ať si vyšel kamkoliv, ať začal práci jakoukoliv? Od něho že tedy chtěla takovéhle oběti?

Na nádvoří přivlékli čtyři jezdce s prsoma prostřelenýma. Koně zatím nechali v ouvoze. Kordy s panditkami nebožtíkům vzali; ale jiného se nedotkli, ač by u každého byli několik dobrých tolarů nalezli. Zbraň prý pověsí ve zdejší tvrzi na památku, jak se tu někdy ubránili lupičským cizincům, jichž se bála i bohatá města královská, otevírajíce před nimi pevné brány dokořán a u nichž se bázlivci vykupovali velikým penízem. Takového pronároda tu ještě neviděli; proto si na nich prohlíželi každý záhyb i každý šev. Strach šel z nich i nyní; výrazy obličejů svědčily, že tihle nevázanci ani dítek v matčině životě nešetřili. A přicházeli se na ně dívat z celé vsi. Ženy ruce spínaly a matky dítkám vyprávěly, tak že čerti v pekle vypadají.

Pan Jeronym však jakoby neslyšel.

Zraky jeho dosud tkvěly v rozevřených papírech na slovech: „A l e o č i s t ě k l e s n e z a o b ě t v š e c k e n j e j í k v ě t d o n e j p o s l e d n ě j š í h o l í s t e č k u.“ Jednotlivé písmeny rostly mu před očima v obrovských rozměrech a zdálo se, jakoby ruka tajemná znova a znova je psala většími a většími obrysy...

Zdejší pán ani nevěděl, že těsně u něho dlí Saluška, že bílá ručka její rovná mu vlasy na skráních, s čela jeho chmury rozhání a že mu již asi po třetí cosi povídá.

„Staří naši předkové trpívali hrozně... Kolika otcům a koliku matkám dítě jediné, miláčka nejdražšího německá střela urvala, německá ocel zhubila, německá „faleš“ zkazila? Jen co já vím a co já slyšel! — O kolik synů dobrých rodiče staré připravila kdy zráda jidášská? Rodný bratr nešetřil toho, jenž jedno mléko s ním do sebe ssál... Brat bratru oči vylupoval, brat bratra na jatky honil, jeden v drahé krvi druhého se brodil... A šedivý tatík dokonával, ustaralé matce srdce věrné dobusívalo; ale shasínajícím zrakům obou svítila vstříc naděje, že bude lépe, byť i nade hroby jejich... Nyní ukaž, Jeronyme, co sneseš a co vydržíš, — nyní, kdy neštěstí rukou ledovou ti k srdci sahá!“

„Všecko, tatíčku drahý, s tebou ponesu!“

Pan Jeronym ještě neslyšel.

„Tohle horší by mohla býti zkouška, než zlatých ostruh si dobývati na tureckých bojištích, než ve vražedné vřavě s nepřítelem se utkati... Člověk nevidí, neslyší, krev všecka kypí, síla roste sama, bitec by samé Moraně vrazil meč do žeber... Ale zde ty dlouhé, nepřečkatelné dni a s myšlénkou jako upír neustále ve hlavě...“

„Vždyť budu s tebou, tatíčku můj, já — tvá Saluška! Tvé řeči však nerozumím... Mluvíš o neštěstí, jakoby drahá hlava tvá postonávala... Byls celou noc vzhůru, ublížil jsi si... Musíš si odpočinouti!“

„Nedej Bůh, aby má hlava postonávala! — Co by pak řekli Jeronymovi Hrobčickému?“

„Odpočinku je ti třeba. — Nemůže ani jinak býti po takové noci. Mně samotné nevolno; také jsem ani oka nezavřela.“

„Tobě, Saluško, že nevolno — už — nyní — tak brzy?“

„Z nevyspání, tatíčku!“

„Z těchhle lístků! — Z těchhle hrozných řádek!“

Pan Jeronym se uchopil za hlavu oběma rukama.

„Zahoď to — spal — našli to u toho šílence...“

Saluška sáhla prudce po papírech, odběhla, jakoby křídla měla, hodila je do ohně a již opět k otci se tulila.

Pan Jeronym si setřel s čela pot, oddechl si volněji, podíval se na dceru, jak se k němu vine s tak vřelou přítulností, a prohodil již obvyklým hlasem: „Máš pravdu, Saluško! — Zapomínám, že mládí hezky dávno už odletělo. — Ale někdy za sebe člověk ani nemůže. — Mé přítomnosti za dnešní noci mezi čeledí bylo nejvýše třeba. — Musím se podívat dolů. — Bude nám třeba opatrnosti i dnes! — Bůh sám ví, jak dlouho tahle sběř lotrovská naším krajem se bude trousiti. — Všaku slyšíme co nevidět, jak a kde zlého natropili.“

Saluška neměla ani tušení, jak těžce se otec přemohl a co ho to za sílu stálo, než se takhle ovládnouti dovedl.

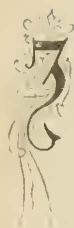
(Dokončení.)

*

Na skalním srázu.

Z „Dětských kartonů“ *Jana Červenky.*

I.

Zab ho!... Zab ho!... Chyť ho za krk a hoď ho dolů!... Pro rány Kristovy, chyť ho... Chyť...! Zde hlas selhal, zaškytl a ztichl. Nebylo slyšeti než dusot několika utíkajících nohou a těžké oddychování kvapem pracujících prsou.

Studenou měsíční nocí hnaly se nade vsí tři postavy stejným směrem. První, kvapící kamenitou stezkou nahoru ke skalním srázům, byla veliká a štíhlá, a skákala jako srna s kamene na kámen. Druhá ženoucí se přímo za ní, byla menší, zavalitá, ale rychlostí vyrovnala se prvé. Byla to postava muže, jehož ruka máchla několikrát vzduchem po vlajícím kabátu v předu, ale vždycky minula se cíle. A konečně třetí, utíkající dole zamlženou roklí a nespouštějící obě prvé s očí, byla nejmenší a útlá,... byl to chlapec, jehož hlas plný usedavého pláče sípal v skalách a zmlkl pak rázem.

Všichni tři hnali se za sebou stále touž rychlostí a v téže vzdálenosti. Ale chlapec se náhle zastavil, vtlačil si pěsti v bok a z hluboka vzdychnuv rozhledl se kolem. Pak se rozběhl znova, vylezl na stezku, po níž přeběhli oba muži, a zmizel na druhé straně, právě v tom okamžiku, kdy se z krčmy na konci vesnice vyhrnulo několik mužů a kdy se nahoře v skalách rozlehl drsný, přerývaný hlas druhého z obou utíkajících mužů: Sem! Sem!... Pro Boha, Tomáši, rychle! Nadběhni mu roklí!...

II.

Mlhu nad lesem prorazil paprsek slunce. Záplava zlatého, oslňujícího světla rozlila se po celém kraji a pobídla ptáky k hlasitému zpěvu. Listy stromů celého lesa počaly se chvět a třást a několik spadlo jich dolů.

Pod schnutým kmenem širokého buku nedaleko od kraje lesa ležel člověk.

Ležel na zádech s roztaženýma nohama a otevřenými ústy. Jeho pravá ruka spočívala na sukovité holi, levice a klobouk, jenž byl již sešlý a beze všech marnivých okras, podpíraly hlavu.

Slunce stoupalo zatím stále výš a pronikalo mezi stromy až k němu. Zlatě zářící paprsky smekaly se po zrosených listech, plížily se po měkkém mechu, až se dotkly jeho tváře a přinutily víčka očí k mimovolnému sevření.

To byl první pohyb, který spící muž učinil. Ale bezprostředně po něm následoval druhý, kvapné máchnutí rukou a protření očí — a pak pohnul se celý a vzpřímil se.

Postaviv se na své dlouhé nohy, přidržel se stromu a protřel ještě jednou důkladně oči. Byly černé a hrozivé, když se rozhledly lesem, provázeny úšklebkem rtů. Při jich pohledu bylo by se zachvělo každé srdce, třeba bylo zvyklé na nejdrsnější hrůzy. Měly v sobě výraz jakési nezkrocené vášně.... vzteku, který nevymizel z nich ani v smíchu, a jemuž bledá, sinavá tvář, vroubená tmavým, spleteným vlasem a krátkým, o něco světlejším vousem, dodávala rázu ještě drsnějšího.

Celá postava, klátivá a otrhaná se sukovitou holí v ruce byla odpuzující.

Když se tento dlouhý člověk přesvědčil, že jest vskutku ráno, máchl holí nad hlavou a sraziv několik listů, řekl divokým hlasem: A co teď?!

Ale v duši byl již rozhodnut a nedav si ani odpovědi, zaměřil volným krokem mezi skály a posnídal s ostružinových keřů.

Pak se již více nerozmýšlel, a tluče do každého stromu, který svým nakřiveným kmenem stál mu v cestě, kráčel zas nazpět ku kraji lesa, houkal a výskal, až se třásly skály, a časem zaklel, jako by celý svět zasypat chtěl kletbou.

Z lesa táhla se cesta do vsi. On se pustil po ní a nemaje jiného na práci, hvízdal si divoký pochod.

V polích, jimiž cesta vedla, pracovali již lidé a pásla se stáda, — ale on jako by jich neviděl, kráčel mimo, hvízdal a mával holí.

Vesnice nebylo posud zříti. Ležela dole pod vrchem, zakryta hustými řadami stromů a on stoupal posud vzhůru, nevšímaje si kývání hlav a tajemných posunků lidí, kolem nichž kráčel. Bylo mu lhostejno, vzbudí-li v duši jiných zvědavost, a také nekvapil, aby ji upokojil, byl by již raději býval ve vsi, aby zkojil svůj hlad.

To byl jediný předmět, kterým zabývala se dnes ráno jeho hlava. Ale když přišel na temeno vrchu a spatřil první štít domu bělati se mezi stromy, stanul přec a změnil výraz své tváře.

Čelo dřív dosti jasné zúžilo se o několik vrásek, rty se skřivily a v oči, z nichž sálal posud onen dřívější blesk, vedral se jakýsi stín smutku a bolesti.

Nedaleko na poli pracoval stařec. On pokročil blíže k němu a pozdraviv, ptal se co možno nejvlídnějším hlasem: „Jste tady ze Dvorů?“

„Jsem,“ odvětil stařec.

„A jste tady dlouho?“

„Dlouho!“

Po těchto slovech nastala přestávka. Zdálo se, že se ten dlouhý, otrhaný člověk na cestě ostýchá ptáti se dál, zdálo se, že se rozmýšlí, že se rozpakuje, ale pak se otevřela jeho ústa a on řekl kvapem:

„A co dělá Vítova Pavla?... Znáte ji?“

Při této krátké otázce vzpřímil se teprve stařec, skloněný k zemi, vyvalil své strhané oči a upjal je v tvář muži, jenž se ho tázal. A čím déle naň hleděl, tím více svítily jeho zraky, tím více třásly se jeho ruce a svíraly držadlo rýče, tím více bledl obličej zalitý krví a zesinal zúplna, když stařec pokročil v před a pozvednuv ruku, křičel sípavým hlasem:

„Co dělá Vítova Pavla?... Co dělá, ptáš se?... Co dělá to dobré, nevinné dítě, kteréš chtěl urvati do svých vražedných rukou,... co dělá, Kašpare?... Zemřela! Zemřela za měsíc na to, cos zabil... mého... syna!“...

Při těchto posledních slovech, násilím vyražených z prsou, zavrávoral stařec, zalapal po vzduchu a vytřeštil oči jako šílený. Ale Kašpar, který poslouchal zmámen, chytil se rukama za hlavu, obrátil se a utíkal zpátky, skok za skokem cestou, kudy přišel, až do vnitř lesa, a tam padl k zemi ve stínu smrkových větví a zaryl hlavu do mokrého mechu. Starcova slova hučela mu v uších jako bouře, rvala jej v prsou a štvala jej pryč, pryč od toho nešťastného místa.

III.

Kašpar Zych sloužil před osmi lety ve Dvorech. Nebylo mu tehdá ještě zúplna dvacet let a proto nebylo také divu, že jeho srdcem proudila krev příliš bujná, než aby se dala skrotit tak snadně, jako vzkypěla v žár.

A toho času poznal ten mladý hoch s hrůzou, že oči Vítovy Pavly, které byly modré jako chrpa a které mu utkvěly v srdci jako hvězdy v jezerní hloubi, že se ty oči v rozpacích třásly a skrývaly v hebounké řasy, kdykoli spatřily rusého Staňka. Od toho okamžiku se Kašpar změnil.

Zášť, která se v oné chvíli vedrala v jeho srdce, vzrůstala ode dne ke dni a zbavovala jej smyslů, čím více nabýval přesvědčení o její neblahé lásce. Byl žárliv i nešťasten.

A co se stalo pak? ... Je to krátké!

Neuplynul ani měsíc, když se dostali Staněk s Kašparem do hádky. Příčinou její byla Pavla a bylo to v hospodě.

Ale rozjitření myslí bylo tak veliké, že, ač byl Kašpar sám a Staněk s několika druhy, neustoupeno ani na jedné straně, a že slova, jež se sypala ze všech úst jako střelba, byla stále ostřejší, až vyvolala hrozbu ze rtů Kašparových. A na to přesila čekala.

Jako vymrštěni perem zvedli se všichni na jednou a hnali se po něm. Ale Kašpar, který sledoval každé mrknutí jejich očí a který věděl, co se stane, vyskočil, urazil z lavice nohu a jedním skokem byl v koutě, mezi dvěma zdmi a oháněl se slepě kolem sebe.

Tu Staněk, který chtěl chytiti jej za hrdlo a sápal se naň, svalil se jako zvrácený kmen, zasažen do spánku zlomenou nohou a byl mrtev.

A vzhledem k tomu, že se dalo předpokládat, že Kašpar nebyl opilý, jako nebyli ostatní, ale že neměl úmyslu zavražditi Staňka a že se vlastně bránil, a pak s ohledem na mnoho jiných přitěžujících okolností uznán byl Kašpar Zych vinným zločinu zabití a odsouzen na dobu osmi let do těžkého žaláře.

Od té doby neslyšely o něm Dvory až do dnes, kdy jej Staňkův otec, pracuje na poli, poznal a s hrůzou vypravoval o tom doma.

IV.

Mladý Jan Svat vracel se s otcem z pole.

Vida, že jsou vrata vedlejšího statku ještě otevřena, seskočil s vozu a vběhl do dvora. Však sotva že stačil setříti prach se svých nohou, vyběhlo ze dveří proti němu děvče a chopilo se jeho ruky.

Obě děti se usmívaly a zraky jich zářily štěstím.

„Kdes byl?“ ptala se ona.

„Na poli,“ odvětil chlapec.

„A já na tě čekala, pojď!“

Vyměnivše těchto několik slov a držíce se za ruce, zaměřili k sadu. Ona poskakovala a smála se jako hrdlička, smíchem, plným stříbrných zvonků, on šel vážně vedle ní, díval se do jejích očí a usmíval se tiše, úsměvem jarního nebe.

Oba byli ještě děti, ale jeho opálená tvář nabývala již výrazu, údy sílily, a hlas jeho zněl plně. Bylo mu třináct let, ale již nemohl spáti, viděl-li kdy, že si hrála s jiným, a ona o něco mladší, s průsvitnou růžovou pletí, se zlatým vláskem a černýma očima, hněvala se vždy celý den a mračila se naň, byl-li on jen okamžik ve společnosti jiné ...

Sotva že propučelo jaro, slídil on po všech stráních a záhybech břehu nad potokem a přinášel první kytičku fialek jí, ... jí, malé růžové Haně; sotva rozkvetla střemcha, vpletl on bílý, vonný květ do jejích zlatých vlásků a točil se kolem ní, hladil ji, bral ji za ruku a smál se, nevěda ani čemu ...

A když se rozevřely růže, utrhla ona nejkrásnější, nejčistší a nejvonnější květ a ozdobila jím jeho prsa, tak, jak viděla, že činí to velcí ...

Když byli spolu v lese, odhrnoval on větve a proutky ostružin, aby mohla projíti lehce, bez úrazu a bez překážky, chodil v patách za ní, prolézal houštím, a když nalezl keř osypaný velkými, zralými a jak její rtíky červenými malinami, ani se jich netekl, ale běžel k ní, chytil ji za ruku a táhl ji beze slova za sebou k tomu místu, nadzvedl a držel větvičky, plné červených plodů, mezitím, co ona obírala a opakovala zvonivým hláskem:

„Jednu já a jednu ty.“

Jich rodiče, sousedé, kteří nikdy ani v nejmenším nezadali příčiny, aby porušili vzájemný mír a přátelství, radovali se a tiskli si ruce, vidouce tu náklonnost, zpučelou tak záhy ve mladých srdcích svých dědiců, a nedivili se pranic, když nedávno malý Jan, po celý ten čas, co Hana, zachvácena horečkou na lůžko připoutána byla, sedal smutně sám v rohu zahradní zdi a přebíral se v listech své knihy, které nečetl; nedivili se pranic, že ona, když onehdy Jan, chtěje jí natrhati třešní, se stromu spadl a trochu modřin utržil, ... že ona těkala stále po špičkách kolem jeho lože a ptala se s nedočkavou tváří po stavu jeho zdraví ...

— — — — — — — — — — — — —

Obě děti držely se za ruce a prošedše loubím dozrávající révy, vstoupily do sadu. Staré jabloně, sklánějící očesané větve své k zemi, kývaly se a planuly rudě v ohnivém světle zapadajícího slunce, jejich podzimem zbarvené listy snášely se při každém zavanutí dolů a postýlaly šelestice stezky i suchou trávu mezi stromy.

„Pst, tiše, slyšíš klekání, Jeníku?“ ... řekla pak po chvíli ona, zastavivši se a hledíc naň.

Zvonek zazníval sem slabě z druhého konce vesnice, ale jakoby ho neslyšel, pustil on její ruku a upjal zraky do temna mezi stromy za zahradní zdí ...

„Slyšíš? klekání!“ opakovala ona.

Tu se Jan obrátil a vzav ji znova za ruku, plížil se po špičkách ku zdi. „Buď zticha a shýbni se,“ šeptal jí tajně.

Pak čekali chvíli skrčeni, on se zrakem do temna upjatým a ona s úžasem vzhlížejíc k němu.

„Co je to?“ otázala se po chvíli mlčení.

„Pojď, není to nic,“ řekl on, vztyčiv se, „zdálo se mi, že je tam někdo... ale není! — —“

„Není!“ dodala ona kývnouc hlavou a držíc se jeho ruky, poskakovala po jeho boku, celým sadem až v loubí zrající révy, kde vtiskl on plaše polibek na její vlasy a zavíral spokojen vrátka.

Ale sotva že děti odešly, zjevila se za plotem černá hlava a rozhlížela se sadem. Pak hlava zmizela, na jejím místě zavěsila se bosá noha a hned na to stál dlouhý chlap s holí v ruce v sadě.

V.

Kašpar Zych ležel chvíli v mechu a zdál se býti pohnut. Jeho hlavou probíhaly vzpomínky na všecky doby, které jako dospívající hoch zažil v těchto místech. Cítil se býti šťastným, když probíral po řadě ony chvíle, a zrak jeho se vyjasňoval, ale pak přišla upomínka těžší a závažnější... Viděl Vítovu Pavlu... a viděl pak... jak máchl zlomenou nohou a... a...

Čelo jeho zachmuřilo se znova

Oněch osm let, které ztrávil ve vězení, prolétlo mu hlavou jako blesk, a dojem, který zanechala mu v duši, vytlačil rázem všecky ostatní.

Kašpar vyskočil a zaklel.

Prsa jeho pracovala těžce a divoké pohnutí lomcovalo jeho údy. Bylo viděti, kterak zatíná zuby i pěsti a přešlapuje z nohy na nohu.

Ta zpustlá společnost, mezi kterou byl upoután, přecházeje v muže, vyplnila v brzku jizvy jeho zraněného srdce a proměnila jej zcela.

Nebyl více chlapcem, ale mužem, který ztrávil svá přechodní léta, kdy byla duše nejvíce otevřena a nejvnímavější — mezi vrahy!

Kašpar se tedy vzpřímil a zaklel.

Snad vracel se nazpět s poctivým úmyslem, ale ty dva dny, co byl na cestě a kdy kromě opovržlivého přiražení dveří, kdekoliv se objevil, kromě nadávek a mravných naučení zkusil i hlad, ... a pak dnes ráno přivítání, jakého přece neočekával... to vyhnalo rázem všecku poctivost z jeho duše.

Kašpar počal přemýšlet.

Statek starého Čihaře, u kterého kdysi sloužil, je největší v celých Dvorech. Stojí na kraji vesnice a zadní jeho křídlo sáhá do sadu, obklopeno hustými jabloňovými stromy. Přední část, jejíž světnici rodina obývá, neb aspoň obývala, hledí do vsi.

Stáje a kolny, kde spí chasa a stodola, teď plná obilí, jsou ve dvoře. Odtamtud jest do sadu jediný vchod stodolou a skrze kolnu, vrátky pod loubím košaté révy.

Za statkem táhne se úvoz porostlý stromy a tratí se v skalách, které obepínají celou jednu stranu vesnice. Vedlejší statek souseda Svata oddělen od prvého vysokou zdí...

Na to se Kašpar upamatoval. Celý tento plán ležel mu jasně před očima, a nyní bylo třeba přesvědčiti se, jsou-li jabloně již očesány, což bylo nad míru závažné, a jsou-li obě světnice v zadním křídle, jako bývaly dříve, neobydleny.

Místo příhodné, poloha znamenitá! Již aby zde byla noc!!

Kašpar si mnul ruce a zaťal radostí zuby.

„Půjde to! Jen s chutí do práce!“ zabručel a položil se znova do mechu...

Slunce klonilo se již k západu, když se Kašpar probudil. Protřel si rukama oči a vyskočil jako uštknutý, zpomenuv na svůj plán. Však když se postavil na nohy, zakalily se mu oči a údy se mu třásly. Pocítilť slabost a hlad... Musil se opříti o hůl, aby nepadl. To trvalo však jen okamžik. Pak se mu zajiskřily černé zřítelnice a on se pustil pevným krokem pěšinou mezi skály.

Přišed k potoku, omyl se a blížil se oklikou vesnici. Zde byla cesta delší, ale jistá, tudy nechodil nikdo.

Slunce právě zapadlo, když přišel úvozem k statku a ukryt za stromem díval se do sadu.

V skalách nad úvozem bylo ticho, ale mezi očesanými jabloněmi spatřil malého, silného chlapce s děvčetem, který, jak se mu zdálo, jej spozoroval, neboť se plížil ku zdi a naslouchal.

Kašparem to trhlo... „Nechoď tam,“ říkal mu vnitřní hlas,... „nechoď tam...“

V tom opřel se vítr do větví stromů, listy jich šuměly hlasně a Kašpar se shýbl. „K smíchu!“ řekl, a než přestalo listí šumět, byl již u zdi a čekal skrčen. Pak slyšel hlas chlapce, který pravil... „Pojď, není to nic,“... slyšel kroky obou dětí v suchých, šelestících listech, viděl, jak odcházejí... a sotva že zavřely dvéře, byl v sadu.

Asi čtvrt hodiny seděl pak v nejzadnějším koutu u zdi a poslouchal. Nic se nehýbalo! Vesnice usínala, jen časem ozval se z dáli nějaký zvuk a pak pohroužilo se vše v spánek...

Až posud bylo vše dobře a Kašpar byl spokojen, ale náhle zachmuřila se jeho tvář.

Nad úvozem vyskočil měsíc, jasný, plný, ohnivý měsíc a osvítil celý kraj.

„Proklatě, toho jsem nečekal,“ řekl Kašpar a tiskl hůl křečovitě v dlani;... však dlouho se nerozpakoval.

„Nic nedělá!... Jen do práce!“ dodal a kradl se k statku.

U okna v zadním křídle zakrytého zelenými dřevěnými okenicemi se zastavil a naslouchal... Bylo ticho... Pak se přikradl k vrátkům, přeřízl provaz padací závory a kráčel nazpět... „Stodolou nepůjdou, je plná,“ mluvil sám k sobě, dodávaje si odvahy, „a vrátky nemohou!“... Řka to, přeskočil zeď a přiblížil se k přednímu křídlu statku.

Ve světnici bylo posud světlo.

Kašpar, skryt za stromem, pohledl oknem do vnitř a radostí div nepadl... „Výborně!“ šeptal zticha... „Tím lépe! Sedí tu všichni!“ a srdce tlouklo mu hlasitě.

U stolu v prostřed světnice seděl starý Čihař a kouřil z dýmky, jeho soused Svat seděl proti němu, rozkládal rukama a kýval hlavou, třináctiletý Jan a černooká Hana hráli si v koutě a její matka dívala se na ně.

Kašpar byl mžikem zas v sadě a přistoupil k oknu zadního křídla. Okenice byly zavřeny a uvnitř úplné ticho.

Kašpar jal se pracovati. Nejprve obledal rámy okenic a nabyv přesvědčení, že jsou to posud ty staré, které sám často zavíral, vtlačil svou sukovitou hůl mezi čtvrtou a pátou příčku, do povstalé skuliny vstrčil dva prsty a hmatal po prostředním rámu.

Nehledal dlouho a okenice povolily. On je rozevřel a sáhl po skleněném okně, jež bylo otevřeno...

„Výborně! To jde znamenitě!“ mumlal Kašpar a vstrčil hlavu do vnitř.

Světnice byla prázdná a ve vedlejší bylo úplné ticho. Tu se Kašpar více nerozmýšlel a vlezl do vnitř i s holí v ruce...

Nač ji bral s sebou? Proč nenechal ji venku, když mohla mu překážeti v práci?!... Tyto otázky si Kašpar nepředkládal, ale svíral ji tím pevněji v dlani. Jako stín plížil se po špičkách ku dveřím a sáhl po klice... Ale teď se zamračil...

Dvéře byly zavřeny a klíč byl s druhé strany, tak že se nemohl zamknouti. Kdyby byl otevřel, mohl způsobiti hluk a býti prozrazen, ustoupil tedy nazpět a hmatal po skříni.

Jaké štěstí! Svazek klíčů visel u ní; teď mohl zotvírati všecky zámky!

Než toto domyslil, byla skříň otevřena. Položil hůl k nohám a hrabal se uvnitř.

Po několika obratech prstů vytáhl dvě lžíce. Prohlížel je ve světle měsíce a shledal, že jsou stříbrné. Ty se mu hodily!

Ale pak hmatal as dvě minuty a nenašel nic jiného než prádlo. Toho nemohl potřebovat. Ve vesnici je neprodá a spojenců neměl, aby je uschoval.

Ruce se mu již třásly rozčilením a nedočkavostí. Již se počínal mrzeti, že se tak marně vydal v nebezpečí a chtěl zavříti skříň. Však v tom padl jeho zrak dolů, na zavřenou přihrádku.

„Zde budou peníze!“ řekl radostně, klekl a jal se zkoušeti klíčky v jejím zámku,... ale žádný z nich se nehodil.

Tu již zaklel mezi zuby a vytáhl nůž.

Vrazil jej do dřeva k zámku a viklal jím. Dřevo počalo praskati a povolovalo.

Však co to?!...

Kašpar pozvedl náhle v prostřed práce hlavu a naslouchal, ani nedýchaje. Zdálo se mu, že slyšel vrznutí dveří.

Vskutku! Ve vedlejší světnici zněly kroky.

Kašparu vjela krev do hlavy a pravá ruka sáhla po holi...

Má vyskočiti oknem?!... Má utéci zbaběle teď, když povoluje skříň, v které jsou peníze?!...

Ne, ne! Nikdy!

Snad nepůjdou sem!... Přivřel skříň, vtlačil se za ni a ztajil dech.

Však sotva že vykonal tento pohyb, otevřely se dvéře a malé děvče vstoupilo do vnitř a hledělo udiveně v otevřené okno.

Tu nemohl Kašpar snésti již to křečovité sevření prsou a vydechl hlasitě. Děvče sebou trhlo, obrátilo se, spatřilo jej a chtělo vykřiknouti.

Ale Kašpar byl již u ní, vyvalil zoufale oči, a zasípav „Mlč!“ udeřil ji do hlavy holí.

Bolestný výkřik, který na to následoval a s nímž skácela se malá Hana k zemi, projel jako mráz Kašparovi údy, že stál vyděšen, omráčen, třesa se na celém těle a nemoha pochopit, jak vše to učinil.

Zpomněl na ruséha Staňka, na ten poslední večer před osmi lety a slzy vyhrkly mu v oči, když viděl to malé dítě ležeti na zemi bez hnutí.

Již se shýbl, již chtěl vzíti ji v náruč, ale v tom vytrhly jej rychlé kroky z jeho zmámení, Kašpar viděl starého Svata, kterak se zastavil polekán na prahu, kterak otevřel ústa a vykřikl: „Pomoc!“... a jedním skokem byl v sadu.

Svat vyletěl za ním.

Kašpar přehoupl se přes zeď, jako pták, Svat jemu v patách...

Tu malý Jan, který přiběhl hned na to s ostatními, který viděl Kašpara i otce skočiti oknem, slyšel nářek matky i starého Čihaře, lomícího rukama nad svojí, bez hnutí ležící Hanou, vypukl v pláč a jako štvaný pustil se za otcem.

Tak jsme je viděli pádící nade vsí v studené, měsíčné noci, pěšinou ke skalním srázům.

Starý Čihař a jeho žena křísili zatím své dítě a křikem vzbuzená chasa jala se stíhat vraha...

VI.

Kašpar nedal se úvozem. Buď spletl si cestu, či snad se tam necítil dosti jistým a utíkal nahoru ke skalním srázům, jež obepínaly ves v polokruhu po celé délce jedné její strany.

Musil běžet pěšinou, poněvadž byl bos a dole v kamenitých roklích byl by si pořezal nohy a padl.

Měl dobrý plán! věděl, že je stíhán jen jedním, proto chtěl přebrodit potok, který byl dosti hluboký a při jehož přecházení mnohem menší jeho soupeř byl by se zdržel, kdyby se vůbec přes něj pustil,... a skrýti se pak v lese.

Ale sotva že se chtěl zahnouti roklí, uslyšel za sebou volati Svata: „Sem, sem, Tomáši!... Nadběhni mu roklí!“ a spatřil muže s puškou v ruce běžeti proti sobě.

Nezbývalo než vylézti po příkré stěně vzhůru a hledět se dostati tudy k potoku.

Kašpar odhodil hůl a drápal se nahoru. Jeho bosé nohy zatínaly se v trhliny skály, jeho ruce chytaly se ostrých výstupků a plazivého smrčí, smrtelná úzkost vehnala v krůpějích pot do jeho tváří a krev řinula se mu z rozedraných údů.

V zoufalství nevěda již co činí, ale slyše jen křik a skoky svých stihatelů, drápal se jako zvíře, nedýchaje, ale sípaje a zimničně se třesa, nahoru.

Žluté světlo měsíce, polévající šeré lebky skal a mlha vlající jako roucha příšer kolem útesů skalních, doplňovaly hrůzu.

Starý Svat lezl za Kašparem. Ale Tomáš, hajný, který znal každý záhyb a věděl, kam oba přijíti musí, zasmál se vida je a odbočil v levo.

Tu mezitím, co byl již Kašpar nahoře a jako kočka přelétal balvany srázů, přihnalo se as dvanáct mužů a každý jiným směrem hnali se za Svatem.

A za nimi belhaje, klopytaje a padaje, rukama otíraje slzy a nemoha dechu vyraziti z prsou utíkal Svatův syn a pustil se za hajným Tomášem...

Kašpar byl daleko napřed. Srdce tlouklo mu radostí, když neslyšel více kroky za sebou, již plesal a věřil, že je zachráněn, napjal poslední síly a drápal se stále výš.

Ale pojednou stanul a vykřikl hrůzou.

Pod sebou dole slyšel hučeti potok, dole, hluboko dole a sráz, na němž stál, byl příkrý. Nemohl dále, nemohl spustit se dolů a zpátky nesměl!

Pak uslyšel zas křik, volání a zmatené hlasy mnoha lidí.

Byl ztracen!

Věděl to, vzdával se naděje! Tu padl zrak jeho na dlouhý, sploštělý kámen, který jako most pnul se přes rozsedlinu skály a spojoval celý sráz s druhým úzkým a příkrým útesem, pod nímž, strmícím vzhůru jako sborcený sloup lámaly se a hučely vody a kterým končilo úskalí.

Kašpar zajásal zoufale, přeskočil naň po kamenné desce, chopil se jí oběma rukama a opřel se o ni vší silou.

Kámen se pohnul, posunul a počal se viklati.

Kašpar opřel se znova o jeho tvrdé, ostré hrany... bylo slyšeti, kterak drobí se hlína pod ním a padá dolů,... bylo slyšeti praskání, puknutí, kámen se hnul a sletěl s rachotem v rozsedlinu.

Ten divoký výkřik, který jej provázel a zajásal v skalách, nebyl již výkřikem lidským!

Kašpar stál nahoře s rozježenými vlasy, s rozpjatýma rukama a díval se vítězně dolů.

Tomáš tam byl, a třásl se zlostí. Svatův hoch, který stál za ním, díval se vzhůru a neplakal víc. V tom přihnalo se několik mužů a ptali se:

„Co se stalo?“

„Zabil Ciharovu holku!“ odpověděl Tomáš.

„Zabil?!“

„Zabil!!“

Svatův hoch zastkal.

„A kde je?“ ptali se muži dál.

„Kde je?... Tam! Nahoře na srázu a kámen srazil dolů!... Nemůžeme k němu!“

Při těchto slovech obrátil se Svatův syn, zaťal své malé pěsti a přiskočil ke skále. Nikdo si ho nevšímal.

„Kašpare, slez, sice tě střelím!“ křičel hajný a nasadil.

„Střel!“ smál se Kašpar a hajný udeřil kolbou vztekle o zem.

Mezitím malý Jan přitisknuv se k srázu a opíraje se rukou o stěnu rozsedliny, šplhal se vzhůru a chytil se kořene štíhlého smrku, který pnul se těsně podle skály a rozpínal své větve nahoře u Kašparových nohou.

Vytáhnuv se výše, chopil se malý Jan kmene a v okamžiku byl nahoře.

Teprve nyní všiml si ho Tomáš a spatřil ho i starý Svat, který ještě s několika stál Kašparovi tváří v tvář, a nemohl k němu.

„Jene, Jene!.. Pro rány Kristovy slez dolů!“ volal zděšený otec.

„Jene!“ křičeli všichni s hrůzou.

Ale malý Jan chopil se Kašparovy nohy a sedě na větvi smrku táhl jej k sobě.

„Pusť mne!“ zasípal Kašpar.

„Nepustím, proč zabil jsi Hanu!“

„Pusť mne!“ vzkřikl znova Kašpar a chtěl jej udeřiti. Ale jak se shýbl, podtrhl mu Jan nohu, Kašpar vzal převahu a sletěl i s chlapcem v rokli.

Několika skoky byl otec dole u svého syna — —

Když je přinesli do vsi, bylo již všecko vzhůru.

„Máte ho, máte!?“ volal starý Cihař, jenž běžel jim vstříc.

„Máme!“ odvětili smutně.

„A kde je Jan? Hanu jsme vskřísili, ať jde k ní!“

„Tady je!“ řekl Svat, líbaje mrtvého chlapce, — „a čeká na svoji Hanu!“

Poesie Viktora Huga v posledním desítiletí.

(1872—1882.)

I.

Roku 1872 vydal Hugo svazek básní politických a časových „Děsný rok“, za pět let na to dva další díly „Legendy věků“ a „Umění býti dědečkem“, r. 1878 báseň „Papež“, r. 1879 „Nejvyšší slitování“, r. 1880 „Náboženstva a náboženství“ a „Osel“, r. 1881 dva svazky, zahrnující lyriku, epos, drama a satiru, „Čtyři větry ducha“.

Deset svazků poesie v devíti letech. Vedle toho vyšla díla v prose, velký román „Devadesát tři“, roku 1874 další díly sebraných řečí příležitých „Skutky a slova“, pak historické dílo „Dějiny zločinu“ (1877) a menší brožury „Moji synové“ a „Za vojáka“. Sedm svazků prosy k desíti svazkům poesie.

Věru, bohatá to žeň! A musíme uvážiti, že posud není ukončena, že ještě nejméně dvanáct posud nových svazků má doplniti celkový obraz básníkův, jemuž požehnala přízeň osudu, by mohl dovršiti dílo svého života a viděti je korunované obdivem celého světa a láskou svých současníků.

Jediný pohled na pestrou tuto galerii uvedených děl ukazuje, že ani fysicky možným by nebylo, by všecko to vykonáno bylo v době jediného desítiletí. Vše to, aspoň v základě neb hrubších obrysech spracováno bylo v době bolestného a přece prací tak bohatě požehnaného devatenáctiletého exilu básníkova. Po návratu svém roku 1870 básník asi více pořádal a doplňoval, jednotlivé nové básně ovšem pučely při tom stále v jeho duchu; některé i věci vytryskly diktovány okamžitou potřebou neb diktatorským pokynem okolností najednou jako báječné květy, větší však práce cyklické jako „Legenda věků“ neb „Čtyři větry ducha“ byly již zajisté v hlavních konturách naznačeny v exilu; zmiňujeť se o nich již Vacquerie ve své knize „Profily a posuňky“.

Bují asi mnohostranný, bezúnavný život pod lebkou kmeta tohoto, který ovládá celou dobu svou jako klidný obrovský maják nad zmítajícími se vlnami! Mysl jeho podobna jest zajisté ohromnému pohřebišti, kam každý okamžik ukládá své dojmy, obrovskému archivu, kde schází se všecko, co studiemi, životem, cestami a nesčetnými styky s celým skoro světem stalo se jednou majetkem jeho duše. Magickou mocí obraznosti oživující vzkypí duch jara v tomto pohřebišti, silou, jež na každý

i nejmenší detail vráží pečeť své individuality, vzruší se tento na pohled spící archiv, a poesie řine se plným tokem ze srdce kmetova, žhavá jako láva a osvěžující a hojící jako mléko. Před duševním jeho zrakem, myslím si, stále vlní se obraz za obrazem z minulosti, neobyčejně silná jeho paměť dovede reprodukovati každý i nejmenší záchvěv citový, každý i nejzazší kout situace, železné čivy jeho, vycvičené tolikaletou prací, slouží pak již jako dráty telegrafu bez vzpoury, skoro mechanicky. Proces tvůrčí jest u něho zajisté vždy rychlý, vřelý, kypící, podobný sopečnému výbuchu. Bystré oko jeho nepřátel vynasnažilo se s horlivostí lepší věci hodnou hledati stopy ochabnutí neb aspoň opakování se v posledních jeho poesiích; promluvíme i o tom, řekneme však hned, že ochabnutí neb opakování se jest jen illusorní.

K této rychlé koncepci a vždy vášnivé vnitřní práci druží se podivuhodným způsobem klidná a pomalá práce formová. Tázán na způsob svého tvoření pravil kdysi Hugo sám: „Mám v práci vždy několik knih najednou, od románu přejdu k verši, od divadla k dějinám, pracuje dle rozmarů svých; mé knihy tvoří se pozvolna samy. Tak nevím ani, co nejdříve vydám, nevěda, která kniha bude nejdřív hotova.“ A vůči novým a novým dílům odpověděl: „Mám ještě mnoho na práci; mýlí se, kdo myslí, že duch stářím ochabuje, můj naopak jest silnějším a neustává. Zdá se mi, že, čím více stárnu, tím širší jest můj obzor a vím, že zemru, aniž bych dokončil své dílo. Potřeboval bych několik životů, bych napsal vše, co v duchu rozvrhuju, vím, že toho nedokončím a jsem resignován.“

A jindy pravil: „Nevím, čím den začnu, jak jej ztrávím a ukončím. Začnu básní, při obědě neb návštěvě nepatrný obrat myšlénkový obrátí mne jinam a den začatý poesií skončí stránkou díla historického neb kapitolou románu.“

K takému způsobu psaní je věru potřebí nejvyššího komanda v světě myšlénkovém i v říši fantasie.

Některé příklady ukáží pravdivost těchto uvedených výroků. „Legenda věků“, vydaná posud o dvou seriích, zabrala básníkovi asi dvacet pět let života, první cyklus vyšel roku 1859, druhý 1877, o třetím posud nevydaném pracováno již na Guernsey v letech 1856—60. „Kontemplace“, největší lyrické dílo století zahrnují v sobě poesie od roku 1840 až do roku 1858, „Čtyři větry ducha“ pak poskytují v ohledu tom obraz nejpestřejší, nebo zahrnují v sobě skoro celou druhou polovici života básníkova až do dnů novějších. A přece nelze říci, že by snad odpadky předchozích sbírek utvořily tuto knihu, nebo duch vanoucí jimi jest jiný, svět myšlénkový jiný: klíčily v duchu básníkově současně s tóny „Kontemplací“, ale nepatřily tam, vyžadovaly knihu svou, zvláštní. Máť Viktor Hugo též podivuhodné nadání v aranžování svých sbírek a u vymýšlení titulů. Případný název jest takřka heslem celého v knize uzavřeného světa myšlénkového. Připomínáme jen „Písně z ulic a lesů“, „Hlasy vnitřní“, „Čtyři větry ducha“ a jiné.

Knihy, které nejsou cyklicky založeny, vytryskly zajisté z hlavy básníkovy najednou, hotovy, jako ozbrojená Pallas z hlavy Zéva. Jsou to nejvíce díla rázu tendenčního jako „Papež“ a „Nejvyšší slitování“. Knihy vyslovující jaksi básnické vyznání víry jsou již plody delších studií, tak pracováno na knize „Náboženstva a náboženství“ po deset roků, a počátky knihy „Osel“ sahají zajisté do prvních dob pobytu básníkova na Guernsey.

Uvedená právě okolnost poskytuje nám též vhodné měřítko k rozdělení celé této činnosti básnické za posledních desíti roků. Máme před sebou I. pokračování velkých cyklů myšlénkových: „Legendu věků“ a „Čtyři větry ducha“, a II. řadu filosoficko-didaktických básní zahrnující díla: „Papež“, „Náboženstva a náboženství“, „Nejvyšší slitování“ a „Osel“. Mezi oběma skupinami jest rozkošná, celou poesií mladosti i stáří prodchnutá kniha „Umění býti dědečkem“. „Děsný rok“, jímž básník zahájil svou činnost po návratu svém do vlasti, neberme v úvahu, nebo jest jen částí celého velkého cyklu, jenž doplněn bude knihami politických a sociálních básní „Spravedlivé hněvy“ a „Smutná léta“. Než zaberme se do podrobnějších rozborů, přihledněme, jaké druhy poetické jsou činnosti básníka obejaty. Vidíme, že lyrika převládá. Uvedené čtyři knihy poesie filosoficko-didaktické, „Umění býti dědečkem“, toť celé moře lyriky sem tam jen malými epickými obrázky jako ostrovy protkané. Lyrika zavládla povážlivě i v druhé serii „Legendy věku“, neboť v poměru k serii první dělí se skoro v oné živel lyrický o vládu s epikou. Velké, skoro stoslokové básně „Celá minulost a celá budoucnost“, pak celá lyrická „Epopej červa“, lyricko-popisná báseň „Sedm divů světa“ daleko zahrnou epické živly této knihy. I ve „Čtyřech větrech ducha“, jak uvidíme, lyrika valně převládá, nebo zabírá i s básněmi satirickými víc než polovici díla, jehož druhá polovička ještě v drama a epos se rozkládá. Toto převládání živlu lyrického jest zajímavé i pozoruhodné. Vidíme, že v povaze Viktora Huga živel lyrický daleko převládá nad epický, a pak že celá individualita jeho básnická více hoví širokému proudu lyrické kontemplace a digressivního horování než úsečnosti a stručnosti, jakou vyžaduje po výtce forma epická vůbec, balladní zvlášť. Máme ovšem steré příklady po ruce, kdy básník dovedl se opanovati a epigramatickým skoro zakončením dodal myšlénce pravého, ostrého reliefu, však mizí to přece vůči lyrickým rozjímáním, která podobají se velikým řekám americkým, valíce se se stejnou hloubkou a klidností vpřed, unavujíce na první pohled čtenáře povrchního, za to však bohatstvím detailů formových a jemností odstínů myšlénkových odměňujíce toho, kdo častějším studiem učiní z nich své moderní evangelium. Tuto převahu živlu lyrického vysvětluje i to, že básník, kmet, stojící takřka na prahu života, chtěl podati světu své básnické „Confiteor“. Tím odzbrojena jest výtka tak často „o hovornosti stáří“ vyslovená, nebo věci intimní nevypravují se v epopejích, nad to pak lyrika tato prostoupena jsouc hojně živly satirickými a didaktickými, místy též, jak řečeno, genreovými obrázky epickými dává hojné svědectví o umělecké míře a svrchovaném taktu básnickém geniálního svého původce.

Ryze epickými v druhé serii „Legendy věku“ jsou básně „Titan“, „Tři sta“, „Cyklus romancí o Cidovi“, „Cid ve vyhnanství“, „Orel přílby“, celý kruh pyrenejský, několik genrů a oddílů „Naše doba“ a tklivá idylla „Malý Pavel“. Prolog i celá řada básní tvořící epilog jsou rázu visionářského, satirické tóny ozývají se v básni „Hněv bronzu“ a celé malé drama podává básník v středo-

věké básni „o Welfovi, kastelánu osborunském". Epické látky prostoupeny jsou, jak jsme se zmínili, rozsáhlými básněmi kontemplativními. „Epopej červa", „Sedm divů světa", „Celá minulost a celá budoucnost". Od Childe-Harolda nenapsalo se velebnějších rozjímání básnických nad tyto zpěvy. Dlouhá řada imponujících slok, v nichž hlavní myšlénka se rozpřádá v celé tkanivo vedlejších odstínů a tříští se v množství původních obrazů, táhne tu před duševním zrakem čtenáře, a hudba verše podporována neobyčejně zvučnými a novými rýmy působí, jako bychom šli dlouho procházkou slavně šumícím hvozdem nebo břehem mořským. Jsou to dlouhodeché básně, ale přece neunavují, v tomť je tajemství mistrovo, vždy nové a nové obrazy hrnou se, duch neustává pracovati sebou, je nucen mysliti a nevěda sám již chycen jest perutí velké poesie, a kdyby i přesvědčen nebyl lahodící tou retorikou, jest jí přemluven a očarován tak, že podá se milerád vábnému tomuto kouzlu. Básník provádí zde oblíbené své théma o jsoucnosti boha, variruje důvtipně i nadšeně již jinde pronešené výroky a úsudky, nevnucuje nikomu svůj náhled, konstatuje jen své přesvědčení, kteréž jest však nezlomné.

Mezi krvavé legendy „Orel přílby", „Gaiffer-Jorge" a mezi trudnou náladu vzbuzující básně cyklu „Z naší doby" vložil básník řadu čarovných idyll, jež vložil v ústa básníků od Orfea až k André Chénierovi. Hugo napsal tyto idylly v době velmi krátké, do díla k tisku již uchystaného, aby, jak praví sám, zmírnil poněkud příliš chmurnou fysiognomii celku. Jsou to nejen kouzelné obrázky erotické, nýbrž zároveň též duchaplné studie děl a doby všech zde uvedených poetů. V dvaadvaceti krátkých básních vyznívají všecky tóny erotické poesie pod sluncem mystické v Orfeovi, Šalamounu, Dantovi, hellensky smyslné v Theokritovi, Longusovi a Moschosovi, usměvavé jarem ve Virgiliovi a Bionovi, vzdychající v Petrarkovi, pikantně škádlivé v Racanovi, Segnaisovi, Voltairovi a Beaumarchaisovi, renaissanční v Chénierovi. Tyto básně jsou nejkrásnějšími čísly druhé serie „Legendy věku", v nich věru nevíme, co výše ceniti máme, zda ryzí poesii či umělecké, vskutku duchaplně pointované pojímání různých dob kulturních se stanoviska erotického. Trefně nazval francouzský kritik tuto skupinu idyll, „hnízda slavíků ve pustém hvozdě".

Několik měsíců po druhé řadě básní z „Legendy věku" vydal Hugo zvláštní svazek věnovaný dětem. Již v „Listech podzimních" ukázal básník, jaké struny má pro poesii dětství a mateřství. Jsou to tóny šťastného otce, které převládají v „Listech podzimních", v „Kontemplacích" srdcejemné elegie nad ztrátou drahých těchto bytostí — v knize „Umění býti dědečkem" je to ples kmeta, jemuž dopřáno býti dědem. „Láska dědečkova", praví M. Gaucher, „je ta nejlepší, otec musí též vychovávat a kárat i trestat, dědeček může jen všecko odpouštět." A vskutku básně Hugovy, kde jen o děti zavadí, jsou vždy mistrovské, síla jich tak velká, že i zásadní odpůrce básníkův politický i náboženský, známý hrabě Montalembert vyslovil se, že básně Viktora Huga o dětech jsou to jediné, co dovede utišit jeho nesmírný bol nad ztrátou vlastních vřele milovaných dětí. Tyto poesie otevrou Hugovi práh každé rodiny, mluví ze srdce k srdci, a matky zvlášť je dovedou oceniti v štěstí i neštěstí. Zde věru nemá Viktor Hugo ani rivala, má jen šťastného následovníka v Jeanru Aicardovi.

Zvláštní to věru název knihy: „Umění býti dědečkem". Básník byl tázán po příčině toho titulu, vytýkáno mu, že býti dědečkem není přece žádné umění. Hugo se usmál a pravil, že chtěl napsati původně „Štěstí, býti dědečkem", ale ostýchal se tak učiniti, když si vzpomněl, jak trpce jej zkoušel osud ztrátou předčasnou milovaných dětí — nad to je to také umění a velké dýchati z růží, jakými jsou děti, vůni a nepopíchati se o jejich trny.

Leč nemysli nikdo, že kniha tato jest plna scén pouze a výlučně dětských. Již mezi genreové obrázky ze života maličkých mísí se vážná pozorování, procházka v zoologické zahradě s dětmi dává podnět k duchaplným satirickým výpadům proti malichernosti lidí vůči věčné moudrosti přírody, čáranice na písance vnukově k roztomilé causerii o pedantech a školní kázni, mezi tím rozptýleny jsou básně kontemplativní, popisné, pouhé scenerie přírodní, prosté písně větrné a povzbuzující sloky didaktické, celou knihou táhne se jako zlatá nit zvláštní hudebností verše vynikající cyklus „Spící Jeanne". Knihou touto se básník vskutku vpěl do srdce lidstva, nebo pokud bude dětí na světě a lásky k nim, neztratí poesie tato ani nejmenšího prášku z bohatého pelu svých nebeských květů.

Druhá serie „Legendy věku" a „Umění býti dědečkem" jsou knihy naprosté ceny umělecké, tendencí jejich jest výlučně jen poesie ryzí, velká a všelidská k nim drží se v ohledu tom též poslední publikace básníka „Čtyři větry ducha", aspoň v knihách lyrické, epické a dramatické. Kniha satirická druží se více k druhému tlumu sbírek básnických, u nichž vytkli jsme tendenci filosoficko-sociální, a o kterých promluvíme šířeji příště. O „Čtyřech větrech ducha" bylo promluveno na místě tomto hned po jich vyjití, byly podány též některé ukázky, můžeme tedy kratčeji zmíniti se o rázu této poesie, která vykazuje ta nejlepší čísla Hugovy lyriky hned vedle „Kontemplací" a „Hlasů vnitřních". Někteří vyčítali přílišnost obrazů, nádheru přímo asiatskou, jíž ne dosti hodnou vždy zdála se jim býti myšlénka dost obyčejná nebo ne právě nevšední. Nám zdá se opak, nikdy nepropracoval se Hugo k také jednoduchosti výrazu jako v těchto poesiích — střízlivý ovšem nikdy nebyl a nebude, jeho poesie jest jedno opojení, ať elegické ať hymnické, a že plýtvá obrazy jako nabab indický perlami a drahokamy, ukazuje, jak stále svěží a nevyčerpatelný jest zdroj ducha jeho, jejž nevyčerpaly ani trpké zkušenosti, ani rány osudu, ani stáří. Již to jest charakteristické a přisvědčuje náhledu našemu: všecky skoro básně v knize lyrické jsou rozsahu malého, mnohé tři- a čtyřslokové písně — dlouhých meditací zde není, básně řadí se k sobě jako perly na stužce, jedna plnější druhé. Lyrická kniha „Čtyř větrů ducha" jest vzácný doplněk lyriky Hugovy, tak památný, že při rozboru poesie jeho nesmí zůstati bez povšimnutí.

Báseň o starém námořníku.

V sedmi částech.

Napsal *Samuel Taylor Coleridge.*

Anglickému příteli slovanského písemnictví panu W. R Morfillovi jest tento slabý překlad básně dokonalé věnován.

Facile credo, plures esse Naturas invisibiles quam visibiles in rerum universitate. Sed horum omnium familiam quis nobis enarrabit? et gradus et cognationes et discrimina et singulorum munera? Quid agunt? quae loca habitant? Harum rerum notitiam semper ambivit ingenium humanum, nunquam attigit. Juvat, interea, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in Tabulâ, majoris et melioris mundi imaginem contemplari: ne mens assuefacta hodiernae vitae minutiis se contrahat nimis, et tota subsidat in pusillas cogitationes. Sed veritati interea invigilandum est, modusque servandus, ut certa ab incertis, diem a nocte distinguamus.
T. Burnet: Archaeol. Phil. p. 68.

Snadno věřím, že jest více přirozeností neviditelných než viditelných ve všemmíru. Ale kdo nám vypoví všech těchto rod, stupně, příbuzenství, rozdíly a každého zvláště obory? Co činí? v kterých místech obývají? Za poznáním těch věcí duch lidský vždycky dychtil, a nikdy ho nedospěl. Libo jest ale, nezapírám, někdy v duchu, tak jako na obraze, podobu většího a lepšího světa pozorovati: aby mysl, přivyklá všednímu životu, neobmezovala se příliš drobnostmi a nepoklesla zcela v malicherné myšlénky. Avšak při tom třeba dbáti pravdy, a míru zachovávati, abychom jisté od nejistého, den od noci rozeznávali.

Část první.

To sestárlý je námořník,
z tří jednoho on chyť.
„Pro šedý tvůj vous a žhoucí zrak
proč nenecháš mne být?

Starý námořník potká tři junáky pozvané na veselku a zadrží jednoho.

Dům ženichův je dokořán,
a já jsem z příbuzných;
pln hostů byt a stůl je kryt,
slyš sám ten hlučný smích.“

On chyť jej rukou kostnatou.
„Kdys byla loď,“ děl on.
„Hoj vari! blázne šedivý!“
Hned ruku spustil on. —

On chyť jej žhoucím okem svým —
host ticho stál v ten mžik,
jak děcko slouchá tříleté:
tak chtěl to námořník.

Svatebčan jest přimrazen okem starého mořského plavce a musí poslouchati, co povídá.

Na kámen used' svatebčan:
on musí dát mu sluch;
a takto mluvil námořník,
ten žhavozraký druh:

Po pozdravu loď z přístavu
vesele plula v dál
pod kostelem, pod návrším,
kol majákových skal.

Nám slunce vzchází na levo,
vychází z moře ven!
a zářící po pravici
do mořských padá pěn.

Námořník vypravuje, jak loď plula na poledne dobrým větrem a krásnou pohodou, až dospěla rovníku.

Vždy výš; až samý nad stožár
nám vyšlo jedním dnem. —
Host udeřil se do prsou:
zníť bombardon až sem.

Do síně vchází nevěsta,
jež jako růže květ;
ji pokyvuje hlavami
sbor hudebníků veď'.

Host doslechá svatební hudbu; ale námořník pokračuje ve svém vypravování.

Host do prsou se udeřil,
leč musí dát mu sluch;
a takto mluvil námořník,
ten žhavozraký druh.

Teď přišla bouře divoká
a do perutí svých
nás chytila a honila;
až zahnala nás v jih.

Loď hnána bouří k jižní točně.

A stožár v před a hruď co klín
jak ten, kdo stíhán o svůj zhyn,
na vrahův stále šlape stín
a hlavu kloní v před,
loď hnána dál a vichr rval
ji k jihu v jeden let.

A nyní přišla mha a sníh
a divný stal se mráz:
a led jak smaragd zelený
se věžil kolem nás.

Skrz průliny a pukliny
se divný linul svit:
živoucí sled tu neviděť —
led kolem byl jak slit.

Země ledová, kraj hrozných zvuků, kde živoucího tvora není viděti.

A led byl zde a led byl tam,
led ve všech podobách:
i pukal, řval a vyl a štkal
jak hukot ve mdlobách!

Tu mih' se v zrak pták bouřlivák
skrz mlhovitý háv;
my jako k duši křesťanské
naň vzkřikli: Bůh tě zdrav!

Až veliký mořský pták, bouřlivák zvaný, přiletěl sněžnou mlhou a byl uvítán radostně a pohostinně.

On jeď, co nikdy nejeď dřív,
a kroužil kolem nás.
A v hromu hluk led náhle puk';
my propluli jsme v ráz!

A hle! Bouřlivák objeví se býti ptákem dobrého znamení a následuje loď, jak se vrací na sever mlhou a plovoucím ledem.

Od jižních stran do plachet lan
zved' vítr se; pták s námi,
a den co den byl nasycen
a přicházel jak známý!

*

Na večer slét' a v plachty seď
nám na loď devětkrát;
a v noční čas měsíčný jas
skrz mlhu viděl plát.

„Bůh zdrav tě, starý lodníku!,
zlý duch tvou trýzní duši! —
Co třeštíš zrak?“ — Aj bouřlivák —
já skolil ho svou kuší!

Starý námořník nehostinně zabije zbožného ptáka dobrého znamení.

Část druhá.

Teď slunce vzchází na pravo:
vychází z moře ven
pokryto mhou a na levo
do mořských padá pěn.

Od jihu stále vítr vál,
leč pták neletěl s námi
a žádný den, být nasycen,
on nepřišel jak známý!

Já pekelnou jsem spáchal věc,
a všechny pojal děs
a každý mnil: „Tys ptáka zbil,
jenž dobrý vítr nes'.“
A každý vzkřik': „Aj pekelník,
jej zbil', jenž vítr nes'!“

Jeho soudruzi zvednou se proti starému námořníku proto, že zabil ptáka, jenž přinášel štěstí.

Teď velké slunce vstávalo
bez barvy, lesku, žáru;
a každý mnil: „Tys ptáka zbil,
jenž mlhu nes' a páru.
Aj dobře tak, že skolen pták,
jenž mlhu nes' a páru!“

Ale když se mlha vyjasnila, ospravedlňují ho a činí se tak spoluviníky zločinu.

Dál vítr tih' a jako sníh
nám v sled se pěnil brod;
my první z lidí pronikli
do těchto mrtvých vod.

Dobrý vítr trvá; loď přijde do Tichého okeánu a pluje na sever až na samý rovník.

Teď vítr stuch', v lanech ni ruch,
i svévolník teď skrot';
my hlesli jen, by přerušen
byl klid těch mrtvých vod!

Loď ocítí se náhle v bezvětří.

Z měděných nebes krvavé
nám slunce zelo vstříc
o půldni zrovna nad stěžněm
nic větší nad měsíc.

Den po dni tak, den po dni tak
nehnuta ruchem, vanem,
jak malovaná vězí loď
na moři malovaném.

Voda, voda se všech stran,
a každý praská nýt;
voda, voda se všech stran,
i ani kapky pít!

A bouřlivák začíná býti mstěn.

I moře hnilo: Kriste můj!
že došlo to až sem!
Aj stvůry lezou sliznaté
po moři sliznatém.

A noci v kruh jak s duchem duch
rej tančí bludice;
jsou bílé, modré, zelené
jak v kotli sudice.

Duch zemí sněžné, mlhavé
se mnohým zjevil v snech:
on devět sáhů pod vodou
se věšel na náš běh.

Duch je následoval; jeden z neviditelných obyvatelů této planety, kteří nejsou ani duše zesnulých ani andělé; o kterýchžto zprávy podává učený žid Josephus a cařibradský Platonik Mich. Psellus. Jsou velmi četní a není zeměpásu ani živlu bez jednoho neb více jich.

A každý jazyk souší byl
až v kořen vyprahlý;
hlas v hrdle váz', jak byly by
je saze potáhly.

Ó běda! jak je každý hled
zle na mne vyděšen!
Za kříže znak pták bouřlivák
mi na krk pověšen.

Plavci ve svém krutém zarmoucení by velmi rádi uvalili celou vinu na starého námořníka; na znamení čehož pověsí mu mrtvého mořského ptáka na krk.

Část třetí.

Pak přišel dlouhý, smutný čas.
Jak sklen byl každý zrak.
Ó smutný čas, ó rmutný čas!
Jak sklil se každý zrak,
když hledě v západ spatřil jsem
cos pnout se od oblak!

Starý námořník uvidí znamení v živlu, velmi vzdálené.

Zprv zdálo se to jako bod,
pak zdálo se to mhou:
až přichází to blíž a blíž
určitou podobou.

Co bod, co mha, co podoba
a stále blíž a blíž:
jak s vodním duchem laškuje
to houpá výš a níž.

Na ústech var a v hrdle žár
hledíme bezděčně
bez kvilu, smíchu na ten zjev!
Já v páž se kous', já ssál si krev:
„Hoj plachta konečně!“

Jak se blíží, zdá se to býti lodí: a za drahou cenu uvolní on svou řeč z pout žízně.

Na ústech var a v hrdlech žár,
ten vzkřik je probudil:
i chechtali se, Bůh mne spas!
a vtáhli dech a každý v ráz
tak dělal, jak by pil.

Záblesk radosti.

„Hle!“ zvolal jsem, „již neboči
sem blíže, — schvať ji — mor!
Bez příboje a bez větru
se staví, přídou vzhor!“

A hrůza následuje. Neboť může býti lodí to, co přichází blíže bez větru a příboje?

Na západ vody v plameni,
den na sklonku už has'.
Jen velké slunce v západu
svůj rozlévalo jas,
když náhle zjev ten příšerný
vjel mezi ně a nás.

A slunce stemnil pruh a pruh,
(při věčném spasení!)
jak žhoucí tváří hledělo
by z mříží vězení.

Zdá se mu to býti jenom kostrou lodi.

Ó běda! (myslím u sebe)
či je to loď, či stín?
či plachty to, jež sluncem stkví
se jako z pavučin?!

A její žebra jest viděti jako mříže na tváři zapadajícího slunce.

Či jest to stín, jenž slunce tmí,
či žebra lodi přec?
Či jen ta žena vede loď,
či jsou tam dva, a její choť
jest tam ten kostlivec?

Přišerná žena a Smrtonoš, její muž, a nikdo více na palubě kostlivčí lodi. Jako loď tak družina! Smrt-kostlivec a Můra-Morana, kteráž jest život ve smrti, hráli v kostky o mužstvo na korábu a tato vyhraje starého námořníka.

Co krev má ret a smělý hled,
vlas žluto tlících dřev:
pleť malomocí zorána:
toť živá Můra-Morana
jež mrazí lidskou krev.

Jak nahý trup se přiblížil,
je vidět v kostky hrát;
pak zvolala: „Já vyhrála!“
a hvizdla potřikrát.

Žádný soumrak ve dvorcích slunce.

Jde slunce v dol a hvězdy ven,
noc ve mžiku se stmčla;
s dalekoslyšným sykotem
loď zmizela jak střela.

Jak měsíc vychází.

My naslouchali do tiše!
a ze srdce jak ze číše
zdál strach se krev mi pít!
Hvězdy se tměly v nebesích,
u lampy veslař zbleď jak sníh;
s lan rosa skrápá v klid —
až vidět vstávat nad vodu
roh měsíce a na spodu
se bílou hvězdu chvít.

Jeden po druhém

V měsíčném světle vytřeštil
zrak na mne každý těch,
na tváři bolest příšernou
a kletbu v očích svých.

a všichni jeho soudruzi klesají mrtví;

Živoucích lidí dvakrát sto
a každý tich a něm,
pad' smrti v lup a mrtvý trup
kles' jeden po druhém.

avšak Můra-Morana začíná své dílo na starém námořníku.

Jich duše z těla letěly —
ten zatracen, ten čist!
A každá duše svistla kol
jak mého luku hvizd!

Část čtvrtá.

Svatebčan se bojí, že duch mluví k němu;

„Já strach mám z tebe, lodníku!
Kost kůže je tvá dlaň!
Jsi hnědý, suchý, vychrtlý
jak písečnatá pláň.

Mě děsí ten tvůj žhoucí zrak
i kostlivčí tvůj hmat.“ —
„Ne, ne, to tělo neklesło,
ty nemusíš se bát!“

avšak starý námořník ujišťuje ho o svém tělesném životě a vypravuje dále o svém strašlivém pokání.

Samoten, sám, jak zakletý
v ty vodní pustiny,
a neslitoval nade mnou
se světec jediný.

On pohrdá tvory tichého pásma.

To množství lidí spanilých!
vše mrtvo sem i tam;
a tisíc tvorů lepkavých
z nich jedlo — i já sám.

A závidí jim, že jsou živi a tak mnozí že leží tu mrtví.

Já do hnijících patřil vod
a odvrátil jsem hled;
já na hnijící hledím loď —
jen mrtvé uviděť.

Já k nebi zas, chtě modlit se,
však než jsem ruce vstáh',
zlý šepot přišel, vysušil
mé srdce jako prach.

Já zavřel víčka; pod nimi
se oči z důlků draly;
neb nebes báň a mořská pláň
a mořská pláň a nebes báň
jak balvan tíží zrak i skráň —
a dole mrtví spali.

Ale prokletí žije pro něho dále v očích mrtvých mužů.

Pot studený jim z údů šel,
i netlel žádný z nich:
ten zrak, jímž na mne hleděli,
je stále v očích mých.

Sirotka kletba s rajských bran
té strhne do pekel;
leč kletba zeje hroznější
ze zraku mrtvých těl!
Já sedm nocí, sedm dní
ji zřel a nezemřel.

Ve své opuštěnosti a strnulosti zatouží k putujícímu měsíci a ku hvězdám, které v stálosti přebývají a přece pohybují se dále, a všude modrá obloha náleží jim a jest jim určeným odpočinkem a jejich rodnou vlastí a jejich vlastním přirozeným domovem, do kteréhož vstupují bez ohlášení jakožto mocnáři, již najisto jsou očekáváni, a přece jest tichá radost, když přibudou.

Po nebi měsíc vzhůru šel
vždy výše drahou svou,
a s ním, jak šel, svit zabělel
se hvězdy, nebo dvou.

Lesk jeho chmurném na moři
jest jako v dubnu mráz;
leč lodi velkém ve stínu
zakletou vidět hladinu
v zarudlý hořet jas.

Při světle měsíčném spatřuje boží tvory velkého tichého pásma.

Za stínem lodi viděl jsem
si vodní hady hrát:
jich drahou bílý jiskřil svit,
a jak se hnuly, čarný třpyt
jak sněžná pýř' s nich pad'.

Ve stínu lodi viděl jsem
je v hávech nádherných:
jsou modry, černy, zeleny,
a jak se svíjí, plamenný
je blesk jich, každý mih.

Jejich krása a jejich blaženost.

Ó šťastné tvory! lidská řeč
jich nevypoví vděk:
proud lásky trysk' mi ze srdce

On žehná jim v srdci

a já jim žehnal mimoděk:
Ó slitoval se světec můj
a já jim žehnal mimoděk.

Kouzlo začíná se trhati.

V ten mžik mi přišlo modlení
a v první zbožný hles
se šíje spad' mi bouřlivák
a v hloub jak balvan kles'.

(Dokončení.)

Labuťka.

Napsala Madame Henry Gréville. Z francouzského přeložila *K. Š.*

Sergej Manurov byl náruživým lovcem, a to jednak jen z pouhé chuti a jednak již tak ze zvyku. Když se člověk po celé léto zdržuje na venkově a když může honiti na svých vlastních pozemcích beze všeho dovolování se a bez ohledu na pole, byl by opravdu nerozumným, aby si nevšímal jediné, neb aspoň skoro jediné opravdové zábavy, která jest hodna nahražovati mu vše ostatní v jeho osamělosti. — Sergej miloval ale také koně. Od nějakého, nepamětného již času zřídil si krásný hřebčinec, odkudž okolní obyvatelé se zásobovali hřebci a kobylami. Výnos z těchto hřebčinců nebyl příliš značný, byl ale dosti pozoruhodný svým dokonalým zařízením. Sergej žil takto velmi šťastně se svým hřebčincem a se svou puškou. K honění ale nestačí jen pouhá puška, musí k tomu ještě hlavně býti psi — a Sergej měl jich celou smečku, ne ale smečku jen vyjící, ale vycvičenou sbírku psů vyvolených a vhodných k honění, které bral dle potřeby buď na honbu na lišky neb na vlky, zajíce neb i na zvěř opeřenou. Psince byly vzorně držány, mláďata pečlivě sčítána, a nikdy nebyl žádný pes prodán. Pes, říkával vždy Sergej, jest velmi ušlechtilé zvíře, než aby se mohlo zaplatiti stříbrem. Požádal-li jej ale kdokoliv o nějakého psa, dostal ho vždycky, protože Sergej nebyl lakomcem.

Královnou psince a také i domu byla Labuťka, veliká chrtice sibiřská se stříbrnou srstí beze skvrnky, kadeřavou a hedvábnou, jakou jen mívají angorské kozy. Byla tak velká, že když se posadila ku stolu, královala nad ním se vší hrdostí svého labutího krku a se svou krásnou, dlouhou hlavou.

Mezi obědem, když na ni její pán pozapomněl, lízala mu krk beze všeho namáhání, jen že zvedla něco málo hlavu — a on již hned vzpomněl, že jest přítomna. Vzala si pak kousek housky, o který se takto obyčejně hlásívala a který byl také jedinou mlskou, kterou jí Manurov dovoloval. Jméno měla na psa trochu divné, ale můžeme říci, že se pro ni hodilo. Zasloužila si je celou svojí ušlechtilou postavou. Když se hnala za zajícem při dostihách, její čtyři dlouhé natažené nohy tvořily rovnou čáru s ostatním tělem — volně jen se vlnící ve vzduchu; byla tak lehká, že se sotva dotýkala země, nezanechávajíc po sobě žádných stop — a její jemnost neměla sobě rovné. V poslušnosti byla tak vycvičena, že dovedla zapříti i svůj zvířecí pud, když se hnala za zajícem a pán její na ni zahvízdal; zato ale jakoby nezavadilo ani o její ucho zavolání nějakého cizince.

Labuťka byla půl čtvrta roku stará. V tom stáří právě se poznávají všecky vlastnosti psa. Krásné to zvíře dokázalo již, že jest výtečné, tak výtečné, že sotva našla sobě rovného mezi celou smečkou za manžela, ač byl jeden překrásné zvíře, jako ona sama bílý — ale poznamenán tmavou skvrnou na uchu — a byl zároveň méně neúhonným při honbě. Sergej se musil již stokráte bránit — nemohl se odloučit od ní, ač ho o ni s mnoha stran již žádali — dával zato ale mláďata její, vždyť nebyl lakomcem, jak jsme již pravili, a pak necítěl ji je nechati ze strachu, že by ji obtěžovali. Byla tak krásná, bílá a jemná! Chodívala a vcházela do domu s královským pohledem panovnice, která ví, že si všecko podmaňuje.

Povalovala se za dne u nohou svého pána neb za jeho lenoskou a spávala na žíněnce u nohou jeho postele; a kdykoliv on se probudil, ať to bylo v kteroukoli hodinu, potkaly se jeho zraky s jejíma hnědýma, hlubokýma a něžnýma čerkesskýma očima, plnýma rozumu a dobroty, kterou ani u lidí vždycky nenajdeme.

Jistý majitel okolních pozemků, jménem Marsin, měl od dávna mnoho chutí na Labuťku. Viděl ji jednou na honbě a znal tedy dobře, co v ní všecko vězí. A pak měl sedého chrta, který mu měl posloužiti, aby byla zachována rasa Labuťky. Zdálo se mu, že ona jediná by byla hodna prodloužiti dynastii tohoto chrta. Sdělil tento úmysl Sergejovi, ale vždy beze všeho výsledku.

„Labuťka je moje, a tedy mám ji jen pro sebe,“ pravíval mu mladý muž, „mrzí mne to, že ti to musím odříci. Víš co ale, vyber si kteréhokoliv z mých chrtů, každého ti dám s největší radostí — Labuťku ale nikdy.“

Marsina neodstrašil první nezdařený krok. Byl jedním z těch, kteří právě chtějí to, co jim druzí upírají. Začal hnáti útokem. „Vždyť ale nechci, abys mně ji dal — prosím jen, bys mi ji prodal!“ pravil zase o několik týdnů později. „Chceš pět tisíc rublů za ni?“

„Nejsem prodavačem psů,“ odpověděl mu Sergej. „Labuťka jest mi milejší než celých tvých pět tisíc rublů. Vezmi si kteréhokoliv z ostatních chrtů — a nech mne již na pokoji.“

Po několika měsících byl Manurov ve velkých nesnázích. Někdo žádal na něm trojku s vraníky. Ve své konírně měl dva překrásné koně ku kočáru, černé a lesklé jako jantar ale tažní koně mu scházeli. Bylo by bývalo velmi nutné, aby měl koně i pro tuto potřebu, širokoplecého a s širokým zadkem — aby dobře táhl, a pro kterého by ekypáž byla jen tak hračkou. Jednoho dne vypravoval Sergej o svých nesnázích Marsinovi, který právě přišel s ním poobědvat, jak jest to již zvykem na venkově, beze všech okolků — a beze všeho zvaní.

„Již to mám!“ zvolal Marsine, který měl také péknou konírnu. „Mé koně nejsou sice tak krásné jako tvé, za to ale mnohem silnější. Ty chováš koně jen tak pro zábavu.“

„Líbí se mi vše, co jest krásné,“ odpověděl mu na to chladně Manurov.

Labuťka si právě položila hlavu na jeho rameno a dívala se na něho s velkou něžností. „Vidíš, Labuťko, jen protože jsi tak krásná, tě tolik miluji,“ pravil obraceje se k chrtici, a políbil něžně její hlavu hadovitou s agatovýma očima.

„Mám ti zaopatřit tedy ty koně,“ ptá se Marsin znova.

„Nepotřebuji pěknějšího. Co tím chceš?“

„Víš co, vyměňme si! Dej ty mně svého psa, a já ti dám svého koně.“

„Pěkně děkuji, to by byla přílišná výměna,“ odpověděl na to Sergej se smíchem. „My jsme dva kamarádi s Labuťkou. Jak bych mohl prodati svého bratra — vidíš, jak miluji tu svoji přítelkyni. A pak — vždyť ona by ani nešla.“

Marsin již ani neodpověděl — ale vrhl hrozný pohled na krásné zvíře.

„Je to pravda,“ pravil po chvíli, dosti loudavě ale, „je to pravda, Labuťko, že bys mne nechtěla za svého pána?“ Zvíře obrátilo k němu hlavu s chladným pohledem — a pak pozvedlo své oči k Sergejovi.

„Nu, chceš s ním jíti?“ tázal se tento obraceje se na Marsina.

Labuťka se vzpřímila s přirozenou gracií svého plemene, a hadí pohyb projel jí tělem, protáhla se na svých předních nohou, že se až přiblížila k Marsinovi a očuchávala ho se všech stran. Tento vztáhl ruku, chtěje ji pohladiti — Labuťka ale ucouvla s hrozným zabručením ceníc při tom na něho své krásné, bílé zuby, špičaté jak jehly.

Sergej se dal do smíchu. „To by bylo asi špatné hospodářství,“ pravil, „pojďme, pojďme má krásko, pojď sem, nech ho býti.“ Zabručela ještě jednou, pak ale uposlechlo to šlechetné zvíře.

Marsin ji ale sledoval se záštíplným okem. „Nu počkej, až budeš mou, odnaučíš se brzo tomu svému hněvu —“ myslil si při tom.

Uplynul měsíc. Sergej si našel koně jinde, které potřeboval; podzimní honby již začínaly a již časně z rána vždycky pospíchal Sergej do polí s Labuťkou. Pokaždé, když se vracel, přinášel s sebou dva nebo tři zajíce, uměle mu přinesené Labuťkou, která ani při honbě nepomazala svého bílého šatu, na který byla vždy hrdou; jedinké jen zakousnutí zatajilo zvířeti dech, bez porušení kožešiny. Sergej vyčalounoval si podlahu svého salónu samými zaječími kožemi, které mu takto Labuťka dodávala.

Vraceje se jednou z trhu, usmyslil si Marsine, že přespí u svého přítele. — Z rána pak druhého dne vyšli si společně na lov. Když Marsin uzřel Labuťku v plné práci, teprve stále a stále vymýšlel, jak by ji jen dostal.

„Prodej mi to zvíře, Sergeji, prosím tě snažně,“ pravil zase Manurovi.

„Již jsem ti řekl kolikráte, že neprodám,“ odpověděl tento suše; „nepochopuji, že ty sám necítíš, že mne to mrzí, mám-li ti to stále odpírat,“ doložil v smíchu, aby zakryl tvrdost své odpovědi.

„Já ti ji ukradnu, věř mi, a bude dobře,“ odpověděl mu na to surově Marsin.

„Nu dobrá, zkus to jen!“ odvětil na to Sergej, mysle při tom arciť jen na nějakou zábavu. „Neměl bys ji ale ani dvě hodiny, věř, našla by si cestu k svému domovu.“

Když byl čas k snídani, vraceli se oba přátelé ku statku. Sergej nechtěje se prozraditi svým špatným humorem svému příteli choval se k němu jako nikdy před tím, velmi srdečně. Začalo ale pršet, a další procházka se jim tím pokazila. Marsin tedy navrhoval partii piketu. Přinesli karty. Manurov nebyl právě výtečným hráčem; jako všickni ti, kteří se při tom nudí, byl roztržitým a jeho roztržitost mu přišla tenkráte draze. — Prohrál dosti značnou sumu, až byl z toho nervosním; špatný výsledek ho podráždil ještě více; ne tak ani pro peníze, které prohrál, ale že jedna stará pověra, která panuje v Rusku, pokazila mu ještě více jeho humor, a které zcela věřil, již jen proto, že tak dlouho žil na venkově.

„To mám dnes špatný den!“ pravil zlostně, když již po páté prohrával.

„Nu, já zrovna ne,“ na to Marsin posměšně, míchaje dále karty.

„O peníze více nehraju,“ pravil Sergej, jsi srozuměn?“

„Ale o co tedy?“ ptá se Marsin. „O koně!“

„Ale to je myšlénka,“ vykřikl Sergej; „uvidíme, mám-li větší štěstí při koních než při penězích.“

Začali hrát s novou náruživostí; Sergej vyhrál, prohrál, prohrál po druhé, až konečně dlužoval již Marsinovi tři hřebce a tisíc rublů.

„Do půlnoci bych ztratil všecko, co mám,“ pravil na to malomocně k Marsinovi, „nestojí to již zato pokračovat ve hře.“

„Chceš, abych ti dal nějakou náhradu?“ pravil Marsine. „Sázím vše, co jsem vyhrál, proti —“

„Proti čemu?“ ptá se rychle Sergej.

„Proti tvé Labuťce!“

„O děkuji ti!“ usmál se na to Sergej, „raději bych ti vše vyplatil okamžitě. Ale jsi ty zarputilý!“ pokračoval, obraceje se ke stolu, odkudž bral sumu, kterouž prohrál. „Máš málo pevných úmyslů, ale co si vezmeš do hlavy — od toho tak brzo neupustíš.“

„Tvůj pes se mi líbí,“ odpovídá zase Marsin, dívaje se ven oknem.

„To je dobře, můj drahý, budeš se moci jednou aspoň chlubiti, že jsi měl nešťastnou lásku!“ —

Noc se velmi rychle přiblížila — poobědvali již — když si Marsin žádal svoji ekypáž, navzdor vší nepohodě a dešti, který dosud nepřestával.

„Zítra ti přivedou koně, které jsi vyhrál,“ pravil Sergej odcházejícímu příteli.

„To není zapotřebí, nepřekvapuj se tak. Přijdu si pro ně sám anebo ještě lépe bude, pošlu-li si pro ně.“

Labuťka pozorujíc, že se dvéře otevírají, vystrčila z nich špičku nosu; cítíc ale vlhkost a svěžest vzduchu vyšla zvolna ven, rozhoupala vlastně své boky, které se počaly tak třpytiti jako samé stříbro. Sergej to vše nepozoroval. Marsin dobře ale viděl, jak vychází ven — a jak mizí v černé noci; vytáhl z kapsy kapesník. „Mně se zdá, že jsem se řádně prostudil,“ pravil. „Poslouchej, Sergeji — ještě poslední slovo: všecko ti vrátím, co jsi dnes prohrál — a ještě k tomu ke všemu přidám svého krásného koníka, za tvoji Labuťku, svoluješ?“

Manurov zavrtěl jen hlavou.

„Nabízím ti dvojnásobnou cenu,“ pravil Marsin již se zápalem. Třásl se po celém těle zimničným pohnutím. Oči mu jen jiskřily a ruce mačkaly křečovitě šátek, který v nich stále ještě držel. „Tedy ještě, chceš trojku mých nejlepších koní — a tři tisíce rublů k tomu přídavkem?“

„Ne!“ pravil Sergej rozhodně. „Děláš mně tím jen bolest, Marsine; ale řekl-li jsem ti již jednou ne, tak ne!“

„Budiž!“ pravil na to Marsine, na oko klidně a bez záští. „Na shledanou!“

(Dokončení.)

FEUILLETON.

Všední román.

Kdys na balkoně zřel ji stát,
ve oku radost a smích v líci,
a v srdci svém to cítil plát
  však, bože, jak to říci!

Pak unášel je tance rej
ve plesu hudby jásající,
hlas lásky volal, čaroděj —
  však, bože, jak to říci!

Pak alejí šli pospolu,
po dešti bylo, při měsíci,
nad hlavou dumy topolů —
  ach, bože, jak to říci!

A léta žil pak zádumčiv,
na listí patřil padající,
a v srdce sáh' mu smutek niv —
  však, bože, jak to říci!

A zázrak! přece zval ji svou,
tisk' skráň svou těžce zápasící
v noc jejich ňader bouřlivou —
  co, bože, teď měl říci!

Až po roce, kdy jako květ
po bouři k němu vzhledla snící,
ve tváři svého děcka čet' —
  to vše, co kdy měl říci!

—a.

— Divadlo. K poctě milých polských hostí, kteří zavítali do Prahy k sjezdu lékařů a přírodozpytců českých, jenž se právě v těchto svátcích odbývá, uspořádáno bylo v sobotu dne 27. května slavnostní představení. Večer ten náleží k těm nejkrásnějším upomínkám, co jsme si kdy z divadla odnášeli. Hned po ouvertuře, kterou zvláště k této příležitosti komponoval Smetana, učinilo naše obecenstvo Polákům nadšenou ovaci, a ti děkovali zase se známou vlídností a srdečností svou, tak že všeobecný jásot nechtěl se ani utišiti. Ona veselá, srdečná nálada panovala pak celý večer. Na programu byl především proslov od Jar. Vrchlického, který přednesl pan Seifert; pak dávali Bozděchovu veselohru: „Zkouška státníkova“, která se našim hostům velmi líbila. Druhou polovici večera vyplnila Dvořákova jednoaktová komická opera „Tvrdé palice“, jejížto opravdu krásná hudba udržovala obecenstvo v nejlepší míře až do konce. Jedna věc nám přece kazila dojem; je to maličkost, ale mohla by se lehce odstranit a proto ji uvádíme. Pan Hynek v úloze starého kmotra byl roztomilý — ale tu špičatou čepici míti nemusil — viděli jsme v něm neustále Michla a to je škoda té hezké figury, jakou z role své vytvořil. *R.*

— Jaroslav Vrchlický vydal opět novou knihu překladů a sice „Viktora Huga nové básně“, které jaksi doplňují první svazek básní Hugových, jichž překlad vyšel v „Poesii světové“ hned v roce 1874. Kdo chce míti jakýsi pojem o poetické činnosti Hugově, musí vzíti k ruce oba svazky, neboť v tomto druhém díle nalézáme výbor i z nejnovějších sbírek velikého básníka. Našim čtenářům přijde asi tato kniha zvláště vhod, neboť v tomto čísle přinášíme Vrchlického studii „O poesii Viktora Huga v posledním desítiletí“, tak že budou tyto překlady jakousi illustrací.

— Známý náš krajinář Antonín Chittussi, žijící nyní v Paříži, má v tamním Salonu velmi zdařilý obraz, o němž vyslovuje se francouzská kritika s velikým uznáním. Právě dostalo se nám do rukou číslo časopisu: „Le Moniteur des Arts“, kde čteme mimo jiné tyto řádky: „Pohled na Quai de la Conférence“ od Chittussiho vyniká bohatou barvitostí. Osvětlení při zapadajícím slunci jest velice zdařilé, jakož i celé ovzduší, jaké bývá v onu hodinu; je viděti, že malíř věci ty pečlivě pozoroval. Místo samo jest dobře zvolené a velmi malebné a Palais du Trocadéro, jehož silhouetta se v pozadí vypíná, činí tento vzdušný a zářící obraz ještě malebnějším.“ — Mimo do Salonu posýlá Chittussi také do různých výstav francouzských i cizích. „Na výstavě v Toursu,“ čteme v témž listě, „zastoupen jest Chittussi krásným obrazem, který ihned vzbudil všeobecnou pozornost, jak toho zasluhoval: viděli jsme jej, a můžeme jej také několika slovy popsati: Je to statek v okolí Paříže, malovaný ve velikých obrysech s charakterem určitě naznačeným; v popředí vidíme scenerii ženců, která se zde velmi dobře vyjímá. V celém díle Chittussiho zračí se opravdový smysl a cit pro přírodu: povšechný tón jeho malby je teplý a harmonický, štětcem vládne pevně a lehce. Tento mladý malíř český dodělá se jistě krásných úspěchů.“ — Francouzský illustrovaný týdenník „l'Art“ přináší v letošním dvacátém čísle svém veliký obraz Chittussiho nazvaný „V horách česko-moravských“. Jest to divoká skála skládající se z několika naházených balvanů a kolem půstá krajina plná větších a menších kamenů, oživená pouze úzkým potokem. Jestliže se nemýlíme, poznali jsme v ní pěknou skalku blíže Zbirova, známou v celém okolí pode jménem „Hlavaté skály“. Aspoň se pamatujeme, že se Chittussimu zvláště líbila a že si ji hned skizzoval.

— Viktora Huga drama „Torquemada“, které již básník 25 let chová v rukopise a které původně z ohledů náboženských a politických vyjíti mělo až po smrti jeho, tiskne se a vyjíti má koncem tohoto měsíce. K triaktovému dramatu připojen jest obsáhlý prolog, který dle úsudků zasvěcenců jest všestranným vyznáním víry básníka a v ničem nezadá proslavené předmluvě k dramatu „Cromwell“, jež svého času považována byla za evangelium romantismu.

— Tyto dny přinášely denní listy zprávu, že zemřel jeden z největších filosofů amerických Ralf Waldo Emerson. Narodil se roku 1803 v Bostonu, studoval theologii, avšak po několika letech strávených v úřadě duchovním zřekl se svojí hodnosti a oddal se výhradně svým studiím. Od roku 1838, kdy dokončil svůj první větší spis „Myslící člověk“, pracoval neunaveně po celou tu řadu let, hloubal v minulosti lidstva, všímal si pilně denních otázek a objal tak velikým duchem svým celý ten duševní život naší doby. Z jeho děl, jichž jest ovšem dlouhá řada, největší pozornost budily v Americe hlavně spisy jednající o různých časových a lokálních otázkách, jako „Mladý Amerikán“ a „Emancipace Negrů v západní Indii“ (roku 1844). V roce 1848 měl v Londýně cyklus vysoce zajímavých přednášek: „O duchu a obyčejích století XIX.“, z nichž nejznámější jest řada potretů representujících jednotlivé směry ducha lidského a sice: Plato nebo filosof, Svedenborg nebo mystik, Montaigne nebo skeptik, Shakespeare nebo básník, Napoleon neb muž veřejného života, Göthe neb spisovatel.“ Tyto studie jsou pravé skvosty americké literatury a jsou ještě spíše v Evropě známy nežli ostatní jeho četná díla, z nichž došly k nám během všech těch let sotva tituly. Rovněž dosti málo známy jsou jeho verše, jichž vydal několik svazků. Vybrané studie Emersonovy by také naší literatuře dobře posloužily; je to zase jedno z oněch zbožných přání, jež čekají marně svého vyplnění. Každý překládal by s radostí — ale kdo to vydá? Celá řada velkých autorů toho druhu jest známa u nás jen dle jména. Je to zvláštní, že právě kulturní dějiny, přístupné přece každému a tak důležité, nemohly si u nás proklestiti cestu. Tento podivný úkaz našim poměrům právě ke cti neslouží.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „Prosecký“, „4, 5, 6“, „Renfuk“, „A. K. P. Z.“, „Bohuslav Skála“, „E. Lad. L.“ „Ž. Ž.“

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijimáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. června 1882. ČÍSLO 17.

Smutná mše ve Forně.

List z minulosti. Napsal *Pavel Albieri.*

I.

Forno leží v Alpách, nedaleko Mont Cenisu, asi tři míle na sever od hrozného tunelu mezi stanicemi Bardonache a Modane. Do Aosty mají také asi tři miglie a do Turina něco přes šest, na francouzské hranice pak sotva půl.

Vesnicí protéká malý, ale prudký potok, vlévající se do Orca a na skalním výběžku vysoko nad ním pne se malý kostelík se štíhlou vížkou, vystavěný ze zřícenin bývalé pevné tvrzky, jež chránívala stezku, která zde vede hadovitě přes hory do francouzského údolí Arcy. Nad kostelíkem vypínají se sněhem pokryté alpské vrcholy do nedozírné výše, splývající s oblohou. Když zasvítí slunce, přibude potoku vody, v zimě nemá skoro žádné.

Ves táhne se po obou stranách potoku hlubokým údolím. Není zde jediné budovy, která by zasluhovala povšimnutí. Samé chudobné chýše, pevně přilepené ku skalním stěnám, aby jim neublížila vichřice. Každou chvíli musí obyvatelé utíkati před lavinou, ale ta láska k smutnému domovu, již chová každý i nejprostší horal, vede je opět zpátky. Ti lidé jakoby si libovali ve stálém strachu o život, v souboji s hroznou přírodou.

V roce 1792 jmenoval se maggiore ve Forně signore Berruti a lišil se od ostatních obyvatelů tím, že nosil boty a měl dvě chatrče. V jedné obýval sám, v druhé měl nájemníka, jediného to nájemníka v celé vsi a proto také posledního člověka. Posledním tímto člověkem byl pak Francouz Louis Ainard.

Tak se sice jmenoval, ale nikdo mu tak neříkal. Obyvatelé jsou tvrdí Italové a nevyslovili by to jméno za žádnou cenu správně. Říkali mu Luigi a užívali ho k posýlkám do Barda neb do Aosty. V létě ubíral se Luigi do města dvakráte týdně, v zimě tehdá, když byla pohoda, tedy hrozně řídko. Tu míval hlad a vedl smutné živobytí.

Luigi či Louis Ainard byl zaveden do Forna podivnou náhodou. Byl Pařížanem, ale matka se mu vystěhovala, když mu bylo asi deset let, do Chambery, odkud pocházela. Zde hleděl Louis s touhou na ty zasněžené vrcholy nad svou hlavou, tonoucí při východu slunce v rudé záři. Stále se tam chtěl na ně podívati, stále ho tam něco táhlo, co si nemohl ani vysvětliti. Dokud byla matka na živu, nemohl ovšem touze své učiniti zadost. Po pěti letech pobytu v Alpách však zemřela a jednoho letního dne utekl Louis svému mistrovi a vydal se do hor. Nikdo ho nehonil, nikdo se o něho nestaral.

Asi po třech nedělích od jeho útěku nalezli ho lidé z Forna nedaleko své vesnice napolo zmrzlého, vyhladovělého, s vypoulenýma očima. Nevěděli, mají-li mu ukrátiti trápení, nebo se pokusiti o vzkříšení. Dobré srdce zvítězilo. Stařičký curato (farář) sám ho ošetřoval a také uzdravil. Neměli právě žádného posla, který by chodil do města, a nabídli tedy úřad tento Luigimu, který ho také přijal. Líbilo se mu to živobytí v horách, ta volnost a žil tak šťastně již po více než deset roků.

Před pěti lety se také oženil. Nepotřeboval k tomu nijakých průkazů a vzal si děvče dle své libosti, neboť ve Forně nebylo právě mužských na vybrání. Za byt neplatil, nose za to svému domácímu pánu potřeby z města zadarmo. Signore Berruti byl mimo maggiorem také krčmářem vsi a tu chodil Luigi se dvěma osly pro víno, kterého se ostatně ve Forně právě mnoho nevypilo. Žena jeho přisluhovala také někdy v taverně, a tak plížili se životem; nemohli žíti a umříti nechtěli. Jedinému dítku jich, Paole, byla právě tři léta.

Byl to hrozný osud, býti nejchudším mezi chuďasy, sluhou jejich, ale Luigi si nikdy nestýskal. Smáli se jeho výslovnosti, ale on se nezlobil. Někdy, když míra zdála se býti plna, vyšel ven a hleděl vzhůru k osněženým vrcholům v závratné výši a vrátil se domů klidně, spokojen jsa se svým stavem.

II.

V taverně Berrutiho sedělo několik chudičkých horalů a silně popíjelo poslední zásobu vína. Luigi byl právě ve městě a měl přivézti nové.

Jindy v tuto roční dobu, v červenci, byla ves téměř opuštěna, poněvadž skoro všichni mužové a mnohé ženy vydali se do světa za výdělkem. Muži a ženy šli po většině do Turina pomáhat při stavbách, chlapci se pak rozběhli se svišti po celé Francii a Italii. Letos bylo jináče. Francouzové nepouštěli přes hranice a v Turině práce nebylo. Chystalo se k válce a tu měli obyvatelé Alp pocítiti se vší prudkostí, trpěti ne tak mečem a ohněm, jako více hladem.

Kdo měl nějaký peníz nashromážděný, spěchal do rovin kupovat obilí. Bylo však drahé, všecko potřebovalo vojsko.

„Lépe vše propiti a pak rychle umříti!“ rozumovali mužové a řídili se dle toho. Berruti měl nyní stále plno, jako posud nikdy, a Luigi musil do Aosty třikráte týdně. Všecko hledělo s hroznou odevzdaností vstříc děsné bídě.

„A vším tím, co nás stíhá, jsou vinni jen ti zlořečení Francouzi,“ pravil jeden, Fosigni. Mluvilť se právě o tom, co plnilo stále mysl: o válce, o budoucnosti.

„Ano, jak jinak?“ odpovídal hračkář Ferodi. „Náš král za to nemůže! Když mu vyhrožují, musí sbírati pole a chystati se, aby nebylo pak pozdě. Ale ti zlodějové francouzští obsadili hustě hranice a nepustí mne ani s hračkami, které jsem pracně za zimu vyřezal, do Grenoblu. Mám dnes poslední tolar. Až ho utratím, budu se snad musit pásti!“

„Co mně však napadá!“ vmísil se do řeči Lotardi, zedník. „Naši by měli také poslati vojsko na hranice a stavěti zde nějaké hradby. Tak bychom si něco vydělali a pak by přinesli také vojáci peníze!“

„Poraď to těm vojenským pánům v Turině!“ usmál se krčmář Berruti. „Ti asi dobře vědí, co činí. Ale k mému štěstí tamto již přichází Luigi. Neměl jsem vám pomalu ani čeho naliti!“

Vskutku, Luigi hnal dva hubené osly, obtížené soudky vína, úzkým úvozem od kostelíku k taverně. Oslové se již sotva vlékli a také posel zdál se býti velmi unaven. Pomalu přiblížili se až k chatrči a Luigi vkročil nejistým krokem do začazené jizby, kam světlo dvěma zamřížovanými okénky sotva se dralo.

„Corpo di Bacco!“ zvolal Ferodi, jakmile byl Luigi vstoupil. „Co se ti stalo? Kde jsi se rval? Vždyť jsi celý potlučen!“

Vskutku, Luigi byl samá modřina a jizva. Na vlasech mu bylo tu a tam viděti uschlou krev. Rovná jeho šíje byla dnes shrbena, hrubá košile zbarvena. Také šaty byly potrhány.

Všichni spráskli ruce nad hlavami.

„Ty jsi se opil!“ volal Berruti, nemoha se ani vzpamatovati. Luigi nikdy nepil.

Posel jen zavrtěl hlavou.

„Dejte mi ale píti!“ promluvil vyprahlým hrdlem, a když mu byla podána sklenice, vyprázdnil ji jediným douškem.

„Vypravuj, vypravuj!“ doléhali na něho.

Luigi se posadil na lavici a chvíli silně oddychoval. Ohmatával rány a do očí mu vstupovaly slzy.

Všichni přítomní kupili se kolem něho, jsouce dychtivi na noviny z města.

„Zbili mne, chtěli mne zabiti!“ zakvílel odpočinuv si poněkud.

„Kdo? kde?“

„Italiani v Aostě!“

Nyní nastalo otázek tolik ode všech, že ubohý Luigi nevěděl, komu má odpovídati. Vložil se tedy do toho Berruti a přinutiv ostatní k mlčení, pravil k Luigimu:

„Vypravuj nám všecko od počátku a co víš, co se ti stalo od tvého odchodu dnes v noci!“

Luigi se vzpamatoval a sbíral vše v mysli.

„Přišel jsem šťastně do Aosty,“ počal konečně, „a šel jsem koupit vína. Zatím co kupec vše připravoval, odebral jsem se na úřad a na postu. Na úřadě jsem dostal veliký list pro signora curata. Byla na něm veliká pečeť s biskupskou čepicí a klíče. Na poště jsem nedostal nic a ubíral jsem se tedy ke kupci, abych zde uslyšel přece nějaké noviny pro vás. Byly tam noviny, ale smutné. K francouzskému vojsku přišel nový generál, Montesquiou se jmenuje, a ten si prý umínil, že se musí dostati do Turina a vyhnati krále. Dále pak vypověděl už král sardinský válku mým krajanům a vojsko je už v Turině připraveno na pochod opět do Francie. Také císařští, kteří prý jsou v Milaně, spojí se s ním a půjdou na Francouze. Moji ubozí krajané!“

„Tiše, tiše!“ volali všichni. „Dobře jim! Ať je utlukou! Ti jsou vinni naší bídou!“

„Vypravuj dál!“ Poručil Berruti.

„Když jsem to vše slyšel,“ pokračoval Luigi třesoucím se hlasem, „pomýšlel jsem na návrat. Zaplatil jsem a ženu osly z města. Ale když přijdu na konec, vidím, že za mnou běží hejno uličníků. V malé chvilce byl jsem celý poházen blátem. „Francouz! Francouz!“ volalo to všecko kolem mne a za nedlouho pršelo kolem kamení. Chtěl jsem je napomenouti, ale počali mne bíti holemi. Dal jsem se na útěk, žena osly úprkem. Nic nespomáhalo! Hnali se za mnou stále. Chtěli mne snad zabiti. Teprva asi hodinu od města mne opustili s hrozným klením, že mně to vynahradí podruhé!“

Po taverně rozložilo se mlčení. Mužové dýmali a mračili se. Byli na váhách, mají-li litovati Luigiho nebo schvalovati čin aostské luzy.

„Ubozí moji krajané!“ zakvílel opět Luigi a slzy mu vytryskly z očí.

„A pořád jich budeš litovati!“ vykřikl Fosigni vztekle.

„Proč bych jich nelitoval?“ namítl Luigi. „Co pak udělali?“

„Co udělali? Moc udělali!“ volali jeden přes druhého. „Okradli nás o chléb! Chtěli nám vzíti krále! Chtěli nás všecky pobiti! Máš to čisté krajany!“

Zpráva o vypovězené válce všecky rozohnila. Spíláno Francouzům, jak jen nejlépe uměli.

„A ty jsi také takový, jako všichni tam u vás!“ osopil se na ubohého, potlučeného Luigiho zedník Lotardi.

„Pravda! pravda!“ řvali ostatní. „Hájí je! Schvaluje jich jednání! O ty pse francouzský!“

Toto přivedlo z míry i Luigiho. Vyskočil prudce a s planoucím zrakem postavil se mezi Italy.

„Co jsem udělal?“ zahřměl na ně. „Nedělám vše dle vaší libosti? Nesloužím vám věrně? Kdo se opováží ještě jednu nadávku mi říci, toho . . .!

Luigi se odmlčel. Na štěstí měl zde co činiti jen s horaly, ne tak vášnivými jako krajané jich v parných rovinách. U těchto by byl měl již nůž v těle.

Vlaši jen rozhorleně mumlali. Mluvil k nim také posud poněkud rozum. Posel si také sedl opět. Berruti zatím složil víno z oslů a načal jeden soudek.

Napili se z čerstvého a hádka počala znova. Započal ji hračkář Ferodi, člověk to svárlivý.

„Proč by tě honili v Aostě?“ pravil. „Nejspíše jsi tam také chválil Francouze!“

„Jinak už ani neumí!“ podotknul Lotardi.

„Dobře mu!“ dodal Fosigni a všichni kývli hlavou.

„Kdy je chválím?“ ozval se Luigi.

„Kdy? Vždy! Hájíš i jejich neznabožství. Pravil jsi, že jsou ti hory milejší, než celý náš kostel!“

„Ano, to jsem řekl!“

„Pravil jsi, že je král nepotřebným člověkem!“ vyčítal mu dále Ferodi.

„Ano, vždyť ve Švýcarech...“ chtěl se brániti Luigi, ale v tom okamžiku sápali se naň všichni. I nože bylo viděti. Sotva se jim vydral!

Vyrazil dvéře chatrče a utíkal ven. Všichni dali se za ním.

„Zabte ho! Proklatý Francouz! Všecky zabte!“ rozléhalo se po vsi.

Psi vybíhali a stíhali zuřivě Luigiho. Tento vytrhl dlouhý nůž, který nosil za pasem jako ostatní a hnal se divoce vpřed.

„Jen se vrať! Zabijeme tě! Rozsekáme tě!“ volali za ním.

Tak ho zahnali až daleko za vesnici, načež se teprva vrátili k dalšímu popíjení.

III.

Bylo to v sobotu a již navečer, při západu slunce. Luigi byl hrozně unaven. V noci byl vydal se do Aosty, kam dorazil ráno a tam si skorem ani neodpočinul, načež opět nastalo to hrozné pronásledování aostské luzy.

Celý uštvaný zalezl do hluboké rokle a tam se posadil. Přes to, že byl červenec, bylo mu zde v studené hloubi v jeho roztrhaném obleku přece zima, až zuby jektal. Po čele se mu vzdor tomu řinul zase hojný pot. Nůž zastrčil opět za pás, opřel se zády o kámen a nevěděl ani sám, kterak unavením usnul.

Probudil se v noci zimou. Chvěl se po celém těle a nemohl se ihned vzpamatovati, co se s ním stalo a kde jest. Rány ho bolely a záda měl od tvrdého kamení celá otlačená. Vztyčil se a teprva poznal své okolí. Znal zde každý kámen a chodil po skalách v noci jistěji, než mnohý za dne.

Vylezl z rokle a rozhlížel se. Bylo však temno a jen nad vrcholy hor byl světlejší pás nebes. Posadil se opět na kámen u cesty a přemýšlel, co by měl činiti. Zahnán ze svého domova, od své ženy, od svého dítěte! Proč? Protože byl Francouzem! Mohl za to, že král vypověděl Francouzům válku? Což nejsou národ jako Italové? A proč by byli neznabohy? Vždyť přece může každý věřiti čemu chce, slýchával v Chambery ve škole! A proč má být neznabohem on? Dříve kývali k jeho řečem všichni hlavami a nyní najednou je proto obviněn a stíhán! Alpy jsou přece mnohem vážnější než ten nejskvostnější chrám, to musí uznati každý. Ve Švýcarsku jsou také dobře živi bez krále, lépe než v Piemontu s králem a mají tam přece také hory!

Luigi vrtěl hlavou nemoha tomu všemu dobře porozuměti. Jisto však bylo, že se do jeho srdce vedralo veliké záští proti jeho spoluobčanům ve Forně. „Vyštvali mne! Jako zloděje vyštvali mne psy! Nic jsem jim neublížil! Proč bych nehájil Francouzů, když jsem sám Francouz a vím, že nejsou horší než Piemonťané?“ mluvil sám k sobě v noční tmě.

Pak se vzchopil.

„Vyštvali mne od mého dítěte!“ volal hněvivě a zatínaje jektající zuby. „Mé dítě! Ubohá Paola! Zahnali jí otce! Půjdu si pro ni i pro Mariettu a odvedu si je do Francie. Marietta je Italka, ale já vím, ze jí krajané moji neublíží. A Paolu vychovám tak, že jí bude platiti Ital za nejhoršího člověka pod sluncem! Nikdy více nesmí sem do Forna! Ostatně by mi ji zde zabili ti lotři! Půjdu!“

Dal se na cestu a kráčel opatrně a tiše k vesnici. Na zimu byl si poněkud již uvykl, ale za to měl hrozný hlad. Nevěděl také, jak pozdě je a kdy se rozední. Dostal se ku kostelíku, jenž stál na tomto konci vesnice a pak vplížil se k prvním domkům. Sotva však minul asi dva, strhl pes hrozný štěkot, a ostatní po celé vesnici mu odpovídali. Luigi spěchal však dále, nedbaje toho.

V chatrčích však vrzaly dvéře i okénka. Lidé spěchali ven anebo rozžehali. A tam, z Berrutiho taverny vyhrnulo se několik opilců, máchajících noži a spěchajících k němu s hrozným voláním:

„Bite je! Řežte ho! Střílejte! Máme válku! Hrr, na Francouze! To ten pes Luigi!“

Z jednoho domku zahřměla skutečně střelná rána, hrozně se odrážející od stěn údolí. Luigi viděl, že je zle, a prchal zpět, opět pronásledován celou smečkou psů i lidí.

Tentokrát hnali ho dále, již skoro až ku francouzským hranicím. Ubohý člověk se již bál, že ho poženou přímo vstříc francouzským strážím. Zde by byl ovšem bezpečen, ale za to by byl nikdy více nedostal zpět svou ženu a dítě.

Hnali ho však dál a dále. Již se obával, že narazí na Francouze, a trnul při této myšlénce. Byl příliš unaven a takřka ho již doháněli.

V tom se mu naskytla po straně srázná stezka. Pustil se po ní, drápaje se po čtyřech. Lezl stále výš a slyšel, kterak dole běží asi patnácte lidí po cestě s hlučným voláním a pobízejíce jeden druhého. Rozeznával hlasy Ferodiho a Lotardiho mezi ostatními.

Náhle padlo několik střelných ran a nedaleko se zablesklo... Francouzská hlídka pálila. Z houfce ozvalo se kvílení. Nové rány bouchaly. Hrozný křik a útěk kolem skály, na které byl Luigi.

Křik zanikl a střelba ustala. Nastalo na chvíli ticho, pak však bylo slyšeti řinčení zbraní. Hlídka byla na piemontském území a sbírala zastřelené nepřátely. Luigimu se zdálo, že jsou asi tři oběti.

Noční ta scéna uvedla ho na nové pásmo myšlének. Bylo mu, jako by zde byla spáchána vražda, jejímž pachatelem byl on. Plakal a modlil se. Pak ale uvažoval rozumněji a viděl, že nebyl ničím vinen.

„Zpátky nyní nemohu nikdy!“ pravil sám k sobě „Dříve jsem měl přece naději, že se vše srovná, nyní jsem ji ztratil. Jsem nyní opět Francouzem a jako Francouz nyní úhlavním nepřítelem každého Piemonťana. Jenom kdybych mohl své dítě a ženu odvésti! Ne-li, dám se na vojnu a pak nebude hroznějšího vojáka nade mne proti Piemonťanům!“

Tímto rozhodnutím se poněkud upokojil.

IV.

Svítalo se. Temena hor se vyjasnila a koupala se nyní v červáncích. Ledovce se leskly jako drahokamy. Tma ustupovala z údolí vždy víc a více, světlo sestu-

povalo po úbočích vrchů. Citelná zima probíhala tělem a k tomu hlásil se znova žaludek o své právo.

Luigi se pozorně rozhledl a pak slezl dolů na cestu, plíže se k francouzským hranicím. Nalezl tak dvě kaluže krve. Třetí nikde neviděl. Pak se vrátil, ubíraje se opatrně k vesnici a stále se ukrývaje.

Slyše blížiti se lidi, schoval se v rokli podle cesty. Viděl odtud několik mužů z Forna ubírati se na místo včerejší srážky, aby odnesli raněné neb zabité. Když přešli, spěchal dále.

Byla neděle a zvony kostelíku svolávaly obyvatele k službám božím. Luigi se dobře ukryl a pozoroval celé okolí.

Měl promyšlený plán. Věděl, že Marietta s Paolou neopomine nikdy v neděli jíti na mši. Tím spíše dnes, ovšem, nebylo-li jí ublíženo. Zamýšlel v příhodném okamžiku, až bude se ubírati do kostelíku, dáti jí znamení, aby se odebrala s ním.

Plán ten se mu nezdařil. Marietta do chrámu šla s Paolou na rukou, ale provázena celým zástupem lidí. Plakala hořce a malá Paola též.

„Musím je odvésti s sebou!“ umínil si pevně.

Zvony umlkly a mše asi začala. Také výprava od hranic se vrátila, nesouc s sebou mrtvého Ferodiho a raněného Lotardiho, jenž hrozně kvílel. Několik lidí spěchalo z kostela do vsi.

Konečně nebylo nikoho viděti. Luigi vystoupil a ubíral se pomalu ku kostelu. Ruku měl stále na rukojeti nože za pasem. Byl hotov ke všemu.

Proplížil se hřbitovními vraty a přitiskl se na chrámové dveře. Ukryl se za nimi a díval se skulinou do vnitř. Kostelík nebyl dnes naplněn a u dveří nikdo.

Zde, za poslední lavicí kostelní stála Marietta a vedle ní jeho dítě mezi několika muži.

Curato něco četl z kazatelny a dle obrovské pečeti poznal Luigi list, který mu byl přinesl včera z Aosty. Poslouchal.

„— — vzbouřili se nejen proti králi svému, jenž je pomazaným Páně, ale i proti samému Bohu. Ničí chrámy a oltáře Jeho a chtějí nakaziti zhoubným učením svým veškery země křesťanské — —“

V Luigim zatajil se dech. Probudil se v něm Louis Ainard, Francouz, proti kterým kázalo se zde s kazatelny křížové tažení.

„— — a vyzýváme proto všecky věřící ovečky své, aby uchopili se zbraní proti pohanským Francouzům a jako jeden muž povstali proti nim. Kdo nemůže bojovati, chop se prací potřebných k zaopatřování toho vojska křesťanského, které král této země, jako všecka jiná křesťanská knížata, do pole strojí — —“

Ainard byl hněvem celý rudý. „Ubohá Francie!“ vzdychl sobě a zaskřípal zuby.

„— — a kdo nemůže bojovati ani jinak přispěti, ten nechť se modlí k Bohu, v jehož rukou leží veškeré vítězství, jakož i napomínáme k tomu jednoho každého, v každém okamžiku. Dáno v Turině dne 15. července léta Spásy 1792. — —“

Kněz skončiv čtení listu, poklekl a započal modlitbu. Všecko padalo na kolena a první snad klekla žena jeho, Marietta a podle ní malá Paola.

Slepý vztek zmocnil se Ainarda.

„Ty zmije!“ zařval, vyskočiv ze svého úkrytu jako dravec. „Modlíš se na zkázu svého otce! Můj Bože!“

Nad jeho hlavou zaleskl se nůž.

V chrámku ozvalo se dvoje vykřiknutí. Jedno silnější, druhé dětské. Krev lila se po dlažbě . . .

Ainard prchal nepronásledován . . .

V.

Ve Forně musili chrámek svůj znova vysvětiti pro krev lidskou, v něm prolitou. Matka i dítě byly usmrceny a lid se tím více zatvrdil proti Francouzům, těm ukrutníkům, prahnoucím po krvi. Zatím však byli by hladem pomřeli, kdyby bylo francouzské vojsko neobsadilo hned v září tyto kraje.

Louis Ainard zemřel jako statečný voják při útoku na Toulon, bojovav ve všech bitvách jako lev.

Poesie Viktora Huga v posledním desítiletí.

(1872—1882.)

II.

Tendence, buď již jakákoliv, nesvědčí dílu uměleckému nikdy. Čím kniha jest patrnější tendencí, tím ztrácí na ceně absolutní. Kniha, která jest dobrým skutkem, bývá s těží též dobrým dílem uměleckým. Netřeba se odvolávati k příkladům. Z příčiny této jsou čtyři díla Viktora Huga, jež rozbírati nám zbývá, řádu podřízenějšího a lze říci, že cena jejich stupňuje se zcela dle toho, jak stupňuje se tendence jejich od jednotlivého případu k všeobecnosti. Tendence jednotlivého případu ztrácí osten svůj patrně mnohem dříve, než tendence tíhnoucí k věcem všeobecně a pro delší dobu platným. Zbude ovšem i při díle výlučně tendenčním u básníka velkého dosti stránek pozoruhodných, které udržují dlouho nad vodou dílo jeho, celku však lze jen v případech výminečných přiřknouti palmu nesmrtelnosti. Myslíme ovšem pod touto nesmrtelnosti maličkost, že kniha se čte, že zůstane živou; pouhé registrování v dějinách literatury víme, že příliš neznamená.

Zvláštní náhodou je tendence všech čtyř básní Viktora Huga povšechná, týkající se srdce nebo rozumu skorem všech, tíhnoucí v budoucnost, zabírající se myšlénkami, které svou životní sílu tak záhy neztratí. Stav společnosti lidské, otázky náboženství a víry, poměry vlády a národů, vše co vyzuívá v knihách těch, nezmění, se tak bleskorychle, aby poesie tato klesla v zapomnění nebo pozbyla tak brzy svého významu. Je to ovšem smutná pravda, ale přece jen pravda, že papežové budou vždy, ať více neb méně, opakem evangelických, ideálních pastýřů duší, že národové budou líbati své okovy,

že mysli tisíců budou se plaziti v tmách otroctví duševního, v předsudcích zděděných a člověka nehodných. Dokud nebudou odstraněny všecky tyto stinné stránky společnosti, na které Hugo ukazuje, dotud nepozbude platnosti jeho „hlas v poušti". Zacpávati si uši před ním, je ovšem pohodlné, ale není to odpovědí, tím méně vyvrácením.

Řekneme ihned, že ze čtyř těchto básní didaktických nejméně se nám líbí „Papež". Je to báseň nejvíce časová, a jest pochopitelno, že ji nepřátelé básníka nazvali prostě pamfletem. Má ovšem krásy, jež jediné stvořiti může mistr takový jako Viktor Hugo, — promluvíme o nich též — celek však co dílo umělecké trpí jedinou věcí, za kterou sice básník nemůže, tím totiž, že ideál pravého následníka Kristova je v lidských poměrech na prosto nedostižný, tak že cítíme, jak satira, jejíž hrot vždy k nápravě poměrů směřovati má, ztrácí se do modra a vybíhá v pouhý zlatý sen, v bříčku ideologa. Tento papež snu, který smiřuje rozvaděné panovníky a národy, který v rozvaděné synody různých církví vchází s pozdravem míru, jenž navštěvuje chatrče a půdy, kde úpí chudina, jenž zříká se své neomylnosti, zamyslí se nad osudem a hlavou dítěte, bouří proti válkám a popravišti, žehná a odpouští, tento papež jest krásnou chimerou, je to nanejvýš Hugo sám, kdyby byl papežem, je tak velký, tak krásný, že bůh mu ovšem může říci: „Můj synu, buď požehnán!" jest ale, pravím opět, bohužel, pouhým snem ideálního myslitele, člověka na nejvýš ušlechtilého a dobrého. Co jest v básni velkolepé, jest její forma. Básník cítil sám, že prostě líčiti ideálního papeže jest vůči světu a poměrům nemožností a proto uvádí reka svého jakožto vidinu snu před zrak skutečného papeže spícího v své posteli ve Vatikanu. Spící papež vidí jako v obraze, jakým by měl býti a děsná ironie básně vrcholí při probuzení v slovech papeže: „Ký ohyzdný sen jsem snil!" Mezi krátké dvě sceny „Usnutí" a „Probuzení" vtěsnán jest sen papežův rozdělený v 19 vidění. Nejkrásnějšími čísly jest hned první báseň: „Slova v nebi ohvězděném", báseň „Když vidí chůvu", pak „Slova před bohem v stínu", „Kletba a požehnání" a „Zamyšlen před tváří noci".

Přirozeno, že kniha vzbudila v táboru klerikálním bouři. Na slova míru a lásky déšť nadávek jak obyčejně. Jakýsi horlivec de Brigny vydal brzy „Protipapeže". Myslil, že když nazval V. Huga básníkem úpadku, že odčinil vše, co vytýkáno papežům v knize básníkově.

Za rok vyšlo „Nejvyšší slitování". Knihu tu cením vysoko. Je to skutečně evangelium svrchované ryzí lásky a čistého odpuštění. Proti této knize nemůže nikdo zvednouti kámen, je stejně velká ideou i uměleckým provedením. Kniha tato jest odpovědí na všecko bláto, jež z tábora klerikálů vrženo v tvář básníkovu, žádný syllabus a žádná encyklika neblásaly takovou lásku a takové odpuštění. Snášelivost je „Credo" básníka, „credo", které nadchlo jej k jiné ostřím polemiky ozbrojené knize „Náboženstva a náboženství". Však právě proto, že jest bez hrotu polemického, kladu výše „Nejvyšší slitování". Nesmírná něha a tichý jakýsi resignující smutek vládne nad celkem, verše tyto, vtělená hudba, již pouhým zvukem a svým spádem ohlašují velký obsah svůj. Jedna z patnácti básní této knihy krásnější jest druhé, výše nesmrtelnosti pak bez odporu domohly se krásná metamorfosa malého děcka v Ludvíka XV., báseň „Ku světlu pochodně", „Tyranství schodiště, jež ve zlo ústí" a zvlášť dojemná báseň o Janu Husovi.

Mluvíme-li o knize „Náboženstva a náboženství", třeba dotknouti se osobních náhledů básníkových u věcech víry. Viktor Hugo věří pevně v nesmrtelnost duše, věří v boha neodvratně, neoblomně — a přece jej jeden biskup nazval atheistou.

„Věřím v nesmrtelnost duše," pravil Hugo známému filosofu Caro

„Já též," odvětil tento, „je pochopitelno, že bídáci na nesmrtelnost své duše nevěří."

Arsène Houssaye ptal se jednou básníka přímo na jeho víru v boha. Hugo odpověděl: „Věřit v boha, je věřit vše, v nekonečnost, v sebe. Cítím v sobě život nový, život budoucí, jsem jako les, jenž několikrát byl vymýtěn. Mladé stromky klíčí dál a mohutnějí. Stoupám a rostu v nekonečnost. Vše září na mém čele, země dává mi svou mízu, ale nebe ozařuje mne odleskem nových světů. Díte, že duše jest pouze výrazem sil tělesných: proč tedy jest moje duše zářnější a jasnější v době, kdy mne právě síly těla opouštějí? Zima jest na mé hlavě, ale jaro věčné v mé duši, dýchám stále bez, fialky a růže, jako když mi bylo dvacet let. Čím více blížím se k cíli, tím jasněji slyším hudbu sfer neznámých, jež mne volají.

To jest podivné, ale přece jednoduché, zdá se to být bájkou a je to skutečností. Přes půl věku píšu již své myšlénky prosou i veršem, historii, filosofii, drama, román, legendu, satiru, ódu a píseň, ve všem jsem se pokusil, však cítím, že řekl jsem sotva tisící částku toho, co ve mně jest. Až ulehnu v hrob, řeknu jako mnohý jiný: Skončil jsem svoje dny, ale nebudu s to říci: Ukončil jsem své žití. Hrob není slepá ulička, jest přístaviště, zavírá se červánky a otvírá se vstříc zoři. Neutrácím-li ani hodiny svého života, činím tak proto, že miluju svět jako vlasť svoji, proto že mne pravda mučí, jako mučila Voltaira, tohoto lidského boha. Mé dílo jest pouze počátkem, mé hnutí sotva se odloučilo od země, chtěl bych, by stoupalo stále a ustavičně. Žízeň po nekonečnu dokazuje nekonečno."

A když mu Houssaye namítal, že jeho genius sám jest pouze dílem přírody, jen výslednicí skrytých sil, tu odvětil:

„Není skrytých sil, jsou pouze síly zjevné a zářící. Skrytá síla byl chaos, síla zářící jest bůh; člověk jest jen nekonečně malý výtisk boha, tak asi dvaatřicítka velkého folia, ale kniha je táž, sláva to neslýchaná! Jsem člověk, jiskra boha, kapka oceanu, zrnko písku na pobřeží. Jakkoli nepatrný jsem, cítím v sobě boha, neboť i ve mně chaos jasní se. Píšu knihy — chci říci sny — které jsou světy. Ano, mluvím bez pýchy, nemám více mocnosti než mravenec, jenž staví své Babely, ni než ptáče, jež zpívá svou píseň. Jsem nic. Zde leží Viktor Hugo, propast, ohlas, jenž dozněl, mrak, jenž přeletěl, vlna, jež hlodala břeh, nic více. Však přejte, bych prodělal všecky své životy budoucí, bych dovršil dílo začaté, bych od věku k věku slezl všecky skály, vše nebezpečí, prožil všecku lásku, všecky vášně a úzkosti. Kdo může mi říci, že po tisíci proměn nestanu se jako všickni lidé dobré vůle účastníkem rady nejvyšší velebného onoho tyrana, jejž nazýváte bohem?"

„Náboženstva a náboženství“ rozluštují celý problem vyznání víry básníka. Je to ostrý boj proti bohu obyčejné tradice a nadšená apologie boha čistě duševního, vnitřního, jenž mluví v každém myslícím a cítícím nitru. Boj jest, jak řečeno, ostrý až na nůž, apologie jest jásavá až k apotheose. Bůh Viktora Huga jest spravedlnost, láska, právo, odpuštění, svědomí; ve smyslu tom jest básník věřícím a každý kněz nauky traditionelní atheistou. Odtud ta bouř, na kterou básník odpověděl: „Kněží mne proto nenávidějí, že se stavím právě na jejich území. Mluvím o duši a bohu jako oni, jen že svlíkám z pravdy jejich bájky.“ Idea knihy této jest dokázati jsoucnost boha a nesmysl formy každého náboženství. Rozdělení knihy není tak pestré, jak jsme zvyklí u Huga, nepřekvapuje ani v dikci obraty netušenými, vládne tu více, aspoň v první větší polovici, chladná ač vtipná digresse. V některých číslech jest ironie jeho přímo vražedná a dostihuje v sarkasmu na lidskou zpozdilost i výše invektivy Voltairovy. V druhé polovici převládá elegie, která pomalu se stupňuje v bouřný hymnus, jedno z nejskvělejších míst lyrických vůbec. Báseň závěreční „On jest!“ je nejzářivější apotheosou básnickou. To uznáno všude i na stranách nepřátelských. Báseň ta jest jedna nesmírná kumulace, jeden závratný vír dithyrambického rozletu. Největší současní básníci sklonili před hymnou touto svá čela, a byť i nesouhlasili s myšlénkovým pochodem, žasli nad mistrovstvím formy grandiosní a propracované do nejmenších detailů. Nelze ovšem mluviti o důkazech jsoucnosti boží, hymna, kterou zakončena jest kniha „Náboženstva a náboženství“, důkazem tím v přesném slova smyslu také není, ale síla básnická, jež tu dýše, má opravdu v sobě něco přesvědčujícího. A nechť již se soudí o věcech víry jakkoliv, zatraťte a zavrhněte knihu se svého stanoviska naprosto, něco neupřete, že kniha ta hlásá dobro a lásku, že ujímá se bídných a opuštěných, že založena jest na nejčistší morálce, že chce míti člověka na světě velkého, celého, myslícího, že jest apologií lidského citu, jenž nemůže se vzdáti myšlénky na shledání se po smrti se svými drahými, a tím že může býti útěchou tisíců a jejich povznešením a posvěcením.

Ve smyslu tom jest Hugo největší deista, ve smyslu tom nemůže pochopiti Darwina, jehož náhledy naprosto nesdílí. Uvažuje velké převraty k lepšímu po revoluci francouzské, přemítaje o velkém duševním díle, na kterém pracovalo lidstvo cestou ku světlu a svobodě, opírá se materialistickým filosofům německým, nevěří, že na konci všeho by se mohla udělati velká nula, a když mu praví vážný Angličan v slušném šatě a s čistým prádlem „bůh tě učinil člověkem, já tě udělám opicí, učiň se hodným takovéto přízně“, zamyslí se v krásné básni („Francie a duše“) nad touto proposicí.

Zjevno tedy, že filosofické náhledy básníkovy budí odpor na obou stranách, lidé staré víry hněvají se, že boří ironií a sarkasmem tradice jejich, a lidé nové vědy usmívají se pohrdlivě, že vůbec básník věří v boha a v nesmrtelnost duše. Ryzí jeho spiritualismus jest naprosto cizí době naší, která potácí se mezi příkrými kontrasty víry úplné a čiré nevěry. Konstatujeme prostě tuto situaci, přenechávajíce ji volnému úsudku každého jednotlivce. My obracíme se k básníku, nechť ctí Bramu neb Irmensula, je nám lhostejno. Hledáme jen poesii u básníka, pravdu přenechávajíce jiným, a poesii V. Hugovi upírá dnes snad jediný člověk na světě — Emile Zola, který ale ihned se opravuje nebo si odmlouvá, nazývaje V. Huga skoro na téže stránce, kde chtěl bezúčelnost poesie vůbec v době nové dokázati, „největším lyrikem francouzským, jehož verše jsou z ryzího zlata a bronzu skované“.

„Osel“ nazývá se poslední dílo Viktora Huga. Vyslovíme hned základní myšlénku knihy. „Osel“ jest evangelium prostého, zdravého rozumu lidského, které káže — osel. Ironie svrchovaná! „Osel“ prodchnut ideou dobra, práva, spravedlnosti a pravdy! „Osel“ zvaný „Trpělivost“ jest postaven vůči Kantovi, jemuž odhaluje slepost a krátkozrakost člověka, jeho ukrutnost, jeho bláznovství, jeho podlost a podlízavost, až vybuchne ve velkolepý ironický smích nad falešnými bohy, nad falešnými učenci a proroky. Přiznáváme se, že forma knihy jest bizarrní ano barokní, v kterém však geniu není zastoupena i tato struna? Má ji Dante i Homer, u Aristofana a Rabelaise převládá skoro, Viktor Hugo jí propůjčil celé kolbiště v „Oslu“. Báseň je satirická a s tohoto hlediště mizí i absurdnost její formy. Vizme, proti komu obrací se „Osel“ se svou dlouhou filipikou. Bouří proti pedantům a má soucit s dětmi, které zavírají se do škol, mučíren, vydávají se v plen učitelům, již ustřihají křídla jejich duší; bouří proti kritikům, slovíčkářům, kteří píší folianty slov o fantomech myšlénky, potírá celou učenost scholastickou, attakuje předsudky, hypothesy, bludy, nemožnosti, mythologie, mysterie, dogmata a tradice, ukazuje, jak jest nejapné vychování člověka, jak ukrutné jeho náboženství a jak jest člověk odvěkým nepřítelem svých dobrodinců, kteří nosí mu pravdu a světlo na zem, a co nejhorší, jak otrocky se snižuje před svými tyrany. Toto poslední osel docela nechápe. Zde jeho ironie se mění v hněv a soptění. Konečně unaven a otráven vzduchem, v němž dýše člověk, křičí po světle a uniká z této falešné civilisace v přírodu. Filosof zůstane sám a zamyslí se. Bohužel, jest pravdou, co mu osel vyprávěl. „Smutek filosofa“ jest výslednicí oslovy filipiky. Obžaloba člověka jest oprávněna. Jak jí odpomoci? Kdy bude lépe? Závěrek tvoří pak „Jistota myslitele“. Až zvítězí láska všech k všem, až pomine zášti a závisť, až nastane práce k jednomu cíli, k štěstí a svobodě. V této apologii zdravého lidského rozumu, jakou jest „Osel“, vyznívá ne naděje, ale pevná víra v příští pokrok lidský. Nedivme se, že „Osel“ způsobil bouři. Řekněte někomu, tvé vychování je groteskní, tvá filosofie jest pedantická, tvé náboženství je absurdní, tvá politika jest ukrutná, veškery tvoje instituce jsou proti zákonu lidskému i božskému, a sotva bude vám kdo za zrcadlo to povděčen. Ale „Osel“ nezůstává na pouhé výtce, kde přestal on, kde v hlubinách pochybností se ztrácí i filosof, tam intervenuje básník, hlasatel stálého pokroku, věštec lásky a míru, apoštol zdravého lidského rozumu.

Vytýkáno, že báseň nudí aspoň v první části své přílišnou enumerací nyní neznámých, zastaralých autorů. Připouštíme, že místy jest oslova filipika v této části zdlouhavou, ale musíme uznati, jak mistrně právě touto suchou enumerací naznačil básník suchost a neúspěšnost celé vědy tehdejší. Není to naprosté stavení na odiv podivných věcí a dat, je i v tom kus života a má to

svou váhu. Bohužel, zahrabalo v tom lidstvo a ztratilo celé věky svého rozvoje duševního. Enumerace tato jest oprávněna, sesilujc tím více pravdivost oslových námítek a podmiňuje pak hluboký, beznadějný smutek filosofův.

Tak tají kniha „Osel“ pod absurdní skořepinou jádro zdravé, nahořklé poněkud chuti, však sílící i tam, kde ukazuje malomocnost a převrácenost člověka. Je to kniha bizarrní, satira středověké učenosti, elegie beztěšné chvilkové kleslosti, vzpružující se náhle k víře v pokrok, ve vítězství světla a lásky. Ve velkém koncertu Hugovy poesie zní tento tón snad neobvykle; kdo však pozoruje ve všem celek, uzná, oprávněnost Thersita v Homerovi a nebude potřásati hlavou nad oslem „Trpělivostí“ a přičiní se raději každý na svém místě, by filipika oslova stala se co nejdříve bezpředmětnou. S touto odměnou by zajisté velký básník sám byl nejvíce spokojen.

Jar. Vrchlický.

Závěť Štěpána z Pálče

od *Václ. Beneše Třebízského.*

(Dokončení.)

VII.

Císařské zbraně na uherských bojištích vlhly, krvavěly, ani neosychaly, někdy na ocel již otupělou prorazil sice paprsek slunce štěstí, tu a tam zavlál na hradbách černožlutý praporec, rozestřel tmavolesklé peruti své orel dvojhlavý; ale jen tak, jakoby se chtěl podívati, jak do rodných končin daleko a zdali tam kdy doletí . . . Půlměsíc se dral výš a výše, dál a dále. Už viděli srpovitý tvar jeho i na nivách moravských a bylo vždycky září, jež se kolem něho rozlévala, všecko od obzoru po obzor červeno.

Císařským vojskem plížíval se přečasto příšerný stín, o němž všude věděli a pokaždé věcí nedobrých tušili. Za dne měníval se v kolikabarevnou podobu, sezelenal hněvem, sežloutl závistí, zmodral pomsty chtivostí, zčervenal jízlivou radostí a konečně vždycky zčernal — zradou.

Habsburský orel prosekán a rozestřílen i probodán ležel opětně na bojišti jagerském, jakoby nebylo v něm již ani stopy živůtku; peruti svislé, zobák zaražený do půdy zvlhlé křesťanskou krví jakoby deštěm kolikadenním, spáry otupělé, zrak přimhouřený a tmavá péra nějak zrezavělá. Smutné podívání!

Ale ještě tu letí řady jezdců, jakoby ze země otevřené byli vyjeli. Půda se pod nimi třese, ocel v pravicích se jim jen svítí a nade hlavami jejich na praporci červeném lev bílý také ke skoku uchystán. Je to český jezdecký pluk. Stál drahně času na vykázaném místě; vojínové měli meče taseny, koně netrpělivě frkali, nedočkavě kopyty zemi hrabali a praporec se sněhobílým lvem plnou šíří rozestřen. Rozkaz: „ku předu!“ nepřicházel do té chvíle. Potom poručil plukovník troubiti sám.

Tak se zdá, jakobychom v řadě první dva obličeje velmi dobře znali. Ku podivu; i v takové dálce a tak nenadále známá tvář. Ale čela stažena, usedly na nich jezdcům nedobrozvěstné chmury, pěsti jilce svíraji, jakoby tvrdý kov rozdrobiti chtěly, koně řehotají k ohluchnutí, protože cítí ostruhy svých pánů prudčeji a prudčeji . . . Nikdo ani slova nemluví; jen trubky jezdecké třepetají silněji a silněji.

Habsburský orel se náhle probouzí, hlavu klesluu zdvihá, zraky matné otevírá, i křídloma jakoby chtěl těmhle jezdcům dáti znamení. Zobákem proráží radostný skřek . . . Starý, staletý pták by se tak rád vznesl k oblakům, těmhle jezdcům nade hlavy, bílému lvu za soudruha . . . Kdo pak v nouzi dobrým nebývá!

Plukovníku kmitá se kolem těsně sevřených rtů nezvyklý úsměv. Už se dvakráte pootevřely, chtěly cos propověděti, ale pokaždé zase jakoby zámkem se uzamykaly.

„Jedeme marně, brachu!“

Plukovníkův soudruh se k němu blíže s těmihle slovy nachýlil.

„Jedeme si pro smrt! — Rozumíš a slyšíš-li, Albrechte?“

Plukovník jen oře bodl ostřeji.

„Což já? — Ale ty! — Pamatuj, že tě v milé vlasti čeká nevěsta; mne živá duše ne . . . Snad ještě budou rádi, až uslyší, že jsem proti Turkům ve vojnách zahynul, už také k vůli mé závěti . . . Ještě se tak rádi za mou duši pomodlí. A na tebe vzpomíná Saluška.“

Plukovník, pan Albrecht Pětipeský, nyní na přítele Poplužského pohledl a opět se pousmál.

„Pravdu, Jene, díš! — A proto ku předu pro slávu českého jména!“

„A pro Salušku!“

Trubky zazněly, jak uměly nejpronikavěji, poznámky pana Jana Poplužského přehlušily úplně, ani plukovník jí neslyšel a řady jezdecké se jen krajem kmitaly . . . Pan Albrecht a jeho soudruzi slyšeli už zcela určitě hrozný řev: „Allah il Allah!“ Podobalť se tenhle ryk, jako když na poušti všickni dravci do jednoho spustí každý podle svého způsobu, že v poutníku sráží se všecka krev.

Jezdcům tváře červenaly, koně ržáli, jakoby se už nemohli ani dočkati, až se srazí s roji mohamedanskými, nebylo ani potřeba, aby je ostruhami popoháněli, ocel řinčela, jakoby se už meče křížily . . .

Český pluk přihnal se na Turky prudčeji, než jarní bouře chodívá. Z koní se kouřilo, jako když se mlhy válívají oudolinami.

Panu Albrechtovi se leskly oči, jakoby o svatbě k Salušce nevěstě se nahýbal a našeptával jí cos o ráji manželského života . . . Česká vojska divy udatenství činívala a bývala jich nejednou hrstka, lehounce k spočítání, potůček proti moři, porostlina proti tmavému lesu . . . A přece vítězili slavně a z válek vraceli se bohatýři. Nejhezčí děvušky jim věnce podávaly, popěvky až milo je nazpět vítávaly a otcové s matičkami synům chrabrým žehnávali. Zlatá slova mluvíval přece jen ten pan Jeronym!

Dva turecké pluky se již před nimi kotouči prachu rozprásily, ani ostří mečů jejich nezkusivše.

„Za českou slávu, braši, za vlastní svou čest... Dále! — Ku předu!“

„Za Salušku, Albrechte, — pro nevěstu!“

Poplužský pořád po boku plukovníkově.

„Meče mezi zuby! — Do pravic pistole!“

Turecké řady houštnou, rozvinují se půlkruhem, janičárské kotle víří temněji a temněji, v pozadí vlaje větrem zelená korouhev na znamení, že tu sám hrozný Mohamed, postrach křesťanů, bič uherské země, rodu Habsburského strašlivý nepřítel a proroka bradatého nejvášnivější stoupenec.

„Ve jménu božím — svatý Václave!“

„Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě, nedej zahynouti nám i budoucím...“

Trubky umlkly a tahle píseň pro okamžik Turky překvapila nepoměrně více, než kdyby jim byl nad hlavami zasvištěl koulí celý lijavec. Tisíc hrdel rozepělo se tak z nejplnějších duší po starodávném zvyku a teprve potom do Bisurmanů střelné rány zahoukaly k pozdravení a nastala práce mečům.

Česká ocel ryla do Turčínů hrozné rýhy, že tak hlubokých brázd nevyorává žádný pluh. Nepřátelské damascenky učiněná pírka proti těžké zbrani rejtharů páně Albrechtových a nepřátelské dřevce drtila se jako žitná stébla, když do nich kosa zajede.

„Věřící že couvají, — vojsko mé přede psy?“

Sultan Mohamed zasyčel sykotem baziliščím.

„Bičujte je! — Janičáři!“

Ale mohli janičáři zástupy ve zmatek uvedené bíti bičíky nevím jakými, nebyli by jich byli zadrželi.

Sultan Mohamed sezelenal jako prorokova korouhev nad jeho stanem; paša, jenž padišaha jal se varovati, aby prý chránil předrahý život svůj, skácel se k zemi s hlavou vejpůlky a Mohamed zařval šakalím hlasem: „Koně... Koně!“

Ale nebylo tu nikoho, kdo by byl slyšel rozkazu sultanova a pospíšil přání jeho vyplniti.

Už duněly k ústupu i bubny janičárské. Bunčuk za bunčukem kácely se k zemi a koňská kopyta drtila podkovami na sta zlatých půlměsíců.

Sultanovi na rtech bílá pěna vystoupila a jako šílenec sekal kolem šavlicí do každého, kdo se k němu přiblížil. Před ním už jen úzká hradba janičárských těl; už viděl na ďaurských helmicích i chocholy, už na něho mířil ohonem i stříbrný lev a do očí mu ocel nepřátelská svitem k oslepnutí zarážela.

Z tisíce českých jezdců však již také zbyla jenom hrstka. Mezi nejodvážlivějšími neustále ještě plukovník se svým soudruhem Poplužským, jakoby ořové jejich řetězy k sobě byli přikováni. Přílbice již prohybány, krunýře pohmožděny, otvory krev se prýští, na chocholech péra pocuchána, přesekána; ale v pažích co chvíli větší síla.

Co by tak řekl tomuhle dnešnímu dni pan Jeronym?

„Nic platno, brachu! Já již zůstanu; ale ty se spas!“

Pan Albrecht jakoby však neslyšel.

„Pro Salušku se spas a život svůj jí zachovej. — Pro Bůh, pro svatý Václav, pane Albrechte, jsme obklíčeni... zde se ještě můžeš prosekati!“

Plukovník seče, jako když blesky bijou, a ještě neslyší.

„Pro nevěstu, kteráž se tě nemůže dočekati a kterou jsem i já tak míval rád...“

„Buď je posekáme aneb zahyneme. — Divná by to po útěku svatba byla...“

Panu Albrechtovi nezbylo času, aby byl dopověděl; Turčín jako hora v cestu se mu postavil. Vedle něho na zlacené žerdi větrem se házelo kolik koňských ohonů. Bujný Arab pod ním se rozehnal ke skoku sáhovému. Ale touže chvílí obrovský paša rozťat ve dvé a pan Albrecht již před samým stanem sultanovým. Chochol jeho ještě několik okamžiků vzhůru poletuje; ale potom rázem mizí mezi pestrobarevnými turbany; Poplužský vedle něho pod kůň padá a jeden druhému ještě ruku tiskne...

A za půl hodiny již všude kolem ticho. Padlým rekům Turci hlavy odsekali, nabodali je na tyče a za ryku vítězného nesli do nedalekého Jagru, aby je po hradbách a věžích vztyčili. Jen jeden ze všech ještě dýchal a toho přivlékli před samého sultana. Ale nebyl ubožec k poznání, ve tváři saminká usedlá krev, přilba kopytem koňským rozšlápnuta, meč v kolikeré kusy rozlomen, krunýř zrýhován jakoby struhami...

„Daruji ti život, ďaurský pse; budeš mým otrokem a každému na mém dvoře o dnešní seči vyprávěti.“

Křesťanu se vydral z hrudi hluboký vzdech; ale nepromluvil ani jediného slova. Bezpochyby že nemohl.

A než se ubožec nadál, už mu kovali na nohu a ruku těžké řetězy, a než se kolem rozhledl, už byl upoután ku třmeni bělouše, určeného pro sultana. A musil nešťastník po čtyrech; aby se mohl vzpřímiti, ani pomyšlení.

Mohamed chtěl slaviti vítězový vjezd do Jagru a ďaur, upoutanec, vléknoucí se po straně jeho zemí po čtyrech a kříž na kříž řetězy svázaný, byl podle zvyku jeho vítězství nejvýraznějším dokladem...

Nebožec pořád, jakoby řeč byl ztratil; ani hlasitě si neposteskl. Beztoho smrt brzká vysvobodí ho.

Aby byl viděl pan Jeronym, jak dovedl trpěti Jan Poplužský z Poplužan! Zdaž by byl nejednoho svého výroku neodvolal! — Českému jménu čest dobývali vždycky těžce, všecko si perně zasloužiti musili, lehce nepřišli nikdy k ničemu; a když jí získali, potom tu čest draze vydobytou, těžce vyzískanou lidé s ďábelskou duší pohazovali kolem, až začala rezavěti...

Na bojišti, kde ležel celý český pluk, stišilo se už všecko: jen jagerské zvony až sem dorážely kvilivým hlaholem, protože je Turci s trámů strhovali, kladivy rozbíjeli a kusy dolů s věží shazovali. Nad padlými reky snášela se pořád užším a užším kruhem tmavá hejna krahulíků, krkavců a ostřížů...

Habsburský orel opodál sestydlý, beze stopy života.

Pan Albrecht Pětipeský nejvýše na hromadě mrtvol; ze spoda koně se vyprostil a již jen kleče na vše strany přetínal turecké životy. Tenhle poslední zápas jeho byl nejhroznější; ještě zaťaty obě ruce křečovitě, ještě rty těsně sevřeny, jakoby zuby chtěly skřípati, přilba zohybána jako tenounký plíšek, na pancíři koňských podkov znáti k nespočtení...

A přece tohle všecko udatenství psala ruka do písku, jejž vítr rozvál ku čtyrem stranám světa... Ani zdání o uznání, natož o vděčnosti. Nové a nové berně, nové

a nové oběti a což po všech kostelích modliteb! Zvonili tenkrát všude proti Turkům jako proti mračnům, když v nich saminký led.

VIII.

Od těch dob, co pochovali v Pálči u dveří chrámových podle prahu posledního potomka z rodu Štěpánova, bylo ve zdejší tvrzi každým týdnem smutněji a smutněji, zrovna tak jako po Čechách, kde všude také zahosťovalo se příšernější a příšernější ticho, jež porušil toliko cinkot panských pohárů, z nichž si velmožové připíjeli s každým světoběžníkem, jen měl-li erb, řadu předků a byl-li hodně z daleka. Někdy proletěla také večerním klidem pod doškovými střechami píseň deroucí se tak z nejvnitřnějších útrob usoužených duší; ale zřídka. Když vzduch těžší a těžší, obtížno i dýchání, natož zpívání.

Panu Jeronymovi kmitala se přede zrakoma mimo postavu Štěpánovu ještě tvář jeho vysvoboditele a nemohl-li se zbýti prvnější, téhle teprva ne.

Příbuzní, již přijížděli občas podívat se na strýce, opouštívali Páleč hlavami podivně kývajíce. Pan Jeronym jich jedva přivítal, kolik otázek jejich přeslechl a když odjížděli, sotva jim dal s Pánembohem. Nemohla svésti s otcem ničeho ani Saluška.

„A nebude tu šťastného a pokojného života nikdy — nikdy, milé dítě!“

„A proč by, tatíčku, nebylo?“

Saluška měla na mysli tu chvíli pana Albrechta Pětipeského. Ještě o nešťastné bitvě kerestešské neměli po českých zámcích a tvrzích ani tušení.

„Je tu zaklet každý kámen . . “

„Pro Bůh milosrdný, tatíčku!“

Saluška se zděsila myšlénky, jež náhle jí k bílému čelu zase od Němec přiletěla.

„Víš dobře, čí tu kolébka. A kde vylíhla se zmije nejjedovatější, kde hnízdo kulíší, kde doupě šakalí, nemůže, i kdyby se zdálo, že tu pokoj, usídliti se trvale blahý mír . . . Mně se tak také zdálo, hezkou řadu let, a přichází to teprve nyní . . . A tenhle staroch tu otrávil duchem svým i vzduch. Byla v něm také bazilišcí krev, kam pohledl, všecko ku smrti uhranul a sem přišel umřít . . . A oči zakletců nejostřejší, když se blíží chvíle jejich vysvobození . . .“

„Na zápraží hovor; někdo přichází. Snad s poselstvím . . .

Saluška vyhledla zpola otevřeným oknem do nádvoří.

„Opravdu tatíčku. — Posel nějaký!“

„Připrav se, milé dítě, na novinu nejhorší. Do Pálče naleznou cestu jen zvěsti Jobovy.“

Kolem posla seběhla se všecka čeleď, naslouchajíc otevřenými ústy a takořka nedýchajíc.

„A živé duše z nich nezůstalo. Paní z toho bude míti smrt . . . Nemohou jí ani utišiti. Pán běduje, že jsem ho tak neslyšel jaktěživ. A sloužím u nich dobrou třicítku. A všickni na vašeho naříkají pro ty jeho divné řeči, jimiž mladému rozum spletl. Co někdy bývalo, není a nebude. Mladá krev vzkypí rychle; však to známe. Bývali jsme taky mládi. K čemu ale potřeba ku svatbě takovýchhle věcí, při nichž jde o hlavu . . . Rozumný se vždycky bude po přínosu ptáti; a u nás díky Bohu peněz i pod bambalkami.“

Potom se pustil posel nahoru.

Nesl od Neprobilického pána zdejšímu jakési psaní.

Saluška se již nemohla dočkati. I seběhla mezi čeleď do nádvoří. Ale nikdo nechtěl napřed s takovouhle novinou; také se ničeho nemohla dověděti.

Pan Jeronym rozevřel list pevnou rukou a četl pošeptmo slovo za slovem. Z počátku se mu čelo ve čtyři brázdy svraštilo; ale potom se mu již kolem rtů kmital obvyklý smích, ale ostřejší a výraznější. Psalť mu pan Pětipeský, do nedávna věrný a upřímný soused, že syn jeho Albrecht padl proti Turkovi a že beztoho šel na vojnu jen z jeho rady a on otec bude prý do smrti na něho naříkati, že zahynutí synova jen on a nikdo jiný pro podivínské nápady své příčinou, tím více, kdyby lítost veliká přivedla do hrobu i jeho manželku.

„Jářku, že přijdu hned a pospěš si, abys to vyřídil. — Martine Čahoune, koně na rychlo osedlej!“

Pan Jeronym zahoukl do dvora na čeledína plným hrdlem. Kdy už takhle hřímavého jeho hlasu neslyšeli? A už drahně času ho také na koni neviděli.

„Kam, tatíčku, tak z nenadání?“ otázala se Saluška všecka udýchána veběhnouc zpět do komnaty.

„Vrátím se, dcero, brzy; zatím tu na všecko dobrý pozor dej!“

Čahoun měl koně osedlaného mžitkou.

Pan Jeronym se již také opravdu chystal na cestu; ale zrovna jako by na vojnu do Turek. Bral si i krunýř, opásal se válečným mečem a ke přilbě připínal si nejkrásnější chochol . . . Ještě mu na stará léta tahle zbroj převelmi slušela. A do sedla se vyhoupl jako mladík dvacetiletý. Pálečská čeleď mohla na něm oči nechati. Pan Jeronym měl ze sebe sama radost. A jak zvučně mu ocel o ostruhy řinčela, sotva že kůň nohou hrábl.

„Jede Neprobilického pána potěšit!“ šeptala si čeleď. Kam jinam by mohl míti zaměřeno? Okolním tvrzím se již vyhýbá mnohý rok. Ale že takhle v samé oceli a v samém železe? — Na návštěvu jen v lehkém šatě jezdívají! I ten meč, na jehož čepeli taková řada číslic! — Martin Čahoun si vylezl až na půdu, odkud z Pálče viděti nejdále, aby pana Jeronyma stopoval, kterou stranou se pustí. A pustil se skutečně cestou vedoucí do Neprobilic. Co chvíli proti svému zvyku koně pobodával, až se tryskem rozecválal.

Na neprobilické tvrzi by se byli spíše nevím koho nadáli, než pana Jeronyma. Pálečský i posel stejným časem se octli přede vraty.

Starý Pětipeský nevěděl si pro okamžik rady. Aby se Hrobčický šel omlouvat, není možno. Znal ho příliš dobře. Nikdy ještě neslyšel, že by byl vzal svého slova zpět. Ale vyšel mu vstříc přece a utvářil se, jak mohl nejupřímněji.

Pan Jeronym se na dvoře ani s koně nehnul, tak jakoby na něm byl přirostl.

„Aj, pane, vítám tě! — Věru vzácný host a řídká návštěva!“

„Jak dlouho tomu, že i ty, pane, na jazyku med a v duši jed?“

Pan Jeronym zahovořil tuto otázku hlasem hrobovým.

„Jdu ti říci, že syna svého nejsi hoden, a zároveň se s tebou vypořádat. — Rozumíš, pane Odolane?“

Pan Jeronym se dosud na koni ani nehýbal; jediné hledí u přílbice si spustil.

„Půl hodiny ti dávám času!“

„Nechtěl bysi snad, abychom rušili staré přátelství?“

„Porušils je první ty! — Až si účet spolu vyrovnáme, zase můžeme dobří býti.“

„Rozmysli si nápad svůj!“

„Půl hodiny, pane!“

Pan Jeronym již tasil i meč.

Pětipeský zbledl, zavrávoral a nejistým krokem vracel se do tvrze.

„Chce se bíti se mnou, považ, ženo, starý blázen, a já mu po vůli býti musím —“

„Dej ho odtud vyprovoditi čeledí! — Kde pak se s ním bíti? — Jen na to pořád myslí, ve dne v noci... A ty člověk pokojný, mírumilovný! — Jemu by bylo jedno připraviti mne i o tebe...“

Na nádvoří řičel páně Jeronymův kůň a čeleď skulinami ve dveřích úzkostlivě dívala se na rytíře, jenž tak na vlas podoben postavám vytesaným z mramoru na několika náhrobcích ve zdejším kostele. Živoucího v takovémhle odění už dávno neviděli. Mladší se nemohli ani rozpomenouti. Ty nynější helmice byly jen pro parádu a krunýře jako papírové. A což ty meče stéblům podobné!

Z chasy tomuhle výjevu nerozuměl nikdo. Koho by také mohlo napadnouti, proč sem dnes přijel Hrobčický?

„Pane Odolane Pětipeský, vyzývám tě, abys se podjal boje se mnou — po prvé — po druhé — po třetí!“

Pan Jeronym tahle slova zrovna zahřímal; ale o panu Odolanovi ani vidu, jako by se byl kdesi uschoval. Starý Hrobčický potom odepjal železnou rukavici a hodil jí k oknům ve tvrzi, kde se zdálo, že kmitla se jakás postava.

„Vy změkčilci! — Nejste hodni té bohatýrské krve prolité! — Ale přijdou na vás časy, že se budete musit stěhovati všickni — všickni, — že vás jednoho po druhém povléknou pacholci katovi na špalek; — kdo by tu mezi vámi vydržel!“

Pan Jeronym si potom hledí vyzdvihl, rozhledl se kolem, jak uměl nejpohrdavěji, a volným krokem hlavu maje vzpřímenou a pravou rukou si podepíraje bok odjížděl ze tvrze. Za hodinu byl již opět v Pálči. A když s koně seskočil a stanul zase ve své jizbici, ku podivu, tak jak byl, s tou helmicí na hlavě, na pravé ruce se železnou rukavicí, s těžkým mečem u boku, s krunýřem na hrudi usadil se na židlici, že zaskřípala, jakoby se v kusy kolikeré rozpadávala.

„Nemoc si tatíčku uženeš! — Už jsi přece stár a nic sebe nehledíš!“

Dcera se dnes opravdu bála o otce, o rozum jeho, o hlavu jeho a dotkla-li se téhle oceli studené, do níž se pan Jeronym zašněroval, až v kostech se zimou zachvěla.

„Poslechni, Saluško! — Jsi jedinou dcerou Hrobčického Jeronyma z Velkého Pálče. — Já si na tobě zakládal po rodné zemi své nejvíce a bohdá, že starého tatika nesklameš a že novinu, kterou ti povím, vyslechneš zmužile. — Tvůj ženich, pan Albrecht Pětipeský, si tě zasloužil ze všech jediný.“

Salušce bledé tváře rozkvetly náhle nejpůvabnějším ruměncem. Již se chtěla starému otci kolem toho hrdla železem zakrytého vrhnouti. Pan Jeronym však pokynul rukou odmítavě.

„Pan Albrecht Pětipeský pro čest rodu svého, na slávu země své a — pro — tebe — život položil.“

Týmže mžikem změnily se růže na lících Saluščiných v nedobrozvěstnou bledost.

„Budiž mu paměť věčná!“

Pan Jeronym na nějakou chvíli poustal. Salušce zalila se očka slzami; ale nevyronila se na zbledlé tváře ani jediná krůpěje. Tak se dovedla ovládnouti.

„Jsi, Saluško, hodnou dcerou mou. Co tu za život na téhle tvrzi? Co tu za život mezi takovýmihle sousedy, kterýmž se někdejší čest už dávno dýmem rozplynula? Dají si hoditi rukavici do tváře, dají si říci nejmožnější potupu do očí a ani se neukážou. Schovají se kamsi do skříní...“

Pan Jeronym udeřil železnou rukavicí do stolu, že ve všech přepaženinách zasténal.

„Natrhám, tatíčku drahý, nejsličnějších kvítků, co jich roste na našich polích a lukách, uviju z nich věnce a půjdeme a položíme je na jeho hrob.“

„Z duše jsi mi, Saluško, promluvila, — tak z nejhlubších útrob jejích. — Aspoň tak na všecko zapomeneme. Já bych toho rád zapomněl tolik — tolik — nejdříve těch dvou příšerných tváří, z nichž jedna druhé mi protivnější .. Půjdeme, Saluško, — půjdeme. Uchystej se — připrav — já již hotov a jen strýce zavolati dám, aby do návratu zboží naše spravoval! — A budeme-li již jednou na cestě, můžeme dále... Zlato, ryzí zlato, — to srdce tvé. Není nikdo hoden, — aspoň z těch, co jich znám, abych mu tebe dal! Pro libůstku hejska jakéhos starý Hrobčický své dcery jako zřítelnice v oku svém nevypěstoval, nevychoval a nestřežil.“

Saluška odkvapila do své jizbičky a tak se jí zdálo, jakoby hoře všecko, kteréž prvním okamžikem mladou duši kleštěmi žhavými sevřelo, — náhle s větry táhnoucími nade tvrzí bylo odletělo. A s jakým chvatem vše připravovala, aby mohla tatíčkovi říci co nejdříve: „Jsem nachystána.“

* * *

Pan Jeronym Hrobčický z Hrobčic seděním na Velkém Pálči opustil zdejší tvrz s dcerou a dvěma čeledíny, z nichž i pod krunýřem poznáváme Martina Čahouna, již třetí den. A když uslyšeli sousedé i ti, jichž tvrze na tři hodiny od Pálče daleko, o páně Jeronymově odjezdu, oddechli si, protože karatele věčného i neúprosného zbavuje se každý rád. Nejvolněji bylo panu Bohuchvalovi Valkounovi z Adlaru na Štafu a Zlonicích a panu Pětipeskému v Neprobilicích. A jen málokoho napadlo, že s Pálečským odchází ze zdejšího kraje dobrý, strážný duch, který podle pověsti čas od času v jednotlivcích se zosobňuje, aby současníky varoval, střežil, ukazoval jim pravý směr, káral je, napomínal a z ospalosti burcoval, aby byli pamětlivi sebe, svých otců a jich odkazu...

Pan Jeronym se Saluškou se z pouti daleké nevrátili. Bylo by se věrné, české srdce jeho beztoho pohledem na rodnou zemi a syny i dcery její zakrvácelo.

Ve Velkém Pálči ale na tvrzi také prý, co to štěstí, pokoj a požehnání, nezvěděli, až se v rumy rozpadla a nezbylo po ní ani pohádky. Neřekl-liž pan Jeronym, že tu zaklet každý kámen, protože zde hnízdo kulíší, a že se tu jednou vylíhla zmije nejjedovatější? — A tak

se mi do dneška zdá, když se mraky od severu přiženou nade kraj náš, že se jimi kmitá obličej s výrazem, v němž zračí se závist nejpříšernějším způsobem, kteráž nedá své oběti pokoje nocí dnem a jejíž muky jsou nepoměrně horší, než když se devatero hadů kolem nešťastníka ovine, aby ho jeden po druhém uštkával. Oko se bezděky odvrací, přimhuřuje a na mysli mi pokaždé zatane závěť, o níž jsem byl tuto vypravoval.

Báseň o starém námořníku.

V sedmi částech.

Napsal *Samuel Taylor Coleridge.*

(Dokončení.)

Část pátá.

Ó spánek! to je blahý host,
kraj světa milý všem!
Královně nebes budiž chvála!
neb její mocí pookřála
teď duše moje snem.

Milosti svaté Bohorodičky starý námořník jest občerstven deštěm.

Já snil, že sprahlá na lodi
se vědra plní k vrchu,
pak ze sna jsem se probudil
a ucítil jsem — prchu!

Ret mokrý, jícen studený
a prosáklý byl šat;
ó jistě, že jsem ve snu pil
a pil jsem dosavad.

Já hnul se, těla necítě,
byltě lehký jsem jak vzduch;
já mnil, že ve snu zemřel jsem
a blažený jsem duch.

Slyší zvuky a vidí podivná vidění a pohnutí na nebi a v živlu.

Tu zaslechl jsem vichřici,
leč z daleka jen dout,
a hukot zmítá plachtami,
jež vetchy jsou jak trout.

V hořejším vzduchu nastal ruch!
a jak to burácí,
sto vlajek vidět plamenných,
a sem a tam a v nich a z nich
se hvězdy potácí.

A blíže bouří vichřice,
a z plachet slyšet kvil,
déšť chrlí jeden černý mrak;
u mraku měsíc byl.

Mrak rozpoltil se, měsíc však
mu stále svítil v bok:
jak vody s výše strmých skal
blesk nezubatý v dol se rval
ve slapu divý tok.

Do těl plavců vstoupí duše a loď hne se dále.

Ten vichr lodi nedosáh',
leč teď se dala v běh!
V ten mžik za blesku, měsíce,
z těch mrtvých každý vzdech'.

A vzdech' a sed' a pak se zved',
rty nepohnul, ni zrak;
i ve snu býval by to div
ty mrtvé vidět tak.

Ku veslu první plavec stoup',
loď dál šla ráz a ráz;
jak za živa to činíval
chyt' každý za provaz;
jak mrtvý stroj táh' každý úd, —
z té družiny šel mráz.

Mrtvola mého synovce
mi stála lící v líc:
my táhli jeden za provaz,
však on neříkal nic.

Avšak nejsou to duše lidské aniž daemoni země a středního vzduchu, ale jest to sbor duchů andělských, poslaných s nebe na přímluvu svatého patrona.

„Já bojím se tě, lodníku!"
Ty hoste, buď jen tich!
to jejich duše nebyly:
to do mrtvol vstoup' na chvíli
sbor duchů blažených:

Neb v úsvit každý svěsil paž,
a stoupli k stěženi,
a z jejich úst šel zpěvný hlas
jak v sladkém vidění.

Kol kroužil každý sladký zvuk,
pak šípem k slunci vzlét'
a zvolna jeden se všemi,
neb sám se vracel zpět.

Zas jak by padal s oblohy
skřivánka slyšel jsem,
pak najednou všech ptáků druh
jsem slyšel plnit moře, vzduch
líbezným hlaholem.

Pak zas jak všechny nástroje,
pak fletna zaplesá —;
a teď to píseň anděla,
že tichnou nebesa.

A ticho; ale plachty dál
svůj sladký vedou zvuk,
jak v červnu potok ukrytý
ve stínu lesních luk,
když celou noc při písni té
spí každý list a puk.

Až k poledni jsme pluli dál,
leč vítr nezadul:
byltě koráb tažen pod vodou
a zvolna, hladce plul.

Duch samoty na jižní točně vleče loď až na rovník v poslušenství andělského sboru, ale stále ještě žádá pomsty.

Na devět sáhů pod vodou
duch krajů ledových
spěl pod lodí a on to byl,
jenž vlek' nás v spárech svých.
O polednách zmlk' plachet zpěv
a koráb též stál tich'.

*

Teď jako vbito nad stěžeň
tkví velké světlo denní:
leč teď se začlo tetelit
v nejistém prudkém chvění,
nazpět a v důl o délky půl
v nejistém prudkém chvění.

Pak skokem jako divý kůň
se trhlo od nebe:
a srazilo mi k hlavě krev
a já pad' bez sebe.

Jak dlouho byl jsem ve mdlobách,
mně nelze povědít!
leč nežli život prokmitával,
já slech' a v duši rozeznával
dva hlasy vzduchem znít.

Spolu, daemoni ducha od točny, neviditelní obyvatelé živlu, berou podílu na křivdě mu učiněné; a dva z nich povídají jeden druhému, že dlouhé a těžké pokání starého námořníka povoleno jest duchu točny, kterýžto se navrací na poledne.

„Při mukách Krista, jest to on?"
ten jeden hlas se ptal,
„jenž nevinného buřňáka
svým krutým lukem sklál?

Bylť bouřliváku přítelem
duch v sněžných končinách,
a muž, kteréhož pták měl rád,
na ptáka ruku vstáh'."

A druhý, to byl měkčí hlas
a sladko zněl a tich
i pravil: „Muž ten odpykal
i odpyká svůj hřích."

Část šestá.

První hlas.

Však řekni mi a opakuj,
jak že ta slova zněla —
co žene rychle tak tu loď,
a co že moře dělá?

Druhý hlas

Jak tichý otrok před pánem
hle moře sotva dýše;
a světlé oko obrací
ku měsíci tak tiše. —

A luna vodí sem i tam
je jako otroka.
Viz, bratře, viz! jak libezně
naň hledí s vysoka.

První hlas.

Leč, proč ta loď tak bez větru
a bez vln pluje vpřed?

Starý námořník padl u vytržení; neboť andělské mocnosti dávají loď hnáti k severu rychleji, než by toho lidské živobytí snésti mohlo.

Druhý hlas.

Vzduch před ní v dvé se rozlíná
a zavírá se v sled.

Spěš, bratře, již! Jen výš, jen výš,
než doba připozdí se:
muž bloudí v snech, loď zvolní běh,
až ze sna probudí se.

Já zbudil se, my pluli dál;
noc tichá v šíř i v dáli
a měsíc svítil s vysoka
a mrtví spolu stáli.

Nadpřirozený pohyb stává se pomalejším: námořník se probouzí a jeho pokání začíná znova.

Stáli tu jako v kostnici
bez pohnutí a hlasu:
zrak na mne upřen kamenný,
jenž lesk' se v lunném jasu.

Ta kletba, s kterou skonali,
tam byla, i ten děs:
já nemoh' od nich zraky své
pozvednout do nebes.

A teď to kouzlo zlomeno;
já viděl moře zas,
však ničeho, co bývalo
na moři v jiný čas —

Kletba jest konečně odpykána.

Jak ten, kdo pustou silnicí
jde ustrašen a bled,
a obrátiv se, pádí dál,
víc neobrátí hled,
neb ví, že hrozný nepřítel
jde za ním v sled a sled.

A tu mne vítr ovanul,
leč všude kol byl klid:
a moře vlnkou nezbrázdil
ni ve stín ani v svit.

On zved' mi vlas, on vál mi v líc
jak z jara po stráni,
v své bázni však jsem cítil to
jak družné vítání.

Letem, letem plula loď,
však lehce hladinou:
libě, libě vítr dul —
leč jenom ve tvář mou.

Ó sne! ó slasti! Vidím-li
náš maják, či to klam?
je to ten vrch? ten kostelík?
můj rodný břeh to sám?!

A starý námořník spatřuje svůj rodný kraj.

My vepluli jsme v zátoku,
já s pláčem hleděl v břeh —
Ó zbuď mne, zbuď mne, Bože můj!
neb věčně spát mne nech.

Jak čisté sklo se rozkládá
ten chobot v šíř i v dál,
a světlem, stínem lunný svit
tam bleskotal a plál.

Vrch bělá se i kostelík,
jenž na té skále ční,
a tichý měsíc oblévá
tam vlajku větrní.

A vodou svit je rozelit
tak bělostný a tich,
a z vod se stíny zvedají
teď v barvách nachových.

Andělští duchové opouštějí mrtvá těla a objevují se ve svých vlastních zářících postavách.

Ty stíny dlouží od lodi
se leskem nachovým:
já na palubu pohlednul —
ó Kriste! co to zřím!

Jak mrtvý kmen tu natažen
je každý trup, a hle!
na každém trupu vidím stát
světlého anděle.

A každý z nich mi kynul tich,
ó nebeský to vid!
až ku břehu z těch blažených
se duchů linul svit.

A každý z nich mi kynul tich,
klid hlasem neruše —
leč jako hudba ticho to
mi padá do duše.

Však slyš! to vesel plouskání,
to volá lodivod:
já ohlednul se mimoděk —
a člun se noří z vod.

A lodivod a jeho hoch
jsou statní veslaři;
tu radost, bože! už ji zde
ni mrtví nezmaří!

A třetí tam — já slyším ho:
to poustevníka zjev!
jenž zpívá v lese složený
svůj bohomilý zpěv.
On rozhřeší mne, omyje
tu bouřliváka krev.

Část sedmá.

Poustevník lesní.

Ten poustevník je v lese živ,
jenž leží při moři.
Jak libě zpívá v lesmy!
A s plavci z dálné končiny
on rád si hovoří.

On večer, z rána, v poledne
na polštář poklekâ:
to mech, jenž pařez dubový
celičký povléká.

Člun blíží se, já slyším řeč:
„Aj, věc to divná, žeť!
kde že ta krásná světla jsou,
jež zářila tu teď!“

Blíží se lodi udiven.

„Ba, divno,“ řekl poustevník,
„na pozdrav náš ni hles!
prkna se borti, plachtoví
jak zpuchřelý je vřes!
nic takého jsem neviděl,
ač dlouho živ, až dnes.

Tak list kol mého polůčku
se hnědý rozstirá,
když les pod sněhem zamlká
a sova houká na vlka,
jenž vlče požírá.“

„Pro Bůh! to pekla zjevení“ —
(ted lodivoda vzkřik’),
„já bojím se!“ — „Jen dál, jen dál!“
di na to poustevník.

Člun teď se blížil ku lodi,
z mých úst nevyšel zvuk;
člun přirazil teď ku lodi,
v ten mžik se ozval hluk.

Loď náhle tone.

A pod vodou to rachotí
jak rána hromová;
loď pukla v dví a stonula
jak balvan olova.

Starý námořník jest zachráněn na člun lodivodův.

Ten rachot duněl k nebesům
od vodní hladiny:
jak utopenec v sedmý den
já vyplul z hlubiny,
však octnul jsem se v lodici
mžiknutím vidiny.

Na víru v kruh se točí člun,
kde loď má pohřbena;
jen ještě v dál od tichých skal
doznívá ozvěna.

Já rtoma hnul a bez sebe
pad’ lodivod, — jen vzkřik’;
a oči k nebi obrátiv
se modlil poustevník.

Já veslo vzal: lodníkův hoch,
jenž teď je bláznem vám,
se zachechtal a očima
jen koulel sem a tam.
„Ha, ha!“ děl pak, „teď vidím, jak
veslaří ďábel sám!“

A teď jsem ve svém rodišti
na pevné zemi stál!
Poustevník z člunu vystoupil
a jenom vrávoral.

Starý námořník vážně prosí poustevníka, aby mu dal rozhřešení; a pokání určeno mu pro celý život.

„Ó svatý muži, rozhřeš mne!“
On udělal jen kříž.
„Rci rychle,“ pravil, „co jsi zač
a odkud přicházíš?“

Tu celým tělem projela
mi úzkost a jak v snách
jsem povídku svou vyprávěl;
pak opustil mne strach.

A stále a pořád po celý další život žene jej úzkost k putování ze země do země.

Od oněch čas ta úzkost zas
se do mé duše vrací,
a nestichne, až srdce mé
se v slovech vyburácí.

Kraj krajem chodím jako noc
a mocná jsou má slova;
v ten mžik, co komu v líci zřím,
že poslouchat mne musí, vím
a vyprávím vždy znova.

Jaký to šum otřásá dům?
Toť hosté sezvaní!
teč v sadu družky s nevěstou
se daly v zpívání:
a slyš, jak zvonek večerní
k modlení vyzvání!

Ó hoste, já jsem na moři
byl opuštěný druh!
tak opuštěn, že sotva zdál
se u mne býti Bůh.

Ó sladko víc, než krátit čas
svatební hostinou,
ó věř, mi jest jít do chrámu
s nábožnou družinou.

Jít do chrámu a pospolu
se modlit v kostele,
a před Bohem se pokořit,
starci i děti, mladý lid
i dívky veselé.

Buď zdráv, buď zdráv, leč pravím ti,
a svatebčane, věř:
Ten zbožný je, kdo miluje
i člověka i zvěř.

A učiti svým vlastním příkladem, lásce a šetrnosti ku všem věcem, které Bůh stvořil a miluje.

Ten zbožný je, kdo miluje
i lidi, zvíře, květ
pro Boha, který objímá
svou láskou celý svět.

A lodník s okem blýskavým
a s vousem jako sníh
se vytratil, a svatebčan
se domů vrátil tich.

On šel jak ten, kdo omráčen
má nitro prázdno, zdráno,
a smutnější a moudřejší
on z lože povstal ráno.

Přel. *J. V. Sládek.*

~~

Labuťka.

Napsala Madame Henry Gréville. Z francouzského přeložila *K. Š.*

(Dokončení.)

Sergej ho chtěl ještě vyprovodit se svým komorníkem až na dvůr, Marsin mu toho ale nedovolil.

„Jest taková nepohoda, vrať se raději, ať se nenastudíš jako já."

Odcházeje nyní sám, vrazil tak do sluhy, že tento sklouznul a svíčka, kterou držel, shasla. Potom ale, po krátkém čase, chtěl na to přísahati, že ji Marsin sám shasnul; v témž okamžiku ale vykřikl již Marsin na něho „hlupáku" a nařídil mu, by přinesl jinou. Mezitím ale, než se sluha vrátil, vyšel sám po tmě a zavřel za sebou dvéře.

Sergej se zvolna ubíral ku svému pokoji. Za několik minut zaslechl ujíždějící kočár. „Stálo ho to asi namáhání než se dostal do kočáru po tmě," pomyslil si při tom, „ale dobře mu tak — mám ho již až nad hlavu, toho chlapíka."

Posadil se na pohovku, a jako by se rozpomněl, dívá se pod ni: „Ale co to je? Labuťka že není doma? Při takovém počasí — bude celá poblácena." Vzal si plášť a vyšel před dvéře. Oči jeho ale marně se sháněly po bílé skvrně, po které poznával vždycky Labuťku v temnotě; zahvízdal jemně — pak silněji. Nikdo mu neodpovídá. Začne tedy volati tak silně, že celý dvůr hned byl vzhůru.

„Labuťka se ztratila! Hledejte ji!"

Netroufal si ani říci nahlas to, co si ve své duši myslil. Nechtěl svým sluhům říci, že mu ji jistě jeho přítel ukradl.

Sluhové se rozběhli s pochodněmi v ruce po celém okolí statku i zahrady. Tisícero volání se rozléhalo kolem, ale marně!

Sergej se vrátil s těžkým srdcem; byl by si tak rád zaplakal, tak rád podepřel hlavu — ale v tom pravil energicky: „Ne, a ne!" Ztráta zvířete byla pro něho velmi bolestná, ale raději by ji oželel, kdyby jen mohl svého přítele tím ospravedlniti.

V okamžiku ale cítil zase takovou osamělost, že vyšel zase na dvůr. Již tak více ze zvyku než z naděje, že by ji přece ještě našel, zahvízdal pronikavě. Slabé zaštěkání v dálce jako echo — mu odpovědělo. Nastavil ucho a zahvízdl po druhé. Trochu blíže k lesu totéž zaštěkání se mu ozývá.

Sergej zavolal své sluhy a naznačil jim jen směr, kudy se mají bráti.

Jeden sluha vyšvihnul se již na koně, s pochodní v ruce a přímo jel ku vratům plotu, které se mu právě otevíraly.

Jedním skokem hnala se k němu bílá skvrna a vrhla se Sergejovi k nohám. Byla to Labuťka. Obrátila se dvakráte nebo třikráte u nohou svého pána sténajíc radostí — pak ale zůstala u nich nehybně ležeti. On ji uchopil, pozvedl, vzal na svá ramena, ač byla velmi těžká a ještě k tomu celá poblácená, a odnesl ji do svého pokoje na pohovku.

Všickni sluhové, jeden za druhým, přicházeli, zapomínajíce se, že jsou v pokoji svého pána a radovali se s ním zároveň; milovali všickni to zvíře, které nemělo žádných nectností. Zaobalili Labuťku do pokrývek a dávali jí píti vlažné mléko — ale ona nebyla ani trochu zastuzena.

Marsin sám jen by mohl vypravovati, kolikráte ho kousla do ruky a do ramena —, on ale ani nepromluvil.

Ve své nevýslovné radosti byl by Sergej skoro odpustil i svému příteli; přítulnost a oddanost, kterou mu Labuťka ukázala svým vrácením se, dojmula ho tak, že chtěl vzíti na milost toho, který zasloužil jen jeho velkou nenávist.

Střežil se poslati koně svému bývalému příteli, které tento na něm vyhrál. „Budu dělati, jako bych se na něho hněval," pravil si v duchu, „ať si pro ně přijde sám, nebo ať si pro ně pošle."

Osm dní již uplynulo — a o Marsinovi ani památky, až konečně v neděli hezky časně z rána přišel si jeho kočí pro vyhrané koně.

Sergej šel se sluhou k tabunu (tabun jest stádo koní, a v širším smyslu ohražené místo, ve kterém jsou drženi koně za pěkné pohody), vybral mu před očima tři zvířata, bez poskvrnky a nechal je proběhnout ko-

lem. Tři kočové je dovedli ne bez všelikých těžkostí k domovu.

I při této příležitosti následovala Labuťka svého pána jako jindy. Marsinův sluha dělal, jako by ji ani neviděl. Když ale Sergej zavíral dvéře tabunu na visací tajný zámek, podal psovi na dlani nějakou mlsku, nepochybně velmi chutnou, protože ji Labuťka spolkla beze všech rozpaků a ještě se velmi spokojeně oblizovala. Musilo jí to jak náleží chutnat, nebo očuchává ještě všecky kapsy kočímu; ten se ale staví tak lhostejným, jako by ji ani neviděl. Odchází velmi rychle přes pole, předstíraje ještě dlouhou cestu a pak že musí pospíšiti, aby za dne došel domů s tak mladými a málo vycvičenými koni.

„Nu jak myslíš. Bůh tě provázej!“ pravil Sergej, hladě ještě posledníkráte mordy svých hříbat.

Když ale vcházel do dvora, zůstal celý udivený, vida Labuťku, ana cválá ku žlabu, který stál vedle pumpy, a zde hltavě pije. „Vždyť není ani tak velké vedro,“ pravil sám k sobě — a pak vždyť není ještě čas k jídlu.“ Potom ale odešel do svého pokoje a zasedl k pianu.

Nic snad na světě není nudnější než nedělní odpůldne na venkově, nepřijdou-li k tobě žádní sousedé na návštěvu.

Již po druhé či dokonce po třetí dobývá se Labuťka ven, vrací se ale pokaždé zase zpět — lehne si na svou houni, ale proti všemu obyčeji nespí. Upírá své oči na oči svého pána s takovým úzkostlivým pohledem!

Ve tři hodiny přišel pro ni sluha — aby ji dovedl k polévce. Šla za ním se smutným pohledem.

„To je ale podivné!“ pravil Sergej, vida ji takto odcházeti. „Jí ráda mastná jídla. Musím si dát na ni pozor.“

Začal hráti jiný valčík. Za malou chvilku vešel sluha do pokoje — celý polekaný.

„Ctěný pane,“ praví, „Labuťka nechce žráti polévku.“

„Co že?“ ptá se Sergej, vstávaje od piana.

„Pije ale za to neustále! Pije již po čtvrté v hodině!“

„Co to zase znamená?“ bručel Sergej. „To není jen tak!“

„Ó ne! Vaše milosti, to není jen tak z ničeho,“ odpovídá mu na to sluha zamyšleně.

Sergej pozvedl hlavu. Oči jejich se setkaly. Mladý muž zbledl a vyšel rychle z pokoje. Labuťka ale spala u plného žlabu na dvoře; nemohla již ani státi na nohou. Oddychovala tak těžce, že se jí až boky zvedaly. Když ucítila svého pána, chtěla se pozvednouti, ale v tom jí vyhrkla voda z úst. Ta její krásná, bílá, něžná hlava jí klesla dolů. Sergej k ní poklekl a hladil ji něžně. Celý dvůr se sběhl kolem ní, tak opatrně, uctivě a tiše. Všickni tak vroucně milovali svého pána a věděli dobře, že ho nyní očekává velký zármutek. Sergej položil něžně ruku na její hlavu a tato ho za to odměnila jen svým pohledem. Odvážil se přejeti rukou její tělo — nesmírně již nabubřelé. Jak se ale přiblížil k žaludku, Labuťka tak bolestně zavyla — a znova se jí vyhrnula voda z úst.

„Co se to jen s ní stalo?“ ptá se Sergej celý omráčený tímto výjevem.

„Polkla smaženou houbu . . .“ odpověděl mu na to sluha.

Ze všech ukrutností, které může člověk spáchati na zvířeti, jest zajisté tato nejohavnější; když se chce člověk sprostit psa, může mu jen dáti usmaženou houbu v hodně osoleném másle, která se scvrkne na malý kousek. Hned na to dostane zvíře velkou žízeň; pije stále, a houba odstraňujíc horkem v žaludku ze sebe máslo, stále a stále se roztahuje; ubohé zvíře stále žíznící pije víc a více, až se žaludek tak napne, že musí následovat smrt. Nepomůže ani protijed, ani žádný jiný lék. Jest to smrt loudavá, jistá a končící se strašným zápasem se smrtí.

„Jsi tím jist?“ ptá se ho Sergej, celý zsinalý hněvem.

„Cítil jsem ji u kočího,“ odpovídá Sergejovi sluha, „zabil ji ten ničema Marsin. Prosím ale za odpuštění, ctěný pane, že se opavažuji obviňovat toho šlechtice.“

„Ba že je ničema,“ zabručel Manurov. „Když ji nemohl míti sám, nepřeje ji též mně. Musí Labuťka zemřít?“ ptá se dále.

„Ano, musí.“

„A za jak dlouho?“

Sluha se zajíkal.

„Snad za dvě, za tři hodiny — snad až zítra.“

„Jest náramně silná, bude to dlouho s ní trvati.“

„Víš to jistě, že jí není pomoci?“

Sluha jen rukou smutně naznačil, že ne.

Sergej vešel do svého pokoje, uchopil zde svůj revolver, nabil ho, a vyšel zase ven na dvůr. Labuťka zavřela oči a za malou chvilku vyšla jí bílá pěna z úst; brzo ale začala sténat, brzo sebou tloukla o zem — pak ale vysílena klesala nazpět. Sergej se na ni vrhl, nezatajoval více již své vřelé slzy, padající rychle na rozumnou hlavu přítelkyně. „S bohem,“ pravil, „má krásná, dobrá Labuťko, ty jsi byla příliš dobrá a příliš krásná, s bohem.“ Obejmul ji ještě jednou, jak přiložil jí k uchu svůj revolver. Cukla sebou ještě jednou — pak ale zůstala nehybně ležet.

Ještě po dlouhé době nosil Sergej stále při sobě revolver nabitý druhou koulí, která měla stihnout Marsina. Jen úpěnlivé prosby a slzy paní Manurové, matky Sergeje, zachovaly mu jeho mizerný život.

FEUILLETON.

Umělecká výstava 1882.

Výroční výstavy krasoumné jednoty nebyly nikdy vynikajícími momenty v českém uměleckém životě. Ani letošní není z tohoto pravidla výminkou. Opět nesoustředí se v ní převahou tvoření jednoho národa neb jedné školy či zvláštní periody; v nahodilé směsi vystavených obrazů můžeme studovati toliko vývin, přeměnu neb důslednost té a oné umělecké individuality. Občas dostaví se některý nový host, vítaná bílá vlaštovka, která jednotvárnost roje stálých obesylatelů žofínských výstav osvěží zpestří. Několik let tomu, co Swerts přivábil větší počet Belgičanů do Prahy; po jeho smrti ochabuje i tento nevalný proud, vedle něhož objeví se někdy jako stříknutím tři, čtyři Poláci.

Letos mohli bychom se — na příklad před cizincem — vymluviti na vídeňskou mezinárodní uměleckou výstavu, jejíž přítažlivost ubrala Žofínu. Avšak entre nous musíme si s politováním přiznati, že pražská výstava není trhem tak významným, na jaký by větší poptávka blízkého konkurenta měla zvláštního vlivu. Opět okolo čtyř set děl jako v každém z minulých let, opět veliká rozmanitost škol a taková chudoba každé jednotlivé o sobě, že nižádná nepresentuje se co přehledný celek, opětně po větším díle táž jména, opět nedostatek národního rázu výstavy České signatury nenabude žofínský salon ovšem brzy, pomýšlíme-li na samostatnost českého tvoření: tomu jsou v „provinciálním“ hlavním městě na překážku mnohé „poměry“, jichž jedva polovinu sami umělci a přátelé umění by zmohli. Ale kdyby aspoň občanská nacionale v katalogu byla převahou česká! Způsob díla budou určovati ještě dlouho cizí vlivy a zejména německý, z jehož podruží bychom se věru ve všem a vždy měli vymaňovati. Nesvědčí nám, a jak málo jest samospasitelný, dokazují nejlépe ti z našich mistrů, kteří se k svému štěstí dostali za Mnichov a Düsseldorf; jmenujeme prozatím Čermáka, Brožíka a z letošních vystavovatelů Hynaisa, Chitussiho, Kirschnerovou a j. v.

Hynaisův „Samson pohřbívající sebe a Filištínské v chrámu Dagonově“ vystavený v loňském či předloňském salonu pařížském svědčí nejskvěleji našemu tvrzení. Lehkost a zručnost komposiční, smělost seskupení a čistota kresby pojí se s jemným koloristickým rozvržením a delikátní barvou v účinný celek, z něhož pak zvláště dobře charakterisovaný a modelovaný rek zobrazené události vyniká. Jiným způsobem dosahuje *Liška* znamenitého úspěchu rozměrným obrazem „Manfred před Astartou“ (Byron); blíže se pojmutím Maxovi, položil hlavní sílu svého díla v náladu, jíž slouží komposice a světlo velmi působivě odstíněné. *Adolf Liebscher* poutá stylisticky pěkným kartonem „Vítězství u Domažlic roku 1040“, vedle něhož nalézáme karton alegorického obrazu „Historie“, společné práce *Alešovy* a *Ženíškovy*, známé z Národního divadla. Samostatného *Ženíška* poznáváme na „Lyrice“, zosobnění ženské písně dívkou živou a kyprou, plující v průvodu hrdliček a Erosa na jasném oblaku přes jarní kraj. Výtečně osvědčil se Ženíškův štětec na „Kočím“, portretní studii, dýšící opravdovostí a humorem. Podobně mezi historiky a genristy řadí se Hanuš *Knöchl*, jenž opustil Mnichov a pracuje nyní v Římě; z obou jeho obrazů lepším dlužno nazvati „římský květen“, pěknou idyllu.

Z našich portretistů vyniká opětně *Hynais*, vystavivší mužskou podobiznu, jisté, vyspělé práce, ušlechtilého rázu. Jeou blíží se *Lerch* (nyní v Mnichově), nemající ovšem té lehkosti ruky a jemnosti v barvě jako Hynais. Portretista „Humoristických listů“, mladý Jan *Vilímek*, vystavil pozoruhodnou podobiznu a Hanna *Rotkých*, nyní ve Vídni se zdržující, úhledný dámský portrel kromě hezkého genrového obrázku. Krajan *Seifert* potěší diváka zase roztomilými dívčími hlavinkami, *Friedländer* vysloužilci a *Emingrová* solidní studií. Z mladších dostavil se *Věšín* s pěkně malovanou drobnou humoreskou z tuláckého života a *Bartoněk* s pečlivě kresleným a stylisovaným „malířem váz“.

V čele českých krajinářů nalézáme *Chitussiho*, jehož pokrok zajímavo jest sledovati. Zůstav věren své zálibě v šířkách a hloubkách vedut, podává nám dvěma obrazy (jedním z okolí Paříže, druhým z Montmartru) důkaz o umělecké platnosti a působilosti směru „impressionistů“, jenž nemá poskrovnu nepřátel. Bravurní provedení a mocný efekt nejnovějších děl Chitussiho smíří s impressionisty zajisté mnohého. Jako na něm tak i na velenadané *Kirschnerové* znamenati jest prospěšnost prodělání francouzské školy. Neunavný ilustrator Karel *Liebscher* obohatil výstavu pečlivým dílem, šumavským zákoutím za svítání, v barvě jadrným a případně charakterisujícím. *Koula* seznamuje diváka na čistém, zevrubně propracovaném akvarelu se zajímavým kusem Jindřichova Hradce; mimo tuto architekturu vystavil také zátiší jemného díla. Nature morte, ovoce, starožitniny a kuchyňské zásoby nalezly velmi pilných a povolaných portretistů v *Mikešové*, *Friedländrové* a *Emingrové*. Patrno, že dámy nejlépe rozumějí tretkám a zelenině. — Chudé oddělení plastiky na Žofíně zásobili téměř výlučně naši sochaři: *Seidan* jemným reliefem, *Seeling* důkladným portretním poprsím staré dámy a promyšlenými návrhy soch, po většině na vídeňskou sněmovnu určených, konečně pak *Stránský* svými bosážovými medaliony, představujícími „Záboje“ a „Lumíra“.

Mezi bratry Poláky staví se v popředí *Gralcowski* výtečnou podobiznou bernardinského provinciála, nejlepší z vystavených portretů. *Gerson* vyznamenal se hedvábím na rouše svého Sobieského a *Maszynski* dvěma genry, z nichž jmenovitě „Cvičení v šermu“, roztomilý výjev ze života polské drobné šlechty, zasluhuje plného uznání. Krajináře polského nalézáme na Žofíně pouze jednoho, *Rybkowského*, jehož mistrně malovaná drobná charakterní krajinka z polských rovin váží však za deset jiných prostřední ceny.

Vzácným hostem na Žofíně jest Chorvat a sluší se těšiti z toho, že Nikola *Mašić* za Chorvatsko hned na poprvé čestně debutuje. Mladý (narozen 1852) a nehotový posud mistr; sedmi vystavenými obrazy zná se k rozličným školám a prozrazuje příchylnost k naturalismu, který však v jeho po většině dovedném díle neuráží. Rozhodně zná umělecky pojímati, pracuje obratně, efektně a těšíme se upřímně na další ukázky Mašičových prací.

Belgů letos nepřišlo mnoho, ba ani ti, co přišli, nepochlubili se díly zvláště vynikajícími. Sami naučili nás tomu, přikládati rigorosní měřítko k jejich pracím a proto budiž dovoleno, abychom uvedli pouze nejlepší věci: tak solidního, krásně malovaného mnicha s novicem od starého a proslulého mistra *Roberta*, genre *Webbův*, plný dobrého humoru, a znamenité zátiší *Lemmensovo*. Přítel nebožtíka Swertsa, Godefroy *Guffens* obeslal výstavu dvěma spanilými studiemi, výborně modelovanými a koloristicky silnými hlavinkami dívek italských. *Van Luppen* ozdobil Žofín tenkráte dosti skromnou krajinou z Arden, vedle níž okázaleji si počíná *Bourier* (Na flanderském pobřeží) a marinář *Musin* svými zajímavými vodními obrazy ze Šeldy. Při *Carabainově* pěkné „piazza grande v Narni“ zůstaňme již v Italii a dejme se uvésti Antoniettou *Brandeisovou* do Benátek; tuto velice nadanou a bystře pozorující, fotograficky věrně a miniaturisticky podrobně pracující umělkyni počítají Vlaši k svým a právem; náležiť fakturou k nim. Osvojila sobě sytost nelomených barev většiny moderních vlaských krajinářů, jejich příkrá světla i prázdnou vzdušnost, při níž do hloubky není žádného odstínění. Přes to zajímají přepilně a stafáží pěkně oživené benátské pohledy jejího díla velmi. Výstředně holduje manýře tuto naznačené Matteo *Loratti*, malující přímo vápennými barvami; snad že dvacetiletý chovanec španělské školy časem zestřídmí. Jinak by nebylo žádným potěšením, setkati se s ním poznovu. Ostatní vlašti hosté na Žofíně liší se dosti značně od sebe, dovozujíce, že vlaské umění se posud nesjednotilo, libujíc sobě v různosti, která věru není na škodu! Z vystavených genrů *Rotty* a *Miona* bylo by možno souditi, že nejsolidněji malují v Benátkách. Milánský *Morbelli* svou „Popelku“ počernil a pomaloval notně křiklavými barvami, jimiž ušlechtileji zná pracovat Eroli *Erulo* v Římě; jeho „Tygřice v opeře“ jest působivá, vnadná maska, před níž utíkati bylo by bláhovostí. Zve spíše k prodlení a ke zkoušce v ohni — ovšem že estetickém.

Francouzi *Gilbert*, *Pelouse* a *Guyot* vystavili pěkné krajinky; zejména Gilbertův zimní obraz elsaský náleží mezi nejlepší na Žofíně.

Britannii zastupuje pouze jediný malíř *Bottomley*, zručný krajinář, koloritem pravý syn země šťavnatých lučin, listnatých stromů i chvalně známého skotu.

A nyní k Němcům. Jest jich mnoho, tolik, že by s břichem bylo, unavovati laskavého čtenáře litanií jmen více méně známých. Historickou malbu německou zastupuje berlinský *Teschendorff* okázalým, leč chladným obrazem „Ariadnou na ostrově Naxu“; vervu, ducha, realistickou sílu snažil se Teschendorff nahraditi hladkou a přesnou prací; akademický kousek, předložka, illustrace do učebnice pro vyšší dívčí školy. Mezi genristy sluší jmenovati *Kronbergra*, *Riedla*, *Baumgartnera*, *Kundmüllera*, *Blaasa*, mezi krajináři nalezneme zde düsseldorfského *Flamma*, dále *Schäffera*, *Peterse* a jiné. Staří mistři, jako *Ruths*, *Achenbach* a *Sommer* nechtěli nás tentokráte nějak rozehřáti. Polo ještě krajinářkou, polo již „zátišnicí jest paní *Wisinger-Florianová*; její šťavnaté ovoce a obratně i umělecky upravené zátiší jsou z nejlepších. Vedle ní sluší jmenovati *Heimerdingera* (obligatní pták na prkně), *Petersovou* (Květiny) atd.

Na přesrok na shledanou — v Rudolfinu?

Jsme zvědavi, zdali nádherné výstaviště v monumentální budově stane se rámcem bohatšímu obrazu a zdali časem promění se v středisko umění českého! *J. L.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. června 1882. ČÍSLO 18.

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

Svým přátelům z kruhu „Lumíra“
věnuji tuto práci.

Přijměte vlídně moji povídku, kterou jsem psal s větší láskou a s větší radostí a s větší duševní zálibou než všechny své jiné...

Na jaře 1882. *F. H.*

I.

Přijď tedy konečně, přijeď, synu milý — pospěš, ať pevná ruka tvá zachrání tonoucí naši loď!

V S... 12. června 1828.

Paní babička skončila takto list, na němž několik hodin namáhavě byla pracovala. Odložila péro a ruce sklesly jí do klína.

„Tonoucí naši loď...“ opakovala pološeptem provázejíc ta slova hlubokým povzdechem a zamyslila se na dlouhou chvíli. Pak chopila se opět péra i podepsala chvějící se rukou své jméno a oprouc hlavu do lenošky jala se pročítati list jednající výhradně o té vlnami zmítané, hynoucí lodi — obchodu a celém domácím hospodářství octnuvším se v úpadku, ohroženém opravdovým nebezpečím, že bude ztraceno.

„Aj, psala jsi již Josefovi?“ — S těmi slovy vstoupil do pokoje dědoušek. „Tím lépe! Chystal jsem se sám právě ku psaní, ale nemám opravdu ani chvíle času“ — doložil.

Paní babička nemohla se zdržeti, aby se neusmála, pohlednouc kosmo na svého manžela. „Chvíle času!“... A to dědečkovo „právě“ znala také velmi dobře.

„Ostatně“ — — vymlouval se dále dědeček — „k čemu mnoho slov? — — — Přijeď! — O ostatním domluvíme se ústně. Ale — tyť mu posýláš hned celou epištolu, celý svazek rukopisů!“ Dědeček přiblíživ se postavil se za lenošku a díval se přes rameno své manželky na list, který držela v rukou, napsaný opravdu na plných třech aršících. „Nu — nu — nejsem tak zvědavý — nemusíš ukrývat“ — řekl, když babička byla učinila rukou pohyb toho účelu. „Hle! Tak dlouhý jest rejstřík mých hříchů!“ dodal ukazuje na psaní a směje se potutelně, nikoli uražen. „Ó já bídný hříšník!“ — A dědoušek počal kajícně bíti se v prsa.

„Doufám, že jsi na nic nezapomněla, Toninko“ — — mluvil dále uchopiv babičku za bradu a otřásaje její šedovlasou starou hlavou něžně a žertovně jako mladý milovník. „Oč že na celé jedné stránce, ne-li na dvou, vypsán jest dovedným pérem tvým onen zpropadený pokus dolování zlata — —“

„Který tě stál hříšné peníze“ — doložila babička.

„A na dalších dvou stranách“ — pokračoval dědeček, nedav se vytrhnouti z proudu vypravování — „na dalších dvou stranách nalézá se zdrcující kritika znamenité myšlénky, která se bohužel nezdařila — myšlénky totiž, že perlonosná naše řeka nemohla tak docela pozbyti vzácných svých obyvatelů, jež loveny z ní bývaly za dávna, jak dosvědčují staré listiny, a že by se měla v směru tom s použitím novějších vědomostí a zkušeností náležitě vykořistiti...“

Babička odpověděla pouze povzdechem.

„A dále vylíčeno pravdivě, kterak marnotratná hlava rodiny staví v zahradě velkolepou budovu v slohu čistě antickém — —“

„Stavbu bezúčelnou.“

„Stavbu mající obsáhnouti v sobě letní divadlo, několik jiných prostorných sálů, stálou výstavu uměleckou, velkolepé lázně na způsob starořímský“ — volal dědeček nadšeně s očima planoucíma. „Kolem letohrádku překrásnou věřejnou zahradu s cypřišovým lesíkem a hájem olivovým, plným bujných jižních květin...“

Babička obrátila se teď a pohlednouc vážně na dědečka, kývla několikrát hlavou asi jakoby chtěla říci: Jest to rozum! Jest to rozum!

„Milá Toninko!“ — pravil stařec, položiv stařence ruku na rameno. „Musíš uznati, že to byl nápad zcela originalní.“

Proti tomu ovšem ani paní babička nemohla platně něčeho namítnouti.

„Bohužel“ — skončil dědeček — „uvízl celý podnik na písku. Plán budovy vypracován znamenitým architektem k úplné mé spokojenosti, ano, k mému obdivu; přikoupeno sousední pole, aby zahrada nabyla přiměřených rozměrů a mohutnost budovy lépe vynikla; položeny také základy k té znamenité stavbě“ — —

„A pak koupené pole za třetinu ceny prodáno i s vystavenými základy“ — řekla babička, spíše k sobě pronášejíc ta slova.

„Nedostávalo se peněz“ — odpověděl, pokrčiv rameny, dědeček zkrátka a pravdivě.

Paní babička se opět usmála; trochu trpce, ale v celku přece jen více dobrácky.

„Nuž — žalovala jsi to všecko?“ — otázal se dědeček přímo.

Paní babička přijala na sebe tvářnost co nejvážnější, jaksi slavnostní. „Ano, Jene“ — pravila. „Vypsala jsem Josefovi věrně a spravedlivě naše poměry. Snad jsem zmínila se také v listu o některém z jmenovaných tebou nezdařených podniků a pošetilých spekulací — ale ví bůh, a také ty dobře to víš, že jsem slova zlého o tobě nenapsala. Já jsem tě milovala, Jene, a lásku a úctu, kterou jsem přísahala ti u oltáře před třicetipěti lety, tu zachovala jsem a zachovám vám, Jene, do skonání...“ Paní babička přicházela-li do proudu v rozmluvě se svým manželem, počala mu vykati, chtějíc patrně obřadností tou zvýšiti význam okamžiku. „Ne, Jene, nemám ve zvyku na vás žalovat!“ skončila dlouhou svou řeč.

„Ale co pak jsem vlastně zas vyvedl?“ — Dědeček nepronesl ta slova, ale kdo by byl na něho pohledl, byl by otázku tu četl z jeho rozpačitě klopených očí, z jeho rdících se tváří. „Odpusť, Toninko“ — řekl po chvíli nahlas — „nechtěl jsem tě nikterak podezřívat — ale což pak nerozumíš žertu?“ — — I štípl stařenu do vrásčité tváře, nutě se opět k veselému úsměvu, a sklonil hlavu, aby políbil babiččinu kostnatou ruku.

Avšak paní babička tentokrát nikterak nedala se lapiti do těchto galantních léček. Odvrátila zvolna tvář a zlehka osvobodila ruku z manželova milostného tisknutí. „Pernere“ — pravila pak, postavivši se k oknu, s obličejem obráceným do pokoje. „Jene Pernere“ — —

Starý pán uslyšev, že osloven jest nejen slavnostním „Vy“, ale teď i svým příjmením, pochopil úplně vážnost situace; oddychl si z hluboka a usadiv se do lenošky, v níž dříve seděla babička, svěsil hlavu a skřížil ruce na prsou. Věděl, co teď bude následovati.

„Pernere“ — začala babička, a hlas její nabyl teď výrazu přísného, káravého. „Měli jsme před třicetipěti lety, když jsme se vzali, oba slušné jmění. Neměli jsme to štěstí, abychom byli mohli s málem začíti a prací vlastní se povznésti — —“

Dědeček upíral před sebe zraky tak truchlivě, jako by se své strany také velice nehody této želel.

„Bůh nám žehnal na pozemských statcích a když se pak k doplnění našeho štěstí narodil nám syn...“

Stařenka umlkla na chvíli a zadívala se upřeně na obraz, visící na protější stěně nad ložem, představující as osmiletého hošíka, malovaného v celé postavě až po kolena, s úsměvnou tváří, jasným okem, zdravými rty, plavými kadeřemi kol čela, v zeleném krátkém kabátci a bílých spodkách, hrozen vína v rukou.

To byl babiččin syn, který zemřel v útlém mládí, asi dvě léta na to, když byl malován na plátno, a podoba jeho zachována tak jako rodinný skvost.

„Theodor...“ zašeptala babička a v oku zaleskla se jí slza; také dědeček obrátil zrak na podobiznu.

„Vidím jej dosud“ — šeptal — „čipernébo našeho klučinu, jak se houpá na mém koleně a vesele si poskakuje — hop! hop! — jako laňka! A potom uteče k lepší stránce našeho manželství, k tobě Toninko a věsí se na tvou šíji a objímá tě a líbá...“

Pan Perner rozsýpal zcela marně toto myšlénkové bohatství; paní babička nedala svésti se, aby ponořila se v kouzlo blahých těch upomínek, v nichž se kochávala jinak vždy tak ráda, zapomínajíc na vše kolem sebe.

„K čemu mluviti o těch zmařených našich nadějích a staré rány znova rozvírati?“ — pravila klidně. „Bůh dal, Bůh vzal, budiž jméno jeho pochváleno!“ — Poznamenala se křížem a zamyslila se na chvíli, sepjaté její ruce sklesly dolů.

„Přijali jsme pak dítě nešťastné sestřenky, ubohé Lenorky“ — chopila se zas slova — „sirotka, k sobě, za své, za vlastní jediné naše dítě. S dítětem přejali jsme i povinnosti k němu — —“

Dědeček poznal teď úplný nezdar svého pokusu, aby babičku od vytknutého cíle odvrátil; plaše, úzkostlivě rozhlížel se kolem, jako by hledal, kudy vyváznouti.

„Myslím také, že jsme až dosud povinnostem svým k Josefovi dostáli“ — odhodlal se konečně podotknouti.

Babička odpověděla zdrcujícím pomlčením.

„Nepochopuju ale, kam tím vším vlastně směřuješ, Toninko...“ Dědoušek pronesl po dlouhé chvíli tato slova, neodváživ se ani k babičce vzhlednouti.

„Kam směřuješ!“ — zvolala babička přísně. — „Nepochopuju!“

„Nuž, ano“ — přiznával se dědeček — „vím již, co mně chceš říci.“ A zabořiv se do lenošky, sklonil hlavu k prsům a přimhouřiv oči, stáhnul rty k lítostivému výrazu.

Paní babička pohlížela na hříšníka s tváří přísnou a odsuzující; brzo však počaly na čele jejím mraky rozptylovati se. Plameny z očí sršící změnily se znenáhla v záři teplou a hřející, kterou dobrota a laskavost duše mluvila — hlas její změknul ku podivu, když pravila utírajíc si slzu v řasách se objevivší:

„Ne tak, Jene — nebudeme mluviti o tom, co a jak bylo a jak vše mohlo i mělo být. Nechci tě z ničeho viniti.“

„A přece jsem vinným!“ zašeptal dědeček chvějícím se hlasem.

Tímto kajícím vyznáním sražena byla babička už na dobro s výše té svrchovanosti a nadvlády, s které shlížela a mluvila prve k dědečkovi.

Přistoupila teď k němu a vloživši obě ruce na hlavu jeho, hleděla vlídně do jeho tváře. Ale dědeček nepozdvihl zraku. Zůstal pohřížen do své kajícnosti.

„Ano — jsem vinným!“ — pokračoval v obžalobě. „Hospodařil jsem špatně se svěřenou mi hřivnou, se svým jměním — —“

„Nemluv o tom už, Jene!“ zvolala babička prosebně. Usedla vedle manžela do lenošky a přitulíc se k němu, obejmula jej oběma rukama. „Odpusť, že jsem na tyto myšlénky tě přivedla.“

Dědečkovo vítězství bylo úplné; hrozící mu babiččino kázání bylo zažehnáno. Mohl směle otevříti oči a vtisknouti na svadlé rty své věrné družky políbení na znamení, že on, vlastní hříšník, velkomyslně odpouští teď jí to, čím sám se byl provinil. Ale dědeček neučinil tak; patrně sledoval v hlavě jiné plány. Zůstal nepohnutě seděti v pokorné své sklíčenosti.

„Prodal jsem dobrou polovici svých pozemků a druhou jsem zadlužil; také lékárnu stížil jsem zbytečnými půjčkami“ — zpovídal se s dojemnou nešetrností své osoby. „Sám nebyl jsem ovšem žádný marnotratník — nejsem piják, ani karbaník — —“

„Zajisté — tys byl vždy ten nejpořádnější člověk a nejlepší člověk na světě!“ — povzbudila jej babička; zakládala si vždy nemálo na opravdových ctnostech dědečkových v tom směru.

„Ale což je to všechno platno!“ zabědoval dědeček. „Mé pošetilé podniky — —“

„Tvůj duch potřeboval vždy něco, na čem by utkvěl, k čemu by soustředil síly své“ — pokusila se babička omluviti hříšníka před vlastním jeho svědomím.

Dědeček však pokračoval neúprosně v obžalobě, nedávaje se másti. „Mé pošetilé podniky“ — mluvil — „pohltily znenáhla velkou část mého jmění. Dolování, lov perel, stavba pantheonu — —“

„Dost už, dost o tom“ — přerušila jej babička, tisknouc suchou ruku svou k jeho ústům.

„Založení obrovských lapáren na křepelky a jiné zpěvavé ptáky, zkouška na obrácení přirozeného řečiště naší řeky jiným směrem, kolem mé zahrady, velkolepý pokus aklimatisace čajovníku v Čechách“ — doplňoval dědeček nemilosrdně rejstřík oněch svých pošetilostí. „To vše pohltilo mnoho, velmi mnoho“ — vzdychl bolestně.

„Ale ne všechno“ — doložila babička. „Pevná ruka Josefova vynoří zajisté nás rychle z bahna dluhů. Nám zbude v každém případě tolik, abychom stará léta spokojeně a klidně mohli tráviti.“

„Na výminku, v naší chalupě, na konci zahrady, která nám snad posléze jediná zůstane z celého jmění,“ podotkl smutně dědeček.

Babička vylíčila mu živými barvami příjemnost života v zmíněné chalupě, jejíž polozbořené zdivo pokrývá plamínek a divoký chmel tak rozkošně jako v nejkrásnější pohádce, zastírajíc dopola jediné okénko. Ale dědeček nejevil mysl příliš vnímavou k těmto nepochybným krásám.

„Ostatně k tomu ani nedojde, abychom tam musili se stěhovat“ — skončila babička. „Z jmění někdy Pernerovského nezbude třeba mnoho, avšak lékárna aspoň se udrží jako pramen stálých důchodů v Josefových rukou a zůstane tím i některejšímu majiteli pramenem výživy. A pak — —“ babička usmála se potutelně. — „Což není to, co jest mým, také tvým? — Nevíš, že statek s pěknou loukou a pšeničnými poli i kusem lesa pod křižovatkou obdržela jsem já kdysi odkazem a že není vše to dosud dotknuto — —“

„Krejcarem dluhu nestíženo“ — potvrdil dědeček.

„Nuž tedy“ — povzbuzovala babička — „Josef ať chopí se lékárny a zvedne ji na výši bývalé slávy. K tomu výnos z mých statků! — Nemluvme již o minulosti! — Ostatní ať praskne, ať se prodá!“

„Ne — ne — nikoli“ — — zvolal dědeček horlivě. „Tomu nepřipustím, nemohu připustit. Co by tomu řekli lidé?“ — —

Babička učinila rukou pohyb, mající značiti lhostejné opovržení její se vším, co s té strany mohlo by se namítnouti.

„A co by tomu řekli otcové — hrdí Pernerové!“

Babička pohledla oknem ven, kde se za korunami stromů leskla stříbrná věž hřbitovního kostela. Hleděla upřeně v tu stranu. Ani zvuku nepřišlo odtud k jejímu uchu. „Ani jeden z nich se neozve z tichých těch spáčů“ — — zašeptala stará paní.

„A přece ne — to nemůže být!“ — zvolal pan Perner a jal se procházeti po pokoji prudkými kroky, s rukama složenýma na zad. „Z pozemků zděděných neprodám ani píď — nikdy! — nikdy! — —“

Babička měla již na jazyku poznámku o pěkné louce pod splavem a obou rybnících, které nedávno teprve přešly do cizích rukou.

„Chci odevzdat vše Josefovi, ať hned anebo až jednou po smrti, celé a nezkrácené!“ — Dědeček promluviv tato slova, zastavil se ve své procházce, těsně před babičkou. „Mluvil jsem se švakrem Kronem, Toninko — jest hotov stáhnouti na sebe všechny značnější mé dluhy a povoliti mi šestipercentní roční splátku — “

Paní babička přemýšlela chvíli o tomto neočekávaném sdělení. „To byla by půjčka dosti prospěšná“ — řekla pak.

„Čtyři tisíce dá mi, totiž půjčí mi k tomu švakr hotově do ruky“ — pokračoval dědeček a dal se zas do procházky pokojem.

„Výborně! S tím možno z části pomoci Josefovi k zlepšení stavu lékárny, z části naložiti na mnohou nutnou opravu v hospodářství, aby stalo se výnosnějším—“

Dědeček zastavil se uprostřed pokoje a hleděl udiveně na babičku. „Kterak to myslíš? — Co by tím se vyzískalo?“ — —

Teď hleděla zas babička na dědečka s udivením ještě větším.

„A! — To já mám s těmi penězi docela jiné plány!“ — zvolal konečně dědeček s živým pohybem rukou. „Jenom že jest to málo“ — pokračoval, když babička neodpověděla — „čtyry tisíce! Potřebuji nejméně ještě jednou tolik! Ale — kapitál ten ponese desateronásobné úroky“ — — dodal, když byl v tváři babiččině četl zdrcující pohledy. Babiččina nedůvěra však tímto jeho ujištěním nebyla zaplašena a zviklána.

„Víš, o co jsem tě chtěl prosit“ — — řekl dědeček po chvíli, oděv se v tvář co možná úsměvnou.

„Nuže?“ — — otázala se babička tónem chladným.

„Vím, že v nezasloužené své lásce ke mně neodepřeš mi — —“

„Nuže?“ — — opakovala babička otázku; zvuk jejího hlasu octl se v blízkosti bodu mrazu.

„Zkrátka: jedná se o to, abys přijmula na svůj statek a pozemky k němu patřící — — osm tisíc!“ — doplnil řečník, když byl hluboce vzdychnul.

Hlas v hrdle babiččině ztuhnul již na dobro; nebyla schopna slova; němě spráskla ruce.

„Švakr Kron jest hotov také tuto částku půjčiti“ — vyrazil ještě dědeček ze sebe.

Paní babička však odvrátila se od něho a přistoupila k stolku, na němž dříve psala. Vzala list do rukou a pomalu jala se jej skládati. „Josef Perner v Stockholmě“ — adressovala pak rukou dosti pevnou, zabráníc šťastně, aby slza steklá s oka nepadla jí zrovna do péra.

Dědeček v rozpacích oškubával svadlé květy pelargonií a žluté listy jiných květin po okně rozestavených, věnuje této důležité práci obzvláštní svědomitost.

„Co chcete zas už počíti, Pernere, prosím vás? — —“ otázala se konečně babička, když byla napsala adressu listu a dívala se naň tak dlouho, až písmo uschlo. Zůstala seděti v lenošce — jen hlavu obrátila z pola k tomu, s nímž mluvila.

*

„Tentokrát nejedná se opravdu o žádnou pošetilost, Toninko —“ řekl dědeček hlasem plným sebevědomí a sebedůvěry, neustávaje ve svém zábavném zaměstnání s květinami. „Švakr Kron súčastní se také!“ —

Babička touto pomocnou silou válečnou nikterak nebyla zaskočena.

„Částkou dvakrát tak velkou!“ — pokračoval dědeček hlasem sesíleným, zvučnějším. „Vezme totiž dvě akcie — po osmi tisících zlatých. — —“

Paní babička dala se do smíchu pro dědečka na každý způsob málo lichotivého, tak zvonivého a zvučného, až červená pentle, stahující čistý čepeček kol jejích šedin, dostala se do pohybu.

„Ustanoveno jest pouze pět set akcií — obmezený počet. Náklad vypočten na čtyry miliony“ — — pravil dědeček hlasem lhostejným, jako by se jednalo o pouhou maličkost.

„Chcete vystavět novou babylonskou věž? — Nebo snad obrátit slunce, aby vycházelo s druhé strany, od západu?“ — posmívala se babička.

Dědeček nebyl nikterak tím uražen. „Zdá se, že si od našeho podniku mnoho neslibuješ?“ — otázal se shovívavě.

Opravdu nebylo třeba, aby babička domněnku tu výslovně potvrdila.

„Nepřišlo ti nikdy na mysl —“ počal teď dědeček tónem velice vážným a tak plynně, jako by měl řeč svou do podrobna nastudovanou — „nepřemýšlela jsi o tom, že jsou: skořice, hřebíček, zázvor, pepř, ano i káva, a vůbec všechny zámořské plodiny v Evropě strašně drahy? A přece jest v teplém domově jejich cena kupní těch věcí nepatrná, malicherná, báječně nízká! Není divu, že nesvědomití velkokupci, angličtí zejména, majíce obchod indický výhradně v rukou, nesmírně bohatnou. A malokupec, v dalším postupu konsument, občan, platí svými těžce vydělanými penězi tento anglický tuk. K čemu to? — K čemu to, ptám se? — My spokojíme se s polovičným výdělkem. Zatím s polovičným. Brzo bude nám snad možno sraziti ceny ještě níže!“ —

Dědeček ustal v namáhavé řeči a hleděl na babičku, jako by zpytoval, jaký dojem krásná jeho perspektiva do budoucnosti na ni učinila. Babička však nepohnula ani brvou, ani prstem.

„Nuže —“ pokračoval starý pán nedaje se tím mýliti, jako zkušený řečník v sněmovně, když se mu nedostalo potlesku, který očekával. „Jedná se tu o pokus, o začátek! O zdaru nelze ovšem pochybovat! — Vypravíme svým nákladem obrovský koráb do východní Indie — popluje z Hamburku, kanálem rukávním, na Kanárech zakotví, aby doplnil zásobu uhlí a vody, obepluje mys Dobré naděje — —“ vysvětloval zajímavé zeměpisné podrobnosti směru zamýšlené plavby — „dotkne se Ceylonu; přijme část nákladu v Singapore, zbytek naloží v Kalkutě. Za sedm až osm měsíců, dá-li Bůh, svine plachty a zakotví s bohatou kořistí v přístavu, z něhož vyplul.“ — Tak skončil dědeček svoji nadšenou řeč.

„A od koho, prosím vás, vyšla tato pošetilost?“ — otázala se babička za chvíli.

„Netajím se tím“ — odpověděl dědeček hrdě — „že návrh pochází ode mne.“

Babiččin pohled pravil zřejmě, že opravdu dědečka považuje za schopna této myšlénky. „A švakr Kron že se súčastní?!“ — zvolala nedůvěřivě pokrčíc rameny.

„Ale vlastní provedení“ — pokračoval starý pán — neodpovídaje na otázku, sleduje myšlénku dřívější, „převzal jistý doktor Goldmann z Mohuče . . .“

„Můj dobrý známý z kongressu lékárníků a chemiků z celé Evropy, odbývaného vloni ve Vídni“ — doložil, když spozoroval, že babička poněkud nedůvěřivě vyslechla jméno dosud jí neznámé. „Sdělil jsem mu tam svou myšlénku, kterou nazval božskou — také několik kollegů požádalo nás ihned, abychom připustili je k účastenství ve výnosném podniku — — od té doby jsem s doktorem Goldmannem v stálé korespondenci. Jest to člověk znamenitých schopností!“ —

Dědeček ustal v hovoru, který jej patrně tak zajímal, že unášen jeho mocným proudem nepozoroval ani, kterak nejkrásnější keř mezi pelargoniemi oškubal do hola zbaviv jej zelených listů i celé krvavé jeho květové ozdoby.

Paní babička spozorovavši pojednou, co stalo se ubohé květině, vzkřikla zděšeně. Jindy byla by nad takovým barbarským skutkem, kterého se manžel právě dopustil, jistě omdlela — dnes však vzpamatovala se rychle z leknutí a sbírajíc na zem pohozené květy v malou kytičku, pravila výstražně:

„Tak oškube vás doktor Goldmann! Jako tuto květinu . . .“ tak začala snujíc myšlénky své k mravoučnému biblickému podobenství. Ale pan manžel přerušil ji uprostřed věty.

„Doktor Goldmann! —“ zvolal a vložil v slova ta celý svůj obdiv, celé své nadšení, které měl pro tohoto muže. „Doktor Goldmann jest ohromně bohatý člověk, Toninko, abys věděla! Polovic nákladu na indickou cestu nese on sám — dva miliony zlatých stříbra — rozumíš? — Ostatní účastníky zaopatřil on — vlastně vybíral — sám to píše — z četných nabídek, jež se mu hrnuly se všech stran. Jediné tři podíly ještě zbývají — píše mi včera — byl tak laskav, že je pro mne uschoval! Sta a sta lačných závistníků čekají, aby zachytiti se mohli jediné niti společného provazu, pevného a mohutného, tak jakým jest náš podnik — — ale já nepustím ty poslední tři niti! Dvě švakr Kron a já jednu — bohužel že jen jednu. Do týdne však musí dojíti mé určité rozhodnutí — za čtrnáct dnů jest lhůta k složení peněz.“

Dědeček teď vystřílev celou zásobu střel ustal od dalšího útoku na babičku. „Odpusť, Toninko — mám nutné neodkladné řízení!“ — Vzal klobouk a přistoupil s úsměvnou tváří k babičce — „Mám ti vzít snad psaní s sebou na poštu? —“ otázal se úslužně. „Hle! jak těžký to list!“ — poznamenal žertovně. „Buďte pozdraveny břehy švédské!“ —

A přiblíživ dopis k ústům učinil jím pohyb jakoby posílal po něm políbení oněm ledovým břehům; zatím však čtverák mžoural očima tak líbezně, tak zamilovaně po babičce, že nemohlo jí ujíti, kterak jest onen něžný projev lásky adressován vlastně jí, jejím rtům, jejímu srdci . . .

Po večeři rozpředla se mezi babičkou a dědečkem na novo živá debatta o indické výpravě. Paní babička neúprosně nazývala ji pošetilostí a dědeček vytrvale

i hrdinně bojoval za svůj prapor oháněje se štítem nových a nových stále důvodů. Ale paní babička ukryla se za hradbu naprosté neústupnosti.

Ani mísa vařených raků, která se pojednou objevila na stole, nedovedla ztéci pevné ty hradby. Dědeček dal armádu nejkrásnějších exemplářů ubohých těch živočichů tajně v kuchyni ze života sprovoditi chtěje pomocí jich babičku, náruživou jejich přítelkyni, obměkčiti a na svou stranu nakloniti.

S chutí pustila se paní babička do vylupování a oloupávání chutných račích ocásků a klepet i pokryla červenými kabátky pomocné dědečkovy armády vrchem dva talíře — aniž by však zároveň indická otázka o píď postoupila k uspokojivému pro dědečka rozřešení. Vyčerpal marně až na dno i celou pokladnu svých bohatých vědomostí zeměpisných, botanických, ethnografických a jiných o požehnané zemi, jejíž břehy omývají bouřné vlny dalekých moří a osvětluje i otepluje tropické slunce svými žhavými paprsky.

Ani struna sympathie k Indii neozvala se v babiččině srdci. Také při poutavém líčení radosti, kterou pociťuje člověk, když na břehu stoje a zrak v dáli upíraje spatří pojednou černý bod, jenž se blíží a blíží nabývaje rozměrů vždy větších, a konečně objeví se zřetelně podoba lodi — naší lodi — která byla vyplula na dalekou pouť, za oceán, a teď po mnohých nebezpečích a útrapách šťastně se vrací v pokojný přístav odměňujíc nás přehojně za všechnu péči a starost a přinášejíc desateronásobnou sklizeň setby — s kořistí desetkrát větší ceny než byla hřivna, kterou jsme byli vlnám mořským svěřili . . . také toto poetické líčení zůstavilo babičku ku podivu chladnou a nedovedlo patřičně ji rozehřáti. Ano, babičce indické podnebí patrně jaksi nesvědčilo; začala pokašlávati, hlava ji rozbolela — i odebrala se na lože časněji nežli obyčejně.

(Pokračování.)

P t á c i.

Jak havran peří černý měla vlas,
a oko její luzný lesk a jas
a hrdlo jako slavík mělo zvuků!
Však úsměv na rtech bolný se jí třás',
a z domu nevyšla, vždy byla smutná,
že měla chudák zmrzačenou ruku.

Já často řek' jí: Zanech smutku již,
vždyť každý nesem svůj si těžký kříž,
buď pevná přec — pojď jednou do přírody,
kde bůh je k tobě, dítě zlaté, blíž;
tam budem v trávě tiše poslouchati,
jak zpívá pták, jak šumí bouřné vody.

Posléze svolila; byl letní den,
vše bylo ticho, — větřík vanul jen,
když vyšli jsme si do malého háje…
Svět před námi byl celý otevřen,
vše čísti mohli jsme z té velké knihy:
zpěv potoků i lesů snivých báje . . .

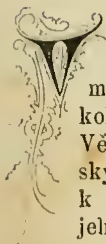
V tom vyrušil nás ptáků chvatný let,
jíž tíhli v dálavu, v ten velký svět,
kam nás to všechny rádo, rádo svádí…
A ona měla slzí plný hled. —
„Viz,“ — děla mi, — „tak v dálku šerou prchá
mně, mrzačce, to zlaté, drahé mládí.“

Od doby té — již nechce nikdy ven,
snad v zahrádku svou někdy vyjde jen,
jak mlha pomalu se chudák ztrácí…
Já často bývám nad tím rozechvěn,
že ještě na světě jsou tací lidé,
jež k slzám donutí ti malí ptáci.

K. Rasrer.

Z r á d c e.

Obrázek z bojů Italie za svobodu.

V malé zátoce houpala se loďka lehkými vlnami kolébána a mladý rybák vesele si prozpěvoval. Věděl, že teplý ander, jenž zdola od lombardských břehů vál, slova písně jeho zanese až tam k tomu malému domku, kde v zahrádce seděla jeho Anzioletta.

Navazoval udice na nekonečnou šňůru a opatřoval je vnadidlem, od něhož očekával vydatnou kořist v karpionech a pstruzích. Po každé, když provazec o kousek do vody ponořil, lusknul prsty, a přidal k spokojenému svému bzučení veselý popěvek. Pak zabloudil zrak jeho k malému domku na pobřeží, a Pietrovi se v očích zasvítilo, jako když ranní slunce o vody Gardského jezera se odráží.

Práce byla dokonána; Pietro vyskočil na břeh, aby konec provazce svého uvázal o kolík v zemi zaražený. Pak vsedl zase do bárky, vytáhl z truhlíku pod sedadlem hrst fíků a kus suchého chleba, aby povečeřel.

Pohlížel tam v tu stranu, kde mu slunce bylo zmizelo. Zaslechl lehký krok, ale neohledl se; věděl, že to ona. — Jen Anzioletta dovedla tak lehce kráčeti, chtěla-li milence svého překvapiti a z nenadání od zadu obejmouti.

Slyšel ji, ale neobrátil se. Nač jí kaziti radost! Anzioletta přikradla se až k loďce, a skokem byla u milence.

„Nevěrníče!“ vykřikla chopíc ho kolem krku a dívajíc se mu ostře do očí. „Kam zalétají tvé myšlénky, že tak upřeně k Rivě se díváš?“

„Myslím na Rivu," smál se Pietro. „Je tam starý Salvietti, ošklivý jako noc!"

„Ale má prý dceru, krásnou jako den," vyzvídala dívka zabodávajíc oči své do tváře Pietrovy. Ruka její hrála si s nožem v pasu mladého muže.

„Nech, Anziolettino! Neznám jeho dcery. Ale má pěkný domek a hezkou bárku. Stíhlá jako panna a nese i proti větru!"

„Co ti je Salvietti! Dceru ti nedá a bárku také ne!" škádlila dívka.

„Ale prodá, duše moje! Jen ještě pět set lir a všecko bude mým. Salvietti chce pryč odtud, pryč dolů do Piemontu a hledá kupce!" —

„A proto tys dnes tak dlouho vázal? Chceš nachytati za pět set lir?" vysmívala se mu.

„Nesměj se, Anzioletto! Až seženu něco, musí tvůj starý dodati!"

„Nevím, nevím, drahý Pietro!" vrtěla dívka černovlasou hlavičkou. „Otci zalíbil se nějak signor tenente tam odtud, a nechce o tobě ani slyšeti!"

„Proklaté," zasípal Pietro a pohrozil zaťatou pěstí k pevnůstce, jež se nad Torbolou zdvihala.

„Přijde-li poručík jednou ještě k vám, bude mu zle!"

„Jdižiž! Koho to strašíš!"

„A tobě také, drahá! Nepřicházel by, kdybys ho nelákala, licoměrná! Ale při svaté Lucii ti přísahám" — Dívka udusila slova jeho vřelým polibkem.

„Věříš mi, Pietro?" ptala se, ohnivě naň pohlížejíc.

„Věřím, ale jen pokud líbáš!" bručel Pietro.

„Pak budu tě líbati věčně!" Znova vrhla se mu na šíji a Pietro uvěřil zcela. —

„Dobrou noc, miláčku! Musím jíti. — otec by křičel! A ty hleď, ať ty liry seženeš. Chci již býti tvou. — chci jezditi s tebou v nové bárce tvé od pyšné Rivy dolů až Peschieře, a ne dívati se na to, kterak vozíš ryby za půl skudi v bídné barketině na trh! Dobrou noc, Pietro!"

„Dobrou noc, Anzioletto!"

Dívka odhopkovala a mladý rybák zůstal tu samoten. Rozložil houni po lodce, aby na ní prospal noc. Pietro byl zvyklý tvrdému loži a zimy se nebál; vždyť nad Rivou bělaly se již zděné pilíře oranžerií, zbavené zimního pokryvu prken, jenž chránil v zimě útlé stromy před chladnými severy. Nad to šel od jihu teplý vítr, — a až k ránu počne zimní chlad z tyrolských hor váti, bude Pietro dávno již zase při své práci.

Mladý plavec přitočil lodku tak, aby leže viděti mohl k domku milenky své. Zrak jeho bloudil od domku nahoru, kde zdvihala se jako černá příšera malá pevnůstka. Divoce zakoulelo se oko rybákovo, kdykoliv na ní spočinulo. Tam nahoře bydlel se svými myslivci rakouský poručík a ten pásl mu za jeho dívkou.

„Jen pryč odtud, pryč do Rivy," bručel mladý plavec. „Tam bude jistěji; ženy jsou slabé!"

A Pietro se zadumal, počítaje, kdy bude moci starému Salvietti splatiti žádanou sumu za jeho domek a pěknou plachetnici. Náhle byl vyrušen ze svých myšlének; po cestě od Arco zaslechl lehký ale pevný krok, blížící se k domku milenky jeho.

Anzioletta posud svítila. Čekala snad návštěvu teď, kde dle slov svých na svatebním šatu si šila. Pietro vzpřímil se v lodici své a vytřeštěným zrakem díval se ke břehu. Zahledl mužskou postavu u dveří domku; plavec nemohl rozeznati, kdo by to byl, ale tušil, že jest to poručík.

Pietro sáhl po noži a jako kočka kradl se po břehu. Slyšel hlasy; děvče mluvilo zticha s cizincem. Plavec oddychl volněji, nebylť to poručík, neb noční chodec mluvil čistou vlaštinou.

Náhle pospíšila dívka od domku a přiloživši ruce k ústům, zavolala tiše: „Pietro!"

„Anzioletto?" zašeptal polohlasně rybák a vztyčiv se skokem byl u dívky.

„Oh santa madonna! Jaks mne polekal!" vykřiklo děvče. „Byls na výzvědách, žárlivče?" A nečekajíc odpovědi, chopila se ruky jeho. „Pojď!" velela.

„Zde, signor — toť Pietro, nejlepší plavec Torboly. Zná lago di Garda jako svou dlaň a barketina jeho honí se po něm rychleji než potápka!"

Cizinec přelétl pohledem svým mladého plavce. Byl spokojen. Pietro byl postavy neveliké, ale složité a na hnědé tváři jeho osvícené kahancem v domku kmitajícím, bylo čísti, že se nebezpečí neleká.

„Povezeš mne do Gargnana?" tázal se pánovitě cizinec.

„Signor zaplatí?"

„Královsky!" odvětil přitlumeným hlasem muž.

Nyní prohledl si rybák hosta svého a spokojeně kývnul hlavou: „Povezu vás až na kraj pekla!"

„Dobře! Ale u Gargnana zastavíme," usmál se cizinec a dodal. „Ostatek cesty půjdu pěšky!"

„Plavba je zlá, signore. Jde silný jižňák a přehodí-li se vítr, přijde vinezza a ta je horší!"

„Bojíš se vody?" tázal se pohrdlivě muž.

„Jsem z Torboly, signore!" odvětil pyšně rybák.

„Tedy chutě do lodky!"

„Sečkejte dvě, tři hodiny. Pak jde vento paesano, vítr z našich hor; cesta uběhne rychleji!"

„Za tři hodiny musím býti v Gargnanu; slyšíš, plavče?" důrazně se tázal cizinec.

„V tuto dobu křižují rakouští od Ponalu k Rivě!" namítal plavec.

„Bojíš se jich? Pojedeš kolem Novene!" — Dívka netrpěliva dlouhým vyjednáváním naklonila se k milenci. „Pamatuj na Salvietti," zašeptala.

„Pojedeme, signore: a plat?"

Cizinec mlčky vyňal měšec. Pochopil, proč to dlouhé vzpírání plavce, a vložil mu do ruky hojnou odměnu. Pietrovi zajiskřily se oči; bylo to zlato. „Mille grazia," zabručel.

„To jen polovic; ostatek v Gargnanu," odvětil cizinec a otočiv se k dívce, podal i jí peníz. „To za tvou starost," a skloniv se k ní políbil ji na tváře.

„Ne tak, signore! Anzioletta je mou nevěstou," přiskočil žárlivě plavec. Ale cizinec, zašeptav dívce „felice notte", kráčel již ke břehu. Pietro doručil milence peníze a několika polibky se s ní rozloučil.

„Ještě čtyři sta lir a jsem tvou," zašeptala Anzioletta. „Felice notte!" —

* * *

Lodka vyplula ze zátoky a hbitě prorývala hladinu jezera. Pietro byl statný veslař, nejlepší z Torboly, a Torbolští jsou známi co dobří plavci na celé Gardě.

Po malé chvilce byli v prostřed jezera. Plavec bzučel si popěvek jakýsi, cizinec mlčky pohlížel k Rivě, jež ponořena byla v tichý spánek. Jen tu a tam osvětleno bylo okno a světla ta i s pobřežními svítilnami obrážela se malebně o lehce zčeřenou hladinu jezera.

Všude panoval klid a mír, rušený jen hučením vody a šuměním cypřišů a akácií, jejichž listím vítr pohrával.

„Proč nevesluješ?“ tázal se cizinec, když plavec náhle v práci ustal.

„Jsme v proudu; corrivo nás nese!“ odvětil rybák. „Neslyšel jste, signore? V Judicariích se bijí. Statečný Marano, — bůh ho živ, — přivedl čety své k hořejší Sarce!“

„Mýlíš se, plavče. Je posud v Gargnano. Ale přijde brzy a jiní s ním! Což Peschiera?“

„Od předvčíra zase v rukou Rakušanů,“ odvětil Pietro. „Šli od Mincia k Veroně a tam se teď drží! Bůh ví, jak to dopadne a kdy budeme míti zase pokoj!“

„Je ti milejším panství cizinců?“ tázal se temně cizinec.

„Jsem Ital, signore,“ místo odpovědi pravil plavec a znova chopil se vesla, aby loď čerstvěji ku předu hnal. —

Cizinec, spokojen s odpovědí, mlčel a Pietro se zadumal. „Pamatuj na Salvietti!“ znělo mu to duší. „Ještě čtyři sta a budu tvou,“ pravila Anzioletta a slova ta jako by mu tiché šplounání vesel opakovalo. —

Cizinec zacinkal penězi; ukrýval měšec pečlivě na prsou svých. „Ještě čtyři sta,“ pomyslil Pietro a trhl vesly, až loďka poskočila a jako pták po hladině letěla. Lekl se vlastní myšlénky — —

Bylo šero. Měsíc jen slabě prodíral se oblaky, ale rybák v očích jeden plamen. Viděl měšec se zlatem skrze kabátec cizincův, viděl zlato. „Ještě čtyři sta, — pamatuj na Salvietti!“

A loďka plynula lehce dále.

On ji políbil, — Anziolettu, jeho nevěstu! Což to nepostačí, aby Pietro nůž v krvi jeho smočil?

Rybák přestal veslovati. —

„Pálí mne v krku,“ pravil. „Je suchý vítr!“

„Jen ku předu! Napij se vody!“ napomínal cizinec.

„K čemu vody? Máte na šňůrce láhev s vínem, a sám nepijete!“

„To není pro ukojení žízně! Mám je jen pro sebe. Kdyby mne Rakušané stihli, pomůže ještě toto víno! Dodá mi síly, že mne nikdo neudrží!“ Cizinec se podivně usmál.

„Vesluj, plavče! Pamatuj na odměnu!“

„Pamatuj na Salvietti,“ znělo to duší plavce. „Jen ještě čtyři sta — —“

A on ji políbil; ji, jeho nevěstu!

„Co to?“ tázal se cizinec, ukazuje ku břehu.

„Tremosine!“ — —

„A do Gargnana?“ — —

„Ještě hodinu!“ —

„Musíš si pospíšiti!“ — —

„Musíš si pospíšiti — pospíšiti,“ mumlal plavec. „Jen ještě čtyři sta!“ Zatáhl prudce veslem, až se z provazce vysunulo. „Maledetto,“ zubručel a povstal, aby chybu napravil. Pokročiv ku předu, založil vesla, shýbl se, a mžikem jako kočka vrhl se na cizince.

Zableskl se nůž a cizinec se skácel do loďky. „Oh traditor,“ vzkřikl. — „Traditor de la patria,“ chraptěly rty jeho.

Padla druhá rána a cizinec byl mrtev. Pietro měl dobrý nůž a jistou ruku. Nahmatal sáček na prsou mrtvoly a vesele zavýskl; byl těžký. Co teď? Obrátil loďku k domovu. Až vyjde měsíc, prohledá cizince a pak je dosti času svrhnouti ho do vody. A voda nemluví a co jezero jednou pohltí, toho více nevydá. —

Vyložil vesla a loďka již zase letěla hladinou.

„Teď je tvou Anzioletta, tvou, šťastný Pietro!“ mumlal — „Traditor de la patria, zrádce vlasti,“ šeptalo svědomí. Zabořil vesla a prudce hnal loďku — chtěl uniknouti myšlénce na něco, co s sebou vezl.

Z jezera vytryskla voda do výše. „Co to?“ — ulekl se rybák. „Troupe, bázlivče, neznáš Gardu, — bublina vzduchu. Vodník si oddychuje!“

Mimoděk zavřel oči, aby nemusil pohlížeti na příšeru ležící v loďce. Zavřel oči, ale v očích jeden plamen. Neviděl zlata, viděl krev. —

V hrdle ho pálilo; — pustil veslo, aby dlaní vody nabral. Shýbal se, aby svlažil rty.

„Co, vodu? Víno, víno —“

A založiv vesla, vrhl se k mrtvole. Přetrhl šňůrku, aby nemusil mrtvolu zdvihati, a vytáhl láhev z pod těla. Byla teplá, teplá krví zavražděného. „Zrádce, zrádce vlasti!“ šeptalo svědomí. „Proč mi ji líbal?“ zasmál se rybák děsně.

V hrdle ho pálilo; otevřel láhvici a jedním douškem vypil obsah její. „Hu, — trpké!“ a odhodil nádobu do loďky. —

Chopil se vesel, aby rychleji dostal se k domovu. „Pravdu měl ten Tridenťan,“ bručel rybák. „Dodalo mi to nové síly, ale žízeň neuhasilo! Náhle ustal v práci; nemohl vesel přitáhnouti. Pocítil strašnou bolest v nitru. Víno pálilo, jakoby živého ohně do těla byl nalil. Zděšeně přejel rukou po čele, z něhož studený pot se mu perlil.

Ozvaly se rány z hor Judicarských, — bili se tam bratři za svobodu, a on zde zabil jednoho z nich, jenž nesl jim pomoc. Zabil jejich, zabil svého bratra. Voda temně hučela. „Zrádce, zrádce vlasti!“ křičelo to na osamělého plavce.

Pietro naslouchal s hrůzou. Rozevřená ústa lapala po vzduchu, zrak se mu kalil, ruce křečovité kroutily.

„Jed, jed! Otráven!“ sténal rybák.

„Pamatuj na Salvietti — zrádce vlasti — jen čtyři sta lir“ — znělo mu to duší v temném zmatku.

Pietro svíjel se v hrozných bolestech na dně člunku. Slyšel hučení vody, — slyšel řvoucí hlas svědomí, — neviděl nic než děsivé jasno zlata a krve. —

Volal Anziolettu, volal cizince — ale marně. Hlas jeho odrážel se od skalních stěn ponalských a vyzníval na jezeře. Proklínal sebe, proklínal milenku svou, — zakrýval oči a přec viděl zlato a krev.

Náhle setmělo se mu — Pietro zoufale vzkřikl a bylo po něm. —

* * *

Slunce skrývalo se ještě za Baldem. Lehká mlha vznášela se nad jezerem Gardským a studený vítr, jenž k ránu z tyrolských hor do lombardských rovin vál, rozháněl a trhal ten závoj mlhový. —

Anzioletta stála na břehu a pohlížela starostlivým zrakem dolů do jezera. Zlé sny děsily ji po celou noc, a Pietro zde posud nebyl. Bylo by se mu přihodilo neštěstí? Jemu, jenž vyrostl z vln toho jezera?

Nemožno! Dívka se snažila zasmáti se obavě té, ale úsměv umřel jí na rtech.

K západu, tam kde Sarka do jezera se vlévající malou zátoku tvořila, uzřela prázdný člun. Zabloudil snad sem s jižním větrem a teď zadouval do ucho chladný sever, aby vyhnal ho zase ven do širého moře.

Anzioletta vykřikla zděšeně, poznala člun Pietrův. Ostatní rybáci měli čluny černé, jen on natřel svůj červenými a bílými pruhy, říkaje, že s barvou jezera dává italskou trikoloru.

Uzřela rybáky, kteří s čluny svými přiblížili se k loďce milencově, viděla, že shýbají se do loďky a zvedají cosi tmavého. Pak přivázali loďku k svým a vlekli ji ku předu.

Teď teprve vzpamatovala se dívka a letěla po břehu k osudnému místu. Neviděla, že její šaty trhají se o křoví a trní, že nohy její krvácejí, raněny o ostré kamení.

„Pietro!" vykřikla srdce rvoucím hlasem a stála jako socha nad mrtvolou milencovou.

Rybáci prohlíželi obě mrtvá těla; našli měšec se zlatem na prsou Pietra, našli jeho nůž v prsou neznámého. Pohlíželi na sebe a mlčky kývali hlavami.

„Znáš toho muže?" ptali se dívky.

„Tridenťan," odvětila. „Uprchl Rakušanům a nesl zprávy do Garguana. Pietro ho vezl!"

„Proklet budiž zrádce!" zvolal starý plavec. „Zabil bratra pro měšec zlata!"

„A Pietro? Mrtev?" tázala se dívka.

„Mrtev! Snad bůh ho soudil!" —

„Je to tak lépe!" pevným hlasem dodala Anzioletta a obrátila se k domovu.

„Traditor de la patria" — šeptaly rty její, ale oko zůstalo sucho. —

J. Klecanda.

~~~~~~

Štěstí.

To velké štěstí lásky naší
se zticha jen v mou duši snáší
a po kapkách, jak vláha rosy.
Víc děti, jdou-li travou bosy,
ji setřou malou nožkou svojí,
víc narcis včel svým pylem zkojí,
než v srdce mé ho napadá.

Jak slunce paprsk skrze sítí
mi z jejích očí v srdce svítí,
a jako vůně skrytých květů
jen tajně dotkne se mne v letu,
jak ptačí píseň, kterou echem
chyť vítr na svá křídla spěchem
a v let se dal s ní přes lada . . .

A přec, ač tajně vždy tak shlíží
v mou duši, že je tuším s tíži,
přec je mé srdce, žhavé citem,
tak vyzlaceno jeho svitem,
že zmítá se a vře a tisní
a plá, — jak záře, ptačích písní
a růží plná zahrada!

Jan Červenka.

~~~~~~

Legenda Karla Velikého.

Studie *Bedř. Fridy.*

Jako tak mnohá osobnost historická, má také Karel Veliký vedle historie ještě svoji legendu, která jest tím zajímavější, že se jí podařilo zatlačiti na několik věků vlastní historii. Doba Karla Velikého jest docela jasná, neboť spisovatelé hlavních pramenů pro tu dobu byli většinou svědky oněch dějů, jež líčí, malovali tedy dle přírody — a přece, jakkoliv mocné byly události, jež za vlády onoho císaře hýbaly Evropou, zmizela paměť jejich ze světa hned v příštích generacích. Osoba samého Karla, jeho dvůr, jakož i celá doba jeho, vše zahaleno mlhou divných bájí a pověstí, takže již v století jedenáctém představovali si Karla jako my nějakého hrdinu z Tisíc a jedné noci. Celá řada písemných památek ze století devátého, desátého a jedenáctého, které by nám tuto zajímavou změnu v názorech jistě a spolehlivě vysvětliti mohly, kterak totiž historie doby Karlovy přecházela v báj, se nám asi ztratila, takže stěží process ten lze stopovati. My známe jen staré, současné kroniky a pak celou tu nepřehlednou řadu rytířských románů, kde ten Karel se svým originálem historickým nemá nic více společného leda pouhé jméno a titul. Císař Karel provázen svými dvanácti paladýny, chodí po světě a bojuje proti nevěřícím, pohanům, obrům zrovna jako známý Artuš, který jest bez toho jeho pouhou kopií; ano když celou Evropu vyčistil, „táhne až ke hrobu Spasitelovu, přinese z Jerusalema kus svatého kříže a podělí jím celou řadu kostelů". Jindy zase oblečený za poutníka

oddá se docela svým milostným dobrodružstvím; je galantní v obojím slova smyslu: jak my tomu rozumíme, i jak tuto pěknou vlastnost illustruje poesie troubadourů. Když je v úzkých, pomůže si nějakým kouzlem; vsedne třeba na hřbet ďábla a dá se od něho donésti do svého paláce. Jedním slovem: není to historický Karel, není to vůbec člověk, nýbrž hrdina rytířských románů, jakýsi ideál celé doby, statečný a rytířský jako Roland, učený a moudrý jako sám Turpin, galantní jako Lancelot, a k tomu všemu hotový kouzelník jako sám starý Merlin.

Veškeré rytířstvo prvních výprav křížových a zvláště velicí císařové století jedenáctého a dvanáctého viděli v něm svůj nedostižný vzor; rytířské romány hlásaly slávu jeho vždy v nových variantech, a sama církev vložila mu na hlavu glorioli nebes a vřadila jej mezi svoje svaté. Nade všemi mlhami středověku vypíná se jeho gigantická postava ozářená leskem poesie, posvěcená církví a povznešená úctou celých pokolení. A co bylo ideálem středověku, přijal také věk nový. Jako jest car Ivan hrozným, Nero ukrutným a Titus dobrým, zrovna tak jest Karel světu velikým — pravím jest a ne byl, neboť ona tradice o jeho velikosti udržela se až podnes a tu měli jsme právě na mysli, když napsali jsme v čelo této studie „legenda“ Karla Velikého. Ano legenda a sice legenda jeho velikosti. Tažme se nyní, v čem vlastně záleží ta jeho velikost? Byl velikým králem snad? Nikoliv; neboť nikdy nebyl stav oněch zemí, z kterých jeho říše se skládala, bídnější, nežli na konci jeho vlády. Byl velikým zákonodárcem? To spíše, ačkoliv i sláva těch pověstných kapitularií velice bledne, když blíže k nim přihledneme Byl velikým vojákem? To by bylo těžko dokázati. Byl velikým přítelem věd a umění? Ani to ne; ta proslavená akademie v Cáchách byla na tu dobu sice něco, ale nic velikého. A co se týče života soukromého, snad byl Karel vůbec velikým člověkem, jako Marc-Aurel, který když stajen záslonou svého stanu zrakům světa zaznamenával svoje zápisky, byl větším nežli celý majestát římského státu? Že byl Karel velikým člověkem, nemůže tvrditi ani největší jeho ctitel, neboť zde jako při ostatních otázkách mluví fakta. Probereme to po pořádku. Byl velikým králem! Historie jeho vlády je bohatá na události, ale jaké! Samé války: s Longobardy v Italii, se Sasy v Němcích, s Araby ve Španělích, s Avary na Dunaji, loupežná válka přes hranice české a vedle toho ještě celé množství bojů v domácích vzpourách. Jaké byly toho následky? Nepřátelé byli ovšem pokořeni, ale za jakou cenu! Říše byla vyčerpána v každém ohledu a zvláště veselá Gallie byla v smutném stavu. Celé krajiny ležely ladem, neboť nebylo lidí, kteří by je vzdělávali. Všichni muži svobodní odešli do boje, a jejich kosti práchnivěly na různých bojištích po celé Evropě. Doma zbyly ženy, děti, vdovy totiž a sirotci, něco nevolníků a něco bídných zajatců, kteří unaveni životem, trávili omrzele svoje dny. Po celé krajině rozhostil se jakýsi divný smutek, kněží zapověděli tančiti ba i zpívati, a hrabata rozháněli pečlivě zbytky starých svobodných sněmů. Komu se vedlo dobře? Kněžím; Karel dal učenému Alkuinovi dvacet tisíc zajatých, aby mu vzdělávali jeho pozemky — snad tyto zajaté přivedl Karel z boje náhradou za dvacet tisíc svobodných občanů! A co pak dal vdovám těch padlých hrdinů? Ani na ně nevzpomněl. Mnohé rodiny, jindy zámožné, opouštěly svoje statky, když nemohly snésti břemen válečných, a prosily některý sousední klášter, aby je přijal do počtu svých nevolníků. A taková hrozná scéna opakovala se velmi často, takže musil vydati Karel zvláštní zákon, podle něhož nesměl se nikdo zříci osobní svobody.

Když pročítáme kapitularie z r. 811 (tedy tři roky před smrtí Karlovou), děsíme se té bídy, jaká tehdejší společnost tísnila. Nechť mluví Karel sám: „Chudí stěžují si na pány, jak je okrádají; naříkají na biskupy, opaty a jejich prokurátory; říkají, že když někdo z nich nechce odevzdati statek svůj některému biskupovi, opatovi nebo hraběti, že jej pod nějakou záminkou odsoudí, pošlou k vojsku, až úplně ožebračen musí, ať chce neb nechce, opustiti nebo bídně prodati svůj statek; a ti, co takto okrádají lidi o jejich jmění, žijí klidně na svých statcích, kdežto ty ubožáky posýlají do boje.“ Věru bylo to svatou povinností velikého krále postarati se o důkladné opravy a zjednati těm ubohým nějakého zastání a ulehčení. Co dělal Karel právě v tu dobu? Svolal šest synod za sebou a tomu nešťastnému lidu, který prosil o chléb, odpovídal theologickou učeností svou, třeba že v Credo po slovech „ex Patre“ jeho poddaní mají přidati ještě „Filioque“ a podobně. Povinností každého krále jest, aby učinil poddaný lid svůj co možná spokojeným, v tom jest ta pravá a jediná velikost, vedle níž veškeren ten zevnější lesk a sláva jsou věci hrozně nepatrné. Karel této svojí povinnosti nedostál, tedy nebyl králem dobrým, nerkuli velikým.

A ta hodnost císařská? Vděčný papež v odměnu za všecky služby, jež prokázal Karel stolici sv. Petra, vložil mu na hlavu tu osudnou korunu, věčně živý pramen neustálých bojů, jež hubily Italii a Německo po celá století. Taková světová vláda, o které snil Karel, jest vždycky illusorní — různé ony země drží pohromadě jen tak dlouho, dokud je tiskne železná ruka: jak seslábne ta, rozpadne se celá ta domnělá velikost. Mimo to ani toto illusorní císařství nebylo dílem samého Karla; již Pipin učinil v tom více nežli sám Karel.

Všimněme si nyní Karlova zákonodárství: „Ty jeho kapitularie,“ praví velmi trefně L. Double ve svém zajímavém spise o Karlu Velikém, „ta nezáživná hromada dekretů o nejrůznějších věcech, svedly mnoho historiků a to proto, poněvadž se jim asi nechtělo čísti tento nudný a podivný zákonník.“ A k tomu všemu ani ty nejsou úplně dílem Karlovým. Eginhard praví sám ve svém životopisu Karla Velikého doslovně toto: „Císař doplnil zákony malým počtem kapitularií, které byly velice neúplné.“ Tedy základem kapitularií byly asi staré zákony králů franckých a Karel byl spíše kompilatorem nežli tvůrcem samostatným. Některé partie pracoval sám, jako na příklad ony, které jednají o výpravách proti Sasům a násilném jich pokřestění, a těch si všimneme. Nejlépe bude, podáme-li krátký výtah: Každý Sas, který se nedá pokřtiti, nechť zemře; rovněž ten, kdo se obrátil, ale jedl v postě maso; rovněž ten, kdo by upadl v staré pohanství; rovněž ten, kdož by nechtěl slyšeti kněze. V Sasku se nedědí; když zemře otec, jeho statky připadnou císaři, který je dá, komu chce. Ba co více, každý Sas, který je podezřelý, jakoby chtěl opustiti víru křesťanskou (dostačí udání třeba nějakého nepřítele), může tajným rozkazem biskupovým býti za-

vražděn! Tedy beze všeho soudu — toť horší nežli inkvisice, která zachovala aspoň formu soudu, ač to byla pouhá komedie. Zvláštní péči věnoval Karel ve svém zákonodárství svým statkům; určil vše do podrobna, jak a kdy se má nejlépe prodávati dobytek, drůbež, zelenina i máslo! Nebudeme se dlouho zdržovati při této knize; jest sice zajímavá, ale ne právě tak důležitá, aby jí někdo chtěl dokazovati velikost jejího autora. Charakteristické jsou tyto řádky, jež postavil Karel na konci svého poučení: nařizuje totiž svým správcům, aby pokud možná dbali, aby poddaní a otroci neumírali hladem — tolik zákonů a ani jediný nebyl s to, uleviti takové bídě!

Válečná sláva zjednala Karlovi také velikou řadu nadšených ctitelů. Jména jiných velikých vojevůdců mohou se vykázati množstvím triumfů a co Karel? Nehledě k pohnutkám jeho válek, které sloužily většinou pouze jeho nenasytné ctižádosti, ani ty válečné operace samy nejsou ničím velikým. Všecky jeho vavříny zatemní glorie zavražděných Sasů, a všecky jeho triumfy přehluší stará vítězná píseň Basků, kteří zničili jeho voje v soutěskách roncevallských.

Mnozí viděli velikost Karla v tom, že miloval a podporoval vědy a umění. Co je pravdy na tom? Karel choval při svém dvoře několik vynikajících mužů, kteří ovšem mezi těmi barbary mohli slouti učenými; jednooký mezi slepými je ovšem králem, a takovým slepým byl také sám Karel. Účastnil se s radostí zbytečných hádek theologických. — tak aspoň v tom se vyrovnal dvoru byzantskému, který mu byl beztoho vždycky vzorem — ale napsati poctivě své jméno to neuměl. Eginhard praví doslovně, že císař začal s tím pozdě a tak se tomu nikdy nenaučil; sotva namaloval jakýsi monogram. Jaká asi byla ta učená akademie při dvoře Karlově, pochopíme, všimneme-li si, jaká byla její první hvězda, slavný Alkuin. Ten dobrý muž tvrdil, že každý řádek ze starých klassiků, Virgila nebo Horace, křesťana poskvrní, ale za to sliboval nebeskou odplatu těm pilným písařům, kteří trochu slušně opisovali mešní knihy. Týž Alkuin viděl v tom zázrak, když dovedl někdo určit, na kdy padnou velkonoce; jeho kollegové hvězdáři ujišťovali každého, že vidí v měsíci znamení kříže a na nebi nebeskou armádu. Vůbec vědy byly tehdáž ještě v samém zárodku: celá arithmetika dala se napsat na dvě stránky, geometrie též; astronomie zabývala se otázkou, pod kterých planet vlivem je dobře stříhati si nehty a vlasy a kdy asi padnou některé církevní svátky. Veškerá díla, která byla ovocem této píle, mimo annály Eginhardovy a několik veršů Theodulfových, jsou spíše dětinské hříčky, nežli vážná práce. Tak předmětem jedné z hlavních diskussí téže akademie byla otázka: „Zdali spravedlivým ve Starém zákoně dostalo se všech sedmi darů Ducha svatého?“

Jednu věc Karel opravdu miloval a staral se o její povznešení a to byl zpěv. Zpěváci při jeho dvoře odbývali cvičení třikráte až čtyřikráte za den, a sice v jeho přítomnosti. Jednou šla ta jeho horlivost přece trochu daleko. Z Byzance přišlo poselství, a s ním několik kaplanů; císař slyšel je zpívati a vida, že jeho umělci se jim nevyrovnají, zavřel je do jedné komnaty ve svém paláci a nařídil, aby nedostali ničeho k jídlu ani k pití, dokud se nenaučí zpívati zrovna tak hezky jako jejich kollegové z Orientu. Byl stejně násilný v maličkostech jako ve věcech vážných, ve svém paláci a v rodině jako na trůně, v záležitostech veřejných jako soukromých; v těchto snad ještě horší. Když zemřel jeho bratr Karloman, vpadl Karel do jeho země a dal se prohlásiti za krále; co zbylo ubohé vdově? Vzala své dvě děti a utekla před bratrem svého muže. Tak uměl Karel hájiti právo sirotků sobě příbuzných. A byl aspoň teď Karel spokojen? Nikoliv: stíhal je válkou po dlouhou řadu let až k hradbám Pavie.

Zvláště dobře poznáme jeho osobnost, jeho povahu, když nahledneme do jeho paláce a do jeho rodiny. Karel dal si vystavěti palác v Cáchách. Proč, poví nám legenda dosti poetická, ale méně pravdivá. Jeho současníci byli nad volbou toho místa tak udiveni, že to přičítali zvláštnímu kouzlu. Vyprávěli, že se Karel jednou šíleně zamiloval, ale jeho milenka mu zemřela, a tu Karel věrný až za hrob zůstal prý klečeti u její mrtvoly a neustále ji objímal, ačkoliv prý se ukazovaly na ní známky hrozné hniloby. Všecko napomínání a všecky prosby jeho přátel byly marné, až jeden biskup, učený to muž, poznal v tom nějaké kouzlo: na prstě mrtvé dívky skvěl se totiž prsten s podivným kamenem, na němž vyryta byla kouzelná znamení, pocházející bezpochyby z Orientu. Biskup jej vzal a hodil do blízkého rybníka. A tu Karel hned vyléčen, dal mrtvolu pochovati a zamiloval se znova. Ale divná věc, ten rybník jej vždycky k sobě vábil a sice tak mocně, že si dal zde stavěti palác. — V pravdě měl Karel asi důvody jiné. Jako všichni jeho současníci, nosil málo prádla a tak trpíval kožními nemocemi, v nichž ovšem nejlépe působí teplé lázně. A na témž místě byly takové teplé prameny, známé již starým Římanům; Karel chtěl je míti na blízku a proto se zde usadil. Zařízení paláce popisovati nebudeme, ale za to všimneme si jeho obyvatelů kolem r. 800. Císařovny, paní, zde nebylo; na místě ní měl Karel čtyry ženy, které ovšem dobrým příkladem dvoru zrovna nebyly. Vůbec co se manželství týče, nebral to Karel tak přísně. Nejprve žil s Himiltrudou, která mu porodila Pipina, pak pojal za ženu Desideriatu, princeznu lombardskou, kterou však brzy zapudil a zasnoubil se s Hildegardou, která mu dala tři syny a tři dcery; a když r. 783 zemřela, pojal zase jinou ženu, jménem Fastradu, ale vedle ní choval v paláci ještě ženu jinou, s kterou svazkem manželským ovšem spojen nebyl. A po smrti Fastrady vešel v manželství s Luitgardou a po její smrti (r. 800) měl právě císař již šedesátiletý ony čtyry souložnice, o nichž jsme se zmínili.

Jaký div, že jeho dcery nebyly zrovna také vzorem ctnosti, neboť žily s kavalíry při dvoře otce svého v poměru tak neurčeném, že král Ludvík sotva že se dověděl o smrti Karlově, v těchto neplechách energicky zakročiti musil, neboť budily všeobecné pohoršení. „Vyhnal kavalíry ze svého paláce a princezny za nimi, jakož i veliké množství jiných žen špatné pověsti,“ vypravuje současný životopisec krále Ludvíka. Karel byl v těch věcech velice shovívavý, neboť sám nebyl o nic lepší, a přece tvrdí Bossuet, že Karel byl mravů čistých. Za to současníci Karlovi nebyli tak shovívaví; jeden kronikář vypravuje, že bůh mu seslal sen, ve kterém viděl Karla až na dně samého pekla, kde ohyzdný netvor ožíral jeho tělo za pokutu pro jeho tajné hříchy. Tato legenda byla velmi populární a zachovala se nám na kolika

místech, a srovnáme-li ji s tím, co praví Bossuet, vidíme nejlépe, jak převrácené panovaly o něm názory. Ta celá jeho velikost, veliký král, veliký císař, veliký vůdce, veliký protektor věd a umění, veliký člověk — vše to pouhá legenda, s kterou se nemůže lidstvo rozloučiti. Jeden z jeho chvalořečníků tvrdí, že Velikým nazvali ho jeho dvořané za to, když jednou v horách vogéských zabil velikého medvěda — a věru, byli bychom ochotni tomu přisvědčiti!

Poslední okamžik na rodné půdě.

Obrázek ze života vystěhovalců. Napsal *Jos. Havlík.*

„Tak dolů, dolů!“ — velel mladý Lukáš, když žebřinový vůz, na kterémž stěhoval rodinu svou do Ameriky, zastavil před nádražím státní dráhy v Praze. „Odtud pojedeme po železnici dále.“

Na voze začalo se hemžit. Malé hlavičky dětské s udiveným očkama objevily se na samém kraji žebřin mezi napnutými obručemi, a Lukáš komandoval dále: „Jeníku!“

Bystrý klučina drápal se ihned nahoru; tatík chopil jej pod paždí, snesl a postavil na dláždění. Týmže způsobem vystěhoval z vozu také Pepíka, Toníka a pak Verunku.

„Ještě to capartě!“ velel poznovu. A mladá jeho žínka podala mu v peřince zabalené děcko nejmenší. Pak seskočila sama a za ní s namáháním šoural se šedý stařeček, Lukášův otec.

„Tak, vojáci“ — nutil se do žertu Lukáš — „tadyhle se posaďte a my s kmotříčkem to haraburdí složíme!“

Kmotříček, který Lukáše s koňmi od něho koupenými do Prahy vyvážel, odpřáhnul tyto na jeden prostraněk, upevnil opratě na líšeň a chutě dal se do práce.

Bylo to dvé rázných postav ten Lukáš a kmotr jeho. Těla jak ze žuly, tváře mužné a otevřené, oči jako jiskry. Jenom že dnes ty oči byly jaksi mrtvy, ty tváře zasmušily a ústa zamlklá. Darmo slunce se vším tím půvabem jarního jitra na ně se usmívalo, ten zasmušilý klid s jejich tváří dnes zaplašiti nedovedlo. Pracovali mlčky, a netrvalo to dlouho, vůz byl prázdný.

Kmotříček hotovil se k návratu. „Abych snad jel už domů“ — prohodil jako nesměle.

Ta slova všecky elektrisovala.

„Ty domů a my z domu“ — povzdechl skloniv hlavu starý Lukáš. „Osmašedesát let jsem v domě otců svých se lopotil, a teď kdy už každým dnem čekal jsem, že Bůh zavolá mne, abych vedle nich uložil se k věčnému odpočinku, teď vleku staré kosti svoje pryč — a kam? Ty domů — a já — kam? —“

„I jen počkej ještě“ — zamlouval to honem mladý Lukáš — „až přijedou Vrbovičtí; vždyť musí tu být co nevidět. Pak pojedeš s nimi!“

„Och sečkejte ještě, kmotřínku“ — ozvala se tichá prosba z úst ženy i dítek zároveň.

A kmotříček? Pohledl na ty drobné prosebníky, kteréž všecky při křtu na rukou držel, a pak kvapně odvrátil se stranou.

„To je dnes horko“ — řekl, a dlouho rukávem otíral se v obličeji.

Nastalo ticho. Také mladý Lukáš nápadně se zasmušil. Bylo mu volněji, dokud jeli silnicí vroubenou ovocným stromovím, neb malebnými vískami a zase krajem plným svěží zeleni. Ale zde v tom pochmurném městě, v té nepřehledné spoustě mrtvého kamení, kteréž zabraňovalo veškerý rozhled, mezi tím lidem podivně se strojícím s tou cizí tváří a namnoze cizáckou řečí, zde ovanul jej ledový jakýsi chlad, až to srdce svíralo, jako nad otevřeným hrobem. A což jak bude dále? Což to ohromné bezedné moře? Což ten neznámý nový za ním svět? — Ech!...“

Sevřel rty a zatočil se vzdorně na podpatku. Na to s němým účastenstvím zahleděl se v tvář své manželky, kteráž v kruhu dítek sedíc, zakrývala si před dotěrnými zraky zevlujících po ní měšťáků stydlavě prs, jímž nejmladší kojila.

Ucítivši pohled z jeho milých očí obrátila se k němu.

„Tak si vzpomínám“ — pravila — „na ty malé vlaštovičky, které přistěhovaly se k nám, když my se chystali pryč. Povšimnul jsi si, s jak radostným štěbotem vítaly ta teplá útulná hnízdečka svoje pod střechou naší, kteráž na podzim musily upustit? A my? My to teplé přístřeší naše, ten tichý útulek náš, kolébku naši dobrovolně opouštíme a za cizí neznámý měníme kraj, abychom nikdy více se nevrátili! — Co tam kdes bude z těch našich poupátek? Zdaž ujmou se nám tam a vzrostou v té cizotě?“

Při slovech těch oba úzkostlivě poohledli se po těch drobných hlavičkách milených dítek. Však pohled na ně v této vážné chvíli byl rozkošný, osvěžující.

Pět pestrými květy pomalovaných truhlic, v nichž složeno veškeré jmění rodinné, stálo v stínu na dláždění. A na nich klátíce buclatýma nožkama a pojídajíce suchý chléb hověli si beze vší starosti mladí Lukáškové. Rozumovali hlučně a vesele o všem, co se jim namanulo, tleskali ručkama a převalovali se po truhlách jako doma. Očka jim jen jen brála s tím zářivým sluncem nad nimi jako o závod.

„Koukej, to je pán!“ — upozorňoval jeden na portýra stojícího za nimi v livreji. „To je nějaký jenerál!“

„E jdi — jenerál! Ty tomu rozumíš! Tamhle ten je jenerál!“ — ukazoval druhý na kolem jdoucího dragóna. „Ten má šavli dlouhatánskou, a červené kalhoty jako krev!“ —

Verunka pak všecka udivená brzy hlasitě počítala okna v těch vysokých „chalupách“ naproti, brzy zas slabikovala nápisy vyvěšených tam tabulí.

„R-e-s, res, t-a, ta, — resta, u-r-a — úra, restaúra, t-i-o-n, tion, — resta-úra-tion — — co je to, maminko?“

„Nevím, děvenko.“

„Resta-úra — co je to, tatínku?“

„Ajejejejej — co je to — resta-úra?“ slabikoval jeden za druhým a smáli se všickni, až se jim v těch buclatých tvářičkách růžové dolíčky dělaly! —

*

Bezstarostné veselí jejich mile účinkovalo na všecky. Tváře pomalu začaly se jasnit i dědečkovi.

Této nálady chytře použil kmotříček. „Nuž s Bohem! Už musím“ — pravil chvějícím se hlasem, podávaje Lukášovi pravici.

„No no no — jen mi neplač“ — odvětil tento. „Však se neloučíme na dosmrti. Až se nám povede dobře — přijedeš ze námi. Shledáme se ještě —“

„Mládí je mládí“ — hovořil jako sám pro sebe tichým hlasem v předu dědeček — „Ale my spolu už se neshledáme. My už sestárli, my už dojezdili a dosloužili spolu — je-li pravda, dobrá vranko moje?“ — mluvil jako ve snách dále, hladě vranku po hlavě a šíji. „My jsme byli dobří kamarádi — vždycky — a mnoho jsme spolu zažili a prodělali — je-li pravda? Taky odvezli jsme spolu babičku, mou dobrou berušku ke hrobu“ — dodával již jen šeptem — „a dnes — dnes, vranko, vezla jsi také mne naposledy, taky mne už — jako — do hrobu — —“

Zde selhal mu hlas docela a z očí kanula mu slza za slzou po zbrázdělé, osmahlé tváři do hřívy staré vranky. —

„Ale dědečku, neplač!“ — ozval se náhle malý Tonoušek, čtyrletý to klučina s černýma očima, přituliv se k němu a objímaje jeho kolena. Však ty nám neumřeš — nesmíš umřít — neboj se! A vranku kmotříček za námi do Ameriky musí přivést — na čem bych se tam vozil — viď, tatínku?“ —

Dědeček vyzvedl malého vnuka a tisknul k sobě. Tento pak nahnuv se ku hlavě vranky, vzepřel se jí oběma ručkamu o hlavu a zahleděv se jí do očí s prostomilým úsměvem zvolal: „Kukúč — kukúč, vranko! Viď že dědeček neumře, dokud nepřijdeš za námi? Viď že ne? No, zakejvej, že ne, nebo se budu hněvat na tě, ty ošklivá! — kukúč — kukúč!“ —

Dědeček těsněji, křečovitě vinul k sobě svého miláčka, vranka velikým, hlubokým okem svým nehnutě, nevšímavě hleděla v jeho růžovou tvářinku — a vzadu otec i kmotříček stírali s drsných tváří horké slzy. Matka vzlykala hlasitě...

Po chvíli drnčel prázdný vůz žebřinový od nádraží a desatero zaslzených očí obracelo se v němé bolesti za ním.

Kolem šuměl, vířil všední život velkoměstský a shůry slunce zářilo a hřálo, jakoby usušit chtělo slzy nebožáků, hořekujících zde na troskách svého jmění — na těch pěti truhlících u zdi nádražní . . .

Obrácení bratra Martina.

Napsal *Antonio Caccianiga.*

Pochválen Pán Ježíš Kristus! říkával bratr Martin otvíraje mošnu, když chodil po žebrotě.

„Ah, to jest ten hezký bratr!“ volaly dívky, nesouce mu svoje dary.

On sklopil skromně oči, ačkoliv by se byl tuze rád podíval, kdo ho tak chválí; někdy také neodolal, podíval se a viděl kolem sebe mladé hezké tváře, které se naň usmívaly. Poděkoval jim a zaklínal pak ďábla, že ho souží takovým pokušením.

Jednou, byl krásný den v dubnu, stoupal do hor, jež táhnou se směrem k Nemi, a dýchal do sebe svěží jarní vzduch. Pastýři, kteří hnali na pastvu svoje stáda, měli na hlavách špičaté plstěné klobouky s pérem neb květinou, pak červenou kazajku, ovčí kůži na ramenou, na nohou sandály a nohy až po kolena ovinuté hadry. Ženy měly také sandály, krátké sukně pestrých barev, vlněnou čtyrhrannou zástěru, na hlavě červený šátek, vyšívanou šněrovačku a košili zadrhnutou, tvořící u krku nesčíslné záhyby. Hezká dívka, která byla právě u studánky pro vodu, nesla na hlavě džbán antické formy, a její silhouetta odrážela se s neobyčejnou gracií na azurovém nebi.

Vysoké pinie s širokou korunou jako slunečník zdobily to roztomilé údolí, které sevřeno bylo jezerem nemským a vrchy sabinskými.

„Pochválen pan Ježíš Kristus,“ opakoval vždycky Martin, klepaje na dvéře a když dostal almužnu, šel dále opakuje svou oblíbenou modlitbičku, k níž obyčejně dodával: „Chvála tobě bože, že si mi vnuknul tu krásnou myšlénku stát se fráterem; zde tráví člověk celý život svůj v nábožném rozjímání, lítosti, naději, víře, lásce v příjemném klidu“ . . .

Bratr Martin došel ve svém rozjímání až k tomuto místu, když v tom zaslechl silné štěkání; obrátil oči v tu stranu a viděl, kterak veliký pes opíral se předníma nohama o dřevěný plot zahrádky.

„Jaký to ošklivý čumák!“ myslil si bratr Martin a chtěl projít, ale v tom plot povolil a pes vrhl se na ubohého frátera a chytil ho za kutnu.

„Pomoc! pomoc! smilujte se!“ křičel bratr Martin oháněje se svým pytlem; ale pes ho nepouštěl a dorážel vždy zuřivěji na jeho lýtka.

„Půjdeš sem, Lione! půjdeš sem, hned mi sem půjdeš!“

Jak zaslechl pes tento energický hlas, pustil svoji kořist, svěsil ocas a vracel se s mrzutým vrčením. Ubohý fráter zbledl, neodvážil se utíkati, neboť se bál, aby pes za ním neběžel, a nevěděl, co si počíti; v tom spatřil mladíka prostřední postavy, širokých ramen, opáleného a svalnatého, který s číší vína stál ve dveřích zahrady. „Měl jste strach,“ pravil mladík podávaje fráterovi číši, „napijte se trochu, dobře vám to udělá.“

„Věru měl jsem strach a děkuji vám za vaši laskavost;“ pak vypil zvolna víno a ještě si vzdychnul.

„Neublíží nikomu, věřte mi, je mladý a hraje si tak.“

Bratr Martin se usmíval jaksi nedůvěřivě, tak že mladík se také dal do smíchu; v tom však pohledl na fráterovu kutnu a viděl, že ji pes roztrhal. Mrzelo ho to a dodal: „Ta mrcha, podívejte se, roztrhla vám kutnu . . .“

„Nu jaká pomoc,“ odvětil bratr Martin, „dobře že mi nepokousal ještě nohu.“

„Jest mi líto; ale vejděte laskavě do mého domu, spravíme vám to.“

„Děkuji, děkuji; ale to nevadí, kdo by na to myslil.“

„Ne, ne, prosím, jen pojďte.“

Aby se nezdál nezdvořilým, bratr Martin šel a mladík uvedl jej do svého domu, který stál v oné zahradě. Když vstoupil fráter do pokoje v přízemí, ohlížel se podezřele kolem sebe, jestliže někde Lion zase nečíhá. Mladík to spozoroval a upokojil ho ihned řka: „Odpočiňte si chvíli a nebojte se, pes je uvázán.“ Pak došel ke schodům a zavolal: „Regino, Regino, pojď honem dolů!“ Brzy na to ozval se příjemný hlas, který něco moduloval. Byla to Regina, která přicházela zpívajíc, ale jak vešla do světnice a spatřila frátera, umlkla.

Fráter vstal ze svého sedadla.

„Nevytrhujte se,“ pravil mladík, „je to má sestra.“ A pak vyprávěl jí, co vyvedl Lion a jak se fráter bál.

„Chudáku!“ zvolala dívka. Byla neobyčejně hezká! Osmnáctiletá brunetta, římský typ. — „Jdu si pro jehlu a nit a přijdu hned.“

„Nenamáhejte se,“ opakoval bratr Martin — „co na tom!“

„Kdyby nebylo nic horšího!“ smála se dívka a zmizela.

„Jak vám říkají?“ tázal se mladík.

„Bratr Martin, vám k službám.“

„A já se jmenuju Lorenzo, a moje sestra Regina.“

Když se Regina vrátila, Lorenzo odešel; ona si navlíkla, posadila frátera na pohovku, shýbla se k jeho nohám a dala se do práce.

Bratr Martin díval se na druhou stranu. V světnici bylo úplné ticho, tak že bylo slyšeti, jak létají mouchy; jarní vzduch byl plný elektřiny. Regina zabrána do své práce dotkla se svými vlasy ruky fráterovy, která spočívala na jeho koleně. Ten hned jí utrhnul a zachvěl se na celém těle. Dívka si toho nevšimla, podívala se na něho a jejich oči se setkaly.

Lorenzo se vrátil, zrovna když Regina byla hotova. Nastalo omlouvání se a děkování s obou stran, jakož i naděje na brzkou shledanou. Bratr Martin chodil celý den po žebrotě jako jindy, ale jeho duše zmítána byla tisícerými myšlénkami. Když se vrátil večer do kláštera, šel s bratry do refektáře; ale na jídlo neměl chuti a naslouchal mechanicky obvyklému předčítání. Jeho mysl bloudila ještě v té rozkošné krajince. Chvílemi vytrhl se z toho zamyšlení a dělal, jakoby jedl, obávaje se, aby si toho nevšiml převor, ale ten večeřel s velikou chutí a nestaral se o jiného a všichni bratří dělali to jako on. V noci měl nepokojné sny a ráno dělal si pro to všelijaké myšlénky a výčitky; byl přesvědčen, že onen pes, co ho napadl, byl jistě sám ďábel. Šel k zpovědi a žaloval na své hříšné tělo; zpovědník mu uložil, aby po celý týden odříkával sedm kajících žalmů; ale trest pamatoval jej na vinu a mezi modlitbou myslil na toho psa a na to zašívání. Umínil si, že více nevejde do toho nebezpečného domu, a když šel okolo, ďábel ho vždycky pokoušel. Byl to zápas svědomí se zlým duchem. Svědomí mu pravilo: „Pomni na věčný život a vystříhej se nebezpečí!“ A ďábel: „Mladost je jaro života, jen trhej ty vonné květy, které bůh jako svoje požehnání hází ti do cesty!“ A popěvek známého hlasu zastavil jeho krok, a člověk zvítězil nad mnichem. Lorenzo a Regina vítali jej vždy velmi laskavě a znenáhla se poznali a vážili si sebe na vzájem. Bratr Martin se více nebál, a spřátelil se také s psem, který vždy vesele kroutil ocasem, jak ho viděl. „Když Lion není ďábel,“ myslil si bratr Martin, přátelství dobrých lidí je dar boží.“

Když se jednou loučil bratr Martin se svými přátely, stiskl mu Lorenzo ruku pevněji nežli obyčejně, provázel jej až ke dveřím a pravil potichu:

„S bohem, Martine, nevím, kdy se zase uvidíme... odejdu...“

„A kam?“ tázal se ho bratr bolestně překvapen.

„Jdu s Garibaldim... dobyt Italii Říma...“

Bratr Martin vytřeštil oči, otevřel ústa a díval se beze vší odpovědi na svého přítele.

„Co tomu říkáte?“

„Bůh buď s vámi... a děj se všude vůle boží!“

Boží vůle nedopřála, aby tento pokus se podařil; Lorenzo ušel smrti jenom zázrakem, vrátil se domů, a chystal se na podruhé. Toužil, jako všickni Italiani, míti vlast svobodnou a mocnou, oživenou duchem vzdělanosti, řízenou spravedlností a věděním. A na základě tom dělal propagandu jako pravý apoštol. Bratr Martin stal se jeho žákem, chodil častěji k svým přátelům si pohovořit.

Lorenzo mluvil beze vší vášně, byl vtělený rozum. Regina mluvila pohledem a byla to vtělená příroda. Bratr Martin zastupoval zase theologii. A když tak upřímně hovořili, ukázala se vždy pravda: každý den prorazil rozum nějakou hráz a všecky lidské předsudky musily ustoupiti vítězným důvodům spravedlnosti. Jak se objevilo světlo, mizely chmurné pověry jako fantomy snů z mozku člověka, když se probudí. Někdy bývalo svědomí bratra Martina zase znepokojeno, ale když probíral pozorně ony otázky, rozeznával věci boží od lidských, jako se odloučí čistý kov od ostatních minerálů.

Jednou pravil Martin k Lorenzovi:

„Je to divné, kterak strach před přemýšlením tajil přede mnou věci docela přirozené. Na příklad: láska k vlasti je cit přirozený, člověku vrozený, a přece nikdy jsem neuvážil, že náboženství, které by se protivilo této lásce, je náboženstvím nepřirozeným a tudíž nepravým. Nyní rozeznávám pravé kněze od nepravých a shoduju se docela s evangeliem.“

„Ovšem,“ odvětil Lorenzo. „Evangelium hlásá mírnost, lásku, dobrotu, a ti falešní křesťané touží po násilí, nesvornosti a vládě, a chtějí, aby každý byl jako oni. Lásku k vlasti a náboženství nelze nikomu vnutiti. Vlast je ona země, kde jsme se zrodili, a naše náboženství jest to, v něž věříme. O vlasti je zbytečno se hádati, je to faktum, o náboženství ano, a takové náboženství, o němž se nesmí mluvit, které se štítí světla, nebudí ve mně zrovna důvěru —“

„Tiše, tiše,“ šeptal Martin, „a co nazýváte vírou?“

„Víra,“ odvětil Lorenzo, „jest dobrá, když se nepříčí rozumu; rozum je dar boží a chcete, aby bůh schvaloval věci, které se mu příčí? Mluvte o ráji a pekle a rád vám uvěřím, neboť rozum se tomu nebrání, že někde jinde je lépe anebo hůře nežli na tomto světě, ale jenom to mi neříkejte, že náboženství, má-li se udržeti, musí prodávati sůl, tabák, kolky, neboť to se pro-

tiví zdravému rozumu. Italie může býti sjednocenou, a náboženství se tím neublíží . . .“

„Amen,“ pravil bratr, a toho dne si při rozchodu stiskli ruku. Bratr Martin došel časem těmi hovory toho přesvědčení, že doba řádů mnišských již minula a že křesťanská dokonalost nemusí se hledati zrovna v klášteřích; myslil, že může býti člověk nábožným také doma v rodině, že nestačí se modliti, choditi na žebrotu, ale že člověk má hleděti, aby něčím světu prospěl; každý den učinit krok blíže k světlu, a to byla veliká věc, neboť v jeho konventu panovala čirá tma.

Když se bratr Martin vracel do kláštera z těch krásných vrchů albanských a z malebných břehů jezera Nemského, zdálo se mu, že vstupuje do hrobu, ten dusný vzduch svíral mu hrdlo a ti bratří zdáli se mu, jakoby byli z jiného světa. — To je hrob, říkal k sobě, život je venku, a jenom mladická nevědomost pohřbila mne před časem. Bratři ve svých politických hovorech jevili nepřátelství k vlastnímu národu a svolávali válku na své bratry k záhubě celé vlasti. Bratr Martin rozjímaje o životě a bolestech svého božského mistra, viděl na něm jen samou dobrotu, odříkání, snášelivost a mravnost věru ideální. Na všech apostolech viděl ustavičnou snahu po lásce a spravedlnosti, odříkání se pozemských statků, vůbec všemožnou touhu povznésti ducha zemdleného lidskou slabostí. Ve svých bratrech viděl křesťany zvrhlé, nešťastníky, kteří zbloudili s pravé cesty. Když oblékl na se mnišský šat, zřekl se všech světských statků, maje za to, že nestojí za to, aby člověk na ně myslil, a znenáhla rozum osvícený a sama příroda jej přesvědčila, že i na zemi má člověk mnohé vznešené úkoly, že může nésti svůj kříž i přijímati dary od boha, aniž by se musil prohřešiti proti poctivosti, spravedlnosti a víře. Myslil, když bůh postavil muže a ženu vedle sebe, jistě si nepřál, aby se dobrovolně rozešli od sebe, každý na jednu polovici zeměkoule. Ale tvůrce chtěl, aby se spojili, aby síla byla podporou něžnosti a z tohoto krásného svazku aby vznikla rodina, pravý a svatý základ celé společnosti.

A jako se klamal v cíli života, rovněž i v prostředcích k jeho dosažení: ona chudoba tak vychvalovaná byla jen zdánlivou, kláštery byly bohatí žebráci — patrná nespravedlnost! Takové důvody neučinily jej právě přítelem Vatikánu, když ubíraje se se svou mošnou na rameně viděl řadu kočárů a premované sloužící, kteří čekali na kardinály, preláty i ministry protestantské, kacířské i mahomedánské, kteří šli hovořit s papežem do jeho nádherných komnat, zatím co on prosil za almužnu ve jménu Ježíše Krista. A proto nebyl ani překvapen ani zarmoucen, když spatřil, jak italské vojsko táhne do Říma za nesmírného jásotu lidu, ačkoliv smutný klášter naříkal nad obchodem cizinců a vzýval je o pomoc. Musil tajiti svoje myšlénky, aby nepřišel do hádky s bratry; když stal se mnichem, to byl první nešťastný krok, a nyní zase myslil, že musí pokrytecky tajiti tu svatou myšlénku, že náboženství a vlast mají žíti v nerozlučné shodě — myšlénku, pro kterou byli by ho vyloučili z kláštera.

V den první národní slavnosti byl bratr Martin na žebrotě v Nemi a šel, jako obyčejně, navštívit Lorenza a Reginu. Seděli u oběda s několika důstojníky vojska italského a s jejich ženami. Když přišel bratr, dívali se hosté na sebe celí udivení, ale Lorenzo vzal bratra za ruku a představil jej oněm pánům jakožto jednoho z nejlepších přátel. Páni a dámy stísnili se trochu a udělali místo bratrovi a chovali se k němu velmi zdvořile, jen jeden mladý poručík ušklíbl se na něho; on si toho všiml, ale sedl si a neřekl ani slova. Kapitána, který to viděl, to mrzelo i zavedl hovor o tom, kterak v zemích svobodných máme si vážiti každého přesvědčení, kterak náboženství prospívá, krotí vášně lidské, těší nevinně trpící, povznáší ducha stíženého neštěstím a otvírá naději na lepší budoucnost.

„Přiznám se vám upřímně,“ dodal obraceje se k bratrovi Martinovi s vojenskou přísností, „že nepovažuju kláštery právě za potřebné a souhlasím s těmi, kdo hlasují pro jejich zrušení.“

„Každá doba má své potřeby,“ odvětil bratr Martin, „a své instituce, které se časem mění i zanikají. Vedle moderní společnosti, která pokračuje se spěchem zrovna zimničním, život věnovaný prostému rozjímání jest pravým anachronismem, a když nějaká instituce se přežila, stává se neužitečnou, ano i směšnou. Kdo by chtěl nyní popírati potřebu vojska? Ale až pravá vzdělanost dokáže, že válka je divokým barbarstvím, a lidé žíti budou v bratrství, jak učí evangelium, pak, milí pánové, vaše barevné uniformy, vaše zlaté límce a epauletty budou zrovna tak směšnými jako nyní habit mnicha.“

Mladý poručík cítil to ostří, ale tajil ránu jako pravý voják a myslil si, že fráteři nezůstanou nic dlužni.

„Nuže,“ pokračoval kapitán, „zrušení klášterů vás neleká?“

„Děj se vůle boží,“ odvětil fráter. „Té máme se všickni rádi podrobiti.“

„A myslíte, že také jiní bratří jsou téhož smýšlení?“

„Ne snad, ale mlčení jest povinností naší řehole; v klášteře myslí každý za sebe a bůh za všecky.“

Mladý poručík se toho chytil a ozval se:

„V civilní společnosti říkáme tomu také sobectví.“

„Pravda,“ odvětil kapitán, „ale sobectví neklíčí pouze v klášteřích, nýbrž v srdci každého, ať žije kdekoliv, jako bejlí na poli. Vzdělání je nejlépe vyhubí.“

„A život rodinný,“ dodala jedna z dám, „kde každý žije pro ty ostatní a pracuje k společnému blahu.“

„Rodina jest asyl mnohem světější nežli klášter,“ pravil bratr Martin, „jen když v ní vládne poctivost a mír.“

Na konci oběda připíjeli hosté na shodu mezi náboženstvím, vlastí a rodinou.

„A na zrušení klášterů!“ dodal poručík.

„A na všecky parasity, kteří sijí smutek a neštěstí!“ dodal bratr Martin; „neboť lidé toho druhu jsou nejen v klášteřích, ale též v rodině, v úřadech, při vojště, ve všech koutech říše, v městě jako na venkově. Má-li vlast býti velikou a šťastnou, musí lidé všech stavů býti lepšími.“

Nikdo nemohl odporovati, potlesk byl všeobecný a s přípitkem: „Prvnímu bojovníku za svobodu Italie!“ skončili hostinu.

Bratr Martin se rozloučil se všemi a vrátil se do kláštera.

A kapitán procházeje se s Lorenzem po břehu jezera, pravil: „Věru, ten váš fráter není žádný pokrytec!"

„Ovšem že ne," odvětil Lorenzo, „je to výtečný muž; poznal jsem ho před časem, byl mladý, nevědomý a sklamaný jako většina jeho bratří; ale teď otevřel jsem mu oči, teď rozumuje docela samostatně; je to muž pevné povahy, který nezapře svoje povolání. Ten jistě se dovede přispůsobiti potřebám doby."

„A co bude dělati, když bude klášter jeho zrušen?"

„On? Již si chystá svoje hnízdo. Je v klášteře zahradníkem a rozumí hospodářství. Jeho strýc nemaje dětí, slíbil mu hezký stateček a chce mu svěřiti správu svých polí a učiní jej svým dědicem. Je to muž poctivý, který když změní povolání, bude stejně dobrým, jen v jediném způsobu. Na místě té chudoby nastoupí práce, na místě dlouhých žalmů moudré rady hospodářské a krásné příklady. Bude to pravý křesťan, poněvadž odříkání, jemuž uvykl, jest také jednou z prvních ctností každého občana. Ve veřejnosti zachová patřičnou reservu, ale v životě intimním je upřímnější a řekl mi kolikráte: Lorenzo, Italie nepotřebuje mnichů, ale dobrých rolníků, poctivých a pracovitých občanů, a když přijde čas, budu konati svoji povinnost jako ostatní."

Večer v kavárně vyprávěl kapitán o tom svým kolegům, právě když vešel mladý poručík, kterýž začal vykládati, co se dověděl o fráterovi, s kterým obědvali.

„Slyšte, slyšte!" volali všichni.

„Moji drazí," pravil poručík, „vězte, co vypravuji každému dívky v Narni, že po zrušení klášterů bratr Martin zasnoubí se s královnou!"

„Nuže," pravil kapitán, „a co je na tom divného? Křesťanství vyvedlo člověka z pohanství, uvyklo jej lepším mravům a přispělo velice k osvobození otroka, který neměl ani vlasti ani boha!... Ti všichni ubozí opuštění ve světě antickém, nalezše boha svého utekli se do klášterů a zde se mu klaněli. Tehdáž byla vlast zaplavena barbary. Po tolika staletích otroctví máme konečně svobodu. A když nyní vlast je osvobozena a sjednocena, mohou mniši vyjíti ze svých klášterů a státi se užitečnými občany a spojiti tak kultus boha a vlasti v jedno! Hleďte, že je v tom neustálý pokrok — lidstvo jde lepší budoucnosti vstříc!

FEUILLETON.

Z povídek Nadarových.

Smrt, neúprosná smrt tě čeká...

Mladá matka, s tváří růžovou a vlasem zlatým kloní se na zad a vztažené ruce její drží nahé dítě bílé a růžové.

Nechá si je cupat na prsou od pasu až k ústům, líbá a kouše jeho malé buclaté nožičky a směje se na ně s celým srdcem.

Dítě leze po ní, jak jeho slabé nožky jen mohou a směje se též, zvláště když matka jeho chytá tlustou nožku do svých rtů.

V tom však spozoruje něco na nožce svého miláčka a přestane s ním hráti. Vezme jemné nůžky; s nekonečnou opatrností ustřihne mu malý nehet a neustále se smějíc zadívá se chvíli na tuto první žeň — drobounký ten srpeček, průhledný jako opál.

A matka v tom stálém smíchu ani nevzpomene, že tato první maličkost s těla dítěte — část života ještě před chvílí, jež navždy kleslo v nekonečné nic té veliké světové kostnice — jest první daní hrobu, prvním počátkem budoucího rozpadnutí...

Smrt, neúprosná smrt tě čeká...

Svědomí.

Pod jabloněmi, jichž větve i při všech podporách bohatstvím zrovna se prohýbaly — viděl jsem dvě děti paní Jean, ubohé vdovy, obě plakaly. Co pravím, plakaly! Naříkaly si. Děvčátko drželo v každé ruce jablko; hošík také měl v každé ruce jablko. Po tváři tekly jim slzy smíšené s prachem; šly spolu krok za krokem, jako by něco hledaly, a věru sotva měly kam šlápnout mezi tím napadaným ovocem; bylo ho dole skoro tolik jako nahoře. Celá země jest jím pokryta jako kobercem, pěkně žlutým a červeným. Děti mne zhlédly a začaly plakati tím více, až mi to znělo v uších.

Jsme spolu staří přátelé; věru že zasloužil jsem si jejich důvěry.

„Proč pak, děti, pláčete?"

Bylo to ještě horší. Ta moje otázka je znova rozplakala. Těšil jsem je a chlácholil, až konečně s velikým namáháním vytáhl jsem z děvčete slabiku za slabikou — hošík plakal neustále, že by byl skálu pohnul, — celé vyznání jejich zločinu:

„Maminka je nemocna." (To jsem věděl.) A tak pustily se děti dále od domu až k těm jabloním. Tu viděly tolik těch hezkých jablek, jež by beztoho shnila, zdvihly si tedy po dvou a přinesly je vítězně domů, aby si maminka pochutnala.

„Ale maminka se náramně, náramně hněvala."

„Řekla, že ta jablka nejsou jejich, že se nemá brati, co patří jiným, že by si nebyla myslila, že její děti mohou se dopustiti takové špatnosti: že jí bude z toho zármutku ještě hůře a že by raději zemřela nežli aby měla nepoctivé děti. Na to pak jim rozkázala, ačkoliv byly hodně unaveny, aby je vrátily tam, kde je vzaly..."

„Dobře, děti, vaše maminka měla pravdu: položte ta jablka zase na zem."

Nový pláč, ještě hroznější, byl mi odpovědí; vždyť jsem se dotkl rány právě tam, kde nejvíc bolela. — Sáhl jsem jim do svědomí!...

„My... my... nevíme... pod kterým stromem jsme je vzaly?"

— — — — — — — — — — — — — — — —

Vzal jsem hocha do náručí, dívku za ruku a vedl jsem je domů; myslil jsem po cestě, že není na světě tak zle a že nesmí člověk zoufati, dokud jsou lidé, kteří mají takové děti, a smekl jsem uctivě před nízkou chaloupkou chudé vdovy.

Štěstí.

Co pak je štěstí? — Kde je hledati?

Byl notářem váženým v celé krajině: hodný muž! Na neštěstí stal se vdovcem. Když ztratí člověk ženu, kterou miloval a zbude na světě sám, bez dětí, co má dělati? Náš chudák notář začal píti. Pil tak, že propil vše, kancelář, klienty, celou praxi.

Teď když ho potkáte v jeho starém černém kabátě, který časem již zčervenal, s tím obyčejným hadrem okolo krku, který snad někdy byl bílý, ubohý ten muž jde sám, vždycky sám. Oddal se docela této blahodějné vášni, která jej naučila zapomínati. Motá se okolo malé kavárny, ohlíží se chladně po starých známých, kteří se za ním dívají, a hledí kde by ho někdo pozval na skleničku v nějaké krčmě, tam za mostem. A jak je blažen, jak nadšen, když prázdní zvolna tu malou skleničku!

Je šťasten...

Je krásný letní den a v městě je trh; on leží v hustém blátě zrovna na ulici. Jeden vesničan, jeden z jeho starých klientů, v němž zůstalo až posud trochu té staré úcty k němu, chce ho zvednout: — „Ale, pane Benoist! Bývalý notář! Muž jako vy! A k tomu dnes je trh! Vždyť se na vás každý dívá!"

Ale pan Benoist mhouří oči a praví:

„Ah, ty darebo, ty bys chtěl být na mém místě, to věřím!"

Drama.

„Smrt Odyssea“, tragédie v pěti dějstvích od Jaroslava Vrchlického, následovala za „Drahomírou“ rychle jako druhý akt dramatické činnosti geniálního básníka.

Zabráni ještě mocným dojmem z jeho první tragédie, slyšíme doznívati poslední akordy úchvatné básně za snášející se oponou, kteráž zvedá se již opět, aby odhalila nový obraz, neméně skvělý a mistrný. Přirozeno, že s výšky, na niž povznesl nás Vrchlický „Drahomírou“, pohlížíme na „Odyssea“. A opět zíráme nad obzor všednosti a daleko přes úzké meze schematického tvoření ve sbásněný svět, vyčarovaný z hlubin obrovského fondu duševního.

Neočekávali jsme nic menšího. Poesie Vrchlického vyrůstá svým jádrem ze základů všelidských, věčně platných a pnouc se orlím vzletem k zenitu odívá se nejzářnějším, uměleckým a rázovitě profilovaným lepým tvarem. Jest nám počítati s vyspělou individualitou básnickou, při níž by právě bylo s podivením, aby sáhla mimo, k myšlénce pomíjející hodnoty a lehkého zrna, aby časem a prostorem dala si bránit ve volnosti pravého umělce.

Tím jest i vysvětleno, proč uvedeni jsme básníkem v heroickou dobu starého Řecka a proč přes to mezi heroy jsme jako doma, nepotřebujíce k porozumění tlukotu jejich srdcí a přívalu jejich vzletných slov žádného tlumočníka, nijaký slovník, aniž archaeologických studií a nezáživného komentáře.

Kdyby nebylo této všeobecné, časovými přípojky nespoutané platnosti člověka, jenž pod rukou Vrchlického zůstává vždy člověkem, nechť nazván jest jakkoli a nechť vřaděn jest mezi heroy šerého dávnověku neb naše současníky, musili bychom vykládati básníkovi za velikou zásluhu, že dovedl se vystříhati obyčejné cesty, která počíná historickou neb starožitnickou přesností a končí polovičním neb celým — fiaskem. Nelze zapříti, že antika, dobrá, patinovaná antika jest nám cizí; obdivujeme se jí, avšak nerozhřejeme se. Vážíme-li tedy látku z ní, možno napsati buď drama knihové, krásné, vznešené i doklady oplývající, aneb — počínati sobě jako básník „Smrti Odysseovy“, podříditi archaeologii úplně poesii a vytvořiti umělecké dílo, jakým býti má, nechceme-li, aby nová práce nebyla planým, nesrozumitelným patiskem zastaralých děl.

Smrt Odysseova podmíněna jest vinou jeho vlastní, tedy tragickou a přivoděna psychologickým procesem a dramatickým zauzlením, jež ve své původní síle i bohatosti bezprostředně diváka unáší. Básník není v této tragédii vykonavatelem delfské věštby, nýbrž používá jí toliko co pomůcky, co slova, které padá jako zápalná jiskra v duše lidí úplně samočinných.

Na své dobrodružné pouti od Ilia k břehům ithackým spočinul Odysseus v náručí Kirke, jejíž syn Telagon, byv mořem vyvržen na Ithaku, žije nepoznán a sám původ svůj neznaje, u pastýře Eutycha a dcery jeho Nerey, k níž láska ho víže. Na lovu Telagon zachrání život Telemachovi, synu Odyssea, v jehož domě jest svědkem vyřízení věštby delfické, která z jeho vnitra vyplaší chabé a nejasné vzpomínky z dětství. Otec se synem poznávají se tušením, jež prsten, Odysseem v rukou Kirke zanechaný v jistotu obrátí, kteréž nabude také současně žárlivá choť krále ithackého, Penelope. Odysseus zapírá, obávaje se hněvu choti a splnění věštby Pythie i chce v dobrém zbaviti se živého svědectví svých zálltů, které žárlivost vášnivé choti jeho stonásobně zveličuje, k slepé pomstychtivosti se rozpalujíc. Penelope jest ve svém podezřívání pravou ženou a v důslednostech též; bouře jejího hněvu v prvním rozlícení se snese nad hlavou Telagonovou: vyšle naň vraha, jehož dýku zachytí ve svá prsa Nerea. Telagon vzdávající se již pro Nereu ztrestání Odyssea za utrpení matčino, vzchopí se od mrtvoly své milenky k dvojnásobné pomstě, za ni a za matku. Göthův axiom „das ist der Sünde Fluch, dass sie fortzeugend — —“ osvědčuje se na Odysseovi; potácí se od poklesku k poklesku a donucen konečně Telagonem v efektní scéně, aby uznal jej za syna a pak vypuzen z vlastního domu svou zoufalostí a hněvem matky Telemachovy, jejž právě králem byl prohlásil. Mladý král, proti jehož rodu se byl vzbouřil lid vedením Telagona, hledá otce, nalezne jej jako potulného chudasa, odmítnutého od prahu Eutychova, i chce jej usmířiti s matkou. V Odysseovi procitne král, odpírá a když Telemach odkvapí pro matku, vrhá se nešťastný Odysseus v boj, v němž padne rukou Telagonovou. Věštba jest naplněna, a vůči smrti, v níž jest smíření, promíjí a odprošuje Penelope i Telagon.

Toť stručně tresť děje, založeného na jediném a důsledně provedeném motivu, děje výtečně sestrojeného a ráz na ráz v dramaticky soustředěných, účinně stupňovaných scénách se odehrávajícího. Jasný a na jednoduchém základě zbudovaný vývoj není ověšen shledanými a spůjčenými raketami na dosažení většího leč i rozptýleného úspěchu; hra sama jest plna velikých momentů, které v nepřetržité řadě logicky vznikajíce a vzájemně se doplňujíce diváka v stálém napnutí udržují. Síla tragiky Vrchlického a cit něžný i vášnivý, jejž vdechl svým postavám, uchvacují neodolatelně. O psychologické výšce, jadrném charakterisování a velikolepé obsažnosti, jaké v jeho nejnovějším díle každým veršem krásného dialogu vyznívají, netřeba zajisté šířiti slov; v té příčině ukázal se již dříve mistrem, než na divadle jsme ho poznali.

Za druhý kus Vrchlického musíme býti jako diváci i jako účastníci v rozkvětu českého umění slovesného vděčni a budeme i za každý nový; s lidmi, které Vrchlický posílá na prkna, hrajeme s sebou, bez dechu, každou žilkou a vším tepem rozjařené krve.

Tuším, že nevyruší nás nikterak ani příště znalecká osvědčení bedlivých badatelů; nesejde nikomu na tom, na kterých místech a kolik centimetrů stranou odchýlil se básník ve svém díle od historického podkladu. Bylo by podivno, abychom teprv nyní, roku 1882 musili dovozovati, že umění není řemeslem, že licentia poetica zahrnuta jest v první uměleckou abecedu, že básník ani nemůže dialogisovati kroniky, je-li — básníkem. Nechtějme se dovolávati Luciana, Odyssey, Fenelona a jiných a ptáti se naivně, zdali Telegon byl skutečně synem Kirke, když báj přec také tvrdí, že matkou jeho byla krásná Kalypso, s níž Odysseus plných sedm let se bavil. Jeho syn z Kirky slul prý vlastně Ausonius či Latinus, a Kirke byla řemeslná svůdnice i kouzelnice, a Telegon korsár, nikoli pastýř, a — — kam bychom tímto zabýjením vlastní koncepce básníkovy dospěli? Neuškodí arci, poznáme-li též materiál díla uměleckého; ovládáním látky osvědčuje se mistr a dokazuje, že jest — svůj!

Protož i — potěšivše se drahokamem broušeným a fácetovaným, dáme si konečně rádi říci, jak vyhlíží zhruba, v přírodě, v mineralogické sbírce odborníka, jakou má hutnost, jaký stupeň tvrdosti atp., což všechno jest zajímavo.

Vděčné úlohy tragédie Vrchlického nabyly většinou dobrých a snaživých interpretů. V úloze Penelopy vynikla paní Sklenářová-Malá a titulního reka obral si za zvláštní studium svědomitý pan Slukov. Velmi účinně provedl Telagona pan Seifert, vedle něhož pan Pulda vytvořil naskrze dokonalou figuru v úloze Eutycha. Roztomilá byla paní Bittnerová co Nerea.

Souhra v pozdějších představeních nabývala hladkosti, kterou na málo místech drsným způsobem rušila, jak obyčejně — necvičená komparserie. Výpravu dlužno nazvati slušnou; v prvních dobách vývoje slohu dorického neznali sice římské architektury, avšak v královském zemském českém divadle nutno považiti, že bývaly časy, kdy Heléni bojovali pod švédskými šišáky; režie nyní koná seč jest a časy ty již minuly — —

A úspěch „Smrti Odyssea před soudným diváctvem?“ Potěš se jím v divadle každý sám. *J. L.*

Listárna redakce.

P. Josef Stránský: Pošlete více.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „Auředninský Ot.“, „O. Bř. Slavětinský“, „Hanuš Obora“, „Lucian Růžovský“, „B. mol“, „Emil Luzín“, „Ž. Ž.“, „Edv. Bohdanecký“, „Drahomíra“, „116×4“, „H“, „v-n-a-p“, „J. Plaček“, „V. Gl.“, Světlon“, „Ben. 10“, „S. V. K.“, „Hyz“.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. července 1882. ČÍSLO 19.

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa*.

(Pokračování.)

II.

Ráno se dědeček hněval. Vstal, jak ve zvyku míval, s východem slunce a odešel ven, opominuv však na čelo babiččino před odchodem vtisknouti políbení.

Babička tvářila se jako by spala; avšak pozorovala každé manželovo hnutí, dívajíc se skulinami přivřených řas. Vzchopila se na loži v témž okamžiku, v kterém zavřely se dvéře pokoje za odcházejícím dědečkem.

Pohlížela za ním s uspokojením, s úsměvem vítězným, ale zároveň shovívavým, jako za přemoženým a prchajícím nepřítelem — nenapadlo ji, že tento útěk dědečkův jest dobře promyšlený strategický pohyb, ústup pouze zdánlivý, mající za účel silnějšího protivníka oklamati.

Dědeček nevracel se z ranní procházky nad obyčej dlouho a babička čekajíc naň se snídaním, pohlížela plna netrpělivosti a ještě více starostlivosti ke dveřím, brzo-li jimi vejde. Aby se mu tak bylo něco přihodilo, nějaká nehoda, neštěstí! Spal opravdu po celou noc nepokojně a když odcházel, zdálo se, že jeho šíje jest sehnutá a krok jeho málo pevný. Snadno mohl by upadnouti a nohu si zlomiti nebo ruku! Ano, i smrt dostavuje se lidem jeho stáří často nenadále, neočekávaně a poráží je mžikem! Mohla by mdloba překvapiti jej někde v polích, o samotě, kde by se nedovolal lidské pomoci . . .

Sledujíc tyto myšlénky babička chvěla se bázní a zlou předtuchou i nescházelo mnoho, že by již byla svolala všechnu domácí čeleď, aby rozešla se po okolí a vyhledala ztraceného — ať živého nebo mrtvého.

Na štěstí otevřely se dvéře a babička zapomenuvši úplně na hněv, běžela dědečkovi naproti, jak rychle staré nohy její tomu dovolovaly. Leknutím stanula jako zkamenělá. Tváře starcovy leskly se rudým ohněm, oko plálo rozčilením — —

„Kde pak jste chodil, Jene — pro Boha!“ — —

Šaty dědečkovy nesly na sobě stopy ranní rosy a zejména boty dokazovaly výmluvně, že majitel jejich nevyhýbal se blátu ani mokru.

„Kde pak jste se tak uhonil?“ — tázala se dále babička v spravedlivém rozhorlení. „Jest to nápad!“ — zlobila se. „Starý člověk a lítat bez rozumu přes vody i skály, zelenem i trním! — A za chladného ranního vzduchu uhřát se jako nerozumné dítě! — Jak snadno vystydnout, nemoc si odnésti ano i smrt . . .“

Dědeček tvářil se tak lhostejně, jako by se celé to kázání jeho vlastně ani netýkalo. Při posledním slově podíval se významně na babičku a přistoupiv pak k oknu otevřel je i hleděl z něho ven, zádumčivě, smutně . . . „Smrt! smrt! . . . Co pak mám na tom světě?“ . . . A vzdychl.

Babičce neušla tato ačkoli skorem šeptmo pronešená slova; její zlost rázem proměnila se v lítost a soustrast.

„Zavřete okno, prosím vás! — Nestůjte v tom tahu!“ — zvolala tónem ještě trochu ostrým — ale pak přistoupila smířlivě k dědečkovi a chopivši jej za ruku, vodila jej chvíli sem a tam po pokoji. „Není dobře hned usednout s tak rozbouřenou krví,“ — napomínala hlasem již zcela mírným. „A teď k snídaní — máš asi beztoho již hlad!“ — zvolala usazujíc dědečka pečlivě do lenošky. „Ale co jsi dělal, Jene, prosím tě?“ — otázala se skorem plačtivě, utírajíc s čela manželova dosud hojně prýštící se pot.

„Co jsem dělal?“ — — opakoval dědeček pomalu otázku. „Byl jsem v zahradě“ — odpověděl lhostejně.

„A tam jsi se nějakou zbytečnou prací nondal“ — kárala babička, ale tónem měkkým, přátelským. „Prací, kterou mohli zcela dobře vykonati naši lidé, jichž máme plné stavení, a kteří tu dobu beztoho, jako obyčejně, lenošili. Kopal jste — ořezával větve — přesazoval fialy — — snad dokonce zalíval okurky — — —“ vyslýchala babička.

V tom otevřely se dvéře a vešla služka Baruška s kávovým náčiním na rukou. Za ní v patách Petr, laborant, nesoucí obrovskou kytici.

„Chtěl jsem tě překvapit“ — řekl dědeček a přijmuv kytici, podával ji babičce. „Vázaného, Toninko.“

Petr s Baruškou zmizeli jako na povel za dveřmi a dívali se snad klíční dírkou na dojemné skupení objímajících se starců. Dědeček smál se spokojeně a paní babička plakala radostí.

„Tak časně ráno! — A co tě to stálo namáhání!“ — volala, smějíc se zároveň se slzami. „Jaké to krásné

růže!" — šeptala přivoňujíc ke kytici a tisknouc milostně dědečkovy ruce. „A ty pomněnky! Není divu, že jsi se tak urousal. Ještě jsi mohl spadnout po hlavě do potoka! — A tak se uhřát!" — —

Paní babička marně namáhala se, aby zostřila svůj hlas v tón důstojně káravý, přísný — nepodařilo se jí to; něha, vděčnost, láska mluvila z každého jejího slova.

Málo svátků svých ztrávila babička tak vesele. Zdálo se, že omladla. Žertovala a vtipkovala s dědečkem a hovořila rozmarně s gratulanty, jichž přicházelo houfně ze všech stran četného příbuzenstva i známých. Zapomněla úplně na trampoty, které včera tížily starou její hlavu, a kdyby byla s listem Josefovi počkala do dneška, nebyl by tento obdržel dopis plný zoufalého nářku, ale plný růžového rozmaru a nezkaleného štěstí.

Dědeček vytrval dnes ku podivu dlouho pod střechou, v babiččině společnosti, snaže se co možná ji baviti a v příjemném rozmaru udržeti; konečně však nemohl již déle se zdržeti — objevila se nevyhnutelná toho potřeba, aby podíval se „na kopec", jak se říkalo poli, rozkládajícímu se po celé výšině nedaleko města, a kolem něhož dědeček k neznámému vlastně účelu stavěl vysokou zeď.

Bezpříkladná nesvědomitost a lenivost dělníků, nedohledne-li se na ně, byl zajisté důvod tak pádný, že nebylo ani lze mu slovem odporovati. A tak vypravil se dědeček na obtížnou cestu, provázen babiččiným požehnáním, které mu udělila v podobě křížku, jímž před odchodem suchá ruka její poznamenala čelo jeho a rty i prsa.

Účel, pro nějž cesta „na kopec" podniknuta byla, provedl dědeček ovšem jak náleží. Přijda na místo, nalezl zedníky a nádenníky, kteří zdaleka již viděli jej blížiti se, v namáhavé práci, v potu tváří se lopotící. Neopominul jich vřele politovati a shledav, že je parno skutečně nesmírné a těžká práce v něm zajisté přímo nesnesitelná — vybídl bedlivé pracovníky, aby usedli s ním na mez, do stínu stojící zde jabloně a malé půl hodinky si odpočinuli. Aby čas takto nebyl ztracen, vynaložil jej dědeček humanně k duševnímu prospěchu svých dělníků. Vyňal z kapsy Voltaira, jehož některý spis s sebou vždy nosil, a jal se z původního jazyku překládati tak hbitě, jako by česky četl, několik zajímavých stránek z historie Petra Velikého — k valnému prospěchu a k netajené zábavě posluchačů, kteří na sebe mrkali, do sebe šťouchali a smáli se šibalsky za čtenářovými zády.

Hodina uplynula jako mžikem a dědeček byl opravdu překvapen uslyšev zvoniti poledne. S hlavou odkrytou, obklopen muži v halenách, vydal se na zpáteční cestu a rozloučil se s nimi na náměstí, přátelsky tiskna všem mozolné pravice.

„Přicházím trochu pozdě?" — tázal se, vstupuje přes práh, nesměle, jako na omluvu. Ale paní babička nepřivítala jej slovem výčitky. Neslyšela ani kroky jeho a teprve na slova jeho se obrátila; stalo se jí to samé jako jemu — zapomněla času.

Po šťastném odbytí posledního gratulanta oddychnouc si spokojeně pohřížila se v milou samotu. Kytici na klíně, usedla do lenošky a ruce její hrály si s drobnými kvítky. Zapomněla úplně na přítomnost. Zaletěla do minulosti. Myšlénky její těkaly v těch dalekých dobách mladosti...

Náhodou byla babiččina lenoška přistrčena k pianu. Nepozorovala to dříve. A teď pojednou vztáhla ruce a otevřela příklop hudebního nástroje a prsty její svezly se na staromodní kostěné černé klapky...

„Na Tě myslím, když se rozednívá,
Na Tě myslím, když na západ cílí den,
O Tobě mně ptactvo smutně zpívá,
O Tobě je i můj noční sen..."

Až do konce dozpívala babička milostnou tu píseň, kterou zpívala kdysi, před dávnými lety, snivě při měsíčku toužíc po vzdáleném milenci. Zpívala hlasem málo lahodným, chraplavým, ale tak cituplně a výrazně, s touže něhou, jako tenkráte v pohnutých těch dobách lásky.

„Na tě myslím..." opakovala se slzou v oku první verš. A ten, na kterého myslila vždy a bez přestání, se stejnou láskou a věrností, teď jako tenkráte, před lety, v prvním puku panenského srdce svého — objevil se v tom na prahu. „Přicházím trochu pozdě?"...

A babička letěla mu vstříc do náruče s takovou radostí, jakoby se byl dědeček vrátil odněkud z výpravy do Kolebidy. —

Obědvali sami dva, bez hostů, babička nikoho nepozvala a také odmítla pozvání došlé jí s několika stran, aby svátek svůj strávila v kruhu přátel. Po jídle oba starouškové jako vždy, sedíce naproti sobě, zdravě si zdřímnuli.

Odpoledne odbývala se svačina, k níž pozvána celá krásnější polovice příbuzenstva a jíž súčastnil se také dědeček, ačkoli až do konce nebylo mu možno vytrvati; vzpomněl si totiž šťastnou náhodou, že na čtvrtou hodinu odpolední požádal krajského inženýra, aby mu řádně a přesně vyměřil patřící mu pozemek „boží muka", aniž však dosud byl si určitě toho vědom, k čemu výměry té potřebuje a jaký prospěšný podnik mohl by s „božími mukami" učiniti.

Dobrý rozmar babiččin vytrval až do sklonu dne. K večeři vypila o půl skleničky piva více nežli obyčejně pívala i žvlatlala pak až do únavy. Také dědeček však byl dosti hovorným a bavil družku svoji o všech možných věcech.

Jenom o výpravě do Indie nezmínil se ani slovem. Zdálo se, že včerejší malá bouře rodinná nadobro z hlavy jeho myšlénku tu vypudila. Za to paní babičce zasesklo se dnes ku podivu po krásné té zemi i pokusila se sama několikrát o smělou plavbu k jejím požehnaným břehům. Dědeček vytrvale odpíral jí průvod přes oceán a obrátil vždy uměle směr babiččiny cesty na domácí půdu.

„Kdypak má tedy ten koráb vlastně vyplouti?" — otázala se konečně babička přímo nemohouc se déle zdržeti.

Dědeček pokrčil rameny, jako by chtěl říci, že je mu to nyní věcí nadmíru lhostejnou.

„Ale také jeti snad nemáš v úmyslu, Jene? — Pro Boha!" — —

Dědeček povstal a ovinul ruce kolem babiččiny šíje tak pevně, jako by se chtěl bránit, kdyby snad někdo jiný v úmyslu měl jej odtud odtrhnouti.

Babičce byla tato němá, ale přesvědčující odpověď zcela po chuti. „Nuž — jedná-li se pouze o ty peníze..."

prohodila, jako by proti jich vydání nikdy slovem nebyla se ohradila.

Ráno vycházeje z domu nesl si pan Perner s veselou tváří potřebný podpis své manželky na dlužním úpisu i zaměřil s drahocennou tou listinou přímo k švakrovi Kronovi, s nímž pohřížili se pak společně v zajímavé studie aritmetické . . . dědoušek však na svůj vrub zvláště mimo to ohlížel se po cestě, kterak by vypůjčenými od švakra penězi jenom nejnaléhavější a nejneodbytnější věřitelé mohli býti uspokojeni, ostatní pak odkázáni na pozdější časy — aby tím způsobem větší částka v jeho rukou na hotovosti zbyla a on mohl vzíti nejméně dvě akcie společnosti pro výpravu do východní Indie . . . Knihovní jistota Pernerovských pozemků ovšem výsledkem těchto porad obou mužů valně snad nezískala.

Asi za týden zbavena byla kožená tobolka páně Kronova značné části své tučnosti. Několik krásných stránek jejího cenného nitra putovalo poštou do Mohuče a uloženo prospěšně do rukou dra. Goldmanna. —

III.

Lékárna s . . . ská jest jedna z nejstarších, snad vůbec nejstarší v jižních Čechách. S povolením úřadů, vykázav se, že zvláštním dekretem Rudolfa II. k provozování živnosti lékárnické předepsanou zkoušku před pražskou medicinskou fakultou řádně složil, otevřel Martin Perner roku 1630 zde svou „apotéku“.

Byl původem ze Slezska, kde byl otec jeho a on sám v mládí svém poddaným hraběnky Kunhuty z Vrbna a Bruntalu, poslední a nepatrné ratolesti postranní větve této slavné rodiny, pocházející přímo od zakladatele kláštera teplského. Paní Kunhuta na smrtelném jsouc loži a smrti blízká, na odpuštění hříchů svých a větší slávu boží propustila s několika jinými též nevolného našeho předka, aby, jak v staré listině propouštěcí stojí — „tento učený mládenec živnost svou kdekoli a svobodně provozovati mohl“. Snad na vděčnou památku potomkyně pana Hroznaty nazvána nová lékárna „u vinného hroznu“.

Martin Perner byl člověk přičinlivý a štěstí mu přálo. Vyzískav značného jmění zemřel u vysokém stáří i odevzdal lékárnu synovi, který vstoupiv v otcovy šlepěje rozšířil opět značně rodinný majetek a vládl šťastně „vinému hroznu“, až vystřídán byl zase svým synem. To se opakovalo ještě dvakrát se stejným požehnáním práce a když v poslední desítce osmnáctého století dědeček náš Jan stal se hlavou rodiny, rozkládaly se pozemky náležející k lékárně po dvou stranách města do značné dálky.

Také babička byla z rodiny zámožné a ačkoli zároveň četné, bylo věno její přece dosti značné. Otec její všemožně opíral se vdavkům na lékárnu. Byl člověk starousedlý, vážný, nábožný, pracovitý, nepřítel všech novot, které zdály se mu, že opravami císaře Josefa uvedeny jsou až na nejvyšší výši, na samou hranici možnosti, již překročiti nelze. Duchaplný světák a nespokojenec s církví i státem, zřejmý Voltairián, neklidný a nestálý, k tomu poněkud švihácký Jan nebyl mu valně po chuti a nezdál se mu býti zárukou, že učiní dceru jeho šťastnou.

Otec Perner, který proti synovým záletům z počátku ničeho nenamítal, uražen tím nenadálým a nepředvídaným odporem „druhé strany“, postavil si teď také svou hlavu i nechtěl o ničem více slyšeti. Poslal Jana na cesty, kamsi do světa, na neurčitý čas a ohlížel se sám pro něho po nevěstě. A těch se hlásilo dosti — každého prstu vztažené ruky bylo by prý se s radostí nechopilo deset těch nejhezčích děvčat z celého království.

Více než dvě léta trvaly tyto bouře, a Toninka, paní babička, byla by prý málem umřela steskem. Také však od Jana docházely domů listy plné hoře a zoufalství, nevěstící pro budoucnost nic dobrého. Nebýt panímámy, matky Toninčiny, bůh ví jak by vše bylo skončilo. Ale ona byla andělem strážným milujících; ona a stará Běta, jejíž prostřednictvím udržováno pravidelné spojení s cizinou, začež pak od dědečka až do smrti požívala slušného výměnku.

Proti neoblomnému otci zosnováno celé spiknutí a on také opravdu konečně zapletl se v pavučinách všech těch ženských intrik, podlehl i svolil v sňatek. Ano, bylo mu teď hořkou pilulku spolknouti.

Jednoho dne, v neděli, po mši svaté, vyšňořen parádně, způsobem slavnostním kráčel po náměstí a před tváří celého města zaměřil do lékárny. Starý Perner přivítal jej u samého prahu, důstojně jak se slušelo. Byl vzácnou návštěvou nemálo překvapen, neočekával, že by měšťanská pýcha pana Železného, prvního koželuha v kraji a po dvacet let již konšela v úřadě městském, až k takovému pokoření mohla se skloniti. Pochopil úplně těžkost takového kroku i vynasnažil se kavalírsky, aby jej nepříteli poraženému usnadnil. Vedl hosta hned nahoru s úsměvem vítězným, ale zároveň povzbuzujícím.

Ptal se sám na Toninku, naši babičku, co dělá a zdráva-li.

Pan Železný poděkoval za otázku a postěžoval si, jaké má s dětmi soužení.

Pan Perner přisvědčil ochotně, že i jemu vede se nejinak; že syna má sice jediného, ale mnoho s ním starostí. Že jest člověk srdce dobrého, předobrého (proneseno se zvláštním důrazem), ale bez náležité usedlosti — hotový větroplach. A že nenapraví jej asi nic jiného, než pořádná, pracovitá, rozumná žena.

Pan Železný nechopil se této podávané mu niti, ale prohodil teď, že vlastně přišel v záležitostech jaksi zdravotních — že totiž Toninka delší již čas, od jisté doby churaví, a že matka přiměla jej, starostlivého otce, k tomu, aby se zkušeným v těch věcech lékárníkem se poradil.

Pan Perner tvářil se, jako by tomu všemu věřil; nemohl ovšem žádat, aby mu řádný otec a měšťan nabídl sám dceru — jemu stačilo úplně, že s druhé strany učiněn byl první krok ku sblížení. V celku měl sám těch hněvů také dost a děvče bylo mu opravdu po chuti. „Že se na Toninku přijde sám podívat“ — řekl významně.

A pak mluvili o jiných záležitostech, o úrodě, obchodech, o počasí.

Druhého dne oplatil pan lékárník u koželuhů návštěvu. Celé město bylo vzhůru. Žádal ve vší počestnosti a ve vší formě za ruku dcery Antonie pro svého syna.

Oba otcové byli mužové příliš vážní, než aby neuvážili všechny okolnosti. Zavřeli se spolu do pokoje a při sklenici vína zvážili všechny dobré i špatné vlastnosti svých dětí a také stránce finanční věnovali náležitou pozornost. Smluveno vše do podrobna a Tonince přede-

psán recept, který ji opravdu úžasně rychle dokonale pozdravil. Jan vrátil se domů.

Ale než došlo k svatbě, stala se v lékárně ještě změna. Starý Perner náhle a neočekávaně složil žezlo vlády nad vinným hroznem i pochován jest k předkům svým pod ochranu svaté Trojice, do rodinné hrobky.

Dědeček zůstal sám hospodařiti na lékárně, neboť byl jediným synem a starý pan Perner ovdověv brzo po jeho narození, zůstal již vdovcem až do smrti. Mladý muž byl by rád přivedl do nastoupeného hospodářství co nejdříve družku vyvolenou, ale dobrý starý mrav nedovoloval tomu, aby před uplynutím smutku, před rokem, svatba se odbývala. Konečně dočkali se té chvíle.

A o samé svatbě pohněvali starého otce Železného na smrt. Nechtěl slavnost míti jinou než skromně tichou, jak se na dívku z měšťanského domu jediné přísluší. Ženich však byl v požadavcích svých poněkud výstřednější a také nevěsta přidala se ovšem spíše k němu než k otci. Ale tento byl neústupný. Každou pentli na šatech musila Toninka vybojovat opětnými útoky. Přísný stařec tvářil se dosti již mrzutě, když nevěsta majíc se odebrati do kostela, vyšla po dlouhotrvajícím a netrpělivém čekání zástupu svatebčanů ze svého pokoje a přistoupila k otci, aby políbila mu ruku, poděkovala přede všemi hostmi za vychování a všechnu péči o její dobro, a konečně aby poprosila za otcovské požehnání. Měřil ji od hlavy až k špičkám atlasových střevíčků a nejdelším a nejpronikavějším pohledem zastavil se v účesce nevěstiných vlasů, která měšťanský jeho vkus dráždila nejvíce smělou svou stavbou. Přemohl se však a neřekl ani slova, a když snoubenci poklekli k nohám jeho na pestře vyšívaný polštář, zapomněl na vše a pohnutím nemohl odříkati ani dojemnou řeč, kterou měl naučenou nazpaměť a kterou nahradil, snad nikoli v neprospěch zamýšleného dojmu, dvěma bohatými slzami, jež po tváři jeho starostlivé stekly.

Jakou ranou bylo pro starého muže, když po skončení obřadu mělo zasednouti se za stůl, k svatební hostině a — dcera jeho objevila se ve dveřích v šatech nejmodernějšího a nejvýstřednějšího tenkráte střihu à la paní Tallien v bílé řecké robě, ozdobené vyšívanými palmovými listy a přiléhající na tělo, jehož formy tím způsobem plasticky přicházely k platnosti. Poprsí zdobil třpytný, drahocenný collier, ženichův dar, a nahá ramena činily zlaté kroužky svůdně krásnými. Na nohou měla nevěsta sandály, klepající vyzývavě při každém kroku. Nescházela věru než červená frygická čapka k dokonale revolučnímu dojmu.

Pan Železný zůstal jako zkamenělým; pokojného měšťana z časů předjosefínských byla by málem ranila mrtvice.

Také ženich vypadal spíše jako člen konventu než jako ctihodný maloměstský lékárník. Přípitek pak, který na sklonku hostiny, značně již rozjařen pronesl, připravil jej u mírumilovného tchána o poslední špetku důvěry, o poslední zbytky beztoho nepatrné již vážnosti. Mluvil o svobodě, rovnosti a bratrství a jiných dle souhlasného mínění všech přítomných mužů pošetilých věcech a několikrát v proudu výmluvnosti své pronesl i jméno Robespierovo bez uzardění a bez opovržení, ano s jakýmsi nepochopitelným všem nádechem úcty.

Pan Železný byl by svatbu okamžitě odvolal, kdyby nebylo bývalo pozdě; nezbylo mu nic jiného než vpraviti se v poměry. Nepředpovídal však dceři své nic dobrého a kolikrát za den umýval si po svatbě před panímámou ruce na znamení své neviny na všem, co se přihodilo a přihodí, svaluje všechnu odpovědnost na bedra její.

Do lékárny nevkročil dříve, až když požádán byl ke křtu, a to bylo už po několika letech mladého manželství, jež tak dlouho k zármutku muže i ženy zůstalo nepožehnaným.

Slavným tímto obřadem však stal se starý muž smířlivějším, ústupnějším. Nosil novému světoobčanu vlastnoručně hračky drahocenné a skvostné, neshodující se nikterak s jeho skromně měšťanskými názory; k mladé matce objevil starou, důvěrnou lásku a sedal s ní celé letní večery před lékárnou pod loubím na dřevěné, staromodní pohovce.

Konečně nastoupil také on za otcem Pernerem pouť k svaté Trojici.

S dědečkem nesblížil se a nikdy se neshodl trvaje s ním v neustálých potyčkách. Poslední skřížení čepelů mezi oběma vystřídáno, když otec Železný na smrtelné posteli se octnuv a dělaje pořádek, vzpomínal dcery své Antonie patřícím jí podílem, věnem, které měla slíbeno, avšak k usilování neobdržela dosud, a milovaného zetě způsobem málo lichotivým se dotknul. Dědeček na urážku tuto odpověděl úplnou nevšímavostí k babiččinu dědictví. Musila statek svůj a patřící k němu pozemky sama prostřednictvím svých příbuzných spravovati; manžel její po pětadvacet let úplně ignoroval tento majetek. S počátku rmoutila babičku tato neshoda — později však poznala, že dědečkův vzdor má také své výhody, i přestala usilovati o jeho ukližení. Až indická otázka zlomila dědečkovu pýchu, když nemohl jinak více k penězům si pomoci, než zaklepáním u babičky a požádáním jí za otevření nutného kreditu. —

Paní babička neoctla se více v tmavé alkovně za vysokou rodinnou plentou s divokými arabeskami. Theodor byl její první a jediné dítě.

Po náhlém skončení nadějného jeho života nastala v lékárně doba smutku, zoufalství a zmatku. Úsilím příbuzenstva učiněn pokus, aby té tmě, ve vyhaslých těch nadějích, vzplála nová jiskra. Daleko, kdesi ve Štýrsku, žil člen rodiny v poměrech ne právě dobrých. Sestřenka babiččina Lenorka vdala se před lety proti vůli svých rodičů a celého přátelstva i odešla za svým mužem provázena hněvem ano i kletbou. Zároveň skorem s Theodorem narodil se jí syn — to byla poslední zpráva, která o ní do S. došla. A teď se objevilo, že ubohá Lenorka dávno již pod zeleným drnem štýrským dospává sen své zbloudilé lásky a dítě po ní zůstalé žije bědný život pastorka. Smrt usmiřuje vždy a také Lenorce odpuštěno, čím se provinila. Kletba sňata a proměněna v požehnání. Posláno pro její dítě. Macecha dala ihned ochotně svolení k jeho vydání, a také otec, kterému druhá žena přinesla během několika let celý svazek nadějné mládeže, dovedl zbaviti se památky po nebožce.

Tak octl se v lékárně schovanec.

Byl hoch čiperný, ale vždy zádumčivý; nikdy bezstarostně a upřímně veselý jako byly jiné děti a jako byl nebožtík Theodor. Babiččina srdce dobyl si rázem;

vyplnil prázdné místo v její lásce a srostl s tím dobrým srdcem jejím tak, jako by byl vlastní dítě. Také dědeček miloval jej opravdově, ačkoli tak jako babička přece nikdy se mu nenaklonil. Uvízl těkavý jeho duch v té době docela v různých podnicích, které pozornost jeho a celý myšlénkový jeho svět výhradně skorem zajímaly a poutaly.

Původně prýštíce z opravdového duševního vědomí, ze snahy přispěti k urovnání panujících neshod socialních, státi se reformatorem a dobrodincem aspoň nejbližšího okolí, těsného kruhu, v němž žil — octly se plány jeho a podniky z větší části brzo v závratném víru bezúčelnosti a nemožnosti. Dědeček provedl mnoho prospěšného a dodnes v Š. mnoho zbylo po něm památek: chudý lid jej zbožňoval, neboť u něho každý a vždy nalezl práci. Ale přirozená podnikavost jeho vzrostla v nepřemožitelnou, vášeň. Stavěl, zařizoval, přetvořoval zrovna, co mu přišlo na mysl a pod ruku — vlastní, počáteční účel toho ruchu pustil úplně se zřetele; bez rozvahy a bez rozumu chopil se každého sebe fantastičtějšího náhledu a návrhu, a obíral se jím tak dlouho, dokud jiným ještě bizarnějším často plánem vytlačen nebyl z denního pořádku. Stal se v jistém smyslu dobrodruhem, který činí vše jen proto, aby pro okamžik ducha svého upoutal.

Paní babička ode dávna proti manželovým výstřednostem bojovala, ale bez značného úspěchu. Paní energická, plna duševní síly a rázností, ztrácela naproti dědečkovi všechnu svou vůli. Přirozená soudnost její nemohla s jeho pošetilostmi, jejichž neúspěch tak býval očividným, nikdy spřáteliti se, nemohla ani jediný podnik jeho schváliti, ale — také nedovedla jediný překaziti, jedinému odporovati; leda snad na chvíli, aby pak rozumový odpor její byl zlomen a podřízen dědečkově bujné a stále novoty vymýšlivé fantasii, aby hněv její zmizel, ztratil se v bezměrné lásce, kterou chovala k svému manželu.

Starost o domácnost spočívala výhradně v babiččiných rukou; dědečkova lhostejnost k těmto pro něho tak málo zábavným věcem šla tak daleko, že babička i čeládku najímala a propouštěla, a vykazovala jí denní práci; někdy ovšem stalo se, že dědeček náhle rozpomenul se na své velitelské právo a najmul celý sbor nových pracovních sil i že skřížil pranešetrně babiččino ustanovení: odvedl jí totiž ku př. v nejpilnějším čase, v „dělech“, jak se u nás na jihu říká, všechny síly i dosavadní kamsi ku stavbě některého ze vzdušných svých paláců . . .

V lékárně vzdal se dědeček dávno všeho účinkování; paní babička musila i zde dohlížeti, aby udržen byl jakýsi pořádek. Dědeček celý rok nezeptal se, potřeba-li nové objednávky zboží nebo opravy nějaké na sešlém značně nábytku a nářadí lékárnickém. Jeho jediný styk s obchodem byl udržován prostřednictvím polo-shnilého, uprostřed dubové tabule v krámě se nalézajícího šuplíku, do něhož házeny stržené peníze, a který každé soboty pravidelně a někdy a to dosti často i mimořádně v týdnu byl hlavou rodiny vyprázdněn, v pravém slova smyslu vydrancován — tak že babička v případu potřeby ani krejcaru tam nenašla.

Aby vyhnula se podobným nemilým překvapením, byla nucena každodenně část výtěžku z lékárny tajně uschovati i užívala k tomu účelu důkladného kanafasového pytlíku, který opatrně uložen byl v nádobě opatřené latinským jménem lipového květu, řádného svého obsahu, v jehož vonné náruči mimořádný host na zapřenou se skrýval. Z peněz těchto prvního každého měsíce vyplatila babička pomocníku v lékárně službu a odtud každé soboty vysázela na dlaň Petrovu čtyři lesklé dvacetníky; z peněz těchto platila vlastnoručně všechny běžné obchodní výdeje, cukr, líh, sklenice, jež dodávány z nedalekých hutí, v létě pak zejména léčivé byliny a kořínky, bobule i semena, které ze všech stran, až z daleka, na nůše a na fůry noseny a vozeny na prodej do lékárny. Plodin zámořských potřebováno v tehdejších časech dosti málo a lučebnin, výrobků továrních, jež tvoří nyní hlavní část lékárnického zboží, ještě méně; co dalo se, bylo opatřeno doma, v laboratoři pracně ze surovin připraveno — nikoli pohodlně objednáno od droguisty, jako teď se děje. Do Prahy do roka dvakrát, vždy z jara a na podzim, k Jiří a po Václavě, vypraven laborant s trakařem; nebylo z Š. žádného pravidelného spojení. Za osm neb deset dní vrátil se Petr s malou opičkou a nákladem zboží, které paní babička u příležitosti následující cesty rovněž z pokoutního svého pramene zaplatila. Často a bezpochyby pravidelně musila ovšem z vlastní úspory něčím přispěti, aby dluh nerostl a obchod na konec nebyl vůbec zastaven, pozbuda kreditu u velkoobchodníků.

Dědeček věděl zajisté o těchto manželčiných úskocích, ale ničeho proti nim neměl; naopak, byl babičce za opatrnost její vděčen — tím způsobem byl ušetřen mnohých nepříjemností a mohl závod svůj vésti hravě bez velkých osobních starostí.

(Pokračování.)

Otci.

Mdlou ruku tvou když vínu k retu blíž,
neb šedin tvojich poletavý prach,
já cítím pravdy hlas, že neznáš viny tíž,
ni lhavý úskok, zradu, lest,
žes kráčel poctivě a zachoval si čest.

Tvé nitro nelhalo, tmy neznal zrak;
a nyní večer klidně čelo schýl.
Mne hluboce dojímá tvůj život český tak,
i tvého srdce český žár,
jenž nikdy nehasne a roste, když jsi stár.

Kéž vpršel ve mne veškerý tvůj vznět,
jímž zplanula tvá hlava sestárlá!
Jsem podrost skrovný jen, tys vedle zralý květ,
a kdy se chýlíš v letě níž,
s tvou duší poctivou kéž porostu já výš!

Arn. Farkačová.

Sofokles a Athény.

Napsal *Paul de Saint-Victor.* *)

I.

Sofokles jde za Aischylem jako člověk za titanem: je menší postavy, ale krásnějších forem; jest jiný nežli on, nad ním však nestojí. Řeckou tragédii, kterou Aischylos učinil kolosem, uvádí v přirozené rozměry; uvádí v ni nový rhythmus, který vládne celým jeho okolím. Aischylos byl zázračnou výjimkou attického genia, Sofokles jest jeho harmonickým pravidlem. Athény zrodily v něm svůj ideál i svůj nejkrásnější květ. Sofokles jest dokonalým vzorem toho lidu v pravdě vyvoleného, typem jeho duševní práce, zrovna jako Polykletův „Doryfor“ byl vzorem nejhezčích proporcí lidského těla. Jeho život spadá do nejkrásnější doby Řecka, podobaje se mocné, ale klidné řece, tekoucí samou zahradou.

Život Sofoklův jest zrovna tak dokonalý jako jeho dílo; obojí splývá v jedinou harmonii jako krásný hlas, provázený zvučící lyrou. Když poprvé se objevil krásný jako mladý polobůh, mělo Řecko slavný den. Bylo mu šestnáct let, když pro svou krásu byl vyvolen vésti chor jinochů, kteří po vítězství u Salaminy nazí tančili paian na břehu okolo nahromaděné kořisti. Pro svoji panenskou tvář byl vybrán, aby ve staré homerické tragédii představoval krásnou Nausikau, hrající míčem se svými družkami na břehu moře. Tanec a zápas tužily jeho mládí. Básníci a athleti střídali se ve společnosti tohoto vyvoleného dítěte. Vychovávali stejně jeho tělo i ducha a odevzdali jej pak Melpomeně, když hoden byl její služby i její lásky. Bylo mu dvacet pět let, když složil svou první tragedii. Drsný Aischylos odcházel zvolna s jeviště, když se tam objevil tento zářící duch, zrovna jako chmurný titanský bůh prchá před zlatými šípy mladého Apollina. Každý zná historii těchto znamenitých soupeřů. Archon, který předsedal velikým slavnostem Dionysovým, chystal se jmenovati soudce v zápase. V tom vstoupil do divadla ještě s jinými vůdci Kimon, který právě přemohl piráty na Skyru a přinesl kosti Theseovy do Athen, aby dle předpisu obětoval Dionysovi. Archon přenechal mu právo rozhodnouti, kdo jest vítězem, a Kimon přiřknul cenu Sofoklovi. A bylo to, jako kdyby některý ze starých hrdin athenských v plné záři se objevil, aby jej korunoval.

Když bylo Sofoklovi devadesát let, dokončil své poslední dílo. Všecky věnce shrnuly se na jeho čelo: dvacetkrát dostal první cenu, čtyřicetkrát druhou, nikdy třetí. Athény odměnily jej za „Antigonu“ tím, že svěřily mu velení nad loďstvem: on pak zároveň s Periklem a Thukydidem potlačil vzpouru na ostrově Samu. Ve svém stáří, lze-li totiž nazývati stářím onen pokročilý věk, který s jedné strany neustále rozkvétá, aniž čím zároveň trpí, opásal čelo své také vinkem kněžským. Jediný zármutek zastínil trochu jeho poslední dny: byl to však obláček na jasném západě a k tomu ozářený leskem zapadajícího slunce. Jeho syn Iofon, žaloval na něho, že dal zapsati do jedné fratrie svého nemanželského syna. Sofokles se hájil tím, že předčítal před soudem scénu z „Oidipa na Koloně“. Jako Hyperides, odhaliv před areopagem ňadra Fryny, pohnul soudce, zrovna tak vyhrál svou při také on, ovšem že kouzlem daleko vyšším, ukázav soudcům obličej plačící Antigony. Zemřel jako když pukne lyra, anebo když uhasne na třinožce posvátný oheň — nebyla to ani smrt, jakou končívá život. Jedni praví, že zemřel radostí nad posledním svým triumfem, jiní, že vypustil ducha předčítaje Antigonu. A tak jako labuť z báje zemřel ve zpěvu. Jeho památka provázena byla po celém Řecku úctou a láskou, jejížto vůni cítíme až podnes. Jeho jméno, tak sladké sluchu, objevuje se ve spisech starých vždycky věnčeno chválou jako jméno nějakého boha. Dějepisci slaví jeho vřelou zbožnost, jeho milou dobrotu, jeho ušlechtilé mravy. Kolem jeho jména utvořil se celý cyklus podivných pověstí. Jeho modlitba odvrátila prý morovou ránu, která hubila město. Jediná jeho píseň zachránila loď, zmítanou vlnami a jako nebeské kouzlo utišila bouři. Na Akropoli ukraden byl zlatý věnec: Herakles objevil se ve snách Sofoklovi a ukázal mu dům, kde si jej zloděj uschoval: ten jen skutečně nalezl a zasvětil „Heraklovi objeviteli“ talent zlata, který slíben byl tomu, kdo jej nalezne. Jiná legenda, kterou cituje Plutarch, vypravuje, že po dobytí Athen ukázal se Lysandrovi ve snu Dionys, který mu nařídil, aby za to dobytí vítězství vystrojil pohřební slavnost muži, jehož bozi nejvíce milovali. Lysandr se hned probudil a vyptával se, kteří občané zemřeli v posledních dnech: tu slyšel, že také Sofokles; pochopil rozkaz boha a dal vystavěti mrtvému básníkovi za oběť mausoleum.

Celý ten dlouhý život, čistý, majestátní jako dlouhé roucho nejvyššího kněze, neměl jediné skvrny. Plynul čistě při různých povinnostech občanských i náboženských, mezi sloupy chrámů a mezi jevištěm. Nápis zdobící jeho náhrobek, kde po všechna léta přinášeny bývaly oběti, jest jako déšť květů prýštících z rukou celého národa: „Viň se lehce, břečťane, po hrobě Sofokla a pokryj jej tiše zelenými větvemi svými! Všude ať vypučí něžná růže; réva plná hroznů nechť obejme jemnými úponky svými jeho náhrobek a nechť slaví tak umění a moudrost tohoto sladkého básníka, jehož milovaly Musy i Gracie.“

S těží nalezli bychom v umění moderním obraz života podobného. Kdyby byl Rafael řídil nějaký skvělý občanský boj v Italii, kdyby Lev X., jak zamýšlel, byl

---

*) V září roku 1880 přinesli jsme svým čtenářům článek o Aischylovi. Byla to ukázka ze stejnojmenné knihy, kterou Paul de Saint-Victor zahájil řadu svých studií o dějinách dramatu od nejstarších dob až na naše časy, tvořících jedno veliké dílo, nadepsané „Dvě masky“. Dílo to tak široce založené nedočkalo se bohužel zakončení. Veliký jeho autor zemřel letos uprostřed nejlepší práce. Díl druhý, který vyšel již po jeho smrti, líčí Sofokla, Euripida, Aristofana a Kalidasa a z toho vyňali jsme na místě referátu tuto vzácnou charakteristiku Sofokla, jakož i současných Athén. Ještě ohlášen jest díl třetí, obsahující Shakespeara a divadlo francouzské, jak viděti, podle množství látky, jest pouze asi díl prvý pracován v prvotních rozměrech, jak autor zamýšlel.

[illegible]

II

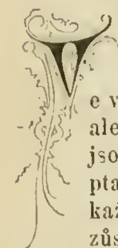
[illegible]

vládne městem; řídí vše, od rozměrů chrámových až do řečnických figur; celému životu vtiskuje svůj ušlechtilý zrak. Damon, učitel Periklův, praví beze vší hyperbole, „že nesměl nikdo měniti ničeho v hudbě, aby tím nepohnul základy státu“. „Nic přes míru!“ tento delfický orakul stal se v Athénách zákonem. Nějaký pohyb nečistný nebo přehnaný urazí delikátní smysl lidu athénského ať na divadle nebo na náměstí: „Podřek' se rukou“, řeknou pak o takovém člověku. Flétna není užívána, protože při hře tváře se nafouknou a tahy se změní. Společenský tón jest tak čistý, tak duchaplný, že hlas cizince zní v to jako dissonance. Když se občané potkají, pozdravují se ne jako Římané „Salve!“ buď zdráv! — nýbrž jménem Charitek „χαιρε!“ „Milujeme krásu, ne nádheru, rozkoš, ne změkčilost,“ pravil Perikles v pěkné řeči své, kde chválí Athény zrovna tak, jako by král korunoval svůj národ; a dodává tato slova, jež líčí tak dobře lid vyvolený ke všem krásným dílům života: „Každý z nás zvláštním darem, který má, dělá vše s jakousi grácií, a naše tělo dovede vše zrovna jako náš duch.“ Prostota byla podstatnou stránkou athénské krásy, jakási elegance, ač skromná, jest zvykem národa. Všichni ti satrapové perští se svými skvělými kostymy a mitrami jsou tuze neohrabaní jako modly vedle těch živých soch oděných pouze jemnou tunikou z bílého plátna, s kloboučkem arkadských pastýřů, beze vší jiné ozdoby mimo zlatou cikadu, zářící v jejich krátkých, kučeravých vlasech. Při slavných hrách prostý věnec, nebo nádoba s olejem jsou celou odměnou šťastných vítězů. Četa mladíků na koních, za nimi sbor starců s ratolestmi v rukou, pak řada dívek nesoucích mísky a košíčky, vyšívaný závoj zavěšený na stěžni trojveslice, toť je vše, s čím Athény pořádají slavnosti božské, nevídané krásy. V tomto nepatrném zákoutí jest vše duch, jas, proudící záře, ušlechtilá práce, zde soustředí se vzdělanost a život celého světa.

B. F.

Pohádka o hloupém Tomšovi.

Vypravována všem, kteří se rádi smějí, od *J. D.*

Ve vsích není ani velikánů, ani výtečníků; poněvadž ale všude někdo veřejné pozornosti těšiti se musí, jsou tam mrzáci a blázni známi všeobecně. Zeptal-li se kdo u nás na Tomáše Zoubka, odvětil každý: „To myslíte snad potrhlého Tomše? ten zůstává tamhle na konci návsi v čísle 16.“ A každý, třeba ani netázán, zasypal nebohého tazatele celou spoustou „špásovných kousků“ Tomšových.

Že jsem jej též dokonale znal, samo sebou se nese, a jsa přes všechny městské nátěry přec jen dítětem venkova, budu vám vyprávěti osudy Tomše hlupáka, třeba nikým nevyzván.

Neviděl jsem ho již kolik let, než myslil bych přec, že podám vám věrnou jeho podobiznu. — Jak jsem jej znal, byl postavy prostřední, složité a chodíval obyčejně přihrbatěle. Oči jeho mdle šedé bloudily nejčastěji po zemi, jako by bůh ví co důležitého hledaly. Charakteristický byl jeho úsměv, tak dobrácky bezelstný, tak stydlivě plachý, že jej činil nezapomenutelným; myslím, že jeho hlas, když zpíval, výraz obličeje, když byl rozčilen a jeho loudavá, nemotorná chůze aspoň z poloviny mu pomohly k jeho epithetu. Šel jsem kdys kolem něho, když mu jakýs zlý duch napískal, by se pustil do zpěvu. Začal „bylo lásky, bylo lásky“ a věřte mi, že od té doby jsem píseň tu nemohl slyšet bez citelného mrazení. Neříkal bych nic, kdyby se byl v nějakém tónu zmýlil, ale on hřešil proti všemu: proti textu, proti zvuku a zvlášť proti výslovnosti; běda, každou chvíli vyskytla se nějaká nosovka!

Kdy a proč začali Tomše bláznem titulovat, nevím; jisto jen, že mu tak říkali a že si toho skoro zasluhoval. Co se jen hloupých kousků navyváděl! Ve škole býval poměrně dosti tichým a přece kolikráte pásla se rákoska po tučných jeho zádech! Na pastvě uškodil zajisté málo sedlákům na obilí a jeteli, v neděli málokomu otrhal ovoce a přec kolik bičišťat zkoušelo na něm svou sílu, kolikrát aretován byl v chlívku! Mnohému zdá se cos podobného nepřirozeným a přece kdo chápe jeho bezměrnou bezelstnost a dobrotu, kdo si představí jeho loudavý krok, vysvětlí si lehce, proč zřídka kde unikl trestajícímu ramenu spravedlnosti.

Než, cokoli nesmyslů se napáchal, nedají se ani přirovnati ku kouskům, jež zrovna jako by ku všeobecné kratochvíli stropil, když dospěl 26tého roku věku svého; o těch právě chci vám obšírněji vypravovati za to, že jste se mučili tímto předběžným pojednáním, jež ostatně nejvíc samého pisatele unavilo.

* * *

Poněvadž byla neděle, šli obyvatelé Nedvídkova do města do kostela a jak zcela přirozeno, buď po ranní (osoby vdané a několik pod pantoflem úpících manželů), neb po velké (většina mládeže obého pohlaví), neb libovolně (liberální otcové rodin) šli zas z města domů; poněvadž Tomeš Zoubek do počtu mládeže mužského rodu přináležel, ubíral se k domovu po velké. Praštěnky, juchtovice a vydrovku měl jako všichni ostatní, ale kabát, jímž se dnes ponejprv pyšnil, nezdál se býti v příliš přátelské shodě s Tomšem; nejhůř mu ovšem posloužil trochu delší střih.

„Hleďme, hleďme! Tomeš dnes vypadá jako pan kaplan,“ zahájil v houfu Tomše následujícím Martin Šímů vtipy na Tomše.

„A jak pyšně si dnes vykračuje,“ prohodila Tonča šenkýřovic povzbuzena úspěchem Martinova šprýmu.

„Holky! byl by to takhle ženíšek,“ omočil si také Tonda Bednářů, výrostek as 19letý, ale všemi mastmi mazaný, a zase chechtot a vřesk v zástupu, až to k Tomšovi dolétáalo.

Ale kde pak on si toho všeho všímal; byltě pevně přesvědčen, že „dělá chlapíka“ (krejčí Diviš se mu na to dušoval) a to mu postačovalo k dokonalé spokojenosti.

„Což abychom si učiuily z Tomše dobrý den? takhle mu namluvit, že se nám líbí, to by byla švanda! ten by se upejpal," navrhovala Bětka Čtvrtníkovic, smíchem se zardívajíc (i na vsi se člověk nejvíc svému vtipu směje).

„Pane, to by bylo něco," libovaly si se smíchem černooké, buclaté krasavice, a nežli se milý Tomeš nadál, octl se ve středu vínku leposličných děv, jak to kdes jistý nadšený poeta povídá.

„Vítám tě, Tomáši, od slova božího," zašveholila naň Bětka nejsvůdnějším hlasem.

„Dejž to pán bůh," odvětil nábožně a stydlivě Tomeš.

„Ale tenhle tvůj kabát ti sluší," lichotila mu Mařenka Novákovic.

„Tak mi tedy sluší má kazajka?" ptal se dobrák holek poloostýchavě, polosamolibě.

„I toť se ví! jak pak by ne?" znělo ze všech dívčích úst k sluchům blaženého věřícího Tomáše.

„Takhle o masopustě bychom si měli spolu zatančit; to by byl z nás párek," sváděla zas Bětka všech nejnebezpečnější panice Tomše.

„A tančila bys se mnou?" šeptal skoro Tomeš, v celém obličeji ohněm plana.

„Ovšem že, jen ať pro mne přijdeš," ujišťovala ho Bětka, ač smích již stěží zadržovala; to bude o masopustě vyražení, až se pustí Tomeš do tance!

Tomeš a tanec! ne, toho ještě nikdo neviděl; holky se tomu smály ještě, když již do vesnice přicházely. Ale chudákovi Tomšovi nebylo od těch chvil tak lehko v duši! Prožluklá náhoda! proč ho svedla s nejhezčí holkou celé vesnice? Proč pálily její ohnivé oči, že až srdce mládce Tomše chytlo? proč usmívaly se při její sladké řeči růžová líčka, malinové rtíky, že Tomšovy masité rty nejednou bezděky jako by k polibku se sešpulily? Tomeš chuděra vskutku za to nemohl, že přestal holdovati známému: „lépe jest člověku samotnému".

Rozešel se již se všemi děvčaty, i s tou, která mu beztoho od jakživa málo spořádané myšlénky popletla, ale (poprvé za svého života) o Bětce přemýšlel stále; ano tak byl zachvácen málo výnosným lásky sněním, že se u oběda ani jak se patří nenajedl, a to znamenalo něco u něho, jenž si tak rád na pořádné sousto potrpěl. Matka znamenala hned na něm cos podivného.

„Co pak jest ti, Tomši? vždyť jsi skoro polovinu jídla nechal," tázala se ho starostlivě.

„I nic, jen tak jako by mi bylo drobet škaredě," vymlouval se Tomeš, div do pláče se nepustiv (byltě chudák, jak říkáme, ke všemu měkkého srdce).

„To vše přejde, než se oženíš," nutila se dobrák matka do vtipu, ale po straně sdělila muži, že se jí Tomeš nějak nelíbí.

„No, no! ještě mu tak zle není," odbyl ji flegmaticky snše starý, „uchvátil se as po cestě anebo se trochu nastudil a to je vše."

Tomeš zatím kul v duchu dalekosáhlé plány; jisto sice jen, že chodil jaksi kolébavě po světnici a vždy, než ku dveřím přišel, skoro jako by se byl dvakrát otočil; ale jsem pevně přesvědčen, že to byly dle soudu Tomšova prvé předběžné studie taneční. Nechtělo se mu ale při tom příliš dařit; sedl na lavici a zakabonil se. Leč za chvilku, jako by špendlíkem píchnut vyskočil nad obyčej mladicky a div nezavýskl.

„Ano, Vrkoč mne naučí tančit! dám mu bochník chleba, dovolím mu pásti na našem úhoru a bude to!"

Další zbytečné starosti zaplašil mu otec, zavolav jej do chléva; ač nerad, obrátil přec vysoce naladěného ducha svého ku věcem praktičtějším, a k jeho cti a chvále podotýkám, že hřebelcoval „šimla" i „plavého" tak pořádně, jako dříve.

Zatím přiblížil se večer a Tomáš Zoubek podle zásady „co vykonati máš, neodkládej" vypravil se do chalupy k Vrkočovi; měl nápadně mnoho štěstí; stará nebyla doma a Vrkoč byl v dobrém humoru.

„Pěkně vítám! Co nového, Tomáši, co nového?" oslovil po přátelsku Tomše.

„I tento — tuhle zítra dostanete od nás bochníček a, když budete chtěti, můžete pásti na našem," vyrážel ze sebe Tomeš mozolně a s horkým potem úvod.

„Zaplať ti to pán bůh tisíckrát, že taky chudých zpomínáš! ale mně se zdá, že ti něco na srdci leží; jen s tím ven, co bys rád," povzbuzoval Vrkoč mozolícího se.

„Víte, strýčku," začal zas Tomeš, „já bych — víme — už je mi hodně let a já neumím tento —"

„Tancovat bys chtěl umět, není-liž pravda? to není přec nic zlého, jen se nestyď," vpadl do nepříliš bystrého proudu Tomšovy řeči šelma Vrkoč.

„Jak umíte hádat!" lichotil mu Tomeš, jsa rád, že zaň strýček vyslovil osudné slovo. „Ale měl bych k vám nějakou prosbu; kdybyste takhle vy —"

„Co kdybych takhle?" prodlužoval ferina strýc jeho muka.

„E, kdybyste mne naučil tančit," vypravil konečně Tomeš ze sebe, ač mu to v krku zatroleně vázlo.

„I proč pak ne, jen-li jsem nezapomněl."

„Toto, vy a zapomenout tančit; což pak jsem vás tolikrát neviděl, jak vám to se starou šlo?"

„Když myslíš, že to půjde, tedy s pánem bohem do toho," pravil Vrkoč, jednak že mu zalichoceno bylo, jednak že se sám na tu komedii těšil.

Líto mi sic útlocitných čtenářů, ale nemohu jinak než spustit oponu před Tomšovu lekci a sice z následujících důvodů: 1. péro mé podobnému líčení nezvyklé neuapsalo by o tom příliš kloudného, 2. každý z nás prodělal as podobnou turu, 3. poněvadž by mi bylo nutno, k vůli tomu Tomše pozorovat a on by se tak styděl, že by se ničemu nenaučil; tudíž k „muzice" o masopustě by nemohl a mně by povídku pokazil; tolik mohu ale, ovšem pod pokličkou, pověděti, že při cvičení Vrkoč chvilku tanečního mistra, chvilku dudáka (by trochu Tomše rozehrál) napodobil a tanečnici Tomšovu staré chvoště zastupovalo. Řádným tanečníkem se ovšem Tomeš toho večera nestal, však Vrkoč povzbudil ho k dalšímu cviku opravdově pronešeným vyjádřením, že to půjde brzy, že on tím největším nemehlem není. Tomeš také ostatně nezoufal, a když as dvacet večerů lopotného trmácení přestal, tančil dosti slušně, ovšem dle výroku Vrkočova prozatím jen „hraj muziko za kamny"

a jiné starosvětské skočné. Taktu sic příliš nedbal a sekal při tanci povážlivě pravou nohou, ale Vrkoč tvrdil, to že prý se vše poddá, až jen hudebníci spustí, a Vrkoč tomu přec rozuměl!

Než se kdo nadál, byl masopust, to jest jeho konec za dveřma. Opusťme tedy na nějaký okamžik Tomše a ohledněmež se trochu po Bětce a ostatních, s nimiž Tomeš blíže přijde do styku; neboť, až budou již všichni v hospodě netrpělivě očekávati, brzo-li hudba spustí a hudebníci již v notách (ovšem jen na oko) probírati se budou, nastanou nám mnohem závažnější starosti, než abychom se mohli pustit do kritiky povahy Bětčiny neb Toudy Bednářovic, neb Pepíka Hubáčkovic atd.

* * *

Pravil jsem již na začátku povídky, že byla Bětka hezká holka, a zmínil jsem se také již o ohnivých očích, růžovém líčku, malinových rtech a pod.. ale zapomněl jsem doložit, že to byla holka štíhlého těla a skoro intelligentního výrazu v obličeji. Věčná škoda, že se s ní nesetkal takhle nějaký novelista, jemuž venkovské poměry jsou španělskou vesnicí! byla by z ní dívčina, jež by se nepotřebovala lekat ani parfumovaných komnat, ani parketovaných salónů. Ale, bohužel, dívčina ta byla mně tak známa, že nemohu, třeba nerad, jinak než říci, že ani o zrnko máku nepřevyšovala duševním bohatstvím družky své; byla právě tak obmezená, právě tak duševně „klidná“ (i k vesnickým holkám dlužno býti galantním) jako všechny ostatní; vtipnější snad mohla být, ale poetické nálady, jíž skoro každý pisatel vesnických povídek každé holce přímo vnucuje, měla tak málo jako jiné. Ráda šálila mladé hochy (jako všechny krásky), ale zlá v celku nebyla. Zamilována byla do Josefa Hubáčka, poněvadž jej hezký statek očekával; ostatně její ideál nebyl zrovna nejhorší; byl dobrým tanečníkem, zpěv jeho mohl se konečně poslouchat a on sám zakládal si nemálo na tom, že dovedl, když se as šestou neb sedmou sklenicí chmeloviny rozjařil, i několik hypergeniálních vtipů spáchat a nějaký dle vesnických názorů veselý kousek vyvésti. Silen byl též dosti a těla nebyl zrovna nejhoršího. Že byl mnohem lepší než Tomeš Zoubek, netřeba ani říkati; kdo pak by byl vůbec směl někoho ve vsi s Tomšem porovnat? Kde pak byl kdo ve vsi tak dobrácky bezelstný jako on? ovšem jiná jestiť otázka, kolik tam bylo omezenců jako on!

Zdržel jsem se při kritice Bětky a Józy trochu déle, bych se nemusil o ostatní mládeži široce rozepisovat; podobaliť se hoši Pepíkovi, jako děvčata Bětce; originálním byl jen Tomeš.

* * *

Podotkl jsem v minulé kapitolce hezky prozřetelně, že jest konec masopustu již za dveřma; nedopouštím se tedy ničeho nemožného začínaje nový odstavec nedělí masopustní. Bude tuším as několik minut přes jednu. Bětka se již naobědvala a vystrojuje se právě. Polohedbávná suknice hnědočervené barvy s pentlí tři prsty širokou přiléhá jí tak milo a šustí tolik svůdně; a což teprv ty blýskavé korále, v nichž každý zrovna zhlednouti se může, a ta šněrovačka s tolika řadami penízků, s tolikerým zlatým vyšíváním; věřte, pánové! kdyby ji kterýkoli z vás potkal, nikdo by s neporušeným srdcem neodešel, třeba si vzpomněl, že jsem jí ohledně duševní krásy příliš nelichotil, a mnohý snad by ji i dobře míněnými verši oslavoval; a přece jste, jak aspoň za to mám, mužové praktičtí a moudří! Pak nechť se ještě někdo diví, že okouzlila Tomše, blázna!

Ostatně Bětka se již oblékala a ježto holka na vsi průvodu člena silnějšího pohlaví zvyklá není, opusťme ji a přidružme se raději k Tomšovi, jemuž dnešní cesta „k muzice“ tak milá jest, ale též tak krušná; však jest nám již také na čase! Tomeš vychází právě ze dvířek; oblečen jest jako jindy v neděli, toliko na obuv zpotřeboval víc sádla než obyčejně a pak, abych nezapomněl, cos jako řetízek blýská se mu na vyšívané vestě. Myslím, že jest řetízek skutečně s hodinkami spojen, neb nedovedu si ani představit, že by byl Tomeš tak vtipným, aby přivázal nůž neb nějaký podobný surogát hodinek k řetězu. Jenom to mi divno, kde k tomu všemu přišel; bezpochyby vyšťáral hodinky kdes v přítrublí, kde dřímaly a snily o dřívějších časích. Zdá se mi, ač jedu na to vzíti nechci, že dnes ani tak hápavě jako jindy nekráčí a že skoro jako by hlavu vzhůru nesl.

Tomšem to nějak trhlo. „Co to? snad již nezačínají hráti? toť abych si přispíšil,“ pobízí své pohodlné nohy a hbitostí dosti mladickou žene se do hospody.

„Pěkně vítáme, Tomši! totě dost, žes taky jednou mezi nás přišel“, „jen ať se hodně otáčíš“, „tak si přec zavdej“, hlučelo na Tomše se všech stran a hrdel; náš chudák ani nevěděl, jak měl všem poděkovat, odpověděť, odseknout; mlčel tedy, usmívaje se a červenaje se jako obyčejně.

„Hej, šenkýři! tuhle Tomšovi Zoubkovic bonem litr piva, ať se rozkuráží,“ zahřímal na hospodského za stydlivého Tomše Vojtěch Zíků, a v okamžiku přiběhl šenkýř s pěnícím se mokem.

„Jen pozor, ať se neopiješ,“ zažertoval si s Tomšem dle obecného hospodského zvyku.

„E co! mám ještě na to,“ odsekl Tomeš způsobem, jaký nikdo v něm nehledal.

Zatím zahučelo, zapísklo to od stolku hudebníků a veselé zvuky skočné zavířily jizbou; kolik tu mládenců zacvakalo podkověnkou, kolik svižných tanečnic poskočilo si dle svižného taktu milounké národní písně; škoda jen, že tolik prachu, tolik zápachu, tolik bezděčných i vtipných štulců mladé dívčí dušinky z blahostného nadšení vyrušovalo!

„Nu, Tomši! což mne neprovedeš?“ zašveholila na našeho nešťastného rytíře Bětka svým sladkým hláskem (přišlať právě, když se již tančilo).

„Když myslíš, že nám to půjde, tak pojď,“ odvětil Tomeš v nevýslovných tona slastech a hnal se s ní do kola.

Ale buď si chuděra lekce spletl, aneb mu darcba Vrkoč neukázal, jak se takový kousek tančí, neboť špatné tanečníky jsem, bohužel, vídal až příliš často, ale, co vše Tomeš při tanci vyváděl, přesahovalo všechny meze; neříkal bych nic, kdyby se byl aspoň pomalu, třeba londavě. otáčel; ano byl bych mu i odpustil, kdyby

byl občas kousek popoběhl a třeba se přílišně do zadu vypínal; proč ale jako zlým duchem posedlý až k upachtění po světnici lítal, proč dvakrát před hudebníky hřmotně si dupnul a zvlášť proč do výskání se pustil, nemohu věru pochopit. Co ti to jen napadlo, flegmatický Tomši!?

Přál bych vám ale vidět účinek Tomšových krkolomných produkcí; slyšel jsem již nejednou bodrého venkovana pořádně se zařehtat, ale jaké míry může chechtot dostoupit, poznal jsem teprve při tanci Tomšově; jedni bledli, jiní zelenali a někteří až modrali smíchem. Běda nešťastníku měšťákovi, který by se byl v okamžiku onom mezi volnými syny přírody nalézal; myslím, že by se bez ohluchnutí byl domů nevrátil. Pouze zázraku a houževnaté konstrukci tělesné to přičítám, že se nikdo k smrti neusmál. Nejvíc divil jsem se ovšem Bětce; tolik být smíchem zmítána, tak zběsile být proháněna a neklesnout mrtva k zemi! Kde jen nabrala tolik duchapřítomnosti, že mohla Tomše, když po třetí kolo oběhnouti se chystal, napomenout, by již toho nechal? Myslíte ale, že všeobecná sensace Tomše nemile se dotkla? Bůh uchovej; naopak, on byl pevně přesvědčen, že mu kvapík zrovna nejhůře nešel.

Vida, jak chlapci děvčatům zavdávají, pomyslil si Tomeš, „toť abych také Bětce připil“, a než se kdo nadál, stál již před Bětkou nabízeje jí s čtveráckým pohledem skleuici piva. V jednání tom nebylo zrovna nic hloupého, ale kde jaké děvče, div opět smíchy se nezalklo (jest zvykem většiny lidí smáti se komikovi, třeba nic významného nevyvedl).

Tomeš ale myslil, že se smějí jeho vtipu: „Nechtěla bys si také připit? — Viď, to jsem tě prohnal,“ žertoval Tomeš vtipkář dále. „Budeš-li pak, Bětko, se mnou ještě tančit?“

„Budu, ale nesmíš již tolik skákat; ostatně ať mi také jiné holky provedeš!“

„Počkejte holky, já vás vytřesu!“ zubil se Tomeš, a zas všeobecný hlomoz v národě. K dovršení všeho napadlo mu, by zpěvem ulevil návalu svých pocitů; účinek této poslední jeho akce vám ale nemohu vylíčit; utekl jsem, jak úst otevřel (zdá se mi, že jsem zapomněl napsat, že jsem si, dle obyčeje vesnických studentů mezi usedlejšími za stolem vážně sedě, zrakem plným rozvahy skotačící mládež prohlížel). Ostatně na obecenstvo nepůsobil zpěvem svým tolik jako tancem; jen jeho nosový přídech budil všeobecné veselí.

Samo sebou se rozumí, že se ještě několikráte opakovaly scény podobající se prvé. Tomšovi nenapadlo, aby přestal tančit; ale zvyk prý otupuje dojem všech výstředností; a tak si i na Tomše tanečníka zvykli.

Když přišel k večeru domů, aby sebe a „spřežení“ nakrmil, plísnila ho matka. „Ale, ale Tomši! jak jsi se to zapomněl! ty prý jsi dnes v hospodě řádil.“

„To je věcí, že jsem si několikrát skočil; ostatně večer půjdu zas,“ odbyl Tomeš matku poprvé za svého živobytí tak ostře.

Otec byl za to s jednáním synovým úplně spokojen. „Zaplať pán bůh, že si taky jednou světa všímat začíná,“ brumlal potěšen.

A Tomeš šel večer do hospody a bouřil jako za dne a teprv k ránu přišel domů; s Bětkou byl v kole dvakrát; nepustilť ji Pepík Hubáčků skoro ani z rukou. Tomeš ale nežárlil ani dost málo; neznalť ani té hloupé nectnosti. Bětka se již o Tomše nestarala; vyprávělť jí nápadník její, že se přičiní, by se z provoda svatba odbývala, a to ji zajímalo víc než švanda s Tomšem. Která holka by ráda neslyšela o vdavkách?

Když přišel Tomeš domů a ulehl, zdálo se mu, že kráčí ve svém novém kabátě, v němž se jí byl tak zalíbil, s Bětkou k oltáři; proč mátly hloupé sny jeho poctivou duši!

Druhého dne nebylo Tomšovi volno; buď byl as nezvyklý nočnímu bdění, aneb si trochu víc přihnul, zkrátka: bolela ho hlava k rozpuknutí. Za takých okolností nemohl ovšem jíti do hospody. Chvíli jej sic půda pod nohami notně pálila, jsa však dobrácké, trpělivé povahy smířil se dosti brzy s osudem, jenž mu tak hloupě překazil zábavu s Bětkou.

V hospodě byl zprvu všeobecně pohřešován. „Kde pak dnes zůstal Tomeš Zoubků? Zdali pak přec přijde? Bylo by to zas nějakého vyražení,“ zaznívalo z mnoha koutů; konečně však i jeho nevzpomínáno jako všeho, co nám s očí sejde.

Pondělek zatím uplynul jako ostatní více nebo méně zajímaví dnové a zvolným tempem, v němž pohybuje se proud času, míjel jeden týden po druhém. Tomeš v dnech všedních lopotil se až do úpadu jako dřív a v neděli chodil do kostela jako před masopustem. Z nepraktického lásky snění se však nevybavil; zpomínaje na Bětku díblíka, klonil těžkou hlavu ještě více k zemi a mluvil, možno-li ještě méně než dřív. Setkal-li se s ní kdes a oslovila-li jej, cos nevýslovně sladkého provanulo jeho duší, a spatřil-li kdys úsměv její, radostí div nezajásal; Bětka ovšem smávala se obyčejně něčemu zcela jinému, ale Tomeš bláhovec byl pevně přesvědčen, že on jest jedinou příčinou, proč se Bětka tak milostně usmívá. Lidé tvrdili, vidouce jej nadšeného, že je větším bláznem, než byl dříve; že byl zamilován, nenapadlo většině ani ve snu.

Pepík Hubáčků však tušil, co as víří nitrem Tomšovým; bývajíť zamilovaní v ohledu tom nejbystřejší. „Počkej, mi tě naučíme, co to znamená, na stará kolena bláznit,“ zamumlal si jda s Tomšem as čtyry neděle po masopustě z kostela a vida, jak milostné pohledy vysýlá za Bětkou. A také, nežli ještě vesnice došli, rozmlouval Pepík Hubáčků s Tondou Bednářovic „všemi mastmi mazaným“ velmi důvěrně a zticha; Tonda gestikuloval při tom velmi živě. „To bude kapitální!“ zvolal, když se rozcházeli.

* * *

(Dokončení.)

Z nové knihy Viktora Huga: „Torquemada“.

Jednání III. scéna V.

Vysvětlení: Král Ferdinand vydal edikt proti židům, jímž vydáni jsou inkvisici. Velký rabín Mojžíš Ben-Habib přinesl výkupné 30.000 dukátů. Král a královna pohnutí penězi, odvolávají edikt. V tom je překvapí vrchní inkvisitor Torquemada, vrhne svůj železný kříž na hromadu zlata, přinutí krále a královnu, že padnou před ním na tvář a kají se ze svého hříchu, pak rozhrne oponu a ukáže jim autodafé, jež o své újmě zažehnouti kázal.

Torquemada:

Nuž tedy pohleďte!

(Noc, stmívá se. Gallerie, v hloubi otevřena dokořán, ukazuje v šeru večerním náměstí Tablada, pokryté davy. V středu náměstí jest quemadero, ohromné stavení plné plamenů, hranic a kolů a odsouzených v „sanbenitos“, jenž se míhají v dýmu. Vědra smoly hořící upevněná nahoře na kolech chrlí hořící svůj obsah na hlavy odsouzenců. Ženy, jež plameny obnažily, plápolají uvázány k železným kolům. Křiky a úpění. Na čtyřech rozích quemadera čtyři obrovské sochy zvané apoštolové jsou celé rudé žárem. Jsou plny děr a puklin, z nichž trčí hlavy úpějící a zmítající se ruce podobné hořícím pochodním. Ohromný obraz požáru a muk. Král a královna patří v ustrnutí na to. Torquemada pase se v pohledu na quemadero.)

Ó plese! slávo! kvase!
Plá milost strašlivá a velká v plné kráse!
To vyproštění všech, tam rozřešena vina,
na zemi hranicí žár pekla uhasíná.
Buď navždy žehnána, jež duši vznášíš k štěstí
ty slávo požáru, tvá hanba peklo jesti,
ty slavný východe ku cestě zářné v šeře,
tys rodu lidskému ve získaný ráj dveře,
tys soucit plamenný, jenž konejší a hladí,
tys výkup tajemný všech, kteří v zhoubu pádí;
autodafé, tys jas a dobro, odpuštění,
tys život, boží tvář vzplá tebou v ozáření!
Ký odchod slavný to! Co spasených tu duší!
Ó židé, kacíři, jež břímě hříchů kruší,
muk malý okamžik vám radost věčnou vrátí,
a člověk není klet a vyhnán, vidí pláti
na nebi spasení; ach láska s ními, hle, vstává,
to její triumf je! to její div a sláva!
Jít přímo do ráje, bez muk, to moře vděků!

(Výkřiky na hranicích.)

Slyšíte Satana, jak vyje na útěku?
Ať věčný trestanec v své sluji řve a stoná,
mou pěstí stržena ta rudá pekel clona!
Jak děsně zaskřípla, když v jednu zamknul ránu
jsem „Nikdy! Na věky!“ tu dvojí pekel bránu
nad ďáblem, pochmurný jenž skryl se v temnost klínu.

(Dívá se k nebi.)

Ó já jsem obvázal zející ránu stínu!
Ráj trpěl, nebesa vřed na svém boku měla,
tož peklo hořící, v němž krev a smola vřela.
Na peklo položil jsem plamen, který hojí.
Teď jizvu vidím jen v azuru velkém, Tvoji
to Kriste, ránu zřím, jež píkou v bok Ti dána.
Teď rána zhojena! Ó křičte hosanna!
Již není pekla víc! Je po něm! Není bolů!

(Dívá se v quemadero.)

Ó výhně! požáry! rubíny ve plápolu!
Ó lonče, zaplaňte! Hoř, uhlí! Ohni, kmitej!
Plaň, hranice, ó plaň! jak ve skříň vzácnou lítej
ty jisker přívale, z nichž, vím to, hvězdy vzplanou!
Hle, duše bez těla jak bez závojů vanou
v ráj; z lázně krutých muk nesměrné štěstí roste.
Ó žhoucí velebo! ó plameny! ó skvoste!
Můj soku, Satane, co říkáš tomu?

(U vytržení.)

Vzhůru!
Plaň, ohni, lázeň jsi, jež myje s duší chmuru!
Ó velká proměno! ó velký víry čine!
Na mne a Satana se oko boží šine,
mám vidle jako on, jsme oba páni žárů,
on duše ničí jen, já rvu je z jeho spárů,
jsme oba katani prostředkem stejným oba,
jím peklo jest, mnou ráj, mnou dobro a jím zloba,
on v stoce krčí se, mne klenba chrámu skrývá,
a stínů černá směs se chví a na nás dívá.

(Obrátí se k mučeným.)

Ach, bez mne ztraceni vy byste, drazí, byli,
však rybník ohnivý vás čistí! V této chvíli
vím, že mi klnete, však pro okamžik krátký
již, děti, hned váš hněv se rozplyne v dík sladký,
jakmile uzříte, před čím jsem já vás spasil,
neb jako Michael já bil, však peklo zhasil,
neb serafínů sbor jsa skloněn nad tůň smoly
se směje propasti, když víry zří a boly;
neb vaše vytí, pláč, jak uzří světlo denní,
tu začne žvatlati a v lásky zpěv se změní!
Ó co jsem vytrpěl, když výhně palác rudý
vás mačkal vyjící a drtil vaše údy
na skřipci kovovém, ohnivé na vidlici.
Ó nyní spějte výš! výš, v ráj vás čekající
neb teď jste spaseni!

(Skloní se, jakoby patřil pod zem.)

Víc nebudeš mít duší!

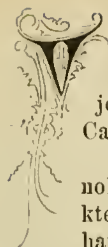
(Vztyčí se.)

Bůh pomoc poskytne, když člověka zlo kruší,
a člověk spasen jest. Ó jděte! jděte! jděte!
Skrz křídla ohnivá a žhoucí stíny kleté
hle, z kouře vznáší se v posledním omámení
tlum duší žijících, jimž tělo poutem není,
zlo staré z člověka jest vyrváno, svou vinu
měl každý, zločin, blud, a každý chodil v stínu,
byl v duši netvor, jenž jí modré křídlo hlodal
a světlo její hryz' a anděla pak bodal
zlý démon vítězný! Však teď je požár skvělý
a v jaru hrobů teď sám Ježíš duše dělí.
V prach, draci, padněte, vy vzleťte, holubice,
jež peklo třímalo, neb není pekla více!
Výš leťte k svobodě, ku světlu spějte v roji,
ze stínů pekelných! Zaměňte věčnost svoji.

Přel. *Jar. Vrchlický.*

Siesta.

Norsky napsal *Alex. L. Kielland.*

V jednom z elegantních garçonských obydlí v ulici Castiglione seděla veselá společnost u dessertu.

Signor José Francisco de Silvis byl krátkonohý, jako uhel černý Portugalec, jeden z těch, kteří přicházejí z Brasilie k víře nepodobným bohatstvím, aby prožili v Paříži kus k víře nepodobného života a především vynikají těmi k víře nejnepodobnějšími známostmi.

V této malé společnosti bylo sotva jedné osoby, která znala svého souseda, vyjma ty, kteří přišli v párku. Hostitele samého pak znali někde z plesu, od table d'hôte nebo z ulice.

Signor de Silvis smál se a mluvil hlučně, odkud přišel — jak to mívají bohatí cizinci ve zvyku; a poněvadž se nemohl dostati až na výši Jockey-klubu, shromáždil kolem sebe, koho kde našel, zeptal se ihned na adressu a den na to poslal pozvání k malé hostině.

Mluvil všechny řeči — hlavně německy; a mohlo se na něm viděti, že byl nemálo pyšným, když volal přes stůl: „Mein lieber Herr Doctor! — wie geht's Ihnen?"

Byl skutečně opravdový německý doktor mezi nimi — zarostlý světločerveným vousem a s tím úsměvem od Sedanu, který provází Němce do Paříže.

Temperatura rozmluvy stoupala se champagnským; plynná frančina a lámaná frančina mísila se s portugalčinou a španělštinou; dámy opíraly se celým tělem o židle a smály se, všechno znalo se již dostatečně, než aby se kdo ostýchal; hovor a žerty lítaly přes stůl a z úst k ústům; jediný „der liebe Doctor" disputoval horlivě se svým sousedem — francouzským žurnalistou s červenou stužkou v knoflíkové dírce u kabátu.

A byl tu ještě jeden, který nesúčastnil se veselosti. Seděl po pravici slečny Adély — po levé straně měla svého nového milovníka, tlustého Anatola, který se přejedl lanýžů.

Mezi jídlem snažila se mademoiselle Adéle mnohými pokusy nevinného umění oživiti svého souseda na pravo. Avšak on zůstal tichým, odpovídal zdvořile, ale krátce a jen polo nahlas. Napřed si myslila, že to jest Polák. Avšak spozorovala brzo, že se zmýlila, a to bryzlo slečnu Adélu.

Byloť jednou z jejích mnohých speciálností, že dovedla hbitě roztřiďovat všechny cizozemce, mezi které se dostala, a měla ve zvyku dokládati se, že uhodne národnost každého muže, jakmile jen promluví slovo.

Ale tento málomluvný cizinec působil jí velké lámání hlavy. Kdyby býval byl aspoň světlovlasý: byla by z něho hned učinila Angličana, neboť mluvil anglicky. Avšak měl vlasy černé, hustý černý vous a postavy byl drobné. Jeho prsty byly nápadně dlouhé a tepal jimi ustavičně do stolu, neb pohrával vidličkou.

„Je to hudebník," — pošeptala slečna Adéla svému tlustému příteli.

„Ach" — odpověděl monsieur Anatole — „je mi úzko, snědl jsem příliš mnoho lanýžů."

Slečna Adéla pošeptala mu dobrou radu do ucha, načež se usmál a vypadal velmi potěšeně.

Zatím nemohla slečna Adéla nevěnovati pozornost zajímavému cizinci. Když jej byla zvolna a usmívavě přiměla k vypití několika sklenek champagnského, stal se živějším a hovornějším.

„Ach!" — zvolala pojednou, „poznávám to podle řeči, jste přece jenom Angličan!"

Cizinec se začervenal na celé tváři a odpověděl chvatně: „Nikoliv — madame!"

Slečna Adéla se rozesmála: „Odpusťte, já vím, že se Amerikáné horší, když je má někdo za Angličany."

„Nejsem Amerikán," odpověděl cizinec.

To bylo příliš mnoho pro slečnu Adélu; naklonila se nad svůj talíř a dělala zakaboněnou; pozorovalať, že se slečna Louisa tam naproti jako děcko těší z její porážky.

Cizí pán tomu porozuměl a doložil polohlasitě: „Jsem Irčan — madame."

„Ah!" — řekla slečna Adéla s přívětivým úsměvem, neboť dala se snadno usmířiti.

„Anatole! — Irčan — co to je?" — zašeptala.

„To jsou ti chudí v Anglicku," zašeptal on.

„Tak! — hm!" Slečna Adéla vypjala obočí a podívala se plaše na svého souseda po pravici; býlť ztratil pojednou veškerou zajímavost pro ni.

Hostina u pana de Silvis byla vybraná. Sedělo se dlouho u stolu a když si monsieur Anatole vzpomněl na ústřice, s kterými se začalo, přicházelo mu to jako krásný sen. Ale přes to upomínalo ho to stále na lanýže.

Vlastní jídlo bylo u konce; jedni sáhali po sklenicích, druzí po ovoci, jiní po cukrovinách.

Citlivá zlatovláska, slečna Louisa, pohroužila se v dumy nad zrnkem vína, které upustila do sklenky champagnského. Drobounké, lesklé bublinky vzduchu usadily se rychle na zrnku a když bylo celé jako obaleno těmi třpytnými bílými perličkami, zvedlo se, ač těžké, na povrch vína.

„Vizte" — pravila slečna Louisa, obracejíc své velké rozplývající se oči na žurnalistu, „vizte, jak bílí andílkové odnášejí hříšníka k nebi!"

„Ah! — charmant — slečno! jak vznešená to myšlénka!" zvolal žurnalista unešen.

Slečny Louisy vznešená myšlénka obešla kolem stolu a měla velké štěstí. Jenom lehkomyslná Adéla zašeptala ku svému tlustému milovníku: „Bylo by zajisté třeba celé kopy andělů, aby tebe unesli — Anatole!"

Žurnalista uchopil se zatím příznivého okamžiku a dovedl upoutati všeobecnou pozornost. Byl sám také rád, že mohl uniknouti unavujícímu politickému hovoru s Němcem; a protože měl červenou stužku a překonávající novinářský tón, poslouchali ho.

Dovozoval, jak i malé síly, když se spojí, mohou pozvednouti veliká břemena, a odtud přešel na denní thema: velikolepé sbírky, které pořádá časopisectvo pro pařížskou chudinu.

Zde měl mnoho co vypravovat a ob každou větu říkal: „my od časopisů" a celý se rozehřál těmi miliony, „které jsme my s tak neslýchanou obětovností — sebrali."

Ale také každý z ostatních měl co vypravovat. Vyšly tu na jevo nesčíslné malé šlechetné rysy těchto dnů plných rozkoše a všechny měly na sobě nádech obětovnosti.

Nejlepší přítelkyně slečny Louisy — nepatrná dáma, sedící nejníže u stolu — vypravovala přes veškeré bránění se Louisino, jak tato byla vzala k sobě tři chudé švadleny, vzala je do svého vlastního bytu a nechala je tam šít po celou noc před slavností v Hippodromu. Dala těm ubohým dívčinám kávu i jíst, vše — a ještě peníze.

Slečna Louisa stala se tak pojednou znamenitou osobou u stolu a žurnalista začal jí věnovati vybranou pozornost.

Ty mnohé krásné známky dobročinnosti a Louisiny rozplývající se oči uvedly celou společnost v tichou, spokojenou lidumilnou náladu, která byla jako stvořena k unavenosti po namáhavém hodování.

A tento blahý pocit vystoupil ještě o několik stupňů, když se všechno usadilo do měkkých fauteuillů v příjemně chladném salónu.

Nebylo tu jiného světla než od ohně hořícího v krbu. Rudá záře proudila se po anglickém koberci na zemi, odrážela se od zlaté kresby čalounů, mihotala se na pozlaceném rámu obrazu, na klavíru, jenž stál v popředí, a tu a tam na některé tváři pohroužené hlouběji ve tmě. Jiného nevidělo se nic, kromě ještě rudých teček hořících cigar a cigaret.

Hovor utichl; tu a tam jenom zašeptání — zvuk kávového koflíku, jenž se ukládal; — každý jak se zdálo pohružoval se v tichou rozkoš nerušeného zažívání a své lidumilné nálady. Sám pan Anatol zapomněl na své lanýže mezi tím, co se natáhl do nízké židle podle pohovky, na kteréž zaujala místo slečna Adéla.

„Nechtěl by nám snad někdo trochu zahrát?“ — tazal se signor de Silvis se svého fauteuillu. „Vy býváte vždycky tak přívětiva — slečno Adélo —“

„Ach — ne, ne!“ zvolala mademoiselle — „jsem příliš mdlá!“ — a uvrhla se nazpět do pohovky, tepala nožkama a sepjala ruce na svém hedvábném živůtku.

Ale cizinec — Irčan — zvedl se ze svého kouta a popošel k nástroji.

„Ah — vy nám chcete zahrát! — Tisíceré díky — pane! — hm!“ Signor de Silvis byl zapomněl jméno — což se mu velmi často přihodilo u jeho hostí.

„Vidíš! — je to hudebník!“ obrátila se slečna Adéla ku svému příteli.

Anatol zamručel na důkaz obdivu.

Mimochodem řečeno, na všechny učinil dojem již způsob, jakým usedl a beze všech okolků uhodil několik akkorků sem i tam — jako by chtěl nástroj zbudit.

Pak začal hrát — lehce, hravě, frivolně — jak k tomu situace vybízela.

Melodie toho dne vířily mezi úryvky valčíků a písniček; — všechny ty prskavky, které si Paříž popěvuje osm dní, splývaly dohromady v oduševnělý, proudivý celek.

Dámy se hlasitě obdivovaly, zpívaly několik taktů s nástrojem a tepaly nožkama. Celá společnost sledovala hru s napjatou pozorností; bylať uhodila na samou strunu nálady a unesla je od samého počátku.

Jenom „der liebe Doctor“ naslouchal se svým úsměvem od Sedanu; byly to proň všechno příliš lehkodeché věci.

Ale brzo přišlo něco také pro Němce; a tento neopominul ihned kýváním hlavy dávati na jevo své uznání.

Úryvek ze Chopina se vynořil a začal se podivně vkrádati v náladu; do té pikantní vůně plnící vzduch, mezi ty lehké dámy, mezi ty muže tak bezstarostné a jeden druhého nedbající, jak si cizí byli — každý pohroužen v poloutmě nádherného salónu, každý sleduje své nejtajnější myšlénky, kolébán tou tajuplnou soumrakovou hudbou, mezi tím co záře ohně se zvedala neb hasla dodávajíc všemu, co bylo pozlaceno, ostrého lesku v šeru.

A víc a více přicházelo toho pro doktora. Ob chvíli obrátil se k de Silvisovi a dával mu znamení, když začaly ozvěny „aus unserem Schumann“, „unserem Beethoven“, anebo konečně „unserem famosen Wagner“.

Zatím hrál cizinec dále — proudem a bez namáhání, lehce skloněn na levo, aby dodal síly basu. Znělo to, jako by měl dvacet prstů — všechny z ocele; zmírňující tóny uměl sbírat, tak že zněl nástroj mohutným jednolitým zvukem. Bez přestávky, bez vyrážení přechodů udržoval stále novým překvapováním, vzpomínkami a geniálními kombinacemi pozornost v napnutí, tak že sledovali jej i ti, kdož hudbě pramálo rozuměli.

Ale nepozorovatelně změnila hudba barvu. Umělec zahrával se ustavičně hlouběji na nástroji — chýlil se vždy více na levo a nastal podivný nepokoj v basu. Novokřtěnci z „Proroka“ přicházeli těžkým chodem; jezdec ze „zatrac ní Faustova“ vyjel z hluboka vzhůru do zoufalého belhavého pekelného reje.

Teď rachotilo to silněji a silněji dole v hloubce, a monsieur Anatole začínal opět cítit lanýže. Slečna Adéla se napolo zvedla; ta hudba nedala jí ležet v pokoji.

Tu a tam šlehl oheň přes pár černých očí, které byly vytřeštěny na umělce. On zvolna připoutal je k sobě a teď nemohly se odtrhnout; vždy hloub a hloub je vedl — hloub, kde teď to dunělo zdušeně a temně jako hrozba a žaloba.

„Er führt 'ne famose linke Hand“ — „výborný, v levé ruce!“ — řekl doktor.

Avšak de Silvis ho neposlouchal; seděl jako ostatní v napnutí a bez dechu.

Temná, svírající hrůza vycházela z hudby a lehala na všechny. Zdálo se, že umělec zaplétá levou rukou uzel, který se nikdy nerozvine, mezitím co ruka pravá vrhala letné chody jako plameny vzhůru a dolů v diskantu. Znělo to, jako by se umlouvalo něco děsného tam dole v sklepení mezi tím, co ti tam nahoře výskali a jásali ve své rozpustilosti.

Teď slyšet ston, napolo vzkřik od jedné z dám, jíž přišlo zle; ale nikdo toho nedbal. Umělec přišel nyní docela dolů do basu, kde pracoval oběma rukama a zpod těch ocelových prstů tryskaly tu tóny v temný vír, že všechněm mráz projel morkem.

Avšak do toho hněvivého, skučivého hluku v hloubi dole začínalo přicházeti pohnutí ženoucí se vzhůru. Tóny vbíhaly do sebe, přes sebe, kolem sebe, stále vzhůru, aniž by však dostaly se někam. Nastal divoký boj o to

dostání se nahoru; hemžilo se to malými černými postavami, které se rvaly a bily; — šílená rozhořčenost — zimničný kvap — drápání se a křečovité chytání rukama i zuby — kopání se — proklínání — výkřiky, modlitby — a stále dostávaly se jeho ruce nahoru tak pomalu, tak trapně pomalu!

„Anatole!“ zašeptala slečna Adéla, bleda jako mrtvola — „on hraje osud chudiny!“

„Ach — moje lanýže!“ — hořekoval Anatol a držel se za život. Pojednou se rozblesko v salónu. Dva sloužící s lampami a svícemi vynořili se z portier; a tou samou chvílí skončil cizí umělec, udeřiv celou silou svých ocelových prstů dissonanci — tak neočekávanou, tak hroznou, že celá společnost vyskočila. „Pryč s lampami!“ volal de Silvis. „Ne, ne!“ — vzkřikla slečna Adéla, „více světla, bojím se ve tmě — hu! ten hrozný člověk!“

„Kdo to byl? — ano — kdo to byl?“ — mimovolně shukli se kolem hostitele, a nikdo ani nepozoroval, že cizinec ušel ven za zády služebníků.

De Silvis učinil pokus zasmáti se: „Myslím, že to byl ďábel sám! Prosím, pojďme do opery!“

„Do opery! — za žádnou cenu,“ zvolala Louisa, „nechci slyšet hudbu, mám jí dost na čtrnáct dní — a nechci slyšet ten hluk na schodech k opeře!“

„Ach — moje lanýže!“ — naříkal Anatol.

Společnost se rozcházela. Všichni ucítili pojednou, že jsou zde cizí na cizím místě a každého pudilo to dostati se domů.

Když doprovázel žurnalista slečnu Louisu k vozu, řekl: „To jsou ty následky, když se dáme přemluvit, abychom přijali pozvání k těm polodivochům; člověk si nikdy není jist společnosti, s kterou se tam setká.

„Ach — on připravil mne svou hrou docela o můj rozkošný rozmar“ — řekla Louisa smutně a obrátila k němu své rozplývající se oči; — „chcete jít se mnou do Trinité? čte se tam tichá mše ve dvanáct hodin.“

Žurnalista se poklonil a vstoupil s ní do kočáru.

Ale když slečna Adéla a pan Anatol jeli kolem anglické lékárny v ulici De la paix, zastavil mladý pán najednou kočího a řekl prosebně ku své družce: „Myslím, že bych mohl vystoupit a vzíti si něco pro své lanýže. Nebudeš mi to míti za zlé? — ta hudba — víš —“

„Neostýchej se — můj příteli! upřímně řečeno, myslím, že pro dnešek už k ničemu nejsme. Dobrou noc — tedy zejtra!“

Položila se nazpět do kočáru; bylo jí volno, že je sama; a to lehkomyslné stvoření dalo se do pláče, jako by ji kdo bičoval mezitím co odjížděla domů.

Anatola sice kormoutily jeho lanýže, ale zdálo se mu přece, že přichází k sobě, když kočár odjížděl.

Od té doby, co se spolu seznámili, necítili se oba nikdy tak pokojnými, jako v tento okamžik, když se rozloučili.

Ten, jemuž dařilo se potom nejlépe, byl „der liebe Doctor“ — neboť jako Němec byl kovaný v muzice.

Ale přes to odhodlal se podniknouti vycházku pěšky do pivováru Müllerova v ulici Richelieu, aby si dal nalít řádnou německou sklenku piva a dle možnosti přiložil na všechno kousek šunky.

Přel *J. V. S.*

~~~~~~

FEUILLETON.

Darwin, Zöllner a Draper.

Pohrobní vzpomínka.

Není jich více. Atómy jejich těl snoubí se s atómy země a mizejí v složitých sloučeninách. Myšlénky však jimi pronesené trvají tu stále a budou jako odkaz jejich váženy tak dlouho, dokud lidský duch bude se snažiti po pravdě.

Všem třem bylo působištěm rozsáhlé pole věd přírodních. Všichni tři zasáhli však svými výzkumy do věd ostatních v míře takové, že historik kulturní jich minouti nemůže.

Nejvýznamnější ze všech jest slovutný rodák shrewsburský *Charles Robert Darwin*; dne 12. února t. r. slavil své 73leté narozeniny; dnes ho není mezi námi. Jeho studie v oboru přírodopisu zasahují především do zoologie a botaniky; dějiny těchto věd musí od vystoupení Darwina datovati novou dobu. První jeho práce platily geologii jižní Ameriky a Islandu; předmětem jeho zvláštních studií byli svijonožci. V botanice o důkladných a přesných pozorováních Darwinových dávají svědectví práce o pohybech rostlin, o zúrodňování rostlin vstavačovitých hmyzem, o rozličném utváření se tyčinek a pestíků ve květech lnu, vrbice a prvosenky (o t. zv. dimorfismu a trimorfismu). Po pilných studiích dvaadvacetiletých vydává Darwin své základní dílo „O vzniku druhů výběrem přirozeným“ (1859), k němuž druží se rozvedenější spisy „Měnlivost zvířat a rostlin vlivem chovu domácího“ (1868) a „O původu člověka“ (1871). *Lamarck*, *Geoffroy Saint Hilaire*, *Owen*, *Baer*, *Unger*, *Wells*, *Lyell*, *Boucher* a j. připravují převrat v tom mínění, že druh zvířecí nebo rostlinný jest nezměnitelný; nicméně teprve Darwinem nové učení: druh organický se mění a zdokonaluje ve druhy vyšší, zejména přirozeným výběrem a děděním výhodných zvláštností, které se osvědčí v boji o život, nabývá množství dokladů, dochází jednolitosti a důslednosti, jíž v zápět hlásí se důvěra v nové učení, *darwinismus*.

Proti darwinismu vystupují *Agassiz*, *Bischoff*, *Nägeli* a jiní z důvodů vědeckých; přemnozí zatracují novou theorii o vzniku druhů z důvodů liché bázně o věrouku a mravouku náboženskou. Ale nové učení nicméně se šíří, nová theorie ukazuje se velmi úrodnou; *Wallace*, *Huxley*, *Häckel*, *Vogt*, *Milne Edwards*, *Virchow* a j. snášejí pro darwinismus nové doklady a pronášejí směle poslední důsledky jeho; v době nejnovější *Würtemberger* podává dějiny rozvoje ammonitů jako důkaz geologický pro theorii Darwinovu (1880).

Ale darwinismus nezůstává na poli přírodních věd; on zasahuje také do historie kulturní a filosofie. V obor psychologie *Herbert Spencer* zavádí názory darwinistické pod jménem *evoluce*; ve všech moderních historiích kulturních (viz na př. práce *Hellwaldovy*, *Caspariho*, *Baerovy*, *Honeggrovy*, *Bagehotovy* a j.) a spisech národopisných (viz na příklad proslulý „Národopis“ *Peschlův*) musí se s darwinismem (nebo theorií descendenční nebo selekční) počítati.

Urputný boj o to, mají-li názory darwinistické provázeti vyučování přírodopisné na středních školách, vede k posuzování paedagogické hodnoty darwinismu. Darwin sám moderní paedagogice poskytuje bohatý material spisem „O výraze hnutí mysli u lidí i zvířat“ (1872) a „Životopisným nástinem dítěte“ (1877); nelze pochybovati, že i na tomto poli darwinismus k úrodným povede myšlénkám, jak již nyní se jeví v tom, že přijímá se užší svazek mezi duchem a tělem, než jaký připouštějí na př. Herbartovci.

Darwin mohl ještě spatřiti, jak učení jeho jménem znamenané na všech stranách dochází vítězství. On zachoval si do stáří pozdního plnou jarost a nepředpojatost duševní, o čemž zřejmě svědčí spis „Vznik prsti činností červů“, teprve vloni
~~~~~~

vydaný. Již roku 1837 poukázal Darwin na důležitost žížal nebo dešťovek, jejichž tělem prošlá ornice se stále promíchává, zkypřuje, kaménků zbavuje a úrodnější činí; v novém spise tento názor jen rozvádí, novými pozorováními, pokusy a číselnými dáty dokládá. Mnozí vytýkají tomuto i předchozím spisům Darwinovým upřílišenost v theorisování; ale theorie jest rovněž oprávněnou jako sbírání fakt, ano náš duchaplný Purkyně od moderního přírodozpytce přímo požaduje, aby nezůstal při pouhém pozorování přírodnin, než hleděl na ně také s vyššího stanoviště filosofického. —

Ovšem každá spekulace má své meze, neblah ten, kdo za nimi se ocitl. A octnul se za nimi v posledních letech *Jan Karel Friedrich Zöllner*, rozený Berliňan. První jeho práce vědecké platily světloměrnému pozorování hvězd, pro které sestrojil důmyslný přístroj „astrofotometer"; zamilovaným studiem jeho byla vidma stálic, jež také zvláštními, jím sestrojenými přístroji pozoroval; fysické složení slunce, komet a působení jejich na ostatní tělesa nebeská byly předměty dlouholetých neunavných prací; k důkladným a bystrým pozorováním pojil Zöllner duchaplné hypothesy a theorie o zjevech na stálicích. V tom oboru byl jedním z těch pokročilých hvězdářův a fysiku, jejichž práce způsobily nové odvětví přírodozpytu, t. zv. *astrofysiku*, která má předmětem badání po fysické povaze, složení a působení těles nebeských. Na tomto poli dobyl si Zöllner zásluh, jichž v historii astrofysiky povždy vděčně bude vzpomínáno.

Ale v letech posledních, jak již výše vytčeno, bystrý duch jeho sveden byl na scestí moderní pověrou — *spiritismem.* Snad nikdo jiný nepřispěl k rozšíření spiritismu více, než učený, duchaplný, znamenitě pérem vládnoucí Zöllner, v němž filosofie ztratila neméně slibnou hlavu jako přírodozpyt. Zöllnera nevedla ku spiritismu zvědavost, nýbrž spekulace metafysické, ku kterým pohnuly ho spisy Kantovy a j. Velikou prací duševní, mocným apparátem složitých závěrů logických snažil se Zöllner smířiti přírodozpytce s nadpřirozenými zjevy spiritualistickými; někdy jindy rozvedeněji podáme jeho theorii o čtyřech rozměrech prostorových. Dnes budiž jen vzpomenuto jeho „Vědeckých pojednání", vypravených s velkou péčí, ozdobených celou sbírkou — dopisu duchův.

Ze svůdného oboru pochybné metafysiky Zöllner více nevybředl; podvody „medií" našly v něm nejen duchaplného, ale i ostrého, ano velmi příkrého obhájce. V letech posledních Zöllner vůbec vášnivě pěstoval polemiku, budiž zde vzpomenuto jenom jeho spisu o učencích universit, zejména v Německu

Jaký rozdíl mezi Darwinem a o čtvrt století mladším Zöllnerem! (Tento umřel totiž v osmačtyřicátém roce svého věku). Prvého neopouští ani do let pozdních střízlivost v posuzování; druhý propadá mystice v plné síle mužné! Učení prvého chápou se filosofové, aby mu přizpůsobili starší názory o světě; nade druhým mohou vysloviti jen lítost svou, že uhnul se z cesty pravé spekulace plodné. —

Kterak výsledky věd přírodních pojiti s filosofií, ukazuje mistrně osobnost *John Williama Drapera*; narodil se v místě St. Helens u Liverpoolu, žil a působil v Americe; nepřežil dlouho své letošní narozeniny jedenasedmdesátileté (5. května). Oborem jeho byla chemie, fysiologie, medicina, filosofie; zvláštní bádání a pokusy jeho budou zaznamenány v botanice a daguerotypii, tomto předchůdci fotografie.

Dílo, které ho činí nesmrtelným a víže ho s *Bucklem* a *Leckym* ve významnou trojici anglických historiků kulturních, kteří ve svém oboru připravují obrat, epochu, jsou „Dějiny duchovního rozvoje Evropy" (1863). Draper sám poznamenává veliké dílo své jako historický důkaz, že lidstvo rozvíjí se ve velkém tak, jako jednotlivec v malém, jako doplněk díla „Physiologie člověka" (1856). Z četných prací pozdějších zasluhují zmínky „Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou".

Draper nezapíraje své stanoviště přírodozpytné, vyhlašuje methodu přírodozpytnou za správnou i při badání historickém; tím nabývá spis jeho zvláštního půvabu, zejména pro přátele věd přírodních, a dovoluje s vysokého stanoviště přehlédati veškeré zjevy kulturní, jež spisovatel podřizuje zákonům, dle nichž jednotliví lidé povstávají, žijí a zanikají. Mnozí vytýkají Draperovi jednostrannost, ale bez té snad by nebylo té jednolitosti, která činí dílo jeho tak vzácným a milým. Látka ve spise je snesena s ohromnou pílí se všech stran a přehledně sestavena; vlivy badání filosofických na rozvoj kultury vypsány rovněž pečlivě jako vlivy prací technických a vědeckých vůbec. —

Draperovy Dějiny zkrátka osvěžují čtenáře a povznášejí ho na stanoviště se širším rozhledem neméně jako spisy Darwinovy. Překlady těchto velikých děl byly by žádoucí zejména v naší literatuře, která v některých směrech příliš lpí na idejích ze starých škol přinesených, které ignorují darwinismus rovněž tak, jako mnohé jiné novoty, které se zdají nebezpečnými. Ovšem při překládání spisů Darwinových a Draperových nevyplnilo by se povědění, že zášti, které panuje proti živým, zaniká, když jsou mrtvi. Jest právě charakteristikou v pravdě velikých mužů, že žijí i po smrti, povzbuzují, mysli rozrušují, některé však i — straší. *Jos. Klika.*

— Torquemada, jak jej V. Hugo v novém dramatě svém líčí, není Torquemada historický, nýbrž je to vtělená myšlénka inkvisice, je to inkvisice sama. Mnozí to nepochopili a vyčítali pak básníkovi, že historický Torquemada takovým nebyl, jak on jej líčí. Snad bude čtenářům našim milo, když jim povíme obsah této zajímavé knihy. Biskup z Urgelu zavře mladého mnicha Torquemadu pro jeho podivné blouznění do kláštera, aby tam vystřízlivěl; ale když se po čase nechce vzdáti svých myšlének, dá jej za živa pohřbíti. Touto scénou docílil básník nesmírného effektu. Na každém schodě vedoucím do země jest tázán Torquemada, chce-li odvolati, a když neposlechne, zapadne nad ním těžký kámen. Řady zakuklených mnichů odcházejí a na totéž místo přiběhnou dvě děti: šestnáctiletá doña Rosa d'Orthez a o něco starší don Sancho, jehož kardinál d'Orthez chce pomazati za krále v Burgosu. Následuje po tom hrozném pohřbu překrásná idylla, jak ji jenom Hugo popsati dovede. Děti si hrají, trhají květiny, honí motýle, až najednou slyší hlas ze země a poznavše, že pod tím kamenem někdo se skrývá, vezmou starý železný kříž stojící u zdi, nazvednou jím kámen a osvobodí za živa pohřbeného Torquemadu, který přísahá, že jim bude za to vděčným. Již před tím přišel do kláštera toho král Ferdinand a spatřil doňu Rosu, zamiloval se do ní a chce ji dáti z kláštera unésti. Úkol ten svěřen jest markýzovi de Fuentel, který jest dědem Sanchovým, o čemž ovšem nemá nikdo tušení, a ten unese oba milence a chce jim pomoci do Francie, aby unikli stíhání královu. V tom objeví se Torquemada, ujme se jich a slibuje jim pomoc. Poznal je totiž a vzpomíná s nimi, jak ho zachránili; při tom se doví, že užili k tomu kříže, že zneuctili tudíž to svaté znamení. Zoufá si nad nimi, neboť vidí, že propadli božímu soudu. V tom projede mu hlavou myšlénka — on je zachrání a sice tím, že je vydá inkvisici. Zničí jejich život pozemský, aby je zachoval životu věčnému. Z dáli blíží se černý prapor inkvisice a tím drama končí. Scéna kterou podáváme v překladu, jest více episodní, ale charakterisuje velikého inkvisitora velmi dobře.

— Divadlo. Letní saisona jest letos mnohem horší nežli bývala jiná léta: návštěva divadla jest velice slabá a repertoir jako aprilové počasí. Jeden kus je ohlášen ráno, v poledne dějí se přípravy k jinému a večer hraje se zase jiný. Říkává se obyčejně, že obecenstvo nechce v létě tragédie a vůbec kusy klassické, že je to strava příliš těžká — při těchto zkušenostech mohlo si ředitelstvo v zimě připraviti deset nebo patnáct dobrých komédií původních i přeložených, které se déle nehrály, a ty byly by zároveň s repertoirem operním tu osudnou letní saisonu lehce vyplnily. Na novinky nelze letos spoléhati; ředitelstvo dělá v tom ohledu co může, ale ty akvisice nestojí celkem za mnoho a pak hlavní věc: dlouho je nevypraví, tak že zatím je sehrajou na Smíchově v areně nebo ve Vinohradech a u nás hrají se pak hlavně pro abonnenty. V poslední době naplnil divadlo pouze náš krajan H. Rokitanský, člen dvorní opery ve Vídni. Zpíval Marcela, Sarastra (česky) a Mefista; nyní však svoje pohostinské hry zastavil, jelikož ochraptěl.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „V. T.", „R. K.", „Jaromír Krasec", „Don Quijotte", „J + B".

Panu Arturu Pithartovi: Vinohrady, Karlova ul. č. 16. roh Karlova nám.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. července 1882. ČÍSLO 20.

Z nových básní Jaroslava Vrchlického.

Z cest.

V dnech mládí — hezká tomu řada let,
čínského básníka jsem píseň čet':

Jak v krčmě ležel kdesi vzdálen svých,
a měsíc na podlaze sníh a sníh

A v jizbě, v které ležel, ani ruch,
jen vedle něho měsíčný ten pruh.

A ticho, ticho, strašné ticho kol,
a srdce básníka jal divý bol.

Po letech v cizině jsem ležel kdes
na tvrdém loži, v okně dřímal les.

Tu náhle měsíc oknem v jizbu sjel,
na čínskou píseň já se rozpomněl.

Cit samoty mne strašný zatopil,
já hloubku oné písně pochopil.

Zde rovněž v krčmě sám a vzdálen svých,
a měsíc na podlaze sníh a sníh.

A venku, v domě, v jizbě ani ruch,
jen vedle mne spal týž měsíčný pruh.

I myslil jsem v týž vnořen bílý svit,
jak různé duchy jeden pojí cit.

Přes moře, hory, města, poušti lem
jak chápají se duše na vzájem.

Ba jistě mrtev čínský básník již.
Co z toho? Mne tu jala stejná tíž.

A stejný žal mi slzou v oko trysk',
a já mu v duchu pevně ruku tisk'.

Až doma!

V žní době bloudil jsem kdys v poli,
zřel čilý chvat a práce ruch,
a trpělivé, tiché voly;
kol zpěněných úst chumáč much
jim stále lítal a je trápil.
Leč rolník se svou prací kvapil
a nechal je a sotva pohnul rtoma:
„Dost sobě ještě odpočinou
až doma!“

A dítě v kytku pestré kvítí
si trhalo, jež rodí mez,
tu koukol, který ohněm svítí,
tu chrpu, v níž kus nebe kles',
a s kytkou spělo k otci, matce;
leč každý děcko odbyl krátce,
je nechal stát a sotva pohnul rtoma:
„Dost ještě s tebou pohrajeme
až doma!“

Já, který v myšlének svých sporu
jsem v pole vyšel v parných žních,
když slunce haslo na obzoru,
se vracel klidný, smířen, tich.
Co mučí tě, co chtěl bys míti,
vše nech být: v době, kdy máš žíti,
dál k práci, nechť bol cuká rtoma —
dost všeho dopřeje ti osud
až doma!

Soše Narcissa.

Jak světlý stín v mé sny a dumy
se díváš tiše,
ať prázdná zeje, či ať v okraj šumí
mých zpěvů číše.

Prst pozdvižený napjat v dáli
a hlava v sklonu,
jak čekal bys, zrak upřen mezi skály
na záchvěv tónů;

Na fletny pláč, jež mluví k echu,
šum snivý hvozdů,
na lehké, dívčí kroky v pružném mechu,
na píseň drozdů,

Na jelena řev v podjesení,
na lovců ryky,
na nejsladší zvuk v světě, políbení
na dívčí rtíky!

A místo všeho, co sníš sladce
jak v lesů tiši,
jen verše slyšíš, v tísni dne a práce
jež na chvat píši,

Jež předčítám si, hudby trochu
bych zamk' si v duši —
cos božského v nich přec, můj pěkný hochu,
tvůj úsměv tuší!

Longfellow.

Mír! jeho píseň volá každým echem.
Mír smrt mu psala v čelo chladným dechem.

Mír nesl v srdci, každému jej dával,
mír v bouře ruch i všedních trudů nával.

Mír! — Co teď zbude bouřlivému světu?
vzdech v ňadrech všech a kletba na všech retu

Jen hvězdy ještě mírem s nebe svítí,
však vysoko ty pro naše jsou žití.

Zda jeho slovo teď se skutkem stane,
když místo z písní s hvězd k nám dolů skane?

Za hvězdných nocí.

Za hvězdných nocí my jsme sedávali,
já s bábou svojí, na dvoře bliž studny;
za námi akacie zachvívaly
se větrem, v snětích paprslek hvězd bludných.

Pod námi chaty vesnické již spaly,
jen spousta střech se neurčitě tměla,
psi štěkali jen chvílemi a v dáli.
Noc tichým krokem ku půlnoci spěla.

Již nevím, co tu znělo z úst mé báby,
zda minulosti vzpomínky, zda tuchy
do budoucna? Svit vzpomínky je slabý
a beztoho by kles' v svět bájím hluchý.

Já pouze vím, že tenkrát jsem cos cítil,
to bylo velké, svaté; tajuplný
bol třásl mnou, jakby se náhle řítil
strop nebes a mne stopil v světla vlny.

Já šatu báby chyť' se; strach můj dětský
mi nedal prohlednouti k hvězdné záři,
mně zdálo se, že nebes hvězdy všecky
jak horké slzy hrají na mé tváři.

Ó slzy nebes, co krok žitím chabý
provázel svit váš dojemný a bludný,
na velký myslím dvůr a na rov báby
a na večery bliž té staré studny . . .

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

IV.

Nebýti babičky, strýc Josef nebyl by ani snad dostal se na studie; dědeček jmenoval schovance svého „milým svým synem“, pohladil jej někdy po tváři, přinesl mu z procházky kornout cukrovinek, nebo se zeptal pečlivě, není-li nemocen a jak mu chutnal oběd — ale tím měl povinnosti své k němu za odbyty; aby staral se o jeho skutečné potřeby a jeho prospěch, zejména o duševní jeho vývoj, ani mu nenapadlo.

Zpráva, že Josef s prospěchem výborným dokončil s . . . skou hlavní školu, překvapila dědečka nemálo, a ustanovení, že po svatém Václavě odjede na gymnasium v P., uvedlo jej zrovna v úžas. Divil se velice, jak ta léta ubíhají a na synovo chování i úspěch jeho byl náležitě hrdým. Schválil ovšem všechny kroky babičkou učiněné v záležitosti budoucího studenta a pronesl ná-

hled, že jest nevyhnutelným, aby někdo z rodiny nováčka na místo jeho povolání dovezl a pánům professorům osobně jej představil.

Úkol ten ovšem zůstal vyhražen babičce. Za to nabídnul se dědeček, že s nastávajícím parvistou bude si latinsky dopisovati. Arci že k tomu nedošlo. Josef psal opravdu v řeči Ciceronově, třeba ne slohem právě Ciceronským, psal k svatému Janu „benefico erga me“ dlouhý list..., dědeček chlubil se jím v celém městě a přečetl dojemnější místa i Petrovi a ženě jeho Rozáře v původním znění... také umínil si a slíbil babičce svatosvatě, že odpoví, ihned, co nejdříve... zatím však přiblížily se prázdniny a malý studentík přijel domů.

Přijel u vítězoslávě jako první premiant. Dědeček poctil jej oslovením „domine“ a říkal pak vždy „my premianti“. Vodil studenta všude s sebou a mluvil s ním jak o filosofii encyklopaedistů, tak o poměrech politických v Evropě a zejména ve Francii před i po dobytí bastilly, kteréhož světodějného činu Jan Perner byl skutečně očividným svědkem.

Prázdniny uběhly rychle a statný principista musil nastoupiti do P. své místo. Tenkráte nebylo třeba, aby někdo jej do města krajského vezl. Rodiče doprovodili jej pouze kus cesty, až ke kapličce na rozcestí, a dědeček louče se tu s ním, dal se do pláče, až jej babička musila napomenouti, aby dítěti nedělal těžké srdce.

Druhý rok přešel a skončil tak slavně jako první a taktéž třetí i čtvrtý; jenom že k svatému Janu došlo posledně přání v jazyku řeckém. Dědeček přijal je s jásotem co možná nejradostnějším a s proroctvím synovy slavné budoucnosti. Odpověď na list bylo ovšem obstarati babičce, která přiložila od potěšeného otce za odměnu a na povzbuzení stříbrné hodinky — dědeček neměl o tomto svém dárku ani tušení. Synův děkovací přípis však neuvedl jej proto přec nikterak do rozpaků. „Učinila jsi velmi dobře“ — pochválil babičku, odměňuje pozornost její galantním polibkem... To mu ovšem nenapadlo ani ve snu, aby se zeptal na cenu hodinek a na účet za ně. Neposlal vůbec za Josefem nikdy jediného krejcaru; podobné starosti nalézaly se mimo obzor jeho myšlének...

Pak byl návrat z posledního roku školního na prázdniny poněkud jiný. Eminence se nezměnily, ale syntaksista sám se změnil. Přijel bledý, slaboučký, nemocný. Lékaři radili důtklivě opatrnost a zejména šetření duševních sil.

Dědeček velmi byl polekán a koupil neprodleně několik liber rozinek a mandlí, jež vlastnoručně smíchal na „studentský pokrm“, jak se vyjádřil. Neznámo, jakého účinku si od léku toho sliboval; za to jest jisto, že babiččina vydatná péče za dva měsíce učinila pravé divy. Josef očividně se pozdravoval i zotavoval.

Avšak o nastoupení do P. nemohlo být řeči. Bylo se obávati nejhoršího, kdyby měl s pílí svou neúmornou a ctižádostí opravdového svého charakteru po přestálé sotva nemoci chopiti se dalších namáhavých studií. Zatím odjezd do P. odložen. A pak přemýšlela paní babička o tom, kterak že jest milý syn její vůbec těla slabého, zdraví křehkého i uvážila, že lékárna jednou po nynějším jejím majiteli musila by přejíti do rukou cizích... shledalo se, že by nejvhodnějším bylo, kdyby Josef věnoval se lékárnictví.

Mladík nenamítal ničeho. Jednak cítil sám v sobě touhu po odpočinku, po životě méně namáhavém, jednak viděl, že spolužáci jeho o půl léta jej předhonili a on by za nimi musil pokulhávati, snad dokonce zůstati pozadu o třídu, o rok — mladé ctižádostivé mysli bývají takové důvody velmi platnými, ano rozhodujícími... také viděl, že jest obrat zamýšlený v životním jeho povolání babiččiným vroucím přáním, a to bylo mu vždy a v každém ohledu svatým... Zkrátka: Josef Perner octnul se v místnostech s... ské lékárny jako učeň.

„Artis pharmaceuticae discipulus“ — zanesl dědeček slavnostně do velké v kůži vázané knihy, již choval u sebe jako přednosta gremia, které tvořili lékárníci celého kraje... „discipulus apud magistrum Joannem Perner“...

Ale tímto velkolepým činem dědečkovým, k jehož vykonání zapotřebí bylo mnohých domluv babiččiných a k němuž činěny přípravy více než čtyřicetidenní — vyčerpána s jeho strany míra všech povinností, jež jako pán, jako mistr, měl k učeníku, k žáku. Nestaral se o jeho prospěch ani dost málo, a Josef přiučil se praktické části nového svého povolání jediné od pomocníka v lékárně, kterému říkalo se „pan provisor“. Odborného vzdělání nemohl ovšem s této strany nabyti takového, po jakém prahnul; byl v příčině té odkázán na sebe, na soukromé studium.

A Josef svého času užil náležitě; přečetl celou knihovnu s... ské lékárny, jež byla znamenitou. Chovalať staré literatury vědecké mnohý skvost pocházející z majetku zakladatele „vinného hroznu“; nástupcové jeho pak rozšiřovali svědomitě vzácnou sbírku a také dědeček, Jan Perner, koupil vše, co vyšlo nového ve farmacii, v chemii a vědách přírodních vůbec, aniž by ovšem lámal si příliš hlavu s knihkupeckým účtem. Také nerozřezal ani jedinou knihu, vyjma vždy první arch; četl jediné předmluvu spisovatelovu.

Plné čtyři roky zůstal Josef Perner v S. a slabé jeho tělo, školním prachem a učením se o závod zmořené, sesílilo a vyvinulo se zdravě na svěžím venkovském vzduchu, jehož do libosti mohl užívati.

Odbyv takto praxi lékárnickou, ztrávil ještě k odbornému vycvičení zákonně předepsaná léta v jedné z českých lékáren a vstoupil pak na universitu v Praze roku 1823, stár právě tak jako století.

Tenkráte trval kurs pro lékárníky na vysokých školách jediný rok a koncem letního běhu vrátil se do S. hotový magister.

Dědeček přivítal „pana kollegu“ způsobem velmi kamarádským, častoval jej vínem a byl by málem adoptovanému synu nabídl přípitek na bratrství.

Naskytla se otázka: co teď?...

Má mladý lékárník vstoupiti do služby v některé velkoměstské lékárně, aby získal nových zkušeností a ve světě trochu se poohledl? Anebo lépe bylo by, aby zůstal doma a převzal docela správu rodinného závodu z rukou otcových, v nichž byla beztoho jen problematickou?...

Babička klonila se k druhému náhledu, ale dědeček odpíral, prohlašuje své síly za dosti ještě jaré, než aby musily dány býti na trvalý odpočinek... neměl ničeho proti tomu, aby Josef zůstal již doma, ale pouze v ná-

bradu za pracovní sílu cizí, jež musila být vydržována, kdežto on, dědeček, zůstal by nadále v skutečnosti a před světem, chefem obchodu... A že by mladému muži neškodilo konečně, kdyby poskytnuta mu byla příležitost, aby ještě něco ve světě zkusil a jiné závody si prohledl a jiné kraje a jiný lid seznal...

S tím souhlasil ten, jehož se týkalo, docela. Chtěl opravdu ještě z domu — avšak ne kamsi do lékárny, k vahám a za kupecký pult...

Studium přírodních věd, soustavné, přesně vědecké za rok ztrávený na universitě se mu zalíbilo... netroufal si říci babičce, že by věnoval se mu rád pro celý život; věděl, že by dobroditelku svou, jíž stav muže jejího byl v každém ohledu ideálem, zarmoutil; promluvil jen o „prozatím", než bude ho doma zapotřebí... A po prázdninách putoval znova do Prahy, aby pokračoval ve svých chemických pracích. Dědeček provázel žádost synovu úplným souhlasem, ano netajil se s nelíčenou chválou; praktické důslednosti učiněného kroku musila nésti a nesla také ochotně babička, majíc pro opravdovou, vážnou vzdělavatelskou snahu synovu plné porozumění.

Z Prahy odebral se mladý chemik do Jeny a odtud do Heidelbergu, kde učil tenkrát slavný Leopold Gmelin, a odtud zanesla jej touha po zdokonalení a poznání až daleko na sever, na břehy Skandinavie, do Štokholmu, kde zářila hvězda Berzeliova...

Tři léta nezavítal Josef Perner vůbec ani domů; udržoval se v písemném spojení s matkou, k níž lpěl s nevýslovnou úctou nazývaje ji vděčně svou jedinou dobroditelkou. Dědeček nejsa přítelem korespondence nijaké, za všechna ta léta obmezil styk svůj se vzdáleným synem pouze na přátelské vzkazy, jež babičce slovy nejvybranějšími diktoval do péra. O tom, co se v S. stalo, udržovala vzdáleného paní babička v pravidelných vědomostech.

Ale také co se v zemi i v státu dělo, mu sdělovala — bylať babička náruživou čtenářkou novin a prostřednictvím svých vynikajících známostí věděla i mnohé zajímavosti zákulisní, o nichž nesmělo se veřejně psáti, a jež zůstaly skryty nezasvěcencům.

Psala též mnoho o domácnosti — ale nikdy nezmínila se o povážlivém, stále hynoucím stavu Pernerovského majetku... nechtěla pokojnou mysl učencovu pobuřovati.

Až konečně poměry staly se opravdu hroznými. Dědeček byl nadobro zadlužen a babička nepostačila ze soukromých svých příjmů odvraceti od něho katastrofy hrozící veškerému jmění jeho prostřednictvím podávaných soudně žalob, výpovědí a upomínek a předkládáním prázdné jeho pokladně sáhodlouhých účtů za rozličné vždy nové a nové prazbytečné objednávky...

V tísni vzmužila se babička a udeřila rázně na dědečka. Ustanoveno psáti do Štokholmu...

Zatím však kmitla se dobrodružnou hlavou dědečkovou ještě nová spekulace, nový podnik, který dle jeho mínění učiní beze vší pochyby všechny násilné převraty v rodinných záležitostech zbytečnými a dovolí, aby vše zůstalo v kolejích dosavadních...

Babiččina energická odhodlanost, jak známo čtenáři, ani tentokrát neměla dlouhého trvání... dědeček bravě odzbrojil ji docela... ano, vyšla z poslední této půtky s větší než kdykoli jindy škodou. Zanechalať v dědečkových zámořských akciích i hypoteku na soukromý svůj nedotknutý dosud majetek, jehož kreditu užiti chtěla v první řadě na prospěch lékárny, aby ten, který dle plánu jejího měl ji převzíti, skutečně to mohl z finančních ohledů — maje v rukou jakýsi aspoň na hotovosti kapitál...

Takový byl stav věcí, když obdržel Josef Perner list volající jej zpět, do vlasti.

Bylo opravdu třeba pevné ruky, aby v zmatku tom učinila pořádek a „tonoucí loď", o které psala paní babička, vyvedla z mělčin a z úskalí, v nichž a mezi nimiž byla uvázla...

Nálada, která v babiččinu duši snesla se o jejím svátku, brzo ustoupila zas mysli stísněné. Předloženo jí několik neznámých jí dědečkových závazků a úpisů na značné peněžní částky i naléháno na jich zaplacení. K dovršení všeho způsobeno jí příliš brzo překvapení určitou zprávou z Mohuče...

Indická výprava octla se, jak bylo předvídati, na písku, zcela na suchu... nedostala se vůbec z rukou doktora Goldmanna, prohnaného šibala, v jehož kapse lehkovážně mu svěřené peníze utonuly, zmizely s povrchu zemského...

Na štěstí došla v tom čase odpověď ze Švédska. Josef psal stručně, ale určitě, že „přijde za volající jej povinností, poslechne hlasu svého svědomí"...

Vyplnění slibu ovšem protáhlo se při tehdejších prostředcích komunikačních. Také nebylo možno neprodleně dáti se na cestu...

Léto klonilo se již ku konci a podzimu příchod se hlásil žloutnoucími a červenajícími se korunami stromů na zahradě.

Babička mnohokrát za den vybíhala z domu, aby viděla na silnici... zdálo se jí, že někdo přijíždí a ten někdo že jest toužebně očekávaný...

Jednoho večera konečně blížila se k S. schvální pošta z krajského města.

Babičku veselý zvuk poštovské trubky rozjařil k nepopsání. „Toť on! — toť on!" — volala sbíhajíc kvapem se schodů...

A opravdu vůz zastavil před lékárnou... S pláčem klesla paní babička příchozímu na prsa. Dědeček doma nebyl.

Josef překročil práh domova vážně a mlčky. Matka vedla jej hned nahoru a opětovala několikrát objímání a znova a znova dala se vždy zas do pláče... Čím dále však byly slzy její, možno-li tak říci, úsměvnější, veselejší, šťastnější...

Byla by navrácenému synu, opojena blahem, snesla kde co. On s vděčností a s pohnutím opravdovým tiskl její ruku a tiskl rty své na vráščitou její tvář.

Večeře sotva se dotekl a paní babička sama navrhla, aby odebral se k odpočinku jemu zajisté nutnému po daleké, tak namáhavé cestě...

O záležitostech, pro něž vykonána byla vlastně ta cesta, nepromluveno ani slova. —

Josef Perner octl se v pokoji samoten. Postel byla odestlána a ku spaní připravena. Zastavil se u ní na

chvíli. Byl opravdu unaven. Ale přec neulehl. Přešel několikrát sem a tam pokoj a zastavil se u okna, jež otevřel.

Byla noc i zahleděl se do tmy tak upřeně, jako by za každou cenu chtěl ji proniknouti... Ruce jeho chopily se hlavy a tiskly spánky i kladly se na čelo, jako by zatlačiti chtěly myšlénky letící za ním, za tím čelem, v pobouřeném mozku...

Pak opřela se hlava Josefova o zeď a oči se zavřely a rty zaťaly se v sebe bolestně... a ruka sklesla malomocně dolů...

Ta pevná ruka, od níž očekáváno spasení!...

(Pokračování.)

Rostlinstvo a člověk.

Napsal Dr. *Antonín Hansgirg.*

Od té doby, kdy člověk rostlin sobě pilněji všímati počal, kdy zvláště některé z nich lidem užitečné na povrchu zemském šířiti, jiné lidem škodné hubiti se jal, změnila se původní tvářnost květeny povrchu zemského dosti značně.

Ačkoli doba, jež od prvního objevení se pokolení lidského na povrchu zemském až po naši dobu uplynulá (nejméně 100.000 let) proti jiným dobám geologickým poměrně krátkou jest, udály se přece místy, na př. v Evropě i v jiných dílech světa dosti značné převraty geologické, jež tvářnost původních květen jednotlivých zemí v míře ještě rozsáhlejší nežli mocná ruka lidská pozměnily. Jako v době ledové na př., v níž jak známo teplota na kontinentu evropském značně sklesla, mnohé rostliny horské nuceny byly před ledovci do údolí sestupovati, odkudž později, když poneví evropské opět se oteplilo, na původní stanoviska svá se vracely, zanechavše místy po sobě toliko více nebo méně patrné stopy, jichž vyskytování se spolu s vyskytováním se stop po bývalých ledovcích velice jest zajímavo, podobně přinutil i člověk mnohé rostliny horské, přesadiv je do nížiny, růsti i v polohách nižších. V různých dobách dávnověkých šířily se, jak geologicky zjištěno jest, mnohé rostliny zponenáhla z jedné krajiny do druhé, a následkem toho měnily se zvolna sice, ale neustále původní květeny těchto krajin, podobně účinkoval v době historické též člověk, ač ovšem v míře mnohem skrovnější i způsobil, přenášeje četné rostliny z východních zemí na západ a ze západních na východ, v původním rozdělení rostlinstva na povrchu zemském během doby poměrně krátké změny dosti značné.

Jak známo, vyvinovalo se rostlinstvo během nepřehledně dlouhých dob geologických zponenáhla,*) až nabyla květena celého povrchu zemského v hlavních rysech svých nynější své podoby, během doby historické nenastaly sice u vývoji rostlinstva již valné změny, toliko rukou lidskou byly mnohé rostliny donuceny přeměniti se mnohdy až k nepoznání. Již od dávných časů bylo a jest úkolem umění zahradnického vychovávati umělým pěstováním vždy nové a nové odrůdy, jež buď velikostí nebo tvarem nebo barevností jednotlivých částí i celého těla rostlin od původních rodných tvarů svých čím dále tím více se liší. Z neúhledných, jednoduchým květem zdobených rostlin vypěstoval člověk rostliny krásou květů svých daleko nad divoce rostoucí původní tvary vynikající. Člověk zasáhl však v rostlinstvo nejen rukou tvůrčí, nýbrž i ničivou. Změny, jež zhoubným vlivem lidským v říši rostlinné způsobeny byly, jsou zajisté neméně důležitými a velikými nežli změny tvůrčí činností ruky lidské vzniklé. Sekerou a ohněm klestil sobě neúprosný světa pán cestu neprostupnými pralesy, jichž čím dále tím více na povrchu zemském ubývá, pluhem a rádlem vypuzoval opět z nevzdělané dříve půdy původní divoké rostlinstvo, jež všude, kdekoli se člověk usídlel, vždy víc a více ustupuje jednotvárnému, člověkem šířenému rostlinstvu polnímu, lučnímu a zahradnímu. Spolu s rozsáhlými pralesy a hustými hvozdy, jež dříve nejen v Evropě ale i v západní Asii *) mnohem hojnější byly nežli nyní, zmizely s povrchu zemského zponenáhla i rostliny, jež v stínu lesním sobě libují, nebo byly nuceny útulku sobě hledati v skrovných zbytcích někdejších pralesů. Ale nejen drobné, pestrobarevné kvítí lesní, nýbrž i mnohé lesní stromy a křoviny, z nichž mnohé v pradávných lesích někdy až obrovských rozměrů nabývaly, ustoupily a ustupují dosud vždy víc a více rostlinstvu přímo i nepřímo rukou lidskou šířenému. Čím pilněji nucen byl člověk lesy káceti a lesní půdu v úrodná pole a luka vzdělávati, čím více vysušováním vlhkých lučin, bařin a rašelinišť i vzděláváním jiné nevzdělané půdy přibývalo půdy úrodné, tím více řídlo a zanikalo původní rostlinstvo těchto míst a měnil se též původní ráz květeny jejich.

S měnící se květenou změnila se pak během času i zvířena, ano celé krajiny, jichž původní květeny přílišným mýtěním lesů skorem úplně vyhlazeny byly, změnily následkem toho více nebo méně celý ráz svůj. Tak na př. staly se mnohé druhdy utěšené a úrodné krajiny, byvše lesů svých pozbaveny, neplodnými pustinami, na nichž člověk stánků svých nyní již jen pořídku rozbíjí vyhledávaje sobě raději krajiny půvabnější a úrodnější. S povzdechem odvrací se však nyní botanik i od takových míst, z nichž kultura lidská původní zajímavé rostlinstvo vypudila, nahradivši je buď jednotvárným rostlinstvem pěstovaným, jemuž člověk před jinými přednost dává, a jež s ním pospolu na povrchu zemském vždy víc a více se šíří, nebo učinivši je přístupna rostlinám, všude obecně rozšířeným.

Rostliny, jež zvláštní přízni lidské se těší, prospívají člověku různým způsobem, přímo nebo nepřímo:

---

*) Nenáhlý vývoj rostlinstva pozemského načrtnut v článku mém „Z dějin rostlinstva". „Osvěta" 1881.

*) Jest známo, že právě v zemích od dávných časů již vzdělávaných lesy nejvíce prořídly a z veliké části i vyhubeny byly; to platí zvláště o Mesopotamii, Armenii, Španělsku, Italii, Řecku a pod. zemích.

přímo poskytujíce jemu různé, k žití nevyhnutelně potřebné látky, nepřímo sloužíce podobným způsobem i živočichům člověku prospěšným. Mezi nejprospěšnější člověku rostliny patří zvláště ony, jež lidem potřebnou potravu a potřebné látky na zbudování příbytků, shotovování oděvů atd. poskytují, pak též rostliny léčivé. Mnohé z těchto rostlin od pradávných časů zdomácnělé, provázely člověka všude, kdekoli na povrchu zemském se usídlil. Ve všech zemích a u všech národů setkáváme se se zvláštními rostlinami, člověkem hlavně z ohledů zištných pěstovanými. Mnohé z těchto rostlin pěstuje člověk již od pradávna; některé z nich nevyskytují se již ani divokými, ba pravlast nejedné z nich jest dosud, podobně jako pravlast některých ochočených živočichů i původní sídla jednotlivých národů, tajemným šerem obestřena.

Rozhlédneme-li se po povrchu zemském, shledáme, že v různých zemích rozličné rostliny se pěstují, i bude nám možno dle rostlin pěstovaných rozeznávati hlavně čtyři pásma rostlin pěstovaných. Mnohé z rostlin u nás pěstovaných daří se ještě dále na sever a některé z nich pěstují se ještě v nejzazších obydlených krajinách polárných. Různé druhy obilné, hlavně rež, ječmen, pšenice, mnohé traviny a jiné plení rostliny, brambory a naše ovocné stromy, k nimž se v mírněji položených krajinách sem tam i vinná réva druží, jsou význačnými a nejdůležitějšími rostlinami pěstovanými v zemích rozložených mezi 80 a 40—45° sev. šířky. V jižněji položených krajinách mezi 45—50° sev. šířky až po hranici bavlníku, jež asi na 35° leží, daří se z obilných rostlin nejvíce pšenice a kukuřice, z ovocných stromů pak nad jiné olivy, kaštany, smokvoně, citroníky, pomorančové stromy a vinná réva, jejíž chov zde nejvíce kvete. V pásmu, jež mezi 35 a 20° sev. šířky se rozkládá, ustupují tyto v teplejší části mírného pásma pěstováné rostliny znenáhla rostlinám mezi obratníky hojně rozšířeným; vedle kukuřice pěstuje se zde velmi hojně i rýže, jež jen na některých místech spolu s bavlníkem do předešlého pásma rostlin pěstovaných zabíhá. Zde daří se též výborně čajovník, kávovník, tabák, datlovník, indych, bavlníky a mnohé jiné plody, listy i jinými částmi svými člověku důležité rostliny. V horkém pásmu, jež od 20° sev. šířky až k rovníku se rozprostírá, setkáváme se pak již všude s bujným rostlinstvem tropickým. Ku typickým rostlinám tohoto pásma patří zvláště banány, chlebovník, kokosník spolu s mnohými jinými palmami, dále též jam, bataty, maniok a podobné.

Jakkoli v každém pásmu na povrchu zemském zvláštní rostliny člověkem pěstované se vyskytují, jež na své pásmo více nebo méně poutány jsou, staly se některé z nich přece již skorem kosmopolitickými; přinutil totiž mocný světapán jednotlivé z nich dlouholetým pěstováním i v cizích zemích daleko od původní vlasti své obývati a rozmanitým klimatickým poměrům přivykati. Tak na př. byla k nám většina nyní u nás pěstovaných rostlin z jižněji položených zemí přesazena. Za časů Aristotelových nedařily se na př. broskve ještě v Řecku, tím méně pak u nás, ba i na příznivěji položeném Rhodu nenesly tehdy broskvoně, leč zřídka kdy velké a zralé plody, jež nyní i v našich krajinách více žádnou vzácností nejsou. Jako broskvoně tak rozšířily se i mnohé jiné ovocné stromy v přečetných odrůdách, o nichž v starověku ještě ani památky nebylo, nyní již po celé skorem Evropě; tak byla na př. i vinná réva z původní vlasti své, z lesů kdesi na úpatí Araratu ležících, nejen do Čech, nýbrž i po některých zemích ještě severněji, nežli Čechy ležících, přenešena.

Však nejen na rostliny, jež lidem hlavně jedlými plody svými prospívají, účinkoval člověk, ale i na ony četné rostliny, jež krásou svou, to jest svými pestrými barvami, krásným tvarem, líbeznou vůní atd. u lidí obliby došly. Pohledneme-li se jen trochu po rostlinách v našich květinových zahradách a nádherných parcích pěstovaných, setkáme se nejen se zástupci nejrozmanitějších zemí a pásem, jež rukou lidskou na jediné místo upoutány a týmže poměrům klimatickým se přizpůsobiti donuceny byly, nýbrž i přesvědčíme se též, v jaké míře se podařilo člověku mnohé rostliny zušlechtiti. Většina těchto ze všech končin světa přivezených, v našich sadech a zahradách nyní chovaných ozdobných rostlin jest domovem v krajinách jižnějších, zvláště v krajinách kolem Středozemního moře, jiné dostaly se k nám opět z daleké Asie, mnohé též ze severní a jižní Ameriky, Afriky i Australie. Ozdobné narcisy, hyacinty, tulipány, šafrány, jež nyní v přečetných odrůdách po celé Evropě rozšířeny jsou, pocházejí z krajin kolem Středozemního moře, odkud k nám i většina našich zahradních keřů a stromů s tuhými, vždy zelenými listy, jako myrty, vavříny, citronové a pomorančové stromy, bobkovnice (oleandry) a pod. byly přivezeny. Persie a Armenie poskytla nám komonky (Fritillaria), šeříky, broskvoně a meruňky, Čína a Japan skvostné kamelie, hvězdníky (astry), hortensie, kerrie, kdouloně (Cydonia) a j. Ze zámořských krajin severoamerických a mexických přesazeny do našich zahrad vonné trnovníky (Robinia), liliovníky (Liriodendron), pestré jiřinky (Dahlia), zinnie, tygridie, penstemony, útlé mučenky (Passiflora), různotvárné begonie, amarylky, lopezie, podivuhodné agavy, kaktusy a pod. I z jižní Ameriky, zvláště z Chili zaslány mnohé nyní u nás velmi oblíbené, ozdobné rostliny, na př. řeřichy (Tropaeolum), otočníky (Heliotropium), fuchsie, kalceolarie, slunečnice a j. Přemnohé rostliny, u nás ve sklenících, řidčeji (jen v létě) též v zahradách chované, jsou dítka jižní Afriky a N. Hollandu. Z těchto dálných zemí pocházejí zvláště různokvěté druhy vřesu (Erica), muškátů (Pelargonium), četné tučnicovité (Crassula), kosmatcovité (Mesembryanthemum), liliovité (Gladiolus, Aloe, Yucca a j.), podivuhodné kapské stapelie, australské blahovičníky (Eucalyptus), kapinice (Acacia), různé postrmincovité rostliny (Epacrideae) a j. Však i ze vzdálených krajin severských, zvláště ze Sibiře dostala se k nám a zdomácněla již v našich zahradách nejedna ozdobná rostlina, na př. Paonia albiflora, Delphinium grandiflorum, Saxifraga crassifolia, Heracleum giganteum a j.

Procházejíce se tudíž našimi zahradami a parky, setkáváme se mnohdy ani netušíce s vyslanci různých dílů země a můžeme se obdivovati současně rostlinám ze vzdálených od nás krajin poledních i půlnočních pocházejícím, jež rukou lidskou, t. j. dlouholetým pěstováním v zahradách donuceny byly nejen pod cizím jim nebem růsti a kvésti, nýbrž mnohdy tak zušlechtěny byly, že se svým divoce rostoucím pratvarům již velmi málo podobají.

Nechceme však zde dále líčiti vliv člověka na rostlinstvo a změny, jež působením jeho v životě rostlin i v původním jejich rozšíření na zemi vznikly, nýbrž přihledneme již raději, zda na vzájem i rostlinstvo na život člověka a na rozvoj celého pokolení lidského neúčinkovalo a zda snad dosud ještě podobně neúčinkuje.

Za našich dob zdá se ovšem, že rostlinstvo ani na vývoj celých národů, ani na vývoj jednotlivců valně již neúčinkuje, než za dávných časů, kdy člověk zkušeností a vědomostí svých hlavně přímým pozorováním přírody nabýval a po celý život svůj uprostřed přírody žil, byl též svazek jeho s přírodou a rostlinstvem mnohem patrnější a pevnější nežli nyní. Dokud člověk pouze lovem zvěře, rybářstvím a chovem dobytka se zabýval, dokud jako kočovník z místa na místo přecházel, nejsa ještě na stálé obydlí vázán, dotud byl s přírodou, na niž četnými pouty vázán byl, neustále v přímém styku a nemohl hrubě ani mysl svou povznésti ku věcem nadsmyslným. Když však později, na příhodných místech stále se usadiv, jako rolník orby sobě hleděl a mnohé užitečné rostliny pěstovati počal, tu změnil se též značně dřívější způsob života jeho. Nejsa více nucen neustálým bojem s lítými šelmami a jinými dravými živočichy sobě potřebné potravy opatřovati, ježto mu půda, jím vzdělávaná, s dostatek ku životu nevyhnutelně potřebných látek poskytovala, mohl člověk nyní zřetel svůj obrátiti též ku věcem, jichž více za příčinou pohodlí a vyražení svého, nežli z naprosté nutnosti si hleděl.

Vymanil se tedy člověk z oněch pout, jimiž nejprve na přírodu vázán byl hlavně pomocí rostlinstva, i mohl, stav se pěstováním užitečných rostlin zvenáhla od přírody neodvislým, ano stav se později poněkud i pánem jejím, čím dále tím více mysl svou zabývati vědami a uměním.

V krajinách teplejších, v nichž bujná příroda práci lidskou mnohonásobně odměňuje a člověku všeho v hojnosti poskytuje, čeho nevyhnutelně k životu svému potřebuje, mohl člověk mysl svou dříve povznésti od denních potřeb svých a oddati se pozorování všeho toho, co ho obklopovalo, nežli v krajinách chladnějších. Třeba tudíž kolébku vzdělanosti lidské hledati v krajinách teplejších, v nichž se též původní vzdělanost lidská poměrně rychleji vyvíjela, nežli v krajinách, kde podnebí méně příznivé příčinou bylo menšího zdaru mnohých rostlin, člověkem pěstovaných a kde člověk následkem toho nucen byl život svůj neustále tuhým zápasem s nepříznivými poměry obhajovati.

Když v Indii, Egyptě, Číně a v jiných úrodných teplejších krajinách jižní a západní Asie již vědy a umění byly rozkvetly, v těch dobách pohroužena byla ještě Evropa v duševní spánek a i později ještě, když v jižní části Evropy již genius vzdělanosti lidské k netušené se povznesl výši, trvali ještě národové v severní části Evropy a Asie sídlící v barbarství. Z krajin teplého pásma, v nichž vzdělanost lidská byla vznikla, šířila se pak tato zvenáhla i do krajin mírného pásma, kdež i dále se vyvinovala.

Kdežto v mnohých krajinách jižních, v nichž člověk, dosáhnuv jistého stupně vzdělanosti a nabyv dostatek prostředků k životu svému potřebných, v další činnosti své u vývoji vzdělanosti ustal a raději pouhému snění a tichému hloubání, v nirvaně vrcholícímu, se oddal, nebyly dány podmínky ku dalšímu vývoji ducha lidského: vzkvetla a vyvinovala se vzdělanost lidská utěšeně dále, zvláště v krajinách mírného pásma, v nichž člověk, aby sebe zachoval, neustále nucen byl všeliké duševní i tělesné síly své cvičiti a napínati. Takové podmínky nalezl člověk na př. i v krajinách v samém srdci Evropy ležících, v nichž též novověká, na základech antických založená vzdělanost utěšeně se rozvinula a z nichž jako z pravého semeniště kultury do všech světa dílů dál a dále se šířila a šíří.

Leč není a nebylo úkolem naším líčiti nenáhlý rozvoj vzdělanosti lidské i třeba, bychom, vytknuvše v předešlých řádcích, jak veliké a blahodárné změny v životě a u vývoji celé společnosti lidské způsobilo rostlinstvo pěstované, přihlédli též ku zhoubnému vlivu rostlinstva na člověka. Mezi rostliny, jež člověku léčivé látky poskytnují, patří též mnohé rostliny, prudké jedy chovající. Některé z těchto rostlin jedovatých staly se pak a jsou dosud nejen jednotlivcům, nýbrž i celým národům osudnými; jsou to zvláště ty, jež poskytují jedy mámivé či narkotické. Ačkoli na př. opium, morfium a jiné jedy rostlinné v rukou lékaře nenahraditelnými jsou prostředky, sloužícími ku blahu lidstva, stávají se tytéž látky v rukou nerozumného člověka zhoubnými a smrtonosnými jedy. Jest známo na př., jak zhoubně opium, opojná z nezralých tobolek makových vyráběná látka, jež v službě islamu kdysi důležitou byla zbraní, na mnohé kmeny moslemínů účinkovala, a jak zhoubně dosud ještě na obyvatele Číny a poloostrova Malajského účinkuje.

Jako opium mnohým národům orientálním tak stal se i alkohol, opojná látka v rumu, arraku a j. podobných tekutinách obsažená, osudnou nejen americkým Indiánům, nýbrž i mnohým jiným kmenům a národům západním. Tak jako tyto látky původu rostlinného na duševní síly lidské i na povahu celých národů zhoubně účinkovaly a dosud ještě účinkují, tak, ač v míře menší, účinkují i četné jiné podobné látky, jichž člověk ku vzrušení a dráždění svého ústrojí nervového užívá. Jako Číňan opia, Ind hašiše, Peruan koky, obyvatelé východní Indie betelu a j., tak užívá Evropan některých narkotických látek rostlinných, jež však ústrojí lidskému celkem méně škodí, nežli látky výše uvedené. Nelze však upříti, že stálé požívání kávy, kakaa, piva, vína, tabáku a pod. na duševní i tělesné síly člověka zcela bez účinku není, ano bylo již nejednou tvrzeno, že poněkud i národní povaha některých požitku té neb oné opojné látky oddaných národů podobně trpí a se mění jako se změnila též původní povaha národů, kteří kouření opia a p. se byli oddali.

Z výše uvedeného vysvítá dosti jasně, že jako člověk na rostlinstvo tak i rostlinstvo vzájemně na člověka účinkovalo a účinkuje. Než duševní rozvoj člověka závisel a závisí celkem u větší míře na rostlinstvu, nežli závisí rostliny na člověku, přece však jest a byl též vývoj mnohých rostlin podmíněn dosti značně vůlí člověka. Panuje tedy dosud mezi člověkem a rostlinstvem vzájemnost, jež, jak se zdá, dotud potrvá, pokud rostliny spolu s člověkem na povrchu zemském se udrží. Vzájemné vztahy mezi rostlinstvem a člověkem jsou pak předmětem, o němž nejen ve spisech, nýbrž i v básních četných dokladů se dočítáme. Krása přírody, jež u veliké míře závisí na kráse rostlinstva, zvláště kvetoucího, měla též nemalý

vliv na básnickou náladu jednotlivců i celých národů, i zračí se tudíž vliv, jejž rostlinstvo na mysl lidskou jeví, velmi často i v básních, zvláště v básních lyrických. Jak rozdílné jsou však lyrické básně Indů, Řeků, Slovanů, Germanů a j. národů, ve všech vyznívá totiž nálada velkolepou nebo jednotvárnou přírodou i více nebo méně bujným rostlinstvem vzbuzená. Že pak i rostlinstvo u nás v Čechách na mysl lidskou znamenitý vliv mělo a má, toho nejlepší doklady nalezne laskavý čtenář nejen v těchto listech, nýbrž i v nesčíslných národních a jiných písních českých.

Průvodci v Zakopaném.

Napsal *Adam Asnyk*.

Můj vůdce! Tys mne vodil po hor pásu,
bych poznal též jich poesii svěží,
bych přírody zřel nahou, dívčí krásu,
jíž nehyzdí mdlých legend šat, ni střeží,
jež nedrobí se v rysy všední, malé,
v titěrný popis, v slovo vyvětralé.

Ty srdcem prostým pojal jsi ji celou
tak, jak tu ze skal vytesána stojí,
ji klamným nekryls nátěrem, jenž ztmělou
nicotu halí, v obraz mdlý se strojí,
leč jadrné jsi vždy znal slovo říci,
bys vyřkl její velkost přísnou, hřmící.

Tys učil mne ji cítit mocně, lépe,
bez bledých metafor a vykřičníků,
a v divých tvarech, jež si tvoří, tepe,
nehledat ballad německých dle zvyku,
leč na ni horala zřít okem, chlumy
jenž všecky z dálky rozeznati umí.

Tys učil mne, bych v srázy dral se zpurně
a nedbal příprav romantické Musy,
bych na klassickém nespěl na kothurně
přes naše sluje, skalné trosky, hrůzy,
leč vesele vždy, bez závrati, snadně
výmoly mijel, jež se šklebí na dně.

Dnes v mysli mám, jak sedě na terase
jsi řezal slovem skalné klubko Tater,
štít každý chytals v obrázek a zase
kotliny vznik i konec, horských pater
běh označovals zručně křivolaký,
travnaté kupy, lesů šer i mraky.

Tvar každého jsi obra uměl v strži
z čeřenu hor vždy zvednout rozervaný,
objevils, druhých jak se paží drží,
i jakou podobu má z každé strany,
a na prstech jsi určil nám i slovy
řetězu toho každý článek nový.

Vod světýlka jsi ukazoval šerá,
jež v hloubi sněhovým se rámcem třpytí,
spád bystřin s hor, jež zřídla tvoří sterá,
úvozů vnitřek, spletlých v divné síti,
směr údolí, žlab potoků, lem štítů,
všem vlastního jim nechav koloritu.

Vše, co jsi děl, víc vděků mělo ráje,
než popis nač by stačil romantický,
tys mluvil, přírody prs v dlani maje,
a slovo tvé tak nově dýchlo vždycky
horského vzduchu poesií mladou,
že lze ji zhrdat chladnou rýmů vnadou.

A neříkals mi bájky ošumělé
o divých ženách, pokladech a dracích,
leč, z krátké dýmky pouštěje kouř, vřele
šuhaje líčils živě, oheň v zracích,
i život na vsi, život na salaši,
a trud a nehody, jež horal snáší.

Jich smolné kožišky a snědé líce,
pytlové košile, jich boudy, kyje,
jsou zdolny srdce zahřáti mi více
než Rusalek i Gnomů, Ondyn šíje,
jež v řetězu těch vážných Tater k smíchu
spíš vyhlížejí, jak květ na kožichu.

Zjev, přelud žádný nepřivlastní sobě
té poustevny, jež k nebi až se zvedá,
kde na stráži duch jeden dlí v té době,
bez tvarů, v něž jej člověk strojit hledá,
duch vesmíru, duch vod a skal a světa,
sám nad mlčící prostory jenž vzlétá.

Již při něm fantasie nelze tvoru
nalézti v středu příkrých výšin místa,
ta symfonie štítů, vsí a borů
nesnese lidských střihů — dál se chystá!
Nesnese křídel z lepenky, když v chmuru
vylítá sama v blankyt vzhůru, vzhůru!

Tys cítil, velkost přírody co žádá,
že barvy, líčidla jsou vždy jí cizí,
že každý rád zří hopkující stáda,
když s hor se ženou, v bílém dýmu mizí,
a tatranské že nehyzdí již lány
kol chatek na smetí pýr vyhejčkaný.

Ty znals, že pravda krásná je, byť nahá,
když mocně, hluboko ji duše cítí;
že divoká hor vážnost mizí blahá,
když fantastickou řízou chce se skvíti:
jí v sochy netřeba skal měnit tesy
ni tvořiti z nich potvory a běsy.

Tys cítil, každý kraj že svou má psotu
i kouzlo, vlastní ráz, jímž zdobí sebe,
že Tatrám pštrosů netřeba, leč skotu,
že kluci na vsi rozkošní jsou, v nebe
když zří a na šalmaj když zpěv jich výská,
v nějž duše naladit se musí z blízka.

Tvá prostá esthetika však se nesla
též v širší obzory, v jich půvab skrytý,
a básník ač jsi nebyl od řemesla,
jenž na verše vždy měří svoje city,
ač za Dafnou jsi nespěl laurem zkvetši,
měls pro krásu cit bystřejší a větší.

Všedniho mistři realismu právem
též nemohou tě ve své přijmout škole:
to milovals, co čisté, velké — s davem
jsi nechtěl věčně zůstati jen dole,
leč minil jsi, že lidem třeba ptákem
se vznést a v nebe smělým patřit zrakem.

Mně dobře bylo pod tvou vůdči rukou
v královstvi skal dny žiti plné štěsti
spět v dojmy, samy na srdce když tlukou,
hrnď osvěžovat májem luzných zvěsti
a v samém zřidle krásy, vnad, pit něhu
a živnou rosu z ledovců a sněhu.

Vždy rád jsem trudně za tvým spěchal krokem
a slézal štity, ostrohy a skály,
potkával stáda koz, jež hbitým skokem
znikaly přes žulové kry, tam v dáli
až na nejvyššim ostři stanuv, mračny
v hloub slal jsem bezednou zrak chvějný, lačný.

Jak ze džberu ač někdy lil se příval,
a promokše až do nitky, my zpátky
prchali s vrchu, jenž se mraky stmíval,
přečkati v skulině kdes nečas krátký,
tys veselou vždy mysl měl v té chvili,
jež s čela zahnala stin zasmušilý.

I sladký s tebou hovor byl pak věru,
když po znoji jsme oddychli si dennim
pod stanem lazurným, kdes v snivém šeru,
nad břehem jezirka neb zdroje, s chvěním
kdež budili jsme echo, dol jež spíná,
a jedli svůj chléb s hladem Ugolina.

A moře červánků když haslo rudé,
i naše zkazky utichly pak v sněni . . .
My naslouchali, co les šumět bude,
co šeptá bystrý potok po kameni,
a zmlkli jsme — jen skály hovořily . . .
A tak v snech zlatých den pak vzešel bilý.

To vše se ještě v myšlénky mi vtírá,
a starosti tvé, snahy i tvou práci
zas v paměť vděčnou moje duše sbírá;
dluh vděčnosti nechť upomínka splácí —
ač na papíře zbledly její tvary,
přec horský vzduch ji vane svěži, jarý!

Fr. Krapil.

Pohádka o hloupém Tomšovi.

Vypravována všem, kteří se rádi smějí, od *J. D.*

(Dokončení.)

Ve čtvrtek z večera poklízel Tomeš v chlévě dobytek. Býval povždy sám a bez návštěv a proto jej příchod Tondy Bednářovic velice překvapil.

„Dej pán bůh dobrý večer,“ oslovil udiveného Tomše.

„Dejž to pán bůh,“ poděkoval Tomeš, podávaje mu ruku.

„Nu jak pak, neprodali jste ještě ‚plavého‘?“

„Ne, ale táta myslí, abychom jej hnali s ‚mourkem‘ za týden na trh.“

„Měl bych za to, že byste za ně utržili pěkných pár zlatých; mají se hezky k světu; toť si dáváš s nimi hezkou práci,“ pochleboval Tonda.

„Nestarám se o ně dosti; zvlášť plavému abych jen neustále píci přinášel,“ odtušil Tomeš ne prost vší samolibosti.

„Což z tebe bude hospodář! — ale ano, abych nezapomněl, co ti vlastně přináším: mluvil-lis pak od neděle s Bětkou Čtvrtníkovic?“

„Ani slova,“ odpíral se vší rozhodností Tomeš, pivoňce nemálo podobný.

„I ty čtveráku! hleďme, jak by se chtěl vytáčet! Což nevíme, na koho to vždy tolik pošilháváš, když chodíme z kostela?“ zaplavil Tonda Tomše celou spoustou slov, k nimž on nedovedl ničím jiným odpověděti než několika vykoktanými nesmysly. „Ale máš to v skutku štěstí,“ pokračoval Tonda, jakoby měl namazáno. „Víš-li pak, že Bětka na tě ‚bere‘? Známo ti, že jest mojí sestřenicí, byl jsem včera u nich a ona mi dala po dlouhém okolkování na srozuměnou, že bych ti mohl říci, bys ji někdy z večera navštívil.“

„Jen nevodíš-li mne za nos,“ tázal se nedůvěřivě Tomeš, ač mu slova Tondy v uších jak kostelních varhan zvuky zněla.

„Ale, ale Tomši, což pak si může kdo cos takového vymyslit?“ bránil se Tonda tak opravdově, že by byl přesvědčil i moudřejšího, než byl Tomeš. „Ostatně jednej, jak se ti líbí; já jen pravím, co jsem slyšel,“ doložil skoro rozdurděn.

Poslední slova účinkovala nejvíce. Tomeš poctivec se v duchu skoro káral, že si jen dovolil podezřívati Tondu, jakoby byl lhářem.

„Jen se nedurdi; vím, že upřímně se mnou smýšlíš,“ usmiřoval jej v zápětí.

„Ale jak bych to měl zaonačit, bych mohl s Bětkou sám hovořiti?“

„To není nic nesnadného; až staří ulehnou, přelez plot, jdi ke komoře a zaklepej na okénko; ostatní dovedeš už sám.“

„Kdy bych ji měl ale přec navštívit?“

„Myslím, že v sobotu by bylo nejlépe; zatím ale s pánem bohem; mám doma ještě cos na práci.“

„Ani nevíš, Toníku, jak tě mám rád, žes ke mně s tak veselou přišel a mně tak dobře radíš,“ děkoval vroucně Tomeš.

„Vždyť je dobře,“ odmítal Tonda již na cestě ze stavení chválu vskutku nezaslouženou.

„Ale nikomu ani muk,“ přikazoval Tomeš velmi důrazně.

„I bůh uchovej,“ zaříkal se Tonda; za půl hodiny věděli však již Józa Hubáčků, Fráňa Ševců, Matěj Kačerů atd. o tom, že půjde Tomeš v sobotu za holkou.

Věru škoda, že nebyl Tomeš aestheticky vzdělán, škoda, že nebyl zasvěcen v mystické stloukání veršů! o kolik subjektivně lyrických písní by byl svět bohatší! Než, stranou zbytečné vtipy; nadšení, jež jako zlatý třpyt jarního slunka, jako duhou planoucí kapka mauny ozářilo, osvěžilo chudé polosvadlé jeho nitro, bylo příliš vznešené, než abych se k němu s žerty, prachem všednosti prosáklými, přiblížiti směl. Ostatně ani představit si nemůžete, s jakou radostí píši, že také jednou poctivou, vřelou, třeba trochu přihlouplou duši nebohého pastorka osudu cos divně sladkého, k nevylíčení blahostného zaproudilo. Škoda jen, že věren heslu „vždy jen dle pravdy“ musím Tomše z blaženého zadumání vyrušit; ostatně nejsem tím vinen já, nýbrž jeho táta.

„Proč pak jsi se tak bláhově zakoukal do oblak; nemáš-li cos moudřejšího na práci, jdi si lehnout a vyspi se,“ volal ze síně na Tomše, který stál dosud u chléva na prahu zamyšlen.

„Však už jdu,“ zahučel mrzutě prakticky střízlivými slovy táty nemile vyrušen a loudavým krokem ubíral se do komory.

Nevím, jak noci té spal, ale druhého dne vypadal as jako tehdy o masopustním pondělku. Však stýskat si, nenapadlo mu ani; vždyť vše jen k vůli Bětce snášel a ta kdyby mu byla řekla: „Skoč do ohně“, byl by to as blázinek učinil. V nitru Tomšově bylo v pátek jako na rozbouřeném moři; milostné záchvaty, trapná nejistota, zda přec, co slyšel, skutečně pravdivo, netrpělivé očekávání zítřejšího dne, zmítalo v divokých vlnách jeho duší.

Než, život vesničana, jinak pramálo závidění hodný, poskytuje té velké výhody, že nedovoluje, by někdo myšlením ducha svého příliš namáhal. Tomeš sekal toho dne pařezy, jež včera z lesa přivezli, a neměl-li si prst utnouti, neb oko vyrazit, musil přestati zítřejším výletem tolik se zabývati. Tak uplynul zvolna den, a noc Tomšovi tak dlouhá přešla také. Ale ty hodiny v sobotu, jak pomalu se jedna po druhé střídaly! Tomeš div nehynul netrpělivostí; ještě slabé šero zahalovalo vesnici, když Tomeš zrovna jen k pochodu vystrojen byl, a myslím, že si teprv malou chvilenku unavení vesničané v sladkém hověli spánku, když se Tomeš na pochod vydal. Vesnicí kráčet se ostýchal; šel tedy okolo stodol. Statek Čtvrtníků stál v téže řadě jako Zoubků a deset tuším čísel oddělovalo oba dva od sebe. Večer byl dosti příjemný; bylo bezmračno, měsíc byl právě v úplňku a cos teplého jako předtucha blízkého jara zaválo ob čas vzduchem.

Podivno! Tomeš, který tak toužebně očekával okamžik, kdy bude moci vyjíti, jako by kamením a olovem tísněn nemohl poctivého kroku učinit; v některém okamžiku zdálo se mu, že by měl raději domů uteci. „Co s ní mám mluvit? jak bych se jí měl zalíbit?“ přemítal zoufale. — Než nezměrná touha, spatřit Bětku svoji, promluvit s ní poprvé upřímně, třeba bez blýskavých slov, dohnala jej konečně přece až ku plotu Čtvrtníkovic, až ku dřevěným stěnám komory, až k malému okénku. —

Tomeš odvážil se lehce zaklepat; ruce se mu třásly jak osykové listí a srdce tlouklo prudce až k zalknutí. Bětka ale spala, jako kdyby se byla makového oleje napila. (Nutno, bych ji hned ospravedlnil, že o spiknutí proti Tomšovi ničeho nevěděla.) Kdes u plotu cos kviklo.

Tomeš s největším sebe přemáháním zaklepal silněji.

„Tys to, Józo? ozval se konečně rozespalý hlas Bětky.

„Ne, já,“ zahuhlal Tomeš třesoucím se hlasem.

„Kdo že jest to?“ tázala se s údivem Bětka a pohledla do okénka; v tom ale jako by ji blesk oslonil, zastavil se jí dech, ale sotva že se vzpamatovala, rozesmála se k neutajení. „Matičko nebeská! to tys, Tomši? co ti to zas jednou vlezlo do hlavy?“

„Ale Bětko,“ zaúpěl zoufale žalostivě Tomeš, „což jsi pro mne nevzkázala?“

„I blázínku! kdo ti zas něco tak hloupého namluvil?“ sípala Bětka, smíchem div neumírajíc. A v tom jako na povel zavzněl as z desíti hrdel tak nehorázný řev, že mohl být směle po celé vsi slyšán.

„Hleďme Tomše darebu! když on již i v noci za holkami chodí. Holenku, což nevíš, že má už Bětka ženicha?“ hulákala vtipná chasa sprostě ústěpačným tónem na zničeného. Ale ubožák, jako by do něho legie divých duchů vlétla, přeletěl v zběsilém skoku plot a jako půlnočním duchem postrašen rozběhl se až daleko do polí v dálce se černajících.

„Cos mi to učinila, Bětko!“ houkalo to hrozně tesklivou žalostí mrtvě tichým ovzduším.

Naše bujará mládež div nepotrhala se smíchy nad svým tak zdařile vyvedeným kouskem. O touho po vtipu a smíchu, jak sprostým činíš člověka!

Věru nevím, kde nabyl Tomeš tolik klidu, že jej nalézáme doma na půdě ve spánku k smrti těžkém; slitovalť se as nad ním chladný vítr a ochladil trochu jeho žhoucí mozek. — Když se konečně druhého dne probudil, bylo vzezření jeho děsná karikatura; oči jeho, ty omezeně dobrácké, leskly se potřeštěným svitem, a v jeho přihlouplý úsměv mísilo se cos divně šíleného. Rodiče jeho div nezoufali sobě spatřivše jej na prahu síně.

„Pro Krista ukřižovaného, co stalo se ti, dítě?“ zaúpěli ubožáci útroby rozrývajícím výkřikem.

„Nic, nic! jen hlava pálí a horko je mi až k udušení, musím se ochladit; ano do vody chci, do vody!“ A jako postřelený jelen pádil ze dvora na náves k rybníku; kde jen nabraly tolik pružnosti ty jeho líné nohy!

Matka sklesla s dušeným výkřikem v smrtelné bezvědomí a starý otec belhal se za ním zoufale, ale hlemýždím krokem. Škoda, že krok jeho nebyl tak bystrý jak jeho duch a vůle; až by jej byl zachytil a na své teplé srdce přitiskl, byla by rozpěněná jeho krev tichla, až by byla jako beránkova. —

Když doběhl Tomeš hráze, bylo zrovna před polednem; několik lidí přicházelo k rybníku. Tomeš kmitnul se jen před zraky jejich a již stiskly mrazivé vlny jeho horkem kouřící tělo. — Náhodou kráčel v onom hloučku po hrázi šlechetný poctivec Vojtěch Soukup, a sedlák poctivec, není-li jako byl Tomeš pomatený, bývá nejušlechtilejším charakterem. Nepomysliv ani, že zdraví, snad i život v sázku vydá, vrhl se do ledové vody a zachvátil jej železnými svaly svými v okamžiku, kdy jej voda na rozčeřený povrch vynesla; za několik okamžiků

stál již i s Tomšem na hrázi, bylť výborným plavcem; divno ovšem, že jej nezachvátily křeče v tak studených vodních vrstvách.

„Hlupáku, co pak ti to vlezlo do hlavy! zaběhni honem do nejbližší chalupy!“ napomenul ještě zamlklého Tomše a spěšným krokem pospíchal do svého blízkého statku, nedbaje obdivu a pochvaly sousedů.

„Ale, ale Tomši! což se máš tak pánu bohu rouhat? nevíš, žes mohl svou nesmrtelnou duši peklu v pospas vydati? Děkuj každý den andělíčku strážci, že ti poslal ještě v čas Soukupa ku pomoci.“ udíleli sousedé, kteří se Soukupem kráčeli, Tomšovi zimou zesinalému spasitelné napomenutí.

Myslím ale, že Tomeš zrovna příliš povděčen býti nemusil, že byl vyrván drápům smrti; byl by si jednou ranou vše trápení odbyl; zasáhlť ledový dech dubnové vody příliš jeho srdce.

„Proč otáliš ještě na hrázi? snad nechceš ještě jednou do vody skočit?“ rozdurdil se na nehýbajícího se Tomše Vít Dusík. „Nepřej si, abych tě svou sukovicí domů popohnal,“ pobízel Tomše k odchodu zbožný Matěj Bednář, obávaje se, by snad Tomeš duši svou přec jen ďáblu nezapsal. (Tonda, známý nám výrostek, byl jeho synem.) —

Výmluvnost sousedů sic příčinou toho nebyla, ale Tomeš šel konečně loudavým krokem k domovu; hlavu měl tupě k zemi sklopenou, vlasy měl rozdrchané a skoro ojínělé, a z obličeje a šatů mu kapaly kalné krůpěje vodní.

„Bude to míti táta jeho radost, až ho uvidí!“ „Kdo by byl podobné hříšné myšlénky v tom bláznu hledal?“ „Sázel bych se nevím oč, že v klukovi tom sám ‚pán bůh rač nás chránit‘ vězí.“ Tak a podobně mudrovali sousedé po cestě, a mnohý as v duchu si samolibě pomyslil: „Moje děti jsou přec jen jinší.“ Když přišli domů a slyšeli, co včera Tomeš vyvedl (jaká pak událost se kdy po celé vsi nerozšířila?), vysvětlili si vše. „Inu, což má kdo jiného od blázna očekávat,“ prohodili a zasmáli se s chutí Tomšovi.

Domů šel Tomeš okolo školy; právě tou dobou vyběhli kluci. „Podívejte se, hoši,“ rozkřikl se Vašík Lišků, „jak Tomeš Zoubků vypadá! má vlasy tak rozježeny a voda mu kape se šatů jako vodníkovi.“ A jako když kapelník taktovkou znamení dá, pištělo to z tuctu mladých hrdel: „Tomši vodníku! Tomši vodníku!“ Škoda, že ho nespatřili, když byl z vody vytažen! —

Tomeš ale vlékl se bez ohlednutí k domovu. As v polovině cesty setkal se s otcem; týž chtěl mu trpce vyčítati jeho bláznivé jednání, ale pohlednuv v jeho promrzlou, přepadlou líc, povzdychnul jen a stiskl křečovitě mozolnou jeho ruku; po celé cestě nepromluvili oba slova. Matka zatím z mrákot (mdloby) ani nevycházela; s těží podařilo se starému, když s Tomšem se navrátil, smrtelným mrákotám ji vyrvat. Spatřivši však dítě své u postele, pravila pouze: „Chudáku Tomši,“ ale co soucitu, co lásky vyznívalo ze slov těch! A ku podivu! Tomeš, Tomeš, jejž zbožná kázání sousedů ani se netkla, jenž neslyšel ani uličnického povyku kluků, pocítil cos jarnímu vánku podobného v poloztuhlém srdci a oči jeho zatřpytily se, jako když polosvadlou, pošlapanou kytku ranní rosa pokropí; chopil se stářím zažloutlé ruky matčiny a políbil ji (obejmouti ji se přec jen styděl).

„Nyní nám ale pověz, co dohnalo tě k tak zoufalému skutku,“ vybídl otec Tomše, když se byl převlékl a všeobecné rozčilení poněkud ustalo.

Tomeš chvilku se rozpakoval a vázlo mu jaksi v hrdle každé slovo, když počal vypravovat, však čím déle vyprávěl, tím lehčeji mu bylo v duši, a řeč jeho tím plynněji proudila. Když poslední slovo dopověděl, zdálo se mu, jako by se cos nesmírně těžkého svalilo s jeho prsou a jako by mnohem lehčeji dýchal. Vypravování jeho bylo málo úchvatné, ale rodiče dojalo úchvatně. Starý Zoubek přetvářel se sic, ale když, chtěje dokázati, že ani cos takého nedovede vzrušiti mužného jeho ducha, vážným hlasem spustil: „Tak vidíš, Tomši, co ta bláznivá láska vše způsobuje,“ nemohl tak moudrou sentenci dokončit; stahovalo mu cos přepodivně hrdlo.

Panímáma ale neskrývala se nijak se svým pohnutím; když Tomeš vypravoval, jak se těšil, že si s Bětkou něco hezkého poví, a jak ho to bodlo až do hloubi srdce, když se mu Bětka vysmála, zalily se jí oči slzami, že ničeho před sebou neviděla. Když se Tomeš po posledním slově zamyslil, jako by zas neblahý roj upomínek v srdci jeho zahnízditi se chtěl, pohledla mu tak mateřsky upřímně do očí a pravila k němu s takou laskavostí: „Nic si z toho nedělej, že ti cizí nepřejí; pamatuj si, že máš ještě rodiče na živu, kteří ti nedají ubližovat,“ že Tomšovi jako by opět jedno ledové pouto se srdce spadlo. —

Než, málem bych byl zapomněl, že jsem vám přislíbil vyprávět veselé kousky ze života Tomšova; měl jsem již vlastně skončit kapitolu, když se Tomeš tak komicky od rybníka domů loudal a kluci za ním pokřikovali; vida, kam přespřílišná horlivost člověka zavádí! —

Od své poslední studené koupele nevyvedl Tomeš ničeho, co by za smích stálo; jen jednou vzbudil ještě jeden vtip na Tomše všeobecné veselí. Na hrádkách u Vítů pravil kdos mimo jiné, že Tomeš Zoubků poléhává, a jakýs vtipkář prohodil, že si prý chce ferina Tomeš tím způsobem přilepšit. — Vtip onen byl ale úplně nesmyslný; Tomeš se rozstonal do opravdy a zemřel v prvé jarní neděli. —

Nepatří to sic k věci, ale chcete-li uvedu vás k rakvi Tomše blázna. Jest černě natřena, a což ve vsi zvláštnost, leskne se; na víku třpytí se dlouhý kříž z blýskavé stříbrné pozlátky; šest hromnic svítí po každé straně její; v ní leží Tomeš v bílém rubáši s myrtovým vínkem ve vlasech; spí se mu as dobře v tom jeho novém lůžku; vždyť mu dobrá matka tolikrát srovnala bělostnou podušku pod hlavou! Ruce jeho tisknou stříbrný křížek a pěkných svatých obrázků jako kvítí po celém jeho těle. Kolem rakve modlí se za něho kluci, kteří naň nedávno často pokřikovali, s nejzbožnější myslí „Otče náš!“ Dospělých, svobodných i ženatých v jizbě plno až k tlačenici. Blízko zesnulého stojí Bětka; oči má zarudlé; snad zpomněla si oné neděle, kdy vyzvala děvčata, by si s Tomšem dobrý den způsobily. Tonda Bednářů a Józa Hubáčků přišli se též na Tomše podívat, ale dlouho v jizbě nevydrželi; bylo jim tam dusno; venku pohledl jeden na druhého skroušeně a slíbili oba svatosvatě, že se ve „svatém týdnu“ ze všeho

*

upřímně vyzpovídají. Líčením srdce rozrývajícího zoufalství slabé čtenáře své mučiti nechci; pozná, pocítí cos podobného mnohý, až mrazivý stín smrti některého jeho miláčka se dotkne. Raději již rychle ze světnice; začíná mne cos v srdci a hrdle tísniti.

Ó Tomši! můj mrtvý hrdino! kde as blondíš v podivných světech? Byls tak silný, tak poctivý, tak dobrácký a lidé tě nazývali bláznem; slýchal jsem v pohádkách, že podobní lidé nalézali cest do krásných, blaženějších krajů, kde byla města ze zlata, paláce z démantů a kde princezny andělské krásy vítaly je s úsměvem svůdným, sladkým, ale upřímným.

Zdaž uvede i tebe, Tomši blázne, nějaký mocný, blahoplodný čaroděj do takých kouzelných říší?

Slabosti starého kapitána.

Napsal *François Coppée.*

I.

Kdo pak ví, jak se jmenovalo to městečko, kam se přistěhoval kapitán Mercadier, když po šestatřicetileté službě, dvaadvaceti výpravách, s třemi ranami, dán byl do pense.

Toto městečko patřilo mezi ona městečka, která touží a se namáhají po tom, aby se jim dostalo železnice; a přece neznají obyvatelé jeho větší rozkoše nežli choditi každý den v touž hodinu na náměstí a vítati poštu, která za veselého práskání a cinkotu rolniček u velikém chvatu do města vjíždí. Naše městečko mělo asi tři tisíce obyvatelů, jež statistika hrdě nazývala „duše“, a bylo hrdé na to, že jest středem celého kantonu. Mělo valy posázené stromovím, hezkou řeku, kde se chytaly na udici ryby, a kostel pocházející z pozdních dob gothiky, zohyzděný děsnou křížovou cestou.

Každé pondělí, v den trhu, bylo plné velikých červených a modrých slunečníků, jakoby to náměstí bylo krásně emailováno, a vesničané se tam sjížděli na bryčkách a vozících; ale jindy halilo se rádo v úplný klid a ticho, jež ti měšťáci tak milovali. Ulice dlážděny byly kameny kulatými; okny v přízemí viděti bylo na stěnách obrázky z vlasů pletené, svatební kytice za sklem a v malých dvířkách zahradních sošky Napoleona obložené mušlemi. Na hlavní hospodě visel ovšem francouzský erb a pan beruí rýmoval akrostichy pro místní dámy.

Kapitán Mercadier zvolil si toto místo pro svůj odpočinek z toho frivolního důvodu, že se zde narodil, a že ve svém bouřlivém mládí zde srážel štíty a pomazával knoflíky u zvonců. Nicméně neměl zde více ani příbuzných, ani přátel, ani známých, a vzpomínky z jeho mládí nechovaly nic jiného leč rozhněvané kupce, kteří na prahu krámu svého mu hrozili pěstí, pak starý katechism, který mu sliboval peklo, školu, kde mu předpovídali šibenici, a konečně poslední obraz, jak odcházel na vojnu provázen otcovou kletbou.

Neboť náš kapitán nebyl zrovna svatým člověkem. Jeho starý seznam trestů vykazoval, kolikrát byl zavřen do vězení, poněvadž se prohřešil proti vojenské kázni, poněvadž nepřišel v čas a poněvadž v noci bouřil v kasárnách. Kolikráte musili mu odníti kaprálský i sergentský třapec, a pouze náhoda a volnost v poli pomohly mu k první jeho epaulettě. Byl to voják statečný a otužený; skoro celý život strávil v Alžíru, neboť dal se na vojnu v tom čase, kdy naše pěchota nosila vysoké kápí, bílé tele a velikou brašnu na patrony. Lamorcière byl jeho velitelem; vévoda Nemourský, pod nímž obdržel první ránu, jej dekoroval, a když se stal šikovatelem, starý Bugeaud volal jej jeho jménem a tahal jej za uši. Byl zajatým Abd-el-Kadera, na šíji měl jizvu od jataganu, na rameně jednu jizvu od koule a druhou na stehně; a při všem absintu, při všech soubojích, při všech dluzích ve hře, a při vší lásce ke krásným židovkám, jež měly oči černé a krásně modelované jako mandle, pomohl si přece svým bajonettem a svou šavlí k hodnosti kapitána u prvního regimentu myslivců.

Kapitán Mercadier, který prodělal třicetšest let služby, dvaadvacet výprav a přinesl si z nich tři rány, byl dán konečně na odpočinek. Dostal ne docela dva tisíce franků; k tomu bral ještě dvěstěpadesát franků na svůj kříž, a tak čekala ho ta čestná bida, kterou stát chystá svým starým sluhům.

Jeho vjezd do rodného města dál se beze všeho hluku a beze vší slávy. Přijel ráno poštou, žvýkaje uhaslé cigaro, a již na cestě se spřátelil s postilionem, jemuž pro ukrácení chvíle vyprávěl o svých dobrodružstvích; ten byl dosti roztržitý a často uprostřed nejlepšího vypravování zaklel notně na svého náručního, ale kapitán byl k tomu všemu dosti shovívavým. Když se vůz zastavil, hodil na dlažbu svůj starý vak, celý polepený adressami stanic, jichž bylo ovšem tolik, kolikrát se stěhoval; a ti, co kolem zevlovali, byli celí udivení vidouce, kterak člověk s řádem — věc to na venku vzácná — nabízí u nejbližší hospody kočímu víno.

Byt našel si velmi snadno. V jednom domku na předměstí, kde ve stáji bučely krávy a kde kuřata a kachny se volně procházely, pronajímali pokoj s nábytkem. Kapitán kráčel za špinavou domácí paní po schodech se shnilým dřevěným zábradlím — všude až nahoru pronikal zápach ze stájí — a vešel do prostranné dlážděné světnice; stěny zdobila podivná papírová tapeta, představující Josefa Poniatowského na koni, jak se vrhá do Elstery — vše to bylo tištěno modře na bílé půdě, a opakovalo se ovšem na každé stěně do nekonečna. Tato ozdoba byla sice dosti jednotvárná, ale pamatovala na starou vojenskou slávu a svedla asi kapitána, neboť, nevšímaje si ani málo pohodlných slaměných židlí, ořechového nábytku a skromného lože se starými, zažloutlými záclonami, najal pokoj ihned. Za čtvrt hodiny vybral vše z vaku, rozvěsil si šaty, postavil boty do kouta a ozdobil konečně zeď jakousi trofejí, sestavenou ze tří dýmek, šavle a dvou pistolí. Pak navštívil protějšího kupce, kde si koupil libru svíček a láhev rumu; vrátil se domů, uložil vše na krbu a rozhlížel se spo-

kojeně po světnici. Na to rychle jako v poli se oholil bez zrcadla, vycídil si svrchník, posadil si na ucho klobouk a šel trochu do města, hledat nějakou kavárnu.

II.

Někde ve společnosti si zakouřiti bylo starým zvykem našeho kapitána. Ukojil tím najednou tři slabosti, které stejně vládly jeho srdcem, a to byly: tabák, absint a karty. Ty provázely ho po celý život: ve všech městech, kde ležel posádkou, byl by uměl nakresliti plán všech kantin, trafik, kaváren a vojenských společností. Nebylo mu nikdy tak volno jako když seděl na lavici potažené hladkým sametem a před sebou měl čtverec zeleného sukna, podle něhož se tísnily sklenice a tácy. Cigaro mu nechutnalo, leda když si rozsvítil sirku o mramorový stůl, a vždycky, když zavěsil na stěnu šavli a čepici, když se usadil za stůl a rozepjal si několik knoflíků u kabátu, vždycky si z hluboka oddechnul a zvolal:

„To je dobrota!“

A tak bylo jeho první péčí, nalézti nějakou takovou místnost, kam by chodil, a když tak obešel celé město a nenašel ničeho, co by se mu líbilo, upřel konečně svůj znalecký zrak na kavárnu Prosperovu, ležící na rohu trhu a farní ulice. Nebyla sice podle jeho vkusu. Již z venčí poznal každý, že je to venkovská kavárna, na př. ten sluha s černou zástěrou, ty malé jivy v zelených vrhlicích, a taburety a ty stoly potažené voskovaným plátnem! Ale pak se tam kapitánovi líbilo. Jak vešel, měl radost z toho zvonku, kterým zvonila tlustá, svěží paní kasírka v světlých šatech, s jasně červenou stužkou, v pomadovaných vlasech. Pozdravil ji galantně a myslil si, jak jí to dobře sluší mezi tím punšem a koulemi z kulečníku, které jej zdobily, a co více: kapitán pozoroval, že si paní kasírka své důstojnosti jest také vědoma. Viděl, že sál jest veselý, čistý, pěkně posypaný žlutavým pískem; obešel si ho, podíval se tu a tam do zrcadla, prohledl si stropy, kde mušketýři a amazonky popíjeli víno v krajinách plných kvetoucího slizu, objednal si absint, který mu chutnal, zapálil si, usadil se na měkkém divanu, ba nezlobil se ani na mouchy, které se koupaly v jeho sklenici se smělostí a důvěrou právě venkovskou.

Nežli uběhlo osm dní, stal se jedním z hlavních sloupů kavárny Prosperovy. Tam brzy poznali jeho zvyky co možná pravidelné: tušili, čeho si přeje, a brzy zasedal s domácími za jedním stolem. Byli rádi, že ho našli ti lidé trápení hroznou nudou venkova, pro něž tento nový příchozí, mistr ve všech hrách, který uměl tak vesele vypravěti o svých bojích i láskách, byl pravým dobrodiním. Po celých šest měsíců vyprávěl jim o svých loupežných výpravách, o svých honbách, bitvách a veselých společnostech důstojníků s obligátním višňovým punšem.

O té lidské slabosti! Někdy dělal ze sebe hotový orakul, on, před nímž utíkali zdaleka mladí poddůstojníci, přicházející rovně z akademie, neboť báli se jeho nekonečných historií.

Jeho obyčejnými posluchači byli kavárník, veliký to měch, tichý a při tom hodně hloupý, vždycky bez kabátu, vynikající pouze svými malovanými dýmkami; úřední odhadce, sprostý to člověk, oblečený vždy černě, který, mimochodem řečeno, byl v opovržení pro svůj zvyk málou hlazený, on totiž bral si domů cukr, co mu zbyl; dále chodil tam berní, ten s těmi akrostichy, člověk velmi vlídný, zdraví slabého, který posýlal horlivě obrázkovým listům rozluštění koníčků a rebusů; a konečně okresní dobytčí lékař, ten jediný, který jakožto atheista a demokrat dovolil si někdy odpírati kapitánovi. Tento doktor s dlouhými licousy a skřipcem na nose předsedal při volbách v radikálním výboru, a když farář pořádal malou sbírku mezi věřícími, aby ozdobil svůj kostel nějakou hroznou sádrovou sochou pozlacenou a malovanou, rozepsal se do „Siècle“ o hrabivosti synů Loyolových.

Jednou večer šel si kapitán pro cigara, a tu onen lékař po dosti živé politické debatě, kterou s ním měl, bručel cosi jako: „Však já mu dám!“ „Ten křikloun!“ „Já ho vyplatím!“ a podobné. Ale kapitán se náhle vrátil hvízdaje si nějaký pochod a pohrávaje si holí, takže tato celá příhoda neměla jiných následků. Celkem žili v dobré shodě a trpěli rádi nového souseda, jehožto martiální hlava a šedivá brada byly věru dosti imposantní; a městečko, které bylo hrdé tak na leccos, mohlo býti nyní hrdé také na svého kapitána!

III.

Úplného štěstí na světě není, a kapitán Mercadier, který myslil, že v kavárně Prosperově je nalezl, vzpamatoval se brzy z této illuse. V pondělí totiž byl trh a tu nebylo v kavárně k vydržení. Od rána bylo zde plno zelinářů, statkářů, obchodníků s prasaty i drůbeží; lidé ti hrozně křičeli, měli silné, rudé krky, veliký bič v ruce, na sobě každý novou blusu a na hlavě vydrovku. Když uzavírali obchody, dělo se to vždy při litru; k tomu dupali, bouchali pěstí na stůl, tykali sklepníkovi a do kulečníku dělali díry.

Když přišel kapitán v jedenáct hodin na svůj první absint, byli všichni ti lidé již opilí a poroučeli si báječné snídaní. Jeho obyčejné místo bylo obsazeno; obsloužili jej pomalu a špatně. Zvonek v kase ani zníti nepřestával, pán i sklepník, ubrousek pod paždím, běhali jako blázni. Zkrátka, byl to hrozný den, který podvrátil celou jeho existenci.

Jednou v pondělí, kdy zůstal doma, věda napřed, že bude v kavárně mnoho hluku a mnoho lidí, vylákal ho příjemný paprsek podzimního slunce dolů, kde se usadil na kamennou lavičku vedle vrat. Seděl zde dosti smuten a kouřil vlhké cigaro, když v tom spatřil na druhém konci ulice — byla to ulička špatně dlážděná a vedoucí do polí — blížiti se asi půl tuctu hus, jež hnala proutkem malá dívka osmi- nebo desítiletá.

Kapitán utkvěl roztržitým pohledem svým na tomto dítěti a viděl, že má dřevěnou nohu. V srdci tohoto starého vojáka nebylo zrovna nic otcovského; byl to starý mládenec dosti zatvrzelý. Když před časem po ulicích alžírských malé arabské žebračky jej pronásledovaly svým obtížným žebráním, rozehnal je bičíkem; a když někdy zřídka vnikl do kočovné domácnosti některého ženatého soudruha a otce rodiny, mrzel se na křičící a nečisté děti, jež dotkly se špinavýma rukama svýma zlatých ozdob na jeho uniformě. Ale jak spatřil náš starý voják tuto zvláštní chorobu, která jej pamatovala na bolestné divadlo různých ran a amputací, byl hluboce dojat. Cítil,

jak mu to sevřelo srdce, když patřil na toto ubohé stvoření, sotva oděné roztrhanou suknicí a bídnou košilí, jež běželo za těmi husami svou bosou nohou v prachu a vléklo za sebou tu svoji nohu dřevěnou, hrubě pracovanou.

„Hej, dceruško, jak ti říkají?“

„Petrunka, pane,“ odvětila dívka, a upřela na něho své veliké černé oči a odhrnula si s čela rozházené vlasy.

„Jsi odtud z domu? Nikdy jsem tě ještě neviděl.“

„Aj, ale já vás znám dobře! Líhám totiž pod schody a když jdete večer domů, vždycky mne vzbudíte.“

„Opravdu? Nu budeme příště choditi po špičkách. A kolik je ti let?“

„O Všech Svatých bude mi devět, pane.“

„Zdejší paní je tvou příbuznou?“

„Ne, pane, jsem zde ve službě.“

„A co ti dávají?“

„Trochu polévky a lože pod schody.“

„A kdo ti to, ubožáčku, udělal na noze?“

„Kráva mne kopla, když mi bylo pět let.“

„Máš ještě rodiče?“

Opálené líce dítěte se zarděly.

„Jsem z nalezince,“ odvětila spěšně. A s neohrabaným pozdravem vešla kulhajíc do vrat a kapitán slyšel ještě ze dvora, jak suše klepá dřevěná nožka její o kamení.

„Na mou věru!“ myslil si kráčeje mechanicky ke své kavárně, „tohle není v pořádku. Vojáka aspoň strčí do invalidovny a vždycky mu zbude něco na tabák. Důstojníkovi také vždycky něco dají a on se pak na venkově ožení. Ale tahle holka, takhle zohavená! To není v pořádku.“

A když tak dokázal, jak nespravedlivým jest osud, stál na prahu milé kavárny; ale tam viděl takové mraky modrých blus, slyšel takový povyk, hrubý smích a hluk z kulečníku, že se vrátil domů celý rozmrzen. Jeho pokoj — bylo to dnes poprvé, co zde trávil mezi dnem několik hodin — zdál se mu špinavým. Záclony u lože měly barvy nečisté dýmky, krb byl celý poplivaný a plný kousků cigar, a na každém nábytku bylo lze psáti, jak byl zaprášen. Chvíli díval se kapitán na stěny, kde ten vznešený voják stokráte slavně umíral, pak, aby zahnal dlouhou chvíli, jal se prohlížeti garderobu. Co tu bylo roztrhaných kapes, děravých punčoch a košil bez knoflíků!

„Kdybych tak měl služku!“ myslil si.

Vzpomněl si hned na toho ubohého mrzáka.

„Dobrá! Najal bych si ještě vedlejší kabinet. Přijde zima a chudák měla by mrznout dole pod schody. Dohledla by mi na šaty, na prádlo a uklízela by v těchhle kasárnách. A čistila by šaty!“

Ale v tom zatemnil jakýsi mrak celý ten utěšený obrázek. Kapitán si vzpomněl, že do nového čtvrtletí jest ještě daleko a že jeho účet v kavárně Prosperově nehorázně roste.

„Nejsem dosti bohat,“ pravil k sobě. „A tam dole mne okrádají, to jistě. Strava jest příliš drahá a ten vousáč, ten lékař hraje jako čert. Již týden musím za něho platiti, co utratí. Kdo ví, snad učinil bych dobře, kdybych svěřil té holce svoji domácnost. Ráno bych snídal v kavárně, v poledne by se něco doma udělalo a večer něco malého jen tak k zakousnutí. Budu žíti jako na venku a bude dobře.“

Věru byl v pokušení. Když odcházel z domova, viděl domácí paní, hrubou to selku, i malou mrzačku, jak obě přehazovaly na dvoře hnůj.

„Umí šíti, práti a něco také uvařiti?“ tázal se zkrátka.

„Kdo? Petrunka? A proč?“

„Umí to trochu?“

„Ovšem, vždyť přichází právě z nalezince, kde si slouží každý sám.“

„Viď, panenko,“ pokračoval kapitán obraceje se k dítěti, „že se mne nebojíš? Není-li pravda? A vy, matko, chcete mi ji postoupiti? Potřebuju služku.“

„Jestliže se budete o ni starati.“

„Dobrá, tedy umluveno. Zde máte dvacet franků. Dnes večer ať má nějaké šaty a střevíce. Zítra umluvíme ostatní. Poklepal přátelsky Petrunku na tvář a odcházel celý šťastný nad tím, co právě umluvil.“

„Snad si musím odepříti nějakou tu sklenici nebo nějaký ten absint,“ myslil si; „a co řekne tomu ten felčar? Ať řekne, co chce, to bude, jak to má být, a dobrá!“

IV.

„Kapitáne, vy na nás zapomínáte.“

Tak vítali denní hosté v kavárně Prosperově našeho kapitána, když jeho návštěvy byly den ode dne řidčí.

Ten ubohý muž si nepomyslil, jaké následky může míti jeho dobrý skutek. Výlohy za ranní absint, jehož se odřekl, vystačily na všecky potřeby skromné Petrunky; ale což bylo zapotřebí jiných reforem, aby nahradil nepředvídané výdaje ve svém staromládeneckém hospodářství! Petrunka chtela mu dokázati svoji vděčnost a byla velice pilnou. Jeho pokoj byl jako vyměněn. Nábytek byl hezky urovnán a vyleštěn, krb uklizen, podlaha natřena a pavouci nepředli svoje sítě po Smrtích Poniatowského ve všech koutech. Když přicházel kapitán domů, vítala jej vůně zelné polévky již na schodech, a pohled na kouřící se mísky, rozestavené na hrubém ale čistém ubruse, na talíř s květinami a lesklý příbor, to vše bystřilo velice jeho chuť. Petrunka užívala pak dobrého rozmaru jeho a přišla vždy s nějakým tajným přáním. Potřebovala kozy do krbu, kde nyní topila, nebo formu na koláče, jež uměla výborně péci. A kapitán, který se nad tím vždy rozesmál a jehož ty domácí radosti a příjemnosti velice okouzlovaly, slíbil, že si to rozmyslí; druhého dne pak koupil si na místě obyčejných cigar kouření lacinější, jen po jednom sou, byl opatrnější ve hře, anebo si odepřel třetí sklenici kozla nebo chartreusky.

Věru ten zápas trval dlouho a byl krutý. Často v tu chvíli, když se něčeho odříci měl, když mu žízeň sevřela hrdlo, musil sebrati všechno svoje hrdinství, aby vztáhl nazpět ruku ležící na klice u kavarny; často bloudil městem a vzpomínal na milované karty. Ale skoro vždy se vracel statečně domů; a jako miloval Petrunku vždy více při každé oběti, kterou jí přinášel, líbával ji v těchto dnech nejraději. Ano, on ji líbal. Nebyla to více jeho služka. Jednou, když stála u stolu volajíc uctivě: Pane! nemohl se udržeti, vzal ji za obě ruce a pravil k ní nadšeně: „Nejdříve mne obejmi, pak si sedni vedle mne a prosím tě u všech ďáblů, tykej mi!“

Teď jest již vyhráno. Toto dítě zachránilo kapitána před smutným stářím: na místě starých jeho slabostí vzbudilo v něm mladou lásku: on miluje, ano zbožňuje to ubohé dítě, které v pohodlném a dobře zřízeném pokoji poskakuje vesele okolo něho.

Již naučil Petrunku čísti a rozpomenuv se na svůj krasopis, když býval šikovatelem, píše jí předpisy. Ona sedá u svého papíru a udělá leckdy nějakou kaňku a rychle ji slízne; a když pak se jí podaří opsati písmenu za písmenou nějaké nekonečné slovo, má kapitán radost nevýslovnou. Jedna věc jej znepokojuje, že stárne a že svému dítěti ničeho nezanechá. A tak stává se skoro lakomým; spoří: kouří z dýmky, jenom když mu ji Petrunka nacpe a zapálí. Rád by si ze svých skrovných příjmů ušetřil tolik, aby mohl jí někdy koupiti nějaký krámek. Zde ať žije, až ho nebude, hezky v tichosti a klidně a někde v zadu na stěnu ať si pověsí ten křížek s jeho kabátu, který ji někdy upomene na starého kapitána. Každý den prochází se s ní na valech. Někdy jde tady nějaký cizinec, který patří soucitně na starého vojáka, jehož vojna ušetřila, a na to ubohé, zmrzačené dítě; a tu bývá náš kapitán dojat — ah! tak dojat, že by plakal radostí, — když někdo z okolojdoucích zdaleka zašeptá: „Ubohý otec! Ta jeho dceruška jest přece jenom hezká!“

B. F.

FEUILLETON.

Petrohrad roku 1762.

Náčrtek od *G. P. Danilevského.* Přel. *F. Marjanko.*

Petrohrad v roce 1762 byl v zimních měsících ublácené a v létě zaprášené, málo osvětlené, velice rozptýlené a z dvou třetin dřevěné, čuchonsko-německé městečko. Obyvatelů v něm tehdy čítalo se asi sto tisíc. Vody jeho byly bez nábřeží, s navezenými hrázemi a dřevěnými mosty; výmoly v zimě na ulicích sahaly lidem takměř po pás. Místo ulic podél Vasiljevského ostrova nalézaly se jako v Benátkách průtoky s můstky na křižovatkách. Hromady hnoje a jiného pohozeného smetí překážely chůzi, válely se po ulicích a vypařujíce ohyzdný zápach tlely na náměstích. Smetí, špínu a mrchy odklízeli z ulic a náměstí vězňové. Opuštění, zdivočilí psi, ohrožujíce pěšáky i jezdce, honili se stádem po městě, vztekali se a kousali lidi. Žebráky, mrzáky a dotíravci hemžily se všechny ulice.

Nebožka carevna Alžběta Petrovna trpěla bezsenností. Z té příčiny měnila neustále své ložnice. O deváté hodině večerní nesměl již nikdo jezdit kolem oken jejího dřevěného zimního dvorce, jenž stál u Policejního mostu. O deváté hodině umlkal celý Petrohrad. Po městě ozýval se jen štěkot a vytí uvázaných nebo toulajících se psů a volání u admirality a pevnosti postavených stráží, jež časem také k vůli bezpečnosti hlídaly křižovatky. Všickni vzpomínali ještě na nedávný čas, kdy petrohradské ulice na ochranu před žháři, lupiči, zloději a podobnou čeládkou na noc zatarasovaly se přeporami a barykádami, poněvadž k chození po městě ustanovená „počestná hlídka mušketýrů a dragonů“ nevystačovala. Ještě u přítomnosti carevny pořádek města jakž takž se udržoval. Jakmile však odjela do Moskvy — tam žila carevna půl roku i více — ulice Petrohradu úplně zpustly a porůstaly travou Městské hostince, kde Petr I. o svátcích rád uprostřed námořníků a lodníků slušně vypíjel sklenku kmínky, měnily se ve skrýše divokých pitek a různého násilí.

Bylo-li bláto, nebylo lze ulicemi jíti. Městských povozníků v tu dobu nebylo příliš mnoho. Petr III. uložil jim roční daň dvou rublů a dal jim zvláštní kožené známky. Lidé střední třídy v těch časích více chodili pěšky. Boháči a velmoži, zejména gardoví důstojníci, jezdili koňmo nebo ve svých povozech. Modní švihácí a švihačky ustavičně se tlačili mezi pěšáky. Kočáry mívaly různé překážky: rozpustilí hoši na Gorochové, Lugové i na Něvském nedbajíce předpisů policejních pouštěli papírové draky a strašili a plašili tak bujné šlechtické běhouny. Generální policejní správce Korf, provázen jízdnými pobočníky, nestačil objevovati se tam kde se děly nepořádky. Nezřídka, za bílého dne, na náměstí nebo u nově, končící se stavby zimního paláce mezi neuklizenými jizbami, chýžemi a různými kolnami rozléhaly se zoufalé výkřiky rvoucí se luzy: „Stráž! loupí, vraždí!“

Na Něvském v poledne obecenstvo se procházelo. Chodili tu švihácí z obecného lidu v černých aksamitových kabátcích, losových spodkách a botách nad kolena barvy červené nebo žluté, v hedbávném fraku, s ohromnými kukátky a bylo-li chladno, s kuním nebo sobolím rukávníkem. Švihačky s životem jako u vosy staženým nosily na hlavách umělé příčesky po způsobě rytířských hradů, květinových košíčků, čínských besídek a korábů. Avšak i na této ulici „první třídy“ bylo mnoho nepřístojností. U kavárny Murovy nebo u skladu modního paní Tokeové, nevšímaje si vyšňořených hejsků a šviháků, ležel roztažen na chodníku, do krve zbitý a v rozervaném oděvu na mol zpitý námořník. Jezdec hrozně nadávaje, s tváří hněvem zkřivenou, u jakéhosi domu šlehal bičem cizího napudrovaného vážného kočího za to, že se neuhnul s pozlaceným kočárem a tak zavinil, že jezdec nemohl dohoniti jakousi prchající krasavici.

Uprostřed velikého postu roku 1762 roznesla se pověst, že na Fontance, na vsi Matisovce, blíže nynější Kolomny, objevila se celá rota ozbrojených lupičů. Petr III byl zlostí bez sebe. „Oho, ho! tausend Teufel!“ pravil generálnímu policejnímu správci Korfovi, „čas, abychom se zase utekli k šibenicím. Děd můj znal to lépe nežli my... Napíšu: „approbatur — Peter“ a bude konec — „uhlídáte... ó, ja!“ Ale šibenice přece nepostavili. Nepořádky zůstávaly a svět si jim navykal jako něčemu, bez čeho se nelze obejíti. Při každém pouličním povyku zvedaly se v sousedních oknech záslony a vyšňořené dámy dívaly se na rvačku jako na divadlo, čekajíce zvědavě, jak se případ ten skončí.

Soukromé domy na Něvském počínaly tehdy sotva od Policejního mostu a byly z polovice dřevěné. Vlastníci domů na hlavních ulicích byli z větší části cizozemci nebo cizinci. Na Jezdeckém tarase zimního dvorce ústícím na Něvský byl dům kupce s nápisem na štítu: „Prodej hamburských kanárků a papoušků.“ Nemnoho dále byl květinářský závod Volfův s nápisem: „Výborné ananasové plodiny.“ U Vozněsenského mostu, kde je nyní Kateřinin průtok — byl závod „okenního“ mistra Otta Fuksa.

Dvorní zahrady byly obecenstvu přístupny. Ale nepouštěli se do nich námořníci, lokajové, ženštiny s šátky na hlavách, muži v botách a vůbec — jak se tenkráte v novinách a policejních vyhláškách říkalo — „sprostý lid“. — Vyžadovaly se modní a pěkné oděvy. Dle ukazu carevny Alžběty kladla se na šosy pánů, kteří se ke dvoru dostavili ve starých nebo z mody vyšlých „nepříslušných kabátech“, pečeť. Po smrti samé carevny zůstalo patnácte tisíc skorem nových šatů, několik tisíc párů střevíců a dvě ohromné skříně punčoch a stuh. Masné, zelenářské a rybní krámy, hospody a zájezdní hostince rozšiřovaly bez překážky zápach špíny a hnoje ležícího v nich a kolem nich. Choulostivá Evropa a divoká, neumytá Asie zvykala si jedna druhé.

Zimnice, epidemická horečka, osypky, spála a neštovice Petrohrad ani neopouštěly. Lékařů toho času bylo málo a ti léčili za drahé peníze. Oblíbení lékaři brali nestydíce se za návštěvu patnácte dukátů Vyučování dítek spočívalo bez výminky v rukou nevzdělaných a nejhorších taškařů. Jakási cizozemská rodina „šlechetného i poctivého rodu“ uveřejňovala v tehdejších novinách, že „učí dívky jazykům, šití, hospodářství, tanci a při tom čtení novin“. — Jiná osoba, zvláště pak jakási Renuardová, oznamovala, že učí dívky jazykům, počtům, zeměpisu, dějepisu — „a také psaní“.

Šlechtické dívky sdělovaly si na vzájem tajemství, kterak lze nejlépe stahovat život, sekat poklony a nalepovat na tváře líčidlo. V obchodech s líčidlem prodávaly se zvláště pěkné krabičky s černým líčidlem. Při najímání komorných a služek ptávali se tenkráte, umějí-li zacházeti „panským líčidlem červeným a bílým". Velmoži a boháči zřizovali si knihovny francouzské, do jichž knih jaktěživi nenahlédli. Muži učili se od mužů, jak se nasazuje na hlavu voskový, kulatý anebo kastorový či bobrový klobouk; jak otvírati třeba tabatěrku, jak šňupati tabák a jak vytahovat květový, vodičkou à la Reine pokropený kapesní šátek. Vlásenkáři kadeřili vrkoče, zapletali a pudrovali vlasy těm, kdož si slibili sejíti se večer v hostinci, sklepích, lázních a jiných domech.

Carevna Alžběta Petrovna jezdila často na večírky k velmožům. V sousední její komnatě, jíž od dob jejího mládí na rozprostřené žínovce spal na podlaze k ochraně její určený stařeček, oblíbený její komorník, v poslední době general-en-chef Vasilij Ivanovič Čulkov.

Ke dvoru Alžběty Petrovny k chytání myší v komnatách dvorních zvláštními ukazy povolávali se z Kazaně chytří a „přístojného" zevnějšku sibiřští kocouři a z cizozemí kočkodani „tak maličcí, aby se vešli do indického kokosového ořechu". Kostromská statkářka, Anna Vatazina, zvláštním dopisem nabízela carevně, stane-li se její muž collegiatním assesorem, co dar čtyři psy: „Jepolita, Ženetu, Markyze a Julii." Ve mládí skládala Alžběta také něžné verše:

„Nejsem s to, moci oheň utišit,
stůňu srdcem, čím se as vyléčit?"

Za Alžběty na ulicích bylo viděti více mírumilovného občanstva. Za Petra III. Petrohrad počal se naplňovati rozmanitým vojskem.

Na dvorní prostoře takměř každodenně konaly se s křikem „vivat" pochody a různé přehlídky vojska. Po ulicích klusali kvapně pobočníci, a běhaly pěší ordonance. Petrovské široké a dlouhé kabátce gardy a vojska zaměněny byly úzkým a krátkým stejnokrojem dle vzoru pruského. Starodávná zelená barva kabátů a červená limcu a kamizol zaměněna dle libosti velitelu pluku žlutou, holubí, kanárčí a jinou. Petr III. zavedl ještě šňůry na ramenou, sečné bodáky a rákosky u dustojníku a úředníků.

Na počátku velkého postu Petr Fedorovič vydal nařízení, aby všickni hodnostáři a velmoži, mající titul velitelů čet, praporů a pluků, bez výjimky v čele svého vojska súčastnili se cvičení. Tento rozkaz uvedl všechny v největší zmatek. Obecenstvo s úžasem vidělo po ulicích táhnouti až nad kotníky v blátě v čele praporů generály: hraběte Aleksandra Ivanoviče Šuvalova a nezvyklého rozkošníka Alekseje Razumovského, jakož i těžce dychajícího knížete Nikitu Jurěviče Trubeckého, jenž trpěl hostcem a na zpuchlých nohách obuté měl aksamitové botky. Hetman Razumovský najal si také zvláštního holštýnského důstojnika, aby jej učil novým pravidlům cviku. Dvorní i státní úředníci nevěděli si taktéž rady. Vlásenkáře svého Bressana car ustanovil ředitelem továrny na gobeliny a povozníka, jakéhosi Patrikějeva, učinil titulárním radou.

Před velkonočními svátky psal Petr III. svému příteli králi Fridrichovi, že neboje se ničeho a nikoho, svěřuje se vůli boží a ochraně svého národa a že bez pruvodu chodí po Petrohradě pěšky. Choť carova, Kateřina, obklopena byla jiným světem. Milovala knihy, četla mnoho a dopisovala si s učenými a moudrými lidmi.

— „Čechy." Společnou prací spisovateluv a umělcův českých. Vede Fr. Ad. Šubert. Obrázkovou část pořádá Karel Liebscher. Vydavatel a nakladatel Jan Otto. — Konečně leží před námi první sešit tohoto díla velikého v každém ohledu: velikým je zajisté svou myšlénkou, plánem, nákladem, a doufejme, že velikým bude i provedením svým. Aspoň první sešit opravňuje nás k nejlepším nadějím v tom ohledu a jména předních spisovatelů a umělců našich, kteří byli k účelu tomu získáni, jsou nám pevnou zárukou. První sešit aspoň jest v každém ohledu, co se obsahu, obrázků i celé úpravy týče, tak krásný, že se s ním můžeme sami dokonale potěšiti a všude v cizině pochlubiti. V čele díla nalézáme významnou dedikaci: „Posvěceno království českému, jeho rozkvětu nynějšímu, velikým dobám minulým a slávě budoucí!" Pak následuje velká, krásná báseň J. Vrchlického „Čechy", s přiměřeným obrazem úvodním od Mik. Aleše; pak úvodní slovo od redaktora, psané tónem velice vřelým a srdečným, jež má čtenáři objasniti význam celého díla: „Ku staré knize národa českého, která dochovala Tobě přes doby nejtesknější paměti věků minulých, ku kronice české přijmi čtenáři, přijmi lide český, novou knihu nových dnů! O dějích, které sběhly se v zemi české, o skutcích národa Tvého o jeho starých knížatech a králích vypráví Tobě kronika: o samé zemi české vypráběti bude Tobě tato kniha, vypráběti budou „Čechy", o zemi ze které se rodil, na které zápasil a mřel a opět z mrtvých vstával národ Tvůj, o zemi posvěcené krví otcův Tvých a slzami mateří, o zemi, jež pleněna jsouc a obrácena v poušť, vždy zase píli lidu svého a vlastní silou novým rájem se stávala." Co tedy nalezne čtenář v „Čechách?" Vše co krásného a důležitého chová naše drahá vlast; krásná příroda, města, památky historické i umělecké, díla přírody i díla ruky lidské a ten lid sám, vše bude popsáno, vylíčeno slovem i obrazem v tomto velikém díle. Touto asi myšlénkou veden, začíná po krátkém, všeobecném přehledu Šumavy od El. Krásnohorské líčiti J. Vrchlický nejprve Eisenstein a jeho čarovné okolí. Popisy krajin a vyhlídek jsou znamenité, při vší stručnosti úplné a charakterisují každou jednotlivost tak případně, že každý ona místa vidí živě před sebou a kdo je zná, milerád se na ně rozpomene. Zdá se nám tak, že toto dílo naučí nás ještě více tu naši krásnou zemi milovati, až uvidíme všecky ty krásy její před sebou sebrané jako v klenotnici, že vyláká tak mnohého z jeho zátiší do těch královských lesu a hor, jen až pozná z obrazu a popisu, jaké tají v lůně svém zázraky. Obětavost nakladatelova zasluhuje největšího uznání; jenom aby také obecenstvo naše přijalo dílo to s takovou láskou, s jakou spisovatelé a umělci naši mu je podávají a aby podporovalo veliký podnik tento, pokud jenom síly jeho stačí. *R.*

— Divadlo. Slavnostní večer ve prospěch ochuravělého regisseura p. Kolara uvedl po dlouhé přestávce na jeviště „*Magelonu*". Kus byl až na některé maličkosti vypraven s pietou, zástupci jednotlivých úloh přičinili se k souhře co možná dokonalé a jako vždy vynikala nejvíce p. Sklenářová v úloze titulní a p. Seifert v úloze „Dona Cesara". Novým byl p. Pulda jako Lomnický. Zvlášť výtečný byl při recitaci veršů Lomnického a pak když v bouři usínaje ospalým hlasem vykládal svou duchaplnou definici o moudrosti. Návštěva byla dosti četná, hluk na stěše a po chodbách zvlášť v začátcích každého aktu jak obyčejně nesnesitelný. Proslov Vrchlického přednesla slč. Pospíšilová výrazně do odstínů nejpodrobnějších, které ovšem padly za oběť neakustické boudě a nešetrnému, vždy pozdě přicházejícímu obecenstvu. — O novém kuse, který dle nabytých zkušeností také netáhne a česky *Buben z Bubnova* se nazývá, mnoho se pověděti nedá. Pouze v jednom bylo představení zajímavé, když jsme totiž pozorovali, čemu všemu se dovede naše obecenstvo smáti. — Starší kus Augierův „Zkouška bohatstvím" nenaplnil také dům, jakby se mohlo od novinky a k tomu dávané v předplacení očekávati. Zdravé základní myšlénce kusu i effektnímu místy spracování vadí, aspoň nám se tak zdá, že celý kus hraje v poměrech německých, nám ne valně sympatických. Pak se morálka vnucuje diváku také trochu násilně. Herci přičinili se a hra byla by od každého trochu jen méně apathického obecenstva, než jsou naši abonenti, mnohem vřeleji přijata. Pp. Seifertovi a Bittnerovi přiděleny hlavní úlohy, leč i v menších úlohách počínali si všickni spoluúčinkující obratně a statečně. — *—l—*

Listárna redakce.

F. (Neznámé zpěvačce): Uveřejníme brzy. Pod adressou udanou zaslali jsme Vám list. Udejte, prosíme, bližší adressu.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. července 1882. ČÍSLO 21.

Příšera.

Příspěvek k dějinám kulturním od dra. *Zigm. Wintra.*

„Diligite justitiam, qui judicatis terram.“
První slova knihy »Moudrosti« napsaná na desce j dne z rakovnických soudních knih.

Když přišel na svět, plakala matka, plakala příroda a otec utíkal. Bůh asi při tom nebyl a byl-li, odvracel žalostivě svoji tvář. Narodil se hoch — příšera. Malé tělíčko barvy snědé ne-li černé, skrouceno všecko, leželo tu na chudé posteli, ručiček nevyvinutých, schromlých a místo nohou majíc dva tupé pahýlky. Jen hlavu měl hoch velikou, ale hrubé, tlusté rty zohyzďovaly tu starou dětskou tvář. Ubohý hochu tesařův, proč neumřel jsi hned v té chvíli, jak mile jsi spatřil světlo boží? Čehos tu chtěl na světě?

Mládí Jiříka Schleienwebra, syna tesařova v Meisachu, bylo takové, jako bývá na podzim ona smutná, nekonečně pustá rovina bavorská u Mnichova, na níž rodná víska Jiříkova stála.

V domečku čistě obmrštěném a divokým vínem ozdobeném Jiřík — chtěl jsem říci rostl — ale nerostl, než on jenom stárnul. Když jedenkráte matka beznohého chlapce ubožáka na rukou přinesla mezi mládež na návsi skotačící, rozutíkaly se děti na všecky strany do chalup; otcové kleli, matky bručely. Chromý, příšerný chlapec nesměl na náves. Hochovo mládí bylo zvadlé jako tráva. Ale ducha měl až ku podivu! Rychle chápal, záhy uměl čísti a brzy naučil se psáti. Psal ústy! Často se díval tomu, kterak Josef, dobrý otec jeho, tesařskou robí práci a nejednou dal si dlátko, nebozízek aneb nožík vložiti mezi zuby a namáhavě otáčejíc hlavou semo tamo rylo staré dítě v měkké dřevo body, čárky aneb řezalo figurky. A jak zasvítily oči ubohé chudince, když po denní práci otec sáhl u večer na polici pro citeru! Tu chlapec ani nedutal a žádostivě pil v sebe sladké, stříbrné zvuky dojemného alpského nástroje. Bůh ví, jak to bezruký hošík způsobil, že později sám uměl hráti. Hrával — rtoma svýma!

Když tesař Josef podle usouzení božího r. 1560 na zahrádce vesnického hřbitova pochoval hodnou ženu svou Annu, byl mrzácký chlapec sirotou, jehož štěstí a klid spolu s mateří uložil se pod staré hřbitovní lípy. Smělému duchu příšerného mládce byla rodná jizba maličkou: i dal se vézti do širého světa na vozíku. Prodával drobné umělé věci, jež ústy vyrobil, hrával lidem pro kratochvíli na kovovou „lyru“ a při tom za úplatek dával nemocným rozličné léky v láhvích i v mastech. —

*

R. 1589 začali se Turci na hranicích zemí císařových zase hýbati. Hrůza rozlétla se od hranic uherských na sever i na západ. V Řezně na říšském sněmě vyprosil si císař Rudolf pomoci od Němců. Česká země, jejíž zásluha o zachování panství Habsburského v Uhrách po všecken čas vojen tureckých je ohromná, sbírala také dosti ochotně svou daň z krve. Císařův bratr arcikníže Matiáš chystal se býti zbrojné moci, na Turka vypravené, vůdcem.

Ode dávna válčil Turek způsobem dvojím zároveň. Bojoval v otevřeném poli stálým a dobře zavedeným vojskem svým a touže dobou vysýlal do zemí císařových zákeřnické paliče. Zejména budinský baše rád živil celé tlupy vyzvědačů, kteří v zemích našich mapy kreslili, a dával křesťanským renegatům peníze, aby upláceli najaté, zoufalé paliče, kteří by v zemích císařových za groš jidášský tureckou vojnu vedli škodnými, kladenými ohni.

Sotva se byli Turci do pole vystrojili, již se všech stran a koutů českých a moravských přicházely noviny o zákeřnických ohních.

I do Rakovníka přistěhoval se strach, aniž bylo divu. Paliči nebyli vybíravi. Vnikli i ve chudý český západ náš a r. 1590 rychle po sobě hořely Podbořany, Pšovlky, Přeštice. V Rakovníce hořelo toho léta po třikráte, jenže vždy „z daru božího ulito bylo zase“. „Dvakráte hořelo u Černockého pod vysokou branou a poněvadž byl vítr, zažala se i stodola. V den Božího Těla vyšel veliký oheň u mladšího Straky v maršťali, jiskry lítaly daleko, ale že bylo ve svátek a mnoho lidí, rychle to přetrhli.“ Tak nám povídají městské paměti.

Podbořanští, jimž lehlo popelem skoro celé městečko, psali na všecky strany o pomoc, čímž kraj široko daleko ještě více přestrašili. Útrpní sousedé rakovničtí poslali jim 50 kop míšenských a drahně chlebův, a po-

něvadž „konšel Zahradka laskavě učinil radě zprávu, že pohořalí mají nedostatek od lžic a talířů, poslali jim Rakovničtí také něco cínového nádobí a dřevěných lžic.“

Sotva to bylo odbyto, přišel Jan Berounský, měšťěnín z Nového Strašecí, a vypravoval pánům města Rakovníka v radě shromážděným k své duši a víře vše přijímaje toto: „Sedíce u mne na trunku Jan Jelínek s Jakubem Fijalou od nešporu až do tří hodin na noc, tu jsme písně pobožný zpívali (čtveráci!) a když tři hodiny odbily, jsme se rozcházeti chtěli: v tom přiběhla Mandelyna, čeledín Jelínkův aby šel domů, že tam něco praští, jakoby horelo. Já vyskočím ze zastolí a běžím do pecníku jeho, ano tam tma bylo: a nahlédnu do komína, též tam nic, odtud běžím po schodích na hůru, an tam pod žlab od pana Martina Mejzle plápolalo, jakoby kovářským měchem dejmal. Za chvíli už třetí dům se zapaloval, nebylo možno odolati, nebo vítr semotam se proměňoval.“ Aby páni Rakovničtí neurazili se tím, že dobrý měšťánek strašecký s jinými pijany hluboko do noci sedává na trunku, přidal honem moudrý Jan Berounský samo sobě chválu, řka: „Kdybychom my s Jakubem Fijalou nedoseděli na noc, pán bůh nejlépe ví, kde by se bylo stavilo!“ Ale ohně přece nestavili — Strašecí vyhořelo na velikém díle. Pro ty ohně odvolali Rakovničtí svatomartinský jarmark. Psali o tom městům Pražským, pánům Plzeňským, do Kadaně, Žatce, Slaného, Loun, do Berouna a do Chomútova, odkudž chodívali řemeslníci a obchodníci na trhy rakovnické. Pozvali je k sobě příhodnější. Ale ta nepřišla hned: vždyť zas nová metla, nová svízel hrozila našim krajům českým. Lůza, lotři, násilní žebráci táhli semotam vybíjejíce statky o překot.

Z Plzně přišly noviny, že se tam ve vůkolí sbírá chasy a zběři lotrovské drabně, tak že deset až třicet pospolu chodili. Rozumí se, že jim místa ani stanoviště kdo nebyl, nedával a každý jak mohl před nimi se opatroval. Ale lidem na samotách bylo zle. Kdož nejvíce byli na ráně, stěhovali se do měst hrazených, kamž se roty tak snadno nedražovaly. Ukázal-li se však někde tulák osamělý, na toho snadno mohl přikvapiti mor. Lidé byli velmi nedůvěrni, každého chodce měli za palíce Turkem najatého aneb aspoň za člena některé loupežné chasy. V zimě r. 1590 posýlali Rakovničtí do Plzně na řebřinovém voze nějakého otrhance, „na němž visely cáry šatů lokajských, na hlavě majícího klobouk bílý, selský“. Řekl prý, když mu v městě nechtěl nikdo noclehu přáti, že Rakovník vyhoří bude jako Plzeň. Poslali ho tedy do Plzně. Neopatrná slova zaplatil as draho.

Ale přes všecku ostražitost Rakovničanů byl právě v pondělí štědrého dne v 6 hodin na noc nezvanými hosty nemile navštíven pantáta z nového mlýna Pavel Klempis, jehož pěkný mlýnec stál mezi olšemi a topoli as čtvrt hodiny cesty od města k východu slunce. Živě o tom vypravuje list, jejž napsal do Prahy primas rakovnický, toho času Jan starší Cvrček z Gryllova. „Devět osob od Prahy jdoucích přišlo nad město naše k šibenici v šest hodin na noc a uchylivše se ze silnice k městu běžící nový mlýn vybili, mlynáře s nemocnou manželkou i s čeládkou svázali, truhly vysekali, všecko vzdy od svrchků, nábytkův, od jídla a vomastku pobrali. Nemeškali jsme hned k mlýnu vyslati, ale že sníh dosti hrubě přešel, nemohli vyslaní naši na ně ani na šlak trefiti.“ Tak se tedy sousedé se zbraněmi „na retuňk“ puštění beze zdaru vrátili ani mlýna nedošedše. Ale nicméně hned nazejtří o boží hody po zvláštních poslech všecky sousední vsi zbouřivše, přece uhonili a popadli z té lotroviny na rozličných místech sedm mužů — vůdce však dostici nemohli. Zločinci vyznali — ovšem ne dobrovolně, než když jim praskaly oudy na žebřice, že vybili také mlýny pod Zákolany, pak u Slaného a Buštěhradu.

Nebylo však dosti toho, že Turkem najatí paličové a loupežní lotři celou zemi u veliký nepokoj a zděšení uvedli: i konečně sám lid vojenský, zejména v Němcích na Turka nepřítele sebraný, chodil krajem a nemalé všude škody činil, otevřené vesnice těžce šacuje a výpalné násilím vynucuje. Zprávy o nezvedeném knechtů německých provozování a drancování doslýchaly se tak dobře od Hory Kutné jako od Plzně, z východu i ze západu. Ba škůdcové řádili i u samé Prahy velmi směle.*) Bylo opravdu zle na tom světě! Minulo několik let. Jednoho dne začátek července r. 1594 vyšel rakovnický rychtář vážně se tváře před radní dům a kázal sluhovi, aby veliký papír, jejž nesl, na vrata ve čtyrech rozích přibil. Byl to mandát místodržících o Turkovi, v němž předem oznámivše nejvyšší ouředníci cesti jménem císařovým, že Turek s velikým počtem Tatarů se přibližuje k zemím rakouským, moravským a slezským, konečně doložili: „Poněvadž pak tomu všickni vůbec rozuměti můžeme, že se takové nebezpečenství po hříchy naše a spravedlivého hněvu božího na nás valí: nemohli jsme pominouti, nežli všech napomenouti, abyste podle předešlých mandátů všecky tance, kvasy, rozpustilosti, povyky i všelijaké neřády po gruntech, zvláště v městech hned zastavili a nařídili, aby o polednách při kostelích velikým zvonem zvoněno bylo, aby jedni každý na tom místě, když ho takové zvonění zastihne, na svá kolena klekl“.**)

Lidé stavili se před vraty a leckde na rynku v kupách a hovořili o mandátě a o Turcích. I hospody se plnily, každý chtěl slyšeti nejnovější zprávy z Uher. My půjdeme s tlustým panem Danielem maléřem, od něhož pochází veliký kancionál rakovnický, tu pěkně, tu nedbale malovaný. Pan Daniel pohodlným krokem kolíbal se do hospody v rathouze. Tam u pramene dozvíme se zajisté nejvíce, nuže pojďme s ním.

„Lourare, zůstaň na konvičku,“ zval trudovatý pan malíř u samých vrat radního domu zdvořile Šimona Žlutického, přítele svého a písaře radního, jenž bráti se chtěl rychle nahoru do konšelské síně. Ale nepomohlo vzpírání se učeného muže, aniž výmluva příčinou

---

*) Srovn. Dačický II. 27. Václava Březana: Život Petra z Rožmberka str. 131.

**) Mandát Maxmiliana II. z r. 1566 praví obšírněji: „Když takové zvonění se uslyší, mají všickni, mužské i ženské pohlaví, mladí i staří, kteréhož stavu neb povolání jsou, na kterémžkoli místě hned na kolena svá padnouc Pana Boha za ukrocení hněvu, za milost, vítězství a přemožení toho úhlavního nepřítele upřímně prositi, jakož jsme pak modlitbu obzvláštní sepsati a ji vůbec k vydání vytisknouti poručiti ráčili, kterouž všichni, kdož čísti umí, nabožně se modliti mají... K tomu mají kněža každý pátek ráno lidem v kostelích kázaní krátké o svatém pokání činiti...; jakož jsme i při dvoře našem nařiditi ráčili, a pokudž nám možné bude, při takovém náboženství sami osobně bývati míníme.“ Ve Vídni, v pátek po sv. Jakubu 1566.

pilné práce: maléř pevně držel tenkého písaře a již táhl ho do síně plné dýmu a hluku, v níž lidí chumáče sedíce i stojíce mleli řeči o tureckých vojnách a provozovali nemalé povyky.

Hospodářova žena pekla na pánví „herynky“ na vidličkách, a Václav Vosmýk, její muž, lítal semo tamo se svými děvečkami, aby posloužil hřmotícím hostům.

Jakmile písař vstoupil, shlučili se všichni kolem něho v hromadu.

„Bodejž mne neštěstí vzalo, když se teď čiré pravdy nedozvíme, přivítal písaře Ondřej Mitis, jinak Tichava, pověz, pane Šimone, pověz už, čehos přezvěděl v Praze?“

Kněz Matouš Rychonides, děkan rakovnický, podávaje písařovi ruku dotazoval se přívětivě, zdali se zdrávi vrátili.

„Jsem z daru pána boha zdráv. Vrátil jsem se včera na noc. V Praze je všecko přestrašeno z Turka, rouhače a proklatého pohana.“

„Jaké naslýchají se noviny, mluvte, mluvte!“ ozvaly se hlasy se všech stran.

Ale Šimon Žlutický nezačal o Turkovi, než dosti dlouho zlé řeči vyléval o křesťanské armádě. Pravil: „Chystají se nové ostřejší mandáty na mustruňky, neboť mnozí stavové neposýlají ani koní, ani pěšich, ani sami nejdou. Je to křesťanské vojsko, jak mi v Praze povídali, podivně ustrojeno. Jsou v něm lidé větším dílem pokažení, zhubení, mrhači, svodníci a čtveráci; lidé, kteréž přitáhla nezřízená svoboda, ožralství, hry v kostky, loupežů, svatokrádeže a smilstva — slovem chasa nejzlotřilejších, nejzoufalejších lidí, bohu i lidem ohyzdných a nemilých. *) Po boku takových lidí nebude vítězství, Turek má lepší dráby. Mimo to,“ doložil zlostně pan Šimon rukou máchna, „hejtmané šidí stavy a císaře a nestojí za nic, peněz hrubě není a lidé utíkají od praporů, poněvadž nemají nač živi býti!“

„Však my dobře odvozujeme svou daň na Turka, až se ohýbáme,“ jme se Jan Kapr z Kapřštejna z rakovnického vlastenectví odmlouvati; „jakž dávno tomu, co vezl jsem v pěti dobrých pytlících do české komory dvě stě kop daně domovní na Turka a již se slibují zase nové mustruňky. Království naše bude ochuzeno!“

Po té vzdychl pan Matěj Štěrba, jeden z rady městské: „Když ten tyran v Sigetu zahynul a křesťané se všude modlili, měli jsme všichni za to, že bídy konec a nastojte! bída medle tiskne a hněte nás zase. Však já to věděl hned, když v Praze vidíni byli před málo kolik as lety v noci tři měsícové a ve dne tři slunce. Já povídal, že zlo visí nad šíjemi našimi, a že snadno přijdeme na zkázu!“

„Tomu je dávno,“ ozval se Kapr, „já bych se však více bál té komety, kterou jsme viděli loni ve tvrdé zimě. Vždyť se pamatujete ještě! Byla v Kozorožci s dlúhým ocasem jako fakule! Ta se mi hned nelíbila a já tenkráte říkal, že z toho vzejde veliký někde spletek!“

*) Tak doslovně líčí křesťanské vojsko Augerius z Buzbeka ve svém „Napomenutí“, které přeložil Daniel Adam z Veleslavína a Kocín z Kocinetu. Vydáno r. 1594.

Nesmíme zamlčeti, že pan Kapr sám chodíval s košíkem do trhu mezi ženské pohlaví.

„Ej, mlčte s tím, baby,“ spustil hluboký bas páně maléřův, „dávám za klam vám. Nevěřím, jaká by se tu chtěla kometě barva klásti. Kometa se o vás nestará. Nechte ji, a ty, pane Šimone, pověz raději, jaké noviny došly z Uher, a ty, hospodáři,“ při tom mrštně obrátil se k hospodskému jenž s otevřenou hubou poslouchal, bohdejž svině tě zhryzla, posluhuješ mile, velmi mile, nejsi nám hrubě platný služebník! Hleď, tu konvice prázdná! Pan Šimon nezhrdne jistě truňkem, běž hupky a dones honem piva!“

Některé osoby usedly si teď za dubové zástolí do prostřed síně, na čelo usedl Šimon písař, ostatní ho obstoupili. Šimon vypravoval, čeho se v Praze dověděl: „Víte, že přede dvěma lety Hasan baše dobyl města Vihyše v Charvátích, potom brzy ztratili Turci několik šturmů u Siska a tu zahynul Hasan baše. Od té doby věcem křesťanským zle bylo. V hořejších Uhrách křesťané z Erly od Turků těžce poraženi a teď Sinan baše, jehož zovou nejjedovatějším a nejhlavnějším všeho křesťanstva nepřítelem, přitáhl s janičáry a odňav křesťanům zámek Tyhan a Tesan, hrozí zemím císařovým. Tři dni Sinan už k Rábu šturmoval, ale povídá se, že dvanácte tisíc lidu ztratil, začež buď pán bůh pochválen! V Praze mi hovořili, že teď turecký císař sám přitrhne na křesťany. No, pomoz pán bůh!“

„Buďmež ochraně boží poručeni, „odvětil s povzdechem hlubokým kněz Rychonides a hned zrovna tak hluboko nahledl v cínovou hubatku.

Matěj Štěrba nemohl sobě odepříti, aby ještě jednou neupozornil shromáždění na div boží, o němž dočetl se v kalendáři, jejž loni tiskem vydal mistr akademie pražské Martin Bacháček z Nauměřic. „Jsou tomu dvě létě,“ pravil, „bylo to v prasinci, na nebi byli sloupové a hluk vzešel, jako by proti sobě se střílelo. Věřím bohu, že věci křesťanské na zlé míře stanou!“

„Milý kmotře,“ sekundoval pan Kapr, jenž chodíval s košem sám do trhu, „ani já necítím dobrého větru, aniž dávám dobrý trošt. Turek sem k nám ovšem nezajde, ale naplatíme se, naplatíme se!“

„Kmotře Matěji,“ hřmotně promluvil teď malíř Daniel, „proč nečteš raději, co mistr Bacháček v kalendáři svém na týž prasinec měsíc velemoudře radí:

Prasinec přináší zimu,
pij víno a jez zvěřinu,
prasince teplé krmě jez s kořením
nezhrdej telecím masem, vařením!

Hleď, kmotře, toho všímám si v kalendáři já a tloustnu; tať přec chytřejší řeč, nežli o té fakuli, které tys neviděl ani já!“

„Znamení boží jsou nevyzpytatelná“, namítl kněz.

„Inu,“ pravil písař vážně, „shledává se po mnohých znameních, že ty věci netrpí žertu. Turek tropí válku bez přestání, vpády a harce podniká přes den a toť jedno ustavičně obmýšlí, kterak by křesťany zahubil. Přinesl jsem o tom hezké čtení od Veleslavína. Je to o tureckých věcech obtloustlý svazeček, z něhož o budoucím osudu císařských zemí a snad i našich dobře hádati můžete, nesloží-li se sebe křesťané lenivost!“

*

Každý chtěl si od písaře vydlužiti čtení o Turkovi. Byla to kronika turecká od Jana Loewenklaya, přeložená od Jana Kocína a Daniela z Veleslavína. Písař zaslíbil ji děkanovi za obecného hlomozu. V tom otevrou se pádně dvéře do kořán a rychtář městský, Václav Slach, zavolá do vnitř: „Oddejte se na pobožnost, zvoní se v Žebrák už hodnou chvíli!“ Žebrák je skvostný starý zvon, jejž koupil za sedm set třicet kop mlynář Jiřík, Georgius molendinator, civis raconensis, léta páně 1495. Hlas Žebrákův je tak spanilý, že směle může závoditi s nejlahodnějším pražským zvonem Václavem na věži svatovítské. Žebrák tedy vyzváněl na Turka a rathouzská učazená hospoda v ráz proměnila se ve svatyni. Klečíce, stojíce, modlili se všickni, ale ne dlouho. „Pán bůh se dívá všemu do času“, těšil hospodu Rychonides, vstávaje z ušpiněné země a malíř Daniel sedaje ke své konvici, pravil dosti neomaleně: „Aby toho lotra Turka zbryzla svině!“

Když přišel Šimon Žlutický do radní síně, podal mu primas Jan Gryllus z Gryllova dva mandáty místodržících českých v nově přibylé. Jedním nařizovalo se, aby plat na válečný lid, jenž dolů vypraven byl a pro nedostatek peněz od praporů táhnouti chce, bez prodlení za čtyři měsíce se doplnil; druhým kázalo se, aby před sv. Bortolomějem uchystaly se mustruňky v Lounech na mustrplacu. Rakovničtí aby oupravně poslali podle snešení sněmovního a starého šacunku z 5000 kop grošů českých jednoho koně zbrojného a jednoho pěšího na místo k tomu obrané a uložené. Na jeden z těch mandátů napsal, nevíme zdali hned či později, Šimon velikými literami: „Odvrať, bože, meč Turka!“ Nám, dětem 19. století, jaké myšlénky proskakují hlavou, když čteme slova ta na žlutém starém papíře! Ovšem tři sta let je hezká špetka — ale změna, kteráž se udála s Turky od té doby, není také nemalá.

Asi čtrnácte dní potom stálo na velikém rynku rakovnickém čtyřiadvacet mužů všelijak ozbrojených, mimo to tři koně se zbrojnoši a jeden vůz. To byla rakovnická výprava do Znojma nařízená. Rakovničtí počítali takhle. „Podle šacunku z r. 1575 přiznali jsme se k berni ze statků všech sousedů 12.644 kop grošů českých; ze statku obecného 1250 kop; z poddaných k záduší 104 kopy — tedy summou 12.998 $^1/_3$ kop. Z té summy dostane se nám dáti, počítá-li se z 5000 kop jeden kůň, dva a tři čtvrti koně a přeběhne summy 148 $^1/_2$ kopy. My však vystrojíme tři koně.“ Měli se tedy Rakovničtí za velmi loyalné, dali-li místo tří čtvrtí koně koně celého i se zbrojnošem. Ale v příčině pěšáků bylo jim omlouvati se. Vzkazovali velmi poníženě pánům mustrherům, že „osmého člověka, jak nařízeno, počítajíc, nesebrali více nežli 24 mužů!“ Což měli Rakovničané ve svých 190 domech vesměs mrzáky? Pan Tobiáš Houz Žlutický a Benedikt Sekyrka, měšťané rakovničtí, druh druhu velice nemilí, stali se vrchními správci nad tím vojskem do Znojma a odtud do Uher vypraveným.

Ze spoluradních na dozor posláni jsou až do Znojma pan Havel Krčil a Jan Zahrádko. Než armáda rakovnická z rynku se hnula, stala se nemilá příhoda. Jan Vrapkočka, svého řemesla švec — a ti jsou a byli vždy filosofové — chodě od jednoho vojáka ke druhému, tónem posměšným i buřičským volal: „Jdete na nůž katův!“ Páni na radnici pochopili hned, že taková řeč vojáků ke zmužilosti nepovzbuzuje, i protož rychle Vrapkočku zajali a neodkladně odsoudili, aby zaplatil pokuty 50 kop a nemůže-li platiti, aby šel na vojnu s těmi, jež byl tupil! Bohužel nečteme, jak se Vrapkočka rozhodl.

V radní síni pan primas Cvrček z Cvrčkova, malý to zavalitý muž, červené zdrávé tváře a kozí bradičky, napomínal obou vůdců vojska rakovnického, aby svorni byli a spořivi. Oba hrdinové stáli v tiché odhodlanosti před primasem a každý myslil sobě svůj díl. A my, ač to není způsob moudré povídky, vyzradíme už napřed, že pan Tobiáš Žlutický a pan Benedikt Sekyrka na turecké výpravě ani svorni, ani spořivi nebyli.

Vojáci vytáhli pražskou branou do vrchu k šibenici, kudy šlo se do Prahy, při tom troubíce a „lermo“ bubnujíce. Ve voze novým „šperlochem“ přikrytém měli vojáci drahně potravin a ve hlavě měli nadbytek rakovnického výborného piva. Generálové se hádali přes tu chvíli. Nejvíce v Praze. Když se konečně z Prahy vypravili, stanula celá výprava rakovnická v Českém Brodě. Jiřík Tyčka, jeden z rejtharů, roznemohl se těžce a anobrž smrtelnou nemocí poražen jest. Jan Zahrádko bez prodlení dopsal domů o tom. Rakovničtí však do zlých rozpaků nepřišli: odpověděli po tomtéž poslu ihned, aniž sobě hlavy lámali, aby z „pacholků pěších jeden si sedl na kůň, takže by počet vyslaných ve své celosti zůstati mohl“. K té radě přidali naději: „že pak mezi pěšími jedna osoba ubude, snad při pánech mustrheřích bude pasýrováno.“

Sotva tohle neštěstí minulo, dopsal již jeden z pánů radních, voj provázejících, že hejtmanové vojska rakovnického mezi sebou velmi nesvorni jsou a nesmírně i nestřídmě utrácejí. Na radnici byl z toho poplach. Primas mluvil něco o chlapech trunkem podkouřených, radní Štěrba vzpomínal pořád na kometu s dlouhým ocasem a písař Šimon vida, že purkmistr, primas a všecko konšelstvo velice se rozjitřují nad pěkným chováním válečných hejtmanů, sedna napsal obšírný, řízný list, z jehož rozumu tato slova vyjímáme: „Nenadáli bychom se na vás, abyste napomenutí naše tak brzy zapomenouti měli a to záští, kteréž mezi vámi umořeno, netoliko z mysli ale i ze srdce vypuštěno býti mělo. Protož napomínáme vás, abyste byli svorni a ušetřili nákladu obce chudé, ježto co zlého nesvornost přináší, zvláště ve správách, o tom dobře souditi můžete a mnoho jste slejchali.“

Pan Písecký list pochválil a kázal ho hned odeslati za nesvornými a zbýralými hejtmany.

(Pokračování.)

Neznámé zpěvačce.

Vždy za večera ze zahrady blíž
se ozve měkký hlas a měkká píseň s ním,
jak vstávala by z trávy, květů všech;
a krásnou vždycky je, když kraj si právě dřímá
a blízká teplá noc se chvěje v lupenech.
Já poslouchám, jak vane s hlasem tím
kýs velký dech.

A blaholí to z korun hruší všech,
a splývá mřežovím ku mému srdci blíž.
To vím, že hlas to dívky, že to zvěst,
že ten zpěv blaholný jde s nebe v duši níž,
že v ňádru dívčím teď i boží úsměv jest,
jenž zvoní z hrdla u zahradní tiš
i k říši hvězd.

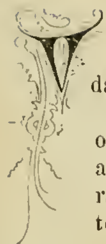
Ó rete zpěvný, neposedný tak,
ty slunná zpěvačko, jež skryta blízko kdes
mi večer sladíš, ptáčku zlatých vnad,
jen ještě neustaň, dál ku nebi mne nes,
já poslouchám tě vždy, než uchýlím se spat.
Tak zpěvné druhy nemá ani les,
ni panský sad.

Zda večer vlahý probouzí tvůj hlas,
ty dívko neznámá, že rozepne svůj let,
zda stejně hluboko ty cítíš s ním,
tak jak se chvěje on, zda chvěje se i ret
i duše plamenná, o které vždycky sním?
To nevíš však, že mojich písní svět
jde s hlasem tvým!

Arn. Farkačová.

Boj na život a na smrt.

Z drobných dramat zákulisních. Napsal *J. Arbes.*

V dámské garderobě zavládlo zvláštní napnutí.

Po veselém všedním ruchu, jaký tu vládne obyčejně den co den před představením, není ani památky. Svěží, šumně bzučivý a žvavě čtveračivý ruch ten byl ustoupil tichu skoro svátečně trapnému. Jen občas zašelestí těžký hedvábný šat, zacinkne nějaký paskvost, zarupne drobný krůček, zavrzne velké stojaté zrcadlo, zaúpí rozviklaná židle nebo jiný kus nábytku, a nebo někdo něco pronese, ale šeptmo, skoro úzkostlivě, jako by se bál upoutati na sebe pozornost.

Co nestalo se posud snad ještě nikdy, stalo se tentokráte. Toiletta všech jest v úplném pořádku. I herečky, které opravují obyčejně i nejjednodušší toilettu déle a pečlivěji než toilettu plesovou, které i v posledním okamžiku mrsknou ještě okem do velkého zrcadla a bezprostředně před vykročením ze zákulisí pamatujou, není-li snad některý háček, některý špendlík, některá stuha nebo některý záhyb šatů v nepořádku — i nejúzkostlivější, nejmarnivější, v ohledu hereckém vlastně nejvzornější, jsou již úplně připraveny, čekajíce na první znamení inspicientovo.

Jen jediná, dětským střevíčkům sotva odrostlá, štíhlá a přece boubelatá dívka vrtí sebou před velkým stojatým zrcadlem, upravujíc si bohatý havraní vlas, aby byl co možná malebně a interessantně — rozcucháu...

Je oblečena v cárovitý šat žebrácký: hrubá kytlice z režného plátna, vybledlý, červeně pruhovaný, ale koketně přes jedno rameno přehozený šátek, šedavé, zdaleka zdánlivě špinavé punčošky a zúmyslné zaprášené staré střevíčky jest vše, čím je ztepilé kypré tílko zahaleno.

Tvář její, jindy svěží, smavá a zdravím kypící, jest vzorně nalíčena. Uměle nahnědlá pleť a žlutavé šmouhy dodávají jí výrazu dojemné sklíčenosti; jen kypré, višňové rtíky a obzvláště černé, jiskrné oko pod hustými sametovými řasami — aspoň nyní, když dívá se do zrcadla přirozeně a nelíčeně — kárají uměle docílený výraz tváře ze lži.

Opodál dívky, těsně vedle společného toilettního stolu je viděti postavu jinou — majestátní, v královském rouchu s hermelínem a zářícím diademem v bohatém, vábně upraveném kaštanovém vlasu.

Sedí na židli, majíc levou ruku opřenu o stůl, kdežto pravá, v níž drží svitek papíru — patrně svou úlohu — spočívá v řasnatém klíně.

Je to paní na nejvýše čtyřicetiletá, velká, štíhlá, a přece plných, kyprých tvarů. I ona má tvář vzorně nalíčenou; mírný, klidný výraz původní změněn několika jemnými odstíny líčidla ve výraz majestátně přísný... Avšak oko — modré, plné, hluboké oko a poněkud k trpkému úsměvu zašpoulené rty kárají i zde umělý výraz tváře ze lži. V oku chvěje se cosi, jako úzkostlivý nepokoj, občas šlehne z něho zvláštní blesk, nasvědčující jiskrnému, po případě i vášnivému proudu myšlének.

Ostatní herečky v tlupách nebo po různu stojí nebo sedí, nebo šukajíce popocházejí, nebo si vzájemně něco šeptají. Občas mrskne ta neb ona okem po paní u stolu nebo po dívce před zrcadlem... A ve všech pohledech, nechť upřímných nebo závistivých, jeví se zvědavé napnutí — cosi, jako v pohledech lidí, sledujících chladné přípravy k výjevu smutnému, tragickému.

Náhle zazněl zvonek inspicientův.

Všechny — vážná matrona, kněžny a palácové dámy, řemeslnická dívka, selky, komorná i pážátka hrnou se s šumotem ku dveřím. I přisluhující personál opustil garderobu a v několika okamžicích není tu než „královna" s dívkou před zrcadlem.

Dívka posud ještě upravuje svůj vlas — „královna" sedí klidně, bez hnutí, upírajíc zrak svůj přímo před sebe na vyšlapanou, zašpiněnou podlahu.

Po chvíli pomalu vstává a obrací se k dívce.

Každý pohyb její jest majestátní — klid a ona jistota, jakouž jeví ve svém chování jen velké a na prknech již úplně zdomácnělé talenty herecké, zračí se v oku a každém hnutí.

Několik okamžiků dívá se zkoumavě na dívku... V tom se dívka ohledla — zraky obou se setkaly...

„Výborně — maska je bezvadná,“ splynulo se rtů ‚královniných‘ zvučným, sympatickým altem. „Tak a nejinak musí býti šat i vlas upraven. Učiníte dojem úloze přiměřený — ryze umělecký... Přeju vám štěstí!“

„Díky, díky, milostivá paní!“ odtušilo děvče podobně zvučným sympatickým altem. „Ani byste nevěřila, jak je mi úzko...“

„Jen zmužile, zmužile!“ povzbuzuje ‚královna‘, kladouc důvěrně pravou ruku na rameno dívčino. „Osvědčila jste v zkouškách talent — rozhodný talent — a není nižádné pochybnosti, že prorazíte..“

„Myslíte? Doufáte?“ zvolalo děvče tonem skoro jásavým...

„Nedoufám — jsemť o tom úplně přesvědčena...“

„A k tomu mi přejete, milostivá paní, štěstí?“ ozvala se dívka náhle tónem prozrazujícím mírné podivení.

„A proč bych nepřála?“

„Převzalať jsem přece — nebo správněji řečeno — byla mi vnucena jedna z nejúčinnějších úloh vašich, v kterýchž jste bývala, milostivá paní, vždycky nepřekonatelnou...“

‚Královna‘ couvla o krok a upřela zrak svůj na dívku; po chvíli připomenula:

„Nekladla jste, prosím, důrazu na slůvko ‚bývala‘?“

„Ah, nikoli, milostivá paní, nikoli! Po dnešní den neznám herečky, která by úlohy vaše provedla tak pravdivě, úchvatně a zároveň tak umělecky dokonale jako vy. A právě proto chvěju se úzkostí a bázní, že mám a musím debutovati v úloze, s kteréž nejsem a býti nemohu, v kteréž mohu na nejvýše jen nadání osvědčiti, ale vás, milostivá paní, nikdy překonati nemohu...“

„A přece musíte napnouti všechny své síly, abyste mne překonala,“ vpadla ‚královna‘ s přízvukem mírné trpkosti, „musíte se přičiniti, abyste mne učinila nadále nemožnou, jinak jste sama nemožnou a debut váš zbytečný, bezúčelný...“

„Odpusťte, odpusťte, milostivá paní!“ zvolala dívka po krátké pomlčce zajíkavě: „Ne, ne — já nemohu, já nesmím vystoupiti!.... Odstoupím v posledním okamžiku...“

„Ne, ne — to není možné, zmařila byste představení.“

„Ale jinak — prorazím-li, zalíbím-li se, učiním, jak sama pravíte, na dále nemožným rozhodný, osvědčený a zasloužený talent — zmařím nenahraditelnou uměleckou individualitu.“

Tvář majestátní ‚královny‘ přeletěl trpký úsměv.

„A přece,“ pravila temně, „není jiné pomoci! Musíte vystoupiti! — Musíte, jak už jsem pravila, napnouti všechny své síly, abyste mne překonala. Jsouť možny jen dvě věci: buď vy nebo já... A nepřekonáte-li mne dnes vy, bude v pokusech jako dnes s vámi tak dlouho pokračováno, až vyskytne se rozhodný talent, kterýmž budu překonána, nemožnou učiněna, zničena... Nevyniknete-li dnes nade mne vy, vynikne snad později herečka jiná... Toť osud umělců! Věčně vzájemný zápas... Závisímeť na přízni okamžiku... Po nějaký čas tleskávali mně — možná, že budou ode dnešního dne tleskati vám a za nějaký čas, možná“ — —

— — „že budou tleskati herečce, která překoná mne!“ dodalo děvče smutným, rozechvěným hlasem.

Nastalo trapné mlčení; neboť takto nebyly snad ještě nikdy dvě herečky spolu mluvily...

Závist, byť i umělecká, bývá němá. Obyčejně manifestuje se prostředně, zřídka kdy tváří v tvář člověku závist budícímu a ještě řidčeji způsobem takovým, jako tentokráte...

Přes všechnu upřímnou laskavost, přes všechnu trpkou a bolestnou pravdu mluvil z ‚královny‘ přece jen pocit, pro kterýž není v slovnících všech národů posud ještě žádného jména — nevýslovně trpký a trapný pocit, jaký se zmocňuje člověka v rozhodném okamžiku, na kterémž závisí veškerá jeho budoucnost, když pozoruje, že místo, jež byl v životě až dosud platně a uspokojivě zaujímal on, již v následujícím okamžiku může zaujmouti někdo jiný: pochopitelná, ospravedlněná a tudíž oprávněná — závist...

Chvíli obě mlčely; rozumělyť si. Dovedly oceniti dosah toho, co může bezprostředně následovati...

Před duševním zrakem jedné otvírala se perspektiva slunná, ba skvělá, kdežto druhá viděla před sebou temnou propast beznadějnosti, nad kterouž kmital jen slaboučký pablesk pochybné možnosti, že naděj snad přece ještě jednou, na čas zasvitne...

„Ne, ne — já nemohu — nesmím vystoupiti!“ přerušilo děvče mlčení rozhodným a přece trucblivě rozechvěným tónem. „Nemohu, nesmím býti nevděčnou ku své učitelce...“

„Jak!? — já že byla vaší učitelkou?“ zeptala se udiveně ‚královna‘.

„Ah, promiňte, milostivá paní, vyslovila-li jsem se snad nejapně... Ale kdybyste věděla, kolikráte jsem sedávala již jako dítě na poslední galerii, sledujíc se zatajeným dechem každé vaše slovo, a s vytřeštěným zrakem každý váš krok, každý pohyb, každé zachvění — kdybyste věděla, že nemívala jsem později pro nic jiného smyslu, než pro povahy, jaké jste interpretovala vy, že lpěla jsem zrakem svým na vašich rtech jako matka na rtech svého miláčka, než zablabolí první slovo srozumitelně; kdybyste věděla, že snažila jsem se osvojiti si každý váš posuněk, každý pohled, každé stáhnutí brv a zachvění řas — kdybyste věděla, jak nesčetněkráte napodobila jsem každý váš výkřik bolesti nebo radosti, každé vaše zašeptání nebo sladké zaúpění; slovem, kdybyste věděla, že za vše, co umím a dovedu, děkuju výhradně jen vám, že bez vás nebyla bych se nikdy stala tím, čím jsem — — —

V tom vrazil do garderoby inspicient.

„Probůh, slečno — na scénu!... Vázneme... Hledám vás — — Honem, honem!“

„Ne, ne, já nevystoupím!“

„Jakže — co to!“

„Nevystoupím — nemohu, nesmím vystoupiti...“

Inspicient dívá se udiveně s dívky na ‚královnu‘ a s této na dívku. Nechápeť.

„Ale proč — proč?“ ptá se táhlým, dutým tónem, v němž se zachvívá mírná ustrašenost.

Chtěla odpovědět; ale v témže okamžiku vešel prudce ředitel.

„Probůh, slečno — co to?“ volá obdobně jako před chvílí inspicient. „Na scénu — prosím, rychle — rychle... Jeť svrchovaný čas... V okamžiku nastane pausa“ — —

„Odpusťte — promiňte, pane řediteli," zajíká se vzpouzející se dívka, „já nemohu, nesmím vystoupiti . . ."

V tváři ředitelově kmitlo cosi jako okamžitá ztrnulost, ale v následujícím okamžiku již se zase pamatuje.

„Prosím, slečno, toť přece jen poněkud nevčasný žert," praví s přízvukem neoblomné přísnosti. „Račte, prosím, bez odkladu konati svou povinnost — nebo — — dám obecenstvu bez obalu ohlásiti . . ."

Dívka stojí jako socha. Slyší i neslyší, — krev se jí brne do tváře . . . Neví, co počíti . . .

„Probůh, rychle — rychle!" vybízí nyní ‚královna'. „Není pomoci! — Nemůžete, nesmíte odříci! — Musíte vystoupiti! . . ."

„Prosím, prosím!" naléhá ředitel tónem vlídnějším, bera dívku za ruku.

Inspicient následuje jeho příkladu, uchopiv renitentní debutantku za druhou ruku . . .

„Prosím," naléhá ředitel skoro prosebně.

„Není pomoci! Musíte — musíte," opakuje ‚královna' . . .

A dívka jde . . .

Skoro ji vlekou ku dveřím a po úzkých rupavých schůdkách do zákulisí . . .

Jeť nejvyšší čas. Na jevišti byla právě nastala trapná pausa . . . V tom, ještě v čas — dívka vystoupila . . .

‚Královna' zůstala v garderobě.

Chvíli stojí bez pohnutí, upírajíc zrak svůj na dveře, v kterých byla nebezpečná sokyně zmizela. Zdá se jí, že ji posud vidí zpouzející se, s výrazem nerozhodnosti v nalíčené tváři. Zdá se jí, že ji posud vidí, kterak se na prahu ještě jednou s tázavým pohledem poohledla a nepozorujíc v tváři ‚královnině' nižádného pokynutí dala se dále vléci, aby dokonala. co byla započala . . .

„Přeju ti štěstí — ty dobrá, úslužná duše!" splynulo posléze šeptmo se rtů ‚královniných'. „Přeju ti je upřímně, z celého srdce jako vlastní matka — a přece — přece . . . Ne, ne — proč je mi tak úzko, — tak trapně úzko? . . ."

Chtěla popojíti ku dveřím, ale krok její je nejistý; zachytila se za roh velkého podlouhlého stolu a sklesla na židli, s kteréž byla před chvílí povstala.

A opět sedí, upírajíc zrak svůj neodvratně k podlaze a opírajíc levou ruku o roh stolu, kdežto v řasnatém klíně spočívající pravice, která po léta držívala jen úlohy nejdůležitější, drží osudný doklad vadnoucího vavřínu — úložku episodní . . .

Šumný ruch z chodeb, zákulisí i jeviště zalétá až do garderoby, jako bzukot obrovského roje včel, vyrojivšího se za mírného krupobití . . .

„Královna" naslouchá. Ale z jednotvárného šumotu a hluku nevyznívá žádný tón, z něhož by se dalo souditi na průběh hry. Je to akustické vlnění nesčetných, vzájemně se přehlušujících přitlumených zvuků, z něhož jen občas vynikne zvuk jasnější, určitější — ale v podstatě přece jen bezvýznamný, slovem je to šum a ruch, kterýž podobně jako šplounání vln nebo tajemný šelest lesních stromů lidskou duši nejsnáze v dumavé snění ukolébá . . .

A ‚královna' sní a dumá . . .

Před duševním zrakem jejím vyhupujou se luzné obrazy minulosti . . . I vidí sama sebe, kterak před šestnácti lety v téže garderobě konala přípravy k prvnímu vystoupení. — Vidí se v cárovitém šatě žebráckém, jak shlíží se v zrcadle, z něhož se na ni dívá vlastní její smavá tvář s výrazem nevylíčitelné směsice naděje, důvěry v sebe a přece úzkostlivé bázně . . . Zdá se jí, že ovládá ji i nyní onen nevýslovný, teskný pocit trapné a přece nadějně sladké nejistoty, provázející skoro každé první rozhodné vystoupení umělecké — zdá se jí, že cítí, jak se jí občas tají dech a hned zase, jak se jí hrne krev skoro horečně k mozku, — zdá se jí, že vidí se obklopenu tvářemi s výrazem závisti, škodolibosti, nepřízně i přátelského uznání — zdá se jí, že vidí u dveří státi ženu v rouše bohyně slávy, která upírajíc k ní rozjiskřený zrak svůj, zdá se býti zdrcena — — a nevýslovná bolest sevřela jí prsa . . .

Tak a nejinak, jako bylo před šestnácti lety ‚bohyni slávy', jest nyní jí — ‚královně' . . . Tak a nejinak — nebo podobně . . .

Hned na to však se vyhupujou před duševním zrakem jejím obrazy jiné . . .

Vidí, jak pomalu, skoro vrávoravě, ubírá se do zákulisí, jak horečně jí tepna bije, jak se jí tají dech, a prsa ouží — a konečně — jak nejistě, nesměle, bázlivě, ba se smrtelnou úzkostí vystupuje . . . Zdá se jí, že se jí podnes dělají před očima mžitky, že ji i nyní pojímá mírná závrať jako tenkráte, když poprvé vykročila z šerého zákulisí a octla se tváří v tvář tisícihlavého, ve své přízni tak vrtkavého, ale ve své nenávisti houževnatého tribunálu . . . Zdá se jí, že slyší první tóny svého hlasu — nesmělé, šeptané, chvějící se — že cítí ztuhlost v údech při každém pohybu a posuňku, a ztrnulost v celé tváři . . .

Hraje a mluví však jen několik minut . . . Z hlediště zaznělo cosi jako šumot . . .

Zázračný zvuk! Tajemný, pochybný a přece osvěžující, povzbuzující, důvěry a síly dodávající, rozplameňující . . .

Vztyčuje hlavu — krok nabývá jistoty, pohyby pružnosti, tvář pozbývajíc ztrnulosti, jeví výraz vždy oduševnělejší a hlas zvonivý, sympatický alt mluvě k srdci a duši dojímá a rozechvívá — — a nenadálou bouří potlesku osud její rozhodnut . . .

Jediným posuňkem, jediným pohledem, jediným výkřikem bolesti stala se miláčkem obecenstva, vynutivši na něm uznání svého nadání . . .

A po šestnácte roků hrála skoro den co den, po šestnácte roků bavila i dojímala, rozveselovala i rozplakávala, po šestnácte roků s napnutím veškerých svých sil sladkým ševelem milosti rozechvívala nebo plamennou, nezkrocenou vášní budila úzkost a bázeň — bylať talent fenomenální . . .

Však dnes — dnes?

Bývala šťastnou, spokojenou . . . Úspěch nadání jejího umožnil jí založiti si příjemný, ba záviděníhodný vlastní krb . . . Byla vzornou ženou a vzornou matkou . . . Milovala své dítky . . . Byla a jest stařičkým rodičům svým podnes jedinou podporou . . . Byla vzornou, nenahraditelnou, nepřekonatelnou kněžkou umění; byla zbožňovaným miláčkem všech, kdož pravé umění po zásluze oceniti dovedou — byla tím, čím přeje si býti umělec každý, ať pouhý talent nebo genius . . .

Avšak čas — neúprosný, bezcitný tyran přihlásil se ku svému právu . . .

(Dokončení.)

Kolovrátkář.

To osud ne, to doveď zdárný synek,
a věk co ne, to sdrala lidská hluš:
vlas do běla a chmury upomínek
a zrytá tvář, ať prací, slzou již —
jen kolovrátek na zad s popruhem
mu zůstal dosud věrným soudruhem
A na půl slep a skoro hluch
on děl jen vždycky: „Zaplať bůh!“

Noc padla k zemi na bělavém hávu,
i havran mrazem v úkryt kdesi táh'...
on z města šel, kde lidem pro zábavu
za chleba hrál a za groš dával smích —
a kde tak sině v zlaté nádheře,
tam postavili psa si před dvéře...
On slyše cos a skoro hluch
jen odpovídal: „Zaplať bůh!“

A vločky sněhu dál v tu noci mlhavou
jak jemu v duši vzdechy skrápějí —
a on jen kýv' si k tomu těžkou hlavou,
kdy nohu zdvihal z tůně závěji —
a v prázdnou dlaň pak hleděl k posledu,
kde jenom slza ztuhla do ledu...
je na půl slep a skoro hluch
a řekne zvykem: „Zaplať bůh!“

Jsou chatrné již prý to melodie,
kdy sám i stroj tak mnohdy přeskočí,
a ku plesu-li mláď si ruce svije,
tu dědek píseň sotva dotočí —
a chvící dlaň se plouží v kolovrat,
by dál moh' jíst a lidem v kolo hrát —
leč na půl slep a skoro hluch
děl s povzdechem si: „Pomoz bůh!“

Eh, noc a mráz jak lid má hluché uši...
i bůh tak mnohdy k bídě neslyší!
A míň-li kdes o sešlou, lidskou duši,
ni vrabec proto tikot neztiší —
z pol zapadlý a v prsou tuhý mráz,
chyť za kliku a točil v ráz a snáz
a vesele, až slep a hluch
pad' v závěji: „Nu zaplať bůh!!“

Antonín Klose.

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

V.

Josef Perner byl postavy vysoké, širokých ramen. Útlý, slabounký hošík vyrostl v muže plného síly, železných svalů. Pobyt v krajinách severních přispěl značně k otužení jeho těla, k statnému jeho, v každém ohledu harmonickému vývinu.

Příroda nordická jest slavnostně vážná a mlčelivá. Tam není zmatený hluk a šum jižních krajin, to bzučení a hemžení se hmyzu v teplém opojném vzduchu, ten kvap, spěch, kterým se vše vykonává, i zábava — tam jeví se veškeren život v energickém klidu, v tiché a vznešené velikosti.

V oněch staletých tmavých lesích maloruských skal nemohla vzniknouti frivolnost starších italských novellistů, ani francouzský výsměvný a bodavý vtip — zde jest i poesie vážná a důstojná, jako příroda.

A takoví jsou lidé. Pokojní, důvěřiví v svou pevnost a sílu, již zkoušeti jim jest od mládí v bojích s drsným podnebím, které z nich činí obry, jejichž čela i prsa jsou skály — ale srdce pod tvrdým tím zevnějškem zůstávají měkká a dobrá a mysl jará i sdílná, schopná obětí největších...

To byl strýc Josef. Ostrý vzduch břehů skandinavských vryl patrné stopy svého účinku v celé jeho chování. Výraz klidného jeho obličeje byl norský — avšak jeho hluboké, temné a plné žáru oko a lesklý černý zkadeřený vlas upomínaly na jih, jehož otec Josefův byl synem; pocházel z Trentina.

Dávno již byl den. Paní babička mnohokráte vyšla ze svého pokoje a tiše, po špičkách připlížila se ku dveřím, za nimiž po cestě z dalekých krajů vyspával poutník tělesnou svou únavu.

S úsměvem radostným a spokojeným vrátila se vždy zpět, když nebylo tam ozvalo se ani zvuku. A přece nemohla se dočkati, až ony dvéře se otevrou...

Také dědeček vrátiv se neobyčejně brzo z obvyklé své ranní obchůzky, byl pohotově, aby rozpjal otcovskou svou náruč a navráceného syna k srdci přitisknul. Ovšem bylo neposedné dědečkově povaze dlouhé čekání dosti obtížným a několikrát učinil opravdový pokus, aby aspoň na chvíli směl odběhnouti, předstíraje babičce řízení velice nutná; nepodařilo se mu však vyklouznouti.

Konečně Josef Perner z tvrdého spánku se probudil. Usnul až k ránu a teď přechod ku bdění byl tak náhlý jako v krajinách tropických noc mění se v den. Žádné předchozí svítání — žádný polosen. Vzchopil se rázem, jako by něčeho byl se ulekl, jako by někdo byl násilně zatřásl jeho hlavou a rozpoutal dřímající jeho myšlénky v čilý rej... Probuzení tak náhlé vždy má do sebe něco nepříjemného, něco přímo zdrcujícího. Smysly nemohou se okamžitě vzpamatovati a zvyknouti si na změnu — moc táhne to člověka zpět, chce se mu upadnouti znova v ztrnulost, v bezvědomí, v bezmyšlénkový klid... boj netrvá dlouho; život zvítězí nad zdánlivým bezživotím...

Josef pochopil mžikem skutečnost. Ten tam jest švédský jeho ráj!... Tu stiskl rty pevně k sobě a zavřel

oči na chvíli; přejel si rukou čelo, jako by zaplašiti chtěl letící tam myšlénky, zapuditi všechny vzpomínky a upoutati mysl k skutečnosti... Nachází se doma, ve vlasti. A jest zde, aby k těm, jimž děkovati má za vše, čím se stal, vykonal svou povinnost!...

Vstal a kvapem se oblékl. Přistoupil pak k oknu a otevřel je. Krajina rozkládala se pod ním úsměvná — letní den spočíval na ní s celou svou lahodou a něhou... Také divákova tvář byla tichá a pokojná; nebylo v ní radosti a plesu jako tam dole v tváři krajiny, ale nebyla také smutnou, snad zoufalou... Josef zahleděl se ven, ale ne více s bolestnou resignací včerejší noci; síla, odhodlanost, pevná a nezvratná vůle zírala z očí jeho a rýsovala se na jeho čele. Krokem pádným, jakým chodí jen lidé, jenž dovedou také vždy to, co chtějí, vkročil ku svým pěstounům...

Paní babička rozběhla se mu naproti, ale pak stanula a s pýchou mateřskou spočinuly oči její na jeho mužném zjevu. Neměla včera ani příležitosti, aby si jej prohledla, a také stísněnost a umdlenost přirozená po cestě nedala vyniknouti jeho přednostem.

Strýc Josef byl muž v pravdě a dokonale krásný. Jeho souměrné tělo nepozbylo své harmonické, svěží lahody ani v nepřirozeném střihu onoho prkenného kroje, který nosil se v Evropě v letech dvacátých až do třicátých. Ruku měl líbeznou a zvlášť poutavou, ne snad žensky jemnou; byla kostnatá a skorem velká, ale její kontura byla oněch ladných, ohebných čar, jimiž nehonosí se nikdy ruka sprosté, surové duše, ať skrývá se třeba v nejdražších a nejhebčích rukavičkách a nikdy nemusí vztáhnouti se k hrubé práci.

Strýc chodil rovně, vztyčen, s prsoma vypjatýma — nikoli však po vojensku natažen; pohyby jeho byly volné, nenucené a při vší určitosti graciósní.

Zajímavá byla jeho hlava. Čelo vysoké táhlo se v mírném oblouku dolů, tvoříc nad očima pojednou smělou klenbu — znamení ducha bystrého, ale též přemítavého, hloubavého.

Obdivuhodné měl oko, z něhož vycházel lesk a sálal žár, který zdál se vycházeti z hloubky, již temný pruh stinných řas činil ještě hlubší, jako bývá, díváme-li se do vody horských jezer, jejichž břehy tvoří tmavé, lesnaté kopce...

Nos měl rovný a přiměřeně doplňující osmahlé tváře, zdobené hebkým černým vousem; bradu i pysky měl strýc neholené — způsob, s jakým setkáváme se při mnohých podobiznách učenců, básníků a mužů vůbec duševně vynikajících z oněch dob, ovšem jen takových, již nežili z paprsků milosti toho kterého dvora. Bylť tenkráte každý vlásek deroucí se s hlavy do obličeje za předepsanou čáru považován za výraz nepodajnosti, nespokojenosti se státním a veškerým světským pořádkem, za znak duchů samostatných, probuzených, revolučních. Na strýci Josefovi doplňovalo takto podezřelé vzezření v míře nejvyšší i několik neposlušných kučer kovového lesku, jež nechtěly podříditi se předepsané módou frisuře a vyzývavě, v smělé vlně, splývaly na spánky...

Kolem zdravých červených rtů rozkládal se stálý úsměv. Nebyl to dobrácky lehkovážný rys dědečkovy tváře, ale také neměl onen ostrý, trpký a výsměvný, sarkastický ráz, který vlastním bývá přečasto lidem, jejichž duch vznáší se a vznesl se poznáním mnohé pravdy vysoko nad ostatní svět a s výše své pohlíží pohrdlivě na trpasličí snahu všedního života... Úsměv strýce Josefa byl zcela jiný a nemožno tak snadno slovy jej charakterisovati. Byl měkký, sladký, líbezný a vroucí, každého povzbuzující a každý bol, každý zármutek konejšivý, ale zároveň byl hrdý, přehlížející s opovržením každou nízkost — obraz ducha dobrého, šlechetného a v každém ohledu vynikajícího...

Odpusťte, čtenáři, že tak dlouho jsem prodlel zabývaje pouhým popisem zevnějšku vaši pozornost. Mám obraz před sebou a nemohu odloučiti se...

Ten portrét rodinný vždy a vždy mě zase k sobě vábí... Neznám malíře a kdybych odkryl někde v koutku za skulinou rámce jeho jméno, snad pokrčili bychom ramenoma, vy i já — bylo by nám neznámým, cizím zvukem... Dosti často potkáváme se v životě s plodem lidské práce, který nezná a kdyby znal, neuznal by svět — ale, který nás dovede upoutati, rozehřáti, dojmouti. Nalezneme obraz, sošku, přečteme netištěnou báseň — — kdybychom rozebrali je v prvky esthetických zákonů, zajisté neušly by kritickému anathema... ale my ani nedospějeme k posudku; jsme zkrátka unešeni, uchváceni a neptáme se po ničem... Nevíme, v čem skrývá se to, co nás poutá, zajímá duši naši — ale jsme upoutáni a nebráníme se dojmu... Jest to něco příbuzného mezi tvůrcem díla a námi... něco neviditelného, tajemného... přechod nálady mysli, která tvořila, na tu, která stvořené vnímá... A on, tvůrce, nebyl třeba ničím, činnost celého života jeho ztracena v zapomenutí... avšak v okamžiku tom jednom — proč by nebyla mohla v něm vzniknouti myšlénka opravdu božská, která k nám teď mluví?... I ze spousty hrubých chyb a nedostatků cítíme hřející její oheň...

Nemohu nikterak rozloučiti se s obrazem... Jak produševnělá výrazná tvář! Jak delikátně naznačen ten úsměv a rty jistě každou chvíli již se otevrou a promluví... A což ta očí nedozírná hloubka! A tu tím čelem jakoby průsvitaly myšlénky, živé, skutečné myšlénky — zdá se, že viděti jest jejich let, stíny plachého jich reje...

Ó čacká hlavo strýce Josefa!...

Také dědeček zadíval se na mladého muže s patrným zalíbením. „Aj, aj, kolik pak dívčích srdcí sebou neseš?“ — otázal se rozmarně. „Myslím, že naše děvčata vynasnaží se všemožně, aby nahradila ti tvé Ebby, Sigridy, Dagmary... Odpusť, ale — z tebe stal se jak náleží hezký hoch, Josefe!“ — prohodil dědeček prohlížeje si se všech stran postavu, jež k němu přistoupila a chopila se jeho ruky. „Bylo by věčně škoda“ — doložil, ovina ruce své kolem synových ramen — „kdybychom byli nechali tě déle na pospas tvým plavovlasým norským kráskám! — — ano, ano, jen se nezlob! Zdá se, že jsme naložili s tebou ošemetně, prazatroleně, diplomaticky! — Přijeď! — přijeď! — — Kvapem! Co nejrychleji! — — haha — — Nyní jsi šťastně zde a — — klap! octneš se v léčkách některé naší snivé Laury nebo Míny a více se nevyprostíš, nevypleteš z pevné sítě lásky — — — Nepustíme tě odtud více — hahaha — —“

„Myslím, že Josef vrátil se k rodinnému prahu za okolností velmi vážných“... promluvila paní babička, snažíc se také hlasu svému dodati důrazu.

„Jak pak by ne vážných? — — Zajisté!“ — potvrdil dědeček ochotně. „Ano — milý synu! Počkej jen! — — — Napovídáme ti toho, nabzučíme plné uši — jako včely sesypeme se kolem učené tvé hlavy — — — bz — bzz — — bzzz — — — uf! — a jaké věci! — — — Účty, směnky, dluhopisy, žaloby, soudní výkazy a rozsudky — — — ó! ó!! — — — Na Jana Pernera! — — Panu Janu Pernerovi! K rukám právního zástupce lékárníka... dovíš se toho dovíš!... Tvůj otec je hříšník, brachu! — — — Ale snad necháme přec Josefa aspoň odpočinout, Toninko — — —“

„Přišel jsem, abych sdílel vaše starosti“ — promluvil Josef vážně — „chci vpraviti se okamžitě v pravý stav věcí; netřeba mně zotavení... a k čemu odkladu? — Rcete, co mi jest především činiti!“ — — —

„Především půjdeš se mnou podívat se k mému Mysu dobré naděje“ — zvolal dědeček. „Dříve se ovšem nasnídáš! — — Jestli pak jsi již ptala se našeho milého hosta, nestal-li se ve svém rampouchovém hradu švédském nevěrným našim okvyklým požitkům — co, Toninko? — — — Či piješ snad čaj? — nebo čokoládu? — nebo punč? — — anebo grog? — — — silný tuhý grog po způsobu námořníků! — co? — — —“ Obrátil se zas k synu svému zpytavě pohlížeje mu do očí, jako by jediné v rozřešení této otázky spočívalo blaho celé rodiny..

„Baruše co nevidět přinese občerstvení“ — poznamenala babička dosti všeobecně ignorujíc manželův opojný výběr. „A potom můžeme promluviti k sobě“ — pokračovala hlasem rozhodným — „o záležitostech, pro něž jsme tě povolali ku pomoci, synu.“

„Ouve! — ouve!“ — bědoval dědeček neměně ani na okamžik stálý svůj dobrácký a veselý úsměv — „O — to raději uteku! — Hanebně, zbaběle uteku! — — — Nebudete přec na mně žádat, abych si vyškubával zbytky svého peří — — haha — — — Mea culpa! Mea culpa! Mea maxima culpa! — Nuž — biju se v prsa! Ano! — Kajícně sypu hlavu svou popelem a trhám roucho své, jako učinil David král — — — Pověz Josefovi všecko, Toninko! — Nic nezamlč, ani jedinou mou vinu, ani jediný nepravý můj krok... pranic mě nešetři!... Zejména na indický můj sen a náhlé probuzení použij barev co možná nejtemnějších... Zasluhuji toho, opravdu! Nepopírám!... Tedy — rozestři jen před očima Josefovýma celý obraz naší prožluklé situace — z níž opravdu zdá se, že není vyváznutí — — totiž: zdá se, Josefe, že poměry naše jsou nenapravitelné, že posice naše vůbec jest nadobro ztracena... zdá se! — já ovšem jsem náhledu poněkud jiného... však o tom až někdy jindy — jindy! — Však se podivíš, příteli Švéde! — — — Napovím zatím jen jedno: spěchám k Mysu dobré naděje...“

Dědeček odběhl a paní babička vrhla se Josefovi na prsa. Mlčky, beze slova, jen přidušeně štkajíc, přitulila šedivou svou hlavu k synově srdci...

VI.

Den za dnem ubíhal a Josef Perner počínal ztráceti určité o tom ponětí, proč vlastně přítomnosti jeho bylo doma zapotřebí...

Matka vypověděla mu vše, co ji tížilo; seznal dopodrobna žalostný stav, v kterém octlo se Pernerovské znamenité druhdy jmění; viděl a přesvědčil se, jaké pěstounům jeho hrozí pohromy. Byl hotov učiniti vše, aby co možná byly odvráceny, nebo aspoň, aby pádnost neodvratných ran osudu byla zmírněna — zakročiti, aby aspoň zbytky majetku byly zachovány jako pramen další výživy pro starý párek...

A zatím — byl zde již podzim; jabloně na zahradě oděly se již docela v smutnou, matnou svou červeň a v žluť zbarvily se hruše... a pak o závod počaly šat se sebe shazovati...

V lékárně vládl dosud dědeček a pomocí běžného odtud příjmu udržoval jakž takž status quo svých zbědovaných financí zamezuje katastrofu s dovedností vpravdě obdivuhodnou — zacpávaje, jak se říká, jednu díru druhou; zde něco na dluh uplatil a tam zas vypůjčil si dvakrát tolik na novo... zde věřitele uchlácholil a tam — přemluvil babičku, aby se zaručila zbývající hypotekou svého statku... Tím stěžoval se i babiččin tak dlouho chráněný majetek teď kvapem, s rychlostí povážlivou... Jeho hypoteka stávala se dědečkovými opětovnými a častými útoky vždy menší a menší, nepatrnější i byla již skorem problematickou...

Na dědečka vyšla si paní babička každodenně nejméně jednou ozbrojena tváří co nejvážnější a s úmysly nejpevnějšími, že přinutí jej k bezohledné kapitulaci i — propouštěla jej od sebe ochotně konajíc vše, co si přál a co dle náhledu jeho bylo nevyhnutelným... láska její k němu nedovedla vůbec odolati...

Josef Perner odhodlal se rozetnouti uzel, chopiti se záležitostí rázně a rozřešiti otázku k opravdovému prospěchu. — Vypsal si dopodrobna — pokud to při dědečkově absolutním nevedení knih možno bylo — všechna passiva a proti nim aktiva zvážil. Nespal kolik nocí přemýšlením, jaké z labyrintu toho vyváznutí... Hlava šla mu kolem — viděl samé tisíce a tisíce — samé prázdné, ale postavením svým tak závažné nully kmitaly se před jeho očima a táhly v nekonečných řadách jeho myšlénkami... Mohl by snad celé Pernerovské jmění převzíti do své správy!... Ano!! To učiní!...

Rodičům zaváže se určitým odškodněním za odstoupení v podobě značného ročního platu — tím zabezpečeno bude jim bezstarostné stáří — — starosti svezou se všechny na něho... neklamal se lichými obrazy o povážlivosti situace — kreslil si ji sám v barvách nejčernějších... věděl, co podniknouti chce za těžkou úlohu, jaké břemeno na bedra svá by složil...

A přece netratil mysli... Doufal, že podaří se mu všestrannou pílí uvésti v hospodářství pořádek a tím vzbuditi důvěru četných věřitelů a nakloniti je k shovívavosti; požadavky jeho osobní, soukromé, jsou nepatrné a obmezí se třeba jenom na nejnutnější... vypočetl příjem obchodu i hospodářství — učinil bilanci — zbudoval preliminář. Tolik rodičům — tolik běžných výdajů — tolik činí úroky — — a tedy bude moci ročně uplatiti tolik a tolik. Částka nepatrná, ale čím dále bude stávati se větší plynoucím z toho zařízení zmenšováním dluhů a tím též zmenšováním částky úrokové, kapitál dlužný musí konečně ztratiti se, zmizeti docela za roků... Ulekl se ohromnosti té číslice! Značila skorem lidský život!...

Vtiskl čelo do dlaní a dlouho prodlel v zadumání... „Připoután provždy k této hroudě!“ — zvolal zabořiv hlavu do křesla — „Nikdy nebudu se tak moci vrátiti

v život — ve svůj pravý život! — — Ztracen pro to, co stalo se mi svatým! A k žádnému vykoupení, k žádnému vyváznutí více! Bez jiskry naděje!“ — — —

Vzchopil se a jal se choditi po pokoji — — kroky jeho stávaly se pádnějšími i zaměřil ke dveřím, jako by na něčem byl se rozhodl; zastavil se však opět na chvíli, jako by váhal — pak se obrátil a zas se procházel sem a tam... přemýšleje, uvažuje nemoha nalézti sebe sama...

Tu stanul před svým psacím stolkem. Byl pokryt květinami a kolem po zemi rozházeny byly haluze smrček a jedlí, čerstvá, líbezná, vonná chvoj. Jest to starobylými norskými ságami posvěcený zvyk zdobiti takto příbytek... Josef usedl ke stolku a zadíval se před sebe; oči přivřel, přimhouřil, jako činíme uchváceni jsouce snem, když bdíme... zdálo se mu, že nalézá se ve Švédsku... Podal se na chvíli svému blouznění a obličej jeho zazářil vnitřní slastí... Ale pak vstal hbitě a zatřásl hlavou, jako by zapuditi chtěl myšlénky, jež snesly se v mozek jeho jako houf ptáků snese se na krajinu v podobě prchavého mraku — — a mrak se zdvihl — — — ptáci odletěli... Ruka Josefova vztáhla se po ozdobné skřínce — šatuli z vonného dřeva růžového; na plochách reliefy, imitace antické práce.

Neotevřel skřínku, ale dlouho držel ji v obou rukou a hleděl na ni pronikavě a tak zpytavě, jako by zavřeným víkem prohlížel obsah její... „Svatý hlas povinnosti!“ — řekl pak; ne šeptem — pronesl ta slova nahlas, pevně a s přízvukem...

Vyšel z pokoje a vstoupil k rodičům. Oznámil jim, jakým způsobem a v jaké míře vzal by na sebe zjednání pořádku v zmatených záležitostech rodinných financí.

Paní babička s pláčem padla mu okolo krku... Z dýmu, z neproniknutelných mraků jejích obav vyletěla hvězda a ozářila temné obrysy budoucnosti zlatou září... Také dědeček byl stržen v nadějný vír... Zachránit celé rodině jmění nedělené a nezkrácené! — Úplný souhlas! — — — Ale o prostředky, jakými by toho docíliti bylo, rozcházel se tento hlas...

Tedy oni staří měli by dáni býti docela na odpočinek jako nepotřebná veteš! Odměřena jim denní útrata, již překročiti nedovoleno! Odkázáni na milost bez vůle vlastní a bez moci! O ničem nebude jim rozhodovati, neplatnými stanou se jejich přání... ó není pochyby! — On, Josef, vyplnil by každý jejich pomysl, každou myšlénku vyčetl by jim z očí... a přece — prosba není právo! — — ó to jest jisto, že Josef neučinil by ani v nejmenším chléb jim trpkým — ale konečně — — — přec jen jedli by chléb milosti... A tomu on, dědeček, nepřivolí nikterak a nikdy, dokud vládne rukou, která něco ještě zmůže, zmoci s to jest — doložil v přesvědčení své síly.

Paní babička vzhlednouc k Josefovi také pojednou zavrtěla šedivou svou hlavou: „Nikoli — synu, nikoli“ — — zašeptala s úsměvem vděčností zářícím — „ani já tomu nepřipustím, aby stalo se skutkem, co zamýšlíš“... Před očima jejíma nekreslila však fantasie obrazy podobné oněm, jaké snůly se v mysli dědečkově...

Ona myslila na Josefa a jenom na Josefa. Jasný její duch, který na chvíli dal zaslepiti se synovými slibnými plány, prohledl zřetelně a určitě... Položila něžně ruku svou na synovo rameno a druhou zabořila do jeho bujného vlasu. „Tys nepočítal s tisíci okolnostmi“ — zvolala — „jež by za každým krokem neočekávaně vytryskly tobě v cestu a ohrozily ustanovený tebou a vypočtený pravidelný chod splátek a zvenáhlého vybavování — přerušily klidný rozvoj věci — zavedly tě do propasti, z níž by nebylo vyváznutí — — A ty bys pracoval a se soužil a usoužil bys se a upracoval!“ — — —

Bylo by opravdu bývalo šílenstvím, aby kdokoli bez přinešení vlastního čistého kapitálu byl na sebe vzal dědictví Pernerovské! Bylo passivní, hrozně a žalostně passivní. Byly tu posty a značné, o kterých nikdo vlastně neměl ani tušení — ani sám dědeček, který dověděl se o tom kterém zapomenutém požadavku k svému překvapení teprve vždy tenkrát, když objevil se žádaje za vyrovnání s naléhavým vykřičníkem.

„To vše“ — pokračovala babička — „bylo snad ještě možným, když jsem do ciziny pro tebe psala — — — tenkrát mohla být zachráněna zkušeným plavcem celá naše loď — — — indickou pohromou dostala se voda již do kabin a loď klesá, tone, bez milosti a neúprosně...“

„Oho! — oho!...“ poznamenal dědeček pohlednuv na babičku tak vítězně, pohledem tak povzbuzujícím, jakoby znal nezvratné arkanum proti takové zhoubě.

„Ano, Jene!“ — mluvila babička dále s rostoucí horlivostí — „Nesmíte také vy se déle klamati! — Jen trosky hrdé Pernerovské lodi možno dnes zachrániti. — Ty budeš“ — pokračovala, obrátíc se k Josefovi, s tváří starostlivou po krátkém pomlčení — „ty budeš dosti mít co činit, abys vyvázl z nesnází, do nichž uvede tě převzetí samotné lékárny... více nemožno udržeti — všechen ostatní náš majetek jest neúprosně ztracen, propadlý věřitelům...

„Ale Toninko — Toninko“ — — pokusil se dědeček o slovo.

„Ano“ — vpadla babička kvapem, jako by se bála, že dědeček další modulací hlasu a stupňováním své pohnutlivé mimiky zamýšlený její projev nadobro přetne — „nic více než lékárnu možno zachovati Pernerovskému jménu — — trosky — — vrak — — žalostně zcuchaný a hynoucí vrak — — a to musí státi se rychle! Ihned! neprodleně! — Nemožno déle odkládat! — — Jest nejvyšší čas! — — Zítra bylo by snad pozdě — — zítra — —“

„Aj! — kdož bude pomýšleti na zítřek!“ — zvolal dědeček a v slovech těch obsažena celá filosofie jeho jednání. „Počkej jen do jara, Toninko,“ promluvil pak sladce, chopiv se něžně babiččiny brady — „až můj Mys dobré naděje, který jednotvárnou hnědí zkypřené své prsti dosud tě nevábí, oděje se barvou svého jména — svěží zelení — zelení vinné révy... Víš teď již, co učiniti obmýšlím? — — Chtěl jsem tě příležitostně překvapiti, proto jsem vlastní úmysly své skrýval, čekaje vhodné chvíle, abych tě v rozsáhlé plány své zasvětil...“

Paní babička pokrčila jen málo důvěřivě rameny.

„Ó Toninko,“ — pokračoval po chvíli dědeček s rostoucím ohněm — „Vše se zazelená, vše rozkvete! A — nebude-liž pak času dosti, aby dva staroušková s šíjí sehnutou, o berli, odstěhovali se do chaloupky na zahradě...“

„Máme snad“ — hovořil dále — „jíti tam teď — hned, neprodleně — má věrná Baucis (Filemon mluvil

*

hlasem tletny), když divoký chmel své listy ztrácí a v krátce plamínek svá smutná ramena ovíjeti bude kolem zamrzlého okénka... a v tom s tebou," doložil dědeček s důrazem — „souhlasím, že okamžikem, v který lékárna bude odstoupena, rozpadne se vše ostatní a nám nezbude než snad — snad — — ona chaloupka — — — My uchýliti se v smutek a zde zanechati zoufalost — my tam zapadnouti v šeď podzimu, v zkřehlost zimy a zde — zůstaviti mladého našeho plavce s vrakem — jak jsi trefně se vyjádřila, Toninko — na rozbouřeném moři podrytého kreditu — — — zápasícího a klesajícího snad — —"

Tento obraz babičku dojal hluboce.

„Ó nikoli! — nikdy! nikdy!" — — — zvolal dědeček s živým posuňkem. „My dočkáme se času — my vyčkáme všickni jara a — — pak blízko bude léto a — Mys dobré naděje zelený počne modrati se a rdíti — — — v každém úhlu listoví objeví se bohatý hrozen — — velká kulatá zrna budou koupati se s rozkoší v mlze zářijové a srpnové a — — — budou růsti a sládnouti a temněti — — — a pak — my slavnostně sklidíme požehnanou úrodu ušlechtilých vinných druhů a vylisujeme... bude to božský nápoj! Hoden, aby sám Dionys ho okusil a všechny bohy starého Olympu jím pohostil . . . skvostný, drahocenný nektar!" — Evoe Bacchus! — —" Dědeček zamával rukou, jakoby držel v ní pohár, a připíjel na zdraví veškerého světa... „Ať žije naše víno! — A jím" — dokončil — „zatřpytí se také Pernerovský vinný hrozen v bývalé slávě své a velikosti..."

Paní babičku toto úchvatné předpovědění nebylo s to strhnouti k souhlasu, ale — odporu nebyla více schopna... nebyla by za žádnou cenu jediným slovem zkalila drahému svému manželu pošetilou jeho naději.

S hlavou radostně vztyčenou vyšel dědeček z domu. Zaměřil za město.

Blíže každého snad z měst, jež v minulosti hrály jakousi úlohu, nalézají se „boží muka". Také S. nepostrádají této runy, kterou lidstvo vrylo svou lidskost do krajiny, toho znaku surovosti, jíž značen jest rozvoj — civilisace.

S..ská muka patřila k Pernerovským pozemkům půl druhého sta let. Ležela neúrodná, neplodná, pustá. Na vrchu holá skála, v místech nižších sporé pastviště.

Tu k všeobecnému překvapení pojednou posety svahy „božích muk" dělníky. Počalo se kopati, odvážel se kámen a navážela zem, pracně rylo se a oralo i vláčelo, dělány brázdy a zkypřená plocha rozdělována v záhony.

Nevěděl vlastně nikdo, k čemu vše to směřuje a zdá se, že celé město bylo hotovo prohlásiti, že nákladný ten a namábavý převrat nemá pražádného smyslu a ze všech dědečkových pošetilých podniků tento jest v každém ohledu vrcholem...

Dědeček však nedbal řečí, ani pomluv, ani domluv, a vytrvale prováděl pojatý jednou plán s „božími mukami", jež významně překřtil na jméno „Mys dobré naděje"...

Sem zaměřil dědeček a octnuv se na místě, zapomněl mžikem na všechny nepříjemnosti svých finančních poměrů; rozkazoval a prosil, poučoval a napomínal, povzbuzoval a tu onde sám přiložil ruku.

Domů vrátil se až k večeři. Paní babička a Josef byli dosud pohromadě, pohříženi v rozmluvu vážnou, s tvářemi starostlivými. Dědeček s úsměvem nejlíbeznějším pokusil se neveselou náladu rozptýliti...

Záležitosti rodinné nepokročily ani o píď.

Strýc Josef počal nastupovati rozhodně, nedávaje se svésti dědečkovými vynalézavými vytáčkami; měl vůli pevnou a odhodlanost opravdu prospěti — bez ohledu na sebe. Tu dědeček čím dále tím více počínal považovati jej jaksi za usurpatora, který přišel, aby vytlačil jej z práv, jež dosavadc on držel, i aby lstným způsobem jeho majetku se zmocnil...

Vida babiččiny peněžní rozpaky na všechny strany a často i úplný jich nedostatek, navrhl Josef, aby zatím aspoň pomocník z lékárny byl propuštěn, a nabídl se, že zaujme jeho místo... Dědeček se nápadu toho zhrozil. S této strany že nepřipustí, aby se úspory, jichž nutnost v celku nikterak neznenznával, hnaly až k takovým krajnostem! — — — Josef Perner, že nastoupí místo své u firmy „vinného hroznu" — ano! — ale jako pán, jako chéf, ne jako sluha... až jenom jemu, dědečkovi, podaří se porušený kredit domu realisováním svých myšlének zase vztyčiti — aby se ctí mohl ustoupiti z vlády své...

A tak zůstávalo vše při starém.

Josef trávil pod střechou rodinnou jako host — — návrat jeho z ciziny byl vlastně bez účelu, neprospěšný...

Zapadl do svého pokoje a zabral se do svých knih...

A čekal jara... a s myšlénkou na jeho příchod spojoval myšlénku na Švédsko... S jarními vodami odpluje zas do svých ledových moří...

VII.

Bude zima. Mys dobré naděje byl pokryt sněhem — ale v mysli dědečkově zelenal se nejkrásněji, leskem nejsvěžejším...

Venku pracovati nebylo lze; dědeček však propustil dělnictva malou jen část. Zedníky a nádenníky potřeboval doma k přestavování sklepů dle nového systému. Ostatní dělníky zaměstnal prospěšně, proměniv za babiččiných, ovšem bezúspěšných protestů největší ze svých stodol na dílnu.

Zde se otesávalo, hoblovalo, sbíjelo a soustružilo — celý den, od rána do noci; šustot, vrzot, šramot všech možných tónů ozýval se odtud.

Shotoveno na tisíce tyčí na podporu slabého pně budoucí révy; postaveny lisy, nejlepších a nejrozmanitějších způsobů; připraveno několik obrovských kádí, určených k přejmutí rozmačkaných hroznů, aby tu rozpoutaly skryté své síly a vykvasivše změnily se v krystálný mok opojného nápoje; vyrobeno nádob větších i menších i nejmenších, sudů i věder i čtvrtek, znamenitý výběr, určených k přejmutí a přechování hotového vína; nezapomenuto také na úhledné vysoké korbele na způsob konví, z jakých pívali středověcí rytíři, korbele z lipového dřeva, s klepajícím víkem, otočené sněžně bílou obručí a uvnitř náležitě vysmolené — měly sloužiti k pohostinnému podání nápoje vzácným hostům, jenž by do vinice zavítali a rozsáhlý závod dědečkův chtěli si prohlédnouti.

Též pracováno bedlivě na jednotlivých částech altánu, který dle plánu měl zdvihati se na samém vrcholu Mysu;

zatlučeny tu zatím čtyři holé kůly, ale hned z jara měl se celý pod střechou zatím již připravený altán co nejrychleji postaviti. Na patě kopce zase projektován rozkošný domek v švýcarském slohu pro hlídače vinice...

Tesaři, truhláři, bednáři, kováři i zámečníci i soustružníci a legie více méně určitě ohraničených řemesel — všici měli po celou zimu práci a slušnou výživu. Povolán také hned z krajinského města malíř, kterého tenkráte v S. nebylo, aby vnitřek altánu vyzdobil svým uměním; nemoha s úkolem svým, jak přirozeno, neprodleně započíti, krátil si zatím dlouhou chvíli natíráním vrat stodoly a barvením některých dávno na půdu pohozených kusů starého nábytku.

Pan dědeček sám nepřišel takřka ani k dechu; všude byl, všude pronášel své náhledy, stále a stále vymýšlel nové a nové věci, jichž potřeba ukázala se nevyhnutelnou. Velkou část dne ztrávil též v pokojíku vedle lékárny.

On — nepřítel všeho klidu, všeho dlouhého sezení, mnoho a mnoho hodin teď prodlel zabořen do starobylé, kůží potažené lenošky výstředních tvarů a značně porouchaných údů, dědictví to rodinné, pocházející snad až z dob Martina Pernera.

Dědeček četl — ano, opravdu četl z tlustých, starých knih, vázaných do pevné teletiny, opatřených těžkými mosaznými sponami. A dědeček dokonce i psal!... Ovšem přečasto vyrušoval se z nezvyklého toho zaměstnání a zotavoval se aspoň procházkou po pokoji, nevyšel-li ven, do stodoly, aby pobavil se pohledem na pokrok zajímavého svého podniku.

Mnohý dobrý pokyn a mnohou radu děkoval dědeček knihám Pliniovým, k nimž objednal za drahé peníze všecky, kdekoli vydané komentáře, mezi nimiž též rozsáhlé dílo, které hrabě Rezzonico s titulem Disquisitiones Plinianae vydal r. 1763 v Parmě ve dvou dílech. — Spisovatel třiceti sedmi knih požíval u dědečka nesmírné vážnosti a vlastnoručně vepsal na vnitřní stranu desek slova mladšího Plinia pronešená o slavném strýci: „Opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa natura.“

Umínil si, že bude révu pěstovanou na Mysu veskměs krátce řezati, jak římský autor udává a co i Kato a Kollumella odporučují; ovšem naproti tomu oba proslulí hospodáři Saserna otec a syn, pronášejí mínění, že má se nechati vínu úplná volnost, aby plazilo se dle libosti do výše...

Pan dědeček mnoho radil se také s vinaři doby své a vypravil tři muže pracovního svého personálu i do Mělníka, aby na vlastní oči přesvědčili se o způsobech, jichž k výrobě proslulého tamního nápoje užívá se... nejvíce však důvěřoval starý muž věku klassickému a ze zpráv z minulosti čerpal hlavně odborné své vědomosti.

Pomýšlel i na to, nebylo-li by prospěšnějším jakosti, aby chováno a rozváženo bylo jím vypěstěné víno v kožích, učiněných neprostupnými nátěrem z oleje a vonných pryskyřic — jako bylo zvykem u starých národů a o čemž činí se zmínka již v bibli a v Homeru.

Sazenice, pruty révové, objednány se všech stran — z Rakous z okolí Vöslavy a Klosterneuburgu, z Budína v Uhrách, a odtamtud též ohnivé druhy tokajské; českému vínu vzdána obzvláštní čest — vykázán jeho pěstění celý východní svah Mysu. Také Rýn a Burgund požádány za přenechání určitého počtu výtečných svých rostlin. Ale to vše nebylo dědečkovi dosti. V příteli svém Pliniovi dočetl se, že Lesbos, Chios a Thasos poskytovaly v starověku nejvzácnější vína, byla prý slabounce zažloutlá s nádechem do zelena a obzvláště aromatická. Učiněn neprodleně pokus, zdali by nebylo možno dopátrati se přímých potomků oněch keřů, jichž vlastnosti byly tak vynikající.

Dědeček hledal na mapě i Toeniu v Africe, odkud, jak odjinud zprávu čerpal, dováženo víno do Řecka, kde patřilo k nejoblíbenějším — ano, neunavný vinař budoucnosti prostřednictvím konsulátu dopsal až na břehy posvátného Nilu, jehož ostrov jménem Meroe poskytoval druhdy zamilovaný nápoj královně Kleopatře, proslulé svou krásou... Italie měla v s...ské vinici zastoupena býti druhy s Falerna, nejproslulejšími svými víny místem v Campagni... Španělsko vábilo svým bujným Xeres... Středomoří prozatím produktem Balear a svým vino di Corte z Korsiky...

Při těchto rozsáhlých přípravách a starostech ubíhal dědečkovi čas dosti rychle a také příjemně. Babička s vytrvalostí nezlomnou každý jeho návrat v lůno domácnosti vítala sepjatýma rukama a pohledy plnými prosebných otázek... Dědeček odpovídal pohybem ruky vábícím k pohledu z okna... Babička však neviděla nic než zasněženou pláň božích muk...

Jest ku podivu, kterak dědeček dovedl tak dlouho zameziti úplné ztroskotání svého majetku. Ano, on nalézal dokonce stále nových a nových pramenů, jichž zapotřebí měl, aby krýti mohl značné denní útraty...

Ovšem babiččin nedávno panenský ještě stateček za těch dob proměnil se v pevnost úplně ztracenou, v níž majitelce nenáležel vlastně více ani hřebík.

Lékárna na štěstí poskytovala své stálé pravidelné důchody, a paní babička pomocí vypsaného již úskoku činila možným, aby obchod v toku svém byl udržován a nebyl zastaven náhle ztrátou nejnutnějšího kreditu.

Často viděla se paní babička i nucenou sáhnouti k mimořádným příjmům těmto — ve prospěch domácnosti... bývala soukromá její tobolka žalostně vyprázdněna...

A tu jednoho dne zastavila se stařenka v němém úžasu nad lipovým květem... Byl poslední den měsíce a druhého dne na to nastávaly různé platy... Všechny úspory byly ty tam — med nastřádaný pečlivě byl vybrán — — — kanafasový pruhovaný pytlík byl prázdný... zašustil přitlumeně upuštěn byv na podlahu — nevydal ani nejslabšího kovového zvuku...

Paní babička div neomdlela. Vzpamatovala se konečně ze svého ustrnutí a rozčilena, pobouřena, hněvně vyběhla z domu, z lékárny na ulici... Dědeček přicházel jí přímo naproti.

Nešel sám, kráčel vedle statného siláka ve vysokých, zaprášených botách, s modrou bluzou na těle, dýmku v ústech a bičem v pravici...

Pár silných horských koní přiváželo vrcholem plnou fůru a na rohu náměstí objevila se hned na to fůra druhá a v patách následovaly koně i vůz i vozka stejného opět střihu...

S úsměvem přistoupil dědeček k babičce. „To se divíš, Toninko — co?“... volal pohlednuv jí do tváře

a s očima zářícíma zadíval se pak na vozy, jež postavily se do řady před lékárnou. Také paní babička vrhla na vozy zpytavý pohled a tázavě obrátila se pak k dědečkovi . . .

Vozkové za pomoci laboranta a houfu domácích lidí počali sundavati přivezený náklad, který rovnáu na hromady do průjezdu.

Byly to samé slaměné víchy stejné podoby, baňaté — patrně pouhá obálka ukrývaného předmětu.

Paní babička novým němým pohledem opakovala svou otázku . . .

„Ach tak!" zvolal dědeček — „dosud jsem ti nevysvětlil! — — — Nevíš, drahoušku, že Theophrast ve svém ‚traktatu rostlin' poučuje, že v některých krajinách vinné hrozny hned po odkvětu pokrývány bývaly skleněnými zvony, aby chráněny byly před mrazem a ostrými větry a dříve uzrály . . .

„A lipový květ" — — poznamenala káravě dosud babička.

Dědeček se zarazil a skorem se zarděl, shledav, že již jest dopaden při nedovoleném svém skutku. „Odpusť, Toninko" — — zašeptal pak prosebně — „nemohl jsem si pomoci . . . Sklo, jak víš, nutno jest platiti vždy hotovými . ... Aj!" doložil hlasem slavnostným — avšak lipový tvůj květ přinese neočekávané ovoce! . . ."

Pruhovaný pytlík stěhoval se pod ochranu heřmánku a když ani zde neshledán dosti bezpečným, svěřen trpkým polibkům stlučeného hořce. (Pokračování.)

Z poesie anglické.

Stvoření člověka.

(Charles Algernon Swinburne.)

Dříve než začaly věky,
k člověka rodu se shlukli:
čas, který slzí nes' řeky,
žal, jenž pohár nes' puklý;
radost s bolesti kvasem,
léto s květy, jež sdrány,
vzpomínka s nebeským jasem,
šílenost od pekel brány,
síla bez ruk, by hnětla,
láska, jež pro dech je zhynem,
noc, jež stínem je světla,
život, jenž smrti je stínem.

A bozi nabrali v misku
ohně a slzného toku
a míru sypkého písku
z pod nohou věků a roků;
a zemi žírnou i chudou
a pěny z mořského brodu
a těla věcí, jež budou
v domech smrti a rodu,
a uhnětli k pláči z té třísti,
a k smíchu a lásce v svém kole
a k životu v minulu, příští,
a k smrti nahoře, dole,

na noc a na den a k mžiku
v síle již minuta zkruší,
k práci a bolesti vzkřiku,
posvátnou člověka duši.

Z půlnoci, z jihu jak hustá
mračna těch bohů se sjelo,
dechli na jeho ústa
životem plnice tělo;
nadali zrakem ho, hlasem,
by zastřel úzkost i pýchu,
k práci a myšlení časem,
časem k službě a hříchu;
dali mu na cestu záři
a lásku štědrou svou dlaní,
a krásu, blažené stáří
a no · a za noci spaní.
Řeč jeho žhoucí je plamen,
a rtoma pracuje planě,
vášní slepou je mámen,
smrt z očí hledí mu maně;
on tká a jest oděn lánim,
seje a nebude žíti,
mžik mezi spaním a spaním
jest jeho živobytí.

Stesk.

(Ebenezer Elliot.)

Proud mrazný teče, hluboký a tmavý
v dál do moře, kde vítr křídla staví,
v kraj, o němž nikdo z lidí neví zprávy.

Po jeho šeři slyšet pronikavý
kvil přátel, nepřátel, již spolu plaví
se v zem, z níž nikdo z lidí neví zprávy.

Proč volá o pomoc ten, jenž se plaví
jak miliony jiných do mrákavy
ze světa běd v zem, o níž není zprávy?

Ač s tím, kdo jde, se myriady plaví,
plaví se sám, kde vítr křídla staví,
v zem, o níž nikdo z lidí neví zprávy.

Všemť nutno jít, kde vítr křídla staví,
a nikdo za toho, jenž tam se plaví,
a nikdo nazpět, odkud není zprávy.

Leč, proč by ten, kdo s kvílením se plaví
ze světa běd jak milionů davy,
návratu hledal světa do mrákavy?

Sám s Bohem jde, kde vítr křídla staví,
a se Smrtí, jež Boha stín je tmavý:
že Bůh je tam, ten velký stín to praví.

Bezbřežná hloub, kde vítr křídla staví!
a ty, ó země, o níž není zprávy,
že Bůh je Všechno, Jeho stín to praví.

Proud života.

(Arthur Hugh Clough.)

Ó proude k moři tekoucí
  kol břehů omšených,
pokraj tvých vln je květů pln
  a stromů zelených.

V sadech si dítky vidět hrát
  a rolník orá zem,
kol domů, chat ty v jeden spád
  dál proudíš v běhu svém.

Ó žití, jež se proudíš v zhyn! —
  náš bdící vidí hled,
jak platí dluh ti vrah i druh,
  buď mlád neb v počtu let.

Náš duch si velký staví cíl,
  a srdce tráví pal,
přes potu znoj a touhy, boj
  ty stále proudíš dál.

Ó moře, k němu směřuje
  náš neodvratný běh,
zda tma či jas tam čeká nás,
  až ztratíme svůj břeh?

My doslecháme hukot jen
  a příboj vln a spád,
a nevíme, zda spatříme
  tam slunce ještě plát.

Společný osud.

(James Montgomery.)

Kdys v letu věků minulých
byl člověk živ — a kdo že byl?
Ó smrtelníče v sudbách svých,
jak ty ten člověk žil!

Kraj rodu jeho neznám jest,
neznáma zem, kde dokonal,
o jeho jménu není zvěst,
jen toto žije dál:

On radoval se, doufal, chvěl,
a rmoutil, jásal střídavě;
vše ostatní ať slast či žel
je skryto v mrákavě.

Bouřlivá tepna, mdloba, ston
a ducha vzlet i ducha spád, —
my víme, že je cítil on
jak všichni tisíckrát.

On trpěl, jeho bol je v nic,
a jeho slast je troud a prach,
měl přátel, teď jich není víc,
a skonal jeho vrah.

On miloval — tu, již měl rád,
mu vzala země podobu,
a nic nemohlo zachovat
tu krásu od hrobu.

On viděl, ty co spatřuješ,
tvůj cítil každý bol i vzkřik,
čím ty jsi byl, on byl to též,
on jest, čím budeš v mžik.

A den i noc a roční čas
a slunce, měsíc, hvězdy, zem
a moře, život, tma i jas
jsou dnes mu zašlým snem.

A mrak i zář, jež v zákmitu
kdys zrcadlíval jeho hled
na onom tichem blankytu,
nezanechaly sled.

A letopisy lidských dob
i blaha, svět co světem byl,
nezůstavily po něm stop
jen té: — „Kdys člověk žil!“

Přel. *J. V. Sládek.*

FEUILLETON.

Legenda o Věčném Židu.

Stará tato legenda jest velice populární u všech národů; četní básníci, novellisté rozšířili ji způsobem nejrozmanitějším. Každý ji dobře zná: Věčný žid, jménem Ahasver, byl v Jerusalemě ševcem. Když vedli Krista na smrt, vyšel z domu, aby ho viděl; Kristus zastavil se zrovna u jeho krámu, aby si odpočinul. Ahasver byl jedním z těch, kteří považovali Krista za podvodníka: proto se rozzlobil a křikl na Krista, aby šel svou cestou. Ten pohledl přísně na něho a pravil: „Já si zde odpočinu, ale ty budeš blouditi až do soudného dne!“ Ahasver choval právě dítě; položil je, vydal se na cestu a bloudí až posud.

Po celé věky nedivil se nikdo tomu, že jeho dlouhé a kruté pokání nepohnulo nebesa k slitování. Kletba byla vyřčena a musí se tudíž vyplniti — takový je názor lidu. Již staří věřili takovým kletbám; osudná slova ta jednou pronešená tíží člověka zrovna jako sám osud, a nikdo, ani ten, kdo je vyslovil, nemůže často jich odvolati: Theseus marně lituje, že prosil Neptuna za smrt svého syna; ani sám Neptun nemůže mu více pomoci. Ve středověku pevně věřili, že kletba kněze nebo rodičů může shrnouti na hlavu vinníka hrozné neštěstí ne-li hned, tedy po letech, a staří spisovatelé nám vypravují, že rodiče často takové neprozřetelně vynesené kletby sice litovali, ale zastaviti její hrozné následky prý nedovedli.

Ahasver není ostatně ten jediný věčně bludný poutník; lid věří, že bloudí také Jidáš, ačkoliv Nový zákon docela zřejmě vypravuje o jeho smrti. Podobně bloudí Kain. „Budeš blouditi jako vyhnanec po šíré zemi,“ pravil k němu Hospodin. „Má vina příliš jest velká, než abych ji unésti mohl,“ pravil Kain; ale

Bůh znamenal Kaina, aby nikdo jej nezabil, kdo by jej potkal. Huon de Villeneuve, spisovatel XIII. století, vypravuje, že viděl valiti se sud, uvnitř plný ostrých hřebíků; v tom zavřen byl Kain s jedovatými hady, a bude se tak váleti až do konce světa. Jak viděti, jest osud Kainův a Ahasverův velice příbuzný; oba bloudí za trest světem až do soudného dne a oba nesou zvláštní znamení. — Ahasver má prý na čele krvavý kříž. V Evropě si je lid často pletl; v přední Asii znají Ahasvera velmi málo, a když letí pouští vichřice, vidí v ní Beduin prchajícího Kaina. Nejstarší kronika vypravující o Ahasverovi je anglická, a byla skončena r. 1259. První určité podrobnosti o něm přinesl prý jakýsi arménský biskup, který r. 1228 přišel návštěvou do zemí evropských. Mniši angličtí chtěli se od něho hodně mnoho dověděti, a požádali jej k rozmluvě do jednoho opatství blíže Londýna, a v tomto klášteře zachovala se nám celá ta zajímavá rozmluva. Mniši se ho tázali, zdali viděl Noemovu archu, která jak vůbec známo, od času potopy leží na Araratu. Biskup odvětil, že ji viděl. Na to chtěli se dověděti, zdali slyšel někdy o tom „pověstném Josefovi“, o tom židovi, který byl při smrti Kristově, a který nemůže sám umříti. Dobrý ten biskup jim vyprávěl, že s oním židem obědval několik dní před tím, nežli odešel do Evropy, a líčil jim celý život tohoto „pověstného Josefa“, jak se obrátil, tak že jej všichni považují za svatého. Tento „pověstný Josef“ není nikdo jiný nežli Ahasver. Pak nenalézáme o něm zmínky až po roce 1547, kdy prý přišel do Hamburku. Od té chvíle vyprávěla o něm celá Evropa po dvě století, takže v krátce vznikla o něm dosti obšírná literatura.

Ahasver přišel tedy do Hamburku a sice do kostela mezi kázáním. Vysoká postava jeho, dlouhé vlasy, oděv stažený kolem pasu provazem obrátily k němu ihned všeobecnou pozornost; mimo to bylo v celé jeho bytosti něco divného a tajemného. Poslouchal prý velmi pozorně a pokaždé, když kněz vyslovil jméno Ježíšovo, poklonil se pokorně, bil se v prsa a vždy prý si hluboce vzdychnul.

Mladý doktor, jménem Pavel van Eizen, který byl pak biskupem v Šlesviku, byl tak dojat tímto neobyčejným zjevem, že po službách božích se ho vyptával, kdo jest a odkud přichází. Ahasver vyprávěl mu svoji smutnou historii, a na důkaz, že mluví pravdu, pověděl mu mnohé podrobnosti o jednotlivých apoštolích, které až dosud byly neznámy.

Van Eizen věřil mu úplně a neměl žádných pochybností; podobně správce škol hamburských měl s ním dlouhou rozmluvu, ve které líčil mu Ahasver stav Jerusalema, když ho dobyl Titus, „a všichni prý žasnuli nad mocí boží, která činí věci člověku naprosto nepochopitelné“.

Ahasver vedl život docela střídmý a tichý; chodil bos, mluvil málo a nikdy se nesmál; vůbec byl to pravý kajícník v každém ohledu. Když prosil za almužnu, nedělal to pro sebe, nýbrž pro jiné. On sám nepotřeboval ničeho, neboť dle zvláštní milosti boží měl v kapse vždycky pět solidů. Ahasver se nikde nezdržel; viděli jej každou chvíli jinde; anebo snad byla to živnost velice výnosná a lákala lidi všeho druhu, takže každá země měla svého věčného žida — kdož to ví? Lid vídal jej všude rád, protože prý mu prokazoval všelijaké službičky, dělal malé zázraky a pod. Kněží mu přáli, vždyť pamatoval první počátky křesťanství a vyprávěl o nich zrovna tak jako církev sama; byl to vzácný svědek, který zasluhoval všemožné podpory, ne-li veřejně, aspoň pod rukou. Inkvisice jej marně hledala; nosil prý na čele černou pásku, kterou zakrýval krvavý svůj kříž, aby ho nepoznali; zdá se však, že ho inkvisice vůbec nalézti nechtěla.

V roce 1644 seznámil se s Ahasverem v Paříži jakýsi Turek; psal ihned o této vzácné známosti svému příteli a ten list se nám zachoval. Ahasver vyprávěl mu mnoho o Mahomedovi, jehožto otce dobře znal; o Saladinovi, na jehožto vítězný vjezd nemohl prý zapomenout, o Tamerlanovi, o pramenech Nilu, o historii Babylona, o dvoru Vespasianově, o požáru chrámu Šalamounova. Pouze s jedinou odpovědí váhal, a sice, když se ho Turek tázal, co stalo se s deseti pokoleními israelskými, jež Salmanasar odvedl do zajetí, a o nichž se více neděje zmínky. Tato otázka patrně Ahasvera překvapila; na to nikdy nemyslil. Pravil, že jsou snad v Africe, snad ve Finsku, až pak pojednou si vzpomněl, že setkal se v Sibiři s jakýmsi velikým národem, a to že byli asi židé, neboť nejedli vepřové a mluvili prý hebrejsky.

Turek nebyl docela přesvědčen. Končí list asi takto: „Važ si rozumu, aby tě nezmámily úklady zchytralých lidí!“ To byl snad ten jediný skeptik mezi lidem; učenci ovšem psali dlouhé traktaty latinské a dokazovali, že „v přírodě nic takového neexistuje“.

Věčný žid zůstal v modě až do polovice století XVIII. Vzmáhající se lhostejnost náboženská velice mu ublížila, a když přestala tato figura býti oblíbenou v lidu, zmizeli rázem všichni Ahasverové. Anglie měla prý posledního; žil v Newcastle a jeho syn má prý jakousi bídnou krčmu. Koncem století minulého viděli Ahasvera ještě v Brusellu, snad to byl týž.

Co asi znamená tato divná báje a jaký jest její původ? Celá řada kulturních historiků zabývala se touto otázkou a zvláště básníky všech národů lákala tato veliká postava a každý snažil se svým způsobem vysvětliti tuto podivnou pověst. Obyčejně říká se, že Ahasver jest symbolem národa židovského, který od zkázy Jerusalema bloudí rovněž roztroušen po celém světě — jiní zase viděli v něm symbol člověka vůbec: každý z nás jest prý takovým Ahasverem, chodí světem bez cíle, jak on, dlouhou řadu let, nežli dojde žádaného míru. Autor, z jehož zajímavého spisu vyňali jsme tato data, hlásí se k názoru prvnímu: básníci vidí v Ahasveru člověka vůbec a proto s takovou láskou líčí tuto vděčnou figuru.

Listárna redakce.

Slavným jednotám učitelským! V poslední době došly nás od různých jednot učitelských stížnosti, že prý si nevšímáme literatury paedagogické. Aby se nám nepodkládaly bůh ví jaké úmysly, jak se také již stalo, odpovídáme dotyčným korporacím těmito několika řádky veřejně, aby obecenstvo tu naši vinu samo posouditi mohlo. Ohlašovati a posuzovati spisy paedagogické není naší povinností ani účelem. „Lumír“ jest list především belletristický a pokud cestou belletrie lze poučiti, tedy i poučný; přináší svým čtenářům básně, romány, novelly, povídky, kulturní články původní i přeložené ze všech jazyků, vůbec kde co krásného nalezne. To jest program listu našeho a tomu byli jsme vždy věrni. Co se oznamování knih týče, všímáme si v první řadě ovšem zase spisů belletristických z naší i cizí literatury; někdy, ovšem výjimkou ohlašujeme také nějaký spis vědecký, jako jsou na př. Tomkovy „Dějiny Prahy“ a p., ale vždy jenom knihy takové, které mají pro literaturu a celý náš kulturní život veliký význam, vůbec věci, jež interessují každého Čecha bez rozdílu stavu a povolání. Stopovati svědomitě všecko, co u nás vychází, není naší prací: k tomu jest „Věstník bibliografický“, to bylo by povinností nějakého listu kritického, a „Lumír“ není ani jedním ani druhým. Nejlépe bude, když se veškeré listy o naší bibliografii a kritiku rozdělí, jak se to ostatně děje: pak ovšem připadne povinnost stopovati literaturu paedagogickou dotyčným listům odborným, kterých jest u nás beztoho značný počet, a „Lumír“ zůstane věren oboru shora vytčenému. Neslibujeme tudíž ničeho, neboť víme, že bychom nemohli slibu svému dostáti. Kdybychom svůj program takovým způsobem rozšířili, změnil by list náš úplně svůj charakter.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „Antonie J. (Přeštice)“, „Julius Pražský“, „Twardowski“, „+“, „První milovník“, Ruffini“, „J. Rohan“.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. srpna 1882. ČÍSLO 22.

Příšera.

Příspěvek k dějinám kulturním od dra. *Zigm. Wintra.*

(Pokračování)

Byl červenec r. 1594, svátek svatého Jana Husi a ochtáb sv. Petra a Pavla. Den byl od větrů nepokojný a vlhký. U nového mlýna na potoce mezi olšemi a topoly seděli v mokré trávě tři lidé. Dva muži a žena. Chatrné barchantové kabátky a odřené obojky i natrhlé a sedřené poctivice obou mužů svědectví vydávaly o tom světle, že jsou to chodci neb žebráci. Ženu jmenovali Els. Mluvili dosti tiše, hbitě a německy, při čemž ještě hbitěji pojídali jakous krmi, kterou Els oběma mužům podávala z putny podivně zrobené. Když byl oběd ve hladové nitro složen, vzchopil se jeden z mužů a loudavě bral se pořád podle potoka k městu Rakovníku, jehož přívětivé vzezření, čtyry úpravné, pevné brány a veliký kostel z dálky chodce k sobě zvaly. Ale náš chodec nepospíchal. Několikráte dohonily ho děti z lesů „královských“ domů s jahodami se vracející. Nesly je ve džbánečkách rovně tak jako činí rakovnické děti po dnešní den. Chodec zastavil jedno z děvčat slovy nesrozumitelnými a vzav mu džbáneček z rukou, nasypal si do sedlského bílého klobouku svého dosti hrubou hromadu vonného lesního ovoce, načež vrátil dívčině džbán ani nemukaje. Ta podívala se tázavě na něho, pak na své průvodčí obojího pohlaví, a konečně spustila ostrý monolog, z něhož archiv jen tato roztomilá slova paměti zachoval: „Potvorníče, neber jich, když v úmyslu nemáš je koupiti! Tos jich hrubě pokoštoval!“

Celé neštěstí končilo se tím, že děti postavily se do válečného šiku — ovšem až ve slušné vzdálenosti — a házely udatně na smělého chodce, jenž z ruky jedl, kamením. Ale neohrožený komunista sebral také několik kusů rakovnické břidlice na silnici, mrštil jí několikráte po dětech a zůstal konečně vítězem.

Brzy potom vcházel do Pražského předměstí. Dům od domu si požebral, dělaje se němým. Ale přes to, že mu nic nedali, neztratil chodec humoru. Bylo viděti, že je rád na tom světě. Zatím vešel branou do města. Na levo stálo děkanství. Tam nešel. Věděltě z bohaté zkušenosti své, že kněží pod obojí leckdes horší mají bydlo než chodci. Hádal, že nedostal by nic. Šel tedy dále. Na rohu v rynku vešel do krámku Michala Štejchara, jemuž obcí popřáno, prodávati jenom „šmejd“, to jest cibuli a jablka; jiných věcí, jako omastku, koření, dovolení obecní „nikoliv se dotejkati nesmělo“. Ten malinký kramář dal ubohému němému cibuli. Po té zdvihl chodec řetěz se skoby na domě pana Kapra a směle vešel do průjezdu.

Od pana Kapra, jenž chodil s košíkem sám do trhu a jakživ nikomu nic dobrého neučinil, on doufal almužny!

Ale v tom otevřela se vrata a rychtář Václav Slach, jenž se svými drábv na žebravého tuláka už drahnou chvíli oko nesl, vstoupil do průjezdu a po některém marném odporu sebral němého a dal ho dovésti na radnici, kdež vsazen do šatlavy. Považovaltě ostražitý rychtář žebráka a chodce za lotra a paliče. Však se ho nazejtří páni na všecko řádně přeptají. Bůh mu pomoz! K večeru téhož dne přišla Elsa za žebrákem do vězení. Přišedši totiž se svou putnou do města, zaslechla brzy, že biřic do šatlavy vsadil žebráka, an se němým dělal, a žebravý chodec ten že jest z paličů. Tklivě to dojímá, že Elsa přes všecko těžké obviňování svého muže nebo přítele cestu váží do nebezpečné pasti za ním. Mezi bídáky vždycky bývalo a dosud jest dosti ještě odhodlané lásky. Rakovnický Václav Slach pohlížel však na obětivou lásku toulavé ženy poněkud jinakým okem nežli my, a sotva že oznámila, koho hledá, již také v šatlavu vsazena jest. A prve nežli slunce toho památného dne naposled krví polilo nebesa nad Rakovníkem, otevřeli drábové šatlavu rakovnickou do třetice a vstrčili do ní tuláka, jejž jsme ráno poznali v olšině u nového mlýna sama třetího. Před vraty městské radnice vypravoval dobře vypasený dráb s tváří napolo ouřední lidem zevlujícím, že ten široký chlap, kterého naposled dveřmi přimkli, chodil po městě holdunkem a pravil se míti padoucí nemoc. „Však my jim všem brzy pěkně zazpíváme,“ dodal s protivným pathosem městský dráb, „tihle chodci jsou lotři a kladou ohně v české zemi! My jim pěkně zazpíváme!“

Nazejtří přišel pan primas do radnice a dohodl se s purkmistrem toho měsíce, panem Janem Zahrádkou v Loustýně, kterýž se byl už z turecké vojny vrátil, o tom,

že budou tuláci, včera schytaní, napřed po dobrém a potom i na trápení dotazováni, tak aby se na nich světle přezvědělo, jsou-li lotři a paliči, anebo ne.

O jedenácté hodině na celém orloji byla rada konšelů pohromadě, biřic přivedl němého a pan Jan Zahrádka dotazoval se. Ale němý byl něm. Nevytáhli z něho nic. I protož sveden jest z poručení netrpělivých pánů dolů do mučírny. Páni kráčeli za ním. Rakovničtí až dosud neměli svého kata, jenž by mistrem byl svého umění. Na těžší a umělejší trápení, aneb na popravy bylo jim vydlužovati sobě kata ze Žatce, někdy z Plzně aneb i ze Slaného. Dnes stačil na němého tuláka městský dráb. A zdá se, že dráb dobře úkol svůj vykonal, neboť jeho zdárný výsledek zaznamenán jest v pamětech městských těmito slovy: „Potom když vzat byl chodec do palečnî, mluviti se naučil.“ Co mluvil, neříká kniha. Ale z rozházených listů městského kopiáře dozvídáme se, že mučený žebrák pánům pověděl na sebe velmi mnoho: Mluvil jazykem, v němž česká řeč s německou podivně snesena byla. Pravil především, že příjmení mu Bastl a jméno křtěné Gebhard; Elsa že je jeho milenka. Když pan primas k Bastlovi promluvil, zdali před třemi lety nezapálil Senomaty, a dráb z pokynu panského šrouby na palečnî přitáhl, dal se Bastl „slyšeti, že ví, kdo jest to učinil, že jsou Senomaty před třima léty vyhořely“. To zatím stačilo.

Teď zavolali druhého muže, a z něho vyzvěděli bez mučení, že se zove Endres Wolf, rozen že jest s Werdy a krejčíř svého řemesla. Zlého si není prý dvědom. Že Bastla zná i ženu Els, přiznal se, ale o klaneném ohni v Senomatech, v Rakovníce a jinde nechtěl sičeho věděti. Když byli oba muži a žena v hromadu dvedeni, mluvil druh druhu „z oust v usi“. Při tom se zohodli, že vlastně senomatský pastýř dobře ví, kdo zápalil, jim že toho nesvěřil. Bláhoví! Však vy z rukou spravedlnosti takhle lacino nevyvážnete! Rakovničtí páni píší v tu chvíli krajským hejtmanům: „Poručili jsme po mistra popravního odeslati, neboť míníme v pondělí k některým tulákům outrpným pravem dáti přistoupiti, poněvadž se při nich již někteří zlí skutkové našli, jako šálení, podvod lidí a smilstvo. Bude-li se vám viděti tobo přítomni býti, chceme vám rádi příti“.

Po nemnohém dni na koni přijel žatecký kat, jemuž bylo jméno Mlynář, s dvěma pacholky. Celé město bylo na nohou. Každý chtěl viděti kata, jenž tu naposled byl před čtyřmi lety, když nový mlýn vybit byl. Žatecký Mlynář byl statné postavy, obstarožný muž; zpodní šat, plášť i birýt byl červené barvy, ba i brada katova byla rudá. Jeden z katových pacholků byl hrozný: cenil zuby a měl jen jednu ruku.

Ten den sešli se páni neobyčejně plně. Dobře německy uměl jenom pan Kerbicar z Kerbic. Na prosbu páně primasovu sedl si pan Kerbicar a psal ve smolnou čili černou knihu vyznání zločinné a tu a tam leccos zároveň tlumočil. Červený Mlynář uměl řemeslo své. Vzal napřed Endresa Wolfa na řebřík a za malou chvíli vynutil z něho přiznání, že položil oheň v Rakovníku, že vypálil Senomaty sám třetí, a když mistr popravní užil některých zručnějších kousků svého umění, vyzpovídal se Endres ze řebříku, že — hrůza — i dítěti nevyvinutému srdéčko z těla „vychulal“. Děsná to věc, kterou badatel v kriminálních aktech té doby tak často nalézá. Lotři zabíjeli děti z holé pověry. Měli za to, že srdéčko dětské chrání zločince ode všeho úrazu, a zejména že takový talisman, má-li ho zajatý lotr u sebe, soudce docela obměkčuje, i nejdrsnějšího.

Dověděl se tedy konšelský soud rakovnický od Wolfa mnoho, velmi mnoho. Pak napjali na mučidlo tuláka Bastla, kterýž přiznal se také ke všemu, čehož na něm přezvídali. Rozumí se, že před každou jeho odpovědí byl chraptivý z hrdla výkřik úvodem a žalostné zaúpění ukončením. Els tehdáž ještě mučena nebyla. Práva městská šetřila žen stavu požehnaného.

Nazejtří obstupovali rakovničtí sousedé obojího pohlaví městskou radnici už od božího rána, jeden přes druhého drábů se dotazujíce, jak věci se mají příčinou paličů a co že se jim stane. Později bylo publikum již hrubě netrpělivé ba zpurné, a drábové měli dosti práce, aby smělce od vrat odtiskli. Několikráte ozvalo se tvrdé, nekřesťanské slovo drábovo, aby hrom na toho či onoho udeřil. Největší potíž měli městští argusové s uličníky, kteříž byli před „třima sty léty“ na vlas stejní s uličníky našimi. Kluci lezli přes hlavy drábů na okna městské šatlavy a vzhlíželi do vnitř. Kolikrátekoli bylo drábům se zamřežovaného okna přízemního žaláře některého zvědavého synka, jenž se ne bez námahy nahoru vyšplhal, za nohy strhovati, vždy se ozval rázný „fliňk“ až to zajiskřilo. A svědomitý vypravovatel musí říci, že těch fliňků a jisker bylo dost a dost.

Hromada se ztišila vždy až ku podivu nenadále, když cesty si do radnice hledal některý z konšelů, oděn jsa pláštěm ouředním. Zástup se ihned dosti ochotně rozestupoval.

Před jedenáctou hodinou na celém orloji přijeli páni hejtmané krajští. Statečný pan Jindřich Krakovský z Kolovrat a na Šípech přiklusal na koni; starý pan Šlovský přijel na řebřinovém kočárku, koženým polštářem dobře vystlaném.

V pěkné gotické radní síni shromáždili se hosté a konšelé v plném počtu.

„Váš příjezd, urození páni sousedé, jest nám velmi vděčný,“ oslovil pan primas právě vstupující krajské hejtmany, „máme tu lotříky, kteří nám a jiným škodili, a zdá se, že ještě škoditi mínili, v kterémžto zlém jejich předsevzetí nás pán bůh milostivý sám chrániti a opatrovati, oumysl pak jejich přepodivně na jevo vynésti ráčil!“

„Buď jeho svaté milosti z toho čest a sláva na věky věkův,“ odvětil starý pan Šlovský s tváří nábožnou a opravdovou. Páni se konečně, když se byli všelijak krátce pobavili zdvořilými řečmi, na vyzvání primasovo usadili v starobylé dubové a dobrou koží prostřené židle. Zatím co pan Šimon Žlutický z dubové jarmary, kteráž v koutě stála, knihy smolné čili černé vyjímal a připravoval, přinesl rathouzský hospodář veliké dvě konve starého piva rakovnického, téhož piva znamenitého, jež císař Rudolf dvěma poctil majestáty a privilejemi, a hospodářova žena Dorota nosila na cínových mísách štiky, zvěřinu a ovoce.

Když se páni po způsobu dávném na obecný groš byli najedli i napili, sešli vážně dolů do radního sklepa, kamž brzy potom oba tuláci těžce v železo ukovaní byli biřicem přivedeni. Žatecký Mlynář stál stranou a oba pacholci upravovali železné škorně, palečnî, řebříky

a rozličné jiné nástroje svého řemesla. Velký sklep příšerně osvětlovaly lojové svíce na stole a v každém koutě čadivá louč. Když pan Herbicar už ke smolné knize sedal, v tom otevřely se těžké dvéře hrozné této kobky, a rychtář vcházeje ohlašoval panu primasovi, že poslal k zajaté Else bířičku, kteráž našla, že tulačka Elsa v požehnaném stavu není, nýbrž že klamala pány „nějakými pytlíky s krupicí, jež sobě přikládala“.

Hned usneseno, že také Els útrpně tázána bude. Než se dali páni do examinování, radili se za dobrou chvíli o tom, kterak by se měl jménem rakovnického soudu pan Herbicar zločinců ptáti německým jazykem. Zatím přivedli Elsu. Vstoupivši ve hrozné místo, stanula u nízkých dveří a ohlížela se zděšeně a plaše. Konečně hrůzou schvácena, složila se na zemi hlasitě vzlykajíc. Rychtář se na ni hrubě rozkřikl a vzlykání nešťastné ženy, kteráž před málo dny na potoce v olšině štědře krmila přátele tuláky, ozývalo se potom duseně. Když porada pánů skončila se, přední z hejtmanů, pan Kolovrat především napomínal zločinců, aby dali ke všemu odpověď světlou a neukrytou; pak několika ostřejšími slovy českými i německými jal se na ně sypati drsným hlasem prach, aby je ulekané přiměl k obšírnému vyznání po dobrém. Ale nač bylo vyznání dobrovolné? Vždyť neneslo platnosti nijaké, nebylo-li na trápení ještě jednou lépe utvrzeno a konečně smrtí spečetěno. Naše obyčejné zaklínání se „chtěl bych na to umříti“ pochází z těch dob, kdež ptávali se odsouzence před smrtí, chtěl-li by na vyznání své zločinné umříti a je smrtí potvrditi.

Páni vyptávali se obou podezřelých nešťastníků hlavně na to, mají-li tovaryše ve svých zločinech, jací jsou druhové oni a kde toulají se, aby dosaženi byli, kdo jest všech principálem a od koho jsou ku pálení království českého navozováni; kdo jest, jenž jim na pálení dává, a konečně zdali peníze nepocházejí od pohanského Turka.

Zajatci odpovídali „často se v řečech matouce a spolu se domlouvajíce“ ke všem dotazkám na sebe činěným zprvu dobrovolně pak na řebříku. Kat znaleckým okem pozoroval mučená obnažená těla obou lidí. Chvilkami podpaloval ubožáky jednoruký katův pacholek pod pažím, zuby ceně na ně jako zvíře. Elsa ještě pořád ležela na zemi, hlavu tisknouc ve vlhký plesnivý kámen. O tom, čeho její přátelé vyznali, píší rakovničti konšelům litoměřickým, kteří po nemnohém dni na ty věci se při soudě rakovnickém doptávali, doslovně takto: „Z tovaryšů jejich jsou: Perkhanzl z Münchperku, nevelké postavy v kožených šatech, v plášti s aksamítovým vobojkem, s černou bradkou; Švarzhanzl s černou bradkou, v černém plášti, v černém barchantovém kabátu, chodí po žebrotě, praví se býti pohořelým a ženu Markytu při sobě že má a ta že se němou dělá; Jobstl z Wildštejna, malé postavy v černém plášti; Hans, rybnikář z Helmnic, v kabátu a galyotech kozlových, ten že ne mnoho žebře, ale po domích chodí s putnou, jako by ňáký kramář byl, na jarmarcích bývá, vařky řeže, a při sobě že má osobnou ženu; Švarzhanzl v bílém bodeném barchanovém kabátu, velké postavy s ryšlavou bradkou; že nějaký Habrpaur z Radonic od Vilémova žebrák, kterýž vlastní jméno má Andres a po otci Schneider (Ssneider) se jmenuje, obvejšné postavy, s ryšlavou bradkou, v dlouhém rudém plášti až pod kolena, že po jarmarcích a posvíceních chodí, lidem krádeží a pálením škodí, při kostelích maje obnažené tělo pláštěm přiodité stává, ruce sobě nějak klíží, jako by chromý byl a jakožto padoucí nemoc měl, padá a sebou zmítá; těm všem že velí nějaký Jiřík Vincenz s velikou bradou ryšlavou, který maje opak obrácené, chromé a zavřené ruce, sekrýty aneb pečeti řeže, hodinky a malé nožíčky ne rukama ale ústy dělá, a ten že by měl býti z Prahy z Malé Strany a do Prahy nesměti, na voze že se vozí dvěma černýma koňmi, za lékaře se vydává, po jarmarcích jezdí, aksamitové šaty a ženu Margarethu při sobě v červené sukni má; peníze na pálení a knoty dává, že jest řekl, že musí všecko království české vypáliti; týž Vincenz že jest propověděl Bastlovi, Andresovi s Elisou, když město Ibo (Cheb) vypálí, dvěmecítma zlatých dáti. Konečně ňáký z Frankenlendu Juncker Asman v aksamítových černých šatech z ženou Mandalenou že v senftu jezdí, Vincenzovi chromému na pálení dost peněz dává, k tomu že s pacholky a služebníky svými i sám pálí, ano také že jest pět židů, kteří od pálení platí.“

Toto zločinné vyznání, výstrahu i návěští, aby všickni se opatrovali, napsali páni rakovničtí téže doby také měšťanům v Lounech, v Klatovech a v Žatci i v Kadani.

O požáru v Senomatech vyznali zločinci, „že na tří položen byl; Andres Wolf prý stál nedaleko v ulici od mlýna, Habrpauer nedaleko kostela, a jakýs Schwarz Urban, kterýž ve Vídni upálen byl, v té uličce zapaloval, kterou se od Senomat vjíždí. Při tom prý někdo Habspaura u kostela, když se převrhl, jako by padoucí nemoc měl, kyjem zepral“.

Když tyhle věci a podle nich některé jiné drobné, málo zajímavé do smolné knihy vepsány byly, došla řada na Elsu. Zubatý pacholek nepříliš zdvořile ji ze země zdvihl poroučeje, aby se svlékla. Vstala a potácejíc se několik kroků připadla před panem Kolovratem na kolena. „Ti muži se střeštili a na všem se hrubě mýlí,“ promluvila zajíkajíc se sednatým pláčem, „nekladli ohňů nikdo z nás, tito muži střeštili se bolestí. Dobře v povědomosti mám Jiříka Vincenze, skrouceného a okulhaveného, jezdívá na vozíku po Čechách a zemi moravské, hojí lidi rozličným lékařstvím, ale lidi že by na pálení navozoval, nevím, aniž znám které jeho tovaryše, pro bůh nechte mne, pro boží milosrdenství, milostiví páni!“

„Tak se nevyvedeš ze škodného domnění,“ pravil pan Kolovrat dosti vlídně a nehrdě, „sednatý pláč, jímž od sebe promlouváš, tobě nebude na očistu. Raděj znej se dobrovolně, než k tobě zle a ostře se přikročí!“ Ale Elsa leží na kolenou, pláče a pláče zase.

Konečně ji popadla tři svalnatá ramena — dvě byla vlastnictvím Žateckého Mlynáře, třetí slušelo zubatému famulovi jeho. Tři ramena ji popadla, žena křičela — utecme.

Týž den psal písař s chvatem neobyčejným obšírné listy do měst přemnohých, v nichž důtklivá prosba všem cizím rychtářům a soudům poslána byla, aby po zhoubcích a paličích pilné oko nesli a hlavně aby vůdce paličské roty — umělce mrzáka — dosáhli a do Rakovníka dopravili a pokud lze i všecky tovaryše dostavili; listy těmi naši měšťané vybouřili za málo dní dobrou polovici českého království.

*

Mimo dopisy na všecky strany pospěšně vyslané, vypravili rakovničtí konšelé taky zbrojné lidi, kolik jich na tu chvíli bylo sehnati, a dali jim fedrovné listy, v nichž prosili, aby nikdo mimo potřebu a náležitost rakovnických zbrojenců nezastavoval a nemeškal, anobrž raději podporoval stravou i brannou pomocí.

Nastala honba tulákův.

Ledva tři dny potom již odevšad hrnuly se dotazy pánům rakovnickým, zdali nevyznali rakovničtí paličové ničeho o kladených ohních, kteréž vyšly tu a tam, letos i před lety.

V den rozeslání sv. apoštolů r. 1591 podařil se Lounským znamenitý lov. Chytili na trhu Habrpaura, jenž měl prozatím cenu stejně vážnou jako vlastní paličů vůdce, chromý Jiří. Rychtář lounský s několika pochopy přivezl lotra na řebřinovém voze. Habrpauer přikrýval se velikým červeným pláštěm, z něhož ryšavá pokukovala brada. Ostatně byl oblečen tak strakatě, jako nějaký maškar o masopustě.

Rakovničtí páni měli ze zásylky takovou radost, že ihned vyplatili rychtáři lounskému všecko, kolik si za vozbu, dopravu a protrávení napočetl. Rychtář cizích pánů oznamoval, že na trhu podle Habrpaura mužů a žen vzato ještě jedenácte, a ti že všickni při právě a u vězení města Luna zůstávají. Jenom nějaký putnář prý velmi rychle a chytře z trhu Žateckou branou ušel, takže ho nedosáhli. Rozumí se, že Rakovničtí všech v Lounech jatých sobě vyžádali a příčinou putnáře psali do Žatce v tu chvíli: „Jeden putnář (tak smejšlíme že Švarzhanzl) maličkou chvilku zmeškán, ten jest se ke Klášteru obrátil, jináč nesmejšleje, než že zejtřejšího dne v městě Vašich Opatrností bude; circumstantie při něm tyto nalezeny býti mají, že jest nevelký, s černou bradkou, mající při sobě ženu hladkou, puclatou, kteráž česky umí, a při nich pachole, které prstýnky prodává, ten jistej bronsky prodává, kožený kabát votřelý má.“ Už nazejtří, sotva že Habrpauer přivezen, přísný nad ním zasedl soud. Především sveden jest s Bastlem, Wolfem a konečně i s Elsou, jichž on znáti nechtěl. Známou procedurou přiměl ho Mlynář se zubatým pacholkem k obšírné zpovědi. Písař poznamenal si v knize, že „na to trápení nebyv mnoho tažen ani páleu vyznání učinil.“ A opravdu vyzpovídal se z mordů a ohňů velmi hojných. Věděl o rakovnickém ohni, ale v Senomatech prý nepálil; tam byl nevinně bit, když hořelo. Ležel prý u kostela a Senomatští uprali ho nemocného holí. Když hodně ran utržil, prý šel potom k pastýři, jemuž pomáhal věci z chalupy vynášeti. Ostatně přisvědčoval ke všem, kterýmkoli jménům, jež mu páni říkali. O Švarzhanzlovi děl, že se zove Valenta, a že je z Bydžova rodák. Nad to jmenoval nově mezi nejhoršími jakéhos Endresa Jakuba, který v bílých šatech po uhersku se nese a žebře; má prý při sobě „železnou krabici a žádá od lidí pomoci na své vyplacení, jakoby od Turka zajat byl“. Když se ptali páni, kdeby nejspíše Uher ten dosažen byl, pravil Habrpauer, že muž onen se železnou krabicí v tuty dny na trhu bude v Roudnici. Dále jmenoval mezi paliči člověka příjmím Krávu, „jenž se ženou po žebrotě chodí v bílé houni a padoucí nemoc se míti praví, ale nemá“. Tento Kráva se Švarzhanzlem vypálili prý Nymburk a Kolín. S Krávou prý bývá „Malý Petr a žena, která se němou dělá a on jakoby pohořelý byl, oba žebrají na falešné listy. Malého Petra poznati po černém plášti a hlavě prašivé.“

I vyznal na mnohé ještě tuláky, pastýře a žebráky, celkem na dvacet lidí, „vše stavu chatrného“, kteří prý spolčeni jsou na vypálení české země, začež peníze berou od jakéhos Němce Jiřího, mrzáka, jenž na vozíku vydávaje se za lékaře světem se vozí a ústy rozličné věci uměle robí. Ten Jiřík prý vévodí paličům všem, sám bera peníze od Turka. Stanoviště, v němž Habrpauer mrzáka umělce naposled zastihl, byl Falknov. Mimo Jiříka navádějí k paličství židé, veliký náklad na to vedouce. Otázán byv, kteří židé paliče navozují, oznámil některá jména.

Když o těchto židech Bastl a Els dotazováni byli, všemu, co Habrpauer byl už pověděl, přisvědčovali. Tím výslech se ukončil. Páni se rozcházeli, a kat se svými a s městskými pochopy uklízeli zločince, řetězy je svážavše. Pan Šimon Žlutický sebrav mladšího písaře poběhl do radní síně a z poručení pánů dopsal listy do Roudnice o paliče, jenž v bílých šatech po uhersku se nese, a pak o Krávu, jehož doufali Rakovničtí taky nalézti na jarmarce roudnickém, který v brzkém čase měl se odbývati.

Nejvíce měli páni na péči, aby dostali podivného vůdce tureckých paličů — chromého Jiříka umělce. Dověděvše se při trápení minulém, že chromý Jiří ve Falknově své má stanoviště, poručili písaři, aby tam důtklivý list napsal. Asi hodně se napotil městský písař, než list nařízený po německu sešmolil! V našich městech venkovských málo kdo znal se v němčině a byl jazyka toho čistě povědom. Rakovničtí dopisovali na všecky strany — často i pouhým Němcům — po česku, neměli tedy cizího jazyka zapotřebí, ledva jednou za uherský měsíc, a když opravdová toho potřeba přece přihodila se, již si nějak pomohli. Tak tedy i tenkráte dosti šťastně vyvařil pan Žlutický, anebo snad jeho svatý duch, jehož neznáme, německý list k vůli chromému Jiříkovi.

Ale Jiřík jakoby se propadl! Rakovničtí psali o vůdci paličů as do patero míst, ale nikdo nikde o něm nevěděl.

Zatím ovšem také sháněli Rakovničtí pilně paliče jiné. Ouřední písaři věru nepamatovali se v tom, že by kdy tolik byli měli navaleno práce jako nyní. Ani nepostačovali. Poněvadž Habrpauer a podle něho ostatní vězňové vyznali o mordech a ohních, jež události se nejen v západních než i ve východních Čechách, bylo našemu Šimonovi Žlutickému a písaři mladšímu do měst přemnohých listy psáti a, zdali tomu tak, se dotazovati. Při tom prosil písař jménem svých pánů, aby tovaryši paličů v Rakovníce trápených všude lapáni byli a do Rakovníka vpravováni. Všecky listy, jichž byla poctivá kopa, byly psány „in simili“, tedy podle vzorku, a psáti pomáhal i školní učitel Bartolomeus pražský, jenž pánům rakovnickým dvě léta potom utekl od školy. Rakovničtí mrzutě dávali o tom do Prahy zprávu, že utekl z „dobrého bydla“, ale my nevěříme, že by rakovnická škola byla dobré bydlo, majíce o tom dobré zprávy, kterak v poslední čtvrti šestnáctého věku přes tu chvíli kantoři a sukcentoři z rakovnické školy utíkali. Z dobrého bydla kantor neuteče. Chudina učitel žil z dobro-

volných dárků, které mu žáci nosili, a na obědy chodil k sousedům! Jak asi chutnal oběd ubohému bakaláři učiteli, vyšoustl-li pardus některému nezvedenému synkovi rakovnickému, u jehož otce v poledne obědvati měl! Vedle kantora psáti pomáhal i sukcentor tehdejší Georgius Caspar Teinecenus, jenž při tom dobře osvědčiv se a nechtěje se déle trápiti a nuditi s abecedáři rád vstoupil na vyzvání primasa brzy potom k ouřadu městskému za přísežného služebníka.

(Pokračování.)

Resignace.

Napsala *Bož. Veselá.*

I.

Měsíc květen chýlil se ku konci. Ovdovělá paní radová Bernardová seděla v salóně ve společnosti své neti Marie a dvou mladých mužů. Starší z nich, který seděl vedle ní, pan Maxim Lušín, byl zasnouben s Marií, druhý byl pan Emil Stránský, mladý doktor, přítel Maximův. Pánové přišli se rozloučit, neboť paní radová odjížděla za dva dny s Marií na svůj statek Hrádek, který ležel v jihovýchodních Čechách. Maxim litoval, že nemůže jeti hned s nimi: byl nucen nastoupiti příštího dne malou cestu týkající se závěti jeho nebožtíka strýce; slíbil však, že co nejdříve přijede za nimi. Maxim znal Marii již co dítě, když ji paní radová po smrti své sestry vzala k sobě; byl přítelem jediného syna paní Bernardové, mladého Leona, a býval skoro každodenně v jejich domě. Když Leon dokončil právnická studia, poslala jej matka na cesty. Maxim jej vyprovázel. Byl bohat, mohl žíti dle své libovůle. Za rok vraceli se domů. Naposled nechali si Paříž, o níž vždy oba blouznili a kterou si chtěli důkladně prohlednouti. Nebyli tam však ani týden, když Leon byl zachvácen epidemií, která tam právě zuřila. Maxim ošetřoval svého přítele s patrným nebezpečím svého vlastního života, vše bylo však marné. Za tři dny byl Leon mrtev. Maxim sám nad míru nešťasten nad ztrátou svého přítele, spěchal do Prahy, aby trochu upokojil paní radovou, kterou tato rána přivedla na kraj zoufalství. Marie tehdy teprve asi dvanáctiletá byla nyní jedinou útěchou nešťastné paní. Bylo to ku podivu, jak dovedlo toto dítě mírniti její bolest o ztraceného syna. Byla tak něžnou a oddanou k své tetě, že tato poznenáhla se utišovala. Děkovala nebi, že jí dalo Marii, kterou milovala jako dceru, a tato jí splácela její lásku dvojnásobně. Žily dosti osaměle; jaro, léto a podzim trávily na venkově a jen několik zimních měsíců bydlely v Praze. Letos se zdržely zde déle než obyčejně.

Když meškaly dámy v Praze, navštěvoval je často Maxim. Ten byl po smrti svého přítele odejel znova na cesty. Když se asi po třech letech vrátil, byla jeho první návštěva k paní radové. Této zdál se velmi změněným. Druhdy tak veselý a hovorný, byl nyní vážný, málomluvný, na jeho vysokém čele bylo několik hlubokých vrásek a mladý, sotva pětatřicetiletý muž měl již tmavý vlas místy protkávaný stříbrnými nitkami. Byl takto arciť mnohem zajímavějším, zvláště dámám se tak zdálo, jemu však bylo to asi docela lhostejným, jestliže vůbec něco o tom věděl; nechodil do žádných společností a jsa zcela neodvislým obíral se pouze svými studiemi. Paní radová byla vždy šťastna, když jej viděla, mimo ni neznal nikdo Leona tak dobře jako on, s ním mluvívala o svém nezapomenutelném synu, a on byl skoro rovněž tak neunavným v zpomínkách na drahého přítele, jako nebohá matka. Marie sedávala tiše vedle nich a poslouchávala, když někdy Maxim jsa zabrán v upomínky líčil živě cesty, které byl s Leonem podnikl. Mluvíval pak s nadšením o dojmech, které v nich vzbudila buď příroda, neb slavná díla v cizině. Tu zářívala z jeho temně modrých očí celá krásná duše, s jeho tváře zmizela na chvíli ona pochmurnost, která se na ní obyčejně zračila. V takových chvílích býval okouzlujícím a mladá Marie podléhala tomu kouzlu, aniž by si toho byla vědoma. Myslila, že jen proto se vždy tak těší na Maxima, poněvadž jej má tetinka tak ráda. Tento pak nevěnoval jí příliš velké pozornosti: zůstala pro něj pořád tím mladým děvčetem, které sice měl rád, ale které mu bylo celkem lhostejné. Tak uplynulo opět několik roků. Paní radová domlouvala Maximovi častěji, aby se oženil, a řekla mu jednou v žertu, že by pro něho měla nevěstu, totiž svou křestěnku Violu, která jest jí velmi drahou. Vypravovala mu, že to bylo druhdy jejím nejmilejším snem, zasnoubiti ji s Leonem; když se to však stalo nemožným, tedy aby on si ji vzal, že o tom již dlouho přemýšlí. Maxim jí však řekl docela vážně, že se nikdy ženiti nebude, a prosil ji, aby s ním o tom nikdy nemluvila. Paní radová byla trochu uražena, ale ne na dlouho. Usmívajíc se, podávala mu za chvíli ruku a pravila: „Nemohu vás arciť nutit, kdybyste však Violu znal, nevím, zdali byste zůstal tak pevným ve svém předsevzetí. Ale nemluvme více o tom,“ dodala, když viděla, jak se Maxim netrpělivě odvrací. Marie byla přítomnou tomuto hovoru a bolestné pohnutí, které ucítila náhle při slovech paní radové, prozradilo jí, že to, co cítí pro Maxima, není více pouhým přátelstvím, nýbrž že je to láska, tím horoucnější, ana byla beznadějnou. Tušila to již nějaký čas, přemlouvala se však, že se mýlí. Nyní nemohla více pochybovati. Umínila si svatosvatě, že tato neblahá vášeň zůstane navždy jejím tajemstvím.

Za krátký čas na to zemřel strýc Maximův, zanechav tomuto ohromné jmění, však pod tou jedinou podmínkou, když se do roka ožení. V Maximovi vzbudila tato závěť veliké boje. Strýc sám zůstal svobodným a litoval toho do smrti. Chtěl tudíž přinucením učiniti Maxima šťastným, neboť ho miloval jako vlastní dítě. Po dlouhých bojích rozhodl se konečně tento, že vyplní přání strýcovo. Byl však velmi na rozpacích, kde najíti dívku, s kterou by mohl býti alespoň snesitelně živ. Nechodil již kolik roků do žádných společností a neznal vůbec žádnou z mladých dívek. Byl tím nesmírně rozmrzen, když mu náhle napadla žertovná slova paní radové stran Violy. Vydal se hned na cestu k ní, aby

s ní o tom promluvil. Nenalezl jí však doma. Přivítala jej pouze Marie svým obvyklým krásným úsměvem. Byla tak roztomilou toho dne, nutíc jej, aby jen na tetinku počkal, že se asi brzy vrátí. Maximovi zdálo se, jakoby ji viděl poprvé. Což aby to zkusil s Marií? Tato myšlénka projela mu bleskorychle hlavou. Kde jen míval oči, že neviděl, jak byla půvabnou? Rychle odhodlán vypravoval Marii vše, a tázal se jí, zdali by nebyla jeho nabídnutím uražena a zdali by je přijala. Pravil jí s velikým pohnutím, že jí sice nemůže nabídnouti lásku, že již jednou miloval, a že jest přesvědčen, že nikdy více neucítí lásky pro jinou ženu; ale že doufá, kdyby ona měla pro něj trochu sympathie, že by mohli býti snad dosti šťastnými, arciť jestli ona snad již někoho nemiluje. Ku konci pak ji žádal, aby nechť se rozhodne jakkoli, této věci se nikdy nedotkla. Marie zbledla při jeho slovech. Všechna krev hnala se jí k srdci, které jí hrozilo puknutím. Zůstala však na oko klidná a za chvíli pravila:

„Kdybyste to nebyl vy, pane Lušíne, zamítla bych okamžitě váš návrh k takovému sňatku, jest velmi pokořující; avšak já vím, že jste mne nechtěl raniti. Nuže přijímám jej, vím, že tím udělám tetinku neskonale šťastnou, a pro ni bych učinila vše, jsem jí zavázána velikou vděčností. Co se vaší otázky týče, zdali někoho miluji — jest mé svolení nejlepší odpovědí, neboť musím vám říci, že bych obětovala své tetě vše, ale svou lásku, to cítím, že nikoli.“

„Děkuji vám, slečno, za vaši oběť,“ pravil Maxim dojatě.

„Neděkujte mi, prosím, není to žádná oběť, jest to pouze smlouva,“ pravila Marie s nádechem trpkosti, „ale budu hledět, abyste jí nemusil litovati!“

Byl největší čas, že se paní radová vrátila, neboť rozčilením stále rostoucím byla by se Marie skoro prozradila.

Maxim sdělil ihned vše s paní radovou, která byla radostí skoro bez sebe, objímala jednoho po druhém, a nezpozorovala, že Mariina bledá tvář a klidné oko Maximovo postrádají onoho zářícího výrazu, který jest šťastným lidem tak vlastním.

To vše stalo se před čtyřmi nedělmi.

Po tomto nutném úvodu vraťme se do salónu.

Pánové jsou již na odchodu. V tom okamžiku vchází panská Lotinka, nesouc na tácu telegram pro paní radovou.

„Z Vídně, od mé drahé Violy,“ zvolala tato s radostným překvapením. „Pomysli si, milé dítě, zítra přijede sem a zůstane u nás přes celé léto. Jak se na ni těším,“ pokračovala paní radová horlivě, „neviděla jsem ji již tolik let, byla zde naposledy, když jste byl vy Maxime s Leonem na cestách. Co jsem se jí od té doby nazvala; měla však vždy nějakou výmluvu, tak se mi alespoň zdálo, a již jsem se domnívala, že o mě nestojí. A přec vím, že mne měla velmi ráda hned když byla malá, tak že bývala její matka na mě žárlivou. Vy znáte Violu z mého vypravování, milí pánové, nuže uvidíte nyní sami, zdali jsem přeháněla. Těším se nyní dvojnásobně na Hrádek, jen za námi brzy přijeďte, oba, slyšíte, pane Stránský? Teď se nebojím, že vám tam bude dlouhý čas!“

Maxim i Emil ujistili paní radovou, že přijedou co nejdříve. Za chvíli se poroučeli. Maxim políbil Marii ruku na rozloučenou.

II.

Uplynulo asi čtrnáct dnů od onoho večera, v kterém se paní Bernardová rozloučila se svými přáteli v Praze. V krásné zahradě, která se rozkládá za pěkným jednopatrovým domem paní radové, sedí v zarostlé besídce dámy za kulatým stolem, na kterémž stojí ještě kávové náčiní, ačkoliv jsou dámy již hezkou chvilku po svačině. Uprostřed sedí paní radová v tmavých foulardových šatech s bílým, krajkovým šátečkem na hlavě, který jí velmi dobře sluší k ruměným lícím. Těch čtrnácte dnů na venkově učinilo na ní pravý zázrak, vypadá o několik let mladší; můžeme něco, vlastně mnoho připsati na vrub radosti, kterou jí způsobila Viola svým příjezdem a nyní svou přítomností.

Viola není její příbuznou, jest dcerou její přítelkyně, a bývala jejím mazlíčkem hned v dětských letech, a její tajný plán byl, jak jednou Maximovi svěřila, ji zasnoubiti svému synu, až se vrátí z cest; avšak jeho smrt zmařila navždy tento plán. Otec Violin byl zámožným obchodníkem; asi před patnácti lety přestěhoval se z Prahy do Vídně, kde svůj obchod ještě rozšířil a dosti značného jmění získal.

Viola byla zpěvačkou a měla jediné svému krásnému hlasu a nepřekonatelné touze k umění co děkovat, že se dostala k divadlu; neboť celá rodina byla vzbouřena proti ní, když poprvé to přání vyslovila. Konečně ale když viděli, že její předsevzetí jest nezvratné, dovolili jí toho, a nemusili vskutku litovati, neb ona slavila hned na počátku značné triumfy, které rok co rok stoupaly. Vystoupila poprvé v Rusku, odkudž se jí dostalo skvělého nabídnutí do Anglie k divadlu „Her Majesty“; odtud pak přijala engagement do Ameriky, a teď naposledy zpívala v Italii.

Když se vracela do Vídně ke své rodině, napadlo jí, že již tak dlouho slibuje paní radové svou návštěvu. Rozhodla se rychle, stráviti celé léto u ní, neboť věděla, že bude přijata s otevřenou náručí.

Viola byla vysoké postavy, tmavých očí a vlasů. Byla oděna v bledý letní šat, v temných vlasech měla zastrčenou žlutou růži. Nebyla krásnou, a přec, kdo ji poznal, byl jako okouzlen, zvláště když promluvila tím zvučným altem, který byl i v řeči tak měkký a lahodný.

Vypravovala právě své tetě, jak paní Bernardovou ráda nazývala, o svých cestách, o divadle, jeho příjemnostech a obtížích a končila těmito slovy:

„Věř, drahá tetinko, že jsem již syta toho všeho, a jsem ve velkém pokušení divadlo na vždy opustiti. Jsem dosti bohatou, a sláva mne více nevábí. Ta byla kouzlem pro dívku dvacetiletou, nyní mně bude brzy třicet a já jsem vystřízlivěla.“

„A což láska, Violo, nepotkala jsi ji nikde na své pouti?“ ozvala se Marie, která až doposud tiše poslouchala, rovnajíc květiny, kterých měla plný klín. Byla před svačinou s Violou v háji, a po cestě sbírala luční květiny, které velmi milovala; vázala z nich vždy velmi vkusné kytice.

„Lásku?“ opakovala pološeptem Viola, „ano poznala jsem ji též,“ dodala po krátké přestávce. Pak jela svou krásnou rukou přes ubledlou tvář, jako by tím pohybem chtěla setřásti onen bolestný výraz, který se na ní při otázce Mariině rozprostřel.

„Kdyby to nebylo indiskretní, prosila bych tě, abysi nám o ní vypravovala, milé dítě,“ řekla paní radová, „víš, jak mne vše zajímá, co se tebe týče, ale jen pod tou podmínkou, není-li ti to snad nepříjemné,“ dodala rychle na to.

„Nemluvila jsem sice doposud o tom s nikým,“ pravila Viola, „ale chceš-li, budu ti to vypravovat. Jen zůstaň, Marie, máš-li totiž chuť poslouchati,“ pravila rychle, když viděla, jak tato vstává, chtíc se vzdáliti. „Ostatně budu se svým románem brzy u konce. Nestojí snad ani za vypravování; je to pouze malá episoda, ale měla v mém životě hluboký význam.

Bylo to krátce po mém příjezdu do Anglie,“ začala Viola, „byla jsem tam zahrnována slávou a pochlebenstvím se všech stran, tak že jsem žila ve stálém opojení. Nebylo mně tehdy ještě úplných dvaadvacet let, a já bláhová myslila jsem, že není většího štěstí na světě nežli moje. Měla jsem celé zástupy ctitelů, ale ani jeden z nich mne nezajímal více nežli ti ostatní. Jednoho dne sešla jsem se ve společnosti s jedním z mých krajanů; bylo to u lorda M... Byl mně představen jedním z mých známých, který věděl, že jsem rozenou Češkou. Odporučil mi svého přítele co nejsrdečněji. Silver, tak jej budu jmenovat, navštívil mne častěji, a my se stali brzo přátely. Mluvívali jsme o své společné vlasti, o umění, o svých ideálech, a shledávala jsem ku podivu, že se naše náhledy skoro vždy shodovaly. Pozorovala jsem brzy, že Silver mne miluje, ačkoliv on se o tom nikdy nezmínil. Byl mně velmi milým, ale nemyslila jsem, že by mně mohl kdy býti více nežli přítelem. V mé hlavě a v srdci mém vířila tehdy jen touha po nových triumfech, která zatlačila na nějaký čas vše ostatní do pozadí.

Jednoho večera sešlo se několik přátel u mne,“ pokračovala Viola po krátké pause, „a byli jsme velmi veseli. Bylo již hezky pozdě a hosté moji se měli k odchodu, když se jeden z přítomných pánů tázal jedné z dám, má-li láska k umění, když přijde do konfliktu s láskou k muži, ustoupiti čili nic. Předmět otázky byl zajímavý, za chvíli vznikla všeobecná debatta. Mluvilo a žertovalo se mnoho pro i proti. Nesúčastnila jsem se v debattě, seděla jsem opodál u krbu a mlčela jsem. V tom přistoupil ke mně Silver, a vážným, rozechvělým hlasem se mne ptal po mém mínění. ‚Nevím, co jest to pravé, ale já bych neopustila divadlo k vůli žádnému muži, byť by mne sebe více miloval,‘ řekla jsem trochu rozmarně. Zamrzelo mne to však v tom okamžení, když jsem spatřila Silverovu změněnou tvář. Neřekl ani slova, uklonil se jen zlehka a ustoupil. Za malou chvíli na to rozešla se celá společnost, aniž jsem měla příležitost promluviti několik slov se Silverem.

Zůstala jsem samotna se svou společnicí, s kterou jsem se též za chvíli rozešla. Pamatuji se dobře na onen pozdní večer. Byla jsem trochu rozmrzelá Silverovým chladným chováním, nepřikládala jsem tomu však dalšího významu; myslila jsem, že do zítřka zas bude vše v pořádku.

Když jsem se vrátila druhého dne ze zkoušky, našla jsem na svém stolku list od Silvera následujícího obsahu:

„Buďte s bohem! Odjíždím. Vy víte, že Vás miluji a uhodla jste jistě, proč jsem se Vás včera ptal — porozuměl jsem Vaší odpovědi až příliš dobře! — Mýlil jsem se, nejste tou ženou, kterou jsem ve Vás zbožňoval. Buďte šťastna.“

Těchto několik slov bylo bez podpisu. Byly psány v největším chvatu, aneb ve velkém rozčilení. Nemohu ti říci, milá teto, co se ve mně dělo po přečtení těchto řádků. Nemilovala jsem Silvera, aneb jsem snad o tom sama nevěděla, ale nyní probudila se ve mně jako zázrakem žhoucí vášeň k němu a myslím, že bych byla dala život za to, kdybych jej byla mohla jen ještě jednou spatřiti. Zoufala jsem sama nad sebou, někdy opět jsem doufala, že přemohu neblahou vášeň svou, a pohroužila jsem se s celou duší do svého studia — — — vše bylo marné. Odhodlala jsem se, že budu Silverovi psáti, že mu vše vysvětlím. Psala jsem mu, co nevím sama již; nedostala jsem však žádné odpovědi. Nevím ani, dostal-li můj list. Odjela jsem brzy na to do Jižní Ameriky, neboť jsem chtěla daleko, co možná nejdále. Neviděla jsem jej nikdy více, nevím ani, zdali žije čili ne a přece jej miluji, v srdci mém žije stále ona láska stejně silná, jako v onen den, v kterém tak neočekávaně se probudila. Uzřím-li jej ještě někdy? Nevím, někdy se mně však zdá, že se přece ještě sejdeme.“

Těmi slovy skončila Viola svoje vypravování. Za chvíli vstala, a líbajíc paní radovou na čelo, pravila:

„Dovol, milá tetinko, abych šla na chvíli do svého pokoje, rozčílilo mne to vypravování více, nežli jsem myslila. Za hodinu jsem opět u vás.“

V tom blížila se kvapem Lotinka, volajíc z dálky:

„Milostpaní, jsou zde páni z Prahy; řekla jsem, že jsou dámy v besídce, a oni jdou zrovna sem; já jsem je však předběhla, abych to mohla milostpaní ohlásiti.“

„Pan Stránský a Mariin ženich, nu konečně že přece přijeli!“ zvolala radostně paní radová, obracejíc se s těmi slovy k Viole.

„Jak, Marie jest nevěstou?“ ptala se Viola v udivení, — a vy jste mi nic neřekly!“

„Musila jsem Marii slibit, že ti nic neřeknu; chtěla tě překvapit představením svého ženicha, a nyní jsem na to docela zapomněla,“ smála se paní radová. „Prosím tě, zůstaň ještě chvíli, Violo, můžeš pak hned odejít; ostatně bys se s nimi setkala na cestě, přemoz se trochu, milé dítě, viď, že to dovedeš?“

„Toť se rozumí, nesměla bych býti herečkou,“ pravila Viola znova sedajíc.

Mezitím vyšla již Marie pánům několik kroků vstříc.

„Buďte nám vítáni,“ přivítala pana Stránského a podávajíc ruku svému ženichu, pravila: „Nejdete dlouho!“

Na prahu besídky objevil se zářící obličej paní radové.

„Dobrý den, pánové, jen dále, jen dále!“

„Drahá Violo, dovol, abych ti představila svého ženicha,“ chtěla říci Marie, vstupujíc s Maximem do besídky, když po prvních slovech ucítila prudké škubnutí ruky Maximovy, který držel její ruku ve své. Zastavila se a pohlednouc udiveně vzhůru spatřila Maximovu vzrušenou tvář. Díval se vytřeštěným zrakem do besídky, jako kdyby tam viděl nějaké zjevení.

Obrátila rychle hlavu týmže směrem a uzřela Violu vzpřímenou, bledou a chvějící se.

Sotva slyšitelné „Maxime“ splynulo s jejích pootevřených rtů. Maxim se ale již vzpamatoval. Postoupil o krok blíže a pravil dosti pevným hlasem:

„Vy zde, miss Livie? To jest neočekávané shledání!“

„Vy se znáte?“ zvolala paní radová, nanejvýše překvapena, vstupujíc právě s panem Stránským do besídky. Nepozorovala nic z předešlého výstupu, který trval jen několik sekund, neboť se zastavila na prahu s mladým doktorem, kterého velmi srdečně vítala.

„Ale jak pak to říkáte mojí Viole, vždyť se nejmenuje Livie!“

„Milá tetinko, ty zapomínáš, že jsem v prvních letech vystupovala pode jménem Livie Hermerové, neboť jsem nechtěla kompromitovati jméno své rodiny v těch začátcích, které jsou všude těžké; a v těch letech jsem se seznámila s panem Lušínem,“ tak vysvětlovala Viola, která neobyčejnou silou svého ducha potlačila své pohnutí tak, že ani paní radová, ani doktor Stránský ničeho nepozorovali.“

„Ach arciť, nyní se pamatuji; ale jest tomu již hezky dávno, nu tím lépe, že se již znáte, budete si moci vzájemně vypravovati, co jste zažili. Zde toho pána však asi sotva znáš, pan doktor Stránský, moje rozkošná Viola Kottová,“ představovala paní radová. Viola pokynula lehce hlavou; pak obracejíc se k paní radové pravila žertovně:

„Ty se nebudeš zlobit, milá tetinko, když tě upomenu, že jsi mne na hodinu milostivě propustila, víš že musím okamžitě odpověděti na dopis svých rodičů. Pánové mne zajisté omluví.“

„Ano, ano, jen jdi, miláčku, skoro bych na to byla zapomněla,“ odpověděla paní radová, která ihned pochopila výmluvu Violinu; ale přijď brzy, co nejdřív budeš moci.“ Podala Viole s přátelským úsměvem ruku; tato ji lehce stiskla a ukloniviši se pánům, zvolna odcházela.

(Pokračování.)

Z nové poesie francouzské.

Paul Bourget.

Hudba.

I vzešla luna čistá, však chladnější v svém [illegible]
než na uplynulou lásku je dané vzpomínání.
Ve hloubi [illegible] nebes lesk hvězdný [illegible]
leč méně se stále jak zamlžené [illegible]

v noci kde myšlenka se skrývá, jsouc duši neslušena,
a kdesi housle lkají tak něžně jako žena,
hlas jest slabne, slabne, jsa tichou touhou schvácen,
a zpívají! Zas jeden pro štěstí večer ztracen.

Stará vzpomínka.

Jak vzpomínám po zelenavé pláni,
mha halívá vrch [illegible] hali.
— Já slyšel tvého dechu vlahé vlání,
když v lese noc jsme se milovali.

Mha halívá vrch [illegible] hali.
Kol v sluch mi zalehá teď chladná [illegible]
— Když v lese noc jsme se milovali,
jak šťastni byli jsme, jak [illegible] náš rým!

Kol v sluch mi zalehá teď chladná [illegible]
bez dojmů krásný kraj, ten kolem leží.
— Jak šťastni byli jsme, jak [illegible] náš rým.
v snu ruce tvé mne chtěly zadržeti.

Bez dojmů krásný kraj ten kolem leží
a stále zřím tě [illegible] v opojení
v snu ruce tvé mne chtěly zadržeti,
i spánek tvůj, kdy hýčkal moje snění.

Krásný večer.

Když v [illegible] západním jak v růžích [illegible] plane,
a teplý, [illegible] dech vla v [illegible]
tu z celé přírody až v srdce [illegible] kane,
být šťastným — aspoň na chvíli!

To štěstí vyčerpat, že [illegible] dokud [illegible]
je [illegible] čas a večer [illegible],
než [illegible] v noc, jak [illegible]
do [illegible] — my v snu [illegible].

Kolem chrámu.

Chrám [illegible] vzchází
ze skály [illegible], z lesa v les,
zvon stříbrné své [illegible],
a ve větru [illegible] ples.

U kostela je hřbitov, v [illegible]
co mrtvých jen tam spočívá.
dům Krist je [illegible] balzámem,
hřbitov se v [illegible].

Les [illegible] květy, [illegible]
[illegible] a [illegible]
vždy [illegible] na ten [illegible]
[illegible] ve [illegible].

Les aveux 1882.

Armand Silvestre.

Píseň.

Hrdlička dala se v let,
v tom ruce tvé se zavíraly,
z obrysů křídel jí hned
svůj vděk a čarný útvar vzaly.

Jakmile kyn jich se vznes',
ten úběl, vlnivý skvost, výše,
řekl bys, radost a ples
to pláka, když chce vzletět výše.

Ó světlo! ó stíne jich,
svou duši cítím uvězněnou,
v těch bílých ručkách jak sníh
a přece světlu navrácenou!

Pays des roses 1882.

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

VIII.

Druhého dne pak paní babička ráno nastoupila cestu k švakrovi Krónovi. Vrátila se bledá, uplakaná, rozčilená. Ale v poledne obdržel pomocník z lékárny řádně měsíční svou mzdu i zaplaceny též všechny k výplatě předložené běžné obchodní účty...

Josef Perner byl neočekávaně z osamělých svých studií vytržen... Zaklepal u něho Václav Krón.

Byl mužem babiččiny sestry, jež byla mnohem mladší než babička, ale když se v dvacátém svém roce vdávala, brala si vdovce s prokvetlým již vlasem. Byl tedy švakr Krón teď již starcem úplným, nalézaje se v koncích osmé desítky svého života. Nicméně však byl dosud mužem plným síly; chodil vzpřímeně a tváře měl zdravím kypící.

Byl v S. poslední člověk, jenž nosil cop. Starý voják, který bojoval pod Laudonem a na dobu slávy rakouských zbraní vzpomínal s velikou pýchou, měl vše, co v mládí jeho bylo mravem, v obyčeji, za výkvět všeho dobra, vší prospěšnosti — konec století, jež celé Evropě přineslo tolik překvapení a neočekávaných změn, i počátek století nového byly mu hrůzou... Svět považoval za zvrhlý, hanebný, klesající kvapem do záhuby... V úctě měl jediné minulost a cop zdál se mu býti znamením uplynulé té říše dobrých mravů a kázně, ale také statečnosti — kdežto teď změnilo se vše v chaos pusté bezbožnosti a při tom osobní měkkosti, zbabělosti, značící všeobecný rozklad lidské společnosti — příchod nejen náboženského ale i politického a sociálního antikrista...

Úcta páně Krónova ke všemu, co pocházelo z minulosti, a nenávist k novotám byla tak veliká, že i pantalony přicházející všemocnou módou v užívání, prohlásil za čirou hanebnost, a když mu jeho syn z prvního manželství, dvorní rada Fridrich Krón poslal kdysi z Vídně, kde měl sídlo, k svátku nové šaty — dal se obdarovaný místo díků do zuření a vztekle volal po sekyře, že musí na místě ničemné ty plundry, klátící se při každém zavanutí větru jako sukně ženská, useknouti a proměniti bezbožné pantalony v pořádné kalhoty, jaké sluší se, aby nosili lidé počestní...

Zlost starého vojáka přešla brzo a Václav Krón nosil obdržený šat — ano, chlubil se jím i poněkud; vždyť pojilo se k němu jméno jeho syna, na jehož vynikající kariéru byl velice hrdým.

Václav Krón byl vůbec značně prchlivý a v ráži byl by vše rozdrtil, co přišlo mu do cesty a pod ruku; za chvíli však utišila se pravidelně vášeň jeho, vykouřila se nadobro a z tygra stal se pak beránek — bylť člověk dobrák od kosti a skorem slaboch.

S dědečkem Pernerem vybojovali za života mnohou, přemnohou půtku, což při povahách tak velice se lišících nebylo divu. Dědečkovy velkolepé podniky jmenoval švakr jeho zkrátka „hloupými kousky“ a podráždil takovými urážlivými projevy začasto i paní babičku, která u veřejnosti vždy brala manžela svého do ochrany nepřipustíc na pověst jeho ani nejmenší poskvrny.

Jest nepochopitelno, kterak střízlivý ve svých myšlénkách, vždy pozemsky střízlivý a nikdy vzdušně fantastický Václav Krón dal se dědečkem přemluviti k súčastnění se známého obchodního podniku s Indií — zdá se, že tenkrát dědeček, nalézaje se v úzkých, užil nějaké šikovné lsti, aby k penězům si pomohl. Proto byla, když listem z Mohuče na jevo vyšla holá pravda, u Krónů bouře, jaké tam nepamatovali. Hlava rodiny nebyla sebe mocna a rozbila vztekem džbán i sklenice, jež nalézaly se právě po ruce, když zdrcující zvěst přinešena... Švakr lékárník, rozumí se, nešetřen a nebyla snad nikdy o něm pronešena kritika tak zdrcující jako tenkrát — ale také k sobě, k osobě své, byl podrážděný Marsův syn více než spravedlivým... nazval se bezohledně a málo delikátně, jednoduše „starým oslem“, který šel na lep, sednul na vějičku jako nerozumné lesní pískle... Nešlo mu snad ani tak o ztrátu vlastních peněz, jako se styděl, že dal se vůbec oklamati neprohlednuv hned v základech střízlivou svou myslí dědečkovu utopickou stavbu...

Několik dní nebylo s ním řeči, nebyl přístupným žádnému konejšivému slovu, žádné domluvě — chtěl dědečka zničit, na mizinu přivést, exemplárně potrestat... Dal napsati naň žalobu i právní výpověď půjčeného mu nedávno i dříve kapitálu, do posledního krejcaru; chtěl skoupiti i jiných věřitelů pohledávky na lékárně, aby

nepřítele úplně měl v své moci a mohl s ním naložiti dle libosti — — a to že učiní s největší krutostí! — Nepochybně byl by Václav Krón podepsal tenkrát pro dědečka i ortel smrti. Přiveden konečně k rozumu, litoval mnohého, co učinil i co řekl v přenáhlení — ale na dědečka se neudobřil. Odpustil mu, co se stalo, ale více nechtěl o něm ani slyšet. S babičkou zůstal nadále v styku co nejlepším, přátelském — ačkoli babička Krónovic domu co možná se vyhýbala k vůli manželu, který tam vážen tak lehce; aspoň nikdy od té doby nehledala tu pomoci.

Až konečně nevěděla si rady octnuvši se v nesnázích, z nichž nebylo jí jinak vyváznouti, z nichž nebylo jiného východu... i rozpomenula se na švakra a obrátila se na něho žádajíc o pomoc.

Obdržela od přísného starce také svůj díl, přečetl jí důkladnou kapitolu; pověděl jí pořádně, co si myslí o její slabosti vůči manželu — její malomocnosti, s kterou dívá se na dědečkovy odvážné hry, jimiž od let již rodinný blahobyt a štěstí budoucnosti se podrývá...

Paní babička s pláčem vyzpovídala se švakrovi ze všech hříchů svých i manželových...

Zhrozil se, jak daleko dospěla zhouba Pernerovského jmění. Měl za to, že aspoň babiččin podíl otecký netíží více než jím poskytnutá půjčka — — Zde nemohl se Václav Krón ve své spravedlnosti nešetřící ani sebe zdržeti, aby málo lichotivými slovy neuznal svou spoluvinu na žalostném tom stavu — — vždyť pomocí svou k prvnímu obtížení čistého babiččina statku ukázal dědečkovi sám novou cestu pro zabedněný jinde se všech stran jeho kredit! — — Měl jménem rodiny Železných položiti protest, aby majetek pocházející s jejich strany stržen byl ve vír Pernerovského úpadku...

A Josef? — — — Starý Krón nemaje v poslední době styk s lékárnou neměl o všem tom, co odehrávalo se tam v rodinném lůně, pravého ponětí. Známo bylo mu ovšem, že syn povolán domů proto, aby nápravu ve věcech finančních a hospodářských zjednal; ale viděl na vlastní oči, že nestalo se pranic, že neučiněna žádná změna v dosavadním systému, jak dědečkovo zakládání vinice dosvědčovalo... Měl tedy za to, že mladý muž oblíbil si příliš velký svět, v kterém po léta meškal, i vyhýbá se tomu všemožně, aby zůstati musil v maloměstském s... ském vzduchu, zapřažen ve jho práce.

Teď pozual ze zpráv samy babičky, z jejích stesků, že právě jako její láskyplné útoky také synova nejlepší vůle, s kterou domů se vrátil, odráží se marně bez úspěchu od dědečkovy houževnatosti, s kterou lpí na svých fantasiích — jimž obětuje vše a v jichž prospěch důvěřuje, nechce ničeho se vzdát z práv svých a domnělých svých povinností k rodině, přenésti snad obé, povinnosti i práva na jiného, na syna... složiti zkrátka vládu byť i nad jediným zrnem vinného hroznu a jemu ji postoupiti...

A přece — toto státi se musí za každou cenu! S tím švakr Krón ovšem souhlasil. — Jinak v brzku rozpadne se a rozkutálí celý vinný hrozen...

Václav Krón ochotně založil babičku žádanou pomocí peněžitou, jíž pro okamžik následkem ztráty lipového medu nevyhnutelně zapotřebí bylo, i slíbil jí, že nezůstane déle nečinným divákem a právem člena příbuzenstva v záležitosti na lékárně se činně vmísí — proti dědečkovu podvratnému hospodářství důrazně súčastní se protestu...

Zůstal u strýce Josefa nahoře v pokoji dobrou hodinu. Pak vyšli společně ven a rozešli se s přátelským stiskem pravic.

Krón nabyl k mladému svému příbuznému úcty; mluvil o něm celý večer s největší chválou nepozoruje, že naproti sedící jeho dceruška hluboce se zardívá a zapomíná nadobro večeřeti... Byl se dosud s Josefem setkal zřídka — jednou když vrátiv se ze Švédska přišel učinit jemu a rodině jeho návštěvu a pak dva- až třikráte s ním promluvil, vždy několik zdvořilých, ale bezvýznamných slov. A tu nedospěl v úsudku svém o mladém muži o mnoho dále, nežli že jeho vous na tváři shledal praošklivým, ohyzdným, bijícím ve tvář vší slušnosti, všemu lidskému pořádnému vkusu. Dnešní důvěrnou rozmluvou zalíbil se mu mladý muž tak, že dovedl si jej i ve vousech představiti bez pocitů nepříjemných.

Také však Josef Perner objevil zlaté zrno, které pod staromódním zevnějškem strýcovým a za škraboškou jeho copařských názorů o světě klíčilo. Shledal v něm muže rozšafného, poctivého a zároveň dobrého — charakter v každém ohledu.

Přijal vděčně pomocnou ruku, kterou nabídl jemu k záchraně těch, již byli jeho dobrodinci — babičky i dědečka — — třeba by záchrana ta proti vůli tohoto se stala... Návštěva strýcova vyrušila jej nadobro z jeho snů, v které shledav marnost svých dědečkovi učiněných návrhů upadl. Zavřel neprodleně své knihy a složil je na psací stůl... Hotovil se k činům, k rázným činům.

Na večer, když za ním dvéře jeho pokoje zapadly do zámku — letěly hlavou jeho snové na švédský ráj, který poslední dobu zas tak blízkým se mu zdál — — — ale vůle jeho rázem zatlačila všechny dotěrné citové záchvěvy...

Ruka chvějíc se, chopila se skřínky z růžového dřeva — ale ruka pevná ji odložila... ovládal se docela...

A teď započaty proti dědečkovi společné usilovné podniky.

Neočekávaně obdržel návštěvu švakra Króna; ulekl se značně — věděl, že kroky ty nejsou učiněny nadarmo. V průvodu příchozího nalézal se Josef.

Babička byla přítomna a věděla o všem, co se chystá. Souhlasila, ale spatřivši ve dveřích švakrovu bílou hlavu s černou mašličkou v týle a za ním vážnou a odhodlanou tvář synovu, byla by s největší chutí dědečka kamsi ukryla, aby jej nenalezli... dvéře byla by hostům zavřela před očima — bylo však již pozdě; nebylo vyhnutí.

„Aj — to jsou k nám hosté! — To jsou k nám hosté!“ — — — volal dědeček, vzpamatovav se z leknutí i postoupil vzácné návštěvě naproti. „Sboř honem kamna, Toninko — — dej zvonit na poplach!“ — — —

„Na poplach! — ano — na poplach!“ — chopil se slova pan Krón k dědečkovým vtipům neukazuje se nikterak vnímavým. „Na poplach jest nejvyšší čas, aby se zvonilo u Pernerů! — — — A proto jsem zde!“ — řekl bez otálení přikročiv k jádru věci.

Dědeček byl hned doma — věděl, co vše má znamenat. Pohledl na babičku a poznal, že i ona v dnešním útoku má účastenství. „Et tu Brute?“ — otázal se Jo-

sefa hlasem bolestně dojatým... Adressována byla výčitka ta vlastně babičce — a také neminula se účinku...

Václav Krón nebyl člověk, který by nadělal mnoho řeči. Řekl dědečkovi zkrátka co a jak. Pernerovský majetek jest bankrot. Dnes zítra musí býti již zadáno o prodej nemovitosti.

Dědeček neodvětil ani slova; věděl nejlépe sám, že v slovech těch není nepravdy. Obdržel právě dnes důkazy, jež ho nemohly nechati v pochybnosti.

„Avšak rodina“ — pokračoval mluvčí — „tomu nepřipustí — zamezí v čas, aby nedošlo k nejhoršímu.“

Dědeček se skorem zaradoval. Unešen vlastním svým přáním, měl je za skutečnost i očekával již, že nabídnuta mu bude — nová vydatná půjčka.

Promluvil také v tom smyslu a doložil hned, že vše zase vyrovná — až jen stříbrňáky, které teď zdánlivě lehkovážně vydává na uskutečnění kolossálních svých plánů, počnou létati zas nazpátek — pěkně v houfech za každého jednotlivého vypuštěnce...

„Vrabci na střeše!“ — poznamenal švakr svým řízným způsobem. „Lepší jest holub v pěsti... A mohl bys konečně již přijít k rozumu, švakře! — — Jíti do sebe a zanechat všech hlouposti!“ — doložil Krón zmírniv nevlídný svůj hlas v tóny skorem přátelsky prosebné, při posledních hrubě urážlivých slovech až něžné...

„Jedná se jediné“ — vmísil se v rozmluvu Josef, aby přetrhl rozpačité mlčení, jež nastalo — „jedná se o pokojné, bezstarostné stáří matky — — — neméně o budoucnost tvou vlastní“...

„Která má od dneška“ — odpověděl dědeček trochu podrážděně, ale více trpce a ještě více žalostně — „spočívati ve tvých rukou“...

„Ano“ — vpadl švakr Krón neústupně, „a v těchto výborných rukou! — Josef s mým přispěním vyplatí dědičný statek Antonie a za to obdrží lékárnu se vším příslušenstvím — kdežto já za vyplacený kapitál převezmu i s celou tíží spočívajících na tom dluhů ostatní, co patří k Pernerovskému majetku — hospodářství — stavení i polnosti“ — — —

„Zahradů — dvůr — — krásné naše pozemky, jež od dvou set let Pernerové rozmnožovali“...

Švakr Krón byl by s chutí něco prohodil kousavého, ale v čas zadržel jed svůj za zuby.

„To vše má přijíti do cizích rukou!“ — bědoval dále dědeček — „ano — cizích, třeba přátelských rukou“ — — opakoval, snaže se příkrost výrazu svého zmírniti. „Stodoly, stáje i sýpka za městem a pak — Mys dobré naděje — — — můj Mys dobré naděje!“ — — — Dědeček obrátil se tázavě a spolu prosebně k babičce přistoupiv k jejímu sedadlu — „mé rozkošné vinice, v které jsem pustou dříve a neplodnou poušť právě obracel!“ —

Babička nepromluvila slova, ale oko její se zalilo a ruka konejšivě pohladila čelo dědečkovo...

„To vše to tam — to tam!“ — zaúpěl dědeček — „odpluje — — odletí s větrem! — — — A my — na suchu — — na písku“ — — —

„Na pěkném statečku“ — — — přerušil jej Josef hlasem chlácholivým.

„Který zabezpečí vám oběma bezstarostné, příjemné stáří“ — doložil Krón — „toť na mou věru není osud příliš hrozný! — — — A na lékárně bude syn, který zachová ji svému jménu... Po čase bude moci i ostatní majetek Pernerovský ode mne zpět vykoupiti...“

„Nuže — švakře!“ — — zvolal pojednou zas příkrým svým hlasem — „Teď toho mám ale dost! — Myslím, že činím ti nabídnutí dosti počestné a že chovám se v té věci jako opravdový přítel. Ze ziskuchtivosti snad mě neviníš?“ — — —

Dědeček chopil se švakra za obě ruce; s té strany byl opravdu dalek vší nedůvěry.

„Či chceš si pomoci sám?“ — — zvolal Krón trochu již nevrlý dlouhým protahováním záležitosti.

Dědeček místo odpovědi sáhl do kapsy a vyndal list i podal jej švakrovi.

Tento přeletěl zrakem v rychlosti jeho obsah. „Tuto ránu od tebe odrazím — zadržím ji“...

Bylo to úřední povolení exekučního prodeje domu na náměstí i se zahradou a lékárnou na něm radicírovanou, jakož všech do knih zanešených Janu Pernerovi patřících pozemků...

Výstupem tímto skončila návštěva. Václav Krón odešel. Josef chvíli ještě prodlel s oběma staroušky, snaže se na veselejší cesty myšlénky jejich uvésti. Pak vytratil se a ukryl se do pokoje svého.

Prudce jal se tam procházeti. Od okamžiku toho, v který práh domova překročil, nepocítil touhu tak mocnou po světě, který byl opustil... Nedal se jí přemoci — byl silen a silnější než kdykoli; zde jest jeho povinnost... tento kalich musí vypiti!...

IX.

Dědečkova skleslá a nezbytné nutnosti podávající se mysl nevytrvala dlouho v tomto stavu. Václav Krón hned na příští den po rozmluvě s dědečkem zaručil se zaň úředně svým jměním a tím povolený věřitelům prodej pozbyl své moci. Všechny podané na Jana Pernera žaloby vzaty ochotně zpět.

Dědeček si volně oddychl.

Švakr Krón ovšem bezodkladně činil rozhodné kroky, aby změny ustanovené se provedly. Josef zaujal již v lékárně místo, a u notáře pracovaly se smlouvy. Avšak o překot nebylo možno vše provésti; k úplnému urovnání záležitosti, k uvedení všeho do pořádku potřebí bylo jakéhosi aspoň času. Dědeček vynasnažil se ze všech sil, aby lhůtu tuto co možná prodloužil, posunul do dálky...

Mluvil se švakrem i s Josefem o budoucnosti jako o něčem, co pevně a nezvratně jest ustanoveno, ale — nalézal vždy nových a nových vytáček, a v rozhodném okamžiku podařilo se mu vždy do cesty, jíž vyjednávání se ubíralo, nakupiti dovedně nějakou překážku, jejímž odstraňováním dosažení cíle zas se protáhlo...

Oddával se v osud nezvratný s častými sice vzdechy, ale s hotovou jinak na pohled resignací — avšak ve skrytosti duše jeho planul vždy mocněji a mocněji oheň sebedůvěry, a v milostných jeho libánkách s babičkou vzplanula z jeho podání se proudu nezbytnosti a neodvratnosti často pojednou, náhle jiskra, jejíž svit rozplynul se v déšť krůpějí duhových barev...

Mys dobré naděje ležel dosud pod sněhem a práce v stodole i ve sklepích zakročením páně Krónovým zastavena — — ale dědeček neodvolal jméno, které dal

bývalým božím mukám... On třímal dosud prapor zelený a nevěřil, že by zcela do opravdy musil jej vůbec kdy skloniti... Nesnáz okamžiku a zdánlivou nemožnost jiného z ní vyváznutí než uskutečněním proposic švakra Króna, považoval za přechodní dobu — očekával pomoc odjinud — náhlou pomoc — — nevěda odkud — ale očekával ji... Věděl, že jaro přijíti musí, pod jehož teplým dechem sejde sníh a steče po skalnatých stráních kopce, a věřil pevně — že týž sluneční úsměv vykouzlí pak na pusté přítomnosti poměrů také zeleň, krásnou, svěží zeleň a květy...

Dědeček ve svých nadějích byl skorem šťasten... S Pliniem bavil se dále důvěrně, čerpaje z něho nové vždy vědomosti pro rozsáhlý podnik, o jehož konečném uskutečnění nezvratně byl přesvědčen... Avšak neměl k lítosti své více moci, aby každou myšlénku, jež v hlavě jeho buď samostatně nebo povzbuzením lektyry vznikla, přivedl k platnosti...

V lékárně přerušen styk jeho s odřeným šuplíkem, nalézajícím se v pultu uprostřed krámu, nadobro... též paní babička neměla více příčiny, uchraňovati část stržených dvacetníků, jež vybíral teď a obracel na prospěch obchodu Josef, vypláceje na domácnost denně potřebnou částku... a přece — — paní babička provozovala i na dále, ačkoli v míře značně menší, obvyklou hru na schovávačku... Čas od času otvíralo se dědečkovi dobrovolně sladké nitro hořce — paní babička nemohla viděti, jak čelo starouška jejího vráščité lety, ale ne starostmi, byť i na chvíli, opravdu zármutkem se kaboní... i překvapila drahého jí tak ubožáka pomocí svou čím neočekávanější, tím příjemnější — poskytující dědečkovi možnost, aby aspoň některý nový nápad realisoval...

Tím způsobem pořízen malovaný štít, aby zdobil jednou průčelí vinárny, v kterou by švýcarský domek na patě Mysu, ustanovený původně pouze za obydlí hlídače, prospěšně mohl se proměniti...

Tak zakoupeno několik důležitých a vzácných odborných knih, a učiněno zajímavé opatření dlouhých holí, nahoře kratšími příčkami změněných v kříž, jehož ramena ozdobená různými, křiklavě zbarvenými cetkami, na konci chovala po třech na provázkách zavěšených zvoncích — vše na postrach mlsným vrabcům, aby udržováni byli jednou přece v uctivé vzdálenosti od zrajících hroznů...

Téhož pramene použil dědeček i ve směru mnohém jiném, nevztahujícím se k budoucí vinici...

(Pokračování.)

Boj na život a na smrt.

Z drobných dramat zákulisních. Napsal *J. Arbes.*

(Dokončení.)

Po šestnácti letech nejskvělejších triumfů, jež přelétly jako divuplný, krásný sen, po této zdánlivé pídi času jest talent její sice posud ještě v plné svěžesti a síle; ale tu a tam zaznívá již útrpný, posměšný, ba i jízlivý šepot, že — stárne...

Předčasná, úžasně předčasná starobo! V třicátém sedmém roce věku svého — při plném, kypícím zdraví, při zdravých, neochablých smyslech a talentu vytříbenějším, vyspělejším, dokonalejším než před lety...

Tak rychle, tak úžasně rychle nestárne žádný umělec — nikdo — nikdo...

Cítí veškerou trpkost neodvratného osudu. Pochopuje vše, snaží se s resignací oddati se v nezbytnost; ale lítost a bolest svírá jí křečovitě ňadra... Umění bylo jí vším — bez umění, bez sladce omamujícího a přece povzbuzujícího, vzpružujícího potlesku jest pouhým stínem, ploužícím se chabě a zmalátněle drsnou všedností — bez umění, jediné kotvy, zívá na ni nedostatek a v pozadí číhá i bledolící bída...

A přece, přece není pomoci... Musí obor svůj posavadní postoupiti talentu mladšímu, musí se spokojiti úložkami episodními, musí náhle obrovským krokem couvnouti nazpět, aby pak pomalu krok za krokem vždy dále couvala, až ztratí se v písku nejpodřízenějších úloh komparsivních...

Studený pot vyvstává jí na čele, krev hrne se k mozku a hned zase k srdci — je jí jako v úzkostlivě trapných okamžicích, předcházejících nebezpečnou, smrtelnou chorobu, dříve než první prudký záchvat horečný tělem zalomcuje.

Chce vstáti, ale nohy vypovídají službu — chce pohnouti rukou, ale ruka jako ztuhlá a celé tělo jako ztrnulé...

V tom — slyš! Nápadný hluk doráží k jejímu uchu. Je to chaos zvuků, jako když se valí bouře z hor — temný, dunivý hluk, šum a lomoz, div že se celý dům v základech neotřásá...

Tak a nejinak končívá akt s bouřlivou pochvalou přijatý — tak a nejinak rozhoduje se o talentu, nechť už na jeho prospěch nebo neprospěch...

‚Královna' napíná sluch! Lomozný šum a šumivý hluk se blíží... Herci a herečky hrnou se po rupavých schůdkách s jeviště a ze zákulisí do garderob. Dvéře se rozlítnou a do šatny hrne se herečka za herečkou...

Zraky všech obracejí se ku ‚královně', která v nich pozoruje aspoň jiskru naděje; neboť v žádném oku neznačí se ani útrpnost, ani škodolibost...

Debutantka vchází poslední — pomalu, krokem nejistým, se skloněnou hlavou a neklamným výrazem v tváři.

Z najiskřeného oka ‚královnina' šlehnul blesk radostné předtuchy... Boj na život a na smrt není rozhodnut; vítězství nekloní se ještě ani k té, ni k oné straně...

‚Královna' by zajásala, kdyby jí náhlým obratem prudkého hnutí duševního ret a jazyk nebyl ztrnul... Sedí bez pohnutí a oko, v němž jediné zrcadlí se jasněji zásvit duše, klopí se k zemi...

V několika okamžicích zavládl v garderobě obvyklý šum a ruch, jaký tu vládne ve dny všední, bezvýznamné. Všeobecné napnutí, za jakovéhož konány přípravy k aktu

prvnímu, skoro úplně vymizelo. Nikdo nedbá více ‚královny‘, ni její soupeřky, každý věnuje pozornost skoro výhradně jen sobě nebo kterékoli sousedce nebo jakékoliv tretce nebo nepatrnosti, jako kdy jindy. Chvat a kvap, s jakými se dějou přípravy k aktu druhému, nedovolují zabývati se jiným, než právě jen toilettou…

Zahájen akt druhý.

Tentokráte vystupuje ‚královna‘ s palácovými dámami — soupeřka zůstává v garderobě o samotě.

Usedla na touže stolici, kterouž byla ‚královna‘ opustila, opřela pravou ruku o týž stůl, položila levou, v níž drží objemnou svou úlohu, do klína a upřela zrak svůj ku špinavé podlaze na totéž místo, na kteréž se byla před tím ‚královna‘ v osudném zadumání tak dlouho dívala.

Tvář její s líčenou dojemnou tklivostí jeví trapnou, úzkostlivou nejistotu, a zvedne-li oko, chvěje se v něm cosi jako lítost a bázeň před nejbližším okamžikem, jako v oku k smrti pracujícího člověka, očekávajícího rozhodný okamžik konečného rozkladu…

Zdá se býti zdrcena. — První její výstupy zůstavily obecenstvo chladným a lhostejným. Z hlediště nezaznělo ani jediného tónu souhlasného a povzbuzujícího, neřku-li pochvalného. Nikdo nezasyčel, ale nikdo také nezatleskal…

Co děje se v její duši, snadno uhodnouti, ale nesnadno vpraviti se v jiskrný a mučivý proud myšlének a citů, jenž jí duši rozrývá. Nepostižitelná tato obava má jen jednu výslednici — nevylíčitelná duševní muka, která končí — ovšem jen na čas — pouze obnovením zápasu…

Druhý akt ukončen…

Opět se hrnou herečky do garderoby — ‚královna‘ vchází s výrazem uspokojení. Nebyla sice slavila triumf jako v dobách, kdy interpretovala úchvatný, dojemný nebo zdrcující nějaký výjev, nerozechvěla a nestrhla k všeobecnému bouřlivému potlesku všech; ale uznání, jakého se dostalo výkonu jejímu v úložce episodní, bylo důkazem, že její talent přece ještě ceněn, že přece ještě neztraceno aspoň vše…

Zahájen akt třetí — ‚královnina‘ soupeřka obnovuje zápas, kterýmž na chvíli končí duševní její muka trapné nejistoty. Opět vystupuje na prkna ve společnosti jiných herců — bez ‚královny‘.

Výsledek je zase týž jako v prvním aktu — nerozhodný, ba nerozhodnější. Chladnost a lhostejnost obecenstva počíná ustupovati do pozadí a místo její zaujímá nesympatičnost a nevrlost — z hlediště zaznělo několik tónů mručivé nespokojenosti a tlumený, ale přece zcela zřejmý a výmluvný sykot.

Nevrací se více do garderoby, zůstává v zákulisí. V nejzazším koutě klesá na zaprášenou starou pohovku, aby se vyhnula útrpným pohledům soucitných a úsměšným nebo pohrdlivým pohledům škodolibých.

Srdce jí krvácí; ale nikoli uraženou pýchou, nýbrž lítostí ryze lidskou, tudíž oprávněnou. Nevtíralať se v kruhy umělecké. Talent její byl záhy spozorován a povzbuzován. Věnovala mu péči nejvzornější, konala přípravy nejsvědomitější a teprve po nejpilnějších, nejpečlivějších přípravních studiích odvážila se vyhověti naléhavému vybízení, aby veřejně vystoupila na zkoušku.

Vystoupila v důvěře ve svůj talent a předběžný úsudek znalců. Nečinila si žádných přepjatých illusí, nedoufala v nižádný báječný a víře nepodobný úspěch, ale že by vůbec ani neobstála, že by mohla býti vysyčena a vypískána, toho se přece nenadála.

Ochablost, zmalátnělost a ztrnulost, jež se byly dostavily po prvním nezdařeném aktu, učinily tentokráte místo bezpříkladnému rozčilení. Krev proudí žilami jako rozžhavená láva; hlava je v plameni, ňadra prudce se dmou, srdce buší. Každý nerv je napnut a horečně rozechvěn. Mozkem víří divoký, přímo nepostižitelný proud žhavě mučivých myšlének…

Na štěstí netrvá mučivé intermezzo dlouho. V několika minutách zahájen akt čtvrtý a zároveň poslední.

V první scéně vystupuje samotná, v druhé společně s ‚královnou‘, v ostatních pak zase jen buď sama nebo ve společnosti jiných herců a herček.

Opona se vyhrnula…

Vystoupila, aby svedla poslední, rozhodný zápas o přízeň obecenstva…

‚Královna‘ seděla zatím v garderobě na témže místě jako před představením, ale s nepoměrným klidem duševním.

Nesčetněkráte již osvědčený talent její byl se v zápasu s nadějným talentem debutujícím poznovu osvědčil — umělecké sebevědomí, vlastně hlavní páka veškerého zdaru: důvěra v sama sebe se zase vrací…

A když pak poslední akt zahájen, vstala klidně a pomalu, ale pevným krokem jako v dobách, kdy s nikým o palmu vítězství nezápasila, kdy byla jedinou, nepřekonatelnou, nedostižitelnou — ubírala se po rupavých schůdkách do zákulisí.

Zastavila se v prvním mezikulisí.

Napnutě, ale klidně sleduje chvíli průběh hry, vlastně hru své soupeřky. V hledišti i na jevišti panuje hluboké, skoro hrobové ticho — jen hlas debutantčin zaznívá chvějivě, trhaně, vášnivě… Mluví právě o svém záhadném poměru ku ‚královně‘, vykládá v samomluvě, kdy, kde a jak se byla s ‚královnou‘ poprvé setkala, a přísahá jí pomstu…

V tom vystupuje ‚královna‘…

Zraky obou se setkaly. Poprvé stojí proti sobě tváří v tvář na jevišti, poprvé — jak úlohy kážou — měří se vzájemně bodavými pohledy, v nichž zračí se nezkrotitelná nenávist…

Postoupily proti sobě, vyměnily několik jen slov, načež jedna před druhou couvá…

Nesnadný výkon herecký; ale v témže okamžiku, kdy učinily za hlubokého ticha a všeobecného napnutí první krok na zad, zazněl z hlediště pochvalný potlesk.

Komu platí, nelze rozeznati.

‚Královna‘ couvá pomalu do pozadí, soupeřka učinivši jen několik kroků nazpět, zastavuje se a obrací k obecenstvu… Co zračilo se právě v tomto okamžiku v její tváři, vyrozuměli všickni — a bouře pochvaly zaduněla domem…

‚Královna‘ couvla právě do zákulisí — poslední její scéna je u konce…

Však co to?

Bouře pochvaly náhle utichla — v hledišti nastalo opět hrobové ticho a z jeviště zaznívá jenom hlas debutantčin, nezní nesměle, zníť tentokráte však divoce jako

burácející vichřice... Hřímáť proti nelidskosti, proti tyranii — každý ton rozrývá duši jako dýka...

Debutantka zahajuje poslední, křečovitý zápas o přízeň obecenstva. A ‚královna' stojíc v zákulisí sleduje zápas ten s dechem vždy více se zatajujícím.

Opětný applaus náhle jí otvírá děsnou perspektivu. Vše, čím se byla až dosud kojila a chlácholila, vše, co zdálo se jí býti třeba jen zásvitem naděje, náhle — jediným divokým výkřikem z úst debutantčiných a následující na to bouří pochvaly zmařeno a zničeno. Jako blesk projel jí osudný výkřik ten duší... Zachvěla se, zavrávorala a zachytila kulisy...

Bouře pochvaly duní dále...

‚Královna' se potácí... Před zrakem dělají se jí mžitky, vše se s ní točí, podlaha pod nohama pálí jako řeřavé uhlí.

Chce ze zákulisí, ale místo směrem ku garderobě potácí se do pozadí... Maká kolem sebe jako náhle osleplá — chvěje se na celém těle, studený pot vystává jí na čele a skráních... Před nedávnem ještě tak klidná, majestátní tvář jeví teď nevylíčitelnou úzkost a zděšení...

Dovrávorala až do pozadí a klesla na touže zaprášenou starou pohovku, na kteréž byla před zahájením posledního aktu soupeřka její takořka v beznadějných mukách několik minut proseděla...

Avšak sotva že sklesla, zase vyskočila — prudce, divoce, jako by se chtěla na někoho vrhnouti. Obě ruce zaťaly se v pěstě, prsa bouřlivě se vlní, z očí srší blesky lítosti, hněvu a závisti, rty křečovitě se chvějou, krev hrne se k mozku a líce i pod líčidlem brunátnějí.

Tvář její má v šeru zákulisním výraz přímo děsný. Je to tvář Medusy...

Chvíli stojí třesouc se jako osyka. Občas vztáhne ruce ku předu, zachytí se kulisy, ale hned zase uškubne ruku, jako by se byla dotkla ledu neb rozžhaveného kovu...

Je jí jako člověku v smrtelných úzkostech. Hlava v plameni a mozkem křižujou tisíceré jiskry myšlénkové, palčivé, bodavé, jako jedem napuštěné dýky.

Chvílemi stojí jako v ztrnutí — chvílemi, když zavládne na jevišti obvyklý šum a ruch, když nemluví debutantka, jeví se v zděšené tváři její cosi jako vracející se naděje. Ale jakmile zazní zvučný, plný, sympatický hlas debutantčin, jakmile splyne třeba jen slůvko s jejích rtů, nebo jen pouhý vzdech nebo výkřik rozvlní vzduch, zachvěje se ‚královna' jako hadem uštknutá a svaly v tváři křečovitě škubají... A zazní-li bouře pochvaly, šlehne z očí divoký blesk, dech se zouží, div že se nezalkne a srdce sevře nevylíčitelná bolest... Cítí a chápe, že vše jest ztraceno — na vždy ztraceno... Soupeřka vítězí — ona je pokořena, zdrcena...

Vše, čím bývala, rozplývá se v mlhu...

Hrozný, děsivý obraz smutné, beznadějné budoucnosti vystupuje před duševním zrakem jejím v nejtemnějších, nejpříšernějších barvách. Zná jej sice už z dřívější doby, byltě ji mučil již po dlouhý čas; ale tak živě, tak křiklavě živě jako tentokráte nebyl se posud ještě nikdy před ní vyloupnul.

Vidí před sebou zívající, nepřeklenutelnou propast.

Pojímá ji závrať. Nohy jí klesají — srdce puká nezměrnou bolestí...

A skoro půl hodiny trpí nevylíčitelná muka duševní. Zrak její jest omžen, ale ucho je vnímavé a ještě vnímavější zraněná duše... Cítí a pochopuje vše... Opět klesá na pohovku, ale hned zase se vztyčuje, aby znova klesla...

Chvíli sedí jako v ztrnutí... V tom zaduněla ještě jednou bouře pochvaly — opona s hlučivým lomozem padá — kus je u konce...

Vyskočila a upírajíc vytřeštěný zrak v neurčité prázdno naslouchá.

Bouře pochvaly duní a otřásá celým domem.

Krev se jí pění a jako rozžhavená láva hrne se k srdci a od srdce k mozku... Před ní je čirá tma — neslyší už než divoký chaos zvuků — neví, kde a proč se nalézá — pozbývá vědomí a klesá zase na pohovku...

Bouře pochvaly duní domem dále... Z počátku jako burácející orkán; ale později vždy mírněji, ochabujeť, až posléze usíná...

Kolem rozhosťuje se jen obvyklý šum a ruch zákulisní. Avšak i ten znenáhla umlká, až nastupuje ticho...

A pomalu probírá se ‚královna' z mrákot... Zvedá hlavu — zrak její těká vytřeštěně v šeru...

Náhle vzkřikla — divoce, vášnivě, jako by byla shledla nejděsnější výjev, jaký kdy oko lidské spatřilo... Vyskočila jako raněná lvice — chvíli postála, pak vrávorá ku garderobě...

Vešla potácivě, jako opilá... Vše se kolem ní točí jako v mlhavém kalejdoskopu... Popošla do prostřed, rozhledla se vytřeštěným zrakem kolem, pak bolestně zaúpěla, ale hned na to vzkřikla a zasmála se...

„Ha! Co to? Vidíte — vidíte, jak ty plameny kmitají — vidíte, jak se k sobě choulí — oh!"

Přiskočily k ní, aby jí přispěly... Vytrhla se prudce, divoce — zaskočila do kouta a smějíc se počala se sebe trhati královský háv... První symptom šílenosti...

FEUILLETON.

S jedním okem.

Napsal *Polykarp Starý.*

Madame de Robertin nemohla se dočkati rána. Bylo teprve as sedm hodin, když již vyletěla z postele. To je, prosím, velmi časně na Pařížanku; jindy vstávala o půl desáté. Ale ten skandál, ten skandál nedal jí spáti. Nechtěla si dáti ujít příležitost, aby nedonesla co první zpravodaj tu zajímavou historku slečně du Chaillu. Snad jí přece nikdo ještě v noci o tom zajímavém intermezzu v hôtelu paní de Drouais nezpravil. Vždyť se to stalo skoro až o půlnoci. A ona, mademoiselle du Chaillu byla toho příčinou, to bylo jisto; proč by se znesvářili dva tak svorní bratří, ne-li k vůli dámě, jíž oba zbožňovali. Ale ty divné zbraně, jakými se na chodbě potýkali! Pěsti! Toho byli schopni jen Rusové, ti jsou s to pěstmi se utlouci, Francouzům stačí lehké poranění malíku, jen když je způsobeno kordiskem! Tak rozumovala při toilettě madame de Ro-

bertin. Když jí komorná posadila na hlavu klobouk, dospěla paní Robertinová k náhledu, že jsou Rusové náramně ohniví milovníci, při tom ale přece jen surovci. Ó paní Robertinová byla moudrá dáma!

Ale je ještě příliš brzo na ranní návštěvu. Což abych jí poslala list! Ne, ne, to nejde, list nemá takového účinku jako ústní vypravování, a pak ihned uslyším, co slečna du Chaillu bude tomu říkat. Nevím, je-li to právě příjemnou věcí, býti dámou dvou kavalírů, kteří se pro ni bijí pěstmi. A Feodor Patkin prý má ukrutně oteklou tvář!

Mezitím byla madame de Robertin posnídala, — v plné toilettě k východu, klobouk na hlavě a jednu rukavičku na levé ruce, na té malé, hebké ručce, jež dovedla mnohého kavalíra udržeti co zbožňovatele krásy madame de Robertin. Byla ještě mladá, tato paní Robertinová, ani ne třicet, při tom bohatá a což hlavní — vdova.

Komorná oznámila, že kočár připraven. Madame si přehodila shawl přes ramena a letěla se schodů.

Za nedlouho zastavil vůz před hôtelem slečny du Chaillu. Portýr udiveně pohlížel na přibyvší ekypáži. Tak časná návštěva — to se musilo přihodit něco prazvláštního. Otevřel vrata a ekypáže vjela do paláce. Komorník paní Robertinové spěchal po schodech nahoru, aby odevzdal navštívenku a otázal se, bude-li možno mluviti se slečnou du Chaillu. Madame se vyhoupla z vozu a kráčela za ním.

Komtessa Marie du Chaillu, jediná dcera nebožtíka hraběte Achilla du Chaillu, majitelka ohromného jmění a neobyčejně krásného zevnějšku, přijala madame de Robertin na prahu salónu ještě v nedbalkách, ale s účesem již dohotoveným.

„Ah, madame de Robertin!“

„Dobré jitro, milá du Chaillu, aj vaše coiffure již v lesku! Brzo jste si přivstala!“

„O něco dříve než jindy, madame. Chystám se na ranní projížďku do boulońského lesíku. Alexander mi slíbil včera, že tam přijede též.“

„Alexander, Alexander, míníte tím snad knížete Alexandra Patkina.“

„Tohotéž!“

„Pak vám musím sděliti, mademoiselle, že to sotva půjde, neboť kníže Alexander Patkin i kníže Feodor Patkin nalézají se v lékařském ošetřování.“

„Madame, vy mne lekáte!“

„Je mi líto, milá přítelkyně, ale již je tomu tak. Přišla jsem za tím účelem k vám, abych vás o tom zpravila.“

„Bil se Alexander s někým? Ah, to není možno, vždyť jsem s ním včera mluvila, včera odpůldne. Mluvte, madame, mluvte!“

„Ano bil se, bil se se svým bratrem.“

„Kdy, kde?“

„U madame de Drouais na korridoru, krátce před půlnocí.“

„Toť skandál! Toť nemožnost! Oh ten Feodor, ten polmešilý Feodor jistě jej dráždil.“

„A víte, slečno, čím se bili?“

„Nu kordy, — k čemu to protahování, madame? Nebo snad se střileli? Ó mluvte rychle!“

„Ó ne, hádejte, čím ještě se mohou páni ve Francii bíti?“

„Prosím vás, madame!“

„Pěstmi, pěstmi se bili jako školáci!“

„Fi, madame, vy žertujete!“

„Ani slovem, mademoiselle! Byla jsem tam též. Mluvili prý oba s madame Giflambertovou o vás, a divno dost, jeden prý předstihoval druhého u vychvalování vaší krásy a vaší roztomilosti. Jeden přes druhého prý ujišťoval — považte si — madame Giflambertovou, jak miluje — vás, — ó ti Rusové, jsou divní lidé! — až prý Alexander, ten v á š Alexander...“

„Madame!“

„Tedy Alexander Patkin vyčetl ubohému Feodorovi, že takového jednookého mrzáka mademoiselle du Chaillu nebude milovati nikdy! — slyšte — nikdy!“

„To že mu řekl Alexander, ten šlechetný Alexander! Což může ubohý Feodor za to, že jest jednookým, že přišel na honbě o oko!“

„Ó prosím vás, kdo ví, ve které pračce o oko přišel, v Rusku to musí býti v módě, aspoň podle ukázek, které...“

„A co se stalo dále?“

„Oba se vytratili ze salónu a za chvíli na to je musili sluhové na chodbě od sebe odtrhnouti; — a bušili prý zle do sebe pěstmi!“

„To není možno, snad malé nedorozumění...“

„A velká pranice, haha! Vzdor tomu ale poroučeli se ještě domácí paní i celé společnosti, — Alexander krvácel, Feodorovi ihned otekla tvář, šaty měli na sobě potrhány, — odjeli svorně ve své ekypáži domů.“

„Ó madame, — apropos, posnídejte se mnou!“ —

Přinešena snídaně.

„Mademoiselle, proč jste se právě tak o Alexandra zajímala, vždyť Feodor je právě tak roztomilým.“

„Tažte se mne, — mně se Alexander více líbí, je mi mnohem sympathičtějším...“

„Ó ano, ale proč, proč?“

„Jste zvědava, madame; asi právě proto, proč se líbil vám!“

„Kdo?“

„Tentýž Alexander kníže Patkin!“

„Slečno!“

„Nezapírejte, madame, vím o té rozkošné scéně, když vás odmítl!“

„Slečno, to je...“

„Nerozčilujte se, madame,“ pravila srdečným tónem slečna du Chaillu, „vím že jste ho milovala, ale zajisté jste ho tak nemilovala jako jej miluji já. Přiznávám se bez obalu i po tom nemilém výstupu; a vězte,“ dodala, „co nevidět bude naše zasnoubení oznámeno veřejnosti.“

„Gratuluji, slečno!“ pravila Robertinová, hryzouc se do rtů.

„Ó vy nemůžete věřiti, milá přítelkyně, jak ho miluji. Ztratiti jej, bylo by mou smrtí, jsem k vám upřímna a proto mi odpustíte!“

„A proč nemilujete Feodora, jehož láska k vám je ještě ohnivější nežli Alexandrova?“

„Nevím, ale myslím, že nemá tolik vynikajících vlastností duševních...“

„... a tělesných. Chudák je jednookým!“

„Madame, vy mne tím trápíte. Ujišťuji vás, že není jeho vada tím vinna, že jsem jej odmítla. Kdyby Alexandrovi scházely nyní třeba obě oči, budu jej přece milovati a neupustím od něho.“

„To jest hezké, slečno!“ — pravila madame de Robertin a tvářila se, jakoby tomu věřila.

„Ti dva bratři prý se měli tak rádi, jakživi prý nebylo mezi nimi nejmenšího nedorozumění, toho mne aspoň ujišťoval Alexander, a já mu věřím.“

„Není příčiny, aby se o tom pochybovalo, slečno!“

Komorník přinesl na stříbrném tácu dva listy.

„Ah, od Alexandra!“ zvolala slečna du Chaillu.

„A druhý od Feodora, znám jeho ruku,“ — zvolala současně skoro paní Robertinová.

Slečna rychle otevřela list Alexandrův. Zněl takto:

„Drahá komtesso Marie!

Nemilý výstup, jejž jsem měl pro malé nedorozumění se svým bratrem Feodorem, mne nutí, abych as na tři měsíce Paříž opustil. Zachovejte mne na ten čas v přátelské upomínce!

Alexander kníže Patkin.“

Madame de Robertin vzala list, jejž jí slečna du Chaillu nabízela ku přečtení.

Slečna du Chaillu otevřela list druhý:

„Drahá komtesso Marie!

Nemilý výstup, jejž jsem měl pro malé nedorozumění se svým bratrem Alexandrem, mne nutí, abych as na tři měsíce Paříž opustil. Zachovejte mne na ten čas v přátelské upomínce!

Feodor kníže Patkin.“

Slečna du Chaillu vytrhla paní Robertinové list Alexandrův z ruky a pohlížela na oba.

„Oba listy jsou úplně téhož znění! Patrně byly psány se vzájemným dorozuměním se. A o tom výstupu samém ani slova. Ó to se mi nelíbí od Alexandra. Ale kdož ví, jaké ohledy k bratrovi ho nutí, aby tak činil. A ani mi nenapsal, kam odjíždí!“

„Ubohá přítelkyně!“ — povzdychla s farisejským úsměvem paní Robertinová. „Což zmizí-li na dobro ten váš, — pardon — chtěla jsem říci pan kníže Alexander Patkin?“

„Alexander nikdy mne nepřelhal, důvěřuji mu; a kdyby zmizel, vynaložím vše, abych jej opět nalezla, nemohu bez něho žíti.“

„Lituji, že kníže Alexander neslyší tyto láskyplné výlevy!“

„Netajím se vám s ničím, — on je přesvědčen o tom, že jej vášnivě miluji.“ —

Za nedlouho poroučela se madame de Robertin, opouštějíc slečnu du Chaillu v zármutku sice, ale v resignaci a důvěře do budoucnosti.

Rozumí se samo sebou, že slečna du Chaillu hleděla všude dověděti se podrobností o příčině roztržky obou bratrů i o průběhu dalších styků a výstupů mezi oběma bratry. Bylo jí nepochopitelno, že oba bratři po tak prudkém výstupu ihned se opět udobřili — aspoň na oko — a svorně se společnosti u paní de Drouais poroučeli. Pak ta nápadná stejnost dopisů!

Avšak výzvědy slečny du Chaillu zůstaly prozatím bez výsledku a to proto, že nikdo nevěděl o celé věci více nežli madame de Robertin. Jen tolik se dověděla slečna, že odejeli jižní drahou směrem k Nizze. Však seznamy přibylých cizinců do Nizzy nevykazovaly jména obou ruských knížat. Tak se tedy odevzdala slečna du Chaillu svému osudu a svým nadějím.

Poněkud nápadným jí ovšem bylo, že od doby zmizení obou knížat navštěvoval její hôtel častěji než jindy chevalier de la Caprera.

A kdo byl tento pán? Otec jeho byl původu vlaského, chudý šlechtic, který přišed do Paříže oddal se bursovním spekulacím. Štěstěna podporovala jeho důvtip, zanechal svému jedinému synovi asi třicet milionů franků. A pan syn nebyl ničím. Měl skromný hôtelek v rue de St. Martin a utrácel, jakoby jeho roční renta obnášela jen tisíc franků. Byl blázen! Pro koho spořil? Chodil vždy slušně, ale skromně, mluvil málo ale moudře a vtipně, někdy i sarkasticky nezdvořile, ale neurážel svévolně ani sluhy. Pro svou zamlklost a uzavřenost nebyl příliš náviděn, zvláště ne od dám, ale přece se mu všude přicházelo s úctou vstříc. Do salónů slečny du Chaillu přicházíval dosti zřídka od jisté doby, od doby, kde se seznámila tato s knížetem Alexandrem Patkinem. Avšak nyní, kdy oba Patkinové byli odjeli, obnovil své návštěvy a pozorováno, že slečna du Chaillu byla k němu mnohem přívětivější nežli dříve.

Hádalo se svého času, že byl nápadníkem slečny du Chaillu, ač se jí byl nikdy nápadným způsobem veřejně nekořil, — a že Alexander Patkin jej vyhodil ze sedla.

Pověst tato však zdála se býti lichou, poněvadž se stali Patkinové jeho dobrými přáteli a velmi často se s ním veřejně ukazovali.

Jednu slabou stránku měl však chevalier de la Caprera. Vypravoval nesmírně rád o krásách Orientu. Byl tam strávil tři roky. Obzvláště však miloval Persii. Jeho líčení dýchalo sladkou vůní orientálské poesie a dovedlo nadchnouti i suchopárné srdce pařížské kokety.

Hned na to, jak Patkinové zmizeli, stala se s chevalierem de la Caprera nápadná změna. Dřívější skromnost společenská a spořivost jeho byly tytam. Koupil na „Place de la Concorde“ nádherný palác a zařídil se s knížecím přepychem. Otázán byv o příčině této změny odpověděl, že to pouhý rozmar.

Chování se slečny du Chaillu vůči chevalierovi stalo se o něco srdečnějším nežli dříve, avšak v celku nepřiblížili se k sobě ani o millimetr k té distanci, aby se mohlo mysliti na obnovení poměru, o němž dřívější pověst vypravovala. Marie du Chaillu netajila se panu de la Caprera nikterak se svou láskou k Alexandrovi.

Uplynuly tři měsíce. Slečna du Chaillu očekávala s toužebností návrat Alexandrův.

Tu přijel jednoho dne chevalier de la Caprera k slečně. Přijala jej vlídně, ač s očekáváním a napnutím vzhledem k neobyčejné době návštěvy.

„Jsou tu, slečno, — oba!“ — byla první jeho slova po vzájemném pozdravu.

„Patkinové?“

„Ano, slečno, oba, oba!“ — pravil pohnutým hlasem chevalier, snaže se utajiti své rozčilení.

„Jste poněkud rozčilen!“

„Odpusťte, slečno, — slyšela jste již někdy o bratrské lásce?“

„K čemu ta otázka?“

„O bratrské lásce, která obětuje sama sebe,“ — pokračoval chevalier.

„Prosím, mluvte, nerozumím vám.“

„Tedy slyšte. Když jsem meškal v Teheranu, slyšel jsem vypravovati následující pěknou pohádku: V Arabii žila princezna svou krásou a svým bohatstvím daleko široko známá. I přicházeli princové od západu i od východu, aby se ucházeli o její přízeň. Avšak odcházeli s nepořízenou, poněvadž princezna seznala, že nebaží oni tak po její kráse a po jejím srdci jako po jejím bohatství. Přišel také jeden, který byl velmi bohat a který ji velmi miloval; avšak princezna jej odmítla, poněvadž byl příliš skromným a ostýchavým. Jednoho dne však přijeli dva bohatí princové ze severu, bratři, a oba se smrtelně zamilovali do krásné princezny. I oslnili ji oba stejnou měrou příjemnými, skvostnými svými zjevy. Princezna byla na vahách, pro kterého by se měla rozhodnouti. Oba stáli před ní, prosíce o její přízeň. Tu spadl jednomu z nich plášť s ramen a princezna zkřikla uděšeně: Pryč ode mne, tys jednoruký! A druhý princ smál se svému bratrovi, že byl jednoruký. Přízeň princeznina počala se kloniti k bratru, jenž měl ruce obě . . “

„Patrně nechtěla se princezna spokojiti obejmutím ruky jediné!“ podotkla s úsměvem trochu rozpustilým slečna du Chaillu.

„Tu se otázal bratr jednorukého princezny: Ty jej tedy jen proto zamítáš, že má ruku jen jednu, a mně proto dáváš přednost, že mám obě? A ona odpověděla: Tak jest, ať mi jde s očí! Tu vytrhl princ, jenž měl obě ruce, svůj meč z pochvy a uťal sobě před zrakoma uděšené princezny jednu svou ruku. A zvolal: Nyní vol, princezno, jsme oba stejni v přednostech i ve vadách. A princezna — — co myslíte, slečno, pro kterého se rozhodla?“

Slečna du Chaillu byla velmi rozčilena, hlas její se chvěl, když pravila se zápalem: „Ovšem se rozhodla pro toho, jenž si sám ruku uťal a takovou obětí svou bratrskou lásku a znamenité srdce projevil.“

„Bohužel končí perská pohádka jinak, slečno. Když princezna spatřila skutek princův, pojala ji hrůza a vzkřikla uděšeně: Pryč mi oba s očí! — ti, vy jednorucí! Ještě téhož dne se zasnoubila princezna onomu ostýchavému zdrželivému princovi.“

„To bylo velmi nehezké od ní. Ta pohádka nekončí poeticky, nýbrž velmi prosaicky. Bylo povinností princezninou, pojmouti za muže obětivého bratra.“

„Ano, to mělo se státi, avšak srdce ženské . . .“

„Nejednala šlechetně. Avšak vy mne zde bavíte pohádkou . . .“ pravila slečna du Chaillu, nutíc se k úsměvu . . . „pane de la Caprera, mne se zmocňuje jakési rozčilení . . .“

V tom zahrčel na ulici kočár. Za několik okamžiků ohlašoval komorník knížata Alexandra a Feodora Patkiny.

Chevalier se neměl k odchodu. V tom již knížata vstoupili. Marie du Chaillu spěchala jim vstříc. Pohlédla na Alexandra a zděšeně vzkřikla:

„Oh jednooký!“ — Sklesla bez sebe na zem.

Chevalier de la Caprera přistoupil k Alexandrovi, z očí mu vytryskly slzy: „Tys šílenec, měls lépe znáti srdce ženské!“

Když omdlelá slečna přišla k sobě, zakázala si velmi ledovým tónem příští návštěvy obou knížat.

„Bratře, pojď, nebyla nás hodna,“ pravil Alexander k slzícímu Feodorovi. Oba odešli a nevrátili se více.

A pohádka orientálská svědčila, že vynálezce její znal ženy. Nedlouho na to změnila slečna Marie jméno du Chaillu za de la Caprera. A radost z toho měla madame de Robertin.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „Václav Homan“, „Synové (Smíchov)“, „L a d“, „Kr: Kř“, „a³“. — „Záhora.“ Tenkráte nelze, snad podrubě. — „Rasver.“ Z poslední zásylky se nám nehodí nic; báseň „Den poslední“, o níž se zmiňujete v dopise svém, nás nedošla.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. srpna 1882. ČÍSLO 23.

Apenninská idylla.

Napsal *Jar. Vrchlický.*

Když byla pouť ve Santa Maria,
již della Piova lid vůkol zve,
(neb kdysi hojný vyprosila déšť
na zprahlé nivy) velké neštěstí
se přihodilo, o němž dlouho zvěst
se udržela. Zástup zvědavých
vlez', chtěje vidět slavné procesí,
na spuchřelou a starou zvonici;
a právě v chvíli, kdy don Miselli,
té chudé vísky farář stařičký,
pod baldachýnem s Nejsvětější kol
při bubnů a trub kráčel hlaholu,
tu povolilo shnilé trámoví
a děsný výkřik padl v intrády
a rázem po slavnosti bylo hned.
Pár vymknutých noh, žeber zlámaných
a modřin — to byl slávy výsledek.

Dne čtvrtého as po té nehodě,
u snídaně jsme právě seděli,
ohlásil sluha dona Miselli.
Všech napjetí se náhle zmocnilo,
však v chvíli té na pokyn markýze
do jídelny kmet vešel, šedivec.
Na tváři úsměv hrál mu dobrácký,
a modré oči v svět se dívaly,
jak nebylo by neštěstí a zla.
Stál u dveří a hlavu naklonil
a dlouhé jeho šedé kadeře
se leskly v slunci ranním nad stříbro;
ve chvějné ruce velký širák nes'
a v druhé starý deštník vyrudlý.
Zřím posud jej, ač léta minula,
stát v mlčení na prahu jídelny,
v níž otevřeným oknem dokořán
se z dálky Apenniny dívaly.
Den čarovný byl, kvetly meruňky,
a jasmín voněl, vzduch jak víno byl
a boží úsměv svět kol celičký.

Kmet dlouho stál na prahu jídelny;
jej neoslovil nikdo, hrabě dál
dým cigarety klidně pouštěl z úst,
co ostatní dál kávu srkali;
a otevřeným oknem Panar zněl,
a bzukot včel a rej vos na fíkách,
a motýli dva vlétli v jídelnu,
a jeden used' knězi v kadeřích
a v slunci čile třepal křídloma.

„Nu kolik mrtvých, pane faráři,
vám zbylo z poutě," markýz žertoval;
„již zavedeno soudní řízení,
což nedostal jste ještě obsýlku?
Však přijde komise již z Modeny
a Pán Bůh s vámi!"

„Také to můj vzdech,"
děl klidně stařec, „by vždy se mnou byl
a s námi všemi, pane markýzi.
Mým nemocným se vede dobře již,
jim boží matka nastavila plášť,
dost lehce šlo to; ale stejně zle
se daří posud mojí zvonici:
jsou polámány schody, nelze teď
do chrámu na mši více zvoniti,
ni umíráčkem, ani ku pohřbu,
a zlou to dělá ve vsi výtržnost.
Tož prosil bych vás ve vší pokoře,
by rozkaz dán byl správci, několik
by vykázal klád, latí, prken pár
a čeho třeba k věže opravě.
Vím, pane hrabě, zle jest o dříví,
však musíte mou žádost vyplnit,
co beze zvonů ves je křesťanská?
Ba srdcem všech nás kostelní je zvon,
když mlčí ten, jakbychom nežili."

Usmál se hrabě. „Pane faráři,
rád uznávám vše a rád pomohu:
před zámkem mým ve vaší osadě
je spousta klád a trámů celý stoh,
těch, víte, jež jsem vytrhati dal,
když zrušil erár státní vězení
na zámku mém; tam dříví máte dost,
co libo vemte; s tím jsme hotovi,
a nyní pojďte s námi posnídat."

Však od jídelny dveří starý kněz
ni o krok nepostoupil ku předu,
tvář zasmušil a smutně odvětil:
„Totéž mi dvakrát již váš správec řek'."

„Co máte proti tomu? myslím, dost
že najdete tam ještě zdravých klád
a vhodných trámů" —

„Pane markýzi,"
děl klidně stařec, „věřte, nelze mi
těch užít klád ku stavbě zvonice.
Vždyť víte, v zámku tmavých sklepeních
kdys tvořily pažení žalářů.

Co vzdechů asi na tom dříví lpí,
co slzí prolitých, co kletby jen!
Co bídně jich tam, pane, zhynulo
pro Italie drahou jednotu
a svobodu! Ne, pane markýzi,
to dříví nechci pro svou zvonici;
mně zdálo by se vždy ky, každý zvon,
jenž ve trámoví z něho zavěsen,
že povzdechem zní kletbou k nebesům
a žalobou a strastným úpěním;
ne, pane hrabě —"

„Ach, já zapomněl,
jste republikán, pane faráři,"
děl hrabě s úsměvem; „však lituju,
že nemohu svůj změnit úmysl:
buď vemte dříví, jež vám nabízím,
neb nechte zvonici být zvonicí,
ať vichr zvoní tam dle libosti. —
Teď ale pojďte s námi posnídat."

„Již vidím ovšem, pane markýzi,"
děl farář bolestně, „nic nezbude,
než abych sáhl vlastních do úspor
a koupil dříví k tomu potřebné.
Za pozvání vám vřele děkuju,
jsem uvyklý dle písma jednati;
snad čet' jste, Isákův že námluvčí,
jenž prosit šel o ruku Rebekky,
ač cestou lačný byl a znavený,
dřív k stolu nezased' a nedotknul
se pokrmu dřív, dokud prosbu svou
z úst hostitelů neměl splněnou.
Dle písma jednám též a zamítnut
odcházím bez hněvu a poroučím
se pro budoucnost v přízeň vaši dál."

A hluboce se kolem uklonil
všem přítomným, a než se nadál kdo,
odcházel klidný s hlavou vzpřímenou,
a nežli kdo moh' slovo promluvit,
již silhouetta jeho tměla se
na modrém nebi v okně za stromy.
Na oslu seděl, rudý slunečník
nad hlavou, zvolna vstoupal do svých hor.

„Ten blázen starý," markýz vykřikl,
„v tom zas je celý."

„Již se nezmění!"
děl kaplan domácí don Paolo,
„znám dobře jej, byl vždycky takový
a nepřiveď to nikam." Při tom dál
za broskví broskev chutě pojídal
a Marsalou je klidně zapíjel.
„Však chcete-li, my navštívíme jej,
je pohostinný, rád nás uvítá."

„A řekněte mu," hrabě doložil,
„že dříví dám ku stavbě zvonice,
co třeba jen — však jeďte zítra hned,
neb jistě dříví zakoupil by sám."

„Já myslím, že to udělal již dřív,
než vstoupil sem — don Paolo se smál,
však nevadí, my zítra pojedem."

*

„Vy znáte dlouho dona Miselli?"
dne druhého na cestě k faráři
já tázal jsem se dona Paola.

„Vždyť spolužákem mým byl v lyceu."

„Však starší jest než vy." —

„Ne o mnoho,
tak brzy sešel, brzy ššedivěl,
však zdravý je a vždycky veselý,
ač podivín; vždyť znáte poměry
co udělají z nás. Je dobrý kazatel
a učený, též staré knihy má;
ač celkem dost je slabý theolog,
zná za to svého Danta z paměti,
až radost poslouchat, však za to mám,
že v studiích svých dále nepřišel.
A jaký div, zde v horách, na poušti
jen živoří, ba věru škoda je,
že hřivnu svoji na vsi zakopal."

„A dávno v této vsi je farářem?"

„Když z Říma jsem se vrátil, byl již tam
a zůstane tam, tuším, do smrti."

„A jaké byly jeho poměry,
co udělaly z něho?"

„Jindy snad
vše povím vám" —

„Nuž vypravujte hned."

„Teď nikoli."

„Proč?"

„Inu, horko jest!"

Ten důvod věru nejpádnější byl
a mlčky dál jsme jeli. Krajina
kol byla pustá, holé stráně jen,
prach v slunci bílý bodal do očí,
pár zakrsalých planých kaštanů
též bílých prachem sem tam viselo
na svislých, skalnatých úbočích.
Pod námi v hlubině až na obzor
se vinul Panar, jeho řečiště
vyprahlé, plné velkých balvanů,
jež v slunci se jak zlato třpytily,
se vinul dál a bašty Vignoly
se starým hradem, jehož každá věž
se v břečťanový rubáš halila,
pláň dole zavíraly hlubokou,
kde rostl jilm a jabloň, hruš a fík,
spjat smavé révy bujným úponkem.
A nebes báň tak modrá, nesmírná
jak nekonečný zvon se klenula,
a cikady jen hlasně cvrčely,
jak vedro dne by chtěly překonat.
A tiše jeli jsme, až starý hrad
na svahu hor nás přísně uvítal,
a pod ním chudá ves, v níž farářem
byl don Miselli na třicátý rok.

Na prahu svojí chudé farky stál
a vesele nám kynul v ústrety;
sám naše mezky vedl do stáje,
pak nahoru šel s námi po schodech,
jež věru o nic lepší nebyly
než schody k zvonici neb na půdu.
„Je staré všecko tady," povídal,
„nu aspoň s pánem svým to v souzvuku"
a s úsměvem již dvéře otevřel.

Síň prostranná. Stůl velký uprostřed
a nad ním černé stropu trámoví,
na stěnách málo svatých obrázků,
nad skříní z vosku staré figurky:
Jan Křtitel, Petr a pak Madonna.
Na prádelníku černě natřeném,
pod zvonem skleněným též voskové
se usmívalo malé Jezule
a kolem něho hrušky, jablka
též z vosku, staromódní úpravy.
Do oken lezla réva zvědavá
a na protější stříšce dřevníku
se zlatých melounů tíž slunila.
Kol jednoduchý, černý nábytek
a židle z rákosu. Klid celkem vlaď.
Jak vešli jsme, jen včelka zbloudilá
se proháněla jizbou veselou
a bzučela, však brzy vylétla,
kde čilimník ji lákal pod okny
a bílý jetel s vikou nachovou.

My usedli; za chvilku do síně
k nám vešla stařena, vlas do čela
byl sčesán šedivý, šat prostičký,
však čistý, nesla talíř proutěný
pln čerstvých fíků, za ní farář šel,
nes' láhev vína velkou baňatou,
jež v slaměné se kutně pyšnila
a v sklenky tryskla okem granátným.
„Má sestra Perpetua," farář děl
a s mírným úklonem nás představil.
a stařenka se vlídně usmála
a pobízela k jídlu, ku pití.
Ve tváři byla bratru podobna
a stejný úsměv hrál jí ve tazích,
však jak se otáčela k odchodu,
já viděl, byla chudák — hrbatá.

Don Paolo veď' slovo; hovor, smích
se rozproudil a často prázdná číš
se znova ohněm sladkým plnila.
Když v síň vstoupila opět stařena
a s úsměvem se jala strojiti
stůl k obědu, tu oslovil jsem ji:
smích neopustil tvář jí vrasčitou,
však ret mi zůstal dlužen odpověď.
„Má sestra Concetta," děl farář zas,
„je chudák němá, velké neštěstí,
však štěstí lásky i to vyváží."

A ticho bylo trapné na chvíli
a stará Concetta stůl strojila,
jen cinkot talířů zněl, vidliček,
v nějž náhle vpadl jasným stříbrem svým
zvon polední.

— „Což vaše zvonice?"

„Jest spravena, dnes poprv zvoníme,"
a sundal čapku s hlavy šedivé
a ruce sepjal k tiché modlitbě,
a úsměv jeho byl tak hluboký
a plný zbožné, pevné důvěry
a něhy zároveň. — Tak matka naslouchá
prvnímu děcka svého hovoru,
tak bázlivě a nedočkavě zas,
jak don Miselli poslouchal svůj zvon.

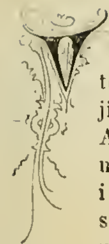
*

(Dokončení.)

Příšera.

Příspěvek k dějinám kulturním od dra. *Zigm. Wintra.*

(Pokračování.)

V těch dnech páni rakovničtí poplašili svými listy již celou českou zemi ve všech koutech a rozích. Ale v jedné věci nepochodili dobře; snaha, aby uhájili české země od nebezpečných, skutečných i domnělých paličů, přišla jim dosti draho, neboť se všech stran posýlali jim přestrašení ouřadové městští a bázlivé panstvo pěšky i na vozech řetězy svázané lidi, takže v krátké době několika neděl měli Rakovničtí velmi bohatou a ouplnou sbírku českých i německých vinných i nevinných poběhlíků trojího dle grammatiky pohlaví: mužů, žen i dětí. Z toho vzešla jim outrata veliká. A když zajatců neustále přibývalo, nevěděli Rakovničtí konečně už kudy kam. Osud kteréhokoliv poběhlíka visel jediné na tom, uznal-li Wolf, Bastl aneb Elsa a později Habrpauer, kteréžto nešťastníky považovali Rakovničtí za jádro a kořen lotrovstva, nového příchozího za svého známého aneb dokonce tovaryše; neuznal-li, propuštěn jest zajatec, byť ovšem ne ihned. Nebylo dne, aby nepřibylo nového tuláctva. Zdá se opravdu, že pánům rakovnickým už nehrubě k mysli bylo — ale ustati nesměli jednak z vlasteneckého smyslu, jednak proto ne, že dosud nelapili tajemného vůdce všech paličů — chromého Němce, umělce. První dny byli sousedé rakovničtí pořád na nohou, byloť se čemu dívati neobyčejnému. Měli pořád rozčilující podívanou. Jakmile zhledli po silnici vůz směřovati ku kterékoli ze čtyř bran městských a z vozu trčela ručnice, mušket aneb halapartna, neomylně hádalo se, že vezou se zase zhoubci, kteréž z daleka i z blízka na outraty města Rakovníka, kdož mohl, posýlal. Rychtář tehdejší Slach převzal od cizích vyslaných domnělé lotry, pan purkmistr, města hospodář, zaplatil po některém smlouvání outraty toho pojezdu, a brzy potom sváděni jsou zajatci s lotry nahoře dotčenými, aby si z oust v uši mluvili, znají-li se, a byli-li poznáni, natáhl je Mlynář ze Žatce ihned na řebřík aneb jednoruký pacholek obratně přiložil hořící lojovku. Pak vyznávali nešťastní lidé všecko všudy a nad to jmenoval každý z nich ještě někoho ze svých známých, po nichž ovšem ihned se pátralo a shánělo.

Tak chytali rakovničtí páni i propouštěli lidi podezřelé, ale vůdce, vůdce přece neměli!

Mimo zhoubce a paliče jen jediná věc jímala rakovnické měšťany stejnou váhou. Byla to válka turecká, na kterouž upomínáni byli neustále. Do truhličky na raněné, která visela na gotickém pilíři v chrámě svatého Bartoloměje, nedávali sice mnoho grošíčků — ba

*

pan děkan žaluje pánům v radě, že v truhlíku nenašel zhola nic — ale strach z Turka neochaboval. Mimo to vůdcové rakovnické výpravy stále vzkazovali o peníze.

Je pátek, den hlavního tureckého modlení v rakovnickém kostele. Pojďme tam! Rakovnický chrám svatého Bartoloměje, gotická, vysoká, úhledná stavba z druhé polovice století patnáctého, byla lidem plna. Muži seděli po jedné straně, ženy po druhé. Dvě padlá děvčata stála z církevního pokání vně před chrámem u samých dveří hlavy halíce pro stud v kukly. Páni konšelé a starší obecní vcházeli v dlouhých úředních pláštích a sedali vážně po obou stranách veliké archy oltářní v radní lavice, kteréž řemeslně byly vyřezány a soškami dvanácti apoštolů (dvanácte konšelů!) znamenitě ozdobeny. Lavice radní dodnes jsou — ale soškami si někdo už dávno v peci zatopil.

Na kraji u sakristie seděl rychtář a přes tu chvíli počítal pány konšely. Kdo se opozdil aneb že docela nepřišel, býval v registra pokut, kteréž choval u sebe purkmistr, vpisován a platíval trest v penězích. O ty pokuty se na konci ouředního roku, prvé než pan hofrychtéř anebo pan podkomoří nový jmenovali ouřad, staří konšelé poctivě dělívali.

Veliký zvon rakovnický Žebrák hlaholil už hodnou chvíli. Literátský sbor zpíval na kruchtě. V tom vyšel ze sakristie kněz Rychonides, nejsa oděn katolickým neb husitským ornátem. Byl prostě v černé kněžské sukni. Rovně jako tehdejší pražská konsistoř pod obojí, tak i my máme Rychonida v podezření, že byl vlastně luterán a nikoliv husita, neboť měl manželku, s kterouž se do Rakovníka veřejně vstěhoval, a mimo ni dosti slušný počet drobných potomků. Jakmile kněze shledli, přestali literáti na kruchtě zpívati a pod vysokou křížovou klenbou starožitného chrámu zavzněl velebný mohutný chorál všeho lidu v pobožnosti shromážděného. Zatím kněz hluboce pánům se ukláněje pokročil až nahoru k oltáři a tam rozkřesav jiskru jal se roznécovati voskové svíce sám. Když byl s tím hotov a lid chorál dozpíval, klekl Rychonides na nejnižší stupeň oltáře, pomodlil se vřele k Tělu Božímu a pak vstal a volným krokem ubíral se na kazatelnici, kteréž jsme sobě vlastně měli všimnouti hned, jak jsme do chrámu vešli. Kazatelnice rakovnická je opravdu dílo nevšední. Je z pískovce řemeslnou prací sličně a mistrně stesána a polychromována. Baňaté gotické fiály, krabule a ramena z nich se pnoucí rozdělují kazatelnici ve čtyři pole, v nichž vypouklé vsazeny znaky čtyř apoštolů. Kolem kamenného sloupu, na němž kazatelna spočívá, je pěkný povydaný věnec. Neznámý umělec zrobil tuto chloubu Rakovničanů r. 1505 a my rádi věříme latinskému na kazatelnici nápisu, jenž zní: „quod est mirabile visu".

Kněz Rychonides konal řeč na slova Jeremiáše proroka z kapitoly páté. „Rozpomeň se, Hospodine, co se nám děje, popatř a viz pohanění naše." Po té pokračoval: „Nejkrutější a nejlítější křesťanský nepřítel Turek nesčíslný počet národů si podmanil, krajiny přemnohé stýral, mnoho králů zmordoval a přes jejich zříceniny a těla cestu sobě k nám připravil, a již se k hrdlu a k srdci vlasti naší obnažený a krvavý meč přiložil. Ustavičné, jakož smutné nás docházejí noviny, podniká štráfy do zemí J. C. Mlsti. a se žalostivým zájmem křesťanských duší se domů vrací. Vždyť čteme a slyšíme, kterak vězně křesťanské mladé i staré v houfích jako stáda honí aneb na řetězích svázané dlouhým řadem a děvčata na vozích vláčí do Konstantinopolis na trhy otrocké. Co pravím, neklamám! Hrozno čísti, hrozno slyšeti! Kéž by činili všickni, komu sluší, co mohouce! Ale pro kus drnu země aneb pro hrst prsti bez lítosti vedou knížata křesťanská mezi sebou války, římský biskup také jiné věci na mysli měl a má ustavičně, a Turek nemohl než rozmoci se. Panství jeho rozhojnilo se a jako vřed morní vůkol se rozejídá."

Aby však zbožná osada, kteráž do truhličky na raněné ani čamrhy nedala, příliš se neulekala, jal se ji potěšovati Rychonides pevnou nadějí, že panství turecké nemůže než co nejdříve již k svému konci dojíti. „Čím také déleji," pravil, „rouhavá bezbožnost musulmanského národu proti všemohoucímu pánu bohu trvala, tím již rychleji spravedlivým soudem božím k uloženému cíli chvátá". Aby pak dokázal, že Turkům bude brzy konec, užil z diskursu o tureckých věcech, jejž mu byl onehdy písař ochotně zapůjčil, následujících řádek: „Sami Turci to vyznávají, že království Mahumetovo s bezbožnou pověrou jeho přes tisíc let trvati nemá, kterýchžto let skončení již jest za dveřmi. Rozprávějí zajisté, že Mahumet maje mříti svým to oznámil neb raději skrze znamení jakés na rozum dal. Nebo jsa otázán, jak dlouho náboženství jeho trvati bude, nic ovšem neodpověděl, ale toliko 10 prstů na obou rukou pozdvihl a jim ukázal, což nejpřednější následovníci jeho z počátku za prostých toliko deset let, potom pak za desetkráte deset, a když i ta v ustavičném jejich štěstí a zrostu pominula, na tisíc osudných let vyložili a položili." *) Na konec řeči své mluvil Rychonides z Ezechiele proroka: „Vyrazím lučiště z ruky tvé levé a střely z ruky tvé pravé vyvrhu. Padneš i ty i všickni houfové tvoji i národové, kteříž budou s tebou; ptákům a všemu ptactvu křídla majícímu, zvěři polní dám tě k sežrání." Zajisté mínil touto druhou osobou hanebného Turka a protož z hlubokosti srdce svého dodal: „Ó, učiniž to, milý Hospodin, pro čest a slávu jména svého a nás všecky utěšiž!" „Dejž to nebeský pán bůh!" zvolali rakovničtí sousedé a sousedky jedním sborem velmi srdečně. Literáti hned potom zanotovali ze staré knihy vážnou píseň českých bratří a lid připojil hlasy svoje v jeden veliký chorál. Vysoká gotická okna slunečním zlatem ozářená chvěla se; vrabci, kteří už tenkráte svoje laciné byty mívali v děrách nad svorníky ve klenbě chrámové, náhle ulekli se a umlkli. Ale brzy vzpamatovavše se vylítli zpod kostelního krovu, aby si rozpustilé svoje věci na ulici dopověděli. My půjdeme za nimi a podíváme se, co děje se na rynku, odkudž hluk nemalý až do kostela zaznívá. U radnice stojí houf lidí, obkličuje tři vozy naplněné tureckými paliči, kteří právě teď pod tuhou stráží s hlukem nemalým přivezeni byli.

Na voze, jejž poslali Roudničtí, ležel člověk v bílé houni s červenou bradou, podle něho klečela na slámě žena, jejíž nohy k žebřině byly připásány. Byla něma. Rukama však velmi živě házela, chvílemi je spínajíc, chvílemi pěstí hrozíc. Na jiném voze, jejž vypravil kněz Jan Vojtěch, probošt kláštera doksanského, klidně ležel

*) Discursus o věcech tureckých od Jana Loewenklaya přel. Jan Kocin z Kocinetu a Daniel z Veleslavína Str. 215

na otýpce slámy člověk chromý, mladý, mrzácký. Vůz ze Žatce, třetí, byl všecek pln starými i mladými obojího pohlaví. Na schudlých tvářích mnohým viděti bylo, že jsou nemocí těla poraženi. Snad drahný čas nedostali jísti. Byli vesměs stavu prostého, jenom jeden jediný z vězňů byl pěkně, skoro po „dvorsku" ošacen. Měl kabát černý, žlutými tkanicemi premovaný, botky krátké, španělské. Podivný člověk. Huhňavým hlasem si pozpěvoval pořáde, aby snad bláhovec dokázal, že si ničím mysl neobtěžuje, aneb snad byl na mysli chorý? Biřicové obstupujíce vozy nejvíce pozor měli k mrzákovi. Jeden z nich zeptal se ho, zda by ústy dělati uměl sekrýty a nožíky. Chromý člověk vrtě hlavou odepřel tomu. „Jen počkej, až se tě přeptá Mlynář, ty budeš uměti!" Pak zvědaví biřicové obstupovali vůz, kde si člověk po dvorsku oblečený huhňavě prozpěvoval. „Co huhňáš, jako bys měl nos zheftovaný!? Nech zpěvu; jsi-li od Turka koupený palič, pokusíš brzy a pokoštuješ, kterak u nás ti pěkně a libě zazpívají."

Huhňavý si nevšímal dotěrných biřiců a zpíval sobě podivné zvuky bez přetrži, oznamuje tím, že se nebojí. „Zpíváš to srdcem či skrz plíce?" ozve se jeden z davu. V tom již od velikého kostela brali se páni směrem k radnici cestou si hovořice. Rychtář spěchal přede všemi, neboť byl z daleka shledl před vraty radního domu „fasuňky" s paliči. Okem znaleckým pohleděv na vozy, kázal hned pacholkům a ouředním sluhám, aby vjeli do vrat. Zatím už také přišli ostatní páni a spatřivše chromého neměli za jiné, nežli že vůdce všech zlých paličů šťastně dosáhli. Téměř všickni stanuli u vozu chromcova.

Když městští pochopové chromého vězně s vozu snášeli, tázal se primas po jméně jeho. I pověděl mladík jazykem německým, že zove se Jokl, jemuž přezděli kobylí nožička, a přidal, že není sobě zlého svědom.

Páni už chápali, že vůdce paličů, chromého Jiříka, ještě v moci nemají. Leccos o tom hovořice, ubírali se vážně do rady, aby spravili napřed nutné denní věci a pak aby zase věnovali se cele mrzuté již péči o zhoubce a paliče království českého. Mezitím co usedali někteří na vysoké stolice a jiní ještě v kupách stojíce hovořili, diktoval stranou u velikého dubového stolu purkmistr toho měsíce nastouplý, Jan Písecký ze Třebska, mladšímu písaři v rejstřík pokut: „Pan Daniel, malíř, ušel z kostela a v pominulém čase nebyl v radě, dá 15 grošů; pan Havel Krčil přišel do kostela nečasně, dá 1 groš a 3 denáry." Pan Havel zaslechnuv své jméno přistoupil k purkmistrovi a žádal, aby mu „venie" dána byla.

Pan Daniel, malíř, popošel také k dubovému stolu, kdež na jeho důstojnou osobu trest ukládali, ale dobrácky se usmívaje nemluvil nic. „Venie" se nedostalo jemu ani Krčilovi.

Pak zasedl pan Písecký v zástolí a primas jal se, když utišení nastalo, mluviti o turecké vojně. Hovořil o penězích, jež dle císařského mandátu poslati se musí za vojskem.

Jiný z konšelů stěžoval si na rakovnického hejtmana Tobiáše Houzu, že nepřestává psáti o peníze pro sebe a pro dráby z Rakovníka vypravené. Jiní konšelé, kteří také oblaženi byli nějakým upomínavým listem rakovnického generála, díl hubovali, díl přimlouvali se, aby za panem Tobiášem přece zase nějaká kopa poslána byla. Dohodli se konečně a písař hned jal se psáti do manualníku návrh psaní, kteréž nazejtří s penězi do Uher se poslalo.

V tu chvíli velmi skroušeně vstoupil před pány kněz Matouš Rychonides, žádaje mnohými slovy za odpomožení u věci velmi mrzuté a obtížné. Hejtman křivoklátský sebral totiž pro nějakou vinu rakovnickému děkanovi zvoníka a zavřel ho do hradní šatlavy — a pan děkan — divno, ale pravdivo — musil zvoniti sám. Doslovně žaloval Rychonides takto: „Martin Nesuchyňský, poddaný J. C. Msti. postaviv se na Hrádku do vězení dán byl a já nemaje jiného zvoníka, sám zvonění k chválám božským po odchodu jeho opatrovati musím. Prosím, abyste přímluvu o propuštění jeho u pana hejtmana hradeckého učiniti ráčili." *)

Pan primas slíbil přímluvu i odpomožení a děkan s úklonami odcházel. Zdali zvoníka dostal, nevíme.

Na to začali páni jednati o věci sobě velmi nemilé, kterou několikráte byli odložili, ale že nutkala, dali ji dnes zase na řad. Jan Gryllus z Gryllova, mistr svobodných umění, tedy doktor filosofie, oženiv se s bohatou vdovou po soukeníkovi — nevíme po kterém — Ludmilou, chtěl v městě sukna krájeti. Přes to že Cvrčků čili Gryllů z Gryllova tehdáž v Rakovníce bylo velmi četné příbuzenstvo a kmotrovstvo, z něhož sám pan primas, Jan starší Cvrček z Gryllova pochodil, nicméně opřeli se rakovničtí soukeníci úmyslu mistra svobodných umění tuze a s náramným důrazem. Cechmistři zakázali dosti ostře Janovi Gryllovi všecko suken krájení. Tím rozvadili se soukeníci s polovicí města. Spor se dostal, nemoha po dobrém uklizen býti, konečně do rady. Dnes četl radní písař stížný list soukenických cechmistrů, jehožto štiplavý řád slovo od slova zní: „Když se Jan Gryllus z Gryllova poctivému řemeslu soukenickému pořádně vyučí a mezi nás mistry za spoluouda a bratra přijat bude, nechceme proti tomu býti. Ale toho nedokazuje. I toho doložiti můžeme, proč on nemá Jan mladší Gryllus umění svého, podle kteréhož mistrovství dostal, provozovati a traktovati a nás soukeníků při našem hmotném a pracném řemesle, které s jeho zároveň táhnouti a jemu se přirovnati nemůže, při pokoji nechati; vidí se nám dle našich hloupých a sprostých rozumů, že svým filosofským vtipem chce toho dovésti a patami napřed choditi, čehož lidský rozum stihnouti a dovésti nemůže." Ale bylo dávno na jevě, že ani v radě nebude rozhodnutí asi snadno. I tam byly strany, z nichž jedna Cvrčkům přála, druhá ne. Konečně sneseno, aby na pomoc a urovnání sporné věci, která sousedy v radě i v ně velmi rozčilovala, voláni byli oba krajští hejtmané. Z pozdějšího dovídáme se, že nálezem ouředním jenom Ludmile samé propuštěno bylo, aby bez tovaryše sukna do jistého terminu vyprodala a nad to nic.

Tedy — ale trvalo to dlouho ještě — soukeníci svým „hloupým a sprostým rozumem" nad „filozofským vtipem" zvítězili.

Když i tu věc — aspoň na chvíli — odbyli páni konšelé, přišla na řad korespondence zhoubců a paličů. Především čten dopis žateckého rychtáře Řehořovice,

*) Tuto zajímavou drobotinu čísti lze v kopiáři městském lit. G. z let 1592—1600. Světle ukazuje a velmi drasticky, kterak smutný byl stav tehdejšího kněžstva církve pod obojí i ovšem kněžstva luterského, jež se proti vůli pražské konsistoře do kostelů církví pod obojí slušících vluzovalo.

jímž důtklivě napomíná pánův, aby mu vrátili mistra popravního Mlynáře, že ho v Žatci potřebí „na vykonání exekuce nad ženou vlastního plodu mordéřkou“. S tímto dopisem si však páni hlav dlouho nelámali. S nebeskou naivností poručili písaři svému, aby odpověděl jménem pánů, ať sobě Žatečtí kata vypůjčí jinde!

Pak přečetl písař poděkování, jež byl připsal do několika měst, z nichž podezřelí lidé do rakovnického žaláře dostaveni byli. Listy děkovací obsahovaly v sobě vždy konečnou frási: „Nad tím potěšeni jsouce, že se to zlé tovaryšstvo zhoubců zemských vyhledává, z toho pánu bohu a Vám děkujeme.“

S tím bylo dnešní sedění rakovnické rady skončeno. Páni vstávali, aby společně sestoupili do mučírny vyptávat se nově přibylých.

V tom vejde do radní síně posel pánů domažlických na schváli a pospěch vypravený. Shání se po purkmistrovi, jemuž list zapečetěný odevzdává. Jan Písecký rozlomil vážně a pomalu list konšelů domažlických, páni radní ho se všech stran obklopili a vhlédajíce druh přes druha do prosté škartice četli zprávu, že Domažlické v lese chytili toho vrchního zhoubce zemského, který tovaryšům na pálení dával. Je prý chromý docela. Žena ho vozí na maličkém vozíku. Ústy prý ledacos umí dělati.

Nebylo už pochybnosti, že tu mluví Domažličtí o tom chromém principálovi lotrů a paličů, jehož Rakovničtí hned od počátku toužebně s některé strany čekali. Domažličtí ho tedy jali! List pánů od Čerchova vyjasnil tváře rakovnických konšelů a první dobrý následek měl, že zachránil křivolakému Joklovi, Kobylí nožičce, zdraví a snad i život.

Páni se vrátili do síně a z řečí jejich světle šlo, že tentokráte nechtějí od sebe metati outratu za pojezd z Domažlic. Ba ještě dále zacházela jich ochota. Vděčni jsouce toho, že vrchního paliče konečně dostanou, chtěli sami vozbu opatřiti a své vyslané do města Domažlic vypraviti. Ale posel jim zvěstoval, že ten chromý se ženou i s vozíkem již na cestě k Rakovníku pomalu se berou a za nedlouho města dojdou.

Vypravili tedy Rakovničtí některý počet zbrojného lidu v tu hodinu, aby šel zajatým vstříc. Sám rychtář a několik pánů z rady umluvili se, že po obědích koňmo za svými lidmi po silnici plzeňské si vyjedou, aby „lotra chromstvím cejchovaného“, jenž ústy robí, čeho jiní rukama nedovedou, sami první spatřili a vítězně přivedli.

Rakovničtí sousedé, mezi nimiž se zpráva o zajetí chromého vůdce v okamžiku roznesla, nemohli se na příchod jeho dočekati. Celé město bylo pořád na nohou. Ale uběhl třetí den a principála tu ještě nebylo. A víte proč? Povím to, a zvíte zároveň, proč Domažličtí v době obecného lakomství nechtěli od Rakovničanů za vozbu náhrady nižádné, vždyť chromého paliče na vlastním vozíku spoutaného z Domažlic až do Rakovníka vezla — žena jeho k voji popruhem přivázaná! Byla to Markyta, kteráž svůj osud ať z lásky ať ze zisku sdružila s osudem chromého, bezrukého mrzáka. Za to ji teď přivázali k němu houžví a popruhem. Bylo to neobyčejné, zvláštní divadlo, když čtvrtého dne vjížděl podivný průvod do brány lubenské v Rakovníce. Lidí byla při tom spousta. První šel biřic městský a provozoval na buben ohromné lermo; za ním šlo lině několik pacholků rychtářských, jimž tehdáž říkali vůbec „pacholata“. Podle těch „pacholat“ kráčel, živě jednou svou rukou vzduchem mácháje, odporný zubatý katův pomocník. Těsně za nimi matným krokem šla mladá žena neveliký vozík táhnoucí. Hlavu měla v šátek zavitou a pohlížela velmi plaše a teskllivě vůkol sebe. Nebyla vzezření nelibého, ale tvrdý život jí několik hrubých čar do tváře vepsal. Kolem dobře urostlého těla zapjaty byly tlusté provazy dva, konec jednoho měl v ruce jiný katův pacholek a druhého konec přivázán byl k vozíku, jejž nebohá žena za sebou táhla. Dva městští drábové tlačili ze zadu. Regina Blbovic, svůdná stará panna, poznala na první pohled, jak se na ženu do vozíku zapřaženou podívala, že štíhlá Markyta jest ve stavu požehnaném. Upozornila na to ihned několik žen ostrým jazykem svým. Ale oči všech diváků hledaly jen zlého paliče. Na slámě dosti pečlivě nastlané ležel muž rukou schromlých, místo noh mající dva tupé pahýly. Těla byl šeredně hrbovatého a skrouceného. Hlavu měl velikou, čelo neveselé. Hrubé tlusté rty ještě více zohyzďovaly tu zsinalou, neslíčnou, vousatou, hroznou tvář. Oko bylo hluboké, smutné, snad dobrácké, ale husté obočí, jež huňatě dolů viselo, činilo jediný tento lidský kus přímo nelidským, zvířecím. Šereda; černý, huňatý, chromý maškar tu ležel za hrdlo přivázaný. Ve bráně stáli páni.

„Totě příšera!“ vzkřikl Daniel, malíř, jehož umělecké oko pohledem na ubožáka ve voze se urážel, totě příšera a ne člověk!“ Za chvíli pravil tiše k městskému rychtáři: „Poslouchej, kmotře Václave, přece nehádám, aby tenhle nebybný, bezruký a beznohý louzar byl vůdce paličů a špehýř turecký!“ Rychtář pokrčil ramenoma.

Když podivný průvod bral se mimo kotce Jana Obrmana, jenž prodával sklené pateře čili paternoster, zvolal pobožný obchodník: „Pán bůh s námi!“ a pokřižoval se na čele i na prsou v směšné rychlosti.

Když přicházeli na rynk a Daniel, malíř, jenž břich svůj s těží nesl, pozoroval, že Markyta sotva leze, ozval se zase a to dosti nevlídně: „Kmotře Václave, tuhle subtylnou ženu také jste neměli zapřahati do vozíku, totě rufianství; kdybyste už nebyli u posady, bůh ví, že bych ji rozvázal! Hleď, sotva nohy vleče, jest patrno, že je zdraví churavého a mdlého! Totě rufianství! Vás některého zapřáhnouti!“ Na tato neuctivá slova popošel Václav Slach, rychtář městský, o několik kroků vpřed a tlustého malíře ostavil za sebou. Ale pan Daniel nepřestal do svých vousů bublati. Konečně stanul malý vozík s příšerou na dvoře městské radnice. Když veliká těžká vrata s rachotem na skobu zapadla a biřicové boj se zvědavým obecenstvem vítězně ukončili, snesen jest na poručení pánů od katových pacholků příšerný zajatec do podzemní šatlavy. Markyta šla za ním. Z vozíku zpod slámy vyňal rychtář svazek rozličných věcí, nožejčků, sekrytů sličně urobených; mimo to několik láhviček s tekutinami barev všelijakých a posléze snopeček suchých květů a koření. Pan Václav Slach vyndaval to s patrnou nechutí a jen dvěma prsty. Rychtářský sluha odnesl věci nahoru.

Vozík zůstal prázden. Osiřel a vychladl. První den se ho každý štítil, druhý den hrály si v něm malé děti. Hoši metali přes voj kozelce a děvčata, naškubavše sobě v biřicově zahrádce hrst květin, seděla teď na slámě ve vozíčku, lámala kvítkám hlavy a házela jimi po sobě — —.

V rakovnických žalářích podzemních byla tma a v ní rozhostilo se zoufání. Všickni koutové zněly stenáním. V nejhlubším nízkém a vlhkém sklepě bylo sedm lidí. Leželi na podestřené nahnilé slámě všickni zemdleni několikerým outrpným na skřipci a jiných nástrojích tázáním. Byl tu řetězem ke stěně ukovaný Habrpauer, jehož tělo, druhdy svalovité a mohutné, světle ukazovalo, že mnohými důkladnými otázkami člověk ten není už při síle. Vedle něho na holé zemi ležel Endres Wolf, krejčíř z Werdy, a nepoznals, živ-li či mrtev. Však chvílemi procituje od hrozné strnulosti a chce píti — ale nedostane. U něho na bobku sedí v sebe schoulená Elsa, sedí tupě — kus kamene. V protějším koutě natahuje oudy své muž, jenž byl před nedávném žlutým premováním pěkně vyšňořen a zpíval si, když ho do města přivezli. Teď oněměl. Za to soused jeho Bastl, jenž vešel do města za němého, jediný chvílemi rozpráví. Slyš! právě teď zase kleje, zuří chřeplavým hlasem: „Za jeden vlas sobě života nevážím; smrť, smrť — konec, konec!“

Otevřely se dvéře. Vnášejí příšeru. Kat svítí čadivou loučí, v ruce nesa železný obojek na řetěze. Když katovi sluhové mrzáka na zemi složili, určil Mlynář dobře uvažuje, na kterém místě vůdce paličů za hrdlo přikovati se má. Při té práci zhola zbytečné vyznamenal se jako vezdy pacholek s vyceněnými zuby. Beznohý nešťastník nemluvil ani nevzdychal; zdálo se, že jest ve hlubokém myšlení. Markytě svázali nohy a složili ji na bok k mrzákovi. Ve zděšeném oku jejím bylo čísti tesklivou otázku: „Co dále s námi bude?“ V tom ozval se z kouta stísněný bolestný vzdech některého zmučeného člověka a byl hroznou odpovědí k Markytině otázce.

V kancionálu rakovnickém je obrázek, na němž dosti zdařilou barvou namalována jsou muka zatracenců. Připadá mi tak na mysl, že pan Daniel, ten tlustý, dobrý malíř, nejednou si zašel pro modely do lůna městského žaláře v podzemí, jehož stěny žalostily a vzdychaly.

K zejtřejšímu dni sezváni jsou na rychlo krajští hejtmanové do Rakovníka. neboť páni hodlali „příšery“ tázati se právem outrpným. Vyptávali se ho sice hned, jak přivezen byl, a tu pověděl, německou řeč maje s českou po způsobě ostatních Němců všelijak snešenu bez mučení, ze zove se Jiří Schleienweber a chodí v Čechách, na Moravě a po rakouských zemích, prodávaje rozličné věci od železa a dřeva, jež ústy dělá. Mimo to pomáhá lidem nemocí poraženým prachy, pilulemi, špekem a sádlem jakož i rozličným jiným lékařstvím. Ústy prý umí i psáti a na lyru hráti. Markyta že ho vozí asi padesát neděl, ale že nic zlého nedělá.

Když se ho pan primas optal, odkud pochází, odvětil: „Main hemet (heimat) heisst Maisach, drei Mail von Münichen, mein Vater ist Hans, ein Zimmermann, main Mutter Anna ist gestorben.“

Když přišel na svět, plakala matka, plakala příroda a otec utíkal.

Generálie zajatého člověka toho dobrovolně vyznané, rozumí se samo sebou, že nemohly postačovati rakovnickému areopagu. Však zejtra poví více, až se bude dotazovati pan Herbicar, k tomu pozvaný, a Mlynář žatecký až bude dělati znamenní otázky.

(Dokončení.)

Resignace.

Napsala *Bož. Veselá.*

(Pokračování.)

III.

„Nyní, prosím, sedněte,“ zvala paní radová pány, sedajíc do své lenošky. „Ty ale, Marie, jdi a poruč Lotince, aby se postarala o čerstvou kávu, a pak řekni zahradníkovi, aby natrhal jahod; pamatuji se, že je Maxim rád jí.“

„Jestli dovolíte, slečno, vyprovodím vás a odevzdám vám hned knihy, o které jste mně říkala,“ pravil pan Stránský vstávaje; „nemáš snad nic proti tomu, Maxime,“ žertoval dále, „že budu na chvíli rytířem slečny Marie?“

Nečekaje na odpověď přítelovu, vyšel za Marií, která při jeho otázce přívětivě pokynula hlavou a nyní již o několik kroků byla napřed. Dohoniv ji, podal jí galantně rámě a, obraceje se, kýval úsměšně na Maxima, jako by jej vybízel k žárlivosti.

Tento však seděl zamyšlen vedle paní radové a nevšímal si žertů Emilových.

„Co jest vám, Maxime,“ ptala se po chvíli paní radová, „jste tak bledý, nejste snad churav? V první chvíli jsem si toho ani nevšimla.“

„Nejsem churav, ale umdlen, měl jsem v posledních dnech mnoho co dělat. Chtěl jsem míti vše v pořádku, než odjedu z Prahy, a práce týkající se strýcova testamentu nebraly žádného konce; nyní jsem však bohudíky hotov.“

„Zde se zotavíte za několik dní. Viola tvrdí, že jest zde ten nejlepší vzduch na světě. Ale to je náhoda, že jste se setkali; divím se jen, že jste mi nikdy neřekl, že ji znáte.“

„Nevěděl jsem, že Livie Hermerová a vaše Viola jsou tatáž osoba. Nyní pochopuji, že jsem ten celý čas o ní ničeho neslyšel; jistě že brzy na to, když jsem se s ní rozloučil, vystupovala pod svým jménem.“

„A nezměnila se mnoho za těch několik let?“ pátrala paní radová.

„Ne, avšak zdá se mi, jakoby byla mnoho trpěla: má takový výraz resignace v tváři, který dříve neměla.“

„Výraz resignace, uhodl jste, milý příteli. Právě nežli jste přišli, vypravovala nám něco ze svého života, což mne velmi dojalo. Pomyslete si, jaký měla osud; vám to mohu svěřit, patříte beztoho již jako k rodině. Seznámila se před lety s mladým mužem, který ji miloval, a jenž také jí nebyl lhostejným, ačkoliv jej sama nemilovala. Jednoho večera se v čemsi nepohodli, a onen mladý muž druhého dne odjel, rozloučiv se s ní pouze krátkým listem. Jestli tomu budete věřit, nevím, ale ona nám vypravovala, že od té chvíle milovala onoho muže

vášnivě, a že až podnes, ačkoliv jej více nespatřila, nic nebylo s to, tuto lásku z jejího srdce vypuditi. To lidské srdce jest přec jen podivné, viďte, Maxime?"

Ubohá paní radová netušila, jakou bouři vyvolala její slova v prsou Maximových.

Příchod Mariin a Emilův ušetřil mu odpověď. Byl tomu nesmírně vděčen, neboť nebyl schopen slova. Emil nesl košíček plný těch nejkrásnějších jahod.

„Lotinka zde bude hned s kávou, tetičko, a podívej se jen, já sama s panem Stránským natrhali jsme tyto jahody; nemohla jsem zahradníka najít," pravila Marie, berouc z rukou Emilových košíček, který postavila na stůl před Maxima.

Marie a pan Stránský usedli nyní též ke stolu a rozmluva stala se všeobecnou. A Viola?

Náhlé, neočekávané shledání s Maximem, o kterém laskavý čtenář zajisté již uhodl, že jest identickým s oním Silverem, který hrál tak velkou úlohu v životě Violy, působilo na ni jako hromová rána z čistého nebe. Byla v prvním okamžiku zachvácena šílenou radostí, ale již záhy pochopila, že jest Maxim pro ni navždy ztracen. Sebrala všechnu energii, aby utlumila svoje rozčilení, a podařilo se jí to ku podivu. Ale co nyní? Věděla, že musí pryč, co nejdříve, že na dlouho takové přemáhání by nesnesla. Rychle odhodlána sedla a psala rodičům, aby jí ihned psali, že jest její přítomnosti doma nevyhnutelně potřebí; proč, aby si něco vymyslili. Předstírala, že je na Hrádku příliš ostrý vzduch, který nesvědčí jejímu hlasu, že to však nechce říci paní radové, která by snad mohla myslit, že to jest jen záminkou, a že se jí to u ní nelíbí.

Mohla to říci sama paní radové, ale bála se, že u ní vzbudí nějaké podezření, neboť ještě předevčírem tvrdila, že je zde vzduch nad míru lahodný a že se jí zde výtečně zpívá.

Po napsání listu se poněkud upokojila. „Za tři dny budu snad již pryč, a do té doby se snad přece nějak přemohu," pravila tiše, sedajíc do fauteuilu. Přemyslila ještě jednou, jak by se měla chovat, aby se neprozradila, a jak by upokojila Marii, kdyby tato byla něčeho zpozorovala. „Ale vždyť ona nemůže tušit, že Silver a Maxim jest táž osoba; ostatně vždyť jest to přirozené, že jsme byli překvapeni, když jsme se tak náhle sešli po tolika letech," tak přemlouvala samu sebe Viola. „Ale jaký démon mně jen vnuknul onu myšlénku, abych vypravovala věci, o kterých jsem doposud s nikým nemluvila!"

Vstala a přešla opět několikráte pokoj.

„A což Maxim? Ten díky bohu neví o ničem. Moje psaní mu zajisté tehdy nedošlo; vždyť jsem ani nevěděla, kde jest, a on myslí asi, že jsem na něj více nevzpomněla, a bezpochyby že zapomněl také již na svou lásku ke mně. Ale ten jeho pohled! To nebylo pouhé překvapení, co se v tom okamžiku v jeho očích zračilo! Kdyby mne ještě miloval? Ale velký bože, vždyť jest zasnouben s Marií! Ne, nikoliv, jsem mu lhostejnou; vždyť zůstal docela klidným. Mýlím se; bylo-li v jeho pohledu více, byl to jen dojem, který vzbudila vzpomínka na minulost!"

Takové myšlénky střídaly se bleskorychle v hlavě Violině a poháněly ji z místa na místo. Teď sklesla znova do lenošky a přitiskla obě ruce na bolestně tepající spánky. Tak zůstala seděti dlouho, vypadala jako obraz zoufalství. — —

Když pozvedla umdlenou hlavu, sklánělo se slunce k západu. Vstala rychle i ponořila obličej do studené vody, aby se trochu zotavila. Pak si nakapala na šátek několik kapek kolínské vody; přejela jím několikráte oči a tvář, a otevřela okno.

Naše malá společnost vracela se právě ze zahrady do domu.

„Violo, proč nejdeš tak dlouho," volala paní radová nahoru vidouc ji u okna; měla jsem již strach, že jsi nemocna!"

„Již jdu, odpusť; zdržela jsem se trochu déle, než jsem myslila," omlouvala se Viola.

Když vešla Viola do salónu, našla tam jen Marii s Maximem. Paní radová vešla na chvíli do kuchyně podívat se, zdali je vše v pořádku, a Emil zůstal ještě stát před domem, dívaje se do krajiny, která se poznenáhla stmívala.

Viola přistoupila k snoubencům a pravila jasným hlasem: „Byla jsem tak překvapena zprávou, že jsi nevěstou, milá Marie, že jsem ti zapomněla gratulovati. Nehněvej se proto na mne, a buď ujištěna, že ti přeji vše dobré. A vám, pane Luštne, mohu říci jen tolik: zvolil jste dobře, buďte šťasten!" Podávala mu ruku, kterou on rychle uchopil, ale hned zase pustil.

„Vy jste krásni, to musím říci," volala paní radová, otvírajíc dvéře do salónu. Za ní objevila se vysoká postava Emilova. „Vy jste krásni," opakovala, nechávo pana Stránského samotného, a mezitím se zde bavíte. Kdybych se ho nebyla ujala, stál by ještě nyní venku. Milá Violo, nyní jej dávám tobě na starost. Takoví zamilovaní myslí jen pořád jeden na druhého, od těch to arciť nemůžeme žádat, aby si též někdy vzpomněli, že my ostatní jsme také na světě," dodala humoristicky; „a já se jen bojím, aby se zde pan Stránský nenudil. Ale nyní, prosím, k večeři; slyším Lotinku zvonit."

Šla napřed, druzí následovali.

Při večeři byla konversace, díky dobrému humoru pana Stránského a paní radové, dosti čilou.

Po jídle odebrali se opět do vedlejšího salónu. Maxim usedl vedle Violy. Na jeho otázku, kde cestovala a jak se jí dařilo, vypravovala o svých cestách, mezi jiným povídala též několik příběhů, jimiž rozesmála celou společnost.

Divila se v duchu sama sobě, že se dovede tak přetvařovati, neboť myslila každou chvíli, že musí ulevit výkřikem svému mučenému srdci.

„Zazpívej nám něco, Violo!" pravila po chvilce paní radová; „pozoruji již hezkou chvilku na panu Emilovi, jak by té rád o to poprosil, ale netroufá si. Kouká brzy na piano, pak zas na tebe a konečně na mne, jakoby mne vyzýval, abych mu šla na pomoc; viďte, že jsem uhodla."

„Musím se přiznati, že ano," odvětil Emil, „zápasím sám sebou již skoro hodinu, nebyl bych se ale přece k té prosbě odhodlal, kdybyste vy, milostivá paní, ji nebyla pronesla."

„Nevím, milý pane Stránský, zdali budu moci vašemu přání vyhověti. Nemám dnes žádné chuti ke zpěvu, a já bez chuti nerada zpívám," vymlouvala se Viola;

„zítra vám budu zpívat třebas celý den, budete-li mne chtít poslouchat.“ Bála se zazpívat, neboť cítila, jak jí hlas vázne v hrdle.

„Ale jen jednu píseň, třeba docela krátkou,“ prosila paní radová, která měla útrpnost se sklamanou tváří Emilovou.

„Když si to přeješ, poslechnu.“ Viola vstala, otevřela klavír a preludovala chvíli tichounce. Pak začala jednu z oněch zádumčivých ruských písní, které zpívala božsky, krásně. Zpívala vždy úchvatně, ale dnes byl každý tón horkou, skanulou slzou.

Mezitím co Viola zpívala, stála Marie za sedadlem Maximovým. Tichý vzdech, více tušený než slyšitelný, vydral se z jeho stísněných prsou a vnikl jako šíp do srdce Mariina. Ona pochopila vše hned v prvním okamžiku. Nedala se mýlit ani Violinou nucenou veselostí, ani klidem Maximovým; vždyť se zdála sama klidnou, kdežto v hlavě jen hořelo. S instinktem milující ženy uhodla, co se děje v jejich srdcích. Láska její, Maximem ani netušená a nikdy nehledaná, dostala smrtelnou ránu. Byla odhodlána ke všemu; chtěla se Maxima zříci. Za celý svět nebyla by chtěla jej viděti nešťastného, upoutaného nerozlučitelným svazkem, kterému by musil věčně klnouti. Nevěděla, jak to učiní, a neměla nyní také ani času a smyslu o tom přemýšleti. Byla jako omráčena, a bála se probuzení.

Konečně uplynul také tento večer, který se všem, mimo paní radovou a Emila, zdál být nekonečným.

IV.

Jest krásné jitro, třetí po onom dnu, kterého přijel Maxim s Emilem na Hrádek.

Na nejzazším konci rozsáhlé zahrady jest velký skleník; jest naplněn nejkrásnějšími exotickými květinami. Z tohoto vedou dvéře do malého salónku, jehož stěny, strop a podlaha jsou z bílého mramoru. Sofa a židle potažené tmavým květovaným satinem, tvoří rozkošný kontrast s bílými stěnami. V rohu vedle dveří, které vedou do zahrady, stojí skvostné akvarium se zlatými rybkami. Jest to zamilované místo Violy. Nalézáme zde dámy samotny. Emil odejel asi před hodinou opět do Prahy, slíbil však, že se co nejdříve navrátí; Maxim jej vyprovázel na nádraží.

Viola očekává s nedočkavostí psaní z Vídně. Jest u konce svého přemáhání a cítí, že nevydrží déle to stálé napjetí nervů. Když je na chvíli osvobozena přítomnosti Maximovy, trápí ji zase paní radová nekonečnými poradami o Mariině svatbě.

Právě nyní je zase v plném proudu.

„Ty tedy myslíš, že budou nejhezčí bílé atlasové šaty; a což ty Marie, tomu říkáš?“

„Ale milá tetinko, vždyť je do mé svatby ještě daleko, celé dva měsíce,“ odvětila Marie, která stála u akvaria, a házela rybkám drobty, „do té doby si ještě něco vymyslíme.“

„Zapomněla jsem ti říci, milé dítě, že mne Maxim včera prosil, abychom lhůtu trochu skrátily; udělal si prý nový plán vaší svatební cesty a rád by již v polovici července ji nastoupil. To bude ale jenom asi výmluva; nechce se přiznati, že se nemůže dočkati okamžiku, aby tě mohl nazvati svou,“ smála se paní radová. „Co myslíš, Violo, viď, že mám pravdu?“

Tato sehnula se rychle, aby zakryla bolestné pohnutí, které u ní vyvolala slova paní Bernardové. Marie to však zpozorovala a pravila rychle:

„Podívej se, tetinko, Maxim se vrací, prosím tě, nemluv nyní o tom, musím si to přemyslit.“ V skutku se vracel Maxim domů. Nesl v ruce noviny.

„Potkal jsem na cestě posla,“ pravil, když byl dámy pozdravil. „Zde mám též dopis pro vás, slečno.“ S těmi slovy podával Viole psaní.

„Z Vídně!“ zvolala tato, oddechnouc si z hluboka. Konečně, konečně bude konec tomu soužení, myslila si; pak obrátivši se k paní radové pravila:

„Dovolíš, tetinko? Jsem zvědava co mně z domova píšou!“

„Jen čti; počkám ještě chvíli, abych se dověděla, jsou-li zdrávi; pak ale, milá Márinko, nemohu ti pomoci, musíš jíti se mnou. Musíme si prohlednouti, co nám včera švadlena přinesla.

Mezitím přečetla Viola psaní.

„Zítra musím odjeti,“ pravila kvapně, tak jako by se obávala, že by za chvíli k tomu neměla odvahy. Byl u nás včera intendant vídeňské opery, který má prý pro mne velmi výhodné nabídnutí. Chce se mnou však ústně vyjednávati.“

„Ale to nemůže být, ty jsi mi slíbila, že zde přes léto zůstaneš,“ zvolala paní radová horlivě. „A pak vždyť si řekla beztoho, že máš chuť divadlo opustiti!“

„Nevím, zdali toto nabídnutí přijmu, ale jistě pojedu; vždyť zde mohu za týden zas být. A nyní ti půjdu pomoci, zaslechla jsem, že máš něco důležitého na práci.“ pravila Viola vstávajíc. „Se skládáním svých věcí budu pak brzy hotova, vezmu jen to nejdůležitější s sebou.“

„Bůh zachraň, miláčku, jen zůstaň, Marie mně úplně postačí. A pak, nemůžeme všechny opustit Maxima, vždyť by si musil zoufat. Co se týče tvého odjezdu, má rozmilá, o tom si ještě promluvíme. Prosím vás, Maxime, přemlouvejte ji, ať zde zůstane. Asi za hodinu pošlu vám opět Marii, zatím se již nějak bavte. S bohem, děti.“

Paní radová vzala Marii za ruku a zavěsila se v její rámě. Odcházejíc kynula vlídně Viole a Maximovi. Tito zůstali sami. Bylo to poprvé od té doby, co se shledali; vyhýbali se tomu stejně úzkostlivě obadva, a nyní stalo se to přece. Viola netroufala si ničeho namítnouti, aby tím nevzbudila Mariinu pozornost, která, jak se jí alespoň zdálo, při slovech paní radové zkoumavě na ni pohledla. Nyní však přemýšlela, jak by zkrátila toto vnucené tête-à-tête, které jí bylo nesnesitelně trapné. Maxim mlčel a převracel mechanicky listy novin, které držel v ruce. Náhle vstal, zadíval se na Violu a řekl, hlasem, v kterém se třásl celý svět lásky:

„Violo, proč odjíždíte?“

„Vždyť jste slyšel, pane Lušíne,“ odvětila tato, dojata hluboce přízvukem, s kterým pronesl Maxim svou otázku.

„Ne,“ zvolal Maxim prudce, „mne neoklamete tak snadno jako paní Bernardovou. Chcete odsud pryč za každou cenu; viďte, že jsem uhodl“, pokračoval s rostoucí vášní, „a já vám také povím, proč. Milujete mne a proto prcháte!“

„Ani slova více, Maxime, nechcete-li mne usmrtiti!“ zvolala Viola v hrozném rozčilení.

Stála před ním bledá, jako přízrak smrti.

„Odpusťte, Violo, že jsem se dal strhnouti svou vášní, dopřejte mně jen několik slov. Musím vám říci, že jsem vás nepřestal nikdy milovati Myslil jsem však, že jsem vám lhostejným, a že jste snad na mne již úplně zapomněla. Nyní jsem doufal, když se po letech navrátil mír v duši mou, že budu s Marií, když ne šťastným, alespoň spokojeným. Avšak nešťastnou náhodou dověděl jsem se o vaší lásce ke mně: paní radová vypravovala mi, ničeho netušíc, v krátkosti vše, co jste jí před naším příjezdem svěřila. Nyní jest klid můj ten tam. Nevím, jak budu dále žíti. Slovo své Marii nezruším; řekl jsem jí sice hned, že ji nemiluji, a vím, že ani ona si mne z lásky nebere; řekla mně sama, že to dělá pouze z vděčnosti k své tetě, avšak tím se věc nemění. — Odpusťte mi, že k vám takto mluvím,“ pokračoval po chvíli, „myslil jsem, že se dovedu přemoci a vám nevyzradím ničeho, ale nyní, kde jsem se dověděl, že vás mám tak záhy ztratit, tu opustila mne všechna síla a srdce mé hlásilo se k svému právu, jakkoli to rozum zatracuje. Není žádné pomoci, musíme, musíme se rozloučit na vždy, má jediná, nebeská Violo? Zemru raději, než abych žil bez vás!“

Vrhl se k jejím nohám, uchopil ji za ruku, kterou vášnivě líbal.

„Ustaňte, Maxime, nezneuctívejte takovým jednáním mne ani sebe. Ano musíme se rozejíti, ale proto nezoufejte, zůstaňte mužem. Jest to pravda, miluji vás, ale víte, čím jste si dobyl mé lásky? Tím, že jste se přede mnou neponížil, že jste nežebral o mou lásku, jako to ti druzí dělali. Nedopouštějte nyní, abych se ve vás sklamala. Pohleďněte na mne, myslíte, že jest mi tak lehké to vědomí, že sotva jsem vás našla, vás, po kterémž jsem toužila taková léta s láskou neskonalou, ano, mohu vám to nyní říci, neboť tento okamžik jest svatým, — že vás mám opět a to navždy ztratit? A přece vidíte, že jsem odhodlanou. Nechcete snad býti slabším nežli jsem já? Mluvil jste o smrti. Nikoli, slibte mi, že na to více nevzpomenete, přísahám vám, že bych vámi opovrhovala. Nyní však jděte, Marie může přijít každou chvíli; co by si pomyslila o nás? Zdá se mi též, že se klamete, mníc, že vás Marie nemiluje; neřekla mi ničeho, ale mně se zdá, že jest tomu naopak: již k vůli ní musím pryč. Kdyby něco zpozorovala, byla by též ona nešťastnou. S bohem, drahý Maxime, jděte, jděte.“ — — Nemohla dále. Až doposud mluvila dosti pevně, ač s hlubokým pohnutím, nyní však přervala křeč proud jejích slov.

Odvrátila hlavu a kynouc mlčky Maximovi, aby odešel, sklesla do lenošky.

Tento vyběhl jako smyslů zbaven, přeskočil nedaleko nízký plot zahrady a zamířil k blízkému lesu.

— — — — — — — — — —

Mezitím vracela se Marie do zahrady. Neměla žádného klidu při přehlížení své výbavy, která byla přece nad míru krásná. Paní radová zpozorovala to brzy a pravila dobrosrdečně. „Víš co, milé dítě, spočítám to sama a dám ti vše odnést do tvého pokoje; můžeš si to pak prohlédnout. Jdi teď do zahrady, jak budu moci, přijdu za tebou. Nesmíme nechat Violu poslední den samotnu; ale snad se ještě rozhodne a zůstane zde, co myslíš? Byla bych tomu tuze ráda.“ Když nedostávala odpovědi, ohledla se, ale Marie byla již pryč. Mučena žárlivostí, spěchala po prvních slovech paní radové, jako kdyby na každé vteřině, kterou promešká, záviselo celé její žití. Aby si zkrátila cestu, zamířila rovně ke skleníku. Vešla do něho malými postranními dveřmi a ubírala se zadní stranou ke dveřím salónku. Ty byly pootevřeny a Marie přišla v okamžiku, kdy Maxim klesl Viole k nohám. Tato byla obrácena zády ke dveřím a tak ji nikdo nezahledl. Ucouvla zpět nevědouc, má-li se vzdáliti aneb vejíti. Nemohla se rozhodnouti ani pro jedno ani pro druhé. Sedla si na nízký tabouret, který stál vedle dveří, aniž by snad byla chtěla poslouchati, co se dále bude díti. Vždyť věděla dosti! To ostatní jí bylo lhostejné. Mimovolně zaslechla však zároveň Violino šlechetné odmítnutí a to v ní vzbudilo jasné vědomí toho, co jí zbývá činiti. Za chvíli po odchodu Maximově odešla též ona, tiše a nepozorovaně, jak byla přišla.

(Dokončení.)

U červeného kříže.

Napsal *Lad. Stroupežnický.*

Černými, vichrem rozedranými mraky mihnul se klikatě blesk. Fialovým, cukavým světlem na okamžik ozářil pochmurnou, ve tmu stopenou, sítím, vřesem, blatouchem a kosatcem porostlou pláň, sevřenou vůkol obrovským lesem borovým a obepjatou na západě do půlkruhu se vinoucí chatrnou vozovou cestou.

V místech, kde na jihu cesta v šerý les zabíhá, vzplanul v záři blesku, jakoby z rozžhaveného železa byl zdělán — obrovský dřevěný, červeně natřený kříž, na němž visel v nadpřirozené velikosti a v bizarních a originelních liniích hranatě vyřezaný Kristus.

Hrůzně vyhlíželo v té chvíli to tělo utýrané, zachmuřeně hlava schýlená k prsům a rozrytá korunou, spletenou z opravdového trní.

Doburácel hrom, jehož mohutný zvuk hlubokou ozvěnou opětovaly vůkolní širošíré lesy a vrchy... všechen kraj ponořil se zase v úplnou tmu... v černu zmizel i ten Kristus na kříži, vztyčeném zde co památka na pohaslé životy lidské, jež v těchto místech, oživených za noci toliko těkavými bludnými světélky, zhltila úkladná příroda. —

Nový blesk, rudý, a krví vzplanula obloha, pláň i les i Kristus na kříži při záhybu té chatrné cesty, vedoucí z Cerhonic hustými lesy klikatě k Písku... Na severu, kde cesta z temna borů vichrem zmítaných vybíhá, objevil se ve světle blesku jezdec. Sličný mladý muž, na jehož hlavě zatřpytil se třírohý, zlatem lemovaný klobouk... Karmazínový jeho kabátec, zlatem vyšíváním ozdobený mihl se v záři blesku jako rubín...

blýsknul se zlatý jilec jeho kordu... vraný kůň jeho se vzepjal.

Jiskrné oko neohroženého francouzského důstojníka rozhledlo se při světle blesku po lesích i pusté pláni. Sledoval okem odbočující záhyb cesty a počítal v duchu, jak si nadejede, zaměří-li přímo přes pláň. Zahledl také před sebou při jižním rozhraní pláně u lesa ten posupný červený kříž s tím obrovským rozepjatým tělem a trnovou korunou na hlavě... zachvěl se. Netušil, že jest to společný kříž náhrobní těch, kdož na této klamné pláni zhynuli a též — jeho náhrobní kříž.

Pustil se s koněm na pláň... Pudilo jej to silou mohutnou k Písku, aby vyplnil své poslání k maršálkovi z Broglie, veliteli vojsk francouzsko-bavorských, poslání, jež mu uložil francouzský velitel dobyté Prahy, Ogylvi, na jehož rozkaz vztyčeny byly na pražských věžích prapory s bourbonskou lilií. Přivésti z Písku posilu vojenskou posádce pražské — taký úkol svěřen byl mladému synu Bretaně.

Divým letem projel Francouzi obsazený kraj od Prahy na jih až k Miroticům a Cerhonicům, kdež však zanechati musil všech svých pět průvodčích... prudkou jízdou téměř zmrzačeni, svalili se na zem, jakmile s koní sestoupili... On jediný vydržel v sedle... Žhoucí ctižádostí puzen, opustil té chvíle své druhy v Cerhonicích; neděsil se ani noci, ani mraku a pustil se sám cestou k Písku, cestou, jíž jednou již ku Praze jel.

Byl to podnik odvážný, podnik povahy ohnivé, smělé... Podnik syna té podivné Bretaně, té staré bašty monarchie, syna z jedné z oněch šerých bretaňských tvrzí, jichž rodové neznali od pradávna jiné touhy, než po slávě, dobyté mečem, taseným pod praporem lilie za boha a svého krále.

Co hrdina chtěl se tento Bretoňčík vrátit do Francie... s vavřínem na skráni zavítati do staré tvrze rodu svého, pokleknouti před matkou hrdostí zářící... zlíbati její ruku a složiti pak vavříny své k povadlým vavřínům na hrobě otcově...

Pak, září svých hrdinských činů obestřen, chtěl objeviti se ve Fontainebleau před králem v kruhu dam krásou i duchem zářících a okem slávou spitým vyhledati velké tmavé oko spanilé Marguerity, hrdé dcery maršálka z Broglie, jejíž žhavé políbení, kteréž mu na rty vtiskla, když s vojskem vlast opouštěl, dosud na rtech jej pálí žárem omamujícím, povzbuzujíc ku podnikání činů smělých, hrdinských...

Ujíždí po pláni... Vichřice divě sténá v ramenatých korunách borů... tu a tam padne z rozdrásaných mraků velká krůpěj... Náhle pocítil jezdec, že se koňova kopyta boří v bahnitou zemi... v tom vzplane obloha rudým ohněm, zároveň zaburácí mohutná rána hromu a tříští ve sta kusů obrovskou borovici na pokraji lesa v místě, odkud jezdec na pláň vyjel...

Zpěněný kůň, ranou tou poděšen, vzepjal se divě a učinil velký skok v před... leč nedopadl více na pevnou půdu. Jakoby nějakou tajemnou podzemní silou rozvlněn, rozhoupal se v širokém okruhu travnatý povrch země v mocné vlny a jezdec ocítil se i s koněm hluboko v bahně... tak že vyčnívala z něho toliko koňova hlava s malou částí krku a jezdec po ramena...

Mladý Francouz, netuše nebezpečí, zajel na temenec. —

Kdož za našich dob, kdy rolník bažiny uměle vysušil, ví ještě, co jest temenec?

Rozsáhlé bahnisko, několik sáhů hluboké, zavlažované mocnými zpodními prameny, které, nemajíce odtoku, rozředí ve kvas rašelinu, na jejímž povrchu bují a stále kvete vodní rostlinstvo; husté jeho kořeny pokryjí bažinu povlakem plsti podobným a dosti pevným. A mnohý pocestný, sveden tím bujaře zeleným kobercem, posetým pestrým květem vodních rostlin a řasnatým sítím, odvážil se třeba jen pro některý ten pestrý květ v ta místa a nejeden v temenec se probořiv, zhynul v bahně. Ten červený kříž tam u cesty jest náhrobním křížem mnohého takého ubožáka a nejednoho poutníka, který za noci zbloudiv, v bažině utonul...

Divě vzepjal se kůň mladého Francouze, který zároveň vzpřímil se v třemenech, aby vypnul se ze sedla — ale levou nohou uvázl v třemeni — zároveň převalil se kůň na stranu, vlastní tíží volně ponořoval se v tůň hustého bahna... a jako ohromné olověné závaží táhl sebou mladého Bretoňce, jehož levá noha zamotána byla v řemen třemene... Již zmizela hlava zmítajícího se koně pod rozhoupaným povrchem temence a umdlený jezdec, nad jehož hlavou divě řičela vichřice, zoufale zápasil, aby vyprostil se z třemene... leč marně. Bahnisko táhlo svoji oběť rychle a stále v chladnou hlubinu.

Po krk již byl mladík v bahně, jehož chlad křečovitě zalomcoval jeho tělem... vlasy na hlavě, s níž smetl mu vichr klobouk, ježily se mu hrůzou...

Zoufale se pokoušel, uvolniti rukou třemen, ale při nachýlení se nabíralo se mu již bahno do úst... Vzpřímil se opět a hrůzný pocit vzrušoval duši jeho, prodchnutou vědomím, že v nejbližší chvíli pohltí jej hlubina. —

Duševní jeho činnost rozštěpila se ve dva paprsky... jedním sledoval děj přítomný, druhým sledoval děje ze své minulosti.

Viděl duševním zrakem svým tu starou, šedou tvrz bretaňskou, obepjatou kruhem jilmů a shližející se v široce rozlitém rybníce... z okna v průčelí rozpínala po něm matka náruč...

V tom ozářil nový blesk krajinu... a oči mladého Francouze, vytřeštěny z důlků, utkvěly zase na rozepjatém Kristu na obrovském tom červeném kříži...

Zaburácel hrom a v jeho mohutný řev mísilo se pronikavé, zoufalé volání:

„Mon Dieu! Mon Dieu!“

Vyzněl rachot hromu... Ponořující se polozadušený kůň již jen slabě trhal sebou a stále táhl za sebou jezdce, vůkol něhož vyvalovaly se z bahna obrovské bubliny. Mladý Bretoňec lomil zoufale rukama bahnem střísněnýma a lkal:

„Zhynouti tak bídně! Tak neskonale bídně upadnouti v zapomenutí! Ó, jak rád bych umíral na bojišti, na poli slávy s mečem v ruce pod šelestícím praporem francouzským...! Smrtí hrdinskou...! Ale zhynouti, zmizeti beze stopy... upadnouti v zapomenutí...!“

A zase mihnul se blesk oblohou....

Před duševním zrakem Bretoňce objevil se obraz nádherného života dvorského... Sál, v němž zářilo tisíce světel a sta paní krásou... sta kavalírů dvorností... na místě vyvýšeném seděl Ludvík XV... přistupuje k němu sličný, skvostně v modré hedvábí a zlato oděný

*

panoš, s jehož hlavy vlní se bohaté kadeře, a podává králi zlatý pohár s vínem... On sám byl tím panošem...

Posledně trhnulo sebou tělo koně... „Ó, mon Dieu! mon Dieu!“ rozlehlo se plání a Francouzova hlava zmizela pod hladinou černého rozpěněného bahna... jen ruce křečovitě se spínající a kroutící míhaly se nad bahnem...

Ale v mozku tonoucího Francouze pracovala duševní síla stále ještě. Zase viděl nádherný sál zářící panstvem, výkvět šlechty francouzské — a tam — tam pod lustrem baví se spanilá Marguerita z Broglie se sličným kapitánem královských mušketýrů...

„Ó zapomene na mne... zapomene... zapomene...“ úpěl tonoucí v temné hlubině chladného bahna... a v nejbližší vteřině domníval se viděti prapory, ozdobené lilií, strhané s věží pražských a jásajícím davem v prach šlapané... pak mihnul se poslední obraz v duši umdlévající a šerem obestřené... Spatřil svoji matku, ale již co stařenku stříbrovlasou, klečící v šeré kapli na rodné tvrzi a modlící se vroucně před obrazem svatého Ludvíka, patrona svého syna...

„Modlí se za mne... za mne... pláče pro mne... Ó, všickni zapomenou, všickni... jen ona nikdy... jen matka nikdy... Ó mon Dieu...!“

Těžký tlak sevřel jeho prsa — bylo mu, jako by mu rozvzteklené moře v uších burácelo... síly jeho umdlévaly... ztratil vědomí...

Několikrát ještě trhly sebou zblácené prsty na hladině bahniska, načež umdlévaly a sklesly v tůň. Z bahniska vyvalily se velké bubliny, poslední to slova, poslední vzdechy, poslední vzpomínky utonulého Bretoňce. Vichřice potrhala ty bubliny a roznesla je po šelestícím řasnatém sítí, jímž mrskala zrádnou tu půdu, a po malé chvíli leželo zase tiše a těžce to bahno jako olovo...

Z černých mraků sršely blesky dále a vždy vynořil se ze tmy obrovský ten kříž s rozepjatým Kristem — náhrobní kříž mladého Bretoňce, kterýž osudem zavát a ztracen odpočívá se svým ořem v hlubině temence.

Po půlnoci utišila se bouře, ale měsíc nezasvitl na pochmurný ten kraj... Na temenci tu a tam kmitlo se poskakující světélko... a brzy těkal roj bludiček po posupném bahnisku... bludiček, matných to paprsků duší oněch zbloudilých pocestných, kteří průběhem času v temenci zhynuli.

A když z rána vyneslo se slunce z bílých par nad modrý obzor rozlehlých borů, zdvihly se také v bahno sešlapané a ponořené kosatce, blatouchy a sítiny a deštěm omyty bujely a kvetly dále na hrobě mladého Bretoňce, který vyšel si z Francie, aby na české půdě vavřínem slávy ozdobil své skráně!

Nikdo nikdy nezvěděl, co událo se té noci na temenci — vždyť té události jediným svědkem byl pouze ten ztrnulý, zasmušilý a němý Kristus na červeném kříži.

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování)

Evropou rozletěla se v oné době hrozivá zvěst... Epidemie, jež vzniknuvši v neznámých dobách v bahnitém ústí Gangesu, před desítiletím náhle opustila svou kolébku, krajinu, na niž po staletí se obmezovala, postrach rozšiřujíc, nastoupila cestu ohromnou plochou Asie — — a teď — konstatováno, že morovým svým dechem zachvátila již břeh Kaspického moře i celou Sibiř a východní kraje Ruska... a že kvapem zhoubná cholera si razí cestu na západ — jako druhdy hordy asiatských barbarů, hotujících se zaplaviti celou Evropu...

Pukalo právě jaro — jak pak teprve bude později! — — S hrůzou hleděno vstříc nastávajícímu letu... V časopisech ozývali se různí hlasové, již valně přispívali k přiostření dojmu, k zvýšení strachu — fantasie zveličovala skutečnost, měníc postrach v hotovou paniku... Dopisy soukromé šířily přirozeně i každý soukromý výkvět všeobecného hnutí mysli... Odtud došlo psaní, že mor zavítal již do bran staroslavné Moskvy a nad břehy Něvy se rozložil... odtamtud signalisována cholera již ve Lvově a v Krakově a připojeno tajemně, že úřady nedovolí veřejně smutnou pravdu tu roztrušovati... druhý den na to ozvalo se: cholera v rakouském Slezsku!... A v noci pak uplašená mysl stihla o své újmě již Brno a ubohou Vídeň... soused, kterému zvěst bez udání svého vzniku svěřena — vydal ochotně o své újmě i matičku Prahu na milost a nemilost nákazy...

S šířením se hrozných zvěstí ruku v ruce šlo udílení rad, jak možno bylo by zabrániti zlu — poučováni jednotlivci i státy — — odporučováno tisíce léků a tisíce způsobů léčení... nejnesmyslnější a nejsměšnější věci přicházely na jevo, s tváří docela vážnou a s úmyslem nejlepším... každý druhý člověk domníval se, že vynalezl životní elixír, který jeho i celé pokolení přítomné zachrání od zahynutí...

Také pan dědeček pokusil se podnikavým svým duchem o debut v službě Hygieny.

Náuka Mesmerova byla z pola již zapomenuta — jen v nejvyšších kruzích tehdejší společnosti nalézala dosud útulku... Zvěst o blížení se zhouby morové na novo vzkřísila mnohou blouznivou střeštěnost jako s druhé strany vzniku dala nejčernějšímu skepticismu, nevěře i sprostotě a surovosti cynismu...

Dědeček celou mesmerovskou spoustu mysticismu a podvodu obral si za předmět pokusů a badání... Dal postaviti na zahradě magnetický baquet přesně dle vynálezu Mesmerova — nádobu naplněnou vodou a rozbitým sklem — — reservoir magnetické síly. Do něho namočily se železné hůlky, jimiž magnetismus dle náuky prouditi měl v těla těch, již drželi je rukou. Magnetický takový proud udržoval, jak za to se mělo, životní šťávy (termin tenkrát obyčejný) v čistotě, v neporušenosti, v zdravém prospěšném toku a — musil tedy dle dědečkova opravného přídavku také chrániti před cholerovou nákazou, jež ne snad zcela bez tušení pravdy považo-

vána za znečištění krve nepatřícími k složení jejímu látkami . . .

Na sobě dědoušek cenu své methody nezkusil . . .

Byly v roce tom jarní dny neobyčejně teplé, ale dědeček zapomněl, že není více mladík a chodil v lehkém šatě i po ránu, kde slunce neprohřálo ještě vzduch, plný výparů vystoupivších po noci z vlhké země. Nastudil se a musil ulehnouti . . .

Nevážil příliš svou chorobu a těšil se, že dokonale se pozdraví, až bude jen moci vyjíti na zahradu a postaviti se k svému baquetu . . . Zatím rýma proměnila se v dusivý kašel a na prsa ulehl podezřelý tlak . . . Dědeček přemáhal se co mohl, zejména u přítomnosti babičky, která od lože jeho takřka ani se nehnula — ale nemohl v celku zapříti, že mu volno zrovna není . . .

V tom právě čase zemřel člen příbuzenstva, vlastně dva členové najednou; matka a dítě. Babička ulekla se nevýslovně a také dědeček neubránil se hlubokému dojmu . . . „Kdo bude třetí?“ — — zvolal hlasem přitlumeným . . . Panovalo v rodině naší a dosud panuje pověra, že umře-li kdo ze středu jejího, přivolá v tomtéž roce dva jiné za sebou . . . nikdy méně než tři . . .

Dědeček brzo poznámku svou obrátil v žert — — ale od té chvíle počal přemýšleti o možnosti, již dosud si nepřipustil . . .

Také dal výraz těmto myšlénkám, ovšem zabaleně, ale způsobem velice krásným, kterým zároveň osvědčil své humanní, ryzí, šlechetné smýšlení . . .

V rodině vzniknul spor o pohřbení obou zemřelých. Ubohé dítě narodilo se v hříchu, a přísní mravokárci, mezi nimi v první řadě Václav Krón, nechtěli dáti svolení, aby ono zároveň s matkou pochováno bylo v rodinné hrobce, kde jí ano, ale ne jejímu nemanželskému dítěti náleží místo . . .

„Nuž“ — zvolal dědeček — „pochovejte je tedy obě před hrobkou, přímo do země! — — Ale mezi nima, mezi jejich hroby, nechte místo pro třetího, který půjde za nima . . . nechte cestu pro mne . . .“

A tři neděle na to Jan Perner ležel na té cestě . . .

X.

Smrt našeho dědečka byla originelní jako celý jeho život, jako on vůbec byl povaha zvláštní, jsa člověk neobyčejný, typický, nevšední duše . . . Montaigne má pravdu, že způsob, kterým člověk umírá, náleží k úplnosti jeho charakteristiky.

Myšlénku na smrt vzbudila v dědečkovi pověra; brzo však vytratil se podnět, s kterým jeho vzdělání nemělo co dělati, a zůstal jen následek . . . přemítání o skutečném stavu přítomnosti, jehož výsledkem byla jistota budoucnosti . . .

Neulekl se ani dost málo toho poznání — ano, mluvil o nastávajících okamžicích, jako mluvíval o kterémkoli ze svých podniků . . . i přihodilo se mu, co také vždy jindy se mu stávalo, že jakmile viděl věc novou, všechny starší skorem docela pustil z mysli a veškeru pozornost, celou duševní svou činnost věnoval této jedné . . . Dědeček zapomněl na svou rozsáhlou vinici, zapomněl i na svůj magnetický baquet — myslil výhradně na svou smrt . . . Snad zdá se srovnání to trochu divným — — ale dědeček pohlížel na věc právě tak a nejinak . . .

Paní babička pak chovala se k dědečkovým slovům, vztahujícím se k nastávající jeho smrti zrovna zas tak, jako chovala se jindy, když vykouzlil před oči její perspektivu některého svého pošetilého plánu. Odporovala, hněvala se, nepřipustila možnost uskutečnění a — na konec nezbylo jí než pokrčiti rameny a hleděti na zlo jako na něco nezvratného, osudem uštědřeného, čemu nelze ubrániti se . . .

Den ubíhal za dnem a bylo vždy hůře a hůře. Dědoušek netrpěl příliš tělesně, jen slábnul očividně; duch jeho zůstal úsměvným. Žertoval neustále s babičkou, chovaje se k ní se vzornou úslužností zamilovaného mladíka . . .

Václav Krón přicházel denně k nemocnému; dědeček nemohl se příchodu jeho nikdy ani dočkati. Švakr vynasnažil se všemožně, aby vpravil se v způsob dědečkova smýšlení a nezavdal podnět k nijakému sporu, jež bývaly mezi nimi, kdykoli se sešli, na denním pořádku. Držel se také statečně a vyslechl mlčky mnohou vyzývavou poznámku — ale dědeček dorážel na starého mravokárce všemožnými útoky, aby trpělivost jeho přivedl z rovnováhy — — dráždil jej tak dlouho, až konečně přiměl jej k odpovědi, která při drsné povaze Václava Króna bývala pro dědečka i dosti urážlivá . . . Ale on rozesmál se obzvláště potěšen a rozjařen, a podávaje švakrovi ruku, žádal jej prosebně: „Navštiv mne zase brzo — na dosis zábavy!“ — — —

Také nevyhýbal se dědeček záležitosti, pro niž nedávno obdržel švakrovu návštěvu, ano sám uváděl na poměry své rozmluvu. „Myslil jsem přece vždycky“ — přiznával se otevřeně — „že bude mně možným rozklad jmění mého zadržeti . . . ó byli byste ještě se mnou měli práce, příteli!“ — doplňoval se smíchem. „Ale teď — ustupuji — — ustoupím . . . A bude zajisté lépe! Postavíte na základy pevné, co jsem já — stavěl na písku a do vzduchu . . . Nuž — učiň přec o mně zaslouženy projev! Jsem hotov vydržeti každý náraz! Jen mně pověz, zač toho loket . . . víš, tak jak to umíš, brachu!“ — — —

Jednoho dne držel se starý Krón obzvláště dlouho v reservě proti dědečkovým útokům . . . „Zdá se, že jest se mnou zle“ — prohodil, spozorovav jeho mírumilovnou snahu dědeček, s úsměvem — „snad se bojíš, že na tvůj odpor nebudu více moci odpovědět? — — — Nuž — zůstanete aspoň tím bezpečněji v právu . . . Jako vždy!“ — doložil pojednou vážně. „Je-li pravda, švakře . . . jako vždy! . . .“

Václav Krón byl již jako na trní, ale mlčel pořád.

„Nu tak vyrukuj přec s mými hloupými kousky, švakře!“ — dorážel dědeček v tónu zase již veselém. „Začni s *a* a dojdi až k *z* — k mé vinici . . . a tak! — zapomněl jsem! — — — k mému baquetu! — — — ale to jest, brachu, věru již *zet* mých pošetilých činů . . .“ a teď nebylo jasno, mluví-li opravdově anebo žertem . . . „Vždyť jsem již zemdlen!“ — Doložil šeptem.

A byl opravdu zemdlen Jan Perner! . . . Unaveno skleslo tělo jeho do peřin . . . V tom přistoupila babička a dědeček vztáhl po ní ruce a přitiskl šedivou její hlavu ke svým prsům. „Nejšťastnější a nejslavnější čin mého života“ — řekl po chvíli, nutě se k úsměvu — „zajisté byl ten, že jsem připoutal k sobě Toninku“ . . . A paní babička zůstala dlouho v objetí manželově . . .

Byly tyto z posledních jejích libánek.

Dědeček chřadl před očima a nemohlo být pochyby, že skutečně blíží se jeho konec. Se strany přátelské naléháno, aby zavolán byl kněz — ale kdo měl vzíti na sebe úkol, aby dědečka o tom zpravil? — — Pan děkan sám se nabídl, že nemocnému učiní návštěvu jen tak přátelskou, a že připraví jej na příchod svůj v důstojnosti své duchovní, s tělem páně a svatými oleji...

„Jen dále! — jen dále!“ — volal dědeček spatřiv ve dveřích známou hlavu s tonsurou — „a beze všeho vytáhněte hned štolu z kapsy, velebníčku! K čemu dlouhých úvodů...“

Pan děkan byl v rozpacích; dědeček přeťal nastudovanou jeho řeč a uvedl jej rázem tam, kam on dojíti chtěl po delším křesťanském výkladu... štolu měl opravdu v kapse...

Všickni domácí byli se vytratili ze světnice a oba staří muži nalézali se o samotě. Začato neprodleně se zpovědí. Hříšník i kněz mluvili pološeptem, přitlumeně. Čekajícím venku zdálo se, že tam uvnitř vše oněmělo... ale pojednou začali přerývajíce v neurčitých přestávkách ticho ozývati se odtud hlasitější tóny... tajemný šepot zpovědnice změnil se v rozmluvu zcela obyčejnou — — — v dialog stupňující se po čase i co do rychlosti i co do mohutnosti výrazu... Pan děkan vstal patrně ze svého místa u lože nemocného a počal přecházeti po pokoji... Slyšeti bylo jen hlas dědečkův.., Pak zastavil se náhle pan děkan a odpovídal hlasem vždy silnějším, prudším... a zas dal se do procházky a poslouchal dědečkovy námitky... replika pronešena s důrazem přímo hřímavým... Rozmluva vzala na sebe nebezpečnou tvářnost hádky...

Paní babička byla celá ustrašena; zlehka pootevřela dvéře a — uvnitř v pokoji jako by uťal. Oba soupeři se vzpamatovali a oba snad najednou připomněli si vážnost okamžiku, na který unešeni vášní zapomněli... Pan děkan postoupil k loži nemocného a dal mu rozhřešení... Zpověď byla řádně ukončena.

Staří přátelé dostali se do sebe — o Napoleonovi, jehož byl dědeček ctitelem, kdežto pan farář držel se stranou spojenců... Takové půtky byly v těch dobách, ačkoli dávno již bylo po pádu korsického povýšence, nikoli v evropské společnosti ještě neobyčejné... Dědeček sám vybojoval nejen se svým důstojným přítelem v té příčině mnohou ostrou šarvátku... ale výstup líčený právě zajisté vynikal nad všechny jiné podobné svou původností...

Pan děkan odešel a vrátil se ještě před polednem Tento příchod jeho oznamoval po náměstí i v domě hlas zvonce... Zde shromáždili se všickni domácí lidé a vítali pokorně pána boha přes práh. Nahoře v pokoji dědečkově klečela rodina...

Po skončeném obřadě dědeček loučil se se všemi společně a zvláště s každým.

Josef byl dojat a prohodil něco o rozkvétajícím právě jaru a naději na uzdravení...

„Mlč mi, brachu, s takovou!“ — přerušil jej dědeček — „mezi námi muži toho netřeba... nech si útěchu pro matku!... Jsem ve velkých o ni starostech, brachu!“... doložil hlasem zjemnělým až skorem k pláči — „a věř — to stěžuje mi poslední chvíli... ano, ano, milý příteli! Člověk musí sebrat všechny síly své, aby dovedl umříti důstojně, bez bázně a slabosti, odevzdán v osud, jako filosof... nuž na tebe mohu se v každém ohledu spolehnouti... ty matku svou neopustíš!... Ó ty ji neopustíš ani za cenu svého štěstí!“...

Vyměnili stisk rukou. — „Vím to! — Rozumím ti a věřím“ — — — mluvil dědeček dále — „Vím, co jsi nám v poslední době za oběť přinesl.... Ó nemysli, že jsem tě nepochopil, synu!... My zavolali tě k rodinnému krbu a ty jsi poslechl; ale tvoje touha vedla tě od nás a zpět na sever tě táhla a — táhne... k břehům mälarnským... k pramenům duševní práce hodné tvé hlavy... a hle! já neměl jsem sil, abych umožnil ti tu cestu anebo aspoň usnadnil... naopak já jsem ti ji stížil a teď snad činím ji nesplnitelnou nikdy... a přece jsem chtěl... měl jsem vůli... věř mi, příteli!... Ale cesty mé byly... jak ty je nazveš?... kterak ty je nazveš?... Ó ubohý! — — ubohý!“ — — — Dědeček skončil s hlasitým lkáním...

Rozloučiv se i s domácí čeledí, prohlásil, že jest zemdlen a žádal, aby ponechán byl v pokoji a v tichu; zdřímnul si hezkou chvíli a když se probudil — dal přinésti si „Voltaira“ a přečetl několik zamilovaných svých míst, vyznačených vlastní jeho rukou červenou tužkou... Pak hovořil a žertoval bez přestání až do noci, která byla velmi dobrá. Dědeček spal; aspoň ležel docela klidně a takřka se ani nepohnul... Pojednou však slabým hlasem zavolal jméno Josefovo. „Konec se blíží“ — zašeptal mu, když k loži přistoupil.

Přikvapila hned babička a švakr Krón i několik jiných členů příbuzenstva...

Dědeček nemluvil; patrně namáhala jej řeč značně. Požádal o sklenku vína, ale nebyl s to spolknouti ani kapky. „Budoucnosti — vinného hroznu!“ — vyrazil ze sebe pracně. „A kde pak jest Toninka?“ — zašeptal po chvíli... Babička klečela vedle lože — neviděl ji více; také zrak počal se mu již kaliti. Vzchopil se vší silou a vztáhl ruku a položil ji na šedivou své věrné družky hlavu, tisknoucí se s hlasitým štkáním do peřiu...

„A teď jest po boji!“ — zvolal pojednou hlasem silným, děsně přerušiv ticho... Tělo jeho kleslo nazpět. Z hrdla ozval se ještě zvuk, chroptivý, nejasný, nezřetelný...

Bylo opravdu po boji...

Dědečkův poslední podnik byl skončen!...

A skončen vítězně!...

XI.

Úmrtím dědečka vyjasnila se značně situace...

Při vší lásce, kterou mám k zajímavé té postavě z minulosti, nemohu, přebíraje se v zažloutlých dopisech a denníkách i poznámkách právních a hospodářských z oné doby, ubrániti se dojmu, že Perner Jan v pravý čas opustil jeviště. Jeho dobrodružná lehkovážná mysl byla by zavinila zajisté mnohý ještě zmatek a byla by zamodrchala snad na konec celou otázku finanční, že by vůbec nebylo z ní východu...

Teprve po smrti dědečkově objevily se všechny trhliny v jmění jeho v celé rozsáhlosti. Bylo vše zadluženo a prodluženo skrz na skrz; prodejem všeho hospodářství i s lékárnou a babiččiným statkem nebylo by docílilo se nikterak sumy, která sečtením všech dluhů dědečko-

vých vyšla na jevo a nad jejíž výší i Václav Krón, který jindy neoddával se jakýmkoli illusím, spráskl ruce...

Ovšem zdá se, že přemnozí poctivci použili okolnosti a hlásili se k výplatě s požadavky dávno a jistě zaplacenými — jenom že o tom nebylo přímých důkazů v dědečkově písemní pozůstalosti... Byli i tito všickni na haléř vyplaceni — nikdo neměl, byť i neprávem, říci, že u Pernerů přišel o jediný groš... Památka dědečkova zachována čistá a nezkalená! A aby objevilo se, že Pernerovské jméno, třeba okolnostmi pozbaveno o část lesku svého, není nikterak snad zatemněno — prosadila paní babička, aby dědečkův Mys dobré naděje na patnáct let po sobě jdoucích odevzdán byl chudým, aby k svému prospěchu a dle své libosti zužitkovali dědečkovo dílo, jež určení svému vlastnímu ovšem nemohlo býti odevzdáno...

Chování se paní babičky v dobách tak těžkých jest obdivuhodné... Vytrvala statečně a pevně u milovaného svého muže až do posledního dechu jeho — ale pak očekávalo se, že úplně klesne na mysli a pozbude smyslu pro všechen ostatní svět, že trpká skutečnost nadobro všechny duševní její síly podvrátí, zdrtí...

Ale vzácná ta paní v nejrozhodnější života zkoušce objevila netušenou energii... Podala se bolesti své; ale ne na dlouho. Klesla v zoufalství na dědečkovo chladnoucí tělo a od rakve nemohli ji odtrhnouti, v níž ukládali do země toho, jemuž platila od svěžího jejího mládí každá její myšlénka, každý srdce jejího záchvěv... brzo však nalezla opory ve své vlastní povaze... Byla založena velce, hrdinně, a jen láskou stala se malomocnou, poddanou, slabou... Paní babička jako žena a jako vdova byly dvě zcela různé osoby.

Ku podivu, s jakou vytrvalostí, s jakou duševní rozvahou byla synu svému nápomocna, aby neblahé nebožtíkovo finanční hospodářství bylo vyhlazeno. Jen její otecký statek padl za oběť krisi, byv prodán. Nebylo ho více zapotřebí k účelu, jemuž měl sloužiti dle ujednání v nedávné rozmluvě s dědečkem...

Vše ostatní, vše, co pojilo se k jménu Pernerů, určeno teď v návalu rodinné pýchy udržeti pohromadě a na jméno rodné za každou cenu. Bez přátelství Václava Króna nebylo by to ovšem nikterak bývalo možným — již proposice, které učinil nebožtíkovi, vyžadovaly značných obětí s jeho strany — — jak pak teprve ustanovení nové, vylučující všechen postup i jen části nemovitého jmění Pernerovského za poskytnutou pomoc peněžní, a to ke všemu, když byl všeobecný finanční stav shledán ještě horším než tenkráte se domníváno... A přece i to provedeno.

Paní babička byla švakrovi za nezištnou opravdu jeho pomoc vděčnou — ale právě, že věděla, co pro ně učinil, bylo její snahou, aby vráceno mu jednou vše s patřičnými úroky. Cena hospodářství, jak zůstalo po dědečkovi i s lékárnou, nestačila k vyrovnání částky, kterou Krón vlastně poskytl — dílem zaplatil, dílem na svůj dům převzal, dílem hotově zapůjčil... zbylo nad nejvýše odhadnutou hypoteku majetku mnoho, mnoho ještě tisíc.. starý Krón musil si je písemně zabezpečiti — tak tomu chtěla paní babička.

Největší a jedinou životní její otázkou bylo od těch dob, aby tyto peníze řádně byly splaceny i z ostatních dluhů obchod, dům i hospodářství zvolna vybavovány a konečně vybaveny — — — aby Pernerovskému jménu vrácen byl plný jeho lesk...

Paní babička v této myšlénce nalézala lék pro bolest svou... a síly nalézala k dalšímu životu..!

Tuto povinnost vzal na se Josef Perner uvazuje se ve správu nad vinným hroznem po otcově smrti...

Toto mělo být od okamžiku onoho úkolem i jeho celého života, veškerou jeho snahou a jeho cílem...

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— Divadlo. *„Panna Orleanská“* zpěvohra ve čtyřech dějstvích dle Schillera od Žukovského, český překlad od V. J. Novotného. Hudba od Petra Čajkovského. První provedení na jevišti Nového českého divadla dne 28. července b. r. — Po celou saisonu letní živil se operní repertoir hlavně časovými novinkami operetními a reprisami některých novinek operních z minulé saisony, v ostatních večerech paradovaly na jevišti dávno již přezralé krásky původu italského a francouzského, tvarů již až k omrzení známých. Konečně za dnů červencových, kdy valná většina obecenstva divadelního se rozprášila po všech končinách útulného venkova, rozsvítilo se vyšším jakýmsi vnuknutím v hlavách správy divadelní, že by snad bylo na čase, uvésti v repertoir nějakou vynikající novinku operní pro osvěžení — prázdných sedadel. Z myšlénky uzrál čin. Vzpomněli si, že již po celý rok slibovali obecenstvu uvedení operního díla vynikajícího ruského skladatele; tedy rychle do práce. Oba kapelníci, solisté, sbor i orkestr, celý personál operní snažil se od rána do večera ve zkouškách pod střechou prkenného chrámu umění na vršku vinohradském, jen aby se Čajkovského zpěvohra „Panna Orleanská“ co nejrychleji dostala na jeviště. Práce kvapná nebývá platná — celý personál byl unaven, mnohá část v provedení byla nehotova; že přes vše to dílo ruského skladatele přec velmi příznivě přijato bylo se strany těch dobrých duší, jež nám tu v městě zůstaly, jest nejpádnějším důkazem o neúmornosti životní síly novinky té. Dříve než o ní promluvíme, představíme tvůrce jejího několika črtami svému čtenářstvu.

Petr Iljič Čajkovský narodil se 25. dubna r. 1840 v gubernii pod Urálem, kdež jeho otec měl zařízené doly. V Petrohradě absolvoval práva a vstoupil do státní služby; však hudební vlohy tou měrou se v něm probudily, že opustil dusivou atmosféru suchých paragrafů, a co 22letý jinoch znovu zašel do Petrohradu, kdež se oddal studiu hudby na konservatoři pod dozorem Antonína Rubinsteina. Vlohy jeho uzrály tak překvapujícím způsobem, že již po třech letech absolvoval ústav s vyznamenáním, načež povolán byl bratrem Rubinsteinovým Nikolajem na konservatoř moskevskou na úřad učitele skladby hudební. Četnými drobnějšími komposicemi záhy stal se oblíbeným ve své vlasti. Po třináctiletém učitelování složil úřad svůj, načež střídavě žil na jihu ruském a v Italii, věnuje se úplně a cele tvoření hudebnímu, hlavně od té doby, co z pout nešťastného manželství se vymanil úředním rozvodem. Celou řadou skladeb, sáhajících do všech téměř oborů hudby záhy proklestil si cestu i do velkého světa hudebního. U nás nejdříve na koncertním podiu získal si plnou přízeň pražského obecenstva: mimo krásné sólové písně a smyčcová kvartetta provedeny tu byly obě hlavní jeho orkestrální skladby, předehra k dramatu „Romeo a Julie“ a symfonická báseň „Bouře“ v slovanských koncertech akademického čtenářského spolku.

Z řady jeho oper „Vojevoda“, „Opričnik“, „Kovář Vakula“, „Jevgenij Oněgin“ a „Panna Orleánská“ vyvolena byla pro jeviště naše tato poslední, nejnovější jeho práce operní, k nížto si Čajkovský po spůsobu většiny operních skladatelů moderních vzal látku z fondu dramatické literatury. Libretto mu upravil

dle Schillerova dramatu ruský básník Žukovský rukou velmi obratnou: vedlejší momenty, jež by hudebnímu celku byly na úkor, znalecky vyloučil, a kdekoli přidal ze svého, jest vše myšleno pro hudbu i scénu velmi působivě, tak že možno říci, že ruský básník si tu daleko svědomitěji počínal, než na př. francouzští upravovatelé Goethova „Fausta" a Shakespearovy tragedie lásky „Romeo a Julie" byli učinili pro svého skladatele Gounoda. Pro oprávněnost přídavků Žukovského v opeře, tedy v oné formě, v níž se při spojování obou umění básnického a hudebního bez koncessí a obětí obejíti nelze, mluví hlavně ona okolnost, že právě těmito přídavky dal librettista skladateli nejvhodnější příležitost k utvoření hudebních čísel, jež v opeře nad jiná znamenitě vynikají. Jest to sbor andělů v mohutně stupňovaném finale prvního jednání, čarokrásný v melodickém ohledu dvojzpěv ve čtvrtém jednání a v scénickém ohledu šťastně volený obraz závěrečný. Abychom hudební směr skladatelův, jak jsme ho v této novince operní poznali, krátce charakterisovali, pravíme, že podobně jako učitel jeho Rubinstein („Makabejci", „Néro", „Démon" a „Děti stepí") kráčí při tvoření operním střední cestou mezi osvědčenou starší formou opery a moderním dramatem hudebním: užívá uzavřených forem arie, recitativu, ensemblu a s druhé strany charakterisuje vše umělým symfonickým slohem v průvodu orchestrálním. Melodie jeho jsou plynné, volné, nenucené, ba mnohdy až trochu do vlaštiny zatrhují, v rhythmech a harmonické části jest velmi originálním, duchaplným. Hlavní vadou skladatele na mnohých místech jest ne dosti ostré hudební vyznačení výrazu dramatického; počíná si tu více se stanoviska čistě hudebního, než hudebně dramatického. K vynikajícím číslům partitury počítáme hned předehru, v níž nám pouze vadí podivné zakončení sólem flétnovým; dále úvodní sbor dívek v melodickém ohledu velmi lahodný, finale prvního dějství s mohutně stavěným sborem andělův; z druhého dějství úvodní sbor pěvců zdařilého tónu archaistického; velmi svěží hudbu baletní; znamenitě podané, ve všech podrobnostech zdařilé vypravování Johanny, v třetím dějství velká scéna mezi Lionelem a Johannou a v posledním, jak již dříve uvedeno bylo, úchvatný dvojzpěv a scéna finální.

O provedení ukvapeném pronesli jsme již svůj soud: ze všech solistův uspokojovali pouze výkony svými: slečna Reichová v úloze titulní, pan Lev co „Lionel", pan Soukup co „král". Ku podivu statečně drželi se sbor i orchestr vedením kapelníka pana Čecha, jejž obecenstvo při prvním představení co beneficianta velmi srdečně přijalo. Zvláštní „ekonomické zacházení s operním personálem" záhy se pomstilo: po druhém představení roznemohly se ihned tři síly sólové, tak že opera ta jest pro tu dobu nemožnou; doufáme však, že v příští saisoně správa divadelní napraví, čím se nyní proti vynikajícímu dílu slovanského skladatele prohřešila. *x.*

Činohra. Uvedením na jeviště frašky „*Milin-Bilin*" dokázalo ředitelství zemského divadla opětně, že není příliš vybíravým u volbě cizích novinek činoherních pro letošní saisonu letní. Ostatně ukládá nám spravedlnost, abychom uznali, že ani vybíravým býti nemohlo — nebylo z čeho. Dle staré pohodlné zásady čekala divadelní správa také letos, jaké asi kusy vyskytnou se na divadlech německých. Vyskytly se kusy méně než prostřední, ba chatrné, byly zakoupeny, přeloženy a hrány. Zemské divadlo české degradováno tím na pouhého odběratele divadel německých čtvrté a páté třídy a divadelní kase neposlouženo. Kéž tento neúspěch poučí ředitelstvo, aby konečně vešlo po způsobu ředitelů francouzských v trvalý přátelský styk se všemi osvědčenými dramatickými spisovateli českými a uzavřelo s každým jednotlivým již za doby zimní určitou smlouvu za účelem sepsání původních veseloher, frašek a dobrých her výpravných pro celou příští letní saisonu! A kdyby mělo ředitelství k tomuto cíli obratného dramaturga po ruce, který by byl jemu právě tak rádcem upřímným a delikátním jako každému dramatickému spisovateli, pak zajisté zásobilo by se divadlo v čas dobrými kusy, jakých by konkurenční areny vůbec neměly. Přibráním skutečně dobrých novinek z literatur cizích doplnilo by svůj repertoir, a tak bylo by soustavně a v čas o celou saisonu postaráno. Bohužel jsou u nás poměry také, že vůbec není bližšího, dramatickou produkci povzbuzujícího a zúrodňujícího styku mezi divadelní správou a spisovatelstvem — jinde by byl bystroduchý, literárně vzdělaný ředitel dávno prohlédl řady spisovatelů, jež dnes v Čechách máme, a mnohého byl by povzbudil k tomu, aby myšlénku svou místo ve formě novelly provedl formou dramatickou. Jest čas, aby se ředitelství ke kroku takovému konečně jednou odhodlalo. — Tyto myšlénky budí v nás provozování her z němčiny přeložených... Když viděli jsme frašky „Ječmínkova rodina" nebo „Milin-Bilin", tu pevně jsme byli přesvědčeni, že by české divadlo podobných kusů vůbec ani nemusilo bráti, kdyby dle plánu shora naznačeného věci se ujalo — celý tucet rozmarných původních kusů mohlo by míti k disposici a k tomu třeba ještě s výbornou českou muzikou, která by české srdce rozehřála. Vždyť máme skladatelů genialních! A jakých uměleckých i praktických výsledků by se sloučením skladeb jejich s plody dramatického spisovatele docílilo, o tom svědčí nejlépe společná práce pp. Šamberka a Dvořáka — hra „Josef Kajetan Tyl". — — Avšak radíme těm velkým pánům příliš mnoho, místo abychom konstatovali, že fraška „Milin-Bilin", — provozovaná 4. srpna 1882 ve prospěch sl. Volfovy, umělkyně to zvlášť nadané ku tvoření charakteru humoristických a komických — jest hra rozvlečená z motivů starých beze vší organické souvislosti. O charakterisování jednajících a příliš často povykujících osob spisovatelé Wilken a Justinus mnoho nedbali — co charakteristickým se jevilo a silou komickou působilo, to způsobila vskutku výborná hra a originelní masky pp. Mošny, Frankovského, Puldy, Šamberka, Chvalovského a Šípka. Úlohy dam nevynikají ničím individuelním. Ředitelství, které by dobře porozumělo, jaké úlohy jsou vlastním oborem a budoucností krásného a mnoho slibujícího talentu slečny Pospíšilovy, nepřivolilo by, aby slečna přednášela kuplety, které ostatně beztoho neměly účinku. Také nelze schvalovati, že bylo jméno genialního Hynka Máchy zneužíváno ve frašce té ku planým žertům. Překlad jest chatrný a plný drsných germanismů. *M. J. B.*

— Ve feuilletonu pařížského listu „Gil Blas" počne vycházeti nový román Emila Zoly, nadepsaný „Au bonheur des dames", jehož hrdinkou jest sličná, ctnostná a pracovitá dívka, která vymkne se samostatnou povahou svojí všem úkladům, strojeným její počestnosti a dobude si i svojí intelligencí vážnosti ve společnosti. Některé části románu hrají ve velkém módním závodě, k jehož výtečnému popisu obral si Zola za vzor velkolepé módní salóny v Louvru.

— Slavná francouzská herečka Sara Bernhardová zakoupila svému synovi z bohatého výtěžku svých uměleckých cest po Americe a Evropě v Paříži velké divadlo, v němž sama hráti bude. Hry zahájeny budou Sardouovou „Vlastí".

— V pařížském divadle „Variétés" provedena byla tyto dny zkouška s osvětlením jeviště světlem elektrickým a sice s výsledkem výborným. V průběhu zkoušky zpívala na jevišti slovutná francouzská soubretta madame Judic, kteráž pak úmyslně rozbila několik ochranných skel na elektrických lucernách, aniž by bylo tím vzniklo nebezpečí ohně. Není zajisté daleka doba, kdy budou divadla osvětlována toliko světlem elektrickým.

— Nová výprava k severní točně chystá se v Dánsku. Velitelem její bude A. Hovgaard, důstojník, který súčastnil se již jedné plavby v kraje severní. Výlohy na vystrojení výpravy uhraženy budou veřejným upisováním, jehož výsledek již nyní je velký.

Listárna redakce.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „D. r. z. p.", „O. F.", a/o". — „Twardowski": Tato povídka je lepší nežli minulá, ale užíti jí nelze. — „Sl. Lud. H.": Právě Vám píšeme. — Pan Albieri: Odpovíme listem.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány. Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. srpna 1882. ČÍSLO 24.

Apenninská idylla.

Napsal *Jar. Vrchlický.*

(Dokončení.)

Při stole seděl farář v prostředku
svých obou sester, s matky něžnosti
jim posluhoval, s vlídným úsměvem
jim nejlepší z talířů vybíral,
ba často i své hosty zapomněl.
Po obědě byl volán, aby křtil;
my odešli si zámek prohlédnout
a slíbili, že přijdem k svačině.

Hrad velká byla stavba mohutná
z dob feudálních, pozděj žaláře
tam byly státní, nyní samota
kol zívala a zvolna ničila,
co začal žalář. Zámku chodbami
kol fresek vybledlých jsme chodili
a stoupli do žalářů bývalých:
Zpod vytrhány trámy, pažení
a dvéře, rámy oken, podlahy
tím větší poušti vstříc nám kynuly.
Vše ticho kol — jen zdi zde mluvily,
od zdola k stropu byly popsané
a pokreslené, divná znamení
a více temných nečitelných run
se střídalo s celými nápisy
ve verších místy dobře spojených
a v próse často drsné, divoké.
Tam zármutek, tam opět zoufalost
se ozývala a tam naděje,
že konečně vlast bude spojena
a šťastna v svobodě. Tam uhlíkem
jen několika rysy načrtán
byl papež, ďábli jak ho sápají,
a nad ním, věncem laurů otočen
vryt Garibaldi do zdi hluboko,
a hymny sloka pod ním jásavá.
Tam různí ministři se šklebili
ve společnosti řádu Ježíše,
tam Italie ruce spoutané,
jak Leopardi líčí v hymně své,
na zemi úpěla a pod ní verš:
„Ty budeš svobodna a velká zas!“
Tam pouze jména těch, co padli kdys
za svatou věc, neb mřeli v žalářích,
však jména hodna věnce věčných hvězd,
by místo svatých matky dávaly
je dětem svým, by milovaly vlast.
Tam výkřiky jen prosté „Mentana“!
neb vzdechy tklivé vězňů po ženě,
po rodičích neb dětech, jinde smích,
škleb, zoufalství a vražedlný hrot
té satiry, jíž důtky železné
nad hlavou tyranů a papežů
vzpjal „velký otec Alighieri“.

A jako ironii v žalář ten
se nejkrásnější Italie kout
svým věčně smavým díval blankytem,
klín Apennin se otvíral tu, ráj
pln svěží něhy, horské veleby
ve stupních výš se k nebi zvedaje,
až Cimone kde průhled zavíral.

Zde bloudili jsme dlouho. Konečně
jsme vyšli na dvůr velký, čtyrhranný,
byl keři planých růží zarostlý,
kol na zdích bujel bez a čilimník,
a velké kaštany se skláněly
nad starý fontan vyschlý, kopřivy
ve vlhkých koutech rostly jako les,
a po kamenech plíseň zelená.
Do chládku sedli jsme a horký pot
don Paolo si stíral se skrání,
a chvíli mlčeli jsme; hluboké
kol bylo ticho, kolem příroda
si hověla ve snivé siestě,
jak zapomenula by na chvíli,
že člověk žije, jenž svou velikost
v tom nejvíc hledá, pakli z poklidu
ji vyburcuje pro své sobectví.

„Nu jak se líbí vám don Miselli?“
děl don Paolo —

„Myslím, teď je čas,
teď vypravujte!“

„Nuže staniž se.“

Don Paolo si doutník zapálil
a vypravoval:

„Sotva byste řek,
don Miselli dřív práva studoval;
v ten čas měl též svou lásku studentskou,
však nebyl to jen přelétavý pták
jak obyčejně, křídel jeho stín
pad příliš těžce jemu na srdce.
Co povídám, mám z jeho vlastních úst,
kdys vše mi vyprávěl, to dávno již,
jsem jediný snad, jenž to všecko vím:
chtěl ubožák s tím jíti do hrobu,
však v žití takové již chvíle jsou,
kdy po sdílnosti křičí každý nerv,
a srdce myslí, že si odlehčí,
když zpovídá se v srdce přítele.

Náš don Miselli tedy miloval
a vážně myslil dívku za choť vzít.
Však jedno bylo v jeho povaze
a posud jest, co dost mu škodilo:
On úplně se nedal opojit
nižádným citem — leda dobrotou.
To děvče bylo krásné, hodné též,
jak vůbec říkává se, však náš rek
tím nespokojil se a nedal zpít
se krásou těla, duše snivostí,
a stejně bádal v její povaze,
jak miloval ji. Často s bolestí
zřel v jejím srdci dřímat sobectví,
jak prášek malé bylo, náhodou
jenž padne sochy zářné na úběl,
však práškem jest, jak malá píha jen
na zářné pleti tváře mladistvé,
leč dojem kazí přec, jak vrásky sled
jen nepatrný a přec věstící,
že smutek již se dotknul života,
a nechal stopu tam svých perutí.
Don Miselli byl dobrý, předobrý,
pln citu k lidem, zvěři, přírodě,
a to jej hnětlo. Trochu k tomu klíč
byl jeho sester osud nešťastný,
ta jedna němá, druhá hrbatá.
V jich středu vyrost, cítil jejich bol
a stal se příliš měkkým na muže.
S milenkou svojí časté schůze měl,
procházky dlouhé spolu dělali,
čtli spolu básníky; již tenkráte
on Danta uměl skoro nazpaměť,
on učil ji, dle svého vzdělával.
Kdys řekla mu, by ve svou domácnost
ji uvedl, on začal zdráhat se
a vymlouvat, neb chudák on se bál,
jak představit ji, krásou zářící,
svým sestrám, mrzačkám. A prchal čas,
a ona stále o to prosila,
až k tomu konečně se odhodlal.

Šel pro ni, by ji uved v rodinu.
Jak bilo jeho srdce! Cítil snad,
že něco stane se; a již ji veď
po ulici, byl právě slunný máj,
vše láskou dýchalo a životem.
Šli spolu ruku v ruce. Na rohu
tu stála chromá, stará žebračka.
Don Miselli sáh rychle do kapsy
ji chtěje obdařit.

— „Ti mrzáci
jak protivní jsou, v jasný, slunný den
své roztahují hnusné údy kol.
ach, prosím, pojďte,“ děvče pravilo.

Jak bleskem schvácen don Miselli stál,
a halíř, jejž chtěl podat stařeně,
mu vypad z ruky náhlým leknutím.
„To vaše přesvědčení hluboké?“

„Ba věru, víte, že jsem upřímná,
mně hnusí se, co vůbec chybu má
a ruší soulad — prosím, pojďme dál.“

Don Miselli zved peníz se země,
svou vyprázdnil pak zcela tobolku,
a všecko stařeně dal o berlích
a hlasem vážným pravil:

„Slečno, víc
my nepůjdeme k mojím rodičům,
vy dovolíte, bych vás provodil
zpět k domovu.“

A mlčky stalo se.

Don Miselli se domů navrátil,
a jeho obě sestry ubohé
dnes nevěděly, proč k nim něžnější
než jindy jest, proč líbá jejich vlas,
je hladí, slzy v očích; celou noc
pak nespal, hlavu opřenou v svou dlaň,
přemítal dlouho, péro vzal a psal,
vše dary vrátil, jež byl dostal kdys,
vše dopisy, a druhý po tom den
se hlásil v semináři. Nejkratší
to byla cesta, již měl potřebí,
by pevného si našel útulku
a sestrám svým moh' býti podporou,
neb jeho matky pense maličká,
ta dávno nestačila potřebám.
Než vystudoval — matka zemřela,
a farářem on zde byl jmenován,
vzal sestry k sobě — a žil pouze jim.
By povýšen byl, dále netoužil,
v své studie se zabral z mladých let,
své oblíbené čítal básníky,
a všecku lásku, celý život svůj
jen v lásce ku svým sestrám soustředil.“

Don Paolo se při tom zamlčel
a vykouřený doutník odhodil
a nový zapálil, dým odfouknul,
a než jsem k slovu mohl přijíti
dál pokračoval.

„Staré přísloví,
že lidé scházejí se po letech,
se vyplnilo. Don Miselli kdys
svou první lásku potkal, vyhnouti
jí chtěl se; darmo, byla ubohá,
a v bídě žila, její otec sáh
si na život, neb velké peníze
u banky zpronevěřil, časy zlé
na bohatou dřív padly rodinu,
a děvče bylo záhy nuceno
se provdat: byl to sňatek nešťastný,
neb opilec a karbaník byl muž,
a týral ji. V té době v Modeně
se náhodou s ní setkal Miselli.
Muž zemřel jí a sama stála zde,
a stalo se, že jako žebračka
jej potkala. To divné setkání,
let třicet prošlo již a stáli zde
teď oba jiní, oba změněni.

„Jak ubohá jste, vzal bych k sobě vás
rád, od srdce — však musím šetřiti
váš útlocit, vím z dob, ach, — minulých,
že mrzáků se, paní, štítíte,
a já pod svojí střechou živím dva,
však neživím jen, já je miluju
nad život svůj, neb jsou to sestry mé.
Jest jedna němá, druhá hrbatá,
a s nimi žít vy byste nechtěla.
Co mohu, milerád vám uštědřím,
však málo je to, chudou faru mám
a chudým svým jsem mnoho povinen.“

A ona mlčela. Nach studu tvář
jí polil vrásčitou, teď ubledlou,
a štkala nahlas a pak odešla.

Dne třetího šel farář do chrámu;
na prahu fary žena seděla
a zachvěla se, jak se blížil k ní,
a padla před ním na zem, kolena
mu objímala v štkání lítostném.

„Já hřešila — však činím pokání,
jsem sama nyní mrzák největší,
ó smilujte se! Vy jste lepší byl
a dokonalý ve všem, bídnou já
a malichernou, hříšnou, sobeckou.“

„A vydržíte žíti u mne teď?
já sestry svoje vyhnat nemohu,
a pravím vám, jest jedna hrbatá
a druhá němá. Ovšem, celý den
je vidět nemusíte, k obědu
a k večeři však přec, jsem uvyklý
je vidět kolem sebe veselé
a šťastné přece v jejich neštěstí.“

„Ne vidět jen, já sloužiti jim chci,
ó dovolte, bych směla služkou být
ve domě vašem, chci je milovat
ty obě vaše sestry nešťastné,
jak vy je milujete, ano víc,
chci zbožňovat je, jistě dobré jsou
jak dobrý vy jste.“

On se usmál jen,
zved se země ji, v čelo políbil
a v náruč sobě klesli, hlasitě
a dlouhou chvíli spolu plakali.
Snad oběma jim přišlo na mysl,
jak mohli šťastni býti před lety,
oč o všecko je osud připravil.

A téhož dne ji uved do domu
a sestrám představil, a zůstala,
a v míru žijí všickni dosavad.“

„Já neviděl ji.“

„Ba že, viděl jste,
to byla ta, jež na stůl nosila,
je věru služkou, neb si nedá říci.
Don Miselli se marně namáhá,
by přemluvil ji. — Říká s úsměvem,
že vykonává jen své pokání:
kde v domě kyne práce nejhrubší,
vše obstará, chce pouze služkou být
a slouží všem, a sestry faráře
tak miluje, ba skoro víc než on.

To máte román dona Miselli,
však přichází tam, prosím, mlčte jen.“

A v polo rozbořeném portálu
stál chudý tento farář vesnický,
kol hlavy slunce zlatou záři měl
a úsměv štěstí na rtech jemu hrál
a hluboký klid tkvěl mu na čele;
k nám blížil se a z dálky volal již:
„Aj konečně vás přece nalezám,
vše prošel jsem — jest čas již k svačině!“

*

Zas všickni seděli jsme za stolem
jak v poledne, a služka stará zas
všem sloužila, já dobře všim si jí
a s úctou jsem ji v duši velebil.
Po svačině nás don Miselli ved
v svou knihovnu, vše ukazoval rád
a usmíval se stále; k odchodu
když nastal čas, kus cesty s námi šel
a na rozchodnou tisk mně pravici
a s pohnutím jsem v jeho očích čet
to velké naučení pro život,
byť sebe větší bylo neštěstí,
vždy štěstí lásky všecko vyváží.

Příšera.

Příspěvek k dějinám kulturním od dra. *Zigm. Wintra.*

(Dokončení.)

Nazejtří sešlo se pánů valně. Řídký tu byl, aby neměl radost z toho upřímnou, že vůdce paličů jest tak šťastně dosažen. Tak všickni těšili se z toho, páni i hosté v dobré míře byli, což bylo světle viděti při snídaní. Rathouzský hospodář prostřel ubrusy na stůl, žena jeho rozkládala talíře a páni vesele sobě vedouce, zasedali ke stolu a rozdělovali se o krmě; brzy rozléhal se primátorskou síní všeobecný smích, jako onehdy o svatbě pana Šimona Žlutického s Mandalenou, dcerou Matěje Štěrby spoluraduího. Zatím měl kat Mlynář se svými pacholky v radním sklepě důležitou poradu. Na tělo příšerného nebohého umělce nehodily se nástroje, nehodila se mučidla. Chlap s vyceněnými zuby měl za to, že svíčka pomůže „nejlépěji“. — — Po snídaní sešli páni dolů a mučili trup Jiřího Schleienwebra.

Den po tom upaloval z Rakovníka do Prahy k pánům místodržícím schvalní posel s listem, jehož smysl položen v těchto slovech: „Schleienweber se vysoce pána boha, že mu zhoubci svědčící křivdu dělají, dokládal. Dali jsme ho na trápení, poněvadž zhoubcové na tom neústupně stáli, že to tak jest, ale na trápení — k ničemuž se nepřiznal.“

Dvakráte ho mučili, dvakráte nevyznal ničeho! Ponejprv mlčel docela a podruhé se zapřisahal slzavě, že nevinen a že zhoubců na sebe svědčících hrubě ani nezná. V žaláři po všecken čas tupě mlčel.

Jenom dvakráte od sebe vydal řeč. Když ho po prvním mučení s tělem naběhlinami nafouklým do vlhkého kouta složili, vyčítal druhům svým v žaláři, proč na holé, křivé jich obžalování a svědectví na mizinu přiveden a v životě zahuben býti má. Tesklil a bolestil chvíli tak a konečně umlkl zase, když mu nikdo neodpovídal.

Podruhé však nemluvil hlasem teskl ivým a bolestným, než zařval jako raněná, hltavá zvěř. Odváděli mu Markytu — zvolal hlasem hrozným, velikým, tak že netoliko člověk člověka, i to vlhké, chladné kamení žalářní želeti co mělo. Pak ozýval se zase z každého kouta sten a vzdech, jenom v koutě mrzákově bylo němo jako v kryptě pod kostelem. Mučedník polou seděl, polou ležel. Zdálo se, jakoby v hluboké upadl dumání. Vzpomínal snad na svoje mládí, jež zvadlé bylo jako tráva? Letěl duch podivného člověka do rodné vísky bavorské a hledal v domku čistě, bíle obmrštěném v nízké sednici pilného, starého tesaře, či zabloudil pod lípy vesnického

hřbitova a rozmlouvá s nebožkou matcří, kteráž nad chromým bídákem jak živa slz vyplakala nepočítaných? Či přemýšlí příšerný ubožák o tom, kterak ve svém tvrdém, bídném životě valný kousek země změřil a nikde lásky, nikde lidí nenalezl? A což skutečně byla všecka láska, která ho kdysi hřála, pochována pod lipou na hřbitově v Maisachu? Nenalezl jiné? Markyta!! — Padesáte neděl ho vozila jako věrný pes a rozuměla každému jeho oka hnutí!

Hlásný na vysoké bráně vystoupil nad krancle a táhlými zvuky tichému kraji půlnoc zatroubil. Ponocní hlídající těžký žalář vyšedše s nemalým hlukem před radnici, hlaholili svými nástroji v odvetu. To probudilo mrzáka ze snění. Táhlé smutné zvuky pronikaly tichou nocí zdmi až k zoufalým srdcím lidí hrdla i cti odsouzených, a v temnosti žalářní lkaly zvuky ty chvějící se miserere, miserere —

O Markytě psali páni do Prahy: „Poněvadž se obtížena býti praví, nevíme, aby jakému trestání neb trápení podána býti měla, neb práva městská vyměřují, že ku ženě těhotné přikročovati se nemá právem útrpným“. Brzy po tom vyvedl Markytu kat ze žaláře a biřic postavil ji před vrata radního domu, dávaje jí na rozum, že může jíti kam libo. Chvíli stála jako kamenný sloup, pak sedla si na zem před radnici do výklenku a tam schoulena oseděla den až do noci. Bláhová žena čekala a doufala, že snad za ní pošlou i chromého muže. Těšila se, že otěží a houžví zase opáše tělo své a potáhne vozejček. — Když se o půl noci rychtář vracel z obchůzky po hospodách rakovnických, nalezl ženu v koutku skřehlou, hladovou, tetelící se. Pověděl jí se vším důrazem, že vozila světem lotra, který chtěl českou zemi vypáliti, začež co nejprve se světa sklizen bude, pročež ho prý marně čeká. Aby raději šla po svých, vděčna jsouc pánu bohu a dobrým lidem z toho, že může se zdravou koží ujíti. Po druhé snad by se jí hůře zvedlo. Když čeleď rychtářská hovorem přilákána z domu vyšla a zubatý katův pacholek, jemuž „subtylná“ žena se zalíbila, několik silných žertů a chechtů, jsa „trunkem podkouřen“ byl provedl, zdvihl se ubohý, opuštěný tvor se země a mdlým krokem ubíral se k vysoké bráně, s jejíhož kranclu právě žalostil táhlý zvuk: smutné miserere, miserere. —

Tam usedla pod branou ku podivu vysoce vyhnanou a nahoře pěkným dílem zdobenou, usedla do tmy a plakala. Když se noc se dnem dělila a ospalý hlásný Mikuláš, jejž závistivý kollega Vávra o tři léta později zabil a s vysoké brány šedesát šest loket s hůry dolů svrhl, zdvihací most při bráně ne bez skřípání a rachotu byl spustil: vrávorala Markyta z rakovnické brány ven do světa. Kam? Bůh to ví. — —

Mezitím plnily se žaláře rakovnické ustavičně. Páni místodržící mimo to rozkázali, aby všichni ti lotři po nějaký čas chováni byli, až se ke všemu přiznají, což působilo Rakovnickým veliké obtíže. Několik bylo jich popraveno, několik propuštěno; zvlášť zajímavou episodu tvoří proces Židů, kteří prý podpláceli darebáky, aby vypálili celou českou zemi. Konečně došlo znova také na příšerného umělce, jenž stál ustavičně na tom, že nevinen. Zejtra ho budou mučiti do třetice. Páni poprosili zase Valentina Kerbicara z Kerbic, aby při tom trápení pomáhal svojí němčinou; doufali tentokráte pevně, že „příšera“ promluví upřímně a nějaké vyznání zločinné učiní. Kat pány o tom aspoň ujišťoval; vždyť dal sobě práci nemalou a sestrojil s rakovnickým kovářem Vítem Vraťsezase na několiku obručích řady hřebíků tak, aby na všecky strany tělo zbodly a zpronikaly. Byl tedy na radnici každý té nepochybné naděje, že otázky s dotčeným železným důrazem vyslovené z nejzarytějšího lotra světlou přinesou odpověď a neukrytou.

Hostí pozvali k outrpnému dotazování hlavního paliče páni rakovničtí celou spoustu odevšad.

Když se v určitý den všecko sešlo, byli dílem přivedeni, dílem přineseni přednější z paličů do rakovnické mučírny, aby si znova a znova řekli z úst v uši o svých zločinech. Hrozný byl pohled na mrzáky. Pouta mnohému z nich objedla maso na nohách i na rukách. Bastl jen s těží mluvil; bylo patrno, že z lidského soudu brzy již vejde na soud boží, jenž bude snad milosrdnější. Příšerného umělce, lékaře a tuláka složili katovi holomci na povýšené prkno. Nastal soud. Kteří všickni mluviti mohli, mluvili neústupně Jiřímu Schleienweberovi v oči, že byl vůdcem paličů a to hlavně roty německé, ač i českým prý peníze dával na pálení. Nejtěžší věci říkal mu Habrpauer. „Mluví tobě věci zlé; vina toho pálení všecka vykládá se na tebe, co odpovíš?“ optal se příšery pan hejtman z Křivoklátu. „Že není člověk ten dobrý své mateře syn, že je šelma, odvětil nešťastník, chci pod velikým nebem zase přísahati, že mi křivě mluví. Kdybych tu byl za živa odřín, nepromluvím jináče.“

Páni na sebe pohlédli; přihlouplý pan Kapr ptal se souseda, co ten lotr německy rozpráví, a v tom již kázal pan primas němým rukou pokynem, aby kati začali svoji práci, že outrpné dotazování před se půjde. Popravní mistr se vynasnažil, aby se pánům vhod učinil. Lotr mluvil jináče. Přiznal se ke všemu, čeho se dopustil i nedopustil, vůbec co páni chtěli. Byl ve spojení s Turky, bral od nich peníze, byl vůdcem paličské roty atd. atd. Zajímavé jest to, že žaloval nyní na ty, kteří prvé obviňovali jeho.

Když pak přestalo nejposlednější outrpné tázání, zůstal nešťastný člověk v rukou svých trapičů ležeti jako kus bezducheho masa. Katův zubatý pacholek asi třikráte ho vodou slil, aby přišel k životu. Neumřel, ožil zase — osvědčený homeopatický prostředek holomkův oučinkoval — ale bídný muž nepromluvil už více. Odnesli ho do kouta. Bledý anděl smrti tiše kráčel za pohřebním průvodem ze sklepa do sklepa a tam stanul nad nebohým tělem, které se věru nikoho neprosilo, aby na svět se narodilo. V koutě bylo ticho jako v čerstvém hrobě.

Páni psali do Prahy o rychlou resoluci, aby co nejprvé mohli přistoupiti k exekuci ostatních lotrů, z nichž nejen Jiří Schleienweber než i téměř všickni nemnoho při životě byli. A mimo očekávání obratem „posla“ přišlo v odpověď, aby s exekucí ještě za krátký čas prodlelo se, neboť prý hodlají někteří páni z nejvyšších zemských ouředníků do Rakovníka ku trápení škůdcův sami se dostaviti. Zejména byl k rakovnické návštěvě oznamován doktor z appellačních rad pan Matiáš Kremer z Grünova a Vít Ophthalmius z Oskořína, primas Nového Města Pražského. Jakmile přečetli páni list z appellací, obrátili ihned posla zase se vzkázáním, aby J. Msti páni kommissaři tím časněji přijíti ráčili, neboť „máme, tak

psali, mezi škůdci tři osoby a mistr popravní nemnoho o živobytí jich smejšlí.“

Ale přes to dali si páni kommissaři na čas. Prodleli tak dlouho, až jeden lotr ze tří nejtíže zmučených skutečně umřel. Byl to Bastl, jemuž milosrdná smrt trudný žalář rakovnický otevřela. Byl svoboden.

Ale týž den k večeru přišel k panu primasovi kat a škrabaje se za uchem oznamoval že zase jeden lotr chystané popravě unikl. Byl to žid Maušel, který po prvním trápení mimo nadání zase ožil, ale ovšem jenom zdánlivě. Dnes zlíbilo se mu k veliké mrzutosti pánů rakovnických, že odešel do nebe k patriarchům. Písař o tom psal do Prahy: „U vězení zhynuli Maušel, žid, a druhý Bastl, němý; a Els, kuběna toho Bastle, jest také velmi traudna, o jejímžto zdraví, aby dnešní den přetrvati mohla, malou naději mistr popravní má; židé pak netrápeni, jako Aron a Eliáš, nic jiného mimo suchý chléb, smutni a teskliví jsouce, jísti nechtějí. Bez resolucce jich odpraviti nechceme, posýláme pro resoluci rychle posla zvláštního.“

A písař nelhal. Els byla už dávno velmi troudna a dnes byla nejtroudnější. Sotva první noční stíny snesly se nad starobylé město, natáhlo se ztrýzněné tělo nešťastné Elsy — malé křečovité trhnutí — a již duše její po nočních stínech osvobozena letěla na „Spravedlnosť“ boží.

11. září 1594 zaplály na rakovnické Golgotě zase dvě veliké hranice ze tvrdého dříví. V hranicích hořeli paliči, podstupujíce „podle dočinění a zasloužení svého“ ohavnou smrť. Andres byl olejem špikován. — Mrtvá Elsa i Bastl byli ještě po smrti na popravišti sťati a odklizeni. Maušla vmetali holomci také do ohně.

Při této hrozné exekuci pohřešujeme jednorukého katova pacholka, jenž onehdy na voze odsouzených paličů jako akrobat sobě vedl rukou máchaje, nahoru dolů skákaje a na lidi ošklivě zuby ceně. Víte kde je? Divte se! Hozen jest do rakovnického žaláře k umírajícím lotrům. Dnes ráno totiž přípravy popravní konaje, pohádal se s mistrem svým tak ostře a pronikavě, že se konečně ujali oba v tuhý zápas. Bylo to asi příšerné podívání na ty dva hrozné lidi, ani se valí v klubko svinuti po „Spravedlnosti“ mezi kamením na mateří doušce dolů. Katův famulus měl sice ruku jenom jedinou, ale špičáky měl silné a ostré jako bengálský tigr a s tím „rystuňkem“ bojoval velmi udatně. Ale naposled přece zvítězil dvouruký mistr Mlynář. Dobyl svého pobočního tesáčku a klekna kollegovi a protivníkovi svému na hruď osekl mu na pravé jediné ruce tři prostřední prsty. Pacholek zařval, že ho bylo slyšeti až na protější Pavlíkovské vrchy a upadl ihned ve mdlobu. Mistr ho nechal ve mdlobě a šel k panu purkmistrovi žalovat. Rakovničtí konšelé ochotně dovolili, aby pacholek byl do žaláře uvržen a to ne ani pro „kvalt“, jaký chtěl provésti na svém mistrovi, než hlavně proto, poněvadž „hrozil přísahajíc (!) panu bohu, že Mlynáře vypálí, až se vstěhuje zase do Žatce“. Kat Mlynář dal tedy ze msty dopraviti zmrzačeného sluhu svého mezi paliče a poněvadž pacholek, přišed k sobě, velmi zuřiti a kolem sebe mlátiti se jal, takže postrach byl, aby některého odsouzeného souseda svého, beztoho už dosti „troudného“ ve zběsilosti své neubil: poručil městský rychtář lidem svým, aby zuřivce svázali na nohou i rukou. Lze mysliti, že byli všickni obyvatelé rakovnického žaláře upřímně obveseleni vidouce, kterak zlý člověk, jenž jim tolik hrozných bolestí z poručení panského i bez poručení způsobil, na vlhkých kamenech ve všem jim roveň se svíjí a bohopustě proklíná.

V ochtáb svaté Lidmily konečně přijeli páni kommissaři z Prahy. Mezi nimi nejvíce Rakovničanů zvědavost zajímal nahoře dotčený Ophthalmius, mnoholetý Pražského Města Nového senator a toho času primas, mimo to i slovutný spisovatel právnický.

Vzácní páni z Prahy byli v primátorské síni rakovnické radnice všemi konšely zdvořile přivítáni a pak jídlem i dobrým rakovnickým pivem uctěni. Žena rathouzského hospodáře Vosmýka, rozloživši po stole cínové talíře, přinášela se svými služebnými dívkami na mísách raky a pernou zvěřinu. Pánům lahodné krmě chutnaly. Po obědích zahájena jest u přítomnosti pražských hostí konšelská porada. Ne bez úmyslu začal pan primas mluviti o velikých nákladech a outratách, kteréž Rakovničtí příčinou paličů nesou již drahný čas, a jal se vyzvídati, zdali by Jeho Milost Císařská nedal Rakovníku odoumrtní právo za ty nemalé oběti, které přinesli měšťané obecnímu dobru. Moudrý, učený Ophthalmius mlčel a druzí pražští hosté mlčeli též. Trapná pausa. Konečně pověděl jeden z pražských juristů: „Klepejte, snad se otevře, ale nechtějte mnoho!“ Uloženo tedy Simonovi Žlutickému, jenž byl mistrem péra, aby císaři napsal ponížený spis, jejž pražští hosté s sebou vzíti přislíbili. Umluveno, že v supplikací své prositi budou aspoň polovice odoumrtí, což by jich v obci na Jeho Milost Královskou připadnouti mohlo. Chtěli toho za „všecka svoje zaneprázdnění a outraty pro dobré všeho království vzešlé“. Mezi čtyřma očima budiž čtenáři zase už teď hned svěřeno, že Rakovničtí prosili J. M. Císařskou marně. Nedostali za své outraty pro dobré všeho království ničeho.

Tať byla tedy první důležitá věc, o níž jednáno u přítomnosti pražských hostí.

Když páni rakovničtí složili se sebe bolesti příčinou žádoucích odoumrtí, vyprávěli pánům kommissarům z Prahy celou historii o paličích a škůdcích zemských. Nato sešli všickni páni k Jiřímu Schleienweberovi dolů do žaláře, aby se ho sami na rozličné věci zvláště dotazovali, ale ten nepromluvil slova, neboť byl více mrtev nežli živ.

Pražští hosté chtěli ohledati prve nežli odejdou některé věci, kteréž Jiří Schleienweber ústy robil. S velikou těží našel rychtář několik drobotin. Téměř všecko bylo všetečně rozebráno. Láhvičky s podezřelým lékařstvím dávno válely se roztříštěné na hnoji. Páni z appellace byli by se taky rádi o tom přesvědčili, umí-li lotr Jiří rty svými hráti a psáti — ale ten již smrtelně chraptil a dohrával nevděčnou úlohu života svého.

Z poručení pánů vynesen jest honem na lepší povětří do kůlny rathouzské, ovšem ne z lásky křesťanské, než proto, aby uchován byl živ k nastávající exekuci. Tu ležel na přehršli slámy ohyzdný tesařův syn až do večera jako mrtvola. Veliké oči jeho, přes které huňaté, dlouhé viselo obočí, měl pevně jakoby na věky zavřeny. Den se skonával. Slunce puklo na nebesku a rozlilo krev i zlato po obloze. Přišel večer. Když nad starobylý gotický štít radnice rakovnické, kteráž na dny

naše neuchovala se, než dávno na cop pozměněna jest, bledý měsíc vyhoupl se a stříbrná vlákna svoje do bídné kůlny rakovnické vpustil, zastavil se v outrpnosti a dlouho, dlouho hleděl na bídného člověka — —. Dobrý král David na harfu zahrál měkkou, sladkou píseň, sladkou tak, jako bývala ukolébavka, kterou zpívávala chromému, bezrukému chlapci matka Anna. Vždyť ho měla matička tak ráda, jako by býval byl krásný, zdravý, rovný, spanilý. Dobře že už ležela pod lipami. — —

Příšerný muž v rakovnické kůlně otevřel oči a vděčně vzhlížel do toho božího světla na nebi a poslouchal harfu krále Davida. —

Nazejtří byl ošklivý, pošmourný den. Slzy dešťové kormoutily oblohu nebeskou od rána do večera. V ten den loudala se hnojná kára po silnici pražské vzhůru na „Spravedlnost". Za ní kráčel pěšky Mlynář, žatecký kat, a podle něho rychtář Slach s některým počtem svých lidí. Hodně daleko před karou tlačili katovi sluhové s biřicem městským malý vozík, v němž složena byla hromada polen, chrastí a slámy. V káře leželo Jiříka Schleienwebera mrtvé tělo, jež výrokem konšelským ještě po smrti na hranici usouzeno bylo. Ze sousedů rakovnických na vrch nešel žáden. Možná že měli už hranic do syta; možná, že nezdála se jim věc podívání hodnou. Když na Golgotě rakovnické v pošmourném dni hranice vzplála a mrzákovo tělo do horoucího ohně vhozeno bylo, jedinými vznešenými diváky byly jen huňaté vrchy křivoklátské, němé a černější nežli jindy. Plešatý, moudrý Džbán dnes pro husté smuteční flóry na rakovnickou Golgotu nedohlédl, a petršpurské pahrbky tonuly v hojných slzách — —.

Resignace.

Napsala *Bož. Veselá.*

(Dokončení.)

V.

Schylovalo se k večeru. Marie ztrávila celé odpůldne ve svém pokoji, vymlouvajíc se rovnáním výbavy. Nevím, co by si však byla pomyslila paní radová, kdyby byla nahlédla do skříní k tomu ustanovených. Bylo tam vše nastrkáno, jako v největším spěchu, bez ladu a skladu. Nyní scházela se schodů. Dole stála paní Bernardová s Maximem.

„Kam pak jdeš, drahoušku?" ptala se Marie.

„Šla bych ráda na procházku; nechtěl byste jíti se mnou, Maxime?" tázala se Marie, upírajíc oči na Maxima.

„Jsem vám k službám."

„Jen jděte, milé děti, pobavte se trochu. Vidím to na vás, že jste též rozladěni Violiným odjezdem. Nechoďte ale příliš daleko. Teď je půl sedmé, a v osm večeříme. Půjdu se podívat zatím nahoru k Viole."

Marie a Maxim šli skoro mlčky vedle sebe. Nedařila se jim žádná rozmluva; ať začali o čemkoli, po několika slovech vždy umlkli. Přišli tak až na kraj lesa. Zde sedla si Marie do trávy a pravila:

„Maxime, ráda bych vám něco řekla, proto jsem vás vyzvala, abyste mne doprovodil."

„To bude asi něco velmi důležitého, když jsme musili jít až sem." pousmál se Maxim.

„Uhodl jste. Tetinka mně říkala dnes ráno, že jste si přál, abychom skrátili čas, který zbývá ještě do naší svatby, jest tomu tak?"

„Ano, nemáte-li nic proti tomu," odvětil Maxim, dívaje se za větví, kterou na cestě zdvihl a nyní prudce se stráně hodil dolů.

„Podívejte se, Marie, jak ta větev letí, to by byla rozkoš, moci letěti tak pořád, pořád jako ona." —

„A roztříštiti si hlavu a srdce, aby nic více necítily", dodala Marie polohlasitě.

Maxim zaslechl její slova a obrátil se překvapen; vyslovila jeho nejtajnější myšlénku.

„Jak přicházíte k tak smutnému závěrku mých slov?" tázal se jí rozechvěným hlasem.

„Poslyšte, Maxime, neřekla jsem vám ještě, proč jsem s vámi chtěla mluvit," promluvila rychle Marie, pomíjejíc schvalně jeho otázku. „Ptal jste se mne před chvílí, nemám-li ničeho proti urychlení našeho sňatku — nuže musím vám říci, že — vás chci prosit, abyste mne propustil z mého slova."

To vše řekla rychle, upírajíc svůj zrak na ruce, které měla složeny v klíně. Nyní se podívala na Maxima. Blesk radosti zazářil na chvíli v jeho tváři, ale jen na okamžik, pak ptal se hlasem dosti klidným:

„Nerozumím vám, Marie, co tím chcete říci?"

„Že jsem jednala nepředloženě, slibujíc vám, že si vás vezmu. Nevěděla jsem, že jest tak těžké zasnoubiti se někomu bez lásky. Čím více se však blíží doba našeho sňatku, tím hroznější se mi to zdá býti. Přemýšlela jsem mnoho o tom, nežli jsem se odhodlala k tomu, vám to říci, doufala jsem, že se to snad podá, ale nyní vím, že bychom byli oba nešťastni, a protož neváhám, navrhnouti vám, abychom se rozešli, pokud jest ještě čas."

Při těchto slovech vstala, a přistoupila o krok blíže k Maximovi.

„Nuže, jakou mi dáte odpověď?"

Tento stál jako omráčen. Nevěděl zdali sní či bdí. Bál se promluviti, aby se neprobudil z toho luzného snu, v kterém se mu zdálo, že vidí před svým zrakem otvírati se bránu ráje, na jehož prahu stojí a mu kyne Viola — —

Když k němu však přistoupila Marie a on pohlédl do jejích horečnatě se lesknoucích očí a do ubledlé tváře, zmizelo kouzelné vidění okamžitě.

„Marie, prosím vás, rozvážila jste dobře, co na mně žádáte? Pochopuji, že nejste šťastnou a že se bojíte budoucnosti, vím též, že jest to vinou mou; jsem tak zasmušilým, ale věřte mně, že učiním vše, abych se změnil." Podával Marii ruku.

Tato ji vzala a pravila:

„Děkuji vám za vaši šlechetnost, ale trvám přece na své žádosti. Neříkejte mi nic více, zapřisahám vás, můj úmysl jest nezvratný. Co se týče tetinky, té to povím ještě dnes. Doufám, že se nebude příliš hněvat, když jí řeknu, že se nechci od ní odloučiti. Nyní ale pojďme, budou nás již očekávat.“

Šla napřed, neohlížejíc se, zdali ji Maxim následuje. Tento šel v myšlénkách pohroužen za ní. To nebyl očekával. Nemohl si vysvětliti tento obrat věci jinak, nežli že snad Marie miluje někoho jiného, snad Emila? Ale proč mu to neřekla? Či snad tuší jeho lásku k Viole, a chce se obětovat, jsouc příliš hrdou a šlechetnou, než aby se o tom zmínila? To nesmí být! V hlavě jeho byl chaos. Byli již blízko domova. Maxim zastavil Marii a tázal se jí:

„Marie, řekněte mi pravdu. Jest to ten jediný důvod, který jste mně řekla?“

„Ten jediný.“

„Nuže, přijímám váš návrh.“

Neřekl nic více. Za několik minut stáli u domu. Paní radová vycházela právě z něho.

„Ah, zde jste konečně,“ volala již z dálky, nemohly jsme se vás dočkat. Viola šla ještě do zahrady, chtěla jsem právě za ní. Buďte tak dobrý, Maxime, podívejte se, kde jest, a přiveďte ji domů. Nechodím ráda v soumraku v té rozsáhlé zahradě, jest mně vždy jaksi úzko. Pojď, Márinko, půjdeme napřed do jídelny. Vidím to na tobě, že jsi umdlena; nepochopuji ty vaše dlouhé procházky, jako byste neměli v zahradě vzduchu dost.“

„Přijdu hned za tebou, milá tetinko, dám si jen klobouk do svého pokoje, a přinesu si dolů práci.“

Nečekajíc na odpověď, spěchala Marie nahoru. Musila být na chvíli samotna. Když vešla do pokoje, zamkla za sebou. Vrhla se na zem a hlasitě zaštkala; pak opustily ji smysly. Když procitla z mdloby, slyšela paní radovou, která klepala na dvéře volajíc ji. Vstala zvolna a otevřela.

„Klepám již tak dlouho, proč se mně neozýváš? Měla jsem již strach, že se ti něco stalo,“ horlila paní radová, vstupujíc do pokoje. „Co zde děláš, vždyť jest zde tma, jako v pytli, sotva tě vidím. Chci tě vyzvat, abysi šla se mnou do zahrady, nevrací se ani Viola, ani Maxim a večeře již jest připravena hodnou chvíli, nebude stát za nic.“

„Zůstaň zde, drahá tetinko, musím ti něco říci, zatím se oni snad vrátí.“

Marie řkouc toto, vzala paní radovou za ruku a vedla ji k pohovce; sama pak usedla vedle ní, nepouštějíc její ruku ze své.

„Tak alespoň vytáhni žaluziji, vždyť ti ani nevidím do očí, sice bych jistě již byla uhodla, co chceš.“

„To právě nechci,“ pokoušela se Marie zažertovati, „ale pospíším si, abys nemusila být dlouho po tmě.“ Vypravovala nyní paní radové, jak se náhodou dozvěděla o Maximově lásce k Viole, a že jest Maxim onen Silver, o kterém jí tato vypravovala. „Pochopíš, milá tetinko, že mně nezbývalo, nežli ustoupiti, vrátila jsem Maximovi svobodu. Prosím tě však, slib mi, že neřekneš nikomu, co jsem ti svěřila. Maxim se nesmí nikdy dozvěděti, že jsem znala jeho tajemství. Znáš jej a víš, že by byl nešťastným, kdyby tušil, co bylo pohnutkou mého jednání. Řekla jsem mu, že nemám chuti se vdáti bez lásky. Myslil by vždy, že jsem mu přinesla nějakou oběť a to nechci.“

„Ubohé dítě, proč pak ty se máš právě obětovat,“ zvolala paní radová, objímajíc Marii, „mám Violu nesmírně ráda a přeju jí vřele její štěstí, ale za tuto cenu, toť přílišné!“

„Vždyť to není oběť, nemiluji Maxima,“ zalhala Marie, aby upokojila paní radovou, zůstanu u tebe a ty víš, že jsi mi nade všechny drahou. Nyní ale pojďme dolů, snad se již vrátili a pohřešují nás.“

Mezi tím hledal Maxim Violu. Již z dálky poznal bělavý její šat. Šla mu právě vstříc.

Když se setkali, zvolal Maxim rozechvěně:

„Drahá Violo, jsem tím nejšťastnějším člověkem, jsem svoboden!“

Vypravoval v rychlosti vše, co se událo mezi Marií a ním.

„Nevím co ji přimělo k tomuto rozhodnutí, ale jsem tomu neskonale vděčen. Teď, drahá, drahá Violo, jste mou, viďte že ano?“

„Ale, Maxime, považte, Marie snad tuší naši lásku a —“

„Pro bůh, Violo, neříkejte mi nic, napadlo mne to již také, avšak nyní se nemůže nic více změniti; vrátil jsem Marii slovo a tím je vše odbyto. Zapřisahám vás, neobětujte naši tak těžce zkoušenou lásku nějakým lichým skrupulím. Pohleďte mi do očí a řekněte, zdali jsem svědomitě nechtěl dostát danému slovu? A je-li to vina má, že se vše stalo jináče?“

„Ne, Maxime, není to vina vaše. Nuže budiž!“

S těmi slovy vložila Viola svou ruku do jeho. Maxim mlčky rozevřel svou náruč a ona spočinula na okamžik v ní.

Na cestě k domovu pravil Maxim:

„Musím ještě dnes mluvit s paní radovou, rád bych jí vše řekl, neboť chci vás zítra doprovoditi do Prahy, drahá Violo; tam budu s netrpělivostí očekávati vaše svolení, abych vás mohl následovati k vašim rodičům.“

„Budu psáti hned, jak s nimi promluvím.“

Byli u domu. Vešli do vnitř, jídelna byla prázdná. Za malou chvíli vešla paní radová s Marií. Tvář paní Bernardové, jakkoli to hleděla skrýti, jevila veliké rozčilení. Marie byla bledá, ale klidná.

Šla naproti Viole, a obejmouc ji, pravila:

„Čekáte snad již dlouho na nás? Odpusťte, to jsem zavinila já. Rovnala jsem celý den ve svém pokoji, že mne z toho až hlava rozbolela, a tetinka mne zastihla, když jsem si dávala obkladek. Nechtěla, abych šla dolů, ale já jsem protestovala, neb chci ten poslední večer, co jsi u nás, ztrávit s tebou. Ostatně jest mi již lépe. Tetinka vypadá hůře nežli já, ona jest vždy hned celá ustrašená, když někomu něco schází.“

Tak hleděla Marie vysvětliti rozčilení paní radové, které bylo příliš zjevné. Nepodařilo se jí to však. Maxim i Viola uhodli hned, že paní radová již ví o rozhodnutí Mariině.

Večer uplynul dosti rychle. Mezi jídlem mluvilo se o věcech lhostejných, a po večeři opět o Violině odjezdu, o nabídnutí intendantově, každý dělal plány, o kterých již napřed věděl, že z nich nic nebude. Něco se však mluvit musilo, a poněvadž chtěl každý z nich za-

krýti svoje rozechvění, mluvili všichni mnoho. Asi za hodinu vstala paní radová a pravila:

„Jest deset hodin, chceme-li se trochu vyspat, jest nejvyšší čas, abychom šli na lože. Ve čtyry hodiny musíme vstávat, v pět vyjedeme, abychom byli v čas na nádraží. Rychlík jede v šest skrz B . . .“

Každý si potaji oddechl, že bude nyní sám, nejvíce však Marie, která po celý večer se tak mistrně přetvařovala, že i Violin bystrozrak oklamala. Paní radová, když viděla Marii veselou jako jindy, upokojovala se též poznenáhla, a ku konci byla skoro ráda, že se to tak stalo. Hrozila se beztoho, jak bude nyní živa, neboť ačkoliv měla s nimi žíti pohromadě, věděla dobře, že nebude možná, aby se jí Marie tak bez výminky věnovala jako posud.

Když se rozloučila s děvčaty, chtěla vejíti do svých pokojů; v tom jí však Maxim zastoupil cestu, a prosil ji o několik minut slyšení.

Pokynula, aby vešel a usadivši se do lenošky, prohodila:

„Vím, co mi chcete říci, Marie vás předešla. Musím se vám přiznat, že mne to v prvním okamžiku příliš netěšilo, ale nyní uznávám, že to tak bude lépe.“

„Tušil jsem, že slečna Marie vás o všem již zpravila. Mám však ještě něco jiného na srdci, o čem ona nemá ani tušení. Miluji Violu, již léta; a od vás jsem se dozvěděl, že ona miluje mne! Pamatujete se, milostivá paní, jak jste mně vypravovala o její nešťastné lásce? Vzbouřila jste tehdy celou moji bytost, až do základu. Nebudu vám líčiti, co jsem trpěl a přežil v těchto několika dnech, chtěl jsem vám jen říci, že odjedu zítra s ní. A ještě jednu otázku, drahá paní Bernardová, na kterou mi musíte odpověditi, mám-li být úplně šťastným. Nevíte, z jakého důvodu mně vrátila slečna Marie slovo?“

„Řekla mně pouze, že cítí, že by s vámi nebyla šťastnou, více nic,“ odpověděla paní radová. „Já jsem se jí ani neptala, mně to stačilo. Nyní jen děkuji bohu, že to dítě vás nemilovalo, jak by byla nešťastnou, kdyby se byla náhodou dozvěděla, že milujete Violu.“

Paní radovou pálilo na jazyku vyznání, že Marie ví vše, vzpomněla si ale ještě v čas, že ji slíbila, že to Maximovi nevyzradí. Přála mu srdečné štěstí.

„Zůstaňte mi tím, čím jste mi byl až doposud,“ s těmi slovy jej propustila.

VI.

Bilo pět hodin ráno.

„Milostpaní, jest zapřaženo!“ ohlašovala Lotinka, vstupujíc do jídelny.

„Dobře, dej tam donést slečniny vaky.“

Paní radová dopila v rychlosti kávu a přistoupivši k zrcadlu začala si uvazovati klobouk. Samým spěchem a dojmutím třásly se jí tak ruce, že jí musila Marie, která stála na blízku, pomoci.

Viola a Maxim, oba již úplně připravení, stáli u okna.

„Tak jsme hotovi. Jaká škoda, že nemůžeš jeti s sebou, milé dítě, obrátila se paní radová k Marii, jest tak krásné jitro! Ta ošklivá hlava musí tě ještě pořád bolet, snad by ti ale ta vyjížďka neuškodila?“

Marie stála nyní vedle Violy a Maxima.

„Ne, milá teto,“ pravila, „zůstanu raději doma; bude-li mi lépe, přijdu ti kousek naproti. Půjdu teď rychle na balkón a budu se za vámi dívat, vyprovodím vás takto v duchu. Buďte zdrávi a šťastni.“ Políbila Violu v ústa, Maximovi podala ruku, kterou tento vroucně políbil. Objala spěšně paní radovou a již byla pryč. Maximovi se zdálo, že viděl slzu se zalesknout v jejím oku a jakýsi divný cit prochvěl mu duší tak, jako kdyby jí byl těžce ublížil. Avšak jen na okamžik, Viola kynula mu a on jí následoval přešťasten. Vsedli do vozu k paní radové, která ještě dávala nějaké rozkazy Lotince, a již uháněli ze dvora.

Na pavláně opřena o zábradlí stála Marie. Postava její v prostém ranním obleku byla zatopena září vycházejícího slunce. Kynula přívětivě odjíždějícím.

Stála tak dlouho, dlouho, když již kočár dávno byl zmizel jejím očím a jeho rachocení v dálce zaniklo. Co dělo se v prsou jejích? Kdož by si troufal tam nahlédnout, a když by nahlédl, jak by to mohl vypsati?

Mohu jen pověditi, že paní radové naproti nepřišla.

Havran.

Železniční arabeska od *Irmy Geisslovy*.

Nad budovou, v níž se nalézaly naturální byty úřednictva, kroužil havran, a po chvíli sletěl na koleje před okny, kamž dosud nedošly stabilní ženy se svými pometly, aby odtamtud vymetly vysoko nakupený, bělounký sníh. Bylo ráno, slunko prostřelo průhledný zlatý závoj na sníh, na němž se ten havran vyjímal jako černá myšlénka v duši doposud nevinné. Nad zeleným mechem v krajním okně jmenované budovy vznášelo se poprsí mladé, spanilé ženy. Dumavý zrak její upřen byl nepohnutě dolů na ten černý předmět, nadzvedující chvílemi perutě v rozmarném přeletu s koleje na kolej. Poněvadž ale v těchto místech nikdy nestávaly vagony s obilím, nemohl žádného zrnka hladový havran nalézti, a po chvíli se vznesl a usednul — na výhybku, pronikavě krákaje. Byl to podivný, optický i zvukový signal. Okamžik, jakoby černý pták přemýšlel, kam zamířiti, pak ale zamávnul mocnou perutí, a rovnou cestou nahoru na římsu krajního okna…

Mladá žena vzkřikla: „Mužíčku, podívej se!“

„Vždyť je to havran, má bezpochyby hlad, — jak jsi mne polekala svým výkřikem!“

„Jen se podívej, jak sem kouká,“ děsila se ženuška.

„Ale pro boha tě prosím, Aurelko, nebuď přece pověrčivou,“ horlil do opravdy mladý úředník, zamáchav rukama před oknem, že polekaný havran uletěl až na druhý konec nádraží a usednul tam na porouchanou střechu nějakého skladiště. „Řekni mi, co ti to napadá, báti se?“

Aurelka se poněkud zapýřila a pravila v rozpacích: „Já se nebojím, jenom mám vždy, jak máš jeti na diety, starost o tebe.“

„Vždyť jsem si to myslil!“ zasmál se hlasitě úředník Kladenský. „Vidíš, jaká jsi dětina, Aurelko, málem bych se měl tebou zač stydět. Což jsem už nejel tolikrát, a stalo-liž se mi jen jednou něco?“

„Nikdy, bohudíky, ale z toho nenásleduje, že je možnost vyloučena. Tolik nebezpečí — “

„Prosím tě, kdepak jsi bezpečna? Ani na rovné podlaze v pokoji, — neodporuj, nedám si to vyvrátit. Ostatně, když každý koná svou povinnost svědomitě, jako podle přísahy, nemůže se státi na železnici žádné neštěstí.“

Aurelka patrně přesvědčena nebyla; zírala smutně ven, přes černající se ometené koleje až v dáli — do výše na kopce bílou kožešinkou přioděné.

„Aurelko, pro boha tě prosím, nebuď smutna!“ dokračoval na ni mladý manžel, s malinkou příchutí vážné komiky, tak že se ženuška neubránila úsměvu.

„Kdyby však neměly naše dvéře tak pevný zámek, mohu říci upřímně, že bych se tu večer sama bála.“

„Proč?“

„No, ty víš, k vůli Kvirinovi.“

„Což klepe na tebe někdy?“ zeptal se Kladenský, nadobro prost komického přídechu.

„Neklepe, jenom jsem někdy zahlédla zahnutou kliku, jako by někdo zkusil, je-li otevřeno, a potom podezřelý, jedva slyšitelný šramot, vzdalující se ku schodům.“

„Děkuju ti, ženuško, žes mi to řekla,“ pravil Kladenský, a já za to pranic nedám, že čtenář tuší už v něm Othella.

Taková věc není však žádnou maličkostí, zvláště jak to bylo zde; Kvirin byl vlastním bratrem Kladenského; za svobodna jeho zároveň s ním bláznil se po Aurelce. Byl také dosti zajímavým a tenkráte šlechetným, — ale, poručte děvčeti, koho má míti rádo! Rozhodla se na první pohled pro jeho mladšího bratra. Milovala ho vřele, a svatba odbývána v několika týdnech. Kvirin měl velkou technickou dráhu před sebou, ale po sňatku Aureliině pozbyl pro vše interesu, zanechal studií, a stal se — pouhým topičem železničním; kdož ví proč... Bydlel v téže stanici, jako jeho bratr se svou žínkou. Docházel k nim někdy, ale manželé byli rádi, když ho neviděli. Postupem času vášeň Kvirinova nehasla. Když upíral oko své na bratrovu ženu, planulo náruživostí jako návěštní žárnice, plápolající v temné noci vedle koleje na trati. Aurelka se ho zcela přirozeně bála. Když choť její odejel, byla by v noci neotevřela ani vlastní matce, bez udání jedinému Kladenskému povědomého hesla.

Téhož dne, kdy přiletěl do okna manželů Kladenských havran, zaklepal po poledni na dvéře zas jednou návštěvou je poctívající Kvirin. Aurelka uvítala mužova bratra vlídně, jako vždy. Jak jej viděla, měla s ním soucit. Nedovedla k němu být urputnou, míníc, že je osudem svým dosti nešťasten. Kvirin však rozuměl této vlídnosti docela jinak, byl přesvědčen, že je to pouhý odlesk vnitřního žáru, před jehož projevy chrání ji toliko domnělá — dle jeho soudu, povinnost manželská; Kladenský zaťal rty a odvrátil líc ruky mu podávaje.

„Nepozoruješ na mně žádné změny, bratře? jsem dnes pyšný,“ vece Kvirin, usadiv se na židli.

„Nepozoruju,“ dí otázaný dosti apathicky.

„Dnešním dnem počínaje přestávám se mazat uhlím,“ pravil topič.

„Budeš snad přikládati chleba?“

„Ten by nehřál. Já vůbec už nebudu přikládati do lokomotivy.“

„Tak? a kam půjdeš?“

„Pročpak? přestávám pouze být topičem.“

„O své vůli?“

„O své a inspektorově. Zkoušky potřebné strojvodičovi — jak ti přece známo — odbyl jsem s vyznamenáním a nyní pojedu již v této hodnosti.“

„Kdy to?“

„Dnes večer“ ...

Kladenský se zachvěl; týmž večerním vlakem musil jeti též.

„No, ptej se ještě něco, člověk mluví tak rád o svém štěstí, a já jsem dnes opravdu trochu spokojen.“

„Gratuluju ti.“

„Kdybys nelhal! což to musí být? vidím ti na očích, že tomu nejsi rád,“ mínil Kvirin, upíraje na bratra blýskající oko.

„Mýlíš se, přeju ti srdečné štěstí.“

„Blahoslavení kdož věří!“

„Ale copak chceš? pakli mým slovům nevěříš, nechoď je ke mně poslouchat!“

„Jinak řečeno, tvoje dvéře jsou mi vždy otevřeny — když odcházím, viď?“

„Možná, Kviríne.“

„Víš, bratře, k tobě jsem přišel naposled... Tys nehostinný sobec, i cizí je srdečnější; velké štěstí udolalo v tobě bratrské city. Ostatně mi na tom nezáleží; jsem spokojen, že švakrová mne lépe oceňuje.“

„Cos to řekl? nedotýkej se jména mé ženy, sic“ —

Kladenský hořel a současně sinavěl v obličeji.

„Aj, naposled mi zapovíš na švakrovou myslit?“

„A jestli zapovím?“ ... zvolal Kladenský rozzuřen.

V tom vešla Aurelka, přistoupila mlčky k choti svému, objala jej a prosila tiše: „Mužíčku, nehněvej se“ ...

Kvirin zmrtvěl pohledem na toto cizí štěstí. Bol mu sevřel hrdlo jako bacidla vozu neopatrného posunovače. Pak ale zasípěl s vášnivým vztekem. „No, vždyť je dobře, vždyť je dobře! žebrák nemá ani práva, dívati se do okna boháče! Avšak nejásej příliš, někdy je z boháče přes noc chuďas, a — naopak. Dobrou noc!“

A Kvirin se zvedl a byl ze dveří.

„Mužíčku — ach, já se bojím o tebe dnes v noci!“ pravila Aurelka a slzy jí vyhrkly na tvář.

„Buď pokojna, dušičko, doufám, že cit lidskosti dosud doutná v něm, že se nejhoršího neodváží přec; a potom“ — Kladenský se na žínku svou usmál, „jeho zločinnosti překážejí dobří duchové svědomitých dozorců na všech stranách. Ujišťuji tě, ženuško, že se nemůže tak dalece nic stát.“

Aurelka, ač jí bylo teskno, upokojila se přece útěchy plnými domluvami svého chotě. —

S večerním vlakem odjížděl v korrespondenčním coupé úředník Kladenský ve službě svého povolání. Na prostoře mezi lokomotivou a tendrem stál strojvodič Kvirin Kladenský a topič Oharek. Zasněžená pole a krajiny

míhaly se kolem jako dědiny věčného ledu. Jeden hrad na kopci podobal se hustě pocukrované bábovce. Stromy, jen je trochu zmenšit a byly by chloubou každého rozvíracího ořechu. Střechy vagonů, jakož i stupénka k nim pokryta koberci z nejbělejšího na světě flanelu — toliko zkropeného popraškem sazí; a černé pleti strojové náramně slušel sněhový hermelín ovrubující můstek kolem lokomotivy.

Tu jeli kolem vesnického osamělého hřbitůvka, němého a zapadlého, jako by tu rozvlněné bílé jezero bylo skamenělo; jen křížky chudé vyčnívaly, a i ty měly labutí čepičky. Oharek řekl: „I, kdo ví, nebylo-li by nám lépe tam dole.“

„Co vám napadá, Oharku?“ popuzen ozval se Kvirin; „jak můžete myslit na takové hlouposti? já bych zase nechtěl umřít za žádnou cenu. Dosud jsem nezažil na tom světě nic dobrého, ale právě to musí teď teprve nastat, já ještě musím být šťasten, a to brzo!“ . . .

Kladenský v korrespondenčním coupé hovořil také něco k sobě, když uzřel malebný na pokraji lesa o věčné dřímote snící hřbitůvek. Zpomněl si na ranní objevení se tmavokřídlého havrana a šeptal si cosi o hrobech obletovaných dravci. „Je mi tak divně, dnes poprvé stýská se mi po mé ženě,“ — — vzdychl.

Tu zpozoroval pozvolnější jízdu, ačkoli příští stanice byla ještě za horami a doly. Vyhlédnul oknem vozu a spatřil spousty v zatáčce nakupených závějí sněhových. Po obou stranách trati táhla se stráň, a na kolejích, mezi nima rostla nová Sněžka. Ačkoli před lokomotivou jel sněhovník (je to obojživelník v nádražním tvorstvu: ani lokomotiva, ani vůz, ani zametač, je to takové silné, železné něco, odhrnující na obě strany sníh s kolejí, aby měla mašina pohodlnou cestu) — nestálo celé toto klestění cesty za nic. Nakupenina ani se nehnula. Vlak nadobro uvíznul v závějích. Kladenský, jehož čepička s okřídleným kolečkem opravňovala ku všelikým privilegiím, vyžádal si na vrchním konduktéru, aby směl mašině pomoci z bryndy — vlastně ze sněhu, a nyní spojenými silami všech ve vlaku přítomných zřízenců (totiž Kvirina, Oharka, vrchního vlakvedoucího konduktéra, dvou podřízených konduktérů a Kladenského, jakož i nejbližšího strážníka na trati a jeho rodiny) — začlo se pracovat na odstranění sněhu a namrzlin s kolejí. Avšak vše zdálo se marným. Vrchní konduktér velel strážníkovi pospíšit na dostatečnou vzdálenost nazpět a vztýčit mezi kolejemi návěstní výstražnou svítilnu, neboť za tímto vlakem — následoval jiný . . . zatím pracováno v zatáčce mezi stráněma s nadlidskou silou — vyjma jediného. Kvirin jediný pouze na oko pomáhal, ošklíbaje se spokojeně při starostlivých pohledech svého bratra směrem v dálku, z níž za kratičký čas musil se vynoriti zvolna sic, ale s neúprosnou jistotou, nákladní.

Tu stalo se krom očekávání, že dílo jich bylo snadně ukončeno; v místech totiž za první utuhlou vrstvou byl sníh jen zlehka navanut a dobří duchové zřízencům pomáhali. Průchod návějemi zcela pohodlně vyhlouben. Nuže, nyní opět velel vrchní konduktér strážníkovi, aby pospíšil onen výstražný signál zase vyjmouti, poněvadž nebezpečí srážky minulo, jelikož první vlak více nestojí, ano, uhání se zdvojenou rychlostí, a mimo to bude mu výhybkou již na příští stanici dán zcela jiný směr, tak že se nikdy nesetká s nákladním, jenž ho nyní honí.

Sotva jedna nepříjemnost zažehnána, vyskytla se druhá, a sice počala se prostírat na všem vůkol neproniknutelná dusivá mlha, že nebylo viděti ani telegrafní tyče uhánějící zdánlivě kolem vlaku, jakož i vichřice nejsběsilejší kategorie rozječela se a rozhulákala, že nebylo ani sebe sama slyšeti; do třetice začal se sypat sníh ve velkých hadrových kusech tak, že byl vzduch — smíšený s noční tmou, v pravém slova smyslu učiněný kucmoch.

Kladenský si trochu oddechnul, když se zase hnuli. Nevěděl, proč má lehkou bázeň, toliko ji cítil. Kvirin naopak byl málo vděčen za tu milost. „Byl by si ho ďábel odnesl a já mohl mít pokoj. O sebe se nestrachuju, já bych byl vyskočil a utekl jistě včas a bez velké práce — necvičím se nadarmo po dnešní den v tělocviku.“

Avšak na to nezpomněl ani Kladenský, ani Kvirin, že, než do stanice dojedou, jest jim protáhnouti se ještě jednou zatáčkou, a když tedy zabočili kolem kopce, shledali ku svému neskonalému zděšení, že tam ještě stojí právě se také návějemi prokopavší „šístka“, jejíž výstražný hvizdot v bouřící právě vichřici a chumelenici, jakož i překážejícím jmenovaným kopcem ani Kvirin, ani vrchní konduktér nebyl zaslechl. Také svítilna, krvavá jako oči rozzlobeného šakala, hrozivě plápolala na trati, vlaku vstříc, ale vinou mlžné a sněžné sloty ani této přijíždějící nepozorovali. Co nyní? ku zastavení vlaku nezbývalo snad již dostatečného času, Kvirin aspoň neužíval všech zoufalých posledních prostředků . . .

„Pro boha, vy nic neděláte!“ vzkřiknul Oharek na tupě hledícího Kvirina.

„Je pozdě!“

„Není — braňme se aspoň.“

„Je to tak dobře, nechte všeho!“

„Nenechám — vy hříšný lenochu, vy vrahu!“ poznovu a náruživěji vzkřikl Oharek, odstrčil zdřevěnělého Kvirina nazad ku tendru a chopil se regulátora svou rukou dosti zkušenou sám. Zoufalý obličej topičův Kvirina na smrt poděsil, cítil už tíž, karambolem na sebe navalených železných hmot, — a on přece nechtěl za žádnou cenu umřít! Jediným okřídleným skokem sešinul se s tendru ven. Oharek dal píšťalou znamení k zatažení brzd, konduktéři okamžitě vší silou je zatahovali, že jim pot vyskakoval na čele a z úst se jim kouřilo jako z malé mašinky; pustil contrapáru, zatočil brzdu u tendru, — s takovým chvatem až mu v kloubech praskalo, a skočil opět k regulátoru. Použitím těchto prostředků podařilo se mu v málo okamžicích odvrátit katastrofu. Topič Oharek se vyznamenal; tři kroky od „šístky“ vlak zastavil. Vše to stalo se v době báječně krátké, tak že Kladenský nahýbaje se až nebezpečně z okna, všecku tu Oharkovu manipulaci mohl jen tušit. Bezodkladu nyní hnula se „šístka“ ku předu, a v přiměřené vzdálenosti za ní následoval náš vlak. Ostatní část cesty do blízké už stanice, táhla se vzpříma beze všeho nebezpečí, rovinami.

Když byl Kladenský večer choť svou opustil, vrátila se zarmoucena ku stolu, kdež prve seděl, a plakala. Nebe samo ví, odkud se prýštily ty její teskné předtuchy. Ještě nikdy tak jí nebylo. Chodila po pokoji, brala to i ono do ruky a mrzutě zase vše pokládala. Nejnepříznivěji působil na ni příšerný zpěv Melusinin; slyšela v něm brzo pláč, brzo přidušené výkřiky, brzo úpění o pomoc. Nevědouc jak tomu ujíti, uložila se ku

spaní. Vše marno. Víčka očí těžká. jako železná, a sen se jich netknul. Jakmile však rozzuřila se ta hrozná vichřice, slibující laskavě okna i s rámy vyrazit, a vánice sněhová syčící a chřestící na skle okna, jako by tam několik mašin pouštělo horoucí páru, — tu Aurelka skočila s lože, rozžala pod marianským obrazem červenou lampičku, sepjala ručičky a začala se modlit jako nejdrobnější polekané děťátko před sv. Mikulášem.

Bouře rámotila až do klekání. Pak bylo ticho mrtvé, skoro divné. Aurelka vstala, vykoukla ven, obloha byla jako režný pytel, a když se tak dívá, přiletí na okno — zase ten havran. Aurelka byla blízka mdlobě. „Přicházíš mi zvěstovat, že již umřel — ty ukrutný ptáku!“ zvolala stkajíc. Havran stál, pokývnul chvílemi hlavičkou, jako by jí přisvědčoval, a capal smutně na pokraji římsy. Aurelka pohledu toho nesnesla; zaklepala na sklo, zahnala černého posla, vrátila se do pokoje, a — inu dělala zase to, o čemž se tvrdívá, že je to ženám přirozeno.

Minul jistý čas a opuštěná ženuška dotoužila se vlaku, s nímž dle úmluvy měl Kladenský dojista přijet. Šla mu naproti. Hodina příjezdu udeřila, úředník v uniformě a ostatní zřízenci vlak očekávají, a on — hraje si patrně na pána, nechává jich čekat. Aurelka myslí, že je amen; naříkala by zde hlasitě, ale zbytek naděje v příchod mužíčkův jí šeptá, že by z toho měl pramalou radost. Trápí se tedy tiše. Ostatně — jaké strachy! melodický zvon telegrafu oznamuje již, že očekávaný vlak opustil právě poslední stanici, — zvěstujeť to sluha, jejž byl telegrafista poslal, čekajícímu na peroně obecenstvu. Za chvíli osobní přihučel ve vší velebnosti a lomozu svém. Jako naschvál byl Kladenský posledním, jenž vystupoval z vozu. „Muži, muži, — muži!“ zkřikla Aurelka až se lidé ohlíželi.

„Aurelko!“

„Jsi to ty, jsi živ a zdráv?“

„Vždyť vidíš, že jsem celý.“

„Nestalo se ti nic?“

„Co já vím, ne.“

„Ale vždyť jsi bled.“

„To se ti zdá.“

„Tedy ti opravdu nic není?“

„Na mou duši!“

„Nevěřte mu, milostpaní,“ ozval se vrchní konduktér hned vedle nich a počal beze všech ubrousků a šetrnosti popisovat Aurelce to překrásné cestování tam, a to trochu lepší zpátky. Potom každý z nich šel po svých.

„A co ty jsi tu zatím dělala?“ zeptal se Kladenský, octnuv se v bytě svém. Aurelka vypravovala také beze všech mašliček. „I ten havran přišel ke mně zase na okno,“ končila.

„A nuž, co ti zvěstoval?“

„Bohudíky zlého nic.“

„Tak vidíš, že to není posel neštěstí,“ smrti — a bůh ví, čeho ještě.“

„Ale byl jsi v nebezpečí.“

„Pravda, ale to jsme vždy a všude; a že jsme povinnost svou při vlaku plnili všichni, — vyjma ovšem Kvirina, nemohlo se přihodit neštěstí, a také se nepřihodilo.“

Ale náramně hustá smůla vyprýštila se s hůry osudu — Kvirinovi. Neblahým skokem s tendru pošramotil si jednu okončinu, tak že mu nádražní lékař poručil tiše ležet, a po případě zpytovat svědomí. V prvních dnech Kvirin jenom klel a láteřil na slotu života, ale později přece trochu vcházel do sebe. Zvláště když jako uzdravený poprvé klusal — do dílny, — jako prostý dělník, pilovat — — jsa ze strojvodičtví degradován, — pro osvědčenou v kritickém okamžiku neschopnost ku spolehlivému řízení vlaku, jímž na milost i nemilost jeho vydáno tolik životů lidských — — Jeden růžek za druhým padal Kvirinovi s hlavy. „Co jsem? ponížený, zahanbený, bez důvěry a úcty. Co jsem, bez naděje na povýšení, bez vyhlídky na důstojnou jednou karriéru? Myslil jsem, že více dokážu, přeceňoval jsem se. A kdo ví, není-li i moje víra v lásku Aureliinu pouhou samolibou domněnkou? ba právě že, tak dlouho by se zajisté milující žena neupejpala. Jak o mně as soudí, ona i jiní? ze strojvodiče — dělník, hanba! Co budu dělat, ke komu se uteku, aniž bych mu byl látkou ku posklebkům? Vida, Kladenských mne nikdy neodmítali, ačkoli měl bratr dávno právo mne vyhodit. Opravdu, po čase to zkusím ohřáti se v jich teple.“

A v skutku, po čase přišel k manželům Kladenským Kvirin, zkrotlý jako beránek, flegmatický, jako by vášeň ani dle jména neznal. Co se mu u nich nejvíce líbilo, byl — havran v kleci. Ubohý kulhavý havran! jednou jej Kladenský našel raněného za kovárnou, někde strašil u pověrčivých, a ti se mu pomstili. Kladenský jej opatrně zvedl, donesl domů. Aurelka ho láskyplně vyléčila a od té doby krmila. Kvirin se zamyslil u klece a pravil: „Tys mi, havrane, velmi podoben, tys chromý jako já; ty krvelačný, — já také trochu, tys zádumčivý — já též, tys sám — já sám; my jsme, havrane, bratři.“

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

XII.

Léto v celé své kráse nastoupilo vládu nad přírodou. Všade samý květ, samý ples, samá radost . . .

V S. byl rok devětadvacátý tohoto století jeden z nejzábavnějších, nejveselejších. Krvavé války, v které stát byl zapleten, byly nadobro dozněly, nezaduněl dávno ani jediný výstřel na rakouské půdě. Také ze zhouby, kterou finanční patent rozsil, znenáhla již se zotavováno . . . Byl pokoj a mír hluboký v zemi a nebylo obavy, že by byl porušen. Nad zemí sice spočívala dusná atmosféra politické situace — tíha bureaukratického systému . . . a v zdánlivém bezvětří a jasu kupily se již mraky hrozivé, jež rostly a množily se, aby dvacet skorem let později otřásly všemi evropskými trůny . . . Maloměstskou společnost tehdejší, podobnou dnešní, to vše neznepokojovalo a nermoutilo ani dost málo. Do ní nedostal se tak snadno revoluční kvas . . . Ona trpělivě nesla břemena a byla spokojena

nebránil-li jí nikdo, aby dle možnosti dobře užívala života...

Také asiatský host odražen; co vyprávělo a psalo se o jeho rozšíření, objevilo se pouhou bájí a smýšlenkou — která ovšem později se vyplnila. Ale v roce tom nebylo více pravdou, nežli že cholera překročila sice skutečně práh Evropy, rozlila se po jižním a části východního Ruska a postoupila až k Moskvě... několik však studených týdnů, jež po neobyčejně teplých dnech prvního jara následovaly, zlomily její choutky, zatlačily ji zpět, ku břehům chvalinského moře, kde ovšem rozbila tábor svůj v celé hrůze... Ale to bylo všechno daleko! Cholera se neblíží — to postačilo k utišení pobouřených myslí; naopak mor táhne zpátky... jest odražen!... A to bylo podnětem k radosti... V pravdě bylo to pouhé sbírání sil; nepřítel připravoval se po tichu k opakování výbojného pokusu. Rok třicátý a první po něm podobal se pak jedinému triumfu, kterým hrozný host se smrtícím svým mečem protáhl celou střední Evropou a také vlast naši navštívil...

Velitelem s..ské vojenské posádky byl plukovník Karel hrabě Kinský. Velký, štíhlý muž s koketním úsměvem a pohledem, před nímž každé ženské srdce roztálo. Přítelem jsa veselého života, žil jen v zábavách a pro zábavy. Dokázal sice, jak v poli tak v nejednom souboji, že šťastně umí se též bíti a smrti že dovede směle ve tvář pohlednouti, ale náležel k onomu ani teď ještě se neztrácejícímu, nikoli neobyčejnému typu mezi důstojníky, který stav svůj cení hlavně proto, že podává mu výhody před ostatními státními spoluobčany, na něž s výše vojenské své cti pohlíží dosti opovržlivě. Miloval důstojnický svůj kord a své epauletty, svou těsně upjatou uniformu zajisté jako poctivý voják... avšak nezapomněl nikdy, že v první řadě považuje ji za prostředek, aby stal se neodolatelným světu a zejména krásnější jeho části.

Tento hrabě Kinský byl duší všech radovánek, na nichž veškerá honorace s...ská brala účastenství. Byly pořádány výlety, plesy, koncerty, honby, pitky... zábava stíhala zábavu a málo která obešla se bez dám... byl to veselý život!

Rozumí se, že s plukovníkem závodil ostatní důstojnický sbor a domácí mládež také nechtěla zůstati pozadu. Smálo se, hrálo, zpívalo, tančilo, pilo: všem požitkům smyslným vzdáván hold a — v první řadě ovšem lásce...

Milovány dívky i paní... tyto poslední obyčejně pod maskou přátelství, ale s vášní tím nebezpečnější... Manželé byli šizeni jako v starých komédiích — odměňovali se tím, že šidili a podváděli také; nebylo za těžko nalézti si na vzájem přítelkyni... Skvostné to slovo učiněno spisy německých básníků na dlouho heslem doby i zneužíváno ho dle možnosti; pod ním kvetl ten nejrafinovanější kultus frivolnosti... Tehdejší s...ská kronika zaznamenala mnohou pikantní historku... Staří, mladí byli strženi do proudu...

Arci že k nejslavnějším a nejvítěznějším don Juanům patřil hezký, mladý plukovník. Zdá se, že byl přítelem všech s...ských paniček a ideálem všech dívek. Byl milován ode všech a miloval všecky. Vzbudilo snad mnoho závisti a žárlivosti, ale nikoho nepřekvapilo, když složil srdce své též k nohám Emy Krónové... Proč by měl vyjmouti právě ji ze seznamu svých dobrodružství?...

Nikdo nepovšimnul si dítěte a každý užasl, když dívka poprvé vstoupila do veřejnosti. Celý mužský svět ustrnul a udeřil se do čela nepochopuje dosavadní svou zaslepenost. Nebylo opravdu divu, že i na hraběte učinila Krónová mocný dojem.

Bylať krásné, roztomilé děvče, v prvním puku panenskosti, poupě rozvíjející se v růži. Její pleť byla jemná a bílá a tvary těla jejího v kyprém jsoucc vývinu vábily svou slibnou, svůdnou lahodou. Vlas měla skadeřený, v dlouhých lokách vlnící se dolů po skráních na okrouhlá ramena, jež obnažena jsouce dle panující módy salonní skvěla se bělostí sněhu... vlas plavý, s oním nádechem do zlata, který činí jakoby několik slunečních paprsků bylo tu uvízlo a spředlo se do tkaniva, dávajíc mu zvláštní, kouzelný třpyt a lesk... K tomu oko blondýnek, modré — jež zdálo se někdy modrem blankytu a někdy zrcadlem moře — — dovedlo nyjící býti, snivé a zas hluboké, vášnivé, v rychlé proměně — — — a někdy podobalo se polním květům vykukujícím čtveračivě z trávy — nevinně, prostě, úsměvně...

Hrabě nespustil ji s očí celou noc a chodil pak až do rána pod Krónovic okny, zahalen v důstojnický svůj plášť, jako Romeo. Milostné jeho city k mladinké dívce nabyly rázu zcela jiného než dosavadní jeho pletky v Amorově revíru... Učinil i pokus úplného odloučení se od světa — zavřel se na celý týden do svého mládeneckého bytu a hrál tu na citeru a pěl sladké verše, jež sám skládal... pak ale objevil se zas ve veřejnosti a — teď teprve celým proudem počala společenská jeho činnost. — Neuplynulo dne, aby nebylo zábavy, aspoň schůzky... vždyť jen tím způsobem možno bylo sejíti se s nejnovější královnou srdce... A tu prý zkušený a v lásce tak zběhlý, útokům i vítězstvím zvyklý milovník, choval se jako mladý abbé; klopil nesměle oči, mluvil šeptem a dokonce se i rděl...

Nebyl vůbec nikterak více k poznání, hrabě Kinský! Zamiloval se do Emy Krónové opravdově a na smrt! —

Neměl pohledu nežli jen pro ni, neměl smyslu pro nic jiného na světě. Všecky přítelkyně byly od okamžiku, v kterém spatřil ji poprvé na plesu, žalostně zanedbávány. Don Juan nadobro složil žezlo... Z mnohých stran ovšem nevěřeno valně jeho nenadálému pokání a nejeden soudruh mžoural šelmovsky, potutelně očima... Jsouť právě, tvrdil, rozličné způsoby taktiky lásky... však hrabě i zde zvolí a nalezne tu pravou cestu, aby došel k cíli!...

Veřejně, plukovníkovi do očí, neodvážil se však nikdo v záležitosti té zažertovat, a hrabě opravdu první prostořeké slovo, nepatrnou poznámku, již rytmistr s...ské posádky učinil o Krónově dceři, potrestal dosti citelně sečnou ranou přes žebra, jež neprozřetelného posměváčka na několik neděl upoutala na lůžko...

Ema Krónová přijímala dvoření, které jí tak lichotilo, ale nic více; srdce její nechvělo se v blízkosti hraběte ani dost málo... Ale při zábavě nescházela ani při jediné! Byla mladá, veselá, a život, do něhož vstoupila, právě měl pro ni půvab novosti... proč by nebyla súčastnila se všech radovánek?.. Prodělala s sebou každý výlet, každý ples, každou parti na loďkách — co vůbec společnost poskytovala.

Nikdo nebyl takových zábav nepřítelem větším než Václav Krón. Starý hrdina z bojiště nebyl přítelem rytířskosti na parketách a v taneční síni a nenávist svou přenesl na s... ského representanta těchto ctností. Avšak v domácnosti jeho vlastní vanul proti zásadám jeho i proti osobní jeho antipathii mocný proud, s kterého on nebyl...

Václav Krón byl vdovcem; ani druhá jeho manželka nepřečkala dlouho narození dítěte — také ona dala mu jediné. Zemřela, zanechavši mu dcerušku Emu. Po třetí statný sic ještě vdovec k oltáři již nepřistoupil — uplynuloť i mezi prvním a druhým jeho sňatkem dosti roků. Odevzdal regime v domě zase své tchyni, matce první své ženy, která za krátkého léta druhého manželství žila pro sebe, v ústraní.

Byla osobička malá, drobná, podobná hračce. Její mládí padalo do rokokové doby — byla již stařenka, ale pudr a šmink, jež přinesla s sebou z času svého květu, dal zapomínati jí, že jaro její jest to tam. V zrcadle zdálo se jí, že spatřuje touž tvář jako před šedesáti a více lety... Byl to klam, ovšem, ale ten živý její úsměv kolem rtů, jemuž na vrchní pysk přilepený černý flíček v podobě srdce, dodával ráz koketerie a šelmovství, slušel jí opravdu mladicky... ten bílý sníh vsypaný do vlasů zbudovaných v obrovskou frisuru, zakrýval vlastní běl zimy, šeď stáří... a vrásky skryly se v ohni karmínu... Věru, jako by nikdy nestárly, ty dámičky rokokové, podobné dortovým figurkám! — V tom ohledu byla to móda velice hodna uvážení...

Tato stařenka byla z rodu Krocinů z Drahobejle. Ve čtvrté desítce svého života teprve se provdala, za nešlechtice, obyčejného, ale bohatého bourgeois; rodinné poměry, snad také pokročilé a úžasně rychle dále pokračující stáří, přiměly ji k uzavření sňatku, který považovala od počátku za ponížení.

Neměla s vdavkami svými mnoho štěstí, ubohá paní! Její muž, kterého nemilovala ani dost málo, zemřel a zanechal po sobě nepořádky, jež celou pozůstalost ztrávily až na jediný domek, nepatrný, vlastně chalupu, s šindelovou střechou a spuchřelým, rozpraskaným zdivem, na s... ském předměstí. Sem odstěhovala se vdova se svým dítětem, se svou chudobou a s rodinnou svou pýchou... velmi nesrovnalí společníci!...

Na tom, co stalo se, nemohla ničeho změniti — ale považovala celou dobu svého manželství za ztracenou, přehlížela ji docela, jak by nikdy jí nebylo bývalo... Jmenovala se jednoduše teď paní Šafránková — byl to návrat z oblak šlechtických v pozemské, prostě občanské bláto; neboť zakladatel Krocinů z Drahobejle, pověstný primator Václav, jmenoval se původně též snad Šafránek a utvořil nové jméno od latinského „crocus". — — Šafránková! — To bylo ovšem mrzuté, ale nedalo se změniti; jméno to neslo také její dítě. Stará dáma neopominula však při žádné příležitosti upomenouti na svůj rodný erb, který zdobil každý její šátek, každý ručník i každý kuchyňský utěrák, a který také vytesán byl v kameni nad polozbořenými vraty, v průčelí jejího domku na předměstí...

Žila jedině v minulosti — způsobem mladých svých let, myslila a nosila se také tehdejší módou. Přítomnost neměla na ni žádného vlivu. V tom podobala se svému zeti, s nímž ostatně byla skorem stejného stáří.

Kterak přišla k tomuto zeti, snadno lze vysvětliti. Dcera její byla matkou vychována ovšem v rodinných tradicích — ale skutečnost měla větší na ni vliv, než matčiny pyšné vzpomínky. Obcovala výhradně s lidmi měšťanského rodu a přizpůsobila se jejich smýšlení, jejich názorům a — zamilovala se, k matčině zármutku, zcela po sprostu do mladého muže, který propuštěn z vojny vrátil se domů do svého rodiště, aby nastoupil značné dědictví.

Brzo spřátelila se i vysokorodá tchyně s tímto, v každém ohledu poctivcem, ačkoli nikdy neopominula udržovati jej v jistotě o tom, že mezi ním a jí jest ohromná mezera, a že skloniti se k němu jest z její strany obětí a obzvláštní milostí... Zůstala u něho i po smrti dcery své, až když on po mnohaletém vdovství znova se oženil, ustoupila v rozhorlení před novou občanskou nerovnou jí paní v domě. Zajisté bylo to pro ubohou babiččinu sestru pravým štěstím — bylo by jí as od jejích šlechtických rozmarů bývalo mnohé příkoří snésti... musilať i dcera její, ztrativši matku, od nazpět povolané vysokorodé pěstounky ledacos vytrpěti...

Nebyla paní Laura snad zlá, ale nemohla zatajiti svou neváženost k nízkému původu páně Krónovy dcery, kdežto synovi dávala přednost. Nejen proto, že on byl skutečným jejím vnukem, ale hlavně též proto, že v těle jeho obíhala aspoň z polovice šlechtická krev, jsouc dědictvím po ní, po bábě, Krocínové z Drahobejle.

Po letech stal se tento vnuk předmětem obzvláštní její úcty, láska stupňovala se v zbožňování, které z větší části i otec Krón sdílel. Fridrich Krón studoval práva a byl ve svém čtyřicátém roce již dvorním radou a povýšen později i na šlechtictví. „Jak daleko teprve musil by to přivésti, kdyby od kolébky byl mohl honositi se erbem rodiny, z níž po matce pocházel!" — — Paní Laura div si nezoufala, že její slavné jméno utonulo ve dvou pokoleních sprosté červené krve...

Václav Krón snášel se s tchyní v celku dobře, ačkoli ne právě zřídka vybojovány mezi nima bývaly půtky, které hrozily někdy i roztržkou — ale zmizením, vykouřením se zeťovy prchlivosti nastal pravidelně brzo smír, oběma stranám stejně vítaný, stejně milý. Václav Krón nepodlehal snad žezlu hospodyně své domácnosti, on nikdy neopominul patřičný důraz položiti na to, že první místo v domě zaujímá a také nikdo mu důstojenství jeho nepíral — ale paní Laura, rokoková dáma, dovedla zlostného, při tom však dobrého a skorem měkkého muže, kdykoli chtěla na svou stranu přivésti, tak že ani nepozoruje, vše vyplnil, co bylo jejím přáním... byť i někdy stalo se to teprve po výbuchu jeho vášně, jíž ona jako způsob žalostně plebejský opovržlivým mlčením (a to bylo hlavní výhodou) přijímala.

Krón byl rád, že má někoho, komu starost o domácnost může svěřiti a na jehož poctivost může se spolehnouti; stará šlechtična zas držela se ve svém postavení, poněvadž lépe se jí bydlelo v zámožném domě měšťanském, než v jejím domku na předměstí s erbem sice, ale bez příjmů. Konečně oba tito lidé tak si vzájemně uvykli, že se skorem milovali.

Hraběcí milostné snahy na srdce Emino přijal otec její s ledovou chladností, ano s odmítavostí. Byl by nejraději všechen styk s jeho milostí i se všemi uniformovanými jeho soudruhy nadobro zapověděl, ale tak sil-

ným nedovedl býti, aby dcerušce své i jen jedinkrát nedovolil jíti do společnosti, jejímiž oni předními byli členy. Nedovedl to hlavně proto, že paní Laura pokaždé chopila se záležitosti a po některých oklikách a intrikách, někdy též po větší, menší šarvátce, vždy prosadila svou. Její touha po zábavách byla větší šestnáctileté její vnučky — ona vlastně tuto někdy musila i pobídnouti, aby vytrvala v započatém způsobu života a neskryla se opět v nevšímavou svou osamělost, z níž nedávno do veřejnosti byla uvedena.

Byla vlastně stará šlechtična, zapomenouc na stáří své, žijíc myšlénkami v dobách minulých, do hezkého, mladého kavalíra sama zamilována, ale nemajíc naděje na jeho srdce, na jeho polibky a objetí, spokojila se úřadem mateřským… milovala hraběte oním směsem úcty, lásky a závisti, kterou tchyně milují své zetě… a nechávala oplývajíc slastí líbati si aspoň ruku i byla šťastna, že krásné oči hraběte prosebně k ní často se obracejí…

Tenkrát bylo něco neslýchaného, aby šlechtic z pouhé lásky učinil mesallianci. Proto bylo celé město pobouřeno, když plukovník veřejně jednou prohlásil, že úmysly jeho s Emou Krónovou jsou vážné a počestné… Že hezký, ohnivý, mladý hrabě zamiloval se do měšťanské krásky, nepřekvapilo — ale teď byl úžas všeobecný. Mnozí krčili nedůvěřivě rameny — vysmívali se škodolibě měšťanské pýše, jejíž pád nepochybovali, že bude jak brzký tak neočekávaný… hrabě Kinský a s… ská deerka! Nemožno! Kdyby opravdu myslil na sňatek, požádal by hned za Eminu ruku ve vší formě — ale zatím on prý, jak se vyjádřil k některým přátelům, musí dříve uspořádat jisté své záležitosti… Tato okolnost byla opravdu dosti podezřelá. Jiní zase věřili opravdovosti plukovníkových citů a jeho smýšlení, i — litovali ubohého náležitě; však časem vystřízliví a nebude mu více vyváznutí… Tito nepochopovali vůbec, že Václav Krón oběma rukama nelapne hned štěstí nezasloužené a do kořán neotevře hraběti svůj dům, aby jej připoutal dokonale a ústup učinil mu nemožným přinucením jej k zaručení se kavalírským slovem, jemu, otci, v tvář, že láska jeho není snad pouhým rozmarem, ale že nebude ohlížeti se na rozdílnost stavu ani na nepochybné námitky se strany šlechtického příbuzenstva, a že za každou cenu dceru jeho k oltáři povede…

Tyto náhledy sdílela plně rokoková dáma, a Václav Krón nevěděl konečně, na čem jest. Aby slepě důvěřoval hraběcí lásce — k tomu byl člověk příliš ve světě zkušený, ale jinak zas v měšťanské své pýše nechtěl připustiti, že by spojení hraběcí koruny s jeho prostým, ale poctivým jménem bylo nemožným… Také uvažoval, že nemá ani práva odporem svým zatvrzelým ničiti v zárodku poměr, z něhož dceři jeho snad nemusí, ale může vykvésti štěstí…

Jedině paní babička na lékárně pronesla upřímné slovo o tom, jak se záležitost ta vyvíjela, a bylo to slovo nelibosti. Že nemá příčiny hraběti nedůvěřovati a že předpokládá „z mračen déšť“, opravdové požehnání rukou kněžskou… „Ale“… Babička byla paní rozumná a vzdělaná — vstup k oltáři nepovažovala jako druzí za konec románu… Pak teprve, že nastanou pravé zkoušky! — mínila. Teď, v planutí ohně lásky, že milovník odvážný třeba odhodlá se přetnouti řetěz největších překážek, aby došel vytknutého cíle, ale pak… bude-li jen láska manželova tak mocná, tak opravdová a vytrvalá, aby přeslechla všechny šepty, jež nikoli nepřátelé, ale nejlepší přátelé budou donášeti… nalezne sám snad mnohé, co v jiném světle se mu ukazovalo a nebylo na konec takovým, jak očekával… A také ona! — Dovedla-liž by vpraviti se v nové své společenské postavení?… A má-li dosti síly, aby za to, čeho on pro ni se odřekl, dala muži svému náhradu?… Náhradu za společnost, z níž ona by jej vyhostila, nemohouc s ním vyhledávati ji v pokořujícím vědomí, že pohlíženo tam na ni s vysoka — za příbuzenstvo, i nejbližší, jež nepochybně by od něho se odvrátilo, nechtějíc uznati ženu jeho za dceru, za rovnou sobě — — za postavení jeho společenské, jehož by on vzdáti se musil, přinucen proto, že právě s ní se oženil, odložiti důstojnické epauletty…

Paní babička vážně potřásala šedivou svou hlavou. Švakr Krón vyslechl námitky její mlčky, patrně poražen, a mínil na konec svým jadrným způsobem, že mu „starému oslu, paní švakrová pořádně zatopila“ — že „to všechno dlužno jak se patří uvážiti“ — — ostatně, „že pranic se ještě nestalo závazného a ruka v rukávě není“…

Za to paní Laura odpověděla babičce proudem zlobné výmluvnosti. Jí že nepochopitelným jest šosácké rozumování tam, kde by jeviti se mělo jen opojné blaho… Že skloní-li se šlechtic (tu myslila také na sebe) k vrstvám nižším, přináší oběť, za niž oni nemohou ani býti mu dosti vděčnými… a že již ve vědomí toho mají a musí hledati celé své štěstí!… Ostatně, že co se týče společenského postavení budoucí hraběnky, usnadní je zajisté příbuzenstvo její s ní, s paní Laurou, a konečně že v první řadě jest tu rozhodnouti té, jíž se věc týče…

„V šestnácti letech,“ — namítla paní babička, popuzena, — „vdá se holka za nové šaty, za kornout cukroví“…

Obě stařeny srazily se v mnohé ostré výměně střel.

A Ema Krónová?…

Nuž — v celku chovala se jak paní babička se vyjádřila. Kdyby byl hrabě o její ruku opravdu požádal, snad byla by řekla své „ano“. Byla by těšila se dětinsky na svatební závoj a myrtový vínek a na skvostnou kytici, již obdrží v den sňatku od ženicha… také titul ‚hraběcí milost‘ jevil by se jí ve světle zcela rozkošném… Ale plukovníkova vášnivá vyznání citů nechávala ji podivně chladnou… Bála se skorem jeho ohnivých pohledů, jež žíznivě tak upínaly se na ni, a nejednou musila ji paní Laura hledati, aby odvedla ji do společnosti… v níchž počala teď dívka méně nalézati zalíbení… Utekla na zahradu a schovala se do křoví, aby nemusila setkati se se vznešeným milovníkem… Rokoková dáma vytáhla ji na světlo uhřatou, s roztrhanými šaty a poškrábanýma rukama…

Marně dávala stará dáma mladinké svěřence své denně hodiny, učíc ji, kterak chovají se dámy u dvora… ale paedagogická její methoda neosvědčila se valně, neměla žádoucího výsledku… Dívka smála se srdečně babiččiným škrobeným poklonám i vyzývavým jejím významům, a hrabě Kinský neobdržel ani jediné políbení…

Bylať Ema Krónová v pravdě ještě dítě… Srdce její zůstávalo netknutým, nepromluvilo vůbec ještě…

Až pojednou, netušeně, ozvalo se hlasem rozhodným, v plném tónu lásky… Ozvalo se tak, jak nikdo neočekával. Celý svět byl překvapen…

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Václav Nebeský — dotrpěl.

Po léta každým dnem očekávaný konečný rozklad posléze nadešel... Ubyl nám zase jeden z nejstarších, nenahraditelných.

Čím byl Nebeský vlasti a společnosti české, jest známo. Nám nezbývá než zmíniti se několika slovy, čím byl a čím po našem náhledu po případě býti mohl literatuře zábavné.

Ještě v letech šedesátých objevoval se občas vzácný nějaký příspěvek z jeho péra v tom onom časopisu zábavném; znenáhla však vždy řidčeji, až se Nebeský odmlčel úplně. Nejnovějšího ruchu literárního byl již Nebeský vzdálen zcela; z literárních epigonů znal jej osobně málo kdo. Trapnou chorobou k loži upoután, žil Nebeský poslední léta v úplném zátiší; zřídka kým obtěžován, ale zároveň také zřídka kým těšen — krváceje z četných ran, jež mu byl neúprosný osud zasadil. Život Nebeského, na pohled tichoučký, byl přece jen krutým bojem s nepříznivými poměry — řadou sklamání a ústrků do hlubin duše roztrpčujících.

Nebeský byl rozhodný talent básnický; současnou kritikou však neoceněný a zřídka kým povzbuzovaný. Když se tak stalo, byl už se octnul na zcela jiné dráze, „hřivna básnická“ byla zakopána. Veršované práce Nebeského mají sice skoro vesměs ráz své doby ale talent básnický jimi všude prokmitává; prosa jeho však předčila v mnohém prosu jeho doby. Jeho dopisy z Vídně a jiné prosaické práce z let čtyřicátých prozrazujou péro přímo duchaplné.

Zdá se nám, že neodchýlíme se příliš od pravdy, díme-li, že byl to prvý zárodek feuilletonního slohu českého. Neúprosné poměry zatlačily Nebeského na dráhu učence; leč i zde vynikl nad jiné hlubokým vzděláním, nestranností a důmyslem.

Želeti však jest, že i v tomto oboru nemohl rozvinouti činnost takovou, jak si přál a jaká mu ještě před málo lety, než jej choroba k loži upoutala, na mysli tanula; slovem, že skoro vše, co po něm zbylo, bylo pouhou průpravou, pouhými, ale hlubokými, pevnými, ba mohutnými základy k činnosti, v kteréž by jej byl z učenců českých časem svým sotva který předčil. Nepodceňujíce zásluh Nebeského jakožto šťastného překladatele, jednak klasiků řeckých, jednak národního básnictví španělského a novořeckého, klademe přece hlavní váhu na skvělé jeho výsledky v oboru literární historie, v kteréž neměl u nás soupeřův.

Práce jeho v oboru tom vynikají řídkou objektivností, hloubkou, důmyslem a především nepředpojatým názorem v svět, a litovati jest jen toho, že trudné poměry životní nedovolovaly jemu, než obmeziti se na dobu nejstarší. Nebeský byl jediný a snad poslední z těch, kdož nám mohli napsati nestranné a vzorné literární dějiny od smrti Máchovy až po rok 1848. Jak řídkou průpravou, tak vzácnými vlastnostmi jako Nebeský nemohl se prokázati žádný z jeho vrstevníků. Nebeský byl a zůstal jediným; ale i on odešel, a pole, na kterémž by se byl po skromném náhledu našem nejvíce proslavil, zůstalo ležeti úhorem. Každý jiný literární historik bude míti práci bezpříkladně stíženu a výsledek její sotva uspokojí tak, jako by byl uspokojil výsledek práce Nebeského. S Nebeským opouští nás zároveň jeden z nejobjektivnějších pozorovatelů národního hnutí našeho, zasvěcený v tak mnohé tajemství, o čem česká veřejnost posud nezvěděla.

Výlet.

Napsal *Alexander L. Kielland.*

Byla to pouhá náhoda, že pan a paní Tousseauovi přibyli do Saint-Germain-en-Laye v prvních dnech měsíce září.

Před čtyřmi nedělemi slavili svůj sňatek v Lyonu, kde byli doma; ale kde se později zdržovali, bylo jim tak ku podivu nejasno. Čas ubíhal jako letem, několik dní se jim docela ztratilo a potom vynašli si malý zahradní domek ve Fontainebleau, kde strávili jeden večer tak příjemně, jako by tu byli meškali po celý život.

Paříž byla vlastním cílem jejich svatební cesty, i usadili se tu v malém elegantním „Hôtel garni“; avšak neměli tu stání a bylo také tak teplo; proto činili výlety do okolních visek a tak přišli jednou v neděli odpoledne také do Saint-Germain.

„Pán a paní přišli se bezpochyby podívat na slavnost?“ tázala se malá buclatá dáma v hôtelu Henry Quatre, následujíc cizince po schodech vzhůru.

„Slavnost?“ — Oni nevěděli na celém světě o žádné slavnosti kromě svého sňatku; avšak o tom neřekli nikomu ničeho. Nyní se pojednou dozvěděli, že byli tak šťastni a přišli právě k proslulé velké národní slavnosti, která odbývá se každoročně o první neděli měsíce září v lese saint-germainském.

Mladý párek radoval se nesmírně nad svým štěstím. Bylo to, jako by jim štěstěna zrovna kráčela v patách, nebo ještě lépe, jako by klusala před nimi a upravovala jim překvapení. Po rozkošném obědě o dvou za přistřihanými tisovými stromy v zahradě, se směšnou roztomilostí učesané, vstoupli do vozu a zaměřili k lesu.

U malého vodotrysku, v samém středu trávníku hostinské zahrady, seděl oškubaný kondor, kterého si hostinský zaopatřil pro zábavu svým navštěvovatelům. Těžký řetěz poutal jej pevně k nízkému stojanu. Ale když slunce hodně teple zasvitlo, vzpomněl si kondor na své strmé hory v Peru, na ten velký rozmach křídel nad hlubokými údolími — a tak zapomenul svého řetězu. Zamával dvakráte mohutnými křídly: — tu trhlo to v noho a pták spadl dolů do trávy. Ležel tam někdy celé hodiny, pak zvedl se opět a vylezl zase na svůj malý stojan.

Když pak obrátil hlavu po těch šťastných lidech kolem, musila se paní Touseauová věru hlasitě zasmáti jeho zasmušilému vzezření.

Odpolední slunce zářilo do hustých korun nekonečného krásného stromořadí až ku terasse. Závoj mladé ženy zvedal se rychlou jízdou a zamotával se docela o hlavu mladého manžela. Bylo zapotřebí mnoho času, než uvedeno všechno do pořádku a klobouk musil se nesčíslněkráte upravovat. Rovněž musil si manžel vždy znovu zapalovat doutník, což byla také velká práce; neboť mladá panička vždy, jako náhodou, sfoukla sirku a to musilo se potrestat, což zabralo též mnoho času.

Zámožná anglická rodina, která ležela v Saint-Germain táborem po celé léto, byla vyrušena ze své pravidelné procházky vozem, jenž letěl vesele kolem. Zvedli své šedé nebo modré oči — nebylo ani pohoršení, ani opovržení v tom jejich pohledu, zjevil se tam sotva malý slabounký stín podivení. Ale kondor díval se upřeně za kočárem, až jevil se týž jen jako malý, černý bod tam v dáli v té nekonečné aleji.

Veselá pouť v těchto místech jest opravdová venkovská slavnost s perníkem, marcipánem a oplatkami. Kolem starého dubu, stojícího uprostřed místa, kde se slavnost odbývá, zapalují se večer za soumraku barevné svítilny a papírové lampiony a do nejhořejších větví vylézají kluci s bengalskými ohni a prskavkami.

Vynalezaví pánové mají světla na klobouku, na holi a kde se vůbec zastrčiti dají, a nejvynalezavější chodí kolem se svými milenkami pod velkými parasoly, jež okrášleny jsou světlem na každé spružince. Na pokrajích hoří ohně, zde pekou se kuřata na rožních a vaří se zemčata. Každé ohnisko zdá se míti svých příznivců, kteří obsluhují je kolem. Avšak většina prochází se nahoru a dolů dlouhou řadou plachtových bud.

Pán i paní Tousseauovi užili všeho. Vsadili si do nejvýhodnější evropské loterie u člověka, který vynikal pochybnými vtipy; viděli nejtučnější husu na světě a proslulou blechu Bismarka, která pojížděla šesti koňmi. Dále nakoupili si mar-

cipánu, stříleli do terče po cukroví a na měkko vařených vejcích a konečně zatančili si valčík ve velkém bálovém stanu.

Co živi se tak dobře nepobavili. Nebylo tu skoro nikoho z tak zvané nejlepší společnosti, alespoň nikoho z lepší společnosti než oni. Lidé se neznali a proto usmívali se a kývali na sebe, když potkávali se podruhé. Všechno zdálo se jim tak roztomilým. Zastavovali se před velkými boudami, kde byl cirkus, nebo tančírna a smáli se vyvolavačům. Vychrtlí harlekýni hráli na trouby a mladistvé dívky s pobílenými rameny buď stály, nebo čile pobíhaly po tribunách.

Tousseauovi byli všude, avšak pohledu na toto očividné vydírání peněz nemohli se nasytit; bylo jim k smíchu, jak se všichni ti lidé namáhají, aby vydělali — snad půl franku, snad jenom několik centimů.

Pojednou stanuli před tváří, kterou znali. Byl to mladý Amerikán, s nímž se byli seznámili v hôtelu v Paříži.

„Aj, — pane Whithmore!“ — zvolala paní Tousseauová vesele, „zde jste konečně přece nalezl místa, kde se musíte bavit!“

„Co se mne týče,“ — odpověděl Amerikán zvolna, — „nenalézám žádné zábavy v tom, když vidím, jak lidé, kteří nemají peněz, dělají si blázny z lidí, kteří jich mají!“

„Ach — vy jste nenapravitelný!“ usmála se mladá žena, „jinak však vám gratuluju k výborné frančině, jakou dnes mluvíte.“

Promluveno ještě několik slov a pak se rozešli v zástupu; pan Whithmore chtěl se ihned vrátit do Paříže.

Od paní Tousseauové byla to více než poklona. Vážný Amerikán mluvil francouzsky až k pláči špatně; ale odpověď, kterou dal mladé paničce, pronesl úplně správně. Dalo se souditi, že byl již dříve o ní přemítal, a že to byla celá řada dojmů, která se vtělila v tato slova. Snad proto utkvěla jeho odpověď tak hluboce v mysli obou manželů; shledávali to smutným, že tak mladý muž jest již tak vážné mysli — avšak dojmu nemohli se zbavit; mladá paní začala se cítit unavenou i pomýšleli na domov.

Když zabočovali v dlouhou řadu bud, chtějíce se dostati k vozu, přicházel jim vstříc hlučící zástup.

„Pojďme jinou cestou,“ — řekl manžel.

Prošli mezi dvěma stany a octli se za jednou z řad. Klopýtali přes pařezy, dříve než oči uvykly nejistému světlu, které padalo na zem v pruzích tu a tam mezi stany. Pes, který tu po něčem slídil, zvedl se, zavrčel a odvlekl svou kořist dále do tmy mezi stromy.

Na této straně postaveny byly boudy ze starých plachet a z rozličných podivných záclon. Mezi plachtami kmitalo se tu a tam světlo, pojednou spatřila tu mladá paní tvář, kterou znala. Byl to muž, od něhož byl pan Tousseau koupil toho výborného marcipánu, — polovičku měl ještě v kapse u kabátu. Bylo jim nápadno, že spatřili nyní perníkáře na této straně. Z jeho tváře zmizel úsměv; zasmušilým byl nyní ten muž, který prve té krásné paní řekl tolik hezkých věcí a byl tak neunavný u vychvalování svého zboží.

Nyní seděl tu shrben a jedl něco, z červeného šátku, jedl hltavě, ani nepohledna vzhůru.

Opodál ozval se z plátěné boudy tlumený hovor; mladá paní chtěla mermomocí nahlédnouti do vnitř; mladý manžel se tomu vzpíral, avšak stalo se po jejím.

Seděl tu starý kejklíř, počítal do ruky měděné peníze, bručel a spílal. Mladé děvče, stojící před ním, třáslo se chladem; bylo zahaleno v dlouhý plášť, jaký nosívá se v dešti. Muž proklínal a dupal na zem. Tu svrhla dívka se sebe plášť a stála tu polonahá v jakémsi tanečním šatu. Beze slova, bez upravení vlasu a šatů, jediným hnutím vystoupila na stupínek, jenž vede na jeviště.

V tom okamžiku se obrátila a pohledla na otce. Na tváři její pohrával již úsměv baletní; avšak tento ustoupil nyní docela jinému výrazu. Oči pokoušely se usmívati se prosebně k němu — jenom vteřinu — kejklíř pokrčil rameny a natáhl vpřed ruku s měďáky. Dívka se odvrátila, sehnula se pod záclonu a již byla na jevišti, uvítána pokřikem a potleskem.

Poblíže starého dubu pokračoval muž s loterií stále ještě ve své plynné řeči. Jeho vtipy stávaly se drsnějšími. Také smích v obecenstvu byl jiný; mužové stávali se divočejší, harlekýni méně četní, ženské smělejší, hudba falešnější — tak aspoň zdálo se oběma manželům.

Když se ubírali kolem boudy, kde se tančilo, zazníval k nim hluk čtverylky. „Pane bože! bylo to skutečně zde, kde jsme tančili my?“ — řekla paní Tousseauová a vinula se bázlivě ku svému muži.

Ubírali se dále tlačenicí; vůz stál na blízku, bylo třeba jíti jenom kolem boudy s cirkem. Oba přáli si již seděti v kočáru a ujížděti ze všeho toho hluku.

Na tribuně před jízdárnou bylo teď prázdno. Představení se právě odbývalo. Jenom stařena, jež prve vydávala vstupenky, seděla a dřímala u kasy. Na krok od ní ve světle lampy stál malý hošík. Měl na sobě tricot, zelené na jedné straně, na druhé červené a na hlavě šaškovou čepici.

Těsně při tribuně stála ženština, zahalená v černý šátek; zdálo se, že k hošíkovi mluví. Tento vypjal ku předu brzo červenou, brzo zelenou nohu, ale couvnul vždy hned zase zpět. Konečně učinil tři krůčky a vztáhl ruku k ženě. Tato vzala, co měl v ruce a zmizela v temnu. Hoch stál okamžení tiše, pak zavzlykal několik slov a dal se do pláče.

„Matka mi vzala můj peníz!“ zaúpěl.

Utřel si oči a stál chvilku tiše. Ale jak si jenom vzpomenul, že mu vzala matka peníz, plakal opět.

Sklonil se a skryl obličej v záclonu; zachvěl se, překročil zelenou nohu a zůstal státi na červené jako čáp. Tam uvnitř za záclonou nesměli slyšet, že pláče; proto nevzlykal jako dítě, ale zápasil jako muž se svým zármutkem. Jako bouře dorážela bolest těžkým vlnobitím na to malé dětské srdce.

Jeho oblek byl tak směšný, jeho tělo tak droubounké; jeho pláč tak hořký a usedavý, a jeho bolest tak velká.

A poblíž hôtelu — Pavillon Henry Quatre, tam, kde francouzské královny bývaly v šestinedělích — tam seděl kondor a spal na svém stojanu a snil o horských srázech v Peru, o velkém rozmachu křídel nad hlubokými dolinami — a tak zapomenul svého řetězu. Náhle zdvihl kondor vší mocí křídla; mohutné rozmachy; řetěz zadrhl si o nohy a spadl kam obyčejně padával; jeho nohy se zbarvily krví a jeho sen zvolna odpoutával se od řetězu.

Hostinský se příštího rána rozlítil, neboť kondor ležel v trávě mrtvý.

„Z potulného života hereckého“ nazval J. L. Turnovský své memoiry, v nichž s pietou líčí svůj první styk s Jos. Kaj. Tylem, dále poměry a rozvoj českého divadla na venkově v letech padesátých a šedesátých, zejména zčeštění kočujících společností dříve německých; pak zásluhy jednotlivých vlastenců a českých herců o zdar divadla a národního probuzení po venkově. Poznalť spisovatel na svých potulkách též zajímavé individuality herecké, jež způsobem poutavým a plastickým kreslí. Jmenujeme zvlášť pěkně líčený charakter starého, po českém venkově oblíbeného a dosud nezapomenutého divadelního ředitele Prokopa, herce Krumlovského a zajímavou postavu druhdy křižovnického novice, idealisty Schránila, kterýž, opustiv klášter, připojil se z vlasteneckého nadšení kočující společnosti herecké, aby působil na prospěch probuzení a oživení ducha národního, až konečně co sestárlý napověda na svých potulkách po vlasti zhynul v nepatrné české vísce — zapomenut! O nejedné zbloudilé nebo blouznící divadelní existenci vypravuje Turnovský brzy humoristicky, brzy vážně — v líčení vlastního dětství však proklouzla mu některá naivnost. Spis Turnovského jest řadou obrazů ze života, z nichž nejeden ukazuje nám, jak důležité dílo národní konaly kočující divadelní společnosti v dobách trudných. Již v tom spočívá zásluha spisovatelova, že určitě nakreslil zvláštní ráz potulného herectva českého a že jeho práce obsahuje mnohý zajímavý životopisný detail, uchraňujíc před zapomenutím nejednu zasloužilou osobnost a nejeden vlastenecký skutek. *Str.*

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. září 1882. ČÍSLO 25.

V sobotu večer před továrnou.

Genreové episody z pouličního života. Od *J. Arbesa.*

Stojíme před dubovými, železem pobitými vraty velké továrny.

Nevidíme než zavřená vrata a menší dvířka — po levé straně poněkud šourem posunuté, pozadí jedné z hlavních budov továrních s velkými obloučitými okny, po pravé straně průčelí podlouhlé budovy s velkými, zavřenými vraty, pak různě prohybanou, nevysokou starou zeď, za ní tu a tam nějaký strom a za těmi nad zeď i stromy vyčnívající části blízkých i vzdálenějších pracoven, skladišť a jiných budov továrních — a nade vším množství velkých i malých komínů . . .

Nejdále na pravo, kde křižuje se ulice, v které stojíme, s ulicí jinou, vyčnívá z temného zelena vysokých košatých stromů budova starší, na pohled letohrádku podobná, s mřížovým vjezdem a bílými žalusiemi ve vysokých oknech.

Srpnové slunce chýlí se k západu. V dlouhých řadách oken k západu obrácených, obráží se žhavě purpurově, v oknech budov šourem stojících chvěje se toliko jemný odlesk sluneční, kdežto okna od sluneční strany odvrácená zdají se býti neprůhledná, temná, ba černá.

Ulice je pustá.

O tom, co děje se v továrně, nemáme ani zdání. Z velkých komínů v hustých černých mracích se valící kouř, pak šedavý, bělavý a bílý kouř, vznášející se k obloze z komínů menších, a nevylíčitelný, přitlumený chaos různých zvuků, z nichž nad jiné vyniká jeduotvárné, ale mocné bušení velkých a malých kladiv nebo občas pronikavé, skoro až ohlušující zasyčení páry nebo zapísknutí parní píšťaly nebo i jiný nějaký mimořádný zvuk — vše to jest důkazem, žeť v továrně práce v plném proudu.

Skoro již zapadající slunce dodává jednotvárnému, obyčejnému celku zvláštního, skoro bychom řekli poetického rázu.

Těžká, kouřem přesycená atmosféra nad továrnou špinavě žlutavým svým nádechem nápadně se obráží od azurové oblohy v zenithu, a po pravé straně, kde jest obzor širší a ohraničen v pozadí vysokým pahorkem, na kterém amfitheatrálně vystavěno množství dělnických domků kasárnického rázu.

Z komínů se valící kouř leskne a třpytí se v žhavě zlatých paprscích slunce v nesčetných odstínech lesklých, kovových, vzájemně splývajících barev: černých, hnědých, bronzových, zlatých, oranžových, žlutavých, šedých, bílých a stříbrných.

Z průčelí budov, skoro vesměs nových nebo novějších, továrním kouřem ještě nezačmoudlých, lesknou se žlutavě — břidlicí kryté střechy pak šedavě nebo černě.

Nade vším rozkládá se příjemný, skoro bychom řekli sváteční jas, kdyby k uchu našemu nezalehal z továrny šumně dusivý lomoz pracovní.

Je to jedna z větších, ba největších továren v okolí Prahy, zbudovaná na zbytku rozsáhlé, mnohověké zahrady, která před půl tisíciletím náležela jednomu z nejbohatších klášterů, později českému rodu šlechtickému.

Ještě asi před čtvrt stoletím byly zde obrovské staleté duby, jasany, javory, lípy, sosny a smrky. Hustým křovím vinul se potok, přes kterýž tu a tam vedl dřevěný můstek. I za nejparnějších letních dnů býval tu příjemný chlad.

Před půl stoletím i později procházívali se tu v stínu občas členové nejstarších rodů šlechtických — ještě dříve pořádány tu různé slavnosti a kratochvíle, kdežto před půl tisíciletím sedával tu mnohý Kartusian pod dubem u bublavého potůčku buď v zbožné snění pohřížen nebo s krvácejícím, zdrceným srdcem dávných dob zpomínaje.

Po všem tom nezbylo téměř ani památky. Potůček jest překlenut a jenom na blízku budovy, letohrádku podobné, občasného to sídla vlastníka továrny, jest několik starých stromů, připomínajících dávné doby. Většina stromů však je sotva sto nebo padesáte roků stará; záhony, křoví a vůbec úprava zbytečku zahrady z doby nejnovější.

Ulicí, v které stojíme, vedla před půl tisíciletím cesta z Prahy ku Karlštejnu . . . Po cestě té jezdívali králové čeští se svým komonstvem, velmoži a rytíři se svými panoši, sličné dámy na svých mimochodnících se sokolníky a pážaty . . . Nyní drnčí a rachotí tu jen občas po kostrbatém dláždění pouze těžká kola nákladních vozů do továrny nebo z ní jedoucích, nebo tudy prolítne úprkem nјíždějící kočár továrníkův nebo některého z jeho přátel.

Královská nádhera, oslňující přepych velmožův a šlechty a vůbec vše, čeho bývala místa tato před věky dosti často svědky, náleží už po drahnou dobu do říše pouhých snů a nikdy — nikdy více se nevrátí . . .

V týchže místech, kterýmiž druhdy projížděl proslavený Karel IV. s četnou družinou na Karlův Týn a rád se zastavil v klášteře — v místech, kde král Václav zastaviv komoně svého, pohledl mračně k velkolepé budově klášterní, kterouž byl děd jeho, král Jan Lucemburský založil a nad jiné bohatě nadal — v týchže místech, kde kdysi královští nosiči postavili vkusná a pohodlná nosítka, z kterýchž vystoupila na okamžik královna Žofie a jediným pohledem zmámila mladého řeholního bratra, jenž v zahradě se procházeje náhodou vyhledl ven na cestu a od okamžiku toho neměl klidu a pokoje, až tichá šílenost smysly jeho omámila — v týchže místech, kudy druhdy tak často hrnuly se zástupy zbrojnošů a branného lidu z Prahy nebo do Prahy, panuje nyní zcela jiný život — moderně všední, na pohled bezvýznamný, zřídka kým povšimnutý; ale v podstatě — nahledneme-li jen poněkud, byť sebe povrchněji do duší lidí, kteří tady den co den chodívají — přece jen daleko zajímavější, než kdykoli jindy...

Však slyš. Táhlé pronikavé, po tři nebo čtyři minuty trvající zapísknutí parní píšťaly, pak prudké, jako křečovité zazvonění, na to jednotvárné bití hodin továrních... Právě bije šestá — vše to znamení k zastavení práce...

Mocné bušení kladiv skoro náhle utichlo. Současně tichne chaotický lomoz tovární nápadně rychle. V několika minutách neslyšíš než umdlévající sykot a šumot páry — kouř z komínů nevalí se více v tak hustých kotoučích — stroje a na sta rukou bylo na dané znamení ustalo v práci...

Prostranství před továrnou, až dosud pusté, skoro náhle se oživilo.

Ani nevíš, odkud se tu lidé vzali. Vrata i dvířka továrny jsou posud zavřeny; ale těsně u dvířek stojí mladá žínka s výrazem starostlivosti, v bledé, dosti intelligentní tváři, držíc v náručí v peřince zavinuté nemluvně, kdežto asi čtyřletý, plavovlasý hošík s výrazem připitomělosti v boubelaté tváři, drží se matky za sukni a zevluje kolem, nevěda patrně, proč tu stojí a na co se má dívati... Hned vedle žínky stojí asi čtyřicetiletý muž hranaté postavy s výrazem hrubé smyslnosti v drsné, hustým plnovousem zarostlé tváři — za ním asi třináctileté děvčátko, svěží jako růžička, s ohnivýma černýma očima — opodál pak vetchý stařeček, přihublý žid s neholenou vráskovitou tváří a číhavýma sivýma očima...

Z pravé strany belhá se ulicí žebrák o berlích — mladý ještě muž, plné, zdravím kypící tváře, ale bez chodidel. Za ním chvatným krokem pospíchá asi dvacetiletá dívčina ve vybledlých růžových šatech kartounových, s koketně na hlavě zavázaným sněhobílým šátečkem a malým košíčkem v ruce.

Po levé straně opírá se o zeď zadního průčelí tovární budovy obstarožný muž s prošedivělými vlasy a takovými též, ale nápadně dlouhými licousy, dívající se mrzutě před sebe na dláždění. Kolem rohu zabočila právě z poboční ulice vetchá stařenka s výrazem úzkostlivosti v zažloutlé, vráskovité tváři, a drobnými krůčky zamířila přímo ku vchodu továrny...

Ještě po několik minut před továrnou v podstatě nic se nemění. Lomoz tovární byl zatím skoro úplně utichl, z komínů přestalo se kouřiti — továrna zdánlivě zpustla...

V tom pootevřela se malá dvířka vedle vrat a proklouzl jimi asi čtrnáctiletý bosý hoch v režných kalhotech, v staré soukenné kazajce po starším hochu a s modrou, vybledlou vojenskou čapkou na hlavě. Je to zdravý, silný, kostnatý klouček. Dosti pravidelná, skoro boubelatá tvář jeho září radostí; černé oči jen jen hrajou, kypré rty se usmívají; nad skráněmi zakudrnatělé kaštanové vlasy dodávají mu výrazu skoro až šelmovského.

Proklouzna jako ohboř pootevřenými dvířkami, poskočil, pak se zastavil, a shrnuv si vykasanou nohavici na levé noze mávnul pravou, v pěst sevřenou rukou ve vzduchu. Na to ruku tu pootevřel, pohledl do ní, usmál se a uhání úprkem do ulice na levo... Šťastný hoch! Před týdnem byla jej matka přivedla do továrny. Prosila a škemrala, až jej přijali k výpomoci, a dnes — právě teď byl obdržel první mzdu, několik krejcarů, a uhání domů, do vesničky asi tři hodiny cesty vzdálené, aby matce odevzdal, čím byl za celotýdenní „překážení“ odškodněn.

Šťastný ubožák! Je mu, jako by držel v ruce talismana, za který lze koupiti ve světě vše, po čem srdce touží — a zatím skvost ten sotva stačí na zachránění před smrtí hlady pro další týden... Stará matka musí ještě v potu tváři přivydělat, aby synkovi umožnila existenci pouhého živoření...

Hned za hochem vykročil z dvířek pevným krokem asi padesátiletý muž athletické postavy; silný, zdravý a kostnatý, snědé, zamračené a přece jakousi dobromyslnost jevící tváře. Krátce přistřižený, tmavokaštanový vlas a plnovous, tupý nos, svraštěné čelo, cadrnaté obočí, hnědé, skoro přísné nebo aspoň vážné a opravdové oko a pevně sevřené, ale přece k dobráckému úsměvu vždy připravené rty — vše to zdá se nasvědčovati povaze nepoměrně mírnější, než jakou tušíváme v člověku tak silné tělesné konstituce, tak zdravých, skoro bychom řekli ocelových nervů, tak nápadně vyklenutého hrudníku, širokých plecí, vůbec v člověku, o němž s největší pravdě podobností na první pohled právem lze souditi, žeť schopen mocných, prudkých chtíčů a náruživostí.

Je oblečen prostě, ale slušně; má černé, staré spodky do bot, hnědý, zánovní kabát a plstěný klobouk se širokou střechou.

Vykročil, jak už připomenuto, pevným krokem, rozhledl se plným, jistým pohledem kolem po prostranství, usmál se, ale hned na to sklopil zrak, svraštil čelo a ubírá se, ničeho si nevšímaje, dále.

Je to kovář, jeden z nejzručnějších a nejpilnějších v celé továrně, neznající a nepotřebující oddechu a odpočinku; dělník, kterému jest práce a sice namáhavá, ba nejnamáhavější právě tak nevyhnutelna jako vzduch; „tovární dříč“, jak mu přezděli závistníci, z nichž ani tři dohromady nevydělají tolik co on jediný — pětadvacet i více zlatých týdně.

Pracuje v továrně od prvního dne, kdy byla otevřena — neví, co by si počal, kdyby měl přestat pracovati; neví, jak by pracoval, kdyby měl pracovati u jiné výhně, než u které pracuje už skoro po čtvrt věku. Uvyklť bezpříkladnému namáhání v hrozném nesnesitelném horku, při kterémž jsou všechny svaly po celý den v nejvyšší míře napnuty, jako uvyká mladý, bujný, silný tahoun jařmu, do něhož jej den co den zapřahají. Bez jařma toho cítí se nevolným. Nic mu není

protivnějšího nad sváteční a nedělní klid a odpočinek, kdy mu celé tělo brnívá, kdy neví, kam a jak by zemdlené údy natáhl, kdy mu bývá tak nudno, úzko, ba pusto, jako v trapné předtuše nějakého neštěstí.

Z tisíce pozorovatelů sotva jeden by uhodl, čím se muž ten v duchu zabývá...

Nemyslíť právě než na svůj domov — malý, ale úhledný domek se zahrádkou na nejzazším konci nejbližší vesnice, jejž si byl z úspor svých teprve před nedávnem zakoupil a kde naň čeká statná žena a patero dítek, z nichž nejstarší čítá dvanácte, nejmladší pak sotva tři roky...

Vše, co se právě kolem a podle něho děje, nemá pro něho skoro nejmenší zajímavosti. Před duševním zrakem jeho tanou mu jen dítky — vidí je v zahrádce, jak skotačí, slyší i jejich hlásky, jak jej obyčejně vítávají...

Zrychlil krok — spěchá... V spěchu obrovitého, na pohled neohrabaného těla spočívá cosi nemotorně komického. Nejkomičtější však teprve nadejde, až se octne doma... K neuvěření — ale povahy jeho rázu mívají své záliby a marotty... Muž, kterýž byl po celý týden namáhavě pracoval, nevyužitkuje prázdné chvíle k odpočinku — pojí trochu polévky a několik brambor a zahraje si s dětmi, jedinou svou radostí, — jako dítě... bude skákat, tančit, zpívat, po stromech lézt, po čtyrech běhat a některé své dítě na svém širokém hřbetě neb na ramenou nosit... A on i děti budou se radovat a smát — a nejmladší klouček dá si utrhnout svižný proutek a bude jím „nejdražšího tatíčka“ do omrzení švihat a bičovat...

Za athletickým kovářem proklouzly dvířkami tři dívky skoro stejného stáří, ale různící se nápadně tělesnou konstitucí, výrazem, šatstvem, slovem vším.

Proklouzly jedna za druhou; leč hned přede dvířkami vzaly se pod paží a vedou se jako nejupřímnější sestry.

Prostřední, bledá, černooká a černovlasá, štíhlá, stepilá, prostřední postavy je nejsličnější. Je to děvče asi šestnáctileté — jemných, ušlechtilých rysů v pravidelné, skoro dětinské tváři. Na líčkách je sotva pozorovatelný zarůžovělý nádech, rtíky však jsou svěží a kypré... Usmívá se bezstarostně; dvé řad sněhobílých, drobných zoubků dodává v celku spíše zádumčivé než veselé tváři výrazu skoro koketního. Je oblečena prostě, ale čistě v kartounovou bledě modrou sukni s drobnými černými kvítky a takovou též volnou jupku. Na hlavě má růžový šátek s černým okrajem a na pravé ruce nevelký vkusný zánovní košíček, z něhož vykukuje ouško porculánové nádoby a několik růžových lístků s poupátkem.

Družka po pravé její straně je malá, přihrblá, zažloutlé, nezdravé pleti. Nízké čelo, hluboko zapadlé, ale horečně se lesknoucí hnědé oči, sporý tmavokaštanový, nevkusně zapletený vlas, vysedlé lícní kosti, pevně, skoro zarputile sevřené bezbarevné rty, poněkud ku krku sražená brada a nápadný, u kořene nepřirozeně prohnutý nos — vše to činí tvář její skoro až odpornou. Je oblečena v cárovitou vlněnou vybledlou sukni, původně buď fialové nebo temně modré barvy s červenými křížky a různě se protínajícími arabeskami. Přes sebe má přehozený černý zánovní šátek, na nohou staré křampy. Dopadá na pravou nohu; chůze její je kejklavá, jaksi namáhavá.

Druhá družka — po straně levé — suchá, vychrtlá, vysoké, poněkud ku předu nahnuté postavy, je nápadná dlouhým krkem, malou, kučeratou hlavou, bodavýma sivýma očkama, pohrdlivě odvaleným dolením rtem a nad čelo sčísnutou přistřiženou částí vlasů. Pleť její je sivá, místy, obzvláště v záhybech kolem očí a rtů zahnědlá; výraz tváře jaksi škodolibý a ousměšný. Je oblečena podobně čistě jako dívka prostřední. Šat její liší se toliko barvou; máť na sobě sukni a jupku hnědé barvy a takový též šátek na hlavě, čímž nabývá vzezření pošmurně přísného, asketického.

Několik kroků jdou mlčky... Prostřední dívá se bezstarostně, vesele na vše strany; družka po pravé straně pohledla jen jednou plaše přímo před sebe, pak sklopila zrak; třetí nápadně zamrkavši, těká zrakem svým s jedné osoby před továrnou na druhou, jako by pátrala, nesetká-li se s někým, kdo ji očekává a koho by nerada viděla.

„A tobě nestrhli?“ optala se posléze přihrblá dívky prostřední.

„Nestrhli,“ odpovídá tato úsečně.

„A přece jsi přišla právě tak jako já tento týden třikráte pozdě do práce“...

„Já se musila vykoupit“...

„Ah — tak“ — —

„Dáte-li mi hubičku, prál mladý písař — víš, ten, co k nám přišel teprve před měsícem,“ vykládá prostřední, „škrtnu vám pokuty“...

„A ty, — tys mu ji dala?“ ozvala se družka po levé straně — zamžouravši nápadně sivýma očkama.

„Proč bych nedala?! Nevídáno! Třikráte po sedmi krejcařích přece za jednu hubičku stojí — ne?“

A dala se do rozpustilého smíchu.

„Nu — já bych to neudělala za nevím co,“ připomenula s přízvukem mravního rozhorlení družka po pravé straně.

„A já bych se tak nezahodila, ani kdyby mi strhli celou mzdu najednou,“ dodala družka po levé straně. „Pomluví tě — uvidíš... Za týden, zejtra — uslyšíš, jaké klepy“...

„Eh — nevídáno!“ vpadla do řeči prostřední. „Nalíbala jsem se svého ošklivého Jeníka za darmo kolikrát do omrzení — proč bych jednou nepolíbila švarného písaříčka za jedenadvacet krejcarů“...

A zase se rozesmála jako nejnevinnějšímu žertu.

„A co si za vyhubičkovaný peníz koupíš?“ ptá se přihrblá. „Šátek, křížek nebo brožku“...

Bledou ale rozveselenou tvář prostřední dívky přelétl lehynký mráček nevole nebo zármutku. Smích v mžiknutí oka zmizel s její tváře — neodpověděla.

„Já bych si koupila perníkovou kolíbičku s dragantovým miminkem,“ připomenula úšklebně vychrtlá družka s „ofinou“.

Prostřední zase neodpověděla, jako by byla soudružčin úšklebek buď přeslechla nebo se v duchu zabývala vážnou, ba truchlivou zpomínkou.

„Nu — co si koupíš, co — Maroušku? Pojď — já půjdu s tebou, aby tě neošidili,“ — naléhá přihrblá. „Vždyť víš, že umím smlouvat... Co si koupíš — co?“

Tázaná i nyní ještě chvíli mlčela, pak váhavě připomenula:

„Musím koupit žejdlíček vína“...

*

„Snad nechceš zapít svou hubičkovou hanbu?“ vpadla úšklebně vychrtlá.

„Nebo se chceš posilnit, abys se mohla i příště hubičkami z pokut vykupovat!?“ dodala podobně úšklebným tónem přihrblá.

„Ah, ne, ne!“ odvětila s povzdechem a skoro šeptmo prostřední, jako by ani netušila, co byly družky právě úšklebně a potupně pronesly; „musím koupit žejdlíček mělnického, červeného — — Mamička postonává — a včera byla tak špatňoučká“ . . .

Družky neodpověděly. Úšklebné poznámky odumřely jim na rtech. Obě sklopily oči, když prostřední smutně pokračovala:

„Ach, bože — je to přece jen bídný život. Po celý týden se plahočit a když se týden s týdnem sejde, nemít ani — — —“

V tom zahnuly všechny tři za roh a zmizely . . .

Kam se která z nich obrátí?

U nejbližší křižovatky ulic se rozejdou.

(Pokračování.)

Noc.

Kleď velké ticho nastoupilo vládu;
mrakotným snem je břitká vřava denní;
spí čistá myšlénka i osten zatracení —
i o kus chleba neslyšeti vádu.

Noc kráčí tiše přes prodajnou vnadu
i kolébku, kde matka v polobdění;
dům boháčů je v měkké vhroužen snění,
— u bědných slyšet slzu v horkém spádu.

Je ticho; ostřící jen vítr svistí,
a těm, kdo bdí, chlad mrazný duší vane. —
Na nebi dalekém se hvězdy čistí.

Nad spícím stádem svým, zda bdíš tam, Pane?
— Slyš křídel šum: to dravec za kořistí! —
A bdíš-li, — proč pak zas ten člověk vstane.

J. V. Sládek.

Dítě s kozlíka.

Arabeska od *Jana Liera.*

„Řekněte mi na určito, kdy vás mám očekávati?“

„Nevím.“

„Abych přece věděla, v kterou chvíli domů.“

„Ach, pro mne si nemusíte pospíšiti. Já naleznu přístřeší, byť jste ani doma nebyla.“

„S bohem.“

„Šťastnou cestu. Bavte se dobře.“

„Děkuji.“

Fiakr č. 287 kynul v odpověď nedbale rukou, opřel se loktem o svého podsedního a vjel si prsty do šístky pod střechou voskovaného klobouku.

„Povezu nejspíše někoho z divadla,“ volal pak ještě jako po rozmyšlení za odcházející, pestře vystrojenou ženštinou. „Potom se někde zdržím a tak někdy o několikáté přijdu domů. Dobrou noc.“

Ženština se ani neobrátila a rychlými kroky spěchala po Václavském náměstí vzhůru.

Fiakr zavěsiv si levou ruku palcem na těžký stříbrný řetěz hodinek, vyložil na aksamítové vestě sbírku lesklých prstenů. Pohlížel za odcházející.

„Roupy,“ mudrovalo vzadu č. 419, urovnávajíc houni na koni. „Člověk pustí svou milou do Rajské zahrady na muziku jak vrabce a kouká za ní, jako by mu nešlo ani o její hřebínek. A zatím by práskl do koní a letěl za ní do pekel.“

„Máš jakou?“ hodilo č. 287 za sebe, povržlivě se ohlížejíc.

„Měl bych, kdybys mi ji popustil,“ odsekl tázaný.

„Vyčkej času,“ radil fiakr č. 356 s výšin svého kozlíku. „Možno, že po Ferdíkovi na tebe dost zbude. Ohlášky ještě neměli.“

„A vy mi je nezjednáte,“ ohradil se pokoušený. „Já pojedu až si sám zapřáhnu — rozumíte!? Do dneška jsem po ní okem nehodil.“

„Aha, před námi,“ dráždilo pozuovu č. 419. „Zde se to také nesluší. Ale ona bere na tebe, Ferdíku, silně.“

„Jdi na seno a vyspi se ze závisti, holobrádku! Pro tebe by člověk nesměl míti ani hezkou švakrovou.“

„Inu Ferdinand jest opatrný, což o to,“ mínilo č. 356. „Ale ďábel nikdy nespí a ženské jsou všechny na vdávání.“

„Obzvláště když uhodí na takového povedeného jako je přítel Ferda,“ dotvrzoval povozník č. 419. „Lidé jeho druhu mívají bláznivé štěstí. Sotva že jednu ošálili, již se dere o trpké naučení druhá, třetí, tucet.“

„A o všech si pomyslím na vlas tolik, co o vašem žvanění,“ usmál se povedený fiakr a otočiv se pyšně na podpatku, nakrucoval si voskované kníry, jako vějičky na několik švarných děvčat, které bez pohoršení jeho dvořivé pohledy přijaly a smíchem i ohlížením se oplácely.

„Ztřeštěný po ženských,“ podotkl k tomu majetník povozu č. 356.

„Jenom ne po ženění,“ smál se obdivovaný.

„Arciť, o tom by mohla tvoje první žena vyprávěti,“ řekl soused na kozlíku. „Jen jednou jsi jí spletl hlavu a jak jste se vzali, už bylo zle. Samou blažeností jste se rozešli. Ta se již podruhé s takovým pudivítrem neošidí.“

„Kdož ví?“ pochybovalo č. 356. „Ferdinand je schopen, kořiti se jí podruhé, na potkání. He, Ferdíku, co tomu říkáš?“

„E což, o troufání by nebylo! Ale poštvati na sebe po druhé žárlivou —“

„Inu, že tak bez příčiny žárlila. Hehehé!“ vpadl mu fiakr č. 419 do řeči.

„Hahaha,“ přizvukoval soused.

„Zvolna, pozor, mladý pane, snad mne nechcete poraziti,“ napomínal fiakr Ferdinand souchotinářského jinocha; při tom stál na kraji chodníku jako žulový pilíř, o který moucha zavadila.

„Pán vám vzkazuje, abyste o půl třetí zajel před dům,“ vyřizoval udýchaný mladík.

„A kam pojedeme?“ tázal se povozník, dívaje se na mladíka s patra, jakož činívají portýrové, kočí a komorníci vůči lidem, kteří nevládnou holí, smetákem nebo karabáčem.

„Nevím. Pán vám řekne,“ prohodil nevrle jinoch, jehož plachý zrak jiskrným očím fiakristy se vyhýbal.

„Hm — nu! Někam na procházku. Za pět minut jsem na místě,“ ubezpečoval povozník, utáhl koním uzdu, otěže, tu a tam řemení, vyhoupl se na kozlík, koně poskočili, ucítivše škubnutí udidly a již uháněl povoz tryskem do Štěpánské ulice.

Zbylí fiakři posunuli své povozy na uprázdněném místě blíže k sobě.

„Kdo to?“ tázal se jeden druhého, ukazuje za mladíkem, na Příkopy zatáčejícím.

„Kontoarista od Lišky.“

„Od Lišky? Od Tomáše Lišky a spol.?“

„Ano.“

„Ferdík vozí hezké lidi.“

„Ach což o to! Jen kdyby si toho uměl vážiti.“

„Ba. Nemá ze všeho nic. Po hospodách o něm vědí a dost. Jeho žena neměla špatný nápad, když se s ním dala rozvésti.“

„Jak dlouho byli spolu?“

„Asi šest let. Dokud měli hocha, bylo s ním ještě k vydržení, ale jak ten zemřel, vyváděl Růžek ženě hezké kousky.“

„Kdy se rozešli?“

„Kdy? Počkej — —. Tenkráte než mé sestry syn odešel do Bosny. Jak pak to máme dávno?“

„Přes čtyři léta. Nu a což ona?“

„Kdož pak ví. Zapadla někam a slechu o ní není. Ferda sám neví zbla. Snad se někde poznovu vdala.“

„Tak tak!“

„Proč ne? Vždyť jsou evangelíci. On by také mohl, kdyby —“

„Ať nechá býti. Bude lépe jemu i té, která by se s ním usoužila.“

„Žádná neuvěří, pokud se nepřesvědčí. Pohleď na vdovičku po jeho bratrovi; viděl jsi, jak s ním hezky jednala, ač on si před námi s ní hraje na hrdopýška?“

„Nu o tom není pochybnosti, že Ferdík musí býti na pozoru. On při všem svém záletnictví zůstává arci šlakovitě ostražitým a prozatím mu švakrová hospodaří, nic více, jakož jsem přesvědčen. Ale — ale —“

Současně s pronesením tohoto obsažného „ale“ vyhrnula se ze vrat domu č. 80. v Štěpánské ulici s velkým křikem svátečně naladěná rodina: Tlustý pán s bedlivě oholeným obličejem, hubená paní, tři děti, dupající vlastníma nohama, pak čtvrtá odnož tlustého pána v peřinkách na rukou chůvy, která svým hanáckým krojem k parádním kusům rodiny Liškových náležela; podle služební knížky neměla z Prahy domů ovšem nic více než dvacet neb čtyřiadvacet kilometrů.

„Hugo, po koních!“ kázal pan Liška nejstaršímu. „Celestinko, neumaž se, — vždyť shodíš Oskara,“ bědovala paní uchvátivši děvčátko, deroucí se přes kolo do vozu o závod s menším hošíkem. „Alžběto,“ utrhl se pan Liška na chůvu, „vlezte už do vozu, pozor na děti, — Oskare pryč, nebudeš seděti po koních —“

Odehnané děti ztékaly opět z druhé strany fiakr č. 287.

Přispěním majetníka, Ferdinanda Růžka, — podle chování patrně dávného fiakristy páně Liškova — vtěsnána konečně rodina do vozu. Chůva s děckem a Hugo po koních, uprostřed Celestina, ve fondu pak pán s paní a mezi nimi Oskárek; vlastně za nimi, neboť mezi objemnou střední částí těla páně Liškova a panierem šatů jeho manželky vykukovala mu toliko hlavička.

Jen zvolat na koně a už jet!

Ale Růžek nejel. Ohlížel se po děcku, stojícím na chodníku a hledícím z velkých modrých očí tiše na počátek výletu Liškových. Občas usmálo se nesměle.

„Na kozlík, na kozlík,“ durdil se pan Liška, zočiv příčinu otálení Růžkova. „Jen rychle.“

Fiakrista zdvihl hošíka a posadil jej podle sebe. Dítě se nezdráhalo, neodporovalo a pohlédlo na muže, v jehož rukou se ocítilo, týmže klidným pohledem ze snivých očí jako na vše kolem sebe zíralo.

Jeli. Ve voze tropila rodina Liškových slušný povyk.

Fiakr ohlédl se častěji po svém malém sousedovi, jenž držel se ručkama jeho kabátu a pokraje sedadla, maje patrně strach, aby nespadl. Bílé, hezounké ručinky s důlky na místě kotníků poskakovaly na tvrdém, rozpáleném železe při hopkování vozu po dlažbě. Růžek vyňal dýmku a šátek z levé kapsy, odsouvl se na samý kraj a přivinuv dítě k sobě uvolnil si levou ruku, již častěji kolem dítěte kladl, když obzvláště hrbolatou cestou ujížděli.

Hošík si nezasteskl. V jeho zraku byla tklivá nesmělost a na roztomilém bílém obličeji plachý výraz zastrašení.

Dosti prudký vítr od Prosíka uvítal je, když vyjeli za Karlín.

„Zvedněte přední stříšku vozu,“ přál si pan Liška.

Fiakr vyhověl a usedl opět vedle svého tichého sousedíčka. Vítr házel mu zprolámaným, vysloužilým kloboukem na hlavince a třepal lehkou, sešlou, za dlouhou dobu z barvy a bytnosti vypranou bundičkou.

„Jak pak ti říkají, děťátko?“ tázal se Růžek za chvíli.

Hošík odpověděl rozpačitým pohledem. Na jemné pleti jeho tváře bylo znáti již působení chladivého větru; líce měl bledé, kolem očí modré kruhy a přimhuřoval víčka.

Byl asi čtyřletý, mohl již zajisté mluviti. Růžek jej neznal, ač přibývání rodiny Liškových a dospívání jejího dorostu měl na svých častých jízdách stále na očích. Dítě bylo také zcela jiného rázu než mladí Liškové, bílé vedle brunatných, tiché vedle lomozných a ze všech rysů tváře zírala mu probudilá, vnímavá dušinka. A jak byl oblečen u porovnání s vyšňořenými miláčky paní Liškové!

Dále k Vysočanům ležel na silnici vysoko prach; vítr jej metl oběma na kozlíku do očí a koně sami vyhazovali kolem sebe dusivá mračna prachu.

Růžek obrátil se chvílemi k hošíkovi, zkabonil pak poněkud čelo a povolil koním. Šli krokem. Oblak prachu klesal, řídnul.

„Ferdinande, — co — to?“ ozval se z vozu pan Liška.

„Ah, — tentoc — náruční mi nějak divně jde. Musím jej nechati, až pustí vrtochy mimo sebe.“

Růžek se usmál pod kníry a zároveň přitiskl hošíka k sobě, jako by se mu bylo společně s ním povedlo nějaké čtveráctví.

Připadlo mu na mysl, aby se otázal po německu opět na jméno dítěte.

„Bertel,“ odvětil zřetelně chlapec.

Bertík! A Němec. Pan Liška byl přece Čech a jaký! Vlastenec! Jezdil-li se známými ve voze Růžkově, mluvil s nimi jen po německu a paní Lišková dávala na výletech svým dětem německé hodiny. Ale což po tom. Smýšlení páně Liškovo bylo nade vši pochybnost ryze národní. Říkal tak sám, káraje někdy to či ono zpitvořené slovo z pražské češtiny Růžkovy, a jméno obou pěkným závodem proslulých manželů bývalo v novinách na předním místě v šiku uvědomělé bourgeoisie pražské, kdykoli šlo o několik krejcarů neb o nějakou slavnostní blýskanici ve prospěch vlasti.

Růžek byl také našinec a nejsa nacvičen na opatrné přemyšlování neb skládání protestů a stesků, nezdržoval v rozhodný čas osvědčení svého mínění ráznými slovy a v tužším případě ještě pádnějšími důvody.

Dítě bylo tedy rozhodně cizí přírůstek ctěné rodiny, jejíž nadějný dorost aspoň z kuchyně velmi dobře česky uměl. Neznámý hošík zajímal fiakristu nad míru. Chtěl zvěděti více.

„Papa, ne?“ tázal se, zvednuv chlapcovu, na jeho rámě skleslou hlavičku a ukazuje bičištěm po Liškovi za sebe. „Strýček snad, — či kmotr?“

Spozoroval, že hošík, větrem a prachem zmořený, má horké čelo a těžkou hlavu. Neopětoval svou otázku, ustlal mu na svém klíně a když tichým chodem dokolébal se kočár před vrata zámecké restaurace vysočanské, snesl jej opatrně s kozlíka a probouzel jej lichotivými slovy z polodřímoty.

Triumfálním pochodem vkročili manželé Liškovic do zahrady; před nimi rozprchly se děti na všechny strany.

„Bertíku, chytej!“ Oskarův míč letěl do křoví.

„Bertíku, hledej!“ Hugo otevřel svou krabici na brouky.

„Bertíku, zapřáhni se!“ Celestina odvázala si dlouhou stužku ke hře na koně.

„Bertíku, seber Egbertovi rolničky,“ křičela chůva. „Hni se, nejapný kluku, — což nevidíš, kde se mu rozsypaly! Zde, — zde —“

Malý předmět obecného přání ocítil se mávnutím ruky chůviny o dva metry hloub v zahradě, násilím sehnuta mu hlavička a na jeho hledající ručku v trávě přitiskl se střevíc, který stačil na rozšlápnutí odrostlé kočky.

„Vari!“ zalehlo chůvě v uši až jí hlava brněla. „Vám poleno do ruky a ne dítě! Což nevidíte, že ubohý chlapec jedva kouká? Je vaším psíkem? Styďte se!“

Hněvem zrudlý fiakrista odstrčil chůvu a zvednul hošíka, jenž třesoucími se prstíky trávu rozhrnoval. Růžek sebral rolničky sám, doručil je s několika jadrnými slovy chůvě a chvatně odešel. Vyskočiv na vůz, odejel tryskem do blízkého dvorce, zanechal v něm spřežení a vrátil se bez otálení do restaurační zahrady.

(Pokračování.)

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

XIII.

Josef Perner od otcovy smrti nehnul se takřka z domu. Pro něho veselého, rozmarného a rozmařilého života, který v S... se rozvlnil, nebylo. Byl znám s náčelníky a hlavními vůdci toho hnutí, ale nic více; zábavám jejich a schůzkám vyhýbal se.

Žil tiše, pro sebe, lépe řečeno: pro „vinný hrozen“. Starost o jeho opětovný rozkvět a rozvoj, zaujímala všechen čas mladého muže, zabírala všechny jeho síly.

Neobýval více pokoj, který upraven byl pro něho paní babičkou, když ze Švédska se vrátil; přestěhoval se dolů do lékárny, kde trávil celé dny a na noc učiniti mu bylo odtud několik kroků, překročit práh, aby octnul se v ložnici.

Pomocník z lékárny propuštěn; mladý lékárník přejmuv otěže správy zděděného závodu, přejmul i výkonnou činnost — postavil se k váhám i k destilačnímu aparátu venku, v laboratoři — — přiložil ke všemu vlastní ruku. Ke všemu byl sám, vše konal s největší svědomitostí — práce tolik, že nepřišel k oddechu.

Nalézal se v městě starý odborník, vzdálený příbuzný, který přihlásil se k výpomoci aspoň pro ty chvíle, kdy mladý lékárník bude chtít si vyjíti, aby zotavil se, pobavil a setřásl se sebe prach obchodu — ale Josef Perner zřídka jen užil této výhody. Starý provisor ukázal se čas od času v lékárně, byl pozván k obědu, postěžoval si na svou dnu a poručiv svou ochotu budoucí potřebě, zas se vzdálil z obzoru „vinného hroznu“.

K večeru denně přicházela do lékárny paní babička. Přicházela s dlouhou punčochou a knihou v pracovním košíčku. Také ona byla neustále na nohou, neměla ani času, aby se synem promluvila, až když den se schyloval. Byla neunavně čilá, všade byla, brzo tu, brzo onde kmitl se její obrovský klobouk ze skotského plátna, který na hlavě její trůnil od rána do noci a který byl čeládce postrachem, ale také pramenem mnohé zábavy.

Ulekli se, kdykoli objevil se na blízku — nastaly právě teď časy jiné; paní babička vládla zcela jinak nežli dědeček, za něhož dělal si každý co chtěl — — ona nepovzbudila nikdy k odpočinku, ale vždy ku práci; kárala nedbalé a nepolepšitelné nahražovala jinými a nikoho nešetřila... To ovšem nebylo příliš po chuti staré služebné gardě z časů dědečkových; vzpomínali na minulost jako na uplynulý ráj a novou velitelku nenáviděli, také učinili jí, kdekoli co mohli, na vzdory. Zejména Petr laborant a žena jeho Rozára, která jednou ve sklepě při sbírání smetany vlající pentle babiččina klobouku uvedla schvalně v nebezpečnou blízkost s hořící loučí a ohrozila žalostně existenci celého zamilovaného chapeau à la Walter Scott...

Nepřestal však zdobiti šedivou hlavu babiččinu ani v porouchaném stadiu svého života; pracovala v něm, dívala se v něm z okna, v něm i jedla, odkládajíc jej až těsně před spaním. Náležeľať tato zvláštnost k babiččiným slabostem a možno snad říci také směšnostem, jichž více méně máme všickni...

Skotský klobouk byl odložen snad až kdysi v dobách, které sáhají za rámec této povídky. Viděl jsem v dětství svém ještě jeho trosky; povalovaly se v alkovně v sousedství různých haraburdí, ve zmatku s všelikými tretkami a nepotřebnými cáry — — ztratily se, jako, bohužel, ztratily se i sandály, které paní babička měla na nohou jako nevěsta; také s těmito jsme jako děti si hrávali...

Josef přivítal návštěvu babiččinu s tváří vždy úsměvnou. Mohl-li, zanechal okamžitě práce a zavěsiv suchou ruku stařenky ve své rámě, provázel ji po lékárně a vedlejších místnostech.

Nebyla v krátkém čase ani k poznání stará Aeskulapova kuchyně! Její začazená černá klenba, podobná středověké čarodějné místnosti, nabyla tvářnosti letní úsměvné oblohy; obarvena blankytně a zdi proměněny malbou v ozdobné sloupoví. Natřeny a vyleštěny všechny regály i dubová tabule uprostřed krámu pozbyla svého sešlého, starobného rázu. Láhve a jiné nádoby, většinou odřené, porouchané a polámané, oděny v roucho nové. Byly opraveny, zbarvany, vyčištěny starobylé ty cínové, skleněné a dřevěné přerozmanité schránky na léky a nápisy stářím již většinou málo čitelné, nahraženy novými.

Byl asi pěkný pohled na to vyleštěné vojsko, stojící v těsných řadách nad sebou až ke stropu!... Štítek nádoby každé byl bílý, v podobě srdce, s černým písmem stylu gotického, a okraj štítku tvořila arabeska, provedená v pestrých, živých barvách. Byla vždy v souhlasu s obsahem nádoby, i vinul se ku příkladu kolem latinského jména malinové šťávy věnec z propletených větviček maliníku s přirozeně zbarvenými listy a ohnivým, chutně zvoucím plodem. Láhev s vodou lavendulovou, oznamoval nejen nápis, ale také obrys bílého štítku, utvořený z kvetoucí byliny... Jsouť nové, moderní lékárny se svým porculánovým třpytem, se svým nadbytkem zlata, mramorovými svými stoly a zrcadly po stěnách, zajisté nádhernější, elegantnější, ale nikoli v každém ohledu vkusnější.

Josef Perner nejen v zevnějšek obchodu uvedl nový pořádek. V poslední době bylo vše zanedbáno žalostně. Důvěra, které ode dávna byl se těšil „vinný hrozen“, klesla tím spíše, že v městech sousedních zakládány a zřizovány lékárny nové. Zvenáhla vraceli se teď zase staří zákazníci a přicházeli, zejména o trzích výročních, lidé na mnoho mil cesty, až z Bavor a z Rakous, aby odnesli celoroční potřeby domácích léků, jež tenkráte hrály velkou ještě úlohu, kdy nebylo dostatek lékařů a každý zejména, kdo nebydlel v městě, přinucen byl pro rychlou aspoň potřebu, chovati po ruce malou domácí lékárnu.

Rozumí se, že obnoveným pořádkem stoupal i kredit „vinného hrozna“ u velkoobchodníků a tak možno bylo udržovati zásoby léčivého zboží na výši požadavku; placeno řádně a nešetřeno ničeho, co by sloužilo k zdokonalení závodu; lékaři i nemocní obsluhováni se vzornou pilností, svědomitostí i rychlostí, a jakost každé drogue zkoušena vždy přesně, než dána z ruky.

Babiččiným úsilím zase ostatní hospodářství zkvétalo; nebyl to více scuchaný, tonoucí vrak; „vinný hrozen“ stával se nádhernou zas lodí... v snech babiččiných jméno Pernerů zářilo již v nebývalé slávě...

Mluvila se synem svým s radostnou pýchou o této budoucnosti, a Josef Perner pomáhal jí všemožně a s činností skorem zimničnou k uskutečnění co nejrychlejšímu jejích snů... Jako by také on na vše ostatní byl zapomněl a jedině tento ideál choval na světě...

Večery byly dobou odpočinku pro oba spojence k zahlazení dědečkovy mnoholeté a mnohostranné působnosti.

Když byla paní babička místnostmi obchodu provedena a všechny opravy i novosti, jež staly se, jí ukázány, a když ona na vzájem Josefa seznámila se vším, co v hospodářství za den se sběhlo — vyšli oba před lékárnu, před dům. Josef uložil stařenku do jedné z dřevěných seslí, jež rozestaveny tu byly, a sám usedl obyčejně na kamenný stupeň, vedoucí do krámu. Paní babičky neumdlévající, nikdy neodpočívající ruce, chopily se punčochy a na klíně jejím počaly se kmitati lesklé dráty v mihotu zrovna závratném... Musil-li Josef, odvolán nutnou nutnou prací, odejíti, dala se paní babička do čtení, aniž by pletení odložila, a zabořila se do svého zamilovaného románu od Samuela Richardsona, aniž by pohnutlivé osudy jeho hrdinky Pamely nebo Clarissy s to byly podivuhodný chvat svadlých prstů čtenářky zmírniti, nebo snad dokonce mihot drátů, byť i jen na chvíli, k zastavení přiměti.

Návratem Josefovým před dům pravidelně přerušena lektyra; paní babička odvrátila zrak od knihy a upřela jej s nezměrnou láskou na syna — aby po opětovném jeho odchodu v zábavě s Pamelou nebo Clarissou, pokračovala až do odměnění jejich ctnosti.

To byl význačný rys v babiččině povaze, že právě tyto plačtivé historky tak se jí líbily, s jejichž sentimentálními hrdinkami v životě skutečném neměla v celku docela nic společného. Snad že v líčených tam milostných scénách nalézala některé známé akordy, uvádějící jí na mysl dobu vlastní její snivé lásky...

Paní babička znala však i jiné autory své doby a byla vůbec znatelkyní literatury nevšední. Také ráda čítala *noviny* a zejména tlustých svazků vycházejících tenkrát revuí, jež podávaly pamětnosti doby, přehledy všech znamenitostí a nálezů i událostí, jakož vůbec pojednání o všem, co zaměstnávalo pokolení tehdejší — „Unsere Tage“, „Malten's Weltkunde“ — nemohla se

nikdy dočkati. O jednotlivých článcích a myšlénkách v nich pronešených, rozpřádala pak se synem svým zábavné hovory.

Někdy rozmnožil besedu před lékárnou také Václav Krón, uvelebiv se vedle babičky do dřevěné sesle. Tu ovsem musila lektyra nadobro být odložena a všechny otázky časové dány z denního pořádku. Starý Krón nechtěl o ničem, co teď ve světě se děje, ani slyšet... Pořádek tak jak jest, že nestojí zkrátka za nic, ale o tom že netřeba dišputátu a dobrá karabina, že přinesla již mnohokrát většího užitku, než tisíc spisovatelských per... všechno psaní a všechen tisk, že jsou vůbec zbytečnosti, kazící daremně staré dobré mravy, svádějící k činům hodným zavržení, jak ukazují nejlépe spisy, jež předcházejí poslední ošemetnou revoluci, která celý svět obrátila vzhůru nohama... Jedině o Laudonovi a válečných činech slavného vojevůdce byl by dovolil psáti Václav Krón — ale nedůvěřoval, že by to vůbec někdo ve světě pravdivě a důstojně, jak záslužno velkého muže a velkých činů, dovedl...

Večeře odbývána pravidelně v samé lékárně, u stolku, nalézajícího se v zadu, v úkrytu za vysokými, až ku stropu dosahujícími regály. Pak odcházela paní babička nahoru do svého pokoje.

Josef osaměl zase. Stál někdy chvíli ještě před domem anebo pádnými kroky procházel se po celé délce lékárny, nebyl-li právě zaměstnán službou u lesklých mosazných vah, houpajících se po obou stranách pultu na zádech dvou sádrových bohyň, Flóry a Hygiey, s obnaženými ňadry, jedna roh hojnosti s překypujícími z něho květy v levici, druhá v pravici mísku, z níž napájel se had, maje kluzké tělo své otočeno okolo božské ruky a nahého ramene.

V určitou hodinu zavřena lékárna; přiraženy okenice a ze všech stran uzamčeny vchody; celý dolejšek domu byl jako zabedněn; ani jedinou skulinou nevnikalo sem světlo měsíce, třpyt jediné hvězdy... a odtud ze vnitř nevycházelo ven ani zvuku... Bylo tam ticho, jako když jediný obyvatel celých prostorných těch místností pohřížen jest v hluboký spánek...

Zatím Josef Perner ukládal zemdlené tělo své na lože až pozdě v noci, když venku dávno nejisté kroky posledního hospodského hrdiny dopotácely se ulicí a dozněly na dlažbě... často až k ránu... Seděl u stolku nad tlustými knihami a četl a psal střídavě a někdy jen vzchopil se a přešel několikrát od okna ke dveřím a zastavil se pak a zahleděl se ke stropu s trpkým úsměvem anebo náhle zas sklesl na sesli, z které povstal a zabořil do dlaní svou unavenou hlavu...

Nahoře nad pokojem Josefovým bylo vdovské obydlí babiččino.

Také ona zapomněla někdy, že dávno hodina k odpočinku minula... Stávala u okna a dívala se ven, na oblohu, na hvězdy... na krajinu ozářenou slabě měsíčním jasem... z polosvitu vystupoval do výše mys... Byl oděn v barvu naděje, ale ne v onu svěží šťavnatou zeleň, kterou dědeček vídal ve své fantasii... po bocích vrchu rozděleného v drobná políčka, odevzdaného chudým, táhla se bramboříště a matnou jejich zeleň měnila noc skorem v černo...

To byl dědečkův pomník, a dále na pravo vystupovaly z šera obrysy štíhlých thují, v jejichž korunách skryta byla stříška hrobky, v které celá řada potomstva zakladatelů „Vinného hroznu" i příbuzenstva odpočívala .. Jan Perner ležel ve stínu této hrobky, nikoli v jejím lůně. Jeho květy posetý hrob nalézal se venku, na hřbitově, v řadě s ostatními mrtvými, chudými i bohatými, jak si to byl přál a jak také chtěla tomu paní babička, jíž zdálo se tak, že jest jí drahý její bližší...

„Na tě myslím"... ozvalo se pojednou ze rtů babiččiných — a tu někdy stalo se též, že otevřen příkrov starého piana a táhlé zvuky jeho přerušily pojednou večerní, noční ticho... a překvapily dole, pod ním, tichého myslitele pohříženého v namáhavé studie, anebo vyrušilo jej neočekávaně z osamělých jeho dum...

Na tě stále, věčně myslit budu...
Na tě nikdy nezapomenu...
A když jednou tam na věčnost půjdu,
Po tobě se nejdřív ohlednu...
Ó kéž Bůh tam shledati se nám dá...
V jeho milování blaženém! — —
Ví e nad to srdce mé nežádá...
Jenom když se opět obejmem...

Paní babička mluvila sice česky, ale Češkou nebyla, což zcela pochopitelno a přirozeno v oněch dobách. Četla německy, myslila německy; její vychování, její vzdělání bylo německé. Ale píseň svou nejmilejší a snad jedinou svou píseň zpívala jazykem svých pradědů... pro nejdojemnější, nejvnitrnější své city nalezla výraz český...

Dozněla babiččina milostná píseň...

A pěvkyně dlouho, dlouho ještě nevstala od nástroje, jehož struny povelem svraštělých prstů zvukem svým zpěv její provázely. Seděla tu s rukama spuštěnýma v klín, se slzou v oku...

A dole, v přízemí vztáhla se ruka jiná po růžové skřínce... Také on, mladý muž, jako stará paní, nad ním zaletěl myšlénkami svými v jiný svět...

XIV.

Uplynulo léto a podzim také a zima již se nížila

Stromy venku stály ojíněné a krajina celá pokryta byla sněžným rouchem. Na okna kreslil mráz své bujné květy, a zmrzlá půda svištěla a vrzala pod spěšnými kroky. Ale den dloužil se a zkracoval noc v pravidelném postupu; slunce stoupalo na obloze a líce jeho zachmuřená, smutná, vyjasňovala se, stávala se úsměvnější... jaro se blížilo. Jeho pestrých křídel ševel neozval se ještě, nezavál nad hlavami — ale ve vzduchu spočívalo tušení jeho příchodu; každý těšil se a snášel poslední útoky zimy. Věděl, že budou přemoženy, musí býti, a zima své roucho smuteční stáhne s přírody a ona oděje se v zeleň a květy — ve svět veselí a štěstí...

Josef Perner trávil svůj život v jednotvárnosti, která se podobala oněm zasněženým pláním, táhnoucím se do nekonečna venku — beze změny, bez odpočinku pro oko pozorovatele... v tváři jeho však neznačil se smutek, nerýsovala se zoufalá nekonečnost zimy... Nerozkládal se také zde snad úsměvný jas šťastného, spokojeného člověka — vážný klid tu hostil — — ale výraz beznadějné resignace nedávné ozařoval již paprsek světlý, paprsek, který věstil jaro... naději do budoucnosti...

Dny ubíhaly v stálé práci. Zaměstnání v lékárně, ačkoli teď, kdy nejsenchanější urovnáno, nejzpustlejší učiněno úrodným, nebylo tak namáhavým, nevyžadovalo

napnutí všech sil, vždy ještě dovedlo upoutati většinu denních hodin. Ale přece stávalo se teď, že Josef někdy ustoupiti mohl od všedně kupeckého pultu a na delší chvíli pohřížiti se do knihy anebo v laboratoři odložiti stále se opakující přípravy pro lékárnu a upoutati mysl svou k předmětům, které rozloženy byly na malém stolku, stojícím v pokoji vedle lékárny, vzadu u okna, vedoucího na zahradu. Byly to přístroje a nástroje, nádobky různých tvarů a velikosti, lampy a kleště i vážky, skla i sklíčka, rourky i jiné drobnosti — pomůcky ke studiu chemie a fysiky. Josef zřídil si tuto malou z nejpotřebnějšího sestávající pracovnu a s nedočkavostí použil každého prázdného okamžiku, aby pohřížil se tu v požitky, které mu z ní plynuly.

V noci pak, když se byl zavřením lékárny odloučil od ostatního světa, přinášel knihy a spisy své sem, v tuto malou svou svatyni a s myslí zanícenou, zapomínající na všechno jiné na světě, zabořil se v zpytavé své studium...

A tu nejednou stávalo se, že z pohrouženosti jeho náhle vyrušil jej pronikavý hlas zvonce. Ulekl se a prudce se vzchopil — bylo již ráno. Když otevřel dvéře krámu, vnikl jimi den; dávno odbila již hodina, v kterou místnost Aeskulapova činěna z pravidla každému přístupnou. Josef kvapem zahladil stopy svého bdění a stál na svém místě, u vah, u pultu, v službě „vinného hroznu“...

Paní babička přicházela teď častěji na návštěvu; také jí skončením prací v polích nastala úleva, a zimniční její činnost neumořila docela ani zima. Ku skotskému klobouku přibyla hnědá mantyla s dlouhými třásněmi, španělského, tuším, střihu. Bizarní formy fantastického kroje doplňovaly vysoké mužské boty, které babička, chtějíc dohlížeti na mlat, i na dvůr a na sýpku, z ohledů praktických obouvala. Šla-li do chléva, což aspoň dvakrát za den se stávalo, brala přes boty, aby se nezmokřily, ještě dřevěnky, jež pohotově připraveny pro ni stály před prahem.

Rozumí se, že na tuto výstřednost vkusu zavěsil se mnohý vtip, venkovsky nehlazený, kterým ulevila chasa své zlosti nad babiččinou bedlivostí a ostražitostí, kterou křivé její cesty křížila a různé chytrácké spády jí kazila, které byly trpěny za předešlé vlády. Ano, babiččina maškaráda oslavena i básní, kterou jeden ze členů s...ské společnosti k pobavení vespolnému namáhavě v potu tváři složil a jež kolovala celým městem, aniž by minula tu, jež zavdala podnět k jejímu životu...

Paní babička nezlobila se ani dost málo; poslala tvůrci romance mísu znamenitých preclíků, vlastního svého výrobku, chvalně známé své speciality, se zdvořilým vzkázáním díků — rozesmála prý se poprvé od smrti svého muže. Všechny jednotlivosti opěvané toiletty konaly i na dále s prospěchem svou službu...

Před domem nebylo možno seděti, besedy odbývány v místnostech lékárny, v jejíž zadní, obecenstvu skryté části, též se jedlo. Švakr Krón přicházel zřídka a přišel-li, byl mrzut. Také se trochu babičky styděl — nečinil v záležitosti dcery své pranic; rokoková dáma v záři hraběcí milosti rostla k nesnešení... Ta malá, drobná figurka, dosahovala, jak se podobá, starému granátníku opravdu již přes hlavu.

Za to vítala teď Aeskulapovi zasvěcená síň často nového hosta.

Byl to katolický kněz, s...ský kaplan, Tomáš Kovářík. Náležel Pernerovskému příbuzenstvu, ačkoli vzdáleně; matka jeho snad pocházela z rodiny, avšak rodokmen jejích předků nebyl zcela určitě a nezvratně dokázán. Proto přece byl syn pochybné této tetičky ode všech, ať skutečných již nebo jen domnělých přátel podporován, když ubohá skončila života svého pouť a hlavně přispěním Václava Króna a paní babičky z lékárny, umožněno bylo mladému muži, aby šel na studie.

Odbyl gymnasium a byl na filosofii v Praze. Na neštěstí nalézal se mezi ouěmi studenty, kteří vzbudivše chováním svým nelibost na nejvyšších místech, relegováni byli z ústavů a odvedeni k vojsku. kde měli za trest vysloužiti jako prostí vojáci bez možnosti a naděje na povýšení.

Také Tomáš Kovářík trpěl a úpěl více než rok pod hroznou tenkrát vojenskou kázní, až těla jsa slabého, roznemohl se a pobyv několik měsíců v nemocnici, byl propuštěn.

Zbaviv se pušky a tornistru, pomyslil na pokračování ve studiích. A zvolil theologii. Stalo se to z nedostatku prostředků peněžních, jež by kterékoli odborné studie byly vyžadovaly; neboť Václav Krón nechtěl o „rebelantu“, jak se vyjadřoval, nic více slyšeti a zbyla jedině paní babička, jež byla by učinila zajisté seč bývala — ale v tom čase již prameny jejích příjmů počínaly značně váznouti a nalézaly vždy širšího a širšího odbytu na všechny strany. Hlavně však bylo to z příčin národních a vlasteneckých, proč Tomáš Kovářík rozhodl se pro duchovní stav, a není pochyby, že by nadšený tento muž byl stal se knězem i kdyby miliony bývaly mu po ruce...

Byl prodchnut vřelostí a láskou k zemi rodné a k lidu země té i k jeho jazyku umlčovanému, hanobenému, utlačovanému po staletí. Podivuhodné vzkříšení, které národ pokládaný za mrtvý, sám ze sebe, vlastní silou svou, dětmi z krve jeho nejchudší pošlými, slavil, jehož dějiny tak nás rozechvívají a kterému v budoucnosti nejen my, ale celý svět nebude moci odepříti své uznání a hlubokou svou úctu... české vzkříšení nebylo v oné době ještě dokonáno... Pod prapor buditelů řadili se noví a noví bojovníci, aby slovem i skutkem pracovali o rozšíření českého vědomí v dřímajících ještě vrstvách domorodé společnosti, aby probouzeli, aby poučovali a povzbuzovali... Se zápalem mladickým posvětil se také Tomáš takové službě vlastenecké a vstoupil do semináře s hlubokým přesvědčením, že touto cestou nejstatněji bude moci přispěti hřivnou svou k velikému, svatému dílu...

A splnil poslání své, výborný ten muž! — On nebyl básníkem, ani snad zvláštní kazatel; on nepůsobil unášející mocí fantasie, ani prací hlubokých myšlének, nepůsobil ani pérem, ani slovem, jež by mluveno bylo ozdobně k zástupu, k množství veřejně... Proto jméno jeho, jako u všech jemu podobných, písmem drobounkým, že každý obyčejný pozorovatel snadno je přehlédne, zaneseno je v knize českého zmrtvých vstání... Působili skrytě, zpola v tajnosti, neočekávajíce díků, působili bezprostředním stykem s lidem...

(Pokračování.)

Na pastorském dvorci.

Norsky napsal *Alexander L. Kielland.*

Již se zdálo, jako by nikdy nemělo býti jaro. Celý duben přešel s nočními mrazy a severním větrem. O polednách svítívalo slunce tak teple, že začínalo několik velkých much bzučet kolem, a skřivan dokládal se hlasitě a svatě, že je pravé léto.

Ale skřivan jest to nejuespolehlivější stvoření pod boží oblohou. Ať si v noci sebe více mrzlo, s prvním paprskem slunce bylo toho zapomenuto, a skřivánek vznášel se vysoko nad slatinou a zpíval, až si vzpomenul, že má hlad.

Tak nížil se pomalu ve velkých kruzích, zpíval a třepal do taktu křídloma. Avšak nedaleko od země složil perutě a padl jako kámen do vřesu.

Čejka procházela se malými krůčky mezi kopečky země a kývala rozvážně hlavou. Nespolehala nikterak na skřivana a opakovala stále své chvatné: „Ci vík! — ci vík!“ Několik divokých kachen brouzdalo se v bažině a nejstarší mínila, že nebude jara, dokud nepřijde déšť.

Dlouho do května byla lada ještě žlutá, jen tu a tam na výsluní začalo se to zelenat. Ale když se kdo položil na zem, mohl spatřiti množství malých travek, — některé silnější, jiné tak tenké, jako zelené jehličky — jak vystrkovaly hlavičky z prstí. Avšak severák vanul přes ně tak studeně; sežloutly na špičkách a vypadaly, zrovna jako by měly chuť opět zalézti.

Avšak toho nemohly a tak stály tu tiše a čekaly — natahujíce se o pírko jenom v poledním slunci.

Divoká kachna měla pravdu: musil přijít déšť. A konečně přišel, — napřed studený, pomalounku teplejší a když to přestalo, dostavilo se slunce do opravdy. A teď nebylo více k poznání; hrálo od božího rána do samého večera, tak že i noci byly vlahé a teplé.

Nastal nesmírný ruch; všechno se bylo opozdilo a musilo se dohánět. Listy propukaly z plných pupenců se slabounkým luskáním a všechny ty malé i velké výhonky měly velice na kvap. Tu vyrazil stonek, — hned na jedné, hned na druhé straně, — vždy víc a více, až to vypadalo, jako by lezly po těch zelených nožkách. Lada pokryla se květy a bejlím a vřesoviska tam dole k moři začala světlat.

Jenom ty žluté písčiny podél mořského břehu zůstaly jako dříve; nemají květu, kterým by se ozdobily; celou jejich okrasou jest mořská ostřice. Proto nahrnují ty velké pískové pahorky a ta velká měkká stébla vanou na nich jako zelené prapory s vysokých chlumů, kteréž jest vidět daleko na pobřeží.

Tam dole pobíhali ptáci písečnáci, nožkama tak hbitýma, že vypadaly ve svém mihotání se jak malé drobné hřebínky. Kajky procházely se po břehu, až jim vlny nohy umývaly. Vedly si tak vážně, kývaly hlavami a vypínaly prsa jako staré dámy, na špatné cestě.

Volavka stála s patami při sobě ve svých těsných spodkách, černém fraku a bílé vestě.

„Ku vsi, ku vsi!“ volala, pokaždé činíc úsečnou, malou poklonu, tak že se malý fráček vzadu zvednul.

Nahoře ve vřesu pobíhala čejka a opatřovala své hnízdo. Jaro přišlo na ni tak náhle, tak že byla zlá rada o dobré místo. Teď snesla vejce na plochém kopečku země. Byla to holá pošetilost, to věděla dobře, ale jaké rady.

Skřivan se všemu tomu smál. Ale vrabci byli celí pitomí úkvapnou prací. Nebyli ani spola hotovi. Někteří neměli ještě ani hnízda, jiní snesli teprv dvě vajíčka; ale většina usedala celé neděle na střeše u stájí a hašteřila se o kalendáři.

Teď samou horlivostí nevěděli ani kde začít. Shromáždili se ve velkém růžovém keři u plotu pastorovy zahrady a štěbetali a křičeli jeden přes druhého. Vrabčáci se nadýmali tak, že všechno peří vyvstávalo nahoru; vypadali jako malá šedivá klubíčka, s kůlečkem v sobě kutáleli se dolů po větvích a poskakovali na trávníku.

Pojednou vrazili dva prsoma do sebe. Ostatní byli hned u nich a ze všech těch malých klubíček udělalo se jedno velké. Vyhrnulo se to z pod křoví, vzneslo se s velkým hlukem na chvilku do povětří, až pak celý chumel pojednou spadl k zemi a rozbil se na kusy. A bez jediného hlesnutí odletěla pak všechna klubíčka, každé svou cestou a za okamžik potom nebylo ani jediného vrabce na celém dvorci pastorové.

Malý Ansgar byl se díval na vrabčí boj s živým účastenstvím. Neboť pro něho byla to velká bitva s ranami v pravo a v levo a s rytířským šermováním. On čítal dějiny světa a dějiny norské se svým otcem, a pro to bylo vše, co se dělo na dvorci válečnickým, ať již tím neb oním způsobem. Když se večer vracely domů krávy, byly to velké šiky vojsk, které se blížily; slepice byly občanskou obranou a kohout byl purkmistr Nansen.

Ansgar byl čiperný hoch, jenž znal své letopočty na prstech; avšak neměl žádné představy o odlehlosti času. Proto dostali se mu Napoleon, Erik Blodöxe a Tiberius dohromady, a na lodích plujících kolem po moři bojoval Tordenskjold brzo s Vikingy, brzo se španělskou armádou.

Za besídkou v tajném koutě ukrýval červené chvoštiště, které se nazývalo Bukefalos. Bylo to jeho radostí, skotačit po zahradě se svým komoněm mezi nohami a s hůlkou od květin v ruce.

Nedaleko od zahrady byla výšina, kde rostlo několik stromků, odtud mohl se ukrytě rozhlížeti po širých vřesovištích a velikém moři.

Nebylo pak chvíle, kde by se neblížilo to neb ono nebezpečí; byly to buď podezřelé loďky na břehu nebo mohutné jízdecké témy, které blížily se tak úkladně, že vypadaly zrovna jako jediný kůň. Ale Ansgar prohlédl ten zlotřilý plán; zatočil Bukefalem, hnal se dolů s výšiny, zaměřil zahradou a zabočil pak jedním tryskem do dvora. Slepice daly se do křiku, jako by jim na hrdlo sáhal a purkmistr Nansen vletěl zrovna do okna pastorovy pracovny.

Kněz se zvedl, pohlédl ven a spatřil již jenom ocas Bukefalův, jak hrdina zatáčel kolem stáje, kde se měl připravovati řádný odpor.

Jest to kormoutlivá divokost v tom chlapci, — myslil si kněz. Všechny tyto válečnické choutky se mu nikterak nelíbily; Ansgar měl se státi člověkem míru tak, jako byl pastor sám; i otci bylo až bolestno, když viděl, s jakou snadností učil se hoch všemu, a přisvojoval si vše, co jednalo o boji a válce.

Někdy snažil se vylíčiti mu pokojný život starých lidí, nebo cizích národů. Měl ale málo štěstí. Ansgar držel se toho, co stálo v knize, a zde šlo to z války do války, lidé nebyli ničím jiným než vojáci, bohatýři brodili se v krvi — a bylo to marnou prací, když se kněz pokoušel vzbuditi u chlapce soucit s těmi, jimž ta krev náležela, v které se ti hrdinové brodili.

Jedenkráte knězi napadlo, zdali by snad nebývalo lépe, plniti již od samého počátku tu mladou hlavu pokojnějšími představami a obrazy, než bitvami loupeživých králů nebo našich předků úkladnými vraždami a nájezdy. Ale tu si vzpomněl, že on sám učil se témuž za svého dětství a tak tedy že snad je všechno v pořádku. Z Ansgara se konečně přece stane člověk mírumilovný — či nebyl jím on nyní sám?

„Nuž dobře, — všechno jest v rukou božích!“ — řekl si kněz konečně a zapředl se opět do svého kázání. —

„Ty dnes docela zapomínáš na snídaní,“ — řekla světlovlasá hlava mezi dveřmi.

„Ano, máš pravdu, Karin! Vždyť jsem se o celou hodinu opozdil,“ odpověděl otec a vyšel hned do světnice.

Otec a dceř přisedli ku stolu. Ansgar míval sobotu vždy pro sebe, když se pastor zabýval svým kázáním.

Nesnadno nalezli by se dva lidé, kteří se k sobě lépe hodili a žili u vřelejším přátelství než kněz a jeho osmnáctiletá dcera. Vyrostla bez matky. Avšak v tom vlídném, jemnocitném otci bylo tolik ženského, že si dívka sotva vzpomínala matky jen jako bledého obličeje, který se usmíval, a cítila ztrátu více jako tichý stesk než jako hořký zármutek.

A u něho vyplňovala víc a více, jak dospívala, tu prázdnotu, která mu přišla do duše, a všechnu tu něžnost, která při smrti ženy byla tak celá zastřena zármutkem a strastí, obracel nyní k té mladé dívce, která vyrůstala pod jeho rukama, a bolest mírnila se a do jeho nitra vrátil se mír.

Proto mohl jí býti poněkud jako matkou. Učil ji znáti život s jeho tiché, čisté stránky. Bylo to nejlepší částí jeho životního cíle, chrániti její ryzí a jemnou povahu před vším nekalým, — veškerým tím nepokojem, jenž činí svět tak zmateným, tak nebezpečným a osudným pro toho, kdo do něho přichází.

Když stáli pospolu na svahu u pastorského dvorce a hleděli na rozorané moře, řekl jí: „Viz, Karin! tak vypadá život, — ten život, kde se dítky toho světa potácí; kde nekalé vášně zvedají a sráží v hloub tu křehkou lodici, až konečně pokryjí břeh rozbitými troskami. Jen ten, kdo postaví si mocné hráze kolem čistého srdce, může odolati bouři — a vlny lomí se bezmocně u jeho nohou.“

Karin přivinula se k otci; bylo jí u něho tak volno. Byla taková jasnost nade vším, co mluvil, že to zářilo jako světlo před ní, když pomyslila do života dále. Dostávala odpověď na všechny své otázky; nic nebylo mu příliš vysoké, nic příliš nepatrné. Vyměňovali své myšlénky nenuceně skoro jako bratr a sestra.

Ale přece byl temný bod mezi nimi. Ve všech ostatních věcech obracela se svými otázkami hned ku svému otci; zde musila činit okliky, obcházeti kolem něčeho, kolem čeho přece nikdy neobešla.

Znala otcův velký zármutek a věděla, jakého štěstí byl měl a ztratil. S vroucím soucitem sledovala měnivé osudy milenců v knihách, které čtla nahlas za zimních večerů, její srdce chápalo, že láska, která dává štěstí největší, může způsobiti také nejhlubší bolest. Avšak mimo tuto nešťastnou lásku bylo něco jiného, — něco hrozného, čemu nerozuměla. Rájem lásky, zdálo se jí někdy, že plíží se tmavé postavy, — snížené a zahanbené. Zároveň s láskou, tím svatým jménem, proslovovala se nejhorší hanba, největší potupa. Stávaly se někdy mezi lidmi, které znala, věci, na něž neodvážila si pomysliti, a když otec přísnými, ale opatrnými slovy mluvil o zkáze mravů, ostýchala se dlouho pohlédnouti na něho.

On to pozoroval a radoval se tomu. Tak čistou, tak bez poskvrny nechal ji vyrůsti, tak v dáli držel vše, co mohlo rušiti její dětinnou nevinu, že její duše byla jako zářivá perla, k níž nemohlo přilnouti poskvrny.

Kéž by ji i nyní mohl tak zachovat! —

Dokud on sám bděl nad ní, nemělo se jí nic zlého přiblížit. A kdyby zemřel, vždyť dal jí pro život brnění, které by jí sloužiti mohlo v den zápasu. A ten den zápasu může přijíti. Shledl na ni pohledem, jemuž nerozuměla, a pravil se svou pevnou vírou: „Ano, ano! — všechno je v rukou božích!“

„Nemáš času projíti se dnes trochu se mnou, otče?“ tázala se Karin, když posnídali.

„Ano, zajisté, poslouží to také mně. Venku je překrásně a já pracoval tak pilně, že mám kázání skoro hotové.“

Vystoupili na zápraží před hlavní dvéře, které šly tou stranou, kde se nalézala ostatní hospodářská stavení. U pastorského statku byla ta zvláštnost, že silnice, vedoucí k městu, šla jim zrovna dvorem. Knězi nebylo to právě vhod, neboť miloval přede vším klid a přes to, že byla tato místa dosti stranou, přicházelo sem cestou k městu vždy něco málo ruchu.

Ale pro Ansgara byl ten trošek živosti stálým pramenem napínavých situací. Mezitím co otec a dcera stáli na zápraží a přemítali, mají-li se dáti cestou nebo vřesem dolů k moři, přicválal náhle mladý hrdina po svahu vzhůru a jedním úprkem do dvora. Byl uřícen a udýchán a Bukefal uháněl v jednom trysku. Silným trhnutím zastavil chlapec svého komoně zrovna přede dveřmi, tak že zůstala hluboká rýha v písku, a mávaje mečem zvolal: „Už jdou! už jdou!“

„Kdo jde?“ tázala se Karin.

„Frčící černé koně a tři válečné vozy plné oděnců.“

„Nesmysl, — chlapče!“ řekl otec přísně.

„Přijíždějí tři kočáry s lidmi z města,“ řekl Ansgar a sestoupil rozpačitě se svého koně.

„Pojďme do světnice, — Karin,“ řekl pastor a obrátil se.

Ale v té samé chvíli přijížděli již první koně rychle po svahu vzhůru. Frčící komoně to sice nebyli, ale bylo to přece pěkné podívání, jak se tak vynořoval kočár za

kočárem v sluneční záři, pln veselých obličejů a živých barev. Karin nemohla jinak než zůstati a dívati se na ně.

V prvním voze seděl starší pán a přitloustlá dáma na zadním sedadle. Na předním bylo vidět mladistvou dámu, a zrovna když zajížděli do dvorce, zvedl se pán, jenž jí seděl po boku, a s lehounkou omluvou u paní na zadu kočáru vstal a obrátiv se, díval se přes rameno kočího. Karin upřela naň oči, aniž toho věděla.

„Jak krásně je zde!“ — zvolal ten mladý člověk.

Ležeť pastorský statek na poslední výšině od moře, tak že dálný, modrý obzor pojednou se objevil, když zajelo se do dvora.

Pán v pozadí kočáru se nahnul trochu v před: „Ano, jest tu velmi krásně; to mne těší, že oceňujete naši zvláštní přírodu, pane Lintzowe!“

V tom samém okamžiku postřehl mladý muž Karininy oči; sklopila je kvapně. Ale on zastavil kočár a zvolal: „Zde zůstanem!“

„Tiše!“ — řekla paní s úsměvem. „To nejde; pane Lintzowe, — vždyť jest to dvorec pastorův.“

„Nic nedělá!“ volal mladý pán vesele a již vyskočil z vozu. — „Není-li pravda?“ pravil, obraceje se na zad k ostatním vozům, „že si zde odpočinem?“

„Aj, ovšem že!“ zvučlo to v choru a veselá společnost jala se hned vystupovat.

Ale tu zvedl se pán na zadním sedadle a řekl horlivě: „Ne, ne, přátelé! to v skutku nejde. Nesmíme se žádným způsobem pozvat u kněze, jehož sotva známe. Za deset minut jsme u starosty a ten jest zvyklý přijímati cizince.“

Chtěl právě dáti rozkaz, aby jelo se dále, když vyšel pastor ze dveří a pozdravil přívětivě. Znal konsula Hartwiga od vidění; — byl to daleko široko nejváženější muž.

„Jestliže společnost vezme u mne za vděk, bude mi to ze srdce milo; a já dovolím si ujišťovati, že co se týče vyhlídky —“

„Nikoliv, — milý pane pastore! — Jste příliš laskav; nesmíme na žádný způsob užiti vašeho vlídného pozvání, i musím vás zároveň prosit, abyste omluvil ty bláznivé mladé lidi“ — řekla paní Hartwigová napolo zoufalá, neboť její nejmladší synáček z nejzadnějšího vozu byl se již pohroužil v docela přátelský hovor s Ansgarem.

„Ale, ujišťuji vás, paní!“ — odpověděl kněz s úsměvem, „že i já i moje dcera budeme velmi šťastni tak příjemným vyrušením v naší samotě.“

Pan Lintzow otevřel dvířka kočáru s hlubokou poklonou, konsul Hartwig pohledl na svou ženu, ona na něho, pastor přistoupil a opakoval své pozvání a konec všeho byl, že napolo nevolky, napolo v smíchu vystoupili a dali se od pastora dovésti do prostranné zahradní síně.

Zde následovalo opětné omlouvání se a vzájemné představování. Společnost skládala se z dětí konsula Hartwiga a několika jejich mladých přátel a přítelkyň, a výlet byl vlastně uspořádán na počest Maxe Lintzowa, který byl jako přítel nejstaršího syna na několik dní konsulovým hostem.

„Moje dcera Karin,“ představoval pastor, „učiní vše, aby přes veškerou naši nezaopatřenost —“

„Ó nikoliv — víte co! — pane pastore!“ — zvolala živá paní Hartwigová s velkou horlivostí — „to je přece už příliš mnoho! Jestli se už nenapravitelnému panu Lintzowovi a mému splašenému synu poštěstilo vnutit vám nás do domu, nespustím se přece posledního zbytku své autority. Pohostění vezmu na sebe zajisté já; — rychle pánové!“ i obrátila se k mládeži, „vyneste vše z vozu. A vy, milé dítě, — zajisté se raději pobavíte s mladými; nechte jen mne zastávat hospodyni, jsem tomu zvyklá.“

A dobrá žena zadívala se na krásnou dceru pastorovu svýma upřímnýma šedýma očima a pohladila ji na tváři.

Jak blaze jí při tom bylo! Byl to zvláštní, vřelost budící pocit pod tou vlídnou rukou dobré dámy. Karin téměř cítila, jak jí slzy vstoupají do očí; stála tu jako čekajíc, že ta cizí paní vezme ji kolem krku a pošeptá jí slovo, na které tak dlouho byla čekala.

Ale hovor šel dále. Mladí lidé přinášeli s rostoucím jásotem prapodivné balíky z vozů. Paní Hartwigová odhodila plášť na židli a pořádala, jak mohla. Ale mládež, majíc stále v čele pana Lintzowa, pomýšlela ustavičně jenom na to, jak by uvedla vše co možná nejvíce ve zmatek. Sám pastor byl stržen do veselosti a k svému nevýslovnému ustrnutí viděla Karin svého vlastního otce, jak ve spolku s panem Lintzowem uschovává veliký balík pod plášť paní Hartwigové.

Konečně bylo toho staré paní přece již přes příliš. „Milá slečno Karin!“ — vyhrkla ze sebe, „není tady v okolí nic pamětihodného, na co se podívat? — čím dále, tím lépe, jen abych se těch splašených lidiček aspoň na chvilku zbyla?“

„Jest tu krásná vyhlídka s Královského chlumu, a pak mořský břeh — a moře samo“ —

„Ano, — dolů k moři!“ zvolal Max Lintzow.

„Tak, jest dobře!“ pravila stará paní, „jenom dbejte, abych vás byla zbavena, pak je mi pomoženo, neboť vy jste ten nejhorší ze všech.“

„Když nás povede slečna Karin, půjdu za ní, ať to je kamkoliv“ — řekl mladý pán s poklonou.

Karin se zarděla. Něco takového nebyla ještě nikdy slyšela. Ten mladý, hezký muž uklonil se před ní tak hluboko a jeho slova zněla tak upřímně. Avšak nebylo času poddávati se tomuto dojmu; mžikem byla veselá družina z domu a dolů šlo to k moři a pak s Karin a Lintzowem v čele opět vzhůru na malou výšinu, která se nazývala Královským chlumem.

Před mnohými lety bylo tam nahoře nalezeno několik starožitností, a nějaký místní hodnostář dal tam na písečném svahu nasázet něco tuhému povětří odolávajících stromů. Kromě jeřabin a ořechové aleje v zahradě pastorově nebylo jiného stromoví, kromě tohoto na celou míli v okolí na těchto větrem šlehaných, k moři se otvírajících svazích. Během času dospěly zde přes bouře a pískové vánice do výše člověka a obracejíce holé, zavalité kmeny proti větru severnímu jako sehnuté hřbety, vysýlaly své dlouhé, toužebné paže naproti jihu. Mezi nimi nasázela tu jednou matka Karinina fialek.

„Aj, — jaké štěstí!“ zvolala nejstarší slečna Hartwigova, — „zde jsou fialky! Ah — pane Lintzowe, natrhejte mi kytičku pro dnešní večer.“

Mladému muži, který se namáhal nalézti ton, jakým by mohl zapřísti hovor s Karin, zdálo se, že se mladá dívka při slovech slečny Frederiky zachvěla.

„Vy máte ráda fialky?" řekl polo na hlas.

Zahleděla se naň udiveně; jak to mohl vědět?

„Nemyslíte — slečno Hartwigova! že by bylo lépe natrhat květin teprv až půjdeme odsud, aby se udržely čerstvější?"

„Jak je libo" — odpověděla krátce.

Zajisté, že na to do těch dob zapomene, řekl Max Lintzow tiše sám k sobě.

Ale Karin to slyšela a divila se, jaké že potěšení mu to může dělat, když chrání její fialky na místo aby jich natrhal pro tu sličnou dámu.

Když se byli nějaký čas obdivovali širé vyhlídce, opustila malá společnost chlumec i dala se pěšinou dolů k mořskému břehu.

Na pevném a hladkém písku u samého moře procházela se mladá družina u veselém hovoru. Karin byla na začátku celá pomatena. Bylo jí, jako by tito veselí městští lidé mluvili řečí, které nerozuměla. Časem se jí zdálo, že se smějí ničemu, a opět musila se mnohdykrát smáti jim, když přišli se svými výkřiky podivení a otázkami o všem, co viděli.

Avšak poznenáhla cítila se jistou mezi těmi dobromyslnými, příjemnými lidmi; nejmladší slečna Hartwigova ovinula také své rámě kolem ní, jak šli. A tu také Karin roztála; smála se, vypravovala lehce a nenuceně, jako všichni ostatní. Sama byla daleka pozorování, že mladí pánové, zvláště ten cizí hlavně s ní se zabývají; a těm malým vtipkujícím slůvkům, která tu a tam hovorem prolétla, rozuměla zrovna tak málo, jako mnohému jinému, co bylo mluveno.

Nějakou chvíli bavili se sbíhajíce dolů po písečném náspu, kdykoliv vlna couvla, a pak dávali se opět úprkem nahoru, když přicházela vlna jiná. A velký jásot nastal, když byl některý z pánů příbojem dohoněn anebo když vlna, mohutnější než jiné, vyvrhla svůj pěnivý hřeben vysoko vzhůru po náspu a dohnala tak veselou společnost k rychlému útěku.

„Slyšte! — matka se obává, že přijdeme tuze pozdě na ples," zvolala náhle slečna Hartwigova, a teď se spozorovalo, že paní a konsul i pastor stojí jako tři větrné mlýny na výšině u dvorce a kývají kapesními šátky a ubrusy.

Nastal zpáteční pochod. Karin vedla je mimo přes slatinu, ovšem nevážíc, že dámy z města neumějí tak jako ona skákat z jednoho kopečku suché země na druhý. Slečna Frederika skočila příliš krátce ve svých sešněrovaných šatech a dostala se do kalužky. Křičela a volala obracejíc oči na Lintzowa úpěnlivě o pomoc.

„Ale Henriku!" — zvolal Max na Hartwiga mladšího, „tak přece pomoz své sestře!"

Slečna Frederika pomohla si teď sama a pochod šel dále.

Stůl byl přistrojen v zahradě podél domové zdi, i ačkoliv bylo jaro ještě tak časné, bylo již dosti teplo na slunci. Když se všichni usadili, rozhledla se paní Hartwigová znaleckým okem po stole.

„Ale — ale — zdá se mi, že něco schází! Pamatuji se téměř určitě, že jsem viděla služku dnes ráno zabalovat tetřívka; — milá Frederiko, nepamatuješ se také ty?"

„Odpusť, matinko! ale vždyť víš, že si nevšímávám hospodářství."

Karin pohledla na otce, Lintzow také a velebný pán učinil obličej, na kterém sám Ausgar mohl čísti vinu.

„Přece si nemohu pomyslit" — začala paní — „že vy, pane pastore, jste s těmito zde ve spolku —" Ale tu nemohl se již duchovní zdržeti smíchu a přiznal se za všeobecné veselosti, že také on jeden balíček schoval, a hoši přinesli zatím ptáka u vítězoslávě. Nálada byla rozkošná. Konsul Hartwig byl celý unešen, že se také velebný pán nevzdaluje žertu, a knězi samému bylo tak lehko u srdce, jako již po mnohá léta ne.

Průběhem hovoru pravil někdo, že celá úprava jest zajisté venkovská, ale pokrmy že jsou tuze městské. „K hostině na venkově že patří ssedlé mléko."

Karin se mžikem zvedla a prosila o dovolení, aby směla přinésti krajáč; i nedbajíc námitek paní Hartwigové opustila stůl.

„Dovolte, abych vám pomohl — slečno!" — zvolal Max a odběhl za ní. —

„To je čiperný mladík" — řekl duchovní.

„Ó zajisté!" — odpověděl konsul „a k tomu po čertech obratný obchodník. Strávil několik let v cizozemsku a nyní byl přijat do otcovy firmy."

„Jest snad jen trochu nestálý!" řekla paní nejistě.

„Ó dozajista!" povzdechla si slečna Frederika pro sebe. —

Mladý muž následoval Karin skrze pokoje do mléčné komory. Jí nebylo to nikterak milo, ačkoliv byl mléčník její pýchou; ale on mluvil a smál se tak vesele a ona musila se smáti s ním.

Volila krajáč na druhé přihradě a natáhla ruce, aby ho sňala.

„Ne, ne — slečno! jest to pro vás příliš vysoko!" zvolal Max, „dovolte, abych to snesl sám" — a v tom položil ruku svou přes ruku její.

Karin couvla rukou v tom samém mžiku. Cítila sama, že se celá zarděla, i zdálo se jí, že se musí dát do pláče.

Tu řekl on tiše a opravdově, hledě do země:

„Prosím vás za odpuštění — slečno Karin! — mé chování — já to cítím! — jest příliš nevázané a lehkovážné vůči dívce jako jste vy. Ale to by mne tak bolelo, kdybyste se o mně domnívala, že jsem pouze lehkomyslný větroplach, jakým se býti zdám. Někteří lidé musí se dělati veselými, aby zakryli co trpí, a jsou tací, kteří se smějí, aby neplakali!"

Při posledním slově pohledl vzhůru. Bylo něco tak teskného, tak šetrného v jeho pohledu, že Karin pojednou měla pocit, že byla příliš krutá k němu. Mívala ve zvyku bráti z té druhé přihrady; ale když nyní zase po druhé sáhla po krajáči, spustila ruce a řekla: „Ne — jest to pro mne přece jen příliš vysoké."

Po jeho líci přeletěl malý úsměv, když sjímal krajáč dolů a odnášel ho opatrně ven; ona šla s ním a otevřela mu dvéře. Pokaždé, když šel kolem ní, dívala se naň znovu. Jeho límec, jeho nákrčník, jeho kabát — vše bylo jiné než u otce, i šel za ním zvláštní parfum, kteréhož neznala.

Když přišli ku dveřím do zahrady, zastavil se trochu a řekl s těžkomyslným úsměvem: „Musím si dáti chvilku času a zkusiti, abych hleděl vesele, aby ti tam venku ničeho nepozorovali."

Nato vystoupil na schůdky s veselou průpovědí ku společnosti u stolu a ona slyšela, jak mu odpovídají smíchem; ale sama zůstala státi v zahradní světnici.

Ten ubohý, mladý muž! — jak jí ho bylo líto; a divno to, že právě ona jest tou jedinou, které se svěřil. Ale jaký že jest ten jeho tajemný zármutek? Ztratil také on matku? — anebo jest to něco ještě těžšího? Jak ráda by mu pomohla, kdyby jí jen možno bylo.

Když Karin později vyšla, byl Max opět tím nejveselejším ze všech. Jen jedenkrát, když se na ni podíval, zdálo se jí, že se v jeho očích opět zjevil ten těžkomyslný napolo prosebný výraz; i bodlo ji to u srdce, když viděla, jak se tím samým dechem směje.

Konečně nastala doba odjezdu; loučeno se srdečně s obou stran. Ale mezi posledním skládáním a všeobecným zmatkem, jak hledal každý své místo ve voze nebo jiné, odkradla se Karin do domu, odtud skrze pokoje do zahrady a pak dále na Královský chlum. Zde usedla, skryta stromovím mezi fialkami a snažila se sebrati své myšlénky. —

„Ale fialky! — pane Lintzowe!“ — zvolala slečna Frederika, když už všechno sedělo ve voze.

Mladý pán chvíli hledal horlivě domácí dceru a odpověděl roztržitě: „Obávám se, že jest už příliš pozdě na ně.“

Ale pojednou zdálo se, že má náhlé vnuknutí — „Ach — paní Hartwigová! — Omluvíte mne zajisté, když odběhnu na dvě minuty a natrhám slečně Frederice kytičku?“ —

Karin slyšela se blížit chvatné kroky; zdálo se jí, že to nemůže býti nikdo jiný než on.

„Ach! — nalézám vás zde — slečno! — přicházím natrhat fialek.“ Ona odvrátila se napolo od něho a začala trhat.

„Vy chcete natrhat květin pro mne?“ — tázal se nejistě.

„Což nejsou pro slečnu Frederiku?“

„Ach, — nikoliv! — ať jsou moje!“ prosil pokleknuv podle ní.

Jeho hlas zněl tak stísněně — — skoro jako hlas dětský, když prosí.

Tu podala mu fialky, ale nepohledla vzhůru. On chopil ji rychle kolem pasu a přitisknul ji k sobě. Ona se nevzpírala, ale zavřela oči a oddychovala těžce. Jen cítila, že ji líbá — jednou, mnohokrát — na oči a ústa; mezitím jmenoval ji jménem, mluvil zmatená slova a celoval zas. Tu začali ze zahrady volat. On ji pustil a sběhl dolů s pahorku. Koně zadusali, a mladý muž vskočil rychle do kočáru, který odjížděl. Ale mezitím co přirážel dvířka, byl tak neopatrným, že kytici ztratil; zbyla mu jen fialka jediná.

„Tu jedinou fialku vám přece nemohu nabídnouti, slečno!“ — řekl.

„Nikoli, děkuji! — ponechte si ji jakožto upomínku na svou velkou obratnost“ — odpověděla slečna Hartwigova; bylať velmi nemilostivou.

„Ano, — máte pravdu, — učiním tak“ — odpověděl Max Lintzow s velkým klidem.

Když druhého dne po plesu oblékal zase svůj obyčejný kabát, nalezl v knoflíkové dírce uvadlou fialku. Odstřelil kvítek prstem a stonek vytáhl ze zpoda.

„Ach, pravda!“ řekl, podívav se s úsměvem do zrcadla — „té tam jsem skoro zapomněl!“

S poledne odjel a tak zapomenul jí docela.

* * *

Léto přišlo a s ním teplé dny a dlouhé světlé noci. Daleko přes pokojné moře ležel kouř v tmavých pruzích za parníky, které jely kolem. Koráby pluly v dáli se svislými plachtami a bývalo to skoro celý den než ztratil se který z obzoru.

Trvalo to dosti dlouho než duchovní spozoroval nějaké změny v chování se své dcery. Ale pozvenáhla bylo mu patrno, že Karin tohoto léta nesvědčí. Byla bledá a zůstávala nejvíce ve svém pokoji; do pracovny nepřišla skoro nikdy a konečně zdálo se mu, že se mu vyhýbá.

Tu promuvil s ní vážně, prosil ji, aby mu řekla, čím churaví, anebo jsou-li toho pochybnosti jiného druhu příčinou, že není více tak veselou jako bývala.

Ale ona jenom plakala a neodpověděla téměř slovem. Po této rozmluvě bylo jí však přece lépe; neoddávala se již tak přílišné samotě, ale vyhledávala otce častěji. Ale ten bývalý zvuk v jejím hlase byl ten tam a oči nehleděly také tak otevřeně jako dříve.

Přišel lékař a začal ji prozkoumávat. Začervenala se jako pivoňka a konečně vypukla v pláč — tak prudký, že starý pán opustil její pokojík a sešel dolů do pastorovy pracovny.

„Nuže — doktore! — co říkáte mé Karin?“

„Povězte mi, velebný pane!“ — začal doktor opatrně, „neměla vaše dcera žádného prudkého pobouření mysli — hm! — žádného?“ —

„Pokušení — myslíte?“

„Nikoliv, ne právě to; ale neměla žádného velkého zármutku v srdci? — nebo řečeno bez okolků — žádného zármutku z lásky?“

Nescházelo mnoho a duchovní byl by se cítil uraženým. Jak si mohl ten doktor jenom pomyslit, že jeho Karin, jejíž srdce bylo mu jako otevřená kniha, že by ona mohla, nebo chtěla ukrývati zármutek takového druhu před svým otcem? A kromě toho! — Karin nebyla zajisté z onoho druhu dívek, jichž hlavy jsou plny romantických snů o lásce, aniž byla kdy od něho vzdálena a jak že by tedy — „nikoliv, nejmilejší pane doktore, ta diagnosa slouží vám málo ku cti!“ — dokončil pastor s klidným úsměvem.

„Nu, nu — to bylo jen tak slovo!“ — řekl starý pán a napsal recept, který v žádném případě aspoň nemohl škodit. Konečně proti lásce neznal žádného kořenı; avšak v hloubi dnše měl svou diagnosu za pravou.

Návštěva lékařská byla Karin poděsila. Od té chvíle bděla ještě více nad sebou a zdvojnásobňovala své namáhání, aby se zdála býti ve svém chování zrovna tak jako druhdy. Neboť nikdo nesměl ani tušit, co se bylo stalo: „že ten mladý cizí člověk držel ji v náručí a zlíbal ji — mnohokrát!“

Kdykoliv se jí toto v duši představilo, polil ji žhoucí ruměnec. Omývala se zajisté desetkrát za den; ale stále se jí zdálo, že není čista dost.

A co to vlastně bylo, co se stalo? — nebyla to ta nejhorší hanba? — byla ona lepší, než tak mnoho nešťastných dívek, na jejichž poblouzení hleděla vždy s hrůzou, nemohouc ho nikdy pochopit? — Ach, kdyby s ně-

kým promluviti mohla! kdyby se jen mohla zbaviti těch pochybností a temnoty, které jí srdce svíraly; aby jí bylo jasno, co to učinila; zdali má ještě práva dívati se svému otci do očí — anebo zdali jest tou největší hříšnicí.

Otec ptával se jí tak často, zdali se mu nemůže svěřiti s tím, co ji tíží, neboť cítil, že jest mezi nimi něco zakryto. Ale když pohledla do jeho jasných očí, — do toho čistého, světlého obličeje, bylo ji nemožno, tak docela nemožno přiblížiti se tomu nebezpečnému poskvrněnému předmětu — i dala se jenom do pláče. Někdy vzpomněla si na vlídnou ruku dobré paní Hartwigové, ale ta byla cizí a daleko odtud, a tak musila bojovati svůj boj docela samotna, a bojovati tak tiše, aby toho nikdo nepozoroval.

A on — který jest teď v dáli na rejdišti života, on s tou veselou tváří a tou těžkou myslí! Shledá se s ním ještě jedenkrát? — a kamže se ukryje, kdyby ho kde nalezla? On tak pevně srostl s její pochybností a bolestí, ale bez hořkosti a výčitky. Vše, co trpěla, vázalo ji pevněji k němu a on nikdy nebyl vzdálen z jejích myšlének.

V domácnosti byla Karin tak pozorná a na vše správná jako dříve. Ale se vším, co činila, splýval jeho pablesk. Nesčíslná místa v domě upomínala ji na něho; zde potkala ho ve dveřích; tam stál, když na ni ponejprv promluvil; — však na Královském chlumu od té doby nebyla; — vždyť to bylo tam, kde ji vzal kolem pasu a políbil ji.

Kněz často a se zármutkem rozjímal o své dceři; ale kdykoliv mu přišel na mysl pokyn doktorův, zavrtěl nevrle hlavou. Vždyť bylo nemožno pomysliti si, že by nějaká obratná ruka s praobyčejným šermířským úskokem byla dovedla prolomiti to dobré brnění, kterým ji byl opatřil.

* * *

Jestliže bylo jaro příliš pozdě, dostavila se jeseň velmi záhy.

Jednoho krásného, teplého letního večera začalo pršet; druhý den pršelo zas a pak pršelo bez ustání stále chladněji a chladněji jedenácte dní a nocí. Konečně se vyjasnilo, ale noc na to byly čtyry stupně zimy.

Na křovinách a stromoví byly lupeny jako slepeny od toho dlouhého deště; a poněvadž je mráz po svém způsobu osušil, padaly k zemi ve spoustách, kdykoliv se vítr do nich opřel.

Pastorův nájemce byl jedním z těch málo hospodářů, kteří dostali obilí domů; teď mělo se vymlátit, dokud bylo vody ku hnaní stroje. Malý potok dole v údolí pěnil se dále tak hnědý jako káva a všechny ruce na statku byly zaměstnány buď opatřováním stroje, nebo snášením a vynášením obilí a slámy po výšině, na němž nalézal se farský statek.

Celý dvůr byl pokryt slamou a stébly a když se vítr zatočil mezi stavení, chytil ovesná stébla za pačesy, zvedl je na jednom konci a nechal je tančit jako žlutá strašidla. Byl to mladistvý vítr podzimní, který se takto zkoušel; teprve později na zimu, když dostane plné plíce, hraje si krytinou střech a celými komíny. —

Na psí boudě seděl skrčeně vrabec; stáhl hlavu do peří, blýskal očima a dělal jako by nic. Ale v pravdě dával bedlivý pozor na to, kam skládali zrní. Za té velké vrabčí bitvy z jara byl on v samém středu válčícího klubka a sekal kolem sebe a škrabal jako jeden z nejhorších. Ale od těch časů stal se rozumným; pomýšlel na ženu a děti — a na to, jak dobře jest míti něco v záloze pro zimní dobu.

Ausgar se těšil na zimu, — na ty nebezpečné výpravy po sněžných návějích, na ty dlouhé tmavé večery a bouřlivé vlnobití moře. Již nyní užíval ledu, jimž noční mráz pokryl kalužky, k válečným operacím, vyváděje naň své cínové vojáky s dvěma mosaznými děly. Sám stoje na obráceném džberu, díval se, jak led poznenáhla povoloval, až celá armáda utonula a jenom kolesa děl vyčnívala ven. Tu zvolal „hurra!“ a mával čepicí.

„Proč křičíš?“ tázal se otec, přicházeje dvorem.

„Hraju si na Slavkov!“ odpověděl Ansgar se zářícím obličejem.

Otec šel dále, vzdechnuv si z hluboka; on svým dětem nerozuměl.

Dole v zahradě seděla Karin na lavičce na slunci. Hleděla na vřesoviště, které leželo tu v tmavě fialovém květu, mezitím co byla již pole vybledla jesení.

Čejky shromažďovaly se v tichosti a cvičily se v letu na cestu, a všechno pobřežní ptactvo se hromadilo, aby odlétlo zároveň. Samého skřivana přešla zmužilost i hledal si průvodčí na cestu — němý a neznaný mezi jinými šedými ptáky jeseně. Ale kajka chodila sem a tam s vypjatou hrudí; jí se odletět nechtělo.

Kolem bylo tak ticho a vzduch tak zemdlený a mlhavý. Barvy a zvuky se stemňovaly zimou a jí, která hleděla teď na ten vřes, bylo při tom tak volno.

Byla unavena a ta dlouhá mrtvá zima byla pro ni jako stvořena. Věděla, že jí první bude ta zima delší než pro všechny ostatní i začala se děsit jara.

Tu probudí se opět vše, co byla zima uspala; ptáci se vrátí, zapějou staré zpěvy novými hlasy; — a nahoře tam na Královském chlumu vypučí zas fialky její matky v modravých trsích; — bylo to tam, kde vzal ji kolem pasu — a zlíbal ji tak mnoho — mnohokrát. — —

Přel. *J. V. S.*

FEUILLETON.

Stáří země a člověka.

Vědecká nauka o vývoji naší země datuje se od času, kdy italský hvězdář Cassini, jehož dozoru svěřil Ludvík XIV. pařížskou observatoř, objevil dalekohledem, že oběžnice Jupiter není koulí dokonalou, ale sploštělou na obou točnách. Mechanické zákony ukazují, že jest takováto podoba nutným výsledkem otáčení se podajné hmoty a že čím rychlejší otáčení, tím větší jest sploštění na točnách, nebo což jest to samé, tím značnější musí býti vypouklost na rovníku.

Z úvah čistě mechanického druhu předzvídal Newton, že rovněž taková, ačkoliv do méně nápadné míry musí býti podoba země. Na této podobě závisí postupování equinoxií, kteréž vyžaduje dvacet pět tisíc, osm set a šedesát pět let ku svému

dokonání, dále pak kolísání zemské osy, objevené od Bradleye. Dvě pravdy vysvítají se sploštělé na polech podoby země: 1. Že bývala druhdy v podajném, nepevném čili plastickém stavu. 2. Že byla utvořena mechanickou a tedy druhotní příčinou, nikoliv pak stvořena z ničeho jedním dnem.

Avšak působení mechanických příčin na utvoření země nejeví se toliko v její podobě, nýbrž také v jejím složení.

Zkoumáme-li naplavené vrstvy zemské, vidíme, že jsou často na mnoho anglických mil silné; a přece usazovaly se jen zvolna. Hmota, z které se utvořily, pochází z rozkladu starých pevnin, nalezla cestu do vodních proudů a byla od nich znovu rozdělena. Děje-li se takový pochod před našima očima, vyžaduje značné doby, aby byl vůbec pozorován; náplav může vzrůsti jen o několik palců za celé století; — jak ohromné doby vyžadovalo tedy uložení vrstev několik tisíc loktů mocných?

Polohu břehů egyptských známe již více než ode dvou tisíců let. Za tuto dobu postoupilo následkem náplavu z Nilu dosti značně do Středozemního moře. Avšak celý dolní Egypt má podobný původ. Pobřeží na ústí řeky Mississippi zná se již tři sta let a přece za ten čas postoupilo jen málo do zálivu Mexického; avšak byla doba, kdy ústí tohoto veletoku bylo tam, kde leží nyní město St. Louis — více než sedm set anglických mil od ústí nynějšího. V Egyptě i Americe, všude prodlužují řeky palec za palcem zemi do moře; pomálost tohoto díla a jeho nesmírnost přesvědčují nás, že vyžadovalo předlouhých věků.

K témuž závěrku dospějeme, zkoumáme-li naplnění se jezer, obnažení skal, promílání pobřeží od moře, větrání skal, působení atmosférické vody a kyselinou uhličitou.

Naplaveniny musily se původně ukládati v plochách téměř vodorovných. Veliké množství jich bylo však buď náhlými převraty nebo poznenáhlým pohybem přešinuto v rozličné sklony. Ať tyto sklony a lomy vysvětlujeme jakýmkoliv způsobem, vždy jest jisto, že bylo k nim zapotřebí časů nesmírných.

Uhlonosné vrstvy ve Walesu dosáhly svým poznenáhlým ponorem mocnosti 12.000 stop; v Novém Skotsku jsou 14.510 stop mocné. Tak pomalý a stálý byl tento ponor, že vzpřímené stromy stojí tu jeden nad druhým v posloupných vrstvách; sedmnáct takových nad sebou stojících vrstev napočítáno v ložisku 4515 stop silném. O stáří těchto nad sebou stojících stromů souditi se může dle jejich průměru, kterýž jest u některých až 4 stopy. V uhelných dolech Sidneyských nachází se devětapadesát takových zkamenělých lesů jeden nad druhým.

Mořské lastury, nalezené na vrcholích hor, byly považovány za nepopiratelná svědectví potopy světa. Avšak zralejším geologickým badáním dokázáno, že jsou v kůře zemské ohromné sladkovodní útvary, jako listy knihy, prokládány útvary mořskými, i stalo se patrno, že jediný převrat toho způsobiti nemohl, nýbrž že ta samá krajina znenáhlou proměnou svého povrchu i topografického okolí byla někdy suchou zemí a jindy opět pokryta sladkou a zase jindy vodou mořskou. Rovněž stalo se zjevno, že ku dovršení těchto změn bylo zapotřebí tisíců a tisíců let.

K tomuto svědectví o pravěkém původu země přidružila se svědectví neméně závažná, t. j. ta, jež čerpána jsou ze skamenělin. Když byla posloupnost jednotlivých útvarů zemské kůry zjištěna, ukázalo se, že panoval na zemi posloupný fysiologický vývoj organických tvarů i rostlinných i zvířecích, od druhů nejstarších až k nejnovějším; že tvory, které obývají zemi v naší době jsou než nepatrné části nesčetného množství těch, kteří obývali ji až dosud; že za každý nyní žijící druh jsou tisícové jiných, které vyhynuly. Ačkoliv jednotlivé útvary jsou tak nápadně charakterisovány nějakým převládajícím typem živočišstva, tak že oprávněny jsou názvy: věk měkkýšů, věk plazů, věk ssavců atd., přece nedělo se objevení nových příchozích náhle, stvořením okamžitým. Vynořovalyť se poznenáhla v jednom věku, dovršily své bytí v tom, jehož charakteristiku tvoří, a znenáhla pak vymřely ve věku následujícím. Není na světě nic takového, jako náhlé stvoření, náhlé, nepřipravené objevení se toho neb onoho živočišstva, nýbrž jest jenom znenáhlá proměna a pomalý vývoj tvarů, které byly živy dříve. Zde opět vidíme, že velikých dob bylo k tomu zapotřebí. Co lidstvo pamatuje své dějiny, neznamenalo nikde v živoucích tvorech tento vývoj a proměnu, avšak v dobách geologických stali se tisícové takových vývojů tvorstev jiných a opětného jich vymření.

Jedna škola geologů, opírajíc se o velmi vážné důvody, učí, že celé těleso zemské, byvši dříve v roztaveném, nebo snad plynném stavu, vychladlo průběhem milionů let, až dospělo nynější rovnováhy teploty. Astronomická pozorování dodávají velké váhy tomuto výkladu, zvláště pokud béře se zřetel na planetární tělesa soustavy slunečné. Theorie tato jest také podporována fakty, jako jsou: malá průměrná hutnost země, rostoucí teplota při rostoucí hloubce, úkazy sopečné a p.; k uskutečnění fysických změn, jaké tato škola geologů pozoruje, bylo zajisté zapotřebí tisíců století. (Dokončení.)

Z divadla. Před pěti lety dávána byla veselohra Lad. Stroupežnického „*Pan Měsíček obchodník*“ — a když byla ve čtvrtek dne 24. srpna opětně sehrána, zdála se býti takměř novinkou a přijata jest od obecenstva s velikou vřelostí a opětným rozhodným úspěchem. Lehce sestrojený děj, stále bavící scény a postavy, vzaté z našeho života, jemný satyrický nádech — který v novele téhož autora „Synové grafitového rytíře“ vystoupil v sarkasmus — zabezpečují této práci neochabující uznání. Prací touto kreslen jest „obchodník“, který chce těžiti ze všeho, co se mu jen v cestu nahodí: z voleb do obecního výboru, ze své a svých dětí svatby, ze známosti s každým člověkem na světě a vůbec z každé příhody a osoby, kterou v životě potká. Ovšem konečný výsledek této obchodnické spekulace nebývá vždy takový, jak sobě spekulanti toho druhu přávají a jak se také těšil pan Měsíček. Jeho ramenářství a celé jeho spekulantství doznává na konec velmi citelné pohromy, která však na povahu páně Měsíčkovu má zároveň velmi blahodárný vliv. Povahou svou — a zvláště průzračností děje — žádá tato veselohra, aby byla svižně sehrána, a můžeme s uspokojením říci, že se jí takové hry dostalo. Nelze popříti, že od loňského zahájení her v Národním divadle vládne mnohem příznivější hvězda původním divadelním hrám, a to nejen pokud se tkne jich uvádění na jeviště, nýbrž i v jejich pravidelně svědomité přípravě a pilném sehrání. Panu Puldovi přísluší stejné uznání i jako zástupci hlavní úlohy Měsíčka, i jako režiséru veselohry. Podal zdařilý výkon, právě tak jako pan Šamberk, který své poněkud již do genru fraškovitého zabíhající úloze Pikoliniho dal pravý tón, jenž na př. v charakteristickém pronášení jména knížete Pixenšteina dospěl na malé mistrovství. Paní Seifertova — uhlířka Biliána — provedla postavu „ženy z lidu“ po paní Hynkové velice dobře a rovněž tak p. Frankovský svého Vrbického, malou to jinak ale od Frankovského zdařile tlumočenou úlohu. Stejné uznání dlužno vzdáti i všem jiným spoluúčinkujícím dámám: Bittnerové, Bekovské a de Pauli, které nevelkým svým úlohám dodaly pravé živosti a charakteristiky, a pp. Bittnerovi, Slukovovi a Chramostovi, kteří rovněž své vedlejší úlohy velmi zdárně provedli. — „Pan Měsíček“ byl po prvním čtvrtečním představení provozován do dneška ještě dvakráte, v sobotu dne 26. a v neděli dne 27. srpna. *R.*

— „Čechy.“ V Praze nákladem J. Otty. Řekněme přímo, že vydaný druhý sešit tohoto skvostného díla převyšuje sešit první — a naznačili jsme tím, na jaké výši společná práce českých spisovatelův a umělců se nalézá. Překrásný popis Čertového jezera a celého jeho okolí až po Jezerní Horu tvoří první část tohoto sešitu; části druhou jest výborný popis Domažlic a Domažlicka — vše od Jaroslava Vrchlického. Na stejné pak výši s obsahem literním jsou obrazy Karla Liebschera do tohoto sešitu vložené, vesměs to umělecké dřevorytby. Jest jich celá řada a nesnadno říci, který obraz by se měl jmenovati na prvním místě. K pohledům přírodním druží se tu pohledy na stavby — Domažlicům dostalo se tu krásných vyobrazení jako doposud nikdy. Vedle dvou celkových pohledů na město, jednoho malého a jednoho velikého, jest tu ještě několik pohledů na jednotlivé budovy domažlické a kromě toho veliký počet obrazů horských. Černé a Čertovo jezero, partie ze Špičáku a Bílá strž zobrazeny tu stejně dokonale jako četné jiné předměty v Šumavě oku se naskytající. — Tak podán jest druhým sešitem důkaz, že mají býti „Čechy“ pro celou dobu svého vycházení dílem vysoké ceny literární i umělecké. Dlužno si tedy jen přáti, aby se mu dostalo úplného a zcela nepochybného zabezpečení také se strany obecenstva. Jest to přímo naší povinností podporovati „Čechy“ nejhojnějším odebíráním.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek**. — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány. Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. září 1882. ČÍSLO 26.

V sobotu večer před továrnou.

Genreové episody z pouličního života. Od *J. Arbesa*.

(Pokračování.)

Přihrblá zaskočí do nejbližšího domu, kde bydlí v podnájmu v přízemním bytu, vlastně v temné brloze, sloužící celé rodině za kuchyňku a jí za ložnici. Uvaří si hrneček bramborové polévky, nají se, pak si vyjde na dvorek, usedne na nízkou lavičku a zadumá se...

Vychrtlá s „ofinou“ zabočí do ulice na pravo, přejde přes most do Podskalí a vstoupí do nízkého, starého domku; projde uzoučkou, temnou chodbičkou, pak vyleze po příkrých, rupavých schůdkách do podkrovní komůrky, pojí kousek suchého chleba, rozpočítá si svou týdenní mzdu, z níž několik krejcarů uloží ku svým úsporám — pak si sedne k oknu a bude se dívat na Petřín a Hradčany... A až se setmí, rozžehne svíčku, vytáhne z kufříku starou umolousanou knihu a bude čísti...

A prostřední? Rychlým krokem pospíší Oujezdskou branou do Prahy. V nejbližší malostranské vinárničce koupí žejdlík červeného vína mělnického a chvatným krokem pospíší dále k domovu — na Pohořelec... Doma, v nízké, ale čistě vybílené světničce s chatrným, ale přece slušným nábytkem uvaří churavějící matce posilňující polévku z vína, sobě pak oukrop, nají se a bude pak matce vypravovat, co se bylo za celý den v továrně sběhlo... Nezamlčí jí žádné podrobnosti; upřímně jí poví vše, i jak se musila z pokut vykoupit... Po tom si zazpívá — a ulehnouc konečně na lože, bude vzpomínat na svého „ošklivého“ Jeníka, který musil minulý týden jakožto záložník odejeti do Plzně k polním cvičením a od něhož byla právě dnes dostala první psaní.

Čtla sice list ten dnes potají už asi desetkráte; ale doma až ulehne, vytáhne jej ze zaňadří poznovu a bude jej zas a zase čísti. Jeť psán nemotorným švábachem a zní do slova takto:

„Ty má zlatá holubinko!

To Ty se asi divíš, že Ti už píšu těchto pár řádků, kterými Tě na stokrát pozdravuju a líbám, protože náš pan hejtman dnes ráno na celou kumpanii tak zasakroval, že se všecky okna v naší cimře otřásly... A já sem dostal nový mundur — kdybys mne viděla, řekla bys, že jsem fešák od kosti — tak mně to sluší, že se koukám po Plzni do každé kastle, jako do zrcadla a pořád si myslím, kdyby tě, Ilonzíku, tak Mařenka teď viděla, ta by ti padla okolo krku, div že by tě nezaškrtila...

A to Ti povídám, zlatá moje holubičko — víš, toho přizrzlého pisaříka, s tím přihrblým nosem a šišatou hlavou... Ať se mi neopováží Tobě ublížit — nebo mu, ať sem mord set sakra — nevím jakej — všechny hnáty spřerážím... To by tak! Na Tebe brát! Ať si říká, kdo chce co chce — co vím, to vím — je to mizera, bidnej chlap a nemá ani, čím by kvartýr zaplatil a chodí ve vydluženej košili... Ať se člověku postaví! Nevydělá ani na chleba; jakž by Tě uživil — he!! A o tom je řeč — jak by Tě uživil — —. A to já přec nemůžu dovolit, aby Tě takový mžouravý halama s šišatou hlavou a rozplesklou bradou — ale eh! ten by tak za to stál, aby k vůli němu člověk plival žluč...

Já ho pořád vidím, jak Tě jednou štip do tváře... Škoda, že jsem byl tenkrát zrovna na půdě a nemoh' ho spražit... Já bych mu byl pověděl, zač je toho loket... Byli by mne z fabriky vyhnali — ale ať! za jednu fabriku deset a když je člověk císařský muž, ať se někdo opováží...

Tu starou kazajku, co jsem nechal doma, můžeš mi vyspravit a poslat. Nezapomeň přišit všechny knoflíky, abych se tu s tím nemusil piplat — to víš, já umím tak leccos, ale čamrdy přišívat, to radši brambory zavorávat.

Adres na mne je tenhle: Johann Motouzek, k. k. fýr, k. k. Linieninfanterie-Regiment Nro.... Garnison Plzeň — druhej patalion, třetí kumpanie — —

Tak Tvý psaní dostanu, jako jednu fijalu...

A piš mi taky, co je nového v tej Praze. Už se mi tu po ní trochu stejská. Minráž tu máme dobrou; kuchař náš je od svatý Markyty, tatík jeho kuchařil v klášteře Břevnováků. — Tak — teď jen buď hodná a já Tě na stotisíckrát pozdravuju a líbám a na toho písaříka mi nepošilhávej — to Ti povídám...“

Za děvčaty, jimž jsme byli právě na chvíli věnovali pozornost, vyhrnulo se z továrních dvířek několik osob: muži i ženy, slušně i nuzně oblečení, s fysiognomiemi rovněž tak různými jako charakteristickými. Někteří chvátají, jdou pomalu svou cestou, někteří zase se staví, jiní tvoří skupení.

V tom vykročil z dvířek elegantně oblečený pán — malý, zavalitý, pravá to koulička. Batolí se drobným a přece jaksi uvědomělým, skoro hrdým krůčkem. Výborně živené tílko, boubelatá, bezvousá tvář se zdravými lícemi,

odulými rety a zdravými zuby. Rysy dobromyslné tváre však přece jeví jakousi přísnost, ba skoro urputnost. Je jisto, že dovede býti usmívavý muž ten časem svým rovněž tak přísným, jako příkře, drsně, ba i surově zaláteřit. Je to, abychom tak řekli, zmírněný nebo civilisovaný Falstaf, nemilující kromě sebe nikoho a libující si v požitcích nejrafinovanějšího druhu

Na pohled zdá se býti asi padesátník; kaštanový vlas jeho je již valně prošedivělý, ale jasně modré oko září spokojeností a oním klidem, jakýmž se honosí jen lidé, kteří od světa už praničeho neočekávají, kteří jsouce sami sobě alfou a omegou nestarají se o nic více, než, jak by si nehrubě těžké povinnosti životní ještě více usnadnili a upříjemnili.

Šat jeho je střihu moderního. Dlouhý, černý kabát dosahuje skoro až po kolena; vesta je vystřižena, košile bílá jako sníh a dvé zlatých knoflíčků odráží se od ní jako dvé hvězdiček. Těžký, zlatý řetěz od hodinek, tři prsteny na levé a dva prsteny na pravé ruce — vše nasvědčuje, že to není jeden z těch, kterýmž byl „osud“ ubližoval.

Je to vrchní mistr, dozorce celého oddělení továrny, podřízený a odpovědný toliko řediteli a továrníkovi.

Začal jako tisíce jiných. Z mládí plahočil se jako kterýkoli jiný učenník — choval a hlídal mistrovy děti, přisluhoval v kuchyni, nosil vodu a obstarával služby poslíčka, div, že v pěti letech přiučil se o vlastní újmě aspoň nejprimitivnějším věcem svého řemesla, aby ho z dílny vůbec nevypudili co chasníka naprosto nepotřebného. Po té plahočil se dalších deset roků putuje z dílny do dílny konaje všady práce jen podřízené, nevýnosné, kterým se žádný chasník nikdy nepodvolí. Div, že se nuzně uživil a nezemřel hlady.

Po letech však se naň štěstí přece usmálo. Odkoukal, jak se na čiperného chasníka sluší, od soudruha — starého, zručného a v řemesle nad jiné vynikajícího chasníka, jakési tajemství, vymoženost soudruhovy mnoholeté píle a přemýšlení. V mžiknutí uzrála v něm šťastná myšlénka. Bez odkladu pospíšil přímo k vlastníku továrny, v kteréž nyní mistruje a nabídl mu „své“ tajemství. Továrník uznav výhodnost a výnosnost tajemství, dal je i odbornými znalci prozkoumati. Nabízeč přijat ihned do továrny jakožto mistr a přednosta oddělení, v kterémž podle „jeho“ plánu a tajemství zavedeny přiměřené a výhodné opravy.

Ký div, že v několika letech, když se byly novoty úplně osvědčily, zaujal v továrně zvláštní postavení. V oboru, v němž pracoval, nepodnikáno pranic bez jeho rady; on byl a zůstal v něm suverenním pánem a podnikal začasté mnohé o vlastní újmě a proti vůli ředitelově, ba i továrníkově. Přes to zůstal miláčkem továrníkovým, kterýž jej přede všemi vyznamenávaje vždy a ve všem mu nadržoval. Nikdo v továrně neměl a nemá tak značných tantiém, jako on. Vyplácejíť se mu netoliko za každý kus odvedené práce, nýbrž i za každého jednotlivého dělníka.

Nyní nazývá muž ten neméně než tré velkých činžovních domů, na blízku továrny, svým majetkem a právě se zanáší koupí letohrádku na blízku Prahy, v kterémž zamýšlí později, až snad z továrny vystoupí, ztráviti zbytek života.

Však nejen v jeho oddělení, nýbrž v celé továrně není člověka — ani ředitele a továrníka nevyjímaje — který by měl většího vlivu a moci nad něho. Po drahnou dobu řídí továrnu vlastně on; vůle jeho rozhoduje ve všem, nikdo neodváží se vzpouzeti se jí, nebo jen odporovati. On je suverenním pánem, před kterýmž se každý třese; neboť žádný z představených nedovede býti tak přísným, urputným, necitným, ba ukrutným jako on — na pohled flegmatický bonvivant, v pravdě však bezcitný, surový tyran.

V okamžiku, kdy vykročil z dvířek, umlkl jako na povel šum a šepot na celém prostranství před továrnou. Každý uctivě ustupuje z cesty, každý zdvořile, ba devotně pozdravuje a skoro možno říci, že v každém tají se dech, jako když v kruhu svých poddaných objeví se absolutní panovník.

Drobným krůčkem batolí se démon továrny podle zdi, vroubící továrnu, směrem k letohrádku... Všickni dívají se uctivě za ním. Konečně zmizel zahnuv za roh; ale někteří dívají se i nyní ještě chvíli v témže směru, jako by čekali, že se musí hned zase vrátit.

Kam jde?

Do svého bytu — dvou malých pokojíků s úzkou, temnou kuchyňkou a s nábytkem rovněž tak nevkusným jako chatrným. Jeť muž ten starým mládencem a v lakomství sotva kdo se mu vyrovná. V domácnosti jeho střídají se mladé hospodyňky skoro každé čtvrtletí; nevystojíť kolem sebe nikoho dlouho a každého dovede takořka k šílenosti týrati.

Doma se vysvleče, vytáhne dlouhou dýmku, nacpe si knastru, zapálí a bude drobným krůčkem přecházeti z jednoho pokojíku do druhého, až zemdlen klesne na pohovku a počne dřímati. Pak se náhle prudce zvedne, křikne na hospodyni, aby přinesla večeři, nají se a ulehne — aby zejtra večer opakoval, čemu byl již po léta tak navykl, že stalo se druhou jeho přirozeností...

Několik okamžiků po vrchním mistru vyrazili z dvířek továrních tři výrostkové v rozedraných šatech. Za nimi vyšel starý muž, sešlý na těle i na šatě, na pohled pravý žebrák. Shrben belhá se těsně podle tovární zdi. Rozcuchaným, prošedivělým vousem zarostlá vráskovitá tvář jeví ztrnulou bolest a jakousi vytřeštěnost. Matné, ale nápadně vypoulené sivé oči, energický nos, úzké, mračně svraštělé čelo, dlouhý, rozcuchaný, šedivý vlas, splývající v týle skoro na píď přes modrou, plátěnou kazajku, slovem celý zjev budí pozornost a útrpnost.

A přece, jakmile vykročil, zasmál se kdosi v nejbližším skupení tak hlasitě, že se i výrostkové zastavili a ohledli. Spatřivše starce, vyměnili významné pohledy.

„Hele, starý Drtikol za námi!“ zvolal úšklebným tónem jeden z výrostků.

„Že drcne třikrát do zdi než dojde k rohu!“ připomenul úsměšně druhý.

„A že na rohu zakopne a roztáhne se jako žába!“ dodal třetí, ušklibna se jako člověk, domnívající se, že pronesl odporný nějaký vtip.

A však sotva dořekl, ležel stařec na zemi; zakoplť na rovině.

„Ah — Jesu Marja!“ zaúpěl blekotavě, namáhaje se vstáti.

Z těch, kdož jsou mu nejblíže, nikdo se nehýbe, aby mu přispěl ku pomoci; výrostkové se chechtají, jiní se jen usmívají a ještě jiní se docela mračí.

Několik okamžiků poutá stařec pozornost všech, kdož byli svědky jeho pádu; ale v žádné tváři nejeví se útrpnost.

„Mizerný chlap!“ zamručel kdosi opodál.

„Starý komediant!“ dodal soused, obraceje se od starce jinam.

„Já bych ho ve fabrice přece jen netrpěl!“ připomenul slušně odčný mladý dělník, v jehož tváři jevil se v okamžiku tom hněvný odpor.

Zatím zvedl se stařec namáhavě bez cizí pomoci se země a rozkročiv se, dívá se vytřeštěným, skoro blbým pohledem kolem sebe. Až dosud útrpnost budící tvář jeho křiví se k odpornému, hnusnému smíchu. Nikdo si ho však více nevšímá; i výrostkové byli se obrátili a ubírají se svou cestou.

Stařec chvíli stojí, vlastně vrávoravě snaží se státi, vzpřímen, ale neodolatelná moc jej tlačí k zemi — hlava klesá k prsům, tělo se hrbí a stařec se belhá podle zdi dále.

Ubožák! Každý, kdo ho nezná, byl by pevně přesvědčen, že si přec příliš přihnul, žeť opilý... A přece není střízlivějšího dělníka v továrně nad něho... Je to starý, vetchý šašek tovární; člověk, kterému i v nejtrapnějších chvílích života nikdy nešlo než o pitomý žert. Přiblblým byl vždy; v stáří svém i v blbství zdětiněl. Domnívá se, že budí svými nemotornými pitomostmi zvláštní potěšení všem; zatím budí skoro u všech odpor a zasměje-li se někdo, směje se jen tomu, co se šaškovi šaškovitého nepodařilo.

Za svého mládí býval dosti švarný hoch. Vyučil se krejčovině, ale oženiv se, dostal několik set zlatých věnem, načež zanechav řemesla stal se dohazovačem. Dohazoval vše možné: služby, ženichy i nevěsty, domy, pole atd. Vedlo se mu dobře, ba výborně. Zachoval si slušné jměníčko. Ale bůh jej „oblažil“ neméně než šesti lehkomyslnými, hýřivými synky, kteří prodlením času prohýřili, co byl otec pracně nashromáždil.

Po smrti matčině rozběhli se do všech úhlů světa a otec zůstal osiřelým. Snažil se přec i nyní ještě vydělávati starým způsobem; ale mladší síly jej v oboru jeho předčily: pozbyl důvěry, „firma“ vůčihledě klesala až klesla úplně.

Nezbylo než chytiti se posledního — nádenničení. Přes dvacet roků už nádenničí; leč přes všechny útrapy, přes všechnu příkoři nepozbyl základního rysu své povahy: šelmovství... Tragika i komika podávají si tu ruce — člověk neví, kde první končí a druhá počíná... A nade vším vznáší se mlha — vidíš pouhé obrysy, pozoruješ tu a tam jednotlivý moment, ale celek je temný chaos a člověk, kterémuž jsme byli právě po několik okamžiků pozornost věnovali, přímo hádankou.

Za starcem záhadné povahy vyhrnulo se z dvířek továrních několik dělníků fysiognomií v celku buď méně markantních, nebo i bezvýznamných — skoro vesměs lidé, jak běžná frase dí, „tuctoví“. Žádný z nich nebudí pozornost naši v té míře, jako ti, o nichž jsme byli promluvili několik slov. A přece se klameme... Mnohý z nich zasluhuje daleko větší pozornosti než kterýkoli z těch, kteří se nám v životě svou typičností nebo jakýmikoli nápadnými vlastnostmi přímo vnucujou.

Na pohled ničím nenápadný mladík, jehož fysiognomii musili bychom studovati, abychom si ji jen na chvíli v paměť vštípili, jest jedním z nejdovednějších dělníků, vynikající na svůj stav řídkým vzděláním, neúhonností mravů, umírněnou a přece rázovitou, pevnou a mužnou povahou. Je zámečník, ale v oboru svém nikým ještě nepřekonaný. Žije v spořádaných poměrech, živě stařičkou matku a tré svých sester. Všeobecně má se za to, že v brzku stane se továrním mistrem.

Asi čtyřicetiletý, co do fysiognomie taktéž nikterak nenápadný muž v prostém, ale slušném šatě, je řemesla svého truhlář. Ubírá se právě se sklopenou hlavou klidně k domovu. Je to jeden z nejrázněјších a nejvýmluvnějších obhájců zájmův dělnictva. Zarazil dělnický spolek a zasazuje se společně se stejně smýšlejícími soudruhy ze všech sil o zlepšení stavu dělnického.

Z dělnictva továrního nedovede nikdo myšlénky své tak jasně a logicky rozpřádati jako on. I v nejprudčích, nejvášnivějších debatách nepozbyl ještě nikdy duševní rovnováhy; řeči jeho mají přesvědčující sílu, vzlet a oheň a začasto jimi posluchačstvo i uchvátil. Mezi úřednictvem není právě oblíben, a továrník dává jej pilně střežiti; za to je miláčkem dělnictva, které mu při každé příležitosti přízeň a příchylnost svou projevuje.

Jinak je to muž skromný, tichý, vzorný pracovník. Přes to nežije v poměrech urovnaných. Jeť po krk zadlužen, ačkoliv nikdo nemůže říci, že by byl kdy jen krejcaru promarnil. Nemaje žádných rodinných závazků, vede život staromládenecký, skoro asketický. Nemiluje společností a zábav nižádných; nejraději tráví prázdné chvíle o samotě nebo v užším kruhu důvěrných přátel, s kterýmiž se stýkává jen v středisku dělnictva: v besedě.

Podobně i třetí, čtvrtý a pátý dělník, jež bychom pro nenápadný zevnějšek tak snadno přehledli, zasluhuje pozornosti.

První, miláček vrchního mistra, tovární donášeč a ramenář, kterému se každý v továrně vyhýbá, jest prohnaný úlisník, nemající pranic jiného na mysli, než jak by se svému představenému zavděčil a toho neb onoho soudruha tajně o přízeň připravil.

Druhý, toliko odchlípenýma ušima poněkud nápadný mladík, má za sebou pohnutý život. Býval, ačkoliv je teprv asi pětmecitma roků stár, kolářem, vagabundem, eskamotérem a komediantem; s policií měl často již dosti vážné styky, ba byl také pro přestupky policejního řádu několikráte vězením trestán, než začal nádenničit.

Nyní jest jedním z nejpohodlnějších, nejlínějších nádenníků v továrně. Nikdo nedovede tak vzorně lelkovat jako on, aniž by jej mohl představený právem pokárati; každého dovede přímo ošáliti a oklamati. Avšak v celé továrně není snad zručnějšího, obratnějšího, vášnivějšího karbaníka nad něho. Karban, ku kterémuž byl již jakožto eskamotér konal vážná a pilná studia, jest mu vším. Při kartách dovede prosedětí celé noci tváře se vždy napilým, aby spoluhráče přiměl k hazardnosti. Za tím není při hře střízlivějšího, opatrnějšího, ba podvodnějšího kombinatora nad něho. Tak zručně fixlovat jako on dovede málo kdo; neboť až dosud nebyl při překvapujících výkonech tohoto druhu než jednou přistižen a tak nelidsky zbit, že sotva domů dolezl. Ná-

sledujícího dne, vlastně následující noci však hrál s týmiže hráči a zase fixloval; a přes to, že mu všickni koukali obezřeleji na prsty, vyhrál obelstiv své spoluhráče jako vždy jindy.

Podobně vyniká i třetí, ničím nenápadný dělník aspoň v jistém ohledu. Je to křikloun, řvoun a rváč přímo k pohledání. V továrně, na ulici, v hospodě, slovem všady a s každým se pře a hádá, snaže se soupeře svého křikem překonati. Výminečně jde nyní tiše nikoho si nevšímaje; ale jisto, že již po několika krocích k někomu se přidruží, aby s ním začal o čemkoli spor a hádku.

Kromě těchto dělníků opustilo právě továrnu ještě několik jiných, podobně ani zevnějškem, ale zároveň také ani jinak ničím nevynikajících, v pravdě tedy „tuctových lidí“, o kterýchž by i nejbystřejší pozorovatel dovedl pronésti něco závažnějšího nebo jen nápadnějšího. Jsou to vesměs ubozi lidé, žijící, vlastně živořící ode dne ke dni v duševní lethargii, přeubohá stvoření, kterýmž jsou ctnosti i přednosti rovněž tak lhostejny jako hříchy a nepravosti; lidé s části otupělí, ku všemu nebo aspoň skoro ku všemu apathičtí, živé to stroje, konající jen to, co se jim uloží, a konající vše v tupé bezmyšlénkovitosti . . .

(Dokončení.)

Rodné zemi.

Tys učila se cítit v hlubinách,
tys učila se tiše za dnů těžkých lkát,
s tvé líce pláč, neb slávy zářil nach,
    že spíše obdiv svatý,
než lítost nějakou tvůj zbouzí tklivý hled,
a víc než k polibku tvůj vyzývá nás ret.

Ni slunce lesk, ni světlo měsíce,
ni tichá, bledá, svatá záře hvězd,
ni zvučné rýmy, písní tisíce
    na rány tvoje velké
dnes nevystačí již, kdy ze sna vstáváš zas
a oko otvíráš, to oko slzných krás.

Leč na vše stačí poctivý náš čin,
ten žhavý polibek na tvoji tvář,
když vrátíme se všickni ve tvůj klín
    a z nitra tvého vssajem'
ne starou nesvornost, leč víru, lásku, vznět,
jež rostly nad tebou jak první v sněhu květ.

Arn. Farkačová.

Dítě s kozlíka.

Arabeska od *Jana Líera.*

(Dokončení.)

Usedl po blízku rodiny Liškových, kteráž byla shromážděna u svačiny. S Bertíka nespustil očí. Hošíkovi dostalo se také něčeho, několikráte vytržen mu rohlík a vrácený drobty, polity mu šatečky, vypeskován a odveden dětmi po svačině ke kuželníku.

Hugo s Celestinou a Oskarem dali se na prázdném valounu do kuželek. Bertík poslán k nim, aby stavěl. Poháněn křikem mládeže Liškových sbíral těžké kuželky, až pot mu s čílka řinul, vláčel je a stavěl neobratnýma ručkama, které zjednáváním rovnováhy kuželek lopotně se hmoždily. Batolil se přes prkno na trávník, poděšený třaskáním kulí, jimž ani vyhnouti se nemohl.

Růžek bubnoval prsty na stůl a povstával co chvilku. Jeho svítící oči zalétaly od Bertíka k Liškovým. Páni se smáli.

Růžek chtěl jim cosi říci a nechal toho konečně. Vzchopiv se, zašel si k plotu, skrze jehož otvory několik výrostků do zahrady nazíralo.

„Pojď sem,“ oslovil jednoho zhurta, „utíkej!“ Výrostek oběhl zahradu a přiklusal k Růžkovi.

„Vidíš tam to dítě u kuželek? Ano? Dobrá. Řekni mu, aby šlo stranou a stav sám. Tu máš od stavění. Poskoč si, už abys tam byl. A dej mi na dítě pozor!“ velel výrostkovi.

Osvobozený Bertík postavil se opodál, složil ručky na zádech a přihlížel do soumraku.

Dále neměl již Růžek velké příčiny k zakročení. Za tmy dovezl rodinu Liškových opětně do Prahy, dřímajícího Bertíka na klíně.

Otřev si kníry, vtiskl na líc dítěte uctivý polibek. „Dobrou noc, robátko.“

Odevzdal jej v průjezdě panu Liškovi.

„Račte odpustiti, milostivý pane, že jsem tak smělý,“ řekl mu. „Čí to je dítě?“

„Cizí sirotek, přijali jsme ho z útrpnosti — —“

„Nešťastný hoch. Celý můj nebožtík Jiřík, milostivý pane. Kdybych nevěděl, že leží na Volšanech, dal bych svou hlavu za to, že — —“

„Hehehe! Nu děti jsou děti. Bývají si podobny. Ale, — abychom nezamluvili, co vám chci říci: Pozejtří, v neděli, pojedeme do Stromovky. Dostavte se ve dvě hodiny.“

Růžek pozdržel se na pivě, popíjel rozkaceně a naposledy vyštval z hostince člověka, u kterého marně dceruška žebronila, aby šel s ní domů.

„Hajdy za ní! Držte se jí a děkujte všem svatým, že se jí můžete uchytiti. Kdyby nebylo dítěte, aby vás vytrhlo z ničemnosti, nedovedl bych to ani já s dvěma páry,“ dával mu na cestu ponaučení.

V neděli prohlížel Růžek stále oblohu a mlhavý obzor. Prve než zabočil k Liškovým, zastavil se doma pro gumový plášť.

Na kozlíku spřátelil se s Bertíkem v čiperném rozhovoru.

„Vraťte se," odbýval fiakristu pan Liška na stanovišti povozů ve Stromovce. „Zpátky pojedeme po dráze."

„Bude pršet, jemnostpane."

„Kdy pak?" posmíval se pán.

„Počkám raději."

„Nic nepočkáte!" rozzlobil se Liška. „Já vás nechci a platit nebudu. Jeďte, jeďte — jeďte si s pánem bohem domů."

Neuběhla ani hodina a nad cimbuřím bubenečského zámku objevil se zlacený okraj černého mraku; korunami kaštanů zavířil vítr a hezky blízko ozvalo se hřímání.

Nastal útěk pod verandu, do budovy, shon povozů. Fiakr č. 287. odbyl v minutě padesát rodin, které žebronily, poroučely, přeplácely. Popojel prchajícím davem co nejdále mohl, a mávnul kloboukem stranou ke křičící, vadící se rodině Liškově.

Pan Liška byl velice povděčen a Růžek neméně. Zabalil si Bertíka pečlivě do gumového pláště, sevřel v náručí, udělal mu nad obličejem stříšku, pod níž jen chrpové oči hošíkovy svítily, a úprkem hnal ku Praze počínajícím lijákem, úprkem ulicemi, až nejhorší bouřku přece předhonil.

Za to si zapsal strážník jeho číslo do knížky a Růžek platil pokutu. Se smíchem ji vysázel na stůl.

Býval nyní častěji roztržit a přijímal na svém místě návštěvy švakrové s menší rozpustilostí; ba někdy zamyšleně za ní hledíval.

„Ale Ferdík jí valně radosti neudělá," znělo přes Růžka s kozlíka fiakru č. 419. k povozu č. 356.

„Tak!" přisvědčoval zadní soused Růžkův. „Se ženskými musíme se buď pokoušeti anebo bez caviků milovati. Jinak si je odradíme. Prvějšího Růžek zanechal, k druhému se nemá."

„A chuděrka švakrová teď neví, na čem je. Ferda káže z čista jasna při pivě dost, ale aby sám dokázal, že ne po slovech, nýbrž po skutcích — —"

„A vás nejvíce pálí, že sami o ničem nevíte," ozval se Růžek, kromě svého zvyku jaksi podrážděně. „Hádejte dále, lámejte si hlavu! Abych vám dal ještě více louskati, vyvedu něco a napovím vám první slovo té historky: Odpoledne se zde neuvidíme. Zahraju si na pána a vyrazím si na výlet se — švakrovou."

Švihl do koní a zmizel. Růžkova hospodyně, mladá, sličná vdova po jeho bratrovi, byla odpoledne v pochybnostech o tom, jak svět se točí. Spatřilať se cestou k Chuchli na polštářích Růžkova kočáru, vystrojená po jeho přání svátečně. Růžek sám nasadil si na hlavu hedvábný klobouk a opatřil svůj límec červeným nákrčníkem, daleko svítícím, na obě strany široko se rozletujícím; tak činíval jen o zvláštních příležitostech a vzácnou výminkou.

Sešla se s ním před dvěma lety. Po rozvedení od ženy nenechali si jej pro nepořádnost nikde dlouho na bytě. Švakrová, právě ovdovělá, v nedostatku, nabídla se mu za hospodyni a on ji přijal. Nevídala jej po celé dny. Časně z rána odcházíval, pozdě v noci se vracel a kdyby se s ním byla nesetkala, nosíc mu oběd, nebyli by si za dne ani do očí pohlédli. Neodporovala, když lidé tvrdívali, že se jí Růžek líbí, ač on sám věru žádné příčiny k tomu nezavdával.

„Gabrielo, byla jste s mým bratrem spokojena?" obrátil se pojednou Ferdinand k své švakrové. Byli nedaleko před Malou Chuchlí a dosud Růžek ani nešpetl mimo zvolání na koně.

„Byla," dala v odpověď.

„A nehněvala byste se tedy, kdyby o vás někdo znovu stál?" ptal se Růžek opět za chvíli.

„Nu, — jak který by byl," mínila po krátkém rozmýšlení Gabriela.

„Jaký!" prohodil Růžek. „Takový, jaký jest. Člověka nesnadno přeměniti, je-li v letech a stal-li se mu mnohý zvyk, třeba divoký, druhou přirozeností. Ostatně se mnoho poddá — jak soudíte?"

„Inu ovšem; pomůže-li láska, sneseme leccos rádi a překonáme sebe i jiné snadno."

„Ba že. Víte, já bych byl také jinaký, kdyby —! Ale my, já s první ženou nehodili jsme se k sobě. Tichá, z míry dobrá duše, avšak pro mne příliš pořádná, nedůtklivá, plačtivá. Na mou lehkou krev bylo její žadonění a kárání olej do ohně. Ještě by všechno bylo se změnilo, kdyby mi byl Jiřík zůstal. S ním jsem pochoval svého strážného anděla, zdivočil jsem ze zármutku ještě hůře. Měl jsem hocha k smrti rád a nyní bych dal celý svět za něho, za takové zlaté dítě — —"

Růžek se zakuckal a přejel si dlaní tváře, ač nebyl žádný prach.

V Chuchli se posilnili, dalť Růžek vystrojiti hostinu. Nestála sice ani zlatý, ale hody bývají všeliké. Pak si podali ruce a Růžek vedl svou švakrovou na procházku. Zvedla si vlečku svých svátečních šatů a vyšlapovala si vesele podle švarného fiakristy; ba hopkovala téměř. Slušelo jí všechno jako ulité, velmi dobře, a člověk s ní hanby nedošel. Růžek přesvědčil se o tom zkumným okem. Položil své švakrové ruku kolem pasu.

Na úzkých křivolakých stezkách lázeňského háje nebylo živé duše, v křoví ticho a nad hlavami šuměly jim stromy lehkým větérkem.

Nemluvili ničeho; byli jen zardělí a když se oči jejich setkaly, usmáli se v rozpacích, jaké způsobuje zjevná, byť i nepřiznaná jistota.

„Nu, abychom tak mnoho řečí nenadělali," spustil z čista jasna Růžek, „povím vám něco zkrátka. Jindy nebývám o slovo v úzkých, leč dnes mám nějak jazyk jako prkno. Chci vám říci, že byste se mi líbila."

Gabriela sklopila oči a neodpovídala.

„A kdybyste mne mohla vystáti," pokračoval Růžek, uchopiv ji za ruce, „byli bychom jedné mysli. Dále už bychom se domluvili, — že?"

Skončil poněkud tvrdě, jako by se nerad zpovídal z choulostivé slabosti.

„Kdybyste měl pro mne oči, mohl jste již dávno viděti, jak velice jsem vám dobrá, Ferdíčku," žalovala Gabriela.

„Věděl jsem, milenko, a zdráhal jsem se, poněvadž se znám. Dal jsem i tobě čas na rozmyšlenou, abys mohla mne seznati a rozvážiti," hovořil Růžek, přivinuv švakrovou k svým dmoucím se prsům.

Nyní přestává rozvažování na dobro. Objati, vyměňujíce chvílemi polibek, tulíce se k sobě, zanikali hloub

a hloub v houštinu, provázeni jen cvrlikáním pokukujících ptáčat, šelestem listí, němými, shovívavými svědky tisíceré lásky.

Uvelebili se na mýtině, ohraženi hustou křovinou; rozjařením planuly jim líce a sálaly polibky již pršící.

„Poshov," bránil Růžek, ohlížeje se ještě kolem. „Neměl bych pokoje, pokud by mi zalehal v uši takový nářek. Nespozorovala jsi posud nic?"

Gabriela naslouchala.

Blízko, jako nad nimi, ozýval se usedavý dětský pláč, unavením již tlumený.

„Rozmazlené děcko nějakého výletníka," podotkla nedbale Gabriela.

Růžek usedl opět vedle ní a zavrtěv hlavou, vyskočil hned zase.

„Ne. Spíše ztracené dítě. Zůstaň zde, podívám se sám."

Dal se křovím po hlase vzhůru.

Vysoko na stráni, blíže samého kostelíka svatojanského zočil dítě v pláči, sedící na zemi, ručkama křečovitě v klíně hrající.

„Bertíku! Co pak tě šidí, mé drahé dítě!?" zvolal Růžek, klekaje vedle děcka a utíraje mu oči slzami zalité.

Štkáním nemohl hošík ani promluviti. Růžek pohlédl stranou po vyjeveném zraku dítěte a spatřil teprv, že jest za nožku na šňůře přivázáno. Opodál stála hračka, malé mosazné dělo. Hošík se patrně ze strachu od něho odsouvl, pokud šňůra stačila a klička zařízla se mu do nožky, způsobivši kolem kotníku oteklinu.

Růžek vzal Bertíka v náručí, kopl do hračky, až odlétla a řinčíc, daleko do roští se zakutálela.

Těšil hocha jak uměl, líbal mu prstíky a hladil skráně, stoupaje s ním opatrně dolů. Posadil jej Gabriele na klín, chytal mu brouky, snášel květiny, dělal všemožné tatrmany, pokud se hošík poněkud neutišil. Konečně zvěděli z nesouvislých obžalob Bertíkových, že jej Hugo přivázal a zůstavil o samotě, poručiv mu, aby dal pozor na parník od Prahy přijíždějící a pak aby vypálil z hračky, jež byla dítěti postrachem.

„Tvoje matka by kluka zabila a já bych mu vypráskal, Bertíku. Nu mlč, mlč, utři si oči a neboj se ničeho. Mladý pan Liška nezkřiví ti už ani vlásku. Já tomu nedopustím. Chceš jíti ke mně, hošíku? Koukej, zde máš tetičku, já jsem tvůj strýček, budeme tě strojiti, zpívati a stláti tobě — —"

„Snad byste nechtěl — —?" užasla Gabriela.

„Chci!" rozkřikl se Růžek, pustiv uzdu svému zdržovanému hněvu. „Já bych si neprominul osud děcka, kdyby zůstalo v těch katanských rukou. Což narodilo se, aby je pro nic za nic utýrali? Což koupili si nešťastného sirotka jako jehně, mladým dravcům na roztrhání? Vzali prý si jej z útrpnosti!! Ne hochu, ty již touto útrpností zkoušeti nebudeš. Bertíku, jsi nepochybně synem nějakého chudáka a právě proto, já sám chudák, nedopustím, aby tě páni za neštěstí tvých rodičů umučili. Jsi můj synek, — jako bych měl Jiříka."

„Byl bych se dnes bezmála z hlouposti připontal ku Gabriele," broukl stranou, zapřahaje. „A vezmu si ji přec, ale z rozumu, aby měl hoch matku."

Rodina Liškových byla po návratu z výletu při chuti a pan chef závodu i rodiny nebyl obzvláště potěšen, když ho volali z jídelny. Vzal si husí stehénko s sebou.

„Hleďme, — Ferdinand! — Co pak vás k nám vede, o deváté?"

„Promluvil bych rád, milostivý pane, s vámi o Bertíkovi — "

„Pozdě, brachu, pozdě. Nevím co bych vám řekl o nezbedovi. Pomyslete si: Béřeme ho všude na procházky a do společnosti, chováme jej jako svého, byli jsme dnes v Chuchli s ním a kluk — víte, co vyvedl!? Zatoulal se, utekl nám! Volali jsme, hledali, všechno marně. Tak pochodíte s dobročiněním! Starosti, vydání, zodpovídání a na konec nevděk!"

Pan Liška nezapomněl při svém stesku na obírání husího stehénka.

„Bertíka jsem nalezl, milostivý pane."

„Jděte k šípku!" podivil se pan Liška. „Vy? Jak?" „Žofi — Žofi —" volal na paní do pokoje, pootevřev dveře. „Bertík je nalezen! — Kde ho máte? Přivedl jste mi ho? Vzal jste hned rákosku s sebou?"

„Chtěl jsem právě prositi, abych byl sproštěn povinnosti, vrátiti vám ho."

„Nerozumím."

„Mám v úmyslu, podržeti si chlapce."

„Holenku, vy nejste dobře při smyslech. Dopřál bych vám rád potěšení s nezbedníkem, ale — vzal jsem si jej sám na opatrování, jsem zaň zodpovědným."

„Milostivý pane, račte použíti: Máte dost svých dětí pro žalost i pro radost, hoch je vám cizí, nač byste se s ním piplal. Já jsem sám, ožením se a budu míti hned na počátek dítě pro potěšení. Hoch jest jako by mému Jiříkovi z oka vypadl a octne se v dobrých rukou. Dopřejte mi ho."

„Nemohu, příteli, nemohu. Máte sice pravdu, s chlapcem je kříž a bude teprv ukrutný. Ale nějaký užitek z něho přece kyne. Naše děti potřebují němčiny jako soli a přiučí se od Bertíka snadno. Hoch mluví roztomile vídeňským nářečím a Celestina už papouškuje po něm. Je Vídeňák, sirotek od požáru divadla na Ringu. Přišli jsme k němu, jako slepé kuře k zrnu. Sklepník z hotelu, v kterém jsme bydleli, uhořel v divadle a jeho ženu přinesli v posledním tažení. Porouchala se pádem v prsou, byla úplně při smyslech a kolem ní čtyři děti! Myslil jsem, že se ve své poslední chvíli ještě zblázní. Tiskla plačící robátka k sobě, držela se jich vší silou prchajícího života, šílenými tužbami a modlitbami svého srdce a smrt rvala jí duši z těla."

„Tak, tak, milostivý pane. Matce není snadno utéci od sirotků. Mučennice. Vyrovná se každé svaté."

Růžek si utřel oči.

„Budiž. Ale prosím: Nač chodí taková osoba do divadla? Proč se takoví lidé vdávají, nemají-li, co by dětem zanechali? Ferdinande, prohodil jste cosi o ženění. Nechte toho, radím vám dobře. Co na mně jest, zakázal bych každému chuďasovi sňatek —"

„Nemlume o tom, milostivý pane," ozval se zhurta Růžek. „Po mém hloupém rozumu nejsou radosti manželství a z dětí pouze pro ty, kdo náhodou více mají. Neračte se horšiti, víte, že u mne platí vždy co na srdci také na jazyku".

„Pro mne,“ odfoukl si pan Liška. „Jezdíte dobře a po jiném mi nic není. Ale abych dopověděl: Žena umřela ještě v noci, lidé si děti rozebrali, my jsme se v tom křiku a pláči ustrnuli nad Bertíkem, — to víte, člověk také není ze dřeva! Pak nám jej magistrát vídeňský formálně odevzdal, — formálně, rozumíte, a proto —“

„Pane, já vám dítě nevrátím.“

„Ale, člověče, vždyť slyšíte, že není moje! Musím z něho skládati účet“

„Uvážu se také v tento úkol. Já dítě nedám a na tom setrvám. Když bude nejhůř, předložím slavnému úřadu důvody.“

„Důvody? Jaké?!“

„Snad že pan Ferdinand může mu poskytnouti lepší vychování!“ přihlásila se ostře paní Lišková, přivábená křikem manželovým.

„Alespoň jej poctivě k něčemu dochovám, paničko. U vás by jej ale pochovali. Vaše děti nejsou k tomu, aby se na nich zkoušelo, kdy při týrání podlehnou psotníku, a naše děti, děti chudých, rovněž ne.“

„Pro chlapecký žert nebude zle!“

„Dnešní žert vašeho chlapce, paní Lišková, a váš posměšek k němu, dostačí mně a každému úplně za důvod, aby vám hoch byl vzat.“

„Pojďte dále, Ferdinande,“ volal pan Liška z pokoje, do něhož byl zatím odběhl. „Onehdy se mi namátly do rukou hostinské účty a cenníky z Vídně, — při nich budou také průkazy Bertíkovy. Počkejte, přesvědčím vás, že za něho ručím, — zde, — ne, — co pak je nenaleznu, — nevím ani, jak se hoch vlastně jmenuje, neměl jsem posud kdy, abych si byl jeho papíry pročetl, — nu, což je kozel vzal? Všechno leží tak, jak jsem z Vídně odvezl — aha — tu: Marie Dornová, choť sklepníka, — devětadvacet let stará, evangelického vyznání — rozená Zemanová, — kde pak je o hochovi řeč? Ach — zde: Vojtěch Ferdinand, — a hleďme, on nebyl z jejího manželství s Dornem! Vojtěch Ferdinand — Růžek —“

Dále nedočetl.

Fiakrista vyškubl mu papír z ruky, klesl s ním na pohovku a chvěje se, jako by jím zimnice lomcovala, pročítal vytřeštěným zrakem řádky.

„Můj syn,“ zasténal jedva srozumitelně. „Narozen půl roku po našem rozvedení, — pak teprv se ubohá Marie podruhé vdala! — Ano, rozpomínám se: Vyhnal jsem ji s dítětem pod srdcem, s mým dítětem, a dnes jsem je nalezl. Bertíku! Sirotku mé zmučené Marie!“

Doletěl k němu, klekl u postýlky děcka, zlíbal je a smáčel slzami od hlavy k patě, svíral je s vášnivou něžností v náručí a tančil s ním po světnici jako ztřeštěný — — —

V brzku si Gabriela na hocha stýskala. Byl ho plný dům, ráno byl první vzhůru, večer vydováděl s otcem do poslední chvíle a nebylo proň svého slova slyšeti. Všechno chtěl, na žádné okřiknutí neposlechl, stále byl v cestě a na překážku.

Růžek vyložil své švakrové mírně, jak s dětmi třeba zacházeti, poradil jí, aby si hocha více všímala, pojednala s ním jako se sobě rovným, v kterémž způsobu si dá dítě všechno říci a vymluviti, nežádal od ní oběd ani v čas, ani nejlepší a podobné. Někdy se proto také povadili a Růžek se kabonil; vůbec netvářil se již nikterak zamilovaně a od chuchelského, Bertíkem zmařeného pokusu něžnosti neměl se k zvláštním laskavostem.

Za krátko se ovšem něco pozměnilo. Bertík býval tišší, spal mnoho a Růžek se naň mrzel. Nechť spěchal jak chtěl domů, vždycky zastal hošíka již spícího a ráno se nedočkal jeho probuzení. Setkal-li se s ním někdy ve dne, nebýval hošík k ničemu, jako bezduchý.

„Nechte ho!“ napomínala švakrová, když jedenkráte prchlý Růžek hocha mermomocí chtěl zbuditi. „Přejte mu spaní, dětem je zdravé.“

„Takové nemůže býti. Chlapec je jako vyměněn, něco mu schází.“

„Nic, pranic mu není. Jest teprve nyní ve své míře, jak se na dítě sluší. U Liškových byl štván z kouta do kouta, byl stále ve vyjevení a strachu, musil býti jako ještěrka. U nás má pokoj, nabyl klidu, chutná mu, spí dobře —“

Růžek vrtěl hlavou.

„Buďte rád. Seďněte si, pohovořme si, vždyť posud pro Bertíka nebylo možno s vámi promluviti. Měl vždy první slovo a vy druhé, zase s ním. Což vám takový tichý večer vždy bude proti mysli?“

Růžek si sedl a vložil hlavu do dlaní Za chvilku vzchopil se znova. Zočilť Bertíkovy hračky z poslední doby. Byly celé, kdežto jindy nevytrvaly ani čtyřiadvacet hodin.

„Eh, tak mne nic netěší,“ utrhl se a vzav klobouk, odešel.

Příští večer opět, a opět. Vracel se jako před časem pozdě domů a zastavoval se zamyšlen u postýlky Bertíkovy.

Kdysi přistihla jej Gabriela měkčího a přístupnějšího. Sedli si a tichý večer nebyl mu proti mysli. Smluvili se klidně, rozšafně o svatbu a švakrová odjela ku svým příbuzným, aby opatřila všeliké věci k svatbě potřebné.

Bertík zatím dán k opatrování sousedce; neměla s ním mnoho práce, bralť jej Růžek na kozlík, jezdil s ním a vyjel si také s hošíkem schválně do Kunratic. Otec byl blažen z dítěte, s něhož spadla všechna ospalost a zmalátnělost. Honil motýlky daleko do žita, zkoušel se ve vyvracení nejvyšších jedlí, každý kamínek na cestě mu překážel. Růžek musil mu skákati přes příkopy, metati kozelce a tropiti s ním o závod.

Gabriela se vrátila a Bertík jako očarován zase spal, zase byl přes den zmalátnělý a k ničemu.

Některý den vezl Růžek proslulého dětského lékaře. Nepřijal od něho zaplacení.

„Až se vrátíte z visity, pane doktore.“

Lékař odbyv si dlouhou návštěvu u nemocného, zastal dole Růžka, přecházejícího netrpělivě kolem vrat.

„Ráčíte býti pan doktor Salaba, milostivý pane?“

„Ten jsem. Co si přejete?“

„Radu, pane doktore, za dovežení. Mám hocha —“

Růžek vypravoval široce a skákavě o Bertíkovi.

Lékař vyptal se vlídně na málo, co z mnohého povídání Růžkova nezvěděl, a zejména pídil se po tom, jakou má chlapec stravu a jak bývá uspáván.

„Podíváme se naň,“ končil.

„Kdybyste byl tak dobrotiv,“ rozradoval se Růžek.

„Musím, příteli. Nemocné dítě třeba prohlédnouti,“ usmál se lékař.

„A právě nyní. Je poledne, hoch zase leží v tom svém ošklivém, těžkém spánku, švakrová odešla s obě-

dem na své stanoviště, — — pane doktore, je-li vám možno!?“

„Nu, — mám sice ještě některé pilné návštěvy —“

„Budu vás voziti celičký den, jenom když —“

„Jeďme.“

Růžek ujížděl jako drak. K bytu měl druhý klíč, potřebný, aby noční dobou Gabrielu nerušil.

Lékař prohlédl pozorně dítě a vyptával se znovu naléhavě na jeho stravu a nápoje.

„Hochovi není pranic, kromě toho, že jest zpit.“

„Jak? — Pane doktore, — zpit?“ ulekl se Růžek.

„Nebo zmámen, — něco podobného. Všechny příznaky svědčí určitě o narkose.“

Růžek se zachvěl a oči jeho zaplály žárem zlověstného hněvu.

Lékař nepřijal peněz a ubezpečiv Růžka, že opíjení dětí mívá v zápětí zblbnutí a horší psychopathické následky, odešel do blízkého domu.

Růžek zavřel byt, vyskočil na kozlík a švihl do koní, až se vzepjaly a letěly bleskem na Václavské náměstí.

Zdaleka bylo viděti Gabrielu, sedící s košem mezi povozníky, smějící se, laškující.

Fiakr č. 287. přiletěl k ní jako hrom.

„Gabrielo, sedni si, vrátíme se domů,“ vzkřikl na ni Růžek.

Obrátiv potom, hnal opět úprkem zpátky.

Vytrhl před švakrovou dvířka a sevřev její rámě železnou pěstí, nemluvě, nevšímaje si jejího vzpírání a křiku, vedl ji k lůžku Bertíkovu.

„Vzbuď mi dítě!“ zasípěl na ni. „Ty jediná víš, proč a jak spí. Vzbuď mi je!!“

„Ferdinande, pusť mne, vzpamatuj se, ty třeštíš —“

„Nelži, zlořečená! Tys pominula se smysly, ty mi otravuješ dítě den co den! — Čím, mluv, čím!?“

„Ferdáčku, měj jenom rozum,“ škemrala chvějící se Gabriela, „vždyť se dětem všady dává pro lepší spaní, — trošku, malinko odvaru z makovic —“

„A proč mi dítě zabíjíš?!“

„Pro tebe, Ferdinande. Nevíš ani, jak tě mám ráda a tys mne pro Bertíka ani neviděl, ani na mne nepromluvil, nezažertoval se mnou. Musila jsem se před ním ukliditi, když jsi přišel domů, žárlila jsem naň a domýšlela se, že ke mně snad budeš pozornější, když dítě bude spáti.“

Růžek ji pustil. Sklonil se k Bertíkovi a probudil ho vášnivými polibky a objímáním.

Hošík vida otce rozechvěného, znaje již výraz hněvu na jeho líci, objal malýma, teplýma ručkama jeho šíji, vsouvl se mu na klín a zíral naň prosebně ze svých velkých modrých očí. „Nehněvej se, tatínku, Bertík bude hodný,“ šeptal mu lichotivě, schouliv se v jeho náručí.

Růžek se dal do pláče. Bylo po bouři.

Gabriela se vytratila. V kuchyni na kufru zastal ji za hodinu Růžek, vedoucí si chlapce.

„Švakrová, můj syn nesmí zůstati ani na okamžik s vámi sám. Měla jste věděti, že jest mým jediným štěstím; z něho nedám ani zblo za rozkoš se sobeckou ženštinou, která se na mne dere, aby mi na prsou zadusila nevinnou dětskou dušinku. Odvedu si ho. Vrátím se večer a doufám, že do té doby budete míti dosti času, abyste se připravila a vydala na cestu do svého domova.“

„Ferdinande!“ dala se Gabriela do pláče.

„Rozejděme se v míru,“ radil Růžek, přemáhaje se. „Střežte se mne! Nevím co by se stalo, kdybych na dítěti spozoroval stopu následků vašeho otravování — —! Už abyste mi byla s očí!“

Na zítří leskl se krásný fiakr č. 287 na návsi malé osady v okolí Kolína, a v chalupě Zemanových měli návštěvu z Prahy.

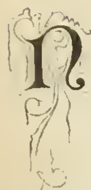
Z rodičů rozvedené nebožky ženy Růžkovy žila pouze stará Zemanka, s níž byl Růžek od rozvodu s Marií na štíru. Nalezl u ní tři děti Dornovy, z druhého manželství Mariina, kterýmž vedlo se podobně jako Bertíkovi.

Zdržel se několik dní a odvezl si pak všechny do Prahy. V poslední chvíli rozmýšlela se ještě Zemanka jedva usmířená. Byltě ji Růžek urazil. Nakazoval jí tolik šetrnosti k vnukům, zejména k Bertíkovi, že se podobalo, jako by ani rozmazlující babičce nevěřil. — —

Čtrnáct dní teprv jest Bertík pod ochranou babičky a už s ním zase všichni diblíci hrají; šestkrát za den utíká k tatínkovi na kozlík.

Právo politické v století XVII.

Ze studií *Ad. Francka.*

Nové theorie na poli ethiky musí vždy přemáhati daleko větší obtíže nežli výsledky badání vědeckého v oborech ostatních. Tyto budí dosti často značný odpor v obecenstvu: musí přemáhati rozličné předsudky a názory starší, které jim odporují, nicméně však konečně vítězí a opanují bojiště docela. Ony však naopak trvají často celé věky. každý den jako by jejich pravdivost znova dotvrzoval, a přece nalézají vždy dosti mocných protivníků, a často po dlouhé době musí zvláštní apologie hájiti jejich existenci.

Tuto okolnost vysvětlíme si, považíme-li, že naše názory o světě fysickém, ať jsou již jakékoliv, pravé či nepravé, nejsou jak by se řeklo názvem scholastickým, leč pouhé akcidence našeho života, čili věci vedlejší, nahodilé, jež příčina zevnější vyvolala a jiná podobná příčina může zničiti. Nechť se země točí okolo slunce, či slunce okolo země; nechť jest světlo zvláštní těleso, anebo jen účinek chvějícího se etheru, to je vše jedno: čím jsme, tím zůstaneme, ať je tomu jakkoliv, naše vášně, naše interessy, naše zvyky neutrpí tím praničeho. Jinak ovšem děje se, změníme-li svoje názory v ohledu morálním.

Tyto ideje provázely nás celým životem a jsou jaksi částí naší existence. Často jsou dědictvím, které jsme přijali po svých rodičích zároveň s životem; někdy zase zrodily se bezprostředně z naší vlastní individuality, jsou dílem naší povahy, našeho zvláštního života myšlenkového. Nemůžeme je jen tak odhoditi a přijati názory jiné, aniž

lze tak snadno je měniti, neboť často otřásli bychom celou svojí existencí, musili bychom zreformovati celý způsob svého cítění i jednání, musili bychom vyhlásiti boj sobě samým.

Kdykoliv nové názory dotknou se běžného řádu společenského, hrozí obyčejně našemu postavení, naší autoritě, našim výsadám, našim nejdražším tradicím; bojujíce proti nim, máme za to, že bojujeme ve prospěch všeobecný a bojujeme tím slepěji a bezohledněji. Snad každý zlořád, snad každé bezpráví, jež právo odstranilo, jež odsoudilo zákonodárství zrovna jako veřejné mínění, na příklad otroctví, feudalita, poddanství, právo prvorozeného, tyto všecky nesrovnalosti nalézají až posud horlivých zastanců: ale kdo to je? Ti, kteří z toho bezpráví měli prospěch a kteří jsou tak naivní, že vyhlašují za křivdu a bezpráví to, když vyrvána byla utlačovatelům z rukou moc, které zneužívali.

Něco podobného pozorujeme na počátku století sedmnáctého, dříve nežli o životě veřejném začalo se psáti se stanoviska vědeckého a čistě moderního. Politické a myšlénkové boje ve středověku i renaissanci založily moderní společnost, totiž společnost světskou, souverenní, nezávislou, která leda ve věcech víry nebo svědomí se týkajících podrobuje se moci duchovní, jinak však pouze na základě rozumu a práva přirozeného stanoví si sama zákony a instituce, jimiž se spravovati hodlá. Tento nový, netušený zjev obrátil na se ihned pozornost dvou slavných mužů, ne stejně geniálních, kteří patříce svými názory věku střednímu, svým životem pak nejvíce století šestnáctému, stojí na prahu století sedmnáctého jako přísní mstitelé uražené minulosti. Je to Mariana a Suarès.

Suarès stal se slavným svým směrem encyklopedickým a svým nesmírným vzděláním, ale tyto obě vlastnosti nedají nám o něm dostatečný pojem. Suarès jest postava zvláštní, kterou třeba studovati až do detailu; je to duch velice bystrý, který v historii přirozeného práva měl důležitou byť i zcela zvláštní úlohu. Suarès není nepřítelem oněch theorií, jež Řehoř VII. prakticky prováděl a jež mnohem později Tomáš Akvinský tak slavně hájil; on zastává podobně jejich nejsmělejší these, dovolává se nejmocnějších autorit a užívá veškerých zbraní dialektiky; ale znenáhla s neobyčenou obratností, skoro chytrostí, zničí vše, co v jejich prospěch vystavěl, znova o nich přemýšlí, rozeznává, omezuje, až všecky ony theorie rozplynou se v niveč. Nebojme se, že tento muž autority a tradice odepře společnosti všecka práva a že i pouhé jméno svobody bude mu hrůzou. Nikoliv, on učí, že souverenním jest národ, že veškerá moc politická založena byla z jeho vůle a že může opět změněna býti týmž způsobem. Ano, jde dále: on odporučuje docela zřejmě zavraždění tyranna a v některých případech i legitimního krále. Ale proč? Jenom proto, aby snížil veškerou světskou moc, ukazuje k jejím vlastnostem i jejímu původu, aby cítila, kterak její trvání jest neustále ohroženo; vedle ní pak ukazuje nám autoritu stálou, všeobecnou, božskou, která přežije všecky moci světa a jejíž radě a soudu národové ve svých domácích sporech a zápasech měli by se vždycky podrobovati.

Mariana neřekl o nic více nežli Suarès a mnozí jiní, jichž jméno vyslovuje se s úctou, kdežto jméno jeho provází hanba. Parlament pařížský se nemýlil, neboť odsoudil oba dva, jednoho roku 1619 pro jeho knihu o králi (De rege et regis institutione); druhého roku 1614 za jeho pamflet, asi tisíc foliových stránek čítající, namířený proti Jakubu I., králi anglickému (Defensio fidei catholicae contra anglicanae sectae errores). Ale Mariana odnesl to za všecky a to pro tu dvojí příčinu, poněvadž jeho kniha jest přístupnější velikému obecenstvu a vyšla ve zlou chvíli, totiž mezi zavražděním Jindřicha III a IV. A také by si ho nebyli všimli, kdyby neměl na svědomí nic jiného, nežli tu slavnou apologii kralovraždy, proti níž horlili jeho současníci i potomstvo. On však zastává ještě jiné doktriny, které jsou pro historika a filosofa ještě zajímavější. Může totiž vším právem považován býti za předchůdce Hobbese a Rousseaua, neboť nevšímaje si bible a tradice náboženské učí jako ti oba, že člověk bloudil nejprve v lesích zrovna jako divá zvěř: „Solivagi initio homines, incertis sedibus, ferrarum ritu pererrabant.“ Tak začíná jeho slavné dílo. Soudí, zrovna jako Hobbes, že tento přirozený stav byl neustálým bojem, že člověk viděl v člověku jenom nepřítele, a zrovna jako Rousseau tvrdí, že stát vznikl pouhou smlouvou za všeobecného se dohodnutí. Tyto názory jsou ovšem historicky zajímavé; mimo to pak třeba připomenout, že některé z těchto idejí, které se obyčejně připisují rozumu a filosofii, a které se považují za výmysl filosofů v století osmnáctém, již dříve učeny a šířeny byly od samých theologů. Tím ovšem se na celé věci ničeho nemění.

Vedle obou jesuitů Mariany a Suarèsa, neváhám, ačkoliv žil mnohem později, jmenovati právníka anglického, protestanta Seldena. Pouze nestranný rozbor jeho hlavních děl může nám dáti nějaký pojem o tom, jaké místo má v dějinách práva přirozeného a jak působil jakožto publicista i právník. Zrovna jako jeho předchůdci on neupírá základy práva přirozeného, ale jeho podivná fantasie a vzdělání trochu konfusní odvozují z těchto základů theorie někdy velice podivné. Tak na příklad vyhražuje své vlasti vládu nad mořem, jakožto právo od boha, a zásada, že moře jest svobodné, není podle něho pouze nebezpečným bludem, nýbrž hotovým rouháním.

Tyto tři osobnosti mají něco společného a sice to, že chtějí vzkřísiti minulost dávno již přemoženou. Jiní zase skládají svoje naděje v budoucnost, kterou si zbudovali ze svých chimer. První z těchto jest neapolský mnich, Tomáš Campanella, pravý to předchůdce Saint-Simonistů, který chce zříditi společnost jako klášter a založiti jakousi filosofickou bohovládu, kde dogma splývá s rozumem, kněz s úředníkem, kde náboženský obřad a ukájení a plnění různých potřeb a interesů lidských jest jedno a totéž. Druhý jest Harrington, autor díla „Oceana“, který pronásledován i ve svých chimerách obyčeji a názory své vlasti, a zásadami vlády britanské, sní o volitelnosti veškerých úřadů, o všeobecné rovnováze a rovnosti, o svobodě a zároveň zákoně agrarním, o jakési aristokratii rodem a zároveň o institucích tak demokratických, jaké si jen mysliti možná.

Mezi těmito stranami sobě odpornými sotva si jich všímajíc mezi utopisty a slabými křísiteli minulosti, pravá věda přirozeného práva kráčí svou cestou, podmaní si všecky zdravé hlavy, lidi praktické, diplomaty a státníky, zrovna jako pouhé myslitele. Založil ji či spíše obnovil Hugo Grotius; naproti minulosti zachoval se se stejnou

volností jako pietou; dvojí světlo filosofie a historie, svědomí a minulost, podporovalo její rozvoj a dlouhá řada učenců pracovala na základech Grotiem položených. Jedni, jako Puffendorf, Cumberland a zvláště Leibnitz, hledí tuto novou vědu ustáliti a upevniti v jejich principech i její methodě, snažíce se rozšířiti její program, applikovati ji na případy nejrůznější a natáhnouti co možná řetěz jejích výsledků. Jiní, jako Christian Thomasius, žák Puffendorfův, a později v století osmnáctém Vattel, žák Leibnitzův a Wolfův, Burlamaqui, jehož inspiroval přímo Grotius, hledí ji pouze učiniti přístupnější, uvésti ji do světa a do škol. Jiní konečně, jako Domat, pozorovali její poměr k celé soustavě zákonodárství civilního nebo římského práva. Z těchto studií vzniklo ono nesmrtelné dílo: „Lois civiles dans leur ordre naturel.“ Jansenista Domat, přítel Pascalův, může vším právem slouti: „zastancem rozumu v právnictví“.

Tato revoluce nedála se ovšem beze všeho odporu; apologie práva vzbudí vždy apologii stávajících poměrů: obrana rozumu, svědomí, svobody vyvolá vždy apologii despotismu a násilí, ať již se jmenují svým vlastním jménem či ať se skrývají pode jménem tradice. Zde, totiž uprostřed století sedmnáctého, má despotism dva statné zastance, jichž jméno budí až posud jakousi hrůzu v nezkušených hlavách; jsou to Hobbes a Spinoza, jeden materialista a jeden pantheista. Nicméně však jest mezi nimi veliký rozdíl. První z obou skládá nejvyšší autoritu do rukou člověka jednoho, který by ozbrojen byl veškerou mocí duchovní i světskou, mečem i kaditelnon, mocí dogmatu i zákoníka. Druhý naopak přisuzuje onu nejvyšší autoritu národu, totiž lidu, jehož vůli zbavenou všech pout, všech pravidel, všech vyšších zákonů staví na místě rozumu, na místě samé spravedlnosti a prohlašuje za svatou, nedotknutelnou, neomylnou, ať nařídí cokoliv, ať uvrhne lidi v jakoukoliv nízkost a v jakékoliv poddanství. Je to něco podobného, jak myslil Jean-Jacques Rousseau, více nežli sto let před „Společenskou smlouvou“. Každý z obou odvozoval zákony ze své soustavy. V materialismu, je-li úplně proveden, není ani svobody, ani spravedlnosti, ani pravidla, ani práva; jsou jenom síly, které se navzájem potírají v hrozné anarchii, a jež pouze násilí a ne vláda síly vyšší může donutiti k pokoji. Co se pantheismu týče, rozum a síla, faktum a právo, vše jest zde jedno. Když všecko, co existuje, jest zákonné, tu všecky bytosti, tím více ovšem lidé mají do sebe něco božského. Co činí, činiti musí a tudíž není spravedlivé rozdělovati je podle zásluhy. A proto nezbývá než přiřknouti všem stejná práva, stejnou moc, stejné světlo, stejné ctnosti, a hledati spravedlnost ve vůli zástupů.

Bossuet a Fénelon pokoušeli se ne snad systemem filosofickým, nýbrž tradicí politickou a náboženskou odpírati pokroku práva přirozeného a rozvoji zákonité svobody ve společnosti moderní. Bossuet, politik, státník a rádce králů, nezasluhuje onoho obdivu, jaký budí co umělec, řečník, theolog a filosof; věru je třeba pohlížeti trochu s reservou k onomu fanatickému kultu, který se pojí s jeho jménem, třeba nedůvěřovati oné vznešené dikci, která až podnes budí naše nadšení, i když nás tupí a potírá. Bossuet v knize, která se ani dosti nečte, „Politika vybraná z vlastních slov písma“, káže docela prostě politiku Hobbesovu, totiž absolutní autoritu, která nemá jiné uzdy leda svědomí samého panovníka. Kdo by o tom pochyboval, ať čte jeho vlastní slova: „Autorita královská,“ praví, „jest absolutní. Král není povinen nikomu skládati účty z toho, co nařídí.“ — „Knížata jsou bohové, podle svědectví sv. Písma, a jsou v jakémsi způsobu nezávislí zrovna jako bůh. Proti autoritě knížete není jiného prostředku nežli v jeho vlastní autoritě.“ Má Bossuet právo sváděti tyto svoje theorie na Písmo? Ano, všimneme-li si těch několika příkladů, kde uvádí některé starozákonní osobnosti; absolutně ne, hledíme-li na různé zásady a výroky a vůbec na tu nesmírnou lásku, jakou káže evangelium. Taková není politika sv. Tomáše, a pouze církví odsouzení Františkáni století čtrnáctého a Michal z Ceseny přičítali císaři touž moc jako Bossuet svému králi. A přece theorie Bossuetovy neurážely nikoho, spíše se jim každý obdivoval a jeho doba přijímala je s vděčností. Mezi Frondou a svatou Stolicí — jedna stát trhala a prodávala, druhá žádala pro sebe duchovní nadvládí jako ve středověku — on zastával a hájil národní jednotu a světskou společnost doby moderní.

Fénelon naopak, jakkoliv se zdá duchem více liberalním, se všemi svými krásnými sny a šlechetnými zásadami i svým Telemachem jest zpátečník, je člověk minulosti. Kdo jej chce poznati, ať studuje v jeho spisech čistě politických, jako „Examen svědomí o povinnostech královských“, jeho „Essai filosofický o vládě občanské“, jeho „Plány vlády“, a jiné jeho věci. Zde pozná, kterak přeje si, jak dí dobře Saint-Simon, vládu bezmocnou, jaká byla před Richelieuem, království seslabené ve prospěch šlechty, jednotlivé provincie skoro nezávislé a jedině církev všemohoucí. Ludvík XIV., když poznal částečně tyto názory, řekl velmi dobře: „Je to vynikající duch mého království, ale v jeho hlavě samá chimera.“

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Tomáš Kovářík přišel po vysvěcení hned za kaplana do svého rodiště a nejen u Pernerů, i v celém snad městě, říkáno mu prostě: Páter Tomáš.

Byl nepatrný človíček, malého vzrůstu, hubený a chodil značně sehnut; také kašlal a křídova barva jeho líce odrážela se chorobně od tmavých vlasů a černého kněžského oděvu. Ruce měl dlouhé poměrně a klátil jimi při chůzi a ústa křivil neustále v nervosním chvění, což vyjímalo se časem i komicky.

V s . . . ské, tak nazvané vznešené společnosti, neušel také posměchu. Ale za to prostý lid za krátko naučil se jej milovati a skorem jej zbožňoval. Páter Tomáš byl nejlepší člověk na světě a nikomu neodepřel pomoci, kdo k němu se obrátil. Sám chud, sdělil co měl s radostí největší s každým potřebnějším. Srdce jsa šlechetného,

bez mnohého přemýšlení o paedagogice, učinil kde mohl radost a byl šťasten, viděl-li za odměnu potěšenou tvář... Muž vzácný v každém ohledu! Pravý evangelista! Pravý apoštol! — — —

Největším miláčkem byl dětí, a často bylo jeho málo úhlednou, předčasně nápadně sestárlou hlavu vídati v kruhu tváří jasných a kvetoucích. Napomínal, učil, za každým krokem a při každé příležitosti a první a poslední číslo jeho učebního programu bylo: „o lásce k vlasti“. Nebyl pedantem, neotáčel se houževnatě okolo toho onoho puntíku, mluvil hravě a těkavě, učil v zábavě a žertovnou poznámkou často ve vnímavé mladé srdce zapustil kořeny, z nichž nejkrásnější charakter vyrostl a vykvetl...

Jeho ochota nikdy neumdlévala, jeho dobročinnost neznala mezí a dětem byla i hluboká kapsa sešlého, vybledlého kabátu právě tak známa... Nebyla nikdy prázdna; aspoň rohlík od snídaní byl v ní vždycky, nebylo-li prostředků peněžních na nic jiného a paní babičky znamenitých preclíků utonulo v bezedné té kapse každý pátek, kdy bývaly pečeny, úžasné množství, jakož i neméně plátěným pytlům a košům, visícím ve spižírně na zdi v dlouhé řadě a naplněným sušeným ovocem a ořechy, byly šosy pátera Tomáše velice nebezpečnými... Paní babička odháněla žertem „velebnou vosu“, zbraňujíc přístupu k obletovaným pokladům, aby na konec se smíchem naplnila pak sama zásobárny pro s... skou mládež, až přetékaly...

Ale ne vždy bývaly pověstné kapsy pátera Tomáše naplněny chlebem tělesným, pamlskami pro děti. Často viděti bylo jeho drobnou, sehnutou postavu, kráčející s červeným deštníkem v ruce ven do polí; anebo obcházela podloudně na předměstí i v městě, navštěvujíc chalupu po chalupě, dům po domu... Z kapes čouhaly rohy knih a knihy nalézaly se pod paží a knihami naplněn byl i červený deštník. Páter Tomáš apoštoloval s tištěným slovem českým...

Toto byla nejvlastnější jeho činnost, které znamenitý ten muž oddal se, posvětil s horlivostí hodnou obdivu i vděčné nelíčené vzpomínky; od prahu k prahu, od vesnice k vesnici putoval, člověka jediného nevynechal; nabízel, domlouval, odporučoval, nutil, a šířil tak české vědomí zanášeje do nejodlehlejších koutů známost o povinnostech k rodné zemi, tuže probuzené již poznání novou a novou vždy duševní stravou..

Zemdlen, na smrt unaven, s tváří staženou v jediný nervosní úšklebek, krokem kolísavým, opíraje se o vyprázdněný deštník vracel se ze svých záslužných missií; někdy sotva s to byl promluviti skleslostí, ale v očích jeho planula radost zvláště sváteční — oheň spokojenosti a pýchy šlehal z nich... Vykonal svoji povinnost; byl šťasten.

Ovšem zaklepal páter Tomáš i na mnohé dvéře, které nebyly mu otevřeny, zaťukal na mnohé srdce, jež zlobně od něho se odvrátilo, od nepovolaného rušitele. Byl odbyt potupně, se smíchem, s posměchem, nebo i s útrpným pokrčením ramen. Zejména v třídě tak zvané „lepší“ nezřídka se mu to stávalo. Ten oběť vyžadující, nijaký prospěch nepřinášející idealismus tehdejšího češství, nebyl s to, získati pro sebe rozkošem hovící a v požitcích všeho druhu si libující, v každém ohledu egoistickou širší společnost... Páter Tomáš snášel trpělivě útisky i úsměšky, odcházel s povzdechem a vracel se zase s vytrvalostí a neumořitelností pravého fanatika.

Tu a tam jeden nebo dva přece se nalezli, kteří přístupnější byli citům ušlechtilejším, a páter Tomáš okem znaleckým vyhledával takovéto trhliny ve hradbách všeobecné zabedněnosti, aby podvratně zasadil tu páku a přispěl k prolomení nedobytného na pohled němectví... Lid nebyl odcizen jazyku svému vlastně nikdy a třeba by nebyl si vědom svých k němu povinností, byla práce apoštolská, v celku snazší zde, kde cit český žil, byť i v těžký pohřížen byl spánek — snazší byla a lákavější než v oněch kruzích, kde potkáváno se s předsudky, nedůvěrou a byť i kusým a málo opravdovým, přece nepochybným vzděláním a to vzděláním cizáckého původu, v němž přirozený cit lásky k původu svému vlastnímu dávno utonul...

Lid v jádru svém nepřestal nikdy býti českým a neuškodily mu ani Josefovy snahy; lidu toho probuzení bylo pouze a hlavně posilněním něčeho již stávajícího a nemožno, aby nepotkalo se s výsledkem dříve či později. Zde v první řadě jest práce obranná — jest státi na stráži, aby nevetřel se jazyk cizí tam, kde dovedli mu přirozenou silou tak dlouho vzdorovati, kde ve skutečnosti dosud ho není...

Avšak třída střední, měšťanstvo, zámožné řemeslnictvo a průmyslnictvo, i malé statkářstvo — to vše bylo vlastně již poněmčeno, opevněno hradbou cizoty, prosáklé mravem i duchem cizím — — a řeč cizí považována již za svou, vlastní...

Zde bylo třeba opravdu dobývati. Zde bylo probouzení skutečným vracením k necítěné již, dávno zapomenuté povinnosti... Poněmčení bylo zde již dokonanou událostí... A metamorfosa nedávno teprve ukončená musila provésti se znova v obráceném směru, a — to bylo zajisté kus perné práce a — — jest! Není ještě skončena! — — — Jest to dobývání německé půdy, třeba by ona byla vlastně a nejvlastněji naší, náleževši kdysi nám a jsouc nám urvána...

V kruzích oněch neprobouzelo se pouze dřímající češství; zde musilo se znova vytvořiti něco, čeho více nebylo; zde se „čechisovalo“ v pravém slova smyslu — však s právem skutečným, tam kde neprávem a násilím za dlouhou řadu let byla se provedla germanisace...

Také Pernerovi nebyli více Češi, a Josef Perner, ačkoli jeho spravedlivá mysl nemohla býti nepřátelskou ke hnutí tak ušlechtilému, jakým bylo české znovuzrození — sám přece dalek byl oněch snah, jež hýbaly myslemi buditelů. Uznával v plné míře oprávněnost českého jazyka, aby vedle jiných vřaděn byl mezi živoucí, aby užíváno ho bylo i k projevům citů nejsvětějších... obdivoval se nadšenému duchu prvních vlastenců, ctil jejich poctivou práci... ale pro sebe nenalezl směrem jimi nastupovaným, co by jej poutalo, lákalo, co by duševní jeho činnost strhlo do proudu...

Josefovi bylo nové náboženství, možno-li a snad možno tak říci, bylo češství dokonale sympatickým, ale přece nepřihlásil se vlastně k němu, choval se trpně ku proudu, který valil se vrstvami naší země a přibíral k sobě a strhoval s sebou vždy nové a nové prameny... jeho, mladého chemika, neuchvátil...

Vědy přírodní vrhaly teprve první atómy ke krystalisaci. Byly to hlavy genialní, které z rozptýlených

*

těch částic snesly základy ke chrámu, jak dnešního dne stojí před námi — ale práce jejich musila přirozeně předně býti pořádající, rovnající již známé, převádějící vymoženosti jinde vypěstěné a nahromaděné na půdu domácí, doháněјící, čím za dlouholetého spánku zůstalo se pozadu, za jinými národy... Snad kdyby byl Josef Perner za pobytu svého na studiích v Praze byl dostal se mezi pěstitele české vědy oněch dob, v důvěrnou jich společnost, kdyby byl seznal osobní jejich povahy, jejich nadšení, jejich horoucnost a jejich nezlomnou, neúmornou píli, s kterou oddávali se svému povolání — snad byl by tenkrát přidružil se k nim...

Ale to se nestalo. On pohlížel jen jako vzdálený divák na jejich práci; neměla ani řádný střed, a myšlénky její, třeba byly povstaly úsilím nejlepší vůle a nejvýtečnějších talentů, přece musily zdáti se nepatrnými — oproti kvapnému vzrůstu, kterým v té době právě zkoumání exaktní vystupovalo na vrchol netušený a nevídaný...

Josefova bujná, mladá mysl nevpravila se v klidnou píli, kterou bylo zde, s podivuhodným sebezapřením, budovati na základech — — ona toužila vzhůru a ve sféry ty, kde se pro všeobecnost, pro všelidský prospěch zdvihala již do výše společná budova všech národů — věda... Zejména chemie, v jejíž tajemné záhyby Josef vniknul a v niž celou vrozenou sobě vroucností se pohroužil a kterou za životní zvolil sobě úkol, halila se tenkráte u nás ještě v mraky, z nichž sotva první známky svítání se ukazovaly — — — uvedení skvostné té disciplíny na jazyk mateřský vyžadovalo více skorem práci filologickou než zpytavého, tvůrčího ducha... jakým Josef Perner byl... Jej vábilo to k samým zřídlům, z nichž vývin chemie se prýštil... touha vedla jej k mistrům, kteří z pramene nedávno objeveného na světlo nové a nové vynášely skvosty...

Tak odešel z vlasti a za několik let pilného studia nahromadil si vědomosti dokonalé o své vědě, ovládal obor svůj do nejjemnějších odstínů; léta jeho žákovská byla dokonána i nastal čas, aby z vědomostí nabytých těžil, aby prospěl jimi celku, aby přispěl nyní též hloubavým a vynalézavým duchem svým k rozšíření hranic obecné známosti o chemii a fysice... aby sám stal se zpytatelem...

Tu odvolán byl Josef Perner domů...

Páter Tomáš nalezl mladého chemika spoutaného okovy, v které jej okolnosti vrhly. Byl lékárníkem v malém městě a ačkoli neměl příčiny, aby stav svůj nenáviděl, přece jej nemiloval... Jeho duch nenalézal v něm upokojení... toužil dále a výše — jinam — zpět — — v práci, kterou opustil — — — Návrat do Švédska byl jedinou jeho myšlénkou — ona byla nerozlučnou s myšlénkou na onu práci...

Úmrtím dědečkovým zdálo se, že uskutečnění, splnění té touhy nadobro utonulo v beznadějnosti poměrů. Josef ovšem byl by mohl odejíti, nikdo nebyl by mohl jemu brániti; pomoci hmotné nepotřeboval více. Jej držela však povinnost, vděčnost — ta, která přiměla jej k návratu domů, k poslechnutí volajícího jej hlasu... chtěl raději obětovati vše, nežli by prohřešil se proti svému svědomí...

Jemu nebyl v celku ničím „vinný hrozen“ — ale jeho dobroditelce veliké, paní babičce, byl vším, a to stačilo i jemu, aby za každou cenu přičinil se o jeho zachránění...

Toto pokračovalo také, byť zdlouha, přece jistě ku předu, když byl pořádek uveden v hospodářství; bylo jisto již, že nadejíti musí konečně chvíle, kdy nebude více nebezpečí, že by „vinný hrozen“ rozpadl se, rozkutálel do cizích rukou, kdy postaveno bude zas jmění Pernerovské na základy pevné, jež nezvrátí tak snadno první nepříznivý vítr...

Josef přičinil se ze všech sil, aby co nejdříve chvíle ta nadešla... Pak, pravil si, bude v S. úloha jeho dokonána — pak předstoupí před svou matku a řekne, svěří jí vše, kam nesou se duše jeho cíle — — vývin další doma jím uvedený jednou na pravou cestu i bez jeho přímého přispění, za pomoci jiných povede k vyplnění jejich snů o „vinném hroznu“... Povinnosti jeho bude plně učiněno zadost... on půjde a bude moci jíti — za svým pravým povoláním...

Páter Tomáš byl jediný člověk, který v naděje a úmysly ty byl zasvěcen. Josef Perner přilnul k šlechetnému, nezištnému knězi celým srdcem, tím více, že nalezl v něm snahy příbuzné oněm, jež vířily nitrem jeho. Oba byli idealisté v nejkrásnějším slova smyslu — třeba předmět jejich blouznění byl různým. Josefovi byla vším věda a Tomášovi vlast. Ctili se na vzájem, ačkoli páter Tomáš netajil se tím, že nechápe zcela přítelovy cíle. Cesty, které k nim vedly, ležely mimo domácí půdu, a muž, jehož účelem života bylo jediným: prospěti věci národní — nemohl s nimi se spřáteliti, dáti jim neobmezený souhlas. Nalézal práci, již Josef Perner vykonati doufal v životě, až zasvětí jej po krátkém s...ském intermezzu, jež považoval za nezbytnou ztrátu, celý vyzkumům vědeckým — nalézal práci tu krásnou, ušlechtilou — — ale v očích jeho nemohla míti přec nejvyšší ceny, poněvadž výsledek její každým způsobem považovati musil za ztracený... on nesloužil přímo vlasti...

Styk s tímto neunavným rozšiřovatelem české myšlénky nemohl zůstati bez vlivu na Josefa Pernera. Jeho spravedlivé uznání ku pěstitelům nové řeči stupňovalo se v úctu vždy opravdovější a v lásku. Čím dále, tím více byl nakloněn jim, jejich snahám a těšil se upřímně z každého výsledku jejich namáhání. Někdy podléhaje účinkům nových citů — zapomínal již skorem na Švédsko...

XV.

Jaro přikvapilo a jeho teplý dech vykouzlil všade zeleň, všade jas, všade úsměv...

Také s...ská společnost zajásala nad jeho příchodem. Ovšem hlavně proto, že spojovala s ním myšlénky na nové radovánky. Ty jízdy na saních s jednotvárným cinkotem rolniček, ty pochodňové průvody po zamrzlé řece, ačkoli uvítány kdysi s potleskem, ty různé ale tak podobné si plesy a dýchánky a koncerty s opakujícím se vždy zas programem — vše stalo se k nesnesení. Toužilo se po změně, po novotě. Užívati bylo heslem a nikde opakováním věc tak nesevšední jako v požitku. Zpěv kosa na zahradě pozdraven s radostným vzrušením — jsa hlasem volajícím k prvnímu výletu. Návrat vlaštovek uvedl společnost v nadšení — — doba jest nedaleká, kdy zahájena bude plavba dříví. Takové myšlénky a city vzbuzovaly krásné jarní zjevy...

S plavbou dříví spojeny byly v S... vždy slavnostní dny. Jarní vody z šumavských hvozdů snášejí se dolů a odevzdávají proudu řeky, po jejichž vlnách zdlouha pluje do roviny, kde jest zachycováno.

K zahájení tohoto výkonu přijížděla vždy jeho knížecí jasnost, jemuž náleželo panství a vlastnoručně vyhodil první dřevo na břeh. Na to všechny sezvané honorace učinily podobně v přesně ustanoveném pořádku dle rodu, hodnosti a společenského postavení. Každý takový čin vznešených nebo při nejmenším aspoň blahodárných rukou provázen hlučnou intrádou. Teprve pak po vystřídání všech vyvolených, změněna kratochvilná hračka v skutečnou a dosti pernou práci. Řada dělníků v určité vzdálenosti jeden od druhého rozestavila se podél vody a v rychlém tempu pohybovaly se svalnaté paže ozbrojeny tyčí se železným hákem na špici a za každým mužem kvapem rostla hromada vyloveného dříví. Ženy odvážely kořist na trakařích za ohradu, kde jinými mravenci skládána a rozlišována dle jakosti a hodnoty 1 rovnána do vysokých a mnoho sáhů dlouhých hranic.

Rozumí se, že polena, jež byla tak šťastna, že s rukama vyvolenýma přišla v styk, byť i na bezprostřední, pečlivě byla oddělena, aby neupadla v nebezpečí, že spálena budou někde v kachlových kamnech bodrého venkovana, anebo v kuchyni malého řemeslníčka odsouzena uvařiti jeho hladovým dětem bramborovou polévku.

Byla urovnána zvlášť na malou hraničku a bývala pak slavnostně dovážena do zámku a proměněna v příjemné teplo v ložnici knížecí, když stalo se k vánocům, že jeho jasnost do venkovského sídla zavítala; teď ovšem ležela tu zcela lhostejně necitelná ta dřeva, nevědoma sobě velkého svého určení. Za to lid projevoval jim opravdovou úctu. Po celý den obklopovaly hraničku zástupy lidí, aniž by ve skutečnosti něco zvláštního bylo zde pozorovati.

Vůbec hemžilo se „na rechlí“ od rána do noci jako v mraveništi anebo v oule; řadu pracovníků doplňovali diváci, jichž v žádnou hodinu denní tu nescházelo. A práce trvala několik neděl.

Pro hosty a účastníky slavnosti vyměřen obyčejně jediný den.

Odbyvše namáhavé zahájení, odebrali se s jeho jasností v čele, v průvodu, do hájnice, na jejímž prahu pokorně sehnut vítal návštěvu knížecí hajný ustanovený k dohledu na plavbu dříví a k pozdějšímu ho hájení i prodeji, aniž by při jmenování na místo tak důležité zapomnělo se na vlastnost jednu; vybrán z četných žadatelů velice rozumně vždy ten, jehož žena vyhlášena byla za dobrou kuchařku. Spíše zajisté byla k odpuštění některá slabá stránka v mužově schopnosti ke službě, jež táhla se v celém dlouhém roce, nežli by ženě jeho možno bylo přehlednouti jediný poklesek v kuchařské dovednosti, kterou napnutím všech sil o slavnostním dni bylo jí osvědčiti... Jeho jasnosti nemohlo býti tak bolestným. kdyby nedbalostí svého služebníka o několik tisíc přišel, jako by určitě mu bylo, kdyby v jeho pověsti hostitelské nalezla se skvrna.

Hostina „na rechlí“ považována také vždy za skvělý bod v s...ském životě vezdejším, za dokonalou gastronomickou událost, o níž mluvilo se v súčastněných kruzích mnoho neděl před požitkem, právě tak jako kruhy dámské těšily se hlavně na ples, který večer po hostině následoval v místnostech knížecího zámku a v kterém soustředila se všemožná nádhera.

Rok třicátý sliboval z této stránky všechny své předchůdce daleko zůstaviti pozadu, daleko je předstihnouti. Panství obdrželo nového dědičného pána i dalo se předpokládati, že první rok svého panování vyznamená způsobem obzvláště znamenitým. Také došly z té příčiny, již za vlády kruté zimy, do S... některé mnohoslibné zvěsti, který ruch hýbající tamní společností radostně vzrušily, oživily...

A konečně dostavila se chvíle toužebně očekávaná. Naděje byly skutečností daleko převýšeny.

Bylo to v prvních dnech máje. Ze všech stran sjíždělo se panstvo; nejslavnější rodové v zemi byli zastoupeni členy, jež vyslali na s...ský zámek. Z města přivzati zástupcové úřadů a důstojnictvo posádky, z měšťanstva pak jen nejzámožnější a nejpřednější. Mnoho jindy zvaných rodin k nemalé jich žalosti a těžce tajené zlosti, vynecháno; činěn pečlivý výběr s ohledem na společnost vysokorodou, jež přišla letos, aby na slavnosti brala podílu — obdržeti pozvání považováno za velikou čest, za velké vyznamenání.

Formalita, kterou každoročně slavnost plavby dříví „na rechlí“ započala, odbyta aniž by stalo se něco pozoruhodného, leda snad, že obstárlé markýzce utržena hedbávná vlečka a drobný její bílý střevíček přišel do málo příjemného styku s ostruhou husarského rytmistra... také jistý generál upoutal na chvíli k sobě pozornost, ani ne tak spoluúčastníků slavnosti, jako obklopujících je v hustých davech plebejců, a zejména dětí... Byl by málem spadl do vody, nemoha ve vítězných svých rukou udržeti hák na dříví, který byl přec o polovic lehčí než pušky jeho vojáků, s nimiž poroučel jim ještě včera běhati v úpalu slunce několik hodin po sobě...

Také hostina v hájnici skončena k všeobecné spokojenosti a bez pohromy, nehledě k tomu, že pastik z račích ocásků za příčinou obzvláštní jejich výbornosti málem bylo by se nedostalo...

Až do večera sedělo se s vytrvalostí obdivuhodnou u tabule; o něco dříve odešly dámy, aby připravily se do plesu.

Byl prý to nejskvělejší bál, jakého vůbec kdy v S. bylo. Toiletty dám závodily svou nádherou a svým vkusem, a byly i postavy, jež v skvostná ta roucha a v záři drahokamů se kryly, hodny podivení. Tím těžší, ale lichotivější bylo vítězství, kterého dobyla Ema Krónová ve svých jednoduchých, bílých šatečkách, s porozvitou růží ve vlasech a drobným zlatým křížkem zavěšeným na šíji na sametové šňůrce... Všemi mužskými hlasy prohlášena za královnu plesu... Ze všech stran byla vyznamenávána.

Také jejímu otci věnováno k vůli hraběti Kinskému dosti pozornosti, kterou jistě nevzbuzovala šedivá jeho hlava s mašličkou v týle. Vykračoval si po sále po boku a zavěšen v rámě svého syna z prvního manželství, dvorního rady a tenkrát již rytíře Fridricha Króna, a také on, z příčin ovšem jiných, jevil i na vysokou vrchnost moc přitažlivou. Bylť známo o něm, že jest důležitým kolečkem v onom stroji, který jmenoval se Metternichovou kanceláří a byl od samého tohoto poloboha při mnohých příležitostech veřejně, okázale vyznamenán...

Pan rada přijíždíval do rodiště svého pravidelně k plavbě dříví a nescházel ani tentokráte. Byl to vtělený byrokrat, dlouhý, hubený, s krkem nataženým, obejmutým vysokým, naškrobeným límcem, který nedovoloval mu, aby podíval se na pravo neb na levo, aniž by celým tělem pohnul o potřebný počet stupňů. Jeho tvář i jeho ruce měly barvu pergamenu a oči podobaly se nádobám s inkoustem; zdály se dosti hlubokými, ale dohlédnouti nebylo v nich nikam — jen černý povrch blýskal se naproti a to dosti matně, zakaleně, jediný paprsek živější, veselejší se tu nelámal...

Vážný byl jeho pohled, vážný byl jeho úsměv, vážný byl jeho krok. Udělal jich za minutu zrovna patnáct, nikdy více, a urazil jimi půl druhého sáhu, nikdy méně. Tak odměřena byla též jeho řeč i co do modulace hlasu i co do svého významu. Ani s otcem, ani se svou babičkou nemluvil tento vtělený kancelářský duch byrokratického systému jinak, nežli na vahách opatrnosti pečlivě odváženými slovy, skládanými na sebe podle čísel registratury, jako rubra úředních spisů, určených pro archiv...

Všemocného ministra miláčku vykázáno i v s...ském zámku místo vynikající. Hostitel sám vynasnažil se, aby zábavě své získal jeho spokojenost. Z tváře pana rady ovšem těžko bylo jakýkoli dojem vyčísti. Avšak zůstal, ačkoli z počátku hned prohlásil, že nezdrží se dlouho, daleko přes půlnoc, což vykládati se mohlo příznivě.

Pak vzdálil se s otcem unaveným již nezvyklým bděním, jemuž podrobil se hlavně k vůli váženému svému synovi, jehož vyznamenávání všestranně lichotilo jeho pýše — vzdálil se s rychlostí svých patnácti kroků za minutu.

Paní Lauru nemohli vzíti s sebou; byla by zajisté vždy již ráda zabořila staré údy své do teplých peřin a při druhém menuetu usnula umdlením v saméın sále za svým pestrým vějířem, na němž vymalována byla na pohled nevinná, ale ve skutečnosti šibalsky svůdná pastýřská selanka. Stará dáma brala již volnou k odchodu vnučku svou pod ochranná křídla svá, aby ples opustily, ale pohled, který vrhl na ni hrabě Kinský, byl tak prosebný, že nedovedla odolati a sama pobídla zdráhající se již Emu k jednomu aspoň ještě tanečku...

A zůstaly pak do rána, opravdu do bílého rána.

Paprsky sluneční zlomily se již na střechách domů, svezly se v hřejícím svitu dolů na ulici, na dláždění, po němž „malí lidé" hemžili se již v chvatu po práci... v celé své slibné lahodě vcházel májový den, když od zámku směrem ke Krónovic domu pohyboval se kočár s premovaným ospalcem na kozlíku...

Josef Perner otvíral dvéře lékárny. Také on nespal celou noc...

V té době byl Josef Perner chování podivného, k nepochopení. Plnil úkol svůj v lékárně a nikdo nemohl vytknouti mu jediný nedostatek ve vzorné jeho péči o „vinný hrozen" — ale konal vše jako ve snu. Vítal vlídně každého příchozího do krámu a s úsměvem, s tváří jasnou připravoval mu lék žádaný; ruce hbitě pohybovaly se, oči upíraly se na práci jimi konanou, ale — duch jeho dlel jinde...

Paní babička, pozorujíc to, ve velkých byla o syna starostech. Pečlivě tázala se po jeho zdraví a častěji než jindy přicházela k němu na návštěvu; nalezla jej obyčejně u pracovního stolku, který si byl zřídil ve svém pokoji, pro své experimenty... zde prodlel každou prázdnou chvilku, která zbývala mu po vyplnění práce obchodní a u malého svého stolku u okna zapomínal i na spaní...

„Hledám stopu!" — pronesl se k páteru Tomášovi — „sleduji ideu!..."

Josef i k tomuto jedinému svému s...skému příteli stal se mlčelivým, nesdílným. Vyměnili dříve mnohou myšlénku, mnohý náhled. Od nějaké doby však jako by mezi nima byla se rozevřela propast...

Páter Tomáš byl pro své vlastenecké city nalezl ohlas docela už vřelý, zanícený v srdci mladého soudruha — zajásal nad zdárným účinkem svého obracení na víru... a teď pojednou — Josef na jeho blouznění neměl takřka ani odpovědi... „Hledám stopu! — Sleduji ideu..."

Páter Tomáš jako paní babička starostlivě pozoroval změny, které s přítelem se děly před očima — také on ve tvářích přítelových spatřoval chorobu... Viděl i on den ke dni blednoucí jeho rty, viděl oči vpadající hlouběji do důlků, i vrásky viděl, které jako paprsky táhly se po čele a scházely se v jednom bodu, uprostřed nad vyklenutým obočím... Ale páter Tomáš přiblížil se pravdě blíže, než paní babička. Poznal, že úkazy tyto všechny pouhými jsou následky a v první řadě stížen jest tu duch... Jádra věci však nepostihl ani on... nedovedl ducha Josefova stopovati na jeho cestách...

Tam u toho stolku u okna přeplněného různými tajemnými přístroji, ztrácelo se všechno jeho porozumění, tam počínal svět, pro který on neměl žádného smyslu...

A přece choval k tomuto místu skutečnou a nepochopitelnou sobě úctu, odtud něco velkého očekávaje... Páter Tomáš vyhýbal se skorem lékárně, aby nerušil přítelovy osamělé studie...

A Josef Perner zabral se do studií svých tak, že neměl pro jiného smyslu, že zajaly výhradně všechny jeho myšlénky... Stávalo se často, že uprostřed hovoru s jinými, jako by jeho duch náhle byl odletěl... pojednou uvázlo mu slovo na rtech, zapomněl o čem se mluví, nemohl vzpomenouti co chtěl, odpověděti na danou jemu otázku... stanul v němém zadumání...

On musil vykonati a vykonával také různou práci, jako dříve, ve službě „vinného hroznu" — ale mozková jeho činnost otáčela se okolo jediného předmětu — — dlela neustále u pracovního stolku u okna, na dvůr, v přítmělém pokojíku... Duch jeho byl to opravdu, který ztravoval tak očividně tělesnou Josefovu sílu — ale sám duch ten v pravém slova smyslu snad chorý, nemocný nebyl; byl jenom napnut, upoután, vzrušen a rozčilen na nejvyšší stupeň. Josefa Pernera zpytavý duch patrně zabořil se v temnou některou stránku lidského vědění a hledal z ní cestu... cestu k světlu, k poznání, k pravdě...

A tu nemohlo ani jinak býti, nežli že pociťovati počal v plném významu svém nesnesitelnost stavu, v němž se nalézá... „vinný hrozen" stal se mu teď teprve opravdovým závažím, které věšelo se na křídle jeho ducha, zdržujíc jej v letu, srážejíc jej zpátky k zemi, v náruč všedního světa...

Byl již spřátelil se skorem s osudem, který vytrhl jej z plodné práce v kruhu stejně smýšlejících mužů a vrhl jej do maloměstské lékárny, v jejímž vzduchu ne-

bylo potravy dostatečné pro myšlénkový vír jeho mozku... Ale teď unášen jsa ideou, zapomněl rázem na povinnost i svědomí, pro které vykonal cestu ze Švedska, zapomněl na oběť, k níž se byl zavázal v šlechetnosti své duše a jež nebyla ještě stala se nepotřebnou — zapomněl na vše...

Tajil dosud bouři v hloubi svého nitra — ale věděl, že co nejdříve musí citům svým dáti rozhodný a odhodlaný výraz — — věděl, že něco učiniti musí, stůj co stůj, za každou cenu, že zvoliti jest mu zřejmě a otevřeně mezi tímto dvoustranným živořením, sloužícím dvěma pánům a životem výhradní vědecké práce...

A on strhne pouta ovíjející nehodně ruce jeho a zdržující snahy jeho a cíle!... Půjde za pravým svým povoláním!...

A zase se kolísal, nenalézaje východu, rovnováhy, pevné půdy pod nohama...

Tu zahájena v S. plavba dříví. Josef nesúčastnil se ani slavnosti u vody, ani hostiny, ani plesu. Nikdo nepochopoval jeho chování. Tisíce lidí bylo by za pozvání, které měl v rukou, dalo sta jiných příjemností života — a on ho nepoužil. Zůstal doma, v obvyklém prachu lékárny.

O jeho samotářství počaly se vypráveti po městě různé báchorky, roznešené některé drobty o zadumané jeho mysli stupňovány již v nebezpečné pověsti o duševním stavu mladého lékárníka...

Ten, jehož se týkaly, nevěděl o pověstech ničeho a také k uším paní babičky nebyly na štěstí donešeny. Byly by mocně jí zachvěly, otřásly... Starost její o synovo zdraví rostla beztoho den ke dni a nevěděla si rady... Považovala vše za následky nedostatku pohybu, přílišné svědomitosti v plnění povinností, za výsledky úplné osamělosti, odloučenosti od vhodné společnosti, vyhýbání se každé zábavě... Josef marně snažil se mínění její vyvrátit. Konečně musil slíbiti, že aspoň jedné z četných s...ských radovánek se súčastní.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Za dvacet let.

(Walter Savage Landor.)

Za dvacet let — buď tak, neb tak,
obestře mlha ten můj zrak,
leč, oči Tvé poznám i pak
za dvacet let.

Za dvacet let, ač budu snad
v komůrce chladné spát a spát,
kde více není doslýchat
ni hromu hles, —

Pak zašeptej přes travný rov
jen několik těch vlídných slov
a já je slyšet budu znov'
tak jako dnes.

S.

Stáří země a člověka.

(Dokončení.)

Mezi geologickými objevy má jeden zvláštní zajímavost: jest to nalezení lidských ostatků a známek lidské práce v útvarech, které, ačkoliv geologicky nové, jsou přece historicky prastaré.

Zkamenělé zbytky člověka s hrubými nástroji z pazourku, hlazeného kamene, kosti a bronzu nalézají se v jeskyních, náplavech a ložiskách rašeliny i jsou svědectvím divošského života, tráveného honbou a rybařením. Nová badání ukázala, že člověk žil již v době, kdy slon, hroch, ano i mastodon obývali naše severní krajiny.

Koncem doby tertiarní nastal na severní polokouli zemské a to z příčin dosud určitě neznámých, velký převrat z teploty téměř tropické v chlad ledový. Po věku nesmírně dlouhém teplota opět vystoupla a ledovce, které pokrývaly naše kraje, couvly. Znovu nastal obrat v temperatuře, ledovce opět postouply, však tentokráte ne tak daleko jako dříve. Vodní nánosy, které se tu utvořily, vyžadovaly tisíců století ku svému dovršení. Na začátku této doby (tak zvané quaternarní) žili medvěd a lev jeskynní, obojživelný hroch, jednorožec a mamut. Tento miloval chladné podnebí a dílem následkem vzmáhajícího se tu horka, dílem následkem dělení se s ním o potravu jiných ssavců poznenáhla vyhynul. Také sob ucouvnul ze střední Evropy. Jeho odchod značí konec tohoto věku.

Od objevení se člověka na zemi jest nám tedy co činiti s dobami ohromné délky. Nesmírné změny v podnebí i zvěřeně děly se tu působením příčin, které i dnešního dne jsou v činnosti. Ani z číslic nemůžeme si učiniti pojem o délce těchto věků. Zdá se býti dosti jisto, že lidské plémě spřibuzněné s Basky, dá se stopovati až do věku neolithického. Na ostrovech britických děla se tenkráte změna, která se nyní děje na poloostrově skandinavském: jedna část kraje k povrchu moře klesala, druhá se zvedala. Ve věku pleistocením žilo v střední Evropě plémě lovců spřibuzněných s Eskimáky.

V starých ledovcových náplavech ve Skotsku nalézají se ostatky člověka zároveň s ostatky fossilního slona. To přivádí nás nazpět do věku, o němž jsme se právě zmínili, kdy totiž velká část Evropy byla pokryta ledem, jenž byl sestoupil od točny do jižnějších končin a s hor do planin. Nesčíslné množství živočišných druhů zahynulo v tomto převratu, ale člověk jej přežil.

V tomto prvotním stavu, kde se člověk většinou živil ovocem, kořínky a měkkýši, měl již jednu velkou vydobytost, která pojišťovala mu civilisaci: uměl dělat oheň. V rašeliskách, pod zbytky stromů, které v těchto krajích již dávno vyhynuly, nalézají se pozůstatky lidské práce, různé nástroje v určitě chronologickém pořádku. Pobliže povrchu jsou věci bronzové, níže kostěné a rohové, ještě níž nástroje z kamene hlazeného a pod nimi z kamene hrubého. Původ některých z těchto ložisek nemůže býti mladší čtyřiceti, neb padesáti tisíc let.

Ve slujích prozkoumaných ve Francii a jinde nalezeny jsou z kamenného věku mlaty, sekery, nože, hroty oštěpů a šípů a škrabadla. Změna od nástrojů hrubých ku hlazeným jest velmi pomalá i spadá dohromady se sdomácněním psa, které učinilo velký obrat v životě loveckém. Tisíce století jest zaujato v tomto věku. Šípové hroty poukazují ku vynalezení luku a přechod člověka z života obranného k výbojnosti. Člověk lovil tenkráte již menší zvířata, snad i ptáky; kostěné píšťaly poukazují k jeho dorozumívání se s jinými lovci a s psem. Škrabací nože z pazourku naznačují užívání koží za oděv, čehož jiným svědectvím jsou hrubé jehly. Provrtané lastury, užívané za náramky a nákrční ozdoby svědčí, jak budila se již krasochuť;

přístroje ku výrobě barviv poukazují ku malování těla, snad i tetování, ano nalézají se už i stopy společenské organisace.

Velice zajímavo jest, pohlednouti na první zárodky umění u prvotního člověka. Zachovaly se nám hrubé kresby na slonovině a kosti i řezby zvířat tenkráte současných. Na těchto předhistorických obrazích, často dosti vtipných, nalézáme mamuty, ano i zápasy sobů. Na jednom vidíme člověka nabodávajícího rybu, jinde lovecký výjev nahých mužů s oštěpy. Člověk jest jediný tvor, jenž okresluje zevnější podoby a upotřebuje ohně.

Lasturové chlumy, skládající se ze skořápek měkkýšů a kosti a pocházející z dob starších věku bronzového, jsou plny kamenných nástrojů i svědčí o užívání ohně. Homoly tyto přiléhají často k nynějším pobřežím moří, někdy však jsou až na deset mil od břehu vzdálené. Jich obsah a poloha poukazují k tomu, že vznikly v době pozdější, než kdy žili velcí vyhynulí ssavci, avšak dřívější než jiní ssavci byli zdomácněni. Některé z těchto hromad nemohou býti mladší, než stotisíc let.

Jezerní obydlí, nalezená ve Švýcarsku — obydlí stavěná ve vodě na kůlech — byla, jak soudíme podle nástrojů zároveň s nimi nalezených, založena ve věku kamenném i stavěla se až do věku bronzového. V době pozdější nalézáme již svědectví života rolnického.

Nesmí se mysliti, že období, ve která uznali geologové za dobré rozděliti pokrok člověka v civilisaci, jsou doby ostře ohraničené, kteréž platí pro celé člověčenstvo najednou. Tak se na př. potulní Indiáni Severní Ameriky teprve nyní vynořují z věku kamenného. Až do dneška ozbrojují se na některých místech šípy s hroty pazourkovými. Teprve jako včera obdrželi jiní od bělocha železo, palnou zbraň a koně.

Soudíme-li z dosavadních badání, jest nutno měřiti bytí člověka na zeměkouli na mnoha set tisíc let. Jest nutno uvážiti, že badání ta jsou docela nová a obmezují se na velmi úzké zeměpisné hranice. Téměř ničeho neprozkoumáno ještě v krajích, jež byly dle všeho zdání kolébkou člověčenstva. A před těmito sty tisícův let nalézal se člověk na zemi, v stavu nevyvinutém. Jak dlouho trvalo to, než dospěl k prvnímu stupni civilisace, kterým odloučil se od obklopující jej přírody! —

John Draper.

Drobné zprávy.

— Inženýr Křižík konal v těchto dnech v českém prozatimním divadle na nábřeží zkoušky s elektrickým osvětlováním jeviště i hlediště. K vyvozování elektřiny užito plynem hnaného motoru, 10 koňských sil, jenž byl zakoupen pro ventilatory velkého národního divadla. V hledišti visely dvě lampy blíže stropu a osvětlovaly je plným jasným a měkkým světlem tak, že v každé části místnosti bylo lze rozeznati výraz tváře divákovy. Na jevišti zavěšeno bylo šest svitilen, čtyři mezi kulisami a dvě v popředí po obou stranách rampy. Barvy dekorací vynikaly svěže a ostrých tmavých stínů nebylo. Po straně na jevišti umístěn byl stroj regulační, pomocí kteréhož ztemňovalo neb zvětšovalo se světlo buď všech svitilen najednou, neb jedné či druhé dle potřeby. Jako při osvětlování plynem viděli jsme střídavě hlediště temné a jeviště jasné a naopak. Jednotlivých světelných effektů na jevišti dá se docíliti skvěle; zejména může mašinista při „bouři“ blýskat opravdovým perunem Jovišovým. Motor 10 koňských sil jest ovšem i na prozatimní divadlo slabý. Kdyby přijalo se elektrické osvětlení pro velké národní divadlo, bylo by zapotřebí aspoň 35 koňských sil. Jakkoliv jest jeden velký ústřední stroj z ohledů ekonomických výhodnějším, bylo by přece v divadle nutno zaříditi několik menších strojů parních i plynových, dílem k vůli náhradě stroje, jenž by snad uváznul, dílem k vuli osvětlování vedlejších místností, pro které by, dokud ještě elektrické akumulatory zdokonaleny nebudou, menší motory plynové výborně sloužily, jsouce každým okamžikem k disposici. Avšak pro ten případ, že by se plyn vyloučil z divadla docela, mohlo by se výhodně použíti malých parních strojů, jež vyrábějí se nyní v Německu k účelům elektrického osvětlování a zaujmou místo nevelkého stolu. Uváží-li se, že elektrické světlo vzduch neznečišťuje a temperaturu jenom nepatrně zvyšuje, mluví všechny okolnosti pro ně, zvláště bude-li lacinější nežli plyn. Však dříve, než bude se rozhodovati o přijetí neb nepřijetí elektrického světla do národního divadla, bylo by žádoucno konati pokusy všestranné se všemi světelnými effekty, jichž na jevišti jest zapotřebí. K tomu ovšem bylo by nutno, opatřiti celou řadu nástrojů i aspoň ještě jeden motor, třeba jen lokomobilu, aby živiti se mohlo více světel. Věc jest zvláště z ohledu bezpečnosti tak ohromného kapitálu, jaký uložen bude v divadlo a o který jsme již jednou tak nešťastně přišli, tak důležitá, že by se na pokusy osvětlovací z peněz divadelních něco obětovati mohlo, neboť uvalovati všechny výlohy, jakých žádaly by pokusy ve větší míře, na bedra inženýra Křižíka, — jakkoliv on sám jeví obzvláštní a obětavou ochotu — zdá se nám býti přece nevelmi šetrné.

— Jaroslav Vrchlický vrátil se ze své cesty pařížské opět do Prahy. Vřelé uvítání, jehož dostalo se mu v cizině od polské emigrace, platilo jak jeho osobě tak zajisté také českému básnictví a českému národu vůbec. Poláci dali tu na jevo upřímné a nelíčené přátelství, které chovají k naší práci a našim snahám. Celá desítiletí byla mezi oběma příbuznými národy jako němá. Nyní začala je pojiti práce vědecká a poesie. V takovém přátelství není frásí.

— Julius Zeyer napsal dvě nové veselohry.

— Svatopluk Čech odjel do Dánska za příčinou studií k básni o české Dagmaře.

— Anglický slavista, pan W. R. Morfill, napsal polskou mluvnici pro Angličany. Kniha vyjde u Trübnera v Londýně i bude brzo následována mluvnicí jazyka českého.

Nové knihy.

„1866.“ *Vojenské novelly ze sedmidenního tažení.* Napsal Pavel Albieri. Illustroval H. Schüllinger. V Praze nákladem A. Reinwarta 1882. Cena 1 zl. 20 kr.

Herbář. Popsání všech známých rostlin léčebných a bylin užitečných s navedením, jak se pěstují, sbírají a jak se z nich připravují léky, šťávy a domácí prostředky. Vzdělal dr. V. K. Nákladem A. Hynka v Praze 1882. Cena 1 zl. 20.

Pes, léčení jeho a cvik. Pro myslivce a milovníky psů vůbec vzdělal V. Kopecký. V Praze, nákladem A. Hynka 1882. Cena 25 kr.

Nerosty Moravy a Slezska. Sestavil a úvodem o geologických poměrech obou zemí opatřil Josef Klvaňa, assistent mineralogie při museu království českého. V Praze. Nákladem Fr. Urbánka. Cena 1 zl. 20 kr.

Statistika zemí v říšské radě zastoupených. Dle úředních dát sestavil K. Filipovský, c. k. professor. V Brně, nákladem K. Winikera. Cena 40 kr.

Malebné cesty po Čechách. Z vlastní zkušenosti a dle nejlepších spisů vypravuje Václav Černík, učitel v Kolíně. Část první: Abršpach a Teplice. Krkonoše. Údolí orlická. Králický Sněžník. Šumava a český jih. Se 14 vyobrazeními. V Kolíně. Nákladem Josefa Karnika.

Listárna redakce.

Pan autor „Pohádky o hloupém Tomšovi“ udejž laskavě nynější svou adresu. — „A. Karazin X.“: Necháme si v zásobě. Ostatní laskavě pošlete. — „J. V. v K.“: Překlad došel. Prozatím neuveřejníme.

Neuveřejníme příspěvků zaslaných nám s těmito chifframi: „23.“ — „Al. Vl.“ — „Armida.“ — „Záhada. — „R.“ — Aleš Medloň.“

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
an celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. září 1882. ČÍSLO 27.

Královna Ema.

Král Ethelbert ve hoři zlém
ni rady, útěchy nemá,
vše marné prosby s hrozbami,
jak led jest královna Ema.

Od něho žije dvacet mil
na hradě, jenž schýlen k moři,
a oba se trápí v samotě,
a oba hynou v hoři.

Dnes povolal král radu svou;
v kamenné usedli síni:
tu otec Emy, starý Sver,
jenž oči vždy rukou si stíní,

Tu Etfrid a tam Gutlack stál
a všecky úžas jímá,
když Ethelbert jim představil
legata papeže z Říma.

Pak na trůn sed a nemluvil,
a všickni stáli němi,
a ze všech strach měl největší
Sver starý, otec Emy.

I pravil král: „Mne tresci bůh,
však nevím jiné si rady,
když musím žít a v ruce své
mít pevně otěže vlády:

Sněm poručiž, ať žena má
se ke mně zpátky vrátí,
neb legát římský musí hned
k rozvodu souhlas mi dáti.

Chci syna mít, jsem člověk též,
jsem král, chci následníka!“ —
Kol ticho. Sveru do srdce
to každé slovo jak dýka.

On věděl, v hradu nad mořem
proč sama královna žije,
zřel legata — a viděl sněm
a nezved nashrblé šíje.

On věděl, po prvním porodu
že řekla — ó slova kletá!
Já nechci více matkou být
za všecky poklady světa!

V tom tichu venku zazní pláč
a lehké kroky jak ptačí,
a dvéře již se rozletnou,
a královna Ema sem kráčí.

Jí purpur bedra nekryje,
ni vínek vlasy zlaté,
je bosa, v říze žíněné,
a bílé ruce má spjaté.

Na bohatých jí kadeřích
jak stíny popel leží,
a pláče, k trůnu kráčí blíž
a mluví zvolna, stěží:

„Já, pane, těžce hřešila,
ach odpusť vinu moji!
Ne královna, jen hříšnice
před tebou v pláči tu stojí.

Bůh smiloval se nade mnou,
anděla poslal mi v snění,
a byl to hrozný, smutný sen,
a jaké probuzení!

Já dlouhou chodbou šla dalekou,
tam vlhko, chlad a plíseň,
a při tom zvučela duší mou
ta od kolébky píseň,

Ta píseň, již jsem zpívala,
když Erich, děcko sladké,
usínal mými před zraky —
ach, štěstí naše krátké!

A chodbou tou jsem bloudila,
děs honil mne kol plaše,
tu v koutě stálo plačící
to mrtvé dítě naše!

Tak bledé, smutné, sinalé
své útlé spínalo ruce
a dělo: Nevíš, matičko,
v jaké tu umírám muce!

Ó vyveď mne z té chodby ven,
mně po světě se stýská,
zde nemám psa, ni sokola,
ni přilbu, která se blýská.

Zde žiju sám, jím samotu
a piju k ní své slzy,
a jestli mne odsud nevezmeš,
tu umru na věky, brzy.

Já zbudila se, pane můj,
pláč přemoh mne a rázem
jsem vzchopila se, byla noc,
a hvězdy padaly na zem.

A já šla pěšky dvacet mil
při záře severní lesku,
a modlila se, slzami
jsem k tobě značila stezku.

Teď stojím zde, zříš slzy mé
i popel na mém vlase,
ach, odpusť, miluj, ženou tvou
i matkou chci být zase!“

Král skočil s trůnu, objal ji,
a jásot zazněl síní,
svým očím starý Sver nevěří
a stále rukou je stíní.

Pak vykřikl: „Ó dcero má,
a zrak mu radostí svítí,
za všecky světa poklady
ty nechceš matkou býti!

A pravdu díš! — Co poklady
širého světa kraje,
však pro dítě — jen pro dítě!
neb dítě poklad je z ráje!“

Jar. Vrchlický.

V sobotu večer před továrnou.

Genreové episody z pouličního života. Od *J. Arbesa.*

(Dokončení.)

Teprve po chvíli opustil továrnu dělník nápadnější. Je to asi pětatřicátník, prostřední, spíše vychrtlé než suché postavy. Oblek jeho je nuzný, záplatovaný, zašpiněný, olejem nasáklý. Má na sobě modrou blusu, kalhoty původně šedé, nyní do hněda a černa zamaštěné a zašpiněné; slaměný klobouk je posunut do týla.

Rysy koptem začmoudlé, bezvousé tváře jsou skoro k nerozeznání; nelzeť říci, je-li to tvář pravidelná, nebo ohyzdná; nyní aspoň činí dojem odporné zdivočilosti a vášnivé zvířeckosti.

A přece jeví se v ní truchlivost, tichý zármutek a bolest. Skoro po dvacet roků přisluhuje v továrně při jednom a témže kotli, při jednom a témže stroji. A včera právě před polednem, když byl zatáhl klikou, aby stroj zastavil, odehrála se před očima jeho děsná tragédie. Vlastní bratr jeho, taktéž topič, ale z vedlejší dílny, jenž byl stroj svůj už zastavil a přišel k němu, aby naň počkal — zachycen řemenem stroje, vyzdvižen až ku stropu a mrštěn na zem, kde zůstal bez sebe ležeti.

Vše to stalo se v jediném takořka okamžiku. Dopravili bratra do nemocnice, kde zjištěno, že si zlomil několik žeber a že není ani nejmenší naděje na uzdravení. Nyní snad už je mrtev...

Těsně za topičem, jenž nikoho si nevšímaje volným krokem ubírá se dále, vykročili dva muži skoro stejného stáří, asi čtyřicátníci, v slušných zánovních šatech stejné barvy a stejného střihu.

Jeden z nich je přizrzlý, druhý černovlasý. Tváře obou jsou zarostly, ale vous krátce přistřižen. Na první pohled by každý uhodnul, že jsou to bratří-blíženci.

Jdou podle sebe klidným, pevným krokem, tiše hovoříce. V tvářích jevících jakousi, řekli bychom drsnou intelligenci, zračí se právě mírné rozčilení; rozmlouvajíť o něčem, s čím nesouhlasí, co v nich budí odpor.

„Pravda, pravda,“ míní černovlasý. „V takovém případu nelze aspoň nám dělníkům pranic učinit. Musíme mlčet; každé slovo, každé upozornění, vykládalo by se za nedůvěru, podezřívání a bůh ví co ještě. Ale nechť se páni nemýlí. Jednou věc přece přijde na přetřes a ujme-li se jí někdo, kdo je samostatný, na pánech nezávislý, budou se páni po čertech kysele tvářit“...

„Tak soudím i já,“ vykládá přizrzlý. „Podpůrná pokladna — o tom přece nemůže býti žádného sporu — má býti pod dozorem dělnictva a nikoli v rukou pánů. Jsou to peníze dělníků a dělníci mají právo vládnouti jimi po vlastním uznání. A kupovat neustále jen státní papíry — také se mi nezdá býti právě správné a výhodné“...

„O to by nešlo, milý Karle,“ odpírá černohlavý. „Papír jako papír — jen když má cenu, nese úrok a nepodlehá přílišným ztrátám. Ale dozor má míti dělnictvo, zvláště volený výbor. Každý los má a musí býti správně zanešen — jdeť přece — — Ale tak! Vždyť ani nevíme, kolik a jaké losy máme v pokladně. Nikdy nám jinak neřeknou, než že zase koupili za tolik a tolik zlatých losů; ale jaké a jaká čísla ty losy mají, neví nikdo z nás a také se nedozví.“

„A to mne právě nejvíce hněte,“ připomíná přizrzlý s mračným pohledem. „Kdykoliv vstoupím do kanceláře, vždy mi brní jazyk. Rád bych se zeptal, co a jak; ale hned zase si myslím: Co ti po tom! Proč si pálit prsty pro něco, s čím je celá továrna spokojena.“

„A přece by bylo záslužno,“ vykládá zase černovlasý, „kdyby se toho někdo ujal, kdyby někdo... Ale ani ty, ani já — vždyť víš, jak na nás ode dávna koukají. Jediné neopatrné slůvko a máme výpověď. A teď, kdy je o práci nouze, je to na rozváženou. Před desíti roky bylo snáze. Tenkráte jsme si mohli houknout a co jsme tehdáž propásli, nyní nenapravíme. Musíme vyčkat, až se poměry změní; pak — —“

„— — pak se o to zasadíme ze všech sil,“ dodal přizrzlý. „Já aspoň v besedě — —“

„Eh, což beseda!“ míní černohlavý. „Tu si musíme chránit — tam nesmíme pranic podobného zanášet. Záležitost, o kterou se jedná, jest věcí jediné továrny; beseda má se zasazovati jen o věci, týkající se dělnictva vůbec — jinak tam zaneseme spory a hádky zcela soukromé. Co pak je členům jiných továren po tom, co my si dáme v naší továrně líbit!“

„Pravda, pravda,“ přikývl přizrzlý, načež ještě něco, ale tiše zašeptal, a oba zahnuli za roh.

Za resonujícími bratry vystoupil z továrních dvířek asi třicetiletý dělník v zánovním šatě nejmodernějšího střihu. Pravidelná, skoro až sličná, ale poněkud vyžilá tvář jeho jeví bezstarostnost, ba lehkomyslnost. Jasné modré oko, kaštanový vlas, úzké smavé rty, malé knírky pod nosem, lehký pružný krok, vzpřímené držení těla, purpurový karafiát v knoflíkové dírce u kabátu a viržínko v ústech — vše nasvědčuje spíše stavu úřednickému než dělnickému.

Vyskočiv z dvířek, rozhledl se plaše kolem a bzuče si veselou jakousi písničku ubírá se dále. Avšak sotva že učinil několik kroků, zaslechl za sebou ženský hlas:

„Josífku, Josífku! Což pak nás nevidíš?“

Zůstav státi, ohlédl se. Tvář jeho přelétl mráček nevole; spatřilť mladou, bledou žínku s nemluvnětem a plavovlasým hochem, která byla již po delší čas s výrazem starostlivosti u dvířek čekala.

„Ah — to jsi ty, Madlenko?“ odvětil, kroutě si jednou rukou pravý knír a urovnávaje si druhou rukou karafiát v knoflíkové dírce. „A co pak tu děláš — co!“

„Čekám tu na tebe, milý Josífku,“ odpovídá žínka, hýčkajíc nemluvně, jež bylo právě zavrnělo. Učinivši pak několik kroků, přistoupila těsně k muži a zašeptala měkce a prosebně:

„Pojď dnes domů, milý Josífku, pojď! Nechoď dnes nikam — prosím tě!“

Dítko zase zavrnělo, matka je poznovu hýčká a zrak její těká s dítka na muže a s tohoto na dítko. Plavovlasý hošík drží se posud matky za sukni, skrývaje se za ní, jako by se bál.

Muž stojí chvíli nerozhodnut. Tvář jeho jeví jakousi trpkost.

„A co budu, prosím tě, doma dělat?“ připomíná po chvíli tónem polo vyčítavým, polo urputným. „Snad si nelehnu za pec!? To by se mi chtělo! Celý týden se dřít a když má člověk chvíli pokdy, ani se nepovyrazit“ ...

Žinka pohledla ostře na muže, zraky jejich se setkaly, muž sklopil oči.

„Prosím tě!“ zaúpěla žena po krátké pomlčce tklivě.

Muž chvíli váhá; po té obrací se poněkud od ženy, jako by se chtěl dáti opačným směrem, než jakým chtěl jíti původně.

„Tak, Josífku, tak!“ zašveholila žinka radostně. „Tys přece jen hodný muž a dobrý otec. Pojď, pojď! Uvařím ti k večeři jahelnou kaši a přinesu ti džbáneček dobrého pivečka“ ...

Muž patrně naivní lichocení neposlouchá; zrak jeho těká od skupení ku skupení, jako by někoho hledal. Po krátké chvíli obrací se zase k žince, která byla ve svém dětinském lákání pokračovala.

„Kašičku ti posypu hezky perníčkem ... Koupila jsem ho dnes dopoledne za pět krejcarů ... Nebo chceš, abych ji posypala skořicí? Tu arci nemám doma, ale koupím ji na cestě ... Pojď, jen pojď! A podívej se na našeho Karlíčka — jak se tě bojí, jako bys byl bubák“ ...

Po té se obrátila k hošíkovi, vzala jej za ručinku a přitáhla před sebe, řkouc:

„Podívej se, Karlíčku — tuhle je tvůj tatínek — tvůj dobrý, hodný, zlatý tatíček ... Jdi k němu, neboj se ho; teď nemračí se a nebubuje; podívej se, že se usmívá“ ...

Dobrý, hodný, zlatý tatíček se skutečně nemračí, nýbrž usmívá.

Dětinsky nemotorná bázlivost k matce tulícího se dítěte a přece jevícího sterou chuť, přikročiti k otci a padnouti mu kolem krku, přivedla váhajícího a nerozhodného otce na jiné myšlénky. Dívá se na dítě, pak na žinku, pak ještě jednou kolem se rozhledna praví rozhodně:

„Eh! Pojďme dnes domů! Zejtra je neděle — můžem si to vynahradit“ ...

Po těchto slovech vzal plavovlasé klouče za ručinku a něco mu šeptaje, obrátil se směrem, kterýmž byla žinka k továrně přišla — k domovu.

Žinka drobným krůčkem, a s nelíčenou radostí v bledé tváři ubírá se za mužem.

Sotva učinili několik kroků, vystoupili z dvířek továrních dva dělníci v ošumělých šatech. Jeden z nich, muž to asi padesátiletý, odporné, zdivočilé tváře, dívá se po prostranství, jako by někoho, jenž byl před nimi opustil továrnu, hledal. V tom padl zrak jeho na odcházející mladé manžele.

„Hola hej, Josífku!“ vzkřikl muž ten a sardonický úsměv pohrál mu kolem odulých rtů.

Josífek se ohledl. Tvář jeho přelétl lehynký ruměnec; zdá se, že se v hlubinách duše zastyděl.

„Tys pěkné kvítko!“ hartusí druhý dělník. „Napřed slíbíš, že si hodíme, a teď jdeš lehnout za pec. Jdi si, jdi! Však my si zahrajeme bez tebe“ ...

„Dobře máš, Lalouši!“ dokládá první dělník. „Nechme ho! Ať si jde! Je-li mu ženská sukně milejší než kamarád, ať si vyhledá kamarády mezi ženskými.“

Josífek je na rozpacích. Slyší úšklebná slova starých kumpánů, vidí potutelný a pohrdlivý úsměv ve tvářích nejblíže stojících dělníků — chce učiniti krok ku předu, ale přece se obrací a volá pak:

„Ale vždyť já přijdu! Což jsem dnešní! Jdu jen Madlenku kousek vyprovodit!“

Nejde však; pouští ručinku hošíkovu a chce ke kamarádům.

Žinka mu zastoupila cestu.

„Pro milosrdenství boží, Josífku,“ volá úzkostlivě. „Nedělej mi to! Nechoď do hospody! Prohraješ, jakos prohrál minule — a nebudeme mít po celý týden z čeho živu být“ ...

„Já že prohraju — já?!“ míní muž. „Ne, ne — mně ani nenapadne, abych hrál ... A abys věděla — tu máš peníze“ ... (Při tom sahá do kapsy a podává ženě umolousanou tobolku.) Uvidíš, že budu před půl nocí doma“ ...

„Ale ty si vydlužíš a budeš pít a hrát na dluh,“ namítá žinka.

„Bůh můj svědek — ať jsem nevím jaký!“ zaříká se Josífek a šeptá pak: „Jenom mi, prosím tě, nedělej škandál před kamarády, aby se mi nesmáli, že jsem pod pantoflem“ ...

Žinka mlčí; znáť svého muže a ví, že jest v takových případech neoblomný. Majíc tobolku v ruce, je aspoň s části upokojena, ale přece ji bolí, že nepodařilo se muže přemluviti a odvésti domů.

„S pánem bohem, Madlenko!“ končí muž resolutně trapnou scénu a ubírá se nazpět ku svým věrným kamarádům a s těmito směrem, kterýmž měl původně namířeno.

Žena chvíli stojí, dívajíc se upřeně za odcházejícím mužem; hošík, jenž ji byl zase chytil za sukni, tulí se k ní, nemluvně v náručí je klidno, patrně spí — jen matce kalí se oko slzou. V okamžiku, když muž zahnul za roh, obrátila se i ona, aby pospíšila k domovu. — —

Zatím byl z dvířek továrních vycházel dělník za dělníkem. V desíti asi minutách, jež jsme byli všednímu výjevu pouličnímu věnovali, opustilo továrnu šedesát nebo sedmdesát osob, pouze asi desátý díl veškerého dělnictva v továrně zaměstnaného. Z dvířek vychází posud jeden po druhém ...

Prostranství před továrnou se plní. Většina dělníků arci jde přímo svou cestou; dobré dvě pětiny však se staví na chvíli před továrnou. Někteří zcela bezúčelně, jiní za tím neb oním účelem; někteří na někoho čekají, jiní s tím neb oním vyjednávají. Ti zde se umlouvají, kde a kdy se dnes nebo zejtra sejdou, onino zase vyrovnávají nějaký spor; někteří si něco kupujou, jiní nevědouce okamžitě co počíti, lelkujou nebo přemítají, mají-li zaměřit přímo k domovu, nebo do hospůdky, nebo se ještě projít ...

V dalších pěti, desíti minutách jest prostranství před továrnou skoro přeplněno.

Uvnitř továrny za dvířkami shromážděné dělnictvo počíná býti netrpělivo. Pokud můžeme úzkými dvířkami dohlednouti, vidíme tam dav lidí — hlavu vedle hlavy. Mručivý šum jako z obrovského oulu doráží k našemu

*

uchu. Ale přece vychází z dvířek jen jeden po druhém. Po pravé straně stojí portýr, pouštějící jen jednu osobu po druhé, když ji byl na rychlo kapsy, prsa atd. ohmatal.

Odporné, hnusné podívání! Obraťme raději pozornost zase k dělnictvu před továrnou!

Ale kam pohlednout? Zdánlivě jednotvárný, ba ztrnulý obraz mění se každým okamžikem. V menších i větších skupeních stojí tu muži, ženy, dívky i hoši nejrůznějšího stáří, nejrůznějších fysiognomií, v nejrůznějších oblecích. Převahou jsou tu zastoupeni silní, na mnoze zdraví muži. Tu a tam stojí také dělník o samotě, opírající se buď o zeď nebo stoje rozkročen a dívaje se kolem nebo kamsi v neurčité prázdno.

Skupinami a podle jednotlivců proplítají se ti, kdož buď volným nebo chvatným krokem opouštějí továrnu. Jen na okamžik se zastaví, onen upravuje si šat, jiný se rozhlíží plaše kolem a chvátá, jako by před někým prchal.

Kolem prodavačů a prodavaček shluklo se zvláštní skupení. Někteří kupujou, jiní koupené ihned pojídají. Vidíme tu hranatého výrostka s drsnou, snědou tváří, pojídajícího uzenku tak hltavě, jako by nebyl několik dní jedl. Jiný dělník, ryšavý čtyřicátník, pře se opodál s prodavačkou, že mu dala o dva krejcary méně nazpět; prodavačka mručí, odporuje a přece jiným prodává. Ten zde snaží se protlačiti se davem k hokynářce, onen tlačí se s rohlíkem v ruce z davu.

V jiném skupení kdosi soudruhům svým něco živě vykládá. Nevidíme mu do tváře, je to muž širokých plecí, má velkou hlavu a černý plstěný klobouk s širokou střechou. Mluví živě a patrně dosti hlasitě. Občas zaslechneme sice jednotlivá slova, ale smyslu nepostihujem. Z výrazu tváří, k nám obrácených, však není nesnadno uhodnouti, že jde tu o věc dosti důležitou, netýkající se pouze jednotlivce.

Však co to? Ze skupení za námi ozval se vášnivý výkřik a hned na to drsné zaklení. Obrátivše se, vidíme neholeného, starého, přihrbleného žida s číhavýma očima, jemuž jsme byli dříve na okamžik pozornost věnovali, kterak obklopen davem dělníků, šermuje ve vzduchu rukama a slyšíme následující slova z různých úst:

„Přisámbůh!“ volá žid. „Já mu půjčil deset a on mi teď upírá pětku!“

„Lžeš, bídný žide!“ odpovídá drsný bas. „Pětku jsem platil před týdnem“ ...

„Neplať nic, Karle!“ nabádá pronikavý sopran. „Mne chtěl taky napálit, ale já se nedal“ ...

„To bych nevěděl! Co za cavyky s židákem!“ volá odporný dutý hlas. „Já bych židu plivnul do očí a bylo by po komedii.“

„Proč se s ním hádáš, proč se s ním přeš! Ať tě žaluje! Ať to odpřisáhne! Uvidíš, že sleví!“ poučuje týž pronikavý sopran, jenž se byl před chvílí ozval.

„Já si budu stěžovat — u pana mistra, — u pana ředitele, — u pana barona,“ volá žid rozhorleně.

V odpověď zazněl všeobecný smích.

„Mistr tě vykopne, ředitel vyhodí a pan baron tě dá vypráskat!“ je slyšeti z davu resolutní, vášnivě rozechvěný hlas.

„A proč bychom čekali, až ho baron vypráská?“ dodává jiný, rovněž vášnivě rozechvěný hlas basového timbru. „Vypráskejme mu sami a hned!“

„Ano, ano, vypráskejme mu!“ volá několik hlasů současně.

Hluk a šum v skupení se množí; chvíli není lze pranic slyšeti než neartikulované tóny a jednotlivé výkřiky. Skupení se rozstupuje a hned zase se sráží. Žid pronikavě kvičí a naříká; občas zašermuje rukama nad hlavou, snaže se proklestiti si cestu. Chce na pravo, ale nemůže; chce na levo, ale ani tady nelze se dostati z davu. Obrací se, volaje skuhravým hlasem:

„Pusťte mne! Vždyť mne umačkáte — vždyť mne udusíte!“

Smích a posměšné výkřiky zazněly v odpověď.

Náhle zvolal kdosi opodál káravým tónem:

„Ale co tu tropíte? Vždyť to starý muž — netýrejte ho!“

Zraky některých obracejí se k místu, odkud byl hlas ten zazněl. Vysoká, kostnatá postava asi třicetiletého muže v modré bluse a s kalabréským kloboukem chvátá ke skupení, které se poněkud rozstupuje.

„Pusťte ho, pusťte!“ opakuje dělník.

Většina dělníků jako na povel mocnějšího tlačí se na zad, strhujíc obklopeného žida.

V tom vzkřikl kdosi mocným hlasem:

„Mistr Hadrian jde!“

Hluk a řev tlačících se okamžitě utichl. Skupení se rozstoupilo ve třech směrech.

Žid, použiv vhodné příležitosti, proklouznul a dal se, seč staré nohy stačí, vrávoravě a potácivě na útěk.

Pozornost celého skupení obrácena chvíli k mistru Hadrianu. Je to muž skoro trpaslické postavy, ale neobyčejně výrazné, mužné, ba přísné tváře. Každý rys, každý sval zdá se nasvědčovati, že muž ten nezná žádných žertů a že úsměv bývá na jeho tváři tak řídkým hostem jako slovo na jeho úzkých, pevně, skoro zarputile sevřených rtech.

Postoupiv do středu skupení, zastavil se a rozhledl se kolem sebe. Pohled černého jiskrného oka je káravý, přísný. Málo kdo jej může snésti, skoro každý se odvrací a jenom ten onen pokukuje směleji po mistrovi, jako by byl dychtiv, koho a jak mistr pokárá.

Mistr však mlčí. Zrak jeho těká kolem, až utkvěl na dělníku v kalabréském klobouku, stojícím přímo před ním. Mistr k němu popošel a položiv mu ruku na rameno, děl:

„Dobře, Viktorku, dobře!“

Chtěl ještě něco pronésti, ale byl vyrušen. Kdosi se byl za ním nepozorovaně přiloudal a zatáhl jej právě za kabát. Mistr se ohlédl. Spatřil svěží, asi třináctileté děvčátko s ohnivýma, černýma očima, kteréhož jsme si byli již dříve všimli.

„Aj, ty tu — dušinko?“ zašeptal.

„Mně se stýskalo, tatínku, přišla jsem ti naproti.“

Beze slova políbil děvčátko v čelo, vzal je za ruku a jako by vše, co jej bylo právě vyrušilo, náhle bylo odčiněno — ubírá se z rozcházejícího se skupení.

V tom mu zaskočil kdosi cestu. Stojíť před ním obstarožný muž s prošedivělými vlasy a takovýmitéž, ale nápadně dlouhými licousy, kterýž se byl do nedávna o zeď zadního průčelí tovární budovy opíral a mrzutě před sebe na dláždění se díval.

„Tys tu zas?“ ozval se drsným tónem mistr.

„Odpusť, kamaráde,“ šeptá muž stísněným, skoro stěnavým hlasem.

„Což pak jsem ti už třikráte neřek', že není v továrně pro tebe žádného místa“ ...

„Pro milosrdenství boží,“ úpí muž — „smiluj se při památce našeho přátelství nad ubohou rodinou“ ...

„Tatínku, tatínku,“ zašveholilo děvčátko podle otce sladkým hlasem.

Otec chvíli stojí upíraje zrak k zemi; přemítá ...

„A já tě přec, kamaráde,“ počíná po chvíli, „nemohu vzít k zaměstnání nejnebezpečnějšímu, kde se týden co týden přihodí nějaké neštěstí“ ...

V tom objevil se před nimi ve vzdálenosti několika jen kroků mladý žebrák bez chodidel.

„Podívej se!“ dodal mistr, ukázav na žebráka. „Toť oběť svého povolání“ ...

Prosebník upírá zrak svůj na žebráka. V tváři jeho zračí se prudký duševní boj — pochopuje a přece se nemůže rozhodnout.

„Chceš-li se vydati takovému nebezpečí“ ... ujal se váhavě slova mistr.

Muž ještě chvíli váhá ... Náhle prudce, skoro vášnivě dí:

„Není pomoci — musím“ ...

„Přijď tedy v pondělí ráno do práce,“ končí mistr rozmluvu.

„Přijdu, přijdu“ —

A mistr obrací se s dítkem svým na pravo, přijatý dělník na levo ...

V tom vyrazili z dvířek továrních tři muži současně. Dva starší, asi padesátiletí, vedou třetího, asi třicetiletého ... Všickni tři jsou slušně oblečeni, tváře všech jeví jakousi intelligenci ...

Vedený se zpouzí; bezvousá tvář jeho je rozčilením skoro zbrunatnělá, šedé, bodavé oči rozjiskřeny, dlouhý plavý vlas pod moderním kulatým kloboučkem poněkud rozcuchán ...

Zdá se, že byl někým v továrně uražen, pohaněn, pokořen. Ohlížeje se nazpět ku dvířkám, snaží se vyrvati se z rukou svých soudruhů, kteří pod pažím jej vedouce, s napnutím veškerých sil jej odvádějí. Škube a trhá sebou; ale přece jde — mumlaje spočátku trhaně nesouvislá slova, kdežto soudruhové mu domlouvají napomínajíce k mírnosti.

„Ne, ne!“ slyšíme jej po chvíli rozvášněným tónem resonovati. „To by tak — to by tak! ... Takový ... Eh — tlachal je, — řeknu mu to stokrát, tisíckrát do očí! My, my že můžeme býti rádi, když za nás platí pán náš daně!? To by tak! A přece každý z nás ví, že pán náš, který továrnu zdědil po otci, nepracuje ani hlavou, ani rukama, aniž jakýmkoli jiným způsobem; on veškeré daně za závod i dělnictvo dává jen odvádět“ ...

„Ale to my všecko víme — proč se jen pro takovou hloupost rozčiluješ!“ konejší soudruh po pravé straně.

„A my to nezměníme, nemůžeme změnit,“ míní dobromyslně soudruh druhý.

„Tak, tak — hloupost ... A my to nezměníme!“ horlí podrážděný. „To by tak — kdyby směl každý tlachal každému z nás každý nesmysl vlepit do očí ... A ani ozvat, ani odporovat bych nemoh ... Ah, ne, ne, kamarádi! Takového něco nesmíme si dát nikdy a od nikoho líbit, třeba by byl stokrát vrchním účetním“ ...

„Ale vždyť on to ani tak zle nemyslil,“ chlácholí soudruh po levé straně.

„Myslil — nemyslil, zle — ne zle — vše jedno,“ horlí zpouzející se. „Vždyť jsem to slyšel na vlastní uši — a co jsem slyšel, to jsem slyšel — ani papež mi to nevymluví ... Pusťte mne! — já mu přečtu levity ... Pusťte mne! ... Což pak jsem nějaký rváč? Ale pravdu snad mu přece mohu říci přímo do očí“ ...

„Nu, ovšem, ovšem,“ přikyvuje chlácholivě druh po pravici, „pravdu můžeš vždycky a každému říci do očí. Ale dnes, v sobotu, když je všechno dělnictvo pohromadě, moh' bys se přece jen mírnit a nedělat žádný škandal“ ...

„Jakže? — já mírnit — a proč, proč? ... Já — já že dělám škandál — já? To, to! Ani mi nenapadlo! On popichuje, on dráždí! Proč pak každou sobotu při výplatě — a vždy jenom mne svými úšklebky dopaluje? Co je mu po tom, že čítám rád noviny, že jsem byl místopředsedou dělnické besedy, že jsem se zasazoval o zlepšení osudu nás všech!? ... Je-li to něco zlého, proč mne nevyženou; je-li to zločin, proč mne neudá policii — já se už dovedu obhájit — přisámbůh, že dovedu“ ...

Zatím byl se kolem nich, když se byli ode dvířek asi na dvacet kroků vzdálili, shluknul malý hlouček dělnictva.

„Co se stalo?“

„Kdo ti ublížil?“

„Na koho hubuje?“

„Komu čteš levity?“ zaznívá z hloučku z různých úst a různými tóny — zvědavě, opravdově, posměšně i úšklebně.

Zastavili se. Rozhorlený vyškubnul se z rukou svých soudruhů a stojí vzpřímen uprostřed hloučku. Rozjiskřený zrak jeho těká s jednoho na druhého, jako by hledal, kdo mu asi dá za pravdu.

Je to statný muž — zdravý a přece jaksi chorobně podrážděn. Na pohled bys řekl, že to nějaký menší úředník nebo tovární dozorce. A přece nekoná v továrně než práce nejpodřízenějšího druhu — od rána do večera cupuje žíně k vycpávání polštářů ... Ale málo který z dělníků vyrovná se mu sečtělostí, rozmyslem a rázností v hájení zájmův dělnických. I nejstarší mistrové respektujou duševní jeho převahu a jenom vrchní účetní z neznámé příčiny tropívá si z něho občas mírným způsobem šašky, jako z „člověka exaltovaného“, jak se byl kdysi v kruhu přátelském vyjádřil.

Avšak muž ten není z těch, kteří by trpělivě snášeli úšklebky, byť sebe mírnější nebo dobromyslnější. Vážná, opravdová povaha jeho nestrpí žádných nevčasných žertů — vždy se brání a začasté s rozhodným úspěchem.

A tak i tentokráte.

„Co se stalo?“ opakuje po chvíli kdosi z hloučku tónem skoro rozkazovacím.

„Nic, pranic,“ míní jiný, jenž se byl právě přidružil a posud ještě ani slova nezaslechl.

„Co se stalo?“ opakuje pohněvaný. „Stalo se, co se děje každou sobotu. Zase mne dráždil, zase se mi posmíval ... Zahledl při výplatě, že mi z náprsní kapsy vykukujou noviny, vytáh' mi je a hodil na stůl se slovy: „Kdybyste si raději koupil chleba nebo sklenici piva, abyste se posilnil!“

„A co ty? Cos ty odpověděl?“ zvolal kdosi.

„Nic,“ vykládá uražený, „sáh’ jsem po novinách a on mne pláč’ přes ruku“ ...

„Proč si mu to neoplatil?“ vzkřikl kdosi rozhorleně z pozadí.

„Což pak jsem nějaký rváč?“ brání se podrážděný. „Mlčel jsem a couvnul; ale on zase dráždil.“ ‚Buďte rád,‘ povídal, ‚že vás pán váš živí a že za vás daně platí‘... Že nás neživí — víme, a že za nás platí daně“ — —

„Toť přec pravda!“ připomenul soudruh po pravé straně podrážděného. „A ať si platí! Co nám po tom?!“

„Lež — lež je to“ horlí rozhněvaný a mávna rukou k letohrádku, pokračuje skoro patheticky, jako by měl ku shromážděným řeč. „To se jen tak povídá — ale v pravdě je zcela jinak. On jen daně za nás odvádí — nic víc... Ba ještě míň — on daně za nás ani neodvádí — on je dává odváděť“ ...

„Jak to?“ vpadl kdosi za jeho zády.

„Zcela přirozeně,“ vykládá rozhorlený ‚cnpař koňských žíní‘. „Může se někdo pochlubit, že viděl někdy pána našeho s platebním archem v ruce u berního úřadu platit daně?“

„To ne, to ne!“ volá se s několika stran.

„Kdo tedy platí?“ pokračuje rozdrážděný tónem popularně vykládavým. „Pán neplatí — úředníci daně jen odvádějí... Pán nepracuje ani hlavou, ani rukama, on si na nejvýše přebytečný čas krátí honbou a kratochvílí... Továrnu řídí ředitel, úředníci a mistrové — pán na nejvýš úhrnné účty zběžně přelítne — toť vše... On neseje, neorá — nepracuje ani kladivem, ani dlátem, ani šídlem, ani jakýmkoli jiným nástrojem — a přece žije a šatí se jako lilie v poli“ ...

Z hloučku zazněly různými hlasy výkřiky:

„Výborně! — Ano, ano! — Pravda — svatá pravda!“

„Kdyby se pán náš živil prací vlastních rukou svých nebo chtěl být úředníkem v továrně,“ pokračuje rozhorlený dělník ve svém výkladu finanční záhady, „nevydělal by si ani tolik, aby moh’ odvádět tak velké daně jako kterýkoli řemeslníček, neřku-li aby za něj moh’ pán jeho odvádět berně tak velké jako odvádí teď on za kteréhokoli ze svých úředníků nebo obratnějších mistrů továrních“ ...

„Kdo tedy platí — kdo?“ vpadl netrpělivě kdosi v pozadí.

„Kdož jiný,“ pokračuje s důrazem a povzneseným hlasem pouliční kazatel tovární, „kdož jiný než my všickni, kteří pod firmou společného našeho pána pracujeme — kdož jiný než my kováři, zámečníci, truhláři, slevači, sedláři, nádenníci, slovem všickni, kdož z něčeho, co má nepatrnou cenu, vyrábíme něco, co má cenu větší — toť celé tajemství“ ...

„Ano, ano,“ zaznělo z několika úst současně.

„Daně platíme jen my, kteří pracujeme,“ dotvrzuje kdosi chraplavým hlasem.

. Se všech stran zaznívá souhlasné přizvukování; každý zdá se býti přesvědčen, že tomu právě jen tak, jak bylo vyloženo.

Však co to?

Většina obrací se směrem k sousední ulici, odkud sem zaléhá dunivý rachot přijíždějícího kočáru. V několika okamžicích zahnul kočár kolem rohu a z několika úst zaznělo přitlumené zvolání:

„Pán jede!“

„Milostpán přijíždí!“

„Pan baron se vrací!“

Hlouček dělníků a dělnic zastupující cestu právě v středu ulice jako na povel takořka v mžiknutí oka se rozstoupil, aby mohl kočár pohodlně projeti. I rázný renitent, jenž byl právě svým soudruhům prostým, ale přesvědčujícím způsobem dokázal, jaký je rozdíl mezi lidmi pracujícími a lidmi pouze požívajícími, ustoupil o několik kroků s cesty a upírá zrak svůj jako všickni ostatní na přijíždějící kočár.

Je to lehký, elegantní povoz, tažený dvěma bujnými bělouši, kteří mírným poklusem uhánějí jako by vlekli za sebou pouhé pírko.

Na kozlíku sedí obstarožný kočí s dlouhým, skoro až po pás dosahujícím prošedivělým plnovousem a s výrazem mračné přísnosti v široké, odulé, vráskovité tváři. V levé ruce drží oprati, v pravé pak elegantní bičík a dívá se upřeně přímo mezi koně na konec voje.

V kočáře sedí asi čtyřicetiletý muž v letním, na pohled ničím nenápadným obleku šedavé barvy a podle něho mladistvá, na nejvýš osmnáctiletá dáma v elegantním, ale taktéž nenápadném šatě cestovním se slaměným, koketně k jedné straně pošinutým kloboučkem na hlavě — vlastník továrny a jeho choť...

V poněkud vyžilé, ale přece intelligentní a jaksi apathicky dobromyslné, bezvousé, bledé tváři továrníkově zračí se duševní unavenost. Zdá se to býti tvář člověka, který byl rychleji žil než obyčejní smrtelníci, který byl mnoho viděl a kterému svět již jen zřídka kdy poskytuje něco, co by jej nápadněji vzrušilo.

Spíše sivé než bledě modré oko jeho je matného jen lesku; úzké, uvadlé, sotva pozorovatelné rty; nevysoké, souměrné čelo s kolmou, ale nehlubokou ryhou u prostřed, světle kaštanový, krátce přistřižený vlas, oblá brada, pravidelný, nikterak nápadný nos a lehoučké chmýří nad hořením rtem — vše prozrazuje povahu spíše mírnou, kontemplativní, skoro trpnou, a nikdo by nevěřil, žeť muž ten skalopevná vůle, rázný, prudký, ba v mimořádných případech i divoký.

Vzplane-li v duši jeho, třeba z příčiny malicherné, hněv, mívá tvář jeho výraz přímo medusovitý a liší se od tváře v normalním stavu k nepoznání. Před desíti a více lety býval nápadně popudlivý, umíněný a svéhlavý; nyní však jen zřídka kdy se rozčiluje a to jen v případech závažných — jeť v ohledu tom buď otužilejší nebo otupělejší...

Mladistvá choť, svěží jako růže v prvním rozpuku. Není sličná, ani ohyzdná. Tvář její má rysy pravidelné, ale poněkud přísné a v momentech nepříjemného duševního hnutí skoro odpuzující. Nicméně výraz ten zmírněn svěží bělostnou pletí, ruměnými lícemi, žhavými, kyprými rtíky, veselým temně modrým okem a bohatým plavým vlasem. Zdá se býti dobrou, oddanou ženou, jako bývají ženštiny tak zvaného „dobrého vychování“, které se neprovdaly z vlastní náklonnosti, nýbrž ku přání svých rodičů, které nepřinášejí choti svému než dobrou vůli plniti manželské povinnosti a značné věno a snášejí nepřístojnosti z nepřirozeného spojení takového plynoucí s tichou resignací lidí, kterýmž je bohatstvím upříjemněný život skoro břemenem. V pravdě však je to ženština se stavem svým úplně spokojená, nepřející sobě nižádné změny

a žijící jako tisíce žen jejího postavení, které se nudí i ve společnosti nejvybranější a v zábavách nejsybaričtějších.

Není ještě ani celý rok provdaná; leč za krátký čas ten byla novému životu manželskému úplně uvykla. Dům manželův a jeho způsob života neliší se nikterak od domu, v němž byla zrozena, a od lidí, v jejímž kruhu byla vychována. Změna byla tak nenápadna, že ji ani nepozorovala...

On i ona sedí v kočáře s elegancí lidí, kteří byli uvykli jízdě v kočárech od nejútlejšího mládí.

Zda vzpomenou si někdy na útrapy a svízele svých dědů — otců svých otců?

Její děd byl prostý plavec a „vorař“. Asi před sedmdesáti lety připlul poprvé na vorech z Budějovic do Podskalí a od té doby konal cestu tuto a tímto způsobem nesčetněkráte. Byl silný, zdravý, pilný, střídmý, opatrný, spořivý a počítavý. V několika letech uspořil si několik zlatých a počal vésti drobňoučký obchůdek na vlastní pěst. Kupoval a prodával s počátku jen několik klad nebo tři, čtyři, pět sáhů dříví. Vydělal málo, ale výdělek přirážel k úsporám, až mohl koupiti celý vor nebo několik set sáhů dříví. Pracoval do únavy, nepřeje si oddechu a zůstavil jedinému synu svému slušnou ohradičku.

Syn vstoupil v šlépěje otcovy a překonal jej v obchodní spekulaci. Byl smělejší, podnikavější, světa a lidí znalejší. Bohatství se množilo — stavby železnic napomáhaly k tomu v míře tak úžasné, že zemřel co milionář.

Děd továrníkův byl prostý kovářský chasníček. Asi před osmdesáti lety přibyl z rodiště svého, malého městyse v severovýchodních Čechách, do Prahy s malým ranečkem na zádech a se sukovitou holí v ruce. I on stával v sobotu před podobnou, ovšem že nepoměrně nepatrnější a jinému účelu sloužící továrnou jako kterýkoli z dělníků jeho vnuka. I on byl vzorně pilný, v práci svědomitý, opatrný, spořivý a spekulativním duchem nadaný. I on neznal oddechu, pracoval do úpadu a raději hladověl, než by byl jen o krejcar překročil rozpočet a vydal více než co byl určil ku své výživě. I jeho úspory se množily s počátku pomalu; i on mohl po letech začít pracovati samostatně. Zřídil si společně s kýmsi malou kotlárnu. Po celý den až pozdě do noci stával jako kterýkoli jiný dělník u výhně, pracuje v potu tváři a nepřeje si odpočinku.

Leč všechno namáhání, spoření a mučení nebylo by jej spasilo; byl by zemřel jako prostý, slušně se živivší kotlářský mistr, kdyby se nebyl v příhodnou dobu vrhnul na dráhu, po které za příznivých poměrů jedině lze zbohatnouti — na dráhu obchodu a spekulace. Počal v malém, ale štěstí mu přálo. Závod kvetl, zakázky se množily, pracováno s dvoj- a trojnásobným počtem dělnictva. Zemřel v nejlepším věku, zůstaviv synu svému závod ve vzorném stavu.

A syn, pravý to prototyp obchodníka, dokonal, co byl otec započal. Z pouhého mistra kotlářského stal se továrník, který rychle bohatnul a zemřev, zůstavil nejstaršímu synu jednu z největších továren v Čechách.

Asi před rokem pojal syn ten za manželku vnučku bývalého „voraře“ a společné jmění obou páčí se na několik milionů...

Továrník a choť jeho právě jedou z odpolední zábavy v paláci jednoho z nejbohatších kavalírů, kde se byli po příkladu jiných konvenienčně nudili.

Kočár dojel nepoměrně dříve, než co bys nejzběžněji přelétl předcházející řádky, k rozstoupivšímu se hloučku dělnictva.

Pozornost všech jest upnuta k továrníkovi a jeho choti. Všickni zdvořile, mnozí devotně a s výrazem skoro zbožné nebo bázlivé úcty pozdravujou...

Zrak továrníkův přelétl jen jednou po prostranství. V tváři jeho ani sval se nepohnul, pohled jeho nikde a na ničem ani na okamžik neutkvěl. Obraz, jenž před zrakem jeho jen kmitnul, byl mu zcela všední; byltě jej viděl už tak nesčetněkráte, že je mu zcela lhostejný. Dvakráte nebo třikráte smeknul klobouk, ale z pohybu jeho ruky bylo zřejmo, že by mu bylo milejší, kdyby ho vůbec nikdo nepozdravoval.

Choť jeho nepokojně se usmívajíc, klonila se mírně na pravo i na levo. Když jel povoz těsně podle renitentního „cupaře žíní“, kterýž sice jako ostatní uctivě pozdravil, ale v jehož rozpálené tváři jevila se posud mračná rozhorlenost, utkvěl zrak její na okamžik na tváři lišící se výrazem svým od ostatních. V následujícím okamžiku však již těkal zrak její s předmětu na předmět, až utkvěl na nedalekém letohrádku.

Co myslil si ten neb onen dělník nepříjemného při pohledu na svého „chlebodárce“, zůstalo jeho tajemstvím; jen někteří, kterýmž kmitla duší myšlénka nevinná nebo příjemná, odvážili se ji vysloviti.

„Pěkná, roztomilá to žínka!“ připomenul obstarožný kolohnát s výrazem satyra ve vychrtlé tváři.

„Jako růže — krev a mléko,“ dodala skoro šeptmo mladistvá dívčina ve vybledlých růžových šatech, které jsme si byli již dříve letmo všimnuli.

„A koně jako vítr,“ upozornil umouněný topič v špinavé bluse souseda nemluvu, kterémuž obyčejně každé slovo, než je vykoktal, činilo namáhání.

„V takovém kočáře se to jezdí — co?“ zamumlal boubelatý mužík umouněnému topiči do ucha. „Já bych chtěl být aspoň kočím“...

„A zvrátit hned při první jízdě — ne?“ rozesmál se nejblíže stojící mladík, žmoulající odpadek doutníku v odulých rtech.

Zraky všech upíraly se za kočárem, až v několika vteřinách vjel do otevřených vrat letohrádku a zmizel. Podrážděného „žíňaře“ nikdo si více nevšimnul; hlouček se rozešel... „Žíňař“ ještě chvíli stál, upíraje zrak svůj k zemi, na to i on pomalu, jako by byl na rozpacích, má-li jíti nebo setrvati, dal se směrem, kterýmž byl kočár odejel. — —

Fysiognomie prostranství před továrnou po několik minut se nemění. Dělnictvo bylo již opustilo továrnu až na několik — z dvířek vychází posud jeden po druhém — vše tak prosté, tak všední...

V tom zabočila ze sousední ulice drožka na prostranství a zamířila ku vchodu.

Současně zazněl ode dvířek zoufalý výkřik. Vzkřiklať nebohá stařenka, které jsme si byli již dříve všimli, když zabočivši z poboční ulice drobnými krůčky spěchala ku vchodu továrny. Čekala tam s výrazem úzkostlivosti v zažloutlé vráskovité tváři, až vystoupí jediný synek

její, o němž jí byl kdosi zvěstoval, že přišel v továrně k úrazu.

Syn právě překročil práh. Opírá se o rámě dvou dělníků, kteří jej opatrně vedou... Skoro sličná tvář jeho je na smrt bledá, černý vlas pocuchán, vyhaslé oko bloudí matně kolem, jako by někoho hledalo... Oxfordská košile je skoro celá zkrvácena — levá ruka visí bez vlády podle těla, pravá — zůstala v továrně...

Vyhaslý zrak jeho setkal se se zrakem matčiným. Matka vzkřikla ještě jednou, pak sklesla...

Učiněno, čeho bylo třeba...

— — — — — — — — — —

V několika minutách opustil továrnu dělník poslední. Ještě po několik minut fysiognomie prostranství se nemění, leda že se dělnictvo počíná rozcházet... V půl hodině však je v místech — kudy před půltisíciletím jezdívali králové a velmožové čeští na Karlův Týn — pusto....

Nikomu skoro ani nenapadne, co se tu bylo právě sběhlo. A napadne-li, napadne jen letmo...

Zdáť se, že klekáme posud ještě výhradně před poesií lesku a nádhery. Poesie pravdy a práce, jevící se v nesčetných obdobách a representantech, bývá nám více méně všední, často i odporná...

Kazimír Veliký, král polský, v Praze.

(1341 a 1356.)

Králi polskému, Vladislavovi Lokietkovi, vedlo se r. 1330 zle. Od severu doráželi na říši jeho němečtí rytíři a od západu nebezpečí bylo před Ludvíkem, markrabím braniborským. A Vladislav Lokietek, tento mocný strůjce jednoty Polské, za každou cenu chtěl skrušiti německé rytíře, poněvadž od nich veliké se dály záhuby Polákům na krvi, statcích i národnosti. Sám však brániti se nemohl, vyčerpav síly říše své proti odbojným knížatům údělným, proti řádu německému a proti ostatním nepřátelům. I poslal jediného syna svého, Kazimíra, do Uher prosit o pomoc u Karla Roberta, krále uherského, jehož manželka, Alžběta, byla dcerou Lokietkovou.

Králevic Kazimír byl tehdáž ještě velmi mladým mužem, který mimo klášterní život hradu krakovského neznal mnoho světských rozkoší. Skvělými dary ducha nadaný, šlechetnou vášní po slávě Polsky nadšený, neprojevil až dosud nikdy, že v duši jeho dřímají také vášně jiné, jež ideální téměř obraz velikého Kazimíra zatemňují. Dvůr budínský, k němuž mladý králevic polský se odebral, slynul rozkošnictvím a veškerými zjemnělými mravy či nemravy italskými, které Karel Robert Anjouský z Neapole a Říma byl do Uher zavedl. Veliký to rozdíl mezi Budínem a Krakovem! Kazimír brzo uvykl rozkošnému životu budínskému, k hojným hostinám, k velkým pohárům vína bylo také záhy lásky k ženě potřebí!

Mezi dvornými dámami uherské královny Alžběty krásou nad jiné vynikala Klára, dcera Feliciana Zacha, bohatého šlechtice a důvěrného přítele králova.

Ale láska Kazimírova ke Klárce Zachově vzala za své, když ukojen byl chtíč zbujnělého králevice; Kazimír pořídiv v rychlosti ostatní své záležitosti potají ušel z Budína a Klárka zneuctěna uprchla k otci svému Felicianovi. Starý a hrdý šlechtic tento pomýšlel na pomstu. Když nebylo v tu chvíli možno hanbu domu pomstíti na svůdci, obrátil se aspoň proti královně Alžbětě, která prý tajné schůzky Kazimírovy s Klárkou podporovala a ochraňovala. Felician Zach 17. dubna 1330 vešel do paláce královského v Budíně zrovna v tu chvíli, když rodina královská byla zasedla za stůl k jídlu. Zach, bolestí nad hanbou své dcery téměř šílený, s vytaseným mečem vrhl se do jídelny, a ťal královnu do pravé ruky tak, že čtyři prsty byly useknuty a Alžběta leknutím, bolestí i ztrátou krve omdlela. Král Karel Robert přiskočil ku pomoci choti své, byl však od rozzuřeného Feliciana také poraněn do ruky; pak došlo na děti královské Ondřeje a Ludvíka, kteří od jisté smrti jen tím byli zachráněni, že oba učitelové jejich chránili je svými životy; ale oba byli Zachem těžce zraněni. Konečně přiskočil truksas královnin Jan Cselényi a kladivem rozbil lebku Felicianovu; hlukem přivolané služebnictvo, vidouc v jídelně krváceti krále, královnu i vychovatele hochů královských, ve vzteku rozsekalo Feliciana Zacha na kusy. Ty pak rozvěšeny po branách největších měst uherských pro výstrahu. Než na tom nebylo dosti. Král Karel Robert pocházel z rodiny krvežíznivé, z rodiny Anjou, jejímž dílem byla poprava Konradina Hohenstaufa a nešpory sicilské! Felician Zach nevolil ovšem nejlepší cestu k pomstě za zneuctěnou dceru; ale král Karel neměl pak dosti na smrti ubohého starce; on potrestal rodinu i celé příbuzenstvo Zachovo způsobem, jemuž rovných málo se nachází v dějinách obecných. Zhanobené Klárce uřezány rety, nos i ruce, pak přivázána ke koni a smýkána po městě Budíně; při tom voláno: „Tak staň se každému, kdo se opováží sáhnouti na krále!“ Jediný syn Zachův chtěl prchnouti ze země, ale byl chycen, koněm usmýkán a mrtvola psům hozena; starší dcera, Seba, mečem popravena, manžel její, Kopaj, na doživotí uvězněn a jich děti prchly na ostrov Maltu, odkudž se nikdy více do vlasti nevrátily. Krvežíznivost králova tím ještě nebyla nasycena; 24. dubna svolal shromáždění nejpřednějších magnatů uherských, na kterém dal mužské členy rodu Zachova odsouditi k smrti, a vzdálenější příbuzné k věčnému otroctví; jmění i statky jim pobrány a rod až dosud slavný, mocný, bohatý propadl hanbě i klatbě největší. Aby se pak veřejné mínění oklamalo, vynalezány zločiny, jichž prý se rod Zachův dopustil, an zatím jedinou příčinou hrozných těchto trestů bylo zneuctění Kláry Zachovy od polského králevice Kazimíra. A on tuším cítil tíhu své viny; neboť těm členům rodu Zachova, kteří uprchli před smrtí do Polska, dopřáno tam svobodné bydlo i ochrana. Zpráva o všech těchto událostech musila nepochybně působiti všeliké řeči u dvorů sousedních; polský králevic Kazimír byl velmi zahanben, a špatné pověsti, roztrušované od četných nepřátel a famy vždy rostoucí, učinily z něho sic krále a otce

vlasti Polské, ale v privátním životě může nanejvýše lehkovážného a nemravného. To se ukázalo ještě o 11 let později. — První manželkou Kazimírovou byla Anna, dcera litevského velkoknížete Gedimina, s níž, zdá se, že mladý král žil v dosti dobré svornosti. Když ona po několika letech zemřela, k radě panstva polského Kazimír měl se podruhé oženiti. Mezi Čechy a Polskem dlouholeté byly roztržky a nepřátelství; král Jan Lucemburský vydatně podporoval německé rytíře proti Vladislavu Lokietkovi a odtrhl od Polska na vždy knížetství slezská. Nicméně působením syna Janova, králevice českého, Karla, obrátilo se staré nepřátelství ve shodu; český Karel skvělými dary ducha, polskému Kazimírovi příbuzný, toužil po alianci československé, spatřuje v ní záruku šťastné pro obě říše budoucnosti. I sprostředkován sňatek mezi ovdovělým Kazimírem a dcerou krále Jana českého, Markétou, vdovou po Jindřichovi, knížeti bavorském. Markéta tehdáž (r. 1341) 27 let stará, nazývána byla krásným květem pokolení ženského, pro zevnější lesk osoby i výtečné ctnosti své. Otec i bratr Karel domlouvali jí, aby svolila ke sňatku s Kazimírem; král polský uslyšev tolik pěkného o vlastnostech jejích zamiloval se do ní dříve, než ji spatřil; ale Markéta o sňatku s ním nechtěla ani slyšeti. Teprv po dlouhých domluvách bez náklonnosti a s velkým strachem svolila. Král Kazimír ihned s velkou slávou přijel do Prahy s mnohými skvosty pro svou nevěstu a činily se přípravy ke svatbě. Ale Markéta se roznemohla „z těžkého srdce pro tuto svatbu jí naskrze odpornou". Z počátku nemyslilo se, že by nemoc byla nebezpečná. Strojeny hlučné turnaje a radovánky pro vzácného hosta; Kazimír častoval obyvatele pražské i příchozí venkovské hody slavnými a skvělým „vlaským pitím"; v Praze velebeny výtečné vlastnosti ženichovy nadšeným způsobem. Ale Markéta vždy s větším nepokojem bála se okamžiku, kdy měla se státi chotí Kazimírovou; při duševním neladu nemoci tělesné pořád ve větší míře přibývalo. Tu zastaveny všecky radovánky a král Jan, který tuto dceru svou velice miloval, vyžádal si na biskupu Janovi z Dražic, „aby dal držeti ode všeho duchovenstva světského i řeholního v Praze processí s korouhvemi a ostatky svatých po celých 14 dní za její uzdravení". Král Jan, syn jeho Karel i polský král Kazimír konali tato processí spolu, oděni v roucha jednoduchá; i vznášeny vroucí modlitby k nebi za uzdravení choré nevěsty. Ale přes to přese všecko nemoci přibývalo až 1. července 1341 místo svatby odbýván pohřeb Markétin do královské hrobky kláštera Zbraslavského.

V první bolesti nad touto ztrátou král Jan, markrabí Karel a král Kazimír přísahali sobě vespolek věčné přátelství; Kazimír krále Jana přijal za svého otce a Karla za pravého bratra. Zemřelá Markéta musila skutečně býti vlastností neobyčejných; neboť u otce jejího, krále Jana, jenž dosud vedl živobytí velmi pusté, najednou pozorujeme náklonnost ke skutkům pobožným. Ihned ještě téhož roku založil klášter pro mnichy kartouské na Malé Straně blíže Újezda a brzo na to pobádáním Karlovým pojal myšlénku znovuzřízení kathedralního chrámu u sv. Víta. I také Kazimír polský dlouho Markéty zapomenouti nemohl. I když Prahu opustil a po čase z příčin politických oženil se s Adlétou, kněžnou hessenskou, stále na mysli měl umrlou nevěstu svou Markétu, a to tím více, ježto sňatek s Adlétou, bez pravé náklonnosti zavřený, velmi byl nešťastný. I to zase hlavně přičítáno Kazimírovi za vinu, ač zapomíná se, že oba k sobě naprosto se nehodili pro různost povah, rozdílné vychování a smýšlení. Poněvadž pak manželství toto bylo bezdětným, přestala všechna vroucnost velmi záhy; král Kazimír odvezl manželku svou na vzdálený zámek do Žarnovce a zanedbával ji úplně. Po chvíli oddal se zase životu nespořádanému, ač pro národ svůj toho času vykonal věci největší.

S Čechy v ohledu politickém nezachováváno sice přátelství otcovské a bratrské, ale k tak prudkým bojům, jaké kdysi mezi Janem Lucemburským a Vladislavem Lokietkem byly, za Karla a Kazimíra více nepřišlo. Ba když Karel jakožto císař říše Římskoněmecké vydáním zlaté bully neobyčejně se proslavil a moc svou upevnil, vyhledávali jeho zase jiní panovníci v Praze, chtíce staré úmluvy přátelské upevniti a nebo nové uzavříti. Mezi těmi panovníky, kteří za tím účelem r. 1356 do Prahy přišli, byl polský král Kazimír. Slavnosti k poctě jeho pořádané byly nyní ještě mnohem hlučnější, než před patnácti lety, ježto Praha nyní byla nejprvnějším městem střední Evropy, sídlem císaře, bydlištěm velkého počtu cizích vyslanců a šlechticů, sídlem arcibiskupa a střediskem nedávno založené veliké university. Smlouvy o přátelství a věčný mír mezi Karlem a Kazimírem brzo byly uzavřeny a Karel slíbil polskému králi podporu proti německým rytířům. Kazimír nespěchal potom domů; Praha a bujný život v ní velmi se mu líbily. Král polský hostil četně a byl hostem rád vídaným, kamkoliv zamířil. Při nějaké takové příležitosti seznámil se s měšťkou pražskou Kristinou Rokycanskou. Rod Rokycanských náležel k nejstarším a nejbohatším v Praze. Členové jeho zabývali se půjčováním peněz a stali se časem nejbohatšími peněžníky v městě; půjčovali peníze jen velkým pánům, jako králi Janovi, obci pražské a p. Tím ještě více bohatli a dostali se v držení četných statků v Čechách, zejména v okolí Prahy. Kristina, výše vzpomenutá, byla manželkou Mikuláše Rokycanského, který kolem r. 1346 zemřel, odkázav velké jmění na založení kláštera u sv. Ducha v Starém Městě pražském. Kristina jsouc tudy od r. 1346 vdovou, nebyla r. 1356, když ji král Kazimír poznal, již docela mladou, ale vyznamenávala prý se zvláštní krásou postavy. Kazimír chtěl ji učiniti svou milenkou, ale hrdá měšťka opětovala sice lásku králi, než nechtěla mu býti jinak po vůli, leč když slíbil, že ji učiní svou chotí. Král, ač manželka jeho Adléta žila dosud v Žarnovci, byl Kristinou tak okouzlen, že svolil k žádosti její a odvezl ji s sebou do Polska a dal se s ní tajně oddati opatem Tynieckým, oděným v roucha biskupská, tak že jej korunychtivá měšťka a milenka králova měla za biskupa krakovského. O tom skutku když se dozvěděla Adléta, odešla z Polska do domu otcovského, a nikdy více se již ke Kazimírovi nevrátila. Ale ani Kristina netěšila se dlouho přízni svého pseudomanžela. Buď že vzbudila závist okolí královského anebo že uměla vnadám svým uměle pomáhati, dokud Kazimír se v Praze o ni ucházel: zkrátka, komorník jeden, jí k obsluze přidaný, spozoroval, že je holohlavá a prý na hlavě prašivá, o čemž král přesvědčiv se, hned ji od sebe vyhnal. Jak to Kristina udělala, že Kazimír těchto vad tak dlouho neviděl, pověděti neumíme, zrovna tak jako není

známo, co se s vypuzenou „králováni chtivou měšťkou“ potom stalo. S manželkou svou Adlétou se však král Kazimír ani potom nesmířil, ač pověsti o krásné židovce Esterce, která potom prý byla jeho milenkou, po větším díle se zakládají na zprávách mnohem pozdějších; potomci život zemřelého galantního krále vyšperkovali celou legendou dobrodružných, zamilovaných historek a tu se hodila jim ovšem také romantická orientalka krve semitské, krásná Esterka, o níž historicky ničehož vědomo není.

A. R.

Gentleman z La Portu.

Napsal *Bret Harte.*

Také on byl pionerem. Četa, která prodrala se světovými závějemi r. 1851 a přišla na malé, trojhranné údolí, známé později pode jménem La Porte, nalezla jej tam co jediného obyvatele. Žil po tři měsíce o dvou sucharech denně a o malém řízku slaniny v boudě, kterou si postavil z kůry a chrastí. Ale když jej výzkumná četa nalezla, byl docela čilý, pln naděje a uhlazenosti. Avšak zde podávám se rád výrazuějšímu vypravování kapitána Henryho Symesa, velitele pionérské družiny. — „Padli jsme naň, pánové, náhle, zrovna před skalískem, — ukazuje vzdálenost — asi tak blízko, jako js*) vy. On nás vidí, ponoří se do své boudy a vyjde zas s vysokým kloboukem — cylindrem, pánové, — a, čert mne vezmi! v rukavicích! Byl to vysoký, štíhlý chlapík s vpadlými tvářemi — jak pochopitelno — a s barvou v líci, která byla přirozeným následkem jeho hladovění. Avšak on před námi smekne a dí: ‚Jsem šťasten, že vás poznávám, pánové! Bojím se, že vám bylo poněkud obtížno dostati se sem. Smím vám nabídnouti doutník?‘ — A vytáhne ozdobnou tobolku na doutníky s dvěma opravdovými havanskými. „Přál bych si, aby jich bylo více“, praví on.

„Sám nekouříte?“ pravím já.

„Málo kdy,“ praví on, což byla lež, neboť téhož odpoledne viděl jsem jej přissávati se ku krátké dýmce jako nemluvně k láhvičce. „Choval jsem ty doutníky pro někoho, kdo by mne zde snad náhodou navštívil.“

„Počítám, že zde vídáte mnoho a to nejvybranější společnosti“, praví Bill Parker, hledě upřené na klobouk, rukavice a pokyvuje na hochy.

„Tu a tam nějakého Indiána,“ praví on.

„Indiány!“ pravíme my.

„Tak jest. Velmi pokojní, dobří chlapi, svým způsobem. Jednou nebo dvakrát přinesli mi zvěřinu, kterou jsem nepřijal, neboť ubožáci měli v té kruté zimě sami s sebou dost co dělat.“ —

„Teď, pánové, my jsme byli, jak víte, lidé mírumilovní, — velice mírní —; ale poněvadž na nás od těchto ‚dobrých‘ Indiánů asi třikráte střeleno a Parker sám nechal ždibec — tak asi tři couly — své kůže s hlavy v jejich rukou a tak do dneška chodil se zeleným lupením na hlavě jako římská socha —, tedy se nám opravdu zdálo, že si ten cizinec z nás šašky tropí. Bill Parker vstane, změří ho od hlavy k patě a praví klidně: —

„Povídáte, že ti Indiáni, — ti pokojní Indiáni zde — nabízeli vám zvěřinu?“

„To udělali!“ praví on.

„A vy jste ji nepřijal?“

„Nepřijal,“ praví on.

„Musilo se jich to velmi špatně dotknout — abych tak řekl, dojmouti jejich citlivé čivy?“ dí Bill.

„Zdálo se skutečně, že jsem jim pokazil radost.“

„Toť se rozumí,“ praví Bill. „A teď bych se vás zeptal, kde vlastně jste?“

„Dovolte —“ praví cizinec — a čert mne vezmi, on vytáhl tobolku s visitkami a podávaje jednu z nich Billovi praví: „Zde můj lístek.“

Bill jej vzal a četl hlasitě: „J. Trott z Kentucky.“

„Hezký lístek.“ praví Bill.

„Těší mne, že se vám líbí,“ praví cizinec.

„Počítám, že těch ostatních jeden a padesát v tobolce je zrovna tak hezkých — a na každé něco jiného,“ praví Bill.

Cizinec neříká nic, jenom trochu couvne od Billa; ale Bill za ním a dí:

„Co pak je vlastně vaše řemeslo, pane J. Trotte z Kentucky?“

„Zdá se mi, že vám docela nerozumím,“ praví cizinec a do tváří hrne se mu oheň, jako když dýmku zapálí.

„Co mají ty rukavice na vás co dělat? co ten parádní cylindr? — to celé cirkusové vyfintění? Nač všechno to? Nuž, povídám, kdo jste?“

Cizinec vstane a dí: „Poněvadž se nehádávám s hostmi na své vlastní půdě, — dovolíte mi, abych řekl, že jsem — gentleman!“ —

S tím smekne svůj vysoký klobouk, udělá hlubokou poklonu, a obrátí se — takto; ale Bill zvedne náhle pravou nohu a projede svou botou číslo 10. skrz naskrz tím parádním cylindrem, zrovna jako tou obručí v cirku.

„To jest, na co se tak dalece pamatuji, pánové! Byl jenom jeden člověk z celé družiny, který by mohl opravdově přísahati na to, co se dělo po tom, ale ten člověk nikdy o tom nepověděl slova. Neboť v tom okamžiku strhlo se něco jako větrný vír v údolí. Nepamatuji se na nic, než na prach a dunění. Nebylo křiku, nebylo střelby. Byl to jeden z těch náhlých přírodních převratů, ve kterých i revolver mlčí. Když jsem se dostal do křoví — v pocitu pohodlí, jaký má člověk, jemuž zbylo na těle jen půl košile — shledal jsem, že mám tři libry štěrku a kamení v kapsách a vlasy jako spečené. Pohlédnu vzhůru a vidím Billa, jak visí ve vidlici mladého ořechu asi dvacet stop nade mnou.

„Kapitáne,“ praví tázavě, „přešla už ta větrná smršť?“

„Která?“ pravím já.

„To živelní otřesení v přírodě — je už pryč?“

„Počítám,“ pravím já.

„Protože,“ praví on, „před tím, než se tento elektrický úkaz stal, měl jsem malé nedorozumění s nějakým cizincem a teď bych se rád omluvil.“

A s tím sleze dolů, tichý jako beránek, vejde do chalupy a vyjde ven, ruku v ruce s cizincem, jenž se usmívá jako dítě. A to, počítám, bylo poprvé, co zvěděli jsme večer o gentlemanu z La Portu“.

Není nikterak pravdě nepodobno, že jsou shora uvedené události poněkud přehnány u vypravování, a opatrný čtenář učiní dobře, když přijme zvláště onen podivný přírodní úkaz, na kterýž byl kapitán poukázal, poněkud s reservou. Avšak to zůstává nade vší pochybností, že od těch dob gentlemanu z La Portu jeho výstřednost milostivě trpena, a že požíval nedotknutelnosti u současné kritiky, pokud týkala se víc jeho osobní zvučné statečnosti. Vskutku dán mínění o něm v tomto ohledu jedenkráte veřejně průchod slovy následujícími: „Zdá se mi,“ řekl vlídně vypadající nový příchozí — který na základě a mocí obdržené zprávy o úmrtí nějakého vzdáleného příbuzného v dalekém domově ovázal si svůj bílý plstěný klobouk bezpříkladně velkou smuteční páskou, a byl následkem toho nucen častovati celý zástup soudruhů v hotelu Parkerově — „zdá se mi, pánové, že tento můj přirozený výraz smutku a ty žluté rukavičky toho pána zde po mé pravici docela se spolu neshodují. Nenamítám ničeho proti vyčastování společnosti, pánové, ale zdá se mi, že to, co jsem pravil, a vidím, není v pořádku.“ Toto odvolání se ku hlasu lidu v zástupu ovšem vylučovalo každou odpověď se strany gentlemana z La Portu, avšak poskytlo příležitost k odvětě objemnému předsedovi shromáždění — hospodskému panu Williamu Parkerovi.

„Mladíku,“ pravil ostře, „jestliže můžete neb umíte nosit žluté rukavičky jako tento muž, jestliže umíte jimi švihat v pravo, v levo jako letní blesk a udeřiti na čtyrech místech najednou! — tedy můžete mluvit! Potom teprv můžete si kasat rukávy!“ Když pak celá společnost k tomuto náhledu přistoupila, zaplatil vlídný mladík za to, co vypito, a byl by nádavkem sňal i smuteční pásku, kdyby mu v tom byl gentleman La Portský dvorně nezabránil.

A přece, troufám si říci, bylo ve tváři i postavě tohoto muže málo, co poukazovalo k jeho osudné obratnosti. Jeho údy byly dlouhé a klátily se v kloubech, avšak s jakousi mechanickou, volnou úsečností pohybu, jenž se nezdál míti nic bystrého a obratného do sebe. Ruce měl neobyčejně dlouhé i visely mu dolů s dlaněmi obrácenými do předu. V chůzi obracel palce nohou k sobě, jako by byl původu indiánského. Jeho tvář byla, pokud se pamatuji, stejně nevýbojná. Vzácný úsměv, jenž se občas kmitnul přes jeho hubený a tesklivý obličej, jevil se tam jen jako dvorné uznání, když někdo jiný pronesl, neb učinil něco humoristického; — sám nedovedl humor ocenit. Rovný černý vlas a vyčnívající lícní kosti byly by zvyšovaly jeho indiánskou podobu; avšak to vše bylo překonáváno nad míru zvláštníma očima, které mluvily proti každé takové domněnce o indiánské krvi, kterou snad jiné známky jeho tváře jevily. Byly to oči žlutavě modré, okrouhlé, vlídně upřené. Nevyjadřovaly ničeho, co si gentleman La Porstský myslil, ničeho, co dělal, ničeho, co se podle všeho logického soudu dalo očekávat, že dělati bude. Byly v nesouhlasu s jeho řečí, jeho nešením těla, ano i s jeho nápadným oděvem. Více než jeden nešetrný kritik podotknul, že bezpochyby ztratil své vlastní oči v nějaké pohraniční šrůtce a zasadil si ve kvapu oči svého protivníka. Kdyby se bývala tato vtipná hypothesa dostala k sluchu gentlemanovu, byl by se bezpochyby spokojil s pouhým popřením tohoto fakta, přehlednuv docela humor, jevící se v nesrovnalosti tohoto tvrzení. Neboť, jak bylo již řečeno, těšil se mezi jinými výsadami absolutnímu nedostatku smyslu pro každý žert. Toto neoceňování humoru i obvyklou jeho vážnost ve společnosti, jejíž nejostřejší dramatické události byly zmirňovány nějakou veselou podrobností a jejíž obvyklou zábavou byl praktický vtip, slovem i skutkem tato nepřístupnost humoru spojovala se s jistou přímostí, při které bývalo člověku nevolno. „Myslím,“ pravil kdys k dobře známému občanu La Portskému, „že když jste mluvil o hašteřivé povaze pana Williama Peghamra, pravil jste, že se minulou noc opět rval. On sám ujišťuje mne, že tomu není tak, a já mohu doložiti, že jsem strávil s ním minulou noc v lesích, aniž by se bylo stalo něco takového, pročež se mi zdá, že jste lhal!“ Tento ostrý výklad praktického vtipu překazil veškeré další humoristické projevy v jeho přítomnosti. Nejsem si tím jist, ale myslím, že se následkem tohoto rysu své povahy ocitil v jakési aristokratické osamělosti.

Takto, byv s prvotními dějinami osady jako slit, sdílel s ní pan Trott její osudy a bral podílu na jejím rozkvětu. Jakožto jeden z původních podnikatelů při „Orlím dolu“ měl jisté důchody, kteréž mu dovolovaly žíti bez práce a hověti volně svým několika nedrahým choutkám. Ihned za vyzdobováním své osoby — kteréž sestávalo hlavně z každodenního převlékání se do sněhobílého prádla — měl zvláštní náchylnost, dávati dary. Tyto mívaly snad více citovou než podstatnou cenu. Jednoho důvěrného přítele obdaroval kdysi hůlkou, uříznutou s divoké révy, kteráž druhdy rostla na místě, kde založen byl proslulý „Orlí důl“ v La Portu; rukojeť náležela původně k holi darované někdy páně Trottovu otci a hořejšek byl ozdoben posledním stříbrným půldollarem, s kterým přišel do Kalifornie. „A přece, víte,“ vypravoval nemile sklamaný přijimatel tohoto dojemného daru, „nabízel jsem to předevčírem u Robinsonů za pět dollarů na prodej, ale hoši to ani vidět nechtěli, a řekli, abych se raději od stolu klidil. V té osadě zde není žádného ocenění posvátných věcí.“

Bylo to za tohoto bujného vzrůstu a vesny La Portské, kdy jednotvárný hlas veškerých spoluobčanů volil pana Trotta za smírčího soudce. Že bude svůj úřad zastávati důstojně bylo přirozeno; že však projeví neobyčejnou shovívavost u vybírání pokut a ukládání trestů, bylo v celé osadě neočekávaným a skličujícím objevením. „Zákon ode mne žádá,“ pravil kdysi k nějakému usvědčenému vinníku „abych vás odsoudil k vězení na deset dní, nebo k desíti dollarům pokuty. Nemáte-li peněz při sobě, soudní příručí vás nepochybně založí.“ Jest zbytečno dodati, že příručí zajisté peněz dal a že po odročení soudu rovněž tak jistě obdržel je nazpět ze soukromé tobolky pana sudího. Jednou toliko stalo se, že zatvrzelý vinník — buď z pouhé svéhlavosti, nebo v nějakém návalu slabosti, aby uspořil sudímu výlohy svého vlastního přečinu — od příručího pokutu, k níž odsouzen byl, si

vypůjčiti nechtěl. Byl tedy poslán do krajského vězení. Vypravuje se — ze snesitelně dobrého pramene, že když se slavný soud odročil, slavný soud byl viděn v sněhobílém prádle a žlutých rukavicích ubírati se směrem ku krajskému vězení, — malé to budově z lepenice, která sloužívala také za obecní písárnu, že prohlédnuv si okázale veškeré listiny, vstoupil slavný soud do vězení jako snad k nahodilé úřední prohlídce; — že později na večer šerif dohlížející na vězně byl poslán pro láhev kořalky a hru karet. — Poněvadž ale, jak pověst na tomto místě vypravuje, šerif onoho večera ve přátelské partii „barviček", do které se puštěno s vězněm, aby se mu ukrátila dlouhá chvíle, prohrál své měsíční a sudí celoroční služné, byla pravdivost celé této pověsti popírána, poněvadž se neshodovala s důstojností sudího Trotta, jakkoliv se velice srovnávala s jeho dobrosrdečností. Jest však jisto, že by ho jeho mírnost byla uvrhla do všelikých nepříjemností, kdyby nebylo spočívalo vykoupení v jeho mimoúřední tělesné síle. Jistý mladý a nadaný advokát ze Sacramento vedl v nějaké civilní věci svou záležitost před sudím Trottem, byv pak odmrštěn a důvěřuje pevně v úspěch odvolání se od této první instance, dal svému opovržení dosti volný průchod ve své závěrečné řeči. Sudí Trott nechal jej mluvit a když skončil, seděl nepohnutě, jenom ty vyčnívající lícní kosti se mu lehce zbarvily. Avšak zde musím si opět vydlužiti rázovité líčení jistého diváka: „Když byl tedy sudí vyvěsil tyto červené výstražné signaly, praví docela klidně k onomu vižleti ze Sacramento, praví mu: „Mladý pane, víte-li pak, že bych vás mohl pokutovati padesáti dollary pro opovrhování soudem?" — „A kdybyste mohl bzučet a bodat jako ovad," pravilo to vyžle, „počítám, že bych je dovedl zaplatit."

„Ale musím dodati," pokračuje sudí Trott smutným hlasem, „že nemám v úmyslu to učinit. Já pevně šetřím volnosti řeči i jednání!" Na to se zvedne, napraví se, abych tak řekl, vztáhne tu svou ruku prozřetelnosti, popadne dotyčné vyžle, zvedne je a upustí oknem do hloubky dvaceti stop do příkopu. „Vyvolejte nejbližší záležitost," praví, usedaje opět, hledě těma svýma bílýma očima tak klidně, jakoby se nic zvláštního nebylo stalo.

(Dokončení.)

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování)

XVI.

Jiná léta bývala plavba dříví, totiž slavnostní její část, plesem na zámku ukončena. Letos však prodloužena na tři dny. K večeru druhého dne podniknuta vyjížďka koňmo a v kočárech do panské obory, vzdálené asi hodinu od města. Kuchařce z hájemství ustanovena nová zkouška; účastníci byli opět hostmi knížecími, ale z s...ské honorace učiněn výběr ještě pečlivější než včera.

Bylo na čtyřicet kočárů a nejméně tolik hlav čítala kavalkáda jezdců — čtyřicet hlav koňských; lidé se nepočítají při takových příležitostech — vždyť na mnohém koni sedí pouze sluha a ten nemůže přec platiti za účastníka vyjížďky — — ale kůň jím i v tomto případu zajisté jest.

Den třetí měl býti oplátkou knížecímu hostiteli a vrchnostem cizím, jeho přátelům; plukovník hrabě Kinský jménem důstojnického sboru a ostatní s...ské společnosti pozval všechny k malé slavnosti s programem z brusu novým a překvapujícím. Hosté měli dostaviti se v kostymech.

Byl to nápad dosti podivný, ale originelní a skutečně pěkný. Místností byla zahrada, v níž uprostřed nalézal se pavillon dosti rozsáhlý, aby společnost sezvanou v sebe mohl pojmouti; také zde upravena jídelna Ale za shromáždiště, vlastně rejdiště v počasí příznivém ustanovena zahrada, podobající se pěknému anglickému parku, a zde upraveno též taneční místo, rozkošný trávník. Slavnost začala brzo po poledni.

Den byl překrásný; jeden z oněch dnů jarních, májových, které nás odškodňují za všechny zlé upomínky, jež máme z celé řady let na měsíc odvozující jméno své od květu.

Kočáry sjížděly se a každý obklopen byl davem zvědavců, jež rozestaveny byly v těsných řadách v ulici až ke dveřím „pantheonu" zbudovaného na základech, jež kdysi nebožtík Jan Perner kladl k účelům v podstatě snad ještě výstřednějším, než jakých měly dnes zdi budovy býti svědky. Ubozí zvědavci napínali zrak i sluch, aby něčeho aspoň z nádhery domýšlené postihli, ale zřídka podařilo se jim více než zahlédnouti lem pestrého maškarního roucha...

Vůz vjel vždy až do průjezdu a těm, jež přivážel, bylo učiniti jediný krok, aby octli se ve vkusně upravené klenbě, kde zrakům nepozvaných a nezasvěcených již opět se skryli. Tato předsíň upravena na šatnici; zde odložen svrchní šat a zaokrouhlou chodbou, jež proměněna v loubí, utvořené z úponků a listů divokého vína a břečťanu — ubírali se hosté dále, až na konci rozkládala se chodba opět v síňku, jejíž stěny tvořila neproniknutelná hradba tropických květin. V této síňce mohl host ještě jednou úpravu toiletty shlednouti v některém z četných zrcadel, vnořených tu onde do listů, mohl chvíli též si odpočinouti, a pak odhrnuv bohatě vyzdobenou portiéru, nalézající se naproti ústí chodby, octl se rázem v pestrém reji bavící se společnosti...

Byl to pohled rozkošný! Po zahradě mezi křovinami a stromy i záhony pestrých květin, po cestičkách a svěže zeleném trávníku procházeli se, dílem odpočívali, v zajímavé směsici postavy z různých století, v krojích nejrozmanitějších národů i věků, i zjevy fantastické...

Tam starý rytíř ode dvora Karla Velkého procházel se s provençalským troubadourem a rozmlouval s ním tak živě, jako by vyprávěl mu nejnovější své dobrodružství ve službě cti a lásky i podával pěvci s dobře vypočteným úmyslem látku k písni... Onde římská vestálka ve společnosti starogermánské kněžky nalézaly se v patrném

sporu, snad národním i náboženském, možno však také, že obě postavy antické nemohly, jakž moderním dámám se někdy stává, shodnouti se na nejlepších prostředcích k podmanění mužských srdcí... Zima důvěrně za ruku se vedla s letem, vyzývajíce k volbě mezi oběma — — zajisté velice těžká volba! — — Jest opravdu povážlivo rozhodnouti se s určitostí, patří-li přednost zasněženým pláním s jasným hvězdnatým nebem, klenoucím se nad nimi za noci, s třpytem nepočetných démantů, zavěšených po větvičkách stromu, s jehož ojíněnou tak korunou hraje si roztomile světlo měsíce... anebo zda krásnější jest kyprá svůdnost letního dne... a zde! Ta bujná, ohnivá brunetka s veselým smíchem na rtech, s rozpuštěnými vlasy, s křídly motýla a krátkou, kratičkou suknicí, z níž noří se roztomilá nožka s buclatým lýtkem... anebo tam ta kliduá zadumaná tvář ozářena kouzlem hlubokého oka — s vlasem plavým, skrývajícím svůj půvab v sněžnou běl péřového čepečku... Těžká volba! — — — Ale ani zimě ani letu nebude nikdy scházeti ctitelů — jako též oběma dívkám... Obstoupila je celá mosaika pánů a mnohý kolísá snad ještě mezi stranou pravou a levou, kdežto naopak zas úsměvné léto s milostí stejnou přijímá škrobené poklony don Quichota jako úlisné střelby řeči i očí nepodařeného diplomata — vždyť jsou oba šlechtici a oba mají krásná panství, oba jsou mladí a oba mají před sebou kariéru... těžká volba! Těžká volba!...

Za to onen mladý párek tam nemá více podobných starostí... Nebylo patrně náhodou, že představuje Pavla a Virginii... jak šťasten jest úsměv její! Zajisté že by opojena štěstím vlastním dopřála drobnou aspoň jeho částku své družce, jež vymknula se před chvílí z jejího ramene a usedla opodál pod květoucí třešní... Snivě pohlíží na hemžící se kolem zmatek, stopujíc v jeho kypícím proudu vlnu určitou — hlavu jednu, oči jedny... Ubohá vílo se zlatou hvězdou na čele a smutkem v srdci... Předmět touhy tvé a lásky tvé vhodně oblekl se v roucho římského Antonia... spoután, ukován jest tamo překypujícími půvaby africké královny... Jako model jeho u nohou Kleopatry, tak on v náruči její svůdné představitelky zapomene všech svých povinností... a zapomene také tebe, vílo... a již tě zapomněl zajisté!...

Nuž vzhůru hlavinku!... Ty krásné tvé oči, z nichž vášní a žalem rozšířené zorničky třpytí se jak svatojanské dvě mušky, letící nočním temnem — — přivábí k sobě brzo zajisté žádostivý krok... tam hle, již blíží se kdosi, váben kouzelným světlem tvým... ach, bože! — to jest básník! S prázdnou mošnou na rameni a prsa v brnění proti střelbám kritiků... jak nešťastná a nechutná myšlénka! — — Však ty je nepolapíš, brachu, ty zářící oči! Na tebe jimi se neusměje blaho! Tobě utekou zajisté krásné ty oči a kdyby před nikým jiným ze smrtelníků — před tebou jistě prchá štěstí... A kdybys i chytil je a zajásal. Štěstí! Štěstí! — O bláhový... Co s ním ty? Co ono pro tebe? — — — V rukou tvých ztratí třpyt a lesk, ztratí život... ubohé mušky! Ubohé štěstí!...

Hrabě Kinský osobně vítal hosty před hedvábnou portiérou.

Kolikrát již zavlnily se její záhyby... a byli již skorem všickni sezvaní pohromadě.

Škrobený dvorní rada zachoval se přímo hanebně — nemohl nikterak býti hotov s přípravami do zábavy. Ema otočila se stokrát před zrcadlem nežli on, její pan bratr, zapnul si v rukávci jediný knoflíček. Také hlava rodiny prohlásila úpravu copu za otázku zrovna kabinetní a nežli podnik málo důležitý jindy skončil k uspokojení, uplynula pro slabší část rodiny celá věčnost...

Konečně se vypravili. Kočár předjel a zastavil zas v průjezdu pantheonu. Čtverlist zmizel v chodbě.

Hrabě Kinský netrpělivě již pohlížel v její ústí; zaslechl kroky a očekával napnutě zda z temného pozadí vynoří se konečně, koho očekává...

A teď objevili se oba Krónové a za nimi Ema s rokokovou dámou; zvláštní kroj této byl k dnešní slavnosti docela na místě — ona nemusila se maskovat. Hrabě vítal příchozí společně vybranými slovy, ale oči jeho vpíjely se s rozkoší v půvabný zjev Emy Krónové...

Přišla v krátké suknici z hnědého sukna; z jejího lemu vyzíraly koketně tmavě červené punčošky a nohy vězely v houpavých filigranských dřevěnkách, klepajících vyzývavě při každém kroku. Krásně modelované poprsí skrývalo lahodné vlny své, aniž by je skrylo docela v těsný přiléhající živůtek ze zeleného sametu. K tomu představte si úsměvnou tvář a oko chrpy a vlas zlatého třpytu zrající pšenice...

Očekávání hraběte zajisté bylo předstíženo... Stál chvíli němě, unešen, uchvácen... Pak s pohledem žádostivým ale zároveň takovým, z něhož hleděla jistota vítězství — vztáhl ruku svou po ruce její, aby zavěsil ji v rámě své a vedl za portiéru, v střed shromážděných hostů...

Zaražen ustoupil na krok...

Ruka jiná byla již lapila vábnou kořist...

Josef Perner octnul se vedle švédské dívky... Snad chtěl již nepozorován opustiti zábavu, která nedovedla jej upoutati, rozptýliti dumy spřádající se za jeho čelem — a tu také on strnul úžasem...

Jak krásné dítě! Kam dal jen oči, že v styku svém dosavadním se sestřenkou nedovedl ani jedinkrát rozehřáti se k úsměvu?... Až v kroji selky dalarnské musila objeviti se, aby stajila led jeho lhostejné nevšímavosti...

Ema zapýřila se a z očí jejich vyšlehl blesk...

V kvapném rozhodnutí, unešen citem bouřlivým, zapomněl Josef Perner, kde se nalézá a přitiskl sestřenčinu ruku vášnivě k svému srdci...

A Ema Krónová sklopila oči své rozpačitě — ale ruku z ruky bratránkovy neodtáhla a úsměv její jásal...

Hraběti zdálo se, že musí zkameněti. Zachytil blesk vyšlehlý z dívčiných očí i jásavou jejich postihl radost... zaťal zuby do rtů, až všechna krev i z nich pod zlobným tlakem prchla, jako byla se již ztratila ze žil tváře... V rychlé proměně vzplanuly líce jeho květem pivoňky a tepny na čele naběhly a zvětšily se k prasknutí... Nenalézal slova... Pohyb pravice jeho podobal se jako by sáhala po meči... po dýce... aby ztrestal drzost plebejce, který se odvážil vstoupiti mu do cesty...

Ale statný kavalír zapomněl, že složil pro dnes vojenskou svou hodnost a oblékl se v roucho arkadického pastýře, vyměniv smrtící zbraň za zpěvnou loutnu...

„Pane!“ — zvolal hlasem odpovídajícím málo idylickému významu jeho kostymu...

Josef Perner obrátil se k němu tázavě; nerozuměl. Záletné úmysly hraběte, známé v celých S., zůstaly neznámými jemu. K jeho pracovnímu stolku až se zvěst o nich nedostala. Snad slyšel tu a tam o poměru mluviti, ale v myšlénkách jeho, obrácených k výzkumům vědeckým, ztratila se podobná sdělení o maloměstských událostech vždy beze stopy...

„Pane!“ — opakoval hrabě — — „Postupte mně mé místo!“ — — — Byl se již vzpamatoval a ovládal se. „Tato ruka“... pokračoval hlasem, jehož bouřlivý tón změnil se pojednou skorem v milostný ševel... „Tato krásná ruka“... opakoval a opět se zamlčel, jako by váhal, bojoval sám s sebou, má-li myšlénku okamžitou opravdu vysloviti... „Nesmí“ — doložil pevně — „ve chvíli této spočinouti než v lokti toho, s kterým bude jí putovati celým životem“...

Toť bylo konečně dokonalé prohlášení, přímo v tvář, a před svědky! Rokoková dáma zajásala... Konec věty hraběte zněl skorem jako rozkaz, ačkoli z nich zároveň vyznívala prosba...

„A ten jest zde“ — promluvila Ema Krónová a položila sama významně ruku svou v loket Josefův. „My jsme se nalezli“...

Párek zmizel za oponou, jež byla dávno již spustila se za oběma Króny...

Hrabě Kinský zůstal zpět a zasmál se — vášeň, vztek, sklamání, lítost, pomsta, opovržení — — — celá stupnice dojmů a citů vyznívala z jeho smíchu... Pastýřská loutna udeřila o zem...

Nepovšimnul si ani rokokové dámy, jež zůstala s ním zpět a nezachytil ji do náruče, když omdlévajíc klesala, ohlednuvši se však dříve pečlivě za sebe, není-li vzdálenost nejbližší pohovky příliš nebezpečná...

XVII.

Zábavou v pantheonu skončila slavnost plavby dříví k nezapomenutelné vzpomínce účastníků, vesele a bez vyrušení.

Pozdě v noci rozcházela se teprve společnost a hraběcí pořadatel přijímal činěné mu poklony i lichotivá ujišťování, dokonale ovládaje svůj rozmar.

Byltě ovšem plukovník příliš světák a zkušený bonvivant, než aby nedovedl zakryti před veřejností, že tamo za hedbávnou oponou odehrála se scéna, která s to byla na okamžik vyvolati i zlobnou záplavu na jeho tvář a přivésti v různých zkouškách tak osvědčené jeho srdce k bolestnému chvění...

Hrabě Kinský vzpamatoval se brzo ze svého překvapení, ze svého ustrnutí a zdvihnuv pohozenou loutnu a zdvihnuv omdlévající rokokovou dámu, octl se arkadický pastýř ve společnosti obou u prostřed svých hostí, pohřešujících již jeho přítomnost.

Společnost s podivením spatřila dříve ze záhybů portiéry vykročiti Emu Krónovou po boku vážného chemika, oděného v prostý hnědý frak, co zatím obyčejný její průvodce, pronásledovatel každého jejího kroku teprve po dlouhé přestávce s rokokovou dámou se objevil.

Bylo to ovoce značné společenské vyspělosti a rontiny, že nevzdal se plukovník kavalírské povinnosti vůči paní Lauře. Provedl ji s okázalou dvorností po zahradě, bavě se s ní s posuňky co nejnápadnějšími a s bezvadnou poklonou poručil ji kruhu známých starších dám...

Bylo zřejmo, že mezi hrabětem a Krónovic Emou něco se přihodilo — ale on ukázal, že příčiny nemá býti uraženým, hněvati se snad na celou rodinu.

Také opravdu mezi hrabětem a paní Laurou nebylo vlastně nedorozumění.

„Jsem k neutěšení, hrabě“ — zašeptala mu, vkročivši s ním otvorem portiéry — „ó zde není ani kapky krve Krocínů... Musím zjednati vám zadostučinění, hrabě — hned! na místě! Ema odvolá své přenáhlení — odprosí vás — — na kolenou, budete-li si přáti — — — vše vrátí se v staré koleje“...

„Hrabě Kinský“ — řekl pastýř s úsměvem sladkým, ale hlasem velice vážným — „nikdy se nevrací, byl-li uražen“...

Rokoková dáma byla blízka podruhé do mdlob klesnouti; hryzla se rozpačitě do rtů a třásněmi vejíře odlepila s pysku obě mouches, aniž by něco pozorovala...

Pevnou rukou dal hrabě Kinský znamení k započetí s programem zábavy, sestávajícím z mnohých pestrých a originelních čísel.

Avšak ubohá rokoková dáma! Jindy bylo by divadlo, jež hrabě hostům svým uchystal a které tak přec upomínalo ji na slavnosti, jež zažila u dvora vídeňského, k němuž za svého mládí jednou zavítala — zajisté radostně ji uchvátilo — avšak dnes nedovedl upoutati její pozornost ani vyzáblý mluvka, jehož kousky dovedné zručnosti eskamoteurské vyvolaly se všech stran bouři pochvaly... Představení akrobatická a magická byla tenkráte rovněž v oblibě značné a bývala pořádána před nejvznešenějšími tvářemi — — — ale rokoková dáma dnes ani pro něco podobného neměla pražádného smyslu...

Ona dokonce od zábavného představení obrátila se nejednou s ošklivostí... Ten šikmovský Japonec tam jako by se jí naschvál a úmyslně posmíval! — — Balancoval na nose obrovský papírový kornout, dav zapáliti jej nahoře na okraji. Oheň šířil se a pokračoval směrem dolů měně bílou blánu zvolna v šeď popele, aniž by podoba obráceného kužele došla změny. Na špičce nosu jongleura trůnil konečně kornout utvořený z popele — oheň byl se již přiblížil až k nosu. Tu slabé fouknutí — a... stavba se rozsypala, popel rozprchl se, roztěkal do vzduchu...

Ze salvy potlesku vyzníval smích hraběte... ó ona poznala jeho hlas a srdce její stáhlo se bolestně, sevřelo se, zdálo se jí, že úzký živůtek její objímá kus ledu... Také její krásná stavba — její naděje a sny — — rozprchly se tak, roztěkaly... ó ta plebejská krev!...

Vždyť i v žilách jeho, dvorního rady, obíhá! — Po hrdosti Krocínů z Drahobejle ani zde není více stopy!... Jak byl by mohl jinak vyslechnouti tak lhostejně, tak chladně, když paní Laura, hledajíc u něho rady a pomoci vše pověděla mu co před chvílí se událo... Ani jediná řasa nad inkoustovým okem nepohnula se živěji než jindy! — — Dvorní rada s klidem, ne více olympickým, ale zrovna ukrutným, tyranským, vážným pohybem pravice odehnal dříve dotěrnou mouchu, která byla se usadila na brylantové jehlici vetknuté do hedbávného šátku na jeho prsou — dříve než vůbec na prudká slova paní Laury odpověděl. A kterak pak odpověděl! — — —

Ovšem nemohl schváliti, že Ema s Josefem způsobem tak nápadným a okázalým průchod dali citům svým — — takové zvláštnosti nebyly zajisté podle pravidka kancelářského jeho smyslu... ale na věci samé že nemění to nic! — — Jednou musil být konec učiněn milostným těm pletkám, které nemohly nikterak vésti k dobrému a na děvče vrhaly již nepříznivé světlo... Byl nejvyšší čas, aby přetrženy byly! Řádný měšťan a lékárník, zámožný a vážený, že jest pro Emu beze vší pochyby docela vhodná partie...

„Ale pane synu!“ — namítla rokoková dáma, dávajíc výraz hněvu svému i svému užasnutí. „Hrabě dospěl právě k tomu, určitě prohlásiti se“...

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Poslední list.

(Oliver Wendel Holmes.)

Já shled ho jedenkrát
po ulici kol se brát
a nyní zas
kroky jeho hlaholí,
jak se belhá o holi
kolem nás.

Byl prý to krásný muž
nežli času ostrý nůž
jej štěpoval;
lepšího že neznal hned
hlásný náš, který zná svět,
se dušoval.

Však teď jak chodívá,
na každého se podívá
a sklopí zrak; —
a potom hlavou zavrtí,
jak hovořil by se smrtí: —
„Ti tam! — tak, tak!“

Omšený kámen stál
na rtech, jež někdy miloval,
na rtech co květ —
a jména ráda slýchaná
jsou do mramoru vtesaná
již tolik let.

Má prababička kdys,
— ji také tmavý kryje tis
tak dlouhý čas —
mi řekla, že měl římský nos
a tváře, jak by růži kdos
byl na sníh střás.

To děl bys, že je blud,
neb nad bradou nyní tak chud
ten trčí nos
a jeho záda sehla se
a v smíchu má a ve hlase
tak smutno cos.

Já vím, že hřích to snad
tak sedět a naň zevlovat,
ale ten frak
a starý klobouk třírohý
a všechno k hlavě od nohy
je k smíchu tak!

A já-li zbudu ve své dni
na stromu lupen poslední
do jarních chvil —
jen usmějte se jak já teď
na opuštěnou starou sněť,
na níž jsem zbyl.

J. V. S.

Jak dlouho který panovník v Čechách vládl.

O prvních zemanech a knížatech, jako o Čechovi, o němž se za to má, že řídil osudy kmene českého okolo r. 450, pak o Samovi, Krokovi a Libuši, o Přemyslu, Nezamyslu, Mnatovi, Vojenovi, Mnislavu, Křesomyslu, Neklanu, Hostivítovi není historicky zjištěno, jak dlouho který z nich na prestolu českém zasedal; o jiných udává se doba panování pouze přibliženě jako o vévodě Bořivojovi I., Spitihněvovi I. a Vratislavovi I.

Historicky zjištěná doba počíná teprve Václavem I., panovavším od r. 928 do r. 935.

Odtud možno tedy sestaviti postupně délku času, po kterou ten onen kníže v Čechách panoval.

Nejdéle a sice po 47 roků vládl Leopold I. z domu habsburského 1658—1705 (Markéta Teresie španělská, Klaudia Felicitas tyrolská a Eleonora Magdalena).

45 roků panoval Vladislav II. z rodu Jagelonců, 1471 až 1516 (Anna francouzská).

43 roky řídil osudy císař František I. z domu habsburského 1792—1835 (Alžběta z Virtenberka, Marie Teresie sicilská, Marie Ludovica Beatrix de Este, Karolina Augusta bavorská).

41 rok vládli dva panovníci a sice král Václav IV. z rodu Lucemburkův 1378—1419 (Johanna bavorská a Žofie bavorská); pak král Vladislav II. z rodu Přemyslovců 1051—1092 (Adelaida uherská a Svatava polská).

40 roků seděla na trůně císařovna Marie Teresie z rodu habsburského 1740—1780. (Manžel František z Lotrinků.)

38 roků vládl Ferdinand I. z rodu habsburského 1526 až 1564 (Anna, dcera Vladislava II.).

36 roků rozhodoval nad osudy Čech císař Rudolf II. z rodu habsburského 1576—1612 (neženatý).

35 roků panoval, ovšem dle pouhé domněnky, Samo, po Čechovi první známý kníže český, 627—662.

34 roky vládl Přemysl Otakar I. z rodu Přemyslovců, a sice poprvé 1192—1193, tudíž po jeden rok, po druhé 1197 až 1230, tedy po 33 roky (Adelaida míšenská a Konstancie uherská). — Tolik též roků vládne již nynější panovník, císař František Josef, dosednuvši na trůn dne 2. prosince 1848 (Alžběta, princezna bavorská).

33 roky panoval král Vladislav II. z rodu Přemyslovců 1140—1173 (Gertruda rakouská a Jitka durynská).

32 roky dleli na stolci Přemyslovec kníže Boleslav II. 967—999 a císař Karel IV. (I.) z rodu Lucemburků 1346—1378 (Blanka valoiská, Anna falská, Anna svidnická a Alžběta pomořská).

31 rok panoval kníže Boleslav I. z rodu Přemyslovců 936—967.

29 roků zasedal na stolci panovnickém Karel II. (VI.) z rodu Habsburkův 1711—1740 (Alžběta Kristina brunšvická).

28 roků vládl Přemyslovec Václav I. 1220—58 (Kunhuta).

27 roků byly otěže vlády v rukou krále Jana Lucemburského 1319—1346 (Eliška, dcera Václava II., Beatrix bourbonská).

25 roků panovali: kníže Oldřich 1012—1037 (Božena); a Přemysl Otakar II. 1253—1278 (Markéta rakouská i Kunhuta).

23 roky trvalo dle domnění panství knížete Bořivoje I. z rodu Přemyslovců 871—894 asi (Ludmila).

22 roky vládl Přemyslovec Břetislav I. 1037—1055, (Jitka).

21 rok byl u vesla vládního Václav II. z rodu Přemyslovců 1282—1303 (Guta habsburská i Alžběta polská).

18 roků seděl na trůně Ferdinand III. z rodu habsburského 1637—1655 (Marie Anna španělská, Marie Leopoldina

tyrolská, Eleonora mantuanská). Ferdinand IV. zemřev r. 1654 nepřežil otce svého.

17 roků vládli: Ferdinand II. z rodu habsburského 1620 až 1637 (Marie Anna bavorská, Eleonora mantuanská); pak císař Ferdinand V. z téhož rodu 1835—1848, zemřel 29. června 1875 (Marie Anna Karolina sardinská).

16 roků seděl na prestolu českém Přemyslovec Fridrich 1173—1189 (Alžběta uherská).

15 roků panoval Soběslav z rodu Přemyslovců 1125 až 1140 (Adelaida).

14 roků trvalo v Čechách bezvládí a sice 1439—1453.

13 roků vládli Přemyslovci Spitihněv I. 912—925 asi a Vladislav I. a sice poprvé 1109—1117, pak 1120—1125 (Riksa, hraběnka z Berku). Rovněž tak dlouho řídil osudy Čech proslavený král Jiří z Poděbrad 1458—1471 (Kunhuta ze Šternberka, Johanna z Rožmitalu). O době vlády následníka Spitihněvova Vratislava I. neví se nic podstatného.

12 roků panoval Maximilian II. z rodu habsburského 1564 až 1576 (Marie Anna, dcera císaře Karla V.).

10 roků byl vládcem císař Josef II. z rodu Habsburkův 1780—1790 (Alžběta Marie z Parmy, Marie Josefa bavorská).

9 roků panoval Josef I. z rodu habsburského 1702—1711 (Vilemína Amalie hanoverská).

8 roků vládli Přemyslovci: Jaromír 1004—1012 a Břetislav II. 1092—1100.

7 roků panovali Přemyslovci Václav I 928—935 a Bořivoj II. 1100—1107, pak Matyáš z rodu Habsburkův 1612—1619.

6 roků seděl na prestolu českém Spitihněv II z rodu Přemyslovského 1055—1061.

5 roků vládli Přemyslovci: Jindřich Břetislav 1193—1197 a Soběslav II. 1173—1178 (Alžběta).

4 roky panovali: Přemyslovec Boleslav III., a sice 999 až 1002, potom 1003. Otik Brandenburský 1278—1282; pak Ladislav Pohrobek z rodu habsburského 1453—1457

3 roky vládli: Přemyslovec Václav III. 1303—1306 (Viola těšínská) a Jindřich Korutanský 1307—1310 (Anna).

2 roky panovali Přemyslovci: Svatopluk 1107—1109, Kunrat Otto 1189—1191 (Helicha): pak Albrecht z rodu habsburského 1437—1439 (Alžběta), Fridrich Falcký 1619—1620 a Leopold I. (z rodu Habsburkův) 1790—1792 (Marie Ludovika španělská).

1 rok nebo méně trvalo panování Přemyslovce Vladivoje 1002—1003, Poláka Boleslava Chrabrého 1003—1004, Přemyslovců Konrada I. 1092 (Hilburga); Václava II. 1191—1192; Vladislava III. 1193; Rudolfa I. z rodu Habsburkův 1306—1307 (Alžběta polská, vdova po Václavu II.) a Ludvíka z rodu Jagelonců 1526 (Marie habsburská).

— Legendy. Napsal Gust. Alf. Becquer, ze španělského přeložil J. Červenka. V Praze 1882. Nákladem Al. Hynka. Tento svazek Hynkovy „České bibliotéky rodinné" rozmnožuje řadu dobrého čtení, které tato řada spisů cizojazyčných již obsahuje. Nalézáme tu jedenáct kratších povídek, ve svém druhu studii z národního života španělského i poutají vesměs nejen obsahem, ale zvláště uměleckou prací. V skutku lze se zde novellistovi, jenž by si obral spracování pověstí lidu za účel, velmi mnohému přiučiti. Těmto nebroušeným démantum, uloženým v národním podání, dodala umělecká ruka Becquerova lesku, jehož by jim záviděti mohl Balsac i Gautier. Thema jest obyčejně velmi prosté, ale práce detailní, na které se vlastně při povídce kratšího rozměru cena zakládá, jest umělecky tak bezvadná, že nalézáme málo jí podobných. Becquer jest španělský, romantický Turgeněv. Překlad J. Červenky jest svědomitý a dobrý. Byla to zajisté práce velmi obtížná, avšak mladý náš novellista, jehož mnohá povídka původní utkvěla zajisté v paměti čtenáře, podnikl ji s pílí a rozvahou, hodnou díla tak nevšedního.

— Branislav Grabovský bude, jak dovídáme se z listu soukromého, překládati drama J. Vrchlického „Smrt Odysseova" na jazyk polský.

Drobné zprávy.

— Ruský „Vládní věstník" oznamuje, že letošním rokem na rozkaz carův další přijímání ženských studujících na lékařskou školu při Mikulášově vojenské nemocnici má býti zastaveno. Tuto lékařskou akademii navštěvovalo 367 dám, z nichž od r. 1877 nabylo 152 hodnosti lékařské.

— Slavný ruský novellista Turgeněv pozdravuje se ze své těžké choroby a píše novou krátkou povídku, kteráž vyjde bezpochyby ve „Věstníku Evropy".

— Uvedení na scénu Wagnerova „Parsifala" v Baireuthu stálo asi 700.000 mark. Čistého výnosu ze všech představení zbylo asi 120 000 mark.

— Anglická vláda poslala v nynější válce do Egypta také tři balony, což upomíná na výpravu francouzskou z r. 1794, kde bylo učiněno podobně. Avšak Bonaparte nemohl jich tenkráte užiti, poněvadž výheň ku připravování čistého vodíku, jehož výhradně k naplnění užíváno, přišla na zmar v námořní bitvě u Abukiru. Balony byly hedbávné a vodík dobýván rozkladem vodní páry hnané přes rozžhavené železné piliny.

— Města anglická zřizují teď u velikém počtu a se značným nákladem veřejné knihovny. Malé město Leek věnovalo k tomu účelu přes 100.000 a New Castle na Tyneu více než 200.000 zl. Bylo by žádoucno, aby se naše veliká Praha také v tomto ohledu postavila v čelo českých měst. Až dosud jsme tu bez veřejné městské knihovny, což jest pro vzdělaného cizince až k nevíře — nám pak ku velké škodě.

— Švédská vláda se rozhodla nezabraňovati pytvání zvířat za živa, přes to, že sněmovna vyslovila přání ve smyslu opačném.

Nové knihy.

Mluvnice jazyka ruského. Sepsal Prof. Dr. Čeněk Šercl. Díl I. V Praze nákladem J. Otty 1882. Cena 2 zl. 40 kr.

Národní divadlo v Praze. Sešit 9. Redakcí F. A. Šuberta. Nákladem J. Otty v Praze. Cena 80 kr.

Z našich a cizích vlastí. Illustrovaná bibliotéka novel a cestopisů. Redaktor F. A. Šubert. Nákladem J. Otty. Sešit 15. („Z českého jihu) a sešit 16. („Americké povídky" od Jos. Štolby). Cena sešitu 30 kr.

Ztracené dítě. Povídka pro mládež od Žofie Podlipské. Nákladem J. Otty v Praze 1882. Cena 30 kr.

Listárna redakce.

A. S. + E. F. Talent patrný, třeba však dbáti větší plastičnosti a úsečnosti výrazu a formy. Račte zaslati více. — „Závoj": „Jeseň" ano. Věc, kterou sdělujete, je známa. — „J. L. H": První ano. Zašlete. — „V parku", místy roztomilá drobnomalba, však vypadala by přece jenom jako příliš drobná episoda.

Číslem tímto končí se třetí čtvrtletí ročníku X. »Lumíra«, i žádáme pány čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Administrace „Lumíra"
v Praze, Jungmannova třída č. 22.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

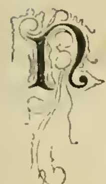
LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. října 1882. ČÍSLO 28.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

Na jasném, planoucím nebi urazilo slunce polovici své dráhy od zenitu k obzoru; proti proudům jeho žhavých paprsků, zatopujícím letní horskou krajinu skvoucí září, zdvihalo se na východě táhlé kladské pohoří jako nehybná olbřími hráz, na jejíž mohutných, širokých úbočích lámal se příboj světla v mlhavém ovzduší tmavých lesů.

Od jednotvárného, vlnitého hřebene horstva sestupovaly po stráních šiky jehličnatých stromů v černavě modrých stěnách a tarasech, jimiž v dáli prosvitaly bělavé strže a hloub žlutá, přerývaná pásma klikatých cest, sbíhajících k jasné bystřině, kteráž údolím hrčela. Jehličí řídnulo a kropenatělo jasnějším zelením listnatých stromů nad skalnatým výstupkem, jenž jako patník horské stěny do údolí vybíhal a na temeni svém omšenou starou budovu nesl.

Stavení bylo jednopatrové a na něm spočívala veliká těžká střecha mansardová, již podpíraly mohutné zdi, opěracími pilíři v rozích sesílené a poměrně málo rozčlánkované. Toliko sedm oken třpytilo se v průčelí dosti širokém a přízemkový risalit, kterýmž vedla vrata do vnitř budovy, podobal se slušné baště; v dobrém poměru k ní byl veliký, z balvanu tesaný, zubem času ohlodaný erb nad vraty zapuštěný v brlení plateformy risalitu, jež k prvnímu poschodí přiléhala.

Jako zevní brána, jako dvojice majestátních pylonů čněly před budovou dva duby, převyšující ji výškou. Stáří zjizvilo a rozbrázdilo kůru a vylámalo koruny jejich; zbylé, dobrodružně spletité a rozsochaté větve, z nichž každá sama o sobě vydala za pěkný strom, splétaly se v nesouměrné koruny, zastiňující téměř celé prostranství před stavením.

V jejich stínu, na kameni, kterýž podle otlučených kontur mohl býti považován za gotický krakorec, seděl starý, shrbený muž s vyhaslou dýmkou v ústech; svou nehybností, šedivou barvou svých vlasů, vousů a šatů, vráskami svého snědého obličeje, slušel dobře jako stafáž k vylíčenému obrazu.

S hlavou v dlaních a rukama o kolena opřenýma hleděl přes okraj skalního srázu dolů do údolí, kdež právě pod ním krčilo se k sobě několik tuctů stavení, seřaděných kolem malého náměstí, z něhož vycházely souběžně s potokem po vodě vzhůru i dolů dvě delší ulice a na příč tři neb čtyři uličky, přestávající hned na samém počátku. Jádro osady bylo ověnčeno stodůlkami, bez ladu a skladu rozházenými, křivými a tak nizounkými, že nejzakrslejší tulák z náklonnosti k provádění lehounkých experimentů některou tu hromádku strouchnivělých došků a trámců zároveň a v stejné výšce se svou dýmkou zapáliti mohl.

Pomyšlení na takovou nezbednost bylo velice na snadě a nevalně příjemné; náležely ť i domy na náměstí k témuž stavitelskému slohu jako stodoly, pouze tím se od nich lišíce, že mezi přízemkem a střechou bylo vsouvnuto patérko, zakryté jistým způsobem pergolí, které na rozdíl od benátských byly úplně ze dřeva, velmi tesařsky pracované a sloužily v prvém poschodí za pavlač, v přízemku za podloubí či spíše zápraží.

Naproti nejvýstavnějšímu domu na náměstí byl kostelík, zděný, avšak krytý šindelem, který svou vlastní tíhu nemohl již unésti; s podivením bylo, že zbortěná děravá střecha neshodila prkennou vížku, sedící na ní à cheval a po švihácku dosti pyšně i na křivo do výše se pnoucí.

V osadě bylo mrtvo. Pátrající oko mohlo postihnouti na náměstí toliko ženu, na lavici před zmíněným nejpyšnějším domem cosi vyšívající; mužské ruce, které mezi dveřmi blízkého kupeckého krámu chvílemi se objevily, jakési plechové a skleněné nádobky v rukou třímajíce; pak obecního drába, kterýž pod lipou uprostřed náměstí kontroloval krejcary své choti, jediné viditelné zelinářky, ovocnářky a spolu hračkářky; ve čtyřech či pěti ulicích tu a tam na prahu některé chýše seděla stařena s nemluvnětem na klíně a přes cestu ploužila se líná kočka, přeběhlo špinavýma a osmahlýma nožkama košilaté dítě nebo zarejdoval kohout kolem slepice.

Z některých oken byly vyloženy strakaté peřiny, ve všech vikýřích zelenaly se otepi sena a s věže kostelíka, s devíti asi střech visely prapory, popelavé, hnědé a vyrudle černé, zvící ubrousku až prostěradla.

Neméně pusta byla venkovská silnice, vedoucí osadou a zanedbaná tak, že spíše by jí slušel název cesty vozové. Přicházela horami ze dvou stran, z kladské a ze západní, spojovala se u malého dvorce, nějakých pět set kroků nad osadou ležícího, vedla pak vzhůru na skalní útes a kolem obou starých velikých dubů za-

táčejíc, sbíhala serpentinou do osady, protínala ji přímo, a lukami pak po náspu přes močál šla dále údolím v němž blízká ves, také dvorcem opatřená, dvojřadím svých souměrně rozsázených domků daleko ji provázela.

Starci ve stínu dubů sedícímu tato podívaná patrně nebyla novinkou; jeho sivé, upřené v dálku zírající oči zabloudily občas pouze k některé ze svislých smutečních korouhví na domech pod úskalím, jíž větřík právě hnul. Měl vzezření člověka, zadumaného ve velikých myšlénkách a přístupného toliko velikým dojmům.

Šumění, v listech nad ním chvíli trvající, vzbudilo jeho pozornost; vztyčil se a ohléduuv koruny stromů, uchopil dlouhou tyč, určenou k zahradnickému odlamování uschlých větví a šramotil ve větvích až vyprostil z listí sbalené černé plátno, jež rozvinulo se a splývalo pak s výše ve způsobě velkého praporce, které mu co do barvy a rozměrů všecbny korouhvičky v osadě dohromady se nevyrovnaly.

Spokojen se svým činem, odložil stařec tyč a vracel se k svému sedadlu i k svým myšlénkám. Neusedl však; na cestě od horního dvorce zatřpytilo se mu cosi před očima.

Pohlédnuv bystře před sebe rozeznal dva bodáky, dva rozpálené, potem zkropené obličeje a vrávorající postavy dvou pěšců v úplné polní výzbroji cestou přicházejících. Prve než vzpamatoval se z překvapení, dorazili vojáci k němu a postavili se po obou stranách, každý k jednomu z dubů do stínu; nepromluvili, přelétli plachým zrakem krajinu a snavše polní čepici stírali si pot s čela.

V patách za nimi přitáhl v čele malé čety pěších důstojník, junácký osmahlý muž s rusými kučerami a dlouhými kníry, podle barvy šatů, prachem nepříliš zřetelně prorážející, od myslivců.

„Jak mi pasačkou za dvorcem bylo řečeno, není zde Prušáků?“ ptal se zostra starce, zaraziv hrot své tasené šavle před ním do země a opíraje se o ni.

„Nebyli zde posud,“ odpovídal stařec, smeknuv uctivě před velitelem hloučku vojáků.

„Zámek Dubsko?“ tázal se dále důstojník, ukazuje nedbale na panskou budovu za oběma duby.

„K službám.“

„Majetek baronů Vítanovských z Vlčkovic?“

„Tak jest.“

„Jste v panské službě?“

„Ano, vrátný.“

„Uveďte mne k panu baronovi.“

Vrátný v nesnázích ždímal čepici.

„Spěchám,“ naléhal důstojník.

„Pana barona zítra pohřbíváme,“ odpovídal s povzdechem vrátný.

„Je-li možná!? Nuž, jaká pomoc, uveďte mne tedy k někomu, kdo po zemřelém pánovi statek spravuje. Do dvorce nemohl jsem se dobyti, jest jako zakletý — —“

„Ano, — pan správce s lidmi jest nahoře v lesích u sv. Jana, aby k zítřejšímu pohřbu poněkud upravil cestu k panské hrobce.“

Důstojník svraštil čelo a zaryl šavli do písku.

„Nic naplat,“ rozhodl se za chvíli. „Jest mi trapno, obtěžovati paní baronku, zármutkem sklíčenou, avšak — mám rozkaz, musím jej vykonati. Vdova jest přece zde?“

„Mladá paní baronka zemřela již před lety. Na zámku bydlí nyní sama stará paní, matka nebožtíka nejmilostivějšího pána, spolu s baronessou Idou, jeho dcerou.“

„Pojďme!“ velel důstojník.

„Obě dámy jsou právě v salonč — —“ chtěl vrátný namítati.

„Nebudu vítaným hostem, starý muži,“ pravil důstojník, „vím o tom. Po své povinnosti nesmím však šetřiti ani zemřelých, ani zarmoucených.“

Vrátný s důstojníkem a za nimi dva muži vkročili do vestibulu; vojáci postavili se u schodů.

V domě bylo ticho, v pravdě jako po vymření; šust kročejů stoupajících mužů, tlumený podloženými koberci, zněl v prostranném schodišti jako výtržnost. Maní vzal důstojník šavli pod paži a nutil své unavené nohy k lehounkému našlapování.

„Milostivý pán ráčí přicházeti od Hradce?“ tázal se šeptem vrátný, zatáčeje na druhé rameno schodů.

„Ne,“ odpověděl důstojník také tiše, avšak určitě.

„Račte prominouti,“ ozval se starý sluha o několik stupňů výše, „myslil jsem, jestli jste snad pana barona znal.“

„Což sloužil ve vojště?“

„Byl majorem u dragonů.“

„Na odpočinku?“

„Ba ne. Vždyť u Hradce padl.“

Důstojník se zarazil a obrátil se k vrátnému.

„Jak pravíte?“ žasl. „Major Vítanovský — nepamatuji se, – ne —. A snad byl jen těžce raněn a zde zemřel?“

„Padl a zůstal mrtev na místě,“ vykládal vrátný, vrtě hlavou. „V úterý byla bitva, — slyšeli jsme dobře, jak to dole v kraji hřmělo —, a ve středu za svítání přijel nám to Jeník Faltusů vyřídit. Nemohli jsme ho poznat, utíkal celou noc až sem, a kůň mu zde zhynul. Je dole z městečka, sloužil s nebožtíkem panem baronem v jednom pluku a odtrhl se od rozprášené škadrony, aby nám smutnou novinu přinésti mohl. A kdož ví, nebudou-li věrnou duši za to ještě pokutovati; vzpomněl si na to, a už neměl stání, jedva že se doma umyl a najedl, již pustil se na čerstvém panském koni k Rychnovu za našimi.“

„Ah, — kdož by slídil po takovém pořádném sběhu!“ prohodil důstojník na upokojení vrátného.

„Hned ve středu poslala stará paní baronka správce do pruského ležení u Hradce a když se nevracel, vypravila se k naléhání ubohé baronesky ve čtvrtek sama za ním. — Dnes — tuším, že máme sobotu, — jsem ze všeho vrtohlavý — —“

„Sobotu, 7. července,“ ubezpečoval důstojník.

„— dnes ráno,“ pokračoval starý sluha, „vrátila se s nebožtíkem nejmilostivějším pánem v rakvi.“

Stanuli před vysokými dubovými dveřmi mdlé tmavé barvy.

Vrátný poznovu váhal a rozpačitě pohlédl na dotěrného hosta, kterýž v odpověď rameny pokrčil a velitelsky rukou kynul.

Starý sluha tiše otevřel a ruce sepjav odstoupil stranou.

Důstojník se zarazil a nehnul sebou. Hleděl do velikého, černě ověšeného salonu, v němž dusným vzduchem vznášely se obláčky dýmu a tetelivě plála světla

vysokých voskových svící, rozestavených kolem katafalku, zřízeného uprostřed síně. Na černé aksamítové pokrývce, splývající s rakve a prostřené stříbrným třásnatým okrajem na podlaze, ležely věnce, z nichž třpytivě vyzírala přílba, šavle a řádové odznaky zemřelého.

U nohou zavěšen byl erb, zlatý pluh v modrém poli. — Štít byl zvrácen, vyhasínal s posledním Vítanovským — — —

Důstojník stál u hrobu jednotlivce a u hrobu velikého starého rodu, dějin pěti set let, kmene, jejž jediný okamžik, jediná pruská kule smetla v prach.

Před katafalkem nalézalo se klekátko, na němž klečely dvě dámy, obě černě oděné, obě bolestí sklíčené. Mladší, štíhlá dívčí postava, chvěla se horečkou smutku, hlava její ležela jako bez vlády na rukou, a od dívky nesla se síní ozvěna tichého těžkého vzlykání. Stará dáma opírala svýma sepjatýma rukama vztyčenou hlavu; ostrý římský profil baronky byl k důstojníkovi obrácen, rty měla sevřené, čelo svraštělé a suché pronikavé oči její byly upřeny na zvrácený erb posledního z rodu Vítanovských. Zíral z nich tvrdý, hněvivý zármutek dynastky, kteráž vznáší obžalobu na osud, dopustivší se zrady na rodině staré a velmocné jako osud sám.

Důstojník se znenáhla všecek proměnil; hlava sklesla mu na prsa, oči rozšířené a jako vidinu stíhající zíraly strnule před sebe. Poklekl na prahu a zakryl si obličej rukama.

Za chvíli trhl sebou; někdo dotkl se jeho ramena.

Stará baronka stála před ním, hledíc naň tázavě z modravě šedých, mandlovitých očí, které měly zvláštní tmavé kroužky okolo duhovky a čočky; takové, jako by zdvojnásobené oči bývají na vybledlých egyptských freskách. Ustoupil na chodbu a vrátný zavřel salón.

„Račte mi prominouti," žádal důstojník chvějícím se hlasem.

„Naopak, pane, děkuji vám za soustrast, projevenou mi způsobem tak srdečným," řekla baronka smutně a přívětivě.

„Neračte moji slabost přeceňovati; bylať sobecká," odpovídal důstojník a jeho tvář se zasmušila, hlas jeho zněl poněkud vzdorovitě. „Soucit s vámi, paní baronko, jenž zarazil mne před rakví vašeho syna, vybouřil ve mně vzpomínku na mého otce a byl jí překonán. Dnes, dne 7. července, před sedmnácti lety, ležel také můj otec mrtev pod svojí zbrojí s nepřátelskou kulí v prsou. Nikdo ho nezvedl k slavnému pohřbu, vždyť byl pouhý šikovatel u kordonových setnin bukovinských a padl v mizerné šarvátce s Bemovými honvédy u Kuszmy, daleko v Sedmihradsku, v šarvátce, jejíž krvavou slávu dějiny nehlásají. Nikdo mu nepostavil katafalk, ani nevystlal hrobku, — zahrabali jej na místě a kdož ví, zdali rostí vojáci pluku Kolyvanského poklekli u něho v trávě k otčenáši. Když pozdě jako mimochodem vzpomněli si na moji matku v Sučavě se suchou zprávou o smrti otcově a matka se mnou spěchala do Kuszmy, nalezli jsme otcův náhrobek — širý, pustý les, v němž moje matka zoufalá pobíhala od stromu k stromu a volala: „Kde můj ubohý muž hnije!?" a les odpovídal „— hnije! —"

„Lituji vás upřímně, pane poručíku," pravila baronka se stejnou vlídností jako prve. „Potěšte se pomyšlením, že tak jako váš otec zemrou tisíce a i můj syn byl by dokonal, kdyby nebylo mého rozhodného jednání. Čím vám mohu posloužiti?"

„Račte nejprve dovoliti, abych poznovu směl žádati za prominutí — —"

„Čeho si přejete?" opakovala poznovu baronka, stručným již způsobem.

„Bytu a vašeho přispění, paní baronko. Jsem poručík Záleský od pětačtyřicátého praporu myslivců a přicházím s osmi muži jako předvoj svého velitele, setníka Binota, kterýž přitáhne za mnou s třiceti muži."

„Jste zdvořilý, pane poručíku," prohodila baronka s přízvukem ironickým. „Vaše požádání považuji za slušnější způsob ohlášky ubytování, jemuž se nemohu ubrániti. Prosím toliko, abyste ušetřili salon a pokoje na levo v prvním poschodí zámku, — byt můj a mé vnučky. Tím vyřídila jsem první vaši žádost. Jaká jest druhá, o přispění?"

„Potřebujeme lidí a některého materiálu."

„K čemu?"

„Abyste mi porozuměla, paní baronko, vyložím vám účel naší výpravy —"

„Prosím, — není libo?" pobízela dáma, kynouc vrátnému, kterýž přiskočil a v prostranném, snad za hovornu sloužícím, vzácnými keři maskovaném arkýři vedle schodiště dvě židle upravil.

(Pokračování.)

Východ slunce.

Vypravuje *Ferd. Marjánko.*

I.

Paní Litvínová, která s dvěma svými vzrostlými sličnými dcerkami seděla v jasně ozářené jídelně lázeňského hostince v T..., také se domnívala, že svět začíná a končí se všude tam, kde jsou Němci, třebas jim snad příliš nepřála.

„Díky, díky," volala, berouc od sousedky talíř a konvičku. „Chtěla jsem také objednati více kávy, ale víte, my v cizině a na cestách vedeme rozumné hospodářství. Doma nehledíme, je-li zrovna třeba, ani na stovky, ale zde mezi Němci skrblíme grošem. Ostatně umějí Němci našince nemilosrdně odírat."

„Já zase na drahotu nedbám," pravila sousedka, dáma to hubená a sežloutlá jako papír, která paní Litvínové nabízela ze svých zásob.

„Částečně díte pravdu," zněla kvapná odpověď, při čemž zarudlá tvář paní Litvínové ještě více zčervenala. „Kdo chce děti své řádně vychovati, nesmí se děsiti vydání."

„Poslední groš bych obětovala, kdyby ho chtěla Irena na hračku," dokládala matka desítileté dcerušky.

*

Pohled hubené matky jevil při tom cosi fanatického a byl provázen tak prudkým hnutím rukou, že se zdálo, že dáma ta hotova je vrhnouti se na nějakého neviditelného nepřítele.

„Vaše jediné dítě?“

„Ano,“ pravil kostlivec rozčileně.

„Pro boha,“ vzkřikla náhle vášnivě, obrátivši se k dcerám své společnice, „nenalívejte jí více. Roznemohla by se — dosti již, dosti!“

Irena, o niž se matka tolik strachovala, pila mezitím mléko a nevšímala si nikoho, ani své matky.

„Cestujete nepochybně k vůli zdraví své dcerušky?“

„Ano. Lékař jí předepsal syrovátku a horský vzduch. To sílí čivy. A vy?“

„Cestuji k vůli dětem. Vychování jejich je skončeno a teď cestujeme. Projeli jsme Holandsko a tam jsem jim ukázala Rubensa, mumie a starožitnosti. Teď mají ponětí o klassicismu. Potom jsme byli na vodách, neboť je třeba seznati praktickou stránku života a teď jsme zde.“

„Abychom viděli také kozly a syrečky,“ pravil hřmotným hlasem asi čtyřicetiletý muž s dobráckým úsměvem, přistoupiv ke stolu.

„Můj bratr Oldřich rád žertuje,“ pravila paní Litvínová. „Inu arci — příroda je bližší srdci ženskému.“

„Rozhodnuto to ještě není,“ pravil Oldřich. „Krajky a stužky jsou ženám ještě bližší. Ale proč, sestro, mučíš toho člověka?“

„Jakého člověka?“

„Svého muže. Tam sedíme spolu a kouříme a smutno se na něj podívat. Zavezli jste jej sem, aby se podíval na východ slunce, a jak zavezli. Mimo Baden nesměl se na karty ani podívat. Tam sedí chudák a vzdychá po nich. Dovol mu, sestřičko“ —

„Jaké to divné žerty!“ smála se pronikavě paní Litvínová.

„Což teprve mé neteře!“ dodal Oldřich. „Hle, jak oči jejich nudou se přimhuřují. Těm by tanec lépe slušel.“

Mladé dívky se usmály a pokradmo pohledly na matku.

„Tanec a láska jim schází. A zde na cestách kromě hor a stromů ničeho nevidí.“

„Fuj, bratře!“ durdila se sestra.

„Nu, dobře tedy. Oblaky, duhy, hory, hleďte na ně, dítky. Ale již dobrou noc. Odvedu tvého muže, neboť již dřímá.“

Bratr ukazoval na konec sálu. Tam seděl muž se sklopenou hlavou, složiv ruce křížem a tupě hledě před sebe.

„Výborný muž — můj bratr!“ pravila paní Litvínová, když odešel. „Jen že je podivín. Nu kdo za to — ale naši rodinu miluje náruživě.“

„Je ženat?“

„Není, bojí se žen. Prosil mě, abych ho chránila.“

„Není na něm viděti bázně.“

„Oh, náramně se bojí. Je starý mládenec a lne s celou duší k naší rodině. Jsme jeho dědici. Bude-li vám mluvit o muži, neposlouchejte ho. Za prvé ujišťuji vás, že můj muž hraje šťastně, a potom může-li se v tom horském vzduchu obejít bez zaměstnání?“

„Je váš bratr bohat?“

„Oh!“ ozvala se Litvínová slavnostně.

Tváří hubené dámy mihl se stín závisti. Kdyby byla měla v sobě magnetickou sílu, kdož ví, co by byla neučinila.

„Každý nemá stejné štěstí,“ pravila s povzdechem. „Mé Ireně nikdo nic nezanechá.“

Suchá dáma tak se rozčilila, že tvář její ještě více sežloutla.

„Nerozčiluje vás hudba?“ tázala se jedna z dívek.

Než tázaná mohla odpověděti přistoupil houslista s dlouhými vlasy, jenž s dvěma ženami uprostřed sálu brál a zpíval.

„Loupež za bílého dne!“ zamručela paní Litvínová a hodila hudebníkovi hrdě na talíř deset krejcarů. Sousedka její beze slova vyňala z tobolky zlatník a podala jej dlouhovlasému umělci.

V tu chvíli slyšeti bylo na chodbě, vedoucí do sálu, kročeje několika osob a mohutný mužský hlas, jenž si objednával večeři, vybíral vína a žádal si nejlepší pokoj. Zdálo se, jakoby byl zavítal do lázní sám kníže okolních hor.

„Matinko, matinko, toť baron Löwenzahn,“ křičely obě dívky.

„On, on!“ přerušila je matka. „Výborně! Růženo, chovej se líbezně! Co se vrtíš, Boženo? Seď pokojně. Růžena je starší.“

„Je tu místo ještě pro mne a pro moji ženu?“ ozýval se z chodby jiný skřípavý hlas malounkého pidimužíka. Matné světlo svítilny padalo při tom na jeho lysou hlavu. Mužík ten držel pevně za ruku mladou ženu v cestovním obleku, jež rukou s prstenem na každém prstu zasláněla si oči.

„Místo je, zrovna poslední,“ odpovídal sklepník.

„Veďte nás!“

Mezitím co sklepník kráčel napřed, ustupoval malý manžel stranou a nutil svou ženu, aby vystoupila před ním na schody.

„Jdi napřed!“

„Jdi ty!“

„Chci tomu!“

„Ah, bože, jaká to hloupost!“

Po malém polohlasném sporu ustoupil muž co horší polovice a počal vystupovati na schody. Jedva učinil krok, již kývala lepší polovice baronu Löwenzahnovi.

„Zítra,“ šeptala. „Až se budem dívat na východ slunce... S bohem.“

Dáma jako stín mihla se na schody a baron Löwenzahn vešel do jídelny.

„Pane barone,“ volala Litvínová vstávajíc, „kde jste se tu vzal?“

„Ah, jaké to milé setkání! Slečno Růženo, jak rozkošně jste se změnila!“

Něžná matka smála se nadšením.

„Pane barone, s kým jste přišel?“

„Sešel jsem se se známými. Byl jsem v nedalekém hostinci, ale ten je nabit samými ševci. Proto přišel jsem sem.“

Suchá dáma vstala a s pozdravem odcházela. Nikdo však si jí takměř nevšiml — tak byli všickni příchodem baronovým okouzleni.

II.

Stíny noci vstávaly a prchaly do okolních doubrav a borů a po údolí počal se rozkládati závoj modravé mlhy. V podstřeší a na sýpce ozývalo se cvrlikání hla-

dových vrabců a v křoví u vody vítali kos a krutihlav zpěvem nastávající den. Jen v hostinci bylo ještě ticho, nanejvýš přerušované zíváním ve zdravý spánek pohroužených churavců anebo klepáním sklepníků a služek, kteří spáčům ohlašovali východ slunce.

V komnatách rodiny Litvínovy vstávali nejdříve, ne snad že matka a dcery její toužily spatřiti východ slunce, ale že vůbec paní Litvínová od toho okamžiku, co jí dorůstaly dcery, trpěla bezsenností.

„Pospěšte si, abyste viděly východ slunce," hartusila matka. „Bude tam baron."

Slovo „baron" jevilo kouzelný účinek a netrvalo dlouho, celá rodina vyběhla z pokojů.

Na druhém konci chodby zamykal kdosi prudce dvéře.

„Tak bude lépe," sípal žárlivý muž.

„Pusť mě!" Dvéře povolovaly.

„Nepustím. Pokud budeš hledět na barony, nepustím tě."

„Způsobím povyk — utekn, dám se rozvést —."

Muž namáhavě přirazil dvéře a klíč zarachotil v zámku.

Po stezce vinoucí se na blízkou horu trousily se již malé skupiny lázeňských hostí. V čele nalézal se předvoj asi čtyr Němkyň, před jichž křikem postrašení opeřenci prchali do lesů. Za nimi brali se ostatní v rozptýlených chumáčích.

Po půlhodinné cestě vystoupili na tarasovitý výběžek téměř veškeří cestovatelé. A byl nejvyšší čas, neboť slunce již vstávalo.

Obrovská, nekonečná kotlina, za dne malebné údolí, jevila pohled nekonečného, ranním soumrakem a mlhou zahaleného moře.

Kam jen oko dohledlo, všude rozestřen byl závoj bílé, modré a šedé mlhy, poskytující obraz spánku, do něhož okolní příroda ještě byla pohřížena. Zdálo se, jakoby celý obzor tvořil jeden neobsáhlý rov věčně zapomenutý. Nikde nebylo života a mysl lidská netrpělivě čekala, brzo-li se v jednotvárné té poušti objeví znamení života.

Náhle zalesklo se cosi na druhém konci obzoru jako ohnivá jiskra neviditelnou rukou rozžehnutého ohňostroje. Nad hladinu mrtvého moře vyšlehla první jiskra a za ní hned druhá, třetí. A sotva že ohnivý proud vytryskl do výše, již se také chvěje a čeří hladina mlhy. Na všech stranách vstávají bílé průzračné postavy jako duchové a úprkem prchají před šlehajícím je ohněm paprsků. Kde se noční stín mlhy opozdil a paprslek slunečný ho dosáhl, tam již jen trup nebo část trupu věší se na skálu nebo korunu stromů. Světlo sluneční pozlacuje již vrchy a hory a jen z nížin a dolin prchají ještě postrašení duchové a stíny noční do roklin a lesů. Brzy mizí i poslední stopa jejich, a kde prve panovalo hrobové ticho, proudí se nyní čilý život, ozářený paprsky usmívajícího se slunce.

„Božský to pohled," pravila v zanícení hubená dáma od včerejška.

„Ale drahý, příliš drahý," smála se paní Litvínová, která slunce svých dcer ještě nenašla.

„Nevidím nic božského," namítal výborný bratr paní Litvínové. „Co tu vidíme? Hory a hory. Je pravda, že jsme na hoře znamenitě vysoké, tak že by bylo lze s ní zakřiknout každého zloděje. Ale co tu jiného? Kam se podíváš, samý vrch, tak že se člověk úzkostlivě rozhlíží a hledá nebe nebo aspoň prostor, kde by směl volně si oddechnouti."

„Kde je baron?" přerušila horování bratrovo paní Litvínová.

Baron Löwenzahn mezitím poskakoval po tarasu od jedné tlupy ke druhé.

„Již jde, již jde," šeptala Růžena matce.

„Ah, pane barone," vítala jej paní Litvínová, „nezaspal jste východ slunce?"

„Moje sluníčko ještě nevyšlo," odvětil baron s úklonou Růženě. „Vy už jste obřad vítání slunce odbyl?" tázal se Oldřicha.

„Odbyl neodbyl," odvětil ten nevrle. „Všechno je krásné a pěkné podle toho, jak kdo na to hledí. Zde však nevidím nic zvláštního."

„Opravdu?"

„A co? Miluji pouze to, k čemu srdce přilnulo. Co oko vidí krásného, nedotýká se vždycky srdce."

„Co je tedy nejhezčí?" ptal se baron, bloudě očima kolem.

„Naše roviny v kraji," odvětil Oldřich vážně.

Baron, ačkoli pozorně nenaslouchal, dal se do smíchu.

„Nesmějte se," pravil Oldřich prudce. „Miluji a kořím se tomu, co rozum ocenil a k čemu mě srdce poutá. Mám snad se obdivovat kraji, kde boží přírodu stříhají jako kanafas, umělkují, lavičkami a nápisy hyzdí, kde každý člověk je mudrcem — anebo dědinu a kraj, v němž jsem se zrodil, kde nalézám soucit a k němuž mě poutá láska, zvyk, cit a hrdost?"

„Pane barone," vpadla bratrovi paní Litvínová náhle do řeči, aby dala rozvláčnému hovoru nový směr, „súčastníte se našich zimních plesů?"

„S největší radostí. Bydlíte ještě ve starém domě?"

„Bydlím, ale přestavěli jsme jej. Uhlídáte, že se vám bude líbit. Změna a úprava nestála mnoho, jen asi patnácte tisíc."

Paní Litvínová vyslovila číslici tu s výrazem ošklivosti.

Mezitím co baron na oko naslouchal paní Litvínové, která všemožným úsilím a lstí snažila se těkavého hejska upoutati ku své společnosti, a mezitím co Oldřich slovy nehledanými namáhal se každému ztrpčiti dojem z pohledu na východ slunce a všechny divy přírodní, blížil se z protější strany párek mladých lidí.

„Ah, naše paní radová," zvolal baron zahlednuv ji.

„Kdo je to?" tázala se paní Litvínová.

„Paní Hermína Semínová, vdova po státním úředníku, již zbožňuje každý, kdo ji zná," pravil baron Löwenzahn nadšeně.

„Společník její je snad snoubencem a ženichem jejím?" ptala se zvědavě paní Litvínová.

„Dost možná, ačkoli vdova platí za tvrdošíjného nepřítele všech mužů."

Dáma, o níž šla řeč, byla asi třiadvacetiletá kráska rozkošných holubích očí. Právě stanula a opírala se o strom, posud s velikým nadšením obdivujíc se obrazu, před ní se rozkládajícímu. Bylo zjevno, že mladá vdova

má velmi živou obraznost a že své krátké manželství ztrávila jen čtením veršů a románů.

„Překrásné, čarovné, nebeské divadlo!“ volala se zanícením.

Mladý důstojník, jenž stál podle ní a dle všeho úplně podlehal kouzlu krásných očí vdoviných, ve všem jí přizvukoval. Přece však nebyl nepochybně s to, aby dovedl oceniti nadšení své společnice, neboť ta přečasto vytýkala mu nedostatek hlubšího citu a opravdivosti.

„O bože — jací jste to muži! Všude jen váš praktický smysl a nic vyššího,“ vzdychla si vdova. „Kdybych byla mužem, zde bych chtěla žíti a blouditi po poetických těch hájích a stráních.“

Důstojníku nepochybně nepřipadlo nic jiného na mysl, než prosaická myšlénka o tom, kterak by si vdova v jílovité půdě zdejší urosila botky, a proto mlčel.

Kdož ví, jak dlouho ještě byla by sličná vdova stápěla svůj zrak v kráse přírodní, kdyby ji nebyla ze snění vytrhla prosaická paní Litvínová. Ta pozorovala totiž dobře účinek, jaký měl zjev vdovin na barona, a jako dobrý strateg rozhodla se přepadnouti nepřítele dříve, než by se připravil k obraně. Když byl baron vzájemné představování skončil, nevyjímaje ani setníka Vrbického, jejž pozdravoval co starého známého, zahájila paní Litvínová útok svůj bez průtahu.

„Chválím úplně vaše cestování,“ pravila s úsměvem, jenž měl znamenati soucit. „Kdyby mě stihlo neštěstí, že bych ztratila muže, nehledala bych také v ničem jiném úlevy pro své hoře než v cestování a ve společnosti.“

Manžel paní Litvínové náhodou východ slunce zaspal a byla mu tak ušetřena bolest, kterou by byl při těchto slovech své drahé polovice zajisté ucítil.

Paní Semínová, která necítila osten slov Litvínové, místo odpovědi počala s nadšením vychvalovati své cesty a své ideály, které zvláště zde nalezla.

„Souhlasím s vámi,“ pravila, „že krásy přírodní mírní každou bolest duševní.“

„A přece cestují lidé nejméně k vůli přírodě,“ pokračovala paní Litvínová. „Jak mnoho je ještě lidí, kterým je romantičnost přírody věcí vedlejší a často vhodnou příležitostí, aby ušli pozornosti a bez překážky věnovati se mohli všemu jinému, jen ne tomu, co před tím musili předstírati.“

„Myslíte tím,“ ptala se vdova, „onu třídu lidí, která na cestách honí se za dobrodružstvím?“

„Uhodla jste,“ odvětila paní Litvínová. „Nemyslím tak ani muže, neboť ti si vůbec v ničem nedají předpisovati, ale dámy — dámy.“

Mezitím co paní Litvínová urputně počala doráželi na vdovu, kterou ani neznala, která však stávala se nebezpečnou její dcerám anebo vlastně baronovi, podnikal Löwenzahn podobný útok na setníka Vrbického.

„Divím se, jaké pokroky činíte,“ pravil baron setníkovi, „a přece jsem vás nikdy v salónech paní Semínové ani nespatřil.“

Setník pohledl chladně na barona a odvětil stejně úsečně:

„Nedivte se, já se tam s vámi také nesetkal.“

„Podivno“ — odtušil baron — „či se s vámi setkávala sličná vdova mezi čtyrma očima?“

Sotva baron slova ta pronesl, přistoupil k němu setník a zahučel mu cosi do uší.

„Pane,“ bránil se baron, zatínaje hrdinsky pěst. „A co znamená váš jizlivý úsměv?“

Setník Vrbický odvrátil se od barona a odcházel. Cestou sešel se s paní Semínovou, která se slzami v očích běžela mu v ústrety.

„Jak podlý, ničemný je svět! Ani minutu zde nezůstanu.“

„Co se přihodilo? — A vlak odjíždí až ráno.“

„Pryč odsud! Jaká to stará fiflena! Pojďte, pojďte, vše vám sdělím.“

Společnost rozcházela se různými cestami nazpět do hostince. Poslední kráčela hubená matka se svou Irenou, držíc v ruce náčrtek telegramu a počítajíc slova. Telegram zněl: „Naši Irenu urazila ošklivá dcerka ještě ošklivější matky. Ani okamžik se nezdržíme. Zítra se vrátíme domů.“

III.

V pokojích paní Litvínové děly se zimničné přípravy k odjezdu. Šaty, krajky, límečky, slunečníky, klobouky ležely na všech stolech, křeslech a židlích, a všude panoval takový zmatek, jako ve hlavním stanu polního ležení, v němž se dějí přípravy k nastávající seči a v němž si nikdo neví rady.

Velitelský hlas paní Litvínové ozýval se v komnatách, zněl v předsíni a hučel v celém křídle rozsáhlé budovy. Volala-li sklepníky, zněl její hlas hrdě a peskovala li muže nebo dcery, ostře a pronikavě.

„Jakýs to otec rodiny?“ křičela přes dvě komnaty. „Tak se staráš o blaho svých dcer?“

„Kdo je onen mladý setník?“ ptala se Božena matky, aby svedla hromobití sypající se na otce na někoho jiného.

„Kdo je? Nepochybně hlupák.“

„Baron se s ním nepohodl,“ ozvala se za skříní starší Růžena. „Svěřil se mi tím a chvěl se hněvem na celém těle, když mi o tom vyprávěl.“

„Vyslovil se již?“ ptala se zase matka.

„Nevím nic určitého,“ odpověděla po chvíli Růžena.

„Protože si počínáš jako školačka. Ani otec tvůj, ani ty nemáte citu a nelitujete peněz. Bože — co už jsme vydali peněz a všechny ty oběti byly marné.“

V tu chvíli vrazila do komnaty hubená matka Irenina. Oči jí svítily a celá postava její zahalená v řasnatý šátek chvěla se zimničně.

„Víte, ctěná paní Litvínová, co se stalo?“ volala již ve dveřích.

„Co?“ ozvalo se z několikerých úst najednou. Povstal šum a ze směsi zavazadel a šatů zvedly se tři postavy.

„Sličná vdovička, která tu chováním svým budila pohoršení, nakvap odjela, nevyčkavši ani vlaku. Svého milostníka, setníka Vrbického, nechala tu na holičkách.“

„Ha — ha!“ smála se paní Litvínová z plna hrdla. „Jaký to skandál! Vždycky jsem říkala, že baron je výborný znatel lidských srdcí. A ten hlupák! Pro tu ochechuli neviděl ostatní svět, jakoby bez ní ani nemohl býti živ.“

„Ano, ano — a jak ujela! Ani prý se s ním nerozloučila. Není také divu, neboť dostala telegram, že druhý záletník čeká na ni kdesi v sousedství," pokračovala suchá dáma.

Matka Irenina, již velká novina o odjezdu paní Semínové zase s nenáviděnou rodinou úplně smířila, usedla si na židli, zapomínajíc na churavou dcerku i na celý ostatní svět.

Mezitím co obě ctihodné dámy s mravným rozhořčením odsuzovaly vdovu i setníka Vrbického, přecházel tento dlouhými kroky po své úzké síni. Mladý válečník byl bled a zadumán, a každou chvíli nablížel znova a znova do malého růžového lístku, jejž svíral mezi prsty.

Lístek, jenž dle všeho byl příčinou hlubokého zadumání mladého muže, zněl takto: „Vážený příteli! Radostná zvěst, která mě neočekávaně došla, nutí mě k rychlému odjezdu. Vím, že jste mi upřímným přítelem a proto vám svěřuji, že se po dlouhých letech vrátil můj ženich. Pochopujete význam toho slova? Ženich můj ze zármutku, že jsem byla nucena okolnostmi podati ruku starému radovi — bůh mu dopřej lehkého odpočinutí — odjel před dvěma roky ze vlasti a od té doby bloudil světem. Teprve nedávno dověděl se o úmrtí mého manžela, a již přes půl roku honí se za mnou po světě Hříčka osudu tomu chtěla, že teprve dnešního dne vypátral, kde se zdržuji. Chvátám mu v ústrety. Vám pak vděčně tisknu ruku. Žijte blaze! — Hermína Semínová."

Setník Vrbický četl právě lístek asi po desáté, když se rozevřely dvéře a v nich objevil se sklepník, přinášeje na stříbrném talířku nový dopis.

„Od pana barona," připomínal úslužně sluha.

Vrbický zubučel cosi mezi zuby a roztrhl obálku. Nové psaní jevilo na mladého muže zcela jiný účinek než růžový lístek od paní radové.

„Sketa!" zvolal setník prudce a rozmačkal list.

Pisatelem listu byl baron Löwenzahn. Psal setníkovi, že chování jeho těžce ho urazilo a že touží po příležitosti, aby se s ním čestným způsobem vyrovnal. „Lituji jen — končil baron, — že jiná povinnost prozatím mi překáží. Ale později dostavím se na vyzvání, kde a kdy vám bude vhod."

„Kde je, abych mu přelámal údy?" volal setník ze dveří za sklepníkem.

Místo sklepníka objevila se postava jako popel bledá, uřícená a uprášená. Malý mužík, manžel marnivé ženy, která blouznila po baronech, sotva klátě nohama, chytil se křečovitě ruky setníkovy.

„Ah!" vzdechl. „Pro živého boha — zastřelíte jej?"

Setník, ačkoli rozčílen, div nepropukl ve smích.

„Co chcete? Koho mám zastřelit?"

Mužík zoufale zatínal pěst a při tom prosebně zíral na setníka.

„Koho? Barona — toho svůdce, jenž unáší ženy."

„Baron Löwenzahn?" opakoval váhavě Vrbický. Náhle sebou trhl, jakoby se ho byl dotekl nečistý duch. Přiskočiv k ubohému muži, popadl ho za ramena a vzkřikl vášnivě:

„Pravíte, že ji unesl? Kdy a kudy?"

„Před málo hodinami," vzdychl plačtivě nešťastný muž. „Považte — jen jsem vyšel do lesa, abych aspoň spatřil lázeňské okolí a pookřál poněkud svěžím horským vzduchem, a neštěstí bylo hotovo. Přeběhl jsem háj a vrátil se hned zase zpět, neboť jakési tušení neustále svíralo mi prsa. Pospíchal jsem, co jsem mohl. Ale ještě než jsem vběhl do hostince, již jsem slyšel od mimojdoucích lidí, že nešťastnice ujela s baronem. Zanechala mi list, kterým mi zakazuje, abych ji stíhal a oznamuje, že půjde za baronem kraj světa."

„Nevěděl jsem, že ji znáte," přerušil ho setník, jenž měl v podezření barona, že unesl paní Semínovou.

Mužík s úžasem odskočil stranou.

„Jakž bych ji neznal — svou ženu!" zvolal.

„Vaše choť tedy prchla s baronem?"

„Nu, ano, vždyť vám o ní vyprávím," zalkal nebožák.

Vrbický poněkud upokojen přejel si rukou čelo.

„Buďte ujištěn," pravil po chvíli, „že jakmile ho dopadnu, přelámu mu všechny kosti."

Oklamaný manžel zajiskřil očima a tiskl vděčně setníkovi ruku.

„Musíme ho nalézti, za to ručím," doložil, „i kdyby ji byl zavezl na měsíc."

Paní Litvínová chystala se právě na cestu, když ji z čista jasna překvapila zpráva o útěku baronově a choti malého obchodníka. Dojmu, jaký zvěst ta v prvním okamžiku na ni učinila, nelze vypsati. Nešťastná matka dvou dcer byla tak ohromena, že nebyla ani schopna slova, což bylo to největší neštěstí, které ji mohlo postihnouti.

„Běda mně!" šeptal krátce potom ctihodný manžel její svému švakru Oldřichovi, prose jej, aby ho aspoň toho dne neopouštěl.

Ježto ani Oldřich toho dne neodvážil se sestře své vzdorovati, bylo po radě paní Litvínové usnešeno, že se odjezd odloží a že celá rodina pozdrží se v lázních ještě čtrnácte dní.

Když se později lázenští hosté opět v jídelně sešli, nebylo hovornější a líbeznější dámy nad paní Litvínovou. Smích její ozýval se po celé síni a s kýmkoli jen se setkávala, každému vyprávěla dopodrobna příhodu o únosu manželky obchodníkovy.

„Věřte," končila pokaždé, „že jsem dobrodruha toho vždycky nenáviděla, neboť nic na světě neprotiví se mi tak, jako muž, jemuž není nic svato. Přála bych si jen, aby každá matka střežila svou dceru před takovými dravci jako já."

„Kdo je ta dáma?" tázal se kdosi u postranního stolu ospalého muže. „Odsuzuje a tupí barona a ještě včera, neklamu-li se, sama se přátelstvím jeho chlubila."

„Neznám ji," odvětil tiše muž, jenž nebyl nikdo jiný než pan Litvín.

Velmi dychtivě sbírala také podrobnosti o útěku zamilovaného párku starostlivá matka Irenina. Chtělať již ráno opustiti lázně, hněvajíc se na dcery Litvínovy, ale události dne tak ji zajímaly, že opět odjezd odložila.

Muži svému za tou příčinou odeslala tento telegram: „Vzduch a syrovátka Ireně velmi svědčí. K radě lékařské jsme odjezd odložily."

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Pokračování.)

Dvorní rada byl by se málem zapomněl tak, že by úsměvem projevil své mínění; kolem rtů jeho naskočil již podezřelý rys... Patrně nevěřil zkušený ve světě Fridrich Krón přílišně opravdovosti panské lásky a měl snad také o významu kavalírského slova některé zvláštní náhledy...

„Nuž — počítejme se skutečností, s fakty“ — odpověděl dvorní rada — „věc má se teď zkrátka takto! — A jest v pořádku!“ — — Řekl to tak suše jako as v kanceláři vyřizuje podanou žádost k podřízeným svým pronáší: povoluje se! — obrátil tělo své o čtvrt kola, aby podívati se mohl na otce, který mlčky vyslechl žalobu tchyně své a mlčky odpověď synovu.

„Zajisté! — zajisté!“ — přisvědčoval teď souhlasně Václav Krón. Jeho oči zářily a svrchovaná spokojenost rozkládala se kolem bezvousých rtů; i mašlička v týle chvěla se v dokonalém srozumění...

Václav Krón byl by dceru svou s největší radostí obejmul — — měla ta nepatrná dívka více síly než on, starý voják! Vždyť jemu nebylo nikterak možno nenáviděnou hraběcí tu přízeň uvésti v patřičné meze! Rokoková dáma dovedla vždy rozhodnost jeho zkrotiti... a teď — slabá dívka sama rázem zlomila pouta, kterým nezkušené její srdce bylo sepjato, strhala předivo, jímž byla obetkána...

„Zajisté! — zajisté!“ — — Václav Krón netajil se tím, že překvapující volba Emy vyplnila vlastně dávné jeho přání... Takové námluvy, že si dá líbit! — doloži s narážkou k paní Lauře — — ty že pohybují se na zemi na pevné půdě a nejsou stavěny do vzduchu, v povětří, odkud každý větřík rozmaru sraziti by je mohl... A osobně, že Josef Perner i jemu stokrát jest milejší, nežli těkavý, každou i nejvážnější myšlénku v naučenou galantní frási skrývající hrabě...

Rokoková dáma odvrátila se s opovržlivým mlčením... Ach, kde se takto mluví a smýšlí, kde takové jsou názory — — tam ovšem přestane všecko! Krocínů z Drahobejle není více! — — — Hrabě Kinský ať mluví o štěstí, že tak osvobozen byl bez přičinění svého ze sítě, v kterou sám se zapletl, poslouchaje hlas srdce více nežli hlas rozumu... Paní Laura byla přesvědčena o upřímnosti úmyslů hraběcího milovníka... viděla ť se v duchu již nesčíslněkráte babičkou vznešené hraběnky... a teď! — Ó jaká to rána pro ubohou rokokovou dámu! Byla zajisté z celé společnosti osobou nejnešťastnější! —

Bolestnými pohledy stíhala hraběte ve vřavě jeho hostí... Chováním svým dnešním vyrostl v očích jejích do výše téměř závratné... On byl by opravdu hoden, aby byl trávil u vídeňského dvora tenkrát, když ona byla tam jednou představena! Vřadila jej bez rozmýšlení mezi bohy svého mládí! — — — Tak dokonalé ovládání se po ráně, jež dopadla právě na jeho srdce... hrabě jest k zbožňování! Ó to dovede jen kavalír! Jen šlechtic!... A před takovým mužem dát přednost člověku, který neumí ani tančit! — — — Rokoková dáma neustále dnes omdlévala... Na štěstí bylo po zahradě i v altánu všade dosti sedadel...

Opravdu maskoval hrabě Kinský nepochybné své rozechvění co nejdovedněji, způsobem obdivuhodným. Osvědčil se jako vzorný hostitel; všade byl, všade dohlédl, s každým několik slov promluvil a že některou chvíli trochu byl roztržit, každý zajisté jemu odpustil, jakož shledalo se též zcela v pořádku, že tolik jsa zaneprázdněn různými povinnostmi hostitele, netančil celou noc... Že mezi ním a Emou Krónovou stala se roztržka, nezakrýval — ke každému pozorným, neměl jedině pro ni ani pohledu...

Ubohá Ema Krónova! Nikdo neodvážil se pomysliti, že hrabě to byl, který obdržel košíčkem — — — zajisté — mluvilo se — přišel plukovník k rozumu, vystřízlivěl z opojení, a učinil známosti konec... To byl výsledek pozorování, jež učinilo pro dnešek veřejné mínění.

A nepřítelkyně Emy byly u vytržení. Hle! — jak sklesla s výše své! Jak přišla o přední místo své ve společnosti, které zaujímala jen zdánlivě, jen proto, že paprsek hraběcí záře na ni padl...

A opravdu ztratila Ema Krónová značně na svém významu ve společnosti. Pánové neviděli sice v kráse její žádné změny v její neprospěch, shledávali i její kostym roztomilý a ji zajisté za líbeznější selku dalarnskou než jaká zrodila se kdy opravdu v skandinávských fjordech... ale středem, okolo něhož vše by se otáčelo, nebyla více; nebyla královnou jako ondy ještě v plesu...

Ema Krónová snad pozorovala a pochopovala to vše; časem přišla i do rozpaků, zcela patrných, ale — ve tvářích jejích rýsovalo se blaho, které nikdy ještě mladou tu líci tak světle nekrášlilo...

Ona milovala Josefa! Milovala jej od prvního spatření, když přišel k otci jejímu na návštěvu, vrátiv se ze Švédska...

Byla ještě považována za děcko a také bratránek tak se k ní choval shovívavě, laskavě ale bez ohně, bez vřelosti... To ji uráželo, zlobilo. Její láska k hezkému muži rostla dalším stykem v úkrytu dětského jejího srdce a rozkvetla tu v květinu nejkrásnější — nikým neviděnou... ani jím! Jím nejméně! — Tvary těla jejího nabývaly kvapem panenské plnosti, zvlažovány ohněm bujícím v ňadrech... Shodila dětské sukýnky — uvedli ji do společnosti... Celý pluk obdivovatelů a zbožňovatelů ji obklopil a jenom on, Josef Perner mezi nimi nebyl... On nepřicházel jí naproti, aby vztáhl k ní toužebnou ruku! — — — Za to vystoupil z hejna obletujících dívku motýlů jeden s nároky rozhodnými, slovy nejvybranějšími a pohledy svůdnými... V jejím srdci nedovedl vzbuditi ohlas citů svých... Ale bylo jí šestnáct let a užívání, veselost života měla pro ni půvab. On byl hrabě vyhledávaný, vábený ze všech stran!... K tomu vzbouřila se její pýcha. Jemu, který ani neuznal ji za hodnu, aby si jí povšimnul, na vzdory přijímati

bude poklony rytíře, který uvázal se jí v službu, vyslechna sladká jeho slova milosti... Ať on pak přijde! Prohledne! Nabude vědomí o tom, co ztratil! — — — Mezi ním a ní bude státi hrabě...

Ale pak, když Josef Perner opravdu přišel a prohledl — zapomněla Ema Krónová, že mezi srdcem jeho a jejím nalézá se šlechtický erb... Odvrhla jej s jásotem! Pošlapala! — A sklesla v objetí své první a jedině opravdové lásky...

Krónovic rodina brzo a společně opustila zábavu v pantheonu.

Hrabě Kinský učinil obřadnou poklonu. Ruku podal jedině dvornímu radovi...

Josef Perner doprovodil odcházející až ke kočáru. Paní Laura zděšena odtrhla mu ruku, když chtěl pomáhati jí do vozu — nedovolila, aby se jí dotekl...

S pohledem plným lásky, s úsměvem blaženým zašeptala Ema Krónová své „na shledanou!“ — — —

Vůz se pohnul... A u vnitř jeho nepromluveno jediné slovo. Zdálo se, že mžikem tam vše usnulo. Ale chvíli po chvíli ozval se odtud povzdech rokokové dámy a někdy šerem zableskly se jiskry — Emy Krónové štěstím zářící oči...

XVIII.

Bez hnutí, jako přimražen, stál Josef Perner na ulici, pohlížeje za odjíždějícím vozem...

Po dlouhé době teprve vzpamatoval se a rychlým krokem zaměřil domů.

Oddychl si skorem, když zavřely se za ním dvéře a on octnul se samoten v pokojíku svém, vedle lékárny... Den dnešní přicházel mu jako sen... nechápal nic; nerozuměl ani sobě. V rukou držel snítku bílého vřesu, která zdobila zlatě zářivou kštici švédské selky... ona sama vtiskla mu ji do dlaní před rozchodem...

Uvedl si na mysl všechny okolnosti... Proč teprve dnes sestřenky si povšimnul?... Či neměla jindy totéž vnadné tělo a tytéž upřímné oči i bílé ručky, tentýž zářivě plavý vlas?... Což teprve dneska byla krásnou?... V zeleném živůtku, v červené suknici, bílý vřes vpletený nad čelem... Které byly první jeho city?... Pátral v mozku svém po pravdě... A tu nemohl si zapříti, že osudné postoupení jeho k sestřence, vztáhnutí ruky jeho po ruce její — bylo následek radostného překvapení, jež zmocnilo se jej, an spatřil — — kroj, v který Ema se oblékla...

Švédské selce patřilo jeho náhlé vzrušení...

Přišel do zábavy, nikoli puzen vlastní touhou, ale donucen starostlivostí matčinou, jež domnívala se, že pro uzavřenost jeho výstřední nalezla nejvhodnější lék. Ale on v tom pestrém zmatku veselých, bezstarostně požitku se oddávajících lidí cítil se osamělým dvojnásob... Byl by raději pohřížil se v učené své práce... Na ně myslil, procházeje se po zahradě mezi pestře kostymovanými párky — ony tanuly mu na mysli, když odhrnul záhyby hedvábné portiéry, aby se vzdálil...

V namáhavé duševní dílně jest jeho místo! — — — Práce výzkumná jest údělem a účelem výhradním jeho života celého!... A tu pocítil znova krušnost pout, do nichž jej osud skoval... Co jest mu činiti? — — —

A tu zajásalo srdce jeho! Zdálo se mu, že zmatený ráj jeho tužeb vtělil se v určitou podobu a přichází mu vstříc, jej vyzývaje, aby všechny ohledy, které zdržují jej zpět, strhl a jej následoval... do Švédska! — —

Do Švédska! — —

Ano do Švédska půjde! Musí jíti, aby naplnil života svého určení...

A zatím — pocítil v ruce teplou dívčí ruku — — švédská vidina změnila se v postavu skutečnou, krásnou, půvabnou a — milující — —

I srdce jeho vzňalo se ohněm mocným... Zdálo se mu pojednou, jako by dosud byl bloudil poušti a teď přišel na ostrov úrodný, plný zeleni a květu a zpěvu — plný blaha...

Ano! — — Hvězda vzešla v života jeho noci... božský paprsek lásky padl v cestu jeho a osvítil temno. Teď teprve bude žíti! S ní žíti! A pro ni žíti! I šťastni budou po všechny dny...

Tu oko Josefovo utkvělo náhodou na psacím stolku. Leželo tu psaní.

Došlo k večeru, když byl on nalézal se již z domu; zástupce jeho v lékárně, ubíraje se do ložnice, položil je sem, aby po návratu ten, jemuž patřilo, hned je nalezl. Adressa psána ze Štokholmu.

Josef Perner dlouho držel list v chvějících se rukou, jako by se bál jej otevříti... Přimhouřil oči a s celou slastí pohřížil se v onen svět, který dnes otevřel jemu brány své a pro který zapomněl na chvíli tam na svůj pracovní stolek u okna s hromadou knih a spisů, se zmatkem láhviček a různých aparátů...

Rozlomil pečeť listu konečně a počal čísti... a dále četl... s větším vždy napnutím, s větší horlivostí... S počátku jako by se byl ulekl; jednou odložil i list a zavřel oči, jako by nechtěl dále čísti, násilím chtěl potlačiti vše... Ale pak rozehříval se, čím dále tím více — tváře jeho planuly a z očí šlehaly blesky...

„Do Švédska! — do Švédska!“ — zajásal... „Poslechnu hlas volající — půjdu do Švédska!“ — —

A pak se zastavil a skryl hlavu ve dlaních... a vrhl se do lenošky... Zas se vzchopil a jal se procházeti se po pokoji, kvapem, pádnými kroky — temně duněla ozvěna v klenuté síni, již rozkládalo se hrobové ticho — — i venku bylo ticho — — — noc byla — — hluboká — — —

Chodec nepovšimnul si ani, že dohořela na stole svíce a on putuje sem tam ve tmě, v čiré tmě — — podrobná zvyklost s místností činila, že nevrážel do předmětů. A teď se zastavil! Jako když octneme se na rozcestí a nevíme kudy kam... Hlavou jeho proletěly všechny bouře, jež v době poslední jí zmítaly...

V tom rozlilo se před ním světlo. Zástupce jeho byl vešel z ložnice své do lékárny a otevřel dvéře. Vniknul sem den a padl i na Josefa, stojícího na prahu pokojíku vedlejšího...

A jemu zdálo se, že i chaos v hlavě jeho jest rozptýlen, osvětlen, že nalezl z něho východu...

Obrátil se a pevnými, jistými kroky vstoupil zpět do svého pokoje. Vzal list došlý z ciziny do rukou a — uložil jej do růžové skřínky...

Za chvíli zaklepala paní babička a v patách za ní přikvapil páter Tomáš. Oba zářili štěstím... Paní ba-

bička němě, beze slova, obejmula syna — to byl projev jejího souhlasu s poměrem k Emě Krónové, o němž byla se již dověděla z úst samého švakra...

Také páter Tomáš zajásal: „Tys náš! Tys náš!“ opakoval několikráte. — „Až švédské dívce“ — pokračoval pak s úsměvem spokojeným a samolibým — vždyť Ema Krónová zvolila vlastně na radu jeho svůj kostym k zábavě pantheonské... „až sličné Dalekarlačce“ — pokračoval — „podařilo se vrátiti tebe domácí české půdě — — a udržeti tebe zde navždy! Kde jediné“ — doložil hlasem skorem slavnostně vážným, ale zároveň radostí se chvějícím — „kde jediné jest pravé tvoje místo! — — Pryč s myšlénkami všemi jinými! Pryč s tesklivostí po tom, co mohlo a mělo zdánlivě býti v lepší tvůj prospěch! — — — Zde, doma vysni své sny! — Ne v cizině! — Ve prospěch vlasti pracuj s celou silou veliké své duše! — — Tys náš! Tys náš!“ — —

Páter Tomáš rozepjal náruč a hubené jeho ruce otočily se vášnivě okolo Josefových ramen; jeho nervósně škubající se tvář skryla se na přítelových prsou... „Tys náš konečně!“ — volal u vytržení. — „Tvé jméno náležeti bude dějinám!“ — — —

„Ano — dějinám vědy!“ — odpověděl Josef hlasem pevným, s jistotou vítěznou nade vší pochybnost.

„A české vědy!“ — — doložil páter Tomáš hlasem povzneseným, jakým mluvili asi bibličtí proroci.

Josef Perner mlčky stisknul přítelovu ruku...

XIX.

Milostný poměr Emy a Josefa spečetěn výměnou snubních prstenů. Svatba z příčin různých odložena až k podzimu.

Paní babička nemohla se ani vzpamatovati z překvapení nad neočekávanými a tak úspěšnými synovými námluvami. Nemohla ani pochopiti, kterak vše tak tajně a tak rychle mohlo se vyvinouti. Nazvala syna svého žertovně „chytrákem“, „prohnaným diplomatem“, který dovedl nejbouřlivější city své i před nejlepšími přátely skrývati a překvapil je teprve, když neměl pochybnosti o citů těch opětování, vystoupil až s dokonanou událostí... Před veřejností nechal s klidným úsměvem hraběte hráti si na motýla, obletujícího vábný květ — sám šel bez ohledu na soka k cíli témuž cestou přímou, vážně ale jistě a také vítězně. Motýl odražen s popálenými křídly — a v jeho rukou octla se růže! — — Teď že zajisté brzo i stín choroby s Josefova čela se ztratí“ — — doložila s úsměvem významně čtveračivým, jako by říci chtěla: „Oho! teď jest mi vysvětleno tvé chování!“

A že by Ema Krónová nemohla život svůj rukám lepším svěřit, o tom byla paní babička přesvědčena tak hluboce, jako zas pro Josefa nepřála si hodnější nevěsty.

Paní babička nemalý vzbudila úžas sdělením, že vlastně lásku v srdcích obou mladých lidiček od vzniku jejího bedlivě pozorovala a stopovala ji až k plnému vývinu, — to ovšem neřekla, že hlavně poslední list ze Švédska zdál se nezvratně potvrzovati její domněnku, že Josef zanechal na březích ledových moří své srdce.

Zamýšlené manželství bylo i z příčin jiných než z osobní náklonnosti k oběma stranám paní babičce sympatickým. Vždyť slibovalo, že vyplní rázem také jiný života jejího sen... Jediná dcera bohatého Króna zajisté byla nevěstou, pod jejíž šlépějí „vinný hrozen“ musí zazelenati se, uschlá a schnoucí zrna znova přivésti ke vzrůstu, rozkvésti k slávě dřívější, ano uzráti k významu nebývalému... S pohledem zářícím stará paní zadívala se do krajiny...

Tu leží hospodářství patřící lékárně, tíženo dosud dusícími mraky dluhů, navzdor všemu úsilí jen zvolna z nich se vybavujíc... Však teď kvapem strhne se sebe tíži a z mraků dusných vynoří se k řádnému zdaru a vývinu! — —

Paní babička viděla již v duchu hranice Pernerovské moci posunovati se do dálky — všechny ty body, které dědečkovými spekulacemi odpadly od celistvého těla, vracely se zpět, táhnouce za sebou nových a nových prostranství... Fantasie okupovala veškerou půdu, jak byla v dohledu — dědečkův mys, významnou hrou náhody a jako by pokynutím, stál skorem uprostřed babiččiných vzdušných nadějí...

Práce měla šťastná stařenka plné ruce; dubové skříně stojící v tmavé komoře otevřely se a vydaly svůj obsah — těžké stůčky domácího plátna průběhem let tu nastřádané. — — Dovedly vzdorovati úspěšně dědečkovým milostným mžouráním po cenné jejich existenci a na pohled prazbytečné nečinnosti. Vše rozbalováno teď, rozvíjeno, provětráváno, a v zahradě na svěžím drnu rozprostíraly se celý den sněžné plachty, odevzdané ochraně Rozáry a polibkům slunečních paprsků...

I v hospodářství vůbec paní babička snažila se uvésti vše do pořádku, aby mladá hospodyňka všecko na svém místě nalezla. Skotský klobouk objevoval se k malé radosti čeládky brzo ve stodole, brzo na sýpce i na půdě, ve chlévě i ve sklepě — všade zakročovala babiččina rovnající ruka.

Celé první poschodí upravováno k přijmutí budoucí paní a činěno vše možné, aby larové nové domácnosti na první pohled již a také trvale se jí zalíbili... Paní babička pro sebe zvolila jediný pokojík, dosavadní svou ložnici, s vyhlídkou na hřbitov.

U Krónovic na vzájem konány rozsáhlé přípravy k výbavě nevěsty na lékárnu. Paní Laura však zatvrzele vyhýbala se všem dotyčným ustanovením hlavy rodiny. Kdyby takto bylo jí pořádati a chystati trousseau pro nastávající hraběnku Kinskou! — — Rokokové dámě každé pomyšlení podobné vyvolalo z očí slzy a ruměnec hněvu vyzíral i z líčidla na tváři...

Po zábavě zahradní v pantheonu, která tak nešťastně pro její naděje a očekávání od budoucnosti dopadla, prohlásila rozhodně, že zetě svého dům navždy opustí... Právě vhod sesula se však její dědičná chalupa za městem v rum a pochovala v něm nadobro erb Krocínů z Drahobejle. Náhoda byla potomkyni slavné rodiny dobrou výmluvou... nemá kam jíti; jest zlobou osudu přinucena, zůstati už do smrti pod hostinnou střechou! — Neopomenula ovsem důraz na to položiti, jakou oběť přináší rodině muže, který měl vzácné to štěstí státi se manželem její dcery. Václav Krón byl dosti dobromyslný, aby podobné útoky se shovívavým mručením snášel, a zřídka jen dospěl k projevu poněkud bouřlivějšímu.

Paní Laura dlouho nevzdávala se vlastně naděje, že poměry se změní. Byla přesvědčena, že ti plebejci musí

jednou přece vzpamatovati se a prositi za odpuštění, odvolati vše, čím se provinili, vrhnouti se s jásotem v náruč štěstí, které v nepochopitelné pýše zamítli... Kdyby hrabě Kinský řekl jediné slovo!...

Slovo to ovšem nevysloveno. Hrabě neučinil ani jediný pokus sblížení.

Jeho donjuanská pověst vzkvetla pojednou k oprávněnému obdivu. Ne však na dlouho. K své nemalé lítosti, jak pravil — ale na vlastní prý žádost, odvolán velitel s... ské garnisony a přesazen kamsi do Uher. „Ostatně doufám, že Maďarky hodny jsou pověsti své krásy a že naleznu na srdcích jejich náhradu za blaho, kterého v S... bylo mně užívati," — řekl ve společnosti pánů při hostině na rozloučenou a hladil si kníry důvěřivě a také vyzývavě. Hraběcí bon mot rozneseno ovšem patřičně po městě.

Rokoková dáma shledala projev ten rozkošným — jen škoda, že tam, kam mířen byl, netrefil citelně. Polovice s... ských dám byla pobouřena, uražena, potahujíc poznámku na sebe — ale v Emě Krónové neozvala se ani nejslabší struna žárlivosti... Přála mu mnoho štěstí zajisté, ve všem, i v lásce, hezkému plukovníku a s tváří uzardělou, jako zrající broskev, ale hlasem pevným, pronesla k němu vlídné slovo, když přišel, aby se poroučel.

Hrabě Kinský před odchodem z města vyznamenal málo s... ských rodin osobní svou návštěvou; rozumí se, že krok jeho přes Krónovic práh vzbudil značnou sensaci a skorem pohoršení. Okolnosti, kterými okázalé jeho obletání Emy vzalo za své, nemohly ovšem zůstati skryty a brzo bylo zcela přesně poznáno, kdo obdržel košíčkem. V celku tím v očích společnosti více ztratila dárkyně než obdarovaný. Uznáno pochopitelným, že hrabě příliš ztrátu k srdci si nebéře — s lhostejností, s opovržením může přehlednouti urážku takového druhu!... Také bylo chování hraběte po zábavě v pantheonu toho způsobu, že mínění to skutky potvrzovaly... A teď! Maje opustiti na vždy S... hrabě Kinský, po tom, co se stalo, nemůže se přemoci, aby nestanul ještě jednou tváří v tvář před tou, jež útoky lásky jeho tak pošetile odmítla a nejen před jeho srdcem, i před jeho rukou přednost dala jinému...

Opravdu jeví se z této strany hrabě Kinský ve světle velice sympatickém... Snad jedině proto šel ke Krónovům, aby zakryl ránu, kterou byl obdržel před světem, aby dokázal té, která ji zasadila, že nezbylo z ní nejmenší jizvy... i aby na jevo dal veřejně, že hněvu žádného s sebou z S... neodnáší... Ale spíše podobá se pravdě, že hrabě Karel Kinský za hlasem šel svého srdce, které dovedlo tak dlouho opanovati se a vzíti na sebe tvářnost lhostejnosti — ale s to nebylo posléze, aby jedinkrát aspoň ještě nezabušilo v blízkosti té, již milovalo...

Z očí jeho vyšlehl prý bleskem rudý oheň vášně, když pronášeje odměřená slova konvenience, podával Emě Krónové ruku. A obě ruce — jeho i její — se zachvěly... I jeho „adieu!" znělo velice stísněně a zdálo se jakoby násilím bylo vyraženo z prsou...

Nicméně odešel, jak se rozumí samo sebou, plukovník pevným krokem a jistým, a okázav se na prahu Krónovic domu četným divákům, nalézajícím se v málo tajené zvědavosti v protějších oknech, měl opět sebevědomý, vítězný svůj úsměv kolem rtů...

„Tys štěstí své pošlapala!" — vzdychla rokoková dáma. A nemožno říci, neměla-li pravdu... Kdož ví, kde na něho čeká štěstí a kdo tuší, kde neštěstí v záloze číhá! Snad byla by láska hraběte překonala vítězně všechny předsudky stavu a všechny překážky, jež by zajisté byly v cestu se jí stavěly... ovšem zas naskytá se zde otázka, bylo-li by i v případu tomto štěstí pravé a opravdové a trvalé! Také paní babička byla moudrá paní a náhledy její, slova její, bývala ryzí zlato...

Kdo vůbec může kdy říci: to by se stalo! — to by tak bylo — tak a nejinak! Kdo může i jen na jediný den svého života učiniti ustanovení, učiniti určitý plán! — — V okamžiku může i nejkrásnější sen poražen býti, sražen k zemi, zavát s cesty...

Nuž — tenkrát o věcech těch nejméně přemýšlela Ema Krónová... Propustila hraběte s pohnutím opravdovým. Neměla k němu nenávisti a nemohla nevzpomenouti sobě vděčně na pozornost, kterou věnoval jí, vyznamenávaje skromný její, dětinský ještě nesmělý zjev, všade ve společnosti... Loučila se s ním s citem docela přátelským — ani stín zloby nejmenší nepřeletěl její myslí... Srdce své nemohla mu dáti! Její srdce od prvního počátku svého poznání náleželo onomu, kterému věrno zůstalo do skonání! — — —

XX.

Jaro roku třicátého změnilo se v léto. Již poslední májové dny byly neobyčejně parné a v červnu a červenci dostoupilo vedro povážlivé výše. Celá příroda byla vyprahlá, jako umořená.

Společnost s... ská nalézala se v malomocné mdlobě. Arci nepřipravilo ji tuto situaci ani tak bezvětří, ani všechnu činnost zastavující pal kolmých slunečných paprsků. Před rokem bylo by i v kritické tak době zajisté nalezlo se, co by na chvíli aspoň společenské umrtvení oživilo, vzkřísilo — ale nyní! Hlavní podnikatel a pořadatel všech zábav, hrabě Karel Kinský, dávno již nalézal se a miloval snad kdesi na Tise nebo na jižním Dunaji. Nástupce jeho ve velitelství garnisony byl starý vdovec, mrzout, podagrista, a vítr mrazivý, který vanul z tohoto nejvyššího místa, zajisté měl vliv i na podřízené živly. Veselý sbor důstojnický změnil se v tábor nespokojenců a nevlídníků a po příkladu svého chefa počal žíti výhradně pro sebe, straniti se kruhů neuniformovaných. Tyto pak byly sice i samy o sobě dosti četnými, ale nebyly dosti hybnými, podnikavými. Několik učiněno pokusů, aby odchod plukovníka, hraběte se nepohřešil — ale marně; on scházel a scházel dlouho, zejména dámám.

Ostatně brzo přestaly nadobro i poslední pokusy k oživení zábavného ruchu. Přicházely zlé časy na zemi a v očekávání jich nedařilo se arci žádnému druhu radovánek. Tu nebyl by snad ani hrabě Kinský pomohl! — Prapor nespoutané rozkoše vyměněn za škapulíř a modlicí knihu... místo pudrem zdálo se přiměřenějším posýpati hlavu popelem na znamení kajícnosti a v pokorné prosbě za všeho zlého odvrácení...

Zvěsti o moru asiatském, které byly před rokem celou střední Evropu poděsily, na novo vynořily se hned časně z jara na povrch. Tenkráte přijaty chladněji a

s menší bázní než vloni; očekávalo se, že útok právě tak skončí.

Nedáváno tomu ani valně víry, když rozhlašováno v novinách, že cholera řádí již v Berlíně a ve Lvově a pak v Krakově i v Brně a v Pešti a širokým proudem valí se k jihu a na západ. A pojednou jako blesk přiletěly zaručené zprávy: objevily se případy nákazy v samé Praze... Úmrtí bylo jen několik; pak nastal klid; roznemohl se též po venkově tu a tam někdo, vždy ale byli to jednotlivci — pojednou však počala smrt řáditi všade neúprosně.

Také do S. cholera zanešena; bylo to uprostřed léta, když první klas padl pod její kosou... A za několik dní přestalo se již zvoniti umíráčkem i hrana a zapovězeno každé okázalé pohřbívání, aby lid nebyl plašen... V chudé části obyvatelstva, zejména v nuzných bytech u řeky, kde bydleli tkalci a stávkáři, stěsnáni k neuvěření — porážela vražedná zbraň moru celé rodiny... v mnohém domku nezůstal jediný člověk... poslední nemocní umírali tu bez posluhy, bez pomoci... nebylo nikoho, kdo by jim podal vody. Ani bohatší třída nebyla ušetřena, ačkoli poměry svými lépe chráněna...

(Dokončení.)

Most vzdechů.

(Thomas Hood.)

»Utopena! Utopena!«
Hamlet.

Zas jedna ubohá
z života víru,
hledala bez Boha
ve smrti míru!

Zlehka ji zvedněte
tak jak tu leží,
v té kráse dítěte
mladá a svěží!

Vizte, jak v údy
šaty lnou všudy,
vizte, jak ručeji
voda z nich kane;
zvedejte něžněji
to tělo zdrané. —

Bez vzhrdy, nechuti,
jen lidské pohnutí
měj ve vás místa.
Nač slova hanlivá?
vše, co z ní pozbývá,
žena je čistá.

Nechte ji v pokoji,
proč strhla v odboji
žití to časné:
hanu si přestála,
smrt na ní nechala
jenom co krásné.

Bylať přes každý hřích
z Evina rodu —
Těch retů ubohých!
setřete bahno s nich,
setřete vodu!

Shrňte ty vlasy
tak rozpuštěny,
ty krásné vlasy! —
A kde byl asi
domov té ženy?

Kdo její otec,
kdo matka byla,
vzpomíná bratr
neb sestra milá?
neb o kom's vlídnějším,
dražším a milejším
také snad snila?

Ó žel, té vzácnosti
křesťanské vlídnosti
pod oblohou!
Kol samý lidský byt
a v žádném není cit
pro ubohou!

Bratrova, sestřina,
otcova, matčina
náklonnost mizí:
zbyla jen pohana,
láska je vyhnána,
i boží ochrana
zdá se být cizí!

Lampy kde plály
po řece v dáli
a světel třpyt
v oknech se jeví,
tu bez úlevy
stojí a neví
kam hlavu skrýt.

Ten zimný, pronikavý
ji vítr mrazí, leká,
však ne ten oblak tmavý
a ne ta černá řeka.

Z života šílení
v smrti jak z vězení
hledala klíč —
kamkoliv, kamkoliv,
jen ze světa pryč!

Jeden skok smělý,
nedbá jak stmělý
a mrazný je tok —

Ty, kdo jsi svévolník,
představ si tento mžik,
ten děsný skok —
pak dále můžeš pít
z té řeky, v ní se mýt
co den, co rok! —

Zlehka ji zvedněte
tak jak tu leží,
v té kráse dítěte,
mladá a svěží!

Než zledovělo
to mladé tělo,
slušně a laskavě
složte je — neplačte —
jen oči zatlačte,
hledí tak mrákavě!

Hledí tak zděšené,
bahnem a hlínou
strhané, zasklené,
zoufale upřené
v budoucnost jinou.

Vrhla se do noci
bez lidské pomoci;
nelidskost mrazivá
šílenstvím nazývá,
v čem našla klid. —
Složte ty ruce v kříž,
nemůžeť jinak již
se pomodlit. —

Pro její křehkosti
nemějte už hanu —
zanechte s vlídností
její hříchy Pánu!

J. V. S.

Gentleman z La Portu.

Napsal *Bret Harte.*

(Dokončení.)

Štěstím bývalo by pro gentlemana, kdyby tyto mírné výstřednosti nebývaly následovány věcmi mnohem vážnějšími. Avšak osudná i do těch dob neočekávaná slabost projevila se na témže kolbišti spravedlnosti, na kterém byl tak skvěle zvítězil, a na čas byla tím jeho oblíbenost ohrožena. Jakási dáma nebezpečné minulosti a velice nenucených způsobů, kterážto byla předsedající bohyní „Kola štěstěny“ v nejpřednější herně La Portské, podala žalobu na některé silou paží svých slynoucí občany pro to, že vnikli do herny „mocí zbraně“ a rozbili herní stroj. Byla obratně podporována radou i vřelou sympathií pána, který nebyl jejím manželem. Avšak přes tuto drahocennou pomoc neměla její záležitost zdárného úspěchu. Přečin byl jasně dokázán, ale porota rozhodla ve prospěch „obhájců“, aniž by se byla zvedla s lavice. Sudí Trott obrátil na pány porotce své vlídné, mírumilovné oči.

„Má se rozumět, že jest to vaše poslední mínění?“

„Můžete na to vsadit své boty, ctihodnosti!“ odpověděl předák s veselou, avšak dobromyslnou nezdvořilostí, „že to při tom zůstane.“

„Pane příruči,“ řekl sudí Trott, „zapište rozsudek a k tomu moje odstoupení ze soudcovského úřadu.“

Vstal a opustil křeslo. Nadarmo vyšli za ním nejváženější občané s prosbami a výklady; nadarmo poukazovali k ničemnosti strany žalující a k ničemnosti její věci — kteréžto se on obětoval. Nadarmo dávala porota na jevo, že považuje odstoupení za urážku jí samé učiněnou. Sudí Trott obrátil se úsečně na předáka s tím známým, osudným ruměncem na vyčnívajících lícních kostech.

„Já vám nerozuměl,“ řekl.

„Pravil jsem,“ pokračoval předák chvatně, „že je to zbytečno, zabývati se touto záležitostí déle,“ i ucouvnul trochu více než v čele ctihodné poroty, jakož slušelo jeho úřední hodnosti. Avšak sudí Trott neusedl nikdy více na křeslo.

Bylo to zrovna měsíc po jeho odstoupení; gentleman La Portský seděl za soumraku „ve stínu své vlastní révy“ — kterážto byla zde představována obrovským sandalovým stromem a omšenou šplhavou rostlinou — přede dveřmi oné chalupy, v kteréžto byl nejprve čtenáři uveden, — když se mu pojednou zdálo, že se blíží obrysy ženské postavy a že se ozval ženský hlas. Pan Trott váhal uvěřiti svým smyslům i nasadil si na pravé oko velké, zlatem vroubené sklo, kteréž bylo v poslední době od osady považováno za jeho nejnovější švihácký výstřednost. Postava byla mu neznáma, avšak hlas, jak poznal hned, náležel žalobnici z posledního proň tak vážného soudního případu. Jest slušno dodati, že to byl hlas slečny Clotildy Montmorency, kteráž arciť ani nemluvila francouzsky — byla čistě anglosaského původu, avšak odvozovala své jméno ode hry, kteréž předsedala, a kteráž podle vážného mínění osady nebyla domorodá.

„Chtěla jsem zvědět,“ řekla slečna Clotilda, usedajíc na lavičku podle pana Trotta, — „to jest, já a Jake Wood bychom rádi zvěděli, jak mnoho jste ztratil tím svým odstoupením?“

Poněvadž slov těch sotva dosléchal, ano, samým zjevením se této osoby byl zaražen, hlesnul pan Trott neurčitě: „Mám potěšení mluviti se slečnou —“

„Chcete-li tím říci, že myslíte, že mne neznáte, nikdy dříve jste mne neviděl a nechcete mne nikdy více vidět, tedy jste to pravil zdvořile,“ děla slečna Montmorency s namáhavým klidem i shrabovala při tom suché lupení špičkou svého slunečníku, jako by chtěla zakryti své pohnutí. „Avšak já jsem sl. Montmorency. Řekla jsem, že Jake a já myslili, když jste tak stál při nás jak ti honicí psi od poroty vznesli svůj pekelně prolhaný rozsudek — myslili jsme, že to není pro vás zrovna výhodné ztratiti svůj úřad k vůli nám. Vyzvěď od sudího, řekl Jake, co myslí, že ztratil tím svým odstoupením, když si to vypočítá na prstech. To řekl Jake. Jake je přesný člověk — to přece mohu říci o něm.“

„Nemyslím, že vám rozumím,“ odvětil sudí Trott prostě.

„To jest to! Právě to!“ pokračovala slečna Clotilda s hořkostí jen na polo potlačenou. „Právě to jsem řekla Jakeovi. Řekla jsem mu: Soudce nebude rozumět mně ani vám. On je tak hrdý a neodpoví nám slova. Což mne minulého úterku nepotkal na ulici — i ani nedal na sobě znát, že mne vidí, — ani hlavou nekývnul, když jsem jej pozdravila sama?“

„Má drahá slečno,“ řekl Trott o překot, „ujišťuji vás, že se mýlíte. Já jsem vás neviděl. Prosím, věřte mi to. Věc má se tak, — já bojím se přiznati to samu sobě — že skutečně můj zrak ode dne ke dni více slábne.“ Zmlknul, a pak povzdechnul. Slečna Montmorency pohlednouc mu do tváře, viděla že je bledá a rozčilená.

„Tedy vy mne skutečně nepoznáváte?“ řekla slečna Clotilda poněkud usmířená a přece poněkud nejistě.

„Jest mi líto, že nepoznávám,“ pravil Trott s omlouvajícím se úsměvem.

Slečna Clotilda zamlkla. — „Chcete říci, že jste mne nemohl vidět, když jsem byla před soudem?“

Sudí Trott se začervenal. „Obávám se, že jsem viděl jen obrys vaší postavy.“

„Měla jsem na sobě,“ pokračovala slečna Clotilda rychle, „slaměný klobouk s hedbávnou ovrubou, se stužkami sepjatými zde (ukazujíc na své okrouhlé hrdlo) — opravdová to móda ze San Francisco — nepamatujete se?“

„Já, — to jest, — jest mi líto — —“

„A hedbávné šaty“ — pokračovala slečna Clotilda úzkostlivě.

Sudí Trott usmíval se zdvořile ale neurčitě. Slečna Clotilda viděla, že si patrně nebyl všimnul tohoto vzácného a vybraného roucha. Rozházela opět lupení a zabodla slunečník do země.

„Tedy jste mne nikdy vůbec ani neviděl?“

„Nikdy určitě.“

„A kdybychom mluvili jasně, zcela určitě,“ pravila náhle — „proč jste se vlastně svého úřadu vzdal?“

„Nemohl jsem déle zůstati v čele soudu, který byl nucen pronésti výrok tak nespravedlivý, jaký dala porota ve vašem sporu,“ odpověděl sudí Trott vřele.

„Řekněte to ještě jednou, starý hochu,“ pravila slečna Clotilda s obdivem, který byl napolo omluvou tohoto neuctivého oslovení.

Sudí Trott zdvořile opakoval podstatu své poznámky v jiné formě.

Slečna Montmorency zamlčela se na chvíli. „Tedy jsem to nebyla já,“ řekla konečně.

„Zdá se mi, že nerozumím, co myslíte,“ odpověděl sudí poněkud nemotorně.

„Nuže, — já! Nebylo to tedy k vůli mně, že jste to učinil?“

„Nikoliv,“ řekl sudí s úsměvem.

Nastalo opětné mlčení. Slečna Montmorency balancovala slunečník na špičce palce. „Nuže,“ řekla konečně, „to se toho Jake mnoho nedozví.“

„Kdo?“

„Jake.“

„Ó — váš manžel?“

Slečna Montmorency smačknula úsečně sponku u svého náramku a pravila ostře: „Kdo řekl, že je můj muž?“

„Ó, prosím za odpuštění.“

„Myslila jsem Jakea Woodse. Je to přímý, poctivý člověk, — to mohu říci o něm. A on pravil ke mně: Můžete říci sudímu, — že čehokoliv by si od nás přál, — není to žádné podplácení, žádné porušování, nic takového. Je to všechno jak se sluší. Přelíčení je odbyto; on není více soudcem, on nemůže pro nás ničeho více učinit, aniž dá se očekávat, že pro nás učiní něčeho, kromě jedné věci; a ta jest, když nás potěší vědomím, že ničeho neztratil pro nás, že neztratil ničeho pro to, že je poctivý muž a jedná poctivě. — Nuž, to řekl Jake. To řekla jsem já! Ovšem, já vím, co odpovíte vy. Já vím, že se rozhněváte. Já vím, že jste plu hněvu nyní. Já vím, že jste příliš hrdý, než abyste se dotknul dollaru od lidí, jako jsme my, — byť byste i hlady umřel. Já vím, že řeknete, aby Jake šel k čertu a já s ním. A kdo po nás zívne?“

Dostala se do náruživosti tak náhle, tak prudce a nesouvisle, že nebylo divu, když to všechno skončilo výbuchem rovněž tak nelogických slzí. Sklesla opět na lavičku, s které se byla pomalu zvedla, a tiskla obě ruce v žlutých rukavičkách k očím, stále držíc v ostrém úhlu ku tváři svůj slunečník. K jejímu nekonečnému úžasu položil jí sudí Trott vlídně ruku na rameno a druhou zmocnil se vzdorného slunečníku, který odložil taktuplně podle ní na lavičku.

„Mýlíte se, má drahá slečno,“ pravil s uctivou vážností, „velice se mýlíte, domnívajíc se, že cítím něčeho jiného kromě vlídnosti a vděčnosti za vaši nabídku, — nabídku tak laskavou a neobyčejnou, že cítíte sama, jak mi ji přijmouti nelze. Nikoliv! Dovolte jenom, abych směl mysliti, že konaje to, co považoval jsem za svou povinnost jako soudce, získal jsem si vaší přízně, a dovolte, abych cítil, že konaje nyní svou povinnost jako muž, stále vaši dobrou vůli si zachovám.“

Slečna Clotilda pozvedla svou tvář k jeho, jako by hluboce a s úžasem sledovala jeho vážná slova. Avšak odpověděla jenom: „Můžete mne vidět v tomto světle? Z této vzdálenosti? Vezměte své sklo a zkuste to.“

Její tvář nebyla daleko od tváře jeho. Zapomínám, zdali jsem řekl, že byla hezkou ženou. Bývala někdy hezčí; ale zachovala dosud tolik krásy, že dodávala „Kolu štěstěny“, jež řídila, jistou svůdnou a omamující nejistotu, kteráž zvyšovala odvážlivost hrajících. Vskutku vzbuzovalo toto neposvátné sloučení krásy s osudem až i hněv obce La Portské, která pravila, že něco takového protiví se řádu a není nikterak slušno.

Měla krásné oči. Snad že sudí Trott nikdy dříve neviděl tak z blízka oči, které byly tak krásny a výrazny. Zvedl hlavu poněkud rozpačitě a s ruměncem na vyčnívajících lícních kostech. Potom, částečně s instinktivní zdvořilostí, částečně aby uvedl v řeč osobu třetí, jež vyprostila by ho z rozpaků, řekl:

„Doufám, že vyřídíte svému příteli, panu — —, že uznávám jeho laskavost, byť bych jí i přijmouti nemohl.“

„Ó, vy myslíte Jakea?“ řekla slečna. „Ten se odebral domů, do východních států. Nestarejte se, s ním tu věc spravím!“

Nastalo zase rozpačité pomlčení, — snad byl toho příčinou tento odchod Jakeův. Konečně bylo ticho přerušeno slečnou Montmorency: „Musíte šetřit svých očí, neboť chci, abyste mne poznal, až mne uvidíte podruhé.“

Tak se rozešli. Sudí ji skutečně poznal při několika následujících příležitostech. A pak byla náhle celá osada La Portská vzrušena až do hlubin svých hor a tunelů podivnou pověstí. Sudí Trott dal se v San Francisco se slečnou Johankou Thomsonovou, jinak slečnou Clotildou Montmorency — oddati! Po několik hodin rozzuřila se bouře nevole a hněvu nad celou osadou; domníváno se, že proveden tu hluboce založený plán spiknutí. Vyrozumívalo se nepopíratelně, že odstoupení sudího Trotta stalo se za cenu její ruky, a — něco těch peněz, které že má, se vědělo. Na jeho povaze nezůstalo nedotknuto ani jediné slabé stránky. Se zvláště hlubokou soustrastí vzpomínáno všech tklivých rysů povahy ubohého jejího posledního milovníka Jakea Woodse, — oběti dvojité zrady, sudího Trotta a slečny Clotildy. Sestoupil se výbor k napsání soustrastného listu tomuto muži, kterého před několika měsíci podle jednosvorného soudu lidu chtěli oběsit. Hněvný rozhovor byl konečně přerušen prvním mluvčím v této opravdové historii, kapitánem Henrym Symesem:

„Jest jedna věc v této záležitosti zde, o které, jak se zdá nevíte, a kterou třeba uvážit. V ten den, kdy si ho v San Francisku vzala, přišla právě od lékaře, který jí řekl, že jest Trott beznadějně — slepý! Pánové, když taková holka obětuje takto celý svůj život, svou výživu a řádného muže, jako byl Jake Woods, a vezme si slepce, bez groše, jen pro to, že se jí byl jednou zastal, a to ze zásady, — pak bych rád viděl toho ničemu, jenž by řekl proti ní slova! Jestliže sudí chce přehlédnouti některé její malé dřívější výstřednosti proto, aby se teď někdo o něho staral a pečoval o něho, — to jest jeho věc! A vy mne omluvíte, když po své vlastní zkušenosti počítám, že to není právě zdravé, míchati se do domácích záležitostí gentlemana z La Portu.“

FEUILLETON.

Trojí proč.

Napsal *Enrico Castelnuovo.*

Jest jasný letní večer; signora Malvína Fuselli sedí u stolku ve svém salónku; dělá, jako by háčkovala a jako by si nevšímala galanterií, jimiž s vybranou zdvořilostí již dobrou půl hodiny ji zahrnuje kapitán Raini. Věru, kdyby se byl kapitán nějak vyslovil, jak se obyčejně říkává, signora Fuselli byla by v tom okamžiku vstala a odbyla ho s celou důstojností:

„Pane, jsem žena počestná“ — Ano, to by se bylo stalo. A jaký by to byl krásný pohled, neboť naproti stolu visí zrcadlo a signora Malvína byla by se mohla viděti právě v té chvíli, když jako uražená královna se vztyčila.

Ale kapitán Raini, který slouží ve sboru ženijním, raději klidně obléhá nežli dělá útok, a nemá chuti užívati prostředků násilných; jde zvolna krok za krokem a svírá obezřele pevnost, které chce dobýti. A signora Malvína, hezká to brunetka asi pětadvacetiletá, nemůže se dočkati vhodné chvíle, kde by mohla důrazně promluviti její ctnost, neboť jest pevně odhodlána zachovati svou věrnost manželskou, ačkoliv to její muž ani nezasluhuje. Vybuchnouti před časem není radno; taková žena může se státi směšnou pro celý život.

O jak, na příklad, mohla by se horšiti, když kapitán jí praví, že jest nejkrásnější ženou na celém světě? Takové věci jsou sice přehnané, ale těší vždycky každou dceru Evinu, zvláště když si pomyslí, jakou závist by to vzbudilo u žen jiných. Či měla by snad právo urážeti se, když ten statečný důstojník jí popisuje nejživějšími barvami dojem, jaký učinila na něho hned při prvním setkání? Ale můj bože! To jsou takové zdvořilosti, na něž nelze přece hrubě odpovídati. A jestliže kapitán chválí dobrý vkus, jaký se zrací v jejím obleku, jestliže uznává, jak bystrý jest její duch, jak sladký její hlas, jestliže jí ujišťuje, že u ní jest zrovna jiným člověkem, že cítí, jak se ušlechťuje jeho duch a jak mladne jeho fantasie, je to vše nějakou moudrou příčinou, aby mohla se proto rozhněvati? Mimo to nesmí zapomenouti, že kapitán jest přítelem, ano nejlepším přítelem jejího muže, a na přátely mužovy nutno bráti jakýsi ohled.

Nicméně, povězme to, signora Fuselli začíná si mysliti, že návštěva kapitána Rainiho je trochu dlouhá, ano dosti dlouhá, a to budí v ní jakýsi nepokoj, který nemůže ukrýti. Dívá se ke dveřím a dupajíc mrzutě a horšíc se na toho, který by ji neměl tak nechávati o samotě, praví sama k sobě: „Proč nejde?“

Kapitán to pozoruje, že je roztržitá a že někoho očekává, ale ví také dobře, koho očekává; nehorší se proto, neboť je to docela přirozené a zákonité. Ano co více, praví s podivuhodnou srdečností, „že by také rád stiskl ruku drahému Ermíniovi“. Toto upřímné ujišťování mělo by ji rozhněvati, ale zatím ona se usmívá. Je to tak komické pomysliti si, že kapitán čeká zde již dvě hodiny jenom k vůli jejímu manželu!

A kapitán je nevyčerpatelný. Když si člověk myslí, že již všecko pověděl, začne znova a dovede vždy dodati nového půvabu věcem, o nichž již dávno vypravoval. A tak signora Malvína musí uznati, že sice již mnoho mužů se jí dvořilo, ale že žádný z nich nedvořil se jí s takovou vybranou grácií, jako kapitán Raini.

A přece jakýsi vnitřní hlas jí opakuje: „Tím hůře, tím hůře!“

Signora Malvína dívá se opět ke dveřím a šeptá mezi zuby: „Proč nejde?“

Pak se jí zdá, že je tuze horko; odhodí práci a postaví se k oknu. Ale kapitán tvrdí rovněž, že je velmi horko a přistoupí k oknu zrovna vedle ní.

Jest jedna z oněch zářných nocí benátských, jejíž kouzlo nevystihne štětec, ani nepopíše péro. A věru, milý čtenáři, když ti i řeknu, že je vzduch příjemný a že luna září na čistém nebi, že zlatí lehce čeřící se vodu Velikého kanalu, že oblévá fantastickým světlem svým tajemné gondoly, a vniká pod massivní klenutí mostu di Rialto, že hraje v nádherných façadách mramorových paláců a svítí tak jasně, že jako v pravé poledne lze rozeznati každou postavu: když ti povím všecky tyto krásné věci, dozvíš se snad, kde asi tak bydlí signora Fuselli, ale nepocítíš z mého popisu ani jediný z oněch dojmů, jaké budí pohled na takovéto noci kouzelné i v duších sebe střízlivějších.

Nelze se tudíž diviti, když výmluvnost našeho kapitána stává se ohnivější a vášnivější; žádá totiž svoji roztomilou hostitelku, aby mu dovolila trochu sníti, nic více nežli sníti, a jaký to sen: jak jedou v tuto chvíli sami po laguně, v gondole, kterou řídí jediný veslař tak lehce, že se veslem sotva dotýká vody, jenom aby nerušil harmonii toho božského ticha. Vždyť sen je sen, on to dobře ví, ale již pouhá ona myšlénka je tak sladká, že všecky jiné rozkoše naproti ní nejsou ničím.

Signora Malvína si myslí, že manželé nemluví nikdy tak uhlazeně. Pozoruje dále, že u okna jest mnohem více teplo nežli uvnitř v pokoji, poněvadž okno není široké a loket kapitánův dotýká se lokte jejího a když kapitán mluví, cítí ona jeho dech. Signora Malvína odejde od okna, přistoupí zase ke stolku a opětuje naposled svůj starý vzdech: „Proč nejde? Proč nejde?“

Právě v té chvíli porculánová lampa začne jaksi blikati, jako by chtěla zhasnouti.

„Já to udělám,“ — zvolá hned kapitán, běží k lampě a zadrží ruku signory Malvíny, která chce právě vzíti za zvonek.

„Já to udělám; třeba jenom trochu napumpovati oleje.“ Kapitán Raini dá se do toho a sice s takovou obratností, že světlo živě sice vytryskne, pak ale najednou uhasne, a rozšíří po celém pokoji protivný zápach.

„Bravo! bravissimo!“ zvolá signora Fuselli, která neví, má-li se smáti, či zlobiti. „Dobře, že svítí měsíc, sice byli bychom úplně po tmě.“

A při těchto slovech zatáhne prudce za třapec u zvonce. Nežli se však někdo ozve, kapitán Raini, který při onom diskretním světle stal se mnohem smělejším, líbá jí vášnivě ruku a šeptá jí při tom slova, která se až příliš podobají jakémusi vyznání lásky a po kterých by měla plné právo užíti oné hrdé fráse, k níž se dříve chystala: „Pane, jsem žena počestná! Ale každý dobře ví, jak snadno se mění lidské úmysly! Signora Fuselli očekávala, že takové vyznání, kdyby je kapitán učinil, stalo by se při obyčejném osvětlení; tato scéna při měsíci ji úplně překvapila. A pak, v té chvíli, kdy snad již měla na rtech onu hrdou odpověď, otevřely se dvéře a na prahu se objevila komorná.

„Rychle, Lisetto“ — praví paní tónem trochu podrážděným. „Neumíte s tím světlem dobře zacházeti. Hleďte, zhaslo... Odneste je a přineste něco jiného, ale rychle, rychle!“

„Odpusťte, paní,“ pravila komorná, berouc opatrně lampu, „jistě že se točila tuze rychle; olej kape se všech stran... Jen se račte podívati...“

„Snad nechcete, abych to ještě do ruky vzala? Rychle, rychle, nechte zbytečných řečí a jděte!“

Nestranný čtenář musí přiznati, že i ušlechtilé pohrdání římské Lukrecie, kdyby mělo projíti takovým řetězem domácích výkladů, bylo by zajisté velice ochablo. Nebude se tedy diviti, jestliže při opětném příchodu komorné signora Fuselli vyhlíží dosti klidně a hodlá spíše vlídností nežli přísností uvésti kapitána na pravou cestu. Nechci také pátrati, jak dalece se jí to podařilo; řeknu pouze, že brzy na to krásná signora Malvína myslíc na svého manžela, který ještě byl mimo dům, na místě dřívějšího:

„Proč nejde?“ šeptala potichu: „Proč nepřišel?“

Asi za měsíc na to, den sem den tam, seděla signora Fuselli zase u svého stolku a háčkovala při světle obyčejné porculánové lampy, která si to jaksi rozmyslila a svítí světlem klidným a stejným.

V salónku je muž, není to kapitán Raini, ba v mnohém ohledu je to jeho protiva. Jest ještě mladý a ne ošklivý, ale nechce se líbiti, ba není ani trochu příjemný jako náš statečný kapitán; klobouk má na hlavě, cigaro v ústech, lokty má opřené o stůl a tvář skrývá napolo ve dlaních. Tento pán, zabraný do čtení novin, nepromluví ani slova, leda když hubuje na komáry.

Každý pochopí, že takto se chovati nemůže leda pán domu a že pouze manžel může tak seděti naproti dámě. A manžel ví obyčejně zcela dobře, není-li muž ke své ženě dosti zdvořilý, že ona si to může nahraditi někde jinde. A signor Ermínio Fuselli, již po dva roky manžel signory Malvíny, není v tom ohledu žádnou výjimkou.

Můžeme říci, že již tři nebo čtyry měsíce po svatbě vrátil se signor Erminio ke svým staromládeneckým zvykům, z nichž ovšem první jest, že nebývá večer doma. Nějaký čas dělal co mohl; přišel vždycky do salonku s kloboukem a holí a tázával se líně své ženy: „Chceš na procházku?“ A ona vidouc, že tato otázka jest pouhou formalitou, říkala, že nepůjde; pak ale plakala a zoufala si, když odešel.

Nyní se signor Erminio u ní vždycky zastaví, nežli jde do klubu a již neopakuje tu akademickou frási: „Chceš na procházku?“ A signora Malvina pojímá věci ty s větší filosofií, více nepláče, ani si nezoufá.

Podobně toho večera, o němž mluvíme, zlomyslný pozorovatel byl by mohl tušiti, že přeje si býti sama. A věru, každou chvíli zvedne oči od práce a pohledne rychle na hodiny, visící nad stolem, zrovna jako před měsícem, když měla onu nekonečnou návštěvu kapitánovu.

A když hodiny bijí deset, nepokoj signory Fuselli je vždy patrnější. Vstane, přejde pokoj, vyhledne z okna a s jejích rtů sjede zase jedno proč, ale docela jiné nežli před tím: „Proč nejde?“

Konečně... díky nebesům... konečně zdá se, jako by signor Erminio se chtěl hnouti. Odloží noviny, zívne si, protáhne se a již vstal.

„Vezmi si deštník,“ praví signora Malvina. „Začíná pršeti.“

„Kýho ďábla!... Na mou věru, měl bych chuť zůstati doma.“

„Pro trochu deště? Tihle muži!“ zvolá signora Fuselli neobyčejně pobouřena touto neočekávanou zprávou.

„Ne proto,“ odvětí signor Erminio, zapáliv si zas cigaro, které mu v ústech uhaslo, „ale vidím, že jest již pozdě... A pak,“ dodává, pohlednuv jaksi pozorně na svoji ženu, „myslím, že ti to bude milejší, zůstanu-li doma...“

„Ovšem,“ koktá signora Malvina. „Ovšem.“

A ta chytrá paní neřekne více ani slova, ale myslí si, že neumějí-li muži přicházeti v čas domů, že by měli aspoň věděti, kdy mají odejíti.

Brzy na to ozve se zvoneček a komorná s ironickým, špatně tajeným smíchem uvádí do salonku kapitána Rainiho, který se tomu nesmírně těší, že vedle signory Malviny nalézá také svého nejdražšího Erminia. *B. F.*

— Paní Marie z Krakowskich-Grabowská v Czenstochowě, od níž v minulých letech vyšly ve Varšavě některé romány a povídky Karoliny Světlé, přeložila nyní do polštiny Šubertovo drama „*Probuzenci*“. O povolení k překladu téhož dramatu na jazyk polský byl autor požádán také Krakovanem, p. Felixem Konečným, sídlícím nyní ve Frenštátě.

— Slavný polský herec Królikowski přijede prý na několik pohostinských her do Prahy.

— Jar. Vrchlický dal do tisku novou sbírku básní pod názvem: „*Co život dal*“.

— V „*Poesii světové*“, sbírce básnických spisův jinojazyčných, vydávané nákladem dra. Edv. Grégra vyšlo právě jedno z nejznamenitějších děl polské a světové literatury vůbec: Mickiewiczův „*Pan Tadeáš*“ čili „*Poslední zájezd na Litvě*“ překladem Elišky Krásnohorské. Spisy Mickiewicze, Slowackého a Krasińského jsou vlastně novověkou biblí polskou, která v době pro národ polský nejtrapnější chovala v sobě a chová símě opětného znovuzrození. Také národ polský našel v zajetí své velké proroky, mluvící slovy bouře, útěchy i povzbuzení. Co ztraceno bylo v zevnější stránce národního života, soustředilo se do srdcí a rozlilo teplo své i světlo v zátiší života rodinného a pospolitého tam, kde vůbec nespoután jeviti se mohl. Polští básníci zaujali v tomto ohledu opuštěný trůn polských králů a vliv jejich jest mocnější, neboť soustřeďují kolem sebe veškerý národ, minulost, přítomnost i budoucnost. Adam Mickiewicz jest v tomto soustředění polského ducha a celé jeho bytosti nejpřednějším z polských pěvců. Jeho „Dziady“ a „Pan Tadeáš“ tvoří převážnou část oné novověké polské bible. Že máme také poslední toto arcidílo nyní v jazyku českém, jest pro literaturu naši velkou událostí. Vedle Danteovy „Božské komedie“ prací J. Vrchlického jest „Pan Tadeáš“ nejzáslužnější básnické dílo, jehož jsme nabyli překladem. Jako přetlumočení „Božské komedie“, tak bylo i toto prací velikou, již lze dostatečně oceniti jen tomu, kdo zná veškeré obtíže, které nalézají se v originálu. Avšak i bez ohledu na to byla sama, smíme-li říci fysická práce ohromná. Více než půl čtvrta sta hustě tištěných stran veršů, jak vidíme je v této těžké knize, budí věru respekt před silou, která se na ně odvážila a tak dokonale úkol svůj provedla. Eliška Krasnohorská vykonala dílo velké, za něž vděčná jí musí býti literatura naše i všeslovanská vůbec. Těch osm let, které práci té věnovala, bylo statně a mužně užito.

Drobné zprávy.

* Francouzský učenec Barthelmy St. Hilaire dokončil překlad Aristotelovy „*Historie živočichův*“, kteráž bude uveřejněna ve čtyrech svazcích s poznámkami a výklady. V přednášce, kterou měl učený senator o tomto předmětu, poukázal na hluboký bystrozrak velkého řeckého filosofa, který svým pytváním zvířat, zasýlaných mu Alexandrem, dospěl až na výskumy Buffonovy a Cuvierovy. Dále dokazuje, že byl původní text provázen četnými obrazy, na kteréž se Aristoteles dosti často odvolává.

* Francouz M. Giffard odkázal 5 milionů franků na nadace k účelům vědeckým.

* William Henry Preece, jeden z nejpřednějšíchži jících fysiků, upozornil ve schůzi „Britické společnosti“ odbývané v Southamptonu na veškeré zajímavé vady telefonického spojení. Toto bývá oslabováno různými elektrickými proudy, které probíhají zem, nebo jdou po vedlejších drátech, sloužících buď k telegrafování neb elektrickému osvětlování. Tak stalo se jednou, že veškeré telefony manchesterské přestaly po celý den pracovat následkem velkých zkoušek konaných se světlem elektrickým. To samé stalo se v jedné části Londýna, kde mnozí obchodníci vůbec nechtějí užívati telefonu za příčinou jiné pro ně vážné vady. Co totiž mluveno po jednom drátu, slýchá se i po druhých, jdoucích rovnoběžně, a obchodnické tajemství tím porušováno. Tak daly se přeslechnouti také signaly telegrafu Morseova po drátech telefonních. Vady ty dají se však přiměřeným vedením drátů odstranit. Nejzajímavějším jest pokus, který konal W. H. Preece s telegrafováním pod mořem a bez drátu. Dělo se tak mezi Portsmouthem a Rydem, jež odděluje od sebe voda na šest anglických mil a mezi Hurst Castlem a Sconce Pointem, vzdálenými od sebe jednu anglickou míli. Na obou stranách spuštěny do vody velké kovové desky a telegrafické signaly přenášeny tak snadno, jako po drátu. S mluvením na tuto vzdálenost bez drátu nešlo.

* Vláda japonská zařizuje v každém větším městě říše veřejnou knihovnu. V naší zlaté Praze se veřejné knihovny pro lid sotva asi dočkáme. Vypadá to ještě hůře než v Indii, kde jest devadesátdevět ze sta vzdělaných mužů rozhodnými odpůrci každého vzdělávání se žen. Zde vztahuje se odpor ten i na vzdělávání se dospělého, ale méně majetného mužského obyvatelstva.

Nové knihy.

„*Dobrodružství Madrány.*“ Novella od Julia Zeyera. V Praze 1882. Nákladem Aloise R. Lauermanna. Cena 1 zl.

„*Povídky a Kresby*“ Emanuela Miřiovského. Řada prvá. V Pardubicích. Nákladem F. & V. Hoblíka.

Číslem tímto začíná čtvrté čtvrtletí ročníku X. »Lumíra«, i žádáme pány čtenáře, jichž předplatné došlo, o laskavé obnovení.

Administrace „Lumíra“
v Praze, Jungmannova třída č. 22.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. října 1882. ČÍSLO 29.

Zjevení.

Kdys vtělil se bůh v čistý mramor řecký
a pozděj v tělo ženy, týž a jeden
vždy nabízel tak člověku svůj eden,
mír, štěstí milenců a úsměv dětský.

Tu volal „Láska!“ a tam žehnal krásou,
tam „žijte v štěstí!“ a tu „milujte se!“
však jeho hlas — hlas zbloudilého v lese,
i odešel a skryl se mračen řasou;

A mluví jen již v tónech nebo v básni.
Ó kdyby raději chtěl bleskem býti
a plameny v ta čela tupá vrýti:
„Chci, buďte lidmi, svobodni a šťastni!“

Jar. Vrchlický.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

„Po prvních těžkých ranách, jimiž postižena naše armáda,“ jal se mluviti poručík když usedli, „navrhl setník Binot pevnostnímu velitelstvu v Terezíně, aby vypravilo silný oddíl posádky do pohraničných krajin k ustrojení zbrojného odporu obyvatelstva proti pruským vetřelcům. Velitelstvo, nejsouc k takovému samostatnému jednání s vyšších míst zmocněno, zamítlo návrh, dalo však setníku Binotovi na vůli, aby o své újmě a s dobrovolníky učinil, co vhodným se mu viděti bude. Z mužstva přihlásilo se něco přes padesát, z důstojnictva já jediný k —“

„K výletu,“ vpadla baronka důstojníkovi do řeči.

„K výpravě, milostivá paní, kteráž ovšem proměnila se ve výlet plný sklamání a hanby —“

„Nerozčilujte se, pane poručíku. Lid, jehož láskyplnou obětavost a silnou pomoc nedovedli jste si zajistiti v čas, nebyl po vašich porážkách morálně ani schopen ani povinen, běžeti na jatky a vydávati nepřítelově pomstě na pospasy své rodiny a své rodné osady.“

„Mějte mne omluvena, paní baronko. Vyrostl jsem ve vojenské vychovatelně a teprv cestou z Terezína sem k vám opravovaly skutečné poměry mé jednostranné názory —“

„K nimž náleží zajisté i ten, že vzpurné obyvatelstvo v nepřátelské zemi dlužno trestati jako briganty. Myšlénka pana setníka Binota jest velmi vlastenecká a byla by snad jinde a jindy zabránila záhubě, kteráž i mého syna schvátila, avšak —“

Baronka se zasmušila; vzpomínka na syna zhatila její logiku.

„Připouštím, že naše výprava nebyla dosti připravena a docílí méně, než by bylo žádoucno. Leč jsme v proudu a jako voják nebudu a nesmím spouštěti se do kritiky opatření svých představených,“ ozval se zardělý poručík s důrazem. „Jsem vyslán setníkem Binotem, abych vyžádal si od vás čtyřicet lidí, nářadí lamačského, slámy, proutí, dehtu nebo smůly a skalního prachu, nemá-li správec jiných novějších trhacích hmot. Potřebujeme těchto věcí ku zkažení silnice a telegrafu.“

„Kde?“

„V okolí vašeho dvorce, paní baronko.“

„Jest vaším účelem, abyste ublížovali nám?“

„Prušákům, milostivá paní.“

„Ti jsou na jiných cestách, milý pane, a po naší bídné silničce nevypraví se z Kladska za vámi nižádný. Byli by tak již učinili, kdyby toho potřebu seznali.“

„Souhlasím s vaším míněním, paní baronko, že nepodvážeme nepříteli hlavní tepnu; malá škoda jest však také škoda, a suma mnohých nepatrných ublížení vyrovná se velkému.“

„Nemohu vám překážeti v bezúčelném pustošení, pane poručíku, aniž v rekvirování nástrojů a lidí k tomu

z panských,“ pravila baronka vstávajíc. „Ale mé svolení k tomu nemáte.“

„Rozumím-li dobře, má milostivá paní za to, že nalézá se již v dosahu pruské autority?“ podotkl poručík.

„Nikoli. Autorita nebázlivého rozumu ukládá mi, abych vám odepřela.“

„Lituji svého namáhání, paní baronko. Mohl jsem se ovšem na odbytí připraviti, kdyby nebylo jisté bláhovosti, kteráž mi slibovala, že jiných slov uslyším z úst dcery generálovy, šlechtičny a matky vojína, jehož mrtvola jedva vychladla. Děkuji za vaši nedobrovolnou laskavost; vzdávám se jí jménem svého velitele. Obrátíme se k lidu, který již nejednou břímě vlastenectví za šlechtu nésti musil, jindy nuceně, dnes dobrovolně.“

Než baronka z překvapení se vzpamatovala, odešel poručík, pokloniv se jí hluboce.

Vyšed ze zámku, ohlížel se do dálky po někom; nalézti nebylo snadno, neboť pustá před chvílí krajina oživla na všech stranách. Po cestách honili pasáci a pasačky s komickým chvatem hubené kravky a kozy do městečka, na silnici od hořeního dvorce až k souměrné vsi dále v údolí byli rozestaveni v několika malých oddílech vojáci a po náměstí, po ulicích osady bylo hemžení a povyku lidí, psů, slepic a husí jak o komedii.

Poručík rozeznal konečně mezi množstvím neposedných postav pravou a velev svému mužstvu „v pochod“, táhl také dolů do městečka. Postavil vojáky v šik před nejvýstavnější dům na rynku a šel dolní ulicí směrem k lukám.

V půl cestě potkal setníka od pěchoty. Zpravil jej krátkými slovy o nepořízení na zámku i navrhl, aby zamýšlené provedeno bylo s pomocí obyvatelstva.

„Hodná matka hodného syna,“ broukl setník Binot. „Vaše zpráva jest mi toliko novým dokladem k poznání úpadku šlechty. Baron Vítanovský padl u Hradce! Hm — poradil se s dobrou. Byl mrtev dříve, než ho pruská kule zabila. Vítanovští vymřeli v čas, nebyli již k napravení; — znal jsem starého i mladého a mohu říci, že mi častěji bylo líto jejich krásného rodokmenu, sahajícího zpět až do časů krále Václava. Nesluseli k němu. Nebožtík byl kavalírem pouze v konírně a v herně, — eh, zanechme toho. Víte, co mi na mysl připadá? Zítra má pohřeb, — ráno, řekl jste?“

„Tak jsem zpraven.“

„Dobrá. Zůstaneme přes noc a prokážeme mu poslední čest. Náhoda nás komandovala na Dubsko právě vhod, aby císařský major nebyl pohřben bez náležité — aspoň částečné — cti, jako leckterý obyčejný statkář.“

„Stane se, pane setníku, jestliže nás Prušáci přes noc nevystřídají.“

„Neobávám se toho. Ztratili naši stopu a mimo to, — zkazíme jim cestu nejen nahoře ale i dole. Šel jsem směrem k Štěpánovu, té vsi, kteráž před námi tak souměrně se prostírá, a shledal jsem, že silnice nedaleko odtud prostupuje močálovitou louku na vysokém náspu, jímž jest proražen klenutý průtok asi sáh ve světlosti, na roztrhání jako dělaný. Silnice bude přervána dvakráte, Dubsko isolujeme — —“

„Nestačilo by prosté zkažení mostu nahoře u dubského dvorce?“ tázal se poručík namítavě.

„Ne. Jsem pouhý pěšák, leč starý, zkušený a přesvědčil jsem se nejednou, že neosvědčily se poloviční prostředky učených theoretiků, mezi nimiž také vám, ctěný příteli, čestné místo náleží. Proč bychom zasazovali nepříteli pouze jednu ránu, můžeme-li mu zasaditi dvě?“

„Poněvadž v důvodech barončiných jest mnoho pravdy. Přiznejme si mezi čtyřma očima, že již samotným zničením mostu u dvorce způsobíme velikou škodu obyvatelstvu a nepříteli malou neb žádnou. Obávám se, abychom nevyvedli více, než s vojenského stanoviska nezbytně nutno — —“

„S vojenského stanoviska jest všechno nezbytně nutné, co nařídím!“ rozzlobil se setník.

Poručík se odmlčel.

„Mnoho-li dělníků potřebujete?“ tázal se za chvíli velitel.

„Na všechny práce, most, telegraf a násep bažinou aspoň šedesát, chceme-li býti hotovi brzo a s ušetřením našeho ztrmáceného mužstva.“

Oba důstojníci odmlčeli se. Přišedše na náměstí, zastali obecního drába v tuhé práci; odháněl kluky a psy daleko od tlupy vojáků, stojících pod lipou, stavěl se divně na podpatky, vypínal břicho, házel šavličkou a počínal si vůbec junácky ve vědomí z brusu novém, že sám jest ozbrojenou mocí, jíž náleží, aby spřátelené moci dobrými službami se zavděčila.

„Člověče — hé!“ zvolal naň setník.

Dráb přiběhl a salutoval se vzornou horlivostí.

„Kde máte radnici?“

„Tam, — poníženě prosím.“

Setník zaměřil k nízkému stavení vedle fary.

„Račte dovoliti,“ hlásil se dráb znovu. „Učitel již zavřel.“

„Radnici?“

„Prosím, ano. Obec byla nucena zříditi jednotřídní školu, a poněvadž nemá, musila se z radnice vystěhovati a dům učiteli přepustiti.“

„A kam jste odstěhovali radnici?“ vyzvídal rozveselený setník.

„K panu purkmistrovi.“

„Jděte k němu a oblašte moji návštěvu.“

Dráb se rozběhl k nejvýstavnější budově, před níž byla dlouhá lavice, před nějakou chvílí vyšívající paní hostící.

Setník Binot vyložil své přání purkmistrovi podobně jako před půl hodinou poručík baronce, ovšem přiměřeně rozdílu stavu stručněji a pádněji.

Zaleknutý purkmistr si vzpomněl, že musí svolati radu.

„Rychle!“ pobízel setník. „Máme tři čtvrtě na pět, — za půl hodiny ať je rada pohromadě.“

Dráb obdržel na podloubí rozkaz, aby svou ženu a své kluky poslal po radních, sám však aby vyhledal správce a vyprosil od něho za každou cenu poučení hlavě obce.

Radním zvenáhla se scházejícím, vykládal setník Binot vlastenecké povinnosti a svoje plány.

Mlčeli, pohlíželi na purkmistra a starosta obce toužívě mrkal oknem na cestu směrem k zámeckému dvorci. Nechápali, nevěděli nic, divili se a říkali „tak tak, poníženě prosím“.

„Šest radních, pane purkmistře, počet jest plný,“ oznamoval netrpělivý setník, když byl ve čtvrt na šest vešel vysoký, ramenatý muž s vlasy šedivými, pichlavýma očima, orličím nosem, oděný jako plantážník.

„Pan Alfons Löw, nájemce štěpánovského dvorce,“ uváděl jej purkmistr.

Setník uklonil se nedbale a nevrlým způsobem; dvěma tucty slov pověděl panu Löwovi, oč běží. „Pánové znají moje přání,“ pokračoval, „a prosím, aby se pronesli o vyhovění jemu. Čas kvapí “

Shromáždění mlčelo; nikdo nejevil chuti k mluvení a každý tvářil se, jako by se modlil tiše k duchu svatému, aby jej osvítil —

Stalo se. Purkmistr byl vyvolán na chodbu, kdež mu toužebně očekávaný dráb oznámil, že správce posud se nevrátil, že však vrátný nahoře mu pověděl, kterak na zámku s plány pana hejtmana nesouhlasí.

„Vrátný povídal,“ — „vrátný povídal,“ — kolovalo radou a řečníci se ihned hlásili.

Bylo jim zle. Obec chudá, dělníků nikdo nemá, každý se svou kravkou si mozolně jedva políčko zoře, kupec měl dvě libry petroleje, v celé obci nebyl náprstek dehtu, ani na jednoho vrabce prachu a smůlu měli pouze dva obuvníci. Pan setník by se měl někde hodinu cesty od Dubska ohlédnouti.

Prchlivý setník zkrotil svůj hněv a jal se vzletnými slovy líčiti výhody, jež si obec povolností hravě mohla zabezpečiti; vrchol jeho řeči byl vyšperkován řády, polepšeným erbem městským a podobnými skvoucími sliby.

Kázal však hluchým uším; ve své prostotě neměli dubští měšťané dostatek předběžného vzdělání a ctižádosti, kterouž jinde u statečného občanstva shledáváme.

„Nerad bych sáhal k prostředkům donucovacím,“ — hrozil setník.

„Prosím o slovo,“ hlásil se pan Löw, dosud mlčící. Považoval snad setníka za předsedu shromáždění; k němu se obrátil a jemu se hluboce poklonil.

„Pánové,“ počal hlasem, rozčilením se třesoucím, „nebudu vám opakovati všechno, co pan setník sám již vám vyložil. Porozuměli jste mu lépe, než byste pochopili moje neumělá slova, jimiž bych vám nemohl říci nic více. Přikročmež ihned k usnesení, při čemž nás nesmějí másti žádné vzkazy ze zámku. Vzpomeňte si, pánové, čím byli naši předkové, pokud chtěj nechtěj musili choditi pro rozum do panského dvorce, a zastyďme se, že posud ve všem a všudy dáváme se voditi slepě na panském provázku, správcovskou radou, která není vždy k nejlepšímu a dnes by nás bezmála svedla ku prohřešení se na povinnostech našich. Buďte si konečně vědomi toho, že není panství Dubsko naší vlastí, že máme širší, posvátnější a že za lidské své bytí máme co děkovati vyšší milosti, než jest zámecká, při níž bychom byli zůstali robotníky, žebráky —“

Sousedé šťouchli se lokty a mrkali na sebe, někteří pokývli hlavou a usmáli se.

Řečník se zarazil.

„Já bych takhle soudil, pane purkmistře,“ ozval se stařičký člen rady, prve než pan Löw z rozpaků se vzpamatoval. „Kdo pak z nás má lidi, když ze zámku je nedají? Pan Löw. Kdo z nás má v domě kloudný kus nářadí mimo nějakou motyčku na brambory a kladívko na vytloukání kosy, a zdali pak majetník lomů a spolu štěpánovský pan nájemce nemá ve dvorci nářadí hojnost? Někdy bylo u nás živo, měli jsme tu pěkné trhy na len a smůlu, mnoho lidí se živilo košařstvím a pláteníci byli přední měšťané; nyní toho není potřebí, pan Löw skupuje len, má smolaře v službě, košináři mu pracují, tkalci jsou jeho a ve dvorci má sklad, že by s ním mohl na zapálení — pán bůh nedej — obložiti celé Dubsko, neřku-li most u hořejšího dvorce. Což, abychom požádali pana Löwa —“

„Já vám rozumím, pánové,“ rozkřikl se nájemce štěpánovského dvora, „vím, kam bijete, a děkuji za radu. Já sám, bez požádání a bez nucení dám panu setníkovi všechny své lidi s pole, a ze zásob, čeho se mu ráčí! Nesnižujte se s nimi už, pane setníku.“

Hodinu po té bušili kameníci do klenby v náspu mezi Dubskem a Štěpánovem, u dvorce nad městečkem vázány zápalné fašiny, jimiž most k důkladnému shoření upravován, a mezi oběma místy trhán telegraf.

Poručík Záleský řídil práce se svědomitostí a zevrubností řádného vojenského technika.

„Stráže jsou rozestaveny jak umluveno,“ řekl mu setník Binot, když se setmělo. „Jdu spat a sice do zámku, pane poručíku, kdež také vám pokoj objednám. Rozleželo se mi v hlavě, že by věru bylo podivné, abychom ušetřili paní baronku zhola, nechť jsme jí vhod čili nic. Do jedné hodiny s půlnoci svěřuji vám střídání stráží a dozor k nim. Pak mne vzbuďte, abych po vás konal službu.“

Poručík mlčky přisvědčil.

„Pane setníku,“ zastavil odcházejícího Löw, „co si počnete s telegrafními tyčemi a drátem? Koupil bych oboje za slušnou cenu.“

„Co? Erární majetek?“ utrhl se oslovený. „Čím mne považujete, pane? — Poslyšte, pane poručíku! Tyče a drát dejte dopraviti do dvorce, správci k uschování.“

„Aby Prusové po případě nalezli na místě material k obnovení telegrafu?“ usmál se poručík.

„Šlaka! Máte pravdu. Zničte oboje.“ Krátce po té zaduněly mezi Štěpánovem a Dubskem rány podkopů rozhazujících násep, a u horního dvorce vzplanula veliká záře, osvětlující rudým mihotavým světlem horské údolí.

Dubské občany, stojící na humnech za harcujícími dětmi, obcházel mráz. Dívajíce se tiše dílu zkázy, nabývali teprv nyní vědomí, jaká škoda přede žněmi jim způsobena — —

O půl noci bylo po všem; kromě cvrčků a svatojanských mušek bylo vše ticho a tmavé.

Poručík zašel si na svých obchůzkách po strážích do Štěpánova, prošel celou dlouhou vsí a vrátil se k zámku právě, když hodiny ve štítu panské budovy odbíjely jednu hodinu s půlnoci.

Podobalo se, že zvuk cimbálu ani neslyšel; přecházel rychlými kroky před zámkem, zadíval se ob čas do tmavého kraje, někdy přistoupil k okraji skály a pohlížel dolů na městečko neb směrem k Štěpánovu.

Teprv bití třetí hodiny dotklo se jeho sluchu; přejel si dlaní čelo a mávnuv pak směrem k zámku rukou vydal se opět na obhlídku stráží, na obtížnou, dlouhou cestu kruhem okolo městečka. Vraceje se posvítil si

rozžehnutou voskovou sirkou na mapu, již vyňal z náprsní kapsy, a pak zahnul nad zámkem po cestě strži podobné a čerstvým pískem jakž takž srovnané do lesa, kterýž v brzku rozstoupil se před ním v mýtinu opět do vrchu stoupající; při horním kraji v levo na malé výšině pnula se krásná, štíhlá gotická kaple a k ní vedla cesta, již však poručík opustil; zaměřil na pravo sdupanou pastvinou a sestoupil do pádoliny, v níž skrývalo se nevelké ohražení, zavírající v sobě řady neladných hromádek, z nichž byly některé ozdobeny kříži — vesnický hřbitov.

Svítalo již; kladské hory na východě černaly se ostrou hranou svého hřebene pod stříbrným nádechem nebe, a vysoko nad temnými mračny tajemných lesů vznášel se tu a tam již některý skřivan, zahajující svým zpěvem ruch dne.

Poručík šel od kříže ke kříži a pracně přečítal v polosvitu oprýskané nápisy; za krátko stanul u jednoho, přečetl si jej znovu, přelétl zrakem zapadlý rov pod ním a usedl na rozvalenou hřbitovní zeď vedle. Složil ruce na prsou a pohřížil se v myšlénky či vzpomínky. (Pokračování)

Z hlubiny vesnického života.

Napsal *Ladislav Stroupežnický.*

Pohutné větve obrovských smrčí spínaly se nad úzkou lesní cestou v klenbu, jejíž tmou vraceli jsme se za srpnové noci z čekání domů; nesli jsme uloveného srnce — můj přítel, myslivec, za přední běhy, já za zadní. Bylo asi deset hodin. Západní obzor zachmuřen byl těžkým černým mrakem... prudký vichr skučel a sténal v pyramidových vrcholech hustých smrčí a metal nám v cestu suchou klesť i polámané větve. Na západě se ob čas zablesklo. Vymotali jsme se konečně z temné hlubiny lesa na hráz velkého rybníka, jehož hladina splývala úplně s tmou veškeré krajiny; ve sluch náš však rázně doráželo šplouchtání rozbouřených vln, jež prudkými nárazy rozbíjely se o kamennou hráz.

Oba upírali jsme zraky na severní okraj rybníka, kdež ve tmách příšerně plápolalo ze země asi na tři stopy vysoko šest rudých plamenů, a sice ve dvou řadách po třech. Přešedše hráz, zamířili jsme po pastvině k těm plamenům, ozařujícím rudě těžký dým, jejž rozplašoval západní vichr v temnou noc.

Když obešli jsme kopec, na němž světla ta zářila, objevil se nám obraz, překvapující svou zvláštností. V útrobách kopce v pozadí klenby dosti hluboké plápolal ohromný oheň, před nímž míhaly se v silhouettě tři postavy.

Chvatně zavlekli jsme srnce do klenby rudě ozářené, u jejíž vchodu narovnány byly dvě ohromné hranice dříví: chvatně, poněvadž spustil se zatím z černých mraků prudký liják, proti němuž hledali a nalezli jsme ochrany ve — v á p e n n é p e c i.

Muž zpola zahalený velkým kožichem vyšel nám vstříc.

„Aj, toť jsou pozdní hosté," vítal nás vesele pán této podzemní výhně a dobrý starý náš známý.

Složili jsme srnce pod klenbu a odložili ručnice

„Pozdržíme se u vás než se bouře přežene," oslovil můj soudruh cihláře, domácího pána a velitele v této podzemní výhni. Ten nás zval:

„Račtež, pánové, zasednouti tam do výklenku, abyste byli z větru."

Usadili jsme se ve výklenku na otepích slámy, přikrytých houněmi. — Bezděky upjaly se zraky naše v mohutný plamen u peci, kterýž za divého praskotu jazyky svými ošlehával klenbu z vápence, místy rozežhavenou do ruda, místy až do bíla, takže podobal se vybíleným kostem. Dva dělníci, topičové, vrhali pak celá polena a rozštípané klikaté, zkroucené smolné pařezy do té nenasytné výhně, z níž, když vichr na okamžik se ztišil, vyvalil se proud horkého vzduchu.

Cihlář, dobře zásobený vším, co může zpříjemniti dlouhé noci v tomto předpeklí, podal nám džbáneček piva, z něhož jsme si, unaveni chůzí a tíží srnce, upřímně po myslivecku přihnuli.

Mluvili jsme málo — míhavé a stále se měnící plameny v peci poutaly mocnou přitažlivostí naše zraky i myšlénky...

U výhně seděl po každé straně jeden topič na otepi slámy. Oba byli hranatí, osmahlí a v obličeji žárem zarudlí. Kouřili z krátkých dýmek...

Venku zatím rozzuřila se divá bouře... blesk za bleskem řítil se z černých mraků, a hrom burácel téměř bez přestávek. Proud vody valil se z oblak.

Ob čas pokynul jeden topič mlčky druhému, načež oba vstali a hravě vrhali polena do výhně.

V této snivé zamlklosti uplynula dobrá půlhodina.

Ve skučení vichru a šplouchtání deště vmísil se náhle cizí hlas:

„Dej pán bůh dobrý večer a pomáhej pán bůh."

Pod klenbu vešel obstárlý člověk, jehož ošumělý šat byl úplně promoklý! Na zádech měl velký kožený vak, v ruce sukovitou hůl; na hlavě schlíplý, vodou nasáklý klobouk a na nohou dobré, hrubě okované boty.

„Prosím vás, lidičky, popřejte mi zde noclehu," žádal příchozí hlasem, jehož chvění a váznutí svědčilo o velké únavě tělesné. A dokládal:

„Jsem poctivý člověk, vandrovní, zabloudil jsem v lesích, stihla mne bouře... už sotva na nohou stojím." A odhodil vak.

„I zůstaňte si tu s pánem bohem," přivolil cihlář, dokládaje polo žertem:

„Vypralo vás to pořádně, ale u nás se můžete osušiti"...

„Rád bych se převlekl," pravil příchozí polo prosebně.

„Zalezte si tamhle do výklenku," radil mu cihlář, ukazuje na druhý výklenek ve zdi naproti nám. —

Vandrovní vešel do výklenku, vyňal z vaku jiný oblek a prádlo a převlekl se, načež vyšel a postaviv se

proti topení, ohříval své skřehlé údy a sušil si při tom promoklý šat.

„Z daleka přicházíte?“ tázal se krátce jeden z topičů.

„Z Uher.... potloukám se světem už asi patnáct let.“

„Daleko?“ tázal se druhý topič.

„K Jičínu.“

Cihlář natočil zatím z malého soudku do džbánečku pivo, a podal je pocestnému s kusem chleba. Neslyšel jsem dávno tak srdečné, tak vřelé: „I zaplať vám to pán bůh na stotisíckrát“, jako vyřknul je skřehlý ten chuďas. Podíval se na ten boží dárek, jako by jej chtěl políbit.

„Jak to příjemně hřeje,“ pochvaloval si a mezi jídlem hovořil: „Domníval jsem se, že se ve zdejších lesích ještě vyznám... ale změnily se velice — zbloudil jsem.“

„Což znal jste někdy tuto krajinu?“ tázal se můj přítel myslivec.

„Před patnácti lety pracoval jsem — já jsem totiž kovářský — zde na blízku v Ronicích u kováře Kroužila asi tři měsíce... bylo to brzy po tom, když si vzal Kroužil vdovu po svém bývalém mistrovi Lhotském, který se utopil. Jmenuji se Petrák.

Cihlář i topičové vzpomněli si, že jej tenkráte znali.

„Zdali pak je Kroužil ještě živ?“ tázal se pocestný.

„Ani on, ani jeho žena — zemřeli oba, ona loni, on před dvěma roky.“

Pocestný se odmlčel; zdálo se mi, že se vrátil duchem v doby minulé, — po chvilce se tázal:

„A kdo má nyní kovárnu?“

„Bratr nebožky kovářky — ale kovárnu byste nepoznal — před dvěma měsíci vyhořela do gruntu. Tuhle to vápno pálím pro nynějšího kováře k stavbě,“ — vypravoval cihlář.

„Vyhořela,“ opakoval v zamyšlení pocestný, usadil se na otep slámy a z pola zamyšlen jal se hovořiti:

„Je to podivná věc, proč mne Kroužil tenkrát tak brzy propustil — s mou prací byl přece úplně spokojen. Jistě že si tenkrát ve vsi divné věci o mně povídali.“

„Nemějte mně to za zlé a Kroužil už je na boží pravdě,“ vmísil se v hovor jeden z topičů, „ale on tenkrát prál, že prý jste měl oko na jeho ženu.“

„Ať mně na tomto místě boží posel zachvátí, je-li to pravda,“ zaklel se pocestný.

Poněvadž právě nad našimi hlavami bouře burácela, zdálo se toto ubezpečení dosti opravdovým.

„Ježto jsou už oba mrtvi, povím vám, co se tenkrát mezi námi stalo,“ pokračoval pocestný a vypravoval: „To je každému zdejšímu povědomo, že je s kovárnou v Ronicích spojena hospoda — kovář je zároveň hospodským. Já přivandroval do Ronic asi tři léta potom, kdy utopil se nebožtík kovář Lhotský, u něhož byl Kroužil tovaryšem.“

„Bůh sám ví, proč se ten člověk utopil,“ podotknul cihlář, „nalezli na břehu rozvodněné řeky jeho střevíce, zástěru a čepici, ale tělo bůh ví kam voda a ledové kry zanesly — nikdy se nenalezlo.“

„Povídalo se tenkrát, že prý Kroužil držel se ženou svého mistra — byly prý z toho mezi nimi mrzutosti a proto prý se utopil,“ připomenul jeden z topičů. „Ale to mohly býti také jen lidské pomluvy,“ dodal pak.

„O tom jsem také doslechl, když jsem se dal do práce ke Kroužilovi, který byl tenkrát už asi půl roku ženat s vdovou nebožtíka mistra Lhotského,“ vypravoval dále pocestný, jehož řeč přehlušilo na okamžik mohutné zaburácení hromu.

„Jak víte,“ ujal se zase pocestný slova, „musil na kovárně každý tovaryš v neděli docházeti do sklepa pro pivo a obsluhovati hosti. A tu mi hospodyně vždy přikazovala, abych nebral nikdy s sebou do sklepa domácího psa, že prý by tam smlsal máslo a mléko na lavicích. Jednou v neděli byla plná šenkovna hostí — já nestačil běhati do sklepa. A tu se stalo, že tam jednou veběhl za mnou domácí pes. Slídil mezi tím, co jsem pivo do džbánků točil, mezi kantnýři, na nichž ležely sudy, čmuchal tam nápadně po dlažbě a počal podivně kňučeti. Posvítím si za kantnýře — pes tam hrabal předníma nohama o dlažbu. Pomyslil jsem si, že tam nejspíš ucítil myš, uhodil jsem psa čepicí a vyhnal jsem ho ze sklepa. Hospodyně zahlédla jej, když vyběhl, a zlobila se velice, proč jej s sebou béřu. — Dlouho přes půlnoc docházel jsem té noci do sklepa a přiznávám se, že jsem vypil sám mnoho piva. Když jsem se asi o druhé hodině s půlnoci ubíral do komory, kdež jsem měl postel, zdálo se mi, že vše vůkol mne do kola tancuje. Usnul jsem brzy, ale měl jsem té noci tak hrůzný sen, že jej nezapomenu, pokud budu živ.“

Zde se odmlčel.

Venku zatím ozařoval blesk za bleskem krajinu a hrom burácel silou mohutnou.

„Přiložte, hoši, hodně do zadu,“ komandoval cihlář své topiče — ti pak házeli v žár těžká polena hravě, jako by to byly prosté třísky. S divým praskotem vzplály plameny znova. Pak se topiči usadili do svých koutků na slámu a kouřili mlčky z krátkých dýmek.

Pocestný pokračoval ve svých vzpomínkách:

Následujícího jitra, když zasedli jsme mistr, mistrová a já k snídaní, řekl jsem: „Pane mistře, to jsem měl dnes v noci divný sen — z toho by se snad daly postavit numera.“ Kroužil, který byl na sázení do loterie jak živ jako posedlý, vybídnul mne honem, abych povídal. Povídal jsem tedy. Zdálo se mi, že jsem byl ve sklepě pro pivo a že tam za mnou veběhl náš pes Ořech, který zaběhl do kouta za kantnýře a třikrát zaštěkal — v tom se rozevřela dlažba a z hloubi země vystal člověk rubášem oděný se zavřenýma očima a držel si oběma rukama hlavu. — Co tohle tak povídám, upustila kovářka lžíci a zbedla, jako bílé plátno. Já se jí tak ulekl, že mi až řeč v hrdle uvázla. Také mistr se zarazil a zbledl. Oba seděli chvíli, jako by byl mezi ně hrom udeřil. Pak se ale mistrová sebrala, zdvihla lžíci a řekla:

„Ale dejte svatý pokoj, Václave, s takovým povídáním, — člověku jde z toho až hrůza po těle.“

„Hloupé sny,“ dodal také mistr; „patrně jste si, Václave, pořádně přihnul.“

„To bude tím,“ přisvědčila spěšně kovářka, „ale to nepovídáme proto, abyste si snad myslil, že vám toho

napití nepřejem — naopak, vy jste si je zasloužil, vždyť jste se naběhal až do úpadu. A když se člověk tak trochu napije, tu se mu všeliké hlouposti v mozku melou a motají.“

„Ba hlouposti o strašidlech a nebožtících,“ souhlasil mistr a dodal: „Na takové sny nerad sázím — to jsou samá mrtvá numera. Ale nechme těch hlouposti a přispěšme si s jídlem — čekají už před kovárnou dva páry koní na kování.“

Dojedli jsme a dali jsme se do práce. Ale mně po celý den nešlo z hlavy, proč se oba tak ulekli, když jsem jim vypravoval svůj sen. Přemýšlel jsem o tom všelijak... Mistr i mistrová byli ke mně velmi vlídní a měl jsem se u nich dobře, ale brzy dali mi výpověď, poněvadž prý není práce. To však nebylo pravda — práce bylo spíš pro čtyry než pro dva.“

Pozorně naslouchali jsme všichni tomuto líčení, jež vandrovní pronášel krátce ale výrazně a případně. V duši mé vznikaly různé domněnky, jež samy sebou spřádaly se v určitou kombinaci, a jsem přesvědčen, že dělo se tak i všem posluchačům, kteří pohroužili se ve strnulé mlčení.

Mnou zachvěl skoro až pocit hrůzy. Vždyť ostatně vypravoval náš host příběh svůj za okolností tak příšerných, za noční bouře a v místnosti, kdež stále viděli jsme před sebou mohutnou výheň, v níž divoce plál a praskal oheň, kterýž posupně připomínal nám báji o pekelných plamenech, v nichž zatracenci za zločiny své věčná muka snášeti mají... Cítil jsem dobře, že nikdo z přítomných netroufá si pronésti vývod, jejž si v duchu jistě byl učinil z vypravování pocestného.

„Statisíckrát v životě svém,“ pokračoval zasmušile kovář, „přemýšlel jsem, jakým asi vnuknutím přišel mi do hlavy ten hrůzný sen, jehož se kovář i kovářka tak zděsili... Nejednou myslil jsem si, že mi tak divoké sny přišly, poněvadž jsem byl napolo opilý, ale tisíckrát mi také napadlo, že snad Kroužil, o němž se povídalo, že s Lhotskou držel... že ti dva společně starého Lhotského — — —“

Pocestný nedomluvil.

Mohutný blesk ozářil z široka oblohu, mihl se jako hádě v mracích a ihned následovala prudká, ohromná rána, tak že až země pod námi zaduněla a celá pec až do základů se trhavě zachvěla, jako by ji síla té rány z boků podzemních skal páčila.

Ve světle blesku, kterýž denním světlem ozářil klenbu, spatřil jsem, jak polekaný pocestný spěšně požehnal se křížem... a když doburácela rána a kraj stopil se zase ve tmu, tu kovář jako by napraviti chtěl křivdu, již snad dvěma mrtvým způsobil, opravil spěšně svou nedomluvenou větu, řka:

„Ale bůh všemohoucí mě ochraňujž, abych snad chtěl obviňovati lidi nevinné z něčeho tak hrůzného...“ A zadíval se zasmušile v praskající plameny v peci...

Drahnou chvíli byli jsme všichni zaujati svými myšlénkami, až konečně pronesl cihlář se zbožností upřímnou: „Inu stanou se na světě ovšem divné věci, ale člověk svým rozumem všechno neprohlédne a proto nemá býti soudcem dál, než sahá jeho svědomí a přesvědčenost. A vždy jest líp, když se člověk považuje spíš za nevědomého, než aby svou přechytralostí sahal nevinným do svědomí.“

Prostá slova tato byla v té chvíli skutečně rozumná — pochybuji však, že zničila zárodky podezření, jež dle mého přesvědčení dojista vznikly v duši všech přítomných. Postačila však úplně k zakončení hovoru.

Unavený pocestný vzchopil se, přál nám dobré noci a zalezl si do výklenku, kdež zahrabal se do slámy a přikryl se houní, již mu cihlář půjčil... Po malé chvilce usnul... byltˇ příliš strmácen a příliš dlouho bděl...

Vichr zatím zahnal bouři daleko na východ. Přítel můj i já sebrali jsme své pušky a sruce, a rozloučivše se s cihlářem, ubírali jsme se blátivými polními cestami k myslivně.

Cestou sdělili jsme si na vzájem všechny své domněnky, jež vzbudilo v našem nitru vypravování pocestného. A domněnky ty se do posledního detailu nápadně shodovaly.

Vítr potrhal mraky a na obloze třpytila se tu a tam bledým svitem osamělá hvězdička, když blížili jsme se myslivně.

* * *

Téhož dne odpoledne šel jsem s přítelem svým do Ronic navštívit staříčkého tamního faráře, který byl před lety naším učitelem. Se zvláštním interessem ohlédli jsme se po spáleništi kovárny, když kráčeli jsme po návsi vzhůru ke kostelu; poblíž téhož zastali jsme staříčkého pána v hovoru s hrobníkem.

„I vítám vás, hoši,“ těšil se srdečně stříbrovlasý kmet z naší návštěvy, užívaje z dávného zvyku oslovení hoši. „A pojďte hned se mnou, když jsme už zde, ukážu vám něco zajímavého.“

Zavedl nás ke kostnici, již hrobník otevřel.

Vešli jsme.

Na velkém stole, kdež uloženy bývají mrtvoly, ležela v celek složená setlelá kostra. Stařeček přiblížil se kostře a rukou uslablostí se chvějící vzal lebku a podal nám ji k prohlédnutí.

Lebka byla protknuta dlouhým, ovšem již rezovatým železným hřebem, který vražen byl do levého spánku takovou silou, že ostří až pravým ven vyjelo.

„Kostra tato nalezena byla při kopání základů pod dlažbou sklepa zdejší shořelé kovárny,“ vysvětloval nám staříčký kněz.

Mocné překvapení, ba vyrušení zachvělo námi... krev stydla nám v žilách a mrazivý chlad nás prochvíval. — —

Mlčky odebrali jsme se s kmetem do zahrady; zde vypravovali jsme jemu o nočním našem pobytu ve vápenné peci a o pocestném, kterýž — mimochodem to budiž připomenuto — téhož jitra na další cestu se vydal.

Vypravování naše však staříčkého pána nepřekvapilo... pokyvoval si volně stříbrovlasou hlavou a lehounký trpký úsměv pohrával jeho rtem... Zdálo se mi, že on tajemství toto dávno již zná. Vždyť nebožtík Kroužil i žena jeho nejednou a též před smrtí svou vyznali se mu z hříchů svých...

Sen pocestného vykládali jsme si co následek častého přemýšlení o podezřelých okolnostech zmizení starého Lhotského.

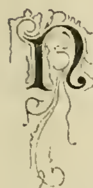
Hovor o této události zakončil ctihodný kmet těmito slovy:

„Ubezpečuji vás, milí hoši, že život vesnický, ačkoli se zdá, že plyne proudem jen mělkým a průhledným, má přece své tajemné zátočiny, tůně a hlubiny, na jichž dně dřímá mnohé tajemství dlouhá, dlouhá léta a mnohé — věčně . . .

Zajisté vážný to výrok stařičkého zpovědníka.

Tommaso Campanella.

Studie *Bedř. Fridy.*

Nikdo by nevěřil. jak dalece se liší úsudky různých spisovatelů o tomto zajímavém muži. Jedni vidí v něm jenom velikého vlastence a počítají jméno jeho do řady těch, kteří bojovali slovem i skutkem za jednotu Italie; jedni vidí v něm apoštola, jiní pouhého šarlatana, jiní zase mučedníka volné myšlénky, jiní opět otce pověry a náboženské nesnášelivosti. A všichni snad mají trochu pravdu; kdo studuje blíže jeho život a jeho spisy, nalézá tolik sporných živlů v jeho povaze, že věru ani nelze tak snadno určitými rysy nakresliti jeho portrét. Na otázku: „kdo je Campanella?“ nejlepší odpověď byla by snad: „Italský filosof šestnáctého věku.“ Tento pojem chová v sobě právě tolik protiv, jako tehdejší Italie sama. Pozorujme v krátkosti jeho život a poznáme nejlépe, jak vyvinula se jeho povaha.

Tomaso Campanella narodil se v Kalabrii r. 1568;*) když mu bylo čtrnáct let, vstoupil do řádu sv. Dominika a od té chvíle lze pozorovati zajímavý proces, jaký se odehrával nyní v duši mladého mnicha. Dominikánům byli tehdy Aristoteles a sv. Tomáš jediným základem veškerého přemýšlení; běda tomu, kdo by se byl odvážil učiniti jediný krok s této přísně vyměřené cesty. Tento hrozný tlak působil záhubně na hloubavou jeho mysl; vzbudil v něm omrzelost a konečně skepsi tak úplnou, že veškeré dějiny a vůbec celá minulost lidstva zdála se mu holou smyšlénkou; chtěl se vybaviti z oněch pout, jakými jej svíraly poměry, a vykouzliti sobě jiný svět, o němž by nemusil pochybovati. Nebylo mu ještě dvacet let, když zrodila se v něm myšlénka stvořiti novou filosofii, založenou jedině na rozumu a přírodě, která by nahradila všemohoucí scholastiku. R. 1587 vyšla v Neapoli jeho „Filosofie dokazovaná smysly“; byla to polemika proti současné apologii Aristotela, a proto jaký div, že hned vzbudila celou bouři proti němu: vinili jej z bludů a, co horšího, z magie, imputovali mu studium kabbaly i alchymie, napadli jeho cellu, a odevzdali všecky papíry jeho inkvisici. Campanella zachránil se tenkráte pouze útěkem. Po několika letech vrátil se domů a brzy na to pobouřil zase proti sobě svoje staré nepřátely. Víme, že trpěl a mnoho trpěl, ale celá ta věc jest jaksi nejasná; on sám vypravuje o tom v předmluvě k jedné ze svých knih: „Byl jsem zavřen v padesáti vězeních a mučen sedmkráte způsobem nejkrutějším. Posledně trvalo mučení čtyřicet hodin. Tělo mé svázáno bylo provazy, jež draly mi údy; visel jsem ruce maje vzadu svázané a špičatý kůl bodal mne do těla; ztratil jsem šestinu masa a deset liber krve; když jsem se po šesti měsících zázračně uzdravil, zakopali mne do hrobu. Patnáctkráte byl jsem před soudem. Teprve, když se mne tázali: „Odkud ví věci, kterým se nikdy neučil? Jistě že slouží mu ďábel?“ odpověděl jsem jim: Nežli jsem se naučil tomu, co vím, spotřeboval jsem více oleje nežli vy jste vypili vína. Jindy zase mne obvinili, že jsem autorem knihy „Tři podvodníci“, a ta kniha byla tištěna o třicet let dříve, nežli jsem se narodil. Dále mne vinili, že se držím Demokrita a já přece psal proti němu. Svědčili proti mně, že jsem nepřítelem církve, já, který jsem napsal dílo o křesťanské monarchii, kde jsem dokázal, že žádný filosof nemohl by si představovati republiku podobnou oné, jaká byla v Římě za doby apoštolů. Řekli, že jsem bludař, já, který složil jsem dialog proti kacířům naší doby. Vinili mne z bludu proto, že jsem řekl, že bývají znamení na slunci, měsíci a hvězdách, naproti Aristotelovi, který tvrdí, že svět jest věčný a neporušitelný. Nepravím, že není na mně viny, ale tvrdím, že tak mne trestati nemusili.“

Akta celého procesu se ztratila, tato jeho slova jsou jediným pramenem k poznání celé věci. Vypravuje se, že prý sebral mnichy a pastýře kalaberských hor, aby vyhnali společně Španěly z Italie. Také loďstvo turecké mělo přispěti jim ku pomoci; ale v tom spiknutí se vyzradilo a náš hrdina byl odtud vězněn po celých dvacet sedm let. Tak dí pověst; ale známe-li blíže poměry, nemůžeme se ubrániti pochybnosti. Nikde ve svých spisech nečiní Campanella ani nejmenší zmínky o smutné porobě, v jaké jeho vlast úpěla; ani tehdáž, když na konci života meškaje v Paříži nemusil se více báti nikoho, nevzpomněl si na ubohou svoji otčinu ani jediným řádkem; ano naopak ve zvláštním spise nazvaném „Rozprava o monarchii španělské“ přeje si, aby tato vláda španělská objímala celý svět. Láska k rodné zemi musila u něho záhy ustoupiti veliké utopii, která tehdy docela jej zaměstnávala. Proč byl tedy od Španělů vězněn po tak dlouhou dobu? Pozorovali patrně, že je novotář, že je hlava nepokojná, a hleděli asi učiniti jej neškodným. Zprvu se na něho bezpochyby zapomnělo a teprve později, když ve svých spisech povýšil papeže nade všechna knížata celého světa, ujal se ho Urban VIII. a vyžádal si jej od Filipa IV. jakožto bludaře před soud církevní do Říma. Byla to pouhá záminka; Campanella bydlel sice v paláci inkvisičním, jinak však byl úplně svoboden. A tu zase pobouřil proti sobě římský lid; ani nelze říci jak: snad zmínil se v některé řeči své o novém Mesiáši — mínil tím sebe — a tak učinil další pobyt svůj v Římě nemožným. Tu na štěstí pomohl mu francouzský vyslanec, odvezl jej v přestrojení z Říma a vypravil jej s dobrým odporučením ke dvoru Ludvíka XIII. Zde uvítal jej Richelieu a mnozí učenci oné doby s velikou srdečností, která jej až k slzám pohnula; dostal

*) Baldacchini: Vita e filosofia di T. C.

roční rentu od vlády, z které žil až do své smrti. Věren astrologii až do poslední chvíle, vyčetl také ve hvězdách konec svého života; předpověděl totiž, že nejbližší zatmění, které přijíti mělo 1. června r. 1639, bude pro něho osudným. Aby se ubránil záhubné moci hvězd, zahalil se v dým aromatických bylin a naslouchal opojen svým zamilovaným melodiím, které si venku před svou cellou zpívati dal. A tak zemřel ne jako mnich, spíše jako dítě renaissance.*)

Mezi jeho četnými spisy, aspoň dle jména nejznámější jsou: „Rozmluva o monarchii španělské“ a „Říše sluneční“; méně známé, ač velice zajímavé, jsou jeho básně. Jádro knihy první jest asi toto: Monarchie světová, dí Campanella, jest nevyhnutelnou ku blahu lidí i k trvání společnosti. Je rovněž tak stará jako svět. Nejprve byla v rukou Assyrských, pak Medů a Peršanů; pak přešla na Alexandra Velikého a po něm na Římany. Nyní jest údělem Španělska a zůstane jím navždy: neboť zatím co ostatní národové hynuli kacířstvím a válkami občanskými, monarchie španělská dobývala vždy nových krajin v Evropě i za okeanem. — Dále dokazuje pravdivost svého tvrzení z astrologie i různých proroctví a končí: Říše španělská vyhnavši Maury ze své země a vyhubivši sektáře v Nizozemí, vyvrátí také říši osmanskou a vyčistí Francii i Anglii ode všeho kacířství.

Král španělský tedy má býti pánem světa, ale ještě nad ním státi bude papež, který má býti vždy rodilý Španěl a pokud možno z domu rakouského. Jaké povinnosti bude míti král? Hlavně bojovati proti všem kacířům a Turkům, v čemž všechna knížata celého světa mají mu pomáhati; kdoby se zdráhal, bude vyhuben, ať to kníže či celý národ. Co se pak správy říšské týče, svěří král všecky svoje provincie, hlavně za mořem, kardinálům a prelátům, zvláště španělským; hlavní úřady odevzdá theologům a mnichům a ve své tajné radě bude vždy míti dva nebo tři dominikány nebo františkány. Král sám má vstoupiti do některého řádu, ovšem tak, aby mu to nevadilo v manželství. Vyšší autoritou nežli král jest oekumenický sněm, od něhož lze se odvolati pouze k papeži, který je nejvyšším soudcem.

Při té příležitosti vykládá autor některé svoje názory, které mají zvláštní zajímavost. Tvrdí totiž, že veškerá autorita, budiž ona jakákoliv, řídí se zásluhou a schopností, a kdo těch nemá, tomu že nezbývá leč poslouchati. „Přirozeně vládne, kdo něčím vyniká; přirození slouží, kdo nevyniká ničím,“ jsou jeho vlastní slova. Společnost řídící se touto zásadou nazývá společností přirozenou, neboť prý se řídí zákony práva a rozumu; společnost, kde rozhodují pouze vznešený rod a staré privileje, jest prý společností násilnou, neboť blaho obecné prý obětuje prospěchu soukromému. Tato zásluha čili přednost jest základem moci a mění se dle různých dob; někdy cení se výše přednosti tělesné, jindy duševní jindy obé zároveň. A tak rozeznává trojí vládu: vládu síly, moudrosti a lásky. Dokud musil člověk bojovati s přírodou, cenil nejvýše sílu, a tak vznikla moc založená na síle. Takovou moc dle Písma měl první Nimrod. Nad ní zvítězila časem moudrost a ceněna byla nejvýše; tento stupeň značí v Písmě zákonodárství Mojžíšovo. Když ale moudrost zvrhla se v sofismata, a když klamala lidi, jako fariseové a písaři, tu zrodila se znova společnost láskou a to jest příchod Evangelia. Jenom že se musí tato nová vláda organisovati; dokud bude křesťanstvo rozděleno v množství států, bude samý zmatek, samé války, samé kacířství; teprve tehdáž, když všichni národové světa uznají papeže za svého otce, kněze a krále, pak vrátí se na svět ráj. Nebude válek; jaká by to byla válka, když bude jediný národ, jediná rodina, když papež jako otec se stejnou láskou bude všem vládnouti? Nebude hladu! Země rodí vždy dosti pro celé lidstvo; když se neurodí v jedné krajině, přiveze se odjinud, což bude snadno, když všecky země budou pod jednou vládou. A pak: obyvatelstvo se po světě stejně rozdělí, čímž se hladu předejde. Ve všech vědách učiněn bude veliký pokrok a tak i v lékařství: pro každou nemoc najde se hned lék, a tak autorita a věda prodlouží společně život lidí. Výtečná policie zabrání zločinům, neboť nikde nebude lze se ukrýti; stavitelství a mechanika se zdokonalí: domy nebudou padati, nebude ohňů, ani jiných nehod, jaké až posud se přiházejí — vůbec jak vidíme, bude zlatý věk.

Touž myšlénkou veden psal Campanella svoji knihu o „Říši sluneční“; je to v principu totéž, ale kdežto při knize první jest aspoň půda trochu realní a mnohé názory svědčí o bystrém pozorování, jest tento spis úplnou utopií. Kde jest tento „sluneční stát“ a proč se tak jmenuje? Jest blízko rovníku, a jakýsi janovský kapitán, který jej právě objevil, vypravuje o něm velmistru jednoho řádu. Nazývá se tak jednak dle své polohy, jednak proto, že považují tam Slunce za nejdokonalejší obraz božství, takže i první úředník po něm se jmenuje. Zřízení tohoto státu slunečního jest úplná theokratie; vladař jeho nazývá se slunce, neboť má býti ohniskem vší činnosti a všeho života, je hlavou vlády světské i duchovní a sice doživotní. Má k ruce tři ministry, z nichž jeden sluje Moc, druhý Moudrost a třetí láska. „Moc“ má na starosti mír a válku, tedy diplomaty, armádu i arsenaly. „Moudrost“ je ministrem vyučování, vědy i umění; řídí zároveň velikou encyklopedii, totiž „Knihu moudrosti“, která obsahuje veškeré vědomosti lidské. „Láska“ konečně pečuje o rozmnožování, konservování a fysické zdokonalení obyvatelstva. Tuto vládu podporuje sbor úředníků, kteří jsou zároveň kněží, a konečně sněm všeho lidu, který však rozhoduje pouze o míru a válce. Úředník, který je spolu knězem, ví všecko. Každý jest povinen se zpovídati: občané zpovídají se kněžím, kněží oněm ministrům, ti Slunci, a Slunce bohu přede vším národem. Tím způsobem není v celém státě žádného tajemství, každý zlý úmysl potlačí se hned v samém počátku, neboť vláda zná smýšlení každého.

Tím způsobem není jednotlivec ničím, vším ale stát. Všecky statky jsou společné, ale občané stejně jich neužívají: každý ne dle potřeby, nýbrž dle zásluhy. Věcí nutně potřebných dostane se ovšem každému. Každý má také v tomto státě určité povolání, a sice dělá to, co dovede; vychování řídí se tak obratně, že každému vyměří se práce, která se pro něho hodí. Náboženstvím těchto občanů slunečních jest jakási metafysika, směsice staré víry a nových, smělých názorů. Tak na př. náš svět nebyl stvořen, jako vypravuje Písmo, nýbrž vznikl z trosek světa staršího, který sám také měl četné předky.

*) Ad. Franck: Reformateurs et publicistes de l'Europe.

Na místě obyčejného vzkříšení bude následovati jakási kosmogonická renaissance: naše duše přidruží se k duchům, kteří bydlí na hvězdách, a sice k těm, kterým je nejpříbuznější.

Autor této skvělé utopie byl nejen velikým snílkem, nýbrž i bystrým pozorovatelem. Bylo to r. 1598, když „nemocen a nešťasten, v úzkém vězení“ psal Filipu II. list, aby jej poučil, „co Španělsku hrozí a co jedině může je zachrániti.“ Již tehdáž předvídal docela určitě tu nesmírnou dekadenci, která později se objevila, viděl bídu v době bohatství, povržení v době největší hrdosti a slávy. Vytýká Španělům jejich hrdost, která prý zošklivila jejich vládu celému světu; líčí, kterak španělští úředníci loupí provincie ve svůj prospěch a utiskují obyvatelstvo; ukazuje, kterak jsou daně špatně rozděleny, že boháči neplatí ničeho, lid pak všecko, a navrhuje nové upravení daní, které musí každého naplniti obdivem. Žádá totiž, aby věci potřebné (jako víno, olej, maso) byly co možná od daní osvobozeny; za to veškeren luxus jako karty, tabák, zábavy aby stíženy byly platy velikými. Dále radí Filipu II., aby si zřídil slušné loďstvo, neboť „klíč k moři jest klíčem k celému světu“. Ostatně potřebuje prý Španělsko lodě k válce s Turkem — a zde pronáší zase úsudek velice zralý — „neboť vláda Osmanů drží se v Evropě jedině závistí vlád křesťanských“. Vedle toho buďtež zakládány obchodní stanice na všech důležitějších bodech zeměkoule, neboť „dobré dílny a závody lepší jsou nežli doly zlaté i stříbrné“.

To jsou tak asi v hlavních rysech rady, které dává tento nepatrný, uvězněný mnich ze svého žaláře králi Filipu II. Provede-li tyto opravy, slibuje mu vládu nad celým světem; Filip si jich nevšiml ani jeho nástupci — za to však provedli je Angličané a jsou oni pány světa. Vraťme se k otázce, kterou jsme postavili v čelo této studie· Kdo je vlastně Campanella? Jaký bude asi celkový náš úsudek o něm? Je to povaha plná protiv: je vlastenec, ale blouzní o světové monarchii, kterou by nejraději svěřil úhlavnímu nepříteli Italie, totiž Španělům; je bojovník za volnost myšlení a při tom ve své utopii je hotov prováděti největší despotism, neboť chce stíhati nejen skutky, nýbrž i myšlénky všech poddaných; je novotář, který by nejraději obrátil celý svět a při tom varuje ve svých básních, aby nikdo, kdo není úplně přesvědčen o svém poslání, nezaváděl nic nového, aby nechal svět, jakým jest; je nadšeným ctitelem papežství a při tom jest sám tak málo synem církve, že si toho snad ani nebyl vědom. On sám měl o sobě veliké mínění: hvězdy prý samy ohlásily jeho poslání a jeho tělo jest prý zrovna tak zvláštní jako jeho duch; jeho lebka dělí se v sedm částí jako život věčný. Sám narážeje na své jméno nazývá se „Zvonečkem sedmi pahorků“, který prý zvěstuje světu novou budoucnost, a je přesvědčen, že jeho knihy budou evangeliem příštích věků. —

Zvláštní dojem dělají na čtenáře jeho básně. Máme v nich celého člověka, jak jsme jej právě vylíčili. Je to duch hluboce, někdy až nejasně myslící, který dívá se na všecko svým zvláštním způsobem. Jeho světovým názorem jest pantheismus. ale v jakých originálních formách: „Bůh jest moře, tvorové jsou ryby v něm.“

Anebo jiný příklad:

„Svět velké, dokonalé zvíře jest;
ta socha, bohu podobná, jej chválí.
My bídný rod jsme, každý z nás, červ malý,
má v jeho břichu život, byt i štěstí.
O duchu světa máme málo zvěstí.
Červ mého břicha je též málo dbalý
mne znát, leč v křivdění mně on je stálý.*)

Boha nazývá často „Pralunem“, z něhož vše se zrodilo, a vedle toho zase nalézáme tóny ryzé víry, příbuzné známým církevním modlitbám a žalmům, zejména některé verše kajicné, psané asi v největším utrpení. Zvláště pěkný je sonet nadepsaný „Kristu, Pánu našemu“. Zde mluví duch úplně příbuzný Danteovi, unešený posvátným hněvem nad zkázou mravů v církvi panující. Praví do slova: „Až přijdeš zase na svět, přijď, Pane, ozbrojen; ne proti Turkům, ani židům, ale proti říši svojí.“ Podobným duchem víry nese se jeden z nejkrásnějších sonetů, nadepsaný „Nesmrtelná duše“, ačkoliv právě v něm nalézáme onen již uvedený obraz „O moři a rybách“. Zní doslova takto:

Nesmrtelná duše.

Ve hrsti mozku dlím, vše požírám;
již snědla jsem co knih má celý svět,
mou velkou chuť nic nemůž' zadržet,
čím více jím, víc hlady umírám.

Já Aristarcha s Metrodorem mám
za pokrm, víc však hladu cítím hnět
a v touze žízním, v kruhu vířím v let,
čím chápu víc, tím mnohem méně znám.

Jsem pravý obraz Otce nesmírného,
jenž tvory objímá jak moře ryby,
jsa předmět lásky ducha vznícenébo.

Šíp, jeho závěr, sotva terče chybí;
tož myslím: Autorita vodiž jiné,
jist je, kdo Boha proniknuv s ním splyne.

Místy vyznívá jeho zamilovaná utopie, že každý dle schopností a zásluh svých ve společnosti má působiti, a ne dle rodu a privilegií. Tak zejména trefný jest sonet:

Není králem kdo má říš, ale kdo umí vládnouti.

Kdo štětec má a barvy, či chuť smělá
zdi mazati a plátna nelení,
ten malíř není, stačí umění
i bez nástrojů, je-li mysl vřelá.

Leb holá s kutnou mnicha neudělá,
král není, kdo má říš a velení;
kdo Pallas, Mars a Ježíš v spojení,
byť otrok, tomu vláda patří celá.

Neb nerodí se člověk s vínkem již,
jak vládci zvířat, jenž potřebu mají
té ozdoby na sobě k rozeznání.

Tím republika nejlepší jest říš
neb král, na kterém všecky ctnosti plají
všem zjevně, ne však odznak jen a zdání.

Politických básní nalezneme v jeho knize poskrovnu, a pak ještě zahalí myšlénku svou v několik alegorií na-

*) Veškeré překlady tyto obstaral J. Vrchlický.

jednou, že věru uesnadno jest postihnouti smysl. Tak na př. při sonetu nadepsaném „Italii“ přiznal se sám vydavatel,*) že neví při nejlepší vůli, jak jej vysvětliti. Vždycky určitá a mocná jest jeho dikce, kdykoliv vystupuje do popředí jeho vlastní osoba; a tu vždy mluví s velikým sebevědomím. Tak hned báseň úvodní jest pro něho velice charakteristická:

Vstup.

Syn Praluna a Moudrosti, já krásy
a pravdy milovník jsem; volám zpět
ten vzdorovitý a zbloudilý svět
ku prsu matky své a k mléku spásy.

Ta věrná mu mne živí pro vše časy,
mne v sebe mění, sílu dá mi, vzlet,
že chápu vše, ať staré, nové, hned
že tvořím sám, jsa jejími spit jasy.

Svět celý právem-li se dům náš zval,
ó druzi, od škol jiných jděte dál,
jež váhou, mírou, číslem vám ho jeví.

A slova jestli zbližují nám zjevy,
tu pýchu, nevědomost i svůj žal
roztavte v ohni, jejž jsem Slunci vzal.

Docela zřejmě nazývá se zde druhým Prometheem. Ještě jasněji mluví o svém poslání v básni:

O kořenech velikého zla na světě.

Já narodil se, bych zlo skrušil troji:
tyranství, pokrytství a sofismata,
v ten boj má duše plnou silou vzňata.
Um, lásku, moc mi dala Themis zbroji.

A pravda zásad těchto nejvýš stojí,
toť nově objevená moudrost svatá,
lék proti troji lži, v síť které jata
zem celá chví se, úpí a se bojí.

Hlad, válka, závist, bludy, mor,
klam, vilnost s leností a pýcha, lest
jsou menší zla, než oněch tří je sbor.

Však oněch zdroj vždy v samolásce klíčil,
jež nevědomosti dcer hodná jest:
tož přišel jsem, bych nevědomost zničil.

*) G. Orelli: Poesie filosofiche di T. C.

Nejlépe charakterisoval celou svoji povahu sonetem, který věnoval sobě. V každém řádku nějaký kontrast, jako on sám, a přece každé slovo pravdou. Kdo by neznal autora jeho, řekl by bez rozpaků, že to psal Dante, zvláště poslední trojverší dýše náladou tak sladkou, zrovna jako ten přístav míru, na který se básník tak těší.

O sobě.

Spoután a volný, provázen a sám,
ač křičím tichý pohrdaje davem,
před mrzkým světem blázen zdám se právem,
v pralůnu božství moudrý spočívám.

Na křídlech pouta k nebi zalétám,
v mém smutném těle dlí duch v klidu smavém,
a těla příliš stížen-li jsem hávem,
nad světa prach se křídly pozvedám.

Boj pochybný jen sílu ve mně nítí,
a proti věčnu každý čas je krátký;
nic není lehčí nežli milé břímě.

Mé lásky obraz na čele mi svítí,
a vesel jistě spěju v přístav sladký,
kde beze řeči vždycky pochopí mě.

Zvláště dojemné jsou kanzony nadepsané: „Pohrdání smrtí“. Je to jediný hymnus volné myšlénky, která v mučírnách a žalářích vypučela v nejkrásnější květ. Místy ozve se v to smutný žalm, místy i pláč, ale vždy vítězí síla přesvědčení nad přirozenou lidskou slabostí — a jaký div! vždyť ten, který zde mluví, skutečně trpěl a také vítězil!

Z nové poesie vlaské.

Tommaso Cannizzaro.

Moje chýše nemá střechy.

(La mia casa non ha tetto.)

Moje chýše nemá střechy,
moje střecha nemá chýše,
mému loži bez útěchy
schází lásky vřelý tluk.

V sud mé víno není spjato
a můj soudek nemá vína,
váčku nemá moje zlato
a můj váček zlata zvuk.

A můj chleba nemá stolu
a můj stůl zas nemá chleba,
z jitra k noci musím v bolu
s hvězdami svůj snoubit vzdech.

Proč se snažím, těžké hoře,
jíti kamo cesty není?
břehů nemá moje moře,
moře nemá též můj břeh.

Nemá nebe mé hvězd roje,
hvězdy mé nemají nebe,
krásky nemá srdce moje,
srdce krásky nemají;

Loď má nemá vesel k letu
a mé veslo nemá lodě,
semeno mé nemá květu,
květy símě nedají.

Noc má nemá strážné záře,
maják můj zas nemá noci
a můj chrám jest bez oltáře,
a můj oltář nemá chrám:

Leč jak hvězdu, jejíž stálý
lesk myšlénce mojí svítí,
žádný stín ji nezahalí,
pravdo! pouze tebe mám;

Nemá písní žití moje,
žití nemají mé písně,
ráj můj nemá světců roje,
světci mi nemají ráj.

Moje sny jsou jako bdění,
moje bdění snům je rovno,
neviděný bůh se mění
v závoj přeludů a v taj.

Všecko plyne, všecko cílí
za slavíka naříkáním,
kam jde vlna, vítr pílí,
kam jde šťastné lásky den;

Můj bůh roven mému světu,
můj svět roven mému bohu,
v moře zapomnění v letu
padá snílek a též sen.

Lhostejnost.

(Son povero, son gramo.)

Já chudý jsem, vše chmurně vidím,
nic nemiluju, nenávidím,
a ku hřbitovu od oltáře
jdu, kde mi kyne pravdy záře.
Ba, pro mne stejně platí
ať žíti nebo mřít: —
Co král mi může dáti,
co král mi může vzít?

A zhrdám stříbrem, zhrdám zlatem,
před slávou, poctou prchám s chvatem,
ba, s děsem na ně kladu nohu,
a ostatnímu smát se mohu.
Můž jiný hněvem vzpláti
za vírou slepě jít. —
Co král mi může dáti,
co král mi může vzít?

Vždy volné nad obzory dále
myšlénka, horské ptáče, stále
jde, letí, do vzduchu se hrouží,
leč slovo na berlách se ploužı;
to brzy mdloba schvátí,
ta vzletá nad blankyt. —
Co král mi může dáti,
co král mi může vzít?

Tak živořit a milovati
a pracovat vše poznávati!
Jen k tomu, v duši své to cítím,
jsem narozen, bych prošel žitím.
Jak toho, pravdo, zváti,
kdo nechce pro tě mřít? —
Co může král mi dáti,
co může král mi vzít?

Mně šíré, boží nebe střecha,
zem suchá lože své mi nechá,
plod nepovšimnut kdesi v sadu
ten skvostně stačí mému hladu.
Víc nemohu si přáti,
když nechci otrok být. —
Co král mi může dáti,
co může král mi vzít?

A toulaje se sem tam světem,
uchvátím mnohou dívku letem,
z jich rtů, když v náruči je svírám,
tu polibky, tu výsměch sbírám.
I slyším vlnu lkáti
a se mnou hovořit. —
Co král mi může dáti,
co může král mi vzít?

Co dobré i co horší pouze
je pro mne skryto v lásky touze,
tu dovedu-li skrotit v sobě,
pak vzdorovat chci každé mdlobě.
Bol všechen, snové zlatí
i ples je v lásce skryt. —
Co může král mi dáti,
co král mi může vzít?

Nechť pouta těžká mám na noze,
duch volný vzletá ku obloze,
myšlénka vazby nezná bezdná,
ni ctnost, ni velká pravda hvězdná.
Můž' krassším rájem vzpláti
tvůj, budoucnosti, svit? —
Co král mi může dáti,
co může král mi vzít?

In solitudine 1876. *Jar. Vrchlický.*

Tajemství strýce Josefa.

Genre od *Fr. Heritesa.*

(Dokončení)

Lékaři byli celý den na nohou a v noci musili přítomnost svou doma dát zapříti, aby možno bylo jim chvíli aspoň pokojně zdřímnouti. K neumdlení byl páter Tomáš. Obcházel, neznaje únavy, město s útěchou duševní; nečekal až bude zavolán — sám z vlastního popudu navštěvoval podezřelé domy a vyhýbal se těm nejméně, jež na vratech poznamenány byly křížem — — znamení, že hostí děsného hosta — — — Páter Tomáš nehrozil se nákazy, nelekal žádného namáhání. Konal povinnost svou kněžskou s nadšením a sebezapíráním. Všade vnikl, všade měl slovo útěchy, všade bratrský soucit. Dle možnosti pomáhal i hmotně a jenom to jej rmoutilo, že nemůže činiti více — jeho, chudého kaplana, prostředky vlastní byly ovšem nepatrné, použil však v míře rozsáhlé dobročinnosti zámožnějších tříd v městě, vzbuzené a vyvolané na všech stranách společným nebezpečím . . .

Není to snad neváženost k věcem náboženství, pravím-li, že na mnohých místech, spatřivše ve dveřích pátera Tomáše, neméně nežli z objevení se přinášejícího svaté svátosti, zaradovali se v toužebném očekávání něčeho z jeho šosů . . . V onom čase pověstné kapsy bývaly plny až k prasknutí, až drobná, sehnutá postava hubeného pátera byla by snadno vzbuditi mohla dojem komický — kdyby časy nebyly bývaly tak nesmírně vážnými . . . Míval s sebou celý hokynářský sklad a paní babička zásobovala je denně láhvemi ze skladu vzácných druhů vína se známkami nejproslulejších firem, kterými nebožtík dědeček zařizuje fantastickou svou vinici, zásobil se na zkoušku . . .

Také Josef Perner zaměstnán byl hojně a bylo mu napnouti všechny síly, aby zadost učinil povinnostem svým, jež nebyly více jedině povinnostmi k „vinnému hroznu“, ale staly se záležitostí lidskosti. Celý den stál v lékárně, za tabulí, u mosazných váh a v noci každou chvíli vyburcoval jej pronikavý hlas zvonce, rozlehnuv se táhlými zvuky po celém domě, volaje opět jej na místo. Musil zastávati namáhavou práci ve službě Aeskulapa sám, docela sám. V oné době byl právě za příčinou panující nemoci, citelný nedostatek pracovních sil a dosti bylo lékáren, kde i na sliby dosti lákavé nebylo lze získati pomocníka. Také starý provisor z příbuzenstva, který v čas potřeby u „vinného hroznu“ dříve vypomáhal,

teď rozuemohl se, snad neméně strachem před cholerou jako neodbytnou duou. A tak byl Josef Perner odkázán výhradně na práci svou.

Nepřišel takřka k oddechu. Zřídka jen, k večeru, bylo mu možno na okamžik odběhnouti, vybaviti se na chvíli z ovzduší lékárny a vyměniti s nevěstou několik slov a — několik polibení...

Za to Ema Krónová mnohokrát za den objevila se v rámci okna, nalézajícího se přímo naproti lékárně. S úsměvem nezkaleného štěstí vynořila se její plavá hlava nad květoucí fialy a rozetky... Josef Perner zachycoval zářící její pohledy jako krajina ssaje do sebe paprsky sluneční...

Také on byl šťasten. Klid, blažený mír hostila jeho prsa. Touhy jeho duševní uvedeny s možností, se skutečnými poměry, v harmonii. Dospěl k poznání, že byť i ne snad vše k čemu směřovaly jeho snahy — i v skromném rámci svého postavení mnoho může vykonati k uspokojení své vysoko nesoucí se ctižádosti — — i ve prospěch lidstva — — —

„A vlasti!“ — doložil páter Tomáš, vyslechnuv projev přítelových myšlének.

„Zajisté“ — usmál se Josef Perner — „stopuju vítězně svoji ideu...“

A mnohou, mnohou noční hodinu na vzdor únavě po celodenním namáhání ve službě „vinného hroznu“, prodlel mladý učenec u pracovního stolku u okna...

Možno říci, že u Pernerů a u Krónů z celých snad S. nejméně cítili drsnost doby.

Oni ve štěstí svém netušili nebezpečí a nenapadlo jim ani, že by možno bylo, aby bylo zvráceno. Paní babička a Václav Krón starali se o závod a o budoucnost svých dětí, každý způsobem svým, a oba nemohli dočkati se chvíle až mladý párek vstoupí k oltáři. Očekávali od budoucnosti vše nejkrásnější. Paní babička ve svých předčasných snech kreslila si mnohý svůdný obraz, který na vrásčitou její tvář vyvolal úsměv blažený a v oko její slzu radostnou, jaká nevytryskla tu mnoho a mnoho let — od těch dob co vložili dítě v její lokte... její dítě... Paní babička pohříživši se v slast okamžiků minulosti, rozvinula v myšlénkách svých libezný obrázek budoucnosti... Viděla již malé hezounké vnouče, třepotající ručkama, nožkama, i zdálo se jí, že již, již, tulí k prsům svým tu drobnou hlavičku s pučícími vlásky, to malé srdéčko bijící v zrychleném tlukotu prvních života dnů... Jak pošetilí bývají někdy starci! — — —

Též rokoková dáma nořila se ve sny, které ovšem jiného byly druhu... Paní Laura pojednou, rázem, jako by byl ovanul ostrý vzduch; počala očividně scházeti tělesně a duševně stala se dítětem... Nikoho nepoznávala a pro přítomnost ztratila docela smyslu i na dny nedávno minulé opustila ji paměť... Jen jediná postava z této doby zůstala jí, utkvěla v mysli její a okolo postavy té otáčely se všechny její skazky a povídky, které sama si vymýšlela, s nimiž výhradně se obírala... Hrabě Karel Kinský stal se hrdinou jejích zmatených myšlének... přesadila jej však v dobu svého mládí, z níž právě teď k podivu dovedla připomenouti si nejjemnější podrobnosti, obetkávajíc je dovedně představami své fantasie...

Často usednouc kdesi v koutku světnice zaletěla k vídeňskému dvoru a drobná hlava s vysokou frisurou skryla se za obrovský vějíř s idylou pastýřskou... ticho v síni z nenadání přerušil harašivý smích... rokoková dáma bavila se s dvornými kavalíry, odrážejíc jejich útoky... někdy zas ozval se za hradbou vějíře šeptot, důvěrný šeptot, přitlumený... odbývalo se milostné dostaveníčko...

Očekávalo se každý den, že paní Laura kdesi v lenošce tiše zdřímne, usne na věky, že smrt brzo zaklepá na dvéře rodiny...

A ona opravdu zaklepala!

Jednoho dne přišla paní babička z rána do lékárny. Musila zadržeti se veřejí, jak se ulekla. Josef Perner stál u svých váh jako jindy, ale byl bledý, zsinalý spíše, a oko zapadlé hluboce halilo se v matný závoj, který chvílemi prorážel příšerný lesk...

„Pro bůh! — co se děje?“ — — — zvolala paní babička.

Josef neodpověděl ani. S namáháním dovlekl se do svého pokoje, přinucen, aby ulehl.

Lékárna ponechána prázdnou; lékaři sami musili nejpotřebnější připravovati. Stav věci oznámen neprodleně zvláštním poslem krajskému úřadu v P..., aby poslán byl úředně zástupce za onemocnělého. To se stalo opravdu, avšak teprve za několik dní. Josefa Pernera nebylo již více...

Nemoc epidemická zachvátila jej s neobyčejnou prudkostí a marně vzpíralo se atletické jeho tělo — marně bojoval jeho duch pevnou svou vůlí...

Ema Krónová ustrašena již nemálo, když drahý její neobjevil se ani ve dveřích lékárny, aby poslal jí ranní pozdrav... zvěděvši co se stalo, přiběhla v zoufalém zděšení...

Josefův duch tonul již v neproniknutelných mrákotách...

Jen jeden, jediný zachytila ještě jeho úsměv, když na okamžik z mraků dusících jej se probral, aby pak zahynul v jejich temnotě — — jeden, poslední pocítila stisk jeho ruky...

XXI.

Josef Perner byl pohřben.

Tiše a bez hluku. Nezněl hlas zvonů a nikdo skorem nešel za rakví. Neslo ji několik zakuklených mužů, surových, zaplacených za svou službu.

Každý bál se nákazy. Několik otrhaných žebráků súčastnilo se pohřbu, jimž na životě asi málo záleželo a pak očekávali za odvahu svou dobrou odměnu, almužnu, takovou, že stála jim za nebezpečí. Některý snad také zvláštní ctitel zemřelého přišel, z vlastního přišel popudu — mladý enthusiast asi, který v nadšeném horování o ctnosti zapomíná na vlastní prospěch, na vlastní ochranu...

Ani příbuzenstvo nebylo valně zastoupeno. Několik tet a strýců a kmoter nemohlo přijíti pro náhlé ochuravění; jiní byli tak poctiví, že přiznali se k strachu, který je zdržel. Ani Václav Krón nesúčastnil se pohřbu; on byl nemocen opravdu — blesk, který krásné naděje jeho zdrtil, povalil také starého vojáka, jenž vzdoroval kdysi tureckým střelám... Dáma rokoková odvežena právě kamsi na svatbu. Seděla u otevřeného okna, když smutný průvod šel okolo a snila o rozkoši a blahu v úkrytu za pastýřskou idylou...

Paní babička s Emou Krónovou šli ruku v ruce křížovou svou cestou . . . paní babička s onou podivuhodnou silou, kterou jevila vždy v okamžicích vážných.

Před rakví v kněžském rouchu kráčel páter Tomáš.

Josef uložen do hrobky — ku starým vládcům „vinného hroznu“ — — poslední Perner.

Obě ženy vracely se již ze hřbitova a k nim přidružil se kněz. Šli mlčky, beze slova, oněměli, všickni tři — neměli snad nejen slova, ale také ne myšlénky; i myšlénka někdy utone v zármutku a v naší hlavě jest prázdno, děsně prázdno, poušť, a ta zachvátí i naše srdce — — — zdá se nám, že i cit náš odumřel, že všechna krev prchla z našich teplých žil a proměnila se v ledový, mrazivý vzduch, který počne otřásati všemi kostmi . . .

Společně překročili práh lékárny. Pokojík vedle měl otevřené okno. Větřík vnikal sem lahodný a chladivý; bylo k večeru. Stopy posledních dnů všechny odstraněny. Bylo tu pokojno, ticho, vlídně.

Páter Tomáš i paní babička a Ema Krónová dlouho stáli pohříženi, zadumáni u prostřed Josefova pokoje . . .

Tam u okna stál pracovný stůl v zdánlivém svém nepořádku, jak opuštěn byl poslední hodinu práce! — — Tam stojí kufr plný knih a papírů . . . a na stole psacím spočívala skřínka z růžového dřeva . . .

Ta samá skřínka, kterou Josef po návratu ze Švédska tak často brával do rukou — ta samá skřínka, do níž uložen i poslední list štokholmský . . .

Také poslední noci života svého stanul Josef Perner před tou skřínkou a rozmnožil obsah její. „Tajemství mého života — celý můj život!“ — zašeptal. Nikdo neslyšel slova ta, ale těm, jež stály tu vejdouce po pohřbu do opuštěného příbytku, zdálo se, že houpají se vzduchem . . . znějí z neviditelných úst nad hlavou jejich . . . Tajemství života! . . . Celý život! . . .

Jest to pocit divný přistoupiti k nahlednutí v to, co někdo nám milý zanechal po sobě! Není ruka naše nepřátelská — — my nezneužijeme zajisté, kdyby nalezlo se něco, co by památku toho mohlo zkaliti, který odešel a nemůže jí více očistiti — — — a přece — nemůžem ubrániti se chvění . . .

Snad byl by mnohé odstranil i před námi, kdyby času byl měl k uvažování, kdyby smrt nebyla jej překvapila — — Každý člověk má svoje tajemství, která v hloubi duše své skrývá a také on, nebožtík, zajisté jich měl, a snad náhodou jen zachovalo se něco, jež nás na stopu jich přivede . . . A nám se zdá, jakobychom podloudně v nejskrytější záhyby těch tajemství se vtírali . . .

Co pečlivě bývalo ukrýváno, zavíráno bývalo — teď otevřeno, odhaleno leží před námi . . .

Dlouho stojíme — dlouho váháme! — — — Máme snad zničiti všecko? Svěřiti vše bez nahlédnutí plamenům? — — — I tato myšlénka kmitne se naší hlavou — — — ale k vykonání toho nemáme ani práva! To podobalo by se násilnému potlačení mnohé myšlénky, jež snad z roztýlených poznámek, z náčrtků a nárysů nesrovnalých může nám objeviti se a vrhnout na povahu drahého nám zemřelého netušené a nejkrásnější světlo . . . můžeme nalézti drobnost nějakou, památku na tu onu dobu života zhynulého teď, která nezapomenutelnou byla jemu — a bude zajisté i nám . . .

Chvějící se ruce otevřely skřínku z růžového dřeva. Tu navrch ležely dva listy.

„Těžce loučím se s nejlepším svým žákem . . . Jděte, příteli mladý, za hlasem povinnosti a svědomí! Ctím Váš charakter, který vede Vás od nás — — — Jděte tedy! — — — Ale jen vraťte se! Vraťte ve chrám vědy! Tu jediné jest Vaše místo! — — Joas Berzelius.“

Paní babička dočetla list s třesoucím se hlasem; oko její zkalila slza. Ale jí zdálo se pojednou, že mlhou tou vidí lépe teď, než viděla kdy jindy . . . Sepjala ruce na prsou a pak skryla tvář svou do dlaní. Teprve teď porozuměla synu svému, poznala jej . . . teď zasvěcena byla v dlouhý jeho boj mezi obětí a užíváním, mezi povinností a touhou . . .

List druhý podepsán týmže slavným jménem jako první, ale psán byl rukou jinou, patrně byv diktován — až na poslední straně zřetelně načrtáno lapidarními rysy: Jakub Joachim Berzelius.

V listu oznamuje slavný muž, že odevzdati chce profesuru svou v Štokholmě jednomu z žáků svých (Mosanderovi) a sám uchýliti se v soukromou práci vědeckou ve společnosti a za pomoci několika nejmilejších vědeckých přátel . . . „a v těsný náš důvěrný kruh zvu Josefa Pernera!“ — — —

Byl to dopis, který došel o zábavě v pantheonu. Pouta, jimiž ukován byl Josef k vinnému hroznu, zajisté byla by jím bývala rozražena, zlomena . . . ale — tu v listu složena spočívala snítka bílého vřesu! — — —

Ema Krónová již držela ji v rukou, tisknouc uschlé kvítky ku svým rtům . . .

Život Josefův byl rozhodnut. Zůstal a zůstati ustanovil doma. Svých snů o Švédsku vzdal se a navždy. Ale nevzdal se vědecké práce . . .

Páter Tomáš zmocnil se poslední části obsahu růžové skřínky. Byl to rukopis. Začínal jazykem německým. Vedena obšírná studie o zajímavých liniích, jež Wollastonem a Fraunhoferem, každým samostatně pozorovány v rozloženém paprsku slunečním, dle posledního obdržela jméno. Uvažovány dále náhledy a výzkumy, jak o faktu onom mezi rokem dvacátým a třicátým ve světě učeném pronášeny a činěny, zejména Brewsterem, J. Herschelem a Wilh. Talbotem. Na výsledky cizích těchto prací zavěšeno vlastní hloubání a přemítání pisatele, popisovány a rozváděny vlastní jeho zkoušky, činěné jím experimenty . . . Páter Tomáš nedovedl význam studií těch postihnouti . . . Tu — pojednou změnila se němčina rukopisu v slova česká . . .

A páter Tomáš zajásal vítězně! . . . Ale brzo změnil se jásot jeho v tichý vzlyk . . . Ta ruka jest bez hnutí již, která slova ta psala — — již nedopíše práci svou a hlava sny své nedopřede, ideu svou nedomyslí . . . Také ona jest mrtvá! — — Mrtvá!! — — — A duch, který v ní přebýval? — — —

„Have, anima candida!“ — zašeptal páter Tomáš do tiché letní krajiny. Večer byl zatím přešel v noc tichou a hvězdnatou. Hluboký pokoj spočíval na zemi. V dálce rýsovaly se v šeru nejasně obrysy tmavých thují, v jejichž korunách skrývala se kaple Pernerovské hrobky . . .

Have! Have! — Buď pozdravena světlá duše! — —

* * *

Dávno, dávno minulé doby! — — — Půl století přeneslo se přes ně...

Václav Krón první po Josefovi uložil se k věčnému odpočinku — poslední cop v S... ale zajisté jeden z nejpoctivějších lidí, kteří tu kdy žili... Také on zemřel cholerou a ošklivá nemoc zachvátila i rokokovou dámu; nebylo to hezké od osudu — vždyť přicházela jí smrt vysílením kvapem v ústrety. Ostatně nebylo paní Lauře ani mnoho trpěti. Za dvě hodiny bylo po zápase. Pojednou počala blaženě se usmívati... Stydnoucí ruka sáhla po vějíři... Obraz pastýře na něm vymalovaný rostl před hasnoucíma jejíma očima — nabýval plastické podoby... „Ano, hrabě, prchněme!“ — zašeptaly svadlé rty... A on, arkadický pastýř, rozepjal náruč — — — paní Laura z rodu Krocínů z Drahobejle skutečně byla unešena — jenom že v objetí méně teplém nežli o jakém se jí zdálo, ačkoli — kdo ví! — snad neméně vlídném a laskavém...

V zemi leží též Fridrich Krón, dvorní rada; následoval za deset let svého otce — štěstí pro něho, že nedočkal se roku osmačtyřicátého! To byla doba přímo hrozná, horší než každá epidemie, a pro všechny více i méně mocné byrokraty z Metternichovy školy...

A mrtvi jsou i paní babička i páter Tomáš. Tento zemřel jak žil s jménem vlasti na rtech a také zajisté i v srdci. Churavé jeho plíce podlehly konečně úmorné činnosti povolání, stavu i horlivosti národní — — — Dožil se však přece červánků svobody, jež zdálo se, že národům vzešly a také národu našemu; zlíbán nadějnou jejich září odešel ze světa... vzácný to kněz, nadšený ten apoštol... Paní babička teprve v posledních letech padesátých odstoupila z jeviště života; teprve uložen skotský klobouk na trvalý odpočinek.

„Vinný hrozen“ i se zbylým Pernerovským hospodářstvím hned po Josefově smrti přešel do rukou cizích, na jiné jméno. Paní babička vydobyla zpět rodinný svůj šteček a trávila tu osamělé své dny — chtěla žíti jedině památce svých drahých... Ale silný její duch, zvyklý činnosti, vybavil se brzo z trpné malomyslnosti a v zaměstnání všestranném hledala úlevy v bolesti, útěchy i zapomenutí... Sama spravovala své jmění a ačkoli obor působnosti její hospodářské daleko menším byl než býval dříve, když pracovala s Josefem ku slávě „vinného hroznu“, přece dosti vřele, hledajíc ji, práce a staré její nohy nezastavily se celý den. Také čtením novin ušla jí příjemně mnohá chvíle a pletouc obrovsky dlouhé punčochy, sledovala politické události časové ještě i ze sloupců „Constitutionelle Blätter aus Böhmen“. I Richardsonovy romány pročítala nadále nejméně každoročně. A „na tě myslím“... zpívala hlasem vždy chroptivějším, nezvučnějším...

Tak žila klidné stáří, byť i ne šťastné. Deset posledních let krmila vlastnoručně vždy několik párů kapounů, aby prý, až zemře, nepřišlo se do rozpaků a bylo čím hosty, jež dostaví se na pohřeb, pohostiti... Příležitost k této hostině nikterak se však nedostavovala a paní babička durdila se zcela opravdově: „Kterak přijdu k tomu, abych tu drahou drůbež vždy a vždy zas sama snědla?“... A snědla je, jednoho po druhém, s velkou chutí. Ale konečně vyplněn na kapounech přece určený jim účel. Paní babička zavřela oči navždy...

A tak odešli všickni — jeden po druhém... všickni, o nichž jsme tuto hravě, rozmarně většinou vyprávěli! — Zbyla jen Ema Krónová.

O hraběti Kinském nemám žádných zpráv. Jest mrtev anebo žije?... Nevím — ale to jest jisto, že jestli dosud i bije srdce jeho, tak planoucí není více, jako bylo v dobách jeho s...ské lásky...

Vždyť i někdejší srdce toho královna není ten rozkošný, poutavý zjev, jakým byla v oděvu švédské selky...

Stala se vetchou stařenkou, Ema Krónová! Její oko ztratilo zejména na hloubce pozbyvši stinných břehů, krásných dlouhých řas, a zlatý svit její kštice změněn v šedivou zimní přízi... Ale v tváři vrásčité zřetelně rýsují se dodnes stopy někdejší krásy...

S bratrem nevlastním po matce, který mohl sám dobře býti jejím otcem, s dvorním radou, rozdělila se o dědictví po Václavu Krónovi a žila zámožný život, ale málo veselý. Nebyla snad nezdravě sentimentální; nestrávila dny své neprospěšnými slzami a vzdechy, ale radosti pravé, radosti, která jen ve vzácných chvílích skutečného blaha zavíří v srdci lidském, nepocítila, ubohá.

Nejvíce bavila se hudbou. Božské Beethovenovy sonáty hrávala s pravým porozuměním, s jakým slýcháme tak zřídka obdivuhodné ty skladby. Též hlas její byl zvučný a lahodný, čistý jako horský pramen. Nejznámější arii z Mozartovy „Kouzelné flétny“ sám jsem slyšel z úst tetiných; hlas její nebyl tu arci více mladistvě jasný a pružný, ale dosud byl ohebný a vládl krásnou stupnicí a měl tklivý, jakýsi lahodný tok... bylo to jednou za snivého letního večera a větřík líbal mé roznícené čelo a ovíval je vůní jasmínu a růží kvetoucích dole v zahradě, do níž otevřel jsem okno... Oba měli jsme slzy v očích, když píseň dozněla...

Veřejně nezpívala Ema Krónová nikdy, ani o žádném koncertu, ačkoli bývala pobízena, a jednou prý obdržela i vyzvání, aby nastoupila dráhu divadelní... Jistý znatel slyšel ji náhodou, zavítav do S... a procházeje se pod okny jejího bytu — — byl u vytržení nad ryzostí jejího hlasu a kouzlem jejího přednesu... Teta Krónová byla však šťastna sama pro sebe a nepotřebovala potlesku, aby povzbuzoval ji k užívání svého nadání...

Druhou zábavou Emy Krónové bylo: činiti dobře. Jméno její nebývalo na prvním místě v seznamech pořadatelů vánočních stromků pro chudou mládež, nebo posvícenských obědů pro zmrzačené starce — nezaskvělo se nikdy snad v denních zprávách politických časopisů s nadpisem „k následování“, nebo „velkomyslný dar“ — ale ona přispěla všade ku pomoci, kde zvěděla, že pomoci jest zapotřebí... Sama vyhledávala bídu lidskou a nečekala až s poníženou a ponižující prosbou k ní se obrátí... V tom byla věrnou žačkou pátera Tomáše, jehož byla ctitelkou a vděčnou přítelkyní až do smrti jeho...

Ještě v jednom byl styk Emy Krónové s výtečným tím knězem pro ni památným — pojala opravdovou lásku k zemi rodné. Přisvojila si sta a sta našich pohádek, jež vyprávěti uměla a umí s něhou a nelíčenou prostotou pravé prostonárodní vypravovatelky... chvíle ztrávené u jejích nohou, v teplé světnici s praskajícím ohněm v kamnech, večerní zimní tmou venku a kmitem olejové lampičky uvnitř na stole... jest nejkrásnější upomínkou mého dětství... V knihovně tetině, na pracovním stolku

jejím dosti jest také českých knih; ovšem zastoupeni jsou jen spisovatelé starší — k nám mladým i mladším nemá valné důvěry… náležíť právě pokolení jinému, jest dítě zákona starého a cizím jest jí myšlénkový svět náš…

Provdána Ema Krónová nebyla. Uschovala ušité již šaty svatební a zůstala starou pannou. Nápadníků měla dosti, což lehko k pochopení. Krásnou byla a bohatou… Nevyslyšela ani jediného. „Což mohlo srdce mé nakloniti se kdy některému z nich? — — srdce, které milovalo Josefa Pernera!“ — — odpověděla, když jsem se jí tázal.

Tak zachovala jemu věrnou lásku čisté své duše a s láskou tou půjde ze světa tohoto… To ovšem nemůže více dlouho trvati… Také její tělo svěříme as brzo náruči země… poslední bude v Pernerovské hrobce! Ostatní z bližších příbuzných vystěhovali se během času všickni již z S… a založili jinde krby domácí a jinde zřídili sobě také pohřebiště…

Ema Krónová přála si viděti místo, na němž bude jednou odpočívati. Zajisté měla přání hlavně jiné, jež však nepronesla. Dva roky budou tomu na podzim, když jsme odvaliti dali kámen hrobky.

Bylo ustanoveno, že uloženy sem budou též pozůstatky tělesné oněch členů rodiny, jež pochováni přímo do země — Jan Perner v sousedství růže s poupětem, jež před ním odkvetly; pak Václav Krón a rokoková dáma, pro které dovoleno nebylo otevříti hrobku, ano uloženo sem nedávno mrtvé tělo a časy byly epidemické nákazy; konečně paní babička, jež nikterak nechtěla přivolit, aby s dědečkem bylo hnuto a dle výslovného rozkazu, daného před smrtí, pohřbena tedy vedle svého manžela. Popel všech měl teď vnešen býti do hrobky.

Jen páter Tomáš zůstal venku, na hřbitově; odpočívá na místě odlehlém, mezi chudinou, jejímž byl přítelem a prostý kříž jest znamením toho místa.

Pohřeb vykopaných ze země pozůstatků na místo společné určen na odpoledne.

A my jsme vstupovali do hrobky ráno…

Tu ležely podle sebe i nad sebou spukřelé schránky členů rodiny, od zakladatele „vinného hroznu“ až k babiččině Theodoru — pak necháno prázdné místo a za ním byla již jen jediná rakev; z kovu. V té dřímal poslední Perner…

Víko vyzdviženo… V lokti mém spočívala ruka Emy Krónové; cítil jsem, kterak staré srdce její bije bouřlivými záchvěvy… opírala se o mne celým tělem… S prvním paprskem světla vnikl náš pohled v nitro rakve…

A tu — byl to as klam — — zdálo se mně, že vidím před sebou ležeti tělo zachovalé, celé pohromadě, nerozpadlé… černý šat, ruce bílé skřížené na prsou, ve tváři ony rysy, jimž obdivoval jsem se vždy na obraze…

Také Ema Krónová měla as tuto vidinu… byla tak šťastnou, že dlouho ji neztrácela s očí a z mysli… Usmívala se v slzách, dobrá, stará tetinka!…

Já dávno neviděl jsem více nic než pozůstatky oděvu a pevné sivé kosti po délce rakve a nahoře, na hedvábném polštáři spočívala holá lebka se zbytky černých kučer… to byla hlava strýce Josefa… Ta krásná, čacká hlava! — — —

Co v ní zrodilo se myšlének a jakých mohla ještě býti kolébkou? — — — Co byl by vykonal ten bydlící tu kdysi mozek, kdyby činnost jeho násilím nebyla přervána! — — —

Kdož ví? — Kdož může říci? — — —

Největší vítězství lidského ducha umírají snad někdy nenarozena, ale rovněž tak často duch, který domnívá se stopovati cestu k vítěznému cíli, bloudí a bloudí a zabloudí…

Snad byla by i cesta, kterou hledal Josef Perner z labyrintu svých myšlének, nevedla k cíli žádoucímu… Ale v rukopisu pozůstalém po něm, po nebožtíku strýci, který chová Ema Krónová v růžové skřínce vedle Berzeliových listů a v drobné lístečky již rozpadlého vřesu — naznačeny jsou směry, kterými třicet let později učiněn jeden z největších objevů našeho století — spektrální analysa.

FEUILLETON.

Talmový řetěz.

„Voilà! Příteli! Dejte se políbiti!“

A už mi docházel dech v upřímném objetí.

„Je-li možná! Vy?! Vy, pan Duzot u nás?“

„Na cestě k vám. Právě běžím na nádraží, abych cestoval dále do Čech. A což vy? Jste také na cestě? Vracíte se do své domoviny? Vyprovodíte mne?“

„Ale, — dovolte,“ durdil jsem se trochu, „vždyť jsem doma! Prosté mrknutí na mapu poučí vás, že jste v hlavním —“

„— že jsem v Praze, přes Carlsbad, Marienbad, Franzensbad. Ale Čechy leží přece dále na východ!?“ mínil pan Duzot.

„Kde pak!“ Jděte do hostince, zaboďte tam kufřík, otevřte oči a vizte, že dlíte v srdci mé rodné země — —“

„Čtveráku, nežertujte se mnou,“ smál se Duzot. „Jízdou od Avricourtu až sem slyším pořáde týž hlahol, ač bedlivě naslouchám. Poněvadž mi tanulo mlhavě na mysli, že jste mluvil cosi jako by v Praze počínala vaše vlast, zavadil jsem schválně na zkoušku tam o toho širokého pána, — vidíte, — v černém svrchníku —“

„Pane Duzote, pane Duzote!“ škubal jsem ho za rukáv. „Víte kdo to? Vy máte štěstí! Toť náš výtečník pan X.“

„Pah! Na mou omluvu odpověděl: ‚Picér. Maktnix‘ a o pár kroků dále ‚Frriktr Francos!‘ Ó mne neošálíte! To nebylo česky, neboť od Vogéz až do Prahy slyším, vstávaje, lehaje, snídaje, přecházeje pořád a všude picér, picér —“

„Ale, dejte, se poučiti! Jsme zdvořilý národ a naši výtečníci také. Pan X. poznal ve vás cizince a chtěl vás upokojiti vaším vlastním jazy —“ zakuckal jsem se.

„Tááák!?“ žasl pan Duzot, pohlížeje na mne z přimhouřených očí poněkud nedůvěřivě. Učinil tak již jednou, před lety, když mu řekl, že jsem Bohême a k bližšímu označení, z Rakouska. Sešli jsme se tenkráte v Bruselu a vyplatili společně člověk z Berlína, jemuž pivo a sláva stoupaly do hlavy. Za to mi stiskl pan Duzot ruku. Tak jsme se seznámili.

Třeba doložiti, že pan Hektor Duzot nesepsal posud nijaký cestopis po zemi miliardové a nebyl nikde ambasadérem. Jest pouhopouhoučkým spisovatelem a má volnou ruku pod čárou časopisu „Drapeau de revanche“; mezi lidmi tak potrhlými jako jsou Francouzi něco to znační, po případě mnoho. U nás, ano u nás —

Mnul jsem si čelo. Co s ním? Kam s ním? Konečně je snad štěstí, že padl mně do rukou?

„Krásná avenue,“ vytrhl mne z myšlének rozhlížející se pan Duzot.

„Náměstí sv Václava,“ vykládal jsem, „tam nahoře bude prospekt uzavřen museem, zde zvedati se bude velikolepá socha světce —“

„Svatého? — Václava? — A proč?“

„Inu, náš kníže, zemský patron —“

„Ah! Rozumím. Národní rek, vtělení vaší síly a vašich snah skrze všecka staletí, povýšený za světce proto, aby nad lidem svým držel meč — —“

„V pochvě, ano“, krotil jsem nadšení Duzotovo. „Dobrý svatý, hodný svatý a řídí s nebes osudy svého národa jako za svého živobytí. Jsme jeho lid a v nás jeho duch. Udeří-li nás někdo na jednu tvář, nastavíme druhou, a když dlouho nebije, běžíme si pro ránu sami. Ano pane, my porážíme své protivníky výsostí svého ducha, mírností a ústupky spravedlivými. Už něco přes tisíc let a hnedle budeme hotovi, za čtrnáct dní, nejdéle za šest neděl. Vždyť nepřátelé konečně přec naší smírnosti podlehnouti musí, toť by v tom byli všichni všudy —“

Rozhorlil jsem se. Panu Duzotovi mé nadšení imponovalo. Přesvědčil jsem ho, uvedl do hostince a hned potom vrhl jsem se s ním střemhlav do víru českého veřejného života. Nejprve do divadla, hned odpoledne, poněvadž si přál viděti český kus, a na štěstí byl „Starý vlastenec“ na repertoiru.

Na štěstí odpoledne. Neboť ve foyeru zvolal pan Duzot „Sapristi“, louskl prsty a trpce pohřešoval svůj frak a bílou kravatu, a divně se pak rozhlížel po prázdných lóžích a po šátcích v parketu. Zkonejšil jsem ho.

„Laciné představení, pro lid. Večer byste zde spatřil crême de la crême naší société, snůšku elegance, skvělý salon, ale v opeře, v staré, známé, nevábící vás — —“

Smích, potlesk, rozjaření obecenstva náramné. Pan Duzot nerozuměl ničemu, tleskal o závod s parterem a byl nadšen.

„Nu, vaši dramatikové nemohou si na nevděk stýskati,“ podotkl.

„Ba ne. Národ je nosí na rukou.“

„Pozoruji a produkce tím stoupá —“

„A jak! Kusy jen prší.“

„Gratuluji. Váš Theâtre royale převádím si do frančiny v pojem prvního ústavu dramatického jako u nás Theâtre français, rozumím tím vysokou školu divadla —“

„Tak tak, na vlas tak, ohnisko české práce dramatické,“ svědčil jsem.

„A daří se vašim dramatikům skvěle? Rozumíte mi, prakticky po francouzsku?“

„Vytečně. Prosím vás, divadlo se dere o nové kusy, spisovatelé nestačí utíkati před řediteli, kteří je pronásledují nabídkami, kusy se hrají o překot, — hleďte,“ ukazoval jsem zítřejší program, 15. hru v předplacení, „veselohra „Telegram“, patnáctá reprisa, kus nedávno zadán, spisovatel si už kupuje villu —“

„Z tantiém?“

„Ba. Musíte věděti, že jsou u nás lidé, kteří nedávno napsali kus často hraný a už mají osm zla —“ zakuckal jsem se, — šlakovitý kašel, „osm tisíc na tantiémách v kapse. Anebo chcete za hru dvě stě, slevíte padesát, — rozumí se louisdorů, převádím do vašich hodnot — a už hrají!“

„Prosím vás, uveďte mne k některému českému slovutnému muži, abych se mu poklonil, nebo — raději — do nějakého salónu, kde poznám více výtečníků, muže vědy, hudby, péra, štětce —“ toužil pan Duzot.

„Jsem vám k službám. Ale výběr bude těžký, my máme společností takových tolik, že —“

„Zdržím se v Praze déle, navštívíme je po řadě.“

Co mne to zalechtalo? Husí kůže?

„Ale, ale, tu mi připadá na mysl,“ rozpomínal jsem se, probíhaje třesoucí se duší všechna pražská města i předměstí, na štvanici po sledu nějakého salónu, „pozoruji že —“, bohové, který můj ženatý bratr in musis nebydlí ve třetím poschodí, který by nemusil vykliditi kuchyň a dáti děti na půdu, kdyby chtěl otevříti své salóny, „ano nelze zapříti, že —“, kde by nezůstalo ze sedmi zvaných pět doma pro nedostatek společenského úboru a nedostatek času, „ano není jinak: Saisona u nás posud nepočala. V prvních dnech října nebývají naši rytíři ducha a jejich přátelé ještě v městě, tráví krásnější polovici podzimku venku —“

„Hm, jest vinobraní, počínají hony —“

„Uhodl jste! Jsou na villegiatuře, na vinicích, na honech! Já jsem tu sám a sám, živou duši kolem sebe neznám, chodím jako bludná duše. Toť mrzuté, velmi mrzuté. Což o mne není, ale o vás —“

„Já posečkám.“

Aby tě — — —!

Mínil, abychom u večer jako dva osamělí, těkaví garçoni zašli do některého českého café chantant. Pozná prý se tam lid, bonvivanti, ostří hoši a pod.

Poručiv se přízni všech patronů české země zavedl jsem ho na nejlepší místo.

„Vysvětlete mi něco,“ řekl mi pan Duzot, porozhlížev se do syta. „Rozumí si ti lidé, kteří poslouchají a kteří zpívají? Kolem mne se mluví jinak a na jevišti také jinak, a přece vyhlížejí všichni jako by byli spokojeni.“

Veliký šramot v auditoriu, smích, potlesk, zuřivé volání „bravo, da capo!“ umlčely mou odpověď, ne právě kvapnou.

„Co to bylo?“ hořel pan Duzot zvědavostí. Zpěvák opakoval v kupletu, jak rozliční lidé přišli do nebe a ptali se po tom i onom, až poslední, chudý, ostýchavý človíček tázal se, kde berní úřad jest; byl to „der Böhm aus Werschowitz!“

Nevím dobře, co jsem panu Duzotovi pověděl, poněvadž počala mnou mocně hýbati tužba, aby pan Duzot honem odjel do Paříže a poznal tam z mých dopisů naši uvědomělost, naši — naši — nevzpomenu si honem, co vše v novinách čítám.

„Ale jsme skutečně v Čechách?“ pozastavil se zpáteční cestou pan Duzot a prohlížel si mne opět nedůvěřivě.

„Vždyť vám to dokazuji už půl dne!“

„Eh bien! Promiňte upřímnému slovu: Ze všeho seznávám, že sami se poddáváte nepříteli a strkáte hlavu do chomoutu —“

Jak to bylo? Do chomoutu? Ne, pan Duzot řekl „collier“ a to značí také řádový řetěz — aha! Ale což, jestliže pan Duzot přece mínil chomout? Fuj, — tak ne, nemožno! Abych se pozeptal? Raději přec ne — —

„Prosím vás, kdy se chcete vrátiti do Paříže?“ vyhrklo ze mne.

„Já se zdržím.“

Hrůza!

Ráno byl již z hostince, když jsem se pro něj dostavil.

Obešel mne mráz. Čím bude mne častovati, až se opět sejdeme, když včera po šesti hodinách pod mým dozorem strávených už viděl na nás chomouty? Ne, ne — colliery, řádové řetězy —

Jal jsem se stíhati jej.

Dopadl jsem ho na Hradčanech,

„Podivno,“ vzdechl si, „každý, s nímž se chci smluviti, poleje mne tou hatmatilkou, kterou my v Lotrynsku všude vyhazujeme. Vlastně nevyhazujeme, poněvadž jí nikde neotvíráme. Jsem rodák z Met, pane, a když překročí cizák hranici naší otčiny, odpovídá mu všechno, pasák, měšťan, panstvo, bůh i ďábel: Nerozumím. Klidně a přirozeně. A on musí skromně rozuměti nám, sic jest prostě hotov. Samodílné pak zaprodávání se a ochotné podrobování se cizím nezřízeným choutkám považovali bychom za prostituci —“

„Ale, ale, pane!“ kasal jsem se. „My si počínáme tak z rozumu a po zralém uvážení. My si osvojujeme zbraň svých nepřátel, abychom jim odolali, vládli —“

„Aha! Strhujete k sobě moc, vytlačujete je —“

„— z jejich posic a mluvíme na nich německy lépe než oni! Píšeme, čteme více a horlivěji německy než oni!“

„Zaplavíte zem hodnostáři, ministry, prefekty, kteří své moci užívají pro vás?“

„Tak — tak!“ ulekl jsem se. Pan Duzot byl usmířen. Nalezali jsme se právě v dómu. Byla tu slavnost, plno vybraných lidí.

Před námi stál hlouček znamenitých mužů, zabraných v nárůživý hovor.

„Oč jim běží?“ ptal se pan Duzot.

„O řetěz rektora české university.“

„Jděte ž!“ smál se. „A o nic většího?

„Prosím!“ utrhl jsem se. „O nic více. Nyní, kdy konečně se nám děje po právu, není naprosto lhostejno, máme-li vysoké školy s talmovým řetízkem neb se zlatým!“

Jak se to usmál pan Duzot? Jak?

„Kterou železnicí jede se odtud nejlépe do Paříže?“ chtěl věděti.

Díky vám bohové! A přece mi bylo tak teskno — tak —

Vrať se, milý zlatý příteli, jenž domníváš se, že v síle jest život a na vyšším stanovisku bezpečněji před zátopou. Vrať se!

Budu ti psáti, mnoho, krásně —

Jen jdi už a vezmi s sebou talmový řetěz našich zvláštností a považuj jej za zlatý. Nechtěj nic více — — —

Difficile est satyram non scribere — — — *J. L.*

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek**. — **Knihtiskárna: J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. října 1882. ČÍSLO 30.

Z básní Emanuela Miřiovského.

Na moři.

I.

Bouře táhne nad vodama,
do přístavu táhnou lodi,
a jen má loď bludně sama
po té slané vodě chodí.

Nejchudší dnes rybák doma
stiskne ženu do objetí,
poceluje děti rtoma —
a má loď, ta bouří letí.

A má loď jde od svítání
do červánků vodou slanou —
dnem i noci bez ustání,
a vlast hledá milovanou.

Kde jste, břehy, po nichž prahne
srdce mé tou žízní boží?
Zdaž vás moje loď zasáhne,
než ji bouře na dno složí?

II.

Loď šplíchá mořem vesele,
se stěžně zvučí píseň plavce —
dnes umřel jeden v zoufání
a kvas vystrojen pro krkavce.

S výšin se snesli havrani
a klovou chutě do mrtvoly;
vesele letí loď zas dál —
a plavec v písni nepovolí!

III.

Po severu nahých skalách
toulala se píseň sirá,
poslal ji tam vzdech můj těžký,
těžší než meč Angantyra.

Zabloudila v pustých horách,
mezi divou zvěří zněla,
od skaliny ku skalině,
roztoužená, rozsmutnělá.

Unašel mne koráb k vlasti
po větru a po kompase,
jasot zachvěl ňadry mými —
sirá píseň vrátila se.

Vrátila se plna něhy,
vroucí, něžná, mocná, sladká;
líbal jsem ji jak v den první
nevinně své líbá matka!

Z kraje.

I.

Naše víska v chudobné své skrejši
sotva asi z daleka je známa,
přece je mi ze všech nejmilejší,
co jich vůkol rozkládá se pod horama.
Vždyť je moje! Ač i v jejím lůně
nevyprysk můj první dětský smích,
přece po ní srdce moje stůně,
po těch nahých skalách, po lesích,
jejichž ticho často kolébalo
snů mých touhy, nadějí mých stopy;
na sto písní v ňadru tehdy spalo,
a jen zbytkem v některé se topí
bludná paměť — jak jsou v srdci mojím,
tak je do českého verše strojím.

II.

Na řece louč vesele na vorech hoří
a dvé duší nad vodami v hoři, hoří.

Nad mrtvolou chladnou mladé ženy svojí
pramař mladý se slzami v oku stojí:

„Hučí voda nízkým pod jezem,
na vorech je mrtva moje žena;
zejtra tebe dále povezem
do vesnice, duše zbědovaná.

„Dřevo praští, pláče šumný les,
za mraky se choulí měsíc zrádný;
kdo by byl to z rána řekl dnes,
do noci že budeš mrtvol chladný?

„Ráno stálo slunce nad náma,
v jejím oku slunce štěstí plálo;
studená je mladá žena má,
a slunce jí k smrti zapadalo.

„Zapadlo jí, noc se sklenula
plna smutku na ty vody známé;
vichřice sem divá zadula:
kdy se zase, kdy se ushledáme?!

Vstává slunce v šatech krásných, pozlacených
a vor plyne přes jez do vln rozpěněných;

Pěna padá v plamen, plamen udusil se,
krajem život výská muži nevrátil se.

Allegorie.

Umřela žena, žena královná,
bohatá leskem, smutkem, radostí,
bohatá chudobou — kdo jí se vyrovná?
Za rakví duše lidské plačící
s lhostejnou maskou živé na líci;
a hrobař rozum vzácné pro hosti
otvírá černé brány hřbitova,
v jehož zem rakev chladně pochová.
To divný pohřeb: není slzy zřít
a vzdech se z ňader sotva vydere;
jen v zákoutí tam duše některé
tajený pláč by uslyšel jsi znít.

Některé duše! Kdož ty duše jsou?
Povězte jména jich, než časové
je v zapomnění kraje zanesou,
kde černý pták je zášti rozklove.
To skromné duše i celý jejich svět
jediný ideál, od lůzy šlehaný
úsměšku prutem, takže bez rány
ni jedno místo nelze uvidět.

A každá duše blaha prorokem:
šlechetná hrdost trůní nad okem,
v srdci to vře Vesuvu rachotem
a každá žíla bouří životem.

Šílenců přezdívá jim lůza ta,
jež bez slzy v zem pouštíc mrtvolu,
teď jásá bez bolesti, bez bolu:
hle, fantasie na kříž upjatá!

Šílen i pláči; tragické to lkání
znít bude do skonání . . .

Oxymoron.

Zda miluji? Ó neptej na to mne se,
vždyť nevíš, jak ta otázka mne dusí,
odpověď na rtech jako list se třese
a ven to přece jíti musí, musí.

Lži nenávidím — a přec chtěl bych lháti
to sobě v den i noc, že lásky není;
aj, lesklý její ráj se v dálce pro mne tratí
a místo žehnání znám pro ni klení.

Jak netonout v tom pochybnosti moři,
když dnes hladina jeho klidná, tichá,
a zejtra loď mou v propast bezdnou koří
a smutku orkán k truchlé hraně vzdychá?

Zda miluji? A přec to pocit jeden,
jenž na životě zachoval mou duši,
krvavý květ, jejž pěstil kdysi eden
a jejž ni mráz ni oheň neudusí.

A čím víc květů z jeho větví lámu,
tím bujněj' míza ke slunci se dere —
obraz to přírody, pln lsti a klamu,
v lásce i zlobě stvořen tisíceré.

Zda miluji? Zdaž nechci živu býti?
A nejsem z těch, jimž samovražda ctností.
Zda miluji? — Mně světlo svétel svítí
v komnatu mrtvých po mém srdci hostí . . .

Problémy.

Nezvyklá novella. Napsal *Pavel Albieri.*

1.

Na počátku května roku 1858 vybral se mladý baron Křížovský z Drahova na další výlet do severovýchodních Čech.

Měl zapotřebí zábavy a zdravého vzduchu. Dlouhá zima byla pro něho jediným utrpením. Ztrávil ji téměř celou na lůžku, z něhož povstal teprve s probouzejícím se jarem. Nemoc byla těžká a také prý bolestná nervosa.

Jaký byl však její základ, věděli snad mimo barona jen dva lidé. Jedním z těch byl lékař, jenž léčíval již starého barona a stal se mu takřka domácím přítelem, po smrti pak otce i věrným rádcem synovi. Druhý byl starý sluha Josef, který sešedivěl v domě baronů z Drahova a mladého pána Karla někdy i na rukou nosil. Od těchto lidí se však nedověděl nikdo ničeho a nemoc pana barona Křížovského zůstávala tajemstvím i jeho bývalým nejdůvěrnějším soudruhům.

Pravím „bývalým“, neboť zdálo se jakoby mladý baron se byl úmyslně z kruhů jejich vytrhl. Nepřipustil k sobě nikoho, neodpovídal na rozličné listy a choval se ve svém domě na hořením Novém městě pražském tak, jako by se chtěl státi úplným poustevníkem. Líbilo se mu asi tajemné pološero, v něž se byl svou nemocí zahalil, a netoužil po tom, aby se opět dostal na výsluní šlechtické společnosti.

Čím více budila se příroda, čím tepleji hřálo slunce a stromy šatily se listím, tím více přibývalo i mladému šlechtici zdraví. Brzo mohl choditi již po pokojích, pak odvážil se i do zahrady u svého domu a za týden po tomto pokusu vyjel i za bránu. V polovici dubna vyjíždíval pak a často chodil i pěšky za pražské hradby, vyhýbaje se však při tom bedlivě Stromovce a jiným místům, kdež se schází šlechta. Posavad nebyl potkal nikoho ze svých známých a celá věc ho těšila, že si může hráti v Praze na schovávanou.

Jednoho dne však ubíraje se rychle Spálenou ulicí, spatřil proti sobě jíti hraběte S., známého to v letech oněch mluvku. Na místě se obrátil, ale nadarmo, hrabě ho byl již spatřil a spěchal za ním. Ve veliké své úzkosti spatřil tu jeti prázdný fiakr. Rychle vskočil do něho a ujel plným tryskem, nedbaje hraběcího kývání a volání.

Událost ta měla pro barona Křížovského své následky. Bylo mu hůře a nemohl po dva dny z domu. Za tu dobu měl dosti času, aby přemýšlel, kterak by se pro budoucnost takových výstupů uvaroval.

„Musím odjet!“ pravil sám k sobě rozhodně. „Ale kam?“

Na jediný jeho statek v jihozápadních Čechách se mu nechtělo. Jeť tam plno malých statečků, jichž páni jsou tak zvanými „kobylkáři“ a celé léto věží tam s četnou rodinou. Nevyhnul by se jich návštěvám a společnost jich byla mu protivnou. Jsouť to obyčejně „parvenuové“, beze vzdělání, mluví stále o výdělcích a nosí vysoké jízdecké boty. Baron se jich děsil. Ale kam?

Doktor radil mu pohyb a Křížovský rozhodl se tedy pro cestování. Ale opět kam?

Do ciziny nechtěl na žádný způsob. Zanášelť se svého času studiemi národního hospodářství a osvojil si při tom zásadu, že se nemají peníze vynášeti za hranice. K jeho chvále budiž řečeno, že hranicemi byly pro něho jen hranice Čech a že považoval již i Vídeň za cizinu. Kam tedy v Čechách? Šumava byla v tomto čase pro člověka, který povstal teprve nedávno z dlouhé těžké nemoci, příliš vlhkou, studenou a také tam byl velmi znám. Rudohoří jest německým, t. j. protivně německým. Tenkráte to neuměli pojmenovati pravým jménem. Dnes bychom řekli, že v Rudohoří bují prušáctví, což asi také myslil baron. „České“ lázně jsou plny židů a těm nebyl baron přítelem. Jeho předkové pomáhali židy utloukati fysicky, on jen morálně. Jest zřejmo, že snášelivost stoupá.

Krkonoše! Jméno to dotklo se baronova sluchu dosti příjemně. Byloť mu nyní dvacet osm let a on posud neviděl, neznal Krkonoše. Pamatoval se, že má ve své knihovně obrazy z nich, které se mu jednou, před několika lety, líbily. Pak si připomněl těch pěkných pohádek, které ve svém mládí četl. Krakonoš, jeho zahrada, kde rostou zlaté stromy, labská louka, vonný fialový kámen! Vše to najednou v mysli baronově ožívlo. Div že nezvolal: „Ať žijou Krkonoše!“ Po celý den byl vesel a počal ihned chystati se na cestu. Večer pak, když ulehl a nemohl hned usnouti, rozpřádal svůj plán. Vzpomněl si při tom na něco důležitého.

Po celou tu dlouhou nemoc v zimě baron studoval. Nejednalo se mu o to, aby něco věděl, ale aby se bavil v těch nekonečných dnech a ještě delších nocích. Vrhl se na studium archeologie, k čemuž měl ve své knihovně množství dobrých pojednání. Když probral německé, měl takovou odvahu, že se pustil i do českých Musejníků a zápase s řečí, prohlédl je přece se vší možnou důkladností. Nebál se ani hledání významů ve slovníku. Pak nahlédl i do jiných českých knih a okolnost ta měla za následek, že se seznámil s českou archeologií.

Nyní mu napadlo, že krajina pod Krkonoši jest jediným velikým nalezištěm. Byl by zajásal při tom. Pomalu vzpomněl si i na Kralodvorský rukopis, jehož si ovšem vážil jen jako starožitnosti, nemaje o významu jeho ani tušení, ba nezapomněl ani na Trutovu litou saň, o níž četl jednou v „Bohemii“ nějakou lokálku. Nemohl se už ani dočkati rána a několikráte za noc se probudil.

Jakmile pak se svitalo, vzbudil starého Josefa, dal rychle vše do pořádku a ještě předpolednem odjeli.

Kočí a starý sluha, jenž byl jediným baronovým společníkem na cestě, musili svléci livrej a jeti jen v obyčejném šatě. Baronská korunka na voze seškrabána. Baron chtěl cestovati inkognito, jako chudý učenec, archeolog.

Dříve neměli oddechu, až se dostali pod Krkonoše. Zde teprve byly kratší routy a delší zastávky. Baron koupil starého „Průvodce po Krkonoších“ a sbíraje zároveň dohromady svou paměť, jezdil všude, kde doufal nalézti něco znamenitějšího.

Tak prohlédl jednoho dne v Králové Dvoře místo ve věži, kde byl nalezen památný rukopis, podíval se na ubohé „Žižkovy šípy“, obdivoval se všemu, litoval, že se nenalezlo více, a nyní, k večeru, jel se svým kočárem pomalu k Žirci a odtud ke Kuksu, jejž mu odporučovali v Králové Dvoře jako pozoruhodný.

V téže chvíli, kdy jsem ho poprvé viděl, uhýbal se kočár jeho od štanovické hospody se silnice na levo k mostu, aby se pak pustil podél lomů ke Kuksu, kde měl již objednaný nocleh.

Bylo kolem sedmé hodiny a večer byl nepřívětivý. Od hor fučel vichr, před nímž byl i baronův plaid téměř bez moci. Nohy měl zabaleny v přikrývce, ale proto přece byla mu zima. Vzduch byl nějak vlhký, přesycený parami. Po nebi přeháněly se šedivé mraky, hrozíce na noc jistým deštěm. Když přijeli na most, viděli pod sebou špinavý labský proud, hlučně šumící o dřevěné sloupy mostní. Zamazané pruty vrb smutně se zvedaly chvílemi nad povrch vody, neboť hladiny zde nebylo. Dolejší měly na sobě celé vrstvy červeného bahna.

Most přejeli a byli nyní u lomů. Jest to rozsáhlá, rozrytá skála, kde bral stavitel Kuksu, hrabě Špork, kámen na své budovy, a císař Josef II. kvádry na josefské hradby, hodinu odtud vzdálené. Nyní jsou opuštěny a jen množství rozbitého kamene připomíná na bývalý čilý život zde. Cesta vede zrovna pod skalou, na levém břehu Labe. Na pravém, příkře se zvedajícím, roste vysoký les až tam nahoru na vrchol stráně. Jedle se klátily větrem a větve jejich nepříjemně vrzaly o sebe. Všecky tyto zvuky, šum Labe, fičení větru, vrzání větví pojily se v jedinou smutnou, mrazivou melodii. K tomu zazněl z kláštera, jenž se halil na pravo na kopci již v poloviční šero, zvonek na klekání. Cinkot ten, jenž jindy, v teplém letním večeru tak příjemně nás dojme, vzbuzoval nyní podivné, nepřívětivé city.

Mladý baron rozhlížel se líným zrakem kolem. V bledém svém obličeji nyní téměř zmodral zimou. Široký klobouk měl vražený do čela, dlouhý, divoký plnovous, jak mu vyrostl za dobu nemoci, unášen byl větrem. Starý Josef seděl naproti němu, ohlížeje se stále, jak mají daleko ještě do Kuksu. Kočí švihal koně, kteří však unaveni nemohli rychleji.

Starý sluha byl právě se vztyčil, aby se podíval na dráhu, kterou mají ještě uraziti, když v tom okamžení trhl sebou kočár zpět a pod koly něco zachrastilo. Josef spadl celým tělem náhle zpět na sedadlo.

„Proklatý kámen!“ zaklel kočí na kozlíku a švihl prudce koně.

Tito poskočili, trhli znovu kočárem, v tu chvíli slyšeti bylo praskot a kočár se silně naklonil. Baron, jenž seděl pohodlně v zadním sedadle, vylétl a starý Josef za ním. Kočí, jenž se držel, zůstal sice na nahnutém kozlíku, ale seskočil také ihned, drže koně.

„Kolo pryč!“ zvolal malomyslně.

Baron se vzchopil, vyprostil nohy z přikrývky a pomohl i sluhovi.

*

„Vypřáhněte koně!“ pravil jen, nevyčítaje kočímu ani pohledem. „Jak daleko máme ještě do Kuksu?“

„Pět minut!“ ozval se za ním cizí hlas, provázený křečovitým smíchem, jako by se radoval nad nehodou, která kočár stihla.

Baron se obrátil a spatřil podivného člověka.

Byl to muž asi stejného stáří s ním a byl právě tak zarostlý jako baron. Kolem sebe měl široký karbonářský plášť s červenou podšívkou, světlé kalhoty a na rukou rozbité rukavice. Dříve si ho byl nikdo nepovšiml.

Člověk ten podával nedbale baronovi ruku. Baron ji ze zdvořilosti přijal, aniž by ji stiskl. Nikdo nemluvil. Kočí i lokaj pohlíželi na podivného, smělého muže, který jako by s nebe spadl, plni udivení.

„Nu, tak pojďte přece, ať zde nezmrznete!“ usmál se znovu muž a chopil po kamarádsku barona za rámě, táhna ho za sebou.

„Počkejte,“ odporoval šlechtic, „musím se postarati o svůj kočár!“

„O to ať se postarají tito lidé, vaši lidé, jak myslím, není-li pravda? Vidím, že jste studovaný člověk, jako já! Těší mne, že jsme se poznali! O mně uslyšíte v Kuksu, zná mne tam každé malé dítě. Pak se vás také zeptám na jméno, ale nyní pojďte, pojďte!“

A s novým úsilím táhl ho dále. Baron se mu příliš nebránil, a také nemohl. Již byli přes dvacet kroků od kočáru.

„Urozený pane!“ křičel v tom kočí, zapomenuv na inkognito: „Co si máme počíti s kočárem? Kolo je celé pryč, nemohu tak jeti!“

Neznámý muž se s baronem zastavil.

„Urozený pán!“ prohodil nedbale a s drzým úsměškem. „Jaký urozený pán?! Jste šlechtic? Všichni jsme urozeni, jeden jako druhý! Neznám takových předsudků, jako je šlechta. A kočár? Ve vesnici máte kováře a ten to přivede brzo do pořádku.“

„Pojďte!“ pravil baron Josefovi. „Některý sedlák nám pomůže! Mně je zima, pojďme!“

„Moudrá řeč,“ usmál se opět muž. „Tak jsem slyšel málo šlechticů mluvit! Ano, kolikráte musí pomoci sedlák vysoce urozené Osvícenosti! Každý šlechtic vůbec tyje ze selské hlouposti, a kdo pány prohlédl, býval věšen. Však to známe! Nechci vás urážet, myslím všeobecně. Snad vás samotného napadnou někdy podobné myšlénky, ne? Opravdu, nemohu si ani pomyslit, aby vzdělaný člověk nebyl demokratem!“

Zatím táhl barona stále dál po lukách ke Kuksu. Minuli již lomy. Josef šel asi pět kroků za nimi, vrtě nad těmi bohaprázdnými řečmi, které jeho pán poslouchal, v němém udivení hlavou.

„Panstvo je instituce boží,“ pravil tiše sám k sobě, jako by se posiloval, aby neupadl v pokušení a neuvěřil snad něčemu, co povídal podivný onen cizinec.

Baron nechal se bez odporu vésti a k slovům těm se jen usmíval.

„Odpusťte,“ mluvil rychle neznámý, „že nemohu vás dovésti do svého příbytku a pohostiti vás. Jsem zařízen jen úplně po mládenecku. Také posud svoboden, není-li pravda?“

Baron se nějak podivně podíval a pak smutně se usmál.

„Také!“ odpověděl.

„Vidíte,“ pokračoval muž, „já jsem veliký nepřítel ženského pohlaví. Já nemohu říci, že bych se byl za celého svého živobytí jen poněkud byl zadíval do dívčích očí. Srdce mé se nikdy pro ženskou nepohnulo, a tím také nepřipravil jsem se nikdy o svou mládeneckou spokojenost. Když jsem studoval, každý se mi divil, jak jsem zůstal vždy chladným. Tak mne aspoň nazývali, ovšem že neprávem. Mé srdce se také rozehřeje, ale jen pro věc, jakou je věda. Tam je zápal na pravém místě, tam se můžeme stát užitečnými světu, lidstvu, a ne hříčkami se ženskými!“

„Jakou vědou se zabýváte?“ tázal se baron mimovolně.

„Jakou? Každou! Já zabývám se matematikou, filosofií, historií, nejraději ale vědami přírodními!“

„Archeologii se nezanášíte?“

„Ano, poněkud, se zálibou!“

V tom okamžiku stáli již před největším kukským hostincem, zrovna u mostu přes Labe.

„Zde je hostinec!“ vzpomněl si podivín. „Odporoučím vám jej a zítra dovolím si vás navštíviti, není-li pravda? Mám něco za lubem, co mi právě napadá! Jste archeologem?“

„Jsem!“

„Pak je dobře, výborně! Budete se bavit, budete hořet zvědavostí! Pro dnes ‚s bohem‘!“

A podivín zmizel za rohem, až se plášť jeho za ním vznášel jako dlouhá křídla.

„Nějaký blázen!“ osmělil se poznamenati Josef.

„Často máme raději blázna než tak zvaného moudrého člověka. Bývají dobrého srdce!“ prohodil baron podivným přízvukem, načež vkročili do domu, na jehož prahu vítal již hostinský vzácné hosty.

Hostinec v Kuksu je slušný ba pěkný. Letního času navštěvují jej v neděli odpoledne celé zástupy důstojníků z blízkého Josefova a mnohé rodiny z Jaroměře a Králové Dvora. Kuks jest výletním místem těchto měst. Vábí sem krásná krajinka a pak ty pomalu se rozpadající památky Šporkova stavitelského ducha. Cesta sem vede pěkným labským údolím a v tu dobu stavěla se nahoře za klášterem již i železná dráha.

Baron vstoupil do menšího pokojíku vedle hostinské síně, do pokojíku „pro honoraci“, jak to nalézáme na našem venkově. Hodiny ukazovaly skoro již půl osmé. Mladý šlechtic shodil ze sebe plaid, sedl ke stolu a položil hlavu na ruce. Josef zůstal státi u dveří, čekaje rozkazů.

„Dejte vše do pořádku,“ poroučel konečně baron. „Pošlete pro kočár a pak přijďte ke mně. Dříve mi ale pošlete sem hostinského!“

Josef zmizel a přišel hostinský s mnohými poklonami.

„Nocleh obstarán?“ tázal se baron.

„Krásný pokoj, nejkrásnější v celém Kuksu! Dal jsem nové povlaky na postel a také zatopiti v dnešní zimě.“

„Viděl jste nás přicházeti?“

„Až teprve u samého domu!“

„Viděl jste člověka, který mne doprovázel?“

„Neviděl, vážený pane, neviděl!“

Baron mu svého průvodce popsal.

„Ah!“ zvolal konečně hostinský. „Už vím, koho asi ráčíte myslit! To je ten zkažený student, ten nedodělaný páter!“

„Kdo je to?“

„Není ničím. Má zde po rodičích malou chalupu a v té bydlí jako jezevec. Někdy nevychází celé týdny ve dne z domu. Chodívá jen v noci a to pak hlavně do kamenných lomů u Stanovic, kde to Labe tak teskně hučí. Má několik korečkův pole, které pronajal za trochu bramborů a chleba, a tím se živí. Sám sebe jmenuje filosofem, my ale myslíme, že má, jak se říká, o kolečko více nebo méně. Píše také někdy do velikých knih, které nechce žádnému ukázati. Mluví málokdy a to jen se studovanými a nejraději s cizinci.“

„Jak se jmenuje?“

„Novák, Vavřinec Novák!“

„Je tedy rodem Čech?“

„Podle jména jenom. Otec jeho neznal česky, ale syn byl poslán na školy do Králové Hradce, kde to přijde nejlaciněji. Tak se stanou u nás z nejněmečtějších rodičů české děti!“ odpovídal hostinský rozhořčeně.

Baron se jen usmíval. Jím to nepohnulo, je-li člověk Čechem nebo Němcem. Sám, pocházeje ze staré české rodiny, byl německy vychován, a nyní nalézal se na rozhraní obou národností, jsa příliš flegmatickým, než aby se přihlásil k jedné z nich.

„Máte-li času, pane hostinský, vypravujte mi, co víte tak o tom podivínu, neboť bláznem přece není!“

„S radostí, s největší radostí!“ klonil se hostinský, usedaje na židli. „Chodíval jsem s ním do školy, jsme v stejných letech, tak ho znám spíše než kdo jiný. Býval dobrým školákem a celé noci četl. Starý náš učitel Schmidt říkával, že nezblázní-li se, může býti z něho velký pán. Ale stalo se to první, jak jste sám ráčil jistě zpozorovat. Otec jeho dal na něho poslední groš, aby se dostal na studie, jak mu každý radil. Matka chtěla míti z něho pátera. Syn nechtěl, ale přece konečně svolil. Byl prý však hrozný buřič, nemohli ho tam potřebovati, až konečně sám utekl. Otec byl zatím zemřel a matka šla brzy za ním, vidouc jediné své přání zmařeno. Novák osaměl a od té doby žije tak, jak jsem vám povídal. Je k nám všem plný urážek a pýchy. Tolik píše, ale psaní nebo nějakou žádost k úřadu by člověku nenapsal, kdyby mu zlato podával. Mívá také podivné nápady, kolikráte takové, že již měl oplétání s úřady pro velezrádu. Není spokojen s pořádkem všech věcí na světě a vymýšlí nové . . .“

„Děkuji, děkuji vám,“ bránil se nyní baron proti proudu výmluvnosti hostinského, když byl zvěděl, co chtěl. Znal ty stesky na podobné podivíny již ode dávna.

Hostinský vida, že už to hosta nebaví, brzo se poroučel. Baron opět složil hlavu na ruce a pravil sám k sobě zasmušile:

„Ten blázen se mi líbí! Děti a blázni mluvívají pravdu a pravdu já miluji! Rozumní lidé s ledem místo srdce, s úšklebkem na rtech a s falší v ústech, jichž celé tělo proniká jed, ti rozumní lidé pro mne přestali žíti. Zklamali mne, přivedli mne do zoufalství, připravili mne na pokraj hrobu. Dětí nemiluji, přichytím se tedy bláznů. Mně samotnému se časem zdá, jako by se o mne pokoušela šílenost, a jen studium mne posud snad zachránilo. Uvidíme!“

Na to umlkl, upřel zrak svůj nehybně na neurčitý bod na podlaze a přemýšlel.

„Ten blázen se mi líbí!“ usmál se za chvilku trpce. „Posavad jsem slyšel jen do očí lichocení, vynášení, tento mne však i mé soudruhy proklíná. Upřímnost, bezohlednou pravdu hledám. Těším se opravdu zítra na něho.“

V tom vstoupil Josef, oznamuje, že kočár jest již šťastně u kováře.

„Jak dlouho bude trvati správka?“

„Dva dny!“

„Dobře. Zatím si zde odpočineme. Jak je venku?“

„Prší už a přijde ještě větší lijavec. Avšak skorem bych byl zapomněl něco důležitého! Onen podivný člověk . . .“

„Novák!“

„Novák tedy, jak ráčíte, urozený pane, sedí prý, povídal Ondřej, nahoře na skále v lomech s odkrytou hlavou a proklíná tam, až jedna hrůza.“

Baron se usmál.

„To je jeho věci!“ odpověděl jen.

Povečeřev ve svém podkrovním pokojíku nahoře, odebral se na odpočinek, zatím co bil hrom a křižovaly se blesky v první jarní bouři. Vítr skučel v komíně, stromy na zahradě shýbaly se vichřicí až k zemi, a prudký liják bil svými těžkými kapkami na okna, tak že stále řinčela jako bubny na poplach.

Baron navzdor tomu všemu spal snem spravedlivých, unaven byv celodenním namáháním.

(Pokračování.)

Na podzim.

V lesích listí barvu mění,
hnědne mech.
Mou ni tvou to vinou není,
že se dobou všecko mění.
Pláče nech!

Noci dlouhé, jasné, chladné
zase jdou.
Nepočítám, hvězd co spadne,
jen ať krb mi nevychladne,
kde jsi mou!

Vše, co mine, vše, co hyne
bere bůh.
Či se soužíš, kam to plyne?
Prsť je z kvítí, které zhyne,
z krásy — duch.

Pavla Škamporá.

Persekuce v Čechách po bitvě Bělohorské.

Píše *Jos. J. Kořán.*

II.

K jakému účelu směřovaly snahy vítězů.

Nežli postoupíme k dalšímu vypisování všech těch běd, jaké bylo zemím českým po bitvě Bělohorské snášeti, podáme povšechný toho přehled, z jakých důvodů vítězové ta a ona opatření konali, ty a ony kroky před se brali, jakých ohledů šetřili a co vůbec měli na zřeteli a jaký účel sledovali. Neboť jen tímto způsobem dají se vysvětliti neslýchané ony převraty, jaké se staly v zemích českých po bitvě Bělohorské.

V Čechách, jak známo, během XV. a v první čtvrti XVI. století víra pod obojí a vzniklá z ní víra Bratrská vzaly vrch a tou měrou se rozšířily a ujaly, že lidem střízlivým vidělo se býti hotovou pošetilostí, byli-li nekatolíci a zejména Bratří čeští všelikými patenty stíháni a trestáni. Sami rozvážní katolíci počali se již spřátelovati s myšlénkou, že se budou musit tomuto skutečnému stavu věcí podrobiti a sil svých stíháním nekatolíků nemařiti a nedrobiti, nýbrž vším úsilím pouze církve katolické brániti, aby se utrakvismus a víra Bratrská na újmu její nerozšiřovaly. Vítězství nekatolíků nad tradicemi o panství církve katolické v celé západní Evropě zdálo se býti v zemích českých vybojováno a rozhodnuto.

Vedle toho moc stavovská jmenovitě za rozháraných poměrů pod králi Vladislavem a Ludvíkem, z rodu Jagajlovského, dospěla svého vrcholu. Stavové jednak dovedli během času uvaliti na lid nevídaná potud břemena poddanská, jednak uchvátili na újmu moci královské tolik práv a tolik všemocného vlivu ve státě českém, že králové nahoře jmenovaní vypadali jako loutky v rukou přemocných stavů.

Tak stály věci, když r. 1526 na trůn český dosedl Ferdinand I. z rodu Habsburského. Na jedné straně panovník tento přinesl s sebou touhu a snahu rod panovnický obklopiti nejen oslňující slávou a leskem, ale i všeobecně uznávanou a neobmezenou mocí, k čemuž ovšem bylo potřebí moci ve státě stavům ubrati. Na všech stranách rod panovnický vítězné vedl zápasy se stavy vůli a moci své je podrobuje, a král Ferdinand hned také chutě do boje toho i v Čechách a na Moravě se pustil.

Stavové však nemínili se vzdáti dobrovolně sladké vlády a moci, z kteréž měli též nesmírné výhody hmotné. A dodáme-li k tomu, že v zemích českých čím dále více se ujímala víra protestantská, která ve stavech odpor a vytrvalost rozněcovala a tužila mnohem lépe nežli ostýchavý utrakvismus a pasivní a snášenlivá víra Bratrská, máme po ruce okolnosti, které zostřovaly poměr a protivy mezi novými panovníky a mezi stavy tehdáž jménem země mluvícími a jednajícími.

Nastal tedy zápas mezi stavy posud přemocnými, kteří nejen posavadní svá práva a moc podrželi, nýbrž ještě práv svých přimnožiti usilovali, a mezi panovníky z nové dynastie habsburské, kteří se snažili práva a moc stavovskou obmeziti a místo ní učiniti v zemi rozhodující absolutní jedinovládu panovnickou. A zápas stával se čím dále tužší a urputnější hlavně tím, že stavové velmi obratně se svými choutkami a snahami panovačnými dovedli spojiti též stránku náboženskou. Pro pouhá práva a privileje stavovské národ a lid český nemohl se roznítiti a nadchnouti, poněvadž stavové práv a moci své užívali namnoze také k ujařmování lidu a k uvalování na něj nových a nových břemen. Ale pokud stavové snahy své dovedli přioditi a zastříti pláštíkem náboženským a částečně i národním, potud mohli počítati i na podporu a pomoc lidu. Národ český, ačkoliv byl za bouří husitských všem citům v ohledu náboženském valnou uzdu pustil a v zápasu tehdejším mnoho pohrom přetrpěl, přece ostal tím českým národem, jehož lehká mysl snadno se tím rozněcovala, co byl rozumem chopil a čemu se byl oddal. I jevil se opět v národě českém ruch netušený, který velmi dobře přišel vhod vůdcům oposice stavovské a kterého velmi dobře dovedli užiti ke svým záměrům politickým; neboť odtud ozývalo se po zemích českých neustále heslo svoboda víry, kdežto oposice stavovská měla hlavně politické důvody a příčiny, a kdežto snahy stavů k tomu se nesly, aby ve státě nabyli vrchu nad králem.

Jen za panovníků slabých byli by se mohli stavové domoci toho, po čem toužili; a za Rudolfa II. a Matiáše se podobalo, že stavové dosáhnou všech svých záměrů; avšak Ferdinand II. svou vytrvalostí a pomocí chytrých státníků cizích i českých dovedl se vítězně brániti výbojným útokům stavovským, ano jal se tlačiti je zpět a ujímati jim půdu pod nohami kus za kusem. Posud boj mezi stavy a panovníky byl se kolísal brzy sem brzy tam; brzy jedna, brzy druhá strana zdála se míti vítězství pojištěné. Za Ferdinanda II. však nastal proti povolnosti předešlých panovníků takový obrat, že stavové, chtěli-li setrvati na donucovací dráze, po jaké byli za Rudolfa II. a Matiáše s tak znamenitými výsledky kráčeli, nemohli postoupiti jinak nežli branným násilím, revolucí a krvavým odporem. Stavové nastoupili dráhu revoluční krále s trůnu sesadivše a nového panovníka do země povolavše. Ale v tu chvíli vsazeno všecko na jednu kartu, hráno va banque, poněvadž tu nestálo více právo proti právu, tu stál meč proti meči, armáda proti armádě a na bedra armád, na jejich bojovnost a udatnost složeno, čeho stavové mravní silou, ústavními zápasy a svou obětavostí a duševní pokročilostí nedovedli obhájiti a vydobyti.

Jakmile stavové pustili se v zápas mocí brannou, musilo se uvažovati a počítati, na čí straně jest převaha síly hmotné, kdo uvede v boj mocnější činitele; celý svět k Čechám obracel zraků svých dychtivě očekávaje: zatřese-li Evropou opět husitský národ český?

Strana císařská chápala se všech prostředků diplomatických, finančních a vojenských, aby přede vším země

české vojensky opanovala. Jednatelé císaře Ferdinanda II. pracovali velmi usilovně slovy a penězi při dvoře španělském, francouzském a anglickém, u knížete bavorského a kurfiřta saského, u krále polského, u některých dvorů italských a zejména také u papeže. Král polský vysýlal jeden sbor pověstných kozáků za druhým do zemí českých, do Rakous a do Uher, kurfiřt saský vzal na sebe pokoření a podmanění Slezska a Lužice, kníže bavorský postavil do pole velikou armádu a ujal velení vojska, papež a Španělsko poskytovali pravidelné příspěvky. Proti tomu však mohlo býti postaveno pouze vojsko zemí českých, nestálého a kolísavého spojence Bethlena Gabora, kurfiřta falckého a potom českého krále Bedřicha, a peněžitá pomoc od Holandu poskytovaná

Již z toho viděti jest na první pohled, že tu nastával boj nerovný, nerovný tím více, že strana císařská měla zaručenou dosti značnou stálou podporu, kdežto Čechové měli vlastní obětavostí druhé straně čeliti a odporovati. V Evropě bylo posud pamatováno na války husitské a proto se očekávalo, ačkoliv znovu takřka celá Evropa na Čechy se strojila, že tito mocným odporem se budou hájiti.

Strana císařská měla pevné a určité vodítko v tom, že pracovala bez ohledu na všecky ostatní okolnosti k obmezení moci stavovské a k zavedení víry katolické. V této snaze soustřeďovala všecku svou činnost a k tomu jí svorně všickni spojenci pomáhali a bez postranních úmyslů ji podporovali. Odměna všem byla napřed určena a tak pracovali všickni jednomyslně. Vítězství katolictví za každou cenu — tou snahou vedeni byli spojenci; vítězství absolutní moci a víry katolické — touto snahou veden byl Ferdinand II.

Naproti tomu Čechové a spojenci jejich udržováni byli pohromadě jen společnou nechutí k rodu panujícímu, jen společnou myšlénkou, aby moc rodu panovnického nevzrostla. Stavové pak čeští pravíce, že bojují za svobodu víry, zápasili vlastně za svobody čili lépe řečeno za výsady stavovské. A tu nastává otázka, měli-li sami dostatek hmotné a mravní síly, aby byli mohli podstoupiti zápas s celou takřka Evropou; byli-li s to, aby do proudu oposičního strhli celý národ, jako bylo za válek husitských. Na otázku tuto však odpovídá dějepis, že stavové ani neuměli a také ani nechtěli bojovati a zápasiti za národ a v jeho prospěch.

V Čechách tehdáž nebylo muže slavného, který by si byl dovedl získati všeobecnou vážnost a poslušnost, nebylo muže panovnickým a vojenským duchem nadaného, ani vlastence obětavého a nezištného, který by byl jako Žižka a jako Jiří z Poděbrad vzornou povahu a vznešenou mysl spojoval s vynikajícími ducha dary. V Čechách naopak dostali se tehdáž do popředí lidé ziskuchtiví, prostředního nadání, z velké části cizinci, kteří ani neuměli vzbuditi v lidu smysl pro obecné dobro, pro práva. A vedle toho ani nebylo, a také nemohlo býti přáním takovýchto předáků, aby v Čechách vzplanul žár všeobecný, poněvadž by při tom nemohli svých sobeckých záměrů dojíti.

Z počátku lid chápal se zbraně a stavěl se v řady vojska stavovského; tu a tam lid šmahem povstal proti nepříteli. Ale stavové nepřejíce ruchu takovému a nemohouce ho potřebovati, dovedli věc tak nastrojiti, že toto počáteční nadšení brzo utuchlo. Odírání lidu dlouhou válkou pak lid tím více proti původcům války popudilo; v kraji táborském pozdvihl se lid sedlský, požaduje pro sebe lidská práva; stavové s ním vyjednávali, ale místo aby byli alespoň některým jeho požadavkům vyhověli, aby jej byli svobodným učinili: poslali na něj cizí žoldáctvo. V tu chvíli bylo rozhodnuto o osudu války. Lid neměl a nemohl nabyti lásky k věci, když se takto přesvědčil, že stavové jen za své výsady a za svou moc bojují. I došlo konečně tak daleko, že lid se pozdvihl proti stavům a vybíjel a olupoval zámožné šlechtice. Bylo to hnutí veskrze společenské, které v Žatecku počalo a celé Čechy zachvátiti hrozilo. Hrozné pohromy byly by na šlechtu dopadly. Bitva bělohorská všemu tomu konec učinila.

Stavové čeští tedy nemajíce za hranicemi zemí českých dosti mocných a vydatných spojenců, nejsouce ani sami dosti obětavými, musili podlehnouti, poněvadž neměli ani schopných vůdců a státníků, aniž se mohli opírati o pomoc a podporu celého národa.

Naproti tomu útok strany císařské řízen byl muži vůle pevné, muži neunavnými, odhodlanými neustáti, dokud by nedosáhli úplného vítězství. Strana císařská nyní byla pevně odhodlána domoci se vítězství a to vykořistiti až do krajností. Stavové měli býti hmotně přivedeni na mizinu a sice nejen šlechtici, ale i města, aby neměli více prostředků ku brannému nějakému odporu, ano aby vůbec přestali býti finančně samostatnými. Kterak se k tomu pracovalo po bitvě bělohorské, viděli jsme na zabavování a prodávání statků šlechtických.

Dále měli býti stavové zbaveni práv politických a stavovských, aby přestali býti nebezpečnými odpůrci neobmezené moci panovnické. Posud, jak jsme nahoře pravili, veliká moc ve státě soustřeďovala se v rukou stavovských; místo ní však strana císařská hodlala postaviti neobmezenou moc panovnickou.

Konečně uznávalo se v radách císařských, že stavů nelze naprosto pokořiti a na neobmezenou jejich poslušnost se spoléhati, přidržují-li se víry nekatolické, a tak ne pouze z důvodů náboženských, ale i politických mělo se všecko nasaditi, aby nekatolické víry z Čech byly vykořeněny.

S tím vším souvisela samostatnost zemí českých. Že království české samo se spravovalo, tomu se nemalá vina odporu stavovského přičítala. Proto moc vládní, panovnická a zákonodárná měly býti pokud možno, při osobě panovníkově za všecky jeho země soustředěny.

K takovému účelu směřovaly snahy vítězů po bitvě bělohorské.

Důvěrný přítel.

Vzpominky mladé paní. Napsal *Enrico Castelnuovo.*

Když jsme se vrátili ze svatební cesty a usadili se v novém domově svém, první osoba, kterou mi můj manžel představil, byl doktor Augusto Roberti.

„Jak se ti líbí?“ tázal se mne, když doktor odešel.

„No!“ odvětila jsem. „Je to asi dobrý lékař... Adonis však zrovna není.“

„Hleďme, hleďme,“ smál se Luciáno (totiž můj manžel). „Nemůže býti každý krásný, jak bys chtěla.“

„Léta již také má,“ dodala jsem.

„Co bys mu hádala?“

„Nevím. Snad čtyřicet čtyři, čtyřicet pět...“

„Jest pouze o deset let starší nežli já... Ani ne čtyřicet.“

„Vždyť jest již celý šedivý!“

„Co na tom. Až já budu v tom věku...“

A vjel si rukou do svých hustých, krásně hnědých vlasů.

„Prosím tě, nech toho porovnávání,“ pravila jsem, dívajíc se s jakousi hrdostí na svého krásného muže. Byl opravdu krásný.

Hladil si vousy a smál se.

„Co pak mu ještě vyčteš?“

„Zdá se mi trochu neohrabaný, trochu rozpačitý.“

„Ještě to! Ubohý Augusto! Muži si ho váží, ale u žen neměl nikdy štěstí.“

Chtěla jsem právě říci: — A protos mi ho přivedl! Ale neřekla jsem ničeho.

Zatím Luciano usadil se vedle mne a začal mi velmi vážně dokazovati, že mám býti k doktoru Robertimu co možná vlídnou.

Předně byl doktor tak trochu jeho příbuzným. Dále měl býti naším lékařem, neboť, ačkoliv již po dva roky zanechal skoro veškeré praxe své, měl k němu Luciano neobmezenou důvěru a přemluvil jej, aby nás přijal mezi své klienty. Konečně bude prý mi doktor Roberti vzácným přítelem, a můj manžel vážil si jako velikého bohatství míti důvěrnou osobu, které by mne svěřil, kdykoliv by se odebral na své krátké, ale časté cesty, jež jeho úřad mu předpisoval.

„Aha, rozumím,“ myslila jsem si. „To bude tím horší. Každou chvíli mi Luciano odjede a zanechá mne pod ochranou tohoto famosního doktora.“

Nicméně nechtěla jsem manželu svému odporovati: věděla jsem, že by ho to mrzelo, neboť, ať řekl cokoliv, vše dýchalo vřelou láskou ke mně. A tak tvářila jsem se co možná vesele a pravila jsem:

„Já jsem jenom žertovala. Máš-li rád doktora, budu ho míti ráda také já a uvítám jej v domě našem co možná srdečně.“

„To jsem rád,“ odvětil můj muž a políbil mne. Bylo mi tehdáž dvaadvacet let, a jak všichni tvrdili, i moje vlastní přítelkyně, zdála jsem se ještě mladší; doktorovi Robertimu bylo třicet devět, ale zdál se starším. V jeho očích byla jsem asi pouhým dítětem a tak trochu z té příčiny, trochu pro to příbuzenství, jaké bylo mezi námi, trochu pro to staré přátelství, jaké jej poutalo k mému manželu, choval se ke mně doktor Roberti brzy jako otec; začal mi vykati, ale konečně mi tykal. Já však, jakkoliv nalehali na mne oba, on i Luciano, nemohla jsem se přemoci a vykala jsem mu.

Ostatně souhlasila jsem brzy se svým manželem. Čím více člověk doktora znal, tím více musil si ho vážiti a jej milovati. Uměl on býti pravým přítelem. Společnosti nemiloval, obleky měl trochu staromódní, málo mluvil před lidmi, ale mezi čtyřma očima byl v hovoru zrovna nevyčerpatelný. Jeho duch bystrý a hluboký vzdělán byl nejen studiemi, nýbrž i zkušeností; za své mladosti procestoval velikou část Evropy a z toho zbyla mu vřelá touha poznati ještě jiné krajiny, podniknouti nějakou vědeckou cestu. — Musil bych však — říkával — přemoci svoji přirozenou lenost, a čím je člověk starší, tím hůře to jde.

„Nechoďte nikam,“ říkávala jsem. „Raději se ožeňte. Byl byste jistě vzorným manželem.“

On však tomu nevěřil. A také, jak říkal, se neženil, poněvadž se mu zdálo, že by nemohl ženu svoji učiniti šťastnou. Takové skrupule může míti ovšem pouze gentleman.

Luciano mi jednou vypravoval, že doktor Roberti měl před několika lety jakousi lásku, která prý mohla končiti manželstvím. Pak se celá věc jaksi rozplynula a dívka se provdala za jiného. Můj manžel byl za té doby ještě hochem; doktor Roberti hned po té katastrofě podnikl jednu ze svých dlouhých cest a když se vrátil, nechtěl nikdy o tom mluviti. Luciano, který nebyl právě zvědavým, se o tom ničeho více nedověděl a byl také spokojen; já však slušně zvědavá, pokoušela jsem se často něco na něm vytáhnouti, ale nepovedlo se mi to.

Ještě jsem neřekla, že byl můj muž sekretářem assekurační společnosti a tudíž musil časem navštěvovati různé agentury. Z té příčiny častěji odjížděl, jak mi již napřed předpověděl, a trvalo to někdy dosti dlouho, nežli se vrátil, třeba osm i deset dní. Po ten celý čas bývala jsem sama. K vůli Lucianovi, který byl trochu medvědem, neudělala jsem si raději žádných známostí; jediná naděje, kterou jsem se těšila v prvních měsících manželství, se rozplynula, takže mezi dnem i večer jediná návštěva, kterou jsem vídala, býval doktor Roberti.

Jak byl ke mně dobrý a dvorný ten doktor Roberti! On, vážný muž a slavný učenec, mařil u mne svůj drahý čas! Mezi dnem stavěl se pro mne, když šel na procházku, a večer píval u nás thé a hovořil se mnou v mém salonku.

„Hleď,“ říkával, „já neublížím tvojí pověsti; když nás někdo spolu potká, ani nemůže říci nic zlého.“

„A řeknou přec,“ odvětila jsem. „Ubohý doktor! Ten se asi nudí s tím dítětem!“

„Ó ne, víš, co řeknou? Ubohá paní! Což pak si nemohla nalézti někoho lepšího?“

Konečně dohodli jsme se tak, že by nebylo pravda ani jedno, ani druhé, jakož vůbec bývá, když lidé mluví o tom, co nevědí.

„Ovšem," dodal doktor; „kdybychom hovořili pouze o tom, co určitě víme, musili bychom pěkně mlčeti skoro celý den."

On by ovšem mlčeti nemusil. Vždyť on věděl tolik věcí! A jak dobře! nebylo otázky, kde by nebyl mohl vysloviti promyšlený úsudek. A přece nebyl ani trochu pedantem, nemluvil nikdy s kathedry, ale vše, co mluvil, bylo prosté a přirozené. Snad byl ke mně až příliš shovívavým a všímal si mne více nežli jsem zasluhovala; vím dobře, že ani nepozorujíc opakovala jsem s ním všecka svoje studia. Luciano, který byl sice duchaplný, ale neměl ani kdy, aby vědomosti svoje více rozmnožil a prohloubil, říkával vždycky:

„Podívejme se! Z tebe bude pomalu pravá archa učenosti."

„To je zásluha doktorova," odpovídala jsem.

„Jsi již přesvědčen, že Augusto je člověk neocenitelný?"

Jak bych nebyla přesvědčena! Byla by to mohla dosvědčiti moje rodina, neboť v listech k svým domácím mluvila jsem vždy s nadšením o svém novém příteli.

„Dobře, že ten tvůj nový přítel jest zároveň již také přítelem starým!" psala mi jednou moje sestra, která si libovala v slovních hříčkách.

Nesmíte si mysliti, že hovořila jsem s doktorem vždycky jenom o studiích. Jakkoliv jsem si nemohla zvyknouti, abych osobě nade mnou tak vynikající tykala, přece měla jsem k němu důvěru plnou, neobmezenou. Znenáhla zvykla jsem si pověděti mu všecko. A jestliže nějaký lehký mráček pokalil poměr mezi mnou a mým mužem, hned jsem o tom vyprávěla doktorovi. On viděl, jak mi kanuly po tvářích slzy, a těšil mne svým poctivým úsměvem a upřímnou řečí svou.

„Tys dětinská," říkával, „časem přijdou beztoho všelijaké nepříjemnosti, nač pak si je ještě vymýšleti? Ty máš muže, který tě miluje zrovna jako ty jeho; nic ti nechybí leda pár křiklounů a ti přijdou; proč se tedy soužíš?"

Uznala jsem vždy svoji chybu a myslívala jsem si: „Kdyby nebylo doktora, nevím, co bych si počala! Věřila bych každému stínu a byla bych nešťastna svou vlastní vinou!"

A tak nechala jsem starých ohledů a chtěla jsem míti svého vzácného přítele celého jen pro sebe.

„Nač pak pořád studujete, když víte již všecko?" řekla jsem mu jednoho dne, když předstíral jakousi práci, aby mohl odejíti sotva přišel.

Horší bylo, když se vymlouval, že musí navštíviti nějakou dámu. Tuším, že byly dvě nebo tři, jež navštěvoval asi dvakrát do roka. Ale já, jak ženy bývají koketní, dělala jsem žárlivou. — Hanba! Nechtěla jsem sokyně! Jaký to ošklivý nevděk! Vždyť já jsem jej celého předělala, ochočila jsem ho, k vůli mně se nyní pečlivěji obléká než jindy a teď se bude dvořiti jiným!

To vše bylo ovšem řečeno žertem; ale já také vážně si myslila, že mám nyní na doktora jakési právo a chtěla jsem je hájiti proti každé usurpaci. Čím více jsem cítila jeho duševní převahu, tím více mi to lichotilo, že jest právě on mým nezištným a docela oddaným rytířem. Chtěla jsem si jej zachovati a vzala jsem na pomoc zbraně svého pohlaví: někdy tvář zachmuřenou, někdy úsměv, někdy lichocení a někdy zase výčitky.

O kdybychom my ženy věděly, co všecko způsobiti můžeme svojí lehkomyslností!

Byli jsme sami jednou večer, on a já. Můj manžel byl zase pryč. Doktor, který několik dní zdál se mi trochu zasmušen, chystal se již několikráte k odchodu.

„Můj bože!" zvolala jsem; „vždyť jste jako na špendlíkách. Což pak jsem opravdu tak nudná!"

„Ach, Terezo," odvětil, „kterak si můžeš mysliti něco takového?"

„Ne, ne, nevěřím vám... Hněvám se na vás."

„Hněváš se? A proč?"

„Poněvadž nemáte ke mně žádnou důvěru jako já k vám... Víte všecko moje tajemství, ale sám nepovíte mi ničeho."

„Nemám žádných."

„Ba máte!" řekla jsem nerozvážně. „Ženy uhodnou všecko, co se děje v duši těch, jež milují."

On se zarděl a koktal:

„Co to pravíš? Co jsi uhodla?"

„Co? že se čas po čase otevře ve vašem srdci stará rána... Nemáte práva k vůli jediné křivdě, kterou jste utrpěl, pohrdati útěchou v pravdě přátelskou."

Byla to pouhá zvědavost, či snad upřímné přátelství, které mi vnuknulo tato slova? To ví bůh.

Nepokoj, který jsem pozorovala na něm hned při prvních slovech svých, se trochu upokojil, když jsem mu to vysvětlila.

„Ah," pravil s líčenou lhostejností, „jaké to staré historie vytahuješ? Snad ti někdo namluvil, že jsem měl ve svém životě celý román? A zatím byla to historie lásky docela obyčejná a krátká, docela prostá, která by tě nijak nebavila."

„Co se týká mého přítele, nemůže mně býti lhostejným," pravila jsem tónem laskavým.

Znova zarděly se jeho tváře, brzy však se vzpamatoval a pravil ke mně:

„Chceš opravdu, abych ti to vypravoval?"

„Ano."

Doktor měl pravdu. Byla to historie zcela krátká, všední, prostá. Dívka, kterou on miloval, a která, jak se zdálo, lásku jeho opětovala, dala přednost jinému, bohatšímu a krásnějšímu, nežli on. Není to nic nového, ani zvláště dramatického. Ale věci ve světě nabývají zvláštní povahy podle toho, komu se přiházejí. To, co jest pro někoho komedií, jest pro jiného hotovou tragedií.

Přízvuk doktora Robertiho byl tak upřímný a tak vášnivý; hlas chvěl se mu bolestí tak hlubokou, vždyť byl to hořký pláč pro zmařené illuse a ztracenou mladost; zároveň však, když vyprávěl o té, která mu tolik ublížila, zachoval se s reservou tak důstojnou, že jsem byla hluboce pohnuta. I nemohla jsem se udržeti a zvolala jsem:

„Vy můžete ovšem odpustiti ženě, která vás zradila; já jí nikdy neodpustím."

„A proč?" odvětil, usmívaje se smutně. „Ona věřila, že mne miluje a později poznala, že mne nemilovala. Na ni si nestěžuju, věř mi; a také po tolika letech sotva si na ni vzpomínám. Za to však žaluju

na sebe, na svůj los, na prozřetelnost, či na osud, — sám nevím nač. Ale jako jsou domy, které musí spokojiti se s tím, když vidí slunce jenom na zdích protějších, zrovna tak jsou lidé určení osudem, aby viděli sice lásku jiných, ale sami milováni nejsou. Oni dovedou sice vzbuditi v někom jiné krásné city: přátelství, úctu... ale láska, láska ta pro ně není. A tak projdou životem a vidí, kterak všecko ozářeno jest tímto světlem vzácným a kterak na tomto ohni vše se zahřívá; ale pro ně není ohně, není světla... A přece dovedli by také milovati a...“

V tom se doktor zamlčel a sklopil hlavu.

Hledala jsem nějakou frási, nějaké slovo, které by jej ujistilo o mé sympatii; nenalezla jsem však ničeho a proto položila jsem pouze ruku svou na ruku jeho, která svírala křečovitě postranní lenoch křesla, v němž seděl.

Pozvedl zvolna zaslzené oči a upřel je na mne. Jeho pohled zdál se pátrati v nejhlubším koutě mé duše. Zmocnil se mne podivný nepokoj. Byla bych ráda odešla, ale jakási vyšší moc poutala mne k místu, kde jsem seděla.

Pojednou chopil doktor mou ruku, přitiskl ji ke rtům a začal ji vášnivě líbati.

Byla jsem tak překvapena, že jsem nemohla pronésti slova; ale bolestné udivení moje jevilo se patrně na mé tváři a rozptýlilo rychle všecky vidiny mého ubohého přítele. Z největšího zardění zbledl jako mrtvola, vzchopil se a pravil pokorně jako vinník před svým soudcem:

„S bohem, odpusťte mi.“

Více mi netykal.

„S bohem,“ opakoval. A potáceje se zamířil ke dveřím.

Konečně jsem se vzpamatovala a zastavila jsem jej výkřikem, který mi vycházel až z duše:

„Ne, ne, tak nesmíte odejíti... Já jsem vinna vším... Neměla jsem... Zapomeňme na tuto slabou chvíli a vzpomínejme raději na tolik sladkých a jasných hodin, které jsme spolu zažili... Buďme zase přátely, jako jindy. Hleďte, mám k vám zase touž důvěru, kterou jsem mívala.“

Přistoupila jsem k němu a podávala mu obě ruce.

„Dobrá Terezo!“ zvolal, zastaviv se na prahu. — „A myslíte, že by to bylo možné?“

„Ano, ano,“ odvětila jsem, „nejen možné, ale jisté, aspoň co se týče mne... Sedněte si sem na divan... Přichystám vám koflík thé... Promluvíme si... třeba o té knize, kterou jste včera koupil.“

Doktor kroutil smutně hlavou.

„S bohem, Terezo.“

„Což pak chcete opravdu odejíti?“

„Vy máte zapotřebí klidu zrovna jako já; jste rozčilena... A pak, je pozdě... Bude již půlnoc.“

Měl pravdu. Neodvážila jsem se mu odporovati.

„Zítra přijdete, není-li pravda? Jako obyčejně? Snad trochu dříve?“

„Přijdu... ano... Děkuju vám, Terezo.“

Utřel si rychle dvě veliké slzy, které mu kanuly po tvářích, a odešel.

Když jsem byla sama, vrhla jsem se s tváří na divan a dlouho jsem plakala. Marné byly všecky illuse. Sladké přátelství, které bylo až posud mojí ochranou, útěchou, silou, ono sladké přátelství, na něž jsem tak hrda byla, bylo pro mne úkladem, ba nebezpečím. „Buďme zase přátely, jako jindy,“ řekla jsem doktorovi, ale bylo patrno, že on sám tomu nevěřil, a — proč to tajiti? — teď nevěřila jsem tomu ani já sama. Jaké to neštěstí, jaká rána pro moji ubohou duši! Co jsem trpěla a co trpěl pro mě on!

Noc nevrátila mi ztracený klid. Druhého dne v hodinu, kdy doktor přicházel, měla jsem horečku.

„Co tomu řekne?“ myslila jsem si.

„A co mu řeknu já?“

Seděla jsem u stolku, když se ozval zvonek. Vyskočila jsem: „To je on!“ — Hleděla jsem se sebrati a podívala jsem se do zrcadla, abych dodala tváři své obyčejného výrazu.

Na chodbě ozvaly se kroky, ale nebyly to kroky jeho.

„Psaní od doktora Robertiho,“ oznamovala komorná.

„Psaní!“ zvolala jsem, blednouc. „Je snad nemocen?“

„Sluha odešel a neřekl ničeho.“

Komorná odešla také. Já se zamkla a chvějící se rukou zlomila pečeť.

„Drahá Terezo,“ — psal doktor. „Přemýšlel jsem o tom. Nejlépe udělám, když odjedu. Odnesu s sebou sladkou upomínku na Vás a na svého Luciana, duši čistou a poctivou, jehožto důvěru byl bych málem oklamal. Odpusťte mi a řekněte mu, aby mi také odpustil... Buďte šťastná, Terezo, a nehledejte nikdy důvěrného přítele mimo svého muže. Poznal jsem, že muž nemůže věnovati celé svoje přátelství ženě, aniž by ji dal také svoji lásku... Nemusím Vám teprve říci, co mne to stálo, odejíti a nestisknouti Vám ani ruku... Ale je to líp... S bohem... Nezapomeňte tak docela na mne... Ať půjdu kamkoliv, moje myšlénky budou vždycky u Vás.

S bohem.

Augusto Roberti.“

List vypadl mi z ruky a z očí vyhrkly slzy.

„Ubohý Roberti! Odejel! Odejel k vůli mně! Ó ne, snad bude ještě čas jej zadržeti a přiměti jej, aby změnil svůj úmysl. Zatáhla jsem za zvonec.

„Pošlete hned k doktoru Robertimu,“ poručila jsem komorné. „Je-li ještě doma, ať přijde hned ke mně.“

Nyní zase komorná se mne tázala, jsem-li nemocna.

„Ano,“ odvětila jsem, „řekněte doktorovi, že mi není dobře.“

Proč pak jsem jej volala? Proč jsem chtěla zvrátiti jeho úmysl?

Nevím to sama; vím jen, když mi řekli, že doktor odejel, že měla jsem nervosní záchvat.

Za dvě neděle na to otiskovaly naše listy z anglických novin zprávu, že slavný učenec italský Augusto Roberti jest právě v Londýně a že si vymohl dovolení vstoupiti na loď, která pod protektoratem státním chystá se podniknouti výzkumnou cestu k severnímu polu.

Z Londýna psal doktor Roberti mému manželu i mně list dlouhý a plný lásky. — Za dvě léta se uvidíme, — končil. Ale já jsem jaksi tušila, že více ho nespatřím.

Ona dvě léta ještě neuběhla, když jednou z rána přišel domů Luciano celý rozčilený.

„Co je ti?“ tázala jsem se ho.

Říkal, že nic, ale když jsem naléhala, pravil:

„Dověděl jsem se něco, co mne velice zarmoutilo... A tebe také to zarmoutí...“

„Mne?“

„Náš Roberti, jehož jsme brzy již očekávali...“

„Nuže? Snad zemřel?“ tázala jsem se hlasem se chvějícím.

„Ano... Čti...“

A podal mi časopis... V černém rámci stála tato slova: „Times ze dne 15. přinášejí zprávu, která přijata bude s velikým zármutkem po celé Italii. Náš slavný krajan, doktor Augusto Roberti, který se plavil na anglické fregatě ‚The Daring‘, a který meškaje nyní v Gronsku chystal se právě k návratu, podlehl dne 21. srpna silnému skorbutu. Smutnou tuto zprávu podává kapitán Wild, velitel na fregatě ‚Daring‘, jehož list došel do Anglie po lodi dánské.“

„Ubohý Roberti!“ vypukla jsem v pláč a ovinula jsem lokty okolo šíje svého muže.

„Máš věru proč tak plakati,“ pravil Luciano a plakal se mnou. „Takového přítele více nenajdeme.“

„A přec,“ dodal, když jsme se trochu utišili, „náhlý odjezd Augustův byl mi vždy velikou hádankou. Ony důvody, jimiž ve svém listě z Londýna jej vysvětloval, mne málo přesvědčily... Což pak tobě neřekl nikdy ničeho o svém úmyslu?“

Stokráte za těch dvacet měsíců chystala jsem se vypravěti muži svému všecko, co se událo mezi doktorem a mnou; a stokráte nevím, jaké skrupule mne zadržely. Ale teď nemohla jsem déle mlčeti a řekla jsem mu všecko.

„Byl-li Roberti něčím vinen,“ řekla jsem, když jsem skončila svoje vypravování, „pykal za to způsobem věru důstojným... Ale pravým vinníkem jsem já... já hřešila svojí lehkomyslností, která však měla smutné následky. Odpustíš mi, Luciano?“

On mne vyslechl vážně a zamyšleně a pravil:

„Kdybych tě chtěl viniti, musil bych dříve viniti sebe sama. Já dopustil se největší neopatrnosti. Neměl jsem zapomínati na moudrý výrok, který ubohý Roberti připomenul ještě ve svém posledním listě: Že totiž žena nemá míti důvěrného přítele, mimo svého muže.“

B. F.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

Denní jasno rozlévalo se dále a mocněji po šedivém nebi, zastíralo hvězdy, a vrcholky hor polévaly se zlatem.

„Stůj!“ rozleblo se lesem; houkavě, na blízku.

Poručík byl skokem na zdi a položiv ruku na jilec šavle šel rychle směrem, jímž hlas volající stráže zněl.

„Kdo to?“ tázal se opět voják; žádná odpověď.

Poručík v tom zahlédl stráž zdvihající pušku k líci.

„Přítel! Zadrž!“ zvolal na vojáka, s nímž současně zočil několik kroků před sebou postavu klečící a o strom se opírající.

Přistoupiv, poznal poručík k svému podivení mladou dámu ve smutečních šatech, patrně zastrašenou a z leknutí na zrosený mech klesłou. Neoslovil ji hned. K jeho omluvě budiž připomenuto, že toto otálení způsobila dáma sama, začarovavši poručíkovi ústa bělostí své útlé ručky a něhou svého oblého, kaštanovými vlasy ověnčeného obličeje, z něhož zíraly upřímné velké hnědé oči a růžověly se plné rtíky ušlechtilých úst tak rozkošně vábně, jako z mnohých obrazů velkých mistrů vlaského cinquecenta, na jejichž krásky dívka i svou šíjí a pružnou souměrností své postavy upomínala.

„Račte pustiti všechny obavy mimo sebe, slečno,“ řekl důstojník, nakloniv se k ní a ruku jí podávaje. „Vstaňte.“

Poručík cítil, jak chvěla se ručka, již mu svěřila.

„Upokojte se,“ pokračoval konejšivě poručík, zvedaje dívku. „Neníť arci příjemno, seznati s nebezpečím života, jak málo jsou noční procházky zdraví a jistotě člověka užitečné, a těžce nesu, že právě naším válečným opatřením byla jste ohrožena. Dobrodružství skončilo však v čas dosti slušně, a není příčiny, proč byste se strachu dále poddávala. Kdybychom vždy čítati měli s nejhoršími možnostmi, se všemi kdyby a jestli, nesměli bychom ani práh svého domu překročiti.“

„Děkuji vám,“ pravila tiše a rozpačitě vzchopivší se dívka a podala opět svoji ručku poručíkovi. „Zasloužila bych si snad pokárání, jež mi promíjíte. Prosím také za to. Bylo mi v domě k nesnesení, musila jsem ven do parku a sama nevím, kudy jsem šla a jak jsem se v čáře vašich předních stráží ocitila.“

„Dovolte mi laskavě, abych zpět vás vyprovodil.“

„Děkuji. Neobtěžujte se.“

„Nevtírám se. Připomínám toliko, že při návratu musíte minouti ještě jednu hlídku, nechcete-li hledati okliky, jimiž jste na procházce šla a o nichž podle svého vyznání sama nevíte. Voják by vás poznovu mohl polekati.“

„Budiž. Ale můžete býti ubezpečen, že moje zděšení nebylo způsobeno vzkřiknutím stráže. Byla bych nepochybně odpověděla, — my na venkově neztrácíme hned duchapřítomnosti, — kdybyste se byl nevynořil přede mnou jako ze země, v témž okamžiku, kdy poznala jsem hřbitov.“

„Tedy já jsem vinen?“ usmál se poručík. „Odpusťte neznámému, který mimovolně vystoupil v úloze strašidla.“

„Nemůžeme promíjeti, jsme-li díkem zavázáni. Pan poručík Záleský?“

„Váš sluha,“ uklonil se důstojník a pomyslil si: „Hm, — ženy mají skutečně šestý, relační smysl, který svědomitě zaznamenává, kdykoli a jakkoli pohled některého muže o jejich rameno zavadí.“

*

„Jak vidíte,“ sdělovala dívka, „nejsou mi lidé, kteří se v zámku ohlásili, úplně cizí. Ze známosti bych vám také měla vytýkati nevčasnost vaší procházky.“

„Služební výkon, slečno — nemýlím-li se — baronesko.“

„Nemýlíte se. A máte i na hřbitově stráže?“

„Nemáme. Navštívil jsem svého děda.“

„Ach!“ žasla baroneska. „Vy jste náš krajan, pane poručíku?“

„Ovšem. Karel Záleský, narozený 15. června 1834 v údolí pod vámi. Ten jsem.“

„Záleský, — Záleský, — mějte strpení s mou pamětí, vaše jméno mi zní cize.“

„Věřím rád. Nerozpomenete se také. Můj děd byl váš poddaný, číslo — číslo — nemohu se také upamatovati. Což na tom sejde. Kdož dbal v zámku před třiceti lety o to, jak říkají robotníci jejich poddanému č. 29. v Štěpánově nebo č. 76. v Dubsku?“

Baroneska obrátila svůj zrak s podivením k poručíkovi, kterýž se před ryzím svitem smutných dobrosrdečných očí dívky stranou obrátil.

„Nenvádíte se pěkně do své otčiny,“ podotkla baroneska za chvíli. „Požárem mostu u dvorce polekal jste mne včera notně a na vrch jsem se dozvěděla, že i babičku jste pohoršil.“

„Moji rodičové neodešli odtud také s potěšením —“ vyhrklo z poručíka; chtěl říci více, rozmysliv se však, mžikem obrátil: „Jsem ve vašich očích tedy rovněž bláznem či škůdcem?“

„Ba nejste,“ odtušila dívka rychle. „Jednal jste přece po své povinnosti?“

„Nic jinak; stejně jako hlídka, která před chvílí byla hotova, zdvihnouti proti vám svou zbraň. Omlouváte také ji?“

„Úplně, — rozkazem, který jí k tomu nepochybně byl dán.“

„Podřizujete slepé povinnosti příliš mnoho,“ usmál se poručík.

„Všechno, — u lidí, kteří mají pouze sílu a způsobilost k unešení odpočítaného břemene svého povinného úkolu. Samostatný a silný za to jest v právu, shodí-li jařmo své povinnosti a má-li dosti vůle i síly, aby se uvázal v úkol dvojnásob veliký: jíti svou cestou a vyrovnati přece tak či onak, leč velmi slušně svůj účet s požadavky naň kladenými.“

„Naplňujete mne obdivem, baronesko,“ přiznával poručík. „Nemohl jsem arci pochybovati o vznešenosti vašich myšlének, avšak nenadál jsem se od mladé dámy scelenosti a určitého rázu, jakého jim propůjčujete.“

„Nauky ze školy mé babičky,“ uklouzlo dívce. „A mimo to považte, že jsem šlechtična.“

„Rozumím. Přes to mám za to, že každý vůbec jest po vašem mínění šlechticem, kdo si dovede osedlati svůj osud a říditi ho sám.“

„Ano.“

Byli u zámku. Baroneska podávala poručíkovi svou ruku; nemohu pověděti, zdali tato laskavost o sobě, či upřímné a rozhodné potakání dívčino k demokratickému soudu o šlechtictví bylo příčinou, že poručík stiskl a políbil dětskou ručku baronesky vřeleji než konvenience žádala.

V pološeru lesa za svítání a pak jda po její straně nemohl si ji řádně a znalecky prohlédnouti; teprv nyní v záři vycházejícího slunce a když vzdalujíc se vklouzla zahradním vchodem do zámku, viděl zřetelně, jak od hlavy k patě byla roztomilá, krásná, svižná, — k obejmutí, na přeštípnutí, k unešení.

„Mám se vám poděkovati, či vás vypeskovati?“ ozval se harašivý hlas setníka Binota za ním. „Proč jste mne nechal zaspati? Obhlídky, střídání stráží, raporty —!?“

„Všechno v pořádku.“

„Nudil jste se, což? Vaše vina. Či zajímá vás to staré hnízdo před námi? Povím vám něco z jeho tajemství. Dali mi večer pokoj v přízemku, nízký, zavřený, na západní straně, vytopený přes den sluncem a s těžkými starými peřinami v posteli. O půl noci mne dusno zbudilo. Abych se nezalkl, otevřel jsem okno; nade mnou bylo světlo a také otevřeno. Vidím stíny na listí dubů před sebou, neurčité, přec však tou měrou určité, abych poznal, že vycházely od dvou dám, mladé a staré. Slyším hlasy a pak zřetelně: „Dobrou noc, Ido. Nemuč se nepřirozeně. Vím sice, jak trpko je plakati proto, že nemůžeme se rmoutiti, a pamatuji se, kterak jedenkráte sama byla jsem zoufalá, poněvadž nechtěl na mne přijíti zármutek, k němuž jsem byla povinna — —“ Více jsem nerozuměl. Takové jsou konce, když otec o lásku dítěte nedbá. Dítě si pak musí chvílemi vzpomínati, že slušnost a pokrevenství ukládají mu smutek.“

Poručík se omluvil setníkovi potřebou upravení své toiletty a spěchal do vykázaného pokoje.

V městečku záhy bylo živo. Občané zabývali se pilnými přípravami k slavnému pohřbu; ze Štěpánova a z roztroušených usedlostí v horách přicházeli v procesích svátečně odění příslušníci panství, z fary, z domu purkmistrova a ze štěpánovského dvorce doneseny okázale tři věnce s vyšívanými fábory na zámek, z nedalekých Radonic přijel starý pán rytíř Těmín z Těmic, tchán zesnulého, i zlobil se u dvorce nemálo na spálený most, za nímž svůj kočár musil zanechati. A vojáci vyspalí, vykartáčovaní a učesaní na rynku v řady se stavící vzbuzovali svým třpytem obdiv hochů i děvčat.

K deváté hodině zazněly oba zvony na věži farního kostelíka, cinkavý zvonek v kapli svatojanské a od zámku hnul se průvod: Žalostná hudba, oddíl vojska vedený setníkem, školní mládež, chudina, dubský farář, radonický lokalista, rakev nešená střídavě všemi osmi hospodářskými a lesními zřízenci panství dubského a městskou radou, stará baronka, rytíř Těmín, mezi nimi baronesa, občanstvo městečka i ze vsi a k závěrku opět oddíl vojska s poručíkem v čele. Pohřební průvod byl svrchovaně nádherný, neboť vše, co Dubsko mohlo učiniti ke cti svého pána, bylo učiněno s napnutím všech sil.

Dráb střílel po celou dobu trvání pohřbu za kaplí z obecního hmoždíře, a když setník Binot spolu s rytířem Těmínem, správcem a dubským purkmistrem spouštěli rakev do hrobky, vypálilo mnžstvo rozestavené na mýtině před kaplí povinné výstřely na počest.

Rytíř Těmín za baronskou rodinu podal ruce oběma důstojníkům, kteří se svým oddílem přímo od panské hrobky vytrhli do hor podle hranic směrem k Moravě.

Dubští a Štěpánovští sešli se po pohřbu k náležitému vzpomínání zesnulého při rozličných nápojích. Byla

neděle. V písárně kupcově, kterýž měl na skladě rozličného vína hojnost ve dvou soudečkách, shromáždila se rada v plném počtu až na pana Löwa, s nímž od včerejšího dne měli měšťané jistou kyselost.

Pan Löw odešel z pohřbu domů nikde se nezastaviv; jeho chasa chystala se právě k obědu, když paní Löwová pobouřila dvorec radostnou zprávou, že mladý pán Oskar vrací se z Rychnova, kamž v pátek ráno byl odejel; měla o něho již starosti.

„Poví nám aspoň zevrubně, co dělají Prušáci," usmál se otec Oskarův, dívaje se s chotí po silnici Štěpánovem na veliký kotouč prachu, rychle se blížící; mýlka nebyla snadno možná. Tak rychle ujížděl pouze kočár, a v Dubsku i Štěpánově měli jen ve dvou domech ekypáže, — u baronů a u Löwů. Poněvadž pak panské byly doma, nemohl přijížděti nikdo jiný než Oskar v povoze svého otce.

„Ba mladý pán veze nám Prušáky hned s sebou," oznamoval bystrozraký čeledín, stojící vedle nájemce dvora.

Nemýlil se.

Kočár přijel ke dvorci, provázený pruským polním četníkem a tlupou pruských husarů, držících hrozivě připravené karabiny pohotově v příč na sedle.

Z vozu vyskočil bledý, suchý, mladý muž, v nepoměru k starému Löwovi slabé a malé postavy; z jeho blaseovaně svadlého, černými řídkými licousy vroubeného obličeje svítily nepřívětivé chladné oči, zírající pronikavě, způsobem, jímž všechno přátelství a všechnu důvěřivost zapuditi možno.

„Cher papa," oslovil otce, ukazuje na husary, „tito pánové zastavili mne cestou. Byli zpraveni, že včera večer slyšáno stranou k nám houkání střelných ran a viděna zář požáru; sami pak slyšeli prý dnes dopoledne v této končině opět střelbu. Ubezpečil jsem je sice o mírumilovnosti naší krajiny a sdělil, že nepochybně na počest zemřelému baronovi stříleno; přes to však přál si velmi naléhavě pan strážmistr, vedoucí četu, aby mohl se přesvědčiti o podstatnosti mých domněnek. Nabídl se mi k průvodu, který jsem ovšem —"

Než mohl mladý pan Löw pověděti, jak laskavě vyhověl přání pruského strážmistra, přijeli tryskem oba husaři, kteří jako předvoj dvorec byli minuli a směrem k Dubsku popojeli. Oznamovali strážmistrovi rozházení silničního náspu před Dubskem.

Čtyři muži zůstali u dvorce, ostatní vyjeli do městečka. Prorvu v silnici objeli lukami, v nichž zastali chalupníka, tahajícího zapadlý trakař s čerstvě posečeným senem z močálu a posílajícího pana Löwa ke všem všudy; od něho zvěděli něco, v městečku pak ostatní.

Totéž vypravoval nájemce štěpánovského dvorce svému synovi při obědě, který už nikomu nechutnal.

„Buď ubezpečen, otče," tvrdil pan Oskar, „že vyvedl jsi velkou hloupost!"

„Rozuměj mi," zvolal starý pan Löw, jemuž stály krůpěje potu jako hrachy na čele. „Kalkuloval jsem správně: Naše silnice a naše údolí jsou nepříteli úplně z ruky. Kdybychom celé Dubsko vyhodili do povětří, nesejde mu na tom; kozel je sem nepřinese; zkažením silnice ublíží se jen panským a městečku; náš setník si toho přeje, slibuje mi, že mohu čítati na vyznamenání, odměnu, prospěchy a že vykonám vlastenecký čin, k němuž jsem zavázán vděčností za ochranu s hůry, poskytovanou nám proti šlechtě, kteréž mohu jedenkráte vyvésti něco velmi nemilého, — zastíniti ji! Neměl jsem užiti této vzácné příležitosti k spekulaci, bez pravděpodobné ztráty? A konečně, — nechť se nepřítel táže! Odpověď jest prostá: Zpustošení provedli naši a rekvirovali moji pomoc, již jsem nesměl odepříti, jako bych ji nemohl odříci Prušákům, kdyby ji žádali!"

Vrátivší se strážmistr požádal pana Löwa, aby se z domu nevzdaloval, pokud mu nebude dáno dovolení; zdvojnásobiv mužstvo u dvorce a rozestaviv je kolem něho, odjel s ostatními tryskem.

Odpůldne měli dubští zvláštní hudební požitek; uslyšeli pruské válečné píšťaly a bubny, jež dávaly takt k pochodu plné setniny pěchoty, přivedené husary.

Pruský setník vyslal na několik stran do hor honce pěší a jízdné za oddělením setníka Binota a proměnil páně purkmistrův salon v soudní síň.

Obecní dráb musil vynesený rozsudek vybubnovati, celou obec k vykonání ortele na náměstí svolati, pak purkmistrovskou lavici do prostřed rynku postaviti a exekuci s nelítostnou krutostí provésti.

Navrhovatel ze včerejší schůze byl odsouzen k desíti ranám holí, panu Löwovi pak bylo vyměřeno sto ran.

K večeru vrátili se honci se zprávou, že po četě setníka Binota není sledu, a po tichém noclehu odtáhli Prusové v pondělí ráno.

Týden po slavném pohřbu baronově byl opět pohřeb; nájemce štěpánovského dvora zemřel následkem rozčilení a utrpeného týrání.

Most u dvorce a rozházený násep dala zříditi znovu stará baronka, vyhražujíc si náhradu; půl roku po té soudili se vrchnost, obec Dubsko, okres, erár a pan Oskar Löw kříž na kříž v příčině náhrady útrat, jež konečně z rozhodnutí baronesky jakožto dědičky zůstaly na vrchnosti.

* *
*

Po válce po druhé bylo sklízeno.

Se strnišť vál chladný větřík a smetal mlhu po lesích a dolinách, v pohoří záhy na podzim, dříve než v kraji se dostavující.

Pán, jedoucí v kočáře Štěpánovem, vyhrnul si límec svrchníku, zabořil do něho bradu a střelil přes okuláry na kladské hory nedůvěřivým pohledem.

Z některých domků, rozsázených podle silnice tak pravidelně jako hromádky štěrku, vyběhli lidé, dívali se za kočárem, posuňkovali a hovořili mezi sebou vášnivě. Pak rozběhlo se několik výrostků a dětí úprkem za ním.

„Pane doktore! — Milostpane!" pronikalo za krátko zřetelně i límcem svrchníku do uší jedoucího, a kočí ohlednuv se několikráte na vzrůstající dav, ženoucí se za povozem, zastavil bez pobídnutí.

Pán v kočáře zkabonil čelo.

„Co byste rádi?" tázal se dětí a výrostků, kteří v kruhu podél škarpy okolo povozu se rozestavili.

Někteří skočili v odpověď přes škarpu do polí, druzí se usmáli a jiní vstrčili ruce do kapes.

„Však už jdou!" vzkřikl jeden, obzvláště čiperný, a ukázav napřaženou rukou na silnici za vůz, skočil a

skryl se za ostatními, jako by se bál, aby jej kočí nešlehl.

Tímto štěpánovským způsobem ohlášení objevili se v brzku počtem několika starších mužů, mezi nimiž obzvláště jeden uctivým pozdravováním jedoucího pána se vyznamenával.

„Dobré jitro, pane starosto,“ oslovil jej pán, „umíte ještě dobře běhati. Povězte mi laskavě, proč se tak pachtíte?“

„Inu, — pane doktore,“ vynutil z dmoucích se prsou starosta, jedva dechu popadaje, „— když k nám přicházíte — jako na — zavolání.“

„Ovšem že jsem povolán, do dvorce pana Löwa.“

„A to byste se s hezkou poradil, abyste poslechl!“ zvolal starosta. „Tam by vás pěkně poučili!“

„Uvidíme. Jsem povolán jakožto právní zástupce —“

„Toť! Abyste šel na nás s paragrafy, až vás obelstí lhaním a štvaním a dostanou vás na svou ruku.“

„Mějte rozum, lidé. Já nebudu souditi mezi vámi a panem Löwem, a nemohu býti právním přítelem obou stran. Vyhledejte si některého jiného, raditi vám nebudu k nikomu, abych neuvalil na sebe podezření, že hraju obojetnou hru. Bude mne těšiti, zdaří-li se nám smířiti vás v dobrém. Měli jste již dříve ohlížeti se po právu jinde, než ve vašich kůlnách; násilím nevysoudíte ničeho.“

„My se nepotřebujeme souditi!“ křičel starosta v nejprudším rozechvění. „My máme staré sousedské právo, zavolati psa na každého, kdo nám svévolně šlápne na pole, a na tom setrváme. Jak že, pane doktore!? Tato ves není z čista jasna naše? Moji usedlost obdržel můj praděd na kontrakt od pana barona Štěpána, slavné paměti, můj děd se v ní narodil, otec mi ji svěřil, zvelebovali ji, rozšiřovali, já v ní zemru a moje děti budou hospodařiti v ní po svých předcích! A od věcerejška má míti kterýkoli poběhlík právo, aby dal správci o krejcar více ročního platu a já za to byl vyhozen z mého dědictví? Což nás pan správce může vybrati jako vrabčíky z hnízda, hoditi nás do příkopu u silnice a rozděliti se o naše košile jako lotři se rozdělili o roucho Kristovo? Tak nám, — nám, nejvěrnějším poddaným vrchnosti, kteří jsme vždy sloužili oddaně a platili poctivě, čím jsme povinni? Tím způsobem nakládá se s cikány, nikoli však s usedlými gruntovníky. Na stý rok jest tato ves naše a bude zase sto let. Opováží-li se kdo, hráti se mnou pod mou střechou a na mém poli jako s bláznem o můj majetek, nebudu s ním mrhati slov. Vezmu naň karabáč!“

„Ale, ale — sssst!“ ušklíbl se advokát, znázorňuje drasticky nemilý dojem nahražování právnických vývodů karabáčem. „Samá ukvapená slova, žádné důkazy.“

„Zde náš důkaz,“ ozval se starosta s výrazem uražené hrdosti krále, od něhož někdo žádá rodokmen; zároveň vyškubl z náprsí arch a rozevřel jej před advokátem. „Opis vlastnoruční zakladací listiny naší obce, vydané baronem Štěpánem Vítanovským z Vlčkovic.“

„Kde máte prvopis?“

„Na zámku jej mají. Musí míti, musí,“ tvrdil zlostně starosta, mávaje starým popsaným papírem, na jehož mastné i hnědé roby, podlepky a řadami proložené dírky advokát se zběžně podíval.

„Hleďte,“ ozval se přívětivě. „Máte něco v rukou, čím byste snad svému zástupci mohli posloužiti. Vyhledejte si takového a suďte se v dobré naději, že soudcové nikomu nezkřiví vlasu, který mu náleží. — Kočí, — do koní, zostra! — S bohem, pane starosto.“

Kruh dětí se rozlétl a povoz ujížděl k nedalekému štěpánovskému dvorci.

Advokát nalezl dvorec opatrovaný četnickou hlídkou: bylo v něm ticho. Zevlující čeleď oznámila přijíždějícímu pánovi, že Löw odešel přes humna a olšinou podle luk v průvodu četníka do zámku, zanechav vzkázání, aby pan doktor přijel také na Dubsko.

Advokát ochotně vyhověl a dal se vézti dále za svým klientem, který zatím byl již na zámek dorazil.

Zámek byl střežen veškerým lesnickým personálem vrchnosti, lesníkem, adjunktem, dvěma hajnými a mimo to sedmi dobrovolníky z měšťanů dubských, kteří byli majiteli sedmi pušek rozličného kalibru i stáří a dědici loyalnosti vezdy věrného městečka, za starých dob některým velikomyslným pánem Vítanovským městskými právy nadaného; těmito právy lišili se Dubští od svých vesnických sousedů, jinak v ničem předstihovati je nechtíce a — nemohouce.

Pana Löwa i četníka pozdravili přeuctivě. Mladý nájemce štěpánovského dvora nalezl v zámeckém saloně správce a žádal, aby byl uveden k paní baronce.

„Mohli bychom se smluviti sami,“ připomenul na to správce.

„Přeji si, abyste byl mému jednání s milostivou paní přítomen,“ odpověděl vyhýbavě příchozí.

Správce vytáhl obočí do výše, zavrtěl hlavou a přistoupil tiše k postranním dveřím i vešel jimi po zaklepání do boudoiru barončina.

Matka posledního Vítanovského byla ve společnosti jeho tchána, rytíře z Těmic.

„Pan Löw?“ opakovala po správci, jako by jeho zřetelným slovům nebyla rozuměla.

„K službám.“

„Nechť se domluví s vámi. Nezapomínejte, že máte plnou moc,“ odbyla správce.

„Zase nějaké čisté nadělení,“ vzdychl rytíř Těmín, přecházeje po pokoji.

„Nevím. Správce nám poví.“

„Ale paní baronko,“ obrátil se rytíř pohoršený k staré dámě, „dovolte, abych vám určitě řekl, že jednání s patra s tímto člověkem nemohu schvalovati. Na této straně přiléváte oleje do ohně a s druhé mám já hasiti, mé slabé pomoci se dovoláváte proti nepříteli, kterého proti sobě, proti mně, vašemu spojenci stále drážďte!“

„K synovi člověka, jenž byl stvůrou mé milosti, k dědici mé almužny se neponížím smlouváním,“ ozvala se baronka. „K tomu jsou moji sluhové.“

„A já, paní baronko?“

„Pokoření mého milého pana strýce bylo by i mou hanbou. O tom nelze šířiti slov.“

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Látka k dramatu.

Napsal *François Coppée.*

Pánové po obědě kouřili a bavili se. Divadelní ředitel, žid Péreira, vůbec známý svými mramorovými limci a vítězně vlajícími kravatami posoval před krbem, drže v ruce skleničku curaçao.

„Anekdota," pravil, „anekdota, to je to. Kus je dobrý jedině tehdáž, lze-li pověděti celou látku jeho za pět minut... Když přijde ke mně při snídaní nějaký autor a začne mi vypravovat o své komedii, řeknu mu hned: Můžete mi pověděti celou tu věc, nežli dojím tohle vejce na měkko?... Nemůže-li, nestojí kus za nic!"

A Péreira vysrkl svoje curaçao.

„Já nejsem dramatickým autorem," ozval se veliký Maurice, člen vyslanectva, ze svého hlubokého fauteuilu, do něhož se byl utekl; „chcete-li však, Péreiro, budu vám vyprávěti anekdotu, z které, jak se mi zdá, dalo by se něco udělati... Ale nežli sníte vejce, hotov nebudu, to je příliš krátký čas."

„Tedy omeletu," odvětil žid s hlasitým smíchem ... „Nevím sice, jak si pánové ze salonu představují takový kus... neměl bych k nim právě velkou důvěru... ale začněte!"

„Nuže slyšte! Moje historka povídala se v salonech vídeňských, když jsem tam právě meškal. Tehdáž byl ve Vídni jakýsi velmi slavný lékař pro srdeční choroby; jmenoval se, — změním ovšem jméno, neboť ta věc jest velmi tragická, — jmenoval se doktor Arnold. Bylo mu sotva čtyřicet let a již měl skvělou praxi. Byl to hezký muž, velmi elegantní, tahů pravidelných; nosil veliké, bledé licousy, pravý to rakouský typ, a k tomu měl amerikánské oči, modré a studené jako ocel, takže člověk, když je viděl, se až zamyslil. Ve Vídni byla tehdáž zároveň jakási ruská rodina — jmenujme ji, chcete-li, třeba — Skebelov, — a ta povolala našeho lékaře ke své dceři, u níž tento specialista hned při první prohlídce poznal, že to bude rozšíření srdce. Nebyla to žádná maličkost, když měl prohlížeti a perkutovati slečnu Mašu... Jenom si považte! Položiti ucho na prsa hezké devatenáctileté brunety a klepati jí na srdce, jako by jí říci chtěl: Mohu dále"...

„Maurice," ozval se domácí pán, „žádné žerty z vaudevillu... Slíbil jste nám drama."

„Uslyšíte je, jen počkejte. Ti Skebelovové chodili sice do nejlepší společnosti, nicméně však byli trochu podezřelí. Bydleli v hôtelu Otec Skebelov měl kožich samé šňůry a porty, vedli vůbec velký dům, ale maminčiným diamantům nikdo nevěřil... A k tomu dvě dcerušky ještě nezaopatřené, příliš hezké, nežli aby něco dělaly... Ale doktor se zamiloval; požádal o ruku slečny Maši, směl se jí dvořiti, po třech měsících stala se jeho ženou a rodina Skebelovů, která si pojednou Vídeň znechutila, šla si hledat zase jiný hôtel. Žena našeho lékaře se ve vídeňské společnosti vůbec líbila. Mladí manželé byli velice zajímaví; doktor miloval Mašu zároveň jako svou ženu a jako svou pacientku; zbožňoval ji a zároveň ošetřoval. Tímto malým románem byli sentimentální Vídeňáci celí okouzleni. Paní Arnoldová, která se vůčihledě zotavovala, chodila často do společnosti, ba někdy i tančila..."

„A její srdeční choroba?"

„To jí nevadilo. Mladá paní zdála se tak vyhojenou, že její muž jí dovoloval jeden valčík jakožto lékař; ale tuším, že by jí ho byl zapověděl jakožto žárlivý manžel. Neboť krásný setník Blasewitz — hotový to Apollo v uniformě — byl vždy první zapsán na tanečním pořádku paní Arnoldové a tiskl ji něžně na prsa. A tak zase jednou ta stará báj o Martovi a Venuši..."

„Dobrá!" pravil Péreira. „Exposice hotová, figury jsou představeny... A teď to zapleťme, jak se říká při divadle!"

„Budiž! jednou nalezl doktor balíček listů..."

„To je staré! balíček listů!"

„Péreiro, vy jste nesnesitelný! Dejte si tam co chcete, ale v mé anekdotě jsou to listy."

„Které povědí manželu, že byl zneuctěn, není-li pravda?"

„Ovšem."

„Takže on ihned uzavře pomstu!..."

„Vy znáte moji historii, Péreiro? Nuže, vypravujte ji sám."

„Ne, příteli, ale já začínám rozplétati, to je vše. Manžel tedy se pomstil!..."

„Jedním z oněch zločinů, které zůstaly navždy tajemstvím."

„A jak o tom víte?"

„Doktor sám o tom mluvil... Ano, on sám o něco později povolil oné neodolatelné osudné potřebě, kterou nazýváme sdílností, kterou zná každý člověk a která činí katolickou zpověď institucí velice..."

„K věci, Maurice, k věci!"

„Již mlčím," bručel náš vypravovatel

„Nezlobte se," chlácholil jej ten protivný Péreira; „my jenom nechceme, abyste řekl docela všecko... to je ten pravý divadelní styl... Podívejte se na Scribea, Sardoua... Samý dialog, jedna řeč visí na druhé. Co se toho namluvím těm mladým autorům: Jenom žádné tirady! Žádnou literaturu! Jsou kusy, které propadly k vůli nějakému epithetu. Kdo ví, jak umí zkaziti věc pouhá metafora... Tak romantikové..."

„A kdy pak zase vy, Péreiro, budete hotov?" přerušil jej domácí pán, dívaje se na něho čtverácky svým sklíčkem.

„Máte pravdu... Maurice pravil, že manžel..."

„... Uzavřel hroznou pomstu, ale takovou, že ji mohl provésti pouze doktor. Maša nebyla ještě docela uzdravena — on to věděl — z oné choroby srdeční, ve které ji ošetřoval po dvě léta s takovou horlivostí a láskou. Umínil si, že jí tu nemoc vrátí. Potlačil svůj hněv a choval se k ní jako manžel nepokojný a podezřivý, tak že v jejím srdci vznikla úzkost a bázeň. Věděl z listů, které zachytil, jakou šílenou vášní planuli oba milenci; byl přesvědčen, že se vždycky hledali i při největším nebezpečí. Náš domácí Machiavelli užil této situace. Od té doby jakási tajemná moc kladla samé malé překážky mezi oba milence, ale tak, že docela odloučeni nebyli; kazila jejich schůzky, rušila jejich dopisování, otravovala a hubila jejich lásku. V tomto životě, plném mocných a bolestných dojmů, hynulo velice zdraví paní Arnoldové. Doktor zabíjel ženu svou s takovou jistotou a určitostí, jako jí dříve vyléčil. Po šílené úzkosti, kdy krev chorobně obíhá, připravil jí ten obratný muž několik smutných dnů, kdy sbíhala se zase všecka krev k srdci. Pak najednou tvářil se, jako by nebyl pranic žárlivým, býval dojat až k slzám nad utrpením své ženy. ‚Co pak je ti, má drahá Mášo?' říkával. ‚Věru, že tomu nerozumím Vyhlížíš jako člověk, který se hrozně trápí. Což pak nejsi šťastna se mnou?' A pozoruje s ďábelskou rozkoší, kterak nemoc se horší, mučil svou oběť svým pokryteckým zoufalstvím. Po šesti měsících bývaly záchvaty vždy častější, puls vždy rychlejší, patrné symptomy, že choroba stará se zase objevila... Nuže, Péreiro, již mne nevytrhujete?"

„Ne, ne..., to je druhý akt, to je zauzlení, ale teď jak z toho ven?"

„Rozuzlení, prosím!" zvolal Maurice tónem, jaký mívají sklepníci, když přinášejí nějakou mísu... „Jednou večer překvapil náhle doktor ženu svou jako bouře: ‚Madame, vím vše, pan Blasewitz je vaším milencem.' Ubohá Maša zbledla jako plátno a rty jí zmodraly, jako by byla mrtva. ‚Zabte mne!' zvolala. — Ano, to bylo to, co chtěl. ‚Ženy své se nedotknu,' odvětil Arnold. ‚Váš milenec pykal za oba. Bil jsem se právě s panem Blasewitzem... a zabil jsem jej!' A Maša klesla na zem jako mrtvá. Ale doktor lhal; ten by se nebyl odvážil na našeho setníka, který platil za nejlepšího střelce v celé Vídni. Klekl k své ženě a vzal ji za ruku. Puls ještě šel, byla tedy živa. Ten katan ji ošetřoval a když přivedl ji zase k životu, pravil: ‚Oblekněte si bálové šaty, a všecky svoje diamanty; půjdete se mnou na bál francouzského vyslance, jsme tam pozváni.' — ‚To nemohu!' — ‚Vy se oblečete a půjdeme. K tomu souboji vzal jsem za záminku jakýsi spor v kartách. Ale vy jste kompromittována. Musíte se lidem ukázati dnes večer, a sice po mém boku. Jinak by řekli, že jsem se bil k vůli vám, a já byl bych zneuctěn... Oblekněte se, já to chci!' Nešťastná žena musila poslechnouti. Jak mohla odporovati muži, jehož tak těžce urazila? Oblékla se, ale s jakým přemáháním! a její muž vlekl ji do bálu na vyslanectví. Zde zlomená klesla spíše nežli sedla hned v prvním salóně, kde sluha každou chvíli vyvolával jména nově příchozích. Doktor v plné toilettě, hrdý, se všemi řády, stál za fauteuilem své ženy. V tom ohlednuv se do předpokoje, naklonil se k jejímu uchu, jako by jí šeptal nějakou galanterii.

‚Tvůj bol tě ještě neusmrtil, ty bídnice?‘ — ‚Bohužel, ještě ne,‘ šeptala ubohá. — ‚Nuže tedy, podívej se tamhle,‘ dodal, ukazuje na dvéře, ‚a zemři radostí!‘ V tom ohlašoval sluha zvučným hlasem: ‚Setník baron Blasewitz!‘ Hezký důstojník vešel s úsměvem na rtech a nejdříve, jako vždycky, hledal pohledem svoji milenku. Sotva ji poznal. Vstala ze sedadla, rovně jako by nějakým strojem pozdvižena, a bledá až hrůza ve svém šperku! Pohledla na něho celá vyděšená, sáhla si na hrdlo a klesla s celou tíží na podlahu, mrtvá, tenkráte opravdu mrtvá ... Byl to hrozný zmatek. Doktor padl na tělo své ženy a naříkal, a zoufalství pana Blasewitze bylo by veřejným škandalem, kdyby jej nebyl přítel jeho odvedl. Všichni hosté se rozprchli; lokajové snědli večeři a žena vyslancova byla mrzuta, neboť dala si schválně dělati pro kotillon groteskní hlavy, od nichž si slibovala veliký úspěch.“

Maurice mlčel; chvíli bylo vůbec ticho. Všichni se skoro chvěli a sám Péreira měl tolik taktu, že neřekl žádnou hloupost.

Ale v tom objevila se domácí paní, nazvednuvši čalounovou portieru:

„Nuže, pánové, již jste dokouřili? Dámy vás očekávají.“

Když odcházeli do salónu, vzal Péreira Maurice pod paždí.

„A co se stalo s doktorem?“

„Jak jsem vám pravil, jednou byl tak neopatrný a chlubil se skoro se svým zločinem, který ostatně ušel trestu Ale pobyt ve Vídni byl mu nepříjemným. Nyní jest ve Varšavě, kde má velkou praxi a opakuje neustále svým nemocným: ‚Jenom se, prosím, nerozčilujte!‘ — Ale co říkáte mé látce?“

„Nejde to, můj drahý. Všecky feuilletony by řekly, že je to napodobení Feuilletovy ‚Julie‘.“

— Velké illustrované dílo „Čechy“, vycházející redakcí F. A. Šuberta a nákladem Jana Otty v Praze, dospělo právě k sešitu 3. Oddíl tento, v němž se končí zajímavé a poetické vypravování J. Vrchlického o Šumavě a začíná líčení poříčí Úhlavy a podhoří Jezerní Hory, jest opět bohatý na krásné obrazy obou Liebscherů, vedle nichž, jako v sešitu prvním svým svatým Václavem, vystupuje M. Aleš svými bezvadnými kresbami kroje Chodův. V těchto jednoduchých črtách, podávajících nejostřejší charakteristiku, jest Aleš mistrem i náleží mu zajisté místo vedle Manesa. Každý rys jest tu opravdový, prostudovaný a nenuceně přirozený. To jsou pravé československé typy do poslední brvy. Obraz na str. 63. jest skvostem celého sešitu i jest si jen přáti, aby Aleš co možná nejvíce pro „Čechy“ pracoval. V celé úpravě sešitu shledáváme upřímnou snahu redakce i nakladatelstva podati čtenářstvu vše, seč jsou naše nynější spisovatelské i kreslířské síly.

— Nákladem knihtiskárny Jana Otty vyjdou dvě nové sbírky básní: „V zátiší“ od Adolfa Heyduka a „Co život dal“ od Jar. Vrchlického.

— Felix Konečný překládá do polštiny Šubertovo historické drama „Petr Vok Rožmberk“.

— Knihtiskárna Fr. Šimáčka ohlašuje, že činí přípravy k vydávání velkého obrázkového díla „Rusko“, jež začne vycházeti po ukončení Ebersova „Egyptu“. „Rusko“ začalo by se vydávati roku 1884.

— Nový purkmistr pražský dr. Tomáš Černý nastoupil svůj úřad, jsa provázen blahopřáním všech, kdož po léta sledovali poctivě vlasteneckou činnost jeho v našem národním životě. Praha obdržela primatora stojícího na výši přání české intelligence, muže vlasteneckého a ryzího, a doufáme také, že dosti rázného, aby co za dobré uzná a pokud jeho síly stačí, bezohledně provedl. Nám nenáleží psáti o správní stránce velké obce pražské, avšak jedno přání české intelligence budiž dovoleno nám tlumočiti. Praha ve svém zevnějšku a také v mnohém odvětví správy za posledních let tak valně na svůj prospěch změněná, zůstala daleko za jinými i menšími obcemi zahraničnými v ohledu kulturním. Pro mládež činilo se mnoho nákladnými školami, avšak ty velké školy národní, jako jsou veřejné knihovny, obrazárny, musea atd. byly zanedbány úplně. Bylo by si co přáti, aby i zde nastal obrat k lepšímu. Velká veřejná čítárna, jak mají jich města anglická, měla by se zaříditi co nejdříve. Také pro náš umělecký svět nečiněno ničeho. Zdaž by na př. Praze ublížilo, kdyby ročně položila co praeliminář 2—3000 zl. na zakupování dobrých obrazů neb soch z rukou našich umělců? Je to málo, avšak během několika let mohla by tak povstati bohatá gallerie. Vše, co jsme zde druhdy měli, nám odnesli. Kéž založen aspoň domácímu umění současnému důstojný útulek. Připomínáme dále, že pražská radnice sama jest v ohledu kulturně historicky českém pustopustá. Co pro národ český blahých i osudných příběhů stalo se v těch šedých zdech na starém městě! Vizme, jak Poláci ve svém Matejkovi zobrazují svou minulost! U nás, byť ne Matejků, bylo by přece vynikajících umělců, kteří by od Jiříka z Poděbrad až do osudného krvavého dramatu roku 1621 dovedli českému národu představiti kus jeho velkých dějin štětcem. Takové obrazy velice působí na mysl lidu. Praha by mohla býti v tom ohledu příkladem, i opakujeme, co jsme již jednou před lety na těchto místech řekli: není většího města v Čechách, v němž by se nebyla odehrála některá pro celý národ důležitá historická událost; — kéž každé město mělo ji zobrazenu ve své radní síni rukou umělcovou. Avšak Praha musí začít. Doufejme pevně, že za nynějšího purkmistra se tak stane, i že jeho snahy v ohledu kulturním naleznou podpory u celého obecního zastupitelstva.

Drobné zprávy.

— V Paříži konáno bylo několik zajímavých pokusů s balóny. S výše 800 stop fotografován celý obzor zvláštním aparatem, jejž vynalezl M. Triboulet. Takové fotografie sloužily by dobře k účelům válečným, an by se dal zjistiti i počet i postavení nepřátelských vojsk. S jiného balónu udržováno telefonické spojení se zemí, i děly se rozmluvy mezi větroplavcem a dole stojícími osobami.

— Francouzská vláda poslala do Japonska znaleckou komisi, aby ohledala pěstování zvláštního druhu révy, jenž daří se v oné zemi téměř až po samé pásmo sněhové. Pomýšlí se na přenešení této chladnosti vzdorující rostliny do Francie.

— Dru. Beardovi z La Rochellu podařilo se obdržeti elektřinu přímo z pálícího se uhlí.

— Ve Vídni pomýšlí se dle „N. F. P.“ na osvětlování nového dvorního divadla elektřinou. Zkušenosti nabyté při poslední elektrické výstavě mnichovské jsou prý úplně naprosté u tohoto nového druhu osvětlování.

Nové knihy.

Stručné dějiny české university v Praze. Napsal Coelestin Frič. (S podobiznou Karla IV.) V Praze. Nákladem A. Hynka. Cena 30 kr.

První rektor české university v Praze W. W. Tomek. Napsal Coelestin Frič. S podobiznou. V Praze. Nákladem A. Hynka. Cena 30 kr.

Fysika pokusná i výkonná. Sepsali prof. K. V. Zenger a F. F. Čecháč. I. díl: Mechanika. Sešit 1. V Praze. Nákladem knihtiskárny Fr. Šimáčka. Cena 60 kr.

Listárna redakce.

„B. P.“ (Vertejen ...): Básně o svobodě jsou skutečně cenné, ale list by skonfiskovali.

Neuveřejníme prací zaslaných nám s těmito chifframi: „Z. K. v Ck.“, „—an—“, „Lucifer“, „Huerta“, „Losos“, „Mnich“, „20. srpen“, „J. J. A.“, „Ze života Podholanů“, „Robert R.“, „S. Orlický“, „Alois“.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. listopadu 1882. ČÍSLO 31.

Z básní „V zátiší“.

Od *A. Heyduka.* *)

Májová noc.

Noc májová svět sladce chová v klíně,
k ní jasné svoje zraky nebe kloní,
vše ticho kol — jen v sadě na jasmíně
své zvučné perly slavík z prsou roní;
list kyprý v ňadrech stromu stajil dech,
jak lahodou by netušenou jatý,
a rudé poupě, svěžesť na ústech,
jak pohár kyne, štěstím vrchovatý.

Nuž, zkvětlý keři, budiž mojí skrýší!
zde sobě těžká hlava chvilku zhoví;
kéž srdce mé se pohádkami stiší,
jež vypraví ten zádech jasmínový;
a píseň lásky zradí-li mi snad,
pak vylíbám ji v ret Tvůj krásou vzňatý,
až rudý kalíšek ten plný vnad,
zas štěstím lásky bude vrchovatý.

Krásná smrt.

Tvá nožka srnce na odiv
mech prolétala v stínu sosen,
květ něžnou hlavou sotva kýv'
a vrchol travin zůstal zrosen.

Jak víly byl tvůj milý zjev,
mé srdce pojednou se chvělo,
ach, cítilať má žhavá krev,
že tebou jaro přiletělo.

Hned pučel v mysli pestrý květ,
a v srdci růže rostly smavé,
v nich slavík bolně jal se pět
své touhy písně usedavé.

Ruch čarovný v těch poupatech!
Hle, mnohé posud v růži puká,
zda z operlených růží těch
as jednu utrhne tvá ruka?

Ó, vezmi! — pak se třeba vrať,
jen chvilku zdob jí ňadro ladné.
Tys Vesnou, popřej v jaru ať
má růže na Tvém srdci svadne!

Dřív zlatým jsi mi byla pohárem.

Dřív zlatým jsi mi byla pohárem,
jímž choré ňadro léčil jsem a vlažil;
ó, jak tvé lásky pramen, skrytý v něm,
mne znaveného pozvedal a blažil!

Jak kalich posvátný však jsi mi teď,
jejž před žoldákem předkové kdys skryli
ve staré lípy kmen a domku zeď,
by duše mír a spasení své pili,

Buď růží jen.

Vždy přemýšlím, jak v písně vonném znění
bych, drahá duše, Tebe zval?
Snad outlou růží, jíž jsem v polosnění
na planý šípek ňader štěpoval.

Však rázem myšlénka ta hasne v citu;
jak neladný by onen obraz byl!
Tak mnohý urval růži po rozvitu
a žasnul pak, že srdce ulomil.

Má touha srdce zlomit nepřeje si;
buď růží dál, mne dále blažiž sen,
a jako strom, když vesna skvost naň věsí,
můj bude život tebou ozdoben.

A starost-li tí v mladé ňadro slítne,
by trudem zakalila jasný zrak,
už dřív než bolu slza se v něm kmitne,
má píseň lapne ji, jak mušku pták.

*) Sbírka tato nalézá se v tisku nákladem p. Jana Otty.

Lesní stezka.

Kráčím lesem, kolem všecko zticha,
jenom vřes mi pod nohama vzdychá,
a list větve, jež se dolů shýbá,
myšlénkami těžké čelo líbá. —

Divno mi, jak podivná je dneska
milé do samoty známá stezka,
ani pták se neozývá z peně, —
ticho všecko, jako za jeseně.

Odpočívám, zabrán v dávnou chvíli,
kdy jsme spolu na té stezce byli,
když se naše oči jarem střetly,
až rty vroucím políbením zkvětly.

Na ramena má si hlavu kladla,
rusá kadeř na ňadro mi padla,
prsa zlaté zaplavily vlny —
rázem byly perel — písní — plny.

Ze všad ptačí žehnaly nám hlasy,
štěstím plnily se květné řasy,
nebe bylo plno jasných zvěstí,
a les šuměl: Pán bůh vám dej štěstí!

Myslím na to — kolem vše se mění:
slyším opět jarní ptáků pění,
na cestě je zase plno květů —
žádný však mi nekyne z tvých retů.

Návrat vesny.

Paprslek pozdní v poupěti se skryl,
to byla moje láska v srdci tvém,
svit zářil na tvém čele jásavém —
a moje — rozbouřený soumrak ryl.
Tvá ruka chvěla se jak v jaře květ,
má jako větev, než ji bouře láme,
tvůj touhou rud, můj žalem bledl ret,
leč celou duší rádi se přec máme.

Mně vesna vrátila se v žití luh
a stolístkou mi ovinula skráň,
v květ pestrý oděla se ňader pláň,
a rosou požehnal ji písní bůh;
zas bujně květe čela mého týn,
snů mladých vůně zázračná mne léčí,
a těžkou hlavu v tvůj když skloním klín,
i v bouři života jsem ve bezpečí

Pacientka sedmihorská.

Obrázek od *Irmy Geisslovy.*

Ach, mohu-li věřit, vy zde, milostpaní?"

„Jak vidíte, a vy? co vám schází?"

„Milostpaní, zdraví; skutečně jenom zdraví. A smím-li se tázat navzájem."

„Ach, já mám děsnou nemoc, milý pane Lužanský, trpím nudou."

„To vás lituju upřímně, milostpaní."

„Známí radili mi lázně."

„Gratuluju vám k vaší volbě, Sedmihorky jsou jako k tomu stvořeny."

„Ach, nemám dokonce žádné důvěry; jen abych vyhověla přání přátel. Všechno mne mrzí a musilo by to být opravdu jen něco prazvláštního, aby mne upoutalo."

„Nedůvěra vaše nikterak nelichotí krajině této, kteráž vyniká tak individuelními krásami, že by dávno byly Sedmihorky lázněmi světovými, kdyby — nalézaly se někde jinde nežli v krajině české."

„Jakým horováním mne překvapujete!"

„Překvapuju!?"

„Tedy se vám zde líbí?"

„Vám se bude díti taktéž."

„Aj slibte mi to ještě!"

„S dobrým svědomím. Dovolíte-li, vy a moje nemoc — či vlastně můj lékař, budu vaším rytířem na všech procházkách."

„Dobrá, platí, zde má ruka! aj, mohlo by to být velmi veselé, ano rozkošné, kdyby — bylo! nu neškodí, nutno se do zábavy nutit; jsem nyní v lázních, můj bratr mi dělá dosti zamračenou garde des dames, chci užiti trochu romantiky, a vy v tom můžete hráti úlohu zamilovanou dle chuti, ha ha ha!"

„Ruku líbám."

„Na shledanou!"

Lužanský dívaje se za ní, vzdychnul si: „Ano Hortensie, lituju tě upřímně." Vracel se do svého obydlí zamyšlen. Divil se svému klidu — tak překvapující shledání! posledně viděl Hortensii ještě za jejích dob panenských, a od pohřbu chotě jejího nevěděl ani, které město ji hostí. Nedivil se její apathii, tušil, že k tomu dospěje svou myslí předrážděnou a svým citem rozhýčkaným, jenž zahrál si krutě i s čistým citem jeho, ve chvíli slabosti se jí prozradivším. Když pak Lužanský pod tíží sklamání i ponížení vše obrátil v žert, ona se uražena a vzdorujíc v divokém rozmaru provdala, s onou lehkovážností, s jakouž se jindy rozhodla večerní ples navštívit. Nebyl to sňatek z lásky, ani ze strany ženichovy; nebožtík Rýha si žádal pouze krásy, vzdělání a bohatství, jemnějších mravů neb dokonce lásky ženiny nedbal; vypočítavému duchu jeho stačilo to úplně. Hortensie vzpamatovala se záhy účinkem manželského chladu, avšak vidouc vše ztraceným, klesala v lethargii duševní, až se ocítila ve stadiu beznadějnosti.

„A já?" . . . pravil k sobě sám Lužanský, „bolestno zpomínat! . . . a nyní? neslibuju si ničeho, ovšem ale se pokusím."

Druhého dne u oběda tázal se Lužanský paní Rýhové: „Ještě jste se nerozhodla, milostpaní?"

„Ale vždyť víte, že mi to lhostejno, chcete-li jíti, tedy půjdem, kam — na tom nezáleží, třeba tedy do Skalního Města.“

„Cítíte-li však odporu —“

„Věru, vy jste nesnesitelný, ale teď vám to poroučím.“

„Tím lépe.“

A po obědě si vyšli, úzký kruh lázeňských hostů je následoval.

Cestou řekl Lužanský zvědavě: „Znáte měsíčky?“

„Věru, i v nezdvořilostech už sobě libujete.“

„Rozhodně ne, jen račte odpovědít.“

„Myslíte snad ty zdejší?“

„Ano, hruboskalské měsíčky jsou specialita; jsou jako veliké luny, zářící, s intensivním zlatým okem uprostřed.“

„Ach, jaká to nehoda, být poeticky naladěn!“

„Přejete si jich? račte jíti zvolna, odbočím do háje a brzo vás opět dostihnu.“

Paní Rýhová se zadumala.

„Nebýti to on, a já nebýt já, mohla bych se domýšlet — pah! už ho to dávno přešlo; ale proč mi chce přinésti právě měsíčků? — proč těch? snad mám na nich zpytovat — ano, ano, tak jest, to bude zajímavé.“

Mimo očekávání byl zde Lužanský.

„Dlouho?“ podotknul.

„Měla bych přisvědčit, potrestat vás za váš nerozum, vždyť sotva dechu popadáte!“

„Jen nerozum!?...“ chtěl říci mladý muž, ale neřekl to. „Jak jsou krásné, milostpaní,“ podal jí malou kytici skutečně vybraně svěžích, obrovských měsíčků, jichž byl na lesnaté stráni pod příkrým, zádumčivým zámkem Hrubou Skalou natrhal.

Paní Rýhová přijala jich se suchou poznámkou: „Pěkné, ale k luně mají ještě daleko.“

Lužanský se odmlčel na delší chvíli. Postupovali první zkamenělou ulicí Skalného Města, kdež jsou nedohledně vysoké samorostlé domy jen na vrcholech obydleny, a to dravci. Neuznával za nutné svou společnici bavit, u pohledů těchto kolosálních svědků tisíciletých bouří v přírodě, kteří se zdají mluviti k člověku: „Ejhle, co jsme přetrpěli a stojíme tu dosavad, a na jakých základech, tobě nepochopitelně úzkých, — udržujíce se jen zákonem rovnováhy — ejhle, čím tys proti nám!“ — Stanul bezděky, a Hortensie rovněž, ale bez účasti, tupě před sebe hledíc, s okem bez jisker. Lužanský opravdu na ni zapomněl, až ho ze snění vyrušily dva hlasy předhonivších je pánů.

„Okouzlující, jsem v extasi!“

„Připouštím, mně ale je to všedním, jsem tu každého léta; a konečně — trochu skal, pod nimi kus toho lesa — to najdete jinde též, a potom, prosím vás, nemá to onoho světového nádechu, co platna všechna krása!“

„Máte pravdu, schází kultura té samorostlé, neotesané divokosti. Ovšem, já si libuju ve Vartemberku (Sedmihorkách), ale vím, že by ještě více získal, kdyby —,“ v tom zašli.

„Ty přírodo naše,“ zvolal Lužanský, „přistřihnout tě, otesat, uhladit — přizpůsobit vládnoucímu cizáctví — — a zahubili bychom zase část individuality svojí.“

„Ale nezlobte se tak, dosud jsou Sedmihorky českými lázněmi, a nůžky civilisace nemohou naše Skalsko přistřihovat,“ pravila Rýhová beze všeho zápalu.

„Všechno se může, pakli se přičiníme!“ opakoval s trpkostí mladý muž, „na místě co bychom měli střežiti té nedotknuté divokosti jako zřítelnice oka svého, naleznou se ještě Čechové, kteří nazvou moderním požadavkem stírání pele původnosti s našeho života, s naší mluvy, s našich krajin —! —“

Paní Rýhová neodpověděla, snad jí to bylo také fádním.

Postupovali vždy hlouběji v labyrintě skal. Ostatní zmizeli jim z očí i z doslechu.

„To tam je snad jeskyně?“ podotkla ona, pokynuvši lehce rukou tím směrem.

„Ano, jest to ‚jeskyně milenců‘...“

„Ach, romantika! nu, vejděmež. Áá, jaký chládek! aj. tu je lůžko, a naproti druhé, toť dojemné!“

Smějíc se usedla milostpaní na jedno z nich, průvodce její vrhnul se na druhé. Z kamene vytesaná lůžka v ‚jeskyni milenců‘ jsou velice pravděpodobná, podvracujíce víru v báječnou minulost. Než to nesmí zmásti; přívěsky poškodily už posvátnějších památek. Nalézají se tu mimo to části jehlanců, s vyrytými, poněkud hieroglyfickými nápisy, a podobami srdcí. Po smrti milenců, dle všeho nešťastných, někdo je tu chtěl snad zvěčniti. V koutech jeskyně nastláno suchého listí, bůh ví, od kterého roku sem zavátého... Jaký děj se tu asi odehrál před dávnými časy!... Tajemným tichem zdá se zaznívati polozapomenutá melodie oné staré písně, kteráž u všech národů všech věků měla své interprety i komponisty. Pro lásku nadchne se vždy i umění nejprimitivnější, což jí ovšem valně neposlouží, ale svědčí o čistě lidské stránce této ideje.

Lužanský byl hluboce a těžce zadumán, litoval ztraceného jara svého života, bez naděje v možný jeho návrat, když pohlížel v krásnou, však odumřelou tvář dámy, již provázel, a jež mu do té chvíle nepřestala být vším. Sklonil hlavu do dlaní, aby ničebož kolem neviděl. Paní Rýhové bylo brzo na lůžku chladno; i vstala rozmrzele, a podepřela se levým loktem o kamennou postranici lože u hlavy, a držíc v levé ruce měsíčky, pravou oškubávala bělounké jich lístečky — zajímám ho — myslí na mne — touží po mne — miluje mne — atd. šeptala při tom zasmušilá dáma v divném rozmaru. Ale patrně nebyla se zněním orakula spokojena, protože vždy stonek se „zlatým okem“, zbaveným všech sněžných řas až na jednu nebo na dvě odhodila k východu z jeskyně, a opakovala tutéž proceduru u všech hruboskalských měsíčků Lužanským jí natrhaných. Už byla skalnatá půda u noh její drobounce posněžena, když toho Lužanský spozoroval. Proniknul jej cit bolný i libý, když spatřil „zářivé luny“, svůj dárek, rozmetaný její rukou po zemi, a když viděl, že zpytuje smýšlení jeho; což jí přece záleží na něm? — —

Když postihla jeho pohled, pustila vše rychle k zemi.

„Čeho jste se dověděla, milostpaní?“

„Že mne nenávidíte.“

„Snad je to pravda.“

„Jak!... jsem vám příliš prosaickou, viďte? nezapírám, avšak ani moji vrstevníci nejsou básničtější, ani moje doba.“

*

„Odporuju rozhodně.“

„Jak se líbí, ale trvám na svém; kdož ví, jakou byla bych já, kdyby doba moje hověla příběhům romantickým, jako ku příkladu kdysi oněm zamilovaným obyvatelům této jeskyně. Já bych ráda nějaký zázrak viděla, abych mohla věřit; prahnu po nějakém dobrodružství, a dala bych za to polovinu svého života, kdybych — na příklad — jednou na útěku s milovanou osobou uchýlila se do této jeskyně!“

„Bloudíte, milostpaní; kdo nedovede ze skutečného života sobě vykrystalisovat poesii, hledaným způsobem předčasně se unaví.“

Paní Rýhová upřela zrak na mluvčího, jenž ji urážel, a přece zase ničeho urážlivého nepronášel. „Pojďme,“ řekla se sklopeným zrakem, i vyšli z ‚jeskyně mileneů‘ opět do jasného, vyhřátého vzduchu. Tu na cestě, několik kroků od jeskyně nalezli na zemi balíček, vybledlou červenou stužkou svázaný, — vlastně rozvázaný a po zemi byly rozházeny listy, neumělým písmem pokryté, s části nečitelné — snad účinkem deště. Někdo je tu ztratil, zajisté nerad, ale záhadno bylo, kdo, zdali nějaký cestovatel, anebo nějaký chudý člověk, hledající po lesích houby . . .

„Ve skalách korrespondence, a snad i milostná,“ nuceně smála se paní Rýhová.

„Nahledněme do svého nálezu, ten neznámý nám odpustí,“ pravil Lužanský. Paní Rýhová trochu se zdráhala, — snad se bála, aby to nebyly dopisy nudné, nechutné, posléze však pokrčivši s resignací ramenoma uposlechla vybídnutí Lužanského a usedla s ním na kmen poraženého smrku. Její rytíř vybral nejčitelnější z listů, jemuž scházelo pouze několik prvních řádků a podpis, a díval se chvílemi do listu, z něhož Hortensie četla:

„— — — a pak tě prosím, abys mne přece měl rád, k vůli těm dětem, těm ubohým dvojčatům, jimž jsme nemohli dát ani poctivého jména, což mne bude boleti co živa budu. Ovšem já vím, že jsme nemohli; tys činil, co jsi mohl, a všechno to bylo málo. Teď jsi tak daleko, a mně se ukrutně stýská po tobě, a pořád si myslím, abysi se nehněval, že jsem s tebou nechtěla jít; ale pánbůh ví, že jsem se nemohla rozloučit s naší krajinou, pořád se mi zdálo, kdybych ty naše skály nad sebou neviděla a chodila někde po rovinách, že bych se spustila pána boha . . . Tedy jsi odešel sám, abys na nás vydělával, ach, jak je to zlé, když je člověk chudý — — Zkusila jsem už mnoho, nejprve nežli jsme byli před bohem svými, pak s těmi dětmi, a stále o ten kus chleba — ty víš, ale jak hluboce jsem se nad tím vším trápila, to nevíš ani ty, a já ti to jen povídám, a ničemu se tak nedivím jako jiným lidem, kteří jeden druhého trápí, a neváží sobě toho štěstí, že jsou milováni, vymýšlejí si příčin k výčitkám a naposledy se tím vším omrzí, a říkajíce, že se nudí, a třeba potom zúmyslně ten krásný svět opouštějí, jenž se jim vinou jich vlastní rozmazlenosti nesnesitelným učinil. Jak bych já byla bohata těmi drobečky, které z jich přebytku vypadnou, měli bychom všichni čtyři dost i chleba i radovánek. A potom, myslím, že ještě jeduěch lidí pán bůh nemá rád, jsou to takoví, kterým není nic svato, kteří se posmívají druhým, když se příchylně přidržují té vlastní hroudy, té své otčiny, a divím se, že nejsou všichni lidé jako já; oni mi říkají hloupá, ale já vím, že jednání proti vlastnímu citu nemůže být dobré, a tak jsem ti to musila napsat, abys věděl, jak a co, kdyby ti někdo o mně něco namluvil. Tak buď hodně zdráv, a příliš se mi neudři, bojím se, abys nestonal, to víš, na menším kousku chleba už nesejde, když jsme už chudí lidé, jaká pomoc, za to máme dobré svědomí, a nemusíme si vyčítat, že si darů života nevážíme, že nás všechno týrá a nudí.“

Paní Rýhové, když dočetla, kanuly po tváři slzy, první zase ode dne — její veselky. I Lužanský byl zaražen, shledávalť v onom listě podivuhodnou souvislost s náhledy, jakéž své dámě snažil se odporučiti, a bál se, aby rukopis nepovažovala za jeho falsifikát. Avšak Hortensie byla příliš zaměstnána myšlénkami v listě vyslovenými, než aby podezřívání a pochybnostem znovu se oddávala. Byli oba zahloubáni do sebe samých, a nepozorovali ničeho vůkol sebe, až náhle, nízko nad nimi — zahřmělo. „Táhne bouře, — ač není-li už zde; rychle, milostpaní,“ zvolal Lužanský podav Hortensii rámě; a po obloze se rozhlížeje — jak dalece toho skalní pyramidy a štíty dovolovaly, shledal pouze husté, černé chuchvalce, valící se prudkým dechem větru jeden přes druhý. „Můj bože!“ vzdychla mimovolně milostpaní.

„Doufám — chci doufat, že ještě dojdeme zpět,“ horlil Lužanský, zabočuje stále na pravo místo co měl na levo — —

„Nikoliv, už je pozdě.“

„Nebo se to přežene.“

„To jsou liché naděje.“

„Záhubě snad přece unikneme, a ne-li . . . můj ty bože, budem to mít odbyto! Já vím, milostpaní, že jste si často přávala smrti,“ Lužanský se díval milostpaní upřeně do očí —

„Přála,“ odpovídala ona, a při tom se zablesklo bíle, běleji než bývá v zimě sníh, a milostpaní se bezděčně přichýlila k mladému muži. Ten se díval vzhůru, a naslouchaje mnohonásobnému rachotu hromu, jejž ozvěna ve skalách zveličovala, zeptal se paní Rýhové s touže vážností, jako prve oko v její oko upíraje. „Není vám to fádním?“ — —

„Není — není!“ šeptala s určitostí bývalá pacientka. Tu se zastavili oba překvapením trochu děsným; neboť se zablesklo opět, ale barvu nebylo lze určiti, poněvadž vzplanulo blesků několik, pestrobarevných, po čemž hned následovaly hromové nárazy, jichž burácení se od nepohnutých čel mohutného skalí odráželo velikolepé a hrůzně, s příšernými modulacemi větru, skučícího kolem skal a v korunách lesních, to vše pak dálo se v magickém měnivém světle četných, po skalních stěnách dolů sjíždějících ohnivých plamenů. Lužanský děsnou krásou rozbouřených živlů dojat, zvolal: „Ó jak jsi krásná, přírodo, ó jak jste krásny, vy moje Čechy, ty moje drahá vlasti!“ —

„Jak jsi krásna“ . . . opakovala Hortensie bez vyzvání, a tak setrvali oba po několik vteřin koříce se velebnosti přírody. Tu zavířila nad hlavami jich vichřice smršti podobná, srážejíc celé stromky a stromy dolů, a jedna borovička sletla s takovou prudkostí těsně podle nich, že seznali, kdyby jich byla zasáhla, že byli zabiti. „Rychle pod nějaký výklenek — podejte mi ruky, musíme jeden za druhým, povedu vás,“ on ji vlekl za sebou nzounkými uličkami Skalního Města; déšť řinoucí

se po skalnaté, šikmé cestě podobal se tu tam už dravé bystřině...

Hortensie zbledla.

„Milý Lužanský — vy víte — odpusťte mi“ — —

„Čeho, milostpaní?“

„A nebuďte tak chladným, rozrýváte mi duši!“

„Co vám na mně záleží?!“

„Ó vše — všechno!“

„Neklamete mne, neklamete sebe?“

„Můj bože, neklamu“ ... klesla Hortensie, potácejíc se a chopila jej pevněji za rámě. Proud vody řinul se na ně se skalních útesů, a oni utíkali před ním. V tom vzkřikl Lužanský: „Jeskyně!“ i uchýlili se spolu do „jeskyně milenců“ ...

Ty šedé, zamlklé stěny uzřely do posledního odstínu tentýž obrázek, jako před dávnými lety — —

Když bouře doburácela, těžko se loučili se svou jeskyní. Bylo sice vlhko, a cesta ve skalách nadmíru obtížná, ale večer byl rozkošný, na Hrubé Skále zvonili klekání, a tu tam zašuměl smrček jako ze sna... Na nebi ustoupily poslední mraky veliké, zářivé luně, jež magickým modravým závojem obetkávala bludiště Skalního Města.

Rozpravy krasoumné.

Studie *Jos. Jiř. Kolára.*

II. Divadlo.

Nejskvostnější květ poesie jest drama, jež vystupuje na obzoru básnického života národů, když epos a lyrika běh svůj byly dokonaly, — drama vede nás na vrchol oné poesie, jež uzavírá v sobě dialektiku mravního světového řádu, na němž slast i strast člověčenstva založena. Tato dialektika jest masem a krví živoucích osob a spolu i mluvou v mračnu nevyzpytatelného tajemství ukrývajícího se ředitele všehomíra, jenž dramatickým básníkům uštědřil privilej, by, jak Hamlet praví: „Přírodě drželi zrcadlo, ctnosti ukázali vlastní její tvář, zlotě vlastní její obraz, a věku i tělesnosti času jich vlastní formu a otisk.“

Slavný Stagirita Aristoteles pronesl již před dvěma tisíci lety ve svém pojednání o tragedii (Viz περὶ ποιητικῆς) krásné věci o účelu, organickém výtvaru, ideálnosti tragického děje, ano i o dojmu, jakýmž obecenstvo i při nejsmutnější katastrofě má býti povzneseno, — a ejhle, výroky toho pramudrce nepostrádají doposud za našeho, všemi mastičkami kultury vymaštěného věku závažné platnosti, ačkoliv mnozí naši dramatikové do Aristotelovy poetiky dávno už zaobalili starý sýr, kterýmž obmýšlili nakrmiti paní Musu Melpomenu, kdyby je snad na svém výletu do Prahy navštívila.

S Aristotelem zajisté Shakespeare v nejhlavnějších zásadách jeho poetiky souhlasil, ale svatou jeho trojici, jakouž zvláště francouzští dramatikové 17. století, Racine, Corneille využitkovali, totiž sloučení tří jednot: jednotu děje, jednotu času a jednotu místní rozuzlil, podržev pouze jednotu děje v potahu k dramatické idei, ačkoliv i k této jednotě nevždy šetrným se projevil, jakž zvláště v tragedii „Král Lear“ patrno, kde vedle Learova rodu též Glostrův rod v podobných svízelech k stejnému pádu se klonÍ.

Nejvýtečnější jeho dramata však, jakož všechna dramata vůbec, mocného, trefného kalibru, nabudou teprv pravdivého života, když v tělesném uskutečnění hereckého umění v chrámě tomu určeném, totiž na **divadle** ze slova slaví své z mrtvých vstání, když to slovo neseno živoucí osobou v průvodu scenického aparatu hřímajícím nebo lahodným zvukem pohne vnitřní podstatu žasnoucího obecenstva, aby se povznesla k názoru ušlechtilejšího povolání člověčenstva, když poznává, že takovým dramatem vlastní jeho podstata zvelebena, když i takovým dramatem poznává, že všechna tragika skutečného světa, krvavý ten boj svobody s nutností, ukončen bývá zvelebením zákonů mravních, vítězstvím rozumu nad titanským přepychem jednotlivce. —

Takž božím dopuštěním povstala divadla — ale pohanští bohové jim požehnali.

Ano bohové starých Řeků doposud pohlížejí z mlhavého zánebí dávnověkosti do všech koutů nynějšího kulturního světa, pronikajíce pavučiny lidských lebek dalekotáhlým ze zaniklého olympu šepotem: Věčný život náš! — A ejhle, veškerý kulturní svět doposud jim holduje.

Veškeré názvosloví věd a umění ozývá se jich jazykem — badavý stavitel zkoumavě měří půdorysy slavných stavitelů Parthenonu a Propyleí, malíř s úžasem si připomíná periegety Pausania, popsání velkolepých historických obrazů v Athenské Poikile, sochař napíná všechen um a cit, zblížiti se aspoň nepřekonaným výtvorům Fidiašův, Alkmenův, Myronův — a filosofové všech vědeckých světů nepřekročili dosud mezní linii spekulativního badání, kteréž u Platona na závratné klopytá už výšce — ať nedím co jich básníci vzorného utvořili, ať nedím co Herodot a Thukydides ku potěše všech historikův byli vykonali.

Stojíme před divadlem — budovou renaissančního slohu, slohu znovuzrozených antických forem.

Poddáme-li se výroku německého aesthetika, že architektura zmrzlou jest hudbou, — aj, toť budova ta v celém svém harmonickém souboru kvadrového kamení, v tom zachycení a ustálení rhythmických rozměrů jest před našimi zraky jak Mozartova Symfonie rozložena — zdá se, že sloupoví skvostného portiku zvučí jak velebný chorál Sarastrových kněží v opeře „Kouzelná flétna“, v milých obloucích rozklenutá loggia tak lahodně v zrak se nám vluzuje, jak v ucho jemně vlnící zvuky Taminova adažia: „O přelíbezný obraze“ — nad okennou lóží nádhernými arabeskami vyozdobená balustráda připomíná nám fantasticky zakroucené kliky a prosmyky skotači-

vého scherza, po stranách mohutně vypnuté risality, pevný základ celého velkolepého chrámu.

Růžové polibky zapadajícího slunce — jest to Foibos Helios — obletují v milostném roznícení skupení devatera Mus nad balustrádou rozestavených, ve výklenku pravého křídla stavby mračný jeví se pohled přísného Aischyla, na druhé straně kývá vlídně usmívající se tvář lidumilného Sofoklea, v jiném výklenku trůní Shakespeare, v jiném zas Calderon, a na nejvyšší báni v středu celé té kamenné symfonie leskne se kovová postava věčně mladistvého Musageta Apolla, mohutným ramenem chvátícího otěže bouřlivě vyjíždějících komoňů.

Slunce zapadlo, po ulicích dumně šumícího města rozkládá se lichotná záře a smrdutý zápach plynových světel.

Pod záštitou bohův athenských vstoupíme do svatyně, vstupujeme v blahé naději, že zde vynoříme duši z blatnaté kaluže všednosti, mrzkých chtíčů a starostí, že um a cit povznesen k zdroji z olympu řinoucí se krásy, — ejhle, tu se náhle objeví na polo obnažené koleno a lýtko Offenbachovy chlípné Heleny. Velkolepý ten chrám Apollinův — divadlo — rejdiště bažívých chtíčů, všední smyslnosti, sprosté, liché, marnivé zábavy!

„Ei blot til Lyst“ — nikoliv pouze pro zábavu. Tato krásná veta stkví se zlatým písmem vykládaná nad prosceniem královského divadla v Kodani, hlásajíc, na jaký vysoký stupeň úcty a uznalosti umění dramatické u toho na počet skrovného národu povzneseno, k jakému výkonu mělo by vlastně čeliti.

„Ei blot til Lyst“ — nikoliv pouze pro zábavu! Kdež pak toho obecenstva v celém našem kulturním světě nalézti, jež by mohlo o sobě hlásat, že nechodí do divadla pouze pro zábavu, že tam nechodí, by hledalo palici na zabíjení dlouhé chvíle, by pěstovalo medisanci, onu lehounkou salonní pomluvu, jež se vztahuje z části na rodinné klepy, z části na posouzení krajkového límce, aneb babylonského záčesu u sousedky na sedadle neb v lóži. Kdež to obecenstvo, jemuž by účel divadla tanul na mysli, jež by od básníka a dramatického umělce na jevišti žádalo více, než aby mu bylo ukráceno několik hodin zbytečného času, a poněvadž mnohý divák zrovna vstal od oběda, aby mu milým nenamáhavým způsobem ulehčeno bylo zažívání přesyceného žaludku.

Překrásně vylíčil již Goethe svého času v předehře ku svému „Faustu“ (ředitel, divadelní básník, šprymná osoba) povahu divadelního obecenstva onoho věku, a týkala se zajisté jeho důtka i obecenstva výmarského, navzdor tomu, že tam bylo divadlo dvorní, a že nejhlavnější koryfeové literatury německé jak velkolepé souhvězdí duševního života v Německu Athény na Ilmě (takovým jménem Výmary zvelebeny) svým bytem a společným obcováním krásili, navzdor i tomu, že tamější divadelní umění zvláštní, tak zvanou výmarskou tvořilo školu.

Divadelní ředitel praví v podotknuté předehře k básníkovi:

— — — — — — — — — — — —

Již hleďte, pro koho jest psáti vám!
Tu ten přichází z dlouhé chvíle k nám,
jiný zas od tabule, pokálů,
a ze všeho co za nejhorší znám,
mnohý přichází od čtení žurnálů.
Jdou roztržití sem jak v maškarádu,
jen zvědavost je žene k dochvatu;
svůj šperk sem nesou dámy na parádu,
a hrají s námi bez platu.
Vy snílkové v té básnické své báni!
Dům přeplněný jest vám pravý kvas.
Jen pokoukněte, jací jsou to páni!
Netečni z poly, hrubci z poly zas.
Ten po divadle hodlá v karban jít,
ten k záletnici chtivou chystá chůzi;
proč chcete pošetilci v muku vzít
k takému účelu milostné Músy?
Má rada vede k lepší části;
tož: hleďte obecenstvo zmásti,
je uspokojit těžko jest — —

Kde hledati příčinu takové mizerie u vkusu a soudnosti divadelního obecenstva k poměru dramatického a hereckého umění, odkud pochází ta zmalátnělost citu a rozumu v oboru duševních snah a duševního požitku, kdo zavinil tu hrubou skleslost lidského ducha, kterak se stalo, že do světa vtlačeno tolik zobecnělých duší, jimž radovánky jednoho okamžení zde dole více platí, než celý ten velebný horní Eden se všemi rozkošemi svými, k němuž pouze Musa na hrobě věku svého stojíc, bránu otvírá, — kdo vehnal ďábla zápornosti do všech našich nejsvětějších zájmů v oboru nábožnosti a vlastenectví, přátelství a lásky, kdo zavěsil Medusinu škaredě se usmívající tvář na obloze našich nadějí, kde nám druhdy přívětivé kynuly hvězdy?

Těžce zauzlené ty otázky zodpovídati dovede snad příští badatel kulturních dějin našeho věku, tolik ale možno přec už seznati, že všechna ta vypočtená bída svůj základ má v materialismu, jenž opanoval všechny lidské kruhy přesvědčením matematické zřejmosti. — Toť duch času, hmotně vykrmený světa pán, jenž se posmívá ideálnímu vzletu fantasie, hmotnost vezdejšího života nad klamy jakés netělesné jsoucnosti klade, jenž přírodními vědami dokazuje, že blahobyt lidské duše od ničeho jiného nezávisí než od dobré záživnosti žaludku, — dokazuje, že symboly nejsvětějších idcí náležejí k hamparatí hlupství a nesmyslu, že, kdož v pravdě bodlá žíti v rozumu a s rozumem musí zasedati k banketu tělesných požitků, a netělesné považovati za stíny, jichž se dotknouti nelze. Jedovatý vzduch toho učení rozlezl se netoliko v hlavách mnohých učenců, alebrž počíná také už vnikati do života obecného lidu, a vrhá jej v tůň hrubé smyslnosti a lektavého tělesného hýření.

Tak se i stalo, že tato světoborná nauka na poli umění škodlivé už zasela bejlí; — částečně (stalo-li by se to absolutně, musil by se rozpadnout svět) panuje v hudbě na místě ušlechtilosti citu buďto horující přepjatost hloubavého rozumování a výstředivost orkestrálních effektů (Wagner), aneb zvukovou medovinou obestřená pitomost a zpilost změkčených citlivůstek (Offenbach), v umění výtvarném, zvláště v malířství, necudné odhalování chlipnosti, a snažení, divokou barvitostí překonati cudnou barvitost přírody a pravdy (Makart), v rozličných odvětvích básnictví prázdné zvonění rýmovaného nesmyslu, v odboru pak dramatickém, zvelebování nemravných záhad v živobytí společenském. (Viz francouzská nejnovější dramata cizoložství a polosvět zvelebující.)

Následek toho, že i herecké umění všestranně přišlo na mizinu. Většina našich, tak zvaných dramatických či divadelních umělců, padla tomu ničemnému směru hrubého realismu za oběť, jich umělecký vzlet podobá se

kolotání komára kolem světla lojové svíčky, a důstojnost jich idealistického vědomí tak lehké váhy, že by ji snadně svatojanská muška na svém ocásku odnésti mohla. V obecenstvu zmáhá se lakota po novinkách a nenasytná touha po nicotné kratochvilnosti, místnost umělecké snahy a duševního požitku zaujaly hlupstvím překypující frašky a operety, v kterýchž zraky oslňující střídavost dekorací a fantastických oděvů, kouzlo smyslně dráždivé hudby, nemotorné poskakování na polo nahých tanečnic větší slaví triumfy, nežli všechna olympická činnost všech devatero Mus.

Kterak docela jinak dělo se za časů Shakespearových v londýnských primitivních divadlech „Black-Friars" a „Globe". Nebyloť tam ovšem skvělou malířskou dovedností skutečnost napodobujících dekorací, herci neoblékali se v oděvy dle historických vzorů zhotovené, nebyloť slaďounké hudby, oulisně v sluch se vluzující, baletní nymfy neokouzlovaly zraky divákův vnadami tělesné krásy a rozmanitostí tanečních pohybů, — toho všeho nebylo, — ale obecenstvo pojímalo všechen ten na zevnějšek chudobný divadelní zjev duševním okem, naslouchalo duševním uchem, a tato netělesní iluse, jakouž způsobily pouze básníkova slova, nezmatená nižádnými vedlejšími kejkly a okrasami, mohutnějším účinkovaly kouzlem na krasocit divákův, nežli mohou dokázati všecky úpravné přístroje našeho pokročilého uměleckého století. Herci, pro kteréž nedostihlý velikán Shakespeare svá dramata tvořil, kteří byli s to pobaviti Southamptona, Raleigha, Sidneyho, ano i učenou královnu Alžbětu, dovedli zajisté nahraditi hrou, čeho se nedostávalo na ústrojích a zevnější úpravě.

„Ei blot til Lyst" — nikoliv pouze pro zábavu.

Významu této zlaté věty odpovídá též celé umělecké, jakož i ekonomické zařízení toho ústavu — malá to platonická republika umělců, kde vládnou pouze zákony ideálních zájmů, kde mocně sloučená bratrská vzájemnost všech divadelních členů k tomu cíli napnuta, aby nezištnou, nezávistivou přičinlivostí zvelebili mohutnost národního vědomí a národního života.

Tamť ovšem nejvyšší vládce ústavu jest muž skvělé vzdělanosti, kritický znatel netoliko literatury své vlasti, alebrž i znatel vynikajících dramatických výtvorů u jiných národů, úplně obeznalý s uměním scenického řízení, ano i schopen hercům podati dostatečné naučení a vysvětlení, v čem idea dramatu, jež se má provozovati, založena, a kterakým způsobem jednotlivé charaktery mají býti provedeny. Tenť ovšem do repertoiru nepřijímá slátaniny titěrných nedouků, kteřížto z učeliště nějaké krčmy vykročivše na divadelního vylezli Pegasa, a zvoníce plným sáčkem, přísnou Melpomenu doufají k své službě uplatit.

Tamť i kritika jiným vládne pérem. Tamť osvěta nevyzývá a nesvádí na ulici sebranou chásku duševních proletářů k hanobení skutečných umělců a o divadlo zasloužilých spisovatelů, tamť noční sovy zalézají v brloh své nicoty, a na výsluní umění a vědy vládne a píše pravý učenec.

Doufejmež že i na průčelí našeho jediného českého národního divadla, bohdá, zaskví se zlatá věta kodaňského královského divadla: „Ei blot til Lyst".

Smrt.

Náš cíl se chvěje v stínu cypřiší
a vrbic schýlených,
my jdeme těžce vůní jalovců
snů plni, kteréž nikdo neslyší
a jenom zpomínka nám zbude z nich.

Na cestě leží hráze kamení
a vzdorný větru dech
nám zdouvá plachty lodí zraněných —
A s výše, z dáli, z kraje nadšení
jde velký soucit — smrt — největší všech.

Arn. Farkačová.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

Škoda, přeškoda. Svěřila jste se mi příliš pozdě, a žádáte-li — jak se podobá — přispění věcného, uvádíte mne do nemalých rozpaků. Troufám, že neodepřete svého uznání mé péči o moji nebožku dceru, paní baronku Vitanovskou. Byl bych rád učinil více a neustál bych v další snaze o blaho naší vnučky Idy, kdyby v mých skrovných poměrech nebylo meze, již z povinnosti k svým ostatním dětem překročiti nesmím. Jest vám známo, že můj syn, který by sám již mohl býti dědem, z úcty nežádá ode mne vydání statku, na němž přes to jsem pouhým výminkářem. Řízení vysmeklo se z mých starých rukou, a jsem povděčen svému nejstaršímu synovi, že mlčky a šetrně vzal na sebe starosti a zodpovědnost, s nichž už nejsem. Hleďte, ze vzájemné šetrnosti neosmělím se ani pronésti přání, jímž se po tichu bavívám. Nechci vás poděsiti, řeknu-li, že někdy považuji Dubsko už za ztracené. Běží mi o vaše blaho, o čest mé krve, jíž jsou i naše vnučka Ida i můj vnuk Cyril; jí jest nyní dvacet let a jemu dvaadvacet, rozdíl nevelký a příbuzenstvo blízké, avšak přec —"

„Dubsko není ztraceno, pane strýče," ohražovala se baronka. „Můj syn nezanechal sice statek čistý, ano připustím, že nebyl hospodářem. Za mladého větroplacha

dala jsem své věno a jsem z toho pyšna — byl můj syn; za ženatého uhradil jste zvýšené potřeby vy, dobrotivý otec své vdané dcery, a vím, že neželíte. Po zemřelém zůstalo něco dluhů —"

„Ano, — nějakých sto a dvacet tisíc, právě tolik, zač by Dubsko v exekuci mohlo býti prodáno," posteskl si rytíř Těmín.

„Dubsko bez Štěpánova, který má značně větší cenu," opravovala baronka. „Řekněme tedy, že dluh je citelný. Zaplatíme jej do poslední vindry, byť každá nebyla úplně poctivá; noblesse oblige. Za slušné vyrovnání musí nám každý věřitel býti vděčným."

„Ne každý a zejména žádný, který se nazývá Oskar Löw. Nestavte tohoto člověka, syna stvůry své milosti sobě na roveň. Vezměte na uváženou nízkost jeho smýšlení, a přemýšlejte, proč asi otec tohoto člověka svedl všechny směnky barona Xavera na sebe, proč učinil svého syna vaším jediným věřitelem, kterému jest Ida zapsána se stem a dvaceti tisíci?"

„Pane strýče!" rozhorlila se baronka.

„Promiňte, volil jsem snad nevhodné slovo; chtěl jsem říci, že Dubsko jest v pasti směnečného práva, a tuto past že má v rukou Oskar Löw, člověk horší svého otce, který přece vám byl povinen díkem a šetrností, který byl čisté rasy, a po křtu snažil se aspoň na oko býti křesťanem; jeho synovi, ozbrojenému zbraní vzdělanosti, obrněnému cynismem i proti vřelosti, která byla v krvi otcově, i proti lidskosti, jež by mu měla býti zákonem jak rozenému křesťanu, nástupci jmění rostoucího jako lavina, která tím více pohlcuje, čím rychleji vzrůstá, — tomuto člověku nic není závazkem, leč sprostá opatrnost. Řekla jste, že jest dědicem almužny. Hleďte, jak již otec jeho s vaší almužnou lichvařil. Nájem dvora byl mu zdrojem příjmů, z nichž zakupoval se v Dubsku, půjčoval, a půjčkami umořil domácí živnosti v městečku, za řemeslníky převzal zakázky a ožebračiv je, přijal je milostivě za své nádenníky, jejichž výdělky ukládá — pro sebe, — poskytuje jim z nich tolik, aby stále cítili hlad a železnou nutnost, zakupovati si pánovu dobrotivost nekonečnou robotou. Starý učinil seč byl; mladý jest nadán schopností a vůlí jíti dále. Jest továrníkem, vaším věřitelem, věřitelem celého Dubska; pokladna jeho jest nevyčerpatelná, používá po kupecku úvěru, půjčuje si ze záložen veliké peníze, platí z nich šest neb sedm a béře padesát, sto a více, poněvadž dubští jsou příliš ostýchaví a úzkoprsí, než aby se blýskali v „kanceláři", než by se smluvili o vzájemné ručení. Raději zanášejí své mozoly a statky po kusech Löwovi! Štěpánov jest mu již zastaven —"

„Zůstaňme u Štěpánova," vpadla baronka pánovi z Těmic do řeči, „Štěpánov není zastaven, nýbrž pronajat Löwovi na dvacet let za účelem umoření našeho dluhu. Posavade měli jsme na Štěpánově množství malých nájemců —"

„V dědičném nájmu, sto let, usedlé kolonisty a vlastníky, kteří vám byli vlastně jen poplatní. Není s hříchem vyháněti je?"

„Nemůže býti. Důsledně nesměla bych vzíti ze svého lesa ani kmen na svoji střechu, poněvadž na něm sto let špačkové hnízdí. Löw platil posud ze dvorce 4000 zl., Štěpánovští nájemníci pak úhrnem poměrně nepatrné peníze, 5371 zl. 82 kr., avšak mnohonásobné účtování s nimi bylo obtížné a nikoli beze ztráty; mimo to musíme ze všeho platiti daně. Löw ujme oboje na dvacet let a odepíše nám rok co rok deset tisíc okrouhlých z dluhu."

„Celkem zaplatíte dvě stě tisíc za sto a dvacet?"

„S úroky a úroky z úroků ovšem. Daně nám zůstanou —"

„Tak! Porostou, za krátko budete celým výnosem Dubska platiti berně za Štěpánov, a co nestačí, půjčí — Löw. Prosím vás, paní teto, kdo vymyslil tento důvtipný plán?"

„Správce dal podnět svými stesky na Štěpánovské, kteří nechtěli snášeti jeho autoritu —"

„Rozumím. Správce chtěl se vymstíti, a vy za každou cenu z okamžité tísně vybřednouti. Z obou těchto slepých, rozvahu vylučujících pudů vzniklo prodání prvorozenství za mísu čočky."

„Jinak nebylo možno," hájila se zarputile baronka. „Jiný než Löw byl by Štěpánov nenajal, — z útlocitu snad. Za dvacet let má Ida čisté oba statky, a Štěpánov k volné disposici, při níž bez ohledů na zmizelé osadníky vynese statek dvojnásob."

Po zaklepání vešel poznovu správce.

„Advokát pana Löwa —" počal.

„Řekněte panu doktorovi, že náš nájemce Löw bydlí a přijímá návštěvy svých přátel tam — dole, ve dvoře, ve vsi," rozzlobila se baronka. „Toť drzost již svrchovaná, — zříditi si v mém saloně písárnu, a zváti do ní hosty pana — nějakého Löwa!"

„Počkejte," zadržel rytíř z Těmic správce a vyšel s ním do salonu.

„Paní baronka jest příliš rozčilena," sděloval oběma hostům, „dovolte, abych za ni súčastnil se rozhovoru o věci, kterou milostivé paní chcete přednésti."

„Požádal jsem pana doktora, svého právního přítele," počal Löw suchým, obchodnickým tónem, „aby nás vyvedl svou radou ze situace všestranně nemilé, mně pak zejména přímo odporné. Od správy statků Dubska a Štěpánova přinajal jsem k svému dvorci ostatní pozemky štěpánovské. Zde jest smlouva o tom. Dosavadní pachtýři pozemků těch zdráhají se však odejíti z nich, a když vyslal jsem své lidi k orání, vláčení a setí ozimu, vypřáhli bývalí nájemníci prostě spřežení, nechali náčiní a lidi na cestě, a přihnali mi koně do dvora. Mám za to, že nejsem toliko já povinen hájiti se sám, nýbrž že také musím býti hájen."

„Pokud jsem doslechl, jest spor poněkud složitější," usmál se advokát, mna si ruce. „Prosím pana správce, aby mne o právním způsobu dosavadního a nového pronájmu poučil."

„Složitého nemáme nic," vypravoval správce statku. „Předkládám výpis z desk a vyměření berně; račte je porovnati se smlouvou pana Löwa i přesvědčiti se, že byl mu pronajat čistý statek a neobmezené držení rodu Vítanovských."

„Pravda," potvrdil advokát, prohlédnuv listiny. „Snad jsou mimo to přece nějaké mimodeskové závazky s nynějšími — pardon — bývalými osadníky štěpánovskými."

„Nejsou," popíral správce. „Roku 1768 parceloval baron Štěpán Vítanovský velký díl statku Dubska, nazval jej po svém jménu a rozpronajal jednotlivcům, dovoliv jim, aby si na nich obydlí zřídili, ba dal jim k tomu snad i dříví a stavitele. Lidé v Štěpánově tvrdí

sice, že zapsal jim novou osadu v dědičný nájem, leč tomu není tak; v našich archivech není takového zápisu, jehož kopii lidé ti prý mají, a v zemských deskách není sledu po podobné listině. Nájem byl obnoven poprvé roku 1787 a od té doby ještě čtyřikráte, vždy po dvaceti letech. Přijímání těchže pachtýřů, jejich dětí a vnuků, svolování k tomu, aby parcely scelovali, vyměňovali, dělili, a koupí — kteráž tedy byla popuštěním dočasných práv — nikoli majetku — převáděli, bylo dobromyslným zvykem či zlozvykem, kterým drobní nájemníci zbujněli, a ve své liché domněnce o dědičném nájmu vsi utvrzováni byli. Na vrch pak pouštěny jim pozemky v nájem za cenu, nestoupající poměrně s obecných zlevněním peněz, tak že nyní platili činži přímo směšnou. Tomu letos, po 99 letech, učiněn konec pronajatím všech jednotlivých údělů v celku panu Löwovi."

„Z toho ze všeho jde na jevo," soudil advokát, „že panu Löwovi jsou sice právem platně pronajaty, nikoli však — odevzdány. Pan Löw tudíž jest oprávněn žádati předně za skutečné uvedení v užívání, za druhé náhradu škod, vzešlých mu z tohoto opomenutí, a za třetí potrestání násilnictví Štěpánovských."

Syn stvůry z milosti barončiny pásl se na trapném rozechvění rytíře Těmína i správce.

„Měl bych sice trvati na tom," pronesl za chvíli ještě nedbaleji než prve, „aby zjednáno mi bylo nejúplnější zadostučinění, a aby vrchnost byla donucena učiniti mi po své povinnosti do poslední čárky; maje však za to, že správa panství nejednala dosti humanně, pronajímajíc statek, na nějž jiní měli jistá lidská práva, byť i nezapsaná, a chtěje se vyhnouti třenicím se svými předchůdci, upustím od svého práva nájemného na Štěpánov výměnou za nájem Dubska samého."

Dvéře barončina pokoje se rozevřely a stará dáma šla salonem, jako by v něm nikoho nebylo.

Rytíř Těmín vkročil jí spěšně v cestu, vzal ji pevně za ruku, a vedl k oknu. Rychle tichými slovy pověděl jí obsah jednání.

„Oskar Löw najal od nás Štěpánov a podrží jej," odvětila baronka nahlas starému pánovi. „Vetešnickým obchodům na výměny nerozumím."

„Také bude Oskar Löw uveden v užívání Štěpánova, žádá-li toho zákon," pokračovala v odpověď k nové poznámce rytířově. „Pohleďte, — již přicházejí ti, kteří náš majetek vyprostí z rukou samozvanců."

Okna zámku zabzučela ozvěnou vřeštění polních trub.

Advokát, Löw i správce zapomněli na svůj respekt k baronce a pospíšili k oknu.

K Dubsku táhla setnina myslivců.

„Povolala jsem je," končila baronka. „Nikoli s určitým přáním, aby pomáhali Oskaru Löwovi k čemukoli, nýbrž proto, aby vzpurné nájemníky přivedli k poslušenství autoritě. Pane správce, zařiďte bez prodlení, čeho potřebí. Důstojníkům setniny vyřiďte moji prosbu, aby mne laskavě poctili svým příchodem k obědu."

Starý zeman zůstal v saloně samoten. Opíraje se o kříž okna, stál na místě jako přimražený, a z jeho tváře zármutkem a nevrlostí zastíněné zíraly upřeně oči v dálku, nespouštějíce se zřetele žádné hnutí vojska. Viděl, kterak správce a Löw jedoucí s advokátem v jeho voze, zastavili setninu a chvíli hovořili s veliteli. Pak zatočil hlavní voj na pole blízko u zámku a obstoupil v kordonu rozsáhlý lán; velitel koňmo rozestavení řídící ponechal si oddíl v záloze, co zatím jiný vyprovázel správce a Löwa do dvora. Ze vsi přibíhali jednotlivě a v tlupách Štěpánovští, zprvu zmateně, nerozhodně si počínajíce, pokřikovali pak na vojáky a hrozili jim zdálí. Vůdce myslivců nehnul sebou; byl jako s koněm v jedno slit. Někteří Štěpánovští vrátili se do vsi, a přichvátali opět, vedouce posilu, již ozbrojení holemi, rýči, kameny. Velitel setniny opět zůstal klidný.

Ze dvora blížil se konečně dlouhý průvod spřežení hospodářských, provázený dvojřadím myslivců

Štěpánovští shlukli se blíže ku kordonu, kterýž se rozevřel a vpustil Löwovu čeleď.

Práce počala.

Jedva že však zaryl první pluh do země, rozrazili Štěpánovští kordon, vrhli se na čeleď Löwovu, a nad polem vznesl se roj kamení.

Velitel setniny popojel, a v tom sražen mu ranou klobouk daleko s hlavy.

Myslivci sklonili bodáky v pád i byli na skoku proti zuřivému davu.

Vůdce mávl šavlí kolem sebe a houkl rozkaz takovým hlasem, že rytíři Těmínovi bylo, jako by dobře byl slyšel: „Stůj! Srazte se v řady!"

Myslivci ucouvli a stáhli se v šik. Velitel postaviv se před nimi, mluvil k lidu, krátce a bez rozvášnění. Skončiv vyňal hodinky.

Rytíř Těmín učinil podobně.

Rafije uběhla pět minut a v té době rozešel se dav tiše s pole. Pak velel opětně důstojník své setnině a myslivci s bodákem v pád táhli přes prázdný lán.

V Dubsku zvonili poledne.

Štěpánovští ztratili se do vsi a myslivci rozložili se po stráních; do hloučku, v němž sešli se na silnici důstojníci, Löw, správce, advokát a jiní, přinesl jeden z vojáků od studánky v klobouku vodu, jíž si někdo hlavu omýval. Náčelníka setniny nebylo možno rozeznati; slezlť s koně.

Po ukončené poradě — další práce odročena patrně na odpoledne, — blížili se důstojníci zvolna k zámku.

Správce spěchal před nimi.

Rytíř Těmín opustil salon a šel jim vstříc. Ve vestibulu byl by jej správce bezmála porazil.

„Promiňte," omlouval se, oddychuje těžce. „Já nevím, čí jsem! Sběhlo se něco neslýchaného, strašného, — pokuta bude asi také taková. Nechtěl bych býti na jeho místě. Ne, — hlavu bych si dal pojistiti, býval jsem také vojákem —"

„Aha! Strážmistrem u vozatajstva, — pamatuji se, chlapíku," smál se rytíř Těmín s podivnou veselostí. „Rozumíte řemeslu a můžete práci posouditi. Co byste byl učinil?"

„K líci! Měř! Pal! Salvu za salvou! Pomyslete si, vašnosti, já jsem komandantem, vedu vojsko na buřiče, postavím si mužstvo, povstalci mi je rozeženou jako stádo ovcí, rozbijí mi hlavu kamenem, a já své vojáky zakřiknu jako psíky, pustím se s buřiči do smlouvání a držím jim řeč! Takovou řeč: ‚Sousedé! Rodáci! Jsem voják, jemuž dán určitý rozkaz — a rozkaz jest mým zákonem. Moje bodáky netáží se, zdali utlačený smí se pěstí srovnati se svým odpůrcem, a naše zbraň obrátí se proti každému hrubému násilí. Pášete je. Jste smyslů

zbaveni, vodíte své ženy a své děti na jatky. Nechtějte, abych byl jejich katanem, nedopouštějte, aby bodáky soudily ve vaší při a kulemi aby bylo rozhodnuto ve váš neprospěch. Všichni, kdož jste mužové poctivé práce, a komu právo jeho jest svaté, odejděte v pokoji s pole, na němž rozhodne jedině surová moc!" Štěpánovští si dali říci a odešli jako kuřata. Větší ostudy jsem posud svědkem nebyl a bohdá nebudu — —"

Zeman nechal správce státi a vyšed ze zámku, kráčel důstojníkům vstříc.

Napřed šel nadporučík, bledý, se sevřenými rty a zvláštním velikým klidem v jasných očích. Za ním brali se dva zasmušilí, rozpačití, mlčící poručíci.

„Pane veliteli," oslovil rytíř nadporučíka zvučně, „buďte ubezpečen, že starému muži, jejž před sebou vidíte, nebylo posud přáno, osvědčiti někomu svoji úctu způsobem tak opravdivým jako vám."

Nadporučík se mlčky uklonil.

„Stářím slábne zrak i paměť, a přec nemýlím se, — my jsme se již setkali," hovořil pán z Těmic dále, potřásaje důstojníkovi rukou a bedlivě do tváře mu nazíraje.

„Nadporučík Záleský," přihlašoval se důstojník, „před rokem o pohřbu vašeho pana zetě poručík."

„Pravda, pravda, — tedy dobrý známý, náš přítel — —" zaradoval se rytíř, a rozhovořiv se o minulém roce po způsobu starých pánů byl v nejlepším proudu, když vytržen byl baronkou vítající hosty na schodech. Vzdálil se, ubezpečiv, že ihned se vrátí.

„Velice milá návštěva i příjemné shledání, můžeme-li dobrého známého uvítati hned díkem za vzácnou laskavost, již nám prokázal," řekla stejně přívětivě jako vznešeně nadporučíkovi.

„Jsem komandován, paní baronko," odpověděl prostě nadporučík.

„I vaše šťastná smírčí působnost jest nařízena?" vyzvídala zámecká paní.

„Jednal jsem po svém uvážení. V takových nepředvídaných případech jest důstojník odkázán na svou čest, svůj rozum a cit při výkladu a provedení všeobecných instrukcí."

„Čest, rozum a cit, — hezká trojice. Nedopřál jste však buřičům poněkud více šetrnosti, než právem si zasloužili?" vyzvídala baronka, mhouříc očima.

Nadporučík pokrčil rameny.

Jedva že se usadil na vykázaném místě a uchlácholil baronku poděšenou náplastí na jeho skráni, objevivší se po sejmutí klobouku, přikvapil rytíř Těmín.

„Pardon, vytrhuji-li", smál se. „Mám neodkladné poslání. Naše Ida prosí pana velitele na okamžik —"

„Ida?" žasla baronka.

„K službám. K lékařské radě nesmíme odepříti nemocné splnění žádného přání. Návštěva pana nadporučíka náleží k nejsnadnějším; dovolte."

A již vedl Záleského chodbou, neohlížeje se ani na jeho trapné ustrnutí, ani na obličej barončin.

„Pane z Těmic," zastavil jej nadporučík, „baroneska jest churavа? Lehce? Na týden?"

„Málo dní, od té chvíle, co se dověděla, že Štěpánovští jsou zašantročeni. Ubohé dítě trpělo za všechny ženy, dívky a sirotky ve vsi, jako mučenice odsouzená k vypití všech kalichů hořkosti, které zavalitější krásná pleť dole jednotlivě a snadněji by strávila."

Baroneska Ida seděla v lenošce u okna, zavinutá po prsa v pokryvky.

Po její bledé průsvitné tváři rozlil se lehýnký ruměnec, a nemocí zvětšené, prohloubené oči dívky zvlhly a třpytily se jako v rose, z níž jiskřivá zář slunce se odráží.

Zbledlé rty baronesky tklivě krásné chvěly se, když obě své ručky nadporučíkovi upřímně podávala.

„Jestliže vojákovi může býti vroucí dík celého srdce malomocného děvčete drobtem náhrady za podřízení povinností vzletu veliké šlechetné duše, pak přijměte jej. A nezapomeňte, že zůstane vždy svěží, že vždy musíte naň čítati."

„Malichernost, slečno," zajíkal se nadporučík, počínající si z čista jasna jako školák, nevědoucí ani, je-li mu do smíchu či do pláče. „Upravil jsem si svůj úkol po svém, zapsav si vaše naučení, — pamatujete se na ně?"

„Nesnižujte se přede mnou," durdila se Ida. „Namluvil byste mi leccos, kdybych sama na své oči nebyla vše viděla, kdyby mi dědeček vaši řeč nebyl celou odříkal. Věděla jsem, na koho jdou vojáci, a jen rozeznala jsem hlaholení trub, již musili mne dopraviti z postele k oknu. Byla jsem strachem polomrtvá, mžitky se mi dělaly před zrakem, a přece viděla jsem vše zřetelně, jako zázračnýma očima, konečně poznala jsem i vás, a v témž okamžiku bylo mi, jako by peklo se mne spadlo. Byla jsem jista vítězství ubohých Štěpánovských, vy jste je přinášel a rozhodl. Ale když shlédla jsem vás raněného, vrávorajícího na koni —"

Idin sálající zrak, líbající něžně malou ránu na čele nadporučíkově, svezl se do klínu a tmavý ruměnec zbarvil její líce; proud nelíčeně vroucích, ze zlatého lidského srdce se řinoucích slov zaražen studem, vzpamatováním se dívky.

„Zvolivše si nějaký úkol, nesmíme od něho pro nějaké ubození utíkati," rozhovořil se nadporučík, puzen k ztlumení rozpaků baronesky. „Toť opětně důsledek vaší nauky slečno; bez vás bych snad posud nevěděl, jak sladké i těžké jest povznášející vědomí, jsme-li při povinnostech námi samými volených, vysoko nad všednost povýšených."

„Ctěný pane, zabíháte v abstrakci. Zůstaňme při skutečnosti, k níž náleží ještě dobré slovo, které za svoji zlatou dobrou Idu pronesu," vmísil se starý pán do hovoru, líbaje baronesku na čelo a hladě jí ruce. „Uzdravení mé vnučky máte na vroubku naší vděčnosti. Zítra bude na nožkách jako srna, a bez vás by byla za Štěpánov umřela. Nečervenej se, dítě, poznovu až za ouška, — mne takovými roztomilými slabůstkami s nezvratné dráhy povinnosti nesvedeš. A k té náleží náš dík za tvé pozdravení zázrakem pana Záleského. Kdybyste věděl, pane nadporučíku, co se vám to dítě nazoufalo, že má ještě několik let do stáři zletilosti, několik let, během nichž zhynou Štěpánovští hladem a zimou, dříve než ona jako samovládná paní bude moci napraviti do nebe volající pošlapání jejich lidského práva —"

Stará baronka vstoupila, hrdá, vztyčená jako kněžna. Zásvit podivení zabrál jí v očích, spočinuvších na kvetoucí tváři, na blaženém úsměvu rtů dívčiných.

„Babičko," ozvala se dívka srdečně, sepjavši ruce, „přemoženým udílí šlechetný vítěz milost. Slituj se nad ubohými, navrať jim domov!"

„Také bych považoval chvíli za velice příhodnou," doložil rytíř Těmín s důrazem.

„A vy, pane nadporučíku?"

„— — přimlouvám se —" řekl oslovený váhavě.

„Chtěl jste říci něco jiného?"

„Chtěl. Důstojnější slovo. Leč tím bych jim nepomohl."

Ostrý hled očí barončiných křižoval se s klidnými jasnými zraky nadporučíka jako blýskavý kord.

Ida ztratila barvu a tajila dech. Rytíř Těmín byl znepokojen.

„Právě jsem přijala deputaci Štěpánovských," sdělovala stará dáma usedajíc. „Odprosili mne na kolenou a dali mi svůj osud na vůli —"

„Pane nadporučíku — símě vašich dobrých slov rychle klíčí — " zajásal starý pán.

„Pst," napomínal ho důstojník.

„Tak musili ke mně přijíti!" pokračovala baronka. „Stačilo to, abych se rozmyslila, a vrátila Štěpánovským obec založenou našimi předky pro jejich dědy. Učiníme o tom řádný zápis. Štěpánovští mi nabídli osm tisíc ročně a placení daní ze svého; dvorec vezmeme ve vlastní správu a pana Löwa zbavíme k jeho žádosti, — zde jest jeho list, právě mi doručený, — nemilého nájmu výměnou Dubska — ovšem kromě zámku, — začež nám bude účtovati k dobrému ročně také osm tisíc skrze pětadvacet let. A nyní bych prosila pány, — k obědu!"

Ještě téhož dne odtáhl nadporučík se svou setninou a rytíř Těmín k ustrnutí poštmistrově předplatil si „Vojenský věstník", a počal si po dvaceti letech z čista jasna opětně dopisovati s jakýmsi plukovníkem.

Za krátko stálo ve „Vojenském věstníku" černé na bílém, v zadu, zastrčeně, že nadporučík Záleský složil svou důstojnost, a současně psal plukovník, že učinil tak k naléhavému odporučení pánů, s nimiž se nemohl o výklad nějakých povinností shodnouti.

Rytíř Těmín pustil „Věstník", a přestal si dopisovati s plukovníkem, který o Záleském nic více nevěděl.

* *
*

V Dubsku narostlo mudrců jako po dešti hub.

Jindy nebývalo k tomuto zvelebení dubské společnosti žádných příčin, neboť theorie orby, obecního pořádku, tkalcovství, posvícení a jiných důležitostí místních byly ustáleny již za pradědů, kteří svoje dobře opatřené a spořádané dědictví hmotné i duševní zanechali k užitku hodným potomkům.

Mudrování nově v Dubsku zavedené táhlo se k vědám hospodářským a najmě k přetřásání abecedy novověké soustavy dopravní. Téměř čtyřicet let po Rainhillu přikročeno v Dubsku úplně z nova k rozhodování o potřebě, či zbytečnosti zdokonalení dopravy, o doplnění neb nahražení vozby silniční způsobem rychlejším, levnějším a jakým!

„Kolik syslů, tolik smyslů," říkával pan farář, kterýž nejraději měl svatý pokoj, a šlaka o to dbal, jestliže mu přifaření lidé z okolí své duchovní obtíže nosili po silnici nebo vozili po železnici.

Rozumy sousedů rozcházely se velmi, a nejrozdílnější soustředily se v určitých dvou pólech, v záporném a v kladném; první byl položen do horní hospody, kdež byl hlavní stan protivníků železnice, a druhý nalézal se v dolní hospodě, kdež s nadšením nové době hleděno vstříc. Horní hospoda byla totiž zájezdní, a obvyklou zastávkou povozů prostředkujících dopravu mezi Kladskem a naší končinou Čech; dolní pak ležela zrovna stanice budoucí dráhy, která již nyní, při samém počátku stavebních prací osvědčovala se jakožto velmi výnosný podnik pro kapsu dolního hostinského.

Oba tito antagonisti dopřávali z přirozené vděčnosti mnoho na křídu i zdarma svým přívržencům, a takových byla hojnost, ba četní mezi nimi, kteří měli dvoje mínění, jedno k pitce v horní, druhé k hodům v dolní hospodě.

Přes všechnu svou různost v theoriích byli však sousedé v praxi podivuhodně svorni; se zralostí potěšitelnou vstoupili do nové doby národohospodářského rozkvětu, vyrážejícího bujně z půdy zmrvené krví minulého roku. Jedva že klikatý, mocně se rozlévající proud podnikavosti železniční zasáhl také do dubské krajiny, již povstali všichni potřební a nepotřební jako jeden muž, aby klidili, a po případě i paběrkovali mnohoslibnou žeň.

Zmíněným proudem zaneseni do Dubska technikové, měřiči a vyvazovací komisaři se svými lidmi a potřebovali zase lidi, každý z Dubských měl pojednou své pozemky na prodej a nikdo levně, žádný bez kliček, partyk a obtíží; snáze pak bylo vždy cizím lidem najati palác v Benátkách než tehdy v Dubsku vlhkou, zapouchlou komůrku, a pečeně z mladých hubených telat platila pro cizince dráže než lanýžové paštiky.

Neobvyklá hračka, peníze, počínaly objevovati se v rukou dubských sousedů, a kupec, jenž po všecka bývalá léta vystačil pravidelně s dvěma krabičkami shnilých sardinek, musil objednati si soudeček kaviáru a několik láhví zvláštního vína, jež nemohl naprosto ze své zásoby vytáčeti. Přátelé i protivníci železné dráhy byli veseli, a lidé, kterým se nikdy nezdálo, aby se naučili šampaňské píti, polévali jím nyní stoly a umývali si v něm ruce.

Zřízenci nového dopravního podniku byli u veliké vážnosti, poněvadž mnozí z nich česky neuměli ani zblo, protože všichni měli městské kabáty a krom těch jistých čepic venkoncem byli osobami úředními, za nimiž figuranti nosili tlusté fascikuly, naplněné papíry úředně potištěnými a počmáranými.

Nejhrdější dubský měšťan, kterýž si jinak — mimo před vrchností — potrpěl na svoji sousedskou urozenost právě tak jako leckterý Don Quixote na svůj sangre azul, choval se přeuctivě a tytýž poníženě k cizincům, z divných končin světa přiběhlým, a snad jen z menší části po sousedsku blahorozeným.

Ba o náčelníku trasovní čety, o inženýru Záleském trousilo se často i v určité způsobě, že sám někdy podřeknutím naznačoval svůj původ z nevolnické krve, ač paní poštmistrová nejzevrubnějším potěžkáváním, zkoumáním a prohlížením korrespondence inženýrovy nemohla vyšetřiti, že by si dopisoval s nějakou služkou ze stáje jakožto drahou svou sestrou, či s nějakým bratrem,

který by na silnici štěrk tloukl, neb sbíráním chroustů a kradením dříví se živil.

Škoda, přeškoda. Byl rozbodně zajímavý, již pouze proto, že zavíral své vnitro jako svou svěřenou ohnivzdornou pokladnu, a poněvadž zavřené, svým obsahem nám neznámé nádoby vždy bývají nad míru luzné, k dobývání přímo zvoucí. Mimo to měl mnohé zvláštní způsoby a svoji společenskou nesdílnost znal stupňovati někdy až k morousovité nedbalosti: Člověk k líbání; na takové lítí dámy samy med svých půvabů, s nímž jinak před ochotnými sběrateli na schovávanou si hrají.

Hloupě bydlel. Usídlil se i se svými lidmi v štěpánovském dvoře, kdež vedle správcova bytu dosti se nalézalo místností; v létě bylo možno bez podivínství choditi z Dubska do Štěpánova procházkou, v zimě však pro lidskou podezřívavost a závist nebylo to radno.

Přes to vypravila se o štědrém dnu ráno malá společnost z Dubska procházkou; samé paničky, mladé a takové, které se ještě k starým nečítaly, — kupcová, švekruše purkmistrova, choť páleníkova a vdova po lesníku. Pod jasným nebem, s něhož zářilo poměrně teplé slunce a po rovné, slehlým sněhem vystlané silnici šlo se pěkně.

Den byl ještě roztomilejší než dámy se nadály; v půl cestě přišel jim inženýr sám vstříc. Chtěli jej zajati. Šly s bruslemi na led v zátoce pod štěpánovským dvorcem a oddavše se tomuto, dříve v Dubsku neslýchanému a poněkud do nebe volajícímu sportu, potřebovaly ve své necvičenosti nutně silné pomocné ruky mužské. Zejména paní z pálenky promluvila v té příčině s inženýrem velmi zřetelně. On však poslouchal ledabylo, vymlouval se úsečně, ne příliš dvorně a poroučel se zkrátka.

Ani se již neohlédnuv, šel zostra dále, vytrhoval si mocné kníry, a splácel vzácný úsměv pěkného zimního dne upřímnou nevrlostí hrající mu v svítících očích a po zasmušilé tváři.

Vystupuje po cestě od městečka k zámku vedoucí zaslechl trhnutí zvoncem v zámeckém vestibulu, jež věstilo příchod hostí; současně zaprášil se mezi oběma starými duby rozhozený sníh a před zámkem stanuly kouřící, v saně zapřažené koně.

Inženýr se zarazil, svraštěl čelo a po krátkém váhání zamířil zpět, dolů do městečka. Navštívil purkmistra. Pojednav s ním dosti dlouho a odcházeje pak byl zadržán na rynku dámami; vracely se sklamány z ledu. Musil vyslechnouti jejich výtky, omluviti se a slibovati aspoň nedbalými poklonami polepšení. Nejsa s nimi ještě hotov, zahlédl lesnického adjunkta, jenž uctivě pozdravil, na vrch se usmál a slibně hlavou zakýval.

„Skutečně?“ vyhrklo z inženýra, jenž mžikem od paniček se odtrhl.

„Nic jsem neřekl,“ odpovídal adjunkt, zastaviv se. „Mínil jsem toliko v duchu, že vám kácíme až lesy praští.“

„Podivno, — rozuměl jsem vám i beze slov. Přicházíte mi velmi vhod. Pošlete okamžitě po hajných a dřevařích, aby bez otálení s kácením přestali.“

„Nemohu,“ odpíral adjunkt, krče rameny. „Máme příliš naléhavý rozkaz — —“

„Na mé zodpovídání.“

„Nic mi nepomůže. Paní baronka i správce jsou neústupně přísni. Jen oni mohou svůj rozkaz odvolati.“

„A zrušiti jej musí ihned!“ zvolal inženýr.

„Správce odjel časně z rána do okresního města a vrátí se až pozdě večer, —“ namítal adjunkt.

„Vím o tom. Šel jsem proto přímo k baronce, leč nějací hosté mne předešli a na zámku nemají rádi vtírání se.“

„Ba, nemají,“ potvrzoval adjunkt.

„Odvážím se přece,“ rozhodl se inženýr. „Pravíte, že kácíte o překot?“

„Na všech stranách.“

„Pak jedna každá hodina otálení byla by škodou několika set. Musím je vrchnosti zachrániti. Jdu k paní baronce, očekávejte její rozkazy.“

Hosté zmařivší první návštěvu inženýrovu na zámku, byli starý pán z Těmic a jeho vnuk Celestin.

Uvítáni baronkou a Idou slušně vedle pravidel dobrého mravu a požadavků příbuzenských, jež dopouštěly, aby baroneska starého pána velmi srdečně a radostně objímala. Méně vřele, ba s jistým ostychem přivítala svého bratrance, s nímž po malé chvíli zůstavena o samotě v saloně; baronka odešla se starým pánem do svého boudoiru.

(Pokračování.)

Problémy.

Nezvyklá novella. Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

II.

Probudil se dosti časně a rychle se za Josefovy pomoci přistrojiv, díval se z okna, čekaje, až mu bude přinešena z hostince dole snídaně. Nebe bylo posud pokryto mraky, den neveselý. Slunce nebylo viděti a když otevřel okno, cítil dosti značný chlad.

Pohlížel pak na Labe, valící se dole v hlubokých březích, pokrytých hustým proutím. Na levo byl kamenný most, vystavěný ještě Šporkem. Z mnohých soch, které dříve zdobívaly mostní pilíře, zůstala jen jediná, svatý Jan Nepomucký, a oděv jeho pokryt byl na újmu sochy tlustým pozlátkem. Od mostu přímo vzhůru stoupala cesta, vroubená mladými třešněmi, až ku šedivému klášteru, právě ku tesanému chrámu. Kolem tohoto bylo viděti nějaké kamenné postavy, které však nemohl baron určitěji rozeznati mezi stromy, jakož i v té dálce. Podle kláštera pak na levé straně, viděl nějaké nižší dlouhé stavení.

Když byla přinešena snídaně, zavřel baron okno a pak počal pomalu již čekati na nového podivného

přítele. Nevěděl ani proč s ním včera tak přívětivě jednal. Cítil s ním jakousi soustrast, nechtěl-li docela věřiti v sympatii. Člověk ten se mu líbil, čím déle na něho myslil. To, co vyslovil již včera, ozývalo se v něm i dnes. Doufal, že nalezne u podivína onu upřímnost, kterou marně snad byl hledal u lidí rozumných a sobě rovných, kteří ho zajisté někdy hrozně sklamati. Baronovo čelo bylo při myšlénkách těch zamračeno. Vzpomenul-li na budoucnost, tu přeletělo jeho tvář něco slunečného, jasného.

Pro Josefa zdál se býti dnes baron v dobré míře, ačkoliv byl posud skoro nepromluvil.

Odbilo osm hodin, odbilo devět hodin a baron byl posud samoten. Novák byl sice hodinu, kdy přijde, neurčil, ale proto přece myslil baron, že přijde pokud možná záhy. Podivín se však neukazoval. Barona počínalo již čekání mrzeti a posud bylo vše marno. Bolela ho hlava a přičítal to okolnosti, že nebyl posud venku. Konečně v deset hodin dal se komorníkem obléknouti a vyšel.

Sotva však udělal pět kroků venku a zastavil se před vysokými schody, vedoucími nahoru k bývalému Šporkovu zámku, slyšel za sebou chvatný běh. Ohlédl se a spatřil dlouho očekávaného Nováka. Nemohl se ubrániti přívětivému úsměvu, vida ho. Za to se zamračil na Nováka Josef, který nepochopoval tolik laskavosti panovy k potrhlému plebejci.

„Ah, již tak časně venku? Což jsem neříkal, že přijdu? Proč jste nepočkal na mou návštěvu?“ volal podivín s výčitkou.

Baron se jen usmíval dále svým obvyklým úsměvem.

„Dovolte,“ chopil ho Novák za rameno, „budete-li se mi tak blbě smáti při každém slovu, jako všichni ostatní lidé, pak se také vám dostane mého opovržení! Čemu se smějete? Ničemu! Že snad mluvím tak, jak nejste zvyklým, že ode mne neslyšíte žádných frásí, žádných titulů. Konečně se také mnou snad bavíte! To vám ovšem povoluji, ale proto přece vámi opovrhuji, že jste chudý duchem, jako celá ta okolní zběř. Právo bavení se má každý, toho nepopírám, ale každý také má právo pohrdati tím, kdo se baví pitomě. Skorem celý svět je pitomý, pitomé jest jeho vychování, pitomými jsou ty tisíceré ohledy, ty zdvořilosti, poklony. Řeknete snad, jako sta jiných, že věříte ve vrozenou povahu člověka? Nesmysl! Vychování tvoří povahy i letory. Řeknete, že každému člověku je vrozena víra v boha? Nový nesmysl! Vychovejte dítě na poušti a bude z něho zvíře, které nebude míti ponětí o něčem nadsmyslném. Bude snad se modliti? Bude klekat při modlitbě? Všecko to jest jen vychování, všecko je jen naučeno. Naučte zvíře bitím, by klekalo při bouři. Zvykne konečně na to a klekne vždy bez rozkazu. Blbý lid to prohlásí za božské znamení, za vliv nadpřirozených mocí na divou zvěř, za zázrak. A celý ten zázrak způsobil bič. Takový jest běh světa!“

Baron, který byl pozorně sledoval celý průběh zmatené řeči, kýval hlavou.

„Tak to vidíte,“ pravil Novák oddechnuv si. Tak mluví ten vykřičený blázen kukský. Zdá se vám moje řeč šílenstvím? Nezdá, a přece mne proto za blázna mají. Nazývám náboženství jen jistým systemem vychování, zbudovaným na lidské hlouposti nějakým chytrákem. Proto jsem rouhač, rušitel náboženství. Podobně smýšlím, a ještě příkřeji, jak toho věc zasluhuje, o celém státním zřízení, o zákonech tak zvaných lidských. Proto jsem velezrádce a nebezpečný člověk. A podobných náhledů mám celou řadu, a každý jednotlivý mi přináší nový čestný titul. Souhrn titulů těch jest titul všeobecný: blázen. Kdybych byl mocným, nebo jen se snažil náhledy své lidem vštěpovati, postačil by jen jednotlivý, aby mne zničili. Dokud o nich nemluvím, je dobře. Jakmile začnu, jakmile se budu nutiti, abych je vyložil, abych je s prospěchem rozsel mezi tím lidem, který mně dosud nerozumí, budu zničen. Všickni velcí duchové byli blázni, nebo aspoň mírně řečeno, podivínové! Na sta tisíc zahyne každoročně lidí podobných mně, pod názvem bláznů. Jen malé částce se podaří, že se jich zmocní jakási fixní idea a oni počnou bojovati jen za jeden náhled svůj a tomu chtějí zjednati platnost. Plovou proti proudu a jen malá částka jich dosáhne opět svého cíle. Ti jsou pak slaveni, to jsou ti geniové, kteří předstihli století, kteří dají soudobé společnosti lidské aspoň v něčem nějaký nový směr. Ostatní zanikají beze stopy, bez památky. Byli blázni, ubozí blázni!“

Novák mluvil velmi roztrpčeně a hlas jeho se chvěl jakoby utajenou zlobou. Tiskna pevně baronovo rámě, hleděl zamračeně nahoru na průčelí zámku, a zrak jeho těkal nejistě s místa na místo.

„Nerozumím vám docela,“ pravil baron, když byl podivín utichl. „Cítím sice pravdu, která proniká vaše slova, ale nemám posud jasného pojmu o vašem názoru světa.“

„Ah, to není posud vše, co je potřeba, abyste seznal celý můj duševní svět. To nejde vyložiti několika slovy a k tomu nejsem posud se vším úplně hotov. Pro toto však, co jsem vám nyní právě pověděl, posloužím vám praktickým příkladem. Znáte přece důkladně dějiny Napoleona?“

„Myslím!“

„Nuže ten nám poslouží. Napoleon byl šťasten, že si obral původně za úlohu toliko povznešení vlastní osoby. Když té dosáhl, přikročil směle k druhé, k zjednání pořádku ve Francii. Když to vykonal, jednal dále, chtěje dáti již směr Evropě a na konec snad celému světu. V tom padl a přec ho nikdo nebude pokládati za blázna, poněvadž dříve byl ploval s proudem a postupoval po stupních, jež byly sice krkolomnými, ale proto přece nepříčily se lidskému rozumu. Napoleona nezhubilo Rusko, ale celá Evropa. Nyní ale dejme tomu, že by Napoleon, jako chudý dělostřelecký důstojník byl pojal myšlénku dáti směr evropské politice Jakmile by se takový úmysl na něm poznal, byl by bláznem. Jako císaři bylo to již pravdě podobnějším, ač přec klesl. To byl jen jediný cíl! Dejme však tomu, že by Napoleon jako poručík byl si usmyslil zreformovati nejen politiku, ale i školství, náboženství, celé vychování, celou společnost lidskou. Nebyl by bláznem? Jako císař měl již právo chápati úmysl na změnění směru evropské politiky, ale ani jako císař nesměl pomýšleti na to vše. Ani jako pán světa nemohl by pomýšleti na vykonání celého toho díla. Život k tomu nestačí, abychom jen úplně poznali jednu špatnou stránku lidského vychování. Poznání je ovšem hlavním krokem k vyléčení choroby. Což teprve poznání celého toho stroje, jenž sluje lidstvo

a jeho činění. Hlava mi jde kolem, myslívám-li na to jako na celek.“

„Jak tedy míníte, že by bylo možno vše na světě zreformovati?“

„Kdyby byl každý člověk filosofem, kdyby každý přijal na sebe část celé té ohromné tíže a tu svědomitě zpracoval, probádal a mínění své uložil řádně v knize, na níž by mu bylo pracovati po celý život. Pak, když by toho bylo dosaženo, učinil by vždy jeden člověk z několika takových knih soubor, výtah a tak z výtahů činily by se nové výtahy, až bychom dospěli k nezměnitelným maximám pravdy, z nichž sice některé jsou nám již známy, ale jichž pochod posud neznáme. Byla by to práce tisíciletí, ale snad bychom jí přece dospěli k cíli. Jediný však jen omyl, jediný nepravý názor, a my bychom byli opět v chaosu, jako jsme nyní. Myslím, že to jediná možná cesta k nabytí pravdy, k nabytí poznání o úkolu člověka. Ale jak pravím, hlava jde člověku kolem, vzpomenu-li na to. Není vám také tak?“

Baron přisvědčil. Byloť mu skutečně podivno, jakoby se oň pokoušela nikdy nepocítěná mdloba. Všecky síly ochromly v něm. Nevěděl zdali cítí, a zdali myslí.

„Vy blednete, urozený pane!“ volal Josef, jenž byl stál na blízku, aniž by si byl všímal nesmyslné řeči.

Chopiv barona pod paží, ubíral se s ním zpátky do hostince.

Novák ubíral se za nimi, hledě tupě, bezcitně před sebe.

Na štěstí nepotrval ten stav u barona dlouho. Baron se po chvíli vzpamatoval, ale bolela ho silně hlava.

„Pojďme tedy na procházku!“ navrhoval Novák „Neviděl jste posud ze slavného Kukusbadu téměř nic.“

„Půjdeme!“

„Ano, mám vám též něco sděliti, jak jsem vám byl včera slíbil. Jest to věc velmi zajímavá pro každého. Kdož může pochopiti každý ten záhyb lidského rozumu! Zde se jedná o jednu podivínskou Šporkovu myšlénku, o jeden jeho nápad, který chci uhodnouti. Zabývám se tou věcí již po mnoho let a stále marně. Často se mi zdá, že jsem již u cíle a opět vidím, že jsem tam, kde jsem započal.“

„O co se jedná?“

„Pojďte jen pojďte!“ pobízel Novák a baron poslechl.

Venku zatím vysvítilo poněkud slunce, prodírajíc se chvílemi z mraků. Oba mladí mužové ubírali se pomalu po schodech k starému zámku provázeni jsouce opět Josefem, jenž se s tichou resignací odevzdal svému osudu, že musil viděti mladého pána v drápech toho blázna, jak ho jmenoval bezpočtukráte.

Ze zámku stojí nyní již jen čtyry vysoké zdi. Celý vnitřek, všecka patra jsou úplně pobořena a rum jejich pokrývá dole zem na několik střevíců z výši. Prostřed budovy pak nachází se malá studánka s proslavenou léčivou vodou. Novák vše důkladně baronu vysvětloval. Seznámil ho s učeným a zbožným hrabětem Šporkem, štědrým mecenášem všelikého umění na počátku předešlého století a vypravoval o všelikých jeho podivínských kouscích. Zdálo se však stále, že hlavní věc snaží se posud zamlčeti.

Baron viděl před nynějším zámkem, jenž byl dříve, za časů hraběte, toliko hostinským domem, známé sochy Goliáše a Davida a prošel celý Kuks po všech možných stezkách, kterých ovšem mnoho není. Novák vytáhl z kapsy plán vesnice, podle něhož se pak ubírali.

„K čemu ale to chození po vesnici, když zde není nic nového již, co by stálo za vidění?“ ozval se konečně baron.

Novák se jen tajemně usmál a pak vydali se přes Labe nahoru do kláštera. Prohlédli památnou tu stavbu, celé množství soch, krásně tesané průčelí vysokého chrámu, zdařilé Braunovy obrazy uvnitř v kostele. Pak odebrali se i dolů pod chrám, do veliké hrobky a četli zajímavé nápisy na kovových rakvích, které si baron pro památku zaznamenával.

Na to šli podívat se na klášterní zahradu. Jest to veliký čtverec, rozdělený podle pravítka na jiné menší oddíly a podle šňůry na kruhy. Právě uprostřed zahrady nachází se velké kolo, v němž stojí ve středu veliká socha „křesťanského rytíře, a po jeho stranách dva vysoké kamenné obelisky. Obelisky tyto pokryty jsou od hůry až dolů podivnými nápisy temného smyslu, či vlastně nesmyslu. Některá písmena jsou černá, jiná opět červená, ba i bílá. Déšť smyl jich hodnou část. Jen na jedné straně obelisku četl baron namáhavě následující řádky:

„Sestry milé
noční chvíle
k dílu číle!
Čarodějné vejce kryjí
tajný plod na Kalvarii,
jméno bájné,
noční rejdy tajné.
Čarodějky, leťme hbitě
z vajec rodit plody v skrytě.
Spějme rodit v muří chýšky
zelenavé bazilišky.
Na památku otrávíme
místo, kde se usadíme,
aby Vielipucli k chvále
rodily se plody dále!“

„Co to má znamenat?“ tázal se udiveně baron.

„Přemýšlím již o tom po deset neb dvanácte let!“ usmál se Novák křečovitě. „Mám několik výkladů a se žádným nejsem spokojen. Celá věc zůstává mi stále temnou.“

Nakloniv se pak blíže k baronovu uchu, šeptal mu, aby toho Josef neslyšel:

„To jest ona věc, kterou jsem vám byl včera přislíbil. Nade vším spočívá hrozné tajemství, jež jsem si umínil vypátrati. Pomyslete sobě, že jste v očarované krajině. Mám podobných předmětů a nápisů jako tento zde, celou haldu a ve všem panuje jakási souvislost.“

Baron nemohl se ubrániti podivení. Zdálo se mu, že nový jeho přítel skutečně šílí, ale řeč jeho byla tak přesvědčující, oko jeho tak klidné, že nemohl pochybovati o jasném vědomí Novákově.

„Vidíte,“ chopil ho tento za rameno, jak byl jeho zvyk, když s někým chtěl důvěrně mluvit, „mám ve vás takovou víru jako jsem snad posud neměl v nikoho. Vám se chci svěřiti, s vámi se chci děliti o výsledek dlouhého studia, chcete-li. Nejsem sice hotov, ale doufám, že se taková věc podaří snadněji dvěma než jednomu.“

V tom okamžení přiblížil se Josef zvědavě k oběma mladým mužům. Novák se zamračil a upřel na barona zvláštní prosebný pohled. Baron porozuměl.

„Josefe, odeber se domů. Nemám tě zde zapotřebí!“

Josef poslechl, podívav se na Nováka zrakem, jenž prozrazoval, že ví, od koho rozkaz vyšel.

„Nuže,“ oddechl si Novák, „nyní mohu mluviti volně. Nad celým okolím kukským leží posud známka Šporkova ducha i nyní, po půldruhém téměř století. Hrabě Antonín Špork náležel k lidem, kteří dobře poznali, kam až mají rozšířiti obor svého působení. A obor tento, do něhož spadá také okrašlování tohoto panství, takřka Šporkem dýše. Já pak si obral za svůj úkol, abych pokud možná uhodl z památek těchto, které vidíte zde kolem, myšlénky velkého hraběte.“

Baron poslouchal bezvýrazně, neodpovídaje ani slovem. Chodili tak zavěšeni po zahradě, kde se právě nikdo nenacházel.

„Jedná se mi o veliký experiment,“ mluvil dále Novák. „Pokouším se o věc, která může míti velký vliv na poznání ducha Šporkova. Vím, že není možná prozkoumati veškeré záhyby mysli lidské, ale jednotlivé prozkoumati se snad přece podaří. Znáte matematiku?“

„Poněkud,“ odpověděl baron.

„Víte ale, co jest to rovnice?“

Baron přikývl.

„Nu, vidíte, hrabě Špork, milovav všude pravidelnost, až úzkostlivou pravidelnost, měl tento oddíl matematiky ve veliké oblibě. Často obětoval celou noc na rozřešení nějaké těžké rovnice a nedal sobě pokoje, dokud nebyl s ní hotov. A v jedné takové noci povstala u něho myšlénka, aby vystavěl nějakou vesnici na základě tohoto matematického pravidla. Rozhodl se pro místo, kde nalézala se lesem pokrytá stráň s jižním svahem, a kde bývaly před časy doly na zlato, které ale brzo zanikly. Nalezl zde také minerální pramen, který prý měl léčivou moc na zimnici, vyraženiny a sražení krve. Vystavěl Kuks, kterýž dostal jméno to právě z hornického názvosloví. Bylo tedy pozdější známé lázeňské místo jeho hračkou, tolik jest jisto. Aspoň dopátral jsem se současné listiny, která o tom vypráví. Nuže, a já si obral za účel, abych prozkoumal, co na věci jest pravdy, a podaří-li se mi vynajíti onu rovnici, kterou si hrabě obral, a která není nikomu již známou. Co tomu říkáte?“

„Nic!“ odpověděl jednoduše baron. „Pokračujte, máte-li mi ještě něco sděliti!“

„Naznačím vám ještě pochod, jímž se ubírám k tomu cíli. Rozumí se samo sebou, že první věcí při tom jest plán původního Šporkova Kuksu. V největší kukské budově, zámku nynějším, nachází se velká začazená rytina známého norimberského rytce Renze, pocházející z posledních let hraběte, tedy asi od roku sedmnácte set třicátého až třicátého osmého. Renz narodil se v prvním roce předešlého století a přišel již jako ženatý člověk, manžel vdovy po mistru svém Montalegrovi, na Kuks, obrátiv pozornost hraběcí na sebe zdařilými obrázky sv. Jana Nepomuckého. Myslím tedy, že počet můj je správný. Podle jeho rytiny vypadá Kuks ovšem úplně jináče, nežli nyní, po stotřiceti letech. Hlavní budovy jsou sice téměř nezměněny, ale za to menší domky kolem, na obou stranách, vypadají zcela jinak, a jsou rozestaveny ve zcela jiném pořádku. Také různé cesty budou asi změněny. Nesmíme také zapomenouti na ty mnohé, nyní zrušené „lusthausy“, kaple, ptáčnice. Myslím, že ani jediný plot nebyl zde bezúčelným, k tomu byl hrabě příliš podivínským. Druhý starší obraz Kuksu pak mám na rytině, připojené k dílu Jesuity Ferdinada von der Roxase o Františku Antonínu říšském hraběti ze Šporků, vydanému léta tisícího sedmistého patnáctého v Amsterodamě. Mezi oběma obrazy jsou úchylky a proto v základních rysech považuji tuto druhou rytinu za správnější, kdežto první může mi přispěti v podrobnostech. Plánů z těch časů jsem se ovšem nemohl nikde dopíditi, a musil jsem si tedy sestaviti svůj vlastní, bera zřetele na nynější podobu vesnice a konaje tu a tam důvodné změny podle spolehlivých, jak myslím, rytin.“

Novák mluvil velmi chvatně, tak že se unavil a popadal nyní sotva dechu. Baron se zamyslil, ubíraje se mlčky podle něho.

„K tomu,“ pokračoval opět podivín dále, když si byl poněkud odpočinul, „napomáhají mi i jiné okolnosti. Hrabě měl ve zvyku, že ve svých nápisech, kterými se celé naše okolí jen jen hemží, rád skrýval tajný smysl, který lze ovšem na mnohých místech jen velmi ztěžka uhodnouti. Mnohé nápisy jsou klíči k tajnému písmu, kterým psal Špork na svých památkách. Teprve mnohým přemýšlením podařilo se mi odkryti smysl tajůplného nápisu na mocném bukovém kmenu ve známém lese „Bokouši“, pod Černokněžníkem, který představuje hraběte samého: „F a l l i t u r a r t e M a g u s, s t a b i t s u b n u m i n e **fagus**,“ t. j. třeba by chtěli kouzelníka oklamati, přec pne se k nebesům buk. Ve slově **Fagus** skrývá se hraběcí akrostichon F(ranz) A(nton) G(raf) V(on) S(pork) a celý nápis směřuje proti pražskému advokátu Václavu Neumannovi z Buchholze, který způsobil hraběti mnoho trpkých chvil svou špinavostí a zištností. Tak také praví mi nějaké tušení, že právě v tom nápisu u sochy ‚křesťanského rytíře‘, skrývá se tajný klíč k oné rovnici, jak také ukazuje na to jistá zmínka v oné listině, která vypravuje o nápadě hraběcím. Kalvarií onou pak byl veliký buk v Bokouši, na němž dovednou Brandlovou rukou vypodobena byla v obrovské závitnici celá křížová cesta.“

Novák se opět zamlčel, sbíraje dech. Konečně pak zastavil se před baronem, pustiv jeho rámě a pravil s důrazem:

„Řekl jsem vám nyní všecko, netázav se vás dříve na nic. Jste není povinen zodpovídati mi příznivě jedinou otázku.“

„Mluvte!“

„Slyšel jsem již, že jste baron, na čemž ale docela nic nezáleží, ale slyšel jsem také, že se zabýváte pilně archaeologií, v níž prý máte velké vědomosti. To se hodí mému záměru a proto jsem se chtěl s vámi sblížiti. Nabízím vám tedy svou zajisté vděčnou a zajímavou úlohu k společné práci. Chcete se zde pozdržet na tak dlouho, až bychom se octli u cíle?“

Baron neodpovídal, přemýšleje.

„Počkejte až do zítřka,“ pravil konečně. „Oznámím vám své rozhodnutí. Do té doby se o věci té nezmiňujte!“

Novák svolil.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

— **Dva obrazy**. V závodu Lehmannové poutají nyní pozornost přátel umění dva obrazy, jeden od Klemta, druhý od Schikanedra.

Klemt zvolil si předmět historicky významný a vděčný, *„Poslední kvas zimního krále“*, jenž častěji byl už zpracován, aniž by byl posud nalezl svého malíře. Ani Klemt jím není. Jeho velký obraz není velkou komposicí a nevystihuje význam i hloubku znamenité dějinné události, kterouž nám předvádí. Bez titulu mohli bychom považovati Klemtův obraz dobře za renesanční interieur, v němž hlavní úlohu mají kostumy a nádobí, pilně, přesně, koloristicky účinně malované, což hned konstatujeme. Mohli bychom obrazu velmi dobře podložiti jiný děj, třebas déjeúner à la fourchette malé, vysoce urozené společnosti v nějakém zámečku, v němž všude těsno a všeho málo, a do něhož přináší jednomu snídajícímu přítel se zlomenou rukou zprávu, že snídajícímu byla žena unesena. Titul obrazu poučuje nás ovšem o jiném. Na malinké, uzounké jeviště, do kouta nějaké hradní komnaty přináší raněný důstojník českého vojska, Habernfeld, králi Bedřichovi zprávu z Bílé Hory, zrovna k dessertu. Za poslem tlačí se do malé místnosti zvědavci, jimž brání halapartník; do listu Anhaltova nahlíží jakýs kavalír — nelze říci, že předčítá — hera jej z ruky mu že v tmavých šatech (Grispeka), který v zoufalém pohnutí obličej si zakrývá. Toť jediná postava, která nám výrazem svým připomíná velikost osudné rány, pod níž klesl český národ i nedůstojný jeho král. Chtěl-li položiti Klemt důraz právě na nehodnost, lehkou mysl a malichernost krále Bedřicha i jeho družiny, podařilo se mu to velmi dobře, tak dobře, že — ani nejsme uspokojeni. Král, sedící ve spolku se šesti hodovníky při zdi u stolečku, na němž by bylo těžko černou kávu pro půl tuctu osob ustrojiti, přijímá děsnou zprávu s naivním podivem; z chladného obličeje povstavší královny těžko se vyznati, a oba angličtí vyslanci i druzí nejeví ve svých tvářích přílišný interes; největší pohnutí zrací se ještě v postavě Madara, zástupce Bethlena Gábora, který však pohříchu zády k nám jest obrácen. Zvláštní věc: tváře obou osob, které upřímně pociťují neštěstí českého národa, s nimiž bychom mohli, chtěli a před uměleckým dílem měli cítiti, obě tyto tváře nevidíme. Jedna skrývá se pod rukou, druhá jest odvrácena. Chtěl nás Klemt ušetřiti pohnutí? I v tom byl šťasten; opouštíme obraz dosti chladni, jsouce bohatší pouze o upomínku na malířské dílo pracné, v podrobnostech svědomitě sdělané, zvláštními vadami kresby neurážející. Můžeme se konečně zabývati také hádankami: Proč kromě ponurého tónu nenacházíme na obraze nic zvláštního, co by mocně vyznačovalo poslední děj velké tragedie, a proč Klemt hospodařil tak úzkostlivě s perspektivickou hloubkou, že jest se obávati, aby postavy z obrazu nevypadly?

Naproti tomu sluší obraz **Schikanedrův** nazvati rozhodně šťastným prvním velkým debutem. Vídali jsme tohoto pražského akademika až posud ve společnosti soudruhů Hejdy, Schüllingra, Ulricha, Jeneweina a j. v. s menšími pracemi, jimiž úplně přesvědčivě o jeho vlastním talentu poučeni jsme nebyli. Před novým jeho obrazem však s potěšením a radostně překvapeni seznáváme, že Schikaneder vládne skutečně uměleckým štětcem a rukou povolanou i šťastnou. Vystavená malba *„Pokání“*, obraz ne menších rozměrů než Klemtův, jest v pravdě velkou komposicí. Přicházejíce od Klemta oddechneme si volně, zírajíce v impressionisticky širou krajinu přiměřeně podzimně-večerní nálady. V popředí nalézáme společnost kajících, malebně, nenuceně, rozmanitě seskupených poblíž ohně, v němž písma bludu a hříchu v popel se obrací. Jsme svědky kajícné manifestace zbožných duší, vřaděných krojem do 16. století, důležitého v dějinách osvěty vůbec a české zvláště. Avšak není nám ani třeba vyslovené tendence, děj sám mluví za sebe. Pokání jest tu skutečně pokáním, jednotným a přec rozmanitým v jednotlivých postavách. Jsme svědky kajícného rozjímání duší slepě věřících, naivních, snivých, apoštolsky vzpružených i skepticky se podvolujících — — Schikanedrovo dílo poutá nad míru jak myšlénkou, tak provedením. Mimoděk mihne se nám za ním sice vzpomínka na některé prvé práce Brožíkovy, na bývalého Knöchla, na některé hlavy Seifertovy a vliv Sweertsův, avšak nechceme a nemůžeme mluviti o vlivech neb porovnáních. Spoléháme, že Schikaneder půjde svou cestou, sobě i nám ke cti.

Gratulujeme! *J. L.*

— Vstupujeme poznenáhla, ale krokem jistým do nového literárního období. Celá řada mladých, svěžích sil dílem již vystoupila na veřejnost samostatnými knihami, dílem chystá se k tomu a každému příteli českého písemnictví jest potěšitelno viděti, že mladé ty síly vedou si statně a že na jejich pracích znamenati lze vše jenom ne diletantské začátečnictví. Všude jeví se snaha podati něco dobrého a pevná vůle dospěti toho cíle. Následkem našich stísněných trhových poměrů a nevšímavosti obecenstva k dílům belletristickým není těch samostatných knih z péra našich nejmladších spisovatelů dosud příliš mnoho na veřejnosti, avšak v tom, co jest jeví se vzácná opravdovost i autokritika, jež sama zavrhuje tištění pouhých hraček. V poesii znamenáme zvláštní jarý, mladistvý pel, v prose zručnost v komposici a sevřenost a přesnost u vypravování. Básně A. Šnajdaufa charakterisují veršovou stránku nové školy, povídky Pavla Albiera, vyšlé pod titulem *„1866 Vojenské novelly ze sedmidenního tažení“* (nákladem A. Reinwarta v Praze), jsou obrazem dobré, mladé naší prosy. Albieri jest vypravovatel par excellence. On ví, co vypravovat, a ví, jak. Látky jsou v sobě zajímavé, nikoliv ale přepjatě vypočteny na effekt. Charakteristika jejich jest přirozenost; jsouce brány ze života, života se drží a stačí samy sobě. Povídky Albierovy jsou souměrné, zaokrouhlené a berou se jedním, plným proudem ku předu bez disgressí čtenáře vytrhujících. Tak zvanými kresbami charakterními povídky ty nejsou. Do líčení hlubokých bojů psychologických mladý spisovatel teprve posledními pracemi zabočuje; avšak v obor dobré povídky, dobré líčením osob i krajiny a poutavé dějem náležejí jeho práce všechny. V „novellách z r. 1866“ uhodil Albieri na šťastnou půdu. Je to kniha plna zajímavých episod a baví a poutá od začátku do konce; nebaví nikdy všedně a to jest hlavní její cenou.

— **Knihy v tisku**. Nákladem knihtiskárny J. Otty vyjdou novelly J. Liera. Tamtéž dotiskuje se nákladem spisovatelovým sbírka básní Jana Červenky „Amoroso“. Knihkupectví Rathouského v Rychnově n. K. dotisklo sbírku básní Augusta Mužika. U Al. Lauermanna v Praze vyšel „Martin Puškar“ od Beneše Třebízského i dotiskuje se Danteův „Ráj“ překladem J. Vrchlického.

Nové knihy.

Básně a deklamace Vojt. M. V. Bělohrobského. Jménem akad. spolku „Radbuza“ vydal Ant. Šnajdauf. (S podobiznou básníkovou.) V Praze. Nákladem knihkupectví A. Reinwarta. Cena 1 zl. 30 kr.

Vybraných dramatických děl Williama Shakespeara sešit 1. a 2.: *Kupec Benátský*. Přeložil J. J. Kolár a *Othello*, přeložil Jakub Malý. (Nové laciné vydání.) V Praze. Nákladem knihkupectví Fr. Řivnáče. Cena sešitu 48 kr.

Nabob. Obraz mravů pařížských. Od A. Daudeta. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý. V Praze. Nákladem J. Otty. Cena 1 zl.

Přítel lidu. Občanský kalendář na r. 1883. Nákladem F. Kytky. V Praze. Cena 30 kr.

Hospodářský kalendář na r. 1883. Nákladem F. Kytky. V Praze. Cena 50 kr.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)

Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.

Listy přijímáme jen frankované.

»Lumír« vychází dne 1., 10 a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. listopadu 1882. ČÍSLO 32.

O posledních letech života Danteova.

Píše *Jar. Vrchlický.*

Zabývaje se překládáním třetí části „Božské komedie“, byl jsem nucen přihlížeti k událostem posledních let života básníkova; neboť, jak známo, povstal „Ráj“ a zvlášť poslední jeho zpěvy takřka na sklonu života Danteova. Z četných pramenů příslušné literatury uvádím dvě novější publikace, pojednávající hlavně o vyhnanství básníkově. Jsou to Del Lungo „Dell' Esilio di Dante“ a Scheffer-Boichorst „Aus Dantes Verbannung“. Ačkoliv obě díla v mnohém sobě odporují, poskytují přece množství nových a zajímavých podrobností, na jejichž základě pokusil jsem se sestaviti přehledný obraz o posledních letech života Danteova. Jako vůbec v otázce Danteovské, zůstanou i zde některé věci nerozhodnuty a čtenář musí za vděk vzíti, podaří-li se sestrojiti aspoň přibližný obraz doby tak pohnuté a vzdálené.

Smrtí Jindřicha VII. Lucemburského (r. 1313) začíná poslední oddíl zmítaného a trpkými zkušenostmi bohatého života básníkova. Smrtí císaře tohoto, v kterého Dante, jak známo, veškerou a poslední naději na obnovení a uskutečnění svých politických ideálů kladl, byla politickým vyhnancům florentským jediná vyhlídka k návratu do otčiny odňata. Politika Ghibellinův musila sbírati poznovu síly své a cítila tím více porážku svou, čím okázalejším způsobem ze strany druhé oslavována náhlá smrt císařova. Města Guelfská pořádala slavnostní průvody na poděkování Bohu; v noci zapalovány ohně na znamení radosti a měšťané objevovali se na ulicích v nových šatech svátečních. Vojsko, které Jindřich způsobem takřka zázračným sebral, rozptýlilo se najednou zachváceno strachem, a pouze tisíc jezdců uteklo se do Pisy, která vzala je v žold, stavši se od té doby střediskem snah Ghibellinských. Kde Dante v době bezprostředně po smrti Jindřicha VII. se zdržoval, s určitostí říci se nemůže; trávil dle svědectví Leonarda Bruni větší díl života svého v největší chudobě, bloudě v různých krajích Lombardie, Toskany a Romagně užívaje sem tam pohostinství některých menších pánů strany Ghibellinské. Tak zdržoval se zejména v Umbrii u Bosa Raffaelli da Gubbio a v blízkém klášteře Camalduenských v Santa Croce di fonte Avelana vystavěném na patě Catrie, nejvyšším to srázu hor Apeninských. Zde právě před klášterem tímto udála se ona, ať již pravdivá neb vybájená scéna, kdy Fra Hilario vida cizince, jenž zvědavě si prohlíží klášterní budovu, tázal se ho: „Co zde hledáš?“ Načež Dante odpověděl: „Mír.“ Scena to, která nejlépe charakterisuje duševní stav básníkův v posledním období jeho života. Neboť sklamán utopiemi politickými, v které pevně věřil a doufal, vyhnán již 12 roků z rodného města, které tak vroucně miloval, zakusiv ústrků velkých a nevšímavosti malých, mohl vším právem užiti pozdějších slov Petrarkových: „Jo vo gridando pace, pace, pace!“

V Santa Croce ukazují posud jizbu, v které bydlil, i jeho poprsí s nápisem pocházejícím z XVI. století; v Gubbio, věž, v které po delší dobu prý se zdržoval, jinde opět kámen, na kterém seděl, jinde jeskyni, v které skryt na posledních zpěvech svého arcidíla básnil. Bez odporu jest tato doba nejtrudnější z života Danteova a vyplnila se do slova ona věštba, kterou v básni své vyslovil:

Ty opustíš své všecky věci milé,
i nejdražší, to první rána smutná,
již vyhnanství luk nechybí se cíle.

Ty zkusíš, cizí chléb, jak slaně chutná,
a cizí schody na horu a dolů,
jak šlapati, je cesta věru rmutná.

Mezi tím co Dante bloudil po různých krajinách Italie, hledala Pisa novou hlavu strany Ghibellinské. Všecky pokusy byly marny; byltě současná politická konstelace tak choulostiva, že žádný z menších knížat neodvážil se, pustiti se ve hru tak odvážnou a nebezpečnou.

Bedřich Aragonský, povaha vůbec nerozhodná, nepřijal vůdcovství a obmezil se pouze na hájení svého území Sicilského; a taktéž Ludvík Savojský a Jindřich Flanderský nepřijali vůdcovství jim nabízené. Nezbývalo než ohlednouti se po silách domácích; mezi těmito vynikal jediný Uguccione della Faggiuola, ačkoliv i jeho politická minulost nebyla právě nejlepším odporučením; zahrávalť Uguccione svým politickým přesvědčením a měnil je právě dle potřeby. Když stál druhdy v čele Arezza, tu nezachoval se pohostinsky a přátelsky k vyhnancům florentským. Později stal se ovšem zuřivým Ghibellinem, začež jmenován byl od Jindřicha VII. říšským vikářem v Janově. Zdá se, že tato hodnost vedle jeho osobních vynikajících vlastností byla hlavním důvodem, že povolala jej Pisa v čelo osiřelé strany politické. Uguccione přijal nabízený mu úřad v březnu 1314, dobyl

Luccy, kam ihned vrátili se vyhnanci, a koncem dubna vtáhl do Pisy, vítán a všeobecně uznán za vůdce strany Ghibellinské.

Zatím nastaly v Lucce nové nepokoje. Vyhnanci, kteří se vrátili pomocí Uguccionа, žádali plná práva občanská se staršími obyvateli; vznikl boj v městě, takže Uguccione nucen byl znova obrátiti se do Luccy. Zradou zmocnil se města, kam vrazil 14. června 1314, plenil je po osm dnů a potrestav přísně hlavy vzpoury, ustanovil svého syna Francesca podestou, načež do Pisy se navrátil. V muže tohoto důvěřoval nyní Dante nejvíce, byltʼ osobním přítelem jeho, a nezaručená pověst dí, že věnoval mu první část básně své. V době, kdy rozhodovala nejvíce síla hmotná, byl Uguccione věru zjev neobyčejný. Dle slov současného kronikáře byl to muž drsného zevnějšku, obrovitého vzrůstu a nesmírné síly, takže užíval zbraní mnohem větších a těžších než jiní lidé; jeho síla a smělost takměř současníkům nadlidskými býti se zdály. Roku 1314 odebral se Dante za ním do Luccy, která stala se první oásou vyhnanství jeho, kde aspoň na chvíli oddechnul si od dlouhých cest a v klidu mohl pracovati na poslední části svojí epopeje. Pod záštitou mocného Uguccionа necítil tak příliš ostří nového útoku, který proti němu podniklo rodné město jeho, vydavší 6. září 1311 nový edikt, jímž znovu vyhoštěn a návrat domů navždy byl zakázán jemu. Tento skutek lze ovšem částečně pochopiti, uvážíme-li, že Dante jedním dopisem svým, svědčícím Florencii, popudil nesmírně na sebe vrchní správu florentskou, která tenkráte ochotna byla již z politického taktu povoliti některým vyhnancům návrat. V Lucce měl Dante kolem sebe oba syny své, pracoval na Ráji, a srdce jeho našlo zde novou lásku, o které ovšem jen nejasné a neurčité zprávy nás došly, tak že nelze přesně určiti ráz tohoto poměru milostného. Čteme v XXIV. zpěvu „Očistce“:

Jak ten, jenž mnoho vidí a pak v užším
si volí kruhu, já jsem toho chytil,
jenž z Luccy byl, víc nejvíc o mně tuším.

On bručel pro sebe, a tam kde cítil
tu ránu spravednosti, jež ho šlehla,
vzdech „Gentucca“ se z útrob jeho řítil.

Ó duše, dím, již touha mocná zžehla
zde mluvit se mnou, vyslov se, by přání
tvá, jako moje v šťastný přístav vběhla.

Juž paní žije, vínek kolem skrání
však nemá ještě, začal, již ti drahá
má obec bude, nechť ji nyní haní.

Kdo vlastně tato Gentucca byla, ovšem nevíme; někteří komentátoři s pravým zděšením brání se domněnce, jakoby Dante po Beatrici mohl vůbec ještě jednou milovati. Z citovaného místa, které jest jediným pramenem této zprávy, nelze ovšem nabyti jasného světla o povaze tohoto poměru. Ze všeho však souditi se dá, že po dlouhém strádání a bloudění našel básník bytost, která mu rozuměla, kterou jeho přísná a zasmušilá povaha dovedla zaujati v té míře, že k vůli ní stal se milostivým k městu, na které před tím vychrlil plnou míru svého spravedlivého hněvu. V dobu pobytu Danteova v Lucce spadá jedna událost, která zavdala příčinu, že Dante vystoupil ze zátiší svého na veřejnost. Je to od známého listu básníkova k císaři Jindřichu VII. nový, a řekněme hned stejně nešťastný pokus, zasáhnouti činně v proud politických událostí. V polovici dubna 1314 zemřel papež Kliment V. V Carpentras v Provenci sešli se kardinálové v nové conclave. Pouze šest z nich byli Vlaši. V rozhodné chvíli té postavil se Dante v čelo velké vlastenecké strany, která s nelibostí a pohoršením snášela babylonské zajetí papeže v Avignoně, a napsal kárající list, kterým působiti chtěl na mysle voličů. Nejednalo se o pouhé přesídlení papežské stolice z Avignonu do Říma, šlo tu více o začátek jakési reformace celého papežství, které v poslední době bohopustým řáděním Klimenta V. poskytovalo obraz nejhoršího úpadku moci církevní. Celý list Danteův psán jest slohem biblickým, jak tenkrát obyčejem bylo, dýše silou hněvu a nevole, jest plu obratů neočekávaných a násilných, zakládaje argumentaci svou na písmu a otcích církevních. Jako bouře začíná a končí elegií. Vychází z užšího stanoviska vlastence italského, aby na konci objal zájmy celého trpícího člověčenstva. „Jak sedí zde sama, dříve tak lidnatá obec, vdova nyní, která byla panovnicí národů!“ Po této biblické apostrofě následuje řada výtek proti zlořádům a nevázanosti kněžstva:

„A v skutku, vy náčelníci zápasící církve, kteří zanedbáváte vůz nevěsty Ukřižovaného na jasně vytčené dráze vésti, sjeli jste s dráhy jako falešný vozataj Faeton. Vy, jichž je povinnost sledující vás stádo pustinami poušště bezpečně vésti, strhli jste je zároveň v propast; neuvedu vám žádných příkladů následování hodných, neboť vozu nevěsty Krista neukázali jste obličej, nýbrž záda. Nyní ale vizte důtky a oheň, a nezatracujte trpělivost toho, jenž vás k pokání volá. A kdo je ten, budete se ptáti rozhněváni, kdo je ten, jenž nebojí se náhlého trestu Usy, vztahuje drze ruku proti kolísající se arše úmluvy? Ach, ovšem nejmenší jsem já z oveček Ježíše Krista. Ovšem příliš chudý jsem, než abych kněžskou důstojnost si osoboval. Ne bohatstvím, nýbrž milostí boží jsem to, co jsem, však horlivost pro dům boží zžírá mne, nebo i v ústech nemluvňat a nedospělých zněla bohumilá pravda. A slepý narozený poznal tu pravdu, kterou Fariseové nejen zamlčeli, nýbrž i zlomyslně zpotvořiti se opovážili. Smělost Usy, kterou mi vytýkati chcete, neznečistí mne, neb onen vztáhl ruky proti Arše úmluvy, já však proti býkům, kteří vyhazují a na zcestí uvádějí. Nemyslete, vy otcové, že já, jenž tak mluvím, sám co Fenix na světě jsem. — Nikoli; vše šeptá nebo myslí, co já hlasitě vyslovuji. Z vás každý hrabivost za manželku si zvolil, leč tato nikdy nerodí zbožnost a spravedlnost jako láska křesťanská, nýbrž jen bezbožnost a bohaprázdnost. Ach nejsvětější matko, nevěsto Krista, jaké syny rodíš k své hanbě! Ne Charitas, ne Astreu, nýbrž krevssající dcery jsou snachy tvoje a jaké syny tyto rodí, ukazují tvoji prelatové. Tvůj Řehoř pavouky obetkán leží, tvůj Ambrož v zapomenutém koutu pohozen, tam leží i tvůj Augustin, tam leží tvůj Dionis, Damian a Beda; za to však jakou koliv právní knihu Inocence neb kardinála z Ostie vykazují a proč? Oni měli Boha za cíl a spásu, tito touží jenom po penězích a prebendách. Město Roma, od obou světel opuštěna, je předmět soucitu i pro Hannibala neřku-li pro živé; neboť sedí zde sama a truchlí. Však jesti prostředek, ačkoliv hanebná upomínka z minulosti jako Kainovo znamení na apoštol-

ské stolici lpěti zůstane, jest prostředek, když vy všichni, kteří jste původci tohoto zmatku, pro nevěstu Krista, pro sídlo této nevěsty, to jest Řím, pro naši Italii, krátce pro celé putující člověčenstvo na zemi jednomyslně a mužně v boj se vydáte, abyste ze zápasiště celého světa okrsku samí ctní bojovníci slyšeti mohli hlahol: Sláva Bohu na výsosti! aby hanba Gaskoňců v divé hrabivosti vzplanulých a slávu Latiníků přivlastniti si hledících pro všecky věky potomkům za výstrahu sloužiti mohla.

Dopis tento, který se úplně cíle svého minul, jest pro smýšlení Danteovo v době této nanejvýš charakteristický: ukazujeť básníka nezlomeného v plné síle jeho přesvědčení, v plné moci plamenné výmluvnosti, zaujatého posud úplně systemem dvou světu panujících sluncí: Papeži a císaři. R. 1316 dne 7. srpna zvolen po dlouhém debatování konečně biskup Avignonský za papeže, který přijal jméno Jana XXII., a smutné poměry stolice římské zůstaly nezměněny. Zatím nastal i v politických událostech obrat takový, že delší pobyt Danteův v Lucce stal se nemožným. Roku 1315 potvrdil Ludvík Bavorský Uguccionovi nejen všecka léna, jež posud měl v držení, nýbrž i ta, kterých by v budoucnosti získal.

Tímto rozjařený a posilněný vůdce Ghibelinů odvážil se ku kroku, jenž byl nejvyšším přáním jeho života, spolu však jistou jeho záhubou. Odvážil se vtrhnouti v území Florentské a povzbuzen šťastnými výsledky v okolí Pistoje, kde několik tvrzí dobyl, postoupil až na 10 mil k Florencii a jal se oblehati Montecatini ve Val di Nievole. Florentští vypravili velké vojsko spojenců, jemuž velel princ Filip, bratr Roberta Neapolského. Dne 29. srpna přišlo k bitvě, jež skončila skvělým vítězstvím Uguccionа, 2000 Guelfů mrtvých pokrývalo bojiště a 1500 odvedeno do zajetí. Radost nad vítězstvím byla zakalena jedině tím, že syn Uguccionа Francesco podesta Luccy byl též mezi mrtvými. Zděšení ve Florencii nad tímto bylo nesmírné a rada městská přispíšila si vydati proti vyhnancům, které považovala za hlavní původ neštěstí tohoto, nový edikt. V listině této vydané 6. listopadu 1615 vyhostěn Dante z Florencie po třetí, odsouzen k smrti podruhé, a vyhnanství jeho rozšířeno i na syny jeho. Však moc a sláva Uguccionа netrvaly dlouho, jednak ukrutnost jeho k podmaněným, jednak domácí spory v Lucce, jež politickou neopatrností roznítil druhý jeho syn Neri, vedly ke vzpouře. A Uguccione ztratil po krátkém boji v jednom dnu, 10. dubna 1316, Luccu i Pisu.

Vyhnán od vlastní strany stal se bývalý ochránce básníkův jeho soudruhem ve vyhnanství. Oba opustili Luccu a obrátili se k Malaspignovi do Lugnigiany a odtud po krátkém čase do Verony k slavnému Can Grande della Scala, jehož moc a vliv začínaly právě obraceti k sobě pozornost celé Italie.

(Dokončení.)

Z písní.

I

Já vložil lásku svou v taj tvého nitra,
své úzkosti, svůj cíl, své každé hnutí,
teď čekám na tvé lásky procitnutí
a klidný veřím v ně, jak v příchod jitra.

Jsem rozsevač, jenž símě svěřil zemi,
a čeká teď kdy zlato klasů sklidí;
mně cizím svět i marné tužby lidí,
a v příval života se dívám němý.

Jen lásku znám — vše jiné přání liché
já zapomněl a neznám více ani:
mé blaho dost má místa na tvé dlani,
zřím celý svět, když zřím v tvé oči tiché.

II.

Tvou lásku čekám; podoben jsem ptáku
jenž mezi květy hnízdo sobě staví,
vše sbírám též, tvůj každý úsměv hravý,
a zásvit štěstí ve tvém vlhkém zraku,

a ohlas štěstí ve tvém sladkém hlase,
a sny, jež klíčí ve tvém srdci mladém,
list, který utrhla's, když jsme šli sadem,
i květinu, již's nosila v svém vlase.

Vše, o čem ráda's vždycky hovořila,
tvé váhání a tvoje vnitřní boje,
vše v srdci skládám to, by láska tvoje
v kraj známý přijdouc, hned jak doma byla.

Jiří F. Tilšer.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

Štědrý den ukazuje se mi z nejlepší stránky, Ido," oslovil mladý Témín sestřenku, nespouštěje s ní téměř ani očí, a usedaje naproti ní. „Dovol, abych tvoji obnovenou známost považoval za nejroztomilejší, nejslíčnější dárek štědrovečerní."

Vnuk starého rytíře byl dlouhý, kostnatý, měl ruce a nohy nearistokratické, obličej plný, dobrácký, avšak na výraz blaseovanosti a svrchovanosti nacvičený; mluvil nepřirozeným hlasem a jako by se mu jazyk stále pletl mezi zuby. Takový byl chic, jemuž se mezi soudruhy naučil. Měl několik psích a koňských hlav, — na jehlici, knoflících, řetízku, na holi, a nevoněl jockeyským parfumem jen proto, že tato voňavka tehdy nebyla ještě moderní.

„Chtěl jsem se již na venkově nuditi," pokračoval, když Ida neodpovídala. „Nechám toho. Z Radonic k tobě máme tak blízko, že by nebylo ani s rozumem, abych také — vás — nepřijel častěji povyrazit."

*

„Děkuji," usmála se Ida, pohlížející chvílemi na chmýří na rtech bratrancových jako by chtěla vyzkoumati, co mu vadí v řeči. „Zdržíš se déle doma?"

„Nepochybně se již ani do Prahy nevrátím, — vyjímaje na masopust. Otec chce sice, abych dostudoval práva — pour l'honneur du drapeau, — děd mluví však častěji o tom, že bych mohl zůstati již na statku, kdež prý se rozhodně lépe vyznám než v kodexích — he he he!"

„A ty?"

„Nu, — já ničeho nenamítám. Doufám, že si navyknu, ač své soudruhy z města, trottoiry a velkoměstské zábavy i pohodlí zprvu asi pohřeším Cítím, jak jsem venkovu odrostl," mluvil mladík s výrazem zešedivělého reka parket. „Prosím tě, jak tu žijete?"

„Jako zemani, mezi kavalírstvím a hospodářstvím. Z každého máme něco povinností a něco zábavy, tiché, málo měnivé —"

„— a jednotvárné," doplnil mladý rytíř. „Moji soustrast."

„Nemrhej zbytečně kondolencí!"

„Zbytečně? Prosím tě, Idinko, může-li slepý — pardon — mluviti o barvách? Kolik loveckých a sportových saison, kolik masopustů jsi prožila v městě?"

„V loni," pochlubila se dívka.

„Ano, jedenkráte jediný masopust, novinku, jež ti byla více divná než sympatická, na níž jsi neměla ani kdy, abys ji sobě oblíbila. Nejprv jsi byla příliš mladá pro společnost, pak byl můj strýček ve Šlesviku, a nebylo slušno, aby současně on se bil a dcera jeho tančila, pak ztratila jsi matku, a letos po dvou rocích nosila jsi opět smutek po ot —"

„Aspoň netoužím," vpadla baroneska uvažujícímu bratranci do řeči. „Jsem spokojena mezi svými lesy a svými lidmi."

„Eh, — však se naučíš jinak na ně pohlížeti. Jak doslýchám, budu míti snad za čtrnáct dní potěšení doprovoditi vás do Prahy?"

„Možno Babička se silně strojí na masopust, kterýž mi nahraditi má všechno promeškané —"

„Bravo! Úctyhodná paní. Avšak tu mi připadá na mysl: Nezhrdneš, Idinko?"

„Proč?"

„Nu proto. — poněvadž se tvoje spanilost — sans phrase — jinak bude obrážeti v třpytivém proudu společnosti než v chladném skle zrcadla."

„Na lichocení jsem zvyklá, — od tebe ovšem nikoli."

„Bratranci buď prominuto," žádal mladík. „Jsi zvyklá, pravíš? Připouštím, byv zpraven, že vesničané tě nosí na rukou jako malou dobrotivou prozřetelnost, obzvláště chudí. Leč mezi výrazem vděčných obdivujících očí nebo políbením tvé ručinky ústy baráčníka, a mezi — ano — jsou jisté rozdíly," končil mladík s povzdechem.

„Naháníš mi přímo strachu," ustrnula komicky líčeně Ida. „Co na mně jest, — já ráda se zřeknu nebezpečí —"

„Ach, kdož pak mluví o nebezpečí!" odporoval mladík, zaražen bezděčnou ironií slov Idiných. „Ostatně — babička tě vyzbrojí náležitým poučením, jakého by snad mladé bystroduché šlechtičně bylo potřebí. Zříkati se nebudeš až lépe poznáš, jak člověk vlastně umírá, žije-li v zátiší stejně ode dne ke dni."

„Nepozoruji ničeho."

„Ani dnes, kdy nejhorší samotář roztouží se po společnosti?"

„Zajistila jsem si ji už," oznamovala Ida.

„Aha! Hleď. šelmičko, jak přiznáváš svou slabost," rozradoval se mladý Těmín.

„Nižádnou svoji," bránila se baroneska. „Zželelo se mi pouze někoho, kdo sám a sám mezi cizími —"

„Ach, toť nejsme tedy my! Domníval jsem se již, kterak zvím, že tvým popudem pozvala nás paní baronka! Někdo jiný tedy, a kdo, smím-li zvěděti?"

Upřímná sdílnost Idina byla zaražena.

„Náčelník zdejšího trasovního oddělení," odvětila suše, obrátivši se k oknu.

„Slušný člověk?" přeptával se mladý rytíř.

„Ano."

„Z dobré rodiny?"

Velké oči baronesky utkvěly tázavě na mladíkovi; byla pohoršena.

„Odpusť mi. Řekl jsem nejapnost. Ovšem že paní baronka Vítanovská zve jen vybrané lidi. Ani ve snu mi nenapadlo, že by jiní měli na Dubsku přístupu, a moje otázky byly pouhým zjišťováním nepochybných okolností."

„Věřím ti," prohodila usmířená Ida, „tvoje zvědavost překvapila mne pouze proto, že nikdy jsem ji nesdílela. Tuším. že každý nosí znak své hodnoty na svém čele a ve svých skutcích, jimž spíše přiložím víry, než jakýmkoli průkazům neb odporučením."

„Dobrá. Přes to nesmíš mi zazlíti, pohlížím-li s jakousi nedůvěrou na společnost zemanů. Nabyl jsem zkušeností, posledně doma v Radonicích," vykládal mladý rytíř, aby zamluvil své nesnáze „Večer sedává otec u knih a účtů, bratři a sestry bývají s guvernantkou a toliko matka s dědem bavívají se hrou neb vypravováním, k němuž bývá přibrán nadlesní, starý pán, — znáš ho. Svou bývalou uhlazenost a vzdělání vytrousil největším dílem po lesích a zbytky doplňuje mysliveckou latinou, jíž dědečka baví. Povídá divné věci a onehdy po několik večerů velmi vážně a učeně zapředl děda do rozhovorů o pamětihodné události, která prý se sběhla před padesáti lety. Tenkráte zastřelili prý kdesi havrana, jenž na noze měl železný prsten s latinským nápisem: „Puštěn z hnízda v Circejích dne 6. nony červencové r. 82 před Kristem." Nadlesní prý sám, — tehdy uměl opravdově latinsky — nápis pomáhal rozluštovati. Dobromyslný děd nemohl se dost vynadiviti a mluvili o tom zevrubně až k omrzeuí. Mně bylo cosi obzvláště podezřelého na té události, i vzal jsem si k ruce historii, počítal jsem, a rozbřesklo se mi: Jak mohli v roce 671 římského letopočtu Varrova datovati zpátky od budoucího, tehdy netušeného narození Kristova!! Rozmrzel jsem se velice na člověka, který zneužívá dědovy přízně k tropení si šašků z něho, avšak děd — potom teprv živě bavil se nemožnou povídačkou! Vysmál se mi, nechápaje ani, kterak ve své dobrotě si zadává — a ke všemu se nadlesní ještě tvářil, jako bych já — dopouštěl se nevhodných žertů!"

„Měl jsi se smáti s dědem," konejšila Ida rozdurděného mladíka. „Starší myslivci věřívají svým smyšlénkám a nadlesní měl tudíž pravdu."

„Celestin mi promine," ozvala se za nimi náhle stará baronka, „odvedu-li tě na okamžik. Maličkost, nutná zpráva modistce o některých tvých toilettách; ještě s dnešní poštou musí list do Prahy —"

Hlubokou úklonou projevil mladý Těmín svoje podrobení se vůli domácí paní, a zapředen ihned svým dědem v hovor o zalévání květin v zimních zahradách.

„Než přikročíme k vybírání krajek," řekla stará baronka, vstoupivši s Idou do svého boudoiru, „promluvíme si o něčem pilnějším. Sedni si."

Ida mlčky učinila, jak jí bylo veleno. Šedé, stříbrně jasné a ocelově tvrdé oči baronky spočinuly chvíli na dívce, jakoby měřily její velikost, její věk a krásu, a zkoumaly ryzost její krve i ušlechtilost její duše.

Podobalo se, že nebyla úplně svého znaleckého nálezu jista.

„Musím se tě otázati," počala za chvíli, „zdali by ti nebyl mladý Těmín, — nežasni, mluvím o nejvzdálenější perspektivě, — zdali by ti nebyl za muže protivný."

Ida se lehce zachvěla.

„Zůstaň klidná," napomínala baronka. „Vdáš se. K tomu jest pro tebe tisíc, milion mužů. Letos bylo ti dvacet let, příhodný věk, abychom rozumně promluvili o tom, zdali by některý z mužů, nejmenujme ho, — řekněme raději číslo 8 nebo 624 nebo kterékoli — nebyl ti proti mysli."

„Chceš snad říci — milý?" podotkla Ida nesměle.

„Nechci. Vystříhám se zúmyslně otázky, kteráž může sice býti na místě, avšak jako podřízená v druhé řadě. Neprovokuji odpověď k ní, poněvadž o ničem by nerozhodla."

„Ale toť suchopárné," dovolila si namítnouti baroneska, sešpoulivši ústečka.

„Připouštím. Zároveň ubezpečuji, že před rozhodujícími obraty společenskými dobře jest potázati se s rozumem," řekla stará paní, otáčejíc maně zlatým kroužkem na hubeném prstu své staré a ještě pěkné ruky. „Pečovala jsem, abys románů čtla co nejméně, poněvadž z nich osvojí si děvče snadno mylný názor, jako by efemerní záliba byla branou, základem a jakýmsi požadavkem manželství. Není tomu tak. Toť pouhá dekorace zřízení, jež bez ní také se musí obejíti a v skutečném životě z pravidla obejde. Ač nechci odvozovati z všeobecných občanských zvyků pro nás pranic, mohu přece odvolati se k tomu, že i v společenských kruzích nám cizích nebývá radno pochlubiti se s pošetilostí, jíž dopouští se každý, kdož vyzbrojen prchavým pudem, odvažuje se na život a osud. Šlechta pak zásadně musí se opříti vnikání podobných rozkladných bláhovostí do žulové bašty svých řádů. Byli bychom dávno rozptýlili se mezi davem, kdyby nás nepovznášely nad něj vyšší povinnosti, které potud budou skalopevným základem naší velikosti, pokud sami se jich nespustíme. Avšak, — obávám se, abych tě nenudila; nebudu opakovati, co často již a zevrubně jsem ti vyložila. Vímť, žes mi porozuměla."

„Dokonale," ubezpečovala Ida povolně. „Přes to nemohu spřáteliti se s myšlénkou, že by naše zásady měly míti naprostou, donucovací platnost i tehdy, když sympatie dobře může rozhodnouti."

„Může. Vždyť povinnosti našeho stavu nejsou žádným cvičebným reglementem, a šlechtictví není vězením. Nesmíme spustiti se zřetele toliko několik nezvratných mezníků, mezi nimiž a kolem nichž můžeme se pohybovati volně, ba svobodněji než člověk obyčejný, poněvadž s větší povinností máme i větších práv. Nezávazně můžeme býti lidmi v nejširším pojmu, a pro závazky máme své formule, které jsou pravému šlechtici hříčkou. Tolik na upokojení tvého přání po svobodném rozhodnutí tvé vůle. Vraťme se k Celestinovi. — Odpověz mi."

„Nemohu přímo vysloviti: Jest protivný," počala váhavě Ida, jejíž líce pokrývaly se ruměncem. „Ale, — lhala bych, tvrdíc opak."

„Neukvapuj se," domlouvala stará dáma; „mnohdy zamítáme nabídku jinak vítanou z pouhého překvapení."

„Babičko," lichotila Ida, potěšená mírným tónem baronky, „uzavřeme na dobro směšný hovor o — o — řekněme o muži číslo 1."

„Do smíchu nesmíme se přímo pouštěti," odporovala baronka. „Škoda, že právě vážnost otázky, již nyní ti předkládám, zdržovala mne od včasnějšího promluvení. Tvůj děd z matčiny strany přijel si pro odpověď."

„Dědeček!?" podivila se baroneska. „Žertuje, a zajisté nebude mne uváděti do rozpaků —"

„Nežertuje."

„Řekni mu tedy, babičko, že je dětina," vyklouzlo Idě. „Pověděla bych mu sama, jakým starým, milým pánem jest, avšak dnes a o Celestinovi musíš mu sama rozmluviti, — hned; abych byla jista — ano?"

„Rozhněvala bych jej. Delší dobu již jednáme spolu o návrhu, kterému nechceš na první ráz porozuměti, a podivil by se zvěděv, že nikterak jsem tě nepřipravila."

„Nesejde na tom. Před měsícem, včera byla bych dala stejnou odpověď jako dnes."

„Zdržovala mne jistá nechuť," pokračovala baronka, nevěnujíc ubezpečení své vnučky nižádné pozornosti, „vzpouzení se proti nátlaku."

„Starý pán z Těmic na tebe naléhá!?" užasla Ida.

„Ano. Z lásky k tobě, k dědičce Vítanovských. Tím jest moje váhání omluveno. Ze svobodné vůle ráda se smluvím o všechno, protivno jest mi však podrobiti se nutkavým ohledům, jichž dbání ráda bych zůstavila lidem ze společnosti podřízenější. Jsou arci závažné, a s dobrou se potážeme, vyhovíme-li jim se ctí a v čas."

„Pověz mi vše," žádala baroneska, usedajíc hloub do křesla, jako by ji mrazilo. „Běží o mne, a tuším, že bych měla býti zasvěcena."

„Sdílení poručenských starostí s poručenci považuji za slabost, neshodující se s důstojností svěřeného úřadu. Proto mlčela jsem, nechtíc na tebe skládati ani stín všelikých svízelů. Bylo by škoda tvého mládí, tvé neporušenosti a krásy, s níž bys měla býti hraběnkou. Při vybírání ženichů pro tebe brávala jsem také obyčejně druhý svazek almanachu gotajského do ruky, třetí pořídku, a na provdání tebe do zemanské rodiny jsem nikdy ani nepomýšlela. Jeť bohužel již mezi námi něco vetřelců, a níže, mezi obyčejnou šlechtu nelze se spustiti, abychom neoctli se ve styku s živly, které zaviňují, že rytířem nebo pouhým šlechticem slouti bývá podezřelé, a vybízí před každým vznešenějším prahem k po-

žadování průvodu šestnácti předky. Těmínové arci vyrovnají se urozenosti a stářím úplně Vítanovským — —"

„— — a návrh starého pána z Těmic," pokračovala baronka, oddechnuvši si, „jest úplně s právem a v souhlasu se všemi požadavky obou stran. Radonice jsou zpupné zboží, na které čeká dědiců několik. Celestinův otec udrží je stěží, a Celestinu samému nebude to ani možno, neboť na ztenčený statek přibude mu opět spoludědiců. Těmínové dají rádi Celestinovi s tebou oženěnému prozatím větší sumu, asi sto neb půldruhého sta tisíc, s nímiž bude možno zvelebiti Štěpánov, který později společně s Dubskem byl by Celestinovi jistou posicí, z níž by mohl vzíti také Radonice. Mimo to pečovali bychom o přenesení baronátu a jména Vítanovských na tvého ženicha —"

„K takovým zámyslům do budoucna jest věru dosti ještě času," ozvala se stísněným hlasem zasmušená Ida. „Na moji pomoc nechť spoléhá děd vždy a v každém případu; ráda bych však, aby bylo pomýšleno prve na jiný způsob udržení Radonic než bude ode mne žádáno. abych sloužila za pouhý prostředek ku scelení nějakého rozdrobeného statku."

„Sympatií k Celestinovi nemáš, toť mi nyní jasno," prohodila baronka. „Vylíčila jsem ti výhody sňatku s tvým bratrancem pro jeho rodinu; nyní dodávám ještě, že tobě rovněž jest potřebný."

Ida kvapně vztyčila hlavu, a upřela své oči úzkostlivě na starou dámu.

„Dubsko teprve za čtyřiadvacet let bude tvým; do těch dob budeš za ně a za Štěpánov platiti daně odváděním celého téměř dědičného nájmu Štěpánovských do státní pokladny. Zbývá ti dolení dvůr, který v prvním roce naší vlastní správy méně vynesl než jindy nájemného; krejčová, jíž právě ráčíme poctiti zakázkou drahých toilett, zajisté by s tím nevyšla. Jsme na mizině."

Stará dáma pohlížela s ledovým klidem před sebe.

„Nejsme, babičko," tvrdila Ida, vzavši baronku za ruce. „Odvoláme zakázky, zůstaneme na Dubsku. uskrovníme se —"

„Máš komické názory o šetrnosti," přerušila stará dáma vnučku. „Musíš rozlišovati uskrovnění se a snášení nedostatku, jenž ponižuje, demoralisuje a zabíjí. Šetrnosti, jaké dbám, můžeme se odvážiti, aniž bychom si zadali, aniž bychom se však také dluhů vystříhali. To nemožno. Prozatím zajistila jsem si výpomoc, — poněkud zoufalou, — štěpánovský les tím utrpí velice, avšak se čtyřiceti tisíci hotovými možno si něčeho dopřáti. Pojedeme. Učinila jsi již pevný výběr ze zaslaných vzorků?"

„Ano," odvětila Ida, zmatená poněkud náhlým přechodem baronky na jiný předmět. „Leč, — přec ještě ne. Chceš, abych měla šestero velkých plesových šatů — není-liž pravda?"

„Jmenovala jsem nahodilou cifru —"

„Setrvejme při ní. Musím učiniti ještě užší výběr, — na první ráz líbilo se mi deset vzorků —"

„Desatery šaty," vpadla baronka vnučce do řeči. „Dáme je šíti. — Snad že v nich setkáš se v Praze s někým, kdo tobě bude sympatický i prospěšný. Vrátím se ráda k naději na hraběcí neb aspoň panskou korunku pro dceru mého syna. Přes to nesmíš pustiti Celestina se zřetele. Prosím, abys rozumně spřátelila se s pomýšlením na něho, a snažila se pohlížeti naň příznivým okem. Snadno pak opravíš své mínění o mnohé jeho vlastnosti, která nyní se ti třebas ani nelíbí."

„Můj bratranec jest velmi hodný hoch," připouštěla baroneska.

„Z plnokrevné rodiny," svědčila stará dáma.

„Nehezkým jej také nelze nazvati —"

„Má chic a směr k dokonalému kavalíru."

„Budiž. Jeho přísti žena by ovšem výše mohla ceniti spořádanost, které doma se může přiučiti."

„Ovšem. Výhoda v devatenáctém století. Nemálo mu prospěje k tomu svoboda, jakou rodičové po několik let již v Praze mu dopřávají."

„Nevím," pochybovala Ida.

„Máš pravdu, říkáš-li: nevím. Za to mohu tě upokojiti svou zkušeností, svědčící ve prospěch mužů, kteří před sňatkem užili volnější uzdy. Chybuješ, vykládáš-li mu mladické, byť i bujné kratochvíle ve zlé."

„Nevím o žádných a nemám chuti k bláhovému pokusu, dbáti v dobrém či ve zlém o Celestinovy kavalírské zábavy."

„A co tedy nelíbí se ti na něm?" vyzvídala baronka.

„Rozpomínám se právě. Pozoruji teprv, že nezabývala jsem se jím nikdy vážně. Tuším asi proto, že ničím není."

„Kdo? Rytíř z Těmic?" ustrnula baronka.

„Pouhé jméno."

„Šlechtictví jest více než jméno," připomenula stará dáma.

„Je-li sloučeno s karakterem, pevnou vůlí, statkem vědomostí a snah, vzletem a chtěním, důstojným velkého, silného muže."

„Toť jsou ideály, s nimiž srovnáme se nejlépe, slevíme-li s nich, — a sice mnoho."

„Domnívám se, že není neskromné žádati, aby muž byl prost nejhorších ženských slabostí, nedostatku vůle a vědění, malicherné titěrnosti," horlila Ida, náhle rozjařená.

„Všeobecně máš pravdu. Šlechta by lépe opatřila svůj prospěch, kdyby udržovala se vůbec v popředí. Ovšem zase nelze popříti, že ruch novější doby v mnohém směru nedovoluje nám zasáhnouti v něj, spadaje pod náš obzor."

„Musím tedy šlechtu politovati, nemůže-li se ani rovnati k lidu, z něhož smí jediný muž býti za deset z nás," vyhrklo z úst dívčiných.

„Podobá se, že máš na Celestina nějaké měřítko," řekla baronka klidně, Idu z přimhouřených očí bystře pozorujíc, „nepochybně vzdušnou smyšlénku."

„Nikoli. Skutečnost."

„Určitou osobu. Koho?"

Baroneska se zalekla a zapýřila.

„Pan inženýr Záleský," oznamoval sluha, jehož opětné klepání na dvéře přeslechla i rozčilená Ida i stará baronka, sledující napjatě slova své vnučky a kombinující rychle z nich.

„Uveďte jej do hovorny. Malé strpení," odbývala zámecká paní sluhu.

„Bývá v pravdě výhodnějším, nemíti žádnou svobodu volby," mluvila Ida, jejíž prstíky v kupě vzorků atlasových a hedvábných látek se probíraly; sklonila se

k nim tak, že baronka do uzardělé tváře jí neviděla. „S rozsahem výboru stoupají požadavky."

„Jako v životě," tvrdila baronka. „Čím větší kruh mužů sestoupí se kolem ženy, tím vzdálenější jsou jednotlivci od ní."

„Geometrie," žertovala Ida.

„Zkušenost, jíž nepřeju žádnému děvčeti, hodnému vděčného provdání. Nyní zase z všeobecného ku zvláštnímu," připomínala baronka. „Po mé poptávce ozval se někdo, jehož jsem se netázala; sluha ti překazil odpověď —"

„Poshov mi, babičko," žádala Ida. „Nevím co dříve, a tuším, že nejlépe bude, odložíme-li všechno. Hosté a nová návštěva čekají."

„Pražská pošta odjíždí po polednách," napovídala stará dáma. „Rozhodni se, napiš si list, jaký ti bude libo, a dej mi jej pouze přečísti."

Svižným přiskočením k psacímu stolku baronky dala Ida najevo, jak se jí ulehčilo.

„Za chvíli přijdeš?" ptala se vybízivě stará dáma, odcházejíc.

Ida přisvědčila živě a baronka vešla do salonu.

„Jste konečně hotovi?" uvítal ji pán z Témic, odstoupiv od svého vnuka.

„Nejsme," znělo vyřízení otázky, provázené významným pohledem.

„Otálíte přílišně."

„Nedivte se, příteli." Baronka krčila rameny. „V suverénním ovládání všech možností nalézají děvčata nejvíce potěšení."

„Pravda," přisvědčoval Celestin. „Volíme-li z desíti jednu, znepřátelíme si devět. Také mně se tak vede. Matinka chce, abych nezůstal pouhým reservním poručíkem, otec by ze mne rád měl státníka, děd hospodáře a mně by se líbilo všechno trojí. Přidržím-li se jednoho, vzdám se ostatních; zlá rada."

„Snadná," tvrdila baronka, obrácená k starému pánovi. „Nejlépe nedati na těkavé choutky dětí nic, a rozhodnouti za ně."

„Jednáte podobně s Idou?" chtěl věděti rytíř Témín.

„Někdy. Je-li toho potřebí."

„Prosím, abyste tak nečinila," naléhal starý pán, přikročiv blíže a dívaje se zámecké paní srozumitelně do očí. „Nechtějme své zodpovídání za děti přetížiti. Kde zůstala?"

„Píše v mém pokoji." Stará dáma usedla, vybídnuvši pokynem Celestina, aby zasedl naproti ní. „Sestřenice si na tebe ve svém posledním listu stěžovala, hochu —"

„Sestřenice, — která —?" rozpomínal se rychle Celestin.

„Jiskrová."

„Ach! A proč?"

„Jsi prý u ní vzácným hostem."

„Věřím rád, že paní baronka Jiskrová ze Sobince má dosti dlouhé chvíle, hodné ukrácení," smál se Celestin. „Sám nejsem s takové úlohy, a poprosím příště paní tetu, aby nespoléhala pouze na mé skrovné síly."

„Neuvěří ti, pokud bude vídati den co den, jak vozíš kolem jejích oken své známé do Stromovky. Krásné prý spřežení, — tvé?"

„Které? Jezdím s několika."

„Ryzky — tuším."

„Hm — povoz přítele Osečanského —"

„Aj, — ty docházíš k Osečanským? Jak se vede hraběnce Kristině?"

„Znám ji jen z daleka. Churaví, velmi obstárlá paní — věkem sešlá —"

„Co pravíš!? Kristina jest v mém stáří, teprve šedesát let plných."

„Promiňte mé nevěře," uklonil se dvorně Celestin. „Vida vás nemohu se zbaviti domněnky, že počkáte ještě dvacet let na věk hraběnky Kristiny."

Starý Témín přešel zatím několikráte salon; zastaviv se pak u dveří, jimiž vstoupila před chvílí baronka, rozmyslil se krátce a vešel jimi tiše do pokoje.

Ida seděla u psacího stolu, na němž ničím nebylo hnuto; opírajíc hlavu rukou, podepřenou o lenoch křesla, hleděla nepohnutě před sebe na květinový stojan před oknem, zároveň jako směrem k salonu naslouchajíc s pozorností v sluchu soustředěnou.

Děd chtěl ji překvapiti a klopotil se chůzí po špičkách, maje ze své čiperností velikou radost. Pohříchu nesvědčí starým pánům štěstí při takových dobromyslně žertovných podnicích; obyčejně porazí nějakou židli, nebo bývají donuceni buď kuřími oky buď křečí k nevčasnému vyzrazení se.

Rytíř Témín necítil se jistým na špičkách a v povážlivém okamžiku musil k zjednání fysické rovnováhy zavaditi loktem v odrazu o skříni. Baroneska vzchopila se bleskem a odskočila k oknu; na její zrůzněné tváři vystřídal se mžikem ruměnec s bledostí, a zmateně, polekaně zíraly její oči na děda i na otevřené dvéře.

„Upokoj se, dítě," domlouval stařec, „nechtěl jsem tě poděsiti. Podobá se, že padl jsem do prostřed tvého snění jako medvěd do pohádky o nějakém princovi."

„Nehněvejte se, dědečku," zamlouvala své rozpaky Ida, rychle se pamatujíc. „Sama nevím, proč jako děcko při nejmenším šramotu se plaším."

„Poněvadž obyčejně přízraky chodívají, když si je myšlénkami přivoláme. Patrně však vyvedl jsem nejapnost přijíti na místě pravého," škádlil starý pán, uchopiv dívku za ručku a hladě ji na čele.

„Ovšem jsem vás neočekávala, ač mohla jsem si přece pomysliti, že samoten si po Idě zastesknete."

„Samoten právě nejsem. Ale babička dává si vypravovati od Celestina o svých pražských kmotrách, a tu jsem si vzpomněl na tebe —"

„Babička s Celestinem?"

Ida nečekajíc na odpověď uklouzla dědovi a nahlédla do salonu.

Trapným sklamáním zachvěly se její rtíky, a laskavé dívčí oči zasvitly náhlou nevrlostí.

Pokynutím vybídla děda, aby ji následoval, a v jeho průvodu blížila se k pohovce, na níž Celestin vedle baronky nenuceným chováním sobě imponoval.

„Vítána buď po práci k odpočinku mezi námi," deklamoval dívce vstříc. „Ukaž mi prstíky, abych posoudil ze stop krušnost práce, kterou vykonaly."

Dívka schovala ruce před bratránkem.

„Odbyto?" tázala se baronka.

„Ne," odtušila Ida stručně. „Musíš mi přece ještě poraditi —"

„Později tedy. Nyní si přisedni k nám."

„— snad můžeš hned,“ pokračovala Ida, nedbajíc vybídnutí zámecké paní. „S hostem jsi zajisté již hotova?“

Káravý tón slov Idiných způsobil zostření pohledu staré dámy.

„Nejsem. Pán ještě čeká, poněvadž nezdálo se mi vhodným, zůstaviti své hosty dlouho o samotě.“

„Snad má na spěch,“ bartusila baroneska.

„Možná. Nepochybně s nějakou malicherností, která musí tak či tak do správcova návratu z města posečkati,“ mínila baronka.

„Odkažte jej tedy ke správci,“ poučoval Celestin.

„Toť nemožno!“ utrhla se naň Ida. „Babička již návštěvu přijala. Lituji, že byla jsem příčinou jeho antichambrování, které nikomu není milé. Pánové mi dovolí, abych babičku zastupovala.“

Zámecká paní zdvihla se zvolna, jakoby schvalně kvapu své vnučky odporovala.

„Někdo z městečka či ze vsi?“ tázal se pán z Těmín baronesky.

„Inženýr Záleský,“ odpověděla.

„Je-li možná!?“ zvolal rozradován starý pán, rozběhl se s úžasným kvapem za baronkou, a zároveň s ní vešel do hovorny.

„Vaši ruku, příteli,“ oslovil čekajícího inženýra, zmocniv se srdečně jeho pravice; „na pozdravení a na to, že jste se mi zúmyslně nevyhýbal!“

„Nezapomněl jsem na vás, pane rytíři a jedině náhodu mohu viniti —“

„Ze zameškání zajížďky na Radonice?“ vpadl rytíř Těmín inženýrovi do řeči. „Věřím vám na slovo, ač musím se přiznati, že velkou vzácností jest nahodilé nesetkání se dvou lidí, kteří po týchže cestách a v týchže místech půl roku chodí —“

„Něco málo přes čtvrt,“ opravoval inženýr.

„Zkrátka, dlouho. A což mi nyní na tom sejde, když jsem vás konečně přece polapil. Vidím vás od srdce rád. Starostí jsem o vás neměl, — muž vašeho rázu neztratí se, ale nasháněl jsem se po vás dosti, pokud jsem nezvěděl, že jste tu. Dobře jste učinil. Vojenský kabát byl pro vás příliš těsný, odrostl jste mu. Takhle vás vidím rád, s volnými prsy, prostými tísnicího sešněrování, jako muže své vůle a svého činu. Pardon, baronko, nevyžádal jsem si ani slovo od domácí paní, jíž vlastně návštěva svědčí.“

„Přátelské setkání obou pánů není mi nemilé,“ ujala se slova stará dáma. „Dodatečně seznamuji vás, pane strýčku, s naším hostem k dnešní večeři.“

„Díky, baronko. Zavděčila jste si mne velice,“ liboval si rytíř Těmín. „Bez okolků požádáme tedy pana inženýra, aby šel dále mezi nás, a věnoval nám chvilenku ze svého drahého, skoupě rozdělovaného času.“

Zámecká paní nemohla odporovati a přívětivým pokynutím ukázala oběma pánům cestu k salonu.

Inženýr, mající na paměti černou, nad katafalkem se klenoucí síň, nevyznal se jaksi v prostranné, nemnohým nábytkem opatřené místnosti; jeho zrak těkal nejistě po předmětech, až utkvěl na šedém hedvábí šatů kvapně se vzdalující postavy; za ní vešel mladý, jemu neznámý muž do zimní zahrady, zřízené před okny na terase, zaskleným pažením nyní v drubý salon proměněné.

„Hochu,“ volal starý pán za mladíkem, jenž na to se obrátiv, stanul pod obloukem širokých, na terasu vedoucích dveří.

„Považuji sobě za potěšení seznámiti svého vnuka — Celestina, právníka — s panem inženýrem Záleským.“

Celestin se něco málo ohnul a pak přikročil k Idě, skrývající se za bosketem, a ukazující mu týl své roztomilé hlavinky.

„Ubohý děd stárne,“ hučel mladík mrzutě soucitným tónem. „Zapomíná již na začáteční abecedu pravidel slušnosti při seznamování. Člověk potom chtě nechtě musí ukázati sám, čím jest.“

Ida se ohledla poněkud škodolibě po nespokojenci. Právě ji jmenovali.

„S Idou jste staří známí —“ hovořil rytíř, a v rámci svěží zeleně objevilo se Záleskému prorůžovělé líčko dívky, kteráž přívětivým a nad potřebu zdvořilým skloněním hlavy vyrovnala chladnost bratrancovy poklony.

„Prosím, — prosím,“ uváděla baronka pány ku causeuse, jedva deset kroků vzdálené od míst, za zelenou průzračnou hradbou Celestinem a jeho sestřenkou zaujatých.

„Nejprv si laskavě a co nejstručněji spravte své řízení s mou paní tetou,“ pobízel starý pán inženýra. „Po té si vyžádám člověka Záleského k pohovoření od plic.“

Host úvodem důkladně se baronce omluvil z vyrušování.

„Obdržel jsem zprávu, s níž nesmím leniti,“ pokračoval, „zajímavou i pro vás, pane rytíři, bohužel nikoli příjemnou.“

„Trpké užívání se nejlépe stráví jedním douškem; neostýchejte se tedy,“ dodával chuti radonický pán inženýrovi, jemuž tlumený povzdech zvlnil prsa.

„Ředitelství dráhy sdělilo mi právě zamítnutí vašich nabídek na dodání pražců, třicet tisíc kusů z panství radonického, čtyřicet tisíc kusů správou statku Štěpánova.“

Baronka nehnula brvou, poslouchajíc klidným vyčkávavým způsobem.

„Z jakých příčin?“ zvolal užaslý rytíř.

„Nevím. Rozhodnutí ředitelstva jest mi hádankou, přes některou sofistickou platnost důvodů, kterými správa dráhy své zamítnutí podpírá.“

„Ředitelstvo přihlíželo asi k odporučení, jakého se našim ofertám dostalo,“ soudila klidně baronka.

„Vycházelo ode mne,“ přiznával inženýr, „a bylo co nejlepší.“

„O tom nelze pochybovati,“ potvrzoval rytíř, dívající se úkradem na zámeckou paní.

„Arciť že také vaše slovo nám bylo zárukou, pane inženýre. Spoléhali jsme na ně,“ podotkla baronka.

„V rozumu přílišně širokém,“ hájil se Záleský. „Tolik jsem nesliboval, abych mohl se považovati vinným z vykácení štěpánovského lesa.“

„Dobře-li se pamatuji, oznamoval mi správce, že jste jej ubezpečil o přijetí naší nabídky,“ trvala stará dáma klidně, avšak neústupně na svém. „Nevím ovšem, jsem-li dobře zpravena.“

„Vaše nabídnutí, milostivá paní, označil jsem před správcem toliko úplně slušným a způsobilým k přijetí.“

„Slibu ani skutečného, ani mravního jste mu tedy nedal?“ divila se mírně baronka.

„Ne, leč by mělo býti slibem moje opětné ujišťování o mém soukromém souhlasu s vašimi podmínkami. Vejíti ve skutečné smlouvání neměl jsem ani práva ani moci.“

„Ani práva ani moci,“ opakovala si zámecká paní, jako inženýra litujíc. „A zvěděl také správce od vás, že nic nemůžete a nic nesmíte?“

„Nebylo toho potřebí. Odkazoval jsem ho vždycky na závěrečné vyřízení s vyšších míst, sám jsa pouhým sběratelem ofert.“

„Sběratelem ofert,“ opakovala zase baronka tónem soucitu a sklamání. „Toť bude překvapující novinkou sedlákům v horách, — tuším, že také s důvěrou ve vaši laskavost dali se do kácení.“

„Pohříchu,“ oddechl si z hluboka inženýr.

„Kolik dřev uvalí vám sklamaní na svědomí?“ přála si věděti stará dáma jako žertem.

„Právem nemohou ani jedno.“

„Právem stěží, je-li věc taková, jak jste mi vysvětlil, o čemž nepochybuji. Důvěřivým bláhovcům nebude však dodatečné objasnění překážeti ve vinění vás, pane.“

Inženýr neodpovídal.

(Pokračování.)

Z básní Alojsa Škampy.

Na sklonku října.

Zas otevřel jsem okno z rána,
a zírám snivě do zahrad.
Se staré lípy slétla vrána,
a vonným vzduchem kolébána
jak podjeseně šotek živý
přes vychřadlé a pusté nivy
se spouští zvolna v tichý sad!

Kraj vhroužen ještě ve dřímotu
svým klidem srdce dojímá...
Řad klikatých a starých plotů
svým zjevem tamo, plným hrotů
se povznášeje v révy zlatě —
jak černé krajky v hnědém šatě
se ostře ze mlhy vyjímá!

Hle, jeseň již, ta vnadná žena
je zde! Proč letos přišla dřív? —
Kol okna mého celá stěna
se rosou svítí operlena,
a jak by cukrem posypány
nad jiřinek a aster lány
se třpytí šerem větve sliv!

Kol v kraji slyšet ani hlasu —
jest záhy ještě, a vše sní...
Sad zvolna teprv ze úžasu
se probíraje, — o vší krásu
zří oloupen se noci během:
květ jiním zasut jako sněhem,
ti tam jsou snové libezní!

Vše ze mdloby se teprv budí:
i sad, i blankyt, který čist
již červánků plá sytou rudí,
i starý hejl, jenž nachem hrudi,
sám skřehlý, nyní v jitra kráse
tam na zdi dole vyjímá se —
jak červený a suchý list!

Krajina.

Záři jest! A bílá stezka
úvozem jak pentle hezká
v dál se tratí, do zahrad.
Na konci, skal na útesu
v azur nebe z černých lesů
vykukuje starý hrad.

S plotů kol se révy chýlí.
V slunci časem motýl bílý
sedne do jich korunek.
Vedle skryty v šeru hnědém
při zdi samé voní medem
pozdní plody merunek.

Nad vějíř tam zimolezů
v tmavý někdy chochol bezu
střízlík vzlétne malinký —
hvizdne — a pak v tichém štěstí
na ohnuté ratolesti
zobá černé bezinky.

Chvílka snění.

V snách jitra bloudím u zábradlí,
jež vroubí rysy aleje;
nad bílou cestu mlhy padly
a v korunách lip lístek svadlý
se časem tiše zachvěje.

Zřím sladce sníti stromy v temně,
jich řadou kráče sám a sám,
a každá lípa mluví ke mně
tak dojímavě a tak jemně,
že bezděky se rozjásám!

Již na východě slunce vzchází
a v hávu chmury přitmělém
zář jeho blýská přes hor srázy,
a perleťový odstín hází
mlhy sněžné třpytným úbělem.

Leč mne víc vábí stromů řada,
jimž úsvit zaplál nad krovy,
a snivě zírám v pustá lada,
kam list za listem s větvic padá,
jak zlatý vloček sněhový.

Večer na pasece.

Sním sám a sám na otevřené mýti.
Jiskřivě nebem zlaté hvězdy svítí,
mráz ostře šlehá v rumĕn horkých líci,
zrak blouznivě plá v dálku dřímající.

Tam ve vsi dole zvolna světla hasnou,
zde sosny tmí se nad závějí jasnou,
a v roští nahém suchý list se chvěje
jak slza stesku v řasách obličeje...
Mha stoupá k stromům, na snítky se věsic.

Teď vyplul nad ní zlatý, skvoucí měsíc,
a v záři jeho sluje nade břehem,
vzplál černý pařez ověnčený sněhem,
i za slují pláň nedozírná, holá!
Noc sní. Ticho. Ret se třese chladem,
a démanty kol sníh —
a na dně prsou tvých
v tom tichu pouze umučeno hladem
své touhy věčné, tvoje srdce volá...

Doma nejlíp!

Nad tou naší malou vískou
chumelí se, chumelí:
každá chata střechou nízkou
spí již v bílém popeli!

Rázem padla sněhu tíž
na krov naší jizby níž —
což je nám! — ať venku věje
bouř, či mráz — nás krb tu hřeje,
od kterého, pokud štípám
dříví proň, se sotva hnem!
Hůře je těm dvěma lipám,
jimiž ať je tma, či svítá,
celý čas již vichr zmítá
venku zrovna před oknem!
Teď, když nám nad síně práh
klid svá teplá křídla stáh' —
jak je blaze u kamen!
Ať si v pláni bouře hvízdá —
my se doma jako ptáci
unaveni léta prací
přitulíme ve svá hnízda,
až nám zavře oči sen!

Nad tou naší malou vískou
chumelí se chumelí:
každá chata střechou nízkou
spí již v bílém popeli!

Hnědá mha kraj zatměla...
V nitru jizby na venek
těžko zřít je z okének,
dechem jak se zamžela!
Horkým teplem rtů kdy však
jiní jich se rozplývá,
často potom snící zrak
na výzvědách prodlívá.
V závod s krutou vichřicí,
tak jak vlnou hřeben lodi
v závějích se saně brodí
po zasuté silnici,
až se vůkol sněhy válí...
Zacinká to, zacinká,
zařehtají oři vraní,
zavzní bičů zapráskání —
a zas všecko znikne v dáli,
jako v srdci vzpomínka!

Nad tou naší malou vískou
chumelí se, chumelí:
každá chata střechou nízkou
spí již v bílém popeli!

Leč i pak, když za chvíli
rolniček hlas v sněhu usne;
a v to naše ticho dusné,
v něž jen bouře zakvílí,
dálí šerou, zamyšlenou
v naši chýži opuštěnou,
nezabloudí ani známý,
nezavítá ani host —
aspoň ty dvě lipy šedé,
jež k nám vichrů pod návalem
unaveny věčným žalem
sdílně trou se v oken rámy —
— prožijou tu hidu s námi
nám i sobě pro radost!
A tak hned nám líp se vede,
a my už tak snáze s nimi
trávíce ten zbytek zimy —
i v tom vlastním hnízdě malém
cítíme se šťastni dost!

Naděje.

Vy zasněžené lodě,
na ztuhlé, mrtvé vodě —
ó, jak vás dobře znám!
Hle, všichni vaši milí
již přístav opustili,
a jediný teď s vámi
zde nad vory a prámy,
já snílek zůstal sám!

Když jarní hučel příval,
já vždy se na vás díval
a v duchu s vámi plul,
a šťastnou přál vám cestu
tam k dalekému městu,
kde bytost je mi drahá
a kde svit první blaha
v síť mojich dum se snul...

Tak mnohé tehdy psaní
od srdce mého paní
váš donášel mi zjev!
Jak čekal jsem vždy s touhou,
až plachty světlou prouhou
mou pozdravíte hlavu,
až plavců vašich vřavu
zas uslyším, i zpěv!

Však u samého břehu
teď v ledu zde a sněhu
vy sníte v zakletí!
Na dlouhá vaše vesla
již mha své perly snesla —
tam v smutné šeři rána
jen zbloudí někdy vrána,
a pak zas — odletí!

Leč já, váš starý známý,
já zůstal tady s vámi
v tom koutu zatmělém!
A jak nad vámi vrány —
tak samy, nevolány
mi zde již dobu drahnou
sny zlaté hlavou táhnou
a krouží pod čelem...

Ó staré moje lodě,
jak toužím, bdě i chodě,
by jaro bylo zas,
kdy větrem op't něžně
se ohnou vaše stěžně,
kdy život vzplá zas ve mně
i v kajut vašich temně
se písní ozve hlas!

Nuž spěte si jen, spěte!
Až máj kol v lesích zkvěte
a led zas padne z vod —
my v slunce zlatém lesku
zas najdem si svou stezku
a v radost ze svých bolů
tou řekou žití dolů
se opět dáme v chod!

„Skobelev“ a Trouville.

Črta z cest.

Jsem v Hâvru a prohlížím si obrovský přístav, úplně nový to pohled pro mne, dítě vnitrozemí. Procházím se po nábřežích jednotlivých bassinů, pozoruji ten čilý ruch, to skládání a nakládání, obrovské parní jeřáby, neustále pracující, neustále skřípající. Hemží se tu ušpiněných námořníků v dehtovaných kazajkách a opět modrých francouzských bluz, malých loděk na vodě a těžkých kar na zemi.

Prohlédl jsem si rozličná ta dovedně sestavená stavidla mezi jednotlivými bassiny, pak loděnici, kde právě v malých, vysušených dockách spravovali několik lodí, takže nebylo pro hluk seker ani svého slova slyšeti. Voda v bassinách je hrozná špína a nepříjemně zapáchá. Vůbec pak po celém přístavu cítíme vždy onu proslavenou vůni dehtovou a slanečkovou, která čichu námořníkovu jest tak líbezná, ale u nováčka na lodi nejvíce přispívá k mořské nemoci.

Ubíral jsem se k velikému bassinu de l'Eure, kde bývají zakotveny největší námořské kolosy. Užasl jsem opravdu, když jsem je viděl, jsouť to po většině lodky všeho respektu hodny. Nyní stály klidně, nečinně a jakoby spaly. Jdu po nábřeží kolem celého bassinu a pozornost mou upoutala světlá fregata, nová, posud nezašpiněná. Vyhlíží mezi ostatními jako panenka. Na palubě se kmitají nějaké hlavy v bílých čepicích. Ukazuje mi právě svůj pravý bok. Obcházím bassin dále, až jsem se octl v čele fregaty. Ruský orel a nad ním „Скобелевъ“.

Pamatoval jsem se, že jsem na jaře, po poplachu, jaký způsobil nešťastný plevenský hrdina, dočetl se i v českých listech o pojmenování nové válečné lodi jeho jménem. Nyní pak octl jsem se náhodou před tonto plovoucí památkou na zesnulého bohatýra. Fregata stala se hned v den svého křtu mnohem známější, než sešedivělí, prachem očazení velikáni válečných flot všech zemí.

Usedl jsem na hromadu stavebního dříví a dívám se stále na toho ruského orla se slavným nápisem. Člověku je, jakoby nalezl krajany, a přece máme od nás dále do Petrohradu než do Paříže. Zabral jsem se v upomínky a úvahy různého směru.

„Líbí se vám ta fregata, pane?“ praví někdo podle mne francouzsky.

„Líbí. Proč?“ tážu se a obracím.

Podle mne stojí nějaký otrhaný lodník.

„Já vás tam dovezu,“ nabízí se. „Dejte mi jen šest sous.“

„Co bych tam ale dělal?“

„Prohlédl si loď. Páni Rusové jsou velmi hodní lidé a rádi to dovolí. Jste snad jejich krajan?“

„Napolo. Jak mluví s vámi?“

„Jak jinak než francouzsky. Umějí všichni výborně.“

„Nuže, dovezte mne tam!“

Vstoupil jsem do jeho lodky, kterou měl uvázanou kousek odtud a kolébáme se k fregatě. Můstek je spuštěn, vstup do fregaty volný. Chytám se provazů u můstku a v okamžiku jsem nahoře.

První osoba, kterou vidím, je nějaký důstojník v bílém kabátě a v bílé čepici. Má ruský typus, dlouhé vousy a dobrácké oko. Jdu tedy k němu a pravím pomalu česky:

„Bude mi dovoleno prohlédnouti si fregatu?“

„Da, da,“ kývá dobromyslně. „Volno.“

A volá, přiloživ ruku k ústům, dolů do lodi: „Jefreme Kyriliči!“

Někdo se ozval.

„Mluvím snad s panem kapitánem?“ tážu se dále.

Důstojník vrtí hlavou a povídá něco ruského, čemu nerozumím. Na štěstí ale cítím, že se mne na nic nevyptává, jinak bylo by hůře.

Rozhlížím se po lodi a vidím veliké dělo. Přistoupím k němu a čtu na něm firmu továrníka Lessnera.

„Da, da!“ praví zase důstojník a usmívá se.

„Ruská práce!“ podotýkám.

„Da, da!“ zní opět a pan důstojník praví náhle: „I speak English!“

„Je parle français!“ odpovídám.

Důstojník vrtí hlavou.

„Mluvíte snad polsky?“ vyzvídám dále.

Opět vrtí hlavou a ptá se mne po anglicku, jak náhodou se dovtipuji, jsem-li Polák.

Nyní je vrtění hlavy opět na mé straně.

„Jsem Čech, Austrian, z Prahy!“

„Da, da!“

Na štěstí vystoupil v tom z vnitra lodi mladý hezký člověk se světlým vousem a překrásně modrýma očima. Je mu asi dvaadvacet let. Starší Rus mu ukazuje na mne a něco vykládá.

„Jste Čech, z Prahy, není-li pravda, pane?“ praví Jefrem Kyrilič, takto kadet na „Skobelevu“ v nejčistší frančině.

Odpovídám mu s radostí. Při té ruštině bylo mi už úzko.

„Přišel jsem prosit za dovolení, abych si směl prohlédnouti loď.“

„Oh, prosím, prosím. S největší radostí. Doprovodím vás.“

Dovídám se nyní, že onen první Rus je lodním lékařem a hned na to stoupáme do útrob „Skobelevových“. Všecko je velmi čisté, elegantní, ba bohaté. Kabiny důstojnické jsou samý samet a zlato a hedbáví. Všecko se čistotou jen leskne. Mužstva se v lodi jen hemží, máť „Skobelev“ půl čtvrta sta mužů posádky. Kromě důstojníků chodí všichni bosi a nosí krátké tesáky neb ozdobné dýky. Všecko zdá se býti veselo, spokojeno, šťastno.

Zatím mi vykládá kadet, že celá loď je úplně dílem ruské práce, že ani ruka cizí, tím méně pak německá se při stavbě i při celém zařízení ani nesúčastnila. Stalo se prý to schválně. Důstojníci jsou samí praví Rusové a nepřátelé Němců. Ukazuje mi rozličné praktické výhody lodi a některé novoty. Pozoruhodná je kuchyň lodní, kabiny pro mužstvo, zásobárny, děla, sklad munice, sklad torpéd, zbrojnice. Stroj je překrásný, v rukavičkách prý by mohl být obsluhován, jak vše čistě jde. A milý kadet vypravuje dále, a to vše tak čistou frančinou a tak zajímavě, že je radost ho poslouchati. Při tom představuje mne každému důstojníku, kterého potkáme, a většina jich mluví francouzsky. Smějí se, jak jdu opatrně po příkrých, úzkých schůdkách, jak jdu opatrněji v skladištích náboje.

*

Trvalo to skoro hodinu, než jsem vše prošel. Vyjdeme opět nahoru a chci právě poděkovati a jíti svou cestou. Tam však vykročí najednou kapitán a Jefrem Kyrylič mne představuje i tomu.

„Zdali pak jste všecko viděl?“ táže se kapitán.

„Děkuji, všecko!“

„V mé kabině jste ale nebyl. Já pracoval. Pojďte ještě.“

Vede mne i s Jefremem k sobě a mohu říci, že má na „Skobelevu“ velmi příjemný salonek. Chválím vše a milý Rus má velkou radost. Ostatně to opravdu zasluhovali a násilí jsem si činiti nemusil. Ze své kabiny pak vede mne znovu do jídelny důstojníků, kdež je právě prostřeno. Je jedna hodina a důstojníci jdou jíst. Chtě nechtě musím s nimi a zasednouti podle kapitána.

Oběd nebyl dlouhý, ale jídla bylo dosti, ačkoliv mohu říci, že mi nechutnalo. Nebylť jsem na ruskou námořnickou stravu uvyklý. Nutil jsem se dost, ale nešlo to. Za to bylo víno výtečné a zábava taktéž. Povídali jsme si o všem možném. Divili se, jak znám dobře život Skobelevův. Když pak jsem jim sdělil, že jsem sám napsal jeho krátký životopis do naší „Osvěty“, měli radost nesmírnou. Pak zavolali ještě jednoho námořníka Poláka, aby viděli, jak jsou si naše řeči podobny, a udivení neměl ani konce.

„Cestujete tedy jen pro zábavu?“ tázal se najednou kapitán.

„Ano, úplně pro zábavu!“

„Nuže, co vám na tom záleží? Chcete-li, jeďte s námi, úplně zdarma, dovolíte-li. O jednoho více nebo méně na lodi!“

„Ale vždyť ani nevím, kam jedete?“

„Kam? Do Janova. Zítra odplujeme. Můžete vidět pěkné věci Zastavíme se na mnohých místech. Vezeme také zboží.“

„Musíte odpustiti. Nemohu.“

„A proč?“

„Musím domů, do Čech.“

Škubalo to mnou. Jen kdybych měl více peněz, a pak všecky mé věci, které jsem z Paříže poslal přímo domů. Měl jsem všeho prádla jen na čtrnáct dnů a jen jediné šatstvo. Nabídnutí bylo opravdu velmi lákavé. Taková krásná a laciná příležitost.

Nešlo to. Vymluvil jsem se, že nemám dovolenou než do prvního října. Proti tomu důvodu nebylo ovšem námitek, ač i tu pravil kapitán, že bych snad mohl žádat za prodloužení.

Pak jsme již o tom nemluvili. Bylo půldruhé a kapitán se vzchopil.

„Musíte odpustit. Máme ještě trochu práce před odjezdem. Vy, Michale Ivanoviči, pojedete tedy ještě do Trouville!“

Jeden z důstojníků kývl.

„Byl jste také v Trouville?“ tázal se kapitán mne.

Zavrtěl jsem hlavou.

„Nemám k tomu času.“

„Proč?“

„Parník odjel už v poledne a vrátí se až k páté hodině. Jiný tam už nejede.“

„Jeďte tedy s Michalem Ivanovičem, chcete-li. Máte dobrý vítr, za hodinu jste v Trouville. Čas je pěkný, právě bude vše v koupeli. Uvidíte něco nového a bylo by škoda, kdybyste té příležitosti promeškal.“

Rozhodnutí mé v tomto ohledu těžkým nebylo. Hned jsem byl odhodlán a výlet byl vskutku rozkošný.

„Zpátky vás mohou vysaditi zrovna u jetée, chcete-li s pomalou loďkou. Radím vám ale raději jeti zpět parníkem.“

Rozloučili jsme se tedy, poděkoval jsem a za pět minut byl jsem v malé loďce se dvěma plachtami, kterou byli zatím spustili a na níž vztyčili stežeň. Přáli jsme si šťastnou cestu k oběma dalekým svým cestám v opačných právě směrech, a kapitán mi potřásl upřímně rukou. Byl to hezký, posud statný muž, štíhlý s modrýma očima jako chrpa a černými dlouhými vousy, což se zvláště odráželo na bílé uniformě.

Jefrem Kyrilič k němu přistoupil a mluvil s ním něco. Kapitán kývl a Jefrem octl se jediným skokem v loďce, až tato se řádně zahoupala. Byl dovolen, mohl s námi. Dva plavci sedli k veslům, kadet posadil se k plachtě a Michal Ivanovič a já zaujali jsme nízkou lávku v zadu u kormidla.

Ještě jednou jsme se pozdravili a již jsme jeli po špinavých vodách bassinů ven z přístavu. Pak teprve počalo houpání na vlastním moři, či spíše na širokém ústí Seiny, proti níž jsme chvíli, asi čtvrt hodiny jeli s napjetím obou vesel. Nyní teprve napjaty jsou obě plachty a již letěla lehounká loďka šikmo přes ústí k lázním trouvillským, naproti ležícím. Vlnky jsme zrovna protínali, když postavili se nám v cestu a pro šum jich musili jsme hodně křičeti, abychom si rozuměli. Veslaři se nemusili ani mnoho namáhati, vítr nás hnal sám k bílým domkům Trouvillu, jak na nás vyhlížely ze zeleni návrší nad nimi. Dolejší velké hôtely u moře nám ukazovaly jen nejvyšší své poschodí nad vlnami.

Trouville bylo před třiceti a několika lety bídnou rybářskou vesnicí, v níž neviděl člověk úplně nic zvláštního. Ležela pod návrším, na němž rostlo trochu křoví právě jako dosud nad Ste Adresse u Hâvru. Vedle ní vlévala se malá říčka Toucques. Dne 1. března 1848 odplulo tu jeho královské Veličenstvo Ludvík Filip se svou chotí a s družinou do útočiště všech vyhnaných králů, do Anglie. To jest jediná větší historie tohoto místa, o němž koluje v Paříži tolik historek veselých i smutných. Trouville je zamilovanými mořskými lázněmi všech těch darmochlebů, kolik jich šlape denně po několik hodin v zimě asfalt pařížských boulevardů. Za nimi pak táhnou se ty ostatní příjemnosti „tepen pařížského života“, počínaje od psů, kteří nám podrážejí nohy, až do těch „malých dam“ a kapesních zlodějů. Zvláště v posledních letech zmohlo se velice, má přímé spojení s Paříží a v létě na třicet tisíc lázeňských hostí. Břeh moře, nízký a písčitý, jest ku koupání velmi příznivý.

Zatím co jsme takřka fičeli po vlnách, sdělil mi Michal Ivanovič, že to vlastně s tou cestou do Janova není tak upřímné, a mrkal na mne významně.

„Rozumíte? Tam dole v Egyptě se to vaří. Kdo ví, nebudou-li přece Angličané biti, a pak nikdo neví, co bude dále. Nu, budeme na stráži. ‚Skobelev‘ bude hlídat.“

Kýval jsem hlavou a přál šťastného pořízení. Zatím však už nesl do Londýna telegrafní drát zprávu, že Sir Francis Wolseley porazil Arabiho u Tel el Kebiru.

Netrvalo to ani pět čtvrtí hodiny, byli jsme u samého Trouvillu.

„Michale Ivanoviči," volal kadet, „pojedeme pokud možná kolem lázní."

„I pro mne!"

A kadet dal hned potřebné rozkazy.

P. T. publikum bylo v moři. Bylo to pěkné podívání na ty pestré davy v lázeňském obleku, oboje pohlaví pohromadě. Na tarase pak shromáždilo se všecko, komu se nechtělo do vody a kritisovalo. Dámy v moři křičely, výskaly, smály se, naříkaly. Smělejší plovaly dále od ostatních a zvláště zamilované párky měly zde mnohou příležitost k důvěrné rozmluvě, přehlušované jen hlukem vln. Bylo zde tak krásně, tak slunně. Šťastný národ, který má tak blízko moře!

Naše lodka vzbudila všeobecnou pozornost. Ruští matrosové byli, jak jsem mohl pozorovati z mnohých okolností, v Trouville velmi dobře známi, aspoň všecko křičelo: „Rusové! Rusové!" Hned pustilo se k nám několik dobrých plavců, kteří chtěli chytiti se naší lodky. Kadet však chopil se vesla a stříkal statečně na všecky strany, že nebylo ani pomyšlení, aby se přiblížili. Oba matrosové řídili se také tím příkladem. Michal Ivanovič se srdečně smál a já se díval dychtivě, jak to všecko dopadne.

Vítr však nám dul statně do plachty a lodka ujížděla dosti rychle. Brzo octli jsme se kus za lázněmi a z dosahu plavců. Nyní jsme teprve vystoupili a rozloučili se. Rusové ukázali mi přístaviště parníků. Měl jsem na prohlédnutí Trouville celou hodinu a několik minut.

„Na shledanou někdy v Praze!" pravil mi kadet při rozchodu.

A co jsem viděl v Trouvillu? Skoro nic. Veliký hôtel de la Mer u břehu, pár kasáren — pardon — hôtelů po městečku a pak lázeňskou síň, prostrannou to budovu s tančírnou, s koncertní síní, čítárnou, hernou, jídelnou, restaurací a bůh sám ví s čím dále. Na tarase koncertovala špatná vojenská hudba, která pak s námi po parníku jela domů do Havru. Frank stál vstup, sklenice špatného vína dva franky. Měl jsem to potěšení, že jsem se nyní na celý ten pestrý obraz díval půl hodiny s hůry. Pak jsem šel k parníku.

Vskutku, pro cizince, pro touristu neposkytuje Trouville docela nic. To si chválím mnohem více milé slovanské, pohostinné bratry na jich obrovském, zajímavém „Skobelevu".

—*ri.*

Problémy.

Nezvyklá novella. Napsal *Pavel Albieri.*

(Pokračování.)

III.

Když se navrátili dolů do hostince, bylo již dávno poledne pryč. Novák byl prováděl ještě barona po celém klášteře, kdež znal velmi dobře historii každého téměř obrazu. Ukázal mu na chodbě prvního poschodí řadu velikých maleb rozličných mistrů, pracovaných dle Brandlových návrhů. Obrazy ty představují výjevy ze života sv. Jana z Boha, zakladatele řádu milosrdných bratří, jimž náleží kukský klášter s chorobincem. V kapli u chrámu, čili v tak zvaném starém kostele, jest dvacet obrovských obrazů s výjevy ze života Spasitelova a jiné ještě v mnišských cellách. Petr Brandl nepracoval v Kuksu nadarmo po patnácte let!

Baron pozval Nováka k společnému obědu, což tento přijal jako povinnou věc. Hovořili o různých věcech a baron nepochopoval, kterak muž takový, třeba poněkud přepjatých náhledů, může býti považován za šíleného. Uvažoval ovšem, že nevzdělanec nemůže pochopiti Novákových slov a zmínil se mu o tom. Novák se potupně usmál.

„Kdo ví," pravil, „nebyl-li považován sám Sokrates u obecného lidu své doby za šílence a tak více méně i ostatní filosofové. Naproti tomu zdá se míti Kristus příjemnější osud, že mu porozuměla chudina a vzdělanci ho ukřižovali."

Odpoledne dalo se do deště a naděje baronova na procházku po okolí byla zmařena. Novák mu vypravoval o veliké mohyle nahoře v lese nad Labem, a baron hořel nedočkavostí, aby si ji prohlédl. Pak počali mluviti opět o filosofii, až konečně večer odebral se Novák do své chaloupky na kraji vesnice.

Baron ulehl, ale nemohl spáti. Bolela ho silně hlava, v níž se rojilo na tisíce myšlének. Řeči Novákovy učinily naň v mnohých věcech dojem až děsný. Bylo to hrozné, stopovati tu filosofii, která činila ho v očích lidu šílencem. Baron cítil s ním hlubokou soustrast a opět zdálo se mu, jakoby mu osudu toho záviděl.

„Jest šťastnějším než já," pravil šeptem sám k sobě v temném pokoji. „On snad nezažil posud sklamání, nezažil lásky, nepoznal celé množství bolů, jaké zmítají většinou lidí, a jaké zasáhly hroznou měrou mne. Chtěl jsem se mstíti, ale ani toho nebylo mi dopřáno. Nyní po zralejším uvážení pomstou pohrdám!"

Kapky deště bubnovaly opět na okno, hned slaběji hned opět silněji, jako když jezdíme rukou po strunách. Venku skučel ostrý vítr a pod domem šumělo Labe, jehož břehy byly plny kalné vody po celodenním téměř dešti. V pokoji bylo pak dusno, baron toužil po vzduchu. Chtěl ochladiti studenými dešťovými kapkami své rozpálené čelo. Otevřel okno a hleděl do toho deště, do temnoty. V hrobce pod klášterem blikalo malé světélko, věčná lampička, jejíž paprsky prodíraly se mřížemi otvoru. Z kláštera bylo viděti jen tmavé obrysy a nebe oddělovalo se od země jen poněkud světlejší čarou na obzoru.

Baron položil čelo na kříž okna a přemýšlel znovu. Zdálo se mu, že tento den byl jedním z nejlepších za celý ten čas od podzimu. Byl nějak uvnitř spokojen a měl o čem přemýšleti, myšlénky jeho měly jakýsi určitější směr. Vzpomínal na Nováka, na jeho snahu po

rozluštění malicherné té záhady, která však měla pro barona svůj hlubší význam. Baron chtěl se baviti, a baviti zajímavě. Věc tato pak zajímavou byla. Pro člověka, jenž užil téměř všech radostí světa, kterému zprotivily se všední vášně hry, tance, jízdy, bylo toto vítanou příležitostí.

Stál tak u okna asi hodinu, načež pravil sám k sobě: „Zůstanu zde aspoň nějaký čas!"

Rozhodnutí toto, jež sdělil Novákovi ihned, jakmile byl, časněji než včera, přišel, potěšilo tohoto velice. Byl vesel, smál se a zanechal poněkud svého těžkomyslného filosofování pro chvíli. Pak dali se spolu do podrobnějšího rozboru své úlohy. Novák znovu vykládal a vysvětloval vše.

„Musíme ovšem připustiti dvoje kdyby," pravil baronovi. A sice vztahuje se podivná myšlénka hraběte buď na celý Kuks i s klášterem, anebo jen na vesnici Kuks bez kláštera. Především pak musíme v obojím případě stanoviti, kde se asi nachází rovnítko oné rovnice. Od toho pak musíme vycházeti. Já jsem odhadl tak podle pravdě podobnosti rovnítko ono v obou případech, nepravě však s jistotou, že bych musil uhodnouti. Dobrý výsledek ovšem může mínění mé potvrditi."

„Kam je tedy kladete?" tázal se baron.

„V případu prvním, myslil-li hrabě na Kuks i s klášterem, myslím, že musíme vycházeti od nejpřirozenějšího rovnítka, od Labe, či blíže řečeno, od labského mostu. Pak zůstane klášter na pravém, vesnice na levém břehu. Myslíme-li však sobě jen vesnici jako danou úlohu, pak ovšem nastává těžší hádanka. Zde kladu rovnítko do zámku, poněvadž, jak jste mohl pozorovati, podobá se Kuks ptáku s ohromnými roztaženými křídly, jehož tělem jest zámek i se svými vysokými schody k němu a dále s kapličkou za ním, kterou vidíme na nejstarším obraze. Nyní pak nastává třetí hlavní otázka: jak myslil sobě Špork asi onu rovnici, v čem máme tajný smysl její hledati? V tom ohledu myslím, že věc záleží v matematickém obrazci. Sestavíme-li ten, dosadíme písmena, neb čísla, v čemž, jak doufám, pomůže nám opět tajuplný, na pohled nesmyslný nápis na soše „křesťanského rytíře". Nápis ten odkazuje ku „Kalvarii" v lese Bokouši. Obrovský onen buk sice zmizel, ale proto musíte přece seznati místo, o němž v nápisu je řeč. Počasí nám je příznivo, navrhuji tedy procházku do Bokouše."

Po včerejším dešti nastal skutečně lepší den. Obloha byla jen tu a tam pokryta malými bílými obláčky, které však nebránily slunci, jež po několika dnech se opět teprve objevilo. Na žádost Novákovu ponechán i dnes starý Josef doma.

Vyšli. Ubírali se pomalu po zámeckých schodech a zmizeli za zříceninou. Přešli kukskou stráň, vystoupili na kopec a ubírali se nyní dolů do Vlčkovic, dlouhé vesnice v údolí. Novák ukázal baronovi kovárnu, kde se nacházel ve „válce bramborové" roku 1778 hlavní stan velikého Bedřicha, načež pustili se přímo polí k Bokouši, velikému lesu u Bukoviny, asi hodinu od Kuksu.

Šporkova mysl, jež všemožným způsobem hleděla panství svoje změniti v jedinou zahradu, plnou vzácných překvapení, obrala si i tento les za pole svého působení. Lesem vysekány jsou napříč dvě dlouhé aleje a dovedné ruce mistra Brauna svěřena zvláštní práce řezbářská.

Braun měl řezati do živých stromů podoby. Tak povstali ti „svatí, rostoucí na stromech". Braun vyřezal do kůry obraz a tento rostl zároveň se stromem. Nedbaje pomíjejicnosti svých výtvorů, podal Braun něco tak zvláštního a uměleckého, že sám nepřítel, jenž se od té doby mnohokráte rozlil po oné krajině, šetřil těchto vzácných památek umělcovy bohaté fantasie. Ani Prušáci, kteří obsadili celý kraj podkrkonošský v předešlém století několikráte, ani panduři Trenkovi neopovážili se obrazy svatých v slepé zuřivosti své poškoditi.

První řadu v bukové aleji počínal visící Jidáš. Za ním pak pokračovali po pravé i levé straně apoštolové, pak proroci a konečně Kristus se svými učedníky. Apoštolé Petr a Pavel byli vypodobněni na bucích, rostoucích z jednoho kořene. Na mocném kmenu vyobrazen pak, jak již zmíněno, Špork sám v oděvu černokněžníka a pod ním vyřezán záhadný onen nápis. Konec obrazů v řadě té tvořila ona Kalvarie, s celou křížovou cestou.

Na aleji druhé, jdoucí první napříč, byli v podobném způsobu vypodobněni svatí mniši a poustevníci, tři mudrci od východu, a sedmero řeckých mudrců.

Lidé sice obrazů šetřili, nikoliv však příroda. Stromy rostly, a svatí s nimi. Podoby jich se protahovaly a stávaly se nezřetelnými. Na kůře usazoval se mech, který rušil dále. Konečně pak padl jeden strom po druhém, tak že dnes není po všech těchto divech ani památky.

Baron s Novákem vrátili se k polednímu a odpoledne vyšli opět na opačnou stranu Šporkova panství, do Betléma. Zde v pustém lese nad Žírcem pracovalo opět Braunovo dláto v kamenu. Byla to stráň, z níž tu a tam vyčnívaly velké, holé balvany. Braun balvany tyto ani nevyrval ze země, nýbrž přizpůsobil své sochy dle jich podoby. Tak povstalo celé kamenné stádo, pastýřové, pastýřky, svatí, andělé v nejrůznějších polohách.

Hned na počátku vytesána byla poustevna svatého Antonína, na jichž stěnách vyobrazeny byli příběhové jeho života. Na jiné skále, blízko odtud povstala socha Samaritánky, naslouchající pozorně Ježíšovu výkladu. Na velké skalní stěně proveden ve vypuklé práci útěk svaté rodiny do Egypta, jehožto malířskou část provedl mistr Petr Brandl. Podle toho podobně provedeno bylo Kristovo narození a tři králové, spěchající k Spasiteli. Tyto prosí žebrák s berlou o dárek.

Na zevnější straně druhé jeskyně vytesán patron lovectví, svatý Hubert, sestoupivší právě s koně před jelenem, v jehožto parozích září svatý kříž. Blízko něho leží dále na zemi kající Magdalena. Nyní pak následují dlouhou řadou gigantické postavy z kruhu svatých a starých pověstí. Nade vším tím šumí vrcholky jedlí.

Toho večera byl baron velmi unaven a kašlal. Novák odebral se domů a starý Josef vešel k baronovi do pokoje. Ohlašoval, že kočár jest již spraven a žádal za rozkazy pro sebe a kočího, ohledně zítřejšího odjezdu.

Baron se zamračil a neodpovídal zprvu. Pak oznámil krátce, že nepojede pryč. Starý sluha dovolil si otázku na příčinu tohoto rozhodnutí. Mladý pán počal mu vykládati svou a Novákovu úlohu a uložil mu, aby se hleděl poučiti o rovnicích. Josef byl bled jako stěna, když odcházel od pána po dvouhodinném výkladu. Odebral se dolů do hostince, vytáhl papír a péro a napsal krátký list, načež najal posla, který měl donésti jízdmo a v největším kvapu psaní do Prahy.

Baron téže noci silně kašlal a mluvil často pro sebe. Druhého dne byl velmi bled, což mu však nevadilo, aby se šel podívat s Novákem na slíbenou mohylu.

Uplynuly čtyry dny. Byly po většině deštivy a jen jako náhodou vysvítilo někdy na chvíli slunce. Země byla celá promočena, po lukách nebylo již možná ani choditi. Silnice byly velikými proudy bahna. Vesnický lid naříkal si na mokré jaro. Stromy téměř ani nekvetly.

Čtvrtého dne, pozdě večer, když se již nalézal baron Křížovský z Drahova sám v pokoji posud v namáhavém přemýšlení o záhadě, povstalé nejspíše jen v mozku Novákově, zahrčel dole před domem vůz. Baron jej neslyšel ve svých myšlénkách. Za to zaslechl hrčení Josef a spěchal před domovní vrata.

Z hluboka si oddechl, když uzřel, kdo z vozu vystupuje. Byl to malý, zavalitý stařec, se stříbrnými vlasy a ctihodnou tváří. Uzřev Josefa, tázal se chvatně:

„Nu, jak je?“

„Špatně, pane doktore. Zle, velmi zle!“

Nový příchozí do Kuksu byl baronův doktor Stein.

„Šílí?“ tázal se doktor dále.

„Nemohu jeho stav jinak ani nazvati! Pospěšte ale, pane doktore, k němu!“

„Nikoliv. Je-li tomu tak, jak pravíte a jak jste mi psal, nebude škoditi, vypovíte-li mi dříve, co víte o průběhu nové této choroby. Pak teprve se k němu odeberu.“

Usadili se tedy v pokojíku „pro honoraci“ a starý sluha vypravoval, jak jen mohl. Vypravoval o Novákovi, o jeho řečech a o všem, co věděl. Seznámil doktora s baronovým úmyslem ohledně nesmyslné záhady.

Doktor trnul.

„Tedy ještě i toto přidalo se k jeho staré chorobě? Ubohý mladý člověk! Kdyby měl v stavu tomto setrvati, pak bude života jeho na krátce!“

„Co ale dělati?“ tázal se Josef.

„Nevím posud sám. Mám jeden lék, ale obávám se, aby nebyl příliš silným pro něho. Té doby vaší nepřítomnosti v Praze použil jsem k pátrání po příčinách baronovy rány v srdci i v prsou. Myslím, že jsem nalezl.“

„Tedy přece?“

„Ano, po mnohém hledání. Tím míním působiti na barona v nejkrajnější potřebě. Jinak jest mi celá ta událost, s chorobou baronovou úzce sloučená, příliš svatou, než abych jí užil k menšímu účelu! Nyní však odebeřme se k nemocnému.“

Baron se byl za těch několik dní k nepoznání změnil. Ztratil ten trošek svého zdravého vzezření, jehož byl nabyl předcházejícím, příjemně ztráveným jarem, a vypadal nyní opět velmi chorobně jako v zimě. Kosti lícní silně vyvstaly, celý obličej se prodloužil, kůže se stala skoro průhlednou. Jeho dlouhé, sněhobílé ruce probíraly se v nějaké staré knize, jíž mu byl Novák zapůjčil. Chvílemi zachvěl se zimou a namáhavě kašlal. Dech jeho stal se sípavým.

Doktor Stein, spatřiv ho tak, poněkud se ulekl. Pak ale, sebrav veškerou svou duchapřítomnost, dal se do napodobeného smíchu, podávaje baronovi ruku.

„Kde jste se zde vzal, doktore?“ tázal se baron po prvním překvapení.

„Což jen vy, velmožní páni, užíváte krásného jara? Nám ubohým lidem, kteří nemají panství, nepopřejete vedle sebe místečka na svých výletech?“

„Ale zde?... Což pražští pacienti?...“

„V Praze je více doktorů mimo starého Steina. Dal jsem si jednou také prázdniny a vybral jsem se za vámi. Starý Josef mi náhodou psal, kde se nacházíte, a já si pospíšil, abych vás zde ještě zastihl. Nuže, co děláte stále?“

Baron vypravoval totéž, co byl doktor již slyšel od komorníka. Doktor stavěl se udiveným, poslouchal bedlivě povídání o Šporkovi, o jeho podivných nápadech, a při tom díval se smutně na mladého šlechtice. Tento byl konečně dopovídal a rozmluva teď vzala jiný obrat. Nyní byl pořádek na doktorovi, aby vypravoval, a baron kladl mnoho otázek, co se děje v Praze ve známých domech a o podobných věcech, jež mu nemohla přinésti „Bohemie“.

„Z jednoho domu mám vám však něco sděliti, pane barone,“ pravil doktor Stein po chvíli a pokynul potají Josefovi, aby se vzdálil. Josef uposlechl nyní raději než ondy mladého pána v klášterní zahradě.

„A co? Kdo by si na mne vzpomněl?“ podotkl baron trpce.

„Hraběnka Elly!“

Celý výraz baronův změnil se při tomto jméně. Zbledl ještě více a počal se chvěti. Držel se stolu, aby neklesl z lenošky.

„Tiše!“ volal na doktora. „Nepřipomínejte mi již toho! Mluvte o něčem jiném!“

Doktor však nemluvil. Nespustil s barona ani oka po dlouhou chvíli, a teprve když viděl, že se rozčilení baronovo menší, přistoupil k němu blíže.

„Kterak jste se dověděl...?“ pravil baron po chvíli přece sám.

„Pane barone, víte že v oné noci, kde jste se vrátil nemocen domů, měl jste silný nával horečky. V tom jste mluvil rozličná jména, která jsem si dobře zapamatoval.“

„Vždyť jste mi ale, když jsem procitl a se vzpamatoval...“

„A ptal se, zdali jste mluvil, odpověděl záporně,“ usmál se doktor. „Nač bych vám to povídal? Nu, a vidíte, řeči vaše neměly sice jasného smyslu, ale na stopu mne přivedly.“

„Co však Elly, hraběnka Elly?“ přerušil ho baron nedočkavě.

„Buďte trpěliv a dovíte se všeho! Já proti vůli vaší pátral, až jsem se dopátral. Proklouzlo vám tu a tam mnohé slovíčko, kterého jsem se dychtivě zmocnil. I Josef pomáhal mi sbírati sporé stopy vašeho tajemství. Mluvil jste o sklamání se v přátelích, po celou nemoc mluvil jste s nejhlubším opovržením o všech dámách, které jste druhdy ctíval, a tak podobně dále. Pomalu utvořil jsem si v hrubých obrysech obraz vašeho obratu smýšlení, jejž jsem pak probíral dále, abych jej propracoval do detailů. K tomu jsem musil předně dověděti se všeho o vašem živobytí za posledních dnů před nemocí. Díky Josefovi jsem se toho dopátral. Dále vím, že jste se vrátil v listopadové chladné noci domů s promočeným oblekem, a to bylo příčinou vašeho ‚nastuzení‘, jak jste to nazýval. Za druhé pak bylo mi třeba nalézti osoby, jež obrat váš přivodily, které měly v tom účastenství. Tak přišel jsem až k hraběnce Elly a k hraběti Goldbergovi.“

(Dokončení)

FEUILLETON.

Co nesmrtelno —

Co nesmrtelno, Bůh to ví,
jenž vztyčí stéblo trávy
na troskách měst, jež největší
z té země králů staví.

Co nesmrtelno, Bůh to ví,
jenž ve skřivánčím hlasu
dnes dá znít tolik vřelosti,
jak na počátku časů.

Co nesmrtelno, Bůh to ví,
jenž v prostém lidském citu
upevnil drama lidskosti,
jak hvězdy na blankytu.

J. V. S.

— *Americké povídky.* Napsal dr. Josef Štolba. S padesáti sedmi původními vyobrazeními bratří Liebscherů. Nákladem i tiskem J. Otty v Praze 1882. — Literatura cestopisná jest dosud u nás vzácná, cestopisná literatura ve formě novellistické ještě vzácnější. Jinde ovšem tyto druhy pokládají se spíše jenom za dodatky k celkovým projevům literarním; v malém národě českém jsou podstatnými a důležitými částmi literatury. Ale nestydíme se za to. Začínáme sice pozdě, ale začínáme také jako poloviční mistři. K nim také řadíme Josefa Štolbu, který už tak mnohou pěknou a solidní práci vykonal ve zdánlivém mikrokosmu našich literárních snah. Americké Povídky Štolbovy jsou jenem rozběhem, ale rozběh ten jest jistý, smělý a ve valné části zdařilý. Jednak básnická povaha spisovatelova, jednak spisovatelská jeho zručnost, jednak i bohatá zkušenost z autopsie vážená jsou příčiny, že se pokus Štolbův jeví býti tak zdařilým. Všecky obrazy, které nám Štolba v Amerických povídkách předvádí, nesou stopy těchto příčin A byť ne každý z nich plnou měrou uchvátil a získal mysl naši, je přece zas každý z nich neklamným argumentem, že se tak stane brzy; některé z obrazů těch skutečně dostihují výše pravého umění, a z ostatních jsou všecky takové, že jim k tomu schází jenom několik nepatrných črt. Ale přistupme již k nim blíže. Jest jich celkem devět. Všecky uvádějí nás v atmosféru neznámou, v níž lidé i příroda jeví se jinak, než jak jsme ji tu v evropském ovzduší uvykli. Mají tedy obrazové ti značnou měrou i důležitost ethnografickou a ta vysvětlí a omluví nejednu věc, která k evropským a hlavně k západoevropským názvům méně příléhajíc menší sympathie v nás budí. Obrazy první a poslední Prales a Alfonso Perez jsou nám Evropanům stavbou i provedením nejbližší a také proto u nás dojdou největší obliby a ocenění. Zde je opravdová snaha umělecká, zápletky podle našich názorů přirozené a zbudované na psychologických zákonech. Nechceme tím říci, že by v obrazech ostatních bylo méně přirozenosti, ale nám v Evropě se tak zdá; pestrost amerických dobrodružství má pro nás dosti zajímavosti okamžité, ale nikoliv trvalé, která jest srostlá s ponětími našimi o umění. Sem patří obrazy V stínu modrých hor, Zoe, Sen donny Aldonzony, a Clarkson, detektiv. Obraz posléze jmenovaný jest kresby vzorně výtečné a patří jinak mezi kabinetní kousky literatury, abychom tak řekli policejní. Sen donny Aldonzony vypravuje obyčejnou historku o raněném vojáku, který se pak do své ošetřovatelky, zde do ženy svého hostitele, zamiluje a domácí štěstí ztroskotá. Hostitel Alvar jest tu dokonce vlastenečkým netopýrem, kterému podobný výprask, třeba nehumanní, dost sluší. Obrazy Naši černí bratří, Episoda z cest pro zábavu a Don Venca jsou rázu víc příležitého, ač zvláště Don Venca vyniká tklivým a vroucně procítěným vypravováním. Úhrnem vzato, kniha ta jest skutkem velice záslužným: uvádí nás ve formě ušlechtilé a vybroušené do světa nám neznámého, jejž dovedl Štolba nakresliti barvami sytými a volenými. Zvláště prales, ve kterém Izhuak contra Zapoteato nový svět názorův, přirozených a prostých nám předvádí, jest ze stanoviska kulturního nakreslen nade vši pochybnost výborně. Forma těchto Povídek vybízí nás důtklivě, abychom pověděli o ní to, co specielně na Štolbu adresujeme: dramatický živel, který jest zajisté tomuto spisovateli nejvlastnější, přihlásil se zde hlučně a se vším důrazem. Někde ovšem oživuje obraz velmi případně, jinde ale stává se jím vypravování rozvláčným. Neníť potřebí uváděti, jak se stalo ku př. ve Snu donny Aldonzony, pana de la Motte celou řadou etiketních pravidel do salonů don Alvarových anebo plýtvati dialogy, kde jde o nejobyčejnější společenský mrav. To zajisté nejsou výtky, jako spíše pokyny, aby Štolba nezapomněl své misse jako básník dramatický. Dikce Štolbova jest po valné většině lepá a případná. Dodávám ještě, mluvíme-li o formě, že vedle mnohých překrásných líčení ve knize obsažených vzorem nad jiné výtečným jest líčení pohledu na Modré Hory (str. 127, 128, 129), které patří k nejkrásnějším místům knihy. — Zbývá doložiti, že vyobrazení bratří Liebscherových dodávají knize půvabu zajisté neobyčejného; jenom bychom si byli přáli, aby postava Lory v Pralese byla méně salonní, nežli se nám jeví na obrazech str. 17. a 29.; tak ovšem nevypadá prostá dcera pralesa. Výprava zevnější jest skvostná a nakladatel J. Otto, který už tak mnoho pro písemnictví naše učinil, nešetřil, aby spis výborný dostal se obecenstvu českému v rouše tolikéž pěkném a líbezném.

E. Miřiovský.

— *Amoroso*, básně Jana Červenky. Básník chvalně známý z menších ukázek lyrických a z řady novel v časopisech uveřejněných, vystupuje cyklem erotických písní — a vystupuje statně. Červenku počítáme k talentovanému dorostu básnickému, který druhdy vystoupil v posledním „Máji“ a jemuž se strany učené kritiky naší tenkráte nedostalo se přijetí a uvítání právě nejvlídnějšího. A přece vystoupil z cyklu toho již Leger, dnes vystupuje Červenka, co nejdřív vystoupí Kvapil a Škampa samostatnými knihami a můžeme již dnes říci, že poesie všech jmenovaných něco váží v literatuře naší. Jak viděti, nebyl ten směr „západnický“ tak docela na škodu mladým talentům. Naučili se aspoň vládnouti formou, přistupovati k umění s pietou a dosáhli toho, že verše celé mladší generace, ať se bere dnes směry jakýmikoliv, jsou vyspělé a zralé, že nejsou tak „staromódní“, jakby se leckomu líbilo. Co nám Červenka podává, jest ovšem stará historie erotická, básník jest si sám toho dobře vědom, když pěje: „To všecko, co jsem snil, je píseň dávno stará a dávno vyzpíval ji každý, kdo zde žil,“ nicméně však Červenka dovedl najíti nové struny starému předmětu a na nových strunách i nové melodie. Někde oslňuje bravurou formy, — je vidět, že se rád rozhřeje na španělských lyrických velikánech, (aspoň Espronceda i Zorilla toho jména zasluhují) jinde dojímá tklivou jednoduchostí. Citovati jednotlivých básní nebudem, řeknem jen, že „Trilky“ jsou celkem nápad velmi šťastný (až na trochu kuriosní obrat rýmový v prvním trilku „Madonna“, k němuž zavedla autora snaha po originalnosti v rýmech) a že jednotlivé písně jsou čisté, harmonické i originalní pointami. Litujeme jen, že první tato láska básníkova odehrála se více na povrchu citu, než v jeho hlubinách, však i to poesii Červenkově sluší, jeť trochu hravé koketnosti hlavním rysem její fysiognomie celkem úsměvné a velice sympatické. Vydání knihy dlužno nazvati skvostným.

—ý.

Listárna redakce.

Z rukopisů došlých do dne 7. t. m. neuveřejníme žádný.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 20. listopadu 1882. ČÍSLO 33.

Bratří.

Čínská komedie ve dvou jednáních od *Julia Zeyera.*

Slečnám ANNĚ a ZDĚNCE BRAUNEROVÝM.

Skládaje tuto malou idyllu, pokusil jsem se o věc dosti nesnadnou: Chtěl jsem totiž jakousi literární chinoiserii pro Vás utvořit, která by vedle Vašich chinoiserií z porculánu a ze slonové kosti místo nalezla. Prosím tedy pokorně, vysoce ctěné dámy, abyste ji shovívavě posoudily a přijaly.

Najdete-li v slabém pokusu mém poněkud jen stopy té elegantní bizarrerie, Číně tak zvláštní, jen trochu šustotu jejího hedbáví, jen zdání sladkosti jejího jemného parfumu, pak dosáhl jsem vyplnění smělého svého přání!

J. Z.

OSOBY:

Nurchazi, hedbávník. — Peja, mladší jeho bratr. — Jaosien, tanečnice. — Kníže Lo-Mengej.
Místo děje: Vesnice Vu.

Jednání první.

Hedbávnický sklad obou bratří. Světlé stěny, pokryté namalovanými ptáky, sedícími na kvetoucích větvích. Stojany s balíky látek. Černě lakovaný nábytek. V rozích velké vásy s kyticemi z pivoněk. V přístěnku stará buddhistická soška, vyřezávaná ze dřeva, omalovaná a pozlacená. Římsa s všelijakým nádobím. Se stropu visí hedbávné lampiony s třapci, na stole bronzová lampa, několik koflíků z bílého průhledného porculánu a několik vějířů. V pozadí velké otevřené dvéře, vedle nich visí tam-tam s paličkou. Dveřmi vyhlídka na náves, ozářenou sluncem a na pravo a levo též dvéře. Jedny, otevřeny s vyhlídkou do zahrady, druhé zastřené hrubou a pestrou portiérou. Blíže těchto dveří malý stolek z laku, na něm stojí váza s kyticí z heliotropu, pak míska s rozpuštěnou tuší. Peja sedí u stolku. Před ním balík rýžového papíru, na který píše pozorlivě štětcem s násadkou ze slonové kosti. Nurchazi chodí zamyšleně po pokoji, jehož podlaha pokryta tenkými rohožkami.

Scéna I.

Peja. Nurchazi.

Peja (odkládaje štětec). Ne, dnes nelze klidně pracovat. Rušíš mne neustále svými kroky a více ještě svou zádumčivostí. Co jsi se vrátil z Pekingu, jsi celý změněn. Neslyšel jsem tě od té doby ani jednou zazpívat. Bratře, ty máš něco na srdci.

Nurchazi. Já?

Peja. Ano, ty. Zdá se ale, že nezasluhuji více tvé důvěry.

Nurchazi. Jaké to výčitky. Můj Pejo, ty sám svým slovům nevěříš.

Peja. Máš pravdu, nevěřím. Žijeme již léta spolu pod požehnaným krovem toho domu, a ač nejsme rodnými bratry, víže nás přece láska tak těsně druha k druhu, jako by nás byla jedna matka porodila. Jsme bratří duší a srdcem, když ne krví.

Nurchazi. Ó, můj bratře, nepřipomínej mi, že nejsme rodnými, zdálo by se, že to cítíš, a to by mne bolelo.

Peja. Kdyby nás nespojovalo nic jiného, než ta neobmezená úcta k dobrému starci, který před námi zde žil a nás oba za své přijal, dostačilo by to pro život. Uvaž k tomu vášnivé mé přátelství k tvé osobě — a suď, jestli mi pokrevenství s tebou třeba. Ó, co byl bych bez tebe?

Nurchazi. Co bez tebe, já?

Peja. Oba byli jsme ještě téměř dětmi, když zlý osud do běhu života našeho zasáhl. Jako bouře přikvačil, vytrhl nás oba z rodné půdy, hnal nás jako vločky sněhu širým světem, ale pak se smiloval a svedl nás zde, jako mořský proud, který dvě řasy, odervané na rozličných březích, ve svém klíně spojí. Zde, neznajíce jeden druhého, našli jsme oba útočiště. K tobě vztáhl jsem v své sirobě obě ruce v důvěře, pozvedl oči v lásce — a tys posud celým světem mým. Co mohl bych si lepšího přáti, než los, který mi připadl? Klidná naše ves, dřímající při šelestu vysokých bambusů, mohutná naše řeka, blankytná jako samo nebe, je vše co znám a co znáti chci. Někdy zabloudí oko arci toužebně do nekonečna nebesklonu, zbarveného nachem zmírajícího slunce, někdy letí myšlénka za plujícím korábem, za slunným mráčkem k horám táhnoucím, ale rychle vrací se přece zase zpět, k tobě, ty věčný úsměve dobroty! Co může sladší býti našeho tichého blaha? Ne-

chtěl bych, by se něco v tom klidném našem světě změnilo. Nejkrásnější je vše tak, jak to právě jest.

Nurchazi. Do nedávna smýšlel jsem právě tak jako ty.

Peja (polekán). A více nesmýšlíš? Ach, věděl jsem, že se něco stalo. Mluv! Což nevidíš jak mne nejistota trápí? Ó, zajisté je Peking klíčem k tvému chování?

Nurchazi. Peking! Jak zabušilo mi srdce tušením, když oko moje spatřilo staré tvoje bašty z hlazených cihel, cimbuří tvých hradeb, korunovaných vzdušnými věžemi, podobnými bohatým stanům kočovníků!

Peja. Tvoje změna duševní má tedy počátek svůj v té cestě do Pekingu. Já tušil tak.

Nurchazi. Nemýlil jsi se. Jak mohlo také jinak býti! Koho neoslnily by ty ohromné ulice plny ruchu a slunce, běžící mezi pestrými domy, vroubené velkými bazary, naplněnými vůní a stínem a leskem výrobků lidského důmyslu. Jaká krása, jaké bohatství! A hluk jako hučících vod tě takřka ohlušuje a oko neví, kam dříve zabloudit. Zde nakupeny výtvary umělců, vykouzlené z drahého dříví, ze všech kovů, ze všech drahokamů! Tam nabízí ti látky jako z duhy tkané, vyšívané květy, jichž vzory vyrostly v horečné obraznosti básníka! O několik kroků dále prodávají vázy, zdobené smaltovým ovocem, jaké snad zraje v zahradách slunce, a předměty filigránové, jako by utvořené z třpytícího se jíní! Celý den mohl bych o těch divech povídati, a nevyčerpal bych se.

Peja. Mluv o sobě a o tom, co se s tebou událo.

Nurchazi. Když jsem se za posledního svého pobytu v Pekingu, po uspořádání obchodních našich záležitostí jako na rozloučenou městem toulal, unesl mne proud lidí náhodou na velké náměstí, které se ruchem svým oulu podobalo. Hemžilo se tam palankýny, hrdými koňmi, nesoucími jezdce v třpytné zbroji, karavanami mongolských velbloudů s náklady nejbohatšího a nejrůznějšího zboží. Pojednou strhl se jakýs nadobyčejný hluk. Z jedné z ulic vybočil nádherný průvod: napřed dav otroků hřmících velkými gongy, pak mužů na koních, nesoucích prapory, konečně palankýn se zataženými záslonami. Nad ním vznášel se slunečník z purpuru a z obou stran kývaly nesčetné vějíře všech barev na žerdích, působící umělý vánek.

Peja. To byl nejspíše nějaký mocný mandarin? Nebo bratr slunce, sám císař?

Nurchazi. Já myslil též jako nyní ty a tázal jsem se mimo jdoucích. Jeden z nich změřil mne překvapeným zrakem. „Odkud přicházíš, pravil, že nepoznáváš průvod bohům rovné Jaosien?

Peja. Jaosien, kdo to?

Nurchazi. Právě tak tázal jsem se i já. Na to divil se ten, jehož jsem byl oslovil, ještě více a odpověděl: „Lituji tě, že jsi neslyšel o slávě Pekingu. Je to tanečnice a zpěvačka. Jménem jejím opojují se města jako drahocennou vůní. Jméno krásné ženy je hudbou, která povznáší a konejší. Na to pospíchal směrem k palankýnu, aby ulovil pohled té krásky, kdyby vítr snad náhodou clonu jejích nosítek pozvedl.

Peja. A ty, můj Nurchazi?

Nurchazi. Já přemýšlel o tom, co mi ten cizinec byl pravil. Zdálo se mi pravdou, co řekl, a srdce počalo mi mocně jakoby taktem divokého nápěvu tlouci.

Peja (rychle). A tlačil jsi se k palankýnu jako ti ostatní —

Nurchazi. Naopak! Zmocnil se mne zároveň jakýsi strach. Pospíchal jsem z náměstí, vrhl se do odloučených ulic, hledal samotu. Nevím, jak dlouho jsem chodil, když mne nohy zanesly do opravdu až pustého kouta. Bylo tam jako na venkově. Tráva tam rostla bujně a volně, a z ní vyčnívaly sem tam modré, osamělé květy. Po jedné straně táhl se jakýs rybník, v němž žáby zpívaly, a po druhé vysoká zahradní zeď, nejspíše zadní část paláce, stojícího na některém skvělém náměstí. Klidem tím poněkud utišen, trhal jsem modré květy a vázal v kytici — tu padlo mi náhle něco s velkým hřmotem k samým nohám, tak že jsem se nemálo ulekl.

Peja. Co to bylo?

Nurchazi. Hračka! Drak z atlasu ohnivé barvy na stříbrné šňůře. Byl celý stříbrnými zvonky ověšen a z tlamy, chrlící umělé květy, visela mu na kovovém kruhu krabička, vyřezávaná z průhledné slonové kosti. Na širokém jeho hřbetě byla podobizna tancující dívky vymalovaná. Postava její byla plna gracie, jako mladá bambusová třtina, kolébaná vlažným vánkem jara. Ah!

Peja. Ty vzdycháš? Co stalo se dále?

Nurchazi. Dále? Ach, ano. Z hedbávu vycházela sladká vůně opojující vanilly a moschusu, a mezi tím co mi napadala slova cizince, že jméno slavné Jaosien město jako vůně opojuje, četl jsem verše, které pod obrazem tancující dívky stály.

Peja. Pamatuješ se ještě na ně?

Nurchazi. Nezapomenu je nikdy pro divný dojem, které na mne činily, neboť v onom okamžiku splývaly pro mne s vůní vanilly a moschusu s hudbou jména a se skvělou slávou oné nikdy nespatřené Jaosien. Zněly takto:

„Ó zmije, sestrojená z hedbávu,
„ty šťastná jsi neb stoupáš výš a výš
„a sestra oblak, noříš ve slávu
„se azurného nebe, zrcadlíš
„se v moři s hvězdami!
„Ó, mluv, proč nedá mi
„při luny tajuplném vidu
„nyjící touha nikdy klidu,
„proč hbité perutě bych chtěla mít,
„bych mohla, motýly jak chytá dítě,
„po siném nebi v dlouhých vlasů sítě,
„já lapit meteórů čarný kmit?
„Já lítati bych chtěla s labutěmi,
„a neblahý mne víže osud k zemi!“

Peja. Ty verše měl tedy snad ten drak sdíleti hvězdám a oblakům? Podivný nápad.

Nurchazi. Ano, tak zdá se, a ještě podivnější, že blouznivá dívka očekávala, že jí snad některý pták nebo meteór odpoví, neboť v té krabičce ze sloni vězel štětec, jemný jako brva dívky a ve stříbrné láhvičce voněla tam rozdělaná tuš jasminem. Neodolal jsem tomu pozvání —

Peja. A napsals něco na hřbet hedbávného draka? Nějaké verše?

Nurchazi. Chtěl jsem tak učinit, ale obával jsem se, že by dobře nevypadly, nejsem básníkem jako ty, a psal jsem tedy prostě pouze prosou.

Peja. A co napsal jsi jí?

Nurchazi. Toto napsal jsem: Já, Nurchazi, jenž, prostý holub, přilét z vesnice Vu, kde pod střechou starého Lukia bydlím, s výše oblaků tak ti volám v odpověď: „Proč zemi haníš, matku vonných květů? Což pták netouží, též by na ní spočinul? Což květ není též hvězdou? Skřivan opojiv se sluncem přece zas se vrací v bujnou trávu a fenix sám, jenž modro nebes pije, rád sedá na stromy! Na nebi plane zlatý palác slunce, však zem poskytne hnízdo — sladší útulek! Buď nebi dík — však zemi požehnání!“

Peja. Ano buď zemi, hnízdu požehnání. Ó Nurchazi, kéž nikdy by se nám zde z našeho nechtělo. Hleď, jak je útulné a milé. Však dále povídej.

Nurchazi. Dopsav, mrštil jsem drakem do výše. Vítr se ho zmocnil a vynesl jej na zeď. Za chvilku zatáhl někdo za šňůru a drak padl do zahrady zpět.

Peja. A dobrodružství tvoje bylo u konce.

Nurchazi. Ne docela.

Peja (nepokojně). Ah, ještě něco se stalo?

Nurchazi. Šel jsem podél zdi a přišel k nevysokým dveřím; byly pootevřené. Pejo, jak ti popsati, co jsem viděl! Jak moře rozpuštěných smaragdů vlnilo se stromoví a pažity obromné zahrady přede mnou, jak bílý ostrov, budoval se v pozadí mramorový palác z ní, a vody tam kroužily, padaly, tryskaly jako tekuté stříbro a piršky perel. Ohromné květy, nevídané, netušené, otvíraly se všude jako vázy, z kterých se opojivé vůně lijou. a jakýsi kouzelný soumrak jímal ten ráj jako dřímotou. Já neodolal a vstoupil. Abych se ukryl, pustil jsem se úzkou stezkou, která mne přivedla na palouk. Tam kroužil se potok k jezírku a pod klenutím stříbrných topolů, stál tam pavillon. celý jako z mechu vystaven, se střechou z pozlacené slámy. Indigový most, střežený porculánovým netvorem šesti hlav, vedl ku dveřím. — Spěchám tam — ó Pejo!

Peja. Nuž, spěcháš tam a vidíš —

Nurchazi. V komnatě, jejíž stěny byly pomalovány oblaky zbarvenými večerní zorou, stála dívčí postava a četla slova, jež jsem byl napsal pod verše na draka. Neviděl jsem její tvář. ale nahnuta nad hedbáv, s kterého četla, zdála se tak nevýslovně vděkuplná, že jsem výkřik obdivu potlačit nemohl. Na to se ohlédla a spustila zároveň závoj. Viděl jsem krásu její jen jako by pableskem. Byla hodna věnce ze zlatých květin. Na bílém čele klenulo se vysoce obočí jako pololuna, a dotýkalo se téměř oblaku z rozpuštěného ebénu, který se jí s temena hlavy k čelu vinul. Vidouc mne, vykřikla slabě překvapením, a bylo to, jako když luční linduška z lesa violek zašveholí. A její oko, jak bylo snivé, a tak smutné, plné něhy! Ach!

Peja. Vzdycháš. Nebýval to tvůj zvyk. Však mluv, co stalo se dále?

Nurchazi. Uleknut couvl jsem od prahu zpět; v tom okamžení vešel někdo v komnatu a bílá hedbávná záclona, pošitá perlami, shrnula se mezi ní a mnou. Slyšel jsem ještě, jak se pomalu odebírala do komnat vnitřních, drahokamy, visící jí s pásu, zvonily slaběji a slaběji, až umlkly. Pak nezůstalo po mé vidině než slabá vůně heliotropu, přicházející záclonou. Ohlídl jsem se ještě jednou kolem; vrch, jehož temeno zlatilo slunce, trčel v dáli do nebe, jezírko průhledné a modré šplounalo nedaleko, bambusy tam tiše šepotaly a moruše kynuly na blízku. Vssál jsem ten obraz míru v duši, a prchl na ulici.

Peja. Učinils dobře.

Nurchazi. Proč tak myslíš?

Peja. Ó, zajisté to byla jedna z těch ženštin, lákajících k sobě jako prohlubeň modré vody. Zdá se, že hvězdy z hloubi její svítí — a čeká zkáza na dně. Slyšel jsem, že se Peking jimi hemží.

Nurchazi. Mýlíš se. Vyptal jsem se po cestě k lodi, kde naše zboží nakládali, komu onen palác náleží, a řekli mi, že to příbytek slavné Jaosien. Chválili nejen její krásu, ale též ušlechtilost a dobrotu jejího srdce. Bylo to po druhé, co jsem o ní slyšel, co jsem jí byl na blízku a nevycházela mi více z mysli. Říká se, že Laocé prý jednou zabloudil tak daleko, že ho nikdo následovat nemohl, a když se vrátil mezi lidi, měl prý drahokam v ňadrech. I mně se podobně vedlo, jako dávnému onomu mudrci. Můj drahokam je upomínka na spanilou Jaosien. Proč byl pohled její smutný? Co říci chce tím rýmovaným vzdechem, napsaným na atlasovém draku?

Peja. Bratře, ty blouzníš. Vzdech a smutek neznamenají u ní ničeho než okamžitý rozmar, a kdyby tě slyšela, vynutil bys pouze úsměšek na její tváři. Jsme prostí, ona by neporozuměla nám, tak jako ona je nám cizí. Jsme prostí, ale viď, jsme šťastni?

Nurchazi. Máš pravdu, bratře. Přiznávám, že když jsem se druhého dne po lodi našemu domovu blížil, a když jsem opět vlnící se rýžová pole spatřil, politá zlatem jitra, když jsem opět celý ten drahý náš kraj uviděl planoucí v ranní zoře, jako by požárem bez hrůzy, rudě ozářený jako by hranolem ohromného nemožného rubínu, tu cítil jsem plné kouzlo tichého toho kouta a Peking a celá jeho sláva zdála se mi býti lží!

Peja. Tak tě rád slyším. Ale — ten dojem nebyl trvalý. Ta lež se ti opět co pravda vtírá a láká tě?

Nurchazi. Nuž, vidíš Pejo, není to vlastně ani Peking, ani Jaosien, co mi na srdci leží. Zpomínám na tanečnici jako na hvězdu, na krásného ptáka, na růži. Ale slova, která jsem napsal na draka, ta mi vězí v mysli. Hnízdo! Co útulného, co sladkého to slovo obsahuje!

Peja. Souhlasím. Ale co dále?

Nurchazi. Ah, ty nechceš rozumět, neboť nemůžeš snad, jsi tak mlád —

Peja. Věru, nerozumím.

Nurchazi. Řekl jsem ti, že mi srdce bilo, když lid se tlačil kolem palankýnu slavné Jaosien. A přece jsem jí neviděl, nemohla to tedy ona být, která mne rozčilovala. Hleď, můj Pejo, věc je ta: poprvé zjevilo se mi v nitru, co to krása ženy. Pejo, žilť jsem posud tak mimo svět, tak docela jen tobě! Nemůže to býti přirozeno. Z tebe vane takové kouzlo, že jsem zapomněl, je to nepochopitelné, ale zapomněl jsem, že jsem v stáří, kde se jiní žení. V okamžení ale, když jsem viděl celé město kořiti se v nadšení kráse, v onom okamžení probudilo se srdce moje. Nuž, chápeš teď?

Peja (zmaten). Srdce! Jaké probuzení? Ah, ty jsi dnes blouznivý. Tvoje plané myšlénky temení z tvé zahálky. Jsi netečný od té doby, cos byl v Pekingu. Jdi, prosím, k řece. Víš, že dnes vyvažují naše zboží z lodí. Zapomeň na verše, ty prázdné hříčky citu, na tanečnice

*

a chorobné horování, a buď zase rozumným jak dříve býval s!

Nurchazi. Nuž, budu tedy rozumným. Nemluvívals ale dříve tak pohrdlivě o verších, sám borovals a vyčítal mi střízlivost. Ty mrzíš se? Jsi příliš mlád a nerozuměls mi. Jdu k lodi.

Peja. Dokončím svůj účet a přijdu za tebou. (Nurchazi odejde.) Ah, rozumím ti příliš dobře! Jak tváře moje hoří, jak srdce v hrudi bouří! Ven v kvetoucí sad, pod šeptající stromy, kde drozdi zpívají a rosa prší! (Odejde do zahrady.)

(Pokračování.)

Z knihy Jar. Vrchlického: „Co život dal.“ *)

Ex voto.

Kdys opuštěné dívky svoje vlasy
za oběť kladly bohu, slitovníku,
a s resignací, bez pláče a vzlyku
se zřekly diadému svojí krásy.

Zrak ještě dnes v gotických chrámech vidí
na kříži Krista viset s bledou lící,
jež zacloněna zlatou ženskou kšticí
tím bolestněji mluví k srdci lidí.

Ty vlasy stvořené, by v objímání
kol nahých údů svíjely se v plesu,
zde věnčí tvář i tělo plné děsu,
jdou přes krev boků a přes trny skrání.

Ó sílo oběti! Ó svatý dive!
Na skráni boha dívčí vlasy planou
do věků tmy — a moje slzy kanou
nad hloubkou lásky veliké a tklivé.

Neb jak ty ženy středověku, láskou
jež nesmrtelny, daly bohu svému
to nejdražší, tak žití ztracenému
a srdci bolem, skráni zryté vráskou

Se dala v oběť lásky moje žena:
Teď jejím světlým plá mé chmurné žití
jak božský zázrak; stejně jako svítí
skrz dívčí vlas tvář Krista umučená.

Večer.

Zas hoří lampa má a praví:
— Hned s duše svojí všednost střes,
jen doma, doma život pravý
vždy, včera, zítra jako dnes!

A s duše náhle tíseň prchá,
cos hýbe se a zvoní tam,
a dýchá jako květů sprcha,
a třpytí se co drahokam.

Kdos jizbou jde, jež v šeru dřímá;
já nepozvednu ani skráň,
a přec mou duši radost jímá:
tak rázem v slunci jásá pláň.

Já nepozvednu ani hlavu,
leč jejích očí tichý jas
mi v srdce paď, jak ve doubravu
do páry jitra ptáků hlas.

A cos mi kývá, volá, zpívá:
Ó rychle zaplaš s duše sen,
jsem v tobě věčně mladá, živá,
jsem nesmrtelná, pochop jen!

Jsem jako broskev zamlžená,
ó rychle utrhnout mne spěš,
dnes poesie, zítra žena,
však láska vždy — jen ty když chceš!

Jarní píseň na hrobech.

Jde tiše jaro mladé,
jde v písni a květu v lásky snech.
Co zeleně kol všade
i na hrobech!
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

Jak, mrtvý, je ti dole
po víru a bouřích, zápasech?
Teď sedmikrásy v kole
si sedly v mech.
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

Jsi smířen? — V ňadrech země
to trysklo v života pramenech,
a z daleka a jemně
dí každý dech:
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

Po letech s tebou cítím,
co zkusil's v života těžkých dnech;
dí hrob teď halen kvítím
jak na posměch:
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

Co tobě písně ptáků?
Co vůně a rosa v poupatech?
Co blesky lásky v zraku?
Smích na ústech?
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

Či přec tvé žití parné,
ty slzy a trudy a shon a spěch,
to vše nebylo marné? —
Zde zní jen vzdech:
Co mrtvé, spát, co živé, růsti nech!

*) Kniha tato jest v tisku nákladem J. Otty.

Pastel.

Rád ulice mám, místo dlouhé řady
pochmurných domů, v nichž se táhnou sady,
zdi kryté břečťanem, kam oko stačí.
Tak ticho tam, jen zřídka kdosi kráčí,
krok jeho dutě zní; mám rád je z jara,
kdy zdá se, mládím zeď že jihne stará,
kdy první lístky kmitnou tísní stromků,
kdy sýkorka se ozve ve svém domku
na bílé břize, kdy i hlína voní
a staré topoly jak v dumě kloní
se k oknům paláců a jaro tuší.
Sám chodívám tu a v mé snící duši
jest jaro též. Dnes, poledne se smálo,
se stíny větví slunce po zdích hrálo,
jdu tudy — kroků hlas, má skráň se zvedá:
mně jeptiška vstříc kráčí, sestra šedá,
dva hyacinty kvetoucí si nese,
květ plápolavý na jednom se třese
a druhý jako měsíční svit bílý;
a posud zřím, jak jeptišky tvář chýlí
se nad květy, jak plaše zrak se kloní.

A fialky ze starých zahrad voní.

Idylla z Luxembourgu.

Jak náhle zaklet byl bys v pohádku,
tam dlažba v žáru — zde snìš ve chládku,
zde ticho, rosa,
svit slunce klenbou stromu nekmitne,
sem sotva plaché ptáče zalitne
pro zrnko prosa.

Jdeš alejí — kde cesta zahýbá,
platanů starých šer se kolíbá,
tam fontán zpívá;
ve skále starých snětí ve stínu
hoch krásnou nymfu drží ve klínu,
jí v zrak se dívá.

Na skále, jež ční tesy strmými,
faun zuřivý se tyčí nad nimi,
tvář v zlobné křeči,
kyj z ruky paď mu — zří je v náruči.
Dech větru časem v stromech zahučí,
pak klid tím větší.

Hoch nymfu v loktech svírá v rozkoši.
Zdroj hojný proudí se zpod sousoší
po stupních níže,
tu chycen v basin nebe obráží,
tam s šumem spěje, aniž překáží
mu houštin mříže.

Svit slunce zlato hází do vody,
a v tichu plném snivé lahody
ruch ulic zmírá.
Teď přišel kdosi — s platanu sem slet,
neohnul snět a nevyrušil květ,
kol moudře zírá,

Zda jasné nebe či zda pod mrakem;
však slunce pálí — rychle zobákem
si čechrá peří,
pak rázem v basin, v chladné koupeli
se šplíchá, stříká kol a popelí,
a vodu čeří.

Jak blaze mu a sladce! Do světa
zří jako mudrc — slyš, teď štěbetá,
své druhy volá.
A s větví, soch a štítů vrabců rej
slet' náhle — celá vrabčí epopej
plaň čeří v kola.

A křiku, ryku, smíchu, štěbotu.
Ó plese mládí, lásko k životu,
váš symbol — ptáci!
Teď náhle vzletli — kdosi kráčí blíž,
jak ufal by jich povyk — Němá tiš,
v ní krok se ztrácí.

Leč šťastný vrabčák zůstal ve vlnách,
jsa sluncem stopen, křídel svojich prach
tam klidně smáčí,
ví dobře, v zahradu tu zakletou,
sem přijde sotva student s grisetou,
to v klid mu stačí.

Ti raděj sobě vyhledají skrýš,
neb drobtů pár mu ještě hodí spíš.
Ó kouzlo lásky!
Ta radost v děsné, vírné Paříži
zřít basin, v který nebe nahlíží,
ples ptačí chásky.

Problémy.

Nezvyklá novella. Napsal *Pavel Albieri.*

(Dokončení.)

„Tedy víte snad vše?!" zarazil se baron.

„Možná, ale snad také vím o něco více než vy!" Hrabě Goldberg, když jsem k němu přišel ve vašem jménu, dal mi hrubou odpověď. Dobře, mně to postačilo! Obrátil jsem se na jiné vaše bývalé přátely, a ti všichni krčili rameny, divně na mne pohlížejíce. Byl jsem doma aspoň v jedné věci. Když pak jste odjel, vzal jsem si smělost a obrátil jsem se k otci Ellynu!"

„Můj bože!"

„Nevolejte napřed! Vše se skončilo lépe, nežli si myslíte! Věděl jsem, že vám hraběnka Elly nebyla lhostejnou, poněvadž jméno její jsem slyšel ve vaší horečce nejčastěji. Starý hrabě znal, jak víte, vašeho nebožtíka otce velmi dobře a ví také, že jsem byl snad vám mnohem více než právě domácím lékařem, který slouží za plat. Proto se také nedivil, když jsem mu vysvětlil, za jakou okolností přicházím. Nevěděl však ničeho, nežli že Elly je v poslední době velmi zádumčivou. Byltˇ jsem od otce Ellyna vyzván, abych je častěji navštívil. Použil

jsem té příležitosti, a podařilo se mi promluviti o samotě několik slov s Elly. Tázal jsem se, zná-li vás. Poněkud se zarděla, přisvědčujíc. Pověděl jsem jí, že jste volal její jméno v horečce, a dobře jsem viděl, že jí zvlhlo oko. Více jsem se dověděti nemohl!“

„Děkuji vám, doktore, za vaši snahu!“ pravil baron po chvilce pomlčení, ledovým tónem a určitě. „Nebylo toho všeho však dávno potřeba. Myslíte, že ještě jednou dám se vehnati do toho světa, bez něhož se nyní cítím tak spokojeným? Nevěřím nikdy ženským, a nyní, po vašem vyznání, nemohu věřiti již ani vám! Byl jste špehounem, nejmírněji řečeno, špehounem ze zvědavosti!“

„Pane barone!“ zvolal prudčeji starý doktor. „Mně nazýváte špehounem? Nu ano, byl jsem špehounem, ale jen ve vlastní váš prospěch! Jste mi drahým, jako vlastní syn, kdybych měl jakého, a zesnulý otec mi dal takřka za povinnost, abych o vás pečoval. Co jsem činil, to jako by podnikal pro vás on!“

„Nemíchejte se nikdy do cizích tajemství a meťte před svým prahem. Vyhnete se tím mnohé nepříjemnosti a budete dlouho živ — řekl by můj přítel Novák. To je nyní můj přítel jediný, ten mi nahradí vás všecky.“

„Pane barone, odpouštím vám vaši prudkost a snesu veškeré urážky, nepochybujte ale nikdy o mém dobrém smýšlení s vámi!“

„Dobře!“ pravil baron poněkud mírněji, ale stále ostrým, určitým hlasem. „Řeknu vám to: Miloval jsem hraběnku Elly, tak jak jen člověk milovat může. Byl jsem však jí tak sklamán, jak jen člověk býti může“.

„Není pravda! Nemáte důkazů!“

„Důkazy jsem draze zaplatil a jen vám bych měl co děkovat, že jsem je nezaplatil životem, kdyby měl tento ještě pro mne té ceny, jakou míval. Víte, kdo mne uvrhl do nemoci? Jen ona, návodem Goldbergovým!“

„Kdož ví, byla-li tím vinna!“

„Chování se její za mé nemoci, jak jste mi právě povídal, svědčí proti ní. Cítí hlas svědomí!“

„Myslím naopak, že cítí něco zcela jiného!“

Baron jen pokrčil rameny.

„Všecko marno, všecko marno, doktore! Mám své nezvratné přesvědčení. Život svůj zasvětil jsem jen badání s přítelem Novákem a dále nechci věděti ničeho. Dnes ještě musím prostudovati zde tuto knihu, abych se úplně vpravil tam, kam už došel Novák, a pak začneme společně počítat!“

„Vždyť se ale zabíjíte tímto nočním bděním!“

„Odpusťte, doktore, když vás prosím, abyste mne již zanechal!“

Doktor svěsil hlavu a šel.

IV.

Přišed dolů, kde naň čekal již s velkou touhou Josef, zalomil rukama nad hlavou. Nalézal se v stavu úplné beznadějnosti, vypravuje vše starému sluhovi, kterému kanuly při tom slzy z očí. Pro ten večer nevěděl nikdo z nich rady ani pomoci. Bděli skoro do rána, chodíce se dívat každou chvíli ku dveřím baronova pokoje, svítí-li se posud nimi. A svítilo se dlouho. Teprve k ránu baron zhasl a oba starcové usnuli.

A navzdor tomu všemu vstal baron, jakmile jen se časně dostavil Novák. Doktor snažil se s ním rozpřísti hovor. Novák však z jakéhosi pudu se mu vyhýbal a odpovědi jeho byly jen jednoslabičnými.

K baronovi dostavili se současně. Na čele mladého muže byla zřejmě vyryta poslední probděná noc. Stál sotva na nohou. S doktorem mluvil však přívětivě, nečině ani zmínky o včerejší jich rozmluvě. Když vyšli ven, ukazoval mu kukské památnosti.

„Jest to už s ním dosti daleko,“ pravil toho dne odpoledne doktor Josefovi, „ale nespouštějme se přece jen naděje. Náhlý pokus se nezdařil. Musíme nyní jednati opatrně a pomalu. Novák jest příliš pevně usazen v jeho přízni. Bude ho třeba odstraniti od něho a plán k tomu již mám.“

Téhož večera podařilo se jim Nováka poněkud vypuditi. Doktor pojmenoval ho přímo bláznem před baronem a vysvětlil baronovi některé nesmysly, které byl právě pronesl. Baron se jen trpce usmíval, ale musil to uznati, že chod Novákových myšlének není právě nejsprávnější. Dříve byl toho při rychlém Novákově hovoru nezpozoroval. Také se jim podařilo, že se baron odebral dosti brzo na potřebný mu odpočinek.

Druhého dne opustil doktor Stein oba přátely a vyhledal klášterního lékaře. Představil se mu a byl dosti vlídně přivítán.

„Znáte jakéhosi Nováka odtud z Kuksu?“ tázal se Stein.

„Oh, toho blázna zná zde každé dítě!“

„Myslím však, znáte-li ho blíže!“

„Tolik mohu říci s jistotou, že ho znám ze všech lidí ve vesnici nejlépe.“

Doktor Stein se zmínil o věci, pro kterou se vyptává.

„A mohl bych vám prospěti?“ tázal se tento.

„Ó ano, a velice!“

„O co se jedná? Jakým způsobem?“

„Pojďte se mnou, připojte se k těm podivným přátelům a poznáte, kterak vliv bláznův jest pro barona škodným. Připraví ho o život. Studují celé dny, což je pro barona, který povstal nedávno z nemoci, zabijákem!“

„Pozoroval jsem.“

„K tomu s hrůzou znamenám, že se rozum mého mladého klienta počíná silně zatemňovati. Poznávám to na očích. Šílenost je hrozně nákažlivou! Jedná se mi tedy o to, abych barona zbavil toho vlivu Novákova!“

„Ah, rozumím. Kdo ale bude za něho platiti blázinec?“

„Jsme hotovi ku každé oběti. Záleží jen na vás, abyste přidal jméno své k dotvrzení jeho choroby. O ostatní se již postarám. Jen tak může býti ubohý baron zachráněn!“

Lékař klášterní ubíral se s doktorem Steinem dolů do vesnice, kdež zastihli oba podivíny. Novák se obou stranil, ale po krátké jen rozmluvě musil seznati i druhý lékař nezbytnost Steinova návrhu.

„Zdá se ostatně ještě k tomu,“ pravil Steinovi, „že se choroba našeho blázna za poslední dny velice zhoršila. Se svým svědomím můžeme býti při tom úplně v pořádku. Opravdu se podobá, jako by i na Nováka mělo celé to přátelství neblahý vliv. Vykládá nyní mnohem více než kdy jindy!“ — —

„První věc mám odbytou,“ povídal doktor Stein toho večera starému Josefovi. „Nováka zbudeme s krku!

A teď musím jednati dále. Baronu musí se dostati důkazů opravdové Ellyny lásky a vůbec se vynasnažím, abych odstranil všecky ty příčiny, které nemoc přivodily. To jest vždy prvním lékem, kterého užívám."

„Kterak toho ale dokážete?"

„Zítra ráno jedu do Prahy k Ellynu otci!"

A jak byl doktor Stein řekl, tak také učinil. Pravil druhého dne baronovi, že musí každým způsobem do Prahy, nemoha se déle zdržeti. Zároveň pak měl již smluveno s klášterním lékařem, aby bděl nad baronem za jeho nepřítomnosti. Skoro nerad odjížděl od svého svěřence, ale přítomnosti jeho bylo v Praze nevyhnutelně zapotřebí, měla-li celá věc se zdařiti. Jiný prostředník mezi baronem Karlem a hraběnkou Elly nebyl vůbec ani možným.

Ujížděje zvláštní poštou rychle ku Praze, pořádal své plány. Přemýšlel o svém jednání předešlém a musil je uznati za jedině správné. Baron se nechtěl z Kuksu hnouti a zříci se Nováka tím méně. Násilí mohlo přivoditi nejpovážlivější následky na baronovu mysl. Steinovi bylo tedy jednati tak a nejinak.

Co se pak týkalo budoucnosti, tu choval doktor dosti odůvodněných obav. Že Elly má barona ráda, o tom ani nechtěl pochybovati, poněvadž láska tato tvořila základ všech nadějí doktorových. Pak ale naskytovala se jiná překážka, totiž zapře-li Elly svou ženskou hrdost a ostýchavost, aby sama šla vstříc — bláznovi. Bláznovi! Zde se toho doktor zděsil. Vyslovil hrozné to slovo poprvé v tomto případu. Což nebude-li se ho Elly báti, nebude-li se báti možného budoucího sňatku s ním? Doktor doufal nejlepší, ale měl velikou starost. Ženštiny jsou divní tvorové. Hrdinství a bázeň jsou v nich sloučeny v podivné směsici.

K tomu se naskytovala dále otázka, co řekne tomu starý hrabě, Ellyn otec? Také ten musí míti obavy o štěstí své dcery! K tomu byly baronovy poměry trochu stísněny a otec Elly byl jedním z nejbohatších kavalírů říše. Starý baron Křížovský z Drahova platil za nejrozmarnějšího šlechtice a vyhazoval peníze takřka okny. Po jeho smrti prodal syn statky své až na jeden, který mu zůstal bez dluhů, a uskrovnil se ve svých potřebách. Byl považován za nejspořádanějšího mladíka v aristokratických kruzích. Bylo to sice velmi hezké, ale přece bylo na pováženou, nakloní-li to mysl starého hraběte.

Doktor Stein si někdy v poštovním voze až zoufal, pozbývaje vší naděje. A opět za půl hodiny se mu nezdála celá věc tak příliš těžkou k provedení. Měl již celou nastudovanou řeč, s kterou předstoupí k Ellyně otci, a pořád ji ještě zdokonaloval, stále na ní brousil.

V takovém duševním stavu dostal se do Prahy a přestrojiv se rychle ve svém bytě, spěchal přímo k hraběti.

Nalezl ho doma. Bylo kolem jedenácté hodiny dopolední a hrabě byl se právě vrátil z vyjížďky. Pozval doktora, na jehož starostlivé, zasmušilé tváři četl něco důležitého, do svého kabinetu, kde posadivše se, započali hovor, při němž bilo srdce v doktorovi, div prsa se nerozskočila.

Mluvil vřele a vážně při tom. Řekl mu vše.

Hrabě kýval starostlivě hlavou a při dlouhém vypravování se čelo jeho čím dále tím více zasmušovalo.

„Co si tedy přejete ode mne?" tázal se, když byl doktor skončil.

„Prozatím nic jiného, než aby ubohý ten hoch nabyl důkazů lásky komtessy Elly."

„Nevěděl jsem ničeho o tom všem!"

„Jsouť uzavřené povahy, jakou se stal nyní můj svěřenec!"

„Řeknu vám přímo, doktore," pokračoval hrabě, „že kdyby nám nebylo jednati v poměrech tak sklíčených, tak kritických, že by mi byla možná zpráva vaše velice milou."

„Jmění baronovo není sice..."

„Nemluvím zde o jmění, mluvím o jiných poměrech. Vždyť jste řekl, že baron šílí!"

„Šílí, ale jen se šílencem. Jsem jist, že kdyby komtessa Elly jen hodinu s ním mluvila, pozbude veškeré své choroby. Není to vlastně ani šílenství, jest to jen fixní idea!"

„Jste si věci své tak jist? Jest uzdravení jeho jistým? Nevrátí se někdy nemoc?"

„Bude-li komtessa Elly po jeho boku, pak nikdy!"

„Dobře!" pravil hrabě krátce a zavolal komtessu. S mnohým uzarděním přiznala se k lásce své.

Hrabě se uvolil podniknouti pro mladého Křížovského vše, co leželo v jeho moci. Doktor žádal, aby jela komtessa Elly do Kuksu, kde přítomnost její bude konati divy na barona. Svoleno a týž ještě den vydali se na cestu. Doktor Stein měl nejlepší naději.

Proto přece však počalo mu bíti silněji srdce, když opustili Jaroměř. Za půl hodiny měl tedy opět barona spatřiti, po třech dlouhých dnech. Pro ubohého Nováka byla již uchystána v pražském blázinci cella.

Hrabě a Elly také mlčeli, jsouce pohříženi v myšlénky. Nebylo jim veselo, ač Elly prahla již po tom, aby barona spatřila. A opět se jí zdálo, že ti koně příliš spěchají, že letí s větrem o závod.

Již spatřili šedivý klášterní chrám a zříceniny zámku na druhé straně Labe. Tam nahoře, za lesy nad Betlémem zapadalo slunce a vrcholky jedlí kreslily se jako silhouetty na jasném nebi. Po dlouhé době dešťů a mokra nastal dnes poprvé opět krásný den, jenž se nyní chýlil ku konci.

Kočár dal se od Brodu stranou a polní cestou ke Kuksu. Deset minut, pět minut a již hrčel ve vesnici. Ještě minuta a již stál před zbořeným zámkem, u vrat restaurace. Doktor Stein vyskočil jako mladík a pomáhal ihned z kočáru komtesse Elly, když v tom vyběhl ze dveří starý Josef, s nepřikrytou bílou hlavou, staré oči uplakány a lomě rukama příchozím vstříc.

„Můj bože, co se děje?" zvolal doktor a krev přestala mu prouditi v žilách.

„Pomozte, pomozte!" zakvílel Josef. „Pan baron -- umírá!"

A oba starcové necítili svých let, spěchajíce nahoru do baronova pokoje. Hrabě s Elly je následovali co nejrychleji.

Poslední potomek starého českého rodu pánů Křížovských z Drahova, Karel, ležel zde na bílém smrtelném svém loži. U jeho hlavy seděl klášterní lékař, smutně hledě na prchající mladé žití. Oči baronovy stály již v sloupech, tváře modraly. Nehty byly zbělely, krev z pod nich zmizela. Vyhublé prsty ležely nehybně na pokrývce

postele. Jen slabé pohybování prsou svědčilo ještě o životu.

Doktor Stein klesl před ložem na kolena.

„Můj bože, můj bože!“ zvolal srdcelomným hlasem. „Což i on zemře? Poslední člověk, jehož jsem miloval?“

Při zvuku tohoto hlasu sebou baron pohnul. Obecný lid praví o takovémto pohybu na smrtelném loži, že se vrátila do těla duše, která již byla na cestě. Jest to podobný výjev jako zaplanutí zhasínajícího kahance.

Baron sebou pohnul a pak obrátil s namáháním svou hlavu. Snažil se poněkud pozvednouti. Doktor přiskočil a pomohl mu. Držel ho tak ve své náruči.

Zapadající slunce dralo se sem okny a vysýlalo celý proud paprsků na baronovu tvář, aniž by ho obtěžovalo. Vyhublý obličej jeho vypadal v té zátopě světla ještě skvěleji bílým.

Komtessa Elly přiblížila se tichým krokem a klekla u lože, kde klečel prve Stein. V tom ji spatřil baron.

„Elly!“ zvolal zděšeně.

Elly nemluvila.

„Jest to duch? Mluvte, komtesso!“

A zavřel na okamžik oči, mysle že to šalba zraku. Všichni stáli tiše, ani vzdech nevyšel.

Baron několikráte silně oddýchl, jakoby čerpal s novým vzduchem i novou sílu, novou duši v sebe. Pootevřel oči znovu a nyní pohledl na komtessu tím svým klidným, modrým okem, kterým umíval si každého naklouiti.

„Proč jste přišla, komtesso?“ pravil tichým hlasem a s jemnou výčitkou.

„Smířiti se s vámi!“

„Ah,“ usmál se mírně, „s umírajícím netřeba se smiřovati. Umírající nemůže již škoditi.“

Elly vyřinuly se nyní celé proudy slz.

„Pozdravte Goldberga ode mne!“

„Nikdy! Neuvidím ho již!“

Baron se jen potupně usmál.

„Chci umřít jako filosof a nezměknu ani na smrtelném loži. Ani zde nevěřím ženské povaze! Tolik však doufám, že jste o mou smrt tolik neusilovala jako Goldberg!“

„O vaši smrt? Nerozumím vám, ale děsím se!“

„Neděste se, bylo by to jedno. Smrt na podzim nebo na jaře. Goldberg je přece jenom mou smrtí vinen!“

„Mluvte, mluvte!“ zakvílela hraběnka, spínajíc k němu v prosbách ruce. „Musím vědět vše, vše! Vždyť jsem milovala jen vás! Neumírejte s tím tajemstvím! Řekněte vše!“

„Jest to krátké. Vím, že jste milovala Goldberga i mne zároveň. Musila jste rozhodnouti se. Rozhodla jste se pro něho, pro mého přítele nejdůvěrnějšího, a oloupila jste mne zároveň o sebe i o něho. Tak daleko přátelství nesáhá, aby se dělili dva muži o pravou milenku! Stal se mi nepřítelem. Ze mne stal se potom samotář a já vyhledával osamělé procházky. Vám jsem se jen svěřil, kudy chodívám po celé noci, podle vltavských břehů a poslouchám hučení proudu. A vy jen musila jste ho poslati za mnou! A tam jsme zápasili, a tam mne chtěl utopit. A já byl takový slaboch, že jsem zápasil s vlnami o živobytí — o několik měsíců, o celou zimu plnou útrap. Tak to bylo!“

Opět zavřel oči a silně oddychoval.

„Nikdy, nikdy!“ zvolala komtessa vášnivě. „Představoval jste mi Goldberga za svého nejlepšího přítele a já byla jen k vůli vám k němu přívětivou. Mluvívala jsem s ním jen o vás. Řekla jsem mu též, co bych vám samotnému nikdy nebyla sdělila, a měl mi přinésti odpověď. Přinesl mi urážku. Byla jsem sklamána. Pravil jste mi jednou, že procházíte celé noci podle Vltavy, když vás něco tíží. Uložila jsem Goldbergovi, kterého jsem stále měla za vašeho přítele, aby se o tom skutečně přesvědčil...“

„Pozdě!“ zašeptal jen baron. „Odpusťte mně!“ komtessa snažila se dále mluviti, ale nemohla pro pláč. Snažila se vzchopiti, ale nemohla.

Všem přítomným kanuly též slzy klidně, důstojně, po vráskovaných lících.

Náhle trhl sebou baron.

„Pozdravte Nováka, pusťte ho na svobodu! — Poroučím!“

A zřítelnice jeho očí se zakalila.

Baron byl mrtev...

Komtessa vrhla se v děsné bolesti na chladnoucí mrtvolu, líbajíc ji v čelo.

V téže chvíli zahrčel pod okny vůz, na němž vezli Nováka na vždy do blázince...

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera*.

(Pokračování.)

Celestin vyprávěl stále cosi nevděčným ouškám Idy, kteráž podivným způsobem ani neodpovídala, ani přívětivě se netvářila, kdykoli sesílením šeptů a posunků její pozornost jímati se snažil.

„Věčná škoda naší dobré vůle,“ litoval upřímně radonický pán. „Jak sběhla se vlastně tato, vám zajisté nejtrapnější událost?“

„Ředitelstvo vypsalo dodávku dřev na svrchní stavbu, čtvrt milionu pražců, i rozkázalo mi vyšetřiti, zdali by z této krajiny nemohla býti kryta celá potřeba neb aspoň velká část; pro případ uložilo mi sebrání nabídek, založených na jistých podmínkách a pokud požadovaná cena nebude přesahovati jeden zlatý za kus. Bylo mi značným potěšením, seznati ochotu velkých i menších majitelů lesů, od nichž rád jsem vhodné nabídky přijímal a vřele doporučoval. Musím se totiž vyznati, že nejsem nepředpojatý. Sám jsem si vyžádal poslání do vaší krajiny, a vytknuv si za úkol, pomáhati chudému, zuboženému lidu v těchto končinách, těšil jsem se na krásné výsledky své činnosti, kterouž nemožno nazvati snadnou, a k níž jest mi potřebí trpělivosti a úsilí neunavného, všestranného —“

„Nejvíce mimo to sebezapření v obětavém pomáhání nevědomé, podezřívavé a mnohdy dobrým úmyslům přímo se vzpouzející chudině,“ vmísil se rytíř Těmín Záleskému do řeči.

„Nechť. S úkolem znásobily se i moje síly,“ vypravoval inženýr dále. „Nebylo snadno, vyhledati a smluviti se s padesáti majiteli lesů a lesíčků, avšak dohodl jsem se, a jak zprvu nechtěli mi rozuměti, tak po tô měl jsem co zdržovati, aby nebyla již snad polovice dřev podle trati složena a druhá polovice z lesů na cestě. S politováním poznal jsem dnes, kterak správa štěpánovského statku nejvíce si popílila. Rozhodnutím ředitelstva jest zmařeno všechno.“

„Zmínil jste se prve o nějakých důvodech?“ upozorňovala baronka.

„Ano. Správě dráhy se vidělo svěřiti celou dodávku jedinému podnikateli za účelem prý zjednodušení veškeré účetní a technické práce i obapolných záruk. Jméno jeho jest Oskar Löw.“

„Ajajaj! Váš pachtýř, baronko. Ajajaj!“ žasl starý pán, potřásaje hlavou. „Štěpánovský les jest vytlučen, dubský bude vymýtěn. Löw tedy dodá všechno?“

„Dvě stě a padesát tisíc kusů,“ potvrzoval inženýr, „kus po jednom zlatém a desíti krejcarech.“

„Jak jste řekl?“ tázala se baronka.

Inženýr opakoval cenu.

„Tedy dokonce za peníz dražší než náš!“ rozhorlil se starý pán.

„Hned na poprvé nám dráha ukázala, že umí zahrávati se slušností. Jiní lidé, jiný mrav,“ řekla baronka povržlivě; „jsme poučeni, jak neradno jest pouštěti se do závodů pravdy se lží.“

Inženýr se vztyčil a na lících mu zahořel stud uražené hrdosti.

„Neračte se rozčilovati za své panstvo,“ chlácholila zámecká paní laskavě. „Nedalo vám žádnou moc, jak prve jste řekl; a důsledně není vaší povinností, za ně odpovídati.“

„Bylo by bláhovostí, abyste vztahoval příkrá slova barončina k sobě,“ domlouval radonický pán. „Souhlasíte s nimi zajisté, a víte, že padají přes vás na správu, která vás nejtrpčeji ze všech ošálila. Nelze popříti ani slovem právo samostatné výdělkové společnosti, zadati své potřeby podle libosti; nechť jen při tom poctivé slovo a dílo svých pracovníků nehází na smetí.“

Záleský se uklonil.

„Slova pana rytíře jsou omluvou a dolíčením mého rozhořčení,“ pravil, obrácen k baronce, „aniž by jimi byly pověděny z polovice moje trapné zkušenosti dnešní. Druhým nemilým překvapením bylo mi zadání stavby pohraniční trati. Navrhoval jsem, aby zřízena byla úplně ve vlastní správě; sta, tisíce dělníků, zmírajících nyní při tkalcovině a slupkách z brambor, mělo by při ní slušnou práci. Návrh můj nepřijat a spodní stavba na dvě míle zadána podnikateli za tři sta tisíc za míli. Náš rozpočet byl pouze o sedm tisíc vyšší. Podnikatelem jest pan Oskar Löw.“

„Čiperný človíček,“ chválila stará dáma konsavě. „Rozpomínám se právě, že kdosi, — tuším, že komorná v tlachu při česání — zmínila se o častých cestách a delších pobytech našeho nájemníka ve Vídni. Tehdy jsem to na polo přeslechla, nyní bych však skoro soudila, že se po tichu pan Löw dotřel za vašeho představeného, pane inženýre. Zasedá snad ve správní radě?“

„V našem ředitelstvu nemá žádný Löw ani místa ani hlasu,“ popřel rozhodně Záleský.

„Nahlas. Ale což po tichu? Löwův děd náležel k vyznání, v kterémž bývá příbuzenstvo velmi rozvětvené, jediným polypem, souvisícím a působícím i nejvzdálenějšími svými rameny a raménky.“

„Nejsem s dostatek zasvěcen, abych mohl rozeznati, které osoby v společnosti naší dráhy jsou loutkami a které pravými herci,“ vyznával inženýr. „Moje poctivá práce zbraňuje mi domýšleti se šmejdů —“

„— které z poctivé práce štít pro sebe a bič na vás i na nás uplétají,“ dodal rytíř Těmín, přecházející dlouhými kroky po saloně.

„Moje poslání jest vyřízeno, milostivá paní, dovolte, abych vás dále neobtěžoval,“ řekl Záleský, vstávaje. „Vyprošuji si opětně a snažně vaše prominutí, které ovšem nesetře s mého obličeje stud zahanbení, jemuž bez vlastní viny jsem propadl.“

„S takovou vás nepustím, příteli,“ domlouval radonický pán. „Zůstaňte —“

„Mám na pilno. Ještě dnes musím zaraziti na padesáti místech kácení dřev. Váš lesnický adjunkt, paní baronko, čeká dole na vaše rozkazy v té příčině.“

S chladným „děkuji“ přijala zámecká paní ochotnou zprávu.

Za potřásání rukou inženýrovi litoval starý rytíř jeho odchodu, ubezpečoval jej svého přátelství a svého soucitu v nehodě, jíž srdečnými slovy mu vymlouval.

Celestin se k nim přiblížil; byl poslán Idou, aby se poroučel. Vyvolil si k provedení tohoto poslání způsob nedbalosti, určený podle svého, na Radonicích praktikovaného rozdělení, pro třídu poklasných.

Baronka ukázala se v propuštění hosta jak obyčejně kněžnou; svoji mrazivou vlídnost schladila ještě o stupeň, přiměřený inženýrově odhalené nepatrnosti.

Záleský osvědčil jí hlubokou poklonou posledně svůj žel i svoje mužné sebevědomí.

Když zdvihl hlavu, stála před ním na místě baronky Ida. Nikdo jí nevolal, nikdo si nepomyslil, aby ze svého úkrytu a ze své dívčí reservy vystoupila.

Nepřišla také plaše nebo milostivě s drobtem vznešené blahosklonnosti, hozeným někomu, kdož se odporučuje panské přízni tím, že odchází.

Svoji ručku bez okolků inženýrovi podávajíc, zírala naň jasným, pevným pohledem přátelství, prýštícího se z hrdé úcty a přímého ryzého souzvuku duší.

Záleský nechal její ručku chvíli čekati; neviděl jí, jsa oslněn celkovým dojmem krásné dívky, a teprve, když jeho užaslý zrak zvykl si na ni a vpil do sebe celý roztomilý zjev od hedbávného věnce kaštanových vlasů a bílého čela nad jasnou měkkou tváří až k lemu stříbrošedých domácích šatů, po tehdejší módě v půli skvostným pasem spjatých, vzpamatoval se a vděčně stiskl podávanou pravici.

„Těší mne, že náš host neloučí se na dlouho,“ dodala ku graciósnímu, nenucenému úklonu své hlavinky. „Tuším, babičko, že k páté hodině má se vypraviti Josef se saněmi pro pana inženýra do štěpánovského dvorce?“

Baronka pokývla, či spíše hodila hlavou.

Záleský viděl baronesku ještě jednou s úsměvem na líci, s klonící se hlavou, a ocitil se potom jako nějak lehýnce snešen dole ve vestibulu vůči starému pánovi, jej vyprovázejícímu.

Celestin ocitil se nahoře v saloně sám. Baronka odvedla si vnučku poznovu do svého boudoiru.

„Sedni si,“ pobídla Idu stručně a sama se uvelebila před psacím stolkem.

Na papíru tuhém jak prkno a velkém jako státní úpis, naškrtala pod zlatý diadém pauské koruny několik řádků. Zřetelné, hranaté a hákovité písmo mohl jí záviděti mnohý plukovník.

„Čti,“ kázala, podávajíc Idě list.

Baroneska byla klidně přihlížela na rytí péra do papíru a klidně si prohlédla výsledek.

Čtla:

„Madame Uhrová!

Vracejíc přiložené vzorky, děkuji Vám za projevenou ochotu, jíž, bohužel, nemohu použiti. Změnila jsem svůj rozvrh zimní saisony, a vyhražuji si na příště k jiné příležitosti dožádání prác› Vašeho závodu.

Sofie baronne Witanovsky.“

Ida vrátila dopis bez poznámky.

„Budeme přezimovati na Dubsku,“ doplnila baronka sdělení o svých úmyslech, částečně již z listu krejčové zřejmých.

„Vím, že sama po žádných zábavách netoužíš,“ pravila Ida srdečně, „a pro mne si nesmíš připouštěti nijakých hořkostí. Jsem zde spokojena.“

„Právě pro tebe nelíbí se mi zhatění mých záměrů,“ namítala zámecká paní zostra, napsavši zatím adresu. „Změny společnosti jest tobě nutně potřebí. Zkoušíš se pojednou v romantických svéhlavostech, jež nesmějí se opakovati. Pan Záleský měl odejíti s úmyslem, že se raději na večer roznemůže, než by se v zámku ukázal, a nikoli obohacen návěštím o příjezdu saní, který jsi velmi odvážlivě improvisovala. Jen k uvarování mrzutosti zdržela jsem se od vysvětlení tvé mýlky.“

„Dovedu oceniti tvé rozhořčení, babičko,“ lichotila dívka mírně. „Nepřenášej však svůj hněv na nevinného, který —“

„Který sám ti pověděl, že není velikánem, nýbrž malým, slepým služebníkem sluhů Oskar a Löwa a jeho nekalé družiny bezohledných vydiračů.“

Ida trhla sebou a zbledla na smrt. Zámecká paní zazvonila.

„Tento list okamžitě dáte na poštu,“ velela vstoupivšímu sluhovi, „a cestou vyřídíte dole adjunktovi můj rozkaz, aby bez průtahu poslal po hajných nařízení, zastaviti všechnu práci v lese.“

„Nebudu nyní tvému náhlému soudu odporovati,“ ozvala se s vynuceným klidem Ida po odchodu sluhově. „Změníš svůj úsudek zajisté, až v bližším a častějším styku inženýra poznáš.“

„Za půl roku bude zde pánem Celestin. Do té doby, než sám bude určovati druh svých hostí, budeme šetřiti společenského postavení a požadavků tvého ženicha.“

„O tom později, babičko,“ odmlouvala Ida. „Prozatím slib mně aspoň, že inženýrovi nedáš pociťiti nijaké nevůle.“

„Baronesko, pamatujte si: Nízkého vyjádření svých citů nedopustí se žádná Vítanovská.“

Jakmile stará paní někomu ze svých blízkých vykala, bylo nejlépe jíti jí z cesty.

Ida v čas umínila si mlčeti, jakkoli prsa dmula se jí pohnutím, mocně zdržovaným.

Na pomoc přispěl dívce vrátný.

„Pan správce a pan Löw,“ ohlašoval, vstoupiv do pokoje.

„Přijmu nejprve správce. Löw nechť posečká,“ rozhodla baronka.

„Neodcházej,“ poručila Idě. „Ode dneška budeš účastna všeho řízení statku, abys odvykla sobě zabíhání na scestí dětského blouznění.“

Správce vešel.

Baronka mlčíc, vzala na chvíli do skřipce svých zraků starého muže, sešedivělého ve věrných a slepých službách vrchnosti.

„Již z města?“ počala.

„K službám,“ potakal správce, netroufající sobě přímo na zámeckou paní pohlédnouti. „Setkal jsem se v městě s Löwem. Přijížděl z Vídně a poděsil mne zprávou, již nemohl jsem uvěřiti. Přerušiv ihned své jednání, vydal jsem se zároveň s pachtýřem Dubska na cestu k inženýrovi, kterého jsme právě potkali. Stvrdil výpověď Löwovu, a řekl mi, že ráčíte již býti zpravena.“

„Tak jest,“ přisvědčila baronka. „Dala jsem hned skrze adjunkta přiměřené rozkazy. Poradil jste mi zle, prosím, nevymlouvejte se. Stalo se již. Znám vás dosti dlouho a z přízně k vám budu vážiti zároveň s vaší vinou také svědomitost a dobrou vůli, v službách mé rodině vždy projevovanou. Nepřeji si dalších hovorů o tom. Co si počneme se dřívím?“

„Za stavební je neprodáme. Po všem zoufalém lámání hlavy mohu v něm spatřovati toliko zásobu paliva na několik let.“

„Skutečně? Tedy štěpánovským lesem, za čtyřicet tisíc můžeme si zatopiti?“

Baronka mluvila suchými slovy, jimiž ani hněv ani lítost neprorážely.

Správce si odkašlal a vzdychl.

„Bylo by sice rychlé a po mém výpočtu poměrně nejvýhodnější pomoci,“ jal se po nějakém váhání mluviti. „Leč netroufám si ani návrh přednésti, abych paní baronku nepohoršil.“

„Mluvte. Ručím vám za svoji shovívavost. Buď schválím nebo zamítnu.“

„Cestou si mne Löw obcházel všelikou řečí.“

„Vy jste jel s ním?“ přerušila jej stará paní.

„Ano. Se svými saněmi nebyl bych zde ještě ani za hodinu. Naše spřežení jsou utahána prací po lesích a Löwovy koně šly jako vítr.“

„Na příště si vyprosím přijímání jakýchkoli laskavostí od pana Löwa.“

„Račtež mi tentokráte prominouti. V zmatku a chvatu nepřipadlo mi na mysl, abych si za vrchnost něco zadával.“

„Stručný smysl řeči Löwovy?“ usilovala stará baronka.

„Jest ochoten, vzíti od nás veškerou zásobu dřev, arci v nižší ceně, v sedmdesáti pěti krejcarech za kus, úhrnem tedy za třicet tisíc. Z toho by dal pětinu ho-

tově, a ostatek by účtoval za nájemné Dubska, které by o čtyři roky dříve z nájmu pustil."

Na obličeji zámecké paní nepohnul se sval, toliko v očích jí zajiskřilo, a v prsou jako by se jí byl zatajil dech.

Správce se sklopenou hlavou očekával rozhodnutí své velitelky, a Ida, pohrávajíc sobě nervosně s hedbávnými střapečky na okrase svých šatů, pohlížela na společnost vysoce urozeného, parukatého, nádherně vyšperkovaného, ořáděného panstva, které z těžkých zlatých rámců a s výšky nad stolem baronky pyšně shlíželo.

„Ne," řekla konečně baronka úsečně.

Správce kvitoval poklonou obdržený rozkaz a odešel. S ním opustil i Löw zámek, humoristicky přijav vyřízení barončino.

K páté hodině večer zastavily panské saně před štěpánovským dvorcem; inženýr, vystrojený bezúhonně zasedl v nich a přibral cestou společníka, faráře.

Pod vysokým, sty světel zářícím stromem v pokoji vedle jídelny byly v úhledných pouzdrách a balíčkách srovnány dary, opatřené nápisy. Nejvíce obdržela Ida, většinou šperky, k nimž arci nebylo lze čítati dámské sedloví a skvostné album od mladého Těmína; v albu již byly tři podobizny: Reservní poručík Celestin, student Celestin a kočí Celestin.

Zámecká paní doručující dary, shodila při tom rukou nevelký balíček na podlahu. Radonický pán sehnul se po něm, vida že baroneska chce přiskočiti, a podal jej baronce.

K rozluštění nadpisu na tomto pouzdru byly oči staré dámy nejslabší.

„Aj hleďme! Něco pro pana inženýra," objevila za slušnou chvíli. Záleský přijal balíček, nedávaje na jevo ani přílišnou skromnost ani valný dík, a uschoval dar.

U stolu posadila si baronka radonického pána po pravé, Celestina po levé straně, vedle mladíka Idu, jíž sousedem byl farář; inženýr ocitl se mezi rytířem a knězem, s nímž musil se baviti, poněvadž baronka důsledně poutala k sobě radonického pána, a Celestin si obral za nevděčný úkol vyvésti z málomluvnosti svoji spanilou sousedku, po skrovnu štědrovečerně rozveselenou.

Společnost se rozešla, jakmile vyzněla spací hodina radonického pána. Baronka měla za to, že by s Celestinem a Idou ještě nějakou chvíli vydržela, avšak baroneska považovala se s dostatek pobavenou i zemdlenou; rozloučivši se s inženýrem stejně přívětivě jako dopoledne, odběhla.

Rytíř Těmín, kráčející chodbou zvolna do svého pokoje, zaslechl za sebou šust, a v tom již pocítil na šíji objetí dvěma teplýma měkkýma ručkama a na lících upřímné, žhoucí polibky. Opět šust a již byl hubičkující zjev tentam. Jen jako padavé hvězdy v letu zatřpytily se před starým pánem zvlhlé oči Idiny.

„Toť dnes již podruhé," bručel do sebe starý pán pohnut, před udiveným, napřed svítícím sluhou, jenž obrátiv se, nevěděl, co za ním se sběhlo. „Nejprve jí povídám: „Děvče, je-li pak přece pro inženýra připraveno také nějaké nadělení, aby nepociťoval svoji opuštěnost mezi obdarovanými bolestněji než doma před stolem, který si po svém vystrojí?" „Není," vyhrkne z Idy, a při tom se jí jaksi zastesklo. „Připrav mu tedy něco, třeba maličkost, jenom něco, — na mé zodpovídání." Děvčeti zahrají oči, jako bych jí byl dovolil, vklouznouti do království nebeského, chytí mne okolo krku, zatočí mnou až jsem zavrávoral a pak mi uteče, abych se jí nemohl ani chytit. Stará by příliš ráda chudáka Záleského nepodělila, — není divu, pěkně se svým plánem pohořela. Z lesa nadělá Idě tříštěk, a pak aby si je sama zametla! Dobře nazvala svého pachtýře polypem; nechtěl bych býti v dosahu jeho ssavých ramen. Na vrch jí chce prokázati ještě milost! Ale podívám-li se na zhatěný obchod z dálky, musím se přiznati, že shodnutí s Löwem bylo by škodu značně umenšilo. Což — abych prostředkoval? Hm, — baronka si dá říci, potřebuje, — jest šlakovitě v úzkých, ta nebude asi se štědrého dne na boží hod spáti! Tak to spravíme: Ujmu zboží, — za osmdesát, jinak ovšem nemohu a sám je pustím Löwovi, kterýž mi musí zaplatiti hotově a žádným odpisováním."

* *
*

Vlažná pohoda prvních měsíců roku 1868 byla pracím velmi přízniva; od kladských hranic hluboko do kraje táhlo se pásmo tu rozrývané tam nasypávané země, cyklopských tarasů, nových úprav horských vod, vznikajících mostů, skopávaných a navážených ploch, na nichž hemžilo se dělníků od časného rána do pozdního večera.

Bývalá tvářnost obou dvorců baronů Vítanovských byla změněna, a nová podoba těchto někdejších sídel velmocných správců hlásala zřejmě obyvatelům staré državy dynastů Vítanovských, že panství pluhu a vrchnostenské milosti jest přemoženo, vystřídáno vládou peněz. Nové panstvo nebylo patriarchální ani ve zvůli avšak také ani v přízni.

V Dubském dvorci pracovala Löwova stavební kancelář jako továrna, v níž sta lidí vcházelo a vycházelo, v němž celý den byl ohlušující lomoz mezi chaosem povozů, ohromných hromad nářadí a materialií.

V štěpánovském dvorci tratil a krčil se správce statku s hrstkou svých lidí a zbytkem někdejších stád výborného skotu vedle zřízenců dráhy, vyplňujících dvorec, majících na práci vrchní dozor a řízení stavby, úplné provedení vývazu pozemků, účtování, přípravy montovací a jiné.

V někdejší důchodenské úřadovně, nad jejímž vchodem visela nyní tabule s nápisem: „Technický oddíl pro spodní stavbu," přecházel obstárlý pán s šedivými dlouhými kníry a pohrávaje sobě těžkým zlatým řetězem svých hodinek, diktoval zvolna muži sedícímu u stolu:

„— po uvážení veškerých svrchu zevrubně vyložených a sub 1.—13. zvláště vypsaných okolností vychází na jevo a přiznávají podepsaní, že udání pana inženýra Záleského částečně byla podmíněna velikou úzkostlivostí o nejřádnější provedení stavby a spočívala na mylných názorech, částečně pak byla sice do jisté míry podstatná, což podnikatel pan Löw přiznal, ospravedlniv se však s dostatek a zavázav se napraviti všechno, co bez jeho viny a vědomí nedosti správně provedeno bylo.

Následkem toho odvolává inženýr pan Záleský svoji stížnost na podnikatele pana Löwa v celém jejím objemu, a pan Löw jsa s tím spokojen, nečiní žádných námitek proti dozorčí působnosti pana Záleského.

Skončeno a podepsáno."

*

Diktující pán přistoupil ku stolu, přijal od písaře péro a velikými tučnými literami se podepsal.

„Prosím pány," žádal po té, drže péro v ruce. „Račte protokol také podepsati."

Ze židle nejblíže u stolu povstal hubený mladý muž drobné postavy; jeho žlutavě bledé líce byly nehybné jako pergamenová maska, a pouze černé nepokojné oči, skrývající se za mdlými víčky propůjčovaly měnivého výrazu chladnému obličeji, vroubenému řídkým černým vousem.

Zdvořile vzal péro a tenkými kupeckými rysy naskrtl jedním tahem „Oskar Löw".

„Vřelé díky, pane inspektore, za laskavé porovnání sporu," pravil harašivým hlasem, ukláněje se. „Vynasnažím se, abych na dále žil s panem inženýrem v nejlepším přátelství, které k mé lítosti pouze nedorozuměním na chvíli bylo přerušeno. Váš sluha, poroučím se."

„Pánové by si mohli podati ruce," podotkl inspektor, blíže se k oknu, u něhož stál jako přikován inženýr Záleský, pohlížeje do dálky k Dubsku.

„Příště, příště," dopouštěl Löw, vida že Záleský ani hlavou nehnul. „Moje nejhlubší úcta."

„Podepište Záleský," vybízel inspektor. „Bez vašeho podpisu svědčil by protokol na vás jako na udavače, jemuž podnikatel velkomyslně promíjí."

Inženýr se obrátil, váhavě vzal podávané péro a — hodil jím na stůl.

„Nemohu!" zvolal. „Já nebudu křivým svědectvím odvolávati svou žalobu, spravedlivou jako mé svědomí. Potvrdil bych Löwovi řádnost jeho ničemné stavby. Nemohu. Ujišťuji vás, že neviděl jsem horší práce a vybraněji šibalských podskoků. Nejšpatnější materiál a ledabylá díla jsou zastřeny políčeným povrchem a zamluveny vytáčkami, zchytralým balamucením, zakryty nastrojenými plány a účty podnikatele. Trvám na svém, neodvolávám ničeho."

„Jak je libo," odfoukl si inspektor. „Já i ředitelstvo musili bychom si vykládati vaše jednání za vzdor, za nemístnou choutku vyhledávati spory. Věřte, že nepřijal jsem rád poslání, vyšetřiti podstatu vašich stížností na podnikatele. Za skoncování, jaké by vaše tvrdošíjnost ráda přivodila, nedovedl bych vám pak dokonce býti vděčným. Mohl byste dosíci, že nová komise přišla by přezkoušet můj nález. Leč ubezpečuji vás, že nevyšetřila by nic jiného. Nahoře nemilují pohoršení a zlé vůle, třenicemi s podnikateli způsobené. V Löwa zvláště," končil přitlumiv hlas, „důvěřují a dali mi na srozuměnou, že vítána bude ode mne zpráva o smírném vyřízení vašeho sporu s podnikatelem. Znaje vaši diskretnost, mohu se vám s tím svěřiti."

„Nuž, — neopírám se podání vaší zprávy, a nebudu svoji stížnost opakovati. Nepodepsání protokolu bude následovati důtka navzdor prominutí Löwovu. Přijmu ji mlčky. Pro příště nevážu se arci ničím, a jakmile seznám nový zlořád, oznámím jej zase. Nebude to snadné. Löw jest ostražitý, můj dozor na dvě míle nestačí a jeho technikové jsou zakoupeni skvělými platy, které s lichvářskými úroky na stavbě mu přispoří."

Dvéře se rozlétly a jimi vhrnul se do úřadovny hlouček lidí, figurantem marně zdržovaných; všem zírala ze zapadlých očí a svadlých tváří příšerná nouze, a na jejich skřehlých údech třásly se lehké cáry.

„Co násilím se na mne dobýváte, lidé?" rozkřikl se inspektor, ustoupiv o několik kroků.

„Prosíme o smilování, vznešený pane," děl zkroušeně zhublý, shrbený muž, pokročiv před soudruhy, kteří ostýchavě za ním se rozestavili.

„Mne?! Vždyť vás neznám. Kdo jste?"

„Dělníci na dráze, poníženě prosím."

„Jděte ku svému pánovi; nemám ani práva, abych vaše naříkání vyslechl."

„A kdež bychom se doprosili milosti, když byste i vy, pane direktore, nás oslyšel! Nechcete-li nařiditi — jako že zajisté můžete, přimluvte se aspoň za nás. Pan Löw musí na vaše slovo dáti, jste jeho pánem —"

„Bláhovci. Podnikatel si může zjednati ku práci koho chce a jak chce. Nelíbí-li se vám u něho, jděte jinam, — to má rada, více nemohu."

„Milostivý pane!" žebronil zajíkavě mluvčí, sepjav ruce.

Inspektor chtěl se naň utrhnouti. Záleský jej zadržel.

„Mějte s nimi strpení," přimlouval se. „Neznají poměr mezi námi a podnikatelem. Ulevíte jim pouhým vyslechnutím jejich stesku, byť jste pranic v jejich prospěch nemohl učiniti, byť vám posloužili toliko příspěvkem k seznání charakteru Löwova."

„Máte pravdu, nezbyl bych se jich," broukl inspektor. „Vaše přání?"

„Aby s námi pan Löw lidštěji nakládal, aby nás nehonil o hladu do práce a dopřál našim ženám a dětem aspoň tepla, a jídla z hrnce vařených brambor."

„Já vám nerozumím. Bylo mi řečeno, že podnikatel platí obyčejným dělníkům čtyřicet až sedmdesát krejcarů denně."

„Inu tak! Počítá nám je, kdo však z nás je kdy uviděl!? Mnohý nedostane po týdny krejcaru na ruku a já, otec čtyř dětí, tkalcovský mistr, nebral jsem ještě žádnou sobotu celou zlatku."

„Když nepochybně mzdu propijete a projíte během týdne v kantinách!" utrhl se inspektor.

„Ano, z kantiny musíme bráti, tak si už pan Löw s námi vyjednal; na srážku se mzdy dostanou ženatí draho a málo něco vařiva jako koření k svému hladu, a svobodní nápoje na zpití své zoufalosti. Ale to by nebylo nejhorší. Jiná jest, že všichni jak jsme tu a téměř veskrz, co jsou na trati, jsme prodáni panu Löwovi. V Dubsku nejde žádná živnost, Štěpánovští uvolili se předloním platiti větší nájem; z pozemku jedva že uživíme kozu nebo kravku a potácíme se z dluhů do dluhů. A kdo nám půjčuje? Pan Löw. Jiný nemá peníze, jiný nepůjčí. Dubští neradi dávají své úzkosti na buben veřejným doprošováním se v záložně, Štěpánovští nemají hypotéky, a celé městečko, celá ves odkázány jsou na milost pana Löwa. Půjčí, ale jak! Soud nepostačí prodávat mu domky dlužníků v Dubsku za fatku, a Štěpánovským sklizeň, nářadí pod rukou šaty na těle. Kdo něco chce zachrániti — a kdož by nechtěl — odsluhuje svůj dluh v létě na poli a letos — jak bůh nám dopřál — při práci na dráze. Ale než jsme s jedním dluhem hotovi, potřebujeme zase, prodáme se panu Löwovi znova. Sráží si na naší mzdě, mně polovici, mnohým až dvě třetiny. Mzdu a srážky určuje si sám, a my z vděčnosti

nesmíme ani reptati. Já, milostivý pane, jsem mu dlužen sto zlatých, na které jsem obdržel sedmatřicet. Proto musím v potu tváři hladověti celý rok a se mnou mé děti, z nichž jedno mi nouze už pochovala. Za ním půjdou snad ostatní a možno že i já zaplatím svůj dluh životem. Vždyť stojíme jedva na nohou, milostivý pane!“

Mluvčí se dal do pláče.

— — — — — — — — — —

Téhož večera dospělo v Dubsku masopustní veselí k svému nejvyššímu vrcholku v novém nebývalém plesu, jejž dávali purkmistr a rada na počest železničním zřízencům; inspektor byl zván a inženýr musil jej doprovoditi.

V sále dolní hospody zasedli u stolu honoraciorů. Na tanec nebylo pomyšlení; místa bylo sice dosti, avšak tanečnice každá měla nejméně tři tanečníky. Byltˇ v Dubsku neplný tucet dám, ovdovělých, vdaných i svobodných, které měly dostatek společenského předurčení, crêpu a škrobu pro ples tak slavný.

Inženýr odolal s mrazivým klidem všemu pokušení svých ctitelek a zíral mlčky, nevesele před sebe do prášivého a dusného ovzduší tanečníků; pod čtyrmi petrolejovými lampami hopkoval, smýkal se a kolotal všechen sličný dubský svět, a samouké frisury nejpodivnějších tvarů vydychovaly všeliké vůně o závod se šaty, jichž byla tu pěkná sbírka ze všech ročníků posledních desíti let; křižováním byly zaviněny některé nové, o čemž příslušné dámy ve své skromné spokojenosti ovšem ani tušení neměly.

(Pokračování.)

O posledních letech života Danteova.

Píše *Jar. Vrchlický.*

(Dokončení.)

Pobyt Danteův na dvoře Veronském jeví se ve světle novějšího badání ne již jako asyl opuštěného vyhnance, nýbrž co přátelská návštěva, kterou básník podnikl, přilákán věhlasem a mocí Veronského velmože. Klíč k tomuto názoru nalezl Scheffer Boichorst ve známém listu Danteovu ku Cangrandeovi della Scala. V dopisu tom jest místo, kde výslovně Dante praví, že přilákán zvědavostí, odebral se do Verony jako „královna ze Sáby do Jerusalema“, nebo jako „Pallas na Helicon“.

Obyčejná tradice čerpá líčení své o pobytu Danteově ve Veroně z netištěných posud dějin Reggia, které sepsal v druhé polovici XVI. století Quido Panciroli, který opět vyňal popis ten z neznámého díla ze století XIV. Vypisuje se obšírně v díle tom celý dvůr přepychem a na ten čas neobvyklou nádherou vyzdobený, jakož i celý způsob života ve Veroně. Zejména pohostinství, které Cangrande nejen Danteovi, nýbrž i ostatním členům emigrace florentské v hojné míře prokazoval, nalézá zde obšírného vypsání. Cangrande vykázal dle tohoto líčení každému zvláštní byt v paláci svém a pozornost jeho šla tak daleko, že dvéře každého hosta označeny byly nápisy a symbolickými odznaky jeho činnosti a zaměstnání. Válečníci označeni byli triumfalními pochody, básníci sborem mus, výtvarní umělci sochou Merkura, kněží allegorickým vyobrazením ráje, vyhnanci vůbec kotvou, symbolem to naděje. Cangrande jedl s vyhnanci za jedním stolem a vyznamenával jednotlivé z nich i osobním přátelstvím. Toto poslední zejména platí o Danteovi, kterého jmenoval prý soudcem, zajisté jen z jemného taktu, aby mu nedal znáti, že prokazuje mu nějaké dobrodiní. Ať již život Danteův ve Veroně byl pouze delší návštěvou anebo skutečně stálým pobytem, to jisté víme, že byl pobytem příjemným a že co do této stránky pobytu v Lucce v ničem nezadal. Žil zde Dante zajisté prost všech starostí všedních, maje kolem sebe syny své, z nichž Pietro trvale ve Veroně se usadil, zastávaje veřejný úřad notářský. Vyšinul se básník zde i též k jistému blahobytu, byltˇ majitelem villy Gargagnano, kteráž i nadále co majetek rodiny Alighierů se uvádí.

Čas návštěvy této ovšem přesně a určitě vymeziti se nedá, Dante znal pána Veronského již delší dobu a již před lety, kdy vznikla velká báseň jeho, očekával od něho spásu vlasti, aneb lépe řečeno, politické strany své. Čteme již v prvním zpěvu „Pekla“, kde Dante polekán vlčicí (symbol to lakoty a hrabivosti kurie římské) setkává se s Vergilem, který věští, že Cangrande jediný může sjednotiti vlast:

Neb toto zvíře, jímž tvá znikla bída,
zde nepropustí žádné duše živé,
tak brání se, že smrti cestu hlídá.

A povahy tak zvrhlé jest a divé,
že skojit žravost se mu nepodaří,
že po žrádle má větší hlad než dříve.

Je mnoho zvířat, s kterými se páří,
a víc jich bude, však *chrt* smělý vpadne
mu v zápětí je porani a zmaří.

Žít z peněz nebude ni země žádné,
leč láskou, ctností a moudrostí skvělý
zřím, kterak lidu mezi Feltry vládne.

Vlast pokořenou povznese on smělý,
tu vlast, pro kterou Camilla kdys mřela,
Eurial, Turnus, Nisus krváceli.

Z měst vypudí tu šelmu jeho střela,
až v pekla jícen zpět ji zase hodí,
zkad hnána první zášti na svět spěla.

Ještě určitěji vyslovuje se Dante o hostiteli svém v XVII. zpěvu „Ráje“. Patrno, že citem vděčnosti veden nehověl zde pouze přesvědčení svému, nýbrž, že chtěl pro příští časy postaviti Cangrandovi pomník nehynoucí, praviť o něm a o předku jeho Bartolomeu ústy praděda svého Cacciaquidy:

Co první skryt a hospoda tě jímá,
dům velkého Lombarda, na žebříku,
jenž v znaku svém svatého ptáka třímá.

Svou laskavostí pohne tebe k díku,
že mezi prošením a povolením
to pozdní první u vás bude v zvyku.

S ním toho poznáš, jenž svým narozením
vliv této hvězdy zkusil v také síle,
na skutky jeho že svět zhledne s chvěním.

Jej nevšímá si lidstvo této chvíle,
jeť příliš mlád, neb teprv devět roků
kol něho spěla těchto kruhů píle.

Než Gascoňský Jindřicha do úskoků
svých zaplete, již peněz pohrdání
a v snaze jeho velkost kmitne oku

A jeho velké srdce v takém vzplání
se ukáže, i jeho nepřátelé
že v jeho chválu promění své láni.

A jemu, skutkům jeho vzdej se směle,
jím v národě se brzy mnoho změní
stav chudý s bohatým se změní cele.

To o něm v paměti nes, ve mlčení
však zachovej.

Z veršů těchto zjevno, jak velice spoléhal Dante na věhlas příznivce svého. V ohledech osobních sklamán zajisté nebyl, tím více ale v ohledu politickém. Ačkoliv Cangrande 18. prosince 1318 na sněmu v Soncino odbývaném jmenován byl hlavou Ghibelinův Lombardských, přece neuskutečnil, veden politickým bystrozrakem fantastické naděje básníkovy. Tím ovšem poměr jejich nebyl nijak otřesen a nemíníme také přičítati tomu okolnost, že Dante Veronu opustil a odebral se ke dvoru mnohem chudšího šlechtice Quida Novello da Palenta do Ravenny. Ať již delším pobytem anebo mimochodem navštívil Dante v této době Castello di Parati blíže Brescie, pobyl v Castello di Tolmino u patriarchy Aquilejského a v Pogano della Tore. Každé z těchto míst má nějakou skrýši anebo kámen, kde prý na „Ráji" básnil. V dobu tu spadá rovněž hrdé odmítnutí milosti, které tenkrát z Florencie se mu nabízelo, býval totiž tehdy obyčej, že při nastoupení nových úřadů ve Florencii několika vyhnancům milost se udílela. Tak stalo se rovněž po pádu Ugucciona, když hrabě Quido do Battifolle, sestřenec nového příznivce Danteova Quida Novella Ravennského, podestou Florentským byl jmenován. Při takovémto udílení amnestie byl obyčej, že ve svátek sv. Jana Křtitele, ten, jemuž se milost udělila, s kacířskou mitrou na hlavě a hořící svící v ruce v slavném průvodu za vozem sv. Jana městem bráti se musil a teprve, když v kostele vyznání hříchů učinil a příslušnou pokutu zaplatil, sv. Janu obětován byl a kletba a vyhnanství s něho sňaty byly. Podmínkám těmto měl i Dante se podrobiti; dostal dopisy z Florencie od přátel a příbuzných svých, přímé vyzvání, by s jinými soudruhy vyhnanství sv. Janu se obětoval. Zejména jeden kněz, příbuzný jeho, opětně vyzýval jej, by tak učinil, o čem zachoval se nám list Danteův, jenž odpovídá na tento návrh. Dopis tento jest plný rozhořčenosti a zároveň ušlechtilého odříkání. Dante byl totiž v nitru svém, jako každý z vyhnanců, přesvědčen, že jemu křivda se děje, že jeho by celá rada městská ve Florencii odprositi měla, a se stanoviska svého měl zajisté pravdu. Ovšem se stanoviska obce florentské musil se podrobiti jako každý jiný těmto podmínkám návratu, neboť nikdo nemohl žádati od obce, aby se slávou přijala svého politického odpůrce, který v plném přesvědčení, že on pravdu má, mohl by i v samé otčině vyvolávati nové nesváry a odboje. Přišla v případě tomto, jak říkáme, kosa na kámen; jednal každý zajisté dle nejlepšího přesvědčení svého, a odpověď Danteova vypadla tedy záporně. „Toť by bylo ono slavné povolání, kterým by sám Dante, když po tři lustra vyhnanství snášel, nyní domů navrátiti se směl! Toť by byla odměna jeho nevinnosti všem známé, jeho potu a námahy, jež vědě věnoval! Daleko buď muže, filosofa, by bídnou pokoru nízkého srdce jako Ciolo neb jiní bezectní v poutech k očistě kráčel. Daleko buď muže, jenž spravedlnost hlásal, by původcům bezpráví, které ztrpěl, peníze platil. To není, otče, pravá cesta k návratu. Pakli ale Vy neb jiní cestu najdete, která slávu Dantea a jeho čest nezmenší, nebudu se rozpakovat ji nastoupit, jinak nenavrátím se nikdy do Florence. Jak? Což světlo slunce a hvězd všade neuvidím? Což pod každým nebem nemohu badati po nejsladších pravdách na světě, aniž bych se vůči lidu a republice florentské bez slávy, neřku-li beze cti představil? Ba ani chleba denního postrádati nebudu." Uvádíme jen toto poslední místo z dopisu, jelikož obyčejně se uvádí jakožto důvod Danteova kosmopolitického smýšlení. Leč důvod ten jest velmi slabý; dlužno uvážiti, že celý dopis psán jest v stavu největšího rozčilení duševního a že skutečně vůči obci florentské nezbývalo básníkovi nic jiného v poměrech jeho než hrdá resignace, kterou dýší poslední řádky jeho dopisu; ač si právě jím uzavřel nadobro bránu rodného města, přece zůstal navždy věrným synem domova a v srdci jeho nebylo jiné touhy až takřka v poslední hodiny života jeho než vrátiti se domů a vzíti z ruky rodáků svých tu snítku vavřínů, kterou si věru zasloužil. Tak ještě na konci básně své v zpěvu XXV. těší se, „že ta píseň svatá, na níž zem i nebe pracovaly a při které zhubnul dlouhou prací, obměkčí krutost krajanů jeho a vrátí jej milému ovčinci, kdež přijme na místě, kde křtěn byl, zasloužený vavřín". Když pak jej ctitel jeho Giovani da Virgilio vyzýval, aby v Bologni za básníka korunovati se nechal, nepřistoupil na návrh tento stále se odvolávaje, že jedině doma ve Florencii za básníka korunován býti chce.

V tuto dobu neurčitého pobytu Danteova spadá sepsání jeho disputace „o vodě a zemi". Podnět dán v Mantově, kde vědecký spor tento v kruhu učenců vznikl a Dantea tou měrou zaujal, že sám, vždy velký milovník pravdy, ačkoliv odpůrce svého překonati nemohl, tak do látky své se zabral, že ve Veroně v kapli sv. Heleny u přítomnosti veškerého kněžstva veřejně disputaci tuto vykonal a sice 20. ledna roku 1320. Jednalo se o to, zdali povrch oceanu někde výše se zvedá nežli pevnina z vody vystupující. Dante pak dle vlastního výroku svého, že by náhled jeho od nepřátel překroucen býti mohl, sepsal obšírné pojednání své. Zbývá nám ještě všimnouti si poměru Danteova ku Quidu z Polenty a dotknouti se poslední doby jeho života. Možná, že přátelské vztahy mezi nimi byly již starší, nic méně souditi se dá, že neobyčejná vzdělanost Quidy Novella a básnický jeho talent sblížily jej s Dantem, tak že přenesly jej i přes opačné stanovisko politické. Mámeť z péra Quidy Novella

jeden sonet rázu filosofického a čtyry balady erotického obsahu. Jaký život v Ravenně Dante vedl, nelze do podrobna udat. Poetické dopisy, které z Ravenny s přítelem svým Giovanim da Virgilio vyměnil, jsou psány způsobem a slohem básníků bukolických a mluví se v nich přirozeně jen o chatrčích, tvrdém chlebu, mléku a sýru. Zdá se, že při vší šetrnosti, s jakou Dante přijat byl v Ravenně, právě v době této se starostmi všedního života nejvíce zápasil; bylyť časy zlé, třikrát se opakující mor vyssál ne příliš bohaté pány Ravennské a Dante musil se starati o vychování ještě dvou synů a zaopatření jedné dcery své. Manželka Quidova ulehčila básníkovi částečně, když dala nejstaršímu synu jeho k užívání důchody fary Santa Maria v Zenzanigola. Mimo všední tyto starosti našel Dante v Ravenně kruh lidí vzdělaných a učených, s nimiž v duševním styku žil; též dopisoval si s jinými básníky a učenci. Dle všeho jakkoliv zprávy z doby té velmi kusé jsou, byl Dante činným na Ravennské veřejné škole, kde nejspíše rhetorice a poesii vyučoval. Boccaccio uvádí, že několik mladých Raveňanů v umění básnickém cvičil. V poetické korespondenci Giovani da Virginio uvádí se ovšem pod pastýřským jménem Meliböa Ser Dino Perini z Florencie jako přítel Danteův, k němu druží se filosof a lékař Fiduccio de Milotti a žák Danteův, notář Mengbino Mezzani, k nim družili se pak oba synové Danteovi, Pietro právník a Giacopo, jenž se původně theologií zabýval a komentář k otcově básni sepsal. I Pietro napsal komentář k „Božské komedii“ přihlížeje v něm ovšem více k allegorické stránce básně otcovy. V kruhu tom, v němž častým hostem byl sám Ravennský pán Quido Novello, kteréhož Dante žertovně lstivým nazývá. Všichni pak snažili se pobyt v Ravenně básníkovi učiniti co možná příjemným. V dobu tu spadá též korespondence Danteova s Ceccem d'Ascoly, pověstným spisovatelem podivné básně l'Acerba, jeho snad prvním literárním odpůrcem. Též se známým lyrikem Cinem Quidem z Pistoje dopisoval si Dante.

Nebudem se šířiti o posledním politickém poslání Danteově do Benátek, kam prý poslán byl od příznivce svého z Ravenny, by vyjednával o mír, aniž zdržovati se při sporné otázce, je-li výprava tato totožnou a prvním jeho posláním do Benátek r. 1314. Víme pouze, že brzy po návratu do Ravenny upadl v těžkou nemoc, které podlehl 13. září 1321, stár jsa 56 let 4 měsíce. O skvělý pohřeb postaral se Quido Novello, jenž sám pohřební řeč vykonal a později myšlénkou se zanášel, postaviti Danteovi velkolepý pomník. Ovšem nemohl úmysl tento vyplniti, neboť brzy po smrti Danteově ztratil vládu a byl vyhnán z Ravenny.

Osudy pomníku básníkova i tělesných ostatků jeho v Ravenně až do roku 1865 jsou tak bohaty a spleteny, že by věru vyžadovaly delšího a samostatného pojednání.

FEUILLETON.

* * *

Lid v práci své, to lid je ve své síle,
ať v kameni, ať v lidské mozky buší,
ať rukou pracuje anebo duší,
on může čekat: přijde jeho chvíle!

Ten velkým v sobě, kdo je velkým v díle,
on tvrdý kámen na chléb sobě skruší,
sta mrtvých srdcí jednou jiskrou vzruší,
a nezoufá, byť sebe dál byl cíle!

On dojde ho! Jak deště kapka k moři,
každá ta krupěj potu spěje k němu;
nuž ať jen skrápá s čel, ať lice hoří:
v tvrz bušíc křivdy, dlaň ať krvácí; —
ty slzy, pot a krev — ty přijdou k svému!
přes hlbců smích. — To stojí za práci!

J. V. Sládek.

— Polská „*Historicko-literární* společnost“ v Paříži jmenovala Jaroslava Vrchlického svým dopisujícím členem.

— Od Julia Zeyera vyjde ještě koncem tohoto roku svazek „*Novel fantastických*“. Těšili bychom se velmi na druhý díl „Báji Šošany“.

— U Al. Lauermanna nalézá se svazek k tisku připravených *novel* mladého básníka *Jana Červenky*.

— *Sbírka básní Aloisa Škampy*, obsahující přírodní obrázky z „Jara, Léta, Jeseně a Zimy“, vyjde nákladem Jos. Karnika v Kolíně. Tyto básně Škampovy vynikají zvláštním originelním tónem a nevšední barvitostí. Škampa má pro přírodu otevřené, vnímavé oko a možno dobře říci, že tato sbírka bude ve svém druhu u nás dosud jediná a dá se směle postaviti vedle básní cizích s podobnými motivy a v podobném způsobu — malovaných. Neboť malby to jsou, akvarely plné slunce tepla a jasu — Rovněž u Karnika v Kolíně vyjde nová delší *výpravná báseň Karla Legra*. Těšíme se na ni.

— *Mladý básník český Jung*, také překladatel z poesie anglické, odjel v těchto dnech do Ameriky.

— *Vojenské novelly Pavla Albiera* dočkaly se brzo druhého vydání. Málo která kniha byla tak rychle rozebrána. V tisku od téhož spisovatele a také nákladem A. Reinwarta nalézá se druhý svazek *vojenských novel* pod názvem *„1848—1866“ („Rakousko v Italii“)*.

— Správa českého divadla vyjednává s *L. Stroupežnickým*, autorem „Černých duší“, „Pana Měsíčka“ a jiných dramatických prací chovaných v rukopisu, o převzetí *úřadu dramaturgického* při tomto národním ústavu. Přáli bychom si, aby vyjednávání to skončilo se brzo. Síly schopnější a pracovitější nalezne naše divadlo sotva. Bylo by však žádoucno, aby převezme-li Stroupežnický dramaturgství, byl dramaturgem skutečným a ne pouhou loutkou v rukou na svou vlastní pěst pracujících interessentův. Na dramaturga padá veškerá zodpovědnost před veřejností ať tedy není pouhým beránkem, snímajícím hříchy jiných. Že české divadlo bez řádného dramaturga vůbec tak dlouho se nalézalo, jest s podivením. Vždyť jsou při divadle plné ruce práce nyní a s připravováním repertoiru pro velké národní divadlo také již musí se začíti, nemá-li se státi jako při otevření prvním, kde po prvních dvanácti představeních nikdo nevěděl „co pak?“ Jsouť známosti pánů, nyní dramaturga zastupujících, v oboru dramatického repertoiru dosti kusé; a nebudiž jim to výčitkou, neboť — nelze od herce kromě jeho vlastního oboru žádati tolik znalostí dramatických zjevů jako od dramatika spisovatele. Ale byl by čas, aby divadlo konečně do rukou takového literáta přišlo. Především pak jest nutno, aby, třeba již dříve, než se místo dramaturga obsadí, konečně učiněna byla přítrž té záplavě kusů, přicházejících z Vídně a Ně-

mecka vůbec, přitrž tomu řízení se vídeňskými divadly, do kterých nám nic není, a vídeňským vkusem, který jest nám protivný. České divadlo může docela dobře obstáti bez repertoiru vídeňského, ano může obstáti — kromě několika nejpřednějších dramat — bez německých kusů vůbec. Postavme se konečně na vlastní nohy a jakož nutno jest, aby naše divadlo bylo obrazem dramatické činnosti všech let i národů, osvěžujme svůj repertoire především také kusy jiných národů, ne pouze Němců a do jisté míry Francouzů. To bude kromě podporování produkce domácí hlavním úkolem nového dramaturga.

— Londýnský literárně kritický list „*Athenaeum*" přináší v čísle ze dne 4. listopadu *první* z řady článků o „*Dějinách České Matice*" musejní pod titulem „*The History of the Matice Czeska*". V úvodu praví spisovatel A. H. Wratislaw: Dějiny každé učené společnosti jsou z přísloví nudny; ale zvláštní neblahé politické poměry, s kterými bylo Matici České zápasiti, neobyčejná řevnivost „otcovské" ... a již ta věc, že český jazyk byl dán ve psí po několik století, dodávají letopisům této společnosti zvláštní zajímavosti. V skutku její lopotné cesty mají podivuhodnou podobnost s chrabrými zápasy některého z oněch kromobyčejných jednotlivců, kterým se obdivujem jakožto vynikajícím příkladům „mužů došlých k cíli vlastní silou!" Dále přichází krátké vypsání trapných dějin českého lidu i jazyka po bitvě bělohorské, vypsání zápasů o založení České Matice Jungmannem a Palackým; založení českého Musea, snahy obou hrabat Šternbergů Kašpara i Františka, založení Musejníka a konečně založení Matice r. 1831. V „Athenaeum" jsou takovéto samostatné články o cizích věcech, zvláště pokud týkají se národů menších, velkou vzácností a článek ten má tedy tím větší důležitost. Ve světě, — jestli vůbec nám na tom záležeti musí, aby si nás všímali, jest zajisté práce česká pro nás a bez práce pro sebe nejsme ničím, byť sebe více o nás psali, — ve světě dozvědí se z takovýchto článků o nás více, než z rozličných útržků o české literatuře, které oblíbili si vydávati nyní v Německu. Vyjímáme slovník Mayerův, který přičiněním Ferd. Schulze o české literatuře i českých spisovatelích soudí, jak se sluší.

— „*Z bouřlivých dob.*" Historické obrázky od Aloisa Jiráska. Část druhá. Ottovy laciné národní knihovny č. 45. V Praze 1882. „Bouřlivé doby", jimiž se povídky Jiráskovy v tomto svazku ubírají, sáhají od doby bělohorské až do poslední rakousko-německé války „bratří s bratřími". Jevištěm jsou Čechy a předními a jednajícími osobami typy z českého lidu obklopené ovzduším národním i společenským, kteréž v jednotlivých těchto dobách panovalo. Od doby bělohorské až na časy naše nemáme vlastně ještě žádného řádného vypsání kulturně společenských dějin českých. Našimi historiky v tomto ohledu, byť ne vědeckými, za to však dobu a lid znázorňujícími barvou živou, řečí mluvící k srdci a vzkřisující vše, co zapadlo do prachu, jsou naši novellisté. První místo v tomto ohledu zaujímají Jirásek a Beneš Třebízský. Oba tito spisovatelé závodí spolu u vypisování společenského a dějinného stavu českého národa v dobách bouřlivých. Tato poslední kniha Jiráskova bude náležeti vždy k těm, které se čtou zrovna tak v jizbě člověka vzdělaného jako ve venkovské české chaloupce. Paměť národa není tak pomíjející a krátká, jak se obyčejně za to má. Řekli bychom, že chvění a znění události, přes která převalila se století, žije až dosud v lidu, v jeho pověstech, snad v jeho krvi. Jirásek obléká toto neurčité tušení v tělo a krev, a takto vycházeje vstříc národnímu citu, mluví k českému lidu hlasem tak srdečným. Přáli bychom si, aby spisy jeho zrovna tak jako Benešovy byly rozšířeny po Čechách v tisících a tisících. To byla by velká bašta na uhájení našeho národního vědomí.

— *Jarní bouře.* Básně Aug. E. Mužíka. Kdežto Červenka ukázal nám v knize své „Amoroso", jak se zdá, jen jednu stránku své poetické bytosti, vystupuje Mužík před obecenstvo celý, v úplné své individualitě. Podává se, jakým jest, bez masky a spolu bez pretense. Život jej nepřivítal bladce, odtud jeho pessimismus, který, jak se obáváme, těžce mu bude kritikou vytýkán, ničeho však proto nezmění na našem soudu o tomto původním a v skutku pozoruhodném talentu. Je-li básník optimista neb pessimista, jest vždy v řadě druhé, první otázkou je zajisté u každého pravého přítele literatury, je-li básníkem vůbec. Co každý zkusil a vytrpěl, ví sám nejlépe, a jsou-li jeho zpěvy pravým a při tom uměleckým výrazem jeho nitra, nezbývá než uznati básníka, třeba by úsměv sluneční byl nám vítanější, než mlhy severní. U pravého znalce literatury váží stejně slunný Theodor de Banville jako posupný Baudelaire, přísný Leopardi jako sentimentalní Prati, grandiosní Byron jako etherický Shelley. Nad tuto otázku jsme tedy povzneseni. Básníka dělá v první řadě život a je-li tento drsný a neutěšený, pak těžko žádati od básníka, by dělal ctěnému obecenstvu, které se nechce rozladit, histriona. Nechcem sáhati v privatní poměry básníka, ale víme, že nelhal obecenstvu v svých básních, že vše to prožil a procítil, co zpívá, a proč dnes neb zítra bude ještě v řadách sladkých a pohodlných čtenářů proskribován. Co se umělecké stránky básní Mužíkových týče, jsou co do myšlénky vždy silné, originalní; co do formy, byť i nevykazovaly zvláštní pestrost a bravuru, vždy určité a přesné. Zvláštní až mystický pel ovívá některé, vidíme hned, že pěje tu srdce vroucí, hluboké a těžce raněné. Nic tak Mužíka necharakterisuje jako poslední řádky jeho úvodní básně o labuti, i on má na tom dost, „že bůh mu dal klid, písně, sny a že mu přál být čistou, bílou labutí". Zvláštní jest, že Mužík se nerozplývá nikdy v příliš dlouhé threnodie, poví svůj trud vždy krátce s koncisností Lermontova a s mystickým přídechem Krasińského, někdy i s grandezzou Byronovou. Některé písně jsou tak hluboké a původní, že vryjí se do duše pro vždy, jako „Do hrobu", „Mně z hrobu svítá záře povznešení", „Poslušná", „Novicka", „Zvony" a některé motivy jarní, podzimní a hřbitovní. Nechcem poukazovati na některé nahodilé reminiscence — kdož nemá jich v své první sbírce? Mámeť za důležitější ukázati k původnostem a tu dlužno uznat, že Mužík má na českém Parnasse strunu svoji, která nevyzní, neboť je lidskou. Namítne snad někdo, že básník mohl sem tam vypustit některou ze svých písní, čímž by dodal své knize koncisnosti a soustředěnosti — možná; ale kdo ví, zda právě na těchto nevisí nejvíce krůpějí krve autorovy? V jiných poměrech byl by snad jinak zpíval, ale to, co pěje, jest ryzí a dovede-li to osladiti pelyněk života i na dále autorovi, pak může být spokojen. Po „jarních bouřích" i jemu přijde jistě bohatá, veselejší „Žeň léta". —ý.

Nové knihy.

— *Potlačený národ.* Obraz osudův lidu irského pod cizovládou britskou. Nakreslil Karel Tůma. V Kutné Hoře. 1882. Nákladem knihkupectví Karla Šolce.

— *Martin Paškar.* Historický román od Václava Beneše Třebízského. V Praze. 1882. Tiskem a nákladem Aloise R. Lauermanna.

— Eduarda Herolda *dějepisné novely.* II. *Zarrženec.* Historická povídka z XVIII. století. Matice lidu ročníku XVI. číslo 6. V Praze 1882.

— *Sborník historický* vydaný na oslavu desítiletého trvání „Klubu historického" v Praze. Za redakce zvláštní komise klubovní. V Praze 1883. Tiskem a nákladem J. Otty.

— *Divy světů známých a neznámých.* Výbor románů Jul. Vernea. I. *Světem slunečním.* Přeložil H. F. Sešit první. V Praze 1882. Tiskem a nákladem Al. R. Lauermanna.

Listárna redakce.

„Váhy", „Zápis" uveřejníme. — „Nutnost." Pošlete ty všechny rukopisy. Vrátí se Vám. Když máte vystoupit, ať se to děje pevně a rázně. — Do Kr. Hradce. Ano! — „L. B." Udejte laskavě celou adressu. — Z ostatních rukopisů zaslaných do 17. t. m. neuveřejníme žádný.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, tykající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 1. prosince 1882. ČÍSLO 34.

Dvanáct znělek.

Od *J. V. Sládka.*

I.

Ve mlýně.

Vzpomínám na ten mlýn porostlý vínem,
kde býval jsem tak často jako klouče,
a při pohádkách u hořící louče
my děti byli jako v světě jiném.

A mlsků ve fěrtochu pajmaminém
a práška, jenž nás vázal do kotouče,
a na stárka, jenž polibkem nás mouče,
vždy říkal, svět že jest jen velkým mlýnem.

A známých mlečů, a co bylo divu,
když starý krajánek čas nešel dlouhý: —
toť pomáhal už Bohu při melivu!
A pantáty v kabátě bezposkvrnném,
jak v svátek chodil s námi podle strouhy
a říkal, že je člověk jenom zrnem.

II.

Doma.

Zas jednou doma! pryč z městského hluku!
ba že to je ten pokoj přívětivý,
ta vůně jalovce, ten praskot dříví,
ta matka, jíž jsem děckem vedle vnuků!

A síň je plna družných tváří, zvuků,
tu starý soused, věčně novin chtivý,
tu kmotra udivená, že jsme živi; —
až v dobrou noc tu starou zlíbám ruku.

A pak si vyjdu ještě na nádvoří:
Ba, že to naše chaloupka je tichá, —
tam nad stodolou známé hvězdy hoří
a vedle v chlévě dobytek náš dýchá.
— Teď leknutím jsem couvnul proti vůli:
to huňatý náš pes se ke mně tulí. —

III.

Dub.

Před našim statkem dub je křivolaký,
můj praděděk už lezl v jeho snětě;
on ševelí nám v okna v zimě v letě,
a chrání v chatě nás, jak hnízdo s ptáky.

Pán míval druhdy vrtoch všelijaký,
a děd se s vrchním o dub porval kleté;
a vrchní pravil: Kdyby na tvém hřbetě
byl dub ten vyrost, můj jsi! — a dub taky!

Pak pod ten dub přivedli dědka z klece
a chyt ho dráb, — však děd měl tvrdou hlavu;
když vstával z lavice, děl: — „Můj je přece!"
Sto dvacet let už tomu, nebo více; —
čert dávno už vzal všechnu panskou slávu,
— a s dubu ševelí nám vlaštovice.

IV.

Mušketýr.

Vlád' šatlavou, jak vrchní vládnul hradem,
a koho chyt', ten neušel mu z kleští;
nás kluky honil jenom od angrešti,
a odpykali jsme to všichni řadem.

Teď do chaloupek dochází zadem
a jde-li návsí, kluci za ním vřeští,
bos, hololhlavý v slunci, sněhu, dešti,
tak starý a tak třesoucí se hladem.

A zaklepal též naší ve předsíni:
Nuž starý mušketýre, jak se vede?
„Aj tak, můj pane, — časové jsou jiní, —
však bývalo to! — pán-li vzpomnít svolí —"
A teď to bleskem šlehlo v oko šedé,
jak vzpřímil se co prut — a seknul holí!

V.

Vraní hnízdo.

Doškový barák nad vymletou hloubí,
jak vraní hnízdo, když je vítr smete,
i v červnu sotva že tu šípek zkvete,
jen děti rostou tu, jak v lese houby.

Kraj celý vůkol pěstí je a roubí,
sem žito souseda už přijde mleté,
i prasátko, když cestu sobě splete,
a husa zrovna do peřin a trouby.

Jen časem trhne to od městské strany,
a s komisí když četník vejde v chatu,
dí otec vážně: „Dítky, ctěte pány!“
a máma: „Za příklad si berte tátu!“
Pak ve chvilce je vše v pořádku starém,
a kluci hází trnky za kočárem.

VI.

Děti na jahodách.

Hlaholný smích se rozleh' v lesním chladu,
a stará jedle sdřímnuvši si maně,
dí k bříze: „Aj to ptáci táhnou raně,
to nějak si na nepohodu kladu!“

A děti pějí: „Teď jahůdku hadu,
a na pařízek jednu Marji Panně,
pak hrstku sobě, pak až plno v džbáně,
a potom zase sobě, co je hladu!“

A večerem až domů táhnou děti;
a bledic na podrost, dí jedle k bříze:
„Vždyť tušila jsem psotu v každé snětí!“
a bříza: „Sčinili to na pasece!“
A starý kos, jenž ve vsi ulít' z klece,
dí k mláďatům: „Po těch je těžká sklize!“

VII.

Žluťák.

Mám rád ta hluboká a vlhká luka,
když z jara žluťák potáhne je zlatě,
a potok, jak se řine oklikatě,
a vůkol všechno dýchá to a puká.

Mám čejku rád, jak hustou trávou šuká,
i motýla, jenž přilétuje k mátě
i starou vrbu, zase v dívčím šatě,
a datla, jak do hnědé kůry ťuká.

A uřícený kluk po Božím hodě,
jak červeným zde vejcem popovejší, —
pak dívka, jak se shlíží v čisté vodě:
„Co řekne asi dnes můj nejmilejší? —
a odskočí a trhá kytku s chvatem
a po sukénky rousá se tím zlatem.

VIII.

Malá idylla.

Na práci otec, matka někde mlátí,
a kluk se ujal nemluvněte v pláči,
i ošetřává je, až pán Bůh ráčí,
a děcku pomáhají všichni svatí!

Co chvilku někde z peřinky je ztratí,
pak za nožku je s povijanem vláčí,
pak v strouze suší je a v prachu máčí,
a posléz v trní začne si s ním hráti.

A dítě křičí, — také chůva vříská,
a zruby na rub obracet je zkouší. —
Však v nouzi největší, je pomoc blízká;
tam ptačí hnízdo kryje větev hustá,
a mláďata si krmí chocholouši: —
„Snad jedlo bys?“ — a cpe mu šípky v ústa.

IX.

Role chudých.

Stráň skalnatá, že šípku úpar hrozí,
a holá jako žebrákovy dlaně;
však živo je tu večerem i raně:
z té holé ruky sbírají tak mnozí!

Vychrtlá kravka, po ní přijdou kozy,
pak žena listí trhající na ně,
pak děti na trnky neb tvrdé planě,
a kolem plné snopů jezdí vozy.

Tak po sobě se vystřídají hosté,
na tom, co nechal zajíc, nebo ptáci.
I šel jsem kol: „To máte těžkou práci,
Bůh dej, ať tady hodně mnoho roste!“
A žena, dále žnouc na stráni holé:
„Toť nebylo by dávno chudých pole!“

X

Studánka.

Na kraji lesa studánka je živá,
v ní stará olše list i kořen smáčí,
a celý kraj se vůkolem v ní zračí
i obloha jak holub modrosivá.

Sem rusalka dřív chodívala snivá;
teď stane chodec jen, když vedrem kráčí,
žnec uřícený, pak to hejno ptačí,
a v noci s kolouchem tu srna pívá.

Můj rodný kraji! v lopotném tvém žití,
jak chtěl bych, abys žnec jak ze studánky,
moh' plným douškem občerstvení píti!
a klid by schladil horoucí tvé spánky,
jak večer; — křepelka když zvoní lukou
a vlhkým olším slavíci zde tlukou.

XI.

Borovice.

Střiskaná bleskem, zdraná od vichřice
a na pol sklácena od severáku,
kořeny ve skále a suky v mraku
stará a drsná stojí borovice.

Jas padne zřídka v její chmurné kštice,
však zruměni se časem za soumraku,
když křídlem sražena jsouc od luňáků
v dol s větve sprchne plná semenice.

Tak hledí v lada kamenná a šerá,
a ve vichru a bouři neurvalé,
to hučí v kořenech: — „To už ta sterá!"
Však opodál, když jarem strůmek vzklíčí,
tu vzdorně otřiskané větve vztýčí,
a zašumí to v nich: „Zas o krok dále!"

XII.

E r b.

Náš rodný erb, ten tvrdého je slohu,
jej první šlechtic marně v štítu hledá,
jak na nás přešel od dědova děda:
klas potem zrosený a větev hlohu!

Dlaň ku pluhu a v prsť hluboko nohu
my tiskli od věků, a králi nedá
ni kníže, co mu dala naše běda! —
a král tak čistou nedá duši Bohu.

Tak nosíme ten erb svůj tisíc roků;
však meč a ostruhy, my též je známe:
kde který v štítu, dřív byl v našem boku!
a ostruha dřív plouhala nám hrudu:
— A také na své heslo něco dáme:
„Zde byl jsem věky, a zde také budu!"

B r a t ř í.

Čínská komedie ve dvou jednáních od *Julia Zeyera.*

(Pokračování.)

Scéna 2.

Jaosien se objeví mezi dveřmi, vedoucími na ulici. Je oděna v dlouhé roucho z temně růžového atlasu, vyšívané stříbrem, přes to tuniku z temně zeleného atlasu metalického lesku s dlouhými rukávy, končící vlečkou, posetou cetkami ze stříbra a z kovu měnící se barvy, černé, dlouhé pletence jí visí s hlavy, která je zdobena šperkem ze zlata a pestrých drahokamů, představujícím „Fung-hang", čínského to fenixa. Hlava jeho na elastickém péru, kývá jí nad čelem. Na ramenou má Jaosien perutě z labutích a pavích per připevněna. Kolem krku stříbrný řetízek, na kterém visí malé pouzdro z těžké zlaté látky. V ruce má dlouhou čínskou loutnu. Velmi bíle líčená.

Jaosien (na prahu). Buď vítána mi nízká střecho, buď požehnán ty prahu, za němž pokoj dlí! Kéž štěstí nesu v útulné to hnízdo — kéž štěstí najdu v něm! Ó jinochu, jenž blouzníš o hnízdě, ty netušíš, že slova tvoje mi byla písní skřivánčí. Porozumíš stonu, který z bolného mého srdce vychází? Nezní jak švehol slavíka, skřek divokého ptáka je to v poušti. Někdo se blíží! Počnu úkol svůj. (Zaklepá na tam-tam u dveří visící, a klesne pak jako by unavena na práh.) Ah!

Scéna 3.

Jaosien. Peja vejde ze zahrady.

Peja. Zazněla gonga jako nářek. Na prahu klesla ženština! (Spěchá k ní.) Usedni sem. Kdo jsi a odkud přicházíš?

Jaosien (stranou). Toť není on! (Nahlas.) Odkud přicházím? Z modré dáli, a jdu, kde azur splývá s bílou mhou. Kým jsem? Viz křídla moje na ramenou, a v ruce tento stříbrostrunný zvuků zdroj. Jsemť polo ptákem, polo čarodějkou.

Peja. A proto mluvíš hádankami; ale pravdu mluvíš, okouzluješ krásou tváří a hudbou hlasu.

Jaosien. Jsi dvorný. Než promluvím zřetelněji: jsemť tanečnice, a zpívám své písně k loutně. Můj život, život ptáka. Za sladkou píseň padne tu mi kytka k nohám, tam perla v dlaň, neb také pouze zralá broskev prostého venkovana. Znavena dlouhou cestou, klesla jsem na tvůj práh.

Peja. Odpusť, mluvím a naslouchám, a nedbám potřeb tvých. Zde vějíř, vezmi, a zde číše vína a zde chléb.

Jaosien. Buď tobě dík. Jsi spanilý a dobrý. Jsi šťasten též?

Peja. Ano, jsem! Dík nebi a mému bratru a těm, již vystavěli útulný náš dům a nasázeli stromy kolem v zahradě. Ty tedy z dáli přicházíš a v dál jdeš. Ty touláš se, a není nikde krbu, ku kterému přisedneš, a o kterém díš s blahým úsměvem: To můj je krb?

Jaosien. Nikdy — nikde.

Peja. Ó, jak tě lituji! Ty neblahá.

Jaosien. Ó, nelituj mne příliš. Viděls mne v okamžiku slabosti, však kdybys viděl mne v záři slávy mé! Lituješ fenixe zlatých per, veslujícího slunným azurem, koupajícího se v paprscích zory, kolíbajícího se jarním vánkem? Pak lituj mne.

Peja. Je život tvůj tak vábný?

Jaosien. Jsemť slavná v Pekingu. Jmenují mne tam lesklou vlaštovicí, fenixem blankytu, a jeden z nejmocnějších knížat nazval číši svou z chrysoprasu na mou oslavu jménem mým. Říká se, že dovedu tančit na dlani. I slavná Jaosien mi někdy závidí. Vniklo jméno její až sem?

Peja. Dnes uslyšel jsem její jméno po prvé. Můj bratr byl v Pekingu a vypravoval o ní. Je sláva opravdu tak sladká?

Jaosien (stranou). Tedy jeho bratr. (Nahlas.) Ty netušíš, co opojení v ní a nevíš, co jest býti umělcem. Před

zrakem mým otvírají se dvě svatyně: poesie sad kouzelný, a vlnící se moře tanců, věčného to vzruchu zdroj! My umělci jsme věčně na slavnostech, jest jakobychom přebývali v krajině snů, na hoře Kwen Lun, kde víly poletují jak na lukách motýli, kde háje z chrysoprasu rostou na břehu jezera z drahých kamenů. Tím stálým sdružováním se s ideálem stáváme se od vás tak rozdílnými, rovnáme se oněm bytostem báje, které požíváním listů stromu Chien, rostoucího na měsíci, se průhlednými staly jako křišťál vod, a těkajícími jako vítr. Na zemi nežijem, náš jest palác světla, palác luny, bílý jako sníh. Přijdem-li někdy mezi vás, pak zpomínáme na vlastní náš kraj, a okouzlujeme vás svými zpomínkami.

Peja. Vše, co mi pravíš, je tak podivné, já po prvé tak mluvit slyším.

Jaosien. A co tvůj úsudek?

Peja. Los tvůj je krásný, ale ... ale ...

Jaosien. Ale?

Peja. Ty háje z chrysoprasu zdají se mi tvrdými a němými příliš. Myslím-li na krajinu, chci aby mluvila k mé duši tak, jak ta naše, když se zastavím v soumraku na prahu. Páry večera se plouží k příbytkům jak spánku závoje, zarudlá oblaka shasínají v dáli, jak když růže vadnou, aby listy jejich pršely ti na lůžko, v dlouhé řadě kloní se visuté vrby nad potokem a kývají ti tajuplné sny a na bledě žlutavých jejich větvích slétají se havrani v tlupu, jako když se rodina schází pod střechu. Vše dýše životem a teplem.

Jaosien. Mluvíš jak vesničan, jemuž je světem úzká domácnost, já cítím však jak kněžka.

Peja. Ty kněžkou?

Jaosien. Jsouc pěvkyní a tanečnicí, kněžkou jsem. Což není hudba duší vnikající v duše, a není tanec duší vnikající v hmotu, ne jedna z harmonií, jimiž stojí svět, ne jedna z pružin, kterými se hýbe? Vždyť není oběh hvězd a kolování počasí než velkolepým tancem! V soumraku dávných věků přivedly jednou divé víchry krok počasí ze souladu Tu kázal velký vládce, by vystavěli obrovskou pětistrunnou harfu, a jejími akordy přivedl časy opět v dávný pořádek. Nuž, státi u tak posvěcených zřídel a čerpat celou duší z nich, co jiného to je, než býti knězem?

Peja (nesměle). Když tomu tak, pak připouštím, že povolání tvoje krásné; kdybych však ženou byl, věř, po krásnějším že bych zatoužil. Ty víš, že říká se: Harmonie nejsladší je soulad manželů a jejich dětí, jest to jako souzvuk harf a louten.

Jaosien (stranou). Jak dojímá mne hlas a slova! (Nahlas.) Vázat se? Muže poslouchat?

Peja (snivě). Láska, jako v potok padlý květ, ráda plove s proudem.

Jaosien. Láska! Co o ní vaše ženy vědí? Z očí našich prší požárnými jiskrami! Ohnivá stopa hoří za našimi šlepějemi! Tančím-li, pak stoupá opojení z hořících tváří z planoucích očí ke mně, jako oblak kadidla, a vzdechy sténají: o zůstaň! Já ale letím dál a dál, zasednu časem jako pták na květoucí větev, a okouzluju hlasem, třepotem křídel svého ducha a zmizím opět než smích můj dozní, jediná odpověď na jejich výkřiky! Vzdechy letí za mnou, ruce se vztahují po mně, rty se chvějí něhou. Marná touha! Do nekonečna vede moje dráha. Harmonie moje lákají prý fenixe z nebeského blankytu. Stromy mi kývají, mosty jako spící draci, klenoucí se přes řeku, čekají na nohu mou, a věř, že jako v báji by se vynořily ryby z tuně vod, aby mi utvořily stříbrný brod šupinatými hřbety, kdybych to žádala! Paláce otvírají svá vrata, by mne vpouštěly v hloub šerých zahrad, a sama luna otvírá v obdivu své velké rybí oko do kořán, když při bílých jejich paprscích hbitnými kroky tance rosu z květin střásám! Tak jest můj celý život jedním hodem, zářícím dnem bez noci, a nekonečným jarem!

Peja. Den bez konce? A věčné jaro? Mně úzko bylo by. Chlad večerní je jako sladká útěcha po parném dnu, a podzim miluji, když zarudlé listí padá na potok. Jak vítám milou zimu! Jak krásně se to sní, když chumelí se sníh jak pršky květů s hrušky! Kdybych ženou byl, ještě více bych zimu miloval. Praskání ohně je jako píseň krbu, která zní, když mlčí píseň letních ptáků. A hučí-li vítr kolem domu, tulíš se mimovolně tomu blíž, jenž srdci tvému blízký. A zlatokřídlý fenix, kam skryje se, když metelice dusí sladký jeho hlas?

Jaosien (snivě). Ach, hledá vniknout v dům, kde oheň v krbu praská, tluče poloskřehlým křídlem na zavřené okno, a roní zlatá svoje péra a krůpěje krve na tvrdou zem; ti u krbu však pláč jeho teskný neslyší, jsouť hluší sobectvím šťastných. A ubohý pták usedne v motanici jiním bílých větví, a hvězdy sněhu pohřbívají jej pomalu, jej a zmírající jeho píseň!... Tak končí letní sen Jsi moudrý, mladíku. Tvé oko proniklo pestrý oblak lidské slávy, za kterým se skrývá prázdná nicota.

Peja. Odpusť, já tě zasmušil. Věř, stalo se tak mimoděk. Buď hostem naším, sladkozpěvné ptáče. Ne palác otvírá ti zde své síně (odhrne clonu u dveří na pravo), ale hle zde stinný kout, je útulný, a veselo je v něm, to činí větev plané jabloně, jež roste oknem v malou prostoru.

Jaosien. Ty dobrý, milý! Jsemť vděčna. Tys mi rozuměl. Však mluv, kdo sdílí s tebou krov?

Peja. Můj bratr Nurchazi. Já jmenuji se Peja. Jsme známí ve vsi. Jak vidíš, jsme kupci. Otec náš byl moudrý Lukia, též spravedlivým nazývali jej.

Jaosien. Buď sladký pokoj jeho popeli.

Peja. A tobě dík za zbožné přání! Hle, stařec jakýs blíží se domu. Hledá, zdá se, někoho.

Jaosien. Mne. Je to můj otec.

Peja. Pak je mi vítán též. Vejdi, starče. Tvá dcera čeká zde. (Lo-Mengej stojí na prahu a kloní se.) Zde víno pro tebe a chléb. Spěchám, bych oznámil bratrovi, že nebe poslalo nám hosti.

(Lo-Mengej vejde a Peja odejde dveřmi v pozadí.)

Scéna 4.

Jaosien. Lo-Mengej.

Lo-Mengej. Ah, kdo v celém Pekingu by to uvěřil, kdyby se mu vypravovalo, že kníže Lo-Mengej se pěšky krajem plahočí, že za hrstku rýže a koflík teplého vína vyrudlé buddhistické sošky omaluje! A k vůli komu vyvádím ty pošetilosti? K vůli tobě, ty nevyzpytatelná kouzelnice!

Jaosien. Byls vždy tak laskavý, že není divu, že zneužívám tvé dobroty.

Lo-Mengej. O mne se nejedná. Ale ty, kterou jsem střežil po léta, jako císař Vuti krásnou Li-kuan, jejíž

pleť tak jemná byla, že ji ranilo dotknutí hedbávného třepení, ty touláš se nyní v prachu silnice bez vějíře, bez slunečníku! Ty, jejíž kroky jsou plny vděku, jako pohyb květin, ty jejíž postava je štíhlá jako mladá bříza, ty tančíš před tupým zrakem vesničanů! Ty, jejíž duchaplný rozhovor je lesklý a měnící se různobarvým bleskem jako zlaté vyšívání na slunci, ty zpíváš a vypravuješ bájky na náměstí! Jak lze tě pochopit? Sleduji tě tak věrně jako vůně vycházející z tvých šatů každý pohyb tvůj sleduje, a nereptám. Ale mluv. kdy bude toho podivínství konec?

Jaosien. Brzy, jsme u cíle. Za nedlouho vrátíš se do Pekingu, pane, kde ohnivé tvé koně, ověšeny purpurem, věnčeny květy, na tě čekají.

Lo-Mengej. Bude příjemně je zase uvidět, neboť vím teď ze zkušenosti, co jsem posud pouze věřil, totiž že má člověk 365 kostí, jak nám to věda hlásá. Cítím každou zvlášť. Já se tedy vrátím, pravíš. A ty?

Jaosien. Já zůstanu zde.

Lo-Mengej. Ty zůstaneš zde? Toť věru k smíchu, a myslíš, že to dopustím?

Jaosien. Víš, pane, co nosím v tomto pouzdře kolem šíje, chceš, abych —

Lo-Mengej. Vím, vím! Osudný ten list! Nedotýkej se věcí právnických! Ale chápeš přece, že nemohu být tak povolný, že musím aspoň přemlouvat! Miluju tě po léta, vší silou. Přísloví praví: Nenapneš obromný luk, bys zastřelil malou myšku. Tak velká láska jako moje by tak krátce končila? Proč mi dáváš výhost? Jsi nepochopitelná. Jak pravdivé je přísloví: Vyplníš bezedné jámy — ale srdce člověka jak to bys vyplnil?

Jaosien. Ach, dnes drtíš lidi zase svými příslovími.

Lo-Mengej. Drtím! Což neříká se, že řada dobrých přísloví se rovná šňůře perel? Sbírám přísloví, bych je v knize vydal co moudrost národa.

Jaosien. A navlékaje moudrost na šňůru, pášeš bláznovství.

Lo-Mengej. Já? Bláznovství? A jaké?

Jaosien. Všeho druhu. Ku příkladu to, že mne miluješ.

Lo-Mengej. Myslíš na mé stáří? Nevyčítej mi je; dle přísloví přibývá skořici a zázvoru věkem chuť a vůně.

Jaosien (se smíchem). Nemyslila jsem na tvé stáří, myslila jsem pouze, že mne milovat vůbec je bláznovstvím. Připíjem ale na moudrost tvého pořekadla!

Lo-Mengej (pije). Není to víno nejhorší. Ale teď dle přísloví: po dobrém víně, upřímná slova. Odpověz, proč touláme se vlastně po venkově.

Jaosien. Chci odpovídat, ale pod jednou toliko podmínkou: že mne ušetříš aspoň po deset dní perlovou šňůrou národní moudrosti.

Lo-Mengej. Platí. Tedy začínej. Nejsi, jak jsi bývala — tvá příčina?

Jaosien. Ah, jediný úsměv způsobil mou touhu, zazářil hluboce v soumrak mé duše. Tak stane se, že procházeje se podél vody, někdo se v ní nahne pro květ, a proud jej do moře unese.

Lo-Mengej. Slíbila jsi zřejmě mluvit, ale jsi záhadnější než dříve.

Jaosien. Nuž, připomeň si večer než jsme se vydali na dobrodružnou tuto cestu. Našel jsi mne v pavillonu nazvaném „věží idyllických snů". Byl to smutný večer. Měsíc snil nad vodou, bílý a chladný jako jezero v pustém blankytu.

Lo-Mengej. Ano, tam stála jsi a plakala tiše. Pobouřen tážu se, co se ti stalo —

Jaosien. A já vypravovala ti svoje dobrodružství s hedbávným drakem a opakovala ti slova, která ten mladík byl pod mé verše napsal. Na tebe nedělala dojmu, já ale zvolala: Pane, tys dobrodincem mým, ty obklopuješ mne přepychem a zahrnuješ laskavostí —

Lo-Mengej. „Ale Jaosien tvoje není šťastna, neboť lesk není štěstím, a lásku tvou sdílím s mnohou, která ji snad hodnější jest než já." Tak zvolalas, a já se zachmuřil a řekl jsem ti, co zde opakuju: takovými slovy přetrhuješ pásku, která srdce naše pojí. srdce naše, z kterých vystupuje vonný dým kadidla úplné harmonie!

Jaosien A já nevděčná, smála se bujnosti tvé fantasie. Pak stála jsem mlčky a pozorovala, jak stíny květin po bílé zdi komnaty se chvěly, kdykoli vánek clonu dveří pozvedl, a s vůní večera a se sněžným světlem luny do pokoje se dral. Mysl moje ale letěla za oním mladíkem, neboť nemohla jsem ji odvrátit od jeho zraků, čistých a hlubokých jak křišťál studánky. Řekla jsem tak — a ty žárlils.

Lo-Mengej. Ale jen okamžik, neboť uvěřil jsem, když jsi přísahala, že jej nemiluješ. A když jsi prosila: „Dovol, bych vyšla z šumných ulic Pekingu v zelený kraj, dovol, bych zřela nízké chaloupky, jež jako hnízda v trávě dřímají, dovol, bych nahlídla, zda štěstí tam snad dlí —

Jaosien. Tu řekls: „Jdi! Je to vrtoch. Sklameš se do syta." A na to zvolals: „Půjdu s tebou!"

Lo-Mengej. A šli jsme. K pošetilé ženě přidal se slabý, hloupý, směšný muž, který by zasloužil, aby se mu celý Peking vysmál.

Jaosien Ó, ať se směje bezcitný ten dav! On smál se ti, když oděl jsi se ve fantastický kroj a v stáří svém jak dítě skákal — aby staří tvoji rodiče, vidoucí tě opět jako děcko, na chvilku na vlastní vetchý věk a blízkost hrobu zapomněli. Dav smál se ti, mně ale vlhl zrak, a od onoho okamžiku, když jsem tě viděla tak vznešeně směšným, byla jsem z plného srdce tvou!

Lo-Mengej. Ó, nemluv o mně, mluv o sobě. Toť předmět vděčnější, a raději budu poslouchat.

Jaosien. Nuž tedy, vzpomeň si, že jsem ti řekla v pavillonu „idyllických snů": ó kníže, což kdybych našla v nízkém hnízdě v květoucí trávě zlatého ptáka štěstí? Zda dovolil bys, bych tam zůstala?

Lo-Mengej. Nerozumím, jaké to myslíš štěstí. Což našlas již toho zlatého ptáka?

Jaosien. Nevím ještě. Ale v ňadrech mých je úsvit. Věz, že jsme v domě Nurchaziho, toho mladíka, který psal pod mé verše na draku. Ten, který tě zde vítal, je jeho bratr, Já mluvila s ním a z úst jeho vyšlehlo slovo teplé jako jiskra. Řekl: „d o m á c í k r b" — ah, žádná hvězda nebes se nevyrovná klidnému svitu ohně na krbu! Kéž přisednout bych směla k němu a ohřívati skřehlé srdce své!

Lo-Mengej. Ah, ah, dovol, bych se smál, smál do syta. Ha, ha ha!

Jaosien. Co je ti k smíchu?

Lo-Mengej. Jak důstojně bys končila skvělou dráhu slávy! Ty, která pohrdala láskou knížat, ty chtěla bys se na konci snad ženou vesnického kupce stát? Ale ne, vždyť jej nemiluješ. Chceš se snad dát do jeho služby?

Slušelo by ti, kdybys tak rozdělávala oheň na chváleném tom krbu a popelem své bílé ruce černila, ty, jejíž krása ryby z prohlubně moře láká! Ty která pila z číše rozkoše a nádhery, ty stát se sestrou bledolící chudoby, té škaredé příšery? Ty dříměš! Probuď se!

Jaosien Já pila z číše rozkoše a slávy, a uhasla má žízeň palčivá? Ó, nehaň mi tu svatou chudobu, rodičku čistých radostí. Já znala ji a prosté její kouzlo.

Lo-Mengej. Ty? Ty? Blouzníš! Nebyla nikdy hostem v mém paláci.

Jaosien. Než stala jsem se modlou Pekingu, než moje jméno ústy davu letělo, žila jsem v chudobě a šťastna; moji slávu každý zná, však nikdo neví, co něhy, co tuh, co smutku v tomto srdci sténá!

Lo-Mengej. Tak nikdy nemluvilas.

Jaosien. Slyš mne, pane. Bude to jako pohádka.

Lo-Mengej. Ó, vypravuj! Jsi slavná svými pohádkami.

Jaosien. Dnes ale budu prostě vyprávět, jak pravdě sluší.

Lo-Mengej. Již naslouchám.

Jaosien. Žil jednou jeden král, mocný a slavný, slavný proto, že mocným byl . . . Ah!

Lo-Mengej. Dále, dále, naslouchám dychtivě.

Jaosien. Až po druhé, neboť hle, tam kráčejí naši hostitelé k domu.

Lo-Mengej. Přicházejí mi v nevhod, překazili tvou povídku.

Jaosien. Jen vyjasni čelo. Povídku svou ti dozajista dopovím. Teď ale buď svého úkolu pamětliv, hleď prosím tě o to!

Lo-Mengej. Co mohl bych tobě odepřít? Nestarej se, i komedii zahraju k vůli tobě!

Jaosien. Můj dobrý pane!

Scéna 5.

Lo-Mengej. Jaosien. Peja. Nurchazi.

Peja. Hleď, bratře, zde hosti, které nám nebe poslalo. Ty, co hlava domu, vítej je.

(Všichni kloní se na vzájem hluboce Jaosien tak, že ji Nurchazi nevidí v tvář.)

Nurchazi. Nízká moje chatrč otevírá pokorně své nepatrné dvéře!

Lo-Mengej (klaně se). Buď požehnán tvůj palác a dobří duchové necbť střeží jeho jaspisový práh. Nechť vznešené oko tvoje na mne laskavé pohledy metá, jako nebe při úsvitu rosu na zem prší.

Nurchazi (kloní se). Dům můj je tvůj dům, plody mé zahrady zrají pro tebe.

Lo-Mengej. Slova tvá vnikají v mé srdce jako vůně výborná.

Jaosien (stranou). Kdy bude konec těchto zdvořilých obřadů?

Nurchazi (kloní se Jaosien). Buď vítána, má paní. Nechť spanilost tvoje rozbije zde svůj stán, buď řada dnů, jež u nás ztrávíš, bez počtu!

Peja. Ó, bojím se, že bude krátká řada oněch dnů, jak upoutati libelulu, která, modrý blesk, se míhá nad vodou u věčném pohybu jak vítr?

Jaosien (vzpřímí se). Ty s takým nadšením, můj pane, mluvil jsi o teple domácího krbu, že náhled tvůj se stal mým náhledem. S radostí zříká se libelula honu na paprsky slunce, by v stínu toho krovu odpočinula. Tak dlouho chtěla bych zde být, až na tvářích bych čtla vám, že čas, bych zase odešla. Snad nebude to brzy?

Peja (Nurchazimu). Proč neodpovídáš? Co je ti, jsi všecek zmatený.

Nurchazi. Nebesa! Pejo, toť ona dívka, kterou jsem viděl v zahradách paláce v Pekingu!

Peja. Ty mýlíš se.

Nurchazi. Mýlit? Kdo, znaje lunu pouze ze zrcadla spícího jezera, nepoznal by ji, vida ji poprvé v skutečnosti plouti po nebi?

Peja (stranou). Ach, není pochyby! Je to Jaosien a přišla za ním sem! A na mé pozvání zde zůstane!

Jaosien. Co jest vám oběma? Co znamená to náhlé mlčení? Zdá se mi, že slovo moje, že dlouho zůstati bych chtěla, vám nepříjemně zní. Otče, pojď.

Nurchazi Pro jasné nebe, stůj! Chceš tak mne pohanit? Překročíš-li práh a odejdeš, pak letí duše moje za tebou a klid můj ztracen na věky! Ty svátek přinesla jsi v tichý tento dům. Když odejdeš, jde štěstí moje s tebou.

Peja (stranou). Ó, běda mně! Neštěstí překročilo domu toho práh, já padnu jeho oběť!

Lo-Mengej. Nuž zůstaneme tedy, já a dcera moje. Bude zde veselo, nazývají mou dceru v Pekingu švitořivou vlaštovkou. Jsemť chudý umělec, zde v bambusovém košíku nesu svoje barvy, štětce, pozlátko. Hle, tuto sošku porouchal valně čas. Je to nejspíše chránící genius vašeho domu? Poopravím hned zaprášené jeho roucho, hned zarůžovím jeho tvář! Ty dovolíš?

Nurchazi. Čiň, jak ti libo. Pejo, zavři sklad a chystej hody v zahradě. Nejlepší ovoce postavím na stůl, ty vezmi z římsy čaj, ten vzácný, který jsme na jaře uzavřeli v nádobu s květy jasmínovými, aby načichl.

Jaosien. Jsi laskavý a pohostinný, ale bratr tvůj je celý změněný. Hle, chmura usedla na mladé jeho čelo.

Nurchazi. Odpusť mu, je mladý, trochu plachý. (Šeptem Pejovi.) Ty dáváš nelibost jakousi na jevo, co to znamená.

Peja. Chci, aby odešli.

Nurchazi. Ty nerozumné děcko!

Peja. Ty plísníš mne? Ty? A k vůli nim? Já nešťastný!

Jaosien. Vy šeptáte, a hledíte oba vášnivě! Toť hádka, rozepře, a já jsem příčinou? Buď pokoj s vámi! Jdu. (Smutně.) Ó, já to věděla, mně osud nepřeje, bych přisedla k ohništi v míru Co řekla jsem ti, Pejo, o fenixu, který bije křídlem na okno šťastných?

Peja. Odpusť! Jsem churavý. Zde něco pálí. (Ukáže na srdce.)

Jaosien. Hlas tvůj se chvěje, zní stísněn jako pláčem. Ó, rci, mám odejít či zůstati?

Peja. Ó, zůstaň! On tak chce.

Jaosien. A ty?

Peja. Co on chce, chci já též.

Nurchazi. Díky, bratře! (Chce jej políbit, Peja se plaše vymkne.)

Jaosien (stranou). Toť podivné, jaká to hádanka?

Nurchazi. Nuž, teď do zahrady, ať žije veselost!

Lo-Mengej. Ať žije rozkoš!

Jaosien A svaté pohostinství! (Odejdou do zahrady.)

Peja (zavírá dvéře ze skladu na ulici vedoucí). Co pálí mně to v oku? Slza! (Utře ji.) Proč pláču? Dětinství! Však ne, mám příčiny. On je raněn, on ji miluje. Přišla za ním sem. To ryzí srdce, prosté, hluboké, nenáleží více výhradně mně jak dříve! Sen o krbu! Přiletěl zlatokřídlý pták a třepot jeho bleskoskvoucích křídel uhasí svatý oheň, a mně nezůstane než vychladlý popel.

Nurchazi (v zahradě). Pejo, pojď! Kde jsi, můj drahý?

Peja. On volá mne, i po jejím boku na mne zpomíná. A já reptám! Jaký nevděk! Pryč, slzo, úsměv toliko má práva zářiti z mé líce. Již jdu, bratře. (Kvapí do zahrady.)

(Pokračování.)

Gordon Leigh.

Z anglického přeložila *Klára Špecingrová.*

Malý pokoj s tmavou, z tvrdého dřeva vykládanou podlahou — stěny — poseté rudými paprsky slunečními — a podivná mnohobarevná okna. Ve výklenku rohového okna stojí muž, prostředních let, s osmahlou tváří a skrytě dívá se na skloněnou tvář mladé dívky. Muž jmenuje se Gordon Leigh a dívka Leslie Morganová; jest to schovanka Gordonova. Dnes právě slaví Leslie své 18. narozeniny a Gordon, který ji tak miluje, jak miluje muž dívku, kterou chce pojmouti za ženu, přemýšlí, jak by našel příležitost, by přišel též k tomuto starému cíli. Místo i okolnosti jsou mu příznivy. Jest letní podvečer a záblesk měsíce zároveň s opojující vůní květin a sena vtírá se do otevřených oken; večerní hmyz bzučí si svoji unavující a nudnou melodii; kdežto v dáli jakoby hvězdy země se dotýkaly září světla nočních člunků, projíždějících se nahoru a dolů po řece. — Jen stará paní Leighová dřímá tiše v knihovně. Gordon posud mlčí. Cítí touhu a klid jarní noci — a protože právě nyní stojí tváří v tvář otázce celého svého budoucího života, obdivuje se své vlastní drzosti; neboť všickni muži a třeba i ti nejmarnivější mezi nimi, cítí se tak malými a malichernými vkládajíce všecky své naděje do jediného slova ženy; a Gordon sám není tak marnivý, jak muži bývávají. —

„Leslie,“ pravil konečně, a jeho hlas zní tak podivně i jeho vlastnímu sluchu.

Ona obrací svou čistou, mladou tvář k němu s tázavýma očima.

„Mám ti co říci, Leslie.“

„A já,“ jakoby ozvěnou, „mám tobě co říci, Gordone!“

Gordon pozoruje v jejím oku tak podivný výraz, jaký v něm ještě nikdy neviděl — šťastný, upřený pohled, který však skrývá v sobě cosi plachého. Dojímá duši jeho až do nejtajnějších záhybů. Myslí, že ona slyší každičký záchvěv jeho srdce, a hádá, zdali již uhodla jeho tajemství — a zdali ten úsměv nevýslovné spokojenosti jest předchůdcem nevyřknutého dosud „ano“.

„Začnu já první svoji povídku?“ ptá se Leslie — chvějíc se při tom štěstím — když on se neodvážil promluvit. Gordon kývá, že souhlasí — šťastný již nyní okamžikem, který uskuteční jeho nově nalezené štěstí, než vztábne ruce k němu, by ho uchopil a zadržel pro vždy.

„Jest to pohádka o lásce,“ praví Leslie něžně, a oči její, dívají se snivě na měsícem ozářené trávníky a terasy, těkají tím samým něžným pohledem spokojenosti.

„Tak?!“ To jest vše, co přešlo jeho rty — blíží se k oknu, o krok blíže a sklání k ní svou prošedivělou hlavu, tak blízko, že může cítiti jeho dech na svém vlasu. Leslie zdvihne k němu svoji bílou útlou ruku a on se jí chopí křečovitě.

„Jest to můj prsten,“ zašeptá, červenajíc se po celé krásné tváři. „Chci, abys se naň podíval“. Uvolnil její pevně sevřenou ruku a s bolestným pohledem prohlíží prsty — ležící chladně a tiše na jeho ruce. Diamant zableskl všemi svými barvami v jeho oči, oslepuje a oslňuje ho.

Uchopil se za hlavu jako v šílenství a zbledl k smrti

„Od maminky?“ ptá se chvějícím hlasem.

„Ó ne,“ odpověděla jednoduše. „Od Wallace Hobarta. Slíbila jsem mu, že budu jeho ženou.“

Gordonu sklesla ruka, jakoby ho někdo náhle ranil. Potácí se k odlehlejšímu oknu. Jest zkušený a silný muž, dovede sám s sebou vládnout — toto vyznání ho ale tak odzbrojilo, že to trvalo hezkou chvíli, než tvář jeho vzala na se obyčejný výraz.

Když se vracel k Leslii nazpět, viděl, že stojí na témž místě, kde ji zanechal, s úsměvem na rtech, s loučivým pohledem v oku, který mu zároveň naznačoval, že jest již dávno zapomenut. Zakašlal silně, a to vytrhlo Leslii ze zadumání a připamatovalo jí zároveň jeho přítomnost.

Obrátila se k němu zardívajíc se nepatrně a pravila něžným tonem pokání. „Bojím se, že jsem příliš drsnou, Gordone.“

„Má drahá,“ odvětil na to muž středních let, s lákavou jemností, „my nikdy nečekáme od ženy, že půjde dále, než pustí rámě svého milence.“ —

„Ale, zdali pak víš, jaký jest ten muž, kterého jsi si vyvolila?“

Hlas jeho se nyní nezajíkal; byl klidný, otevřený, ale při tom velmi, velmi něžný.

„Já vím jen to — že mne miluje,“ odpověděla Leslie, s polo jásavým zvukem v hlase, „a že já jeho též.“ Tvář Gordonova zbledla k smrti. Obrátil se poznovu k oknu, aby neviděl bolest, kterou, jak se domníval, tato slova vtisknou na její tvář. Mohl si uspořiti tuto práci. Ona poslouchala s největší lhostejností, když vypravoval o trapném, rychlém životu Wallace Hobarta, a když se opatrně ohlédl na ni, zarážel ho až pohled její usměvavé tváře. „Dítě,“ vzkřikl nyní vášnivě, „chceš si vzíti takového muže?“

Zdvihla se namáhavě, podívala se na něho, jakoby ve snu, a pak sebravši své myšlénky, usmála se jemně

pravíc hlubokým hlasem, hlasem rozechvěným láskou a něhou. „Jsem dnes již dospělá — a proto celou svoji budoucnost mu chci obětovati — kdykoliv bude chtíti.“ Gordon zasténal hlasitě. Nahlédl nepotřebnost dalších dokladů. Leslie Morganová jest již ženou, jejíž rozum neopanuje nikdy tlukot jejího vlastního srdce.

Ale běda! Jaký podivný jest ten život s těmi svými nevysvětlitelnými „proč“ a zaslepenými „proto“.

„Snad bych byl býval spokojeným i kdybych kráčel samým trním po celý svůj život, Leslie, kdyby jen tobě bylo ustláno v samých růžích. Nyní ale nejsem s to, abych zachránil život tvůj od dlouhé bídy,“ pravil jí něžně.

„Ale kdybys jej jenom znal, Gordone, pak by tvá slova ještě byla něžnější a shovívavější.“

„Kéž Bůh dá — ,bys ty měla pravdu,“ odpověděl jí na to vážně — a obrátil se ku dveřím bez dalších slov, chtěje ji zanechati o samotě. —

Pomatený pohled vloudil se do Lesliiných očí. Položila svou hlavu unaveně na rám u okna a divila se, proč povídají lidé takové věci. Letní růžičky rozvily se ale opět na jejích tvářích, a letní záblesk měsíce ztápěl se na ní v třpytivém a mystickém světle tak, že vypadala hned jako nějaké zjevení — a hned zase jako bytost pozemská.

Wallace Hobart přicházeje z tmavého stromořadí na zelenou louku, usmál se tomu krásnému obrázku — a hned se k němu přitočil. Umdlenost zmizela okamžitě z její tváře, když ji uchopil do náruče a šeptal jí vášnivá slova lásky. Nyní, právě nyní cítí se tak nevýslovně šťastnou, jakými býváme pouze jedinkráte ve svém životě; ale muž, kterého ona takto miluje, málo o ni dbá — ležíť mu na srdci více její značné jmění, které má s ní dostati — a v mysli jeho, toto padá na větší váhu. —

Tichá něžnost Lesliina ošklivé se Hobartovi. — On přivykl ženám jiného druhu. Nedovede již ani oceniti jednoduchost a čistotu její povahy, kdežto ona stopuje každou známku jeho hříšné tváře. — Není právě krásným mužem, má ale tak schytralé a okouzlující způsoby, které vítězí nade vším, a pak jest velmi čiperný a má vůli, která si dovede podmaniti vše kolem sebe. Vyzná se v zamilovaných pletkách, proto že patří mezi jiná zaměstnání jeho života, a není divu tedy, že nezkušená Leslie padla za oběť takovýmto zrejmým půvabům.

Hobart žádá Leslii, by jmenovala a určila jejich svatební den. Ona zardívajíc se, ukrývá tvář svou na jeho rámě a tiskne se k němu vroucně. On se tomu všemu usmívá, zvedá její uplakanou tvář jemnou rukou, a dívá se přímo do jejích očí, ač ona se tomu vší silou brání. —

„Nyní ale nebuď již tak bláhová“ poroučí jí, „a jmenuj, v který den?“

„Kdy budeš chtíti, ale nemůže to býti tak příliš rychle,“ odpovídá mu ostýchavě.

Když odbila dvanáctá, zanechává ji o samotě, a ona kleká a děkuje Bohu, že jí dal takového milence; on ale hraje již v karty s muži sobě rovnými o veliké sázky, a nemá ani vzpomínku na tu, která ho tak zbožňuje.

Svatební den se konečně přiblížil — obloha byla tak krásná — beze všech mráčků. Svatba byla vystrojena se vší k tomu nutnou slávou a se všemi obřady při tom nevyhnutelnými, nescházeli ani mládenci ani družičky — bylo zde i obyčejné číslo všelikých nesmyslností, nepotřebných darů i nepřehledná řada nezáživných cukrovinek, nechutných pyramid třpytných sladkostí, které byly podávány týmiž roznášeči, které člověk najde všude ať přijde kamkoliv.

Muži se dívali zvědavě na milostné tváře nevěstiny a vyměňovali pohledy úžasu.

„Jest pro něho příliš dobrá,“ pravil jeden.

„Za tři týdny ani na ni nevzpomene,“ dodal druhý rozumně.

„Ale vždyť má peníze,“ vysvětloval třetí krátce.

Gordon přeslechl všecky tyto poznámky. Zaťal pevně zuby a obrátil se jen na patě. Nemohl je volati k zodpovídání, protože mluvili všickni pravdu. Teprve když se chýlilo již k večeru, cítil se poněkud šťastnějším — celý den byl již nad jeho síly.

Celá jeho duše příčila se tomu, když vkládal tu nevinnou Lesliinu ruku do ruky Wallace Hobarta. Zavřel ještě s úsměvem dvířka u kočáru, dívaje se při tom na tváře Lesliiny, které byly vlhké od slz — a „s Bohem“ končilo již v pouhém vzlykání. — Těšil svou matku, obveseloval své hosty, a promluvil i laskavé slovíčko k staré chůvě Lesliině, která naříkajíc seděla v jejím pokoji.

Když ale matka usnula, když hosté se již rozjeli, a když i stará chůva zaspávala již své trampoty, zavře se do svého pokoje, s těmi podivně malovanými okny, sklonil hlavu do svých dlaní a proseděl takto sám celičkou noc se svými myšlénkami, proto že v celém světě není nikoho, kdoby ho mohl potěšiti.

Leslie shledala líbánky co krátký záblesk ráje. Pak se do něho ale vplazil had a stín, který má zahaliti celou Lesliinu budoucnost, její celé štěstí. Poznává velmi záhy, že všecky sny, které snila o manželském životě, byly pouhými sny, a její modla že byla pouze z hlíny. Hobarta brzo nudila společnost ženina, a proto hledal náhradu ve svém starém doupěti. V poslední noci své svatební cesty očekávala ho Leslie, až malé, nejmenší hodiny se stále zvětšovaly a přiváděly ji do stavu tak nervosního, který připouští již všecko zlo. Wallace se vracel domů již při ranním šeru se zimničně jiskřícíma očima — a že ho nohy sotva nesly.

Zatajujíc své vzlykání a bojíc se, by ho nerozzlobila, pozdravuje ho Leslie s úsměvem.

„Jsem churav,“ mumlá Wallace, ale slabě, a ona ve své nevinnosti mu věří. „Pošlu ti hned pro lékaře, můj drahý,“ odpovídá mu vroucně. On ale upře na ni svůj blbý a pomatený zrak, ale když se mu zase vracejí pomalu jeho myšlénky k mozku, vypukne v hlasitý, sběsilý smích. Leslie se potácí zpět s výkřikem hrůzy, proto že něco, sama ale neví co, zjevuje jí celou čistou pravdu — a tu a tam učí se již Leslie ženským zkouškám, které nastávají celé její budoucnosti, a pozoruje zároveň celou mezeru, která již nyní odděluje ji od jejího muže, a která ničí mír její duše. —

„Však to bude jiné až přijdeme domů,“ myslí si Leslie, ale mýlí se velmi, neboť Hobart klesá od stupně k stupni a Leslie má jen jednu snahu a ta jest — skrývati slabosti svého muže před vševidoucím světem.

Ubohé dítě!

V celé něžnosti svého srdce nenachází ale proti vinám svého muže žádného drsného slova, proto že ho dosud miluje. Nic jí nevadí, v kolik hodin se dobelhá domů; ženuška naň vždycky čeká, by ho vpustila. Žádné pomlouvačné služky neviděly doposud Hobarta v stavu nepříčetném; ona skrývá všecky jeho chyby pod vlastní plášť, a dívá se do světa vesele — zatím co ukrývá bolesti svého vlastního srdce.

Za krátký čas ale počne se přece všelicos povídati — a jazyk paní Grundyové jest zvláště ostrý, týká-li se to jakékoliv pomluvy. O toulkách Wallacových donese se také leccos až k sluchu Gordonovu. Z prvu dává tomu málo víry. Později slýchá to ale častěji a ještě ostřeji, až i v něm samém vznikne nevole. Nechce věřit paní Grundyové — ale pravdu dovědět se musí stůj co stůj — a proto objeví se co nezvaný host v Lesliině domě. Zdržel se u ní jenom tři dny — ale v ty tři dny dověděl se mnoho. Leslie vypadala o něco bledší a sušší, a tmavé kruhy pod očima svědčily o utrpení. Neplakala ani nenaříkala, ale Gordon viděl v její tváři, že jest ženou, která hledí zoufale své další budoucnosti vstříc. Gordon počne přemýšleti se zlostnou trpkostí: „Jak slepé jsou ženy k odporné pravdě, ač jejich zaslepenost jim zkalí celé žití!“ Pak zní mu v uších stará otázka: „Miluje ho dosud — nebo nemiluje?“ Nemůže si nijak ale odpověditi.

Jednoho večera, přicházeje z vesnice s plnou hrstí růží — podává je Leslii, an právě Hobart zastoupí mu cestu, podnapilý a rozvzteklený nad prohranou sázkou. Hobart nenávidí Gordona. Ve své vlastní špatnosti podezřívá Leslii v každém kroku. Pomyslil si, že snad Leslie baví Gordona vypravováním o jeho vlastních vinách a nectnostech. Tato myšlénka rozzuřila ještě více jeho pomatený rozum. Blíží se k Leslii, ale ona vidíc cosi tak divného v jeho tváři, ustupuje ke Gordonovi. Hobart to pozoruje, zdvihá ruku a již ji udeří do tváře. Nebyla to těžká rána, ale zůstavila přece po sobě tmavě červený pruh — na bledých tvářích.

Gordonovo rozhořčení zvyšuje ještě více zlost Hobartovu. Gordon chce ho uchopit za límec. Leslie ale vstoupí mezi ně s tak prosebným pohledem, že se ho nemůže více ani dotknout — a pustí ruku nečinně dolů.

„Ještě mne nikdy před tím nebil,“ zašeptá a hledí zakrýti hanbu tu svou malou vyhublou rukou, „a pak on není dnes ve své míře.“

Rána vystřízlivila Hobarta úplně.

Kdyby Leslie byla bývala samotna, byl by ji nepochybně zlíbal — a tak by byl dosáhl plného odpuštění; nyní ale vrhl sebou na pohovku, nespokojen sám sebou i celým světem.

„Mé ubohé dítě,“ ptá se Gordon soucitně, „jak dlouho to má takto trvati?“

„Měla jsem ho i za dobrého i za zlého,“ odpovídá, „a proto ho nikdy neopustím.“

Gordon diví se jen a hádá zase, miluje-li Leslie stále svého muže. —

Následujícího jitra vchází uctivě ke Gordonovi do knihovny Hobartův sluha s lístkem v ruce od Leslie. Gordon list otevře třesoucí se rukou navzdor všemu. Jeho obsah ho ale zdrtil.

„Tvůj pán že jest mrtev!?“ zvolá a dívá se k muži, by mu více sdělil.

„Ano prosím. Chtěl jeti na tom ďáblu — a neuměl jezditi ani na mezku. Collins ho shodil, u staré jilmy právě, pane, a on již sebou ani nehnul.“

„To je přehrozné,“ zavzlykal Gordon. „Pospěš rychle domů a řekni své paní, že hned přijdu.“

Sluha se hluboce uklonil a Gordon jal se přemýšleti. Jeho myšlénky byly ale tak podivné a spletené, že tvář jeho vypadala až staře a zatvrzele. Nepochybně, že se nyní vrátí Leslie do svého starého domova a nepochybně, že se všecky starosti o pohřeb na něho samotného uvalí. Vzpamatoval se ale ze všeho a šel sdělit tuto novinu své matce.

„Ubohá dívčina,“ pravila stará, jemnocitná matička s uplakanýma očima. „Musíš ji hned sem přivésti, Gordone, ale hned — rozumíš?“

Kývnul hlavou — políbil uctivě šediny stařenky a šel vyřídit své poselství.

Šel, a našel Leslii tichou a odhodlanou ke všemu. Červená skvrna jevila se na tváři, ale zdálo se, že na ni Leslie již zcela zapomněla. Na tvářích ale je viděti zármutek a unavený, polekaný pohled v jejích očích, a ten dojal Gordona v hloubi duše. Leslie souhlasí se vším, co jí její ochranitel nabízí, i s tím že opustí svůj nynější domov a vrátí se do svého bývalého bez odkladu.

Tak, nyní má Gordon zase tu dobrou tvář, kterou tak vroucně miluje; vypadá ale mnohem starší a ustaranější ve svém vdovském šatě. Gordon sám i jeho matka jsou tak pečliví o mladou dívku, nyní ovdovělou, která by právě nyní měla býti nejšťastnější. Zdá se, jako by se předháněli mezi sebou ve své laskavosti — a to jest to právě, co Leslii tak dojímá, jako snad nic doposud od jejího sňatku. Nikdo z nich nezmiňuje se ani o jejím muži. Gordon ale posud věří, že ho miluje, a že lne ku všemu, co jí jen na něho upomíná, kdežto matka jeho myslí pravý opak všeho. Leslie sama o všem tom mlčí a skrývá buď lásku či odpor, který může cítit ve svém vlastním srdci. V nejkrásnějším jarním čase, když stromy byly obsypány květem, narodil se hošík Leslii, který ale po velmi krátkém čase se vrátil zpět, na lepší svět. Přinesli jí ho v malé rakvičce, obklopeného samými konvalinkami a s fialkami v jeho malých ručkách. Dívala se na bezvládné tílko dítěte s velkou bolestí, líbala jeho rtíky, které jí nikdy ani neoslovily, a pak s velkým nářkem a bolem odvrátila se od něho.

Dva, tři, čtyry roky minuly a Leslie Hobartová jest dosud Hobartovou. Nepřijmula žádných nabídnutí, které dostávají ženy v jejím stáří, ale obracela se ku každému chladně a chvěla se při pouhé myšlénce na jiný sňatek. Gordon jí to všelijak vykládal, ale vše bylo marné.

„Já jsem již užila svého života,“ říkávala mu vždy vážně, „a nyní si jen přeju žíti o samotě.“

Gordon vymýšlel vše, co by ji jen aspoň málo mohlo vytrhnouti z té její otupělosti, do které, jak se zdálo, víc a více upadala; ačkoliv se někdy smála a povídala, její slova postrádala zcela dřívější jiskry, a její úsměv pobádal více k smutku než jakékoliv slze. Nikdy se nezmiňovala ani o svém dítěti ani o svém muži, ale Gordon dobře věděl, že krášlí jejich hroby stále čerstvými květinami; nikdy neminula malé dítě, aniž by k němu nepromluvila — a po takovémto setkání vážnost v jejích očích proměnila se v zjevnou bolest.

Jednoho večera našel ji Gordon sedící v poloseru v pokoji s těmi podivně zbarvenými okny, který on i Leslie tak milovali, s očima plnýma slz. Zahradník se svou mladou ženou a maličkým děťátkem procházeli se právě po trávníku pod okny.

„Leslie," pravil Gordon něžně, „truchlíš ještě pro hoštka?"

„Ne, ne," vykřikla ona prudce a vášnivě. „Nemohu ani dost Bohu děkovati, že si ho vzal k sobě. Kdyby byl zůstal na živu — byl by snad takovým, jakým byl jeho otec. Vzpomínám jen na to celé blouznění své o životě — a vidím, jakým jsem ho našla." Dýchala při tom prudce a žasla nad svou vlastní prudkostí a nad umlknutím Gordonovým. Nyní již tedy věděl, že Leslie nemiluje více Hobarta a nebo jeho památku.

„Dítě," pravil k ní zvolna, ač se mu hlas chvěl tlumenou vášní, kterou ale chtěl před ní ukryti, „před čtyřmi lety, právě v tomto pokoji jsem ti chtěl cosi říci. Jiné věci ale zadržely mé tajemství, žes ho nemohla dosud vyslechnouti. Pak jsem myslil, že se ho již nikdy nedovíš — ale přišel přece taký čas, že ti to mohu říci. Leslie, má jediná, chtěla bys nyní poslechnouti, co bylo tenkráte to něco?"

„Ne, ne," vykřikla prudce. „buďme sobě tím, čím jsme si byli do dneška."

„To je nemožné," odpověděl jí na to Gordon. a jednoduše, ale mužně vyznal jí, jak ji miluje.

Poslouchala ho s křečovitým pohráváním prstů, a když se jí otázal, může-li míti jen trochu naděje, zavrtěla hlavou.

Gordon na chvíli umlkl, pak ale uchopil vášnivě její pevně sevřenou ruku, políbil ji a pravil: „Buď s Bohem, nyní půjdu, a až vyléčím tuto svou nemoc, přijdu zase zpět a budu tvým přítelem. Neplač, má drahá. Nechci ani stéblo trávy klásti v cestu. Překonám brzo tu svoji nemoc, buď ubezpečena, ale prozatím buď s Bohem."

„Vlastně bych měla jíti já," pravila trhaně Leslie.

„Zde jest tvůj domov, mé dítě, a bez tebe jest mi ničím celý ostatní svět — ať jsem kdekoliv. Usměj se ještě aspoň na mne než půjdu, Leslie; nechci tě zanechati v slzách!"

Leslie se usmála, poslušná jsouc jeho vůle, a Gordon shýbnuv se uctivě se dotkl jejích sevřených rukou ještě jednou; pak s posledním pohledem, plným lásky, zanechal ji o samotě s měsícem a růžemi.

Odjezd Gordonův vzrušil Leslii z její zádumčivosti. Nyní se teprve počala probouzeti a ptala se stále sama sebe — bylo-li by jí vůbec možno, ještě jednou někoho milovati. Domov zdál se jí tak neútulným bez Gordona. Postrádá ho ráno, když se matka pilně zanáší hospodářstvím, postrádá ho odpůldne, když se jí zdá, že celý svět buď spí — či čte — a postrádá ho i u večer, když paní Leighová podřimuje při hvězdičkách, a když se mladé párky, tulíce se k sobě, procházejí stromořadím. Všecko, nač jen pohlédne, všecko jí ho připomíná. Papíry, knihy, květiny a ze všeho nejvíce malý pokojík s těmi tak podivně malovanými okny. Touží po jeho návratu, ale pyšně to zakrývá před každým; což neřekla, že její život jest již ukončen? — A nyní, právě nyní nalézá, že jí vlastně žítí začíná. Vidí nyní, že její láska k Hobartovi byla jen zaslepeností a šílenstvím, zrozeným z mládí a nezkušenosti, kdežto láska ku Gordonovi má základ na čemsi posvátném a uctivém. Paní Leighová nemůže si vysvětliti záhadné nálady Lesliiny. Jednoho dne si to děvče zpívá, směje se jako se dříve, za dávných již časů smávala — hned na to ale jest nemluvná, smutná a celá zkormoucená. Těká od jedné věci ke druhé s takou rychlostí, že až děsí starou paní — nezamítá pozornosti mužů, ale přijímá je jako jí druhé ženy přijímají; pak počne se baviti svou vlastní toilettou, upravuje si vlasy, jak Gordon kdysi chtíval, by se česala — a zkouší i která barva jí lépe sluší.

Paní Leighová vykládá si tuto změnu v starém ženském způsobu. Ví to již jistě, že se Leslie chce vdát, a ví již i to, že jest to jakýsi pan Guerdon, kterého si vyvolila; ve všem tomto přichází Gordon domů a dovídá se okamžitě všecko od své matky — všecko ve dvou hodinách.

„Jsem tomu velmi rád." praví si tiše. „A Guerdon jest hodný hoch — a dá si říci. Snad mi ale Leslie sama o tom něco poví."

„Nu to já si také myslím," ozývá se stará paní, neb jest pevně usvědčena ve svém nitru v pravdě svých tvrzení a myslí. že Leslie čeká pouze na návrat jejího syna, by se to i celé veřejnosti ohlásiti mohlo.

Gordon hledí unaveně ale klidně, když se již přibližuje do pokoje. s těmi podivnými okny, kde právě Leslie mešká. Nemůže se ani vzpamatovat — neví ani, nebyl-li snad Lesliin sňatek pouhým jeho snem. Leslie vypadá mu nyní zase jako to dítě, které dospělo na ženu pod jeho vlastní střechou.

„Má drahoučká," pravil k ní se blíže, laskavě; „matka mi již řekla, že jsi zase zcela svou. Jsem tak šťasten — a máš-li mi nyní co říci, vyslechnu tě velmi rád. Musís již zapomenout na ta má bláhová slova. Jsem již zúplna vyléčen — a hotov býti tvým přítelem. Věř mi, má maličká — vždycky mne bude těšit to, co tebe udělá šťastnou."

Leslie se na něho dívá se zakalenýma očima. Co tím jen myslí? Což na ni již docela zapomněl?

„Gordone," odpovídá mu na to. „na počátku svého života vyvedla jsem jeden nešťastný kousek — a nyní jsem vyvedla druhý."

„Nu tak mi to jen řekni — jaký pak?" táže se Gordon klidně.

„Ach, sám jsi tomu dopustil, že jest to nemožné."

„Já?" ptá se Gordon udiveně. „Já ti nerozumím."

„Ani já nemohu co vysvětlovat," odpovídá hrdě Leslie.

„Leslie," praví jí na to Gordon trochu trpce, ale pevně, „chtěl bych věděti, co zamýšlíš než tě opustím; můžeš mi říci všecko najednou. Nekaž si své štěstí i po druhé. Jest to zajisté něco o lásce?"

„Ano, jest." odvětí mu Leslie — „není to ale vlastně nic a končí to všecko v blouznění."

„Což si pan Guerdon s tebou jen zahrával?!"

„Pan Guerdon? Jak to? Vždyť si bere na druhý týden Kitty!"

„Leslie, nejsem z těch, kteří se ucházejí na jednou o dvě ženy — ani z těch, kteří se ženou za tím, co pro ně není uchystáno. Držel jsem se toho pevně, abych nemučil žádnou ženu, neb ‚ne' znamená vždy zase jen ‚ne'. Ale všickni muži nezachovávají toto pravidlo. Pověz

mi ale přece jméno toho, který tě trápi — a ten si to pak u mne zodpoví.“

„Jméno jeho jest — Gordon Leigh,“ pravila Leslie, odvracejíc svou tvář.

„Mluv, dítě, vyslov se lépe,“ vášnivě volá Gordon

Ona mu ale odpovídá chladně a hlasem tichým: „Ty nepotřebuješ žádného vysvětlení.“

„Dítě, ty mne omamuješ. Jest to možné, že bys se byla naučila mne, mne milovati? Jsem to bláhovec, že to si jen myslet mohu! Ty miluješ někoho jiného a chceš mi zase vzíti to, co jest mi na celém světě nejdražší. Leslie,“ a dech jeho se zkracuje, „jsi příliš krutou, že mne takto trýzníš. Chceš mne vznésti až k nebi, abych potom dvojnásobně cítil hloubku pádu svého.“

„Ty sám jsi krutý, Gordone, a ne já!“

„Pak mi ale řekni, že mne miluješ!“

„Ano, Gordone, ano, miluji tě celou svou duší, celým svým srdcem a celou svou silou. To tě snad uspokojí. Gordone? Jsem i nyní krutou?“

Zulíbal ji celou a vedl ji k své matce.

„Podívej se, mamičko,“ volal radostně, „tvé tušení se vyplnilo. Leslie se bude vdávat!“

„Ale kde pak jest pan Guerdon?“ ptá se matka zděšeně.

„Já, já jsem zaujal jeho místo, matičko. Máš něco proti tomu?“

„Dobře, dobře,“ vyrazí ze sebe stará paní, „jak jsem jen mohla býti tak zaslepenou!?“

„Býváme všickni časem zaslepení, matičko, ale nic nevadí, neb to končí při . . .“

„Při měsíčku,“ zašeptá Leslie, neb měsíc na ně právě zablesknul svým čarovným, krásným světlem.

Nic nelkej!

Ne, nelkej, že jest nám se rozejíti:
Bůh sám to byl, jenž nepřál tomu štěstí,
dal kříž nám trudný — pomoz mi jej nésti
přes pustá lada ztraceného žití.

Šíp jeden letěl — potkal srdce naše,
jej osud pustil s nechybného luku
či měl snad jiných životy sklát v muku,
a my se před ním ukrývali plaše?

Ach, nebe ví, že rád bych bolest tvoji
k své přidal — chtěl bych stokrát umřít za to,
neb za svou lásku trpěti je svato,
já korunou bych obdařen byl dvojí.

Věř, žal i štěstí z nebes toků prýští;
Bůh zkoumá srdce na své váze velké,
kde nalezne je lehké, mdlé a mělké,
tam štěstí snese do nich vlnou příští.

Než kde jsou srdce hluboká a silná,
tam vloží bolest — muka rány vlastní,
jež neocení, kdož jsou tady šťastni,
a srdce ta jsou s jeho nerozdílná.

Krev jedna čistá, svatá jimi proudí,
jich touha ctnosti jen a láska pěstí,
jsou soudci těch, kdož volili si štěstí,
však dříve již se smilují než soudí.

Aug. Eug. Mužík.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

Záleský zadíval se na některou kvapící kolem něho, vzdalovala se, zanikala v kruhu a v mlhavém pozadí, z něhož vynořovala se zneuáhla opět, štíhlá jako palma, bílá a něžná jako květ, opřená o rámě nezralého hejska s hladkým, přihlouplým obličejem — —

Svraštiv čelo, upřel své zraky bystře před sebe a rozehnal přelud.

Zadumal se a zapomínaje na své okolí, slyšel pouze hudbu zmírňující se. Ovanul jej teplý vonný dech a v náručí důstojníka vynikajícího skvělými šňůrami a knoflíky vznášela se před ním pyšná, krásná dívka, jejíž svítící velké tmavé oči přezařovaly třpyt drahého diadému, pnoucího se z hedbávných kaštanových kadeří, splývajících na sametovou, bělostnou, k líbání zovoucí šíji.

Těžkým povzdechem děkoval inženýr svému sousedovi za triviální poznámku, kterouž rozčarováno bylo omamující, rdousící kouzlo.

Dal se do hovoru, zadíval se do zarudlých, spocených lidských tváří, a za krátko zalébalo mu v uši neladné pokřikování, hemžily se kolem něho šklebivé masky, mezi nimiž kmitl se chvílemi pár dováděvých, bakchantskou rozkoší sálajících očí; vyzíraly z luzné, v lících růžemi a v žádostivých rtíkách rubínem planoucí dívčí tvářinky, kteráž nad dmoucími se prsy zachvívala se rozpoutaným citem i něhou. K jejímu ochotně nakloněnému oušku skláněl svá široká smyslná ústa sešlý, třaslavý roué, vinoucí ji křečovitě k sobě a vlekoucí ji bezvládnou, zmámenou dál a dále —

„Příteli Záleský, vám zde nesvědčí! Jdete jako bezhlavý, neslyšíte mne, nevidíte mne, a pojednou se vzpínáte jako mladé hříbě.“

Inženýr spatřil před sebou z čista jasna inspektora; stáli na silnici v půl cestě k Štěpánovu za hospodou, pozdravující je na rozloučenou vřískáním hudby.

„Nechtěl byste podati žádost za přeložení jinam?“ domlouval inspektor.

„Nepřeju si,“ odvětil inženýr po krátkém rozmýšlení.

Doma vrhl se na pohovku a jedva že ležel, již vjel si rukama do kučer a vyskočiv rovnýma nohama běžel na příč po pokoji ku dveřím a zpět.

*

Lesk nějakého předmětu mihl se mu před zrakem. Sáhl po něm a zvedl malé, skvostné, v jemném kovovém rámci vzácné práce zapuštěné ruční zrcátko, renaissanční umělecké dílo.

Zahleděl se pevně do zrcadla, a pozvolna vyváděl jej z vášnivého rozčilení jeho vlastní obraz, rovnaje a ušlechťuje se opět výrazem bolestného, avšak silného a mužného přemáhání se.

Rozloučiv se ráno s inspektorem snášel rozličné papíry, účty a plány ve své kanceláři, srovnal je, uložil do fascikulu, učinil naň křížek, napsal na něj „21. února 1868“ a zapečetiv desky, zavolal figuranta.

„Tento svazek dejte panu kancelistovi k zvláštnímu uložení ve spisovně. Řekněte mu, že obsahuje spisy polosoukromé, kterých pouze já po případě zase užiju.“

„Ráčíte věděti co nového?“ nadhodil figurant jsa již u dveří.

„Nu?“

„Včera starý pán radonický náhle zemřel.“

„Jak to víte?“ zvolal inženýr, kvapně se obrátiv.

„Správce o tom říkal a stěžoval si proto zle. Zítra jest pohřeb, dopoledne.“

„Dejte mi zítra o deváté osedlati koně. Nezapomeňte.“

Nikdo si ovšem nevzpomněl, aby jej zpravil o úmrtí dobrého, rozšafného zemana; nikdo jej také na pohřeb nezval.

A jel přece. Vmísil se do smutečního průvodu daleko za pohřebním vozem, a proti své vůli ocitl se před rodinnou hrobkou v tlačenici kolem rakve v popředí mezi četnou rodinou a příbuzenstvem zemřelého.

V pohnutí nevšímal si nikoho; naproti němu stálo několik mužských postav se sklopenými hlavami, a vedle ženské plačící pod černými závoji, pohybující šátky, jimiž slzy si stíraly. Obrysy, barvy, pohyby splývaly před inženýrem v nejasný chaos, uprostřed něhož jedině zřetelná i pravdivá byla rakev. Za církevních obřadů svezl se s ní věnec, položený v hlavě; ženská ruka sáhla po něm a něžně, opatrně urovnala jej zase, aby zemřelý snad si nestěžoval na šramot. Oči Záleského utkvěly na malé, přímo dětské ruce, a pozvedly se s ní k obličeji — Idy.

Zachvěv se, vsouvnul se na zad do množství, první odešel od hrobky, vsedl na koně a tryskem ujížděl silnicí k Dubsku.

S klidnějším během myšlének zmírňoval také běh koně.

Podobalo se, že Ida ho nepozorovala; chtěl tomu a soužil se proto. V rychlém střídání myšlének vzpomínal na ni, na zemřelého rytíře, na ni, na baronku a zas a zase na ni —

Krokem jdoucí kůň dostupoval vrcholku silnice, sklánějící se odtud k Dubsku; za ním ozýval se koňský dusot a mdlé lomození kočáru, po měkké, rozmoklé silnici rychle ujíždějícího.

Inženýr spozoroval povoz teprve, když byl už vedle něho; obrátiv se stranou, trhl bezděčně uzdou, až kůň se vzpínal.

Pak teprve smekl uctivě klobouk na pozdravení baronesky Idy. Z krásně bledé, zlehka se přizardívající tváře dívky bylo zřejmo, že oči její poznaly a sledovaly jej z daleka; chmura zármutku byla rozptýlena i propouštěla jasno něžného úsměvu, jímž jezdce pozdravila.

Kočár zůstávaje ve svém běhu, předejel kráčejícího koně, kterýž by byl zůstal pozadu, kdyby —

Záleský sám nevěděl, co to zahlédl na tváři dívky, ohlédnuvší se po něm. Srdce mu zabušilo, krev zavířila a skokem byl vedle povozu.

„Slečna se vrací na Dubsko, já také,“ oslovil baronesku. „Bylo by mi vyznamenáním, kdybych směl vám jedenkrát posloužiti svým průvodem touž cestou a k témuž cíli.“

„Budu vám povděčna,“ připouštěla Ida upřímně, bez sledu koketerie, svým lahodným, měkkým hlasem, jenž sám bez dobrých slov postačil na okouzlení.

„Soudím, že velmi rychle jste jela. Vypravila jste se zajisté o mnoho později z Radonic než já. Račte mi jen říci, uspíším běh svého koně po vaší vůli.“

„Není potřebí. — Kočí hnal do vrchu, nechť jede zvolna dolů,“ odpírala dívka. „Pane inženýre,“ pokračovala po chvilce, „děkuji vám za poslední čest, prokázanou mému dědovi.“

„Byl jsem mu povinen úctou. Poznal jsem jej málo a velký byl rozdíl v letech, rodu a povolání mezi námi. Přes to byl mně milý a sám na vzájem před vámi poctil mne názvem přítele.“

„Ztratila jsem v něm také přítele, — nejlepšího, jakého jsem ve svých dětských letech poznala. Poměrně vzdálený příbuzný, otčím mé nebožky matky, a přece přilnul ke mně láskou pravého děda.“

„Pozoroval jsem, že byla jste jeho miláčkem. Bohatství vzpomínky naň zůstane vám. Čím zemřel tak náhle?“

„O třech králích sklouzl na verandě před zámkem, uděřil se do hlavy a omdlel. Vzkřísili jej, do večera byl zase čiperný, a dále se podobalo, že nic mu nechybí. Jenom paměť jevil náhle slabou, mnohé mu naprosto vymizelo z mysli a na leccos velmi těžko a nejasně se rozpomínal. Z nařízení lékaře šetřili ho, nic na něm nechtěli a domnívali se, že k jaru i duševně zúplna se zotaví. Náhlá smrt zmařila naděje rodiny. Předevčírem obdrželi jsme v Praze telegrafickou zprávu. Babička byla zdrcena, polekala se nesmírně, a nemohla se ani na pohřeb vypraviti. Poslala mne s tetou Témínovou, a poněvadž mi uložila, abych k něčemu dohlédla na Dubsku, vyjela jsem hned po pohřbu, neobtěžujíc nikoho z truchlících požadováním, aby mne vyprovázel. Odpoledne musím se vrátiti na Radonice, abych k večeru opětně s tetou mohla se vrátiti do Prahy. Mám trochu starostí o babičku.“

„Statná, zdravá dáma, zotaví se brzy,“ vymlouval inženýr dívce. „Kdyby na krásně churavěla, zotaví se později až z Prahy na Dubsko zase přesídlí.“

„Stane se tak brzy. Masopust jest u konce, a tuším, že babičku dále nic v městě nepoutá.“

„Spravuje se zajisté vaším přáním, slečno.“

„Nemám žádné touhy zůstati v městě.“

„Tak mluvíváme, pokud nedojde k rozchodu; pak přece v poslední chvíli se rozmyslíme. Jako paní baronka o vánocích prohlásila své upuštění od jízdy do Prahy, a pak po novém roce přece jela, náhle, tak neočekávaně, že mi ani nebylo dopřáno, abych se na zámku směl poroučeti.“

„Vy jste skutečně nevěděl ničeho?“ ptala se Ida živě, pátravým zrakem jasných očí na inženýra pohlížejíc.

„Ani netušil,“ ubezpečoval. „Jinak bych byl neopomenul —“

„Přiznám se, kterak nemohla jsem si vysvětliti, proč — avšak jakým právem by Dubská vrchnost směla čítati na vaši pozornost,“ zarazila se dívka.

„Právem, jímž jest závazek, jaký si sám ukládám. Leč, dobře se snad stalo. Byl bych zanesl na zámek stín elegické nálady, bez něhož zůstalo u vás jasno.“

„Všedně jasno, pravda. Proč jste se chtěl mračiti?“

„Poněvadž, — nu, nevím, jak bych se vyslovil. Snad ze závisti, s jakou pohlížíme v podzimku na odletující vlaštovky, o svatbách na odjíždějící nevěstu, při apotheose na vznášející se anděly.“

„Dost, dost již metafor. A čím jste si závist odůvodnil?“

„Opuštěný nerad naslouchá vzdálenému šumu jásavé rozkoše, v níž duchem stopuje ten onen známý zjev.“

„Tedy masopust jste mi záviděl?“ usmála se Ida, s čtveráctvím v očích. „Hleďte, mně dařilo se obráceně. Nepřála jsem vám Dubsko.“

„Věřil bych rád, kdyby váš úsměv nevyzrazoval, jak žertujete.“

„Nežertuji,“ ubezpečovala Ida s náhlou, mocnou opravdovostí. „Nemluvila bych ovšem pravdu, kdybych popírala, že okamžitě bývala jsem stržena proudem zábav, nechtíc. Dovedete mne zajisté omluviti —“ dívka naklonila se z vozu při svém roztomilém čítání na porozumění Záleského. „Ale trvale nedovedla jsem se do plesových půvabů zapřísti. Ozýval se ve mně odpor, navádějící mne vyprostiti se z osidel titěrné zábavy, po níž ve dne, při slunečním světle bývalo mi tak nějak — stydno a — smutno.“

„Střízlivému a — připouštím, že s jistým zastyděním spojenému posudku svých pokusů oddáváme se, pokud svět nás nepoučí, že bláhově si zkracujeme potěšení. Smutno bývá nám však pouze při zábavách, znějících křiklavě a všedně vedle ryzejšího zvučení strun našeho citu. Nenalézáme v nich žádoucího ohlasu. Ale udává se tak zřídka, velmi zřídka — —“

„Vám?“ Ida se dívala na špičky svých nožek.

„Mne stíhá tento pocit častěji, než srovnává se s klidem mé duše,“ odpověděl inženýr, bezděčně, trpce. „Ku příkladu - také na plesu.“

„Vy jste byl?“ vyhrklo z Idy. „Zde?“

„K službám.“

„A tančil jste?“

„Ne. díval se na tančení.“

„Ah!“ Ida se usmála jako by jí sklamání lahodilo.

„Byl jsem provázen světlým vznešeným zjevem, který mou duši neopouští nikdy. Vešel se mnou také do síně, v níž dovoleno ba žádáno bylo erotické třeštění bez ostychu, v níž za vstupné či zač každý mohl obejmouti všechny, každou, na niž by jinak nesměl sáhnouti. Při pustém víru mámivé hudby třásl jsem se, aby nebyla také stržena a znesvěcena moje péri dotknutím ruky cizího člověka, prázdného vážnosti k ní, beroucího ji všecku bez díků, bez lásky, jako jedno z kvítek, jež podle cesty jedním hnutím ruky utrhneme a zahodíme, abychom sehnuli se po druhém.“

Baroneska se zaruměnila, a odvrátivši se stranou, dívala se do lesa.

„Pak přišel jsem domů a vzav zrcadlo, poznal jsem v něm, jak velice jsem směšný,“ dodal inženýr nejistým hlasem.

Barva vytratila se opět z tváře Idiny a na jejím jasném čílku rozhostil se bez vrásků jistý stín.

Neodpovídala.

Minuli dubský dvorec a dojížděli na zámecký vrch. Ida se pojednou ve voze vztyčila.

„Nyní teprv se rozpomínám,“ pravila kvapně, „že vrátný a zahradník jsou na Radonicích. Ve spěchu jsem na ně nepomyslila —“

„A nikoho není v zámku?“

„Sestra vrátného jediná zůstala doma, stará, polo slepá, nedoslýchající žena, která jedva přes chodbu se došourá.“

„Vybouřím ji,“ slíbil inženýr.

Pobídnuv koně předejel povoz, a rázným bušením na vrata i okna v přízemku zámecké budovy přivolal sestru vrátného.

Podav Idě ruku pomohl jí při graciósním lehounkém skoku útlých nožek s vozu. Nepustil ji; stupně před risalitem byly kluzké a toliko v počítání jich se zmýlil. Stáli již chvilku před vraty a on pořád ještě držel pevně její ručinku, nebyv nikým, ani Idou upozorněn, že jí podpory není více třeba.

Po vpuštění do vestibulu nastala nová potíž; stařena nevěděla, zdali bratr vzal klíče od pokojů s sebou, nebo uložil-li je, a odešla na hledání.

Dlouho trvala sháňka klíčů, a dlouho stáli vedle sebe oba příchozí ve vestibulu, nemluvíce, nehledíce na sebe. Inženýr nechvátal a Ida nedala mu šeptem díků na srozuměnou, že jej propouští.

Až po nalezení a doručení klíčů Idě spozoroval inženýr, že nejvyšší jest čas, aby promluvil, chce-li se ctí z kolbiště odejíti.

„Těším se na splnění vaší naděje v brzký návrat z Prahy. Chud bych odešel, kdyby nebylo mi přáno vás ještě jedenkráte zde spatřiti.“

„Jaký odchod máte na mysli?“ Ida se nutila s nezdarem do lhostejnosti.

„Svůj. Byla vyslovena domněnka, že si přeji odtud. Vyvrátil jsem ji, vždyť mé srdce jest zde domovem.“

„Příslušné podle domovského práva?“ vyzvídala Ida.

„Lépe. Právem —“

„Ale poslyšte!“ vskočila mu baroneska do řeči. „Odporujete si, mluvě o odchodu, na který nepomýšlíte?“

„Budu snad jednoho krásného dne překvapen zprávou, že ředitelstvo vyhovujíc mému přání posýlá mne kamsi padesát mil odtud. Nemohu se porovnati s Löwem a neporovnám se.“

„Mírněte se tedy,“ durdila se dívka.

„Počínám již. — proti své vůli, z otročení citu, jemuž mé svědomí však nepřiznává práva utíkati před povinností, krýti mlčením či lhaním šibala, přihlížeti, jak ničema ubíjí můj lid, oře a mrví jím.“

„Doslechla jsem něco na Radonicích o utiskování dělnictva Löwem,“ pravila Ida soucitně a přistoupila těsně k inženýrovi. „Buďte zatím na mých statcích strážcem za mne a řekněte mi, co mohu pro své lidi učiniti. Za krátko jest moc v mých rukou, babička nese těžce

břímě poručenství; jedná se o mé zletnění, a snad již při návratu z Prahy vkročím do Dubska jakožto samostatná svéprávní paní."

Slova baronesky byla prodchnuta vřelým, měkkým citem a nešena takovou sebedůvěrou i hrdostí, že Záleský na místě pochybování o velmoci příští dubské vládkyně bezděky zmocnil se její ručky a vtiskl na ni horoucí, uctivé políbení.

„Ano, pravdu máte. Slunce nezhasíná, byť i nás pod ním temno svíralo."

„Povězte mi, co by již nyní bylo možno připraviti?" naléhala Ida v rozpacích.

„Ničeho," odtušil inženýr, nepouštěje ji a zíraje pevně planoucím zrakem na ni.

„Snad přece?"

„Nuž, — obětovala byste sebe, slevujíc štěpánovským ze závazků, pod nimiž klesají?"

„Slevím. Za mého panství nebude na Dubsku hynouti nikdo, ani ptáče!"

„Kromě vás. Rozdělujte svoji milost spravedlivě. Ida Vítanovská jest jí nejvíce hodna, a konečně i já si troufám před vás s prosbou, abych na štědrost vaší veliké duše směl spoléhati."

Růžový nádech na tváři baronesky proměnil se v purpur a její prsa zvedala se tlukotem zbouřeného srdce.

„Je-li mně možno, posloužiti muži, silnějšímu a bohatšímu než já," vypravila ze sebe nucené.

„Ne tak, slečno, — baronesko — moje světice. Já chci více než sám dáti mohu, a moje přání smí býti pouhou kýženou otázkou vašemu srdci, rozvázáním vaší vlastní, vědomé a nezvratné vůle. Kněžně náleží první slovo. Prosím o milost, nikoli však o milosrdenství."

„Nežádejte ode mne více než ubezpečení, jak si vás vážím," odpověděla se slzami v očích. Neřekla snad, co chtěla, hlas několikráte jí selhal nežli promluvila.

„Mám tedy odejíti jako žebrák s almužnou?"

Ida odvrátila se a nejistými kroky spěchala ke schodům.

Drže stále její ruku, šel inženýr podle ní.

Vystoupla na první stupeň a zvedala nožku na druhý. Záleský ji zvolna pustil.

Snad že tím ztratila oporu či síly ji opouštěly, anebo — Kdož ví? Stanula, obrátila se, a rosou jejích andělských očí zářila vědomá, nezvratná, přiznávající se láska, jak Záleský byl chtěl.

Oči a rty obou byly v stejné výši a setkaly se v jediném pohledu, v jediném políbení.

Pak šustlo hedvábí po schodech vzhůru, a kolem inženýra tančil vestibul a když vyšel ven tančil zámek, duby, kočár a stařena pomáhající v něčem kočímu.

Ida se vrátila v brzku; kočí nebyl posud hotov a prosil o malé posečkání, jehož použil Záleský k vyprovázení Idy. Trošku se styděla, trošku smála, a byla velmi měkká, i v durdění, na které se nyní chvilkami vzpomínala.

„Nemáte s sebou zrcátko?" tázala se v skákavém, přerývaném hovoru, dívajíc se naň pozorně.

„Pohříchu nemohu posloužiti."

„Nepotřebuji ho. Sám jste se měl však do něho před půl hodinou podívati, abyste věděl, jak sluší orlu soužení uchvácené kořisti dotazováním, zda ke svému zajetí svoluje."

„Byl bych se snad vzpamatoval a couvl. K vašemu potěšení?"

„Ovšem," čtveračila Ida.

„Proto tedy bylo mi naděleno zrcadlo, aby v něm cizí člověk Záleský stále viděl bláhovce Záleského, jejž třeba krotiti, odstrkávati. Věru že dostálo svému určení nejednou."

„Nelichotíte mi, podkládaje mému nevinnému dárku zlomyslně účel. Hnětlo mne prostě, že babička vám ničeho nenchystala, a když nebožtík děd posiluil mne v snaze, napraviti chybu babičky, sháněla jsem něco, něco! Nevíte ani, co vše jsem přeházela, chystala a zase odložila, aby dar nebyl triviální, příliš nebo málo cenný, bezvýznamný nebo —"

„— významný," doplnil inženýr zaražený proud slov Idiných, a dívka neodporovala.

„V poslední chvíli vzala jsem, co do ruky mi padlo, — ruční zrcátko, renaissanční bijou z dob Jindřicha IV., kteréž některý můj předek jak válečnou trofej z Fontainebleau či z Chambordu neb z Versaillesu či odkud mé matce přivezl. Kdož ví, mnoho-li a jakých uplakaných a smavých očí v něm se již neshlížело!"

„Možno. Ale zajisté nebylo skrze půltřetího sta let zrcadlu přáno, obrážeti skvělejších a krásnějších nad vaše."

Ida ovšem odporovala, a tak se hašteřili, pokoušeli a zase slovy celovali, pokud vůz nebyl připraven.

Cestou nemluvili mnoho. Ponejvíce usmál se inženýr v pohlížení na Idu do sebe, pak zase ona, což jí a jemu znovu bylo k smíchu, a příčinou společného bujného rozmaru.

Před Radonicemi rozloučili se stisknutím ruky; Záleský díval se za kočárem až zahnul do úvozu. V dálce zavlál šátek, inženýr odpověděl mávnutím kloboukem a přehodiv pak koně uháněl k Dubsku.

Za málo dní vrátila se baronka s Idou z Prahy na Dubsko; inženýr se ulekl staré paní, jedoucí v nezakrytém povoze kolem štěpánovského dvora. Její hlava nesla se sice posud pyšně a ostrý profil dynastky v ničem se nezmírnil. Ale spokojené jistoty nebylo již ani v rysech, ani v zapadlých očích baronky. Idin jasný obličej nedal Záleskému žádného vysvětlení; sedíc podle babičky vyslala úkradem zářivý a teplý paprsek svého pohledu ke dvorci, kdež ovšem pokoj inženýrův rozjasnil a do jeho duše zapadl.

Téhož dne zavítal na Dubsko radonický správce, s ním odjel na statek Těmínů dubský, pak přišel zase nějaký plnomocník, a bylo jezdění a jednání mezi baronkou a dědici starého pána bez konce.

Radonický důchodní měl zapsáno v knihách při datum 31. prosince 1867 „panu rytíři seniorovi vydáno vyvazovacích obligací za 20.000 zl.", a v zápiskách starého pána bylo téhož datum poznamenáno: „Zálohou baronce Vítanovské 20.000."

Proč a jak nikdo nevěděl, a starý Těmín ztrativ několik dní na to následkem pádu svou paměť, nikomu neřekl. Baronka Vítanovská stvrdila sice obdržení peněz, jichž užila na srovnání některých požadavků, na nové livreje, kočár, koně, šaty a jiné potřeby skvělého masopustu, a vyložila, kterak byly zálohou na trhovou cenu, v níž jisté, původně pro dráhu určené dříví starému pánovi popustila. Leč radonický důchodní krčil rameny,

správce nedoslýchal a což bylo nejmrzutější, substitut s politováním kroutil hlavou a omýval si ruce. Radonický statek byl substituční a baron Jiskra ze Sobince, zastávající tento úřad, chtěl míti prostě a brzy přesný pořádek, na němž neslevil ani zblo, aby řádně a rychle mohl četné dědice uspokojiti.

„Milostivá paní, — kdyby šlo o mne, učinil bych vám nějak již po vůli. Leč s cizím jměním nemožno jest pouštěti se do choulostivých obchodů a naprosto nelze mi jednati s Löwem, kterému jsem jedenkráte dvéře ukázal. Chtěl míti také z Radonic pražce a kladl si drzé podmínky; na štěstí není zde mnoho pokáceno a mohl jsem bez rozpaků zchytralce odbyti,“ byla poslední slova barona Jiskry.

Baronka Vítanovská vrátila se na Dubsko. V zámku doručen jí úřední spis. Rozpečetila jej a čtla několikráte: Ida prohlášena zletilou, Idě budiž vydáno její dědictví nezkrácené, ve všech právech a v řádném stavu. Pak stará dáma počítala, dlouho a opět, a skládala hlavu nad ciframi do dlaní. Konečně dala si zavolati správce a po něm pozvala si do zámku pana Oskara Löwa.

„Před mým odjezdem do Prahy,“ počala suše zvučným hlasem, ukázavši mlčky hluboce klonícímu se pachtýři na sedadlo, „oznámil mi správce vaše přání, koupiti ode mne jisté dříví. Nepovažovala jsem věc kvapnou a dala jsem vám věděti, že prozatím za vaši ochotu děkuji. Pamatujete se?“

„K službám.“

„Rozmyslila jsem si časem vše a nezdráhám se nyní učiniti vám po vůli. Vezměte pražce za třicet tisíc hotových.“

„Vezmu, jak poroučíte. Ovšem podotýkám, že moje potřeba jest již uhražena a já pouze z úcty a náklonnosti k vám kupuji zboží, jehož budu moci užiti nejvýše k vyplnění mezer, které mi dráha při přejímce vymítáním ze zásob učiní. Ošklivý obchod, nemám z něho zisku a spraživ se v něm, nemohu také setrvati při ceně původně nabízené. Přes — přes — přes šedesát za kus dáti jest mi nemožno.“

„Tedy za dvacet a čtyři tisíce,“ prohodila baronka za chvíli, neztrácejíc ničeho na svém klidu. „Hotově?“

„Milostivá paní baronko, — já nemám. V mnohonásobném podnikání rozutíkaly se mi peníze, jež ztěží seženu. Nemám.“

„Máte. Obchodník s úvěrem má vždycky.“

„Kdybych věděl, jak svého úvěru použiti, s radostí bych —“

„Víte velmi dobře. Včera jste na příklad svého téměř neobmezeného úvěru v okresní záložně použil k přijetí desíti tisíc na šest ze sta, dnes máte z nich patnáct tisíc v směnkách, které zítra nesmazatelně a jistě váznou na usedlostech vašich dlužníků.“

„Neračte se domnívati —“ usmíval se Löw.

„Hádati není mým zvykem,“ přerušila zámecká paní hosta. „Jak hodláte se vyrovnati se mnou?“

„Považujme čtyřleté nájemné ze statku Dubska za splacené; vrátím vám pak statek o čtyři léta dříve, netěší mne a vám bude uspíšení odchodu pachtýře vítáno.“

„Musím vám připomenouti, pane Löwe, že podivně si počínáte vůči své vrchnosti,“ promluvila baronka s káravým přízvukem po krátkém přemýšlení. „Opakuji znova: vůči své vrchnosti, byť i moje slova ve vašem duchu budila ohlas posměchu. Nevytrhujte mne popíráním. Mluvme spolu upřímně. Na důkaz budu vám něco vypravovati, ač snad nezvíte ode mne nic nového, ač mi jest pravidelně hořko, kdykoli někomu mám ukazovati na povinnosti, jichž má šetřiti. Poslyšte: Dne 16. září roku 1833. bylo na rovině mezi Bezděčínem a Chrastí u Mladé Boleslavi velké polní cvičení pod velením podmaršálka knížete Windischgrätze a před očima císařů rakouského, ruského, prince pruského a jiných knížat, kteří se byli v Mnichovu Hradišti sjeli. V družině panovníků nalézala jsem se také já a baron Pavel Vítanovský, můj nebožtík pán, tehdy státní rada. Při volné objížďce šiků pocítila jsem s mnohým vojákem soucit, který proměnil se ve vřelé účastenství před řadami granátníků pluku Deváryho, při spatření statného, hezkého muže, jehož inteligentní obličej byl pokryt výrazem bolesti a smutku. V cvičení mihla se častěji přede mnou truchlivá tvář granátníkova, jehož černé oči mne nalezly a mému soucitu porozuměvše, tiše avšak úpěnlivě o pomoc prosily. Nevím, čím považoval mne vojín; buď jak buď, umínila jsem si, že pokusím se o přispění ubohému, před cvičením žalem a potom i vysílením ztýranému muži. Při defilé pokynula jsem brigádníkovi, generálmajoru princi Reuss-Kestřickému tuším, — ano, nemýlím se, a upozornila jsem jej na granátníka, tázajíc se po něm. Generál popojel k veliteli granátníků, promluvil s ním a vrátil se ke mně. ‚Voják po deserci, včera byl po přetrpění trestu znovu vřaděn, aby odsloužil si dvojnásobnou kapitulaci.‘ ‚Jak dlouho?‘ tázala jsem se. ‚Asi do svého padesátého roku,‘ odpověděl mi princ. ‚A potom?‘ chtěla jsem věděti. ‚Napotom,‘ usmál se generál krče rameny, ‚jestliže nebude zastřelen — choutka po utíkání hraje jim prý pořáde, — potom bude starým ničemou, umře nejspíše jako tulák, opilec, a možno, že spatříte ho naposled ještě jednou ve škarpě u silnice na svém panství.‘ Zželelo se mi ubohého; umínila jsem si zachrániti jej. Že provedení mého úmyslu vůbec nebylo snadné, nemusím snad ubezpečovati; mně se zdařilo, — jak a kým, nezajímá vás. Dva dny na to přihlásil se u mne v Mnichovu Hradišti granátník s listem na propuštěnou a s prosbou, abych jej přijala do své služby, jak jsem mu skrze majora slíbila. Dala jsem jej pokřtíti, — byl žid — a vzala jsem jej za myslivce k sobě. Osm let byla jsem mu milostivou paní a pečujíc za něj na celý život, oženila jsem jej konečně se svou komornou Gertrudou, dala jí výbavu a jemu štěpánovský dvorec v nájem. Moje milost pozvedla jej z nicoty, moje milost nadala ho jměním a štěstím. Jméno tohoto muže bylo Benjamin, po křtu pak Alfons Löw. Znal jste jej, byl vaším otcem, po němž zdědil jste dary mé přízně a — povinnost býti mi vděčným.“

„Jest mi známo, čím otec můj byl vám zavázán, paní baronko,“ pravil Löw s chladnou uctivostí. „Nevděku k vám nedopustil se ani pomyšlením, a posléze umřel za trest, že vzal na se úlohu, která vrchnosti náležela.“

„Nesmysl,“ vzepřela se baronka prudce.

(Pokračování.)

FEUILLETON.

Chloe.

(Viktor Gomulicki.)

V červáncích, v něž západ růže kreslí,
přes lučiny s písní na rtech spěla;
stébel šum, dech květů k ní se nesly,
vonných vln rej obestřel ji zcela.

V ručce měla košík, tkaný z proutí,
parasol a modrou chrpu svěží;
na půl ptáčkem v skutku mohla slouti,
na půl kvítkem — rozeznal bys s těží.

Bílý musselin jí rámě tísní,
z mramoru jež tesáno a z růží:
zamilován v dívčí její písni,
slavík stříbrný k ní klokot druží.

Klobouček, jenž ze zlacené slámy,
skryl jí velké oči maskou šera;
s ní cos šeptal bůžek slepý, známý,
vždyť v líc poupata jí puči sterá.

Hruď, již průsvitný šat sotva skrýval,
touha lásky rozvlnila svatá;
po plecích jí vrkočů vlál příval,
z čistého jež spleteny jsou zlata.

Jí, jak královně, se klaní kvítí,
hvězdník žlutý, nožek stračích šperky —
zlou však vladařkou se zdála býti,
poddané, hle, trháť do zástěrky.

Přes louku šla s jasnou vzhůru skrání,
paprsků již zářný vínek zlatil —
vykřikl jsem z ticha, hledě na ni:
— „zdaž k nám idyll zlatý věk se vrátil?"

Přel. *Frant. Krapil.*

Novelly od Jana Liera. Knihy prvé díl I., Salonní bibliotéky číslo XXIV. Nákladem J. Otty v Praze 1883. — Jan Lier (Adam Zero) a Irma Geisslová jsou oprávněnými tvůrci „železničního" genru v naší literatuře, právě jako Herites maloměstského, Arbes pražského vůbec a Neruda malostranského zvlášť, Světlá ještědského, Čech právnického a kdo chce, ještě jiní jiných. Oba tito spisovatelé učinili tak neodvisle od sebe. Nestačí, k básni nebo novelle „železniční" psáti o stanicích a tyčích telegrafních podél trati, ale ovati to vše vzduchem a nimbem právě poetickým, učiniti železniční přímětky pouhými staffážemi životů lidských, tak jakými jsou jinde, ale s názory k této staffáži přiléhajícími, vyrvati z řady skutečných příběhův, namnoze nad míru prosaických, kus té zdánlivé prosy, vdechnouti jí myšlénku a ušlechtiti ji uměleckou formou, z netesaného, hrubého, pohozeného kamene všední a každodenní cesty špinavé lokomotivy vykřesati jiskru, až nás oslní, že zvoláme: aj, tuto diamant, ani jsme ho neviděli — to nazýváme skutečně zahájiti nový genre. Lier učinil, jak naznačujeme. Měltě ovšem i zde jakýsi model, ale jenom částečný, který by mu byl všude nevystačil; míníme Nerudovy „Trhany". Neruda (jemuž spis dedikován) líčí život pracovního lidu dříve, nežli se po trati jezdí, Lier s námi ujíždí již úprkem a chvílemi až do závrati a zběsile touto kluzkou cestou; ale jedeme už pěkně, plnou parou. Lierova jízda jest místy odvážnou a nebezpečnou, tak že se jižjiž obáváme katastrofy nemilé, jako se stalo v poslední z novell této sbírky („*Mefisto páté sekce*"), ale důmyslný inženýr-spisovatel uvedl nás přese vši obavu do kolejí; zdá se nám totiž, že rozběh, který učinil spisovatel v řečené novelle, an nám nebezpečné sesutí mochovské skály signalisuje, jest nebezpečný; jakožto motiv lásky — a k té konečně se přece dospělo — jest příliš děsný a jest jenom opatrné formě a vybroušené děkovati, že neminul se „vlak" této novelly cílem. Za to jsou *U profilu 23.* a zvláště *Na téže koleji* kusy ve všem všudy znamenité. „Na téže koleji" ukazuje, na jak vysoký stupeň vyšinulo se umění tohoto velenadaného skladatele. Postava Jiskry vykreslena jest netoliko sympathicky, ale do posledního záhybu věrně a s konsekvencí právě tak mohutnou, jako to brnění ‚Huraganu', jenž se stal prostředkem k cílům tak svrchovaně poetickým. Dikce přiléhá těsně k předmětům železničním; hází jiskry jako ‚Archimedes', jejž básník na str. 112. a 113. tak roztomile vylíčil. Druhá stránka tvoření Lierova jeví se v novellách ze života uměleckého. *Model* líčí milostnou pletku malíře Jaroslava od jinud již známou, ale za to s podivuhodnou realností, která čtenářem až zachvěje, jak velmi případně básník Filip, jeden ze soudruhův malířových, drsně propovídá: Mundus vult decipi, ergo decipiatur. *Tré večerů* má za předmět lásku obdivované primadonny Libelly k recensentu Maternovi, jenž mysli šlechetnou v rozhodném okamžiku od ní se odvracuje, aby nalezl štěstí v náručí své milované ženy. Živel erotický jest zastoupen v této novelle ovšem barvami velmi sytými a lesklými, ale snad by bylo pro příště lépe neplýtvati jimi tak po kroesovsku. V obou těchto pracích uloženo jest hojně vzácných názorův o umění malířském a hereckém, které položeny jsouce na místech případných účinkem svým při čtenáři zajisté se neminou. Dikce, jak už svrchu pověděno, jest brillantní, kde toho vyžadovala povaha děje, měkká a líbezná. — Sumarní úsudek utvoří si z těchto několika poznamenání každý sám. My ze své strany přejeme si jenom, aby svazky ostatní brzy následovaly; literarní obecenstvo uvítá je s týmž nadšením jako tento první.

Em. Miřiovský.

— Jan Neruda zamýšlí vydávati bibliotéku básnických spisů českých v laciné a lidu přístupné formě. Účelem jest, aby česká poesie vnikla i do vrstev lidu samého, kde kromě národní písně jest dosud cizinkou. Pro podnik získány jsou přední básnické síly české. Obsahovati bude bibliotéka hlavně básně výpravné.

Nové knihy.

— *Sbírka přednášek a rozprav.* Pořádají Jaroslav Goll a Otakar Hostinský. Serie II. Číslo 7. *O bakteriích.*. Rozprava J. Vejdovského. S dvěma obrázky. V Praze. 1882. Nákladem knihkupectví J. Otty. Cena 40 kr.

— *Vybraná dramatická díla Williama Shakespeara.* Sešit třetí. *Julius Caesar.* Přeložil Frant. Doucha. Sešit čtvrtý. *Antonius a Kleopatra.* Přeložil Jakub Malý. (Nové laciné vydání) V Praze 1883. Nákladem knihkupectví Frant. Řivnáče. Po 48 kr.

— *Podskalák.* Obraz ze života pražského ve 3 odděleních s předehrou. Napsal Frant. F. Šamberk. Hudbu složil J. Hartl. V Praze 1882. Nákladem J. Pištěka, divadelního ředitele. V komisi knihtiskárny J. R. Vilímka. Cena 35 kr.

Redaktor, majitel a vydavatel: J. V. Sládek. — Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Předpláci se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr.
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 10. prosince 1882. ČÍSLO 35.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Pokračování.)

„Neračte se horšiti. Z piety k památce otce svého nerad bych byl s vámi ve sporu, milostivá paní. Otec můj skutečně jako vy, paní baronko, spatřoval až téměř do posledních svých let ve vaší milosti pramen a slunce svého bytí. Lišil jsem se s ním v názoru o tom a liším posud. Spočítejte, co štěpánovský dvorec vynáší, a posuďte, zdali nájemnické područí učinilo mého otce a mne silným. Čím byl, čím jsem, děkuji jeho a svému nadání, přičinění, které bylo před vaší milostí, paní baronko, které nezná žádného nevolnictví. Jakožto nájemce Dubska jsem vám k službám, pokud mohu srovnati se svým rozumem, kterému vrchnost ani v své přízni nezadala; jako samostatný obchodník prosím, abyste nepochybovala o naprosté svobodě mé vůle.“

„Jak pozoruji, rozcházíme se velmi. Byla jsem tedy třicet až čtyřicet let na omylu, což mi nemáte vykládati ve zlé,“ prohodila baronka ironicky.

„Zarmucujete mne, milostivá paní baronko, podkládajíc mému činění důsledně zlou vůli,“ bránil se Löw nutě svůj skřípavý hlas k srdečnému plynutí. „Moje slova byla pronešena toliko na uhájení a objasnění stanoviska, jaké vůči sobě zaujímáme, a s něhož samostatně, o své újmě můžeme dohodnouti se přátelsky k pokračování v dobrých stycích, z jakých se můj otec těšil.“

„Bývalý vasal se vymanil, a nabízí svému někdejšímu pánu obnovu přátelství na rovné noze,“ mínila zámecká paní. „Rod Vítanovských ve shodě s rodem Löwů, — toť bude zajímavé.“

„Těžce nesu zhoršení stavu panství, jako by mne týkalo,“ pokračoval host, nedávaje nic na úsměšek, zřetelně ze slov baronky vyznívající. „Dovedu se vmysliti do nezvyklých nesnází, jimž snažíte se čeliti —“

„Neračte se obtěžovati,“ vpadla mu baronka úsečně do řeči. „Abyste si dlouho mé starosti nebral k srdci, zkrátím vám čas, který byste jim věnoval. Odepišme si čtyřleté nájemné ze statku Dubska, dříví jest vaše.“

„S výhradou, že srazíme cenu za všechny pražce, které mi dráha nepřijme.“

„Také. Abyste zisk téměř stoprocentový měl úplně bez risika, beze všeho zkrácení.“

„Uzavřeno. Ale nyní dovolte, paní baronko, abych promluvil s vámi jako muž rovný vám, ano, rovný baronce Vítanovské.“

Löw se vzchopil a jeho ztuhlý obličej třásl se pojednou rozčilením, jakého nikdy na něm nebývalo.

„Mám týž počet předků, co vy, milostivá paní,“ pokračoval. „Vám je lokajové zaznamenali, mně ne, toť všechen rozdíl. Přednostmi ducha nemůže se váš stav pyšniti, — prosím, abyste mne položila na váhu s kterýmkoli šlechticem a klidně si přiznala, že věděním, nadáním i snahou vážím více; jedině oprati a bičem nedovedu vládnouti, k tomu si vydržuji kočí, kteří umějí za mne. Jmění bylo pravým základem šlechtictví, bez něho chodí hrabata s kolovrátkem; nuž, netrpím nedostatku a koupím, je-li libo, ještě dnes Dubsko i se Štěpánovem za hotové. Jsem tedy celý šlechtic. Ale se mnou se mluví v dubském zámečku jako s poběhlíkem, s odstrkáukem, s psíkem, na kterém sluší se zkoušeti bič vaší pýchy. A za to, paní baronko, mám k vám míti srdce?“

„Nežádám od vás ničeho, pane Löwe, mimo zkrácení vašich výkladů, které vyslechnu, promíjejíc člověku, jenž neví, co mluví.“

„Hrdé slovo z úst poručnice ubohé majitelky statku, ztraceného již dnes na dobro. Nežádám od vás, paní baronko, abyste přirozený štít studu zvedla a ukázala mi, jak krušno jest vám v srdci. Vím o tom a šetřím vašeho citu. Ale otevřte oči a buďte si vědoma jádra svého počínání a jeho konců! Pamatujte na baronesku Idu, kteráž bude žíti ve světě, prostém strašidel předků, erbů a titulů, před nimiž naši otcové jako děti utíkali a klaněli se.“

Löw si oddechl.

„Pozvala jste mne do zámku k smlouvání; z toho jest mi zřejmo, že přišel čas, abych zakročil,“ mluvil Löw dále, přecházeje ve svém vášnivém tónu k mírnosti a k rozechvění až plačtivému. „Žádáte ode mne pomůcku na chvíli. Odpírám vám ji, poněvadž za ni chci dáti všechno, co v moci mé jest a bude. Já nedopustím, aby baroneska Ida z Dubska vyhnána byla metlou nouze do světa, kdež jeden po druhém vyhýbal by se ubohé, chudé, až skryla by se někde pod cizí střechou, k drobtům drahé almužny, otravované posměchem. Učiním vám ve všem po vůli, ustelu vám v bohatství a rozmařilosti, zachráním Idě statek, znásobím jej, učiním z ní kněžnu, když dovolíte, abych směl uvolniti svému srdci, žalářovanému podnes bez milosti mou parijskou a vaší pan-

skou pýchou. Ucházím se o dívku, kterou šíleně miluji, o baronesku Idu."

Baronka se vzchopila a rozlícená přiskočila ke zvonci.

„Ne," rozhodla se, spouštějíc ruku. „Sebe ušetřím skandálu. Doufám, že bez průvodu sluhy vyjdete také ze zámku."

Lítost i hněv křižovaly se v divoké hře po zsinalé tváři Löwově.

„Tak, madame, se rozejdeme!" vydralo se jedva srozumitelně z úst zamítnutého. „Pro vás a vaši vnučku jest plevou boháč, jehož otec, obyčejný žoldnéř, nevědoucí kdy v kterém koutě Polska se narodil, byl vaším milánem. Zvoňte, — prudčeji! Vyzvánите, z jakého citu vznikla vaše přízeň k němu, čím vám sloužil a proč jste ho v milosti zaopatřila. Zapomněla jste na tuto kapitolu při svém vypravování. Avšak, — madame, ne! Idě ušetřím každý vlas, každou tretku jí vzácnou, i cár velebnosti její babičky. Buďte zdráva! Na shledanou! Nejsem posledně na Dubsku, já si na Idu počkám. Nezletilou nedovedete provdati a se zletilou si promluvím já!"

Vstupující sluha potkal ve dveřích hosta a spatřiv baronku skleslou na křeslo, zakrývající sobě obličej, zavřel zase tiše, a pohlížel ustrašeně po schodech dolů za odcházejícím.

Baronka zvolna probrala se ze své ztrnulosti. Přejela si čelo a oči rukou a ulekla se; měla prsty zvlhlé. Následek svědčil o velikosti příčiny. Baronka nemohla si stěžovati na plačtivku. Bouře jí otřásla, však nehnula z místa. Vztyčila se vždy zas pružně, jako starý, pyšný kmen, obrněný silou ducha a vzdornou vůlí, živený ušlechtilou mízou z hlubokých, skalopevných, na železo ztužených kořenů. Bylo třeba ostré a hluboké rány, aby nejskrytější její vnitro pustilo palčivé slzy. Kdy pak událo se jí, aby přemohl ji osud až k pláči!

Vzpomínala daleko do minulosti a z šera zašlých dob vynořila se před ní kytice krásných let, skropená hojnou rosou nářku. Ach což, tehdy byla děckem, před pět a čtyřiceti lety, když mladé, nevinné její srdce hozeno sešlému hejskovi v náručí. Baronu Hanykýřovi ze Semína, tenkráte plukovníkovi, zbylo po finančních převratech za napoleonských válek jen porte-epée a pět dcer. Provdával je, jakmile dospěly k oddavku do stavu manželského a poněvadž byly krásné, ze staré, čisté krve, odvedeny na rozličných místech, avšak veskrz do vybrané společnosti všechny. Nejmladší, Žofii, komandoval otec ve Veroně v šestnáctém roce k oltáři po bok vyslaneckému attaché Pavlovi baronu Vitanovskému, jenž dívku poznal u příležitosti kongressu veronského. Baron Pavel byl předčasnou zříceninou s hladkou zevní úpravou, titěrně vyfintěnou, lží a parfumem nalíčenou; jeho vnitro bylo pusté a chladné. Baronka plakala několik let, a pak zahodivši vlhké battistové šátečky a žalmy svých denníků, poznala, že z povalených trosek netřeba se dobývati ani voláním dítěte, ani mocí vzpoury. Nebylo na nich, čím by ji udržely, odvrátila se od nich a před ní prostíral se smavý, zvoucí život. Bylo poledne a čas vyjíti, aby za soumraku mohla se vrátiti ku zřícenině, jíž večer stáří možno beze stesku obětovati. Vyšla, uvítána ochotně a s jásotem — —. Ovšem své štěstí nenalezla; bylоť zmrháno dříve, než je marnotratník s drzým čelem podvodně zaslíbil své mladičké ženě, netušící ničeho. Zrušiv smlouvu podskokem, nemohl jí nikoho vázati. Baronka se také nedala a nad jeho hrobem nelitovala ničeho; ba bylo jí téměř do smíchu, když Klio na deskách „světodějných" zapsala, kterak věhlasného státníka zkosily bouře revoluční v hrob. Tenkráte, v roce osmačtyřicátém, byl jediný letorost z jejich manželství, baron Xaver, již zletilý a otcem dcery; baronka oženila jej záhy s tichou roztomilou Emilií Úlickou z Plešnic, nevlastní dcerou rytíře Témína, oženila jej, aby —. A když vtiskla poslední polibek na bledou tvář své něžné snachy, shasínající po zaniknutí posledního praménku svých skromných tužeb, zaslzela po dlouhých dobách zas poprvé; plakala nad ztrouchnivělým kmenem Vitanovských. Baron Xaver zvrhl se po otci, a když u Hradce dodýchal, nebylo staré baronce čeho želeti.

Přes všechno vydržela; zůstala jí nezlomená hrdost a Ida, na níž chtěla napraviti, co při synovi zameškala. Nyní byla i její pýcha dutou bublinou; viděla, jak neúprosný osud zavléká ji s výše rodu a panství a jak havěť s Löwem v čele klidně čeká, až před ně bude dovlečena —

Zbývala jí pouze a jedině — Ida.

Baronka zavřela po rychlém přehledu knihu svých vzpomínek, sáhla pevnou rukou po péru a napsala několik řádek — směnku na dvacet tisíc, již zapečetila pod obálku s nadpisem svědčícím „vysoce urozenému pánu a pánovi baronu Řehoři Jiskrovi ze Sobince, t. č. na Radonicích."

Vzavši prohlášení zletilosti své vnučky odešla jistým krokem do salonu.

„Jsi churava, babičko?" uvítala ji úzkostlivě Ida.

„Nejsem. Ale stárnu a slabost se přihlašuje. Což na tom, dnes mohu již dopřáti si živoření stařeny. Zde čti sama."

Ida sklonila svou hlavinku nad listinou. Baronka opřela se loktem o stůl a pozorovala vnučku; duch dívky byl dědictvím po meči, srdce její po přeslici. Vzlet, háravost, překypující vášnivost vůle Vitanovských byly v ní zmírněny a ušlechtěny něhou ryze ženského, měkkého citu nevyčerpatelné hloubky, zděděného po matce.

Stará dáma políbila Idu vroucně na čelo, líce a rtíky.

„První pozdravuji novou vládkyni na Dubsku," přála jí. „Buď šťastnější než já."

„Silnější nedovedu býti," posteskla si dívka, tulíc se k baronce. „Neopouštěj mne."

„Dopřeješ-li mně, zůstanu u tebe na výměnku. Musím nyní především dbáti o sebe, abych spořádala vše, než odejdu na dobro."

„Nemluv tak, babičko!" prosila Ida polekaná. „Na tomto papíru jest moje moc, v tvé pevné ruce však moje síla."

„Rozumím ti," pousmála se stará dáma, hladíc kadeře Idy. „Princezka touží býti královnou, a jedva že chladný, tvrdý věnek koruny zléhá na její skráně, klesá již, překonána svou vlastní velikostí. Podrž diadém, a žezlo vlož do ruky — muže."

Ida přitulila se ještě pevněji k baronce, kteráž neviděla, jak dívčí tváře ruměncem se zbarvily a v blaženém úsměvu rozjasnily.

* * *

Inženýr Záleský byl s podnikatelem Löwem opět na soudech. Tentokráte vyšla žaloba od Löwa.

Inspektor přijel podruhé na vyšetřování, nevrlý, podrážděný novým vyrušením ze svého olympického klidu.

„Což jsem blázen, pane!?“ rozkřikoval se v lese pan Löw na štěpánovského správce, až ozvěna nestačila chytati slovo za slovem a házeti je zpět jako hukot rychlé střelby. „Pan Záleský vám byl ochoten, pan Záleský vám přijal třísky, pan Záleský vám je zaplatí. Držte se ho a nežádejte na mně nemožností.“

Takový byl konec podrážděného hovoru, jenž mírně vznikl vysoko v lese, vlekl se,. pak spěchal a konečně bouřil nekonečnou řadou hranic pražců, narovnaných podle vozové cesty až k okraji lesa při silnici.

„Velmi nemilá pletka, milý pane inženýre,“ vmísil se do hovoru inspektor. „Prosím vás. co měl jste na zřeteli při ohledávání a přijímání dodávky páně Löwovy? Měl jste přece v rukou smlouvu a podmínky o jakosti dřev?“

„Ano,“ odvětil klidně tázaný.

„A přijímal jste panu Löwovi šmahem všechno s malými výjimkami. Pan Löw se zděsil a požádal sám o revisi přijatého, obávaje se, aby mu dráha neplatila za smeť.“

„Šlechetnost pana Löwa jest velmi laciná.“ vysvětloval inženýr. „Útraty jdou na vrub majitelů lesů, kteří v domnění, že koupí dráha, dříví pokáceli. Když nekoupila, pomohl jim pan Löw z tísně; nechá je za sebe dodávati, ztrátu vymítěných kusů nésti, a těšiti se z toho, že z dvou set a sedmdesáti pěti tisíc, jež mu dráha za jejich namáhání, jejich majetek, jejich škodu zaplatí, že z této ohromné sumy obdrží něco málo přes polovici a že pan Löw hračkou bude o více než sto tisíc bohatši.“

„Což nám u všech všudy po tom?“ ušklíbl se inspektor.

„Jest pane, po mém soudě jest!“ ozval se Záleský rozhodně. „Naše správa stropila si blázna z poctivých lidí a morálně jest povinna dbáti o zmenšení zlých následků svého žertu. Znám se k tomu, že nevybíral jsem z dřev diamanty, a že přijal jsem kromě nejhoršího vše, co možno dobře použiti. Není třeba, aby všechen materiál byl dokonalosti naprosté, v tom zajisté souhlasíte se mnou, pane inspektore?“

„Nahlédněte do svých instrukcí,“ vytáčel se oslovený, krče rameny. „Jako soukromá osoba jednal jste krásně, jako úředník poněkud — ano — dosti — nesprávně. Prosím, nehoršete se. Následky nebudou vás těšiti, uvážíte-li, jak jste si posloužil. Hleďte, počali jsme nejprve s revisí části dodávky, kterouž přijal pan Löw od správy statku Štěpánova. Vy jste vyloučil dva tisíce kusů. všechno ostatní měli jsme my vzíti a pan Löw zaplatiti. Nyní při revisi jsem já vymítil osm tisíc kusů dalších. Správce nechce o tom slyšeti, odvolává se na vaše vyřízení a hartusí na mne. Já však nemám s ním co jednati a odkazuji ho na pana Löwa. Pohleďte, jak se hašteří spolu a vrtí. Löw pak přidržuje se nálezu revise a posílá správce vším právem — k vám. A k vám přijdou také všichni ostatní se svými spravedlivými nároky na odbyt zboží, které se vám zalíbilo. Obávám se, příteli, že vám bude velmi krušno.“

„Děkuji za laskavý projev útrpnosti, jejíž podstata mi ovšem není dosti jasna,“ prohodil inženýr ukloniv se lehce. „Jakkoli uvalujete na mne velikou zodpovědnost. mohu vás ubezpečiti, že moje svědomí ponese ji lehce.“

Správce s Löwem honili se zatím náruživými, ztlumenými slovy okolo nejbližší hranice.

„Ale, pánové,“ zvolal inspektor. odpověděv Záleskému nedůvěřivým zavrtěním hlavou a dívaje se na hodinky. „Máme poledne, — čas k návratu do Dubska. Odpoledne můžeme někde jinde v revisi pokračovati.“

Na silnici u lesa čekal povoz Löwův. Rozvaděná společnost neznamenala, jak před slušnou chvílí přidružil se k němu druhý kočár, v němž dvě dámy očekávaly skončení hovoru lesem daleko se rozléhajícího.

Inženýr první je zpozoroval a pozdravil uctivě.

Starší dáma opětovala pozdrav přátelsky a naklonivši se s vozu podávala mu s jistou okázalostí ruku.

Přiskočiv, políbil ji.

„Pánové dovolí, abych jim odvezla pana inženýra,“ pravila obrácena k ostatním. „Rozdělíme se stejným počtem v obou povozech.“

„Kdo to? Kdo to?“ šuškal inspektor.

„Paní baronka se svou vnučkou baroneskou Idou.“ vyložil správce.

„Áááh — ale. ale! Hleďme, jak tuhé jest přátelství našeho Záleského se zdejší vrchností! Pane Löwe, co koukáte za nimi jako zařezaný?“

Podnikatel vyhlížel hůře než inspektor řekl; mechanicky usedl do vozu, nepustiv z pevně sevřených úst špetu, ze zlých očí mírného pohledu.

Stará dáma podala ve voze ještě jednou svoji suchou ruku inženýrovi, sedícímu po koních naproti ní a Idě. Baroneska používala slunečníku k zastiňování obličeje před sluncem a před inženýrem; z obou stran rozehřívány jí tváře, což jí bylo nějak velmi komické a dokonce ne nepříjemné.

„Doufám, že si nepřipouštíte starosti?“ oslovila baronka přívětivě Záleského. „Štěpánovská vrchnost — moje vnučka — nebude vám ani ve snu přikládati zodpovědnost ze škody, způsobené jí důvtipným podnikatelem. Pravda, Ido?“

„Nevím. zdali třeba mého ujištění,“ usmála se dívka bezstarostně.

„Přijměte mé díky.“

„Uznáváte-li vhodným, odporučovati se nám na vrch svou skromností, budiž,“ mínila baronka. „Troufám si za Idu oplatiti vám stejnou mincí, díkem upřímným a — sans phrase — mně velice vítaným. Co nám napověděl na vás správce, vyzradil inspektor. Slyšeli jsme všechno. Urazila bych vás, kdybych vám projevila svůj soucit. Přes to musím litovati nezdar vašich velkých záměrů. Tuším že před časem jste mluvil o nějakých?“

„Milostivá paní prokazuje mi nemalou čest, věnujíc pozornost mým ilusím.“

„Je-li možná! Vy byste se vzdával? Jakmile si cíl svého snažení ponížíme za ilusi, jsme s ním vlastně již hotovi.“

„Souhlasím. Stalo se tak arci bez mé viny. Částečně mocný proud, s něhož nejsem, zavál mne i můj úkol daleko od sebe a od vytčeného směru, částečně

*

sám jsem chybil, vyzbrojiv se původně proti větrnému mlýnu."

„Jakému? Váš omyl byl zajisté čestný a přiznání se k němu nebude vám s obtíží."

„Jest. Nevím, zdali by se moje slova vás nedotkla nemile, paní baronko."

„Koho? Žofie Vítanovské nebo baronky?"

„Spíše baronky, ač — —"

„Komická ostýchavost, pane," usmála se stará dáma sarkasticky. „Nevím, co by se dnes šlechty mohlo nemile dotknouti. Jsem na to přímo zvědava, a prosím, abyste mluvil, učiníte mi vděk."

„Vycházel jsem od mylné premisy, kterouž si poněkud dovedu omluviti. Zakládal jsem na svých zkušenostech od včerejška, prosím však, abyste uvážila, že moje „včera" bylo před třiceti lety, a bezprostředně po něm následovalo dnes. Perspektivou svého života zpět, skrze své dětství jsem viděl zdejší krajinu spoutanou v tuhém podruží feudálním, nevolníky zapřažené v panský pluh, a nad nimi, bez výjimky nad dětmi, ženami a starci karabáč vrchnostenské zvůle, nelítostné ba ukrutné. Přišel jsem s misí osvoboditele, — vy se smějete, paní baronko?"

„Ani šlechetnosti vašeho úmyslu, ani z nedorozumění; neměl jste chuti způsobiti agrární bouření, nýbrž zvolna, zákonně, křísením a podporováním vymaňovati lid, vím — vím, netraťme o tom slov. Ale dovolte, abych se přece směla usmáti: Opozdil jste se právě o třicet let."

„Ano, při volbě protivníka. Nenalezl jsem ho již v držení samovlády. Škoda. Byl bych se s ním rád měřil. Vedle něho zastal jsem nového a nebezpečnějšího, na kterého jsem nebyl nachystán."

„Vaše porozumění skutečným poměrům posud není zralé. Chcete-li hověti pravdě, musíte se přiznati, že nenalezl jste nového tyrana vedle bývalého, nýbrž nad ním a nad lidem. V panství nás vystřídal mocnější a bezohlednější sok, jehož sobectví každý jest nepřítelem, kdo ještě dýše. Vytáhl jste zostra proti nám, a nepochybuji v ničem o ryzosti vašeho přesvědčení. Každé poctivé a přímé smýšlení znám zplna respektovati, a ve vás, pane inženýre, opravdově ctím zjevného nepřítele hned od prvního našeho setkání. Objevil jste se přede mnou již na poprvé, před dvěma lety s otevřeným hledím."

„Mimo neopatrné přiznání barvy nemohl jsem proti vám ovšem ničeho podniknouti."

„Bohužel. Není mi naprosto příjemno zkusiti, že jsem mocí, jejíž zpuchřelý štít nestojí už ani za útok."

„Milostivá paní soudí poněkud příkře o významu šlechty," odpíral inženýr, kroutě si kníry a hledě udržeti na svém čele vrásky, které před paprsky Idiných očí stále se rozprchávaly. „Já jej nepodceňuji a mé dětství ukládá mi povinnost, abych ledabylo v žádný smír s aristokracií nevcházel."

„Nevím, jak můj stav ubližoval roztomilému klučinovi, kterým jste asi na potěšení své matinky býval," žertovala baronka. „Zůstavujíc váš zvláštní případ stranou, prosím, abyste uvážil moje mínění. Nepopírám váhu výtky, činěné šlechtě ze zneužívání někdejší moci patrimoniální. Souditi ovšem nemohu; jsem sama účastnicí a nevědouc, pokračujíc pouze v zděděném, přivychovaném, navyklém počínání, měla jsem snad sama podílu v některém projevu zvůle. Vynesení správného posudku o tom schopni jsou toliko osvícení lidé, stojící úplně mimo stav náš i stav, jejž prý jsme utlačovali. Ale ohlédněte se do minulosti a řekněte mi, zdali nebylo vždy panujících a sloužících. A porovnejte pak nevolnictví panské s porobou novověkou. Dříve pán ze svého domnělé božského práva, pán však skutečně urozený a ušlechtilostí nad prostřednost lidského kruhu se povznášející panoval pevnou, snad i krutou rukou, avšak patriarchálně. Cit rozhodoval o jeho počínání, a cit i zblondilý lze omluviti. Byl buď milostivým neb zlým pánem, požadoval po dobrém i po zlém práci, a nevypočítával, jak dlouho bude moci svými lidmi orati do vysílení jich, nevěděl o amortisacích cizím potem, nesahal jim na majetek, ba při rodinném rázu, jehož nelze bývalým panstvím upříti, byly statky jako ouly, na jejichž zmáhání, blahobytu, štěstí i neštěstí všichni měli podílu. Nyní plutokracie, z níž téměř nikdo ani není ani nechce býti o nic lepším, o nic urozenějším a ušlechtilejším než kterýkoli pobuda, jíž na posměch jsou všechna božská a lidská práva, domnělá i skutečná, ta panuje spekulací, chtíčem a vtipem, vedle něhož cit z jejího počínání úplně jest vyloučen. Jestliže dříve pán zneužíval své vrchnostenské moci k parádnímu okázání své velikosti, zneužívá nyní novověký velmož všechno, boha i ďábla, zákon a chytrost, slabost malomocných a svůj rozum k stržení veškeré práce a veškerého majetku na sebe. Dřívější páni chtěli, aby jejich poddaní věřili v autoritu jejich a v božskou. Noví žádají pouze bezvýminečné podrobení se autoritě peněz a jako běsové líté bouře jdou po kraji, srývajíce a smetajíce celou šířkou svého šiku poslední stéblo a poslední zrno příští setby, snášejí je v babylonské věže svých stohů, s jichž výše pak smějí se do hluché pustiny a na malomocnou žebrotu, na výsledek své práce. Může-li šlechta pochlubiti se podobnými úspěchy? Nedím, že bylo dříve dobře, avšak tvrdím, že jest hůř."

Inženýrova tvář, zasmušivší se při líčení starých zlatých časů baronkou, srovnala se znenáhla klidným výrazem pozornosti a vážnosti.

„Nepověděla jsi asi nic nového panu Záleskému, babičko," prohodila Ida, unavená dlouhým výkladem staré dámy. „Byl si nepochybně téhož vědom, nežli objasnil část svých zásad výrokem, že se šlechtou nesmíří se — leda bylo."

Inženýr obrátiv se kvapně k Idě, nebyl si jist, zdali správně viděl, zachytiv pohled dívky, trochu čtverácký a trochu vyzvídavý.

„A což, jsem-li ochotna podati sama první ruky k smíru?" ozvala se baronka. „Samotaření na Dubsku neposloužilo nám, Ido. Svět pod horami změnil se mimo naše nadání a překvapil mne za posledního našeho pobytu v Praze svou novou tvářností. Počíná se nový kus, veselohra z těží, a v něm jsme již pomalu statisty, o které a mimo něž se hraje."

„Nemohu zatajiti své podivení, paní baronko," podotkl s nelíčenou úctou inženýr, „vida, jak bystře a hluboko pronikáte nejnovější proměnu společenskou. Dáma ustálené praxe životní může si k podobné vnímavosti a svěžesti ducha gratulovati."

„Ráda ze svého poznání nejsem, pane," ubezpečovala baronka. „Ale nezavírám se před ním, spoléhám na ně

a spravuji se jím. Jsem hotova vždy hned k činu. Pomýšlím na obranu, a sama jsouc slaba, hledám spojenců, a tuším, že nalezla jsem již. Obě aristokracie, stojící posud nepřátelsky proti sobě, jednak pro hříchy, jinak pro utrpení minulosti, spojte se proti společnému nepříteli: šlechta rodu a lepších tradicí se šlechtou ducha a práce na plebs peněžní."

„Veliká myšlénka," připouštěl inženýr. „A snadno ku provedení, poněvadž každému bystřejšímu duchu musí býti zřejmo, že nám i vám jest vypovězen boj na život a na smrt, boj, v němž poctivý reální majetek musí podlehnouti, bude-li na dále inteligence a práce sloužiti surové spekulaci, nám i sobě na záhubu."

„A jakým způsobem chceš utvořiti tento spolek?" tázala se Ida dychtivě.

„Složení takové obecné veliké aliance zůstavuji důmyslu jiných, kteří mohou svou zkušeností a svým vlivem rozhodovati," pověděla baronka. „Učiňme počátek, zde, hned, osobně, v malém. Svobodná paní Vítanovská uzavře se svobodným pánem Záleským spolek na výboj a odboj."

Inženýr váhal vložiti svoji pravici v podávanou ruku staré dámy; pohlédnuv na ni upřeně, zadíval se pak do dálky, do nekonečna, a kolem úst pohrál mu výraz těžkého trapného zříkání, když obrátil se k Idě.

Baroneska odložila slunečník; nic nezakrývalo její blednoucí tvář a její velké oči, trnoucí úžasem a úzkostlivým očekáváním.

„Svoluji," rozhodl se konečně inženýr, skloniv před Idou hlavu. „Vy nevíte, za jakou cenu, paní baronko."

Mezi rtíky dívčiny zaperlily se zoubky při oddechnutí a úsměvu, jímž něžně Záleskému děkovala.

„Nerozumím vašemu rozmýšlení, a netážu se po jeho příčinách," jala se baronka opět mluviti, klidně, beze sledu nějakého rozmrzení. „Chápu však, že rozšafný muž neukvapuje se ani při rozhodnutí jinak dobře odůvodněném. A nepochybuji nikterak o vašem souhlasu s mým návrhem. Vidíte, jak vaše úsilí obrací se v bič na vás a na každého, s kým cítíte. Poznáváte, že vaše vědění jest klíčem k pokladům, jež vážíte řetězem své práce, abyste je do klína vysypal těm, kteří jen hoví si a tyjí kolem vás, ukovavše vás do své služby a střeží vás nelítostně, aby drobet ze svého díla jste neupustil pro sebe nebo pro jiného. Vám toho není třeba. Odpoutejte se a jděte svou cestou."

„Přijmu vaši radu, paní baronko. Jest opětováním tužeb mé duše, které v otročení není volno. Jako můj spojenec volte také cestu, již byste pro mne volila."

„Abych uvarovala vás nedorozumění, musím především přímo vyznati, že moje spojenství není nezištné. K stáru pociťuji náružívý pud k činnosti, a pustím se stůj co stůj v závod s jinými, kteří letmo dosahují moci a bohatství. Na nepřítele možno jíti toliko stejnou zbraní."

„Ale babičko," ozvala se Ida, „což na mne zapomínáš?"

„Tvých starostí jsem prosta."

„Toť proti naší úmluvě!" bránila se dívka.

„Není. Zůstanu ti na krátko rádkyní, pokud nezvykneš samostatnosti, a pozvolna úplně se obrátím k svému".

„Se mnou, babičko, se mnou," prosila Ida.

„Jdižiž, bláhové dítě. Do chumelice smíme se odvážiti toliko bez takové cukrové, hebounké přítěže, jakou jsi ty. Jinak lépe zůstati za větrem."

Ida již neodpovídala.

„Dovoluji si podezírati vás z pěstování nějaké soukromé kratochvíle," obrátila se stará dáma opět k Záleskému. „Lidská slabost, nad míru rozšířená a přirozená, vykuřování ideálů sbalených v cigaretu malými tichými obláčky v ústraní. Dým se rozplyne, popel smete a my s povzdechem vracíme se k všednímu zaměstnání. Kratochvíle takové bývají prapodivné a mají přece jeden společný pramen, jejž jsem naznačila. Znám věhlasného státníka, který v prázdných svých chvílích vyšívá střevíce, — jinak rozpínavosti své duše neumí uvolniti. Já pracuji časem o návrzích a rozpočtech na přestavění Dubska v pyšný hrad, na který jistě nikdy nekoupím cihlu. Ida podřeknutím někdy vyzradí, že jí bzučí hlavou —" baronka se uhnula ručce Idy — „trošku romantické a trošku demokratické sny. A vy —?"

„Já se zabývám strojnickými problemy."

„Nedala by se některá z vašich hříček ukovati v rozměrech velikolepých?"

„Ó ano. Mám v návrhu úplně hotové ústřední zřízení signálové a výhybkové, ovšem s použitím elektřiny. Věc jest zralá; jen patent a továrnu na ni."

„Vynález nový?" přezvídala baronka.

„Samostatný. V Anglii mají už po několik let na některých místech podobné zařízení, avšak drahé a tím u nás nemožné. Moje soustava jest laciná, jednoduchá, pro naše poměry znamenitě vhodná."

„K dílu tedy, pane. Jsem vaší první společnicí. Mám ovšem málo, malinko, leč já musím míti více, a proto dám svou celou špetku v sázku. Mimo mne třeba vám ještě jiných společníků. Ohlédněte se po nich."

„Nabízel se mi již jeden, zámožný přítel z minulých let. Mrzel ho rozsáhlý selský statek, prodal jej a obchází nyní se svým jměním, hledaje koho by jím oblažil."

„Proč jste zamítl?"

„Lákadlo bylo silné, a odkázal jsem jej na pozdější své rozhodnutí. Z Dubska se mi nechce, paní baronko."

„Nechce? Čím to?"

Idě vzplanuly líce ruměncem.

„Později vám o tom řeknu," odvětil Záleský, úkradem na baronesku pohlédnuv. „Dnes ještě dám výpověď. Ale — ani přítelův vklad nestačí na náš podnik."

„O společníky nebude nouze; ba budeme moci vybírati a vybéřeme si podle zásad, na kterých založeno naše spojenství."

„Babičko," přihlásila se Ida rychle, „já jsem ve spolku čtvrtá."

„Nemožno."

„Zasvětila jsi mne s dostatek do poměrů svých statků, abych věděla, že nenesou a dlouho neponesou. Prodám Dubsko."

„Ne. Podržíš je na vzdor všemu a každému. Rod Vítanovských srostl s Kladským podhořím —"

„A vymřel," vpadla jí dívka smutně do řeči.

„Rozmyslíš se ještě desetkráte!" trvala baronka na svém. „Tak tomu chci."

Záleský byl v zámku na déjeûner dinatoire. Odpoledne a několik dní po té zase vláčen inspektorem po lesích; po výpovědi jednáno s ním slušně.

Býval častěji u baronky hostem; stará dáma chovala se k němu s čestnou přívětivostí, způsobem naprosto rozdílným od někdejšího, přímo, srdečně, a neskrývala před ním žádný ze svých řízných, případných úsudků o čemkoli. A baroneska Ida — — — či třeba znovu líčiti rozkoše tajené lásky, blaživé milostné hry, škádlení a kradených, toužívými ústy dávaných polibků, skrývání obav a nadějí, kvetoucích do jediného vonného a trnitého věnce od rozpučení prvého poupěte až k svázání pevným nerozlučným slibem? Nejslastnější čas takový a snad proto nespěchá genius milujících dlouho s vložením rozhodných hlasitých snubných slov do jejích úst.

Inženýr zastav jedenkráte opětně Idu samotnu ulekl se jí; byla rozechvěná, měla zvlhlé oči a nepokojem zmítána nepostála okamžik.

„Babička jest churava," žalovala v odpověď k jeho otázce.

„Povážlivě?"

„Nevím. Omdlela, vzkřísili jsme ji. Ale změnila se v půl hodině velice, hledí jen ztrnule před sebe, neodpovídá, nevíme ani, zdali nám rozumí, zdali nás slyší!"

„V prvním strachu připadá vám churavost paní baronky děsná," konejšil Záleský, vzav dívku za ruku. „Upokojte se, Ido, váš klid přispěje i k jejímu zotavení. Poslali jste pro lékaře?"

„Ne. Pro boha, ani jsme nevzpomněli!" zvolala Ida, vytrhnuvši se inženýrovi a kvapíc k pokoji baronky.

„Dojdu sám pro doktora Hájka."

„Nechoďte, Karle, ne. K čemu by nám byl platen. Spíše zavoláme správce."

Ida se vrátila ode dveří, sepjala své skleslé ručky a sklopila hlavinku.

„Jsem hotov ke každé službě. Poručte, Ido," ubezpečoval Záleský.

„Zůstaňte," prosila Ida, a s jejích důvěřivě k němu pohlížejících očí skanuly slzy.

„Moje zlatá milovaná dívko," pravil Záleský vroucně, ovinuv lehce své rámě kolem ní. „Moje pomoc i rada jsou s tebou. Ale což, — zavinil-li jsem sám churavost baronky?"

„Ani pomyšlení, Karle," odpírala rozhodně dívka, kladouc čelo na jeho prsa. „Tys jejím přítelem, na něhož jest hrda."

„Pokud přítel nevybočí z mezí, po přesvědčení staré dámy přirozených, z mezí své skromnosti —"

„Nemluvte nyní o tom, Karle," vpadla mu Ida do řeči. „Abych vás odnaučila vrtochům, svěřím se vám, bez vědomí babičky, leč zajisté s jejím pozdějším souhlasem. Víť stejně jako já, že naše útrapy netřeba před vaší šlechetností tajiti. Sedněte si a nedívejte se na mne. Poradíte mi, dobře jako správce a s vřelejším účastenstvím. Nejprve, — mohu vzíti na sebe dluhy své babičky?"

„Ano," potvrdil inženýr usednuv stranou, aby vyhověl přání dívčině.

(Dokončení.)

Bratří.

Čínská komedie ve dvou jednáních od *Julia Zeyera*.

(Pokračování.)

Jednání druhé.

Zahrada u domu obou bratří. Na pravo domu houšť starých kafrovníků; v prostřed skupení vysokých stromovitých různobarevných čínských pivoněk v plném květu, nedaleko jich stůl a sedadla z laku, v levo pod cypřišemi a smrky několik bílých hrobů. V pozadí stromy všeho druhu a za zdí krajina, kterou se řeka vine. Soumrak.

Scéna I.

Jaosien sedí zamyšlena u hrobu. Kostum jako v prvním jednání; pouze bez křídel a bez fénixe na hlavě. Lo-Mengej vkročí v zahradu.

Lo-Mengej. Ty dumáš, Jaosien. Ha, co to? V tvých očích slzy. Ubohá! vyznej, že's sklamaná. Ty nenašlas, co jsi hledala. Tři dni teprve zde dlíme, a krátká ta doba tě poučila důkladně, že zlatý pták štěstí tak málo pod slaměnou střechou hnízdí, jako za mramorovými stěnami paláce.

Jaosien. Pane, snad dlí — ale krok můj ho vyrušil a plaše odletěl. Já vstoupila v klidný dům, a se mnou vešel neklid. Cítím, jako bych byla zločin spáchala.

Lo-Mengej. Jak zasmušeně hledíš na svět! Oba mladíci se trochu nesvářejí, chápu to; krása tvoje je vzrušila. Žárlí jeden na druhého. Nuž, jestli tě ta hra tu omrzela — pojďme do Pekingu zpět.

Jaosien. Půjdeme. Již jsem jim řekla, že dnes poslední večer v jejich domě trávím.

Lo-Mengej. Jak vítaná to pro mne hodina! Nu? buď přece veselá. Připomeň si, co na tě v městě čeká.

Jaosien. Smutek! Poušť! Než budu snášet, jak jsem snášela.

Lo-Mengej. Zanech trapného rozjímání. Zpívej neb vypravuj, to zažene ti smutek. Vždyť jsi mi ještě nevypravovala tu pohádku, kterous mi slíbila. Bratři, jsou zaměstnáni ve skladě, můžeš klidně vypravovat.

Jaosien. Ano, mohu klidně vypravovat tu smutnou báj svého života. Vše leží za mnou.

Lo Mengej. Ne, zanech smutku, pravím. Tu pohádku chtěl bych slyšet, víš tu co začíná: „Byl jeden král mocný a slavný, slavný proto, že mocným byl." Pamatuješ se ještě?

Jaosien. Tu pohádku nelze mi nikdy zapomenout.

Lo-Mengej. Nuž tedy: Byl jednou král, slavný a mocný —

Jaosien. A ku dvoru jeho přicházeli z blízka a z daleka, vše se mu klonilo, a knížata okolní ho zasypávali dary. Jednoho dne poslal mu polodivoký jeden

kníže ze země ranní zory bílého koně, lehkého jako letní oblak, rychlého jako vítr, hrdého jako orel, a ten samý den přibyl ku dvoru skromný mudřec, s hlavou sebýlenou a s očima sklopenýma. Císař sám jej poslal ku králi, aby mu v těžkých chvílích radou byl. Jmenoval se Lian-sian. Uvedli jej před krále, když tento právě u vytržení si bílého koně prohlížel. Roztržitě ohlédl se král na mudrce. „Ty přicházíš až z Pekingu?“ tázal se. „Toť cesta daleká, a zajisté mi neseš vzácný dar?“ Mezi těmi slovy hleděl poněkud udiveně na prázdné ruce Lian-sianovy. „Co tedy přinášíš?“ doložil. Mudrc se trochu vzpřímil. „Spravedlnost a lidskost ti přináším,“ odpověděl klidně. Král usmál se a líbal —

Lo-Mengej. Mudrce?

Jaosien. Ne, svého koně. Pak řekl dvořanům: „Měl jsem této noci sen. Přiletěl ke mně zlatý fénix a položil mi drahou perlu v dlaň. Já vykládal si sen v ten smysl, že vzácného se mi dnes daru dostane, a hle, sen můj vyplněn!“

Lo-Mengej. Narážel na onoho mudrce?

Jaosien. Ne, pane, míníl svého koně. Ten stal se první osobností v království. Nazýval jej zorou radostí, ranní rosou útěchy. Ustanovil štolbu, jenž co přítel koně byl všeobecně vážen. Zahrnovali jej dary. Lidé klaněli se před ním, nebo vlastně před koněm, když jej vedl ulicemi města, věnčeného růžemi, pokrytého dlouze splývajícím závojem, tkaným ze stříbra a z hedbáví měnících se barev.

Lo-Mengej. Šťastný kůň! Nezval jej král také k hostinám?

Jaosien. Jednou chtěl král na honbu a umínil si, že pojede na svém bílém koni. Štolba vedl koně před palác u řeky stojící. Čekal dlouho, král se odíval na počest koně v háv nádherný, v zbroj sršící zlaté blesky. Bylo parno, oř žíznil a štolba vedl jej k řece. Ale na neštěstí byla se rozvodnila, štolba chybil se brodu a řvoucí vlny unášely bez milosrdenství jej a koně. Marné bylo vše nadlidské namáhání, štolba zachránil sice vlastní život, ale kůň byl ztracen, musil jej přenechati vlhkému hrobu.

Lo-Mengej. Neopatrný štolbo! Neblahý oři!

Jaosien. V okamžiku, kde dlouhá, hedbávná hříva propletená safíry, se na posled zablýskla v pěně zuřivých vod, vyšel král z paláce v blankytném rouše s třepením z perel, se zlatou přilbou na hlavě s které paví péra kývala, s lukem z ebénu a sloní v ruce. Zděšeně vykřikl, vztáhl ruku k toulu, třpytícímu se drahokamy, vyňal dlouhý šíp s děsně blýštícím se hrotem. „Zemři, bídníku!“ zařval jako lev a mířil na bledého, klesajícího štolbu. V tom okamžiku vložila se ruka na jeho rameno a šíp padl do písku. Byl to Lian-sian, který takto štolbu zachránil.

Lo-Mengej. To bylo smělé, přiznávám se, že bych se nebyl odvážil!

Jaosien. Král séršel blesky. Lian-sian ale hleděl klidně na něho a pravil udivenému králi: „Vždyť neslyšel tvůj sluha ani proč zemřít má. Nutno dříve oznámit mu ortel.“

Lo-Mengej. Držel se přísně zákona, ten mudrc.

Jaosien. Na to vzal kopí z ruky vojína, nedaleko stojícího, a řítil se na štolbu. „Třikráte zasluhuješ, nešťastníku, smrt!“ zahřměl mocným hlasem.

Lo-Mengej. Byl třikrát horší krále, tvůj Lian-sian.

Jaosien. Pravil dále: „Za prvé, utratil jsi svěřený ti majetek.“

Lo-Mengej. Toť arci trestu hodné.

Jaosien. „Za druhé přivedl jsi krále do takové zuřivosti, že zapomněl na svoji důstojnost.“

Lo-Mengej. To nelichotil králi.

Jaosien. A za třetí byl bys málem krále strhl k svrchované nespravedlnosti! Hana všech knížat okolních byla by jej stihla, právem stihla, kdyby byl k vůli koni — zabil člověka!

Lo-Mengej. Dobré naučení, pane králi!

Jaosien. A po těchto slovech pozvedl kopí, jako by chtěl štolbu probodnout. Tu ale vložila se ruka na jeho rameno —

Lo-Mengej. Opět ruka?

Jaosien. Ano, tenkráte králova. Král zvolal zmateně: „Propouštím jej v milosti.“ Tak pravil a na jeho tváři hořel ruměnec.

Lo-Mengej. Jak pěkná to pohádka, a tak pravdě nepodobná, že by mohla být pravdivou!

Jaosien. A tou v skutku jest. Onen štolba jménem Li-čiu, byl vlastní otec můj.

Lo-Mengej. Skutečně! Co stalo se s ním dál?

Jaosien. Na radu onoho mudrce uprchl z města. A Lian-sian sám byl nucen spásu hledat v útěku, neboť nezapomenou králové nikdy ruměnec studu, který jim vynutíš. Pronásledován bloudil s jediným svým dítětem zemí. Nikdy nedozvěděla jsem se, jaký konečný jeho osud byl. Rodiče moji ale žili klidně a šťastně v malé chatce u řeky, v tichém koutě hor, uprostřed kvetoucích zahrad. Co chybilo jim? Ač chudí, neznali bídu, a bratr můj a já my byli jejich radostí a útěchou.

Lo-Mengej. Což ti žije bratr? Kde?

Jaosien. Ó jaký smutek budí tato otázka! On nežije mi více. Voda jej pohltila, jej a mého otce, voda, která mé rodině vždy byla nepřátelským živlem, osudným! V bouřlivé noci přivalila se, řvoucí jako tisíc zmijí, vymrštila se z koryta řeky na náš klidný dům, podemlela jej, spláchla kvetoucí sad, odnesla mi otce, bratra. Zázrakem zachránila jsem se s matkou na malém člunu. Když nabyly jsme jistoty, že ani mrtvoly našich milých více nenalezneme, odešly jsme, bědujíce z údolí, kde jsme tak šťastně byli všickni žili. Usadily jsme se pak v Pekingu, tam žily jsme v chudobě, opuštěny, bez radostí. Já študovala hudbu, tanec, básnictví. Svit světlušek a světlo měsíce byly mnohdy jedinou mou lampou. Matka chřadla, oplakávajíc smrt svého syna. Zemřela a poslední její vzdech byl: Nurchazi.

Lo-Mengej. Nurchazi? Jmenoval se tedy jako tento mladík?

Jaosien. Ano. Chápeš nyní plně moje pohnutí, když jsem jméno jeho pod svými verši četla? Chápeš, jak se v nitru mém upomínka na šťastné dětství probudila a touha vznikla vidět širý kraj a nízké chaloupky? Blaho mé minulosti ke mně mluvilo a bída přítomnosti padla celou tíhou svého břemene na duši mou!

Lo-Mengej. Jaosien! Jsi tvrdá! Bída přítomnosti!

Jaosien. Nejsem, pane můj. Já nevyčítám nikomu a nejméně tobě. Já pouze pláču slzy krvavé, že srdce moje není více tak dětinné a prosté, jako srdce toho mladíka. Já v duchu klekám před ním!

Lo-Mengej. Ah, toť příliš! A ty tvrdilas, že ho nemiluješ? A já mám věřit? Slepě věřit?

Jaosien. Ustaň! Nemiluji ho. Cítím lásku sesterskou k němu, nic víc. Což není jméno jeho stejné s jménem dlouho oplakaného bratra? Hleď, chci býti upřímna. Jsou-li okamžiky neurčitého jakéhos nepokoje v těchto ňadrech, nuž věz, pak je to Peja, který jej budí.

Lo-Mengej. Ty šílíš! Peja, toto dítě! Ale pozoroval jsem cosi v tvém zraku, co mé podezření budilo. Jaosien, tys beze smilování. Ty hraješ s tím ubohým děckem. Chceš ho k sobě lákat, vábit, a až před tebou přemožen na kolena klesne, pak se mu vysměješ. Neviděl jsem tě často podobnou hru v Pekingu provozovat?

Jaosien. Nemluv o tom, co bývalo. Ach, neznám sama sebe více. Co se to se mnou děje? Proč chvěju se a věsím hlavu v pokoře, když Peja chladně na mne hledí, s pohrdáním? Nemůže to býti láska. Je pouhé dítě, ne raději řekla bych, že mladá dívka — mladá dívka! Jak podivná to myšlénka, která se mi opět a opět vtírá! Věru, ten pohled jeho je jako pohled žárlivé sokyně!

Lo Mengej. Ty mluvíš v horečce. Snad by Nurchazi také o tom věděl, kdyby bratr jeho vlastně sestrou byl? A celá ves by také měla o tom tušení, co?

Jaosien. Pravda! Je to pošetilý nápad. Je Peja poetou, tedy duše ženy v těle muže, a jako žena chce být hýčkán a výhradně milován, a jako dítě je dráždivý a sobecký. Chci, aby plné jeho srdce přeteklo, pak pozná sebe, chybu svou — a dobrou moji vůli. Hleď, přinesla jsem nesvár v tento dům, chci tedy způsobiti smír. Toť úkol můj, ten dej mi dokončit. Pak půjdu s tebou zpět. Není mi přáno, bych usedla u jich krbu, ale paprslek posvátného ohně na něm planoucího vezmu s sebou, vssaju v hloubi duše, by prohříval mrazící její pustotu!

Lo-Mengej. Čiň co chceš, jen pojď již brzy odsud.

Jaosien. Hle, oba bratří přicházejí v zahradu.

Scéna 2.

Předešlí. Peja se skříní ze sandálového dříví, vykládanou perletí. Nurchazi s malým třínohým stolkem k spalování kadidel.

Lo-Mengej. Denní vaše práce u konce?

Nurchazi. Nastává svatvečer.

Jaosien. A tento trojnoh? Tato skříň?

Nurchazi (staví trojnoh vedle hrobů). Až vzejde luna chceme vonnou oběť pálit duchům zemřelých.

Jaosien. Dřív ale ještě chcete zpívat? Jdu, bych naladila loutnu a ty pojď se mnou, otče, můžeš pomáhat, máš jemný sluch a velmi hudební. Hned vrátíme se k vám. Tak vidím ráda vás, když vedle sebe stojíte, opírajíce se jeden o rámě druhého, jak dva lotosy na jedné lodyze.

Nurchazi. Jsi laskavá, ó jak bude možné žíti bez tebe až odejdeš —

Peja. Chceš tedy loutnu naladiti, paní? Najdeš v šerém svém pokoji již rozsvícenou lampu.

Jaosien. Jdu, když mne posýláš. Měla bych se hněvat, ale nemohu! Jak rozhněvat se na květ, proto že vítr jej odkloňuje od nás? A ty jsi, Pejo, květem mluvícím, nic jiného. Jsi spanilý jak dívka.

Peja (se odvrací). Ó, nemluv tak —

Jaosien (směje se). Plachý jak laň! Pojď, otče

Lo-Mengej (šeptem). Jak vesele teď mluvíš, směješ se! Kam tvoje zasmušilost zalétla tak náhle?

Jaosien. Vždyť jest to večer poslední, a napadlo mi jedno z tvých přísloví: Opojme se dnes pokud vína máme, starost zejtřejší můžeme zítra snášet! (Jde rychle do domu, kam ji Lo-Mengej následuje.)

Scéna 3.

Peja. Nurchazi.

Nurchazi. Po celý čas, co hosté naši s námi, neviděl jsem na tobě tak zřejmý výraz spokojenosti, Pejo, jako dnes.

Peja. Proč bych zapíral. Ano, toužím opět býti s tebou sám. Chceš mi z toho dělat výčitku? Bratře, buď tak upřímným jako já! Ten jejich odchod tě velmi zarmucuje? Má společnost ti tedy více nestačí? Věděl jsem to od prvního okamžiku jejich příchodu —

Nurchazi. A od prvního okamžiku mi opakuješ nespravedlivé své výčitky. Pejo, přestaň konečně býti dítětem. Co může láska k ženě změnit na našich obapolných náklonnostech?

Peja (vášnivě). Vše! Neboť jest to moje záhuba, miluješ-li tu tanečnici! A ty ji miluješ!

Nurchazi. Ah, konečně jsi se prozradil!

Peja. Co, tys uhodl? Mé tajemství —

Nurchazi. Tvé tajemství! Je příliš zjevné. Já myslil na počátku, že nechápeš, co láska, neboť při pouhé zmínce byl jsi netrpělivým. Ty znáš ale to sladké kouzlo konečně, neboť při pouhé zmínce poleje tě teď ruměnec. Ty miluješ Jaosien, a domnívaje se, že já ji miluji, žárlíš až k šílenosti!

Peja. Že se domnívám! Ty ji miluješ! Ó, vyřkni přec tu pravdu, která mne usmrtí (klekne). Bratře, smiluj se a řekni, že se mýlím!

Nurchazi. Ó běda mně! Teď není více pochyby. A ona miluje tebe! Snivý její pohled sleduje každý tvůj krok, vzdechy její letí za tebou, když odcházíš —

Peja. Mne že miluje? Toť věru k smíchu! Jsem slepý? Nevidím, jak oči její září, promluvíš-li, neslyším, jak hlas její se něhou chvěje, odpovídá-li na tvé blouznění? A nevím to, že přišla za tebou až sem z Pekingu? Nenapsals svoje jméno a jméno naší vesnice pod její verše? volals ji za sebou!

Nurchazi. Ó, lstivý Pejo! Výčitkami chceš odvrátit přímou odpověď na mou otázku. Mne chceš oklamat? Nuž, přísahej, že kouzlo lásky je ti cizí, přísahej, že srdce tvoje nezná sladkého nadšení, že nezná opojného blaha lásky! Zde u těchto hrobů přísahej!

Peja (zmaten). Já! Přísahat! Ó Nurchazi ... Ó muka!

Nurchazi. Ha, blednež, oči tvoje plny slz, ty chvěješ se. Můj bratře, odpusť, já tě trýznil. Miluješ-li ji a ona tebe, proč tajíš to? Já odstupuji, ač ne bez vnitřního boje.

Peja. Můj Nurchazi! Ó, že chápat nedovedeš! Já miluju, ano; avšak ne ji, to přísahám. Ach, kdybys věděl, jaká něha zde, a jaký bol v tom srdci ... Ó, co mluvím, spravedlivé nebe!

Nurchazi. Co to bylo? Mluv a vysvětli. Co znamená ten pohled tvého oka, jaká to hádanka a jaký zmatek? (Vezme jej za ruku.)

Peja (se vytrhne). Ah, nech mne! Odstup ode mne. (Utíká k domu.)

(Dokončení.)

Ze sbírky znělek: „Na prahu ráje“.

Od *J. V. Sládka.*

Z oddílu I.: O dětech a s dětmi.

Malí muzikanti.

Dědouškův svátek! — kluci už se fanti —
toť polednice aby pomáhala!
— však matka dětem něco pošeptala,
a zbytku dovtipí se mudrlanti.

„Slavíků“ nadělali špekulanti,
lipový list, neb lýka sobě vzala
neb ostřice ta dětská havěť malá,
a k „vyhrávání“ táhnou muzikanti!

A byla hudba jako býti sluší:
je všechno v ní, co lesem zní a v poli
— a dědouš zdřímnuv, zacpává si uši!
A píská to a vříská, ječí, trká:
děd gratulanty vyprovází holí,
— a babička jim po jablíčku strká.

Ještě o dědouškovi.

— A dědoušku, jak zlobily vás děti,
byste nám s holí nezůstal tu státi,
dovolujem si upřímně vás zváti,
by za kmotra jste přišli pravnoučeti.

Že nemůžete slova rozuměti? —
— I vždyť je tiché! — netřeba se báti!
A hluchý děd se k nám z chaloupky kláti
a může nechat zrak na nemluvněti.

Toť víte, že si přišli se stařenkou
a pochovali dítě: — každý chvíli —
a ted se oba nad kolébku chýlí
jako dvě staré vrby nad sněženkou.
— Tak, dědoušku, jste hezký, — v světle denním,
a tak vás nechám státi, — s dovolením!

Z oddílu III.: Z lidu a pro lid.

V bouři.

Jen jedno místo! — Člun se loučí s vrakem
a vlna za vlnou se noci vzrývá —
a s vraku velký pes se v loďku dívá
s hrbatým, jednookým marinákem.

Na lodi hráli krutě s ubožákem,
krom psa naň nepohledla duše živá.
— „Pro psa, neb člověka vám místo zbývá?!“
„„Pro jednoho!““
„Nuž dolů s Njufaundlákem!“

A vichr urval člun od boku lodě —
Ten ve vraku si vzpomněl jen své matky,
jak jejich psa mu dala na rozchodě:
— když nikdo milovat jej není v stavu!
A v dol šel vrak. — On s ním. — Jen ještě hlavu
ucítil huňatou: — pes připlul zpátky.

Strýček.

Kdo kabonit se viděl pana strýčka? —
roj dětí stále za ním jako včely,
a není jednoho, jež nepodělí:
když nemá v kapsách, alespoň je hýčká!

Po celý život říkal, že si „vyčká“!
a v kanceláři „čekal“ život celý,
a zbyly mu dvě dýmky na neděli,
a na den všední ukousaná špička.

O dušičkách rád po hřbitově chodí,
a pokleká na hroby opuštěné —
kde nepoklekne, aspoň květ tam hodí.
Až odhodíte, strýče, tu svou špičku,
kdo pod tím rovem vás si připomene? —
Zde dlouho byste zůstal klečet. — Strýčku!

Kancional.

Ve starém klášteře, jenž v kraj se dívá,
je kancional pokryt plísní, prachem —
čtyři sta roků přešlo tady vzmachem
a cizí mnich z něj slova nezazpívá.

Jen západem když slunce zahořívá
a do knihovny padne v mihu plachém
ta stará kniha obleje se nachem,
pak zvolna zas a krvavě se stmívá.

Čtyři sta let ta kniha tak tu leží!
nach z venku na ni padal od požárů,
ryk, lomoz zbrané otřásal tou věží,
kraj tonul v krvi, jasot ryčel zbůjný
— a v prachu, plísni, ve křivdě a zmaru
tu němá leží píseň: „Pomiluj ny!“ —

Český granát.

Krůpějí krve s čela Trpitele,
jak tryskla z pod hloži, a zemi vpita
ustydla v drahokam, — ten kámen svítá
plu temnoty — i vítěznosti skvělé.

Té české krve v granát skamenělé,
co vpila jí ta půda věkovitá!
jak nikde ve světě ta krev tu slita:
— jen ve skále! — však v srdcích není déle!

Ty rudý, temný, stkvoucí drahokame!
co už tě jen pro dívčí cetky máme? —
Ó mužové! — vy tepny ochabené —
což krve krůpěje tam není jedné?!
— ni té, jež ve tvář se neb k srdci žene,
když studem rumění — a hněvem bledne?!

Abélard a Héloïsa.

Studie *Bedř. Fridy.*

o, co vyprávěti hodlám, jest historie veliké lásky. Abélard, první filosof věku dvanáctého, děkuje jí téměř výhradně svoji popularitu; veškeré jeho vědecké triumfy upadly dávno v zapomenutí, jeho učená díla vezme do ruky jen tu a tam některý odborník, ale smutná historie jeho nešťastné lásky zachvěje každým, kdo ji slyší a získá si rázem srdce všech.

Pierre Abélard narodil se roku 1079. z rodiny panské sídlící v Bretagni. Hned od dětství bylo mu studium věcí na světě nejmilejší a tak se stalo, že pohrdnuv slávou vojenskou, kterou mu otec skvělými barvami líčil, a zanechav svým bratřím, z nichž byl nejstarší, celé svoje dědictví i svoje práva, věnoval se výhradně filosofii. Základem tehdejší filosofie byla logika Aristotelova, s pozdějšími překlady i komentáři, ale vedle otázek čistě logických mluvilo se o fysice, metafysice, moralce a často i o samé theologii — vše najednou a sice s takovým ohněm, že pouhá rozprava přešla brzy v učenou hádku, která nabývala tím většího významu, jelikož účastnili se jí nejen dva professoři, nejen jednotliví žáci, ale celé školy najednou, často sama církev, ba co více, veškeré obecenstvo. Školy v oné době zastupovaly naše akademie, university, naše noviny, naše veřejné mínění, všecko zároveň, neboť dokud nebylo tisku, byla to jediná cesta, kterou se šířily nové názory. Nyní ustupuje osoba každého myslitele jaksi do pozadí, jeho kniha mluví za něho, jeho kniha je vydána kritice a často bohužel i nepřátelským útokům — ale tehdáž musil každý učenec myšlénku svoji nejen vykládati, nýbrž i hájiti; škola byla veřejným zápasištěm, kde vítězila i podléhala nejen myšlénka sama, nýbrž také osobnost. Tento zvláštní karakter tehdejších škol musíme míti na mysli, chceme-li pochopiti další osudy Abélardovy.

Mladý náš filosof vydal se na cesty, poslouchal rozličné mistry, až přišel v dvacátém roce věku svého do Paříže. V době této, tedy asi roku 1100. university zde ještě nebylo; mezi různými školami nejlepší pověsti požívala škola biskupská, která měla také nejvíce žáků. Správcem této školy biskupské při chrámě Matky boží byl Guillaume de Champeaux, „Sloup doktorů“, jak jej vůbec nazývali, a žáci nejen z celé Francie, nýbrž i z Anglie, Italie a Německa naslouchali s nadšením jeho výkladům. Abélard vmísil se mezi posluchače; zprvu oblíbil si slavný mistr vtipného žáka: divil se jeho ohromné paměti, jeho vtipu i obsáhlým vědomostem — ale brzy neměl Abélard jiné myšlénky, nežli založiti si svoji vlastní školu, neboť ve věcech základních se s mistrem nesnášel. Guillaume de Champeaux byl realistou a poněvadž nominalism byl tehdáž církví zatracen, jelikož odporoval učení o Trojici, byl realism názorem všeobecně uznaným. A tomuto panujícímu realismu v osobě slaveného mistra vyhlásil Abélard boj. Z veřejné hádky, kterou s ním podnikl, vyšel vítězem a všichni žáci šli za ním. Nejkrásnější jeho sen byl vyplněn: nyní měl svou školu a co více, ve filosofii neměl soka, „věděl vše, co člověk vůbec věděti může“, říkali o něm jeho současníci. Řečí, kterou psal a vyučoval, byla latina, řecky znal pouze některé terminy, neboť řecké autory čítal v překladech; zdali uměl hebrejsky, nelze s určitostí říci. Myslil a mluvil vždy jasně a zcela pochopitelně; nebyl suchým ani pedantickým, vážný filosofický hovor kořenil vtipem a citaty ze svých zamilovaných básníků, totiž Virgila, Horáce a Ovidia. Nepohrdal žádnou autoritou, ale vždy tázal se zároveň, co říká rozum dané otázce, a s jeho pomocí hleděl staré vědomosti doplňovati nebo korrigovati. Měl veliké nadšení, velikou lásku k vědění, ale také nesmírnou ctižádost. Ten klid, v jakém nyní žil, mu nesvědčil: jeho ctižádost hnala jej k novým bojům. Jako byl králem v říši filosofie, chtěl býti jedinou autoritou také v theologii: i věnoval se docela tomuto studiu.

Prvním mistrem v theologii, jako kdysi ve filosofii Guillaume de Champeaux, byl Anselm Laonský. Způsob jeho vyučování byl velice jednoduchý, vykládal Písmo slovo za slovem. Okouzlil svoje posluchače lahodnou svojí řečí, ale nepřesvědčil nikoho. Abélard přestal záhy navštěvovati jeho lekce, a když se ho žáci tázali, proč mistra neposlouchá, odvětil, že Písmo vyloží si sám bez učitele, a skutečně také vyložil jedno z nejtěžších míst v proroku Ezechieli způsobem, který vzbudil všeobecné podivení. Žárlivý mistr zapověděl mu vyučovati, ale i zde opakovala se tatáž scena jako v klášteře u Matky boží; i z tohoto boje vyšel Abélard vítězem, a čím více jej nepřátelé jeho pronásledovali, tím více rostla jeho sláva. Všemohoucí theologie, první věda oné doby, získala mu nové vavříny, v celé říši lidského vědění byl on jediným králem, jehožto vládu neodvážil se nikdo více popírati. Zdá se, že jmenován byl tehdáž kanovníkem, s kterýmžto titulem spojeno bylo slušné beneficium, ačkoliv Abélard knězem nebyl.

Nyní žil několik let klidně; měl vše, čeho si mladý, ohnivý duch jen přáti může. Ze všech končin Francie i zemí okolních hrnuli se žáci k jeho přednáškám a to v počtu neslýchaném; vypravuje se, že až pět tisíc lidí sešlo se najednou k jeho čtení — a považíme-li, že ti všichni mu platili, byly jeho příjmy velice skvělé. A co více, všichni tito lidé jej zbožňovali; když se vracel po škole domů, provázeli jej v celých zástupech, a lidé po ulicích se stavěli, vidouce tohoto mladého, krásného muže, jehož slovo jako kouzelná hudba vládlo tisícům, ženy odhrnovaly záclony malých oken svých a pohlížely zvědavě za ním — vždyť neměl sobě rovného!

Byla to nejskvělejší doba jeho života: měl bohatství, měl slávu i obdiv celého světa a co více, všeho toho dobyl svým vlastním přičiněním, svou prací, svým vtipem, svojí výmluvností. Jaký div, že pojala ho závrať: zdálo se mu, jak praví sám, že jest jediným mudrcem na celém světě; ale čím dále pokračoval ve filosofii a theologii, tím více životem svým se vzdaloval od velikých filosofů a světců. Jeho vášně, prací až posud potlačované, se náhle probudily. Až posud žil jenom vědě a své ctižádosti — nyní začal žíti lásce a tím začíná zároveň historie jeho utrpení.

V domě kanovníka Fulberta žila jeho neť, mladá dívka, sotva sedmnáctiletá, když ji Abélard poznal;

jméno její bylo Héloïsa. Z prvních let jejích nemáme o ní žádných zpráv; jenom to víme, že byla sirotek. Vychována byla v klášteře a když se domů vrátila, její strýc vyučoval ji dále, takže nabyla vzdělání u tehdejších žen velice vzácného. Znala se výborně nejen v latině, tou psala i mluvila, nýbrž i řecky i hebrejsky uměla aspoň čísti a znala několik slov. Zvláště krásnou nebyla, ale zajímavou. Abélard sám praví o ní doslovně: „per faciem non infima", tedy asi „dosti hezká". Obyčejně si ji představujeme velice krásnou — nejlepší to důkaz, jaké sympatie budila vždycky její památka. Ačkoli tak mladá, přece byla již známa po celém království; pověst o její učenosti šla od úst k ústům. Kdy a jak se s Abélardem poznali, nevíme. Proč se milovali? Nechť mluví Abélard sám: „Když jsem ji viděl ozářenou všemi kouzly, jež vábí milence, hleděl jsem se s ní seznámiti, a soudil jsem, že se mi to jistě povede. Měl jsem pověst tak slavnou, byl jsem mladý a krásný, že jsem se nebál odmítnutí od žádné ženy, kterou bych poctil svojí láskou." Héloïsa neměla sobě rovné, a proto ji miloval. Hleděl se s ní sblížiti. Žádal Fulberta, aby jej přijal do svého domu. Vymlouval se na své práce, které mu překážejí pečovati o běžné potřeby, nabízel slušný plat — a Fulbert jsa lakomý, přijal. Jedna věc jej zvláště vábila: těšil se totiž, že bude míti Héloïsa výtečného učitele. Abélard mohl ji viděti, kdykoliv se mu líbilo, ve dne i v noci, mohl ji vyučovati, ano i bíti ji směl, když by uznal za dobré. On sám diví se tomu, kterak mu ji Fulbert tak svěřiti mohl; ale jeho pověst byla až posud tak čistá, že neměl tento ani nejmenšího podezření.

Ve svém smutném listě, který nadepsal Abélard sám „Historie utrpení", vzpomíná s bolestí na tyto krásné chvíle. „Zkrátka" praví, „měli jsme jedno obydlí a brzy také jedno srdce. Na místě studií oddali jsme se své lásce. Knihy byly otevřeny, ale spíše mluvili jsme o lásce nežli o filosofii, více jsme se líbali, nežli vykládali; moje ruce vracely se častěji k jejím ňadrům nežli ke knize; naše oči se hledaly a horovaly láskou častěji nežli čítaly. Co více říci mám? Ve své vášni prošli jsme celou stupnici lásky." — „Čím více ducha někdo má, tím má také mocnější vášně," praví Pascal a pravdivost toho výroku osvědčila se také zde.

Za chrámem Matky boží, na konci úzké, křivé uličky, kde až posud bydlí členové kapitoly, ukazují dům, kde bydlel kanovník Fulbert. Na domě je nápis a ve dvoře medaillon, představující hlavy obou milenců, ale bohužel ne ze století XII., nýbrž XVI. Tedy zde, v prosté síni s úzkým oknem, při blikavém světle lampy vyučoval Abélard pozdě do noci svoji Héloïsu. A co jí asi vykládal? Snad staré klassiky, či hovořil s ní o běžných záhadách filosofických, či zasvěcoval ji ve vážné pravdy náboženské — kdož to ví? Rémusat, který vydal krásné vědecké dílo o Abélardovi, napsal také drama téhož jména, tak velice jej tato látka zajímala, a zde líčí jednu z takových chvílí, které naši milenci spolu trávili. Abélard přichází trochu později, žáci jej zdrželi, omlouvá se; pak sednou a chtějí čísti. Ale co? Abélard vezme svého miláčka, Ovidia, najde známý list, nadepsaný „Leander Heroně", a již čtou, kterak ten nadšený milenec zápasil s vlnami, kterak jeho oči hledaly ono slabé světélko v okně jeho milenky, ono světlo, které bylo mu vodicí hvězdou — kterak to její milující srdce bilo jemu vstříc, kterak se ona radovala, kterak jej vítala, když šťastně spočinul v jejím náručí... Tak asi spolu čítali; básník mluvil za ně, a jeho plamenný verš tlumočil věrně jejich vlastní city, on byl Leandrem a ona Heronou a mořem, tím krutým mořem byla jeho vášeň!

Jako tak mnohého, učinila láska také Abélarda básníkem. Po mnohých letech psala mu Héloïsa vzpomínajíc oněch sladkých dob: „Vy jste měl zvláště dvě věci, které mohly vám jedním rázem dobyti srdce každé ženy, uměl jste totiž s velikou gracií deklamovati a zpívati". A ty písně skládal sám, skládal je pro ni. Héloïsa sama vypravuje, že je zpívali po ulicích; každý je znal a každý je zpíval, čí srdce bylo jako jeho plné lásky.

Ale zatím co Abélard se opíjel svým štěstím, jeho žáci se velice rmoutili. Filosofie nebyla mu více tím, čím bývala; jaký div, vždyť zbývalo pro ni v jeho srdci tak málo místa. Ono nadšení, s jakým jindy k žákům svým mluvil, to schladlo; Abélard na svou látku, o níž jednati měl, více nemyslil, a tak opakoval staré věci. Mezitím roznášela se již pověst o jeho lásce mezi známými; Fulbert dlouho netušil ničeho, dlouho nevěřil, ale konečně přesvědčiv se sám, odloučil je od sebe. „Plakali jsme," praví Abélard, „ne nad sebou, nýbrž jeden nad druhým; ale toto rozloučení tím těsněji sblížilo naše srdce..." — Co jim zbývalo? Scházeli se potají. Když pak brzy na to Héloïsa cítila se matkou, unesl ji tajně Abélard z domu strýce jejího, doprovodil ji k své sestře do Bretagne, kdež se jí narodil hoch, jemuž dali jméno Petrus Astrolabius.

Zatím Fulbert, její strýc, zuřil jako šílený: nejraději byl by Abélarda zavraždil, nebo zohavil, ale bál se o svoji neť, která byla v rukou jeho příbuzných. Abélard měl se ovšem před ním na pozoru; ale konečně slitovav se nad jeho spravedlivou bolestí, umínil si, že se s ním smíří za jakoukoliv cenu. Navštívil jej, prosil za odpuštění, a nabídl mu, že učiní Héloïsu svojí ženou, ale pod tou podmínkou, když by sňatek zůstal tajným; obával se totiž, aby mu neškodil sňatek ten v jeho kariéře. Fulbert svolil, smířil se s ním a Abélard vypravil se hned pro svoji nevěstu — ale Héloïsa, tato v pravdě heroická duše, svoliti nechtěla; byla totiž přesvědčena, že by tímto sňatkem jejímu miláčkovi jakož i dobré věci velice se ublížilo. Jak by mohl těšiti ji sňatek, který by zničil jeho slávu? Co by řekl svět, kdyby jej oloupila o takové světlo? čím by mu je nahradila? Jaké kletby shrnuly by se na její hlavu! Co řekla by sňatku tomu církev, a jak zaplakala by nad ním filosofie! Byl by to smutný pohled, viděti muže, jehož stvořila příroda pro celý svět otrokem ženy, schýleného ve jho, jež by mu nijak ke cti nesloužilo! „Nemluvme více o tom," praví dále, „kterak žena by vám překážela ve vašich studiích, ale uvažme, v jakou situaci uvedl by vás takový sňatek! Jak snesla by se škola a domácnost, pult a kolébka, kniha nebo tabulka a vřeteno, péro a člunek? Zdaliž může člověk, který se věnoval studiu Písma nebo filosofie, snášeti pláč dítěte, píseň chůvy, která je uspává, kroky služek po domě, nepříjemný zápach a nečistotu dětí? Bohatým je snadno, mají ke všemu zvláštní pokoje a neznají takových starostí. Ale filosofové nebývají boháči, a ti, co hledají bohatství, a kteří pečují o věci tohoto

*

světa, nevěnují se studiu Písma ani filosofii.“ A nyní cituje příklady ze starých filosofů, básníků a otců církevních, uvádí všemožné důvody, jen aby jej od úmyslu jeho odvrátila. Pak zase přechází v tóu důvěrnější: že bude raději jeho milenkou nežli ženou, takto že bude k sobě pojiti je jedině láska a nikoliv nutnost jako v manželství. Žádný titul, žádná hodnost, žádná sláva že se nevyrovná jejímu štěstí. Jméno ženy je světější, jméno milenky prý sladší; která žena prý se jí vyrovná? kdyby sám císař Augustus jí ruku nabízel, nepřijala by ji; láska Abélardova je jí milejší, nežli vláda celého světa!

Abélard byl by musil se zastyděti, kdyby byl ustoupil. Je pravda, obětoval sňatku tomu mnoho, celou svoji budoucí kariéru, která slibovala berlu biskupskou, a snad i purpur kardinala — ale stál na svém a Héloïsa povolila. Vrátili se tajně do Paříže, celou noc ztrávili v kostele na modlitbách, a časně z rána u přítomnosti nejbližších přátel byl sňatek jejich požehnán. Po tom vrátili se každý tiše do svého obydlí. Od té doby vídali se jen zřídka a potají, aby se jejich poměr nevyzradil; ale Fulbert a jeho lidé zrušili svůj slib a sami rozhlašovali, co se stalo. Héloïsa naproti tomu se zapřísahala, že není na těch pověstech ani slova pravdy. Fulbert tímto ještě více roztrpčen, dělal jí výčitky, takže Abélard se obával, aby jí snad neubližoval. Unesl ji tedy podruhé a ukryl ji v témže klášteře, kde byla vychována. Klášter ten byl nyní asylem jejich lásky.

(Dokončení.)

Poprava v Piroche.

Napsal *Alexandre Dumas.*

Znáte Piroche?

Ne. Já také ne. Nezneužiju tedy svých vědomostí k tomu, abych vás mořil nějakým popisem, tím méně, poněvadž, mezi námi řečeno, jsou popisy věcí velmi nudnou. Když se nejedná o pralesy americké, jako v Cooprovi, v Meschacebéovi nebo Chateaubriandovi, totiž o zemích, které nemáme zrovna pod rukou, a při nichž, když si chceme představiti jejich podrobnosti, má naše obraznost zapotřebí, aby byla podporována cestujícími básníky, kteří je byli navštívili, neslouží v celku popisy skoro k ničemu, leda aby je čtenář přeskočil. Literatura má nad malířstvím, sochařstvím a hudbou trojí výhodu: totiž, že může udělati obraz jediným epithetem, sochu jedinou frází, melodii jedinou stránkou, nemá však zneužívati této přednosti své, a má nechati každému umění jeho zvláštnosti. Přiznávám se tedy, že, co mne se týče (než nabudu lepšího přesvědčení), když mám popsati krajinu, kterou snad každý viděl, aneb každý může viděti, buď že jest blízká, neb že se neliší od naší, přenechám rád čtenáři, aby si na ni vzpomněl, když ji viděl, aneb aby si ji nějak představil, když ji ještě nezná. Čtenář má to dosti rád, když mu dopřejeme, aby mohl něčím přispěti ku knize, kterou čte. Lichotí mu to, a on se domýšlí, že by mohl ostatek také dodělati. Lichotiti svému čtenáři jest zajisté věcí velmi dobrou. Ostatně ví celý svět, co to je moře, planina, les, modré nebe, jak působí slunce, měsíc a bouře. K čemu se při tom zdržovati? Jest mnohem lépe nakresliti krajinu jedním črtem štětce, jako Rubens, nebo Delacroix, toto budiž řečeno beze všeho porovnávání, a zachovati raději celou dovednost své palety pro osobnosti, které chceme oduševniti. Kdybychom popsali celé stránky líčením, neposkytli bychom čtenáři takový dojem, jaký cítí i ten nejnaivnější měšťák, který se prochází za krásného dubnového jitra v lesích vincennských, neb i ta nejprostší dívka, která jsouc zavěšena v rámě svého milence se v červnové noci ubírá stinným stromořadím lesa romanvilleského, neb parkem enghienským. Máme všichni v duchu a v srdci celou galerii krajin, z našich vzpomínek, které nám mohou tvořiti pozadí ke všem historiím světa. Postačí, když řekneme jediné slůvko: den nebo noc, zima nebo jaro, ticho nebo bouře, les nebo planina, a ihned objeví se nám hotová krajina.

A tak potřebuji pouze říci: že právě v té chvíli, o které tato historie, kterou vám chci vypravovati, počíná, jest poledne, že je máj, že cesta, na kterou vstupujeme, jest po pravé straně vroubena hustým křovím kvetoucím, v levo mořem; a vy víte hned to, co jsem vám neřekl, totiž, že každé křoví je zelené, moře že hučí, nebe že jest modré, slunce teplé, a na cestě že jest prach.

Dodám pouze, že tato cesta, která běží na břehu bretaňském, vede z Poterie do Piroche, že Piroche jest vesnice, kterou neznám, ale která bude asi jako všechny ostatní vesnice, že se nacházíme v patnáctém století, v roku 1418, — a že dva muži, jeden starší, druhý mladší, jeden otec, druhý syn, oba sedláci, jedou po této cestě na dvou herkách, klusajících ještě dosti příjemně, když považíme, že jsou to herky a že na nich sedí sedláci.

„Přijedeme v čas?“ otázal se syn.

„Ano, bude to až ve dvě hodiny,“ odpověděl otec, „a slunce ukazuje teprve na poledne a čtvrt.“

„Jsem na to náramně zvědav.“

„To věřím.“

„Bude tedy oběšen se zbrojí, kterou ukradl?“

„Ano.“

„Ale jak ke čertu může člověk míti tu myšlénku, ukrásti zbroj?“

„To není nic těžkého, míti myšlénku.“

„Ale míti zbroj je těžko,“ přerušil jej syn, který chtěl, aby polovice toho žertu pocházela od něho.

„Také ji nedostal.“

„Byla krásná tato zbroj?“

„Praví se, že překrásná, celá vykládaná zlatem.“

„A on byl zajat, když ji odnášel?“

„Ano. Chápeš snad, že se taková zbroj nedá odnésti, aniž by dělala hrozný povyk; nechtěla od svého pána.“

„A pak, vždyť byla ze železa.“

„V zámku se vzbudili, když slyšeli hřmot.“
„A zatkli toho člověka?“
„Ne hned. Nejdříve měli strach.“

„Zcela přirozeně, to mívají obyčejně lidé okradení, když vidí zloděje, jinak čert aby byl zlodějem.“

„A pak aspoň o tom vědí, když jsou okradeni. Ale tito dobří lidé nevěřili, že je to zloděj.“

„A kdo tedy?“

„Strašidlo. Ten lotr, který jest velmi silný, nesl zbroj před sebou, hlavu měl ve výšce boků řečené zbroji, tak že dosáhla obrovských rozměrů v chodbě, kterou šel. Mysli si k tomu hřmot, který ten šibal dělal, a pochopíš leknutí sluhů. Na neštěstí pro něho vzbudili též pána Pirocheského, který se nebojí ani živých, ani mrtvých, a který jednoduše samojediný zajal zloděje, a odevzdal jej dobře spoutaného své vlastní spravedlnosti.“

„A jeho spravedlnost?“

„Odsoudila jej, aby byl pověšen, v té samé zbroji.“
„K čemu tento závěrek v orteli?“

„Poněvadž pan z Piroche jest nejen udatným kapitánem, ale mužem moudrým, který chce tímto spravedlivým rozsudkem dáti příklad jiným, a sobě prospěti. Neboť nevíš, že to, co se dotklo oběšeného, stane se talismanem pro toho, komu to náleží? Pan z Piroche tedy poručil, aby zločinec byl oblečen do jeho zbroje, kterou on si po jeho smrti opět vezme, a bude míti takto talisman do nejbližších válek.“

„To jest velmi důmyslné.“
„To věřím.“

„Pospěšme si tedy, nebo mně velmi na tom záleží, abych viděl věšet toho ubohého člověka.“

„Máme dosti času! netýrejme zbytečně svá zvířata; nezůstaneme v Piroche, musíme jeti ještě míli dále, a pak abychom se vrátili v čas do Poterie.“

„Ano, ale naše koně si odpočinou pět nebo šest hodin, neboť se vrátíme teprv k večeru.“

Otec a syn pokračovali na své cestě, rozmlouvajíce vespolek, a za půl hodiny dorazili do Piroche. Jak otec řekl, přijeli v čas. Budou míti otcové vždy ten privilej, míti pravdu? Na veliké návsi naproti zámku byl ohromný sběh lidu, neboť tam stála osudná šibenice; na mou věru, velmi hezká šibenice, z drahého dubového dřeva, ne příliš vysoká, to jest pravda, nebo byla postavena jen pro špatného a neznámého zločince, ale přece dosti vysoká, aby smrt mohla provésti svou práci mezi zemí a koncem provazu, který se kroutil ve svěžím mořském větru, jako úhoř pověšený za ocas.

Odsouzený mohl býti jist, že bude míti krásný pohled při smrti, neboť měl zemříti s tváří obrácenou k oceanu. Tím lépe, jestli mu ten pohled mohl býti útěchou, ale co mne se týče, já o tom pochybuji. Moře bylo modré, od času k času vystoupil na horizontě mezi azurem nebe a moře bílý závoj, podoben andělu vznášejícímu se k Bohu, ale jeho dlouhý šat se ještě dotýkal světa, který opouštěl.

Naši dva soudruzi přiblížili se co nejvíce možná k popravišti, aby jim nic neušlo z toho, co se bude díti, a čekali jako všickni ostatní, měli však tu výhodu, že sedíce na koních lépe viděli a méně se unavili.

Čekání netrvalo dlouho.

Ve tři čtvrti na dvě otevřela se zámecká vrata a odsouzený se objevil, veden stráží pana z Piroche, za ním šel exekutor.

Zloděj byl oděn ve zbroji, kterou ukradl, a seděl obráceně na oslu bez sedla. Hledí měl spuštěné a hlavu sklopenou. Ruce mu v zadu svázali a co se jeho samého týče, chce-li někdo věděti naše mínění, bylo mu asi velice nevolno, soudíme-li podle jeho držení těla, neboť jeho obličej nebylo viděti, jistě že v této chvíli rozjímal o věcech velice smutných.

Přivedli odsouzence až k popravišti, a nyní se počal před ním rozvíjeti obraz, pro něho málo příjemný.

Kat přistavil žebřík k šibenici, a kastelán pana z Piroche, který stál na připravené estrádě, začal čísti rozsudek soudu.

Odsouzený se nehýbal. Zdálo se, že udělal divákům ten šprým, že zemřel dříve než ho pověsili. Křičeli na něj, aby slezl s osla a odevzdal se katu.

On se ani nepohnul. Pochopujeme jeho váhavost.

Tu jej uchopil kat za ramena, vyzdvihl s osla a postavil rovně na zem.

To byl chlapík ten kat.

Když jsme řekli, že jej postavil rovně, nelhali jsme. Lhali bychom však, kdybychom řekli, že zůstal tak stát, jak jej postavil. Ve dvou minutách prošel dvě třetiny abecedy, co v obecné mluvě znamená, že na místě, aby zůstal rovný jako I, byl skroucen jako Z.

Mezitím dokončil kastelán své čtení.
„Máte snad nějaké přání?“ optal se odsouzeného.
„Mám,“ odvětil nešťastník smutným, temným hlasem.
„Čeho si žádáte?“
„Žádám o milost.“

Nevím, bylo-li již v tom čase vymyšleno slovo „šprýmař“, ale byla-li kdy vhodná příležitost je vymysliti a říci, bylo to nyní aneb nikdy.

Pan z Piroche pokrčil rameny, a poručil katu, aby započal své dílo.

Tento chystal se vystoupiti na žebřík, podepřený o šibenici, která nehybná, s otevřenou náručí měla vytáhnouti duši z těla, a hleděl přiměti odsouzeného k tomu, aby lezl před ním; ale to nebyla lehká věc. Ani by si nikdo nepomyslil, jaké těžkosti dělávají odsouzenci k smrti, než se k tomu odhodlají.

Kat a náš odsouzený dělali dojem, jako kdyby si dělali vzájemné zdvořilosti. Jednalo se o to, kdo má vystoupit nejdřív.

Kat, aby jej přiměl k vystupování musil se vrátiti k prostředku, kterého použil, když tento nechtěl slézti s osla, vzal jej u prostřed těla, postavil ho na třetí stupeň žebříku, a počal strkati jej z dola nahoru.

„Výborně!“ křičel shromážděný lid.
Nezbývalo leč lézti dále.

Nyní položil mistr popravní šikovně kličku, která krášlila konec provazu, na krk ubohého, a strčiv jej silně nohou do zad, vrhl ho do prostoru, který se velice podobal věčnosti.

Nekonečný pokřik přivítal toto předvídané ukončení, a celým zástupem projelo zachvění. Nechť spáchal zločin jakýkoliv, člověk, který umírá, jest vždy v tu chvíli větší, než ti, již ho vidí umírat.

Oběšený se houpal dvě neb tři minuty na konci provazu, jak to bylo jeho právo, zatřepal nohama, zkroutil se, pak zůstal nehybným a tuhým.

Ze Z se stalo opět I.

Dívali se ještě několik okamžiků na ubohého hříšníka, jehož zlacená zbroj se leskla v slunci; pak se diváci zneuáhla rozdělili do skupin, a konečně se ubírali domů, rozmlouvajíce o této události.

„Fuj! ošklivá smrt,“ pravil syn sedlákův, který jel opět dále se svým otcem.

„Ba, býti oběšen proto, že chtěl ukrásti zbroj, to mu přišlo draze. Co o tom soudíš?“

„Ptám se sám sebe, co by mu byli udělali, kdyby ji byl skutečně ukradl.“

„Nebyli by mu udělali nic, neb když by byl vskutku zbroj ukradl, byl by mohl ze zámku uprchnouti. Pak by se byl asi sotva vrátil, aby se dal zatknouti.“

„Jest tedy více potrestán za zločin, který neudělal, nežli kdyby jej byl vskutku spáchal.“

„On měl však v úmyslu jej spáchati.“

„A úmysl byl trestán jako čin...“

„To jest úplně v pořádku.“

„Ale není na to hezké podívání.“

A poněvadž se naši cestující nalézali právě na výšině, obrátili se, aby mohli ještě naposledy se podívati na silhouettu nešťastníka.

Za dvacet minut vjeli do malého městyse, kde měli přijmouti nějaké peníze, a večer musili se ještě vydati na cestu, aby byli tu samou noc opět doma.

Druhého dne, sotva že se bylo rozednilo, vyšli ze zámku pirocheského dva strážníci, aby odvázali mrtvolu oběšeného, kterému měli svléci zbroj svého pána; nalezli však věc, které by se byli nejméně nadáli, to jest, šibenice a provaz tam byly, ale oběšený tam již nebyl. Strážníci mnuli si oči, myslili, že se jim to jen zdá, ale bylo tomu již skutečně tak. Oběšený tam již nebyl, a tak zbroj také ne.

A to nejdivnější bylo, že provaz nebyl ani přetržen, ani uříznut, ale právě v témže stavu, v kterém byl, nežli naň pověsili zloděje.

Strážníci šli oznámit tuto novinu pánu z Piroche. Nechtěl jim věřiti, a umínil si, že se musí sám o pravdivosti té události přesvědčiti. Byl to pán tak mocný, že byl přesvědčen, že on tam oběšeného jistě nalezne; ale viděl jen to, co viděli druzí.

Co se stalo s mrtvým? neboť odsouzený zemřel včera před očima celé vesnice.

Snad nějaký jiný zloděj použil noci, aby se zmocnil zbroje, která pokrývala mrtvé tělo?

Snad; ale bera zbroj, byl by dozajista tam nechal mrtvolu, kterou přece nemohl potřebovat.

Snad přátelé nebo příbuzní hříšníkovi chtěli jej po křesťansku pohřbít?

To nebylo nic nemožného, ale odsouzený neměl ani přátel, ani příbuzných, a lidé, kteří by byli měli ten zbožný úmysl, byli by vzali mrtvolu a nechali tam zbroj.

Také tomu nemohlo se věřit. Čemu tedy?

Pán z Piroche byl na nejvýš zarmoucen. Jednalo se o jeho zbroj. Slíbil odměnu desíti tolarů tomu, kdo mu přivede zločince, tak oblečeného, jak byl, když umíral.

Prohledali domy, nenalezlo se však ničeho.

Nikdo se nepřihlásil.

Dali přivézti jednoho mudrce z města Rennes, kterému předložili tuto otázku:

„Jak to může mrtvý oběšený udělat, aby se vysvobodil z provazu, který jej drží za krk ve vzduchu?“

Mudrc žádal osm dní na rozmyšlenou, a když uplynuly, odpověděl toto:

„On to nemůže udělat.“

Na to mu dali druhou otázku:

„Může-li zloděj, který nemohl krásti za svého živobytí, a který byl pro krádež odsouzen k smrti, krásti po své smrti?“

Mudrc odpověděl: „Ano.“

Ptali se ho, jak to může býti?

On odpověděl, že neví.

Byl to největší mudrc svého věku.

Poslali jej zpět, a spokojili se s myšlénkou, že žijí v době čarodějnické a že zloděj byl čarodějem.

Pak dali číst mše, aby zažehnali toho zlého ducha, který se beze vší pochyby bude chtít pomstít na pánovi, který nařídil jeho smrt, a na těch, kteří se přišli na něj podívat, jak bude umírat.

Uplynul měsíc marným hledáním.

Šibenice stála pořád ještě na svém místě, ponížená, smutná a opovržená. Nikdy ještě šibenice nezneužila tak důvěry.

Pan z Piroche nepřestával žádati svoji zbroj na lidech, Bohu a ďáblu.

Nic.

Když se již konečně začínal smiřovati s touto podivnou událostí a ztrátou, kterou při tom utrpěl, tu jednoho jitra, právě když se probudil, slyšel velký hřmot na náměstí, kde se odbývala poprava.

Právě se chtěl vyptati, co se stalo, když jeho kastelán vstoupil do pokoje.

„Pane,“ pravil k němu, „víte co se děje?“

„Nevím, ale chci se právě na to ptát.“

„Já vám to mohu říci.“

„Nuže, co je to?“

„Zázrak od Boha!“

„Skutečně!“

„Oběšený...“

„Nu?“

„Jest tam.“

„Kde?“

„Na šibenici.“

„Oběšen?“

„Ano, pane.“

„I se zbrojí?“

„S vaší zbrojí.“

„To je v pořádku, neboť jest moje. A jest mrtev?“

„Docela mrtev. Jedině...“

„Jedině co?“

„Měl ostruhy, když byl věšen?“

„Neměl.“

„Nuže, pane, on je má, a na místě, aby měl helmu na hlavě, položil ji opatrně k patě šibenice, a nyní jest oběšen bez ní.“

„Pojďme se na to podívat, pane kasteláne, pojďme se na to rychle podívat.“

Pan z Piroche běžel na náměstí, které bylo přeplněno zvědavými. Krk oběšence byl vložen opět do kličky, a zbroj byla zcela jistě na těle.

To bylo zázračné. Také každý říkal, že je to zázrak.

„On litoval,“ pravil jeden, „a přišel se opět pověsit.“

„On zde visel pořád,“ pravil druhý, „jenom že my jsme ho neviděli.“

„Ale proč má ostruhy?“ tázal se třetí.

„Bez pochyby, poněvadž přicházel z daleka a chtěl být brzy na místě.“

„Já dobře vím, že ať z daleka nebo z blízka, neměl bych ostruh zapotřebí, neboť já bych se byl nevrátil.“

A lidé se smáli, dívajíce se na ošklivě stažený obličej mrtvého.

Co se týče pana z Piroche, ten nemyslil na nic jiného, než aby si zjistil, že zloděj je opravdu mrtev, a aby dostal svou zbroj.

Odvázali mrtvolu, svlékli ji, pak svlečenou opět pověsili. Havrani se na ni uvrhli v takém množství, že na konci druhého dne byla zcela rozklobána, ku konci týdnu vypadala již jen jako kus hadru, a za čtrnáct dní nevypadala již nijak; neboť podobala-li se vůbec ještě nějaké věci, bylo to snad jen k těm nemožným oběšeným, které jsme kreslívali, když jsme byli ve škole, do svých knih.

Ale co dělal oběšený po ten celý měsíc své nepřítomnosti? jak se stalo, že jsa oběšen, se zachránil, a jsa zachráněn se znova pověsil?

Podáme o tom tři zprávy, které jsme slyšeli.

Jeden kouzelník, žák Merlinův, prohlásil, že ve chvíli smrti odsouzený měl pevnou vůli zmizeti, a že mohl se podříditi této své vůli, vůle pak jsouc věcí bezhmotnou, neviditelnou a nedotknutelnou, udělala tělo, které jí bylo podřízeno, též nedotknutelným, bezhmotným a neviditelným, a jestliže se tělo zlodějovo opět po uplynutí měsíce na provaze objevilo, jest to tím, že v posledním momentu jeho vůle, zmatená strachem, neměla dosti síly, aby tělo sobě podřídila na věky.

Tato zpráva není snad zrovna ta nejlepší, ale jest to jedna z nich.

Boboslovci přisvědčovali tomu, že hříšníkovi se podařilo utéci, že ale pronásledován výčitkami svědomí, a chtěje se smířiti s Bohem, nemohl snášeti život déle nežli jeden měsíc, a pln lítosti že přišel sám vykonati na sobě ortel, jemuž po prvé unikl. Snad není ani to pravda, ale jest to konečně důvod křesťanský, a jsouce křesťany, nesmíme jej zcela zavrhnouti.

Konečně se vypravovalo, že naši dva sedláci vracejíce se večer domů, slyšeli, když se přiblížili k šibenici, vzdechy, chroptění, a něco jako úpění; že se pobožně pokřižovali, a tázali, co se děje; že jim nikdo neodpověděl, ale vzdychání že se opakovalo a že se jim zdálo, že pochází od mrtvoly, která visela nad jejich hlavami. Na to že vzali žebřík, který kat položil k patě šibenice, že jej k ní přistavili, a že syn, který vylezl až k odsouzenému, se ho otázal:

„To vy si naříkáte, ubohý muži?“

Odsouzený sebral všechnu svou sílu a řekl:

„Ano.“

„Vy tedy ještě žijete?“

„Ano.“

„Litujete svého zločinu?“

„Ano.“

„Tak vás odvážu, a poněvadž evangelium poroučí přispěti těm, kteří trpí, a poněvadž vy trpíte, chci vám přispěti, a uvésti vás opět k dobrému. Bohu je milejší duše, která lituje, než tělo, které umírá.“

Otec a syn odvázali na to umírajícího, a nyní pochopili, jak se to stalo, že byl ještě živ.

Provaz na místě aby sevřel krk zlodějův, svíral jen helmu, totiž tak, že odsouzený byl sice pověšen, ale ne oběšen, a že když si trochu hlavu v helmě podepřel, podařilo se mu dýchati a žíti až do té chvíle, kdy naši sedláci jeli okolo.

Tito jej odvázali a vzali s sebou domů, kdež jej odevzdali matce a sestře, aby jej ošetřovaly.

Kdo však jednou kradl, krade zas.

U sedláka byly jen dvě věci k ukradnutí, neboť peníze, které s sebou přivezl, nebyly jeho. Ty dvě věci byly jeho: kůň a jeho dcera, asi šestnáctiletá blondýnka.

Náš bývalý oběšený se rozhodl ukrásti jedno i druhé, neboť se mu kůň zalíbil a do dcery se zamiloval.

Jednoho večera, osedlal koně, připnul si ostruhy, aby mohl rychleji ujeti, pak šel pro mladou dívku, která spala, a chtěl ji vzíti k sobě na koně.

Ale dívka se probudila a křičela.

Otec a syn přiběhli. Zloděj chtěl uprchnouti, ale bylo již pozdě. Dívka vypravovala o pokusu oběšence, a její otec a bratr, kteří viděli, že se nemohou nadáti lítosti u takového darebáka, rozhodli se, že jej sami potrestají, ale lépe nežli to udělal pan z Piroche.

Přivázali bídníka na koně, kterého si sám byl osedlal, dovedli jej na náměstí pirocheské a pověsili jej zas tam, kde již jednou byl věšen, helmu ale položili na zem, aby byli jisti, že tentokráte neuklouzne; pak se vrátili klidně domů.

To jest ta třetí zpráva. Nevím proč, ale myslím si, že tato jest ta pravdě nejpodobnější, a že byste udělali dobře, kdybyste jí dali přednost před těmi druhými, jako já.

Co se týče pana z Piroche, jakmile měl svůj jistý talisman, odjel s radostí do boje, ale byl zabit první ze všech.

Zápis.

Jak ohnivě's dnes, králi, zapadal!
Ó, plavci červánků, vy neznámí,
chci s vámi plouti v tajuplnou dál!

Ó smím, smím křídlem blesku za vámi?
Rci, králi, cenu? — Zač mi zasvítí
v líc zrak tvůj s duhovými barvami?

Mám cestu utrpení zkusiti?
Mám odtrhnouti od úst lásky číš?
Mám neznán u tebe kdes umříti?
Ó králi! jsme ti životem, — či smrtí blíž?

Jan Krajíček.

FEUILLETON.

Popěvek.

Buď hanba tomu, kdo si z dívčích retů
polibků nevzal jako včela z květů,
kdo, když moh' jeden vzít, jich nevzal více,
a v životě jich nezval na tisíce.

Buď hanba tomu, kdo se lásce vzpírá
a jako škebli srdce uzavírá,
kdo samotář, a nemá ve světnici
svou žínku a své poupě růžolící.

Buď hanba tomu, kdo mi plný jedu
řekne, že v básni svévolně si vedu:
Ať neokusí nikdy dívčích retů!
a dětských poupat má co v poli květů!

—*st*.—

— V knihtiskárně J. Otty dotiskla se a vyjde v nejbliže příštích dnech nová sbírka básní od *J. V. Sládka* pod názvem *„Na prahu ráje"*. Básně jsou vesměs znělky, počtem padesáti. Sbírka rozvržena jest na tři oddíly: I. *O dětech a s dětmi*: Děti na jahodách. — Pampeliška. — Děti v koupeli. — Děti v práci. — Malá idylla. — Malí muzikanti. — Ještě o dědouškovi. — Pohádka. — Chocholouši. — Malá prodavačka. — Nesmíření. — U kolébky. — U psaní. II. *Doma*: Ve mlýně. — Doma. — Dub. — Mušketýr. — Hodiny. — Zimostráz. — Pod sněhem. — Žluťák. — Srdečník. — Role chudých. — Vraní hnízdo. — Sedlák Louda. — Pokání. — Polní květy. — Studánka. III. *Z lidu a pro lid*: Lipany. — Bílá hora. — Kancional. — Božetěch. — Na prahu ráje. — V bouři. — Zedník Kára. — Strýček. — Slepá chůva. — V měsíčné záři. — O vánocích. — Pytlák. — Noční obraz. — Kdo může za to! — Noc. — Sphinx. — Kyklop. — Lid v práci své. — Velikost. — Český granát. — Borovice. — Náš erb. Sbírka připsána jest Jar. Vrchlickému a Juliu Zeyerovi.

— Akademický spolek „Krakovec" uspořádal dne 5. t. m. v místnostech pražské měšťanské besedy přátelský večer na oslavu desítileté literární činnosti Jaroslava Vrchlického. Schůzi zahájil spisovatel prof. Mířiovský srdečným proslovem, mluvicím z duše cítící hluboce a oceňující veliké zásluhy, kterých dobyl si Vrchlický o naši poesii a národ náš vůbec. Poukázal na obrovitou plodnost, všestrannost a vzlet tohoto básníka, jenž, jak dobře pravil, za poměrně krátkých deset let vykonal v pěkné literatuře naší více, než druhdy vykonáno za celá století. Poukázal k tomu, čím tento muž národu jest, poukázal k jeho horoucímu *českému* citu, který tak často odvažovali se mu upírat a k jeho nevyrovnatelné umělecké snaze, již s citem tím spojil. Dále pravil, jak Vrchlický otevřel nám dokořán brány k poesii národů cizích, zejména pak „jako hračkou" přenesl na naše lada ten věkovitý pomník velikosti lidského ducha, Danteovu Božskou komedii. Můžeme říci, že tak brzo neviděli jsme české posluchačstvo dojato těmito slovy Mířiovského. Jsa básník sám, pochopil i procítil vše, co Vrchlický napsal a cítil — a dojemná byla ta slova jeho! — Kdo pamatuje se na léta 1865—1868, léta, v nichž začala se literární činnost kroužku básníků, vystoupivších s almanachem „Ruchem", kdo z nich vzpomíná těch krásných, mladých dob, plných nadšení, zdaž byl by tenkrát jen pomysliti mohl, že za patnáct let ten český parnass oživne! Jeden z tohoto kruhu, E. Mířiovský složil hold neobmezený velikému soudruhu mladšímu. A Vrchlický může býti přesvědčen, že snad tak žádné srdce nebije mu vstříc, jak jedno z těch „Ruchistů". — V tom kruhu mladých lidí bylo nám v ten večer volno. Přišli do jednoho: básníci mladší a studentstvo přítomné bylo jaré a plné ohně. Jen ta česká, tak zvaná velká veřejnost — scházela jako vždy při takých příležitostech. Tomu však jsme již zvykli.

— Ladislav Stroupežnický má k tisku uchystanou sbírku vybraných svých humoresek pod názvem: „Lidé směšní a ubozí". — „Zajetí krále Václava" od Fr. Ad. Šuberta chystá se třetí vydání. Málokteré knize dostalo se u nás tak velikého rozšíření. Bylať vyšla co feuilletonní příloha novin v 6000 výtiscích, a pak rozebrána jest u vydání samostatném v 8500 exemplářích. — J. L. Turnovský vydá své povídky a črty v samostatné knize. — V Ottově Salonní bibliotéce, jejíž řízení jak se dovídáme, převzal Ferdinand Schulz, vyjde kniha J. Dunovského „Žena v písni lidu slovanského". Tamtéž uveřejněn bude svazek básní Karla Kučery a J. Táborského. Poslední jméno jest širší české veřejnosti neznámější. Psalť Táborský pod pseudonymem. Pokud jsme mohli nahlédnouti, bude to dílo vybrané. Také Karel Kučera dobře učinil, že konečně vystoupiti chce samostatně. O ceně jeho básní není pochybnosti.

— Z londýnského „Athenaeum" překládáme u výtahu následující zprávu o prvním provozování Smetanova „Vyšehradu" v Anglii: — Novinkou, a sice neobyčejné hudební ceny byla při posledním koncertu v Křišťálovém paláci symfonická báseň „Vyšehrad" od Bedřicha Smetany. Skladatel, Čech, narozen r. 1824, byl po několik let ředitelem Národní opery v Praze, kteréhožto místa nucen byl r. 1874 vzdáti se následkem ohluchnutí. Složil mnoho oper na české texty, kromě jiných děl orkestrálních a komorních. Symfonická báseň „Vltava" byla provozována v minulé saisoně v Křišťálovém paláci, a dílo, hrané minulý čtvrtek, potvrzuje dřívější dojem neobyčejné síly. V programu čteme že jest „Vyšehrad" prvním z cyklu hudebních básní, v kterýchž skladatel líčí slávu i úpadek své vlasti. Pojmenována podle slavné tvrze Vyšehradu, rozvinuje tato symfonie válečnickou stránku českých dějin. Dílo rozpadá se na tři oddíly; první líčí tvrz v jejím dávném lesku, druhá úpadek a konečný pád v krutých zápasech, a třetí představuje Vyšehrad jakožto stichlý, zpuštěný pomník minulé slávy. Zde má skladatel příležitost k oprávněné programní hudbě — nepokouší se o nic, co není jasně a plně v moci umění vyjádřiti — a podle našeho soudu dostál Smetana své myšlénce úplně. První část jest nádherná a důstojná. V hradu shromažďují se rytíři a bojovníci k turnaji, válečný hlahol se ozývá a lesk a hlučnost obrazného boje představuje se v orchestru. V druhém oddílu jest na první poslechnutí nesnadněji oceniti velmi umělecky spracované *fugato*, avšak *finale*, představující Vyšehrad jako jeho vlastní minulý stín, jest poetické krásy velikolepé. Nádherné théma začáteční se opět vynoří, ale s tak změněným okolím, že budí dojem smutku a ne jako dříve vítěznosti. Celkem tedy musíme říci, že jest tato symfonická báseň co nejdojemnějším a co nejkrásnějším tónovým obrazem, vynikajícím malebnou a často nádhernou instrumentací. Ty skvosty jsou však příliš vybroušené, než abychom je oceniti mohli do plné míry po prvním slyšení. Dílo zasluhuje, aby bylo opakováno při nejbližší příležitosti.

Nové knihy.

— *Tugomer*. Tragoedie v pěti jednáních. Od Josefa Jurčiče. Ze slovinčiny přeložil Josef Penížek. „Slovanského divadla" svazek 11. (2. serie svazek 1.) V Jičíně. 1882. Nákladem Lad. Sehnala.

— *Bez srdce*. Román od J. I. Kraszewského. Autorisovaný překlad od Václava Poka. Sešit druhý. V Praze 1882. Nákladem knihkupectví I. L. Kobra.

— *Bídníci*. Sepsal Viktor Hugo. Z francouzského přeložil V. Vávra Haštalský. Druhé vydání. Sešit 8. a 9. V Praze. 1882. Nákladem knihkupectví I. L. Kobra.

Příští číslo „Lumíra" (poslední tohoto roku) vyjde za příčinou příprav k číslu novoročnímu až dne 23. prosince.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek.** — Knihtiskárna: **J. Otto** v Praze.

Předplácí se pro Prahu
na čtvrt léta . . 1 zl. 50 kr.
na půl léta . . 3 » — »
na celý rok . . 6 » — »
(Za donášku do domu připlácí se čtvrtletně 10 kr.)
Se zásylkou po poště:
na čtvrt léta . . 1 zl. 75 kr
na půl léta . . 3 » 50 »
na celý rok . 7 » — »

LUMÍR.

Veškeré dopisy, týkající se redakce či administrace »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Jungmannova třída č. 22 n.
Listy přijímáme jen frankované.
»Lumír« vychází dne 1., 10. a 20. každého měsíce vždy o 4. hod. odpolední.

ROČNÍK X. 23. prosince 1882. ČÍSLO 36.

Bratří.

Čínská komedie ve dvou jednáních od *Julia Zeyera.*

(Dokončení.)

Scéna 4.

Jaosien a Lo-Mengej vystoupí z domu a zdržují Peju.

Jaosien. Kam prcháš? Hle, již přináším loutnu a ty slíbils, že nám zazpíváš. Však co to vidím, oba jste rozčileni. Měli jste opět spor? Uhodnu snadno proč. Ó to je trpké. Proč kalíš poslední ty okamžiky, které s vámi trávím? Pejo, vždyť odcházím.

Peja. Nebyl to spor — ach, netaž se! Já trpím.

Jaosien. Chci tedy věřit a nevidět, co vidím. Hle, jaké kouzlo blížící se noc kol lije na stromy a květy. Měsíce ještě vidět není, ale nebesa již tuší jeho příchod a záchvěv světla jejich šerem svítá, jak když se voda čeří neb láska v duši probouzí. (Sedají kolem stolu u skupení pivoněk.)

Lo-Mengej. Teď doba, v které nejkrásněji se báje vypravujou a písně zpívají.

Nurchazi. A jako vůně z růží, tak lijou se z úst tvé dcery!

Jaosien. Však všecky moje báje nehlásají než lásku, věčně lásku, a v přítomnosti Pejy nemám odvahy. Hledí vždy tak mrazivě při pouhé zmínce o ní. Jinoch, který se tváří jako stařec! Kdo zná co horšího?

Peja. Řekl bych ženu, která se směle tváří jako muž.

Nurchazi (prudce). Pejo! Co to mluvíš?

Peja. Mluvím, co cítím. Dotekl jsem se koho?

Jaosien Nedotkl, ačkoli jsi chtěl. Mluvíš, co cítíš, ale cítíš, co cítit nesluší.

Peja. Já? Co míníš, paní?

Jaosien. Pejo, ty žárlíš.

Peja (zmaten). Žárlím? Ó, já, já?

Jaosien. Jsi celý bledý, a nevíš, co odpovědít. Ty říkáš, snad věříš tomu, že bratra svého miluješ. Ty lžeš aneb se mýlíš. Pejo, ty nemiluješ než sebe sama. Pejo, ty chceš býti modlou jeho, chceš jeho pánem být, jsi trýznitelem svého bratra.

Nurchazi. Ó, šetř ho! Prosím tebe, šetř ho, ty se mýlíš!

Jaosien Já mýlím se? Ne, pravím ti, že Peja neví, co je láska, že nemiluje tebe —

Peja (vyskočí). Já nemiluji ho? Ó, nebesa, já nemiluji ho? Ubohé srdce, slyšíš? (Pláče.)

Nurchazi. Ó, bratře, utiš se, vždyť znám tvou lásku!

Jaosien (stranou). Toť přepodivné! Té hádance přec nutno přijít na kořen. (Nahlas.) Pejo, můj dobrý Pejo, já křivdila ti jistě. Jsi mlád a nezkušen, toť vše. Nuž, podej mi ruku k smíru.

Nurchazi. Dokaž, že neznáš zloby!

Peja. On chce to, mohu jinak? (Podává poloobrácen Jaosien ruku.)

Jaosien. Nuž opět mír!

Lo-Mengej. Kdy začne hudba, a kdo zazpívá?

Jaosien. Zde je tvá loutna, Pejo. Začni ty.

Peja. Nemohu, nejsem v míře, nemám dosti klidu.

Nurchazi. Prosím tě o to, můžeš odepřít? Zpívej prostě, co ti samovolně ze srdce vytryskne, a bude to zajisté krásné. Nejsem básníkem, ale hleď, dovedl bych sám snad zpívat teď, mé srdce tak plné sladkých citů —

Peja (vstane prudce). Plné sladkých citů!

Nurchazi Co je ti? Nepůsobí večer stejně harmonicky na tebe?

Peja. Ano, ano. Chci pouze loutnu ladit. (Stranou.) Plné sladkých citů, jeho srdce!

Lo-Mengej Je zvykem u vás básníků, když máte z patra pěti, aby vám kdo udal předmět, není-li pravda?

Jaosien. Tak jest, učiň tak tedy ty.

Lo-Mengej. Chtěl jsem tebe o to prosit.

Jaosien. Dobře, je-li Peja srozuměn.

Peja. Jsem. jen buď tvůj předmět tak, by zpěv mi mohl prostě z duše trysknout, jak Nurchazi si přeje.

Jaosien (s finessou). Vyhovím tvému přání. Tvůj zpěv buď tklivé odříkání se trpící duše, plné lásky — lásky sklamané!

Peja (stranou). Uhodla? Cítí vítězoslavně mou porážku?

Jaosien. Nuž, Pejo, poslouchej. Šel jistý mladý císař jednou v noci podél mořského břehu, a s ním šel slavný jeden čaroděj. Ze tmy vynořila se luna, moře kypělo bíle a nepokojně vzdychalo z hluboka. Srdce císa-

řovo bylo plno snivé touhy, oko jeho hledělo k měsíci. V hloubi duše vřelo mu přání, uviděti přízrak té, která bude někdy jeho ženou. Tu pozvedl čaroděj svou hůl, a ejhle, proměnila se v stříbrný most, a císař u vytržení spěchal po něm vzhůru, vzhůru, pořáde vzhůru, až vešel v palác luny, vystavený jako ze sněhu; kolem třpytily se stromy z jíní, a safírový pel z nich mžil, a měnil sladce zvučící vzduch v modravý háj. V paláci nalezl císař onoho starce tajuplného, který dle víry lidu sňatky smrtelníků snuje. Víže červenou nití vždy dva kalichy z opalu k sobě, a nad každým kalichem vznáší se cos, jako stín toho člověka, kterému náleží. Jak viděl císař svůj vlastní obraz vznášet se nad kalichem, který stařec právě v jedné ruce držel a v okamžiku, kdy stařec druhý kalich z hloubí zlaté skříně vzal, by jej rudou nití s kalichem císařovým spojil, zableskl se nad ním duhovým závojem démantový obraz čarovné dívky, určené to za císařovu nevěstu. Císař vykřikl obdivem nad divukrásným zjevem — tu lekl se stařec tak velice, že nit se přetrhla, kalich nevěstin padl k zemi, rozbil se na střepy a se srdcelomným stonem, rozplynul se stín nevěstin. Císař se probudil a viděl, že byl snil; tu napadla jej touha nezhojitelná, hledal čaroděje, stříbrný most, palác luny — vše marno, nezbylo mu než rajská upomínka, srdce jeho, opojeno láskou nemožnou, vadlo jako růže... Nuž, Pejo, myslím, že můžeš začíti city nyjícího, blaha se odříkajícího císaře nám líčit.

Peja (stranou) Ó ukrutná!

Nurchazi. Nuž, čekáme již, Pejo.

Peja (po několika akkordech).

„Vy oblaka, jež veslujete k jihu,
„ó dejte rosu horkým zrakům mým,
„snad pláčem odvalím ohromnou tíhu —

(Vyskočí.) Ó, dále nemohu! Toť příliš jest! Mám lásce své pohřební píseň zpívat? K čemu mi zpěv, když láska umřela? Zde smutná moje píseň! (Přetrhá struny loutny a hodí ji před Jaosien.) Ó běda, co to činím. (Uteče.)

Nurchazi. Pejo! Pejo! Milosrdné nebe, co to znamená?

Jaosien. Již není pochybností, je to dívka!

Nurchazi. Dívka? Kdo?

Jaosien. Nurchazi, proč lžete oba světu? To není bratr tvůj! Proč tento klam? Zde při těchto hrobech přísahej, že to tvůj rodný bratr, můžeš-li!

Nurchazi. Vždyť ví přec celá ves, že nejsme bratry krví.

Jaosien. Vy nejste bratři?

Nurchazi. Jsme a nejsme. Nazýváme se tak dle starého zvyku. Jsme oba sirotci a ten, který pod onou střechou žil a tam pod cypřiši sladce dřímá, přijal nás oba za své.

Jaosien. A oba zrodili jste se zde?

Nurchazi. Žádný z nás. Peja byl přijat, když zanesl mne osud sem. Loď, po které jsem plul, ztroskotala se o blízké skály. Voda byla vždy rodině mé nepřítelem divokým. Pohltila dům náš, drahou matku, milovanou sestru. Žil jsem pak s otcem v Pekingu. Když zemřel, plul jsem po řece s jeho rakví zpět k místu, kde jsme byli tak šťastně někdy žili. U blízkých skal, jak ti pravím, zastihla mne bouř a nehoda. Stařec Lukia zachránil mne a drahý popel otcův (ukáže na hrob), jenž zde odpočívá, a stal jsem se tak jeho synem a bratrem Pejy, jehož otec též zde pohřben jest.

Jaosien. Lukia?

Nurchazi. Tak jest. Vlastní otec můj jmenoval se Li-čiu.

Jaosien (vzkříkne). Li-čiu! A matka Mej-ši? A sestra Apao?

Nurchazi. Kdo vyzradil ti jména drahá?

Jaosien. Ó, nebesa!

Lo-Mengej. Ty chvěješ se, ty klesáš!

Jaosien. Nurchazi, víš kým jsem?

Nurchazi. Já uhodl to v první okamžik, tys Jaosien —

Jaosien. Toť přijaté mé jméno! Můj bratře, Nurchazi! Jsemť tvoje Apao! A tam že pochoval jsi otce? Ó, drahý popeli! (Klesne na jeden z hrobů.)

Nurchazi. Ó, třikrát blahý dne! Ó, sestro! sestro! Je to možné? (Klesnou si v náručí.)

Jaosien (otevře zlaté pouzdro na šiji). Viz, bratře! Průhledný tento gáz vyšila matka naše hedbávím, vyšila celou píseň, kterou tě oplakávala, zde zlatou nití, tenkou jak pavučina. Ó, každý její steh byl duširvoucím stonem, bez čísla slz tam padalo, a umírajíc, políbila črty tvého jména, a poslední její vzdech byl Nurchazi! (Podává mu vyšívání.)

Nurchazi (klekne). Jen na kolenou mohu přijat drahý dar. (Vezme vyšívání a vstane.) Pejo! Pejo! Pojď radost naši sdílet! Bratře!

Jaosien. Stůj! Peja není bratrem tvým. Ty nalezl jsi sestru, a v tentýž den jsi bratra ztratil?

Nurchazi. Jej ztratil, jej? Co mluvíš, Apao?

Jaosien. Jej! Což nechápeš, co je mi zřejmé? Jest Peja dívka, miluje tě vášnivě!

Nurchazi. Bdím či sním? Ó, moře sladkosti! Však ne, ne, ty se mýlíš.

Jaosien. Ty prostý, čistý! Peja slyšel tvůj výkřik a přichází. Zkoumej přec, a uvidíš. Já skryju se. Pojď, Lo-Mengeji. Zde uslyšíme vše. (Stoupne s Lo-Mengejem za skupinu pivoněk.)

Scéna 5.

Peja. Předešlí.

Nurchazi. Peja dívkou! A mne že miluje! Ó, mně jde hlava kolem!

Peja. Ty volals mne? Však kde je tvůj host?

Nurchazi. Ty tážeš se, ty, jenž ji zaplašils. (Stranou.) Jak, zdá se mi to pravdou. Ó, jak je spanilá!

Peja. Bratře, chci za ní jít a zpět ji zavolat. Chci prosit ji, by u nás — by s tebou zůstala. Je krásná, dobrá. Je pravda, co mi vyčítala, mne zaslepila čirá sobeckost. Já bojoval a přemoh' sebe. Chci, abys šťastným byl.

Nurchazi (stranou). Ubohé srdce trýzněné!

Peja. Ty mlčíš? Hněv tvůj že nesmířitelný? Vždyť ji přivedu zpět!

Nurchazi. Stůj. Přijde opět. Vidíš, že loutna její zde. Otec její šel za ní a přivede ji. Ty ale opět ji urazíš —

Peja. Ne, ne. Chci býti pokorným. Chci více učinit, chci odejít. Ty pojmi ji za ženu. Nebudu mezi vámi

stát. Svět je široký. Slyšíš? Odejdu odsud na dlouho, na vždy, chceš-li tak, Nurchazi, ty mlčíš? Tvůj hněv tě činí němým.

Nurchazi. Ne hněv to ve mně vře, však láska, Pejo, láska tak veliká! Láska k bytosti tak drahé, která v okamžiku tomto trpí, trpí —

Peja. Jest trpět podíl žen. Však ona déle nebude trpěti. Bude šťastna láskou tvou.

Nurchazi. Já doufám pevně tak.

Peja (stranou). Ó, muka! (Nahlas.) Půjdu ještě dnes, Nurchazi.

Nurchazi. Hle, měsíc vyplul z šera večerního a stojí nad stromy jak perla ohnivá.

Peja. Chce na cestu mi svítit. Já čekal jeho východu, však netušil tu velkou změnu svého osudu. Nurchazi, já chci se s hroby loučit —

Nurchazi. Chceš zapáliti vonnou obět? Vše je připraveno. (Stranou.) Jak jen začíti?

Peja (otevře skříň s parfumy a zapálí oheň na trojnožce). Buď třikrát pozdravena, Hau-tu, zemí strážný duchu, pod tvojí ochranou jsou hroby zemřelých. Z tvých rukou mír se leje, a prsa tvoje dýší blahý klid. (Vezme sloupek parfumu a hodí ho do ohně.) Můj otče, obětuji vůni při měsíci, by odpočinek tvůj byl sladký. Ty zemřels zde pod střechou pohostinnou a žehnal jsi mi vzdechem posledním. (Hodí opět voňavku do ohně.) To platí tobě, dobrý Lukio! Ty přijals jej i mne! Spi sladce! (Padne na kolena.) Hluboký žal, jenž srdci tíží, mne k zemi poráží, můj drahý otče! Slyšíš pláč můj, holubičí stíne přemilý? Ty trpěls, a hle dítě tvoje trpí. Pronásledován, zneuznán ty bloudils a v zapomenutí padne jméno tvoje, můj otče, neboť zahynu a nikdy více nezachvěje se vzduch pak jménem tvým, kdys slavným! Já do čtyr úhlů světa naposled od tvého hrobu volám je: Lian-sian! Lian-sian!

Nurchazi. Pro nebesa, co pravíš?

Jaosien (vystoupí z pozadí). Lian-sian! Ty pravilas Lian-sian? Pak jest tvé jméno Siumej, neb jediné dítě žilo tvému otci, dcera spanilá.

Peja. Můj žal byl mocnější mé vůle! Já porušila slib! Jméno otcovo mimoděk mi vyšlo z úst! Nuž ano, pravdu díš. My bloudili a otec vida nebezpečí, kterému vydána jsem byla, prosil mne, umíraje, bych zatajila jméno jeho a své pohlaví. Já věrně držela ten slib, jejž umírajícímu jsem dala, až teď, ó, žel —

Jaosien. Já ale uhodla, že dívkou jsi, já uhodla též tvoji lásku. —

Peja. Ó, ustaň! Buď milosrdna!

Jaosien. Vždyť on tě miluje, tvůj Nurchazi!

Nurchazi. Ty předrahá! Ty sladká! Ó ženo moje!

Peja. Mám věřit svému sluchu, ženou tvojí být?

Nurchazi. Ó Siumej! Ty bylas mému mládí jako lotos, chceš pro život mi jako sursa být? Ta nezměněna zůstává i v zimě, když všechny stromy šperk svůj k zemi házejí. Tak při mně věrně stůj, ty moje požehnání, a přetrvej tak věrně moje sny a slasti až k stínu hrobu!

Peja. Můj Nurchazi! Já nemám výmluvnosti, však hle, mám slzy své! Jim rozumíš? (Klesne mu na prsa.)

Jaosien. Teď, Siumej, smím přisednouti k tvému krbu? Ó slyš fénixe, jak úzkostlivě bije na tvé okno křídloma, vpusť jej v teplou tvého srdce síň, sic zemře!

Peja. Pojď na mé srdce, a suď sama, jestli bije upřímně. Ty nemáš trpkosti? A já se domnívala —

Jaosien. Jsemť jeho sestra, Siumej, a dcera muže, jejž otec tvůj zachránil.

Peja. Což není divů konce?

Lo-Mengej. Ó, pravda cos tak často tvrdila, má Jaosien, není jistější pravda nad neuvěřitelné příběhy! Však nikdo z vás se neptá, kým já jsem? Vy všichni odložili jste škrabošky, nuž vězte —

Jaosien. Ty pouze říci chceš jim, že jsi knížetem? Já ale lépe povím jim, kdo jsi! Tys člověk, jehož srdce je démantem! Nad vrata tvého domu vryla ruka neznámá ta slova: „Nikdy jsa mocným, nebyl jsem tvrdým. U mne útočiště nešťastných. Posvátné je mi každé právo. Ja stromy miluji a stavím mosty slaměné na zachránění mravenců, já říci smím: jsem člověkem!“

Lo-Mengej. K čemu o tom se zmiňuješ — nech mluvit mne.

Jaosien. Třikráte dal jsi skromně nápis onen smazat, a třikráte napsala jej znova ruka neznámá. Tu kázal císař, aby nedotknutým zůstal, protože pravdu hlásá.

Lo-Mengej. Krátce, jsemť kníže Lo-Mengej, a zvu vás k sobě do Pekingu. Poslal jsem tam potajmu posla, a čekám každou chvíli koně své a vozy —

Jaosien. Ó nepůjdeme s tebou, kníže, později snad —

Lo-Mengej. Jak? Jaosien, ty zůstati chceš zde? Chceš do opravdy?

Jaosien. Ty můžeš pochybovat —

Lo-Mengej. Já tě ale nepustím! A já zapomněl svůj slib a dokument, jejž v zlatém pouzdře chováš. — Ó proč byl jsem slabochem a napsal jej. Mám ruce svázané, a ty máš zbraň.

Jaosien (vezme stočený list z pouzdra). Můj bratře, sestro moje, hleďte sem. Na tomto purpurovém listu, páchnoucím růžemi, napsal kníže Lo-Mengej zlatem přísahu, že plnou volnost dává mi, že mohu odejíti, kdykoli mi libo. On řekl, že v slabé chvilce byl tak učinil? Nuž, ať má tedy volnost jednání. (Roztrhne list a hodí kusy do plamenů hořících u hrobů na trojnožce.) Jsemť opět v moci tvé, můj kníže. Já nechci kořistit z tvé slabosti!

Lo-Mengej (po krátkém boji). Ty v moci mé? Jaosien, ty mnou mocněji vládneš v tomto okamžiku než kdy před tím. Jsi volná, zůstaň. (Zvuk gongy na ulici.) Mé koně, vozy! Ah, buď loučení naše krátké. Vždyť není na vždycky. Já žehnám vám! (Odchází rychle.)

Nurchazi a *Peja.* Buď pokoj s tebou, kníže!

Jaosien. Dík tobě, dík! Jsemť vaše, moje děti! (Padne v obejmutí Nurchaziho a Pejy.)

*

Abélard a Héloïsa.

Studie *Bedř. Fridy.*

(Dokončení.)

Ale Fulbert neměl pokojné chvíle. Kudy chodil, všude stíhala jej myšlénka, že jeho neť, jeho chlouba a jediná radost je pro něho na vždy ztracena. Zdálo se mu, že se jí Abélard tímto způsobem jenom zbaviti chce; proč by tajil svůj sňatek? A zase probudila se v něm stará nenávist k tomu muži, který jej tak oloupil, a myšlénka pomsty vybleskla zase v jeho duši. Jednou v noci vedral se s několika přátely do bytu k Abélardovi, přepadl jej ve spaní a zohavil jej známým, děsným způsobem. Pověst o tom rozlétla se rychle po městě, a z rána valily se davy ze všech stran k domu Abélardovu. Pláč žen, výkřiky hrůzy a divoké výhrůžky žáků, vše splývalo v jediné směsici. A zatím Abélard ležel zničen na svém loži: tušil, kterak historie jeho lásky stala se majetkem davu, kterak jeho nepřátelé se asi radují z jeho ponížení, kterak se smějí; viděl již napřed, až se objeví na ulici, kterak si budou šeptati, ukazovati za ním prstem, snad i pokřikovati! Ba jeho nejlepší přátelé budou míti pro něho soucit, to jediné, co mu nabídnouti mohou — soucit pro něho, který až posud stál nad nimi tak vysoko. Ó proč raději ho nezavraždili, byli by mu uspořili toto ponížení. Ten svět, který byl kdysi jeho ctižádosti tak úzkým, ten jej nyní děsil — co mu zbývalo? Věc jediná — vstoupiti do kláštera. Rozhodl se, ale měl-li již světu odumříti, chtěl odumříti celý, a tak Héloïsa, která byla polovicí jeho bytosti, musila jíti s ním. K jeho žádosti složila tedy sliby v témž klášteře, kde meškala. Poslechla, ač s bolestí; poslechla ráda, vždyť on si to přál. V poslední chvíli, když její přátelé na ni s pláčem naléhali, aby ještě odstoupila, že je tak mladá (bylo jí dvacet let!) odpověděla jim citatem, který svědčí stejně o jejím vzdělání jako o její lásce. Hlasem, který přerýván byl stkáním, citovala prý ony známé verše Lukanovy, které klade básník v ústa Cornelie, ženy Pompeovy po bitvě u Farsalu:

„Ó muži veliký, můj manželi, ty, jehož moje lože ani hodno nebylo, hle jaká práva měl osud na hlavu tak vznešenou! Proč já, bezbožná, stala se tvojí ženou, když jsem tě učinila nešťastným? Přijmi tedy aspoň tento trest, který nyní snáším, ale věz, že snáším jej s radostí!“

A přistoupivši krokem se chvějícím k oltáři, vzala černý závoj a pohřbila v něm všecko. — Vždyť on si to přál!

Brzy na to vstoupil také Abélard do kláštera u sv. Diviše, který byl první v království. Zde přivítali jej s radostí v té naději, že dodá řádu jejich lesku a slávy; on však neměl jiného přání, leda ukryti se před světem, hledal klid, jen klid a nic jiného. Také nelíbil se mu celý duch, jaký v klášteře vládnul, neboť byl příliš světský, a tak povolil konečně k prosbám žáků svých, a otevřel na statcích hraběte Champagne-ského školu po starém způsobu.

V krátkém čase sešlo se takové množství posluchačů, že neměli kde nocovati, ani z čeho se živiti. Tento nesmírný úspěch vzbudil zase závist jeho starých nepřátel, kteří kdysi bývali žáky Guillauma de Champeaux nebo Anselma Laonského. Abélard přednášel tehdá hlavně o theologii a vydal svůj slavný „Úvod do theologie“, kde jednal hlavně o Trojici, ale způsobem úplně neobvyklým: hledal totiž rozumové důvody pro to, čemu se mělo věřiti. Tato kniha způsobila bouři; Abélard byl obžalován u duchovních úřadů a pozván, aby se dostavil k církevní synodě, která svolána byla do Soissonu. Zde musil hoditi vlastní rukou knihu svoji do ohně, a když slavnostně odříkal vyznání víry, odevzdán byl opatu u sv. Medarda jakožto vězeň. Později přeložen byl zase k sv. Diviši, odkudž jednou v noci tajně uprchl do kláštera jiného, kde byl kdosi z jeho přátel převorem. Po nějakém čase dostal dovolení, aby se usadil, kde by se mu líbilo; a tu vystavěl si v krajině pusté, blíže Troyes bídnou poustevnu, krytou došky, a zde usadil se s jediným přítelem.

Neměl ničeho, ale přece byl bohatý, neboť měl svobodu, po níž tak dlouho marně toužil. Ale ani v poustevně nezůstal dlouho sám. Brzy začali se scházeti vděční žáci. Opouštěli města i hrady a šli za svým mistrem; bydleli ve stanech, spali na slámě, jedli černý chléb, ale napájeli se sladkou jeho moudrostí. Takováto láska dojala jej nesmírně, v této poušti nalezl poprvé útěchu ve svých bolestech, i nazval novou osadu tu Paraclet, totiž Utěšitel. Pověst o nové škole šířila se na vše strany, a slávě v zápětí přišlo zase nové utrpení. Ze všech stran ozývaly se hlasy proti němu, zvláště sv. Bernard a sv. Norbert byli hlavními jeho odpůrci. Z této tísně vysvobozen byl Abélard zase podivným způsobem. V opatství St. Gildas v Bretagni, ležícím na vysoké skále při samém moři, zemřel opat, a mniši zvolili si Abélarda. Přijal to s radostí, doufaje, že aspoň zde v té samotě mezi nebem a mořem nalezne trochu pokoje. Paraclet zůstal opuštěn, ale brzy dostal nové obyvatele. Klášter, kde žila Héloïsa, byl zrušen papežskou bullou; Héloïsa s několika družkami hledala právě nějaký útulek, když Abélard dozvěděv se o tom, nabídl jim svou milou opuštěnou poustevnu. Ta v posledním čase přízní sousedů proměnila se v klášter, jemuž vymohl Abélard papežského potvrzení i ochrany. Zda viděl Héloïsu a kdy? těžko říci. Podobá se, že po celý ten čas ji ani nespatřil, teprve až v novém domově. Zde sestry navštívil, byl jim milovaným rádcem a přítelem, ale k Héloïse choval se jako k ostatním. Ona aspoň o něco později si na to stěžovala. Vzpomínka na tyto chvíle, které trávil mezi nimi, byla mu velice milou, tím více, jelikož v novém povolání svém měl málo radosti.

Brzy litoval své poustevny. Mniši žili totiž způsobem docela světským, ano zdivočilým; když jim Abélard domlouvati začal, činili mu úklady; jednou chtěli jej i otráviti. Nebyl jist životem ani chvíli: tajnou chodbou uprchl k moři a skrýval se po nějaký čas v lesích jako štvaná zvěř: a zde nemaje, kam by hlavy položil, opuštěn vším, co člověka těšiti může, vzpomínal, co jej

kdy potkalo, a ve formě listu adresovaného zarmoucenému příteli spisoval svoje smutné paměti. Tak vznikla již z předu zmíněná „Historie utrpení". Zdá se, že ji psal pro sebe, aby si poněkud ulevil. Vypravuje vše, co se stalo, celou tu řadu událostí, jak jsme ji právě stopovali od narození svého až po tuto smutnou chvíli, ale co více: otvírá zde celou svoji duši, líčí svoje slabosti, svoje vášně, svoje radosti i svoje utrpení.

Tento osudný list dostal se, nevíme jakou náhodou, v ruce Héloïsy. Můžeme si představiti, jakou bouři vzbudil v jejím až posud stejně milujícím srdci. Čtla s rozechvěním „tento list plný žluce a absinthu", jak sama praví, a to, co tlumila a skrývala po celou řadu let, to hlásilo se zase k životu, byla to její vítězná láska. Napsala rovněž list, který měl být Abélardovi odpovědí. Kdo jej četl, tomu utkví navždy v paměti. Co asi psala Héloïsa? Jak tklivý jest již titul! Zní do slova: „Svému pánu, či spíše svému otci; svému muži či spíše svému bratru: jeho služka či spíše jeho dcera; jeho žena, či spíše sestra; Abélardovi Héloïsa."

Nejprve líčí, kterak ji dojal jeho list, plný smutných vzpomínek. „Nevím, zdali by jej kdo bez pláče čísti nebo slyšeti mohl," praví pohnutě; a hned mu jemně vyčítá, proč jim nepíše více a častěji. „S jakou radostí vítáme listy vzdálených přátel svých! Jestliže podobizny jejich oživují paměť a klamou bolest jakousi třeba lichou útěchou, čím více tyto listy, které jsou samy, které nesou stopy našeho přítele!" Ale pak mluví z ní jenom abatyše, která jménem svého kláštera prosí jej, aby byl jen vždy jejich rádcem, přítelem a těšitelem, aby jich nezapomínal — vždyť ví on nejlépe, jak velice jeho pomoci potřebují — klade mu na srdce klášter, který založil a jeho povinnosti k němu, ale hned hlásí se zase láska k svému právu: „Ty dobře víš, že to, co nás k sobě váže, jest svazek manželský; zavazuje tebe tím více, poněvadž jsem tě vždycky milovala, před tváří nebes, láskou nekonečnou."

A nyní otvírá mu celé srdce, nyní nemluví více abatyše, ale jenom Héloïsa: líčí mu, co všecko pro něho obětovala: stala se jeho ženou, stala se nevěstou boží, jak si toho přál. „Ty víš, můj miláčku, a každý ví, co jsem v tobě ztratila. Čím větší jest má ztráta, tím větší musí býti prostředky k mému potěšení. Nikdo jiný, jen ty, jen ty, jediný předmět mého utrpení, můžeš býti mojím těšitelem. Jedině ty můžeš mi vrátiti radost nebo dáti jakési ulehčení. Tvojí jest to povinností; neboť, co jsi chtěl, to jsem slepě plnila, ba na jediné slovo tvé zničila jsem sama sebe. Ano ještě více: moje láska stala se šílenstvím, jediný předmět své vášně navždy jsem obětovala: na tvůj rozkaz přijala jsem s jiným šatem jiné srdce, abych ti ukázala, že jsi jediným pánem mého těla i mé duše. Nikdy, bůh můj svědek, nehledala jsem nic jiného nežli tebe, tebe samého, ne tvé statky, ne tvou slávu. Nemyslila jsem ani na manželství, ani na nic jiného."

Nejsou to výčitky, ale zase nové vyznání lásky v jiné formě; proč to vše učinila? jenom aby ukázala, že jest on jediným pánem jejího těla i duše. Býti od něho milovánu, bylo její chloubou; býti jeho milenkou, její slávou. Vždyť jí to každý záviděl! Který král se jemu vyrovnal? Každý kraj, každé město, každá vesnice hořela touhou jej spatřiti. Každá žena, každá dívka byla šťastna, když jeho pohled na ní utkvěl! Každá královna byla by jí záviděla její štěstí! — Proč ji nyní tak zanedbává? Či ji více nemiluje? Ona učinila pro něho všecko; od boha nemůže očekávati žádné odměny, neboť neučinila dosud ničeho z lásky k němu; ale kdyby byl Abélard běžel do pekel, byla by spěchala za ním. „Moje srdce bylo vždycky u tebe; a jestliže nyní, více nežli jindy, není s tebou, není nikde. Jen o to tě prosím, ať je u tebe šťastno; a bude jistě šťastno, najde-li tě vlídného, dáš-li mu za lásku zase lásku, málo za mnoho, slova aspoň za skutky." — A znova prosí, aby jí zase psal, neboť jeho pomoci a rady neustále potřebuje. Jindy, když k lásce ji volal, posýlal jí list za listem, zpíval o ní verše, které znal celý svět, tehdáž vedl ji k lásce, teď ať ji vede k bohu. Ještě jednou tě prosím, uvaž, co žádám, a končím tento dlouhý list slovem jediným: Buď s bohem, moje všecko!"

Na tento list plný pravé, až vášnivé lásky, odpovídá Abélard způsobem, který nás překvapuje. Již titul poví vše: „Milené sestře své její bratr v Kristu." Omlouvá se, proč tak dlouho nepsal: spolehal prý na její moudrost a zbožnost; posýlá jí některé modlitby a nabízí jí a všem sestrám své rady v každém ohledu. Mnohými příklady a citaty dokazuje sílu modlitby a prosí, aby se za něho modlily. Jenom na konci mluví zase Abélard: prosí totiž, kdyby jakýmkoliv způsobem jeho nepřátelé jej se světa sprovodili, aby jeho tělo ať zakopané, či opuštěné, přeneseno bylo na hřbitov do Paracletu, aby jeho sestry vidouce jeho hrob, za něho se modlily, neboť nezná prý pro duši hříchy stísněnou místa bezpečnějšího nežli chrám božského Utěšitele. Takovým tónem Héloïsa jemu nepsala; v listě prvním, a ještě více v následujícím, který byl Abélardovi odpovědí na tento právě citovaný, mluví z ní jenom ta stará, věčně mladá, ano vášnivá láska.

Krásné jest zvláště ono místo, kterým odpovídá k jeho žádosti, aby byl pohřben v Paracletu: „Ty si přeješ, můj nejdražší miláčku, kdyby nějakou zlou náhodou život tvůj někde daleko od nás uhasnul, ty si přeješ, abychom daly přenésti tělo tvé na náš hřbitov, abychom majíce tebe neustále na očích, tím hojněji v modlitbách svých tebe vzpomínaly. Což si myslíš, že by tvoje památka mezi námi někdy vymizeti mohla? Či byly bychom schopny modlení, když by naše duše bolem zmítaná neměla pokliđu? Když bychom nebyly schopny ani myšlénky, ani slova, když by naše srdce šílilo bolestí a bouřilo se proti bohu samému, pak věř, těžce by se resignovalo; stíží by dovedlo usmířiti jej prosbami, spíše by jej rozhněvalo svým nářkem. Pláč, to je to jediné, co zbylo by nám v našem neštěstí; modliti bychom se nedovedly; raději bychom šly hned za tebou nežli myslily na tvůj pohřeb; lépe bylo by pro nás, aby nás uložili s tebou do země, nežli tebe bez nás. S tebou ztratíme svůj život; o kéžbychom se nemusily nikdy dočekati oné chvíle! Pouhá myšlénka na tvoji smrt je pro nás již smrtí, což pak zastihne-li nás ta hrozná pravda ještě na živě? Ó ne, bůh to jistě nedopustí, abychom prokázati měly tobě službu, kterou samy od tebe očekáváme." — A dále: „Kdyby to nebylo rouháním, zdalíž bych neměla právo zvolati: Veliký bože, jak jsi ukrutný! Hle osud vystřílel proti mně všecky svoje šípy — snad nezbylo mu více ničeho, a

zbylo-li, kde najde na mně místa, kam by mne raniti mohl?“

Dále svádí celé jeho neštěstí na sebe a ženy vůbec: „Na počátku světa první žena vyhnala člověka z ráje; ta, kterou stvořil Hospodin, aby mu byla pomocnicí, stala se nástrojem jeho zkázy. Tu silný Nazarej, ten muž boží, byl přemožen pouze Dalilou; ona vydala jej do rukou nepřátel, zbavila ho zraku a přivedla k takovému zoufalství, že pohřbil sám sebe v ruinách chrámu i s nepřátely. Mudrc všech mudrců, Šalomoun, rovněž podlehl; žena, kterou miloval, zbavila jej rozumu a uvrhla jej v šílenství, takže on, jehož vyvolil Hospodin, aby mu stavěl chrám, upadl v modloslužbu a zůstal v ní až do konce života. A což Job, ten svatý muž, ten se ženou musil podstoupiti poslední a nejtěžší boj. Zlý pokušitel věděl dobře, že jistou záhubou mužů jsou jejich ženy.“ — A dále: „Považuji mne za čistou, ale nevědí o mém pokrytství. Před lidmi mám ovsem jakousi zásluhu, ale před bohem nikoliv; on, který zkoumá ledví i srdce, on ví, co v něm se skrývá, on ví, že po celý svůj život bála jsem se více zarmoutiti tebe nežli jeho; tobě hleděla jsem se spíše líbiti nežli jemu: jediné tvoje slovo obléklo mne v háv řeholní a nikoliv boží povolání.“

I na tento krásný list, vášnivější nežli první, odpovídá Abélard zase jenom moudrou radou; chce, aby se mírnila, aby se přemáhala; odporučuje jí modlitbu a práci. Věru moudrá rada, jenom že srdce si dá tak těžko raditi. Co zbývalo Héloïse? Byla zvyklá poslouchati, byla zvyklá se obětovati, to dovedla — ale změniti se, poručiti srdci, aby se na vždy stišilo, to nebylo v její moci. Ostatní dopisy jsou samé otázky s jedné strany, a s druhé odpovědi o věcech, týkajících se kláštera a jeho záležitostí světských i duchovních. Abélard, osvobozen tehdáž svých povinností a závazků k onomu klášteru St. Gildas, kde tolik trpěti musil, věnoval se ústavu, který Héloïse odevzdal. Byla to zase jednou krásná chvíle v jeho životě, ne sice skvělá, jako před lety, ale klidná, a věru Abélard tehdáž nic více nežádal. Vedle správy klášterní zabýval se zase svými studiemi a pracoval více než kdy jindy. Po čase otevřel zase v Paříži školu, stár již padesátsedm let na témž místě, kde slavil své největší triumfy. Brzy zase školu svoji uzavřel, nelze říci proč: snad začínali ho jeho starší nepřátelé zase pronásledovati. Víme, že byl brzy na to obžalován z bludů. Něco určitého vytýkati mu nemohli, ale methoda jeho, jakou vyučoval a psal, zdála se jim nebezpečnou. On podroboval věci víry kritice rozumu, a v tom byl jeho hřích. Nový koncil v Sensu, řízený sv. Bernardem, vyhlásil učení jeho za zhoubné, lživé a přímo kacířské. Abélard odvolal se k stolici papežské, ale ta uložila mu jakožto kacíři věčné mlčení a odsoudila jej k doživotnímu vězení v jednom klášteře. — On zatím ničeho netuše, že rozsudek byl již vysloven, rozloučil se s Héloïsou i jejími družkami a vydal se na cestu do Říma. Umdlen cestou, churav a uštván životem, zaklepal na bránu kláštera v Cluny, jehož převorem byl jeho přítel Petr, příjmím Ctihodný, muž vynikající stejně učeností, jako ctnostným životem. Ten psal sám do Říma upřímný list, kterým přimlouval se za svého přítele, a také si skutečně vyžádal dovolení, aby směl jej u sebe podržeti. Zde strávil Abélard pozdní podzim svého života. Pracoval, ale jeho studie byly nyní docela čisté, beze všech vášní; neměl více ctižádosti, ani žádného přání. Úcta bratří, přátelství opatovo a vzpomínky na jeho milý útulek, kde vládla Héloïsa, ozařovaly jeho tyto smutné dny. Tělo chřadlo, síly jej opouštěly a jen duch, ten veliký, zářící duch zůstal svěžím až do konce. Na žádost opata k vůli změně vzduchu přesídlil se do kláštera sv. Marcela, kde brzy na to zemřel r. 1142., ve věku šedesáti tří let. Pohřben byl v kostele téhož kláštera, ale brzy na to převezl sám opat Petr tělo jeho tam, kam si vždycky přál, totiž k Héloïse. Jedna starost ji tížila, která mísila se v nejprudší bolest: jaký osud stihl jejího miláčka na onom světě. I psala v té věci svému příteli, opatu Petrovi, a ten upokojil její svědomí dlouhým, laskavým listem, kde líčil poslední chvíle Abélardovy až do nejmenších detailů.

Od té doby mizejí o ní veškeré zprávy — žila vzdálena všeho světa více nežli jindy, ctěna a vážena ode všech, kdo ji znali, slavena a zbožňována všemi příštími věky. Zemřela v témže věku jako Abélard, v r. 1164. Krátce před smrtí prý nařídila, aby ji pohřbili do hrobu jejího manžela. A tu vypravuje stará kronika, když otevřeli jeho hrob, že Abélard vztáhl po ní svoje tuhé ruce a sevřel ji na srdci.

Tak skončila tato veliká láska, která, jak jsme hned zpředu řekli, nejlépe dovedla zachovati jméno Abélardovo v paměti příštích věků. Veškerá sláva, které se Abélard za živa těšil, neměla by takové síly, ačkoliv nikdo ze starých filosofů řeckých, ani středověkých, ani moderních nebyl v takové míře populárním. Snad jediný Voltaire mohl by v tom ohledu s ním se měřiti. Vždyť i jeho nepřátelé nazývali jej „mudrcem zázračným a ve vědách nad jiné slavným“. „Naše doba,“ praví jeden kronikář, „ani věky minulé neviděly jemu rovného.“ A když později klassická studia se probudila, srovnávali jej s Platonem i Aristotelem, a co divnějšího, s Ciceronem i Homerem. Ovšem že, jak jsme již pověděli, k jeho slávě velice přispěla krásná jeho osobnost i přednes. Jaký div, že ho žáci zbožňovali. Vypravuje se, že z jeho školy vyšel jeden papež, devatenáct kardinálů, více nežli padesáte biskupů a arcibiskupů, a mezi nimi slavný Petrus Lombardus, Arnold z Brescie a mnozí jiní, jichž jména chvalné požívají pověsti v onom věku. Jeho význam v dějinách filosofie zastíněn byl velice dobou pozdější; jeho jméno však žije a bude žíti v stejné glorii, dokud budou míti lidé srdce v těle — dokud bude ve světě láska. „Jeho život byl ovšem smutný,“ praví Rémusat, „žil v úzkostech a zemřel v ponížení, ale měl slávu a byl milován!“

O vánocích.

Reminiscence.

Mráz tuhý praskal pod nohama venku,
a my seděli teplém ve přístěnku,
ve hlavě klid a v srdci měkkost vřelou,
vzpomínku na rtech k písni nedospělou.
Již tomu dávno; odplynulo mládí
a jen tak ve snách žijí kamarádi.
Tam ten už klesá, onen v bujném boji
na mladou hlavu čerstvý vavřín strojí,
a ten zas, k němuž duše přirostla mi,
už dávno, dávno není mezi námi.
Plál jeho duch i plálo srdce v těle
a zhynulo mu v ňadru osiřelé:
žár schladl v prsou lidských srdcí chladem,
i vadla krása v srdci jeho mladém.
Myšlénka za myšlénkou letla v dáli,
by nikdy více s ním se nesetkaly,
cit za pocitem z mysli tratil se mu,
by nezabloudil nikdy více k němu.
Jen v upomínce časem zablyskla se
ta jeho mladost ve bývalé kráse,
však jen tak jako hvězda na vysoku,
jak lásky blesk v nestálém dívčím oku.
Ba nestálém: a přece prodal za ni
čin, svědomí i vůli bez reptání...
Byl mlád a jarý jak let orla k výši
a titanské sny rodil v prosté chýši,
chtěl bratry vésti k velikému činu
a rozrazil leh hrdost o dívčinu.
Jak prorok kázal o svědomí, vůli,
že v lidech ledové se kůry hnuly,
a ve triumfu svého oslavení
sám klesl bidně, hoden zatracení:
řetězy, nečinnost, tma v duši, těle, celi
sen za snem z prsou jemu vybíjely.
A venku tam, kde volné pění ptáků
zaznívá jemně hudbou za soumraku,
tam na svobodě ona, po níž prahna
unikal z otroctví a kalu, bahna.
Tam venku ona, krásná pána dcera,
jenž uvrhl jej v muka mnohosterá.
Zjevení božské: oči její sličné,
jak vyňaty by z nebes dráhy mléčné,
slz mlhou sotva pronikají šerem,
když nastupuje letním před večerem.
A hlas a vlas...
Sní, vzpomíná — jaké to vzpomínání,
když láska s pýchou v ňadru jejím v boji
a jenom vášeň oběma je zbraní.
Kdo vítězem?
Ted tam u otce stojí
ta hrdá postava a v prosbách pne se ruka,
by vězni byla odpuštěna muka
i vrácena mu volnost... Otec okem pátrá,
čím hrdou dceru obměkčila chátra...
„Ať odvolá svá slova o svědomí,
o vůli, činu...“, v prosbách ruce lomí
ta hrdá postava — — a vězni pouta sňata.
On odvolal. — —

Kdo zranil orla letícího k výši?
Kdo sbořil sny zrozené v prosté chýši? —

Opuštěn od všech, povržený všemi,
spěl v náruč její, zlíbat šatův lemy,
pohladit vlas a stisknout do náručí,
a vyvzdychat, co ňadro jeho mučí —
leč jaký návrat, jaké oklamání!
Nenašel dívky, našel hrdou paní...

Pak zmizela mu jako vidina, jen časem
se zamihla mu s pyšným v oku jasem
a navždy zanikla...

Co žebrák s holí
procházel kraje země svojí rodné:
viděl svůj lid, jejž opustil tu chvíli,
kdy láska jej i pýcha zaslepily.
Je těžká rána, vlasť kdy v srdce bodne,
je těžká bolest, která věčně bolí!

Dnes rok co umřel. — Smrakuje se
a píseň koledni jde ode chaty k chatě;
mráz venku praská, v kamnech oheň světlý
a v oknech z ledu růže porozkvetly.
Zní, písni vánoční, v té noci ve hvězdnaté
co pohřební zpěv nade hrobem tklivý,
i můj vánoční dnes tak žalostivý,
jak byl bys, druhu, včera byl mým druhem
a dnes šel černým, smutným smrti luhem...

Em. Miřiovský.

Trojí panstvo.

Novella od *Jana Liera.*

(Dokončení.)

„Leč já začínám od konce,“ opravovala se Ida. „Musím vám vypravovati, jak vše se sběhlo: Dnes, před hodinou, dostavil se do zámku soudní sluha. Neobvyklý zjev; zpravidla přijímá soudní spisy správce. Posel ptal se po babičce. Vrátný uvedl jej k ní, a za chvíli, co postál ze zvědavosti na chodbě před pokojem, vyběhl poděšený posel a poplašil celý zámek křikem o vodu. Baronka omdlela přijímajíc spisy. Nalezla jsem je na stole a před očima mi tančilo: „Žaloba Oskara Löwa na paní baronku Žofii Vítanovskou —“, „Žaloba Oskara — “, „Žaloba —“, „Žaloba —“. Čtla jsem, přebírala, zkoumala a papíry mi padaly z ruky, nemohla jsem z nich ničeho vyčísti, ničeho porozuměti. Konečně když babička přivedena k sobě, sebrala jsem všechnu svou rozviklanou duchapřítomnost. Ze spisů šlo na jevo, že Löw vyslídil se zvláštní pílí rozličné menší a větší dloužky baronky, že skoupil je a že největší, směnku za dvacet tisíc vzal od radonického správce na zaplacení při nějakém obchodu, s nynějšími radonickými držiteli uzavřeném. Po propadnutí směnky — zažaloval všechno na jednou, celkem asi osmatřicet tisíc. Babička nemá svého majetku, papírů, šperků ani za polovici a nedopustím, aby se úplně uvedla na mizinu. Beztoho uvalila na sebe tolik závazků

pouze pro mne. Směnky jsou podle rozsudků za týden splatné, béřu je na sebe, babičky se o to ani nebudu ptáti. Potřebuji toliko rady v příčině rychlého a úplného provedení svého úmyslu."

„Máte — promiňte mi nešetrnou otázku — s dostatek hotovosti?"

„Kdyby jaké bylo, poslala bych ji bez průtahu Löwovi."

„Nezbývá tedy jiného, než abyste svým vlastním dlužním úpisem zavázala se věřiteli."

„Na jak dlouho?"

„Na jisto, s určitým vědomím, že vám bude možno vyhověti."

„Dubsko jest ode dneška na prodej. Snad naleznu do čtvrt roku kupce?" — —

Lidé, vládnoucí mobilními pluky peněz, honili jimi tenkráte nejraději akcie a spekulační papíry, obsazovali vlčí jámy a zlaté doly všelikých závodů, nejevíce žádné chuti ku klidnému zazdívání a zasívání jich v nemovitosti, poměrně málo výnosné.

Přišli sice někteří kupci, a zavrtěvše hlavou nad Dubskem, na třicet let zastaveným, pokrčivše rameny nad Štěpánovem, spoutaným dědičným nájmem, sprásknuvše ruce nad vykáceným lesem a nad dvorcem, v době nájmu spustošeným, — odešli zase.

Jediný činil bez obtíží určitou nabídku. Dr. Schacherhuber z Vídně vyslovil s nejnevinnější tváří a hlasem slaďounkým sumu čtyř set tisíc, něco málo přes polovici skutečné ceny. Neurazil se prvním odbytím a zaťukal charmantně za nějaký týden opět, a pak zase nerozčilil se, dal si říci všechno s nevrlým přízvukem i v laskavosti, prosil stále za prominutí, dovolení, nevyšel z omluv a nepřidával ani haléře.

Den po dni, týden po témdni ubíhal a Dubsko zůstávalo netknuté. Tu a tam někdo v letu se ho dotkl a zmizel za obzorem na vždy; dr. Schacherhuber sám kroužil vytrvale na obzoru, v uctivé vzdálenosti, nedotěrný, pozorný, čekající zdvořile na zavolání.

Dočkal se. Ida podepsala s ním kontrakt. Zároveň pak se starou baronkou na zámku, současně s inženýrem v štěpánovském dvorci činila přípravy k stěhování.

V den, smluvený s doktorem Schacherhubrem k vyplacení trhové ceny, ohlásil u baronesky Idy svou návštěvu Oskar Löw.

Vpustila jej.

Od černého, slavnostního, svrchovaně elegantního vyšňoření mladého podnikatele odrážela se jeho tvář na smrt bledá, duševním napnutím a výrazem velikého odvážení rozechvěná.

„Dovolte, abych usedl," prosil tiše, sklíčeným hlasem.

„Račte," pobídla rychle Ida, zaražená podivným, neočekávaným vzezřením svého nájemce.

„Můj advokát udal mi lhůtu smluvenou k složení kupní ceny snad správně, poznamenav mi dnešní den. Přicházím za svou povinností," mluvil Löw, vytahuje z náprsní kapsy tetelivou rukou tobolku. „Zde jest. Račte přepočítati."

„Doktor Schacherhuber koupil Dubsko pro vás?" užasla Ida.

„Ano," přiznával host skroušeně, položiv tobolku na stůl.

„A vy mi přinášíte sám zprávu o svém úskoku?"

„Ubožáku není přáno, aby jinak dosáhl blaženosti. Zmíral jsem strachy, aby můj — úskok nebyl předčasně odhalen, a zajásal jsem nad jeho zdarem. Moje drzost jest vám k pohoršení, — neočekával jsem nic jiného. Ale nemohl jsem také jinak prodrati se k vašim nohám, u nichž dovolávám se vašeho dobrého srdce, slečno, aby prominulo mé šílené touze po krůpěji rosy vašich díků na moji sprahlou duši, na mou třeštící hlavu."

„Třeštíte skutečně, pane," kárala shovívavě Ida, polekaná vstávajíc. „Stalo se již, nemám vám čeho promíjeti ani děkovati. Složením kupní ceny jest — tuším — naše jednání skončeno."

„Není, pro bůh není," zastěnal Löw a klesl před Idou na kolena. „Neutíkejte — nevyhánějte mne, pokud nevyslechla jste moje prosby, jimiž bych se zalkl. Jest v moci vaší oslyšeti mne, odkopnouti mne, avšak nikdo nebyl ještě souzen, pokud se neospravedlnil. A vy andělská, zbožňovaná Ido, nezavřete svého sluchu před žebrajícím, prosícím o milost, abyste přijala, což vašeho jest. Zde, baronesko, vracím vám úpis, jímž zaručila jste se za babičku, a zde přijměte opět ode mne dědictví svých otců, Dubsko, očištěné, po smazání skvrny mé zástavy."

Löw podával Idě tři listiny, mezi nimi kupní smlouvu roztrženou.

„Pane, vzpamatujte se," napomínala Ida soucitně, pohlížejíc na Löwa v zmatku z očí zvlhlých ustrašením a útrpností. „Nejste při smyslech a nepovážíte, že vašich darů nemohu přijati."

„Vy mi nerozumíte, slečno," zasteskl si Löw hořce. „Náležím vám, Ido, — neděste se: já se neodvážím vynutiti z vás volání o pomoc proti člověku, odpornému vám svou láskou. Vyčkám, až nade mnou se slitujete, byť bych se svou nadějí měl zemříti. Zatím vezměte mne, všechno, čím vládnu, moji duši a moje srdce za podnož, a buďte spokojena vědomím, že někdo pod milostí vaší nožky tichým blahem odváží se jedva dýchati."

„Pane, jste nemocen. Vy mluvíte z horečky," vytýkala uzardělá Ida nevrle, couvajíc.

„Svatá pravda. Z horečky lásky, která mne přivlekla před vás polomrtvého strachem a — bláhovými nadějemi. Nesmím žádati, abych směl vás nositi na rukou a ustlati vám v edenu, jehož bych byl sluhou a strážcem; paprsek dívčí úzkosti z vašich očí odhodil mne silou blesku. Jste přede mnou posvěcena. Ale Ido, zapřisahám tě: Pokud nebudeš mou, neb nezvedneš-li mne nikdy milostivou rukou k sobě, — nenáležej jinému!"

Ida vztyčila se a změřila klečícího, smyslů zbaveného muže sršivým pohledem hněvu.

„Náležím již!" řekla hrdě. „Jděte!"

Löw chytil se za hlavu, vstal těžce a nevida ztrhaným zrakem před sebe, vrávoral ke dveřím.

Ida zazvonila prudce, a nejsouc mocna slova, ukázala vstupujícímu sluhovi třesoucí se rukou na Löwa. Sluha jej vzal pod paží a vyvedl.

Jako štvaná vběhla dívka do svého pokoje a uvrhnuvši se na pohovku plakala usedavě. Náhle pak vyskočila, hodila hlavou, utřela si oči a stojíc před zrcadlem rovnala si vlasy. K rodinným obrazům visícím kolem zrcadla přidružil se nový, krásný dívčí obličej, náležející do rodiny, úplně Vítanovský, s týmže pyšným čelem, svítícím okem, ostrým profilem nosíku a pevným rysem kolem úst jako na obrazích.

S upraveným účesem a jasnou tváří vešla Ida k baronce.

„Babičko, dnes bylo žádáno o moji ruku. Mám volbu mezi dvěma muži,“ sdělovala baronce jistým, zvučným hlasem.

„Přála bych si, aby žádný z nich nejmenoval se Celestin z Témic. Tato rodina neostýchala se prodati mne za hrobem starého přítele lichváři —“

„Ten samý lichvář se o mne uchází.“

Baronka, sešedivělá a sestaralá v osmi nedělích za osmnáct let poslechla klidně vypravování své vnučky.

„A tvoje poslední slovo?“ tázala se, když Ida přetrhla své sdělení.

„Počkej. Dříve mi poraď, jak zachovati se proti zmateným nabídkám Löwovým.“

„Jako by tě dnes nebyl navštívil. Smlouva jest uzavřena, vezmi trhovou cenu, vrať Löwovi všechno, co koupil a k čemu jsi se zapsala.“

„Děkuji ti. Myslila jsem podobně. A nyní —“

Baroneska se odmlčela s povzdechem; tíseň ulehla jí na prsa, líce jí vzkvetly nachovými růžemi a sklopené oči její utkvěly na prstíčkách, v nesnázích třepením na křesle staré dámy pohrávajících.

„A nyní moje poslední slovo,“ vypravila ze sebe namáhavě. „Prchám před šílencem — v náručí muže, který mými ústy a mým srdcem tě žádá, babičko, abys nám požehnala.“

Ida svezla se před stařenou na koberec a prosebně k ní pohlížejíc, sepjala na jejím klíně své ručinky.

„Neptám se, kdo jest tvůj vyvolený,“ řekla baronka smutně, vzavši sepjaté ruce své vnučky do svých svadlých hubených rukou. „Znám jej. Nebránila jsem vám, neboť neměla jsem čím. Ba zdržovala jsem svoji rodovou pýchu, štvoucí mne někdy na vás, a zahánělа jsem ji ničemností šlechty. Zradila mne, příbuzní byli hluši k mým prosbám, — ty nevíš, Ido, kolikrát jsem se v půl roce před nimi ponížila, a Téminové dokonce — —! Mimo tvé vědomí nabízela jsem tvou ruku, a páni rodičové a ženiši, strýčkové a kmotry šli se na tebe podívat — do desk; nelíbila jsi se jim, nechtěli tě. A kdo chtěl, nebyl hoden, aby Záleský jej vzal do služeb svých za štolbu. Jsem připravena na tvoji žádost, Ido, můj cit jest s tebou. Moje vlastní mládí, moje zkušenosti varují mne, abych zpupnou rukou netrhala svazek, mně samé posvátný a přec, — jak těžko jest mi svoliti! Nač ti také třeba mého svolení, jsi svéprávná, jsi jista mé lásky, kterou ti žádný můj vrtoch nezkrátí. Ale k stáří bych nerada již loučila se s ostatky své zdrcené hrdosti, překvap mne, donuť mne samostatným činem, neohlížejíc se na mne, abych musila skloniti své čelo před událostí, na níž nesmím ničeho měniti.“

„Babičko, nesužuj mne. Promíjíš-li srdcem, promiň také dobrým slovem,“ prosila Ida vroucně. „Tvé svolení dovede nás k oltáři, bez něho utekli bychom k němu jako zbůjníci — —“

Stařena sklonila se k své vnučce a zavřela jí ústa polibkem.

„Utekli byste, a já bych přišla za vámi, přinášejíc vám svatebním darem své požehnání. Člověk se rád zhlíží v zrcadle prosících a pak vděčných očí; vyšlapuje si pak jinak před sebou a před světem, přesvědčiv se na vlastní oči, jak jest hodný, velký, mocný. Záleský posud mne nežádal —“

„Přijde, babičko, přijde, a vezme tě ode mne jako milost královskou!“ zajásala Ida.

„Až přijde, bude mé svolení třináctým uhozením odbitých dvanácti. Vezme tě právem vítězící lásky, já ani nemohu odepříti synu Martina Záleského a Františky Čermákové a zůstanu sama, opuštěná, poslední z Vítanovských. Strom našeho rodu odumřel a v jeho vrcholku na poslední větvi vadne již a opadává stará sněť, vedle níž rozvilo se skvostné, vonné poupě, poslední a nejkrašší snad ze všech, která kdy kmen zdobila. A na místě co by se zasnoubilo s květem, vznášejícím se v stejné výši a vypučevším rovněž na věkovitém ušlechtilém stromu, touží mé poupě slétnouti s výše, hluboko pod starý kmen, mezi polní kvítí, jež ztrácí se v trávě a žije neviděno mezi chrpou a sedmikrásou od jara do podzimku. Ido, střez se, aby se ti jedenkráte sestoupení s tvé výše nezželelo!!“

„Tak mne umučíš, babičko,“ štkala Ida v tichém pláči, položivši svou hlavu na klín stařeny.

„Nemilovala bys ho, dítě, kdyby tě šelest svadlého listí na uschlé sněti mohl z jeho náručí vyplašiti,“ chlácholila ustrašená baronka. „Zdvihni hlavu. Já — svoluji.“

* * *

Na východní straně obrovského továrního závodu, rozloženého po padesáti hektarech, dýmajícího z lesa komínů, otřásajícího se násilím několika set koňských sil četných parních strojů, zdvihala se uprostřed veliké, parkovité zahrady nádherná budova, podobná zámku i ville.

Po mírném svahu táhla se zahrada dolů k Vltavě, oddělena jsouc mříží od vlastního přístaviště továrny, na němž hemžilo se dělníků, nakládajících pomocí leviathanských jeřábů těžké, objemné stroje na lodi.

Ranní květnové slunce rozlévalo svou teplou záři po záhonech jarních květin, propůjčovalo svěží zeleni osypaných stromů a keřů sálavou jasnost, drobilo své paprsky v stříbrných pramenech vodotrysků na pršku bezčetných démantů a zlatilo bohaté průčelí villy, jejíž otevřená vysoká okna jako by zvala vůni a lesk jara toužebně k návštěvě.

V prvním poschodí u oken nárožního pavillonu, jižní stranou ku Praze obráceného, časem objevila se psychická hlava mladé krásné dámy.

Prudkými a volnými zas kroky, tlumenými měkkým kobercem, přecházela v prostranném, skvostně zařízeném pokoji, jímž ozývalo se kromě tikotu stříbrných hodin pouze šustění hedbávné matinée a občasný těžký vzdech, deroucí se z nachových rtů kvetoucí mladé paní.

Zimničným nepokojem hrály její hebounké, mírně buclaté ručky; sepjala je, přitiskla je k prsům, přejela si jimi bledé, zvlhlé skráně a svěsivši je pak, vrhla se do křesla před ozdobným stolkem, na němž ležel arch modrého, hrubého papíru, popsaný málo řádky, starým švabachem, rezavým inkoustem.

Dáma zachvěla se při pohledu na papír a přec nemohla od hranatých liter odvrátiti svých zraků, ztrnulých bolem a svítících uraženou hrdostí. Jako by chtěla uvolniti svým svíraným prsům, položila na lenoch kře-

sla těžkou hlavu; při tom zvedl se její pohled k podobizně krásného, statného muže, vyhlížejícího z drahoceného rámce, postavené uprostřed nástolku.

Očima paní letěla její duše muži vstříc, úzkostlivě u něho ochrany hledajíc a hled její svezl se po chladném mrtvém skle znovu na hrubý papír, po nových pokusech opět a opět —

Zavřela oči a za chvilku svraštila čelo. Nějaký hlas hučel jí do uší.

„Ido, Ido, střez se, abys jedenkráte neželela sestoupení se své jasné výše!“ ozývalo se jejím vnitrem zřetelně.

Vyskočila z křesla.

„Co jsi řekla?!“ zvolala na starou dámu, stojící v promenádovém obleku uprostřed pokoje.

„Ptám se, proč nejsi ještě ustrojena,“ odpověděla stařena. „Ale, co je ti? Jak to na mne pohlížíš, Ido?“

„Neřekla jsi skutečně nic jiného, babičko?“

„Nic, ani špetu! Přicházím ze své šatny, vidím tě seděti nečinně u stolu, ptám se, nač otálíš. Co pak jsi rozuměla?“

Paní Ida Záleská neodpověděla; dívala se pátravě na baronku Vítanovskou.

„Dovedu se vmysliti do tvého soužení, moje drahá,“ lichotila stařena, berouc mladou paní za ručku. „S ošklivostí jdeme za neviditelným zákeřnickým udavačem na slídění, avšak jdeme přec, a hnus pojí se k studu, žárlivost k orodující důvěře v ďábelskou štvanici. Dala jsem ti na vůli, chceš-li poslechnouti vybídnutí anonymního lístku, zvoucího tě k dostavenéčku tvého muže s jakousi ženštinou. Připojila jsem toliko radu, abys — je-li ti libo, raději se přesvědčila o nepravdě udání, než abys láskyplným spoléháním na věrnost Karlovu zanechala ve své duši malého ďasa, který při každé obavě tvé náruživé lásky hotov jest ozvati se ječivým skřekem: Jestliže přece tenkráte —!“

„Chtěla jsem si jeti v plné jistotě pro důkaz o ryzosti slibů a polibků mého muže,“ ozvala se Ida nejistým hlasem. „Leč, — nepojedu. Mám nyní přece strach, ne, toť ošklivé! Ale já, — já, babičko, nevím již, čí jsem. Snad jest všechno možné!“ Vzlykajíc vrhla se na prsa baronky. „Peskuji se, odprošuji v duchu Karla na kolenou, stavím jej vysoko nad kal, jímž kdokoli na něho stříká a někdy jeho kolébku zhyzdil, a zase nemohu a nemohu zkonejšiti svou zraněnou hrdost a ješitnost, rozbouřenou krev Vítanovských. Domnívala jsem se slyšeti tebe, jak opakuješ svoji výstrahu, — ne, neřeklas ničeho, babičko. Toť by bylo strašné, otrávilo by mne!“

„Co se stalo dítě? Sedni si a mluv,“ žádala s mateřským důrazem baronka.

„Až posud,“ počala Ida kvapně, trhaně, „hlásili se někteří lidé ze Štěpánova, vyhnaní Löwem ze svých pozemků, jakožto vzdálení příbuzní k mému muži, což také víš a nic mne nebnětlo, že ubožáci dovolávali se mého pokrevenství. Řekla jsem si: Karel nemůže za své rodiště, a dala jsem ráda štědrou rukou žebrákům, k nimž jakožto bývalá paní Dubska mám sama srdce. Ale dnes, před chvílí přivedl mi strážník dva otrapy, zlé tuláky na postrku, z nichž jeden jest prý Karlův bratranec a druhý švakr prvního. Oslovili mne bez rozpaků jako sestřenici, podávali mi ruce, tropili si surové žerty a legitimovali se listem. — Strážník zprvu ustrnut a pak posupně díval se na ně a na mne, třesoucí se hrůzou a nemohoucí vypraviti ze sebe slova. Odmítla jsem je, odešli se zlořečením. A měla jsem je z lásky k muži přivinouti k sobě! Jemu v dík pohostiti, ošatiti a opatřiti k lepšímu životu, ano, měla jsem, musím, nemám-li naplniti hořkostí jeho duši! Ale mé síly nevystačily po přečtení listu, jejž vzala jsem s ošklivostí ze špinavých rukou pobudů, — nečti ho ani, nečti!“

Bylo již pozdě.

„Nížepsaný oznamuje, že následkem vysokého vybídnutí prohlédl holku Františku Čermákovou a shledal ji úplně způsobilou k přijetí trestu bitím.

Na Dubsku, dne 27. září 1833.

Vrchnostenský lékař:
Dr. Hájek m. p.“

Tak stálo stručnými hranatými slovy na hrubém modrém archu.

Baronka zbledla.

„Toho jsem se nechtěla dočkati,“ vydralo se jí ze stísněného hrdla.

„Já také ne!“ naříkala Ida. „Karlova matka zhanobena a jí zhanoben také on. Ó, vždyť on za nic nemůže a já hřeším. Ale ti lidé roznesou jeho, moji hanbu, rozkřičí nás po továrně, po předměstí, ve světě a surový dav bude s posměchem ukazovati prstem na mne na naše děti — —“

„Ido,“ zvolala baronka, ukazujíc oknem přes zahradu. „Jsou to ti tam?“

„Jsou.“

Baronka trhla zvoncem.

„Strážníka s tuláky u přístavu, — vidíš je, — přivedeš mi hned! Pospěš si, leť!“ velela vstoupivšímu sluhovi.

U přístaviště smýkal strážník dvěma otrhanými chlapy; vzpouzeli se, křičeli a dělníci ustavše v práci, poslouchali je, strkali hlavy dohromady a obraceli se k ville —

„Něco kolínské vody,“ prosila mdle stařena Idu.

Mladá paní podala žádanou voňavku, jíž si baronka nalila do šátku; potřela si skráně a přivoněla k osvěžující vodě.

Chvíli bylo v pokoji ticho. Pak s lomozem otevřely se dvéře a jimi vhrnuli se dva špinaví, rozedraní, neholení, vybraní tuláci.

„Aha!“ spustil první se zlomyslným smíchem. „Paní sestřenka se rozmyslila. Moudrá paní, moudrá. Taková sestřenice je hotové zlato — má-li jaké. A zde je dost pro nás, nebude nám zle. To by také byl pořádek, aby jedni příbuzní třeli bídu po světě a druzí hověli si při bažantech. Toť by ke všem všudy —“

„Ticho!“ zakřikla otrapu baronka.

„Nu, nu, stará paní, šetřte si plíce. Na nás nepřijdete, vždyť se známe, bývalá dubská vrchnosti, bývalá! — A už jsme také příbuzní, křičte proto jak chcete. Heheh! Viď Hondo!“

„Odkud máte tuto listinu?“ ptala se baronka, nechavši drzého hosta vymluviti.

„To je tak rodinná památka.“

„Z vaší rodiny?“

„Ovšem, z naší, z Karlovy rodiny a teď také z vaší, milostivá paní baronko.“

„Můžete něčím závažnějším doložiti své příbuzenstvo s panem Karlem Záleským, nějakými křestními, domovskými listy, knížkami —“

„Inu, co pak do toho! Takové cáry my obyčejně ztratíme. Proto nás právě zase strkají domů, jako by člověku nestačila poctivá tvář!“

„A tento arch má býti vaší jedinou legitimací?“

„Každý se činí dle možnosti. My prozatím nic jiného nemáme a doufáme, že toho bude pro paní baronku dost.“

„Vaší drzosti jest více než dost. Listinu jste ukradli!“ zvolala baronka.

„Oho! Pamatujte se, stará paní. O tom si ještě s vámi někde promluvíme. Co, Hondo?“

„Strážníku, já viním oba přítomné tuláky z podvodného vydávání se za příbuzné ředitele naší továrny, a z krádeže v Dubském zámeckém archivu. Odveďte je.“

Baronka se odvrátila a třesouc se rozčilením usedla.

„Babičko, pro bůh odvolej!“ prosila šeptem zděšená Ida. „Jestliže přece, — co bychom učinili Karlovi —“

„Nic. Nech mne jednati.“

„Vidíš, Venco, jak je zle, když čert připlete člověku do cesty bábu,“ ozval se tulák, nazývaný soudruhem Hondou. „Já jsem radil: Opatrně, opatrně a už máme hru zkaženou! Tak, teď pod zámek, zrovna když jsem se už viděl jako mladý baron na Příkopech, či jak tomu říkají! Ne, tolik neštěstí nesnesu. Paní baronko, okřikněte strážníka, ať nás nenutí odtud, a — co nám dáte, když vám povím pravdu?“

„Nejprve mluvte.“

„Přece byste mohla něco slíbiti, bude vám to státi za to, a my bychom rádi měli aspoň na přilepšenou, když nás opět zavrou. Už tomu neujdeme, jak vidím, a Löwa také bude mrzet, že nám dal na cestu.“

„Sto zlatých,“ prohlásila Ida, hořící nedočkavostí.

„Zaplať pán bůh, za šlechetný dar,“ děkoval Venca, „my bychom byli bez něho před slavným soudem také musili vypovídati, leč takto se mluví s jinou chutí než tentoc. Abych tedy mluvil pravdu, povídám, že by nebylo sice naše příbuzenstvo s panem Záleským nemožné. — v Štěpánově a okolí všechno jest sešvakřeno. Ale nám se o něm ani nezdálo, až nám je vnutil pan Löw. Byli jsme u něho v práci na dráze, — my jsme vlastně z Radonic — práce došla, pustil nás, doma o nás nechtěli vědět a tak jsme žebrali, — co dělat? Jdeme jednou silnicí, duše nám hladem pískala, stodolu bychom byli vypálili, a potkáme Löwa. Chodil nějaký vyjevený a cosi měl v hlavě. Neviděl nás až jsme do něho vrazili. Ani se nelekl, pomyslil si tak honem něco a povídá: Hoši, vy jste jako pro mne dělaní. Tu máte listinu, — tuhle tu, paní baronko, ten modrý arch vyňal z kapsy a dal nám. Tedy tu máte listinu a tu každý desítku. Putujte do Buben u Prahy, ptejte se po továrně Záleských a vejděte tam, — avšak — jen tenkrát, když Záleský nebude doma. Řekněte, že jste jeho příbuzní, dejte se uvésti k mladé paní, předložte jí spis a proste o podporu. Dá vám po knížecku a já zas, až se vrátíte s pořízenou. Těšili jsme se na výdělećek a teď — nám sklaplo. Nu, zaplať pán bůh za peníze, chudý člověk musí se spokojiti, má už takový osud.“

Tuláci odešli a Ida tančila po pokoji, objímala a líbala o závod baronku a podobiznu svého muže, pokud její nožka nezavadila o modrý arch.

„I ty lžeš!“ zvolala, roztrhala papír na padrť, hodila do krbu a zapálila cáry.

„Nelže,“ řekla baronka za chvíli.

„Babičko, vzpamatuj se, tobě se cosi zdá?“ prosila Ida, ovinuvši své rámě kolem šíje stařeny.

„Nelže,“ opakovala baronka. „Ráda bych zapřela, Ido, kdybych směla spáti obavou, že zvíš pravdu jednou jinak od jiného a snad po mé smrti, až bych nemohla již posloužiti míru tvé duše svým přiznáním.“

Ida spustila se baronky a zasedla proti ní v novém rozčilení.

„Bití jsem zasloužila já,“ počala zvolna vypravovati baronka. „Matka Karlova byla nevinně ztýrána, z mé zvůle. Zapomněla jsem na to, — kdož vzpomíná si, kolik červíků na své veselé pouti životem rozšlápl. Po letech u rakve mého syna předstoupil přede mne syn sličné Františky z čísla 28. v Štěpánově. Neznala jsem ho, i jméno Záleský by mne bylo nezajímalo, kdyby mne sám zřejmým nevražením na šlechtu nebyl upozornil. Pustila jsem jej však mimo sebe, a teprve, když poznovu na Dubsku se objevil a svým neobvyklým jednáním silněji mne zajímal, pátrala jsem ve svých vzpomínkách, rozjasňovalo se mi, a sáhnutím do archivu rozevřela jsem před sebou zřetelnou knihu, líčící nepatrnou episodu z mého panství. Spálené modré vysvědčení doktora Hájka měla jsem rok před tvým zasnoubením v rukou, a jím, důkazem mého hříchu na ubohých rodičích Karlových a na něm, zabit zbytek mého vzdoru, který by byl vystačil na rozloučení vás před sňatkem. — V posledních dnech měsíce září roku 1833 vrátila jsem se na Dubsko v průvodu nového myslivce Alfonsa Löwa, a jedva že byli jsme v zámku, počal se myslivec toulati za sličným štěpánovským děvčetem, Františkou Čermákovou. Rozlícena dala jsem si děvče zavolati. Její upřímné oči, roztomilá tvář, slzy a slova řekla mi svatou pravdu, že o myslivci nechce ničeho slyšeti. Měla milence, statného hocha z štěpánovského baráku číslo 15., Martina Záleského, jediného syna, podporu a chloubu starého otce. Avšak Alfons neustál v záletech, ač jsem jej střežila; vrátil se jednou zbit milencem dívky, a já jsem rázem učinila všemu konec. Na můj rozkaz odveden Záleský k vojsku; jeho starý otec mne ani na kolenou a líbáním nohou neuprosil, a jak dívkou bylo naloženo, zvěděla jsi. Stonala, chřadla a posléze zmizela. Po letech Alfons Löw obdržev ode mne štěpánovský dvorec, dal se do lichvaření. První jeho obětí byl starý Záleský; přivedl jej na žebráckou hůl a do hrobu. O mladém zpraven náš aktuár úmrtním listem, že u vojska shledal se se svou milenkou, putující za ním, že oženil se s ní v Bukovině a padl konečně v uherské revoluci. Františka zemřela někde v cizině a dítě, tvůj Karel, ocitil se jako vojenský sirotek ve vychovatelně. — — Odpustil mi již; pamatuj se, jak dlouho čekala jsem s panskou rukou na smířlivé podání pravice syna mého paroba, když nabízela jsem mu své spojenství. Čekala jsem trpělivě, vědouc, že Karel mi pro tvou lásku promine. Bylas u něho mou orodovnicí, buď s ním také svorna v odpuštění —“

Měkké srdce Idino neodepřelo žádosti kajicné, vlastním přiznáním hluboko pokořené staré dámy.

*

„Kdyby se Karel už jen vrátil," toužila, hovorem na jinou stranu přeskakujíc. „Slíbil na určito návrat s ranním vlakem, a lokomotivy v nádraží od rána si hvízdají mně na posměch — — Babičko!" vzkřikla náhle. „Jest pozdě. Zmeškaly jsme udanou hodinu, — někdo přijíždí — on — a snad — od ní — —"

Před villou stanul fiakr. Záleský, nyní technický ředitel a přední podílník závodu, vyskočil z vozu, hodil přikvapivšímu sluhovi plaid a kufřík, letmo vyběhl po schodech a vešel spěšně do salonku nárožního pavillonu.

Unavená baronka hovící sobě v křesle, pozdravila jej všedním pokynutím rukou. Ida skládala u stolu přečtené psaní a vsouvala je do obálky. Obrátila se zvolna, když přikvapil k ní Záleský a na uvítanou přijala vlažné jeho objetí, nehnouc ani nohou ani rukou.

„Všechno zdrávo a dobré mysli," pravil Záleský otázkou a na potvrzení svého nálezu, svlékaje svrchník. „Jenom Ida jest poněkud nevrlá. Proč?"

Mladá paní neodpovídala a Záleský jaksi roztržitý, zardělý, nečekal valně na vysvětlení. Podíval se po květinách, z okna do zahrady, vzal noviny do ruky, hodil jimi zase —

„Ano tak, — abychom nezapomněli," vzpamatoval se na chvilku. „Mrzí tě něco, ženuško?"

„Čekání," špoulila Ida rtíky. „Nedržel jsi slovo."

„Musil jsem se zastaviti v Praze," odpovídal leda bylo. „Pro hloupost."

„A —? Vyřídil jsi ji?"

„Vyřídil, nevyřídil, což na tom. Jsem tu o tři hodiny později a s trojnásobnou tužbou, abychom si zameškané vynahradili."

Ale nespěchal pro vzrostlou žeň zameškaných polibků; svraštiv čelo, zamyslil se, přeběhl pokojem.

„Co ti mám vynahraditi, Karle?" tázala se Ida s trpkým přízvukem v řeči. „Vrátil jsi se zajisté potěšen svým pořízením, a k tvé spokojenosti není ti snad mne ani potřebí —"

„Ido!?" zvolal Záleský v nevrlém úžasu. „Nerozumím tvým náhlým vrtochům. Co pak se ti ve snu zjevilo?"

„Nic, — božínku, vždyť bych byla již pět minut šťastna, po řádné tvé omluvě."

„Čím se mám omluviti?"

„Nu, — pro tu hloupost. Nevěděla bych ani již o ní, kdybys mi ji byl pověděl. Ale nyní leží mi na prsou a roste jako lavina."

„Blázínku, drahoušku," lichotil Záleský vyhýbavě, přivinuv Idu k sobě.

„Měl jsi tedy v Praze nezbytné, bezodkladné řízení?"

„Ano, — domníval jsem se tak."

„Pouze domníval?"

„Ne. Byl jsem ubezpečen listem —"

„Pozváním? Ovšem že nějaké — známé, vážené osobnosti?"

„Známé, — poněkud, — ze starších dob."

„Z mladých let, příjemná vzpomínka i setkání —"

„Arciť. Bohužel posloužil jsem někomu za blázna, nezastal jsem pravou osobu. Byl jsem sklamán."

„Tys ji nenalezl?" vyzvídala Ida, upírajíc pevně své oči na svého muže, mrzutě zrakem po stěnách těkajícího. „A proto se tedy vracíš nespokojen ke mně?"

„Inu, moje zlaté kotě, komu by bylo vítáno podvedení! Zkrátka, vyhověl jsem ochotně pozvání, volajícímu mne k osobnosti, k níž víže mne přátelská sympathie a šetrný ohled. Leč okázalo se, že někdo zneužil mé přichylnosti k řečené osobě, aby se mi vnutil podivným způsobem za ni. Toť vše."

„Ano, dosti! A tys těšil se na setkání?"

„Velmi."

„A to vše klidně vypravuješ své ženě," zastenala Ida, „drže ji objatou těma samýma rukama, které — které — ne, Karle, proč jsem se tě jen ptala, proč jsi odpovídal!"

Odstrčila jej prudce od sebe a vypukla v usedavý pláč —

„Paní baronko," ozval se Záleský za chvíli, stana užaslý uprostřed pokoje. „Zavděčila byste si mne příspěvkem k vysvětlení jednání mé ženy. Víte nepochybně o něčem?"

„Nerada vím o lístku, k jehož obsahu vaše roztržitost a polovičaté výpovědi z nedorozumění by mohly býti považovány za smutný komentář. Popilte si s vyvrácením. Ida by zajisté nebyla ničemu věřila, kdyby váš opozděný příchod a vaše slova nebyla nešťastnou náhodou v souhlasu s udáním —"

Nedomluvila.

„Svrchované darebáctví!" bouřil Záleský, drtě v rukou psaní, kteréž byla prve Ida do obálky vložila. „Táž ruka, která mne zvala úpěnlivou prosbou, vydávala mne v téže chvíli lotrovským udáním na soud mé ženy. Ach, toť jen adresa, — což teprve list!"

Rozbalil smačkaný papír, vyškubl z něho psaní, urovnal je a četl:

„Milostivá paní!

Váš pan manžel nemůže se v určený čas vrátiti z cesty, poněvadž objede Bubny a pospíší si nejprve k milostnému dostaveníčku s galantní dámou, která jej zítra o 10. hodině dopolední očekává v pokoji č. 129. v hostinci „u arcivévody Štěpána". Jest snadno, býti svědkem této hanebnosti. Pokoj č. 128. jest a zůstane k zadání; skrze tenkou příčku a nezapadající dvéře možno všechno slyšeti a po případě i viděti. Sdílejíc Vaše mravní rozhořčení, prosím, šlechetná, ubohá paní, abyste byla ubezpečena mé opravdové soustrasti a úcty.

A. L."

Záleský zesinal hněvivým rozechvěním; usedl a zíraje sršícíma očima na list, do prázdna i na svou plačící choť, přemýšlel s horečným chvatem a úsilím.

„Bídná léčka, — na mne a na Idu!" zlobil se. „A oba jsme chvátali do ní. Sobě nemám čeho vytýkati, byl jsem přilákán ryzým soucitem s domnělou nešťastnicí. Ale na tebe, Ido, bolí mne tvoje lehká víra v nepokrytou ohavnost udavače."

„Nekárej mne," štkala Ida. „Odprosím tě, blažená svým zahanbením, očisť se jen pro boha z nařknutí! Obžaloval jsi se sám, haj se!"

„Obžaloval, arciť. Leč nebylo toho potřebí, věřily jste dříve bídnici než mně. Paní baronka jest ustrojena, — chtěla býti při mém dostaveníčku třetí?“

„Tak jest,“ svědčila rychle baronka. „Ale, příteli, mírněte se! Zkroťte svůj hněv a svoji uraženou pýchu, s níž utýrané Idě ničeho nedokážete.“

„Škoda, že jste nejely. Byly byste přišly na jisto, k slíbenému požitku.“

„Karle!“ vydralo se ústy mladé paní steskem zmírajícího srdce.

„Jak pravím: Všechno jest čirá pravda! Objel jsem Bubny, spěchal jsem do hostince u „arcivévody Štěpána“, a byl jsem v pokoji č. 129 o desáté hodině dopolední přijat galantní dámou s otevřenou náručí. Jedu rovnou cestou od ní.“

„Ustaňte, zuřivče!“ zakřikla jej baronka, přiskočivši k Idě. „Vaše paní omdlévá!“

„Neomdlévám, — já musím slyšeti všechno!“ ozvala se ztrhaným hlasem Ida, těžce oddychujíc.

„Pozván jsem byl takto,“ pokračoval v krutém klidu muž, mluvící hněvem za bolest uraženého citu. „V Drážďanech obdržel jsem včera odpoledne dopis, psaný touže titěrnou, necvičenou rukou jako tento, na témže papíře, týmže zrzavě fialovým inkoustem. Obsahoval nářek paní Evy Binotové, vdovy po mém nešťastném soudruhu a veliteli z roku 1866, opuštěné, věřiteli stíhané a churavé; přijela prý do Prahy, aby si něco vymohla, byla sklamána, a žalem v cizině, v hostinci na lůžko uvržena; neměla prý ani tolik, aby mohla zaplatiti svůj řád, a zoufalou nouzí dohnána, s krvácejícím srdcem prý odvažuje se ke mně prosby o malou pomoc, spoléhajíc na mou nejúplnější diskretnost; poněvadž ji v hostinci už upomínají, prosila úpěnlivě, abych nemeškaje navštívil ji v deset hodin „u arcivé —“ atd. Nevzpomněl jsem, že Binot po mém vědomí nebyl ženat. Mohl se také později oženiti. Dostavil jsem se na místo; z postele vítala mne sálavým pohledem a vděčným úsměvem hezká, kyprá žena ve svůdných nedbalkách, ležící jen zpolovice zakrytá — —. Za chvíli pocítil jsem upřímnou útrpnost s nebožtíkem Binotem. Jeho vdova hanobila přede mnou jeho památku; mé, soustrastí zkalené oči prohlédly konečně, že tato žena nepozvala mne ani k přijetí podpory, nýbrž na zálety. Položiv na stůl připravenou tobolku a pověděv ženštině přímo své mínění odešel jsem, rozladěn, hanbě se za přítele a za bezděčné vběhnutí do pasti, a přišel jsem sklíčen, zmítán těmito pocity mezi vás, k tobě Ido, kteráž jsi bez otálení přivítala mne ponižující, moji duši slepě bičující nedůvě — —“

Ida udusila jeho slova náruživými polibky; vlétla mu bleskem v náručí a sedíc na jeho klíně smála se i plakala křečovitě, a žhoucím zrakem, chvějící se, do nachova zruměněnou tváří dávala i vyžadovala odpuštění. A hněv Záleského zhasl ulit proudem jejích slzí, udušen jejím objetím.

Baronka tiše se zvedla a šla ke dveřím; zaslechla klepání, kteréž oběma rozvášněným milencům — manželům ušlo.

Za dveřmi stál sluha továrny.

„Co chcete?“ uvítala jej baronka, zatáhnuvši za sebou ostražitě dvéře.

„Jsem poslán k panu řediteli.“

„Nemohu vás vpustiti. Přijde za nějaký čas do písárny sám.“

„Vrátil se snad churav z cesty?“ přeptával se sluha, otáleje a na zavřené dvéře pohlížeje. Svým šeptáním a opatrným jednáním zavdala mu baronka sama příčinu k liché domněnce.

„Není. Ale musí se zotaviti —“

„Milostivá paní, prosím vás snažně, — pošlete jej co nejrychleji —“

„Nepředpisujte mi ničeho. Řeknu mu; on přijde, až uzná za vhodné.“

Sluha odkvapil a baronka zvolna šla za ním do zahrady. Zdržela se u vrat před villou, drobila dlouho zlatým rybkám ve vodojemu a počínala si pak velmi laskavě s huňatým velikým psem.

Pes pojednou zavrčel a uhnuv se hladící ruce staré dámy, šel hrozivě někomu vstříc.

Baronka se ohlédla i spatřila kancelářského sluhu továrny, uříceného, letícího jako bez hlavy.

„Dominiku!“ zavolala naň, zadržujíc ho velitelským pokynem.

„Nic na plat, paní baronko,“ supěl sluha, jedva dechu popadaje. „Pan ředitel musí do kontoaru! Správní rada se sjíždí, vrchní účetní rve si vlasy, a já jsem poslán, abych přivedl pana ředitele stůj co stůj, takřka živého či mrtvého.“

„Sedněte si, sedněte si hezky a odpočiňte. Pošlu vám pana ředitele okamžitě. Odveďte si ho pak kam chcete.“

Ida propouštěla Karla jako první den po svatbě; zůstavši sama s babičkou, dováděla za tucet blažených dětí.

Nedlouho. Před villou zahrčela drožka a sluha přinesl paní Záleské na tácku ozdobnou navštívenku:

„Narciska Řezáčova,
Kožená ulice, č. 36 n., III. patro, druhé dvéře v levo.“

Ida přemýšlejíc, vrtěla hlavou, a po ní baronka.

„Nechť vstoupí,“ rozhodla se mladá paní.

Sluha otevřel dvéře před statnou, okázale a pestře hedbávím i šperky vyšňořenou dámou.

Poklonila se hluboce.

„Moje babička,“ odpovídala Ida k tázavému pohledu příchozí. „Račte se posaditi.“

„Díky za čest nezaslouženě mi prokázanou. Neodvážím se zdržovati vás déle, nejmilostivější paní, než nevyhnutelně třeba. Přicházím, abych vás odprosila,“ pravila cizinka pokorně, odhrnujíc závoj ze slíčného, smělého, vděkuplného obličeje.

„Jak je' libo,“ povolovala Ida, sama také státi zůstávajíc. „Vaše přání?“

„Usedněte nejprve, milostivá paní. Vám se nesluší, abyste ke mně se rovnala. Já — dříve však vyžádám si v dík za své sdělení vaši milost. Slibte mi, že s klidnou myslí mne vyslechnete,“ pravila skroušeně příchozí, sepjavši ruce.

„Svoluji, nevědouc k čemu,“ připouštěla Ida, hledající křeslo; ulehalo na ni těžké tušení a její tvář bledla i rděla se novým rozčilením.

„Nevím, — zdali bych neučinila lépe napsati vám vše,“ vzdychla si Narciska Řezáčová v nesnázích. „Před

vámi se stydím, jest mi úzko. Ale což do psaní, — byla jste již obelhána papírkem. — Ne, já musím mluviti a přísahati, že pravdu mluvím. Jakou záruku bych podložila svému slibu, — svou čest — boha — svou duši — ? Toť by věru bylo směšné. — U památky své matky vám přísahám, vznešená paní! Můžete mi věřiti; moje dobrá, poctivá nebožka matka jest mi světicí. A — nebudete se opravdu hněvati?"

„Ne, mluvte již!" vybízela Ida.

„Včera večer obdržela jste, ubohá paní, list —"

„Teprv časně z rána," opravovala baronka.

„Bohu díky!" oddechla si ženština. „Milostivá paní se aspoň dříve klidně vyspala než byla zraněna lží, nad jakou není nestydatější, která měla obtížiti mé svědomí vraždou dvou duší šlechetných, milujících se lidí!"

„Dále, dále," naléhala Ida. „Vy jste jej psala?"

Narciska pokývla hlavou.

„A mému choti do Drážďan také?"

„Ano, — pro boha, vy tedy už víte!? A nesnižovala jste ho?"

„Což vám po tom! Čím jste, odkud, jak se nazýváte?"

„Narciska Řezáčová a jsem —" ženština pokrčila rameny, „— moje adresa jest na visitce udána. Promiňte, abych před vámi, úcty hodná paní —"

„Jak můžete znáti mého manžela?"

„Mohu. Znám jej, vídala jsem ho na promenádách s vámi a samotného, a líbil se mi. Ale ani lhostejno mu to nebylo, poněvadž si mne nikdy nevšiml. Nezlobte se o to, milostivá paní, my už za sebe nemůžem."

„A co vás pohnulo k — k sosnování vašeho čistého plánu?" vyslýchala Ida, jejíž hlas chvěl se zdrženou nevolí a ošklivostí.

„Jistý pán mi poradil, abych takový kousek vyvedla. Sliboval mi hezkou odměnu, a pravil, že tak zabezpečím si stálý, slušný příjem od bohatého továrníka. Tím nelze povrhovati, nedivte se mně, madame, nejsem již z nejmladších, — a nebytila jsem se pevně výmyslu — svého přítele. Když včera přišel ráno zase s vybídnutím, abych i vám napsala list, nelíbil se mi, a neměla jsem valně chuti k tomu. Leč on hrozil, že mi všechno zmaří a jiné hravě opatří výhody, mně kynoucí, a já jsem uposlechla — s těžkým srdcem, jakož mohu poctivě říci. Váš pan choť přišel jak byl pozván, ale nesvedla jsem s ním ničeho, a věru že dala jsem si záležeti, seč mé síly, mé umění a moje vnady byly. Zdvihl se pohoršen a odešel hrdý se zlými, káravými slovy."

Mladá paní sepjala v klíně ruce a po tváři svezly se jí dvě drobounké perličky.

„Netušil, co ho doma čeká. Mně bylo tak teskno a líto, když mne opustil, a na vrch vyřítil se na mne z pokoje č. 130 — pokoj č. 128 byl na vás položen — jako litá saň pan — eh, můj přítel, peskoval mne, vytýkal, že k ničemu nejsem, odepřel mi odměnu a kázal, abych se klidila. Nu, — se mnou dobře nepochodil a — což bych to zapírala — vyvedli nás oba poněkud zhurta z hôtelu. I sedla jsem do nejbližší drožky a jedu k vám, abych vrhla se vám k nohám, vyzpovídala se vám a vyžebrala si za dík vaše i vašeho pana chotě odpuštění."

Narciska Řezáčová poklekla a sklopivši hlavu, čekala.

„Zapomněla jste jmenovati pána, který vám tak šlechetně poradil," řekla baronka přísně.

„Nebudu ho jmenovati. Jest přece můj přítel a třeba bychom byli chvíli na štíru, snad udobří se zase. Považte, kam bych dospěla bez diskretnosti! Proti té nesmím a nebudu hřešiti —"

„Tážu se ještě jednou po dobrém," naléhala baronka. „Nechtějte, aby ptal se vás soudce, k němuž vás dám se žalobou na vydírání dovésti z místa, na němž klečíte!"

„Čiňte, jak vám libo," odsekla Narciska. „Nevynutíte ze mne ani hrozbou ani trestem ničeho. Jednám po svém, dobrovolně."

„Vstaňte," žádala Ida laskavě „Prominula jsem vám již. Nečinila jste dobře, avšak vaše lest byla těžkou zkouškou pro mne i pro mého muže. Přestáli jsme ji, a za to bych vám měla býti — skoro — vděčnou."

„Ido!" zvolala baronka, všecka ztrnulá. Narciska přismýkla se mžikem na kolenou a zlíbala náruživě ručky mladé paní.

„A tomuto dobrotivému andělu," vzkřikla, vyskočivši, obrácená k baronce, „nebudu tajiti nic a kdybych měla svoji hlavu dáti! Váš nepřítel, milostivá paní, jest bursovní spekulant; jeho jméno: Oskar Löw."

Narciska Řezáčová odjela nikým neviděna a nesledována.

Jedva že hrčení drožky zaniklo v dálce, vrátil se Záleský z továrny a již visela Ida opětně na jeho šíji, s nevázanou vášnivostí jej líbajíc.

Vyprostil se něžně z jejího náručí, usmáv se lehce vážnou tváří.

„Odjedu s dvojnásob těžkým srdcem, milenko," řekl vroucími slovy, snav její ruce se svých ramen a tiskna je pevně ve svých dlaních. „Vznáším k tobě prosbu o udělení malé dovolené. Úřad, neúprosná povinnost volá mne za velikým řízením —"

„Neodháněj mne superlativy," žertovala Ida. „Řekni zkrátka: Musím jíti a jdi Však ty se mi vrátíš a můžeš vždycky přijíti s jistotou, že nikdy tě nebudu obtěžovati otázkou, proč a kde jsi prodléval."

„Pane řediteli," ozvala se baronka, zastupujíc mu cestu, „teď bych prosila já o slovo. Pro vaše milostné třeštění, blázínkové, nemohu přijíti k rozumné řeči. Už dost jste se nadováděli. Nyní se odmyslete padesát let a sto mil od Idy a poslechněte. Čekala jsem na vás s netrpělivostí, prostou sice žárlení a toužení, leč s neméně trapnou"

„Až se vrátím, paní baronko," odmlouval Záleský rozhodně, couvaje s poklonami ke dveřím, „hodinu, dvě, půl dne vás budu pak poslouchati. Okamžitě musím prositi co nejurčitěji o poshovění."

„Moje záležitost nesnese odkladu."

„Moje hoří!"

„Kde pane?! Tak mi neuklouznete."

„Na burse."

„Zůstaňte doma."

„Rád bych, paní baronko. Jsem štván, mé řízení jest těžké, a nevím co bych dal za to, kdybych se mohl uhnouti plamennému meči, který mne z mého ráje vyhání."

„Plamennému meči se vysmějte. Vám nehrozí."

„Mýlíte se, paní baronko," usmál se Záleský trpce. „Přeji si vroucně, abych mohl vás pobaviti vypravováním odbytého nebezpečí. S bohem."

„Nejezděte!" zvolala velitelsky baronka. „Vám není na burse ani jiskry hasiti. Ba možno, že byste sám teprv svým nevčasným a opozděným vkročením do hořící budovy přišel k úrazu."

„Jakže, — vy víte?"

„Ano. Právě o tom chci s vámi mluviti. Vídeňská bursa jest již v plamenech."

„Zdejší též a —"

„A náš závod kontreminován," dodala klidně baronka.

„Babičko, vy mne děsíte!" zvolal Záleský. „Potvrzujete mi poplašnou zprávu tak prosťounce, jako byste řekla, že na mouchy v kuchyni jest políčeno. V půl hodině po sté hřmí mně do uší hučení příšerného slova kontremina! Já letím již, abych zašlápl ji dříve, než se vzejme, než otřese základy našeho závodu, rozvalí jej a pohřbí nás pod jeho troskami! Poslední tedy polibek, Ido, více nežádej —"

„Jest pozdě," řekla stará dáma.

„Pro bůh! Co víte!?"

„Že byste přišel pozdě," usmála se baronka. „Vždyť mluvím zřetelně. Kontremina jest již zardousena. Patnáctého, při mediovém regulování pojedeme jí na pohřeb. Sedněte si zatím "

„Paní baronko, béřete na sebe neslýchané zodpovídání! Mám rozkaz od správní rady —"

„Deset minut mi věnujte a jděte pak, abyste se přesvědčil o pravdě zpráv šestašedesátileté stařeny, tiché výměnkářky, která svým věděním může vystrojiti naší správní radě skvělý banket. Vám se nedivím, pane Záleský. Kráčíte světlou dráhou za svým geniem a po boku tulí se k vám Ida. Dost štěstí a namáhání pro vás; — kdož chtěl by vás posýlati na lomozné silnice a podloudnické stezky, v nichž se nevyznáte. Mne odsoudili jste k nečinnosti; mezi vaše líbající a šuškající ústa svou hlavu strkati nemohu, a povzdáli s očima i rukama v klíně při punčoše seděti nechci. Víte, proti komu jsme se spojili na výboj a odboj. Nespustila jsem našeho nepřítele na okamžik s očí, zkoumala i osvojila jsem si jeho zbraně; Oskar Löw znenáhla proměnil se v obyčejného nájezdníka, člena celé tlupy, proti níž jsem čelila. Nebylo mi volno při sestoupení do zákeřnické zbrojnice, v níž kují se pekelné stroje na hromadné zabíjení kořistí ani nevyhlednutých, ničeho netušících, na boha i zákon spolehajících. My beránkové těšíme se z tichého jasného života, jsme blaženi ve svém štěstí, ve štěstí svých rodin ve výsledcích práce, jež v pevné, železné pokladně jsou zdrojem pozemského blaha, z něhož jen my můžeme čerpati, v němž všechno jest spečetěno, spřísaháno, ze žuly. A někde hrají dva kluci, o jichž zbytečném bytí nemáme tušení, dva ničemní, líní, šejdířští darmošlapové o šamrhy, o diference. Oni nám ani nechtí ukřivditi, ani prospěti, jim běží pouze o to, aby šamrhy jednoho či druhého, aby libovolné kursy platily. Netáží se svého svědomí, neptají se nás a hrají našimi kartami, jeden z nich prohrá, dá šamrhy, a hraje klidně dále. Ale naše papíry jsou zkaženy, naše jmění, statek tisíců, dědictví a práce obráceny v plevu. My a s námi bezčetné rodiny jsou okradeny, žebráci, a na širém světě nedovolají se soudce, který by mohl vyhledati a ztrestati škůdce, a vrátiti ukradené. Závod, stvořený vámi, pane Záleský, říše vašeho ducha, statek váš, mé vnučky, můj a společnosti čestných lidí, štědré role tisíců pracujících rukou — byl také ve hře, aniž byste byli čeho věděli, aniž by uličníci, v koutech bursy o nás hrající, vědomě nám chtěli ublížiti. Obrali si akcie našeho závodu k diferenčním spekulacím; jest tomu málo neděl. Nedbala jsem o to, ví-li o tom správní rada, a co činí, aby vydrala darmochlebům nebezpečnou hříčku. Jednala jsem na svou pěsť. Mám některé čiperné, drobné agentky, žádnému nevěřím nic, všem dohromady všechno. Zdařilo se mi soustřediti naše akcie v pevných rukou, vyplésti je z nepovolaných a sehnati je do jednotné, nepřemožitelné falangy. Dnes lítá smečka kontreminy po burse jako sběsilá, bledá vztekem a hrůzou, a šuká, ryje, kde by vydrala ždibec našeho majetku na určitou dodávku. Leč můj šik nerozrazí, — hrozny zjisťovací koupě visí nedostižně vysoko nad ní, sama jest ve své pasti, lapena, uškrcena — —"

Baronka měla pravdu. Jen v jediném se zmýlila.

O závod Idin, Záleského a soudruhů nebylo hráno slepě, jakož hrává se podle dobrých zkušeností staré dámy o tisíce velikých a poctivých statků lidského ducha i mozolné práce, nýbrž s ďábelskou rozvahou.

Kulišéři a galopinci kontreminy vřiskajíce, rozutíkali se, a za nimi objevil se padlý jejich velitel a živitel — Oskar Löw.

Peněžní převrat srazil jej k zemi, a kontremina, strojená nenávistí zhrdlé lásky pohltila jej úplně.

Zaplatil přes půl milionu diferencí, zaplatil je Záleskému Dubskem a Štěpánovem.

Stará baronka jako by byla čekala na vítězný vůz, v němž by se vrátila v državu někdy Vítanovských. Provázena i uvedena vítězem, který ctil v ní kněžnu, mohla s láskou a hrdostí pozdraviti v něm nového pána, a odevzdati mu dědictví svých předků v úděl. Tichou lesní cestu k hrobce pod znakem zlatého pluhu nezatarasoval jí žádný vetřelec; sestoupila do ní na podzim, když svadlé žluté listí se stromu padalo, sama poslední odumřelá snět s vrcholu spuchřelého stromu, jedné z nejstarších českých rodin šlechtických — — —

Po svinutí smutečních korouhví vztyčila svůj prapor nad Dubskem nová vrchnost, panstvo ducha i práce.

Šíp Amorův.

(Kolem nápis.)

Kam chci, tam bodnu více nebo méně,
mne rozmar vede, ale rána moje
cit niti hluboký a těžké boje,
z nichž muži rozkoš, život vzniká ženě,

a něha vzpomínky a blaho touhy:
Tak básníku, když třeba rozmar pouhý
se tobě látkou hravé písně stane,
kéž celý ideal tvůj v ní přec vzplane.

Jar. Vrchlický.

FEUILLETON.

Znělka.

Audiatur etiam altera pars.

Jeť básník nejvíc světu zodpovědný
za vše, co srdce cítí, ruka píše,
dech, kterým každá sloka jeho dýše,
toť světu on, ať šťastný již či bědný.

Smí sochař, malíř býti nedůsledný,
jen básník ne! Ta, z níž pít dává číše,
je duše jeho a ta ve své pýše
by nesnesla plášť klamu neprůhledný.

Ne naději svou, bol ne, svoje štěstí,
v něm každý pouze jeho život vidí,
on vždycky lidstvu stojí na pranýři.

A proto snad je nejbídnějším z lidí,
však maják též, jenž noci konec věstí,
kam nejvíc v letu tlukou netopýři

Jar. Vrchlický.

O hlavní povaze snah moderní elektrotechniky.

Poslední pětiletí jest označeno tím, že v žádném jiném oboru nepracovalo se s takovou energií a s takovým úspěchem, jako v oboru elektrotechniky. Od telegrafu dosti pomalu dostalo se lidstvo k telefonu; ale s tímto ihned přišly mikrofon a fotofon, vyrojily se praktické elektrické hybostroje, i začalo světlo elektrické vítězně zápoliti se světlem plynovým — zajisté přestupujeme nyní z doby páry do doby elektřiny.

Věda a průmysl spojenými silami vyvábily takové množství předmětův elektrotechnických, že nastala potřeba zvláštních výstav „elektrických“. A tyto výstavy podstatně přispěly k tomu, že bohatý materiál se poznal, urovnal, pod hlediska jistá sestavil, jakož objevilo se, kam hlavně snahy moderních elektrotechniků spějí.

Zkrátka můžeme tyto snahy charakterisovati slovy: *moderní elektrotechnikou mají se v míře co největší vyčerpati prameny přirozené energie,* zejména má ji v užitek obrátiti se co možno veškerá síla vodní.

Volíme k objasnění příklad.

Roku 1878 William Armstrong s nejlepším výsledkem použil síly vodopádu na 1500 yardů vzdáleného k tomu, aby elektrický proud jí buzený osvětloval jeho knihovnu v Craigsideu. Prostředkem tohoto zužitkování síly vodní jsou stroje dynamo-elektrické, v nichž pohyb převádí se v elektřinu. Na letošní elektrické výstavě mnichovské sloužily dva Schuckertovy hybostroje elektrické k tomu, aby síla vodní vzdálená 5 kilometrů sloužila ve výstavě za dne ku hnání dvou strojů mláticích a v noci k lampám elektrickým ve výstavní zahradě a na náměstí královském. Deprez užil vodní síly Miesbachu, od výstavy 50 kilometrů vzdáleného k pohybu stroje dynamo-elektrického; proud strojem buzený drátem telegrafním zaveden do výstavy, kde hnal druhý stroj takový, kterým pumpa v pohyb přiváděna.

Zmíněné snahy mají znamenité pozadí národo-hospodářské. Zajisté je ve vodopádech skryt ohromný zdroj energie, která dosud jde na zmar. Jediný vodopád Niagara representuje sílu 17 millionů koní; vodní pára, která by tuto sílu měla nahraditi, potřebovala by k svému vyvození ročně asi 260 millionů tůn uhlí, t. j. asi tolik, kolik se ho na celé zeměkouli ročně nabude. Připočtěmež k tomu neznámé energie ostatních vodopádů na světě — i bude nám jistě namítati se otázka: srovnává-li se to se zásadami hospodářskými, aby i nadále tak znamenitá zásoba síly zůstala nepoužita!?

Tato úvaha vtírá se elektrotechnikům tím neodbytněji, že se zdarem použilo se na více místech *malých* vodopádů k budění elektřiny, ale jen od soukromníkův a jednotlivých závodů; dosud však nevykořisťují se *veliké* vodopády k potřebám celých měst.

A přece, jaký velkolepý převrat udál by se v celém organismu naší společnosti průmyslové a obchodní, kdyby síla vodní přeměněna v elektřinu a přiměřeně rozdělena sloužila k pohybu strojů, k osvětlování, k jízdě, v poštovnictví, k nabývání kovův a látek výživných — i k topení. Lze totiž proudem elektrickým rozloučiti vodu v kyslík a vodík. Vodíku nabývalo by se ještě jednou tolik jako kyslíku a jistě stačil by při veliké výhřevnosti své vytápěti města i stroje, tak že beze strachu mohli bychom pohlížeti k době, ovšem velmi vzdálené, kdy zásoby uhlí počne ubývati.

Představme si, jaký převrat by zmíněné využitkování síly vodní způsobilo na př. v Norsku. Zde není uhlí a musí dovážeti se z Anglie. Jakmile by prudké vodopády zdejší staly se zdrojem elektrického proudu, též přestala by potřeba, dovážeti uhlí z Anglie; místo svítiplynu svítilo by se lampami elektrickými; na místo strojů parních nastoupily by hybostroje elektrické; místo uhlím a dřívím topilo by se vodíkem; elektřinou vylučovala by se z mořské vody sůl, a nebylo by třeba, dovážeti ji ze Španěl; rudy měděné nebylo by třeba vyvážeti do Anglie, ježto by elektřinou kov se vylučoval v domově samém; přebytečné síly elektrické užilo by se na drahách železných, pro signaly a telegrafy železniční, pro telefony v městech atd. atd.

Ejhle, jaké převraty v obchodu a průmyslu, ve státním rozpočtu, v příčině pohodlí obecenstva, pro zpříjemňování života společenského atd., by se způsobily. Vodopády norské vyvážily by uhelné sloje anglické!

Dosavadní výsledky skvělé v oboru elektrotechniky již docílené opravňují k nadějím nejsmělejším „Žádná věc není nám nemožnou,“ mohou právem elektrotechnikové zvolati!

A máť elektřina před ostatními silami přírodními nemalé přednosti: je trvalejší a stálejší nežli vzduch; rychlejší než voda; ne tak nebezpečná jako plyny; ne tak prudká jako pára; především však je lacinější, než kterákoli síla jiná! Přidejme k tomu, že lze ji snadno převáděti na místa vzdálená, že ji lze i shromažďovati pro pozdní potřebu — i nebudeme se diviti, že stává se již nepohodlnou majitelům akcií, plynáren a továrníkům parních strojů. Širší obecenstvo může si jen co nejvřeleji přáti, aby úplným zdarem byly korunovány snahy elektrotechniků v příčině úplného využitkování energie padající vody, neboť od toho závisí další pokroky v tomto moderním oboru.

(Z části dle Muydena a Fraubergra)

Jos. Klika.

— **Oprava** Ve feuilletonním článku „*Jak dlouho který panovník v Čechách vládl*“. (Str. 431) opravujeme chyby v letopočtech následovně: 31 let vládnul Vratislav II (jako král I.) 1061—1092. — 23 let vládnul král Václav I. 1230 1253. — 36 roků Jan Lucemburský 1310 1346. — 22 r. král Václav II. 1283—1305. — 20 r. Ferdinand III. habsburský 1637—1657. — 13 r. Ferdinand V. habsburský 1835 1848. — 11 r. Přemyslovec Fridrich. 1173 a 1178—1189 mimo r. 1183, kdy vládnul Kunrát Otto. — 6 r. Josef I. habsburský 1705—1711. — 9 roků Bořivoj II. 1100—1107 a 1118—1120. — 4 r. Jindřich Břetislav 1193—1197 - 4 r. Soběslav II 1174—1178. — 5 r. Otik Brandenburský 1278 1283. 1 r. Václav III. 1305 1306. — 4 r. Kunrát Otto 1183. 1189 1191. — 10 r. Ludvík Jagelovec 1516 až 1526

Zároveň s tímto číslem „Lumíra“ vychází první číslo na rok 1883.

Redaktor, majitel a vydavatel: **J. V. Sládek** Knihtiskárna: **I. Otto** v Praze.